VLASŤ.

ČASOPIS

PRO POUČENÍ A ZÁBAVU.

Majitel, nakladatel a vydavatel:

DRUŽSTVO „VLASŤ“.

Redaktor:

TOMÁŠ ŠKRDLE.

ROČNÍK VI.

1889—90.

V ŽIŽKOVĚ U PRAHY.

TISKEM CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKÁRNY (V. KOTRBA).

V PRAZE.

Obsah VI. ročníku Vlasti.

A) Životopisy.

Strana

Dr. Horský Rud.: Dr. Jan Josef Ignác v. Döllinger . . . . . 452.
Šmýd Tóma: Biskup Moyses, otec národa slovenského, a Matice slovenská 103, 172, 259, 357, 430, 502, 577, 671.
Štingl Fr.: K odhalení pomníku Valentina Vodnika v Lublani . . . . . 54.

B) Články poučné a vědecké.

Drbohlav Vincenc: O stáří lidském . . . . . 462, 540, 607, 694, 759.
Jiroušek Tom. Jos.: Socialismus . . . . . 508, 595, 659, 746, 816, 898.
Hakl Boh.: Myšlénka a tvar . . . . . 782.
Hlavinka Al.: Vlašská legenda o sv. Cyrillu a Methodu 24, 114, 219, 269, 348.
Horenský Fr.: Neděle na Slovácku . . . . . 59, 146, 201, 284, 384, 435.
„ „ Galán . . . . . 708, 774.
Katzer Bedřich: O tvaru hor . . . . . 63, 124, 206, 942.
Konrád Karel: Quarnero. Několik obrázků z jeho přímoří . . . . . 602, 846.
Kouble Jos.: Charváti ve třicetileté válce . . . . . 676.
Kyzlink Fr.: Assyriologie . . . . . 625.
P. Matějíček Gabriel: Obrázky japánské . 150, 213, 292, 379, 443, 544, 619.
Petrů Václav: Luiz Camoes a jeho Lusitané . . 37, 97, 176, 252, 335, 415.
„ „ Torquato Tasso . . . . . 560, 641, 726, 801, 881.
Podlaha Ant.: Kolik a jakých knih bylo v Čechách ničeno a zapovídáno . 481.
Pohunek Fr.: Volné listy 47, 135, 194, 274, 370, 517, 581, 700, 764, 834, 931.
P. Svoboda Jos., Tov. Ježíš.: Studium našeho dějepisu 1, 81, 161, 241, 321, 401.
„ „ Historický kroužek ve družstvu Vlast . . . 947.
Špaček V.: O počátcích a vývoji umění knihtiskařského . . . . . 854, 911.
Vávra J.: Pěstujme historické místopisectví . . . . . 850.
„ „ O Němcích v Berouně do r. 1615 . . . . . 949.
Wildmann Frant.: Z mých cest po Moravě . . 211, 279, 377, 418, 528, 611.

C) Čtení zábavné.

Benýšek Ladislav: Ve službách královských . . . . . 686, 752, 824, 903.
Brodský Boh.: Na přední stráži . . . . . 15.
„ „ Ve čtrnáctém praporu . . . . . 364, 448, 534.
Flekáček Jos.: Alchymista (napsal Jan Franceschini) . . . . . 938.
Jeřábek Jan: Paměti starého domu (Seps. Šenoa Aug.) 129, 182, 263, 339, 424, 496.
Koudelka A.: Petr Martin . . . . . 858.
Pravda Fr.: Bílé a černé, velké a malé dušičky . . . . . 44.
Stejskal Karel: Šalomoun. (Napsal Novák V.) . . . . . 32.
Veuillot Louis: Kdo s koho . . . . . 590, 665, 738.

D) Básně.

Jasanovič Jos.: Naše modlitba . . . . . 423.
Habeltova Marie: Prosba . . . . . 675.
Horký Jos.: Zvon . . . . . 424.
Kotrouš K. Th.: Otci . . . . . 816.
Kyselý Fr.: Bílý řád (Z Norbertinské legendy) . . . . . 13, 94.
„ „ Vlk „ „ . . . . . 168.
„ „ Tanchelmité „ „ . . . . . 512, 614.
Leubner Fr.: Macecha . . . . . 745.
„ „ Kristus Pán hostem . . . . . 895.
Malý Karel: Sirotek . . . . . 283.
„ „ Idyllka . . . . . 347.
„ „ Slováček . . . . . 758.
Milota Jan: Příchod Slovanů do Tater . . . . . 283.
„ „ Zimní jitro na vsi . . . . . 347.

Strana
Milota Jan: Vlaštovička . . . . . 758.
Pakosta Vojtěch: Marie . . . . . 108, 188, 247, 330, 409, 490, 572, 654.
Skalík Fr.: Pramen poutníku . . . . . 317.
„ „ Pod hvězdami . . . . . 758.
Šimon Josef: Kristus napřed . . . . . 675.

E) Literatura a divadlo.

Blažko Fr.: Zlatá Praha a její přízeň k náboženství katolickému . . . . 791.
Červinka Václav: Selské písně a České znělky . . . . . 232.
Flekáček Jos.: Z národního divadla 67, 226, 389, 549, 712, 864
„ „ Biblické vánoční hry . . . . . 395.
„ „ Kněží katoličtí o písemnictví novočeské zasloužili . . . . 466.
„ „ Nové jitro . . . . . 466.
„ „ Růže a ostny . . . . . 957.
L. Grossmanova-Brodská: Občanský kalendář koruny Svatováclavské . 393.
Hodinář Josef: Dr. J. L. Píče: Dějiny nár. ruského . . . . . 472.
Horenský Fr.: Moravské obrázky . . . . . 872.
Hübsch Fr.: Sv. Kliment u Osvětiman . . . . . 874.
Chmel Alois: Číslo 1452 . . . . . 313.
Dr. Kolísek Fr.: Psalterium seu liber psalmorum . . . . . 868.
Mutov Jindřich: Dom in Svet . . . . . 393.
„ „ Rimski katolik . . . . . 634.
„ „ Matice Hrvatská . . . . . 960.
Nedvídek Jos.: Zpěvy a modlitby . . . . . 73.
„ „ Bajky velkých . . . . . 154.
Podhorský Bohuš: Literární reminiscence 77, 160, 235, 318, 474, 558, 637, 717, 796.
Podhradský V.: České kalendáře na r. 1890. . . . . 75, 156, 234, 392.
Pohunek Fr.: Svobodné zednářství . . . . . 791.
Skřivan Pavel: Zlaté lístky . . . . . 76.
„ „ Hořká jádra . . . . . 157.
„ „ Matice lidu 229, 315, 396, 468, 554, 635, 718, 792, 874, 967.
„ „ Ježíškovo putování . . . . . 471.
Dr. Soukup Jan: Bible a příroda . . . . . 72.
Škrdle Tom.: Dědictví Maličkých v Hradci Kr. . . . . 231.
„ „ Meč, kalendář . . . . . 966.
Šrůtek Jos. Ant.: Dědictví sv. Ludmily a Maličkých . . . . . 153.
Štingl Fr.: Slovinská literatura r. 1889. . . . . 395, 464, 551.
Šubrt Filip: Lev Nik. Tolstoj: Dětství, chlapectví, jinošství . . . . . 314.
„ „ Anna Karenina . . . . . 716.
„ „ Zábavy večerní . . . . . 964.
„ „ Přítel domoviny . . . . . 958.
Vohnout Fr.: Upomínka na duch. cvičení . . . . . 790.
Wachek Miloš: Nový spis o puritánské revoluci proti katolíkům, obzvláště pak Irčanům . . . . . 70, 158, 236.
Zálabský V.: Srdce . . . . . 872.
Zb.: Zlatá Praha a hr. Jaroslav Martinic 870
Zlichovský T. J.: Katolický spolek pro vychování a ochranu dítek . 232, 313.
Žák Ant.: Postila Goffinova . . . . . 783, 878, 954.
Žák Fr.: Štít víry . . . . . 466.
„ „ O zachování stavu rolnického . . . . . 553.

F) Různé.

Osvědčení sodalů družiny Mariánské v Praze v otázce Husově . . . . . 301.
Papežské požehnání družstvu Vlasť . . . . . 721.
Schůze výborové . . . . . 80, 240, 398, 478, 560, 799, 971.
Spolek sv. Vincence z Paula . . . . . 320, 476, 559, 639, 880.
Škrdle Tom.: Spolek sv. Vincence z Paula . . . . . 78.
„ „ Krejcarový fond ve spolku sv. Vincence z Paula . . . . . 477.
Úmrtí: P. Franc Hugolín 240. P. Gabriel Jan 639. P. Málek Petr . . . . 798.
Valná hromada družstva Vlasť . . . . . 303.
Vincentinum v Praze . . . . . 240.
Vypsání cen na povídky pro Vlasť . . . . . 480.

ROČNÍK VI. ŘÍJEN. ČÍSLO 1.

VLASŤ.

Studium našeho dějepisu.

Podává

P. Josef Svoboda, Tov. Jež.

Petají sobě katolíci potřebu, opříti se liberalismu v dějinách, opříti se pomluvám, kterými naši katoličtí mužové zasypáni bývají. Což máme pořáde mlčeti? Mlčení naše dodává jim smělosti, že pak někteří dějepiscové katoličtí mužně odpověděli, prokázali dobré služby věci katolické. Shledají se dělníci, ať laikové, ať kněží, k další, svorné práci? Budeť to, trvám, nemalá čest před věky budoucími a zásluha před Bohem, nevyhýbati se práci, když začátek udělán!

Co napsal neohrožený bojovník Dr. Lenz[1]) o potupách kněžstva za doby Husitů, lze obrátiti na katolické muže vůbec; on dí: „Popisy naskrze černé o zkaženosti kněžstva povšechné mají svůj původ v mužích, kteříž to jsou odpadli od víry otců svých, tuto víru sobě v nenávisť vzali a v nenávisti své všecko tupili a haněli, co ve starodávné církvi shledávali. Prameny takové jsou kalné a proto bychom se marně snažili, odtud pravdy se dopíditi.“

Trojí doba se zdá v té příčině nad jiné důležitější, první doba husitská, druhá doba katolické reformace, třetí doba josefinská.

Ve přítomné stati poukážeme na směr, kterým by lze bylo pojednati o době druhé, a to o předsudku trojím, který se proti tehdejším mužům katolickým pořád opakuje: o Liechtensteinských dragonadách, o násilném převádění k víře katolické a o germanisování tehdejší nové šlechty.

I. Liechtensteinské dragonady.

Věc, o kterou se tu jedná, ta jest:

Kníže Karel Liechtenstein byl královským místodržitelem v zemi české od r. 1620—1627., kteréhož roku dne 12. února zemřel. Byla to doba hrozivých bouří politických i náboženských, v cizině i doma strojených, a k opatření země položen jeden pluk vojska do 19 měst královských pro uvarování nové rebellie, kde se nejvíce vzpírali k náboženství katolickému přestoupiti.

[1]) Probošt Dr. Lenz ve knize: „Chelčického učení o sedmeře Svátostí“, stránka 5.

Po německé říši a po Čechách se zdvihl křik: že tato vojenská posádka z Čech má odejíti, jelikož prý bez kázně si počíná a městům náramné útraty působí. I stalo se tak; posádka byla brzy z měst odvolána.

Že se tak stalo, když Liechtenstein byl českým místodržitelem — ač nikoli na radu jeho — přičítají to jemu a pro větší zvučnost slova mluví o Liechtensteinských dragonadách, přidávajíce k tomu potupné příhany na tehdejší katolíky, jak si prý zpupně počínali, dobře se měli a bohatli.

Proti takovým žalobám sluší na nás katolíky, abychom bádali a a zjistili: Jaký byl tehdejší stav věcí v cizích zemích a v Čechách, a proč sem vlastně do Čech vojáci posláni? Kdo na vojsko platil, protestanté či též katolíci? a nebýti tu vojska, zdaž by se vlasť naše byla nedostala cizinským nepřátelům?

Ano, když protivníci naši vyčítají, že onen pluk Breunerův lidu ubližoval, nemeškejme otázku obrátiti, a jich se zeptati nebo hned jim povědíti, jak vojsko protestantské, řečené „defensí", r. 1609. a pak r. 1618—1620. se zachovalo? Tou měrou totiž sužovalo poddaný lid, že sedláci po stech a po tisících povstali a protestantské sbory vojenské stloukli, začínajíc od Budějovic až k Táboru a od Žatce až k Unhošti a ku Praze.[2]) Sami protestantští stavové na sněmu veřejném naříkali, že důstojníci vojenští „toliko v ležení leží, hodují a panketují, stavové pak berněmi se vydávají."

Jak si počínala radikální vláda v Praze? Měl ji lid rád? Odpověď dávají protestanté sami, doznávajíce, že veliká strana, „teď při stavech stojící, jen z musení s nimi stojí", „sprostý lid sobě žádá Ferdinanda."[3]) Když oboje vojsko, katolické a protestantské, nad Rakovníkem proti sobě stálo, a prchlivý Matyáš hrabě Thurn radu dával, hlavní bitvu svésti, že jest naděje na vítězství, a byť i nezvítězili, že snadno ku Praze couvnou; — odpověděl opatrný Anhalt, že v Praze ani lid ani šlechta jich více nechce, že spíše vojsku katolickému brány otevře."[4]).

Podobných událostí mnoho se nachází na svědectví, že lid a šlechta více zanevřeli na vojsko protestantské, než na katolické.

2. Vojsko protestantské bylo ovšem na Bílé Hoře u Prahy poraženo, a náčelníci vzpoury z Čech uprchli, katolíci a konservativci vůbec se radovali, kdežto protivníkům všecka důvěra klesla; ale ani tato sklíčenosť, ani katolíků radosť dlouho netrvala, protože se brzy poznalo, že protestanté drží posavad nejpevnější hrady a města, jako Plzeň, Orlík, Zvíkov, Třeboň, Jindřichův Hradec, Tábor a Karlstejn; nad to stál markrabě Krňovský s nepřátelským sborem svým ve Slezsku, ohrožuje odtud východní Čechy.[5]) Tudíž nestálý Friedrich falcký, ve Vratislavi meškaje, dnes proklínal Čechy, zítra zas na ně spolehal a k návratu se strojil. Slezskou šlechtu vyzýval, nebáti se, nýbrž setrvati; neb „jediná obava nějakého vzbouření svých vojáků nedala mi v Praze setrvati, ale posavád dosti mocen jsem, všecko zase na sebe

[2]) Skála, historie česká, díl II. 230., 323., III. 277, 345., IV. 126., 187.
[3]) Geheime Anhaltinische Canzley, S. 59., 60., 170.
[4]) Pešina, Protelum Martis Moravici.
[5]) Skála, historie česká, díl V., str. 8. — Bílek, konfiskace v Čechách, str. 1158.

potáhnouti.“ [6]) Jakýsi prorok mu předpovídal, že v osmi nedělích bude opět v Praze,[7]) a Dr. Kamerarius, nejpřednější rada falcký, dokládal stavům slezským, že pomocí Dánů, Švédů, Hollandů, Betlena Gabora a německé Unie dobudou všeho, čeho pozbyli;[8]) — avšak brzy Friedrich pozbyl mysli a s trpkostí rozloučil se s českými pány. Jedna píseň, složená téhož roku a tištěná MDCXX., klade mu v ústa tato slova:

O du verfluchte Böhmische Chron,
itzund musz ich mit Schand davon.
Gott erbarms, du verfluchtes Böhmisches Land,
deinthalben kam ich vmb mein Vaterland.
Eine Fraw Königin zur Hand
Sorg sie sey mir zu Spott und Schand.
O Prag, du magst wohl heiszen Plag!
Ade, ade, ich musz darvon,
ade du verfluchte böhmische Cron,
ihr böhmischen Herrn all in gemeyn,
zu Fusz zieh ich die Strasse mein.“ [9])

Proti tomu zas vida, že má v zemi české tolik pevné půdy, povýšil Mansfelda za polního maršálka koruny české (Feldmarschal der Cron Böhmens), a tento uměl tak odvážně a rychle jednati, že z Plzně zajížděl, veliké daně vybíraje, daleko široko až k Lokti a Falknovu, a jeho posádka Táborská až na hodinu k samé Praze dotírala.

Proti takovému nepříteli bylo třeba vojska, i stál tu generál Tilly; katolíci domýšleli se, že nebudou připláceti na vojsko to, jelikož na minulém odboji žádného účastenství neměli a ohromné ztráty utrpěli; ale kníže Liechtenstein jich neosvobodil, nýbrž nařídil všestrannou rovnost (durchgehendste Gleichheit).[10]) Opatrný Tilly vida ohromné obtíže a dlouhé zaneprázdnění, kdyby měl všech hradů a měst z rukou Mansfeldských dobývati, jal se vyjednávati, až silná posádka Plzeňská, obdrževši 150.000 zl. na vyplacení žoldu, z města odešla, načež ostatní posádky buď dobrovolně, buď mocí se vzdaly; Tilly táhl potom za nepřítelem do zemí německých a v Čechách mimo nepatrné posádky nezbylo žádného vojska.

Nové nebezpečenství hrozilo od jihovýchodu; neboť Betlen Gabor stál nepřátelsky u Prešpurku a v Nových Zámcích, Friedrichova strana k němu vyslala Pavla Ješína, po němž Betlen na Moravu vzkázal, že smíří-li se s císařem, vyšle na Moravu Turky a Tatary a neodpustí žádnému stavu, ani pohlaví, ani stáří, nýbrž že vše pobije a zpustoší, a ty, kteří s císařem drží, hodí psům k podávení.[11]) — I nevyhrožoval na plano; podalť Friedrichovi zprávu

[6]) Hurter, Ferdinand II. VIII., str. 564.
[7]) Asi prorok Kotter? porovn.: Dr. Goll, Příspěvky k životu A. Komenského; Čas. č. musea, 1874., str. 263
[8]) Hurter tt.; — Gindely, Povstání české, díl III., 312.
[9]) Dittfurth, die historisch politischen Volkslieder des dreiszigjähr. Krieges, str. 306.
[10]) Přípis jeho ze dne 28. března 1621. u D'Elverta: Weitere Beiträge zur Geschichte der böhm. Laender.
[11]) Gindely, Povstání, díl III., 290.

o svém řádění na Moravě, že tam jízda jeho „ohněm a mečem všecko vůbec hubí.“ [12]) Starý Matyáš hrabě Thurn ve zlobě své podněcoval nepřátely, volal je do Čech, sliboval, tam že bude plenu dosti, „dokud císaře Ferdinanda nezničíme.“ [13]). Ovšem se těšili Betlen, Thurn a Krňovský jednou při kvase, že k sv. Martinu (1623.) v Praze si upekou husu a na ní si pochutnají.

Nedivme se, že v Čechách se katolíci obávali, nebo vojska na obranu tu nebylo; Pražané opravovali hradby městské, odhodláni jsouce hájiti sebe, rodiny a náboženství své; — bohužel, nebyli úřadové vespolek svorni, a kníže Liechtenstein míval ostré půtky s vídeňskými úřady. [14]) Není tedy pravda, že protestantům nezbývalo, leč osudné „vaeh victis“; alebrž s takovou smělostí si počínali, že jeden na veřejném kázaní v kostele Týnském císaře Ferdinanda II. potupil, že prý jest jako Nero a Diokletian, ale že jej brzy zastihne pokuta Boží; farářem katolickým nikdo býti nechtěl. [15])

Dr. Kamerarius, Friedrichův obratný agent, jezdil r. 1621. a bouřil po krajích severoněmeckých, po Hollandě, Dánsku, Anglii, bouřil proti císaři; [16]) přední vystěhovalci čeští taktéž chodili po cizích zemích, slibovali a vysoké vojenské úřady k sobě přijímali v Hollandě, u Dánů a Švédů, aby proti císaři táhli: tak Thurn, Bubna, z Hodic, Belvic, Michalovic, Pfefferkorn, Rosengrün, Sekerka, Kinský, Mičan, Kaplíř, Beřkovský [17]), všickni za tím účelem, aby Friedricha zase do Čech uvedli. Hollanďané a princ z Oranie sami se nabízeli Friedricha neopouštěti; podobně agitoval lanthrabě z Hessen-Kasselu, i uznal Kamerarius k radosti své, že Friedrich má mnoho přátel, a císař mnoho mocných nepřátel. Toho jediného všickni litovali, že „tajná kancelář Anhaltinská“ byla v Praze od katolíkův nalezena, tím veškeré smlouvy a plány odbojnické vyzrazeny, a že tudíž těžko se povede, vinu sváděti na císaře a na katolíky. — V jednom dopise radil Betlen Gabor Friedrichovi, falckraběti, v jednání o mír takové podmínky podati, aby při nastalém nedorozumění ihned mohl k meči sáhnouti a všecku vinu prolité krve na císaře svésti. [18]) Když řečený dr. Kamerarius vyjednával s Maximilianem Bavorským, přičítal veškeru vinu povstání českého na Ferdinanda, který prý po smrti Matyášově všemi smírnými prostředky pohrdal; [19]) ale Maximilian dobře znal průběh věcí, a když pak neustali proti Ferdinandovi jej naváděti, ano i vyhrožovali jemu, tu se nic neulekl, nýbrž vyjádřil podivení své nad takovými řečmi, kterými všecku vinu zmatků v německé říši povstalých na katolíky svádějí.“ [20])

Jelikož se noví spojencové proti císaři zdáli býti odhodláni, uznal dánský král Kristian IV. [21]), uzavříti spolek s Anglií, se Švédy,

[12]) Gindely tt. a IV. 197.
[13]) Tamtéž, str. 385—387.
[14]) Gindely, Povstání, IV. 73., 74.
[15]) Nuntius Carafa, Germania restaurata., pag. 176.
[16]) Gindely, Povstání IV. 107.
[17]) Pelzel, Geschichte der Böhmen, Th. II. S. 755.
[18]) U Hurtera dil VIII., str. 369, 370.
[19]) tt. str. 449.
[20]) tt. 190. — Gindely Geschichte des 30jähr. Krieges, I. 194.
[21]) Téhož Kristiana IV. vylíčil lantkrabě Ludwig z Darmstadtu v tento

Hollanďany a s knížaty severoněmeckými, a podniknouti boj proti Ferdinandu II. a jeho přátelům; ale stejnou dobou vyslati k Ferdinandovi úlisné poselství s napomenutím k mírnému jednání, kdežto on sám s jinými knížaty v Segebergu (v Holštýně) o nastávající válce se radil. Sám Friedrich Falcký dostavil se do Segebergu; i stalo se usnešení, že budou zbrojiti, jakmile se k tomu udá příležitosť.

Nemeškali dlouho udeřiti na Ferdinanda a na katolíky vůbec s heslem: „Man musz die Pfaffen an allen Orten und an allen Seiten angreifen.“ [22]) Scházeli se spojenci, Friedrich se těšil a veřejně říkal, že se v Čechách shledá s lidem svým, [23]) zlopověstný dobrodruh Kristian z Brunšviku, přijmím Halberstaedter, slíbil, že vrazí přes Sasy do Čech, tam že se shledá s Friedrichem, a jeho manželce Alžbětě že v Praze podá její rukavičku, kterou na klobouku připíchnutou nosil. [24]) Dánský král Kristian, Mansfeld, Halberstadt a Bernard z Weimaru zbrojili úsilovně. Hollandsko a jiné země posílaly peníze: „všichni přívrženci papežovi měli býti vyhubeni, cestu měly požáry a popel znamenati. [25])

Když pak v Čechách té doby nebylo žádného vojska, od východu nepřátelsky přicházel Betlen Gabor s Thurnem a s mocným vojskem Sedmihradů, Turků a Tatarů a již se na Moravě usazoval, když od západu se strojili nepřátelé ještě mocnější, a když měli na Čechy zamířeno a v Čechách samých agitatorové po městech směle vyzývali: tu vypraven pro opatření země jeden pluk vojska pěšího a příslušný počet jízdy. Vrchní komisař, k tomu nařízený, sám o tom ve veřejném listě zprávu podává, řka: „Já Jan Adolf Wolfstirn, Jeho Milosti Císařské nařízený komisař, vědomo činím, že Breunerův regiment do království Českého skrze mne, k tomu nařízeného komisaře císařského, jest přiveden a do devatenácti měst královských položen, k žádnému jinému konci, než k uvarování nové rebellie tam, kde se proti náboženství katolickému obzvláště vzpírali.“ [26]).

Tomuto přednímu úkolu, uvarování nové rebellie — všickni katolíci a konservativci vesměs se těšili, druhý úkol, že takovým vojenským ubytováním se urychlí návrat k církvi, mnohým katolíkům se zdál nebezpečný, jak bohdá v článku budoucím uslyšíme.

Sezná-li katolický dějepisec veškeré zápletky cizopanských náčelníků vzhledem k zemi české a jejich srozumění s agitatory domácími: posoudí události naše zcela jinak než ti, kteří takové zápletky neznají neb je umlčují. Při takovém studiu všímejme si věcí, které v Hamburce a v Hollandsku se dály. Nápadným zajisté

způsob: „Kristian je člověk nemrava a zjevný cizoložník. Jest bohatý, ale z bohatství svého ničím nepřispěje k věcem luteránským. Má rád válku a sebe pokládá za dobrého vojevůdce, ale není tomu tak, v krátce ho válka omrzí.“ Hurter Bd. IX. 24.

[22]) Hurter tt. str. 23.

[23]) tt. str. 408.

[24]) tt. str. 288.

[25]) Maximilian, kurfiřt Bavorský, v přípisu k císaři 23. května 1623. u Hurtera IX. 280.

[26]) Datum 25. dubna 1626. v Roudnickém archivu knížete z Lobkovic.

jest císařský rozkaz z té doby, že Hamburk má bdíti nad poběhlými, jakož i rozkaz úřadům českým daný, dobrý pozor míti na vystěhovalce, kteří z ciziny do Čech se vracejí;[27]) a císařský dvořenín Bedřich de Matta přiváděl místodržiteli v Čechách kn. Liechtensteinovi na vědomosť, že emigranté, již v Hamburce dlí, mají rozličné zápletky a korrespondence s agitatory, kteří v Čechách meškají.[28])

Hollandští generalní stavové ze zásady prokazovali se nepřátely každé monarchie vůbec a katolické monarchie Habsburků zvláště. Hned v prvním povstání v Čechách r. 1618. poslali bohatí Hollanďané peníze a vojáky,[29]) pak upláceli dobrodruhy Mansfelda, Halberstadta, Durlacha a zaplatili zbrojení Morice z Hessenska; jeden přední agitator jejich, Aitzema, objížděl bohatá města německé hansy, aby je pohnul k vydatným příspěvkům Kristianovi IV., králi dánskému, až potáhne do pole proti císaři; a jiný vyslanec jejich Haaga v Cařihradě podněcoval Turky k neústupné válce proti Habsburkům.[30]) Vůbec se vědělo, že Hollanďané ve všem mají ruce; katolický generál Tilly je nazýval „studní, ze které veškeré kalné vody plynou“;[31]) zvláště pak měli namířeno na české protestanty, až se i česká taková kolonie tam měla zaříditi. — Tím přicházíme k věci velmi důležité, k agitacím, jež se nedobře umlčují. Umlčování sloužilo k tomu, sváděti vinu tehdejších bouří a „Liechtensteinských dragonad“ na katolíky a na katolickou vládu.

3. Samuel Martinius, bývalý luteránský predikant u svatého Haštala v Praze, ušel po bělohorské bitvě — jsa 28 roků stár — do Míšně, z Míšně do Wittenberku, a přihlásiv se k umění lékařskému, odešel do Lipska; a tak bera se po severoněmeckých zemích, dostal se do Hollandska. Tam meškal starý Matyáš hr. Thurn a oblíbiv si jej, přijal ho za svého „latinského kazatele“; taktéž mu svěřeno vychování mladých Kaplířů; šel dále na Grenland, Zeeland, do Anglie, kde jako činný přívrženec Friedricha, „krále českého“, měl mnohé jednání při dvoře, až i samým mladým králem Karlem za šlechtice byl povýšen r. 1626. Odtud jel do Francie, neboť se právě jednalo o spolek Anglie, Francie, Dánska atd. na potlačení císaře Ferdinanda a na povýšení Friedricha.

I ve Francii dobře pořídil a byl obdařen mnohou přízní; odtud jel do Ženevy a vrátil se k pánu svému Thurnovi a s ním opět do Hollandska (1627.), kdežto se jednalo o návrhu, aby tam byla zřízena celá kolonie českých protestantů.[32]) Když se to nepovedlo, vyslal Thurn Martinia k emigrantům do Sas, kde od r. 1628. duchovní nadvládu nade všemi emigranty uchvacoval a na Komenského a jiné kalvinisty příkře dorážel. Brzy vydal se na nové cesty do krajů německých, ve Wittenberce r. 1629. zařídil tiskárnu, tiskl pamflety netoliko proti katolíkům, ale i proti Komenskému a „Bratřím“ a je tolik urážel, že Komenský a Fabritius s celou kolonií bratrskou ze Sas do Polsky odešli. Tu se rozpředla prudká polemika a na vzájem pověděli agitace, jaké tu Martinius, tam Komenský a jiní byli

[27]) Státní archiv ve Vídni, 26. října 1624., u Hurtera. IX. 229.
[28]) Tamtéž.
[29]) Tt. IX. 327., 328. Skála III. 345.
[30]) tt. VIII. 225.
[31]) Dr. Weisz, Weltgeschichte, V. 196.
[32]) Naučný Slovník; článek Martinius.

prováděli. Bratří vyčtli Martiniovi ony cesty „do Dennemarku, do Frankreichu“; ale Martinius mnohem horší puntování s Friedrichem a se Švédou Bratřím dokázal a doložil: „Puntujte se, raďte se, prakticirujte kdy, s kým a jak chcete, šplíchejte, škrtejte, hanějte: čím více se vzpouzeti a vztekati budete, tím větší a hlubší jámu ku svému vlastnímu zahubení vykopáte.“ [33])

Na takovém spolčení nepřátel cizopanských s protestanty českými a hornorakouskými zakládal král dánský Kristian IV. svůj plán v nastávající záhubné válce, již proti císaři a proti katolickým knížatům a národům zdvihnouti hodlal. Dánští agenti přišli do Čech, bouřili lid, líčili mu nesnesitelné útrapy, jakéž pro svaté evangelium snášeti musí; taktéž Friedrich, domnělý král, měl tu své jednatele. [34])

Válečný plán Kristiana, krále dánského a spojenců jeho, byl ten: Kristian Halberstadtský přepadne katolické biskupské země Osnabrück, Monastýr, Kleve, až i Kolín, a tu zaneprázdní a zadrží císařské vojsko pod Tillym; Mansfeld uzavře ústí řeky Labe, obrátí se do Slezska, podá si ruce s odbojníky na Moravě, v Čechách a Horních Rakousích, až se i spojí s Betlenem Gaborem, sám pak král Kristian s hlavním vojem potáhne směrem k Eichsfeldu. Ve smlouvě v Haagu (v Hollandsku) dne 19. pros. 1625. uzavřené zavázala se Anglie platiti měsíčně 30.000 liber šterlinků, Holandsko 50.000 zl. Francie dala hned 1,000.000; — Betlen Gabor měl dostati měsíčně 12.000 tolarů a 12.000 německých žoldnéřů. [35])

K tomu měly býti zosnovány vzpoury poddaného lidu od Hareckého pohoří až k Eichsfeldu, v Horních Rakousích a v Čechách. Ve všech těchto zemích zpívány k témuž cíli příhodné písně, jako na př. v Německu:

Frisch auf du fromm teutsch edles Blut,
vertrau bei leib nicht allen,
so wird dein ritterlicher Muth
in aller Welt erschallen.
Lasz dein gut Lob nicht fallen!
Die (Papisten) seynd, welche im Böhmerland
den Majestats-Brief eben,
in Frankreich, Teutsch- und Engeland,
gut G'setz, Recht und still Leben,
zerreiszen wollen darneben. [36])

V Horních Rakousích zpívali:

wir Bawrn jetz werden Herrn
können wohl sitzen im Schatten,
wölln wol selbst abgeben Praelaten.

---

[33]) Martiniova „Obrana proti Ohlášení“ str. 441. Janssen o takových brošurách, pamfletech, satyrách a p. často jedná. Také Hurter VIII. 366. (Který katolický badatel by prošel tehdejší literaturu českou, německou, hollandskou a snad i jiných jazyků, shledal by nové doklady na to spojení mezinárodní revolucę.)

[34]) Gindely, 30jähr. Krieg, II. 93—98. 104. Hurter X. 98.

[35]) Dr. Weisz V. 232. Gindely, 30jähr. Krieg, II. 68. Schmiedel Historia Soc. Jesu, III. 678, 704, 705.

[36]) Tištěna 1626. s illustracemi, představujícími převrácenou lavici, kněžský biret v oprátce (!), kněží za převráceným křížem. Znova vydána od Ditfurtha str. 23, 24, 25; čítá 18 slok.

A zase:

Zu lauter Rieme wölln wir ihn schneiden
damit er nur Peyn genueg musz leiden.[37])

V Čechách s Lomnickým z Budče zpívali:

A protož králi Fridiše,
prosíme, jak můž nejvýše
vyžeň nepřátely z vlasti,
a nedej jim více krásti. —
A zahanbi ty buřiče,
ať čím dále vždycky více
podle Boha tě chválíme,
tvou důstojnosť velebíme. —
A protož milí Čechové,
stateční, udatní lvové,
buďte věrní, také stáli
při svém pánu, novém králi.[38])

Stůjž zde částka mandátu, který se tenkráte po Čechách roznášel: „Věrným synům buožím, kalicha Páně horlivým milovníkům, že nemohouce toto tyranství od těch katů lidských (= katolických) déleji snášeti, volíme z vnuknutí Božího po Žižkovsku odpírati. Protož všechněch pro Pána Ježíše Krista pravdu a kalich jeho milujících prosíme, i těch, kteříž jsou od nich zavedeni, abyste tu kdež náležeti bude, s meči, s mušket y, jízdně i pěšky, prachem se a olovem zaopatříce, ochotně se postavili.[39])

Jak bylo umluveno, tak se jednalo. Troje nepřátelské vojsko táhlo od severu, jedno z nich, Mansfeldovo, a po případě i vojsko hlavní mělo namířeno na Čechy, vzpoury lidu vypukly jak na pohoří Harckém, tak v Horních Rakousích (Fadinger) a v Čechách; a zde napřed v krajích německých, ve Friedlandě a Markersdorfu (Markvarticích). Do Horních Rakous vyslal Kristian IV. svého dvorního radu, Jana Skulteta, muže nad jiné chytrého, který ve Francii, Anglii, Hollandsku, Benátkách, u Betlena Gabora se byl osvědčil, a nyní do Rakous přišed, rozněcoval vzbouřence k setrvání, jelikož prý brzy posila cizopanská přijde.[40])

V severních Čechách vypukla bouře z jara r. 1625. na velikém panství Friedlandském, které druhdy Reederům, nyní pak Waldsteinovi patřilo; neb Krištof Reedern byl jeden ze předních vůdců vzpoury r. 1618. a napotom do ciziny ujel.

Vrátil se roku 1625. asi se 70 jezdci, vyzval lid k sobě, kteříž pak — veskrz protestanté — u velkém počtu k němu se přidali, a tolik se zmohli, že ani vojsko jim neodolalo, a k vánocům hlavního hradu Friedlandu dobyti chtěli. Na hlavu páně z Reedern byla určena cena 5000 tolarů, ale nedostali ho, ani vzpoury nepotlačili, dokud Waldstein větší síly vojska i několik kusů hrubé střelby proti nim

[37]) Hurter, X. 88, 90.
[38]) Skála, V. 147.
[39]) Sborník historický 1885., str. 309.
[40]) Hurter, X. 98.

nevyslal. Tu Reedern se předními náčelníky ujeli, obecný svedený lid byl rozprášen a potrestán. [41])

Povídalo se, že mimo Friedland (v kraji Boleslavském) povstání upraveno po celém kraji Litoměřickém, a ještě nebylo utichlo ve Friedlandě, když vypuklo v Markvarticích, na panství p. Hendrycha z Wartenberka. Ten byl konvertita, ale snaha jeho, lid poddaný k náboženství katolickému přivésti, nevedla k žádnému výsledku, majíc nemalou překážku v neoblíbenosti jeho u lidu; stěžovalit si, že jim odnímal nejpěknější dobytek atd. Když všecky poskytované lhůty bez účinku vypršely, nedovolil pán o posvícení hudbu, a ten byl počátek vzpoury. Pán chtěl ihned sám i skrze svého kněze v dobrotě vyjednávati, ale jakýsi kramář Christof Theumer a jiných 8 hlavních náčelníků rozbouřili lid proti pánovi a proti manželce jeho, dobyli se do zámku, nalezli paní a pána, a když paní na kolenou za milosť prosila, odpověděli: „Ty víš, jak jsme tě prosívali, abys nám nebrala krav našich a tolarův, tehdáž jsi neměla s námi slitování; — pryč s tebou.“ Vyvlekli je před zámek a zabili, vrazili rohatiny, kterými byla poslední rána pánovi zasazena, do země, a každý se jich musil rukou dotknouti na svědectví, že zavraždění schvaluje a chce setrvati v započatém díle. Brzy však vystřízlivěli, poznávajíce nemoudrý svůj skutek; kramář Theumer s 8 náčelníky prchli, pět vražedníků bylo odpraveno, a skoro třicet jinak pokutováno. [42])

4. Když tedy vzpoury selské v Horních Rakousích tou měrou se rozbouřily, že statky katolických pánův a kláštery zuřivým způsobem vybíjeli a počet svůj na 80.000 mužů dostatečně zorganisovaných udávali, když zde v Čechách podobné bouře se sháněly, a vládě vědomo bylo, že tajní predikanté skoro na 70 statcích a panstvích obcházejí u Berouna, u Příbrami, v Žiželovsi, pak začínajíc od Brandýsa n. Or., k Rokytnici, Rychnovu, Opočnu, Smiřicům až k Náchodu, tajně i veřejně schůze konají; [43]) když troje silné vojsko nepřátelské proti císaři táhlo směrem k zemi české, ano, Mansfeld již ve Slezsku stál, a k němu Jan Arnošt z Weimar přirazil a Brandeburk 3000 mužů přidal a tak s vojskem tím nezbedným na Moravu k Uničovu, Lipníku a k Olomouci dorážel: tu se nedivme, že se katoličtí mužové v Čechách báli, žádajíce aspoň jeden pluk vojska po opatření země míti.

Jaroslav Bořita z Martinic v té příčině napsal Zdeňkovi knížeti z Lobkovic tento list:

„Noviny zde všudy odevšad zlé slyšíme o Mansfeldovi a Denemarském, že se skrze Slezsko k nám sem přibližují, o Gaborovi, že se s Turky a Tatary skrze Moravu na nás strojí, a o sedlácích Hornorakouských, že se ještě nechtějí spokojiti, proto bezpochyby, že se s nimi tak dlouho a tak měkce zachází. Právě zde v Praze mezi kacíři ještě mnoho zrádných a rebellských srdcí ukazuje se býti, kteříž, jakby o nějaké nejmenší impresse Mansfeldské a neštěstí J. M. C. lidu válečného uslyšeli, v těžkosti by také oni zde něco

[41]) Svátek, Culturhistorische Bilder aus Böhmen, S. 165.
[42]) Světozor 1867, str. 25. — Svátek, str. 167.
[43]) V místodržitel. archivu mnoho listin ze 27. května 1625. až do konce roku 1626.

začíti obmeškali. A protož, abychom nejraději vojákův pro škody prázdni býti chtěli, nemůžeme a nesmíme toho sobě nebezpečenství vinšovati; než jak předešle, tak i nyní toho zdání a žádosti té jsem, aby zde v Čechách ještě na tyto nebezpečné časy jeden regiment knechtů a 500 jízdních pro opatření země ve všech podezřelých a nebezpečných místech bylo, aspoň k zbránění domácího zlých lidí pozdvižení; měli bychom na nich dosti a více jich také nežádáme. Já se sice nebojím, qui paratus sum in Dei, ecclesiae et domini caesaris regisque mei servitio fideli semper mori; sive martyr, sive confessor sim, semper Dei ero, et esse avide cupio.[44]) Než líto by mi bylo, abychom tak neopatrně a jako z oumysla všickni věrní katoličtí jako na masné krámy vydáni byli a tak mizerně zahynouti měli, an toho potřeba žádná není. Však silně v Pána Buoha doufám, že od jeho svaté božské milosti opuštěni nebudeme.“ [45]) Dne 29. července 1626.

V největší tísni, kdy proti takovým nepřátelům žádného vlastního vojska nebylo, nabídl se generál Waldstein, že sám vojsko postaví, vojsko statečné a takové, které císaře žádných peněz státi nebude. Vojsko skutečně sebral, a všickni národové věrní znamenité oběti na penězích přinesli; s vojskem hnul se proti Mansfeldovi, jehož u Dessavy porazil a vojsko jeho rozprášil (dne 25. dubna 1626.); ligistický generál Tilly zas vytlačil Halberstadta z jedné pevnosti po druhé,[46]) a obdržev 7000 mužů posily od Waldsteina, udeřil na dánského krále Kristiana u Lutteru a porazil ho dne 27. srpna. Kristian sice ustoupil k severu, Mansfeld však sebrav zbytky kde kterého vojska, bral se rychle do Slezska, odkud, jak jsme svrchu pravili, na Moravu až k Olomouci zabíhal a s českými odbojníky spojení vyhledával, až Waldsteinem ze Slezska byv vytlačen, do Uher ustoupil a dne 30. listopadu v Bosně zemřel. Zbytky jeho vojska přivedl starý Thurn do Slezska, kde se zatím znamenitá síla válečného lidu dánského pod zkušenými, udatnými vůdci shledala a jak nadřečený list hr. Martinice svědčí, Čechy ohrožovala.

Pomalu se za nimi vracelo z Uher vojsko Waldsteinovo na Moravě a v Čechách (1626—1627.) přes zimu se rozloživši. Vojsko to katolíkům ničeho neodpouštělo, nýbrž kdekoliv se rozložilo, náramné škody činilo, tak že kníže Karel Liechteinstein, právě ten, o němž je řeč, beztoho churav, do smrti se utrápil (12. února r. 1627.)

Hrabě Vilém Slavata, muž zajisté katolický, vlasti a císaři věrný, v následujícím přípise důležitou zprávu o těch věcech podává:

„Ingens animi moeror, hrozný zármutek duše zadal asi ku zkrácení života jeho příčinu velikou; dvojího vévodství[47]) se viděl zbavena a veškeré statky zde v Čechách — vyjímajíc Kostelec — zpustošeny. Ve své moudrosti věděl, že se taková strasť dala předejíti, spraviti, snad i odvrátiti. Jakž jej to nemělo trápiti?“

---

[44]) Kterýž hotov jsem ve věrné službě Boha svého, církve, císaře, krále a pána svého každé chvíle zemříti; nechť si mne usmrtí, nechť do žaláře zavrou, vezdy Hospodinův budu a býti toužebně žádám.

[45]) Archiv Roudnický.

[46]) Halberstadter v té době umřel, dne 16. června 1626, v sedmadvacátý výroční den svého narození.

[47]) Bezpochyby Krňova a Opavy.

„Tři setniny pořád leží v Telči (statku Slavatově), i musí se jim na týden mimo všelijakou potravu a proviant dávati 600 zl. v penězích a 390 měr ovsa, dnes již osmý týden; — již to ubohý lid poddaný není v stavu vydržeti. Já také — mámť to na všech panstvích — jich založiti neb za ně platiti nemohu; již si nevím žádné rady, a musím panství libidini et praedae militum, vojákům na plen a pospas nechati; nikde nevidím pomoci, musím nechat býti. Deus misereatur nostri.“ [48])

Po některém čase odvedl Waldstein vojsko do Slezska a nepřítele odtud vytlačil.

Tak zemřel kníže Karel Liechtenstein!

Kdo to byl, jenž po německé říši a v Čechách volal: „soldateska z Čech pryč?“ Kdyby vojsko nebylo bývalo ve příležitý čas pro opatření země povoláno: co by bylo z naší vlasti? — Snad nějaká provincie protestantské Falce neb oběť mezinárodní revoluce! — Nad to nebyl kníže Liechtenstein než místodržitelem civilním, nemaje na řízení vojska žádného vlivu; nejvyššími vojenskými komisaři v Čechách byli Tilly, Breuner a posléze Waldstein.

Tím by bylo odpověděno na obvyklou příhanu o Liechtensteinských dragonadách; pro celkový přehled stopujeme však i vývoj odbojů, jaké po mnohých krajích země byly zosnovány.

Vedle Samuele Martinia, o kterém svrchu jsme slyšeli, chodili po cizích zemích i jiní agenti čeští a na začátku roku 1627. tajně do Čech se vrátili, aby dle návodu dánského krále Kristiana IV. a starého Thurna pobouřili zemi českou podobně, jako země uherské a hornorakouské rozbouřeny byly. [49]) V obecnou známosť vešli někteří přední agitatorové: Smil z Michalovic, Jiří Matyáš z Těchenic, Adam z Hodějova, Jan a Zdeněk z Rožmitalu, veskrz mužové věcí válečných znalí a zkušení, a s nimi Matouš Úlický, bývalý predikant z Čáslavi. Ti všickni a mnozí jiní z té doby nám neznámí byli rození Češi; odešli po Friedrichově porážce (1620.) do ciziny a nyní se vrátili, by dle ujednaného plánu zde pracovali; mimo ně je znám agitator u Kutné Hory, jmenem Michael Frydrych Chrystpejus von der Lenden, na kterého královská komora česká nařídila pozor míti, protože „lid obecný s havíři a všelijakými nádenníky srozumění mají; vůdce jejich prý leytnant Michal Frydrych Chrystpejus von der Lenden se jmenuje“. [50])

První rána padla v Kouřimi o výročním trhu v pondělí po Jménu Panny Marie. Přišlo do města množství lidu, ale neprodávali aniž kupovali, nýbrž po hospodách popíjeli a že něco nastává, směle okazovali. V poledne o 12. hodinách padla na náměstí střelná rána. Bylo to umluvené znamení; vyběhli z hospod a srotili se. Ten, který vystřelil, byl úřadem veden do vězení, tu však řečený lid se hnal za ním, žádaje za okamžité propuštění vinníka. Soudce, jsa několika

---

[48]) Německý přípis tento chová se ve státním archivu v Mnichově a úřední opis v zemském archivu v Praze. — Podobné stížnosti z Týna nad Vl. v archivu arcib. v Praze ze dne 26. března 1627. Týn patřil arcibiskupovi Harrachovi, jehož vlastní sestru měl Waldstein za manželku.

[49]) Tento král zorganisoval až i sbor paličů (jichž mistrem jakýsi von Dannenberg se stal), kteříž přísahou se zavázali, vesnice a města páliti, děti lidem bráti a je do Dánska zavážeti. Hurter IX. 517.

[50]) Archiv Kutnohorský, 4. září 1627.

žoldnéři obstoupen, dobrými slovy odpovídal, když někdo ze zástupu sekyrou žoldnéři hlavu rozpoltil. Soudce a ostatní strážcové rychle ustoupili, a zástup nejen do šatlavy se dobyl a vězně vysvobodil, nýbrž i radnici stekl. Náčelníci sebrali všecku tam uloženou zbraň, podělili zástup a vztýčili bílý prapor s červeným kalichem. Pak hnali se na děkanství; avšak katolický děkan Šimon Eustachius Kapihorský s kaplany se zachránili útěkem, jinak by byla vzpoura bývala jejich krví spečetěna. Jsouce tedy zřízenými náčelníky na sbory rozděleni, po domech měšťanů katolických se rozešli, je vydrancovali, světnice a sklepy zotvírali, a kdo co popadl, sobě vzali; dobyli se do sklepů v hospodách a pozdě do noci popíjeli. Na daný povel po půlnoci se zdvihli, a každý sbor pod svým náčelníkem se rozešli po celém Kouřímském kraji, kde vzpoura bez toho připravena byla a rovněž v kraji Hradeckém, Boleslavském a Litoměřickém vypuknouti měla.

Na Konopišti, kteréžto panství druhdy Hodějovským náleželo, ale jsouc jim pro vzpouru zabráno, na hr. Pavla Michnu přešlo, připadli ihned; sám Adam Hodějovský, bývalý vojenský komisař, byl jejich vůdcem. I vydrancovali zámek a zapálili, a chodíce po městech a vesnicích, pálili napořád jsouce rozlíceni, že loni a předloním na Michnovských panstvích byly posvátné missie konány, a lid s nevšední láskou k náboženství katolickému přilnul.[51]) Městečko Rataje vydrancovavše zapálili, podobně hrady a města Sternberk, Domašin, Vlašim i jiná městečka vyloupili.[52])

Stejnou dobou vypukla bouře v Hradecku, Boleslavsku, Litoměřicku, avšak zklamali se náčelníci; neboť lid nechtěl míti žádného účastenství, úřadové učinili potřebná opatření,[53]) ano v Praze se hlásili studenti, žádali zbraně, i obdrželi je na pomoc k uhájení města.[54]) Jelikož v Čechách vojska nebylo, bylo povoláno z Moravy; bouře tím zanikla. Náčelníci unikli všickni až na oba Rožmitály a Ulického.

Celý plán dánského krále Kristiana IV. byl tedy pro tento rok zmařen; jeho vojsko, řečené Mansfeldské, ze Slezska vytisknuto, vzpoura v Horních Rakousích a v Čechách potlačena; on sám byv poražen u Lutteru, ustoupil až k moři, aby pomocí cizopanských velmožů nové plány a vzpoury osnoval.

Jakož tedy při námitce první o Liechtensteinských dragonadách nemusíme mlčeti, nýbrž jest nám na záhubné zápletky cizopanské a domácí okázati: tak i na druhou námítku o násilném převádění na víru katolickou dobře lze odpověděti a rozdíl činiti mezi jednáním násilným a jednáním moudrým a rázným; kde se kdo přenáhlil a poněkud násilně jednal, nebylo mu to již tenkráte schvalováno, kde si však mužové katoličtí moudře a rázně počínali, v tom zasluhují uznání a slouží nám za dobrý příklad. (Pokračování.)

---

[51]) Schmiedel III. 572, 573.

[52]) Svátek, Culturhistorische Bilder aus Böhmen str. 169. Beckovský a jiní vůbec.

[53]) Archiv Kutnohorský 4. září 1627.

[54]) Schmiedel, hist. Soc. J. III. 822.

Bílý řád.

Z Norbertinské legendy

od

Františka Kyselého.

Kloje nešťastníků mysl vrátkou,
srdcím odjímaje hříchu pal,
Norbert, anděl míru, dobou krátkou
miláčkem se millionů stal;
zvučným letem po Francii spěje
sláva duchovního dobroděje.

I sám papež váží v udivení
nesmírný zdar jeho výkonů,
ale zdatnosť jeho nejvýš cení
Bartoloměj, biskup v Laonu,
a jak bratra s něžnou pečlivosti
hořlitele v paláci svém hostí.

Chce jej biskup k útulnému sídlu
pevně připoutati na vždycky,
by v něm jako míru, těchy zřídlu
utápěl žár duše mladický;
než host milý spokojen tu není,
teskní, padá v tiché rozmýšlení.

Posléz praví: „Snažné chovám přání
založiti klášter v samotě,
s bratry cvičiti se v odříkání,
kajicnosti, tvrdém životě;
ač mě vlídně hostíš při svém dvoře,
touha ta mé čelo vráskou oře.

Znavuje mě trvalý ruch města,
odpuzuje hlučná pochvala,
kterou nehodného věrověsta
slaviti zem širá počala,
z omračného světa vlnobití
v ústraní se toužím uchýliti.

Ó, což okřeje duch unavený,
přesycený nízkou všedností,
třpytem cetek bez vnady a ceny,
když se v samoty klín uhostí!
V její tiši, lahodě a kráse
nebe myslitelům otvírá se.

Luzné vidiny tu projímají
bdělou duši sladkou závratí,
smrtelník jak Mojžíš na Sinaji
božskou velebu smí vnímati,
pronikati věčné pravdy taje,
an duch jeho Božím ohněm plaje.

Nebeský žár pudil světců davy
v šerou sluj neb do mokravých jam,
kde jich obzoreṁ pruh nebe smavý,
druhem byl duch Hospodinův sám;
tělem tady nepoznáni mřeli,
leč jak foenix horoval duch smělý.

Avšak nad poustevnou bohulibý
mužů zbožných oddálený kruh,
v němžto lepou ctností vášně, chyby
na druhovi skromně tříbí druh,
mysli roztodivné — velké všecky —
jedné hlavy poslouchají dětsky.

Co v tom společenství ruchu, vznětu,
vůle, mystického nadšení,
jímž se tuží v ideálním letu
geniové hluku vzdálení!
A jak znamenitá tvoří díla
sjednocená družin takých síla!

Benedikt, aj, otec mnichů slavný,
třímá Západ na svém rameni;
štípiłť jeho důvtip neunavný,
z čeho po věky zdar temení;
co rod jeho synů zdatně koná,
země s edenem to pružná spona.

Čím kdy život Hellady a Říma
ozařoval starověký Jih,
rukama to do blan umělýma
v paměť věčnou zapisuje mnich;
uměn všelikých květ, vývoj pravý
v lůně klášterů věk zlatý slaví.

Nejhloub zárod nebedajných zvěstí
v mnišstva půdu plodohojnou vset;
řehole jsou církve ratolesti
sypající vonný viry květ,
bohověd y konejšivé, smírné
ony hlubiny jsou nedozírné.

Nyní víš, nač myslím bez úkoje:
reky duchovní bych zplodil rád,
ale nepoutal bych svého voje
pouze na klidného mnišství řád,
na hloubání, celu, šumné zpěvy;
nechť se také zrakům lidu jeví!

Obtížen svět valný bídou velkou,
pod níž klesá tělo, zmírá duch;
buď tu mnichova ctnosť hojitelkou
balšam vlévající v žití luh,
duch, jenž v samotě pil z rajské číše,
bojuj proti bezpráví a pýše!

Jako motýlů roj zlatokřídlý
vyletuj má četa z drobných cel,
na květinách lidských duši sídli,
v kalichy jich střásej víry pel,
lidu předcházej, ať nezabloudí
v sítě, do kterých jej satan loudí!

Když pak umdlí někteří z těch druhů,
uchylte se v tiché cely zas!
Nebe míru vyklene jim duhu,
nových přidá jisker, dojmů, krás;
i zas vraťte se jak rajští ptáci
k lidu, který cestu k blahu ztrácí!

To můj cíl!“ — Dí biskup unešený:
„Žehnán buď tvůj blahý cíl i směr,
k podniku tak mnohoslibné ceny
jménem Páně zmužile se ber,
vypátrej si zátiší v mém kraji,
ať tam ve skutek tvé tužby zrají!“

(Pokračování.)

Na přední stráži.

Napsal

Bohumil Brodský.

Zastavili jsme se u pokraje lesa. Bylo nás celkem osmnáct. Od rána jsme couvali před pruskými jízdními piketami červených husarů, kteří ve slušné vzdálenosti nás pronásledovali. Na tvářích všech bylo viděti unavenosť, skleslosť a hlad. I koně věsili hlavy a stáli tiše mezi jedlemi, které kolem nás tiše šelestily. Seskákali jsme s koní. Poslal jsem dva muže na malý pahrbek střežit silnici a dovolil jsem ostatním, aby mohli vyndati si z kabely kus tvrdého chleba. Nejedli ubožáci od předešlého dne.

Sám jsem měl v polní lahvici trochu kořalky, odporné a ošklivé, kterou jsem si mohl ráno ve spěchu v osamělé hospůdce při silnici koupiti. Okusil jsem jí, ale všecek jsem se zatřásl. Chutnala, jako kdybych jed do hrdla naléval. Chtěl jsem ji vyliti. V tom jsem však vzpomněl na jednoho ze svého oddílu. Byl to dobrý chlap, ale na kořalku jako posedlý. Než přišel na vojnu, jezdil na vorech a na těch prý se naučil tu „rasovinu", jak kořalku jmenoval, píti. Zavolal jsem ho a dal jsem mu zbytek vypiti. Oči se mu zaleskly, a oběma rukama sáhal dychtivě po láhvi. Přiložil ji k ústům a zamhouřiv oči, nahnul si zcela pohodlně, až byla lahvice prázdná. Pak si spokojeně zamlasknul a vrátiv mi láhev, vesele salutoval.

„Poslušně děkuji, pane lajtnant, to jsem si pochutnal", liboval si, a jeho zardělá tvář jenjen hořela. Usmál jsem se, a ostatní dragouni, pozorujíce výstup ten, smáli se též. Znali Slámu dobře, že by se dal pro kořalku utlouci.

Abych se poněkud zotavil, počal jsem opodál vojáků přecházeti. Mluvili tiše mezi sebou, uvažujíce z větší části o příhodách posledních dnů. I já jsem toho měl plnou hlavu. Ještě v živé paměti jsem měl 3. červenec, v němž jsem poprvé ve svém žití slyšel onu děsnou hudbu, záležející z vysokých tónů fičících kulek z ručnic a basových pedálů děl. Bitva u Králové Hradce naučila mne ze zkušenosti znáti ono staré pořekadlo, že se člověk v boji stane zvířetem, ba šelmou, která jen dychtí po lidské krvi, zejících ranách a zoufalých výkřicích. Živě se ještě na to vše pamatuji.

O jedenácté hodině dostali jsme rozkaz, abychom se hnuli s místa a rozhodli boj na pravém křídle, klonící se na stranu nepřítele. Jak ohromný příval vrhl se celý pluk s tasenými šavlemi na těsně seřaděné řady Prušáků. Pamatuji se dobře, kterak se náhle v jejich řadách zablesklo a mezi našimi nastal šum. Několik dragonů sletělo ze sedel. Ale my toho nedbali. Koně bez jezdců letěli v řadách, supali, a horký dech dral se jim ze široce otevřených nozder. Já sám cítil jsem krev bouřlivě biti ve spáncích, a ruka má křečovitě svírala jílec šavle.

Nežli jsme dojeli k řadám, několikráte přivítal nás ohnivý pozdrav nepřátel. Bez povelu srazili jsme se vždy, a mezera byla opět vyplněna. Konečně jsme vrazili na nepřítele. Ohlušující křik, třeskot, volání napolo mne omámily. Věděl jsem jen, že mám v rukou ocel, a ta že může výborně se zarývati v lidská prsa. Bil jsem se, mohu říci, směle, znamenitě. Pruský pěšák vrazil mému koni bodák do prsou. Skolil jsem ho v témže okamžení a seskočiv jako letem, vyšinul jsem se na koně desátníka, jenž vedle mne právě padl. Měl ještě ve třmeně jednu nohu, a kůň chvíli jím lomcoval, nežli zcela dopadl na zemi.

Dosud zdá se mi slyšeti ten smutný, třepetavý zvuk polnice, která dávala v tom všeobecném zmatku znamení k ústupu. Jaký to byl ústup! Snad nikdy již nespatřím tak hrůzného pohledu nad ten, jenž se mi zjevil, když obrátiv koně, letěl jsem ve zmatené řadě dragonského pluku. Po celém úboči Chlumu spatřil jsem v divém útěku ubíhati zástupy pěchoty, jízdy, děl a zásobních vozů. Do toho houkala děla, salvy z ručnic a hluk k nevypsání. Kudy jsme jeli, všude spatřovati bylo oběti boje, buď ztuhlé, buď zápasící se smrtí. Poranění koně v šíleném letu divě řičíce, pádili mezi řadami, povalujíce utíkající a

hledajíce ve běhu utišení svých bolestí. Za tu hodinu, kterou jsem strávil v kouři a zápachu střelného prachu, naučil jsem se znáti onu bytosť, o niž vojáci v míru nestojí — Boha — a hleděti na svět jako na kolbiště, na němž sice ten vyhrává a onen prohrává, ale jen proto, aby vítěz vždy zase mohl státi se obětí odpůrce nového. Věčné kolotání, věčný boj. Kde přece boje toho není?

Náš pluk jakž takž se držel pohromadě. Ordonanční důstojník spocený, uprášený, s tváří zděšenou přiletěl nám vstříc a sděloval rytmistrovi — plukovník padl při útoku — jenž pluku velel, že má děj se co děj zdržovati rychlý postup Prušáků a krýti tak záda pěchotě, aby aspoň poněkud se mohla shromážditi a uniknouti pro dnešek záhubě vítězů. Rozkaz tento, jejž jsem dobře zaslechl, znamenal tolik, jako odsouzenu býti k jisté smrti. Sám rytmistr, jenž již přestál několik bitev, se zarazil, a bylo zříti pohnutí na jeho tváři. Pokynul trubači, a nám dáno znamení k zastavení. Proletěl seřídlé řady a dával nám jednotlivým důstojníkům rozkazy. Škadrony se rozdělily a roztáhly ve dlouhou řadu. Pozoroval jsem, že výše byl dán týž rozkaz maďarskému pluku husarů a druhému rakouskému pluku dragonů. Nejvýše na úbočí chlumské stráně byli určeni k témuž úkolu huláni.

Zmírnili jsme klus a nabíjeli karabiny. Vojáci, které zmužilosť zatím byla již opustila, byli stísněni a s úzkostí poslouchali, kterak neustále ještě nad hlavami jejich hvízdají kulky. Za každým křovím, mezí i stavením zastavovali jsme se a pozorovali nepřítele. Blížil se v řadách těsně sevřených, co zatím na opačné straně naše pluky v děsném dosud nepořádku draly se buď do bran Králové Hradce, buď po pravém břehu Labe utíkaly dolů k Pardubicům.

Bohudík, že se nepřítel domýšlel, že jest nás více, pronásleduje nás jen ze zdálí. Někdy jen, když některý oddíl jízdy se zdržel, počali páliti do něho bez milosti, a červení husaři odvažovali se až blizoučko k nám. Počali jsme též na ně páliti se všech stran a tak přinutili je, aby se příliš blízko nepouštěli.

Nespali jsme tu noc ani okamžení. Nepřítel byl neustále v patách, a hluboká tma držela nás v nejistotě. Za prvního úsvitu spatřili jsme, že opatrnosť naše nebyla zbytečnou. Čety jízdy sledovaly nás v určité vzdálenosti neustále. Pěchotu jsme neviděli. Jak jsme doslechli k večeru, hrnula se po většině po silnici k Olomouci a k Německému Brodu, míříc tudy k Vídni. Přes to však některé pluky její rozdělily se na jiné silnice, protkávajíce jako síť celé východní Čechy.

Dostal jsem rozkaz pozorovati postup vojska na silnici vedoucí ke Kutné Hoře a odtud dále ke Kralovicům a k Pelhřimovu. Ze škadrony zbylo jen osmnáct mužů. Ostatní zůstali u Králové Hradce. Již tři dny ustupovali jsme, dávajíce se jen z dálky spatřovati nepřáteli, jehož předvoj tvořili pověstní pruští červení husaři. Bylo jich mnohem více a proto v nějakou půtkou s nimi se pustiti nebylo ani pomyšlení.

Byl to trpký pocit pro vojáka, který měl v rukou zbraň a cítil aspoň poněkud touhu odčiniti potupu porážky. I moji hoši, sami to Češi, rádi by byli ještě jednou se s nepřítelem měřili. Dolétlo nejednou podobné přání k mému sluchu, když jsem v čele oddílu ujížděl před pronásledujícím nepřítelem. Musil jsem mlčeti, umiňuje

si však v duchu, že jakmile se mi naskytne jen poněkud příležitosť nevydávati nadarmo krev svých vojáků, povím husarům, že umíme také z karabin střílet a palašem se oháněti.

Za podobných vzpomínek a úvah zaslechl jsem pojednou kvapný dusot koňských kopyt. Skočil jsem ke koni a zavelel. Mžikem byli jsme v sedlech a vyrazili na silnici. Spatřil jsem své dva dragony přijížděti cvalem s jejich stanoviště.

„Viděli jste nepřítele?“

„Ano. Zástup jezdců sjíždí právě s kopce. Pohleďte.“

„Jak jsou četní?“

„Tuším asi dvacet mužů“, odpovídal dragon. Ve mně mocněji zabušilo srdce. Před chvílí jsem myslil na pomstu. Teď by bylo snadno ji provésti. Okamžení jsem váhal. Pokušení bylo příliš mocné, avšak přece jsem se nemohl zbaviti obavy, abych marně nevydával oddíl svůj v nebezpečenství.

Vojáci jakoby tušili mé myšlénky. Jakýsi šum mezi nimi nastal. Teď jsem zaslechl zcela zřetelně, jak jeden z nich po tichu pravil ostatním: „Co jest to dvacet. Kdybychom se skryli, můžeme jich polovinu dostati dolů karabinami a tu druhou snadně dorazíme.“

Zastyděl jsem se, že ten prostý voják má více zmužilosti než já. Bylo rozhodnuto.

„Zpátky do lesa“, řekl jsem krátce. Věděli, co to znamená. Poručil jsem koně rychle zavésti dále do lesa, který na štěstí se ve stráň skláněl, tak že byli dobře kryti. Pak jsem rozkázal prohlédnouti karabiny a rozložil jsem svých sedmnácte hochů za porost dubový a lískový, který na jednom místě tvořilo jakýsi plot mezi příkopem silničním a lesem. Oči se všem leskly. Mlčeli, ale bylo viděti, že jen těžko tlumí své rozčilení.

„Miřte dobře“, řekl jsem ještě tiše, „a vyberte si každý jednoho. Palte, až dám znamení. Důstojníka nechte mně. Kdyby nás spatřili, hned ke koním.“

Pak našel jsem si sám úkryt za svěžím lupením a připravil svůj revolver. Měl jsem v úmyslu zastřeliti pod důstojníkem koně a pak s ním měřiti se šavlí. Byl jsem též pohnut, rozčilen a cítil jsem, jak se mi krev hrne do hlavy.

Za nějakou chvíli bylo slyšeti pravidelný, rychlý dusot. Nepřátelům bylo přejeti hluboké údolí, v němž silnice klikatě se točila, přimýkajíc se na rovině jednou stranou k lesu, v němž jsme se skryli. Nyní cválali do vrchu. Štěrbinou v listí viděl jsem již ze zdáli jejich čapky, kabátce a blýskající se obnažené šavle. Bylo jich skutečně mimo důstojníka dvacet. Důstojník jel několik kroků napřed s taseným kordem. Byl taktéž mladý jako já, a slabé černé kníry počínaly se mu teprve ukazovati. Byl statný, opálen a pěkně seděl v sedle.

Čím více se blížili, tím nedočkavějším jsem se stával. Bál jsem se sám sebe, abych předčasně nestisknul kohoutek a nevydal se v nebezpečenství. Konečně zazvonily podkovy blízko u nás. V rychlém tempu mihaly se nohy koní. Teď jsem spatřil stín důstojníkův krok od sebe. Zdálo se mi, že nebudu moci ze sebe vydati ani hlasu. Sotva však stín ten padl na mou tvář, vzkřiknul jsem zcela jasně: Palte!

Osmnáct výstřelů spojilo se v ohlušující ránu, hučící lesem a chvějící se v hustých korunách. A v téže chvíli vymrštilo se nás osmnáct jako střely a zahodivše karabiny, s obnaženou ocelí vrhli jsme se na silnici. Spatřil jsem, že se počet oddílu o polovičku zmenšil. Asi devět nebo deset husarů sletělo s koní. Ostatní náhlým přepadením zmatení zapomněli na své karabiny. Teprve když dragoni již zvedali palaše, pomýšleli na obranu.

Mně se můj záměr podařil. Pěkná ryzka důstojníkova ležela na silnici, a on sám vymanil právě ze třmene nohu, která mu v něm zůstala, když jsem k němu přiskočil. Viděl, že jsem naschvál nemířil na něho, ale na koně, abych tváří v tvář se s ním mohl měřiti. Postavil se na obranu zcela odhodlaně, maje rty sevřeny a blýskaje očima zcela chladnokrevně, jako bychom sami dva tu stáli.

Naše šavle se setkaly. Překvapilo mne, jak jistě a obratně šavlí vládl. Byl jsem považován u pluku za nejlepšího šermíře, a přece jsem nyní pozoroval, že jest mi všechno své umění vynaložiti, abych nepodlehl. Nedbajíce boje, který vedle nás se rozvinul, odráželi jsme vzájemné útoky, napadajíce se a srážejíce dobře mířené rány. Počínal jsem pociťovati sympathie se svým protivníkem a poněvadž jsem viděl, že z jeho družiny zbylo pět mužů, kteří uháněli již z bojiště, zrádně svého velitele opustivše, chtěl jsem mu dáti příležitosť uniknouti. Ustupoval jsem a počínal si tak, že musil viděti, jak si dalšího boje nepřeji. Moji dragoni stáli opodál a zvědavě se na nás dívali.

V tom, když právě i on nechal svou šavli klesnouti a cosi říci se chystal, ozvala se rána, a zároveň s ní překotil se důstojník nazad. Kulka ňičela mi těsně podle těla. Ohlédnu se poněkud a vidím, kterak jeden z pruských husarů, dříve klesnuvších, nazvedl se na silnici a dosud v ruce drží kouřící se karabinu. Moje zděšení, překvapení a úžas dragonů byl nemalý, poněvadž jsme se domnívali, že ta kulka patřila vlastně mně. Moji hoši vrhli se k raněnému a vyrvali mu karabinu z ruky. Já sám sklonil jsem se k důstojníku. Viděl jsem, že jest mrtev. Kulka proletěla asi právě srdcem a poněvadž byla vypálena z blízka a nenarazila na kosť, vyletěla opět ven.

Obrátil jsem se tedy k zajatci. Hleděl na mne zcela klidně, maje tvář bledou a levou ruku bezvládně ležící. Dragon jeden zasadil mu při potyčce hlubokou sečnou ránu. Cítil jsem ošklivosť k tomu muži, jehož ušlechtilá tvář mne však překvapila. Velkého však rozmyšlení nemohl jsem si dovoliti. Každé chvíle mohl zde býti nepřítel, který zajisté výstřely slyšel a ne příliš daleko za přední jízdnou stráží postupoval. Velel jsem přivésti koně a raněného zvednouti. Byl stejně klidný. Jen poněkud zkřivil tvář bolestí, již mu rána na ruce působila. O nějakém odporu nebylo ani řeči. Soustrastí přece hnut, poručil jsem dragonovi jednomu, aby mu ránu na ruce rychle zavázal. Učinil tak. V tom již tu byli koně, a poručil jsem vsedati. Zajatce vzal desátník před sebe na sedlo. Dali jsme se ve cval, nestarajíce se o mrtvé. Vždyť za chvíli tu budou nepřátelé a ti si své druhy pohřbí. Cítil jsem z vítězství radosť i jakousi omrzelosť, že důstojník, s nímž jsem bojoval, tak smutným způsobem skončil. Přemýšlel jsem neustále po příčinách, pro které asi voják z jeho oddílu odhodlal se jej zabiti před tváří naší, ačkoliv musil předvídati, že o tom věděti budeme. Byl bych se ho rád tázal a výslech s ním

zavedl, ale nyní na to nebylo času. Sotva jsme objeli les a ocitli se na výšině, spatřili jsme velkou četu pruské jízdy tryskem blížiti se k místu, na němž jsme přepadli přední hlídku.

Na okamžik se zastavili. Pak jich několik se oddělilo a ostatní v plném trysku pustili se za námi. Štěstí ještě, že naši koně si odpočinuli. Běda by nám bylo bývalo. Neboť musili jsme býti připraveni, že jsou hotovi nasaditi vše, aby pomstili smrť svých druhů. Zpočátku zdálo se, jakoby nás doháněli. Za chvíli však zůstávali pozadu, až konečně se nám ztratili s očí. Přes to však cválali jsme neustále rychle ku předu, až jsme byli jisti, že tak daleko nás pronásledovati nebudou. Pak jsme uvolnili krok spocených koní a mírným klusem dojížděli svého nočního stanoviště. Byla to malá pohorská vesnička v kopcích vysočiny Českomoravské. Tu jsem chtěl několik hodin odpočinouti, ovšem při největší opatrnosti.

Sotva jsme zajeli na náves, překvapil nás zvláštní výjev. Kolem překoceného vozu, naplněného rozličným nářadím, shromážděn byl zástup venkovanů, na cosi pilně hledících. Jakmile nás spatřili, rozestoupili se, a pozornosť jejich obrátila se opět k nám. Tu jsem měl příležitosť viděti, kterak na peřině na zemi položené spočíval jakýs muž, jenž hlasitě sténal; nad ním skloněn byl jiný muž, jsa něčím zaměstnán.

Zavolal jsem na jednoho z nejbližších venkovanů, a když se ke mně bázlivě přiblížil, tázal jsem se, co se to tu stalo.

„Poníženě prosím, jeden sedlák z Čechtic utíkal před Prušáky. Tady překotil a zlámal si ruku. Felčar z Čechtic mu ji narovnává.“

V té chvíli jsem si vzpomněl na našeho zajatce. Poručil jsem desátníkovi, aby ho sesadil a zavolal felčara. Byl právě hotov a se zdvořilou otázkou přiblížil se ke mně tázaje se, co poroučím. Řekl jsem, aby prohlédl raněného a obvázal ránu. Byl hned ochotným a připraviv si potřebné masti, dal se do léčení. My jsme zatím uprostřed návsi rozdělali oheň a přivázali koně k lipám po různu tu stojícím. Rozestavil jsem pečlivě stráže a zapáliv si dýmku, zadíval jsem se do ohně. Dragoni následovali mého příkladu a davše si kabely a stočené pláště pod hlavu, hověli si po celodenním trmácení. Někteří tiše hovořili, jiní pojídali, co jim ze zásob zbylo, aneb co v dědině si koupili. Lidé před statky shromáždění se vzdálí zvědavě nás pozorovali.

Ze svého zamyšlení probuzen jsem byl příchodem desátníkovým, jenž společně s felčarem přiváděl zajatce. Zář ohně padla na jeho tvář. Byla zsinalá. Trpěl asi mnoho, ale nezasténal. Dal jsem mu rozestříti na zemi vedle sebe plášť, a on za pomoci svých průvodců usedl. Zahleděl se strnule do ohně svýma tmavýma, velkýma očima. Podal jsem mu kus masa, jejž jsem si koupil, a vodu v lahvici. Přijal obé a poděkoval zcela zdvořile. Svým chováním připomínal spíše na vzdělaného muže než na obyčejného vojáka.

Když byl něco pojedl a se napil, počala tvář jeho oživovati. Truchlivý úsměv ukázal se mu kolem rtů a svou zdravou rukou pohladil si své pěkné světlé kníry. Náhle se ke mně obrátil. Řeč jeho, německy pronesená, nemohla se zbýti přízvuku polského.

„Domníval jste se dojista, pane poručíku, že ona kulka patřila vám?“

„Ovšem že ano. Neboť jest zcela přirozeno, že jste neměl v úmyslu zabiti svého vlastního velitele, nýbrž nepřítele.“

Pak račte býti ujištěn, že má ruka byla zcela pevná a že zasáhla cíl, jejž jsem si přál. Mohlť jsem snadno zabiti vás oba, ovšem kdybych byl chtěl.“

Moje udivení rostlo. Mluvil tak prostě a přece přesvědčivě, že jsem mu mimovolně uvěřil. Jeho tvář zbaviv se nyní předešlé skleslosti byla živá, sympathická, a v jeho očích bylo zříti srdce hluboké a zároveň vášnivé.

„Víte, co jsem očekával?“ tázal se za okamžik zcela chladně, „když jsem vystřelil? Že mi veženete kulku do hlavy. Neudělal jste to. Nedivím se, měl jste na spěch, zapomněl jste. Je mi to, věřte, lhostejným, neboť věru nemám proč žíti. Skutkem, jehož jste byl svědkem, dokonal jsem úkol svůj a teď nemám ani touhy, ani cíle, pro který bych přál si déle žíti. Prokázal jste mi dobrodiní, ponévadž jste mne zachoval na živě. Z mého vlastního. vnitřního stanoviska však toto dobrodiní nemá u mne ceny. Ano, kdyby ten ještě na živě byl, pak by to bylo něco zcela jiného. Odpusťte, nemáte doutník?“

Podal jsem mu doutník. Zapálil si a opět chvíli mlčel.

„Hleďte, jistě vám připadám spíše jako netvor, než jako člověk. A býval čas, kdy jsem byl křesťanem, v pravém toho slova smyslu. Jsem, pane poručíku, Polák a šlechtic, ze staré, dobré rodiny šlechtické. Měli jsme v Pozňansku statek, neveliký, ale dosti rozsáhlý, abychom v něm nalezli obživy a ráj na zemi. Bylo nás pět, můj otec, matka, sestra, bratr a já. Oh, jaké to byly časy. A zbyl jsem jen já, já jediný. Je ze mne pruský husar, ze mne, jehož předci nescházeli mezi korouhvemi královskými. A toho všeho vinou jen on, ten pes — eh, darmo vzpomínati.“

A zase se zamlčel. Tvář jeho byla opět bledá, a zrak jeho sršel blesky. Byl všecek změněn, a zdálo se, že sestárnul. Neodvážil jsem se přerušiti jeho mlčení. Cosi mne zdržovalo. Necítil jsem k němu již odporu, spíše soustrast a zvědavost.

„Měl jsem sestru,“ začal po chvíli opět sám hlasem nad obyčej měkkým a chvějícím se. „Ale nebyla to dívka obyčejná, byl to anděl. Kdybyste byl znal naši Olgu, musil byste si ji zamilovati. Byla jak ranní paprslek sluneční. Kdo ji viděl, v úžasu na ni se zahleděl. Její srdce byla hluboká tůň, a v ní perla vedle perly. Byla sestra, ale já, věřte, byl jsem do ní zamilován a žárliv na každého, kdo se k ní důvěrněji blížil. Smávala se mi matka i sestra, a já se smával s nimi. Ale nemohl jsem si pomoci, nemohl.

Jednoho dne hlásil sluha návštěvu. Nečinili jsme nikomu návštěv, žijíce sami pro sebe. Můj otec však dbal pohostinnosti přísně, a proto rychle vše připraveno ku přijetí hostí. Shromáždili jsme se v rodinném pokoji, do něhož vstoupili dva muži, — oh, kdybych byl tenkráte vše věděl, býval bych je zabil hned. — Byl to sousední statkář, Němec, se svým synem. Zakoupili se u nás a teď objížděli sousedy. K nám přišli nejprve, protože jsme byli nejblíže. — Otec pozval je k obědu. Zůstali. Byli dosti příjemní. Mladší seděl vedle sestry a oči s ní nespustil. S ní jen neustále mluvil, a ona dosti ráda ho poslouchala. Byl mladý, sličný a statný muž. Však ho znáte. Jest to ten, jenž dnes klesl mou rukou. Po celý oběd zmocňovala se mne nenávisť k němu, ačkoliv mi ničeho neučinil. Byl jsem rád, když konečně

se svým otcem odešel. Můj otec zval ho zdvořile, aby opět nás navštívil, a mladý host chápal se toho ihned, prose mne i bratra, abychom přijeli k němu na hon. Ani jsem mu neodpověděl. Když zmizel, domlouval jsem sestře, proč byla k němu tolik přívětivou. Smála se mi a aby mně ještě více poškádlila, ujišťovala, že již dávno neviděla tak roztomilého mladého muže, jakým jest syn statkářův.

Tenkráte to byl žert. Později se stal žert pravdou. Objevoval se u nás častěji, byť jsme my návštěvy neopakovali, a všecka jeho pozornost platila sestře. Vídala ho ráda, ano, těšila se na jeho návštěvy. Nemohla již upříti, že srdce její není více svobodným. Nejprve jsem jí domlouval soukromě, aby zanechala toho člověka, jehož příchod do naší rodiny nevěstil nic dobrého. Dosti prudce odbyla mne žádajíc, abych jí nechal volnost, jak ona mně nechává. Pověděl jsem vše otci. Otec zakázal jí beze svědků s mladým Leopoldem mluviti, avšak urychlil tím jen zkázu sestřinu. Scházeli se potajmu v háji, ležícím mezi statky.

A co dále bych vám měl říci? Jest to tak hanebné, že se stydím. Zneuctil mou sestru. Zemřela po půl roce, opuštěna jsouc od něho, zavržena otcem.

Měl jsem nyní společníka ve své nenávisti. Byl to otec. Na pohled byl klidný, avšak uvnitř soptil. Nenáviděl-li dříve pruské panství, nenáviděl ho nyní dvojnásob. Stal se členem tajného spolku na osvobození Polsky. Domníval se tak snáze pomstiti se na zhanobiteli cti našeho jména. V několika měsících byl prozrazen, zatčen a odsouzen na smrt. Před soudem byl hlavním svědkem statkář Langer a jeho syn Leopold. Matka byla zatčena též, prý pro spoluvinu otcovu. Než ji vyslýchali, nechali ji rok v žaláři. Zemřela tam hořem po muži a hanbou.

Zůstali jsme jen my dva bratři. Přísahali jsme, že se pomstíme. V tom přišla válka. Byli jsme oba odvedeni a vřaděni jako prostí vojáci do řad pruských. Dali nás do jednoho oddělení, jehož velitelem byl ten, jemuž jsme pomstu přísahali. Zacházel s námi krutěji nežli s jinými. Trpěli jsme tiše. Když ostatní spali, dovlekli jsme se vždy k sobě a opakovali slib náš. To nám pomáhalo snášeti vše. Dosud však nenaskytovala se příležitost vykonati, co jsme si umínili.

Když překročilo pruské vojsko hranice, svedlo naše oddělení krátkou potyčku s pěchotou rakouskou, jež byla zahnána. Mezi raněnými byl též můj bratr Kazimír. Umíral a v bolestech volal po knězi. Prosil jsem úpěnlivě svého nepřítele, aby mi dovolil, že z některé osady přivedu kněze. S pohrdavým úsměškem poručil mi, abych okamžitě postavil se do řady, sice že mne zastřelí. Ó, že jsem tenkráte hned neprohnal mu kulkou hlavu! Poslechl jsem a díval se na umírajícího bratra. Stáli jsme tu chvíli, než přišlo zdravotní oddělení, aby nemocné odneslo. Když zdvihali bratra, zvolal na mne vysokým hlasem: „Nezapomeň!“ Skonal jim v náručí. V té chvíli dán rozkaz k dalšímu pochodu. Pochovali bratra beze mne.

A tak jsem zůstal sám, abych pomstil krev čtyř duší mně nejdražších. Pásl jsem po tom dnem i nocí. Místo spánku přemýšlel jsem o pomstě. Zdálo se, že nebe nechce mou prosbu vyplniti. Bylo po bitvě u Králové Hradce. Byl jsem opět v oddělení svého nepřítele. Každé chvíle ztrácel jsem naději, že se mi vyskytne příležitost přísaze své dostáti.

Tu jste nás přepadli. Viděl jsem, že by mohl vyváznouti. Přemohl jsem mdloby a konečně došel svého cíle. Kdyby byl vzdálen ode mne na padesát kroků, byl bych ho trefil, vím to. Duch mých drahých stál při mně. Teď jest vše vykonáno. Jeho otec, když jsem z domu odjížděl, byl na smrtelné posteli, toho potrestal Bůh sám. A já nemám nyní ničeho, proč bych se bál smrti hleděti v tvář. Toužím po ní, poněvadž mne očekávají moji drazí. Vím, že mi jest blízka. Dovolíte mi zajisté, abych mohl vyhledati kněze. Pak prosím, jak vám povinnosť ukládá, oznamte můj čin."

Zamlčel se. Jakýsi ledový klid spočíval v jeho rysech. Doutník mu za řeči vyhasl. Chvíli hleděl do plamenů. Pak si opět zapálil doutník a schouliv se, zdál se dřímati. Jen bílé obláčky dýmu, které pouštěl z úst, svědčily, že bdí, že však nechce býti rušen.

Bylo k půlnoci, když jsem byl probuzen cinkáním zvonku. Dřímal jsem a nyní se probudiv hleděl jsem polekán, co se stalo. Přijížděl to kněz ze sousední osady, aby podal poslední útěchu onomu rolníku, jehož při útěku potkala nehoda, a kterého felčar tak znamenitě léčil, že ubožák nyní umíral. Druhý můj pohled platil zajatci. Stál vztýčen a patřil v tu stranu, kam se kněz obrátil.

Pane poručíku, dovolte mi, abych směl jíti za tím knězem. Vrátím se, dávám vám své čestné slovo." Mluvil kvapně, chvějícím se hlasem. Mlčky jsem svolil, a on zmizel v nočním šeru. Po dlouhé době se vrátil. Byl opět velice bledý, ale klidný, a hluboké pohnutí chvělo se mu ve zraku. Usedl na předešlé místo. Po chvíli vyňal ze zpod kabátce jakýsi obrázek. Pohleděl jsem úkradkem a viděl, že to obraz Panny Marie na bronzu vyrytý. Políbil jej a opět uschoval. Pak podepřev si hlavu zdravou rukou zahleděl se do země.

Spatřil jsem, že slzí.

Svitalo. Musili jsme na koně.

* * *

Konečně se přiblížila toužebně očekávaná chvíle. Příměří bylo uzavřeno, a klid zbraní nařízen. Byli jsme právě na moravských hranicích, když náš kurýr přinesl nám tuto zvěst. Zároveň obdržel jsem pozvání, abych navštívil velitele oddílu pruského vojska, jenž nás následoval a ležel již po několik dní v Pelhřimově. Přijal jsem je a jel.

Byl jsem vlídně uvítán a pohostěn. Zároveň pozval jsem též nepřátelské důstojníky k sobě do svého skrovňoučkého ležení. I oni přijali pozvání a nazejtří přijeli. Sotva jsme se uvítali, padl hned jejich zrak na našeho zajatce. Jeho uniforma ho prozradila. Tázali se, kdy, kde a jak jsem jej zajal. Počal jsem vypravovati, ačkoliv jsem byl odhodlán, že zamlčím jeho čin. Když jsem však dokončil a o něm pouze řekl, že jsem ho odvlekl jako raněného zajatce, objevil se náhle po mém boku.

Stál vzpřímen, s jakousi hrdostí ve tváři a hleděl pevně na důstojníky.

„Pánové," řekl povýšeným zvučným hlasem, „pan poručík mi odpustí, řeknu-li, že vám neřekl plnou pravdu. Zajali mne teprve potom, když viděli, že jsem svou rukou zastřelil poručíka Leopolda Langra od královských červených husarů, pod jehož velením jsem

sloužil. Já jsem Stanislav Sczepanowski, polský šlechtic a královský pruský husar druhého regimentu.“

Uklonil se a zašel mezi dragony. Mlčel jsem. Důstojníci též chvíli nemohli ničeho říci. Konečně se mne rytmistr tázal, pravda-li, co řekl. Bylo mi přisvědčiti. Usmál se podezřele a hovor obrátil jinam.

Za několik dní dostal jsem rozkaz, abych se svým oddílem a zajatcem přirazil ke pluku do Olomouce. Podivil jsem se, čta v rozkaze též zmínku o svém zajatci. Rád bych ho byl pustil na svobodu. Takto jsem nemohl.

Když jsem ho odevzdával při svém příjezdu do Olomouce na hlavním velitelství, usmál se a dával mi s Bohem. Cosi nevýslovně měkkého a dojímavého bylo v jeho tváři. Musil jsem za svou povinností a ztratil jsem jej z očí. — — —

Dne 20. října ozval se v pruském táboře u Poznaně krátký výstřel z několika karabin. Koně husarů, kteří přítomni byli, sebou trhli, a zároveň padlo jakés tělo k zemi bez jediného vzdechu. Několik Poláků, kteří byli v pluku, sevřelo pevněji rty a snažilo se setříti z oka slzu.

Kleslť té chvíle dobrý jejich bratr Stanislav Sczepanowski, věrný syn své země, rodu svého kmen poslední.

Vlašská legenda o sv. Cyrillu a Methodu.

Napsal R. P. Martinov S. J.*)

(Revue des Quest. histor., juillet 1884. Paris, Victor Palmé, éditeur.)

S povolením spisovatelovým na jazyk český převedl

Alois Hlavinka.

Obírá-li se kdo dějinami sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda, brzy dojde přesvědčení, že ještě mnoho jest vyzkoumati, aby se vyjasnily body temné, a že hlavní kus práce záleží v tom, aby se s dostatek poznaly jejich prameny. Bez této znalosti téměř ani nelze vyváznouti z temnoty, v níž tane většina otázek o životě a skutcích těchto apoštolů bratří. Není potřeba se báti výtky, jakoby kdo nadsazoval, řekne-li, že není v jejich životě skoro ani jediné stati, aby o ni nebylo sporu. Avšak nesnází a různých názorů zajisté bylo by značně ubylo, kdyby se bylo počalo studiem předních pramenů dějin těchto, nad jiné zavilých. Před několika lety se podjal té práce učený Rus,[1]) jenž ohledal výsledy, jakých došli jeho předchůdcové, a dokládal k tomu své závěrky, k tomu se zálibou prohlédaje, by zjednal

*) Jan Martinov zrodil se z pravoslavné hraběcí rodiny ruské, stal se katolíkem a knězem T. J. Přebývá v Paříži, kdež vydává církevní časopis „Etudes“ čili „Studie“. Podivuhodnou učeností a vzácnou bystrostí kritickou vyjasnil již mnoho záhad z dějin slovanských a proslavil se tím po všem učeném světě, zvláště po slovanském. Jesti slovanských věcí znalcem na slovo braným, a kdykoli se jedná v Římě o čem slovanském, bývá pokaždé od sv. Otce papeže na poradu volán. Pozn. překl

[1]) Hlavní prameny dějin ssv. Cyrilla a Methoda, od M. Voronova, v Kyjevě 1877.

větší historické důležitosti pramenům slovanským, jako že prý jsou mnohem starší než prameny latinské.

Pramenům těmto popřává ve svém spise až posledního místa, ba zabývá se vlastně jen legendou vlašskou,[2]) jíž by mnohem lépe příslušelo jméno římská.

Závěrky, jichž dospěl při zkoušce této legendy, zajisté překvapují novotou a mají býti západnímu obecenstvu tím více zajímavými, že se z kořen protiví jeho názorům o této listině. Změniti ovšem tyto názory, nepodaří se mu tak snadno. Podle theorie ruského spisovatele tato vlašská legenda, obecně připisovaná Gauderikovi, biskupu velletrijskému a vrstevníku svatých Cyrilla a Methoda, jest dílo nikoli z věku devátého, nýbrž ze čtrnáctého; jest prý čerpáno z pramenů slovanských o mnoho starších než ona legenda, a tudy věrohodnějších.

Potřeba jen pronésti tento závěrek, aby se poznalo, jak důležito jest vědě historické ohledati jeho základy, obádati doklady a opálati jejich platnosť, a toť jest úlohou této studie. Není-li již jinak, než pustiti přesvědčení ode dávna ustálené a potvrzené jmény vážnými a vzácnými, tož ať se to stane aspoň na základě rozhodnutí náležité pojatého a rozumně zdůvodněného. Klidný a nestranný úsudek neméně však také přikazuje zamítnouti domněnku novou, již by nám kdo chtěl vštípiti, můžeme-li zastávati starou.

I.

Příchod sv. Cyrilla s ostatky sv. Klimenta do Říma (roku 867. nebo začátkem r. 868.) jest skutek historický, dosvědčený mimo jiné také knihovníkem Anastasiem. Tím bezpochyby ožila úcta Římanů ku vznešenému papeži mučeníku a vnukla myšlénku, připomněti věřícím jeho život a skutky, jeho vyhnanství a smrť. V Římě dlel tehda Gauderik, jinak řečený Gaudentius, biskup velletrijský, jenž se zajisté ujal pozorně této myšlénky zvláštní a vzácné. Byltě stoličný chrám ve Velletrii zasvěcen sv. Klimentu, a podle místního podání byl prý dokonce prvním biskupem této starobylé církevní obce. Gauderik ji spravoval již přes dvě léta. Když byl zvolen Hadrian II., což se stalo dne 14. prosince 867., byl ještě ve vyhnanství, k němuž jej byl odsoudil Ludvík II., poněvadž byly naň podány křivé žaloby, jakož i na biskupa Nepiho a Jana Jáhna, řečeného Hymmonida. Přispěním nového papeže všichni tři vyhnancové vrátili se hned na svobodu a Gauderika vidíme s Formosem udělovati vyšší svěcení žákům sv. Cyrilla a Methoda[3]). Tělo sv. Klimenta bylo slavnostně přeneseno do chrámu jeho jména, kterýž chrám se počítá mezi nejstarší v Římě. Zpráva o tomto nalezení, o němž missionáři moravští uměli vyprávěti do podrobna, zajisté drahně času se udržovala v rozpravách společ-

[2]) Tak se jmenuje spis o přenesení těla sv. Klimenta, jejž vydali bollandisté ke dni 9. března měsíce a o němž se myslí, že byl složen v Italii. Tímže způsobem dostalo se legendám o sv. Cyrillu a Methodu jména podle země, kde vznikly, neb alespoň kde prý vznikly, jako tedy pannonská, moravská, bulharská, srbská atd.

[3]) Die Legende vom heiligen Cyrillus, von E. Dümmler und F. Miklosich. Wien, 1870., k. XVII., str. 28 a 45. Jest to nejlepší vydání Života sv. Cyrilla. Vedle slovanského textu jest tam podán překlad latinský, a napřed jest položen kritický kommentář.

nosti římské a zvláště zajímala titulárního biskupa velletrijského. Vždyť sám zamýšlel vydati dílo o slavném tomto mučeníku; ale jsa zabrán v povinnosti svého úřadu, sdělil se svým úmyslem příteli Janu Jáhnu a zasadil se, aby ten jej uvedl ve skutek. Hymmonides vyzvání nezamítl; sotva že dokončil Život sv. Řehoře Velikého, dal se do té práce; a když ho smrť odtrhla od díla (r. 879. neb 880.), zůstavil je nedokončené. Gauderik je doplnil a věnoval Janu VIII. rok nebo dvě léta přede smrtí tohoto papeže (872.—882.). V poslední totiž části své knihy nadepsané Vita S. Clementis I. papae Romani, vypravuje přenesení ostatků, jež byl do Říma přinesl sv. Cyrill.

Připoznamenati sluší, že v době, kdy spisoval své dílo, svatý Method byl znova v Římě, aby se ospravedlnil ze křivých žalob, jež bylo naň podalo německé duchovenstvo. V témže čase Gauderik obcoval církevnímu sněmu, který se konal v Římě na očistu Fotiovu a podepsal instrukci danou legatům, již právě měli býti vypraveni do Cařihradu.

Důležito jesti také poznati vznik a dobu spisu uloženého v Acta Sanctorum. Henschenius, jenž jej vydal na světlo, praví, že ho nabyl od Františka Duchesnia, ve sborníku, jehož spis tento činil část svazku II. pod nápisem: „Incipit translatio corporis S. Clementis martyris et pontificis“ (počíná přenesení těla svatého Klimenta, mučeníka a papeže). O době však rukopisu výborný tento bollandista se nezmínil. Také se nic o tom nepraví ve sborníku Duchesniově, jenž se podnes chová v Národní knihovně v Paříži; tam tato legenda zaujímá listy 166—169 svazku 84. Ostatně víme, že Duchesniův rukopis byl sňat s onoho, který náležel učenému jesuitovi Jakubu Sirmundovi, neboť na horním kraji listu 166. jest čísti tato slova: ex ms. qui est penes Jac. Sirmundum. Snímek jest tedy moderní a listina, s níž byl sňat, tolikéž náleží době dosti zánovní. Národní knihovna jí nemá; ale zachoval se seznam (katalog) rukopisů starobylé kolleje klermontské, vytištěný péčí doma Clementa a Brequignyho (v Paříži 1764.), a ten podává žádanou zprávu. Na str. 171. tohoto seznamu nalézáme zaznamenánu Translatio corporis S. Clementis, jež činila část sborníku rozmanitých spisů ze sedmnáctého století (cod. chartaceus saec. XVII.), strana č. DIV. Tam spis tento má číslo 8.; za ním jest položeno ještě šest jiných kusů; všech dohromady se jich tu počítá čtrnácte.

Toť jest vše, čeho jsem se mohl dozvěděti o čase rukopisu, jehož text podal Henschenius. Na jevě jest, že original rukopisu Sirmundova zajisté byl hodně starší. Bohužel však se nedostává dostatečných zpráv ku stanovení jeho doby, a zdá se nám, že jest docela zbytečno hledati je v Chetelhamu, kam prý se dostala většina rukopisů Sirmundových, když byly nějaký čas pobyly v Hollandsku a kdež nyní jsou ozdobou bohaté sbírky Philippsovy.

Pokud nebude nalezen úplný text Vita Clementis I. papae Romani, sepsaný Gauderikem, neb alespoň třetí část tohoto díla, totiž ona, kde vypravoval o přenesení těla sv. Klimenta do Říma a která chybí v exemplári na Monte Kasině,[4]) nezbývá než činiti konjektury více méně zdařilé. Na jisto však tvrditi nelze nic. Až do

[4]) Bude o tom řeč o něco dále.

našich časů skoro všichni historikové, kteří se zabývali touto otázkou, přidržovali se úsudku Henscheniova. A věru jest doznati, že důvody, jimiž se opírá, dodávají mu rázu veliké věrojatnosti.

„Domníváme se“, tak píše v poznamech před textem položených, „že dějiny přenesení sv. Klimenta, jež podáváme o něco níže, byly sepsány Gauderikem, jinak řečeným Gaudentiem, biskupem velletrijským. Dostalit jsme od veledůst. P. Ughelliho Život čili dějiny sv. Klimenta, papeže, ale neúplné.[5]) Předmluva se nese k papeži Janu VIII. a počíná:

„Svatému papeži Janu, blahoslavené hlavě sv. církve katolické i apoštolské, veleknězi svrchovanému a papeži všeobecnému, Gauderik, z biskupů nejmenší, pozdravení a radosť věčnou v P. N. Ježíši Kristu. Vidělo se mi, že by důstojno bylo slávy našeho blahoslaveného předchůdce Klimenta, mučeníka i papeže, abych s pomocí Boží sebral roztroušené zprávy o jeho původě a životě, tím že bych bedlivě vyšetřil, z jak vznešeného pošel rodu, s jakým důmyslem potíral modloslužbu, a kterak na výsosť byl vzdělán v poznání pravdy — mimo to pak i že já, jakkoli nepatrný, spravoval jsem církev tohoto výtečného mučeníka v městě Velletrii.“ [6])

Gauderik praví dále, že netuše si býti s takovou práci, požádal Jana Jáhna, řečeného Hymmonida, aby se v ni uvázal. Když pak jej smrť odtrhla od díla, dokud ještě ukončeno nebylo, že znovu se ujal díla, že je doplnil a na tré knih rozdělil. Po tom jest položen velmi stručný obsah každé z nich. Obě první knihy zahrnují dějiny Klimentovy než se stal papežem a v čas jeho papežování. „Ve třetí knize se vypravují divy a zázraky, jež byl vykonal tento světec, vypravuje se o strastech jeho ve vyhnanství, o vítězstvích mučeníkových a o návratě na dřívější sídlo po tolika letech strávených ve vzdálenosti, o návratě zázraky oslaveném ...“ — „Důvěřujíce v prosby mučeníka Kristova“, dokládá spisovatel, „spojili jsme a vydali stručným spisem, co jsme viděli a četli i co skytovala paměť.“ [7])

Položiv takto část věnování místo předmluvy k textu Života sv. Klimenta za našich časů neúplnému, Henschenius počíná mluviti rozhodně a zavírá: „Vidí se nám zajisté nade vši pochybnosť, že spis o nalezení těla sv. Klimenta jest vyňat, ve spůsobě snad zkrácené, ze třetí knihy díla Gauderikova. Vždyť pak praví spisovatel sám, že tam vyložil návrat sv. Klimenta do svého bývalého sídla, jakož i události a zázraky, jež se staly při tom návratě za času Hadriana II.; jeví se tu býti svědkem očitým a věnoval o tom spis Janu VIII., nástupci Hadriana II.“ [8])

Jak jsme shora pravili, skoro všickni dějepiscové přistoupili

---

[5]) An Henschenius nic nedí o dějinách samých, lze se domýšleti, že z něho dostal jen věnování Janu VIII., z něhož podává jen výňatky. Úplný její text vydal Mabillon ve svém „Musaeum Italicum“ (t. II., p. 78.), pak Rondinini (De Clemente papa et martyre, p 30 a násl.) a posléze vydavatelé Bibliotheky Casinensis, t. IV., p. 373.

[6]) „Praesertim cum ego valde inutilis, hujus insignis martyris Christi ecclesiae, apud Veliternum oppidum sitae, praefuerim.“ (Act. SS. Mart. II., p. 15, n° 15.)

[7]) „Nos, ut meminimus, quae vidimus et legimus, ipsius Christi martyris fisi orationibus, colligentes transcripsimus, et ad laudem Dei omnipotentis, ex multis paucissima defloravimus.“ Ibid, n. 15.

[8]) Ibid, p. 15, n° 16.

k výkladu výtečného hagiografa. Ba nalezli se někteří, kdož ještě se dále pustili než Henschenius; tvrdilit, že zlomek Duchesniův činil část onoho starého rukopisu, jenž se druhdy choval na Monte Kasině (a chová se tam podnes), a že byl z něho vyňat, ale nikdo neví ani kdy se tak stalo ani kterak. Této domněnky hájil v minulém století P. Rondinini[9]), a za našich časův ujali se jí zase učení vydavatelé Bibliotheky Casinensis. Nicméně benediktini montekasinští, jakož i jejich předchůdce v této příčině, Rondinini, pronášejí se o té věci s velikou opatrností, jakoby jí nedocela důvěřovali.[10])

Ovšem zase nikterak se nedostává protivníků, jmenovitě mezi ruskými učenci naší doby. Žádný však z nich se nespustil tak daleko jako spisovatel studie o Předních pramenech dějin sv. Cyrilla a Methoda. „Závěrka Henscheniova", píše pan Voronov, „patrně jest podmínečna. Henschenius byl v pravdě a v právu, pokud z počátku úsudek svůj nazýval domněnkou (suspicamur); ale nikterak nebyl práv, vydávaje ji pak za nepochybnou (haud quaquam dubium nobis videtur). Gauderik zajisté psal Život sv. Klimenta, neb abychom se vyjádřili určitěji, vyměřil tuto práci svému vrstevníku Janu Jáhnovi, věrojatně z rozkazu Jana VIII.[11]) Toto dílo se nás nedochovalo.[12]) Že předmluva věnovaná papeži Janu VIII. a Henscheniem uveřejněná, skutečně se vztahuje k dílu Gauderikovu, jest věrojatno; tolikéž jest věrojatno, že Gauderik vypravoval ve svém spise přenesení těla sv. Klimenta a zázraky, jimiž bylo oslaveno. Zdali však třetí část díla obsahovala skutečně legendu, jež se nás dochovala pode jménem vlašské — toť otázka, k níž s větší věrojatností sluší odpověděti záporně.[13])

Poněkud níže ohledáme důvody, jimiž pan Voronov se pokusil vyvrátiti úsudek slovutného bollandisty; nyní bude vhod k tomu ukázati, kterak mylno jest tvrditi, že dílo Gauderikovo se nezachovalo časům pozdějším.

Gauderikovo dílo se zachovalo, ani ne sice úplné ani ne zrovna v originale, ale v opise velmi starém a bohužel kusém právě v druhé části, která nás zajímá nejvíce. Vzácný tento zlomek se chová v knihovně montekasinské a nedávno byl otištěn ve IV. svazku Bibliotheky Casinensis.[14]) Činí část kodexu CCXXXIV in — 4°,

[9]) De Clemente, papa et martyre, p. 38.

[10]) „Ejus (totiž Gauderici) opus illam esse putavi, quin et ab ipso casinensi codice olim forte distractam, quandoquidem quum plura in illo deficiunt et inter caetera postrema haec pars de translatione corporis, atque in Gallia tantum apud Duchesnium reperiatur, idcirco nonnisi ab eodem Casinensi codice avulsam fuisse conjeci." (De Clemente papa, p. 37 a 38. Biblioth. Casinens., t. IV., p. 265—273.)

[11]) Ve věnování praví však Gauderik, že on sám Jana Jáhna povzbudil k té práci: „Hujus rei gratia quemdam olim Johannem Diaconum cognomento Hymmonidem virum peritissimum postulavi, quia multa legerat, parva ex iis ad aedificationem multorum colligere, et .... breviter reserare. Quod ille meis precibus humiliter satisfaciens, cepit quidem a genealogia ejus perstringere, et quae legerat vel expertus fuerat, liquido coarctare." (Rondinini, p. 31.) V Henscheniových vyňatcích té stati není. Podáváme ji právě proto, že jí budeme později potřebovati.

[12]) Téhož výroku lze se dočísti také jinde. (Prameny, str. 326.).

[13]) Ibid., str. 324—325.

[14]) Florilegium, str. 373—391. Ze druhé knihy zachovaly se jen výtahy (str. 270.)

psaného na pergameně písmem lombardským z počátku XI. století. Spis biskupa velletrijského pod nápisem Vita S. Clementis I. papae et martyris počíná tu na str. 124. a končí náhle slovy: „Clemens vero, Niceta et Aquila, fili eorum, in commutatione patrii valtus mirantes, quasi attoniti vel amentes manebant, nec quid esset, perspicue intelligere poterant. Annubio cunctis merentibus veluti mutus stabat. Tum Petrus filios utrorumque merentes intuens....“ Tato stať vyňatá Janem Jáhnem z desáté knihy Recognitiones, měla za následek náhlé přesmyknutí poměru Faustiniana, Klimentova otce, a Nicety i Aquily (oba tito se nazývali před tím Faustin a Faust).[15])

Ostatek druhé knihy, a celá třetí kniha chybí; Rondinini r. 1706. píše, že táž mezera byla již za jeho času.[16]) Dnešní benediktini na Montekasině totéž dosvědčují a při té uvádějí, jak Rondinini dokázal, že vydaný od bollandistů text má za původce Gauderika: důkaz ten se zakládá na tožnosti slohu spisu, přirovná-li se ku slohu předmluvy (adstipulatur styli aequalitas cum ipsa praefatione collati). Dokládají dále, že text obsažený v jejich rukopise jest větším dílem vyňat ze spisu nadepsaného: Libri Recognitionum S. Clementis ad Jacobum Fratrem Domini, a přeloženého Rufinem z řečtiny na latinu; že jest to dílo Jana Jáhna, až na poslední část, kteráž jest Gauderikova, jak se vyrozumívá z jeho proslovu k Janu VIII.[17]).

V dobách, kdy bollandisté dávali na veřejnosť své učené výklady o apoštolech slovanských, i za dvou potomních století nevědělo se nic o slovanských pramenech k dějinám Cyrilla a Methoda. Takto všichni jednomyslně se dovolávali vážnosti hagiografa belgického a podle spisu, jejž on připisoval Gauderikovi, posuzovali svědectva všech ostatních legend táhnoucích se ku svatým apoštolům — bratřím. Když byly na světlo vydány listiny slovanské, rozšířil se sice obzor kritiky, ale tím ještě se nezměnila ustálená zásada, ani neopadla nedůvěra, kterou k těmto listinám měla většina dějepisců. — Teprve v zánovním čase někteří spisovatelé ruští pokusili se otřásti míněním až po ten čas obecně platným, a v nedůvěru uvésti legendu řečenou vlašskou ve prospěch legend řečených pannonských o sv. Cyrillu a sv. Methodu, baf i legendy solunské, jíž někteří vykazují první místo mezi prameny legendickými.

První, kdož pozvedl hlasu proti přednostem vzdávaným legendě vlašské, jest slavný Schlözer, jemuž se děkuje za první kritické vydání kroniky známé pode jmenem Nestor, v níž jest vložena stať o sv. Cyrillu a Methodu.[18]) Martyrologium ruské, tak píše v pověstné desáté hlavě Nestora, nezasluhuje méně vážnosti než latinské (myslí tu Acta Sanctorum). Podrobné zprávy a drobné povídky, jichž obsahuje značný počet, jsou daleko věrojatnější než v „Acta Sanctorum“; srovnávajíť se větším dílem s dějinami současnými; a jestli tam jaký anachronismus, není až směšný.[19]) — Schlözer

---

[15]) Jinde dává se toto jméno jeho otci, a on sám se nazývá Faustinianem. Legenda aurea shoduje se v tom s Gauderikem.

[16]) De Clemente, papa et martyre, p. 35.

[17]) Bibl. Casin., t. IV. p. 263. a násl.

[18]) Nestor, vyd ruské, 1816., sv. II., str. 407—583. Srovn. franc. vyd. Legerovo, k. XX. str. 19—21.

[19]) Ibid, str. 563.

neznal legendy pannonské leč podle parafrase umístěné ve Velikém Martyrologii metropolity Makaria (ze XVI. století). Poprvé byla rozebrána a poznamy opatřena Gorským (r. 1843.), jehož dílo způsobilo novou dobu v dějinách obou apoštolů. Jeho závěrků se ujala většina učenců cizích i ruských. Avšak ani Schlözer ani Gorski se nepokusili legendy slovanské přiměřiti k legendě Translatio. Zůstavili tento pokus jiným, po přednosti nedávno nebožtíku Bodianskému, profesoru jazyků slovanských v Moskvě. Ve svém důležitém díle o „stáří písma slovanského", když se mu namítlo mluviti o legendě vlašské, stanovil její nápadnou podobnosť s pannonskou legendou o sv. Cyrillu, i zahrnul své domněnky v toto trilemma:

1. Buď Gauderik skrátil slovanskou legendu o sv. Cyrillu;
2. buď spisovatel této legendy rozšířil spis Gauderikův;
3. buď obě čerpali z jednoho pramene.

Bodianský přestal na tom, že položil tyto otázky, ale jich nerozluštil, jakoby ponechával pečlivé vůli každého, která z těchto tří by se mu nejvíce zamlouvala. Z opatrnosti netroufal si dále se pustiti ve svých pochybnostech nebo přisouditi přednosť prameni slovanskému: věc ta viděla se mu ještě nedozrálou při nedostatku látky ke zkoušce. „Tvrditi, který z obou spisovatelův opisoval, naprosto nelze vzhledem ke skutečnému stavu znalostí, jaké máme o těchto listinách."[20]) — Jinak také hluboký rozbor té otázky ani se nesměstnával v rámci jeho díla, jež po přednosti k tomu se neslo, aby se vyšetřil rok, kdy nalezeno bylo písmo, jež se připisuje sv. Cyrillu a po němž má jméno.

Pod pérem Viktorovým prosté domněnky Bodianského se změnily ve tvrzení naprostá. Beze všeho se vyjádřil, že druhých dvou nelze připustiti, že první jest jediné správna. „Pokládám za nepochybno", píše Viktorov, „že legenda vlašská není o nic více o nic méně než skrácenina slovanského života (sv. Cyrilla), a všeliký jiný výklad jejich podobnosti zdá se mi naprosto nemožným.[21]) Mimo to, dovádí Viktorov dále, že spisovatel vlašské legendy se žičil také spisem o Nalezení ostatků sv. Klimenta, ze kteréhož spisu do dneška se zachoval jen slovanský překlad pořízený z řečtiny. K tomu hned obrátíme zřetel. Všimněme si dobře, že Viktorov ačkoliv prohlašuje oba tyto slovanské prameny za starší (a tudy původnější), ani v nejmenší pochybnosť neuvádí starobylosť nebo vážnosť listiny latinské. Kladeť za velmi věrojatno, že Gauderik užil spisu o Nalezení v originale řeckém.[22]) Nuže, soudí dále Viktorov, když Život sv. Cyrilla byl sepsán Klimentem, nejslavnějším jeho žákem, jenž se později stal biskupem velickým v Bulharsku, a že spis o Nalezení těla sv. papeže Klimenta se odnášel ku sv. Cyrillu samému, z toho

---

[20]) V Moskvě, 1853. Jesti to bohatý sborník přerozmanité látky k dějinám slovanské písemnosti vůbec. Spisovatel, podav přehled pramenů, z nichžto sbíral látku a obádav pak platnosť těchto svědectev, a vyloživ četné úsudky spisovatelů, kteří jednali o té věci, činí své závěrky. Soudí, že slovanské písmo, řečené cyrillice, vzniklo r. 862. v Carihradě. O vlašské legendě Bodianský mluví také na jiných místech své knihy (str. 27, 172), ale veždy jen se stanoviska svého předního úkolu a stručně.

[21]) Ve Sborníku Cyrillo-methodějském, jejž vydal Pogodin (v Moskvě roku 1865, str. 418.) Tento v pravdě zasloužilý učenec zemřel před rokem.

[22]) Ibid, str. 419.

plyne, že spis Gauderikův nikterak nemůže dodržeti své historické platnosti a vážnosti. Že se shoduje s nejstaršími prameny slovanskými, nic mu není na škodu, nýbrž jest novým dokladem jeho pravdivosti; shoda tato oprávňuje obecnou úctu, jíž se spis tento právem těšil a podnes těší u západních učenců. Tolikéž vážnosť Henscheniova trvá tím netknuta. — Člověk by mohl do slova podepsati závěrky, jichž došel Viktorov, bedlivě obádav listiny latinské a slovanské; ba měly by se mu vzdáti díky, že takto posvítil na látku, která podle jeho rozumu se dostala do legendy vlašské a objasňuje její vznik. Když tak mluví, rád přistupuji na stanovisko tohoto vzácného spisovatele, jakkoli tím ještě nepřistupuji ku všem jeho výkladům, jak se ukáže v další stati této práce.

P. Voronov se pustil dále. Přijav za základ domněnku svého předchůdce došel výsledků nejkrajnějších, které, kdyby se připustily, ze základů by vyvrátily úsudek Henscheniův o vzniku vlašské legendy. Zrovna popírá, že jest dílem Gauderikovým, nebo, což není nic jiného, že byla kdy částí Života sv. Klimenta, jejž byl biskup velletrijský skutečně sepsal a papeži Janu VIII. věnoval. V tomto Životě prý ovšem byla stať o přenesení těla sv. Klimenta; ale stať ta se nás nedochovala, a nikterak se nestýká s textem vydaným v Acta Sanctorum spis, jenž bývá označován jmenem vlašské legendy. Jest prý to spíše dílo docela o sobě, různě, patrně za tím účelem sepsané, aby se věřícím vyložil život Cyrillův a přenesení těla sv. Klimenta, kteréž byl nalezl v Korsuně. Objem stati o Přenesení prý neměl více než čtyry kapitoly (2—5) ze dvanácti, a vyjma krátkou zmínku o přenesení ostatků z Moravy do Říma ve hlavě 7—9, ostatek jest věnován sv. Cyrillu. Jeho missie u Kozarů, jeho práce apoštolské na Moravě, zejména pak jeho předčasná smrť v Římě vypravují se tam s více podrobnostmi než bylo potřebí; dokládá, že spisovatel si uložil jediné pojednati o zazračném ostatků nalezení a přenesení.

Přirovná-li se k jiným latinským legendám ze století XII., XIII. a XIV., jest prý poznati, že spisovatelé těchto legend docela jí neznali, a to prostě z té příčiny, že jest jich pozdější; ba viděti prý, že jest v ní mnoho vypůjčeno, jmenovitě ze Zlaté legendy od Jakuba de Voragine, jež byla posbírána (compilée) koncem XIII. století. Spisovatel Zlaté legendy nikterak prý se nepotazoval legendy vlašské, jak se vůbec za to má, nýbrž byl prý sám bedlivě obrán. Proto prý dílo, jež se připisuje Gauderikovi, nejen že není jeho, nýbrž že jest o několik století pozdější; věrojatně prý náleží století XIV. a jest takto prvním článkem onoho řetězu legend, jež vznikly v Čechách a na Moravě za časů Karla IV., jenž tam velmi hověl reakci náboženské i národní ve prospěch svatých věrozvěstů-bratří. Slovem, podle rozumu p. Voronova, úsudek Henscheniův jest pouhou domněnkou beze vší podstaty, a zpráva připisovaná Gauderikovi jest pouhý plagiat legendy Jakubovy de Voragine.[23])

(Pokračování.)

[23]) Prameny dějin sv. Cyrilla a Methoda str. 329—331.

Šalomoun.

Napsal

V. Novak

I.

Jména toho ovšem neobdržel na křtu, nýbrž přezděli mu tak posměvaví vrstevníci. Suchý, shrbený, oholený, vpadlého oka a svislých rtů — takový byl. Kolem něho stále hemžily se děti, báby ušklíbaly se po něm, hoši i dívky posmívali se mu: „Šalomoune — země se točí!“ Ale Šalomoun šel svou cestou, bráně se dětem: „Mm . . . slunce se točí!“

Od dětství prý již byl slabý na těle i na duchu: Otce jeho pohřbily mořské vlny, a matka odchovávala jediného synka, aby si odchovala hůl na staré dny. Šalomoun chápal se junáckých prací: šel na moře, ale poslali ho nazpět, že se k tomu nehodí; šel mezi rybáře, ale i ti ho vyhnali, že prý přinesl neštěstí; matka dala ho k vesnickému kováři — ale neměl zase ruku tak silnou, aby vládla těžkým kladivem. Tu spatřila ho jednou matka, kterak obratně přišívá si záplaty na svůj děravý oděv; i nechala ho při tom řemesle, a od té doby obíral se Šalomoun jehlou; stal se vesnickým krejčím, sám sebou, bez mistrova naučení, bez návodu.

Málo najde se ve vesnici mistrů tak dovedných, a Šalomoun měl stále tolik práce, že od časného rána do noci píchal jehlou — a přemýšlel. Často sedě u nízkého okénka položil ruce na kolena a suchou, podlouhlou hlavu podepřel bradou o prsa. Malé, zkalené oči upíraly tupý pohled na jehlu, a před nimi kolotal celý vesmír v matném víru.

„Že prý se země točí; pak bych přece nebyl zde, putoval bych přes moře, přes ostrovy, pak tam . . . hlouposti! Zdaž není slunce z rána nad horami, v poledne nad hlavou, nesklání-li se pak za ostrov, neputuje-li po celou noc opět tak? . . . Že se země točí! Což by se nám nezatočila hlava od toho? . . . Zdaž není můj domek stále zde, soudruhův vedle něho a tak stále? Jaké by to bylo, *kdyby* se, nedej Bože, země točila? . . . Tu bychom byli chvíli zde, chvíli tam, a kolik lidí, otáčejíce se tak, ztratilo by čepice! . . .“

Poslední důvod zdál se mu nejlepším. Přivedla-li hospodyně Kata nebo mistrová Klára synka k Mijovi — to bylo Šalomounovo pravé jméno — aby mu střihl na šatičky, tu napomínala šetrná matka Miju při měření: „Mijo, ať je to volné! Děti rostou! Ještě delší, kabátek také delší, ještě, ještě!“

Mijo posunoval prstem po míře, až se matce zdálo dosti, a pak oslovil nadějného hošíka: „Vidíš, synku, kdyby se země točila, kdež by již byla tvoje čepice!“

A matka dodávala: „Mijo, jen dosti volné!“

Šalomoun byl dobromyslný, útlocitný. Miloval děti, dával jim odřízky rozličných látek a šil jim šaty na loutky. Všichni vesničtí psi byli jeho známí; krmil je chlebem a hladil. Spatřil-li zapřaženého koníka nebo voly pode jhem, již dle obyčeje nedbalých vozků na slunci žízní hynou, načerpal sám vody a hovada napojil. Lidem se jinak vyhýbal, neboť málo kdy setkal se s citlivým srdcem, a vesni-

čanům byl na posměch. Ani od vlastní matky, staré Joky, nezažil mnoho dobrého. Vidouc, že syn její je světu na posměch, zajisté přála si, aby si ho Bůh raději dříve k sobě vzal; snad nevycházelo přání to ze zlého srdce; ale tísnila ji myšlénka, kterak bude žíti sám, až jí nebude. Před ní nesměl vyjeviti svých myšlének ani pronésti svých přání; bylo mu již třicet let, ale byl jí poslušen jako dítě, jež sotva začalo choditi, cítě bezpochyby, že by bez její záštity ve světě zahynul.

Kdysi za jarního dne seděl v chládku před domkem, spravuje sváteční oblek některému plavci. Matka seděla vedle něho s punčochou v ruce. Oba mlčeli; Mijo nerad mluvíval, nýbrž zíraje na jehlu, více myslil. Náhle pozdvihl hlavu, zabodl jehlu do šatu a pohlédl na matku. „Matko!“

Matka pozdvihla oči.

„Matko, já bych se oženil . . .“

Matka vyvalila oči a žehnajíc se křížem, zvolala: „Pán Bůh s námi!“

„Matko, já se ožením,“ opakoval Mijo temným hlasem.

„Ale s kým, která si tě vezme?“

„Mara . . .“

Joka požehnala se po druhé křížem, vstala a vešla do domku. Oknem pohlédla ještě jednou na své dítě, pak se zamyslila a dala se do pláče. Poprvé snad pocítila v duši trpký bol, vidouc dítě své opovrhované, zhrdané, dítě — muže, jenž pod svou střechou nemůže býti svým, nesmí přivinouti k sobě ženu, nesmí milovati svou krev . . . Pocítila nesmírnou lítost v srdci a vrátila se k synovi.

„Mijo, ubohý Mijo, Mara je zasnoubena, je hrda, tebe by nechtěla . . · Podívej se na ni . . .“

V tom právě přicházela od studně dívka plného, ruměnného obličeje a černých, jiskrných očí. Na těsně upjatém šatě jevily se půvabné, kypré tvary jejího těla. Matka pohlédla na ni a svésivši hlavu, vešla do domku.

„Maro . . . Maro . . . počkej!“ pravil Mijo k dívce, když se byla na několik kroků k němu přiblížila.

„Země se točí!“ ušklíbla se Mara a prstem opsala na čele kruh.

„Maro . . . buď mojí ženou!“

„Ha, ha, ha!“ zasmála se dívka, až jí voda z věderce vyšplýchla.

„Ma . . . ro . . buď mojí ženou!“ opakoval Mijo, uchopiv ji za ruku.

„Dívka stala se vážnou, sevřela rty a všechen hněv uražené dívčí duše shrnula do dvou slov: „Hloupý nezdaro!“

II.

Následujícího podzimu zahrabali Joku, a Mijo zůstal samoten. Domácnosť svou obstarával, jak uměl; stal se zamlklejším a nevšímal si již ani, dokazují-li mu, že točí se země či slunce. — Shromažďoval kolem sebe děti a psy a krmě a hladě tyto i ony, vyplňoval nejspíše onu prázdnotu v duši, již vyplniti může jen láska. Spravoval a šil pilně; málo za peníze, více z lásky, již mu slibovali, zapomínali však opláceti.

V den Mařiny svatby s hrdým plavcem Nikolou seděl před

svým domkem a šil. Na obličeji jeho, jako z kamene vytesaném, nebylo znáti žádného rozčilení; obličej ten s mrtvýma očima zdál se bezcitným, jakoby celý svět o jeho duši jako o chladný kámen se odrážel. Zlomyslní sousedé hleděli na Miju, kterak tupě hledí na jehlu, jež hbitě propichovala nějakou látku na jeho klíně.

„Šalomoune, Mara se vdala," zvolal naň kdosi.

Mijo pozdvihl světlé oči, usmál se tupě a píchal hbitě dále.

„Šalomoune, země se točí," pravil jiný.

„Točí!" — přisvědčil Mijo kývnutím hlavy, nepozvednuv ani očí od práce.

* * *

Následujícího léta křtila Mara první dítě, a Nikola odešel zase na moře. Když Mijo poprvé potkal Maru, pravil k ní: „Maro .. Nikola odešel, přijde zima ... nebudeš-li míti od čeho býti živa .. já mám ..."

„Hloupý nezdaro!" osopila se naň mladá žena.

„Maro ... mám pro tebe ... mám ..."

Mara pozdvihla ruku a udeřivši ho do prsou, počala volati na lidi.

Strhl se veliký povyk, že až vesnický starosta, musil zakročiti, aby zjednal dostiučinění uražené ženě.

„Slyšíš, Šalomoune," pravil, „nenecháš-li cizí ženy na pokoji ..."

„Bůh uchovej!"

„Nenecháš-li cizí ženy na pokoji, zavřeme tě, že po osm dní nebudeš viděti, jak se slunce točí ... Podívejme se na blázna!"

„Neřekl jsem jí ničeho, Bůh uchovej!"

„Ať děkuje Pánu Bohu, že Nikola není doma" — končila rozhorlená žena, vracejíc se domů.

* * *

„Hleď, Šalomoune, Mařino dítě," pravila k němu jednou stařena, ukazujíc mu děcko, jež chovala na rukou.

Mijo nechal šití, zahleděl se na dítě, a po bledém obličeji jeho rozlil se lehký ruměnec. Vstal a zahleděv se děvčátku do jeho velkých očeк, vedl ženu do svého domku.

„Na ... jsou to zlaté naušnice, nebožka matka nosila je jako dívka. Ať je má ta malá. — Pak pohladil dítě, řka měkkým hlasem: „Ještě má Mijo, všecko ti Mijo dá ..." Příštího dne šla Mara kolem a přišedši k Mijovi, zastavila se, řkouc: „Mijo, musím ti poděkovati za to, co's daroval mému dítěti."

„Nic ... nic," usmál se Mijo, ani nepozvednuv očí od své práce na kolenou.

„Nevím, jak bych se ti odměnila ..."

„Nic ... nic ... Ať přinesou malou, mám ještě a nepotřebuji toho."

„Jak ti to oplatím, Mijo?"

„Nestarej se ... Ty nechceš, ať to tedy má tvoje dítě."

„Oplatí ti to Nikola, za měsíc vrátí se domů."

„Nikola je hodný ... Potřebuješ něčeho? ... Mám uspořeno něco peněz ... já nepotřebuji. Chceš je, Maro?"

Mladá žena pohlédla naň udiveně svýma černýma očima, a rty její přeletěl jakýsi lstivý úsměv.

„Chceš-li, Maro, řekni ... nemusíš mi opláceti, já nepotřebuji.„

„Dej, Mijo“, zašeptala Mara. — „Až budu míti, oplatím ti.“

Mijo vešel do domku, a když se vrátil, vtiskl Maře do ruky plátěný měšec. Žena poděkovala a obrátivši se, usmála se spokojeně, řkouc: „Pravý blázen!“

III.

Za měsíc vrátil se Nikola. — Jednoho dne — zimní vichr počal již douti — vešel do Mijova obydlí. Mijo seděl u teplých kamen a šil.

„Buď zdráv, Mijo!“ pozdravil ho Nikola.

„Dejž to Bůh!... Již jsi se vrátil? — Na moři je špatně ... v zimě je lépe doma.“

„Tak jest, Mijo.“

„Tak, tak... Šiji, kašel mne dusí, a ty jsi, díky Bohu, zdráv... sedni.“

Nikola usedl.

„Mijo, přišel jsem tě o něco prosit — já ne, moje Mara ...“

„Dobře, dobře ... pověz jen ...“

„Je zima, pán neopravuje nám domek, vítr fičí se všech stran do světnice. Rozstůně se Mara i dítě ...“

„Ovšem, je zima ...“

„Ty máš, Mijo, dvě světnice a kuchyni ... Domek je zděný, pevný ... Mara tě prosí, abys nám na zimu jednu světnici pronajal, druhá by ti zůstala ... S námi bys měl lepší pořádek, a o čem se dohodneme, poctivě ti zaplatím.“

„Tedy přijďte.“

„Nejdříve se dohodneme, Mijo.“

„Později se smluvíme; jen přijďte, bude nám dobře ... Zde je teplo, hleď, jak pěkně v kamnech hoří ...“

„Děkuji ti, Mijo ... Přistěhujeme se a tvé lásky nezapomeneme, ani Mara, ani já.“

„Jak nám zde bude krásně!“ radoval se Mijo, tiskna Nikolovi ruku.

Za několik dní přistěhovala se malá rodina Nikolova k Mijovi. Umístili se v jedné světnici, kdežto druhá byla pro ně i pro Miju.

Mijo kolébal a choval dítě, nosil vodu, rozdělával oheň a šil. Od nynějška nesměl více šíti „z lásky“.

„Hlupáku, proč bys se zadarmo dřel pro jiného“, říkávala mu Mara a někdy ona na kávu, někdy zase Nikola na víno peníze od něho se dlužili a utráceli. — Za to se opět o něho starali.

„Sousede, říkávala Mara, ten člověk vám neumí ani lžíci vzíti do ruky; živíme ho a staráme se o něj — to je vám s ním pravý kříž ...“

Mijo byl spokojen. Za svitání vstal, nanosil vody, rozdělal oheň, vymetl světnici a čekal, až Mara vstane. Po celý den pak, seda u kolébky, houpal nohou dítě a spravoval. Mara a Nikola leckdy se naň osopili, ale on myslil, že tak musí býti.

„Mijo“, pravila mu jednoho dne Mara; „ty nemůžeš již spáti ve světnici; kašleš po celou noc, a moje dítě se budí. Usteleme ti pěkně v kuchyni.“ Mijo přisvědčil hlavou.

„Mijo, ty kašleš i ve dne, a dítě vytrhuje se mi ze spaní“, pravila mu o několik dní později; „nyní nemáš tolik šití, nemusíš tedy celý den dřepěti ve světnici; kuchyně je dosti velká, můžeš tam poseděti.“

Mijo uposlechl.

Přituhla zima, každou skulinou fičel do kuchyně vítr. Na upěchovanou zemi vedle ohniště prostřeli mu starou houni a druhou dali mu za přikrývku. Mijo choulil se v noci, zamotávaje se do roztrhané pokrývky, ale zima byla ostrá, záblo ho a kašel stále více jej soužil. Chřadl den ode dne a shrbil se již docela, vleka se jako stín po kuchyni.

„Je mi studeno, Maro“, odvážil se jednou říci.

„V zimě nemůže býti jinak; počkej, brzy bude léto, pak nám bude všem tepleji“, těšila ho Mara a sama pro sebe dodala: „Ty bys nám scházel ve světnici!“

Jednoho jitra nalezla Mara Miju schouleného v houni.

„Co pak se tak choulíš, hlupče! Kdo přinese vodu a rozdělá oheň?“

„Nemohu ... Maro ... bolí mne ...“

Po celý den zůstal ležeti; večer pak zmocnila se ho horečka, pak zase lomcovala jím zima. Tak ležel po tři dny jako v posledním tažení, a domácí souhlasili v tom, že by bylo nejlépe, kdyby si ho Bůh k sobě vzal.

IV.

Čtvrtého večera sešla se u Nikoly veselá společnost. Kmotr Vicko, soused Marko, obecní písař, Mara a Nikola. Na stole rděly se plné láhve vína, a dle hojných zbytků jídla na stole bylo lze souditi, že večeře byla bohatá. Společnost byla veselá, ale zpívati nesměli, neboť „ubohý Mijo“ ležel ve druhé světnici nemocen.

Mara často vstala, aby „dohlédla“ k nemocnému. Přijdouc k loži, upravila mu podušku, a Mijo otevřel oči; obličej jeho byl žlutý jako vosk a vyhublý; upřel svoje kalné, vpadlé oči na Maru.

„Mijo můj,“ pravila k němu Mara jemným hlasem; „uvařila jsem ti polévku, abys se poněkud posilnil“.

Mijo zavřel opět oči a zavrtěl hlavou, že nechce.

„Koupila jsem ti dobrého starého vína, vypij číšku.“

„Nemohu .... Maro ....“ zašeptal slabým hlasem a opět zavřel oči.

Žena pohlédla naň a zářic spokojeností, zašeptala sama k sobě: „Brzy bude po všem.“ — Pak zakryvši si šátkem oči, počala hlasitě vzlykati.

Nemocný otevřel oči: „Ma .. ro ... ty pláčeš ... Já umru ...“

Mara zabědovala: „Můj milý Mijo! ...“

Obličej nemocného přeletěl lehký úsměv.

„Mijo, dobrý náš Mijo ... je-li to vůle Boží, že si tě vezme k sobě, my ubozí zůstaneme zde samotni ... Nemáš žádných příbuzných; Mijo, komu zůstane tento domek, zahrádka a vinice? Rozmysli dobře, dobrý náš Mijo, máme dítě, jsme chudí, vyženou nás v zimě z domu ...“

„Všecko náleží tvému dítěti,“ zašeptal Mijo.

„Sladký, dobrý náš Mijo!“ zvolala žena, vrhnouc se plačky k loži.

Pak odešla do druhé světnice a přivedla celou společnost.

Písař usedl za stůl, rozbalil papír a namočil péro do inkoustu. Mara chovala v náručí dítě a stála s Nikolou vedle lože.

„Mijo, přišel jsem, abych sepsal tvou poslední vůli,“ pravil písař. „Máš domek, zapsaný v obecních knihách pod čís. 15, v horách dvě jitra vinice a nad domkem zahrádku; kromě toho tento nábytek, prádlo, šatstvo a jiné věci, jež jsi zdědil po matce; komu to odkážeš?“

Mijo pozdvihl zkalené oči a s těží vypravil ze sebe: „Mařinu dítěti.“

Písař psal, pak šel k posteli, dotekl se pérem vyschlé ruky Mijovy, udělal kříž, podepsali se svědci a pak vrátili se k plnému stolu, aby nemocného v poslední hodině neznepokojovali . . .

* * *

Z rána Mijo zesnul. Mara hodila za ním do hrobu hrst země a pravila k sousedce: „Bůh smiluj se nad ním — byl dobrý . . .“

Z charv. přel. K. Stejskal.

Luiz Camoes a jeho „Lusitané“.[1]

Načrtnul

Václav Petrů.

Na století patnácté a na prvou polovici věku šestnáctého pohlédá každý Portugalec s velikou pýchou a hrdostí zaslouženou. Tehdy dostoupila moc malé říše portugalské vrcholu slávy, jakéž nikdy před tím ani ve snách netušila, a k níž se později již nikdy nepovznesla. Veškerá moře mezi Giberaltarem, sloupy Herkulovými mezi Brasilií a předhořím Dobré naděje až po zlatonosnou Indii se vší nádherou baječnou a statky nesčíslnými skláněla šíje své před velebou králů portugalských a důmyslných a podnikavých plavců jejich. A hrdinské skutky potomků Lusových, již tito v dalekých vlastech zámořských vykonali, nemají v dějinách světových sobě rovných, vyjmeme-li z počtu toho chrabré syny hellenské, kteří hloučkem rovně tak nepatrným nesčetné zástupy asijské překonali. Hrdinové jako Bartoloměj Dias[2]), Vasco da Gama[3]), Alfonso Albuquerque[4]), Pacheco[5]), Al-

[1]) Viz: Theophilo Braga Historia de Camoes, Porto 1873; Lamarre: Camoens et ses Lusiades.

[2]) Dias Bartholomen, přední z plavců 15. st., pocházel z kraje Algaroského v Portugalště, byl vychován na dvoře Jana II., kde se stýkal s výtečnými kosmografy té doby. Z nařízení králova podnikl r. 1486. výpravu na jih, objevil ostrov Santa Cruz a nevěda obeplul předhoří, jež nazval Cabo tormentoso, t. j. bouřlivé; král pak jméno změnil v Cabo de buena esperanza, to jest dobré naděje. Později se súčastnil při výpravě Cabralově do Brasilie a zahynul na moři r. 1500.

[3]) Vasco de Gama se narodil v Sinesu roku 1469, byl r. 1497. od krále Emanuela Vel. vyslán se 4 loďmi objevit cesty do Indie kolem Afriky, což se mu podařilo. Na druhé cestě se mu podařilo založiti v zemi nově odkryté portugalské faktorie, upevnil tam moc svého krále, začež byl jmenován admiralem a hrabětem. R. 1524. byl se stal místokrálem indickým a zemřel v Kotšině. Výprava jeho dala Camoesovi podnět k Lusitanům.

[4]) Alfons d'Albuquerque (Albukerke) narodil se r. 1463., sloužil v námoř-

meida [6]) a jiní zapsáni jsou zlatým písmem v dějinách své vlasti, a jméno jejich nevyhyne z paměti lidské, pokud na zemi se bude ozývati hlahol portugalský.

Avšak v dějinách lidských řídký bývá úkaz, aby nalezli bohatýři a hrdinové národní hned v zápětí povolané pěvce, kteří by snahám jejich porozuměli a na oslavu národa skutky jejich důstojně oslavovali. Kdyby nebylo Homera, zdaž by kdo věděl něco o Achilleovi? A rovnou měrou by nebyla dostoupila sláva jména Gamova té výše, kdyby se byl hned nenarodil nadaný pěvec, jenž jsa nadšen slávou svého národa plamennými slovy líčil hrdinství a zásluhy svého krajana rekovného. Básníkem tím byl Camoes, [7]) a básní jeho jsou „Os Lusiadas", t. j. Lusitané.

Než porozhlédněme se nejprve, v jakých poměrech zastal Camoes svou vlast a za jakých okolností se dal na skládání proslulé epopeje své.

„Století patnácté", praví Alex. Humboldt v Kosmu, „náleží k nemnohým dobám, v nichž se nesou veškeří směrové duševní cestou určitou a společnou, nezměněný úmysl za vytčeným cílem na odiv stavíce. Snaha jednotná, výsledek zdárný, mohutná účinnost celých národů činí věk Kolumbův, Cabotův [8]) a Gamův velikým a trvale stkvělým. Jsouc mezi dvojí vzdělaností lidskou, činí století patnácté takořka dobu přechodnou, středověku i novověku náležející. Jest to doba největších objevů na prostoře obsahující skoro všecky stupně šířky a veškeru výšku plochy zemské. Zdvojnásobnila-li doba tato obyvatelstvu evropskému díla stvoření, poskytla vzdělancům nové a vydatné pobůdky na zdokonalení věd přírodních po stránce fysické i mathematické."

Ve středověku docházelo do Evropy zboží, jehož tato neměla a bez něhož se nemohla obejíti. z krajin východních, Indie a Číny, prostřednictvím Arabův a jiných pronárodů mohamedánských, od nichž je kupovali Benatčané a Janované, dále na západ je rozvážejíce. Jest s dostatek povědomo, že obchodem tím obě republiky, benátská i janovská, nad míru zbohatly, a že obchod jejich byl zejména ve vodách středozemních velmi rozsáhlý a živý; s národy východními uzavírali obchodní smlouvy, s Indií a Čínou byli spojeni ustavičnými karavanami, na břehu mořském v místech obzvláště důležitých zakládali skladiště neboli faktorie, z nichž se prodlením času vyvinovala města živá a kvetoucí. Tak vynikla na poloostrově Krimě nádherná Kaffa [9]),

---

stvu za Diasa a Gamy, vykonal několik výprav do Indie, kde si zjednal šlechetnou povahou veliké obliby. Zemřel v Goe. a Hindové putovali dlouho ke hrobu jeho, vzývajíce ho o pomoc proti portugalským utiskovatelům

[5]) Duarte Pacheco Pereira, Achill portugalský, přišel do Indie r. 1503., a vyznamenal se tam skutky opravdu bohatýrskými. Zemřel chud v Santaremě.

[6]) Don Francisco de Almeida byl prvním portugalským místodržitelem v Indii, kde vlasti své výborně prospěl. Složiv vladařství a vraceje se domů, zemřel r. 1500., načež plavci jeho odkryli ostrov Madagaskar.

[7]) Čti Kamoins.

[8]) Rodina benátských plavců, z nich Jan C. objevil r. 1497. Nový Fundland, syn jeho Šebestian 1517 Labrador; pásmo zemí mezi Kanadou, Novým Walesem, Hudsonským zálivem a Labradorem ležících dosud se nazývá podle něho Cabotií. Později vstoupil do služeb anglických.

[9]) Kaffa n. Feodosia založena byla od Miletských Řeků; r. 1262. město obnovili Janované; r. 1475. je osadili Turci a r. 1771. Rusové; za květu svého čítala K. 100 000 obyvatelů.

a Janované měli své osady až hluboko do Mingrelie; kovkopové jejich těžili na Kavkaze na stříbro, a plavci Janovští přebrodivše se přes moře Chvalinské, přiváželi ghilanský hedbáv.[10]) Dále uzavírali smlouvy s chanem tatarským v Kipčaku[11]) a při ústí řeky Dona v La Taně měli faktorie jak Benátčané tak i Janované. Od Dona docházely karavany až do dalekého Pekingu. Pomocí velikého chana mongolského vykonal proslavený cestovatel italský Marco Polo[12]) své cesty po východních krajinách asijských, jimiž byla nejen věda zeměpisná znamenitě obohacena, nýbrž podnícena byla také tou četbou — byltě Polův cestopis záhy přeložen do mnohých jazyků — touha poznati baječné ony říše, o nichž měla mysl středověká tušení toliko neurčité.

Ne méně čilý obchod se vedl s Indií cestami po jižní Asii, přes Basru[13]) a perský záliv a v Alexandrii byl hlavní trh na zboží východní. Tam se prodávaly nejvzácnější plodiny orientalní, vonné koření, drahocenná dřeva, perly a drahokamy, za něž plynulo na východ zlato a stříbro. Na těchto cestách poznali plavci nepochybně jehlu magnetickou, jíž užívali Číňané již ode dávných dob na výpravách svých; ceny nabyla střelka v nautice teprve, když se podařilo ji tak upevniti, aby se vznášela a zachvívala, čili když se stala buzolou, neboli kompasem. Od té doby se dovedl již smělý plavec bezpečně orientovati na nehostinných vlnách dalekého moře.

Čilý obchod s krajinami východními přerušen byl náhle vpádem osmanských Turků, zničivších veškeré spojení moře středozemského. Kvetoucí osady italské byly obráceny v ssutiny, a nový život na troskách jejich se nezmohl již nikdy. Přičinliví obchodníci z Kaffy a jiných měst středozemských odvedeni jsou od sveřepých vítězů v poutech a železech a prodáni trhem za otroky do Malé Asie. Obchodní místa při moři Černém a při ústí nilském vzala za své, cesty, po nichž ode dávných věků se ubíraly karavany, byly opuštěny, skladiště vydrancována, slovem, čilý život pomořský umořen jest na dobro ničivým duchem osmanských Turků, o nichž praví samo přísloví arabské, že tráva neroste, kam vstoupí šlépěj turčí.

Čím však více hynuly a mizely z povrchu zemského proslulé jindy dráhy do zemí východních po pevnině a moři středozemském, tím pilněji bylo usilováno na západě, aby vyhledána byla cesta do bohaté Indie po moři atlantickém. V tu dobu byly zkušenosti plavecké tou měrou bohaty a rozvětveny, že se pořizovaly již i mapy účelům nautickým, že se určovala délka a šířka zeměpisná, a že sestrojovány byly mapy zeměpisné, kde se děje již také zmínka o Číně, Indii, Persii, jakož i o trojhranné podobě třetího dílu světa. Ovšem trvalo ještě dosti dlouho, nežli se odvážili plavci středomořští za sloupy Herkulovy, a sám Dante ukládá Odysseovi trest v podsvětí za to,

[10]) Ghilan, provincie perská, jihozápadně od moře Chvalinského, proslulá svou úrodností.

[11]) Kipčak n. Kapčak, tatarská říše mezi Donem a Volhou, později až Astrachanem.

[12]) M. Polo, narozen 1250. a zemřel 1342. Prošed celou Asii východní, navrátil se do vlasti, kde v boji proti Janovanům byl jat a uvězněn; ve vězení diktoval své paměti, jež vyšly názvem Million; do češtiny byl spis ten přeložen nepochybně již v 1. pol. 15. století.

[13]) Basra, Bassora, město při stoku Eufratu s Tigridem, až dosud obchodem slynoucí.

že překročil prah víře i tradicím posvátný; pravíť tam zajisté v tato slova:[14])

„Když rozloučiv se od Circe jsem ploval,
jež přes rok u Gaety mne pozdržela,
než Aeneas tak zem tu pojmenoval.

Ni radosť ze syna, ni k otci vřelá
má úcta, ani lásky povinnosti,
jež Penelopu oblažiti měla,

Žár ve mně nezmohly, bych zkušenosti
si dobyl o světě a poznal cele,
zde jaké lidské zločiny a ctnosti.

Na čiré moře pustil jsem se směle
na jediné lodi, se mnou družstvo malé,
jež se mnou šlo mně oddáno jsouc vřele.

Až k Marokku a Sardinii dále
i Hispanie zřel jsem břehy dvoje
i ostrovy, jež moře smáčí stále.

Já stár byl již a sešlé družstvo moje,
když k tomu úzkému jsme jícnu spěli,
kde vztýčil Herkul strážné sloupy svoje,

By dál se neodvážil člověk smělý.“

Jest domněnka, a ta není neoprávněna, že národové italští znali již výspy kanárské i ostrov Madeiru, nežli byly ještě od Kastilců objeveny a od Portugalců zalidněny. Teprve těmto, jejichž země měla k tomu polohu obzvláště příznivou, bylo osudem zůstaveno sníti baječnou rouško, jež byla rozestřena nad vodami západními.

Za krále Jana I. počaly se plavby provozovati s větší obezřelostí a podle určitých plánů. Infant Jindřich, řečený Plavec,[15]) obracel všecku činnosť svou, jakož i bohaté důchody řádu Ježíšova, jehož byl velmistrem, na velikolepé ty podniky, jimiž zjednal nejen sobě, nýbrž i vlasti své velikou pověsť a slávu po všem křesťanstvu. Jsa nadšen slávou ušlechtilou a upřímnou touhou po vědě, studoval horlivě kosmografii a astronomii a sbíral takto vědomosti nautické, jež byly tehdáž po ruce, v jediný celek, v soustavu; dále zakládal nautické školy, aby z nich vycházeli plavci zkušení a vědecky vzdělaní. Bratr jeho Dom Pedro prodlel delší čas v Benátkách, přinesl s sebou Polův cestopis a mapu jižní a východní Asie, čímž byl vědy chtivý infant jen ještě více podnícen. Přidejme k tomu staré zkazky o křesťanské říši v Habeši, která kvetla ve 4—7. století po Kr. a v příboji mohamedánském samostatnosť si zachovala, dále baječné cesty sv. Brandana,[16]), na nichž mu prý byl průvodčím, sám anděl, k tomu středo-

[14]) Peklo: ke konci.
[15]) Don Henrique el Navegador.
[16]) Sv. Brandanus, baječný plavec středověký, podnikl prý za pokání jako správce kláštera irského cestu do neznámých krajin pomořských a navrátiv se po

věkou romantikou roztouženou po skutcích dobrodružných a divuplné pověsti o dalekých oněch pásmech zemských, což tedy divu, že toužil kde kdo vrátiti ztracený východ křesťankému západu, ovšem že z pohnutek jiných, nežli byly ony v zápalu století dvanáctého. Tehdáž byl západ uchvácen myšlénkou čistě idealnou, náboženskou, nyní pak zatoužili více po bohatství a statku pozemském, chtějíce osvěžiti svět starý objevy novými a porušený mravní řád světský uvésti v rovnováhu krajinami plnými domnělé blaženosti rajské. Dospěje-li doba k novým ideám, ženou se všecky síly jedním směrem urychlujíce, co se zroditi má. A právě společná těchto sil působnosť se jmenuje duchem času, a ten se brává pilně o to, aby skutkem se stalo, oč usiluje.

Objevovací cesty portugalské měly sice počátek nepatrný, dodělaly se však výsledkův ohromných. Nadšené úmysly velikomyslného infanta docházely zprvu uznání a podpory v kruzích jen nemnohých, ba lid kroutil nad nimi dokonce povážlivě hlavou. Teprve když se počaly stkvělé výsledy těchto podniků v životě praktickém osvědčovati, když splývaly do země netušené poklady a bohatství, o němž jindy jen snívali, tehdy se sestupovaly společnosti, podniky infantovy loďmi, mužstvem, zbraní a zásobami všeho způsobu podporujíce. Tak byly v zápětí objeveny ostrovy Porto Santo a Madeira, kde se dařilo výborné víno a třtina cukrová. Odtud se ubírali podél břehu afrického přes předhoří Bajadorské až k ostrovům Kapverdským. A tak to šlo krok za krokem dále. Starobylé pověsti o pokladech a divech jižních oněch končin pobádaly mysl zdarem roznícenou k podnikům na tehdejší čas věru odvážlivým; a když infant Jindřich zemřel[17]), pokročeno jest v dobývání nových krajův afrických dosti daleko, a bulou papežskou uděleno jest Portugalcům výhradné vlastnictví objevů těchto i budoucích až po Indii. Netřeba podotýkati, že byly odkryté země nejen zdrojem bohatství a vydatným polem pro obchod, nýbrž že byly také nesvědomitě vydírány, a že bylo s pohanskými obyvateli nakládáno nelidsky.

Po smrti infantově nepokračovalo se v objevování nových cest a zemí tak horlivě; král Alfonso V.[18]) nepřikláněl k věcem podobným smyslu, teprve jeho syn Jan II.,[19]) muž vzdělaný a ideami novověkými se nesoucí, počal plavbu do nových zemí konati dle plánu, a poněvadž se věci ujal sám jako vladař, nebyly nové kraje v šanc vydávány jako dříve spekulaci soukromé. Král sám se znal výborně v mathematice a obíral se horlivě studiemi kosmografickými a astronomickými. V srpnu r. 1486. vypravil na moře menší výpravu, jíž velel zkušený plavec Bartoloměj Dias, kterým bylo odkryto „Cabo de buena esperanza“, t. j. předhoří Dobré naděje, a tím otevřena jest cesta do východní Indie. Joao II. zosnoval ještě za svého živobytí podrobný plán, jímž se měla cesta do východní Indie určitě nalézti. Nedočkal se však velikého toho úkolu, jejž bylo Prozřetelností

devíti letech, sepsal o tom hotovou Odysseu. Jako osoba skutečná žil sv. Brandanus v 6. století, jsa opatem kláštera v Irště, a sepsal po delší cestě námořské spis „De fortunatis insulis“, jimiž později mínili Ameriku.

[17]) Dne 13. listopadu r. 1460.

[18]) Panoval od r. 1438—81. a proslul mimo jiné Alfonsinskou snůškou zákonů (Ordenaçoens de rey Alfonso V.).

[19]) Od r. 1481—95.

usouzeno vykonati teprve jeho nástupci Manuelovi Velikému. Šťastný tento muž chopil se vší silou úmyslu otcem obratně osnovaného a vyslal dne 8. července r. 1497. Vasca de Gama, muže vědomostmi nautickými a kosmografickými znamenitě obrněného, spolu s bratrem jeho Pavlem a Mikulášem Coelhem na třech lodích válečných a čtvrté lodi nákladné z přístavu Lisabonského, aby pronikli známou již cestou kolem předhoří Dobré naděje až po břehy indické. Maje s sebou královské listy ke knížatům indickým, vydal se smělý plavec na cestu, objel šťastně bouřlivé předhoří „De buena esperanza" a dospěl kolem vánoc ku pěknému pobřeží, jež nazval „Costa Natal", t. j. pobřeží rodné neboli vlastenecké. Lid té krajiny byl sličný a štíhlý, cizince uvítal laskavě.

Při ústí řeky Zambesi vztýčili Portugalci první vlajku říše své a pobyli tam několik neděl, aby si poopravili lodi, a aby ozdravělo mužstvo kurdějemi stížené. Kudrnatí černoši, oddění látkami bavlněnými, jim vypravovali, že k nim dojíždějí od východu lidé rovněž bílí, vedouce s nimi obchod. Portugalci z toho soudili, že se ocitli již na východě.

Po další cestě pětidenní přijeli do přístavu Mozambického, města obchodního, arabskými osadníky založeného. Šejk dovolil cizím plavcům přistáti ke břehu, zásobil je potravinami a slíbil jim bezpečného průvodce; vida však Portugalce konati obřady křesťanské, počal býti nedůvěřivým, a z nedůvěry se vyvinul fanatism. Učiněn jest útok na lodici portugalskou, a teprve když kázal Vasco de Gama vypáliti několik ran z děl, žádal šejk za mír, slíbiv mu bezpečného lodivoda, který však přese všecky sliby zavedl cizí plavce na mělčiny, z nichž jen s velikým úsilím se vyprostili.

Počátkem měsíce dubna připlouli Portugalci k městu Bombaze, kde mužstvo do poloviny pohynuvší valně se zotavilo. V Malindě se dostalo plavcům přízní tamního krále arabského bezpečného lodivoda, čímž se stalo, že se ocitli Portugalci za dvacet tři dni, to jest dne 20. května r. 1498. před Kalkutou.

Vypisovati, jaké osudy potkaly portugalské plavce v bohaté Indii, není úkolem této práce. Připomeneme pouze, že počali záhy i knížata domácí i arabští kupci býti nedůvěřivými, že na ně obecně žehrali a mnoho příkoří jim činili. Vasco se navrátil šťastně pořídiv dne 10. června r. 1499. do své vlasti a byl od lidu s nesmírným jásotem uvítán. Jeho nástupci Cabral, Pacheco, Albuquerque, Almeida dokonali jednak svou rázností, jednak i osobní statečností a chytrou politikou dílo tak velikolepě započaté.

Jak udatně si Portugalci v Indii vedli, uvedeme aspoň příklad jeden. Císař Malayamský, řečený Samorim, pohlížel delší dobu žárlivě na šířící se moc portugalskou, poněvadž mu leníci odpadávali a pomoci cizinců proti jeho útiskům se dožadovali. Proto učinil r. 1504. válečnou výpravu proti portugalské pevnůstce Kočinu, zřízené na ochranu svezeného zboží; vojsko jeho čítalo 70.000 mužův a 380 děl. V pevnůstce samé sevřen byl Pacheco s osmdesáti Portugalci, poněvadž vojsko ostatní odplulo se zbožím do vlasti. A k neuvěření: Duarte Pacheco odolal s nepatrnou hrstkou tak ohromné přesile, přinutiv hrdého sultána k odchodu.

Od r. 1505. vládl již nad osadami indickými místokrál, a od té doby se moc portugalská rok od roku rozšiřovala a r. 1510. za Albu-

querqua uznána jest již od veliké části knížat domorodých svrchovanosť krále portugalského nad Indií. Moudrou politikou tohoto místokrále utvrzena jest vláda nových pánů na pevných základech; portugalští obchodníci a řemeslníci usazovali se v Indii, zasnubujíce se s dívkami tamními na víru křesťanskou přestoupivšími, ze kteréhož manželstva vzniklo pokolení, jímž se další dobývání v těch krajinách nemálo usnadňovalo Ke zdaru tomu přispívali vydatně také křesťanští věrozvěstové, oni zákopníci neunavení víry, osvěty a i moci svých vladařů; na důležitějších místech pobřežních zakládána jsou města obchodní, uzavírány s knížaty domorodými smlouvy na výboj a odboj, což se dělo jmenovitě tam, kde zavládala řevnivosť mezi Indy a mohamedanskými pány jejich. Daně a nadvláda dalekého krále portugalského se jim nezdály býti tak tísnivými jako odvislosť domácí. Zkrátka: Portugalci stali se brzy pány jak v Indii, tak i po sousedních ostrovech a na pobřeží Tichého oceanu. Cizí lodi nesměly se do krajin oněch bez průvodu portugalského ani odvážiti, a tím se stalo, že byl Lisabon hlavním tržištěm východního zboží a plodin východních. Portugalsko mělo zlatý věk svůj. Kupci lisabonští a oportští naplňovali indickými poklady své zásobárny, ve městech a z těchto po ostatních vrstvách společenských rozšiřovala se nádhera dosud nevídaná, potřeby a rozkoše dostupovaly výše neslýchané.

A obyčejný toho následek jaký že byl? Odpověď tu snadná: za zlatem a statky hmotnými, za nádherou a zmařilostí kvapí krokem rychlým lakota, závisť, rivalita, a jak se nazývají všickni ti rozkladové života spořádaného. Všecko se vrhalo do Indie a Afriky; kde kdo si chtěl načerpati ze zlatonosné studnice, jež kynula, pilné, podnikavé ruce bohatou žní. Nikdo neměl na paměti pracného vzdělávání zděděných niv a polí, nikdo si nehleděl řemesel, nikdo nedbal práce a námahy mozolné. Rolnictvo hynulo, dílny byly prázdny a pusty, každý se hnal za rychlým zbohatnutím, nastalo všeobecné dobrodružení, vášnivá náklonnosť k přepychu a životu pohodlím oplývajícímu: srdce portugalských mužův a žen přilnulo jediné k přepychu a nádheře.

S tužbami a snahami těmi však se nebrala práce a přičinlivosť krokem stejným. Domácí průmysl hynul, tovary jindy doma urobené kupovány jsou na trhu cizím; doma přestávali býti schopni něco podobného vykonati. Všeobecná honba po zbohatnutí měla v zápěti také v daleké Indii nejednu proměnu; nespravedlnosť a vyděračství nesvědomité způsobily, že počali podmanění Indové pánům evropským nedůvěřovati.

Tak brala znenáhla velikosť Portugalska za své; a když po smrti Šebestianově[20]) se země té zmocnil Filip II., král španělský, pozbyla dokonce i své samostatnosti. Marně krváceli portugalští hrdinové v daleké Indii; domácí malomocností se stalo, že se zmocnili Holanďané větší části jejich osad zámořských, vytlačivše je spolu také z Japonska, o jehož pokřestění bylo od Portugalců již od roku 1577. usilováno.

[20]) Padl r. 1578. u Alkazaru proti Maurům, kdež i výkvět mužstva portugalského vzal za své. Na trůn nastoupil churavý strýc jeho kardinal Jindřich, proti němuž vystoupil protikrál Jan III. a ve zmatcích nastalých se zmocnil Portugal energický Filip II.

Za takových okolností se narodil a žil největší básník portugalský, jediný, jehož jméno se ozývá až dosud za hranicemi úzké vlasti — Luiz Camoes. Jsa pěvcem povolaným, obral si za látku nesmrtelné básně své hlavně výpravu Vascovu na východ, jež byla skutečně nejslavnějším činem jeho národa, jsouc hodna, aby byla od básníka sebe důstojného opěvována. Život jeho připadá v dobu, v níž byl Portugalec právem hrd na slavné skutky svých synův; a život svůj dokonal Camoes, když pozbyla vlasť jeho tak vroucně opěvovaná a srdcem jeho tak horoucně milovaná své samostatnosti. V týž rok, ve kterém si podmanil Filip II. Portugaly, zemřel také Camoes. Bylotě nadšenému pěvci usouzeno skonati spolu se zemí, jejíž sláva a velikosť mu ke srdci přirostly; neměl patřiti na ponížení, do níž upadla vlasť, již miloval nade všecko. (Pokračování.)

Bílé a černé, velké a malé dušičky.

Od **Fr. Pravdy.**

V malé vísce na jihu českém, v níž jsem se narodil, panoval ještě v letech dvacátých tohoto století starobylý pořádek a mrav, přebýval lid hodný a zbožný, všickni byli tělem duší katolíci, činili mezi sebou jako jednu rodinu; milovali se, pomáhali si a — dobře se měli.

I zachovávaly se u nás mnohé zvyky a obyčeje po dávných předcích zděděné, každý posvátný čas měl své vlastní, původem jejich byla živá a pevná víra, naděje a láska křesťanská, a já sdělím s milými čtenáři krátkou črtu o dušičkách — bílých a černých, velkých a malých, jakéž na den dušiček všem svým věrným dušičkám za oběť jsme přinášeli.

Za onoho času neokrašlovali jsme ještě hrobů svých zemřelých, nestavěli jsme na ně stkvostných pomníků, nekladli jsme na ně drahých věnců, neposazovali jsme jich vzácným kvítím, neosvětlovali jsme jich pestrými lampami a lucernami, jako nyní již také se děje na našem drahém jihu.

Vážíme si ovšem i tohoto pěkného osvědčení lásky a vděčnosti k nebožtíkům a velice se nám líbí. Hřbitov proměněný v zahradu, zářící ohněm světel nesčíslných a naplněný truchlícími pozůstalými těch, kteříž tu pod rovy ozdobenými odpočívají ve svatém pokoji, zajisté nás uchvacuje, a vidíme-li, jak se každý hlásí k svému, modlí se za svého, oplakává ho, hluboce nás to dojímá, v nás svaté myšlénky a city budí, nám radosť působí a útěchu poskytuje. Živí na zemi obcují se svými mrtvými v hrobě, v životě časném pamětlivi jsou života věčného po smrti a tím dokazují, že víra bohabojných otců ovládá posud jejich srdce.

Otcové tito památku svých v Pánu zesnulých neslavili způsobem tak okázalým, tak nádherným, někdy až chlubným. Oni neznali se v tom, nýbrž jevili nelíčeně, upřímně, prostě, čím svaté náboženství skrz na skrz je bylo proniklo.

Hroby na hřbitově našem měly jen dřevěné kříže — s nápisy i bez nápisů. Často po službách Božích zastavili se u nich lidé, klekli

a modlili se. Na dušičky rozsvěcovali kahance a lucerny, nechávali jich tu státi a svěcenou vodou hroby vykropovali. Ve chrámu Páně hořely svíce, svíčičky a sloupky. Kněz měl kázaní, sloužil mši svatou a vykonal modlitby za všecky. Každý chtěl, aby jeho nebožtík byl zvlášť jmenován. Následoval průvod na hřbitov a trvalo to dlouho, než společná pobožnosť se ukončila.

U nás po obřadech církevních v kostele začali jsme na dušičky pamatovati také doma, a již k tomu všecko bývalo připraveno.

Hned před svátkem Všech Svatých věnovala na to matka jeden celičký den. Ve světnici od včerejška nalézá se díže. My měli velkou, dlouhou, okrouhlou na mnoho bochníků chleba a jmenovali jsme ji troky. Ženské přinesly mouku a zadělávaly — na dušičky.

I zpívaly při tom anebo se modlily, matka předříkávala, starší již velká sestra válela těsto, já s mladší se díval a pobožně přisluhoval a děvečky pec vytápěly.

Nastalo dělání dušiček, dělal je, kde kdo byl, a my malí se na tom také súčastnili.

Dušičky byly obdélné bochníčky, jako housky čili calty, hezky buclaté, dělaly se větší a menší a vedle sebe na prkna se kladly, aby skynuly.

Napřed zadělala se na ně bílá mouka, tak nazvaná koláčová. Ta také byla žitná, byla výražka, a pekl se z ní koláč, to jest, chléb bílý — vždy jen několik bochníků pro vzácnější pochutnání.

Když bílé dušičky octly se v peci, zadělalo se na černé, a to ještě na mnohem víc, než bylo bílých, větších i menších.

Černé přišly do pece po bílých, počítával jsem, kolik jich všech je, ale nezůstalo mi v paměti, než že jich bývalo velké množství.

Dušičky se odnesly do přízděnku u velké světnice, ležely tam na opálkách, bílé a černé zvlášť a velké a malé zvlášť, a my děti pomodlivše se za dušičky směly jsme již napřed ňákou tu ještě teplou dušičku sníst.

Odpoledne na den Všech Svatých již k nám přicházeli přátelé a známí ze vsi: strýčkové a tetičky, kmotříčkové a kmotřičky — z většího dílu jen dle jména —, domkáři a podruzi, již na statku nádeničili, pazderka náš, jenž na něm po celý rok byl zaměstnán a považoval se jako za čeledína, konšel, serbus, zvoník a mnoho a mnoho jejich dětí. Kdo přišel, dostal dušičku bílou, velký velkou, malý malou, a každý slíbil, že se pomodlí za naše nebožtíky.

Nebyli to chudáci a žebráci, byli to naši sousedé, i dost zámožní, chodili k nám také jindy na besedu, pravím „na besedu“, neboť opravdu tak se u nás již tenkrát říkalo“, podělili jsme je bílými dušičkami a oni se pomodlili.

I domácí chasa již toho dne bílé dušičky obdržela a večer za duše všech věrných růženec se s námi pomodlila.

Praví chudáci a žebráci dostavili se k nám až v den dušiček a nebyli z naší vesnice, nýbrž byli z vesnic jiných, i z blízkého městečka, kde tehdáž větší nouze panovala, než ve vesnicích. Měšťáci a měšťanky doma se třebas za sedláky styděli, ale o almužnu od nich přece stáli a i za tu dušičku jejich cestu k nim podstoupili.

Nikdo neodešel s prázdnou, aspoň černou dušičku obdržel, kdo k nám zavítal, a velké a malé dušičky rozdávaly se nejvíc dle stáří příchozích. Byl-li mezi nimi některý náš bývalý čeledín: pacholek,

děvečka, pasák, paska, některý náš spolužák anebo jen náš známý, zajisté ho neminula dušička bílá a jeden každý za dušičku, jaké nabyl, — bílou, černou, velkou, malou — pomodlil se za mrtvé i za živé, za celou rodinu naši a za dušičky v očistci.

My děti dušičky jsme přinášely v ošatkách a samy jsme jich nadělovaly — já mužským a sestra ženským. Když se jich k nám nahrnulo víc, sotva jsme stačily, a když nastal večer, dušiček se někdy nedostávalo, matka nakrájela chleba a tak i ty nejposlednější vzali od nás po dárku.

Obdarovaní i naše dušičky do svých modliteb přibírali a já nepochybuji, že nám to prospělo, neboť zvlášť mně dostalo se mnoho milostí jináč nezasloužených od Pána Boha již za živa. Budiž mi milostiv i při smrti a po smrti! Sestra a druzí příbuzní již jsou tam u Něho. Uděliž jim odplatu věčnou!

Nevím, jestli ještě jinde v Čechách a kde všude panoval obyčej na den dušiček dušičkám přispívati dušičkami. U nás to již asi také přestalo, poměry se změnily, časy se zhoršily a hospodáři nemají z čeho bráti a rozdávati.

Tenkráte mezi lidem také mnoho peněz nebylo, že za obilí a za dobytek pro nízké ceny a špatný obchod málo se tržilo.

Však předkové naši neznali marnosť a parád novověkých, jedli, co dům dal, šatili se tím, co si sami vyrobili, a neutráceli v hospodách.

Že ani daně nebyly velké a nepropilo a neprokouřilo, neprohejřilo a neprosoudilo se tolik jako nyní, ještě jim zbývalo, ukládali si, zásobovali se a zvlášť potravinami hojně bývali opatřeni.

I nešetřili toho, čím jim Pán Bůh požehnal, udělovali podpory, dary, almužny, a obětovati pytel bílé a pytel černé mouky na dušičky, usedlým na statcích, k nimž patřilo až do dvou set korců polností, nebylo těžko.

Věnuji tuto svou památku o dušičkách — dušičkám sulislavským, abych spolu přičinil se k jejich vykoupení, osvobození, zachování. Jsou to dušičky české a jsou to dušičky křesťanů katolíků. Chtějí nám je odroditi, odciziti, a abychom to zabránili, staráme se jim o českou školu, české služby Boží a českou správu duchovní, přejíce si a snažíce se, aby vlasti a národu, církvi a víře zůstaly věrnými dušičkami.

Kdo čteš, rozuměj a můžeš-li, pomoz jim i ty ňákou dušičkou — bílou, černou, velkou, malou.

Složme všickni po hřivně, která je nám na snadě, a oni pak stále v modlitbách svých na naše dušičky budou zpomínati.*)

---

*) Pozn. redakce. Článek tento byl určen pro almanach ve prospěch duch. správy v Sulislavi. Ten však nevyšel, i vyžádali jsme si jej pro Vlasť, abychom také něco měli od našeho milého Fr. Pravdy.

Volné listy.

Píše
Frant. Pohunek.

—•—

Cizí a vlastní myšlénky o novinářském tisku.

Tisk, praví španělský filosof Balmes, není nic jiného než slovo v nové formě, nic nežli jiný způsob řeči — hlasitější, mocnější a rychlejší; ano tisk jest vynález, (— tak praví Deplace v jedné ze svých řečí), který činí ze slova v lidské společnosti svrchovanou moc plodnou pro dobré jako pro zlé, bez mezí a hrází ve svém působení buď blahodárném nebo záhubném; vše to spočívá pouze a jedině na vůli člověkově a podle toho, jak této vůle a s vůlí i tisku užívá — zdali podle svědomí nebo podle vášní —, jest tisk pro lidstvo buď jedním z největších dobrodiní, neb největší — metlou!

Platí-li slova tato o tisku vůbec, tedy tím více o tisku novinářském. Nebo kdo dnes, prosím vás, nečte novin? Noviny čte úředník, noviny čte kněz, čte je učitel; noviny čte řemeslník ve své dílně; noviny čte kupec v krámě za pultem; noviny čte rolník, když si večer po práci přeje chvíli oddechu; noviny čte měšťák v pohodlném klidu; noviny čte obchodník v zimničném chvatu; noviny čte student často pozorněji nežli školní knihy a přednášky professorů svých; noviny čte dělník, čte je za dnů našich každá mlékařka a hokynářka, čtou je mnohdy už i malí žáci. Noviny se čtou v hostincích a kavárnách, v továrnách a dílnách, na lodích i dráhách, čtou se ve sborech zákonodárných i v příbytcích soukromých.

A jak „nábožně“ se čtou! Ani světcové, praví biskup Eberhard,[1]) nečítali snad knihy Písem svatých s takovou pozorností a mysli sebranosti, s jakou čtou nyní mnozí čtenáři svoje noviny; a tak dychtivě a nedočkavě nečekávali snad ani hodně zvědaví staří Athéňané na zprávy z bojiště, jako čeká nyní tak mnohý a mnohá na nové číslo novin, zvlášť když se stal někde nějaký podvod anebo vražda. Ano, jsou mužové — a ženy také —, kteří se mrzí a s nechutí snídají, neleží-li ráno na stole hned vedle připravené pro ně kávy oblíbený jejich časopis, a kteří by se snad až rozstonali, kdyby měli býti den neb dva bez novin.

Jsou ženy a mužové, jimž jsou slova novin nejvyšší autoritou, na kterou přísahají, pro kterou žijí, pro kterou by snad i taky zemřeli; jsou ženy a mužové, pro něž jsou noviny jediným pramenem jejich vzdělání a spolu nejvyšší kazatelnou, odkud čerpají víru svou i nevěru, svoje pochybovačství o slovu Božím, svoje předsudku o církvi a náboženství, svoje zásady a své „přesvědčení“, jež mění a střídají podle toho, jak se u novin mění a střídají redaktoři, jež opravují nebo falšují podle téhož principu (Eberhard l. c.).

Tisk novinářský, jemuž se ochotně popřává všude nejenom sluchu nýbrž i víry a kterýž „může každou myšlénku, každý sen fantasie, každý výkřik vášně až do nekonečna rozmnožiti a rozšířiti, stal se v době moderní největší mocí“ (Felix, Le Socialisme), mocí proti níž

[1]) Kanzelvorträge I. 165—166.

jsou milliony bodáků, jimiž se říše hledí chrániti, mocí nepatrnou, proto že i ony, hledíme-li hloub, podléhají vlivu černi tiskařské, podléhají vlivu tisku denního, který má v naší rozumů plné době čím dál tím větší vliv skoro na veškeré cítění a myšlení a na všecky poměry jak společenské tak politické. Vlivu tisku denního podléhají na mnoze i samy sbory zákonodárné, neboť jsou poslanci a „zástupci lidu", kteří ve sněmovně opálají pouze fráse svého žurnálu; jsou poslanci a „státníci", kteří považují chválu tisku denního za největší odměnu a za nejvyšší vyznamenání, hanu však jeho za největší hanbu a největší neštěstí a kteříž tudíž přesvědčení své, mají-li vůbec jaké, zbaběle obětují nátlaku novin, čímž se stává, že sama jednání sněmovní bývají mnohdy aspoň z valné části nikoli výrazem potřeb lidu, nýbrž spíše výrazem náhledů a přání tisku denního.[2]) —

Nejsme nepřátely ani odpůrci novinářského tisku, spíše máme za to, že jest činitelem v společnosti lidské nad mnohé jiné důležitějším a máme před ním opravdovou úctu, plní-li jen věrně svoje poslání, kteréž nemůže býti jinaké nežli tlumočiti pravdivě a nefalšovaně mínění lidu o různých snahách, tužbách a přáních týkajících se veřejného života a, když toho třeba jest, poučovati, věc, o níž se jedná, objasňovati, vysvětlovati, a tak na veřejné mínění lidu opět blahodárně zpět působiti. Ano, posláním či úkolem jak tisku vůbec, tak zvláště i tisku novinářského nemůže a nemá býti nic jiného než šířiti pravdu. I jemu platí více méně totéž, co bylo praveno druhdy k apoštolům: jdouce do celého světa učte všecky národy! rozlétejte se, novinářské listy, s rychlostí blesku, s větrem o závod do všech končin světa, vnikejte všude do měst i vesnic, paláců a chýší, všude hlásejte a rozšiřujte pravdu a světlo a neustaňte dříve, dokud nebude ze všech národů jediný veliký národ bratří spojených láskou sestoupivší s nebe! (Lavigne, Sermon sur la presse.)

Toť jest zajisté úkol vznešený! Vyhovuje však novinářský tisk, jaký většinou nyní jest, tomuto vznešenému svému poslání? šíří skutečně pravdu a světlo? jest skutečně ohlasem veřejného mínění?

Nemluvme prozatím o těch novinách, kteréž se tisknou když i ne jedině tedy aspoň hlavně za tím účelem, aby sloužily zájmům stranickým, aby obecenstvo v tom neb onom oboru veřejného života aneb ve všech najednou z úmysla a systematicky uváděly v blud, aby rozsévaly sítě nedůvěry, rozbroje a sváru jak mezi jednotlivými třídami a stavy lidské společnosti tak i mezi národy a ze všeho toho aby těžily a kořistily jenom pro sebe a své patrony, — nemluvme též o těch buď bláznech a střeštěncích anebo blbcích a idiotech, ať už celých nebo polovičních, kteří se dosud svatě domnívají, že co jest v jejich oblíbeném žurnále vytištěno černé na bílém, že jest to všechno od *a* až do *ž* svatosvatá pravda, kteří nemají — ať si již pro lenost a pohodlnost neb fysickou nemožnost —, žádného vlastního náhledu a úsudku a proto nechávají za sebe mysliti svoje noviny, jimž věří

[2]) „Die Tagespresse steht in der innigsten Beziehung zu unserem constitutionellen Leben und zu den Kammermajoritäten... übt auf dieselben einen ganz entscheidenden Einfluss, lenkt und leitet sie vielfach; ihr Lob ist vielfach für Volksvertreter und Staatsmänner der höchste Lohn, ihr Tadel das höchste Unglück. Die Verhandlungen der Kammern sind oft der Ausdruck nicht der Bedürfnisse des Volkes, sondern der Ansichten der Tagespresse" (Ketteler: Freiheit, Autorität und Kirche 6. Aufl. IV.).

tak pevně a houževnatě, že by to, co tam čtli, hájili až do krve proti každému, kdo by se odvážil buď pochybovati o pravdivosti novinářské zprávy anebo docela míti a zastávati nějaký náhled jiný, o těchto nemluvme, nebo ač jest jich i mezi těmi, kteří buď slují aneb sami sebe zovou vzdělanými, dosud počet velký, mnohem větší nežli by kdo věřil, nepadají přece příliš na váhu, proto že jsou to pouhé nicky, kteréž samy o sobě nemají ceny; spíše všimněme si alespoň krátce novin vážnějších a čtenářů v úsudku když i ne o mnoho samostatnějších tedy alespoň nepředpojatějších. Co tu spatřujeme?

Velmi mnozí z nich domnívají se, že alespoň tam, kde má tisk novinářský větší svobodu, možno jest zvěděti úplnou pravdu. Avšak i to jest pouhá illuse. Částečně by to ovšem bylo možno, kdyby při větší volnosti tisku byla vždy větší pravdomluvnosť a poctivosť všech pánů novinářů; pravíme částečně, proto že ani nejsvědomitější a nejpravdomluvnější novinářská redakce nemůže se o všem úplně spolehlivě informovati a nemůže tudíž, ať již jest řeč o věcech nebo osobách, povědĕti vždy pravdu úplnou, někdy pak opět, kdyby i mohla, povědĕti nesmí.

Noviny nemohou povědĕti 1. všecko o věcech, ani o těch ne, kteréž se týkají politiky. Kdo z těch, kteří jsou do věcí těchto poněkud alespoň zasvěceni, kdo z těch, pravíme, by nevěděl, jak velice se lišívají náhledy pronášené v důvěrném přátelském rozhovoru od toho, co se a zvláště jak se píše v novinách? Píše-li se totiž pro veřejnosť, jest vždycky zachovávati jisté formality a dbáti mnohých ohledů. Mnozí psávají pravý opak toho, co si myslí, a i lidé nejpravdomluvnější jsou okolnostmi často nuceni, když i ne psáti do novin to, co si nemyslí, tedy aspoň méně než co si myslí (Balmes).

Noviny nemohou povědĕti 2. všechno o osobách. — Dejme tomu na př., že se mají konati v některé zemi volby do sněmu zemského neb říšského. Že jest v této příčině nezbytně třeba, aby do sborů tak důležitých zvoleni byli mužové nejen schopní, nýbrž i — a to jest obyčejně ještě neskonale důležitější —, nezištní, počestní, poctiví, spravedliví, jest na bíle dni. Kandidátů hlásí se počet značný; redakce novinářské a tu a tam i zvláštní volební výbor za pomoci jednoho neb více denníků doporučují toho a onoho, neznají však mnohdy cele a dokonale ani jednoho; nemohou tudíž říci o něm všecko, a když by o někom i říci mohly, opětně nechtí nebo nesmějí, byť to bylo i pro dobro obecné velmi prospěšno, aby se řeklo vše.

U příčině této praví již vzpomenutý filosof Balmes ve své zlaté knížce pojmenované „El Criterio“, o níž kdosi napsal, že by ji měl každý, kdo chce slouti vzdělancem, znáti z paměti: „Spisovatelé rozeznávají skoro vždycky mezi mužem, jakým jest ve svém životě soukromém, a mezi mužem, jakým se jeví ve veřejnosti, a to jest zajisté ve většině případů velice dobré, proto že by se, kdyby toho nebylo, zvláště polemika novinářská, beztoho již dosti ostrá a trpká, proměnila brzy v špinavou kalužplnou nečistoty; z toho však nikterak nenásleduje, že by se nemohlo nebo nesmělo ze života, jaký kdo vede soukromě, souditi na jeho život veřejný čili na život, jaký by as vedl, a na ducha, v jakém by as působil, kdyby povýšen byl k veřejné hodnosti. — Myslíš, že člověk, jenž v životě soukromém a obyčejném nedovedl šetřiti majetku cizího, jednati bude poctivé a nezištně, kdyby měl spravovati jmění národa? Myslíš, že bude dů-

sledným ve svých principech politických, jež se nyní vyznávati zdá, muž nepoctivý, muž, který nemá žádného vlastního přesvědčení, žádného náboženství, žádné morálky? myslíš, že vláda, kteréž nyní slouží, bude se vždy moci bezpečně spoléhati na jeho slova a jeho sliby? A zanechá snad vzdělaný zhýralec, jenž jest Epikureovcem ze zásady a jenž ve svém bydlišti z úmysla ve tvář byl veřejné slušnosti, jsa špatným chotěm a špatným otcem, zanechá snad zhýralosti své, když bude povznesen k veřejné hodnosti? nebudou se musiti od jeho vnitřní porušenosti a nestydatosti praničeho báti nevinnosť a blaho lidí dobrých? nebudou moci od nectností jeho ničeho doufati lidé zlí a nespravedliví? — O těchto věcech nepovědí však noviny z pravidla ničeho, nemohou a nesmějí povědeti všecko, ani kdyby o tom úplnou a bezpečnou měly jistotu" (p. 61—62.).

Není-li však možno dověděti se vždy úplné pravdy — hlavně o věcech důležitějších — ani z denníků, kteréž c h t ě j í býti pravdomluvnými, jak pak teprv z denníků, kteréž mají sloužiti výhradně jen zájmům buď jisté strany nebo společnosti anebo které založeny jsou jako nějaký obchodní podnik pouze na výdělek?!

Že to noviny druhu tohoto — a těch jest nyní většina — s pravdou přísně neberou, ba že velmi zhusta pravdu překrucují a z úmysla falšují, jest vůbec známo; a kdyby ani z úmysla pravdy nefalšovaly, přece jsou s ní často ve sporu proto, že hledí na všecko jenom brejlemi vlastní své strany a vlastního prospěchu.

Jak jednostranné, nesprávné, nepravdivé a mnohdy přímo očividně lživé bývají úsudky a zprávy těchto listů o věcech a osobách stojících buď prostředně nebo bezprostředně v nějakém poměru — ať již přátelském nebo nepřátelském — k zájmům jejich strany, viděti jest nejlépe obzvláště tenkrát, když má nastati v některé zemi neb veliké obci mezi různými stranami a frakcemi zápas volební. Tu se můžeme co chvíli přesvědčiti, že jest až dosud bohužel pravdou, co napsal Balmes bez mála už před půl stoletím, že totiž přívrženci jisté strany a jejich denní listy přednější své muže, zvláště když vystoupí jako kandidáti, nemohou ani dost vynachváliti, kdežto přívrženci a denní listy strany protivné nemohou jim ani přijíti na jméno, tak že to není žádný řídký úkaz, čteme-li o někom v jedněch novinách, že jest to muž ducha bystrého, moudrý a obezřetný, v novinách pak druhých, že jest to hlupák a nevědoměc, v jedněch novinách, že jest to muž rázný a skrz na skrz poctivec, v druhých pak opět, že jest to zbabělec, který za štipec planých vládních slibů prodá své přesvědčení a ráznosť schová do kapsy atd. atd.[3])

Podobně tendenčně bývají přibarveny od těchto listů i zprávy ze sněmů zemských a říšských. Řeči jejich stranníků bývají podávány, mají-li jenom jakous takous cenu, ať si již věčnou nebo retorickou, z pravidla předně celé, — což jest zajisté jen chvály hodno —, ano

[3]) „Estamos presenciando á cada paso que los partidarios de lo que se llama una notabilidad la ensalzan con desemplados elogios; mientras sus adversarios le regalan á manos llenas los dictados de ignorante, estúpido, inhumano, sanguinario, tigre, traidor, monstruo, y otras lindezas por este estilo. El saber, los talentos, la honradez, la amabilidad y otras cualidades que le atribuian al héroe los escritores de su devocion, quedan en verdad algo ajadas con los cumplimientos de sus enemigos; pero al fin que sacais en limpio de esta barahunda?" (l. c. 59—60.).

bývají též nejen co do slohu nýbrž i co do věci v redakcích novinářských opravovány, tak že se v novinách mnohem lépe čtou, nežli ve sněmovně poslouchají; za druhé pak bývá k nim, jak se v žargonu novinářském říkává, přičiněna zhusta řízná „omáčka“, aby čtenářům lépe chutnaly; za třetí pak konečně bývají nejednou prošpikovány četnými „výborně“, jichž ve sněmovně nikdo nevolal a nikdo neslyšel, ať nic nedíme o četných větách a jednotlivých slovech vytištěných literami co možná velkými a hodně tučnými, aby mohl čtenář nejen vycítiti, nýbrž tak řka viděti řečníkovu „ráznosť“ a „obratnosť“. Řeči politických jejich odpůrců nebo přívržencův jiných frakcí bývají zas naopak podávány z pravidla jenom u výtahu někdy až příliš krátkém; to však by nebylo ještě nejhorším a dalo by se snadno omluviti, ale bývají též i naprosto umlčovány a, pakli jest to nemožno, zkomolovány, překrucovány, snižovány aneb i poznámkami druhu různého i se řečníkem v posměch uváděny.

Jak jest možno v této pestré směsici tak příliš různých, tak příliš odlišných, sobě tak příkře odporujících a se na vzájem vylučujících náhledů a úsudků dopátrati se pravdy? Možno tu snad říci, že pravdy nemá ani jeden ani druhý list, proto že oba silně přepínají, nýbrž pravda že jest dle starého axiomatu asi uprostřed? Ani to by nebylo vždycky správné. Či možno snad říci: tento list má pravdu, onen pak lže? To teprve ne! — O listech podobných není vůbec možno říci nic jiného, než že pravdy nešíří, nýbrž obecenstvo v jeho úsudku jen zbytečně matou.

Čítá-li někdo, — a byť to byl člověk sebe rozvážnější —, jenž neměl a nemá příležitosti podívati se, jak se říkává, trochu za kulisy novinářských redakcí, čítá-li jen jeden takový list, vžije se doň znenáhla a pak soudívá o velmi mnohých věcech když ne zcela falešně, tedy aspoň nesprávně a jednostranně; čítá-li takových listů několik, tu musí býti, nemá-li hodně mnoho samostatnosti, zvláště pevné vůle a bystrého rozumu, konečně tak spleten, že neví ani, co si má mysliti a čemu věřiti. [4])

Již z toho možno souditi, že noviny takové — a těch jest nyní při nejmenším aspoň 90% — světlo a vzdělanosť valně nešíří, a není se věru čemu diviti, když se tu a tam ozývají hlasy, že pro klidný, postupný vývoj vzdělání u moderního člověka momentem skoro nejškodlivějším jest čtení denních listů (Wiener Liter. Handweiser).

Že výrok tento není přemrštěným, vysvitne snad z poznámek následujících.

1. Noviny, jež musí vyjíti dne každého o větším neb menším počtu stránek, ať mají redaktoři vhodnou pro ně látku nebo nemají,

[4]) An das Gehör unserer Zeitgenossen schlägt ein sinn- und verstandverwirrendes Durcheinander der verschiedensten und widersprechendsten Meinungen. Jetzt ein Wort der Wahrheit, dann wieder Verneinung, Reden des Irrthums; jetzt der gleissende Zweifel, die Stimme der Verführung, Reden, in welchen Wahrheit und Irrthum in verfänglichster Weise sich mischen; nun die Lästerung und Verdächtigung des Guten in einer schlechten Zeitung. So wohnen die Menschen jetzt unter allem Durcheinander der Bücher und und Reden, wie an einem rauschenden, betäubenden Wassersturze, an welchem Niemand mehr sich selbst versteht. Könnte man die Gedanken und Meinungen in den Köpfen vieler Menschen lesen, welche sie aus den verschiedensten und sich widersprechenden Büchern, Zeitungen, Gesprächen aufgenommen haben, man sähe wie in eine umgestürzte Bibliothek hinein“ (Eberhard l. c. 3, 451.).

nemohou dlouho uvažovati, zdali to neb ono správné jest či nesprávné, dobré nebo zlé a z nouze se nejednou vyplní místo ledačíms. Neznajíce dále lidu a jeho názorů aneb znajíce jej pouze povrchně, mluví k němu buď řečí, jíž on nerozumí, anebo řečí, jakáž rozněcuje zlé jeho vášně, dráždí jeho převrácené pudy, lichotí jeho domýšlivosti, pýše a marnivosti, proto že jim jde nejhlavněji o to, aby získaly co možná nejvíce předplatitelů, nikoli však o to, aby naváděly svoje čtenáře ku pravdě a ctnosti. Z této příčiny mohli bychom právem valnou většinu novin nynějších přirovnati vhodně ku falešným brejlím, kteréž předměty spíše znetvořují, nežli aby je ukazovaly ve světle pravém a pobádaly k opravdovému a horlivému pátrání po pravdě, na jejímž poznání, rozšíření a zakořenění se mezi lidem každému pravému lidumilu co nejvíce musí býti záleženo. — Tak napsal osvědčený vlastenec italský a slavný spisovatel Cesare Cantù (Buon senso e buon cuore, vyd. 15., str. 143.).

2. Noviny připravují svoje čtenáře o příliš mnoho času, který by mohl a z pravidla i měl věnován býti něčemu lepšímu a prospěšnějšímu; přicházejíť každý den a čtenáře na ně navyklého tak řka nutkají, aby jim věnoval půl hodiny, hodinu neb i více času a to obyčejně času ranního ku práci zvlášť duševní nejpříhodnějšího, a v době této táhnou před jeho duševním zrakem v divné směsici, mluví k němu, křičí, šklebí se a chechtají tu politické zápasy a úskoky, tam šlapaná lidskosť, zneuznané právo, zde zlomyslnosť, tam zaslepenosť, onde zjevná lež a marné mluvení, tu hřích a nepravosť ve špinavých hadrech, tam zas v elegantním moderním obleku, tu pusté orgie, tam děsné zoufalství, tu vyzáblá bída, tam přepych a bohatství atd. atd.[5]) A užitek z toho ze všeho? Pražádný jiný nežli že jest zvědavosť na chvíli ukojena. Tím větší však jest z takového čtení škoda morální a mnohdy i hmotná.

3. Noviny obracejí čtenářovu pozornosť k tisícerým předmětům, k žádnému ji však neupoutají, proto že žádného důkladně nerozberou, nýbrž přeskakují od jednoho k druhému, jako by je honil, každého se z pravidla jen lehce a povrchně dotýkajíce. Tím bývá čtenářova mysl rozptýlena a čtenář tak řka vybízen, aby o ničem vážně a důkladně nepřemýšlel. Nutný toho následek musí býti ten, že se horlivým čtenářům novin znechutí konečně všecko myšlení a tudíž i všecko čtení takové, při němž by musili trochu mysliti.

To vědí dobře i sami žurnalisti a řídí se dle toho. Věnují totiž, — nechtějí-li se obmeziti pouze na málo četnou třídu čtenářů v pravdě vzdělaných —, vážným článkům úvodním, poučným feuilletonům a vůbec věcem vážnějším místa co možná nejméně, za to však snášejí do zpráv denních kde jakou událosť ať si smutnou ať si radostnou, zprávy a zprávičky ze soudní síně vyličují drasticky a pokud možno i humoristicky, v nezbytných feuilletonech otiskují pak pikantní hi-

[5]) P. Gratry, filosofický spisovatel francouzský, píše o novinách následovně: „La perturbatrice de tout silence et la profanatrice de toutes les solitudines qui vient chaque matin prendre à l'homme, qui croit vouloir penser, le plus pur de son temps, une heure ou plus, heure enlevée à la vie par l'emporte-pièce quotidien, heure pendant laquelle la passion, l'aveuglement, le bavardage et la mensonge, la poussière des faits inutiles, l'illusion des craints vaines et des espérances impossibles vont s'emparer peut-être pour tout le jour de set esprit fait pour la science et la sagesse" (Les sources etc. I. p. 6).

storky, povídky a romány tak napínavé a tak „dojemné“, že by se za ně nemusil styděti žádný nakladatel zboží krvavého, úvodní články proplétají spoustou bombastických frásí a mimo to pěstují často i v inseratech sport zvláštního druhu, o němž promluvíme něco později.

Vše to jest chytře vypočítáno na lidskou zvědavost, kteráž jest beztoho již sama o sobě dosti veliká, když však se stále ještě dráždí a podněcuje, nezná žádných mezí, což může jen zhoubně působiti jak na jednotlivce tak na společnost a, jak učí skutečnost, taky působí; nebo tato zvědavost, toto „shánění a pachtění se po všeho druhu novinkách a mimo to ještě nedostatek zdravých, pevných zásad a rozhodné vůle otevřely duchu lži za doby naší pole veliké, na němž slaví svoje vítězství. Těmito okolnostmi jsouc podporována stala se lež tím, čím jest za dnů našich, evropskou totiž velmocí, kteráž vedle páry panuje, člověčenstvo tyranisuje a přes všechno své tyranisování jest opravdovou potřebou, útěchou života a rozkoší srdce pro velmi mnohé, jimž by to bylo nesnesitelno, kdyby měli žíti se svým mělkým srdcem ve zdravém a čistém vzduchu pravdy. Lež vládne v brošurách, vládne v novinách, vládne v salonech, vládne v hostincích, vládne u různých politických stran. A lež tato, již rozšiřují a podporují hlavně noviny, nešetří cti, nešetří ctnosti, strhuje v prach vše, co jest vznešené, žije ze škandálu, vykořisťuje každé pohoršení, vymýšlí nová atd. atd Má-li naději, že zvítězí nad pravdou a ji potlačí, dorází na ni směle a drze; musí-li se však v boji otevřeném obávati porážky, umí se chytře vmísiti do pravdy, tak že ji od ní rozezná sotva oko nejbystřejší. Vychází totiž od správných premis, béře na sebe škrabošku nestrannosti, chválí, pomlouvá, pomluvu částečně odvolává, opravuje a modifikuje chválu danou z počátku a do celého vypravování vetkává chytře svou lesť a své úskoky, svou zášť a svůj hněv“ (Eberhard l. c. I. 168.).

4. Noviny strhují mnoho čtenářů ve vír politický, a to i takových, kteří politice když ne z hola nic aspoň málo rozumějí, aneb kteří by sobě i své vlasti více prospěli, kdyby zanechali politisování a se věnovali cele a nerozdílně svému povolání. Aby se snad nezdálo, že zde narážíme na události z doby nedávné, uvedeme slova, jež napsal již před lety Václav Vlček ve svých „Tužbách vlasteneckých“ a která dosud plnou mají platnost.

„Politika tráví,“ tak píše Vlček, „po drahnou již dobu sil našich převeliký díl zbytečně. Ujmu velikou tím utrpěla předně literatura; samo spisovatelstvo věnovalo činnost svou příliš politice, ale v míře mnohem větší uvyklo čtenářstvo živiti se jen stravou politickou. Žurnalistika ovládla písemnictví tak, že pěkná literatura téměř ze čtenářstva vytlačena.... Sil bez počtu, a zvláště mladých, maří se u nás tím, že se zaměstnávají u věcech národních výhradně politikou, nemajíce v ní pranic činiti. Čtení novin a opálání článků z nich toť celé vlastenecké dílo, jakým se valná část vlastenců našich skoro výhradně vykázati může“ (str. 163.).

5. Tímto způsobem tvoří noviny a ovládají veřejné mínění, překážejí — zvláště v politice — každému myšlení samostatnému a působí zhoubně na vývoj karakterů.

Aby nám nemohl nikdo vytýkati, že snad jsme předpojati a proto že vidíme všechno příliš černě, uvedeme slova arciliberála Dra. M.

Voglera, jenž v příčině této takto napsal: „Není více úsudku samostatného... Novinami živená politická nesnášenlivosť znechutila velké mase lidu vlastní smýšlení a soudění a vyvolala u něho bezmyšlénkové papouškování, opakování a přežvykování toho, co bylo psáno v novinách. Veřejné mínění pozbylo takto své samostatnosti, ein Scheinwesen, eine Verschwommenheit und Verlogenheit ist eingetreten, die ihre vergiftende Wirkung auf den Volkscharakter nicht verfehlen konnten. Proto že náhledy politické jsou nyní přímo měřítkem, dle nichž se posuzuje morální cena člověka, bojí se každý pronésti veřejně svoje mínění“ a opakuje více méně správně pouze mínění té neb oné strany, jak je tlumočil ten neb onen list. „Strany pak samy tvoří se nyní podle principu dělení práce; sestávají tudíž aus einem oder einigen, welche *vor*denken, und der Menge derer, welche — nicht nachdenken. Jelikož poslednější obyčejně jenom to chápou, že jest to zásadou jejich strany, aby chtěli pravý opak toho, co chce strana druhá, — neboť by jinak, ó hrůza hrůzoucí, nebyli už žádnou zvláštní stranou, a to by přec byla ohromná škoda — přidržují se“... houževnatě hesel vlastní své strany; strany totiž vydávají hesla a hesla tato mají za dnů našich moc přímo zázračnou, moc z pravidla tím větší, čím méně znám jest pravý jejich smysl, ano působí mocí nezdolnou na velmi mnohé ještě i tenkrát, když jest jejich lživosť nad slunce jasněji dokázána aneb již sama o sobě tak řka makava. „Heslům těmto lze naučiti se snadno z paměti a kdo se jim naučil, může to přivésti bez velkého namáhání k politické důležitosti. Kdežto býval dříve člověk nucen vzdělati se v pevný, samostatný karakter, aby dospěl k této důležitosti, postačí nyní, wenn man sich an die feste Mauer der Parteiweisheit anlehnt, ungefähr wie man Häuser, anstatt sie selbständig auszubauen, an die Stadtmauer lehnt. Würde man diese zerstören, so verlöre ein solches Gebäu den Halt und man könnte ihm tief in das hohle Innere blicken“ (Verwahrlos. d. moder. Charakters). (Pokračování.)

K odhalení pomníku Valentina Vodnika v Lublani.

Sestavil **Fr. Štingl.**

Ne hčere, ne sina
Po meni ne bo —
Dovolj je spomina
Me pesni pojó.
V. Vodnik.

Slovinský národ měl od jakživa málo, velmi málo příhodných dob ku svému duševnímu rozvoji. Jsa jako klín vražen mezi jiné národy, se kterými nebyl a není v nijakém svazku, kteří si větším dílem osobovali vladaření nad ním, nebyl nikdy samostatným, nýbrž vždy poddaným a otrokem toho neb onoho národa, a konečně nejsa politicky nikdy jedním tělem, ale jsa rozdělen a rozkouskován, nosil chtěj nechtěj více méně těžké jho poddanství do dnešního dne. Nelze se tedy diviti, že byl se všemi svými duševními a tělesnými přednostmi a ctnostmi — nemohu říci neznámý, — ale jako ve jho cizího

vladaření zapřažený národ, odsouzený dobrovolně trpěti a snášeti, co mu osud přinesl.

Ačkoli v takových okolnostech žil, choval přece v sobě zdravé jádro duševní síly. Klíčilo a hýbalo se něco v něm, co čekalo jen vhodné příležitosti, aby se ukázala nezkažená, neoslabená síla jeho duševního života. Příležitost ta přišla ovšem pozdě, ale za to tím rychleji si počal slovinský národ raziti cestu, po které neobyčejně rychle vpřed stoupaje, smí se nyní hrdě podívati na své sousedy a říci: „Čím jsem, tím jsem se stal svou mocí a vytrvalostí.“

Nemám v úmyslu a také příliš obšírné by bylo sáhati daleko do historie slovinského národa. Čím byli Slovinci v krvavých bojích s Turky a jinými nepřátely víry a vlasti, kdy bylo jediným heslem mečem v silné paži máchati, historikové povídají. Můj úmysl je pouze několik črt napsati o životě a působení Val. Vodnika a tak ukázati, čím si Vodnik zasloužil takové slávy, že mu vděční Slovinci 29. a 30. dne měsíce června letošního roku postavili na Valvazorském náměstí krásný kovový pomník, a že té slavnosti se súčastnili nejen Slovinci ze všech krajů krásné jejich vlasti, ale i sousední bratří jejich Charvaté a Srbové. —

Val. Vodnik, prvý slovinský buditel a básník, nar. se 3. února r. 1758. v horní Šišce na Jámě, vísce to nedaleko bílé Lublaně. Psáti a čísti jej naučil učitel Kolenec. Později absolvovav 6 latinských škol v Lublani, kdež tehdy Jezuité vyučovali, vstoupil do františkánského řádu r. 1773. Jako novic řádu poslouchal filosofii, pak theologii a nedlouho potom byl vysvěcen.

Již ve františkánském klášteře zaměstnával se mnoho vědou a slovinským jazykem. Prvý, který jej vybídl a skoro přinutil k básnění, byl Marko Pohlin. První Vodnikovy básničky byly uveřejněny ve knize: „Pisamice od lepeh umetnost“ r. 1781.

Poněvadž za císaře Josefa bylo více samostatných far v zemi, byl Vodnik zároveň s jinými saecularisován r. 1784. a tak pracoval na různých místech, jako v Soře, Bledu, Ribnici, a konečně v Koprivniku. Tu se seznámil s velikým slovinským maecenášem baronem Higou Zoisem, jenž mu byl od té doby věrným přítelem, rádcem a dobrodincem. Zois vybídl ho napsati „koledar“ (kalendář), což Vodnik učinil r. 1795., vydav jej pod názvem: „Velika pratika ali Kalender.“ Ale v Koprivniku Vodnik nebyl dlouho. Byl povolán do Lublaně, kdež u sv. Jakuba byl kaplanem do r. 1797. Rok potom stal se na lublaňském gymnasii učitelem poëtiky a rhetoriky.

Když byl totiž r. 1798. Jakub Penzelj, učitel poëtiky, propuštěn, rozepsán byl konkurs na toto místo. Vodnik, tehdy městský kaplan, odhodlal se účastniti se tohoto konkursu. Za příčinou dobrého doporučení a bohatých vědomostí, o kterých svědčila zkouška, jmenován byl učitelem. Toho času pilně se též účastňoval působení „akademie“ a překladatele sv. Písma svědomitě podporoval radou i skutkem. Zatím ho přátelé jeho poprosili, aby sebral své básničky, v rozličných časopisech roztroušené. Dílo to vykonal a vydal své básně pod názvem: Pesme za poskušino, 1806 To je v literatuře novoslovinské prvá kniha, o které se může říci, že je klassická, že jest umělecká a v duchu národa slovinského sepsána. Vodnik totiž nej-

dříve pracoval dle cizích vzorů, latinských a německých, později pak básnil úplně v domácím duchu.

Po smrti gymnasijního ředitele stal se Vodnik zatimním praefektem gymnasia a tuto službu zastával do r. 1807., kdy ji Hladnik přejal. Vodnik pak přednášel historii a zeměpis.

Dle nové učebné osnovy mělo se vyučování historie všude počíti s historií domácí. Poněvadž však pro historii Kraňska nebylo žádné vhodné knihy, nařídila vláda, aby byli někteří učitelé vybídnuti ku sepsání zmíněného díla. Vodnik se nabídl historii napsati a již r. 1807. ji vydal. Kniha, jež byla r. 1808. jako učebnice potvrzena, má název: „Geschichte des Herzogthums Krain, des Gebiethes von Triest und der Grafschaft Görz.“

Již l. 1797. počal vydávati slovinský list, nazvaný: „Lublanske Novice Janu. Fridr. Egerja;“ ale v epigrammu z r. 1802. sám uznává, že pro tento podnik nebylo ještě příhodného času. Neboť slovinský časopis vydávati r. 1797., to bylo velikou odvahou — větší, nežli si kdo myslí. Považíme-li, že v letech, kdy „Novice“ vycházeti počaly, v každém jazyku vydávalo se jen velmi málo časopisů, pomyslíme-li, že v těch letech válka otřásala naším státem a že „inter arma silent Musae,“ pomyslíme-li, jak tvrdě ještě spal tehdy národ slovinský, že mohl býti se světlem hledán, kdož se té doby zaměstnával slovinštinou — pomyslíme-li také, že Vodnik nemohl na nikoho spoléhati, nýbrž že musil býti vším: spisovatelem a redaktorem „Novic“, jest nám uznati, že bylo třeba velmi pevného národního ducha a pravého národního uvědomění, aby se mohl vydávati prvý slovinský časopis. Vodnika povzbuzoval k tomu národní duch a plnila jej nadšením vroucí láska k národu. který chtěl probuditi z tvrdého spánku, aby prohlédl a viděl, co jest mu ku prospěchu.

Když se počal boj s Francií, jal se Vodnik skládati vojenské písně, které brzy zdomácněly a národními se staly. Francouzi přišli l. 1809. po třetí, zařídili si Kraňsko po francouzském způsobu, a Vodnik, jenž francině na gymnasii učil, dostal ředitelství všech nižších a středních škol lublaňských. Dosavádní lyceum nazváno bylo „écoles centrales“ a bylo rozděleno na oddíl lékařský, chirurgický, inženýrsko-stavební, právnický a theologický. Gymnasium se zmenšilo ve 3 třídy, ve kterých se učilo dějepisu, zeměpisu, latině, francině, účetnictví, náuce o měrách a váhách a jako neobligátnímu předmětu italštině. Ředitelem nového gymnasia byl V. Vodnik, kterému zároveň svěřili ředitelství řemeslnických a průmyslových škol. V té době překládal francouzskou mluvnici na jazyk slovinský a zároveň připravoval k tisku slovinskou mluvnici: „Pismenost ali gramatika“. 1811. Z této mluvnice se učili žáci latinských škol za francouzské vlády slovinštině. Co se této mluvnice týče, jest nám se zmíniti, že se Vodnik neřídil žádnou dřívější. Tak dal Slovincům prvou čistě slovinskou a na ten čas dobře zpracovanou mluvnici. Byl Vodnik jak ve vázané, tak i nevázané řeči potomkům opravdu „vodnikem“, (vůdcem) původcem vědecké terminologie, kterou přijal Metelko a jiní.

V čelo „písmenosti“ dal báseň: „Ilirija oživljena“ slavící Napoleona I. proto, že z některých jihoslovanských krajů, poddaných jeho moci, složil zemi „Iliriji“. Tato báseň politická, jakož vůbec veliká náklonnost Vodnikova ku Francouzům mu tolik nepřátel

vzbudila, že roku 1813., když Francouzi odešli, pozbyl svého místa a žil pouze ze 200 zl., které dostával za přednášení italského jazyka. S jakým citem a radostí tento muž pozdravil mír r. 1814., lze viděti z básně, ve které vypočítává kvítí pro triumfatora. Bylo mu nyní velmi těžce žíti, ale přece pilně pracoval o rozkvět slovinského jazyka a domácí literatury. S oblibou se zaměstnával numismatikou, heraldikou a skoro všechny staré památky z římských dob vyložil a podrobně popsal. Toho času byl vyhlášeným znalcem starožitností.

Několik let potom, 9. dne měs. ledna 1819., oznamoval ředitel lycea vládě smutnou zvěst, že den před tím zatímní učitel italštiny, V. Vodnik, zemřel, raněn byv mrtvicí. —

Jméno Val. Vodnika bylo známo nejen v Kraňsku, ale i u všech Slovincův a uvědomělých Slovanů. Když Kopitar, slavný jazykozpytec slovinský, z Lublaně odešel, byl Vodnik skoro jediným, velmi pilným a literárně činným vlastencem v Kraňsku. Rukopisy, jež po smrti zanechal, prodány byly ve veřejné dražbě. Mezi těmi bylo mnoho ještě nevytisknutých básní, které roku 1868. koupila zase ve veřejné dražbě „Slovenska Matica“ v Lublani. Všechny pak Vodnikovy básně, které ještě nebyly vytisknuty a které již Vodnik sám byl dříve vydal, „Slov. Matica“ podala slovinskému národu ve sbírce uveřejněné r. 1869. V té sbírce jsou poprvé vytisknuté básně v oddílu I. pod názvem: „različne pesni“. Potom jsou 2. „basni“, 3. „pesni iz pisanic“, 4. „Uganke“ (hádanky), 5. „pesni zložene po narodnih“, 6. „pesni prelożene (zvláště Anakreontovy), 7. „pesni brambovske“, 8. „narodne pesni nabrane“.

Vodnikovy básně svědčí o vřelém, vlasteneckém srdci. Nejsou sice psány ve vzletném básnickém duchu, ani úplnou, uhlazenou slovinštinou, což ani tehdy nebylo možno, ale Vodnikova Musa je křepká, zdravá dcera slovinské přírody, jaksi prostředkyní mezi národní písní a mezi umělým básnictvím; vznáší se také někdy ve výšinách, zvláště ve zpěvech o matce Slovenii; proto se též nynější slovinský rod honosí tím, že je Vodník mistrem slovinských básníků; od něho se totiž ještě stále učí slovinští básníci pěti ve pravém slovinském duchu.

Jiná Vodníkova díla mimo ta, o kterých jsem se již v životopise zmínil, jsou: „Velika pratika ali Kalender“ za leto 1795„ 1796., 1797. Tyto kalendáře obsahují mimo kalendářní část domácí práci roztříděnu na každý měsíc, popis Kraňska a různé zábavné a poučné články. — „Kuharske bukve“ z němčiny přeložené. Když se r. 1858. slavilo stoleté jubileum Vodnikova narození, vysmíval se kdosi Slovincům a pravil: „Toho Vodnika oslavují; vždyť byl žebrákem, jenž složil několik básniček a kuchařskou knihu.“ Ale právě ta kniha svědčí o pravém vlastenci. Vodnik věděl dobře, že jsou matky prvými vychovatelkami, a ty že je třeba nejdříve slovinštině učiti. — „Krščanski nauk za ilirske dežele“, jenž je vyňat z francouzského katechismu. — „Početek gramatike“ pro francouzské latinské školy v Illyrii dle L'Homouda. Tehdy velmi potřebná kniha, poněvadž se v latinských školách francině učili. — „Deutsch-Windisch-Lateinisches Wörterbuch. Slovar „nemško-slovensko-latinski. Verfasst von Val. Vodnik.“ Dlouho Vodnik pracoval o tomto díle, jež mělo býti největším a nejslavnějším jeho dílem, ale přece se nedočkal tisku. Již r. 1802. německé

časopisy o díle psaly a oznamovaly, že se dohotovuje, a r. 1813. byl vytisknut prvý arch na ukázku. Vodnik se mučil se slovníkem do roku 1812. a sebral již přes 30.000 slov. Když byl ze služby propuštěn, prosil, aby mu bylo dáno tolik pense, aby mohl žíti a svůj slovník vydati. Dále prosil, aby mu dali ještě nějakou knihovnickou službičku, neb aby mu dali právě uprázdněné místo kanovníka v Lublani. Nedosáhl však ničeho ..... a přece stále pilně sbíral. Sbíral slova nejdříve mezi národem; pilně shromažďoval jadrná slova a úsloví prostého lidu, chodě po kopcích a dolinách daleko od měst dobře věda, že jazyk ve městech jest pokažen. Čeho nenašel doma, hledal u sousedův a u staré matky, ctihodné Staroslovenky. Po jeho smrti dostalo se dílo to do rukou M. Ravnikarja, jenž je dal Fr. Metelkovi a ten zase „slovenskemu društvu". Dílo to vyšlo teprve nákladem A. Wolfa, lublaňského biskupa, za redakce M. Cigaleho r. 1860. pod názvem: „Deutsch-slovenisches Wörterbuch."

Těmito spisy nezapomenutelný Vodnik mnoho přispěl k tomu, že slovinština rozkvetlá se zlepšila a opilovala. Právě když nejhorší hudlař Marko Pohlin a jeho nástupci zamýšleli vše dobré ze slovinštiny vymýtiti, přišel Vodnik, jenž byl vyvolen, aby tomu hospodaření ve slovinštině tenkrát ještě něžné a mladé přítrž učinil. Mladý, odvážný a pro vše dobro a krásno zaujatý Vodnik měl všechny vlastnosti, kterých mu bylo třeba, aby vykonal úlohu, jež mu byla dána, ku prospěchu slovinské literatury. Je sice pravda, že byly jeho pokusy nedokonalé, neuhlazené, ale přece ne tak špatné, jako jeho současníků, neboť práce jeho mezi pracemi tehdejšími byly jako růže mezi bodláčím. Vodnik kritisoval a káral jazyk, jaký sobě vymyslili Marko Pohlin a jeho napodobitelé. A muž, který dovedl posuzovati tehdejší slovinské spisovatele, byl zajisté schopen slovinštinu zbaviti rezu, který se na ní usadil toho času, potomkům pak dáti příklad, jak možno jazyku národnímu dobyti platnosti, jež mu náleží ve společnosti vzdělaných národů.

Před Vodnikem slovinští spisovatelé neuměli slovinsky psáti, teprve Vodnik jim to ukázal. Tvrdili, že se nedostává slovinskému jazyku slov. Ale Vodnik svými různými spisy dokázal prakticky bohatosť slov. jazyka. Vším právem můžeme Vodnika jmenovati tvůrcem slovinského spisovného jazyka, neboť on dal slovinštině pevné mezníky, dokázal bohatosť a krásu jazyka národního a ukázal cestu spisovatelům, po které chodíce čerpati by mohli a obohacovati slovinský jazyk a tak jasně a po domácku všem srozumitelně psáti.

Vodnik má též veliké zásluhy o probuzení národního života slovinského vůbec. Idea národnosti, probudivši se v požáru francouzské revoluce, zaujala všechny národy celé Evropy a dostala se též na Slovinsko. Slavný básník Vodnik hned rozvinul prapor národnosti, prapor oné myšlénky, za kterou ještě všichni národové bojují. A byl také prvým mučenníkem slovinské národnosti, neboť jako chudý žil a jako chudý zemřel. Ale krev mučenníků — símě křesťanů. Proto tolik žákův i mučenníků, tolik následovníků, básníkův a spisovatelů má dnes Vodnik mezi slovinským národem!

Zásluhy Vodnikovy jsou neocenitelny. Byl prvým slovinským básníkem, prvým slov. spisovatelem, prvým buditelem slovinského národa. Příliš bychom místa potřebovali, kdybychom chtěli všechny jeho zásluhy vypisovati. Stačí zajisté, řekneme-li, že on prvý začal

psáti slovinské knihy v době, kdy všude vládla němčina. Po něm přišli jiní a ti pokračovali v jeho práci. Lid se počal učiti slovinsky čísti, a staří i mladí s radostí četli knihy, které vydal Vodnik a jeho nástupci. Když tedy Bleiweis, otec slovinského národa, jal se vydávati „Novice“ r. 1843., byla již půda pro ně připravena, lid již uměl čísti a již si poněkud zvykl na slovinskou četbu. Od Vodnika přijali oheň vlastenectví V. Jarnik, Dolinar, Kopitar, Zupan, Čop, Smolè zvláště pak Prešern, klassický básník slovinský, a Koseski, kteří již šťastněji kráčeli vpřed, poněvadž časy byly příhodnější. Slovinec se musil ze spánku probuditi, a kdyby nebylo Vodnika, snad by byl to dílo jiný vykonal; avšak to Vodnikových zásluh nezmenšuje. Snad by se bylo probuzení Slovinců o nějakých 20 let anebo ještě více opozdilo.

Proto potomci aspoň mrtvému dali na jevo vděčnost, jaké mu nemohli dáti za živa. Jakmile zemřel, postavili mu přátelé jeho pomník z černého mramoru na hřbitově sv. Krištofa v Lublani, r. 1839. pomník ten opravili a místo latinského slovinský nápis dali. Málo je slovinských básníků, kteří by mu nebyli ku cti zapěli báseň, není slovinského vlastence, o kterém by se bylo tolik psalo a tolikrát. Nikomu ze Slovinců ještě se neuspořádalo na počest tolik slavností jako Vodnikovi! Není roku, aby se neslavil den jeho narození, není skoro znamenitějšího kraje na Slovinsku, kde by se nepěly písně na památku Vodnikovu. Vodnik byl meteorem své doby a sluncem všech pozdějších časů mezi Slovinci. Byl a jest nejznámější osobou slovinského národa. Z počátku jej ctili jen jeho žáci, více méně všichni znamenitější spisovatelé a vlastenci slovinští, ale dnes jej ctí celý národ. Jak vysoko stojí na př. Prešern nad Vodnikem jako básník! A přece ctí Slovinci Vodnika více než Prešerna, ač kritika více si váží Prešerna. A proč? Vodnik je vůbec populární osobou, jaksi vtěleným slovinským národem. Vodnik stal se Slovincům vším. Vodnikovy zásluhy jsou více relativní než absolutní. Máme-li zření k času, kdy žil a psal, má Vodnik neskonalé zásluhy a jako takového jej ctil slovinský národ a vždy ctíti bude. Byl „unicum“ svého času, prorok lepší budoucnosti, buditel spícího národa a prvý jeho „v o d n i k“ — vůdce.

Neděle na Slovácku.

Napsal

Frant. Horenský.

Předzvěstí slovácké neděle bývá chvat a způsob, jakým zakončuje se celotýdenní práce v sobotu odpoledne.

V neděli totiž, jak známo, se nepracuje — aspoň ne na Slovácku! — a každá sebe menší práce, která by připadla na neděli, a jíž by se neděle znesvětila, musí se odbyti již v sobotu. Hospodář, aby nezmeškal na ranní, „pucuje si hubu“, hospodyň urovnává na nátoní oklešky a drva, vůz musí přijíti pod „kolňu“, pluh nesmí ostati před vraty — všecko, co by činilo v neděli i jenom špatný dojem, musí se uspořádati. Hlavně ovšem jde vždycky o dobytek. Dobytek

musí míti na neděli „co žhrat“, a proto pacholek s dívkou mají pilno. Na podzim a v zimě, kdy už je po práci a zásoba krmě při domě, tu pilna toho není mnoho. Pacholek nanosí pro koně s hůry nebo ze senníka jeteliny a sena, dívka donese pro krávy ze stodoly slámy, z plevince plev a je odbyto. Ostatní poklid se již dá vykonati „enom převaluja sa“. Ale na jaro, kdy hůry, stodoly i senníky se začínají prázdnit a probleskovat, a kdy i jiné práce přibývá, tu chystání krmě pro dobytek začíná pobádati k spěchu. Pacholek aby si nejprve odbyl oračky, setí, vláčení, a potom teprv aby jel někam „na lucérňu“, dívka „ohřňat erteple“, okopávati řepu, pleti konopě, mák a potom teprv jíti na trávu — každému již se přitěžuje i hospodářovi a hospodyni, nehledě ani na poklíd vlastní, který pořáde ještě čeká. Konečně uhodí žně, a sobotní odpoledne bývá pravým dopuštěním Božím. Z pořádku, který zachovával se v sobotu odpoledne po celý rok, nesmí se upustiti ani nyní, a k tomu přibude práce nová, která, jak známo, nejenom že je největší prací v roce vůbec, ale s nastávající nedělí přináší s sebou tolik práce jiné, že si člověk mnohdy neví rady ani pomoci. Nejde tu již jen o dobytek, ale je starosť o všecko. A tu potom k večeru nastává chvat a pilno, které je nejlepším poslem, zvěstujícím příchod neděle. Obyčejně to bývá, zůstalo-li hospodářovi obilí ještě na pokládkách a počasí je měnivé. Najmou se dělníci do práce, a všecko, co je doma, musí na pole s nimi. Hospodář i hospodyň, pacholek i dívka, i děcka, která jenom trochu mohou, musí jíti. Výmluva hospodyně, že má jíti s dívkou chystat pro krávy na neděli, nepomůže. Nakládati musí jít a až k večeru pustí se domů. K večeru teprve také zajde pacholek pro koně a vůz a s hospodářem nebo některým dělníkem odváží navázané obilí. Tu již se bývá nač podívati. Slunko „nad hájama“, ale v dědině hlučno. „Fůru za fůrú“ jak stodoly odvážejí pacholci s pole, kladou na patra, znova se obrátí a znova jedou pro druhé. Hospodyně a dívky také už „vláčija noše jateliny“ a bouchají jimi v komůrkách a „neoddychuja si ani znova letíja“. Vrata od chalup a od stodol nestačí se zavírat a otvírat, po ulici hrčí vozy — všecko dostává nový život a novou sílu. A což teprve, když slunko skutečně kleslo za hory! Nádenníci na poli jsou již hotovi a půjdou domů, nebudou již pomáhati. Dostanou k večeři trochu kýžky a chleba — jiného dnes hospodyň nemohla dosud uchystati — a odejdou chystat se také na neděli. Ale ostatní, jenom si představte! Pacholek veze poslední fůru obilí, ale shodě jí do stodoly, přepřáhne koně a pojede teprve nyní v „hnojnicách“ na lucerku nebo na jetelinu, sečky nařezané ještě nemá a krmit musí též; dívka donesla s hospodyní již dvakrát jeteliny, ale musela jíti ještě jednou sama, hospodyň čeká ji k poklídu, hospodář má od rána na mlatevni obilí v „měchoch“, toho tam nesmí nechat a „pucovat sa má“, před stodolou leží ještě hromada otépek, které se musí vyházeti na hůru, mrvy od nosení zbude tam po kolena, dvůr vůbec není ještě vyklizen, jak by měl býti, ani hrubého voza nemohl dosud strčiti pacholek pod kůlnu, protože ještě jel na tu lucerku — „ja Ježíši Kriste, gdy my to všecko poděláme?“ naříká hospodyň, stojíc na násypě. „Gdy enom my s tým budeme hotoví? Já sama nemám gdy, mám práce, že ani nevím, gde mě hlava stójí Večeřu měla bych chystat — néni erteplí, šaty na nátoní také ešče visíja — nemám gdy, mám poklúzat. Prasata ve chlévě kňučíja, svině už idú s pole, koboltuje tam stara

vrátama, jaluvky už také idú, bečíja v dědině, pasák dožene co nevidět — och, och, ty můj Pámbíčku ukřižovaný na nebi. lesti by si z toho člověk nemiél aj zúfat!

Taková práce čekává na Slováky ve žních v sobotu odpoledne, a podivili byste se jenom, s jakou obratností a kvapem oni tuto práci odbývají. Hospodyň sama, ta mnoho neudělá, ta naříká, ale pozorujte ostatní a uvidíte, že pocit těžkosti, který při pomyšlení na tolik práce na člověka bezděky padá, promění se vám v pravý opak. Všimněme si také lépe při tom, že jsem nazval sobotní odpoledne předzvěstí neděle slovácké, a uznáte, že výrazu toho nebylo nadarmo užito.

Hleďte hospodáře! Deset měchů plných má na mlatevni a už se do nich pustil, odnáší je po jednom přes dvůr na komoru. „Sú těžké jak hrom všecky", ale hospodář hledí, aby co nejdřív byl hotov, hází si je na rameno jak otruby, přebíhá s nimi dvůr a vystupuje vzhůru schody, aby je shodil na komoru a běžel pro druhé. Dívka dovlékla již tu poslední nůši, „tak sa pod ňú prohýbala!", ale „švaca ňú" tam do komůrky, letí pomáhat hospodyni, nenaříká, obrací se jí šorec uletuje a nese kravám k podojení; chlapčisko už je dohnal a šupe do humna na erteple. Na ulici ozval se nyní vůz, pacholek dorachotil, hned přijde řezat sečku, jenom co shodí jetelinu a vypříhne, stolice bude „húkat"; po chvíli nezbude, než vyházet i tu slámu na hůru. Děcka už ji vláčí od stodoly; jak hroch, když leze bahnem, vypadají při tom, ale pacholek, odbuda si práci, přiskočí a jináč otépkami zatočí. „Jedna, dvě, tři, štyry.... dvanást, třinást, štrnást... šedesát! Tam buďte na hůře!" A je po práci. Trochu té mrvy, co zbyla na dvoře, se již lehko shrábne, šaty po plotech a drvách dívka už poschýtala, hospodář také je hotov, „už sa strúhá v jizbě", hospodyň stojí už v kuchyni a vaří donesené erteple — už nebečí.

Čím více práce před nedělí, tím větší bývá chvat a lepší nálada. Dnes pod večerem uslyšíte i více zpěvu, nežli jindy, a pasáci, když ženou s pole, i dělníci, když dovázali, a pacholci sekouce jetelinu, všecko dnes zpívá a raduje se. Jakási slavnostní nálada, vzbuzená přicházející nedělí, vane ze všech stran a dodává každému mysli, chuti a veselosti ku zpěvu i ku práci. Ví každý, co v neděli ho čeká a proto odbývá práci s lehkostí a neúnavností. Kdybyste viděli, s jakým pocitem zasedají potom všichni k večeři! Venku je už tma, ale v jizbě se svítí, na stole mísa plná erteplí, „enom sa z nich kúří", na okně hrnec s kýžkou, je čerstvá, krájet by se mohla — jaký odlesk vnitřní radosti rozlívá se každému po tváři! Zrovna jakoby držel každý v tom kouřícím se zemáku časopis illustrovaný nejrozmarnějšími obrázky, tak se naň každý usmívá. Jankovi pacholkovi už to nedá pokoj, že půjde za galánkou, a chce se už napřed obveselit. Nabere pasáka, který neví od radosti, jak by si nejlépe ofoukal horký zemák.

„Jak to fúkáš do téj erteple?" prohodí s tajným úsměvem. „Nosem, lebo hubú! Sa ně zdá, že ti už aj teče sopel."

U pasáka není to nic divného, ale ví, že si ho nabíravají i jindy, a proto nechce věřit.

„Mch!" ždúří se a pohlédá na okolosedící, jakoby se jich ptal, jestli to pravda. Ale ti vědí, co je.

„No teče ti, teče," potvrdí některý a vyhání ho ze zástolí. „Di sa vysmrkat." Pasák uvěří a aby nedostal pohlavek, jde. Za chvílku se vrátí ode dveří a je celý dopálen. „Mch!" zaškaredí se znova, ale již zlostně. „Šak ně netékl!" A ostatní se řehotají.

Taková bývá příprava na neděli. Zazvoní ještě „vrš na nedělu", a hospodyň, vzdávajíc hlasitě chválu Pánu Bohu, že už ta nedělenka zase je tady, zve všecky ku spánku. Na besedu se dnes nechodí a vyjma pacholka, jde všecko spát. —

Na druhý den ráno — je neděle potom.

V neděli, jak už jsem řekl, se na Slovácku nepracuje. Místo do práce chodí se do kostela a odpočívá. Proto, stanete-li v neděli ráno kdekoliv v dědině, na ulici, na dvoře, nebo v humně, je vám, jako by se před vámi zastavily pojednou veliké hodiny. Jindy a zvláště v letě slyšeli byste tou dobou již hrčeti na dědině vozy, rozmlouvati do práce jdoucí dělníky, pokřikovati a pobízeti na dvorech k rychlejší práci a pohybu — dnes však neuslyšíte z toho ničeho. Je to počátek nedělního klidu, který potrvá od rána až do večera.

Na podzim, kdy se sušívají a vaří trnky, tu ovšem vídati i v neděli již časně z rána v sušírnách hospodáře přebírati zápečky a obraceti lésy, anebo seděti v kuchyních u kotlů tetky a míchati trnky, ale práce ta nedá se odložiti a klidu nedělního neruší. Jinak zřídka kdy stane se, že by i jenom odpoledne v létě za nestálého počasí, kdy hospodář v sobotu nemohl práce zmoci, že by tu šel hospodář na pole vázat. Jiného nedělá se docela nic. V zimě na příklad se ani na mlatevnu nechodí, „aby sa neřeklo, že majú stodolu před nosem a že si ani trochu téj slámy na nedělu nenachystali," a jde se na mlatevnu teprve až večer.

Pasáků klid tento nedělní se ovšem netýká. Pasáci, dokud je v poli tráva a pěkně, honívají do pole krávy, pacholci vodívají koně a pastýři sami honí jalůvky a svině. Pečlivá hospodyň i tu se postará o to, aby pasák aspoň nějak zachovával klid.

„Ať neřežeš neco!" volává za ním, když odhání. „Nechál-s-i doma křivák?"

„Nechál!" tvrdí s jistotou pasák. Ale šelma, hned si ohmatává kabelu, nebo záňadří, nezapoměl-li ho, a je ledva rád, že mu naň hospodyň zpoměla.

Ostatní zůstanou doma a strojí se do kostela.

Budiž mi dovoleno napsati, jak takovéto strojení, čili výprava do kostela vypadá.

Obyčejně chodívá se do kostela: hospodář s hospodyní a staří na ranní, pacholek s dívkou a slobodní na „hrubú". Pasáci a děcka do kostela nechodí, jen když mají blízko, anebo kostel v dědině. Podle toho také, jak bývá kostel vzdálen, bývá výprava více nebo méně pilná.

Ráno, když odzvoní klekání, stane hospodyň s dívkou a jde nejprve poklidit dobytek.

„Stávaj už aj ty," budívá hospodáře, když odchází, „mosíš sa vypravjat do kostela".

Hospodář, chce-li se mu ještě spat, zůstane chvílku ležet, vyspal-li se už, stane hned a začne se spravovat. Otčenáše dnes neříká, nechává si ho až do kostela, a místo něho se jenom přežehná. Podle pořádku, který při oblékání u mužských bývá, bere na sebe

nejprve nohavice, potom boty, košili, vestu a klobouk. V zimě pak ještě k tomu halenu a kožich, a místo klobouku „baranicu“. Vše nové. Výprava jeho trvá dosti dlouho. Nohavice obuje na sebe ještě dosti brzo, ale boty — do těch nazouvá místo onuc „probřísla“ a nemůže býti nikdy hotov, jak by měl. Obyčejně ho natrefí při nich hospodyň, když už poklidila s dívkou, a jde se chystat též.

„Nále vypravjaj sa, vypravjaj,“ pobídne ho, když vejde do jizby, „abysme nezmeškali. Gdohoví koléj je hodin! Já už sa idu také spravovat a budu spravená hneť.“

Hospodář sice v domě hodiny má, ale „neidú“, anebo „ukazujú tak, jak sa ím chce. Jednúc, jak dyby hořelo, po druhéj jak dyby chrómaly“. Anebo také „idú, ale enom negdy“. Proto měřítkem času, kdy se má jíti do kostela, nebývají mu hodiny, ale lidé, kteří do kostela jdou.

„A šak ešče nešél nigdo,“ vymlouvá se proto, když nikoho dosud neviděl jít. „Nemosíš sa bát ani ty, že zmeškáme.“

Hospodyň nemá kdy se s ním domlouvat, přišla do jizby podívat se jenom, jak dalece ve výpravě pokročil, a nespí-li ještě naposled.

„No už enom sa vypravaj, už“, pobídne ho znovu. „Na druhé nehleď, lesti už šli, lebo ne. Možú ít hneť, co ty sa budeš mět ešče spravovat“. A jde si také pro šaty. Mívá nedělní šaty v žigli nebo v truhle na komoře a tam se též již obyčejně zpola spraví. Vezme na sebe čižmy, nebo boty, novou košili tenkou, šorec nový, a s ostatními šaty: fěrtúškem, rukávcemi, kordulí a šátkem sejde se spravovat dolů do jizby. Bývá to radosť, slyšeti, jak každý kousek šatu při strojení jenom šustí, blyští se a strakatí na hospodyni i na hospodářovi. V tom strojení a vystrojování starých na ranní je první kus neděle, první pocit sváteční, který ve všední dny nebývá.

(Pokračování.)

O tvaru hor.

Pojednává

Bedřich Katzer.

Letní, nebo ať tak dím, prázdninské cesty staly se, díky náramnému rozvoji komunikačních prostředků, skoro už životní potřebou vzdělaných kruhů. Letos ta, napřesrok jiná končina dobré pověsti turistické jest cílem pouti mnoha set osob, žádostivých spatřiti na vlastní oči, o čem byli dosud jen slyšeli nebo četli; a byť mnohým z nich stalo se jako tomu cestovateli, který za dobré uznal svým myšlénkám dáti výraz poetickým povzdechem ve knize cizinců toho znění:

Schön ist es wohl am Hohen Bogen,
doch nicht so, wie man mir vorgelogen;

přece nikdy nikomu snad není litovati úplně nákladu a namáhání s cestou spojeného. Neboť jakkoli rozdílné jsou účiny a výsledky, kterých ten a onen od podniknuté cesty očekává, každý aspoň v některé

příčině může býti uspokojen, není-li povaha tak ubohá, že na ni už nic nečiní dojmu.

Nejvíce letních putovatelů po vlastech a cizích krajích sleduje nejsnáze ukojitelný účel „pokochati se ve přírodě.“ Slovo „příroda“ ve rčeních tohoto druhu má význam náramně široký, jejž vzhledem k osobním názorům jednotlivců není možno vymeziti. Však ještě méně lze udati, jakého rázu by měla býti „příroda“, která všem turistům bez rozdílu stejně by se líbila. Ten přichází do extase nad širým luhem šťavnatě zeleným, na obzoru tmavým chlumem vroubeným, onen stojí v němém úžasu před holou skalní stěnou, jiný nestačí chváliti omšené trosky hradu, shlížející se v zelených vlnách řeky, nebo tichou samotu mlýna v lesnatém údolí, nebo hučivý vodopád řítící se s hrany skály do těsné kotliny — jinému opět to vše jest dosti lhostejno; on rozumí „přírodou“ stinnou zahradu u řízného pramene — pivního, vyzdobenou po případě hezkou tváří v sukni. De gustibus atd. Co jednomu lahodí, jinému jest protivno a naopak. Tak vždy bývalo a vždy bude — na štěstí; neboť svět musil by zhynouti, kdyby vždy táž věc všem se měla líbiti stejně.

Příroda v krásách svých jest nevyčerpatelna, a ne vždy lze vystihnouti, v čem vlastně krásy ty spočívají. Snadněji než při mnohých jiných věcech jest to možno u krajin. Však i tu hlavní vliv připisuje se pravidlem věcem vedlejším, jako porostu zelení a lesem, rozdělení vody, vyzdobení osamělými skalisky nebo starými zříceninami a p., kdežto hlavní podstata krásna krajinářského se docela přehlížívá: jest to celková povrchová utvářenosť, která jest vždy určitá a rázovitá podle toho, jaká jest geologická stavba krajiny. Jinými slovy: největší vliv na výhled krajiny má tvar hor.

Jak rozdílné skály pevnou kůru zemskou skládají, a kterak vývoj jejich si představujeme, bylo ve dvou minulých ročnících „Vlasti“ se zvláštním zřetelem k zemím koruny Svatováclavské dosti obšírně vyloženo. Pokusím-li se tudy v následujícím vypsati, jak těsně povrchová utvářenosť krajin s geologickou stavbou jejich souvisí, budu se moci, pokud této se dotýče, omeziti na krátké výklady, protože laskavý čtenář, který hlubší geologické vědomosti zjednati by si chtěl, nejnutnější a snad i něco více ve zmíněných pojednáních najde.

Pevné lešení země skládají skály vrstevnaté a balvanité. První vznikly usazením z vod podobně jako posud splavky na dně řek a rybníků, nánosy při ústí vodních proudův a podle mořských břehů se ukládají. — Druhé jsou z největší části původu vyvřelého nebo vůbec ohněrodého, t. j. byly buď v podobě magmatu vychrleny na povrch zemský jako podnes láva z jícnů sopek, anebo v podobě roztopené hmoty vehnány byly do dutin, nebo byly vtlačeny do puklin a slují ve zvrstvené kůře zemské vzniklých. Takovými podzemními errupcemi pozdvižený pokrov povrchových hornin na zemi, stále jsa vydán účinu rozmanitých živlů hlodavých a ničivých, byl zrušen a splaven, a útvary hornin ohněrodých původně pod ním skryté objevily se na povrchu. Nyní vztyčují tyto před dávnými věky ještě hluboko pod povrchovými vrstvami skryté hory hlavy své ovšem pyšně do výše a dodávají mnohým krajinám význačný svůj ráz. Ale tytéž síly, které jim dopřály zočiti denní světlo, vzrůsti a vyvyšovati se — tytéž síly nyní bez ustání se snaží tvary jejich zaokrouhliti a temena jejich snížiti.

Jsou-li hory a kupy naznačeným způsobem, tedy jakýmsi obnažením na povrch zemský vypravené, pro krajinářskou povahu mnohých končin rozhodující, toť přece hlavní úloha v povšechné utvářenosti povrchu naší oběžnice přísluší horninám vrstevnatým a těm balvanitým, které ve značnějších rozlohách s nimi jsou spojeny. Pravda ovšem, že na prostoru, kterýž dovede oko i s vysokého hledistě obsáhnouti ráz krajiny mnohem více stanoven jest jednotlivými horami než celými pásmy a souvislými vlnami jich. Přes to nutno především krátce vytknouti, kterak vznikání horstev si nejodůvodněji představujeme, protože teprve z toho v některé příčině bude jasno, kterak tvar hor s geologickou skladbou souvisí.

Jak stará země jest, nedovede geolog udati ani na léta ani na století, ba ani na milliony let a také neumí pověděti, jak vyhlížela nejstarší pevná kůra, která na tělese zemském se vytvořila. Však to vědeckosti jeho počínání neohrožuje, protože počátek a východisko svého bádání klade tam, kde *určitě* s nejstaršími doklady vývoje zemského se shledává. V této příčině nejstaršími horninami usazenými jsou *prahorní břidlice*, k nimž čítáme také rulu a svor. Ony dohromady s jistými žulami a jinými podřaděnými ohněrodými horninami, pak s vápenci a křemenci skládají *prahory*, které tvoří podklad a jádro všech ostatních hornin, z nichž shrnujeme ty, které svými ústrojnými zbytky, svým uložením a rozšířením odkazují ke vzniku v tomtéž časovém období pod označením *útvarů* neboli *formací*.

Prahory neboli útvar prahorní, jak řečeno, ze všech nám přístupných skal jest nejstarší. Po něm následuje *útvar kambrický* s *útvarem silurským*, jež mnozí autoři jako dvě různé formace rozlišují, kdežto jiný útvar kambrický, tak přizvaný podle starověkého pojmenování Walesu v Anglii (Cambria), k Siluru prostě vřadují. Ono mínění zdá se mi býti správnější. V kambrickém útvaru vládnou polokrystallické břidlice, v Siluru hlavně droby a vápence.

Nad Silurem leží útvar *devonský* v povaze kamení silurskému úplně podobný. Nad ním Carbon, nebo-li útvar *kamenouhelný* s vápenci, pískovci, slepenci, lupky a slojemi uhelnými a dále Perm, ve značné rozloze vyznačený železitě červeným zabarvením svých pískovcův, ale jinak předešlému útvaru tou měrou podobný, že není skoro možno od něho jej odloučiti. Dnes ovšem uvádí se Perm stále ještě jako útvar samostatný, a aby tak zůstalo, proto někteří velmi závažní hlasové se pozvedli; ale přes to nechci tajiti mínění, že permský útvar jako samostatný, stejné váhy a hodnoty jako ostatní, už dlouho se neudrží.

Cambrium, Silur, Devon, Carbon a Perm jsou celkem vyznačeny v jistých kusech podobnou zvířenou a květenou a shrnují se tudy dohromady pod společným označením *prvohor*.

Na prvohorách leží mladší *druhohory* obsahující útvary: Trias, Juru a Křídu. Nejspodnější z útvarů těch, Trias, odvozuje své jméno odtud, že lze v něm rozeznati tři pásma, totiž na spodu pestrý pískovec, nad ním lasturnatý vápenec a nejvýše pestrý slín tak řečený Keuper. Přechod k následujícímu útvaru tvoří stupeň *rhaetický*, charakterisovaný hlavně jistými zkaměnělinami.

Druhý útvar druhohor Jura také jest trojdílný. Nejspodnější stupeň slove Lias neboli černý Jura, v němž také se vyskytuje ještě

kamenné uhlí, jako na př. u Pětikostelí. Na něm leží Dogger neboli hnědý Jura, a nejvýše následuje svrchní Jura neboli Malm, z něhož pocházející lithografické desky jsou obecně známy.

Nejmladší útvar druhohor, útvar křídový, jest obou předcházejících členitější, ale různé horniny i rozdílný ráz palaeontologický jinak se projevují v rozličných končinách, zvláště severních a jižních, tak že stačí povšechně se zmíniti, že skládá se z pískovců, vápenců, kvádrových pískovců, slínův a bílé křídy.

Po druhohorách následují ve sledu formací na zemi třetihory, kterými velmi už blížíme se nynějšímu rázu a vzhledu povrchu naší oběžnice. Lze v nich rozeznati čtyři formace, totiž od spodu nahoru: Eocén, Oligocén, Miocén a Pliocén, které však arci ani přibližně nejsou vymezeny tak jako útvary dřívějších období. Proto také vypisují se spíše jako pouhé stupně, jež shrnují se do dvou útvarů: staršího Palaeogénu a mladšího Neogénu.

Nejvýše na třetihorách a na samém povrchu země rozkládají se čtvrtohory, zahrnující útvar starších náplavů nebo-li Diluvium, do něhož připadá veliká doba ledová, která po sobě zůstavila nejpatrnější stopy v severní Evropě a v Americe, a útvar mladších náplavů neb Alluvium s nejmladšími povrchovými výtvary, písky, tufy, mladými rudami železnými, rašelinou a ornicí.

Jak vidno, tvoří základ a jádro veškerých útvarů geologických horniny usazené. V skutku mají horniny ohněrodé vůči těmto význam jen podřaděnější, což jest pochopitelno, protože jednak nejsou ani přibližně stejně rozšířeny, dále původem svým při povaze látečné jinak stejné do různých dob geologických spadají a vůbec teprve pozdějšími přetvary po většině na povrch pronikly a ve zjevném složivu kůry zemské vynikati počaly. Celkem jsou na nejstarší útvary až po Carbon omezeny: syenit, žula a zelenokamy; až ke Triasu pronikají porfýry; až do Jury jdou melafýry; do třetihor hlavně spadají trachyty, znělce, dolerity a čediče; a ve čtvrtohorách až podnes vládnou trachytické a basaltické lávy.

Tento spěšně přehlédnutý svod hornin usazených a ohněrodých skládá nám známou pevnou kůru zemskou, o které není pochyby, že stavba její nikdy nebyla taková, jako na př. na cibuli se zobrazuje, totiž taková, při níž útvar po celém povrchu zeměkoule přikládal se k útvaru, tak jako slupka ke slupce. Naopak, všechny známky mluví proto, že hned v nejdávnějších periodách geologických povrch zemský různým proměnám podlehl a že kraje, které jednou dobou pod mořem se ocitly, jinou dobou byly souší.

Bezprostřední příčinou těchto proměn nemůže býti nic jiného, než porušení rovnováhy v pevné kůře zemské. Můžemeť si podle obecné a také dosti dobře odůvoditelné představy mysliti vznik první pevniny na tělese zemském, tedy nepochybně ohnivé tekutém, asi podobně, jako se vytvořuje škraloup na stydnoucím roztopeném kovu. Škraloup ten obaloval vnitřní žhavou hmotu kolkolem. Avšak země putujíc chladným prostorem světovým, vyzařovala do něho mnoho tepla a pozbyla tudíž na objemu. Tím původně souvislý povlak se zprohýbal a protrhl, kusy jeho na sebe se přešinuly a mezi nimi žhoucí magma proniklo na venek. Chladnutí pokročilo dále, pevná kora sesílila, konečně voda na ní se srazila a zahájila svou činnost vyrovnávací, směřujíc vším možným způsobem k ohlodání nerovností

pevniny Z toho, co na jednom místě urvala, na druhém místě zbudovala skály. Scvrkání země trvalo zatím pořád dále. Napjetí v pevném obalu země bylo uvolněno a vyrovnáno tím, že pevná kůra popukala, tak že nabyla podoby klenutí z ohromných, hrubých kamenů sestaveného. Následkem stále trvajícího svraštění jednotlivé kry podle puklin se sešinuly do hloubí. Do vzniklých tím kotlin stékaly se vody, čím zase způsobeno, že jednotlivé dotud vodou kryté rozlohy vynořily se z vln. Po té přikládání vnitřního tuhnoucího už magmatu se stalo více nestejnoměrně, totiž jinak na peckách mořem krytých a jinak na krách souši tvořících; a sílení těchto také vlivem povrchových činidel bylo rozdílné. Následkem toho projevovalo se svrašťování tělesa zemského na různých krách také různě.

Jednotlivé mocné pecky zůstaly takořka nepohnuty. Ohromný tlak se všech stran na ně účinkující dovedl je leda stlačiti ve zcela mírné vlny anebo při krajích jen mocněji je vydmouti. V podstatě staly se však pravými pilíři zemské stavby, o něž ostatní kry mocně se opíraly a podle nichž hlavně se šinuly. Takovéto prastaré pecky podnes tvoří massivy horské, nebo deskovité vysočiny, jako na př. vysočinu českomoravskou, která jihovýchodní půli Čech zaujímá a západní část Moravy a sever obou Rakous zahrnuje.

Jiné kusy povrchu země neodolaly tlaku stejně dobře, nýbrž byly svraštěny ve vlny, hřebeny své vysoko pozvedající. Ony jsou základem pásem horských, které rozmanité podoby nabyly všelikými zlomy, sešinutím jednoho neb druhého křídla, sřícením celých částí a podobnými sběhy. Pěkným příkladem jich ve středních Čechách jsou Brdy.

Zase jiné kry pohyby svými umožnily provalení žhoucích, roztopených skalných mass buď až na povrch, buď do prostor a dutin podpovrchových. Tím způsobem vznikla horstva homolovitá i ojedinělé kužele horské, jichžto výborným příkladem jest na př. české Středohoří a Kunětická hora.

Uvedené tři druhy horstev: massivy neboli hnízda horská, pásma nebo pruhy horské a horstva homolovitá jsou arci pouze hlavní typy horstev, jichžto přímý vznik geologicky s během dosti jednoduchým lze vysvětliti. Mnohé jiné tvary horstev nelze docela přesně do tří kategorií těch vpraviti, nýbrž spojují význačné zvláštnosti dvou, ba i všech tří, anebo zase neodpovídají úplně význakům ani jedné. Vždy však geognostický ráz úplně vysvětluje vzhled a povahu horských skupin i hor ojedinělých a má tudy především vliv na vzezření krajiny. (Pokračování.)

Z národního divadla.

V ročním období jest jistá perioda, jež zve se technickým terminem „dobou kyselých okurek“. Zlý to čas pro žurnalisty, kdy politický svět dli v sladké nečinnosti, kdy páni ministři hoví si na villeggiaturách, kdy i daleko obyčejnější smrtelník než diplomat dovoluje si dlouhou letní siestu, kde je mu mnohem milejší hověti si v háji na trávě, tak hezky pohodlně se svléknutým kabátem, než sledovati a kritisovati rozvoj lite-

ratury, divadla a hádati se o politiku. Ale právě v této „mrtvé saisoně“ mají mnohá divadla ten chvalný zvyk, přichystati tak něco pěkného, vábivého, lákavého, aby se ta dusná saisona trochu oživila, aby lidé přece pookřáli a divadélko naplnili, aby to přitáhlo do divadla i ty, kteří tam jinak málo kdy chodí. Vtipný to nápad! V letní době té jest o obecenstvo zle: abonenti již koncem května odjíždějí na letní byty, sedadla jich, nepomohl-li inserát, zejí do jeviště prázdná, pak odejdou akademikové i drobnější studenti, odejde měšťák — teď jen něco, co by učinilo divadlo hodně sympatickým a lákavým tomu, kdo z různých příčin na venkov nemůže!

Již dávno nebyl tak nudný, tak suchopárný a bídný pořad her v letní době jako právě tohoto roku. Mnohé naše listy pilně si všímají všeho, co se dává, rády referujíce o hrách provozovaných. Celé řady čísel jejich byly prázdny, obvyklou rubriku divadelní darmo bys byl hledal; a objevila-li se konečně po pause dosti dlouhé, scvrkla se jen na bolestné jakési konstatování.

Jsme rozhodně, to pravíme předem, proti každé podobné produkci, jako je „Sedm havranů“. Ale má-li se již podobná věc dávati, ať se dává v letním období, v té saisoně mrtvé, o níž jsme se zmínili. Snad namítne někdo: „To se hrála „Cesta kolem světa“. Ovšem, několik a třicetkráte.

Míníme, že tím učinilo divadlo úplně, co pro letní období alespoň v tomto smyslu učiniti mohlo, ale pak mělo na tom přestati a nezačínati zase se „Sedmi havrany“, sotva že přestala „Cesta kolem světa“. Každé jiné veliké divadlo chystá na podzimní a zimní dobu repertoir, skládající se z *cenných* kusů, vždyť právě zima a podzim jest čas, kdy má býti divadlo v největším rozkvětu. U nás jsme dostali za dárek „Sedm havranů“, výpravnou báchorku s celým aparátem rozličných kejklů a komedií, které se věru až *hnusí*, pomyslíme-li při tom na účel Národního divadla a na vznešenou důstojnost umění.

Rozepisovati se o „Sedmi havranech“, bylo by tolik, jako opakovati to, co jsme na těchto místech kolikráte již byli řekli, mluvíce o velikých baletech — koho oslní pozlátko lesklé výpravy, kdo vidí v pracích pánů Bittnerů a v mašinerii pana Denka to nejdokonalejší a nejkrásnější, co od umění dramatického čekati lze, s tím se ovšem nebudeme hádati. Přejeme vždy malým dětičkám trochu zábavy a radosti.

Nejhorší jest, že podobná hra výpravná a balletní se vleče jako mořský had po řadu měsíců v ustavičných opakováních. Račte jen, prosím, uvažovati! „Cestu kolem světa“ jsme viděli během asi půl čtvrta měsíce několik a třicetkráte; „Sedm havranů“ bude tu krákorati během téže doby jistě asi čtyřicetkráte.

Jaký to závěr? Ten, že každý třetí den dává se takové výpravné veliké *nic*, někdy i třikráte za týden. A dávati se to *musí*, jinak by se věc nevyplatila. Vidíme zde opět veleznámé kroky a skoky, kruhy a otáčení, vyhazování nohou a rukou s titěrnůstkami, jako jsou tance dudků, hejlů, brkoslavů, sněhových vloček a jiné. Ustavičné kombinace „Excelsioru“, „Fantasky“, „Flika a Floka“, „Narenty“, a jak se ty všechny duchaplné balety jmenují, jsou i při tancích a skupeních v „Sedmi havranech“ tak patrné, že se zde vlastně v té příčině ničeho nového nepodává. To však nikterak nevadí, aby reklama neučinila ze „Sedmi havranů“ něco až báječně krásného. Nezbývá, než konstatovati velice neutěšené faktum, že si obecenstvo znenáhla zvyklo takovým produkcím.

A čí to zásluha? Smutnou tu zásluhu mají jen kruhy řídící a rozhodující nad repertoirem, tytéž kruhy, které pak pokrytecky žalují na úpadek vkusu, není-li dosti četná návštěva při hře vskutku krásné vnitřní cenou — ale s výpravou jednoduchou.

„Sedm havranů“ sem přiletělo ostatně již před třinácti lety; poletovali tehdy ještě v divadle novoměstském, kdež našel vonný pách „růžových dekorací“ též mnoho obdivovatelů. Ale pamatujeme se zcela dobře, jak tehdy se psalo o báchorce Pohlově: „Nic, než výprava, kousek pozlátka, ostatně je to — veliké nic. Nepřejeme si, aby se nám podobné věci dostávaly do repetoiru!“

A hle! dnes tady máme „krále divadla“, pana Pohla, s jeho pohádkou, již nám největší věštec český přetlumočil. K tomu bylo třeba „chrámu“ za téměř dva miliony: pro „tanec hejlů, dudků a brkoslavů.“ Snad budou jednou tančiti zde skutečná tato zvířátka, dnes tančí tu ještě lidé; ale ujišťuji čtenáře, že na nejlepší cestě k tomu jsme. Jak to bude hezké — a jak to potáhne! Pan X. Y. s dvaceti čtyřmi cvičenými papoušky, hejly, dudky a brkoslavy v Národním divadle!

Ze dvou francouzských her nezasluhuje zvláštní zmínky žádná: „Dámský krejčí“ od Jiřího Feydeau-a jest komedie pro publikum z bordelu, a ne pro slušného člověka. Již dávno jsme neviděli tak frivolní, bídáckou a neslušnou hru, jako tuto, a jest to drzá nestydatost, opovážiti se s něčím takovým na jeviště Národního divadla, jediného to českého ústavu uměleckého. Některé dialogy, vtipy a scény jsou zde tak svrchovaně nestydaté, že až lidé houfně ze sedadel odcházeli mezi hrou a po jednotlivých jednáních (zvláště po druhém) syčíce, a hlasitě nevoli svou najevo dávajíce, úkaz to, jaký dávno již nebyl pozorován v Národním divadle. Ale přes to vše dáván „Dámský krejčí“ i po premiéře tak rozhodně odsouzené a propadlé, ještě několikráte, z čehož můžeme poznati, jak tlustou kůži mají ti, kdož repertoirem vládnou. Netřeba ani podotýkati, že hnusný děj komedie této otáčí se venkoncem kolem manželské nevěry a pitomého světáka, doktora Moulineauxa, jenž se vydával za „ženského krejčího“, způsobiv tím řadu situací s vtipy pro bordely.

Operetka „Červená karkulka“ má pěknou hudbu (od Serpetta), ale libreto od Bluma a Tochéa jest též dosti kluzké. Musí to s cudností francouzských dívek kraje burgundského prapodivně dopadati, když jest tam takovou zvláštností divka, jež „až do devatenáctého roku svého zůstává pannou“, tak že při národní slavnosti francouzské bývá korunována růžemi. Denisetta, svěřenka starosty Bardoneleta, má býti ozdobena poctou touto, ale Narcis, nabádán jsa příbuzným svým Bolivotem, jenž starostou se státi chce, ukládá o nevinnost dívčinu, aby korunování její zmařil. Ale „Červená karkulka“ (jak Denisettu nazývají) vyvázne z nástrah její nevinnosti líčených, Narcise si vezme, Bolivot starostou se nestane. Úsudek o obsahu operetky utvoří si čtenář po tomto stručném vyličení jejím sám. Některé scény jsou též dosti „pikantní“ — nemůže tomu jinak býti při sujetu podobného libreta.

Z činoher sehrána Vildbrandtova „Dcera Fabriciova“, překlad z němčiny, novinka velice opožděná, na německém jevišti pražském dávno již značně obehraná — ostatně ne právě valně vynikající. Žádná škoda by nebyla bývala, kdyby ji nebyli dávali. Vildbrandt má lepší věci. Stará

to pravda, že u nás ve výběru repertoiru nepanuje žádný systém. Kam se sáhne, tam se sáhne, jen když se popadne něco.

K řadě novinek velice opozděných přičísti sluší i Webrova „Oberona“ a Kreutzerův „Nocleh granadský“, opery dějem i hudbou velice známé, výborné, které pro rozličné baletní a výpravné zboží dříve na prkna Nár. divadla se dostati nemohly.

Divadelní správa signalisuje řadu prací dramatických, jež předvésti míní v zimním období. Jest mezi nimi dosti původních skladeb, jež slibují býti velice zajímavé: od Heritesa, Gabriely Preissové, Bozděcha, Vrchlického a jiných; též několik stkvostných prací antických prý se chystá. Jen aby se zas najednou nevyskytlo nějakých „Sedm havranů“, a aby nám nesnědli tuto chystanou pochoutku. U nás je to náramně snadně možné.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Nový spis o puritánské revoluci proti katolíkům, obzvláště pak Irčanům.

Kdežto ve dřívějších dobách viděl každý v Oliveru Cromwellovi toliko ctižádostivého, potměšilého tyrana, od něhož Whig i Torry se odvraceli se stejnou ošklivostí, nastal v posuzování této osobnosti rozhodný obrat od té chvíle, kdy Tomáš Carlyle vydal řeči a dopisy onoho muže. Žádný čtenář, — byť se mu i nechutil podobný kult, jaký Carlyle se svým hrdinou provozuje — nemůže popříti, že v duševních schopnostech Cromwellových jeví se nám geniální vojevůdce, znamenitý státník, — krátce muž vzácného nadání. Tím pak se stalo, že od vydání Carlylova díla stala se osobnosť anglického protektora pro životopisce jeho význačnou tím, že všickni spisovatelé, jak Angličané, tak i cizozemci, jak Forster a Sanford, tak i Merle d'Aubigné a Pauli základ svých výsledků čerpají z největší části z práce Carlylovy.

Také nejnovější dílo Mauricia Brosche (Oliver Cromwell a puritánská revoluce. Frankfurt nad Mohanem) zakládá se větším dílem na zmíněné publikaci; kromě toho však jest použito zvláště cenných anglických „státních listin;“ také k většině nejnovějších prací, jmenovitě k záslužnému spisu Gardinerovu vzat byl zřetel; toliko mělo býti více dbáno Forsterových a Sanfordových důkladných i důležitých statí, a najmě jest litovati, že specialně irské literatury, s kterou přec mělo býti počítáno dle zásady „audiatur et altera pars,“ tak úplně bylo pominuto.

Tento nedostatek jest ovšem poněkud nahrazen bohatstvím látky, které spisovatel nahromadil v benátském archivu z diplomatických listin vyslanců. Téměř ze všech těchto listin lze seznati, že to byli obezřetní diplomati, kteří tu vládli pérem. Benátská republika, jejížto státnická chytrosť stala se příslovečnou, uměla skoro vždy poslati schopné muže na patřičné místo, muže, kteří nejen byli s to, aby udrželi dobré styky s cizími státy, nýbrž kteří dovedli také svým bystrozrakem postřehnouti politické rejdy v cizině.

Jak zřetelně seznal — abychom aspoň něco uvedli z listin Broschem užitých — již v roce 1627. benátský vyslanec Alois Contarini poměry ve státě anglickém, absolutistický smysl králův, v lidu jitřenou nenávisť proti Bukinghamovi, kolísavosť vlády, — a to již v době, kdy sami Angličané ještě nedovedli prohlédnouti dalekosáhlosť tohoto systému! Parlamenty — praví — nenalezly u krále sluchu; kdo by byl toliko pouhé jméno jeho vyslovil, byl by se sám zničil. „Lze poznati zřejmě, že král usiluje dospěti k absolutismu, aby se sprostil jha parlamentů. Praví se, že vojsko, které se za hranicemi nedosti dobře

osvědčilo, má sloužiti k tomu, aby drželo lid na uzdě.“ Listiny ze dne 9. března a 30. července 1627. — Brosch, str. 51.) Pouze v jediném se mýlí, tvrdě, že vladaři tak neobyčejně mírného a chladnokrevného národa nehrozí žádné nebezpečenství. Ale již po čtyřech měsících musí doznati, že, pakli vláda opravdu, jak hlásala pověst, chce buď německých jezdců neb irských a skotských pluků užiti k doplnění protivících se anglických vojsk, značilo by to odvážlivosť a násilí, jež bylo s to, aby vyvolalo přímé vzbouření. On líčí dále zevrubně, jak chudičce, přes to, že se braly peníze, odkud se dalo, žilo se při královském dvoře, a aby ukázal, jak často sama královna ocitla se ve finanční tísni, uvádí následující událost: jednoho dne přišla královna Marie Jindřiška ku svému královskému choti a žádala jej o dvě libry šterlinků pro chudobnou jakousi Francouzsku, a na otázku, kdo by ta Francouzska byla, s uzarděním doznala, že jest to ona sama, — královna, nemající ani jediného krejcaru peněz. (str. 57.) Také líčí nám vyslanec rozčilení ve vrstvách obecného lidu po nemilostivém přijetí remonstrance; on připomíná, jak tehdy luza přepadla osobního lékaře vévody z Bukinghamu, dra Lamba, jenž byl v podezření, že pánu svému koná služby čaroděje, a ohavným způsobem jej zavraždila; ukazuje, jak následující po té zavraždění Bukinghama samého vyvolalo spíše vše jiné, jenom ne pohoršení; jak tenkráte přítomní protestantští vyslanci francouzští byli potěšeni událostí touto, ježto obávali se vévody jako tajného přítele katolíků (str. 75, 77.) Taktéž o nesjednocenosti v ministerské radě anglické zmiňuje se vyslanec obšírněji a podotýká, jak strážce státní pečeti radil při debatě o rozpuštění parlamentu k mírnosti, avšak kterak státní kancléř Weston, kterýž obával se jakési parlamentární obžaloby, prosadil jeho rozpuštění (str. 88.

Brzy po té (r. 1629.) byl Contarini odvolán a nahrazen vyslancem Soranzem, který nás seznamuje opět zvláště s prvními lety bez parlamentu. Od něho se dovídáme, jak tehdy (1630.) mohlo býti loďstvo anglické na širém moři potupeno loďstvem španělským. Také upozorňuje na chudobu při dvoře královském, následkem čehož byla při návštěvě vévodkyně z Tremouailles, jež přála si spatřiti královnu, všechna okna v paláci co nejhustěji zastřena, aby neupoutaly na se pozornosť vznešené dámy holé stěny a opravdu nuzný nábytek. Dále připomíná, kterak král, jemuž příjmy nestačily, upadl do rukou lichvářů a švindlerů, tak na příklad jakéhosi Janovana Mariniho, který mu chtěl prodati projekt, jak možno z mořské vody učiniti vodu sladkou. Tehdejší berní projekty však právem charakterisuje jako neslušné prostředky k opatřování peněz; tyto daly se sice na nějakou dobu udržeti, trvale však nemohly býti státy spravovány takovým úkladným způsobem. (str. 112, 118—132.)

Také následující vyslanec Angello Corres seznamuje nás obšírně s prostředky, vypočtenými na plnění státní pokladny; vypravuje o nově zavedených monopolech na sklo a mýdlo, které zjednaly koruně netoliko značné příjmy, ale mnoho z nich zůstalo vězeti též za nehty vyšších úředníků. Také jest vzpomenuto odstranění záhadného lodního fondu, který domněle byl určen ku zdokonalení námořnictví, jehož však bylo upotřebeno dílem ku slavnostem masopustním, dílem k vyzdobení parku Oatlandského, tak že i sám arcibiskup Laud, tak věrný přívrženec králův, dal na jevo svou nespokojenosť. Taktéž připomenuta jsou přelíčení proti Prynnovi a jeho puritánským soudruhům v utrpení, kteří pro své sporné spisy odsouzeni na pranýř, a uši jim uřezány, — zvláště pak vytčeny jsou účinky oněch trestů na puritánské souvěrce, „kteří zachycovali krev odsouzených a velebili trest jako nejvyšší stupeň mučednictví;“ on, cizinec, poznal zřejmě, čeho král Karel se nedomyslil, že totiž právě z puritanismu vznikne největší bouře proti království. (Str. 123, 130, 134.)

Depeše příštího vyslance Giovanni Giustinianiho, který již r. 1638. nastoupil svůj úřad, uvádějí nás do doby kovenantu, vášněmi rozpoutané, a do prvních let občanské války. Tolikéž můžeme z depeší tohoto muže vyrozuměti, jak málo šlo králi po svolání tak zvaného krátkého parlamentu o dorozumění. Neboť píše krátce před rozpuštěním, že král vyslovil se zcela otevřeně v ten rozum, že rozpustí parlament, nebude-li mu po vůli, a pak že mocí své království autority donutí lid ku přispění potřebnými penězi. Avšak dále též vysvitá za zpráv vyslancových, že vláda nepožívala již v zemi žádného úvěru; když r. 1640. měly býti najaty dva dánské pluky jízdy, nestalo se tak, ježto k tomuto účelu bylo třeba 50.000 liber šterlinků, a angličtí kupci se zdráhali žádanou sumu opatřiti, nebude-li tato nějakým bezpečným způsobem pojištěna. Také o toužené tehdy allianci anglicko-nizozemské a o zakročení parlamentu proti papežskému jednateli Rosettimu obsaženy jsou v listinách důležité a z části i nové zprávy. Jmenovitě proti tomuto jednateli byla většina puritánskými vůdci podpichována; netoliko, že Pym

navrhl, aby jednatel byl ze země vypovězen, nýbrž on měl býti dříve volán k zodpovědnosti před parlament, a měl mu býti uvalen na krk trapný process, tak že týž ve své úzkosti spěchal na benátské vyslanectví a žádal tohoto diplomata o zakročení. (Str. 213.) Taktéž dovedli puritáni důkladně využitkovati tehdy pokřiku: no popery — pryč s papeženstvím; tak dovídáme se z depeše ze dne 22. listopadu r. 1641, kterak rozšiřovali docela lživou pověst, že papež Urban VIII. chtěl vojsko, určené proti Parmě, dáti dopraviti do Irska ku podpoře irského povstání, — pověst to, která měla toliko vyvolati nenávisť proti katolickým Irům. Jest též zajímavo, jaký dojem učinil na Benátčana, zvyklého pevnému církevnímu řádu a kázni katolicismu, návrh Cromwellův na odstranění církevní vlády. „Pobloužení ve věcech církevních", píše, „nemůže již býti větším: každý vyznává ten druh náboženství, které se mu zdá býti dobrým; všechna náboženství jsou trpěna mimo katolické; nejen duchovní mívali kázaní, ale i laici z nejnižších tříd lidu."

Tak jeví se nám v těchto depeších anglické záležitosti ve zvláštním, novém světle, a dlužno proto velice želati, že benátská Signorie v r. 1645., chtějíc v zápase vždy zuřivějším mezi králem a parlamentem zachovati si nestrannosť, odvolala svého vyslance a až do poslední doby života Cromwellova nedala se již v Londýně žádným vyslancem zastupovati. Ovšem že depeše vyslance pařížského a haagského v době této zmiňují se tu a tam o záležitostech anglických, avšak jsouce posuzovány z dáli, potřebují též více kritiky. (Pokračování.)

Bible a příroda.

Časové poznámky na základě několika novějších spisovatelů, hlavně professora dra. Reusche, sestavil Tomáš Střebský, biskupský vikariatní tajemník a farář v Mikulovicích. Stran 376. Cena 1 zl. 80. kr.

Nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny v Praze vydáno bylo dílo, kteréž zajisté s potěšením čísti bude každý vzdělaný katolík po vlastech našich. Duchovenstvu našemu jest ovšem již dávno znám spis Reuschův, původně německy několikráte vydaný pod názvem: „Bibel und Natur". Jako bohoslovec se zalíbením jsem čítal jednotlivé stati této práce a toho jedině jsem litoval, že dosud v české řeči není díla podobného. Nyní lituji pouze toho, že Reusch není více katolíkem, nýbrž „starokatolíkem"; avšak raduji se zase z toho, že velectěný diecésan náš obohatil literaturu českou plodem po výtce podobným a v celku zdařilým. Aby pak práce tato, jež s úchvalou nejdůst bisk konsistoře královéhradecké vydána byla, v širší známosť vešla, s největší ochotou píši „Vlasti" žádaný posudek.

Střebského „Bible a příroda" jest, abych krátce dílo to obsáhl, sbírka 36 přednášek náboženských, kteréž jednají o nejdůležitějších pravdách pravěku na základě katolické bible (při čemž i k hebrejskému znění se přihlíží) a na základě nynějších skutečných výzkumů věd přírodních. Přednášky tyto jsou sestaveny následujícím způsobem: 1. Úvod. 2. Kniha bible a kniha přírody. 3. Co vypravuje bible o přírodě? 4. Úloha přírodovědy. 5. Přírodověda a víra si neodporují. 6. Obecné poznámky k Mojžíšovu šestidnu. 7. Výklad I. kap. 1. a 2. verše Genesis. 8. Výklad Genesis I. kap. 3—31. verše. 9. Výklad II. kapitoly Genesis. 10. „Šest dnů" — „hexa-emeron" — šestiden. 11. Astronomie a bible. 12. Geologie — Plutonism a Neptunism. 13. Theorie o vzniku a vývoji země. 14. Zkameněliny. 15. Paleontologické dějiny země. 16. Geologie a bible — dle doslovného výkladu hexa-emeronu. 17. — dle theorie restituční. 18. — dle theorie konkordistické. 19. — dle idealného výkladu šesti dní. 20. Hranice mezi prasvětem a světem nynějším — diluvium. 21—23. Potopa. 24 Původ ústrojenstva plozením prvotným. 25—27. Descendenční theorie — Darvinism. 28—29. Člověk a živočich. 30—32. Jednota pokolení lidského. 33. Letitosť v pravěku. Starozákonní chronologie. 34. Věk pokolení lidského. 35. Doby předvěké. 36. Stavby kůlové a jiné předvěké starožitnosti.

Uvedené přednášky jsou zajisté časové; vždyť za našich dob nejeden přemrštěný ctitel a přítel přírody a přívrženec „exaktních" věd pohrdal Pánem přírody a jeho neomylným zjevením. Jmenovitě začáteční kapitoly prvé knihy Mojžíšovy napadány byly, jakoby obsahovaly věci nemožné, nerozumné, příčící se vědám světským. Posvátná zpráva biblická o vzniku a rozvoji země, o vzniku a jednotě pokolení lidského uváděna domnělou vědou v pochybnosť a posměch. Bylo tudíž na čase, aby především tak řečený hexa-emeron, neboli „šestiden", byl vyložen, to jest, aby stvoření světa, najmě pak stvoření a upravení

země pro člověka v šesti dnech dokonané upokojivě bylo objasněno a vysvětleno. Po té pak bylo potřebí, aby tak zvaná theorie pithekoidní, jakoby totiž člověk ze zvířete, z opice původ měl, byla vyvrácena. V obojí příčině poskytuje náš spis poučení a časem i roztomilého pobavení. V prvé příčině probírá se čtverá theorie vykládání šestidnu, totiž doslovná (verbalis), dále theorie obnovy (restitutionalistica), konkordistická (concordistica) a idealná (idealistica vel logica), kterážto poslední za jedině správnou se pokládá. Jelikož o dvou novějších theoriích (o theorii visionarní, již jmenovitě Güttler a Schäfer hájí, a o theorii hymnologické, kterouž Clifford zastává) obšírně se tu nejedná a ježto idealný výklad za jedině správný se drží, můžeme se domnívati, že vážený pan spisovatel hlavně se obíral čtvrtým vydáním díla Reuschova. Na vhodných pak místech připojeny jsou výtahy z vědeckých děl českých, ku př. z „Osvěty", z „Obzoru" a t. d. — V druhé pak příčině probírá se Darvinismus a obšírně se dovozuje lichosť zvířecího původu člověka a přesvědčivě se potírá Vogt i Haeckel. Pak jasně se dovozuje, že není žádné skutečné protivy mezi učením biblickým o jednotě lidského pokolení a mezi výsledky vědeckého bádání. A jelikož věk jednotlivých lidí a chronologie starozákonní v geologických bádáních doby novější potírány bývají, bylo zcela dobře učiněno, že na konci díla i tomu věnována byla náležitá pozornosť, a že se obhajuje střízlivým rozborem dob předvěkých a staveb kůlových biblická chronologie.

Máme-li se také o formální stránce tohoto díla zmíniti, milerádi dosvědčujeme, že pojednané pravdy přiodény jsou krásným rouchem českým; řeč jest jadrná a ušlechtilá, překlad na mnohých těžkých místech mistrný, sloh správný. Na konec s dobrým svědomím toto zdařilé dílo časové zvláště vel. pp. katechetům, ctihodným pp. bohoslovcům a studujícím vyšších ročníků škol středních doporučujeme, a velezasloužilému panu antorovi za jeho neunavnou horlivosť při sepisování cenného díla děkujeme. Dr. **Jan Soukup.**

Zpěvy a modlitby

ke službám Božím pro mládež a dospělé katoliky.
Sestavila Cyrillská jednota v Písku. Schváleno nejd. bisk. kons. v Budějovicích. V Písku, nákladem V. Šimka. (Prodává se nevázaná za 20 kr., vázaná v plátně za 30 kr. Velká šestnácterka; 274 stran).

Písně národní a báchorky pravou jsou poesií lidovou, jež mysl národní šlechtí i tuží. Již drahně let do toho si stěžováno, že národ náš přestává básniti, anobrž i písně své po předcích zděděné zpívati. Ale vlastenci českému netoliko jest stýskati si, že poetické mysli po národě našem mnoho ubylo a posud ubývá, než i pozorovati s žalem sluší, že tou měrou národu našeho přese všecko jeho rozumové a praktické vzdělání mysl suroví a hrubne, kterou měrou národ poesie zanedbává. Chlubíme se rozkvětem krásné literatury, jež posud nikdy na výši nynější se nepopjala: ale která jest ozvěna velebené literatury krásné v poesii lidové? „Jabůrek", „Tam v tej horkej Africe", „Nejde to" a co toho více dosvědčují, že krásná literatura nynější po svém účinku v národě nezasluhuje chvály svrchované, již se jí dostává od neprozíravých kritiků našich. Zdá mi se spíše pravdou býti, že národ náš potud mysl měl vnímavou pro poesii svou, pokud písně náboženské, zpívané ve chrámích, v chýších a na luzích, mysl jeho jemnily, čistily a k ideám i k ideálům povznášely.

Vřava politická, sváry národnostní i národní, nejnovější literatura krásná (?) obraznosť lidu českého zdivočily, ideje ze srdce jeho vyplašily a ideály jeho mu zlehčily: lid přestal zpívati v kostele hymny a přestal zpívati doma písně národní. Naučme lid náš zpívati náboženské zpěvy, a lid náš brzy bude zase nejen zpívati písně své národní, anobrž bude je zase tvořiti: zpěvy nábožné probudí v lidu našem fantasii, obraznosť reproduktivní i produktivní. Zpěvy nábožnými, ale ovšem v pravdě básnickými, mysl národu našeho se zjemní, zčistí tou měrou, že v ošklivosti míti bude všecky rýmovačky sprosté a nízké.

Rád sahávám po sbírkách zpěvů nábožných, jež zbožná a čistá mysl našich předků v kancionálech velikých nám zůstavila, a činím tak z té příčiny, že naději se do každé sbírky toho druhu aspoň nějakého obnovení zpěvné mysli po národě našem a tím zjemnění mravův. Snažím se též přezvěděti, zda v seminářích klerikálních duchovenský dorost cvičí se ve zpěvu nejen rituelním, anobrž i lidovém, aby kněz každý mohl učiti osadníky své chrámovým písním. Že nynější učitelstvo po většině ani nechce ani neumí lid učiti zpívati, není, kdo by popíral. Ale též

v hudebním vzdělání duchovenstva českého postřehovati jest žalostný nedostatek: neomysta, málo kterého vyjímaje, dosti nuzně zpívati se naučil v semináři části mše svaté — kolik jich správně vyzpívá „ite missa est?“ — ale aby uměl sám z not zpívati mešní a obdobné písně chrámové, aby je uměl lidu předzpěvovati, k tomu ho nikdo nemá, tomu se vůbec neučí; ale nedostatek ten za našich poměrů školských ukazuje se na osadě němotou ano i prázdnotou chrámovou. Na varhany se všelijak hraje, a lid dole ve chramě mlčí, má dlouhou chvíli a přestává znenáhla do kostela choditi, nevěda, co by tam dělal. Starší lidé, kteří hlasu pozbyli, modlí se ovšem z knížky nebo na růženci, ale mladí rádi si zazpívají, a jejich zpěvu rádi naslouchají staří, modlíce se pošeptmo modlitby své

Židé obejdou se bez rabína, jen když mají kantora: katolíci sice bez kněze ve chrámě se neobejdou, ale chrám s knězem beze zpěvu obcházejí. Myslím, že není nikoho, kdoby nedostatečný zpěv chrámový toliko na varhaníka svaloval: perditio ex te Israel. Kněz uměj zpívati a pak o zpěv chrámový se postará. Žádá-li se, aby uměl něco z hudby, kdo na učitelský ústav přijat býti chce, a pěstuje-li se hudba na ústavech učitelských, proč v našich seminářích klerikálních o zpěv a hudbu tak macešsky postaráno? Klerikové věru dosti mají kdy, aby se tolik naučili hudbě a zpěvu, kolik kandidáti učitelství. — Věru, že by na osadě kněz hudebník — jenž má ovšem k duchovnímu stavu povolání — více prospěl s maturitním vysvědčením bez vyznamenání, než kněz nehudebník, mající maturitní vysvědčení s vyznamenáním. — Katechetou samostatným jen kněz zpěvák měl by ustanovován býti, aby před učením, mezi učením i po učení s dětmi zpíval mešní i jiné náboţné písně. Nechtějme, pro Bůh, aby za nás jiní konali, s co sami býti můžeme i máme. — Nouze naučila Dalibora housti — nás kněze nenaučí? Krátký smysl slov posavadních ten jest: klerikové v seminářích buďtež cvičeni ve zpěvu a hudbě; kněží učte děti ve škole a lid v kostele zpívati mešní a obdobné písně církevní a postarejte se o dobré zpěvníky svým osadníkům. Pokud kněží sami zpívati neumějí, starejte se o zpěv skrze jiného cvičitele. A nyní k věci.

Zpěvy Cyrillské jednoty v Písku jsou hojny a pečlivě vybrány z kancionálů starších; jim jsou vřaděny některé písně nové. Jsou pak písně rozděleny takto Na prvních 70 stránkách písně jsou řaděny dle církevního roku; po písni ranní a večerní, před kázaním (s asperges me) a po kázaní jdou písně adventní, jichž jest 10. Zvláštní cenu má adventní píseň mešní „Vyros nebe Spasitele“ a „Zdráva buď Panno Maria — o královno!“ Adventními zpěvy budí se víra, naděje, láska: víra v Božství Ježíše Krista, naděje u vykoupení a láska z vděčnosti za vtělení se Syna Božího. Kde lid adventních písní nezpívá, na vánoce se netěší a tím pozbývá radostí nejčistších. Jsou ovšem v některých městech literátské sbory, které s kůru adventní zpěvy chorální dolů do kostela zpívají, ale čím více křičí, tím méně jich lid dole ve chrámě poslouchá; sbory literátské, místo aby zpěv lidu řídily, umlčují jej, chtějíce zpívati samy.

Písní vánočních „Zpěvy“ mají 12, z nich zase 2 jsou mešní písně: „Náš Spasitel s nebes trůnu“ a „nad Betlemem“; Velmi oblíbena jest ukolébavka „Chtíc aby spal“ a „Panna houpá dítě v klíně“. Co v nich roztomilé poesie!

Po vánočních jdou písně postní; těch jest 19. Z nich jsou zase 2 mešní: „Přistup duše v skroušenosti“ a „Z úpadů svých v skroušenosti“. Ovšem nejtklivější jsou postní písně Mariánské. V písni „Již jsem dost pracoval“ líčí se všecek děj umučení Páně někdy až příliš drastický, a řečí nebiblickou, proto 3 variantů nebylo třeba, jež lid zpívající mohou másti.

Písní velikonočních jest 6, z nich 1 mešní: „Základ církve jest na skále“ a 1 Mariánská „Vesel se nebes královno — alleluja“. — Písní o Na nebe vstoupení Páně, Svatodušní a o Nejsv. Trojici jest po 3, o Nejsvětější Svátosti Oltářní 5.

Písní mešních, jež v době svatodušní se zpívají, jest 11. Největší cenu básnickou má ovšem „Bože, před Tvou velebností“, jejíž novější variant, méně básnický, měl býti vynechán.

Pak následují písně „K slavnostem“, „Prosba k českým patronům“, „Písně k Pánu Ježíši“, „O Panně Marii“ (13), „Hymny“, „Písně k požehnání“ (11), „Písně o Svatých: Cyrillu a Methoději (4), Ludmile, Václavu, Prokopu, Vojtěchu, Janu Nep. (5), Josefu, Floriánu, andělu strážném“, „Zádušní“ (3), písně v obecných potřebách (5).

Díl druhý obsahuje hojně modliteb a litanií (11), na 112 stránkách pro všecky náboženské potřeby.

Jest tedy obsah velice bohatý a pečlivě vybraný, jenž dostačí křesťanům

všech věkův i všech povolání. Po stránce jazykové dbáno veškeré správnosti velmi pečlivě; tiskových chyb jest velmi málo. Papír jest pěkný a silný, tisk sličný, zřetelný a dosti velký, ač několik litanií tištěných petitem; ale i ten tisk jest dobře čitelný.

Kdo má hlavní zásluhu o „Zpěvy a modlitby“ Cyrillské jednoty Písecké? Ředitel kůru pan Boh. Jeremiáš, maje na to svolení vld. duchovní i patronátní správy, z kůru vyklidiv všecku hudbu, zreformoval kůrový zpěv. Než vřelé bylo dále přání vld pana děkana Fr. Pecha, aby chrámový zpěv lidový, jenž za krátkou dobu nynějších školských zákonů téměř zanikl, se zdvihl. I sjednotili se oba pán: na zřízení „Cyrillské jednoty“, jejíž členové činní každou neděli odpoledne o hodině druhé scházejí se, aby za řízení pana ředitele kůru a za přítomnosti vlb. pana P. Říhy v chrámovém zpěvu se cvičili. Za krátkou dobu účinek jest patrný a doufáme, že bude do roka úplný a utěšený.

O prázdninách poznal jsem chrámový zpěv v městě Turnově, v jehož chrámích i všedního dne, a bylo o prázdninách, vydatný zpěv a správný se rozlehal. V Turnově v chrámě o mši sv. zpívá kde kdo, mladi i staří; nelenil jsem radosť svou nad tím projeviti vld. panu děkanu J Svobodovi, jenž zásluhu toho zpěvu krásného přičítá mimo duchovenstvo i p. řediteli kůru a odborům zpěváckého spolku. V Turnově zpěvníky chovají se z části pod zámkem v lavici chrámové a o službách Božích kostelník je rozdílí po lavicích pro ty křesťany, již vlastních buď nemají, nebo do chrámu nepřinesou. Přání upřímné vzbudilo se v srdci mém, aby na všech osadách tou měrou a s tím zdarem pěstoval se chrámový zpěv lidový, jako se děje v Turnově a v Písku a snad i na jiných místech četných. „Zpěvy a modlitby“ Cyrillské jednoty Písecké tak hojné a tak laciné dobrou by konaly v té příčině službu. Kdo by z duchovních pp. správců „Zpěvy“ ty pro osadníky koupiti chtěl, nechť se jen o ně hlásí v knihkupectví p. Václava Šimka v Písku, a hned mu budou poštou poslány. Bůh žehnej českému zpěvu chrámovému!

Jos. Nedvídek.

České kalendáře na rok 1890.

Vlastenecký Poutník. Ročník 22. Cena 50 kr. Svatováclavský kalendář, Ročník 11. Cena 30 kr. Redaktor Vojt. Pakosta. Nákladem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské.

Kalendáře docházejí největšího rozšíření mezi lidem. Z té příčiny věnujeme jim každého roku náležitou pozornosť. Obsah „Poutníka“ jest jako v jiných letech pěkný a pro lid velice vhodný. K titulnímu obrazu napsal článek „Hrob sv. Jana Nep.“ P. Frant. Ekert. Článek ten psán jest na základě dat historických, a jest jak zajímavý, tak přesvědčující. Povídka redaktorova „U Stejskalů a Vejskalů“ předvádí příklad šetrnosti a spořádaného života vedle příkladu výstražného, jak rychle přivádí na mizinu marnotratnosť. Za podobným účelem nese se povídka P. Kopřivy „Babička vstala z hrobu“, v níž ukázáno, jaký pořádek panuje v domě, kde hospodaří staročeská prostota, zbožnosť a poctivosť, a kam přivádí stav rolnický „moderní“ vychování selských dcer v „pensionátech“. Vedle těchto dvou povídek nalézáme tu ještě delší povídku „Sirotek“, výstražné příběhy, „Malý spekulant“ a „Pojišťovací společnosť“ od J. Ježka. Jsou to skutečně obrázky „časové“, jež lidu dobře poslouží, by nedal se omámiti podvodníky různého druhu. Poutavě a pěkně jest vypravován Dostálův obrázek „Sešli se“ a jaká setba — taková žeň“ od Dra. Sedláka. Články podobné jsou v nynější době, kdy namnoze již doma bývají děti uchváceny mravní nákazou, velice časové. Redaktor vřadil sem i dvě zdařilé básně „Vdovina kravička“ a „Život a smrť“. Zajímavý článek o vynálezcích hromosvodu Prokopu Divišovi a B. Franklinovi od J. Pšeničky, příběhy o Božské prozřetelnosti od J. Černohouza, rady pro domácnosť a rozmanitosti doplňují obsah tohoto kalendáře.

„Svatováclavský kalendář“ obsahuje rovněž článek „Hrob sv. Jana Nep.“, povídky „U Stejskalů a u Vejskalů“, „Sirotek“, básně „Vdovina kravička“ a „Žebrák“ od redaktora. Povídka „Babiččiny granáty“ (jež v „Poutníku“ není od L. Grossmannové-Brodské není dlouhá, ale velice pěkná. Spisovatelka ukazuje, kterak pravá zbožnosť dovede zbloudilého vrátiti na dobrou cestu a upamatovati na jeho povinnosti. — Oba kalendáře tyto obsahují četbu dobrou, zvláště pro lid velice vhodnou a zasluhují nejlepšího doporučení. Titulní obrázek v obou kalendářích, představující hrob sv. Jana Nep, provedený v barvotisku, jest překrásný.

(Pokračování)

Zlaté lístky.

dárek útlověkým dívkám do „Zlaté knihy čili Dědictví svaté Ludmily“ zapsaným. Spořádal Edv. Mergl. Číslo XXVI. za rok 1888. Téhož Dědictví Zlaté klasy, číslo XXVI. za rok 1888., dárek dospělejším dívkám. Spořádal professor Jan Vačlena.

Byla doba, kdy naše písemnictví pro mládež úplně bylo proniklé němectvím. Spisů bylo nemnoho, a co bylo: šmahem samý překlad z německých, někdy až běda chatrných originálů. Tato literatura zaplavila veškeré školní a soukromé knihovny, a teprve — není tomu tak dávno — zprostili jsme se poněkud tohoto cizáckého přívalu slovesného, jenž našemu národnímu životu a našim dětem tak málo svědčil.

„Zlaté lístky“ jakož i „Zlaté klasy“ vedle králové-hradeckého „Dědictví Maličkých“ vycházejí již po drahnou řadu let, a právě v dobách, kdy naše dětská literatura téměř výhradně se živila překlady z německého, pěstovaly výbornou původní četbu, a tak získaly si velikých zásluh o mládež a o lid. Obě tato Dědictví měla vždy výbornou redakci: co odtud vyjde, můžeme dáti s klidným svědomím naší mládeži do rukou, anobrž s pevným přesvědčením, že se dítě mile pobaví, ušlechtile poučí.

Poslední „Zlaté lístky“ vesměs obsahují čtení druhu takového.

Vřele psaný životopis J. Em. ndp. kardinála Schönborna z péra pilného prof. Nedvídka čte se pěkně; pěti pěknými illustracemi ozdobená poučná stať „Obrovské stromy“, vypravování ze života skřítka Farfadeta od J. Miloty zajisté malé čtenáře pobaví, neb podobné věci velmi rádi čtou. Dostálův obrázek „Jen trpělivě“ jest hezoučký, podobně i „Kytička pomněnek“, „Svatojanská muška“, a „Miluščin štědrý večer“ pro drobotinu dětskou určené svému účelu dobře vyhoví. Také „Zlaté klasy“ mají obsah zcela případný. Dokončením popisu Říma (počátek viz ve svazku 25. Zl. kl. r. 1887.) nabývá čtenář představy o věčně památném městě tomto: jeť popis živý, plynným, pěkným slohem napsaný, vroucí láskou ku katolictví proniklý; zdobí jej několik zdařilých obrázků. Mimo to zde čteme dvě obsáhlejší povídky: „Věra a Běla“ od V. Lužické s pěknou tendencí a „Podivné jsou cesty Boží“ od Julie Gintlové. Poesie zastoupena jest několika rondely, jež napsal pilný učitel a známý dětský spisovatel Josef Soukal.

V čele obou knížek podává správa „Dědictví sv. Ludmily“ čtenářstvu, příznivcům a opatrovníkům radostnou zvěst o vzácném vyznamenání, kterého se „Zl. knize“ dostalo tím, že Jeho c. k. Výsost korunní princ Rudolf v lednu t. r. ráčil svoliti, aby Její c. k. Výsost, paní arcivévodkyně Alžběta, přijati směla ve svou knihovnu „Zlaté lístky“ a „Zlaté klasy“. Jest to již čtvrtý člen rodu panovnického, v jehož rukou podílné knihy „Dědictví sv. Ludmily“ jsou; neboť údy „Dědictví“ jsou Jejich cís. Výsosti páni arcivévodové František Ferdinand z Este, Otto František Josef a Její cís. V. paní arcivévodkyně Gisela.

Netřeba znova se o tom rozepisovati, že rozšiřování dobré četby obsahu náboženský mravně poučného a vzdělávajícího jest prací velice záslužnou. Po dvacet pět roků působí v tomto směru „Dědictví sv. Ludmily“ — prosíme snažně, aby bylo podporováno. U porovnání s jinými spisy jsou „Zl. lístky“ i „Zl. klasy“ tak laciné, že něco hned tak podobného nenajdeme na trhu knihkupeckém a literárním. Za vklad 3 zl. stává se dítě údem od času přihlášky (která se může státi hned po křtu sv.) až do uplynulého 20. roku. Do 12. roku dostává „Zlaté lístky“, od 12. do 20. roku „Zl. klasy“ — věru, celá to bibliotheka výtečného obsahu za nepatrný obnos.

Víme dobře, že se jak na duchovenstvu, tak na učitelstvu mnoho žádá: vydavatelé knih, redakce, spisovatelé i nakladatelé téměř je oblehají Ale podporovati věc tak dobrou, jako je „Dědictví sv. Ludmily“, je skutečnou zásluhou. A v té příčině mohlo by jak duchovenstvo, tak učitelstvo ještě mnoho a mnoho vykonati — neb Bohu žel, není „Dědictví sv. Ludmily“ tak vydatně podporováno jak by to pro svůj obsah i krásnou tendenci zasluhovalo. **Pavel Skřivan.**

Literární reminiscence.

Podává

Bohuš Podhorský.

I.

Důležitosť kat. tisku tedy uznávána již slovem i skutkem. O slova vlastně neběželo právě nikdy, spíše skutků bylo na mále. Však bylo potřebí článků, ponoukání, proseb a hrozeb, než byl tisk uznán ze strany katolické velmocí a něco pro něj činěno. Teď — chvála Bohu — věje příznivější vítr. Ale zdali pak odolá bouři, jíž dosud nikdo mezí nestavěl? Zdali snahy nejšlechetnější také dosáhnou tolik hmotné podpory, by mohly náležitou silou odporovati tisku liberálnímu, brániti se a také vítěziti?

Mravní podpory se dostalo vrchovatou měrou kat. tisku na druhém sjezdě katolickém ve Vídni (v dubnu 1889). Zde hlavní na to kladen důraz, „aby ku zvelebení politického časopisectva spolky tiskové, jaké již na mnohých místech s nejlepším úspěchem působí, dle možnosti se zakládaly.“ Dále bylo vysloveno přesvědčení, „že k působivému potírání liberálního tisku rozsáhlé hmotné i mravní podpory kat. časopisectva jest nezbytně potřebí — a doporučuje se proto vydávání periodicky vycházejících tiskopisů, zejména i takových, které si obraly za úkol i hájení zájmů jednotlivých stavů dle povolání ve všech větších místech, kde dosud jich není.“

Denní časopisectvo má každý katolík dle možnosti podporovati, a vyslovuje se přání, „aby co nejdříve a co možná veliký orgán v hájení takto rozšířeného programu se uvázal, aby v něm nejen oprávněné tužby jednotlivých království a zemí rakouské monarchie své zastoupení nalézaly, nýbrž aby se v něm také ostatním přáním kat. čtenářstva vzhledem k politice, sociálním otázkám, hospodářství a belletrii co nejvíce vyhovovalo.“ (To prý učiní „Das Vaterland“.) Také pravidelné schůze kat. publicistů v Rakousku jsou doporučeny a schváleny.

Snaha to zajisté velmi šlechetná, a záleží jenom, aby se co nejdříve uskutečnila. Velkého orgánu, jak tuto bylo již řečeno, jest potřebí dávno nejen pro duchovenstvo ale i pro lid, a to dle rozličných národností.

Také zasluhuje povšimnutí a budiž uvedeno, co ujednáno v sekcích pro vědu, umění a literaturu, a to v tomto listě o četbě zábavné. Katolíci prý „nemají žádného nedostatku děl a časopisů belletristických, jež na křesťanských spočívají základech,“ a proto klade dotčená sekce katolíkům na srdce, aby víře nepřátelské a mravům nebezpečné výplody belletristické literatury z rodin svých vypuzovali, a kde potřeba četby zábavné se jeví, jen křesťanská díla a časopisy téhož druhu četli a podporovali. „Zároveň doporučuje v zájmu méně zámožných tříd udržování, podporování posavadních a zakládání nových kat. čtenářských kroužků, spolků, farních a lidových knihoven.“

I tyto myšlénky dávno známé a teď s důrazem opětované jsou chvály hodny. Jenom čekáme s dychtivostí a přáním, aby co nejdříve byly hodně prováděny, by nezůstalo slovo pouhou mrtvou literou, jak se na mnoze u nás děje v životě křesťanském. —

Podobně doporučuje shromáždění katolicko-polit. spolku v Inspruku a podává některé prostředky jako předplacení na kat. listy. Každý katolík má se předpláceti buď sám anebo s jinými dohromady na list konservativní. Podobně ať žádá v hostinci a vyhýbá se místnostem, kde se liberální listy předkládají. Který katolík jen poněkud pérem vládne, ať neopomijí rychle sdělovati s kat. listy zajímavé události své krajiny. V týchž listech ať inseruje. Zámožní mají věnovati také peněžité oběti na dobrý a zejména laciný tisk. „Pryč s nevěreckým tiskem z křesťanských rodin“ — mělo by býti heslem všeobecným.

Tak bylo na všech sjezdech rokováno a odhlasováno. Však i „naše“ „Národní Listy“ si omočily (č. 116). „Povznešení „katolické“ literatury a „katolického“ tisku, jak se totiž nazývá eufemisticky (!) část písemnictví a časopisectva směru ultramontánního, nenárodního (!), jest si přáti co nejvíce v zájmu katolické církve samé, ježto tito její mluvčí nejvíce přispívají k úpadku ducha skutečně náboženského“ (t. j. evangelia lásky pánů Gregrů a t. d.)

Když tedy již i vlastenecké, národní (!) noviny vybízejí katolíky k povznešení kat. literatury, který věrný katolík by ještě otálel podporovati tisk ten?

Že není všechno ještě ve světle růžovém (k veliké lítosti „N. L.“), dokazují časté dopisy v listech katolických o „pressmizerii“ ať v Čechách nebo na Moravě. Nejvíce nedostatek hmotné podpory a vlažnosť ku kat. listům jest na zá-

vadu. Ale ten stálý nářek nestačí. Ukazovati na nebezpečí ještě není odkliditi je. Heslo Rothschildovo jest: „tisk je šestá mocnost," a heslo vrchního rabína: „získejte tisk a máte všechno získáno, celý svět."

Proto dí dopisovatel z Moravy (Čech č. 235). „Zde je potřeba offensivy, nejen se pořád brániti. Pláčem a nářkem nad jizlivostí ještě nikdo nezvítězil. Proto třeba jednoty, třeba té bratrské lásky, jaká dříve mezi kněžstvem byla. Kdyby každý kněz, odebíraje sám časopis, získal mu ve své farnosti jednoho nebo dva odběratele nové, mohl by časopis slušně vycházeti."

Do „pressmizerie" jako dobře mířenou střelou jest fond pro katolické spisovatele. Zde jsme poznali, že nejenom dovedou mnozí rukama lomiti a nad kapsou lakomě bdíti, ale že také utíkají se k nejdůležitějšímu prostředku, k financím. Na noviny a časopisy jest potřebí peněz, a těch se dosud nedostává. Jaký účel má fond, právě založený, každý dobře ví z listu „Vlasti"; zde chceme jenom slabě se dotknouti toho ruchu, který způsobil. Ač uznáváme, že mnozí v poměrech jsou nevalných, osobní zájmy v cestě jim stojí, přece si tvoříme tak poněkud obraz a přehled obětavých vlastenců, kteří dokazují skutky, co jindy slovy příliš horlivě naznačovali. Tyto oběti, které na kat. tisk ať fondu nebo apoštolátu tisku nebo na jiný kat. podnik jsou věnovány, jsou jakýmsi měřítkem a prubířským kamenem pravého vlastenectví, které se ani obětí hmotných neleká.

Mají-li liberární listy podpory od zednářů, židů a německých protestantských spolků, — jest katolíků povinností svatou, by si své podniky literární těmi prostředky, jež nahoře jsou naznačeny, udrželi a sesilovali. K tomu je potřebí ovšem peněz — peněz — peněz. *Když uznává nutnost fondu duchovní správce, Josef Hessoun v St. Louisu v Sev. Americe, a vybízí nás: „Ku předu tedy ve jménu Páně," čím více my máme doma pozorovati záhubu liberálního tisku a brániti se mu všemožným způsobem?* (Pokračování.)

Spolek sv. Vincence z Paula.

Došly nás četné výroční zprávy sborů Vincenciánských z různých zemí rakouských; odebíráme i časopis „Jahrbücher des St. Vincentiusvereines" v Kolíně n. R. vycházející, můžeme tedy v prvním tomto čísle Vlasti přirovnati náš český spolek k jiným a přidati k tomu vlastní úvahy, čelící k jeho zvelebení.

Hmotně daří se nám v Čechách oproti jiným spolkům velice dobře, což jest zásluhou naší štědré šlechty; avšak ve zřízení spolku můžeme se lecčemus přiučiti odjinud.

Četné sbory Vincenciánské založily pro spustlou a zanedbanou mládež dětské asyly, u nás však není takových mimo Liberec nikde. A žel, že jich nemáme, neboť bychom tím zamezili aspoň do jisté míry vzrůstání proletariátu, jenž se tvoří právě z takovéto mládeže.

V Gorici a Linci udělily zemské sněmy našemu spolku subvence. Zadejme o ni ku sněmu také, a to pro naše Vincentinum. Předsedové dvou pražských konferencí, hrabata Schoenborn Vojt. a Chotek Rudolf zasedají v zemském výboru, i nečinilo by to zajisté velikých obtíží obdržeti pro Vincentinum stálou zemskou subvenci. V tomto ústavě naleznou přístřeší neduživci z celé země, nechť tedy i celá země na ně přispívá.

Ústřední rada nechť se dožaduje každého roku podpory města Prahy. V Žižkově stalo se nám nejednou, že jsme nalezli v největší, takořka zoufalé bídě pražského příslušníka.

Praha podporuje své chudé vydatně, ale než se úřední jednání s každým chudým provede, musil by mnohý hladem zemříti. V této nejkritičtější době pomáhají pražským příslušníkům Vincenciáné, i mohlo a mělo by za to město Praha dáti naší Ústřední radě každého roku několik set podpory.

Vincenciáné nechť hledí domoci se stálých podpor od domácí obce, okresního zastupitelstva, domácích peněžních ústavů a nechť zavádějí pravidelné roční sbírky po domech. V tomto posledním oboru velice čile a šťastně vede si konference vinohradská, v oněch největšího výsledku dosáhla konference karlínská, kteráž dostala podporu pro své účely od obou domácích založen, od obce, okresu, ano i 40 zl. od okresního hejtmanství.

Aspoň každý druhý, třetí rok měly by konference jedna po druhé pořádati

věcnou loterii. Dá to hezky práce, ale hezky to také vynese. Z 8000 zbylo nám loni asi 3000 neprodaných losů, a přece při vší této nepřízni vyzískali jsme pro chudinskou kuchyni ke 400 zl. čistého užitku.

Jisté dvě konference v Čechách odebírají společně časopisy Vlast, Obzor, Večerní Zábavy, Zábavnou bibliotheku a knihy z Katolického tiskového spolku pro svoji knihovnu, která jest mimo to členem Dědictví Maličkých v Hradci Králové a Sv. Ludmily v Písku. Z každé kollekty dostává knihovna po 10 kr. Tyto dvě konference pojaly zkrátka úmysl, podporovati všemožně dle slabých sil svých tisk katolický a dávati obecenstvu ku čtení knihy katolické. Nechť i ostatní konference následují pěkného toho příkladu! Snadně, velice snadně lze v konferenci založiti knihovnu. Rozličná Dědictví poskytnou knihy zdarma, něco může konference každého roku přikoupiti, něco jinde vyprositi, a co bude ještě scházeti, doplní — družstvo Vlast. V Praze a v okolí jest 21 konferencí, i mohly by vzdělati a spravovati vedle vlastních menších bibliothek velikou ústřední knihovnu katolickou pro celou Prahu a pro celé bližší okolí.

K návrhu Umělecké besedy, Svatoboru a spolku Máj založí v Praze veřejnou knihovnu pražská obec, avšak nechuť staročeských kruhů ku katolické literatuře známe, i neočekáváme od tohoto podniku pro naše zájmy ničeho a proto jdeme vlastní cestou.

Ve svých sborech postrádáme universitního studentstva. Tomu by se dalo nyní aspoň částečně odpomoci, kdybychom se obraceli k akademickému katolickému družstvu Arnošta z Pardubic.

Studentstvo, toť budoucí intelligence národa, a tato intelligence jest z pravidla víře a církvi nejvíce odcizena. Kdyby však studentstvo poznalo činnosť církve z té charitativní stránky, kterou si obral za úkol náš spolek, oslabilo by to zásady mnohého jinocha, náboženství našemu dosud nepříznivého.

Moravský spolek Radhošť dává v Praze slezským a moravským studujícím obědy, ale zvláštním úpisem je zavazuje, že mu vše splatí, až dosáhnou stálé služby. Snad by si mohl i náš spolek oproti studentstvu z Čech takto počínati, a to hlavně ty konference, které mají pomocné pokladny. Tento předmět zaslouhuje důkladné úvahy, i prosíme Vincenciány, aby se o něm v konferencích radili.

Kdo lépe zná sociální bídu a příčiny bídy této než Vincencián, jenž prolezá podzemní byty a jenž má k chudině volný přístup ve dne i večer, v neděli i ve dny všední.

Starší Vincencián zná opilce, otce to četných dítek, a soužení jeho rodiny; zná dupárny, kdež neděli co neděli, svátek co svátek, ani advent ani dobu postní nevyjímaje, utrácí sta mladých lidí zdraví, mravnosť a poslední groš, a v nichž se pro budoucno připravuje na zdraví, víře i jmění zbankrotělý proletariát. Vincencián zná děsný stav kořalen, zlo nedělní a sváteční práce, útisky učenníka a dělníků v továrnách, řádění kapitalismu oproti malému živnostníku atd. atd.: kde může, zlo a bídu odstraňuje slovem, knihou, hmotnou podporou. Ale vše to nestačí: jednu ránu zahojí, a sto nových se objeví, jednoho chudého nakrmí, a deset nově vyhladovělých vztahuje k němu ruce.

I kde pro Bůh rodí se tolik bídy, když přece lid pracuje a vydělává! Zákonodárství lidu mnoho dovolilo, ale zapomnělo, že lid svobody té zneužije a že se valná část jeho svobodou tou ožebračí a zničí. Tu tedy vězí jeden kořen zla, proti němuž nejlépe se dá bojovati tiskem. Tisk nechť ve vší přísnosti odhaluje, jako to činí farář Kopal v Čechu, zlořády na chudině a chudinou páchané a žádá za odstranění zákonů, jež lidu lehkomyslnému uzdu pouští a nezkušenému mladému lidu všecko dovolují.

V tomto boji, jak v Blahověstu, Obraně víry, a hlavně Čechu vidíme, súčastňují se již i Vincenciáné, což velice chválíme, k další práci je nabádajíce.

Až nahromadíme tiskem hodně materiálu, můžeme prostřednictvím katolických poslanců ze šlechty podati petici k zákonodárnému sboru a tam můžeme probrati, co jest zemi a říši ještě činiti, má-li se blahobyt dělnického lidu zlepšiti

Jelikož spolek sv. Vincence z Paula jest hlavním střediskem a předním representantem katolického hnutí socialního, jest to naším ideálem, aby duchovenstvo všude stavělo se hnutí tomu v čelo; konference, kde již jsou, podporujíc a nové, kde jich dosud není, zakládajíc.

Vedle čisté lásky k bližnímu vedou nás k tomu mnohé jiné vedlejší důvody, z nichž tento uvádíme.

Kniha zednářská dle „Amico del popolo“ doporučuje členům spolku toto:

„Činnosť zednářů musí hlavně k tomu směřovati, aby duchovní byli připraveni o důvěru, a aby přítrž byla učiněna styku obyvatelstva s duchovenstvem

jak v náboženských spolcích, tak i v rodinách. Žena musí býti odcizena kostelu a duch její musí se sytiti četbou časopisů a románů, psaných za tím účelem, aby náboženství bylo vylíčeno jako největší neštěstí. V obcích musí býti zřizována střediska, kde by byl udržován styk mezi úředníky, učiteli a obchodníky, a kde by stále byla živena opposice proti duchovním. Odtamtud se mají denním listům zasýlati různé zprávy za tím účelem, aby podkopána byla úcta kněží. Rodiny, které čtou listy katolické, musí býti hanobeny, a do každého domu musí býti zjednán přístup novinám liberálním. Kdyby však někdo se odvážil vystoupiti na obranu kněžstva, musí býti překonán. Proti kněžstvu užívejte liberálních spolků dělnických, škol, útulen dětských, podporujte práci nedělní — neboť vášeň jednou rozdmýchaná zdrží lid docela od kněžstva. Nesmíme býti příliš úzkostlivými ve vybírání prostředků, abychom podkopali vážnost kněze a náboženství; každý prostředek je dobrý, kterým můžeme lid vysvobozovati z okovů kněžských."

V tomto směru pracuje také liberální tisk český, ale ničeho nic proti kněžstvu nesvede tam, kde tito v duchu sv. Vincence pracují a ve směru jeho o blaho chudého, opuštěného a hlavně chorého lidu pečují.

I z těchto, ač vedlejších důvodů, máme za to, že by se mělo duchovenstvo otázkou socialní co nejvíce zabývati a v čelo katolického proudu socialního se stavěti.

Avšak venkovské duchovenstvo tu a tam, jak slyšíme, bojí se přílišné práce, která by mu založením konference sv. Vincence povstala. Klam tento by odpadl, kdybychom měli v semináři zvláštní konference pro bohoslovce, jako jest to v Celovci. Ti by pak v duchovní správě sousedům pověděli a prakticky ukázali, jak snadno jest konferenci založiti. Začíti mohou tři osoby: předseda, jednatel a pokladník. Hlavní osobou jest pokladník. Ten-li pilně přispívající členy shání a po městě peníze bedlivě sbírá a vůbec pokladnu řádně vede, spolek utěšeně zkvétá. Jednatelem může býti učitel neb úředník, vůbec, kdo dovede řádně protokoly psáti; ten mnoho práce nemá. Předsedou může býti farář, který se ničeho báti nemusí, neboť i při nejtěžší své práci má jednou za týden přece pokdy, aby mohl hodinu schůzi předsedati. Jeho morální vliv, o nějž by se mohla konference opírati, a jeho podpis na všech listinách spolkových, hlavně žádostech o podporu, konferenci velice by pomohl.

Tito tři členové mohou začíti, a přidá-li se k nim později ještě několik zbožných osadníků, dostačí to.

Kde jest farní duchovenstvo pracemi příliš přetíženo, nechť složí hlavní práci na katechety buď ze škol středních, buď měšťanských neb obecních, kteří mají určitý volný čas a mohou se tedy tomuto krásnému úkolu věnovati.

S chutí tedy do práce! **T. Škrdle.**

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva „Vlasť"

odbýval ve středu, dne 25. září, schůzi za předsednictví katechety Václava Červinky. Výbor daruje po 50 knihách Výpomocnému spolku soukromých úředníků v Plzni, farní knihovně v Lužné, klášterní knihovně na Kladně, bibliothekám konferencí sv. Vincence v Novém Strašecí a v Dolní Dobrouči, farním knihovnám ve Lštění a v Náchodě a některé knihy z Dědictví sv.-Janského polepšovně v Kostomlatech. Zároveň uzavřel výbor, aby předsednictvo vypsalo konkurs na založení čtyř nových knihoven, a to po jedné v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Americe. Každé ze založených knihoven přidá se II.—V. ročník „Vlasti". Mart. Medňanskému, faráři v Beckově na Slovensku, zaslal výbor k jeho jubileu blahopřání a faráři Karlu Rudišerovi v Tuchlovicích p. Lány, zašle výbor vroucí poděkování, neboť přispěním jeho družstvo 16 zakládajících údů získalo. Výbor vyslovuje veřejnou prosbu, aby listy katolické a konservativní brošuru katechety Václava Červinky: „Socialní studie o výchově učňů na školách pokračovacích" ve výtahu otiskly a tak k nápravě škol těch ve prospěch vyučování náboženství přispěly. Předložen byl dopis redakce „Katholisches Vereinsblattu", jež se o podnicích družstva velmi sympathicky vyslovila. — Valná hromada odbývá se dne 12. prosince t. r.

ROČNÍK VI. LISTOPAD. ČÍSLO 2.

VLASŤ.

Studium našeho dějepisu.

Podává

P. **Josef Svoboda**, Tov. Ježíš.

(Pokračování.)

—•—

II. Rázné jednání katolíků.

Jako nespravedliva jest stížnosť o Liechtensteinských dragonadách, tak nespravedliva a škodna jest stížnosť, že prý vyznavači pod obojí bývali násilím převáděni na víru katolickou. Seznavše ve článku minulém, kterak pravdivé, samostatné studium dějepisu našeho vyvrací s dostatek stížnosť prvou, jelikož vojsko v zemi naší ležeti musilo na obhájení proti novému odboji, který z Dánska, z Uher a jiných zemí na Čechy se hnal, aby se po žižkovsku ke katolíkům zachoval, a jelikož kníže Liechtenstein onomu vojsku nevelel, ale proň skoro do smrti se utrápil; seznáme ve studiu dalším, kterak nepravdiva jest stížnosť druhá o násilné katolické reformaci. Zdá se pak studium takové nad míru důležité, neboť slovo „násilné obracování“ jest slovo trpké a za dnů našich jakousi nechuť proti Církvi katolické budí, katolické muže ohrožuje, že se k ráznému jednání a hájení víry svaté sotva odváží, ač bez rázného jednání nemnoho se pořídí.

Rozdílu především činiti třeba mezi jednáním *rázným* a jednáním *násilným*; že tehdejší mužové katoličtí rázně smýšleli a mužně jednali, rádi připouštíme, ale že by násilně, jak odpovědníci naši tvrdí, bitím, vyhrožováním, vojskem byli k náboženství, ku zpovědi, k sv. přijímání a k jiným výkonům dohánělí, toho ať platné důkazy uvedou protivníci sami. Tu kde professor Dr. *Gindely* o podobné stížnosti (k r. 1609.) jedná, odpovídá v tato slova: Kdo by tak byl násilně jednal, protestanté nejmenují; na moralní nucení věříme, na žaláře však nic nevěříme, dokud se nám určité případy nepovědí; skromnosť zajisté nebyla přední vlastností protestantských stavů.“ [55]) — Na jiném místě uvádí Dr. Gindely „násilné“ pokusy, kterými prý dle predikanta Jakuba Jacobaei byli k náboženství katolickému přinucováni, že totiž vrchnosti katolické vyhazovaly ubohé

[55]) Gindely, Geschichte der böhmischen Brüder, Bd. II. S. 426. und 375—388.

protestanty psům k roztrhání, že jim uši a jazyk vyřezaly, v podzemních jamách mučily, že prý Jaroslav z Martinic železnými nástroji dal otvírati ústa a Velebnou Svátosť jim vecpal, že šmahem je vyháněly ze dvorův a statků. Na to odpovídá Dr. Gindely těmito slovy: „Se vší určitostí svědčiti musíme, že každé to slovo jest vymyšleno, že to jest hana, která se nejenom vyznavačů katolické víry, ale charakteru celého národu dotýká. Nic, cokoli jsme nalezli v pramenech, — a ty jsou do tří čtvrtin protestantské, nic nám takováto fakta nevypravuje."

Hned potom přináší týž p. professor nové stížnosti protestantů, kteréž úředně císaři Rudolfovi podali; shledalť je po celé zemi České a bylo jich osmatřicet. Při jedné uznává Gindely, že to ovšem novota byla, že totiž na opatství v Emausích, od dávna pod obojí, dosazen byl opat katolický, ale ostatní všecky buď bez odpovědi nechává aneb s mistrnou stručností vyvrací: ku př. stížnosť XXII. a XXIII.: „od několika roků se nám poroučí, choditi na processí, (a nikdo nešel). Knihtiskaři si mají bráti dovolení u arcibiskupa, (a oni tak nečinili)". Při jiných stížnostech odpovídá, že katolíci práva svého hájili a hájiti musili.

Tyto řízné odpovědi professora Gindely-ho na stížnosti protestantů vešly bohužel v zapomenutí, a stížnosti se opakují podnes. Ve přítomném článku se k nim vraťme a poznávejme napřed princip, na kterém mužové katoličtí své rázné a moudré jednání zakládali; pak posuďme stížnosť na řečené „násilí".

Katoličtí mužové věku XVI., kněží i nekněží, sobě netajili, že tu jde o potlačení náboženství katolického v zemi České, tak jako již potlačeno bylo v Sasích, Branibořích, Pomoří, v Dolno-saském kraji, v Dánsku, Holandsku, Švédsku, Anglii, ve Falci, a nyní vší silou že ve spolku Schmalkaldském udeřiti hodlají na zemi Českou, kde beztoho mnohonásobné sekty převahu měly nad stavy katolickými. Našinci se sektářstva hrozili, vědouce a živou věrou věříce, že jediná víra katolická jest víra pravá, mimo niž nelze věčného spasení dojíti; nikdy se nedomnívali, že by víra byla jako víra. O takovém smýšlení svém svědectví dal mladý muž, Vilém Slavata, tenkráte asi ve svém pětadvacátém roce, než přistoupil k víře katolické, jsa posud husitou, a napsal: Rozepře jsem míval a slýchal o náboženství, i přemýšloval jsem u sebe, že možné není, aby všecka pravá býti měla, a že není než jedna víra, skrze kterou jeden svého spasení dosáhnouti má. Katolíci mne svými argumenty usvědčili, Boha jsem prosil, neb víra jest dar Boží. Sektáři jsou noví, pořád se mění, jeden každý chtě za moudřejšího držán býti, něco přidá neb ujme. To od Ducha svatého býti nemůže. Není pravda, že jesuité mne svedli, před blahoslavenou Trojicí dokládám, že jen svědomí mne k tomu vede. Kdo může pokoj dobrého svědomí dostati, když se nikdy žádnému řádnému knězi nezpovídal a od něho rozhřešení nevzal? Rodiče miluji, ale slova Kristova se bojím: Kdo sobě více otce svého neb matky své váží, nežli mne, není mne hoden; pročež, otče milostivý, neberte mi to na tu stranu, jako bych Vás zneuctíti chtěl.[56])

[56]) Obšírněji se o těchto dopisech Slavatových dočteme v knize: Katolická reformace a marianská Družina, doba I., str. 76.—79.; — celé pak dopisy jak otce tak syna vytištěny jsou v Časopise katolického duchovenstva r. 1862.

Tak soudil mladý Vilém Slavata před svým obrácením, a v tom se s ním srovnávali všickni katolíci, že nemůže býti než jediná víra pravá, skrze kterou člověk svého spasení dosáhnouti má, a dle toho s myslí neohroženou náboženství katolické hájili, sektářství se hrozili, ať se jim pěknými slovy slibovalo, ať pomstou hrozilo.

Angličan Edmund Kampian, přišed do Prahy a zamilovav si Čechy jako druhou vlast, vyzýval přátely své, řka: „Ó, požehnaná země Česká! Jak, ty bys se vzdala svatého Václava, zřekla jeho svaté víry? Což skrze něho nemáš na místě pohanských model svatyň Bohu živému zasvěcených, chrámů, v kterých se klaníš Ježíši Kristu, jednorozenému Synu Božímu? — Řekni těm, kteří tě od Církve katolické odvádějí: vraťte mi Václava, vraťte mi Vojtěcha, Prokopa, nebo také Karla, otce vlasti; těm že věříš, jich se dovoláváš, nikoli jakých lehkomyslných kazitelů, nikoli zlopověstného vojevůdce nebo mrzkého odpadlíka, kterýž byl takové sekty, takový rozkol, toliko neplech, neřestí a temných bludů, celou spoustu zloby nanesl do hradeb tvých!“ [57])

Řeč taková zajisté srdnatosti dodávala a tím více platila, že nadšený řečník sám za nedlouho mučenickou smrť za katolické náboženství podstoupil.

Tím, že nový arcibiskup v Čechách církevní věci spravoval, že duchovenstvo světské a řeholní počtem a kázní se zvelebilo, že katolická studia zřízena (čtvero gymnasium a filosofická a theologická akademie), a že katoličtí muži a jinochové v marianských Družinách v jeden bojovný šik se seřadili, ano že i katolické matky a dívky nebývalé vroucnosti v náboženství nabyly: stal se takový pokrok v uvědomění katolickém, že od r. 1605. s neohroženou rázností se opřeli veškerým útokům, jakých kalvinismus a revoluce proti Církvi katolické a proti domu Habsburskému podnikla. Netajme se tím a ta budiž snažná prosba ku všem přátelům katolického dějepisu, by tuto dobu si obrali za předmět studií svých, poněvadž převeliké důležitosti do sebe má, a tím snáze to podnikneme, že nám poslouží knihy, výborně sestavené. Hlavně odkazuji na dvě:

1. Janssen, Geschichte des deutschen Volkes,
2. Dr. Gindely, Rudolf II. und seine Zeit.

Oba píší tak důkladně, že jim v těchto knihách nikdo značnější chyby vytknouti nedovedl.

Janssen líčí mezinárodní revoluce a kalvinské snahy, zabrati napořád všecko, kde co katolického v biskupstvích a klášteřích zůstalo; též, kterak kalvinci podmaňovali si luterány, spolčili se s Turky na záhubu domu rakouského a katolické Církve, a při tom všem té chytrosti užili, že všecku vinu na katolíky sváděli. [58]) Při tom odkazuje Janssen na mnohých místech, kterak ona mezinárodní revoluce měla namířeno na Čechy; Žižka jí byl jako vzorem, a snažila se přátelství s náčelníky v Čechách za tepla udržeti, [59]) a celou zemi Českou od domu Habsburského odtrhnouti. [60])

[57]) P. Rejzek, T. J. bl. Edmund Kampian, hlava IX, str. 110.

[58]) Janssenových dějin vyšlo posavad šest dílů; k účelu našemu dostačí díl pátý: Vorbereitung des dreissigjährigen Krieges.

[59]) Janssen, V. 674.

[60]) Ibid. str. 568., 569.

K Janssenovi se výborně hodí řečená kniha professora Dr. Gindely-ho; kdežto Janssen obšírně jedná o podvratných záměrech kalvinismu a revoluce, líčí Gindely poměry téže revoluce k zemi České, a věci, jaké se tu v Čechách od r. 1600—1612. dály, i každý, kdo těmi studiemi se obírá, z té duše se přizná k výroku, jejž p. auktor ve předmluvě napověděl a v knize důkladně provedl, řka: „Nač všecku váhu kladu, jest, že se mi snad povedlo, poskytnouti obraz zemí rakouských a jejich poměrů k Německu a k jiným předním říším evropským, obraz, který není upraven dle kombinací libovolných, nýbrž na známosti toho, po čem tehdejší knížata a stavovské korporace bažili. — Známe převelikou důležitosť třicetileté války; avšak, kdo tu válku a veškeré záměry její chce správně posouditi: ten sud' ji ve vlastním temeni jejím r. 1608—1611., nikoli 1618—1620."

Boj proti „papežství a katolickému císařství" byl ukrutný, a pravdy ať netajíme, na veškerém severu boj nešťastný; katolíci na mnoze se báli a kteříž se na obranu své Církve odvážili, jsouce od jiných opuštěni, v žalářích a na popravišti hynuli. Tak v Anglii, ve Švédsku, Dánsku, Prusích, v Polsce, v Německu zabrali starodávná biskupská sídla: Míšeň, Merseburg, Naumburg, Brandenburk, Havelberg, Lebus, Brémy, Minden, Děvín a j., a veškeré téměř kláštery tu odpadlictvím, tu zrádou jim propadly: až pak stanuli na hranicích českých, nemyslíce, nežli že „husitská" země k nim se přidá.[61])

Tu pak shledáváme nevyrovnanou zásluhu předních katolických mužů našich, kněží i laiků, že národ náš v míru a pokoji zachovali, klášterů svých a statků církevních kalvinistům nevydali, k pověstnému majestatu ani k malomocnému „narovnání" nepřistoupili, ano svým právě hrdinským slovem „nepodpíšeme" veškeren jeho záhubný dosah překazili, žádného vyhrožování a žádné pomsty se nestrachujíce, jelikož, jak Zdeněk kníže Lobkovic pravil, „proti víře své, bez ublížení svědomí svého, nijakž podepsati" nemohli.[62]) — Tu doznal vrchní agitator cizopanské bouře Kristian von Anhalt, že země Česká jako jedna hráz se jim opře, že nechce žádné revoluce.

Ta jest památná doba v dějinách země České, a kdo, jak professor Dr. Gindely praví, třicetiletou válku správně chce posouditi, ten ji poznávej a sud' v událostech roku 1609—1611.

Jako Janssen a Gindely vypisují zámysly a snahy cizopanských a domácích odbojníků, tak Slavata a Hurter líčí zevrubné práce a snahy mužů katolických, jak Čechů, tak mimočeských přátel domu Habsburků, jichžto studium nám katolíkům takřka nezbytným se zdá,[63]) na důkaz, že mužové tito jednali rázně, ale ne násilně.

S touž rázností domlouval arcibiskup pražský Jan Lohelius císaři a králi Ferdinandovi II., když mu po vítězství katolíků napsal: „Když Vaší cís. Milosti chvalitebné myšlénky k tomu se nesou, aby po dlouhém a záhubném rozkladu v našem království Českém silná a statečná vláda královská se zařídila: stane-li se tak, bude jméno V. C. Milosti slavno na věky. — Mohu pak V. C. Mti poslušně

[61]) Katolická reformace a marianská Družina I. 50.
[62]) Slavata, Paměti r. 1608—1619. díl I., str. 370—371.
[63]) Slavatovy „Paměti" vydal Josef Jireček, v Praze 1866.; Hurter své dílo vydal pod názvem: Geschichte Ferdinand II, jedenácte dílů; ke studiu této doby slouží díl VI—IX.

s pravou a věrnou horlivostí, kterou jsem Bohu a svaté víře zavázán, směle a neohroženě připomenouti, že k zamýšlené velkolepé stavbě náboženství katolického jako za základ poslouží, když V. C. M. k mysli uvede vznešený úřad svůj, kterak jste před Pánem Bohem zavázán, čest Boží a katolické náboženství chrániti, šířiti a za nejdražší klenot pokládati. Na ten účel sluší příklad Vašeho slavného předchůdce Karla IV. před oči postaviti, kterému svaté náboženství tolik na srdci leželo! — Má-li podobně V. C. M. dokonalou vůli, vládu svou k zalíbení Božímu a k rozkvětu katolického náboženství zaříditi, o čemž žádný katolík nepochybuje: nebude žádného prostředku platnějšího, než který sám Bůh V. C. M. podává a do rukou klade, by se teď a budoucně nejednalo jako minule, kde každý opatrnosti vymýšlel — ač to od nepřátel katolického náboženství pocházelo na záhubu pravé víry naší, na záhubu duší; kde se bídácky hovělo, folkovalo, nevšímalo, ovšem na potupu Boží a na úkory našeho svatého náboženství liknavě se jednalo.“ [64])

Velikých nesnází působili predikanté, po bělohorské bitvě v Čechách pozůstalí. Vědělo se vůbec, že byli znamenitými účastníky bouře a že nyní nebude pokoje, ani náboženství katolické že valného pokroku neučiní, dokud oni v zemi budou. Ale s druhé strany se namítalo, že vypovězení německých predikantů urazí kurfirsta saského, věrného posavad přítele našeho, a vypovězení vůbec pobouří obyvatelstvo české a posilní Mannsfelda v Plzni a v jiných krajích vládnoucího.

Váhal tudíž císař a vláda jeho, až biskup Godefridi z Würzburku je k ráznosti povzbudil, řka: „Když nebezpečenství hrozí tu i onde, když s jedné strany urážíte Boha, strpíte-li bludy a křivou víru, z druhé strany urazíte lidi, vypovíte-li protestanty: tu zajisté snáze bude, upadnouti v ruce lidí, nežli propadnouti hněvu Boha živého, z Jehož rukou ani my sami ani Vaše Cís. Milost nás nevysvobodí“. [65]) Taktéž radil papežský nuntius Carafa, a císař odhodlal se k ráznému zakročení.

Mnozí se domýšleli, že mladý král Ferdinand III. s menší rázností v záležitostech protestantů si bude počínati, ale brzy se jinak přesvědčili, když král poslal svým místodržícím do Prahy přípis a je pokáral, že neprovádějí dané rozkazy o nekatolických predikantech a remigrantech, a tlačil na to, by se to rázně provedlo; téhož dne dopsal i arcibiskupovi pražskému a oznámil, že prý v jediném kraji Litoměřickém na 30 predikantů se zdržuje; „račte přihlížeti,“ dokládá, „jelikož ta věc náboženství se týče, ať se ničeho nepromeškám“. [66])

Když pak otec Ferdinand II. zemřel (15. února 1637.) a syn Ferdinand III. nejen jako král český, ale též jako císař římský vládu nastoupil, uznal kurfirst saský Jan Jiří přimluviti se za souvěrce své augsburgského vyznání, dávaje radu, že nejlepší základ veškeré vlády jest láska a náchylnost lidu poddaného ku své vrchnosti, a mladému císaři, vládu nastupujícímu, toho tím více třeba bude, ana domácí vzpoura a zahraničná válka jako v plamenech stojí; to prý se zmírní, když luteráni, jakože se všickni vzpourou neprohřešili, podobně

[64]) Arcibiskupa Lohelia troje dobrozdání k císaři. Archiv arcibiskupský.
[65]) Hurter, Ferdinand II. Bd. IX. S. 222. Carafa, Germania restaurata p. 138.
[66]) Obadva přípisy ze dne 24. čce. 1635. v archivu místodržitelském.

všickni trestáni nebudou, alebrž těm, kteří věrni setrvali, volnosť v náboženství se svolí a kteří se byli vystěhovali, do vlasti se vrátiti smějí, jinak by ze zoufalství snad i k Turkům se přidali.[67])

Avšak zmýlili se, kteřížto menší ráznosti při mladém císaři očekávali; hned při prvním začátku dokázal, že mu asi víra jako víra nebude, a kurfiřtovi v listu odpověděl, který pro jeho důležitosť téměř celý zde podáváme:

„Skoro se Nám z přípisu Vaší lásky chce zdáti, že by láska poddaného lidu a odvrácení všech domácích i zahraničních strastí na jediném připuštění augsburgského vyznání se zakládala. Ale těch náboženství je mnoho, a ti, kteří V. L. obtěžují, jsou husité, pikarté, kalvinisté atd., a jsou politicky a církevně tolik spleteni, že je sotva rozeznati lze. Jakož tedy V. L. v zemích svých žádnému náboženství veřejné volnosti nedává, tak se o Nás nedomejšlejte, že bychom k vůli několika málo vystěhovalcům, kteří se našemu knižecímu domu mnohokráte zpronevěřili a k válečnému požáru, jenž do dnes zuří, nemalou příčinu zadali, celou ústavu svých království zvrhnouti a nová nebezpečenství ztropiti měli. Jakože My hodláme podmínky pražského míru dodržeti: tak žádné říšské kníže nemá na Nás dotírati. Reformaci jsme nezačali jako z nějaké pokuty, jak se snad L. V. domýšlí. Ovšem jsme kázali v některých městech sousedy věrné, kteříž v dobu odboje ve pronásledování upadli, k bývalé hodnosti a bývalému stavu navrátiti; byliť jsme k tomu po královské povinnosti Své zavázáni; a toho Nám nikdo vyčítati nemůže. Tudíž L. V. prosíme, takovým lidem, jenž nebývají leč buřiči ostatních, nevěřiti a navždy je s odpovědí odbyti, že Vám nesluší podle obapolné smlouvy našich zemí do těch věcí se vkládati. Tím sám sebe i Nás takové dotíravosti sprostíte.“ [68]) Podobný, ač mnohem ostřejší list poslal Ferdinand III. markraběti braniborskému, který katolického faráře od kostela v Revicích byl vytiskl.[69])

Podobně pokáral vrchnosti na panstvích Náchodě, Opočně, Novém Městě a Smiřicích, že prý v tamních městech se zdržuje nemálo protestantův, a větší díl úředníků že jsou protestanté. „Déle to trpěti nesmíme; pakli Nás neposlechnete, nemůžeme leč přísných prostředků se chopiti.“ [70])

Takové rázné zakročení ve prospěch katolického náboženství stavové zemští nic těžko nenesli, alebrž na vládu sami naléhali. Tak na sněmě r. 1649., když bylo napřed o zemské dani pojednáno, tento artikul o náboženství k vládě podali: „A poněvadž často jmenovaní stavové na milostivé J. M. C. a Kr. vyhledávání tímto svolením opět, co jim nejvíce možno bylo, učinili, i napotom dále při Jeho Milosti ve všech nastalých potřebách s hotovým vynaložením statkův i hrdel svých ve stálé, nezměnitedlné věrnosti setrvati chtějí a se zavazují. Protož jsou také té ponížené naděje, a na to se cele ubezpečují, že Jeho M. Císařská a Královská je v nejmilostivější mocné a skutečné ochraně své míti, obzvláště pak nad starožitným, pravým, samospasitedlným, svatým, katolickým ná-

[67]) 16. čna, 1637. Archiv místodrž.
[68]) Dne 10. září 1637. V témže archivu.
[69]) 18. kv. 1649. v témže archivu.
[70]) 30. ledna 1651. Archiv arcib.

boženstvím Římským (jakožto nejpřednějším, pevným a hlavním, základním a gruntovním tohoto království privilegio), v kterémž oni stavové dle rozdílných učiněných, upřímných a horlivých kontestací bez proměny živi býti i umříti hotovi jsou, bez ohledu na jakékoli jiné intervencí neb přímluvy dle královské povinnosti své a vykonané přísahy ruku ochrannou držeti ráčí. Actum 2. října r. 1649.“ [71])

Aby zákony takové nezůstaly jalovým slovem, přihlíželi sněmové roků následujících a v poradu brali, kterak by se svaté katolické náboženství v Čechách rozšířiti a zachovati mohlo. „Jelikož zkušenosť učila, že vrchnosti, které svých poddaných s horlivostí reformovaly, z velké části ztratily své poddané, kteříž se na takové grunty táhli, kde s reformací se lavirovalo: pročež se přikazuje, aby v té příčině vyšetřování se stalo a nedbalé vrchnosti pokutu na penězích zaplatily, které peníze se mohou obrátiti na lepší postavení chudobných far“. [72])

Byla-li vláda tak rozhodna, zasloužili jednotliví mužové našeho uznání a slouží nám na pravé potěšení, čteme-li, kterak si vážili pravé Církve a sektářství se hrozili.

Arcibiskup Martin Medek opřel se hned při nastoupení na svůj arcibiskupský úřad (r. 1581.) sektářům, kteří znajíce zmužilou jeho povahu, chtěli jej zastrašiti a proto všelijak jemu vyhrožovati se jali. Medek jim dal odpověď důstojnou řka, „že mi le rád jest hotov, pro obhájení Církve Boží krev svou proceditiˮ. [73])

Nástupce jeho Zbyněk Berka z Dubé se odvážil slaviti provincialní synodu, kterou ve dřívějších časech sektáři po každé byli překazili, tvrdíce, že prý mír obyvatelstva v zemi bude porušen, ač sami ustavičné své sjezdy konali; za téhož arcibiskupa povolán ctih. řád kapucínů do Prahy, kteřížto řeholníci statečně proti sektářstvu bojovali, a lid obecný a šlechtu ve stálosti u víře potvrzovali.

Arcibiskup Karel Lamberg svolával, dokud zdráv byl, přední muže katolické k sobě, vyučoval, srdce dodával; když pak začalo jednání o pověstný Rudolfův majestat a „narovnání“, napsal a stavům katolickým poslal memorial, v němž patrně ukázal, „že artikulové, o které tehdáž spor byl, proti víře katolické jsou a písmem svatým a duchovním právem zapovězeni; pročež že k nim bez dovolení Jeho Svatosti Papežské nijakž od J. Milosti Cís. povoleno, ani od pánův radd k nim raděno býti nemůže. Pakli by od koho něco toho povoleno aneb k tomu raděno bylo, tehdy že s otcovskou výstrahou zjevně protestuje, že každý proto do těžké exkomunikace, duchovním právem vyměřené, upadne.“ [74]) Následkem takového jednání arcibiskupa s muži katolickými nebrali v řečených poradách žádného účastenství, leč někteří nemnozí, kteří k arcibiskupovi nechodili.

Onen majestat nebyl náčelníkům protestantů než jako jedna

---

[71]) Tištěné vydání.

[72]) Actum dne 28. kv. 1654. Artikul ten zachází rázně do podrobna a chová se v plném znění v archivu místodrž. Obšírnější pojednání je podáno v Časopise katol. duchovenstva r. 1875., str. 417. sll.

[73]) Archiv arcib. 26. ledna 1582. Dr. Borový, Martin Medek, str. 7.

[74]) Slavata, Paměti, I. str. 200. 394.

bašta, kterou když dobyli, nic spokojeni nebyli, nýbrž dále a dále, jak prof. Dr. Gindely praví, se dobývali.[75]) Další, a to rozhodný krok se měl státi, když chtěli starodávné katolické fundace a kláštery zabrati, aby protestanté v nich měli stejné právo jako katolíci; ku př. Broumov a Hroby. Avšak opět stál tu neohrožený arcibiskup Karel Lamberg na svém místě, napomínal Rudolfa II. k vytrvalosti císaře hodné,[76]) prosil císaře za audienci jenom „na půl čtvrť hodinky", prosil též arcikníže Leopolda, Rudolfova miláčka, aby mu k takové kratičké audienci pomohl,[77]) a když jí neobdržel, poslal ostrý přípis J. M. Císařské,[78]) psal snažné dopisy k papeži do Říma, aby sám Sv. Otec císaře napomenul,[79]) k tajným císařským radům,[80]) až posléze v těch starostech se rozstonal a umřel. — Taková ráznosť a činnosť muže velmi churavého a jinak sklíčeného zasluhuje zajisté velikého uznání.

O nástupci jeho Bl. Janu Loheliovi není třeba se rozepisovati, vždyť on a opat Wolfgang Zelender vůbec známi jsou, od liberalů nenáviděni, nám vzácní jakožto strážcové, kteří chytré úskoky nepřátel poznali, jim se opřeli a do hrdinské smrti své neustoupili.

V tomto tuhém boji proti sektářstvu stálo katolické duchovenstvo ku svým statečným biskupům, v ráznem přípise císaře a krále svého žádajíc, aby té záhubné svobody náboženství nepovoloval. Aby se nám památný přípis ten neumlčel, tuto jej v obšírném výtahu podáváme:

Vaše Cís. Milosť zdědila království České jako zemi katolickou a přísahala, že vyznavače pod jednou a pod obojí zachová. Nyní pak:

1. O augspurgské konfessi V. C. M. nic nepřísahala; veškeré mutationes in religione (změny v náboženství) nebezpečny vežďy bývaly. Navržená confessio augustana byla již tolikráte změněna, zfalšována, ztrhána a oškubána. Jaký to zmatek v lidu nastane, až každý kollator zavede kazatele podle chuti své?

2. Proč pak se má konsistoř podle Augsburku říditi? Je-li ve článku třetím navrženo, že žádní exteri (cizinci) nemají v důstojnostech povýšeni býti, což nám Augsburk není extera (cizí)? Má-li u víře svoboda býti, že každý zvolí, co se líbí: což si také magistratus (vrchnosti) nezvolí, které se líbí?

3. Žádný služebník nerozkazuje pánovi svému, koho má za radu a služebníka bráti: tedy ani Vaší Cís. Msti nikdo tak poroučeti nemá.

4. Bude to o Čechách divné posouzení; Češi bývají v cizině v úřadech postaveni, tak byl ku př.: Zbyněk Berka administratorem z Řezně: proč ne naopak?

5. Jesuité (snad i jiní duchovní) nemají žádných statků míti. Ale quo jure (po jakém právě)?

6. Dispensationes papales nemají platnosti míti: ale to je v řízení zemském ustanoveno!

---

[75]) Gindely, Rudolf II. Bd. II. S 5. 6.

[76]) „Kaiserliche Standhaftigkeit und Auktoritaet." 18. März 1609. Arch. arcib. Emanata ab ao 1609.

[77]) 11. února 1611. Archiepiscopalia fasc. VII.

[78]) Též 2. února.

[79]) „Non sine luctu nec lacrymis" 25. Maji 1609. „Emanata" fol. 456.

[80]) 8. Nov. 18. Nov. 1609. ibid.

Zdá se, kteří o řečenou svobodu žádají, nedbají o náboženství, nýbrž o duchovní statky, jež omnibus modis (všemožným způsobem) vyhledávají.[81])

Neohrožení kněží katoličtí oné doby byli ve všech důstojnostech, kanovníci, děkanové (biskupští vikářové), faráři, řeholníci, a výtečně se liší od predikantů husitských a protestantských, kteříž u věcech víry záviseli na svých světských pánech.[82])

Za tehdejšího věku se neříkalo, že náboženství není než pro sprostý lid; tenkráte stáli nejpřednější mužové političtí, taktéž professoři na vysokých školách, věrně ku svému svatému náboženství, konali všecky povinnosti, jež jim ukládalo, hrozili se sektářstva. Nepotřebujeme opakovati, co jsme svrchu o císaři Ferdinandovi II. a jeho nástupci Ferdinandovi III., taktéž o českých stavech na veřejném sněmu shromážděných pověděli. Několik příkladů nových tuto uvedeme, novou prosbu přikládajíce, aby se životopisy a monografie téhož způsobu shledávaly a veřejnosti k nemalému užitku našeho náboženství podávaly, a to nejinak, jak v pravdě se dálo. V tom záleží pravá objektivnosť. Katolíci byli rázní, neohrožení, bojácného smlouvání, povolování, lavirování nenáviděli; jakým právem tedy bych směl nejkrásnější skutky a výroky jejich umlčeti neb omlouvati, a ostatek vylíčiti, jakoby přece byli povolovali nebo v sektářstvo se smlouvali? — Líčíce rázné muže v celé moudré statečnosti jejich, sami sebe v náboženském uvědomění posilníme, čtenářové pak v rázném charakteru se utvrdí. Ráznych charakterů časové naši potřebují. Dějepisem takovým zjednáme národu našemu česť doma i před katolickou cizinou. Husa i Žižku nám v cizině dosti vyčítají, a my sami o nich snad až nazbyt se rozepisujeme; tyranské vyhození z okna královských místodržitelův a počátek třicetileté války nám se přičítá, naši emigranté takové sváry vespolek ztropili, „farysejských pokrytců", „vražedníků," „že hanbu činí jménu českému," si vzájem vynadali, až i král anglický zapověděl sbírky jejich i almužny.[83]) Ale o našich mužích statečných, o jejich hrdinském hájení svatého náboženství cizina nemnoho ví, a my sami, bohužel, měli bychom více věděti.

Mám v té příčině skromnou prosbu. Sbírejme material k životopisům tehdejších mužů katolických, sdělujme sobě sbírky ty a případné důležitější podrobnosti v katolických časopisech, až se časem pěkná sbírka shledá, a někdo ji v jeden celek spracuje a vydá.*)

Ku předním mužům, jichžto by si katolický dějepis měl všímati, náleží Jiří Popel Lobkovic, jehož tragický konec je znám; příčina jeho vězení a smrti známa není. Že byl rozhodným katolíkem,

---

[81]) Arcib. archiv, recepta ab ao 1735 (sic).

[82]) Výtečné faráře, děkany, kanovníky a řeholníky oné doby vyčteny shledáme v časopise „Pastýři" r. 1884., str. 231—234.

[83]) Komenského „Ohlášení" proti luteránu Martiniovi a Martiniova „Obrana proti ohlášení". — Katolická reformace a marianská Družina II. 107. seqq.

*) Pozn. redakce. Souhlasíme a Vlastí k podobným článkům ochotně propůjčíme, snažíce se mimo to, aby se katoličtí dějepisci spojili a dle určitého plánu pracovali. Družstvo naše mohlo by časem z fondu katolických spisovatelů platiti sboru katolických dějepisců potřebné písaře a tak stálými ročními subvencemi urychlovati postup prací z oboru tohoto. Známe muže, všemi potřebnými vědomostmi ozbrojeného, jenž by proud tento podporoval, a myslíme, že by hlavně katolická šlechta s radostí uvítala sorganisovaný sbor katolických dějepisců a že by snahám těmto hmotné podpory neodepřela.

svědčí to, co z jeho života víme, že na svých panstvích katolické kněze uváděl, ve svém Chomutově katolické gymnasium založil a právě s fundací katolické university tamtéž se zanášel, když nemilosť císaře Rudolfa II. a dvořenínů jeho jej zastihla, že veřejně a často k sv. Svátostem přistupoval; jest o něm dále známo, že své vlastní knihy špatné neukládal, ale spálil, dokládaje při tom: malo, damnatos cremare libros, ne ego propter libros damnatos ardeam.“ [84]) Známosť tehdejšího zlořádu komorníkův a alchymistův při dvoře Rudolfa II.,[85]) odvaha Lobkovicova, že vystoupil proti těmto alchymistům, kteří prý v něm „velikého nepřítele“ měli, an u samého císaře tlačil na vypovězení podvodníka, předního alchymisty Angličana John-a Dee;[86]) tendenční procesy, jaké se při dvoře Rudolfově na muže odporné, ku př. Liechtenšteina, Žerotína uvalovaly a smutným koncem hned z předu hrozily,[87]) a posléz apologie dcerou jeho Evou uveřejněná — podávají příležitosti, pátrati dále po příčině jeho zatknutí a tragické smrti.

O jeho bratranci, proslulém Zdeňkovi knížeti z Lobkovic, bychom zde již nemluvili, jelikož svrchu napověděno jest o statečném odporu jeho proti návalu sektářství, a více ještě podáno jest ve knize „Katolické reformace v Čechách“:[88]) kdyby nebylo třeba, odpovědíti na výtku, která se mu činí, totiž, že jsa kancléřem, odpověděl císaři Rudolfovi II., „že císař i bez vůle a vědomí papeže duchovních statků zastaviti, zapsati neb i zaprodati může; neboť všecky duchovní statky náležejí prý vedle Zřízení Zemského králi.“ [89])

Výrok ten kancléři Lobkovicovi neprávě se přičítá, neboť:

a) Kancléř nepodává tu úsudku svého vlastního, nýbrž na rozkaz císařův dotčenou otázku nejvyšším úředníkům učinil, a úředníci prý na takové odpovědi se usnesli, jak výslovně dí: „Na milostivé V. C. M. poručení jsou nejvyšším úředníkům zemským ode mne nejv. kancléře věci strany zastavení jistých sum na duchovních statcích předneseny, a oni jsou toho poslušného zdání.“ [90])

b) Lobkovic tenkráte nebyl než místokancléřem; skutečným kancléřem se stal až po jednom roce a třech měsících.

c) Něco zcela podobného se mu přihodilo později, když na rozkaz císaře a krále svého, jsa nejvyšším kancléřem, předložil stavům proposici na kontribuci k obraně čili defensí stavovské. Sám osobně spolu s ráznými katolíky proti kontribuci mluvil, ale když nicméně kontribuce povolena byla, „jménem, na místě a k ruce J. M. C. z kontribuce svolené poděkování učinil“, „majíce nad tím, co jest tu tak v duchovních a náboženství se dotýkajících věcech sneseno bylo, velikou žalosť a lítosť.“ [91])

d) Odpověď, kterou protestantská apologie přináší, sotva jest celá, — pramen svůj necitujíc — spíše se nejvyšší úředníci v uznání svém rozcházeli, jak se jim toho času mnohokráte přihodilo; tak

---

[84]) Crugerius, Pulveres sacri, 28. Maji.
[85]) Svátek, Culturhistorische Studien aus Böhmen, S. 54. seqq.
[86]) Březan, Život Viléma z Rožmberka, str. 269. 270.
[87]) Gindely, Rudolf II. Bd. I. S. 177.; Chlumetzky, Karl v. Zierotin, S. 217.
[88]) I. 85. 86. 88. 89. o jiných Lobkovicech též str. 71.
[89]) Gindely, Povstání, díl I., str. 54.
[90]) Apologie II. stavův království Českého, str. 350—352.
[91]) Slavata, Paměti, I. 404.

ku př. v archivu místodržitelském uloženy jsou protokoly jejich porad ke dni 4. června 1609., kde nejv. purkrabí, nejvyšší sudí zemský a jiní radí, povoliti v něčem, byť na ujmu náboženství se zdálo býti, aby se aspoň hlavní věci zachovaly: proti tomu nejvyšší kancléř (Lobkovic) a jiní uznávají, že laikům nesluší v těch věcech ničeho povolovati, a že jsou proti tomu; podobně ke dni 4. listopadu 1609.: jsou-li kněží podrobeni jurisdikci laikův; někteří nejvyšší úředníci tak uznávali, dovolávajíce se majestatu nedávno uděleného: ale nejvyšší kancléř a purkrabí karlstejnský zase byli proti tomu, jelikož prý kněží stojí k soudu arcibiskupa a konsistoře.

Podobná různosť se ukazovala ve všech téměř poradách, náboženství se týkajících, tak 5. března a 15. března — 14. května.

Vedle slavného rodu Lobkoviců jmenovati sluší rod Martinicův; zvláště byli to: Jan Bořita na Smečně, Jaroslav (1552—1582) a jeho pohrobní syn Jaroslav Bořita, a téhož synové Jiří Adam, Max Valentin, Bernard Ignac, Ferdinand.[92]) Jan Tanner a Jiří Crugerius, jesuité, oba Jaroslavu Bořitovi souvěcí a s ním důvěrně známí, vypravují o slavné audienci, kterouž mladý Jaroslav měl u papeže Klementa VIII., kdežto svatému Otci tři věci slavně přislíbil: 1. že za manželku nevezme než pannu katolickou, 2. že po svém návratu na panstvích sobě poddaných potlačí sektářství, 3. že na sněmích království Českého a v úředních poradách s obzvláštní horlivostí se zastane náboženství katolického. Svatý Otec mu přislíbil, že bude za to obdařen od Boha šťastným potomstvem.[93])

Jak slibům svým po návratu do země České dostál, vypravuje s potěšením Vilém hr. Slavata,[94]) kterýž i dokládá pochvalný přípis, od císaře Rudolfa II. jemu zaslaný v tato slova: „Urozený, věrný náš milý! Ráčíme toho zprávu míti, žeby toho úmyslu byl poddané tvé vedle vůle urozeného Jiřího Bořity z Martinic a na Smečně, rady naší a nejv. kancléře království Českého, strejce, tolikéž i Jiřího bratra tvého, k náboženství starobylému křesťanskému i katolickému, vypudíc z týchž gruntů tvých všelijaké bludy, přivésti. Což my sobě netoliko oblibovati, nýbrž tebe i milostivě napomínati ráčíme, aby v tom takovém chvalitebném a pobožném předsevzetí svém setrval, a nedadouc sobě v tom žádnému překážeti, to vše ke cti a chvále Boží k místu vedl. Jakž jsme pak o tom, aby se i na všech panstvích našich v království tomto tolikéž stalo, jisté poručení důstojnému a urozenému Zbyňkovi Berkovi z Dubé a Lipého, arcibiskupu pražskému, radě naší, věrnému milému učiniti ráčili. Vědouc v tom vůli naši, o tobě pochybovati neráčíme, než že se v tom dáleji jak zachovati věděti budeš.“ — Dán na hradě pražském v pondělí po provodní neděli (15. dubna) r. 1602.[95])

Mladý pán Jar. Martinic (byloť mu teprve 20 let) vší moudrou horlivostí o vypuzení bludův se postaral, ale tak, že svým nepřátelům

---

[92]) Protestantská větev na Okoří záhy vymřela.

[93]) Byltě tenkráte Jaroslav Bořita již jen jediný potomek rodu Martiniců. — Joan. Tanner, Alberti Chanovský, Vestigium Bohemae piae, cap. V. pag. 163. — Crugerius ad diem 21. Novb.

[94]) Slavata, Paměti, II. 149. 150.

[95]) Týž I. 150.

veřejně dosvědčiti mohl: „že jest povlovně s náležitým prostředkem k pravému poznání víry sv. katolické přivedl.“ [96])

Kterak týž Martinic spolu se Slavatou žádnému lavirování a smlouvání se sektáři nechtěli, víme dostatečně, i netřeba dalších dokladův uváděti.

Podobně smýšlel proslavený vojevůdce Albrecht Václav Euseb Waldstein za prvních let svého panství, který se takto vyjádřil: „Herezie a zkažené mravy jsou ona morová rána, která čest a službu Dobrotě Božské povinnou vzdává vrahovi pokolení lidského a lid od Boha Stvořitele docela odvrací.“ [97])

Jan Kavka, svob. pán ze Říčan, obcházel po čtyřech krajích země České a znal lidu a šlechtě tak moudře vyvraceti bludy a předsudky proti katolické církvi, že prý skoro nikdo výmluvnosti jeho neodolal, a potom bez ustání k takovým novým katolíkům kněze posýlal, aby jich u víře utvrdili. [98])

Podobně pánové Zdeněk a Václav Herald, hrabata z Kolovrat, o kterých katolický dějepisec mnohé zajímavé a povzbuzující příklady uvádí. [99])

Vedle duchovenstva a šlechty stáli měšťané v královských městech, tak v Praze samé, kde sousedé katoličtí, jakkoli (1618—1620) radikalní vládou ohrožováni a hubeni, přece věrně setrvali, [100]) při vpádu remigrantův a Sasíkův neohroženě svých katolických chrámů se zastali a r. 1648. hrdinsky za katolickou víru a za vlasť svou bojovali.

Důstojno by bylo dějepisce katolického, sebrati památky a vylíčiti boje, které staroslavné město Plzeň podstoupilo a strasti, kteréž za svatou víru katolickou v hrdinské vytrvalosti snášelo. Když r. 1575. městský písař a učitel „nové náboženství“ zaváděli, [101]) bránili tomu měšťané, sektáře, kteří se vloudili r. 1578., vypudili, [102]) celou akademii katolickou, která (1582) pro morovou ránu nemohla v Praze trvati, i s konviktem pohostili, povýšení na doktorat a jiné akademické slavnosti s nevídaným účastenstvím oslavili, [103]) od řehole dominikánské pro svou u víře horlivosť v „účastenství zásluh“ (in communionem meritorum) přijati byli; [104]) když r. 1618. někteří „uladí“ k revoluci se přidávali, [105]) ostatní se opřeli a Mansfeldovi do svého konečného přemožení se bránili, [106]) začež radikalní vláda chtěla, aby město z gruntu sbořeno bylo a na věčnou památku vyvrácené zůstalo a veškeré obyvatelstvo ven ze země vyhnáno bylo, [107]) kdyby poslancové ostatních královských měst se tomu byli neopřeli. [108])

---

[96]) Týž II. 106.
[97]) Litterae fundationis Coll. Jičínensis.
[98]) Schmiedel, Hist. Soc. Jesu, pars III. pag. 889.
[99]) Schmiedel, historia Soc. Jesu. Parte III. Exempla, §. III. Animarum zelus
[100]) Pěkně to líčí přípis konšelů starého města Pražského ze dne 9. prosce r. 1620. Archiv městský, chaos rerum memorabilium I. 609.
[101]) Archiv. arcib. 23. kv., 20. čce. — 13. srp. 1575.
[102]) Schmiedel, I. 425. 458.
[103]) Ttéž I. 479. 480. — II. 28.
[104]) Rukopis českého musea. — Frind Kirchengeschichte IV. 340.
[105]) Bílek, konfiskace. 1188.
[106]) Skála, historie č. II. 230. a 490.
[107]) Gindely, Povstání, I. 404.
[108]) Skála, III. 73.

Za to byla městu nesnesitelná břemena ukládána; žalostnými přípisy se dlužilo, kde mohlo, peníze,[109]) a s toutéž pokorou, když věřitelové po bitvě bělohorské na své zaplacení tlačili, prositi jim bylo za delší poshovění.[110])

Stejný osud hrozil Budějovicům pro neoblomenou věrnosť k Církvi katolické, ale ubránily se pomocí statečného, vojska císařského; s toutéž ostražitostí bránily se, by se jim sektářství do města nevloudilo.[111])

Dokud v Jičíně převládala většina husitská, potkávala se víra katolická s ohromnými nesnázemi; ale když se těch několik katolických mužův a jinochů v moudré organisaci spořádalo, a dva mučeníci za víru svatou krev svou v oběť přinesli: tu brzy se katolíci domohli většiny, opřeli se útokům remigrantů, a neminulo ani deset let, již vydán byl od městského magistrátu rozkaz, že se v pátek a jiné dny postní nesmí maso prodávati aniž krom výslovného dovolení vařiti; domluvami pak měšťanů Jičínských poznali měšťané z Mnichova Hradiště a v okolí vůbec vznešenosť náboženství katolického.[112])

Podobnou ráznosť oproti sektářství osvědčili měšťané v jiných městech královských, ne méně též poddaný lid na panstvích, jakmile pravdu náboženství katolického byl seznal. Sem počítáme na př. vinníky na vinohradech kolem Prahy, lid to před nedávnem nižádné vědomosti o náboženství katolickém nemající, ano, v holých předsudcích proti němu vyrostlý. Obrátiv se, byl v těchto službách Božích, ve svátostech a slavnostech všecek blažen, sám vespolek se utvrzoval, husitských predikantů, svůdných spisů, tajných (neplatných) manželství netrpěl, zejména od té doby, kdy v morové ráně někteří katoličtí kněží se za ně obětovali, nemocí tou stíženým sloužili, až sami jakožto oběť křesťanské lásky zemřeli.[113])

Noví katolíci na panství Častolovickém a Kosteleckém při všem vyhrožování a vypalování nepřidali se ku vzpouře okolních protestantů, nýbrž postavili se jim na odpor a rozprášili je;[114]) katolíci v Turnově a v Libuni taktéž se nepřidali k odboji Buriana Karlovského — neboť odboj a sektářství za jedno se jim zdálo — nýbrž k vojsku císařskému se přidavše, potlačili vzpouru a zůstali katolíky.[115])

Diví se mnozí dějepiscové naši, proč asi národ český nechtěl míti žádného účastenství ve veliké vzpouře r. 1618—1620., a ve mnohých vzpourách pořád až do r. 1632. hned tu, hned zas jinde strojených?

---

[109]) Prosba k urozené p. Kateřině Šreplové, 16. dub. 1620. Original v bibl. univ. pražské.

[110]) V. Münchner Staatsarch. 26. Mai 1627.; — Saechsisches Staatsarchiv 27. Oct. 1627.

[111]) Pešina Phosphorus, p. 314. 315. a Místodrž. archiv ze dne 7. září 1644.

[112]) Balbin, historia Collegii Jičinensis. MS v Č. Museum.

[113]) Pamětihodné zprávy o těchto věcech chovají letopisové Družiny sv. Isidora v archivu Jiřího knížete z Lobkovic; mnohé zprávy jsou též ve knize: „Katolická reformace díl II. hl. XII. Družina na Vinohradech. — Dva pomníky oněch obětí křesťanské lásky známe, jeden při kostele ve Vršovicích, druhý na Vyšehradě.

[114]) Schmiedel, III. 883, Pešina, Protelum ad ann. 1628.

[115]) Bericht des Oberamtmann Gerard von Taxis an Waldstein, 13. Aug. 1629. Statth. Arch. — Litterae P. Slaninae S. J. ad R. P. Generalem, Balbin Misc. decas I. lib. 4. P. 1. § 129.

Hlavní příčinou asi bylo, že lid z veliké části již byl katolický, a kdo nebyl, aspoň vášnivých předsudků proti sv. náboženství byl zbaven.

Neváhejme tedy, poznávati více a více r á z n o s ť a m o u d r é, m u ž n é jednání předkův svých; ráznosti a mužného jednání jest za doby naší velmi třeba, a kde jich snáze nabudeme, nežli ze příkladů svých otců?

O stížnosti, že prý násilně vůči protestantům si počínali, pojednáme, na základě listin a historických událostí v článku budoucím.

(Pokračování.)

Bílý řád.

Z Norbertinské legendy

od **Františka Kyselého.**

(Pokračování.)

Bez odkladu, třeba zima tuhá
obléká kraj v jinovať a sníh,
vodí biskup důvěrného druha
po samotách k bydlu příhodných,
které zeleň, květ a ptačí pění
z jara divně na zemský ráj mění.

Všady Norbert na modlitbách zvídá
vůle Boží spolehlivý kyn,
biskupu však teskliv odpovídá:
„Nechci do rozkošných samotin;
v poušti toužím nepřístupné, plané
ukojiti srdce rozhárané.

Pustinu, jíž vyhýbá se noha,
upravuj mnich na plodistvý luh;
tam se nepřežije píle mnohá,
svatých bojů neskonalý ruch,
tam, co samotář si těžko staví,
pevný kořen má i výhon zdravý!“

Spěli dál, až do mrazivých stínů
zahalil je divopustý bor;
údol smutný leží v lesním klínu,
lokajíci stoky dešťů s hor,
hnis a plíseň, co tu v žlebích bují,
puchem prostydlý vzduch otravují.

Bahnivý tu, shroucenými kmeny
pokrytý se jeví děsný kout,
vrchů, skalin kruh kol nakupený
světla hřevného tu staví proud;
z poustve hejnem šelem obývané
mor a hrůza nevýslovná vane.

Darmo po lidském se pídíš hlasu,
hledáš blahodatné píle vznik,
jenom pozapadlý z dávných časů
Jana Křestitele kostelík
skrovně divoký dol oživuje;
Praemonstrát kraj opuštěný sluje.

Tesknosť jala Norbertovu duši,
pustiny tak strašné netušil;
s pousmáním biskup ticho ruší:
„O pustině plané duch tvůj snil;
neznám místa již, kam vésti tebe,
v tento kout tě sotva volá nebe.

Norbert váhá v rozpacích a strachu,
křídlo tužeb jeho poklesá;
tu mu v líce šlehne zákmit nachu,
oko pohrouží se v nebesa:
„Pod šerými kostelíka krovy
vyčkám do jitra, co nebe poví!“

Vešli dovnitř. Marno vymlouvání,
záhy biskup v čele družiny
upaluje z hrůzyplných strání
v nedaleký dvorec hostinný;
ustal štěkot, dodusali oři,
Norbert v lázeň modlitby se noří.“

Nestraší ho běsných vlků vytí,
ani závoj noci příserný,
krutá zima nemůž utlumiti
vroucích modliteb hlas důvěrný;
čím dél modlí se, tím mohutněji
bdělé duše peruti se chvějí.

Náhle kostelíka prostor tmavý
prošlehuje divné záře blesk,
na zdi vlhnoucí, strop odpadavý
rozlévaje démantový lesk;
oči Norbertovy zaslepeny,
na tvář upadá jak omráčený.

Procitaje ustrnulý zírá
na zjevení nevídaných krás:
Nadpozemskou postať obestírá
sněžná říza proudy jemných řas,
ježto v ladném sbíhají se toku
pod zářivou stuhu kolem boků.

Něžná tvář jak mírulibá luna
úsměv klidný poji s vážností,
oka blankytného záře slunná
plaje vděkem blahé svatosti,
a kol zlatých, rozvlněných vlasů
krouží hvězdy tajemného jasu.

Pravá ruka lehce přichýlena
k ňadrům, sídlu nejcudnějších vnad,
levice pak volně napřažená
třímá bělostkvoucí, hrubý šat,
v jehož záhyby jak šperky vsety
porozvité liliové květy.

Sladký pohled na líbeznou pannu,
jížto chvějným kruhem opíná
zástup okřídlených nebešťanů
volající: „Salve, Regina!!“
Poznává již Norbert Máteř Páně,
milostně mu kynou její skráně:

„Synu, slyšel Pán tvé prosby vřelé;
údol tento pustý v lůně hor
za ohnisko volí, z něhož stkvěle
vystoupí tvých synů čilý sbor,
ze zrna, jež klíčí ve tvé hrudi,
plody zázračné tu nebe vzbudí.

Rodina tvá v utěšeném vznětu
rozmůže se v obrovitý peň,
jehož ratolesti vytknou světu
blahokojné víry pochodeň,
stoupenců tvých apoštolskou ctností
věkům vyplyne zdroj blaženosti.

K oznaku však spanilosti vyšší,
jež má krásiti tvůj nový řád,
oblékejteż pokorni a tiši
drsný, ale sněhobílý šat,
jaký tuto vidíš, v důkaz ceny
lilijemi z ráje přizdobený!

Nepomýšlej, že se mnohdy sříti
na tvé dílo mračná světa zášť;
bude věrně tvůj řád bílý kryti
zvláštní přízně mojí hvězdný plášť!“
Dozvonily zvuky neslýchané,
Norbert mocným vytržením plane.

Zatím najednou se rozptýlilo
světlé nadpozemské vidění;
tma se tratí, po svatyni milo
jitro veselé se růmění,
zdaleka se valí dupot koní,
zazní roh, zbroj o třemeny zvoní.

Přišel biskup; v pochybách se mračí,
ptá, zda velké tužby splněny,
ale diviti se ledva stačí,
když mu vypráví druh vznícený
slovem živým o zjevení svatém
a jak věštec dopovídá chvatem:

„Nyní vyhledám sbor mladých synů,
aby již, v kraj tento zaštípen,
vláhou Boží jarém u vývinu
skromně bujel v nebetyčný kmen,
který zelenými haluzemi
přivine kus ráje k bídné zemi!“

(Pokračování.)

Luiz Camoes a jeho „Lusitané“.

Načrtnul

Václav Petrů.

(Pokračování.)

Jako v otčině, tak i v poesii jest Camoes zjevem velmi důležitým, i můžeme směle na tomto místě veškerému světu literárnímu vysloviti důtku, že si zasluhuje, aby lépe a pilněji byl poznáván, nežli se dosud dálo. Že se nestal tak populárním jako na př. Torquato Tasso nebo John Milton a jiní proslulí epikové středověcí, toho věru jeho báseň nezavinila, neboť ji můžeme směle postaviti po bok všem epopejím toho věku, neřkuli, že bychom jí v nejedné příčině dali přednost.

Camoesa potkal týž osud, který potkává všecku literaturu portugalskou; řeč její, ač jest pokrevní družicí řečí romanských, zejména pak mluvy španělské, jest jednak pro odlehlost, jednak pro obmezenost a i předpojatost literárnímu světu středoevropskému jen málo známa. Mimo to jest tvořivosti nečetné a nemnohé, a jak Ferdinand Wolf v té příčině dí, více receptivní nežli produktivní. Abychom uvedli aspoň jeden příklad: veškeří lepší epikové portugalští opěvují pouze a jediné bohatýrské skutky svého národa v Indii vykonané, jiné látky epické hrubě ani neznají. Že tu po Camoesovi nesnadno jest vyniknouti, kdož bude popírati.

Literatura portugalská také nevnikla dlouho v lůno národa, jsouc toliko mazlíčkem kruhův učených, dvorských a rytířských. Z ní nevypučelo dílo, jež by se stalo majetkem světovým, jako na př. Danteova Komedie a věčně vtipný román o rytíři smutné postavy

Donu Quixotovi; nejpřednější báseň její, její epos jediný, se pohybuje v úzkých hranicích, obírajíc se skutky národa Lusova na Gangu a Indu, v končinách okrsku zemského dalekých i neznámých, kteréž verše, jakož plyne z věci samé, nejímaly všeho člověčenstva, nýbrž mluvily toliko k srdci národa portugalského, a to jen na čas poměrně dosti krátký.

Luiz Camoes jest jediným heroem Musy portugalské, a básně jeho se nesou krok za krokem s jeho životem a osudy. Co vykonal sám, jest odleskem skutků jeho národa, život jeho jest spolu i nejlepším komentarem jeho básní.

Pro svůj národ jest Camoes důležit z příčin nejedněch. Na předním místě mu náleží zásluha, že pošinul národní vědomí na výši, jíž vůbec dosáhlo; nejsa toliko Portugalcem dle rodu, byl i pěvcem svého národa, jenž si byl vědom své velikosti a jenž žil v domněnce tou dobou ovšem oprávněné, že jím bude založena světová monarchie. Camoes nestaví na odiv jenom staré dějiny portugalské v hávu poetickém, nýbrž zabíhá dále, dále nazpět do dalekých mythův a bohatého zdroje romancí rytířských. Jeho zásluhou jest také, a ta jest věru nenepatrna, že učiněna jest přítrž dalšímu drobení řeči portugalské v podřečí neboli dialekty, a že zachována jest v Portugalště jednota jazyková, i když upadla země v porobu španělskou, a mluva její hlaholila toliko v lidu obecném.

Camoes viděl klesati národ svůj s výše slávy v ponížení. Právě zde opěvá veliké jeho skutky, trpce si stěžuje, jak velice zanedbána jest věda. Přes to se pořád ještě kojí nadějí, že se stane vlasť jeho pátou velmocí evropskou, ke kteréž myšlénce se vrací zas a zas. Tak praví ve zpěvu I. stanci 24., že národ jeho

„zastíní, co mocné říše kdysi byly,
Asyr, Peršan, Řek a Říman učinili".

Ve zpěvě II. 44. dí již zjevněji;

„Skutky Říma, činy Řecka povyblednou
před rekovstvím slavných těchto bohatýrů
dalném na východě u nepřátel víru."

Ve zpěvu VII. 14. pěje o kmeni Lusově:

„Africe jak podél břehu rozkaz dává,
jak v Asii zvůli v řády mění,
v čtrtém světa díle, novém, jak pluh třímá,
díl-li pátý jest, i s něho roušku snímá."

Luiz Camoes se narodil r. 1524., což vysvitá ze seznamu osob, které se v letech 1550—1643. vypravily do Indie, aby tam konaly vlasti portugalské služby. V těchto listinách jest zapsán Camoes jako muž pětadvacetiletý. Dle jiného podání se praví, že se narodil r. 1517., avšak zpráva ta se nezakládá na pravdě zaručené.

Jako o rodiště Homerovo hašteří se i o rodiště Camoesovo více měst, mezi nimiž hlavně Lisabon, Coimbra, Alemquer a Sautarem; každé uvádí své důvody, avšak ku pravdě se nejvíce podobá, že byl Lisabon kolébkou básníkovou. Manoel Correia Montenegro, souvěký spisovatel a básník, praví výslovně, že Camoes se narodil v Lisaboně, a muž ten byl našeho básníka přítelem.

Co se původu Camoesova dotýče, dokázalo se, že pocházel z rodiny básnické, a že byl nejeden z jeho předků pěvcem. V kancioneiru knihovny vatikanské se dočítáme patera kanzon troubadoura Jana Nunesa Camoesa. Čtvrtý předek našeho básníka byl Vasco Pires de Camoes, jméno v dějinách básnictva s dostatek proslulé, jenž přišed z Galicie do Portugal bojoval s Ferdinandem proti Jindřichovi II. Kastilskému. Týž se jmenuje jedním z předních pěvců, kterými byla v Galicii poesie k novému rozkvětu přivedena. Měl tři syny, z nichž byl druhorozený Jan Vaz de Camoes pradědem básníkovým. Děd jeho se nazýval Antonín Vaz de Camoes, měl za choť příbuznou Vasca de Gamy a byl r. 1505. kapitanem námořním. Otec jeho konečně Šimon Vaz de Camoes vedl život dobrodružný, i narodil se, jak se podobá, v posledních letech století 15. a r. 1523. pojal za manželku Annu de Sá e Macedo.

Když pak r. 1527. vznikl v Lisaboně mor, utekl se Šimon nepochybně jako mnozí jiní občané do Coimbry, a tam prožil básník náš prvá léta blaženého dětství, „jsa vesel a spokojen a radosť maje ze života,“ jak o tom ve čtvrté kanzoně sám vypravuje. Tam se nepochybně seznámil také se španělským básníkem Jorgem de Montemayor,[1]) jenž jsa o tři léta starší pěje, že trávil mladý věk svůj na březích řeky Mondega. Později pak r. 1552. byl přátelský svazek mezi oběma básníky obnoven.

Okolo r. 1537., tedy deset let po svém příchodě do Coimbry, počal se mladistvý Luiz Camoes oddávati na studia. Z jeho spisů lze poznati na první pohled, že nabyl hlubokého vzdělání klassického, a že vědomosti tyto nejednou překážejí pružině a vzletu básnického ducha jeho. Středištěm klassických studií v Portugalště té doby byly školy kláštera sv. Kříže — (Santa Cruz) v Coimbře, jež navštěvovala všecka šlechta, a kde si i Camoes učinil mnoho známostí s vynikajícími jmény, mezi nimiž i se syny básníka Luiza Silveiry, Gonzalem a Alvarem, z nichž prvému věnuje čestnou vzpomínku v X. 93.:

„Hle, tam říše Benomotapa se snuje,
kde se černoch divý beze šatu hostí,
kde Gonzalo pro krev Krista podstupuje
smrti hrůzy bez průtahu a s radostí.“

První verše, jež Camoes skládal, svědčily ujci jeho Bentovi de Camoesovi; byla to elegie opěvující utrpení Kristovo, skládaná vkusem té doby a tudíž i plná mythologických přívěskův a nálepkův. Básni jest předeslána věnovací znělka, a celek poskytuje svědectví, jak přemrštěně se konala tehdáž studia klassická, a jaký nešvar se prováděl s mythologickými jmény řeckými a římskými.

Ale již již se chystal veliký převrat literarní, a poesie italská si dobyla rozhodné nadvlády; na přímluvu Dona Manoela Portugalského jakožto přítele našeho básníka přeložil Camoes Petrarkovy „Trionfi“, z jejichž poznámek si lze utvořiti jasnou představu, jak

[1]) Jorge Montemayor se narodil nedaleko Coimbry v městečku Montemayoře, od něhož jméno přijal. Nejprve byl vojínem, potom se oddal Musám a zemřel r. 1561. v Turině po souboji. Složil mimo jiné proslulý román pastýřský „Dianu“, jenž se dodělal úspěchu veleznačného, byv do nekonečna napodobován a překládán. Líčí výborně city řečí obraznou, bohatou, k srdci mluvící.

dokonale znal staré dějiny a jak hluboko a důkladně prostudoval provençalské básníky. Ze všeho plyne zřetelně a jasně, že na poetickou jeho činnost měli největší a přímo rozhodný vliv básníci italští.

Ještě jako student na universitě složil Camoes podle vzoru Plautova dramatickou hru „Amphytrioni", jež se provozovala v Coimbře při akademické slavnosti. Jest skládána způsobem, jejž si oblíbil a pěstoval básník Gil Vincente,[2]) a hlavní zásluha její na tom se zakládá, že se nese řečí národní a metrem národním, čehož dosud o slavnostech učených nikdy nebývalo.

Na universitě dosáhl Camoes důstojnosti jako „bacharel latino."

Asi r. 1542. opustil Coimbru. Důkladné vzdělání mu proklestilo cestu ke dvoru, kde jako mládenec osmnáctiletý se dovedl i ve společnostech nejvyšších velmi obratně pohybovati. Tehdáž se pěstovalo v Portugalště ve kruzích dvorských jako po vší Evropě západní vůbec klassické vzdělání s pravou manií; mluvilo a psalo se pouze latinsky, ba i dvorské dámy o závod družka družku předstihovaly, která se lépe vyzná ve starých jazycích a románech rytířských. Také se při dvoře všeobecně básnilo; dámy ustanovovaly hesla, jež pak se rozpřádala až do nejnepatrnějších subtilností.

V té době vznikla nejedna báseň Camoesova, byvši složena z popudu dvorských paní. Milostné toto titěrkování na dvoře lisabonském nemělo však na štěstí na mladistvého Camoesa žádného vlivu hlubšího; teprve když spatřil jednoho dne ve průvodě královny Kateřiny spanilou dámu, stala se s ním pojednou změna. Skládaje pak milostné znělky bral se šlépějemi Petrarkovými. Úplné jméno dívky té znělo „Dona Catharina d' Alhaide", a básník je zvrátil v anagram „Natercia". Náhodou žily tehdáž při dvoře dvě dívky téhož jména, z nichž se nechtěla ani ta ani ona znáti k tajemství Camoesovu, a jak se zdá jejich vlivem a působením vznikla proti básníkovi při dvoře mocná strana, jejíž nejnebezpečnějším a zároveň i nejsprostším členem byl zlověstný básník Caminha, který pronásledoval pěvce našeho způsobem skutečně bídným, upíraje mu ve svých epigramech nejen poetické nadání, nýbrž veškero vědění vůbec. Titěrné a malicherné duše rády nevraží na ducha velikého, ale úspěchy jejich nemívají dlouhého trvání. O Camoesovi se již touto dobou vypravuje, že byl básníkem velmi proslulým, neboť prý na něho s uctivostí prstem ukazovali, kdykoli se objevil v ulicích lisabonských. A přece nenapsal Camoes do té doby ještě nic jiného leda verše pro dámy, které ho za ně požádaly, a některé popěvky milostné Manoelovi Portugalskému pro Františku Arragonskou, které v rukopisech 16. století obecně se vydávají za plody Manoelovy.

R. 1545. složil dramatickou hru „Král Seleucus" (El Rei Seleuco), která se měla provozovati o vánocích v domě soukromém. Jak se v prologu sám přiznává, vykonal Camoes celou práci za tři dni. Látkou se táhne hra k lásce Stratoniky a Antiocha, jejíž zpracování již z Petrarky bylo známo. Lid spatřoval ve hře jakousi tendenci časovou, poněvadž obsahem stavěla na odiv krále Manoela, který se právě po třetí oženil, pojav za choť nevěstu svého syna.

---

[2]) Gil Vincente, básník španělský (r. 1480—1557.), skládal hry dramatické, zejména příležitostné a k rozličným slavnostem církevním, jež sluly „autos". Jsou to práce větším dílem genialní a poetické. Také skládal veselohry.

Jest na jevě, že i tato báseň přispěla k pádu Camoesovu měrou vrchovatou. K tomu ke všemu se ujec jeho Bento se dvorem rozkmotřil, otec Naterciin si stěžoval u krále do opovážlivosti básníkovy, že opěvá nedovolenou lásku k jeho dceři, výčitky Caminhovy a jeho porok jízlivý, že zavádí Camoes novoty v oboru poesie dosud neslýchané: vše to snášelo kamének za kaménkem k jeho hrobu. Tak byl ode dvora vypověděn, ale kam by se měl uchýliti, ustanoveno mu nebylo.

R. 1546. se tedy rozloučil s kruhy, s nimiž srdce jeho tak vřele srostlo, a odešel jako druhdy Ovid do vyhnanství. První kročeje ho vedly do Coimbry. Nějaký čas se odebral také do Santarema, odkudž pak se přesídlil do vísky Pugnety, vedle níž stál nedaleko dominikánský klášter Pedogram, jenž mu býval častým a milým útulkem. Když mu počátkem roku 1547. zemřel ujec Bento, odhodlal se básník náš vyhledati si zaměstnání síle a schopnostem svým přiměřené, i vstoupil do vojště afrického, jež se chystalo k boji s Maury. Vojsko portugalské oblehalo tehdáž Mazagam,[3]) k němuž se tehdáž obracela veškera pozornosť obyvatelstva domácího. Camoes se kojil blahou nadějí, že ve vřavě válečné zapomene na smutné zkušenosti a na trpké zklamání života dvorského, a že budoucnosti jeho se otevře nová dráha. Než ani tu se mu nedařilo, jak sobě přál. Usadil se v Ceutě, odkudž poslal příteli svému při dvoře, mladistvému Antoniovi de Noronha, druhou elegii, v níž si stěžuje, že nedochází ve vřavě válečné žádouciho míru. Spatřil k nemalému zklamání svému, že jest heroická doba národa portugalského již ta tam, i běduje a naříká, že rekovnosť národní hrubě poklesla a že se jeví jen jako planá ješitnosť a nadutosť.

V Ceutě pobyl Camoes dvě léta, ale četným jeho přátelům se nepodařilo vymoci u dvora, aby bylo zrušeno jeho vypovědění. V půtce s Maury, v níž se Camoes neohroženě s nepřátely bil, poranila nepřátelská střela pravé jeho oko tak, že o ně přišel. Přes to se nevrátil domů, nýbrž setrval při výpravě. Na půdě africké se účastnil podniků nejnebezpečnějších, a když bylo r. 1549. konečně jeho vyhnanství zrušeno, navrátil se do Lisabonu jakožto hrdina neohrožený.

Téhož léta zemřel v Indii místokrál Jan de Castro,[4]) jehož důstojnosť byla propůjčena Alfonsovi de Noronha,[5]) ujci řečeného již Antonia, i zdá se býti ku pravdě velice podobno, že si nový místokrál předcházel Camoesa jakožto vojína udatného, aby se s ním odebral do daleké Indie. A čeho se mohl ubohý pěvec doma také nadíti? Místo aby byl přijat s otevřenou náručí a aby byl vyznamenáván přízní dvorskou, potkal se se starou záští, ba i z jeho oka, známky osobní neohroženosti a vzácné rekovnosti, tropili sobě přímo žert a šašky. A že i dámy v řemesle tomto měly své účastenství, vyčítáme z jednoho jeho rodondilů, ve kterém ho nazývá jistá paní „obličejem bezokým“.

Camoes dal se tedy naverbovati do Indie. Z jara r. 1550. měl opustiti vlasť na lodi St. Pedro dos Burgalezes, ale ta byla náhodou ve stavu tak povážlivém, že bylo nevyhnutelně potřebí ji opraviti.

[3]) Nyní přístav a tvrz v alžírské provincii Pranu.

[4]) Čtvrtý místokrál indický od r. 1545. Básník se o něm zmiňuje I. 14. a X. 67—72

[5]) Zemřel po krátké době.

Z příčiny této a snad i z mnohých příčin jiných nevydal se Camoes na cesty, pobyl v Lisaboně až po rok 1553., poněvadž se nepochybně nadál, že přese všecko překoná závistivé dvořany a chvástavé nedouky a že sobě nakloní nástupce trůnu Jana, jenž jsa velikým přítelem umění básnického, zejména si oblíbil italské cinquecentisty.[6]) Tehdáž totiž panovali sousední Španělové nad Sicilií a královstvím Neapolským, pročež se často a živě stýkali s národem italským a bohatou jeho literaturou. Španělští úředníci byli ustanovováni v Italii, básníci se tam odebrali na studia a seznamovali se takto s plody vzácné Musy italské.

První, jenž klestil cestu ve Španělích literatuře italské, byl básník Jan Boscan.[7]) V Portugalech stáli v čele tohoto rozruchu poetického Saa de Miranda[8]) a Antonio Ferreira,[9]) kolem nichž se sestoupila na universitě Coimberské škola básníkův učených, jejichž plody nedocházely sice v lidu ohlasu, ale kníže v nich spatřoval velikou rozkoš. I nadál se Camoes, jemuž dalo potomstvo hrdé jméno „knížete básníkův", že si dobude aspoň mezi pěvci řádu třetího nebo čtvrtého přízně velikomyslného prince, jenž dovedl spíše nežli kdo jiný nadání a schopnosti jeho oceniti. Ale zmýlil se. Ničemní utrhači a rýpalové hanobili za zády čest básníkovu, nedavše mu ani příležitosti, aby se očistil z výtek hrubých a utrhačných. Zlověstný Caminha šlehal svými epigramy po „velikém básníkovi", a souvěký básník Lopez Leitam ho nazývá za to pěvcem „Musy Homerovské a mantovské",[10]) ze kteréž poznámky můžeme souditi, že Camoes již tehdáž se zabavoval myšlénkou sepsati „Lusitany", ač nebyl-li již tehdy s prvým zpěvem hotov. Neboť se zachoval z r. 1557. v rukopise Luiza Franca opis prvního zpěvu Lusitanů, tedy v době, ve které dlel Camoes v Maka-u na břehu čínském v proslulé sluji své. Tehdáž byl zpěv tento nadepsán „Elusiadas", a poněvadž valně se odlišuje od textu nynějšího, jest na snadě domněnka, že byl složen ještě v Portugalech. (Pokračování.)

---

[6]) Cinquecentisté jsou italští básníci, malíři a umělci vůbec, kteří žili v 16. stol. (cinquecento); ve stavitelstvu představují italskou renaissanci.

[7]) Narodil se v Barceloně ke konci 15. stol., byl později nějaký čas vychovatelem známého Alby, žil pak svým studiím a zemřel r. 1540. Seznámiv své krajany s měkkými formami poesie italské stal se obroditelem básnictva domácího, neboť byl básníkem skutečně nadaným.

[8]) Saa de Miranda se nar. r. 1495., studoval práva, cestoval po Španělsku a Italii a z lásky k básnictví se odřekl mnohého stkvělého nabídnutí. Zemřel r. 1538. Skládal idylly, znělky, hymny, písně, balady, epištoly a pokládán jest za zakladatele dramatiky portugalské, v níž mu byli vzorem Plautus a Terentius.

[9]) Antonio Ferreira se nar. r. 1528. v Lisaboně, žil při dvoře a zemřel r. 1569. morovou ranou. Nazývají ho portug. Horacem, neboť výborně napodoboval staré klassiky. Složil mnohé básně, mezi nimi i truchlohru Inez de Castro a veselohru Comedio de Ciaso (žárlivec), jež jest nejlepší jeho prací.

[10]) T. j. Vergiliovské.

Biskup Moyses, otec národa slovenského, a Matice slovenská.

„Ach, ta slovenčina —
svatá řeč, to vím,
ta jazykem věru
není světovým,
jestli se však v nebi anděl
zpěvem Bohu vděčí,
nesmí on mu jinak zpívať,
než slovenskou řečí!“
(Ad. Heyduk.)

Mezi statné hrdiny národa slovenského, kteří se ujímali zvučné slovenčiny, aby zpěvným jazykem domácím pozvedli zanedbaný národ slovenský, do prvé řady vpřed řadí se právem vždy tato slovenská trojice: L. Štúr, Mich. Mil. Hodža (ta skála a stkvělá duha Tater) a dr. Jos. Mil. Hurban. Lid sám těchto svých buditelů a křísitelů na Slovensku si pojmenoval „národním trojlístkem“, jehož údělem bylo do úmoru pracovati, strádati a za lid slovenský trpěti.[1]) Okolo nich ve skupině září ostatní jasné hvězdy slovenské.

Vůdcové tito a ostatní buditelé slovenští chtěli toho se dodělati, aby Slováci mohli důstojně vřaditi se mezi ostatní vzdělané národy zámožné a rovnoprávné ve společné vlasti uherské. Na ten účel r. 1844. M. M. Hodža a jeho národní vrstevníci: L. Štúr, K. Fejérpataky z Klačian, Ct. Zoch, M. J. Hurban, Dr. J. Guoth, J. Plech, L. Hroboň, J. Bysterský, J. Srenka, J. Francisci, J. Ondruš atd., hlavně tím donuceni, že nemohli dožebrati se želaného povolení na vydávání politických novin, na Slovensku založili „Tatrín“, t. j. matici neboli spolek literárný, jenž měl vydávati dobré knihy slovenské a podporovati chudé mladíky na studiích, pak umělce a průmyslníky. Napřed si zašli ke slovutnému básníku J. Hollému na „Dobrú Vodu“, jenž jim k podniku zamýšlenému dal své požehnání (Sl. Phl'd. II. 557.) Potom starší pracovníci dne 26. srpna 1844. v Liptovském sv. Mikuláši chutě dali se do práce, a mládež okolo nich shromážděná přepisovala jejich úrady, stanovy a připravené příhlasy k národu či „Pozvanie k Tatrínu“, jehož slova byla tato:

---

[1]) Jejich spisy v slovenčině jsou hlavně tyto: „Nárečja slovenskuo“ alebo potreba písaňja v tomto nárečí, od L. Štúra. V Prešpurku 1846.

Hodžův „Vetín o slovenčine“. V Levoči 1848. „Dobruo slovo“, Slovákom súcim na slovo. V Levoči 1848. „Epigenes slovenicus.“ Tentamen orthographiae slovenicae studio Michaelis Miloslavi Hodža. Leutschoviae (= v Levoči) 1847. — Život Hodžův popisuje časopis „Sokol“. V Skalici 1863. (roč. II. st. 436. 458.), kdež o něm praví: „Životopis M. M. H. je tak rečeno výťah dejepisu národa slovenského v tomto ¼storočí, lebo neni žiadného deju a podniknutia pre dobro národa, v ktorom by H. činnú účasť nebol bral, a neni žiadného utrpenia pre národ, v ktorom by sa jemu najvätšia účasť nebola za podiel' dostala“. —

Hurban na obranu slovenčiny hlavně vydal: „Českie Hlasy“. Novému dorostu pak jeho pérem se zobrazuje „L'udevít Štúr“ ve Slov. Pohl'adoch, počínaje ročníkem I. (1881.). Vyličuje tam nejen Štúrovu povahu a rozsáhlé podniky jeho, leč popisuje zároveň i tehdejší dobu ze života slovenského, pokud paměti Hurbanovy sahají. Kdo chce život slovenský „za štúrovčiny“ spravedlivě posuzovati, najde tu hojně staviva a dokladů z té doby věrně posnášených. — Hurbanův život krátce popisuje podrobná: „Památka Dra. Josefa M. Hurbana“. Sostavil Josef Skultéty. V Turč. sv. Martine 1888.

„Považujúc opustený stav slovenského národu a obzerajúc sa na počínanie nejedných, ktorí by radi na úhore našom sami orali, sami siali, sami žali, zrekli sme sa mnohí Slováci hneď listovne, hneď osobne, že musíme niečo pred seba vziať, čoby ku národnému nášmu zveľadu smerovalo, aby nám nemohlo ukazované byť na to, že Slováci sami pre sebä nič nepočínajúc k tým, ktorí sa čerstvo na svojerodnom poli obracajú, pripojiť sa a v nich zahynúť musia; a čoby nás ani ohľad tento na položenie naše k tomu neponúkal, sama vnútorná potreba k tomu nás núti. Poddajme sa žiadosti a túžbe ducha, ani neprotiviac sa jeho vláde, ani jej nevyhybujúc, ináč v nesláve a necti mrzko zahynieme. Mnoho slov netreba; dosť je na tom, že kto len čo to cíti jako Slovák, musí uznať, že je svrchovaný čas, aby sa pre slovenský národ a život niečo po slovensky začalo.

V úmyslu tomto srovnávajúc sa pohovorilo nás viacej o tom a ustanovili sme jednotu „Tatrín“ nazvanú, ktorej uriadenosť, ako je: cieľ, konavosť, správa jeho, jaké práva a povinnosti údov jeho, — tuto Vám, titulu svojho hodný Slovák, posielame, s tou prosbou a nádejou, že k nášmu Tatrínu pristanete, a jako Stálec skutočným jeho údom budete. Na znak a záväzok osobný Váš pošlete nám vlastnoručný úpis na to, že zákony tieto s povinnosťami a právami za svoje uznávate, beriete: ktorý úpis my s národnou úctou a s tým hlbokým presvedčením prijmeme, že Vaša láska k slovenskému národu, sama ona jediná, bude i najsilnějším hnutím účinlivej účastnosti Vašej, jak obecne na svätej veci našej, tak zvlášte na spolku tomto za dušu svoju tu samú svätú vec majúcom.

Dané v Liptovskom Svätom Mikuláši, dňa 27. srpna 1844.

Michal Miloslav Hodža, Prednosta; Gašpar Fejérpataky z Klačan, Počtovník; Ľudevít Štúr, úd výboru; Miloslav Jozef Hurban, úd výboru“.

Tatrín byl elektrickou jiskrou, která projela mrtvé tělo lidu slovenského.

Schůze Tatrínské bývaly kočovné. Nejstkvělejší „sednica Tatrínská“ r. 1847. dne 10. srpna shromáždila se do Čachtic. Byla to IV. hromada valná, k nížto ze 12 stolic uherských dostavili se účastníci. (Cf. Letopis Mat. Slov. roč. I. 1864. st. VI.)

Ale Tatrín marně se ucházel o vládní potvrzení. Nejpřednější mužové z národa slovenského, katolíci a evangelíci, ve vyslanstvě donášeli prosby do Budína a do Vídně, doporučujíce Tatrín a dokazujíce jeho nevyhnutelnou potřebu pro národ slovenský. Ale všecko nadarmo. (Cf. Slov. Phľd. II. 560. Letopis Mat. Sl. I. VII.)

Než očekávané potvrzení Tatrína Slováci sobě vychodili, rázem přikvapil osudný rok 1848—9., a s ním do hrobu klesly šlechetné snahy „Tatrínem“ tak překrásně obuzené.

Tatrín zanikl[2]) dříve než v úrodnou půdu národa slovenského zavzati se mohly hlubší kořeny jeho. Zašel jako dřívější jeho předchůdcové československí: Bernolákovo a J. Fándliho „Učené slovenské tovaryšstvo“ z roku 1793. B. Tablicova a Palkovičova „Slovenská

[2]) Universálnou dědičkou po † Tatríně měla býti „Matice Slov.“. Ale po Tatrínu neostalo žádného majetku. Rozličné listiny od r. 1844—1847. po Tatrínu ostalé do sbírky matičné odevzdal Ct. Zoch ve IV. sez. výbor. dne 6. dubna 1864. (č. 28.)

literární společnosť Baňská“ z roku 1812. „Spolek milovníků řeči a literatury slovenské v Pešti“ z roku 1834. Martinem Hamuliakem založený. (O něm viz v Sokolu II. 1863. v Skalici st. 6—7. „Martin Hamuliak.)

Ač bouřná doba koncem let čtyřicátých zahatila a ochromila blahodárnou činnosť Tatrínovu, tož vzkříšenou slovenčinu pohroma tato nedovedla udusiti. Slovenčina stále vlévala život do žil obuzeného lidu slovenského, ač pro tehdejší bouřné doby Slováci ještě nemohli sobě nikde upraviti potřebného středu pro kulturné snahy národa slovenského. V červnu r. 1851. opět tito národovci slovenští: J. Kollár, K. Kuzmány, M. Štefko (obchodník ve Vídni, jenž sám chtěl dáti na kauci 5000 zl.), D. Lichard a J. Záborský podali prosbu, aby směli založiti „Matici Slovenskou“. Chtěli pouze, „aby jim dovoleno bylo rodáky své hlasem veřejným v časopisech k založení „Matice Slovenské“ vyzvat a celou tuto záležitosť prozatím spravovat, až by přihlásil se počet údů k sesbírání kapitálu 5000 zl. stř. potřebný, ve kterémž případě by pak Matice o potvrzení stanov prosila a po dosaženém schválení jejich k volbě správy přikročila.“

Ale ježto v Uhrách tenkráte byl stav obležení, proto c. k. náměstnictvo uherské jim oznámilo, že „na ten čas“ jejich prosbě vyhověti nelze. Teprve po trudných námahách za dlouhý čas mohli slovenskému lidu založiti jeho „Matici“. Stalo se to až Jeho apoštolské Veličenstvo, nejmilostivější císař pán, r. 1860. všecky národy ve své rozsáhlé veleříši prohlásil za rovnoprávné. Tu teprve též lid slovenský mohl si založiti své „ohnisko, z ktorého pochodí i horúca láska k národu i plameň národnej osvety“ (praví Sasinek).

V Matici zableskla ranná zora novému životu slovenskému, a zároveň mezi nejpřednějšími dělníky slovenskými na národa roli dědičné objevuje se tu na prvém místě nové jméno. V čele slovenského lidu stojí tu biskup Moyses, otec národa slovenského. Biskup Moyses a Matice byli do vedna jako dvě odnohy na stromě se svým kmenem srostlé a lidu slovenskému byl Moyses, čím je zručný generál svému vojsku, za něhož všecí podřízenci jeho s ochotou rádi svůj život dávají v žertvu. Hlavně údové Matice k němu se tulili, stojíce mu po boku jako hvězdy rozestavené okolo slunce: „Daroval sa nám,“ dí Sasinek, „aby tuna prebýval medzi vďačnými údami Slovenskej Matice, jako slnko medzi hvezdami naroda“. Sám pocházel z lidu a proto taky opuštěného a zuboženého lidu svého až do posledního vzdychu vždy otcovsky se ujímal a mluvil za svůj lid před světem, před úřady a před samým trůnem. Tuto ryzí povahu jeho srdce šlechetného František Sasinek v řeči pohrobné výtečně naznačil potomstvu touto jadrnou větou: „Zaoberal sa behom celého života svojho s tou myšlenkou: jako povýšiť dobrý ľud náš z biedy a prachu?“ Že tu ničeho nemluvili jsme na plano, dotvrdí se nám jeho vlastními slovy a skutky.

Život biskupa Moysesa.[3])

(Podle Sokola I. (1862) str. 44 sq.)

Štěpán Moyses narodil se na Slovensku dne 24. října r. 1797. z rodičů selských ve Veselé, neveliké vesnici slovenské při Váhu v Nitranské stolici.

Otec jmenoval se Štěpán a matce bylo Anna, rodem Masarovičova. Otec mu zemřel, když Štěpánovi sotva bylo několik měsíců, a jak mu šlo na sedmý rok, zemřela i matka.

Proto sirotu si vzal jeho příbuzný Ondřej Jelenčík (úřadník Revay-ovský), jenž dítek neměl a už i Štěpánovu matku vychoval. Z vesnické školy Štěpán přišel r. 1806. do Trnavy na hlavní školu, kde i r. 1813. s výborným prospěchem gymnasium dostudoval a v měsíci září v Trnavě stal se klerikem arcibiskupstva ostřihomského a na lyceu arcibiskupském dokončil tam studie filosofické. Potom na studie bohoslovné poslali Štěpána do ústředního semináře Pešťanského.

Než přišel do bohosloví, kromě mateřského jazyka slovenského neznal jiného jazyka živého. Jazykem vyučovacím ve školách byla tehdáž jen latina. — V semináři Pašťanském pak přiučil se jazyku německému, maďarskému a francouzskému. Na kněze vysvěcen byl v lednu 1821. a v duchovní správě kaplanoval něco přes osm let. Roku 1828. na Pešťanské universitě povýšen byl na doktora filosofie a hned ucházel se o uprázdněnou stolici filosofickou na král. akademii v „Zagrebu," již také obdržel a začátkem ledna 1830. přednášeti započal. V úřadě tomto setrval až do 18. října 1847.

Počátkem r. 1837. stal se tiskovým censorem v Zagrebu, a censura mnohou trpkostí mu roztrpčovala život. V listech útočiti na Maďary nedovoloval, ale rovněž tak spravedlivě i naproti Charvatům si počínal, a z té příčiny jejich obran nikdy nepotlačoval. Ale to znevidělo se náměstnické radě v Uhrách, která dne 3. ledna 1843. zastavila mu další censuru a navrhla ho k sesazení s úřadu censorského. Z této příčiny tenkráte taky nestal se kanovníkem, ač biskup zagrebský, Juraj Haulík, Štěpána všemožně podporoval a na prvém

---

[3]) Neúnavný „Slavoš" sdělil úslužně, že o biskupu Moysesovi lze v těchto knihách se dočísti: Sokol r. I. č. 2.; r. IV. č. 16.; r. V. č. 1.; r. VIII. 1869. č. 1.; Obrazy života r. 1874. (s podobiznou); Lukšić: Slavische Blätter r. 1865. str. 632—635.; Orol r. I. 1870. č. 1.; Kubíček a Kříž: Slavnostní album Cyr. Method.; Světozor r. 1860. č. 11.; Pypín-Kotík: histor. lit. slov. díl II.; Věstník bibliografický r. I. 1869. č. 1.; Domová Pokl. r. 1863.; Pokorný: Z Potulek po Slovensku I.; Pešťbudínské Vědomosti r. I. (1861.), II. (1862.), III., IV., V.; Letopisy Matice Slovenskej. — Slovenské Noviny r 1851. (vo Viedni) č. 90.; Bartelův Slavín r. I. (s podobiznou)(Cyrill a Method r. 1869. č. 24—29.; Černokňažník, kalendár od Paulinyho na r. 1864. (s podob.); Domová pokladnica od Licharda r. 1863.; Slovenský kalendár (matičný) r. 1870.; Národnie Noviny velmi často. My v rozhovoru tomto napřed podáváme krátce načrtaný jeho životopis podle Sokola a potom z jeho činnosti matičné snažíme se pérem nakresliti obraz slovenského biskupa, jenž za svůj lid před ostatním světem v této zásadě kultury křesťanské neohroženě vydává svědectvo: že i zaznaný a odstrkovaný Slovák je rovněž tvorem podle obrazu Božího stvořeným, jemuž Prozřetelnosť Božská vykázala stejné právo ve společnosti zemské, jakéž sobě přisvojují ostatní pozemšťané nad Slováka druhdy se zálibou vyvyšovaní a osudem šťastnější. Proto podrobnějších dát životopisných pro svůj rozhovor neshledáváme.

místě za kanovníka kapitoly začesanské (ve Varaždínské stolici) ho navrhoval.

V říjnu r. 1844. z Budína ponavrhovali, aby Moyses z úřadu professorského byl sesazen. Chtěje tudíž od správy maďaronské neodvislým se státi, Moyses dal se téhož roku vřaditi mezi kněžstvo biskupstva zagrebského.

Roku 1847. dne 19. října stal se kanovníkem zagrebským, a už na listopad kapitola zvolila ho poslancem na krajinský sněm do Požúna svolaný.

S bánem Jelačičem dopomáhal, aby zagrebské biskupství stalo se arcibiskupstvím, což provedlo se v srpnu 1850. Dne 20. srpna r. 1850. potom Jeho apošt. Veličenstvo ku velké radosti věrného lidu slovenského Moysesa vyvolil za biskupa B. Bystřického. Štěpán Moyses přejal biskupský svůj prestol B. Bystřický, stráviv dosud v lásce bratské „u Zagrebu“ pohostinných let 21 v lůně rodných pobratimů charvátských a přicházel na Slovensko značně obohacený mnohými vědomostmi a zkušenostmi. Kromě toho, že znal vícero jazyků neslovanských, zároveň byl zběhlý ve všech jazycích slovanských.

Zchytralí odpůrcové snažili se neuvědomělému lidu slovenskému nabalamutiti, že tento neohrožený obhájce slovenského lidu prý není Slovák, ale Charvát. Ale roznášený tento chýr nebyl tak mocný, aby podvrátiti dovedl zdravý rozum lidu slovenského. Lid na Slovensku svým rozumem bystrým brzo sám se dovtípil, jakého apoštola mu Prozřetelnosť božská dosadila na prestol biskupský.

Sasinek vytýkaje hrdinosť jeho dí: „Základom jeho zásluh, ba prvou a hlavnou jeho zásluhou bolo to hrdinské osvědčenie sa pred Bohom a svetom, že je Slovák, že je verným synom a vrúcnym milovníkom národa slovenského. — Bratia, že toto osvedčenie jeho, jakožto biskupa a magnáta uhorského, dlžno nazvať „hrdinským,“ k tomu poskytujú vám dostatočné vysvetlenie i vlastné a osobné naše trpké skusenosti. Zaprisahať sa k vernosti oproti zaznanému slovenskému národu a vyznať s otvoreným čelom pred straníckym svetom: „ja som Slovak,“ znamená vrhnúť sa do tisíc nemilostí ... No on, bár medzi vysokými hodnostármi osamotený, či pred pomluvačným Momusom a výšklebkovým Demokrytom, či pred ziskuchtivým Judášom a zneuctným chámom, mal za stále národnie heslo: jako pre Maďara meno Magyar, pre Nemca meno Nemec: tak pre Slováka jedine vlastné a čestné meno je meno Slovák, a syn slovenského rodu, ktorý si prikladá meno cudzé, nečestne klame svet i seba.

Ale bratia! veľký náš národovec neviazal svoje národoľúbstvo len na honosenie sa so slavným menom Slováka, lež dokazoval ho i skutkami vznešenými.“ [1])

Ač příjmy B. Bystřického biskupstva byly velmi skrovné a bouřným převratem r. 1848 skoro na nic ztenčené, obezřetnému biskupu Moysesovi podařilo se jich zlepšiti a při tom ještě i na náboženskou a občanskou vzdělanosť lidu slovenského hojnými dary mohl štědře přispívati. Jeho neúnavnou péčí otcovskou bylo nižší gymnasium B. Bystřické na vyšší doplněno. Pro ně biskup Moyses na universitách sám vydržoval dva kandidáty professury a jiným udělloval štědré podpory. Městu B. Bystřici vymohl učitelskou vzdělava-

[1]) Viz „Truchlorečˮ 4. aug. 1869. povedal Franko V. Sasinek str. 6—7

telnu, na niž daroval 1000 zl. stř. Velmi štědré podpory uděloval obzvláště „alumneu“ založenému pro chudé žáky. Jeho návodem a podporou vznikla základina, aby v B. Bystřici založiti se mohl katolický ústav vychovatelský „pre dievčence.“

Roku 1863., když slavila se tisícnice svatých věrověstů slovanských, ss. Cyrilla a Methoděje, vyzýval biskupů slovenských, aby oslavovali tuto památnou tisícnici, a pro své biskupství toho vymohl, aby jejich svátek byl přeložen na den 5. července, kteréhož dne r. 1863. poprve slavil se i na Velehradě. Jak těžko bylo tenkráte na Slovensku oslavovati tuto drahou památku našich největších dobrodinců, vysvítá z tohoto skutečného případu, který ještě o 12 let později se tam udál. Když farář Pružinský Št. Závodník r. 1875. dne 3. října na slavnosť růženecké B. M. P. posvětil nový kostel ss. Cyrilla a Methoděje na Mojtíně, obžalován byl za to u stolice, že prý „cudzím“ svatým kostely zakládá. (Cf. Životop. nástin, sostavil Jos. Bielek 1881.)

Listy pastorálnými stále biskup Moyses naléhavě vyzýval, aby bedlivě pracovalo se na náboženském a školském vzdělání podřízeného lidu. Sám pak nejen živým slovem, leč i obratným pérem: „kriesil a bránil a hájil národ a práva jeho (Sasinek)?

Jeho „Myšlienky o zahradnictve vôbec, o šteparstve obzvláště“ r. 1865. s krásným úvodem uveřejnil „u Zagrebu“ hospodářský časopis, jehož jméno je: „Gospodarski List.“

Ale korunou jeho veškeré práce na Slovensku vykonané byla za jeho života právě založená „Matica Slovenská.“

(Pokračování.)

Marie.

Báseň

Vojtěcha Pakosty.

I.

Dic nezbylo ji, než to jméno krásné
nebeské Panny, jež ji na křtu dali —
než vlásky plavé, oči modrojasné
jak v máji blankyt, ústka korálová . . .,
když vedle matky otce pochovali
děvušce útlé v onom ránu žití,
kdy ještě slzy zmohou víc než slova.

Tak sama v světa burném vlnobití
Maruška zbyla. — Dobrá selka Háta
slz nedovedla v očích utlumit,
jak mocný prsa její zrýval cit,
kdy bědnou sirotu k nim přivinula.
Však brzy statku rozlétla se vrata,
a rychtář přišel: „Nuž, kam s holkou nyní,
by za plotem kdes hlady nezhynula,
kdy zůstala zde jak to ptáče holé?“ — —

„Kam se sirotou?“ tázali se jiní:
pan farář, radní, vesských lidí dav,
jak před nedávnem kupili se v kole
při černé rakvi otce Maruščina;
a různých smyslů, co tu bylo hlav,
se vystřídalo, ale skutků málo.
Až Háta první ze všech promluvila:
„My statek máme, jediného syna
a nebe vždy nám v práci požehnalo,
k Ježišku ráda dívce šaty dám . . .“

„Což o kus šatu; o ten, kmotro milá,
nebude nikdy nouze pro sirotu“ —
mlynářka řekla z Podhorského mlýna; —
„tu o byt, stravu, o výchovu běží;
já ubožačku sama vezmu k nám
a vychovám ji jako vlastní dítě.
Ve mlýně našem taká drobotina
jak krůpěj zmizí. Dálna lidí, hřmotu,
v samotě naší jako kvítek v skrytě
dospěje mžikem na dívenku svěží.

Za řeči vlídné z mlýna panímámy
spokojen hlavou kýval farář-kmet,
k pochvale její chvěl se svadlý ret
a slza plála očí pod brvami.
Pak vážně řekl: „Skutek bohumilý
konáte, matko — Bůh vás posilň v díle!
a ten, jenž řekl: ‚co jste učinili
jednomu z bratří ze soustrasti, rádi,
to mně jste dali‘ — jistě vynahradí
vám skutek tento lásky ušlechtilé! . . .“

Vše k slovům těmto povážnělo v líci,
jen rychtář Dobeš přimhuřuje zrak
na stranu šinul těžkou beranici,
a jak by s čela černý plašil mrak:
je dlaní přejel a hned na to vece:
„To, milí drazí, nepůjde tak zhola,
by děvče vzal si, komu namane se.
Maruščin otec, jak vám dobře známo,
zasáhnut kmenem panské na pasece
svůj skončil život. Co se dělo v lese
při jeho smrti mnohý zná, však zpola
a neurčitě, jak vy, panímámo;
já jenom ze všech vím to v dědině,
že otec dívčin v těžké hodině
slzavým zrakem, trhanými slovy
poručil děvče z Hájku lesníkovi,
by o sirotu ubohou se vzal
a ji jak vlastní dítě vychoval.“ —

V líc rychtářovu zabodnuvši hledy
mlynářka vpadla: „Ať se hlásí tedy
pan lesní z Hájku o své žalné věno,
když mroucím retem je mu poručeno!“

Dořekla sotva všecka pobouřena.
V tom náhle v jizbu vešla mladá žena
ubledlých lící, ztepilého vzrostu,
však chůze chabé jako po nemoci,
a zaražena rozhledla se kolem,
jak by se ptala, k čemu tolik hostů
dnes v statku meška? — Však hned ku pomoci
jí rychtář přispěl:

„Aj, hle, paní lesní!“
vítal ji povstav za dubovým stolem
a Háta židli skytla k posezení.
„Teď bude snadné věci vyřízení,“
zas rychtář vece — „kdy tu z Hájku paní;
ubohé děcko tak už dlouho teskní
a matku, chuďas, volá bez ustání.“ —

„O jakém, Dobši, mluvíte tu děcku?
snad o sirotě po Chrpoví v Skloni?“ —
se myslivcová otázala s chvatem.
„Ba právě o ní. Tuhle Háta šatem
jí přispět chtěla, a zde panímáma,
jejížto štědrosť v celém kraji známa —“
vykládal rychtář — „chce zas péči všecku
jí věnovati — —“

„Rcete, kde ji máte?“
vykřikla žena — „přicházímť si pro ni!
Neb muži mému, kdy se loučil s světem,
ji Chrpa s chvělým odporoučel retem.“

„Nuž, neřekl jsem, že se hrozně mate,
kdo jen tak zhola děvče mít by chtěl?!“
vítězným hlasem Dobeš rychtář děl,
pohledem ostrým panímámu měře.
Přístěnku Háta otevřevši dvéře
vyvedla dívku čistě ustrojenou —
a myslivcová rozpřáhnuvši ruce,
s planoucím zrakem, s tváří zanícenou
jak šílená ji v náruč jala prudce
líbajíc čílko, oči, plavý vlas:
„Ó jak jsi hezká, koťátko mé drahé!“
tu hovořila, tu zas tichl hlas,
v studánky očí svoje zraky vlahé
jen mlčky hřížic, tisknouc ručku jemnou.
Kdy dosyta se s dívkou pokochala
zašeptla něžně: „Nuž, teď půjdeš se mnou!“

V tom prudce z židle panímáma vstala
a myslivcové cestu zastoupila:
„To takhle krátce nejde, pani milá,
byste si dívku odvedla hned domů;
neb rozhodnuto musí být dřív, komu
má náležeti po právu — ne citem!
U Háty Chrpa druhdy býval bytem,
ta dosvědčí mi — nebude-li chtíti
být rychtář při mně — že já první byla,
kdy Chrpa skončil dráhu živobytí,
jež o holku se jeho přihlásila;
tož bez dlouhých lze spraviti věc řečí,
an, kdo dřív přijde, mívá právo větší!“

Jak stěna zbledla myslivcová v líci,
kdy slov těch chladných na ni dopad proud;
blesk z očí šlehnul, chvěl se každý oud,
a podrážděna, jak kdy mládě lvíci
chtí uloupiti, dívku v náruč jala
a rozkřikla se: „Děvče bude moje!“
že sirota se strachem rozplakala
do Háty šatu kryjíc líce svoje.

„Vy chorobná jste, paní myslivcová —“
mlynářka ostře na ni hledíc děla;
„tož nechme sporu! rozvášněná slova
nic nespomohou. Ať věc soudí jiní!“

„Ba, chorobná jsem — proto slitujte se!“
v pláč propuknula mladá žena schvělá;
„neb od té doby, co mi růvek mojí
Emilky drahé truchlá vrba stíní,
postrádám klidu doma, v poli, lese...
a dnem i nocí v slzách, nepokoji
své dítě volám. — Ó, jak roztomilé
to bylo poupě! Se mnou hrávala si,
lnu květy v očích, s hedvábnými vlasy
jak laňka sadem pobíhala čile
a švitořila jako ptáče v jaře.
Však, co ji odvál smrti mrazný dech,
umírám za ni. — Tu jak z noci záře
se budí smavá, v uplynulých dnech
mně naděj vzplála v této sirotě,
již Bůh sám ssýlá mi v své dobrotě.
Však sotva vzplála, vy ji pohasit
svou zášti chcete! — Já jsem opuštěna,
vy hocha máte, mějte se mnou cit,
nechte mi dívku, — vždyť jste také žena!“ —

Klid trapný dlouho trval ve světnici,
až starý farář, otřev zvlhlý zrak,
děl měkkým hlasem: „Ajhle vítězící
křesťanské lásky účinlivý znak!
Já měl už za to, že to bědné dítě
kdes hladem zhyne žití na úsvitě,
zatím jak v sporu starém ve zákoně
dvě matky spolu hádají se o ně.
Však Šalomounem v této věci sporné
já býti nechci, aby ukřivděno
nebylo ženám ani sirotkovi.
Jen návrh činím: Obě v mysli svorné
teď domů jděte, soud ať ustanoví
vyšetřiv svědků spolehlivých řeči,
na děvče která z vás má právo větší;
než nálezy se u věci té stanou,
Maruška budiž Háty pod ochranou!“

Hlavami muži kývli spokojeně
k té moudré řeči, děkujíce vlídně
a odcházeli, každý k jiné straně;
i obě ženy v tichém odmlčení
na oko sice odcházely klidně,
však jejich nitro — namířené zbraně.

II.

Jak ze spousty kdy protrhaných mraků
vzplá hvězda chodci milým úsměvem,
kde s lučinami splývá lesa lem,
po dlouhé chůzi hvozdy šumavskými
myslivna Hájská objeví se zraku.
Pro clony větví sotva bílý štít
však z dálky zříti a kdy střechy kryt
a po něm okna s rámy zelenými
i pavlán z prken s podezdívkou bílou
se z větví znoří moře smaragdného,
jak v čárný palác unesený vílou
zastaviv kroky v tomto zátiší
zrak hřížíš v obraz kraje malebného.

Pod svahem hory, jejíž na výši
myslivna stojí, širých lučin pás
v letního slunce znořen zlatojas
tvé oko baví zelení svou svěží.
Dál polí lány, při nichž selské statky
i rozptýlené chudé horské chatky,
k nimž s hor jak pentle bílé stezky běží.
Tam dole nejníž, dol kde končí lesem,
podhorský mlýnec v starých doubců stínu
si v tichu ustlal skály pod útesem.
Jak hádě úzká od myslivny k mlýnu

se stezka vine horském po úbočí.
Jak mléčná dráha bývala kdys bílá
však od tří roků opuštěnou zbyla,
a noha z mlýna na ni nevykročí
ni od myslivny. — Jen kdys nožkou bosou
že nejkrásnější tady šípku květ
a šatečky by nesplouhala rosou
dívčinka po ni jako ptáka let
se kradí mihne do vesnické školy
s kabelkou spěšíc. Blíže mlýna však
odbočí stranou na pěšinu v poli,
bojácný v údol upírajíc zrak,
zda hařan z mlýna poblíž ukryt kdes
nečíhá na ni, jak se druhdy stalo,
kdy, buď že špatně upjat na řetěz
či schválně puštěn (tak se povídalo)
na ni se vrhl. Tenkrát duška malá,
ač nekousnul ji, strach ten odstonala.

Že stalo se to asi za půl roku
co myslivcové soudu po výroku
Maruška malá byla přisouzena,
čím zášti vzplálo v srdci mlynářčině —
nebylo těžko pátrat po příčině,
proč hařan z mlýna poštván na dívčinu.
Tak myslivcová v neurvalém činu
jen pomstu vidouc, příští den hned z rána
vyslala muže, aby u mlynáře
zakročil rázně, aby v příštím čase,
cos podobného nestalo se zase.
Tu slovo k slovu, až jak oheň tváře
vášnivých sporem vzplály mužů obou
a rozkol vzniklý řevnivostí žen,
jenž dosud jiskrou doutnal v popeli,
v zžíravý plápol vyšlehl tou dobou
a na dva celé rody přenesen.

Kdys na to mlynář Dráša v neděli,
kdy se Slukou se potkal revírníkem,
děl suše k němu: „Aby podezření
nevzniklo nové, že na lidi vaše
psa svého štveme, stezkou nad rybníkem
přijdou-li k mlýnu, činím opatření
an ode dávna pěšina ta naše,
by každý uhnul se již na výtoni
a nikdo z vašich nechodil mi po ní!“ —
Do ruda Sluka tímto rozkazem
ve tváři vzplanul. Jak by v rozpacích
na chvíli němý oči upřel v zem,
pak ve hlasitý nad tím propuk smích:
„Chcete-li spory, nuže, mějte si je! —
Ó vím já dobře, odkud vítr vane — —

však bouři klidí ten, kdo vítr sije. — —
I stane se vám, oč jste žádal, stane,
leč na paseku jako dosud bylo,
mi také nyní nesmí nikdo z vás;
však přes to dítě vaše na pospas
psu, jak vy, nedám, by tam zabloudilo!“ —

Tři celé roky toto napjetí
již trvá mezi myslivnou a mlýnem,
ač nikdy po té ku dalšímu sporu
již podnět nedán. V luzném objetí
šumavských lesů jako kvítek v skrytě
Maruška rostla. Tu jak laňka v boru,
tu ve staletých kmenů loubí stinném
se proháněla, tu při matce dlela,
tu s ptáčky čile vstavši při úsvitě
pěšinkou bílou k vesské škole spěla.
Sen nejluznější bylo žití její
o čárných sadech, kde tak blaze dlít,
kde křišťalové paláce se stkvějí,
a na věky se z něho nevzbudit
v svém nenasytném srdci člověk baží —
Vždyť byla dítě — a tu všecko blaží.

A myslivcová — co tu luzné děcko
k svým prsům vine, jako proměněna;
dřív ztrátou dcery smutna, usoužena
teď v líci září, z očí radosť plane;
neb v lásce k dívce našla blaho všecko,
a v lásce ženy štěstí svrchované. (Pokračování.)

Vlašská legenda o sv. Cyrillu a Methodu.

Napsal R. P. Martinov S. J.

(Revue des Quest. histor., juillet 1884. Paris, Victor Palmé, éditeur.)

S povolením spisovatelovým na jazyk český převedl

Alois Hlavinka.

(Pokračování.)

II.

Theorie, již jsme právě vyložili, jest příliš smělá, abychom jí neobádali. Spisovatelova z pravidla bystrá soudnosť, důmyslná opatrnosť, spravedlivá uznalosť, hluboká znalosť věci, již dokázal ve svém spise jinak velmi vzácném, ukládá to jakořka za povinnosť. Důvody jeho shrnují se v tyto dva: Nápadná podobnosť textu latinského a slovanského, mlčení latinských spisovatelů středověkých (ve XII. a XIII. století.)

Počneme prvním, jenž jest čerpán tak říkajíc z nitra otázky. Aby však mohl čtenář lépe o tom souditi, a bychom se uvarovali

výtky jakékoli strannosti, vyložíme napřed úvahy, jimiž se opírá tato theorie, a vynasnažíme se při tom, abychom je vylíčili jak mohouce věrně.

Když p. Voronov, jak praví, „dovodil úplnou závislosť vlašské legendy“ na pramenech slovanských, nechal všeho tak a nedělal dalších závěrků. Zatím kritika nepřestává této legendě přikládati touže důležitosť, jaké jí dodali bollandisté, totiž že ji počítá za dílo Gauderika, vrstevníka apoštolských bratří. Jest-li tedy vlašská legenda úplně závislá na pramenech slovanských, jakým právem považuje ostatní kritika svou opačnou domněnku za obecně platnou?[1])

Pravíme, že těsná spojitosť obou spisů dochází svého výkladu v současnosti obou spisovatelů. Gauderik, očitý svědek přenesení ostatků sv. Klimenta, zasvěcený svou vysokou důstojností v záležitosti církve moravské a v apoštolské dílo sv. Cyrilla a Methoda, ustanovený papežem, aby udělil svatá svěcení jich žákům, měl na snadě opětně se poučiti jak o nalezení těla sv. Klimenta, tak o samé osobě sv. Cyrilla, jemuž z toho pocházela čest a chvála. P. Voronov to vše rád připouští; připomíná nejpamátnějších skutků ze života Gauderikova, jako služeb, jimiž se prokázal biskup velletrijský římskému dvoru, vynikajícího místa, jež tam zaujímal, důležitých poslání, jež byl po sobě vykonal do Cařihradu (r. 869.), u Ludvíka, krále německého (r. 873.), u Karla Holého (r. 875.) a u Lamberta (r. 877.); připouští také za věc věrojatnou, že tento vysoký hodnosta církve římské byl v Římě zároveň s Cyrillem i Methodem (867—870.); ale ze všech těchto zpráv domáhá se závěrku, jehož by se člověk nikterak nebyl nadál:

„Nezbytně,“ praví, „namítá se tu otázka: vrstevník, na takovém místě u dvora římského, věrojatně osobně poznav Cyrilla a Methoda a sám maje účasť v záležitostech církve slovanské, zdaž pak mohl složiti spis historický, v němžto jest všecko vyňato z pramenů psaných, a kdež nic není původního? Pochybnosť nabývá síly zvláštní, připustí-li se, jak obecně se za to má, že Gauderik — domnělý spisovatel vlašské legendy — nebyl nikdo jiný než biskup Gondrich, o němž se činí zmínka v Životě Konstantinově, že vysvětil žáky Cyrillovy a Methodovy. — Bylož-li pak jemu potřebí užívati listin psaných a někdy je opisovati slovo za slovem, když-tě všecku záležitosť do podrobna znal a takto mohl sám vyložiti alespoň ty skutky, které se přihodily za pobytu obou svatých bratří v Římě r. 867—870., ovšem předpokládaje, že by vzhledem k dalším dějinám obou apoštolů byl měl přestati na zprávách cizích, byť o něco málo věrojatnějších než tato domněnka?

Dále: takový vrstevník, očitý svědek, mohl-li pak mluviti o slovutných učitelích i o jejich díle jen tak povrchně, tak zdrželivě a chladně (apathique), ani slovíčka trochu výraznějšího neuroniv o církvi a liturgii slovanské, ani se nezmíniv o jakém osobním uznání, jakkoliv o těchto otázkách tehda v Římě se hovořilo velmi živě a sám o tom všem dobře věděl? Slušno také dodati, že vlašská legenda mluví jen o Cyrillu; o Methodu praví se tam toliko co v Životě Konstantinově, totiž skoro nic. Zdaž pak Gauderik, jenž oba bratry

[1]) Prameny, str. 320.

znal a věděl o skutcích Methodových zrovna jak o životě Cyrillově, mohl tak málo si všímati Methoda?“ [2])

K odpovědi k těmto výtkám není potřebí z daleka se rozbíhati; i odpovíme k nim hned, než přistoupíme k jiným nesnázím méně závažným. Všimněme si napřed, že Gauderik, původce života sv. Klimenta, a Gonderich, jehož připomíná legenda pannonská, není táž osoba.

Zdaž pak opravdu opisoval ze spisovatelů jiných nic nevykládaje z vlastního nitra? Že jest veliká podobnosť mezi spisem o Přenesení a prameny slovanskými, nelze nikterak pochybovati, jak jsme shora položili; avšak ani nemohlo býti jinak, anoť tu běželo o skutek veřejný a skvělý, jehož svědky právě tak byli Gauderik jako misionáři slovanští, kteří přišli do Říma se vzácným pokladem. Co se pak týká podrobností o nalezení sv. Klimenta na Korsuně, měl je třeba z úst samého sv. Cyrilla, nebo se jich snad dočetl v nějakém popise, jejž podal buď tento apoštol nebo jeho bratr, nebo kterýkoli z jejich žákův. P. Voronov sám doznává, že byl takový popis, že byl původně sepsán v řečtině; [3]) mohl tedy Gauderik nabyti o něm vědomosti. Vždyť ostatně sám praví ve svém věnování Janu VIII., že sebral ve svém díle, co byl viděl a četl. Než by mohl kdo rozhodovati, co latinský spisovatel přejal z legendy pannonské nebo ze slovanského spisu o Nalezení sv. Klimenta, měl by napřed ustanoviti dobu vzniku jejich a dokázati, že jsou starší. Podle dobadů p. Voronových [4]) legenda pannonská prý náleží století X. (po r. 925.), ale jiní kladou ji v dobu mnohem pozdější (XIV. století). [5]) Doba, kdy vzniklo Nalezení, jest rovněž nejista.

Rovněž nelze v přesném slova významu říci, že v Přenesení není nic původního. Tak třeba nikde jinde není se dočísti, že Cyrill byl posvěcen na biskupa. Všechny ostatní listiny podávají, že vzav na se roucho mniší v Římě zemřel, ale nic se nezmiňují o jeho důstojnosti biskupské; jen Methoda tam nazývají biskupem. Tolikéž jen v Přenesení a jinde nikde vidíme sv. Cyrilla dotazovati se obyvatelů korsunských po ostatcích sv. Klimenta, neboť byl pojal úmysl po nich pátrati. Čas, kdy byly nalezeny (třicátého prosince) také jest zvláštní ve spise římském, neboť listiny slovanské podávají den třicátého ledna.

Výtka, že vlašská legenda nemá podobných zpráv životopisných o sv. Cyrillu a sv. Methodu či lépe o slovanské liturgii, kterou byli zaváděli, sama sebou padá, pováží-li se, že spisovatel Přenosem nepoložil si za úkol popsati jejich apoštolský život; zmínil se o nich jen pokud bylo potřebí poznačiti původce nalezení sv. Klimenta; předním účelem mu bylo vyložiti to, čemu říkáme pohrobní oslava

---

[2]) Prameny dějin sv. Cyrilla i Methoda, str. 321.
[3]) Prameny, str. 329.
[4]) Ibid. str. 94. a 108
[5]) Z tohoto počtu byl nebožtík Grigorovič, jehož svědectvo nesmí se snižovati. Rádo se opakuje, že tato legenda byla známa od XI. věku, anoť v pověstném sborníku Svatoslavově (z r. 1076.) radí se čísti životy svatých, Basilia, Jana Zlatoústého, Cyrilla filosofa a jiných, aby se následovala jejich láska ke studiím (Bodianský, str. 375.). Jest spíše věrojatno, že jesti tu řeč o Cyrillu alexandrijském, jenž takové nabyl slávy svými hlubokými vědomostmi i láskou ku vědám. (Viz Mineje slov., na den 9. června.)

papeže a mučeníka, totiž nalezení jeho těla, slavnosti u Přenesení do basiliky jeho jména a zázraky, jež všemohoucí Bůh ráčil učiniti nad jeho hrobem.[6]) Nesmí se také spustiti s mysli, že stať tato byla jen částí spisu, který obsahoval celý život sv. Klimenta, a že byl rozdělen, jak jsme již shora poznačili, tak že všecky jeho části byly zajisté vyměřeny, jak do rozsahu tak do vzájemného poměru. Drže se přesně hlavní látky Gauderik spravoval se způsobem u tehdejších hagiografů zvyklým. Ostatně sám p. Voronov tohoto způsobu se dovolává.[7])

Mluví-li se více o Cyrillovi, a jestli bratru jeho Methodovi vyměřena úloha vedlejší a nepatrná, má svou příčinu v tom, že snaha spisovatele římského k tomu směřovala, aby vzdal poctu památce Cyrillově, jenž právě se odebral na věčnost, zatím co Method ještě dlel na živě. Takto-li věci se měly jako že měly, jméno Cyrillovo bylo neodlučně spojeno se jménem sv. Klimenta, neboť jemu se dostalo vzácného štěstí nalézti jeho tělo a brzy potom sám se odebral na věčnost.

Kdo však obrací zvláštní zřetel k otázce liturgické, tomu připomínáme, že k té věci s daleko větší pozorností se obracely zraky slovanských misionářův a jejich žáků, nežli zraky Římanů. Nebylo by pak také dosti důvodno žádati na spisovateli Přenesení, aby byl k té věci zahořel zrovna takovou horlivostí jako naši apoštolové, nebo takovou zálibou, jako někteří slovanští vlastencové za našich časů. Ostatně Gauderik mluví také o církevních knihách převedených na jazyk slovanský. Činí tak ovšem jen několika slovy, jelikož byl paměťliv rozvrhu a předního účelu svého díla. Ještě jednou tedy: pozornosť spisovatele římského, jak se slušelo, tíhne po přednosti ku sv. Klimentu, jejž si byl zvolil za hlavní osobu spisu.[8]) Přistupme k jiné nesnázi.

P. Voronov tvrdí, že latinští spisovatelé století XII.—XIV. prý neznali legendy římské. Aby tento výrok pozbyl vší platnosti, postačí jen dokázati, že před Jakubem de Voragine ještě někdo znal Přenesení sv. Klimenta, jak je čteme ve sborníku bollandském. Tím bezpečně jest Jan Berardi, mnich benediktin, jemuž děkujeme za kroniku Casa Aurea čili Zlatého domu.[9]) Jeho kronika počíná r. 866. a dospěla r. 1182. Až na některé podvržené části jest velmi důležitá, jmenovitě k dějinám X. století, neboť zahrnuje hojně dokladů z té doby.[10])

---

[6]) „Quatenus qui multos libros aut habere nequeunt, aut habitos perscrutari contemnunt, istorum compendio, quantum pertinet ad praesens negotium, non incongrue fulciantur.“ Praefatio. (Bibl. Cas. IV. str. 373.)

[7]) Prameny dějin, str. 86.

[8]) Nehledím ani ke způsobu, jakým se pronáší spisovatel římský: Tempore igitur atd., který jasně ozřejmuje pokračování.

[9]) Otisknuta byla vícekrát než jednou. Uvádím Muratoriovo vydání milánské z roku 1726., Rerum italicarum scriptores t. II., part. II. Pertz podal zevrubný popis tohoto krásného rukopisu podnes zachovaného v národní knihovně v Paříži (n° 5411 fonds lat.), a ozdobeného četnými kresbami pérovými (Archiv, t. XI., p. 785). Jesti to Liber instrumentorum čili sborník listin toho opatství psaný kolem 1200. Dějiny kláštera jsou psány po nitrných pokrajích v malých sloupcích, jež mají průměrem deset hlásek na řádku

[10]) Doch ist für die Geschichte Italiens im X. Jahrhunderte wohl kaum eine Sammlung von Urkunden wichtiger. (Wattenbach, Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter, sv. II., str. 254.)

Spis tento tím jest nám důležit, že obsahuje velmi podivnou zprávu o založení kláštera Zlatého domu a o přenesení těla sv. Klimenta, kteráž událost se stala r. 872. císařem německým Ludvíkem, zakladatelem a ochráncem opatství. Vím sice, že proti tomuto přenesení se ozvaly hlasy velmi vážné, že celá zpráva ta byla zamítnuta jakožto podvržená, neb alespoň že se nikterak nesrovnává se zprávami dokonale osvědčenými. Avšak i při svém rázu velmi legendickém jest vzácným svědkem, že tehdy žila tradice římská, řekl bych benediktinská, o přenesení sv. Klimenta do Říma, tradice, která se pojila se zprávou, již o tom byl podal Gauderik. S tohoto-li stanoviska popatříme na zprávu Berardiovu, uznáme, že zasluhuje vážného povšímnutí. Proto troufám, že zavděčím se čtenáři, podám-li stručný rozbor této důležité zprávy.

Založiv klášter peskarijský [11]) císař Ludvík Němec pomýšlel na to, aby jej postavil pod ochranu některého svatého mučeníka. Za tímto zbožným účelem povolal arcibiskupy, biskupy a pány své rady a oznámil jim svůj záměr. „Vznešení válečníkové," pravil jim . . ., „které živí Gallie, tato mát moudrosti a učitelka všeliké vědy . . ., vy kdož požíváte vážnosti do těch končin světa . . ., jakouže pak jste mi radou?" Když váhal ten i onen zjeviti svůj rozum, biskup, stařec to bělovlasý a znalý svatých písem i životů mučeníkův, ujal se slova řka: „Vznešený císaři, radou, jíž na nás žádáš, nemůže ti býti člověk. Bůh ti vnuknul volbu ostrova, jenž právem by mohl se zváti druhým rájem; On sám, zdá mi se, oznamuje ti ochránce, jehož máš zvoliti a jenž bude po tvém srdci, an byl zahynul ve vodách. [12]) Jmenoval jsem sv. Klimenta, nástupce Petrova, kterýž pokud byl správcem církve římské, poslal Dionysia hlásat evandělium veškeré Gallii a jehož jakýsi filosof, jménem Konstantin, nedávno nalezl a donesl do tohoto města. Ten budiž vyvoleným strážcem církve Zlatého domu; on odevzdal Bohu duši uprostřed vod mořských, on bude uměti vysvobozovati obyvatele Peskarie." [13]) Po té odebral se císař do Říma, oznámil svůj úmysl kardinálům a tázal se jich, kterak bylo nalezeno tělo sv. Klimenta. [14]) Ujistiv se jejich přímluvou u papeže, slavně předstoupil před Hadriana II. žádaje na něm těla sv. Klimenta. Papež z počátku nechtěl splniti jeho prosby, ponechávaje tu věc na roz-

[11]) Pescaire čili Peskaria, přístav ostrova S. Domino, na němž vystaven klášter benediktinský. Ostrov ten náleží k ostrovům Tremitským neapolitánského krajiště Capitanaty a vyčnívá z moře jaderského. Poz. překl.

[12]) Imperator auguste, cui Deus tantum contulit gratiam, ut quae ipse in coelis praedestinat, per se operetur in terris, consilium quod requiris ab homine tibi non potest dari. Immo ipse Deus, cujus nutu insulam elegisti, quae revera alter paradisus potest dici, ipse talem sibi elegit protectorem, qui in aquis vitam pro Christo fuderit." Muratori, Rer. italic. script, t. II., part. II. col. 779.

[13]) Cui imperator: de quo, pater scientissime, loqueris? De Clemente, respondit senex ille, qui successor exstitit Petri apostoli, qui huic Romanae praesidens ecclesiae apostolum totius Galliae Dionysium delegavit, qui noviter repertus et ad hanc urbem per quendam philosophum nomine Constantinum delatus, tuae a Deo praedestinatus est custos ecclesiae: ut qui in aquis pro Deo spiritum exhalavit, demersos in aquis piscariensibus ne pereant, liberare possit." Ibid

[14]) „Ludovicus . . . omnes cardinales praecepit convocari, et cum singulis habens colloquium, sciscitatus de Beato Clemente quo erat, quomodo repertus fuerat, orans ut suarum precum forent . . . apud Dominum papam fideles intercessores." Ibid., col. 780.

hodnutí kněžstvu a lidu římskému. Vida však, že kardinálové se jevili ochotnými, aby se vyhovělo prosbě císařově, více již neodpíral a kázal mu vydati vzácné ostatky. Ludvík je zbožně prozkoumal, nicli tam neschází, jestli tělo celé, načež dal je slavně přenésti do Zlatého domu, kdež Bůh ihned oslavil svatého mučeníka: soumar, na nějž vložena byla uctívaná tělesná schránka, prošel mořem suchou nohou, k velikému podivení a k radosti zástupu, jenž se byl sběhl k této podívané. Tento báječný příběh zaujímá celou první knihu kroniky; za statí psanou v prose položeno jest vypravování rýmované.

Čte-li člověk pozorně tuto zprávu, ihned uhodne, ze kterého spisovatele jsou vyňaty některé historické zprávy o sv. Cyrillu, jež jsou tam vloženy: z Anastasia knihovníka. Kde kdo zná krásnou chvalořeč, již tento slovutný muž byl učinil o apoštolu slovanském, jehož osobně byl znal, s nímž byl rozmlouval, jakož i o díle, jež ho zajisté nebylo tajno. Slovanský život Cyrilla uvádí jeho jméno[15]) a neméně Gauderika, Formosa i Arsena z Horty. Ve svém listě ku Karlu Holému, kdež mu oznamuje zásylku spisů svatého Dionysia Areopagity, přeložených Janem Scotem, Anastasius takto mluví o sv. Cyrillu: Vir magnus et apostolicae vitae praeceptor Constantinus philosophus, qui Romani sub venerabilis memoriae Adriano juniore papa veniens S. Clementis corpus sedi suae restituit. Kronista chytil se toho svědectví, a bylo mu snadno je rozvinouti, anať mu pomáhala obrazivosť a výmluvnosť. Cyrill jest mu pořád jen Konstantinem, a příjmení filosofa mění se v metrické zprávě v sophus nebo v sophista:

Nomine dictus erat Constantinus sophus iste
Vir bonus et sanctus famulansque pie tibi, Christe.

Praví jej býti apoštolem velmi horlivým, jenž všude hlásal slovo Boží, učením evandělickým osvěcoval národy barbarské a skláněl jejich šíje pode spasné jho života křesťanského; avšak má se na pozoru, aby nejmenoval, kteří to byli národové, a to proto, že spisovatel, z něhož čerpal, také jich nejmenoval.

Iste sophus patriae coelestis tactus amore
Verborum Domini semen, quod habebat in ore,
Dum spargit gratis et dividit aeque,
Aptus lucrandis animabus nocte dieque,
Indomitos lavit populos et more vetusto
Instituit, monuit, rexit moderamine justo.

Toť jest patrně obšírný opis tří slov Anastasiových: apostolicae vitae praeceptor, jakože „apoštolského života kazatel“. Hlavní čin, kterým se Cyrill proslavil a věčnému městu radosť učinil, jest vyjádřen skoro týmiž slovy jak u Anastasia:

Summum pontificem romanae reddidit urbi,
Laudibus immistis, reboantibus undique turbis.

Kronista nikterak si nemate Hadriana II. s papežem Mikulášem, jak se stalo v některých legendách i kronikách, protože Anastasius

[15]) Kap. XXII.

jasně ozřejmil pontifikát, za kterého tělo sv. Klimenta bylo filosofem Konstantinem vráceno svému sídlu. Že město Korsuň jmenováno není ve vypravování, pošlo odtud, že spisovatel na to nekladl váhy, jakkoli to zajisté dobře věděl, ať si ze zprávy Lva ostijského nebo z Pašijí sv. Klimenta, jež byly ve středověku netoliko velmi rozšířeny, nýbrž i v officium vloženy. V kostele alánském, podřízeném opatství peskarijskému, zpívala se druhdy v den jeho svátku tato píseň:

Mandatum regis protinus efficitur,
Trans Pontum Clemens Chersonam deducitur.[16])

Jest pak tu i znímka o přenesení jeho těla do Říma filosofem Konstantinem:

Per Constantinum Clementis reliquiae
Inventae Romam portantur.

Za chvalořečí Cyrillovou, o níž jsme se shora zmínili, Anastasius hned připojil jinou, v níž chválí podivuhodnou paměť tohoto muže, jenž z paměti uměl všecka díla Dionysia Areopagity a rád jej schvaloval svým posluchačům ke studii.[17]) Kronika peskarijská neopomíná předvésti domnělého apoštola Gallie, jakož jsme pozorovali ze slov ctihodného preláta k Ludvíku Němci.[18])

Tím přestávají zprávy vyňaté z Anastasia: pramen byl vyčerpán. Avšak toť nebyl jediný pomocný spis, z něhož Berardi vyjímal své zprávy o Cyrillu; došlať řada také na legendu o umučení sv. Klimenta; i z ní bylo hojně sbíráno, jak bylo tehdy velmi v obyčeji. Ale ne tak snadno lze vystopovati, pokud spisovatel užil spisu Gauderikova o Přenesení. Příčina jest na snadě. Zpráva tato tak pravdomluvná, tak dobře vedená a rozumná, vede čtenáře do Říma; nestaví se na stanovisko kronikáře benediktinského, aby připomínala čtenářům velikých slavností, které tento vypravuje s tolikou vážností. Mluvíť o tom jak mohouc nejméně a to jen zmínkami. Pozorný čtenář najde toho stopy všude. A v pravdě, jako s jedné strany z nedostatku zpráv kladných kronikář se uchýlil k výmyslům, jako že se té věci slavně ujal Ludvík II., že svolal radu, aby se zvolil patron nového opatství, dále rozmluvy, jež bere od úst papeži, kardinálům a císaři, jsou rovněž plodem obrazivosti a řečnické výmluvnosti; se druhé strany však, kterak císař se o to snažil, aby obdržel od papeže sv. ostatky, kterak papež napřed zamítal prosbu, brzo však ku přímluvám kardinálův úplně svolil atd., mimoděk připomínají podobných zpráv ve spise biskupa velletrijského. V něm totiž Method také prosí papeže, aby směl s sebou vzíti tělo nebožtíka bratra do rodné země, neboť prý tak byl druhdy slíbil své matce; když pak Hadrian II., jenž byl zpočátku svolil, povolení to na přímluvu duchovenstva zrušil, Method prosil a byl vyslyšen, aby Cyrill byl alespoň pochován po boku sv. Klimenta, jehož tělesné pozůstatky byl tam přinesl z tak daleka. Pravda, že podrobnosti se liší, a úlohy nejsou jednak rozděleny; ale v zá-

[16]) Rondinini, op. cit., str. 176.

[17]) „Qui totum codicem saepe memorati et memorandi patris (totiž sv. Dionysia) memoriae commendaverat, et quantum utilitatis medulla ejus haberet, auditoribus commendabat."

[18]) Viz shora, str. 127.

kladech jsou si obě zprávy velmi podobny. Člověk jich nemůže čísti, aby ho cosi nenutkalo přirovnávati je k sobě a uznamenati tuto podobnosť.

Než v kronice zlatodomské ještě patrnější jest důkaz, že Berardi znal spis Gauderikův: myslím totiž určení času, kdy byly nalezeny dotyčné ostatky. Přenesení udává den 30. prosince (III. calendarum januarium[19]), listina však slovanská mluví o 30. lednu. Ono určení jest právě tak neobyčejné, jak toto jest obvyklé. S tímto určením shledáváme se ve mnohých kalendářích, z nichž některé spadají v doby dosti vzdálené; tak př. zaznamenáno jest ve slavném hlaholském evanděliáři vatikánském čili assemanském, jenž pochází z XI. století; dále v evandělii Ostromírově, jež bylo přepsáno r. 1056-57.; pak v evandělii míroslavském ze XII. století, jakož i ve Skutcích apoštolských, jež sepsány v Ochridě také ve XII. století atd. Na místo 30. ledna kladou menologie (martyrologie) slovanské, tak řečené Makariovy (ze XVI. věku), den 23. téhož měsíce, kteréhož dne církev řecko-ruská slaví památku sv. Cyrilla ankyrského. Změna tato pochází asi odtud, že 30. den ledna měsíce byl r. 1084. věnován nové slavnosti na počesť tří velikých učitelů církevních: sv. Jana Zlatoústého, sv. Basilia a sv. Řehoře Bohoslovce. Volba 23. dne vysvětluje se zvykem spojovati svaté téhož jména.[20])

Dne 30. prosince, jejž ozřejmuje Nalezení těla sv. Klimenta, není nalézti v žádném martyrologii západním; alespoň bollandisté marně tam po něm pátrali. Já znám jen jedinou výjimku, a tu nám poskytuje kronika zlatodomská. Toto vzácné svědectví není na začátku kroniky, kdež se vypravuje o přenesení těla sv. Klimenta z Říma do Peskarie, nýbrž mnohem dále, v r. 1170. Když byl totiž vyložil, že Alexander III. splnomocnil opata Leonáše (1155—1182), aby dne 27. května měsíce slavil roční památku tohoto přenesení, spisovatel kroniky přidává, že k jeho prosbě opat ustanovil slavnosť Nalezení sv. Klimenta a položil ji na 30. den prosince měsíce (tertio calendas januarii); mimo to že ustanovil slaviti panování tohoto slavného papeže dne 23. ledna měsíce, a to každý rok (decimo calendas februarii).[21]) V jednom Životě rukop. Klimenta, arcibiskupa korsuňského, zachovaném ve knihovně historické společnosti v Moskvě (č. 321.), jeho svátek jest položen na 29. prosince, což by se dobře mohlo vztahovati k ohlášení Nalezení ostatků; o tom však rukopise nic více mi není známo. Přestávám na svědectví kroniky zlatodomské, kteréž svědectvo jest důležitější než by se snad kdo nadál, zvláště svou jedinosti. Dokazuje v pravdě, že Berardi legendu vlašskou znal, neboť určení času 30. prosince měsíce mohl míti jen odtud a odnikud jinud, a že následkem toho listina Gauderikova ve XII. století již byla.

Slavnosť papežování sv. Klimenta, položená Leonášem na den 23. ledna, potvrzuje, co jsme právě řekli.

---

[19]) Act. SS. l. cit., n. 3. V Duchesniových rukop. čte se: tertio etc.

[20]) Sergiův východní kalendář, sv. II., str. 29.

[21]) „Ipse namque abbas (Leonas) instituit, ut festum inventionis ejusdem martyris tertio calendas januarii recolendum, suprascripto fratre Joanne Berardo suggerente atque rogante. Similiter fecit de festo cathedrae ejusdem gloriosi pontificis, ut decimo calendas Februarii celebretur.“ Muratori, loco cit. lib. V., col. 908 B.

Snad by mi kdos namítal, že Berardi mluví zde o Nalezení sv. Klimenta r. 1104. v samém klášteře peskarijském, nikoli pak o Nalezení na půlostrově Tauridě za časů sv. Cyrilla. Námitka ta by se nepotkala se zdarem, protože zpráva kronikáře benediktinského se příčí takovému výkladu; pravíť slovy význačnými, že ostatky slavného mučeníka byly vydány na světlo ten den po jeho roční slavnosti, to jest dvacátého čtvrtého listopadu měsíce r. 1104.[22]) a nedí ani slova o kommemoraci tohoto objevení, jímž by se v pravdě mohlo nazvati poznání a potvrzení těla, jak se druhdy stalo; vizme kdy a kterak. Na cestě na Monte Kasino dověděl se kardinál Augustin ode mnichů, že přechovávají uctívané ostatky sv. Klimenta. I neutajil velikého překvapení, neboť byl toho přesvědčení, že nemohou nikde jinde býti nežli v Římě, kdež přece byly slavně uloženy za Hadriana II. Aby zapudil jeho pochybnosti zajisté oprávněné, rozkázal opat Grimoald kopati, anyť ostatky byly uschovány v zemi; teprve po namahavém hledání, v noci, byly nalezeny. Berardi dokládá, že opat po té dal zhotoviti nový hlavní oltář, a tam že uložil svaté ostatky u veliké slavnosti, u přítomnosti biskupa z Valvy, jemuž bylo jméno Valter. Biskup ten oltář posvětil dne 18. října měsíce, a od té doby se slavila toho dne výročitá památka tohoto posvěcení.

To se stalo r. 1105.;[23]) v tom čase mluví o ní kronika, ale stať, která se odnáší k výroční slavnosti vlastního Nalezení těla sv. Klimenta, nalézá se v roce 1170, jakož i ono místo, kde jest řeč o slavnosti panování téhož papeže. Obojí slavnosť byla zavedena opatem Leonášem, obnovitelem chrámu zlatodomského.

Máme tudíž dosti práva k výroku, že Přenesení nebylo docela neznámo středověkým spisovatelům před Jakubem de Voragine; a vidí se nám nemožno dopustiti, že byla opsána z legendy zlaté. Mimo to zpráva tato patří Lvu ostijskému, již de Voragine po svém zvyku snad poněkud změnil. Nuže tedy, Lev ostijský, než se stal biskupem, zastával úřad knihovníka na Monte Kasině a zajisté znal spis Gauderikův.[24]) Maje v den roční slavnosti učiniti řeč o panování sv. Klimenta, nemohl se obejíti, aby nepřipomněl posluchačům zázraků, jež prý se staly na jeho hrobě, jakož nemohl nepřipomněti přenesení jeho uctívaných ostatků z Korsuně do Říma. Kniha Gauderikova mu poskytovala vhodné látky, a on žičil se jí jak slušelo, ale přece tak, že bylo poznati z toho spis původní. Řeč tato se nás nedochovala, až na nápis a několik řádků z počátku, jež takto se čtou: „Postquam divinae ordinationis providentia, B. Clemens, sicut in gestis vitae ipsius relatum est, apud urbem Romam a B. Barnaba divini verbi semina percepit, ac demum beatissimo Apostolorum principi Petro apud Caesaream junctus, plenius ab eo in fide Christi informatus et doctus est, et salutaris aquae baptismo solemniter bapti-

---

[22]) „Facta est igitur haec ostensio pretiosissimi corporis gloriosi pontificis et martyris Christi Clementis post festum ejusdem altera die, id est octavo calendas decembris, anno millesimo centesimo quarto.“ (Murat., l. cit., col. 876, lit. C.)

[23]) „Dedicavit illud (altare) praefatus episcopus, jussu Grimoaldi abbatis, quinto calendas novembris, anno millesimo centesimo quinto“ Ibid, ad lit. E.

[24]) Leo Marsicanus seděl na biskupském křesle ostijském od r. 1100. a zemřel mezi r. 1115 a 1118. Jest původcem proslulé kroniky monte-kasinské, již dovedl až k r. 1075.

satus, etc. . . .“ Nápis ozřejmuje, že slavnosť panování sv. Klimenta se koná desátého dne kalend únorových, totiž 23. ledna. Henschenius právem se domnívá, že jest to z té homilie, z níž byla vyňata zpráva Jakubova de Voragine,[25]) již pak zase podali Petr de Natalibus a Baronius.

Jím se žičili také jiní, ještě daleko před Jakubem de Voragine. Svědkem toho jest staré officium sv. Klimenta, o němž byla již zmínka. Druhá sloha Laud připomíná výslovně, že přestal zázrak, jenž se stával v den jeho výroční slavnosti, že totiž moře opadalo, a svádí toho vinu na hříšnosť obyvatelů; dodává, že chrám světcův byl zbořen od barbarův:

Nam siccum iter populis credentibus
Mare praebebat in multis temporibus;
Sed post, peccatis nostris exigentibus,
Templum destructum exstitit a gentibus,
Et tunc cessavit insigne miraculum.[26])

Rondinini připisuje tuto píseň samému Berardimu nebo některému z jeho řeholních bratří, který snad ji složil na jeho žádosť ku slavnostem, jež právě byl ustanovil opat Leonáš r. 1170. ku větší cti a chvále sv. Klimenta.

Vzhledem k dodatku, který se čte na konci zlaté legendy, a v němžto se děje zmínka o sv. Cyrillu, biskupu moravském,[27]) podle svědectva jedné kroniky jest potřebí podotknouti, že není ho nalézti ve všech exemplářích legendy, a že není ode Lva ostijského, nýbrž od Martina Polona, spisovatele kroniky psané r. 1278. Dále, město Georgia, položené místo: Georgius, jméno to arcibiskupa korsuňského, není nikterak ve spise Gauderikově. Z těchto dvou věcí ovšem nelze si vzíti jakoukoli příčinu proti původnosti spisu Gauderikova. Dodatek onen tím spíše potvrzuje svědectví vlašské legendy, že sv. Cyrill byl biskupem. (Pokračování.)

---

[25]) Acta SS. Mart., t. II., p. 15, n. 14.

[26]) Rondinini, str. 176. Jesti to metrická parafrase toho, co napsal Lev ostijský. Viz tento text dále níže, str. 163.

[27]) Dodatek onen zní: In quadam autem chronica legitur, quod mari ab illo loco exsiccato, a beato Cyrillo Moranorum episcopo Romam translatum est. Zkoumaje vydání zlaté legendy, jež mají OO. bollandisté, mohl jsem stanoviti, že lze se jí dočísti v těchto osmi: 1. v Kolíně, 1481; 2. item, 1483; 3. v Lovani, 1485; 4. v Kolíně, 1490; 5. ve Štrasburku, 1492; 6. item, 1496; 7. v Hagenavě, 1516; 8. v Lovani 1521. Ve vydání z r. 1481 Cyrill se nazývá episc. Moranorum, a ve vydání benátském z r. 1516 — episcopus Normanorum. Dodatek schází ve vydání kolínském z r. 1476, in fol., jež náleží k nejstaršim (po prvé r. 1472.), v delftském z r. 1479. a v kolínském 1485. Připojiti k tomu sluší antverpský passionář z r. 1501. — Ze šestera rukopisů knihovny burgoňské nemají ho tři; jsou to codd. 8083, 3406 a 892. V kodexu 288 in — fol., kdež Cyrill také se nazývá Moranorum episcopus, kdosi opravil in margine: philosophus. Jméno Philippus, jež mu dal Petr de Natalibus, snad vzniklo ze skráceniny phus (což se může čísti i philosophus i philippus). Kronika Martina Polonova, jíž se žičil de Voragine, praví také, že tělo sv. Klimenta bylo uloženo v Římě za časů papeže Mikuláše: Corpus Clementis reconditum Romae tempore Nicolai Papae. Pertz, Hist. Germ. monum., t. XII. p. 410 a 429, toť omyl, jenž se dostal do velmi mnoha knih, mezi jinými také do Katalogu Petra de Natalibus a odtud do Annalův Baroniových.

O tvaru hor.

Pojednává
Bedřich Katzer.

(Pokračování.)

Abychom věc zevrubněji doložili a pokud možno jasnou učinili, probéřeme jednotlivě všechny útvary, jak ve výše podaném přehledu byly vytčeny, a přičiníme se u každého vymeziti vzhled těch končin, kde útvar ten zavládá. Doklady, které nad slova lépe dovedou dosvědčiti úplnou pravdu výroku, že geologická stavba krajin jest základem jejich vzhledu, vybéřeme pokud možno ze zemí českých.

Především, pokud prahor se dotýče, tedy budiž připomenuto, že v nich rozlišuje se útvar prarulový nebo Laurentinský od útvaru mladšího, svorového a prabřidličného neboli Huronu, kteréž rozdělení povšechně není sice toho druhu, aby všude přibližně stejně určitě dalo se provésti, ani vůbec tak podloženo, aby ode všech badatelů musilo býti uznáno. V skutku někteří přidělují prahorám rozdělení jiné. Než se zřetelem k účelu, který tu máme na mysli, nepadají tyto geologické podrobnosti příliš na váhu, zvláště ana povrchová utvářenosť krajin laurentinských a huronských tuze od sebe se neliší.

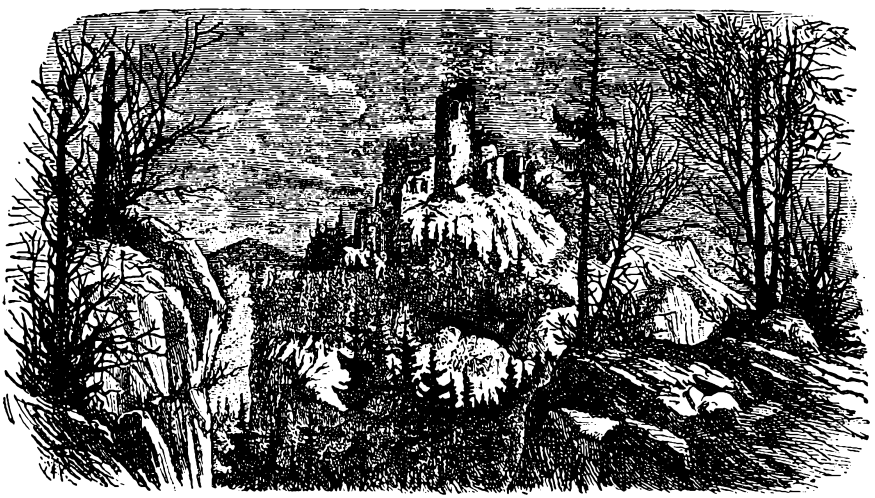
Při horninách obou útvarů jest důležito, že poměrně snadno zvétrávají, zvláště obsahují-li mnoho sodnato-vápenatého živce a železitých křemičitanů. Následkem toho projevují na povrch pronikající výtvary z nich podoby více nebo méně zaokrouhlené a oblé.

V krajinách rulových však bývá povšechně mírně zvlněný terrain přerušován ostřeji vyznačenými horskými hřbety i sráznými stěnami, které leží ve směru vrstev a spádem svým tudy sklonu obnažených vrstev odpovídají. V místech, kde sbíhají se pukliny a čáry vržení, mohou vznikati dosti divoké tvary skalní, bezprostředními příkrými svahy vyznačené a pouze úzkými údolími tak od sebe oddělené, že příslušnosť jejich k témuž celku není pochybna. Údolí osamocující strmá skaliska buď odpovídají vrstevním zlomům, buď jsou rozšířené pukliny nebo pouhým výsledkem hlodavé činnosti vod. Ale pravidlem vinou se jimi potoky, čímž dovršeny příznivé okolnosti, které před staletími nabádaly ku zakládání pevných hradů na takových místech. Veliká část sřícenin a trosek tvrzí českých zdobí vrcholy skalisk ve vylíčených poměrech se ocitujících, o nichž tuto připojený obraz poskytuje přiměřeného názoru. (Viz str. 125.)

Krajiny svorové, jak řečeno, neliší se povšechně od krajin rulových, a co jest o těchto stručně naznačeno, platí také o nich. Jinak už vypadají mnohé končiny břidličné, zvláště vládnou-li v nich prabřidlice neboli fyllity měkké a snadno zvětrávající. Tu nevyniká terrain skoro nikdež nad vlny zcela mírné, čímž povšechný vzhled krajiny stává se dosti jednotvárným. Jindy ovšem, jsou-li břidlice tvrdé a trvalé, jako na př. mnohé břidlice zelenokamenné (dioritické), vystupují končiny z nich zbudované někdy v bizarních, ostrých obrysech až i nejvýše nade všechny okolní rozlohy. Pro oboje poskytuje dokladů středočeská vysočina prabřidličná, která zvláště na vý-

chodě dosti blízko ku Praze přistupuje. Fyllity mocného pruhu od Říčan směrem jihozápadním se táhnoucí jsou totiž na povrchu velmi značně zvětrány a pokrovem hlíny kryty, pročež krajina, až na hluboké pukliny, jimiž pravidlem potoky se vinou, činí celkem dojem jednotvárný. Naproti tomu končiny složené z tvrdších břidlic amfibolitických jeví ráz druhdy velmi hornatý, s ostrými hřebeny a kupami. Takovou krajinu shledáváme na př. kol Ondřejova, po níž se rozevírá od kostela Střimelického rozkošný rozhled.

Ale obzvláště význačný jest vzhled krajin prahorních tam, kde zavládají ž u l y. Tu oblé, zaokrouhlené kupy tlačí se k sobě jako kopule četných chrámův, a čím výše pozorovatel vystupuje, tím více jich před zrakem jeho za sebou vyvstává. Tudy žulové krajiny, jsou-li pokryty chlumy, tají mnoho krajinářských krás, tím více, protože k celkové utvářenosti k sobě tulících se hor pojí se mnohdy podivuhodné tvary skal, vyvozené činností vzduchu, mrazu, vody a jinými vlivy. Zvláště porůznu roztroušené ohromné balvany, jak žoky na sebe naházené a zaoblené menší kusy skalní, hromadící se nezřídka ve pravé kamenné moře, dodávají končinám žulovým zcela určitého vzhledu.

Příkladů ke všemu, co o tvaru hor ku prahorám příslušných řečeno bylo, poskytují Čechy velikou hojnost. Vždyť jsou z největší části celinou prahorní, jakýmsi mocným sloupem vyvstalým už v nejdávnější minulosti země z jádra Evropy. Celou jihovýchodní polovinu zaujímá vysočina Českomoravská v podstatě rulová, jevící všudež povahu dosti mírně vlnitou a nepozvedající se leč ojediněle nad průměrnou výši 5—600 metrů, pod niž také mnoho neklesá. Rozsah její sáhá na Moravě až ke Znojmu, Brnu a Konicím a v Rakousích až k Dunaji; ale na pomezí českém vztyčuje se výše než v těchto zemích sousedních, k nimž ostatně nad to dosti rychle zapadá, kdežto do Čech rozšiřuje se od hranic ve výši málo pozměněné. Jednotlivé vystupující vlny vybíhají všecky skoro souběžně od jihozápadu k severovýchodu, což svědčí tomu, že mocným tlakem, od jihovýchodu

působícím, celá kra rulová byla svraštěna tak asi, jako lze tlakem papír pomačkati. Jak řečeno: vlny ty v největší části Českomoravské vysočiny jsou nevalně různé a nevalně značné výše; pouze na hranicích moravských projevuje se poněkud horský ráz, který však překonán jest velmi hornatým dojmem, jejž činí západní partie vysočiny podle Vltavy a Otavy.

V této končině jest patrná hornatosť aspoň z části způsobena hlubokými údolími jmenovaných řek, jimž v této příčině rovnají se také Sázava a menší její přítoky. Zvláště Vltava vyhlodala si hluboké, skalnaté údolí, plné pozoruhodných krás krajinářských.

Menší rozlohy rulové při hraničných horstvech českých děkují vzhled svůj hlavně horninám vyvřelým, při skladbě jejich súčastněným, anebo také sběhům tektonickým.

Prabřidlice v Čechách jsou porůznu roztroušeny, významný vliv na zevnější utvářenosť krajiny však mají po přednosti v souvislé rozloze ve středních Čechách, která tvoří podklad našeho silurského a devonského útvaru, a dále v několika utržených kusech a ostrovech více na východ pošinutých. Tyto ostrovy, právě tak jako souvislý podklad Siluru, jsou zbytkem někdejšího rozsáhlejšího pokrovu prabřidličného, jenž po nejstarší rule se rozkládaje pozdějšími mohutnými událostmi horotvornými byl zatlačen do prohybův a vynesen na temena vln, z nichž rušivou činností rozmanitých živlů byl odnesen tak, že pozůstaly pouze výplně někdejších dolin. Dnes arci výplně ty z části vynikají dosti vysoko nad krajinu okolní, jako na př. kolem Ondřejova a Komorního Hrádku, kde malebné břehy bujné Sázavy v podstatě z prabřidlic se skládají, anebo také jižněji v širším okolí Neveklova.

Tyto břidlice ovšem jsou tvrdší a tudy zvětrávání lépe odolávají než většina fyllitů vroubících český Silur. Břidlice tyto, zdající se býti poněkud mladší oněch, jsou sice petrograficky dosti rozdílné; ale kromě neznačného vlivu, jejž petrografická různosť ovšem na tvar hor má, není v povšechné souvislosti s utvářením krajin z nich složených podstatných rozdílů. Všudež projevují se tytéž obrysy: mírné vyvýšeniny a mírné svahy, a jen ojediněle nějaký příkrý sraz, jakoby břidličná skála uprostřed byla rozštípnuta, a odštípnutá část někam pohozena. Mírně vlnitý a klidný ráz končin břidlicových ukazuje na př. celý pražský východ od Úval přes Říčany k jihu, anebo na západě okolí Plzně, Rakovníka, Unhoště a krajina severně od Prahy až ke Kralupům. Malebného, ba místy dosti skalnatého vzhledu dodávají těmto krajům hojné útesy buližníkové, zvláště mezi Plzní a Blovicemi, pak kolem Prahy až ke Kralupům a j. četně zastoupené, jakož i vyvřelé horniny, porfýry a diority, které sice na povrchu v kupách a hřbetech jen zcela pořídku se ukazují, ale svými žilami a vložkami břidličné kamení tou měrou utvrzují a zapevňují, že spíše vyhlazovací činnosti rušivé odolává než okolní břidlice. Tím stává se, že na takových místech vyšší hřbety nebo kopce vyvstávají. Ale povšechně povrchová utvářenosť krajin břidlicových jest mírně vlnitá; protož romantickým krásnem vlastně dovedou se honositi jen v údolích, začasté dosti hlubokých a strmými stěnami omezených. Příkladem jest údolí Šárecké u Prahy a rokle Modřanská, vybíhající až ke vsi Libuši. Tato rokle jest památným výtvarem geologickým, účinkujícím na vnímavého navštěvovatele jako nějaká poušť dojmem tísnivým a

truchlivým. V levo, v pravo strmé stěny šedozelené prabřidlice, až na vysoké dymnivky, tu a tam kořenící, úplně holé a na dně ostrá i splavená drť, jíž nepořádným tokem vine se malý potok, dopomáhaje aspoň svým břehům k ubohé, často přervavané zeleni. Tak vyhlíží ten kus pouště, sotva dvě hodiny od srdce hlavního města vzdálený! —

Velmi krásných krajin žulových se svým význačným rázem mají Čechy hojnost. Jsouť ve všech obrubných horstvech žuly zastoupeny a ve středu země od Říčan, Jílového, Milína a Klatov na východ ve značné, asi jednu devítinu všeho povrchu Čech zaujímající rozloze rozšířeny. V horstvech Čechy obkličujících vystupuje kupovitá podoba žulových výtvorů méně jasně; ale žulová končina středočeská jest ve mnohém vzhledu vzorem význačného kraje výše dotčeného rázu, vymezeného shluknutím massivných dómových kleneb a podivnými podobami jednotlivých útesův a balvanů. V této poslední příčině jsou pověstny některé skalní výtvary na vrcholu jednotlivých hor české okružní bašty, jakož i tak řečené „kameny“ na hřbetě horstev. Dívčí kameny, Svinské kameny, Polední kámen a p. jsou každému navštěvovateli Krkonoš známy. Ve středních Čechách končiny kolem Orlíka, pak mezi Říčany a Sázavou, v širším okolí Písku a j. poskytují příklady namnoze rozkošných krajin žulových s vydmutými klenbami četných vrchův arci ne zvláště vysokých (průměrně 450—500 metrů) a s podivnými výtvary zdánlivě na sebe naházených žoků žulových, mohutných, omšených jednotlivých balvanův a loupajících se zvětraných koulí. Kde k této dekoraci skalní pojí se zelená výzdoba šumných lesův a hájův a zvláště jímavá příměť bublavé vody, tam vytvořují se místečka v skutku kouzelně krásná.

Povrchová utvářenosť krajin kambrických a silurských, k nimž od prahor postupujeme, jest nemnoho rozdílná a také od tvárnosti mladších končin fyllitových hrubě se neliší. Všudež jeví se celkem terrain mírně zvlněný, přervaný místy pouze hlubokými údolími, které jednotvárnosť povrchních planin mile přerušují. Tato údolí, vrytá do výšin jinak stejnoměrných, jsou význakem krajin kambrických i silurských, pokud jsou zbudovány z břidlic. Silurské vápence nad to vyvstávají ve strmých stěnách, omezujíce sráznými svahy údolí často roklím podobná. Křemence zase přečnívají ostatní vyplavené horniny v podobě táhlých hřbetů, vyznačujících ostře jejich rozšíření. V této příčině rovnají se jim poněkud vyvřelé horniny, kterých Kambrium a Silur vykazují dostatek. I nabýváme, vše-li shrneme, o povšechném krajinářském vzhledu starších palaeozoických končin následujícího obrazu: krajiny kambrické a silurské jsou v podstatě vysočiny jednotvárného povrchového rázu, přečnívané pouze omezeným způsobem vynikajícími a zvětrávání dobře odolávajícími křemenci a pásmy ohněrodých skal a proryté ve směrech jistou zákonitosť projevujících hlubokými, začasté těsnými a roklinovitými údolími.

Dokladů toho všeho dohledáme se v Čechách snadno, neboť máme tu zastoupeno i Kambrium i Silur výborným způsobem.

Kambrium naše má na spodu křemenné slepence, výše zelené břidlice s přehojnými zkamenělinami a nejvýše droby a železné rudy. Tyto poslední troje horniny nejsou pro utvářenosť krajin, kde se rozkládají, nijak významny, nýbrž, jsouce malého rozsahu, vystupují zjevněji vůbec jen tam, kde je prorazily a spolčily se s nimi ohněrodé horniny, hlavně diabasy. Za to slepence zaujímají veliké prostranství

a pozvedají se místy do velmi značné výše. Zabírají v souvislé rozloze celý trojúhelník mezi Rokycany, Nepomukem a Mníškem a pak dvě odtržené partie, totiž ostrov od Dobříše přes Příbram k Rožmitálu a pás podle žuly ode vsi Libice až k Bytěži. K těmto větším prostranstvím druží se na jihu dva menší ostrovy, vyznačené vysokými horami Třemšínem a Hengstem v jednom a Štěrbinou ve druhém ostrově. V rozkladitém pásmu, nejprve zmíněném, vyčnívá celá řada vysokých hor, jako Třemošná, Praha, Slonovec, Brdo, Tok, Koruna, Kočka, Koníček, Beran a j., které zvláště ve východní části trčí k nebi dosti blízko u sebe, z čehož zjevno, že všecek kraj jest velice hornatý. Však sluší opravdu k nejvyšším končinám středočeským, které přímětku „v horách" skutečně zasluhují. Obrysy jednotlivých vrcholů jsou ostré, a nápadnou zvláštností jsou holé stěny skalní, tu onde vystupující. Celkem však celá krajina jest velmi bohata na porost lesní, který jmenovitě některé partie činí nemálo půvabnými.

Silur český palaeontologicky dlužno rozděliti ve dví: Silur spodní, složený ze drobových břidlic a křemenců; a Silur svrchní, záležející z vápenných břidlic a vápenců. Tato dvojitosť projevuje se zcela zjevně i ve příčině horopisné, neboť spodní Silur český jest horopisným celkem, připojujícím se sice dosti těsně ku podkladu kambrickému, ale osvědčujícím se nicméně jako samostatný výtvar orografický, jenž jmenovitě od Siluru svrchního nápadně jest odloučen. Vápenné kamení této poslední části útvaru silurského jest v přetěsném, takměř neodlučitelném svazku s výše (v geologickém smyslu) následujícími vápenci devonskými, s nimiž pospolu skládá vysočinu, tvořící zase orografický celek. Tudy pohovoříme o ní až v odstavci Devonu věnovaném.

Pokud Siluru spodního se dotýče, vyznačena jest jeho samostatnosť horopisná vysokými hřbety křemencovými, které v souvislém pásmu lze sledovati od Úval až ke Kunraticím, pak dále od Zbraslavi k Čenkovu a Hořovicům, pak odtud na Cerhovice, severněji od Žebráka podle Berouna až ku Třebonici a dále přes Smíchov a Žižkov ke Hloubětínu, při čem k odtrženým kusům i větším ostrovům nepřihlížíme. Ve vší této rozloze jsou křemencové hřbety především patrny, protože všudež nad okolní břidlice drobové vyčnívají, byť jen v podobě ploských vyvýšenin a skalek jako mezi Úvaly a Kunraticemi, anebo v podobě značnějších vrchů, jako na Židovských pecích žižkovských, anebo konečně ve vysokých pásmech horských, jako jsou Brdy od Dobřichovic a Řevnic až za Hostomice se táhnoucí, nebo Brdatky západně od Berouna. Všudež, v celém oboru spodního Siluru, vtiskují křemencové výšiny krajině svůj ráz a podmiňují povšechnou utvářenosť její, jako vytýčené body na plánu poskytují oku možnosť vystihnouti ráz stavby. Ale nejen to, nýbrž i krajinářsky vynikající, neb aspoň v některém smyslu pěkná místa jsou na křemence vázána. Brdy a Brdatky se svými prostrannými lesy tají mnoho krásy a jsou tudíž oblíbenými letními sídly a výletními končinami Pražanů, kteříž arci nebývají tuze vybíravými a také menší lepotou přírody za vděk bývají.

(Pokračování.)

Paměti starého domu.

Povídka

od **Aug. Šeno-y.** Přeložil **Jan Jeřábek.**

Kráčíš-li jistou ulicí v Záhřebě, uvidíš po pravé straně dům velmi chatrný o třech poschodích, s nesčíslnými příbytky. Jest to podivná stavba beze vší formy, slepená v různém čase beze všelikého plánu, plna zákoutí, chodeb, vysokých komínů, krovův a oken různé velikosti. Stojí tu pod nakřivenou, roztrhanou střechou jako opilec pod nakloněným, otrhaným kloboukem. Mimovolně ti připadne, že tuto hromadu desek, pletenic, hlíny, cihel a vápna dohromady slepil buď člověk blázen nebo vůbec člověk ve stavu nepříčetném.

Nechci zkoumati, kdy a kterak povstala, jisto však jest, že zesnulý majetník její pranic nedbal reformatorského ducha času, pravidelnosti slohu, architektonické krásy, a jak všechny ty fráse „zbrklých kaňhálků“ se zovou, kteří by chtěli, aby každý kurník i chlívek — odpusťte — se stavěl dle zákonů krásna. Zesnulý majetník domu byl po jazyku strašným vlastencem, a vzhledem na své břicho neobyčejným flegmatikem. Kdybyste mu byli řekli, aby zbořil tu šeredu, poněvadž je viklavá a začazena, že se podobá staré, schozené, zkřivené botě, tu by se vám byl vysmál.

„Cože? zbořiti?“ odpověděl by vám, směje se a při tom tlustými svými prsty po břiše bubnuje. „Dům tento dosud pevně stojí a má více ceny než všechny vaše parády s okrasami z vápna. To jest vám zlatá ruda, Kalifornie! Dokud žiji, ani jednoho hřebíku do něho nezatluku, byť na mne vrčeli kaňhálci jakkoli. Přiznávám se, že bych nechtěl v něm přebývati, aniž mi toho bohudíky třeba; ale tato chatrč, jak vy pravíte, nese více úroků než akcie všech vašich spořitelen, a ač jest jen ze dřeva, přec jest dřevo lepší nežli papír.“

Jednou mi totéž vypravoval dřevěný onen Krösus, klepaje při tom na víko své velké stříbrné tabatěrky, ústa stahuje k přihlouplému úsměvu a kulaté břicho své pozdvihuje s jakousi grandezzou, a já nechtěje poslouchati jeho chvástavosti aniž pokoušeti se, abych poučil jej o zákonech krásna a povinnostech měšťana k obci, t. j. přiměti jej k polepšení, řekl jsem mu prostě „s Bohem!“

Z té příčiny utkvívalo oko moje na této slátanině povždy, kdykoliv jsem šel mimo. Také mne poněkud zlobilo, že toto zbořisko dosud tu stojí uprostřed krásného našeho Záhřebu, kdežto v odlehlejších ulicích zdvihají se již pevné, čisté a krásné, byť jen malé domy, výsledky to poctivého namáhání. Poněkud trápila mne i zvědavosť. Zlatá ruda, Kalifornie? Proč to, kterak to? — Brzo podařilo se mi nahlédnouti tomuto architektonickému netvoru v útrobu. Povolání mé umožnilo mi změřiti jej od hlavy do paty, prozkoumati jeho „ledví i srdce.“ Nyní již vím, proč tlustý ten konservativec velikou svoji klec přirovnává ke Kalifornii. V nižádném domě hlavního našeho města nenajdeš tolik obyvatelů pospolu, jako v jeho; nižádný nenese tolik úroků jako ten — ohromných sice, ale krvavých. Všechny ty komůrky, jizbice a světnice, všechny ty nízké, shnilé a vlhké kouty naplněny jsou živými tvory — lidmi. Ale jakými to lidmi! Můj ty Bože! Nenalezám slova, abych dovedl vypsati všechnu tu čeleď.

Řekl bych, že jsou to „vředové“ či „kuří oka“ obyvatelů záhřebských, „vředové“ celé společnosti lidské. Dělníci, kteří živí se cibulí a kukuřicí; pokoutní písaři, kteří klienty své chytají po ulicích, propuštění úředníci, kteří živí se na cizí útraty; dráteníci, kteří spávají na shnilé slámě; dívky švadleny, jimž poctivý výdělek na živobytí nestačí, a přece žijí; chromé, jednooké panské, hokynářky, krejčí záplatáři, lampáři — všichni z pola nazí, všichni hladovi — povždy hladovi. Kopa dětí, z nichž půl kopy jest nezákonitých. A to vše, ptáš se, uprostřed hlavního města dnešního dne? — Ano! Opravdu, skutečná to Kalifornie. Kdo zvykl čistotě a pořádku, kdo rád vídáš zdravé a veselé tváře, ten nepohlédni tam! Srdce by tě zabolelo. Celou knihu bys napsati musil, chtěl-li bys vypsati všechny ty bledé, zubožené tvory, jež nelítostný osud uvrhl v tento žalostný kout. Z každého páru těch zakalených, ospalých, povyhaslých očí zírá ti žalostná, lehce však řešitelná hádanka vstříc. Nechci sepisovati zápisník o lidské bídě aniž chci rozepisovati se, zda a jak dalo by se jí odpomoci. Málo tu dobrého viděti, málo štěstí. Proč bych vás i sebe tím rozžalostnil? — Však zastavte se, postůjtež u domu tohoto! Pojďte za mnou po nízkých, viklavých schodech do prvního, druhého i třetího patra. Skloňte hlavu, abyste jí nenarazili na začazených schodech. Tma je tu i v poledne, pravá noc. Ani prstu byste před sebou neviděli, kdyby tu a tam paprsek sluneční se nedral skulinou napolo rozbořeného krovu. A jaké tu výpary! Zrovna byste se zadusili. Postrádáte tu světla, modrého nebe i svěžího vzduchu. Zdaž nejsou šťastnější zločinci, jimž usouzeno vězení? Mohou nahlédeti se na nebe, nadýchati čerstvého vzduchu a zahřáti se teplým jídlem. Draze-li se zakoupiti musí poctivosť, trpká jest potom i svoboda. To poznáte, to pocítíte tu. Spanilé čtenářky, vy rády čítáte tajnosti pařížské od Eugena Sue, sedíce na měkkém divanu, a slza soustrasti skane vám často na knihu stkvostně vázanou. Vy pociťujete soustrasť s pařížskými těmi tvory, jež vymyslila fantasie básníkova. Ale čítejte v sežloutlých těch tvářích, v zakalených očích, v těch hadrech, a uvidíte, že netřeba vám pro bídu do Paříže jíti, že nouze bytuje v nejbližším vašem sousedství. — Hle tu chodba. Kráčejte však polehounku. Staré desky ohýbají se pod vámi, mohly by se prolomiti. Hle, tu na kraji chodby dvéře! Zaklepejte, vejděte! Ach, ve tmě světlo! Paprsek sluneční oslepí oči vaše, omámí vás zelený list, voňavé kvítko na okně i vesele popěvující zlatoperné ptáče na pokraji okna. Oh, tu je čisto a světlo, tu možno vám dýchati svobodně, volně. Světnička malá, samý koutek. Mathematik by ji nazval paralelepipedon, ale já pravím, že vnitřek její podobá se velkému vejci — bílému bílku. Ani jediný prášek se nepohybuje ve slunečním svitu, jenž šikmo oknem se dere, ani nejmenší pavučinky nevidíte na zdi. Je-li ta světnička v tom rozviklaném doupěti opravdovou, či je to snad jiný svět? — mimovolně jsem se ptal. Málo toho tu viděti. Stará, široká venkovská postel, na níž vysoko nastlány peřiny, a tato hromada peřin pokryta jest pestrou pokrývkou. Vedle kamen visí začazený obraz — nevím, je-li to svatá Máří či svatá Háta — ale dle zlaceného kroužku soudě jest to dojista světice, před níž visí stříbrná lampička. Vedle vidíte nepěkný obraz jakési ženštiny, dále polici s několika sklenicemi, talíři a šálky. V koutě stojí veliká dřevěná skříně a podivná jakási armara s nesčíslnými přihrádkami, uprostřed jizby stůl a židle. Toť všechno.

Kromě toho jsou i živí tvorové v jizbici. Předně jest tu v zelené kleci švitořivé ptáče — kanárek, žlutý jako škubánky z kukuřice, milý, živý, drobný, něžný, hbitý jako šelma. Žluté jeho peří leskne se jako zlato, oči mu svítí jako dvé černých perel, ty drobné nožky jeho jsou tak lepé a růžový zobáček jeho tak hladký! Žádná mladice nedovede tak se otáčeti; stokrát skočí s bidélka na bidélko, nahne hlavičku, natáhne krček, zatřepetá křídelkoma a zobne dva i třikrát do kousku cukru. Potom skočí na pokraj číšky, která na dně klícky stojí, pohodí hlavičkou, pohlédne černým očkem svým do vody v číšce a skočí do ní. A to čtveračení! Žluťáček se potopí, pohodí hlavičkou, opět zatřepe křídelkoma, a sto světlých kapek se rozlétne na vše strany po jizbě. Tu skočí na bidélko, otřese, čistí se. V zobáčku zůstala mu pavučinka. Žluťáček si na ni šlápne, pak cupká, potom si hraje. Slunce září, list se zelená, růže na okně kvete, ptáček zacvrliká „cip, cip," rozevře hrdélko, a žlutý diblík švitoří a zpívá. Hle, kterak málem spokojeno jest to drobné ptačí srdéčko! — Kanárek tu není samoten; kterak by dovedl zapáliti Bohorodičce lampičku on, ten malý, žlutý pohan? — Vedle něho sedí u okna ženština; je to opravdu ženština? — Na první pohled nemůžete toho rozeznati. Kterak ji mám vylíčiti? Není to snadné! Viděli jste kdy starého strážmistra, nebo náčelníka serežánů? Silné plece, neníliž pravda, hranaté kosti, viďte? Ani za mák slabší není ta stařice vedle kanárka sedící. Ruce má hrubé, veliké, ohromné nohy vězí v papučích z červené kůže. Nedejž Bůh, aby ta noha krok učinila; dům by se zbořil. Stará, veliká hlava její obvázána jest černým hedvábným šátkem, z pod něhož dvé šedých kadeří splývá po čele. Oj, jaká to tvář! Dlouhá, široká, mužská. Drsná kůže obličeje nabrala na sta vrásek, na sta ostrých čárek. Ústa má široká, nos dlouhý, svalovitý, ohnutý na levo přes tlusté rty. Černé oči její jsou neobyčejně veliké, kulaté a hledí bez ohně, bez zápalu na svět z pod velikých měděných brejlí, kteréž spuštěny jsou do půl nosu. Žena ta je šedivá, ale pod nosem má ku podivu černý vous, zrovna jako hlava mužská. Na sobě má černou sukni do zelenava, vlečku a záplatovaný kabátec z tmavozeleného hedvábí. Pravá to obluda, není-li pravda? Nebojte se, že se postaví na nohy; nemůže se zvednouti, jelikož jest mnohem vyšší než její jizba. A z té kostrbaté, snědé její tváře zírá tolik dobromyslnosti, tolik ostýchavosti, že pocítíte v srdci soucit. A ty její oči pohlížejí na svět tak, jako dítě pohlíží na prut učitelův; tlusté její rty ustavičně se pohybují, jakoby se modlily. Nižádný malíř nedovede vykresliti tuto tvář, když ji osvítí jarní slunce, nedovede vyznačiti tu protivu, kdy ze staré rozpukané kůry těla vyviji se zelená ratolesť duše. I já, jak vidíte, jen hádám, jenom naznačuji, hledaje pravého slova k vylíčení této tváři, ale cítím, že jsem ho nenašel. A když promluví ta hřmotná mužice, myslíte, že hřmí? — Nikoliv, ona chraptí, sípá. Hlas její jest tenký a plačtivý, přerývané to zpívání, bez modulace, bez rythmu. Poslouchejte ji chvilku, a zabolí vás hlava. Mile mne dojalo, když obcházeje toto bludiště lidské bídy, vešel jsem do tohoto čistého hnízda, které podobalo se svěží větvi na zeleté jabloni, jako když hvězdy svítí zachmuřenými oblaky. Skromně jsem stanul na prahu, jako bych byl stanul na prahu starého kostelíčka na poušti.

Stařice sotva se byla vzpamatovala z mého příchodu, pohodivši hlavou upřela na mne nedůvěřivé oči, jednak s podivením, jednak se

strachem na mne pohlížejíc. Učiniv dva, tři kroky proti ní, pozdravil jsem ji slušně: „Dobrý den, paní!“

„Řekněte raději slečno,“ odpověděla ona, při čemž, jak se mi zdálo, sladce se pousmála.

„Tedy, dobrý den, slečno,“ poopravil jsem uctivě, podiviv se, kterak ani ošklivost, ani stáří nedovedlo vypuditi ješitnost z tohoto uvadlého srdce. „V tom skrývá se, možná, nějaký román,“ pošeptala mi moje zvědavost; ale v rozmluvě ni slovem o tom jsem se nezmínil, neboť veřejné postavení mé tomu bránilo. Sděliv s ní toliko, kdo jsem a jak se jmenuji, prosil jsem ji, aby odpustila, jestliže ji snad vyrušuji; můj příchod že neplatí jí, nýbrž tomuto domu, který dlužno jest ohledati, poněvadž se praví, že jest chatrný a se boří. Protož nechať mi dovolí příbytek její zběžně si prohlédnouti. Stará slečna s nakloněnou hlavou naslouchala slovům mým, upírajíc tupě oči své na mne a ruce držíc na prsou. Když jsem domluvil, zakašlala, jakoby hledala slova i myšlénky; máchnuvši pak levou rukou zasípěla: „Račte, račte, milostpane, jen si vše prohlédněte. Vy jste mužové zákona, vám dovoleno všechno, a netřeba vám se omlouvati.“

Nedovedl jsem posouditi, pocházejí-li slova tato z její duše, prosté vší licoměrnosti, či neskrývá-li se v nich nějaký žal; neboť vím ze zkušenosti, že chudina nerada vidí u sebe panstvo, které příbytek jí zbourati chce: dílem stydí se lidé za svoji chudobu, dílem se bojí, že ji nemilosrdní ti páni vyženou z bytu. V takových případech pak bývají staré ženy nejhorší, ba tak zlé, že mnohdy chopí se i sekyry.

Stařena oddychla si po svojí řeči, a zatím co měřič ohledával strop, podlahu, zeď i pec, zdali by nenašel nějaké pukliny, sledovala ona podezřivým okem jeho počínání; pak smějíc se a plačíc zároveň řekla: „Hm, hm, ano, starý to dům, ale byl kdysi nový. Všechno se opotřebuje, zrovna jako my lidé. Ztratíš vlas, ztratíš zuby, oko ti zeslábne, ruka ti sklesne. Tak jest to na světě, a zákona toho nepředěláš. Pak přijde smrť a učiní konec všemu.“ Dokončila sklonivši hlavu na prsa.

„Tak jest!“ — odpověděl jsem, „hle, i my jsme přišli, abychom vyzkoumali, zda jest možno starý tento dům vyléčiti, čili zda jest na smrť nemocen.“

„Prosím vás, pane, neračte všechno na světě jedním loktem měřiti. Kde více požehnání, více bohatství, tu jest třeba, aby bylo všechno jako na sloupku; ale u chudého musíte něco přehlédnouti. V tomto domě přebývají lidé, kteří jen jednou denně jedí a jen jednou v roce masa požívají. Ano, ano, pod touto střechou jest skoro každý den Velikým Pátkem, a často v roce tu bývá štědrovečerní půst. A mnohý jest rád, našel-li kouteček, kam by, zmořen jsa, na noc hlavu položil. Bída udržuje tyto základy, tuto střechu, a já doufám v milosť Boží, že nedopustí, aby stará žebra krovu tohoto nám nad hlavou se zbořila.“

„Vy tedy myslíte, slečno, že majetník tohoto domu jest dobrodincem chudiny?“

„Hm,“ odvětila zdlouhavě stařena, „ani dobrodincem, ani zločincem. Rozumějte, každý hledí si svého. V domě tomto panuje zvláštní pořádek, jemuž každý, kdož tu bydlí, podrobiti se musí; vše to upravuje se písemně před soudem, aby později nebylo dlouhých soudů.“

„Jaký pořádek?“ ptal jsem se.

„Tu neplatí se každý měsíc, nýbrž každou sobotu, a kdo v sobotu v poledne bytné nezaplatil, tomu jest v pondělí ráno stěhovati se z domu. Domácí pán náš drží se toho řádu, a byť přišli i páni od soudu, neustoupí.“

„A což, lacino tu žijete?“

„Ach, Bože můj, nyní jest všecko drahé, daně veliké, a domácí pánové i chudinu utiskují. Hle, za tuto jizbu platím měsíčně pět zlatých.“

„Za tuto komůrku pět zlatých?“

„Tak jest. Těžko jest krejcar ke krejcaru ukládati, — ale prosím vás, milostpane, —“ zdlouhavě promluvila stařena třesoucím se hlasem sepjavši prosebně ruce, — „neboťte domu tohoto, dovolte, ať dožiju se hrobu v něm!“ Při těch slovech zdálo se mi, jakoby dvé slz jí bylo skanulo z očí.

„Proč jest, slečno, dům ten vám tak milý? Za tu cenu najdete byt jiný, lepší, ve zdravém, novém, zděném domě!“

„Nechci, nechci, díky vám!“ zvolala a mávla rukou, „já nemyslím z tohoto domu živa se vystěhovati. Poslední má pouť bude k sv. Rochu. Zvykla jsem tu, již pět a dvacet let bydlím pod střechou touto, a tu —“ zamlčela se najednou a pohleděla k zemi. Možná, že uváznul jí jazyk při vzpomínce na minulost, kteráž starého srdce jejího se snad nemile dotkla. Po chvíli opět pozvedla hlavu a mile na mne pohleděvši opakovala třesoucím se hlasem: „Prosím pěkně, neboťte tohoto domu, měla bych z toho smrť. Budu vám za to vděčna.“

„A nebojíte se tu přebývati?“ ptal jsem se udiven.

„A čeho bych se bála?

„Inu, ohně!“

„Ach,“ — usmála se stařena, „každý večer přiklopuji ohniště, když kávu si uvařím. Od malička jsem zvykla pozor míti na oheň, před oknem na střeše pak chovám netřesk v hrnci a každý večer modlím se k sv. Florianu.

„Ale mohli by vás okrásti, anebo vetchá jsouc, snadno byste k úrazu přijíti mohla na krkolomných schodech.“

„Okrásti? Haha! Moje chudoba nikoho neoblaží. Nemám ničeho. Schodů a tmy taktéž se nebojím, zvykla jsem i tmě, a noha moje ví, kam jí šlápnouti třeba. — Neboťte nám domu, milostpane!“

Domu jsme nebourali; nikoliv na prosby stařice, neboť zákon nedbá slz a návyků, ale na zprávu měřičů, kteří tvrdili, že šereda tato několik desítiletí ještě potrvá, jestli se tu i tam trochu poopraví. Těžce jsem nesl, že chatrč tato na dále stati má uprostřed krásného našeho Záhřebu jako zakrnělá ostružina uprostřed květnatého ráje, ale vzpomenuv si proseb a slz stařeninych, byl jsem zase rád, že nepadla „Kalifornie“ za oběť esthetickým a stavitelským požadavkům.

Stará slečna pevně věřila, že já jsem zachránil dům od zkázy, a proto mne navštívila, aby mi se slzami v očích poděkovala za domnělou laskavosť. Vymlouval jsem se všelijak, odmítaje od sebe tuto pochybnou zásluhu a poukazuje na zprávu měřičů, ale nadarmo.

„Vím, vím, milostpane,“ pravila slečna smějíc se a kývajíc hlavou, že pestrý kvítek na staromodním klobouku se také kýval, „vy ze skromnosti nechcete se přiznati, že na prosbu mou jste to učinil. Eh — kdyby mne nebylo, nebylo by desky na desce. Inu, dobře tak,

dosti toho. Bůh žehnejž vám i vašim dětem. Ano, ano, vy jste ten měřič.“

Bylo mi zrovna do smíchu, ale vida, že tu nepomůže žádný argument, šetřil jsem víry její a vyslovil přání, aby dlouhá ještě léta zdráva ve své jizbě přebývala.

Na to se brzo pozapomnělo. Minul rok i dva; ve veřejném zaměstnání svém viděl jsem na sta jiných tváří, a obraz staré slečny bezmála mi vymizel z paměti, neboť za celý ten čas mi přišla pouze dvakrát či třikrát na oči, když ubírala se po ulici do kostela. Dlužno vyznati, že byla na ulici mnohem směšnější nežli doma ve své jizbě. Podobalať se ohromné palici na čepce ve výkladní skříni. I vážný člověk se pousmál, vida, kterak tato podivná postava z minulého století, ošklivá i nemotorná, vleče se po ulici v úzké, ošumělé sukni, kterak pomačkaná její mantila jako křídla za ní poletuje, a kterak červené makové kvítko se třese na malém kloboučku, který pokrýval sotva temeno její hlavy.

Ale nejsměšnější byla stařena, když mne na ulici pozdravovala. Široká tvář její se roztáhla, ústa se rozšířila ku zvláštnímu úsměvu; přimhouřila víčka, jakoby chtěla kýchnouti. Hlavu skrčila mezi ramena, kývla naklonivši celé tělo, až makové kvítko silně při tom se zatřáslo. Považte, že vše to učinila ženština veliká, nemotorná, stará, přimyslete si ty ohromné ruce a nohy a k tomu ten sladkobolný úsměv na ošklivé tváři. Při tom zdaleka zasípěla jako píšťalka: „Dobrý den, milostpane“ — klopíc stydlivě oči a staromodní mantilu popotahujíc k sobě. Kdož by se tu mimovolně nepousmál?

Nejednou trápila mne zvědavosť. Kdo jest ta divná, směšná stařice? Proč jest jí ta jizbička pod střechou tak milá? — Nejednou jsem se až rozhněval. Hle, toť hádanka, která ti zrovna před nosem leží, a jíž nelze ti rozluštiti. Nejednou uminil jsem si poptati se stařeny blíže, ale ona byla tak pokorná, skromná a přívětivá, její hovor byl tak ušlechtilý, znamení to o lepším vychování, že mi bylo stydno obtěžovati ji jakýmkoli vyzvídáním. Inu, nadejde snad čas i příležitosť, kdy zvědavosť má se ukojí.

Nevím, zda zavděčil jsem se čtenářům, vyprávěje jim o staré této dívce a k tomu ošklivé. Všem zajisté ne; neboť nevyprávím tu o lásce, o hrozných výjevech, vábivých obrazech, zajímavých osobách. Mnohý snad mi zazlívati bude, že jsem jej uvedl pod střechu roztrhané chalupy, do jizby staré, chatrné. Avšak to nedovede mne odvrátiti, abych staré této dívce nezasvětil tuto vzpomínku. Člověk kráčející polem často nevšímne si něžného kvítka, červené jahody i černé ostružiny a utrhne si zakrnělý šípek a ohledává jej. Nazvete to snad rozmarem, mně jest to však lhostejno. Tak tomu jest a tak tomu bylo se starou touto dívkou.

Jednoho dne seděl jsem ve pracovně za psacím stolem. Doba návštěv již minula, ustavičné ono klepání na dvéře přestalo, a já unaven jsa prázdným, planým hovorem, díky jsem vzdal Bohu, že zbavil mne obtížných návštěv. Chtěje úkol dnešního dne dokončiti, hotovil jsem se ku psaní. Avšak sotva jsem péro namočil, zaklepal někdo třikrát na dvéře, nejprv tichounce, jakoby se dveří jen prstem byl dotknul, pak silněji a naposledy jakoby klepátkem uhodil.

(Pokračování.)

Volné listy.

Píše
Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

—•—

Cizí a vlastní myšlénky o novinářském tisku.

A) Několik vážných slov o novinářském tisku katolickém.

„Pravda osvobodí vás.“ —
„Nic tu chabé lkání, ni řeč neprospěje prázdná,
Národu jen zmužilé srdce pomůže a čin.“
(Kollár, Slávy dcera.)

Před méně nežli třiceti lety vypadalo to v našich krajinách s novinářským tiskem katolickým velice bledě Zdáloť se tenkráte, jako by tisk denní výhradně patřil jen oněm lidičkám, jimž na náboženství pranic nezáleží, jimž to naopak radosť působí, mohou-li ničiti všechny vyšší snahy a pěstovati jediné zájem pro vyražení světská a pro marné události denní. — Tak bývalo dříve; dnes však jest jinak.

Dnes s radostí pozorujeme, kterak na všech stranách dobří a upřímní katolíci namáhají se, aby proti zhoubnému proudu nevěry a nemravnosti, kteryž za dnů našich zaplaviti hrozí města i dědiny, všude ochranné zbudovali hráze ku zachování víry a zbožnosti; a to jest pro nás útěchou. Prostředky, jichž se k tomu užívá, jsou velké a četné a, krásné jest též znáti výsledky. K těmto pak prostředkům, jimž máme co děkovati, že nám víra zděděná a dobrý mrav křesťanský zachovány jsou, počítáme v řadě nejprvnější dobrý křesťanský tisk, jenž stále a horlivě rozšiřuje pravdu, potírá lež, oslavuje ctnosť, kárá nepravosť.“

„Bez naděje na odměnu hmotnou, jedině věrou jsouce sílení, postavili se mnozí mužové v průlom hradební, aby ustavičně byli na stráži a potírali zhoubné zásady šířené tiskem. A jakých vítězství vybojovali! Kde ještě před lety nemnohými katolický lid na literárním trhu nenacházel skoro ničeho nežli výrobky tisku špatného, k jehož rozkvětu mimo vůli svou přispíval též sám, kde řádné noviny skoro pražádné neměly naděje, že by mohly trvale udržeti se, kde vydávání dobrých knih a časopisů k odvážným a beznadějným náleželo podnikům, tam dnes vycházejí četné denníky a týdenníky, brošury a měsíčníky, jež mají tisíce předplatitelů a čtenářů na statisíce. Spisové obsahu vážného a objemu značného nejen že mohou býti vydávány, nýbrž bývají vítány s povděkem a od mnohých čtenářů takřka hltány. Křesťanský tisk učinil pokroky tak velké, že nekřesťanské noviny a tiskopisy vždy víc a více před ním musejí ustupovati. Moc, jakáž mimovolně úctu vzbuzuje, zjednala si průchod a odchovala nové pokolení, jež by bez tohoto takřka obrovského zmohutnění tisku křesťanského bylo propadlo neli nevěře, tedy zajisté náboženské vlažnosti, lhostejnosti a netečnosti. Výsledky tisku dobrého jsou již nyní neocenitelny a nesčetná jeho dobrodiní slibuje nám teprve budoucnosť.“

„Stkvělý tento výsledek jest pro přítele i nepřítele víry křesťanské pádným důkazem, že přese všechny snahy protivné dobré

přec ještě vždy na lidi působívá velice mocně a že zůstane po věky pravdou, že dobro se světa nikdy a nikdy nebude úplně vytlačeno. My katolíci máme v církvi své pevný sloup a utvrzení pravdy, a pravda má vždycky dosti síly, aby proti zlu a nepravosti pevnou a nerozbornou postavila hráz.“ — „Pravda tato sílila všecky ty muže, kteří povstali jako bojovníci proti mocnému tisku špatnému, o němž přesvědčivě dokázali, že jest nepřítelem Boha i lidí, a kteří mimo to souvěrcům svým uvedli jasně na vědomí, že zlo nebývá nikdy vyhlazeno planým vzdycháním, nářky a stesky na trudné časy, nýbrž jen obětavým šířením dobra, šířením pravdy. Tisk špatný, kterýž si dříve počínal bujně a zpupně, kterýž řádíval často hůře než despot, kterýž šlapával drze v prach a bláto i to nejsvětější, kterýž o každého muže křesťanského otíral se svou jedovatou slinou, počal se mírniti, nebo tisk jest moc, jakéž se leká i člověk smělý.“

Toť jest zajisté útěchy plný a ku další úsilovné práci povzbuzující obraz činnosti křesťanského tisku, jen škoda, přeškoda, že jest to obraz činnosti křesťanského tisku belgického a německého, kterýž nakreslili Dr. Bohl [1]) a farář Sickinger, a že se obraz ten nikterak nehodí na poměry českého křesťanského tisku novinářského.

Kde má politický katolický týdenník přes 45.000 p ř e d p l a t i t e l ů a ne pouze o d b ě r a t e l ů, jako ku př. paderbornský týdenník „Leo“, kde katolický politický denník může vycházeti třináctkráte za týden, jako ku př. „Köln. Zeitung“, kde mají denníky tak rozšířené jako jsou berlínská „Germania“, „Westfäl. Merkur“, „Bayer. Reichszeit.“ a mnohé jiné menší, kde katolický novinářský tisk tak jest rozšířen, a kde se mohou bez bázně před velkou škodou hmotnou vydávati takové katolické revue, zasahující do všech oborů i nejpřísnějších věd jako v Belgicku, tam se může ovšem věrný katolík z tisku a jeho krásných výsledků upřímně radovati. Ale u nás?

Kdyby s l o v a byla skutky, měli bychom ovšem už i taky my dosti dokonalý a rozšířený novinářský tisk, nebo krásných s l o v o nutné potřebě a prospěšnosti křesťanského tisku — i novinářského — namluvilo a natisklo se už i u nás dost. Prozatím však jest katolický novinářský tisk ve vlasti naší — užší i širší — v poměrech as takových, v jakých byl v Německu před lety třiceti, když o něm psal Sickinger: „Dobrý tisk se podobá zhusta popelce, již vlastní sestry její nespravedlivě a směle kritisují, zanedbávají, jí i spílají a ji bijí. Není tudíž divu, že si tisk dobrý na mnohá místa velice z těžka zjednává přístup a že se nachází mnohdy po léta v stavu takovém, v jakémž nemůže ani řádně žíti, ani umříti.“ (Řeči přednášené v pol. kasině.)

Již naší synodou provincialní slavenou r. 1860. bylo vysloveno, že to má býti obzvláštní péčí laiků i kněží, aby se lidu dostaly do rukou na místě knih špatných knihy v pravdě dobré, prospěšné a užitečné, obsahující zdravé učení, a duchovní správcové aby věřící před podezřelými knih zlých prodavači důtklivě varovali, je povzbuzovali ku koupi knih dobrých, jakéž prodávají za laciný peníz různé spolky křesťanské a pak též aby jim doporučovali knihkupce takové, u nichž by mohli snáze dostati dobré knihy křesťanské. [2])

[1]) De Godsdienst uit staaten regtskundig oogpunt — bohoslužba se stanoviska politicko-juridického; něm. překl. str. 378—379.

[2]) „Maxima sollicitudo tam fidelium quam sacerdotum in eo collocetur, ut

O novinách pak praví táž synoda asi toto: jelikož noviny nepřinášejí pouze zprávy denní, nýbrž vedlé těchto hlásávají též různá učení, jež svým čtenářům každodenním s nimi obcováním vštěpují a jimi je takřka nasycují, jest třeba všemožně pracovati k tomu, aby listy škodlivé a lživé byly vymítěny.

Jelikož však, jak už před lety napsal zvěčnělý Dr. J. Veith,[3]) mnoho se čte, čísti se musí a knihy mohou býti vypuzeny jenom knihami, noviny novinami, pobádala v Pánu a vyzývala zmíněná synoda všecky všude muže jak stavu světského tak duchovního, jimž dal Bůh potřebné k tomu schopnosti, by způsobem všemožným a všemi silami hájili víru a mrav křesťanský, buďto sami píšíce, aneb ty kdož píší podporujíce, dobře vědouce, že hlásati nezdolnou, vítěznou pravdu dílem jest nejlepším a nejzáslužnějším.[4])

Diecesanní synoda pražská opakovala odstavec tento od slova k slovu, by jej poznovu uvedla v paměť všem, jichž se týče.[5])

Jelikož však jest ku hájení pravdy náboženské, kteráž zasahuje do všech skoro oborů rozmanitých věd, značných třeba vědomostí nejen bohovědných, nýbrž i jiných, prohlásil koncil církevní provincie pražské, že si duchovní, kteříž si osvojí důkladné vzdělání v různých vědách světských, aniž by při tom ovšem zanedbali studium vědy theologické a povinnosti svého povolání, „velkou zaslouží chválu“, proto že prý jest si vzhledem k potřebám tohoto století velice přáti, aby nikdež nescházeli kněží zběhlí ve vědách posvátných i světských. (Tit. I. c. III. p. 10—11.)

Krásná a všeho uvážení hodná jsou též slova, jež ze spisu nedávno zemřelého orleánského biskupa Dupanloupa do „Příruční knihy pastýřského bohosloví“ svého pojal professor Antonín Skočdopole. Když byl totiž velký a velmi horlivý tento biskup, pravý to moderní Athanáš, vylíčil slovem plamenným rozšířenost a zhoubnou působnost tisku špatného, psal dále takto: „Mnozí se domýšlejí, že učinili dosti, když si posteskli na dobu nynější; vzdychají a lkají, vyhýbajíce se veliké činnosti. Ne tak, pánové! Třeba jest zápasiti, třeba jest jednati, třeba jest nám využitkovati všech prostředků pomocných, jež nám zbývají, neboť nám prostředky zbývají a to veliké . . .[6]) Nežalujme na

---

libri salubres, sanae doctrinae et qui vere prosunt legentibus, locum pravorum praeoccupent. Animarum curati itaque fideles probe adhortentur, ut libros bonos, qui a diversis piis societatibus eduntur et exiguo venduntur pretio, comparare studeant, et praemonendo plebem curae suae commissam contra suspectos librorum mercatores, fidelibus nominent commendentque bibliopolas, a quibus praestantes atque catholicos libros facilius accipiant.“ (Conc. prov. Prag. lit. II. cap. IV. p. 50—51.)

[3]) Der Antiquar von Jericho

[4]) „Et quoniam ephemerides quotidiano suo commercio una cum rerum novarum nuntiis animos doctrinis variis imbuunt et quasi satiando implent, summa cura adhibeatur, ut eliminatis falsis et perniciosis foliis ea potius habeantur et legantur, quae veritati pietatique profectum parant. Eos insuper viros sive clericos sive laicos, qui necessariis dotibus pollent, in Domino provocamus et invitamus, ut quocunque potuerint modo, sive scribendo sive adjuvando scriptores, in propugnationem fidei et morum honestatis vires impendant, scientes optimum et dignissimum opus esse invictae veritatis praeconium.“ (Concil. prov. prag. l. c.)

[5]) „Considerantes mala fere innumera, quae ex propagatione ephemeridarum et librorum pravorum nullo non tempore, sed praecipue hisce diebus exoriuntur, provocabant et invitabant Antistites in Concilio provinciali congregati (Tit. II. c. IV.) eos viros sive clericos sive laicos atd. (Synod. dioec. 1873 c. III. p. 11.)

[6]) „Quand on a gémi sur son temps, on croit avoir assez fait, et on se

dobu naši, ale pracujme zmužile všem protivným snahám na vzdory, nelekajíce se žádné oběti, pracujme o napravení doby naší, napravujíce sami sebe. Nezlořečme těm, jež máme spasiti. Či máme snad my, jichž úkolem jest působiti k tomu, aby se člověk polepšil, stále naříkati, že člověk jest zlým?[7] ... Jako slunce pouze tím, že jest, nezapuzuje všechny temnosti, tak ani ne církev. Bohu se líbilo učiniti práci naší povinností, a když nás učinil kněžími, učinil tak proto, bychom pracovali, bychom zažehali v duších lidských zhasínající pochodeň víry, bychom blud vždy opět znova rostoucí každodenně opět vypleňovali a nikdy abychom neumdlévali ... Blud obživuje vždy opět znova a rozmáhá se, nechť i obrana stále oživuje a se rozmáhá, nechť béře na sebe podobu vždy takovou, jakou béře útok a nechť stojí vždy pohotově tam, kudy chce vniknouti nepřítel. Nyní jest třeba, aby kněžstvo mluvilo a psalo, aby psalo, aby vydávalo knihy dobré, učené nebo prostonárodní; kněžstvo nesmí se vymykati z těch prací, jakéž podnikají nyní ve Francii četní laikové, bojujíce proti bezbožné tiskové propagandě propagandou křesťanskou; kněžstvo podporujž je v boji tomto pomocí tisku všemi silami a celým vlivem svým; kněžstvo nechť píše a také mluví, nechť nečiní pouze vzdělavací přednášky pro duše zbožné, nýbrž měj též stále a rádo ve svých přednáškách na zřeteli směr apologetický; nemluviž pouze na kazatelně, kamž ti, jimž jest toho nejvíce potřebí, nepřicházejí a slov jeho neslyší, nýbrž užívej též slova soukromého, neméně než veřejného na obranu náboženství.[8] „Nečekejte, vstaňte a jděte; když oni nejdou k vám, jděte vy k nim. Ite ad oves, quae perierunt. Než, co se děje? Vy čekáte na ně a oni na vás. Věky by uplynuly, než byste se takto k sobě přiblížili, neb se setkali. Na vás jest, abyste první povstali a vykonali, čeho jest třeba. Ite (jděte) ... Exite (vyjděte) ... vyjděte ze svého pohodlí, ze svého příbytku, z úzkého zákoutí krbu svého. Ite per vias et sepes (jděte na rozcestí a mezi ploty) ... ite, docete ... ego mitto vos (jděte, učte, já posýlám vás) ... Neznám ni jednoho slova Kristova, kteréž by nám nevelelo býti činnými, pracovati pilně a obětavé. Pracujte tudíž, mějte známosť o bludech, jakéž duším hrozí; modlete se; studujte všichni, pište, máte-li k tomu schopnosti, a nepíšete-li, aspoň se učte, učte se vždy lépe hájiti víru slovem živým.“[9]

---

tire de tout avec des helas! et des sanglots Non, Messieurs! Il faut lutter, il faut agir, il faut profiter de toutes les ressources qui nous restent. Car il nous en reste, et de grandes. (Dupanloup: Entretiens sur la prédication populaire, Paris 1866, p. 105.)

[7]) ... n'accusons pas notre temps; mais travaillons courageusement, aux prix de tous les dévouements, en dépit de tous les efforts contraires, travaillons à l'améliorer en nous améliorant nous-mêmes. Ne maudissons pas ceux que nous devons sauver. Est-ce à nous, chargés de rendre l'homme meilleur, à nous plaindre toujours qu'il est mauvais?“ (Dupanl. l. c. 106.)

[8]) „Ne croyez pas que l'existence de l'Eglise suffise, pas plus que celle du soleil, à chasser toutes les ténèbres. Il a plus à Dieu, de nous obliger au travail: et s'il nous a faits prêtres, c'est afin que nous travaillons sans cesse etc. (Dupanloup l. c. 108.)

[9]) „N'attendez pas; levez-vous et marchez: les âmes ne viennent pas à vous; allez à elles: Ite ad oves, quae perierunt ... Qu'arrive-t-il au contraire? Vous les attendez, et elles vous attendent ... Sortez de votre repos, de votre demeure, du coin de votre feu. Allez ... travillez ... tenez-vous au currant des erreurs qui les menacent; priez; étudiez tous; écrivez, si vous en avez le talent; apprenez au moins, si vous n'écrivez pas, apprenez de plus en plus à défendre la foi par la parole etc.“ (l. c. 110.)

„Modlíme-li se denně v Otčenáši „posvět se jméno Tvé“, nezapomínejme, že tím béřeme na sebe povinnost, abychom se v kruhu působnosti své zasazovali horlivě o všecko, co slouží ku cti Boží a sem spadá v době nynější obzvláště — dobrý tisk. Nemůžemeť upříti, že se všude čte a mnoho čte, že se čte takořka zběsile. Nebudem-li tudíž pečovati o četbu dobrou, budou lidé čísti zboží špatné a najdou v něm znenáhla zálibu.“ (Sickinger l. c.) Tyto asi úvahy přiměly papeže Pia IX. ku známému výroku, že „za dnů našich potřebuje církev bojovníků pérem skoro ještě více nežli pracovníků ve zpovědnici a na kazatelně.“ Týž papež prohlásil, že jest tisk „dílem nejpotřebnějším“ a nazýval jej mezi všemi prostředky, kteréž by církvi v těžkém boji nynějším dopomohly k vítězství, prostředkem nejpřednějším. Nejinak smýšlí v příčině této slavný a velemoudrý jeho nástupce, papež Lev XIII., kterýž ku zástupcům katolického tisku novinářského, když se mu r. 1880. byli představili, velice laskavá a nanejvýš povzbuzující promluvil slova, roku pak 1882. v encyklice zaslané všem katolickým biskupům italským doslovně napsal: „tento prostředek (tisk totiž), kterýž jest tak mocný ku záhubě duší, musí též mocným býti ku jejich spáse; lék musí vyjíti z téhož pramene, z něhož vyšel jed.“ A od těch dob kolikrát již pozvedl tento se všech stran nepřátely sevřený, přece však nezdolný nástupce Petrův mocného hlasu svého ve prospěch tisku! Totéž učinili po příkladu jeho i četní biskupové, totéž i mnohé sjezdy katolíků.

Není zajisté prostředku jiného, prostředku lepšího; nebo tisk může přemáhán býti jenom zase tiskem, tisk špatný tiskem dobrým. „Jestliže totiž odpůrcové naši užívají horlivě všech výsledků vědy: knihtiskařství, páry, elektřiny, aby seslabili říši Kristovu a sváděli duše, musíme i my ku šíření říše Kristovy a ku spáse duší užívati těchže prostředků. Chceme-li se dodělati v příčině této nějakých výsledků, nesmíme nikterak pohrdati zbraněmi, jakými bojuje s velkým úspěchem doba nynější. „Jak směšným by byl by za dnů našich voják, jenž jsa ozbrojen středověkou kuší, obloukem a šípem do boje by táhl proti nepříteli ozbrojenému opakovačkou nejnovější soustavy?“ [10]) Neméně směšným byl by však i ten, kdož by domníval se, že i za dnů našich k obraně víry a mravů křesťanských postačí horlivá činnost kněží ve škole a kostele a tisku že není potřeba.

Činnost tato jest sice velmi hezká a vší chvály hodna, ale za dnů našich sama o sobě nikterak nestačí. Doba naše miluje ve všem veřejnost, hluk a reklamu, a tu třeba jest, aby ani kněží nezamykali se se svou činností do školy, kdež jsou asi jako pátým kolem u vozu, a do kostela, na nějž by je odpůrci rádi obmezili, nýbrž aby přenesli valnou část své činnosti též na veřejnost, kdež hlas jejich může dále proniknouti.

Veliká část tisku ve všech skoro zemích jest nejen rozhodně protikatolická, nýbrž i přímo protikřesťanská, kteráž den co den, brzy skrytěji, brzy zjevněji, ale vždycky svorně a jednomyslně, drze a směle lží a pomluvami, podezříváním a na cti utrháním žene útokem: na církev, na papeže, na duchovenstvo řeholní i světské, na bibli a evangelium, ano i na Krista samého. Všecky tyto útoky splývají v jedno,

[10]) Krier, Das Studium u. die Privat-Lecture str. 269.

tvoří jeden proud, jednu jedinou rozvodněnou řeku, kteráž se valí celou šířkou svou na — vinici Páně.

Rozvodněná řeka! Hleďte, jak jest široká, hluboká a prudká, jak hučí a řádí! Nemá žádných rukou a přece odnáší luka i pole. Nemá žádných zubů a přece ohlodává vždy dál a dále hráze svého řečiště. Nemá rýčů, nemá motyk, a přec podkopává chýše i paláce a vniká bez klíčů v lidské příbytky. Kdo by se tu mohl domýšleti, že rozzuřený živel skrotí, když naň bude hleděti nečinně, s rukama založenýma, aneb když s ním poplave? Kdož by se tu mohl domnívati, že zůstane ušetřen, když bude seděti klidně doma, nedbaje toho, že se voda žene již do jeho dvora a hrozí vniknouti dveřmi i okny do samé světnice? — Každé dítě ví, že jest tu třeba chopiti se práce a stavěti rychle ochranné hráze. Čiňmež podobně i proti zhoubnému proudu tiskovému. V novinářských článcích a feuilletonech, v nemravných a nevěreckých výrobcích tiskových žene se na nás nepřítel jako by proudem a hrozí vniknouti i do nejmenších a nejzazších dědin. Stůjme na stráži a zabraňujme mu! Nepodporujme vlastními penězi, často dost těžce vydělanými, tisku takového, jenž chce zlehčiti a podkopati naši víru. Nepřijímejme listů takových, ani kdyby nám je darmo dávali. Ti, kdož dávají noviny, brošury a různé traktáty zadarmo, dávají si je nejdráže platiti, protože žádají na svých čtenářích, aby jim za ně přinesli v oběť náboženské svoje přesvědčení, svoji víru. (Viz: Eberhard l. c. V., 356.)

Tak theorie; ale jinak bývá často v theorii, jinak v praxi a tak jest tomu v příčině tisku bohužel i u nás. Několik obránců osamělých stojí tu a tam před prolomenou hradbou, bojují a pracují jako druhdy národ israelský, když stavěl hradby svatého města svého, volají o pomoc . . ., ale ostatní stojí opodál, dívají se na ně více méně lhostejně, nechávají jich bojem umdleti a vysíliti se, a sotva tu a tam někdy některý chápe se zbraně, aby rozmnožil aneb vyplnil slabé jejich řady. [11]) Což divu, že nepřítel dál a dále vniká a v proudy své strhuje velké davy lidu?

V letech posledních nastal sice valný obrat k lepšímu, a to v ohledu nejednom, ale v katolickém tisku novinářském zůstalo až na mnohá krásná s l o v a skoro všecko při starém. Stará nečinnosť z pohodlí a málomyslnosti, staré kritisování a sudílkování, staré liknavé . . . to však patří už do administrace, a proto o tom zcela pomlčíme.

Kdybychom v této příčině měli právo mluviti a kdybychom směli říci plnou pravdu, tedy bychom řekli všem katolíkům, kněžím i laikům, kteří se chovají ku katolickému tisku netečně z pohodlí a lhostejnosti anebo i proto, aby si liberálů nerozhněvali a měli od nich pokoj: přečtěte si, co stojí psáno v Apokalypse o tom, kdo není ani horký ani studený; pomněte, že chtíti býti neutrálním ve věci tak závažné, znamením jest lenosti a zbabělosti a z části i sobectví, a že proto bývali v starých Athénách veřejně potrestáni, kdož se v čas revoluce anebo vzpoury nechtěli přidati ku žádné straně, chtějíce zůstati neutrálními; nevytrafte z paměti slova Kollárova:

---

[11]) „Quelques défenseurs isolés sont çà et là sur la brèche, sans qu'on leur permette de recruter aucun auxiliaire; tandis que la grande masse des journaux et des revues attaque avec un concert et une audace, qui vont toujours croissant, non-seulement le Pape, mais Jésus-Christ etc. Il y en a (v boji totiž) qu'on laisse s'épuiser à lutter seuls etc." (Dupanloup l. c. 97; 112.)

„tři mne věci, když je vidím, k smíchu
s hněvem smíšenému nutkají . . .
— — — — — — — — — —
ale hněv se blíží k zuřivosti,
vida lidi, kterým nebije
ani k hříchu srdce ani k ctnosti.
To jsou, v kterých duše hnije živá,
hnusné bez balsamu mumie:
nebo kdo chce žiti, ať se kývá“ (Slávy dcera);

konečně pak bychom dodali hezky po tichu, jenom po tichu, slova Brunnerova čerpaná z bible:

Suchet ihr die echten lupos,
— — — — — — — — —
Sucht sie inter canes mutos,
Welche schlafen, statt zu b. . . .

Tak as bychom mluvili, kdybychom měli v příčině této právo mluviti a měli volnosť říci plnou pravdu; jelikož však toho práva nemáme, neřeknem ni slova a budeme mlčeti.

Jiní se chovají ku katolickému tisku netečně z malomyslnosti a beznadějnosti, majíce za to, že všecky snahy, všecko namáhání a všecka práce v ohledu tomto úplně jsou marny a že, nepřijde-li zvláštní pomoc s hůry, vše jest ztraceno.

Těmto malověrným odpovídáme, že se všecko daří, co se podniká s odvahou a vytrvalostí a upřímnou myslí (Dupanloup l. c.). Jasným toho důkazem jest sám tento časopis. Co tu bylo s přerůzných stran obav, že se časopis nebude moci ani udržeti, že nebude míti ani co tisknouti, proto že nebude spolupracovníků; kolikrát nám samým bylo slyšeti, když už časopis počal vycházeti, slova nanejvýš „povzbuzující“: „je to všecko marné, nesvedete nic, udolají vás“; co tu bylo útoků, nescházelo ani vyhrožování, aby redakce i písatelé byli zastrašeni, ba nescházeli ani bratří, ač jich bylo málo, jejichž „zvláštní“ „věrnosti a upřímnosti“ vzpomíná s bolestí apoštol národů. A výsledek všeho? „Vlasť“ nastoupila již ročník šestý a — daří se jí dobře; nepřátelé její pozvolna umlkli a z mnohého Šavla, jenž jí byl odpůrcem, stal se už Pavel. — Poznejme jen počet svůj, poznejme sílu svou a uvidíme, co dokážeme!

Dejme však tomu, že bychom pracovali tiskem katolickým úplně marně a bezvýsledně, že bychom při vší úsilovné snaze, práci a horlivosti pranic nesvedli, přec by nám zbývala jedna útěcha, a to ta, že nás Bůh nebude souditi dle toho, jaký naše práce měla výsledek, nýbrž dle toho, zdali jsme konali svoji povinnosť; a povinností naší jest, vyznávati a hlásati pravdu celou, neumenšenou a nefalšovanou hlasitě a neohroženě před celým světem a činiti to, co při své slabosti činiti můžeme (Weiss, Apol. III. 13.). — Tolik o netečných, kteří se buď lhostejně aneb aspoň nečinně dívají z dálky, kterak bojovníci v boji krvácejí.

Nebezpečnější pro bojovníky a pro věc, za niž bojují, jsou však sudílkové, kteří stojíce hezky opodál v bezpečném úkrytu aneb jsouce vzdáleni od bojiště hodně daleko, kam žádné střely nedoletují, zápasníky sledují okem orličím a když na nich shledali nějakou buď sku-

tečnou aneb pouze domnělou taktickou chybu, ji škodolibě světu vyhlašují, bojovníky snižují, je odsuzují atd., čímž prospívají jenom nepříteli.

Biskup Dupanloup napsal, že kdyby prý nyní žil sv. Pavel, byl by bezpochyby žurnalistou, proto že by si velký jeho duch nenechal ujíti tak mocný prostředek ku šíření pravdy, jakým jest tisk. Nechť si soudí o tomto výroku biskupa orleanského kdo chce, jak chce, my máme za to, že není pouze prázdnou, lesklou frasí, nýbrž že jest v něm velmi mnoho pravdy, ale dodáváme, že by si to sv. apoštol Pavel zajisté d v a k r á t rozmyslil, nežli by se stal j e d n o u *redaktorem* nějakého denníku katolického, zvláště u nás v Čechách, ač by dle toho, co vypravuje o sobě samém v druhém listu ku Korintským (11, 26.), k redaktorství denníku katolického v krásném Rakousku před i za Litavou byl jako stvořen. Trpěl od pohanů, trpěl od židů, trpěl od bratří. Pohané mu spílali bláznů (Skut. ap. 26, 24. a jinde) a marných tlachalů čili plískačů (ibid. 17, 18.), židé jej všude osočovali, podezřívali, stíhali lží a pomluvou a lid proti němu bouřili a štvali, a falešní bratři? jedni jej zbaběle opouštěli, druzí činnost jeho podezřívali, třetí mu jeho úspěchy záviděli, čtvrtí se obrátili zpět k židům a pohanům a jej zradili atd. atd.

Podobně se vede listům katolickým a jich redaktorům. Křtění pohané moderní, kteří jsou v mnohém ohledu horší, nežli byli skuteční pohané staří, a s nimi spojení moderní židé se jim posmívají, vyhlašují snahy a náhledy jejich za tmářství a zpátečnictví, za hlouposť a bláznovství, připisují jim snahy a tendence, jakých nemají, ohřívají znova tisíckrát už vyvrácené pomluvy a lži, vymýšlejí nové, jen aby mohli proti nim štváti a mysle lidu popuzovati; a „bratří“ někteří? Kritisují a sudílkují též, snižují a odsuzují, n e č i n í v š a k sami n i č e h o, proto že . . . inu proto že jest to mnohem snadnější a pohodlnější kritisovati nežli pracovati.

Jedněm píše denník katolický ostře a neurvale, což prý odporuje křesťanské mírnosti, tichosti a lásce; druzí se naň hněvají zase proto, že má ve své redakci také koš a nůžky, že pro jisté případy nemá na skladě velikých zásob barvy, laku a vonného kadidla, pro jiné zas případy že se odvažuje míti v zásobě — nastojte a ustrňte! — docela i nějakou hořkou pilulku; jiní konečně mají nejraději kněze takové, kteří sedí hezky doma za kamny, modlí se a vzdychají, vyplňují okénka a rubriky matrik, znázorňují činnost svou v číslicích a jménech, ničeho nehasí, co je přímo nepálí, o ničem samostatně nepřemýšlejí, o ničem nemají vlastního náhledu, nýbrž čekají vždycky a ve všem jen na komando s hůry a na pomoc Boží, nelibě však hledí na kněze toho, který chce činiti ještě něco více, který sestupuje s pérem v ruce na zápasiště žurnalistické, jako by tam kněz praničeho neměl činiti, jako by se to nesrovnávalo s jeho ctí a důstojností a Bůh ví, proč ještě.

My však máme za to, že jest úkolem kněze každého, aby vždy a všude hlásal a hájil pravdu, a že činí-li tak nejenom slovem nýbrž i písmem, nezasluhuje pražádné hany, a má-li snad i ve mnohých věcech, které nespadají pod žádné dogma a žádný kanon, vlastní svoje mínění, že není také zle, ba že by naopak mnohem hůře bylo, kdyby k n ě ž s t v o — jak se nejapně a nesprávně říkává — n i ž š í (proto že q u o a d o r d i n a t i o n e m j s o u s i v š i c h n i k n ě ž í ú p l n ě r o v n i

a nikdo není vyšší, nikdo nižší) nemělo žádných vlastních myšlének a musilo vždycky teprv čekati, co a jak za ně bude mysliti někdo jiný.

Že by katolický žurnalista byl jenom k tomu, aby pálil kadidlo a dolů i nahoru, v pravo i v levo stále podkuřoval, to myslíme, nebude nikdo chtíť tvrditi; ustavičné podkuřování musilo by se konečně zhnusiti i podkuřovaným, nadtoť teprv jiným! Žurnalista kněz, má-li býti žurnalistou z milosti Boží a žádným fušerem, žádným novinářským nádeníkem, který pracuje za bídný plat to, co a jak se mu poručí, musí mluviti vždy a každému jenom svatou pravdu, musí býti jako kazatel; jako tento všechněm bez rozdílu: pánům i služebným, vrchnostem i poddaným, bohatým i chudým připomíná jejich povinnosti, kárá jejich chyby, varuje, povzbuzuje, tak musí činiti i kněžský žurnalista a proto musí míti v zásobě pro jisté případy i hořké pilulky, nesmí se báti pověděti pravdu, třebas byla nemilou, nesmí to dělati jako onen predikant, který, když kázal kdysi o opilství, přítomným sedlákům notně zatápěl, ale pro kurfirsta, kterýž rovněž jako sedláci „truňku“ byl oddán, učinil výjimku, řka: milostivého pána vyjímám, nebo ten to může dělati a jemu nechť to slouží ku zdraví!

Kdo by se domýšlel něčeho takového o žurnalistovi kněži, ten by jej urážel a zneuctíval. Ti, kdož sami káží, bývají nedůtkliví, když se káže jim. Tak vždy nebývalo. Ve středověku byli to nejednou prostí mnichové, kteří připomínali slovy důtklivými neohroženě kněžím, biskupům i samému papeži jejich povinnosti, tito to snesli a církev — zkvétala (Dr. J. Scheicher: Seb. Brunner 193—194).

Velikou potíž mívají redaktoři listů katolických i s dopisy a dopisovateli. — Něco jiného jest mluviti, něco jiného jest psáti. Co sneseme snadno v přátelském rozhovoru, ba čím si snad příjemně ukrátíme chvíli, toho bychom nečtli, toho bychom mnohdy ani nesnesli, kdyby to právě tak všecko do podrobna bylo tištěno, proto že na tiskopis třebas jen novinářský klademe a musíme klásti přísnější měřítko než na pouhou konversaci, v níž se nehledí příliš úzkostlivě na přesnou vazbu myšlének, a v níž rádi strpíme i dost malicherné podrobnosti a odbočky k předmětům, kteréž ku věci, o niž se jedná, buď ani nepatří, aneb jsou s ní jenom v lehkém spojení. Chceme-li psáti, musíme své myšlénky mnohem přesněji formulovati, musíme uvážiti, co patří ku předmětu, o němž chceme psáti, a co k němu nepatří, a všecko nepotřebné, všecko zbytečné musíme vyloučiti. Dále pak musíme uvážiti, zdali věc neb předmět, o němž chceme psáti, má jakous obecnou buď důležitosť nebo zajímavosť a hodí-li se i pro čtenářstvo širší, aneb má-li snad buď důležitosť nebo zajímavosť pouze lokální čili místní. O předmětech posledněj ších buď vůbec nepišme, aneb, když píšeme, pišme co možná kratince s vypuštěním všeho, co k věci přísně nepatří. Ale zde to právě nejčastěji vázne; proto ty sáhodlouhé dopisy o poutích a jubileích, slavnostech a visitacích atd., v nichž všichni účastníci, družičky, zpěváci a hudebníci, páni starostové, páni patronátní komisaři atd. dle jména a příjmení a mimo to ještě každý s nějakou zvláštní pochvalou mnohdy naprosto nezaslouženou zevrubně se uvádí, v nichž se průběh celé slavnosti a všecky k ní přípravy popisují tak důkladně s udáním všech i nejmenších okolností, jako by se jednalo o rozřešení nějaké dů-

žité dějepisné otázky, aneb jako by měl takový dopis sloužiti za podklad k přísnému řízení soudnímu.

Co si má redaktor, není-li to v době kyselých okurek, kdy bývá o látku novinářskou zle, s takovým dopisem počíti? Redaktor škrtá podle toho, mnoho-li má látky, nejprve ta četná zbytečná epitheta, dále pak škrtá jména družiček, zpěváků a hudebníků, škrtá i taky mnohá jiná jména, až z dlouhého dopisu zůstalo jen několik málo řádek snad ještě dost chudičkých. Někdy se však redaktor, je-li v dopise příliš mnoho kadidla anebo žluči, nad listem pozastaví, pomyslí si anebo sám pro sebe řekne: co s tím? to že mám dáti do tisku? a odhodí list, kam jedině patří — do koše.

Zlou se však potázal. Písatel čeká dychtivě, brzo-li přijdou noviny, v duchu už si představuje, jakou asi radosť bude míti Bětuška neb Anička, kteráž říkala výtečně přání, *x* a *y*, které a kteří výtečně na choru zpívali, jak se usměje a jak spokojeně přikývne hlavou „šlechetný a vážený pan starosta *z* nebo *ž* atd., až budou čísti v novinách svá jména a svou pochvalu, a za tím — tu máš! redaktorů koš a ostré jeho nůžky zkazily to všecko. To nesmí zůstati bez trestu a proto rozhněvá se na noviny a přestane je odebírati, ba nejednou je hledí zoškliviti i taky jiným, ač by měl redaktoru vlastně býti vděčným, proto že zabránil, aby nebyla veřejně na odiv vystavena jeho marnivosť a ješitnosť a s nimi spojené nemístné a zbytečné pochlebování.

„Není každý už rozeným žurnalistou; chce-li kdo psáti v listech církevních pro spolubratry anebo pro lid, chce-li se súčastniti v řešení velikých socialních a národo-hospodářských otázek, chce-li býti apologetou nebo polemikem, v každém případě musí se cvičiti, nesmí ztráceti ihned odvahu anebo se hněvati, když redaktor dotyčného listu každý jeho pokus hned beze změny neuveřejnil. Cvičiti se, studovati, toť první podmínkou konečného zdaru. Práce takto cvičených žurnalistických dobrovolníků budou se čísti docela jinak, nežli práce takové, jakéž se nyní listům katolickým zhusta zasýlají. Jsou ovšem výjímky velice čestné, ale přec jen dosud výjimky, nebo z pravidla bývá to podkuřování a pochlebování a jenom zase podkuřování a pochlebování těm neb oněm osobám, žádné vyšší hledisko, žádné povznesení se k zájmům obecným, k otázkám slohu vyššího, a když to ne, tedy jednostrannosť, která se o sobě ráda domýšlí, že jest neomylnou (viz: Correspondenz-Blatt 1888 č. 18.). — Tu však nepomůže kritisování, nýbrž jen ruka přiložená k dílu, studium a cvik.

Kritisování! Toho zakouší listy katolické dost a dost, a to bohužel nejčastěji právě od lidí takových, kteří by nenapsali nějakého trochu kloudnějšího článku, ani kdyby jim sám Pán Bůh za něj slíbil celé nebe, a pak i od lidí, kteří když píší, píší velice po tichošlápsku, „opatrně“, a proto též tak, že to mimovolně nutí — ku spaní. Takovým se ovšem nelíbívá sloh živější a říznější; ale oni zapomínají, že velká část lidí má zalehlé uši a k těm že jest třeba hlasitěji mluviti, volati, křičeti aneb po případě třebas i troubiti (viz: Joel 2, 15.) do jejich uší, aby slyšeli; zapomínají, že se převeliké části lidí klidné a těžkopádné rozumování vůbec nelíbí a že ho považují za nedostatek ducha, proto že v něm necítí žádného života. Nebraňme tudíž, by v zápase duchů súčastnili se i řízní husaři; jsouť harcovníky, kteří ženou útokem. Kdo má k tomu chuť, ten nechť se drží dělo-

střelectva, tím myslím totiž hlubokou učenosť s veškerou její těžkopádností; ba ani toho nechci kárati, kdo chce seděti stále jen u štábu na místě bezpečném v stínu a chladu, jen za to ho prosím, aby neukritisoval ku smrti těch, kteří se potili a bojovali, když on pouze vzdychal (Seb. Brunner, Ein Lebensbild von Dr. J. Scheicher 227.). Beztoho jest živel ráznější na straně katolické špatně zastoupen. Ovšem, proti vlastní straně, proti vlastním žurnalistům mívají někteří kuráže až dost (viz nejnověji opět vystoupení jinak neznámého svobodného pána z Linde, jenž prý jest nějakým hodnostářem kdesi ve Vídni, proti Seb. Brunnerovi); aber den gegnerischen Männerfäusten beziehungsweise Federn gegenüber, da wird die Dosis homöopatisch verdünnt und dann nicht einmal verabreicht (Correspond. Blatt l. c.); z listů liberálních spolkne tak mnohý notného velblouda, aniž by cítil jakých obtíží, ale list katolický opatrně přecezuje, zdali by tam snad nenašel aspoň nějakou mušku, a najde-li ji, udělá z ní velblouda a pohoršuje se. Ó toho nešťastného dvojího lokte a toho kopru, kmínu a máty!

Za takových okolností nemůže se ovšem katolickému tisku novinářskému dobře dařiti. „Die Publicisten flüchten unter das Dach der äussersten Vorsicht, sagen lieber wenig, um ja sicher nicht zu viel zu sagen, suchen die Kunst des Pelzwaschens, ohne ihn nass zu machen, bekreuzen sich vor der Schneidigkeit und — kommen dort an, wo die katholische Presse unserer Heimat steht. (Correspondenz Blatt 1889 č. 13.)

To však nejsou ještě všechny příčiny, proč se katolickému tisku novinářskému nevalně daří; jsouť i mnohé jiné a ty naznačil „Kathol. Vereinsblatt“ 1888. č. 11., když mezi jiným takto napsal: Tisku katolickému nedostává se jednotného vedení, není vůdce, který by naznačoval směr cesty a prostředky a proto není žádné jednoty. Redaktorům se nedostává odnikud žádných pravidel a pokynutí, a proto jest každý z nich odkázán sám na sebe, a co dělá, dělá na svou pěsť a po svém rozumu a když v něčem pochybí?...! Tu ten a onde onen za vůdce se vnucuje, ale hledí více na osoby nežli na věc... z krátka, v našem táboře panují roztržky způsobené uraženou ješitností, nemužnou řevnivostí a malicherným pachtěním se po popularitě atd. atd. Tak list německý.

To jest ovšem voda na mlýn liberální, ale tisk katolický a s ním i zájmy církve, víry, náboženství trpí tím hrozně. Bude lépe? Podle resolucí, podle krásných slov a krásných úvah o potřebě tisku by se skoro zdálo a byl by už věru svrchovaný čas. My však máme za to, že od slov i nejkrásnějších ke skutkům jen obstojným, — jde-li totiž o věc katolickou, — zvláště u nás v Rakousku náramně jest daleko a že to proto dlouho ještě bude trvati, nežli se u nás pro katolický tisk novinářský něco závažného vykoná. Kéž bychom se klamali! (Pokračování.)

Neděle na Slovácku.

Napsal

Frant. Horenský.

(Pokračování.)

Řeč, která se při výpravě vede, bývá různá. Obyčejně uvidí hospodyň, když sejde s komory, jít už někoho do kostela, a tu pobídne znova hospodáře ku spěchu. Sama sice není ještě spravená, ale troufá si býti brzo.

„Podivaj sa, Švacilé už idú a ty ešče nejsi oblečený. Co děláš? Dyť sa tumluj, tumluj sa, abysme nebyli poslední," řekne třebas.

Hospodář ví, že Švacilovi chodívají první a neleká se.

„Ja což, Švacilé!" prohodí posměšně. „Ti dycky mosíja byt první všady, aj v kostele. Varhaňé ešče nešli."

„Notož! Na Varhaňe budeme čekat, až bude zaséj aj po kázaní," odsekne hospodyň, a začne se spravovat čerstvěji.

Hlavní věc bývají rozkazy, které se udílejí před odchodem na ranní děckům, dívce i pacholkovi. Pacholek musí třebas „zalepiti na oběd králíka," dívka nanositi do putének vody, aby hospodyň, když přijde z kostela, měla již všecko uchystané. Děcka musejí hlídat. Pokud budou pacholek s dívkou doma, není starosti, ale když odejdou i tito, zůstává dům bez dohlídky jistější a cigáni, žebráci, vandrovní i zloději rádi promenádují v tu dobu po dědině. Mezi ranní a hrubou totiž. Proto hospodyň pobudí děcka a přikazuje.

„Až nikam neidete! Děcka. Doma mosíte byt zavření a nikam nesmíte jít. Ani na ulic, dyby jak sa vám chtělo a volal vás negdo. Nikam nechoďte, doma buďte. A dívajte sa oknem na dvůr, aby nám nevzál negdo neco, cigán lebo zloděj nejaký. Moseli byste na něho zavolat a říct nám potem, gdo to býl. Ale ven nechoďte a nikom neotvírajte dyby jak tlúkl! Nikom neotvírajte, ani súsedom ne. Vydržali byste velice. My příjdem brzo, doneseme vám neco. Čuli-iste, co sem vám povídala? Děcka?

„Čuli sme to," bývá odpověď volaných, zdlouhavá.

„Tož enom si to pamatujte," provádí hospodyň svoji paedagogiku dále. „Nikoho sem nepúščajte, až budete sami doma, a doma buďte."

Je-li snad náhodou také „malučké" mezi děcky, káže jim, aby je dobře opatrovaly.

„Janíčka kolébajte, dyby bečál. Ale až mu neuděláte neco! Nedávajte mu do huby nic. Ani sa ho nechytajte, Francku! Ty bys ho zadusíl, až sa ho nedáš hladit. Kolébajte ho enom, dyby bečál, ale víc ani sa k něm nepřibližujte." Anebo zanese obyčejně děcko někam k šestinedělce.

Jindy, jsou-li děcka větší, poroučí jim, aby šly hlídat do humna „dyně a oharky," ovoce a podobně.

„Na pasáka také dávajte pozor, až dožene krávy," povídává, má-li hodně tržného pasáka, „až neožere v humně mak, lebo neráňě jablek. Lebo to je sviňa! Tá všady vleze, aj do komory."

Bystřejší hospodyni při této výpravě do kostela nezavře se huba vůbec, dokud nebývá už až na ulici. Čeho ve všední den by si ne-

bylo třeba všimnout, to dnes v neděli vyžaduje pozornosti. Sirky, ty také se schovají před děcky a děcka se napomenou:

„Až nezeberete negde sirek a nerožíháte neco! Pánbu vás chraň a opatruj, lebo byste dostali, dyby mě to negdo řekl. Vydržali byste hrozně. Dybyste potem zapálili! Ani sa neupovažujte brat sirku do ruky.“

Má-li býti v kostele oféra, vyptá si od hospodáře krejcar. Také na maso po něm ptává, chce-li je míti na obědě a není králíka. Pro kuchyňské věci chodívá se do kostela i do nejbližšího města místo do farního kostela, a tu, nejde-li hospodyň do města sama, pošle k některé tetce děcko s penězi, aby jí koupila to nebo ono.

„Na, Ančo,“ posýlá děvčici, „zanes tú dvacítku k Flekačom k tetce, majú nám kúpit masa. Utěkaj, ale ju neztrať, vydržala bys velice.“ Děvčice sebere dvacítku a jde.

Zatím, co se takovéto rozkazy dávají a strojí, pokročí čas, a hospodyň uvidí, že už lidé začínají jíti do kostela víc a více.

„Čuješ, Jozefe, půjdem. Ludé už idú furt, poďme také“, povídá k hospodářovi, ačkoliv si ještě dosud třebas zavazuje šátek. Šátek dá hospodyni práce tolik, jako hospodářovi boty. Neustále stojí před zrcadlem a rovná si záhyby „čepce“ a co k tomu patří. Nyní však, kdy zhlídla jdoucí do kostela, přestane se už konečně vystrojovati a vybídne starého rázně k odchodu. Ten už je také hotov, má oblíkati třebas ještě vestu, ale tu hodí na sebe a bera klobouk s bidélka, „notož šak půjdem,“ prohodí, „já už su vypravený.“

Nastane nyní poslední, čím se končí výprava na ranní. Hospodář totiž jde pozamykat komory, potom se vrátí a vyhledá si ze zároští knižky modlitební, sebere fajku, jestli kuřák, a jde. Hospodyň zase ukrojí si chleba na „zajezení“, knižky a páteřky vezme si také — knižky do šátku, páteřky na ruku a žehnajíc se svěcenou vodou u dveří, odchází za hospodářem. Při tom ovšem při celém teď teprv nejvíce mluví. Stojí tu dívka, aby zadělala, děcka, aby se podívala, jak tatíček s maměnkou odcházejí, a maměnka připomíná všecko, co jim řekla před tím, ještě jednou.

„Tož tak,“ končívá k děckům, stojíc v oduličních dveřích. „Včil si děte, kam chcete, ale až odeidú na hrubú, doma buďte. — A ty, Francko, potem pacholkovi řekni, aby zabíl toho králíka,“ obrátí se potom i k dívce. „Neměla bych co chystat k obědu. Ostatek snáď víš, co máš dělat, nanosit vody do putének, prasatom přilét, vyméct v jizbě — jak obyčajně, šak víš. Aby bylo všecko v pořádku, až sa vrátíme. Budeme ustatí, budem si chtět trošku odpočinút. — Klúček oduliční, až půjdete na hrubú, jak obyčajně také — do komůrky ho dajte do okýška. A vypravte sa brzo do kostela, abyste nebyli také nájpozaďéj, jak my už včílkaj — pro Pána Boha, už aj ti Varhaňé idú. No s Pánem Bohem všeci, mosíme utěkat. Zadělajte už za nama a nezapomeňte, co sme vám kázali. S Bohem.“

„No s Bohem, šak my už to uděláme,“ řekne dívka, a zachlopí za nimi dvéře.

Tak konečně je po výpravě. Děcka a dívka se vrátí do jizby, hospodář se starou jdou. Jsou nastrojení, jak jenom možná, a oba běží, aby dohonili druhé a nešli sami. Druzí už také jsou vypraveni a jdou, tu jeden, tu dva, i více pospolu, a za dědinou se jich obyčejně spojí ještě více. Jak vzácný pohled na ně bývá nyní na příklad

na jaro! V dědině jsou zahrádky se stromky a révím pod okny, s voničkami a růžovými kříky uprostřed, ranní rosa se leskne na trávnících, sluneční paprsky se už prodírají na vše strany, zkrátka jarní jitro se všemi svými půvaby je tu a v ranním tom jitru ubírají se naši hospodáři a hospodyně, strýci a tetky, dědáčci i baběnky v plném ustrojení do kostela. Což divu, že vytahují tu strýci svoje faječky ještě v dědině, a že hospodyně, které při výpravě neměly ani kdy na něco jiného, nežli na dům jenom myslit, že teprve nyní oddychují a chválí Boží přírodu. „Jak je dnes venku pěkně!“ prohodí hned ta, hned ona a začne blaženě oddychovati. Její hlas nezní už tak, jako při výpravě, všedně, ale svátečně, měkčeji, rozplývavě. Od nynějška neuslyšíte od ní drsnějších slov, výraz tváře je usměvavý, sváteční, nedělní. Bystře všickni odcházejí z dědiny s pocitem vnitřní blaženosti, paprsky ranního slunce je vyprovázejí. Půjdou tak chvíli a přijdou potom za dědinou k hájíku, jímž se ubírati budou půl hodiny. Jak milý pocit je tento, vsávati do sebe čerstvý vzduch hájíka, býti při tom nastrojeným a ve sváteční náladě, baviti se a vykládati si bezstarostně o to, kam zas kdo půjde do práce, až se vrátí! Jako znovuzrozený cítí se každý, omladlý a čerstvý. Ale i v jinou dobu bývá cesta přespolní do kostela zajímavá. V zimě „vrždíja“ každému boty na sněhu, haleny a kožichy od dechu zjinovatí, beranice a vlňáky hřejí. Každý pospíchá, aby i nohy si zahřál a aby „neozýbl.“ Na podzim zase bývá dojemně teskno. Listí se stromů odpadává, pole jsou pustá, háje žluté, příroda umírá. Ti staří lidé rozumějí tomu dobře, co to znamená, a dědáčci a baběnky vzdychají, když tak se ubírají do kostela. „Jaja! jaja! už sa to zaséj přikrádá, už aj my pomálu sa budem tratit a hynút. Pánbu ví, budeme-i tu na rok ešče chodívat.“

Roční počasí vůbec, ať již jaro nebo léto, podzim neb zima, každé z nich zvýšuje dojem neděle, a to od prvního rozbřesknutí jitra až do večera, kdy slunce zajde. Ale přírodní dojmy působí všude stejně a proto nebudeme se jimi obírat, jsou známy. Nás více bude zajímati život Slováků další v neděli na cestě do kostela, v kostele, po kostele a zase doma. Ti, kdož šli na ranní, poví nám odpoledne, jak se na cestě bavili, co nového tam zvěděli, a jak bylo vůbec na ranní. My půjdem na hrubou a vrátíme se proto zase do dědiny, jak to v ní vypadá.

Není čas ještě na hrubou, protože staří odešli před chvílí teprv, ale výprava už se začne. Děcka, kterým hospodyň tolik toho napřikazovala, běhají už po ulici a pokřikují se společníky, dívka právě kutí cosi v kuchyni, a pacholek, jenž dosud spal v maštali, přichází nyní ve starém halenisku do síně, neumytý a zaválený.

„No sú-i ešče doma? Už odešli?“ ptá se hned dívky v kuchyni a zastavuje se.

„Ja už odešli, už,“ povídá dívka, neobracejíc se ani k němu. „Máš zabit králíka na oběd, kázali.“

„A co mě nechali k snídaní?“ ptá se pacholek. O to, zdali též dívce něco nechali, se nestará.

„Ja, to já nevím. Nic nepovídali, máš-i gde jaké lebo ne.“

„Putru nenechali mě? Šak stlúkali včéra!“

„No stlúkali, ale ti nenechali,“ odpovídá dívka a cítit podle hlasu, že ji to začíná roztomile baviti. Neobrací se dosud k pachol-

kovi, kutí pořáde cosi pod ohništěm, ale poznati, že se usmívá, jakoby měla z pacholka zlomyslnou radosť.

Ale pacholek je brzo hotov. „Šak ím zabiju!“ prohodí pozlobě se. „Možú si zabit sami. Já zabiju sobě.“ A obrátě se odejde. Zalepí menšího králíka, odře ho z kůže a vykuchá a na rendlík s ním. Praží. To bývá snídaní našich chlapců v neděli. Jindy ve všední den se spokojí s tím, co mají jiní, třeba s kouskem chleba někdy, ale v neděli chce míti něco lepšího.

Nemá-li právě králíka příhodného, pokoušívá také dívku, aby ona mu uchystala něco.

„A tož co ti mám uchystat, dyž nic není? Oharky?“ ptá se dívka třeba v létě.

„No třebas oharky,“ přisvědčuje pacholek. „Ale škvařežina by byla lepší. Nejsú tam vajca na hůře?“

Dívka se směje. „Ja, sú tam, sú. Ale ty já ti chystat nebudu, abych potem dostala. Uchystaj si jich sám, lesti chceš.“

Pacholek dopaluje dál. „Notož! Dostávat budeš! Řekni, že sem si jich škvařil sám a je. Já ně idu, slož oheň, budeš dělat škvařežinu. Já půjdu napójit zatým koně.“ A jde. Proleze kde které hnízdo na hůře, posbírá vejce a za chvílku je s nimi v kuchyni.

„Tož tu sú, na, roztřep ich,“ pobídne dívku, nesa jich osm v klobučisku.

„Ná pro Boha!“ hrozí se dívka, berouc je. „Tož koléj ich chceš uškvařit, toléj?“

„Toléj! Enom už! Aby byly než přijdu,“ pobídne znovu pacholek a odejde napájet.

Dívka už zatím složila oheň a nyní vejce jenom roztřepe, vyleje na rendlík na kousek másla a chystá.

Ale i slaniny, klobásy a jiné věci snídává v neděli pacholek, podle toho, co je a nač má chuť. V letě „křápe“ jablka, hrušky, trnky. Dívka obyčejně se už při něm přiživí, chystá-li mu něco, anebo se jim nechá také trochu mléka s chlebem a podobně. Po snídaní bývá výprava na hrubú. Výprava tato bývá ještě zajímavější, nežli výprava na ranní. Vůbec, kde jsou lidé mladí, je živo, veselo. Myslete si pacholka, který už posnídal, napojil koně a jde se nyní do jizby spravovat. Má-li už „nejaké fúsa“, tedy se nejdříve oholí, potom se umyje a, jako hospodář, oblíká nohavice, boty, košili, vestu — ale všecko parádnější, živější, pestřejší. Na botách má hedbávné kytky, na košili vyšívání, na vestě více bombíků a lesklejších. I klobouky mladých bývá hned poznati, nejen snad podle voniček a kosírků, ale i podle množství šňůrek, kterými jsou omotány, podle barevnějších kvaslí a vůbec podle toho, jaké klobouky se kde nosí. Nežli se vpraví do bot a do nohavic, přijde obyčejně již některý kamarád.

„Idu, abys ně opucoval krk,“ řekne beze všeho, když vejde do jizby. Je již také v botách a nohavicích, ale více spravený ještě není, za jedno, že chce, aby se mu holil krk, a potom, že je to zvykem oblíbeným, nevycházet úplně nastrojen, dokud se nejde přímo do kostela. Snad proto, aby se nezevšednělo v nových šatech.

„No poď, poď. Opucuješ ňa zaséj aj ty potem,“ vítá ho pacholek, a přichystav se, hledá břitvu a mýdlo.

„Kam půjdeš do kostela, do města lebo na Ořechové?“ ptává se ho při tom, jsou-li kostely dva, do kterých se chodí.

„Ja do města," odpovídá třebas kamarád. „Čúl sem, že sa tam budú chlapci bit."

Pacholek, neslyšel-li o tom ještě nic, vyptá se kamaráda na věc, a jde potom s ním také do města. Bývá to, že přespolní chlapci z farnosti městské se nepohodnou s jinými, obyčejně u muziky, a tu potom vezmou si uražení k pomstě i neděli a verbují se kde kdo na pomoc. To může se ovšem státi i ve farnosti domácí, jsou-li sokové odtud, ale stane-li se to v městě, je to jako zvláštní pohnutka nejíti do kostela farního, ale do města. Po hrubé mši svaté bývá potom někde na cestě mela, a chlapci docházejí domů krvaví, oškubaní.

(Pokračování.)

Obrázky japánské.

Píše

P. **Gabriel Matějíček.**

V dobách našich více než jindy šíří se pomocí rychlého dovozu, který síla parní vykonává, známosti o národech a zemích, které v dobách dřívějších sotva dle jména známy byly; avšak přes to i nyní ještě o četných krajinách, národech a poměrech tam panujících mnoho nevíme, na př. o Japánsku. Bude snad čtenáře zajímati, uvedeme-li jim rozmanité obrázky z Japánska, kterých šťastnou náhodou z velmi dobrého pramene se nám dostalo. Napřed něco o jeho obyvatelstvu.

Japánsko bylo zalidněno nejspíše z Číny, jak nasvědčují mnozí spisovatelé jako Jan Huygen Linschoten, nejvíce pak domácí ústní podání Japánců samých. Před dávnými věky vzbouřil se v Číně proti císaři jeden z nejmocnějších rodů, aby nesnesitelnou samovládu císařskou zničil a sám trůnu se zmocnil. Válka občanská, která ze vzpoury vzešla, skončila se přemožením povstalců, nad nimiž čínský císař, nabyv ještě větší moci než dříve, hrozně se jal mstíti. Soudy a popravy střídaly se rychle a byly by nepřestaly, kdyby někteří radové císařští nebyli ukrutnému řádění dobrou radou učinili konec. Přišli k němu řkouce: „Ustaň již, synu bohův, milostivě ve hněvu svém a poruč, aby nebyla dále poskvrňována země krví obyvatelů a poddaných tvých. Rač způsobem jiným sprostiti se zločinců, kteří proti božství tvému se provinili. Vyžeň je z říše na ostrovy, které jsou naproti Korei; říše bude míti od nich pokoj, a je stihne přece zasloužený trest."

Císaři líbila se ta rada, i dovolil vinníkům vystěhovati se na pusté ostrovy, až do té doby neobydlené. Od toho času zalidňovaly se ostrovy rychle, stavěla se města, vzdělávala se země a utvořila se časem říše, nazvaná Japánsko.

Vystěhovalci přáli si, aby památka jejich původu čínského a zároveň zločinu vzbouření se byla zapomenuta; z té příčiny a ještě více ze záští a nenávisti ku nepřátelům, od kterých z vlasti vyhnáni byli, přijali mravy a obyčeje od Číňanů zcela rozdílné. Číňané nosívali tenkrát dlouhé vlasy, na temeni spletené v copánek, propíchnutý stkvostnou jehlicí; v dobách nynějších nosí ovšem po způsobu tatarském jen obyčejný cop; Japánci však stříhají si vlasy na předku hlavy

a v týlu v délce jednoho prstu uvazují je stužkou. Čiňané, když pozdravují se, stojí přímo, a jeden dotýká se ruky druhého; Japánci však pozdravujíce se hluboko až k zemi se uklánějí; chtějí-li někomu prokázati zvláštní čest, zouvají obuv. Číňané mají kníry; Japánci však je holí. Mimo to mají mnoho jiných obyčejů, jimiž rozeznávají se od jiných národů. U jiných národů bývá obyčejem, že oblékají svrchní šat, když vycházejí z domu, nebo jdou-li do lepší společnosti. Ale Japánci, vycházejí-li, šat svrchní svlékají a vrátivše se domů oblékají jej opět. U jiných národů jsou bílé zuby ozdobou, u nich černé, proto natírají je černou šťávou. Smutek mívají v obleku bílém, na hody a hostiny chodí v obleku černém.

Ženy šestinedělky nesmějí mnoho jísti. Narozeňátka koupají ve vodě studené. Před mnohými jídly a nápoji, která Evropanům jsou lahůdkou, mají Japánci ošklivosť a naopak. Totéž platí i o voňavkách. Protivna jest jim hudba evropských nástrojů hudebních: hlas varhan, píšťal, harfy, houslí atd. nemohou vystáti, taktéž i zpěvu. V nemoci užívají solených a silných nápojů a prášků. Mají-li zimnici, pijí studenou vodu, a mají-li žízeň, pijí nápoje teplé. Nemocným dovolují píti a jísti a dávají jim všecko, čeho se jim zachce.

Nejmilejším nápojem jest jim čaj, kterému říkají Chaa nebo Thia. Bez čaje nemůže býti nikdo, ani bohatec ani chuďas, a uzavírají jej pečlivě jako „vzácnou lahůdku; proto nedovolují ani služebníkům jej připravovati, nýbrž každý i pán připravuje jej sám. Chtějí-li někoho slavně uctiti, musí býti při tom čaj, který podávají ve hliněných a napohled prostých koflíčkách. Koflíky ty bývají však u Japánců veliké ceny; zvláště pocházejí-li od starých, znamenitých mistrů, mají větší cenu, než drahé kameny; ustanovení přisežní hrnčíři odhadují úředně cenu takových koflíků; tak dal na př. král ze Sungo za třínožkový hrnec čajový 14.000 dukátů, a jiný Japánec 1.400 dukátů. Kupují draze i jiné věci jako dýky a šavle, jsou-li od znamenitých mistrů.

Japánci jsou postavy vysoké, silni a hřmotných údů. U vojska slouží až do 60. roku a jsou velmi bojovní. Snadno snášejí hlad a žízeň, horko i zimu a jiné nepohody, jsouce již od dětství cvičeni v otužilosti. Když narodí se dítě, nesou je k vodě vykoupat, a to i v nejkrutější zimě; záhy se odstavují, brzo v útlém věku cvičí se v honitbě a vychovávají se vzdáleny od matek na místech osamělých a divokých, poněvadž jest u nich zakořeněno přesvědčení, že něžné vychování nejvíce děti kazí a zženštilými činí.

Podnebí v Japánsku jest ponejvíce chladné, a v zimě bývá mnoho sněhu; jest tam však zdrávo, a půda úrodna. Hlavní potravou obyvatelů jest rýže, která se žne na podzim. Také sejí místy pšenici, ale nedělají z ní jako u nás chleba, nýbrž připravují polévku nebo kaši.

V Japánsku jsou zřídla a prameny horké a teplé vody, kterých užívají obyvatelé pro léčení nemoci. Poloha země jest hornata, s horami a vrchy na mnoze velmi vysokými a příkrými, většinou původu sopečnatého, z nichž některé ještě jsou v činnosti. V zemi doluje se také na rozmanité kovy. Stromoví podobá se našemu; roste tam však strom velmi zvláštní, podobající se palmě, který nesnese vlhkosti, mokra pak dokonce žádného. Jakmile byl zmokřen, vadne. Japánci však umějí mu pomoci tím, že zvadlý strom vykopají i s kořeny, na slunci osuší a vsadí do kamenité nebo písečné půdy, kde brzo začíná pučeti a znova se zelenati v bývalé kráse. Též cedry rostou na

některých místech, dosahujíce takové výše a tloušťky, že se z nich dělají nejvyšší sloupy v palácích a hradech a lodní stožáry.

Japánci nechovají ani ovec, ani prasat, ani slepic ani hus, poněvadž jedí z masa jen zvěřinu, které jest všudy hojnost. Na pastvinách prohánějí se stáda divokého skotu a divokých koní, v lesích a křovinách běhají divoká prasata, jeleni a králíci. Z ptactva zastoupeny jsou kachny, hrdličky, divocí holubi, bažanti, křepelky a polní kůry. Též ryb jest mnoho jako pstruhů a lososů atd., kterými se nejvíce živí. Neznají másla ani olivového oleje. Zato užívají na mastění a svícení tuku z velryb, vyhozených mořským příbojem na břeh. Obecný lid svítí dračkami nebo smrkovými šiškami.

Život a zařízení domácí jsou prosty a jednoduchy; podlaha ve světnici pokryta jest pletenými a vycpanými rohožkami, na kterých spávají, dávajíce si pod hlavu kousek dřeva nebo kámen; na nich též jídají, sedíce na nohou křížem položených. Při jídle dbají velmi čistotnosti, nabírajíce pokrm po způsobu Číňanův tenkými hůlčičkami; velmi slušně a tak obratně podávají do úst, že se ani nezamaží, ani jim ničeho neupadne. K jídlu chodí bosi, aby nezamazali ubrusu. Chudí, jmenovitě obyvatelé pomořští, živí se zeleninou, rejží a rybami; bohatí však dopřávají si jídel lahodnějších, úpravnějších a brávají pro každý pokrm čisté talíře ze dříví cedrového nebo jedlového a pestře malovaného. Také posypávají připravená jídla na mísách zlatým práškem a po kraji zarážejí hůlčičky nabírací ze dřeva cypřišového. Podávají-li se za pokrm ptáci, bývají na míse v celosti a často, zvláště u šlechticů, s pozlacenými zobáky a drápky.

Cizince častují velmi přátelsky a srdečně. Vína révového nemají, ale dělají je z rýže. Nejvíce však a nejraději pijí horký čaj. Po hostině ukazují hostu, kterého zvláště poctiti chtějí, domácí vzácnosti a klenoty. Japánské domy stavěny jsou ze dřeva, za příčinou častých zemětřesení. Někteří mají však také domy kamenné. Jejich pohanské chrámy jsou velmi nádherné, jakož i jejich mužské a ženské kláštery. Zbraně užívají střelné, sečné i bodné jako Evropané; sečnou zbraň nosí dvojí; jednu krátkou a druhou dlouhou. Obé podobají se našim šavlím, ale jsou zakřiveny a širší a z ocele tak tvrdé, že evropská šavle dá se jednou ranou japánskou přeseknouti, aniž by tato ostří ztratila. Šaty jejich jsou dlouhé, řasnaté a sáhají až po kotníky. Na spodním dlouhém obleku mají ještě jiný krátký se širokými rukávy (quimon). Obuv jejich podobá se trepkám nebo sandálům. Proti slunci chrání se jak ženské tak mužští vějíři zlatem vyšívanými. Vznešené osoby dávají nad sebou nositi nebesa, mající podobu deštníku; ostatní lid jak mužský tak ženský, starý i mladý chodí za pěkného počasí i za nepohody s hlavou nepokrytou.

Jako v Evropě jest i u Japánců mnoho stavů, jako: stav šlechtický, vojenský, kněžský, měšťanský, kupecký, kramářský a selský. Podle vážnosti lze je takto seřaditi: první místo zaujímá stav vojenský (toni), druhé stav kněžský (bonci), třetí měšťané a šlechtici, čtvrté kupci, řemeslníci a kramáři, páté sedláci, kterých jest mnohem více než u nás.

V příčině povahy a vloh duševních mají Japánci mnoho předností proti Evropanům. Jsou rozumu bystrého, chytří ale také úskoční a lstiví a hodí se ke všemu. Rozvahou úsudku, učelivostí, výbornou pamětí a zdvořilostí předčí značně obyvatele Evropy. Cizím řečem a

rozličným uměním i vědám učí se snáze a rychleji než Evropané. Chudoba není hanbou, a jsou-li v nouzi, nedávají toho znáti na sobě, vedouce opatrně doma hospodářství a na venek ukazujíce čistotnosť a lepou uhlazenosť mravů; i obyčejní sedláci a ostatní prostí lidé: dělníci a nádenníci jsou chování tak slušného a ušlechtilého, jako by byli někde na královském dvoře vychováni. Před nadávkami mají ošklivosť; rovněž hnusí se jim krádež, sprosté zvyky a surové hry. Jsou velmi ctižádostivi jak mladí, tak staří, malí i velcí, pečlivě zachovávajíce čest svého jména. Netrpí žádného pohanění, ani křivého, urážejícího slova. Proto chovají se vespolek uctivě, zvláště šlechta. Jsou k sobě velmi úslužni a překonávají se navzájem zdvořilostmi. I řemeslníci a nádenníci, jsou-li najímáni do práce, musí býti zdvořile a vlídně žádáni, sice rozlobí se, hodí vším, pohrdají zaslouženou mzdou a zanechávají práci nedodělánu. Stálosť povahy a velikomyslnosť jsou jim takořka vrozeny; neštěstí a svízele snášejí odhodlaně a vytrvale, nelekají se hrozící jim záhuby ani nebezpečenství. Chrání se též, aby nedali znáti na sobě bázně slovem nebo skutkem. Hnutí mysli a každou vniternou rozčilenosť před lidmi velmi dobře umějí zakrývati a zapírají se tak, že když v nich nejvíce vře hněv, jsou chování nejklidnějšího, ve tváři se usmívají a jsou samá vlídnosť.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Dědictví sv. Ludmily a Maličkých.

Ve „Vlasti“ čís. 12. připomíná vydavatel na konec pojednání svého na str. 992., budou-li provedeny návrhy starého agitátora, že domůže se Dědictví sv. Ludmily takového rozkvětu, jakému se těší Dědictví Maličkých.

Poznámka tato zavdává mně příčiny, abych se ctěnými čtenáři sdělil, jaké pozornosti jsem věnoval hned od počátku „Zlaté Knize“, kteráž později přijala druhý název „Dědictví sv. Ludmily“.

Vydávaje časopis „Školník“ (v 1500 výtiscích), oznámil jsem r. 1862 na str. 127., že sbor učitelstva v Písku (pp. Leščetický, Myška, Pech, Pažout, Šebek, Vačlena, Zahradník, Erben, Rozvoda a Janota) zřídil pro české dívky ústav, hradeckému „Dědictví Maličkých“ podobný a „Zlatou Knihou českých dívek“ nazvaný. Odůvodniv potřebu takového zřízení směrem zvláštním, připojil jsem ku své úvaze přání, aby „Zlatá Kniha“ mohla stkvíti se obrázky D. M. četnějšími, a že potěšíme se, když nás v tom ohledu větším nákladem předčí. Na konec vytknul jsem, že „D. M.“ nevydává knížek pro pouhé děti, ale s obsahem takovým, aby poučil a pobavil také muže a ženy, kmety a stařeny.

V témž ročníku 1862. uveřejnil jsem na str. 155. celé stanovy i s podpisy pp. zakladatelů a výboru s připomenutím, že první číslo „Zlaté Knihy“ na r. 1863. již o vánocích bude vydáno. Dále na str. 197. podal jsem dopis Dra. Jos. Pažouta o zdárném pokroku „Zlaté Knihy“, kdež potěšen mile připomíná: „Poroste-li účastenství „Zlaté Knize“ v tom poměru, jako nyní začíná, jest se jí nadíti zdaru podobného, jako vůbec oblíbenému „D. M.““. Konečně doložil jsem na str. 215. z „Poutníka od Otavy“, co ku § 7. stanov bylo přidáno. Tím osvědčil jsem s důstatek svou přízeň listem tehdáž velmi rozšířeným, a také soukromí vyhověl jsem písemné žádosti výboru „Zl. Kn.“ sdělením způsobu matriky zápisníku a deníku „D. M.“.

Také r. 1863. přinášel můj „Školník“ zprávy o pokroku a působení „Zlaté Knihy“ na str. 7, 92., 131., 164., 171., 195. a 274. — V ročníku 1864. zmínil jsem se o vydaném druhém čísle „Zlaté Knihy“ již s přídavkem „Dědictví sv. Ludmily“, chválil obšírně obsah a velmi jasný a jadrný tisk s krásnými illustracemi,

a zakončil jsem svou zprávu slovy: „Přejeme, aby jmění „Zl. Kn.“ za tento rok jednou tak se rozmnožilo.“ Pod čarou pak pravil jsem takto do slova: „Ač má „Zl. Kn “ svůj orgán (Poutník od Otavy), v němž zprávy své podává, hodláme se jí a přátelům jejím zavděčiti uveřejňováním její zpráv po zprávách o „D. M.“, doufajíce, že také orgán „Zl. Kn.“ našich zpráv sobě na vzájem všímati bude. Bude to zajisté rukou v ruce ve prospěch obou blahodárných ústavů ve vlasti naší.“

Bohužel, nebylo toto přátelské nabídnutí z Písku opětováno, z výboru „Zl. Kn.“ nebyla vzájemnosť osvědčena, a rokem 1865. přestalo vyměňování knížek, načež zanikly také zprávy o „Zl. Kn.“ ve „Školníku“ dotud podávané. Kdo tu nit přátelskou přetrhl, nesnadno souditi; ale věru jest velmi želeti, že se tím šíření pobratimské „Zl. Kn.“ ublížilo, ač „D. M.“ jemu vzájemně pomahati chtělo.

V Hradci Králové dne 4. října 1889.

Jos. A. Šrůtek.
zakladatel Dědictví Mal.

Bajky velkých

od Elišky Krásnohorské. Poetické besedy. Číslo XL. V Praze 1889.

Eliška Krásnohorská ve květnici české literatury krásné osvědčenou jest zahradnicí, jež vypěstila již vonných květin s mohutnou kytici. Hluchých kopřiv, planého máku, ani nevonného tulipánu nejsouc milovnicí, se zálibou a zdarem hledí si růže stolisté, vonné sice, ale i bodlavé — „Bajky velkých“ kytici jsou z růží těch. Čtouce bajky ty, ke štěpné voníme růži, jež nás nejen vůní svou blaží, ale i trním svým bode. „Bajky velkých“ satiry jsou, jimiž často břitce tepou se nezdravé i neblahé poměry ve všech téměř vrstvách národa našeho. Kde chybu postřehuje bystré oko, básnířka vtipně ji odkrývá, čtenářovu výsměchu ji dávajíc v šanc.

„Bajky velkých“ k Čechovým „Jitřním písním“ a k „Novým písním“ se řadí; i jimi zajisté slabostem a křehkostem předních činitelů v národě náležité dostává se káry, aby páni, jichž se týče, vzali si z ní nápravu.

„Bajky velkých“ formou vynikají, formou vnitřní i vnější, dosti činíce tak prvému a hlavnímu požadavku formální aesthetiky, a tím nepopíranou cenu mají i tehdy, kdy s obsahem nám souhlasiti nemožno. Eliška Krásnohorská totiž látku obranou všech básní správně rozčleňuje a zase v celek pěkné formy sbírá, dovršujíc stavbu každé básně ostrou pointou: finis coronat opus básní všech — Jest sice pravda, že některým „Bajkám“ básnířka sama přičiňuje morálku, jako na př. v „Bajkách“: „Mák“, „Při svíčce“, „Kocour a já“, „Muška“, „Mravní zápas“, „Mravokárce“, „Z lásky k vlasti“, „Ježek“ a j., ale ani to není na ujmu „Bajkám“; morálka zajisté projádření dochází zase obratem básnickým a formou velevhodnou.

Co by vnitřní formě vytýkati bylo, jest některých Bajek nadbytečná rozsáhlosť. („Bílý osel“, „Saranče nábožná“); látka totiž menším počtem sloh mohla zobrazena býti.

Nuže, vizme, které slabosti české veřejnosti zvlášť a lidstva vůbec „Bajky velkých“ satirami jsouce tepou. — Po vhodném připsání „Bajek“ dospělým čtenářům hned v „Máku“ zobrazeni ti jsou na českém Parnasse věštci, jichž plody stravou nejsou živnou, anobrž „jejichž plodů tresť jest omámení, — opium. — Báseň „Mák“ po vnitřní formě i vnější výborna jest. — „Při svíčce“ zobrazuje idealistu ohnivého a realistu flegmatického, — oba v životě bývají druhdy nepraktičtí:

Neb „jak si zžehnou ideály,
svých náruživých křídel skvost,
tak moudré flégma též si spálí
svou morálku, ten dlouhý chvost.

Prodajnosť mužů nadaných výborná zobrazuje báseň „Ptačí krám“, jejíž sloky končí se vratkou: „jsou na prodej“. — V básni „Oběť“ sarkasmem ostrým líčí se naše národní obětavosť zvláště slohou:

My tančíme, — toť oběť; zařečníme, —
toť oběť zas; vše oběť: šprým i zpěv, —
hlavně v oběť pijeme a jíme, —
ó my jsme v pravdě homerický zjev.“

„Svaté zvíře“ stav kněžský na dví dělí; jedni, ti mladší, za svaté (do-

konalé) z lidstva mají ty, již jak „ryba na svém němém utrpení — muka svoje snáší (snášejí) bez hlesnutí.“ Druzí, ti starší, prý hlásají:

„Ať hasnou oči, jimiž trpná chátra
chce světlo zříť, jež blaží vyvolence!
kdo nevidí, víc věří, méně pátrá,
jen v temnu strádať učme oslepence“
„Tvor nízký, dav, ať k světlu práva nemá!
Však rejsek, který oči vyhlodává,
jež opovážně zvedla ryba němá,
ten budiž veleben, a jemu sláva.“

Kdyby Vrchlický byl napsal báseň tu nebo Heyduk, kněz s resignací verše ty by četl; ale že Eliška hude podobnou, tu přemítá takto na mysli své: Eliško, buď málo v srdci zbožnosti máš, která ženě i české sluší, buď i Tebe zmohla moda moderní poesie a Ty tupíš, nevědouc, co činíš. Věříš-li v Krista, ve světlo světa? Proč tedy světlo tmou nazýváš? A víra jest světlo. Ta „chátra“ věřící více vidí věrou a jasněji, než Ty osvětou svou. — Po stránce formální i tato báseň jest zdařilá; škoda, že zdařilá forma obsah nechutný a nejapný kryje. — Podobného obsahu jest báseň „Kavky“. — „České Jezulátko“ pointu má u verších: „nesu Čechům, nesu světlo! ... Nechť i v jasném světle spatří, nic že darem nedostanou. Ať se vzmuží, ať se sbratří, dobývat si, co jim patří.“

„Pírko“ jest satira na „Staročechy“, kteří prý „Mladočechům“ nedají česati ovoce, „až uhnívá plod každý po jadýrko“. Přirovnání to sice pokulhává silně jako neméně i v básni „Kocour a já“, v níž se doličuje, že českého lva potomkem líný kocour jest jako my potomci Husitův. — Povedena jest „Kritika na číhání, (má býti číhané); nynější (prý) kritikové, plodům básnickým nerozumějíce, křivě soudí a pouze po jiných, vlastního úsudku nejsouce schopni. — Že svět posud boháčům i daremným se klaní, „Velbloudem biblickým“ Krásnohorská dovodí; ale nebylo třeba na to zlehčovati kněze; kněz zajisté ani jeden židu sebe bohatšímu se neklaní. — Za to „Velbloud světský“ není obrazem skutečnosti; lidstvo našeho věku není již tak zpozdilé, aby dobrovolně na se bralo jho cizí. — Že stepilosť tělesná, i když jí vzdělání a vtip duševní schází, má své zbožňovatele i mezi panstvem, zvláště ženským, dolíčeno v „Bílém oslu“, „jenž má štěstí“. Jest to báseň na slova německá: „Glück muss man haben, schön muss man sein.“ — Po méně zdařilém „Medvědu“ bajka „Klasy“ jde, jež dobrotu lidu zobrazuje; její tertium comparationis: „Dobrý lid český na radosť pánů svých obětuje vše i sebe.“ Klasy zlaté svatebčanům mimojedoucím volají:

„Z nás palte chléb radosti zlatý,
v žár peci, nám k veselí, vhoďte nás,
v smrť za hody lásky byť i dvou jen z vás.“

„Legendou o holubici“ básnířka zase nešetrně dotýká se stavu kněžského, dovozujíc, že Kristus vyhnav prodavače z chrámu, „jen kněze tam ponechal“ — by sami z něho těžili. — „Mravním zápasem“ náš spor národní vylíčen. — Že se lidé nenávidějí pro nic, za nic, zobrazeno „Bajkou o jméně.“ — „Vlasť je tam, kde sedím u smetany“, heslo četných také vlastenců moderních znázorňuje báseň „Z lásky k vlasti.“

Tolik z obsahu na ukázku dostačí, aby ráz celé sbírky byl správně posouzen. Ač čtenáře-katolíka některé narážky nespravedlivé nelibě se dotýkají, přece po stránce formální „Bajky velkých“ jsou zdařilé. Básnířka posledn „bajkou“ „Lenoviště“ smiřuje a konejší mysl čtenářovu; víru v jiných bajkách zlehčujíc v „Lenovišti“ ji velebí, končíc těmito vzletnými slovy:

„Kdo by poli bral ty květy míru,
očím nebejas a srdcím víru?
Kvette, s jasem rajským snubte sebe,
na zemi ať déle dlí kus nebe!

Poslední verše

Kvette, — opadáte záhy na to!
Květ i odkvět — obé jest to svato.“

měly zůstati v péře; jimi konečná nálada smírná se ruší.

Nyní ještě o formě vnější několik slov. Krásnohorská ovládá rytmus sestupný (trochajský) i vzestupný (jambický) stejně zdařile, stop slovných uhýbajíc. Sloky v jiných básních jsou prosty, v jiných umělecky skupeny; jiné zase básně na sloky rozčástěny nejsou; vždy to dle látky rozvodu. Rýmy jsou štěpné, vět-

šinou valnou sudé; veršům rytmu vzestupného akatalektickým svědčí ovšem rým lichý, katalektickým sudý: pravidla toho méně dbáno.

Jazykových nesprávností pořídku, a i těch lze bylo snadno se stříci. Str. 9. na př. rýmující verše sloky třetí zněly by gramaticky správně tak: „Toť tlapkou šlápl na motýle ... a rozmačkav jej ve své síle, místo: ... na motýla ... seč v něm síla.

Na konec pronáším skrovné přání: Eliška Krásnohorská, majíc od Boha sobě v srdce dáno, kéž vydá také sbírku básní v duchu křesťansko-katolickém. Mohly to býti třeba legendy, ovšem ne v genru Vrchlického. Legendami v duchu katolickém Eliška Krásnohorská pořídila by dílo umělecké i záslužné, i čestné. Či není v katolických legendách poesie nadbytkem? **Jos. Nedvídek.**

České kalendáře na rok 1890.

(Pokračování.)

Velký Marianský kalendář vycházející nákl. J. Steinbrennera ve Vimperce, za redakce Ad. Rodlera, má obsah skutečně bohatý a rozmanitý. Ku třem krásným barvotiskovým obrázkům (Smrť Panny Marie, Korunování Panny Marie a Nejlepší poklad rodiny křesťanské), podány jsou vhodné články. Veškeré povídky jsou zajímavé, a jest jejich účelem, ukázati užitek a potřebu života v pravdě křesťanského. Tak nabádá k životu mravnému Dostálova povídka „Z lásky sesterské"; jiná povídka téhož spisovatele „Poklad Marianský" ukazuje užitek práce a přičinění. K důvěře v Boha povzbuzuje pěkná povídka Vojt. Pakosty „Nebeklíč po matce." Kletba a neštěstí, jaké hřích přináší, líčí povídky „Dvojí odpuštění" a „Zda pouhá náhoda" a „Nepromluvíš křivého svědectví". Vedle povídek nalézáme tu i mnohé články poučné, pojednávající hlavně o posvátných místech a památkách, jako ku př.: Panna Maria Desťová na Vyšehradě, Katolická reformace a Marianská družina, Přenesení sv. Václava (báseň B. M. Kuldy), Jerusalém a chrám Božího hrobu, Matka Boží Klatovská, Obležení Budějovic od stavů protestantských za třicetileté války. Z různých článků jmenujeme: Važme si starožitností, Dr. Aug. Zátka, Čtverlístek z rodové knihy hrabat Schönbornů, O potravinách a jich falšováních, Básně Rukopisu Kralodvorského, Stroje a nářadí hospodářské, Rozhled po uplynulém roce a j. Vyobrazení má kalendář tento hojnosť, jak k povídkám, tak ku článkům jiným a jest vůbec úpravy slušné. Zvláště titulní obrázky barvotiskové zasluhují vší chvály. Na předním listě vytištěna jest zbožná modlitba ve čtyřech otiscích, jež možno vystřihnouti. Na obálce vybízí redakce čtenářstvo, by jí podávalo zprávy o Marianských chrámech, obrazích a sochách. „Velký Marianský kalendář" obsahuje velmi dobré čtení a zasluhuje, aby byl v českých rodinách co nejvíce rozšířen. (Cena 50 kr., vydání menšího 30 krejcarů.)

Velký Národní kalendář, vydaný nákladem Jar. Pospíšila, dospěl k roč. 33. Vnější úpravě věnováno dosti péče; raději bychom však viděli o arch více a větší zřetelnější tisk. Dřívější ročníky tohoto kalendáře mívaly 160—190 stran — tento má pouze 148. I pokud se týče vnitřní ceny, shledáváme, že to není již ten bývalý Pospíšilův kalendář, jenž býval v českých rodinách tak velice rozšířen. Skutečně pěkné práce jsou: Vojtík postilion, od H. K. Hrdiny, Na Božích skalách, příběh ze života od L. Grossmannové-Brodské, z ostatních pak „Poslední obraz" (přel. od téže spisovatelky). Povídka „Roklinské máje" jest nejdelší, je zajímava a také by dosti vyhovovala svému účelu, kdyby nebyla značně pokažena rozmluvou pantáty a panímámy na str. 50. Panímáma domlouvá muži, aby nebránil dceři ve sňatku; aby jej spíše pohnula, praví: „Jsi tím úplně jist, že se mezi těmi nerozumnými dětmi (!) posud nic nešustlo, k čemu dříve třeba po způsobu křesťanském svolení rodičů a kněžské štoly?" — Aby pak ještě větší váhy dodala svým slovům, připomene ještě pantátovi, že on nebyl lepším (!). V. Pejša vybírá si za hrdiny svých povídek osoby necharakterní, bezcitné a náruživé, čehož litujeme. Povídky v kalendářích mají lid ušlechťovati a ne seznamovati je se všelijakými vyvrheli. Spisovatel tento uveřejnil zde tři práce, z nichž pouze obrázek „Jeď!" může býti nazván obstojným. Ostatní články (kromě čl. „Maelstrom", líčícího hrůzy moře) jsou humoristické. Článků náučných kromě časových (životopis Jarosl. Pospíšila, Kronika hlavních událost ve světě posledního roku, Pařížská výstava, Vynikající nebožtíci národa našeho) kalendář tento nemá. Vkládati humoristické obrázky do textu povídek neschvalujeme. Cena kalendáře jest 50 kr. (Pokračování.)

Hořká jádra.

Básně Jaroslava Vrchlického. Kabinetní knihovny svazek XLII. V Praze 1889. u F. Šimáčka.

Veškeré sbírky i časopisy české příspěvky svými Vrchlický přímo zasypává. Jeho překlady, jeho spisy původní jsou tak četné, že vzbuzují úžasný obdiv. V době nedlouhé řady let sepsal Vrchlický tolik knih, a to z větší části objemných, že tvoří celou bibliotheku. Šimáčkova „kabinetní knihovna“ vydala již pět jeho děl, z nichž vyšla „Hořká jádra“ ve dnech posledních.

Jest to sbírka pochmurná, sypající v duši rozervanost, svírající srdce chladem a světobolem, jehož pěvcem se Vrchlický v této sbírce rozhodně jeví. Co nevyniká cenou a krásou myšlének, to nezachrání ani nejplynnější forma, nejnejpěknější rým, nejhezčí poetický obraz nebo nejstkvělejší epitheton. Přečte-li se báseň, učiní dojem, přečte-li se sbírka celá, vzbudí v duši celkový soud, při němž konečně takové detajlní krásy formy jsou přece jen vedlejší. Obsah je duše, forma je šat. A není-li ceny duše, pak je krásný šat málo důležitý.

Pravíme to proto, poněvadž většina nadšených ctitelů našeho básníka u vytržení jest nad jeho lahodnou formou, krásným rýmem, bohatstvím smělých obrazů a vším tím, co právě Vrchlického činí skutečným a dokonalým mistrem formy. Ale obsah básní, jejich tendence, jejich jádro jest též něco, co třeba posuzovati, a snad bedlivěji, než pouhou toiletu vnější, jíž se jednotlivé básně odívají.

Poesie, jež činí člověka rozervaným nespokojencem, není ona „čarodějka“, „královna“, „víla“, „bohyně“ atd., jak nám poeti rádi líčí. Taková poesie, prostě řečeno, není lidstvu ničím prospěšným, ba ona jest mu i škodlivým.

Básník nazývá život „prázdným klasem“:

— a celé žití — prázdným klasem“;
a v očích se to divně tmí.
Jen pod lebí proud lávy hřmí
a srdce — starých hodin ruch —

„Můj každý den list je svátý“, „Jsem strom, do jehož kůry říznul osud dost hluboko, až duše roní slzy, a rány mé jsou nezceleny posud“ — a Bohu vyčítá slovy trpkými:

Nad jakou propasť zavěsil's, ó bože,
to naše krátké, malicherné žití!
Ctnosť položil's na kopřivové lože
a růže rozkoše jen z hříchů svítí.
A ctnosť jest jméno, prázdné nic, a pojem —

a básníkovi jest „rožněm Vavřince tvrdé lože“. O slovech Kristových „Vezmi kříž svůj a následuj mne“ praví, že „v ráz krotí hněv i odboj můj, i muka denně nová, přece však se táže: „Kde pravá cesta k cíli? Kde spásy brána jistá“ a dokládá:

„Však jisto máš, ty nevstaneš (rozuměj k novému životu)
a proto mudrc pravý,
jenž ví, že kolem všecko leží“ —

a radí, aby vzal „svůj kříž ne oddaně, leč pouze odhodlaně.“ Všecko mu volá „v línou k hrobu chůzi: je všecko klam!“ Mezi duší, nebem, zemí, životem a — peklem jest dle něho „na štěstí rozdíl věru malý“ (str. 145.). Duši svou přirovnává k poraněnému ptáku, jejž střelil „život, lovec zlý.“

O poesii pak a básníku pronáší tento náhled, jenž o vnitřní ceně takových básní ovšem žádných pochybností nepřipouští:

„Na pohled pěkně vypadají básně
když čte je dívka, růže v poupěti,
leč kdo je psal, měl na rtech prokletí
a darmo svými ponty řinčel hlasně.“

Tak vida! „Věštcové“ „Bohem požehnaní“, „svobodní“ atd. mají na rtech „prokletí“ a „řinčí hlasně svými ponty“ Kolikráte již učinili zuřivé útoky a výpady na náboženství a víru, že lidstvo jímá v pouta, že mluví o pekle atd., a sami svou pessimismem prosáklou poesií lidstvu život v peklo proměňují, sami mají pouta na sobě a prokletí na rtech, ač i jinak k Mojžíšovi, ano i k samému Kristu se přirovnávají.

„A slovo tvé jak Mojžíše
byť hodno věčné paměti,
co platny řeči Ježíše
když plné oslů století!

Toť znamenitá poesie — a velice hezká poklona „vzdělanému, pokročilému, osvícenému století“ — v němž je dle slov věštcových plno — oslů! Inu ovšem! Kdyby jediným evangeliem světovým byly básně našich věštců, kdyby neopovážila se kritika kromě nejhlubších uznání velebeným básníkům ani špetnouti, pak by pojednou bylo ve světě plno Mojžíšů a Ježíšů, neb věštců je náramně mnoho.

Dle slov básníkových „je pravá poesie ryzí zlato, je manna, nektar, rosa, ideál“, „jen plnou vždy ji rozhazujte dlaní, ať chrámem jest, kam s povztýčenou skrání i dělník otrhaný přichází,“ a radí: ó dejte ji, neb všude jest jí třeba — jak druhdy Kristus když požehnal chleba a tisícům jej kolem rozdával,“ a přece konec básně (Opatrně, str. 93.) dává vyznávati vzpomínkou verše biblického: nač perly předhazovat.....? — Jen že na štěstí řečeno jest v básni p r a v á poesie, a to jsou pak skutečné p e r l y; každá poesie ovšem není p r a v á, a ta se kolikráte spíše vydává za perly, ovšem falešné. A tyto se mohou hoditi komukoliv, škoda jich není. —

„Podvazkům, ramínkům, vláskům,“ „štíhlým, útlým nožkám“, „živůtku divného střihu“ v němž „se ňadro vlní plné tuch“ věnován jest nejeden řádek, ač „balladě za odcházející mladostí“ básník d v a c a t e r ý m „dost“ dává výhost „důlkům líček“, „nahým pažím“ a

„dost kadeří, jichž vonný vodopád
jsi rukou probíral až k jeho dnu —
Čas nastal všemu, všemu s bohem dát.“

Kolem „mladé dívky“ „s černým vlasem, okem srny, vzdušnou chůzí a liliového vzrůstu“ jde s týmž citem

„jak poutník od obrazu, kam v své touze
ex voto zavěsil a zrak teď k zemi
upírá v naději — ach v té jen pouze!

Neboť „v marné resignaci vrou všecka jeho přání nesplněná!“ Osudnou „vlnu bílých ňader“, „luzný modrých očí svit,“ „hebký vlas a sladkou šiji,“ „úst řeřáb zralý“ a „číš plesu tělo,“ „útlý pás a nožky vděk“ opěvá hned na to v romanci následující. „Sám v tiché noci myslím na tvou krásu — píše „krásné dívce“ (str. 91.), „na štíhlý, elastický vzrůst, na opál snivých tahů, eben vlasů, na svůdnou l i n i i úst, na m ě k k é kouzlo bytosti tvé celé“ — a líčí, kterak by Sokrat a Sofokles kráse její neodolal, roztrpčuje se, že

„dnes kráčíš nevšimnuta davem tupým.
Kdo soujem ocení tvých vnad?

Jak mají mnohdy básníci zbytečné starosti!

Často libují si psáti nesrozumitelně, aby byla poesie jich polovičním delfickým orákulem. Pochybujeme velice, že „ta dívka, růže v poupěti,“ bude dobře rozuměti tomu, co mínil poeta vyjádřiti básněmi: Podobizna, Chvíle sentimentální, Andante, Apassionate, Nevěsta, Stín, Zlaté slzy.

„Mé slzy zlatem planou, písní zvoní
a stuhlé v jantar, vděkem jar, jež přešla,
jak na růženci zrna ještě voní“

Velmi pěkně se čte: Přišla jeseň, Krajina, Vodopád, Úhor, Svět a básník, Krása a moda, Karneval duše; Vrchlický má ve svých sbírkách některé vskutku stkvostné básně: kdo zná básnickou jeho individualitu, ví, jak šťasten jest v épech, legendách, romancích. Méně jest tomu v přílišně subjektivní lyrice a reflexích, čímž oplývá právě sbírka uvedená. Ustavičné opěvání sama sebe a svých citů se přesytí čtenáři a působí někdy dojem titěrný. A u básníka tak úžasně plodného, jako jest Vrchlický, jest naprosto nemožno, aby sám sebe neopakoval — třeba si toho ani vědom není. Čtenář však, jenž básníka zná ze všech minulých prací jeho, postihne to ihned. **Pavel Skřivan.**

Nový spis o puritánské revoluci proti katolíkům, obzvláště pak Irčanům.

(Pokračování.)

Přes to vše přísluší Broschovi dík, že oněch depeší ve svém díle poprvé využitkoval, a v tomto směru jest kniha jeho skutečným obohacením literatury dějepisné. Ne tak příznivý úsudek můžeme pronésti o pochopení a projednání látky: také toto nové dílo podává nám opětný důkaz, že jest nad míru vzácný počet těch historiografů, kteří, nedbajíce osobních sympatií neb antipatií, posuzují události světové se střízlivostí a objektivností, hodnou opravdového vědce

Brosch napsal dílo své s mnohým ohněm, ale též se značnou předpojatostí. Již ty četné citáty a parallely z oboru nejnovějších dějin zřejmě nasvědčují, že spisovatel dává vždy okázale na jevo své osobní mínění. Když velmistr dějepisu, Leopold Ranke, r. 1886. zemřel, bylo v jednom z četných nekrologů podotknuto, že v šesti silných svazcích jeho světových dějin lze toliko na jediném místě dokázati narážku na přítomnost, a proto pisatel onoho článku právem pronesl úsudek o nestrannosti Rankeho; bylo by snad příliš příkrým, kdyby z opaku toho a z té okolnosti, že v některém dějepisném díle jest mnoho parallel se přítomností, mělo se souditi ihned na nedostatek nestrannosti; avšak taková přirovnání jsou vždy považlivým zjevem již z té příčiny, že mají uchvátiti čtenáře a zároveň vnutiti mu stanovisko spisovatelovo.

A čeho všeho Brosch nepoužil! Tu přirovnává Uxbridské konference (r. 1646.) k míru Villafrankskému, který „právě tak málo přispěl ku povznesení vítězství idee sjednocení Italie, jako ony k vítězství puritánské revoluce“ (str. 270); idee Karla I., použití španělských vojsk proti Škotům, přirovnává k vystoupení hanoverského ministra Borriesa, kterýž odvážil se přívržencům německé sjednocenosti vyhrožovati Francouzi (155); klade-li protektor Cromwell v jednom dopise na Mr. Mayora důraz, jak skrovného uspokojení dovedla mu zjednati sláva a čestné hodnosti, poukazuje Brosch ihned, (str. 349.), kterak prý také poustevník Varzinský dal průchod podobným myšlénkám o pomíjejícnosti vší pozemské slávy a moci, a přirovnává jej, vysvětluje konservativní směr jednání Cromwellova, ku hraběti Cavourovi, který sprovodil se světa celou řadu italských trůnů a trůnečků, a k neméně royalistickému knížeti Bismarkovi, který strhl trůn Welfský. (173.) Všechna tato přirovnání kulhají; jmenovitě však ona historická, poněvadž každý člověk toliko ve své době, v níž žije, jest pochopitelným, a mám za to, že se asi kníže Bismark poděkoval za toto přirovnání k muži, který r. 1644. prohlásil, že by vypálil svou pistoli na krále právě s takovým klidem, jako na kteréhokoliv jiného člověka. V jednotlivých statích, dějepisněfilosofických úvahách, ve feuilletonech jest snad místo pro taková přirovnání, avšak pro přísné vědecký spis takové parallely se naprosto nehodí.

Taktéž způsob, jakým Brosch pojímá krále Karla a protektora, nemůže dojíti našeho souhlasu. Nechováme pražádných sympatií pro tohoto Stuarta, který ve své kolísavosti a nespolehlivosti nedbal toho, že nikdy nemá na slovech královských nic býti vykrucováno a jinak vykládáno; naopak plnou úctu vzdáváme vynikajícímu nadání a pevnosti v náboženském přesvědčení Olivera Cromwella; avšak právě proto nemůžeme se cítiti za jedno s Broschovým pochopením obou povah, a to tím méně, an u prvého nachází toliko chyby, příčiny k tupení, u druhého pak upadá v takové nadšení a velebení reka anglického, že předstihuje v tom i samotného Carlyla. Žádný čin Karlův nedochází omluvy, a choutka po hanobení a tupení svádí autora až k podivným nedůslednostem. Tak dočítáme se u něho o zavraždění Bukinghama: „Konstituční panovník, který chápe své postavení, ano dokonce i tyran, který zří v tom svůj prospěch, byl by jednal jinak a neváhal by obětovati Bukinghama, aneb aspoň zprostiti jej jeho místa“ (str. 38.). Po takovýchto slovech soudili bychom, že pozdější vydání v šanc jiného neoblíbeného úředníka, hraběte Strafforda totiž, dojde souhlasu páně Broschova; co však praví spisovatel na dotyčném místě? (str. 200.) „Král, jemuž tane na mysli budoucnost národa, a jenž má odvahu v srdci, jemuž čest jeho svatou, jehož památka v potomstvu drahou, dal by se raději — dostav se do podobného postavení — na tisíc kousků rozřezati, než aby jednal tak, jako tento Stuart!“ V prvním případě jest tedy Stuart co nejrozhodněji odsouzen, že nechtěl vydati na pospas neoblíbeného ministra; ve druhém případě však, kde král jednal zcela po chuti svého kritika, kdy byl obětován úředník ve chvíli největšího nebezpečí, když král viděl život svých milých ohrožením, jest Karel právě tak rozhodným způsobem zatracen, jako v případě prvém. Tatáž nedůslednost jeví se i jinde: když na příklad dlouhý parlament r. 1641. přivlastnil si právo králi příslušící, vojiny povýšovati a vojevůdce jim ustanovovati, čímž poškodil beze vší pochybnosti práva koruny, jest čin ten omlouván jako skutek sebeobrany; když však Karel I. v okamžení, kdy kolovala pověst, že parlamentární vůdcové zamýšlejí manželku jeho dáti v obžalobu, hleděl předejíti tomuto kroku vydáním rozkazu k zatčení Pyma, Hampdena a jiných poslanců, — nedochází toto zakročení spravedlivého posouzení (str. 224. 227.) A přece mělo se počínání parlamentu měřiti stejným loktem, jako zajetí pěti členů jeho; to i ono jest hrubým porušením privilegií, a rozdíl spočívá jen v tom, že v onom případě se podniknutí zdařilo, v tomto pak nikoliv. Dějepisec však nemá se snižiti na oslavovatele výsledku. (Pokračování.)

Literárni reminiscence.

Podává

Bohuš Podhorský.

(Pokračování.)

Katolický fond pro spisovatele vzpružil také činnosť na druhé straně. Hned jsme se dočetli nových provolání „ctěnému obecenstvu českému, přátelům a příznivcům české literatury“, a tu opět mnoho stesků dávno známých a nejednou opětovaných, že „spisovatelství, byť mu kdo věnoval nejvíce a nejlepších svých sil, jest stále ještě jenom v e d l e j š í m jeho zaměstnním; k ukojení životních potřeb musí se český literát věnovati povolání mnohdy nejúmornějšímu.“ Zvláště v nemoci a na stará kolena hledí vstříc osudu nejsmutnějšímu.

„Avšak bez účastenství českého obecenstva, bez přispění přátel krásného písemnictví českého byla by nedohledna chvíle, kdy by strádající spisovatel podpory takové se dočkal, kdy by ve stáří mohl žíti z pojištěného výslužného — ano, snaha naše byla by snad vůbec bezvýsledna. Neboť čeští spisovatelé-belletristé z dosavadních výtěžků práce své nemohou pořídíti vydatnou pokladnu podpůrnou, natož pensijní fond pro sestárlé literáty . . .“

Co tuto řečeno o spolku českých spisovatelů beletristů „Máj“, to platí též o spisovatelích katolických — kněžích. Než fond katolického „Svatoboru“ není jenom pro spisovatelů osobní potřebu, jest pro literaturu vůbec. Veteráni ze spisovatelů-kněží méně potřebovati budou podpor těch, nežli spisovatelé pracující, a to opět ne pro sebe, ale pro věc samu, pro potřebné prameny, na nutné cesty, knihy atd. Tedy tím více náklonnosť českého obecenstva k fondu tomu má býti obrácena.

Kdybychom chtěli probírati pravdivě a otevřeně, jak to u nás chodí s tiskem katolickým, na mnohých místech bychom snad nemile narazili. Proto jenom citujeme některé úvahy z „Kath. Vereinsblatt“ o liberálním a konservativním časopisectvu tyrolském. Stesky spisovatelovy shodují se s našimi poměry ve mnohé stránce. Dí doslovně: „Nedostává se našemu časopisectvu pilných a důkladných spolupracovníkův, k nimž náleží v první řadě duchovenstvo a konservativní klub, ale oba z valné části této své povinnosti, pravíme schválně p o v i n n o s t i, zanedbávají. V naší vlasti máme pět středních škol, jež jsou v rukou řádův. Co by tito učitelé na řečených ústavech z bohatého pokladu svých vědomostí mohli s listy katolickými sděliti! Dělají to? Naše německé Tyrolsko má 40 opatství, kolejí a klášterů, a tyto mají bohaté knihovny a archivy nevšední ceny a znamenité učence. Co by se tu dalo dělati pro katolické časopisectvo! Děje se něco?

V německém Tyrolsku máme 900 církevních kněží, kolik pak jest jich, by vzali péro do ruky a psali pro časopisy naší vlasti? Ani tucet jich není, a ti ostatní „nevědí, co by měli psáti,“ a jiní „nemohou“ anebo „nemají na to kdy,“ jiní dokonce „by si zadali a svou důstojnosť a postavení poskvrnili, kdyby něco dali do novin.“

Kdybychom chtěli stejně my vypočítávati výhody kněžstva, knihovny klášterní, ústavy a přirovnávali jako tyrolský dopisovatel? Kam bychom se poděli v bilanci té? Zdá se nám, jako by dopisovatel psal ne o Tyrolsku, ale přímo o Čechách. „Nedostává se našemu časopisectvu morální podpory? Každý je rychlý k hanění a tupení katolických listů a zpozdilý ku chválení. Dosti maličké nedopatření, chyba tisku a podobné lapalie hned nás pohněvají, a redaktor nás rozlobí, nedá-li ihned a beze změny naše články do tisku, anebo hodí-li je do koše z dobrých a vážných příčin. Ano, ve kritisování, hubování, předpisování jsme velikými hrdiny, pilní, neumdlení, jako bychom chtěli v té stránce nepřátely a odpůrce své předstihnouti a překonati; a na tom přestává naše spolupůsobení pro dobré katolické časopisectvo . . .“

O katolickém tisku rozepisují se všechny listy příslušné, a hlas ten ozývá se i za oceán. „Hlas“ americký probírá a cituje zprávy z „Moniteur de Rome“, uváděje, že je časopisectvo velmocí dobrou i zlou, jak se ho užívá. Nepřátelé společenského pořádku, protivníci náboženství a mravouky používají časopisectva velmi obratně. Katolíci mají značný počet učených a výmluvných obhajcův, ale novinářů mají příliš málo a v časopisectvu svém nehájí víru svoji tak ohnivě, jak na ni útočí její protivníci.“

Ve Francii nejvýstřednější svobodomyslné listy mají až 130—300.000 odběratelů, a katolické listy 10.000.

Čeho je potřebí? Sjednocení a svornosti všech sil, plynnější a živější formy a peněžitých obětí. Toho se i nám v Čechách nedostává, a to hlavně svornosti a — peněz.

(Pokračování.)

VLASŤ.

Studium našeho dějepisu.

Podává

P. **Josef Svoboda**, Tov. Jež.

(Pokračování.)

—•—

III. Jednání katolíků nebylo násilné.

Jakož upírati nechceme, nýbrž vyznáváme, že otcové naši, katoličtí mužové, r á z n ě sobě počínali: tak upíráme, žeby byli užívali násilných prostředků, jako bití a vypovídání z vlasti a z domů vůbec. Ti, kteří podobné stížnosti proti katolíkům hlásají, měli by toto obvinění prokázati platnými důkazy; ale toho nečiní.

Naříkávají obyčejně na patenty a přísné rozkazy, kterými byli uvědomělí protestanté z vlasti vyháněni, tak že nezůstalo v zemi než málo osedlých, a města byla zubožena; — starodávná vlastenecká šlechta ze země vyhnána a cizinská sem povolána; — konfiskacemi prý více než polovice obyvatelův přišla o majetek; počínáním soldatesky obyvatelstvo některých měst v takovou zoufalosť hnáno, že až zbraně se chopilo, ku př. v Manětíně, v Jáchimově, Markvarticích, a napotom za to ztrestáno.

O těchto stížnostech pojednáme v tomto článku a především položíme si otázku: p r o č asi liberalní spisovatelé tyto stížnosti, — ačkoli žádných platných důkazů pro ně nemají, — bez ustání uvádějí? Nemá li to býti na o h r o ž e n í katolických mužů, aby v náboženství rázně nejednali; i na svádění katolických jinochův, aby při studiu dějepisu v náboženskou netečnosť je zavedli?

První stížnosť.

Naříkajíce na p a t e n t y a r o z k a z y proti protestantům vydané, neuvádějí než některé kusy patentu ze dne 31. července r. 1627., jemuž, že dne 31. čerce památka sv. Ignatia připadá, patent sv. Ignatia, Ignatiuspatent říkají. V témž patentu prý se „všecka vina strastí na kacíře sčítá, proto prý císař žádných kacířů v zemi trpěti nebude. Z toho prý viděti bylo divné v myslích lidských proměny;

jiní totiž prý se hned do exilium strojili, jiní aspoň na oko k Církvi katolické přistupovali, jiní prodloužení lhůty si vyprošovali.“ [116])

K pravdivému posouzení stížnosti nestačí, libovolné části z celku vytrhnouti, nýbrž vylíčiti, co se tenkráte v Čechách událo, pak podati přehled celého patentu (neb celek tuze obšírný jest), a konečně doložiti i soukromé příkazy neb instrukce, které vláda soukromě dala úřadům o provádění téhož patentu.

Bylať se ve dvou minulých letech (1624—1626.) téměř všecka královská města v Čechách, — vyjímajíc Nové Město v Praze a některá města na hranicích saských — k víře katolické přihlásila tou měrou, že většina osedlých měšťanů dala se v náboženství vyučiti a sv. zpověď a sv. přijímání po katolicku vykonala, a že starosta a magistrát městský byli katolíci, ač si nikdo netajil, že obrácení to nebylo všudy upřímné, nýbrž jen proto se stalo, aby se vojenské posádky zbavili a potvrzení bývalých statkův a práv městských dosáhli.

Tímto celým časem se při šlechtě a při veškerém lidu poddaném žádná úřední reformace neprováděla; co se stalo, nestalo se než reformací soukromou, tím, že ten který šlechtic sám dobrovolně se dal vyučiti a k obrácení svého poddaného lidu missie konati. Největší část šlechty lutheránské a kalvinské zůstala takovou, jak bývala, a chovala na panstvích lutheránské a kalvinské predikanty. Máme seznam kostelů [117]), při kterých predikanté přisluhovali, o kterých úřadové věděli, a bylo jich asi sto; přidáme-li k nim takové, o kterých úřadové nevěděli a v seznamu nestojí, snadno druhou i třetí stovku přidáme.

Katolíkům to činilo nemalou starosť, jelikož Kristian IV., král dánský, v čele veškerých nepřátel spolu s Halberstadtem a s Mansfeldem zdvihl právě tou dobou ohromnou válku proti císaři a dvojím proudem se tlačil ku hranicím českým, aby se spojil s domácími protestanty, zahnal císaře a učinil českým králem Friedricha falckého.

To znamenalo úplnou záhubu katolického náboženství v Čechách, a co hr. Martinic knížeti Lobkovicovi napsal, všem katolíkům platilo: „paratus sum (semper) in Dei, ecclesiae et domini caesaris regisque mei servitio fideli mori, sive martyr, sive confessor sim, semper Domini ero et esse avide cupio; než líto by mi bylo, abychom tak neopatrně a jako z oumysla všickni věrní katoličtí jako na masné krámy vydáni byli.“ I stěžovali sobě soukromě před císařem a posléze tři

---

[116]) Tak „Historia o těžkých protivenstvích Církve české“; vytlačena podle Amsterdámského exempláře MDCCLVI. str. 244—252.

[117]) Bez datum, ale jistě z roku 1626—1627. Jsou tam ku př.: Letov, Libořice, Vroutek, Děkov, Podletice, Vilémov, Krásný Dvůr, Libědice, Milčeves, Kounov, to vše blíže Žatce, dále v Lovosicích na panství p. Adama z Waldšteina, jehož manželka byla zarytá lutheránka, a od Lovosic začínajíc k severu a východu napořád němečtí predikanté lutheránští až k Mnichovu Hradišti a k jiným velikým panstvím generála Waldšteina, kdežto bylo plno predikantů lutheránských i kalvinských, ač v řečeném seznamu vynecháni jsou; odtud dále na panstvích obou Trčků, (starého a mladého), ku př.: Náchod, Dobruška, Opočno, Holohlavy, Čibus, Černilov, Újezd, Přepychy, Třebešovice, Rychnov, Trčkov, Roketnice, Č. Třebová, Smiřice. — Při Brandejse, na panství p. Žerotína, nestojí poznamenáno než: „hejno predikantů pikardských.“ V Čechách jihozápadních, jakkoli se zdály katolické býti, nicméně bylo mnoho predikantů; tak na statcích p. Hizrle, — jenž sám byl výborný katolík, ale manželka protestantka, byli predikanté ve Lčovicích, Čestici, dále v Bohumilicích, Hoštici, Záboří, atd.

z nich, nejvyšší nad reformací komissaři, kardinal Harrach, Martinic a Talmberk úředně, toho si žádajíce, by nejenom ve městech a u lidu poddaného, alebrž i při šlechtě katolická reformace byla předsevzata.

Císař tak učinil, a patentem ze dne 31. čce. šlechtě nařídil, by se dala vyučiti v katolickém náboženství a k němu přistoupila.

V dopise svém praví dotčení tři vrchní komissarové:

„Posavad se v katolické reformaci zanedbali vyšší stavové pánův a rytířův. Oni byli přední strůjcové nedávné rebellie, jim by měla reformace platiti; z toho by vzešla městům a poddanému lidu pohnutka k víře, jelikož obecný lid vodín bývá příkladem velmožů. Když v Rakousích všeobecná reformace byla ohlášena veřejnými patenty, může se v Čechách podobně státi; buď ať poslechnou, buď ať odejdou. Naše reformace zůstane malomocna a skoro směšna, dokud se urozeným pánům vyhýbá a na ubohý sprostý lid doráží. Za to též prosíme, by se VCM. žádnou dvorní intriguou zvrátiti v tom nedala.“ [118])

Přípis ten podal císař bez meškání svým radám k uvážení, [119]) a sotva minuly dvě neděle, vyšel onen patent ze dne 31. čce. o reformě stavů vyšších v tato slova:

„My Ferdinand II. atd. Všemu světu známo jest, že naše dědičné království České nikdy se v tak dobrém stavu a vzrostu nenalezalo, jako za našeho slavného předchůdce císaře Karla IV.; a to zvláště proto, že tento mocnář z otcovské péče a lásky, jakou k Vašim otcům a k Vaší milé vlasti choval, moudře předvídal, že rozdílové a nesrovnalosti v náboženství nedopřejí žádného trvalého pokoje, ani upřímné poslušnosti a věrnosti k vrchnosti neb vespolek mezi poddanými. Proto dal On v témž království Českém jisté zákony a řády, také všem duchovním i světským úřadům a radám dozajista přikázal, k tomu každým způsobem přihlížeti a se vší pilností zjednati, aby mimo svaté, katolické, apoštolské, samospasitelné, římské náboženství, (kteréž od nejprvnějších časů, kdy se království z pohanstva ku křesťanství obrátilo, nepohnutě zde trvalo) žádné jiné víry neb svůdného kacířstva neb sektářstva připouštěno nebylo.“

Potom uvádí vznik husitismu a mnohé bouře za Václava IV. a tak pořád až do Rudolfa a Matyáše, připomíná vítězství, Bohem na Bílé Hoře dané a svůj úmysl, bráti se za příkladem Karla IV., jehož otcem vlasti nazývá, a končí rozkazem:

„My pro zachování dobrého svědomí žádného více, tak z nižšího jak ovšem vyššího stavu poddaných svých, v témž království Českém při bludech sektářských a kacířských trpěti nemíníme. A proto těmž vyšším stavům lhůtu šesti měsíců, aby se svaté a samospasitedlné římské katolické víře naučili, dáváme. Aby pak nebylo nedostatku těch, od nichžby spasitedlné dostatečné naučení bráti mohli, zvolili jsme bohabojným nařízením komissaře na reformaci, muže z stavu politického i duchovního. Vidělo se tedy za dobré, tímto mandatem o naší otcovské péči všecky ujistiti a napomenouti, aby

[118]) V archivu c. kr. ministeria vyučování ve Vídni, datum Pragae 14. Julii 1627.

[119]) Byli to: kníže Lobkovic, hr. Trauttmansdorff, hr. Slavata, hr. Khevenhiller, p. N. a pán z Nosticů.

jedenkaždý, maje své časné i věčné spasení na péči, od dotčených komissarů pilně se vyučovati a k naší vůli se nakloniti nezanedbával. Kterouž naši vůli, jestliby kdo ve lhůtě šestiměsíčné sobě neoblíbil a s námi u víře se nesrovnal, ten ani v království našem zůstávati, ovšem statky svými vládnouti práva míti nebude; nýbrž tomu chceme, aby takoví na nejvýš zatvrzelí statky své mezi katolíky rozprodali a při dobíhání lhůty z království Českého jinam se odebrali a nikdy (leč katolíci jsouce) navrácením svým se netěšili. — Že pak si ničeho více nepřejeme, než aby ti starodávní a dobří rodové, kteříž od pradávna i za mírné vlády domu rakouského v náboženství katolickém se nacházeli a království České ve svornosti zůstávalo: tudíž otcovsky napomínáme, aby jedenkaždý své vlastní dobro na paměti měl a v svědomí svém to uvážil, by pak jiným způsobem neztratil po spravedlivém trestu a soudu Božím vedle časného i také věčné blaho své, nýbrž aby upustiv od bludů, kterými předkové byli svedeni, a pro které bludy království v nejkrajnější strasť bylo uvrženo, k samospasitedlnému náboženství se vrátil a s námi se srovnal. Dáno ve Vídni, v sobotu památky sv. Ignatia 1627."

Když tento patent byl dán a úředně vyhlášen, nastalo rokování o provádění jeho, i rozcházeli se tu nejvyšší úřadové, z jedné strany místodržitelství pražské, z druhé strany nejvyšší kancléřství české.

Nejvyšší kancléř český, Zdeněk kníže Lobkovic, přibrav jiné muže duchovního i světského stavu, uradil se a podal návrh svůj o skutečném provádění patentu, [120]) jehož hlavní části jsou:

Radíme, podržeti účel na paměti, jež si VCM. vytknula a který jest: že sobě žádáte poddaného lidu svého blaho a věčné spasení, že nežádáte, aby se vystěhovali, nýbrž k víře katolické se obrátili a v zemi zůstali; neboť emigrantes quasi ad certam gehennam mittuntur, t. j. emigranté jako do jistého pekla se posýlají, jdouce na místa, kde žádné příležitosti k obrácení nemají, nýbrž ještě více strpčeni jsou proti náboženství katolickému, a tudíž, jako dříve se proti vvchnosti vzbouřili, tak nyní pikle tropiti budou, zvláště ti z vyšších stavů. Horlivosť naše budiž moudra a pořád příjemna.

Jelikož patent o reformaci již je vydán, aby se teď nezdálo, že se od něho upouští a naopak se stanovuje, máme za to, že zemané buď se mají obrátiti, buď stěhovati. Ale o těch, kteří zemany nejsou, statky v deskách zemských zapsané nedrží, v patentě nestojí nic; ti se tedy pod jistými podmínkami mohou v zemi trpěti a dle toho se může pokynutí dáti krajským úřadům a missionářům.

Dalšího rozdílu činíme mezi remigranty, kteří se druhdy vystěhovali a zas navrátili, a těmi, kteří pořád v zemi byli. O remigrantech není v patentu žádná řeč. Zdá se nám, že by jich měli krajští hejtmané obeslati a vyzvati, by se dali vyučiti v náboženství katolickém a je přijati. Slíbí-li tak, dohlížejme, ať se to provede; nechtějí-li slíbiti, dejte je do arrestu až na další rozhodnutí VCMti.

O nekatolických šlechticích, kteří machinace a pikle ať mezi šlechtou, ať v obecném lidu tropí: takové zatknouti a s dobrým opatřením do Bílé věže v Praze posaditi. Tu ať se na ně žaloba zanese

[120]) Archiv ministerstva vyučování ve Vídni.

:: dokáže; oni ať se ex vinculis, v poutech vyslechnou, ať se pokuta navrhne a tak všecko k VCMti zašle. Stane-li se, že někdo z pouhé zášti a náruživosti žaloval a žalobu svou neprokázal, ten propadne poenae talionis.

Těm, kteří lhůty ku prodeji statků nedodrží, se může na nových 6 měsíců lhůta prodloužiti, sic jinak by v prodeji veliké ztráty trpěli, ale s pohrůžkou, že se mají tiše chovati. Kdyby potom zas neprodali, může se nařídíti dražba, při které by se přátelům dala přednosť.

Podloudné cedule zpovědní, které buď kněz dal, neb někdo jiný úskokem obdržel, veliký zmatek působí. Učinil-li kněz, nechť ho potresce arcibiskup, byl-li laik, ať jej soud opatří arrestem a vyslechne; načež VCM. pokutu vyměří. Katolík, který se k tomu dal potřebovati, více zhřešil než křivověrec.

Manželé rozdílní. Je-li muž nekatolický, žena katolická, nezbude, nežli že se muž stěhovati musí, žena ať jde s ním, nebo zůstane zde. Avšak může VCM. někomu prominouti, jako jest p. Kašpar Žerotín, jenž žádného účastenství ve zpouře neměl, nýbrž vždycky věrným zůstal. — Nekatolické ženy katolických mužů které jsou: těm ať mužové sami domluví. Radilo se sice, že se má takovým ženám pohroziti pokutami, jako že nesmějí děditi ani dědictví odkázati, jmění své do desk zemských vkládati, že nebudou do svěcené země pohřbeny, že při slavnostech budou na nižších místech seděti atd. Ale to jsou pokuty, jež prováděti nelze; ponechme to vše manželům jejich, vždyť jsou šlechticové.

Vdovy. Královští místodržitelé zprávu dávají, že vdovy zřídka se obrátily, nýbrž z většího dílu prohlásily, raději se stěhovati nežli Vaší Cís. Milosti poslechnouti. Jakkoli se v patentu pohrozilo, že jim, dokud se k náboženství katolickému neobrátí, odňata bude správa statkův a vychování dítek: ale rozkazy takové provésti bude věc těžká, ba nemožná; vždyť jejich lamentace každý se bojí a v takové poručenství nikdo se neuváže.

Že takové vdovy jsou poněkud tvrdošíjny a podmínky neplní: proto ještě nejsou refractariae, odbojny; co se za den nestalo, stane se jindy, Spiritus domini spirat, quo vult et quando vult; Duch Hospodinův vane, kde a kdy chce.

Lid poddaný. Budou-li úředníci věrní katolíci, nebude s poddaným lidem žádné obtíže; ale takhle nejpřednější vrchnosti nejsou posavad katolické, a tudíž se lid k víře neobrátil. Radili místodržitelé čeští, že by se mohlo z posádky Pražské zdvihnouti asi 100 mušketýrů a 50 jízdních, a vzdorovitým poddaným posádkou vložiti. — Ale my, nejvyšší kancléř a druzí k poradě shromáždění, navrhujeme tak: Vaše Cís. Milosť se kategorice rozhodla, k reformaci v Čechách již žádné soldatesky nepřibírati, a při tom zůstaňme; na nejvýše, kde by „ad compescendum“, na potlačení vzpoury, potřeba kázala.

Ten jest onen proslulý patent císaře a krále Ferdinanda II. na reformaci šlechty české, a ten jest návrh nejv. kancléře Zdeňka kn. Lobkovice na provedení patentu. Na liberálech jest prokázati, je-li v něm nějaké násilné převádění.

Druhou stížnost

tehdejší obyvatelé ve městech královských vedli, že prý města jejich zubožena jsou a málo osedlých, kteří z domů svých daně platili; — naši pak liberálové vinu toho těm nesnášelivým katolíkům přičítají.

K takové stížnosti sluší trojí otázku učiniti liberálům samým: *a*) Je-li pravda, že královská města byla tolik zubožena a tak málo osedlých? *b*) Kde chudoba a strasti byly, sluší je přičítati katolíkům? *c*) Vede se podobný nářek v Čechách jediných, či se to děje podle vzoru z německé říše?

a) Byly tenkráte svízele veliké, ve městech i vesnicích; svědectví toho dávají veškeré listiny, ať katolické, ať protestantské; nicméně opatrni buďme v tom, co se nám za úřadní zprávy podává. V archivu Rakovnickém se chovají některé v té příčině důležité listiny. Vyhledávali totiž r. 1642. Rakovničtí při Krištofovi Libšteinskému z Kolovrat (kraje téhož hejtmanovi), aby pro vojenské obtížnosti počet domů šosovnich a počet osedlých, z nichž se daně platily, zmenšil; jelikož prý pro záhuby válečné a schuzelosť sotva deset potřebných sousedů lze pokládati za jednoho osedlého. Ale že hejtman tak neučinil, s výčitkou mu to napsali zas: „Jiným pánům obyvatelům, dí, když toliko přes grunty některého soldateska marchirovala, hned bez odkladu počet osedlých jste umenšovati ráčili.[121])

Z toho jde, že na úřední „počet osedlých“ s naprostou jistotou spoléhati nelze, podobně na úřední vysvědčení chudoby. Titéž Rakovničtí měli vojsku prospěti potahem, ale nemohli tolik, co se žádalo, jelikož vojsko — švédské i císařské — mnoho koní jim bylo pobralo. Učinili tudíž omluvení své a doložili: „Z té strany k řece (k Berounce neb k Ohři) a v horách a v místech bezpečných pominulých let ani jediného soldata nespatřili, tak že v těch a jiných místech ještě v celosti zůstávajíce dostatek potahů mají.“[122])

Prosbu za udání menšího počtu osedlých nalézáme opět r. 1647. a dovídáme se, že v Litoměřicích bylo mnohem méně osedlých úředně udáno, a dle toho Litoměřice menší dané platily. Žádají totiž Rakovničtí oba hejtmany kraje, aby „z předešlého počtu 19 osedlých nyní jich 9 odsvědčili, a tak, jakž město Litoměřice, které troji čtvrernásobně počtem sousedův toto město převyšuje, odsvěčeno jest (kteréžto osvědčení, že při berni složeno jest, vyslaný náš recogniti od berně danou viděl a četl) při desíti osedlých zůstaviti sobě stížiti neráčíte.“[123]) Když hejtmané žádosť takovou „na rozmýšlení nějakém měli“, obrátili se měšťané k podkomořímu měst královských, Oldřichovi ze Skuhrova a k hofrychteru Petru Aulíkovi, načež odsvědčeno jest, že toliko z 9 domů šosovních kontribuci odváděti mohou.“[124])

Výkazy berních úřadů tehdejších nejsou tedy neklamným podkladem dějepisu, a zajímavou toho příčinu podává týž Rakovnický archiv, když obecní starší novou stížnosť k úřadům podali, a měšťany

---

[121]) Winter, Rakovník za vojny 30leté, v Musejníku 1888., str. 303.
[122]) Ttéž str. 284.
[123]) Archiv města Rakovníka, ze dne 25. apr. 1647. Opět 1. srp.
[124]) Tamt. žádosť z některého dne měsíce srpna a vyřízení 2. září 1647.

na dva druhy rozdělili, jedny nemajetné, kteří daně platí, a druhé zámožné, kteří se vyhnouti umějí, říkouce: „Od předních osob radních, kteří z požehnání Božího svých vlastních dědin drahně a násevky nemalé, někteří své vlastní mlýny, pivovary a po třech domech mají, na ně soldatesku ani žákovstvo nevychovávají, proti nám chudým sousedům, kteří mnohdy za 3 neb 4 léta jedné várky své vlastní učiniti nemůžeme, žádných dědin nemáme, toliko řemeslem svým (se živíme) jak v činění várek též i v poživování soldatů nemalá nerovnosť a ubližování se děje.[125])

K těmto stížnostem činí pan prof. Winter poznámku: „Z takových žalob pochopujeme, proč v Praze páni žalostivým nářkům rakovnickým hrubě nevěřívali.“

Když dále čteme, že Švédové poslední dobou oné války, zejména r. 1647. a 1648. po Čechách obcházeli, v Táboře, na Hluboké, v Krumlově, v Děčíně, v Duchcově, a vůbec po městech a hradech kraje litoměřického, žateckého, slanského a boleslavského převeliké poklady sebrali a že z Prahy r. 1648. den co den lodi s nákladem stkvostů a drahých věcí po Vltavě odesýlali:[126]) je nám svědectví, že tu v Čechách a městech a na hradech něco pokladů bylo.

Neostýchejme se, při studium dějepisu přihlížeti k dějinám měst královských; uznejme, že s obecním jměním dosti nesprávně se zacházelo, že rychtářové katoličtí hrubého bezpráví se dopouštěli, podobně jako před nimi syndykové protestantští; uznejme oboje, kdežto dějepiscové liberální vinu rychtářů všemožné vynášejí a o nesprávnostech radikálů skoro jakoby nevěděli. — Není to nic nového; vždyť tenkráte již v německé říši sváděli všecko zlé na papeže a na katolické muže, ať laiky a kněze, a Švédu velebili za svého spasitele. Tak v písni „Ein new Gespraech“ z roku 1631.[127]) líčí se zhoubné spousty krajů německých, papež a kněží prý kazí mír, ale Švéda to napraví:

Wohin das Auge sich mag wenden
hat Elend, Hunger Residenz, etc.
Die Soldateska, hoch und nieder
ob sie vom Feinde oder Freund,
verstrickt und presst alsam ein Hyder
bis auch der letzte Bluttropf erscheint.
Und wollt ein Freund auch Frieden stiften, —
der Pfaffe wird ihn bald vergiften. —
Mein Herze möcht darob verzagen
dass so bestellt der baebstisch Thron.

Pak s velikou záští prospěvuje o tom „papežském Babylonu“, až posléze přicházejí Švédové a všecko urovnají:

Gustav Adolphus ist sein Namen,
der edle Leu aus Mitternacht! atd.

Přidejme zde jinou píseň, ve které se naši přítelíčkové těší na

[125]) Srpen 1644. Čas č. Musea, 1889. str. 105.
[126]) Pelzel, Geschichte v. Böhmen, Th. II. Seite 814.
[127]) Ditfurth, S. 237—241.

zemi Českou, zemi dobrou, která má schůdné silnice a čerstvé koně; pěšky tam půjdeme, a na koních odtud:

Ein kurzweiliges Beschlusslied.

Wir wollen zusammen in's Böhmerland reiten,
und die Böhmen tapfer kriegen;
da woellen wir auch die böhmischen Bauern holen,
woellen sie auch lustig probieren.
Das Böhmerland ist gar schön und gross,
und hat gar gaenge Strassen,
wann wir zu Fuss in's Böhmerland gehn,
zu Pferd woellen wir's verlassen.

(Pokračování.)

Vlk.

Z Norbertinské legendy

od **Františka Kyselého.**

Na herkách dva pěvci ošuměli,
sivý kmet a jinoch bujarý,
k Premonstrátu z boru vyjížděli;
mlčky visely jich kytary,
ústa libozvučná prahla žízní,
která pěvce odjakživa trýzní.

Podivil se jun: „Aj, klášter nový,
portál vznešeného kostela!
Opět darmochlebům lepé krovy
ruka nespořivá stavěla;
těm jest hej: kol stkvoucí žita vlny,
uvnitř sklepy šampaňského plny!“

Dobrácky děl kmet: „Máš jakou škodu?
Za veselou píseň, šprým a smích
uvítá nás vlídně na hospodu
pohostinný, mírumilý mnich;
v družném kole řeholnických kápí
hlad a žízeň pěvce neutrápí!“

Za hovoru volně přiklusali
na dvůr útulného kláštera;
nastojte! — vlk dravý, neurvalý
schoulen u fortny jak příšera,
okem žehá, zuby chtivě cení,
jakby skočiti chtěl v okamžení.

Co tu hledá zlobný dravec vlčí?
Věř těm zubům vybroušeným das!
Rázem ustrašení pěvci mlčí,
selhává jim vychloubavý hlas;
posléz hrdinové neslýchalí
v nesnázi se do pokřiku dali.

Na divý ryk od bořiny stinné,
kde byl ustal těžkých seker mlat,
jako sněžná záplava se řine
bělorouchých klášterníků řad,
které náhle od kácení stromů
zvědavosť i péče pudí domů.

„Zpěvu dar vám přinášíme vděčný,“
pozdravují pěvci bílý sbor,
„ale strážce velmi nebezpečný
staví se nám v bráně na odpor;
drze čihá tu vlk urputilý!
Mniši k dravcovi se nakupili.

Norbert, hlava sboru, bez obavy
upře naň hled jasný, hluboký,
pohladí mu hřbet a měkce praví:
„Po čem slídíš, brachu divoký?
Snad tě z lesů nevlídného šera
hlad a nouze pudí do kláštera?“

Jakby srozumíval vlídné řeči,
jemně zaskučí vlk schoulený,
Norbertovi lísáním se vděčí,
blýskaje svých zorů plameny,
ale s prahu k ústupu se nemá;
podivno, co kutí šelma němá.

V rozmýšleni Norbert kývne hlavou,
lehký mrak mu čelo zahalí:
„Vlk tu hledá s dychtivostí žravou,
co mu lidské ruce vyrvaly;
bratří, bez odporu přiznejte se,
zda jste šelmě uzmuli co v lese!“

Na rozkaz jak beránkové krotcí
s bledou tváří, hlavou skloněnou
synové dva přistoupili k otci,
na chvějných se octli kolenou:
„My mu kůzle na mýtině vzali,
jež kdes uloupil, vrah namlsalý.

Klacky jsme naň doráželi hbitě,
až je s hrůzným vytím odhodil;
ale nepojíme lupu skrytě,
nýbrž dáme chudým za podíl,
chceme jen, by soused náš, vlk dravý,
ponenáhlu zjemňoval své mravy."

„Aj! aj!" otec kárá přestupníky,
„divná přízeň k lesní čeledi,
která s námi svorně, Bohu díky,
na samotě klidné sousedí!
Ublížil nám brach ten zdivočilý,
že jste jeho práva nešetřili?

Stavěti nás nechal chrám i cely,
vzdělávati neúrodný lán,
volně vcházeti v bor osamělý,
jehož dosud jediný byl pán;
a když zavyl v našich zpěvů šumy,
rovně Pána velebil, jak umí.

Či si troufáte ráz vlkův pravý
zušlechtiti v lidský jemnocit?
Co mu Tvůrce vštípil, nenapraví
mudrlantství bludičkový svit;
přírodu jste porušili, bratří,
proto vydáte, co vlku patří!"

Vstali synové dva zahanbeni;
avšak otec, povyjasniv zor,
mluví k bratřím: „Vzácné poučení,
dobrý nám vlk poskytuje vzor:
Vlk jest vlk, vrah k lupu narozený;
neloupí-li, nemá vlčí ceny.

Mnich jest mnich, on modlitbě a práci
prchavý svůj život zasvětil;
kéž dnů zlatých bídně neutrácí,
v břiše neutápí zdatných sil!
Když se nemodlí ni nepracuje,
správně lačným darmochlebem sluje."

Pošeptal tu pěvec mladší, druhu:
„Pěkný mi to opat, divný pán!
U takého stěží půjde k duhu
vonné sousto, vrchovatý žbán;
vždyť on člověku čte hříchy v duši!"
Kývnul kmet: „Jak na opata sluší!"

Pravdu měli, přívětivou skrání
pokynul jim otec kláštera:
„Svato pěvcovo též povolání;
lahoda, slasť, dojem, nádhera,
které z písní jeho vyznívají,
nesou duši k nebeskému kraji.

Ale kdyby v požitkářství plísni
lehce mrhal vznešený svůj um,
nedbal strun a blahozvučných písní,
konev k líným přimykaje rtům,
znenáhla by něhu čistých zvuků
připodobil kramářskému hluku.

Však již dosti káravého slova;
dolů s koní, braši zpěvaví,
ať vám sklep i mísa kuchařova
pochutnání skrovné připraví!
Také vlku, který lupu pili
kůzle budiž vráceno tu chvíli!“

K Norbertovým nohám v refektáři
s kořistí se dravec přivinul;
také pěvci s vyjasněnou tváří
usedali za klášterní stůl,
až pak mokem žárným osvěženi
oddali se žádoucímu pění.

Hoj! to splýval se slavičím tlukem
tepot na zvonky a na zvony,
když jim ze rtů zpěvných jemným zvukem
rokotaly drobné chansony,
jichžto rým i kouzla jazyková
prvně vyšla z umu básníkova.

Hromný mnichů potlesk, pohár pěnný
pěvci měli v nejvřelejší dík,
najednou však zvonek rozechvěný,
kterým houpal bratr kostelník,
rozvedl ten kroužek od veselí;
všichni po svém povolání spěli.

Kozletiny zbytek požíraje
vlk šel znova loupit do lesa,
mnich se vznášel od zemského kraje
na perutích žalmů v nebesa,
pěvci poháru i zpěvu znalí
k dobrým lidem s písněmi se brali.

Biskup Moyses, otec národa slovenského, a Matice slovenská.

(Pokračování.)

Své sídlo „Matica“ měla v Turci, v té rozkošné „zahrádce slovenské“ (Cf. Pokorný z Potulek I. 197.), v nížto je královnou nejkrásnější slovenčina. Hlavním městem tam je sv. Martin. Městečko leží uprostřed utěšeného „Turca“, na pravém břehu bystrého potoka „Turca“.

Roku 1880. tam bylo 2333 obyvatelů, samých statečných Slováků, jichžto na Slovensku s chloubou jmenují krátce: „Naši Martinčania“. Od roku 1863., zvláště od posledního požáru, zdvihá se utěšeně i město i obyvatelstvo jeho.

Mezi nimi je katolíků 721, již mají svou faru, a evandělíků aug. vyz. 1178., kteří též mají tu faru. Židů je 434 a ti zde mají svou synagogu. Katolíci mají starobylý chrám sv. Martina[1]) už r. 1315. připomínaný. Chrám evangelický pochází z roku 1783. Před kostelem tímto dne 6. a 7. června r. 1861. na „národní shromáždění“ ze všech slovenských krajů sešli se Slováci, aby tam pod posvatnou lípou uradili se o potřebách a právech národa slovenského.

Dopisovatel v Sokole (I. 214) praví: „Slovák všetko s Bohom počína!“[2]) A též i národní slavnosť tato napřed započala slavnými službami Božími, a potom zástupové hrnuli se pod lípy, aby tam (sub tilia nostra) se uradili. Na této úradě vykonali práci dvojí:

a) Aby mohli Slováci své tužby a potřeby předložiti uherskému sněmu, podepsali „Memorandum“ slovenské.

b) Zároveň i usnesli se, že si založí slovenský spolek literárný pode jménem „Slovenská Matica“, z něhož by zvelebovati se pomáhala národní osvěta a duchové i hmotné blaho zanedbaného a odstrkovaného lidu slovenského. Valná hromada zároveň zvolila výbor stálý, který však pro veliké překážky přestal účinkovati. Ze sebe však zvolil potom užší výbor prozatimný, jehož předsedou byl Jan Francisci (král. náměst. rada v Budíně, ve slovenské spisbě chvalně známý pode jmenem „Janko Rimavský“. Viz Jarosl. Vlčkova „Literatura na Slovensku“, v Praze 1881., a Pypin-Kotík. Historie liter. slovanských.). Údové toho výboru byli: opat Jan Gottčár, V. Pauliny-Tóth a Jan

[1]) Svatý Martin od jakživa i na Moravě u Slováků býval oblíbeným patronem, jemuž nejen chrámy na poctu zasvěcovali, ale i své synky jeho jménem rádi volávali. Na Strážnicku ještě až doposud nejoblíbenější jména mužská jsou: „Martin, Jura a Janek.“ — U ženských zase převládají: „Anča, Káča, Marína.“

[2]) To je vlastnosť vůbec slovanská. Srdce Slovanovo vesměs prodechnuté jest citem náboženským. Zmíněný obyčej náboženský zachovává si nejen lid na Slovensku, na Moravě a ve Slezsku, nébrž i ostatní jeho pobratimové. Proto dle J. Radetiča probíraje srbské písně národní, upozorňuje Kalinčák, že mnohé začínají a končí větami, které upomínají na Boha, vzývajíce ho a jemu děkujíce atd.

„Zajiste príčina zjavu toho leží v tom, že Slovan nikdy nič počínať nezvykol bez modlitby o pomoc božskú. Ba ani pijátiky niet, pri ktorej by Bôh najprv spomínaný nebol. Tým viacej ale býva Bôh vzývaný tam, kde pomoc jeho najviac potrebnou sa vidí.“ (Cf. Orol roč. II. (1871.) Turč sv. Martin st. 74.) Při tom srbský hrdina sebevědomě si poví: „že se nikoho neboji jen Boha.“ (Cf. Vuk II. 8, 78. III. 18, 200; 21, 84. atd) Není to tedy původní Bism ... vynález pro Němce v říši.

Palárik.[3]) — Výbor tento vypracovati měl stanovy pro Matici slov. a vykonati předběžné práce.

Memorandum sepsané výtečným Daxnerem[4]) uherskému sněmu odevzdati mělo slovenské vyslanstvo. Slováci v memorandu napřed připomínají, že láska ku společné vlasti uherské dříve spojovala všecky národy v državě sv. Štěpána usedlé, a že žádnému z nich nepřichodilo na um, aby pohrdal jazykem národa druhého anebo aby ho nenáviděl. Žádný svého kmenu národního nerozšiřoval a nezveleboval ničením a hubením druhého kmenu.

Přecházejí pak na ten důvod, že Slováci v Uhrách rovněž tak jsou národem jako Maďaři anebo kterýkoli národ v Uhersku a protož jim přísluší totéž občanské právo, jakého ve vlasti požívají ostatní národové. Z té příčiny nutno zrušiti zákony, které uznávají a velebí pouze národ a jazyk maďarský a o Slovácích se ani nezmiňují, jako by těchto nejstarších obyvatelů ve vlasti uherské ani nebylo. By tato křivda se odvarovala, proto žádají:

1. Aby zákonem uznala se národnostná individualita Slováků a jazyku jejich aby se zákonem přiřklo právo domácí.

2. Aby na celém prostoru, v němž Slováci přebývají, okres slovenský se zřídil pode jménem: „Hornouhorské slovenské okolie“, nehledíc na křik četných odpadlíků za Maďary se vydávajících, kteří nejsou žádnými Maďary, ale synové národa slovenského, ježto bohatýrský národ maďarský zajisté nechce obohacovati se z odpadků národa slovenského ani zdobiti se ohyzdou jeho.

3. V okrese slovenském jediné jazyk slovenský budiž obcovacím jazykem ve správě veřejně, ve chrámě a ve škole.

Pro slovenský okres ať se zřídí soud dovolávací (appelačný) a směnečný s úřadním jazykem slovenským a při nejvyšších úřadech ve vlasti uherské nechť se ustanoví též opravdoví vlastenci slovenští, jenž by znali potřeby národa svého.

4. Doteknuv jazyka diplomatického (t. j. maďarského) doznává,

---

[3]) Palárik narodil se dne 27. dubna 1822. „v Rakovej na Kysuciach v Trenčanskej župe“. Kaplanoval v B. Šťávnici, kde r. 1848. začal vydávati „Cyrill a Method“, prvý slovenský časopis církevný. Když r. 1852. byl přeložen za kaplana do Peštu, zaprosil osobně biskupa Moysesa, aby se postaral o další toho listu vydávání. V Peštu pak sám vydávati počal „Katolické Noviny“ a spracoval jiné spisy slovenské, hlavně veselohry „Drotár“ a „Incognito“. Život jeho popsal Fr. V. Sasinek v Letop. Matice slov. 1871. VIII. svaz. II. st. 101—103.

[4]) Štefan Marko Daxner narodil se dne 22. prosince 1823. v Tisovci v Gemer stolici. R. 1846. odbyl zkoušku advokátskou a vrátil se do svého domova, aby rodákům radou advokátskou posluhoval „z d a r m a“. R. 1861. stal se podžupanem Gemerské stolice. V tu dobu spadá i jeho memorandum, které dlužno nazvati „ovocem mnoholetého přemýšlení.“ (Cf. Slov. Pohl'ady VI. (1886.) st. 96.) Byla to výborná práce juridická, ale dobromyslná holubičí povaha slovenská neměla tolik právnického rázu v sobě, aby tenkráte svůj záměr beze všech ohledů přesně provedla, čehož Hurban po 25. letech bolestně připomíná, dokládaje: „Já nezabúdol na trápny pocit, ktorým protiekalo srdce moje, keď po vítéznom dni 6. júna, v ktorom brániť som pomáhal ... memorandum Daxnerom rozmyslivým navržené, musel som vidieť na druhý den popri odporníkoch večne pamätného memoranduma stáť n a j l e p š í c h s y n o v n á r o d a s l o v e n s k é h o a seba som videl opusteným v otazke, či má sa i král'ovi predložiť memorandum ... Za pol roka potom o t e c n á r o d a nesol memorandum pred trón, ale čo otcovia na kongresse martinskom, to urobila koruna: styky našla s tým, s ktorým výlučne hl'adal styky kongres martinský. Jako ináč malo pochodiť memorandum, keby ste ho boli oddali královi!“ (Cf. Slov. Phl'd. 1886. (VI.) st. 68—69.)

že právo jeho tam počíná, kde přestává právo a hranice jazyka slovenského, tedy v korrespondenci se župami neslovanskými, ve vnitřním úřadování nejvyšších úřadů, jejichž úřadní právomoc se vztahuje na celou vlast — vyjma záležitosti jednotlivých stran, jimžto vyřízení vezdy se vydá jejich jazykem — a na společném sněmu, na němž však Slováci nevzdávají se jazyka svého. V těchto mezech Slováci chtějí uznati diplomat. jazyk maďarský, neuznávajíce však tímto supremacie maďarského národa ni maďarského jazyka nad národem a jazykem slovenským, chtíce pouze žíti ve svornosti se všemi národy uherskými, ale nikoli dopustiti se národní samovraždy na právech Bohem daných.

5. Proto třeba jim nutno žádati, aby rovnoprávným zákonem zrušily se staré zákony na úkor rovnoprávné svobody národů nemaďarských povydávané, hlavně z roku 1791. (č. 16.); 1792. (č. 7.); 1805. (č. 4); 1836. (č. 3.); 1840. (č. 6.); 1844. (č. 2.); 1848. č. 5., § 3. a 16. e.), ježto i Slovákům Stvořitel dal rovněž tak citlivé srdce jako Maďarům: co jich bolí, to i Slováka bolí, co jim je vzácné, je i Slovákovi vzácné a drahé; i jemu jeho jazyk je nejkrásnějším a nejvzácnějším, kterýmžto on jediné vzdělávati se může i nadchnouti pro svoji vlast.

6. Aby mládež slovenská politicky a juridicky vzdělávati se mohla, Slováci žádají právnickou akademii a na universitě pešťanské stolici pro řeč a literaturu slovenskou, a literárné ústavy slovenské aby se podporovaly z pokladnice zemské. Dle shromažďovacího zákona aby směli zakládati literárné a vzdělávací spolky s právem zařizovati peněžité sbírky.

7. Osihotěným obcem, obklíčeným živlem cizím, má se zabezpečiti právo, že smějí užívati v obci svého národního jazyka a vzdělávati svoji národnosť. K čemuž dokládají: My svého jazyka nikomu nevnucujeme; jen na tom záleží nám, aby nebyl zapuzen ze přirozené půdy svojí. — Národní rovnoprávnosť jesti jediným bezpečným základem, na němž spočívá celistvosť a jednota naší vlasti.[5])

Když na sněmu pešťanském u maďarských předáků (Deák, Tisza, Eötvös) dobře nepochodili s těmito žádostmi, tož vypravili nové poselstvo k jeho ap. Veličenstvu. Deputaci tuto vedl biskup Moyses a podal Jeho ap. Veličenstvu slovenskou adresu ze dne 6. prosince 1861., na níž bylo 52 podpisy.

Poukazují předně, že Slováci od pradávna v Uhrách byli národem samostatným a vzdělaným a potom že s ostatními požívali vždy rovného práva až do r. 1791., kdy čl. 16. a 67. položil se základ nadvládě maďarské, podporované pozdějšími zákony.

Proti tomu Slováci však se ohražovali, a proto hned r. 1843. slovenské vyslanstvo u nejvyššího trůnu prosilo za ochranu lidu slovenského od národní šlechty opuštěného. Roku 1848. opět dne 10. května v Lipt. sv. Mikuláši shromážděný národ reklamoval národní svá práva jako starý, rovnoprávný národ od prvoti v Uhrách přebývající. Roku 1849. v Olomúci Jeho Veličenstvu opět z té příčiny podali žádosť, a Jeho ap. Veličenstvo Slovákům pojistil úplnou

[5]) Toto memorandum kromě slovenčiny též v jiných jazycích vyšlo vytištěné. Zde použili jsme sešitku: „Petition der Serben und Slowaken vom J. 1861. Wien (186?. Gorischek.)“

rovnoprávnosť s ostatními národy uherskými, vyslovenou v ústavě zemské ze dne 4. března 1849. Avšak slovenské žádosti nesplnily se; ba naopak i ústava březnová se zrušila, a od roku 1852—1860. německá byrokracie sesilovala živel maďarský, potlačujíc národy ostatní. Tak se stalo, že r. 1859. do rozmnoženého sněmu říšského Slováci nedostali ani jedinkého zástupce.

Ze slibů od r. 1849. Slovákům daných nesplnil se ani jeden; naopak dne 20. října vyjmenovaný kancléř baron Vay zavedl veškeré úřady a všecku správu v zemi úplně maďarskou, a Slováci ve všem byli odstrčeni. Proto Slováci dne 6. a 7. června 1861. v Turčanském sv. Martině shromáždění ve svém memorandum sformulovali své žádosti (už roku 1843. a 1849. přednášené). Toto memorandum bylo určeno pro sněm, aby všem národům se učinilo po právu. Ale sněm postavil se na stanovisko výhradně maďarské z r. 1848., proto byl zrušen a působiti přestal, a tudíž Slováci Jeho ap. Veličenstvu předkládají své žádosti v memorandu vyslovené.

Zároveň též biskup Moyses i sám podal pamětní spis ze dne 5. prosince 1861., odvolávaje se na to, že svatý Štěpán království Uherské založil rovnoprávné pro všecky v něm bytující národy. Teprve za času císaře Josefa II. obudila se maďarská panovačnosť.

Nemaďarští národové praničeho nenamítají proti tomu, když Maďaři svůj jazyk na své půdě si vzdělávají. Ba též jakousi přednosť zákonem přesně vymezenou i ve správě državné mu ponechávají, želají však, aby jejich jazyku slovenskému dostalo se tolik svobody, jaké požaduje právo lidské a občanské. Ale Maďaři nechtějí těchto spravedlivých a nezadatelných požadavků uznati, leč činí všemožnou násilu, hlavně lidu slovenskému, aby uzavřeli mu cestu vedoucí ku vzdělanosti a aby zmaďařili zotročeného bídáka.

Oproti nejv. reskriptu ze dne 20. října 1860., jenž všecky národy uherské do ochrany béře, přece do všech škol slovenských a německých zavádí se jazyk maďarský a do obcí dosýlají se rozkazy a přípisy jen maďarské, lidu docela nesrozumitelné. Ježto spravedlnosti proti těmto přechmatům nelze dovolati se, toť směřuje se k tomu, že obyvatelé nemaďarští v Uhrách odsouditi se mají k ustavičné nevědomosti a zhovadilosti, a lidská jejich důstojnosť zašlapuje se nohama, proti čemu biskup jako přirozený obhajce ujímá se nezadatelného práva diecesánů svých a žádá, aby národům nemaďarským se pojistilo a zřetelně zformulovalo jejich právo národnostné a jejich rodného jazyka.[6])

(Pokračování.)

[6]) Všecky zde uváděné žádosti slovenské nalézají se zahrnuté už v petici Štúrově z let čtyřicátých. (Cf. Slov. Pohl'. II. 246—252.): Eine an pl. tit. Landtag zu Presburg von den Slowaken eingereichte Petition wegen der Annulirung der Gesetze, welche die magyarische Sprache in der Kirche, Schule und Justitzbehörden in slowenischen Gespanschaften zum Nachtheile der Nationalsprache gewaltsam einführen.

V petici té Štúr žádá: aby se nám maďarská řeč nenatískala a najmě násilným způsobem abychom maďarisováni nebyli z důvodů:

1. Národ žije dotud, dokud jeho národní jazyk v životě, ve školách a veřejné správě bytuje; nebo jediná drahá řeč materská, nech ona zní a jmenuje se jakkoli, jednotlivců spojící v rodiny, rodiny v obce a obce v národ, v ní jako v zrcadle viděti osudy a stupně vzdělanostné jednotlivého národa.

2. Ješto nikdo dvakrát ve svojí mateřštině naroditi se nemůže . . . není na světě takového národa, který by tak ničemně nedbalý a zkažený byl, že by sám

Luiz Camoes a jeho „Lusitané".

Načrtnul

Václav Petrů.

(Pokračování.)

Vlastní pohnutkou ke skládání velikého epa národního bylo Camoesovi historické dílo „Decadas", jež sepsal Joao de Barros,[1]) a jež jsouce založeny na nejlepších pramenech vykládají krok za krokem s pravou věrností historickou výboje a hrdinské skutky reků portugalských ve východní Indii. Po jednomyslném souhlase všechněch kritikův a vedle jednotlivých míst věrně se k sobě táhnoucích jest epos Camoesův skutečným, ale velmi důstojným odleskem Barrosových Decad.

Camoes se i přes znamenitou báseň svou nedočkal přízně princovy, dvůr mu zůstal i nadále nepřístupným. V této nespokojenosti a rozervanosti vyhledával nešťastný básník rozmanité zábavy v nočních potulkách a všelijakých dobrodružstvích, v nichž nejednou se dopustil i výtržností. Maje kolem sebe družinu rozpustilou přehlušoval básník vnitřní svou tíseň a nespokojenosť plná tři léta, 1550—1553. A dle názorů takto vzniklých líčí ve druhé selance svou lásku, o níž praví, že by láskou nebyla, kdyby nevystoupila na veřejnosť pošetilostmi, rozpustilostí, spory, mírem, válkou, zábavou a utrpením; ne-

---

svou národní řeč zadával a poklady, které mu v ní jeho předkové tak pracně nashromaždili, daremně rozmrhal.

3. Materský jazyk je nejpřiměřenějším prostředkem k vychovávání a vzdělávání onoho národa, jenž vzdělávati se má. A proto každá cizí řeč násilou nám natiskaná hubí vzdělávání národa, nebo:

a) naši učitelé stávají se odstrašujícími učiteli a národní školy trestnicemi, z nichžto mládež vyjde bezcitná s pochopy povrchními a prázdnými do veřejného života. Křesťanský kazatel násilnou maďarisací stává se pouhým učitelem jazyka cizého, nesrozumitelného. — A či není to rouhačstvo, blasfemia, když smrtelný člověk nebo národ rozkazuje druhému: „Já ti zapovídám ve tvé materské řeči mluviti s tvým Stvořitelem anebo jeho slovo poslouchati?"

b) Tímto násilným loupením naší národní řeči přišlo dosud na Slovensko už tolik znemravnělosti, že se hrozíme toho, až by se doplnila míra . . . A my Slováci nechceme uvalit na sebe kletbu potomstva, které . . . na nás by právem zaslouženou vynésti mohlo kletbu: „Naši blbí předkové věděli dobře, jaké úklady se nám strojí, ale z lenivosti, z chabosti a z nerozumné ústupnosti mlčeli ku všemu a připravili nám osud nejhorších na světě bídáků."

c) Vrchnosti, jež mají spravedlnosť vykonávati, nechtějí znáti řeči toho národa, jemuž sloužiti mají, a pravoty pojednávají prostředkem tlumačů . . . . My svému králi a ústavě vždy věrní Slováci jsme tu zcela opuštěni. Opustila nás ústava i zákon. Náš život, náš majetek, naše česť je v rukou tlumačových . . . . My Slováci zastyděli bychom se v duši, kdybychom měli promluvit k druhým národům s námi spojeným: „Národové, přijmete jazyk náš, nebo jenom v něm spaseni budete!" . . .

Kocháme se tou nadějí, že i naše konstituční spoluobčané maďarští, kteří též potřebují spravedlnosť, dovedou spravedlnosti posluhovati též jiným . . . Jenom ten národ ústavné svobody je hoden, který nezastaratelné právo národnostné ctí též i u národů jiných. (Tolik zrnek vybíráme z rozsáhlé petice Štúrovy).

[1]) Narodil se r. 1496. ze staré rodiny šlechtické, byl společníkem prince Jana, potom zastával po 38 let úřad pokladníka indického. R. 1539. daroval mu král brasilskou provincii Naranhao, aby ji osadil, což se mu nepodařilo. Proslul hlavně velikým dílem historickým „Asia", jehož složil tři dekady úplně, čtvrtou z části, líče v nich dle nejlepších pramenů s pravou věrností historickou výboje a hrdinské skutky svého národa v Indii. Zemřel r. 1570.

bezpečenstvími, zlými jazyky, žárlivostí, hašteřivostí, nedůvěrou, bázní, hnévem, smrtí a záhubou.

R. 1552. se mu stal dobrodužný život osudným. Bylo právě o Božím těle; v Lisaboně se konala slavnosť církevní s neobvyklou dosud nádherou; ve průvodě byl též královský štolba neboli podkoní Gonzalo Borges, jenž byl náhle ode dvou zakuklenců trpce pohaněn. Nešťastnou náhodou přikvačil ke sporu tomu i Camoes, jenž poznav v zakuklených dobré přátely své zasadil Borgesovi beze vší příčiny sečnou ránu přes šíji. Zakuklenci se zatím poradili s Vaňkem, vinník však byl jat, dán do želez a žalařován skoro celý rok, neboť mu bylo teprve v únoru r. 1553. odpuštěno s výhradou, že se odebéře do Indie konat služeb vojenských. Dne 7. března vyšel z vězení a již dne 24. t. m. vstoupil na loď S. Bento, opouštěje vlasť svou se srdcem těžkým.

Jak se zdá, prodléval otec Camoesův tou dobou ne v Lisaboně, nýbrž někde jinde. Jak smutné bylo jeho loučení od domoviny vroucně milované doličuje v prvém listě zaslaném z Indie, v němž praví, že vstupuje na loď zvolal ke své vlasti rodné jako druhdy Scipio Africanus: „Ingrata patria, non possidebis ossa mea!“ Jak pohnutlivě vířila prsa jeho v okamžiku onom, dočítáme se v pátém zpěvu Lusitanův, kde líčí tklivými slovy, jak opouští loďstvo otčinu před zrakoma dál a dále mizící, až se krajův rozmilých naposledy dotekne zvlhlý hled.

„Ponenáhlu hory mizejí i stráně,
mizí země pruhy a se v dáli tratí,
tamo Taja vlnky a tu Cintry báně,
k nimž hledové dlouho pnou se toužně spiatí;
u nich srdce prodlí, i cit touze bráně
po vlasti se, jež div ňadra ti neschvátí;
v tom již vše se skryje, dál a dále bledne,
vzduch a vodu oko tvé již jenom zhledne.“

Loď S. Bento náležela k malému loďstvu pěti korábů; Bentě velel kapitán Alvarez Cabral. Za několik dní po odjezdě postíženo jest loďstvo prudkou bouří, tak že se lodi jedna druhé ztratily. Ze všech dospěla svého určení cestou přímou nejprve loď Camoesova, která přistála v Goe již v září téhož roku. V jedenácté kanzoně, jež jest autobiografií básnikovou, dotýká se pěvec této události řka:

„Cizí v cizím kraji bloudím, různé
zřím tu národy a řeči, zvyky,
jiné krajin pásy, druhy lidi,
jen abych se hnal za tebou cvalem,
sudbo ukrutná....“

Jak hluboký dojem učinilo na básnickou mysl Camoesovu předhoří Dobré naděje, líčí v pátém zpěvu Lusitanův, kde i, mimochodem řečeno, se předpovídají nehody, které stihnou Portugalce v nových krajinách.

„Pětkráte již sklesla světlá slunka záře,
co od břehu odplul průvod našich lodí,
a se nesl mořem, jež nezřely tváře
dosud lidské, větrů šťastném ve příhodí,

v tom kdys stráží bezstarostní v noční páře
stanem, kde příď korábu se vodou brodí,
tu nám pusté mračno světla hvězdná zkalí,
níž a níže nad hlavy se naše valí.

Hrozno na pohled a zkázu v sobě skrývá,
v ňadře všakém odvaha i síla klesne;
z dáli hučí, řve moc moře černěsivá,
jakby skálou válela se v bouři děsné.
„Pane na nebesích," volám, „jaká divá,
božsky tajná moc nás stihá v hrůze běsné,
nebe rozzuřené, vzteklé vodstva pěny
na nás ženou krutým hněvem rozvířeny!"

Řku tak; v tom se oblak ve dvé rozeklene,
z něho obr tělem objeví se krutý,
obluda, jež ošklivosti strach v nás žene,
v čele vrásky a vous vlhkem ponadmutý,
oči vpadlé a vzezření rozezlené,
pleti bledožluté, hněvem prudkým vzdutý,
kštice rozhárané, drsné jako hříva,
zuby tmavožluté, barva retů sivá.

Praví: „Lide smělý skutky i snažností,
jejž obestře větší sláva nežli jiné,
který po tak četné bitev zuřivosti,
po námaze neklamné si nespočine;
že pak nedbáš mezí ve své odvážnosti
cizích, loď tvá po dalném se moři šine,
jež až dosud po vše časy mojím bylo,
jehož dosud veslo cizí nerozrylo,

že přírody tajné moci, tajné síly
chceš vypátrat smělý po té vlhké dráze,
kam se člověk dosud marnou nesl pilí,
byť se chystal nesmrtelné stěci hráze:
věziž, až budoucí dni tvé se nachýlí,
velký nářek způsobíš si smělé ve odvaze,
jak na moři širém, tak na zemi hrudné,
které válkou podrobíš si v jařmo trudné."

Camoes zastal Indii v poměrech smutných. Tehdáž právě přišel proslulý rytíř portugalský Manoel de Sufa Sepulveda i se sličnou svou nevěstou Leonorou de Sá o život, kteréž nehody všeobecně bylo litováno, a jíž také básník velmi tklivě připomíná v Lusitanech V. 46—48. I jinak byl stav této země žalostný; protož není divu, že ji nazývá básník „hrobem každého poctivce", nebo „slepou říší bludu," v níž „chodí šlechetná mysl, síla a věda žebrat k veřejím lakoty a sprostoty". Takový dojem učinila Goa na básníka poprvé. Přes to přese všecko se mu dařilo z počátku dosti dobře, neboť tam nalezl nejen mnoho známých, nýbrž i mnoho přátel v indických službách, a proto zněly první jeho zprávy celkem klidně a pokojně. Avšak brzy počal housti jinou; Goa nebyla Lisabonem, tam nebylo společ-

ností veselých, bouřlivých kumpanův ani milostných paní; ženy tamní hovořily znešvařenou portugalštinou, a milostné pletky nebyly u nich oblíbeny. Dobrodruhům nebyly poměry toho způsobu po chuti. Ale Camoes přes to si oblíbil sličnou mulatku, Luizu Barboru, jejíž pleti černé věnoval mnohý verš, nazývaje ji modlou spanilosti.

Šest neděl prodléval již Camoes nečinně v Indii; v tom vytáhl místokrál Alfonso de Noronha ku pomoci králi Cochimskému, ku kteréž výpravě se i básník náš přidružil. Navrátiv se však brzy zase do Goe, obcoval upřímně s bratrovcem místokrálovým Antoniem de Noronha, jehož působením byl nepochybně pohnut k jiné výpravě, jíž velel místokrálův syn Fernando de Menezes.

Navrátiv se z pole shledal ku svému ustrnutí, že starého místokrále není již na živu. Dne 23. září 1554. vstoupil na úřad tento z pouhé toliko loyality ke svému králi Pedro de Mascarenhas, muž již obstarožný. Spolu se dovídal básník ze své vlasti zpráv neutěšených; princ Jan zemřel, a Antonio de Noronha padl v bitvě s Maury u Ceuty. Také Mascarenhas dlouho nevládl, neboť zemřel již v červnu r. 1555. Nástupcem jeho se stal mladý ještě muž, Francisco Barreto, o němž poznamenali někteří životopisci Camoesovi, že byl úhlavním nepřítelem tohoto básníka. Avšak kritikové novější tomu odporují, tvrdíce na základě důvodů podstatných, že nesmířencem oním byl vlastně Pedro Barreto, bratrovec místokrálův. Francisco Barreto se líčí v památkách té doby všeobecně jako muž rozšafný, a že si nemohl Camoes do nevlídnosti jeho stěžovati, nasvědčuje mezi jinými i ta okolnost, že složil ke slavnostnímu jeho nastolení divadelní hru „Filodemus“, z jejíhož názvu (přítel lidu) samo sebou plyne, jaký mezi oběma muži asi zavládal poměr. Když pak se kus na prknech hrál, vystoupil na jeviště básník Joao Lopez Leitam a přednesl památnou znělku, v níž oslavoval Camoesa, stavě ho po bok Terentiovi a Plautovi a doteknuv se zdaleka jakéhosi zpěvu Vergiliovského, jímž nemohou býti nežli básníkovi Lusitané.

Nastolení místokrálovo se oslavovalo nesčetnými hody a pitkami, při nichž se naskytala básníkovi výborná příležitost poznati nepokrytě, jaká zkaženost ve kruzích tamních zavládá. Hněvu svému proklestil cestu v památné, ale spolu i osudné satiře „o sědání“, v níž vylíčil barvami živými strašný obraz pokaženosti v nové zemi zámořské. Camoes poslal satiru spolu s druhým listem svým do Portugal žádaje snažně, aby nebyla vynášena na veřejnost, aspoň ne jeho jménem. Avšak se zlou se potázal: básník byl vyzrazen, a pobyt mu v Goe učiněn jest naprosto nemožným. Rozhněvaný místokrál ho poslal do Číny jakožto vrchního správce nad statky zemřelých a nepřítomných občanů portugalských. Na bezděčnou cestu onu byl vypraven z jara r. 1556.

V Makau, kam přistál, čekala na Camoesa práce klopotná Jmění zemřelých kupců portugalských bývalo v dalekých těchto krajinách velmi často zabavováno a zpronevěřováno, ale prostředkův, jak tomu čeliti, nebylo po ruce. Místokrál Francisco Barreto poznal důmyslně, že tím obchod portugalský značně se ohrožuje, a proto tam poslal Camoesa jakožto muže bystrého a schopného poměry takové srovnati. Camoes byl obecně znám jakožto dokonalý poctivec a odvážný duch a jakožto „bacharel latino“ byl i zručným právníkem.

V novém postavení rozmnožil básník valně kruh svých známých,

mezi nimiž vynikal hlavně duchaplný poeta „Antonio de Abreu", jenž konaje v Indii služby sám sebe jmenuje přítelem Camoesovým.

Jak se podobá, strávil básník náš v dalekých krajích oněch nejpokojnější dobu života svého; jsa vzdálen pletich dvorských, obcoval s vynikajícími vlastenci své doby a jsa prost vší péče o chléb vezdejší, oddával se vší náklonností Muse zamilované. Tam tedy daleko, daleko od své vlasti a vzdělané Evropy, ve skalní sluji u vesnice Patany, severně od Makaa ležící, složil nesmrtelný epos svůj. Francouzský missionář P. Lamiot napsal r. 1827. nad touto slují nápis v čínské řeči, aby potomstvu zvěstoval, kde skládal největší básník portugalský nedostižnou báseň svou.

Jděmež chvíli do sebe a otažme sebe, jaké asi myšlénky zmítaly jeho ňadry, a jaké city prochvívaly jeho srdcem, když tak seděl sám a sám na dalekém pobřeží čínském, v zemi cizincům nehostinné, maje v ruce péro a hledě do nedozírného modra širošíré hladiny mořské! Muž, jenž se narodil, a jehož Prozřetelnosť usoudila býti první hvězdou na zápraží svého národa, vyzut jest ze země milované a zahnán do baječných tehdáž ještě krajův, odsouzen jest ke práci únavné a velikého ducha nedůstojné; muž, který napsal vlasti své nejkrásnější verše, jichž slávy neubude, pokud bude v srdci lidském tkvíti jiskra krásy a ušlechtilosti, odsouzen jest tráviti život mezi lidem naprosto cizím, smělému letu jeho ducha nikdy neporozuměvším; muž, jenž oslavil a zvěčnil dějiny svých předků slovy nejhoroucnějšími, žil jako psanec v zapomenutí v daleké Asii; muž, jenž tak živě snil a horoval o velikosti svého národa, pro nějž by byl v oběť položil vřelé srdce své, vyhnán jest bezděčně do dalekých končin, aby zmizel závistivým zrakům; muž, jenž učinil pro vlasť, co žádný nad něho ani vedle něho nevykonal, trávil život, ne jak se slušelo, ve cti a slávě, nýbrž v dobrovolném vyhnanství jsa zneuznán a zbrzen: zdaž vše to nevířilo časem jeho hlavou, zdaž se nemělo hněvem zdouvati šlechetné srdce jeho? Ta vlasť, která ho ze středu svého násilím vytiskla, jest od něho na věky oslavena, národ, jenž ho v zaslepenosti nevědomé pronásledoval, obmyšlen jest od něho velebou, jaké se dostalo jen heroům hellenským a římským. Pomníme-li vše to, zdaž se zdržíme svrchovaného údivu nad takovým velikánem? Jako pravý dobroděj národa svého, jako básník povznešený nade všecku ješitnosť lidskou zapomínal, jak byl nenáviděn, jak pronásledován lidmi ducha malounkého, povahy ničemné a úmyslů nedobrých. Co ho v hloubi srdce bolelo a nejvíce hnětlo, bylo klesání a úpadek moci portugalské, a aby se neblahé té myšlénky zbavil, ponořoval mysl svou do dob, v nichž mávali mečem za slávu jména portugalského Nuno, Pacheco, Almeida, a jak se všickni ti heroové jeho národa jmenovali. A epos jeho dýše skutečně v prvých zpěvích vřelou touhou po daleké vlasti a po všem, co za dob dávných upadlo do bezedna minulosti.

Ale ani v Makau nedali protivníci Camoesovi pokoje, ačkoli žil toliko své Muse. Zdálo se, že v daleké zemi oné nikomu již nepřekáží, ale přes to brojeno jest proti němu zbraní kde jakou; při dvoře královském namlouváno jest králi Janovi III. to nejhorší, jen aby mu svou přízeň a náklonnosť odňal. Užíváno jest nejsprostší podlosti, aby byl zbaven i toho místečka, jehož výnosem byl jakž takž prost péče o chléb každodenní. Člověk by ani neuvěřil, že by nešlechetnosť taková se potkala se zdarem; a potkala se skutečně. Camoes byl

r. 1558., tedy po dvouleté činnosti, úřadu svého zbaven a nazpět do Indie povolán, aby se prý ospravedlnil z obžalob, jež byly časem na něho podány. Se srdcem krvácejícím se vydal ubohý básník na cestu, ale i ta byla nešťastna; na pobřeží končinčínském při řece Kamboji rozkotána jest loď, po níž ploul, tak že přišel nejen o všecko, co sebou měl, nýbrž i životu jeho hrozilo nebezpečenství nemalé. Drže největší svůj poklad, rukopis Lusitanů, vzhůru do výše v levici, vesloval mužně rukou pravou ku předu a zachránil tak národu svému nejlepší báseň a sobě nesmrtelnosť jména. Tuzemci ho přivítali vlídně a pohostinnu. Sceny životní tragoedie této líčí v 10. zpěvě Lusitanův, kteryžto zpěv skládal větším dílem tam. Praví o tom:

„Dán v šanc nedostatku, nouzi klaté,
u cizího krbu žebře o chleb chudý,
u cíle již blízek u naděje zlaté,
znova klesnu, a to v hlubší ještě trudy;
břeh zachrání jenom holé žití, spiaté
tenkou nití bledé smrti . . .“

O téže události se zmiňuje ještě X. 128. řka, jak pohostinná řeka píseň jeho mořem potřísněnou vlídně přijala, a jak mu píseň tato způsobí více slávy v budoucnosti, nežli mu přinesla štěstí pozemského.

Za pobytu na řece Kamboji vznikly prý taký proslulé jeho „Quintilhas“ nebo-li parafrase na žalm 130., v němž židé pověsivše harfy své na vrby potoků babylonských pláčí nad vyhnanstvím z rodné země.

V bezděčném zajetí onom prodlel Camoes tak dlouho, až se naskytla příležitosť, která ho r. 1561. odvezla nazpět do Goe. Tam na něho čekaly zprávy velmi trudné; dověděl se totiž, že mu zemřela r. 1556., tedy právě když se ubíral do Makaa, nevěsta Katharina de Athayde, i věnoval památce její znělku plnou tklivého citu, v níž ji žádá způsobem nad míru něžným, aby se za něho u Boha přimlouvala, by ho z trudného života tohoto k ní do nebes povolal.

Dále se dověděl, že umřel král Jan III., jehož oslavil rovněž vřelou znělkou. K tomu ke všemu slyšel, že byl i otec jeho doživotně vypovězen z vlasti, a na dovršenou nehod všech byl odsouzen do vězení. Tam si ukracoval čas jediné poesií jakožto družkou nejmilejší a nejvěrnější, která mu vždy a všady poskytovala útěchy, kdykoli se zachmuřila obloha nad životem jeho.

Tentokráte se oddal, jak se zdá, hlavně na skládání lyrická. Když pak odstoupil Francisco Barreto s úřadu místodržitelského, dostalo se Camoesovi v novém vladaři příznivce dobrotivého. Constantino da Braganza, tak se totiž jmenoval nový místokrál indický, propustil uvězněného básníka na svobodu, začež složil tento na jeho poctu některé ottavy a více písní jiných. (Pokračování.)

Paměti starého domu.

Povídka

od **Aug. Šeno-y.** Přeložil **Jan Jeřábek.**

(Pokračování.)

„Volno!“ — zvolal jsem a trhnuv sebou zlostí, odložil jsem péro a pohlížel ku dveřím, kteréž lehce se otvíraly. Byl podvečer; na stole stála lampa přiklopená stínítkem, tak že jen můj stůl osvětlovala — po celé jizbě rozprostíralo se temno. Vzhlédl jsem do toho temna. Veliká postava jakási vklouzla dveřmi, jež za sebou opět zavřela, a loudavě blížila se ke mně. Dle obrysů jsem ji poznal, byla to stará slečna z podstřeší.

„Ah, to jste vy, slečno! Dobrý večer!“ — pozdravil jsem ji, umírniv svůj hněv.

„Já jsem to, já, milostpane, Bůh vám dej dobrého večera!“ zasténala stařice hlasem plačtivým, stojíc přede mnou jako zařezána.

„Sedněte, prosím!“

„Díky, díky“ — zvolala stařena, třesouc se a pohodila hlavou.

„Ale sedněte“ — promluvil jsem zostra.

„Ach, když poroučíte, milostpane,“ odvětila plaše, spustivši tělo své na židli, že tato zaskřípěla, při čemž nešťastný makový kvítek na hlavě se otřásl.

Zář lampy padala zpod stínítka na tvář shrbené stařeny. Zrovna jsem se ulekl, pohleděv na ni. Podivně byla proměněna; stará, široká její tvář rděla se živě, každá žilka v ní hrála. Tlusté rty její byly rozevřeny, oči těkaly s místa na místo. Udýchána jsouc ničeho nemluvila, jenom cupovala lem své mantily třesoucí se rukou. V obličeji jevila se jakási úzkost, jakýsi strach, jakoby ji vedli na popraviště.

„Čeho si přejete, slečno?“ tázal jsem se vlídně.

Chvíli neodpovídala, sklonila hlavu a v rozpacích počala mantilu škubati. Potom pozvedla hlavu, pohlédla divně na mne, sevřela ústa k pláči, a z očí jí kanula slza za slzou. Bylo mi podivně u srdce. Stařice dusíc pláč tenkým svým hlasem pravila: „Odpusťte, milostpane, odpusťte, prosím!“

„Co vám mám odpustiti, slečno? Jste tak nepokojna, rozčilena, co jest vám? Upokojte se, vyslovte, co vám leží na srdci?“

„Ach,“ vzdychla stařena v největších rozpacích, jakoby nenalézala slova, „slyšel-li jste, kterak včera zvonili u sv. Marka všemi zvony?“

„Neslyšel jsem, nepamatuji se; možná, že zaměstnán jsa, jsem to přeslechl.“

„Ano, ano,“ pokračovala stará plačíc, „zvonili, hrany zvonili. Oh, proč to Bůh na mne seslal!“ — a při tom hrubou svou dlaní přejela si zvlhlé oči.

„Snad vám někdo z příbuzných umřel?“

„Nikoliv, nemám na světě příbuzných.“

„Koho tedy želíte?“

„Paní Žírovička umřela. Snad jste ji znal?“

„Po vidu jsem ji znal. Tedy umřela? Inu, byla již velmi stará!“

„Ovšem že byla stará. Eh, všem jest umříti. Tak jest! Jmeno-

vitě staří lidé odumírají. Toho nepředěláme. A já se toho ustavičně bála. Ó, kéž bych byla před ní umřela! Nebyla bych se toho strachu, toho neštěstí dožila. Ale takto zle se mi povede.“

Podivil jsem se divným těmto slovům tím více, jelikož stará tato dívka smrti Žírovičky více želela nežli vlastního svého neštěstí.

„Byla snad vaší přítelkyní?“ ptal jsem se, „snad jste s ní mnoho obcovala?“

„Obcovala? — Nikoliv! — Od dvacíti let jsem jí neviděla. Nikam nevycházela, nikdy mne k sobě nepřipustila. Posýlala mi jenom každý měsíc pět zlatých!“

„Ach, rozumím, byla vaší dobroditelkou?“

„To jest, musila jí býti. Tak to byli ujednali naši předkové. Ani sama nevím, jak se to stalo a proč. Zle se proto na mne horšila, že jí každý měsíc až do smrti pět zlatých vypláceti bylo. Sluha, kterýžto peníze mi donášíval, o tom často mi vyprávěl, kterak dávajíc mu peníze mne proklínala. Byla skoupá, velmi skoupá. Ale nyní i tomu jest konec,“ — dokončila stařena smutně, spustivši a sepjavši ruce v klín, jako když na smrť raněné ptáče křídla spouští.

Chvíli jsme mlčeli oba dva. Očekával jsem, že stařena prosbu svou přednese, ale počínání její nikterak jsem si vysvětliti nedovedl a útlocit její nechtěl jsem nijak uraziti, — bylať totiž velmi jemnocitnou. — Ona naproti tomu z bázně a stydlivosti nebyla s to, aby mluvila. Hojné slzy ronily se jí z očí, hledajíce si cesty ve vráskách starého, širokého obličeje. Když pláčem se jí ulevilo, promluvila bojácně takto:

„Ano, ano, zle se mi povede. Těch pět zlatých bylo půlí mého života, jimi platila jsem nájemné za sebe i za svého kanárka. Na výživu nám nebylo mnoho třeba, spokojili jsme se s málem. Žluťáčkovi nebylo třeba oděvu, neb mu ho Pán Bůh zdarma dal, a já mám z mladých let dosti až ku hrobu. Měli bychom tedy oba vše, čeho k výživě třeba, kdyby stará Žírovička těch pět zlatých nám nebyla odnesla s sebou do hrobu. To zmátlo mé výpočty. Včera, když tak zvonili, pokřižovala jsem se a pravila: „Kdož ví, kterou dobrou dušičku Pán Bůh k sobě vzal. Byla zajisté bohata, když tolik se jí vyzvání, neboť ubožáku zbývá sotva na malé hrany! Ale sotva jsem to vyřkla, přikvapila do jizby stará ševcová Líza, kteráž hlídá dům, a pravila ke mně: „Víte-li, komu to vyzvánějí? Žírovičce. Pán Bůh jí dej lehké odpočinutí, ale byla to žena skoupá, nikomu, vyjímajíc starou kočku, ničeho nepřála. Tak jest, frajlice, Žírovička umřela, a tudíž veta jest po vašich pěti zlatých. V těchto zlých časech blaží věru i pět zlatých, a žalostno jest, ztratíme-li je. Vám bylo lehko; já dostávala od magistrátu toliko jeden zlatý, a to proto, poněvadž jsem chudá jen sprosťačka; panští lidé dostávají ovšem mnohem více. S Bohem!“ To pověděvši zavřela ševcová za sebou dvéře. V první chvíli bylo mi, jakoby někdo nůž do srdce mi vrazil; když pokračovala, vlhly mi oči, a když odešla, sotva do syta jsem se vyplakati mohla. Oh, milostpane, není zajisté maličkostí, visí-li člověku živobytí na vlásku, jako mně ubohé. Tak jsem to měla krásně vypočítáno zrovna na krejcar, a myslila jsem, že tomu tak bude do smrti. Ale smrť učinila nyní všemu konec, a já ubohá nevím, kam se poději. Oh, Bože můj, Bože můj! Hrůza mne pojímá. Nadejde platební den, a já nebudu míti čím platiti, pak bude stěhovati se mně i mému

kanárku, ač pětadvacet let v tom koutečku pod střechou bdíme a sníme. Znám domácího pána; vyžene nás, a co potom, kam se podějeme?“ — pravila zalomivši rukama.

„Což nemáte nikoho, na koho byste se obrátila?“

„Ani dušičky, která by na hrobě mém svíčičku rozsvítila. Já dávno již jsem odumřela světu; moje jizbička jest mi vším. Nikdo mi nerozumí, jen mé žluté ptáče, můj kanárek.“

„Nedocházíte nikam?“

„Nikam, jen někdy do kostela. Neznám také nikoho kromě dvou, tří žen v našem domě, od nichž potřeby své kupuji. Já již nežiji pro svět. Bože, Bože, kam se ubohá obrátím!“

Vše to pravila stařena s jakýmsi podivným přízvukem, tu zdlouhavě, jakoby se bála to říci, tu opět spěšně, jakoby si přála, aby to již vysloveno bylo, ale vždy s úzkostí, strachem a pláčem.

„Nezoufejte, slečno“ — těšil jsem ji, „proto nezahynete, že Žírovička umřela. Mohu-li vám pomoci, milerád vám posloužím. Rcete jen!“ —

Neúhledná její tvář poněkud se změnila, na čele zříti bylo veselosť, a ústa sešpoulila se k úsměvu.

„Ano,“ řekla kvapně, „když mi Líza vyprávěla — víte, o tom magistrátě — tu mi připadlo — vzpomněla jsem si na vás, — víte, od onoho času, kdy jste nám dům zbourati chtěli, — jiní také tak činí — prosí císaře, císařovnu, prince, — ale já toho nedovedu; stydím se, věřte mi. Myslím si, že jest mnohem chudších lidí na světě, proč bych je olupovala o tu maličkosť. Až dosud mi nic nescházelo. Bůh mi svědkem, že nikoho dosud ani o krejcar jsem nežádala, nikoho jsem prosbou neobtěžovala. Ale nyní, nyní —“ sepjavši ruce a hledíc před sebe zoufale zvolala — „nyní jest všemu konec! Nyní nezbývá mi, než utopiti se. Odpusťte, milosťpane, stydím se, raději bych se v černou zemi propadla, ale —“

„Rozumím, drahá slečno, upokojte se. Vy hledáte podpory, jakou od obce chudí dostávají. Dobře tedy. Proč byste se styděla! Tolik let žijete v Záhřebě. Sestarala jste se tu, nemáte čím se živiti, a ku práci jsou ruce vaše neschopny.“

„Tak jest, neschopny, opravdu neschopny. Tu pohleďte sám, hleďte!“ — zvolala ukazujíc mi své ruce. „I oči seslábly. Jakmile sestaráš, dojde na tě bída, šev popraská ti na všech stranách. Pletla jsem lidem punčochy, šila jsem do bílého rána. Ale čím více se hrobu blížíš, tím více tuhneš, až ztuhneš na věky. Potom nastaly stroje, třeba bylo jen nohou šlápnouti, a samy šily, a kdežto já jsem zhotovila jednu košili, ušil stroj tři, čtyři. Málo bylo pak i platu za takovéto šití; nyní nedovedu toho ani strojem, neboť nosíš-li sedmdesátku na zádech, tu nepomohou již ani stroje.“

„Sedmdesát let jest vám?“

„A čtyři měsíce; o sv. Michalu bylo mi právě sedmdesát.“

„Dobře. Budu hleděti, aby vám obec nahradila, co smrtí Žírovičky jste ztratila.“

„Oh, líbám ruce na stokrát, milosťpane,“ — vykřikla stařena zatleskavši a uchopivši mé ruce, aby je polibila.

„Nechte,“ odpověděl jsem, — „ale povězte mi, prosím, své jméno, abych si je poznamenal a pánům oznámil.“

Tu zachvěla se stařena, jakoby ji někdo do srdce byl bodnul.

Sklonila a začervenala se a neodpovídala, jakoby se styděla jméno své vysloviti.

Potom pozvedla hlavu, nahnula se ke mně a zašeptala, že sotva jsem to slyšeti mohl, jedním dechem:

„Amalie, šlechtična Leničova Remetínská.“

Jméno toto mě překvapilo, jakož i šlechtický tento predikát; pochopil jsem její rozpaky, ale nedověděl jsem se přece ještě ničeho. Tedy stará šlechtična, dcera charvátská! Napsal jsem prosbu o podporu a vybídl ji, aby se podepsala.

„Neumím,“ pravila Amalie, zavrtěvši hlavou a smutně se usmávši; „uměla, ale zapomněla jsem. Tomu jest již dávno, a nepsávala jsem nikomu. Ó, kéž bych nikdy nebyla znala psáti, bylo by lépe bývalo pro mne. Tištěné dovedu ještě čísti pomocí brejlí ve dne; při svíčce však nevidím ničeho, a netřeba mi nikdy svíčky, ta jest nyní pro mne drahou věcí. Učiním toliko křížky, to snad postačí.“

„Dobře, řekl jsem podav jí péro, jehož se dotkla jen dvěma prsty, jaksi bojácně, jakoby duši ďáblu zapisovala.

„Tak, teď jest vše v pořádku,“ pravil jsem složiv arch. „Nyní jděte domů a spěte pokojně; až dojde vyřízení, vzkážu vám.“

Stařena zdvihla se na můj pokyn a postavivši se proti mně upírala na mne oči tak mile a něžně, jakoby ještě o něco prositi chtěla.

„Pane,“ zašeptala stydlivě, „bude-li přítomno mnoho panstva, až prosba má předčítati se bude?“

„Nikoliv. Jen asi tři neb čtyři pánové.“

A bude jméno mé vytištěno v novinách?

„Nebude, slečno, nemějte strachu.“

„Chvála Bohu“ — vzdychla stařice, položivši pravici na prsa, jakoby jí kámen se srdce byl spadl. Pak měla se k odchodu klidná i veselá.

„Bůh odplatiž vám na stokrát vaše namáhání, milostpane!“ zašeptala, kývajíc divně hlavou a se uklánějíc, tak že makový kvítek se třásl. Neustále se uklánějíc kráčela pozpátku ke dveřím, aby se ke mně zády obrátiti nemusila a při tom stále mluvila: „Bůh vám žehnej i vašim dětem, Bůh i matka Boží. Ruce líbám, ponížená služebnice.“

Takto došla dveří, kdež se zastavila a kliky se chopivši je otevřela. Ještě jednou takořka až k zemi se uklonila, něco promluvila a vyšla za dvéře.

Slyšel jsem ještě těžké její kroky na chodbě. Rozevřel jsem papír, abych si ještě přečetl její jméno: „Amalie, šlechtična Leničova Remetínská.“ Kroků jejích jsem již neslyšel, ale papír posud jsem držel v rukou, četl a opět četl: „Amalie, šlechtična Leničova Remetínská.“

Hlavou mihlo se mi na sta kombinací. Tak stará, ošklivá ženština — šlechtična charvátská, — bydlící v chatrné boudě ve třetím patře — ta zoufalost její pro několik zlatých — ta těžce vyslovená prosba — a když na jméno její jsem se ptal, to okolkování, v němžto tajila se jiskra šlechtické hrdosti. Uměla kdysi psáti, pak zapomněla a litovala toho, že kdy psáti uměla. A mimo to ta podivná skromnost, něžnost i stydlivost, ty červené růže panenské ostýchavosti na těch zvadlých, hrubých jejích lících. Tyto protivy mne zrovna pobouřily.

Věděl jsem o ní mnohem více nežli dříve, ale nyní zdálo se mi býti mnohem těžším strhnouti pečeť s tohoto tajemného starocharvátského jména chudobné stařeny.

„Amalie, šlechtična Leničova Remetínská!" Ve jménu tomto skrývá se tajemná jakási zkázka, jakýchž na sta skryto jest v krásné ale nebohé zemi charvátské, pohádka o srdci, kteréž po mnohé snad věky tlouklo ve slávě, a jež posléze zlý osud uvrhl ve tmavý kout, aby tu ve skrytu tlouklo a dotlouklo.

Slečně Amalii povolili podporu pěti zlatých, které byla ztratila následkem smrti Žírovičky. Chtěje osobně donésti jí tuto veselou zvěst, odebral jsem se jednoho odpůldne do zlopověstné, strašné té boudy o třech poschodích.

Přešed šťastně krkolomné schody, zaklepal jsem na dvéře šlechtičny, a když ozvalo se uvnitř tenkým hlasem „vejděte", stisknul jsem kliku a vešel.

Amalie vyskočila spatřivši mne, jakoby ji někdo do výšky byl mrštil. Vzpřímena jako svíce zírala na mne vypoulenýma očima. Neoslovila mne však, ba ani mne nepřivítala. Mělať očividně strach, a tento strach stáhnul jí hrdlo, tak že nebyla s to, aby promluvila. To poznal jsem z jejího změněného a zkřiveného obličeje.

Abych ji zbavil dalších rozpaků, pravil jsem rychle: „Dobrý den, slečno! Dobře se nám povedlo. Nyní netřeba vám se báti ničeho do nejdelší smrti. Co vám smrť Žírovičky odňala, to vrátila vám obec, a obec neumírá!"

Měli jste ji viděti! Nemohu vám obraz její ani vylíčiti. Bázní prodloužila se její tvář, radosť ji zase rozšířila. Amalie vzdychla z hluboka a při tom nahnula celé tělo, poklonila se třikrát, na způsob turčína, jakoby byla v půli přelomena, ale dosud ničeho nepromluvila. Dolní ret počal se jí třásti. Žilky v obličeji směšně jí hrály, jakoby se jí byla dotkla elektrická jiskra, a slza za slzou řinula se jí z oka. Amalie roztáhla ruce, jakoby byla na kříž přibita a pokročivši ke mně uchopila se vší silou mých rukou, aby je políbila.

Nejsem malířem a velikých reflexí nemiluji. Ale v tom okamžení jsem želel, že neznám malovati. Byl bych vám opravdu vykreslil tu starou šlechtičnu, byl bych se pokusil vyobraziti vám štětcem ten podivný, nehybný, směšný, avšak dojemný výraz její radosti. Můj ty Bože, pomyslil jsem si na chvíli se zadumav, kolik bídných lidí tu na světě žije, a podáš-li jim v té jejich bídě jenom stéblo, myslí, že jsou nejšťastnějšími na světě. Jenom nešťastníci dovedou nám vyprávěti o pravém štěstí. Domnělé neštěstí ve stu případech není ničím jiným nežli drzým lakomstvím. Pět zlatých na měsíc! Mnohý bohatý švihák spotřebuje za ten čas více za černidlo na boty, a stařeně této to stačí na výživu.

Po chvíli dostavila se stařeně řeč, bohaté slzy však ronily se jí stále z očí.

„Ma — ma" — koktala, „matičko Boží! Ach, milosťpane! Nevím, kterak jsem si toho zasloužila! Bůh odplatiž obci na stokrát její dobrotu. Líbám ruce, milosťpane, líbám ruce. Bůh chraniž dobré lidi všeho zla, ty lidi, kteří na této bídné zemi nejen své vlastní kůže dbají."

Bránil jsem se tomuto klanění a díkůvzdání, jak nejlépe jsem mohl. Styděl jsem se, že nezaslouženě tolik díků se mi vzdává. Ale

stařeně proudila se slova z úst jako voda, již nemůžeš zastaviti, při čemž rty její se pohybovaly tu s levé na pravou, tu opět s pravé na levou stranu. Takto jsme chvíli proti sobě stáli, já mlče, stařena žvatlajíc, až posléze s povzdechem skončila: „Oh, pane, dobrá, zlatá dušičko, kterak oplatím vám i slavnému panstvu tento dluh?“

„To možno vám učiniti“ — odpověděl jsem nějak drze, při čemž ona na mne nedůvěřivě pohlédla. Myslila bezpochyby, že s ní žertuji.

„Opravdu!?“ — řekla potom udivena.

„Ano, ano“ — usmál jsem se, „nežertuji. Ale proč pak stojíme? Sedněme si raději na chvílku. Jsem nějak unaven. To jest, dovolíte-li, jestli vám nepřekážím?“

„Oh, prosím, odpusťte“, zasípěla stařena rozpačitě. „Slabou mám paměť, odpusťte“ — a podala mi dřevěnou židli.

Usedl jsem a přiměl i ji, aby taktéž učinila. Skrčila se do kouta u okna a spustila se na židli vedle svého kanárka.

Bylo mi volno v té díře, jako bych byl zapomněl, že sedím pod střechou chatrného domu, že sedím na prosté dřevěné židli. Sluneční paprsky kosmo padaly otevřeným oknem skrz laskavec. Ve slunečním svitu lesklo se zlaté peří kanárkovo, jenž ve své kleci tak živě si počínal a na mne tak moudře pohlížel jako člověk; sluneční zlato padalo i na tvář Amalie, na její ošklivý, ale v tu chvíli štěstím zářící obličej, na její slzy radosti. Přivřela víčka, a na řasách jejích třpytily se jasné perly. Světlo učinilo obílené tyto zdi, dřevěné trámy i staré obrazy tak milými. Vše se tu slunečním zlatem takořka blyštělo. Volil bych raději přebývati v milém zákoutí dřevěného, starocharvatského dvorce, nežli v síních vysokého paláce, aksamitem potažených. Nevím, zdaž i jiní tak soudí. Možno, že jest to pouhým předsudkem, ale nemohu se ho zbaviti. Zdá se mi, že ve prostorách těchto více zdravých srdcí přebývá.

Amalie svěsivši hlavu, složila ruce v klín a čekala, až ji oslovím. U spisovatelů naleznete vždy mnohem více smělosti, ba řekl bych drzosti, nežli u jiných lidí; osměliv se pravil jsem: „Ptala jste se, drahá Amalie, zda můžete se mi odsloužiti, a odvětil jsem vám, že možno vám tak učiniti. Není-li pravda?“

„Ano, ano,“ potvrdila stařena plaše.

„Divíte se mým slovům, netušíte však ani, oč vás chci žádati.“

„Ovšem!“

„Odpusťte; jsem přítelem starožitností, bájí a pověstí o starých našich předcích charvátských!“

„Ah!“

„Ano! A toto staré, zdravé símě v nynější době tak řídko vzrůstá, že člověku sotva zrnko skliditi možno. Marně! Stará krev hyne, a nový život se nám otvírá. Celý svět zjinačil se rázem a řídí se jedním měřítkem. Nevím, je-li starý svět lepší nového. Vidíte, soudím tak po svém rozumu. Mám něco starých peněz, ražených před mnoha sty lety. Ale dosud jest na nich vše jasno, i stříbro jest čisto. Mám také něco nových. Hlava jest mnohem lépe ražena, i dvojhlavý orel i písmo na nich jest lepší; ale toto vše se brzo otře a zpod stříbra viděti jest červenou měď.“

„Ovšem, ovšem,“ potvrdila stařena.

„Nevím, zdali jste mi dobře rozuměla. Charváti nynější jsou méně charvátští než byli dříve. Vše chce býti na vlas za jedno s ostat-

ním světem. Myslím, tak že tomu nemá býti. Růže zůstaniž růží, fialka fialkou, třešně neštípí se na slívu. A každý květ opět se stkví svou barvou, dýše svou vůní. Zpozdilé by bylo proměňovati všecko kvítí v růže; pak by nás i krásné růže omrzely. My Charváti, obávám se, pozbýváme staré barvy, staré vůně. Zdaž jste mi rozuměla, slečno?“

„Ach, jak by ne! I já jsem o tom často přemýšlela, sedíc u tohoto okna a pohlížejíc z temného tohoto zákoutí, kterak měsíc nad horu vystupuje. A nejednou promluvila jsem k měsíci: Ej, neníliž pravda, měsíčku, hory zůstávají těmitéž, ale lidé se mění!“

„Tak jest, pravdu jste řekla; vídím, že mi rozumíte. Já miluji charvátský starověk, a proto vás o něco žádám!“

„Ó prosím, prosím, milostpane. Jsem vaší poníženou služebnicí.“

„Vy se zovete Amalie, šlechtična Leničova Remetínská?“

„K službám.“

„Jste dcerou starocharvátského rodu?“

„Velmi starého, pane!“

Řekněte mi, klerak jste se dostala pod střechu této boudy, a proč jest vám tak milou, že tu bydlíte, jak děla jste, tolik let a že se vám z ní nechce?“

„To jest,“ řekla stařena, „vy byste rád poznal povídku mého života i konec našeho rodu, jelikož já jsem na světě poslední z Remetínských?“

„Ano, slečno!“

Amalie sklopila oči, tiskla v klíně své prsty a sešpoulila rty. Dýchala rychleji, a čelo její se zamračilo. Podivil jsem se. Ta pokorná, ztrnulá tvář rázem zvážněla. Myslil jsem, že vidím před sebou náhrobní kamennou sochu charvátského junáka z minulého století.

(Pokračování.)

Marie.

Báseň

Vojtěcha Pakosty.

(Pokračování.)

III.

Z mlynářčiny líce starostlivé
tou dobou slední vytrácel se mráček,
co synek její Norbert — jedináček,
churavý v dětství, slabounký jak pára,
znenáhla sílil, barvy nabyl živé,
kdy desátého dočekal se jara.
Tím dřevní závisť její pro sirotu,
již v srdci živil každý na ni vzhled, —
an dívka čile spěla ku životu,
co Norbert chřadnul neduživ a bled —
kdy obrat tento stal se — pravý div,
den ze dne chabla. Ale snížení,

jež stalo se jí, jako na odiv,
kdy právo k děcku upřeno jí bylo,
hluboko v srdci vkořeněno zbylo
a ruku strhlo vzneslou k smíření.
Co pevně klidné srdce v hloubi hostí,
za vhodné čas jen zjeví okolnosti.

Tak Maruška kdys v letní odpoledne
s košíčkem v ruce kvítí natrhat,
než podzimkový odvane je chlad
a na doubravě stromů listí zbledne,
do lesa spěla. Volná jako ptáče,
kdy nad jarním se luhem rozepěje,
tu po pěšinek kyprém mechu spěje,
tu s cesty sběhne, přes balvany skáče,
tu usednuvši tiché na mýtině
naslouchá tiše tajíc v sobě dech,
by vypátrala, co as na stromech
šustí a luská. — — Aj, toť veveřice,
jež shlednuvši ji dojista se lekla,
neb bleskem dolů se stromu se smekla
a lesem běží. — Bez rozmyslu — mání,
než zaběhla by plachá taškařice,
Maruška klusem pustila se za ní.
Běží a běží. Že tu stezka úzká,
stále jí v patách, ba již ruku chystá,
by po ní lapla, ale v rychlém spěchu
klopýtla, padla. Sebravši se z mechu
pohlíží kolem, kam as kořisť jistá
se zatím děla. — — Ta již s borovice
chrustíc, jak suché ořišky kdy louská
a z kmenu přeskakujíc na větvice
jí vysmívá se. „Jak je potměšilá!“
Maruška durdí se a v ruce tleská;
„však neujdeš mi, čtveračko ty hezká
s ohonem černým!“ Však než obskočila
strom, zas už před ní na vysoké kmeny
se veveřice čile vyšplhala.
Tu dívka chvíli v hanbě poustala
neb klopýtajíc v běhu přes kořeny
se unavila.

Na hebounkém mechu
jak na podušky usednuvši, zírá
kde octla se as ve svém plachém spěchu? —
Je v konci lesa, za ním rozprostírá
se dlouhá louka, v dálce jakás ves
se matně bělá, všecko však jí cizí.
Neznámý vidouc kolem sebe les,
kraj, cesty, skály... zachvěla se strachem
a mžikem chuť jí ze srdéčka mizí
ku další hanbě. Nazpět v běhu plachém,

by na své cestě octnula se zase,
pěšinou novou lesem pustila se.
Pospíchá, běží. Jako hlohu květ
jí líčka planou, srdce buší chvatem;
zde onde o keř zachytí se šatem
a mníc, že známé již se cestě blíží
na chvili stane, ohlíží se zpět,
však znovu před ní pěšiny se kříží —
a neví, bědná, kterou by se dala . . .

Les temně šumí, ručejové lesní,
jež skály tisknou balvanové těsní,
posupně hrčí, a jak vychytralá
kdy na svou kořist šelma z rokytí
se k skoku chystá, mechem pokrytí
ji pařezové v lesním šeru děsí.
Dál běží, letí, že snad přece kdesi
zaslechne zvuky pasoucích se stád,
se v srdci těší, by se pozeptala
pastevců u nich: kudy ku myslivně? —
Však vůkol ticho. — Všecka ztrmácená
dospěvši svahu, kde zas houstnul les
jak lístek schvělý sklesla na pařez.
Uhřáté tílko lesní ovál chlad.
Mařence bylo těsno tak a divně,
jako by v kleci byla zachycena,
z níž, kam se pohne, východ zavřen všady
a ve své tísni nevědouc si rady
v tom tichu hlasem do pláče se dala.

IV.

Ji nezaslechla ani ve svém pláči,
že za ní v houští pohnulo se chvojí
a chlapec jakýs po boku jí stoji
a za delší ji pozoruje čas.
Až oslovil ji: „Čí jsi? — Co to značí,
že tady pláčeš?“ —

Ulekla se, vstala.
„Jsem myslivcova,“ děla tichým hlasem
zástěrkou slzy utírajíc z řas —;
„Mařenka sluji; že jsem málo dbala
klikatých pěšin, v lese zbloudila jsem.
Teď z místa nevím, kudy cesta domů.
Ty znáš ji asi. Znáš-li, ukaž mně ji!“ —

Hoch dívky starší škodolibě k tomu
děl pousmáv se: „Ty že's myslivcova?! —
Ha! Umíš lháti! — Ale rozumněji
jsi lež svou na mne nastrojiti měla,
bych nepoznal jí!“ — —

Zaleknuta, schvěla
k podivné řeči, sotva mocna slova —
„Já nikdy nelhu!“ dívka odvětila.
„Jak? Ty že nelžeš? — Však tě přesvědčím,
z čí zahrádečky jsi ty pěkný kvítek.
Jsem Norbert z mlýna. Od matičky vím,
že na myslivně Hajské není dítek,
leč holka jakás — nějaký to chám;
neb matičku mou trpce zarmoutila,
že zdráhala se druhdy jíti k nám.
Snad do služby? Já nevím! Však že větší
než já již asi, soudím, a ne děcko.“

Bolestným pláčem přerušila v řeči
Maruška hocha: „Já jsem holka ona,
kterou ty míníš; jiné u nás není.
Já upřímná jsem ku každému. Všecko,
jak vím, tak povím, a ty podezření
hned vyslovil jsi, jako bych ti lhala“ — —
Dál nedořekla — bolestně jen lkala.

Zrak zjasnil Norbert, jak by těžká clona
mu s něho spadla, upřímnosti jat
dívčiny, jež ji k vlastní byla škodě.
A řekl na to v líci líče chlad;
„Aj, jak se těším, že tak po náhodě
jsem tebe poznal! — Tys to tedy, k mlýnu
již zakázáno vkročit na pěšinu?
jež matičku mou tak jsi pohněvala,
že smrť by z toho byla měla snad? — —
Ty jsi to tedy? — Daremnice malá!
Ty? a tobě měl bych cestu ukázat
z bludiště lesa? — Ha, tak mrzkým sokem
rodičů nejsem! Neukáži! Hlady
a strachem z přišer třeba zhyň si tady!
Já neukáži!“ —

Norbert rychlým skokem
odbočil v houští. Maruška však za ním
by nezmizel jí. — „Neutíkej!“ strachem
vykřikla, jak by padal do propasti
a zachytla ho v jeho běhu plachém.
„Co chceš mi ještě?“ děl — „já prodléváním
tak už se zpozdil. Doma účty klásti
mi bude, kde jsem takou meškal dobu.“

„Ó ukaž, kudy cesta domů vede!“
úpěla dívka, jak by temno hrobu
již na ni zelo, a k své líci bledé
přitiskla ručky.

„Já nic z věcí těch,
jež vyčítal's mi, nespáchala zcela
a v hrozném o mně nalézáš se bludu.
Matičku tvou bych rovně ráda měla,
jak svou mám ráda. Co mi stačí dech
kol vás vždy spěchám, aby nikdo v mlýně
mne nezahledl vaší na pěšině.
Ó věř, že vždy ti za to vděčnou budu,
když vyslyšíš mne. Veď mne třeba k vám!
Chci za tě prosit, kdyby potrestati
tě doma chtěli, že's se zmeškal se mnou.
Zde nejkrásnější květiny ti dám,
jež v nejzazší jsem lesa našla trati.
Jen cestu ukaž!“ — —

Jako hedbáv jemnou
Mařenka hocha uchopila rukou.
Již nebránil se. Ten tam jeho vzdor.
Jak očarován řečí libozvukou
na prosebnici upřel klidný zor
a řekl: „Z řeči tvé bych soudil skorem,
že tak zlou nejsi, jak jsem za to měl. —
Teď však si pospěš! Modrým za Javorem
již slunce mizí a les oněměl.
Pojď!“ A již spěli. — „Jak jsi, holka, hloupá
hned přesvědčíš se!“ Norbert jak by manim
domlouval hlasem; „tuhle cesta stoupá,
však co les přejdem, budem na vrcholu,
zkad po pěšině jenom sběhneš dolů
a do myslivny malý zbývá skok.“
Ni neceknula. Nový růměn v líčka
Marušce rychlý hochův vehnal krok
a mlčky jako mladá křepelička
v poskoku čilém pospíchala za ním.
A brzy lesa doběhnuli chlumu.
Ustali v běhu. „Nuže, hleď, jak blízko
viděti tamo čereň střechy vaší!“ —
„Skutečně!“ s plesem dívka poskočila.
„Já též mám blízko. Jen co za skalisko
doběhnu v údol, ve kterém prý straší
kýs utopenec — — —“

„Prosím, přestaň s tím!
Raději už běžím! Sic bych nestačila
pot strachem stírat, až tam rozcestím,
kde kříž a prkna leží po zemřelých
bych jíti měla.“ —

„I jen běž si! Běž,
když jsi tak pyšná, že již cestu víš!“
kýv' rukou Norbert. „Však tam v sosnách stmělých,
teď kudy půjdeš, někdy straší též,
neb také prkna tam a velký kříž...“

„Nuž, tedy se mnou ještě kousek pojď
a za ten kříž mne aspoň doprovoď!“
prosila dívka. Norbert dal si říci.
Šel s dívkou s vrchu. „Tamhle mezi luhy —“
vyprávěl cestou — „dneska na udici
jsem do potoka vyšel chytat pstruhy.
Tam se jich hemží! Velcí, kropenatí,
na břiše žlutí — — ó však ty je znáš! —
Jak blesky rychlí! Nechtěli však bráti.
Proč? — Na udici že jsem nalíčil
jen mušku v kvapu. Filip, stárek náš,
jenž v chytání mne pstruhů vysvičil,
koníky polní, jak jsem vídal, brává.
A proto udici jsem v houští skryl
a do lesa, kde nejbujnější tráva,
koníků zlapat sobě doskočil.
A našel tebe. — Dnes už konec všemu! —
Až zítra zase.“ — —

„Ó toť vyražení!“ —
Maruška šeptla v blahém roztoužení.
„Nejkrasší v lese našla bych ti květ
a obrázeček dala v zlatém lemu,
bych ku potoku směla přijít v luhy
a jenom jednou aspoň uvidět,
jak na udici chytají se pstruhy.“

„Jen opovaž se! — Ty bys chytra byla“ —
přerušil Norbert — „bys je zaplašila!
Jen zůstaň doma! Já již také dlouze
si s udicemi nebudu snad hrát,
jak otec určil. Do podzimku pouze
a do města pak půjdu studovat.
Pak domů přijdu v pěkném, černém šatu,
mít hodinky též budu drahocenné,
jak velebníček boty vyleštěné
a pěknou hůlku se stříbrným lvíčkem . . .“

„Ty tedy chceš být jednou velebníčkem?“
Maruška hocha přerušila v chvatu.

„Já ještě nevím —“ řekl Norbert, lánem
se rozpačitě rozhlížeje v šeru. —
„Zda velebníčkem? — Nevím! Ale pánem!
Teď běž už sama! V tomto přímém směru
k myslivné stezka vede jako mlat.
Již nezabloudíš!“ — Sám pak chvíli hodnou
tu ještě postál, a kdy zanikat
ji spatřil v houští, z dálky na rozchodnou
zavolal za ní: „Drž se stále plotu,
až cesty dojdeš. V levo neodboč! . . .
A neutíkej! Nevěděl bych, proč? —
a nedej se mi někde do brekotu!“ — — (Pokračování.)

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

—•—

B) Novinářský tisk protikatolický.

„I viděl jsem šelmu vystupující z moře, mající sedm hlav a ústa lvova. I dal jí drak sílu svou a moc velikou. I divila se všecka země šelmě a klaněli se drakovi, řkouce: kdo jest podobný šelmě a kdo bude moci bojovati s ní? I dáno jí vésti boj s křesťany a přemáhati je.“
(Apok. XIII.)

Uvážíme-li obtíže a svízele, s jakými až dosud zápasiti musí katolický novinářský tisk, uvážíme-li ty četné výtky, jakéž se mu činí, a ty „podpory“ morální i hmotné, jakých se mu dostává, a vidíme-li na druhé straně, s jakou horlivostí lepší věci hodnou a jakými prostředky fedrován a podporován jest liberální novinářský tisk a tisk více méně církvi nepřátelský, musíme se věru styděti a musíme vyznati, že jako jinde i zde jest pravdou: „Synové tohoto světa chytřejší jsou ve pokolení svém než synové světla.“

Nebo kdo má novinářský tisk až na výjimky skrovné a nepatrné úplně ve své moci? Odpůrcové církve katolické, liberálové různých odstínů, zednáři a socialisti. Všecky tyto sekty jsou velice dobře zorganisovány, pro svoje záměry velice činny a obětavy a v nepřátelství proti náboženství katolickému, církvi a kněžím úplně svorni, třebas se ve mnohých věcech jiných jejich náhledy sebe víc různily a rozcházely.

Již dávno založily velmi mnoho velkých a množství téměř nesčetné menších žurnálů ve všech jen poněkud čelnějších městech, jimiž dovedly působiti mocně na veřejné mínění a je ovládati a jimiž sobě získaly přístup bez mála všude, proto že umějí mluviti úlisně a chytře jako hadi ke všem všudy vrstvám lidské společnosti.

Pokud se týče socialistů, jsou zajisté uvážení hodná slova Felixova, kterýž nauky a snahy této sekty s obzvláštní studoval svědomitostí a činnosť její veřejnou bedlivě sledoval. „Socialistické spiknutí“, tak praví Felix, „chopilo se všude chutě tisku, tohoto nástroje mohutného, mocné této páky ku podněcování a bouření lidu, této rukojeti jak politických tak i socialních revolucí. Pochybujete-li o pravdě slov těchto, spočítejte listy, kteréž samy sebe zjevně nazývají listy socialistickými, spočítejte dále ještě četnější a snad i mnohem nebezpečnější listy ony, kteréž se sice nehlásí zjevně k zásadám a snahám socialistickým, ale kteréž přece celou svou tendencí socialisty přímo i nepřímo podporují a listům jejich do rukou pracují. Tisk socialistický má ve všech skoro zemích evropských celé zástupy literárně vzdělaných a polovzdělaných spisovatelů, kteří pracují jednomyslně o triumfu věci společné a kteříž, aby k cíli dospěli, všechněch užívají prostředků, jakéž si jenom může vymysliti genius záští, a kteří

slova lidského tak strašně a hrozně zneužívají, jak ho jen kdy mohlo býti zneužito.“ (O socialismu ve společnosti.)

Vedle novinářského tisku socialistického vyniká značně i tisk zednářský;[1]) tím pak myslíme toliko listy, kteréž se zjevně k zednářství hlásí a jsou vydávány jen od zednářů a pro zednáře; nebo kdybychom k listům zednářským připočetli i všecky listy ony, v jejichž redakcích zasedají zednáři — křtění i nekřtění —, kteréž ve smyslu zednářském píší a snahy zednářské ne sice zjevně a příliš nápadně, ale za to tím vydatněji fedrují a podporují, musili bychom chtěj nechtěj říci, že k listům zednářským patří i všecky listy liberální, ba i mnohé listy, kteréž se považují — za konservativní, proto že zvláště ve věcech oněch, kteréž se týkají církve katolické a náboženství, mezi listy zednářskými a mezi listy některými tak zvanými konservativními pražádného často není rozdílu, nebo když i některé z listů posléz jmenovaných napíší někdy něco pochvalného o církvi a náboženství, když i pilně uveřejňují, kdy kde jaká bude církevní slavnost, činí tak často jenom z nutnosti, jen z prospěchářství a politické opatrnosti, a dovedou se stonásobně za to odškodniti, když ne nad čárou, tedy pod čárou.

Nejrozšířenější a nejmohutnější jest tisk liberální, jenž mnohdy jest tisku zednářskému tak nápadně podoben, že není od něho ani k rozeznání. Jaký poměr jest mezi zednáři a tiskem liberálním, o tom nás poučuje vyznání br. Hausera, kterýž pověděl: „aby noviny psané v duchu zednářském zednářstvu neškodily a lidstvu prospěly (sic!), musí vycházeti zcela nezávisle od zednářských loží (ó těch n e z á v i s l ý c h!) t. j. česky řečeno: slavné publikum musí býti klamáno a nesmí věděti, že jistý denní list, kterýž se chlubí v každém skoro čísle svou absolutní nezávislostí, zcela jest závislým na lóži zednářské (viz: Union Maçonnique Suisse 1874 str. 41.), Lože zednářské vědí totiž dobře, že mnohem víc dokáží pomocí tisku liberálního, než kdyby na veřejnost vystupovaly vždy jen s tiskem vlastním, a proto se též ve případech konkretních mnohem spíše rozhodují pro „podporování“ stávajících už novin liberálních, než pro založení listu vlastního. Zajímavým jest, na čem se usnesl v tomto ohledu belgický „Velký orient“ již r. 1854. Dne 24. června zmíněného roku byl totiž podán „Velkému orientu“ několika zednáři podepsaný návrh, aby se založil veliký denník, a to na akcie — 80 akcií po 1000 franků — kterýž by se přiznával, aniž by měl ovšem zednářského názvu, k zednářským zásadám, je zjevně hlásal a v případě potřeby zednářský řád hájil proti útokům tisku „jezuitského“. Avšak belgický „Velký orient“ návrhu toho nepodporoval, nevyhověl mu, a to proto ne, že

[1]) Viz výčet čelnějších listů zednářských u Pachtlera: „Götze der Humanität“ str. 608—612. Ve službách zednářských jsou též skoro všecky telegrafické „Agenzie“ a „Bureau“ zvláště „Agence Havas“, „Office Reuter“, podobné ústavy berlínské, „Agenzia Stefani“ atd. „Tichými“ listy zednářskými jsou v Italii Gazetta del popolo di Torino, Riforma (od listů českých často citovaná;) ve Francii Journal des Débats, Siècle s celým hejnem listů liberálních a radikálních; v Belgii Independance belge (u nás často citovaná), Etoil belge, Echo du parlement; a což teprv v Německu a Rakousku! Zednáři mají zvláštní knihtiskárny v různých krajinách, na něž obětují velké sumy peněz a v nichž natisknou každého roku velké množství děl, jakéž mohou přinášeti jen ovoce smrti. Básnictví, dějiny literární, obecné, romány, časopisy, vše jest proniknuto duchem zednářským. Lože má i zvláštní spisovatele, jež vychvaluje a odměňuje zlatými péry atd.

po zralé úvaze přišel k přesvědčení, že prý pro snahy a cíle zednářské mnohem jest výhodnější a prospěšnější, podporují-li se některé z listů již stávajících, kteréž pak podle daného jim pokynu zájmy „řádu“ hájí, než kdyby řád vydával vlastní svoje noviny. (Pachtler l. c. 354.)

Tím jsme se ocitli u smutné kapitoly liberálního tisku, u jeho totiž prodajnosti a prolhanosti.

„Jest to úkaz zajisté pozoruhodný“, praví Dr. Bohl, „že liberálové, jakmile se jen zmínka učiní o tisku špatném, vždycky hned myslí na tisk svůj. Užij jenom slova tohoto a přítel i nepřítel bude ihned věděti a ještě lépe cítiti, kam že vlastně biješ. Příčina toho zdá se, že spočívá ve zvláštním povolání liberalismu, kterýž se snaží v praxi uvésti hlavní svoje dogma, že „lež jest pravdou“ (l. c. 346.) „Moderní tisk liberální neuznává totiž žádných věčných a nezměnitelných zásad a principů; u něho jest všecko ve stálém toku. Dnes hlásá náhled ten, zítra zas náhled třebas opáčný, dnes odsuzuje některého státníka a jeho činnosť veřejnou a zítra mu právě pro tutéž činnosť veřejnou na výsosť podkuřuje a jej velebí, dnes kárá to neb ono zařízení slovy příkrými a zítra je velebí až do sedmého nebe. Signaturou tisku moderního, pokud spadá do theorie veřejného mínění, jest naprostá bezzásadnosť (Grundsatzlosigkeit); zásadou jeho jest: nemíti zásad.“ (Dr. Alb. Stöckl: Das Christenthum und d. gr. Fragen etc. II. 338.) Tento „tisk si navykl a učinil to takořka svým řemeslem mluviti ad libitum o všem, pro všecko, aneb proti všemu, buď všecko hájiti, aneb na všecko hnáti útokem, chváliti nebo očerňovati, vše podle toho, jak se mu zaplatí; každá idea, každý podnik vše jest mu předmětem výdělku, prostředkem k agitacím, k dělání hluku a křiku, k intrikám. Otázky a záležitosti nejdůležitější staly se v rukou jeho záležitostí peněžní. Tisk se objevil v každém ohledu býti zkaženým a prodajným.“ [2]) „Hlásá-li tisk tento, že hájí práva potlačeného národa, jehož volání a výkřiky bolesti hýbou jeho srdcem a je rozrývají, ví každý ihned, že pozorně naslouchá, ozve-li se kde cinkot stříbrňáků, za něž by si jej zakoupila strana, která chce národ zraditi a podvésti.“ (Dr. Bohl l. c.)

Valná část novin, ba snad většina, jest v této příčině na vlas podobna oněm tvorům nešťastným fem. gen., kteréž obětují všecko každému, kdo jen platí, aneb dokud nepřijde jiný, kterýž platí více, nebo věrnosť u nich není žádnou ctností. Jedny slouží vládě a krmí se z fondu reptilního, ale to jim mnohdy nebrání, aby zároveň nekoketovaly s tou neb onou politickou stranou, k níž je táhne srdce redaktorů anebo o níž se domýšlejí, ať si již právem nebo neprávem, že by se mohla dříve či později dostati ku vládě; druhé jsou ve službách kapitalistů, velkoobchodníků, obchodních družstev a společností

[2]) „C'est de nos jours qu'on a tiré parti de la publicité; c'est aussi de notre temps qu'il faut dater le déluge des mensonges, qui a perverti la raison publique. Sur tous les sujets la presse s'est montrée corrompue et vénale. Elle se fait une habitude et un métier de parler, ad libitum, sur, pour ou contre tous les sujets; de combattre ou défendre toute espèce de causes; de prôner ou dénigrer moyennant payment toute idée, toute entreprise, tout lui est matière d'exploitation, moyen d'agitation, de chantage, d'intrigue. Les questions les plus importantes ... sont devenues entre ses mains des affaires d'argent.“ (Proudhon, De la capacité politique des classes ouvriers p. 388)

a cílem jejich nejvyšším, o němž pracují s veškerou silou, jest zisk jejich pánů, na němž i ony berou podílu, vedle toho pak fedrují všemožně zásady liberální, dobře vědouce, že čím víc proniká liberalismus všecky vrstvy lidu, tím více že se lid ve všech vrstvách svých vyzouvá ze starých, osvědčených tradic a zásad křesťanských a tím víc že se dá z něho těžiti, proto že pak bývá v každém ohledu lehkomyslným a nerozvážným.

Noviny druhu tohoto vyplácí se nejlíp a proto bývají skoro výhradně v rukou lidiček známého v celém světě národa, jenž má velkou podobnost se světovládným národem římským, ovšem ne co do známé jeho statečnosti a chrabrosti vojenské, nýbrž co do způsobu pojímání práce.

Jest totiž známo, že považoval plnokrevný Říman všecku všudy práci tělesnou jak nádennickou, tak i rolnickou a řemeslnickou za práci nečestnou, za práci otrockou, a že se jí všemožně vyhýbal a štítil. Dále jest známo, že byla v očích starého Římana všeliká práce, z níž nekoukal hned praktický užitek a patrný zisk, zbytečným a hříšným mrháním času. Rovněž jest známo, že jedinou prací muže důstojnou bylo dle něho „dělati peníze“ a za umění geniu lidskému nejpříslušnější že považoval, uměti si jiné v službu podrobiti, je ovládati a tak dělati rukama cizíma peníze pro sebe. Všecky tyto vlastnosti má i národ svrchu zmíněný v míře svrchované a proto též spatřuje ideal svých snah ve větě, již pronesl starořímský řečník, filosof a státník, řka, že prý jest velkosti ducha lidského jediná toliko práce přiměřena a prací tou že jest „spojovati lidi“ čili abychom to moderně řekli: annektovati a depossedovati (Cic. Offic. 1, 44—45.) a depossedované nutiti, aby pracovali spojenými silami ve prospěch svých porobitelů. Odtud ten úkaz, že noviny, kteréž fedrují a podporují kapitalismus, jsou skoro výhradně v rukou členů naroda, jenž jediný ze všech nemá žádné vlasti, ba nezná ani touhy po vlasti a všude jest doma,

Jiné noviny slouží opět výhradně té neb oné politické straně a hájí tudíž aspoň v této příčině jakýsi princip, jakési přesvědčení, od něhož tak snadno neupouštějí. Ale v novinách se nepěstuje z pravidla pouze politika, nýbrž i mnohé jiné otázky berou se tam na přetřes v části tak zvané nepolitické, a tyto rubriky, ať již se zovou „národní hospodář“, „obchod a průmysl“, „umění a literatura“, neb jakkoliv jinak, bývají zhusta ponechávány k úplně volné disposici tomu, kdo víc zaplatí, a ten pak v nich řádí dle své libovůle ku škodě širšího neb užšího publika a k vlastnímu prospěchu.

Ještě však jsou jiné „solidnější“ noviny, kteréž si může jako nějaký veřejný povoz najati každý, kdo má peníze, na jak dlouho chce; a ještě jiné konečně jsou jako jistá hladová zvířata, jež na tebe štěkají a cení zuby, dokud jim nehodíš aspoň holou kost, aneb kůrku chleba v podobě malé diskrece anebo aspoň abonnementu.

Zač stojí za těchto okolností to veřejné mínění, jakéž šíří nyní novin většina? jakou víru zasluhují, ať si jednají o čem už chtějí, žurnály takové, když jich může každý velmož peněžní na zlatých svých oprátkách říditi celou smečku? [3]) Takové noviny podobají se,

[3]) Srov. Svatopluka Čecha: Petrklíče str. 13.

jak praví Vogler, rostlinám cizopásným, kteréž stromy chorobné úplně vyssávají; takové noviny veřejné mínění jen matou a klamou.

A ku podivu! právě noviny druhu tohoto nejvíc mají čtenářů, docházejí obliby a víry často i u mnohých krátkozrakých poctivců, kteří věří slepě planým jejich frasím, docházejí obliby a víry zvlášť u lidí mladých, horkokrevných a méně rozvážných a tak dělají a a ovládají skoro úplně veřejné mínění. „Čím víc však jest tisk tento proniknut vědomím o svém souverenním postavení jakožto orgán veřejného mínění, tím ochotněji a energičtěji koná služby katanské na těch, kdož se odvažují vystupovati a bojovati proti vládnoucímu veřejnému mínění. Tisk tu poskytuje spoustu frasí, jimiž se odpůrce, abychom tak řekli, utlouká a ubíjí a publikum udržuje v patřičném respektu. Die Presse erfindet jene technischen Ausdrücke, wodurch die Gegner grau in grau gemalt und vor das Publikum als gruselige Gestalten hingestellt werden; sie fordert endlich, wenn es noth thut, das Publikum auf, zu den Pflastersteinen oder aber zum Gewehr zu greifen, um die „öffentliche Meinung" den Renitenten gegenüber mit Gewalt zum Durchbruch zu bringen. Je grundsatzloser diese Presse ist, desto despotischer gerirt sie sich" (Dr. Stöckl, Das Christenthum und d. grossen Fragen etc. II. 338.). [4])

Takovéto žurnály potřebují ovšem ku své obsluze též zvláštních lidí, protože ku práci tak „čestné" a důkladné" se hned každý nehodí.

„Dejme tomu" praví dr. Bohl, „že bychom na tržišti natrefili malý hlouček lidí, kteří by hlučně volali a křičeli: My tvoříme intelligentní jádro národa, my jsme věda, my zdravý rozum, my logičtí myslitelé, my pokrok, vzdělání, osvěta, svoboda! My rozřešujeme a rozlušťujeme všecky otázky a všecky záhady: společenské, náboženské i politické! My jediní máme na skladě moudrost! My jsme poctiví státníci, my nestranní soudci, my mravní i dovední vzdělavatelé mládeže! My jsme, krátce řečeno, nejvyšší dokonalost v každém oboru a co jest mimo nás, jest toliko blud, tyranství, obmezenost a blaseovanost. — Smáli bychom se jarmarečním těmto křiklounům či bychom se odvážili snad svěřiti jim svoje náboženství, dítky, finance, vlast? A přec se tak kramářsky troštují a chlubí každodenně v novinách až do ochraptění podobní mastičkáři a — nacházejí sluchu. docházejí víry" (l. c. 361—362!)" Nebo jací lidé zasedají často v redakcích listů podobných? Schopenhauer dí o podobném žurnalistovi, že prý jest to člověk, jenž jest příliš chudým, než aby mohl býti poctivým a proto prý jest sein Gang und seine Methode sich drehen und sich winden, akomodovati se náhledům a vůli pana šefa, svoje přesvědčení zapírati, hlásati a psáti, čemu sám nevěří, plaziti se, lichotiti atd., kterýmžto způsobem stává prý se z něho, když i ne vždycky aspoň nejčastěji „ein rücksichtsvoller Lump", jehož práce jsou prý „Schreibereien, mittelst welcher der leere Kopf dem leeren Magen zu Hilfe kommen will." Tak Schopenhauer; ale muž tento byl jako pravý německý filosof, jak o něm svědčí i sami Němci, „nelíčená positivní a masivní hrubost", proto neklademe na slova jeho pražádné váhy. Výrok Bismarkův o žurnalistech se nám rovněž ne-

[4]) Platíť i zde slova Senekova: „Ut quisque est contemptissimus et ut maxime ludibrio est, ita solutissimae linguae est" (De constantia c. 11.).

líbí, protože nečiní žádného rozdílu mezi žurnalistou a žurnalistou, nýbrž hází všecky bez rozdílu do jednoho pytle, řka, že jsou to lidé, „die ihren Beruf verfehlt haben.“ Třebas bychom však o žurnalistech soudili co možná nejmírněji, přec musíme vyznati, že jsou to převalnou většinou lidé, kteří nemají žádného vlastního přesvědčení ani politického, ani náboženského, což již z toho viděti, že často přebíhají od jednoho listu denního k listu druhému, od konservativního k radikálnímu, od antisemitického k semitickému et vice versa, jen když jim kyne větší výdělek, ba nejednou obsluhují najednou i listů několik, tak že píší na př. ráno — zvlášť po špatné noci — ultraradikálně, po obědě konservativně a k večeru třebas — jen k vůli změně — philosemiticky neb i klerikálně, podle toho jak kdo zaplatí.

Dále pak jest pravda, že valná část žurnalistů zvláště venkovských vzdělání má mělké, povrchní a nedostatečné, ať o jiných vlastnostech zcela pomlčíme. Čím však toho méně důkladně a dokonale vědí, tím směleji si pravidelně vedou. „Tak mnohý, jenž se naučil s těží prvním počátkům některé vědy, nasazuje si, jakmile přičuchl k žurnalistice, hned doktorský klobouk, hned všecko nejlépe ví a všemu nejlépe rozumí. Vyloučí-li řádná duchovní vrchnost nějakého odbojníka ze společnosti katolické církve, dokazuje takový novinářský dělník, že člověk ten dosud k církvi náleží a církev že nemá žádného práva vyloučiti jej. Rozhodne-li biskup, že zednářští členové obecního zastupitelstva, tam kde má obec patronátní právo, nesmějí se súčastniti volby katolického faráře, proto že řád zednářský stížen jest klatbou papežskou a členové jeho považují se za vyloučené z církve, dokazuje takový novinářský „učenec“, že prý se zednářům děje křivda a jednání biskupovo že jest nanejvýš netolerantní. [5]) Vydá-li papež nějakou encykliku aneb vyjde-li nějaký jiný důležitý dokument, týkající se těch neb oněch církevních záležitostí, hned povstává náš novinářský vševěda, by listiny ty zkoumal, je vykládal a — odsoudil, třebas by jich ani řádně čísti neuměl. On jediné ví, co církvi prospívá, on jediný též ví, co státu slouží ku blahu a proto udílí radu vládcům světským, varuje, napomíná, ano církev a nejvyšší správce její mnohdy docela i zakřikuje a jim vyhrožuje tuhým odporem a rozličnými opatřeními pro případ, že by se ve svých požadavcích nechtěli mírniti. Takový žurnalista jest však i nejlepším vojevůdcem, udílí radu všem generálům, kritisuje jejich opatření učiněná proti nepříteli; když zvítězili, věděl to již napřed, že se tak stane, proto že se nepřítel dopustil té neb oné osudné chyby; když však prohráli, věděl to napřed, že jinak ani býti nemůže, proto že se nechtěli řídit jeho radou. On též rozumí nejlépe ze všech správě obecní, národnímu hospodářství atd. atd. On jest strážcem svobody, on jest obhájcem spravedlnosti, on jest trestatelem všeho bezpráví a veškeré podlosti. Jakým však obhájcem a trestatelem vykládá Louis Veuillot, když o žurnalistech druhu tohoto a žurnálech, kteréž obsluhují, v tento smysl píše: Instituce tisku novinářského stává

[5]) Co by asi řekli žurnalisti druhu tohoto, kdyby tak někde některý katolík žijící v obci židovské neb protestantské chtěl se činně súčastniti volby rabína nebo kazatele protestantského? Ono se to ovšem nestalo a nestane, ale že volili nejen protestanté nýbrž i židé faráře katolického, to už se stalo, ne sice v Čině ale někde jinde.

se monopolem, monopolem v rukou malého počtu lidí většinou buď neznámých neb pověsti chatrné. Lidé tito se ustanovují trvale jakožto mstitelé bezpráví a jsou dobrovolně nejnestydatějšími drancovateli, nejprohnanějšími a nejsmělejšími pomluvači, jakéž si jenom možno mysliti. Tito obhájcové ovdovělé svobody a národa osiřelého jsou nejkrutějšími despoty a předstihují co do dravosti a drzosti daleko svoje jmenovce od soudů, kteří aspoň mluví pouze v obmezeném kruhu posluchačů, před soudci, kteříž znají jejich úskoky, jakož i před těmi, kteříž jim horlivě odporují a jejich důvody vyvracejí. Žurnalisti píší anonymně, činí námitky do nekonečna, nejsou povinni pro svá tvrzení uváděti důkazy, překroutí vaši řeč ve pravý opak a tvrdí vám do očí, že jste řekli to, co oni o vás napsali; vyvracíte-li některá jejich tvrzení nebo některé jejich náhledy, vypustí z práce vaší nejpádnější a nejříznější důvody a z toho, co po této jejich amputaci z repliky vaší ještě zůstalo, ztropí si posměch. [6])

Přes to však pravíme, že kdyby publikum znalo většinu těchto chuďasů, jejichž moudrosť denně polyká, že by se jim ani neobdivovalo, ani jich přísně neodsoudilo, nýbrž jich spíše, když i ne všech tedy aspoň mnohých — politovalo.

„Tisk špatný bývá v opovržení z pravidla i u těch, pro něž pracuje. Jest to však slušné a spravedlivé? Nejsou ti, kdož mu věnují své síly, mnohem spíše hodni hlubokého politování? Hledati denně bez odpočinku ve lži, pomluvě, ve lsti, úskoku, překrucování a falšování bídnou kůrku vezdejšího chleba, musí býti zajisté pro každého člověka, jenž má ještě kousek lidského srdce a kousek svědomí, tvrdým a odporným. Nedomnívejte se, že jsou všichni ti, kdož jsou upoutáni na bídné toto zaměstknání bez citu pro okovy, jakýmiž jsou sevřeni. Úcta k lidské důstojnosti velí nám, abychom věřili, že by aspoň mnozí z nich, kdyby se jim to nezdálo býti příliš obtížným, raději sloužili pravdě nežli lži. Ale nastoupivše jednou cestu špatnou a dostavše se takto do zajetí, nevidí z něho nikdež vyjití a vysvobození, aby se živili způsobem poctivým. Zneuctívati sebe samé a národ klamati musí obzvláště těm mezi nimi býti protivným, trpkým a hořkým, kdož mají trochu větší schopnosti a větší vzdělání.

Jsou však ještě jiní trab nti tisku špatného, skutečně poctiví a řádní mužové. Jak jest to však možno, že tito, v domněnce že dobře jednají, podávají ruce své ku šlapání práva, cti a ctnosti? To možno vysvětliti pouze tajemstvím, v jakémž spočívá veškerá síla liberalismu, že totiž omamuje a zaslepuje; odtud ten úkaz, že tak mnozí znamenití mužové, kteří patřívali dříve k této sektě, ji opustili, anebo, když jí zůstali věrnými, ještě hloub klesli; Viktor Hugo stal se zuřivým bláznem, Jindřich Heine zhýralcem, Lamennais ubohým komediantem atd.“ (Dr. Bohl, l. c. 347.). (Pokračování.)

---

[6]) „L'institution (tisku) tourne au monopole. le monopole est aux mains d'un petit nombre dindividus, la plupart ou mal famés ou inconnus tout à fait. Ils s'établissent en permanence redresseurs de torts, et ils sont volontiers les plus effrontés pillards, les plus violents despotes, les plus subtils et audacieux calomniateurs qu'il y ait dans toute la nation. Ces avocats de la liberté veuve et du peuple orphelin laissent bien loin derrière eux en fait de rapacité et d'insolence, leurs semblables du Palais, qui du moins ne parlent qu'en face d'ardents contradicteurs, au sein d'un auditoire borné, devant des juges, qui connaissent leurs détours' etc. (Veuillot, Les libres penseurs p. 120.).

Neděle na Slovácku.

Napsal

Frant. Horenský.

(Pokračování.)

Než nyní máme výpravu. Chlapci si holí krky, vykládají si a rádi by potom ještě někam na besedu. Když se oholí, jdou. Neoblekou se úplně, ale jdou jenom v nohavicích, botách a spodní tenké košili, bez klobouků. Zajdou k druhým kamarádům, k děvčicím, anebo do hospody „na štamprlu“. Druzí už také tak dalece ve výpravě pokročili, jako oni, a začínají přebíhat po dědině. Děvčice jsou již v čižmách, mají na sobě lesklé černé navrapené šorce, strakaté fértúšky a jsou již učesané, pozapletané. Prostovlasé přecházejí také po dědině a vyhledávají kamarádek. Na jaro a v létě je tato doba poloviční spravení dobou, chystati si voničky a růže, bazalky a karafiáty, rozmarýny a saturiky, slúnečka a resedky — co si jenom pomyslíte. Chlapci dávají si voničky tyto ke kosírkům za klobouky, děvčice berou je do ruky a do kordulí.

„Daj ně tú růžičku, Ančo!“ žebroní někde u zahrádky pacholek. Nestojí o ružičku, ale o Anču. Růžiček může si natrhat sám dosť.

Anča ho podle toho také odbude: „Šak si poď utrhnút, což ti já budu dávat.“ Ale konečně dá mu ji přece. Je neděle a v neděli mají se voničky rozdávati.

Jinde zase jsou pospolu chlapci, v jizbě u některého a povídají si, kde včera byli na návštěvě a kam půjdou odpoledne. Do kostela z nich nenáhlí žádný, ani jich žádný nepobízí. Nemá-li některý kosírka, ptá si po druhých, anebo zajde na dvůr a chytí kohouta.

Teprve, když už poznají, že by mohl býti čas jíti do kostela, rozcházejí se zase domů každý a jdou se vypravit úplně. Chlapci i děvčice. Chlapci pozoblíkají vyšívané košile, vesty, které zapínají na ňadrech pentličkami, a poberou si klobouky, ozdobené již voničkami a kosírky. Děvčice zase nové rukávce, vyšívané ještě bohatěji, nežli u chlapců košile, kordule hedbávné a perličkované a šátky. Na dědině potom se začnou scházet po skupinách, jedni před hospodou, druzí někde na mostku a různě. O dům a o děcka se tak nestarají, jako staří. Menší děcka zavolají domů a zamknou je, větší vyženou na ulici nebo na dvůr.

„Doma buďte, děcka,“ povídá pacholek, když zamyká, menším. „Tatíček s maměnkú příjdú hneď.“ A zamkna zanese klíček na přikázané místo. Obyčejně do maštale, nebo do komůrky někam do okýška, anebo také někam na výstupku, kam to není nápadné. A nyní začnou po skupinách odcházet. Děvčice nesou si v šátcích malých také modlitební knížky, chlapci buď nic, anebo nějaký zpěvníček tenší v kapse nebo v hrsti. Chlapci nad to kouřívají „cigárky“ v neděli.

Cestu do kostela krátí si mladí hovorem a žerty. Chlapci nejdou-li s děvčicemi hned z dědiny, doženou je později a přidají se k nim.

„Notož jak, Babušo? Už-i sa to budeš vdávat enom jednúc lebo ne?“ nabírá třebas některý starou pannu, která jde sama.

„Ja daj ně pokoj s vdáváním a nepokúšaj, ideš do kostela," zlobí se Babuša.

„Proč bych pokúšál? Starý Fantura sa chcú ženit, nemajú nevěsty. Já ti ich namlúvím," dopaluje pacholčisko i s kamarády a chytne Babušu kolem pásu.

„Di už! Tam za druhýma," odstrčí ho Babuša, a chlapci vesele běží dále. Povídám běží, neboť na hrubou se utíká, je obyčejně už nejvyšší čas, aby se nezmeškalo, a tu žádný nejde pomalu. Mladí lidé na Slovácku to ani jinak neumí, mají-li nějaký cíl před sebou. Po chvíli začnou potkávat staré, kteří vracejí se už z ranní. Pospíchají po jednom, po dvou, i více, celé houfce jich jdou a všichni se navzájem pozdravují. Hospodáři jdou spolem, hospodyně a tetky také spolem. Hospodyně v letě nosívají čižmy v rukou, aby si jich nepokazily. Každému vidět na tváři odlesk neděle, a všichni spolu o něčem hovoří.

„Vitám vás od slova Božího," vítává dívka hospodyň, potká-li ji a zastaví se s ní i na chvilku.

„Děkuju pěkně, vitaj aj ty zaséj na slovo Boží," odpovídá hospodyň, a zeptá se jí, zdali je všecko doma v pořádku.

„No jak ste to tam opustili? Sú děcka doma? — A tem prasatom ste tam dali?"

„Dali, dali. Všecko je udělané, aj vody dosť. Enom králíka si máte zabit sami. Janek šél do města, nemiél gdy," povídá dívka třebas.

Hospodyň se nezlobí. Je v dobré, milé náladě z cesty do kostela a myslí si, že králíka zabije hospodář.

„No nechsi už", povídá. „Šak my si ho zabijem sami." A posýlá dívku, aby nezameškala, za druhými.

Dívka dohání.

Na hrubou chodívají kromě svobodných a mladých také někdy baběnky nebo dědáčci, kteří si netroufali přijít na ranní v čas. Jdou proto na hrubou, a to již o hodinu dříve, než jiní. Mladí ještě však je na cestě doženou a dojemnější scény neznám, nežli když naši chlapci na takovou baběnku nebo dědáčka promluví.

„Ej, baběnka, baběnka! Pomálu idú, pomálu," prohodí třebas, předbíhajíce ji a ohlížejíce se po ní.

Baběnka to zpozoruje, vidí, že chlapci něco k ní mluví, ale je hluchá chuderka a nečuje už dobře. Usmívá se na chlapce, třesouc se od slabosti, zubů jí nevidět, vlasy má bílé, jak šátek na hlavě a vítá třesoucím se hlasem chlapce:

„Navěkámen, děťátka, navěkámen. Vítám vás do kostelíčka," povídá, a její úsměv a přívětivý hlas prorazí srdce chlapcům a oni si jí ještě všimnou. Jiné staré tetce, která se jenom dělá slabou, by se vysmáli, ale šediny je pohnou.

„Utěkajte, baběnko, utěkajte!" volají na ni hlasitěji, aby slyšela a běží dále.

Baběnka nemůže, kašel ji dusí, ale je ráda, že si jí chlapci všimli, a volá pozadu slabě, přetrhovaně:

„Och, och. Utěkajte enom vy. Já už sa stará, já už nemožu." A pohlížejíc toužebně za chlapci spěchajícími, zůstává pozadu, jako vůz jedoucí pomalu za vozem ujíždějícím.

Ještě malou chvílku a mladí naši dorazí do dědiny, kde stojí kostel. Jedno do které, ale Ořechov by se vám zvláště zalíbil, poněvadž do této farnosti patří devět dědin. Z každé té dědiny přichá-

zejí chlapci a děvčice na hrubou, a pozorovati je v jejich nastrojení a jednání jest nanejvýš zajímavé. Kostel sám stojí na kopci, zę předu od vchodu obehnán hrází, pod níž je dědina, ze zadu humny, za nimiž leží hřbitov, a z boku pravého stojí u něho mohutné ořechy s křížem uprostřed.

Podle toho, zvonilo-li už na hrubou, nebo ne, rozdělí se chlapci a děvčice, když došli k dědině, na dva proudy. Děvčice zastaví se někde na kraji u stodoly a přezouvají si čižmy a upravují se vespolek, aby přišly do kostela bezvadně. Chlapci zajdou někam na hospodský dvůr, nebo stojí na ulici. Jiní zase z jiných dědin stojí ve skupinách před farou, u kostela pod ořechy, u humna, jak kde. Ale již vždycky chlapci zvlášť a děvčice zvlášť. Jaký to pohled bývá na tyto různé skupiny, z nichž každá jinak a jinak je ustrojena a každá pěkně! Za vrchol nedělního dojmu považoval jsem vždycky tento pohled, kde místo, tváře, kroj a všecko smísilo se v jeden sváteční pojem. Co všecko se kde mezi těmito skupinami mluví, štěbetá a děje, nežli se vejde do kostela, to nedá se ovšem říci. Ale zase naskytá se tu scéna němá, ojedinělá, ale tím nápadnější. Hleďte, tam za Gregorovým humnem leží hřbitov, Martin Fuňákůj tam jde. Galánku jeho pochovali mu nedávno, ještě nezapomněl. Dojemně věru tkne se vás to, když uvidíte ho klečeti samotného z chlapců na hřbitově, klobouk v ruce, ve tváři výraz hlubokých, vážných myšlének a bolu. „Každý má tu svoje potěšení, a moje už leží v černéj zemi.“

Jiní ze mladých na hřbitov zřídka jdou, jenom děvčice, když jim zemřela maměnka nebo tatíček. Také byste si postáli u hřbitovní zdi a dívali se na ně třebas do půl dne, kdyby neodešly. Ty mladé, pěkné postavy, plné bujnosti a svěžesti, plné ustrojení a pestrosti, plné života ještě, ty postavy viděti chodit po hřbitově a poklekávat na hroby do trávy, jsou u nás výjevy, za které byste už mohli nešetřit groš na podívanou. Ale jsou zadarmo.

Než „zvóní na hrubú“, pojďme již do kostela. Chlapci už narozprávěli se dosť, děvčice také, a kdo ještě snad je na cestě, ten uslyše zvonit, pobídne a bude hledět, aby přišel v čas.

V kostele na pravo i na levo ke stěnám a k pobočním oltářům rozestavují se chlapci, házejí klobouky na stupně oltáře, nebo na oltář sám, poklekávají a „bouchají se“ třikrát do prsou a zase vstanou. Děvčice tlačí se do prostředka mezi lavice a napřed před lavice a bouchají se také; starší a kteří došli na hrubou, sedí už v lavicích. Každá dědina má svoje obyčejné místo. Stoupiti nebo kleknouti si na cizí, bylo by nanejvýš podivné. Na kůru bývají páni učitelé, několik starých zpěváků z dědiny a také děvčice s chlapci, jsou-li nacvičeni zpívat s průvodem varhan dvojhlasně nějakou píseň ku mši. Toto poslední bývá ovšem vzácnosť. V celém kostele panuje sváteční šum a ruch, všickni čekají panáčka.

Jak známo, odbývají se hrubé služby Boží kázaním a mší sv. Jak se vše začíná, jaký má průběh a jak končí, toť všeobecně povědomo. Nám jde o chování se Slováků při hrubé.

Je pravda, že Slováci vůbec jsou pobožní, nemluvíc o vnitřní podstatě této pobožnosti. Ale i při tom již, co uvidíte při obyčejném vykonávání pobožnosti, zejména nyní v kostele, natrefíte rozdíl mezi mladými a starými. Staří, když přišli na ranní, nečekali až bude zvoniti, šli zrovna do kostela. Kdo nešli, zůstali buď pod kaštany u kříže,

anebo zašli také na hřbitov. V kostele samém při kázaní dávali pozor, hospodáři seděli na stupních oltáře, druzí klečeli, jiní stáli, opět jiní seděli v lavicích, ale žádný nespal, každý se díval vážně na panáčka a poslouchal. Měl-li u sebe chlapce, který se po kostele ohlížel a sebou vrtěl, napomenul ho vždycky, aby dával pozor také. Ženské zas na levé polovici kostela velice uctivě se klonily při každém vyslovení jména Ježíš, baběnky ronily i slzy, bylo li kázaní dojemné, a vůbec každý se choval v kostele důstojně, zbožně. Při mši sv. hleděli všickni do knížek a říkali, nestáli, ale klečeli, nemluvili spolem, ale oddávali se pobožnosti. Po mši sv. pak neutíkali hned z kostela ven, ale čekali, až se vše ukončí, a teprv zvolna se ubírali.

Jinak se to má s mladými. Hleďte, je kázaní, chlapci a děvčice jsou v téže poloze jako staří, ale pozoru takového nedávají.

„Vidíš hen tú?“ šuská třebas náš pacholek sousedovi, ukazuje mu na děvčici, která se ohlídla a líbí se mu. „Už sa zakrývá, dívala sa sem.“

„Gdo ho ví, čí je to, co je to za jakási,“ povídá soused.

„Hodná je, lúbí sa ně. Měli bysme sa tam ít podívat negdy. Z Dúbrav je.“

„Je to daleko.“

„Co, daleko! Do kraja světa možeš ít, dyž sa ti lúbí. Půjdem tam negdy. Nic daleko.“

Anebo jinde dřímá na stupénku jiný a neví o světě. Starý Ořechovjan, sedící v lavici, to uvidí, a osobuje si právo, jej zbudit. Vyleze z lavice a nevelice jemně ho chytne za rameno.

„Si v maštali lebo v kostele?“ povídá, zasmýkav jím. „Sa ně zdá, že by na ťa bylo třeba pruta.“

Pacholek, kdyby to nebylo v kostele, by mu již za tato slova hodil rukavičku, ale krotí se a divným pohledem jenom vyprovází ho na cestě do lavice.

„Nemohli ste ho strčit nekerý?“ povídá kamarádům, ohlížejícím se se staženým obočím po Ořechovjanu.

„Ja šlaka ho strčit! Nestálo by to za to v kostele.“

A tak a podobně krátí si chlapci kázaní. Stával jsem kdysi mezi nimi. Chvílemi ovšem dávají pozor, chvílemi ne. Není to snad zlomyslnosť, je to lehkomyslnosť mládí.

Antoš Kohútůj chodíval kdysi velice rád do hájů na dubové šišky. Když přišel židák, prodával mu je, aby měl více k muzice. V neděli na hrubé potom jednou káže panáček o krádežích, mezi jiným zpomene také krádeže v lesích.

„Počúváš, Antošu? To panáček kážú o tobě,“ mrknul na něho kamarád žertem.

Antoš nedával pozor, ptal se, co.

„Že sa nemá kract v hájoch, pravija. Myslím ťa viděli.“

„No pravda, pravda,“ přisvědčil Antoš. „Rádi sa postarali aj s tebú.“ A pohodil si hrdě hlavou.

Při tom všem nepohaněli byste chlapců našich, kdybyste se na ně podívali sami. Pobožnůstkáři ovšem nejsou, ale vážnosti a jménu svému nezadají nikdy, ani ne v kostele. Přetrhne-li se některému trpělivosť, státi tu v nechlapecké, důstojné pozornosti, nahradí to za něho druzí, a celý dojem je vážný, svědčící přece o vědomí chlapců, že stojí na místě posvátném.

Chování se děvčic naproti chlapcům není tak sebevědomé. Dávají větší pozor, nešuškají spolem, neohlídají po kostele, ale sebevědomí to není, je to zas výraz, který svědčí více o skromnosti a tím i větší pobožnosti. Děvčice jsou také skutečně pobožnější, než chlapci, a to nejenom v kostele, ale i doma.

Při mši sv., rozumí se samo sebou, není to jinak. Chlapci si poklekají, jeden na jedno, druhý na obě kolena, a obyčejně zpívají. Děvčice taktéž. Zpěv jejich nese se vždycky lépe, nežli zpěv starých na ranní. Vzhledem ku jiným kostelům, a zvláště městským, podotýkám, že se na Slovácku při sloužení mše sv. zřídka kdy stojí, a nevídáno je, aby stál někdo při pozdvihování. Toho by si Slováci jinak nežli kacířstvím a pohanstvím nevysvětlili. Janek Cigánůj, jak se jmenoval u nás jeden cigán, který sloužil na vojně tři roky, toho nevěděl, a když přišel jednou do kostela v poly mše, postavil se tam do zadu a stál. Byl dosti nastrojený, v bílých plátěných gatích a ve strakaté košili, ale ovšem jako cigán nápadný, a ještě více nápadný, že přišel do kostela tak pozdě a že tam stojí.

„Ná, co ty, zbóníku? Snáď nám nepřišéls okract Pána Boha!“ obrátil se tam na něho Jozef Idešůj. „Co si neklekneš?“

„Och enom ty, holečku, enom ty sa staraj o sebe. Abych aj tebe neokradl. Pán Buch sa okract neda,“ odtrumfl mu tam cigán, ale klekl si přece.

Jiného druhu věcí na hrubé, nápadných ovšem vždycky jen pro jistý kruh, kde máte svoje místo, bývá, že z chlapců neumí některý ještě „říkat“. Je jich ovšem již málo, ale trefí se přece. Otevře knížky do prostředka a nedívaje se na první list, toho si nevšimne, že jsou „na ruby“. Hledí do nich jen mechanicky. To bystrému zraku souseda ovšem neujde, a legrace na chvílku zas je hotova. Drcne nejdříve do nejbližšího kamaráda loktem. „Podivaj sa, jak říká,“ šeptá mu a vzbudiv jeho pozornosť, obrátí se k vyvolenému terči.

„Počúváš, Jahodo? Poříkaj nám také kúsek. My sa za tebe potem pomodlíme, dohóníme to, co sme zameškali.“

Jahoda dovtípí se, co je, ale hloupý není. On jenom říkat neumí.

„Tam! Na děvčice sa račí dívajte. Trloňé propadení“, prohodí se smíchem, vytáčeje se tak ze zahanbení, které by ho jinak stihlo. Dělat si něco z takové svévole kamarádů nesmí, sice by přestál býti jich kamarádem, a místo žertu by se mu vysmívali.

Pohled na celý kostel je nanejvýš sváteční, jako vůbec svátečnosť cítiti na každém místě, kde jsou v neděli Slováci. Příčina toho je v tom, že Slováci ve všední den nikdy nechodí nastrojení — vyjma ovšem mimořádné případy — a že se strojí jenom na neděli. A potom také ve kroji samém. Běžte do města do kostela, kde nosí oblek moderní, a přijďte potom na Slovácko — jak veliký to rozdíl! Podstata neděle a její svátečnosti, kostel, ta pravda zůstává všudy stejná, ale dovršení její zevnějškem, to máte na Slovácku, tam, kde neděli i bez kostela by bylo dobře rozeznati. Kdybych nelitoval nikdy i kroje národního, který, jak známo, všude znenáhla zaniká, litoval bych vždycky toho svátečního a nedělního ruchu, který zajisté nejvíce ozývá se tam, kde nejenom jiný život je cítit, ale kde šustí skutečně i fěrtochy, fěrtúšky, šorce, rukávce a naškrobené košile. Ten šustot, věru, jak již jsem také svrchu podotkl, budí první pocity neděle z rána a je nejvýznačnějším jejím průvodcem dále na cestě do

kostela, v kostele i po kostele a na besedách odpoledních Jsou to křídla, která malujeme andělům. Bez nich neděli na Slovácku si těžko pomysliti.

Než je čas, abychom se již vrátili domů. Panáček už dal požehnání, přespolní chlapci sbírají s oltářů klobouky a jdou z kostela. Bude se ještě zpívati „Anděl Páně“, ale na to oni nečekají, „aby nemoseli říkat dvakrát.“ V dědinách přespolních totiž zvoní se poledne až při návratu mladých z hrubé. Děvčice ještě zůstanou všecky, ale po odzpívaném Anděl Páně otočí se každá a odejde také.

Jako ráno staří, tak i nyní tito uezdržují se již v dědině, ale spěchají přímo nazpět. Jenom ti, kteří zde mají z jiných dědin známé, zastavují se s nimi na chvílku před kostelem a řeknou si, co nového. Na konec zvou se obyčejně na odpolední besedu a rozejdou se pak. Byla-li cesta do kostela na hrubou rychlá, bývá cesta z kostela ještě rychlejší. Každý, chce býti co nejdřív doma, rychle utíká. Přes to vše baví se chlapci vespolek i s děvčicemi a žerty nešetří. Jdou zase po skupinách, zde větších, tam menších, jinde jenom po dvou, i po jednom jenom, jak se vůbec chodí i jinde. Zde je si všimnouti, že baběnky a některé starší tetky, které si zašly na hrubou, bývají vždycky nejposlednější z kostela. Že cesta tato, v zimě i v létě, jestli pěkné počasí, nebývá ani spěchajícím nepříjemná, zvláště tam, kde se chodí přes háje a podle hájův, nechci už podotýkati. Zpomenu však to, na co i vy si snad rádi pomyslíte. V zimě, když docházejí mladí domů, otřípají chlapci beranice a boty přede dveřmi ze sněhu, děvčice čižmy.

(Pokračování.)

O tvaru hor.

Pojednává

Bedřich Katzer.

(Pokračování.)

Útvar devonský, po Siluru následující, má kamení s touto formací z největší části totožné a také ve stáří, to jest v době, po kterou vlivům zvětrání a p vydán jest, od něho jen poměrně málo se liší, z čehož jest samo zjevno, že i povrchová utvářenosť krajin devonských nemůže býti jinakou, nežli jest vzhled krajin silurských. V skutku shledáváme i tu mírné vlny a rozlehlejší jednotvárné pláně, přervané jen místy hlubokými a po pravidle dobře zavodněnými a úrodnými údolími. Smělejšího rázu nabývají devonské krajiny jen tam, kde vyvřelé horniny hromadí se ve vysoké vrchy, vlivem činidel rozrušovacích na pittoreskní podoby uvedené.

V této příčině rovnají se útvaru devonskému také všichni členové soustavy Carbonu, totiž Praecarbon, neboli tak řečený Kulm, vlastní Carbon neb útvar kamenouhelný a Postcarbon nebo Perm, tak že celá skupina útvarů palaeozoických od Kambria až po Perm celkem ukazuje tytéž povrchové rysy. Rozumí se, že v jednotlivostech projevují se odchylky způsobené odchylnou povahou hornin. Neboť útvary Carbonu skládají se z břidlic, lupků, pískovců, slepenců, kamenného uhlí a vápenců, které ovšem vystupujíce na po-

vrchu, dodávají mu svého osoblivého vzhledu. Povšechným význakem krajinářským jsou sice mírné vlny terrainu a hluboko vryté doliny, ale jednotlivé okrsky Carbonové nicméně vykazují zvláštnosti. Na př. pískovce a slepence zvedají se místy do značných výšek a podlehše nestejnoměrným způsobem zvětrání, zůstavily nezřídka podivné tvary jakožto výmluvné svědky toho, že i skály nedovedou odolati zubu času. Kamenné uhlí a s ním spájené lupky zaujímají zpravidla nízké pánvovité polohy, kdežto vápence právě tak jako starší vápence silurské a devonské a mladší vápence ostatních útvarů vyznačují se příkrými, namnoze každého porostu prostými stěnami, které vroubí úzká, hluboká údolí.

Na těchto v Devonu a Carbonu naznačených poměrech nemění sice mnoho vyvřelé horniny, v útvarech těch velmi hojné, dovedou však přece jednotlivým krajům dodati zvláštní povahy. Jmenovitě ve vlastním útvaru kamenouhelném a v Permu vystupují místy vyvřelé horniny v podobě kuželů začasto velmi příkrých, ba, tvoří i táhlé hřbety.

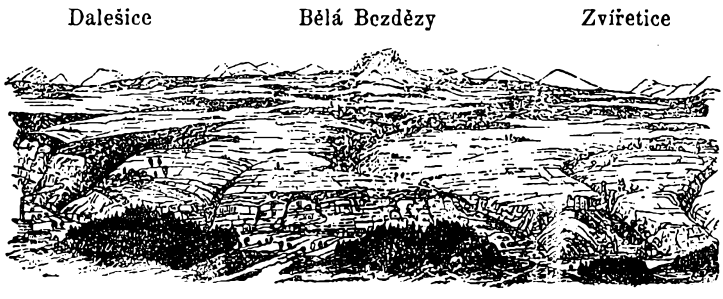
Vše, pokud Devonu, vlastního útvaru kamenouhelného a Permu se dotýče, doložiti lze českými příklady. Kulmu však v Čechách nemáme. Za to vyvinut jest na dosti rozkladité prostoře v sesterské Moravě.

Devon český, jak výše podotknuto, tvoří dohromady se svrchním Silurem orografický celek, jejž bylo by lze správně označiti jakožto vápencovou vysočinu středočeskou. Rozkládá se uvnitř okruhu křemenců, jichžto hlavních pásem Brd a Brdatek jsme svrchu vzpomenuli, jsouc od něho odloučena nižším krajištěm takových drobových břidlic, z nichž skládá se staroslavná skála Vyšehradská a Letná, a takových, z nichž v podstatě záleží kopec Bohdalec u Michle, a na nichž stojí vesnice St. Strašnice u Prahy. Celá rozloha této vápencové planiny silursko-devonské není příliš veliká, měříc v délce asi od Michle až za Zdice (jižně od Berouna) něco přes 30 a v šířce nejvýš 7 kilometrů. Hlavním složivem jejím, jak řečeno, jsou rozmanité vápence, na jejichžto vytvoření, jak jsem dokázal, rozličtí drobní živokové největší měli účastenství. Kromě nich vyskytují se však na povrchu v jakýchsi zbytcích po dřívějších větších rozlohách také břidlice se vložkami křemencovými a dále také v utržených kusech a lalocích zbytky rozrušeného pískovce mnohem mladšího, totiž křídového stáří.

Celek skládá planinu z povrchu dosti jednotvárnou, jmenovitě ve východní části. Jen podle údolí vyvíjí se ráz hornatý, nezapírající však utvářenosti pro skály vápencové význačné, totiž mnohých strmých a skoro holých stěn. Však právě těmi, střídají-li se s ovětranými stráněmi lesem porostlými, vyvozena bývá malebnost krajiny, která v hlavních i pobočných údolích, do planiny vyhlodaných, oko mile poutá a přirovnání s mnohými pochvalovanými údolími jiných končin zajisté snese. Údolí Vltavské od Chuchel a Hodkoviček až po Smíchov a Podolí jest pro řečené ovšem méně příznivým dokladem nežli na př. už druhé hlavní údolí, totiž údolí Berouky od Berouna až před Buďňany a četná údolí vedlejší jako sv. Prokopské, Radotínské, Kosořské a jiná. Třeba připomenouti jen tato jména, pak lesnaté vrchy Karlotýnské, vrchy u Kody, u Tetína poblíž Berounky, pak vzdálenější u sv. Ivana, aby každému znalci naší vápencové planiny všechna romantika jednotlivých jejich partií živě vstoupila na mysl.

O českých krajištích kamenouhelných a permských povšechně nutno doznati, že na místa krajinářsky pěkná a příjemná jsou chudší Devonu, arci jen potud, pokud nejsou zvedány horninami ohněrodými, jako na př v Podkrkonoší, anebo pokud netvoří krajinářský celek s jiným útvarem, jako na př. jižní výhony Permu černokosteleckého, pronikající mezi báně žulové a přilínající k ostrým hřbetům břidličným. Kde toho není, tam krajina jeví se opravdu jednotvárnou, beze značných dolin a bez patrných vyvýšenin. Dokladem jest okolí Plzeňské, okolí Radnic, Manětína atd. v pásmu kamenouhelném; okolí Slaného (jedním směrem) a Českého Brodu v Permu.

Všímajíce si postupně souvislosti povrchového tvaru krajin s jejich složením prahorním a palaeozoickým, shledali jsme, že čím mladší útvary geologické jsou, tím více ovládají v oboru jejich klidné rysy. Totéž, jen že arci měrou ještě zvýšenou jest význakem útvarů druhohor neboli mesozoických: Triasu, Jury a Křídy. Prvá z formací těch u nás v Čechách vůbec není zastoupena a druhé máme pouze malinký výběžek, pročež chceme o nich přestati na povšechné zmínce učiněné a odkázati na cizokrajné doklady. Za to křídový útvar u nás ve třech vyšších stupních svých hojně jest zastoupen, ba náleží k nejdůležitějším útvarům v Čechách, tak že při všem, co o něm bude nám říci, co nejlépe domácích dokladů smíme se dovolávati.

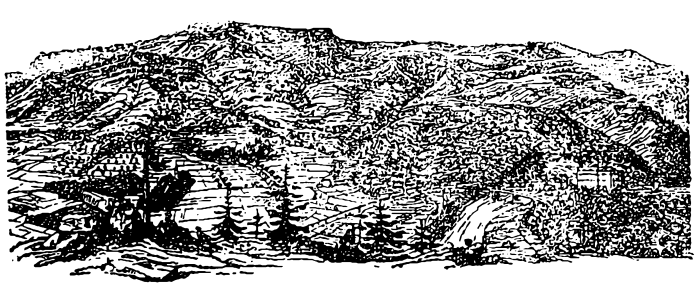
Křídová vysočina kolem Bělé. Kreslena s Brejlovských výšin.

Povšechně jest povrchová utvářenosť krajin, v nichž křídový útvar panuje, ploská, skoro rovinná, jejíž jednotvárnosť v širé rozloze mezi Labem a severními pomeznými horstvy českými ještě jest zvýšena mohutnými báněmi mladších hornin plutonických, které na ni nasazeny jsou jako hlavy hřebíků. Vůči nápadným tvarům těchto kuželů jeví se plateau křídové ovšem tím méně utěšeně jednotvárným.

Avšak toto vše platí pouze o povrchu vysočiny. Ode dna hlubokých koryt a brázd údolních, které do rozlohy křídové vryty bývají, jeví se stěny a svahy začasté velmi malebnými, ba údolí ta vynikají vzácnými krásami přírodními, jež, jak uvidíme, z hlavní části ve zvláštní povaze skal křídových jsou založeny. Povšechnou povrchovou utvářenosť krajiny křídové, jak jsme ji naznačili, velmi dobře znázorňuje obraz hořejší dle Kořistky vyhotovený. Vidíme na něm výšinu kolem Bělé, kteréžto město v prostřed obrazu pod kužely památných Bezdězů v rovinné krajině se rozkládá a věží z daleka viditelnou k nebi ukazuje. Jenom na hluboké rýhy údolní, jednotvárnou planinu prorývající, budiž ještě zvláště upozorněno. Ostatně jest vyobrazení samo jasno.

Zcela zvláštní ráz dodává krajinám křídovým vlastnosť skal jejich, tvořiti strmé stěny, kteráž jest tak význačna, že celé horstvo, odpovídající křídovému útvaru v Čechách, pohořím stěnovým přikřtěno býti by mohlo, jakož v skutku na pomezí českosaském, v Broumovsku a jinde, jistým partiím pohoří obecně „Stěny“ říkají. Tato zvláštnosť hornin vládnoucích, hlavně pískovce, souvisí se soustavou puklin, které všechny skály dosti stejnosměrně pronikají. Hlavně křižují se dvoje pukliny na sobě kolmé, které rozkládají horstvo křídové skoro všude v jakési hranoly neboli čtyřboké mocné sloupy, které přirozenou vrstevnatostí kamení, neb i puklinami vodorovnými často rozkládají se na krychle, odkudž pískovce, na nichž tyto úkazy hlavně se jeví, též kvádrovými pískovci slují. Ty ovšem nejsou geologickými stupni, nýbrž jakožto výsledek mechanických sběhů objevují se ve všech souvrstvích pískovcových, kterých máme ve křídovém útvaru českém neméně než osm různého geologického věku. Označením jistých vrstev jakožto kvádrový pískovec není tudy vytčeno stáří vrstev těch, nýbrž pouze petrografická podobnosť.

Vynikající křídovou krajinou pískovcovou jest pomezí českosaské po obou stranách Labe, které se souhlasnou končinou soused-

Děčínský Sněžník se svými výběžky. Pohled ode vsi Chlumu (Kolmen).

ních Sas skládá pro své krajinářské krásy tak řečené českosaské Švýcarsko. Tok Labe jest tu od Děčína počínajíc velice súžen skalami pískovcovými, které od zdola ve strmých stěnách se zvedají, kdežto povrchový obrys jest dosti jednotvárný. Nad hřbet, který nad Děčínem k Tysé se táhne, nejvýše vystupuje Sněžník, jenž vlastně tvoří táhlou výšinu, jejíž nejvyšší bod korunuje věž, od níž žasnoucímu zraku rozkošný rozhled po dalekém okolí se otevírá. Poněkud západněji u Tysé tvoří křídová krytina Rudohoří příkrý sráz, jenž ve své rozlehlosti na pozorovatele činí mocný dojem a pod názvem Tysské stěny vůbec jest znám. (Srov. obr. hořejší.)

Pukliny, které křídové horstvo české prorážejí, bývají vodou rozšířeny a vymlety v údolní brázdy. Křižují-li se na některém místě četné takové rokle, vznikají mezi nimi osamocené sloupy, kteréž ovětráním nabývají podivné podoby. Takovým vymletím povstaly „skalní lesy“ a „skalní města“, na příklad u Adrspachu a Teplic, v Broumovsku, Prachovské skály a Hrubá skála mezi Jičínem a Turnovem a četné krásné partie skalní v Českém Švýcarsku, kteréž

ode dávna pověsti divů přírodních se těší a turisty k návštěvám vybízejí.

V této příčině zvláště zajímavým bodem jest skalní kotlina Jetřichovská na pravém břehu Labe od Hřenska asi 2 hodiny na východ. Kotlina ta jest skoro kruhovitá, kolkolem vysokými stěnami, jež v pilíře vybíhají, obdaná. Dno kotliny jest rovinné až na dva malé vršky, z nichž jeden, tak zv. „Kočičí chrámeček", na levo od kostela, jenž asi střed celé kotliny vyznačuje, na našem vyobrazení jest viděti. V pozadí zvedají se stěny pískovcové s nasazenými kuželi a sloupci, jako: Vilémínina stěna, Marianská skála, Krkavčí skála, Sokolí kámen. Docela v pozadí (na levo) připojuje se Rudolfův kámen, na nějž vede poměrně pohodlná cesta. Přes to, že tudy do-

Skalní kotlina Jetřichovská v Českém Švýcarsku.

stoupení vrcholu toho skoro žádného zvláštního namáhání nevyžaduje, rozevírá se s něho velice poučný rozhled. Jesti totiž odtud zcela zřetelně viděti, že všechny ode dna dolin tak osamocené a zdánlivě roztrhané i nestejně vysoké skály původně skládaly souvislou výšinovou pláň, která podle puklin vodními proudy byla rozryta a vybrázděna, až zbyly jen podivné útvary skalní, jež dnes turisty obdivem jímají.

Podobně dělo se i na jiných místech, kde soustavy křižujících se puklin jednotvárnou křídovou vysočinu rozryly, jen že vlivem žhavých proudů eruptivních, které usazeniny prorazily, tyto v jistém okrsku kolem vyvřelých kuželů utvrdly tak, že hlodavé činnosti vody, mrazu, vzduchu, větru lépe odolaly, než partie vzdálenější. Tyto byly rozrušeny a odplaveny, kdežto onyno zůstaly státi a ovětráním podivné podoby nabyly. Tak stalo se zvláště ve Prachovských skalách a na Hrubé skále. (Sr. „Vlast" III. str. 271.) (Pokračování.)

Z mých cest po Moravě.

Podává

František Wildmann.

O Moravě se říká, že tam všecko možné, neboť z moravských měst a vesnic stávají se rázem místa německá; jediným škrtnutím péra nařídí se v ryze slovácké nebo valašském místě německá škola, ačkoliv žádosti o školy české v Brně, Krumlově, Kyjově, v Uherském Hradišti a na mnoha více jiných místech zůstávají po celá léta nevyřízeny; ano, ač na Moravě vskutku ani celá čtvrtina obyvatelstva není úplně německou, přec má Morava převahou německý sněm a u vlády a ve vyšších kruzích jest považována za zemi německou.

Slýchával jsem, jak na Moravě v některých místech jest národní uvědomění ještě v plénkách, kdežto Němci a odrodilci jsou v pevné šiky seřaděni. Ačkoli jsem jako chlapec Moravu až k Brnu procestoval, přece jsem si umínil, že budu cestovati opět, abych sesterskou Moravu viděl a poznal ne z novin, časopisů a knih, jak o ní rád čítávám, nýbrž abych ji poznal vlastníma očima, zvláště tamní náboženské, národopisné a kulturní poměry. Súčastniv se slavnosti porciunkulí v Bechyni, vydal jsem se dne 3. srpna t. r. na cesty po Moravě, jeda přes Soběslav, Veselí nad Lužnicí, Jindřichův Hradec, Počátky, Horní Cerekev do Batelova a Jihlavy.

Batelov leží na hranicích českých, kde se stýká s uvědomělými městy českými; proto jest městečko to uvědomělé, má českou besedu, která jako jednotlivci z občanstva odbírá mnoho časopisů českých a moravských. Jest zde továrna na sukna, železárna, soustružnická dílna na dýmky a jantarové zboží. Hrabě Blankenstein má tu pěkný zámek a hlásí se též ku vlastenecké konservativní šlechtě.

Z Batelova přes Dolní Cerekev přijeli jsme k německému ostrůvku kolem Jihlavy, kde se za dob krále Václava II. němečtí horníci usadili a v tamní krajině mnoho stříbra dobývali, tak že hory Jihlavské po Kutnohorských nejvíce stříbra odváděly do královského pokladu. Němci jihlavští vedli časté bitky s obyvateli německobrodskými. V Kostelci (Volframs) uzřel jsem již německý jihlavský kroj. Modré zástěry, tmavé kazajky, černé sukně, pestrý ale tmavobarevný šátek kolem hlavy obtočený. Ptal jsem se po národnostních poměrech na celém tom ostrově, který dosahuje od Stonařova až za Německý Brod a Polnou, a tu jsem se dověděl, ano i přesvědčil, že ostrov ten, který ještě před dvaceti lety úplně byl německým, nyní jest již valně počeštěn. Ve Stonařově, ve Stokách, ano i skorem ve všech vesnicích mluví se více méně česky; každý z těchto Němců rozumí česky a poněkud i česky promluviti umí zvláště mladší generace — tak n. p. ve Štokách, kde český sněm za nadvlády Němců před několika lety zařídil německý soudní okres pro Němce, aby docházením do Polné se nepočeštili, mluví se více nežli z polovice česky a vším právem měla by se ve Štokách zříditi česká škola; taktéž jest ve Stonařově. Vesnice, které hraničí s českými kraji, valně jsou počeštěny, zvláště za Německým Brodem kolem Pohledu, kde se nyní většinou česky mluví. Ostrov Jihlavský, jako poloostrov Jindřicho-

hradecký neodolá déle českému živlu, který se zde značně zmáhá, a zajisté během jednoho století bude zde všude jazyk český domovem.

Konečně vjeli jsme do nádraží jihlavského. Chvátal jsem do Jihlavy, největšího to moravského města po Brně. Býval jsem tam jako studující u přátel před třiceti lety. Jihlava tehdy byla pevnou baštou moravského němectví; kdo přišel do Jihlavy a tam se usadil, poněmčil se; na ulicích nebylo slyšeti česky mluviti, leda nejchudší třídu pracovního lidu. A hle, nyní spatřujeme tu a tam na firmách české nápisy, na ulicích mluví se více česky; česká beseda, kde se pořádají české zábavy, soustřeďuje český život jihlavský. Česká škola matiční, pro niž se staví nádherná budova v pivovární ulici blíže sadů, má skorem 600 dítek, a kdyby jihlavská městská rada a továrníci nečinili nátlaku na podřízený dělnický lid a na řemeslníky, ještě více dítek by se hlásilo do české školy. I stal se v Jihlavě velký pokrok pro živel český, že alespoň má besedu a české školy. Pan doktor Fric, starý to vlastenec, a paní Wildmannová, ač rodem Němkyně, nejvíce si získali zásluh v oboru tom. Velikou též zásluhu mají Praemonstráti jihlavští, kteří sem dosazováni jsou ze Strahova a duchovní správu v Jihlavě vedou, že se českého lidu ujímají a zakrněti mu nedají.

Málo se proslavili jihlavští ústaváci, že postavili pomník generálu četníků Kempfenovi, jejž Prušáci v r. 1866. ani dle jména neznali, a že odstranivše ze sadů sochu sv. Jana Nepomuckého do koutka ji zastrčili a na to místo pomník Kempfenův postavili. Když pak vlastenecké české dámy mezi českým obyvatelstvem jihlavským činí sbírky pro chudé české dítky na matičné škole, a některá od slídící policie je zpozorována, musí zaplatiti jako žebračka pro neoprávněné žebrání 5 zl. pokuty, neb odseděti jeden den ve vězení. Za to verbují všemožně české dítky do svých německých škol, kdež mají za učitele 11 židů; ano, u sochy Panny Marie zapovídá se česky modliti a zpívati. Tak činí liberální městská rada, obyvatelstvo však jihlavské, ať české nebo německé, jest ryze katolické a zbožné.

Z Jihlavy údolím podél řeky Jihlavky točí se dráha severozápadní kolem Beranova a Luk, kde jsou velkolepé továrny na rozličné zboží, zvláště na látky vlněné a bavlněné a na komisní sukna; továrníkům vede se o mnoho lépe než velkostatkářům.

Odtuď přijeli jsme drahou do Okříž ka, kde spojuje se s drahou severozápadní transversálka moravská do Brna a do Teplic Trenčanských, přes Kyjov a Bzenec Vlárským průsmykem vedoucí. V Okřížku čeká se dlouho na vlak. Ze všech dráh rakouských jest dráha severozápadní, ač samé české kraje projíždí, Čechům nejnepřátelštější; neboť úředníci jsou sami Němci, a to zuřiví, kteří všude v ryze českých místech zakládají šulvereinské školy, ano i jízdní lístky vydávají skorem samé německé; a protože právě kapitalismus židovský na této dráze převládá, nazývá lid dráhu tuto židovskou. Okřížko jest úplně etapou židovskoněmeckou. Vše tam mluví německy, ano i služebné Moravanky musily se naučiti německy, aby s dítkami pánů svých rozprávěly německy. Restaurace tamní jest německá, hosté tam přicházející, ryzí to Moravané, drmolí němčinu, míníce, že jest to nobl, a česká řeč že je sprostá.

Byla právě neděle. Šel jsem do nejbližších Heraltic do kostela. Lid pěl v kostele staré písně tak dojemně, až mi srdce plesalo; vyšed

z kostela, šel jsem zpět na nádraží do Okříška. Na cestě sešel jsem se s chalupníkem z blízké vesnice, jehož jsem se vyptával na poměry v celém okolí. Byl ochoten, ukazoval mi okolní vesnice, vypravoval, co o každé věděl, ale když mne doprovodil na nádraží a já se s ním rozloučil, pravil: „Ich bitte um einen Sechser, ich bin ein armer Mensch.“ „A proč německy prosíte?“ pravil jsem mu: „Inu — ono je to přec německy noblejší“ — odvětil.

S hor okolních viděl jsem tu krásnou Moravu, krajinu homolovitými horami posetou a zalesněnou; před mými zraky otvírala se přerozkošná údolí, zvláště kolem Třebíče k Náměstí až skorem k Brnu; a na západ přehlédl jsem krajinu kolem Jihlavy, Telče až skorem do Čech, kostel Božího Těla a kapli loretskou u Slavonic, horu Karmelskou u Kostelního Vidří, kapli Panny Marie Pomocnice u České Olešné a Dobrou Vodu u Popelína, přerozkošné to krajiny, ale litoval jsem toho lidu moravského, který jest ještě dobře katolický, nezkažený, ale bohužel málo národně uvědomělý; proto žid, Němec a odrodilec se svou němčinou všude se roztahuje, tučná místa v ryze českých krajinách zaujímá a za vzdělance platí. Bylo mi tak úzko, že se mi zdálo, abych se raději z cesty po Moravě vrátil.

(Pokračování.)

Obrázky japánské.

Píše

P. Gabriel Matějíček.

(Pokračování.)

II.

Nevázanost a rozpustilost v řeči považují za velkou neslušnost a za znamení hrubé mysli; proto zřídka slyšeti jest u nich hádky, vády a nadávky jak doma, tak i venku, mezi manžely i mezi rodiči a dětmi, ano i mezi pány a jejich čeledí.

Každý koná svou práci vážně a pilně. Jestli však přece někdy nepřátelství zjevně propukne, zjednávají pokoj smírcové; Japánci zřídka kdy před soud se honí a soudí. Vede-li se jim zle, trpí klidně a mužně, nenaříkajíce. Rmoutí-li se pro něco, tají to u sebe a nestěžují si ani nejlepším a nejdůvěrnějším přátelům, poněvadž nechtějí stěžováním a naříkáním vyrušovati klidnou mysl přátel. Když pak vyptává se jich někdo na to, ujišťují ho, že to nestojí za řeč, vlídně se usmívajíce; a poví-li přece, bývá toho, co sdělili, pramálo.

Příčinou té vlastnosti jest dle mínění mnohých nestálost poměrů japánských; neboť bývá tam věcí obyčejnou, že lidé docela nepatrní docházejí veliké cti, slávy a moci a povyšováni bývají na důstojnosti nejvyšší, a jsouce vysoko postaveni, najednou s důstojnosti svrženi bývají. Živi jsouce v tak vrtkavých a nestálých poměrech, jsou vždycky připraveni na náhlý obrat, buď šťastný nebo nešťastný, a proto nic nemůže jich vyrušiti z klidné mysli. Tato vážnost a stálost povahy spatřuje se nejen u dospělých, nýbrž lze ji viděti již u nejútlejší mládeže, jejíž výchově věnují Japánci mnoho péče, vedouce ji s velkou opatrností a mírností.

Byť plakalo dítě po celou noc a sebe více křičelo, neosopí se na ně rodiče nikdy. Do školy posílají děti až po ukončeném sedmém roce; potom dávají je boncům (kněžím) do školy, v níž učí se čísti a psáti až do čtrnácti let. Psáti učí se velmi nesnadno, poněvadž užívají ku psaní čtrnácti způsobů písma nebo písmen čtrnácti tvarů, rozeznávajících se nejen zevnějším tvarem, nýbrž i významem. Jiných písmen užívají, píší-li pánům velkým, jiných při psaní lidem prostým; opět jiných v básních a jiných v próse. Při vyučování a vychovávání dětí tělesně netrestají, nýbrž snaží se dosáhnouti u nich prospěchu dražděním jejich ctižádostivosti a slávychtivosti. Rokem dvanáctým začínají nositi zbraň. Dětem vytrhují vlasy kleštičkami, u měšťanů toliko s půl hlavy, ale u šlechticů s celé, nechávajíce jim v týle jen malou štětičku nebo chumáček jako znamení urozeného stavu. Dítky berou při prodeji a koupi za sprostředkovatele, nemohou-li se shodnouti.

Japánci, jsouce velmi střídmi v jídle a pití, dosahují dlouhého věku.

Krom dobrých vlastností a předností povahy mají Japánci do sebe velmi mnoho špatného, ano, ošklivého; jmenovitě spatřuje se u nich velká porušenosť mravů, která má po výtce své kořeny v pohanské modloslužbě; snad také z mládí již pěstované a přílišné přemáhání a potlačování vniterných citů často na škodu bývá ryzosti a upřímnosti povahy, a šlechetnosti srdce. Podáme tu několik příkladů vzatých z temné stránky jejich života.

Ačkoli střídmosť v jídle a pití jest u nich velká, oddávají se přece časem obžerství, zvláště při některých výkonech a obřadech náboženských, jak činívali druhdy staří Řekové a Římané, když ctili bohy: Bacha, Saturna a Venuši. Podobně činívají i Japánci, ctíce nemírným jídlem a pitím, necudným tancem a jinými neřestmi a prostopášnostmi bohy: Amida a Xaka. Haní se v povaze jejich neupřímnosť, úskočnosť, klam a lstivosť, poněvadž zvykli hned z mládí hnutí mysli potlačovati a opatrně skrývati — ale nedělají to z pokory, jako bývá obyčejem u pravých křesťanů, kteří pro Krista se zapírají, aby jemu podobnými se stali — nýbrž z pýchy a ctižádosti, aby stavěli sílu povahy své na odiv; proto obrací se obyčejně jejich zapírání a přemáhání se v neřesť mnohem horší, nežli jest slabosť, ukazovati vniternou povahu svou na venek. Staví se přívětivými, byť v srdci nenávistí a pomstou hořeli; z věrnosti a upřímné prostosrdečnosti tropí si smích. Bývají velmi ukrutni a napadají často úkladně z nenadání člověka pro nic nebo pro nepatrnou příčinu, posýlajíce jej jednou ranou nebo dvěma na věčnosť. Když sprovodili tak někoho náhle ze světa, lhostejně ano i s úsměvem ve tváři schovávají zbraň do pochvy, jakoby se ničeho nestalo.

Stává se také, že zkoušejí ostří meče na hlavě nebo rameni mimojdoucího, který ničeho jim neudělal, jsou-li totiž jisti, že nebudou prozrazeni.

Ve válce vedou si přeukrutně jako líté šelmy. Dobytá města a vesnice zapalují, a co se zavražditi dá, vraždí, nešetříce nikoho, ani mladých, ani starých, ani žen, ani dětí. Když poražené vojsko vrací se domů, a některá menší tlupa nějak ode sboru se odloučila, bývá obyčejně od sedláků porubána pro kořisť, ať jsou to přátelé či nepřátelé.

Krásti se stydí, ale nestydí se veřejně vražditi a loupiti; proto jest velmi velká nejistota v zemi i na moři pro množství loupežníků.

O chudé, nemocné a cestující cizince jest v Japánsku špatně postaráno, neboť není tam ani nemocnic, ani nocleháren, ve kterých by se jim dostati mohlo bezplatného útulku a ošetřování.

Chudí pocestní přenocují obyčejně pod širým nebem, jsouce ode všech opuštěni; a když některý z nich ve zlé nepohodě zahynul, zakopají ho leckde na smetišti. Proto velmi diví se křesťanům, že pomáhají chudým v nouzi a hladu. Chudé ženy vyhánějí často v těhotenství ze sebe plod anebo rdousí též malé děti, šlapajíce jim na krk, neb jinak je zabíjejíce, domnívají-li se, že jich nemohou uživiti. Neřesť ta rozšířena jest u nich velmi, protože bonci vraždění dětí pro chudobu za hřích nepokládají.

Právní řízení jest velmi zanedbáno, tak že až do nejnovější doby nebylo skoro o něm řeči, jakož neměli ani psaného zákonníku. Nic nevěděli o rukojmích, vězeních, soudcích, svědcích, nic o stání a svobodném hájení se a těm podobných věcích. Všecko právo zakládalo se ve hrubé moci vojenské. Králové měli právo nad životem a smrtí podřízených velmožů, tito panovali podobně nad občany, a občan vládl nad životem a smrtí lidí domácích. Pro zločince a provinilce, ať dopustili se jakéhokoli zločinu nebo přečinu, byly jenom nejpřísnější tresty: nevolná robota nebo ztráta života. Byli utracováni obyčejně náhle mečem, poněvadž při veřejných popravách často bouřival se lid.

Jest obyčejem ve mnohých krajinách japánských, že chycení loupežníci bývají vozeni na potupu z města do města, z vesnice do vesnice a pak venku za městem na kříž přibíjeni. Za novějších dob i v těchto věcech vlivem evropským mnohá změna se tam stala; ale o tom šířiti se nechceme, any evropské obyčeje, jsouce známy, čtenářů by nezajímaly.

Zvláštní jest v Japánsku způsob trestati vzbouřence. Na rozkaz císařův obklíčí se vzbouřencův dům vojskem a dá se mu na vůli, buď se brániti nebo dobrovolně udělati si smrť. Vyvolil-li si obranu, žene se na dům jeho útokem, a po dobytí domu bývá vzbouřenec s veškerými domácími na věčnou hanbu utracen. Zvolil li si však dobrovolnou smrť, rozpárá si břicho šikmo jedním řezem. Statečnější dělávají křížem dva řezy. Když pak vylezla střeva, nastaví sebevrah některému služebníku krk, aby mu usekl hlavu. Tak se musí zabiti celá rodina a veškeří domácí; nemá-li některý dosti zmužilosti, když kormoutí se v něm duše, an si břicho rozpárati má, poprosí druhého, aby mu prokázal tu poslední přátelskou službu. U šlechticů japánských bývá velikou ctí, když sprovodí se tak vespolek se světa, že klesnuvše na sebe po sobě umírají. Kromě té příčiny rozparují si břicha také za jiných příležitostí, na př. aby uhájili čest svého jména, nebo v lítosti a velikém hněvu. Ano i děti tak brávají si život, když byly od rodičů uraženy nebo jinak hněvem rozvztekleny.

Jak ošklivá to přezralosť dětí, ve kterých tak záhy ctižádosť a slávychtivosť probuzena jest, že nechtějí déle ani žíti, jestli trochu poníženy byly! Padají jako ovoce červivé, když je před časem se stromu vítr shazuje. Tak těžce doléhá i na mládež kletba pohanstva, že odhazuje život dříve, než jej byla poznala. Podobné zjevy i u křesťanských národů spatřují se tím častěji, čím více tito opouštějí mravy křesťanské, přidržujíce se života pohanského.

Rozparování břicha spojeno bývá s jistými obřady. Ten, jenž odsouzen jest rozpárati si břicho, sedí po způsobu Orientálů na zemi na nohou křížem položených, maje břicho obnaženo, někde na veřejném místě před pohanským chrámem. Za ním stojí pomocník v úzkosti, aby mu přispěl, kdyby snad omdlel. Před ním sedí jiný pomocník, aby mu podal nůž na rozpárání břicha; a po pravém i levém boku sedí stejně daleko od sebe důvěrní přátelé odsouzencovi a blízcí pokrevenci. Za pomocníkem zadním sedí šest kněží (bonců), aby po sebevraždě pochovali tělo a pomodlili se za duši nebožtíkovu. Opodál pak v pravo i v levo stojí mnoho diváků. Když pak nadešla určitá hodina, vezme odsouzenec nůž z ruky předního pomocníka a dvěma řezy křížem s hora dolů rozřízne si břicho, až vyvalí se mu střeva. Ku trestu tomu bývají odsouzeni nejenom provinilci, nýbrž i docela nevinní blízcí pokrevenci, aspoň tomu tak bylo až do nedávna. Tak stalo se na př. jistému šlechtici v Sedu. Zmíněný šlechtic měl v nájmu císařské pozemky a jsa lakomý vydíral na sedlácích více užitku než byli povinni a než od císaře jim bylo uloženo, až nabyl tak nepoctivě velkého bohatství. Sedláky to mrzelo a posléze dopálilo tak, že šlechtice zažalovali u císařské rady. Tato vyšetřivši záležitosť a poznavši, že šlechtic jest vinen, odsoudila ho s celým jeho pokrevenstvem. Odsouzenec měl bratra ve službě královské ve Fingu, 240 mil na západ od Jeda, a syna u jiného krále jménem Kinokoumi a jiné dva syny ve státních službách, kteří též přes sto mil od Jeda vzdáleni byli. Nejmladší syn měl dceru vznešeného kupce v Ozaku, a jiní dva bratři odsouzencovi sloužili při životní stráži císařské. Ti všickni musili v jeden den, touže hodinu pro zločin otcův nebo bratrův, rozpárati si břicho. Čas rozpárání určuje se takto: vypočte se čas, ve kterém posel rozkaz utracení se nejvzdálenějšímu, pak bližšímu atd. přinese a dle výpočtu toho určí se den, ve který všickni v pravé poledne, když slunce nejvýše stojí, břicho rozpárati si musí. Když císařský posel rozsudek přinesl, nepokusí se provinilec nikdy spasiti se útěkem, nýbrž dává se po poslu císaře ptáti, má-li se zabiti sám. Obdrží-li odpověď kladnou, považuje to za velkou čest a milosť. V den osudného vykonání rozsudku obleče se v nejlepší sváteční šaty a v určitou hodinu udělá si ustanoveným způsobem smrť. Avšak ustanovil-li císař k vykonání rozsudku kata, svolává odsouzenec děti, čeleď a důvěrné přátely a zatarasiv dům hotoví se na obranu. Když vykonavatel rozsudku s ozbrojenou pomocí přitáhl, bojuje se napřed ze vdálí střelbou, pak přiblížívše se bojují píkami, tesáky a šavlemi, až jest odsouzenec i s domácími přemožen, a všecko pobito na znamení věčné hanby.

K podobné sebevraždě odsouzeni bývají obyčejně provinilci ze stavu šlechtického, vojenského, kupeckého, měšťanského a selského. Dopustil-li se kdo u soudu lži, bývá též na smrť rozpáráním odsouzen; neboť i malé viny trestají se v Japánsku smrtí krvavou. S podřízenými královými zachází se mírněji; jestli proti císaři neposlušností nebo jinak se prohřešili, bývají trestáni vyhnanstvím na Fačinčínu. Fačinčína jest malý ostrůvek, který obejíti lze pěšky za hodinu; leží 14 mil na východ od Jeda a jest velmi skalnat a břehů tak příkrých, že žádná loď u nich přistáti nemůže; kdo se tam dostati chce, musí přeplaviti se z lodi po malé lodičce až k ostrovu samému a dáti se na břeh vytáhnouti provazem.

Na ostrůvku neroste ničeho, ani stromu, ani keře kromě několika morušových stromů. Tam tedy zaváženi bývají vypovězenci japánští stavů vznešených, tam přinuceni jsou tráviti život v největší bídě až do smrti bez naděje na vysvobození; neboť jsou dobře hlídáni silnou vojenskou posádkou, která má kolem ostrova na břehu mnoho strážnic. Každý měsíc pak střídá se posádka, připouští-li to pohoda na moři, aby zajatci nemohli vojáky podplatiti. Strava jejich jest špatná: denně dává se jim trochu rýže, mimo to sbírají si kořínky a polní zeliny; voda k pití jest velmi nezdravá. Bydlí v bídných chatrčích, ve kterých v zimě mrznou a v létě parnem vydržeti nemohou; aby nezaháleli, mají poručeno napřísti každý rok určité množství hedbáví a z toho nadělati látek; proto chovají na moruších mnoho bourců, jichž zámotky sbírají, předou a tkají.

Zmíníme se ještě o mravech Japánců; u pohlaví mužského zakořeněna jest velká porušenosť a nevázanosť, z části i šeredná spustlosť mravů, spojená s nejhorší smyslnou prostopášnosti, pro kterou ze starého zákona známá města od Hospodina vyhlazena byla. Pohlaví ženské jest cudnější a vyznamenává se v manželství stálou a pevnou oddaností a věrností vůči manželům, ač tito nebývají toho hodni, vedouce i v manželství nevázaný život a chodíce volně za svými choutkami. Žijí v mnohoženství, ale jenom jedna ze všech žen jest zákonitou manželkou a jen její děti jsou oprávněnými dědici majetku otcova; ostatní ženy jsou obyčejnými souložnicemi, a děti z nich zplozené nemají práv dědičných. U lidu sprostého jest obyčejem, že nabažil-li se muž manželky, posílá ji zpět jejím příbuzným, když se s ní před tím slušně vyrovnal a rozloučil.

Šlechticové však manželek nezapuzují, když se jim omrzely, nýbrž nechávají je ve svém domě, živice je a vším, čeho jest třeba, je opatřujíce až do jejich smrti, ale nemají s nimi společnosti. Přes to snášejí ženy všecko trpělivě a snaží se zalíbiti se manželům a pánům svým také proto, že dovoleno jest manželu i pro nepatrnou příčinu manželku zabitím potrestati, na př. jestli pokradmu s jiným mluvila. To asi jest nejhlavnější příčinou věrnosti a cudnosti vdaných. V království Fingo ukázala zvláštním způsobem manželka jakéhosi šlechtice svou věrnosť k manželovi. Král Fingský zahořel k ní láskou, poněvadž byla neobyčejně slična, a dal, chtěje ji vší mocí pojati za ženu, manžela jejího úkladně zavražditi; po tom byla vdova předvedena králi. Protože jí bylo známo, že manžel její zavražděn byl z rozkazu králova, promluvila k němu takto: „Jsem šťastna, že stala jsem se vaší ženou. Jestli mne tedy upřímně milujete, ukažte lásky své nějaké znamení, to pak se stane, dovolíte-li mi dvě věci, o které snažně vás prosím. Napřed abych směla smrť zavražděného manžela svého třicet dní oplakávati a potom vystrojiti hody v zámku vašem pro přátely svého manžela, abych s nimi se rozloučila.“ — Král ji oboje dovolil. Vdova připravila na zámku hostinu a pozvala všecky přátely manželovy; když nejvíce byli rozveseleni, vstala od jídla, vyšla na chodbu a pravila: „Nechci nasytiti žádosť vraha svého manžela.“ To pověděvši vyskočila oknem a zabila se.

Manželky vznešených pánů japánských jsou u veliké vážnosti a velmi ctěny, zvláště které dány byly za manželky některému velmoži od císaře samého; neboť má císař japánský právo uzavírati manželství

u osob vznešených a požívajících vysoké státní důstojnosti. Dá-li císař některému králi japánskému nebo knížeti urozenou slečnu japánskou za nevěstu, stojí to ženicha hrozně mnoho peněz, poněvadž musí postaviti nevěstě nádherný zámek na vedení jejího vlastního dvora. Krom toho musí jí býti dáno velmi četné ženské dvořanstvo dvorních slečen a služebnic; bývá asi po padesáti až po stu, někdy i po dvou stech, podle ženichova bohatství. Světnice v zámku jsou krásně malovány, lakovány, pozlaceny a ozdobeny uměleckými obrazy. Vznešená paní chodívá jednou za rok ku svým přátelům v nádherném a slavném průvodu. Napřed nesou na nosítkách 40—50 dvorních slečen anebo je vezou v nádherných japánských kočárech. Nosítka jsou překrásně malována lesknoucími se barvami a uměle i bohatě vykládána zlatem; jdou za sebou asi čtyři kroky ve slíčném, přesně vyměřeném pořádku. Po boku kráčejí dvorní služebnice s takovou cudností zevnějšku a v chování, že Evropan mimoděk udiven se zastavuje. Nemá-li velmož z takové manželky dětí, přechází všecko dědictví na jiný rod, který určuje císař, poněvadž potomci z ostatních žen nemohou dědit dědictví ani královského, ani knížecího. Sídla vznešených paní zařízena jsou přestkvostně a nádherně; bývají při nich rybníky s rozmanitými rybami a vodními ptáky, ovocné zahrady a libosady se stromy, křovinami a květinami uměle sestavenými a pěstovanými; v nich hrává se denně divadlo, ozývá se zpěv a líbezná hudba na struny.

Do zámků těchto nemá žádný muž přístupu kromě nejbližších pokrevenců, a to velmi zřídka. Kdyby padlo na ženské dvořanstvo jen malé podezření z nějaké neplechy, jsou již v nebezpečenství, že budou potrestány smrtí; proto jsou u přítomnosti mužských velmi opatrny a plachy. Službu svou konají velmi poníženě a všemožně snaží se, aby panstvu svému se zalíbily. Podle důstojnosti, v níž ustanoveny jsou, každá šatí se jinak, aby snáze mohly se rozeznati; proto chodí některé v šatě červeném, některé ve žlutém, jiné v bílém, opět jiné v modrém, zeleném atd. Které mají šaty stejné barvy, rozeznávají se zase barvou pásu a stuhou; jedna mívá stužky na hlavě a kolem pasu barvy zelené, druhá tmavofialové, třetí červené atd.; avšak stejně protkány jsou šaty všech zlatem. V každé důstojnosti bývá obyčejně po šestnácti urozených děvčatech; nad nimi ustanovena jest dvorská opatrovatelka, která jednotlivým dívkám určuje denní zaměstnání. Všecka děvčata tato jsou ze vznešených rodin a velmi pečlivě vychována a vzdělána. Brávají se na dvůr před patnáctým rokem svého věku a konají tam obyčejnou práci ženskou. Když jest některé dvacetosm let, bývá dána od krále nebo knížete svého za manželku některému dvořanovi.

Když pak přežila rok třicátý, stává se opatrovatelkou některého oddělení dvorských děvčat.

(Pokračování.)

Vlašská legenda o sv. Cyrillu a Methodu.

Napsal R. P. Martinov S. J.

(Revue des Quest. histor., juillet 1884. Paris, Victor Palmé, éditeur.)

S povolením spisovatelovým na jazyk český převedl

Alois Hlavinka.

(Pokračování.)

III.

Mimo Přenesení jest ještě jiný slovanský spis o té věci, totiž Nalezení ostatků sv. Klimenta. Listiny té možno se dočísti ve velikých Minejích t. j. četbách legend o sv. mučenících z rozličných redakcí jednou na den dvacátého třetího, jindy na den třicátého ledna měsíce.[1]) Pamětihodný tento spis těsně souvisí se spisem latinským a tudy zasluhuje zvláštní pozornosti. Podle textu vytištěného, jenž, mimochodem řečeno, velmi jest nesprávný a zhusta nesrozumitelný, jest to překlad pořízený z originalu řeckého. Kázaní to učiněno byvši v některém chrámě 30. ledna podává obšírný popis, kterak nalezeno bylo tělo, a zdá se býti dílem svědka očitého, ba někoho, kdo měl v tom hlavní účastenství. Mluvíť často první osobou („šli jsme", „učinili jsme," „položili jsme" atd.); na jednom místě praví, že jakýs člověk první spozoroval hlavu mučeníkovu, a hned dodává, že to byl vypravovatel sám. Že pak všude se staví v popředí, po boku místního arcibiskupa, že dává rozkazy, že káže na každém místě, kde byly ostatky pokládány, slovem, že si osobuje značnou důležitosť při těchto slavnostech, mnozí vážní spisovatelé soudili, že původcem spisu není nikdo jiný než sám sv. Cyrill, původce toho nalezení. Domněnka tato nabývá větší věrojatnosti z toho, že o jméně Konstantinově nečiní se tam zmínky, kdežto jinak nepatrné osoby, které jakýmkoli způsobem byly účastny objevení ostatků, jsou tam vyjmenovány.

Od vnějších-li těchto známek postoupíme k obsahu spisu, nelze dojíti úsudku jiného. Nalezení vypravuje se do podrobna; spisovatel připomíná některých okolností, jež jej dosvědčují býti svědkem očitým a hlavním původcem. Vypravuje, kterak arcibiskup korsuňský, jménem Jiří, i s kněžstvem přišel k moři na místo, kde se nalézaly ostatky; uvádí modlitby, které říkali, když tam šli a když se vraceli. Zevrubné zprávy o nalezení těla, o návratě do Korsuně, o slavném uvítání, jež připravili ostatkům obyvatelé města s místodržitelem Nikeforem v čele, o průvodě kolem města, o jménech kostelů (svatosozontského čili Salvatorského a svatoleontijského), v nichž byly složeny úctyhodné ostatky, o rozmanitých příhodách, které se udály u přenášení: vše jest zevrubně popsáno, i označeny vzdálenosti, jakož i hodiny denní a noční, kdy se co sběhlo, pak i osoby a místa. Při takové hojnosti podrobných zpráv zajisté velmi překvapuje, že se tam ani jednou nepřipomíná jméno Konstantinovo, který přece, jakž na jisto se ví, byl hlavním původcem nalezení těla mučeníkova; k tomu výklad Viktorova i jiných, jak se nám vidí, u velikou se spojuje věrojatnosť v jeho prospěch. Přikládajíce tento spis samému sv. Cyrillu,

[1]) Rukopis ozřejmuje i rok, ačkoliv tisícnice jeho jest nesprávna; kladeť 4369 od stvoření místo 6369 (totiž r. 861.).

snadno zajisté pochopíme, proč ani jednou tam není jmenován, jakkoli tak veliký měl v tom díle podíl; z toho se také porozumí, proč tam není zmínky ani o jeho příchodě do Korsuně, jímžto se mu právě dostalo příležitosti pátrati po těle světcově, ani o otázkách, kterými Cyrill dotazoval se domácího obyvatelstva po svatém pokladě: vše to zajisté by se bylo stalo ve spise, kdyby jej byl složil korsuňský biskup Jiří nebo některý Korsuňan, nebo některý žák ss. Cyrilla a Methoda.

Slovutní spisovatelé jako Šafařík, Bodianský a jiní prohlásili sice Klimenta, Cyrillova i Methodova žáka a potomního biskupa bulharského, za původce spisu, a to hlavně proto, že jméno Klimentovo jest v čele Chvalořeči sv. Klimenta papeže, kteráž jest položena před samým Životem sv. Cyrilla.

Avšak proti této domněnce namítá se nejedna vážná nesnáz. Předně, nikterak není dokázáno, že Kliment doprovázel sv. Cyrilla na cestě do Korsuně; pak, byť i bylo tomu tak, připadala mu tam úloha docela nepatrná, an byl ještě mlád; mimo to nikterak by nebyl opomněl uvésti jméno svého učitele. Ostatně některá slova textu patrně ozřejmují, že tu běží o událost, jež se stala několik let po nalezení ostatkův, a jejíž památka byla již nejednou slavena.

Přese všechny tyto důvody někteří[2]) přikládají tento spis někomu z duchovenstva korsuňského, jenž prý byl přítomen objevení ostatkův a promluvil ta slova k obyvatelstvu korsuňskému. Tak prý se vysvětlují četné zevrubnosti místní, jichž důležitost a příhodnost mohlo uznávati jediné obyvatelstvo domácí. Rovněž prý si lze vyložiti zamlčení jména Cyrillova. Ať si z řevnivosti nebo ze kterékoli jiné příčiny,[3]) Korsuňané prý nepřáli cizinci slávy z onoho nalezení. Tak soudí p. Voronov; naprosto zamítá uznati spis tento za dílo sv. Cyrilla nebo Klimenta. Myslíť, že kterýsi korsuňský Řek koncem IX. století složil ten spis, a že byl posledním článkem oněch spisů řeckých, jimiž církev korsuňská chtěla zvěčniti památku svatých s Tauridy, po přednosti sv. papeže Klimenta, ze všech nejslavnějšího.

Takto tedy se divíme proti trojí různé domněnce. Žádná z nich do opravdy neubližuje původnosti legendy římské, ani poslední, jež klade spis o Nalezení v dobu pozdější r. 861., ale nedosti ji určuje, ani nedokazuje, že slovanský text, jak jej za našich časů známe, jest na jisto totožný s oním, ku kterému se táhne životopisec Cyrillův a kterým se žičil spisovatel Přenesení. Srovná-li člověk obojí spis, ihned uznamená různosti, z nichž přední se týká samé hlavní osoby spisu. Mysl totiž vždy se vrací k otázce: čím to, že v jednom spise Cyrill pořád jest přední osobou v popředí obrazu, kdežto ve druhém docela mizí?

Měl-li spisovatel Přenesení v rukou spis o Nalezení (dobře rozuměj, v originále řeckém), proč pak připomínal některých podrobností, které nejsou v jeho vzoru, a proč opomíjel jiné, které jen tam jsou a byly zajímavy? Tyto nesrovnalosti lze ještě nejlépe urovnati tím, když se připustí, že Gauderik čerpal své zprávy z téhož pramene, totiž ze svých hovorů s Cyrillem i Methodem, když byli v Římě. Toť jest mé přesvědčení, a velice se těším z toho, že se v té věci srov-

[2]) Voronov, str. 93.
[3]) Podle Assemaniho bylo tělo odneseno tajně (Kalend., V. 382.

návám s učeným akademikem p. Jagićem. Zvláštním svým důmyslem výtečný tento kritik soudí, že bylo o našem skutku dvojí podání: jedno římské, západní; druhé východní, korsuňské. Neshoduje-li se toto úplně s onim, pochází odtud, že během času se pozměnilo, nebo že hned z počátku nabyvši rázu místního poněkud se odlišilo. Zdaže pak tedy bylo potřebí, aby kdo jako Gauderik, moha míti pramen čistý a blízký, vyhledával si prameny druhu onoho?

Zpráva, již zanechal o nalezení těla sv. Klimenta, patří nepřímě Cyrillovi (čili, což není nic jiného, jeho bratru Methodovi). P. Jagić soudí ještě dále; praví, že vlašská legenda i v nynější spůsobě, předpokládaje, není-li původní, až nápadně jest podobna rovnoběžné stati legendy pannonské; jakkoli ona stať této legendy jest velmi stručna, přece skoro slovo za slovem se tam vypravují tytéž věci, co onde. Rázovitou známkou, která jest jim společna a též označuje tradici západní, jest účastenství sv. Cyrilla v objevení ostatků.[4])

Úsudek tento možno také doložiti ze souhlasu s legendou vlašskou. Obojí zpráva do té míry jest si podobna, že nezbytno jest připustiti její původ z jednoho pramene společného, a tím pramenem není nic jiného nežli živé svědectví samého sv. Cyrilla. Připomeňme si některých zpráv historických. Nalezení ostatků sv. Klimenta stalo se, jak jedni se domnívají, r. 861., podle jiných r. 858. Do Říma je donesl sv. Cyrill koncem r. 867. za Hadriana II., nástupce Mikuláše I. Když uslyšel papež, že sv. bratří již docházejí města, vyšel jim v ústrety s duchovenstvem i s převelikým zástupem lidu. Bůh ráčil svého sluhu oslaviti zázraky, jimiž se označoval jeho návrat do věčného města... Římané samou radostí a vděčností neustávali Cyrillu klásti otázky na otázky, aby zvěděli z jeho úst, kterak se stalo toto zázračné objevení. Slovanský život sv. Cyrilla výslovně to dosvědčuje.[5]) Spis latinský přikládaný Gauderikovi dokládá ještě, že papež, aby apoštolskému muži osvědčil svou uznalosť, že navrátil Římu svaté ostatky papeže mučeníka, jichž tak dlouho byl pohřešoval, dal jeho samého i jeho bratra Methoda posvětiti na biskupy.

V těchto svědectvech, pocházejících z různých pramenů, není nic nepřirozeného, nýbrž na vzájem se doplňují. Ať si svatý Cyrill s sebou donesl hotovou zprávu o Nalezení těla sv. Klimenta, nebo ať ji složil v samém Římě, aby vyhověl oprávněné zvědavosti Římanů, tolik jest jisto, že nemohl se obejíti, aby nějakým způsobem, ústním nebo písemným, nepodal historickou zprávu o této šťastné události, a že takto Římané mohli o tom nabyti zpráv bezpečných a hned z první ruky.

S jiné strany pak víme, že biskup velletrijský Gauderik, prodlévaje tehda v Římě, složil později Život svatého Klimenta papeže a mučeníka, nebo spíše, že prosbou k tomu přiměl Jana Jáhna. Ve třetí a poslední knize tohoto díla, kteráž jest jeho vlastním spisem, Gauderik vyložil návrat sv. Klimenta do svého původního sídla a zázraky, jimiž toto přenesení bylo vyznačeno. Sv. Kliment byl uctíván ve Velletrii nejen za patrona stoličného chrámu, ale i za prvního biskupa na tomto starém stolci. Ať si vlastně měla se ta věc jakkoli (zakládáť se jen na místním podání a nic si na ní nezaklá-

[4]) Archiv für slav. Philologie, t. IV. fasc. I, p. 126.
[5]) Pannonská legenda k. XVII.

dám), tolik přece dokazuje, že sv. Kliment od pradávna byl uctíván v církvi velletrijské. Takto Gauderika tím více zajímala, a moha se o ní snadno poučiti, zajisté tak učinil. Byť nebyl tehda zrovna zamýšlel písemně vyložiti věřícím skutky a ctnosti slavného papeže a mučeníka, přece zajisté byl bedliv zvěděti od Cyrilla, kterak svaté tělo objevil. Učinil tak, aby vyhověl své zbožné úctě a nabyl nových vědomostí. K tomu ještě přispělo, že podle Života Konstantinova papež mu nařídil, aby žáky Cyrillovy a Methodovy posvětil na kněze a jáhny. I bylo mu lze zvěděti vše, co se týkalo nalezení ostatků na Korsuně, jakož i o samém původci jejich Nalezení.

Takto-li věci se měly, jako že měly, zajisté nikomu nebude s podivením, že jeho zpráva vůbec se srovnává s obsahem listiny slovanské; spíše by se bylo čemu diviti, kdyby se neshodovaly. Ostatně obojí listina není docela jednaká; podobnosť se omezuje na hlavní skutky, na podstatu věci; ale vzhledem k zevrubnostem jest doznati, že v Přenesení opomíjejí se některé věci, jako by se nehodily v rozvrh jeho díla a nebyly dosti zajímavy obecenstvu západnímu. Sám Gauderik praví ve věnování svého díla Janu VIII., že mu podává ve způsobě stručné, co jiní před ním vyložili obšírně.

Ještě však se oba spisy v ledačem jiném od sebe liší, jako třeba nejednak určují dobu, kdy se ostatky objevily. Všecky tyto nesrovnalosti nabývají důvodu a světla, když se uzná obojí rozdílný způsob původního podání, jak jsme již připomněli.

IV.

Jiný slovanský pramen, z něhož prý původce spisu přičítaného Gauderikovi čerpal své zprávy, jest Život sv. Cyrilla. Spis tento jest protějškem života sv. Methoda, a oba pospolu se obyčejně označují jménem legenda pannonská, anoť se za to má, že byly sepsány v diecési Methodově, v Pannonii. Jelikož tento život jest značně obšíren a na jazyk latinský převeden výtečným slavistou p. Miklosičem,[1]) tak že kde kdo podle potřeby může do něho nahlédnouti, přestanu na tom, abych místo něho položil jiný spis, nesprávně nadepsaný Úmrtí sv. Cyrilla filosofa.[2]) Činím tak předně, že obsahuje podstatný výtah toho, co se obšírně vykládá v Životě; za druhé, že někteří spisovatelé jej počítají za původnější, neboť prý byl později rozšířen a opatřen zevrubnostmi zhusta až podezřelými;[3]) posléze za třetí, že mu po mém rozumě přikládají upřílišenou důležitosť; tomu kdyby člověk uvěřil, vydání tohoto spisu (r. 1858.) jakož i legendy solunské (r. 1856.) zahájilo by novou dobu v dějinách písemnosti apoštolů slovanských.[4]) K solunské legendě ještě se vrátím. Zatím jen připomínám, že znám jest o ní jediný rukopis a dvé rukopisův o Úmrtí; žádný z nich nespadá před XV. století. Poněvadž text Úmrtí neshoduje se úplně s textem obšírného Života, převedl jsem do vlaštiny místa odlišná

[1]) Die Legende vom heiligen Cyrillus, von E Dümmler und F. Miklosich. Wien, 1870. str. 30—47.

[2]) Jméno má odtud, že jest položen na den 14. února měsíce, v den to úmrtí (uspanie) sv. Cyrilla — V rukop. Gregorovičových jmenuje se správněji: Život n. b. O. Cyrilla filosofa.

[3]) Bilbasov, Cyrill a Method, 2. část, str. 61.

[4]) Ibid., str. 5.

a obracím k nim pozornosť čtenářovu. Chce-li však kdo neznaje jazyka slovanského přesvědčiti se o věrnosti překladu, ať si jej přirovná k latinskému překladu, jejž pořídil spisovatel výtečné monografie právě uvedené.[5]) Číslice ozřejmují příslušné kapitoly pannonské legendy. Některé kapitoly budou tu podány stručně, některé však, jako třeba hned první, jsou docela vynechány.

2. — „Blahoslavený otec náš Cyrill, rodem ze Soluna a původem Bulhar,[6]) pošel z rodičů pravověrných, jménem Lev a Marie.[7]) Byli to lidé zámožní a zaujímali přední místo v městě; byli zbožni, bohabojni a vystříhali se všeho zla. Když se narodil tento syn, jemuž na křtu svatém dáno jméno Konstantin, svěřili jej kojné, aby jej kojila; avšak dítě chtělo se kojiti jen mlékem matčiným. Vychováván jsa od ní a cvičen v dobru i ve zbožnosti, prospíval věkem, i dán jest na studie.

3. — Ještě jako hoch měl sen: zjevil se mu člověk obklopený mladými dívkami a pravil mu: Konstantine, zvol si, která se ti nejvíce líbí. I zvolil si jednu z nich, jejíž krása byla zvýšena vzácnými ozdobami a jež se jmenovala Sofie (moudrosť), a vzal ji k sobě. Anděl ská čistota jej vyznačovala od malička; stranil se radostí světských, trvával na modlitbách a na pění žalmů za jediným sebera cílem, aby prospíval na duchu.[8]) Císařský pokladník (logothète) uslyšev o jeho zbožném životě povolal si ho.

4. — Doraziv do Cařihradu Konstantin studoval tam s Michalem, bratrovcem[9]) císařovým: za tři měsíce přiučil se pode správou Lvovou a Fotiovou mluvnici, měřictví a Homeru; pak i veškeré filosofii, řečnictví, počtářství, hvězdářství a hudbě.

5. — Patriarcha cařihradský, jménem Jan, právě byl zbaven stolce, že zbudil haeresi obrazoborců; Konstantin filosof přišel k němu, porazil jej a vyvrátil jeho bezbožnou haeresi. Poté se odebral do Bregalnice, kde nalezl několik křesťanů národnosti slovanské. I přived také ostatní na pravou víru, pokřestil je a napsal jim knihy jazykem slo-

---

[5]) Druhá část, str. 238 a dále.

[6]) Soudíme-li z těchto slov i z některých uvedených nosovek, sepsal původní text jakýsi Bulhar.

[7]) Nejstarší rukopisy, obsahující život svatých Cyrilla i Methoda, neznají těchto jmen. Kronikář dioklejský byl myslím první, jenž dal jejich otci jméno Lva; než známo jest, jak malé víry zasluhují zprávy tohoto spisovatele. Anachronismis scatet fere ubique, dí o něm Farlati (Illyric. sacr., t. II., p. 144). Položíme tu jediný doklad: kněz dioklejský praví, že Cyrillem pojmenoval Konstantina papež Štěpán! (Constantinus, cui nomen postea a papa Stephano impositum est. (Schwandtner, sv. III. str. 480). Konstantin zemřel r. 869., a papež Štěpán VI. panoval šestnáct let po té (885—891). Ostatně malinko na tom záleží, jmenovali-li se rodiče svatých Cyrilla i Methoda Lev a Marie čili jinak.

[8]) Celá tato věta doslovně jest opakována z jedné Chvalořeči sv. Cyrilla, díla to mnohem pozdějšího než Obšírný život.

[9]) V Obšírném životě sv. Cyrilla praví se, že studoval se samým císařem Michalem, čehož nikterak nelze dopustiti. R. 842., když zemřel Theofil, Michalu III. bylo pouze čtyři léta, kdežto Konstantin měl kolem patnácti, počítaje, že zemřel r. 869., u věku čtyřicetidvou let, jakže se vůbec myslí a jak naše listina výslovně praví majíc v tom souhlas legendy pannonské o sv. Cyrillu.

vanským. Bylo pak těch, jež byl obrátil na víru křesťanskou, čtyři tisíce padesát.[10])

6. — Zatím vznikly mezi Saraceny hádky o sv. Trojici; i vypravili k císaři Michalu posly s prosbou, aby jim někoho poslal, kdož by jim rozluštil spornou otázku a vyučil je pravé víře. Císař ihned jim poslal filosofa, jenž dokázal Saracenům bezbožnost haeresie Muhamedovy a porazil své odpůrce. Ti mu podali nápoje jedovatého, ale chvála Bohu, nápoj mu neuškodil.

8. — V té době přišli ke dvoru císaře Michala poslové kozarského panovníka Kagana prosit, aby jim dal někoho, kdo by je vyučil pravé víře, že prý nejsou ještě křesťany, a že Saraceni a Židé usilují je přivábiti ku svému bezbožnému náboženství. Císař Michal jim poslal Konstantina filosofa a bratra jeho Methoda. Přišedše na Korsaň přiučili se jazyku i písmu hebrejskému a složili mluvnici o osmeru částech. Konstantin tu nalezl také jednoho samaritána a knihy psané po samaritánsku. Sprosiv snažně Boha nabyl od něho milosti, že jim porozuměl; i počal čísti a pokřestil řečeného samaritána za svého syna. Uslyšev, že (tělo) sv. Klimenta odpočívá ještě v moři, uchýlil se k modlitbě a přemluvil arcibiskupa korsuňského a veškeré kněžstvo, aby ho šli hledat. Když vstoupil na loďku, moře utichlo; a dopluvše těch míst počali kopati pějíce posvátné písně. Ihned se počala šířiti líbezná vůně jako z hojného kadidla, i zjevily se sv. ostatky.[11]) S velikou úctou je zvedli a slavně přenesli do města. Filosof bera se cestou dále odešel z města, a byl napaden vojáky z vojska uherského. I počal se modliti, napomněl je tak dobře, že přišli se mu poklonit a uctivě ho vyprovodili.

9., 10., 11. — Vstoupiv pak na loď plavil se do země Kozarův; tam pustil se ku kterémusi[12]) jezeru u horstva kavkazského a dorazil ku Kaganovi, panovníku kozarskému. Ten dal svolati Saraceny a Židy, a měli několik rozprav s Cyrillem i bratrem jeho Methodem: ale filosof zle porazil jejich bezbožnou haeresi. Svědkem jsa jejich porážky Kagan zvolal hlasem vysokým: „Vidím, že filosof s pomocí Boží zvrátil pýchu Židův a porazil pošetilost Saracenů.“ Vyučiv pak Konstantin v pravé víře Kagana i jeho poddané připustil je ke křtu

---

[10]) Vyznačená stať potvrzuje bulharský původ této legendy a tím zároveň ozřejmuje pramen, z něhož byla čerpána. Tímto pramenem jest Řecký život Klimenta, biskupa velického v Bulharsku, nejslavnějšího to žáka svatých Cyrilla i Methoda, jenž skutečně hlásal evangelium v kraji, kde byla Bregalnica. Bulharský spisovatel zmátl si apoštolát žákův s mistrovým a připisoval sv. Cyrillu, co byl učinil Kliment. Čteť se v textu řeckém: ὅτε δὴ καὶ οἱ ἁγίοι οὗτοι, Κύριλλος καὶ Μεθοδιος, τὸ πλῆθος τῶν πιστευόντων ἰδόντες, καὶ ὡς... τροφῆς παντῶς πνευματικῆς δέονται, γράμματα ἐξεύροντο, καὶ τὴν τῶν γραφῶν ἐπὶ τὸ βουλγαρικὸν μετάθεσιν ἐποιήσαντο. (kap. 4. kon.): (Vidouce, an se zmohl počet věřících a že nemají potravy duchovní, oba světcové, Cyrill i Method vynalezli písmena a převedli Písmo na jazyk bulharský.) Počet čtyr tisíc a padesáti křesťanů se srovnává se třemi tisíci padesáti žáky Klimentovými, o nichž mluví týž Život, jemuž se také dává jméno legendy bulharské (kap. 18).

[11]) Toť jest vše, co vykládá obojí legenda o nalezení těla sv. Klimenta; v obou se to činí skoro týmiž slovy a v úplném souhlase s tím, co o tom dí Přenesení.

[12]) V obšírném Životě: lacus Meotides.

sv. se dvěma sty bojarův a několika jinými osobami. Dary však, jež mu nabízel Kagan, zdráhal se přijati; ale za to si vyprosil a obdržel svobodu mnoha zajatých křesťanů.

12. — Vraceje se ze země této přišel do kraje, kde byla jen slaná voda; i prosil Boha, a hle, voda se proměnila jemu i všem jeho průvodcům, kteří z ní pili, ve vodu sladkou.

Vrátiv se do Korsuně předpověděl arcibiskupovi, že brzo umře, a stalo se. Pak doraziv do krajiny Fylly přišel k velikému dubu, kolem něhož se vinula třešně. Na tom stromě Fyllané obětovali a nazývali jej Alexander. Filosof jim vyložil, kterak se to protiví učení křesťanskému, uhodil do stromu, a hned se z kořen zvrátil.

13., 14. — Po té vrátil se Cyrill do Cařihradu, a tam zastal u císaře posly Rostislavovy, krále to velkomoravského. Byliť přišli prosit o křest a o pravověrného věrozvěstu. Císař jim poslal filosofa, jenž putoval do Velké Moravy i s bratrem; byl od knížete Rostislava uvítán, přeložil z řečtiny do slovanštiny sv. knihy, pokřestil obyvatele a s pravou věrou vyučil je slovanské písemnosti. — Po té odebral se do Pannonie, kdež se mu dostalo dobrého přijetí u Kocela, knížete blatenského;[13]) tam nasbíral kolem sebe na padesát mužův a vyučil je svaté víře i slovanské písemnosti. Srazil se také s některými bludaři, které všecky z bludu usvědčil a porazil. K jeho prosbě kníže propustil na svobodu na devadesát zajatých křesťanů.

17. — Papež (římský) uslyšev o tomto filosofu požádal si ho do Říma. I vydal se tam filosof a vzal s sebou tělo sv. Klimenta. Papež římský Hadrian nabyv zprávy, že filosof přichází s tělem sv. Klimenta, vyšel jim v ústrety i se vším kněžstvem, se svícemi i s kaditelnicemi. Pak uctiv tělesnou schránku svatoklimentskou nesl ji do Říma města. Filosofovi prokázal velikou lásku a úctu. K jeho rozkazu byli žáci jeho, kteří sem přišli z Pannonie a z Moravy, vysvěceni ode dvou biskupů, jménem Formosa a Gauderika.[14]) Židé však, kteří přišli k filosofovi hádat se s ním, vrátili se byvše z bezbožnosti usvědčeni a poraženi, zrovna jakož i někteří biskupové nadchlí haeresí. Mnoho Římanův jej navštěvovalo a bedlivě poslouchalo jeho poučení.

18. — Po té vzal zase na se háv mniší[15]) a přijal jméno Cyrill. V rouše tomto žil padesáte dní; vida pak blížiti se konec života svolal své žáky, a sice toho, jenž se pak stal biskupem v Lykii, Sabu, Angelara, Gorazda, Nauma a povzbudil jich, aby setrvali u pravé víře. Pak odevzdal svou duši v ruce Boha živého, jehož byl miloval od malička. Pán Bůh račiž k jeho přímluvám utvrditi všecky říše křesťanské na věky věkův! Konstantin, jemuž také jméno Cyrill, zesnul u věku čtyřiceti dvou let, dne čtrnáctého února měsíce, v roce od stvoření 6377,[17]) v druhé

---

[13]) Za našich časů Plattensee; v textě: Lechski.

[14]) Vedle těchto dvou slavných osobností Obšírný Život ještě se zmiňuje o Arseniovi, jednom ze sedmi biskupů, pak o Anastasiovi knihovníku. (Ibid.)

[15]) Jest tu myslím řeč o velikém rouše řeholním, jménem šima.

[16]) Na místě Vělice. V textě se čte: v Likii. Jest tu řeč o Klimentu bulharském, o němž nám již tolikrát byla řeč. Toto celé místo jest vyňato z jeho Života psaného řečtině a odnáší se nikoli ke sv. Cyrillu, ale k jeho bratru Methodu.

[17]) Totiž léta spásy 869. Týž čas se udává v pannonské legendě o sv. Cyrillu. Rukopis kláštera chilandarského, vydaný biskupem Porfyrem, má: r. 6370.

indikci. Ctihodné tělo jeho bylo uloženo ve chrámě svatoklimentském, kdež podnes uděluje milostná uzdravení všem, kdož přicházejí k jeho hrobu s věrou a láskou."

Zřejmo jest, že tato legenda podává hojně zpráv, z nichž některé však nedodávají mnoho důvěry; totéž platí také o obšírném Životě sv. Cyrilla. Ani určitosť, s níž jsou tam podány některé okolnosti, nikoho nemýlí, jako na příklad určitý počet (4050) obyvatelstva Bregalnice, jež prý Cyrill pokřestil, nebo počet oněch dvou set bojarů, které prý obrátil na víru křesťanskou při své misii u Kozarův. Ostatně ani k tomu neprohlédaje, člověk jen s těží může viděti ve stručném Životě Cyrillově prvopis jeho Života obšírného. Jest pravda, že v rozvrhu látky a v obecném postupu spisu oba Životy mají příliš velikou podobnosť, aby byla pouze nahodilá. Patrně je spis jeden vzorem spisu druhého. Z hojnosti zpráv zeměpisných, časových a jinakých, jak se čtou v Životě obšírném a opomenuty jsou v legendě stručné, spíše jest přisouditi původnosť Životu obšírnému. Stručný život vynechává někdy celé stati života světcova; tolikéž sotva několika slovy se dotýká bohoslovných rozprav (budiž si jejich původnosť jakákoliv), jež měl sv. Cyrill s Janem, se Saraceny, s Kozary a s Latiníky, kdežto v Legendě pannonské se vykládají z široka i dlouha; tato legenda vůbec méně ví o pobytu apoštolských bratří na západě než o jejich činech na východě. Oba tyto spisy jsou stručny také vzhledem k nalezení ostatků sv. Klimenta a ku přenesení jich do Říma, s tím toliko rozdílem, že Obšírný život poukazuje čtenáře ku zvláštnímu spisu o té věci a Stručný život nedí o něm nic. — Tento život vykazuje za svou zvláštnosť jediné to, že se zmiňuje o apoštolské činnosti Cyrillově v macedonské Bregalnici, avšak tato zvláštnosť mluví spíše v jeho neprospěch; neboť sotva lze připustiti, že by spisovatel pannonské legendy byl takové věci opomněl, kdyby byl z libůstky jen rozšiřoval u všem stručný a chudý text svého domnělého vzoru. (Pokračování.)

Z národního divadla.

Zimní období dostavilo se a s ním i veškeré vážné požadavky umělecké. Touží-li kdo na venkově v době zimní po hlavním městě, že zde prý je zábavy dosti: věru, kromě divadla nevíme ihned k čemu bychom okázati mohli. Počátek zimní sésony učiněn v národním divadle dosti šťastně, alespoň lépe, nežli jsme očekávali. Vedle jubilejního představení Seifertova a Rozkošného opery „Krakonoš" dávány v krátké době tři původní novinky a Sofokleův „Oidip král" — na jevišti našem taktéž novinka. A že divadlo naše jest jediným pramenem zimní ušlechtilé zábavy: z toho lze poznati velikou kulturní a mnohostrannou důležitosť jeho v našich uzounkých a omezených poměrech. Nešťastný Emanuel

(862), což jest patrný omyl. Učený biskup však přece se ho drží a staví na tom svou zvláštní chronologii: stvoření světa klade do r. 5486. př. Kr; proto také jest potřebí, aby se byl Cyrill narodil r. 841. (!) a zemřel 884 (!), u věku 42 let. (5486 + 884 = 6370)! První cesta na horu Athos, 2. část, oddělení I. str. 127.

Bozděch — jenž, dokud žil, nebyl tak náležitě ceněn jako po tragickém osudu svém — mluvilo a mluví se mnoho v té příčině — zanechal ve svých rukopisech historickou veselohru „Jenerál bez vojska“, jež dávána poprve dne 7. října za nálady slavnostní, může se říci, že na obecenstvu bylo téměř viděti pohnutí, vzbuzené vzpomínáním na autora, druhdy tak na jevišti našem známého a oblíbeného.

„Jenerálem bez vojska“ je Napoleon Bonaparte před tím, než stal se velitelem italské armády. Praví se, že za toto povýšení děkovati má známému Barrasovi, členu direktoria, zuřivému nepříteli Robespierrovu: zde ve veselohře líčena jest milostná zápletka tří žen, jež vesměs k Napoleonovi láskou zahořely: Josefina Beauharnaisová, Tereza Tallienová a Kornelie Poissardová. Ty způsobí svými intrikami, že všemocný tenkráte Barras Napoleona velitelem armády italské jmenuje. Tato zápletka je látkou kusu. Zdá se nám však, že by Bozděch sotva byl rukopis tak nechal a ku provozování odevzdal; svědčí o tom jednak ukončení veselohry, činící dojem kusý, nepropracovaný, jednak některé drobnější detaily v jednotlivých jednáních. Rukopis ovšem byl pro divadlo kořistí vzácnou, a na přepracování nebo změnění jeho nebylo pomyšleno. V příčině charakteristiky nejzdařilejší jest kresba Kornelie Poissardovy: je to pravý ženský chlap, revoluční typus té doby, neohrožená, rázná žena velikého vlivu; vodila ke guilotině, vysvobozovala ze žaláře, byla při zničení bastilly, atd. Jinak zase zdá se nám Josefina, potomní nešťastná císařovna, líčena místy příliš malicherně; vždyť tehdy nebyla již děckem, jsouc matkou dvou dospělých dítek; rovněž i spokojenost Terezie Taliénové po náhradě poskytnuté činí dojem nepřirozený (po zasnoubení Napoleonově s Josefinou).

Znamenitý kus z českého života přibyl nám Štolbovou „Závětí“. Jeť Štolba osvědčený dramatik; tentokráte zašel si do vesnice a vyhledal tu děj plný effektů a životní pravdivosti. Až dosud jsme znali Štolbu jako satyrika, jemuž neušly maloměstské chyby, směšnosti a chybičky; v tomto dramatě poprve objevil se na poli jiném, v ovzduší jiném, a dobyl si nového uznání a nové přízně téměř útokem.

Sedláci Votava a Sýkora jsou sousedé. První je řádný hospodář a zámožný muž; má jedinou dědičku, vnučku Annu. Za to Sýkora, obecní starosta, je hýřil a světák; prodlužen je po krk, ani šindel na střeše není jeho; obecní daně zpronevěřil, každé chvíle může býti zavřen a vše mu až do posledního hřebíku prodáno. Pracovitý a hodný hoch jeho Josef tatíka nezachrání, kdyby třeba celé noci pracoval! Jediná spása kyne starému marnotratníku, kdyby Votava, jenž je bez toho na shasnutí, odkázal vše vnučce své a ona si vzala jeho syna. A to se stane, neboť chlapec jeho s Andou dávno se mají rádi...

Ale Votava pomyslel již na tuto možnost a nemohl by ani zemříti, kdyby statek jeho, na němž se tak nalopotil a namozolil, měl přijíti do rukou Sýkorových. Ustanoví tedy v závěti Annu za dědičku jen tenkráte, nevezme-li si Josefa Sýkorového; jinak má dědit syn jeho bratra Jiří, člověk sice zámožný, ale známý jako vášnivý pytlák. Že však ani potom Anna nechce nechati Josefa a umíní si, že půjdou do světa mezi cizí lidi, kde se prací rukou svých živiti budou — zoufá si téměř Votava, vida, že na něho čeká jistý kriminál. Věřitelé chtějí peníze, úřad naléhá na zaplacení daní, je s ním zle. A Votava se předělati nedá: po bouřlivé rozmluvě se Sýkorou rozčílením zemře, dlouhá léta byv již nedužívý.

Ten Jiří, dědic Votavův, leží Sýkorovi v duši! Musí se ho zbaviti

stůj co stůj, a pak bude vyhráno. Děsná tato myšlénka brzy opanuje veškeré snažení sedlákovo. Je náruživý pytlák: nuže, zastřelí ho v lese v noci, až bude na čekání! Zachrání statek, ujde kriminálu — neboť závěť stane se bezpředmětnou! Tento duševní process vylíčen jest autorem znamenitě. Časně před východem slunce střelí Sýkora po Jiřím a po ráně prchá. Hned potom dostaví se hajní i polesný do lesa, napadnou zde Jiřího, jehož Sýkora chybil; on staví se jim na odpor, vzájemně užijí zbraně, polesný poraněn jest do prsou, Jiří skácí se mrtev k zemi. V tom přijde k němu Josef, jenž čeká zde na Andu, chtěje ji doprovoditi do města. Přivábí jej hluk a výstřely ručnic; je u mrtvoly sám, neboť hajní odnášejí raněného polesného. Dohazovač Novotný ho tu uvidí, udá, a četník ihned dostaví se k Sýkorům. Scény, které následuji, jsou znamenité a výtečné s psychologického hlediska, konec pak jest smírný: po vysvětlení, kdo vlastně zabil Jiřího, spojeni jsou Josef i Anna zasnoubením.

Tolik, pokud se týče effektu vnějšího a divadelního. Sluší však podotknouti, že darebný Sýkora vlastně takto přece došel svého cíle a ostal beztrestným. Že chybil Jiřího, byla pouhá náhoda. Není a neostává ovšem ani potom žádným morálním vítězem; ale po morálce se veliké obecenstvo netáže: a přece Sýkora byl vrahem, byť i byl chybil. A to je ovšem poněkud choulostivé, učiniti takového člověka dramatickým hrdinou. Že práce Štolbova divadelně velice působí, bylo patrně viděti na obecenstvu. Les, střílení, úmysl zavražditi někoho, četník, atd., to se nikdy nemine účinkem: psychologický process, motivování skutku Sýkorova, celé provedení látky „Závěti“ je mistrné.

Nadaná autorka „Obrázků ze Slovácka“, Gabriela Preissová, napsala dle své v „Osvětě“ uveřejněné povídky „Gazdina roba“ drama stejnojmenné. I přes to, že děj odehrává se na Slovači, že částečně mluví se dialektem, i přes národní malebné kroje, velmi pěkně na jevišti se vyjímající — tedy přes novoty, jímž právě nejsme příliš uvyklí na národním divadle — hledí na nás děj této práce jako dobrý, starý známý. „Paní majorka“, „Divoška“ a některé komedie francouzské působí, že nás „Gazdina roba“ nikterak nepřekvapí.

„Gazdina roba“ je manželská tragedie, a to manželství dvou. Šohaj Mánek Mešjaný ožení se tak, jak si toho jeho matka přála, proti vůli svého srdce; milovalť Evu, chudou, ale hrdou „krajčířku“. Kýž div, že je nespokojen, a že se mu brzy žena zprotiví. Eva pak vdala se ze vzdoru, protože jí lidé říkali, že miluje Mánka jen pro jeho bohatství. Také ona nemiluje svého muže. Teprve, když se on oženil a ona provdala, stará láska se v obou ozvala, scházejí se, milují se — poměr jejich je hříšný. Mánek slibuje jí rozvod, slibuje, že přestoupí na jinou víru — je katolík a Eva luteránka — a Eva osnuje schůzky s ním pořáde, ač má tři děti již — prchnou spolu do Rakous, kdež najal Mánek dvůr a hospodaří, „gazduje“. Ale co lidé se nedovědí! Povídá se to i ono, Eva že není jeho ženou, proslýchá se všelicos o něm i o ní; když pak Evu kdosi z lidu pracovního přede všemi pohaní a Mánek k žádosti její neprohlásí ji přede všemi za svou ženu, poněvadž to prostě učiniti nemůže: jde Eva a skočí do Dunaje.

Zevnější úspěch dramatu byl veliký. Kdo sleduje naše referáty a pamatuje si je poněkud z čísel minulých, nabude přesvědčení, že „Gazdina roba“ látkou nikterak nová není. Motivy zde však jsou mnohem více oduševněné, cit více přesvědčující, přirozenější, nežli v podobných hrách

francouzských, co do realistického pojetí přibližuje se „Gazdina roba“ valně jednak „Divošce“, jednak „Pani majorce“

K řadě původních českých oper přibyla nová: „Krakonoš“; složil ji na libretto J. Boreckého Rozkošný. Hudba jest velmi pěkná, libretto chatrné obsahem i formou. Rytíř Bronislav zachrání Ratiborovu dceru Květuši, již byl Krakonoš unesl, a vezme si ji za manželku. Děj tento sám sebou dal by se na tři akty rozšířiti jen tenkráte, když by skutečně bylo hodně děje, když by bylo dosti episod. Ale v opeře jest převaha míst lyrických a různých naivností, jimiž je vinno libretto, a co tu se děje, pradávno v jiných a jiných operách jsme viděli; láskou nyjící a lkající rytíř se svými milostnými ariemi, trvají-li pořáde a pořáde, konečně i toho nejzamilovanějšího posluchače omrzí —

Rozhodný úspěch „Antigony“ přiměl divadelní správu k vypravení „Oidipa krále,“ světoznámé této tragédie osudu. Oidipos byl sehrán pečlivě, a působil dojmem velikým — předsudek, byl-li jaký, mizel rázem mezi hrou. Nenáhlé, soustavně stupňované zděšení Oidipovo při odhalování strašlivého tajemství, že on sám je vrahem otcovým a chotěm vlastní matky, provedeno jest s takovým mistrovstvím a při tom s tak prostou jednoduchostí, že obecenstvo pozorností napjatou, hojným potleskem a nepopíratelným pohnutím dalo na jevo svůj hold slavnému autorovi, jenž po tisíciletích slaví velikolepý triumf na divadle moderním. Zvláště loučení Oidipovo s Ismenou a Antigonou bylo velice pohnutlivé, výstup s Teiresiem a pastýřem vzor dramatické síly a úchvatnosti. Dle našeho mínění měl však býti choru ponechán úkol původní, a nepřidílen čtyřem různým osobám jednotlivě, a to ještě tak, že se některé k tomu nehodily. Dojem chóru byl by účinnějším býval; takto někdy vyznívala deklamace příliš mdle.

Zasloužilý umělec Jakub Seifert, geniální deklamátor, jenž slyne v tomto oboru nepopíratelným mistrovstvím, slavil 25leté herecké jubileum, zvoliv si Shakespearova „Hamleta“. Představení bylo velice slavnostní, a jubilantovi dostalo se hojných přípisů, blahopřání, darů a věnců. Jen že některé ty nápisy na věncích byly silně přehnány. Tak ku př. považujeme nápis „T v ů r c i k r á s y“, „K n ě z i k r á s y“ atd. nejen za přehnaný, nýbrž za přímo směšný. **Josef Flekáček.**

LITERATURA.

Matice lidu 1867—1889.

Říká se vždy, a zvláště spisovatelé a básníci rádi prohlašují, že má lid k literatuře povinnosti, že kupovati, odebírati české knihy jest nutnou vlastností, nezbytným znakem každého, kdo chce býti vlastencem. Toť ovšem pravda, a tím větší, tím důležitější, čím menší jsme národ, čím mohutnější a početnější jest lid obecný. Ale tím větší jest též pravda, že literatura, chtějíc, aby si jí lid obecný všímal, aby ji podporoval, má si též všímati potřeb lidu, má býti vůdcem, učitelem, rádcem a těšitelem jeho — zkrátka, každý národ, chtěje vychovati zdárně svůj lid, vedle dobře zřízených škol má míti i dobře zřízenou literaturu prostonárodní, populární, pro obecný lid.

Spisy, určené úzkému kruhu vzdělanců, ať již jsou belletristické nebo vědecké, psané veršem nebo prosou, tvoří jen jednostranné bohatství literární. Nemůžeme od prostého lidu chtíti, aby rozuměl básním Vrchlického, satyrám Čechovým, aby se mu líbil Zeyer, aby pochopil spisovatele podobné. Horšíme se nad tím skutečně smutným faktem, že v lidu neobyčejnou měrou rozšířily se romány krvavé. Máme sice některé pěkné věci pro lid — mnoho jich ovšem není — ale nebylo tu žádné organisace, aby se to skutečně rozšířilo, aby se to prodalo, aby to lidé četli. Nakladatelé krvavých románů provedli agitaci onu s horlivostí, jíž by si měli povšimnouti nakladatelé ostatní. Kdyby se dobrá věc tak kolportovala, jako špatné toto zboží krvavé, rozšířila by se též; novinářská reklama nebo inseráty nejsou tu prostředkem dosti působivým.

Heslo „pěstovati literaturu pro lid“ mělo by zazněti nejprve z řad našich politických, vědeckých i literárních vůdců a předáků. Měla by to býti organisace s hůry, řekl bych paedagogicky řízená. Pokud budou jednotlivé kruhy našich literátů psáti samy pro sebe, bude lid po veliké většině stále odsouzen jen právě na ten krvák, na nějaký kalendář, jarmareční písničku nebo nesmyslnou historii. Najdeme i mezi literáty takové, kteří si myslí, že to lidu právě dostačí. Otázkou vzdělání lidu obecného ve školách zabývají se parlamenty, zastupitelstva, jednotlivci, spolky i korporace, otázkou vzdělání lidu ze školy obecné vystoupilého nezabývá se nikdo.

Výjimku velice čestnou v té příčině učinila „Matice lidu“, spolek pro vydávání laciných knih českých pro lid, založený r 1867. Letošním rokem dokončila „Matice“ dvacátýtřetí rok své činnosti, vydavši bez mála půl druhého sta knih jednak belletristických, jednak vědeckých.

V tomto velikém počtu spisů nalezáme vedle děl výtečné ceny i spisy, jež pro různé příčiny lidu doporučiti nelze. Pokládáme za svou povinnosť, promluviti poněkud „o Matici lidu“, ukázati ke spisům těm i oněm. Redakci „Vlasti“ docházejí často dotazy, které knihy z „Matice lidu“ mohly by vřaděny býti do bibliothek, rozšiřilať „Matice lidu“ knihy své po všech vlastech velice hojně a jest na čase, ukázati ke spisům, jež lze neb nelze doporučiti Majíce rozluštiti úkol ten, podotýkáme, že žádáme na spisu pro lid alespoň tyto vlastnosti: aby byla předmětem či látkou knihy věc obecně zušlechťující, a nikoliv již sama sebou znemravňující; aby, kde běží o historické vypravování, nebylo spisovatelem tendenčně přibarveno; sloh knihy má býti jasný, plynný, bez period a cizích slov, celek nevyžaduj značného předpravného vzdělání, neboť lid má jen vzdělání elementárné. Kniha pro lid sepsána buď slohem srozumitelným, pochopitelným, obsahem buď obecně ušlechťující; jedná-li se o vědecké věci, budiž věda tu náležitě popularisována. Ježto jest známo, že náš lid venkovský celkem jest zbožný a s velikou úctou lne ku věcem posvátným, že český lid vůbec jest lid katolický, nutno k požadavkům těm přidati i onen: kniha pro lid nezlehčuj, nedotýkej se lehkovážně přesvědčení náboženského našeho lidu, neotřásej jeho zbožností, nevzbuzuj v něm ani nejmenší pochybnosti neb lehkovážnosti u věcech víry, nýbrž, kde nutno jest o věcech týkajících se sv. víry a náboženství mluviti, hleď zachovati v lidu zbožnosť, úctu ku všemu, co s náboženstvím a věrou souvisí; ať jest to již spis historický, či belletristický, či vědecký; neber lidem víry, neposmívej se jí, nezlehčuj jí. Prapodivně by to zajisté vyhlíželo, kdyby lid evangelický vydával si spisy, ve kterých by se víra evangelická snižovala, kde by byla vysmívána; však bychom věru marně takové knihy mezi spisy evangelíky vydanými hledali; rovněž i židé — a ti přece mají věru s v o u a dosti bohatou literaturu — nepíší nikde frivolně o svém náboženství. Že u nás se to děje, víme všichni ze zkušenosti, a jest to také úkaz na celém světě jediný, z mnohých pak věcí můžeme nabyti přesvědčení, že takový způsob psaní není nahodilý, nýbrž spíše s y s t e m a t i c k ý.

Posuzujíce spisy „Maticí“ vydané, budeme trvati na hledisku tuto vytčeném, a divati se na knihy ony tak, jak jsme pravili, jakých vlastností si přejeme na knihách pro lid. Celý posudek pak rozdělíme na cykly tyto: knihy vydané v letech 1867—1871, 1872—1876, 1877—1881, 1882—1889.

V prvých pěti letech svého trvání vydala „Matice“ sedm spisů historických, totiž „Jan Žižka“, „Jiří z Poděbrad“, „Věk Albrechta z Valdštýna“, „Panna orleánská“, „Král bídák“, „Oběti pověry“, „Vypravování dějin domácích“; čtyři spisy politicko-sociální „Sousedé Slovanů“, „Stát rakouský“, „O národní osvětě“, „Základové hospodářství“;“ pět knih obsahu vědeckého: „O soustavě sluneční“, „O vrstvách kůry zemské“, „Zdravověda“, „Cesta kolem měsíce“, „Výbor užitečných a zajímavých rostlin“; v téže době vyšlo osm povídek, totiž: „Pašek z Vratu“, „Paříž

v Americe“ (2 díly), „Kříž u potoka“, „Vesnický román“, „Anna Městecká“, „Paní Lichnická“, „Oživené hroby“, „Boček“: mimo to vydala „Matice“ tři díla zeměpisná: „Mapu světa slovanského“, „Život na Rusi“, „Národové jižní Afriky“, „Balbínovu rozpravu na obranu jazyka slovanského“ v r. 1869., a téhož roku „Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských.“ Daleko vedlo by nás, kdybychom chtěli o každé knize obšírný posudek psáti; míníme si vésti tak, že o knihách, jež dle našeho mínění lidu dobře doporučiti lze, zcela stručně se zmíníme, o spisech pak, jež nebudeme moci doporučiti, také uvedeme jen krátce důvody, proč tak učiniti nelze. Zajímavý jest passus, jejž na konci prvého pětiletí čteme u výroční zprávě „Matici lidu“ vydané: „spolek náš, věren svému směru a základní myšlénce, vydával jen takové knihy, které se nepříčily pravému rozumnému pokroku lidskému, které souhlasily s nejnovějším stanoviskem vědy a s moderními názory politickými a sociálními. Jest věcí přirozenou, že právě tento svobodomyslný směr „Matice lidu“ potkává se jako všude tak i u nás s četnými nepřátely Jsou to právě oni známí nepřátelé světla, kteří by rádi udržovali lid v temnostech zastaralých bludů a předsudků.“ K tomu podotýkáme: jest právě účelem těchto řádků a příštích posudků našich ukázati k tomu, zdali skutečně všechny knihy „Maticí“ vydané jsou psány v duchu toho „pravého pokroku“ lidského. Může se ten „pravý pokrok“ i to „nejnovější stanovisko vědy“ a „moderní názory politické a sociální“ věru přerůzně vykládati a definovati, a to i tak, že to lidu ku prospěchu není. A že jsme přátelé světla, to bohdá dokážeme tím, že si zvlášť na některé spisy tu vydané zcela důkladně a všestranně posvítíme. (Pokračování.)

Dědictví Maličkých v Hradci Králové

vydalo letos 33. podíl, jenž obsahuje dvě povídky: „Osud obecných dětí“ od Al. Dostála a „Bůh dopouští ale neopouští“ od Karla Skultetyho.

Karel Skultety, učitel v Šestovicích, obral sobě za předmět nábožnou rodinu šlechtickou, která nešlechetností pokrevního ziskuchtivce a zradou nevěrného služebníka ztratila na delší dobu jediného synáčka. Hošík dostal se však v Americe do rukou dobrých, byl pečlivě a zbožně vychován, a když se zrádný sluha neštěstím k Bohu obrátil, bylo dítě rodičům vráceno.

Silný a mocný proud liberalismu žene valnou část učitelstva na sráznou cestu a uchvacuje s sebou také osoby jinak velice hodné, i jest nám to věru potěšením, že právě v této době učitel Skultéty veřejně a slavně vyličuje moc a sílu našeho svatého náboženství. Budiž mu za to veřejný dík. Takovýchto učitelů všude si vážme, veřejně jim svoji lásku na jevo dávejme a kde můžeme, je vyznamenávejme a jim pomáhejme. Tak učitele zbožné od svých nepřátel oddělíme.

Velice šťastně pracoval pro „D. M.“ Alois Dostál. Jeho práce jest ve všem zdařilá. Četli jsme kdesi, že jest obec proti sirotkům necitelná matka a takovou matkou byla i Žitnoves. Vychovala si z obecného dítěte nezdaru, jenž jí byl postrachem, a proto zanevřela i na sirotky Borešovy, které jí po smrti jejich matky připadly na starosť. Ale toto byly děti docela jiné: zbožné, zachovalé, tak že jejich chováním se a zločiny onoho nezdary obec se obrátila, sirotkům všemožnou péči věnovala a veliké radosti a slávy na nich se dočkala. Povídka tato zasluhuje, aby na venkově dům od domu putovala, neboť má velikou cenu praktickou.

Německá povídka: „Gott will es“ (Bůh tomu chce) od Ed. Militkého, překladem Vojtěcha Lorenza vyšla již dříve jako 31. český podíl „D. M.“ a byla na str. 144. IV. ročníku Vlasti pochválena. Letos ji vydala Správa „D. M.“ v jazyku německém. Znovu ji vroucně doporučujeme. Ku konci ještě toto: Ve středu a v sobotu půjčujeme z bibliotkeky spolku sv. Vincence knihy a ptáváme se dětí, jak se jim ta která kniha líbila. Děti již mnoho knih pohanily, ale „D. M.“ pohaní zřídka kdy. To jest svědectvím, jak šťastná ruka vládne „D. M.“ A těšíme se, že práce tato dochází i jinak odměny. Od 1. října r. 1888. — do 15. října r. 1889. přistoupila k „D. M.“ celá řada nových členů z Čech, Moravy, Slezska, D. Rakous, Uher, Slavonie a Pr. Slezska, přibylo účastníků, opatrovníků, spoluzakladatelů i dárců, tak že může míti ze všeho toho Správa „D. M.“ upřímnou radosť. 42.500 členů, to jest již něco, nad čímž může srdce zaplesati.

T. Škrdle.

Selské písně a České znělky.

Napsal Jos. V. Sládek. Tiskem a nákladem J. Otty.

O básních Sládkových jest všeobecně známo, že vynikají vroucností, tklivostí citu a řekli bychom zvláštní českou tesklivostí, humorem a zároveň i hrdostí národní. Vlastnostmi těmi oplývá i nejnověji vydaná sbírka „Selské písně a České znělky."

„Selské písně" nás upomínají na mnohé básně Kolcovy a Burnsovy, jiné jako „Ukolébavka" na písně národní a ze skutečného života. Hrdosť na vlastní majetek a půdu, nedůvěrivosť ke všemu cizímu, láska ku zděděné roli, k otcovskému kraji, otrlosť k neštěstí vlastnímu a konečně v nejhorším okamžení zoufalé a houževnaté se bránění nepříznivému osudu, jak nám je Sládek ve svých písních líčí, jsou tak přirozené, že bychom se musili diviti, kdyby v jeho básních chybil jen jediný z vytčených znaků.

Či nejeví se hrdosť a pýcha na vlastní majetek, když sedlák praví:

Mé orné půdy každý hon
mi patří zem jak dubu,
a držím se jí jako on
vzdor psotám, časů zubu.

Selské hrdé sebevědomí a zároveň i nedůvěru k jiným jeví verše:

Pište si jak chcete
ty své noviny,
sedlák je své půdy
přítel jediný.

Vy jste cizí jemu,
on jest cizí vám,
všecko, co dnes jeho,
on si dobyl sám.

V „Českých znělkách" jest Sládek básníkem naděje, vlasti a národa. Všecky básně dýchají nadšením vlasteneckým a jsou velmi krásné až na některé, kdež jest pěkné dikci a rýmu obětována srozumitelnosť. Zejména líbí se nám č 12. V horách příval strhal pole, a starý sedlák hleděl mlčky na neštěstí:

Co dělat? Chalupa je na spadnutí
a prodlužena, věřitelé krutí,
děti jsou malé, „nevěsta" nic nedbá,
syn rozmařilec, na všem jako kletba . . .
Co vnuk můž' za to? Setřel s čela chmuru
a ještě večer vez' tam země fůru.

Velice nás potěšilo, že jest slovo Bůh psáno velkým písmenem. Není to maličkostí, jak by se snad někomu na prvý pohled zdálo, neboť četli jsme ještě nedávno básně a jiné spisy, kde slovo „vlasť", „národ" bylo tištěno velkým písmenem začátečním, a slovo Bůh jako bagatelisováno a nevážně psáno s „b". Rovněž také vší blasphemie jest kniha tato prosta, což jest zjevem v naší poesii vzácným a proto potěšitelným. P. **Václav Červinka.**

Katolický spolek pro vychování a ochranu dítek.

Napsal **T. J. Zlichovský.**

I.

Potěšitelným úkazem jest u nás hnutí, jež takořka do všech oborů lidského snažení zasahuje.

Spolky katolických tovaryšů blahodárně působí na dělnickou omladinu, Johanneum v Praze pracuje o zlepšení poměrů řemeslnických učňů, spolek sv. Vincence z Paula pracuje v Čechách i na Moravě mezi chudinou příklady až vzácnými, a nejnověji počíná se u nás potěšitelně vzmáhati i katolický spolek pro výchovu a záchranu mládeže, roku 1887. pod jménem „Křesťanský přítel dítek" založený.

I tento spolek, s idealy Dona Bosca velice spřízněný, mám za veledůležitý pro socialné opravy nové doby. Spolek pro vychování a ochránění ditek, v Solnohradě roku 1884. založený, vydává nyní již tři katolické časopisy, totiž: v jazyku českém, slovinském a německém. Časopisy nesou

společně název spolku: „Křesťanský přítel dítek“, a mají přílohy pro děti. Spolek, ač teprve pět roků trvá, vychovává a ochraňuje již na sta dítek.

Spolek vychovává v různých místech Čech, Moravy, Štýrska, Korutan, Krajiny přes 233 a opatruje přes 204 dítky obojího pohlaví, což vyžaduje přes 1000 zl. měsíčního nákladu. Náklad děje se z příspěvků, jmění spolku a milodarů. —

Na pohled zdá se to býti málo, ve skutečnosti znamená to však mnoho — velmi mnoho.

Takto uvádí se znenáhla ve skutek, o čem snil znamenitý a zvěčnělý křesťanský sociolog, prof. Alban Stolz, ve svém spise: „O umění vychovatelském“, kde napsal: „Zanedbáním, špatným příkladem a zlou povahou mravně zvrhlé a zdivočilé dítky dáti na vychování jiné rodině mezi jiné dítky jest velmi špatnou zásadou.... V tomto případě není jiného prostředku, nešťastné dítky tyto na lepší dráhu životní přivésti a jiné od nákazy uchrániti, než vychovávacími domy pro zanedbané dítky, jaké v různých zemích nyní nezřídka lze nalézti.“

A o výsledku těchto ústavův, jež ovšem na půdě křesťansko-katolické postaveny a v pravdě církevním duchem řízeny býti musí, vyjádřuje se týž Alban Stolz takto: „Nezřídka chlapci, kteří z domu utíkali, tulácký život vedli, krádeží a vloupání se dopouštěli, přece brzy pořádku a mravnému chování uvykli, že ani přísnějších trestů na sebe neuvalili.

Duchovní představený jednoho takového ústavu chlapeckého mi pravil, že z deseti dítek obyčejně osm polepšených ústav opouští. Zřejmým úkazem toho jsou nám ochranné ústavy Salesianů, založené Boscem.“ —

A nejen se stanoviska socialního oceniti musíme činnost spolku „Křesťanského přítele dítek“, nýbrž i se stanoviska záchrany před nástrahami bezvěrců....

Třeba uznati, že tento katolický spolek s touže horlivostí agituje pro zachránění katolické mládeže svými časopisy, jako svobodní zednáři agitují ve prospěch svých bezvěreckých snah vychovatelských se svým časopisem: „Haus und Schule“ — Škola a domov.

„Přítel dítek“ v jazyku českém došel co nejvroucnějšího doporučení nejdůstojnějšími arcibiskupskými a biskupskými Ordinariaty v Praze, Olomouci, Brně, Budějovicích, Králové Hradci a v Litoměřicích, a rozšiřování jeho všemožně podporováno.

Zvláště podotknouti sluší, že sv. Otec Lev XIII. udělil celému spolku své apoštolské požehnání dne 20. ledna roku 1888. a členům plnomocné i jiné odpustky.

Pánové, kteří jakožto výboři v čele spolku toho stojí, jsou: předseda: M. Schwab, scholastikus na dómě; místopředseda: J. U. Dr. Ant. Rottensteiner, advokát; jednatel a pokladník: P. Edmund Hager O S. B.; výbořì: P. Matouš Asen, katecheta měšťanské školy; František Jenč, majetník domu a František Kaltenbrunner, kupec, — všichni v Solnohradě.

II.

Katolický spolek „Christlicher Kinderfreund“ (Křesťanský spolek dítek“) založen byl ku konci roku 1884, dle potvrzených stanov dne 6. října, v Solnohradě několika muži stavu duchovního i obecného, zvláště přičiněním P. Ed. Hagera, kněze z řádu sv. Benedikta v klášteře sv. Petra v Solnohradě, a dne 14. října t. r. byli dle předpisu nejdůstojnějším Ordinariatem ustanoveni členové výboru, a spolková činnost započala.

Dne 19. října r. 1884. konána zřizující a první valná hromada. Rudigier, biskup Linecký, velmi se potěšil ze založení spolku toho a co nejpříznivěji se o něm vyslovil....

Ve stanovách 12 článků obsahujících označen byl účel spolku takto: „Modlitbou a hmotnou pomocí povznésti a podporovati nábožensky-mravní vychování katolické mládeže a zachrániti onu část mládeže, která zanedbaným nebo nekřesťanským vychováním již upadla ve zkázu neb u velikém jest nebezpečí v ni upadnouti.“ —

Účastenství na zařizující valné hromadě bylo slabé, než s pomocí Boží, po úsilovné tříleté činnosti roku 1887. čítal spolek již přes 15.980, roku 1888. přes 16.753 a r. 1889. čítá již dokonce přes 20.363 údů.

Seznamy členů sepisují se samostatně v té které farnosti a pak spolku t. j. výboru jeho se ohlašují. Tím jest šíření spolku velice umožněno.

Spolkové záležitosti vyřizují a nad nimi dohled mají následující osoby a ústavy stavu duchovního: Pro Čechy: P. Karel Seyss, konsistorní rada v Bohosudově (Mariaschein) P. Frant. Endler, spiritual chlapeckého semináře v Litoměřicích. —

Pro Moravu: P. Bernard Plaček, O. S. B., ředitel knihtiskárny Benediktinů Rajhradských v Brně. P. Klemens Janetschek, kněz kláštera Augustianského na St. Brně. P. Josef Droběna, kanovník v Kroměříži. Klášter Uršulinek v Olomouci. P. Ign. Zavřel, kooperator v Přerově. P. J. Hikl, kooperator v Holešově. P. Othomar Wohl, professor náboženství v Mor. Budějovicích. —

Pro Rakousy: Klášter Sacre Coer na Rennwegu ve Vídni, III okr. —

Pro Solnohradsko: P. Edmund Hager, O. S. B. v klášteře sv. Petra v Solnohradě. —

Pro Uhry: P. A. Lodaký, farář v Csolnoku v Uhrách. —

Kdo přál by si nějakého vysvětlení, rady či pokynu ohledně spolku pro katolickou mládež, můžeš na kohokoli z nich směle se obrátiti.

Pro potřeby a zájmy spolku založen jest časopis „Christlicher Kinderfreund“ Údové, jižto ročně 1 zl. (také 2 kr. týdně) splácejí, anebo více ku spolku přispívají, obdrží na požádání 1 vyplacený výtisk zdarma. Deset údů obdrží 1 výtisk zdarma při společné zásylce.

Kdo není údem spolku a časopis si oblíbí, může se státi jeho odběratelem za předplatné ročních 40 kr. Při každém výtisku jest příloha zbožného čtení pro dítky.

Když spolek ze Solnohradu rozšířil se během tří let takořka již na všecky země říše Rakouské s blahodárnou svojí činností, tu počátkem roku 1887. založen P. Bernardem Plačkem, knězem řádu sv. Benedikta v Brně, i v jazyce českém časopis: „Přítel dítek“ pro české členy spolku.

„Přítel dítek“ vychází jako příloha „Školy Božského Srdce Páně“ v Brně, vždy čtvrtletně a má taktéž přílohu pro děti.

V polovici roku 1887. měl „Přítel dítek“ již 1.404, roku 1888. 1.765 a v r. 1889. již přes 1.907 českých členů mezi 20.363 německými a slovinskými členy spolku solnohradského. Jak stkvělé to úspěchy!

I ve příčině literární zasluhuje český „Přítel dítek“ dobrého povšimnutí. Články prostonárodně psané, slohem velice srozumitelným, mohou nazvati se, na náš čas, veledůležitými Pod vedením redakce P. Ber. Plačkem shledáváváme mezi nejpřednějšími spolupracovníky „Přítele dítek“ od r. 1887. ponejvíce muže stavu duchovního. Velmi pěkné články ve „Příteli dítek“ podali následující spisovatelé: P. Jan Hejtmánek: Komu přináležejí dle křesťanské náuky děti? — Záměry zednářů. Nenávisť víry u zednářů. — P. Jos. Jičínský: K objasnění našich školních poměrů — Rodičové, vychovavatelé, hleďte, abyste dítek netrestali nespravedlivě! — P. Jan Hikl: Špatné vychování dítek — příčinou panující zkázy mravní. — P. Jos. Stahala: III. řád sv. Františka může se své strany také ku zachránění mládeže přispěti. — P. Theod. Steffel: Křesťanská pravidla vychování. — P. Tomáš Hánl: Kam to spějeme? — Papež Leo XIII křesťanských dítek vznešený vzor. — Působnosť svatých obrazů při vychovávání. — P. Ant. Trnkal: Snažme se necudné obrazy a sošky odstraňovati a mládež tohoto pohoršení zbavovati. — P. Leo Hlauch z Dubrovníka: Ptáci papíroví. — P. Ignác Zavřel: Pro koho vychováváme své děti? a j. a j — — Veřejnosti naší těchto několik ukázek článků postačí, aby se dobře oceniti mohly snahy spolkové. (Dokončení.)

České kalendáře na rok 1890.

(Pokračování.)

Kalendáře „Československá Koleda“ a „Národ“ nemají článků poučných. Povídky, jež v nich nalézáme, nelze nazvati většinou ani vybranými, ani pěknými. Jsou to jediné povídky V. Lužické, krátká povídka E Krásnohorské „Jiřičky“, která jest vyňata ze sbírky povídek pro mládež, a povídka „V takové psotě“. Za to povídky „Pod klenbou hrobky“ a „Tváří v tvář smrti“ náležejí mezi „krvavé“. Málo ušlechťujícího čtení poskytují též povídky „Z povídek zámeckých“, Novelka dušičková“, „Před svatbou a po svatbě Jana Macháče.“ Tato líčí věrně mravy i nemravy horského lidu pod Krkonošemi. Nedostatek obrázků

nelze kalendářům těmto vytýkati, ze 110 str. textu dojista 40 stran zabírají obrázky — ale všecky jsou vyňaty z různých ročníků „Světozora“. Vůbec poznáme na první pohled, že p. Šimáčkovy kalendáře jsou hlavně k tomu určeny, aby dělaly reklamu p. Šimáčkovu „Světozoru“. A pak to uspořádání V povídce „Osamělý modřín“ uvidíte vyobrazení Meierlingu a „Kuželkový honneur s Jindřichem Mošnou, v „ukrutné“ povídce „Pod klenbou hrobky“ Staročeskou síň v hostinci „U rytířů“ v Praze, v Dušičkové novelce Eiffelovu věž a Alfonsa XIII., krále španělského, v humoresce pohřeb. Tomu říkáme ledabylosť a pohodlnosť — knihtiskařská. Pro čtenáře to pohodlným není, ježto jest mu shledávati úryvky povídek, mezi obrázky sem a tam rozstrkané. „Politický přehled“ jest v obou kalendářích doslovně týž, taktéž více než dvě strany anekdot. Každému kalendáři připojeny jsou čtyři velké titulní obrazy, ale na dvou listech — na obou stranách je tištěno, což ovšem není hezké. Veškeré obrazy představují výjevy, které „táhnou“. Cena každého kalendáře 50 kr (Pokračování.)

Literární reminiscence

Podává

Bohuš Podhorský.

(Pokračování.)

II.

Aby kat. literatura měla náležitý odbyt a došla pravého cíle, nutno ji hodně fedrovati kupováním knih a odebíráním časopisů V té příčině dlužno opět poukázati na důležitosť f a r n í c h k n i h o v e n pro lid. Zajisté ruch v oboru tom čilejší by neškodil. Pamatujeme se, že pojednání o důležitosti farních knihoven byla otázka při konferenční schůzi v diecési Králové-Hradecké před několika roky. Tuto důležitosť každý uznává. S prospěchem by se také osvědčilo, by nějaká kontrola nad knihami těmi byla zařízena, a ročně na jisto bylo postaveno, v jakém stavu je knihovna farní, kolik svazkův obsahuje a kolik bylo do roka čtenářů. Zdárný v tom počátek učiněn v „Z á s l u h á c h českého, moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, o rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech“ od T. Škrdle.

Dočítáme se v listech a slýcháme, jak ten a onen farář se hlásí o knihovnu (ať od bohoslovců nebo knihovního fondu družstva „Vlasť“), jak tam a onde se půjčují a rozšiřují knihy; rádi bychom seznali celkový obraz. Může-li ta neb ona čtenářská beseda ve všech českých žurnálech se chlubiti, že odkoupila 5 svazků z české literatury s udáním ceny a názvu a knihkupectví, proč by neměla vědětí veřejnosť také o činnosti farních knihoven. Ovšem že by se někde objevil nedostatek, a knihovna by na rychlo musila býti sestavena; i tato „pozdní“ činnosť by prospěla literatuře i čtenářům.

Že by se těmto knihovnám nyní nedostávalo řádných spisů, nelze tvrditi, poněvadž máme teď vedle „katolických“ spisovatelů také „katolické“ nakladatele. Než jako „vlastenečtí“ nakladatelé nemyslí to právě s vlastenectvím svým nezištně do opravdy, tak také tito tak zvaní „katoličtí“. Prodávati jenom farní tiskopisy, obrázky, fotografie biskupů, modlitební knihy — ač to jest věc záslužná — není ještě známkou „katolického knihkupectví a nakladatelství“.

Náklad na katolické spisy vzíti a nésti, to je hlavní věcí, rozšiřovati téhož druhu knihy, vydávati časopisy katolické a podobné. K tomu se však až na čestné výjimky málo knihkupectví věnuje a vydávati časopisy jest buď na družstvech nebo i jednotlivcích. Cyrillo-Methodějské knihkupectví vydá hojně katolických knih v Čechách a pap. knihtiskárna benediktinská na Moravě; však s počtem jsme již téměř u konce. A známe knihkupce, kteří z obrázků zbohatli, kteří jakoby na „katolictví“ měli patent, ale ani jednoho listu nebo vůbec podniku katolického se neujmou. Spisovatelé jsou nuceni pak utíkati se k firmám jiným o nakladatelství, a bývá jim opět vytýkáno, že se jejich spisy tisknou vedle knih liberálních. Katoličtí nakladatelé vyžadují od spisovatelů příspěvky zdarma, jako by to bylo v pořádku, a kněz byl nucen jim práce buď za almužnu nebo docela zadarmo poskytovati.

Proč se n e d a ř í č e s k é l i t e r a t u ř e tou měrou, jak by zasluhovala, opětují se frase otřepané, ale také namnoze odůvodněné. Katolická literatura náleží dle domnění mnohých jenom kněžím, inteligence nadále odebírá německé spisy a většina hledá jenom v novinách poučení a zábavy. Kdyby studenti nekon-

sumovali mnoho knih belletristických, zle by bylo nakladatelům, a básně by se bez nich ani netiskly. Na českou knihu pohlíží dosud mnozí jenom úkosem, a český autor je proletářem a má-li jiné pěkné postavení, tuť nazýván podivínem, že se dře do řad spisovatelských.

Nejvíce steskú padá na „hospodářskou tíseň“ a „germanisaci“ a mnozí by si nejraději spisy vypůjčili nebo spisovateli pro ně dopsali, což v obyčej vešlo u mnohých besed a spolků, které věnují na věnečky a bály dost, ale na literaturu nemají peněz. Proto hektografují několik set žádostí a rozešlou je po spisovatelích, aby darovali spolku „aspoň všechny své spisy“. Spisovatel dostane několik exemplářů, ostatní si musí jako každý koupiti. Snad aby své knihy ještě při hubených honorářích rozdával!

Že je u nás kolportáž špatná, ví každý velmi dobře. Noviny pak věnují svým sensačním přílohovým románům mnoho péče a chvály, o literaturu ostatní starají se macešsky. Velmi by se potkala s užitkem stálá rubrika o ruchu literárním. Pouhé referování po měsících a letech nedostačuje.

Někteří páni knihkupci a nakladatelé jsou tak pohodlni, že žádají, by každý oznámil napřed, kdo si tu neb onu knihu koupiti nechce. Při jiných listech zvláště vadí nepravidelné zasýlání čísel, nedodržení času. Ku př. list má vyjíti každý měsíc 10. a zatím přijde 30. Kdo jenom několik časopisů si předplácí, snadno to pozná a žehrá proti tomuto nedostatku a odvrací se od listu. Co se ku př. stalo nesprávností tohoto druhu při vídeňském „Slovanu“, co tu bylo omlouvání a nahrazování! Místo tří čísel dostal každý předplatitel „Českého průvodce po Vídni“. „Přestávka prý bude nahrazena zlepšením časopisu, jenž bude zase pravidelně vycházeti.“ Jindy opět nahrazena čísla spiskem: „Povstaňme“ a podobně.

Následovníku „Slovana“ nedařilo se asi také valně, když posýlány odběratelům tyto lístky: „Nechceme se vnucovati, ale v zájmu listu litovali bychom opravdu, kdyby nám ubyl i jen jediný odběratel, neboť dosud již jsme na časopise prodělali značnou částku, ač došel všude uznání. Proto prosíme zdvořile i Vás, abyste časopisy ráčil nadále odebírati a Svou přízeň projeviti nám brzkým předplacením a doporučováním.“ A hned za krátko druhý list: „Jsem nucen dáti pánům odběratelům na uváženou, že bych se při všem přičinění přivedl jen do velkých dluhů, kdyby mi předplatné docházelo pozdě, kdežto já sám mám platiti všechno předem. Nemám-li proto přijíti do velkých nesnází, a můj podnik nemá-li přijíti na zmar, musím každého odběratele prositi o včasné předplacení.“

Vydavatel, jak viděti, domáhá se všemožně předplatného, ale předplatitelům posýlá čísla po — měsících. Tím přízeň klesá a všechny sliby se v nivec rozpadají.

„Česká Revue“, red. Václava Kučery, koncem prvého čtvrtletí posýlala jak poukázky, tak svrchu zmíněné dopisy předplatitelům. Pak vyšlo č. 7., a list přestal vycházeti, což bylo oznámeno teprve v „Hlase Národa“ č. 197. (v „Listech Lit.“ 16. srpna), tedy po čtyřech měsících. Články nejsou dokončeny a zaslané předplatné (do září 1889.) nevráceno.

Takovým způsobem přízeň k listům nevzniká a se nezmáhá, a nelze se diviti, že předplatitelé raději doplácejí. Jistá firma pražská je v té příčině také velmi známa, poněvadž tam vznikají listy jako houby po dešti, ale hned také zanikají.

(Pokračování.)

Nový spis o puritánské revoluci proti katolikům, obzvláště pak Irčanům.

(Dokončení.)

Podobně jednostranně panegyrickým jest posouzení Cromwella. Jak velice se na příklad spisovatel namáhá, aby očistil protektora z výtky prospěchářství. Jest známo, že hlavně z popudu Cromwellova byl r. 1645. vydán zákon, že žádný člen obou sněmoven nesmí po dobu občanské války sloužiti ve vojště, — toliko jedna výjimka připuštěna — totiž Cromwell. Zde tvrdí spisovatel, že protestantská strana přec nemohla postrádati svého vůdce, poněvadž toliko v něho kladla všecku svou důvěru, že však Cromwell osobně ku připuštění oné výjimky ničím nebyl přispěl. (268.) Avšak jest přec pravdě podobno, že by byl vojíny zbožňovaný vůdce zhola ničeho nevěděl o zmíněných agitacích ve svém vojště, že by tyto byly se odehrály bez jeho vědomí a vůle; zvláště pak nemůžeme uvěřiti takovému předstírání, uvážíme-li, že Cromwell co nejhorlivěji zasazoval se, aby na místa, dů-

stojníky parlamentárními opuštěná, dosadil své strýčky, bratrance a švakry,[1]) krátce že nijakž se neosvědčil jako muž nestranný, nedbající svého prospěchu.

Podobně snaží se Brosch omluviti dle možnosti irskou politiku Cromwellovu. Tak tvrdí na příklad při líčení útoku na Droghedu (str. 339.), že rozkaz „žádnou milosť" byl vydán Cromwellem teprve, když on sám, jsa vydán největšímu nebezpečí, velel útočícím tlupám, tak že tento rozkaz, vydaný v dešti kulí, v nejprudším boji, ani zdaleka nesmí býti vykládán za krvežíznivosť a ukrutnosť. Avšak nepřihlížejíce již ani k tomu, že i v dešti kulí nesmí utuchnouti docela cit lidskosti, soudíme, že zmíněné tvrzení obsahuje zakřídování skutečnosti; neboť netoliko v nejprudším boji bylo dne 10. září dva tisíce mužů pobito, nýbrž také následujícího dne, jak Cromwell sám v listu svém k mluvčímu Leuthallovi doznává,[2]) byly páchány nejohavnější ukrutnosti. Tak na příklad, když se byla vzdala posádka jedné věže, čítající 120 až 140 mužů, „byli její důstojníci — užíváme zde vlastních slov Cromwellových — pobiti, každý desátý muž zastřelen, zbytek pak dopraven do Barbadosu." Toto massakrování nebylo provedeno v nejprudším boji, nýbrž již po něm chladnokrevně bylo spácháno. Na omluvu však řádění ve Wexfordu uvádí Brosch, (339) že toto událo se od rozhořčených vojínů na jejich vlastní vrub, nikoli však z nařízení Cromwellova, jakkoliv případ tento došel jeho dodatečného schválení; při tom zamlčuje však, že vojevůdce byl sám přislíbil obleženým, že šetřiti bude jejich života a že již proto musí býti činěn zodpovědným za bezuzdnosti svých vojínů. Hned potom s důrazem pronáší autor, že Cromwell netoliko dovedl potlačiti vzpouru, nýbrž i postaral se o odstranění domácího, zbraně schopného mužstva tím, že nepřátelským vojínům, jakmile vystrčili zbraň, dovolil, aby se dali najati v cizích zemích. Šlo toto odstranění opravdu tak po dobrém? Zdá se, že spisovatel zapomněl na ty nesčetné násilné dopravy do nezdravých končin západní Indie, které zároveň sloužily vojevůdci za prostředek k očistění ostrova; nejen vojíni byli po dobytí Wexfordu a Droghedy v celých tlupách tam dopravováni, — také po skončení boje odkázala vláda nesčetné Irčany, a to i takové, kteří ničeho nebyli se dopustili, anglickým agentům ku použití jich v západoindických plantážích.[3])

Právě tak jednostranným jest úsudek spisovatelův o konfiskacích. Zde zastává mínění, že, kdyby nebyla nastala přítrž agrární revoluci Karlem II., bylo by v nedlouhé době jistě následovalo úplné upokojení Irska. „Žijícímu a příštímu pokolení — píše — musilo zakročení, tak hluboce dotýkající se majetkových poměrů, způsobiti nejtrpčí bolesť a hněv; třetí pokolení bylo by snad, čtvrté však již bezpečně s chladnou rozvahou oddalo se svému osudu". (343) Nuže — můžeme podati argumentum ad hominem; protisnahy Stuartů nezůstaly nikterakž, jak by bylo lze z líčení Broschova souditi, nedotknutými, nýbrž brzy našel se muž, který docela vstoupil ve šlépěje Cromwellovy, — Vilém III., který po bitvě na Boyne a po uzavření smlouvy v Limericku dal zabaviti statky všech Irčanů, kteří se byli súčastnili povstání, a se změnou majetku počínal si tak důkladně, že pak náležela Irčanům toliko jedenáctá část plodné půdy. Nějaká protirevoluce od těch dob se neudála, a jakkoliv ne tři nebo čtyři, nýbrž šest pokolení bylo se vystřídalo, přece nebude snad pan Brosch chtíti tvrditi, že Irčané oddali se s chladnou rozvahou svému osudu. „Lidé zapomínají — jak Macchiavelli právem dí — spíše na smrť svých otců, než na ztrátu otcovského dědictví."

Zajímavým jest taktéž, jak oslavuje spisovatel svého hrdinu jakožto bojovníka za všeobecnou svobodu svědomí (str. 430). Netoliko že dopřál rozmanitým protestantským vyznáním svobodné půdy, nýbrž také vůči katolíkům jevil prý větší mírnosť, jako vůbec na směru neodvislém bývá daleko vynášena větší snášelivosť oproti katolicismu. (308 a 478.) Avšak jaké důvody dají se proto uvésti? Bylo by obtížno, jmenovati některého vynikajícího neodvislého muže, který by tomuto velkodušnému mínění holdoval, a tvrdí-li Brosch zvláště o druhém parlamentu Cromwellově, jakoby byl v osnově ústavy z r. 1657. všem jinověrcům zaručil úplnou svobodu, nepřispějí-li ničím k rušení zemského náboženství a veřejného pořádku, pak jest na omylu: přívrženci prelátství a katolíci byli také zde zásadně vyňati. O Cromwellovi připouští ovšem spisovatel, že veřejné výkony náboženské katolíkům zakázal, on však má za to, že trpěl tajné výkony náboženské. Také to jest nepravdou, naopak Cromwell vystoupil proti každému

[1]) Srovnej: Stern, „Dějiny anglické revoluce," str. 154.

[2]) Viz: Carlyle „Cromwells Letters and Speeches" vol. II., pag. 53.

[3]) Viz: Prendergast „The Cromwellian Settlement" pag. 257. a Hassecamp: „Geschichte Irlands" 1886, str. 84.

druhu katolické bohoslužby: tak r. 1649. odpověděl v Irsku jistému veliteli, který se u něho ucházel o poskytnutí svobody víry, že, rozumí-li tím svobodu mše, pak nemůže na žádný způsob dovoliti to, co jest v moci anglického parlamentu; tak ediktem ze dne 6. ledna 1653. dal pro Irsko vyhlásiti starý zákon panenské královny Alžběty, dle něhož katolický duchovní, který by po uplynutí 20 dnů byl v některém hrabství postižen, směl býti oběšen, sťat a rozčtvrcen; podobně také vydal r. 1655. nařízení platné pro Anglii — což jest Broschovi také známo — že katolíci, kteří se zpěčovali odpřísáhnouti, že nevěří v očistec a transsubstanciaci, mohli býti potrestáni zabavením až do dvou třetin majetku. Tu věru nesnadno spatřovati mírnosť a snášelivosť; a klade-li spisovatel na to obzvláštní důraz, že tyto zákony v podstatě zůstaly toliko na papíře, není tím nic jiného dokázáno, nežli že Cromwell jako opatrný státník poznal, že nesmí příliš přepínati luk.

To pak přivádí nás k jinému bodu, totiž k rozhodně antikatolickému směru celého spisu. Spisovatel také nečinil z toho žádné tajemství a nazval na příklad tam, kde píše o mínění arcibiskupa Lauda o církvi, počínání Karlovo a jeho duchovního rádce — račím pochodem do Cannosy. (186.) Proti němu že vypukla puritánská revoluce a ta zachránila protestantismus; toto zachránění zůstane jí povždy ku chloubě, již se strany katolické budou ovšem popírati, se strany však protestantské za platnou uznávati. Jest záhadnou otázkou, co by se bylo stalo z anglického protestantismu, kdyby byly Laudovy novoty pronikly; zde třeba vzíti v úvahu tak mnoho eventualit, tak mnoho činitelů, že zodpovědění otázky té spadá do říše nemožnosti. Avšak dějiny vůbec nemají býti posuzovány ani se stanoviska čistě katolického, ani výlučně protestantského, nýbrž toliko se stanoviska pravdy, a naopak mám za to, že právě ten protestant, který zastává svobodnější směr, musil by si říci, že protestantismus, který zavedením nových obřadů, pokleknutí při přijímání svátosti — neboť jen těchto a podobných maličkostí týkají se reformy Laudovy, — cítil se v nejvnitřnějším jádru otřeseným, dal by na jevo velice malou životní schopnosť; při jiné nejbližší příležitosti byl by mohl rovněž tak býti docela zničen. Jen kdo v nitru svém pochybuje o dalším volném rozvoji protestantismu, větří všudež dobývačné plány katolicismu; proto také ihned zvoní na poplach a křičí: „Žádné papeženství, — církev jest v nebezpečí!“, — slova to, která, jak již velký Jiří Canning pravil, byla vždy heslem ku pronásledováni a nesnášelivosti.

Toto protikatolické stanovisko jeví spisovatel jmenovitě při líčení irského povstání z r. 1641.: tu v odporu s dopisy vysokého anglického úředníka, lorda Chichestera, [4]) psanými bezprostředně po vypuknutí vzpoury ze samého středu povstalců, v odporu se zevrubnými výzkumy Dra Warnera, [5]) který všechny výpovědi zkoumal, v odporu s nejvíce vynikajícími znalci anglo-irských dějin, Prendegastem, Gardinerem a Leckym, ještě stále lpěl na báchorce, že katolíci Ulsterští na dané znamení vrhli se na své protestantské krajany a je pobili. Tato krvavá lázeň měla býti umluvena ve shromáždění kněží a laiků v Mullifarvanu, zde prý dospěli k poznání, že nejlepším a nejjistějším by bylo, kdyby kacíře vyplenili, při tom však aby šetřili těch, kterých budou moci katolíci užiti k užitečným pracím. Také toto udání jest nepravdivé; jestliže spisovateli byly nepřístupnými výpovědi děkana Jonesa, [6]) z nichž se dovídáme něčeho o tomto shromáždění, mohl aspoň z Leckyho, který doslovně uvádí Jonesovo udání, seznati, že o usnesení, které domněle ve schůzi oné mělo býti uskutečněno, ani slovem neděje se zmínka v Jonesově zprávě. Jsou tam toliko tři názory, o nichž byla v onom shromáždění řeč, vedle sebe postaveny: jedna část doporučovala všeobecné krveprolití, druhá zas byla pro to, že se má s protestanty právě tak jednati, jak to učinil svého času král Filip španělský s Maury, maji býti totiž vyhnáni, aniž by při tom nějaké násilí životu jejich bylo učiněno, poněvadž krveprolití mohlo by přivoditi kletbu nebes na hlavy Irčanů; jiní pak prohlásili se, aby Angličané nebyli ani vyhnáni, ani usmrceni. Kdyby bylo se bývalo usneseno na usmrcení, zajisté byl by toho Irčanům nepřátelský Jones nezamlčel, a Lecky vším právem tvrdí, že nikoliv na usmrcení, nýbrž toliko na vypuzení Angličanů, jak výsledek tomu nasvědčoval, mohlo se býti usneseno. Avšak pan Brosch nevzal k tomu žádného zřetele, nýbrž ve shodě s nejnovějším dílem jakési puritánské dámy,

---

[4]) Srovnej; Lecky „Dějiny Anglie v 18. století“

[5]) Srovnej: Warner „History of the irish rebellion“.

[6]) Tištěny pod názvem: „The Remonstrance of divers remarkable Passages concerning of the Church and Kingdom of Ireland. 1642. pag. 32.

miss Hicksonovy, vrhl opětně irským katolíkům ve tvář obvinění, jakoby byli dali podnět k soustavnému vraždění.

Nejzřetelněji však vystupují protikatolické tendence spisovatelovy na jednom místě v úvodu, kde vzpomíná vražedných úmyslů, „které byly se strany katolické zosnovány proti Alžbětě a s téže právě strany ještě dnes jsou omlouvány". Při této příležitosti polemisuje (str. 23.) proti mínění Knoxovu (Letters and Memoirs of Cardinal Allen. 1882. Londýn), dle něhož ti, kteří se byli spikli proti Alžbětě, aby zachránili škotskou královnu — ubohou to oběť — od doživotního vězně a hrozící smrti, nemohou býti jinak posuzováni, než „jako lidé, kteří připravili o život banditu, jenž choval v zajetí nevinnou oběť a smrtí jí vyhrožoval". „Dostačí", pokračuje Brosch, „uvésti jen tato slova; na základě tom dal by se ospravedlniti každý politický attentát. Neboť vždy vydávají se původcové něčeho podobného za ohrožované a pronásledované, nevědouce sobě a věci své jinak pomoci. Proti takové logice, s katolické strany nám poskytnuté a anarchismem zavánějící, měli by řádní katolíci co nejrozhodněji protestovati". Není nám známo, zdali slova ona z kontekstu vytržená, mají opravdu takový smysl, jaký jim přikládá Brosch. Politický attentát nelze ovšem nijakž ospravedlniti, avšak jako občanský trestní zákonník zná polehčující okolnosti, které nezpůsobují sice zrušení trestu, nýbrž toliko jeho zmírnění, podobně také má historik pátrati po polehčujících okolnostech: mám pak za to, jestliže katoličtí poddaní královny škotské spikli se proti Alžbětě, která bezeď všeho práva, pouhým násilím a proti vlastnímu slibu svému onu královnu uvrhla do žaláře, že jest tu případ, kdy možno poukázati na polehčující okolnosti.

Našemu spisovateli však špatně sluší rozhořčení. Neboť odpravení Karla I. z usnesení parlamentu bylo, jelikož dle anglického názoru panovník nemohl se dopustiti bezpráví a proto byl nedotknutelným, přece též attentátem, a jak soudí Brosch o této události? Jest to proň činem, k němuž se dali hrdinní puritánští bojovníci pohnouti ve přesvědčení o vině králové, což jim samo „starozákonní písmo, pokud se týče potrestání vinníka a usmíření tak mnohé, ve dvou občanských válkách nevinně prolité krve, za povinnosť kladlo". (324.) Po takovýchto slovech omluvy — a kdož by to za omluvu nepokládal — nemá spisovatel pražádného práva, klásti zvláštní důraz na to, že ony zločiny od téže katolické strany jsou dnes omlouvány, která se tehdy zanášela jich provedením. Zdali pak nebyly v 16. století též osnovány attentáty proti katolickým knížatům a omlouvány stranou evangelickou? Zdali nevyzval r. 1562. irský místodržitel lord Sussex tajemníka knížete Shan O'Neilla z Ulsteru k úkladnému zavraždění pána jeho a plán svůj nesdělil s královnou Alžbětou? Nebyl-li o rok později učiněn pokus se strany vysokých anglických úředníků, tohotéž pohlavára odstraniti se světa otráveným vínem? A nestala-li se Alžběta tím, že úředníků těch netrestala, nýbrž ponechala je na jejich místech, tajnou spoluvinnicí tohoto zločinu? A zdali dokonce sám Luter nevyhlásil v jednom svém listě zavraždění tyranna za oprávněné? „Anglický tyrann (Jindřich VIII.)" — píše — „zavraždil Cromwella a odvažuje se rozvodu s princeznou Julišskou. Jak dobře se praví ve truchlohře: žádná příjemnější oběť nemůže býti Bohu přinesena než oběť tyranna. Kéž by Bůh vnukl tuto myšlénku některému statečnému muži!" Takovou měrou byly tedy také v protestantských kruzích v době náboženských bojů ve století 16. náruživosti rozpoutány, mysli poblouzeny, a cit právní potlačen.

Zaujme-li však v naší poměrně klidné době některý spisovatel tak nepřátelské stanovisko proti veliké církvi, že osnování politických attentátů a omlouvání jich vydává za zvláštnosť katolicismu: pak napomáhá ku jitření myslí a nemálo přispívá k rozpoutání náboženských půtek a vzájemné nenávisti. A proto když náš autor si přeje, aby „proti katolickou stranou poskytnuté a anarchismem zavánějící logice řádní katolíci podali protest," — máme naopak za to, že právě dobře smýšlející protestanti měli by vystoupiti proti podobným imputacím, poněvadž takové jednání slouží ku roznícení vášní a jest prohřešením se na náboženském míru.

Konečný úsudek náš tedy zní: uveřejnil-li autor benátské depeše ve zvláštním spise, k němuž jej bohaté jeho vědomosti a dlouholetý pobyt ve městě lagunovém co nejlépe oprávňovaly, zasloužil si tím vděk všech přátel historie; avšak tím, že svůj původní úkol příliš rozšířil, že chtěl podati zároveň životopis Cromwellův i líčení puritánské revoluce, uškodil jenom své práci. Nové archivní výzkumy nepřicházejí tím k úplné platnosti, a líčení samého lze užiti toliko s velikou opatrností, poněvadž poskytuje nám nikoliv objektivní, nýbrž jednostranný a subjektivně zbarvený, nikoliv pravý, nýbrž rozháraný obraz tehdejší doby.

Miloš Wachek.

Vincentinum v Praze.

Na den Všech Svatých, dne 1. listopadu t. r., otevřel spolek sv. Vincence z Paula své Vincentinum. Četní členové spolku i tři chudé ženy do Vincentina přijaté byli přítomni u Dominikánů slavným službám Božím, načež se průvod odebral do místností v Dominikánské ulici najatých. Předseda spolku, K. E hr. Nostic, uvítal pražského starostu Dra Šolce, světitele a přítomné hosty a členy spolku, vyložil účel Vincentina a požádal p. faráře Navrkala od sv. Jiljí, aby místnosti vysvětil.

Ve Vincentinu nalezají se dosud tři babičky a mají tam úplné zaopatření. Správcem Vincentina jest Brunner K., revident severní dráhy. Modlitby s ošetřovankami vykonávají Šedivé sestry. Jak časopis „Čech“ v č. 272. ze dne 27. listopadu t. r. píše, jsou stařenky cele šťastny, a jedna z nich darovala Vincentinu celé své jmění za 40 let nastřádané, v obnosu 70 zl. Se všech stran docházejí dary, píše „Čech“ dále, v plodinách, na penězích, ale neví se, odkud a kdo je zasýlá, tak že jest to až s podivením, jak jest širším kruhům tichá práce Vincenciánů známa, a jak snahy jejich docházejí podpory.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva Vlasť

konal schůzi dne 24. října t. r. za předsednictví p. oficiála Ulricha Karla. Zvoleni dva revisoři účtů. Cena IV. ročníků „Vlasti“ snížena na zl. 50 kr., pro studující, kleriky a alumny na 2 zl. Po 50 knihách obdržely farní knihovny ve Zbečně (farář Manna Jos.), v Radonicích u Peruce (kaplan Váchal V. M.), v Bílovicích na Moravě (kaplan Skoták Josef), a v Roztokách u Prahy (farář Šašek Josef). Odboru Národní jednoty severočeské ve Vlastibořicích u Hodkovic udělí se některé knihy z Dědictví sv. Janského. Čechům v Pruském Slezsku zakoupí družstvo vhodných knih za 20 zl. Výbor navrhl valné hromadě, aby věnovala z čistého výtěžku pro VI. správní rok fondu katolických spisovatelů 150 zl. a fondu knihovnímu 50 zl. Jistému nouzí stíženému a nadanému spisovateli udělil výbor k jeho žádosti podporu 30 zl. Předloženy byly děkovací přípisy za knihy od faráře z Lužné Hlasivce Jana a od konference sv. Vincence z Dobrouče a N. Strašecí. Ku konci schůze tři členové výboru složili své dary fondu pro zakládání katolických knihoven.

Úmrtí.

V Bechyni zemřel 28. listopadu t. r. quardián kláštera Františkánského

P. Franz Hugolín.

Zesnulý narodil se ve Slezsku dne 11. května r. 1842., na kněze byl vysvěcen dne 15. července r. 1866. Zesnulý již roku 1884. složil pro družstvo Vlasť 20 zl. a letošním rokem počínajíc poskytoval družstvu pomoc tak vydatnou, že bylo možno jeho přispěním četně chudších abonentů kněží udržeti a mnoho nových údů získati.

Odpočívej v pokoji!

ROČNÍK VI. LEDEN. ČÍSLO 4.

VLASŤ.

Studium našeho dějepisu.

Podává

P. Josef Svoboda, Tov. Jež.

(Pokračování.)

—•—

Třetí stížnosť.

Někteří kněží i laikové kleštěmi otvírali ústa protestantům a tak jim násilně Velebnou Svátosť po katolicku podávali, ku př. Zdeněk hr. Kolovrat; kněz Hájek, vikář v Litomyšli, dal si od kněží svého vikariatu přísahati, že nebudou podávati než pod jednou.

Odpověď: Obvyklou stížnosť na násilné úst otvírání atd. nepodávají protivníci naši než všeobecně, neudávajíce ani místa, ani jiných okolností, za kterých by se to bylo přihodilo. Konečně jsem přece nalezl authentické zprávy, a to se strany katolické, ano od téhož hraběte Zdeňka Kolovrata a průvodce jeho, missionáře Dra. Teubnera. Missionář píše arcibiskupovi pražskému, kardinálu Harrachovi, o své missii v Grafensteině:[128])

„Hrozně jsme tu od predikantů rozkřičeni, tak že lid před námi utíká. Nalhali o nás, že jsme kleštěmi otvírali ústa k sv. přijímání a cpali do nich sv. hostii, že prý holemi, železem, pouty, žalářem, smrtí a vyhrožováním k víře katolické nutíme; co však od lživých křivověrců vylháno jest. Způsobem co nejlaskavějším jsme s každým jednali a v takové dobrotě o pravdě víry je usvědčili a k ní přivedli, že nám, když jsme odcházeli, podobně jako v Jabloni a Mimoni ve vší poníženosti za takový způsob missie děkovali. Nepochybuji, že se asi o mně a o p. hraběti křivé pověsti po Praze roznášejí; račiž se nás obou V. K. M. zastati.“

Podivno, proč právě na Zdeňka Kolovrata mají protivníci tolik namířeno a jemu násilnictví vytýkají, kdežto právě on hleděl na dostatečné u víře vyučení, na dobré příklady laikův a kněží, a sám u výkonech svatého náboženství byl vzorem. O jeho moudrých způso-

[128]) Panství Grafenstein neb Grabstein patřilo sv. pánům Tschiernhausům, tuhým lutheránům, kteří byli s nepřítelem spojeni. Porovn. Bílek, konfiskace str. 68., 69. — Přítomný dopis ze dne 16. bř. 1628. a mnohé jiné o téže věci v arcib. archivu.

bech při missiích katolické reformace rozepisují se letopisové Tovaryšstva Ježíšova v tento způsob:[129])

„Když císař Ferdinand II. vydal svůj patent o reformaci (31. čce. r. 1627.), ustanoven jest od JMC. za komissara v kraji litoměřickém a boleslavském Zdeněk hr. Kolovrat, a jemu přidán Bohumír rytíř Hirsch, oba horliví katolíci. Po vůli císaře pána a Jeho Eminence kard. Harracha měli jíti dva missionářové z Tov. Ježíšova, i jsou posláni P. Pavel Štěpánek a P. Jan Spanberger. Ke svátku obrácení sv. Pavla (25. ledna 1628.) učiněn začátek, a shledáno za dobré, začíti v pohoří na hranicích k Míšni a Lužici, na takových panstvích, kde lid posavad největší protimyslnosť byl jevil. Žádné vojsko nebylo na pomoc přibráno,[130]) nýbrž páni komissarové, přišedše na místo, svolali obec, přečetli císařský rozkaz a představili ve jménu císaře a z nařízení arcibiskupa missionáře, kteří tu v pravdách svaté víry budou vyučovati. — Potom se oba pp. komissarové vrátili na své vlastní statky, aby obci na výživu své osoby, čeledi a koní zbytečné útraty nedělali, ohlašujíce, že by ihned přišli, jakmile by jich missionářové povolali. Taková šetrnosť jim nemalé přízně všeho lidu získala.“ A to má býti násilí?

Poslyšme příklad „násilného obrácení“, jaký s jeho manželkou se udál.

Jeho vlastní manželka, roz. Kateřina z Vrtby, bývala lutheránkou. Po třináct let jí domlouval manžel a domlouvali jiní: ale všecka řeč byla nadarmo. Když pevné město Třeboň císařskému vojsku se bylo podrobilo, učiněn tu byl Zdeněk hr. Kolovrat velitelem posádky. Na Velký Pátek 1622. byli hrabě s hraběnkou na službách Božích v katolickém kostele. Kázaní o Umučení Páně, ač nebylo polemické, — tolik dojalo hraběnku, že ihned manželu svému připověděla, že bude katoličkou. I učinila tak a hned spolu přivedla 30 jiných ženských, jak z čeledi, tak cizích. Přilnuvši nyní celým srdcem k náboženství katolickému, hleděla nahraditi, co byla zameškala. Když dříve poddaný lid říkával: „My se obrátíme, až se obrátí naše pí. hraběnka,“ znala to nová katolička výborně na ně obraceti a hojnými almužnami cestu a mysli k tomu upravovala. — Aj, to bylo „násilné obrácení“?[131])

Na jiného, v dějinách katolické reformace důležitého muže poukázal prof. Gindely ve knize: „České povstání“ díl IV. str. 444., kteréhožto muže si asi dějepis náš brzy všímati bude; jest to Daniel Vojtěch Hájek, děkan v Litomyšli a vikář tamního okresu. Jakkoli byl muž chorého těla — od velikého bití, ač nedosáhl vysokého věku — snad sotva čtyřiceti roků, ač nebyl vrchností světskou ani duchovní podporován: přece dobyl si svou stálostí takové váhy u vlády a u císaře Ferdinanda II., že nastala otázka: buď odejde slovutný a mocný pán Karel ze Žerotína z panství svého, buď odejde chudobný děkan Hájek z Litomyšle; neboť oba v sousedstvu spolu neobstojí. — A odešel Karel ze Žerotína, Hájek zůstal.

Vytýká se knězi tomuto: že roku 1622. „svolal katolické faráře svého vikariátu a řekl jim, že dekretem papežským není více laikům

[129]) Elogium P. Pauli Stephanides; MS. u sv. Ignatia.
[130]) Nulla adhibita fuit vis militaris.
[131]) Schmiedel, Historia S. J. III. 335. 1186.

užívání kalicha dovoleno, a vyzval je, aby odpřísáhli, že zákazu tohoto budou šetřiti.“

Ano, jest pravda, že tak učinil; našim liberálním katolíkům to není po chuti. Avšak to není všecko; vikář Hájek trpěl a činil za víru svatou mnohem více; jeho utrpení a statečné jednání poslouží čtenářům našim za útěchu a za vzor.

Město a panství Litomyšl poddáno bylo pánům z Pernštejna, pánům rozhodně katolickým, a hlásilo se asi od čtyřiceti let k víře katolické. Farářové po celém rozsáhlém panství byli kněží katoličtí, ač upříti nelze, že by tam potají nebyli bývali protestantští predikanté, aspoň sousední panství Brandýs, Landškron, Bystrá a Košumberk hlásila se ku protestantismu.

Jakmile r. 1618. vypukla veliká vzpoura v Praze, vzmohli se i tamější protestanté a donucovali návodem radikální vlády katolíky k zapření svaté víry.

Děkanem osady byl mladý kněz, teprve přede dvěma lety vysvěcený, Daniel Vojtěch Hájek. Byl rodem z Litomyšle, gymnasium studoval u jesuitů v Olomouci, filosofii a bohosloví v Praze a vysvěcen jest na kněze r. 1616. Jak se mu vedlo, on sám vypsal, a podle ného budeme vypravovati. [132])

Všudy vůkol vyvstali protestanté proti katolíkům; nejhůř se vedlo v Litomyšli, kde sebrali 150 žoldnéřů k tomu cíli, aby katolíky buď od víry odvedli, buď zavraždili; kdykoli děkan vyšel z domu, stříleli po něm, házeli kamením, ano i v kostele, když mši svatou sloužil, tak činili. V děkanském kostele uloupili ve zlořečeném kacířstvu svém Velebnou Svátosť, rouhali se a nohama po Ní šlapali.

Tak to trvalo od neděle provodní (7. dubna 1619.), devět neděl pořád až do čtvrtého téhodne po sv. Duchu, když v úterý (11. června) svolali všecky protestanty z města i z venkova pod zámínkou jakéhosi pohřbu a přikázali, že všickni mají přijíti ozbrojeni. Vůdcem jim byl učitel Martin Orel se svými kacířskými zpěváky. Mrtvolu zanechavše na hřbitově, vypáčili dvéře děkanského kostela, kde je predikant prudkou, jako ďáblem nadchnutou řečí rozpálil. Ihned některé přítomné katolíky smrtelně ztrýznili, vrazili na děkanství a nad děkanem vynesli ortel smrti. Příčina byla, že prý nechtěl přisluhovati houfným zpovídáním dle jejich obřadu a přijímáním pod obojí.

Svázali jej tedy provazy a řetězy, taktéž ubohou matku jeho, a vytáhše je oba z děkanství na ulici, zavěsili jemu na krk buben, na který tloukli. Nikdo by nespočítal, jaké křivdy, co ran, plvání, kopání, kamenování a jiného hanebného ukrutenství mu učinili, pokřikujíce naň: „Kde je tvá Marie? Vzývej ji v mukách, ať ti přijde na pomoc, může-li, ať tě vytrhne z rukou našich!“

Když pak pro smrtelnou mdlobu klesal, zdvihali jej novými ranami a jako vzteklí křičeli: „Uděláme ti větší pleš na hlavě, aby tě čerti v pekle poznali“ — a sekyrou velmi těžce sekli jej do hlavy.

Při tom mu pořád domlouvali, aby zpovědi vyzradil. Když pak to žádným způsobem učiniti nechtěl, nýbrž že raději tisíckrát umře, dokládal, tu jej ubohého novým bitím zasypali, do úst mu hnůj a moč cpali. Jedna kacířská žena přinesla svatý kalich, z děkanství

[132]) Martyrium vd. p. Daniele Hájka. Přeložil z latiny a v „Čechu“ podal František Prokůpek dne 26. a 27. března 1889.

ukradený, svým kalem a nečistotou jej naplnila a s mnohým bitím kněze donucovala, by slova konsekrace nad tím pronesl — což ovšem s pomocí Boží neučinil. Když pak to trýznění již devět hodin trvalo, dosmýkali ho na místo popravy, svlékli ze všech šatů do naha, tloukli jak tyransky, tak hanebně, až jej jako mrtvého na místě nechali ležeti. Pak odešli na děkanství a rozebrali chudobný nábytek; na zítřek zašli do Litrbachu a tamního katolického faráře Pankracia Skribe podobným způsobem do smrti utrýznili.

Jakási chudá žena nalezla děkana Hájka; jak nejlépe mohla, odnesla jej a doma ukryla, domnívajíc se, že jest mrtev. On však přišel k sobě a na bezpečné místo se uchýlil, až po půl druhém letě násilná radikální vláda vzala konec, a zahnaní katoličtí mužové, kněží a laikové, vraceli se k domovu.

Katolická vrchnost v Litomyšli se ucházela o svého děkana, ale arcibiskup Jan Lohelius, sám ve vyhnanství meškaje, bránil tomu a žádal, aby vrchnostenský hejtman vyšetřil, bude-li tu děkan jist životem, dostane-li se mu náhrady za odcizené zboží a poškozené zdraví, sic jinak by prý mohly věci poslední horší býti než první. Lidé — doložil arcibiskup — kteří bohaprázdně ruky své na faráře vložili, nejsou faráře hodni. [133])

Všecko se uvedlo v pořádek, a sám císař Ferdinand II. poručil měšťanům, dojíti pro svého děkana, na blízku meškajícího, a jej s uctivostí do města a do kostela uvésti. Učinili tak, ačkoli mnozí neradi.

Z dosavadního vypravování vidíme patrně, že násilí se stalo, násilí z příčiny náboženství: ale na kom bylo násilí pácháno? Snad na protestantech?

Děkan Hájek od toho bití churavěl po celé živobytí své; nicméně se nedal ohroziti ve své horlivosti o katolickou víru, a maje důstojnost arcibiskupského vikáře, uměl veškeré duchovenstvo k podobné horlivosti povznášeti. Tu pak narazil na predikanty pana Karla ze Žerotína, i povstala z toho pamětihodná půtka od r. 1624—1627.

Než tyto spory vyslechneme, uveďme si na paměť, že to byla doba války, kdy náčelníci protestantů myslili, že katolíky porazí a svého Fridricha falckého do země České uvedou. Agentů takovým směrem pracujících bylo v Čechách dost a dost, nepřítel stál ve Slezsku, plenil na Moravě a dobýval se do Čech. Majíce to před očima, spravedlivě posoudíme věci, kteréž se s děkanem Hájkem a s predikanty Žerotínskými udály; ano, majíce taková nebezpečenství před očima, podivíme se ráznosti churavého děkana Hájka; — což kdyby byl ještě jednou padl svým nepřátelům do rukou?

Počátek se stal r. 1624., dvě léta po návratu děkana Hájka na faru a k vikariatnímu úřadu.

Ve měsíci říjnu zavítal komissař ve jménu císaře a arcibiskupa v reformaci nařízený, P. Michael Mansilla ze řehole minoritů do Morašic, vikariátu Litomyšlského, jen asi hodinu vzdálených. Tam se zdržoval predikant, ale za příchodu komissaře odešel. Komissař zavřel kostel, přitiskl svou pečeť a přikázal, by nikomu neotvírali, než pravověrnému knězi a faráři, o něhož se byl již postaral. Za nedlouho však přišel Žerotín, zlámal a strhal úřední pečeti, a nedbaje na žádnou zápověď, uvedl téhož bludařského predikanta slavně do kostela; v ne-

[133]) Přípis arcibiskupův ze dne 18. září 1621. v archivu arcib.

děli (XX. po sv. Duchu) sešli se tam protestanté z Litomyšle a z celého okolí a jako jedno vítězství to slavili. — Děkan a vikář Hájek měl poradu se všemi faráři a zanesl stížnosť k arciděkanu v Hradci a k arcibiskupovi v Praze, dokládaje, že všickni hotovi jsou z far odejíti, jelikož pro smělosť predikantů veškerá vážnosť jejich hyne,[134]) komissař Mansilla pak napsal stížnosť svou až k samému císaři,[135]) prose za milosť, by směl ústně císaři pánu přednésti, co se děje. Jelikož tou dobou z Moravy podobné stížnosti na smělé predikanty Žerotínovy docházely,[136]) dostal Žerotín rozkaz, predikanty bratrské, ničím se nevymlouvaje, beze všech odkladů vybyti a napotom jich nižádným způsobem nepřechovávati.[137])

Je-li pravda, co vypravuje liberální dějepis, byl nyní Komenský a jiní predikanté „z útulku svého vyplašeni a rozutíkali se do lesů“; avšak — je-li to vůbec pravda — dlouho to netrvalo, a vládě podána zpráva, že na panství je všecko plno predikantů;[138]) r. 1627. tropily se tam nové pikle náboženské i politické. Všelijakými pohrůžkami ustrašili lid na sousedním panství Litomyšli, roznášeli „klevety, že císařské vojsko od Mansfelda a od krále dánského jest poraženo, a že tudíž císař svobodné provozování náboženství v Praze skrze patenty povolil. Mnozí protivní měšťané, osedlí i neosedlí, k nepříteli (Mansfeldovcům ve Slezsku a na Moravě) jsou utíkali, odkudž potom falešné noviny jiným psali, že v brzkém čase pomoci od nepřítele dostanou, čímž se tito doma veřejně honosili.“[139])

Horlivý děkan v Litomyšli darmo naříkal, že „ačkoli pořád pilně pracuje, čím dále, tím více urputilosti nachází;“[140]) až konečně generál Waldštein na nepříteli pevností Leobschütze, Krňova, Kozel a Opavy dobyl a spolu s Tillym nepřítele daleko na sever až k moři zatlačil. V Brandýse a v celém okolí nebylo sice pokoje, ale vláda teď mohla rázněji zakročiti. Náčelníci protestantů „činili katolickým kněžím pohrůžky, vrchnostenský hejtman pana Žerotína, Jiří Krancl, ve bludech sektářských velmi jizlivý, děkanovi přede všemi pohrůžlivě domlouval, lid v urputilosti posiloval, tak že mnozí poddaní cizopanští, sebravše jmění a co nejlepšího měli, na grunty Žerotínské se stěhovali, kdežto se pořád škodliví predikanté zdržovali.“[141])

Vláda teď zakročila jak při nejvyšším správci v Litomyšli, tak při panu Žerotínovi.

Do Litomyšle napsala: „Přichází nám to s podivením, že Vy, jakožto hejtman, jsouce sám katolický a majíce sobě od vrchnosti své pana z Pernštejna všecku správu nad lidmi poddanými svěřenou a jsouce povinný, přede všemi jinými věcmi poddané na pravou samospasitelnou cestu a víru katolickou provozovati, takové zlé a škodlivé neřády přehlížíte.“

---

[134]) Přípis ze dne 14. října, v archivu místodrž. v Praze.
[135]) dne 26. října.
[136]) dne 25. ledna 1625. u d' Elverta, Františkovo museum v Brně.
[137]) Sedláček, Zámky a hrady, Brandýs n. O., str. 140.
[138]) Verzeichniss der Adeligen, auf deren Gütern Prediger foventur: „Carl v. Zierotin zu Brandeis ein Hauffen Pikardischer Predikanten. (Listina bez datum, asi 1626—1627. v arcib. archivu.)
[139]) Archiv arcib. 25. dubna 1627.
[140]) Tamtéž.
[141]) Přípis nejv. úředníků zemských k hejtmanu v Litomyšli, dne 17. čce. r. 1628. Arcib. archiv.

Panu Žerotínovi dodán teď poslední rozkaz, predikanty z panství svého vybyti; — Žerotín tak učinil, avšak spolu s predikanty stěhoval se i sám. Predikanté jemu poradili, aby „pěkný kostel v Brandýse spolu s věží zboural, by kostel ten modlářským katolíkům nesloužil, a tak kostel ten i s krásnou věží ve zříceniny jest obrácen. Že pak i na mírných utrakvistech pomstíti se chtěli, radili mu též druhý farní kostel zapečetiti; což se stalo, a kostel sv. Maří Magdaleny po tři léta zapečetěný ostal. Stalo se r. 1629.[142])

Nyní dosazen na panství Brandýsské nový, ovšem katolický hejtman, a komissarové na reformaci nařízení, Otto a Bedřich Oppersdorfové, se postarali o posvátnou missii. Ve čtvrtek 22. listopadu učiněn začátek, začátek u lidu rozčileného, veskrz nekatolického, velmi těžký. Avšak láska missionářů a vzorné přičinění katolických úředníků takový odpor zmohla; po třech nedělích — byla druhá neděle adventní — přistoupilo jeden a čtyřicet dospělých lidí ku zpovědi a k sv. přijímání, — přední byl sám hejtman, který jsa nemocen, bídně se do kostela dovlékl, aby prý, až druzí společně ku stolu Páně přistoupí, on sám takové milosti zbaven nebyl. Takový příklad úředníkův, domlouvání katolíkův a neúmorná po čtyři měsíce práce missionářů posléze zvítězily s milostí Boží, tak že asi 1148 dospělých lidí k víře katolické přistoupilo a nikdy již odvrátiti se nedalo.[143])

Té spanilé radosti dočkal se neohrožený Daniel Vojtěch Hájek, děkan v nedaleké Litomyšli a umřel (1630.) následkem bolestí onoho ubití.[144])

Takový výtečný muž zajisté zasloužil, by katolický dějepis vlasti naší o něm něco pověděl. — Ze všeho toho pozná jinoch a muž, který své náboženství věrně miluje, čeho si hlavně v dějepise našem všímati máme — mužů totiž, kteříž nám bývali umlčováni, jako děkan Hájek, taktéž paní a dívek, kteréž převeliké zásluhy o náboženství si získaly, jako vznešené paní z Pernštejnů, z Hradce, z Lobkovic, — panen: Dorothey Mracké, Evy Švihovské, Febronie Pernšteinovny, Maxmiliany Zásmucké, a mužů, kteříž od radikálů bývají tupeni, ku př. Slavaty, Lobkovice, Kolovrata, arcibiskupa Lohelia, opata Zelendera; — a zase mužů, kteříž bývají vynášeni jakožto „květ národa“: Václava Viléma z Roupova, Václava Budovce z Budova a „Českých Bratří“ vůbec.

Neváhejme pilnou a svornou prací sledovati život a činnost výtečných mužů katolických, neostýchejme se, veřejně vytknouti jejich živou víru a rázné hájení té víry svaté proti záhubnému sektářstvu, poznávejme podvratné zámysly tehdejší mezinárodní revoluce a jejího vlivu na naši zemi Českou, nebojme se, velebitelům takové revoluce se opříti; jdeť nám tu o svaté náboženství, jež upřímně milujeme. — Takovými studiemi sebe utvrdíme a jiné povzbudíme.

Posléze nám zbývá pojednati o konfiskacích a o šlechtě a rozebrati otázky: komu vlastně bylo jmění zabráno? Trpěl tím náš poddaný lid? — Jaký vliv měla nová šlechta na národnost? Germanisovala šlechta katolická či šlechta lutheránská? (Pokračování.)

---

[142]) Zápisky P. Koláře v Brandejse.
[143]) Katolická reformace II. str. 85. Schmiedel, historia S. J. III. 1079.
[144]) Jelínek, Litomyšl.

Marie.

Báseň

Vojtěcha Pakosty.

(Pokračování.)

V.

Jaso luzná na té pouti zdejší,
radostí čistých květy posetá!
jak ráda mysl k tobě zaletá —
ó věku dětství, věku nejšťastnější!
Jak jaro čarné s ptačím zpěvem, květem,
před zrakem lidským zamihneš se letem,
a již jak slunce parné o poledni,
o skývu chleba tíží péče všední! — —

Posledně Norbert proběhnul se luhy,
kdy s Mařenkou se setkal. — Za týden
v lavici školní jako student s druhy
zasednul v městě. Jako krásný sen
mu duši spěly dětství volné chvíle.
A vyčítal si, proč se pochlubil
před otcem doma, dívce zabloudilé
z myslivny Hajské že ukázal cestu!...
Neb na rok ještě studiím a městu
se vyhnout mohl. Sám si vinou byl,
že otec s matkou zahájivše radu,
pronesli výrok: místo po roce,
že na studie půjde bez odkladu.
Zvlášť matka řekla: „Jaké ovoce
by vzejít mohlo z těchto toulek v lese? —
Snad že bych měla mrzutosť jen novou,
jak schválně hoch náš s holkou myslivcovou
by spolky hledal, když kdes zaběhne se...“

Však Norbertovy touhy po svobodě,
když první začal poletovat sníh,
jak těžký kámen ve hluboké vodě,
zanikly v spoustě úloh, map a knih.
Pak jaro přišlo. Za městem kdes v nivě,
kdy do hor slunkem nový lákal chtíč,
se spolužáky pobavil se živě.
Tu v špačka hráli, jindy zase v míč,
a v parnu letním, ve chladivé proudy
kdy s druhy skočil — ó což chabé oudy
v hebounkých vlnách se zas osvěžily!
Tak prázniny se první přiblížily.
A čas, jenž plazit zdá se, a přec letí,
přinesl druhé, odvanul i třetí.

Sen o šatech a botkách vyleštěných
a pěkné hůlce se stříbrným lvíčkem,
hodinkách zlatých... jejž v svém dětství snil,
a vzorem v tom se chlubil velebníčkem,
až po sedmé kdy ze stěn uzavřených
se domů vrátil, se mu vyplnil.

Tu jednou v známá dětství místa spěl.
A snad jen stejných představ združivostí
u lesa stanuv, ze své minulosti
se na Marušku malou rozpomněl. —
Zdaž u myslivců schovankou je dosud? —
Či v jiné kraje zavanul ji osud? —
Již velká asi! — Zda již zapomněla,
jak zabloudila, jak se strachy chvěla? — —
Mu na samotě připadalo maně.
Chtěl matičky se na ni pozeptat;
však rozmyslil si otázku tu raně,
by neprobudil staré záští snad
ztichlého žáru proti myslivcovým;
leč brzy na to, oč své matce říci
v své mysli váhal, zvěděl náhodou.

V dědinu blízkou — v mlýně „za vodou“,
již nazývali, o výroční pouti
s rodiči vyjel — vysvědčením strýci
by pochlubil se i svým šatem novým
se proukázal. Byltě jinoch štíhlý,
jiskrných zraků, zdravý, růžolící,
že radosť bylo na něj pohlednouti.
V čamaře nové, s pérem za čepicí
diváků zraky, mimo něž se mihli
s povozem cestou, poutal jeho zjev.
V tom v dálce, volně do kopce kdy jeli,
se hrkot vozu ozval, koní řev. —
Norbert se ohleď, kdo to asi jede? —
Byl z myslivny to povoz. Matčin zrak
naň ostře šlehl, jak dvě břitké střely
a řekla: „Hleď, jak na holku si vede
ten hrdopýšek — z Hájku myslivcová! —
Jak si ji fintí! Jen ať naopak
se nezvrhnou ji všecky s holkou plány!“ —
„To myslivcova?“ Norbert jako v snění
se tázal zraky na vůz upíraje.
„Což ji už neznáš?“ děla matka znova —
„tu poběhlici! — V městě na učení
teď třetí rok už, by prý mezi pány
jít jednou mohla“.... „Toť zní jako báje!“
spokojen Norbert šeptnul. Povoz v před
v tom vyhnul se jim a jel k vrchu zvolna.
Jak radosť v srdci jich by obapolná

vyšlehla v plápol, že se vidí zase:
Marie s vozu rychle ohledla se
a pozdravem se setkal jejich hled.
Mlynářka prudce, jak by zrádný had
ji uštknouti chtěl, trhla sebou: „Hochu!“
s výčitkou děla — „měj přec rozum trochu!“ —
Či opakovat měla bych ti snad,
jak myslivcová právě dívkou tou
se osvědčila ke mně zarytou,
kdy sestrou tvou ji učinit jsem chtěla?
Však znáš to tuším; neb už kolikrát
jsem historii tu ti vyprávěla.
Teď, nový by nám učinili vzdor,
i do města ji dali studovat,
bys ty jen ničím nevynikal nad ni.
Poznáváš, hochu, jaci lidé zradní
jsou myslivcovi?“....

Norbert sklopil zor
a neodvětil. Jeho mysl mladou
zjev dívčí bavil, jak se mihnul kolem.
Jak máku květ kdy z dálky vzplane polem
kloboučku s pérem vidí aksamit
a pod ním čelo přistíněno vnadou
bohatých vlasů, jako luzný svit,
kdy probírá se z ozářených mraků,
se před ním vznáší. Očí pomněnkových
zří pohled klidný, něžný, usmívavý —
jak vlídný pozdrav poslal jeho zraku.
Až znova matka, myšlének jak nových
stržena proudem, řekla:

„Myslivcovi
ať povětrné s holkou zámky staví,
ty budeš nad ni. — Neb už jako dítě,
že knězem budeš, v oběť Pánu Bohu
jsem slíbila tě. Viď, že tatínkovi
i mně to splníš, čeho žádáme oba?...“
„Matičko!“ — Norbert, jako květy hlohu
tu vzplanuv v líci, šeptnul. — Matka hbitě
řeč dále vedla.

„Kratinká jen doba —
dva roky pouze — a již ustrojený
v kabátě černém, s bílou páskou kněžskou
přijedeš domů. Mužové i ženy
tě zdravit budou, ruce dětem vesským
nestačíš ani skýtat k políbení.
Ó jak se těším na to okamžení,
až o primici kde kdo z celých hor
v chrám dostaví se, vážný kněží sbor
tě doprovázet bude před oltář!“ — —

„Prr!“ zvolal mlynář, trhnuv opratí.
„Tak, teď jsme tady!“ Ohlednul se zpět
a vzhlednuv bystře v Norbertovu tvář
chtěl něco říci; byltě vzrušen, bled...
Však strýc už vyšel. „Kam to zapsati!“ —
zatleskal v ruce stržen veselostí
a v jizbu vzácné uváděl si hosti.

VI.

Strýc, statkář Rychta, mlynářčin to brat,
byl dnes jak mladík — samý hovor, smích.
Zvlášť z studenta se těšil příbuzných
a přízní hocha mohl zasypat,
kdy plným řeč se rozproudila jezem
a slyšel, Norbert že má býti knězem.
Zrak jiskřil, růměn ozářil mu líci,
kdy sestru slyšel, slavné o primici
jak ve kněžišti, kde jen jindy páni:
fořt, úředníci — v lavici se pyšní,
zasednou o mši svaté, o kázaní.
„Dost už se těším — Norbert hoch je hezký,“
podotkl Rychta — „barvou zralých višní
mu líce hoří; velký je, šat kněžský
mu slušet bude“. — Mlynář na to zas:
„Já na kázaní těším se jak děcko —“
„Jen má-li také plný, zvučný hlas?“
strýc Rychta vece; „na tom visí všecko.
Já býval zpěvák — což vy o tom víte! —
A proto dosud velkou radost mám,
když velebníček, až se chvěje chrám
zazpívat umí zvučným hlasem: „Ite...“

Řadami krámců lidstva ve směsici
přecházel Norbert, co se rozhovor
ten po obědě vedl při sklenici.
Jak much tu lidí z celých bylo hor,
a krámů, bud a pestrých panoram
jak o slavnosti také zřídka bývá.
Tu kolotoče, cirkus, onde k hrám
zas „přístav štěstí“ nápisem svým křičí.
Plachtami boudy onde mládež chtivá
nazírá do vnitř, že tam vycvičený
pes léta hádá. — Jinde vraždu líčí.
Tam na prostranství o rozličné ceny
ranami, jak kdy klády v lese kácí,
v siloměr v závod buši Bavoráci —
A hudba všude. —

Norbert prošel krámy,
navštívil cirkus, dvě tři panorámy,
že od rodičů svolení měl k tomu
a zlatník strýček skytl na zábavu.
Byl ztrmácen už; navracel se domů.
Tu jako z mračen jasné hvězdy svit
klobouček rudý se mu v dálce kmitl'.
Pospíšil za ním.

„Což tu sama v davu?"
oslovil dívku, když se prodral k ní.

„Ach, otce hledám!" sotva v strachu plachém
Marie šeptla, zarděvši se v líci.

„Otce?" děl Norbert i své vzrušení
jen ztěžka taje; „tady ve směsici
je těžko hledat — jako cestu v lese". —
Tvář dívčí znova zbarvila se nachem,
neb srozuměla, co tím jinoch míní.
„Jak divná věc, že vždy jen naskytne se
s tebou se setkat, když mne nesnáz svírá —"
Marie řekla.

„Jen bych mohl nyní
přispět jak druhdy! Myslím však, že víra
tvá valně lety ochabla již ve mě!"...
A jak by na to odpovědi ždál,
dívčiny ruky uchopil se jemně.
Však vymkla mu ji; nebyla již dítě
jak druhdy v lese. —

„Musím spěchat dál,"
v rozpacích řekla. „Posel jakýs hbitě
přikvapil s psaním — tuším od vrchnosti.
Psaní prý plno důležitých zpráv,
že otce mého doma nezastav,
sem za ním spěchal. Přijedou prý hosti,
snad hrabě Ivo zavítá k nám. Kdo ví? — —
Již běžím! — S Bohem!"

Norbert dívčím zjevem
jakoby zmámen chtěl se nabídnouti
jí ku pomoci, co však zvednul hlavu,
leknutím ztrnul: v dálce při strýcovi
zří panímámu a tam v rohu levém
myslivec Sluka vynořil se z davu.
Již byli u nich.

„Nuže, kde máš pouti?“
zavolal Rychta. Dívka v rychlém skoku
s radostí otci přitiskla se k boku
a panímáma překvapením zbledla.
„Jaká s tou holkou náhoda tě svedla?“
propukla ostře.

„Přijedou k nim hosti;
snad sám pan hrabě, zde mi vyprávěla.“ —
„Vidíš to hádě, plné nadutosti!“
Norberta matka přerušila smíchem.
„Snad sám pan hrabě! Hleď, jak drzá, smělá
ta ještěřice, by jen nad náš rod
se vypjat mohla!“...

„Pozor, Norbertíku!“
strýc Rychta přidal. „Není sice hříchem
se pobaviti. Rozum měl bych mělký,
bych takto soudil. Proč ne? — Tak už v zvyku
všech mladých lidí; ale pozor přec,
ti radím hochu, pozor na zástěrky,
bys nevyvedl ňáký kozelec!“ —
A strýček Rychta s objemným svým břichem
měl velkou obtíž, jak se vlnil smíchem.

(Pokračování.)

Luiz Camoes a jeho „Lusitané“.

Načrtnul

Václav Petrů.

(Pokračování.)

V tento čas vystrojil Camoes památnou svou hostinu, jaké bys v dějinách literatury všeobecné marně hledal. Hostinu? otáže se s podivením zajisté každý z laskavých čtenářů; chudý básník že strojil hostinu? Kde se medle nabral peněz na pochoutky, jichž skytá bohatý východ a hluboká moře? Nic toho — Camoes pořídil hostinu mnohem chutnější a vznešenější, nežli dovede kterýkoli boháč milionář. Camoes byl chud, a skrovné jmění mu utonulo ve vlnách mořských; což tedy mohl věnovati svým přátelům nežli nejušlechtilejší plody ducha svého? To, co prýštilo bujarým proudem z mysli tak nadšené, nemohl mu nikdo odníti, a tím právě vyčastováni byli jeho přátelé. Každý z pozvaných nalezl před sebou na stole píseň, v níž vylíčil básník své city a nehody, jak toho právě okolnosti k té které osobě vymáhaly. Myšlénka této hostiny jest zajisté velikolepá a úchvatná; ten, jenž prost byl všeho, čím po rozumu obyčejném život pozemský může jediné býti oslazován, muž ten uměl zříditi hostinu způsobu daleko vznešenějšího, nežli bývají hostiny v palácích nejnádhernějších.

V Goe se dočekal Camoes zármutku nového. Přítel jeho nejvěrnější Alvaro de Silveira byl v bitvě u Baharemu od svých vojínů zradně

opuštěn a na bojišti zabit. Také postavení Constantina z Braganzy bylo velice otřeseno, a ačkoli ho Camoes a Diogo de Couto, básník rovněž nadaný, zpěvy svými mužně hájili, vzdal se přece r. 1561. vladařského stolce, na nějž byl povolán Francisco Coutinho hrabě de Rodondo. Nový místokrál znal Camoesa ještě ode dvora, a když mu tento věnoval některé verše, stal se mu příznivcem skutečným.

Avšak jako vždycky dosud neusmívalo se ani tentokráte štěstí na básníka našeho příliš dlouho. Rytíř Miquel Rodriquez Coutinho měl za Camoesem větší dluh, pro kterýž jej dal uvrhnouti do vězení, ve kterém prodlel básník za nepřítomnosti místokrálovy delší dobu. Po té se zdálo, že mu přece konečně nadcházejí časové utěšenější; žiltě důvěrně s básníkem Diogem de Couto, jemuž prý jako důvěrníkovi ukazoval, kdykoli v Lusitanech něco přibásnil, a také prý na jeho přání a výtky mnoho pozměnil. Vřelým přátelstvím lnul také k básníkovi Heitorovi da Silveira, kterýž třel rovněž bídu, ačkoli pocházel z rodiny vznešené. V tomto kruhu se cítil Camoes blaženým, ale již ho zasáhla zase rána nová: místokrál zemřel v únoru r. 1564., a tou dobou počíná se nejtemnější stránka v životě nebohého básníka. Není divu, že se o tom vypravují věci přerozmanité, neřkuli přímo dobrodružné. Mezi mnohými báchorkami se povídá, že měl milostný poměr s jistou Diamenou, [1]) o níž se ví jen tolik, že zahynula v moři.

Znova vycházelo na obzoru Camoesově slunko štěstí věčně měnivého a nestálého; byltě za místokrále dosazen Antam de Noronha, s nímž se byl básník seznámil již v Ceutě a jemuž jednu ze svých ód věnoval. Týž slíbil Camoesovi, že ho bude vší mocí podporovati, zejména že mu dá faktorii Chaulskou, která vynášela ročně 100.000 reisův, jakmile bude uprázdněna. Slib ten byl Camoesovi ovšem velevítaným, a co takto očekával, až bude na nové místo dosazen, sbíral v jedno drobnější své básně, jež nadepsal souborným názvem „Parnaso“, kteréž jméno jim i pro budoucnost ostalo. Avšak obsazení místa se protahovalo tou měrou, že básníka přecházela všecka trpělivost, tak že v něm počala znenáhla mocněji a mocněji probouzeti se touha po vlasti. A náhoda k tomu přispěla, že se naskytla vhodná příležitost k návratu. Pedro Barreto, příbuzný bývalého místokrále, odjížděl právě se svou lodí do Portugal, i slíbil básníkovi, že ho doveze až na Mozambique. Poněvadž pak neměl Camoes peněz, učinil mu půjčku dvou set krusadův. [2])

Avšak laskavost Barretova byla buď jen líčená nebo nastrojená, aby nebohému básníkovi položil nové léčky a způsobil strasti netušené. Barreto opustil Camoesa na Mozambiquu, tak že tento upadl v největší bídu, v níž strávil dvě léta dlouhá a bědy plná, jsa živ toliko milodary některých přátel. Básník Lusitanův trpěl hlad!

Když pak se r. 1569. vracel domů místodržitel Antam de Noronha do Lisabona, vezl s sebou také známé nám druhy Camoesovy, básníky Dioga do Couto a Heitora da Silveira, kteří toho na svém příznivci vymohli, že vzal nešťastného trpitele k sobě na loď a přivezl ho do Lisabona. Cestou prý pracoval ještě Camoes o svém „Parnase“. Dne 7. dubna r. 1570. přistála loď ke břehu Lisabonskému, a Camoes spatřil po sedmnácti letech klopotných zase vlast tak horoucně

[1]) Nerozluštěný anagram.
[2]) Asi 200 zl.

milovanou, spatřil ji jako druhdy Odysseus chud a opuštěn; jediným jeho jměním byl život a velebáseň portugalská: s tím pokladem pozdravil rodnou půdu. Ovšem pak byl pozdrav ten smutný, div divoucí, že básníkovi nepuklo žalem srdce.

Všickni, kdo s ním vystupovali z lodi, přiváželi si bohatství a statky, každý vykořistil dalekou Indii, jak mohl, třeba to učinil nepoctivě; na každého čekala náruč otevřená, každého vítal věrný přítel, tiskna mu pravici a objímaje šíji jeho, na každého se usmíval hostinný krb v rozveselené rodině. Jak jinak vstupoval Camoes na rodnou půdu! Na něho nečekalo žádné srdce, jemu neplála vstříc žádná radosť, žádná láska. Muž, jemuž se nevyrovnal žádný z cestujících, stál tu sám a opuštěn, jako cizinec mezi svými. A všem těm, kteří mluvili hlaholem portugalským, zachoval sám věčnou památku, bez něho by byli klesli v zapomenutí hned po smrti.

Ještě více byl překvapen, když se poněkud vzpamatoval ze trudných myšlének a kolem sebe se porozhledl. Již na lodi se dověděl, že zuří v Lisaboně mor, jenž byl tak prudký, že bylo málo domů, kterých by se nebyl dotekl tento „prst Boží“. Jak obyčejná tradice vypravuje, zemřel i otec básníkův tímto morem. Camoes před morem neutíkal jako jiní, životu jeho hrozila smrť vícekrát a jako pravý hrdina nebál se ani této nemoci, která mu skutečně také neublížila. Za to zůstal nepovšimnut; jiní, kdo ve službách indických zbohatli, obdařeni byli vysokými důstojnostmi, ale skutkům Camoesovým nepřisuzovali ceny nižádné.

I jinak byly poměry portugalské na pováženou; ačkoli plynulo do země bohatství nesmírné ze zemí dalekých, hospodařilo se tak špatně, že nadešla finanční krise státní. V Lisaboně nesídlil již rytířský dvůr královský, z něho se stalo rejdiště rozmanitého strannictví, politika se brala cestou velmi bídnou, rádcové byli lidé sobečtí, již se chápali k účelům svým prostředků často převrácených a co do věci nebezpečných. Tak byla dne 14. dubna r. 1568. snížena všeobecná měna peněžní, která se citelně dotekla i církve a kněžstva, kteréž se od podniků veřejných ovšem počalo odvraceti s nevolí zaslouženou.

Rozumí se, že se Camoes zděsil poměrů tak neblahých. To nebyli již potomci slavných druhdy Portugalců, ten národ nebyl ovšem schopen uvítati s nadšením a oceniti jeho velebáseň, z níž se obráží nejkrásnější doba dějin vlasteneckých. A odtud asi pochází, že nesou poslední dva zpěvy jeho Lusitanův na sobě ono hrozné sklamání a bolesť básníka nad tak děsným úpadkem vlasti před nedávnem ještě duchem bohatýrským kypící. Proto volá X 145.:

„Stiš se, Muso, stiš; tvá lyra slzy loudí,
a hlas její mrazem srdce rvoucím chvěje,
nepěj dále, mlč, neb zde se sláva proudí,
lid můj hluch jest a neslyší svoje děje.“

Vždyť:

„Lid můj v lakotu a spustlosť truchlou klesá,
nad ním zisk, surovosť a tma pustá plesá.“

Při dvoře měl Camoes dva příznivce, a to Františku Arragonskou a Manoela Portugalského, jehož oslavuje v jedné ze svých ód jako svého mecenáše. Tento se nepochybně za něho přimlouval u krále

Šebastiana a vlivem svým mu asi vymohl také privilej dne 23. září r. 1571., že směl báseň svou vydati tiskem na veřejnosť. Rukopis, jenž byl předložen censuře duchovní „santo officio“, vrácen jest mu se změnami na tu dobu skutečně velmi nepatrnými a o censorovi povolaném svědčícími. K tomuto svolení připojil předseda censury P. Bart. Ferreira, muž opravdu učený a nad jiné objektivní, poznámku, již tuto kladem ve znění doslovném:

„Na rozkaz svaté a všeobecné inkvisice přečetl jsem těchto deset zpěvů o Lusitanech Luiza de Camoesa o statečných a hrdinských skutcích, jež vykonali Portugalci v Asii a v Evropě, nenaleznuv věcí, jež by se s věrou a dobrým mravem nesnášely. Toliko se mi vidí býti potřebno upozorniti čtenáře, že užívá básník, aby zvýšil nesnadnosť plavby a vniknutí Portugalců do Indie, fikce o bozích pohanských. A ačkoli sv. Augustin ve svých Retrakcích se opravuje, že nazval ve knihách „o řádu“ nadepsaných Musy bohyněmi, tedy jsme přece nepokládali tuto bajku za nedovolenou, poněvadž jest to poesie a smýšlénka, a autor sobě nepřeje jako básník ničeho, než aby poetický sloh svůj ozdobil; to vše jsme pochopili, jakož i že jest svatá naše víra pravdivá, a všickni tito bohové pohanští toliko daemony. A proto se mi zdála býti kniha hodna tisku, a autor v ní dává na jevo mnoho duchaplnosti a zběhlosti v pěkném umění.“

Tak jednal a napsal vzdělaný mnich středověký, o němž se mimo jiné ví, že měl znamenitou na ten čas knihovnu.

Počátkem měsíce července r. 1572. vydal Lusitany Antonio Gonsalvez tiskem. Jakmile se octla kniha na veřejnosti, vzplanuly ihned prudké boje mezi protivníky a přívrženci Camoesovými. Z oněch vyčítal hlavně Bernardez[3]) básníkovi, že si utvořil veliký počet nových slov a tvarů, výtka, která se rozplývá na soudné stolici kritiky nestranné v nicotný prach. Vždyť právě na tom se zakládá velikosť Camoesova, že před ním nebylo žádné epické řeči portugalské, a chtěl-li skládati větší epos, nemohl se ani jinak obejíti, nežli že obohacoval básnickou mluvu novými tvary a obraty. Tak si vedli a dosud vedou velicí básníci u všech národův, ta přednosť náleží po výtce jim, že mluvu rozšiřují, řídíce se proudem a zásadními pravidly mluvy mateřské. Kdyby chtěli štěp mluvy národní odíti rouby cizími, se zlou by se potázali; jejich zásluha záleží na tom, že vyluzují z bujného kmene mocí důmyslu svého ratolesti nové a nové. Camoes dopouštěje se neologismův, béře za základ latinu jakožto matku řeči portugalské, kteráž jí zůstala co do slov a skladby ze všech řečí románských dcerou nejvěrnější. Co tedy Camoes na světlo vyvážil, nebylo cizí, nýbrž domácí, ale neznámé.

Jakož přirozeno, věnoval Camoes své dílo samému králi, jenž mu udělil v náhradu výnosem ze dne 28. července r. 1572. ročně na tři léta 1500[4]) reisů. V listině té se praví: „Uznávajíce službu, kterou nám rytíř Luiz de Camoes v částech Indie mnoho let vykonával, a jakož doufáme, i dále konati bude, a dovídajíce se, jakého jest ducha, jaké zručnosti a důkladnosti, již dokázal ve knize složené o příbězích indických, oznamujeme . . .“

Člověk by se nadál, že nikdo nezáviděl tak skrovňoučké odměny

[3]) Básník ze školy učené, jež se sestoupila při universitě Coimberské.
[4]) Asi 40 zl. našich peněz.

básníkovi věcí daleko vyšších důstojnému, ale mýlil by se velice; se všech stran se činily překážky, aby se mu ustanovený důchodeček buďto ani nevyplácel, buďto se vypravoval nepořádně a nepravidelně. Básníci zrna drobnějšího čtouce Camoesovu velebáseň, zastyděli se, ale v pokoření tomto podrývali pod ním půdu dál, a tak bylo Portugalsko i v této příčině rozdvojeno ve dva tábory.

Přes to přese všecko dostávalo se Lusitanům náležitého uznání od lidí nestranných a pro krásu slovesnou mysli nepotrativších. Již záhy se ukázalo, že jest potřebí, aby byla báseň vlastenecká opatřena podrobným výkladem, by jí mohli porozuměti i kruhové širší. Práce té se podjali Diogo de Couto a Manoel Correia Montenegro na výslovné přání básníkovo. Tehdáž také otevřen jest Camoesovi přístup ke dvoru s výhradou, že bude vždy dvůr provázeti, což mu bylo při důchodech tak nepatrných s obtíží nemalou. Že se pohyboval tou dobou ve kruzích vyšších, nasvědčuje mimo jiné i tato anekdota: Hrabě Pedro de Alcazova Carneiro odpověděl na otázku, která jest největší chyba, jíž se dopustil Camoes v Lusitanech takto: „chyba jest převeliká, neboť báseň jeho není tak krátka, aby se jí mohl naučiti člověk na paměť, a zase ne tak dlouha, aby jí nemusil přestati čísti.“

Ještě téhož roku vyšlo druhé vydání Lusitanův, dnešního dne jsou obě velikou vzácností. Z toho vychází na jevo, že požíval Camoes zvučného jména, a proto snad praví v Lusitanech X. 156 Musu svou býti „proslavenu“:

„Tak zapěla proslavená Musa moje
o vítězství našem přede celým světem . . .“

V té době se přihodila událost ve světě literarním neslýchaná a dosud nevysvětlená, skutečně pak z podlé ctižádosti a závistivosti pochodící. Camoesovi ukradena jest známá nám sbírka drobných básní „Parnaso,“ a všecko pátrání po stopě zlodějově zůstalo marno. Zloděj měl patrně vše vypočítáno na vlas, a se zlobou tou spojil se smutný osud Camoesa po všechen život jen metlami šlehající. Patnáct let po jeho smrti vycházely teprve sebrané tyto záchvěvy srdce radostí okamžitou zahřatého a hned zase žhavými ostny zbodaného nelítostně. Básník Estacio de Faria sbíral s chvalitebným úsilím droby tyto v celek, nejnověji je vydal Juromenha, a Theophilo Braga sestavil původní uspořádání Parnasu.

Krádež dosud neslýchaná měla pro básníka mnoho smutných následkův, a sice dotekla se násilně jak jeho cti, tak i nepatrných důchodů. Žebrácký příspěvek králův mu byl r. 1575. zase na tři léta prodloužen, avšak každý nahlédne, že nebylo ani nejskrovnějšímu člověku možno s capartem takovým se uživiti. I vypravuje se pověst ovšem ne dosti zaručená, ale ku pravdě nad míru podobná, že věrný jeho otrok, starý Antonio, jenž mu byl kdysi přidělen za tlumočníka v Číně, a který ho od té doby již neopustil, v noci po ulicích Lisabonských veřejně sedal na žebrotě a almužnu tu dával svému pánovi, aby si mohl slušně choditi, a aby nezemřel hlady. Antonio však se brzy rozloučil se životem, což bylo pro Camoesa ztrátou velmi citelnou.

Tou dobou se chystal král Šebastian k osudné válce s Maury. Vláda tohoto knížete byla v nejedné příčině vlasti portugalské neblahou. Byl sice vychován v zásadách dobrých, vštěpovány mu do srdce úcta k církvi a boj proti nevěrcům, ale v dobrodružné mysli

jeho brzy se ujala blouznivá myšlénka, že podnikne proti Maurům křižáckou výpravu. Jakmile tedy nastoupil na trůn, nepomýšlel na nic tak pilně, než jak by oblíbený úmysl učinil skutkem. Náhodou ho požádal vypuzený kníže Marokanský o podporu, a to mu zavdalo vítaný podnět k výpravě proti nevěřícím, jichž územím hodlal říši svou rozšířiti. Veškerá mládež, výkvět šlechty chystali se do boje; možná dost, že i v Camoesovi vzkypěla znova rekovná krev, ale kde není prostředků, bývá se zavděk s chutí. Ode dvora se nemohl nadíti ničeho; tam vládla přemrštěnost, i jest věru s podivením, že si Camoesa nehrubě všímali, i když již požíval za hranicemi jména slavného. Španělský básník Fernando Herrera [5]) se chystal přeložiti jeho Lusitany, a Torquato Tasso, proslavený pěvec „Osvobozeného Jerusalema“, mu věnoval nadšenou znělku. Cizina mu tedy velikomyslně nahrazovala, čeho vlast nevděčně zanedbávala.

Avšak kalich utrpení Camoesova nebyl dosud až na dno vyprázdněn. Kdo se za něho u dvora přimlouvali, sešli smrtí, a Šebastian se bral po kluzké cestě třpytné slávy dále. Dne 4. června r. 1578. byl posvěcen u přítomnosti veškerého vojska slavnostní prapor ku výpravě africké; Camoes se o tom zmiňuje ve dvou znělkách, snad aby si krále naklonil; ale zmýlil se. Jako pěvec královský doprovázel krále do pole Diogo Bernardez, tedy přímý protivník Camoesův. A přece nepomýšlel Camoes na nic jiného, na nic menšího, nežli opěvati novým epem bohatýrské skutky Šebastiánovy. Jak podivně si zahrává často ironie i s duchy velikými!

Výprava se potkala s velikým nezdarem. Bylo v měsíci srpnu; slunce pálilo úmorné. Šebastian rozkázal na rovině Alcazarské hnáti útokem na nepřítele počtem daleko silnějšího. Následovala v zápětí strašná porážka lidu křesťanského. Dvanáct tisíc bojovníků padlo na bojišti, mezi nimi sám král Šebastian, jehož mrtvoly nebylo možno ani nalézti. Říše portugalská se ocitla v poměrech velmi osudných. Po Šebastianovi bezdětném následoval bratr krále Jana III., stařičký kardinál Jindřich, jenž vládl toliko dvě léta. Po jeho smrti činil na trůn portugalský nároky Filip II., král španělský. Šlechta a lid nenáviděli španělských sousedův, avšak zbraň rozhodla v jejich neprospěch; země se vzdala, a konečně i Lisabon otevřel cizím hostem brány své.

A Camoes? Jemu pukalo srdce žalem. Šebastian odcházeje na bojiště africké znova nařídil, aby mu byl vyplácen vyměřený důchod dál; učinil to snad v náhradu, že si ho nezvolil za pěvce domnělého vítězství svého!

Stoletá sláva zbraní portugalských byla rázem ta tam; mnoho přátel a příznivců Camoesových padlo na osudném bojišti, a básník běduje novými písněmi nad ztrátou jejich. Znělka 346. jest snad poslední prací básníkovou; promlouvá v ní o smrti králově s touže trudnomyslností, která ho již neopustila. Nenadálé zkácení moci portugalské podvrátilo před časem zdraví velikého vlastence. Mnoho, nekonečně mnoho nehod stihlo mužnou jeho šíji, všecky překonal, všecky snášel myslí hrdinnou, ale záhuby svého národa snésti nedovedl. Boj jeho byl čestně dobojován, a což tu bylo přirozenějšího, než že sobě přál, aby nepatřily oči jeho na hanbu přítomnou ani budoucí. Neboť

[5]) Žil r. 1534—1597.; jsa knězem skládal hlavně výtečné ódy, jichž řeč je vznešená.

marně se namáhala strana národní za vlády Jindřichovy trůn portugalský uchovati bez pohromy. Camoes a jiní vlastenci stáli v čele, avšak veškero úsilí bylo marno; ze všech stran se hlásily příznaky, že neodolají přemoci španělské. Mimo to vznikla v národě strana zrádná. Caminha a Bernardez vstoupily do služeb španělského krále, a Rodriquez Lob dokonce opěval šťastné osudu řízení, že Filip navštívil Portugaly.

Mohl-liž se za okolností takových nadíti Camoes, že bude uznán králem cizím? Kdož ví — ale že ho Filip II. pamětliv byl, jest jisto. Již z jara r. 1580. vyšel prvý překlad jeho Lusitanů v řeči španělské pořízený Benitem Calderou; jest možno, že jej Camoes ještě uviděl na vlastní oči. Téhož roku učinil nový překlad Luiz Gomez de Tapia v Seville, a v jeho úvodě se dočítáme, že překročilo tehdáž vojsko španělské již přes hranice portugalské. Rána ta se dotekla ztýraného Camoesa tou měrou, že očividně chřadnul. Sám o sobě napsal, že nemá na tom dosti, aby jen umřel v otčině, nýbrž že chce umříti s ní. A tak se také stalo. Skonaltě veliký trpitel dne 10. června r. 1580., právě když lid v ulicích Lisabonských se bouřil, že bývalý vladař zaprodal Portugaly Španělům.

Camoes vypustil ducha v domě chudičké matky své v ulici Svatoanenské č. 52.; se smrtí zápasil kratince. Někteří vypravují, že neměl ani prostěradla, jímž by se přikryl. Jako chuďas žil, jako chuďas zemřel.

Král Filip II., jenž báseň jeho četl, vyptával se po něm, jakmile vstoupil na půdu portugalskou; dověděv se, že zemřel, litoval velice předčasné jeho smrti. Všem básníkům portugalským, přátelům i nepřátelům Camoesovým, dostalo se od Filipa při dvoře španělském výnosných míst a důstojností. Kdož ví, byl-li by se Camoes dobrovolně podrobil novému řádu?

Tělo Camoesovo bylo pochováno v klášteře sv. Anny. Místo, kde odpočíval veliký pěvec, neoznačeno žádným památníkem, a když mu po patnácti letech postavil pomník Gonzalo Coutinho, s velikou bylo nesnadností vyhledati jeho kosti. Coutinho neznaje již ani roku, kdy se narodil, ani kdy umřel, opatřil pomník nápisem:

Tuto odpočívá

L U I Z C A M O E S,

kníže básníků své doby.

Žil v chudobě a neštěstí a tak zemřel

r. MDLXXIX.

Hrobku tuto dal mu pořídíti D. Gonzalo Coutinho, v níž nesmí již nikdo býti pohřben.

Avšak r. 1755. sessul se chrám i s hrobkou zemětřesením, a nikdo si pak nevzpomněl na velikého pěvce Lusitanův. Teprve r. 1880. ve výroční den úmrtí básníkova splatila vděčná Lusitanie dluh největšímu pěvci svému, postaviv mu v Lisaboně nádherný pomník. Podobně prý pomýšlejí i jiná města zvěčniti památku svého rodáka. Nejstkvělejším pomníkem Camoeovým zůstanou ovšem „Lusitané“, neboť jich nezboří ani zemětřesení ani žádná jiná pohroma živelní.

Camoes byl postavy prostřední, tváři plné, vlasu rusého; pokud byl ještě mlád a měl obě oči, byl hotovým švihákem. Povahy byl živé,

veselé a vtipné, až po tu dobu, ve které se na něho neštěstí hrnulo; tehdy se stal trudnomyslným. Jinak byl mužem přímým, udatným a přítelem věrným; vlasti své byl oddán z celého srdce, bojoval za ni udatně a vytrvale, právě po rytířsku. Lichocení byl urputným nepřítelem a nenáviděl všaké nadutosti i jako básník i jako člověk.

(Pokračování.)

Biskup Moyses, otec národa slovenského, a Matice slovenská.

(Pokračování.)

Stanovy Matice Slovenské a její prvé osudy.

Výbor prozatimný spracované stanovy r. 1861. dne 1. srpna předložil král. náměstné radě uherské ku potvrzení, prose o dovolení „Slovenské Matice“. Ale mimo nadání na Matici ještě před porodem ze dvou stran hrnuly se překážky a zavalovaly cestu její zdárné činnosti. Z jedné strany stanovy vrácené přišly předsedovi Franciscimu, aby jich výbor pozměnil a doplnil.

Tak základina „Matice Slovenské“ neměla prý slouti „slovenskou národňou základinou“, leč prostě: „základina“, ani dům nesměl býti „Slovenským národním domom“, leč jen: „Dom Matice Slovenskej“, prý z té příčiny, že „narod slovenský v tejto krajine nemá osobitnej representácie a korporativnej ústrojnosti.“

Z druhé strany zase súřilo výboru se sídlem pro Matici zvoleným. Praví o tom předseda ve své zprávě ze dne 20. července 1863.: „Kým vys. král'. uh. námestná rada rozjímala o premenách stanov, pod tým časom povstal zápas tak rečeno na život a smrť o život nádejnej Matice v národe samom.“ (Letop. Mat. Slov. I. st. 2.) Výbor vyhlédl si svobodné kr. město Březno z té příčiny, že čistě slovenské město Březno bylo městem samosprávným a r. 1861. nepodléhalo stoličné vrchnosti nepřejné lidu slovenskému a při tom ještě i národně bylo uvědomělým. Národovci Březenští po dva rázy prosadili ve výboru městském, že Březno přijme Matici Slovenskou, ale odpůrcové pokaždé zase zmařili toto usnešení.

V této súře sv. Martin doslechna o hanebných rejdech, s Maticí v Březně provozovaných, dne 21. dubna 1862. jednohlasně takto ve výboru se usnesl, aby Matici donesl pomoc bez okladu předsedovi oznámenou: „Mesto Sv. Martin v Turci z jednej strany nemôže utajiť cit bol'ný, ktorý ho dojal pri počutí zprávy, jako vätšina predstavenstva slovenského Brezna necítila sa byť na tento čas povolanou, shromaždeniu v záležitostiach Maticí Slovenskej svoje náručie otvoriť, z druhej strany ale nemôže zamlčať cit radosti a plesania nad tým, že jemu doprial Boh úlohu túto, ktorú si vždy svätú držalo, prevzať z rúk tých, ktoré mu ju boly predchytily; osvědčuje sa tedy verejne, že jako si to za najsvätšiu a najmilšiu povinnosť drží, tak aj, ktorékoľvek času a v jakýchkoľvek okolnostiach hotové je, nie len sídlo Matice Slovenskej, ale jakékoľvek shromaždenie v jej záležitostiach prijať; k čomu tým viac

povolaným byť sa cítí, že v središti Slovenska postavené, aj právom tlačiarne, od námestníctva povoleným, opatrené a v národních slovenských vecach tiež, pri všetkej svojej skromnosti smýšľania, za jedno z najčinnejších miest sa považuje.“ (Letop. Mat. Sl. I. 3.)

Když toto vlastenecké usnešení už bylo kral. náměstnictvu předloženo, tu výboru k velké radosti ještě oznámilo i město Lipt. svatý Mikuláš, že si přeje přijati Slov. Matici do svého středu, a navrhuje na dva roky zdarma místnosť se třemi světnicemi a že ochotně vystaví spolku přiměřenou místnosť. — Konečně 21. srpna 1862. přišel onen velký, dlouho očekávaný a pro Slovensko přeradostný den. Jeho ap. Veličenstvo, nejjas. císař a král uherský, František Josef I., toho dne Slovákům potvrdil stanovy a povolil Matici Slovenskou.

Nelze popsati toho radostného rozruchu, jak plesavě rozjásalo se srdce slovenské nad tímto šlechetným skutkem milostivého panovníka. Tu poprve uhnětený Slovák si ulehčil povzdechem: „Hľa! Bôh je milostivý a panovník spravedlivý!“ (Cf. „Ohlásenie“ Let. M. Sl. I. 5.) Tu poprve zajásal oblaženě: „Milý národ môj! nie si viac sirôtok, máš matičku drahú!“ (Cf. Černokňažník II. (1862.) č. 26.) A za tento tak stkvělý dar nemohl se ani dosť vděčně naděkovati přemilostivému dárci. Hned při prvé hromadě valné jmenem vděčného lidu slovenského blahal předseda, želaje: „Daj Bože Jeho Veličenstvu .... za udelenú milosť ... dlhého šťastného panovania a časného i večného požehnania“ (Let. Mat. Sl. I. 15.) a potom kdykoli na valných hromadách se zmínilo jméno Jeho apošt. Veličenstva, bez konce zástupem zahřímalo hlučné: „Sláva, sláva, sláva!“ A tato jásavá „sláva“ potom hučela „vo tri vrhy od kraja do kraja Slovenského Okolia“.

Upřímnou tuto národní vděčnosť lidu slovenského pochopiti jen může, kdo sám je Slovákem, ani rodné srdce bratrovo neocítí toho citu opravdového.

Žač Slováci považovali svůj císařský dar a jak si ho uměli oceňovati, lze poznati ze slov, jež tajemník M. Chrástek z úst předsedových zanesl do Letopisů matičných, kdež větí: „Toto je naša zlatá bulla! To je náš priepustný list, snímajúci z nás bremeno a väzby nevole a dávajúci nám prvý pôžitok slobody. To je náš občiansky diplóm, vyhlasujúci nás dosavádnych cudzincov vo vlastnej našej otčine za občanov tejže otčiny. To je smluva našej národnej jednoty, pod ktorej ochranou a vlivom národ slovenský sjednotí, vyvinie a rozmnoží svoje duchovné a hmotné dosavád roztratené alebo v zabudnutej nečinnosti hynúce sily — k čemu nech mu Boh, jako dosiaľ, milostive pomáhať ráči!“ — (Letop. Mat. Sl. I. 9.) A v zahajovací řeči na šesté hromadě dne 5. srpna 1868. Pauliny-Tóth praví: „Je to prvý literárny ústav národa, ovocie to potu a mozolov nesčíslných rodín slovenských.“

Výbor maje v rukou obdržené dovolení rozposlal se stanovami slovenskému lidu zároveň dne 4. listopadu 1862. i svoje „Ohlásenie Slovenskej Matice“. V něm vyličuje tisíciletou porobu, v nížto lid slovenský utratil své národní povědomí a s ním vytuchl i jeho život národní. Avšak v národě tomto, který před tisíci lety naukou křesťanskou zvěstoval slovanskému plemenu věčné spasení, srdce pohnulo se a duch ožil. „Vyslovil a zvestoval svetu na svojom večne pamätnom shromaždení dňa 6. júna 1861. v Turč. Svätom Martine: že žije a žiť chce.“

I založil literárný spolek „Slovenskej Matice“, jemuž dostalo se císařskou milostí nejvyššího potvrzení dne 21. srpna 1862. Tímto činem panovnickým Jeho ap. Veličenstvo uzákonil a potvrdil Slovákům jejich posud jen trpený, nezaslouženě upodezřívaný, ba často pronásledovaný život národní.

S citem hluboké vděčnosti zvěstuje výbor tuto radostnou zvěst svojemu drahému slovenskému národu a vyzývá, aby do spolku Slovenské Matice vstupovali a ho „či to hotovými peniazmi, či rozličnými sbierkami, či naposledy láskou a účinlivosťou svojou čím najhojnejšie podporovať ráčili.“ (Cf. Let. Mat. Sl. I. 4.)

Ač stanovy Matice obdržela okyptěné,[1]) že nemohla mezi lidem tak volně pohybovati se, jak její zakladatelé původně si toho přáli, přece hned sotva že rozneslo se „Ohlásenie“, lid slovenský počal závoditi, a od zámožného národovce až do nejchudobnějšího dělníka každý našel národní svůj příspěvek do pokladnice matičné: „Kladú čo majú najvzácnejšieho v obeť na oltár národa“, dosvědčoval výbor (Let. Mat. Slov. I. 10., cf. Lichard: Rozhovory o Matici Slov. v B. Bystrici 1865. st. 32.)

Ani nestačily Peštbudinské Vedomosti, Národní Hlásník a jiné noviny matičný seznam vyplňovati novými údy.[2])

Za nedlouho měli Slováci pohromadě dostatečný počet přihlášených údů: 984 členů a 1318 podporovatelů, tedy úhrnem 2302 a s ostatními podporovateli všech bylo na čtyry tisíce. Největší účasť dokázalo kněžstvo obého vyznání, úřednictvo, měšťanstvo a stav rolnický. Zemanstvo pak, vyjma známých národovců, nepřihlásilo se téměř veskrz. — Veškerého jmění hotového anebo upsaného vykazovala už Matice 94.251 zl. 95 kr.

Tolik hned z prvoti sobě nasnášely přepilné včeličky slovenské do matičného úlu a tento svůj majetek národní potom neustále rozmnožovaly, nedbajíce skřekotu nepřátel jich kol do kola obletujících, kteří neustále lidu do uší hučeli: „Slováci sú samá žobrač; zkadeže by tí vzali tisíc zlatých, a nie tisíce a tisíce, jako založenie takého

[1]) Kromě různých otisků, najdeš stanovy Mat. Sl. otištěné v Letopisu Mat. Sl. I. st. 6—9. — Vláda Slovákům stanovy podle své chuti upravila a přistřihla. Tak vytřela jim sedmero paragrafů 22, 26., 27., 28., 29., 30. a 31. ze stanov a a přidala nový, kterým Matici ustanovila zeměpanského komissaře a jiné opět pozměnila. Vymazaním § 23. vzalo se valné hromadě právo, že si nesmí volně určovati, na kterém místě odbývati se má budoucí hromada. Tím Matice na sídelní své místo připoutaná nemohla se volně rozcházeti po nivách žírných na širém Slovensku. Ale toho Slováci nejvíc sobě přáli, ježto Matice jim nahraditi měla blahou činnosť Tatrínovu a „zasadnutia Tatrinské boly kočovné“ (Slov. Phl'd II. 560.). Rovněž vynechaný § 22. Matici ochromil, odebera ji právo, že v každém „vidieku“ nemohla si ustanovovati správce či prostředníky mezi správou ústřední a jednotlivými údy, čímž se stalo, že „spolok teraz tak vyzerá, jako driek tela bez rúk a noh“ (Let. M. Sl. I. 10.).

Proto Št. M. Daxner hned při prvé hromadě navrhoval prosbu, aby Matici se vrátilo právo jí odňaté, ježto Matice je spolkem výhradně pro osvětu a vzdělanosť (Let. M. Sl. I 28.).

[2]) V seznamech i z Moravy nalezám několikero známých. Ale že počet moravský tak velice byl skrovný, dlužno připočítati té okolnosti, že na začátku let šedesátých na Moravě teprva jsme sami protírali oči ze spánku dvouvěkového, a hlavně v rodném kraji mém, na mor. Slovácku, život náš byl tak mdlý, že jeden o druhého ani jsme se hrubě nestarali, a proto nevěděli ani, co se u nás za humny děje na uherském Slovensku; jako bychom nebyli společní bratři a synové jedné matky.

ústavu žiada?“ (Lichard, Rozhovory 31.), anebo stále mu předhudujíce: „No veď vraj len dávajte na tú Maticu, nuž uvidíte, jako vás ti vaši pánslavi oplejú; keď budú mať silu peňazí v rukách, zutekajú vám s nimi a bude — povšem!“ (tamže str. 33.)

Proto maje nyní takou záruku, výbor rozposýlal „Pozvánie k prvému valnému shromaždeniu Matice Slovenskej“, jež odbývalo se potom dne 4. srpna 1863. v Turč. sv. Martině. Byl to národní svátek slovenský. Ze všech končin sešlo se na tisíce lidu a účastníků. Očitý svědek dí: „Videl som tam mužov, poctivé šediny na svojej hlave nosiacich, ktorí slzy vďačnosti k Bohu a radosti vylievali, že im poprial byť očitými svedkami tohoto „veľkého dňa slovenského“ (Lichard, Rozhovory st. 22.)

V čele katolických prelátů mezi národ svůj slovenský zavítal J. E. Štěpán Moyses, biskup B. Bystřický.

Napřed konaly se slavné služby Boží. V katolickém kostele s velkou přísluhou knězskou slavil služby Boží Jeho Excellence nejd. pan biskup, při nichž hudbu a zpěv řídil známý skladatel slovenský J. L. Bella (tenkrát ještě bohoslovec). Ve slavnostném kázaní opat J. Gottčár připomínal hříchy slovanské: lhostejnosť ku svojeti a bažení po cizotě; zbytečné drobení se; nesvornosť a domácí rozbroje (Cf. Letopis M. Sl. I. 16—18.)

V kostele evangelickém slavil služby Boží Dr. Karel Kuzmány a slavnostnou řeč slovil Ondř. Brózik,[3]) ve které poukazoval, kterak v tomto novém tisíci naší obrody národ slovenský vstoupiti má v smlouvu s Bohem a proroky poslanými, ježto „rod tento, tak dlho zanedbaný, má tiež už svojich Mojžišov a prorokov“ (Cf. Letp. M. Sl. I. 18—21.) Po službách Božích 4—5000 účastníků hrnulo se do stánu ověnčeného a z desek na náměstí postaveného. Zeměpanským komissařem byl podžupan Šimon Nemeš.

Prozatimní předseda J. Francisci zahájil hromadu, ohlašuje shromážděným tuto dojemnou zvěst: „Čeho národ slovenský dosaváď nikdy nemal: toho dožili sme sa my šťastní potomci nešťastných predkov. Po čom predchodcovia naši v bolestiach srdca túžili, to my šťastní vidíme pred sebou. Čeho domáhali, ale domôcť sa nemohli naši kriesitelia, učitelia a otcovia prácou, utrpením a obeťami: to v skutok a život uviesť, stalo sa našou čestnou a vyznačenia plnou úlohou.

Veľké dielo požadovalo veľké namáhanie, veľké šťastie, veľkých obetí a tokom vekov utvrdená krivda ustúpiť mohla len najmilostivejšej a najspravodlivejšej najvyššej vôli ... My opustené siroty osiralého slovenského národa shromaždili sme sa, abysme si oživotvorili svoju túžobne vyčkávanú ***Matičku***, my nosičovia a predstavovatelia dosiaľ z milosti zákona vytvoreného národnieho života slovenského shromáždili sme sa, abysme zasvätili sviatok našeho uzákonenia; my synovia slovenského národa, ktorý nemal prítulku, kdeby sklonil hlavu svoju pred krivdou, shromaždili sme sa, abysme položili uholný kameň, na ktoromž spočívať má chrám a pevnosť zákonnitosti slovenského národnieho života“ (Let. M. Sl. I. 22.)

Zároveň oznámil předseda hromadě přeradostnou zprávu, že Jeho ap. Veličenstvo dne 2. srpna Matici Sl. tisíc zl. [4]) darem věnovati ráčil

[3]) Viz o něm „Doplňky“ Koberova Slov. Nauč.

[4]) Tento císařský dar lidu slovenskému kr. náměstnictvo uherské oznámilo

a Jeho Excel. nejdůst. pan biskup Štěpán Moyses hotových 100 zl. a dva vyvaz. úpisy po 1000 zl.

Když pak valná hromada volila si matičného předsedu, nastal okamžik, o němž Lichard dí: „No teraz bych si žiadal reč a výmluvnosť anjelskú, abych vám pravdive síce, ale najskvelejšie opísať mohol vyvolenie presidenta Matice Slovenskej; kto to nevidel, tomu ja to dormo v slabej reči mojej opisovať budem. (Lichard, Rozhovory 24.)

Předseda Francisci jménem, valné hromady poprosil, aby Jeho Excellence přijati ráčili def. předsednictvo matičné, a celá hromada jako z jedněch úst se ozvala: „Otca našeho, Dobrodinca našeho chceme za presidenta. Prosíme, prosíme! Otca našeho za presidenta!“ A když p. Francisci oznámil, že Jeho Excellence volbu přijímá, opět zahučelo z tisícerých hrdel. „Sláva, Sláva Mu! hurrah! živio! Mnogaja ljeta a pod.“

Načež zvolený předseda překrásnou řečí slovenskou za tuto důvěru a lásku poděkoval „milému národu slovenskému“ asi těmito slovy: „Slavné shromaždenie! Kde je otázka o hodnosťach a vyznačení, ja bývam rád ostatním; lebo nebažím, ani som nikdy nebažil po hodnosťach .... kde je ale otázka o službe národu môjmu slovenskému (Sláva! Zo všetkých strán hlasy: „To je slovo, slovo od biskupov našich nikdy neslýchané!“ Sláva mu! Sláva predsedovi!) a ochotnosti k službám týmto jako i obeťam k rozkvetu národa našeho (Sláva!), jakživ som sa neodťahoval (Sláva!), ani neidem, ani nechcem, ani nebudem (Sláva!) Tak teda hodnosť předsedy Slovenskej Matice prijímám (Sláva! Sláva!) vo smysle úslužnosti k národu môjmu (Sláva!), ktorého blahu som hotový povždy sa obetovať (Sláva!). A zaiste, jako nad blaho mojeho národa nenie mi nič vznešenejšieho, tak ani nad priazeň mojeho národa nenie mi nič vyššieho, čo by to i hneď bola priazeň celého sveta. (Sláva, sláva, sláva!“ (Let. M. S. I. 24.) (Pokračování).

Paměti starého domu.

Povídka

od **Aug. Šeno-y.** Přeložil **Jan Jeřábek.**

(Pokračování.)

Litoval jsem, že literácká moje zvědavosť dotkla se tajností srdce stařenina, a již již odvolati jsem chtěl nedelikátní svoji žádosť; ale stařena z nenadání pozvedla hlavu a pohlédla na mne něžně, a mně zdálo se, jakoby tvář, hlas i postava její se byly změnily.

Pak pravila mírně: „Stará jsem, pane! Všechno, nač se ptáte, pochovala jsem v srdci svém. Zapomněla jsem, co jsem, čím jsem byla, poněvadž jsem zapomenouti chtěla. Vy žádáte, aby vrátily se opět staré

připisem maďarským (Cf. Letop. M. Sl. I. 22.). — S tímto císařským darem přišel pro Slováky ještě dar druhý. Jeho ap. Veličenstvem dostalo se biskupu Moysesovi toho vyznamenání, že byl pro své zásluhy o církev, trůn a národ jmenován Jeho Veličenstva skutečným tajným radou s titulem: „Excellence“, což Hurban uradované první hromadě oznámil, pozdraviv Jeho biskupskou milosť před veškerou hromadou poprve novým titulem: „Vaša Excellencia!“

ty časy, aby mrtví opět vstali z hrobu. Mimo mne to věděla toliko stará Žírovička, nyní mimo mne neví to již nikdo. K čemu vám to bude? Lépe jest naslouchati veselé písni skřivánčí i veselé zkázce nežli skřeku tuhýka v noci a truchlivé bájce. Lépe jest, střeží-li člověk svoji žalosť sám a vezme-li ji s sebou do hrobu, než aby žila žalosť naše i po smrti mezi lidem."

Nemohl jsem se dosti nadiviti, že stařena nyní docela jiným způsobem mluvila; tak vážně, tak zřetelně, kdežto dříve byla řeč její tak oddaná, jaksi nesouvislá.

„Nežádám toho již od vás, slečno! Odpusťte, nechci dobývati tajností ze srdce vašeho. Vím, že by vás krutě bolely obnovené žaly, kterých jste dávno zapomněla. Nechci znova otvírati staré rány!"

„Že zapomněla?" — usmála se Amalie. „Řekla jsem tak sice, ale vše to chovám dosud v živé paměti. Právě nyní budu vám vypravovati, nyní musíte mne slyšeti. Toto mé tajemství, pane, budiž nyní i vaším — a dokuď žiji, nechať zůstane tajným i světu!"

„Zůstane, slečno!"

„Slyšte mne, pane! Hle, jak nyní mne vidíte, jsem nebohá žebračka, jest mi žebračiti; oh, — — zdá se mi, že jsem ostatnímu světu starou, protivnou maškarou, kteráž na této Boží zemi jest přímo zbytečnou, jelikož nemá čím se živiti, a neví, proč žije. Smějí se mi, myslím, proto, poněvadž jsem ošklivá. Vím, že nikdy krásnou jsem nebyla, ale za mého mládí tak se mi nesmáli. Druhdy, druhdy bylo vše jinak. Na cestě do Bystřice v našem Záhoří stojí na kopci dřevěný dvorec. Dům jest jednopatrový a má, jak se pamatuji, ve průčelí jakousi vkusně vyřezávanou galerii. Jest jej dobře viděti, neboť vyčnívá uprostřed lesních pahorků, stoje na vysokém kopci. Podobá se starému sivému sokolu — jestliže ho některý Němec nepřestavěl a neobílil. Jest to starý dům, neboť pamatuji, že do trámu vyřezán byl rok 1630., ve kterémžto čase dům byl opravován. Dvorec rodiny naší stál na tomto místě, i mnohem déle, tak alespoň vyprávěli mi lidé, tak zapsáno jest ve starých listinách. My tomu věříme. V kostele sv. Petra pod kopcem měla rodina naše vlastní hrobku, v níž uloženi jsou mrtví od více než tří set let. To jest Remetinec, kdež i já nebohá jsem se narodila. Tam jsem rostla i vyrostla, a zdálo se mi, toho vzpomínám živě, jako bych byla stromem, jenž hluboko se byl zakořenil v remetínských lesích. Málo kdy jsem přicházela do Záhřeba, tak asi v pěti letech jednou. Nemohla jsem nikterak dlouho se tu pozdržeti, bylo mi jako rybě, zbavíš-li ji vody, i hleděla jsem, abych opět co nejdříve vrátiti se mohla do svého hnízda. Znala jsem tu každý dub, ba, znala jsem tu i každého vrabce; ale hle, kterak jsem pošetilou; vy ptáte se na lidi a nikoliv na vrabce."

„Již jsem vám řekla, že Leničové od staletí v Remetinci přebývali, jejž obdrželi darem od kteréhosi krále za nějaké hrdinství. V našem dvorci nebylo bohatství, nerodily se tam tolary ani dukáty, ale nebylo také dne bez vezdejšího chleba. Ano, bylo dosti chleba i tehdy, když za císaře Františka patnáct krejcarů platilo za jeden groš. Vzpomínám také, že netrpěli jsme nouzi, když nastal ten veliký hlad. Někdy přišly mrazy, někdy kroupy i sucho, ale vše to šťastně jsme přestáli. Takováto svízel dostaví se ob čas tu i tam po celém světě, potom však úrodná léta napraví, co pokazila neúrodná. Takovýto stateček podobá se starým hodinám. Jdou, tlukou rok jeden, dva

i deset let. Někdy se zkazí; tu pospíchají, tu opět jdou zdlouhavě, ale to vše snadno se napraví, a hodiny opět tlukou, jakoby jim nic nebylo scházelo. Potřeby bývaly malé, hospodářové remetínští byli rozumni; synů bylo vždy více nežli dcer, ale nebylo zase nikdy množství dětí, kteréž by dům byly vyjídaly. Mimo to jmění se nedělilo nikdy. Hoši byli zdrávi, silni a našli si vždy bohaté nevěsty; kromě toho stali se mužští Leničové nejenom hospodáři, nýbrž i soudci vysoce postavenými, kapitány ve vojsku, podžupany, někteří faráři a kanovníky, kteří neměli dětí, ale tím více peněz, jež spadaly, byť jen po kapkách, do Leničova domu. Dívky remetínské byly vyhlášeny po všem Záhoří za krasavice, a řeklo-li se „remetínská ženská pleť“ — značilo to nejkrásnější dívku v Záhoří. Jisto jest, že dívčí tvář není na světě vším, neboť ji čas opálí, jako mráz krásný květ; dívky remetínské byly však také dobrými hospodyněmi, cudné, počestné, nábožné ženy. Proto se také mladí šlechtici o ně drali. Všecky se dobře provdaly, mnohé šly, jak se mi vyprávělo, za hrabata a barony. Ale co je nejvíce šlechtilo, bylo to, že rodina byla povždy svorna, a tuto svornosť vyhlásila za zákon, jemuž nebylo třeba královské pečeti. Jmění nesmělo se děliti a musilo připadnouti jednomu muži. Ostatní mužští byli dáni do škol a když povyrostli, stali se pány a dobře se oženili; dívky byly pod přísným dozorem matčiným, dokud se výhodně neprovdaly.“

„Dle zákona předkův našich bylo každému synu, každé dceři napomáhati rodnému domu, potkala-li dům tento nějaká nehoda nebo neštěstí. Staré hnízdo nechať je vždy stálé a pevné, pravilo se, synové a dcery nechať se o to starají, byť proto měli pozbyti i vlastní střechy své. Láska k rodině byla všem svatým přikázaním, a tuto lásku zachovávaly poctivě všechny děti. Celé Záhoří ctilo Leniče, to pamatuji dobře, ačkoliv tam rodu našeho již není, a dědovo pole oře cizí pluh. „Hle, Leniči,“ říkalo se, „to jsou lidé,“ nebo „poctivá duše, rytířský člověk, jakoby kolébka jeho v Remetinci byla stála,“ „počestná jako remetínská dívka“ — i více takých řečí bylo. Leniči drželi se povždy starého charvátského zvyku; vousatí synové poslouchali otce i matky, jakoby byli ještě malými žáky na gymnasii. Dívky mlely, praly, pařily, vařily a čistily, jakoby byly služkami v naší rodině, a nikdy jim nepřipadlo říditi se dle zpozdilých slečen ze sousedství. Všecky měly stejný oděv, žádná nebyla lepší ani horší druhé, aby nebylo mezi nimi závisti. Neznaly hedvábí ani tenkých látek. Každé bylo se učiti, kterak se zadělává na chléb, kterak škubánky pro dělníky se vaří, kterak víno se přetáčí. Nesměly jinak mluviti než charvátsky, v jiných knihách čísti než v modlitebních, „Robinsonu,“ „Jenovefě“ nebo „kuchyňských.“ V zimě bylo jim přísti, a když nastala chvíle odpočinku, bylo dcerám i synům — byť tito i husary byli — kleknouti v jizbě před kříž a modliti se večerní modlitbu. Mnohým zdálo se to snad býti směšným, neboť časy se mění i lidé i jejich zvyky. Ale Leniči nepoddávali se proměnám. Jenom o jednom se vám zmíním. Kromě nešťastného mého ujce — Bůh mu dej lehké odpočinutí — nenosil ani jeden Lenič německého oděvu. Náušnice, jež nosila moje prabába, nosila jsem i já, dokud jsem je měla.“

Po této řeči vzdychla stařice, sepjala ruce na prsou, a slza jí skanula z oka. Po chvíli pokračovala: „Jedno jsem zapomněla říci. Leniči ženili se toliko se šlechtičnami ze sousedství, dívky šly jen za Charváty, a do starého rodného domu nesměla býti přivedena nevěsta

z rodu cizího. To kazí krev, pravili moji předkové, cizinka zavádí cizí zvyky, změní se starý řád, dům se zvrhne, rozpadne, vezme zkázu. Cizí zpanštělá žena žádá, aby ostatní jí sloužili, aby vše šlo po její vůli. Nemá zájmu pro rodinu, shrabuje jenom pro sebe — a kterak možno jí mluviti s dětmi, kterak učiti je modlitbě Páně? — S celým Záhořím jsme byli skmotřeni, spříbuzněni, sešvakřeni a nebylo takořka plotu, za nímž by nebylo kmotra či kmotry Leničův, t. j. byli-li to staří Charváti. Svým ženským rozumem nedovedu posouditi, je-li zákon taký dobrým či nic, aby totiž každý zůstal jen za svými humny, za svým plotem; ale to jest jisto, že Leniči mužští i ženské byli vesměs zdravou a silnou čeledí — mužští jako hory, ženské jako skály. Jisto také jest, že zkázu vzali Leniči, jakmile se vzdálili tohoto starého zákona. První, jenž se mu zpronevěřil, by nebožtík můj otec, Bůh mu odpusť jeho hřích! Krásný muž byl můj otec! Viděl jste obraz sv. Jana, apoštola? — Pěkná tvář, krásná brada, bystré oči, široké plece, mohutná prsa. Tak vyhlížel můj otec, — inu, Leničova to krev. Otec i máti měli naň pozor, jako na nejušlechtilejší strůmek v zahradě. To činili s rozvahou, neboť rod náš řídnul, starý peň rodu našeho počal usýchati. Tak to bývá i v lese. Doubek roste, povyroste v mohutný dub a zelená se i pět set let. Pojednou opouští ho síla, hyne, klesne a zanechává jenom kořen v zemi, jako ostatky starého rodu v hrobě. Nebožtík můj otec byl ještě jediným pravým Leničem. Měl sice bratrovce, velikého to pána, jenž v uherské kanceláři ve Vídni sloužil a posléze šel do výslužby. Ale vídeňský Lenič byl neženat, a takovýto muž bez ženy není pravým člověkem. V cizině tedy trávil své výslužné, shraboval svoje groše a žil s jakousi hospodyní, Němkyní, která jej klamala na všech stranách. Toť bylo prvním hříchem proti zvykům rodinným, neboť dříve oženil se každý Lenič, leč nestal-li se knězem, jimž ženiti se není dovoleno. O mém otci vyprávěli mi lidé — já totiž ráda jsem se vyptávala na naši minulost — že byl za svého mládí čiperou, nejhezčím a nejšvarnějším mladíkem v celém Záhoří. Neznala jsem ho za mlada, jelikož jsem jeho dcerou, ale soudíc dle tváře jeho ve stáří, řekla bych, že byl za mladých svých let překrásným. Rodiče vyhejčkavše nebožtíka otce, dali ho sem do Záhřeba do škol; a aby poslední ratolesť nezakrněla, dali jej do šlechtického konviktu. Když vyšel ze škol, vrátil se k rodičům a stal se přiručím při županství, aby později v našem kraji stal se velikým soudcem. Tehdy bylo v Charvátsku jinak. Byl-li's šlechticem a prošel-li jsi jakž takž školami, neminul tě veliký či malý soudní obvod. Nyní to jde ovšem, jak se mi řeklo, jinak. Rodiče nutili jej, jak sám si pomyslíte, aby se oženil. Vzal si tedy podle starého obyčeje šlechtičnu ze sousedství — moji matku — kteráž mu přinesla hezké jmění do domu, čímž dvorec remetínský tak byl upraven, jako nikdy před tím. Staří lidé mi vyprávěli, že matka moje zářila krásou, mimo to že byla paní jemnou i pracovitou. I to mi řekli, že byla tiché, mírné, snivé povahy. Všecko toto vyprávím vám tak, jak jsem to od jiných slyšela, neboť matky své jsem neznala; předčasně mi ulehla v hrob. Nevím, kterak se s otcem mým snášela, slyšela jsem, že nikoliv nejlépe. Ona byla vážná, mírná, on vyhejčkaný, ohnivý mladík, a tu jest možno, že mnohdy vznikla neshoda. Tak se aspoň vyprávělo; nevím, zdali to pravda; víte, že lidé o všem mluví, ale že ani polovice z toho pravdivou nebývá. Bůh dejž mrtvým věčný pokoj! — Zprvu měli syna, dítě, jak se pravilo,

milé a drahé, moudré jako dospělý člověk a čiperné jako veveřice. To bylo radostí. Inu ovšem! Švarným hochem nevymře rod. Námi ženskými takto povrhují. Krátká však byla jejich radosť. Přišly neštovice a usmrtily jim syna. Za rok po bratrově smrti jsem se narodila já, ubohá! Bože můj, proč jsem se narodila? — Pro mne umřela máti, moje dobrá, dobrá máti!“

Stařena nemohla dále mluviti, srdce jí bušilo těžkým žalem, potůčky slz proudily se jí z očí, a ve veselý zpěv kanarčí mísil se hlasný vzlykot staré slečny Amalie. Pohnutím jsem mlčel. Nechtěl jsem zvětšovati bol její těšícími slovy. Ona pak osušivši oči pokračovala:

„Vím, že by mne byla milovala, neboť matka musí milovati nemluvně své; tak to přikazuje Bůh a žádá příroda. Ale největší toto blaho mi uprchlo na věky. Později mne nikdo nemiloval, a já rovněž, Bůh mi odpustiž tento hřích — jsem také nemilovala nikoho, jelikož jsem milovati nemohla. Vím, co velí čtvrté přikázaní Boží, vím, že jest to zákon svatý, kterýž dlužno plniti. Věřte mi, stokrát jsem se nutila k lásce, ale srdce mé příčilo se tomu vší silou, šeptajíc mi: „Zpozdilá, což necítíš těch ran, těch posměšků a proklínání, jimiž tě obsypávají? Což nevidíš ty sivé oči, kteréž pohledem tě probodají, ta zkřivená ústa, která se ti rouhají a málem že po tobě neplijí? A ty chceš je milovati?“ — Nikoho jsem neměla v nenávisti, ale nikoho též nemilovala; srdce mé bylo jako kámen, nejsouc schopno ani lásky, ani nenávisti. Myslila jsem, že sám zlý duch takovéto řeči mi našeptával. Avšak né. Někdy — byla jsem již rozumnější dívkou — utekla jsem se pod kopec na malý farní hřbitov, kde ležela ve hrobce moje máti, a u ní hledala jsem lásky. „Matko, matko!“ volala jsem, ale kámen na hrobě se nehnul, matka se neozývala; pod nelítostnou zemí odpočívala ona bytosť, jíž jsem nikdy neviděla, a za jejíž jediný pohled bych byla dala obě oči svoje, neboť jen jediná jiskřička živé lásky byla by mne šťastnou učinila na věky. — Však nadarmo, tak mi bylo souzeno, jakoby mne Bůh byl již v kolébce odsoudil. Kolikrát jsem klečíc na matčině němém hrobě zvolala: „Ó kéž bych se nebyla raději narodila!“ Ale jen slza za slzou prýštila se z oka, a chladná země všecky je pohltila, však ani trochu útěchy mi nevykvetlo z nich. Vy ani nechápete, pane, kterak srdce mé dosud, po tolika prošlých letech, ještě touží. Vy řeknete snad: „Matka ti umřela, zármutek to sice veliký, ale zůstal ti na živu otec.“ — Nejsem závistiva, ale věřte, stokrát jsem záviděla dětem, jimž popřáno vysloviti ono sladké jméno „otec“. Mně se toho štěstí nedostalo. Otec můj mne nenáviděl z té duše, nenáviděl až do hrobu.“

„Těžko jest promlouvati takto vlastnímu dítěti, ale věřte mi všechno to jest pravdou, sděluje vám je vlastní dcera, která po celý život svůj hledala lásky, ale jí nenašla, která by Bůh ví co za to dala, kdyby vám mohla vyprávěti o lásce otcovské. Neváhám s vámi sděliti všechno, zvíte, co já vím, a to nikterak není hříchem. Otec můj — Bůh mu odpusť — byl téhož mínění jako jiní lidé. Již to bylo v očích otce mého velikým mým hříchem, že matka, když mne porodila, zemřela. Mimo to byla jsem i ženskou. Kdybych byla mužským, nebyl by mne tak nenáviděl, poněvadž s mužským jméno neumírá, přenáší se na budoucí časy; ale ženská, jakmile se provdá, pozbude svého jména, a s ní i děti její, pocházejí-li totiž z poctivého, zákonitého lože. Mnou starý Leničův rod nemohl se udržeti. Byla tu však ještě jiná

příčina, pro kterou mne otec nenáviděl. Všichni mužští Leničové byli krásní, všecky dcery byly švarné a hezké jako jablíčka, jen já jsem byla, jak dosud vám viděti lze, od narození ošklivou. To zlobilo otce mého více, nežli všechno ostatní na světě. Zdálo se mi, že při pohledu na mne budila se v něm ošklivosť. Nyní snad pochopujete zášť jeho ke mně. Ale jedno vám dosud není jasno, a i to jest nemalý háček, jemuž teprve později jsem porozuměla."

„Řekla jsem vám, že zesnulá má matka dosti jmění přinesla do domu, s tím však závazkem, že mateřské dědictví zůstane dětem jejím a že nesplyne se jměním Leničovým, pro případ, že by snad jiné děti, jiné pokolení následovalo. Toho času byl starý náš dům docela vyčerpán. Nevím, byla-li toho příčinou zlá léta, neúroda, či nebožtík můj otec, jenž, jak lidé tvrdili, rád v karty hrál a mnoho peněz prohrával, kteréž takto pro hospodářství byly ztraceny. Dědictví po mé matce se nesměl dotknouti — tak to byla ustanovila matka — a jemu samému nedostávalo se peněz pro potřeby domácí a pro hospodářství. Já jsem mu byla, jak se praví, kamenem v cestě. Od své kolébky jsem ničeho dobrého nezažila. Dali mne na vychování k jakési selce ve vsi za několik mizerných klasů kukuřicových, něco svíček a mýdla; mimo to odpustili selce, jelikož byla naší robotnicí, něco roboty. Řekněte, pane, zdaž mne nevydali takto na milosť Boží, neboť robotnice tato mne zajisté nevinula v bavlnku, aniž mne krmila mlékem a medem. Nikdo se po mně neptal, ani otec můj, ani jediný bratr matčin, člověk to bez dětí, velmi zadlužený, jenž na nebožku matku mou proto se hněval, že mu nezůstavila podílu. Tak svářili se mezi sebou otec i ujec, nenáviděli mne oba a nestarali se o mne: mimo to ten i onen, tak si aspoň myslím, si přáli, abych zemřela. Nezemřela jsem ku své žalosti; žiji dosud jako bídná stařena — přežila jsem oba. Kdybych byla po matce zemřela, byla bych dnes u ní, u Boha, a v nebi bych nalezla lásku, jíž mi nebylo možno nalézti na zemi. Ale Bůh, jak vidíte, jinak usoudil. Tak plynul čas, počala jsem choditi; mívala jsem hlad a plakávala pod robským jařmem. Přes to přese všecko sesílily kosti mé i žíly, a ošklivá Málča, to „strašidlo", jak říkali, byla co den silnější. Stará jsem a slabá, ale paměť mám bystrou a dobře se pamatuji na mladá svá léta. Vzpomínám si mnohého, ale ničeho dobrého. Otcovy tváře jsem takořka nikdy neviděla. Byl úředníkem při županství, oddával se svým choutkám, jezdil na panské zábavy a rád chodíval na hon. Mimo to bylo pořádáno i mnoho hlučných zábav v našem dvorci, při nichž ošklivá Málča nikdy nesměla se ukázati. Žila jsem výhradně v čeledníku mezi služebnými a nádenníky, s nimi jsem bděla i spávala, s nimi jídávala škubánky a kaši. V neděli mne otec brával s sebou do kostela. Čistě mne oblékli, posadili na jeho vůz, a tu seděla jsem nesměle vedle něho; on zřídka mne oslovil. Radovala jsem se takořka, nebyl-li některou neděli otce doma, nemusila-li jsem se vézti s ním do kostela — tolik jsem se ho bála. K Novému roku i k narozeninám jeho bylo mi blahopřáti. Bázlivě jsem stoupala do vrchního patra, a všedši do jizby, loudavě kráčela jsem k němu, podávajíc mu kytici. Za živý svět nebyla jsem s to, abych vyslovila, co jsem chtěla říci. Otec vytrhnul mi květiny z ruky, hodil je na stůl a zvolal: „dobře, dobře", a sotva jsem se dotkla jeho ruky, abych ji políbila, vytrhnul ji mocně a odstrčil mne od sebe. Slzy mi vstoupily v tu chvíli do očí, srdce se mi sevřelo, tak že sotva jsem se otočiti mohla; pak váznou-

cím krokem vracela jsem se do čeledníku. Zle mi bylo u srdce, oh, a jak zle! Mladé mé srdce truchlilo, že se nemůže zalíbiti jedinému tvoru, od něhož by nadíti se mělo lásky; mladá duše moje nevěděla si rady, jak by zbaviti se mohla těžké té bídy, která jí byla strašlivou mukou. — Jeden jediný den v roce byl veselejším ostatních. Bože můj! kolik veselých dní v roce popřáno jest na světě lidem jiným a k tomu bídnějším, ba i ta naše čeládka těšila se na zlaté ořechy o vánocích, na červená, malovaná vajíčka o vzkříšení. Tohoto veselí mi přáno nebylo. Sedíc stranou, hleděla jsem na ně, a když jiní se smáli, zpívali a žertovali, bylo mně do pláče. Nesměla jsem vstoupiti v jejich kruh a vlastního kruhu jsem neměla. Na jeden jediný den, pravila jsem, těšívala jsem se, a právě tento den jest jiným nemilý. Jest to výroční den úmrtí. Toho dne naložil mne otec na svůj vůz, zavezl mne pod kopec do farního kostela, zavedl mne na hrob vedle kostelní zdi, kdež byla hrobka naší rodiny, kdež i má nebožka matka odpočívala. Tu na kameni stály skleněné nádobky s lojovými světly, tu ležel věnec z podzimního kvítí.“

„Zde pochováni jsou tvoji dědové, tu leží i tvoje matka“ — pravil ke mně otec chladně, „pomodli se za předky své Otčenáš a pros matku za odpuštění!“

„Za odpuštění! — Óh, jen provinilci se odpouští, a co jsem zavinila já?“ — Tato slova ranila v prvním okamžení mé srdce. Ačkoliv jsem byla malým teprv, nerozumným děckem, cítila jsem přece, co jest právo, co provinění a křivda. Slzy draly se mi do očí, a plačíc, modlila jsem se Otčenáš, jemuž mne byla stará naše služka naučila; plačíc modlila jsem se, modlíc se, plakala jsem a z ostatního světa neviděla jsem nic více než ona malá světélka na kameni, než onen věnec z podzimního kvítí. Pláčem se mi odlehčilo; cítila jsem se takořka šťastnou ve svých slzách. Bláhové děcko tušilo, že pod tímto kamenem práchniví srdce, to jediné snad srdce, které by je bylo milovalo, kdyby nebylo přestalo tlouci. Řekněte, milostpane, zdaž nejsem bídná, zdaž nejsem nešťastna, když jediné slzy mohou mi uleviti v touze mé, když nejmilejším mi dnem jest den úmrtí.“

(Pokračování.)

Vlašská legenda o sv. Cyrillu a Methodu.

Napsal R. P. Martinov S. J.

(Revue des Quest. histor., juillet 1884. Paris, Victor Palmé, éditeur.)

S povolením spisovatelovým na jazyk český převedl

Alois Hlavinka.

(Pokračování.)

V.

Nelze-li Stručnému životu sv. Cyrilla přisouditi přednosti před legendou římskou, tím méně bude lze přisouditi tuto přednost legendě řečené solunské, již někteří přece se pokusili položiti nade všecky listiny neúřední. Postačíť jen si ji pročísti, aby člověk došel přesvědčení, že místo prvního zasluhuje místa posledního. Toť jest obsah tohoto podivného spisu, sepsaného způsobem autobiografie, jehož spisovatelem prý byl sám sv. Cyrill:

„Narodil jsem se v Kappadokii (v textu jest čísti: v Kadokii) a studoval jsem v Damašku. Jednoho dne, když jsem byl ve hlavním chrámě patriarchatu alexandrijského, pravil mi s oltáře jakýsi hlas: „Cyrille, Cyrille, jdi do širých krajů národů slovanských, řečených bulharských. Bůh ti přikazuje, abys je obrátil na víru křesťanskou a vyučil je jeho přikázaním.“ I zarmoutil jsem se z toho velmi, neboť jsem nevěděl, kde jest ta země bulharská. Po té jsem šel na Kypros, ale ani tam nenabyv jaké zprávy o zemi bulharské, byl jsem již na té, že se vrátím. Z bázně však, abych nebyl podoben Jonáši proroku, odebral jsem se na Krétu, kdež mi bylo řečeno, abych se vypravil do Solunu. — Doraziv tam předstoupil jsem před metropolitu Jana, který však uslyšev mou zprávu vzal mě v posměchy řka: „O starochu zpozdilý, Bulhaři jsou lidožrouti; oni tě sežerou.“ I vyšel jsem na trh bedlivě poslouchaje rozmluvy Bulharův; srdce mé pocítilo velkou úzkosť, jako bych byl v temnostech pekelných. Jindy, bylo to v neděli velikonoční, vyšed z kostela posadil jsem se ve mramorové předsíni, všecek smuten a zamyšlen; náhle spatřil jsem holuba, an držel v zobáce svazek červených tabulek, jež byly na rozích pospolu spojeny; ty mi položil na rámě. Bylo jich třicet pět; i pročetl jsem je a schovav je na prsou spěchal jsem k metropolitovi; ale zatím tabulky mi vnikly do těla. V té chvíli pozbyl jsem znalosti jazyka řeckého, tak že byv pozván za stoly k metropolitovi, již jsem nerozuměl, co mi říkali Řekové. Vábeni jsouce tímto zázrakem Soluňané hromadně přicházeli se podívat na mne. Zvěděl jsem, že také Bulhaři mnoho si o mně vykládají. V pravdě, Děsimír (Désimir), velkokníže moravský, Radivoj kníže břeclavský (de Préslava) a všechna ostatní knížata bulharská srazili se kolem Solunu k válce; po tři léta prolévali krev o mne žádajíce, komu by se měl dostati ten, jehož jim Bůh byl usoudil. Konečně byl jsem jim postoupen. Bulhaři mě uvítali s velikou radostí a zavedli do města Ravenu u řeky Bregalnice. Napsal jsem jim oněch třicet pět písmen (abecedních). Se mnou naučili se málo, ale mnoho sami ze sebe, neboť Hospodin je osvěcoval pravou věrou; stavše se křesťany vracejí Bohu, co jest Božího.“

Taková jest osnova tohoto zvláštního díla, kde obrazivosť platila mnohem více než skutečnosť, a jehož příliš legendický ráz až ducha ubíjí. Části historické tak málo jest tam dopřáno místa, že člověk neví, jestli to legenda či nějaká kratochvilná povídka. Nicméně několik velmi zasloužilých učenců jest rozumu opačného. Jelikož této listině přikládají pravou platnosť historickou a vidí v ní důkaz apoštolátu svatých Cyrilla i Methoda v Bulharsku (apoštolátu to více než pochybného, o němž se zmínky nečiní ani v P ř e n e s e n í ani v legendách pannonských ani v listinách úředních); a jelikož jí vykazují místo velmi čestné, kladouce ji nad legendu římskou: klademe si za povinnosť obrátiti k ní na chvíli pozornosť a myslíme, že se neuchýlíme od svého předmětu přihlednouce k ní blíže.

Na kterých pak důvodech se zakládá tato domněnka, již vyslovil učený jeden akademik svatopetrohradský a jíž se ujali p. Bilbasov, biskup Porfyr a jiní? Tyto důvody se zakládají na těchto třech zpravách, jež podává legenda: 1. dosednutí arcibiskupa Jana na stolec solunský; 2. výprava knížat na toto město; 3. apoštolát sv. Cyrilla v Bregalnici.

Co se týká první události, nelze jí nikterak připustiti ani za

pouhou domněnku více méně spornou. Svědectvo Combefisovo, jehož se dovolávali na pomoc, nedokazuje naprosto nic; ani nelze pochopiti, jak se jím mohli dokládati na prospěch legendy. Pročtěme si to místo: „Jannen čili Joannem, qui ante Methodium haereticus patriarcha sederat, omnes catholici scriptores necromantiae insimulant. Nec Leonis sapientis alio forte spectent oracula quae citant ac quae narrantur illius portento similia. Erat ille (totiž Lev) Joannis nepos, cujus institui potuit secretiori doctrina, ipsique magistro in ea praecellere. Fuit deinde archiepiscopus Thessalonicensis.“ [1]) Poslední věta patrně se vztahuje na Lva a na nikoho jiného. Člověk nikterak neuslyší, že patriarcha Jan VII. Halibas dosedl stolce solunského. Tento přítel haeresie obrazoborecké spíše známý pod příjmením Jannes, byl napřed učitelem Theofilovým a pomocníkem patriarchovým; po smrti Antonínově (r. 833.) dosedl na stolec patriarchy a dohodil stolec solunský svému bratrovci Lvu, jenž po třech letech (r. 842.) byl sesazen jakož i patriarcha, neboť přál jeho haeresii. Historikové byzantští, kteří nám zanechali hojně a zajímavých zpráv podrobných o těchto dvou mužích, nic nepraví o nějakém biskupování Janově v Soluně.

Jeden z nich vyloživ, kterak tento Lev, řečený filosof, nabyv milosti u císaře Theofila byl od něho uveden do paláce Magnaury a sproštěn všeliké daně, aby se uvázal v úřad vyučovati urozenou mládež, dokládá tato slova: „Stav se později metropolitou solunským (Hic postea Thessalonicae metropolita creatus), byl sesazen svatým patriarchou Methodem.“ [2]) Člověk by řekl, že Combefis jen opakoval větu dějepisce byzantského.

Budiž tomu jakkoli, svědectvo učeného dominikána nic se nestýká s domněnkou, byl-li kdy jakýs arcibiskup Jan, o kterém mluví legenda, a byla-li to osobnosť skutečná či jen domnělá. Ani dále nedovoluje jej stotožňovati s patriarchou Jannesem nebo Janem, jak jsme právě viděli. Toto ovšem mohl připustiti spisovatel legendy a mohlo míti nějaký důvod v podání. Metropolita Jan, k němuž se obrátil sv. Cyrill, předvádí se tu jako nepřítel Bulharů, an je nazývá lidožrouty, jakožto biskup docela nedbalý jejich obrácení na víru a prázdný všeliké horlivosti o duše. Místo aby horlivému apoštolu dodal ohně ku šlechetným úmyslům, tropí si z něho posměch, jako by ho chtěl sraziti s podniku. S jiné strany, ze Života sv. Cyrilla víme, že budoucí apoštol slovanský, ještě jsa ve květu věku jinošského utkal se s patriarchou Janem VII. o úctě obrazů. Tento čin, ať pravdiv či nic, dostal se do většiny spisů pozdějších, a to v přerozmanitých způsobách, a patriarcha obrazoborce stal se téměř osobou legendickou. Metropolita Jan v té legendě nemůže snad býti nikdo jiný než velmi pověstný patriarcha téhož jména, jehož legenda položila do Solunu, když tě klade dějiště apoštolátu Cyrillova jediné do Bulharska, a nikoli ani do Cařihradu ani do Moravy.

Důvody brané ze druhé zprávy legendy jsou poněkud vážnější, ale nikoliv usvědčivé. Vpády Bulharů do Makedonie, kde Solun byl druhdy (859) hlavním městem, nemohou býti popřeny; ale odkud pak se ví, že trvaly tři léta? Vpád r. 852. vidí se býti jen na krátko, an

[1]) V Lequinově Oriens Christ, sv. II, str. 146.
[2]) Sim. Magister, Theophil., č. 20. (Migne, P. G. t. 109., col. 699.).

skončil mírem téhož roku.[3]) Příčina, proč podle legendy Bulharové zdvihli pole, vnuká nedůvěru vzhledem k samým skutkům, ať by si měla historický podklad. Slovanské jméno Borisovo (Radivoj) nic se nepříčí věrojatnosti, byl snad také nějaký kníže moravský nebo bulharský jménem Děsimír a město Raven, ale to vše bylo by potřebí teprve doložiti.

Zbývá ještě zmínka o Bregalnici, kam se klade první působiště apoštolského života sv. Cyrilla. Tu jest potřebí poněkud se zastaviti, a to tím více, že důvod, jehož se z ní domáhají, podává se také ve Stručném životě Cyrillově.

Město Bregalnica, za našich časů zapomenutá dědina, rozprostíralo se u řeky téhož jména, kteráž nese své vody do Vardaru (starý Ἄξιος). Za časů bulharského krále Borise (zemřel r. 916.) údolí Bregalnica i město patřilo v jeho zboží; ale jižní část, podél řeky Strumenu, i s Tiberiopolí čili Strumicou, patřila Řekům a činila ještě v X. století provincii, již spravoval některý vojevůdce. Každá z těchto krajin měla svého biskupa. Když pak za vlády Simeona, nástupce Borisova, krajina strumenská dostala se pod jeho žezlo, sloučily se obě diecése v jednu, a sídlo v Bregalnici bylo spojeno se sídlem ve Strumici čili Vělici. Nová diecése měla za prvního biskupa Klimenta, jenž sídlel až po ten čas v jihozápadní části Makedonie, nad níž, jak se zdá, i nadále podržel pravomoc. Jeho snahou křesťanství se tam usadilo trvale, a provincie Strumica a Bregalnica staly se středisky, odkud s obřadem slovanským šířila se díla literární; tam jsou také začátky pozdější samosprávné církve bulharské. Ani jediná authentická listina neklade sem dějiště apoštolátu svatých Cyrilla a Methoda; tato sláva náleží Klimentovi, nejslavnějšímu z jeho žáků. Během času a národními snahami oba apoštoláty se zmátly; učiteli přikládali apoštolské práce žákovy, a Bulharsko i s Bregalnicí stalo se dějištěm činnosti sv. Cyrilla. Tato záměna byla dosti přirozena, zvláště pod pérem Bulhara z Makedonie; mělať tam zajisté podklad nejen v ústním podání, ale i ve psaných dokladech, jako třeba ve zprávě o patnácti mučenících tiberiopolských, čili strumických, kterou složil arcibiskup Theofylakt. — Se Stručným Životem sv. Cyrilla a s legendou solunskou právě tak se věci mají; bulharský jich původ lze poznati po nejedné známce. V solunské legendě vychází tento původ na jevo, že jest složena za tím patrným úmyslem, aby se jediné Bulharii přisoudila apoštolská misie sv. Cyrilla. V očích jejího spisovatele Soluň a Bregalnica byla dvě hlavní ohniska vzdělanosti křesťanské u Bulharův. To však ukazuje, že skládal legendu až kdysi, když apoštolát Cyrillův i Methodův pozbyl v podání svého rázu obecného a byl omezen jen na jednu zemi, na Bulharsko; činnosť jejich mimobulharská nebyla počítána za nic. O misiích u Saracenů, Kozarův a Moravanů není ani zmínky; za to však Bulharsko potahuje si všecku jejich působnosť; jen Bulharsku usoudil Bůh sv. Cyrilla a přivedl ho tam hlasem svých zjevení; jen ku svému výhradnému užitku dostalo od Cyrilla písmo, a jen ku vlastnímu prospěchu duchovému jdou pohlavárové bulharští jakořka si dobyt svého příštího apoštola i učitele; konečně také jen bulharskému národu vzdává se chvála, že tak snadno pojal učení křesťanské. Výhradná záliba ku všemu, což bulharského,

[3]) Muralt, Essai de chronogr. byzantine, p. 431.

bohatosť látky legendické, nedostatek citu katolického, to vše dostatečně svědčí o vzniku této legendy poměrně pozdním.

Tak usoudili soudcové velmi povolaní, jako třeba Rački,[4]) Jagić,[5]) Voronov.[6]) Budiž mi dovoleno doložiti tu něco, čím poukáži k oprávněnosti těchto soudův a doplním některými zevrubnostmi. Vezměte do ruky jen Život sv. Cyrilla z Gortyny na Krétě[7]), srovnejte jej s legendou pseudo-cyrillskou, a nahledáte tu zvláštních podobností. Tak za prvé, tento mučeník krétský měl také vidění: zjevil se mu pták a nazdvihl hlavu, aby mu naznačil, jaká smrť ho čeká. Holub zjevující se jako deus ex machina jest zjev dosti známý v legendické literatuře slovanské. Známať jest bulharská píseň o příští zkáze Cařihradu: přiletí bílý holub, zatřepe pravým křídlem a vydá hlas, jejž jakýs hegumen zachytí; přemýšlí o něm čtrnácte dní, ale marně; i zavolá si na pomoc popa. Za druhé, tajemný hlas promluvil také k Cyrillu mučeníku a přikázal mu vydati se na Krétu (Předml.) Za třetí, přiveden byv kterési neděle před místodržitele, také byl uvítán slovy: zpozdilý starče (delirus senex). Za čtvrté, místo, kde byl sťat, jmenovalo se Rákos (nebo Rakon). Konečně za páté, jest tam zmínka o Egyptě, o Mysii atd. Připomněti sluší, že životopiscové svatých rozeznávají dvé svatých Cyrillů z Gortyny, jejichž akta jsou poněkud zmatena. A odtud, podobá se, čerpal neznámý spisovatel legendy solunské.

Jméno Cyrilla filosofa v nápise nikoho nezmýlí: také nesrovnalosť mezi tímto jménem a dílem postaveným pod jeho záštitu nutí k tomu, aby tomuto dílu byl hledán některý jiný kmotr. A ten se nalezl velmi brzo.

Biskup Porfyr[8]) soudí, že to není dílo Cyrilla filosofa, apoštola moravského, nýbrž jiného muže téhož jména, jenž žil o dvě stě let dříve za časů Jana II., biskupa solunského (680.); ten prý byl rodilý z Kappadokie a pravý nálezce písma řečeného cyrillice, již byl složil podle vzoru ionského. — „Můj miláček Cyrill, krajan z Kappadokie a Damašku“, praví biskup čigyrinský, „uviděl v Jonii a zamiloval si toto písmo tak něžné i starobylé; i daroval je Bulharům kolem r. 680., rozšířiv je jedenácti písmeny z abecedy hlaholské, již byl viděl v Soluně.[9]) Jeho zvolil Bůh, aby skrotil divoké Bulhary, pustošitele říše řecké, tím že by je vyučil v náboženství křesťanském a v písemnosti. On jest také, kdož zavedl u Bulharů liturgii slovanskou, dávno před Cyrillem i Methodem, jimž neprávem bývá přikládána. Vedle tohoto Cyrilla z Kappadokie ruský biskup uvádí ještě dvé jiných, z nichž jeden přišel do Korsunu, tam zavedl písemnosť slovansko-ionskou, a byl Fotiem jmenován biskupem v Kataně na Sicilii! Druhý jest apoštol slovanský, jímž se zabýváme. S takovým blouzněním nelze dále se zabývati. (Dokončení.)

---

[4]) Rad jugoslovenske akademie, sv. XV., str. 172. a n.
[5]) Archiv für slav. Philologie, sv. IV., seš. 2., str. 297. a n.
[6]) Cyrill i Method, str. 222—237
[7]) Act. SS., t. II. Julii, str. 682.; Předml. slovanská, k 6. září.
[8]) První cesta do kláštera na horu Athos, 2. část, odd. I., str. 106. a n.
[9]) Ibid., str. 105.

Volné listy.

Píše
Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

—•—

C) Nekatolická žurnalistika a katolicismus.

Náš věk chlubí se, že uvedl v platnosť dávno již hlásané zásady o náboženské snášenlivosti, o svobodě kultu, o volnosti svědomí, o svobodě slova a svobodě tisku, jakož i o svobodě vědeckého bádání a tvoření uměleckého. Do jisté míry jest to též pravda. V žurnalistice i v belletrii mluví se a píše, když i ne vždycky s pietou a uctivostí, tedy jistě vždycky s velkou šetrností o představách náboženských a úkonech bohoslužebných všech starých i nových národů pohanských a všech křesťanských sekt, nevyjímaje ani Mormonů; pro náhledy náboženské, a byť byly třebas sebe bizarnější a paradoxnější, nebývá nikdo znepokojován; pro úplnou svobodu slova i tisku horuje se nyní bez mála všude, obzvláště však v žurnalistice; svoboda bádání vědeckého jest na stupni takovém, že se nedá ničím poutati, ani pravdou ne, a vědecké bádání považuje se ne za prostředek vedoucí ku pravdě, nýbrž mnohem spíše za jakési veliké rejdiště, na němž se duch lidský za pomoci fantasie bez cíle a uzdy sem tam prohání a často i krkolomné dělá kotrmelce; co se týče konečně svobody v tvoření básnickém a uměleckém, vyhlašuje se za nejvyšší pravidlo, že prý jest umění cílem samo sobě a zákon mravní že pro ně neplatí.

Tak theorie; v praxi však se dělá jedna jediná velká výjimka, jejíž smysl jest: „svrchu uvedená pravidla a hesla pozbývají úplně, důsledně a vždycky veškeré platnosti, jakmile jde o něco, co jest katolické“; a výjimky této dbá se velmi pilně. Tak jest tomu nyní a tak tomu bylo již v oné době, kdy se počala hesla tato hlásati. Voltaire, Diderot, D'Alembert a jejich spojenci volali a křičeli po snášenlivosti, ale ke všem, kdož s nimi nechtěli souhlasiti, chovali se na nejvýš nesnášenlivě; žádali svobodu tisku, ale při tom pracovali všemi prostředky — intrikami, pomluvami, podezříváním, žalobami u svých mocných příznivcův — aby zamezili vydání spisů jim nepříznivých a vydané už spisy podobné aby potlačili; žádali snášenlivosť, žádali úplnou svobodu tisku, ale opatrně zamlčeli, že jenom pro sebe a tu zase hlavně za tím jen účelem, aby mohli bez překážky šířiti svoje podvratné zásady a vésti s větším úspěchem boj proti náboženství křesťanskému a církvi katolické. Aby však jejich přetvařování se bylo dokonalé, dělali se tak, jako by jim šlo jenom o zlomení „nadvlády“ (!) kněžské a odstranění různých „nešvarů“ (!), dobře vědouce, že najdou dosti dobromyslných hlupáků a lidí krátkozrakých, neprozíravých, kteří jim budou věřiti a jim tak aspoň nepřímo napomáhati k uskutečnění jejich záměrů. Totéž se děje tu skrytěji a tajněji, tam zjevněji a otevřeněji, ale se stejným všude úmyslem a úsilím i za dnů našich.

Projděte veškeru novější literaturu jak beletristickou tak dramatickou, čítejte pilně listy denní, a jsem jist, že budete musiť vyznati, toho že jste neshledali, že by byl v některém románu neb dramatu protestantský kazatel neb židovský rabín líčen potupně nebo posměšně,

spíše že seznali jste, že kdekoli v některém románu, v některé povídce neb v některém dramatu vystupuje buď kazatel protestantský neb rabín židovský, vždy bývají líčeni jako lidé moudří, rozvážní, šlechetní, vůbec jako lidé, s nimiž mimovolně sympatisujeme, počínaje od Lessingova „Moudrého Nathana“ až do Vrchlického „Rabínské moudrosti!“ A kdyby se stalo, že by někde — třebas v Bukurešti — některému židovi, ne proto že jest židem, nýbrž z jiné příčiny — šlápl někdo na kuří oko, můžeme býti ubezpečeni, že všechny noviny liberální nesmírný stropí hluk, vylíčí aféru pouliční jako „persekuci“ a budou energicky žádati pro žida „eklatantní“ zadostučinění. Seřadí-li se někde hrstka křesťanů jenom v poněkud pevnější šik, aby se snáz ubránila židovskému vykořisťování, hned se to skoro ve všech denních listech vyhlašuje s pathosem a opovržením za nepřátelství oproti židům, hned se to zove „opovržení hodným“ „antisemitismem“, ač to se skutečným antisemitismem, kterýž i my z té duše odsuzujeme, pranic nemá společného, proto že p ř e d m ě t, o nějž tu běží, zcela jest jiný, hned přijíždějí u velikém chvatu s mohutnými stříkačkami skoro všecky listy, nevyjímaje ani staročeskou „Politik“, kteráž druhdy nejednou ve svých feuilletonech, jak později ukážeme, pracovala přímo v antichristianismu, aby uhasily nebezpečné toto hnutí hned v jeho počátcích. by snad nevyšlehlo v mohutný požár. Tak píše ku př. „Politik“ ve svém úvodníku datovaném „v Praze 3. května“ 1889. následovně: „Antisemitismus dělá ve Vídni a v okolí obrovské pokroky;“ a z čeho tak soudí? Jedině z toho, že při doplňovacích volbách do okresních výborů v několika okresích zvítězili křesťané, kteří tam tvoří ohromnou většinu, a jejichž volební vítězství bylo tudíž jenom zcela přirozeným následkem jejich veliké numerické převahy.

Týž list píše dále: „Hnutí antisemitické, kteréž vystupuje ve Vídni způsobem tak prudkým, neobmezuje se bohužel pouze na Vídeň, nýbrž ovládá velkou část Dolních Rakous a nabývá i taky u nás v Čechách v některých krajinách den ode dne větší intensivity. Sie hat sicherlich schon einen hohen Grad erreicht, denn die Repraesentanz der jüdischen Bevölkerung Böhmens hat sich bekanntlich vor Kurzem veranlasst gefunden bei dem gerade in Prag weilenden Ministerpraesidenten und beim Statthalter Schutz zu suchen. Národ český, jenž napsal rovnoprávnosť všech národů (Nationen) a všech vyznání na svůj prapor, nepropůjčí se zajisté nikdy za pronásledovatele některého kmene neb některé konfesse, jeho pravý a osvícený liberalismus toho nedovoluje, dass der blinde Racenhass bei ihm Wurzel fasse. My si zajisté vážíme našich israelských spoluobčanů a jednáme s nimi všude spravedlivě. Třebas bychom se však ani dost málo neobávali, že by se u nás der verbscheuungswürdige Antisemitismus mohl kdy zmoci, uznáváme přece za vhodné, aby se vyrvala všeliká zbraň z ruky agitátorům, kteří jsou i u nás velmi čilými atd.“ (4. května 1889.)

To jest zajisté velice hezké a my, kteří z té duše všecky národnostní a náboženské štvanice nenávidíme a odsuzujeme, nemáme proti tomu ani nejmenšího, jen bychom si přáli, aby jak „Politik“ tak i jiné listy — české i mimočeské — s toutéž horlivostí a opravdovostí, s jakouž se zastávají jiných vyznání, ujímaly se též k a t o l í k ů a j e j i c h o p r á v n ě n ý c h p o ž a d a v k ů. Příležitosti k tomu mají až nazbyt; neboť v mnohých románech a povídkách bohužel i českých, v mnohých kusech divadelních provozovaných nejednou až do omrzení

i v divadle národním, bývají líčeni kněží katoličtí nebo katoličtí řeholníci pitvorně, posměšně, bývá jim tak nejednou přidělováno mluvení a jednání hanebné, bídácké, ba přímo hnusné, ba i to se někdy stává, nevíme zdali vinou překladatelovou nebo hercovou, že se kněz neb řeholník nebo po případě třebas poustevník na jevišti král. zemského národního divadla českého vyskytne v úloze mnohem ještě pitvornější a hanebnější, než jakou mu autor původně přidělil: nebylo by tu zcela na místě řádné toho pokárání? My však jsme se dosud nikdež nedočetli, že by to byl některý z našich listů denních jen mírně pokáral. Inu ovšem, vždyť tu jde o sluhy církve katolické.

Vyskytne-li se někde nějaký „učený“ professor, který ze samé „náboženské snášenlivosti“, ze samé nadšenosti pro „svobodu svědomí“ tak horlivě buší do křesťanské mravouky, tak horlivě podrývá v samých základech nejen křesťanství nýbrž i veškeru víru positivní, že se to protiví i samým studentům a vláda že jest nucena jeho přednášky na čas zastaviti, tu se o tom v novinách buď zcela pomlčí, anebo napíše některý z listů židovsko-zednářských, že zmíněný professor všeobecné se těší vážnosti, že jest ze všech professorů na celém učelišti nejoblíbenějším a nejučenějším, a že tudíž ani nemůže býti pravdou, co se mu klade za vinu, což prý brzy bude stkvěle dokázáno zavedeným v té věci vyšetřováním, — a skoro všecky listy denní to po listu zednářském doslovně opakují (viz na př. večerník Politiky z 23. února 1887.: „Ein suspendirter Professor“) i s ujišťováním o vinníkově úplné nevinně; vymyslí-li si však nějaký list zednářský anebo list řízený v duchu zednářském nějakou historku na zostuzení kněze katolického, sáhnou po ní hltavě skoro všecky denní listy a ani jeden z nich nepřipojí poznámky, že snad to není pravda, třebas koukala v uvedené zprávě lež z každého slova.

Co v této příčině noviny dokáží, jest věru až k neuvěření a člověk by se musil nejednou podivným těm zprávám od srdce zasmáti, kdyby neznamenal spočívající v tom zlomyslnost.

Hned čteme na př. v denních listech — abychom zůstali u nás v Rakousku —, že prý papežský nuncius Galimberti odcestoval z Vídně na jih, aby dal na rozkaz papežův důtku biskupovi Glavinovi pro jeho prý snahy panslavské, hned zas se dovídáme z těchže listů denních o jakémsi nepřátelství mezi tímže nunciem a biskupem ďakovarským, hned zase čteme, že v Římě zesnulý kardinál Schiaffino nezemřel prý smrtí přirozenou, nýbrž že prý byl — od jesuitů otráven: a na všem tom není ani zbla pravdy, všechno jest to od *a* až do *ž* zednářskými nebo liberálními novinami vylháno a vymyšleno! Když již novináři takové lži roztrušují o osobách časem i prostorem nám poměrně blízkých, o osobách, kteréž o lžích jejich mohou záhy zvěděti a je energicky vyvrátiti, jak lhou teprve ve zprávách ze zemí cizích?

„Nejrozkošnější“ v této příčině bývají zprávy N. L., kteréž si nenechají pranic ujíti, co si kde některá čiperná hlava zednářská proti katolickým kněžím vymyslila; patříť to již tak k jejich manýře a od listu, kterýž pracuje ve prospěch německého protestantismu horlivěji nežli mnozí pastoři, nemůžeme též pranic jiného očekávati.

„Moderní pálení čarodějnic“, tak vypravovaly před nějakým časem N. L. „Z Limy, hlavního města republiky Peru se oznamuje: Případ, jenž se udál v obci Bambamarca, nedaleko Patáru (kdy??) v provincii

Huamachuco, spůsobuje zde trapnou sensaci: Tamní farář dal ženštinu jednu, kterou byl označil jakožto čarodějnici, několikrát po sobě zmrskat a konečně dal ji upálit na návrší na hranici. Dříví ku hranici musil poskytnouti domek nešťastnice, jenž na rozkaz farářův byl pobořen. Když dva mužové reptali nad touto ohavností, dal je fanatický kněz zatknouti a vysázet jim pětadvacet svou holí, při čemž na rozkaz jeho vyzváněno zvony.“ A teď pozor na to nejkrásnější! „Proti faráři až dosud nezakročily ani městské ani duchovní úřady a on úřaduje bez překážky dále. Hrozný ten případ ukazuje, na jakém stupni vzdělání nachází se peruanské duchovenstvo.“ Tak N. L. patrně podle některého listu zednářského!

Soudný čtenář sezná, že se tato zpráva hlavně větou předposlední vyvrací sama; protož se s ní déle zabývati nebudeme a připomeneme jenom toto: „Hrozná tato zpráva“ ukazuje, na jakém stupni surovosti srdce, zlomyslnosti a nevěreckého fanatismu nachází se člověk, který takovou zprávu vymyslí a v novinách vytisknouti dá. I k tomu ukazuje, jak za to máme, „hrozná tato zpráva“, že by úřadové, kteří proti svrchu jmenovanému „fanatickému knězi“ nezakročili (zajisté jenom z té příčiny prajednoduché, že ani neexistuje a že tudíž souditi a potrestati jej holou jest nemožností —), jednali jenom po právu a spravedlnosti, kdyby proti takovému novinářskému zpravodajovi řádně zakročili, celou záležitost přísně vyšetřili a shledavše, že lhal, dali mu vysázeti „jeho vlastní holí“ dobře počítaných pětadvacet, — při čemž by se ovšem „zvony vyzváněti“ nemusilo —, a kdyby konečně „hroznou jeho zprávu“ čarodějnickou dali veřejně spáliti na hranici před vlastníma jeho očima!

Trest tento byl by snad poněkud krutým, ale zaslouženým, jelikož takové hrůzoděsné zprávy z novin přecházejí i do knih a časopisů nátěru vědeckého a tudíž tím spíše docházejí víry. Jednu takovou novinářskou kachnu velice tučnou chytil i prof. Masaryk, „na slovo vzatý“ filosof a kritik, a nasadil ji ve svém „Atheneu“, aby křičela proti Hlavinkovi; pochodil však, jak se samo sebou rozumí, velice špatně.

Takoví však jsou již páni nevěrečtí professoři, třebas přednášeli filosofii a psali o logice. Všecko rozparují kritickým svým nožíkem, všecko rozřezávají a rozdrobují ostřím svého umu na samé atomy, všecko přísně analysují, všecko polévají lučavkou nemístných vtipů a sarkasmů a kde jim pravda nebije přímo do očí, nekřičí do uší anebo jich neklepe řádně přes prsty, prohlašují všecko šmahem za falešné, lživé, nepravdivé — i samo Písmo a všecko, co se na Písmě zakládá: ale za to — a to jest trest, jaký odjakživa stíhá nevěru — věří slepě bajkám. K mužům takovým patří i Masaryk. V pravost rukopisu kralodvorského nevěří; tent jest dle něho dílem podvrženým; v možnost a skutečnost zjevení Božího rovněž nevěří, neboť každé náboženství jest dle něho pouhým jenom mythem: za to však věří, že prý v katolickém Mexiku bylo ještě r. 1877. na základě řádného soudního řízení jednoho dne upáleno pět čarodějnic a že se tam, jak „tuší“, „čarodějnice“ spalují až po dnes. Toť zajisté víra tak veliká a tak dětsky naivní, jakéž nemá ani „nejčernější“ klerikál.

Kde prof. Masaryk tuto „kachnu“ ulovil, není nám známo, ale zdá se nám, že asi v rybníce jakéhosi Dr. Pollacka, který si ve svých „Mittheilungen über den Hexenprocess in Deutschland etc.“ až nad

míru podivné dovolil exkursy, v nichž napsal mimo jiné doslovně i toto: Ano v katolické republice Mejické bylo v letech 1860. a 1874. wie bekannt geworden, pět čarodějnic, a ještě r. 1877. jednoho dne opětně pět čarodějnic na základě řádného řízení soudního upáleno!“ Vsuvkou: „wie bekannt geworden“ dává Pollack znáti, že svou zprávu čerpal z nějakých zednářských neb liberárních novin a že tudíž zasluhuje víry právě takové, jakéž zasluhují podobné listy. Pollacka však ještě překonal jakýsi kritik, kterýž ve svém referátě o spisku Pollackově uveřejněném v „Archivu für Strafrecht“ nestyděl se přidati, že prý ony čarodějnice byly upáleny — za pomoci jesuitů!“ a k přídavku tomu připojil chytrácky: „(Str. 50.)“, aby se zdálo, že jsou tato jeho přidaná slova věrným citatem z jmenované knihy! Zde vidíme jasně, jak se fabrikují i v listech vědeckých „věrohodné“ zprávy, když jde o katolické kněze nebo řeholníky! Nejkrásnější však při všem tom jest, předně, že již po několik desítiletí není v Mexiku ani jediného jesuity, proto že tam odtud byli všichni vypovězeni a proto že, aby se na to nezapomnělo, ještě 20. května r. 1873. tehdejší president na základě článku 33. mexikánské konstituce zvláštní vydal dekret, jímž se každému jesuitovi pobyt v Mexiku přísně zapovídá. Když tedy jesuitů r. 1877. v Mexiku ani nebylo, nemohli také napomáhati k upálení čarodějnic! Za druhé pak jisto jest, že v celém mexickém zákonodárství ani jediného není paragrafu, kterýž by se zmiňoval o kouzlech neb čárách, je prohlašoval za přečin anebo zločin a stanovil na ně nějaký trest. Kde však v zákonníku ani jediného není paragrafu, kterým by se zapovídaly kouzla a čáry, tam též nemůže na prosto žádné býti řeči o nějakém „řádném soudním řízení“ proti čarodějnicím a tím méně tudíž o krutém trestu, jaký je stihl. A proto lží jest, že byl v katolickém Mexiku r. 1877. někdo upálen pro kouzla neb čáry. Tam vůbec nebyl nikdy nikdo upálen jako čaroděj nebo jako čarodějnice, ani dříve ne, ani ne v té době, kdy tam byla vládou španělskou zavedena inkvisice (Viz: Stimm. aus Maria Laach sv. 32., str. 378—379)!

Přes to však bude „hrůzoděsná“ zpráva, že v katolickém Mexiku bylo ještě r. 1877. jednoho dne upáleno pět čarodějnic najednou, kolovati dále v protestantských, zednářských a liberálních knihách a časopisech jako „svatá (!) pravda“, aby sloužila za zbraň proti kněžím a proti církvi a tím zároveň i za zbraň proti náboženství křesťanskému! V době, kdy si jisté dobře známé sekty, jimž slouží ochotně nesčetné denníky a týdenníky a nesčetná péra prodajných písalů a spisovatelů, vytkly, jak se zdá, přímo za účel rehabilitovati a oslavovati nejen všecky všude revolucionáře, hlavně ovšem ty, kteří pozdvihli odboj proti církvi, ať již slují Luther, Sickingen, Giordano Bruno aneb jakkoli, nýbrž i ukrutníky, jakými byli Nero a jiní, mravní ohavy, bratrovraha Kaina, ba i samého Satana, v době takové nemůžeme ovšem nic jiného očekávati nežli snižování, osočování, podezřívání katolických kněží, než rozšiřování různých historek buď úplně vymyšlených nebo vyhrabaných ze starého rumu a pikantně přibarvených za tím jen účelem, aby se kněží uváděli v posměch a opovržení, připravovali o důvěru lidu a tak rozsévačům nevěry a bezbožectví a různých nauk podvratných méně byli nebezpečnými; nebo že tu nejde pouze o kněze jakožto lidi, ani o pouhé pokárání jejich buď skutečných nebo domnělých chyb, nýbrž o něco zcela jiného, jest až příliš patrno!

(Pokračování.)

Z mých cest po Moravě.

Podává

František Wildmann.

(Pokračování.)

Konečně vyjel vlak z Okříška, a uháněli jsme ku Třebíči. Přisedalo moravské kněžstvo a někteří professoři z českých ústavů; dobře jsme se bavili. Třebíč leží ve hlubokém úvalu na řece Jihlavce; jest město výstavné, hlučné, a též mnohými židy obydlené. Od té doby však, kdy tam zařízeno české gymnasium, stírá se sebe nátěr německý a stává se národním. Krásná nová budova gymnasialní a velkolepé továrny imponují zdaleka. Přepamátné jsou chodby a kostel bývalého kláštera benediktinského ve Třebíči, jehož klenutí a portály každého cizince úžasem naplňují. Třebíč a Telč, že mají české střední školy, stávají se vlasteneckými ohnisky západní Moravy, a přec, ač tu není Němců, nařídila zemská školní rada, aby tam byla zařízena německá měšťanská škola pro dívky, což jenom na Moravě jest možné!

Přejedše blíže Vladislavi Jihlavku, blížili jsme se k Náměstí, jež leží na říčce Oslavě, přitékající od Velkého Meziříčí. Náměstí má překrásný a velkolepý zámek hraběte Haugwitze, stojící na pahorku, jejž zdaleka lze viděti. Krajina okolo Náměstí jest přerozkošná, samý pahrbek bujným lesem porostlý, a roztomilá údolí; na blízku jsou Kralice, nyní ves, kde za dob slavných pánů Ctibora z Cimburka, Karla ze Žerotína a výtečného znalce jazyka mateřského Jana Blahoslava ku konci XVI. století bible Králická byla tištěna. Doposud prý, jak mi sousední duchovní vypravoval, má jistý soused v Kralicích celou kralickou bibli, kterou od něho hraběnka Haugwitzová za 100 zl. chtěla koupiti, jíž on však za tak nízkou cenu neprodal.

Odtud blížili jsme se k Zástavce, neboli k Požehnání Božímu, kde jsou velkolepé železárny a válcové hutě. Tisíce centů váleného železa i litiny vyrábí se v těchto železárnách, z nichž množství komínů jako věže vysokých vypouští a chrlí spousty dýmu do oblak. Zde matka příroda poskytla hojnost železité rudy i kamenného uhlí, tak že velkolepé závody se značným výnosem vyráběti mohou laciné železo.

Dále přijeli jsme ku Kosicům, kde jsou také železárny a podobné závody. Od Kosic uháněl vlak úpravnými dědinami k Brnu. Poznávali jsme všude, kam jsme se ohlédli, že se blížíme ku hlavnímu městu, až konečně bylo nám zříti město Brno se 14 předměstími, hradem Špilberkem a kathedralou sv.-Petrskou, nemající bohužel posud hlavní věže, jež však nyní přičiněním vlasteneckého ndp. biskupa Baura ze sbírek se bude stavěti.

Brno jest nyní město velkolepé, bezmála 100.000 obyvatelů čítající; má pěkné ulice, imponující stavby, jest však více městem továrním. Ačkoliv jest Čechů více nežli polovice, přece zdá se býti město zcela německým. Nápisy jsou většinou německé, jenom tu a tam spatřujeme nápis český neb utrakvistický na firmách závodů a řemeslníků. Národní život český učinil v Brně za posledních let ve-

liký pokrok, neboť jsou tam dvě česká gymnasia, vyšší reálka, vyšší průmyslová škola, dva ústavy učitelské, čtyři školy národní, beseda a několik českých spolků — ano, laskavostí nynějšího nejd. p. biskupa Baura přihlíží se k rovnoprávnosti i v kostelích brněnských; ale přece boháči, továrníci, měšťané a úředníci hlásí se k národnosti německé, český živel se všemožně utlačuje a hubí, zvláště magistrát městský za purkmistra Winterhollera hledí stále zachovati městu německý ráz.

Od hranic českých až k Brnu jest celá západní Morava hornatá nebo pahorkovitá, mohutnými lesy porostlá a více romantická; tu a tam lze zříti utěšená údolí, na pahorkách a homolovitých horách kostely, kaple, zámky a zříceniny hradů; od Brna však na východ převládá úrodná planina a rovina, kde se daří pšenice, ječmen, cukrovka, kukuřice (turkyň zvaná), krajina to velice úrodná, ale nikde oko naše nespatří lesa, jenom tu a tam podle cest nebo v polích po mezích ovocné stromoví.

Z Brna odebral jsem se do Tuřan, dědiny jihovýchodně od Brna míli vzdálené, na mírném svahu se rozestírající, odkud lze přehlédnouti rovinu brněnskou. Tuřany jsou poutním místem Marianským, hojně navštěvovaným. Tam byl ctěn bůh „tur“, to jest býk, symbol jarní plodnosti. Sv. Cyrill a Methoděj, dověděvše se o tom, hlásali tam víru Kristovu, a obrátivše Tuřanské na víru, zbořili modlu turovu a na místě jejím postavili sochu Panny Marie. Když říše velkomoravská byla vyvrácena, zůstala tato posvátná socha neporušena. R. 1050. nalezl ji zakopanou v trní zbožný rolník Horák z Choltic, kdež jí zbudován byl kostel, do něhož stále tisíce poutníků přicházelo, nazývajíce Rodičku Boží „Štítem víry“. Nejlepší zprávu o tom podává slovutný jesuita Votka v podíle Dědictví sv.-Janského za rok 1886. Nalezl jsem tam na tisíce zbožných poutníků z okolí brněnského, kteří s nevídanou pobožností uctívali Tuřanskou Rodičku Boží.

Od Brna probíhá transversální dráha krajinou rovinatou, nikde nelze zříti města, jenom samé úhledné, zámožné vesnice. Konečně blížíme se ku starobylému a bohatému královskému městu Kyjovu, kdež němškutáři, totiž odrodilci, přivandrovalí Němci a židé, vévodí. Na dráze mezi úřednictvem i ve vagonech mezi četnými židy vládne němčina, ač dráha ta probíhá ryze českou krajinu. V Kyjově jest německé zastupitelstvo, německé obecní nižší gymnasium, které však sotva 70 žáků čítá, německé měšťanské a obecné školy — a město i krajina jest ryze česká! Zželelo se mi ubohého toho lidu, který ještě svůj překrásný národní kroj si zachoval, že cizozemci a hlavní jeho odpůrci vládnou v jeho krajině, že odnárodňují a poněmčují mocí jeho dítky, a on že jest ve svém vlastním domě otrokem. Krev mi vstupovala do hlavy, když jsem ve slovácké Kyjově stále slyšel professory a učitele německy mluviti, kteří tam usazeni jsou jako cizozemci, a ještě ten bodrý lid tupí a haní.

Národní kroj tamní se mi nad míru líbil, neboť kolem Kyjova počíná již moravské Slovácko. Ten přerozkošný oblek dívek, vysoké boty samé záhyby, široké rukávy, pestré vyšívání na živůtkách, krátké sukně, na nich zpředu mašle, protkané zástěrky, šorce zvané, pečlivě a uměle zhotovené; hochům zase široké gatě pěkně sluší. Pomýšlel jsem si, kéž by v Kyjově zařízeno bylo české gymnasium a české

školy, zajisté by v několika letech český živel vynikl, a nátěr německý by vymizel. Díky však Bohu, že se i zde vlastenci v české spolky sdružují a hojné sbírky Ústřední Matici školské odvádějí.

Od Kyjova kolem Vracova, velké to dědiny, uháněl vlak ku Bzenci, kde se již na pahorcích objevují jihomoravské vinice. Zde roste znamenité víno bzenské, proslulé jako u nás mělnické. Bzenec jest úhledné, zámožné město, a též národně více probudilé. Má zimní hospodářskou českou školu, která budí naše mladé hospodáře slovácké ze sna a má velkou budoucnosť, založena byvši Velehradským hospodářským spolkem.

V okolí Bzenském pěstuje se valně zelenina a majoránka, kterou slováčtí kminaři s jinými semeny kupují a po Čechách prodávají. — Ze Bzence vede státní dráha od Vídně k Uherskému Hradišti a ku Přerovu.

Ze Bzence dorazil jsem po transversálce do Velkého Veselí, kdež jsem zůstal přes noc. Veselí leží při hlavní řece Moravě, která zde tvoří mnohé zátočiny, sem tam se rozlévajíc. Ve Veselí jsou dva kostely: farní, bývalý servitský klášter, za dob císaře Josefa II. zrušený; klášterní kostel tento jest svatyně velkolepá, překrásná, s drahocennými oltáři. U hlavního sloužil jsem mši sv. a prohlédl jsem si pak bývalou klášterní budovu. Snadno se ty kláštery zrušily, kněží z nich vyhnali, a majetek jejich a knihovny se rozebraly, ale jakých zásluh si tito mniši o krajinu okolní získali, na to nikdo nepamatuje.

V hostinci Veselském sešla se večer v kasině místní intelligence, samý to žid, zámožnější měšťané a úředníci. Všichni, jako postmistr, lékárník, doktor, ačkoli Češi, mluvili německy. Neue freie a Alte Presse a všecky židovsko-německé plátky brněnské a vídeňské jsou jejich evangelium. Litoval jsem velice místa toho, že zde není ráznych mužů uvědomělých, kteří by zařídili českou besedu nebo český čtenářský spolek, kterézto spolky by mohly býti katolickou besídkou.

Příštího dne byl ve Veselí výroční trh. Viděl jsem úplně národní kroj moravských Slováků, široké gatě, haleny, u žen a dívek vysoké boty, živůtky a široké rukávy, a vše se mi nad míru líbilo. Lid šel napřed do kostela, pak teprv na trh. Lid zbožný, mravný, ryze slovanský. Ale pro kosírky (péra za kloboukem), když jim je někdo vezme, dávají se mladíci do strašné pranice, ukazujíce, že jsou i národem rekovným. Bolelo mne, že židé a inteligence němčinu zde všude protěžují a od lidu se odvracejí, jej za sprostý považujíce. A Slovák, ten v haleně opičí se pomalu po pánech a považuje němčinu za řeč panskou, tak že když vidí lépe ošaceného člověka, pozdravuje ho: „Guten Tag.“ Tak volá Slovák v haleně! Rozhněval jsem se na pobloudilce, který mne tak pozdravil a odpověděl jsem mu zvučným hlasem: „Slováku, dobré jitro, na věky. Amen.“

Z Veselí odjížděl jsem dále přes okresní město Uherský Ostroh, kde vlastenci slováčtí sami žádali, aby jim ponechána byla dvoutřídní německá škola, aby se dítky jejich mohly naučiti německy, jakoby těch německých škol na Moravě ještě bylo málo! Ó, svatá hlouposti! To vše jen na Moravě jest možno!

Z krajiny této přehlédnouti lze celou rovinu, moravskými Slováky obydlenou až k uherským Tatrám. Viděti lze Strážnici, úhledné město,

kde nedávno piaristské gymnasium německé bylo zrušeno a české zaříditi dovoleno nebylo. Dále lze spatřiti Velkou Blatnici, kde roste proslulé velmi silné víno blatnické. Na kopci posledního výběžku Karpat do úrodné roviny moravského Slovácka jest kaple sv. Antonína Pad., kamž putují poutníci z celého moravského i uherského Slovácka. Vyhlídka od sv. Antonína jest překrásná až k Polavským horám, k Vídni, na Polešovice, Buchlov, Uher. Hradiště, na Hluk a Uh. Brod. Nedaleko kaple je studánka se „zdravou vodou," poutníci ji nabírají k pití a umývání dětí a nemocných, nejvíce souchotinářů. Uherští Slováci kropí jí pole, aby jim krupobití neuškodilo. Slovutný archaeolog moravský Dr. J. Wankel, jenž o pouti r. 1889. i s rodinou horu navštívil, vyslovil se, že na ní jistě bylo v předhistorické době pohanské božiště a pohřebiště.

Okolí V. Blatnice vůbec je bohato předhistorickými památkami. Tak učitel Fr. Miklík nalezl následující pohřebiště a předměty v nich: 1. Kde železnice u předměstí Uh.-Ostrozského přetíná silnici, vedoucí Stránským průsmykem do Uher, nalezl několik mohyl a v nich popelnice mísami přikryté, buď beze šperků buď s ozdobami železnými (sponou, kroužky) nebo bronzovými (spinadlem, závitky a tenkým drátem), jednu mohylu s celou lidskou kostrou a při ní kopí se železným hrotem a železnou sekyrou. 2. Jižně od Kunovic u studánky „katová" zvané. 3. „Pod kapličkou" u Nové vsi pohřebiště ve hloubce 3 metrů s mnohým popelem. 4. U Chylic na místě, o němž jde pověst, že tam provádějí strašidla za temných nocí reje, našel hroby s bronzem i železem. 5. V okolí Bzence „na babích" obětní ohniska se štoudvemi, hrnci a mískami, drtidly obilí s kamenem, na němž se třelo, kamennými nástroji, totiž nožem, dlátem, hrotem z oštěpu, kladivkem a sekerkou. 6. „U katového kříže." 7. „Na oběšených." 8. Mezi Olšovcem a nádražím Sev. dráhy. 9. Mladší pohřebiště nedaleko „Bzenecké lípy" a na mnohých jiných místech v kruhu asi 7 kilometrů okolo Bzence.[1])

Professor K. J. Maška z Nového Jičína zjistil „na Šumavníku," kopci východně od Strážnice se vypínajícím, podlouhlé eliptické hradisko se dvojím náspem, z nichž vniterní má 600, zevní 900 kroků objemu, a příkopem mezi nimi, 10 kroků širokým; na hradisku byla nalezena římská mince ze II. století po Kristu. Také našel předhistorická pohřebiště v okolí Kněždu s kamennými i bronzovými předměty, stopy zaniklých dědin Črtoryje a Vojšice zvaných a pravěkých nalezišť celou řadu v okolí Strážnice.[2]) Znojemský professor A. Komers, rodák strážnický, vypátral hradisko „Hrudy" v bažinaté krajině u Strážnice.[3]) (Viz „Poutní místa na Moravě a Slezsku od Dr. Karla Eichlera).

(Pokračování.)

[1]) Časopis vlast. muz. spolku Olom. č. 11. 1887).

[2]) Tamže č. 17. (r 1888).

[3]) Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Buch XIII. der Ringwall „Hrudy" bei Strážnic in Mähren. Vom Prof. A. Komers.

Sirotek.

Hluboký hrob vykopali,
děcku máti pochovali.
Nad hrobem se děcko chvěje,
nechápe ach, co se děje,
nechápe ach, ztrátu svoji,
že nad hrobem matky stojí! —
Opuštěno, cizích v středu,
a ti maji srdce z ledu. —
Dozvoněli, dozpívali,
sirotečka sebou vzali. — — —

Karel Malý.

Příchod Slovanův do Tater.

Přišly k Tatře Slávské děti: „Tatro, máti milá,
kéž bys nás co hrstku ptačat ve svém klíně skryla!
Nechceme, ó máti, mnoho: trávu na tvé stráni,
pro obilí kousek půdy rovný asi dlani.
Chýžku dovol zbudovati pod ochranným hvozdem,
přej nám plesně zazpívati se skřivánkem, drozdem.“

Zdvihla témě máti Tatra, prohlíží si hosty:
Slávský lid to zpěvný, milý, statečný a prostý.
Zašuměly hvozdy staré, korunami třesou,
dětem od matičky Tatry odpověď už nesou:

„Milé děti, Slávské plémě!“ máti Tatra praví:
„dám políčko neveliké, dám i hrstku trávy.
Volno vám buď s Božím ptactvem zapěti si plesně,
volno chatky přilepiti na bok hory těsně.
Více nemohu však dáti — mám jen hvozdy, skály;
nemohu vám strojit hostin, ba spíš budou žaly.
Ať dlaň vaše jak ta skála, tuhá, přičinlivá,
neboť vzácnou vám tu bude černá chleba skýva.
Nesmí vás též býti mnoho, drahé Slávy děti,
sice jinde chléb svůj hledat musí každý třetí . . .“

Poslouchají Slávské děti, smutně kloní hlavy.
A matička, stará Tatra, dále tak jim praví:

„Chci však láskou nahraditi vám ten nedostatek:
Léto celé pro vás bude jediný jen svátek!
Když se listem zeleňoučkým zastkví haluz mladá,
vyženete v horské stráně s plesem svoje stáda.
V létě krásném na salaších tam budete dleti,
čaruplné zkazky svoje chci vám vyprávěti.
A co na chlebě vám schází, chci vám písní dáti,
vše, co mého, sdělím s vámi jako dobrá máti!“

Zaplesaly děti Slávy. V horském Tatry klínu
od té doby mají svoji drahou domovinu.
Vzácná je jim skýva chleba po všem trudu denním,
ale krušné žití svoje osladí si pěním!

Jan Milota.

Neděle na Slovácku.

Napsal

Frant. Horenský.

(Pokračování.)

Abychom však měli úplný obraz neděle na Slovácku před sebou, musím teď povědĕti, kterak vypadává to v dědině po ranní.

Pozoruhodné a milé je předně vítání děcek, když vcházejí staří do dědiny. Většina jich běhá tu po ulici, střapatých, nenastrojených dosud, neumytých, zaválených, „v košulkách a košulách“ rozedraných, honí se, perou se, pokřikují — pojednou objeví se první lidé z ranní, a všecko, odhazujíc hračky a vyprostujíc se ze všeho, rozletí se maměnkám a tatíčkům, baběnkám a dědáčkům naproti.

„Naši už idú! Naši už idú,“ pokřikuje s jásotem baculatý fagan a volá na rodiče z daleka. „Ehej, maměnka! Ehéj, tatíček!“ Pes Fortáš, věrný jeho společník ve všech radostech i svízelích, jej svými hypy předběhne a první vyskočí hospodářovi nebo hospodyni na ramena, vítaje oba a vrtě ohonem, jak metlou ve škopku.

„Kapeš! Ty jedna potvoro divoká, až ňa zamažeš!“ odhání ho již zprvu hospodyň, aby jí neušpinil, ale hospodář ho vítá. „No vitaj, vitaj, Fortášku, vitaj. Ideš nám také naproti? — No poď enom, poď“ lichotí mu a hladí ho, ale potom také ho odežene.

Fagan už doběhl také. „Och děcko, děcko, gdy ty enom nebudeš, jak by ťa nakolomazíl?“ vítá ho hospodyň usmívavě, utírajíc mu nos a nastavujíc ruku „k optúlení“.

„No daj pac, daj, a utékaj napřed, nech ťa tu už ani néni vidět na ulici. Proč neostál's doma. Ty děcko jedno! Jak si zalíčený!“ Ale faganovi o to není, jej táhne něco jinšího. Dává pac maměnce a tahaje ji za fěrtúšek, dovolává se slibu jejího od rána. „Co ste ně donésji, co ste ně donésji? Gde to máte, gde?“ Maměnka nedonesli mu náhodou nic, neměli peněz, ale tatíček na něho nezapoměli. „Tatíček ti nesú cigárku, od nich si vyptaj, já nemám nic,“ posýlá ho maměnka k tátovi.

„Tatýcek? Gde? Gde to majú? Dajte ně to, dajte,“ přeběhne chlapčisko k tatíčkovi. Než nedal mu ještě pac, nevšiml si ho, mysle, že maměnka mu něco nese, a tatíček dělá uraženého.

„Nic nedostaneš,“ odbývá ho, „ani pac sně nedál. Nic pro ťa néni.“

Chlapec se dovtípí a hned dává pac i tatíčkovi. „Tož už. Už ně to dajte, už sem vám dáj pac!“ žádá ho znova, opíraje se o vykonanou povinnosť. Tatíček si dá říci konečně a dá mu cukrovou cigárku, nebo nějakou mlsu. Všickni ubírají se domů. Jsou rádi, že mají odbytou cestu, která je pro ně obtížná, a těší se na odpočinek.

Obyčejně vyslíknou se nejdřív hospodář z vesty a naškrobené košile, hospodyň z fěrtúška a šorce nového, i z rukávec, aby si je nepošpinila, oblekou obnošenější šaty nové a odpočívají. Hospodář lehne si na lůžko, hospodyň chvilku posedí a jde potom chystat nějaké snídaní. Trochu „kafé“, v zimě jitrnice, jindy též „škvařežinu“ z vajec, nebo „žebračku“, jak kdy.

Po snídaní se jde pomalu chystat oběd. Hospodyň složí oheň, rozestaví hrnce a rendlíky na ohniště kolem něho, naleje do nich vody a vaří. V neděli bývají obědy lepší, nežli ve všední den, a vařívá se proto obyčejně u bohatších masová polévka se šiškami a máčkou, jindy zas lekše místo šišek, podle toho vůbec, jak je rodina bohatá a ve který čas to trefí. Hospodář zatím buď si lehne zase a dříme, anebo v letě a na jaro vyhánívá do humna na chvilku koně, zajde si do včelína, má-li jaký, a honí trubce, lehne si na trávník a kouří; na podzim chodívá do sušírny obracet lésy — život hospodářů po ranní bývá idyllický.

Přiblíží se poledne potom, hospodyň dojí a poklízí krávy, ocedí mléko a s vrátivším se hospodářem vyhlédá mladé z hrubé. Dříve se neobědvá, až jsou všichni doma.

„Poď zanést šišky na stůl,“ volává hospodyň starého, když zazvoní poledne, „z hrubéj už idú.“ A děcka posýlá oddělat odulice. „Děte oddělat, děcka, neplanca sa mě pod nohama. Lebo ešče aj kerého si kopnu.“

Mladí už jsou v dědině, všichni se ženou, jak kdyby hořelo, a rozcházejí se každý do svého domu.

„Kam půjdete odpoledňa?“ ptává se pacholek kamarádů. „Příjdete do hospody?“

Kamarádi jedni přijdou, jiní povedou koně, jiní půjdou někam jinam a podle toho odpovídají.

„Notož s Bohem, šak večér sa zeidem,“ loučívají se a pálí domů i s děvčicemi.

„Pochvalen buď Ježíš Kristus!“ bývá první slovo každého, když vejde do jizby.

„Na věky amen, na věky amen, vítáme vás od slova Božího,“ vítá pacholka i dívku hospodyň. „Jak ste celí upocení. To ste utěkali.“

„Ja utěkali, utěkali, enom sa za nama prášilo,“ povídá pacholek, utíraje si s čela pot šátkem, a vyslíká už jednou rukou vestu.

Dívka, ta také vysleče rukávce, odhodí šátek a prostovlasá jde k obědu. Hospodyň naléhá na ně, aby polévka neochládla, a všichni i s děcky zasednou si k obědu.

Taková bývá neděle na Slovácku dopoledne.

Poukázal jsem již na různé výjevy dopoledne, hlavnější i vedlejší, ale vždycky zajímavé, na první pocit neděle ráno při strojení se starých, na slavnostní a sváteční náladu po vykročení jich z domu, na poloviční nastrojení mladých před hrubou, kdy bez vest a kordulí, bez klobouků a šátků chodí ještě po dědině, na chlapce, jak si kouří cigárky — zkrátka, i na malichernější věci, které však úzce souvisí s nedělí a neděli zvláštního půvabu dodávají. Nemohu proto opomenouti také toho, že i v chůzi poznáte v neděli změnu. Starší, ti ovšem nemohou si vykračovati, jak by se zlíbilo, ale mladí chtějí míti ve všem

parádu a lehce se nesou. To již není, jako když jde se do práce a nechce se třeba — jíti pomalu a váhavě; anebo také jíti zbystra, ale býti od práce špinavý, zaválený, od hnoje zamazaný — dnes jsou nastrojení a chlapci i děvčice vykračují si jak „na drátkách“, zvláště když jdou přes dědinu. Vrzavé čižmy míti, je vrchol všeho. „To sa pacholek enom znášá!“ Na cestě do kostela a z kostela „ohrňajú“ si límce od vesty, aby jim nebylo horko, i tehdy, kdy už je dosť chladno, když se rozejdou. To nejsou potom zmrzlíci, ale „lufťáci“ a horcí chlapci. Děvčice rozvazují si v létě šátky a nechávají je splývati na hlavách, div že byste se do nich nezamilovali, jak tak jdou! Jsou tím půvabnější a roztomilejší. V neděli vůbec ve všem paráda. Šátků nenosí chlapci na smrkání, ale na parádu.

Po zasednutí k obědu je zase rodina celá doma. Svátečnosť nemizí ani teď a zůstává po celý den, až do večera, kdy je už všední poklid. Udržuje ji neustále nastrojení a řeč o věcech jiných, nežli ve všední den, pocity nasbírané cestou do kostela a z kostela.

„Notož, co tam bylo nového v kostele?“ ptává se hospodyň, když se začne obědvat. „Co kázal panáček?“ Ústa všech se usmívají.

„Ja šak ste byli také v kostele, víte“, povídá ze zástolí pacholek. „Máte jít do Častkova na besedu, zvali vás Uhříčci. Byli na hrubéj.

„No a co povídali? Proč nešli na ranní? Co majú nového?“ obrátí tedy hospodyň.

„Tetka šli do města a strýc hlédali. — Šli potem na hrubú. — Majú už zralé trnky, máte tam na ně přijít.“

Obyčejně bývá takové pozvání, když jsou v přespolní dědině strýčci a tetičky, anebo „svaté“. Buď se zvou ke svatům mladí manželé s děcky, anebo naopak k těmto svati. Oběma bývá pozvání to vítané, byť i nemínili na besedu jíti. Jsou však rádi, že na sebe nezapomínají.

Mezitím ovšem se jí a řeč točí se podle toho, co ví každý z kostela nového. Hospodář nemaje sobě rovného, kterému by něco řekl, a sám od sebe se k ostatním snížiti nechtěje, aby jim vyložil, co ví, obyčejně jenom poslouchá a teprve, když se ho v řeči skutečně něco dotklo, co by mohl jiným vysvětliti, mluví. Vykládal by hospodyni, ale té již všecko řekl. Musí se vyzvati.

„A co na ranní bylo nového?“ prohodí třebas dívka. „Čuli sme, že snáď Fanturu zatál vřed.“

„Ja zatál“, předběhne hospodyň starého, který už jí to sdělil. „Aj tente náš povídál. Moseli ho tam nechat pod lavicú préj.“ A hrozí se: „Co to divného, taková nemoc u chlapa? To bych si, věru, nepřila!“

„Já také ne“, ozve se nyní hospodář velikomyslně. „Ale tak hrozné to přeca mosí nebyt. Povídál, dyž stál a posýlali ho z kostela, že šak už mu nic néni. Nechtél ít. Šlak ví, z eho to enom má, dyž si od toho nemože pomoct“.

Jindy sebere s sebou hospodyň na ranní synka, který už sám běží a potom vykládá při obědě, co bylo v kostele! Zvláště, když s ní nebyl hospodář.

„Furt sa ně tam vrtél. Měla sem ho sebú v lavici. Ani chvílku nechtél byt potichu. Pravím mu: potichu buď! Říkaj Otčenáš. Hleď,

Pánbíček sa na ťa dívá od oltáře. Daj ruky k sobě a říkaj. Ale co! ani chvílku. Jak začaly hrát varhany, vyskočí na nohy a gdo préj to tam hjaje?“ — Tu se již hospodyň obrátila k synkovi a napodobila jeho mluvu. Chlapčisko za stolem zastírá si oči a schovávaje se za maměnku ustrkuje se: —ních, —ních! Ostatní dívají se na něho a usmívají se. — „No —ních, —ních! Ty děcko jedno jakési podařené! A co ně potem povídál! Ty, starý! Dyž sem mu řekla, že to tam hrajú pán učitel! Jesti préj tam hrajú aj tatíček negdy. Že šak umíš hrát na varhánky. No — no. — Tož vidíš, ty starý pacholku, k čem je to, dyž ty si hraješ ešče.“ Všickni se smějí a hospodář nejvíce za takovou pochvalu od synka. Na vysvětlenou dokládám, že koupí někdy hospodář děcku varhánky větší a potom na ně hraje sám, když má kdy. Tatíček tohoto synka to uměl zvláště.

Co se tak vykládá a obědvá, objeví se na ulici bubeník a zadrnká paličkami. „Bubnúvá“ i ve všední den, ale v neděli zvláště. Obyčejně ohrýzají obědvající již jenom kosti z masa.

„Mosím ít počut, co bude bubnovat“, řekne hospodář, vstávaje od stolu a jde počut na ulic.

Hospodyň také by ráda slyšela, co bude, a okřikuje děcka. „Po tichu, děcka, nech možem čut aj my, co bude bubnovat.“ A naslouchá. Ale děcka nedají se utišit a proto darmo napíná zvědavě sluch. Zeptá se hospodáře, když se vrátí.

„No co to bylo zaséj? Co bubnovál?“

„Ja co by bylo? Jak obyčajně, dáňku a ze školy. Do třech dňů sa má zaplatit“, povídá mrzutě hospodář.

Anebo bubnuje se také o něčem jiném, jak se samo sebou rozumí. Každé však takové oznámení přijímá hospodář mrzutě, anebo aspoň lhostejně. Jenom, jestli hospodář piják a když „sa všeckým dává na vědomosť, že sa majú zejít všeci chlapi v hospodě“, jen tehdy se vrací spokojeně do jizby a je rád, že ho nebude stará zdržovati. Ale tak beze všeho nevyjde z toho přece.

„To ty si zaséj rád“, nabírá ho hned hospodyň. „Do téj hospody. To! to! Myslím dyby každý deň třikrát bubnovál, ty bys ešče nic protiv tom nemiél. Ale doma byt, to ne. Já nevím — ty vaše hrtány, gdy enom do tech už přestanete jednúc to gořálčisko lét! Chlapi nenapitní!“ Hospodyň — je už po obědě — sbírá se stolu s dívkou náčiní. Vyzve ji, aby utřela lžičky a šla jí pomoci, napojit krávy. Pacholek odejde do maštale napojit a nakrmit koní, pasák chystá se, aby hnal krávy. Anebo také zůstane doma, podle ročního počasí a počasí vůbec.

Nastává odpoledne. V místech, kde mají kostel, půjdou nyní na požehnání do něho. V dědinách, kde kostela není, zvonívá se za teplejšího počasí na růženec. U dědiny, neb v ní bývá několik kaštanů, nebo lip — obyčejně tři, čtvrtý strom prý vždycky uschne — a mezi nimi uprostřed kříž. Tam chodívá se na růženec, z každého domu aspoň jeden. Stryci, tetky, děvčice, chlapci i děcka a pasáci, nežli odeženou, naň chodívají. Děcka a pasáci byli ráno ještě neoblečeni, ve starých gatiskách a košilích, na odpoledne se však musejí přistrojiti také. Pasáci ovšem nohavic nenosí, ale oblekou čisté plátěnky konopné a košili též vypranou. Děcka pak zaujímají svojím strojením vůbec

jednu část odpoledne, která se nesmí pominouti mlčením. Jako se totiž vypravovali staří a mladí do kostela ráno, tak chtějí býti i děcka ustrojena zase na odpoledne. Ráno do kostela nešla a nebylo kdy je spravovati, ale odpoledne přijde se na besedu, anebo půjdou na besedu sama a proto, byť i jen na dvě, tři hodiny, spraviti se musí. Bylo by hanba i hospodyň, kdyby nechala děcka nečista. Strojení toto není nikterak poetické, dokud neuvidíte státi děcko před sebou v plné parádě. Mínim tu hlavně zapletání malých děvčic, umývání a učesování. Hospodyň sedne si na stůl, chytí děvčici do klína, rozčesuje a zapletá. Při tom se neustále vadí, neboť děvčici je rozčesák trochu ostrým a škube sebou.

„Drž hlavu! Lebo ťa lepím, děcko jedno netrpělivé. Neškubaj sebú!“ hrozí výstražně.

Potom ji zaplete, umyje, převleče. Teď je děvčička, jak by ji „vytáhl ze škatulky“, až na to, že je příliš hladce sčesaná a namastěná máslem. Ale to se jí dá na hlavu šátek, a „včíl sa podivajte“, pěkná je. V šorečku, fěrtúšku, rukávcích, šátku. Směje se upejpavě.

U chlapců strojení dlouho netrvá. „Poď, Francku, umyju ťa. Mosíš sa nastrójit“, volá chlapce maměnka. Francek by nešel, on o to umytí ani o strojení nestojí, ale musí. „Podivaj sa, hle! Anča už je nastrójená. Poď honem, nastroj sa také!“ Ale nic nepomůže volání, chlapec se musí rázně chytit, umýti a obléci. Obléká se mu jenom „košulka“, proto povídám, že strojení netrvá dlouho. Je-li už větší, obleče ještě „gaťky“ a je. Vesta a klobúček práce nedá. Nyní však musí ho za to strážit hospodyň, aby se neumazal. Co ho pustí z ruky, letí už chlapec na ulic a dvůr a na to nedbá, že mu maměnka oblékli bílou košilku. Skáče, jak mladé „vlča“.

„Až sa ně nezamažeš negde!“ napomíná ho proto neustále matka. „Vydržál bys! Ančo, ty budeš s ním, až neidete nekam do blata, lebo do potoka!“ Přes to vše bývá chlapčisko do večera od vrchu až dolů zalíčeno, nechá-li se někam odejíti samotno.

Strojení děcek těch děje se buď před růžencem, za růžence, nebo i po růženci, kdy už třeba přicházejí besedníci. Ale vždycky ovšem dříve, nežli když hospodyň sama s děcky na besedu odejde.

Mluvil jsem tolikrát již o besedách! Co jsou to vlastně besedy? Známo, že každá návštěva za příčinou ukrácení času a pro nenutné, zábavné pohovoření. Nemáte co dělat, seberete se tedy a jdete ke známému, kde si nenuceně, klidně, třebas i vesele a jak libo, porozprávíte. Ale toto je známka všeobecná; besedy slovácké — nedělní i všední, mají svůj půvab, svůj ráz, svoje vlastnosti, tak jako mají je ku př. besedy ruské. Hleďte, je po růženci! Po růženci teprve chodí se na besedu. Strýci a tetky, i chlapci s děvčicemi a děcka už jdou nazpět. Neutíkají jako z kostela, ale jdou teď, co noha nohu mine. Všickni, i mladí. Ráno museli, aby nezmeškali do kostela a nazpět, aby byli v čas u oběda, ale teď nic není na práci. Poslední odbyl se růženec, a tím začalo pravé odpoledne, nápadný klid, pozvolná chůze, volná zábava a všechno. To začínají besedy. Hospodáři, vracejíce se nazpět, jdou tak vážně a pomalu, jakoby už dočista víc nemohli, ale nepůjdou již domů! Volají se do hospody na besedu.

„Poď, co máš doma na práci?“ volá starý Kostelča Janotu. „Posedíme si trochu, pořečnujem. Za tři grajcary borovičky zmožeš! Poď!

Idú aj druzí chlapi.“ Janota konečně by třebas ani nešel, přijdou k nim do domu na besedu odjinud, ale když všichni jdou, jde také. V hospodě potom začnou se hrát karty, začne se pit, povídat a na konec i lomozit. Hospodář, který na růženci nebyl a nechce zůstati doma, zajde si do hospody zavčas též. Jindy chodívají mladší hospodáři k sobě do domu na besedu. Zasednou si u některého, kam se posvolávali po jednom, za stůl a hrají karty To bývá, když není na kořalku. Hrají o hrušky, o jablka, o ořechy — hrají vůbec jen, aby se pobavili. Karty mají tak černé, jak od smoly — ale „horka“, „dolka“, „žaludě“ a „kule“ vždycky poznají. Hrávají „žida“, což trvá velmi dlouho, nežli se hra ukončí. — V hospodě, kde hrají o peníze, hraje se obyčejně „mariáš“ ve tři, také ve dva se židem hospodským, tak zv. „dobíraný mariáš“, hraje se „cvik“ a „jedenadvacítka.“

Život rodinný v užším smyslu se těmito besedami úplně rozbije. Hospodář nebývá doma, pacholek nebývá doma, dívka ne, děcka ne, pasák ne, na konec nemůže vydržet už ani hospodyň, zamkne a jde také někam. Ale hlavní je to, že každý z nich jde jinam. Hospodář druží se k hospodářům, pacholek ke chlapcům, děvčice spolu, děcka s maměnkami spolu. V některých domech potom bývá nabito besedníků. V dědině samé totiž nehledí se na to, zdali je kdo rodina nebo ne — postačí dobrý známý, aby se k němu vešlo na chvilku. Hospodáři bývají obyčejně pryč, ale hospodyň zůstává doma a když k nim přijdou na besedu, tedy ovšem neodchází již. Jde až později, chtěla-li skutečně jíti. Přicházející na besedu, nejsou-li to vzácnější hosté, přijímají se přívětivě, ochotně, s úsměvem na tváři, ale celkem docela klidně a ne tak obíhavě, jako když bývají hosté vzácní.

Tetka Drábčena sedí na příklad doma ještě a spravuje děcka. „Odulice“ bývají v neděli oddělány odpoledne za příčinou besed. Vejde některá tetka.

„No co děláte? Ste-i doma? Idu sa k vám podívat na besedu,“ osloví Drábčenu docela volně a vchází dále do jizby.

„No poď, poď,“ volá ji Drábčena: „Su sama doma, enom s temato děckama, nebude nás aspoň teskno. Sedni si, sedni. Gdes byla? Co vaši dělajú?“

Tetka si sedá a mluví. „Ja co by dělali? Hospodář v hospodě, dívka na besedě, chlapčiska gdesi také porozlézaní — už ňa tam bylo doma samú teskno. Dala sem klúček súsedom a přišla sem k tobě. — A co ty? Gde ty máš starého? Beztoho také v hospodě. Já nevím — ti chlapi doma nevydržija. Nee! nee!“

Tím způsobem je rozmluva hned začata, po chvíli přejde to v klepy. Po chvíli také přijdou ještě druhé, tetky i děvčice. Zasednou si všechny kolem stolu a po lavách, děvčice stojí a vykládá se. Nejvíce ženských besedníků bývá v domě, kde „sa vekslujú“ růžencové cedulky. Měsíčně ovšem jen jednou. Tu přijdou tetky a více ještě děvčice místo maměnek, vyměnit jim cedulku. Starou donesou, novou si vezmou. Než se však tyto cedulky posdonášejí ode všech, tedy se hovoří, žertuje, i zpívá.

Což, když navedla někdy maměnka starého syna, aby se také dal zapsat do růžencové společnosti! Synovi je to jaksi, vzpírat se mermomocí zbožnému nápadu maměnky a udělá to. V neděli kolem prvního měsíce potom mění se cedulky. Děvčice i tetky jsou na besedě.

Chybí ještě několik cedulek a tetka Búchalova by ráda „akorát jedenástú zaséj.“ Měla desátou, chce jedenáctou a půjde už domu. Janek cedulky ještě nedal, na štěstí však je dosud doma, může se mu o ni říci, kde ji má.

„Tys nedál ešče cedulky, Janku,“ ozve se náraz maměnka. „Gde ju máš? Daj sem, nech sa može spěšéj vekslovat.“

Janek pospíchá, vtrhuje na sebe vestu a rád by již odešel.

„A šak! si ju nájděte. Je gdesi v knižkách za roštem,“ prohodí nevrle a chce odejít.

„No nee! nájděte. Já nevím, gde ty máš knížky, a gde ta cedulka akorát je. Nájdi ju, nájdi! Sám. Nikam nechoď, až ju najideš!“

Není pomoci, musí to býti, Janek hledá. Ale ku svému podivu jí najít nemůže. Ne a ne, kdyby každý list na ruby obrátil. Tetky a děvčice dívají se už zvědavě na něho a uštěřují se. Maměnka ozve se znovu: „Sa ně zdá, že ty jí už ani nemáš!“

„A tož šak gde je!!“ povídá pacholek, nemoha jí najít. „Šak byla v knižkách! Tož proč tu není?! Myslím ju zasej děcka roztrhaly!“ A vymlouvá se na děcka.

„No tož nám aspoň řekni, kerá to byla. Abysme věděli,“ vybídne ho nyní hospodyň, vidouc, že jí už nenajde. Cedulku ztracenou doloží novou, nenajde-li se prvá skutečně.

Ale Janek neví ani to. „No kerú!“ povídá. „To já akorát nevím.“

„No kerú říkáš aspoň! Kolikátá je, si už vypočítáme.“

Čím dále, tím větší nesnáz pro Janka. Stojí tady mezi všemi jak obžalovaný a dříve také neodešel, nechtěje buditi podezření, že cedulky neříká. Nyní je konec, musí to nějak z čerstva ukončit, aby nebyl terčem tolika očí.

„A! co já vím!!“ prohodí po krátkém rozmýšlení utrhavě a pálí ven. „Sa ně zdá, že kerého si panno porodila.“

„No ty si pěkný!“ volá za ním hned maměnka. „To pěkně říkáš, dyž ani nevíš, co máš! — No ... no ... Jančisko! Mosíme mu tú cedulku zebrat, dyž nechce říkat,“ povídá potom k druhým. Děvčice se usmívají vesele, Janek už je „v ďachy.“

Na besedy chodívají také švadleny, donášíce ušité šaty, fěrtochy, šorce, fěrtúšky, rukávce i košile. Tu se potom povídá o šatech, jaké jsou, mluví se o parádě, o ušití samém, je-li dobře zhotoveno — látka to pro ženské nevyčerpatelna a nad míru zajímava. Dá se při tom i snadno „klepat“, když se mluví o parádě a podobně. Švadleny dostávají potom „tringelty.“

V domě, kde hrají snad hospodáři karty, baví se tito se sebou, tetičky a děvčice také se sebou. Chvílemi všichni dohromady, jak se to dá myslit. I děcka jsou při besedách silným faktorem pro zábavu. Buď jsou to domácí a tu přicházející tetičky s nimi se mazlí, anebo jsou cizí a zase domácí — hospodyň, všecky vítá. Dávají strýčkům a tetičkám „pace“, od kmocháčků a kmotřenek dostanou peníze. Všecko se navzájem miluje, baví, vítá.

Vrátí-li se po čas besedy některý člen rodiny domů, přivítá besedující slovy: „Vítám vás k nám, tetičko, strýčku a pod.“ Načež ti mu odpoví: „Děkuju pěkně, vitaj také,“ ptají se odkud jde a rozmlouvají nenuceně dále.

Dvojí jsem ještě zapomněl, co jsem chtěl již dříve říci. Za první, že k besedě není potřeba plná jizba hostů, ale postačí jeden. Že to nemusí býti krevní rodina, to již jsem podotkl. Beseda taková budí zase zvláštní dojem. Obyčejně přijde nějaká zapomenutá stařenka, bez dětí, bez rodiny, ku své „přítelce“, která též sama sedí doma a jde si postěžovat. Vdovy bezdětné, nevdané ženské a stařenky tvořívají takové malé besedy. Je na nich dojemně teskno, již pohledem na tyto opuštěné samým. Je tam víc vzdechů, než radosti, víc stesku, než zábavy. A přece spokojeněji odchází potom besednice, když si tak na besedě ulevila, a vdova sedící samotna doma, snad s jedním se dvěma děcky, je také za návštěvu povděčna.

Druhá věc týká se hostění těchto besedníků. Přivítání a ochotné přijetí do domu, rozumí se, děje se vždycky. Ale i jídlem se vzpomíná na hosty. Chléb — toho ani nevzpomínám, že se každému bez výjimky podá, ukrojit si — ale na stůl donášívají se na „ošívce“ trnky, jablka, hrušky — v létě syrové, později po sušení i suché.

„Naberte si, gdo koléj chcete, a jezte,“ pobízívají se hosté. „Nestyďte sa, máme ich plnú komoru.“

Ovoce v létě nebývá ovšem tak vzácné, jako ku př. na jaro, ale k pohostění postačí úplně. Není o to, jaké to pohostění je, ale jen když hosté mají vůbec něco na stole. „Dyby dostali chuť! Dyž ne, nemosíja jest.“ Jsou to jenom besedníci, nejsou na hostině, ani na svatbě. K pití donese se do džbánka voda, čerstvá a studená jak led, a více není třeba.

Chlapci, když je po růženci, seberou se po jednom po dvou a jdou také do hospody. Tam hrají na dvoře „v kuželky“, jindy též v hospodě karty a pijí. Kdo nechce do hospody, zajde si jinam. Obyčejně chodívají na besedy přes pole do jiných dědin za galánkami. Neděle pro chlapce i děvčice v této příčině má zvláštní význam. Neděle a již i sobota.

„Sobotěnka s nedělú pro mňa možú nebyt a já nemám galánky, nemám za kým chodit,“ zpívá si pacholek bez galánky. Pro něho patrně je sobota a neděle proto, aby chodil za galánkami. Je to věrně pravda. Chlapci, kteří nemají galánek anebo se s nimi hněvají, mohli by se v humně někde ležíce unudit. Děvčice zase volávají naopak chlapce na besedy k sobě: „přiď k nám dycky v nedělu, já ti pěkně ustelu.“ K tomu vztahují se různé zkazky děvčic na chlapce, aby přišli. Děvčic přespolních obyčejně. Bývají tady přespolní besedníci a po těch obyčejně se zkáže.

Jak toto zkazování asi vypadá: Antoš Ráňalůj, mladý hospodář, zašel si přes pole s chlapečkem na besedu. „K dědáčkom.“ Chlapečka vzal s sebou, aby se měli dědáček a baběnka s kým potěšit, sám pak zašel si tam k vůli konečnému dohodnutí o jakýchsi penězích, které se mají ještě jeho ženě doplácet. Nyní má již záležitosť i besedu odbytu — jde zase domů. Dědáčci dali mu vší silou do šátků vdolků, aby donesl též svojí Tonce — nese je. Zná mnoho děvčic zdejších, protože odtud má ženu a i důvěrný je s nimi.

U jedněch vrat na ulici stojí Poluša Kočíkova. Stojí tam sama a dívá se, jakoby někoho vyhledala. Uhlédne Ráňala s chlapcem.

„No vítám vás, Dúbravjané, byli ste na besedě? Co už utěkáte, dyť nemosíte ponáhlat!“

„Ja byli, byli,“ odpovídá Antoš, veda chlapce za ruku a usmívaje se. „Mosíme už ít, už je neskoro. — A co ty děláš sama? Proč ty neideš na besedu? Vyhlédáš nekoho?“ Při tom dojde s chlapcem až k Poluši.

„Ja vyhlédám!“ prohodí dívka bolestně: „Enom že žádný nechce přijít.“ A při tom se též trochu zapýří.

Antoš je důvěrný i s ní dosti, zná i jejího galána a ví, že právě teď se hněvají.

„Čúl sem, že snáď sa hněváte s Josefem,“ mluví k ní po tichu, a jako v žertu.

Dívce nechce to přes jazyk, ačkoli by ráda sdělila, co ji tlačí, a zkázala hned na Josefa. Než nemůže, bylo by to jakési.

Antoš jí pomáhá. „Nebyl tady včéra? Pravíl ně, že sem půjde.“

„Nebýl. Byl snáď na Ořechovém“, povídá Poluša, červenajíc se.

„Řeknu mu, že ho čekáš,“ povídá Antoš. „Nech příjde“ a obrátí řeč na něco jiného. „Co dělajú tatiček? Sú doma?“

Dívka neodpověděla nic na jeho nabídnutí, ale poznati to na ní, že je ráda a veseleji odpovídá na jeho otázku.

Antoš s ní chvilku ještě postojí a jde pak dále.

Zkazování toto děje se jindy přímo a po ledakom, jen když je známý vůbec. Nezkazuje-li dívka, zkáže za ni maměnka.

(Pokračování.)

Obrázky japánské.

Píše

P. Gabriel Matějiček.

(Pokračování.)

Japánští velmožové promarní do roka mnoho peněz, nejen prostopášným a nádherným životem doma, nýbrž též u císařského dvora, kde střídavě konati musí dvorskou službu na rozmnožení slávy a velebnosti císařovy a váżnosti jeho u lidu. Čas služby trvá půl léta; po celý ten čas nesmí nikdo z nich bez dovolení císařského ze sídelního města odejíti, aby je měl císař stále na očích a v čas potřeby naložiti mohl s nimi a statky jejich podle vůle; tímto přechytrým ustanovením nucené služby dvorské má císař v moci stále polovici japánského panstva. Když přicházejí sloužit, musí přinésti císaři drahocenné dary; taktéž když odcházejí. Veliké jsou též výlohy cestovní, poněvadž cestují s velkou nádherou a slávou, snažíce se navzájem překonati počtem služebníků, stráže životní, zbrojnošů a koní. — Každý z nich mívá aspoň tisíc služebníků; krom toho je stojí mnoho peněz roční úprava a časté přestavování nebo rozšiřování paláců jejich v císařském sídle, pak strojení slavných hostin, kterými na vzájem česť a slávu si prokazují. Mimo to stará se císař ještě jiným způsobem o poddané krále a knížata svá, aby přespříliš nezbohatli, nezbůjněli a nedostávali chuť sesilovati moc a vliv svůj na spravování říše a snad se nebouřili; neboť jsou Japánci velmi nepovolni a často by se bouřili, kdyby

nebyli svíráni železnou mocí císařské vlády. Proto na př. poručí císař časem některému z velmožů postaviti novou pevnost, nebo jinde opraviti nebo rozšířiti starou. Jinde opět postaviti hrad nebo zámek; a to všecko na jejich útraty, které společně platí. Při tom se předstihují horlivostí, aby dílo dobře a brzo bylo dokončeno bez ohledu na výlohy; tak převeliká částka jejich příjmů bývá vyčerpána.

Vše, co tuto líčíme, vzato je ze zkušenosti osob, které všecko, co napsaly, na svých cestách po Japánsku samy viděly a slyšely, neb aspoň od Japánců samých vypravovati si daly. Zasluhuje tedy líčení toto víry, ačkoli jest možno, že mnohé z toho, co tu podáno, ze života Japánců nynějších již vymizelo; neboť prameny zmíněné nejsou z doby nejnovější, ve které Japánci horem pádem všecko snaží se přeměniti po evropsku, přijímajíce zařízení evropská domácí i veřejná, jak o tom po různu noviny zprávy přinášejí. Nicméně přece doufáme, že obrázky zde podané budou čtenáře zajímati, ačkoli z části náleží již minulosti; krom toho přispějí, aby neupadlo všecko v nepaměť, co bývalo v Japánsku obyčejem a čeho nyní Japánci kvapně se zříkají.

Uvažujeme-li nesmírné oběti, které moderní státy poddaným ukládají na vydržování ohromné moci vojenské a na placení úroků za dluhy státní, stále rostoucí; a přirovnáváme-li k tomu způsob, jak císařové japánští pomáhali si uhražovati potřeby státní: připadá mimoděk otázka, zdali by pro ulehčení již přemnoho daněmi sklíčenému poddanstvu nebylo dobře, aby přiučovaly se vlády států moderních výše zmíněným způsobem císařů japánských uvalovati na milionáře, zejména na ty, jimž státy jsou dlužni, větší částku na udržování vojska, a to na př. z toho zákonitého stanoviska, že vojenská moc chrání milionáře, že lze jim žíti v míru a užívati bez bázně sladkostí života, kterých miliony jejich jim poskytují.

Rovnováha financí brzo byla by zjednána, a byl by učiněn začátek trvalejšímu blahobytu. Než, vraťme se ku svému líčení.

Důchody svoje neberou králové a velmoži ostatní ani z daní ani z cel, nýbrž z výtěžku svých pozemků a domů. Kromě toho odváděti musí každá domácnosť ročně jednoho muže ke službě své vrchnosti. Pak mají příjmy z výtěžku dolů zlatých, stříbrných, železných, cínových, olověných a měděných; dále z výroby prací dřevěných, z porcelánu, konopí, bavlny, hedbáví, kafru a jiného zboží.

Veškeré tyto příjmy velmožů jsou císaři velmi dobře známy, poněvadž přidělen jest každému z nich císařský správce, vybraný z nejdůvěrnějších dvořanů císařských, bez jehož vůle žádný král ani velmož ničeho konati ani samostatně vydati nesmí.

Velmožové japánští mívají u dvorů svých muže velemoudré, obyčejně po dvou, kterýmž uloženo jest od vlastních jejich pánů, bedlivě míti pozor na chyby a křehkosti pánů svých a jim každou chybu a křehkosť, kterých snad pro samolásku na sobě nevidí, bez bázně a neohroženě do očí říci. Dozorci tito jsou stále blízko svého pána, zvláště na hostinách a u veselých společnostech, tajně zapisujíce všecko, co pán jejich chvalitebného i hanyhodného mluvil nebo vykonal.

Království neboli provincie mají jména podle sídla krále. Králové pak mívají trojí jména: jiné jméno z mládí neboli jméno dětinské, u věku mužném jméno mužné a jiné zase, když sestarali. Umře-li velký pán, přihlašuje se obyčejně deset, dvacet, třicet a někdy i více slu-

žebníků nebožtíkových, kteří, z lásky k němu, vesměs břicha si rozpárají, aby s ním zároveň odešli se světa. Čím bohatší pán a čím více služebníků má, tím více jich samovolně se vraždí. Mnozí ještě za živobytí pánova slibem se zavazují ku samovraždě, až pán zemře; to stává se obyčejně, když byla někomu z nich od pána prokázána značnější milosť nebo dobrodiní. U vděčném pohnutí mysli, když byl pánovi díky vzdal, promluví k němu takto: Rozkazovateli náš a pane nade všecky milostivý! Velmi veliký jest počet věrných poddaných Vašich. Čím zasloužil jsem, že mně taková čest prokázána byla? Jak mám se za ni odměniti? Daruji Vám toto tělo své, které beztoho Vaše jest, a slibuji, že vlastním násilím zemru, jakmile šlechetného ducha svého vypustíte.“ Na potvrzení slibu pije pak pán se služebníkem pohár vína. Potom není již dovoleno služebníku slovu svému nedostáti, když pán zemře, poněvadž smlouvy pitkou vína stvrzené jsou nezrušitelny. Rozparování břicha po smrti pánově koná se takto: rozparovač pozve všecky pokrevence a důvěrné přátely do chrámu toho boha, kterého nejvíce za živobytí ctil. Na nádvoří chrámovém prostřeném koberci přistrojiti dá hostinu na rozloučenou. Bonci chrámoví jsou také pozváni. Když se byli všickni najedli a napili rozpáře si rozparovač břicho dvěma řezy křížem. Který z rozparovačů jest srdnatější, podřeže si ještě jedním rázem krk. Čím ukrutněji proti sobě vede si rozparovač, tím větší cti, pochvaly a slávy u přítomných dochází.

Obyčej umírati s pány jest prastarého původu; Julius Caesar našel podobný obyčej v Gallii u kmene Salduriů, kteří jako Japánci za živobytí pánů zavazovali se smlouvou sprovoditi se po smrti pánů samovolně ze světa.

Japánci mají ještě jiný obyčej dobrovolné samovraždy. Hodlá-li některý král z rozkazu císařova stavěti nějakou budovu, buď hrad nebo pevnůstku, nebo zámek, prosívají služebníci, aby jim prokázána byla milosť a čest, ležeti pod základním kamenem stavby, poněvadž jest u nich víra, že zdi založené na živých lidech chráněny jsou proti každému neštěstí a nebezpečenství. Proto není v Japánsku větší stavby, pocházející ze dřívějších dob, pod jejímiž základy by neleželo lidské tělo. Ostatně měl až do nedávna každý pán právo nad životem a smrtí svých poddaných. Nebylo snad zločinu, jenž by nebýval trestán smrtí, nebo smrtí trestávala se i krádež půl groše a hra o peníze. Pro menší zločiny umíral zločinec sám; pro větší zemříti musilo veškeré pokrevenstvo. Hrubými zločiny byly: přestoupení zákonů a rozkazů císařských, špatné vedení moci soudcovské a její zneužívání, padělání peněz, paličství a svádění vdaných žen. Pro podobné zločiny trestáno bylo smrtí všecko pokrevenstvo, ale šetřilo se obyčejně ženských, byly-li uznány nevinnými. Majetek odsouzených byl zabaven od správců císařských důchodův a vydával se na stavby chrámů, mostů a na správu státních silnic. Zločinci stavů nižších bývali také všelijak mučeni: páleni, v oleji nebo vodě vařeni, čtyřmi voly trháni a věšeni hlavou dolů. Když zemřel císař, bývali propuštěni najednou v touž hodinu všickni zločinci v celé říši, a peněžitá almužna rozdávána chudým, aby si udělali dobrý den.

Ač viděli jsme již mnoho zajímavého u Japánců v životě občanském, domácím i obecném, z něhož nejpoutavější věci vybravše, čtenářům jsme podali, přece ještě více a rozmanitějších obrázků spatřiti lze v jejich životě náboženském. Uvádíme obrázky ty v jakéms takéms

pořádku, any zprávy obsažené v pramenech, ze kterých jsme čerpali a jež bez ohledu na souvislosť látky po způsobu cestopisů, nebo denních zápisků psány jsou, po různu v nich jsou roztroušeny.

Původní náboženství Japánců byla víra v jednu nejvyšší, věčnou bytosť; známosť bytosti té jediné, věčné, od níž všecko ostatní pochází, kalila se ovšem čím dál, tím více, nejsouc u vědomí zachovávána a živena, jak tomu bylo u národa židovského ve starém zákoně. Přece však skoro u všech národů pohanských zachovaly se zbytky známosti jednoho Boha; podobně spatřujeme i u Japánců.

Ačkoli mají ze všech národů nejvíce bohů a rozmanitých, malých, velkých, zlých a dobrých, kterých tolik jest, že nelze pamatovati si jména všech, přece jenom jednomu připisují věčné trvání. Uznávají, že jenom jeden Bůh od věčnosti jest, ale neslouží mu bohoslužbou, ani ho nejmenují, ba nemají ani pro tuto bytosť jména.

Podobné svědectví vydává Josef Akosta o obyvatelích peruanských; o těchto vypravuje pak Jan de Laat, že pocházejí z Tatarska, sousedícího se severní Amerikou, odtud pocházejí prý též Číňané a Japánci, zejména pak tito, poněvadž užívají v řeči své hlásek R. a D., jichž Číňané nemají.

Veškeří národové ti nazývají bohy své zvláštním jmenem vlastním a o všech pojmenovaných bozích věří, že měli v časích dávno minulých začátek, či jinak, že byla kdysi doba, ve které těchto bohů nebylo; ale pro boha věčného žádného jména nemají, leda jen přívlastků, označujících některou z jeho vlastností. Tak na př. vypravuje zmíněný Akosta o Peruánech, že věří v Boha věčného a nejvyššího, kterému říkají: Virakocha nebo Pachakamak, též Pachajasahik, což znamená Stvořitel nebe i země; také říkají mu Usapu, t. j. podivuhodný; ale jak již bylo praveno, nemají v řeči slova na vyznačení nejvyšší bytosti jeho, jako jiní národové, kteří říkají mu na př. Bůh, Gott, θεος, Deus a p. Proto zavedli tam hlasatelé křesťanské víry španělský název Dios na označení pravého Boha; názvu toho užívá se teď obecně ode všech.

I u Japánců zachovala se známosť o jedné bytosti nejvyšší, ale úcta její skoro vymizela. Za to rozmohla se úcta ku slavným mužům, kteří druhdy jako mocní králové, knížata, rekové a jiní velikáni pro vlasť mnoho slavných činů vykonali a slavnými se stali buď přemožením nepřátel vlasti, buď moudrou správou zemí, buď užitečnými vynálezy v uměních a řemeslech; za to vzdávala se jim vděčnými krajany za živa čeť, která i po jejich smrti nepřestala, nýbrž množila se víc a více, až vyvinula se v poctu božskou, a to stávalo se tím snáze, čím více zatemňovalo se poznání pravého Boha. To dokázati lze o všech nepravých bozích japánských, Xakovi, Amidovi, Torangovi, Kanonovi atd. Vzdělaní Japánci vědí také o tom, aniž to zapírají, že jsou bohové jejich lidského původu, byvše druhdy na zemi živi jako obyčejní lidé. Tak na př. vypravuje se o Xakovi, že býval druhdy za vezdejšího obcování zde na zemi nejprohnanějším šibalem a chytrákem, jakého vůbec kdy pod sluncem bylo; krom toho byl ohavným ukrutníkem, an i vlastní matku zavraždil. Ruce jeho byly ještě zbroceny krví matčinou, když jednu k nebi pozdvihl a druhou do země zaryl, mocným volaje hlasem: „Nebesa i země neměly nikdy většího světce nade mne.“ Xaka osvojil si učení starého Pytagory

o stěhování duší z těla do těla, ze zvířecího do lidského a naopak; čím ctnostnější duše byla ve člověku, dostane se dle toho, po smrti těla lidského, které jí příbytkem bylo, do ušlechtilejšího zvířete, a byla-li hříšná, do šerednějšího. Víra ve stěhování duší byla rozšířena skoro u všech starých národů; též u Římanů a Řeků.

U Řeků věřilo se, jak dosvědčuje Plato: že Orfeus stal se po smrti labutí, Tamiras slavíkem, Ajax lvem, Agamemnon orlem. Otec církevní sv. Ambrož vypravuje (de bona morte c. 10), že pohanští Řekové věřili, že duše mudrců po smrti svých těl stěhují se do včel nebo slavíků; tak že ti, kteří jako lidé sladkou řečí a vtipnými slovy sluchu lidskému lahodívali, potom sladkým medem a líbezným zpěvem lidem radosť činí. Ale duše lidí lstivých, neupřímných musí odebrati se do hadů; duše lupičů do vlků; podvodníků duše jíti musí do lišek atd.; každá duše přejde do toho zvířete, jemuž ctností nebo nectností svou nejvíce se podobala. Učení to přijali Pytagoras a Plato dle mínění Herodotova od Egypťanů. Zamolxis rozšířil je u Getů, od kterých pak povýšen byl za boha. Druidové roznesli je po Francii a Německu; bylo nalezeno i u národů západoindických. U Slovanů objevuje se jasně; u nich ctnostné duše do holubic, šeredné do krkavců se stěhovaly; udrželo se pak až posud u nich aspoň v pohádkách o zakletých princech a princeznách, o psích hlídajících poklady atd. U Židů učením tím nakaženi byli Farizeové, jak svědčí Joseph Flavius. Císař Julian, odpadlík, byl přesvědčen, že má v sobě duši Alexandra Velkého, proto nebál se žádného nebezpečenství.

Než vraťme se opět ku Xakovi. Athanasius Kircher, německý učenec tvrdí, že japánský Xaka nazývá se u Indů Rama, u Tonkinců Chiaga, u Číňanů Xen Kian; Číňané myslí, že narodil se v indické krajině Tien Turg Gnok. Japánci pak o něm vypravují, že viděla matka Xakova ve snu bílého slona, který vyšel napřed z jejích úst a potom též z levého boku. Proto jsou bílí slonové v Indii u velké vážnosti, a prokazuje se jim božská úcta; za žrádlo dávají se jim na zlatých mísách nejdražší lahůdky, a na návštěvu přicházejí k nim nejvznešenější páni a pozdravují je i mají se k nim velmi pokorně; ano i veliké boje vedli o bílého slona roku 1579. králové Siamští a z Pagu.

Když Xaka matku svoji zavraždil a za největšího světce na světě se prohlásil, odešel do samoty a přebýval dlouhý čas po tom ve hluboké jeskyni na dalekém vrchu. Tam psal knihy, obsahující jeho učení a vyučil prý, dle svědectví čínských dějepisců, 80.000 učenníků; z těch vybral si 500, z těch pak sto a ze sta jenom deset, které zasvětil ve veškerá tajemství svého učení a bohoslužby. Když blížil se konec jeho života, svolal deset svých učenníkův, a shromáždiv je kol sebe, pravil k nim: „Již u vás, synové moji a učenníci milí, dlouho nebudu; tu máte deset svatých knih, ve kterých všecko učení rukou mojí napsáno jest, jež mi z nebes na samotě bylo zjeveno. Zachovávejte je dobře a pilně mezi lidmi rozšiřujte. Já nebudu při vás sice viditelně, ale duch můj bude na vás s nebes patřiti a opatrovati vás na všech cestách vašich.“ Aby pak nikdo nemohl o pravosti jeho knih a učení v nich obsaženém pochybovati, poznamenal každou knihu zvláštní pečetí s nápisem: „Tak napsal Xaka na papír tuto pravdu“.

Kromě jiného učil Xaka, že duše stěhovati se musí osmdesátkráttisíckrát do jiných a jiných těl. Naposledy káti se musí za hříchy své v šesti nejškaredějších zvířatech, než dostanou se do věčné a stálé radosti přestěhováním se do bílého slona, kterému Indové říkají: „Lohan hoe Laenses“.

Ale než do něho se dostanou, jest jim napřed lítati ve ptácích, bučeti ve volech a krákorati ve vranách, kokrhati v kohoutech, plovati v rybách, plaziti se v hadech a růsti ve stromech. Těmto směšným bludům posmívá se vtipně Hermias slovy: „Dívám-li se na své tělo, vždycky se ho lekám, poněvadž nevím, jak mu mám říkati. Mám-li je nazývati člověkem či psem, vlkem, býkem, ptákem či drakem? Neboť podle nich proměněn býti mám ve veškerá ta zvířata, ježto živa jsou buď na zemi, buď v povětří létají, buď ve vodě se zdržují; která jsou dílem krotká, dílem divoká, němá, křiklavá, rozumná nebo nerozumná. Pluji, létám; jsem v povětří; lezu po zemi; běžím, sedím. Snad udělá ze mne Empedokles i strom anebo jinou rostlinu.“

I Japánci a Číňané, přidržujíce se učení Xakova, věří, že duše jejich stěhují se někdy také do stromů a jiných rostlin. Cestovatel Marinus vypravuje ve svém cestopise po Japánsku, že roku 1623. vyvrácen byl v Kochinchině silnou bouří strom z výší 120 stop a přiměřené tloušky. Sto mužů nemohlo prý jím hnouti; proto zavolali zaklínače duchů, aby otázali se stromu, proč nechce dáti sebou hnouti. Strom prý odpověděl: „Já jsem čínský hejtman, a sto let bydlel jsem v rozličných tělech; ale teď přestěhoval jsem se do tohoto stromu, abych oznámil Kochinchině, že vypukne vojna, která bude Kochinchinu mnoho sužovati.“ Podobné pověry jsou tam tak rozšířeny, že pokládají obyvatelé jídla na kořeny převysokých stromu, obyčejně mísy s rejží, aby duchové hrdinů, kteří do stromů těch se přestěhovali, dlouhým postem nezemdleli. Za touže příčinou krmívají též zvířata. Bollandisti vypravují, že v Kamsaně jest klášter japánských boncův; a za klášterem vršek porostlý překrásnými stromy. Na ten vršek nosívá prý každého dne jeden bonec nádobu s rozmanitými pokrmy. Když přijde k vršku, zazvoní cimbálkem, a hned hrnou se k němu kočky, psi, kozy, opice, prasata, hadi a jiná havěť, jíž dohromady bývá přes tři tisíce; dá jim všem pokrmu, a když se nažrali, zazvoní zase a zvířata nasycená běží pryč, každé do skrýše své. V té havěti jsou prý duše nejslavnějších a nejosvícenějších mužů, ze kterých každý přebývá v tom zvířeti, kterému ctností nebo neřestí za živa se podobal.

Bohu Xakovi, který náuku o stěhování duší prohlásil, prokazují Japánci ze všech bohů nejvyšší úctu. Xakovi zasvěcen jest nedaleko města Miaka, na úpatí pohoří Dubojama, ve vsi Dubo, překrásný chrám, který bývá otevřen jenom jednou za rok, když putují k němu Fokexové, aby vzdali Xakovi, jehož modla v něm jest postavena, nejponiženější úctu a čest. Fokexové mají mezi rozličnými řády kněžskými místo třetí, náležejíce k nejváženějším boncům a prvním ctitelům Xakovým. Jméno své Fokexové nebo Fokekové dostali od písma posvátného Fokekium, tak nazývají se společným jménem knihy Xakovy. Úcta, kterou bonci třetího řádu nebo Fokekové Xakovi vzdávají, záleží nejvíce v častém a nábožném říkání pěti slov: Vamu, Uio, Foren, Kvi, Kvijo. Kdo často slova ta vyslovuje, tomu přinesou prý mnoho štěstí; ale žádný Japánec slovům těm nerozumí, neboť pocházejí z Indie.

Předními učenníky Xakovými byli Kambadagi a Kakubao a přijati jsou od Japonců ve společnosť božskou. Kambadagi učil první obětovati čertům a zaklínati je; jest praotcem japánských zaklínačů, hadačů, kouzelníků, čarodějníků, kteříž se zdržují obyčejně na samotách, horách a pustinách, vedouce život od lidí odloučený. Patří také ku třetímu řádu neboli Fokexům, ale vedou život přísnější.

Řádů boncovských jest v Japánsku dle svědectví sv. Františka Xaverského devět; Karon však uvádí jich dvanáct ve svém popise Japánské říše. Každá pak družina rozeznává se dle boha, jemuž zvláště a nejvíce slouží. Xingovini slouží bohu Dinichiovi, Jenxuáni Fobemovi, Fokexáni Mionovi, Jonduxáni Amidaovi a Xintáni Kvokviumovi.

Barakákové stále rozjímají svaté pravdy, Tendavové žijí v úkrytu, Ikoxuani učí, že ku spasení není více třeba, než aby každý uznával zásluhy Amidaovy a jim každý dobrý skutek přičítal. Kdo však spoléhá na vlastní dobré skutky, hřeší proti Amidovi, poněvadž mu béře čeť, která jen jemu náleží; čím více zásluh člověk sobě připisuje, tím více ubírá jich Amidovi. Jenom Amidovi náleží všecka čeť, neboť jen skrze něho dojiti lze spásy.

Nad Ikoxy neboli Ikoxuany panuje vrchní bonec, kterého lid velmi ctí, padaje před ním na tvář a s pláčem prosí ho za přímluvu u Amidy a za odpuštění hříchů. Neobyčejné cti této jsou však vrchní boncové nehodni, vedouce život neřestný.

Neugoriové jsou trojího zaměstnání; k prvnímu zaměstnání náleží modliči, ke druhému zaměstnání vyrábitelé zbraně, a ke třetímu vojáci neboli bojovníci. Neugoriové ctí boha Kakubao. Ke družině nebo řádu Legi-Oxiů náležejí též japánské kláštérnice Hamakuti-ce.

Jamambuxiové ctí čerta, který prý každého z nich na hoře Fusinogama tajně vyučuje; ale před tím musí každý 60 dní se postiti a jinak se umrtvovati. Modlitby a přímluvy jejich kupuje lid za drahé peníze. Dvanáctou družinu boncovskou tvoří Ikkojové; moc a váž-nosť jejich jest ze všech největší.

Genguové, Harboriové a Jammobosové jsou také japánskými kněžími, pocházejí z Asie a zabývají se kouzelnictvím; ale pro chudobu a rozpustilý život svůj nejsou počítáni mezi bonce. První družina učí, že po smrti není ničeho, ani odměny ani trestu; učení toho drží se Bondiové sloužící bohu Chamisovi; jemu ke cti a slávě staví chrámy a přísahají na něho, když císaři skládají slib věrnosti a poslušnosti; jemu obětují, chtějí-li odvrátiti nějaké neštěstí anebo něčeho dobrého dosáhnouti. Druhá družina bonecská odporuje učení družiny první; zejména do družiny druhé patřící Xenxuové učí, že duše lidská jest nesmrtelná a že jest tedy po smrti těla život jiný; dále přidržuje se učení o stěhování duší po smrti těla lidského, do těl zvířat a rostlin. Xenxuové slouží bohu Amidovi a jiným modlám. Dle jejich domněnky jest Amida neboli Omito dárcem spásy. On prý dává spásu každému, jen když několikrát opakuje slova: Namu, Amida buth t. j. „blažený Amido, zachovej nás“. Slova ta modlí se a počítají na korálcích navlečených na tkaničce. Proto také Amidu vyobrazují s tkaničkou korálků kolem krku. Z toho viděti jest, že modloslužba bonců soustředěna jest hlavně kolem Xaky a Amidy a poněkud též kolem modly Kanona, o kterém později se zmíníme.

V učení náboženském Boncové, jak viděli jsme, nejsou svorni, poněvadž podle rozličných bohů, z nichž každá družina jinému slouží, učením od sebe se liší. V tom ovšem většina jich se shoduje, že duše jest nesmrtelna, ale prozřetelnosti božské že není, poněvadž většina bonců v žádného boha nevěří; tají se tím však před lidem, učíce tak jenom šlechtice; jenom nepatrná hrstka bonců veřejně bytosť božskou zapírá. Obecně však učí, že třeba jest klaněti se Xakovi a Amidovi a doufati v ně, nikoliv slabě a nedůvěrně, nýbrž silně a důvěrně se srdcem pokojným a myslí klidnou očekávati věčného spasení; poněvadž Xaka a Amida vysloužili již napřed spásu každému svým přísným životem na zemi a zadost učinili za hříchy všech, proto jest prý zbytečno ba i pošetilým dále starati se o smíření božstva přísným pokáním, těla káráním a dobrými skutky. Podobně i jinak klamnou poslouchající je lid, odporujíce si všelijak v učení a za zády lidu se posmívajíce; hlavní starostí jejich jest vymámiti od lidu co možná nejvíce peněz na prostopášný život, kterému tajně jsou oddáni. Bohy rozeznávají krom nejvyšších ještě dvojího druhu: v y š š í, jimž říkají F o t o k e s, a n i ž š í, kteří prý dávají lidem zdraví, děti, peníze a všeho potřebného pro vezdejší život; ti jmenují se K a m i s. Fotokesové bývali prý druhdy kněžími vynikajícími nad ostatní lid svatostí života a učeností. K a m i s o v é pak bývali statečnými muži ve vojnách anebo se proslavili nějakým vynálezem. F o t o k e s o v é pomáhají člověku ku věčné spáse, na př. bozi Daibut, Damondea, Besamondes, Homokondis a Zojolis; Kamisové dávají vezdejší požehnání; na př. štěstí válečného poskytují bozi: Nekiron, Denichi, Maristines.

Největší slávy a úcty účasten bývá však přece bůh Xaka, kterému slouží bonci Fokekové; Xakovi ke cti a chvále dělávají si smrť muži i ženy; i z toho zřejmo jest, že úcta Xakova přišla do Japánska z Indie, kde jemu ke cti ženy indické po smrti mužů svých smrť si dělají, dávajíce se s mrtvolami mužů svých za živa upáliti. Obřad ten ke cti a chvále Xakově, kterého v Indii R a m o u nazývají, konává se takto: jestli žena umírajícímu muži svému slíbila, že s ním zemře, nemůže již slibu svého odvolati, nýbrž musí dáti se spáliti v týž den, v němž nebožtík muž spálen byl, dokud uhlí neuhaslo. Obyčej ten jest u Braminů a Vajnsjeů a zachovával se přísně, až Angličané jej zakázali; avšak potajmu až dosud dávají se vdovy Indů spalovati. U některých z nich, jako u S e t r e ů a S u d r e ů skáčí do ohně vdovy, i když muž jejich nezemřel doma, nýbrž v cizině a před dlouhým časem; jakmile dověděly se o jeho smrti, dávají se upáliti.

Upálení vdovy děje se takto: Za městem vykopají jámu na spálení mrtvoly mužovy; zatím co se mrtvola mužova na popel spaluje, sedí vdova před svým domem svátečně vystrojená a vyfintěná pod nádhernými nebesy. Je-li s pokolení S e t t r a nebo S u d r a, drží v jedné ruce citron, ve druhé zrcádko a volá neustále boha V a r a j n a neboli R á m u; žvýkává také zelinu B e t e l ještě s jiným kořením, silně omamujícím.

Při tom užívá někdy b e t e l-u, kterému přimícháno bývá omamující koření, aby snad strachem před hroznou smrtí slibu svého neodvolala. Je-li však z čeledi bramínské nebo z rodu V a j n s j e j ů, drží v ruce červené kvítí, jež si byla dříve posvětiti dala u toho boha, jehož obraz nosí na krku. Když dala přátelům a známým dobrou noc, odchází nebo jest nesena na nosítkách; tváří se vesele, rozhazuje

rukama a kroutí všelijak podivně tělem, stále za zvuku trub a bubnování volajíc: „Rama, Rama, saltaë! Rama, Rama, saltaë!“ to jest: „Ramo, Ramo, spasiž mne! Ramo, Ramo, spasiž mne!“ Tak neustále volající vedou přátelé její nejkrásnějšími ulicemi, dodávajíce jí zmužilosti, až k místu, kde mrtvola mužova byla spálena. Přišedši tam uchyluje se stranou, kde již voda jest připravena a umývá se; po umytí oblekne rubáš barvy žluté. Sváteční šaty a drahé ozdoby odevzdává darem nejbližším pokrevencům; dává též znamenité dary přítomným kněžím pohanským, konajícím modlitby před ohnivou jamou. Jáma plna jest žhavého uhlí a před ní jsou záclony nataženy, aby vdova se nelekla; na jedné straně jámy jest hromada naházené země. Vdova loučí se naposledy s přátely, kteří jí těší a přimlouvají; zatím hází ona „pilang“ (pěchadlo, čili palici na tlučení rejže) a misku na rýži s jiným ještě náčiním přes záslonu do ohně. Na hlavě má hrnec s olejem, jehož naleje si trochu na hlavu. Najednou prudce záslona se odtrhne — a vdova chutě skočí do ohnivé jámy. Hned potom naházejí na ni přítomní tolik dříví, až jest jáma plna; vdova shoří pak i se dřívím na prach a popel. Tak umírají vdovy pocházející z rodu Settreů, Vajnsjeů a Sudreů.

Ale vdovy Braminův činí to způsobem trapnějším; neboť položí se hned z počátku na hranici dříví vedle mrtvoly manželovy, na ně nahází se hromada dříví a u hlav naleje se trochu oleje. Když všecko k zapálení jest připraveno, dají se přítomné ženy do hrozného křiku a pustého hulákání, jsouce kolem hranice spojeny v kolo. Zatím, co ženské hulákají, zapaluje bramín hranici, až vzplane mocným ohněm. Ale poněvadž uplyne hodná chvíle, než hranice se rozhoří, bývá takové upalování mnohem bolestnější.

Krom ukrutného upalování mají ještě jiný obyčej samovraždy. Vdova bývá provoděna za pískotu a bubnování ku hrobu mužovu, majícímu podobu sklípku; sejde po schůdkách do hrobu, posadí se na lavičku udělanou ze země, vezme mrtvolu manželovu a nakuřuje ji kadidlem; zatím zahazují přítomní hrob zemí, kterou vdova k sobě shrabuje. Když jest tolik země naházeno, že jenom hlava vdovina vyčnívá, zakryjí vchod do hrobu přikrývkou a dají vdově napiti se z misky jedu; potom zlomí ji za přikrývkou vaz.

Obyčej dělati si smrť ke cti a chvále bohův, jest též u Japánců domovem, ale s tím rozdílem, že v Japánsku usmrcují se kromě žen i mužové ke cti a chvále Xákově, a to hladem, jsouce přesvědčeni, že prokazují tím Xakovi úctu největší. Vykopají hluboký hrob, sednou si do něho a dají jej zaházeti; nechají si malý otvor pro dýchání a tak v zemi sedíce umírají pomalu hladem. Jiní zase zejména bonci ve starých letech brávají si život utopením ke cti a chvále Amidově nebo Xákově; to konají takto: Když zatoužili spatřiti své bohy Xáka a Amidu a do sídel blažených se dostati, chodí napřed několik dní žebrotou a schovávají vyžebrané peníze do rukávů velmi širokých; káží též lidu veřejně na ulicích a cestách, oznamujíce slavně lidu, že hodlají „bohy pozdraviti.“ Každému jest úmysl takový „svatým“, a proto bývají od každého povzbuzováni, kdož odhodlali se podobným způsobem zasvětiti se svým bohům. Po žebrotě berou si ostré srpy, aby prý mohli bodláčí a trní rostoucí před branami příbytků nebeských usekati a tak bez překážky dostati se do společnosti bohův. Tak připraveni sednou si na novou loďku, přiváží

si těžké kameny na krk, na ramena, tělo a nohy a skočí zmužile do vody; nebo provrtají dno člunu a zacpou opět zátkou, kterou pak na vodě vytáhnou a s loďkou se potápějí. Když skočili do vody, bývá člun od přátelů samovrahových spálen, poněvadž domnívají se, že se stal předmětem posvěceným a přesvatým, jehož žádný člověk nesmí se již doteknouti.

Ludvík Frojus Tov. Jež. vypravuje, že, cestovav do Miaka, přišel ku městečku Fore, kde byl svědkem dobrovolného utopení šesti mužů a dvou žen. Obyvatelé postavili jim na slavnou památku pohanskou kapličku na břehu mořském, pak sloup a smrkový strom. V kapličce bylo na stěnách zaraženo mnoho kolíků, a na kolících naněšeno mnoho papírků, popsaných písněmi, ve kterých byly chváleny a slaveny až do nebes blažené duše těch, kteří se utopili, aby patřiti mohli na boha Amidu. Také putovalo prý mnoho lidí s velkou nábožností každého dne k této kapličce.

Kašpar Villela vypravuje ve svém dopise ze Sakkaje psaném r. 1562., že viděl často na rozličných místech podobné utápění. Když prý Japánci chtějí odebrati se do „bytů blažencův“, (jež prý jsou pod mořem, anebo na některém jiném světě, kde vládnou jako ochránci jejich zvláštní bohové, kteří za odměnu přijímají každého, kdo jim na zemi věrně sloužil,) nespí několik dní, sedí nebo stojí na vysoké stolici a káží o marnosti světa i jak vezdejšími věcmi pohrdati se má. Za kázaní, jež na mysli posluchačů mocně působí, dostávají hojnosť almužny, ba mnozí přidávají se k nim, aby je doprovodili na poslední cestě a s nimi zemřeli. V poslední den mají dlouhou řeč ku svým průvodcům, vypijí s nimi veliký džbán silného nápoje a sednou si na lodičku. Mají sebou též srpy pro známý účel; mají na sobě nejlepší šaty a rukávy plny těžkých kamenů, nejtěžší však na krku, aby tím spíše do ráje se dostali. „Viděl jsem,“ praví Villela, „jednoho, jenž se sedmi společníky tak radostně do vody skočil, že jsem byl tak neobyčejnou podívanou skoro bez sebe.“

(Pokračování.)

Osvědčení sodalů družiny Marianské v Praze.

Vyslechnuvše s patřičnou uctivostí pastýřský list Jeho Eminence, našeho nejmilostivějšího arcipastýře kardinála a knížete-arcibiskupa pražského, ze dne 8. prosince l. P. 1889., ustanovili jsme se na tom, veřejně a bez všeliké bázně radosť svou a souhlas s celým obsahem jeho vysloviti. Činíme tak proto, aby se nezdálo, že jest pravdou, co nepřátelé sv. Církve katolické v listech veřejných a ve schůzích svých tvrdí; osvědčujeme zároveň, že jsou ještě v Čechách katolíci rozhodní, jimž není lhostejno, jak s jménem českým klam se páše, tvrdí-li se, že veškeří Čechové hnutí tak zvanému novohusitskému přejí.

Souhlas svůj odůvodňujeme jako synové Církve všeobecné, souhlas ten odůvodňujeme jako Čechové.

Jako synové Církve katolické nemůžeme nikdy souhlasiti s učením žádným, které bylo zavrženo od ní; nebo Církev svatá po celých 19 věků nezavrhla ničeho, co by skutečně bludné nebylo, poněvadž jest řízena

Duchem svatým, a Pán trvá s ní od počátku jejího a potrvá s ní až na věky.

Že zavrhla učení nešťastného mistra Jana Husi o hříchu smrtelném, nahlíží nyní každé dítě. Učení to zdálo se stoupencům jeho sice vrcholem veškeré moudrosti, nyní však známo každému, že by praktické vykonávání jeho podvrátilo veškerý řád a pořádek jak v Církvi tak i ve státním zařízení. A jako učení toto vším právem zavrženo bylo, jest to i s ostatními bludařskými články jeho.

Nám postačí usnesení Církve učící, jež k tomu jediná povolána jest, aby o věcech takých rozhodovala a soudila. Známo nám všem, že všecky sekty Církví svatou zavržené zahynuly, aneb k svému rozkladu se blíží, a že pravdiva jsou slova Kristova, pronesená k sv. apoštolu Petrovi: „Ty jsi Petr, a na té skále vzdělám Církev svou, a brány pekelné jí nepřemohou". (Mat. 16, 18.)

Než nejen jako věrní synové katolické Církve, ale i jako Čechové souhlasíme úplně a ve všem s tímto listem pastýřským a nesrovnáváme se s liberály, kteří Jana Husa zvelebiti hodlají, jako by se byl stal předním obhájcem naší národnosti české, a to z příčin těchto:

Známe z dějin města Prahy, že mocná obrana jazyka českého na vysokých školách pražských počátek svůj vzala, kdy Jan Hus ještě chlapcem byl. Známe, že již r. 1384. mistři čeští na témž učení stížnosť vedli proti mistrům a studentům německým u arcibiskupa Jana z Jensteina, jakožto kancléře university, který dne 2. prosince 1384. vydal rozhodnutí Čechům docela příznivé a s takovou rázností je provedl, že se druhá strana konečně zmírnila (Tomek, Dějepis Prahy, III. 3, 31.); známe, že z toho asi pojali čeští měšťané v Praze důvěru k mistrům národu českého pro ty jejich snahy mravné a zbožné, a že začalo ono veliké hnutí ve prospěch českých kazatelův a studentů v mezech přísné poslušnosti k vrchnostem církevním. (Tomek, tamtéž str. 430.)

A proto nepochybujeme, že by tímto moudrým a svorným jednáním národnosť česká byla plného práva svého dobyla; ale Jan Hus po několika letech strhl studenty a některé mistry na dráhu revoluce.

Ta jest příčina, že žádný věrný syn, žádná věrná dcera Matky naší Církve sv. nesmí se súčastniti nižádným způsobem ve sbírce nebo v oslavě dotčeného muže. Učení Husovo jest v základu svém učení revoluční.

Vlasť naše zakusila již tolik běd, jako snad žádná země evropská, a ani vítězné hájení revolučních ideí husitských věku XV. nezjednalo blahobytu a štěstí zemi naší, nýbrž spustošilo města, dědiny, chrámy a hrady a bylo příčinou, že vysílený národ vinou cizích dobrodruhů upadl v politickou bezvýznamnosť na Bílé Hoře.

A proto protestujeme proti tomu, že by veškerý katolický národ český stál za lidmi, kteří sami žádné víry nemají a chtí projevovati úctu, čest a slávu tomu, který by je dávno, kdyby zde na zemi byl, od sebe zahnal, ješto na veřejných sněmích sami nestydí se vyznati, že by sám mistr Hus divně na ně se díval a jimi jako nevěrci opovrhoval.

Protestujeme slavně proti tomu, aby jakýmkoli podporováním snah lidí těchto uráženo bylo v nejhlubším nitru svém naše vlastenecké, vždy dobrou věc podporující kněžstvo katolické, které národ náš v největší bídě jeho a ztrnulosti jako Lazara křísilo, jej k vědomí přivedlo, jej láskyplně ošetřovalo a věrností synovskou k národu tomu se vždy osvědčilo.

Uveřejňujíce tuto uctivou poslušnosť a souhlas svůj s listem pastýřským Jeho Eminence, nejdůst. arcipastýře, činíme tak nejen z poslušnosti k naší svaté víře katolické, která nám ústy sv. apoštola Matouše (18, 17.) hlásá: „Jestliže kdo Církve neuposlechne, budiž tobě jako pohan a publikán," ale z uctivosti k samotnému Spasiteli Kristu Pánu, který pravil: „Kdo Vás slyší, mne slyší, a kdo Vámi pohrdá, mnou pohrdá, a kdo pohrdá mnou, pohrdá tím, kdož mne poslal". (Luk. 10, 16.)

Zároveň projevujeme svou nejhlubší oddanosť k sv. Stolici Apoštolské v Římě, doufajíce, že tento krok náš i hojných nalezne následovníků.

Přijato ve valném shromáždění Marianské družiny pod ochranou Neposkvrněného Početí Panny Marie v Praze, dne 22. prosince 1889.

Představenstvo kongregace:

P. Svoboda Josef, Zahradnický M. V., Žižka Václav, Feuerstein Jiří.

Výbor a členové:

Cikánek A., Hornof Jan, Hošek F., Kubát Vlad., Pertl Jan, Šíma Fr., Kratochvíl Josef, Harasiu Karel, Kettner Alois, Engel Vilém; Rokos Fr., Patočka Matěj, Kalina Vojtěch, Král Josef, Klimánek Jan, Řehoř Josef, Gýra Ferd., Blažek Jos., Šindlauer Eduard, Kotrba Václav, Čejka F., Elis V., Dvořák Ant., Vrátil Antonín, Drtina Alois, Richter Leopold, Maršák Jan, Pokorný A., Cís Ant., Zajíček Jan, Novák Jan, Spilling Jos., Jindra Josef, Koláčný Ant., Švarcer Jan, Rameš Václav, P. Mlčoch Alois, Jelínek Jan, Junek Jan, Budík Karel, Simr Fr., Treybal Jan Nep., Čindler Josef, Vaňura Jan, Bláha Ant., Nisch Frt., Mařík Josef, Matějíček Václav, Klaban Václav, Marek Jan, Kuželka Em., Scheyder Josef, Ticháček Josef, Mitsch Em., Stupka Václav, Šerák F., Kratochvíl Václav, Šnobl Vojtěch, Bruner Karel, Achler Ivan, Šuha Šimon, Nikl Ferd., Morávek Ant., Jahn Jan, Kohout Jakub, Kohout Josef, Hofmann Ant., Janota Václav, Leiner Ladislav, Tater Alois, Rachota Ign., Zemina Ant., Magerl Fr., Seeman Amand, Bezucha Ant., Rak Jos., Brehm Jos., Havlice Fr., Brožek Tom., Beck Alois, Ullrich Jan, Tippmann Ant., Marek Ant., Dvorný Jan, Spilka Fr., Zeman Fr., Kozman Fr., Vorlíček Karel, Průša Václ., Jindra Jos., Kotík Fr., Novotný Matěj, Ziegler Ant., Šimánek Jos., Černý Václ., Cygler Jan, Roubal Karel, Růžek Jan, Dobiáš Jos., Siegl Jos., Kubík Josef.

Valná hromada družstva Vlasť.

Družstvo Vlasť konalo valnou hromadu ve čtvrtek, dne 12. m. m. v Žižkově, ve svých spolkových místnostech. Přítomni byli: Červinka V., katecheta v Žižkově; Dr. Horský Rudolf, kaplan v Úněticích u Roztok; P. Konečný Filip (v zastoupení řádu sv. Dominika); Frà Mergl Josef, farář ve Volfarticích u Č. Lípy; Mlčoch Alois, kaplan u Nejsv. Trojice ve Spálené ulici v Praze; P. Svoboda Josef, spirituál v řádu Tov. Ježíšova v Praze; Škrdle Tom., círk. kněz v Žižkově; Špaček V., říd. učitel v Košátkách, p. Vrutice Kropáčova; Ulrich Karel, c. k. poštovní oficiál

v Praze; Všetečka Leopold, zkoušený kandidát professury v Karlíně; Zahradník Boh., farář v Ouběnicích, p. Bystřice na dráze Františka Josefa. Klecanský farář, Mejsnar Josef, přijíti nemohl a omluvil se. Příbramský gymn. katecheta, Th. dr. Oehm Vinc., zaslal valné hromadě vroucí přípis a přiložil k němu volební listinu, která byla před volbou výboru od předsedy otevřena a k listům volebním zařaděna.

O druhé hodině zahájil předseda Frà Mergl Josef valnou hromadu. Uvedl jména členů tohoto roku zemřelých a sdělil, že za ně i za všecky dříve zemřelé sloužil ráno mši svatou. Přítomní vyslechli zprávu jeho stojíce.

Na to četl jednatel Červinka V. protokol minulé valné hromady, kterýž byl schválen, a podával jednatelskou zprávu za V. správní rok. Pravil:

Velectěné shromáždění!

Jest mi velikou ctí, že smím přednésti svou zprávu jednatelskou o činnosti družstva Vlasť na rok V. před tak vážným shromážděním. Pánové! Těžké byly začátky, když zakládalo se naše družstvo. Z jedné strany nedůvěra katolické strany ve vlastní síly, z druhé pak jakási zoufalá otrlosť, jakoby věc katolická byla u nás na dobro ztracena, a jakoby vše, co k oživení života katolického se podnikalo, bylo prací marnou, — hrozily pohrobiti pokus tak významný a dílo záslužné. Leč mezi naším vlasteneckým duchovenstvem, které vždy i v nejtěžších dobách bylo věrno svému národu, svému drahému lidu, z jehož středu samo bylo, nalezl se ze začátku skromný sice počet, ale tím nadšenějších příznivců nové myšlénky. Nadšení a práce jejich nebyla marna. Z malého semínka horčičného, abych biblicky mluvil, vyrostl veliký, mohutný strom, jehož kořeny upevněny jsou ve vlasti československé a jehož větve rozprostírají se do cizích a vzdálených zemí mimo země koruny české, kde tak mnohé srdce českého kněze vždy vroucně pro národ, z něhož vyšel, bije, i když přesazeno v cizí kraj a v cizí lid.

Myslím, že nejlépe charakterisoval naše české duchovenstvo Sušil, jenž pravil o sobě, že církev a vlasť, ty dvě sestry, mají srdce jeho půl každá — a každá srdce celé. — Nevyřknu snad žádné paradoxon, když pravím, že tatáž zlatá slova platí o každém našem knězi. Ba věru, nebýti kněžstva nadšeného, vlasteneckého na konci minulého století, našeho národa nebylo by více. Kde byli representanti oněch stavů, kteří nyní vyhlašují se za jediné spasitele českého národa a na kněžstvo naše vlastenecké hledí jaksi s vrchu, ano, vyhlašují kněžstvo naše za nevlastenecké, panství chtivé, jež nemá pro národ český citu? — Většina jich byla ve službách našemu národu nepříznivých.

K tomu podotýkám dále, že charakteristika národa našeho po dobré jeho stránce nevyskytuje se nikde tak zřejmě jako při stavu duchovním; ono jest v pravdě národním, ano, řekl bych nejnárodnějším — v dobrém ovšem slova smyslu ze všech, a přece mnohým lidem ještě jest toho málo; může býti kněz nevím jak vlastenecký, jak jim v nejmenším nevyhoví, jsa vědom svých povinností, řeknou takoví přátelé duchovenstva: „Jest to také černokněžník —! — Jeden jako druhý; všichni jsou stejní!“ — Jsme-li u nich všichni špatně zapsáni, marně budeme se vyhýbati boji s nimi; protož všichni, kdož dobře s věcí katolickou a naším lidem smýšlejí, nechť staví se pod prapor našeho družstva, ať vzroste „acies ordinata.“

Velectění pánové! Náš spolek není politickým družstvem, a přece dnes, kdy mám jaksi na jevo dáti smýšlení družstva před celou českou veřejností, nelze se ubrániť, abych o politiku aspoň vzdáleně nezavadil, poněvadž, jak u nás věci poslední čas se sběhly, politické přesvědčení přibralo si na pomoc náboženské smýšlení, myslím totiž na onu válku a vřavu „novohusitskou“. Nechci zmíniti se o sporné věci; každý z nás, pánové, zná dobře oceniti bezúhonnosť Husovu, ale každý také víme, že v mnohém od učení církve se uchyloval. Leč o Husa se těm pánům nejedná, nýbrž, aby co nejvíce stranníků si zjednali a náboženství poškodili. Kdo jest neprozíravý, běží ovšem za lesklými jejich hesly a lacinými frasemi, avšak rozvážlivý řekne si: „Což jest to možná, aby onen ve službách vlasti sešedivělý muž nás klamal? — Pravil jsem, že jedná se oné straně, která se nazvala novohusity, hlavně o p o š k o z e n í náboženství. Mnozí z našeho duchovenstva a já, abych upřímně se přiznal, byl jsem též jedním s nich, domnívali se o straně

liberální, že jest čistě politická. Byli jsme tím spíše oklamáni, jelikož tvářil se hlavní orgán této strany přátelským k duchovenstvu. Vzpomínáme dobře na článek „Našemu duchovenstvu". — A hle, vůdce téže strany prohlásil se na sněmu, že vlastně příliš na ta dogmata nevěří. Slova ta vrhla na celou stranu intensivní světlo, a my nyní seznali, že strana celá jest i stranou protináboženskou. Avšak jako vše špatné, říkává se, má i svou dobrou stránku, tak i poslední události na sněmu a slova předáka oné strany měla ten výsledek, že veškeré duchovenstvo české, ano i nejlhostejnější a nejnetečnější, probudilo se ze svého klidu. Více nás nezlákají licoměrné ony články, předčasně jásá a plesá ona strana; lid vystřízliví, a duchovenstvo veškeré jako jeden muž bude na stráži. A že spojené duchovenstvo naše něco dovede, tohoť důkazem náš stále mohutnící spolek, kterýž nyní obrací na se všestrannou pozornosť duchovenstva i zbožných laiků, a k němuž právě po oněch událostech na sněmu mnoho nových členů se přihlásilo, ano i celé vikariáty přihlásily se za příznivce a podporovatele družstva.

Zakládajících členů bylo ke konci správního roku 303, nyní již 316. Vloni na konci správního bylo jich 247; přibylo jich tedy do té doby 69. Těchto 316 členů repraesentuje jmění 15 800 zl. Činných členů bylo 20, což repraesentuje jmění 1000 zl. Přispívajících 72 členů repraesentuje jmění 216 zl. Celkem tedy 408 členů repraesentuje jmění 17.016 zl.

Fond družstva pro katolické spisovatele měl 16 členů zakládajících; nyní 19, což repraesentuje částku 1900 zl., 35 členů dvouzlatových (nyní 16) a 37 dárců. Z fondu toho dostalo se již podpory jistému nadějnému katolickému spisovateli, jenž k výboru podal žádosť.

Důležitosť knihoven pro lid, tedy i zvláště farních, není doposud ještě dosti oceněna. Měl jsem již česť jedenkráte upozorniti ve valné hromadě, že lid náš rád čte; a buďme rádi, že čte, poněvadž jest to zábava nejušlechtilejší. Jen jest třeba bdíti, aby nečetl všelikých škvárů, spisů nemravných, ano zřejmě svaté náboženství potupujících. Smýšlení lidu řídí se dle toho, co čte. Když dostane dobré knihy, čte tyto; a když špatné, čte opět tyto; a domnívá se, že všecko, co se proti víře a náboženství v knihách špatných nalézá, jest pravda; vždyť by to ani, dle prostého jejich mínění, vrchnosť nedovolovala vytisknouti, kdyby to pravda nebylo. Aby lid dostal do ruky knihy dobré, o to pečuje družstvo svým fondem knihovním, zakládáním a rozšiřováním knihoven.

Následující místa mají buď založené, neb družstvem rozšířené knihovny: Jindř. Hradec, Duchcov, Klecany, Žlunice, Kostomlaty, Sv. Kopeček u Olomouce, Vršovice u Prahy, Hradčovice, Hovězí (na Moravě), Praha (konference sv. Vincence u sv. Salvatora), Vinohrady, Neveklov, Cheb, Choustník u Tábora, Pacov, Ústav slepců na Hradčanech v Praze, Dělnická beseda v Žižkově, Ústřední Matice česká v Praze (pro knihovny v uzavřeném území), Česká beseda v Pešti, Konference sv. Vincence v Žižkově, Výpomocný spolek úředníků v Plzni, farní knihovna v Lužné, Klášterní knihovna na Kladně, Knihovna konferenční v Nov. Strašecí a v Dol. Dobrouči, Lštění a Náchodě.

Že jsme v tolika místech rozšířili knihy dobré, umožnily nám příspěvky mnoha a mnoha duchovních jak na penězích, tak i na knihách. Jak bylo by šlechetnému účelu posloužено, kdyby duchovenstvo přebytečné knihy, které by se ku čtení hodily, družstvu darovalo aneb v odkazech knihovny družstvu odkazovalo!! Beztohoť často kupuje z pozůstalosti po duchovních mnohý žid antikvář knihy na pytle za několik mizerných krejcarů! — Při tom projevuji ovšem své soukromé mínění, aby páni nakladatelé a spisovatelé katolických knih nedávali příliš nábožné znaky a názvy na desky; zbožný křesťan ovšem se toho nezalekne, ale mnohý křesťan nepevného smýšlení zalekne se toho a nechce knihu takovou. Velmi dobře to praktikuje dp. Pakosta ve „Večerních zábavách" a myslím, že je to dobré věci jenom na prospěch. Fond knihovní má jmění 414 zl. 46 kr.

Co se týče našeho časopisu, nejstaršího to dítka družstva, daří se mu stále lépe; kruh jeho čtenářů se rozšiřuje, ano vniká znenáhla vždy více i mezi laiky. Jest žádoucno, aby každý člen a odběratel Vlasti aspoň jednoho nového odběratele získal; kdyby každý tak učinil, jak nesmírně by se posloužilo naší dobré věci.

Schůzí výborových bylo konáno v minulém správním roce 6. Předmětem jednání bylo: Jak možná zvelebiti družstvo, časopis, fond knihovní a spisovatelský; dále vyřízeny žádosti za knihovny, vypsány konkursy na knihovny, vyřízena žádosť o podporu jistého spisovatele, rokováno o členech čestných, programu valné hromady atd. V jedné schůzi ustanovil se výbor na tom, aby vypsána byla cena

100 zl. na nejlepší povídku obsahu libovolného, jenom ne protináboženského pro časopis Vlasť. Čas určen do posledního prosince r. 1889. Výbor uložil katechetovi P. Červinkovi Václavu, aby sepsal brošuru o Vychování nábožensko-mravním učnů. Že předmět pojednání byl včasný, dosvědčuje, že i jiné časopisy buď některé stati otiskly nebo podobné úvahy přinesly, jako Pozor, Hlas, Pernštýn, Pražský Denník

Zde též dlužno veřejné díky vzdáti časopisům, které naše provolání, oznámení, obsah časopisu a zprávy o družstvu vůbec laskavě uveřejňovaly. Jsou to zejména Čech, Hlas, Pozor, Obzor, Op. Týdenník, Pojizerské Listy, Več. Noviny atd.

Z toho, co jsem přednesl, poznati lze, že družstvo ani jeho výbor nesložily rukou v klín; mnoho jest již vykonáno, nejhorší překážky nedůvěry a peněžní přemoženy; leč mnoho ještě zbývá nám činiti. Mnoho jest věcí, k nimž co nejdříve musí družstvo míti zřetel, zejména důležitý pro veškeré duchovenstvo jest návrh důstojného vikariatního duchovenstva Budyňského o zařízení jakési agentury a kolportáže katolických spisů a jiné a jiné věci.

Při všech těchto důležitých předmětech nezapomínejme, pánové, jedné předůležité věci, jež už jedenkráte byla v našem družstvu přetřásána, bez konečného však výsledku. Jest vám všem známý výrok výtečného biskupa Dupanloupa, že by sv. Pavel v naší době stal se žurnalistou Pánové, jako soli jest nám zapotřebí katolického laciného časopisu pro lid, aby vnikal do všech i nejvzdálenějších krajů, do každé vísky, do každé dědiny, a kdyby každý duchovní jen 5 abonentů mu získal, byl by to jeden z nejrozšířenějších časopisů. Pak by nebyla taková hnutí, jako ono proti náboženské škole, aneb nyní „novohusitské“ ani možná. Lid čte nyní liberální časopisy, jež až do nejzazších koutů naší vlasti se zasýlají a často i zdarma, a myslí, co v nich psáno, že to svato. Kdyby každý duchovní něčím malým přispěl, sešlo by se jmění a našly by se i síly spisovatelské, které by pod dohledem družstva časopis takový vydávaly. Nenechme padnouti myšlénku tu, a i když dnes o ní nebudeme jednati, nechť každý o věci té sám přemýšlí a mínění své sdělí s výborem. Tlak, jenž na nás z protivné strany se činí, nechť vzbudí mezi veškerým duchovenstvem pro naši dobrou a spravedlivou věc spasný protitlak.

Nebylo by dobře jednáno, kdyby někdo z nás před bojem zbraň odhazoval a zbaběle prchal. Těm z nás, kteří by umdlévali a od budoucnosti ničeho dobrého neočekávali, poukazuju na naše družstvo, jak osvěžuje, sílí, nadějí naplňuje duchovenstvo a vůbec dobře smýšlející laiky, a volám k Vám se sv. Pavlem: „A i nyní napominám Vás, abyste dobré mysli byli.“ Ba věru, pánové, buďme dobré a statečné mysli. Bůh s námi, kdo proti nám?!

Pokladník družstva předložil účetní zprávu a tázal se přítomných, zdaž si přejí k účtům nějakého vysvětlení. Zároveň dodal, že se vydává jen to, na čem se valná hromada neb výbor usnášejí, aneb co nutný obchod družstva vyžaduje. Od každého a na vše se vyžadují účetní stvrzenky, což stvrditi mohou revisoři účtů, kteří je viděli a prohlíželi. Na konci každého správního roku volí se dva revisoři účtů, kteří knihy pokladní prohlížejí, a jimž jest pokladník povinen, všecky položky a vůbec vše, čeho si přejí, vysvětliti a doklady stvrditi.

Předseda vyzval oficiala Ulricha, aby podal zprávu o revisi účtů. Revisor odpověděl, že prohlížel dne 19. listopadu t. r. s účetním revidentem, p. Cikánkem Ant., účty družstva a že je ve vzorném pořádku nalezl. Po tomto prohlášení udělila valná hromada pokladníku Škrdlovi Tom. absolutorium.

Čtvrtý odstavec programu jednal o tom, aby bisk. vikář a děkan v Hořicích, Hakl Boh., zvolen byl za prvního čestného člena družstva. Škrdle Tomáš vyžádal si slovo a promluvil takto:

Velectěné shromáždění!

Povstávám, abych Vám doporučil, byste zvolili za prvního čestného člena našeho družstva pana vikáře Hakla Bohumila, jednoho z nejlepších a nejšlechetnějších kněží národa našeho. Pan vikář Hakl lne upřímným srdcem ku své vlasti a k církvi, jejímž jest sluhou; on vyniká jako plodný spisovatel na poli církevním a světském, a co nás zvláště zajímá a nám se zamlouvá, jest ta okolnosť, že jej

může družstvo naše počítati mezi největší a nejobětavější své příznivce. Prvním zakládajícím členem fondu pro katolické spisovatele byl pan vikář Hakl; první, jenž vykonal sbírku ve vikariátu ve prospěch fondu pro zakládání katolických knihoven, byl opět pan vikář Hakl, a když jsem v Alpách o tomto podniku přemýšlel a 20. května roku 1884. provolání v Čechu uveřejnil, tehdy se nad tím kněžstvo jen pousmálo a za nic jiného moji myšlénku nemělo leč za výbuch mladistvé fantasie. Jinak věc tu pojal pan vikář Hakl. Seznav můj úmysl, přistoupil první ze všeho kněžstva za člena zakládajícího k našemu družstvu a tím můj podnik vážným svým jménem podepřel. I žádám Vás, velectění pánové, jménem výboru, aby první zakládající člen družstva, aby první podporovatel fondu knihovního, aby první zakládající člen fondu pro katolické spisovatele zvolen byl za prvního čestného člena družstva.

I zvolen byl Hakl Boh. za čestného člena jednohlasně, a předsedovi uloženo, aby mu to oznámil, výboru pak přikázáno, aby se o diplom čestného členství postaral.

K pátému odstavci spolkového programu, aby družstvo darovalo pro VI. rok fondu knihovnímu 50 zl. a fondu katolických spisovatelů 150 zl., ujal se slova spirituál P. Svoboda Josef a navrhl, aby fondu katolických spisovatelů darováno bylo 200 zl., což bylo přijato. Valná hromada se dále usnesla, aby to, co družstvo darovalo a budoucně daruje fondu knihovnímu (loni 200 zl. + letos 50 zl.) tvořilo jmění základní, to pak, co se sebere, jmění vydajné. Při fondu pro katolické spisovatele přirazí se při závěrce účtů každého roku dvě třetiny složeného kapitálu ku jmění základnímu, nehybnému, zbývající pak třetina i s úroky z celého kapitálu tvoří jmění výdajné, jež může výbor k účelům, které fond pro katolické spisovatele sleduje, obraceti. Takto bude rok od roku základního jmění přibývati, a zároveň bude moci výbor již nyní s fondem tímto operovati.

Před volbou předsedy oslovil shromáždění dosavadní předseda delší řečí:

Důstojní a velectění pánové!

Jak známo z výroční zprávy letošní, ustanovil jsem se na tom, že čestný úřad předsedy Vlasti do klína družstva odevzdám, aby ze středu svého vybralo si hlavu novou.

Užiji tedy naposled práva svého a udílím „sám sobě slovo," abych neloučil se mlčky. Pánové! Před třemi roky povolán byv valnou hromadou na toto místo, napočítal jsem členů družstva 293, po 3 letech, dnes, čítám jich 408.

Pánové! Jsem hrdým na to, že když Vlasť v prvním mnohoslibném rozkvětu byla, že jsem družstvo „na venek" zastupoval. Nepravím, že když stál jsem v čele já, vedlo se Vlasti přes očekávání přátel i nepřátel dobře, nýbrž opak toho připomínám proto, abych odcházeje „na odpočinek", připojiti mohl k této vzpomínce přání převroucí: „Vivat, floreat, crescat!" Ano, pánové! Nechť žije družstvo naše zdravím pevným dále!

K životu takovému je arci třeba hlavně dvou činitelů: toho totiž, kdo žije, nebo žíti má, nebo žíti chce, a pak toho, kdo k životu mu pomáhá neb pomáhati má. Prvním z těchto dvou je ovšem družstvo samo. Vlasť byla založena pro katolíky všech stavů, dosud však převážnou většinou má členy duchovního stavu. Ze strany členů nekněží mnohoslibný začátek učiněn nedávno, kéž jen hlásí se jich do družstva našeho stále více; mají kudy vejíti: buď dveřmi fondu pro katolické spisovatele, nebo fondu pro zakládání knihoven katolických, nebo dveřmi obojími.

Máme sice Svatoborů dosť a dosť, lidí a lidiček totiž, kteří ústy i rukama boří, co nám svato jest a jim samým svato býti má, ale katolický Svatobor budeme míti jen jeden, a to ve družstvu Vlasti. A tu volám — a kéž volání mé jde do srdce i do peněženky — všem, kdož časnými statky a pevnou věrou katolickou opatřeni jsou od Pána Boha: „Pamatujte rukou štědrou na katolický Svatobor náš, ať v odkazech, ať v nadacích, ať jinakým způsobem!" Účel Svatoboru znám jest a kdo chce, doví se o něm v redakci Vlasti. Jdeme, díky Bohu, ku předu, ale to všecko je krok hlemýždí, my však musíme ku předu skokem a ne krokem i ve Svatoboru našem i v zakládání a rozšiřování knihoven pro lid náš

Kohož z nás je tajno, kterak katolický tisk stále — a to plánem dobře promyšleným — se ignoruje ze strany velkoměstských žurnálů i krajinských listů a lístků, ze strany přerůzných jednot, kroužků, spolků, besed atd., ať čtenářských, ať vzdělavacích, ať literarních a jiných, a tudíž i ze strany těch, kdož mimo nás po venkově knihovny lidové zakládají. Rozšiřováním tudíž a podporováním tisku katolického docílíme dvojího účelu: jednak zmenšíme vliv četby víře a mravu katolíka nepřátelské; jednak oživíme literaturu katolickou samu, a to po stránce — řekl bych — hmotné, ana při lepším odbytu knih je větší poptávka po nich i naopak a i honorář bývá „slušnější“ — i po stránce vzdělavací, neboť lid čtením knih duchem katolickým provanutých zušlechťuje se v jedině pravém a vznešeném toho slova smyslu.

Ad vocem „lid“ dovolte, pánové, abych připomenul krátce toto: Pravil jsem nedávno, že k „žití“ je třeba činitelů aspoň dvou, toho, kdo žije, a toho, kdo mu k „žití“ pomáhá. Tím druhým je ve družstvu Vlasti na prvním místě výbor, z celého družstva volený, jest jím však na druhém místě každý člen družstva, maje povinnosť získati družstvu ty, kdož mimo ně „venku“ stojí pro účel družstva vytknutý prvním odstavcem stanov. „Ruky-li nepřičiníš, samo se neudělá,“ to je to pravé heslo, pánové, a nikoliv to „těšínské“: „Lid náš je, díky Bohu, v jádru svém nezkažený atd.“ Je to velmi laciné „osvědčování“ svého katolictví, ale zároveň velmi nebezpečné, pánové!

Připouštím — a ze zkušenosti vlastní vím — že lid (ostatně ptám se těch „těšilů“ a „počkalů“, kdo nebo co je po jejich soudu ten „lid“) je většinou lhostejným v otázkách politiky nebo velikášského vlastenčení a že myslí si, „ať za mne politiku dělá náš poslanec, od toho je tam;“ ale jakž, když týž „lid“ si navykne takovouhle řeč: „Ať za mne věří kněží, od toho jsou?“ Pánové! Důsledků téhle lhostejnosti kdo se nedožil neb nedožije, nemusí litovati. Proto nechválím a Vy, pánové, zajisté rovněž nechválíte, těší-li se kdo tím, že „lid si nevšímá rýpalů ve věcech politických nebo ve věcech náboženských, ve věcech víry. Lid snad si nevšímá takových samozvaných „vůdců“, ale co je to platno, když ti „vůdcové“ si „všímají“ lidu a jak si ho všímají! A to je právě nejzávažnější důvod a nejráznější pobídka, aby proudil družstvem Vlasti den za dne život čilejší, aby nečekali jsme, až — až. „Stojatá voda hnije,“ praví jedno přísloví a druhé zase: Praví svatý Jiří: „Nečekejte na jednoho čtyři.“

Spíše počkej si jeden na čtyři, to jest: uveď každý člen družstva ročně aspoň čtyři jiné do družstva, a pak stromek dp. Škrdlem před 5 lety vsazený v katolickou půdu národa sv. Václavského, rok co rok mohutněti bude, kvésti a růsti. Životní síly je v něm dostatek, dvě „čerstvé“ haluze na něm, katolický Svatobor a knihovny katolické, jsou z ušlechtilých vrubů nezištné, poctivé práce, a po těchto dvou „vyrazí“ zajisté jiných ještě více. Tím jsem jist, pánové; vždyť máme nyní dorost kněžský, ct. pp. bohoslovce, takový, že horlivosť jeho a šlechetné závodění v kolbiště ideálů ručí nám za zdařilou práci v družstvu.

Pánové! Komu z Vás mluvil jsem do srdce a ze srdce, kdo přesvědčení aspoň poněkud podobného jest se mnou a se mnou souhlasí, přijme zajisté myšlénky mé, jež pronesl jsem, za své vlastní, a neslože ruce do klína, tu slovem živým, tu pérem pomáhej v lůně družstva Vlasti víře ke cti, tím sobě ku cti, a ku prospěchu celé milé vlasti. Tím jsem skončil.

Při skončení jeho promluvy všichni přítomní povstali, i chopil se Škrdle Tomáš slova a loučil se s předsedou odstupujícím:

Drahý příteli a bratře!

Vyslechnuv Tvoji výtečnou řeč na rozloučenou, děkuji Ti za všecko, co Jsi pro nás učinil; děkuji Ti za všecku práci, kterou Jsi zde u nás i mimo tento dům ve prospěch našeho družstva podnikal. Za všecko to Ti děkuji s ujištěním, že bude Tvé jméno mezi předsedy družstva vezdy na čestném místě, a že my stále Tvé blahodárné činnosti budeme pamětlivi. Podávaje Ti pravici na rozloučenou, přeji Ti, aby Ti Bůh všecko to odplatil a udělil Ti ve všem zdaru na další cestě Tvého života.

Pokračuje ve své řeči, obrátil se Škrdle k přítomnému Dru. Horskému Rud. a pravil:

My se dlouho sice neznáme, ale proto se přece upřímně milujeme. Neznám dosud všech vynikajících vlastností pana Dra. Horského, ale mezi těmi, co znám, jest jedna, která se mi velice zamlouvá, a ta jest: pan doktor jest

rázný muž, nehledící v pravo ani v levo, a takových mužů družstvo potřebuje, i navrhuji jej za nového předsedu našeho družstva.

Dr. Horský byl pak jednohlasně za předsedu zvolen a promluvil k shromáždění zdařilou řeč, jež všecky přítomné dojala.

Velectění pánové!

Když mi před několika týdny bylo sděleno, že mám býti navržen za předsedu družstva Vlasť, nemálo jsem byl překvapen a zarážen. Byl jsem překvapen, poněvadž nikdy mi ani na mysl nepřišlo, že bych měl kdy státi v čele našeho družstva; byl jsem zarážen, vzpomínaje, kdo dosud byli vůdci a kdo jsou členové našeho spolku. Zkušený a statečný bojovník náš Petr Kopal, na slovo vzatý učenec a chlouba českého duchovenstva, František Pohunek, obětavý a neohrožený bratr Josef Mergl, ti to byli, za jejichž vedení družstvo v pěti letech dodělalo se úspěchu a rozkvětu, při podobných podnicích u nás nevídaného. Mezi členy družstva pak jest celá řada mužů, kteří k čestnému úřadu předsednictví jsou daleko způsobilejší nežli já, jemuž upřímně se vyznávám, jmenované vzácné vlastnosti dřívějších předsedů Vlasti namnoze scházejí. To všechno na mysli maje, žádal jsem, aby na místo předsedy navržen byl někdo jiný, ale přes to návrh se nezměnil, a vy pánové, volbou právě vykonanou jste projevili, že souhlasíte s tím, abych povolán byl na čestné místo předsednické. Opět opakuji a toho netajím, že nemám těch vynikajících vlastností, které předsedu našeho družstva zdobiti mají. Co jediné mám, jest dobrá a železná vůle, seč jsem prospěti svaté Církvi katolické a drahé naší vlasti české, a obětovati pro dobro jejich poslední svůj halíř a poslední hodinu svého života. A poněvadž naše družstvo Vlasť, stojíc na půdě katolické a nadšeno jsouc pravým, obětavým vlastenectvím, zastává a hájí věc dobrou a svatou, jsem hotov prospěti družstvu ze všech svých sil. Posilněn jsa vzácnou důvěrou Vaší, již jste mi jednomyslnou volbou projevili, a v naději, že nový výbor horlivě spolupracovati bude, prohlašuji, že volbu na mne vznesenou přijímám.

Když před pěti lety založeno bylo družstvo Vlasť, pronesena byla v četné společnosti jedné dvě mínění, diametralně se rozcházející. Jest to podnik zbytečný, který skončí s fiaskem, mínili jedni. Nikoliv, jest to podnik nutný, který se dodělá stkvělého úspěchu, mínili druzí. Byl jsem přítomen čilé a dlouhé debatě o novém družstvu a vzpomínám si, že jeden starší pán řekl debatujícím: Sečkejme několik let a uvidíme. Je-li podnik ten zbytečný, v brzku zahyne: je-li dobrý a užitečný, přes všechny překážky se udrží.

Pět let uplynulo od doby té, a hle! družstvo se udrželo; ono neživoří, nýbrž žije, sílí, roste, plné jsouc zdraví a života; a právě toto zdárné trvání našeho družstva jest nejlepší odpovědí těm, kdož měli aneb snad dosud mají je za zbytečné. Kdyby družstvo Vlasť bylo zbytečné, dávno bylo by zahynulo. Rozvažujme: Zakladatel družstva byl chudý kněz; bohatí mecenášové ničeho družstvu do vínku nedali Odtud tedy družstvo životní svou sílu nečerpalo. Ale za to se všech stran se hlásili a hlásí k němu členové, kteří nemají peněz nazbyt, aby je vyhazovali na podniky zbytečné a neužitečné. A když přece tito, převalnou většinou chudí členové, obětují svůj obolus pro družstvo: toť přece viditelný a makavý důkaz, že uznávají nutnosť zdárného trvání družstva. Nebudu uváděti závažné ty příčiny, pro které existence družstva Vlasť jest nutná; bylotě o těchto příčinách zevrubně promluveno v jednatelské zprávě, čtené o valné hromadě družstva v roce 1887.; ale zmíním se o výtkách, které našemu družstvu se činí.

Vytýká se, že ke družstvu Vlasť dosuď jen duchovenstvo nejvíce přistupuje a časopis jeho odebírá, mezi laiky že družstvo a časopis jeho tak dalece nevniklo.

Toť ovšem pravda; avšak nesmíme zapomenouti, že něco podobného bylo zde již před šedesáti lety. Když byla zakládána Matice českého musea, stalo se zakládajícími jejími členy v převážné většině duchovenstvo a ze 184. předplatitelů, které Časopis českého musea z počátku měl, bylo 117 kněží. Do dnes pak hlavním sloupem Matice české jest duchovenstvo. Tak i členy družstva Vlasť i odběratelé časopisu jeho jsou převážnou většinou duchovní, ale to právě jest duchovenstvu velikou ctí a jasnou odpovědí všem utrhačům zlolajícím, jakoby duchovenstvo dnešní v obětavosti stálo daleko za duchovenstvem dob předešlých, toť zřejmým důkazem, že duchovenstvo jest i dnes hotovo pro věc dobrou přinášeti oběti největší.

Nesmíme ovšem omeziti se v šíření družstva a časopisu Vlasť pouze na kruhy duchovenské, nikoliv; členové i odběratelé Vlasti staňmež se apoštoly těch ideí, pro které družstvo bylo založeno Kterak to?

Stýkáme se s lidmi; ukažme jim časopis Vlasť, půjčme jim některý ročník nebo jednotlivá čísla, aby se naučili znáti naše družstvo i časopis náš. Lid náš časopis namnoze nezná, ale jsem přesvědčen, kdyby časopis náš znal, že by tento mezi lidem měl mnoho příznivců. Mluvme, prosme, žebrejme, vybízejme v čas i v nečas a jistě někoho získáme. Pravda jest na naší straně. Vizme, že družstvo založeno bylo za okolností a s obtížemi, kterých se sám starý vlastenec Štulc a nezapomenutelný náš Beneš Třebízský lekal, a družstvo obtíže přemohlo a vzkvetlo jako zázrakem. Tuť přece kdo má oči k vidění, vidí, že sám Bůh jest s námi a že nám žehná. Kdyby dobří pro věc dobrou jen s desátý díl se namáhali, kolik se zlí namáhají pro věci zlé, vždy by dobrá věc vzkvétala. Toť nesmíme lekati se toho, abychom promluvili, jednali, agitovali ve prospěch věci dobré. —

Vytýká se, že časopis Vlasť ještě není tak dokonalý, jak by býti měl. Pročetl jsem všechny ročníky a vyznávám, že bezmála všechny práce každému podobnému časopisu byly by ozdobou Nepravím, že stojí časopis na výši dokonalosti, ale spíše mám na mysli pravdivé slovo Ciceronovo: „Quidquid est enim, quamvis amplum sit, id est certe parum tum, quum est aliquid amplius.“ Vlasť přinesla mnoho dobrých prací, avšak doufáme, že co jest dobré, bude ještě lepší a co dokonalé, ještě dokonalejší. Nesmíme zapomenouti, že žijeme v době, kdy liberalismus, ohavný to potomek zednářství, ku svému vozu literaturu připoutal, že žijeme v době, kdy dle slov bratra tří bodů Trentowskiho „chtějí zednáři odstraniti Krista a sami býti světu Kristusové.“ V této době, kdy literatura stala se namnoze otrokyní od frajmaurů zbožňovaného Satana, jest to odvahou a rekovností, vystoupiti na kolbiště literární se zbraní křesťanské pravdy a bojovati pro jedině pravou osvětu křesťanskou. Baco Verulamský, veliký restaurator vědy, počínaje psáti znamenité svoje Instauratio Magna v předmluvě k tomuto dílu vroucně se modlí k Bohu trojjedinému a prosí, „aby věda ušetřena byla od jedu satanova.“ Dnes liberalismem čili jedem satanovým prosycená pavěda v rouhání se Bohu, zneuctívání svatých zařízení Jeho svou vědeckosť hledá. Plato radil, aby vymrskáni byli básníci z obce, poněvadž prý nečiní lidi mravnějšími, a nedostižitelný dosud paedagog náš Komenský v 25. hlavě své didaktiky zahoditi radí nemravné básníky neznabohy. Což by říkal Plato, až by přečetl od jisté koterie na výsosť vychvalované sbírky básní, plné nemravnosti, což by asi říkal Komenský, že poëtové neznabozi v posměchu svatému staré své kollegy předčili?

I sebe lepší spisovatel, je-li nucen psáti do listu buď bezbarvého nebo liberálního, musí chtěj nechtěj alespoň poněkud přispůsobiti práci svou tendenci listu, jinak by práce jeho nebyla přijata. Ale což to platno míti ve svém nitru smýšlení a přesvědčení sebe lepší, nemůže-li se toto postaviti na vlastní nohy. „Nic nejsem, nestojím-li na nohou“, praví Herakles u Sofoklea. I jest tedy potřeba svrchovaná, aby katoličtí spisovatelé stáli na nohou vlastních, na vlastní půdě a mohli říci panujícímu nyní liberalismu známé Shakespearovo slovo: „o tvou přízeň se neprosím a tvého hněvu se nelekám“. Proto založen byl fond pro katolické spisovatele, aby tito nemusili se dožebrávati drobtů, padajících se stolu liberalismu, proto volá k sobě družstvo všechny katolické spisovatele, aby sjednoceni utvořili mohutnou acies ordinata, která by potírala dílo satanovo. A dá-li Bůh, že všichni katoličtí spisovatelé z Čech se v našem družstvu sjednotí, jako se sjednotili katoličtí výtečníci na Moravě kolem vynikajícího Obzoru: pak, jsem přesvědčen, bude časopis náš rok od roku dokonalejším.

Družstvo Vlasť uložilo si též zakládati a rozšiřovati knihovny. Lid náš velmi rád čte, ale na tom mnoho záleží, co čte. Pověz mi, co čteš, a já ti povím, jaký jsi; tak mocně působí lektura ve vzdělanosť a charakter čtenáře. Známý Witt Talmage nazval dobré knihy sílící stravou, špatné pak jmenoval literární kořalkou. Této literární kořalce, bohužel, lid již mnoho navykl a že jí navykl, mají na svědomí i ti spisovatelé, kteří fabrikují tento otravující a znemravňující literární alkohol, i knihkupci, kteří rozšiřují, i listy, které vychvalují tento jed satanův. Proto naše družstvo zakládá a bude zakládati knihovny, skrze které by se mezi lid dostala četba dobrá, ušlechťující

Hle! jak mnohá, avšak záslužná nám práce nastává! Spojenými silami mnoho vykonáme dobrého, k čemuž z hloubi duše volám: Zdař Bůh!

Do výboru byli zvoleni: Červinka Václav, P. Konečný Filip, Špaček V., Mejsnar Josef a Ulrich Karel. Za náhradníky: P. Svoboda Josef S. J., Mlčoch Alois, Zahradník Boh. a Všetečka Leopold.

Přikročeno k volným návrhům. Jednatel Červinka žádal, aby měli náhradníci právo súčastňovati se výborových schůzí a tam aby mohli i hlasovati. Uloženo předsednictvu, aby se pozeptalo na kompetentních místech, zdaž je to možno, a pak aby dle toho, až se zadá o změnu stanov, věc zařídilo. Na stavbu gymnasia v Opavě darovala valná hromada 10 zl. — Čecha bude družstvo odebírati dva exempláry, z nichž jeden bude zasýlán každého roku jednomu (a každého roku jinému,) semináři v krajinách vnitrorakouských, aby čeští alumni tam studující ve stálém spojení s námi zůstali a vývoj našeho katolického života znali. Četné návrhy na změnu stanov přiděleny výboru k prozkoumání. Rovněž odevzdány výboru návrhy P. Váchala M. V., kaplana v Radonicích u Peruce, aby o nich definitivně rozhodl.

Při rokování o účtech — my to zařaďujeme zde — navrhoval P. Konečný Filip, aby družstvo vedlo náklad na cenné buď theologické neb jiného obsahu knihy, aneb aby vypisovalo ceny na ten onen obor písemnictví, důležitého pro naši věc katolickou a pak spisy cenou poctěné ve Vlasti jako přílohu uveřejňovalo. Návrh se odkázal výboru, aby o něm rokoval a při budoucí valné hromadě zprávu podal. — Tuto se také rozpředla debata, proč si Vlasti jiné listy tak málo všímají. Redaktor odpověděl, že Pojizerské Listy, Katholisches Vereinsblatt, Hlas, Pozor, hlavně Čech, nyní i Mír a Strakonická Česká Koruna zájmů družstva Vlasť si všímají, dále že Hlas, Obzor, Pražské Večerní Noviny, Ohlas od Nežárky, někdy i Český Sever a Op. Týdenník obsah Vlasti uveřejňují, dále jmenoval české katolické listy, které Vlasť tvrdošijně umlčují. Zpráva ta budila úžas. Podobně se chovají ke družstvu všecky listy staročeské.

Knížecí arcibiskupský vikář a děkan v Budyni nad Ohří, Ječmen J., zakládající člen našeho spolku, zaslal družstvu tento přípis:

Při hovoru o rozšiřování dobré četby mezi lidem projevili někteří bratři (při vikariátní poradě ve Velvarech) náhled, že by kněžstvu rozšiřování dobrých knih nejvíce prospělo, kdyby slavné družstvo Vlasti zřídilo agenturu, která by knihy pro lid obsahem se hodící nejen prozkoumala, nýbrž i objednala, vazbu obstarala a dle přání duchovenstvu zaslala. Pak prý by nevydával kněz mnohdy peníze za knihy pochybného obsahu, ba někdy i škodlivého a hromadným objednáváním že by knihy byly lacinější.

Myšlénka tato jest v pravdě dobrá, projevil jsem však návrh, kdyby slavné družstvo Vlasti takovouto agenturu zříditi mohlo a zřídilo, že by nemělo duchovenstvo na materielní prospěch reflektovati, nýbrž procenta od knihkupectví agenturě poskytnutá že by se měla jako odměna za práci a čistý výtěžek snad fondu pro katolické spisovatele věnovati, s čímž duchovenstvo souhlasilo. Račte to vziti k vroucí prosbě mé i duchovenstva v laskavou úvahu."

Tento důležitý návrh valná hromada zásadně přijala a výboru uložila, aby v té věci vykonal, co se provésti dá.

K slovu se hlásil řídící učitel Špaček Václav a četl dopis faráře klecanského, Mejsnara Josefa. Pan farář uvedl, proč mu nebylo možno do schůze přijíti a pak psal toto:

„Jsem rozhodně pro zvýšení služného rodaktoru Vlasti o 300 zl. a odůvodňuji tento návrh tím (ovšem beze všeho ohledu na nějaké kamarádství), že žádá to již zcela objektivní, spravedlivé ocenění valně rozmnožené agendy redaktora Vlasti, a pak nebylo by věru ani na prospěch milé naší Vlasti samé, kdyby redaktor pro naprostý nedostatek hmotných prostředků zmenšiti aneb do-

konce odložiti musil pro budoucnosť osvědčenou činnosť svoji agitační. „K agitatoru jako Pater Škrdle mohla by si každá strana gratulovat“, tak četl jsem jednou kdes, a jest to pravda svatá. Nuže, gratulujme si k němu i my, ale dejme mu také prostředky nutné, aby mohl i na dále u mnohých osobními styky nedorozumění odstraňovati a Vlasti naší a všemu, co kolem ní se ještě druží, nových a nových příznivců zjednávati.“

Po přečtení tohoto dopisu opustil Škrdle Tomáš síň zasedací a Špaček V., uchopiv se slova, odůvodňoval návrh asi v tato slova:

Kdo považí práci, kterou redaktor koná, musí uznati, že 600 zl. služného za to jest velmi málo. Tu není jenom redakce listu, zde jest fond knihovní, fond spisovatelský, členské vklady, upomínání dlužníků ještě z prvního roku, rozsáhlé účtování atd.; já myslím, pánové, že nikdo tu práci za 600 zl. by nekonal, a že tedy návrh na zvýšení služného jest odůvodněný.

Na vybídnutí předsedovo, aby členové se o tom pronesli, pravil official Ulrich:

„Když jsme s panem revidentem Cikánkem, odborným to znalcem, zkoumali účty družstva za tento uplynulý správní rok, podivili jsme se, s jakou pilí byly sestaveny, a to tak přesně, že by účetní znalec lépe jich sestaviti nedovedl. K této práci přihlížeje, i k ostatním, o nichž pan Špaček se zmínil, navrhuji, aby se služné redaktorovo zvýšilo ne na devět set, nýbrž na rovných tisíc zlatých.“

S návrhem tím všichni členové jednomyslně souhlasili.

Pan řídící učitel Špaček přihlásil se ještě ku slovu a pravil:

„Bohužel, našli se mnozí a i mezi kněžími, kteří se domnívají, že redaktor Škrdle založil družstvo jen proto, aby měl dobré časy. Jest tudíž třeba, aby usnesení se valné hromady přišlo do veřejnosti, a tím aby se utrhačům ústa zavřela.“

Na vyzvání předsedy usnesla se valná hromada jednohlasně na tom, aby redaktorovi zvýšilo se služné na tisíc zlatých ročně.

Na to byl redaktor Škrdle do shromáždění zavolán, a předseda mu oznámil usnesení valné hromady. Týž děkoval za tuto lásku a pravil, že mu nikdy nenapadlo o summu tak velikou žádati a že vůbec nikdy a nikoho o zvýšení služby nežádal, a že ani dnes zvýšení služného přijati nehodlá. Jediné, co by si přál, byl by příspěvek na cesty agitační, a to by dělalo ročně 60 až 100 zl., dokládaje, že by z vydaných takto peněz příští valné hromadě účty složil. I děkoval ještě jednou za tuto důvěru a lásku a ocenění jeho činnosti a žádal, aby se služba jeho o nic nezvyšovala. Avšak páni členové valné hromady jednomyslně na tom stáli, aby redaktor nabízené mu zvýšení služného přijal. Po dlouhém domlouvání prohlásil konečně redaktor Škrdle, vida, že mu to všichni členové ze srdce přejí a jednomyslně určují, že přijímá zvýšení služného na tisíc zlatých ročně s ujištěním, že značnou část určené služby k dobru družstva a snah jeho obrátí.

Kněží deficienti budou míti dle usnesení valné hromady Vlasť, ročníkem VII. počínajíc, ročně za 3 zl. místo za 4 zl.

Ku konci schůze zmínil se Škrdle Tomáš o trudném stavu sv. Otce Lva XIII. Pravil, že Jej dvakráte viděl, při mši svaté a při audienci, a že od té doby s podivením sleduje, kterak vetchý stařeček unésti může břímě všech útrap a svízelů, které mu zednář Crispi připravuje. Pravil dále, že jest v těchto trudných dobách nutno, aby se synové vinuli ku svému Otci a složili mu hold úcty, lásky a oddanosti a Jej ujistili, že vše vynaloží, aby úcta k sv. Otci se v lidu zakotvovala, a že se modliti budou, aby Mu Bůh těžké a takřka nesnesitelné břímě ulehčiti ráčil.

I navrhl, aby předseda družstva zaslal sv. Otci v tomto smyslu telegram. Valná hromada návrh jednohlasně schválila.

Předseda se rozloučil se členy, poděkoval jim a ukončil schůzi. Výbor se na to ihned konstituoval a zvolil oficiala Ulricha Karla za místopředsedu a katechetu Červinku Václava za jednatele.

LITERATURA.

Katolický spolek pro vychování a ochranu dítek.

Napsal **T. J. Zlichovský.**

(Dokončení.)

Spolek vychovává buď sirotky, buď nepolepšence v následujících ústavech: V Přerově: Ústav školních sester — 2 dítky. — V Josefinum ve Voldersu — 73 chlapců. — V Edmundiburku v Solnohradsku: Ústav sester řádu křížového — 25 chlapců. — V Kützhüblu: Sirotčinec — 23 děvčat. — V Marienthale: Ústav — 31 děvčat — V Mittlervillu: Ústav sester Milosrdných — 4 děvčata. — V Lendu: Ústav se 7 děvčaty. — V Bamberku: Ústav — 11 děvčat. — V Pisendorfu: Ústav — 9 děvčat. — V Goldeggu: Sirotčinec — 10 děvčat. — V Jilu: Ústav — 11 děvčat. — V Linci: Ústav: 3 děvčata. — Ve Wundšuhu ve Štýrsku: Ústav — 2 děvčata. — V Martinshübelu: Ústav — 17 chlapců. — V Solnohradě: Sirotčinec — 5 děvčat. — V Čechách zařizují se na dvou místech spolkové ústavy vychovávací. —

Ve spolkových opatrovnách se hostí a vydržují: V Müllenu; Ústav sv. Josefa a Vincence s 72 chlapci a 42 děvčaty. V Maxglanu: Opatrovna s 50 děvčaty. — V Nonnenberku: Opatrovna se 40 děvčaty.

Za chovance ve jmenovaných ústavech platí spolek měsíčně přes 1000 zl. r. č. A to vše, z krejcarových příspěvků a chudých dárků! — Nespočívá na spolcích katolických Boží požehnání? —

III.

Považíme-li, jak svobodní zednáři soustavně o zničení církevní autority, zvláště při školství pracují, musíme tím více uznávati důležitosť spolku, jímž staví se proti nástrahám takovým ochranná hráz. Jsme si dobře pamětlivi programu, který svobodní zednáři veřejně vyložili ve spisech: „Papežova církev a zednářstvo a zednářská odpověď na papežskou encykliku," vydaném v Lipsku přede dvěma lety. Tam zednáři otevřeli nám oči a pověděli, co jsme si o nich ještě nemyslili. Tam prohlásili se pro úplné oddělení církve od školy a pro odstranění každého vyučování náboženství. Tam (na str. 28—29.) vyjádrili se: bezkonfesionální školu, bezkonfesionální knihy, žádnou biblickou dějepravu, a žádného učitele náboženství!

Mohou zednáři požadovati ještě něco více? — Nevíme skutečně, čeho bylo by lze ještě v paedagogice požadovati ku pokoření autority církve ve školách. —

Než, k tomu, čeho si svobodní zednáři přejí a v co doufají, nikdy nedojdou a dojíti také nemohou. Společnosť lidská toho nepřipustí. Bez biblické dějepravy s novým zákonem, bez učitele náboženství a bez kříže neobstojí dnes žádná škola — žádný národ.

Kde pracuje se k tomu, aby mládež bez náboženství a Boha, zkrátka bezbožně vychována byla, tam nelze od dorůstajícího pokolení nic jiného očekávati, nežli národ bez náboženství a bez Boha — národ bezbožný....

A k takým koncům že píliti by měl národ v zemích koruny Svatováclavské obývající? O tom pochybujeme.

Probuzení katolíků k čilejšímu životu již nastává a k novým nadějím nás sílí... A že probuzení to vliv svůj bude míti i na školy a opatrovny naše, o tom není pochybnosti.

Proto přejeme spolku „Křesťanský přítel dítek" nejširšího zastoupení a nejhlubšího zakotvení ve všech stavech, které na vychování a opatrování mládeže mají podílu.

Číslo 1452.

Obrázek ze života pražských dětí od Bohumila Brodského. V Praze 1889. Nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskérny. Stran 36. Cena 12 kr.

Pan spisovatel líčí nám zde osud dvou nešťastných bytostí, které bývají z porodnice svěřovány osobám cizím a takto často pykati musejí za hříchy rodičů svých. Jedno z dítek nachází netoliko dobrou pěstounku, ale později také svou vlastní matku, kdežto druhé, zapsáno pod číslem 1452, Arnošt Smutný, ačkoliv dlí na blízku své matky, která o tom ví, přece trpí pod jařmem necitelné a nesvědomité ženy, tak že hladem a bitím umírá. Avšak i matku zastihl později trest. — Vypravování příjemné a poutavé. Charakteristika dobře provedena. Doporučíme za četbu pro lid. Pro školní děti se nehodí. **Alois Chmel.**

Lev Nikolajevič Tolstoj: Dětství, chlapectví, jinošství, Díl I. Ruská knihovna Ottova, svazek III. *)

Čtenář, který hledá v knize děj neobyčejný, docela nový, všeobecně zajímavý, řekl by, přečta několik stránek. „Toť není přece nic! Možno, že je to všecko pravda — ale co je na tom?“

Neuznaný genius by řekl: „Takhle také dovedu psáti“ — a začal by uveřejňovati svůj denník, který posud pečlivě ukrýval, těše se, kterak jednou svět bude žasnouti, jakého veleducha nechtěl znáti.

Poëta vysokolétající řekne: „Jaký tu vzlet? Jaké tu myšlénky? Prázdno! Nic!“ Kritik všecko pronikající: „I co se divíte! Toť nemohlo jinak podáno býti. Víte přece, že to psal Rus — a Rus, totě nihilista nahoře a mužík dole!“ A hned se vám rozpovídá, co všecko jisto jistě již podle názvu v té knize se kryje, až se na vrch hory divíte, že vám to vše pozorně čtoucím ani nepřipadlo.

Co je pravda? Proč psal Tolstoj o těchto věcech? Jaký měl cíl — jakou tendenci? Oho! Tendenci? Nebojte se, nemyslím tendenci moralisující, poučující, kantorující, nemyslím jakousi dolohu na konec bajky, jakou dovedl na př. Lessing přivěsiti k řádkům sebe nemoresnějším, tedy nikoli tendenci v tom smyslu, před kterou se praví literní umělci, pokud jsou křesťany, „křižují“, ale tu niternou nutnosť, která pudila psáti o tom a nikoli jiném, takto a nikoli jinak, která dává liternímu dílu duši, život, i formu či tělo.

Dílo toto podává obraz do podrobností úplný a snad rovněž tak věrný až do malicherností, kterak vychovává se „naděje vlasti“ na Rusi v lepších domech.

Náchylnosť k cizotě vyhledává německých a francouzských vychovatelův a bonn; honba po velkopanské formě ve všem veřejném vystupování, kteréž i do náboženských obřadův zasahá, také těmto se podrobujíc a je vykonávajíc jen jako věc k modě příslušnou, kteráž i zpověď upravuje si po svých salonních pravidlech a tak i nejsvětějším prostředkům náboženským odnímá moc jejich živoucí a životodárnou; příliš brzká samostatnosť mladých pánův, a jiné všecky směšné i smutné stránky takového vedení jasně a upřímně jsou kresleny. Ale také pozorujeme stopu za stopou, kterak roste samostatný, vlastní život niterný těch mládenců, docela nedbaje, anebo pečuje o to, aby se zdálo, že nedbá rad, napomenutí, vedení vychovatelů a vůdcův, sám chtěje posuzovati cesty jiných a určovati cesty své.

Nejsou to pojednání paedagogická, nýbrž souvislý řetěz psychologických a socialních obrázků do poslední čárky provedených. První náklonnosti dětské, první „láska“ dětská, nenávisť dětí, plány jejich, kterak se pomstí „škůdcům“ a kterak odplatí přízeň, kterou ovšem po své hlavě měří, učení a prospěch jeho, kterak hledí na skutky rodičů, příbuzných, služebníkův — všecken život niterný až do rozvoje mladické síly, vůle, která bez rozmyslu a rozvahy chce něčemu dokonalému, ještě dobře nevědouc čemu — všecko to podáno anatomicky podrobně. Ale ta podrobnosť má přece meze. Několikráte naznačuje spisovatel temná zákoutí lidského srdce, kde spí „Venus vulgivaga“ hned v malém dítku snadno se budící, ale nikdy nestrhuje její záslony, zdali zásluhou censury, nebo spíše zásluhou své vlastní snahy po lepších věcech, nechci rozhodovati.

---

*) Poznámka red. Díl I. a II. posoudil nadaný kritik F. Šubrt v XI. čísle, ročník V.

Jako bychom viděli všecky postavy jeho vypravování, zvláště hlavní osobu, která o sobě vypravuje, co činila, co myslila, co žádala i cítila od malička do propadnutí na mathematické fakultě Petrohradské — totiž Nikolu Irtěněva; jakobychom nitku za nitkou stopovali myšlénky a žádosti jeho od nejhrubších smyslných až do ušlechtilé touhy „býti dokonalým“. A tato drobnomalba neunavuje, neodpuzuje, nenutí odpočívati zraka a duchu.

Zkuste čísti v jednom kuse vzletnou báseň delší, třebas klassickou — a budete odpočívati — třebas i odložíte začatou na delší čas. Snad právě ty „klassické“ básně čím dále tím více podobných mrzutých a nepilných čtenářů budou míti, protože čím dále tím více bude třeba silných komentářů, aby jim člověk věku docela jiného, než byl čas jejich, porozuměl. Ale spis tento čísti bude pokud možno bez přetržení, koho zajímá poznati kus života ruského s jeho chybami a přednostmi.

Mluvím opět s restrikcí, že „čtenáři“, kteří nade všecko rádi louskají kronyky o Bruncvíkovi, pak neuznaní geniové jakož i básníci, kteří rádi poletují mezi hvězdami ať již nebeskými, anebo modrými, hnědými, sivými, černými a jakých ještě barev — ale nota bene fem. gen., jakož i mnozí jiní lidé, kteří Rusům nad samy Rusy rozuměti chtějí, tuto mínění nejsou. Ti by knihu odložili hnedle asi po 20. stránce.

Chcete, abych jasně vyložil přednosti a vady spisu toho? Bylo by mi napřed třeba prohlédnouti duchovní dílnu spisovatelovu, abych viděl, kterak tvoříl, co má z vlastního, co z cizích zkušeností: psaltě o látce svojí a svojí formou, a jeho svérázność je jeho předností — a chce-li kdo — třebas i vadou. Aspoň v očích mnohých čtenářů najde spisovatel spíše milosti, píše-li o amerických divoších, co jiní psali, nežli píše-li z vlastní duše, co kolem něho se děje a dálo, a kterak to vše působilo na duši jeho. Tolik na uspokojenou těm, kdo chtějí, aby každá literarní reminiscence — nebo chcete-li „kritika“ — svědomitě vykazovala, kde měl spisovatel napsati y místo i a kolik čárek vynechal.

Na dílech „malých mužů“ znamenají ty věci ovšem mnoho, ale myslím že Tolstoj mezi „malé“ nepatří. **Filip Šubrt.**

Matice lidu 1867—1889.

(Pokračování.)

Staloť se zvláště v letech posledních tendenční modou, ať již v knížce historické, ať již v povídce nebo románu jednajícím o době reformační nebo v době této, vyhlašovati a líčiti vše katolické jako špatné, zkažené, a vše, ať již husitské, protestantské neb v nejširším smyslu akatolické vůbec, jako vzor dokonalosti a čistoty křesťanské. Co tento zlozvyk nesrdečný, pravdě historické odporující, neblaha a svárů ztropil! Kolik čtenářů tím naplněno jest nechutí, nelaskavou kyselostí, ať nedím přímým nepřátelstvím k víře katolické a k církvi! Z obyčejných čtenářů lidových nikdo se nezabývá folianty ani přísnou historií jako vědou, a proto bere často za ryzí minci, co mu do ruky přijde. Myslím, že k důkladnému porozumění a pojetí rozervaných poměrů doby reformační třeba jest obsáhlých a pilných studií a bádání historických, má-li se kdo domoci soudu poněkud alespoň samostatného; tuctová frase romanopisce nebo žurnalisty tato studie ovšem nenahradí. Náš lid na mnoze sveden jest v těchto dobách, ať již v časopisech či ve spisech jiných náramně hlučnými a v pravdě boucharonskými frasemi, které mu pravý věcný a historický stav a podklad věcí těch nabubřelou svou lesklostí zastírají. Nikdo nepopírá, že v různých věcech nebylo ve světě křesťanském oprav třeba, to tvrdí jednomyslně veškeří duchovní historikové a spisovatelé: ale líčiti věc tak, jako by na straně katolické šmahem vše zkažeností bylo prohnilé, a strana druhá jako by stkvěla se naprostou křišťálovou čistotou a dokonalostí, jest stanovisko zcela pochybené, odsouzení hodné, o jehož jednostranné, tendenční lživosti ani pochybnosti býti nemůže. K důkladnějšímu objasnění této tendenční jednostrannosti slušno ještě podotknouti, že spisovatelé podobní rádi každého jen poněkud „velikého“ muže z tábora akatolickeho oblévají jasnou září glorioly, stavíce jej na pomník památky nesmrtelné, kdežto mužové strany katolické bývají pohazováni blátem, nebo ignorováni, ve směšnosť uváděni neb s pravým téměř cynismem líčeni (k. př. „Doktor Johánek“ vyšlý v Mat. lidu.)

Katolickým knihovnám nelze tudíž doporučiti spisy „Jan Žižka“ r. 1867. a „Jiří z Poděbrad“ r. 1868. vydané, poněvadž obě dílka tato nehoví přísné oné

nestrannosti, již předem na každé práci historické žádáme, stojíce více méně na onom jednostranném hledišti, líčícím vše katolické naprosto špatným a vše protikatolické, křišťálově dokonalým a čistým, a vyhlašujíce namnoze každého protivníka katolicismu za „božího bojovníka“ a člověka osvíceného, každého pak katolíka za tmáře a fanatika. A ježto jest většinou lid náš katolický, nedávejmež mu do rukou spisy, kde se víra jeho uráží.

Budiž nám ještě dovoleno při jméně „Jan Žižka“ ukázati ku věci, již právě v nynější době též za svrchovaně časovou pokládáme. Nejen v tomto spise, ale i jinde shledáváme se zhusta s názorem, že husitské války byly dobou největší slávy jména českého. Kdyby někdo z nás potomků byl v té době žil, sotva byl by tvrzení ono tak důrazně a často opětoval, vida zbořené hrady, spálená města, opuštěné vesnice, ladem ležící role, vdovy, sirotky, raněné, nemocné a umírající a vše to, co každá válka v zápětí má. Podivná to sláva, jež vlasť bídnou činí. Dnes, kdy celkem žijeme velmi pohodlně, snadně se nám o někdejších strašlivých válkách povídá, ale kdybychom byli jich svědky či přímými účastníky bývali, byl by úsudek náš jinaký. Žádná válka, byť i vítězná, nebyla a není národu žádnému zdrojem požehnání a slávy: záslužným činem spisovatelstva vůbec bude, v lid vlévati přesvědčení toto a naučiti je o každé valce jako o největším neštěstí vlasti, národa i lidstva vůbec souditi.

Ve spisku „Panna Orleánská“ líčí se pěkně osudy blahoslavené této panny a stav Francie a Anglie v prvních desetiletích století XV.; jen přáli bychom si, aby ještě důtklivěji a důrazněji byli čtenáři poučeni, že odsouzení Johanny, byť i bylo se událo skrze inkvisici, bylo přec jen následek smrtelného záští Angličanů a skutkem sprosté msty a vraždou politickou, jež i bez výroku inkvisice byla by se jistě stala. Bylo by však dobře bývalo, tyto okolnosti ještě intensivněji objasniti, aby se nezdálo, že poprava Johanny měla pohnutky náboženské a nikoliv politické. Jest to sice místy naznačeno, ale místy zase dojem ten jest oslaben, a bylo by prospěšnější, zcela určité a jasné faktum osudné vylíčiti i účasť, jakouž inkvisice z nařízení a nastrojení anglického u věcí této passivně měla.*)

Touze našeho lidu po čtení kronik dobře hoví „Vypravování dějin domácích,“ vedouc si způsobem klidným a objektivným.

„Oběti pověry,“ knihu r. 1871. „Maticí“ vydanou, nemůžeme do knihoven doporučiti pro hrubý její obsah, nepěkný způsob mluvy a časté překrucování pravdy. Opakujíť se zde stará tvrzení, stejně směšná jako nepravdivá, že „církev žádala bezvýminečné podrobení a stíhala kletbou každý svobodnější ruch duševní,“ že „vrhla se církev v strašný boj, v němž celý svět krví lidskou zaplavila, ale posléze zbraním osvěty přece podlehla,“ a byť i spisovatel jinak připouštěl, že „náboženská reformace v 16. století neučinila přítrž pálení čarodějnic, toto rozmohlo se naopak i v zemích protestantských k úžasným rozměrům,“ přece jen opět a opět rád vrací se k papežům a církvi, kdež co jen poněkud lze, v detajly rozvádí. O čertu, ďáblu a čarodějnicích píše se tu až s hnusnou podrobností, konečný pak obrázek „Urban Grandier“ obsahuje některá místa psaná takovým způsobem, že bychom jej spíše mohli doporučiti do sbírky nějaké „Piccante Lecture,“ jakéž se pohříchu zvláště působením židovským s frivolními illustracemi po nádražích a pokoutních knihkupectvích roztahuje — a ne našemu lidu, na jehož vzdělání má býti pracováno, a o jehož zjemnění se má literatura prostonárodní starati.

Ve článku „Urban Grandier“ vypravuje se o Laudunském knězi, „hrdém a svobodomyslném,“ jenž byl sice nábožný, ale „rozhodný nepřítel všeho pobožnůstkářství, své lidské slabosti nepokrýval škraboškou svatouška, nýbrž znal se k nim ... „neohrožený kněz popouštěl své nelibosti k mnichům uzdu tou měrou, že ji i terčem různého svého vtipu činil a konání jejich lidu se směšné stránky okazoval.“ A tento vzorný muž, jenž se spisovateli „Obětí pověr“ tak velice líbí, „neobrňoval své srdce proti střelám Milkovým, nýbrž vydával se samochtě v milostná osidla“ — „jednal tak ze zásady.“ „Milostné pletky krásného kněze rozhojnily počet jeho nepřátel. Žárliví manželé, starostliví otcové, nešťastní sokové spikli se na záhubu jeho.“ A tak to jde poráde. Čert, strašidla, ďáblem posedlé jeptišky, historie až neuvěřitelně pitomé a sprosté — věci, pro něž spis „Oběti

*) Známo jest, že Léon Taxil, chtěje vystoupiti proti církvi, s dychtivostí podrobně studoval process Panny Orléánské, a jest ovšem velmi charakteristické, že prostudovav jej dokonale, církev v této záležitosti nenapadnul zuřivými útoky svými, nýbrž ku zcela jinému dospěl poznání.

pověry" doporučiti nemůžeme. Rovněž i s historickým nástinem z doby panování Ludvíka XV. „Král bídák" neradi setkáváme se v bibliothekách pro lid. Nikdo ovšem nebude tvrditi, že tento skutečný král bídák byl člověk mravný, nebo že doba jeho, i okolí jeho a dvůr jeho byl mravný: nicméně však obrazy, jež tu čtenáři se podávají, psány jsou slohem bezohledným, a hnusné scény, plné nemravnosti tak zhusta se tu opakují, že podobný spis sám sebou již jest znemravňujícím. Též zdá se nám, že ustavičné přisuzování těch neb oněch událostí, nástrah a kejklů jen stále a výhradně „Jezovitům," jako červená nit dílkem se vinoucí, velmi od pravdy se uchyluje: ale ovšem je to pohodlné. Kde nemá historik jasného a zřejmého pramene, kde ostává mu nevysvětlené neb záhadné to neb ono, kde nesnadně domakati se jest pravdy, tam se ledacos rádo připisuje „jezovitům," i tehdy, kdy tito o tom ani zdání neměli; právě asi tak, jako bylo svého času mnohým historikům pohodlné, nevěděli-li, kdy a jak který hrad zkázu vzal, prostě napsali, že „jej zbořili Husité," a tak Husité zde jako „Jezovité," tam stávali se často příčinou mnohých věcí, o nichž ve skutečnosti praničeho nevěděli. Hnusnými scenami přeplněný spisek „Král bídák" lidu nedoporučujeme. —

V jiných oborech „Matice" v tomto období rozhodně byla šťastnější. Spisy obsahu vědeckého podala „Matice" znamenité. Ač velice nesnadno napsati jest populární astronomii nebo geologii, přece vykonali úkol ten prof. Studnička a Dr. Frič způsobem velice čestným: „O soustavě sluneční" psáno jest stručně, jasně, srozumitelně, a což nás i velice těší: zbožně. Nový to důkaz, že ani největší učenec nemusí býti bezvěrcem. Spisovatel zmiňuje se o Kopríkovi, Gallileim, a j. nikde však nedává se unésti nepřátelstvím nebo záští proti církvi, jíž nikde nesnižuje ani neuráží: Fričův spis „O vrstvách kůry zemské" jest výtečnou malou geologií, po dlouhou dobu již všestranně oceněnou a v rukou studentstva zdomácnělou. Literatuře naší, jež ovšem není a v době, kdy vydána byla knížka ta (1869.) ještě méně byla bohata spisy podobnými, činí geologie tato všechnu čest. „Základové hospodářství" od záhy zesnulého prof. Dra. Jonáka rovněž jest kniha bystře a dokonale psaná, rozličné pojmy sem náležející příjemně a důkladně vysvětlující; z „Výboru užitečných a zajímavých rostlin" poučí se každý čtenář, dočta se věcí, jež snad mu byly úplně neznámy, ač jména rostlin i pokrmy neb nápoje z nich připravované dávno asi dobře znal.

Jméno starého, zasloužilého vlastence našeho Dra. V. Kodyma známo je po všech městech a dědinách našich, a netřeba znovu váženému čtenářstvu na mysl uváděti, kterak Kodym prostonárodně psáti uměl. Proto jeho „Zdravověda" dlouho a dlouho ostane v našem písemnictví knihou svého druhu jedinou a přáli bychom jí největšího rozšíření. Vytýkalit Kodymovi, že si sám tvoří podivné terminy, lišící se od terminů, jiným spisovatelům obvyklých, sem tam byla proto i malá polemika v kritice i antikritice — považujeme věc tu, rázu podřízenějšího, dávno za odbytou. Vedlať zajisté Kodyma k tomu jen snaha býti co možno srozumitelným, a nikoliv snad dychtivosť, státi se tvůrcem nové terminologie přírodovědecké nebo lékařské.

K vědeckým spisům lze počítati i Verneho „Cestu kolem měsíce", celkem obecnému lidu asi přes příliš učenou, ač velmi vtipně a pěkně psanou. Ve světě studentském těší se knížka ta značné oblibě, vyžadujíc nepopíratelně předpravy vědecké. Pokud se pamatuji, nesháněl se po ní obecný lid nikdy: nerozuměl jí.

„Sousedé Slovanů" a „Stát rakouský", publikace zvěčnělého prof. Kořínka, jsou spisy velice pozoruhodné pro neobyčejnou prozíravou bystrosť, s jakouž jsou psány. Čteme-li je dnes, po celé řadě let, v nejedné příčině podivíme se bystrozraku spisovatelovu, jenž na mnoho let do budoucna správně a jasně souditi dovedl — nevšední to nadání žurnalisty rubriky politické — a právě v dnešních poměrech politických velmi jest zajímavo, obě knihy tyto s pozorností čísti. A ježto lid náš vždy rád si zapolitisoval, oba spisky i dnes zajisté s upřímným zájmem čísti bude.

Stejně ve mnohých příčinách neméně platné jest Vlčkovo před 22 roky napsané pojednání: „O národní osvětě, hledíc obzvláště k literatuře české," mnohá pravda zde vyslovená na vlas hodí se i do poměrů dnešních, ba dnes ještě více a patrněji se jeví nežli tehdy. Nesouhlasíme však se spisovatelem tam, kde duchovenstva se dotýkaje, je posuzuje.

„V díle našeho znovuzrození", praví se na str. 43. „mělo kněžstvo české tak záslužné účastenství, že je sobě národ náš vždy bude připomínati s vděčností. Ale nesmí se ani upírati, ani zakrývati, že v tomto účastenství od delší doby nastala změna a to nepříznivá. Mladší pokolení kněží je v lásce vlastenecké mnohem vlažnější; viděti to na příklad v literatuře české posledních desíti let,

jak valné části mladšího kněžstva odpadla od srdce: hledejme její díla ve knihovnách jich, a bude to nadarmo i se svítilnou ve dne. Ba oni jich ani neznají.“

Pan spisovatel nám odpustí, pokládáme-li soud tento za příliš příkrý a nespravedlivý. Co tu o celku praveno, snad dobře bylo by lze říci o jednotlivci, tom neb onom; ale to by pak zcela právem o mnohých jednotlivcích každého stavu říci se mohlo. Ono „mladší pokolení“, o němž v dílku se mluví, dnes, po dvaceti a dvou letech, jest již generací starší, a tu můžeme říci s úplným přesvědčením, že i toto pokolení výborných služeb národní naší literatuře prokázalo, rozšířivši množství knih, založivši početné bibliotheky po městech i dědinách, a mnohá škola výhradně duchovenstvu děkuje založení pěkné a cenné knihovny. A že naši duchovní z doby oné mají podnes vlastní a pěkné knihovny, jest též okolnosť, již nikterak popříti nelze. Proto slova ta o duchovenstvu jako celku pronesená na pravdě nikterak se nezakládají. Budiž ještě dovoleno ukázati k jiným okolnostem. V letech osmašedesátých, jak máme v dobré paměti, nastal po celých Čechách čilý, vlastenecký a zvláště spolčovací ruch. V záplavě mnohého nadšení objevily se i mnohé fráze; hlučné působení docházelo obecného povšimnutí, tichá, snad mnohdy daleko záslužnější práce ostávala nepovšímnuta. Duchovenstvo české ode vždy dávalo přednosť vytrvalému, tichému působení, nenosíc veřejnosti na odiv jedenkaždý skutek vlastenecký. Jestliže v době, kdy se s každým veřejně proneseným přípitkem a heslem při svěcení toho neb onoho praporu běželo do novin, duchovenstvo nenastupovalo tuto hlučnou cestu veřejnou, kráčejíc pevně za vytknutým cílem a vzorem tichých svých, o národ velezasloužilých předchůdců, pak ovšem i ve veřejných listech o působení duchovenstva nebylo lze se dočítati. Z toho ovšem nenásleduje, že by „duchovenstvu byla literatura česká odpadla od srdce“. Konečně lze i připomenouti, kterak v oné době kněžstvo netěšilo se bývalé přízni v národě, kterak s předsudkem bývalo hleděno na osoby stavu duchovního, kterak tytýž, jedině proto, že duchovními, katolickými knězi jsou, z kruhů literárních bývali vylučováni, a kterak i literatura sama čím dále tím více směrem liberálním ubírati se počínala, k čemuž ovšem duchovenstvo sloužiti nemohlo. V době té založeny duchovenstvem mnohé odborné časopisy. Že však i přes to v každé době přemnozí jednotlivci stavu kněžského do všech listů našich vědeckými i belletristickými pracemi přispívali, to bylo by snadně dokázati. Co pak spisovatel o vlastenectví praví: „Býti vlastencem — ano, ale jen pokud o tom konsistoř a ještě vyšší představení nevědí“, mohlo by se říci též o učitelstvu, professorstvu, úřednictvu a více méně každém stavu. Ostatně můžeme ubezpečiti p. spisovatele, že konsistoř v této příčině nepůsobila tak, jak mnozí úradové světští a mnohé světské úřední osoby, po celých Čechách smutně persekucemi svými proslulé. Mnozí vikářové, biskupové a jiní hodnostové vysocí dosud mají v příčině vlastenectví, pokud se jich úředního působení týče, výtečnou a vděčnou paměť u dosud žijících účastníků, kteří jim podřízeni jsouce, působení toho svědky byli.

Zeměpisná díla v tomto pětiletí jsou: spis „Život na Rusi“ a „Národové jižní Afriky“, obě knihy illustrované, objemné a zajímavé. „Mapa světa slovanského“, vkusně provedená, došla velikého rozšíření a obliby.

Stkvělou Balbínovou „Rozpravou na obranu jazyka slovanského“ zavděčila se „Matice“ nemálo celému národu, vydavši tak znova spis znamenitého vlastence a učeného Jesuity, a to v dobách příhodných, oživivši znova čestnou památku výtečného kněze jedním z jeho nejlepších spisů. Rovněž Erbenovy „Vybrané báje“ činí knihám „Maticí“ vydaných všechnu čest. (Pokračování.)

Literární reminiscence.

Podává

Bohuš Podhorský.

(Pokračování.)

Necudných a sprosťáckých inserátů nalezneme v novinách dost a dost, tak že byly noviny pro ně i zabaveny. Nemáme sice v češtině skandálních rodinných novin (jako v němčině), však dosti skandálů vyvedou a na veřejnosť vynesou noviny v denních rubrikách; nač ještě z inserátů činiti volky nevolky četbu pikantní?

Mluvíme-li již o inserátech, navrhovali bychom jiný pramen příjmů a radu tu bychom rádi udělili především listům katolickým.

Mnohý nevezme potud péro do ruky, dokud nemá příležitosť sebe nebo jiné vynášeti, pochváliti, se poděkovati a podobně. Čteme na př. „Nížepsaný děkuje všem přátelům, kteří mu ovace způsobili při odevzdání záslužného kříže, při instalaci, při odchodu z N., při příchodu do X. atd.“ Tyto „zprávy“ nemají pro veřejnosť interesu, zavánějí samochválou, a kdo je chce dáti na veřejnosť, ať si je dá do novin ne jako dopis, ale jako inserát. Podobného duchu jsou zprávy o diplomech, pochvalných dekretech, čestných občanstvích a podobných vyznamenáních, jež si z pravidla majitelé sami do novin posýlají a v růžové náladě by je také jako inseráty zaplatili. Sem náleží také oznámení o slavnostech, řečích, přípitcích, darech, ovšem které jsou rázu jenom soukromého. Aby se vědělo, že je jistý pán děkanem, doporučoval firmu ne mnoho solidní svým podpisem.

Venkovské listy aspoň často k novému roku oznamují, že podobné věci jenom jako inseráty uveřejní. Z toho by chudé finance insertní části aspoň poněkud se zlepšily. —

Jak daleko si troufají místní listy, toho důkazem tato ukázka. Na hospodářské výstavě v Rokycanech (r. 1888.) byly také vyloženy „Příbramské listy“ — orgán věnovaný všeobecným zájmům našeho lidu — a to r. IV. č. 15. Dostaly-li medaili nějakou, nevíme, ale zajisté vybráno číslo obsahu nejlepšího. A tu na straně přední padla nám do oka zpráva „Nynější školy nepřátelé“. V ní posuzováno kázaní konané v „našem poutnickém chrámu svatohorském.“ Kazatel se dotekl školy, a oheň byl na střeše. Spisovatel lituje „onoho mladého pana pátera, který asi před málo lety školní síně opustil, ve kterých sotva nemravně a spustle byl vychován,“ jenom se táže, „zdali prospěšno, by se takové časové otázky na poutnickém místě projednávaly.“ — Ovšem že prospěšno a užitečno, ano i nutno, pane redaktore Třeba poslouchal jenom „lid venkovský“, jemuž prý měl mluviti „o křesťanských ctnostech“. Zajisté je dopisovatel řídkým tam posluchačem slova Božího, že o ctnostech kázaní na Svaté Hoře neslyšel.

Nadarmo bychom poučovali zaujatého a jed. ostranného referenta; jenom tak nám na mysl přišlo ono číslo, že se dostalo právě na hospodářsko-průmyslovou výstavu, kde byly rozdávány odměny nejen za výrobky průmyslové, ale také za zdárné pěstování dobytka a také — koniny. — — —

Venkovské listy ve své záští proti katolické církvi a všemu náboženství neustávají — ovšem s čestnými výjimkami. Ani na př. zkouška z náboženství neujde jejich vzácné pozornosti. Dopisovatele snadno lze najiti. Tak jsme četli nedávno v „P. l.“ dopis z Dobřan. Známý a neznámý dopisovatel prohlašuje, že není zvláštním přítelem takových zkoušek, jež nenesou zvláštního užitku a nerku-li nepodávají pravý, ba ani přibližný obraz vědomostí dítek.“ — Snad ho bolí, že „v mysli dítek jako jiné slavnosti toho druhu zanechávají veliký dojem . . .“ Zkouška z náboženství má dokázati náboženské vědomosti a nic jiného. Ostatní obory vědomostí posuzuje školní inspektor. —

Jakých výrazův užívá bývalý seminarista Škába, nyní redaktor místních listů v jižních Čechách, jest vůbec známo. „Aby prý ruka upadla kritiku, jenž se opovážil posuzovati básně Hejdukovy.“ Ruka mu sice neupadla, ale Škábovi vypadává pomalu péro z ruky. Mohl pěkně prospěti vlasti a literatuře, kdyby se byl nechytil — redaktorství venkovských listů. —

Na pole nepřátelské jak české národnosti tak křesť. katolické víře se staví mnohé listy „dělnické“, vlastně anarchistické. Nejvíce jich bují na Moravě. Tam vycházejí orgány strany výstřední jako „Rovnosť“, „Volksfreund“, „Červánky“ (v Brně, čtrnáctidenník), „Hlas lidu“ (v Prostějově) a jiné. Tyto listy jsou jako výstřelky lžiliberálního českého žurnálu. Co se nedá v tomto přímo povědětí, to snese některý podobný list. Spolu se také bratříčkují se stejně liberálními novinami německo-židovskými.

K těmto se rovněž kloní jiné české, jako „Světlo“ (ve Slaném). Poslední doby ukázaly, jak bejlí, z ciziny k nám přinesené, roste a přineslo také neblahý užitek.

Venkovské listy nemají dost na politice, kterou velkomyslně vedou, na skandálních historkách místo poučování lidu, také se míchají do ritu náboženského, jemuž znamenitě porozuměly, jakoby jejich páni vůdcové nikdy ani liturgiky neviděli. Takovým „ritualistou“ je zmíněný moravský „Velehrad“, který před rokem světlo světa spatřil a s obsahem daleko sahajícím vystoupil.

Pokud ze zmatených zpráv možno poznati, „Velehrad“, který se honosí, že má za sebou kněžstvo, hájí myšlénku, že národ náš zapomenul na onen ritus,

kterým sv. věrozvěstové konali bohoslužby; „jen v církvi s ritem slovanským blaho časné i věčné si zabezpečiti mohl.“

Není na nás tuto objasňovati věc nad světlo jasnější, jenom poukazujeme na posudek „Hlasu“, který „Velehrad“ odsoudil na „smetisko“.

Jest to až drzost, když venkovský list, neznalý věci, opovažuje se promlouvati o ritualních věcech. Což mají svobodomyslné listy už všechno rozsekáno, pošpiněno, porubáno, že jim nezbývá látky k další činnosti v obvyklém běhu?

Ačkoliv liberální listy proti sobě bouří a se potírají, přece mají mezi sebou úplnou shodu. V té příčině při katol. listech daleko zůstáváme za ideály. Není shody, naopak i nepřátelství mezi listy panuje. To nemá býti. Zajisté je všech listů směr jeden a týž — povznésti a poučovati v duchu křesťanském; proto by měly všechny pracovati ve svornosti a lásce a zvláště nevynášeti rozmanité kontroverse na venek, když se může vše soukromě srovnati a uhladiti. (Pokračování.)

Spolek sv. Vincence z Paula

pro dobrovolné ošetřování chudých v království Českém konal 8. prosince r. 1889. ve velké dvoraně záložny sv.-Václavské první valnou hromadu v tomto novém církevním roce. Ve dvě hodiny odpoledne zahájil předseda Karel Ervín hrabě Nostic za přítomnosti 55 členů valnou hromadu křesťanským pozdravem: Pochválen buď Pán Ježíš Kristus a podal obšírnou zprávu o Vincentinu, jemuž se vede velice dobře. Na to vzpomenul úmrtí předsedy konference v Bechyni, P. Franze Hug., a doporučil jej modlitbám konferenci. Konečně vyzval konference, aby odebíraly časopis Vlasť. Předseda četl „nábožné čtení“, jednající o milosrdenství. Přečtěn protokol a sděleno, že přibylo spolku v Praze a v okolí 8 nových členů. Podolský farář, Th. Dr. Řehák Lev K., daroval spolku 28 exempl. své knížky: Pouť do sv. země. I byla rozdělena mezi konference a zbytek dán družstvu Vlasť. Kollekta vynesla 12 zl. 3½ kr. Pět konferencí četlo čtvrtletní zprávy o své činnosti. Zprávy tyto i všech ostatních konferencí odevzdal tajemník redaktoru t. l., aby o nich napsal referát do Čecha a do Vlasti.

Všecky konference utěšeně spějí ku předu. V Podole vloženo do spořitelní knížky 50 zl. pro budoucí asyl. U sv. Tomáše zjednala konference přijetí dvou sirotků do ústavu Dívek Krista Pána. Na Král. Vinohradech darovala konferenci obec 300 poukázek na obědy z obecné kuchyně. V invalidovně zmohla se auxiliární pokladna na 434 zl. 65 kr. V Žižkově, Libni a na Smíchově otevřeny opět kuchyně chudinské. Zpráva konference smíchovské poznamenává, že jest místnost chudinské kuchyně v Košířích, protože nebylo možno na Smíchově ani za peníze vhodných místností najati.

Už jsme to několikráte vytkli a nyní zase k tomu se vracíme: o knihovnách činí málokterá konference zmínku, čili jinými slovy význam knihoven se stále mezi Vincenciány nedosti oceňuje. Slavnostním řečníkem byl farář od sv. Jiljí P. Navrkal Česlav, jenž mluvil o milosrdenství k bližnímu, prokazovaném a) almužnou, b) poučováním nevědomých.

Předseda sdělil, že sebral pro spolek ve sněmu „na pravici“ 380 zl., přál chudinským kuchyním, aby se jim dobře dařilo, a poděkovav p. faráři za jeho dojemnou řeč, schůzi uzavřel.

V Ústřední radě brzy na to odbývané předseda znovu vyzval konference, aby tento list odbíraly, a rozdal zástupcům konferencí brošuru, jednající o činnosti a programu družstva Vlasť v prvních pěti letech, s doložením, aby ji ve schůzích konferencí předložili.

Ve Strakonicích povstane nová konference.

ROČNÍK VI. ÚNOR. ČÍSLO 5.

VLASŤ.

Studium našeho dějepisu.

Podává

P. **Josef Svoboda**, Tov. Jež.

(Pokračování.)

IV. Nepravdy o germanisaci.

Protivníci uvádějí naše muže katolické v podezření, že prý v době pobělohorské mnohé kraje České poněmčili. Příhana taková jest nemilá, zejména za doby naší, kdy otázka národní veliké důležitosti nabývá, nemilá kněžím katolickým, kteříž jak náboženství, tak národ svůj upřímně milují. Že pak podezřívání to neustále se opakovalo, a z naší strany k němu se mlčelo: zdálo se skoro, žeby tak bylo pravda. Ale neostýchejme se v dějinách onoho věku se ohlédnouti. Že valná část vlasti naší poněmčena jest, ovšem neupíráme; ale kdy se to stalo, a kdo toho byl příčinou?

Pojednání toto rozdělíme na čtveru dobu; v první a ve druhé se poněkud srovnáváme s vypravováním liberálů, ve třetí a čtvrté se rozcházíme.

1. Germanisace za vlády Přemyslovcův a Lucemburkův.

Národ Český postoupil s jinými národy slovanskými nejdále k západu až k Labi a přes Labe; když pak ostatní Polabané padli a svou národnosť ztratili, národ náš se uhájil. Německý živel jej obklíčil od severu, západu a jihu; německé obyvatelstvo, německé právo a vzdělání dobývalo se do země, Češi a knížata jejich tu se mocně bránili, tu zase povolovali, a podobně jako na moři přítok a odtok se střídá, ve vlasti naší vlivu německého přibývalo i ubývalo.

Knížata Přemyslovci, ve sporech domácích se potírajíce, hleděli ku králům a knížatům německým a brali si dcery jejich za manželky; tak si vzal Boleslav II., syn bratrovraha Boleslava I., Emmu Bavorskou (okolo r. 960.); napotomní kněžny a královny České byly skoro výhradně Němkyně a dětem svým dávaly rády německá jména; ku př. Oldřich (Otalrich), Konrád, Otto, Lutold, Heinrich, Friedrich, Otakar, Wilhelm, Günther; s německou kněžnou přibyli němečtí dvořané a bývali na hradě rádi viděni.

Králové čeští také si netajili, že lid německý předčí ve průmyslu a obchodu lid český, a že svobodná města Německé říše slynou bohatstvím i že veliké podpory králům poskytují oproti šlechtě; i neváhali tudíž, podobná města královská zakládati a — jure teutonico — po právu německém zřizovati. Noví měšťané byli, neli všickni, aspoň z větší části kolonisté z Němec a z Nizozemí přistěhovalí.[145])

Podobně jednala šlechta a vyšší duchovenstvo. První biskup Dětmar byl rodem Sas, při jehož nastolení zpívalo duchovenstvo a vyšší panstvo: „Christe Keinado, und di halliegen alle helfuent unse.“ Podobně kláštery braly své první řeholníky z Němec; tak benediktiné v Kladrubech přišli ze Zweilfaltern, v Ostrově z Altachu; cisterciaci v Sedlci a v Oseku z Waldsassen, v Plasích z Langenheimu, v Pomuku z Eborachu; premonstráti na Strahově a v Želivě ze Steinfeldu; aniž se tomu diviti sluší, protože v německých zemích dříve křesťanství vzkvetlo, a řeholní život znamenité dokonalosti dostoupil.

Za Vratislava II. (knížetem od r. 1061., králem 1086., zemř. 1096.) obdrželi Němci v Praze mnohé výsady, které tím platnější byly, že obyvatelstvo domácí od úřednictva župního mnohých nátisků snášelo; čím větší ochrany stav svobodných měšťanů požíval, tím větším bohatstvím a blahobytem předstihoval obyvatelstvo domorodé.[146])

Soběslav II. rozmnožil a písemně potvrdil samostatné postavení jejich pod rychtářem svobodně voleným, i spravovali se právem v Němcích platným, tak že se mnozí Češi mezi ně buď za spoluměšťany, buď za podruhy dávali.

Toutéž cestou bral se Přemysl Otakar I. a jeho nástupcové; zvali do Čech rolníky z ciziny; Václav I., maje oblibu v němčině a chovaje při svém dvoře německého básníka Reinmara von Zweter[147]) i sám německé písně skládaje — vábil celé zástupy Němců do Čech; u Prahy vystavěno pro ně „Nové město“ okolo kostela sv. Havla, a kázal (dle Dalemila) ze Stadic vyhnati rod svůj a Němcům ves dáti.[148])

Tím povzbuzeni jsouce, stavěli pánové čeští hrady, jmenovali je po německu a sami sobě německá jména dávali, ku příkl. pánové z Rosenberga, Liemberga, Sternberga, Riesenburga, Lichtenburga, Schwamberga, Waldecka, Waldsteina, Falkensteina, Landsteina, Hasenburga, Rožmitálu, Thalenberga, Gutensteina; také noví rodové z německých zemí přišli za krále Václava I. a Otakara II.: pánové Schönburg, Dohna, Seeberg, Biberstein, Klingenberg, a něco později: Plauen, Kolditz, Lobdeburg, Ilburg, Turgau, Hardegg, Pfuhl. — Německá řeč se stala řečí dvorní, milostní básníci němečtí: Sonnenberg, Sigeher, Ulrich von Turlin, Ludwig von Medlitz, Eschenbach zpívali při dvoře královském a na hradech panských; k čemu všemu Schmalfusz dokládá: „Nemáme-li o tom důkazů dosti, že čilý život německý v XIII. věku v Čechách ovládal?“[149])

Židům udělil Otakar II. znamenitých výsad „na ochranu.“ Rozepře mezi nimi soudil vlastní soudce — žid. Na zranění žida od křesťana byla krom náhrady židovi ustanovena králi zvláštní pokuta,

[145]) Palacký, dějiny české, díl II., část 1. str. 15.
[146]) Tomek, dějepis města Prahy, I. 161—165.
[147]) Schmalfusz, die Deutschen in Böhmen. S. 220.
[148]) Naučný Slovník, IV. 401, 402.
[149]) Die Deutschen in Böhmen, str. 219—221.

a neměl-li vinník čím platiti, utali mu ruku; v žalobách židů proti křesťanům byla židům zaručena přísná spravedlnost, jmenovitě vymáhání peněz, jež byl žid pánům nebo měšťanům zapůjčil. Někteří židé vynikali bohatstvím, půjčovali peníze a podporovali krádež. Kdo by na žida žaloval a nemohl stížnost svou svědky křesťanskými i židovskými prokázati, měl s velikou přísností trestán býti. [150])

Posléze musili za Přemysla Otakara II. řádové slovanští ustoupiti řádům německým. „Ovšem upírati nelze, praví Palacký, [151]) že snažil se zlepšiti jak občanský, tak i mravní stav svých poddaných, aniž tím se tajiti sluší, že toho byla skutečná potřeba. Není pochybnosti, že za věku jeho Němci předčili Čechy; důkazem toho byl náhlý a utěšený rozkvět hornictví. Otakar zakládal mnohá města, a na některých místech musili Čechové postoupiti svého místa novým přícho-zím; na jiných místech sloučili se s nimi pomalu v jedno. R. 1257. na počátku jara vyhnal Čechy z podhradí Pražského (na Malé Straně) a usadil tam cizince.“

Kolonistům německým dal celé župy Loketskou, Trutnovskou a Kladskou; také krajina Broumovská, pak okolí Lanškrouna a Litomyšle jest obyvatelstvem německým naplněna. Kolonisaci tuto řídili jednak pánové, jednak klášterové, kteří tu měli své statky; to pak ne na škodu, nýbrž ve prospěch poddaného lidu; jelikož podle bývalého českého práva většina obyvatelstva rolnictvím se živícího nebyli dědinníci neboli vlastníci, ale kmetové jako dědiční nájemníci, vzdělávajíce pole zemanovo za jisté poplatky a služby, kdežto po novém právu německém koupili zboží to za jistý plat neb úroky a mohli je pak pro sebe zlepšiti a byli prosti všech povinností a těžkých břemen od županův uvalovaných, a měli své vlastní fojty neboli rychtáře. [152])

Když tehdy Otakar II. padl na Moravském poli (1278.), bědovali Němci nad ztrátou takového mocnáře, jak svědčí píseň německého Dalemila:

Er schein als ein morginstern,
er wolt dy Tutschin mern
Mit richtum und mit ern
in seinem Land vil gern. —
Do verschied er leidir!
die Tutschin ir cleidir
vor leid mugin riszin
vnd ir zeunge biszin,
ouch von den ougin zcer deiszin,
vnd vbir dy wang waszir giszin:
wan er waz der Tutschin ere. [153])

Tak měl již ve XIII. věku královský dvůr ráz německý, v Praze vládlo německé právo a němečtí rychtářové; obecní pak radní byli skoro veskrze Němci. Ostatní města i kolonie v Čechách byly prostoupeny německým živlem. Někteří Češi tomu bránili, ale neubránili, až za husitských bouří jest v některých krajích německá národ-

[150]) Tomek, Dějepis Prahy, I. 277—313. IV. 10.
[151]) Dějiny české, II., 1. str. 5—7.
[152]) Continuator Cosmae u Palackého str. 17, 18.
[153]) Tamtéž, str. 160, 161.

nost zcela potlačena, v jiných více méně zachována, aby, jak brzy uvidíme, s lutheránskými novotami zmohla se k nové nadvládě.

Po vymření Přemyslovců (1306.) sjeli se stavové a zvolili německého knížete Rudolfa Rakouského za krále a po jeho brzké smrti Jindřicha Korutanského; seznavše pak jeho neschopnost, požádali německého krále Jindřicha VII. z Lucemburku, aby jim dal za krále čtrnáctiletého syna svého Jana, při jehož korunování v Praze prozpěvováno více německy nežli česky; král Jan českou řeč nemiloval, u dvora a ve městě Praze a ve všech městech královských se mluvilo téměř výhradně německy.

Jakkoli Karel IV. miloval českou řeč, nicméně dvojím zařízením posilnil živel německý. Předně, že založil v Praze první universitu německé říše; Němcům dal tři hlasy, Čechům jeden — synové německých knížat a bohatých kupců sem táhli a obstarávali obchod. Za druhé, že jsa zvolen za císaře německého, učinil Prahu sídlem císařským, hlavním městem říše německé. Sem se táhla německá šlechta, vyslanci, umělci, učenci, obchod a průmysl. — U soudů se jednalo v Praze (na Malé Straně a na Starém Městě) německy, český žalobník, neuměl-li německy, musil sobě zjednati řečníka německého. Ovšem to změnil Karel IV. ku konci své vlády, ale změna ta trvala na krátce, ještě za života Karlova byli radové obecní skoro samí Němci, ano pořídili si své oděnce a veškeré písemnosti vydávali po německu. [154])

2. Odpor za doby husitské. Proti takové nadvládě německé národnosti nová reakce nastala r. 1384. napřed na vysokých školách Pražských a pak v národě vesměs. Na vysokých školách nepohodli se mistři čeští s mistry německými při volbě jednoho nového kollegiata, a spor ten zanešen ku kancléři university, t. j. k arcibiskupu Janu z Jensteina, jenž nálezem ze dne 2. prosince 1384. na právo Čechův uznal. Němci se nepodrobili, nýbrž k papeži své odvolání učinili, jelikož prý universita bezprostředně pod papežem stojí. Důvodu toho neuznal arcibiskup, i pohrozil předním odpůrcům klatbou, čemuž se zas opřel rektor university, Konrad Soltov (národu saského), zakázav přednášky na universitě. Němečtí professoři nepřednášeli, držíce k rektorovi, čeští přednášeli, držíce k arcibiskupovi. K narovnání sporu zvolily obě strany jakýsi soud smírčí, a když soud uznal právo Čechů, podrobili se mistři čeští a osm mistrů německých, druzí se opřeli, a tu vyřkl arcibiskup na jejich náčelníky církevní klatbu (1. bř. 1385.) Ti se utekli ku králi Václavovi IV. a teprv, když i tu odmrštěni byli, pustili od svého odvolání k papeži a podrobili se, v prosinci 1385.

Touto porážkou umenšil se počet studentů německých tím více, že toutéž dobou zakládány nové university v říši, v Heidelberce 1386., v Kolíně 1388., v Erfurtě 1392.

Chování mistrů českých sloužilo všemu obyvatelstvu za svědectví náboženského a vlasteneckého smýšlení jejich.

Brzy na to pojali dva čeští měšťané pražští, Jan z Milheimu a kramář Kříž myšlénku, vystavěti novou kapli, v které by se slovo Boží kázalo po česku, a kazatel od tří nejstarších mistrů university

[154]) Naučný Slovník, str. 380. Tomek, II. 515. — Dr. Tupetz, Geschichte der deutschen Sprachinsel von Neuhaus v časopise Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1888. Nro. III. IV.

české národnosti byl navrhován. Kapli a byty kněžské postavili hned, a lid hojně na kázaní chodil. Od r. 1393. byl kazatelem Jan Štěkna, jenž mocnou řečí káral zlořády panující, drže se při tom v mezích přísné poslušnosti k arcibiskupovi a představeným církevním vůbec.

To vše dálo se tenkráte, kdy Jan Hus byl chlapec na jinocha vyrůstající; on však, za muže dospěv, nikoli bez pomoci několika ženských, [155]) strhl svou svéhlavostí klidný proud ten na cesty záhubné.

K tomu se přidaly náruživé bouře socialní, Žižka se postavil v čelo. K jeho straně se přidali někteří Němci netoliko domácí, ale i z ciziny, (kteroužto věc by některý katolický dějepisec důkladněji měl rozebrati), a nebylo takovým Němcům v ničem ublíženo, alebrž kostel sv. Ducha v Praze byl jim odevzdán.

Jan ze Želiva, vystouplý řeholník, člověk po přízni lidu dychtivý a krvavých záměrů se nehrozící, kázal fanaticky v kostele P. Marie Sněžné a rozpálil chátru, že své české protivníky vyházela z oken a napíchala je na sudlice (v neděli 30. července. 1419.) [156])

Tu pojala hrůza všecky osedlé zámožné měšťany, netoliko Němce, ale i Čechy, kteří tvořili na Novém Městě velikou většinu, i opustivše město se ženami a dětmi a s nejdražšími věcmi, odstěhovali se dílem na Vyšehrad, dílem na hrad Pražský, dílem na své statky a hrady v kraji. Taktéž preláti, kanovníci a faráři své víry milovní téměř všichni odešli z města. Kteřížkoli věrní katolíci zůstali a neprokázali, že přijali pod obojí, ti jsou brzy hanebně vyvedeni z města; počítalo se jich až k sedmi stům hospodářů v Novém Městě, a tolikéž k sedmi stům na Starém Městě. Všecky domy a veškeré jmění jejich bylo rychle zabaveno, a vzali je za laciný peníz noví páni, kteří se byli nad jiné vyznamenali. [157])

Nová radikální „obec“ (kommunardé) Starého i Nového Města sešla se dne 26. července. 1420. a učinila nálezy proti těm, kteří se byli vystěhovali, dílem k vojsku Sigmundově se odebrali a s ním obležení města se súčastnili. I prohlášeni jsou za zrádce obcí, vypovědění na vždy, a uzavřeno zabavení domů, vinic, dvorů a jiných statků ve městě i mimo město, ať Němcům, ať Čechům.

Roku 1421. 13. března uzavřela „obec“, aby se domy a statky prodávaly domácím spoluměšťanům a sousedům věrným „vedle milosti“, bohatému i chudému, a zvláště aby se slevovalo těm, kteří statečně bojovali, neb jinak pracovali k obecnému dobrému. — Potom dne 5. dubna krátce před záhubným tažením do východních krajin země České opětovala „obec“ svůj nález, aby nikoli nebyli přijímáni zase ani jejich dědicové navracováni ku kterému jejich zboží, než aby „byli drženi věčně za bezectné a za přísežníky křivé a za zatracence vší obce tohoto města.“ [158])

I pobrali protivníkům, ať laikům, ať kněžím, ať německým, ať českým všechen majetek široko daleko od Prahy až k Žatci, Lounům, Litoměřicům, Mělníku, Kolínu, Kouřimi, k Berounu a ještě dále, a podrželi si jej. Novým svobodomyslným pánům, kteří do nedávna měli málo nebo nic, se dostalo „za práci a statečné bojování“ asi na jeden

---

[155]) Tomek, tamtéž III. 331, 427—430, 438—140.
[156]) Tomek, III. 637, 638.
[157]) Týž, IV. 36, 63—68.
[158]) Týž, IV. 167, 168, 175.

tisíc čtyři sta domů v Praze a mnohem více v kraji; taktéž všecko jmění katolických kostelů a klášterů, tak na př. klášterů Břevnova, Strahova, Kartouz, Zderazu, sv. Ambrože, křížovníků, německých rytířů, panenského kláštera u sv. Jiří, u sv. Anny, u sv. Maří Magdaleny; dále statky proboštství, děkanství a kapitoly Pražské a žákovstva, proboštství Vyšehradského a kapitoly i arcibiskupství — ačkoli odpadlý Konrád z Vechty s nimi se smluvil. Jako brali liberálové Pražští, tak brali svobodomyslní na venkově; aby si pak zboží nabyté pojistili, vyhlásili staré katolické majitele za křivopřísežníky na věky bezectné.

Poměr obojí národností se tím změnil; Němců, kteří se k podobojím přidali, bylo málo, kteří se však nepřidali, byli vytlačeni tak daleko, jak daleko moc husitů zasáhla, nové zákony byly vydány proti nim: nesmělť žádný rodilý Němec děditi, t. j. držeti nemovitý statek, leč by se byl s novými pány ve víře srovnal; katolické věrné duchovenstvo bylo pobito nebo zahnáno, knihy a listiny popáleny.

Znenáhla náruživosti dobouřily; rázný správce a král Jiří Poděbradský zavedl v zemi zevnější pořádek a jsa české řeči milovný, ji zveleboval, až za jeho nástupců Vladislava II. a Ludvíka, slabých to mocnářů, ustupovala jednak řeči německé, jinak řečem klassickým, latinské a řecké, ve kterých si zalibovali tehdejší básníci: Bohuslav Hasenštejnský z Lobkovic, Hodějovský, Campanus, Krinitus, Kodicill a j.

* * *

Až dosud katolický dějepis dosti se srovnává s dějepisem liberálním — ovšem v jediné otázce o národnosti, neboť ve věcech náboženských a sociálních, ve chvalách Husa, Žižky, Chelčického a j. nic se nesrovnáváme. Ale odtud, t. j. od Ferdinanda I. až v dobu po třicetileté válce (1526.—1670.), se rozcházíme, znamenajíce události, jež nám dějepis nekatolický buď umlčuje, buď křivě vykládá; umlčuje, že lutheránství celé české kraje poněmčilo, a křivě to svádí na muže katolické, kdežto dějepis svědectví dává, že právě katoličtí mužové postavili dalšímu poněmčení pevnou hráz.

3. Lutheránství a germanisace.

Bludy Luthrovy se dostaly záhy do země České, a jak zasáhlo lutheránství, tak zasáhla germanisace v kraje, jež před tím bývaly české. Spisovatelé němečtí to uznávají; tak zvěčnělý biskup dr. Frind dokazuje při mnohých farách, že s lutheránstvím přišlo poněmčení, Schmalfusz (ve spise: die Deutschen in Böhmen) vykládá přátelskou shodu lutheránstva a němectva, Wolkan (Studien zur Reformationsgeschichte Nordböhmens) uvádí mnohá fakta a pokládá za nevyrovnanou zásluhu nauky Luthrovy, že v severních Čechách dobyla si nadvlády německá řeč.

Dvě jsou prostranné krajiny, ve kterých se německá řeč v dobách pohusitských rozšířila, jedna k západu v kraji Plzeňském a Loketském, od Ronšperku přes Loket skoro až k Žatci, druhá k severu od řeky Labe přes Liberec až k Hostinnému.

Vezmeme-li některou mapu naší země, na které jsou naznačeny hranice obou národností, shledáme, že německé okresy k severu a západu až na malé odchylky se srovnávají s panskými statky, na kterých

druhdy lutheránští pánové zaváděli totéž vyznání spolu s německou řečí, ač na mnoze obyvatelstvo se bránilo, však neubránilo. Slyšme jména lutheránských pánů a jména jejich statků a panství, kde se zavedla obojí novota; poslyšme jména pánů katolických a statků jejich, i seznáme, že se s katolickou věrou zachovala česká národnost.

Přední rodiny lutheránské byly: na severu Salhausen, Bünau, Wartenberg, někteří z Dubé, Biberstein, Schleinitz, Dohna, Reedern: k západu: Hassenstein, Victhum, von Duppau, Schlick, Griesbeck, Plauen, Štampach, Schirntinger, Perglar, Schwamberg, Pflug, Kölbl, konečně Thurn, Hochhäuser, Herzan, Fels.

Čelnější pak jejich statky — drobnějších pro veliký počet uvésti nelze — byly v názvu německém na severu: Friedland, Reichenberg, Grabstein, Laemberg, Niemes, Liebich (B. Leipa), Bürgstein, Tollenstein, Schluckenau, Hainsbach, Kamnitz, Bensen, Auscha, Tetschen, Eulau, Prissnitz; k západu: Eger, Falkenau, Neudeck, Joachimsthal, Lichtenstadt, Pressnitz, Klösterle, Maschau, Podrsam, Pomeisel, Tuschkau, Bischof-Teinitz, Haid, Pfraumberg, Tachau, Kuttenplan, Plan, Weseritz, Luditz, Theusing, Duppau, Engelhaus, Königswart.

Na všech těchto panstvích zaváděli lutheránští pánové vyznání lutheránské, jež se jim bylo zalíbilo, kdežto před tím víra katolická se tu přes veškeré husitské bouře udržela. Co do národnosti, o které jest nám jednati, vládla po hranicích němčina, v kraji však se mluvilo česky, ačkoli hned od časů Přemyslovců nemálo Němců se tu usadilo, a snad i za bouří husitských odjinud sem uteklo; s lutheránstvím pak nastalo jednání německé v úřadech, v kostelích a ve školách, jména měst a vesnic přezděna jsou na způsob německý, ku př. z Bezdružic se stalo Weseritz, z Nepomyšle Pomeisl, z Benešova Bensen.

Nejpřednější nad jiné všecky byli na západní straně páni Schlickové, tolik panských statků držíce, že se celá prostora „zemí Schlickovskou“ (Schlickisches Land) nazvati mohla, začínajíc od Kadaně k severu a západu tak daleko, jak daleko sáhaly České hranice, odtud k jihu přes Radonice a Maštov až k Manětínu a ku Plané, s takovým bohatstvím a mocí, že se králům Vladislavovi II. a Ludvíkovi I. opřeli, Ferdinanda I. neposlechli, a více k říši Německé než ke království Českému přihlíželi.[159])

Šebestian Schlick byl s Lutherem osobně znám; Luther jej nad jiné pány vynášel a se strojil, že bude-li z Němec vyhnán, přijde sem do Čech. Týž pán usoudil r. 1521., že prý katolické služby Boží jsou proti slávě Boží a proti spasení duše, a tudíž vydal poddanému lidu nový řád kostelní, „vyčistěný z těch starých ceremonií“.[160]) Vesnický a z části i městský lid se tomu bránil, město Loket až k samému králi Ferdinandovi I. stížnost podalo, ale Schlick toho nedbal; ano, jiná města, Falknov, Königswart, Neurohlau sama se ucházela o predikanty lutheránské a ovšem je obdržela: do měst horních, Jáchimova, Měděnce (Kupfenberg), Oloví (Bleistadt), Neudeku, Kráslic a a Jindřichovic povolali Schlickové lutheránské havíře z Němec a po-

[159]) Frind, Kirchengeschichte Böhmens, IV. 376.

[160]) Erneuerte Kirchenordnung, gelaeutert von den alten Ceremonien als wider Gottes Ehre und der Seelen Seeligkeit.

lutherili všecko. — Tak si počínali až do roku 1547., kdežto se přidali k odbojnému spolku německých Schmalkaldů; tam byli poraženi a propadnuvše mnohé statky, pozbyli své bývalé moci. Nicméně přešly statky v držení nových pánů lutheránských.

Pánové ze Schwamberga (druhdy z Krasíkova) zaváděli bludy Lutherovy na panstvích Boru, Přimdě, Bezdružicích, Střeževli, Lštíně, Chýši, a ustanovili lutheránského superintendenta v Jamném; s ním pak a s predikanty a školmistry zavedena řeč německá; tak ku př. ve Stráži (Neustattl) začínají matriky po česku a přecházejí v němčinu,[161]) a statky dostaly jména německá: Haid, Pfraumberg, Weseritz, Triebl, bývalé sídlo superintendenta nazvali Gamling.

Pflugové zaváděli lutheránstvo na Rabsteině, ve Slavkově (Schlaggenwald), Bečově, (tenkráte českém, odtud nazván Petschau), na gruntech Teplských, v Tachově [162]) a v Chodovém Újezdě (Heiligenkreuz).

Pánové von Plauen (z Plavna) zavedli lutheránství v Toužimi (Theussing); darmo se bránili katolíci, pánové nedbali ani na přímluvy královské.

Páni Perglerové taktéž činili v Pořejově (Purschau) a v Oušavě (Urschau); páni Schirntingerové ve Třech Sekerách, v Chodové Plané (Kuttenplan).

Jednotlivé fary katolických pánů zůstaly osamělé a podaly se časem obecnému proudu.

Pan Leo Victhum „svým horlivým nařízením očistil kostely od ohavností papeženských“ na panství Klástereckém (Klösterle) a kdo se bránil, neměl než „na mrchovišti pohřben býti“.[163]) Ubozí katolíci prosili, avšak, čeho by byli uprosili, zaznamenáno není.

Lobkovicové z Hassensteina, páni asi na třiceti panstvích a statcích v širém okolí Chomútova, bývali podobně jako Lobkovicové Bilinští přední obranou víry katolické, až Bohuslav Felix, pojav lutheránskou manželku Kateřinu z Plavna, dal se svésti na lutherstvo a sváděl a sváděti dával kněze katolické k odpadnutí, zaváděl lutheránské predikanty, až pak Chomútov „z papeženské temnosti vybavil.“ [164])

Vedle Hassensteinů bylo v kraji mnoho menších pánů, katolických a protestantských a byly tudíž náboženské zápasy dosti tuhé, zejména když tu jesuité založili katolické gymnasium. Co do národnosti zdá se, že němčina odedávna převládala (dle známého pořekadla: všude lidé, v Chomútově Němci) ač se domýšlím, že fara Všestudy

---

[161]) Frind str. 381.

[162]) Noví lutheráni Tachovští měli mnohé dopisování s konsistoří Pražskou a s vládou královskou a řídili všecko řečí německou hned od r. 1547., 1553.; zase později 1609., 1614.; nicméně praví Nauč. sl. str. 403., že prý katoličtí pánové po 30leté válce zavozovali obyvatelstvo německé, a tak prý se od r. 1654. uvádí Tachov jako město německé. — Co pánové lutheránští provedli, to se po stu letech svádí na katolíky!

[163]) „alle Papistischen dürfen fortan nur auf dem Schindanger begraben werden.“ — Liber proventuum tom. IV. u Frinda str. 385. To se umlčuje!

[164]) Frind, tamtéž str. 387.

byla do r. 1570. česká a pak pod jménem Schössel lutheránskou se stala.

Páni Koelblové přešedše na vyznání lutherské, zabrali zádušní jmění v Chabařovicích (Karbitz), Předelicích (Proedlitz) a něco podrželi sobě, něco dali osadníkům. Do Chlumce (Kulm) dosadili lutheránského predikanta, ač osadníci jsouce všickni katolíci, nechtěli o něm ani slyšeti. Ale neubránili se.

O tomto převádění lidu katolického na bludy lutheránské skrze panské rodiny Schlicky, ze Štampachu, z Dohny a j. konal biskup Dr. Frind důkladné studie a poznamenal na mnohých místech, že s lutherstvem spolu se brala germanisace, a za příčinu udává, že lutheránští kazatelé a učitelé, byvše téměř výhradně z ciziny povoláni, — se o to ze vší síly přičinili. [165])

Kdo si vezme tu práci a přirovná na mapě okresy, které se dosud čítají k národnosti německé, s panskými statky, kde lutheránští pánové Schlick, Schwamberg, Victhum atd. své lutheránství spolu s germanisací zaváděli, shledá převelikou shodu a uzná, že dokud krajiny ty byly katolické, byly nazvíce české, ať se to v dějepisu liberálním povídá nebo umlčuje.

Vizme dále, kde asi takovému poněmčení hráz se postavila, jaké tam bývaly panské statky, a kteří jejich pánové, jací kněží, jaké školy?

Postupujíce od jihozápadu k severu, shledáme panství: Planici, Nalžov, Žinkovy, Zelenou Horu, Červené Poříčí, Chudenice, Bližejov, Merklín, Lukavici, Poříčí Spálené, Přichovice, Šťáhlav, Plzeň, Křimice, Plasy, Újezd, Radnici, Zbirov, Křivoklát, Ročov, Krušovice, Smečno, (Slané, Louny), Libochovice, Budyni, Beřkovice, Doksany, Roudnici.

Těmto statkům všem vládli pánové katoličtí: Sternberg, Klenovský, Švihovský, Koc, Černín, z Říčan, Vratislav, Lobkovic, Jeníšek, Martinic, Chanovský, Hyzrle, Hasenburg, Přichovský, Kokořovec, Točník, a čeští králové.

Tito rodové sobě a poddanému lidu svému zachovali víru katolickou a národnost českou, víru i národnost svatováclavskou. Nechceme tvrditi, že by Schlickové, Štampachové a j. zúmyslna byli potlačovali českou řeč, nýbrž proto asi tak činili, že zavádějíce novoty lutheránské, neměli českých kazatelův, ani učitelův a povolali jich z Němec, kdežto u pánů katolických bylo jinak, aniť co věrni svatováclavské, katolické víře, zachovali katolické duchovenstvo i katolické učitele národnosti české.

Přejdeme-li od západu k severním krajům českým, s toutéž událostí se potkáme: násilné převádění katolíků ke bludům lutheránským a spolu poněmčení. (Dokončení.)

---

[165]) Tt. 381.

Marie.

Báseň

Vojtěcha Pakosty.

(Pokračování.)

VII.

Vnit vzpomínek si tkaje vlákna sterá
sám Norbert spěchal domů za večera;
a jako v sadě po květnové vláze,
mu nevýslovně v duši bylo blaze.
Chtěl sám jen býti v sladkých dumách svých.
Sám — nevyrušen. — Proto s nevolí
zpět ohlednul se, an kdes rachotící
se ozval povoz za ním na silnici
a zvonkový mu k sluchu dozněl smích.

„Aj, sám pan student?“ zvolal s vozu lesní
a trhnul koňmi. — „Nuže, libo-li,
tož přisedněte! Pojďte! — Místa dost.
Zde naše Mařka tak už po vás teskní.
Nač vyhýbat se? — Spor a zavilosť,
já vždycky říkám, že jen k ďasu patří.
My s panem otcem žili vždy jak bratří,
až ženský spor tu pásku roztrhnul.“ —
„Tak! — Jenom dávej všecku vinu nám!“
Choť myslivcova ozvala se měkce,
co Norbert na vůz vyšvihnul se lehce
a vedle ní a dívky přisednul. —
„Tak studiose! Ale proč pak sám?
teď připadá mi; vždyť jste na pouť jeli!“
diví se lesník.

„Nehodu jsme měli,“
děl Norbert; „kolo u cihelny v poli
nám zbortilo se. Otec pro jiné,
že nebylo tam statku ve vůkolí,
člověka musil do vsi poslat zpět.
Tož dlouhá asi doba uplyne,
než ten se vrátí, myslím si, a hned
co do cihelny matka zašla, domů
já chutě pěšky dal se na pochod.“

„Aj, bravo, bravo! — Toť nám právě vhod,
že octnul jste se jednou v našem středu!“
vpadnul v to lesník, lahodnými hledy
Norberta měře.

„Chci se bezpečit,“
hned myslivcová připojila k tomu,
„že toto „j e d n o u“ není naposledy!“

Norberta srdcem divný zmítal cit,
an viděl ohně co tu místo ledu,
jejž matka v srdci myslivcových zřela.

„Nuž, také ty dnes panu studentovi
snad něco povíš, Mařko! — Nemáš hlas?“
žertoval lesní. — Radostnými slovy
před chvílí právě o vás vyprávěla —
a teď jak ryba!“ —

Dívka usmála se:
„Však se již známe. Ó jak dlouhý čas,
co po prvé jsme setkali se v lese!
Čas mijí, letí jak ta voda jezem;
jen krátká doba — a ty budeš knězem,
a za mnou rovněž šerém ve klášteře
snad brzy fortny uzavrou se dvéře...“
Vzrušil se Norbert. „Jak? Ty řeholnicí
se státi hodláš! Co to napadá ti?“...
Odvětil lesník rychle za Marii:

„I nebojte se! Tak jen ve stolici
v klášterní škole sobě chvíle krátí
s družkami svými, že jim mile bijí
pěstounek-sester šaty do očí;
však jednou čas s ní jinak zatočí.
I vy též jednou směrem zcela jiným
se rozejdete s přáním maminčiným.
Chtěl Norbert cosi právě namítnout,
však lesní vpadl: „Ó, jen nechte býti,
vím, rodiče že kněze chtí z vás míti;
zvlášť panímáma o to usiluje.
Toť, pozor, brachu! nejzradnější proud,
v nějž cizí vůle mocný vítr duje!
Dvou statků cenu Podhorský má mlýn;
jste jedináček, kam pak s dědictvím,
řeknête, pro Bůh, byste splnil svým
rodičům vůli, aby z vás byl kněz? —
Znám hlavy, které proti vám jsou stín
a uchytí se. Pro vás, brachu, dnes
vyhlídek jiných na sta otevřeno,
neb tuhle v hlavě nosíte své věno.
V čas tedy pozor! Rozum váš a cit
kam povedou vás, bez ohledu jděte —
na vojnu třeba — jenom přinutit
v stav žádný nedejte se; rozumíte?“...

Teď teprv Norbert domohl se slova:
„Rok ještě zbývá, jak sám dobře víte,
než nastane mi žití dráha nová;
sám dosud nevím, kde mi štěstí květe,
a kolikráte, ač jsem tázán byl,
rodičům dosud nic jsem neslíbil.“
V Marie oči jako potápěč
do mořských tůní zhřížil Norbert zraky,
ký účinek v nich měla jeho řeč —
Utkvěly na něm, jako slunko, mraky
kdy probírá se, ale zhasne zas.

„Toť nejlepší je —“ vmísila se paní, —
„nezkoumat ranně, jaký příští čas
nám osud ve svém nese tlumoku.
Dnes té, a jiné člověk po roku
zásadě v srdci se jak modle klaní.
Tak často káži Mařence zde naší,
kdy plány svými do budoucna straší;
zvlášť zablouzní-li tichém o klášteře
a zakopat se touží v jeho šeře.
Dým všecky plány —“

„Tak jest:“ Norbert vece
a zúmyslně neb jen bezděky
připojil doklad: „Často slýchávám,
že tuhle Marie měla přijít k nám,
však osud v cestu vmetal záseky
a sestrou mojí nestala se přece...“

„Snad za sestřičku neměl bys mne rád!“
Marie hlesla. Při tom ku mlýnu
na ušlapanou schválně pěšinu
mu ukázala, po níž tolikrát
strach honíval ji. — Vroucím ruky stiskem
dal odpověď jí Norbert sladší slov,
an v doubců stínu na údolu blízkém
mu zakmitnul se bílý mlýnce krov.

VIII.

„Co divných příhod měl ten dnešní den!“
děl Sluka k ženským za mák netuše,
že ještě jednou bude překvapen.
Neb k myslivně co koně pohnal v klus,
zhled u ní povoz. Lekl se. — „To psaní!“
mu hlavou kmitlo v děsné předtuše.
Snad sám pan hrabě! — Vskutku! — Panský vůz
to z Lipanky byl, při něm jakýs pán
přecházel rychle. — „Ředitel!“ dí paní —
„snad od hraběte k tobě odeslán.“ —

„Co napadá ti? — Ředitel jak tyčka,
a tenhle, jak mi z dálky zdá se — malý. —
Toť správec Řepek! — Hleď, už k nám se valí!
Ba on to, rukou narovnává sklíčka!“ —

„Konečně tedy! Totě k obkousání
tak dlouho civět; dostal-li jste psaní?“...
„Dnes odpoledne, pane správče. — Cvalem
ujíždím domů. — Co je na té zprávě?“

„Vy konec světa projezdíte málem!“
durdí se Řepek — „před hodinou právě
přijel pan hrabě s odpoledním vlakem.“

„Pan hrabě? — Který?“ ustrnulým zrakem
v správcově lesní utkvěl obličeji.
„Náš hrabě Ivo, majorátní pán! —
Teď parou pravé zázraky se dějí.
Telegram z říše večer odeslán
v hodině došel, aby v nádraží
dnes povoz čekal, a já první byl,
jenž s ředitelem stoje na stráži
milostnou ručku pána políbil;
teď na Lipance již si v zámku hoví.
Však jaká práce s upravením bytu!
co nadřeli se oráči a služky,
toho ni lidský jazyk nevypoví.
Kdož pak se nadál! — Žijeme tu v skrytu.
Kde býval salon, měli jsme teď hrušky
a na výsluní, panské do ložnice,
homolky na sýr, zralé makovice
dáváme sušit od mnoha již let
a nábytek, jenž pro vrchnosť tam stál,
by nepropadl molů osudu,
již dávno dal jsem odnést na půdu.
A teď ta zpráva! Těžko povědět,
jak nevídaná nastala nám mela —
Fuj! vzpomenu-li — až se špatně dělá.“ —

„Však, nač zde státi? — Prosím, račte dál
a odpuste, že dřív jsem nezvala;
neb všecka žasnu“ — slova ujala se
též paní lesní.

„Díky, paní — díky!
Již dlouho meškám, musím dále zase;
jest poučit mi ještě úředníky,
by chybička se nikde nestala. —
Též pana chotě — —“ Řepek na znamení
narovnal sklíčka, paní srozuměla,
a se schovankou k odchodu se měla.

„Snad obligatní bude představení,
či hon kýs slavný?“ otázal se lesní.

„Pah! — o těch věcech hraběti se nesní!“
odtušil správce; — „s ranou otevřenou
na ruce přijel a zde na zapřenou“ — —
„Pan hrabě? — raněn? — a kde utržiti
si ránu mohl?“ žasnul myslivec.
„Toť na světě je nejsnadnější věc,“
pospíšil sobě Řepek vyložiti:
„prosím vás, mládí, a pak — kavalíři! —
Dostihy, hony, za noci se hýří,
a romantický jim jen extrasport,
pro krasavici vzplá-li meč neb kord.
Ať tak neb jinak, nám již počítati
jen s holým faktem. Co však důležito,
a od Lipanky proč jsem zajel k vám,
proč tady civěl, jest — to incognito,
v němž jeho Jasnosť touží pozůstati
zde v našich horách. Proto ukládám
vám, pane lesní, jako personalu
celého panství: V řečech tvrdý suk,
k dotazům lidským proměňte se v skálu
a třeba mučit chtěli — ani muk! —
Snad rozumíte?“ —

„Ano, ano — ale...“
vykoktal Sluka.

„Shlednou-li ho zdejší
myslíte lidé? — Planý strach — neb stále
se zdržet hodlá pod Lipanky trámy;
a jen co bol se rány ukonejší
zas k novým sportům zmizí za horami.
Jen tedy krátce — jen co v novém bytu,
stlučeném přes noc, odpočine — v skrytu
vše zachovati prozřetelnosť velí.
Teď buďte s Bohem! — Snad už někde chyba
se zatím stala. — Já jsem konfus celý —
Toť s Bohem! Mlčet — mlčet jako ryba!

(Pokračování.)

Luiz Camoes a jeho „Lusitané“.

Načrtnul

Václav Petrů.

(Pokračování.)

Po smrti si ho počali i jeho protivníci vážiti, jmenujíce ho knížetem básníkův, a Filip II. kázal jeho matce vyplatiti zbytek důchodu, poněvadž prý nemohl pro něho již více učiniti.

Pohledneme-li se ještě jednou po muži, jehož jsme doprovázeli po celé trudné cestě jeho života, zdaž neřekneme, že se nám jeví býti postavou vznešenou? Veliké muže stíhají z pravidla nehody životní a strasti osudu; že by se však tak zřídka usmívalo slunce na básníka tak velikého, toho máme příkladů jen nemnoho. Jsa si vědom velikého nadání svého a věda dobře, že vyniká nade všecky současníky, trávil život neslavný, nevábný, život, jemuž nebyla žádná nehoda neznáma.

Co ho učinilo národním básníkem portugalským, jest jeho nezdolné vlastenectví, jemuž se tím více každý podiví, čím více uznamená, že právě ta vlast pro něho nejen ničeho neučinila, nýbrž i nevděkem mu splácela černým, okolnosť, která nabývá váhy tím větší, poněvadž si ho počala již i cizina všímati a zásluhy jeho oceňovati.

Když upadlo Portugalsko v moc cizí, stalo se epos Camoesovo všem vlastencům národní biblí, z níž čerpali lásku k vlasti, z ní rozněcovali hasnoucí plápol vlastenecký. Byla to píseň písní o zlatém věku dějin portugalských, a kdo v ní nenalézal oživujícího dechu, neměl již citu pro velikosť vlasti, v jeho ňadru vyhasl všecken zápal pro věc tak posvátnou. Vláda španělská nahlédla brzy, v čemž spočívá pro Portugalsko pravá cena tohoto díla, a proto vydala r. 1584. zkomolené vydání téže básně, jemuž byl dán potupný název „dos Piscos“ (rybáci). Ve vydání tom vymýcena jsou všecka místa, která rozžehovala vlastenectví portugalské. Ale i toto vydání stalo se populárním.

K hanbě národa portugalského se musíme na tomto místě vyznati, že největšího pěvce svého nikdy dosti neocenil, ba uběhli ve své netečnosti k němu tak daleko, že ani nevěděli, kde tělesné pozůstatky jeho odpočívají. Básník Castilho, jenž zemřel r. 1840., praví ve století devatenáctém s prostotou více než arkadickou, že by každý z novějších básníků portugalských se styděl podepsati některou slohu Camoesových Lusitanů! Z toho jest ovšem vidno, že národní sebevědomí u Portugalců není asi na stupni právě vysokém. Kéž napraví budoucnosť, co doba minulá netečně zanedbala.

Camoesovi Lusitané docházeli za to většího a spravedlivějšího ocenění v cizině. Již Torquato Tasso tvrdí ve znělce svrchu uvedené, že zpěvy Camoesovy dále doletí nežli Gamovy lodi. Jinde pak napsal pěvec „Osvobozeného Jerusalema“ o Lusitanech takto: „V tomto století mám toliko jednoho soka, jenž se mnou o vítězství zápolí. Ach, pověz mi, jsi-li tak nešťasten jako já, ctnostný pěvče největšího činu, jejž vykonal národ tvůj? Odtamtud zaznívalo, že jsi nešťasten! Nejsi jím tak jako já. Může se státi, že se říše indická vymkne z rukou

potomkův Emanuelových, a že již nespatří hrdý Lisabon, jak se dovážejí poklady z Asie a Afriky do přístavu jeho; ale první sláva ohromných výbojů jeho bude se stkvíti dále v básni Camoesově; nejvzdálenější národové se budou obdivovati v Lusitanech úžasné udatnosti hloučku lidí, kteří vzdorujíce strašným, nekonečným, nikdy nevídaným nebezpečenstvím svou udatnosť a víru otců svých zanesli až k nejzazším končinám všehomíra."

Právě ta okolnosť, že hleděl Camoes v národě minulosť svou zapomínajícím roznítiti nové sebevědomí, nasvědčuje, jak hluboké a opravdové bylo jeho vlastenectví, a že nebyla jeho láska k vlasti, již opěvá slovy tak vroucími a dojemnými, jen povrchní a ledabylá, nýbrž že srostla s jeho srdcem, s jeho krví a vůbec s celou bytostí.

Tragický osud Camoesův stal se v tomto století základem tvorby literární. O životě jeho složili dramata: francouzská Deslandes r. 1829. a Perrot r. 1845., anglické Tucker 1835., portugalská Burgain r. 1845. a Alex. Monteiro r. 1848., německé Fr. Halm r. 1838. Mimo to jest předmětem četných novel, z nichž nejznámější jsou od Němce Lud. Tiecka „Tod des Dichters" a Francouze Tissota „L'agonie de Camoens" r. 1867.

Spisy Camoesovy jsou přeloženy do všech čelnějších jazykův evropských, do některých i vícekráte. My Čechové máme jen obstarožný a již nepoetický převod episody o Ignacii de Castro od J. B. Pichla v Časopise česk. musea na r. 1836.

Nejnovější vydání děl Camoesových [1]) pro lid obsahuje 354 znělky, 19 kanzon, 5 sestin, 13 ód, 24 elegie, 15 exlog, tedy to, co choval v sobě známý nám Parnas; část druhá obsahuje drobné popěvky a redondilly a pak tři hry dramatické „Filodemo, Amphytrionové a král Seleucus; díl třetí drží „Lusitany" jakožto dovršení Musy básníkovy.

Jest vidno, že se Camoes pokoušel o rozmanité způsoby básnické. Nejslabšími pracemi jeho jsou dramata, neboť jim znalci připisují cenu dosti nepatrnou. Za to vyniká jako lyrik znamenitý; jeho znělky, elegie, selanky, ódy a j. se vyznamenávají myšlénkami sice prostými, ale čistými a jasnými, všude se v nich obráží povaha veliká, duch mohutný a hluboký, jehož záchvěvy, city klidné i vášněmi rozbouřené jasně a srozumitelně vyjadřují. Největším a nejcennějším jeho dílem jsou ovšem „Lusitané".

„Os Lusiadas" se nazývá epos to po potomcích Lusa, baječného praotce národa portugalského, jenž prý do této země druhdy přišel ve průvodě Bacchově. Běžný, ale chybný název básně bývá „Lusiada", jak ji pojmenovali Němci po Voltairovi, jehož mělká a nekritická rozprava o Camoesovi v „Essai sur la poésie epique" jest s dostatek známa.

Báseň se počíná po způsobu antických epopejí, podobna jsouc nejvíce Aeneidě známým počátkem „Arma virumque cano". Praví pak doslovně: „Pěti budu o zbroji a recích proslavených, kteří pronikli od západního břehu portugalského mořem nikdy dosud nebrázděným daleko až za Tabranu ... o nich budu pěti všemu světu, poskytne-li věci tak veliké duch a uměna podpory." Za tím účelem vzývá víly řeky Taja, které prostý jeho zpěv již vícekrát opěval, nyní pak to chce

[1]) Obras completas de Luiz Camoes, 3 vol. Porto.

učiniti hlaholem vznešenějším, i dožaduje se jich, aby ho naučily zpěvu, jenž by se vyrovnal činům tak vznešeným.

Z toho všeho lze vyrozuměti, že skládal Camoes své epos dle vzorů starověkých, a z toho názoru dlužno na báseň jeho pozírati. Není to epos národní jako Iliada, nýbrž epos umělé, tedy spíše jako Vergiliova Aeneis.

Než vytkněme si Lusitany dříve krátkým obsahem:

Jakož právě pověděno, vzývá básník v úvodě jakožto Musy „Tagides minhas“ (víly řeky Taja), aby mu propůjčily nadšení, jímž by důstojně opěval zbraně a proslavené reky vlasti své (as armas e os baroes assina lados). Dále potom vypravuje ve zpěvu prvém, jak se nachází Vasco de Gama se svými soudruhy, jichž cesta činí v básni spojovací pásku, v indickém moři nedaleko Madagaskaru. V tom svolává Jupiter bohy dohromady, aby se o podniku tomto společně uradili. Otec bohů jest Portugalcům přízniv, s ním pak jsou za jedno Mars a Venuše; avšak Bacchus, jehož dávným sídlem jest Indie, obává se, aby nebyla sláva jeho bohatýry portugalskými zastíněna, i vyslovuje se proti nim. Mars navrhuje, aby byl vyslán Mercur, by odvedl Portugalce někam na místo, kde by po svízelích cesty obtížné sobě poodpočinuli a zpráv o Indii se dopátrali. Návrh ten dochází souhlasu a Portugalci přicházejí na Mozambique, kde proti nim pobuřuje Bacchus, přestrojený za vznešeného Maura, tamního šejka, tak že se uhajují pouze vlastní udatností proti zradnému útoku. Další cestou užívají průvodčího, který je chce zmásti, avšak Venuše překazí v čas zrádný jeho úmysl a přivádí své miláčky do Mombazy.

Začíná se zpěv druhý. Bacchus očekává v Mombaze příchozích, aby je novými klamy zničil. Aby se Portugalci domnívali, že přebývají v Mombaze sami křesťané, přijímá dva vojíny, jež vyslal Gama vyzvídat smýšlení maurského, do domu svého jako hosty a na znamení, že křesťanem jest, sobě zřídil oltář Panny Marie, před nímž kleče se modlí. Venuše vybavuje Lusitany z hrozícího nebezpečenství a zahání je pomocí Nereoven od zradného přístavu. Vasco de Gama vzdává díky za osvobození toto vroucí modlitbou, a Venuše klade modlitbu tu na stupeň trůnu Jovišova. Cesta Venušina do nebes náleží k nejspanilejším místům v celé básni. Jupiter, vyslechnuv prosby Venušiny, předpovídá budoucí hrdinství portugalská v Indii i nařizuje Mercurovi, aby dovedl Vasca do Melindy, kde je uvítá lid tamní pohostinnu. Vůle Jovova se naplňuje, král Melindský, trna nad výpravou tak odvážlivou, soudí, že jsou Portugalci národ nad jiné udatný a veliký, uzavírá s dobrodruhy smlouvu a žádá Gamy, aby mu vypravoval o dějinách své vlasti.

Ve zpěvě třetím splňuje Vasco de Gama přání svého hostitele a vypravuje všecky důležitější skutky, události a příběhy z dějin portugalských, a mezi nimi i krásnou episodu o Ignacii de Castro.

Vypravování toto jest samo o sobě vzorné, avšak jak již připomenul Sismondi, [2]) není dosti dobře motivováno; král maurský totiž, jemuž se vše toto vypravuje, Evropy nikdy neviděl, neslyšel o jejich zákonech a válkách, neví nic o jejím náboženství, nemůže tudíž větší části příběhův ani porozuměti, a kdyby porozuměl, nemohl by nepo-

[2]) De la littérature di midi de l'Europe, Paris, 1813, sv. V. str. 262.

znati, že jsou hosté jeho výslovnými nepřátely pokolení maurského, a tím i náboženství Mohamedova, k němuž se sám přiznává.

Ve zpěvě čtvrtém přivádí ke konci Gama své vypravování historické líče Emanuela Velikého, který mu nařídil vykonati cestu po moři do východní Indie; byltě se mu ve snách zjevil Ganges, předpovídaje mu, že budou Portugalci nad Indií za nedlouho panovati. Velikolepě zní tu kletba vynesená starcem jakýmsi nad panovačností při odjezdě Gamově.

Ve zpěvě pátém vyličuje Gama králi Melindskému dobrodružná nebezpečenství, jež bylo jemu i vší družině po daleké cestě překonati. Krásný jest tu popis smrště vodní (stance 18—22), jakož umí vůbec Camoes líčiti zjevy a divy přírodní způsobem, jemuž není přímo rovno. Strašlivý jest také zjev obra Adamastora na předhoří Dobré naděje.

Ve zpěvě šestém dovršuje Gama své vypravování, Portugalci se vracejí na lodi a jsouce vedeni lodivodou krále Malindského přeplavují se přes moře indické. Rozhněvaný Bacchus se dovolává pomoci mořských bůžků a dráždí je na odvážlivé plavce, kteří si ukracují dlouhou chvíli episodou o dvanácti Angličanech (as doze d'Inglaterra), kterou jim vypravuje Velloso. Zatím vysílá Aeolus své větry, aby rozbouřily hladinu mořskou, ale v zápětí přikvačuje Venuše se svými vílami, aby větry utišila. Z dálky již se šeří pobřeží indické.

Ve zpěvě sedmém promlouvá básník s vlasteneckou hrdostí o své zemi a svém národě, načež se jme líčiti Indii. Příchozí Portugalci jsou od krále Malabarského vlídně přijati. Jeden ze předních Indů navštěvuje lusitanské lodi a spatřuje, že mají vlajky a prapory ozdobeny válečnými obrazy, i žádá, aby mu bylo vysvětleno, co všecko to znamená. Gamův bratr mu jednotlivé zjevy vykládá, to jest, oslavuje znova přední krále a hrdiny portugalské, počínaje zase báječným Lusem až po infanta dona Pedra a dona Enriqua, kteří dobyli Ceuty.

Zatím dráždí Bacchus kněze indického ve snách, a kněz bouří obyvatelstvo Malabarské, že prý přinášejí cizinci nebezpečenství domácímu náboženství, z čehož vznikají přečetné zápletky mezi tuzemci a Portugaly. Když se zápletky počátkem zpěvu devátého celkem mírně urovnají, chystá se Gama na cestu k domovu, neboť úloha jeho jest dovršena. Venuše uzavírá při sobě, aby zažili chráněnci její za přestalé námahy všeho, co může srdce lidské oblažiti. Spolu s Amorem zalidní jeden z nejrozkošnějších ostrovů východních vílami a zavede vracející se Portugalce k této výspě. Líčení místa tohoto, jakož i života na něm jest velepůvabné, a básník je zakončuje smělým výkladem allegorickým, že neznamená toto elysium se všemi rozkošemi svými nic jiného nežli čest a slávu, jež „líbezně život vznešený korunují“.

Ve zpěvě desátém zřizuje bohyně pro celou společnost nádherné hody, k nimž se zasedá na sedadla křišťalová. Sirena pěje o velikých skutcích, které vykonají nástupci Gamovi po cestě jimi nastoupené, a tím jest cyklus portugalských zkázek a dějin vyčerpán. Thetis odvádí Gamu na vysokou horu a ukazuje mu pomocí zázračné zeměkoule, jak jest soustava světová zařízena. Po té se ubírají Portugalci zase na moře, a básník je provází několika stancemi do vlasti. Vznešenou apostrofou, jež svědčí králi, báseň se končí.

Celé epos Camoesovo čítá 1102 stance osmislabičné, a to zpěv prvý 106, druhý 113, třetí 143, čtvrtý 104, pátý 100, šestý 99, sedmý 87, osmý 99, devátý 95, desátý 156, což činí 8816 veršů.

(Dokončení.)

Paměti starého domu.

Povídka

od **Aug. Šenoy.** Přeložil **Jan Jeřábek.**

(Pokračování.)

Moje živoření v čeledníku nemohlo nikterak trvati na věky. Byla jsem šlechtičnou; nemohli mne tedy odchovati za kravařku. K tomu bratr matčin, ovšem jen ze záští k otci a nikoliv z lásky ke mně, do světa hřímal, jaká že to jest hanba, zanedbává-li Lenič jedinou svou dceru, dceru to „milené sestry“; neumí prý dítě ani kříže učiniti, což ovšem pravda nebylo. Proti otci mému strhl se povyk po celém Záhoří, jak jsem slyšela, a proto mne odvezl na tři roky do varaždínského kláštera. Dlouho to trvalo, nežli klášternice neohrabanou, divokou dívku navykly pořádku. Inu, jaký div! Dosud rostla jsem mezi kravaři a koňáky, mohla jsem svobodně běhati mezi trním a křovím, v blátě a sněhu, a nikdo mi v tom nebránil; a pojednou bylo mi mírně a pobožně kráčeti, šněrované a oblečené zabývati se po celý den knihami a pletením. Mnoho jsem přetrpěla, mnoho se proto naplakala! Často mi bylo státi v koutě, klečeti, soukenný jazyk nositi, často za pokutu se postiti. Klášternice mne nerady viděly; byla‘ jsem svéhlavá, nevlídná. Jiné dívky smály a posmívaly se mojí ošklivosti. Celému klášteru jsem byla na posměch. Každý das mne takořka týral. To mne hrozně soužilo, to krutě dotýkalo se mého srdce; stala jsem se mnohem divější a s nikým jsem neobcovala. Ale tupá a hloupá jsem nikterak nebyla. Dovedla jsem čísti v knihách jako žádná jiná ve škole, znala jsem počítati z hlavy, tak že všem jsem tím úctu vzbuzovala. Toliko písmo bylo tlusté, protože jsem měla těžké ruce; i s pletením jsem se dosti natrápila. Klášternice chválily mé vědomosti a káraly opět moji neobratnost, družky pak smály se této neobratnosti a záviděly mi vědomosti. Ale to mne nedojímalo, nehleděla jsem ani v pravo ani v levo; tak jsem se stala zatvrzelou, že mi bylo nejmilejším zabývati se samotné s knihami. Tři léta strávila jsem takto ve varaždínském klášteře, léta to věru nepříjemná, neveselá, jež bych však přece nazvala nejveselejšími, jakých jsem kdy byla zažila. Za celý ten čas ani jednou mne otec nenavštívil. Psávala jsem mu blahopřání k Novému roku i k narozeninám, ale nikdy jsem neobdržela odpovědi. Otec činil bezpochyby s listy mými to, co dříve činíval s mými květinami.“

Na sklonku třetího roku dala mne jednoho dne z rána velebná sestra zavolati k sobě. Neznala jsem příčiny toho; družky moje se shlukly, šklebily se na mne a šeptajíce mezi sebou hádaly, že ošklivá Málča opět něco zlého učinila, zač dostane se jí trestu. Přišedši do jizby představené, spatřila jsem k velikému svému podivení seděti tam otce. Pospíšila jsem k němu, abych mu políbila ruce. Tentokráte tomu dopustil a ústy svými dotekl se poněkud mých vlasů, což mělo před představenou platiti za políbení.

„Amalie,“ pravil mírně a suše, „přišel jsem pro tebe. Tři roky jsi se tu učila, snad jsi se něčemu naučila!?“

„Ano, ano,“ potvrdila představená, „Amalie byla povždy dobrou žačkou, nemohu si na ni stěžovati; jenom ženské ruční práce se jí jaksi nedaří.“

Otec vrhnuv mimovolně pohled na mé ruce, usmál se ironicky a pohlédl na mne opovržlivě.

„Ano," pravil, „nedaří se jí, poněvadž jsou ruce její převeliké. Nevím, ale dívka tato docela se zvrhla z naší rodiny."

Zachvěla a zarděla jsem se při těchto slovech.

Vrátila jsem se s otcem do starého našeho dvorce remetínského. Snadno si pomyslíte, kterak tlouklo mi srdce, když spatřila jsem věž farního kostela i starý náš dvorec. Plakala jsem, — nevím, zdali radostí, — ale plakala jsem srdečně. Byla jsem o tři roky starší, ba, co více, jako dívka nevědomá a divoká opustila jsem před třemi roky otcovský dům a nyní vrátila jsem se do něho tichá, mírná, s ušlechtěnou duší a jemnějšími mravy. Mohla jsem více mysliti, více vnímati. Čeládka dvorská jaksi podivně hleděla na ošklivou Malču, a služka, jež mne kdysi naučila Otčenáši, ani věřiti nechtěla, že umím čísti a psáti.

Vidělo se mi předně poohlédnouti se po hospodářství. Stáje, humno, chlév, sušírna, posada, studně, psí bouda, — vše to stálo na témže místě, všechno to pozdravila jsem jako staré známé; ba i ona šedá, dubová štoudev u vchodu do zelniště. Zdálo se mi, jakoby staré toto dřevo a kamení srdce i oči mělo, jakoby mne pozdravovalo. A když takto těkaly oči moje po milých těchto předmětech, tu bodlo mne u srdce. Zdálo se mi, že vše to je spustlejší, jaksi zanedbané, vše to jaksi hnilo a zanikalo. Tu a tam scházelo v okně sklo, v ohradě kůl, tu i tam byla ve střeše díra, a z komína sletěl starý, plechový vršek. Od mého odchodu nic se neopravovalo, čeládka hospodařila po své vůli, otec chodil po zábavě, dům byl nečistý, dvůr blátivý, a ve květnici bujelo bodláčí. Nebylo pochyby, hospodářství scházelo, a nebylo ruky, která by vše to byla pořádala. Hnusilo se mi to tím více, jelikož v klášteře jsem se naučila čistotě. Nechtěla, ba ani nesměla jsem se ptáti otce po příčině tohoto úpadku. Jako dříve, tak i nyní vzdaloval mne od sebe, mluvil toliko, čeho bylo třeba, a choval se, jako bych mu byla břemenem, jehož nemůže se zbaviti.

Ba ani bydleti nesměla jsem jemu na blízku. V našem dvorci byla jakási stará věž, a v ní jizba podobná této, v níž bydlím. Tuto jizbu vykázal mi otec za obydlí, sám pak bydlel na druhé straně domu, a mezi námi bylo dosti světnic, povždy uzavřených, jako v nějakém hradě, jenž není pány obydlen. Stísnila jsem se do tohoto koutka, okrášlivši jej co nejpěkněji kvítím a obrazy; a věřte mi, vše bylo tak čisto, jako zde. Onu chudobu, kterou vidíte nyní v jizbě mé, mohl jste viděti i ve věži remetínského dvorku.

Netřeba mi připomínati, že jsem hrob matky své často navštěvovala. Tu na hrobě krvácelo mé srdce, tu, stavši se rozumnější, cítila jsem, jaká to žalosť a bída — nemíti matky. Hochům jest lehčeji, ti jsou jako vítr, ale dceři třeba jest oka matčina, matčiny ruky a matčina srdce. Vidíte, všeho toho jsem postrádala.

Ale já vám tu povídám hlouposti, není-li pravda, milosť pane? Eh, odpusťte, my ženské vždy více mluvíme, nežli jest třeba. Vyslovím se zkrátka, abych vás nenudila.

Nevím, co mne to tehdy zachvátilo, jako nějaká horečka, jako žehavice. Chtěla jsem přivésti hospodářství k rozkvětu. To bylo ovšem směšno od mladé dívky, kteráž, vychována byvši v klášteře, o hospodářství ani ponětí neměla. Vůli jsem však měla silnou, srdce neohro-

žené; nebyla jsem ani hloupá, a tak jsem se drala a nutila do denních záležitostí. Nepořádek se mi hnusil, chtěla jsem ukázati, že jsem přece k něčemu na světě, a ač jsem ošklivou, nadála jsem se, že po čase přece otci se zalíbím. Osvojila jsem si klíče od pivnice a špižírny, měla jsem pozor na dělníky, zavírala mléko, stávala u sudů, když se víno přetáčelo, a u krav, když se dojilo. Měla jsem služky k tomu, aby metly, praly, bílily a předly, zkrátka, pletla jsem se do všeho. Nyní jste měl viděti čeládku! Všichni se na mne durdili, že jsem je měla k pořádku, že jsem jim hleděla na prsty a nedopustila, aby otce okrádali. Vše bylo pod klíčem a pod mým dozorem. Dříve celá ves žila z našeho domu. Kupovalo se na otcův účet, jedlo, pilo a kradlo se dle libosti. Dokud jsem byla děckem, nikdo na mne nedbal, byla jsem nickou. Nyní, když jsem dospěla v dívku, hledělo všecko na mne, ale šikmo, pane! Čeládka nenazývala mne jinak než „ošklivým ďáblem“. Všelijak mi nadávali, všelijaké darebáctví mi činili, všude mi v cestu překážky kladli, ale toho všeho jsem si nevšímala. Když minulo několik let, když jsem byla větší a silnější, tu cenila jsem na ně zuby, tak že se vše přede mnou třáslo, jako vojáci před svým strážmistrem. Šli a žalovali mému otci. Ačkoliv mne otec nemiloval, viděl přece, že jsem hospodářství prospěšnou, a že ono teď více vynáší. Ničemná čeládka předobře věděla, že mi otec není nakloněn, a proto vymýšlela všechno, aby ho ode mne docela odvrátila. Přišla-li některá žena nebo služka k němu, aby mne osočila, tu vzal otec z kouta hůl, a nepromluviv slova, sehnal tu či onu lhářku se schodů. Lásky na něm dobyti jsem však přece nemohla, ačkoliv jsem se o to snažila dnem i nocí. Otec můj byl vůbec podivínem, jakýchž v nynější době snad ani není. Jako byste jej byli ze dřeva vyřezali. Co si smyslil, musilo se provésti, byť při tom svět zhynul; i s jinými málo mluvil. Ve společnosti dovedl po celé hodiny mlčeti. Hlavu držel rovně, jakoby na kolu stála, a každou sobotu se holil; kníry nesměly sáhati přes horní ret, a vousy na bradě byly taktéž krátce přistřiženy. Na pravé ruce nosil rukavičku, a na levé měl dlouhé nehty. O hospodářství se nikterak nestaral.

V takovémto šlechtickém dvorci bývá dosti starostí každého dne. Ale jestliže někdo jen dosti málo o nich se zmínil, tu počaly se mu nozdry pohybovati, jakoby jej byl štípnul koňský střeček. Zůstavoval všecko mojí starosti. Byl náruživým lovcem a lovil nejraději vlky a lišky. Když za zimní noci leskl se sníh ve měsíčním světle perlami, vstal od večeře, vzal na rameno pušku a brodil se vysokým sněhem za vlkem. Lidé o něm bájili, že zná mluvu vlků a že je za noci v lese k sobě láká. V tom jsem mu brániti nesměla. Jenom jednou jsem se o to pokusila, on však obrátil se ke mně zády, vzal beranici a odešel. Obědy mé i večeře byly velmi smutné. Seděla jsem vedle otce jako loutka, a on prsty na stole bubnuje hleděl k zemi anebo z okna, nebo čistil si parátkem zuby. Políbivši mu po jídle ruku řekla jsem: „Dobrou noc;“ on nepřestávaje bubnovati odvětil: „Dobrou noc!“

Rád si vedl kavalírsky; bylo to již v krvi všech Leničův. Někdy zasedl ke kartám a mnoho, mnoho peněz prohrával, nic více při tom nemluvě, nežli čeho při hře bylo třeba, ba ani vous na bradě se mu nepohnul. Když pak na konci hry vypláceti mu bylo padesát i sto zlatých a někdy i mnohem více, tu usmál se jen lehce, jakoby se nic nebylo stalo. Se starými rodinami rád obcoval, ale nejraději s hrabaty

a barony. Při této příležitosti rozvázal se tomuto jinak málomluvnému člověku jazyk; tu vyprávěl staré povídačky o šlechtickém živobytí, mluvil někdy páté přes deváté; inu, vždyť to znáte! Mladým šlechtičnám dvořil se jako švihák, jenž pomýšlí na ženitbu. Ale nač zbytečných řečí! Byl podivínem, svět mu to však nepokládal za hřích.

I já zvykla jsem posléze takovémuto životu; přijala jsem jej tak, jak se mi podával, poněvadž nebyl jiným. K lásce jsem otce nutiti nemohla, neboť nemluví-li srdce samo sebou, nepřinutí je k tomu ani rozkazy ani prosby. Šukala jsem celý den po hospodářství a na noc zalezla jsem do jizby ve věži; tam jsem četla, počítala a k Bohu se modlila. Někdy mne cosi zachvátilo, i plakala jsem hořce, že od celého světa jsem tak opuštěna, u lidí tak neoblíbena. I to musím říci, že jsem nikoho v sousedství nenavštěvovala, ba ani na odpustky nešla. Setkavši se někdy před kostelem s některou šlechtičnou, pozdravila jsem ji jen mimochodem. Nechtěla jsem míchati se do jejich společnosti, a myslím, že i jim tak milo bylo; neboť vyčetla jsem to z jejich obličeje. Někdy se mi osamělé zdálo, že pozbudu rozumu. Odhodila jsem modlitební knihu, rozzlobila se na celý svět, že mne tak opouští, zlobila se — Bůh odpustiž mi tento hřích — i na Boží prozřetelnost, že mne tak ošklivou stvořila. Postavila jsem se bláhová před zrcadlo, abych viděla, zdaž opravdu jsem tak ošklivá. A co jsem si odpověděla?

„Jsi, Málčo, ošklivá jako nějaké strašidlo. Spolkla jsem i to a hospodařila dále, myslíc si, tak tomu jest a nejinak, amen. Dnové plynuli mi jako voda na mlýnském kole, jako Otčenáš z úst žebrákových — jednotvárně. Není to ovšem žádnou radostí, ale křesťanská duše všemu zvykne.“

Pojednou i tichý tento mír převrátil se podivně, a mne to zasáhlo jako hrom z čistého nebe. Dospěla jsem již v dívku, a v tomto čase hledí ženská oběma očima. Otec odešel dva- či třikrát do města, odkud si přinesl nové šaty, boty i rukavice, a počal barviti si vlas. Co to znamená? — pomyslila jsem si. Mnohdy i krom obyčeje zůstával po delší dobu mimo dům. Když pak doma dlel, byl netrpěliv, jakoby jej někdo dráždil a štval. Jídlo nebylo mu po chuti, lál na celé hospodářství, čehož dříve nikdy nečinil. Osopoval se na mne i na čeládku, vše odbíhalo od něho, vše se před ním křižovalo. Ve vsi se mluvilo a šeptalo všelicos, což i k mému uchu doletělo. Někdy jsem pozorovala, že ta či ona kmotra, ta či ona služka na mne se směje.

Jednoho večera loupali jsme na dvoře kukuřici. Bylo ticho a jasno. Přišli sousedé, zasedli se služkami v kolo, a tu loupalo se, zpívalo a překlepávalo po starém obyčeji. Otec byl opět mimo dům, a já jsem po večeři sešla dolů, abych dohlédla, zdali se pilně pracuje a zdali každý svou večeři obdržel. Kráčejíc chodbou ve stínu naproti dvéřím, zaslechla jsem družinu se chechtati. Zastavila jsem se, abych zvěděla, čemu se tolik smějí. Stála jsem ve tmě, nikdo mne nemohl viděti, já však viděla a slyšela jsem všecko.“

„Ej, ej,“ pravila jizlivě první naše sousedka, „ej! tedy i tomuto panování bude konec. Poděkujte Bohu, že tak se stane.“

„Ej, chvála Bohu!“ — odvětila klímajíc jedna z našich služek, kterážto nemohla již — jako dříve — mléko krásti a ve vsi prodávati, „i chvála Bohu! Ten ošklivý ďábel, ta Málča nebude již po dvoře klíči chřestiti a odměřovati nám syrovátku na náprstky.“

„Pravda," přisvědčila stará naše kuchařka, „červivá to urozenosť za její vlády. Dříve mohl člověk zabiti si některou husku a ušetřiti na peřiny, ale od té doby, kdy „ošklivý ten ďábel" ve všem svůj nos má, střeží i husky jako čert hříšné duše a sbírá každou pavučinku po dvoře."

„Ale kdož ví, není-li novina ta lživou?" pravila sousedka.

„Nikoliv," odvětila kuchařka, „já to vím, dobře vím. Žírovičovi lidé mi to vyprávěli. Já vám pravím, po třech králích ožení se náš hospodář, nám dostane se nové hospodyně, a „ošklivý ďábel", to naše trápidlo, musí do kouta."

„Když jsem slyšela tyto řeči, bylo mi, jakoby mi někdo nůž do srdce vrazil, a musila jsem podepříti se o zeď chodby, abych neklesla. Stála jsem takto hodnou chvíli jako bez vědomí; potom vrátivši se do své jizby, zaryla jsem tvář do podušek, a dlouho jsem hořce, přehořce plakala. Co měla jsem na tom světě? — V mém životě byly všickni dnové dle řady neveseli, žila jsem takořka mimo svět. Ale byla jsem přece jaksi svou paní, nebylo mi třeba někomu se kořiti, ani pro cizí rozmar vůli svou na úzdě držeti. I této neveselé svobody budu nyní zbavena, přijde-li macecha. Oh, při slově „macecha" mne zamrazilo až do duše. Od macechy nelze něčeho dobrého očekávati — tak mi vířilo hlavou. Těšila jsem se, to že nemůž býti; otec že jest přistárlý, a náklonnosti k ženským nikdy u něho jsem nepozorovala, hospodyně že nám není třeba, jelikož jsem sama hospodařila, a vše pod rukou mou prospívalo. Potom jsem si také pravila: otec nebožku mou matku miloval a jí, jak se povídalo, před smrtí slíbil, že se již neožení. Ne, to nemůže tedy se státi, to jsou jen liché povídačky, které si smyslil ženský jazyk. Tím jsem se, zpozdilá, v prvním okamžení těšila. Neuspokojila jsem se však, a beznadějnosť má rostla. Víc a více pohroužela jsem se ve truchlivé myšlénky, uvádějíc si na paměť každou sebe nepatrnější událost, a má útěcha, poslední jiskra mé naděje proměnila se v hořkou žalosť, prudký pláč. Vzpomněla jsem si, že si otec dal zhotoviti nové šaty, že často k Žírovičům docházíval, že byl den co den podrážděnějším — a tu rozbřesklo se mi v hlavě. Ale kterou to dívku pojme od Žírovičův za ženu? — Dvě dcery byly již provdány, a třetí dosud na vdávání nebyla; která tedy z nich se má státi mou macechou? Tato nejistota rozrývala srdce moje mocněji červa. Po celou noc oka jsem nezamhouřila, a klečíc vedle postele, modlila jsem se k Bohu, aby odvrátil toto zlo ode mne; plačíc, volala jsem matku, aby mne ubohou chránila.

Po dvou dnech přišel otec, pozval mne k sobě a pravil: „Málčo, postarej se, aby dům se očistil, aby se všechno poopravilo, vybílilo, vypralo. Zamčené světnice otevři a provětrej. Povlaky sundej s nábytku, utři prach a převlékni peřiny."

„Učiním tak, otče," odvětila jsem plaše, a srdce mé svíjelo se těžkou mukou. Nesměla jsem se ho ptáti, tolik jsem se ho bála. Ale on pokračoval: „Málčo, ožením se. Dostane se ti matky. Buď jí poddána, poslouchej ji, to ti pravím, to jest mou vůlí; ona bude zde hospodyní. Nečiň jí nesnází, pamatuj si to. Ona bude mojí ženou, paní v tomto domě!"

Neodpověděla jsem, ačkoli mi srdce přetékalo. Stála jsem před otcem jako zařezaná. Najednou zvlhly mi oči, přede mnou dělala se tma, a padnuvši před otcem na kolena, zvolala jsem plačíc: „Otče, otče!"

Více promluviti jsem nebyla s to. Otec ani toho neslyšel a vzav klobouk odešel z domu. Příští neděli jsem poznala, která žena usouzena jest mi za macechu. Po kázaní ohlásil farář, pan Lenič Remetínský že pojme za ženu slečnu Lucii Roderovu. Oči všech upřely se nejprve na mne, potom na druhou osobu, kteráž vedle hlavního oltáře v lavici naproti mně klečela a po celou mši mne drze pozorovala. Když jsem na ni pohleděla, sklopila jako studem oči do modlitební knihy; ve mně zachvělo se srdce, duše i rozum, jakoby ďábel se mnou si pohrával, třásla jsem se žalem a sotva jsem mohla z kostela vyjíti.

Nyní věděla jsem, co mne očekává. Myslila jsem, že otec pojme za ženu některou starší dívku nebo vdovu z našeho kraje. Ale i tato malicherná naděje mne zklamala. Víte-li, kdo byla ta Lucie Roderova? Guvernantkou Žírovičovy nejmladší dcery, Němkyně, kterážto dříve na divadlech tančívala, nežli se stala guvernantkou. Jenom několikrát jsem tuto ženskou viděla, jenom několik slov z úst jejích před kostelem jsem slyšela, ale dosti toho bylo, aby se mi docela zhnusila. Byla ještě mladá, měla hezkou tvář, plavý, světlý vlas jako zlato, malá ústa a modré, jasné oči; nebyla však nikterak jako jiné naše dívky, svižná a ruměnná, nýbrž již pouvadlá, povyzáblá, a líčila si tváře, jak bylo znáti. Hleděla ustavičně jaksi nábožně k zemi, jako stydlivá dívčina, v kostele říkala v modlitebních knihách, při čemž rty její ustavičně se pohybovaly, mluvila se svojí svěřenkou vážně a nosila se povždy prostě; člověk by byl myslil, že jest světicí. Malé její nožky byly vždy obuty v krásné střevíce. Aby se jim každý mohl obdivovati, překládala je, abych tak řekla, jako laň, což ovšem světici neslušelo. Ba, světice! Srdce mé již dříve vzdalovalo se této ženy; ale později jsem poznala, že jest to jedovatá zmije, tvor bez srdce, že by zardousiti dovedla otce i muže svého, jen aby marnivosť a prokletou pýchu svou ukojila.

Otec vzal si ji opravdu; nastoupila v domě místo mé matky. Matky, matky! — vzdychla stará Amalie, a po tolika prošlých letech opět jí slzy vyhrkly z očí. — Odpusť, světice drahá, matko milá v hrobě ležící, že vzpomínám jména tvého nyní vedle této zmije, jíž ani v hrobě odpustiti nemohu — Bůh odpustiž mi tento hřích — že nám tolik žalostí způsobila. Dosud bylo mi jako v očistci, nyní uvrhl mne zlý osud můj do horoucího pekla. Když vzpomenu na ona léta, když vzpomenu, kterak bídně nyní žiji tu, věřte, že tato skromná jizba zdá se mi býti pravým rájem. Praví se, že my lidé stvořeni jsme k obrazu Božímu, a že nám Bůh, stvořiv svět, duši svou vdechl. Avšak svíjejíc se pod hustým jařmem macešiným, často jsem o tom pochybovala; přestala jsem se modliti a často jsem se i přemáhati musila, abych neklela. Před svatbou jen jedenkrát navštívila náš dům. Pozdravila jsem ji, a ona opětovala můj pozdrav, usmívajíc se sladce i kysele a podala mi dva prsty jako z milosti. Když pak jako žena otcova do našeho starého domu přišla, ani dvou prstů mi již nepodala. Chopila se ihned vlády v domě. „Ošklivý ďábel“ musil opravdu do kouta. Čeládka radovala se tomu ovšem, a do očí se mi posmívala. Bylo jí čemu se radovati! Ta německá tanečnice podivně hospodařila. Dříve nežli jsem já uzdy se chopila, kradla jen čeládka: nyní kradla čeládka i macecha ve krásné shodě, na škodu mého otce. O pořádku nebylo řeči; jaké pak ponětí měla Němkyně o hospodářství? Zahrada

zpustla, pole naše stala se nejhoršími, ve vinohradě vše zdivočilo; vejce i máslo kupovali jsme od kramáře, chléb od pekaře. Zdaž to není největší hanbou pro poctivé, šlechtické hospodářství, pane? Zprvu chtěla jsem se podrobiti novému tomuto řádu, když nebylo lze jinak; chtěla jsem pomáhati macese, aby dům tolik škody netrpěl. Upozornila jsem ji po dobrém na to i ono, poučovala jsem nevědomou a pošeptala jí, aby měla pozor na zlodějskou čeládku. — A víte-li, jakých díků se mi dostalo? Obořila se na mne, abych se nestarala o její počínání, ona že jest hospodyní a ví, co jí činiti třeba; jsem prý tajnou vyzvědačkou a slídím i po ní. Stěžovala si na mne otci, ten mne vyplísnil a přísně mi zakázal do hospodářství se míchati. Nechcete-li, dobře tak, pomyslila jsem si a zalezla do své jizby. Macecha opět lála, že jsem lenivou ničemnicí — k ničemu na světě. Dala mi ohromný vrkoč koudele, abych ji spředla, a roztrhané kuchyňské prádlo, abych je záplatovala. Pracovala jsem do noci, až mi oči přetékaly a prsty okrvavěly, avšak čím více jsem pracovala, tím více mi ukládala, tak že mi nebylo možno práci dohotoviti, a tu opět mne kárala a otci si stěžovala, že vzdoruji, že jsem lenivou, a otec opět všechny hromy na mne svolával.

Takto nás rozváděla, takto mne více a více otci odcizovala. Zprvu sedávala jsem s otcem i macechou za jedním stolem při obědě i večeři. Bylo mi tu pohlížeti na dětinské takřka laskání a milkování mladé hospodyně, až jsem se styděla. Otec byl opravdu jako slepý; neviděl, nežli svoji mladou ženu; na mne ani nepohleděl, ba ani mi na pozdrav neodvětil. Ji obsypával láskou, mně ani špetky se nedostalo. Poznala jsem dobře, že byla kdysi divadelní tanečnicí. Znala se otci lichotiti jako kočka, snažila se připravovati mu oblíbená jídla, urovnávala mu podušky na divanu, jestliže po obědě zdřímnouti chtěl, připravila mu tureckou dýmku a sama ji zapalovala, aby mu lépe chutnala. Večer přinášela mu papuče, a jestliže za chladného počasí vycházel, i kabát i šátek na krk, oblékala jej pečlivě, vedouc si při tom jako dovádějící dítě. Toto laskání, tato pečlivosť, toto pohodlí líbilo se otci, jenž je považoval za projevy lásky. Hladě Luciinu tvář, nejednou řekl: „Chvála Bohu, že mi za mého života jednu duši najíti dal, která mne miluje.“

To dotýkalo se mne krutě a ranilo mé srdce. Všechno toto laskání bylo jen pěknou, vymýšlenou komedií. Lucie, jak uvidíte později, neměla ani kouska srdce. Z toho vám lze posouditi, jaká byla. Byl-li otec doma, tu šatila se macecha podivně, fantasticky. Měli jsme v našem dvorci obrazy starých pohanských Venuší. Takto po jejich způsobu šatívala se i moje macecha. Před otcem ukazovala se vždy úlisnou, zářivou, okouzlující; po její prostotě, po nábožném chování guvernantky nebylo ani stopy. Otec nemohl s ní ani oči spustiti, obzvláště když mu za soumraku choulostivé písně za zvuku kytary zpívávala, kroutíc při tom stále očima. Avšak i toto bylo jen pouhou divadelní hrou. Macecha měla skříň plnou voňavek, vodiček, líčidel a černidel, jimiž líčila si tvář i ústa, prášků na vlasy, všelijakých kartáčků, nůžek i jiných různých podivných věcí, kterých jsem neznala a nevěděla, k čemu slouží. Mně připadala jako maškara všelijak omalovaná, zrovna jako já ošklivá. Krásy jsem jí nezáviděla. Měla také svou vlastní ložnici, do níž nikdo, ba ani otec před jedenáctou hodinou dopolední vstoupiti nesměl.

Jednou nebylo otce doma, a na poli třeba bylo vykonati jakousi

pilnou práci. Dvéře matčiny ložnice byly zavřeny; lidé nesmějíce ji vyrušovati, došli ke mně, abych s macechou promluvila o práci. Zdráhala jsem se v první chvíli, ale pak přece odvážila jsem se toho, bylať práce naléhavou, a já pravou dcerou zákonitého jejího muže. Tu nebylo rozmýšlení. Šla jsem a zaklepavši, otevřela jsem dvéře. Otce nebylo doma, a cizího se macecha nenadála, nebyla proto uzamčena. Spatřivši mne, rozlítila se jako vzteklice, peskovala mne a nadávala, ba i klela, až strašno bylo. Zachvěla jsem se do duše, uviděvši ji před sebou. Věřte mi, tak ošklivou jsem ani já nebyla. Tvář její byla bílá a žlutá, rty bledé a uvadlé, pod očima měla velké, zelené i modré kruhy, a ze zlatého, bujného vlasu visel jen malý cíp po zádech. Třásla se na celém těle, rty její pohybovaly se hněvem, kroutila očima jako ďábel a rozehnala se proti mně, jakoby mi chtěla nehty svými oči vyškrábati. Vyháněla mne ven, nechtíc ani slyšeti, proč jsem přišla. Od této chvíle mnohem více mne nenáviděla. Mimovolně poznala jsem, že veškera její krása jest jenom falší, a proto obávala se, že to rozhlásím po světě, čehož jsem však neučinila. Od tohoto času neměla jsem doma ani chvílky pokojné; popudila proti mně otce, jenž mne potom i tloukl; slyšte, pane, holí mne tloukl a zakázal mi za jejich stolem seděti.

Nyní neměla jsem ani místečka, jež by mi nebylo peklem, mimo svoji jizbu a matčin hrob. V této jizbě jsem jedla i pila, spávala i bděla, pracovala i čítala. Tato samota byla mi milou, nikdo mne tam netýral, nevídala jsem tam zpupných tváří, neslyšela nadávek a klení. Ale ani tohoto pokoje mi macecha nepřála. Vrátivši se jedné neděle z kostela, zpozorovala jsem, že mi odňali knihy. Tedy ani čísti mi nedali! Ba, ještě více! Málo kdy jsem vycházela, navštěvujíc toliko kostel a matčin hrob. Styděla jsem se ukázati se světu. Šaty mé byly staré a chatrné, a macecha mi nových dáti nechtěla. Byla jsem samá záplata. Otec, poštván byv Lucií, zabránil mi bez jeho dovolení z domu vycházeti, a aby jim nebylo skliditi hanbu světskou, rozhlásili, že jsem potřeštělá, a proto nesmím mezi lidi.“

„Ha, ha!“ zasmála se stará Amalie při těchto slovech jaksi sípavě a děsně, až mým srdcem mráz zalomcoval. — „Zpozdilá jsem byla, sloužíc za kovadlo lidské nepoctivosti, dávajíc se týrati od nehodné této ženy. Rcete, zdaž byl by div, kdyby v takovéto bídě se mi rozum byl zmátl? Ale, chvála Bohu, rozum jsem podržela, jenom duši mou obestřel jakýsi mrak, srdce mé naplnilo se hořkou žlučí, truchlivým hořem. Zanevřela jsem na svět a na všechno, co mělo lidskou podobu. Díky jsem vzdávala Bohu, opustila-li služka, která donášívala mi obyčejně jídlo, mou jizbu, nebylo-li mi patřiti na lidskou tvář. Milejší mi bylo naslouchati z okna mé věže hlasu zvěře po horách nežli veselé písni z lidského hrdla. Zapomněla jsem takořka, že náležím mezi lidské tvory; zdálo se mi, jako bych byla hodinami, jichž nenatahují. Jenom modlitební kniha na stole ležící, jenom obraz Matky Boží na stěně nad lůžkem visící pamatovaly mne, že jsem křesťanou duší! Připomněly mi to i kostelní zvony, oh, ty milé zvony, jichž libý hlas nesl se údolím i horami, luhem i polem, ty zvony, které mi přinášívaly pozdrav z matčina hrobu. Když za večerního ticha rozléhal se zvuk jejich vzduchem, tu klekla jsem ubohá uprostřed své jizby a ruce k nebi jsem zdvihala. Tu bylo mi, jako bych byla více než lidským tvorem, jako bych byla andělem.“ (Pokračování.)

Idyllka.

Je svátek dětí to, kdy v dálnou vísku naší,
již klid světový ruch udají nezaplaší,
tak z nenadání zbloudí kolovrátek!
Jak vylétá ta havěť dětská kolem z chatek,
hoj! jak ta drobotina na louce, hle, víří!
Toť větrem hnané lehýnké je vzdušné pyří!
Jak jim ta očka bystrá svévolí se třpytí,
jak jim ta líčka hebká růžemi jen svítí!
A dobrák učitel se na ně z okna dívá,
má v ústech dýmku, v tváři jas, a v takt jim kývá,

Karel Malý.

Pramen poutníku.

Viz, jak mé vlny
života plny
prchají v svět!
svlažují trávu,
líbají v hlavu
každičký květ.

Tak i ty, drahý,
přes zemské prahy
životem spěj:
kol sebe všudy
zaplašuj trudy,
mír, spásu sej!

Frant. Skalík.

Zimní jitro na vsi.

Hle domky kolem s čapkami bílými
jak sousedé, když sednou si druh k druhu
s dýmkami na besedě do půlkruhu,
modravé pouští ve chladný vzduch dýmy.

Kol stromy jiním jako květem bílé,
z nichž vrabců křik zní, bělostí své třásně
se od oblohy odlišují krásně —
prach sněžný s větví padá každé chvíle.

Křik vrány drsný, ladný cinkot saní,
psa štěkot, rána v nedalekém boru,
jen zřídka mrtvé ticho kolem vzruší.

Jeť krásná příroda, však srdce tuší,
že cos tu schází: teplo, žití plání!
To chladná krása sochy ze mramoru.

J. Milota.

Vlašská legenda o sv. Cyrillu a Methodu.

Napsal R. P. Martinov S. J.

(Revue des Quest. histor., juillet 1884. Paris, Victor Palmé, éditeur.)

S povolením spisovatelovým na jazyk český převedl

Alois Hlavinka.

(Dokončení.)

Podavše stručně obsah Života Cyrillova uznáváme zapotřebí učiniti také tak ze Života Methodova, neboť nejedna událost jest jim společna a těsně souvisí s legendou vlašskou. Jinak také sám o sobě má mnohem více známek původnosti a pravdivosti než předešlý Život, a v té příčině náleží mu přednost, jakkoli nové se staly pokusy považovati oba za jednaké, jakoby totiž pocházely od téhož spisovatele. Posledně se o to pokusil p. Voronov. Podjal se důkazu, že obě legendy pannonské nemají se od sebe děliti, neboť prý se vzájemně doplňují, a že prý byly složeny za týmž účelem a týmže spisovatelem, jenž prý byl rodem Slovan, náležel církvi řecké a spisoval v Bulharsku. Obě legendy prý byly psány původně po řecku, teprve později prý byly na jazyk slovanský převedeny a poněkud změněny. Jen tak prý se vysvětlují některé různosti, které lze pozorovati v obou textech slovanských. Spisovatel prý nebyl ani žákem Cyrillovým a Methodovým, ani jejich vrstevníkem, a jeho práce prý nespadá přede druhou čtvrť X. století. Věrojatně lze ji položiti mezi 925—950.; nejmenovaný spisovatel její žičil prý se při práci té netoliko spisy latinskými ale také místním podáním. Těchto závěrků dospěl p. Voronov; v té věci se liší od Gorského, jenž přikládal obojí legendu samým žákům Cyrillovým a Methodovým.

„Milosrdný Bůh, jenž chce spasiti všecky lidi a přivésti je ku poznání pravdy, vzbudil ku spáse našeho národa učitele, který první ze všech na to se dal, aby jej uvedl na dráhu ctnosti; hodlámeť promluviti o blahoslaveném Methodu.“ Tak počíná jeho Život, jehož tu podáváme stručný obsah.[1]) Po otci i po matce pocházel z rodu vznešeného a slavného. Byl znám Bohu, císaři i veškeré provincii solunské; vyznamenával se také přednostmi tělesnými, jimiž byl obmyšlen. Řekové, kteří od malička měli k němu něžnou lásku, vzdávali mu všelikou poctu, zvláště když císař poznav jej býti mužem věhlasným, dal jim ho za správce provincie slovanské.[2]) Zdálo by se jakořka, že císař takto prozíral do budoucna; neboť posýlaje Methoda v ty kraje, dal mu tím poznati mrav a ráz Slovanů, jimž se měl kdysi státi učitelem a prvním arcibiskupem (k. 2.).[3])

„V úřadě tom ztráviv mnoho let a zkusiv všelikých protivenstev Method vzdal se té služby a odešel na horu Olymp. Tam se oděl rouchem řeholním, žil v pokoře a poslušnosti, zachovával řeholi a oddával se studiím (k. 3.).

„Brzy po té císař žádal po něm filosofa, aby jej poslal ke Ko-

[1]) Slovanský jeho text byl několikrát vydán a převeden do latiny.

[2]) Byla to provincie strumenská.

[3]) V této poznámce spisovatelově není nic podivného, an ve volbě, již byl učinil císař, spatřoval ruku Boží.

zarům. Ten vzal s sebou Methoda, kterýžto hned a rád se uvázal v toto poslání a jak moha pomáhal svému mladšímu bratrovi, jakoby byl jeho sluhou. Oba potírali své bezbožné protivníky, Method modlitbou, Cyrill hlásaním. Odpůrci jejich byli Židé, kteří se rouhali náboženství křesťanskému. Po tomto novém vítězství císař i patriarcha chtěli povýšiti Methoda na důstojnosť arcibiskupskou; avšak poněvadž nikterak nechtěl tomu svoliti, byl jmenován opatem kláštera Polychronu, jehož [4]) důchod se páčí na čtyřiadvacet měr zlata (?), a čítá sedmdesát řeholníkův (k. 4.).“

Ani slova o nalezení těla sv. Klimenta, ani o jeho rozpravách se Saraceny a skoro nic o hádkách se Židy. — V následné kapitole jest řeč o jeho poslání na Moravu. Císař, jehož slovanský kníže Rostislav a Svatopluk byli požádali o věrozvěsty, povolal filosofa Konstantina a oznámil mu žádosť. „Nikdo jiný by se toho nemohl podjati lépe než ty. Vezmi s sebou bratra a jdi; jste rodilí Soluňané, a všichni Soluňané dobře umějí slovansky.“ — Neodvažujíce se neposlechnouti počali vzývati Boha, i zjevil filosofu písmo slovanské. Když bylo zhotoveno [5]) a v písmech utvrzeno, vydal se na cestu i s bratrem Methodem. Pobyvše na Moravě tři léta [6]) a vyučivše své žáky, odešli tamodtud oba (k. 5.). [7])

Papež Mikuláš [8]) žádaje si spatřiti tyto anděly Boží povolá je do Říma, potvrdí jejich nauku jakož i jejich slovanské knihy a udělí blahoslavenému Methodu kněžství. [9]) Byliť tu někteří lidé, kdož haněli knihy slovanské řkouce, že mají býti psány jedním z oněch tří jazyků, jichž byl užil Pilát ve svém nápise: totiž hebrejským, řeckým a latinským. Ale papež je odmítl nazývaje je pilátovci a trojjazyčníky; ba přikázal jednomu biskupu, jenž také byl na tomto omyle, aby posvětil tré ze slovanských žáků na kněžství a dvé jiných na řád lektorský (k. 6.). [10])

Několik dní po té Konstantin cítě, že se mu blíží konec života, povzbudil bratra, by neustával v duchovní správě (k. 7.).

Kocel podal papeži Hadrianu žádosť, aby mu ráčil poslati Methoda. I vypravil ho papež s listem, v němžto chválí oba bratry, připomíná, že donesli do Říma ostatky sv. Klimenta, schvaluje a potvrzuje jazyk slovanský v liturgii s tou toliko výhradou, aby evangelium napřed se četlo latinsky, a hrozí vyloučením z církve, kdožkoli by se tomu opovážil protiviti. Kocel uvítal Methoda s velikou poctou a znovu jej odeslal ku papeži s prosbou, aby jej posvětil na biskupa [11]) pan-

---

[4]) Z toho by se dalo domnívati, že byl již kněžem, než přišel na Moravu.

[5]) Translatio také praví, že oba bratří přišli na Moravu se slovanským písmem již hotovým

[6]) Podle Přenesení zůstali tam čtyři a půl léta.

[7]) Text slovanský na tomto místě jest porušen; pravý smysl podává se v Životě Cyrillově: Ztrávivše na Moravě 40 měsíců odebrali se (do Říma), aby tam byli vysvěceni jejich žáci. Viz také str. 158. ku konci.

[8]) Papež Mikuláš byl již nebožtík, když Method s bratrem dorazili do Říma.

[9]) Také v tomto jest legenda pannonská nesprávna; bylo třeba říci: biskupství; příslušné slovo řecké (ἱερωσύνη) má také tento význam.

[10]) Oba oni biskupové, kteří konali svěcení, byli, jak jsme viděli, Formosus a Gauderik.

[11]) Method byl již biskupem, i nepotřeboval proto choditi do Říma.

nonského a dosadil na křeslo sv. Andronika, jednoho ze sedmdesáti žákův apoštolských (k. 8.).

Biskupové (němečtí) spoléhajíce na přízeň krále moravského mrzí se na Methoda, že káže v zemi, kteráž jest podřízena jejich pravomoci; pohánějí ho na svůj soud a po dlouhých rozpravách a hádkách posýlají ho do Švábska, kdež byl držán půltřetího roku (k. 9.).

Když o tom uslyšel papež, vydal na biskupy kletbu a zakázal jim sloužiti mši svatou, pokud by Methoda zdržovali ve vazbě,[12]) i byla Methodu vrácena svoboda. Biskupové propustili zajatce, ale pohrozili Kocelovi, aby se neopovážil Methoda u sebe přechovávati. Avšak neznikli soudu svatého Petra, neboť čtyry z nich za nedlouho zastihla smrť. Method pak se zase vrátil k Moravanům, kteříž o něho již byli prosili u papeže, a ujal se správy všech kostelů té země. Za nedlouho země rozkvetla jak u věcech duševních tak časných (k. 10.).

Method měl dar čísti v budoucnosti, což dokazují ze mnoha dva případy, jež se přihodily, jak je byl předpověděl, jednou kterémusi pohanskému knížeti v krajině u Visly, po druhé Svatoplukovi, knížeti moravskému (k. 11.).

Zatím však nepřítel pokolení lidského vzbudil proti němu odpůrce nadchlé heresí hyopatorskou,[13]) kteří odvraceli slabé od pravé víry řkouce, že jim samým dal papež všelikou moc, Methodovi že ji odňal a jim že přikázal, aby zatratili ho i s jeho učením. I shromáždili se Moravané, aby se jim veřejně přečetl list papežův, aby z něho samého zvěděli, co se tam praví o tom, že má vrchní pastýř jejich býti vyhnán, protože se ho velice báli pozbyti. Když se list dočetl, zase utichli, neboť se tam pravilo, že sv. Method jest pravověrný, že koná dílo apoštolské a že Bůh a stolice apoštolská mu svěřili všecky kraje slovanské, tak že kdo by ho dal v klatbu, sám do ní upadne, a kdo by mu blahořečil, tomu že bude blahořečeno. Zahanbení odpůrcové rozprchli se jako dým (k. 12.).

Přece však nedali si pokoje ani jemu; roztrušovali, že Method upadl v nemilosť u císaře a že mu za živa nevyvázne z rukou. Ale stalo se právě naopak, neboť císař poslal Methodovi list samá uctivosť a prosil ho, aby se ještě ukázal, než se rozloučí se světem. Uvítal ho s velikou poctou a zase odeslal s hojnými dary ponechav si dvé z jeho žákův, jednoho kněze a jednoho jáhna. Takovou uvítanou mu uchystal také patriarcha (k. 13.).[14])

Všecek život Methodův bylo samé protivenství, že mohl zvolati s apoštolem: na cestách často, v nebezpečenstvích na řekách, v nebezpečenstvích od lotrů, v nebezpečenstvích od (svého) pokolení, atd. (k. 14.).

Než vykročil ze hluku světského, převedl z řečtiny na jazyk slovanský všecky knihy Písma sv. vyjma knihy Makkabejské; práce tato, již vykonal pomocí dvou kněží, svých žákův a výborných rychlopiscův, byla dokončena za šest měsícův, od března měsíce do 26. října, kterýž

---

[12]) Regesta papežská, zachovaná ve Britském museu potvrzují toho svědectvo způsobem velmi padným, jak jsme vyložili na těchto místech r. 1880., v říjnu, str. 369 a násl. (Srovn. Sbor. vel. III. str. 171.)

[13]) Běží tu o přídavek Filioque do Věřím, proti němuž sv. Method rozhodně se postavil a jej zamítl, an nebyl v Římě potvrzen.

[14]) Toto místo dokazuje, že legenda byla složena v době ještě před úplným rozkolem církve východní.

den jest zasvěcen památce sv. Demetria. V týž den vzdal za to Bohu díky. Až po ten čas bylo přeloženo jen Žaltář a Evangelium se Skutky apoštolskými jakož i Epištoly a některé hodinky. Tento překlad byl společným dílem filosofovým i Methodovým. Tento pak přeložil také Nomokanon a Životy Otcův (k. 15.).

Král uherský přál si spatřiti Methoda. I odebral se Method v kraje podunajské, dostal tam čestný dar a poprosiv krále o průvod byl obdařen hojně (k. 16.).

Docházeje konce své trudné dráhy Method označil svým nástupcem Gorazda, ze svých učeníkův jednoho, předpověděl svou smrť o tři dny předkem a požehnav pak hojný zástup lidu zesnul svým kněžím v náručí dne 6. dubna r. 6393. (čili 885.), třetí indikce. Byl pochován ve chrámě stoličném (k. 17.).“

Toť jest obsah Života svatého Methoda.

Poslední zpráva, o místě totiž, kde byl nebožtík pochován, nechává nás docela v nejistotě. V jiné však starobylé listině mluví se o té věci velmi určitě:

„Method, náš blahoslavený a ctihodný otec, arcibiskup Horní Moravy, byl bratr ctihodného Cyrilla filosofa, jenž první učil písemnosti slovanské. Pocházeli ze Solunu. Method doprovázel bratra k Saracenům [15]) a ke Kozarům, a vštěpoval jim pravou víru. Prošedše krajem veškerým a vzdělavše si žáky na Moravě a požádavše jich s sebou odebrali se do Říma. Tam prohlásili dílo jejich za svaté, apoštolské a posvětili jejich žáky slovanské na kněze. Blahoslavený Cyrill umřel tam brzy po té. Methoda papež římský Hadrian dosadil na arcibiskupské křeslo apoštola Andronika v Pannonii, kde zažil mnoho strastí a mrzkých pomluv od biskupův i kněží (německých), svých nepřátel, kteří se spustili pravé víry a přichytli se bludů Řehoře Dialogisty. Sídle na Moravě převedl z řečtiny na jazyk slovanský všech šedesát knih Starého i Nového Zákona, roku (šestitisícého čtyrstého třetího), třetí indikce. Bylo to za časů krále Svatopluka, když Basilius panoval Řekům, kníže Boris byl od Boha zvolen Bulharům, král (Karel) Němcům. Vzdělav své žáky u víře pravé a předpověděv svou smrť tři dni napřed, Method zesnul v Pánu. Jeho tělo odpočívá ve velikém chrámě moravském, za oltářem Matky Boží, ve zdi, po pravé straně, a jeho duše, již byl poručil do rukou Božích, jest ve království nebeském.“ [16])

Tato stručná legenda — moravská — byla vytisknuta více než jednou, jak lze vyrozuměti ze synaxáře čili předmluvy rukopp. ze XIII. století, zachovaného v Museu Rumiancově (cod. CCCXIX.). Dobrovský podal jeho německý překlad ve své Maehrische Legende (str. 64—67.) i s přepisem písmeny latinskými (str. 121—123.); p. Bilbasov jej převedl do latiny a připojil kommentář (str. 108 et 274.). Pojednal jsem o tom ve svém Annus graeco-slavicus ke dni 25. srpna měsíce, v den to, na kterýž jest legenda položena v ruko-

[15]) Žádná jiná listina nemluví o cestě sv. Methoda k Saracenům, ba jsou tam věci, které uvádějí v pochybnosť cestu samého sv. Cyrilla.

[16]) Při vší této určitosti se neví, kde byl onen veliký chrám moravský; zda na Velehradě či kdes jinde? Tolikéž není potřebí tomu přikládati příliš veliké důležitosti; byloť na snadě uložiti sv. Methoda po levé straně oltáře, anoť se vědělo, že jeho bratr byl pochován po pravé straně, jak se di v Životě Cyrillově.

pise. Povšímnutí hodna jest z nejedné příčiny, a to předně, že se tam v nadpise Cyrill jmenuje arcibiskupem, kteréhož jména lze se dočísti ve mnohých synaxářích novějších. Takto se potvrzuje svědectvo legendy vlašské jakož i omítkových maleb v basilice svatoklimentské a kroniky Martina Polona. Určení času vzhledem ku překladu Písma sv. na jazyk slovanský patrně jest chybno.[17])

Mimo to jest tam nalézti stať, k níž jest potřebí poukázati a ji vyložiti; myslím totiž stať, kde se praví, že Method, arcibiskup pannonský, zakusil mnoha strastí a nízkých pomluv ode svých protivníků, biskupův a kněží, kteříž protivili se pravé víře přidržujíce se bludů Řehoře Diagolisty. (Tak převádím slovo původní: po izbliadeniu.) P. Bilbasov přeložil toto slovo takto: „quos verae fidei repugnasse Gregorius Homiliastes (?) dicit“ (str. 275.). Toť úplně mění význam originálu slovanského a přece v ničem ho neojasňuje. Avšak význam ten nabývá světla, jakmile jej sblížíme s tím, co se praví v Životě sv. Methoda,[18]) jehož tato legenda, řečená srbská, jest skráceninou velmi stručnou. Podle tohoto Života duchovenstvo německé vinilo arcibiskupa pannonského, jakoby byl účasten bludu řeckého o vycházení Ducha sv., neboť prý se zdráhal při mši svaté zpívati Věřím se vložkou Filioque. V té věci však byl v úplné shodě s církví římskou, kdež ještě nebyla zavedena tato vložka, ale ve chrámech německých již se zpívala. Přátelé Methodovi zase vytýkali Němcům heresi hyopaterskou, jako by tito připouštějíce vycházení Ducha sv. od Otce i od Syna přikládali Synu otcovství vzhledem k Duchu sv. a takto uváděli v nejsvětější Trojici dva Otce. To by prý konečně mělo v zápětí, že by se zaměňoval Syn za Otce, jakož učinili Sabelliáni, jimž se z té příčiny říkalo hyopatoristé.[19])

Nuže, spisovatel Dialogů vykládá katolické dogma o vycházení Ducha sv. velmi významně. Známať jest tato proslulá stať, jíž zakončuje druhou knihu, věnovanou venkoncem životu sv. Benedikta. Jisto jest, praví tam, že Duch utěšitel pochází vezdy od Otce i od Syna, atd. (Cum constet quia Paracletus spiritus a Patre semper procedat et Filio).[20]) Řecký překlad vykazuje na tomto místě patrné stopy interpolace, neboť podává původní slova takto: Jest přece jisto, že Duch utěšitel pochází od Otce a přebývá v Synu.[21])

Už životopisec sv. Řehoře Velikého poukazuje k tomu řka: „Za časů císaře Konstantina asi stosedmdesátpět let po té, co byly tyto knihy Dialogů sepsány, biskup církve římské Zachariáš, výborný to znalec obojího jazyka, převedl je z latiny na řečtinu, a tak se rozšířily po církvech východních, ačkoli vychytralá zlomyslnosť řecká vyškrtla jméno Syna na místě, kde jest zmínka o vycházení Ducha sv. od Otce“. — Jméno císaře, o němž tuto řeč, jest Konstantin Kopronymos; počet let však není správně určen. Nic neozřejmuje lépe pravo-

[17]) Velmi věrojatně označoval originál rok 6393. čili 885, kterýž rok ozřejmuje životopisec Methodův za rok jeho smrti (k. 17.).

[18]) K. XII.

[19]) Srovn. Card. Mai, v Nova PP. Bibl., t. IV. ve předmluvě. Sv. Řehoř nyssenský první užil tohoto slova (υἱοπάτωρ).

[20]) Lib II, cap. ult.

[21]) Φανερὸν οὖν ὑπάρχει, ὅτι τὸ Παράκλητον Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς προέρχεται, καὶ ἐν τῷ Υἱῷ καταμένει. (Migne, Patr. lat., t. LXVI, col. 203, not. 2.)

věrnosť sv. Řehoře vzhledem k této stati nauky katolické než vyznání víry, jež byl složil na počátku svého papežství a jež věrně podal Jan Jáhen.[22]) „Credo ... Patrem ingenitum, Filium genitum, Spiritum vero sanctum nec genitum nec ingenitum, sed coaeternum, de Patre et Filio procedentem". (Věřím... v Ducha sv., jenž pochází od Otce i od Syna). Totéž dogma se potvrzuje i v jiných spisech sv. Učitele. Vizme tu jen některá místa, ačkoli by se jich mohlo podati mnoho. V první knize díla zvaného Moralia, č. 30. (k. 22.) čteme: „Dum sanctum Spiritum, qui a se procedit (totiž od Syna) discipulorum cordibus tribuit," atd.; a v knize V., č. 65.: „Qui de Patre procedens et de eo quod est Filii accipiens." Ještě lépe však ve dvacátéšesté homilii o Evangelii (sv. Jana, k. XX, 19—31), kdež sv. Řehoř vykládá slova Páně: Sicut misit me Pater, atd. ve smyslu poslání časného jakož i věčného: „Pater Filium misit, qui hunc pro redemptione generis humani incarnari constituit... Quamvis mitti etiam juxta naturam divinitatis possit intelligi. Eo enim ipso a Patre Filius mitti dicitur, quo a Patre generatur. Nam sanctum quoque Spiritum, qui cum sit coaequalis Patri et Filio, non tamen incarnatus est, idem se Filius mittere perhibet, dicens: Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre (Joan. XV, 26). Sed ejus missio ipsa procepio est qua de Patre procedit et Filio. Sicut itaque Spiritus mitti dicitur quia procedit, ita et Filius non incongrue mittitur quia generatur." Toto místo uvedl Theodulf orleanský ve své knize o vycházení Ducha sv., kterou věnoval Karlu Velikému.

Jde na rozum, že nejmenovaný spisovatel legendy srbské, věrojatně některý mnich, nadchlý rozkolem Fotiovým, snad pročetl Život sv. Benedikta nebo samého sv. Řehoře, sepsaný Janem Jáhnem, a nenalézaje tam výklad tohoto dogmatu po své chuti, počítal ve své zaslepenosti Řehoře Velikého za hyopatoriána, jakož i protivníky Methodovy. Toť jest zase jeden doklad, že spis slovanský byl sepsán v době, kdy rozkol církve již byl hotov (r. 1054.), hodně dlouho tedy po smrti sv. Methoda (885.).

* * *

Takto jsme si prohlédli přední prameny slovanské, které tíhnou k legendě vlašské, a ozřejmili její věrojatný původ. Domněnka, jakoby spis připisovaný Gauderikovi byl pouze rozšířen a dovedně sestrojen podle Zlaté legendy nebo spíše podle vypravování, jež podal Lev ostijský, vidí se nám tak podivnou a tak chatrně zdůvodněnou, že nic neváháme ji zamítnouti.

Aby čtenář sám mohl věc srovnati, položíme tu oba rovnoběžné texty, vyznačujíce vlašskými písmeny místa podobná nebo totožná.

Vlašská legenda.[23])	Zlatá legenda.[24])
1. *Tempore* igitur *quo Michael imperator novae Romae regebat imperium*, fuit quidam vir nobili ge-	1. Refert Leo Ostiensis episcopus, quod *tempore quo Michael imperator novae Romae regebat im-*

[22]) Vita S. Gregorii Magni, lib. II, č. 2.
[23]) Act SS. Mart. II, p. 15, č. 12.
[24]) Ibid. Ve vydání Graesseově, v Drážďanech 1846, čte se: Tersona místo Cersona.

nere, civitate Thessalonica ortus, vocabulo Constantinus, *qui ob mirabile ingenium quo ab ineunte infantia mirabiliter claruit*, veraci agnomine *philosophus est appellatus.* – Hic cum adolevisset,... honorem quoque sacerdotii... adeptus est... Venit Cersonam... *cepit*, ac si curiosus explorator, *ab incolis loci dilegentissime perscrutari* ac sollerter investigare illa *quae* ad se tam *litterarum traditione*, tum quoque vulgari fama, de corpore B. Clementis, de templo angelicis manibus praeparato sive de archa ipsius pervenerunt. Ad quem praefati omnes, utpote *non indigenae*, *sed* diversis ex gentibus *advenae*, *se* quod requireret, omnino *nescire professi sunt.*

perium, sacerdos quidam nomine Philosophus, *qui ob summum ingenium a pueritia fuerat sic vocatus*, cum Tersonam pervenisset et *de his, quae narrantur in historia Clementis, habitatores interrogasset, quia advenae potius quam indigenae erant, se nescire professi sunt.*

2. *Siquidem ex longo jam tempore ob culpam* et negligentiam *incolarum. miraculum illud marini recessus.* quod *in historia praefati pontificis celebre satis habetur, fieri destiterat...* Praeterea et *ob multitudinem incursantium barbarorum* locus ille *disertus est, et templum destructum... ac ipsa S. martyris archa cum corpore ipsius martyris fluctibus obruta fuerit*

2. *Siquidem miraculum marini recessus ob culpam inhabitantium jamdiu cessaverat, et ob incursum barbarorum* tempore marini recessus venientium *templum destructum fuerat et archa cum corpore marinis fluctibus obruta erat. exigentibus culpis inhabitantium.*

3. *Super quo* responso *miratus* valde ac tristis *philosophus* redditus,... *civitatulae ipsius metropolitam, nomine Georgium, simul cum clero et populo* ad eadem de coelo expetenda *invitans*,... tam *pretiosas margaritas* tamdiu neglectas *requirere*, suis adhortationibus animavit.... Navigantes igitur;.... psallentes et orantes.... *pervenerunt ad insulam, in qua videlicet aestimabant sancti corpus martyris esse.*

3. *Super quo miratus philosophus et accedens ad civitatulam, nomine Georgiam,*[25]) *cum episcopo et clero et populo accessit* ad quaerendum sacras reliquias *ad insulam, in qua aestimabant esse corpus martyris.*

4. Coeperunt magi ac magis precibus insistere et... in acervo

4. Cum hymnis et orationibus fodientes divina revelatione inve-

[25]) V rukopisech Duchesniových nečte se Georgiam, nýbrž Georgium, psáno velikými písmeny, neboť tak psána jsou v této legendě všecka jména vlastní. Na jiném místě opisovatel položil Clonam (za Cersonam) a nikoli Gloriam, jak položili vydavatelé Acta SS. Tento rukopis vykazuje nejednu chybu tohoto druhu; tak třeba opisovatel psal napřed Cosrannus místo Constantinus; pak napsal iratus, Rastilaus, additis místo miratus, Rastislaus, abditis.

illo, quo tantum thesaurum quiescere suspicari dabatur, curiose satis et instantissime fodere... *Tandem* una de costis martyris pretiosi resplenduit... post paululum rursus... *omnes* (sc. reliquiarum particulae) *repertae sunt.* Ad ultimum *ipsa etiam anchora* [26]) *cum qua in Pontum est praecipitatus, apparuit....* Ipsemet sanctus vir sanctarum reliquiarum loculum... ad navim detulit... ac deinde Gloriam [27]) metropolim transportavit, etc....

nerunt corpus et anconam, cum qua fuerat in mare projectum, et deportaverant Tersonam.

5. Deinde praedictus Philosophus cum corpore sancti Clementis Romam venit et multis ostensis miraculis, in ecclesia, quae nunc dicitur sancti Clementis, honorifice corpus collocatum fuit.

6. In quadam chronica autem legitur, quod mari ab illo loco exsiccato a Beato Cyrillo Moranorum episcopo Romam translatum est...

Je-li zřejmo, že v tomto případě spisoval skladatel čili vlastně vypisovatel (kompilator) Zlaté legendy, neboť po své zvyklosti více méně libovolně skracoval a obepisoval texty, které mu přišly pod ruku. Tento spůsob lze pozorovati také na konci jeho legendy o sv. Klimentu, jejíž počátek nad to se podobá tomu, co se čte o tomto světci v Životě, sepsaném Gauderikem. Tolikéž pokládám za zbytečno, abych se pozastavoval u prapodivné domněnky páně Voronovy, jakoby totiž tento spis Jakubův de Voragine, vyňatý ze Lva ostijského, v původní své spůsobě by mohl býti dílem Gauderikovým! — Vůbec, tento spisovatel přikládá velikou důležitosť náboženskému i národnímu probuzení ze XIV. století v Čechách; zapomíná však, že Čechové spíše dostávali než dávali; že Jihoslované již měli o svých slovanských věrozvěstech podání ctihodná, věkovitá, že měli slovanské knihy liturgické, jichž užívání spadá v doby dávno minulé.

Nad to se spouští se zřetele úloha, již konali synové svatého Benedikta u Slovanů západních, jimž oni první byli donesli světlo evangelia, dávno ještě před příchodem Cyrillovým i Methodovým na Moravu. Budiž mi dovoleno tuto se dotknouti jedné věci, která jest k naší otázce dosti důležita a přece nedoznala dostatečného povšimnutí: mám tu na mysli zvláštní ráz tradice vzhledem ku přenesení sv. Klimenta, již bych nazval benediktinskou. Gauderik totiž, jak dí biskup Borgiáš, historik velletrijský, uchýlil prý se po svém biskupování v diecési velletrijské na Monte Kasino, aby tam dokončil své dílo, neli dokonce, aby tam ztrávil ostatek života. [28]) Opatem na Monte Kasině, když Gauderik se tam uchýlil, byl svatý Berther, jehož se světa sprovodili Saraceni r. 884., tudy jen rok přede smrtí sv. Methoda. Byl tedy vrstevníkem slovanských věrozvěstův a bez pochyby je znal, a to tím spíše, jestli pravda, jak soudí učený benediktin P. Dudík, že v těch dobách kostel svatoklimentský v Římě měli ve své správě řeholníci jeho řádu. Jeho život sepsal benediktin Ignác, rodilý Pražan. Lev ostijský byl knihovníkem i archivářem toho opatství, než byl po-

[26]) Tímže způsobem jsou psána slova: archa, Nicholaus, michi, michil; text montekasinský z XI. století má týž pravopis.

[27]) Viz poznam na minulé straně. Všimněme si také, že ve vlašské legendě se klade příslovce satis ve významě valde, vlašsky assai.

[28]) Storia della chiesa e cittá di Velletri. Nocera, 1723, p. 55.

výšen na stolec ostijský (r. 1100.), tudy časově spojen s oním Velletrianem.[29])

Kroniku peskarskou, v níž jest řeč o Přenesení sv. Klimenta do Casaurey, složil řeholník téhož řádu. Legenda moravská, která jest pouhou skratkou legendy vlašské, byla nalezena v benediktinském kláštеře blaubeurenském (ve Virtemberku). Benediktini byli na hoře Athose od konce X. století; dovedl je tam Karakalla, bratr knížete beneventského, jenž tam založil klášter svého jména, a ten trvá podnes.[30]) Řeholníci slovanského kláštera v Emausích v Praze, ještě ve XIV. století byli benediktini přišlí z Dalmacie; jim děkujeme za slavný posvátný text, chovaný v Remeši a psaný jazykem slovanským. Konečně zvláštní legendu sv. Illydia, prvního biskupa klaromontského, † r. 385., jenž prý podnikl cestu na Korsuň hledat ostatků sv. Klimenta, také sepsal mnich benediktin.[31]) Řetěz tohoto podání mohl by se ještě prodloužiti; však jest čas přestati.

Zavírejme.

Ze všeho, co tu bylo položeno, můžeme učiniti závěry, které lze zahrnouti několika málo slovy, že totiž spis o Přenesení sv. Klimenta pochází od Gauderika, že byli částí Života tohoto papeže mučeníka, jehož jest spisovatelem, a že jej věnoval Janu VIII. Přenesení těchto ostatků jest hlavním jeho předmětem a zabírá jeho větší část. Zprávám o sv. Cyrillu jest tam vykázáno jen podružné místo a jen těm a potud, které a pokud se vztahují ku věci hlavní. Jak jedni tak druzí žičili se z pramene původního, a tím byl svatý Cyrill sám, jenž byl objevil tělo sv. Klimenta na Korsuni a donesl je do Říma za časů Hadriana II. Odtud pochází podobnosť spisu Gauderikova s oběma spisy slovanskými, z nichž jeden obsahuje Život sv. Cyrilla, druhý kázaní o Nalezení těla sv. Klimenta na Korsuni, a které jsou pozdější onoho.

Odtud také pochází, proč ve vlašské legendě nic není, co by se nesrovnávalo s dějinami tehdejšími, ani nic nesprávného, ani co by budilo nedůvěru, ba podává věci, jakých nikde jinde dočísti se nelze. Zpráva legendy zlaté, ke dni 24. listopadu měsíce o Nalezení těla sv. Klimenta, jest pouhé skrácení vlašské legendy, vypůjčené ode Lva ostijského, jenž ji zase snad vyňal ze spisu Gauderika velletrijského. Tomu se nikterak připisovati nesmí, jakož také vlašského spisu nelze položiti do XIV. století. Úsudek výtečného hagiografa belgického, ode dávna již ustálený, jakkoli není naprosto jist, má do sebe mnoho věrojatnosti a trvá ve své platnosti.

K jeho úplnému dokladu jen jedné se nedostává věci: aby se nalezl starší rukopis než ten, jejž Henschenius měl po ruce, nebo ještě lépe, aby se nalezl doplněk onoho rukopisu, jenž jakkoli kusý, již po více než sedm set let se ještě chová ve knihovně na Monte Kasině.

---

[29]) Úplnou jednotu prohlásil Eugenius III. (1145—1153). V. Moroni, Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica, t. L, Ostia, p. 53.

[30]) Porfyr, Křesťanský východ, dějiny hory Athosu, 3 díl, str. 111.

[31]) Act. SS. julii, t. I, p. 430.

Biskup Moyses, otec národa slovenského, a Matice slovenská.

(Pokračování.)

Nyní J. E. pan předseda řídil sám volbu ostatních úředníků matičných[1]) a výboru.

Zároveň s výborem vyvoliti se měl i „Ochrance Matice Slov." z vysoko postavených, národu a životu slovenskému příznivě nakloněných mužů. Ale když okolnosti uvážily se kol kolem, odročila se tato volba až ke druhé hromadě valné. O jakési větší účasti slovenské šlechty nalézáme zmínku v zápisnici teprva při VI. hromadě.

Jako jinde „k hotovému" vždy se hlásí dosti těch přilétavých ptáků, kteří neseli a nepracovali, tak zajisté i zde na Slovensku nejeden tuším pán velkomožný z pozdaleka se přidívaje myslel sobě: „Nože, Slováci, len sa majte k dačomu; keď uvidíme, že dač i vy môžete, potom dáme sa vám na čelo" (Cf. Sl. Phl'd. II. 243.).

Šlechetného biskupa Moysesa vděčný lid slovenský pojmenoval si krátce svým „Mojžíšem" a „otcem". A tak ho i slovenští básníci opěvovali, zpívajíce lidu slovenskému:

„Nejajkajte! Aj my božou vôl'ou
Mojžíša sme svojho dostali."

(A. L. Žello Cf. Sokol I. 250.)

---

[1]) Prvým podpředsedou (či náměstkem) měl býti J. Francisci, jemuž národ slovenský chtěl se odměniti za jeho velké trudy a námahy, jak vyznal J. Excellence, řka: „lebo som presvedčený, že národ náš nemá tol'kého stupňa hodnosti, ani nikdy mať nebude, ktorým by mohol odmeniť konané zaň práce, obete a zásluhy jeho." — Francisci však zdráhal se přijati hodnosť tuto hlavně ze příčiny, že žije vzdálený od sídla matičného a při tom se omlouvaje: „Čo som konal, konal som pre dobro národa svôjho, jako som znal a mohol. (Sláva!) Ja si za najvätšiu odmenu pokládam dnešný deň, že ja som bol ten šťastný, ktorý som zvestoval slávu dnešnieho dňa" (Let. M. Sl. I. 24.). Za to výbor hned v prvém sezení 5. srpna 1863. jmenoval ho doživotně čestným podpředsedou, což potom Matici nadělalo mrzutých neshod s vládou (viz III. hromada valná).

Aby seznati se mohlo, kterak správa M. Sl. byla ustrojena, přidáváme zde její úradníky:

Předseda: J. E. Štěp. Moyses, biskup B. Bystřický. — I. podpředseda: Dr. Karel Kuzmány, ev. superintendent požunský, jenž měl sídlo v Turč. sv. Martině. — II. podpředseda: Jan Országh, archidiakon Turčanský a farář sv. Jurský. — I. tajemník: Pavel Mudroň. — II. tajemník: Michal Chrástek, kons. rada a professor theologie v B. Bystřici, jenž potom sepsal dějiny Mat. Sl. v I. sešitu matičného „Letopisu". V české spisbě ho nacházíme v seznamu mezi přispívateli do Koberova „Nauč. Slovníka". — Pokladník: Tomáš Červen, opat a kanovník v B. Bystřici. Vetchý tento kmet, ač už starý a slabý, ochotně přijal úkol jemu svěřený dokládaje: „milerád budem a chcem pracovať až do konca života." Obezřetnou správou nejen že matičný majetek zvelebil, ale zároveň jeho poctivosť zahanbila jazyčných utrhačů, kteří všelikými pomluvami by rádi od Matice byli odvarovali lid slovenský. Proto hrdě poukazoval podpředseda Pauliny-Tóth ve valné hromadě 7. srpna 1867.: „Máme prevýborného, šľachetného hospodára, v jehožto svedomitých rukách z leta na leto veľatí sa majetok Matice Slov." — I. účetník: Fr. Fila, měřič. — II. účetník: Jos. Škultety, účtovník stol. Turčanske. — Pravotáři: Dr. Michal Mudroň v Požonu. Dr. Fr. Martinovič v B. Bystřici. Dr. Amb. Pivko v Turč. sv. Martině. — Opatrovník sbírek: Jos. Markus, archivář a professor v B. Bystřici.

„Oj deti sokolie!
Nebojte sa, vôd majú ešte naše hole.
A bárs všetky zatlknu tí kňazia svobody:
zo skál holých vyvedie Mojžíš druhý vody.
(Spevy J. Botto 150.)

„My sme takí osiralí! —
Osiralí? — veď, Otec, Ty si tu!
Ty čeľaď svoju hanou pokrytú
zjasňuješ slavianskou slávou.
(Sládkovič v Prahe 1878. st. 635.)

Proto i po smrti jeho r. 1869. ve valné hromadě předseda Pauliny vděčně připomínal: „V Pánu zosnulý predseda bol menom i skutkami *Moyses* slovenského ľudu — bol vytknul za úlohu svojho bohumilého života: vysvobodiť svoj drahý ľud z egyptského manstva nevedomosti a bezprávia.“ — A ve svých veršech opisuje ho Pauliny:

„Dal nám pán Boh Mojžíša,
oj, dal i prorokov,
slávu Slávy a kríža čo veštia
od rokov.
Pohan kvári svet kríža,
a Sláv trpí vel'a,
no keď dal Bôh Mojžiša,
dá i spasiteľa!“
(Cf. Básne 1877. st. 119.)

Prvá hromada Mat. Slov. vyslala též deputaci, která u císařského trónu vyjádřiti měla vděčnosť a nezlomnou oddanosť národa slovenského a poděkovati za darovaných tisíc zlatých. Zároveň měla poprositi, aby Mat. Sl. dávala se pomoc z krajinské pokladnice, jaké z císařské milosti v Uhrách se dostává národu maďarskému a německému.[2]) Údové této deputace byli: J. E. pan předseda byl vůdcem, jeho pak průvodcové: Jan Francisci, Dr. M. Mudroň, Dr. Karel Kuzmány, Jan Gottčár, A. Kordoš a Jan Čipkay. —

Zakončuje první hromadu valnou zaprosil J. E. vládního kommissaře, aby příznivou a věrnému národu slovenskému přejnou zprávu o tomto shromáždění na nejvyšším místě podati ráčil“, což i vládní kommissař přislíbil, že dle svého přesvědčení jen všecko dobré, krásné a zprávu nejpříznivější odeslati může. —

Na druhý den po valné hromadě, 5. srpna 1863., sešel se po prvnikráte výbor i s matičným předsedou, jenž srdečným pozdravem zahájil sezení.

Jako ve valných hromadách J. E. předseda úchvatnou řečí uměl povzbuzovati veškerý národ a hýbati všemi vrstvami slovenskými, rovněž tak i ve výborových poradách, kdykoli sám předsedal výboru, nikdy neopomenul pochváliti svoje obětavé pomocníky, o nichžto byl přesvědčen, „že chcú a budú za národ pracovať“. I pokaždé výbor neustále povzbuzoval, aby každý člen potom tím horlivěji konal úkony

[2]) Matice potom i skutečně o podporu zemskou žádala a na odpověď trpělivě čekala (viz pokladn. zprávu III. valné hromady), ale dle sez. výborového (XII.) dne 2. května 1866. došla však odpověď záporná a nic neprospělo, když Matice nové prosby sněmu byla odsýlala (Cf. sez. výb. XVII. č. 9., XX. č. 5.)

jemu přidělené. Proto také výbor takořka se synovskou úctou vždy důvěrné obracel se ku svému předsedovi, kdykoli nějaké usnesení výborové anebo úchvalu valné hromady buďto ve veřejnosti anebo na vyšších místech bylo třeba prováděti.

Pro mluvnici schválil se návrh prof. Hattalův, aby ve slovenské mluvnici stále přizíralo se k ostatním jazykům slovanským vůbec a k nářečí nejbližšímu zvláště. O Matici pak aby se vydalo tištěné poučení pro lid, jež potom sepsal D. Lichard. [3])

Přípravy slovařské na vydání „slovníku slovensko-maďarsko-německého" přejati měl tento výbor: M. M. Hodža, Sam. Chalúpka, Pavel Dobšinský, Alex. Androvič, Ct. Zoch, Mich. Godra.

Prof. Hattala materiál slovnický nachází v národních písních, pořekadlech a pověstech, načež P. Dobšinský oznámil, že má vypracovaný návod, kterak sbírati písně, pořekadla a pověsti národní.

Ve druhém sezení dne 22. září 1863. I. podpředseda Dr. Kuzmány sdělil zprávu o deputaci Mat. Sl. dne 10. září toho roku vyslané k nejvyššímu prestolu císařskému. Oslovnou řeč J. Excell. uveřejnily Pešťb. Vedomosti 1863. č. 74. a Let. Mat. Sl. I. 40—41., po níž J. ap. V. nejmilostivěji ráčil ujisťovati deputaci: „Ochotně vezmu i na potom pod svoji ochranu věrný slovenský národ". —

Po této císařské audienci slovenské vyslanstvo představilo se uher. dvor. kancléři hr. Forgáčovi, jehož Matičný předseda oslovil po slovensku a za poskytlou pomoc vyřizoval věčnou „vďaku od poctivého slovenského národa, v jehožto lone stály kolísky slavného rodu (= Forgáčového) i posvätné prachy odpočívajú" — Národ slovenský, kráľom svojím a milej vlasti svojej uhorskej od jakživa verný, v cnosti tejto tým horlivejšej pokračovať bude, čím sa mu okolo *Matičky* svojej shromaždenému hojnějších prostriedkov kresťansko-ľudskej vzdelanosti dostane" (Let. M. Sl. I. 41.). Hrabě Forgáč odvětil na to též plynnou slovenčinou, že jest rozhodná vůle nejjasnějšího krále, aby se provedla rovnoprávnosť všech národů a že i, co na něho přijde, on též k tomu dopomáhati bude a slovenského národa že jest přítelem tím více, ježto v lůně tohoto národa se zrodil a tam i odchován byl. —

V sezení tomto výbor mezi ostatními též (pod č. 18.) uzavřel, aby Matice vydala „Výbor z literatury slovenskej, jakožto čítanku pre vyššie gymnasia". [4])

Ve IV. sezení, dne 6. dubna 1864., podpředseda Dr. Kuzmány zvěstoval výboru, že toho dne položí se „uholný kameň slovenskej národnej svetlice", již Matice si od města koupila.

Byla totiž r. 1864. při městském domě v koupené části matičné

---

[3]) Rozhovory o Matici Slovenskej. Naložením prvého zasadnutia výboru Matice Slovenskej spísal Daniel G. Lichard. V B. Bystřici 1865., z nichžto též my zde citujeme.

[4]) Vydal ji potom Em. Černý: a) Slovenská čítanka. Pre nižšie gymnasia sostavil Emil Černý, professor na kr. kat. vyšš. gymn. baňsko-bystrickom. Diel I. Vo Viedni 1864. Tlač Karola Goríška. — Diel II. (pro vyšší gymn.) v B. Bystřici r. 1865., jejž kr. uh. rada náměstná dne 12. prosince 1865., č. 94.781 pro gymnasia schválila a předepsala. Díl I. schválila 13. listopadu 1864. č. 90.335. Em. Černý odebral se na Rus, kde pokračuje v naučné spisbě mluvnické. Tam vydal též skladbu, v nížto srovnává řecký jazyk s ruským a latinským: „Греческая грамматика, гимназическаго курса. Э. Чернаго. часть II. Синтаксисъ." (Cf. Slov. Phl'd. II. 192.)

přistavena velkolepá dvorana, v nížto se potom konaly valné hromady a výborové schůzky, besedy, divadla a porady.

Dne 4. srpna 1869. Matice si celý tento dům i se zahradou zakoupila a umístila v něm i národní museum.

II. hromada valná
dne 3. srpna 1864.

Když po slavných službách Božích účastníci shromáždili se ve stoličné dvoraně, vládní kommissař Š. Nemeš překvapil poprvé touto zvěstí: „Oznámiť mi treba, že majú porady tieto na základe vyš. nariadenia držané byť bez všetkej verejnosti, aby teda len členovia matiční boli tu prítomní a v poradách účasť brali.“

Potom J. E. předseda hromadu zahájil úchvatnou řečí.

Byltě biskup Moyses pravým Slovákem, pocházejícím z čistého, jádra slovenského. Slováci ve zpěvu, básnictví a v řečnictví jsou mistři. A též biskup Moyses byl nadán obzvláštním darem řečnickým. Mluvil ze srdce k srdci svého lidu slovenského s tak úchvatnou výmluvností a ve slovenčině lahodné, že slova jeho hýbala celým národem.

V promluvách svých s právě otcovskou náradou upozorňoval milý svůj národ na to, čeho mu nevyhnutelně třeba, a povzbuzoval, aby veškera svojeť pospolu v neúnavné svornosti pracovala, a vystříhal, aby chránili se dravých vlků, kteří na jejich záhubu číhají a vedl lid k tomu, aby se podřizoval svým obezřetným vůdcům, kteří jen pro blaho lidu pracují s náramnými oběťmi a velkým sebezapíráním.

Druhé hromadě připomínal šlechetný účel založené Mat. Slov. a mezi jiným pravil: „Otázka o Mat. Slov. je totožná s otázkou o hodnosti ľudskej a všestrannom blahobytu voškerého národa slovenského. Ktokoľvek teda behom prezretel'nosťou božskou ustanovených udalostí údom je slovenského národa; ktokoľvek jako taký ctihodný prach otcov a dedov svojich hyzdiť za ohavný hriech považuje; ktokoľvek bohomrzkým odrodilstvom poškvrniť sa nechce; ktokoľvek k slovenskému ľudu v pomeroch buďto spoločenských, buďto občianských, buďto konečne úradných jako človek svedomitý stát chce; slovom: ktokoľvek s národom slovenským poctive smýšľa: tomu na obstánku (= udržení), upevnení a rozkvete Mat. Slov. záležať musí. Zvlášte ale horliť majú o Mat. Slov.: vedomcovia a vzdelanci slovenskí, potom takí národovci, ktorým buďto zámožnosť, buďto úradné postavenie výdatnejší vplyv poskytujú; konečně veškeré obecenstvo národa slovenského.“

Po té obrátil se k těmto zde vyjmenovaným poručnu a připomínal každému jeho národní povinnosti. Učencům a vzdělancům slovenským řekl, že jsou světlo, které má ozářiti cesty národa slovenského, aby z otroctva nevědomosti pověké mohl kráčeti k časnému a věčnému blahu svému. A proto že blahonosné světlo mají sdělovati národu svému; nebo „každý dar Boží nakládá ním obdarovanému povinnosť: tenže dar v obore vlastného vlivu rozšiřovat... To je povinnosť, to povolanie kresťanského vedomca vôbec a vzdělaného národovca oproti svojim rodákom obzvlášte; lebo kto sa o svojeť nestará, vieru zatajil, ba od neveriaceho je horší.“

Zámožným pak národovcům zase toto připomínal:

„Vyššie duševné účely mnohykrát len hmotnými prosriedky, alebo

aspoň výminkami dosiahnuť sa dajú. Tu tedy nastává úkol zámožnejších národovcov, aby poskytujúc hmotné prostriedky k rozširovaniu osvety vlastného národa, nashromaždili si pokladov, ktoré ani hrdza ani mol nepokazí a zlodeji nevykopú a neukradnú.“

Ježto pak Slovensko, jak dosud známo, napřed zaplavené tak řečenými úřadníky německými (t. j. bachovskými), potom zase v lůně svém chovalo nejedno i slovenské oblizlo do úřadů natisnuté, jež hledíc se udržeti, domnívalo se, že tím sobě přízeň na hoře zabezpečí, zachová-li se oproti svému rodu slovenskému pohrdavě aneb aspoň zúplna nevšímavě, proto i úřadníkům slovenským praví, že má každý úřadník na Slovensku podporovati účel Mat. Sl., která sobě vytknula: rozšiřovati na základě křesťanském opravdovou vzdělanosť a osvětu mezi poddanými společného ap. Zeměpána ve drahé vlasti uherské, což jen celé državě užitečné býti může. „Však Matica Slov. nie je pokútna dajaká spoločnosť zaoberajúca sa hriešnymi, nebezpečnými zámery: leť je spolok majúci najšlechetnejší účel .... však uholný ten kameň, na ktorom spočíva budova Mat. Slov., je najvyššie zemepánske potvrdenie Jeho c. k. ap. Veličestva ku prospechu a zveľadeniu toho istého národa slovenského, o ktorom J. V. z vysokosti svojho c. k. prestolu vysloviť ráčil, že jeho vo všakových ťažkých časových pomeroch dosvedčenú poddanskú vernosť uznává. Nemôže sa tedy úradnej povinnosti protiviť to, čo je ... najvyššími krajinskými pravomocnosťami sprostredkovano; čo je konečne najjasnejším Zemepánom potvrdeno.“

Když potom ještě veškeren lid pozval, aby horlivě podporoval Mat. Sl., ježto hlavně k vůli slovenskému lidu založena byla, chtíc ho pozvednouti z mrákot nevědomosti, mravy jeho ušlechtiti a v nedostatku hmotném mu pomoci a tak z jeho bídy a nouze povznésti ho na důstojnosť opravdově lidskou, potom všeckých ještě pobízí: „Nože teda, milí rodáci slovenskí! chyťme sa spoločnými silami tak dôležitej práce; zastaň každý mužne miesto svoje a pričiň sa dľa možnosti o zveľatok ubiedeného národa nášeho na poli tomto milosrdenstvom Božím a spravodlivosťou najjasnejšieho Mocnára mu poskytnutom .... Núdza ubohého národa je nevyslovná, potreby sú nesčíselné; tu tedy mysle uprimnej a shodnej, účinkovania všestranného a napnutie nepretržené požaduje sa, aby sa toľká núdza zamedzila, aby sa toľkej biede odpomohlo, aby jedon celý národ zo sna smrti duševnej k čulému, človeka dôstojnému životu vzkriesiť sa mohol. Čo keby sa stať hroznym osudom nemalo a nedalo, žiaducnejšiej by ovšem bolo, aby všemohúci Boh biedny náš národ z obličaja zeme vyhladil, leť aby sme po tisícročnej duševnej porobe ešte budúcne v podobnom otroctve sebe i celému človečenstvu na potupu živorili... Leť dôverujme sa lepšej budúcnosti! ... Od pamäti ľudskej nebolo doby, v ktorej Slovensko tak pokročilo, by bolo, jako v práve minulých troch rokoch. Keď sme pevný základ takmer z ničoho položiť mohli, Boh dá, že i celú budovu v krásnej podobe vystaviť dovedieme ... Bog pomozi k našej slozi!“ [5])

[5]) Dr. Kuzmány navrhl, aby tato zlatá slova, tato slavná, na Slovensku nikdy neslyšaná řeč, alespoň v 10.000 výtiscích natištěná roz-

Na druhé hromadě valné bylo lze tyto utěšené zprávy oznámiti, že hned prvním rokem Matice darem nabyla knihovnu M. Hamuljakovu, uh. slovenskou sbírku (slovenské knihy a rukopisy) z knižnice Rešetkovskej (po † Mich. Rešetkovi, faráři v Hor. Súči). [6]) Pan opat a kanovník B. Bystřický M. Dívald věnoval Matici svoji znamenitou sbírku mincovou.

Na slovník uzavřela druhá hromada vypsati prvou odměnu od Matice v ceně 300 dukátů. Slovník měl býti dokonalý, formátu kapesního, jehož díl prvý má býti: slovensko-německo-maďarský; díl II.: německo-slovenský a díl III.: maďarsko-slovenský. Lehota ustanovuje se na tři léta (do srpna 1867.), tak že díl I. spracovati se má do dvou let, II. a III. v třetím roku. [7])

---

posýlala se mezi lid slovenský, což se i stalo. (Cf. sez. výbor. 11. ledna 1865. č. 3.) M. M. Hodža, jenž sám býval vždy dojemným a úchvatným řečníkem (Slov. Pohľ'd. II. 263.), nemohl se zdržeti, aby tu nezvolal: „Som človek, který od narodzenia svôjho neprekonaným citom lásky k ľudu a rodu svojmu, jako mi to milosť božská dala, vedený a hnaný, málo som mal, málo zažil podobných okamžení, jako je toto; a preto drahí bratia! nemôžem sa zdržať, abych nevyslovil tú uveličenú radosť moju nad zjavným vyslovením toho, čo som chodiac medzi ľudom svojim asi od 26 rokov z tvári jeho čítal, čo tak urosilo a operlilo oči naše, čo jako som sa nazdával, že nikdy neprijde vo verejnosť."

[6]) Michal Rešetka, nar. 1794. na Bobotě, nepatrné dědince ve stolici Trenčanské. Pracoval 37 let v duchovní správě uprostřed opuštěného lidu slovenského. R. 1834. stal se farářem v „Hornej Súči", chudobné dědince ve stolici Trenčanské. Dědinka byla tři hodiny cesty od silnice vzdálená. Tam dne 9. května 1854. i zemřel. — Vydal básně a kázaní a přes třicet roků sbíral material pro obšírnou historii řeči a literatury slovenské v Uhrách se životopisy literátů slovenských a jejich příznivců. Zvláště však tento „chudičký farář z drotarského Trenčanska" zanechal po sobě sbírku asi 6000 latinských, německých, maďarských, francouzských a jihoslovanských knih a jinou velkou asi 1000 knih samých slovenských, a kromě toho ještě rukopisů od víc než 300 spisovatelů slovenských.

Z této knižnice i † Dr. M. J. Hurban čerpal pro svůj článek: „Slovensko a jeho život literární" v Pohľadech 1846. a 1847. Rešetkův životopis má „Sokol I. 395—398."

Martin Humuljak, účetní rada při král. námestnictvu uherském, narodil se dne 19. dubna 1789. v Jasenci v oravské stolici. Zemřel na pensi v Náměstově dne 30. března 1859. Zanechal svému národu slovenskému velkou knihovnu, již s velkým nákladem byl téměř celé půl století pečlivě sbíral.

Knihovna ta měla 2471 svazků, mezi nimi též mnohé rukopisy, pak 626 duplikátů a několik set obrazů. (Cf. Sokol II. 1863. str. 8.)

[7]) Když za odměnu vypsanou na druhé valné hromadě nikdo nepřihlásil se, výbor (XIII. sez. ze dne 11. září 1866.) a IV. valná hromada odevzdala redakci Matičného slovníka prof. Em. Černému, který na V. hromadě oznámil, že požádal prof. Sasinka a faráře Šujanského, aby každý převzali sestavování jednoho dílu, což oba ochotně přijali. Jak vysvítá z výbor. sez. XX. (č. 12.) prof. Sasinek sestavovati měl díl I. Prof. Černý započal pracovati něco málo a potom odebral se na Rus za professora akademického do Moskvy. Šujanský podobně odevzdal něco málo, hlavně příspěvků z lidové mluvy a v tom i stále pokračuje. Celá těrcha nyní vložena na ramena prof. Sasinka, jenž na Slovníku pracoval více let. V sez. výbor. XXI., dne 4. srpna 1868. Sasinek podal zprávu, že slovník obsahuje už 90.000 slov a v sez. XXIII. dne 13. ledna 1869. předložil upravené litery A, B, C, D, ale vydání slovníku se odložilo, až prý bude celý hotový. Sasinek dne 6. dubna 1869. v sez. výbor. XXIV. mohl opět sděliti, že slovník má už 120.000 slov, jejž pořád pilně doplňuje. Ale do tisku nepřišel.

A to bylo štěstím, že celý materiál ostal v rukou prof. Sasinkových a tak se nám zachoval, když Mat. Sl. byla rozpuštěna. Sbíraje pro slovník prof. Kottův příspěvky z Moravy a ze Slovenska, na začátku r. 1883. dopsal jsem do Uh. Skalice prof. Sasinkovi o nějaké knihy slovenské, ku podivu svému však odpověď jeho

Matičný pravotár Dr. Mudroň navrhuje, že uh. vláda se má požádati, aby pro národ slovenský založila právnickou akademii (cf. Memorandum čís. 5.) v B. Bystřici. Žádosť vypracovati měl navrhovatel.

Ježto vláda pro Uhry povolila tré hospodářských škol: a) v Keszthelyi, b) v Debrecíně a třetí v horních Uhrách, navrhl J. E. předseda, že má se poprositi uh. vláda, aby při zakládání této třetí školy hospodářské v horních Uhrách jmenovitě k potřebám slovenského národa se slušně přihlíželo, aby národ slovenský na této škole v hospodářství vzdělávati se mohl podle svojich potřeb a své povahy.

Výbor pak (VI. sezení 4. srpna 1864. č. 18.) zaprosil J. E., aby tuto prosbu podal jménem národa, a ochotný předseda milerád tuto úlohu na sebe přijal.

V řeči závěrečné, než rozpustil druhou valnou hromadu, ohradil se důrazně J. E. proti nařízenému vylučování veřejnosti, tak že k poradám matičným členové ani svých manželek, matek, anebo sester si pozvati nesmí, kdežto je známo, že akademie maďarská a j. vydávají vstupenky: „Nepochybujeme tedy, ano presvedčení sme, že slav. vys. vrchnosti nebudú, ani nechcú horšej nakladať s nami, jako s inými.“

Kterak ohražení toto účinkovalo, seznati lze z VIII. sez. výb. dne 19. dubna 1865., v němžto (č. 6.) sděluje tajemník Chrástek odpis kr. náměstné rady uherské ze dne 7. ledna t. r., že Matici se povoluje, „aby mohla mať jednateľov zpomedzi členov svojich i krom sídla ústavu, a aby k valným shromaždeniam prístup mali poslucháči v miernom počte.“ (Pokračování.

---

jsem obdržel z Prahy, kam zatím odešel hledat sobě výživy. Sám už knih slovenských neměl, ježto přinucen byl rozprodati všecko, aby sehnal peníze na cestu do Prahy. Sdělil mně však, že má plnou truhlici sepsaného slovníku „slovensko-německo-maďarského“, jejž prý pro Mat. Slov. připravoval. Což když oznámil jsem prof. Kottovi, on celou tuto sbírku od prof. Sasinka pro svůj slovník přejal a dne 16. května 1883. mně odepsal: „Sbírku p. Sasinka jsem koupil; jest hezky veliká.“ Ale při tom dokládá, že sám už přemnoho ve svém slovníku má, čeho mu nelze z této sbírky čerpati. Tak se stalo, že slovník Matice Slov. ve slovníku prof. Kottově alespoň z částky máme zachovaný.

Želím toho, že o slovníku tomto nezvěděli jsme dříve. Zavinila to naše česká nevšímavosť, pohrdající slovenčinou, jakoby ani nenáležela do české literatury.

Co je úkolem celé akademie, to si za úkol uložil slabý jednotlivec, jenž umdlévá pod tíhou nasnášeného materiálu. Prof. Kott ve slovníku snažil se spojiti češtinu se slovenčinou. Nemaje na výpomoc slovníka novějšího, čerpal ze slovaře Bernolákova. Ale ježto Bernoláčina svým pravopisem a tudíž odchylkami grammatickými značně liší se od nynějšího upraveného pravopisu slovenského, upozorňujeme proto, aby se ve slovníku prof. Kottově řídil každý slovenčinou dle slovníka Sasinkova (*Sšk* v Dodatcích) a kromě toho citáty jen z *novějších* spisovatelů slovenských, z nichžto i já mnohé udávám ve slovníku, počínaje koncem litery *S* dále do „Dodatků“.

Ve čtrnáctém praporu.

Obrázek z vojny.

Napsal

Bohumil Brodský.

Večer, dne 17. června roku 1878. došel plukovníka Horníka rozkaz, aby 14. prapor myslivců okamžitě připravil se k odjezdu. Zároveň oznámeno telegraficky ředitelství dráhy, aby druhého dne před polednem připraven byl zvláštní vlak, jenž by prapor vezl do Bosny. V rozkaze nařízeno, aby vojsko zásobeno bylo určitým počtem střeliva, konservami a ostatními věcmi potřebnými k válečné výpravě.

Rozkaz zastihnul plukovníka při rodinné slavnosti. Slavilť právě zasnoubení své dcery Elsy s mladým nadporučíkem Bártou, jediným synem velkostatkáře. Proto byl v salonu plukovníkově přítomen celý důstojnický sbor a přední hodnostáři dosti rozsáhlého a hlučného venkovského města. Vše bylo veselo, rozjařeno. Nevěsta zářila blažeností a krásou, a mladý nadporučík ve své parádní uniformě byl nad obyčej svěží a statný.

Jakmile plukovník obdržel rozkaz, oznámil se svraštěným čelem důstojníkům náhlou zprávu a prosil, by odpustili oni i druzí hosté, že musí hostinu přerušiti. Mezi přítomnými nastal úžas, leknutí, ba zděšení. Zvláště nevěsta, na smrť ubledlá, musila hledati podporu v náručí ženichově, jenž rozechvěn prozrazoval také udivení a trpkou bolesť. Druzí důstojníci dostali hned při odchodu ze salonu rozkaz, aby se připravili a zároveň svým oddílům dali přiměřené rozkazy ještě teď u večer. Proto spěchali rychle ke kasárnám, živě hovoříce. Jedni jevili radosť nad válečnou výpravou, druzí přemítali o budoucím průběhu a výsledku polní výpravy.

Nejposlednější z nich byl Karel Bárta. Býval by vůbec zapomněl jíti za soudruhy, kdyby ho plukovník nebyl jemně sice, ale se vší rozhodností nevyzval, aby šel konat svou povinnosť.

„Zítra se rozlučte se svou nevěstou. Na věci se ničeho nezmění. Místo za tři měsíce bude se svatba konati za devět, a statečný voják těší se aspoň, že může před svou nevěstu předstoupiti ozdoben vavříny udatnosti. Elso, jdi do své ložnice. Jsi rozčilena, a spánek bude na tebe velice blahodárně působiti.“

Plukovník snadno těšil, ale srdce obou snoubenců nebyla tak přístupna jeho chlácholení, jak si přál. Vytryskly oběma slzy, za něž se nadporučík nestyděl, a klesli si do náručí, bolestí jsouce překonáni. Avšak ženich nezapomněl na svou povinnosť. Vytrhnul se záhy z objetí a spěchal ven, volaje ze dveří, že ráno časně přijde opět. Štkajíc usedavě, vrhla se Elsa na pohovku, a marné bylo tišení jejího rozčilení. Vzpomněla si ještě, že také otec ji opustí, a nyní strhla i plukovníka v rozechvění.

V kasárnách panoval již čilý ruch. Poplašné znamení svolávalo myslivce, kteří pádili z ulic ku svým oddílům. Ulice ještě plné lidu plnily se tím více, neboť rychlostí blesku roznesla se pověsť o náhlé výpravě válečné. Davy zvědavých nahromadily se před kasárnami, nevědouce ani, co tu budou dělati. Slyšely hluk, hlomoz a volání v kasárnách.

O jedenácté hodině v noci objevil se v kasárnách plukovník, aby prohlédl přípravy, a po půl hodině vracel se, obklopen zase důstojníky, aby odebral se na krátký odpočinek. Lidé hrnuli se za nimi, marně čekajíce nějakých zpráv. Viděli, že důstojníci na vzájem se rozloučili a zamířili k svým bytům. O půlnoci bylo město klidné. I v kasárnách bylo ticho. Avšak myslivci, ležíce na svých tvrdých vojenských postelích, hleděli po většině do tmy, přemýšlejíce, co přijíti má a vzpomínajíce na svůj domov.

Za prvního šera rozlehl se na dvoře hlas trubky. Vojáci opouštěli lože, pobíhajíce chvatně z místa na místo. V půl hodině byli již v plném ústroji a shromažďovali se v řadách na rozsáhlém dvoře. V té chvíli také zahrčel těžký vůz, a v okamžiku byli zásobováni vojáci ostrým nábojem. Byli úplně hotovi a mohli se dáti pochodem, kamkoliv by je rozkaz volal.

Záhy objevili se také důstojníci připraveni a prohlíželi své oddíly. Poslední z nich opět dostavil se Bárta. Byl nad obyčej bledý, a rty se mu chvěly. Přicházel od plukovníka. Šel se rozloučit s Elsou. Nevěděl, bude-li připuštěn, poněvadž bylo velmi záhy. Našel však již Elsu přistrojenu. Hleděla oknem, očekávajíc jeho příchodu. Běžela mu na schody vstříc, a její krásné modré oči byly plny slz. Ubledlá její tvář svědčila, že nespala po celou noc. Nadporučík neměl slov, jimiž by ji potěšil, a plukovník, objeviv se, nemohl zapříti milujícího otce. Mlčel též, přecházeje vážně po pokoji. Konečně se zastavil před snoubenci.

„Není pomoci," pravil temně, táhaje se při tom za mohutné kníry, aby zakryl pohnutí, „musíte pomýšleti, pane nadporučíku, na odchod k svému oddílu. Rozlučte se krátce. Vždyť se vrátíte opět, a já vám slibuji, že Elsa bude na vás trpělivě čekati. Ostatně, kdož ví, jak dlouho bude výprava trvati. Ta hrstka nespořádaných Bosňáků neodolá řádnému vojsku, a možná, že již za měsíc nastane smír. Elso, buď rozumná. Jsi dcerou vojáka a máš znáti vojenské povinnosti."

Nadporučík povstal, drže ruku nevěsty ve své. Pohleděli si ještě upřímně do očí a naposled se objali.

„Modli se za mne," šeptal nadporučík, chvěje se rozčilením.

„Nezapomeň na mne, vrať se brzy", opětovala nevěsta a zakryla si tvář rukama. Nadporučík stisknul ruku plukovníkovi. Ten ho k sobě přivinul a políbil. Mlčky odkvapil pak z bytu plukovníkova. Bylo to příliš veliké vzrušení, jež mu bylo přemáhati, a snad by býval konečně jím přemožen v malátnosť a ochablosť klesnul. Proto kvapil do kasáren. Tu v ruchu, uprostřed vojáků, svých druhů, zapomene poněkud na vše a nabude neohrožené mysli.

Oddíl svůj našel připravený ve vzorném pořádku. Milovalť nadporučík Bárta své vojáky, a ti pro vlídnosť jeho snažili se vyhověti každému jeho přání i rozkazu. Prohlédnul vše a pak se uchýlil do kruhu důstojníků, očekávajících příchod plukovníkův. Tu horlivě rozmlouváno o náhle vypuklém válečném nebezpečenství, o statečnosti nepřítele, o obtížnosti pravidelné války v krajině divoké s protivníkem tak lstivým a odvážným. Naslouchal jim, avšak mnoho k rozhovoru nepřispěl. Dlel v duchu u své nevěsty, s níž tak bolestně a s truchlivou předtuchou, již nemohl potlačiti, se loučil.

O sedmé hodině vjel na nádvoří plukovník, provázen jsa důstojnickým sborem pěšího pluku, jenž rovněž byl posádkou v tomto městě

a přišel se rozloučit a doprovodit důstojníky praporu myslivců. Plukovník prohlédnul krátce prapor a zavelel. Prapor vycházel z kasáren. Zde očekávala jej hudba a veliké davy lidu. Za zvuků ohnivého pochodu došel prapor na náměstí. Tu byl upraven skrovný oltář, a kněží očekávali příchod vojska. Hudba umlkla, a počala tichá mše. Velebný byl pohled na řady mužů, kteří chystali se životy klásti za vlasť a krále. Jak mnohý z nich v této chvíli vyléval vroucí prosby, aby ho Bůh chránil před smrtí, jak mnohý se v tesknem tušení loučil se svými drahými, snad daleko vzdálenými, kteří nevědí, kam jejich syn či bratr se má ubírati.

Mše sv. ukončena, a vojsku dáno poslední požehnání. Sotva však se kněžstvo vzdálilo, vzpřímil se plukovník v sedle a obrátil koně proti řadám. Šum umlknul, a za hrobového ticha napomínal velitel své vojáky ke statečnosti. Připomínal jim přísahu, již skládali, rekovné skutky jejich předchůdců, čest a vítězství rakouského vojska. Jemu samému jiskřil se zrak, a mohutná postava zdála se růsti na koni kopytem nepokojně hrabajícím. Domluvil, provolávaje slávu panovníkovi. Hromové volání bylo mu odpovědí, a v ně mísily se hřímavé tony hudby, hrající rakouskou hymnu. Dohrála a ozval se povel. Hudba postavila se v čelo, a za ní dal se v prapor pochod, provázen jsa voláním davů, k nádraží.

Tu nastalo poslední loučení. Bylo krátké, neboť plukovník věděl, že takové okamžiky působí nejzáhubněji na mysl vojska. Sám pokynul jen rukou na poslední pozdrav Else, která nalézajíc se v kočáře, v němž doprovázela otce a ženicha, slzela a nyní šátkem mávala. Bárta div se k ní nepustil. Zdržel se, aby se neučinil směšným v očích svých soudruhů, ale zraky své upíral neustále v onu stranu.

Konečně bylo vojsko ve vozech. Stroj písknul a hnul se. Hudba naposled zahrála, zástupy naposled hlučným voláním přály zdar odjíždějícím — a vlak zmizel mezi náspy. Viděli ještě nějakou chvíli kotouče bílého dýmu, jež stroj chrlil, až i ty zmizely mezi lesy.

Čtrnáctý prapor myslivců, který ještě včera dlel klidně v útulném městě, zítra snad měl patřiti na vrchy, na nichž zkoušeti měl svou sílu proti povstalcům, roniti krev, ztráceti druhy, položiti vlastní život.

* * *

Válka v širém poli, kde možno čeliti nepříteli s úplnou jistotou o jeho síle, statečnosti, kde známa jest krajina daleko široko do nejmenších podrobností, jest sice také hrozná, nebezpečná; u porovnání však s válčením v neznámém, divokém kraji, kde každá sluj, každý vrch jest pevností, kde nepřítel s neslýchanou obratností skrývá se a uniká, když již byl považován za sevřeného, a objevuje se jak mračno drtící, když se ho nejméně bylo nadíti, s takovým válčením nelze válku pravidelnou ani porovnati. Tu nepomáhá počet a síla vojska, ale obratnosť, opatrnosť, chytrosť a bezměrná odvaha v okamžicích rozhodných. Běda oddílům, které mají velitele nezkušené. Přese všechnu statečnosť stávají se obětí úskočného nepřítele.

Válka v Bosně objevila všechny obtíže podobné války horské v jasném světle. Nepřítel, jsa našeho vojska mnohem slabší, ukázal se býti velmi nebezpečným. Bojoval s náruživou houževnatostí, zápalem a odvahou zoufalou. Z bosenských a hercegovských kopců staly se

pevnosti, které musily býti dobývány s nadlidským namáháním. Vojáci táhnoucí v řadách či rozptýleni, musili býti připraveni každé chvíle, že najednou začne se za kameny blýskat, a že počnou hvízdati koule dobře mířené. Než mohli užiti sami zbraně a učiniti útok, zmizel nepřítel jako duch, unikaje pronásledovatelům s ptačí rychlostí.

V takové výpravě jest voják více nejistý svým životem než v nejkrvavějším boji, poněvadž přestav vražednou palbu, může býti již bezpečným; tu však, když šarvátka skončena, a nepřítel na jedné straně zahnán, objevil se na druhé zcela neočekávaně, rozsévaje smrť v řadách zemdlených a vysílených vojáků.

Vojáci znali dobře nebezpečenství, jež jich očekávalo, a proto zcela vážně připravovali se k dílu. Lstivosť nahražovali odvážnou udatností i v největším nebezpečenství. České pluky konaly svou povinnosť s úctyhodnou vzorností, zůstávajíce věrny staré slávě praporů svých.

Také na čtrnáctý prapor myslivců čekala perná práce. Sotva přitáhl k hlavnímu sboru, zemdlený cestou a unavením, dán byl rozkaz, aby druhého jitra vyrazil k vesnici Krňovci, obsadil kopec za ní se nalézající, s něhož bylo možno hájiti širý kraj kolem, a tak zasaditi ránu povstalecké četě, které velel Milo Petrovič. Krňovcem vedla jakás takás silnice, spojující rakouské hranice s jihem, jediná to méně obtížná dráha pro cestovatele a obchodníky. Bylo tudíž velmi důležito tento bod udržeti, aby mohla pošta rakouská a rakouští kurýrové bez bázně udržovati spojení říše s armádním velitelstvem.

Plukovník Horník znám byl jako voják tělem i duší, zkušený velitel a neohrožený bojovník. Přijal rozkaz poslušně, nejevě nijaké mrzutosti a hned pořádal svůj prapor.

Když vešel mezi důstojníky a sděloval jim, jaký úkol jim vyměřen, podotknul s úsměvem:

„Pánové, máme příležitosť krásně umříti nebo slavně zvítěziti. Přeji vám toho druhého.“

Důstojníci věděli dost, aby mohli pochopiti vážnosť svého poslání. Bylo pozorovati mnohého z nich, že cosi u večer píše a ukládá pečlivě mezi svá zavazadla. Velká většina těchto tajných písemností bylo loučení s přátely.

O čtvrté hodině ranní dáno znamení k sešikování praporu. O půl páté prohlédnul prapor vrchní velitel, a několik minut na to opustily řady tábor. Krajina je tu hrbolatá a kamením posetá, i vyžadovala opatrnosti. Plukovník Horník vešel v krátkou poradu s důstojníky. Na to rozdělen prapor v jednotlivé čety, které opět rozdělily se v malé oddíly. Ve velkém polokruhu nastal další postup.

Krňovec byl vzdálen dobré tři míle. Mohli tu cestu uraziti za den. Dostanou-li se tam, nevěděli. Možno, že to bude trvati den, dva, snad ještě déle. Milo Petrovič nerad ustupuje a když ustupuje, zaplatí vítěz draze své výhody.

Pochod trval již tři hodiny. Některým oddílům bylo přemáhati dosti značné překážky, způsobené roklemi a balvany skalními. Druhá část musila čekati, až nastoupí své místo, a pak teprve pokračováno v postupu. Po nepříteli nebylo ani vidu ani slechu. Krajina byla pusta, vesnice opuštěné, pobořené, a role ležely ladem. Vše činilo dojem smutné opuštěnosti. Zdálo se, že žádný živý tvor vůbec tu neobývá.

Domnění toto uznávati za pravdivé bylo by však příliš nebezpečným. Čím pustějším, nevlídnějším se kraj stával, tím větší opatrnosti bylo postupujícím dbáti.

Po čtyřhodinném pochodu dáno znamení k odpočinku. Mužstvo bylo již dosti unaveno, a pak bylo třeba nabrati sil k překonání posledních obtíží. Cesta, jíž se jim nyní bylo bráti, byla nejnebezpečnější. Mimo to bylo možno očekávati jisté téměř objevení se nepřítele, který asi tuhý odpor klásti bude, než popustí vojsku své výhodné postavení.

Krňovec byl skryt zrakům plukovníkovým pahrbkem, za nímž důležité návrší, jež měl obsaditi, zcela zřetelně již bylo viděti. Zkoumal dalekohledem okolí. Nepřítel nikde nedával ani nejmenší známky. Kde vězí? Někde asi jest ukryt, a ve chvíli nejpříhodnější zahučí jeho střelba. Nastane dojista první příležitosť, aby myslivci ukázali svou statečnosť a odvahu.

Po hodině dal plukovník rozkaz k dalšímu pochodu, připomínaje znovu vojákům, jak jest si jim počínati. S uvolněnými řadami hnul se prapor dále. Četné stráže před nimi ohledávaly krajinu. Hlavní síla výpravy nalezala se v mírném úžlabí, any zatím stráže pronikaly k vrcholku. Plukovník slezl s koně a dychtivě hleděl vzhůru. Vojsko již lezlo na stráň, a dosud nic nerušilo klid. Stráže zmizely na návrší a vojsko rychlým postupem snažilo se doraziti nahoru. Takřka u cíle se nalézajíc, zaslechlo ránu. Trhlo to všemi. Dle rány poznali, že se ozvala z ručnice jiné, než jakou byli sami ozbrojeni.

Za první ranou zahučela druhá, ostrá, krátká. To jest rakouská puška.

„Útokem vzhůru“, zavelel plukovník. Trubač dal znamení, a v největším kvapu, jaký vůbec obtížná cesta dovolovala, hnali se vzhůru. Věděli, proč třeba pospíchati. Dosáhnou-li vrchole, jsou téměř jisti vítězstvím.

Nahoře ozývaly se zatím rány hustěji. Rány nepřítele byly časté, hromadné, a vojáci slyšeli, jak kulky vysoko jim nad hlavou hvízdají. Stráže odpovídaly statečně, ale mnohem řídčeji. Zdálo se, že umlkají, když přední řady octnuly se nahoře.

„Na zemi“, zněl další rozkaz. Bylo ho potřebí. Neboť jako krupobití hrnuly se v tu stranu nepřátelské kule. Plukovník, leže za kamenem, pozoroval bojiště. Před ním rozkládala se nevelká rovina, v jejímž středu táhla se neúpravná vesnice s malými baráky. Nepřítel skryt byl ve staveních a odtud chrlil oheň na rakouské vojsko. Nedaleko za vesnicí zdvihalo se návrší, pokryté na svahu balvany. Nahoře rostlo několik borovic. Tam se dostati bylo úkolem praporu. Dostane-li se tam nepřítel, bude stečení návrší státi velkých obětí.

Plukovník se dlouho nerozmýšlel. Vyslal několik oddílů, aby postoupily blíže k dědině a odpovídaly na střelbu povstalců. Pak sám sestoupiv níže na svah, na němž ukryty byly ostatní řady, velel rychle, aby se obrátily k východu. Spěšně kráčelo vojsko velkým polokruhem, až se dostalo bokem k vesnici a k návrší. Nyní rozdělil je na dvé. Jedna část měla se vrhnouti ze strany na Krňovec, druhá dosíci návrší mezi tím, co bude dole bojováno.

Hlas trubky rozletěl se vzduchem, a řady v náběhu daly se za svým cílem. Zároveň s nimi také zbylé čety na prvním stanovišti, střílejíce na vesnici, zvedly se ze země a hnaly se k dědině. Krvavý křest

začal, čtrnáctý prapor se poprvé setkal s nepřítelem. Vzdálenosť od dědiny byla dosti značná, a rány nepřátel vybíraly si mezi myslivci své oběti.

Povstalci neustupovali dlouho. Byli dobře kryti a pak se domnívali, že vojsku jde jen o obsazení dědiny. Když však zpozorovali, jak značný oddíl žene se na návrší za jejich zády, vyrazili z vesnice. Snažili se dosíci návrší dříve než vojsko. Nyní bylo rozhodným, kdo tam bude dříve. Myslivci nemeškali pomoci svým. Celé salvy ran vypalovány za prchajícími, a myslivci skutečně ukazovali nepříteli, že dovedou také zručně mířiti.

Nadporučík Bárta byl v oddíle, který měl obsaditi návrší. Dovedl pochopiti vážně rozhodné chvíle a proto, nedbaje nebezpečenství, šavli maje vysoko vztyčenou, pádil před svým oddílem. Cíl již byl nedaleko. Ještě okamžik a bude nahoře. První přeskočil balvan, jenž mu naposledy stál v cestě, a nyní hnal se vstříc nepříteli. Několik ran padlo mezi řady vojáků, a několik z nich zapotácelo se a kleslo k zemi.

Avšak již přiložili myslivci ručnice k líci, a nepříteli odpovídáno hlučnou střelbou. Tento ocitnul se v křížovém ohni. Nerozmýšlel se dlouho, ale prchal po stráni k západní straně dosud volné a prosté vojska. Smělými skoky přeskakovali překážky, kryli se za balvany a v malé chvíli, provázeni neustále ještě kulkami myslivců, zmizeli za úbočím stráně, prchajíce odtud do úžlabí na západní straně se táhnoucího. I ubíhali dále k jihu mezi kupící se tu hory a skály.

Návrší i vesnice byly dobyty, cíl a úkol cesty dosažen za jediný den. Vojsko propuklo v hřímavý jásot, rozléhající se stonásobnou ozvěnou v údolích a mezi okolními pahrbky.

Rychle upraven prostorný stan pro raněné, a tito snášeni sem, aby jim poskytnuta byla lékařská pomoc. Druhé oddíly vyhazovaly náspy a příkopy kolem ležení, aby se zabezpečily na noční ležení. Plukovník počítal ztráty. Patnáct vojáků bylo mrtvo, dvacet raněno více neb méně těžce. Hodná to oběť — ale kopec také za to stál.

Nalezli také několik mrtvých a několik umírajících nepřátel. Lehčeji raněné odnesli prchající s sebou. Pohled na umírající poskytnul nejlépe důkaz, s jak nebezpečným sokem bylo praporu zápasiti. Se vzdorovitým pohledem, v němž smrť jižjiž se objevovala, pohlíželi na vojáky, tvrdošijně mlčíce k jejich otázkám a odmítajíce každé pomoci. Některé z nich doufal lékař zachrániti, a tu bylo potřebí násilím je držeti, měla-li některému z nich odňata býti roztříštěná ruka neb noha.

Pro mrtvé vykopán za náspy společný hrob. S odkrytými hlavami ukládali je druhové vedle sebe, a mnohému z nich slza vytryskla, když patřil na svého přítele, krajana, který ještě před hodinou pln síly po boku jeho dlel a nyní se znamením smrti v zsinalé tváři ukládán byl v dálné cizině ku věčnému spánku.

Pak dokončeny poslední práce na opevnění ležení, postaveny stany, a vojsko vařilo si oběd. Nejedli od jitra a byli na smrť zemdleni. Plukovník napsav zprávu vrchnímu velitelství o výsledku výpravy, svolal důstojníky a děkoval jim za jejich statečnosť. Po obědě, který vlastně byl večeří, svolán prapor. Srdečnými slovy děkoval také vojákům za jejich neohroženosť a vybízel k dalšímu konání povinností. Rozestaveny četné stráže, ze skácených několika borovic zažehnuty ohně, a vojsko ulehalo k odpočinku.

Nadporučík Bárta ve svém stanu vzpomínal — na Elsu. Dnes tomu právě týden, co slavil zasnoubení s ní. Jak krutě je osud v tak krátkém čase oddělil. Vzpomíná naň jeho nevěsta? Dojista. Kdy se asi s ní setká? K tomu odpovědíti nedovedl, ale cítil, jak krutým jest mu rozloučení. (Pokračování.)

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Pod vlivem známé velemocné sekty, kteráž má přívržence i ve kruzích těch, odkudž by měla nejrázněji býti potírána, pracuje se ve všech odvětvích filosofie, v belletrii i žurnalistice úsilovně k tomu, aby lidstvo bylo vymaněno „z předsudků a pověr“ (!) čili bez fráse: aby se zhostilo všeho náboženství positivního, osobní, pravý Bůh aby vyhnán byl ze srdcí i myslí národů, na jeho místo aby zasedl absolutní člověk a jediným světa náboženstvím aby byla humanita, jak jí rozumějí bratří zednáři. Že za těchto okolností nejprudší boj vede se proti náboženství křesťanskému a církvi katolické, jest takořka zcela přirozeno, proto že křesťanství jediným jest pravým náboženstvím, od lidí a jejich libovůle úplně nezávislým, a církev katolická jediným v celém světě ústavem, v němž se toto náboženství celé a neporušené chová a hlásá.

Náboženství křesťanské, jak napsal Pachtler, považují hlavně „bratří“ zednáři a pak i sekty s nimi spřízněné za hyzdící bradavici na těle světa moderního, za jakýsi nárostek, kterýž se musí nejdřív pevně podvázati, aby se mohl v době příhodné bez bolesti odříznouti (Götze der Hum. 181.), církev pak katolickou, tuto representantku autority božské na zemi, tuto strážkyni křesťanského náboženství, považují právem za hlavní překážku, že se jim provedení jejich záměrů dosud nezdařilo. Odtud jedině ta zášť a nenávisť a to nepřátelství proti církvi katolické, v nichž se shodují přátelsky všichni, kdož odpadli od pravdy Bohem zjevené.[1]) Církev může, co chce činiti, cokoli podnikati, vždy má proti sobě tak zvané veřejné mínění, tvořené a ovládané tiskem zednářským a liberálním. Tisk tento „vstřikuje zenáhla“, jak napsal právem biskup Pernambucský, statečný obhájce církve katolické v bývalém císařství brasilském, „do těla lidské společnosti jemný jed pomluv a na cti utrhání“,[2]) podezřívání a osočování vesměs namířených proti církvi naší.

[1]) Zcela dle pravdy napsal v této příčině Louis Veuillot: „Protestants, constitutionnels, démocrates, libres penseurs de toutes écoles, dés qu'il s'agit de la liberté catolique, tous, avec un accord merveilleux, devriennent les complaisants de l'absolutisme le plus abject. Le knout et l'exil leur apparaissent alors comme les vrais protecteurs, comme les vrais sauveurs de la liberté humaine. Qu'on les delivre d'abords, n'importe á quel prix, de tout ce qui pourrait mener au péril d'entendre jamais les peuples de la terre chanter en choeur le Credo!“ (Libres penseurs p. 151.)

[2]) „A imprensa anticatholica... pauco a pauco vae infiltrando nas veias do corpo social a subtil peçonha da maledicensia e da calumnia com que ella

Originelním ve svých pomluvách, nactiutrháních a různých výtkách činěných církvi tisk tento ovšem není a nemůže se u příčině této měřiti s Voltairem, jenž byl v tomto genru zvláště dovedným a vynalezavým, nenapíše též tak snadno něco, co by apologety náboženství křesťanského a církve katolické mnohokrát již nebylo dokonale vyvráceno: ale přes to přese vše dochází víry nejenom u lidí nevzdělaných, kteří věřívají na slovo všemu, co v novinách bylo tištěno, nýbrž i u tak zvaných vzdělaných a „osvícených".

Katolíci nenechali ovšem ještě nikdy žádné pomluvy, žádného nactiutrhání, žádné námitky, žádného podezřívání, s nimiž kdy nepřátelé proti církvi vystoupili, bez řádné a důkladné odpovědi a náležitého objasnění pravdy. Kolik však lidí čte tyto odpovědi, kolik hlavně z těch, kdož četli a čtou tiskopisy církvi nepřátelské? Nečiní-vají tak ani vzdělanci, ba obyčejně ani ne muži v tom neb onom oboru vědy neb umění vynikající, nadtoť teprv lidé méně vzdělaní.

V době nynější v mnohém ohledu, vyznáváme upřímně, vší chvály hodné jeví se u mnohých a mnohých lidí hlavně ve vrstvách tak nazvaných intelligentních až příliš nápadná netečnosť a otupělosť vzhledem ku pravdě, přede vším ovšem ku pravdě náboženské. Malé i velké deníky a týdenníky, brošurky a měsíčníky, o nichž by se nejednou vším právem říci mohlo, že jest cílem jejich nejvyšším, aby ustavičným pomlouváním, smělým pravdy překrucováním, podezříváním a popuzováním víru křesťanskou ohlodávaly a autoritu církve katolické podrývaly a podkopávaly, pikantní listy illustrované, kteréž slinou jedovatou hyzdí a špiní všecko napořád, co vznešeného, svatého a šlechetného jest, najdeš často i v rodinách a domech takových, o jakýchž něčeho takového domýšleti se ani ve snách by ti na mysl nepřišlo. Časopisům podobným bývá nejednou vykázáno docela i místo čestné; ležívají na stole, k němuž zasedá celá rodina, ba nejedni nerozvážní rodičové nechávají je a dávají čísti i dětem. Za to však by si na takovém stole nenašel listu katolického, nenašel knihy nebo brošurky, v nichž se hájí pravda křesťanská, v nichž se vyvrací různé lži a pomluvy metané ve tvář církvi katolické, ani kdybys je tam se svíčkou v ruce hledal za jasného dne (Srov. Eberhard, Kanzelvortr. V. 636—637.).

„A vstup jedenkráte, milý čtenáři, máš-li příležitosť, do studovny a pracovny některého učence, prohlédni si knihovnu toho neb onoho tak zvaného vzdělance, a pátrej u nich pilně po nějaké knize, v niž se hájí víra křesťanská, v níž se podávají jasné důkazy o pravosti učení církve katolické, v níž se stkvěle vyvrací různé námitky, jaké během století činěny byly proti náboženství křesťanskému, v níž se hájí církev katolická způsobem pádným a přesvědčivým proti různým pomluvám, nactiutrháním a podezříváním: a pak nám pověz, jak jsi pochodil. — Knih protikřesťanských, protikatolických najdeš u nich dosti; najdeš dějepisy plné záští, předsudků a předpojatosti proti církvi katolické, plné lží a bludů a zúmyslného překrucování pravdy, dějepisy, v nichž se lidé karakteru velmi pochybného a odbojníci proti církvi katolické idealisují a ovíjejí gloriolou slávy, mužové pak křesťanští snižují a ostouzí; najdeš knihy přírodopisné, jež si posměch tropí ze zprávy Mojžíšovy o stvoření světa a jsou vůbec plny falešných

---

tenta levar-lhe a morte ao coraçao, tirar-lhe a sua vida, — A Egreja Catholica" (Chrispim Tavares, As boas e más leituras p. 29.).

hypothes a různých báchorek ze života zvířat; najdeš knihy, v nichž se v posměch uvádí víra křesťanská, v nichž se podrývají její základy způsobem často velice chytrým, pod farizejskou rouškou zbožnosti a lásky ku pravdě; najdeš noviny, v nichž se každá událost, kteráž se jakkoli dotýká církve a zájmů křesťanských, vždy hned podává ve smyslu víře a církvi nepřátelském, čímž se na čtenáře činí tak řka nátlak, aby si nemohli učiniti úsudku samostatného: zřídka kde však najdeš nějakou knihu ať dějepisnou, přírodopisnou, filosofickou neb náboženskou, zřídka kde nějaký časopis, v nichž se hájí pravda křesťanská a různé vědecké hypothese důkladně kriticky rozebírají atd. (Srov. Weckstimmen 1877. Novemberheft str. 9.). V redakčních síních velkých žurnálů najdeš všeho druhu časopisy, jenom ne katolické, najdeš z knih obzvláště větší i menší konversační slovníky vydané zednáři a když ne zednáři tedy liberály pracujícími v duchu zednářském, z nichž vesměs dýše zášť a nenávist proti všemu, co jest katolické.

Že za těchto okolností náboženství křesťanské, církev katolická, její učení a její instituce od mnohých a mnohých učenců a žurnalistů ani při vůli dobré nemohou býti správně pojímány a oceňovány, jest na bíle dni. A což když se přidruží k nevědomosti ještě i zloba, jak se nyní bohužel dosti často děje? V případě tomto objevují se v knihách i časopisech místo náboženství křesťanského a církve katolické pitvorné jejich karikatury, pro něž se pak na církev vášnivé a prudké vedou útoky. Že boj takový není poctivý, doznal upřímně i vášnivý církve odpůrce, německý pastor Cropp, když takto napsal: „Wo man aus dem Gegner einen Popanz sich zu recht macht, auf den man losschlägt, ohne ihn selbst zu treffen, da ist kein ehrlicher Kampf“ (Srov. Christ oder Antichr. II. 119.). Od toho zajisté, kdo cítí v sobě chuť na církev útočiti, musíme žádati v řadě nejprvnější, aby ji znal, a když jí nezná, měl by o ní mlčeti. Tak kdyby se dálo, bylo by zajisté těch útoků na církev, její učení a její činnost o mnoho méně, neboť část velmi valná i těch, kdož v novinách a jiných tiskopisech na církev útočí, nemá ani ponětí o vnitřním jejím ústrojí, o jejím učení a její činnosti. Proto však nejsou bez viny. Mají dost a dost příležitosti církev a veškeru činnost její náležitě poznati, když však této příležitosti neužívají a trvají dále v nevědomosti, jest jejich nevědomost tak řka zúmyslnou, zaviněnou a proto hříšnou i dle professora Dra. Jos. Durdíka, hříšnou i proto, že v příčině této obyčejně nahražují drzostí a smělostí, co se jim na znalosti a vědomostech nedostává, tak že spadají do jedné často kategorie s nepřátely církve zlomyslnými. Palma v této příčině náleží bohužel od let už dávných protestantským kazatelům — hlavně německým — a časopisům jimi řízeným. Tito snášeli hned od svého vzniku s velikou pílí a horlivostí ze všech koutů světa a ze všech křesťanských století všechno napořád, čeho se jen poněkud dalo užiti k ostouzení církve katolické a její kněží; co k tomu účelu tak, jak to našli, sloužiti nemohlo, to se řádně přepracovalo a hodně křiklavou barvou natřelo; čeho však nenašli, to vymyslili a přibásnili, — a právě tyto smyšlené věci jsou ze všeho nejhorší a nejkřiklavější. Mistři v tomto ohledu byli zvlášť tak nazvaní magdeburští centuriatoři, z jejichž spisů u nás hlavně čerpali Barák a „prorok“ Alfons Šťastný z Padařova pro neblahé paměti časopis „Svobodu“, kdež lež měla z pravidla slovo první i poslední.

Centuriatoři měli vždy a mají i za dnů našich u svých souvěrců četné nástupce, kteří si vedou vzhledem k církvi katolické tak „přátelsky a konciliantně“ (!), že i mezi protestanty mnozí mužové moudřejší a rozvážnější nad jejich jednáním se pozastavují a souhlasí s protestantem Parrem, kterýž napsal: „Želím toho upřímně, že tolik potup ukrutných a tolik hany metá se ve tvář církvi římské, a musím vyznati, že se mi to vidí býti nejen nemoudrým aneb spravedlivým, nýbrž i nelidským“ (Notes on the life of Mr. Fox; Christ o. Antichr. II. 193.).

Od protestantů učívali se všichni novější církve odpůrci a učí se až dosud. My aspoň jsme ještě nikdy neshledali v žádném časopise a v žádné knize — a všímáme si věcí těch už dlouho — ani jedině pomluvy, hany anebo výtky, jejichž předmětem jest církev katolická, o nichž bychom se nebyli přesvědčili, že jsou původu protestantského. My bloudícím bratřím tohoto jejich divného „plesíru“ ani dost málo nezávidíme, dobře vědouce, že zášť proti katolické církvi a proti Římu jest to jediné, co mají jejich rozklížené církve, církvičky a „sekty“ (tak je zovou sami) ještě společného, v ostatních pak věcech — i v článcích tak nazvaných fundamentálních — že jest u nich už od doby delší hotový Babel. Ale v zájmu pravdy historické a v zájmu víry křesťanské želíme toho srdečně, že si tak vedou a že se i tenkráte, když byli z nepravdy usvědčeni, drží tak houževnatě těch různých lží a bludů, kteréž přecházejí z jejich knih a časopisů do všech zednářských a liberálních listů denních a často i do listů tak nazvaných konservativních.

Nebudeme se o věcech těchto příliš široce rozepisovati, ač máme po ruce látky k tomu hojnost, neboť doufáme, že nám bude možno o všem tom pojednati souvisle jinde; nýbrž zmíníme se co možná nejkratčeji jenom o těch lžích rozšiřovaných o církvi katolické, jež se nejčastěji vyskytují v novinách a jsou skoro všecky původu čistě protestantského.

Kdykoliv jest se novinám zmíniti o někom, jenž chtě dosáhnouti cíle toho neb onoho, nebyl nebo není v prostředcích k cíli tomu vedoucích příliš vybíravým, užívají skoro pravidelně fráse, že prý se řídil anebo řídí „zásadou jesuitskou“: „účel posvěcuje prostředky“. Že jest řád jesuitský bratřím protestantům a všem církve katolické odpůrcům nejprotivnějším, rádi věříme, ale víme též, že jest to skoro jedině proto, že tento řád vždycky měl a má až posud ve svém středu muže ducha bystrého, vědomostí velkých a mysli zmužilé, kteří blud a lež, nechť se vyskytly v kterémkoli oboru lidského vědění, uměli a umějí slovem i pérem řádně potírati. Ale páni žurnalisti by měli přec uvážiti, že jest tento řád řádem potvrzeným od církve katolické a že tudíž nemůže učiti žádné jiné morálce, než jaké učí církev katolická; dále pak by měli věděti jakožto mužové „osvícení“, že to, co lživě anebo aspoň bludně připisují na vrub jesuitům, naukou bylo jejich miláčků starých stoiků, s nimiž souhlasili v příčině této mezi pohany i velmi mnozí z těch, kdož si jinak jejich vývodů a nauk nevšímali; znáti by měli, že zásadu tuto hlásanou stoiky odsoudil apoštol sv. Pavel v listu svém k Římanům (3, 8.), že však ji opět znovu vzkřísili tak nazvaní mladší humanisté, od nich že ji přijal a opakoval Luther, jenž výslovně učil, že jest proti papežství v š e c k o dovoleno, [3]) a od těch

[3]) „Wir hier sind überzeugt,“ psal Luther Langovi (18. srpna 1520.) „dass

dob že byla bezpočtukráte opakována a často i v praxi uváděna četnými filosofy, státníky, umělci a belletristy! Ale ku podivu! Jako již za dob apoštolových právě ti lidé, kteří sami horlivě a s jakousi pýchou hlásali a rozšiřovali hříšnou zásadu, že prý jest dovoleno činiti zlé, aby vyšlo dobré, proti šířícímu se náboženství křesťanskému žádné neznali větší obžaloby, než že prý učí, že účel posvěcuje prostředky, tak jest tomu bohužel i za dnů našich. Machiavelli uvedl princip tento do politiky, Charron, Bolingbroke, Hume, Lecky a jiní a jiní snažili se jej filosoficky odůvodniti, Fourier mu hověl v aesthetice a nynější mnozí politikové, filosofové, četní žurnalisti, a bez mála všichni aesthetikové neznají takřka žádné vyšší „moudrosti“ nad „moudrost“, jaká leží ve větě, že prý účel posvěcuje prostředky, a přes to přese vše stále opakují, že tak učili a učí jesuité! Nám jest při tom jenom to podivno, že se dosud žádný z těchto lidiček nepřihlásil o cenu 5000 tolarů, kterou již slavný kazatel Roh S. J. slíbil dáti tomu, kdo dokáže, že tak jesuité někdy učili anebo učí. Snad by tato cena stála aspoň za to, aby se někdo o důkaz pokusil. Ale ovšem, lháti a pomlouvati jest mnohem snadnější nežli — dokázati!

Jiným thematem, o němž noviny rovněž po příkladu kazatelů protestantských často mluvívají, jsou kláštery a život klášterní. Co v této příčině liberální a židovsko-zednářské žurnály odváží se napsati, jest věru až k neuvěření. Není na světě hany a potupy, jakých by nevrhaly na katolické kláštery a řehole; není hanebnosti, není zločinu, jakých by jim drze neimputovaly. V očích jejich najde tisíckrát více milosti a sympathií úmyslný bankrotář, podvodník, vrah, osoba, jež tělo své snižuje na nástroj hříšného výdělku: nežli řeholník anebo řeholnice! — Tu hlásají s pathosem o právu volného sebeurčení lidí jednotlivých a celých národů a hned zase žádají, aby kláštery byly zrušeny, aby nesměly více přijímati žádných nových členů, aneb aspoň aby se vstoupení do kterékoli řehole co možná stížilo. Dle názoru těchto žurnálů může se člověk věnovati povolání a zaměstnání jakémukoli, anebo se může oddati třebas, má-li peníze, úplné zahálce a nečinnosti, smí užívati všemožných rozkoší i hříšných a hanebných, vše se mu promine a po případě třebas i pochválí: jenom do kláštera vstoupiti nesmí, nechce-li na sebe uvaliti hněv osvícených žurnálů. Jak v této příčině hlavně listy některé umějí štváti, viděli jsme opět v době nedávné, kdy mnozí lidé, kteří novinám na slovo věří, proti klášterům tak byli zaujati, popuzeni a sfanatisováni, že takřka jen soptili, ano jistý otec, patřící k tak zvané „intelligenci“, byl čtením novin proti klášterům takovým pojat hněvem, že se nestyděl v slušné společnosti pronésti slova: Kdybych měl dceru, dal bych ji raději do lup..., nežli bych dovolil, aby šla do kláštera!

Z tohoto záští proti katolickým klášterům a řeholím vznikají pravidelně ty různé lži a historky, kteréž se čas od času vyskytují o nich v novinách. Jednu takovou, zvláště poučnou a zajímavou vypravuje Veuillot asi následovně: „Minulého roku ozývaly se v novi-

das Papstthum der Sitz des wahren und leibhaftigen Antichrists ist, und glauben, dass uns gegen seine Tücke und Schlechtigkeit Alles erlaubt ist zum Heile der Seelen“ (De Wette 1. 418). V tom slově „alles“ bylo, jak Luther jinde vykládal na místech různých, obsaženo skutečně všecko: lest, přetvářka, vzpoura, pálení a drancování klášterů a kostelů, vraždění a utápění biskupů, kněží a mnichů, jen když to přispívalo k šíření jeho „evangelia“ (viz: Christ oder Antichr. I. 320.).

nách nářky jistého otce, který tvrdil, že prý jej mniši jistého kláštera připravili o jeho jediného syna, jeho podporu a jeho naději. Vlákali prý jej, jak otec tvrdil, do řehole své rozličnými sliby, když pak prý se mu v klášteře stýskalo, tak že počal chřadnouti, nepustili prý ho, nýbrž jej nechali raději zemříti ve všeho druhu útrapách, svízelích a trýznění sebe samého. Já o tom velice pochyboval, ale přec jsem řekl u sebe: Ti mniši jednali neprozřetelně. Proč pak přijímali takového mladíka? Měli mu říci, aby jen zůstal u starého otce a byl jeho podporou. — Včera jsem se zvláštní náhodou sešel s jedním mnichem, od něhož jsem se za řeči dozvěděl, že jest právě z onoho kláštera, o němž toho před rokem tolik psaly noviny. I řekl jsem mu: Vypravujte mi zcela upřímně celou tu událost; napadali vás, prudce napadali a vy jste mlčeli. Co je, prosím vás, na všem tom pravdy? — Pranic, pravil mnich klidně a vážně, a pak vypravoval: Více než před rokem zaklepal na fortnu našeho kláštera mladý muž, hubený a na smrť nemocný; prosil o přijetí do naší řehole. Když byl tázán, co jej ku kroku tomu přimělo, a nemá-li snad ve světě povinnosti, jakýchž by mu bylo třeba splniti, mluvil asi takto: „Otec můj by mi dovolil, abych vedl život jakýkoli, abych byl vojákem, svobodným myslitelem, povalovačem anebo i třebas komediantem, ale o kláštěře nechtěl ani slyšeti; já však jsem si umínil, že půjdu do kláštera, abych se tam aspoň připravil na smrť a zachránil duši svou.“ — Mladík ten byl přijat, churavěl velice považlivě po několik měsíců, ale při pečlivém ošetřování řeholních svých bratří počal se konečně zotavovati a nyní jest úplně zdráv, silen a vesel. — „A kde se, prosím vás, nyní nachází?“ ptal jsem se mnicha, „rád bych ho viděl!“ „Pohleďte na mne“, pravil oslovený; „já sám jsem ten mladík, kteréhož mniši, jak tenkráte psaly noviny, do kláštera vlákali a pak jej tam nechali po rozličných útrapách, svízelích a trýzních předčasně zemříti!!“ (Viz: Veuillot, Libres penseurs pag. 135—136.)

Historku, této na vlas podobnou, přinesl asi před dvěma roky jistý list český, který rád pracuje v tomto oboru, o jistém ženském klášteře v Čechách, jehož jména ale neudal, zajisté jen proto, že udati nemohl, jelikož všecko, co vypravoval, bylo asi upraveno podlé historky uvedené svrchu a jenom dějiště bylo pozměněno.

Největším trnem v oku protestantských kazatelů jsou vedle katolických řeholí a klášterů, katolické missie. Kdyby však ty pomluvy, jakéž rozšiřují o katolických missiích a missionářích, zůstaly pouze v listech čistě protestantských, ani bychom se o tom nezmínili, dobře vědouce, že jsou výplodem — závisti, protože se nemohou missionáři nekatoličtí nikdež dodělati takových úspěchů jako katoličtí jejich „kollegové“. Ale tyto pomluvy přecházejí z pravidla z listů protestantských do listů židovských, zednářských a liberálních a docházejí velkého rozšíření a bohužel i víry. Jak neoprávněné a zlomyslné jsou tyto pomluvy a různé ty výtky, jež se často v listech protestantských a pak i v jiných činívají katolickým věrozvěstům, [1]) toho, myslíme, důkazem nejlepším jest právě chvála, jakéž se jim už často dostalo z úst protestantských cestovatelů, jako na př. Oskara Lenze, Junckera Wolfa, Dennetta a jiných. Před dvěma roky vyjádřil se proslulý švédský učenec baron ze Šverinu k zástupci „Žurnalu Brusselského“, s nímž mluvil o své cestě

[1]) Viz některé toho doklady v díle „Christ oder Antichrist?“ II. str. 139 etc.

v Africe, o missiích katolických následovně: „Kdybych nebyl filosofem (t. j. vlastně nevěrcem), musil bych se po tom, co jsem viděl v Africe, státi katolíkem. Katoličtí missionáři, obzvláště pak otcové kongregace sv. Ducha, naplňují mne živým udivením, neboť působí nesmírně mnoho dobrého.“ (Srov. Stimm. aus M. L. 1887., sv. 33 str. 530.)

Nemenší chválu vzdává katolickým missionářům německý poručík svobodný pán Büllow v listu, uveřejněném r. 1858. v „Berlínském Tagblattu“, když takto píše: „Missie (v Usagara) jsou v rukou Francouzů a Angličanů. Angličané (protest.) vyučují pouze náboženství, Francouzové učí však svoje chovance nejdříve řemeslu nebo orbě, napřed civilisují a pak náboženstvím (dílo své) dokonávají. Jest samo sebou pochopitelno, že Francouzové snažením svým a svými pracemi nejkrásnějších se dodělávají výsledků, kteréž i našemu území německému k velikému budou prospěchu. My Němci máme příčin dosti, abychom missijních stanic francouzských s pochvalou vzpomínali ještě i proto, že každý cestovatel (a jsou to nyní skoro vesměs Němci) od těchto věrozvěstů tolik zaměstnaných s opravdovou obětavostí vším potřebným bývá opatřen. Před několika téhodny probděl jeden z těchto pánů čtyři plné noci u lůžek několika nemocných Němců, dal jim víno své až do poslední kapky, dal jim své přikrývky, ano střevíce s nohou svých. Byl to kněz řehole svatého Ducha, rodem Francouz! Bohatou missie francouzská není. Proto zasluhuje tím víc naší úcty a naší podpory. Francouzští tito katolíci prokázali nám protestantským Němcům (a z části důstojníkům, kteří bojovali r. 1870. proti Francii) služby v pravdě samaritánské a zahanbili naše vlastní souvěrce a krajany.“ (Christ od. Antichr. II. 144.)

Podobných chvalných svědectví o missionářích katolických pocházejících od cestovatelů protestantských z doby nejnovější [5]) mohli bychom uvésti počet dosti značný, uvedeme však, abychom nebyli rozvláčnými, jenom ještě jedno pocházející od poručíka Wernera, člena pruské výpravy do Číny, Japanu a Siamu, jenž takto píše: „Das Bestreben katholischer Missionäre geht zugleich dahin ihre Schüler praktisch von der grösseren Vollkommenheit der christlichen Religion dadurch zu überzeugen, dass sie den Beweis führen, wie Christenthum und Civilisation unzertrennbar sind.“ (cit. u Hettingra, Apol. II. 3. 175.)

Dále se činí v novinách liberálních církvi katolické při každé dost malé příležitosti výtka takřka stereotypní, že prý nepřeje pokroku a vzdělanosti, že se bojí světla a proto že prý chce šířiti všude jenom samou tmu a středověké báchorky. — Něco takového může vytýkati církvi katolické jedině člověk, kterýž o dějinách, hlavně kulturních, nemá ani ponětí a jehož mozek tak jest zabedněn, že ani neznamená, že výtkami těmito staví na pranýř vlastně sama sebe, nevědomosť svou a zabedněnosť, a když to ne, tedy zajisté hloupou zlomyslnosť. Církvi, kteráž hlásá učení toho, jenž sám se nazval a jinými byl nazýván světlem světa, kteráž jediná — i dle svědectví mnohých protestantů — zachránila Evropu před úplným barbarstvím a ji zcivilisovala, která zabránila, jak sám Herder pověděl, že se Evropa nestala

[5]) Starších jest hojnosť v knize Marshallově, jejíž překlad německý vydán byl v Mohuči r. 1863. pod titulem: „Die christl. Missionen, ihre Sendboten, ihre Methode und ihre Erfolge.“

pouští mongolskou — církvi, jejíž papežové, biskupové, kněží a řeholníci sbírali a shledávali staré klasické památky, spisy starých klasiků a vůbec starých spisovatelů opisovali a tak před úplnou zkázou zachovali — církvi, která hned v prvních dobách svého trvání zakládala školy, jež záhy vynikly nad školy pohanské, kteráž založila jedině v Evropě přes 50 universit a je nadala všemožnými výsadami a svobodami, církvi, kteráž zahájila vždycky a všade, kamkoli vkročila noha některého z jejich věrozvěstů, pokrok v každém ohledu atd. atd., církvi té může vytýkati tmářství zajisté jen ten, jehož zrak zastřen jest egyptskou tmou a z jehož hlavy zeje prázdnota jako ze stodoly přede žněmi. Proto též časopisy opatrnější nevytýkávají církvi katolické věcí tak zpozdilých, ale houževnatě trvají při výtce, že prý jest církev římská nepřítelkyní svobodné vědy — o čemž budoucně.

(Pokračování.)

Z mých cest po Moravě.

Podává

František Wildmann.

(Pokračování.)

Dále lze zříti Nivnice, kde se narodil náš slovutný Amos Komenský, a vesnici Bánov, odkud nejvíce kmínařů Slováků přichází k nám s kmínem a majoránkou, jako z okolí Uher.-Brodského nejvíce míškářů neboli lumbáků.

V Uhr. Ostrohu viděl jsem na nádraží již mnoho vozů s maďarskými nápisy. I zachtělo se mi, abych se též do té slavné Maďarie mezi tu uherskou raju podíval, na ty ubohé trenčanské Slováky, vulgo dráteníky. Vlarským průsmykem, moravským to Švýcarskem, krajinou to velice rozmanitou, přijížděli jsme k Uher. Brodu, ležícímu na homolovitém vrchu, jehož celé okolí patří rodu hrabat Kounicův.

Tam jsem poprvé spatřil na panských polích nasetý kmín, jejž okolní kmínaři kupují a daleko široko roznášejí. I toto čistě slovácké město má německou městskou radu, německé školy, ač tu nikde není nižádných Němců, kromě odrodilců a židů. Zkrátka, na celé moravské Slovácko má velký vliv žid Auspitz z Rohatce, který nabyv v krátkém čase velkého jmění, má mnoho dvorů svých i najatých, vydržuje velké množství židovských úředníků, kteří dle jeho nařízení na celém moravském Slovácku udržují Slováky takořka v poddanství, školy české hubí a německé všude protežují. Však v Uher. Brodě počíná se národní život zmáhati, a očekává se, že při příštích volbách i město toto domůže se národního zastupitelstva.

Roku 1222. prý král uherský Ondřej II., vrátiv se z křižácké výpravy ze Svaté země, založil v Uher. Brodě dominikánský klášter a daroval mu obraz Panny Marie od sv. Lukáše malovaný, který byl v uhersko-českých válkách přenesen do Častochova, kde prý zůstal.

Od Uher. Brodu přijeli jsme do malých Karpat a konečně na uherskou půdu do Trenčína, úhledného města se starým, památným hradem; všude lze zříti samého Slováka, ale nápisy na úřadech a firmách jsou maďarské. Zde v čistě slováckém kraji bojí se ubohá raja

slovácká promluviti slovácky, vše, co zove se intelligencí, mluví maďarsky. Ubohá Slovači! Karpaty dělí tě na moravskou a uherskou Slovač, ze strany moravské poněmčuje tě žid a odrodilec a ze strany uherské Maďar a maďaron! Nemáš svých národních škol, nemáš vzdělání — každý Slovákem opovrhuje. Ó, kde jsou sv. Cyrill a Methoděj, kde Gorazd, kteří tvou vlastní řečí hlásali slovo Boží, které se jenom v kostelích ve tvé národní řeči udrželo!

Velmi krásné jsou mnohé slovácké písně, elegie na truchlivé poměry národní a společenské.

Duchovenstvo jak moravské tak slovácké udržuje jediné národnost ubohých Slováků, a kostel katolický jest jediným středem ujařmeného lidu, kde slyší svým jazykem slovo Boží, jež mu podává útěchu, a kde z nitra plného srdce může si zapěti zbožnou píseň, kde Slovačce mnohá primadona na slavném divadle ve zpěvu se nevyrovná. Zpěv Slováků, národní kroj a chrámy jeho udržují Slováka při jeho národnosti.

Ze Trenčína odejel jsem do trenčanských Teplic. České Teplice měl bych však říci. Německé Teplice v Rudohoří, jež jindy na 30.000 lázeňských hostí dnou, pakostnicí a rheumatismem sklíčených ročně mívaly, jsou nyní prázdny, přestávajíce býti lázeňským městem a jsouce více městem továrním; za to nyní Teplice trenčanské zkvétají, a nemocní skutečně vycházejí z lázní těch úplně od pakostnice, dny a rheumatismu vyléčeni.

Pozoroval jsem tamní lázeňskou společnost. Skorem vše mluvilo německy, maďarsky a něco málo polsky, za to česky a slovácky nikdo. V brzku jsem poznal, že je tam dosti českých rodin, ale že mluví německy. Oslovil jsem je česky, ony se však vymlouvaly, že česky mluviti, není tam zvykem. — V čistě slovácké krajině není zvykem mluviti česky! Pravil jsem, abychom tedy zavedli zvyk ten my — a každého jsem jenom česky oslovoval, tak že v krátkém čase utvořil se kolem mne český kroužek. Při jídle žádal jsem od sklepníků jídla a nápoje vždy po česku. Sklepníci opovržlivě na mne pohlédli a nedavše odpovědi, odvrátili se ode mne. To mne dopálilo, věděl jsem, že jsou Češi nebo Slováci. Proto pustil jsem se do nich a ukázal jsem jim takovou znalost německého jazyka, že na mne oči vyvalovali! A to pomohlo! Nyní mne již nepovažovali za sprostého a opovrženého Čecha, nýbrž za moc učeného pána, který umí mnoho řečí, ale nechce žádnou jinou mluviti nežli českou. Pak již vždy na mé české oslovení česky nebo slovácky odpovídali a mně nejochotněji přisluhovali.

Majetník lázní těch jest zámožný Slovák, ale hosti vítal a pozdravoval pouze německy nebo maďarsky. Bylo mi to podivné! Jedenkráte viděl jsem jej jíti na procházku, i šel jsem za ním. Byli jsme sami, že nás nikdo slyšeti nemohl, i pravil jsem mu: „Pane, vy jste Slovák, proč nemluvíte slovácky?“ On stisknuv mi ruku, pravil po slovácku: „Pane, nesmím — kdybych zde po slovácku nebo po česku mluvil, vyhlásili by mne zdejší maďaroni za pansláva, a byl bych ze všech stran tak pronásledován, že by živnost má byla zničena. Vizte, že jsem dobrý Slovák“ — a sáhnuv rukou do náprsní kapsy, vyňal lístek neboli stvrzenku, že byl členem Slovenské matice v Turčanském sv. Martině, ano i jiné lístky, z nichž bylo zřejmo, že na slovácké národní podniky valně přispívá! Co říkáš, milý čtenáři, této slovanské

svobodě, když Slovák ve svém vlastním domě a závodě nesmí slovácky promluviti?

Nezdržel jsem se dlouho v Trenčanských Teplicích, bylo mi tam bolno! Říci však mohu, že lázně ty lépe účinkují nežli v Českých Teplicích a že jimi byly vyléčeny zastaralé kloubní a svalové neduhy; protož mohu lázně ty každému dnou neb pakostnicí sklíčenému doporučiti.

Z Trenčanských Teplic jel jsem zase zpět na Moravu, kde jsem u Kunovic přesedl na dráhu do Uher. Hradiště. V Kunovicích dle staré pověsti sídlíval časem arcibiskup moravský sv. Methoděj. Z Kunovic přijel jsem do Uher. Hradiště, královského města, jež král Přemysl Otakar II. založil na pozemcích kláštera Velehradského jako pevnost na řece Moravě v r. 1257., zvítěziv dvakráte nad králem Bellou II. uherským. Nyní jest Uh. Hradiště městem krajským, má vyšší německé realné gymnasium ve pěkném parku a české gymnasium matičné v nové budově; má v šesti třídách 303 žáky, kdežto německé gymnasium navštěvováno jest jenom odrodilci a židy a čítá 109 židů a ani ne 100 katolíků, kteří byli přilákáni všemožnými sliby; ano, Šulfrajn i po Rakousích jim žáky verboval. Školy národní a měšťanské jsou německé; slovácké dítky se v nich poněmčují. Avšak od té doby, kdy zařízeno zde české matičné gymnasium, nátěr německý se úplně vytrácí, a lze očekávati, že nepotřebné německé školy budou časem zrušeny a české zařízeny. V Uher. Hradišti bývala jesuitská kolej s gymnasiem, nyní však je tam jenom františkánský klášter s pěknou budovou. Mezi úřednictvem a staršími měšťanstvem, ač všickni mluví česky, jest mnoho německy smýšlejících, tak že při volbách do městského zastupitelstva, do sněmu a na říšskou radu volí s Němci ústaváky; také se při sčítání lidu vydávají za Němce a pronásledují mladší národně smýšlející. Tak zakořenilo se v Hradišti renegátství.

(Pokračování.)

Obrázky japánské.

Píše

P. Gabriel Matějíček.

(Pokračování.)

Nejvíce skáče jich do vody pro boha Kanona, syna Amidova, který podle vypravování japánských bonců žil přede dvěma tisíci lety a stvořil slunce a měsíc. Kanon jest bohem vodním a podzemským vůbec. Vyobrazuje se stojící až po břicho v otevřené tlamě veliké mořské ryby. Ve vlasech nad čelem má kytku z kvítí; každé rameno rozvětvuje se od lokte ve dvě podloktí, tak že tvoří se čtyři ruky. Jedna ruka levá zdvihá se vzhůru a drží ukazováčkem a prostředním prstem široký kruh, druhá levice jest skloněna držíc v prstech květinu; první pravice zdvižena jest a zatata ve pěst, druhá pak se kloní, držíc královské žezlo. Okolo krku, pasu a rukou má stužky s perlami; s ramenou splývají široké stuhy. Před ním stojí holobradý mladík ve velké mořské lastuře až po břicho, ruce má sepjaty a klaní se Kanonovi.

Tak vyobrazen jest Kanon v městě „Osaka“, ve kterém má velkolepý chrám, jakožto panovník nad vodou a rybami. Ke chrámu tomu chodívají Japánci, kteří hodlají se pro jakoukoli příčinu utopením života zbaviti; ku př. když je chudoba skličuje, nebo nezhojitelná nemoc trápí, anebo ke cti a chvále Kanonově. Když byli se odhodlali utopením život dokonati, trvají napřed po dva dni na modlitbách před chrámem Kanonovým, s bohem tím rozmluvy vedouce; potom jdou rychle k řece a vrhají se do vody.

Podobný obyčej jest též v městě Sakaj-i. Před přístavem městským v moři jest ostrov jménem Pienes s plochým a rovným břehem, na kterém stále mnoho lidí lze spatřiti; jsou to zasvěcenci Kanonovi ve průvodu svých příbuzných a pokrevenců. Před nimi chodívají Kanonovi bonci, bubnujíce na bubny a měděné talíře a provázejí zasvěcence k loďce, která u břehu jest přivázána a zvláště ustrojena k tomu účelu. Loďka nazývá se „Sioen“, má čtyři stěžně a tolikéž plachet. Na ráhnech vlají dlouhé prapory a stužky. Veškeré ústrojí dřevěné jest pěkně ozdobeno malováním, olakováno a pozlaceno. Zasvěcenec skáče a tancuje podle zvuku bubnů a talířů až ku loďce; posléze na ni vstoupí, odvesluje ode břehu, uváže si těžké kameny na krk, pás a nohy a skočí po hlavě do moře, poctít Kanona, s nímž před tím po dva dni byl rozmlouval na nádvoří jeho chrámu.

Zajímavo jest, co Japánci vypravují o stvoření světa, člověka a velké potopě na potrestání zkaženého pokolení lidského. Velmi sice zatemněna a zkomolena jest v bájích těch původní pravda, ale přece z nich patrně probleskuje, právě tak, jako z bájesloví Římanův a Řekův, dokazujíc s nimi, že jest původ všeho člověčenstva jenom jeden. — Nedaleko území „Mettogama“ jest převysoká hora, na jejímž vrcholu stojí množství pohanských chrámů. Ve chrámích těch ctí bonci nejvyššího boha, který stvořil před pravěky nejen slunce, měsíc a hvězdy, nýbrž také patnáct menších bohů, kteří před dávnými lety na světě žili. Nejvyšší bůh poručil prý nejnižším bohům, aby ukovali z kovu vejce a zavřeli v něm čtyři živly: vodu, zemi, vzduch a oheň, pak čtyři barvy: červenou, žlutou, modrou a zelenou. Z vejce toho vycházeli živlové a barvy tuze často ven a venku mezi sebou všelijak se míchali, z čehož povstal viditelný svět; ale na zemi nebylo ještě člověka, který by na ní bydlel. Proto vyrostla z pod kůry tykve (dýně) (japánsky Pou, proto nazývá se u nich první člověk: „Pourang“) žena, ale neměla ještě duše. Nejvyššímu bohu bylo ženy líto, že jest bezduchá, i přivedl ku tykvi býka, který veřoukal dech svůj do tykve, čímž obdržela žena duši a vcházela v manželství s nejnižšími bohy; z toho pak vyšlo pokolení lidské, rozmnožilo se, ale časem též velmi se pokazilo. Ačkoli bylo původu nebeského, přece čím dále, tím více se odrodovalo a zvrhávalo. Lidé byli stále horšími, smáli se hromu, duze a ohni; ano, posmívali se i nejvyššímu bohu. Ten díval se dlouho na lidskou zlobu čekaje, zdali lidské pokolení se polepší; když však neplechy neubývalo, nýbrž když stále rostla, svolal nejvyšší bůh všecky bohy a oznámil jim, že hodlá zničiti všecko; „shodím“, pravil, s nebe slunce, měsíc i hvězdy, smíchám vzduch s vodou a učiním ze všeho velkou míchanici, která pohltí všecky živly, aby s ní bez tvaru spolu slity byly.“ Pak rozkázal Topanovi, bohu hromu, aby připravil si blesky, řka jemu: „Házej je do povětří a zapal ohněm jejich všecka království světa.“ Jak bylo poručeno, tak se stalo.

V okamžení bylo na zemi všecko převráceno, zbořeno a leželo na hromadě. Nikdo nezůstal živ krom jediného muže a jeho domácích, kteří mnohdy bohům noclehu v domě svém popřáli a jim vždycky věrně sloužili. Ve všeobecné spoustě postaral se nejvyšší bůh starostí otcovskou o tyto nevinné lidi, ukryv je ve hluboké jeskyni, kterou přikryl loďkou, aby tam nenateklo vody. Japánci domnívají se, že od muže, který v jeskyni před potopou zachován byl, pocházejí Portugalové, Španělové, Angličané a Hollanďané, ale Japánci prý nikoliv, což dokazují takto: „Když z rozkazu nejvyššího boha všecko bylo spustošeno a potopeno, byly zachovány neporušenými: Nipon t. j. Japánsko, pak Mangi t. j. Čína a království Lechi, sousedící s Čínou; proto prý rozeznávají se obyvatelé těch krajin od Evropanů postavou a barvou pleti, také nemají prý Evropané z příčiny té tak velkých hlav a tak širokých nosů, ani tak vpadlých očí a velkých obočí a nejsou tak zavalití jako Japánci.“ Konečně po dlouhém čase vylezl onen nábožný muž z jeskyně se svými domácími, když byl bůh Kanon vody zahnal do jejich mezí a Topan blesky po zemi rozházené sebral a schoval zase v nebeské kůlně.

Nábožný muž a hostitel bohů usadil se potom v říši Kujelang, kde narodilo se mu mnoho dětí, které zase ženily se a vdávaly, až opět velmi rozmnožilo se lidské pokolení. Co lidé tak stále se množili, žádali bohové v nebi ještě shromáždění od té doby, kdy je nejvyšší bůh svolal na poradu, an chystal se potrestati lidstvo, — na nejvyšším bohu: „Dovol nám, pane náš a panovníku nebes a země, abychom směli navrátiti se dolů na zemi. Již jsme tam dávno nebyli a nám po ní velmi se stýská; rádi bychom zase jednou vyšli si na honbu a pobavili se.“ Dostavše dovolení, sletěli dolů do překrásného a velmi rozkošného háje, ve kterém se radili, jak nejlépe honbu zahájiti, aby nalovili mnoho zvěři. Co se tak radili, spatřeni jsou od obyvatelů Kujelangických, kteří srotili se hned řkouce vespolek: „To jsou ti bohové, kteří utopili otce naše a spustošili svět; pojďme na ně, pomstít se za to, co tenkráte na lidech spáchali.“ I zapálili háj na všech stranách, i hořely za málo hodin všecky stromy. Někteří bohové, kteří útěkem z plamenů spasiti se chtěli, byli porubáni šavlemi, ostatní shořeli; sedm však zachránilo se jich přece, jenž do nebe uprchnuvše, žalovali všecko nejvyššímu bohu. Rozzlobiv se pro zločin vražedný, poslal panovník bohů anděla svého s nebe na zemi a dal jemu plnou moc na potrestání vinníků; anděl pomsty vyhnal zločince z říše Kujelangské a vehnal do vařícího jezera Singok-u, ve kterém odsouzeni jsou bez přestání pekelné trpěti muky.

Krom učení o stvoření a potopě světa a stěhování duší, mají Japánci s jinými národy společnu též úctu boha slunečného, který vyobrazuje se u nich takto: má podobu člověka s dlouhým oděvem, jehož spodní část až po pás ve vodě stojí; s levého ramena visí až do vody šátek, nebo stužka, a levou rukou drží svazek ostrých bodců nebo dlouhých hřebíků. Se brady a líčí zvadle visí, jakoby smočeny byly, dlouhé vousy; okolo hlavy jest záře blýskavých paprsků ze zlata. V pravé ruce má ostrý bodec, jímž stále píchá do nohy želvy, na které stojí stromový kmen z kovu, na němž sedí stvořitel světa. Píchánim popohání slunce želvu, aby se otočila, ta však vede si přece tak lenivě, že za tisíc let sotva jednou prý se otočí, jak Japánci se domnívají.

Že Japánci v řadě bohů dávají i slunci místo, nelze diviti se, poněvadž žádné modlářství není tak starého původu a tak rozšířeno, jako úcta prokazovaná slunci. O stáří jejím svědčí již Job, který podle sedmdesáti překladatelů a Olimpiodora pocházel po matce své Sáře z rodu Raguelova a Esauova; neboť zmiňuje se o slunečném modlářství ve hlavě 31: „Hleděl-li jsem na světlosť slunce svítícího a na měsíc spanile chodící; tak že by se tajně dalo svésti srdce mé a že by líbala ústa má ruku mou (posýlala jim polibky): i toť by byla nepravosť odsudku hodná; neboť bych tím zapíral Boha silného, nejvyššího.“ Naráží zde patrně na obyčej pohanský, pozdravovati slunce klaněním se jemu a posýláním polibků; ohnuvše totiž ukazováček pravé ruky a spojivše ho s palcem téže ruky, vložili palec do úst a políbili; pak otočili se na pravo a poklonivše se vycházejícímu slunci, ukázali mu políbený palec, jakoby mu chtěli poslati polibek, který jaksi na něm vězel. Slunečné modlářství zakazuje také Hospodin skrze Mojžíše (Deuter. 4, 19.): „Aniž pozdvihuj očí svých k nebi, aby vida slunce a měsíc i hvězdy se vším zástupem nebeským a pohnut jsa klaněl by se jim a sloužil by jim: ježto ty věci (stvořiv) oddal Hospodin Bůh tvůj všechněm lidem pode vším nebem.“ Ale synové israelští dali se přece často proti rozkazu Hospodinovu svésti od Sýrských ku sluneční modloslužbě.

Japánci prokazují také zloduchům neboli ďáblům božskou úctu, všelijak potvorně si je vyobrazujíce, jak i u jiných národů ode dávna obyčejem bývalo. Že i tato modloslužba nebyla Židům neznáma, dokazuje zákaz Hospodinův (Lev. 17, 7.): „A nikoli více nebudou obětovati obětí svých ďáblům, po nichž odcházejíce, oni smilnili.“ A (Deut. 32, 17.): „Obětovali ďáblům, ne Bohu.“ Podrobnosti modloslužby té netřeba uváděti, any více ošklivosť vzbuzují, než zajímají. Abychom pak přece lépe vnikli do náboženského života Japáncův a náboženských nauk jejich, nejlépe se nám to asi podaří, podíváme-li se v duchu do klášterů b o n e c s k ý c h, ve kterých vedou bonci život ode světa odloučený a bohům zasvěcený. Známo jest nám již, že rozdělují se na dvanáct nebo podle jiných na devět řádů neboli družin, o kterých stala se též jednotlivě krátká zmínka; nyní podáme o některých zajímavějších družinách obšírnější zprávu.

Ze všech družin bonecských nejméně vážena a ctěna jest rota těch, kteří původ svůj odvozují od mistra neb učitele K o m b a d a x i s-a. K o m b a d a x i s o v é mají mnoho klášterů, zvláště v území „K o j a.“ Nevycházejí nikdy z kláštera a stříhají si do hola vlasy, aby ukázali, že pohrdají marností světa a že jenom svatosti a nábožnosti života jsou oddáni; ale potajmu tropí rozličné neplechy. Dohromady jest anebo bylo v onom území přes 6000 Kombadaxisských bonců. Kdyby opovážila se ženská do jejich kláštera vkročiti, je trestána smrtí. Zakladatel družiny té, mistr K o m b a d a x i s, žil před jedním tisícem let; byl prohnaným, chytrým šibalem, který pokrytectvím a dobrou výmluvností vydobyl si názvu „s v ě t c e.“ Vynašel prý písmena, kterých užívá v Japánsku obyčejný lid. Když byl dosáhl vysokého věku, zakopal se sám do hluboké jámy, přísně zakázav ji otevříti. „Já neumru,“ pravil, „ale poněvadž jsem dlouholetou prací a trampotami vezdejšími unaven, mrzí mne zde na zemi již všecko, nemám ze života žádného potěšení; proto lehám si do hrobu, abych tisíckrát deset tisíc let v něm ode všeho namáhání si odpočinul. Po tom čase přijde „Mi-

rozu“ převeliký mudrc, který naplní moudrostí svou veškerý svět, a já vrátím se s ním opět k vám.“ Okolo hrobu jeho hořelo mnoho světel v lampách, které k němu ze všech končin Japánských byly poslány; neboť kdo přidržuje se jeho učení, domnívá se, že daroval-li na hrob ten lampu, bude míti na zemi hojnosť vezdejších statků a po smrti „Kombadaxisa“ (jinak Kombadagi-ho, učenníka Xakova) přímluvcem. Nejvíce nenáviděni však jsou bonci ze družiny „Neugoriů,“ kteří podvodníka „Kakubau“ (žáka Xakova) na božskou důstojnosť povýšili. Jejich největší klášter „Fatanochaiti“ jest lotrovskou peleší a loupežnickým brlohem v pravém slova smyslu. Nemají představeného, nýbrž všecko vykonává se jen z vůle všeobecného souhlasu; proto bývají mezi nimi časté hádky, nesváry a rvačky; nepřátelské strany přepadávají se v noci, a vraždí vespolek. V klášteře vychovávají si též množství kluků pro podvody a krádeže. Najde-li se některý kluk zvláště vtipný a chytrý, bývá pečlivěji vychováván; učí ho dějepisu slavných činů, rodokmenů, zvykům a obyčejům králů (předních velmožů) japánských, také šermovati a zacházeti se zbraněmi vůbec, ano i krásnému řečnictví.

Když jsou ve všech věcech těch dobře vycvičeni, odcházejí z kláštera do vzdálenějších království (území, provincií) a tam vydávají se za syny králů japánských, nebo knížat z druhého konce říše. Obyčejně věřívá se jim, ani přicházejí ve královském, velmi nádherném obleku a veškerým chováním svým ukazují na vznešenosť svého původu. Když komedii tu nějakou dobu hráli, žádají, jakmile spatří příhodnou chvíli, o peněžitou půjčku, vymlouvajíce se, že mimo nadání opozdila se zásylka peněz, na kterou právě čekají; málo kdo půjčí jim větší částku peněz, avšak někdy přece leckdo se napálí; tomu dají pak písemné potvrzení a slibují zaplatiti velké úroky. Naplnivše takovým darebáctvím měšec, vracejí se s hojnou kořistí zase do kláštera. Ale běda jim, bývají-li na dobrodružné výpravě prozrazeni; neboť každý, kdo pozná bonce z kláštera „Fatanochaiti“ řádu Neugorského, bez milosrdenství ho skolí. Ačkoli jsou dosti v nenávisti u lidu a pronásledováni, pronásledují se ještě sami vespolek a kují pletichy proti sobě. Podle zaměstnání rozeznávají se, jak již zmíněno bylo, u nich trojí podřadí; 1. modliči, konající modloslužbu, 2. robotníci zbraní, 3. bojovníci, cvičící se ve zbrani a boji.

Proto jsou bonci Neugorští velmi bojovní, bouří se často i proti králům, ba i proti císařům válčili již, a dobyli mnohých vítězství. Roku 1561. sebrali 30.000 mužů vojska a rozložili se mezi Miakem a Sakají; porazivše císaře Kubusa ve veliké bitvě, vtrhli vítězně do Miaka a město to spálili. Avšak dali se vítězstvím příliš omámiti a počínali si ve městě velmi bezstarostně, tak že jednou byvše od nepřátel náhle přepadeni, utrpěli značnou ztrátu; zachovali však přece ještě tolik síly, že bylo jim lze delší dobou brániti se proti Nobunangovi, nástupci syna Kubusova na trůně císařském; ale posléze dařilo se jim tak bídně, že skoro všickni byli vyhubeni. Obšírné vypsání o boneckém vzbouření tom podáme čtenářům „Vlasti“ u jiné příležitosti, bychom tuto od věci příliš neodbočili. (Pokračování).

Neděle na Slovácku.

Napsal

Frant. Horenský.

(Pokračování.)

Nemyslete však, že zkazování toto děje se jenom v neděli. Kdykoliv, kdy je příležitosť; ale v neděli nejčastěji, poněvadž chodí se na besedy a příležitosť je nejlepší. A nezkazuje děvčice každá, obyčejně jenom starší, které by se již rády provdaly. Kamarádky jejich jsou již provdány a jim je líto, že samy ještě musejí čekati. Nejčastěji také zkazují po těchto svojich kamarádkách.

Chlapci vůbec, kteří mají přespolní galánky, chodívají za nimi na besedu hned odpoledne, ostatní zůstávají ještě doma, nejčastěji v té hospodě u kůželny.

Podle toho, co jsem dosud řekl, dělí se nedělní odpoledne na odpolední pobožnosť a besedy, počítaje v to strojení děcek. Ku pobožnosti odpolední patří též ještě, kde není kostela, kromě růžence „říkání hodinek“ a všeobecně zpívání náboženských písní. Říkání hodinek oněch děje se u rodin, kde hospodyň bývá nábožnější.

„Neděla néni na lajdání, ale na říkaní,“ povídává, nutíc domácí, aby ještě neodcházeli, ale súčastnili se napřed hodinek a pomohli jí zpívati. Hodinky totiž se říkají i zpívají. Domácím, kteří již byli v kostele a třebas i na růženci, „sa už říkat nechce,“ a proto skoro pokaždé odejdou. Ale hospodyň říká. A buďsi, ať si říká! Tato pobožnosť má zvláštní, extra-zvláštní ráz a k tomu zase nedělní, poněvadž odbývá se jenom v neděli. Není to totiž ráz pobožnosti jako v kostele, kam káže křesťanská povinnosť, a kde chování se přítomných vnitřním i zevnějším způsobem činí dojem celkem přísně náboženský, ani na příklad jako na růženci, kde již chování celé je jakési volnější — nežli se totiž ke kříži všichni sejdou, posedávají čekající na blízku na trámech, po zemi, po trávníku, a hovoří spolem; při tom si hospodáři ještě pokuřují, tetičky mazlí se s děcky a klepou, chasa se baví a žertuje; když pak se růženec začne, poklekají si všichni kolem kříže a modlí se. Ale i to modlení samo vypadá již víc po slovácku. Za první není to v kostele, je to jen na dědině, za druhé není zde „panáčka“, ale obyčejný Slovák, „zpěvák“, který sám klečí přímo před křížem a předříkává, několik chlapčisk s druhé strany před hubou, a z toho konečně jde, že duch té pobožnosti není tak asketický, jako jinde, ale volnější. Důstojný, ale nenucenější, zejména v zevnějším ohledu. Přítomní modlí se, ale jde někdo okolo cestou a všichni se po něm ohlídnou, jestli známý, kývnou na něho hlavou a usmívají se; děcka, jsoucí na růženci, břeští, maměnka musí je upokojiti; že také chlapci nevzdychají si při modlitbě, jako v kostele, toho netřeba dokládati — povídám tedy: „říkání hodinek“ v neděli odpoledne u rodin pobožnějších nemá ani tohoto rázu již dost volného, ale má ráz ještě volnější. Maje na zřeteli, že celé odpoledne nedělní na Slovácku je vlastně samá beseda, řekl bych, že i tato pobožnosť hodinková jest jí, a že je to taková slovácká rozprávka s Pánem Bohem pro ukrácení si času způsobem, jak toho posvátnosť neděle vyžaduje. Hospodyň, které jde o to,

aby se celá neděle důstojně světila, nechce se baviti světácky, ale říká. Baviti se však chce přece a proto říká a zpívá nenuceně, volně jen, jako by s někým rozprávěla. Nespíná ruce jako v kostele, nevzdychá od pobožnosti, nemodlí se vlastně ani. Sedí jen za stolem a recituje svátečně z knížek. Při tom napomíná děcka, aby neskotačily po jizbě, potřebuje-li něco, jde si pro to a zas se vrátí, chce-li se jí pit vody, napije se. Obyčejně přijde již několik tetek a děvčic na besedu a ty jí pomohou zpívati, když chlapci odešli. Třebas ne všecky. Polovička jich zpívá, polovička se baví a čeká, až se hodinky dokončí.

„Děvčice, děvčice!“ kárá je nábožná hospodyň, usmívajíc se nenuceně, skoro opravdu čtveráčky. „Sa ně zdá, že vám je ten svět přeca milejší, než Pánbu. Měli byste nám ít také pomoct. Poďte, děvčice, bude to pěknější. Vy umíte pěkňéj zpívat.“

Děvčice, každá jak oheň, seberou se a jdou. Přál bych vám to pak slyšet, ten chorál ženský! Děvčice zpívají pěkně, ale ty staré, ty! Circulus vitiosus! A dohromady — už jsem řek': slovácká rozprávka s Pánem Bohem. No nijak v takovém smyslu, abych buď urážel, anebo vyvracel sám sebe. Ten zvláštní, besedě podobný a ji posvěcující ráz této pobožnosti zůstává vždycky, a myslím, že nemluvil jsem o věci docela ani nebavící, ani nepoučující, pojav ji ve svůj popis. Jinak nebylo by mi ani možno zmíniti se o zvláštních také jedněch „hodinkách“, ze kterých říkávala nebožka tetka Frantulíkova z Pašovic. Byly to knížky staré, rozbité, bez vazby, „bez deščičeк“, ve kterých byly hodinky. Prvních několik listů neměly a nevím, jaký název měly, ale u Frantulíků jim říkali: „ciganské hodinky“. Co za ciganské? ptal jsem se kdysi Frantulíků, když poroučela tetka nebožka děckům, „doneste ciganské hodinky, budeme říkat.“

„Ja to nám donésla cigánka jedna,“ povídá tetka. „Našla prej ich gdesi na cestě.“

A proto tento název — ciganské. Věru slovácky markantní! Ale srostl s pojmem hodinek odpoledních tak, že jako děcka myslívali jsme, že jiných hodinek na světě není, že jsou jenom cigánské. Tetka Frantulíčena — „Pánbu jí tam daj za to nebe“ — z knížek těch pilně říkávala.

Co se týče zpívání nábožných písní, to podle všeho již leží na snadě. Je to setrvání v pobožné náladě sváteční a bývá obyčejně také tam, kde je víc děvčic. Ale je to jenom více nahodilé. Děvčicím s tetkami přijde chuť ku zpěvu, a jelikož světských „pěsniček“ každá hospodyň neslyší rada v neděli, proto se zpívají „svaté“. Dvojhlasně pěkně si zazpívají někdy děvčice i svaté. Ale přejde jim trpělivosť a zanotí si pak světskou. Ej! jak to potrhne vždy některou, která již usíná za stolem, kterou zpěv svatých písniček činí ospalou. Ona má radši světské, jako vlastně všechny, a nožky už jí jenom drnkotají, už jí to pohrává, už zpívá. Nebýti na besedě, tancovala by. Francka Nedajsova ze zvonice, ta zvláště bývala taková. To byla hérojka slovácких pěsniček s tancem a je již vdaná „na Kelníkoch“. Ale nech, musíme dále.

Besedy nedělní jsou domácí a přespolní, a jak to bylo řečeno, chodí se doma na besedy do hospody a na besedy do chalup, t. j. do domů, k rodinám a známým. Jinak, se stanoviska společenského, což také bylo až na formu již výslovně podotknuto, mají své besedy hospodáři, své chlapci a děvčice, své také tetičky s děcky. Děcka sama

o sobě tvoří též besedu, ale jenom dětskou, která mnoho nevyváží. Jediný hospodář, jediná tetka, děvčice, nebo pacholek, když přijde, vyváží návštěvou svojí děcek plnou jizbu. Besedy tyto se stanoviska společenského nesmí se bráti ovšem tak, jakoby existovalo výhradně několik besed zvláštních. Pro takový výminečný stav Slováci nejsou, a život společenský a rodinný v širším smyslu by tím již sám o sobě zase byl zvrácen. Ale to sejdou se někdy třeba všecky věky obojího pohlaví do domu jednoho, a nyní baví se po většině rovníci s rovníky, hospodáři spolem, chlapci a děvčice spolem, tetky s polem, i děcka spolem. Jinými slovy, jedna veliká beseda může tu obsahovati více malých.

Besedy přespolní na rozdíl od domácích jsou jaksi svátečnější a se zřetelem ku přijetí a uvítání besedníků od těch, kdo návštěvu přijímají, i slavnostnější. Na besedu přes pole nechodívá se totiž vždycky, ale jen někdy, když je pěkně, a když se rodina déle již nenavštívila, a tu ovšem dojem besedy musí býti vlastně svátečnější a slavnostnější podle známého: čím řidčí host, tím vzácnější. Vzácnosť od slavnostnosti zde není daleko. Jde-li na besedu zeť s rodinou svojí ku tchánovi, čili jak se obyčejně říká, „ke svatom“, tu bývá přijetí ještě ne tak dvorné a ostýchavé, jako přijde-li na besedu přespolní tetička, nebo strýček. Tito nejsou sice tak blízcí krevní příbuzní, jako oni, ale právě proto musí se jim věnovati větší pozornosť a dvornosť u vítání a pohostění, aby snad nemyslili, že ten neb onen, k němuž přišli, si jich málo váží. A tu bývá se strany hospodyně horlivých poklon, horlivého pobízení k sednutí, horlivého pobízení k hostině, svačině! A naopak se strany hostů upejpavého odmítání, okolkování, děkování, až hrůza! Vrcholem pak všeho jest, přijde-li kmocháček, nebo kmotřenka. To je právě tak, jako když přijde mezi vojáky generál, mezi duchovní kardinál, mezi poddané vrchnostář. Jen že to hlavní právě: poddanosť a odvislosť si musíte odmyslit a místo toho přimysliti si vzájemnou důvěrnosť, přátelskosť a největší ochotu. A pak též: kmocháčci praví na besedy zřídka kdy chodí, aby svým druhým kmocháčkům nezevšedněli. Chodí víc na hostiny a svatby.

Chůze na tyto přespolní besedy a nazpět je pěkná, i zajímavá. Maměnka nebo tatíček vedou si s sebou ovšem synka, k vůli němuž hlavně na besedu jdou, a pobízí jej, aby „utékál“. „Utékaj, Janku, napřed, utékaj! Baběnka už nás čekajú, aj dědáček. Dajú ti cosi! Utékaj.“

Chlapec chvíli běží, jak by mu namazal nohy, předbíhá maměnku i tatíčka, přeskakuje příkopy, skáče s místa na místo, trhá a hubí vše, co mu přijde na trefu, při tom všem vykládá a rozumuje, směje se a křičí, vyvolává na ptáky, na zajíce, na druhé chlapce, které někde v dálce uvidí, chvílku něčemu hrozí, chvílku zas něco pochvaluje — je to chlapec, kterého bylo by škoda, kdyby skákaje někde bezuzdně přes příkop zlomil si krk, a proto maměnka musí ho zase varovati. Musí ho varovati i proto, že by mu touto chůzí brzo vyšly síly, a že by nechtěl potom jíti. „Ale čuješ, Janku, nezlom si zas krka! Och! Aha ho! Jak skáče! Janku! Dyť tak neskákaj, dyť si zlomíš krk gdesi, jak sa zvalíš! A neutékaj tak. Dyť tak zas nemosíš utékat! Ešce tam dojidem, a gdo ťa potem ponese, až nebudeš moct? Si těžký jak valach! Neutékaj, neskákaj. Di pěkně rovno, pomálu.“ Ale chlapec neslyší, nedbá. Běží a skáče neustále, chvílkami se zastaví, podívá, utrhne

něco, zahodí a zase letí dále. Bývá to cesta chodníky, skutečně polem a po dolině, po kopci, přes trávník nebo louku, přes role, nebo hájík, dle toho jak je krajina. Chlapčisko všeho si všimne, nač by člověku ani nenapadlo a vyslovuje to všecko, co cítí a myslí, bez ladu a skladu, jak mu to přišlo, ale jadrně a bujně, významně a trefně. — „Takové pjutysko! Dybych já být tojiký, jak to pjutysko! Tatýcku, vy ste inaksí. Pjavda? Óch, vy ste inaksí! Uz popýchá. Na nos mě kapjo. Uz dávno, pysajo, dávno! Dávno Pánbícek hjozíj. A tot, éj, jůzicka! Tjáva, tjáva! Pjavda, ze tjáva? Tjáva je pjo kjávy, aj tejátka júbíja! Zas! Gde to kuká? Az v háji, hen. Az v háji. Ehéj, ty jedna! kuku! kuku! — Uz ujeteja, nekuká. Mysjím sa na bája. Bája! bája sa, bája! Hup! A baběnka nám cosi dajú! Dajú cosicku! Aj dedácek. Pjavda? Kúpiji cosi, kúpiji. Mosíme utekat, aby to nezedji. Utekajte maměnko také, a vy tatýcku. Utekajte. Gdez já su! Óch, gdez já su!*) — A tak a podobným způsobem nepřestane, dokud se zcela neunaví. Maměnka s tatíčkem kráčejí za ním zvolna, jako pán za psíkem, odpovídají mu chvílemi, smějí se jeho nápadům, a sami těší se na besedu, na známé a vykládají si. Konečně unaví se chlapec a maměnka vezme ho na záda. Ale jenom kousek, nebo je těžký, a když si odpočal, sám zas chce dolů. Dojdou potom k rodině a uvítání je milé, radostné, slovácké. Baběnka synka jen líbá a dědáček spokojeněji, veseleji vyklepápá si svoji chrčící dýmečku a odlívá, sedě na pohrádce. Besedníci baví se u nich výborně, k večeru pak zas odcházejí.

Zvláštním besedním druhem mohlo by se také nazvati posedávání a rozmluvy tetek ve dveřích na ulici, „v gánkoch“. Klepavé tetky raději sedí na venku, aby mohly pozorovati každého, kdo přes dědinu jde, a dobře si jej prohlídnouti. Zvláště na přespolní se dívají a kritisují. „Ten je nastrójený! Nevím ale ke kom on ide? Čí je to pacholek. Terembata! Jak si stúpá!“ A podobně. Známého volají k sobě. „No odkáď idete, tetko?! Poďte na besedu. Poďte si k nám sednút, bude nás věcéj. Máme tu v domě aj besedníky, možete aj tam sa ít podívat mezi ně.“ — Dědina slovácká každá má takovéto besedníky v „gánkoch“, to skoro v každém druhém domě, a je vám potom všelijak, jdete-li dědinou, a vidíte, jak všechněch oči obracejí se na vás výhradně, cítíte, že řeč jejich týká se nyní vás, jste nejisti, jaký váš zjev způsobil na ně dojem — je vám, jakobyste se octli mezi samou neznámou honorací, neznajíce dosti etiketty a čekajíce trapně, jaký soud nad vámi honorace pronese, jak se to skončí. Věru, krok byste ztratili, jdouce dědinou, kde plné dvéře besedníků! Ale guráš tu nade všecko! Smělosť a bezohlednosť, s druhé však strany, když se trefí, hovornosť, nenucenosť, veselosť, a nikdy však ne pánovitosť, jste-li skutečně „páni“. Slováci mají na pány s kopce, to víte.

Než dosti o tom. V pobožnosť odpolední a v odpolední besedy dělí se druhá polovice neděle na Slovácku, a trvají tyto poslední až do večera, kdy nastává již poklid. Besedy domácí odbývají se za každého ročního počasí a za každého počasí vůbec, ať prší, nebo chumelí, ať práší, nebo teče do bot, ať pěkně, nebo škaredě. Besedy přespolní — již jsem řekl: když je pěkně. Ale kromě nich, krom těchto besed, jest ještě něco jiného, čím „zabíjejí“ Slováci nedělní odpoledne.

*) Takovou výslovností mluví chlapci mezi 3—4 rokem, šířeji mezi 2—5.

Jsou to odpolední procházky nedělní, týkající se hlavně hospodářů, a milerád k nim přecházím.

Slováci procházek neznají. „Procházajú sa“ třebas po dědině a hovoří spolem: „poď, prójděme sa tam a tam“, ale první je obyčejné přecházení z místa na místo, druhé, „projdení“ za jistým jiným účelem, nežli za procházkou skutečnou. A mohlo by se dobře také říci: „poď, proletíme sa tam a tam,“ neboť chůze je nestejna! Ani chodění na besedy přespolní nemůže se tak nazvati, protože jde se na besedu, ale ne na procházku. Procházky pravé ve vlastním smyslu jsou jenom jedny, a to ty, kdy hospodář sám řekne: „půjdu včil na procházku, až sa vrátím, zájídu teprú do hospody.“ Kouzlo idyllické, jako po ranní při odpočinku po humně, tak i při těchto procházkách nabývá vrchu, a fajka opět, volná chůze, tichá a bezstarostná nálada hraje tu svoji úlohu. Příroda ovšem k tomu; neboť hospodář vychází tady „do pola“, do přírody. Nemusel by, není to zapotřebí, ale doma i v hospodě bylo by mu to dlouho celé odpolední seděti, bylo by těsno a nevolno v besedním povídání, při kartách, hluku a hospodském dýmu, a proto jde hledat pravého odpočinku do pole. Zvláštní je ráz této procházky, jako jsou zvláštní pro něho procházky vůbec. Hospodář, i když jde s někým jiným, nemluví. Jde zvolna, „ruky za řit“, faječku v hubě, a kráčí. Krok za krokem jde po cestě, neb po chodníku, po mezi a při tom se dívá. Dívá se, jak to v té Boží přírodě vypadá, a zírá: „Bude-i z toho obilíčka co, lebo nic, bude-i jaké ovoce, bude-i jaká úroda.“ Ke společníku prohodí jen málo které slovo, zlehúnka, zvolna, jakoby se bál, aby nevyrušil někoho ze sna. Žije sám pro sebe, pro svoje myšlénky, city. Chvílemi zastaví se pak, pohlédne lepší před sebe, pohlédne na oblohu a při tom několik slov zas prohodí. Ne mnoho. Jen co si nacpe fajku a zapálí, potom jde mlčky dále. Rozmilé bývají takové procházky, zvlášť když je k tomu počasí jako stvořeno. Na jaro bývá nebe jasné, vzduch čerstvý, vonný, svěží, příroda slaví vzkříšení. Hospodář, svátečně nastrojen, dívá se po jařinách, oziminách, po stromech, kterak kvetou, po všem. Je rád, když je to zdařené a přeje si, aby se to jen nepokazilo. „Enom húsenky dyby nám na to nepřišly“, prohodí ke společníku, prohlížeje si v ruce květy se stromu utrhnuté. „Pěkné by to bylo, pěkné, všecko. Aj to obilé.“ A ukazuje zas na osení. „Rža nájvěc letos sa ukazujú. Ty by měly byt jednúc už dobré. Dál by Pánbu enom, aby nepřišlo sucho, alebo krúpy.“ A v naději potom na dobrou úrodu vrací se, občerstven, posilněn s jarní procházky zpět. Nyní už, cestou zpáteční, může se rozhovořiti, může si promluviti více, dříve však mluvil s matkou přírodou, choval se jako v kostele. „Notož už sme sa prošli, už sme to obhlédli. Včil půjdem do téj hospody.“ „No možem, možem. Podivat sa zaséj, co chlapi dělajú. Budú nás čekat. Mariáš chtél hrát Janošík. Mosíme ho tam obehrát.“ Oba se smějí. — Ale i později, kdy už obilí dozrává, kdy ovoce již viděti, zůstane-li neb opadá, kdy vůbec není už zapotřebí, choditi se dívat, dělati si naděje, i tu vždy ještě chodí hospodář na tyto procházky a rád se projde polem. I na konopě, zemáky, na mák a jeteliny, na louky, na všechno stojí za to pohlédnout, a nikdy není procházka úplně daremná. K odpočinku a oddechnutí si v přírodě slouží toto obhlídání dobře, nese i užitek. Rozehnati stáda vrabců z konopí a máku, postaviti jim tam na tyčku nějakého strašáka, je lepší, nežli nic, než seděti doma. Hlavně však obnovují se tyto procházky zase k podzimu,

kdy ovoce v poli se již „směje“, kdy také vinohrady začínají se odměňovat za každou návštěvu. Hospodář bere tu s sebou již i hospodyň a děcka a všichni ubírají se buď někam na hrušky, na jabka, neb do vinohradu, jsou-li hrozny už zralé. Ráz těchto procházek již není takový, jako jarních, ale vždycky příjemný a milý. Mluví se celou cestou, tam i zpět, děcka poskakují a ubíhají napřed, staří za nimi. Je to podobně, jako když se jde na přespolní besedu; hostiteli jsou jabloně, hrušky — strom, besedníky rodina. A jak rozkošné besedování někdy! Hospodář, rodina, dojde na místo. Místo je u lesa, u boří, hájka.

Kolem do kola samý strom, trnky, jabloně, hrušky: na rolích, na úlehle, v trávníku, jabloně zrovna na louce. Samá houšť a košatina, líbeznosť, chládek — jak v ráji, dle výroku slováckého.

„Tož už sme tady, děcka,“ povídá radostně maměnka, oddychujíc si blaženě po delší chůzi. „Podíváme se na ty jablýška, křeháče, už-i budú zralé.“

Děcka rozletí se s jásotem pod jabloně, pod stromy, a už sbírají, „křápou“ zralé nezralé, červivé nečervivé, jen když je to ovoce. Hospodář se starou zvolna za nimi. Od stromu ke stromu, od jabloně k jabloni, od hrušky k hrušce, od trnky k trnce. Obhlížejí, trhají, jedí.

„Ale takových nejezte, děcka. Dyť sú to zvjadlé! Aha ju, Anču,“ povídá stará k hospodářovi. „Aha ju! Co hryze! Ja nejez toho, zahoď to. Tadyk máš lepší. Na. Toto jez, to zahoď.“ Vezme jí ohryzek, dá lepší, a ohryzek zahodí.

Za chvíli, když obchodili stromy a podívali se, mnoho-li bude ovoce, si odpočinou, si sednou. Někde do trávy pod jabloň, kde je měkko. Hospodář, jako velmož, natáhne nohy, opře se loktem o zem, rukou druhou ještě vytahuje ze zaopasku ovoce a jí; hospodyň sedí s rozpjatým klínem, v něm také ovoce a poděluje děcka. Všichni tak besedují.

„Sa ně zdá, že bude do rána pršat,“ prohodí po chvíli hospodář, dívaje se před sebe na obzor. „Jaksi sa to tam furt potahuje. Nevím. Aj ten luft je už jakýsi inší, jak na déšč.“

„Ja šak by mohlo, mohlo by,“ odpoví třebas hospodyň. „Je sucho. Potřeba déšča na všecko. Aj na erteple, na setí. Nech sa to enom ovlaží, nech. Dobře by bylo.“ A rozkládá se po trávníku. Po chvíli zpomenou zase na rodinu doma a o té vykládají. (Pokračování.)

Z národního divadla.

Pořad her líným ploužil se krokem — tentokráte věru beze všeho osvěžení. — Za dlouhou dobu dáváno jedno původní drama — s velikými přípravami, napjetím a odkládáním, aby pak úplně propadlo. Míníme „Těžké stíny“ Heritesovy. Dlouho se nečinilo se žádnou novinkou takových odkladů, jako s touto. Oznamována jsouc téměř ob den, odkládána byla stále pro „nahodilé“ i „nenahodilé“ příčiny.

Odpustili bychom, že látka „Těžkých stínů“ není nová. Vymysliti z brusu novou látku divadelní dnes věru není nic snadného. Ať se dává cokoliv, jakákoliv novinka, kdo divadlo často navštěvuje, kdo mnoho viděl, vždy jej i ta nejčerstvější novinka na něco upomene. Naprostá originál-

nosť, zdá se, jest již nemožná. Ale ten nepřirozený vývoj a postup děje, ty až příliš strojené effekty, skromňoučký dramatický živel, jehož první akty vykořisťují, tak že v posledních jen nuda zbývá! Technická stavba kusu naprosto je slabá! Hned při zkoušce, kdež přece bývají neb mají býti znalci — měla se spisovateli udati neúprosně prognosa. Pokládáme za svou povinnosť, k té věci ukázati. Žádnému autorovi není milé, propadne-li mu kus — natož autoru jinak tak renomovanému, jako je Herites, muž ve všech spisech svých duchaplný. Hned při zkoušce mělo se říci: „Kus tvůj propadne. Nedávejme ho raději.“ A snad by bylo spisovateli toto soukromé sklamání milejší, než pak soud veřejnosti sklamané a hlasy obecenstva divadelního. Tak mělo by se vésti, když rukopis čtením projde a dospěje až ke zkoušce. Byla by lepší jistá upřímná bezohlednosť k spisovateli, než pro nějaké ohledy připraviti mu propadnutí kusu a obecenstvu sklamání.

Dcera rady Hornera má si vzíti Radvanského, nesmírného prý boháče. Ale Radvanský je zločinec, jenž svou ženu zavraždil a nyní spekuluje novým sňatkem k bohatství si pomoci. Horner prohraje jmění své na burse, a raní jej mrtvice. Prozrazený vrah Radvanský odveden jest do žaláře, což ovšem již nepomahá sléčně Hornerově.

Látka je dosti effektní. Podobné románovité děje mají v divadelním obecenstvu hojně přívržencú. Líbí se jim to, co je hrozné, co napíná čivy. Je to zcela podobné, jako s lekturou. Mnohý sáhne raději ke krvavému románu, než k vyhlášené knize klassické. Ozýval se též potlesk, a dosti silný — byla to klaka velmi patrná. V ni mísilo se okřikování a hlasy nevole, ba i syčení. Jednotvárnosť a nuda zmocňovala se obecenstva čím dále tím více; „Těžké stíny“ propadly na dobro. Se zadostiučiněním konstatujeme tentokráte, že dávány toliko jednou. Nebývá tomu tak vždy; věc propadne, jeden divadelní interessent sdělí to s druhým, pronesou to i veřejné listy, jeden mírněji, druhý ostřeji, ale kus se dává ještě několikráte a divadelní cedule oznamuje proloženým písmem s ukazováky, že = po druhé =, ba i = po čtvrté = nebo = po páté =. Když hra propadne, považujme ji za mrtvou na dobro.

Není to veselou povinností, o jediné původní hře za dlouhou dobu dávané propadnutí oznamovati. Ale sílí nás při tom naděje, že Herites časem přece jenom vítězně na jevišti pronikne. Máme pevnou důvěru v jeho osvědčený talent a těšíme se, že neostane při prvním nezdařeném pokusu zmalátnělý a zaražený.

Ruská jednoaktovka „Škola pohostinství“ od Kanajeva velmi polehtala k smíchu. Je to, prostě řečeno, něco, co se nejlépe vyjádří slovem „švanda“ — v tomto případě s dobrou charakteristikou osob.

Vasiljevič Lutovicín má na venkově stateček. Neviděl ho však od své maličkosti. Žije v Petrohradě a představuje si svůj majetek jako rozkošnou villu. Zatím však je to chalupa, v níž vše straší. Vítr by ji rozchrastil, déšť, kdyby se opravdu do toho dal, rozmokl by to. Div, že chajda nespadne. Lutovicín odjíždí z Petrohradu do této „villy.“ Víte všichni, jak bývame upřímní, odjíždějíce z místa, kde jsme dlouho trávili. Loučíváme se s lidmi, kteří nám nebyli sympatickými, srdečně tiskneme jim ruce. Dáváme „s Bohem“ i jinak naprosto lhostejným nám lidem. A bývá zvykem říkati: „Navštivte mne, příteli! Ale jistě! Budu vás rád viděti — jen přijďte!“ A zveme zase někdy i lidi, které bychom raději někam hodně daleko poslali.

Kdož pak by hned považoval takové pozvání za bernou minci! To se zve, jen aby se zvalo. Zvoucí nemyslí při tom ničeho a pozvaný také ne. Dnes je to poloviční modou, obyčejná fráse při loučení. Lutovicín zval též každého, s kým se loučil. Osudné zvaní! Hosti přijeli, náhodou se sjížděli všichni najednou, jeden větší protiva než druhý. Lutovicín, pohodlný dobrák beze vší energie, prakomický člověk, si téměř zoufá. Nemá jim co předložiti, nemá jich kam dáti, aby se vyspali: kdyby pořádně některý kýchnul, sletí jim chalupa na hlavu.

Osud je někdy potměšilý taškář. Hosti pořáde ještě přicházejí! Tu si Lutovicín umíní, že v noci uprchne, ale útěk se mu nezdaří. V zoufalství prokmitne jím neobyčejná myšlénka: mrští ssebou na zem, sluha jej přikryje bílým prostěradlem a naříká si, až vlasy vstávají: „Můj dobrý bařuška umřel . . . asiatským morem!“ — — Co hosti pak učiní, račte si domysliti. Smíchu je všude hojnosť. Jednou za čas taková anekdotka je výborná.

Paní Duverboisová je znamenitá hospodyně. Jak v kuchyni, nemohu sice sloužiti, ale za toillety vydává měsíčně jenom 25 franků. Z toho je manžel její celý blažený. Ale přítel jeho Bombardier jej z tohoto šťastného sna nemile vyruší. „Nevěř tomu, praví. Pohled na její stkvělé, nádherné toillety. Jsi hlupec, věříš-li, že takové věci lze pořizovati za 25 franků měsíčně. Milence má a ten jí platí. To v tom vězí!“

Toť ovšem zcela pařížské. Jiný způsob snad ani není možný v Paříži. Slyšíme podobné řeči na jevišti vždy, jakmile sem něco přijde z Francie. Někdy je to hrubší, někdy jemnější: ale jed to bývá vždy. Zde to ostává při podezření, pravda to na štěstí není. Toillety jsou ovšem dražší než paní udává, ale vydělává si peníze tajně jako učitelka na piano — Madame Spinetti. Toť obsah stejnojmenné jednoaktovky od Duru-a a Chivota. Komu libo, ať porovná obě hry: ruskou a francouzskou. Je to zajímavý kousek pozorování.

Francouzský repertoir oživen byl nejvíce k vůli paní Laudové, jež hrála na engagement v Dumasově „Princezně bagdadské“ a potom jako již engažovaná v Sardou-ově „Doře“, převzavši obor Pospíšilové, jenž po jejím odchodu byl pouze supplován. Sardou je starý mistr. Byla doba, kdy leskl se u nás v plné slávě: dnes vyhlíží ta gloriola jako vybledlé pozlátko, jež sotva kdo již vyzlatí. Jeho ženské postavy jsou si náramně podobné. Dolores, Fedora, Theodora, hraběnka Dömösy-ová v „Doře“ — to jest jedno jádro, jen všelijak broušené. „Dora“ (divadelní cedule nazývá ji „drama“, což není s pravdou), jest alespoň komedie prostá frivolnosti a kluzkých neslušností. Pravíť Favrolle ve druhém jednání v rozmluvě s Andréem: „Zjevná korrespondence, jež před celým světem tiskem vychází, je žurnalistika. Ta však, již míním, je tajná, štítí se světla denního, existuje bez dohledu — co o ní víš? Ničeho! Kdo ji potlačí, když je toho třeba, kdo ručí za pravdivosť a poctivosť její? Nikdo“!

„Dora“ je komedie politického špehounství. Hraběnka Dömösyová je ve službách hraběte van de Kraffa. Platí jí a i jiným, aby z lidí, s nimiž se stýkají při zábavách, soiréech, atd. lákaly na oko zcela nevinně, jako jen mimochodem, různá sdělení politická. Ta pak korrespondencí sdělují s Kraffem, jenž jich užívá dále. Tak Dömösyová odcizuje podobiznu politického provinilce Maďara Michaela Tekliho, a dává jej v Terstu zatýkati. Meškú tu jen chvíli, aby odejel do Italie; rakouská půda je mu zapovězena. Ona odcizí z psacího stolku Andrého Maurillaca

listinu důležitého politického obsahu a posýlá ji Kraffovi v omlouvacím listu, jejž mu zasýlá Dora. Týž čistý pán ve své služby chce získati i schudlou markýzu Rio-Zarès, jež o své úloze nemá ani nejmenšího pojmu. Její krásná dcera Dora má býti lákadlem. Ale věc se Kraffovi nezdaří. André z lásky vezme si Doru. Svatební jejich den však velmi je pokažený; André se domnívá, že Dora udala Tekliho a odcizila mu listinu, jež byla poslána Kraffovi. Ve scénách těch s Dorou vrcholí dramatická síla Dory. Prozrazení Dömösysové jest poněkud ukvapené, náhlé a smírné ukončení má rychlý spád.

Jiný autor nedovedl by utkati z této látky pět čipernych aktů. V té příčině jsou Francouzové chlapíci a Sardou jeden z prvních. Celkem ovšem není „Dora“ látkou velice zajímavá, jako spíše plynnými dialogy a hladkou, elegantní façonou a technikou.

Alexander Dargomyžský rád komponoval na slova dle Puškina. Dávali poprvé jeho „Rusalku“. Opera je krásná a vším právem se v Petrohradě tak znamenitě líbila. Obsah „Rusalky“ má ráz balady. Kníže svede dceru mlynářovu, ta hanbou utopí se, stane se Rusalkou, a svůdce její zahyne též v hlubinách vodních. Díla Dargomyžského měli jsme poznati dříve. Dne 17. ledna t. r. byly tomu právě dvacet dva roky, co Dargomyžský v Petrohradě právě při komponování opery „Kamenný host“ (Don Juan dle Puškina) zemřel. Mohli jsme spíše o něm věděti, než o nějaké „Červené karkulce“.

Původní opera ležela v tomto období ladem.

Balet objevil se několikráte po sobě se známými, kolikráte již opakovanými kusy. Dělo se tak k vůli slečně Cerale, první tanečnici vídeňského dvorního divadla, jež vystupovala pohostinsku po úmrtí pí. Paltrinieri-Bergerové. Ostatně dle všeho velkoprodukcím baletním budou zvoniti brzy v nár. divadle umíráčkem. Raději bychom to slyšeli dnes, než zítra. Sub rosa povídá se zde a onde o jisté důležité změně osobní, jež v brzku nastane a měla by na věc tuto rozhodný účin. My bychom se nehněvali, a s námi tuším nižádný upřímný přítel divadla a pravého rozvoje dramatické literatury v Čechách. Bylo toho tancování již až dost v nár. divadle a přejedlo se na všech stranách. A proto, bude-li ona změna osobní, vítáme ji s nelíčenou radostí. Šťastnou cestu — mokrý déšť!

Josef Flekáček.

LITERATURA.

České kalendáře na rok 1890.

(Dokončení.)

Pečírkův Národní kalendář

náležel vždy k nejlepším českým kalendářům. I ročník letošní má — aspoň většinou — práce dobré. Přispěli k tomuto kalendáři: K. Světlá, M. Kamenář, A. Jirásek, V. Špaček, J. Braun, S. Podlipská, Frt. Chalupa, V. Pejša, V. Řezníček. O povídce K. Světlé soudíme, že není pro lid. Nevíme, má-li si čtenář vzíti příklad z nelidské matky, která více želí kusu plátna, nežli smrti synovy — či ze syna samovraha (rozumí se, že byl samovrahem z nešťastné lásky). Divná to věc, že spisovatelka, lid pohorský nezřídka tak vynášejíc, přece za hlavní osoby svých

prací vybírá zhusta pravé ohavy co do povah. Jen tak mimochodem připomínám, že děvče z hor sotva pronese slova: „. . . tím více ti budu děkovati v srdci svém.“ Děj povídky o mlýně jest z veliké části pravdě nepodobný. — Ostatní práce účelu svému vyhovují. — Pečírkův kalendář jest mezi všemi, tušíme, největší (má přes 170 stran) a má původní a dosti slušné obrázky k povídkám, což mnozí vydavatelé kalendářů zanedbávají. Jenom dvě podobizny členů císařské rodiny nejsou pěkně provedeny. Cena velkého kalendáře 50 kr., malého 30 kr.

Kalendář českých vojenských vysloužilců.

redakcí Fr. E. Königa, jest jako kalendáře pro lid dosti rozšířen, hlavně mezi členy veteránských spolků, a proto si ho také povšímneme. Kromě článků, jež celkem jen pro znalce vojenského života mají zajímavost, nalézáme v kalendáři tom tři dlouhé povídky, z nichž pouze „Přes Montebello k Solferinu“ lze nazvati pěknou. Obsahem povídky „Promarněna“ je zrazená láska a dvojí sebevražda, v povídce „Atropa bella doña“ jest nešťastná láska a jedna sebevražda. Ani jediná ušlechtující myšlénka, zvláště ne v první povídce. A což ty „básně“! (Ty ráda datle, V krčmě, Z veršů Dallesa, Z flašinetářských motivů.) Jen poslechněme:

Pár jukrů — Jakub — dávno fuč! | Ach, flašinet, ach, flašinet!
fuč dávno stříbro zlato! | Kde vezmu honem jiný!
„Má Kláro, co pak říkáš teď?“ | On, chudák, z velké štrapáce
„Teď? Čumíme my na to!“ | má virklich souchotiny!

To je „poesie“! — Staří vojáci sice snesou mnoho, ale tohle je přece trochu mnoho a sprostota není ještě vtipem. Nedovede-li si redakce opatřiti slušných příspěvků, nechť raději zábavnou část vypustí. Cena kalendáře jest 50 kr.

V. Podhradský.

Občanský kalendář koruny Svatováclavské,

na obyčejný rok 1890., (nakl. M. Knapp; redaktor Václav Špaček) nastoupil svůj 23. ročník.

Kniha ta jest opravdu cennou, pěkným zevnějškem i obsahem užitečným a zábavným. Mimo úplnou část kalendářní jsou zde delší povídky: Myslivec Dubina od B. Brodského; U Božích muk od L. Fialy; Pět kapitolek z lidského života od L. Grossmannové; Žárlivý manžel od V. Podhradského; Kterak povstaly hollandské osady v jižní Africe od V. A. Černého; Rodinné štěstí od M. Kamenáře; O štědrém večeru od K. V. Tučka; Odplata od V. A. Černého; Pro zlatou hvězdu od Fr. Rosůlka; Bratr a sestra od V. Špačka. Dále nalézá se zde předmluva ku čtenářům, podrobná zpráva o úmrtí korunního prince Rudolfa, mnoho zdravotních i hospodářských pokynů, vyňatek z nového branného zákona, podrobné vypsání světové výstavy Pařížské s mnoha obrázky, zajímavý článek o změně na trůnu srbském a několik vyobrazení zemřelých českých výtečníků, jimž je věnován vroucně psaný článek. Též je zde hojnost obrázků, jak k povídkám, tak i humoristických s přiměřeným textem a j. v.

Veškerý obsah kalendáře svědčí o přísném výběru, nenalézá se zde ani jedna stať, o které by se mohlo říci, že do knihy pro lid nepatří; čtení, které zde redaktor umístil, vedle příjemné zábavy mysl čtenáře také ušlechtí a nelze podceňovati výběr povídek jen dobrých zvláště pro ony vrstvy, u nichž kalendář bývá mnohdy jedinou knihou. A poněvadž kalendář tento jiným se nejen úplně vyrovná, než i mnohé z nich daleko předčí, tu jej lze doporučiti každému.

L. Grossmannova-Brodská.

Dom in Svet.

Zabavi in pouku. Uredil France Lampe, doktor bogoslovja in modroslovja, profesor bogoslovja. (V Ljubljani; II. letnik).

Dr. Lampe je učený a rázný muž. Vida, že již i v ryze katolickém Slovinsku není to v literatuře tak, jak by to býti mělo, a že se nepodává katolickému lidu slovinskému vždy zdravá strava duševní, ale také přimíšený jed — čti jen v té příčině Mahničova „Římského Katolíka“, kdež po způsobu našeho Po-

hunka literaturu slovinskou probírá spisovatel Dr. Mahnič — nerozmýšlel se dlouho a vlastním nákladem počal předloni vydávati zábavně-poučný měsíčník „Dom in Svet“ (Dům a Svět.) A pravíme s přesvědčením, přečetše důkladně celý ročník, že je to list opravdu velice dobrý; znáti z něho zkušenou vůdčí ruku a z kritik bystrého ducha redaktorova. — Obsah ročníku toho je velice poutavý, vybraný, jak v oboru poučení a zábavy, tak v belletrii i poesii. Mezi četnými články vyniká zde slohem jednoduchým a přece vědecky psaný článek professora lublaňského Dra. Janežiče „O spiritizmu“, uveřejňovaný celým ročníkem. Každý bude jistě čísti pojednání to o zajímavém a časovém thematu s velikou zálibou a pozná tak v panu spisovateli muže, jenž dobře své „věci“ rozumí a napínavě dovede vyprávěti. K tomuto článku druží se filosofické pojednání Ondřeje Kalana „Ali je umetnost sama sebi namen?“ (Je-li umění samo sobě cílem?), jevící bystrého ducha, soudnost a velikou sečtělost, což platí i o obou pojednáních z redaktorova pera: „Šola in življenje“ (Škola a život) a „Vede v sedanjem času“ (Vědy za našich dob). Zvláště příjemně se čtou tři životopisné obrazy, první A. Koblara „Dr. Gregorij Oglâr“ jinak „Carbonarius de Wiesenek“ (jenž žil v 17. století), druhý od Stj. Zagorac-e „Adolfo Veber-Tkalčević“ a třetí od J. D. „Matěj Cigale, slovenski jezikoslovec“, kteřížto dva poslední (— Tkalčević byl spisovatelem charvatským —) zemřeli roku minulého.

V části zábavné setkáváme se se jménem učitele A. Funtek-a, jehož povídka („Brata“) a básně hezky se čtou. Totéž platí i o kaplanu Fr. Krekovi a Janezu Bilci, jehož básničky „Pomladanske slike“ jsou opravdu velice krásny. Spisovatel M. O. („Srečen lov“, „Cigan je cigan“) a druhý: J. L. („Garibaldi“) mile pobaví svými humoreskami, jichž názvy v závorce jsou udány, což činí i Time Brdnik v roztomilých obrázcích „Iz burkaste preteklosti“ (pokračování z prvního ročníku), Krasjanic („Črnošolec“), Vladiboj svým obrazem „Umetnikova mati“ a mladý, velice nadaný kněz Velimir kratinkými sice, ale velice vtipnými črtami (dle způsobu Mažuranićova) s názvem „Iveri“, a mnozí jiní. S radostí četli jsme též několik bělokraňských pověstí. — To dostačí. Dodáme jenom ještě, že četné kritiky domácí literatury jsou velice svědomité a posuzování jiných slovanských literatur, zvláště charvatské a české, velice jest bohaté. Jenom českých spisů je v ročníku tom posouzeno — třeba ovšem někdy jen kratince — osmnáct! Díky! a k novému, (třetímu) ročníku „mnoho zdaru“, by se účel listu „pracovati za idey pravdy, krásy a křesťanské mravnosti“ potkal s hojným prospěchem. — Předplatné na celý ročník, jehož úprava je vzorná, obnáší 2 zl. Jednotlivá čísla vyjdou vždy 15. každého měsíce. **Jindř. Mutov.**

Biblické vánoční hry.

Sepsal Alois V. Majer. I. Malí pastýřové betlemští, cena 24 kr. II. Tři králové 30 kr. III. Na útěku do Egypta; Vyléčeni 48 kr. V Praze, 1890. Tisk a náklad Cyrillo-Methodějské knihtiskárny.

Byla doba, kdy byly dětské divadelní hry velmi v modě. Měly mnoho příznivců i mnoho odpůrců. Domníváme se, že v době vánoční, již samé sebou věčně poetické a krásné, neměly by dětské hry vánoční žádných odpůrců, ba spíše mnoho přátel. Působily by velmi na dospělé a nezapomenutelnými by ostaly dětem.

Majerovy vánoční hry biblické jsou krásné. Čtěte kteroukoliv, poesie dýchá z nich všude. Nejen látkou, ale i slovem, formou, což jest rozhodnou zásluhou spisovatele a věc talentu jeho. Ba některá jeho divadelní hra je i mocně dramatická v přísném smyslu literárním. V „Malých pastýřích“ prvý akt je roztomilý, charakteristika jednotlivých osob případná, líčení Veroniky, jež uzřela v Betlémě blouditi Svatou Pannu a snoubence jejího sv. Josefa, velmi je poetické, verš plynný, hladký; proroctví andělovo o Dismasovi mocně působí. V charakteristice Dismasově byl spisovatel velmi šťastným. Neblahý ten hoch — potomní kající lotr — jak červená nit táhne se touto vánoční trilogií Majerovou a jest kreslen se znamenitou důsledností, jež zvláště „Na útěku do Egypta“ v historii s prstenem dosahuje svého vrchole.

Mocně dramatické momenty mají „Tři králové“. Jejich odchod z vlasti, Asův odpor proti víře v pravého Boha a nenávist k bratrovi, daleko do Palestiny odcházejícímu, jeho toužení po trůnu, úmysl zabíti bratra a uchvátiti korunu na vždy, láska Mirjamy, bratra z pouští arabských až do Jerusalema před úklady varovat spěchající, Herodesova úzkost, tragická smrť Asova, jehož Herodes v do-

mnění, že to Mensor, vražditi dává, rozpadnutí se pohanství v Arabii — to vše vylíčeno jest s takou psychologickou hloubkou a dramatickou účinností zároveň, že hra „Tři králové“ přesvědčuje nás o velikém talentu spisovatelově. Hra tato činí dojem dokonalého dramatu a mohla by dle pojetí spisovatelova býti znamenitou látkou k opernímu librettu, jež — kdyby mu i stejně výborné hudební zpracování odpovídalo — mohlo by býti rovněž účinným, ba účinnějším, než Goldmarkova oblíbená „Královna ze Sáby“.

„Na útěku do Egypta“ provedeno jest velmi pěkně; i tady povahy kresleny jsou důsledně a zdařile. Poetická Hagar, pyšná Judita, nešťastný Šimon, tvrdý a divoký Gesmas jsou důsledně, živě a pravdivě karakterisováni, a děj sám napínavě stupňován. Od pronásledování Svaté rodiny až do jejího zachránění po uzdravení Amosa, choré Susanky a slepého Šimona prožije čtenář, resp. divák, řadu přirozených, psychologicky odůvodněných, dramaticky mocných výjevů a scen. Mluva ve všech hrách je vzletná, důstojná, poetická. Tato biblická trilogie Majerova opatřena jest nápěvy, celkem nikoliv nesnadnými a dosti příjemnými.

V příčině praktického provedení na jevišti nemůžeme se tajiti některými obavami. Ctěný spisovatel sám v předmluvě o této věci se zmiňuje. Nejvhodnější ku provozování ovšem jest první: „Malí pastýřové betlémští“; druhou a třetí hru považujeme za velmi nesnadnou, aby ji mládež dokonale sehrála. A na sehrání d o k o n a l é m mnoho záleží, dostane-li se věc již jednou na jeviště! Jinak bylo by velmi krásné a poetické práce té škoda, kdyby měla býti pokažena nedokonalým provedením. Neprohlašujeme druhou a třetí hru za absolutně tak nesnadnou, aby se vůbec hráti nemohla: ale vyžadovala by velice pečlivého, do detajlů promyšleného studování, jak co do pochopení úloh a naučení se z paměti obsáhlým partiím, tak co do mimiky a hry vůbec, pak co do hladké souhry a správné, rozumné, přirozené deklamace poetické mluvy spisovatelovy. Pochopiti úlohu a prostudovati ji! Vžíti se do charakteru! Ušlechtilá mimika a souhra všech! Správná, přirozená, výrazná a přece elegantní deklamace! Jak veliké to požadavky, jichž nepostihne ani herec v povolání sběhlý — jak veliké, obtížné to požadavky, běží-li o herce ochotníky, z mládeže sestávající! A mysleme si k tomu ještě nacvičení nápěvů, zpěvů solových a sborů, a po nacvičení studování přednesu precisního — úkol to věru přenesnadný — nikoliv ovšem nemožný, toho netvrdíme, a zkušenosti pána spisovatele odporovati nemíníme.

Poslední hra „Vyléčeni“ nikterak nespadá pod rámec „Biblických her vánočních“, jsouc vzata ze života nynějšího. Je to jinak dobře podařený žert, snadně jej lze provésti — ku krásné biblické trilogii jej však spisovatel po našem rozumu přidávati neměl.

Josef Flekáček.

Slovinská literatura roku 1889. *)

Sestavil

František Štingl.

Od r. 1843., kdy počíná se nejnovější doba slovinské literatury, lze pozorovati velmi čilý život a ruch na literárním poli slovinském. Každým rokem přibývají a množí se knihy a časopisy, které vzdělávají a poučují národ slovinský, obohacujíce slovinské písemnictví tak, že jest již dosti veliké a obsáhlé! Neoprávněnou je tedy výtka, loňského roku od některých závistivých, zarytých nepřátel poslancům slovinským učiněná, že by se celá slovinská literatura mohla svázati „do uzlíku“ a „pod pažím“ odnésti. Tak může mluviti jen ten, jenž se netěší z rychlého a utěšeného rozvoje slovinské literatury a národního života vůbec, jen ten, jenž Slovincům závidí krásnou jejich vlast, na niž má již dávno laskominy a které přece do svých hrabivých rukou dostati nemůže . . .

Neobyčejně však obohatilo se slovinské písemnictví vzácnými plody duševními v posledních pěti letech, které můžeme čítati k nejplodnějším. I minulý rok byl tak plodný. Jakkoliv jest pamětihodným úspěchy na literárním poli, přece přinesl také citelné ztráty. Proto se tu o nich zmíníme dříve, než přikročíme k přehledu literatury.

Roku 1889. zemřelo několik velmi nadaných spisovatelů, mezi nimiž na prvním místě jmenovati jest M. C i g a l e-h o. 20. dne měsíce dubna překvapila Slovince smutná zpráva, že na věky usnul cís. král. vládní rada Matěj Cigale,

---

* Dle „Lj. Zvonu“ a „Dom in Svet-a“.

náležející k nejlepším spisovatelům slovinským (naroz. roku 1819. v Dolních Lomech u Černého vrchu v Kraňsku). Byl pořadatelem slovinského vydání státního zákonníku. Sotva vystudoval práva, počal pracovati na poli slovinského písemnictví. Slovinští vlastenci povolali jej totiž r. 1848. do Lublaně za redaktora „Slovenije“, poněvadž již tehdy vynikal jako dobrý znatel slovenštiny. O rok později byl povolán do Vídně, aby pomáhal sestavovati právní terminologii slovinskou a zároveň pořádal slovinský státní zákonník; od té doby počíná vlastní jeho činnosť. Úřad jemu svěřený zastával plných 38 let. Každý jiný spisovatel byl by měl toho díla již dosti, ale Cigale-ova neúmorná pilnosť a bystrý rozum vytvořily mimo to ještě jiná literární díla nehynoucí ceny. Mimo právnickou terminologii uspořádal Cigale veliký německo-slovinský Wolfův slovník, ku kterému látku sbíral již Vodnik. Prohlížíme-li tento slovník, musíme se diviti ještě dnes, jak mohl toho času sebrati tolik bohaté jazykozpytné látky. Jsou zde mimo slovinská slova též česká, polská, ruská a srbsko-charvatská. Velice vzácné jeho dílo jest též: „Znanstvena terminologija s posebnim ozirom na srednja učilišča“, bez které se dnes neobejde nikdo, kdo chce psáti nějakou odbornou rozpravu slovinskou. Cigale měl též veliký vliv na jazykový rozvoj školních slovinských knih. Ministerstvo osvěty a vyučování svěřilo mu dozor tisku mnohých školních knih, jež vyšly státním nákladem; některé z nich Cigale sám sestavil, jiné přehlédl a opravil. Sestavil slovinskou terminologii pro Piskovu fysiku a uspořádal jména slovinského atlasu, vydaného „Slov. Maticí“. Vše to ještě nevyčerpalo sil Cigale-ových. Psal do „Novic“ a „Glasnika“, kdež rozumné a duchaplně vysvětloval různé mluvnické formy. Všechny jeho spisy jsou jazykozpytné, tak že Cigale je tvůrcem nynějšího vědeckého jazyka slovinského, neboť svými spisy a moudrými radami měl veliký účin na rozvoj nynější písemné slovinštiny. Šťastný slovinský národ, že měl takového syna! — O něco později zemřel kněz Ivan Belec (10. června m. r.) a Dr. Makso Samec (19. srpna). Ivan Belec byl výborným znatelem severních slovanských jazyků. Za veliké ruskoturecké války skládal na základě ruských novin pro „Sl. Narod“ dopisy a zprávy z bojiště. Mezi své spolupracovníky čítal jej též „Lj. Zvon“, kdež uveřejnil mnohou literární novinku z polské a ruské literatury. Později začal řešiti národo-hospodářské otázky, o kterých v posledních letech ve „Slovenci“ uveřejnil mnoho, jak zajímavých, tak i důkladných rozprav. — Dr. Makso Samec byl znám jako rozhodný bojovník za nové idee. Přeložil velmi hladce Turgenjevův „Dim“, popsal v Letopisu Matice slovinské „mozek“, psal o „kanibalismu“ a o jiných věcech. Důležitý jest jeho spis „Vpliv vpijančljivih pijač“. — Chceme-li věrně podati přehled minulého roku zesnulých a o slovin. literaturu záslužných mužů, nesmíme opomenouti zmíniti se též o K. Dežmanu (nar. v Idrii r. 1821.), po celém světě známém kustodu zemského musea kraňského. V Dežmanově životě a působení můžeme rozeznávati dvě doby: v prvé se jeví jako nadšený Slovinec, ve druhé (od roku 1861.) jako nadšený Krajinec. Práce prvé doby psal slovinským jazykem a byl nadšeným Slovincem. Práce v druhé době psal německy a působil v německém táboře. V prvé době byl horlivým spolupracovníkem „Novic“ a „Slovenie“; napsal hojnosť básní, jež se vyznamenávají hlubokým citem, zdravým humorem a politickou rozhodností. V prosaických spisech jeví se býti nadšeným Slovanem a důkladným znalcem slovinského písemnictví. Všestranným vzděláním a bohatými dary ducha byl by mnoho prospěl Slovincům, avšak mimo různé osobní spory nešťastná politika naň působila tak, že se r. 1861. stal národním — „úskokem“ (odpadlíkem), přešed do německého tábora, kdež vytrval do smrti. Od té doby psal pouze německy rozmanité vědecké rozpravy, které uveřejňoval ve vědeckých časopisech německých. Ač byl „úskokem“, přece má veliké zásluhy o Kraňsko, kterých mu ani jeho nepřátelé upříti nemohou. (Pokračování.)

Matice lidu 1867—1889.

(Pokračování.)

Obor povídkový zastoupen v prvém pětiletí směrem dosti jednostranným. Mezi osmi spisy jsou čtyři, které jednají buď v době válek husitských neb v době reformační — tedy v dobách smutných, rozervaných vášněmi náboženskými, jež přinesly národu našemu a vlasti naší záhubu. Připočítáme-li k nim spisy Jan Žižka a Jiří z Poděbrad, doznati slušno, že ovzduší husitskému věnována péče dosti veliká. Některé povídky (Anna Městecká, Paní Lichnická, Pašek z Vratu, Boček)

jsou místy rozvláčné. Překladem románu „Paříž v Americe“ nebylo čtenářům „Matice“ valně posloužено. Spisem šlehající humor a satyra jsou nám cizí, předpokládajíce znalosť poměrů francouzských a amerických, již nikdo u našeho lidu hledati nebude. Karolina Světlá podala dvě povídky: Kříž u potoka a Vesnický román. Spisy její jsou známé. Jest mistryní slohu, ale někdy, trváme, je lidu nesnadností až nesrozumitelnou. Líčení její nebývá též vždy dosti opatrné, zvláště tam, kde hrdinové a hrdinky naříkají na Boha, bědují, odporují neb vyčítají mu, kde s Bohem rozmlouvají. Tak na př. čteme: „mlynář měl zvláštnosť tu, že neustále zkoumal Boha a nelíbilo se mu, kterak řídí a spravuje ten náš svět .... tu mu vyčítával to a jindy zas jiné a říkával, on že by vše jinak zařídil, kdyby k tomu měl moc tak neobmezenou jako Bůh.“ — Ač pak mlynář se napravil a v náhledech svých obrátil, přece v té věci nemůžeme býti ani dosti opatrni. Jemnocit náboženský může býti snadně otřen, otupen, uražen, tytýž i nepřímou vůlí a snahou spisovatelovou. Spisovatel jinak myslí, jinak pojímá, čtenář z lidu neumí vykládati si allegorii, nedovede pochopiti formu, již spisovatel krásně podává, ale chytá se ve všem věci, obsahu, vše přijímaje za svaté písmo, co tištěné čte a vidí. Mnohdy takový čtenář z lidu zcela jinaký výklad si činí, nežli jak věc spisovateli na mysli tanula; spisovatel by se někdy zhrozil, jaké ty výklady jsou. To jest okolnosť, jež by spisovatele měla vésti k největší opatrnosti, s okolností onou musí počítati i posuzovatel, i ten, kdo knihy lidu půjčuje. Ale naši páni spisovatelé, pohříchu, velmi nedostatečně lid a jeho potřeby znají. Stanovisko lidu musí býti jejich hledištěm, a nikoliv měřítka jiná, jimiž lze konečně vše omluviti a vymluviti.

Jako druhá knížka na r. 1872. vyšla „Zvonečková královna“ od téže spisovatelky. Jest to velebení svobodných zedníků. Zednář Klement vyhlašuje tu processí s obrazem sv. Panny za komedii, ale rejdy zednářské za něco, čím spaseno bude veškeré lidstvo. Matka, odchovaná zedníky, v témž duchu i dva syny své, Klementa a Leokada, odchovává. Zednáři zásobovali ji knihami, z nichž seznati měla „světový postup myšlénkový“ a spisy probouzející „vznešenou ideálnosť, již považuje naše doba za tak velice nepraktickou, škodlivou, ba směšnou.“ Tyto zednářské spisy předčítala svým hochům, a oni zase jí (jak znamenité to vychování!!); jakýž div, že „za nedlouho začali psáti věci, které se aspoň jí zdály tak krásnými, ba ještě krásnějšími všech spisů ostatních! Tak stal se Klement, jemuž brzy „nepostačilo tiché působení svobodných zedníků“, hlavou a vůdcem nového, samostatného spolku. Sám považoval každou matku, která není odkojena zásadami zednářství, za špatnou vychovatelku dětí. „Dělá loutky z dětí svých, z nichž vychovává v titěrné své hravosti a duševní obmezenosti samé slabochy — ony jsou vinny, že z nás nic není a ještě snad dlouho nic nebude.“ Bůh nazývá se zde v plakátě, zedníky vydaném a ke zbouření vojska vyzývajícím, „stavitelem všech světů“ — zcela po způsobu freimaurů. O shromáždění zednářů, jejich zásadách, tajném spolčování s ostatními zeměmi a ložemi, zvláště ve Francii, tajné tiskárně atd. řeč jest napořád. Matka, jež tak syny vychovávala, ovšem velice se zděsila, když dle císařova přání měl se syn její Leokad věnovati stavu duchovnímu, k čemuž již napřed císař svou milostí a přízní jej ujistil. Omdlela: „oni mi tě chtějí ukrásti, vyrvati, oni mi tě chtějí zkaziti“, štkala a připravovala vše, aby mohl syn uprchnouti — pozbývala smyslů úplně — na dlouho. Povznášející to čtení pro lid, jenž v tom právem štěstí vidí, stane-li se kdo knězem!

Francouzská revoluce velebí se s nadšením. Jest to „stříbrný rozbřesk nad Francií vycházející, zúrodňující a oživující ruch, jímž se chvěje západ.“ Nastává rosné jitro budoucnosti šťastnější, kdež trůní jediná kněžna a kněžka, kteréž pak se lidstvo klaněti bude — svatá věda! V té velké říši vzájemné lásky, spravedlnosti a rovnosti člověk teprve pocítí, že je člověkem!

Nesnadno, u těch slov se nezastaviti. Jak častokráte již roznášena byla ústy liberálů fráse o svaté vědě! Tvrdí-li, že nejsou nepřátelé víry a Boha, pak tento passus o jediné kněžně a kněžce — svaté vědě — úplně jest jasný. A kdyby to tisíckráte prohlásili, přece nikdy pouhá věda lidstvu ani nedostačí, ani ho nespasí. Zkušenosť chudáka i boháče, učence i analfabety tomu dosvědčuje. Kdyby věda a vědy pokročily a vyšinuly se na stupeň i nejvyšší, přece vždy a všude bude lidstvo prahnouti po víře. Víra je lidstvu nezbytnou potřebou a nutností. Věda opanuje rozum, ale srdce ostane při ní pusté. I srdci je třeba světla. Srdce ozářeno věrou a rozum vědou, toť dokonalosť člověka. Věda víru nikdy nenahradí a nevyplní: víra mnohdy a často nahrazuje a nahraditi dovede i vědu. Člověk zbožný, byt i neučený, jest dokonalejší, nežli at již učený neb i neučený nevěrec.

Veliká říše vzájemné lásky, spravedlnosti a rovnosti s Jakobíny a Cordeliery v čele, s muži, jako jsou Marat, Danton, Robespierre! Konvent, Montagnardi,

Jourdan, guilotina, proudy nevinné krve, řada nejohavnějších zločinů, 2. září 1792., kdy roty netvorů vybíjejí nejsurovějším způsobem vězení a žaláře, kralovražda 21. ledna a 16. října 1793., listopadová slavnosť „bohyně rozumu“ v někdejší kathedrále, jako děsná ironie vyznívající, heslo černochům v koloniích dané: „smrť bělochům!“ — to je ta veliká říše vzájemné lásky, spravedlnosti a rovnosti, ve které cítí člověk teprve, že člověkem jest! A tehdy, kdy konvent prohlásil, že „všem národům přispěje, kteří za svobodu bojují“ — brodil se v nevinné krvi tisíců zavražděných! A přece čteme v povídce, že Klementa Natterera „Francie příklad zářící, lákavý, svádějící, vše staré kácející, předstihující let ducha časového o celá století, opojoval, zdálo se mu tak snadné, přetvořiti celý svět! Klement měl se postaviti v čelo pluků francouzských bratrů, až se objeví na hranicích, aby jejich pomocí byla i jejich otčina zahrnuta v onu velikou říši lásky, svobody, bratrství!“

Náhled, vyslovený ústy Xavery, že „nebohé, uvězněné jeptišky nemohou ve svém stísněném a omezeném oboru ničeho dělati, než se modliti,“ velmi zkušenosti i nejobyčejnějšího člověka odporuje. Což vyučování dítek od nejútlejšího mládí, ošetřování nemocných v nemocnicích, domech soukromých a zvláště na bojištích, není ničeho? Zapírati to jest více ještě než býti nespravedlivým, to je t e n d e n č n í.

Pochmurná povídka ovšem též pochmurně končí. Xavera Nepovolná, jež zahrává si s oběma zednáři, Klementem i Leokádem, až se do Klementa opravdu zamiluje, sešílí — rovněž jako kdysi sešílela její matka, též z rodiny svobodných zedníků pocházející. Leokád stane se knězem, ale s úmyslem, že i nyní ostane svobodným zedníkem. Klement jest zatčen a mizí beze stop. Mimo to jest v povídce naznačen jako vedlejší děj úmysl jesuity P. Innocence, zmocniti se ve prospěch řádu bohatství paní Nepovolné, což se mu nepodaří. Z ukázek tu uvedených lze poznati a posouditi, lze-li doporučiti spis tento pro lid náš, čili nic. Podotýkáme, že omezili jsme se jen na místa a okolnosti nejhlavnější.

Zcela důstojně, ba téměř systematicky řadí se k dílu tomuto roku 1873. vydaný „Apoštol svobody“ a „Josef Jungmann“. Souvislost je velice patrná, z té příčiny přejdeme od „Zvonečkové královny“ hned k „Apoštolu svobody“ a „Jungmannovi“, kdež činí se útoky na katolicismus. papežství a víru vůbec způsobem nejnepřátelštějším a nejostřejším.*) Věru, nesnadno v tom neviděti patrný tendenční systém. Od svobodných zedníků k vynášení Voltaira není daleko. (Pokračování.)

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

II. schůze výboru

byla konána 19. prosince m. r. v redakci Vlasti. Přítomni byli: předseda Dr. Horský Rudolf, Červinka Václav, P. Konečný Filip, P. Svoboda Jos., Škrdle Tom., Ulrich Karel. Mejsnar Josef a Špaček Václav se omluvili. — Protokol minulé schůze čten a schválen. — Návrh vikariatu Budyňského odevzdán byl k prozkoumání tříčlenné kommissi, do níž byli zvoleni: Dr. Horský, Ulrich a Škrdle. — Člen řádu praemontstrát. ze Strahova a kaplan v Radonicích u Peruce, P. Váchal M. V., zaslal družstvu tři návrhy. K prvnímu odpovídá výbor, že není dosud družstvu možno, vydávati časopis illustrovaný. Ohledně členských diplomů vyptá se se místopředseda Ulrich K., jak drahé by asi byly, a na základě jeho vyšetření se výbor o návrhu tomto definitivně vysloví. K třetímu návrhu usnesl se výbor, že budou jména všech členů vždy v 11. a 12. čísle Vlasti vytištěna.

*) K některým spisům ještě zvláště ukážeme, hlavně k místům, kde se vypravované neb líčené podstatně s historickou pravdou rozchází, a kde jeví se býti tendence protináboženská až příliš patrnou. Bude k tomu příležitosti dosti hned v příštím čísle, kdež se mezi jiným ještě k „Vypravování dějin domácích“ vrátíme.

Knihovny obdrželi: Sasinek Fr., duchovní správce, pro nemocnici Milosrdných sester v Praze; Pomrhonc Josef, kaplan ve Smolnici u Loun, pro lid; Bor Mathias, duchovní správce ve Wahoo v Americe, pro lid. — Mimo to byly vyřízeny četné obchodní záležitosti.

III. schůze.

Výbor družstva Vlasť konal třetí schůzi 16. ledna t. r. o druhé hodině odpoledne v redakci Vlasti. Přítomni byli: Červinka Václav, Mejsnar Josef, P. Svoboda Josef, Škrdle Tomáš a Špaček Václav. Předseda se pro nemoc dostaviti nemohl, i řídil rokování jednatel Červinka V. P. Konečný Fil. se omluvil. Protokol předešlé schůze čten a schválen. — Žádosť jistého spisovatele o podporu byla zamítnuta, za to vdově po † členu redakce Čecha, Hesovi V., udělil výbor z fondu katolických spisovatelů 50 zl. podpory. — Za pátého censora konkurrenčních povídek zvolen byl učitel a spisovatel Flekáček Josef. — Výbor rokoval o literárních schůzích katolických spisovatelů, k nimž hodlá zváti hosty, a přijal proti novohusitům toto osvědčení:

„Výbor družstva Vlasť protestuje co nejrozhodněji proti řádění tak zvaných novohusitů, kteří tupí naši katolickou víru, upřímné katolíky a stav duchovní. Výbor odmítá veškeré urážky naší katolické straně činěné, a jsa přesvědčen, že lidé bez víry chtějí podvratné své zásady vštěpiti národu a odciziti jej Bohu, církvi a našemu sv. náboženství, pozvedá proti nim prapor kříže, pod nímž se vším úsilím a rázností a nezdolnou vytrvalostí bude klestiti dráhu zásadám, jež si stanovami vytkl. Maje v čele svém celý český nejdůstojnější Episkopát a mezi členy výkvět duchovenstva a jiných rázných katolíků, jest výbor té pevné naděje, že na poli, na němž pracuje, dodělá se brzy stkvělého vítězství. Nechť jen nikdo na mysli neklesá, ale pilně s námi rukou k dílu přiloží, neboť „nikdy slunce nezašlo, aby opět nevyšlo.“

Hlavním předmětem třetí schůze bylo rokování o návrhu vikariátu Budyňského. Zvolená kommisse konala 30. prosince min. roku schůzi a předložila nyní výboru elaborát svůj k definitivnímu vyřízení. Výbor celou práci důkladně prozkoumal a na některých místech ji opravil. Zní tedy vyřízený návrh vikariátu Budyňského takto:

1. Valná hromada zásadně přijala návrh vikariatu Budyňského v celém jeho rozsahu, a výbor se vynasnaží, aby jej, pokud tomu zákony dovolují a síly družstva stačí, část po části ve skutek uvedl a dle časových potřeb novými ustanoveními rozšířil. 2. Výbor se přičiní, aby co nejvíce knih ku kritice potřebných zdarma obdržel, jakož i aby co nejvíce sil získal, které by zdarma pracovaly. Kdo se odhodlá tu neb onu knihu aneb celý sborník (ku př. všechny „Zábavy večerní“ atd.) čísti, ať to ihned výboru laskavě oznámí, aby snad mnoho osob jednu a touž knihu, jeden a týž sborník nečetlo. Postačí, když o každé knize podají referáty tři znalci, věku, pokud možná, rozdílného. Referáty buďtež zaslány, pokud možno, do konce června r. 1890., aby výbor v druhé polovici téhož roku látku urovnal, kde bude třeba doplnil a pak tiskem vydal. 3. Knihy, kterých výbor zdarma neobdrží, bude nucen si vypůjčiti aneb koupiti; rovněž bude nucen výbor honorovati síly pro ty obory české literatury, pro které pracovníky zdarma nezíská. Pováží-li se, že chce výbor dáti pročísti celou českou literaturu, že povede v té příčině rozsáhlou korrespondenci, že bude míti vydání s knihami a pracovními silami, jest výbor nucen obrátiti se ku své straně o hmotnou podporu, žádaje, aby pánové, spolky a obce, jež se o tuto věc interesují, knihovnímu fondu, ve družstvu již dříve zřízenému, co nejhojnější příspěvky na knihách i na penězích poskytovali, aneb upsali a v určitých lhůtách složili. 4. Avšak, ať jest obětavosť duchovenstva a jiných osobností a korporací jakákoliv, jednu věc výbor podnikne na jisto, a ta jest, že vybere z české literatury vhodné knihy k založení knihovny. Ale práce tato jest tak rozsáhlá a namahavá, že jest výbor nucen ohlížeti se po silách pomocných. I prosí tudíž, aby mužové katolického smýšlení a hlavně duchovenstvo, především pak katoličtí knihovníci bibliothek obecných, farních, spolkových kommissi sdělili jména knih s udáním autora, ceny a nakladatele: a) které jsou věrouně a mravouně bezvadné a hodí se 1. pro vzdělané třídy, 2. pro lid obecný, 3. pro děti a 4. pro děti i pro dospělé; b) které věrouce a mravouce katolické odporují, s udáním závadných míst a stránek; c) které jsou sice bezvadné, ale jež čtenářové neradi čtou a proč asi, a naopak, které se všeobecně líbí a proč? d) které se zvláště hodí pro

jednotlivé stavy: rolnický, řemeslnický, hornický, pro lid tovární atd., nebo které čelí proti těm a oněm v lidu zakořenělým neřestem. 5. Ví-li kdo něco lepšího a pro úkol tento vhodnějšího, nechť to laskavě s výborem sdělí; vše se důkladně uváží a dle toho další jednání se zařídí. 6. K provádění úlohy této volí výbor ze svého středu zvláštní kommissi, která si může k poradám vhodné osoby přibírati.

Do kommisse byli zvoleni: Dr. Horský Rud., Červinka V., P. Konečný Fil., Mlčoch Alois, Škrdle Tom. a Špaček V. Kommisse konala ještě téhož dne schůzi a zvolila Dr. Horského Rud. za předsedu a Mlčocha Al. za jednatele. Červinka V. zavázal se pročísti Libuši, Špaček V. Pospíšilovy zábavy pro mládež, Nieritzovy a jiné spisy vydané u Stýbla, Škrdle Tom. Dědictví Maličkých. Tři velební páni z Frintanea ve Vídni a farář ve Václavicích u Benešova, Vaneček Frt., nabídli se ku pročítání knih.

IV. schůze.

Výbor družstva Vlasť konal čtvrtou schůzi ve čtvrtek, dne 30. ledna o 2. hodině odpoledne, v bytu P. Svobody Josefa z Tovaryšstva Ježíšova. Přítomni byli: předseda Dr. Horský Rudolf a členové: Červinka V., P. Svoboda Josef, Škrdle T., Špaček V. a Ulrich K. Ředitel Prasek V. z Opavy, výbor České besedy v Trutnově, Skoták Josef, kaplan v Bílovicích na Moravě a Školské sestry na Kladně zaslali výboru děkovací dopisy za udělené podpory dílem v penězích, dílem na knihách. Veřejné knihovně v Hrabanově na Moravě udělí se II., III., IV. a V. roč. Vlasti. Do Oseku u Sobotky zašle se 50 knih. Tímto však se vydajné jmění pro zakládání knihoven z valné části vyčerpalo. Výbor prosí tudíž své příznivce, aby na fond tento penězi i knihami pamatovali. Až se zas slušný kapitál a hojná zásoba knih sejde, vypíše výbor nový konkurs na knihovny. Dokud nebude tento konkurs vypsán, bylo by marným o knihovny zadávati. — Výbor dá tisknouti 500 exemplářů schema čili návodu o tom, čeho si všímati třeba při čtení a určování knih pro bibliotheky vhodných i nehodných. Spolku sv. Methoděje ve Vídni udělí se 10 zl. podpory. Horlivému bohoslovci v Litoměřicích, Beránkovi Frant., kterýž bude letos ordinován a proto se tyto dny kommissionářství Vlasti vzdal, vyslovuje výbor za jeho nevšední obětavost veřejný dík. — O třetí hodině sešli se pozvaní hosté: kaplani Mlčoch Alois, Vacek Frant., Ekert Frt., Pohunek Frt., za Strahov konventuálové P. Hummel Raymund a P. Kaplan Emilian, vyšehradský probošt dr. Lenz A., aby s výborem porokovali o studiu dějepisu a organisaci strany katolické v této otázce. O celém rokování nemá se zatím nic do veřejnosti dávati, a proto faktum toto pouze oznamujeme. — Konečně konal předseda Dr. Horský přednášku o Döllingrovi a jeho poměru ke katolíkům a starokatolíkům. Přednáška bude ve Vlasti uveřejněna, neboť jest to práce důkladná a obsahem svým zajímavá, tak že posluchači výborného řečníka až do konce napjatě sledovali. — Po schůzi výborové konalo se druhé zasedání kommisse knihovní. Přítomni byli: předseda Dr. Horský a členové: Červinka, Špaček a Škrdle. Kaplan Mlčoch se omluvil, ale jednatelství převezme. — Členové kommisse budou co nejúsilovněji pracovati a každý bude mezi známými osobně neb písemně agitovati. Dr. Horský, Červinka a Špaček prozkoumají spisy Pravdovy. Z venkova přihlásil se za censora knih Krondl Fr., kaplan ve Švihově. Další přihlášky touženě se očekávají.

Vyhláška.

Družstvo Vlasť prodá 34 exem. „Sborníku Velehradského“, a to ročníky I—V. Ročníku V. vyšel pouze první sešit, ale tvoří uzavřený celek. Ročníky I—V. prodají se po 5 zl. (původní cena byla přes 10 zl.); duchovní mohou je za 10 intencí obdržeti. Poštovné platí družstvo. Objednávky vyřizuje administrace Vlasti v Žižkově u Prahy č. 505.

VLASŤ.

Studium našeho dějepisu.

Podává

P. Josef Svoboda, Tov. Jež.

(Dokončení.)

Seznavše, kterak byli katolíci v krajích západních násilně převáděni k lutheránství a spolu k poněmčení: vizme, co v krajích severních se dělo.

Jako na prvním místě tu stojí Zikmund ze slavného staročeského rodu Berků z Dubé a z Lipého, synovec a nástupce věrného katolíka Zdislava (1552). Zikmund jsa urputný lutherán, zapudiv ze všech far katolické kněze usadil predikanty. Dr. Frind dosvědčuje, že tytéž predikanty a učitele z Míšně povolal a s lutheránstvím spolu germanisaci zaváděl. Podobně činil jeho syn Dětřich Jiří. Roku 1573. se konala v České Lípě poslední slavnost Božího Těla, a nekonala se pak až po bělohorském vítězství. Katolíci se bránili, vrchnosti se jich zastávaly, a jakkoli málo pořídili, přece víře (a bezpochyby národnosti své) pořád věrni zůstávali, až katolický farář Ondřej Jenč se veřejně oženil a tím stádce své zradil. — Potom poslal slavný arcibiskup Zbyněk, jsa z téhož rodu Berků, zůstalým katolíkům nového faráře, Václava Nikdy, jemuž lutheráni činili veliká příkoří, i zabitím mu vyhrožujíce.[166]) Arcibiskup Zbyněk zemřel. Berkové schudli a prodali panství Salhausům, a ti zaváděli lutheránství o překot; jediné v Jablonném narazili na rázný a platný odpor. Byla zde řehole ctih. OO. dominikánů, kteříž se nedali ustrašiti a katolíkům svatými Svátostmi a vyučováním v katolickém náboženství sloužiti neustali. Bohužel stal se převor r. 1594. zrádcem a odpadl od víry. Avšak ostatní, kteří tu byli, nejenom za jeho příkladem nešli, nýbrž s větší horlivostí katolíkům ve městě a v okolí srdce dodávali a při všemožném utlačování světské vrchnosti a lutheránských měšťanů nepohnuti setrvali na svém místě.[167])

Páni Salhausenové, přišlí z Míšně, nabyli v Čechách ohromného zboží, držíce panství: Děčín, Benešov, Kamenici, Scharfenstein, Markvartice, Žandov, Sloup, Svádov, Velké Březno, Řepín.[168]) K Luthe-

[166]) Wolkan. Studien über d. Reformation in Nordböhmen, B. Leipa, S. 1-10.
[167]) Frind. IV. 409,, 410. — Wolkan str. 12—14.
[168]) Statkové ti dostali jména německá: Tetschen, Benzen, Kamnitz, Scharfenstein, Markersdorf, Sandau, Birkstein, Schwaden, Gross Priesen.

rovi se od prvního jeho začátku hlásili, a bylo velice na škodu, že nemravný farář Bude dával veliké pohoršení, a několik kněží v okolí od sv. víry odpadlo. Mnozí katolíci z Benešova se vrchnosti bránili a žalovali v Praze, avšak ničeho nepořídili a jsouce všude vytisknuti, v lese ke Mši svaté se tajně scházeli.[169]) Hospodaření Salhausů mělo špatný zdar, prodávali statek po statku, přidávali se ke všem vzpourám proti katolickému králi a císaři, až po vzpouře r. 1618—1620. téměř o všecko přišli; potom se někteří navrátili k víře katolické, Wolf Salhausen pak, jeden ze předních buřičů, z Čech „pro náboženství se vystěhoval".[170])

Wartenbergové, původem svým Češi „ze Stráže", odtrhli se časem a přidali ku straně lutheránské, zejména když Anna roz. Salhausenova do jejich rodu se provdala. Avšak i jim to přineslo málého požehnání, a r. 1616. pod sekvester jsou vzati. Jan Jiří (Hans Georg) byl jeden ze předních buřičů (1618—1620.), a jsa zadlužen v 243.057 kopách míšenských, odešel „pro náboženství" ze země, a přidal se k nepříteli. — Otto Jindřich z W. chytal se kdečeho mohl, až byl s lakotnou svou manželkou Markétou z Helmsdorfu od vzbouřeného lidu na kusy rozsekán.[171])

Schleinizové — rodina německá — zaváděli od r. 1565. lutheránství na panstvích Tollensteině, Hainsbachu, Šluknově, což se však předmětu našeho o germanisaci netýče, jelikož ony kraje ode dávna byly německé; spíše povědíti sluší o českých Lovosicích, jež Schleinizům patřily, kde tito pánové zavedli lutheránské novoty. Věrným katolíkům poslán z konsistoře katolický farář, avšak kollator Hans Hugold von Schleiniz mu hrozil, že ho zabije, pakli mu jednou nohou do fary vkročí.[172]) Schleinizové prodali Šluknov p. Starrschaedlovi r. 1618.

Pánové z Reedern podobně vládli v kraji německém, ve Friedlandě, i zasadili se, náboženství katolické z kořene vyvrátiti. Melchior von Reedern počínal si jako lutheránský samovládce, zavedl samostatného superintendenta ve Friedlandě, jemuž podřídil 18 far, přikázal ročně držeti dvě synody, kterým svou vlastní přítomností dodával síly a rady. Manželka jeho, roz. Schlicková, byla lutheránkou tak rouhavou, že brala voskové svíce, od katolických poutníků na oltář Panny Marie obětované, a svítila si jimi při svých večerních zábavách. Co nedodělali Reedernové, — neboť lid pořád trval při katolickém náboženství — dodělal Radslav Vchynský od r. 1602., jenž skoro všecko převedl na lutheránství.

Pánové von Biberstein, přišlí ze Švýcar, poručili svému poddanému lidu katolickému r. 1535., „že všickni měšťané v Liberci mají a musí se zříci katolického náboženství a k lutheránskému se znáti"; i vybili ihned faráře katolického a zavedli predikanta ze Sas. Predikanté a úředníci konali svou povinnosť; poddaným bylo chtíc nechtíc poslechnouti. I přistěhovalo se mnoho soukenníků z ciziny a usadili se tam.[173])

Pánové von Bünau (z Mišně) na Jílovém (Eulau) zaváděli na

---

[169]) Frind, 426.
[170]) Bílek, konfiskace str. 561—565. — Frind 402., 403. — Wolkan, 19., 20.
[171]) Světozor, r. 1867. str. 25.
[172]) Drohte ihm mit dem Todtschlagen, wenn er es wagt, die Pfarre zu betreten, Missivae germ. archivii archiep. apud Frind p. 421.
[173]) Frind 416., 417.

jedenácti svých farách lutheránskou svobodu a predikanty. Katolíci nechtěli, avšak nesměli se ozvati „von wegen der Strafe“, sicby byli bývali trestáni. Farníků z Čermné (Leukersdorf) se ujímal (r. 1565.) sám arcibiskup; ale nic platno.

Tak se spolu s lutheránstvím poněmčili rozsáhlé statky a panství v severních a západních Čechách, a lze říci, že, co jest tu německého, to bylo lutheránské, a zase: co se stalo lutheránským, bylo buď německé nebo německým se stalo. Vyjímáme některé menší kraje ku př. u Žatce, u Litoměřic a j., jejichž germanisaci Schmalfusz v tento způsob vykládá:

Němec, praví, byl usedlý v horách, vzdělávaje pilně své chatrné role, a provozoval při tom to které řemeslo, jen aby měl chleba. Čech byl v sousedství „v kraji“, úrodná půda mu poskytovala při menší práci většího výtěžku. Němec to viděl a věděl. Což pak nebylo moudré, že se mu zachtělo takového výnosného statečku? Němec jej koupil, a za nedlouho statek při jeho pilnosti dvakrát tolik vynášel než jeho sousedovi. To dodalo chuti ostatním německým přátelům, pořád a při každé příležitosti se táhli do českých vesnic, až po 50, 60, 100 letech bylo ve vsi polovic Čechů a polovic Němců; pak se uzavíraly smíšené sňatky, děti se učily oběma řečem anebo jen jedné, která se zdála prospěšnější; — a za nových 50—100 let je vesnice celá německá. Vždyť ani nevíme, co si ten německý pohořan myslí o té úrodnosti „tam v kraji“, „im Lande drinn“; ký div, že se „do kraje“ táhne a svým pilným přičiněním a šetrným hospodařením nad Čecha lépe si stojí? [174])

A předtím byl týž auktor napsal: Píší-li mnozí, ku př. Palacký, že všecka místa „v kraji“, kde nyní Němci bydlí, teprve po roce 1620. poněmčena jsou, odpíráme tomu; neboť farní knihy města Líbotic, městské knihy v Nepomyšli (Pomeisel) jsou důkazem, že tyto obce hned od r. 1550—1609. byly německé; podobně německá jména kazatelů v Hořeticích (Horatitz), Údlici (Eidlitz), Všestudech (Schössel) a mnohých jiných v okolí Žateckém jsou německá, taktéž v Plzeňském kraji ku př. v Plané panovala od r. 1580. řeč německá. — Jak jsme svrchu byli četli, doznává Schmalfusz, shodu lutheránského vyznání a německé řeči v Čechách.

A německý dějepisec Wolkan tu germanisaci jako nějaké vítězství vynáší, řka: „Šlechtické rodiny Salhausen, Bünau, Schleiniz přišly z Míšně. Začátek XVI. století znamená celým severním Čechám, že nastávají nové časy. Nyní teprve, když tu zavládly nové rodiny panské, když se tu rozšířilo učení Lutherovo: dobylo německví své bývalé vlády. Neboť dosti dlouho stály tyto kraje pod vládou rodů českého smýšlení, jelikož i Wartenbergové, ač původem Němci, byli se časem podali proudu z Prahy fedrovanému. Ale teď se kraje naše vrátily k německví a staly se hrází proti neustálým bouřem záplavy slovanské. I byť nebylo jiného více, ta jest vznešená zásluha náuky Lutherovy, zásluha, jíž si za našich dnů velmi vážiti a ji velebiti máme.“ [175])

Tak mluví německý liberál Wolkan. Nesouhlasíme s ním, když velebí Luthera, ani s ním nevynášíme nadvládu německví: ale z dějepisu spolu s ním uznáváme, že lutheránství způsobilo v Čechách severních a západních, že tam zavládla národnosť německá.

[174]) Schmalfusz, die Deutschen in Böhmen. S. 203—206.
[175]) Wolkan, Studien zur Reformationsgeschichte, Heft IV. S. 3.

V našem dějepise se to umlčuje.

Přehlédneme-li veškeré tyto statky a panství, na kterých byla od r. 1520—1620. spolu s lutheránstvím zavedena řeč německá, přidáme-li kraje, za vlády Přemyslovců a Lucenburkův poněmčené: Landskron, okolí Jindřichova Hradce, Budějovice a pohoří od Krumlova přes Volary k Prachaticům a Eisensteinu, tážeme se právem: co tedy mělo po bělohorské porážce býti poněmčeno? Sám Naučný Slovník v té věci katolíkům nepříznivý (str. 403.) uvádí za 50 let po Bílé Hoře toliko šest farností, které prý se staly německými a z těch šesti víme, že Tachov, Planá, Všeruby a Touškov hned za doby lutheránské po německu vyjednávaly, o Božislavi a Volevčici nevíme, a Naučný Slovník žádných dokladů neuvádí.

4. Doba pobělohorská.

Nechtějme se vyhnouti stížnostem, jež se o době této uvádějí. Nebudeme opakovati: kdo onu nešťastnou revoluci zavinil, zda katolíci či protestanté; kdo vlastně na Bílé Hoře byl poražen, zda Češi či cizopanští odbojníci, kdo Švédu do naší země přivedl a po Čechách vodil? — ale přikročme hned ku hlavní stížnosti o konfiskacech. Naříká se obyčejně, že šlechtě české a jiným lidem bylo tolik zboží zkonfiskováno, že 36.000 českých rodin se vystěhovalo.

Dějepis na to odpovídá, že jako poddaný lid — český mnohem více než německý — nechtěl nižádného účastenství ve zpouře míti, tak jemu nic zkonfiskováno nebylo, jemu žádná změna nenastala, nežli že na místě bývalého protestantského pána odbojníka dostal věrnou vrchnost katolickou.[176])

Stěžují si dále, že prý nová šlechta, majíc také statky v Rakousích, Bavořích, ve Švábsku a j. odtud nové kolonisty na panství

---

[176]) Stať o tehdejších konfiskacích se zdá na první pohled studium nemilé, vždyť jsme v předsudku odchováni, že tehdejší katolíci se dopustili přepychu, protestantům (vaeh victis) nespravedlivě ublížili a je násilím svým ze země vytlačili. — Ale v jakém jiném světle se to okáže, když rozvážně ony události rozebéřeme. Kteří katoličtí spisovatelé by se té práce podjali, že by na základě Bílkových „Dějin konfiskací“, nedadouce se protikatolickými poznámkami mýliti, tehdejší události zpracovali: prokázali by jiným badatelům znamenitou službu; a každý časopis, jenžby podobnou četbu podal, nemálo by se čtenářům zavděčil.

Jeví se tu předivné cesty Prozřetelnosti Boží! Lutheránská šlechta, která druhdy poddanému lidu svému vzala svaté náboženství, která katolické kněze z far a klášterů vytiskla: nyní z vlastních příbytků se stěhovala; do jednoho shledáme všecky rody, jež jsme svrchu (str. 327.) jmenovali: Salhausen, Bünau, Wartenberg, (Bibersteinové vymřeli r. 1551.), Schleiniz, Dohna, Reedern, Lobkovic-Hassenstein, Victhum, von Duppau, Schlick, Griesbeck, (Plauen vymřeli r. 1573.), Štampach (devatenácte Štampachů bylo ve zpouře), Schirntinger, Perglar,Schwamberg, (Pflugové vymřeli 1557.), Kölbl, Thurn, Hochhauser, Fels, Hrzan, Starrschaedel.

Dále: z desíti šlechticů pro vzpouru odpravených bylo šest, kteří za své radikální vlády pobrali duchovní statky: Budovec, Ota z Losu, Kaplíř, Dvorecký, Černín, z Michalovic. — Když komitét mezinárodní revoluce (1600—1617.) peníze v Čechách podloudně vybíral a jimi agitatory české uplácel, zbohatli najednou někteří náčelníci: Harant, Gerstorf, Müllner, Roupovec, Thurn, — a po roce 1620. o všecko přišli. (Viz co Bílek praví na str. 415.) — Kaplířova manželka přemnoho statků duchovních za laciný peníz nakoupila, o všecko přišla, a rodina skoro žebrotou se živila. (Bílek, 237., 244.). Kdo by se v takové studium uvázal, s užitkem přečte u Bílka str. XXIV., XXV. v poznámce; — Skála, historie česká, III. 276., 378. sll. — IV. 87. sll. 347. Některé stránky lze doslovně otisknouti.

česká uvozovala a tím je poněmčila. Důkazy na to neuvádějí; i možná že p. Eggenberg, maje statky v Rakousích, Štýrsku a t. d. některého kolonistu zavedl na nové panství Krumlovské, z většího dílu beztoho německé neb i na Zvíkov a Vorlík; — avšak kde jsou tu jaké stopy poněmčení? Že by jiní pánové byli na české statky uváděli tou dobou kolonisty z Němec, toho žádných zpráv nemáme, aniž to pravdě podobno jest, poněvadž v Bavořích, ve Švábsku a j. Švédové až hrůza byli řádili, tak že více bylo třeba z Čech posýlati kolonisty do Bavor a jinam, jako skutečně do Sas je vyvábili, avšak ty, kteří byli národnosti německé.[177])

Z měst královských se ovšem někteří měšťané vystěhovali, Bílek je skoro všecky jmenuje, ale neuvádí, kam asi došli? Pěknou odpověď nacházíme v Roudnickém archivu, v dopise, jejž tehdáž nejvyšší komorník zemský Jaroslav Bořita Martinic dne 24 ledna 1628. byl napsal nejvyššímu kancléři Zdeňkovi z Lobkovic, a ve kterém jedná o překážkách katolické reformace a dí: „Porozuměl jsem v konečnosti, že mnozí měšťané a jiní lidé obecní, kteří z Prahy a odjinud ex illis locis, qui jam reformati sunt, vel nunc reformantur, ad emigrationem ex toto regno coacti sunt, nevystěhovali se tak, jakž povinni jsou, z celého království tohoto, ale jen z jednoho do druhého města neb místa nedaleko, na některou toliko míli, a tak leckdes v tomto království potutedlně se zdržují, a jiné kacířstvím nakazují a v obrácení zbraňují.“

Vizme pak tehdejší novou šlechtu katolickou, vizme její nové statky, jež s národností českou po r. 1623. převzala, a suďme, zdali tam co poněmčila?

Rozeznávati sluší v té příčině dvojí dobu: první konfiskace pro velezrádu spáchanou od r. 1618—1620., ve kterém byly statky vzbouřilých šlechticů odhadnuty a katolíkům prodány, z utržené summy dána pak polovice, třetina atd. majetníkům; ostatek (u některých všecko) si fiskus podržel na válečné outraty.[178]) Druhá doba byla po r. 1634. po zavraždění Waldsteina, Kinského a mladého Trčky, když i starý Trčka brzy na to zemřel, a panství jejich podobně jsou zabavena. Že panství Kinského ležela v krajích německých, k pojednání našemu nepatří.

* * *

A) Nová šlechta v konfiskaci r. 1623. koupila tyto české statky: Aldringen převzal: Koštice a Semeč. Benig: Cvrčovice, Horku, Sluhy. Buquoy: Nové Hrady (Gratzen), již větším dílem německé. Courriers: Chvojny, Kamenici Trhovou, Nasevrky, Zhoř. Kard. Dietrichstein: Polnou, Příbislav. Eggenberg: Chejnov, Zvikov, Vorlík. — Krumlov a Prachatice byly z velké části německé.

---

[177]) Schmalfusz str. 200. — Svoboda, Katolická reformace č. II. str. 150-154. Švábsko samo bylo tou měrou zpustošeno, že bolestně v písni naříkali:

Si recte censeas,
Nichts hat das lange Kriegen bracht,
Als arme viduas.
I Sueviae per angulos
So findt man nichts als orphanos
Aedesque vacuas.

[178]) Nejmenujeme zde statky malé, jichž cena ani na 20.000 zl. odhadnuta nebyla.

Huerta: Nemilkov, Neustupov, Velhartice. Liechtenstein: Běchovice, Plaňany, Kouřimské vesnice. Marradas: Hlubokou, Mladou Vožici. Muschinger: Borohrádek. Paradies: Kamenici nad Lipou. Sachsen-Lauenburg: Středokluky. Trautmannsdorf: Domažlické vesnice. Thun: Svojšice, Choltice, Litovice. Werdenberg: Kácov.

Nová, katolická šlechta tyto statky neponěmčila, jsouť do dnes české.

B) Nová šlechta druhé doby, skoro veskrz vůdcové vojenští:

α) na panstvích Waldsteinových.

Schlick: Veliš, Staré Hrady. Millesimo: Bělou, Kuří Vody, (Hühnerwasser; tehdejší národnosť nevím). Defours: Semily, Rohozeč, Malou Skálu. Tiefenbach: Kumburg, Oulibice. Strozzi: Hořice. Izzolano: Český Dub. Dietrichstein: Kopidlno. Gordon: Smidary. Jonghen: Starý Dub. de la Motte: Navárov. Saint Julien: Pecku.

β) na panstvích Trčkovských: Laemmerdorf: Černíkovice. Piccolomini: Náchod. Colloredo: Opočno. atd. Stahrenberg: Bohdaneč, Suchotlesky. Deveroux: Dobrovitov, Chlum, Krchleby. Walmerode: Habry. Golč: Jenikov pod Zabělčicemi, Žandov, Podmokly. Enkenwört (po něm r. 1646. Waldstein): Ledeč, Hamr, Světlou. Vernier: Lipnici. Kurz: Žáky, Kluky, Vrbice. Meggau: Žleby. Gallas: Smiřice.

Zde máme trojí seznam českých statků, jež nová katolická šlechta (1623-1635.) převzala a české národnosti zachovala.

Jinou stížnosť vedou: že v obnovenem Zřízení zemském z r. 1627. německý jazyk stejného práva s českým obdržel. Na takovou stížnosť odpověděti sluší, že ve skutečném životě dávno již, od časů Přemyslovců, požíval německý jazyk práva stejného, mnohdy i většího než jazyk český. Za vlády Přemyslovcův a Lucemburkův řídila se Praha a ostatní města královská právem německým (jure teutonico), tenkráte i v napotomních časech nacházíme, že přípisy ke králům a ku vládě česky nebo německy se podávaly a taktéž vyřízeny byly, ano, převaha němčiny takových rozměrů nabývala, že r. 1615. stavové na sněmu nový zákon na ochranu české řeči vzdělali, ač zákon malomocný, jak o něm prof. Gindely obšírně jedná v Dějinách českého povstání I., 99. Potomním příchodem (1619.) Friedricha z německé Falce i všech jeho dvořanův a rádcův i předních vojevůdců špatný prospěch česká řeč učinila, taktéž královna Alžběta a všecken její „fraucimor“ [179]), a nejvyšší falcký superintendent Skultetus se svými kazateli jenom německy, anglicky a francouzsky jednali. Podobně na tehdejším sněmě mnoho se německy mluvilo. — Tak bylo před „obnoveným Zřízením zemským.“

Pravda jest, že po vzpouře r. 1618. mnozí měli velikou nelibosť k jazyku českému. Ale tu se tážeme: kdo to zavinil? A kdo se jazyka našeho zastal?

Sám pověstný Thurn tenkráte vyznal a napsal: „Vast an allen orten der Welt hat mans sehr übel auffgenohmben, undt unss Böhmen in die höchste Verhassung gebracht, wan man bloss dahin gesehen, dass Ihr Kay. Maytt. Stadthalter und Landtofficirer sein auss

[179]) Skála III. 379., 276., a jinde vůbec.

dem Fenster geworffen worden, welches mir zum öffter vorgehalten.“ To jest: Téměř ve všech světa stranách velice to zle vykládáno bylo, a nás Čechy na nejvýše ošklivilo, když se jen toliko na to hledělo, že Jeho M. Cís. místodržící a nejvyšší ouředníci z okna vyhozeni byli. Čímž mně začasto vytýkáno bývalo.[180])

V nečest vešla česká národnost, když v cizině lutheráni proti kalvinistům a kalvinisté zase proti lutheránům knihy tiskli a hanlivá jména si dávali, lutheráni kalvinistům nadali „pokrytců farysejských,“ a j. p. Kalvinisté lutheránům zase vražedníků, dráčů, lakomců; v tištěných knihách a pamfletách nadávali, žeby žebrákům vyžebraný chléb vydřeli; — že všude ve špatnou pověst jméno české uvádějí; — lutheráni kalvinistům veřejnou odpověď uprostřed cizích národů dali: „Vy, Vy pusťte uši mezi lidi, ach nastojte, jak na Vás a na tu Vaši zarputilost na tisíce ubohých křesťanů naříká. První bouřku Vy jste ustrojil, pane Amose Komenský.“ [181])

Bezpráví jest, tyto a mnohé podobné věci umlčovati a vinu na katolíky sváděti. Tenkráte již se naříkalo na pokrytce odbojníky, a v písni „Schwedisches Quodlibet“ s nářkem se zpívalo:

Der caute rebellirt,
Si modo sit politicus
Wird laude perdonnirt.
Die dieses Feuer angesteckt.
Morigeros se simulant,
Thun doch was ihnen gschmaeckt.

Nechtějme si tajiti, že národ český nedobré pověsti požíval, ano, bolí nás, když v nesčetných listinách a knihách o té „ohavné české rebelli“ čteme. Kdo to zavinil? A kdo se národa našeho zastal? — Ti, kteří se s upřímnou láskou zastali, byli přední katoličtí mužové, kněží a laikové![182]) Sepsali rázný spis a císaři pánu podali: Lobkovic, Slavata, Martinic, Sternberg, Waldstein, Talmberg, Kolovrat, Berka, z Říčan, Vratislav, Černín a jiní mnozí, dokazujíce, že nepravdiva jest pomluva, jakoby celý národ český se byl v revoluci provinil: proč by tedy měl býti trestán a starodávného práva zbaven?[183]) Bolelo to asi nevýslovně našeho hrdinského šlechtice Jaroslava B. Martinice, když jej z okna vyhodili, z vlasti vyhnali, a on na Bavorských hranicích lesem bloudě zvolal: „Moje vlasti milá, však nevděčná![184]) — Avšak po návratu svém nic se nemstil, nýbrž vlasti věrně sloužil.

Podobně způsobem svým vojenským — jejž ovšem schváliti nemůžeme — čest národa českého hájil neohrožený katolík Mislík z Hiršova, který jsa jenerálem, dlel r. 1646. se svými pluky v Sa-

---

[180]) Slavata, Paměti I. 81. Doslovný Slavatův překlad.

[181]) Obrana M. Samuele Martiniusa proti Ohlášení kněží bratrských. 1636. str. 440., 444., 449.

[182]) Co svrchu jsem poznamenal, když byla řeč o konfiskacech, to opakuji zde a snažnou prosbu vznáším na katolické jinochy a muže, ať laiky ať kněze, by o následujících statích studia konali, obšírněji rozebrali, co zde ve stručnosti napověděno bude, a zejména co P. Bohuslav Balbin o věrné šlechtě napsal. Nermoutí-li nás, že k potupení takových mužů katolických a vlastimilých mlčíme?

[183]) Balbin, Miscell. Bohemia sancta pag. 132. — Katolická reformace, II. str. 34.

[184]) Slavata, Paměti I. 102.

sích a jel dne 30. dubna ve průvodu francouzského hraběte Bassampierra. Ten vínem rozjařen jal se urážeti národ český a pohrdavě o něm mluvil. Mislík jej vyzval odvolati, a když nechtěl, vyzval na souboj a jej usmrtil.[185])

Když katoličtí P r a ž a n é s nevyrovnanou statečností svá města a tím českou vlasť proti Švédům (1648.) uhájili, žádali toho za odměnu a při císaři Ferdinandovi III. obdrželi: „Maculam rebellionis, ve kterou jsou předkové padli, dskami zemskými pod skutečnou pokutou nepřipomínání, takové na budoucí věčné časy cassirovati.“ [186])

P. B o h u s l a v B a l b i n T. J. jak v katolickém náboženství horlivý, tak vlasti milovný na uhájení cti národa napsal [187]): „Dobře bude na věčnou památku stálé věrnosti ku králi Ferdinandovi zaznamenati jména některých pánů českých, kteří zbaveni byvše všeho majetku a všech statků svých, raději volili ve vyhnanství v Pasově a jinde ve svrchovaném nedostatku po dva roky žíti a přemnohá nebezpečenství života podstoupiti, nežli podepsati sektářství. — Následují jména. — *Počet všech pánů se syny, jež jsem vyjmenoval, jest sto a dvanáct, a připomínám spolu, že jsou vynecháni všickni mužové stavu rytířského, i kteříž napotom byli pro svou věrnosť a pro jiné zásluhy přijati v počet pánův a hrabat.* Také jsou zde jen ti, jejichž jména jsem se dozvěděl, i myslím, že jsem na mnohé nepřišel. K nim sluší přidati přemnohé sirotky a nezletilé, kteří ani nechtěli a pro věk nemohli vzbouřiti se, ku př. Schwambergové, Gutensteinové. — Šlechticové rytířského stavu, kteří císaři Ferdinandovi věrnosť zachovali a v j e h o v o j š t ě b o j o v a l i, (jako Václav z Kumburku, Jeníšek Přibík a jiní) bez počtu byli, tak že bych konce nenašel, kdybych je chtěl jmenovati. a pakli bych některé vynechal, z nedbalosti by mne vinili. Přidej svobodná města Plzeň a Budějovice a jiná města, jež sektářové posádkou drželi: jako Horšův Týn, město katolické, Počátky, Jindřichův Hradec Thurnovi darovaný, přidej statky pánův katolických, přidej královské hrady katolickým hejtmanům svěřené a potom od sektářů záujaté, jako Pardubice mým otcem hájené a jiná města; — přidej církevní hodnostáře, představené klášterů, kanovníky, děkany a jiné kněze, kteří nikdy neporušili věrnosť králi povinnou. Jedním slovem: takový počet najdeš Čechů, králi svému věrně poddaných: že země Česká všech zemí okolních směle tázati se může, rovná-li která v tak znamenitém počtu věrných? — Sotva která země mocnářství Rakouského se vykáže s rovným počtem, jako země Česká!“

S takovou upřímností se ti a jiní katoličtí mužové zastali svého národa!

* * *

Zahrňme k závěrku, co jsme dotud četli o nepravdivých stížnostech, kterými naši předkové katoličtí bývají podezříváni.

Vyčítá se, že nová katolická šlechta pobělohorská poněmčila kraje české. Avšak přihlédnouce k zeměpisu, snadno uvidíme, že ony kraje české, ve kterých se ona šlechta usadila, poněmčeny nejsou, ale že t a m s e g e r m a n i s o v a l o, k d e z a v l á d l a š l e c h t a l u t h e r á n s k á.

[185]) Vlastimil Hálek v novinách „Český Jih“, 26. ledna 1889.
[186]) Zatočil, Leto- a Dennopis obležení Prahy, str. 70.
[187]) P. Balbin, Epitome hist. rerum boh. pag. 625.

Vyčítají Liechtensteinské dragonady. Avšak není to než výčitka starých odbojníkův, kteříž cizopanský záhubný odboj do Čech přenášeli a na zdejší vojenskou posádku naříkali. Liechtenstein posádky té ani nezavolal ani neřídil, alebrž pro ni se utrápil.

Vyčítají, že evangelíci byli násilně k víře katolické donucováni. Ovšem někde v Amsterodámě mohl Komenský a spol. takové stížnosti pronášeti. Tamť se o pravdě neb nepravdě přesvědčiti ani nemohli ani nechtěli! Násilně nejednali katolíci, ale jednali moudře a rázně, a v tom nám katolíkům, budeme-li si všímati výtečného jejich jednání, za vzor poslouží!

Marie.

Báseň

Vojtěcha Pakosty.

(Pokračování.)

IX.

Letní den parný do hlubokých lesů
již odpolední dlouhé vrhal stíny.
Kde jako úzká brána do mýtiny
veď houštím stezník — hory na úbočí,
v kraj čarokrásný upíraje oči
muž mladý sedí. — Rámě ruky pravé
v obvazku černém. — Zatím víme dost.

Přes propasť, pod níž proudy žití dravé,
to ticho lesní jak by kladlo most,
pán z Falkenburku jal se přemýšleti.
Jak okřídlené nad ním ptáče, v spěchu
přeletěl v mysli usmívavou střechu
otecké tvrze lesů ve objetí,
kde hofmistrů a učitelů davy
z duševní pro něj vybírali stravy
nejlepší sousta. — Dalekými městy,
po moři, souši různé vidí cesty,
kam zvědavosť i dobrodružství sterá
vábily mysl. Prchla řada let. —
A přec mu zdá se, jak by bylo včera,
co do Paříže delší na pobyt
odjížděl kdysi. Tehdy naposled
se s otcem viděl. — Nešťastný pád s koně
mu v síle mužné přetal žití nit.
A od té doby žití na záhoně
květ těchy málo kdy se pousmál
naň v rodném zámku. — Odcizen byl matce,
jež dosud v květu, ruku svoji v krátce
podala muži nedbajíc, že v cestě

vždy choti stával jako zradný sok.
Tak cizincem se Ivo doma stal.
Pak na cestách neb ve hlučivém městě
v svých přátel kruhu mnohý trávil rok,
čas nastavuje věku scházející,
by po zákonu dědičné své statky
a s nimi vládu převzal z rukou matky.

Již malá píď jen scházela mu k cíli.
Tu zaklopýtl. — V rozjasněnou líci
jak mrak by spadl — hrabě zaťal pěst.
Zří dívčí tváře profil ušlechtilý,
vzpomíná, prvá kdy se o ní zvěst
rozletla městem: „Stella, krásy div,
umělkyně první svého druhu,
vystoupí v cirku“ — jak byl žádostiv
ji uviděti a jak překvapen
byl zjevem čarným! — Prchl mnohý den
a Ivo scházel ve svých přátel kruhu.
Žil jenom Stelle. — Minutou byl při ní
mu den i měsíc. Život — směšná věc
v starostech, práci, jak jej žili jiní
se zdál mu u ní. — Otčím, hrabivec
ať kuje plány, by on zůstal holý!“ —
Co panství? — Člověk dostačí si málem;
v Stelliných loktech zdá se sobě králem,
a bez ní — mrzák o žebrácké holi.
„Je skutečnost to nebo jenom snění?“
se často tázal; jestli skutečnost,
pak nejvzácnější srdce našel stkvost,
a pakli sen to — v skutečnost jej změní.
Tak žil a blouznil. — Po dlouhém kdys čase
se opět octl v středu společníků.
Jak vítali jej! Po půlnočním kvase
společnost v žert a vtipy rozbujněla.
V ní Richard — ďábel! Zří, jak plá mu líce,
jak zdvihá pohár: „Všecky krasavice
ať žijí!“ — „Vivant!“ zahřmí v divém ryku,
a Richard s chechtem: „Vivat moje Stella!“

„Co, Stella tvoje? — Mou je!“

Ticho krátko
přerušil Richard: „Hleďme, neviňátko
jak Ivo hájí — šampaňské v něm straší!
Jak tvou je Stella, tak je mojí, naší ...
a všech, kdo ...!“

„Zadrž, utrhači! — Lháři!
Zde vyrovnej se!“ vzkřikl Ivo prudce,
mu k nohám vrhnuv rukavici svou.
Jak ďábel Richard ušklíbl se v tváři.

Jak vzpomínkami rozjítřil by v ruce
svou bolesť Ivo, vymrštil se z mechu:
„Teď zase jinou k zámku pěšinou
se vydám lesem. — Ó což milo v dechu
čas trávit těchto lesů šumavských!“
pronesl k sobě. „Ó že teprv nyní
mne vábem k sobě poutá kouzlo jich,
kdy zraněn, zhrzen utíkám se sem!“ —
„Zhrzen?“ se nitro táže ohlasem.
„O ne! — Nech otčím v Richardovi černou
naň duši zchystal, že jej zničit míní!“ —
Ó Stella — Stella vždy mu bude věrnou!“

Však dost těch úvah! Slunce za oponu
hor modrých dosud daleko je sklonu,
tož do sytosti na těch lesů lůně
dnes užiti chce poklidu a vůně.

X.

Co se to v duši Ivově dnes děje? —
Již přes hodinu sem tam lesem spěje
a v místa táž se znova navrací.
Chtěl pookřát — a teď se trmácí
po kostrbatých stezkách, přes kořeny
klopýtá v chvatu, přes výmoly, kmeny
dál, dále běží.

„Šílím!“ dí sám k sobě,
znavením pot si utíraje s čela.
„Spíš mrtvý ve svém vzbudil by se hrobě,
než tato možnosť: by zde byla Stella!“
sám stvrzuje si. — A přec laně chvatem
postavu dívčí podobou i šatem
zahledl v lese. — Ó jak ubohý!
K zlé ráně v ruce připojil se vznět,
horečka v hlavě, vidmy zastřen svět,
a lesem snů jej honí mátohy. —
Zde zhyne — bídák! — Studivý jak led
pot čelo skrápí, klesá v unavení...
„Teď zemřít? — Bože!“... slabě šeptá ret,
an v žití zašlé jako do zrcadla
by zíral, vidí. — Umařená léta,
jež v záletnictví, rozkoších a snění
ubíjel, tíhou balvanu naň padla,
a ta, již činil srdce svého modlou,
Stella — jak osten zlého svědomí
teď jde ho trápit — teď, kdy po všem veta,

kdy z žití stromu již jen úlomy.
Pryč! Nechce spatřit záletnici podlou!
Zastírá oči, nic by neviděl
již kolem sebe; čelo utýrané
si rukou tiskne, v němž jak každý svaz
by žilstva praskal, krev mu buší v skráni. —

„Co stalo se vám? — stůněte snad, pane?“
Kýs milý hlásek nad ním pověděl.
Hlas povědomý — Stellin je to hlas —
chvěje se Ivo, přízrakům se brání
a v mechu polštář zaryl čelo vroucí.

„Co stalo se vám? — rcete! — Pomoc snad
prospěje rychlá —“

„Odstup, duše zradná!
Pryč odtud — netrap teď, kdy smrti chlad
již ovívá mě — —“

„Bože všemohoucí,
on umírá zde!“ dívka bolně hlesla
a vůkol nikde, nikde pomoc žádná!“ —

V tom, jak by z mrákot probouzel se duch
a s očí těžká vidma rouška klesla,
vzmužil se Ivo — „ó to není Stella,
ta nevyřekla nikdy slovo — Bůh;
jen podobná jí postavou — však krasší — —“

„Je vám už lépe?“ všecka rozechvělá
naň Marje hledí, obestřena jasem
červánků zářných jako nebešťanka.

„Zbloudil jsem v lese — mdloba . . .“ koktal Ivo.

„Tož dovedu vás do myslivny naší.
Zde přes houštinu průsek jako branka
uzounký vede — hned jsme na cestě.
Zbloudil jste? — Snadno. — Stezek přes pletivo
krok dřív se zmate nežli ve městě.

„Tys myslivcova, rozkošné mé dítě?“
vzrušil se Ivo dívčí krásou jat,
a jako v snění na pochod s ní hbitě
se vydal z lesa.

„Právě v místech těch
co zabloudil jste, když jsem byla malá“ —
Marie cestou vyprávět se jala —
„též zbloudila jsem. Dnes zas po letech
jsem v místa ta se vyšla podívat.“

„Kdo tobě tehdy asi andělem
se stal, jak ty mně stala jsi se dnes?“
přerušil hrabě. „Z mlýna hoch to byl,
jenž v našich horách znaje každou mez
i sterých pěšin síti nebezpečnou,
jak anděl strážce v lese přitmělém
se objevil mně.“ —

„Jistě jsi mu vděčnou,
má holubičko?“ — — Marie se zveš?
Ó krásné jméno!“ — Jako květný hloh
zaplanul růměn v líci Mariině
a šeptla: „Nevím“. — „Zdejší ve krajině,“
hned zase hrabě — „jistě kraluješ —
svou krásou, myslím, ostatním všem děvám“...
V tom na cestu již z lesa vyšli ven.
„Zde nejbližší se přijde cestou k nám,“
Marie řekla. — „V úmyslu dnes nemám
jít s tebou, dítě — v příhodnější den
kdys jindy přijdu; jen když cestu znám.“

„Však nevím, zdali chvíle příhodnější
kdy naskytne se; nebo v kraje zdejší,
jak proslýchá se, dědičný pán statků —
pán z Falkenburka — hodlá zavítati.
Pak ti tam klidní budou dnové zlatí
a všude plno pospěchu a zmatku.“

Tak sotva dívka znova planouc hlohem
dořekla, Ivo rychle dal jí „s Bohem“,
a bez otázky, kde by nejblíž přišel,
k cíli své cesty, urychlenou chůzí
k Lipance mířil, než se slunce skryje.
Tu, jak by vítr zavál do haluzí,
z houštiny Norbert, jenž byl hovor slyšel,
jediným skokem stanul u Marie.

XI.

Pobledla Marje všecka ulekána:
„Tys tady?“ — „Ano. — Do bílého rána
bych mohl u vás čekat, nebo chvíle
as rychle letí v také roztomilé
rozmluvě s pánem vznešeným kdes z města“ — —
děl trpce Norbert.

„Tys byl u nás? — Škoda!
vydechla dívka. „Zbloudil chuďas. Cesta
mu v houští znikla — jaká divná shoda —
v těch místech právě, kde jsi ty mne našel.“ —

„Kdož pán ten cizí?“ zkoumajícím hledem
spočinul jinoch v dívčím líci bledém.
To vzplálo nachem. — „Bojíš se to říci
jen ze zákazu, neb že krasavicí
tě nazval, s tebou výborně se snášel?“ —
„Snad víš už také?“ — upřímným jak děcko
pohledem dívka k Norbertovi vzhledla.
„Teď pod pečetí zamlklosti všecko,
tvůj děl mi otec. — Jaká vás však svedla
náhoda v lese, větším tajemstvím
mně zdá se býti, než to inkognito.“ —
Dal trpký přídech Norbert slovům svým,
že Marii se slzy v oči kradly,
a retem schvělým jako lístek svadlý
v odpověď hlesla:

„Ó, jak je mi líto,
že v tvář mně vždy jen metáš podezření!
Před lety dávno, prvém při spatření
mně nevěřil jsi. Neuvěříš též
snad dnes mi, že jen jako ptáče v plesu
za vzpomínkami letěla jsem k lesu.
V mlčení mém se neskrývala lež,
leč otcem uložené tajemství:
nezjevit, hrabě že zavítal k nám;
by netušil, že někdo tajnosť ví,
ni nehlesla jsem před ním, že ho znám.
Tak podezříváš, ale kdybys věděl“ — —

Norbert, jenž mlčky na Marii hleděl
se měkce ozval: „Utiš se; nic zlého
tím nemínil jsem, doma více zvíš.
Že brzy zas už doba rozloučení,
já přinesl ti pěkné knihy k čtění;
v nich najdeš lístek, snad mi odpovíš
dle nejlepšího přesvědčení svého.“

V hovoru milém brzy došli místa,
kde v pravo k mlýnu cesta dělila se;
kraj vůkol zářil v luny stříbrojase
a v moři hvězdném jako křišťál čistá
obloha plála jejich nad hlavami.
V tom chrámu tichém po letech zas sami

dnes byli spolu. Podali si ruku
a Norbert řekl: „Kdo ví, jak zas bude,
až do třetice tady sejdeme se;
kdož ví, zda blaho, nebo jenom muku
nám osud příští v tlumoku svém nese.
Znáš výrok tento. — Ale v světě všude,
jak dnes v ten čárný zrak se večer hříží,
nám pláti bude záře těchto hvězd;
jichž dráha oku často dálna jest,
a konečně se přece k sobě zblíží.
Nech jiskry těchy nám z nich v duše kanou!
Buď s Bohem, Marje! — S Bohem na shledanou!“

(Pokračování.)

Luiz Camoes a jeho „Lusitané“.

Načrtnul

Václav Petrů.

(Dokončení.)

Jak jsme se již svrchu zmínili, vynesl Voltaire o Lusitanech soud nepříznivý, praví doslovně:

„Látka Lusitanův pojednaná duchem tak čilým jako Camoes musila utvořiti epos způsobu nového. Pozadím básně není ani válka ani boj hrdin, ani svět k vůli ženě ozbrojený: jest to země nová, plavbou objevená.“

Ve výroku tom jest více nepravdy nežli skutečnosti. Látka básně jest ovšem nová, ale nejedná toliko o zemi nově objevené, nýbrž o celém národě, o statečných synech Lusových. Rovněž nebylo úmyslem básníkovým opěvati boje s cizími národy, on chtěl oslaviti boj jiný a jiné vítězství, nežli vítězství nad padlým nepřítelem. Camoes opěvá svou velebásní vlastně zápas se široširým mořem a vítězství nad strašnou jeho mocí, kterou zosobňuje hlavně obrem Adamastorem; zasnoubením Vasca s Thetidou dává básník na jevo, že chce takto symbolicky naznačiti vládu portugalskou nad vodami mořskými. Proto vypravuje opět a opět (I. 1, I. 2, VII. 15, VII. 17, V. 25), jaké následky měla odvážlivá ona plavba, neboť jí byly na dalekém východě zřízeny nové říše, jí dobyli si portugalští rekové velikých zásluh o víru křesťanskou tím, že pohany pronásledovali a učení Kristovo rozšiřovali. Také opakuje Camoes v básni několikráte, že líčí pouhou pravdu, a proto jsou úsudky jeho o osobách historických jakož i o událostech politických vždy tak různé a významné, že se nám nejednou zdají býti kárným potomstvem.

Jiná výtka, již učinil Voltaire Camoesovi, týká se stránky mythologické; béřeť mu za zlé, že tu vystupují činně toliko božstva antická, že Venuše vlastně rozšiřuje víru křesťanskou, vedouc lodi portugalské ke břehům indickým, a že klečí Bacchus před oltářem křesťanským, nad nímž se vznáší Duch svatý v podobě holubice, k čemuž však poznamenává Camoes velmi cituplně

„přede tváří
Boha přec se modla klaní při oltáři.“

Avšak báseň epická se nemůže obejíti bez fikce tak, aby mocnosti vyšší nezasahaly do běhů lidských. Již Petronius připomíná, že epos není pouhým náčrtem historickým; genius básníka epického se vyšinuje z mezí, jež mu dějiny vyměřují, a následuje více vnuknutí vlastního nežli svědectva dějepravy. Co si měl tudíž Camoes počíti? Nezbývalo mu nic jiného nežli voliti ze čtyř způsobů nejpříhodnější.

Staří básníci sahali v té příčině, jak známo, k mythologii, Angličan Milton užil křesťanských představ, jak je náboženství vyličuje, Voltaire v Henriadě dosadil za staré báje allegorické bytosti jako Závisť, Fanatism, Nesvár a j.; ve středověkých epech konečně se na tom místě dočítáme bytostí magických všeho způsobu. Co tu měl Camoes na vybranou? Uvažoval zajisté vše co nejdokonaleji, nežli se konečně rozhodl a sáhl po starověké mythologii. Voltairovy postavy jsou příliš chladny, suchy, nepůvabny, prosty života a v té příčině jim přináleží místo až nejposlednější. Středověkých obrův a jiných představ magických nebylo možno upotřebiti, poněvadž se v Lusitanech vypisoval a líčil svět ven a ven realní, a vnášeti báji do krajin bez toho až dosud báječných by bylo věci spíš uškodilo nežli prospělo. Rovněž velebné postavy naší víry Božské neposkytují skladateli básně epické valných výhod. Dejme tomu, že by se odvážil básník na jeviště děje svého uváděti bytosti nebeské, že by postavil tomu a tomu hrdinovi svému po bok toho a toho svatého, tu a tu světici, zdaž by tím již neprozradil, jaký konec děj básně jeho míti bude? Porovnejme jen Miltona s Homerem, a básnický rozdíl v příčině této bije přímo do očí.

Domnívám se tedy právem, že si byl Camoes všech těchto výhod v míře svrchované vědom, že uznal republiku božstev antických k účelu svému za nejprospěšnější mirabile. Připojme k tomu ke všemu ještě hluboké vzdělání klassické, jehož nabyl básník na školách Coimberských, národní sebevědomí, že jest řeč jeho přímou dcerou slavné řeči latinské, jakož i dávnou zkazku, že přišel Lusus, praotec Portugalců, do této země ve průvodě Bacchově, zdaž se budeme podivovati, že užil Camoes mythu antického?

Proto dáváme za pravdu Tieckovi, jenž klade v jedné ze svých novel Vlachovi na ústa tento úsudek o Lusitanech: „Vy Portugalci objedete nejprve Afriku, odkryjete pak cestu do daleké Indie, a ti rekové, kteří to jistě a bezpečně podnikají, jimž se zdaří, co jmenoval svět dosud nemožným, ti jsou hrdinami básníkovými. K této veliké, divuplné události pojí se zároveň minulosť i budoucnosť; není události, již pokládá Portugalec za důležitou, jíž by se nedočetl v oslňujícím onom obraze; není muže vlasti drahocenného a veliké činy vykonavšího, aby tam nebyl jmenován nebo zveleben. Mnozí chtěli kárati, že jest tam smísena stará mythologie řecká s křesťanstvím, že Bacchus a Venuše vystupují osobně, že se scházejí bohové na poradu, a že se přece hlásá a oslavuje pravé křesťanství se svými divy a svědečnou oslavou Boží.

Avšak mně se zdála právě tato směsice křesťanstva s pohanstvem jakožto jedna z největších okras básnických podivuhodného díla toho. Mimo velikého Danta nepodařilo se nikomu vyložiti allegorii tak významně a duchaplně, pojednati o ní tak, abychom v ni mohli věřiti a ji za skutečnou a pravdivou pokládati. Jen Portugalec Camoes se může v té příčině postaviti po bok našeho vznešeného Florenťana. Nesmírná říše vodní jest u něho oživena; také tam jako ve vzduchu a jako na

zemi se objevují nadlidské síly, štěstí nebo neštěstí oznamujíce a přinášejíce. Všecky tyto podoby jsou až do nejhlubšího nitra pravdivy a duchem básníkovým proniknuty. Jeho báseň jest druhou „Božskou komoedií,“ však pouze heroickou, v níž jest základem vlasť, její oslava, hrdinské skutky portugalských reků, do kteréhož základu jest všecka ozdoba ostatní vetkána. Proto jest nevyhnutelně potřebí vypravovati příběhy z dob minulých. Právě tak krásná jest věštba předpovídající budoucí skutky Pachecovy a Albuquerquovy. Pohledím-li na poměrně malý objem této básně a považím-li, že obsahuje dějiny minulé i budoucí, popis výpravy, působení bohův a sil přírodních, tedy se mi zdá dílo toto býti tím spíše zázračným, ano mu zbývá ještě dosti místa pro episody, jako jest ona tklivá tragoedie o smrti Ignacie de Castro.“

Také Alexandr Humbold se nemůže Lusitanův ani dosti vynachváliti, řka je býti epem námořním, a pokud se týče popisův a lící zjevů přírodních, přímo nedostižným. Jediné, co proslulý tento cestovatel Camoesovi vytýká, jest, že opomenul vylíčiti tropickou vegetaci. Nám však se zdá, že básník líče ostrov Venušin a jeho půvaby zúmyslně opomenul tuto stránku, aby se stal krajanům srozumitelnějším; neboť tehdy nebylo bylinstvo tropické na západě ještě známo, a proto se zajisté právem domníval básník, že učiní přiměřeněji, ozdobí-li báječný ostrov místo neznámých rostlin známými myrtami, citrony a jabloní granatovou. Ostatně vyličuje básník pás tropický dvěma výtečnými črtami, a to líčením světla, jež Helios marnotratně proudem vylévá, a popisem kořenné vůně, jíž dýší byliny sluncem prohřáté.

Nelze ovšem tvrditi, že by epos Camoesovo bylo ven a ven prosto všech poklesků a nedopatření aesthetických. Tak se mu na př. vyčítá právem, že dvakráte opakuje dějiny portugalské, poprvé u krále Melindského, podruhé v Indii, kde se vysvětlují vlajky a znaky jednotlivých korábův. Básník chtěl patrně na obou místech vzbuditi veliké mínění o svém národě, a ač se mu podařilo plodnou obrazivostí výrazy a obrazy poetické střídati, přece překvapuje čtenáře nemile, že mu předvádí postavy reků, které již zná, a jejichž skutkové mu byli již jednou vypravováni. Spisovatel neopomenul ničeho, aby omluvil toto opakování, avšak nepodařilo se mu to tou měrou, jak sobě přál. Po mínění našem se tu dopustil co do komposice poklesku závažného.

Druhou a neméně povážlivou chybou básně této jest, že Gama mnoho vypravuje, a jen malounko jedná. Příliš dlouhé vypravování nemůže nebyti básni výpravné na újmu. Poesie epická vymáhá toho podobně jako drama, aby byl děj bohatý a rychle po sobě se střídal, a toho v Lusitanech není. O kolik tu předčí nad Camoesa Homer! Než v té příčině můžeme říci na omluvu, že Homera nedostihl ani Vergil ani Tasso ani Dante ani Milton, a že tedy vada ona nespadá pouze na bedra Camoesova.

Zvláštní námitky se činí proti dvěma zpěvům posledním. Praví zajisté někteří kritikové: báseň se končí vlastně zpěvem osmým; loďstvo přitáhlo ke Kalkutě, Indie jest objevena, básník dosáhl svého účelu i měl v práci přestati, neboť co ještě následuje, jest pouhým toliko dodatkem. Ale tomu není tak, a námitka tato jest planá. Homer na př. měl ukončiti velebáseň svou smrtí Hektorovou, a přece věnuje ještě skoro dva zpěvy na počest her Patroklových. Avšak není ani třeba dovolávati se vzoru tak dalekého, poněvadž z věci samé plyne, jak jest námitka neoprávněna. Objevení Indie jakožto hlavní děj básně

Camoesovy není u konce v Indii, nýbrž teprve v Portugalech, zde jest potřebí konečný výsledek památné té výpravy národu oznámiti a jím i nadšení vlastenecké roznítiti a utvrditi. Děj se tedy nese zcela správně až po návrat Gamův do vod Taja, kde se národu oznámí blahá zvěst, že jest cesta do Indie otevřena.

Přehlédneme-li vynikající i slabé stránky básně Camoesovy ještě jednou, rádi odpustíme, v čem bylo pochybeno, pro neskonalé krásy veledíla samého. Nám pak loučícím se s básníkem tak velikým, vlastencem srdce ryzího, s člověkem šlechetným a povahou ryzí nezbývá nežli přání jedno: aby v brzku se nalezla obratná ruka, která by nám řečí naší otevřela všecky půvaby, jimiž se „Lusitané“ honosí.

Z mých cest po Moravě.

Podává

František Wildmann.

(Pokračování.)

Kde stojí ves Staré město, jež časem řeka Morava zaplavuje, stávalo staré památné město Velehrad „ineffabilis munitio“ (někteří to popírají), ano i kde nynější město Uher. Hradiště stojí, stávalo pevné ohražení neboli hrad Velehradský na Ostrově, a byl ostrovem do r. 1670., kdy se jedno rameno Moravy zaneslo, a tak ostrov ten stal se polo-ostrovem. Ostrov samou řekou chráněný snadno mohl býti podporován záseky a náspy, které mohly býti navaleny ve blízkých lesích a na vůkolních pahorcích. I zálibě Slovanů zakládati župní hrady podle řek a lesů poloha ta vyhovovala. Na starém Velehradě přivítáni byli slavně r. 863. sv. Cyrill a Methoděj od Rostislava, tam bylo jejich první působiště a zůstalo i na dále hlavním sídlem Methodějovým, ač nezdržoval se tam světec stále, konaje apoštolské cesty. Tam byly nejpřednější školy, tam byl vystaven kathedrální chrám, zasvěcený Panně Marii, tam svolával metropolita sv. Method kněží svých ke sborům nebo synodům církevním, tak že chrám sv. Panny Marie slul „sborným“, to jest hlavním chrámem arcidiecése moravské; v tomto velkém moravském chrámě na levé straně ve zdi za oltářem Boží Rodičky byl r. 885. sv. Methoděj pochován. Možno, že tento chrám Panny Marie stával na místě, kde jest nyní Velehradská basilika, zvláště když basilika tato dle úsudku znalců, popředně dle úsudku nejdůstojnějšího pana biskupa brněnského Dra. Bauera a P. Lehnera, arcibiskupského architekta Maretty, rady v ministerstvě vnitra Bergmanna jistě pochází z X. stol., což dotvrzuje apsida, silný to výklenek, zaokrouhlenina z tesaných kvádrů, že jest zbytkem dřívějšího starého kostela.

Dle toho tedy cisterciáci velehradští převzali, byvše r. 1198. do Velehradského kláštera z Plas knížetem Jindřichem Ladislavem Přemyslovcem uvedeni, kostel starý a jen jej poněkud přestavěli. Mnoho otázek tane nám na mysli, i ta, zdaliž ostatky sv. Methoděje neodpočívají ve Velehradské basilice po pravé straně hlavního oltáře? Posud

se na místech těch i kolem basiliky nepátralo. Zdi kostelní vězí nyní v zemi asi 3 metry hluboko.[1])

Staroslavný Velehrad byl od Maďarů zároveň se říší Velkomoravskou zničen a zbořen asi r. 906. a nikdy již nestal se sídelním městem panovníků moravských. Když r. 1028. vítězný Břetislav český domů se vracel z Uher s velikou kořistí, zaplakal, uzřev slavný někdy Velehrad ve zříceninách a chrámy Boží v něm spustlé a zohavené.

Další zprávy o Velehradě královském jsou ve stručnosti tyto: R. 1043. připomíná se benediktinské proboštství, které bylo u kostelíka sv. Jana Křtitele na Starém městě, o němž poslední zmínka se děje r. 1071. Byli to asi benediktini původu Cyrillo-Methodějského, kteří v liturgii slovanského jazyka užívali jako mniši sázavští, zbytky to učenníků Cyrillo-methodějských.

Nejstarší český kronikář Kosmas, jenž zemřel r. 1125. ve stáří 80 let, věděl, že křest Bořivojův stal se na Velehradě, na dvoře Svatoplukově, kde byl stolec arcibiskupství moravského. Listina z r. 1202. nazývá Velehrad „Starým městem". Listiny ty se týkají oné části starého Velehradu, která ležela na místě Starého města. Na ostrově, nyní Uher. Hradišti, kde kdysi stál pevný hrad, v r. 1257. stálo několik rybářských chatrčí a kaple sv. Jiří.

Král český Přemysl Otakar II. založil toho roku na ostrově tom novou pevnost — Uherské Hradiště proti Maďarům, a aby město zřízené zalidnil, přesídlil tam mnohé své poddané z Kunovic a poddané klášterní z blízkého Starého města, ano i trhy přeložil ze Starého města do Uher. Hradiště. Od té doby Uher. Hradiště stále vzrůstalo, Staré město pak, část starého Velehradu, stalo se a zůstalo vsí až podnes.

Zrádný Viching, sufragán nitranský, činil největší protivenství církvi moravské. Jakmile sv. Methoděj zemřel (6. dubna 885.), spěchal do Říma, aby zamezil volbu a posvěcení Gorazda na arcibiskupa a sám aby se jím stal. Osočoval sv. Methoda, kněžstvo a žáky jeho z kacířství, a papež Štěpán ošemetníku uvěřil. Svatopluk zakázal slovanskou liturgii v r. 885. a ponechal Vichingovi svobodnou ruku. Tento slovanské kněze v Prešpurku věznil a trýznil, až konečně r. 886. dal je nahé vyvésti ze říše Svatoplukovy německými vojáky za Dunaj. Vypovězenci odebrali se do Bulharska. Sv. Klement, žák Methodějův, stal se za cara bulharského Simeona biskupem ve Velici Macedonské a založil s ostatními spolužáky svými v Bulharsku slovanskou bohoslužbu a literaturu, kteráž tam dosáhla velikého rozkvětu.

Svatopluk říši svou rozdělil mezi tři syny: Mojmíra II., Svatopluka a Svatoboje; Mojmír II. měl míti nad ostatními nadvládu. Arnulf r. 896. stav se císařem německým, vyštval mladší bratry a Maďary proti Mojmírovi II. Mojmír se však ubránil všem a uznav chybu otcovu, požádal papeže Jana IX., aby obnovil v říši moravské hierarchii slovanskou s liturgií sv. Cyrilla a Methoděje. Papež k tomu svolil, znaje úskoky Vichingovy a poslal r. 899. arcibiskupa Jana a s ním dva biskupy Benedikta a Daniele, kteří měli dáti církvi moravské pevné nové církevní ústrojí. Vyslancové ti rozdělili říši Mojmírovu na tři biskupské a jednu arcibiskupskou diecési a vysvětili pro ně biskupy ze žáků Methodějových. Domnívají se, že arcibiskupské sídlo bylo na

[1]) Sborník Velehradský V., str. 4.

Velehradě, a biskupská sídla v Olomouci, Nitře a Prešpurku. Však v r. 907. byla Mojmírova říše od Maďarů rozkotána, lid povražděn, a liturgie Cyrillo-Methodějská zničena.

Mladší bratr Mojmíra II. Svatopluk ze žalu nad rozkotanou říší velkomoravskou, již v ukvapení svém pomáhal Maďarům proti bratru svému Mojmíru II. ničiti, lituje ve stáří svého zločinu, uchýlil se do samostanu v Uherském Soboru (sobor = sbor), kde dokonal život ve sboru mnichů Cyrillo-Methodějských, jako mnich a kajicník. Sobor ten založili tři mnichové, žáci to Cyrillo-methodějští. Událost ta vyobrazena jest v kapli sv. Methoděje v basilice Velehradské.[2])

Z Uherského Hradiště ujížděl jsem poštou k Velehradu přes ves Staré město. Kamkoliv jsem pohlédl, všude památná země. „Stůj, noho! posvátná místa jsou, kamkoliv kráčíš," — volal jsem s pěvcem Slávy dcery — naším Kollárem. Konečně uzřel jsem posvátný Velehrad. Jako Neapol má v pozadí svého okouzlujícího okolí mohutnou sopku Vesuv, tak Velehrad má svůj Buchlov a Modlu, které cizince neodolatelně k sobě lákají; jsou to dva homolovité jenom nepatrným údolím od sebe oddělené kopce v pohoří Maršovu, nebo jak se dříve říkalo, ve Hříběcích horách. Na jednom stojí hrad Buchlov a na druhém kaple sv. Barbory.

Stanuli jsme konečně na Velehradě. Patře na mohutnou imponující basiliku a velkolepé budovy klášterní, byl jsem velice dojat. Požádal jsem na faře o průvod do basiliky, i byl hned mladý a nový kooperator Valentin Doležal tak ochoten, že vzal s sebou klíče a otevřev tuto velkolepou svatyni, počal mi vše vykládati, jak nejlépe uměl. Nohy se pode mnou chvěly, hlas se mi třásl, z očí mi vytryskly slzy, a dlouho — dlouho jsem klečel před hlavním oltářem, v památném chrámě, kde velicí naši věrozvěstové Cyrill a Methoděj hlásali slovo Boží.

Kostel ten jest 272 stopy dlouhý a 74 stopy široký, ve příční lodi 108 stop široký, v lodi 58 stop a v báni 78 stop vysoký. Dle nejnovějších výzkumů pochází původní kostel z dob Cyrillo-Methodějských, což dokazují nedávno vykopané základy za hlavním oltářem. Velkolepý kostel sám o sobě svědčí, že byl původně románskou basilikou pětilodní a značně delší, nežli jest nyní. Má podobu kříže; hlavní loď a dvě poboční probíhá nedaleko oltáře hlavního loď příční.

Nad tímto skřížením jest báně (kopule) s malou vížkou, místo bývalé převysoké, osmihranné věže, kryté mědí. Toť byla jediná věž nad dlouhým kostelem. Avšak po velkém ohni (r. 1681.) při obnově byl kostel o valný kus zkrácen (r. 1787.), a postaveno nynější průčelí se dvojí věží a ozdobeno sochami.

V devíti výklencích průčelí stojí kamenné sochy v tomto pořadí: Panna Maria s Ježíškem jako královna, sv. Benedikt, sv. Jan Křtitel, sv. Jan Ev., sv. Bernard, sv. Methoděj, sv. Petr, sv. Pavel, sv. Cyrill. A nade dveřmi štít se znakem Moravy a Čech, že klášter ten založil první markrabě moravský Vladislav Jindřich a potvrdil bratr jeho Přemysl Otakar, král český.

V kostele: Hlavní oltář jest celý z kararského mramoru ve slohu

---

[2]) Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku od Karla Eichlera. Dědictvím sv. Cyrilla a Methoděje r. 1887. — Popis Velehradských památností od Jana Vychodila. Nákladem vlastním v Brně. 1885., str. 21.

čistě románském a ozdoby jeho dle vzoru předních římských kostelů. Před oltářem pozorujeme dole troje skupení: 1. Sv. Cyrill umíraje v Římě († 14. února 869.) loučí se s bratrem Methodějem a dojemně žádá: „Neopouštěj, bratře, Moravany dobré.“ Druhý obraz na prostředku upomíná pozorovatele na květnou neděli r. 885., kdy svatý Methoděj na Velehradě loučil se, napomínaje svůj věrný lid a něžně prose: „Děti, bděte u mne až do třetího dne,“ což i po německu vytesáno: „Wachet, Kinder, bei mir bis zum dritten Tage.“ Prorocká tato slova se vyplnila 6. dubna 885., neboť toho dne dokonal tento světec svůj život. Na epištolní straně je zobrazeno, kterak sv. Methoděj přijal od papeže Hadriana pallium, odznak moci arcibiskupské r. 869., s nápisem: „S. Methodius archiepiscopus Moraviae constitutus ab Hadriano II. Anno 869.“ Po boku epištolním jest vytesán sv. Václav a po boku evangelijním sv. Ludmila, přední ovoce apoštolské jejich činnosti.

Na spodních i hořejších částech oltáře zříti lze mosaiku a velkých 6 čtverhranných ploch z proslulého diabasového egyptského porfýru. Chýžka neboli tabernakulum velmi vhodně jest upravena pro kříž a pro velikou monstranci. Od chýžky pohlédněme v pravo a v levo na anděly zbožně se klonící ku svatostánku, kteří zhotoveni jsou mistrovským dlátem K. Steinhäuera r. 1864. v Římě jako celý tento oltář, jejž arcibiskup olomoucký Bedřich landkrabě z Fürstenberku koupil za 36.000 zl. a daroval Velehradu. K oltáři hodí se výborně velké sochy sv. Jana Křtitele, svědka pro člověčenství a sv. Jana Evangelisty, svědka pro božství Kristovo, jenž obětuje se v oběti mše sv. na oltáři každodenně. Obě sochy jsou z doby klášterní.

Velký obraz zaoltářní, výtečné dílo malíře Ig. Raaba, jenž na Velehradě žil i zemřel († 1787.), zobrazuje Nanebevzetí Panny Marie, patronky chrámu Páně Velehradského. Na klenbě chrámové překvapí nás malby chval a ctností Marie Panny z litanií loretanských. Lampa před oltářem jest dílo velmi vkusné a zábradlí jest zbudováno z mramoru moravského, z nedalekých Cetechovic. Také všude v oboltáří pozorovati jest na sloupech, na pasech a stěnách vesměs mramor. Zde v oboltáři pod nebesy z červeného aksamitu stojí vzácný stkvost, Matejkův obraz ss. Cyrilla a Methoděje, darovaný Velehradu národem polským v jubilejním roce 1885. V sakristii letní jest uschován drahocenný poklad — ostatky sv. Cyrilla, slovanského apoštola našeho, kteréž o pouti Slovanův r. 1881. byly doveženy z Říma. Jak obrazu tak ostatkům sv. Cyrilla věnují poutníci největší pozornosť dle svědectví Jana Vychodila, mnoholetého kaplana, nyní administratora na Velehradě.

Nejstarší částí kostela jest oboltáří, pocházející z kostela původního, jak nasvědčuje z venku románská apsida hlavní a dvě vedlejší, jež uzavírají obě sakristie.

Z kaplí v basilice umístěných vynikají oltář a kaple sv. Benedikta, za ní kaple královská, naproti ní sv. Bernarda a konvent. Dále kaplice sv. Petra proti kapli sv. Pavla a sv. Školastiky proti kapli sv. Hedviky. U těchto čtyř kaplic jsou kůrní lavice, výtečné to řezby, jež pocházejí z r. 1695. Jen lavice tyto odhadují znalci na 200.000 zl. Dále jest kaplice a oltář sv. Václava, naproti kaple sv. Floriána, za ní kaple sv. Máří Magdalény, proti ní sv. Marie Egyptské, za touto sv. Cyrilla, proti ní sv. Methoděje; pak následují kaple sv. Kateřiny a

sv. Barbory, konečně kaplice a oltář sv. cisterciáků a sv. andělů. Sousoší sv. Cyrilla a Methoděje pochází od českého umělce Maxa. Korouhev americká věnována k ročence 1000letého úmrtí sv. Methoděje; věnovali ji Čechoslované katolíci Spojených států amerických. Dále korouhev polská, na níž jest obraz Panny Marie Častochovské a nápis: „Królowo koruny polskiej módl się za nami.“ Na druhé straně téhož praporu rozepíná křídla zlatou korunou korunovaný stříbrný orel, kterýž vzat byl s praporu vojenského na 300 let starého. Pod ním jest nápis: „Na pamiątkę tysiącznej rocznicy z gonu swiętego Methodego złożyli Wielko-Polanie.“

Pomyslil jsem si, vida polského orla z třistaletého praporu, zdali pod praporem tím nevítězili chrabří Polané proti Rusům, Turkům a Prušákům, německým to rytířům — a nyní jsou olupováni od nich o svou ojcziznu, język i kosczoł!

Prapor pozňanský stojí proti sochám sv. Petra a Pavla. Na jedné straně praporu toho jest obraz Panny Marie z Łąk s nápisem: „O pani nasza pod tvoję obronę uciekamy się swięta Boże rodzicielko, naszemi prośbami nie racz gardzić u potrzebach naszych, ale ode wszelakich złych przygod.“ Pod obrazem umístěny jsou tři znaky: pomořanský v prostředku, jest černý v bílém poli, v pravo chelmiňský znak červený ve zlatém poli, v levo malborský znak, bílý v červeném poli. Na druhé straně zobrazen sv. Vojtěch, z jehož písně tu kolem do kola jest napsáno: „Bogorodica, dziewica, Bogiem wsławiona Maria, u twego Syna Hospodyna Matko zwolena Maria! zisci nam, spusci nam Kyrie elejson. Twego Syna chrzesci ciela zbozny czas.“

Kříž u vchodu budí obzvláštní pozornosť; jest uměle zhotoven od samouka Aug. Sedláčka z Vyškova; taktéž vzácná jest mramorová křtitelnice, jubilejní dar olomouckých bohoslovců za 3000 zl.

Zajímavý jest obraz visící ode dávných dob za křtitelnicí. Zbožný mnich Fortunat vyšel sobě do lesíka, kdež zahloubal se v rozjímání, kterak andělé v nebi mohou neustále pěti píseň tutéž, aniž by je omrzela? V tom uslyšel libý zpěv malého ptáčete, jež usedlo nedaleko na stromě. Naslouchal líbeznému zpěvu, naslouchal až usnul. (Nechme ho spáti a pojďme na druhou stranu k obrazu jinému.) Fortunat spal a spal dlouho. Když procitl, bral se domů. Ale tu cizí vrátný mu otvíral, sami neznámí bratří se s ním potkávali a hleděli udiveni na něho jako cizince. Konečně před opatem u přítomnosti všech vyhledáno v dějinách klášterních, že tomu právě 200 let, kdy zbožný bratr Fortunat vyšel z domu a nevrátil se již, aniž o něm bylo slechu. Tu Fortunat ozval se, že o něm to psáno jest a doložil:

„Dvě stě let jsem v blahu naslouchal
kratičké jen písni z ráje.
O již věřím, že zpěv Božích chval
věčně blaží nebes máje!“ —
řka to klesá, v prach se rozpadá,
duše k nebi spěje,
sama Pánu pěje,
kde slasť věkověčná zavládá. (Vlad.. Šťastný.)

Nádvoří, na němž jsme se octli, vyšedše z kostela, abychom prohlédli jeho průčelí, utvořeno jest bývalým klášterem. Za návsím Vele-

hradským u potoka stojí kaple sv. Jana Nepomuckého; byla vystavena již r. 1715., tedy o 14 let dříve, než sv. Jan za svatého úředně byl prohlášen. Na mostě stojí sochy sv. Bernarda a sv. Ludgardy. Naproti kapličce sv. Jana Nep. jenom přes potůček jest královská studánka s hojnou pramenitou vodou. Nový hřbitov stojí na památném Hrádku, dále jest u Velehradu králův stůl, návrší Rákoš a j., což vše připomíná na dobu Mojmírovu, na slavnou dobu Velké Moravy.

Největší vzácností na Velehradě je Cyrillka, kaple stojící v levo za velkým chrámem u silnice Uhersko-Hradišťské. Jde o ní pověst, že sv. Cyrill (s Methodějem) ji zbudoval, aby byla vzorem budoucího biskupského chrámu. Dále že v ní kázávali a bohoslužby konávali sv. Cyrill i Methoděj. Zde kníže české Bořivoj se svou družinou byl pokřtěn. Dříve byla věnována „Večeři Páně“, nyní od r. 1863. „Zjevení Páně“, a přec až doposud se jí říká „Cyrillka“. Za dob klášterních bývala Cyrillka farním chrámem, a okolo ní byl hřbitov. Po zrušení kláštera byla prachárnou, potom skladištěm, ano byl činěn již návrh, aby byla zbořena, když byla mnoho sešlá. Od r. 1863. jest překrásně obnovena nákladem nejdůstojnějšího arcibiskupa olomouckého Bedřicha landkraběte z Fürstenberka, visí v ní též obraz (ikon) od Rusů r. 1869. na Velehrad darovaný i se zlatou lampou. (Dokončení.)

Naše modlitba.

My zhřešili, a naše viny steré
teď právem stihá nebes přísný trest!
My zhřešili již v minulosti šeré,
náš starý hřích i dnes tak četný jest,
i dnes, jak dříve nesvornosti jedem
druh druhu život otravujem dál,
ne s nepřítelem — s bratrem boje vedem,
a jásáme, když bratr bratra sklál,
boj stran jak dřív, ba hrozněji dnes plane —
Ó vrať nám lásku, vrať nám svornost, Pane!

Či trestat nás chceš dál dle našich hříchů,
dle našich četných, velkých, těžkých vin?
Ty tresceš jen, kdož opustil Tě v pýchu,
však milým vždy Ti kající byl syn!
My pobloudili, opustili Tebe,
Ty za trest, běda, opustil Jsi nás,
Tě zradivše my zradili i sebe,
Tys národům nás vydal na pospas!...
Hle, kajicně teď naše šíj se sklání,
ret hříšný šepce: Pane, slitování!

Když Israelův národ, Tvojím zvaný,
Tvé vůle nedbal, šlapal svatý řád,
Ty v zajetí jej vodil's v různé strany,
by zpupný vítěz krutě jemu vlád'.

Leč upřímným-li srdcem viny želil,
zpět uveď Jsi jej pod otcovský krov,
neb marně nikdo před Tebou slz nelil,
Tys neoslyšel nikdy vroucích slov!
Jen pro nás, pro nás pobloudilé není
již milosti víc, není odpuštění?

Ó pomni, kterak přede věkem dávným,
než Sodomu blesk Tvojí pomsty zžeh,
Jsi Abrahamu slíbil slibem slavným:
„Pro spravedlivých pět chci šetřit všech!“
My zhřešili! Nuž aspoň pro nevinné,
pro naději tu naši jedinou:
pro naše dítka, odpusť, Hospodine,
a nad slávskou se ustrň rodinou,
buď s ní, ji chraň, ji zachovej, ó Pane,
až národů boj hrozný v brzku vzplane!

Jos. Jasanovič.

Z v o n.

Časem rozzvučí se v jasný ton zvon,
jindy zavzní opět v žalný ston zvon. —
Když jde slunko z úkrytu si ráno ven,
vystupujíc z dálných horských clon, zvon
nám všem ohlašuje nový den. —
Když pak slunko valný přešlo hon, zvon,
volá znova: zve k modlitbě nás.
A když paprsku zříť v dáli skon, zvon
každého zve ku klekání zas.
Když do chrámu volá mocný On, zvon
hlaholí tu jasně, slavnostně.
Hlásá-li nám pak života sklon, zvon
úpí kolem vždycky žalostně.
Smutných, slastných citů dá výron — zvon.

Jos. Horký.

Paměti starého domu.

Povídka

od **Aug. Šenoy**. Přeložil **Jan Jeřábek**.

(Pokračování.)

Dobře věděla Lucie, proč mne otci odcizuje. Moje oči nedohlédaly k němu, mohla tedy činiti, co se jí líbilo. Zapřádala jej jako pavouk mouchu, až stařec v její síti docela uvízl. Všeho na něm dosíci dovedla, a proto ssála jemu krev jako vlkodlak. Hospodařila jen pro sebe. Všecko prádlo, i prádlo nebožky mé matky, dala označiti

svým jménem, rovněž i stříbrné náčiní, vůbec všechno, co nebožka má matka do domu byla přinesla. Ve svatební den daroval jí otec i zlatý matčin šperk, její drahokamy, které vším právem náležely mně. Mlčela jsem. Co bylo mi činiti, komu si postěžovati? I onen ničemný příbuzný matky mé byl již nebožtíkem. Či měla jsem dovolávati se práva a otce před soud za to pohnati? Styděla jsem se to učiniti: otec zůstává otcem, on mi dal život, byť i truchlivý. K tomu pozbyla jsem veliké vůle, velikého přání, nechala jsem, aby tlouklo to srdce ve mně, aby nesly mne ty nohy do smrti.

Lucie prodala i polní úrodu. Zle se hospodařilo; majetek byl ovšem pěkný, a byl-li rok přízniv, jistě také mnoho vynášel. Peníze ukládala pečlivá macecha ve městě do spořitelny. Otci si stěžovala do špatného výtěžku, žádajíc na něm peněz pro všelijaké potřeby domácí i své panské choutky. Otec zamračiv se poněkud, jak mi čeládka děla, všecko jí povolil. Jedlo a pilo se, častovalo se, jezdilo do Záhřeba i do Vídně, kupovalo se zlato a stříbro. Na svršky, polní a hospodářské nářadí, na dobytek vydávalo se velmi málo. Ovšem, macecha nechtěla ukládati na dům, movité jmění bylo jí milejším. Uslyšíte, proč. Ale odkud vzíti tolik peněz? Důchod otcův byl neveliký, rovněž i úroky z mateřského mého dědictví, kteréž otec bez rozmyslu utrácel; to vše nestačilo na živobytí po hraběcku; v domě nebylo hotových peněz, a užitek z polnosti shrabovala macecha pro sebe, předkládajíc otci jakési účty, kterých on však nikdy nezkoumal. Vypůjčovalo se tedy na statek, bez konce. Lucie na otce naléhala, a otec dlužil si peníze na veliké úroky, aby jimi zaplatil výlohy macešiny i staré úroky.

Málem na jedno bych byla zapomněla. Macecha porodila otci syna, ale trochu předčasně, jak lidé hovořili. Ó, toho veselí v domě! V den křestní daroval můj otec dítěti samou radostí čtyři tisíce zlatých, a dal je uschovati matce, kteráž obdařila rod Leničův novým potomkem. Za několik měsíců zemřel synek, což matku více rozzlobilo než zkormoutilo, neboť domnívala se, že vedle dědice jména Leničova vlásti bude a podrží otce na kratší ještě uzdě. Ale když smrť této naděje ji zbavila, shrabovala pak všechno, co se dalo; po smrti děcka stala se i dědičkou onoho křestního daru.

Tak plynuly roky, a s nimi množily se dluhy. Jednoho léta ve měsíci červenci dlel otec s macechou v lázních kdesi u Vídně. Za jejich nepřítomnosti nabyla jsem více volnosti, mohla jsem se procházeti ve blízkém lesíku. Byla jsem dosti silna, tak že čeládka proti mně si netroufala. Kráčejíc samojediná lesní stezkou, spatřila jsem pojednou, jak četník jakousi dívku popohání před sebou, nesoucí pod paždí uzel. Pohlédnuvši lépe na ni poznala jsem v ní k velikému překvapení svému Evu, kteráž mnohá léta u Žírovičův sloužila. Zdálo se mi, že nebyla velice zkormoucena. Znala jsem dívku dobře a proto jsem se jí ptala: „Kam pak, Evo?“

Neodpověděla v prvním okamžení, ale místo ní pravil četník: „Ukradla svému panstvu několik stříbrných lžic, které jsme u ní šťastně nalezli. Vyšlehali jsme jí, jak se patřilo, a nyní ji pošleme postrkem za hranice. Tak jest, frajlice.“

„Ba, sám ďábel mi je podložil,“ zaštkala dívka žalostně. „Chtěli mne jenom odstraniti.“ Tu jakoby si něčeho byla vzpomněla, vzala stříbrný peníz z kapsy a četníku jej podávajíc pravila: „Dovolte, dobrý člověče, trochu si odpočinouti. Jest mi slečně této něco říci; a Vás,

slečno Amalie, prosím, abyste mne vyslyšela. Pro vaše spasení, slyšte mne!“

„Těžko mi bylo oslyšeti prosbu její, an i četník neprotivě se tomu, odvětil: „Jak se líbí. Své jsi obdržela, a pak je vše jedno, půjdeš-li o chvíli dříve či později za hranice.“

Eva usedla pod dub, a já jsem přisedla k ní. Byla uplakána, rozžalostněna, a mluvila jako když had syčí:

„Odpusťte, chci vám něco pošeptnouti, co se týče vás. Věřte mi, nejsem zlodějkou. Rozvadila jsem se trochu s paní, a pohrozila jsem jí, že odhalím jisté tajemství ženě mladého pána a vašemu otci: proto podložili mi lžice, vyšlehali a vyhnali mne nevinnou. Odplatiž jim to Bůh! Na mou duši, pravdu vám dím. Střežte se! Mluví se ve světě, že blázníte. Vím, že jest to lež, kterou proti Vám macecha si smyslila. Slyšela jsem, jak Žíroviči mezi sebou o tom si povídali. Znám i mnohem více. Lucie byla u nás guvernantkou dceřinou, ale byla zároveň milostnicí mladého našeho pána. Nábožná tato duše znala při uzavřených dveřích mnohem více hřešiti, nežli my prašivé ovce před světem. Hřešilo se tajně, ale stará paní Žírovička má čertovy oči a přistihla jimi nábožnou Lucii na hříchu. Strhl se proto náramný hluk. Lucie bez ostychu tvrdila, že stane se matkou dítěte, jehož otcem jest mladý pán, jehož proto zažaluje a tak překazí jeho ženitbu, o niž právě se jednalo. Jí nemohli vyhnati a vyšlehati jako mne sirotu, neboť Lucie patří pod jinou vládu. Dohodli se tedy s ní. Umluvili se, že ji namluví otci vašemu za ženu. Ona svolila. Žíroviči nadcházeli si vašeho otce, zvávali jej a k sobě lákali, bylo tu příležitosti dosti, a Lucie byla hezká. Tak stala se vaší macechou k vašemu neštěstí. Synek její nebyl synem vašeho otce, nýbrž našeho mladého pána. To jest živou pravdou; slyšela jsem to jejich umlouvání, slyšela jsem později i to, jak Lucie otce vašeho i vás týrá, jaké pletichy kuje, jak vás ničí, a jak Leniči se brzy stanou žebráky. Tak Žíroviči mezi sebou hovořili, a já jsem naslouchala. „Zde vezměte“ — pravila potom, sáhnuvši si za ňadra — „vzala jsem Lucii dopisy, jež obdržela od mladého, i jemu jsem některé vzala. Nosila jsem ta písma u sebe a vzala jsem je proto, abych se pomstila nepoctivým těmto dušim. Vyhánějí mne z krajiny. Podržte ty dopisy a braňte se jimi, jak nejlépe dovedete. Vám, myslím, více prospějí. A nyní s Bohem. Střežte se, frajlice!“

„To pověděvši, vzchopila se Eva, vzala uzel a zahnula se strážníkem do lesa.“

„Byla jsem jako zkamenělá, v očích se mi jiskřilo, v srdci mne hryzl bol. Oněměla jsem, sotva mohla jsem vykoktati slovo Evě na pozdrav. Bylo mi, jako bych snila, ale nebyl to přece sen, neboť držela jsem písma ve třesoucích se rukou. Vzchopila jsem se, všecka krev hrnula se mi v tu chvíli do hlavy; a kdybych Lucii v tom okamžení byla měla před sebou, byla bych té hříšníci vyškrábala falešné její oči. Běžela jsem domů, co jen nohy stačily. V jizbě rozsvítila jsem brzo svíčku. Přede mnou na stole ležela písma. Hleděla jsem na ně po očku, zdráhala jsem se zprvu se jich dotknouti; přitiskla jsem ruku na prsa, jako bych se bála, že se popálím. Však pojednou jsem je uchopila, div že jsem je neroztrhala. Četla, pohlcovala jsem prokletá ta slova, ty výlevy rozpoutané vášně, ten nečistý žár, ty předhůzky, to vyhrožování, tu hříšnou Luciinu zpověď, že se stane matkou;

jak loučí se později s mladým, jelikož musí jíti za starého, aby svůj hřích zakryla a jména Žírovičova neposkvrnila. A jak psala o mém otci! Tak podle, sprostě, posměšně, jak si naříkala, že jest utéci se jí v její bídě z náručí mladého do ochrany vetchého starce. Pravda, pravda, vše to tam stálo černé na bílém; a ona otce mého hladí, láská jej, mazlí se s ním, sladkým jej nazývá a rodu jeho podloží levobočka. Bože! Strašno mi bylo v té chvíli! V srdci mém nashromáždilo se tolik žluči a jedu, jako bych zmijí byla. Útroba má plála živým ohněm. Smála jsem se i žalostí plakala, že zapředli otce mého do takovéto sítě. Želela jsem, že není doma, a že mi není možno okamžitě objeviti mu vše, odhaliti všeliký hřích a hanbu, která padá na jeho hlavu.

„V tu chvíli zahlaholily večerní zvony pod kopcem. Jako by mne něco u srdce bylo bodlo. Nesmála jsem se již, krev má se schladila, hlava má již nehořela žárem. Vzala jsem písma a ukryla je ve skulině pod dřevěným trámem, o němž mimo mne nevěděl nikdo. Pak šla jsem k oknu. Tam jsem poklekla a hleděla k modrému, jasnému nebi a ku zlatým hvězdám a dlouho, dlouho jsem se modlila k Bohu, aby mne osvítil duchem svým, bych poznala, co by mi bylo činiti."

„Otec navrátil se s macechou do Remetince. Neprozradila jsem mu strašného tohoto tajemství, aniž podlá písma ukázala. Takto ustanovila jsem se na tom, uváživši, co by z toho mohlo pojíti. Důkazy jsou jasny, Lucii nemožno jest písmo svoje zapříti, otec by se rozlítil a stal by se nejnešťastnějším člověkem na světě. Toto zlo měla jsem jemu odhaliti, já, jeho jedináček, jejž nemiloval! Což bylo mým záměrem, otce učiniti nešťastným? Nikoliv! Ale bylo mi brániti jej, chrániti jej od pohromy, neboť jsem pochopila, že lehkomyslnou, podlou macechou zmaru vydán jest všechen náš majetek. Uvážila jsem tedy všechno a na tom se ustanovila.

Jednoho dne odešel můj otec na osm dní do Záhřeba za úřední záležitostí. Rozběhla jsem se rychle k maceše do jizby. „Dobrý den, macecho," děla jsem krátce postavivši se před ní.

Lucie zdvihla hlavu zprvu zlostně, potom však udivena na mne se osopila: „Nač jsi přišla, co chceš? Což dovolil ti otec, opouštěti své doupě? Pryč mi s očí!

„Nepůjdu, Lucie!" odvětila jsem zpupně, „sama sobě jsem dovolila navštíviti tebe, neboť mám cosi vážného, velmi vážného jednati s tebou!"

„Netřeba mi tvého jednání, nenuď mne, mám důležitější práce."

„Nudím, či nenudím, já pravím tobě, že nepůjdu. Ty musíš mne slyšeti, neboť se jedná o tvou hlavu: ano, ano, jenom na mne pohlížej, o tvou hlavu se jedná!"

To pověděvši usedla jsem na stolici naproti ní, nedbajíc jejích námitek. A Lucie již ničeho nenamítala. Nadzvihla hlavu, škubla sebou, zbledla, vypoulila oči na mne a řekla potom: „Což jsi se zbláznila?"

„Nikoliv!" odvětila jsem — jenom ty po světě rozhlašuješ, že se mi hlava pomátla, a tu, hle, vidíš, jak jsem umírněna, jak vážně a rozumně s tebou rozprávím."

„Co chceš?" rozkřikla se macecha.

„Slyš mne! Předně ti pravím, že nepřišla jsem k vůli sobě. Nebyla jsem, Bůh to ví, nikdy blízka otcovu srdci, ale ty's odcizila mne jemu docela, klevetila jsi na mne, haníš mne; hle, na šlechtické dceři

visí hadry; nutíš mne k těžké práci, rozhlásila jsi, že bláznim, odloučila's mne od světa, způsobila's, že otec mne nenávidí, zabraňuješ mi navštěvovati hrob mé matky, a kdybys mohla, i naději v Boha nehty svými bys vyrvala ze srdce. Usýchám jako strom, stávám se blbou, nejsem k ničemu již na světě, a tak jsem zežalostněna a zbědována, že i plakati jsem zapomněla, že nevím již, co to úsměv lidské tváři. Osamotnělá myslím si skoro, že vymřelo již lidské plémě na světě, že tu na světě žijí jedině ďáblové. Hle, to jsi ty ze mne učinila! Ale toto všechno budiž ti odpuštěno, jelikož se to týče mne, mne, jížto zlý osud určil, aby celý svět po mně šlapal, abych nikdy nic dobrého nezakusila. Ale jinou věc, pestrá ty zmije, ti odpustiti nemohu. Ty ubíjíš mého otce, zmaru vydáváš jeho dům! Toho nesmíš déle činiti, prokletá nešťastnice!"

„Zbláznila jsi se?" vzkřikla macecha, vyskočivši a třesouc se na celém těle.

„Sedni, sedni!" odvětila jsem jí. „Amalie se nezbláznila. Praví ti čistou pravdu, a lépe pro tebe bude, klidně-li mne vyslechneš. Jako úhoř do posady vedrala jsi se, jsouc cizinkou, do tohoto starocharvatského domu, jemuž Bůh po mnohé věky žehnal; kdybys byla poctivá žena, kdybys otce mého milovala, jemu vděčnou byla, kdybys mu zdravé, mužské dítě porodila, s nímž by rod náš na dále zkvétati mohl, kdybys jen trochu smilování se mnou sirotou měla, kteráž není vinna, že jest ženskou — tu bych poklekla před tebou, nohy bych ti zlíbala, jako světici bych tě ctila a pracovala pro tebe dnem i nocí. Ale ty nejsi taková, ty nejsi než bludná hříšnice!"

„Amalie," vykřikla macecha, sápajíc se na mne, jako by mne zadáviti chtěla svýma rukama; lehce jen jsem ji odstrčila od sebe, tak že opět sklesla na stolici.

„Ano, Lucie, pobloudila jsi. Nepřivábilo tě srdce do tohoto domu, aniž láska tě tu drží. Jako tanečnice po divadlech jsi skákala, a naskákavši se dosti stala jsi se guvernantkou, přišla jsi sem do tohoto kraje divokých Charvátů, jež považovala jsi dosti za hloupé, aby se od tebe přiučili rozumu, neboť jsi myslila, že mladým dívkám Charvátským netřeba srdce, zrovna tak, jako ty žádného nemáš. Stala jsi se guvernantkou u Žírovičův, není-li pravda? Dobře ti tam bylo, ale nestačilo ti to. Stoupala's výše, stala jsi se milostnicí mladého pána Žíroviče!"

Za řeči mé třásla se Lucie, jako by jí zimnice lomcovala, při posledních slovech však vykřikla, jako by ji zmije v srdce byla uštknula.

„Vidíš, že jsem uhodla," děla jsem, „ano, byla jsi milostnicí mladého Žíroviče, jemuž s jinou, bohatou šlechtičnou oženiti se bylo. Zhřešila jsi s ním proti Božímu přikázaní, chtěla jsi se zbláznit uslyševši, že jsi propadla. Navnadili tě mimo vůli starému mému otci, a ty pěkně jsi to přijala, měla jsi postoupiti ještě výše, za remetínskou šlechtičnu. Svým mazlením jsi otce zaslepila, a k oltáři Páně přinesla jsi jemu pod srdcem plod cizí, plod hříšné lásky, a když tento hřích na svět přišel, položila jsi ho do rukou rozmazleného starce a pravila jsi: „Hle, tu darem ti přinášim mladého Leniče." Oj, Lucie, rci, zdaž poslední žena na světě není počestnější tebe? Ty hladíš otce, ale v téže chvíli ho okrádáš, ty líbáš jej zrádnými svými rty, ale v téže chvíli jed jemu připravuješ, podvádějíc jej v hospodářství, ty vyssáti

jemu chceš poslední krejcar, ano, a stařec sténá pod tíží dluhů, kdežto ty potajmu tisíce pro sebe shrabuješ. Ty všechno, co našeho jest, nenávidíš, domácími pohrdáš, je odkopáváš, po nás pliváš, do poslední kapky chceš nám vyceditи všechno to, co máme ode dávna. Sladká a hladká, bíle a růžově nalíčená, na rtech líbezný úsměv nosíc a nábožný pohled i milosrdné slzy v očích, přišla jsi mezi nás jako zběsilá zlodějka, horší vlkodlaka, jenž za noci lidem krev vypíjí. Rci, rci, Lucie, zdaž jsi nepobloudila, neboť ty ubíjíš duši, tělo, srdce i rodinu, jen abys jako dravá šelma za krátký čas shrábnouti mohla všechno, čeho staří, poctiví lidé od pradávna byli nabyli!“

„Myslila jsem, že mne po slovech těchto Lucie ubije, neboť mluvila jsem k ní jako zběsilá, krev vřela mi v srdci i v hlavě. Ale Lucie sebou ani nepohnula, se složenýma rukama seděla jako kámen přede mnou a hleděla k zemi. Tvář se jí někdy zachvěla, rty se sevřely, viděla jsem, že i v ní to strašně vře; mlčela jako had, jenž vida před sebou nepřítele, přemýšlí, jak vyskočiti a ovinouti se kolem hrdla, aby ho zadávil.“

Potom vyskočila, tváře její zčervenaly, oči jí svítily a jako opilá s ďábelským smíchem na mne vzkřikla: „Ty to pravíš, ty to pravíš? Ty's to slyšela? A kde máš důkazy, hahaha!

„Neboj se, mám je černé na bílém!“

„Ukaž!“

„Neukáži, nejsem potřeštěna!“

„Že je máš? — Lžeš! Dej, ať vidím, jinak neuvěřím!“

„Nevěř, jak ti libo! Otec uvěří, až je spatří, tvá písma, psaná tvojí rukou Žírovici. Tobě jich nedám. Ubij mne, neobdržíš jich však.“

„Ty je dáš otci?“

„Hm, kdož to ví! Bude-li třeba, dám!“

„Bude-li třeba! Jak to myslíš? Ty mne nenávidíš a máš příčinu mne nenáviděti. Proto smýšlíš na pomstu! Co jest mi činiti, abys na mne se nemstila? Shodneme-li se spolu o způsobu?“

„Ano!“

„Mluv!“

„Ukáži-li otci písma, uvidí, že jest podveden, nešťasten. Ty ho nemiluješ, ale možná, že on miluje tebe. Kdyby zvěděl, co se stalo, zanevřel by na tebe a na celý svět. Kdyby zvěděl, že na hřbitově v jeho hrobce levoboček leží, zoufal by si, zbláznil by se.“

„Pravda!“

„Vidíš, a to já nechci, on jest mým otcem.“

„Ale co jest mi tedy činiti?“

„Zlá jsi, polepši se. Proč otce zničiti? Pohleď na mne, jsem ošklivá. Chci zůstati dívkou, zaklínám tě. Tys dosti mladá, můžeš snadno přežíti otce i mne. Vidíš, jak jsem bídná. Ty jsi ošklivá, ošklivá hříšnice. Ale nelži, nešiď, nekraď, nelup, a budeš míti pokoj ode mne; nastoupíš-li však starou dráhu, vše otci vyjevím.“

„Vše učiním, co přikazuješ,“ odvětila Lucie třesouc se.

„Nevěřím ti. Vím, že lžeš, a že umíš dobře lháti?“

„Čeho tedy žádáš?“

„Navrať mi hospodářství. Já povedu účty, ty můžeš vydávati peníze, paní býti, ale zbytečně utráceti nesmíš, nesmíš krásti.“

Lucie neodpovídala, jako by o něčem přemýšlela. Pojednou počala se jí brada pohybovati, sevřela oči, poklekla přede mnou, objala

má kolena a zvolala plačtivě: „Amalie, Amalie! Tys lepší anděla, a já horší ďábla. Co jsi pravila, jest pravda. Vidím, že znáš všechny moje hříchy. Chceš mne ctíti. Nejsem toho hodna. Setříš mne, jelikož nechceš usmrtiti otce. Ó, zhřešila, zhřešila jsem, má duše prokleta jest na věky. Ty chceš mne vysvoboditi, duši mou od zkázy zachrániti. Ty jsi andělem, spasitelem mým, budiž vše, vše po tvé vůli —“

Hlasité vzlykání a prudký pláč nedaly jí dále mluviti. Klečíc přitiskla hlavu svou na má kolena, rukama stiskla nohy mé, počínala si jako bez rozumu — — — nu, i mně pak vytryskly slzy z očí. Pravila jsem si: divoká, nešetrná jsi byla, divoce jsi k ní mluvila. Jest ovšem hříšnicí, ale nyní se kaje.

Pozdvihla jsem ji, a ona — — — mne políbila. (Dokončení.)

Biskup Moyses, otec národa slovenského, a Matice slovenská.

(Pokračování.)

III. valná hromada Mat. Sl.

dne 9. srpna 1865.

konaná poprvé v dostavené a vkusně upravené dvoraně matičného domu.

Obětavé město sv. Martin odevzdalo ji národu s tím želaným projevem: „aby prúdilo sa z nej jasné svetlo osvety a vzdelanosti pre národ slovenský, aby ... zaujal čestné miesto medzi inými vzdelanými národy.“

Kommissař Nemeš opakoval známou už zprávu, že posluchačům je dovoleno súčastniti se valné hromady, a zároveň oznámil, že kr. uh. rada námestná sdělila mu poznámky proti některému usnesení valné hromady, a žádá, aby se nic neuzavíralo, co se stanovami venkoncem by se neshodovalo, aby nebyl donucen proti tomu se ozvati.

Po té J. E. předseda opět výbornou řečí zahájil hromadu, projevuje radosť, že na hromadu matičnou už po třetíkrát ze všech stran čarokrásného Tatranska shrnilo se tolik milovníků národa a života slovenského a dí: za dvě léta pokročili jsme znamenitě, ježto při znám é chudobě národa slovenského nashromáždili jsme značný majetek a kromě majetku peněžitého i znamenité množstvo všelikých pomůcek vzdělavatelných, z nichžto mnohé mají nemalou cenu a význam pro dějiny národa slovenského. Ježto ale „núdza ubohého národa je nevýslovná: potreby jeho sú nesčíselné,“ proto všech povzbuzuje i na dále ku všestranné úsilovnosti a vytrvalé práci.

„Nikdy a nikde nestal sa jednotlivec, tým menej národ nasilu buďto učeným buďto čnostným ... Nič tedy niet istejšieho, než, že národ barsktorý buďto hlavne prácou vlastnou; ... všestrannou horlivou usilovnosťou, mužnou a obetavou vytrvalosťou, pod štítom pomoci božskej a priazňou spravodlivej občianskej vlády — z poroby duševnej sa zdvíha: buďto ale, zase len hlavne vinou svojou, vlastnou driemavou necitlivosťou, podlou jednotlivcov sebeckosťou, slepou oproti

blahoprajným národám zaťatostou — navzdor milosti božskej a mnohokrát i priazni spravodlivej občianskej vlády v duševnom otroctve hnije ...

Práca teda, usilovnosť, pilnosť a namahanie je dľa vôle božskej určením jak jednotlivcov, tak i celých národov. Len prácou, ustavičným vyviňovaním a upotrebením jak síl telesných tak i vlôh duševních sdokonaliť a sošľachtiť sa dovedú jednotlivci a národy; zaopatriť si môžu opravdivú dôstojnosť obrazu Božieho a zaujať počestné miesto v človečenstve.

O kiež mi tedy dano volať hlasom zemou zatriasajúceho hromu — ba hlasom trúby andelskej otvárať majúcej hroby v deň poslední: Rodu môj, milý národe slovenský! Spal si duševne stá, ba tisíce liet; precítni už niekdy a zmužni; precítni k práci človeka hodnej a sebe užitočnej, — ver mi: nevyhneš sa práci; bo práca je určenie tvoje, jakožto úda človečenstva, zákonom pochodiacim z vôle božskej; — pracovať tedy bude ti vožďy, — už či len na užitok iných, či i na svoj: voľ si! — Neukazuj mi tvoje tvrdé mozole: znám ích! lež priam to mi štiepa srdce horkou žalosťou, že z tak mnoho tvrdých mozolov tak málo užitku pre tebá! — Nezťažuj si, drahý rodu môj, na krušnú svoju domovinu; oplývá ona nie len krásami rajskými, lež i poklady nevyvažitelnými, ktoré ale len osvetou rozbystrené oko spatriť a zúžitkovať dovedie.

Neodvolávaj sa, národe môj, na skrovné číslo úda tvojich ... bo nie z množstva nečetných delníkov, lež hlavne zo svornosti pracovníkov vyplýva zdar činnosti ľúdskej ...

Sostav sa tedy osvetou duševnou, povedomím národním, obecnomyseľnosťou, sostav sa bezpečnými prosredkami týmito v skalu tuhú, vzdorujúcu i treskom hromov i besrote vichrov ... Máš, drahý rodu môj! ... vodcov horlivých, obetivých, ... nezarmucuj ích netečnosťou svojou ... Pomysli, národe drahý: odkiaľže bys pomoci očakávať mal, jestli nie od svojeti? ... Postavže sa na bezpečné plecia prirodzených vodcov svojich, by si sa povýšil ...

Boj sa pri tom Boha; buď verný dedičnému kráľovi, jako si bol od pamati ľudskej; buď poslušný zákonom občianskym: a ver mi, národe drahý, že ti bude jako ti nebolo.“ —

Celé shromáždění povstalo, volajíc hromovité „sláva“, a usneslo se, že za tuto překrásnou řeč má se J. E. do zápisnice zaznamenati nejsrdečnější poděkování, a řeč tato ve zvláštních otiscích rozdati též lidu.

Řeč tato byla už poslední promluva veřejná J. E. na valné hromadě. Jesti ona předrahým odkazem otcovským národu slovenskému, pro všecky věky nesouc a vytýkajíc mu znamení spásy a volajíc: „Tímto vítěziž.“

Staříčký biskup Moyses neustále vždy s mladistvým zápalem pro svůj milený národ slovenský v Matici pracoval a proto čestný podpředseda Jan Francisci J. E. jmenuje *duši* celého spolku, „který bars na predvečerí života postavený, preca duchom mládeneckým zaujal sa Matice a účinkuje so zdarom na jej blahu.“ (Cf. III. val. hrom. 9. srp. 1865. záp. č. 5.) Načež biskup odvětil: že je sice pravda, že byl s večerem života, když se Matice zaujal, přece však vyznati mu třeba, že při všelikém jeho

podujatí a prácech žádná práce a žádné úřadování tak se mu nevyplatilo, jako předsednictvo matičné, ježto odplaty za to dochází v lásce národa — — potom v uctivosti z této lásky pocházející, jakéž tak velkou měrou se mu dostává od milovaných rodáků, a hlavní odplatou že mu je jarý pokrok Mat. Sl., který ho největší útěchou naplňuje. (tam č. 6.)

Rázem opět zakabonila se vyjasněná obloha Mat. Slovenské. Tu z čista jasna povstane kommissař a oznamuje tuto výřidu vládní:

1. že podle § 21. doživotných členů voliti nelze.
2. Výdaje na alumnea a stipendia že v § 3. se nenacházejí.
3. Že na pomníky a vůbec žádné sbírky bez vládního povolení konati se nemohou.

Výtky takové zarazily a znepokojily celou hromadu. Proto J. E. předseda odvětil na to důrazně:

Že § 21. výboru se týká a ne hodnostářů či úřadníků Matičných a proto na volbu Jeho osvícenosti p. J. Franciscího, zvoleného za čestného doživotného podpředsedu, vztahovati se nemůže.[1])

K výtce druhé pak dí, že pochopiti nemůže, kterak vrchnosť i nad tímto nejšlechetnějším skutkem pozastavovati se mohla: § 3. (d) vyměňuje Mat. Sl. „stále alebo dočasné podporovanie národních vedomcov a umelcov a vystavovanie odmien za vedecké a umelecké diela," což i zároveň vysvítá z § 1. a § 30tý zabezpečuje Matici právo: „Kade náhle dopustí majetok a dôchodky Mat. Sl., bude ona vypisovať odmeny pre vedecké a umelecké diela, z pokladnice svojej stále vydržiavať mužov posvätivších sa vylučne literature a vede a z času na čas podporovať národních vedomcov a umelcov."

Tyto matičné podpory náleží mezi životné podmínky matičné činnosti: „Keď by sa nám toto hatiť malo, zmaren je cieľ náš. Prostriedok vzdelanosti sú peniaze, jestli si i my týmto prostriedkom nevychováme, nevzdeláme národních vedomcov a umelcov: kde a kto sú ti, čo sa posvätia uskutočňovaniu zámerov Matice? Nehovorím tu však len jak biskup a predseda Matice Sl., ale i jako slobodný občan slobodnej vlasti a jako taký mám právo majetok moj na jakýkoľvek poctivý cieľ vynaložiť. A preto ohradzujem sa proti všetkému takému hateniu, tým vátšmi, že toto bol tiež úmysel' i najspravodlivejšieho zemepána nášho, keď nám nie len stanovy Matice našej potvrdiť, ale i ku podpore tejže Matice 1000 zl. najmilostivejšie poslať ráčil."

K výtyku třetímu ochotně uznává toto právo vyhražené vys. vrchnosti, ale podotýká, že sbírky už byly tenkrát započaté, když Matice jich pod opateru převzala. Ostatně pak prosí, aby pan kommissař jak roku lonského, i letos vyprostředkoval příznivé rozřešení této záhady.

Avšak nevyřízený spor a potyk tento vlekl se dále. Proto když

[1]) Že Matice má i čestných členů, zřejmě udávají § 5 a 10. Ale tu bylo vládě trnem v oku, že J. Franciscího Matice poctila vyznamenáním, zvolivši ho doživotně čestným podpředsedou. Výbor hned v prvém sezení dne 5. srp. r. 1863. litoval, že tak obětavý předseda dočasného výboru Mat. Sl. nechtěl na valné hromadě přijati žádného úřadu ani důstojnosti matičné, a proto ze vděku za jeho vykonané práce a námahy jmenoval ho i proti jeho vůli čestným doživotným podpředsedou Mat. Sl.

hromada čtvrtá (pod č. 13.) opět povolila stipendia pro katol. gymnasium v B. Bystřici a pro ev. v Revúci a podpory akademikům, hlavně právníkům, kommissař opět poznamenal: ježto prý podobné podpory ve stanovách nejsou zcela zřetelně vysloveny, proto tato jeho poznámka má prý se zapsati do zápisnice a zároveň stanovy se obnoviti anebo přeměniti tak, aby určitěji se vyjadřovaly.

Hromada se usnesla, že na budoucí hromadě valné má se porokovati o změně matičných stanov, které už roku minulého se odročilo. Ale i na té hromadě (č. 2.) rokování toto zase odročilo se prý ze příčin rozličných a hlavně proto, že očekávali v Uhrách nový zákon shromažďovací.

Takovými protahy ovšem Matice si zaškodila sama, ponechávajíc kommissařům zbraň proti sobě v rukou. V šesté hromadě přítomný kommissař Móric Tomcsány už napřed jaksi pánovitě připomíná, že aby neusnášeli se na ničem, co se stanovami se neshoduje, a dí že „nebude příčiny a příležitosti, *abych bol prísným.*“

Když však potom hromada (č. 8.) opět povolila obyčejné podpory jako za dřívějších let, kommissař Tomcsány proti tomu protestoval a zastavil usnesení toto, dokud prý od vlády nepřijde rozřešení.

Ministr sice zrušil tento zákaz, a Matice mohla rozeslati povolené podpory (Cf. XXIII. sez. výb. 13. ledna 1869. č. 3. a 4.), ale dosavádní třenice tím nevymizely.[2])

Na konec třetí hromada ještě na návrh J. E. o p a t r o v n í k e m sbírek matičných učinila F r. V. S a s i n k a, dosavadního jednatele, o němž později promluvíme při VII. hromadě, na níž stal se tajemníkem z matičné pokladnice placeným.

Aby Matice započala též skutkem pěstovati u m ě n í, hromada třetí se usnesla, že na ozdobu matičné dvorany mají slovenští umělci dodati obrazy Jejich Veličenstev, a J. E. předsedy, prvého podpředsedy, doživot. čestného podpředsedy a pana pokladníka matičného. Provolání uveřejnilo se v „Pešťbud. Vedomostiach.“

Prvý na to přihlásil se akademický malíř a člen matičný P. B o h u ň.

Petr Bohuň narodil se 29. září 1822. ve Velké Vsi v Oravě, kde byl jeho otec ev. knězem. Dokončiv studia na gymnasiu odebral se do Prahy, kde od r. 1844. věnoval se umění kreslířskému a malířskému, až se vydařil z něho opravdový „m a l í ř n á r o d n í“. Nákladem „Tatrínovým“ r. 1846. počal v Praze vydávati „n á r o d n í k r o j e s l o v e n s k é“. Obrazů těch bylo tuším jen šestero. Též pro mnohé kostely na Slovensku maloval obrazy. V Praze ryl také Bohúň obrazy k Preslovu „Rostlinosloví“ (1848.). Zemřel v Biale dne 20. května 1879.

Výbor vyjednal s Bohúněm, aby pro matičnou dvoranu vyhotovil obrazy Jejich Veličenstev a J. E. matičného předsedy. Načež Bohúň jeden obraz olejový ($4^1/_2$—5) po 100 zl. dodati pak slíbil. V XV. sed.

[2]) Národ slovenský ani před světem, ani před vládou nikdy netajil svojích činů, kráčel veřejně za heslem: „dle práva a pravdy“. Dobrosrdečný (jak celkem je) lid slovenský ve své upřímnosti a holubiné prostnosti každému nadšené provolával: „s l á v a“, kdo v úřadních povinnostech k němu ve valných hromadách anebo k jeho vyslancům promluvil několik slovenských slov. Aby na jevo přišla historická pravda, považujeme za slušnosť mezinárodní, aby se zjistilo, zdali zpravodajové též vládě o Slovácích a o Matici doposýlali skutečně tak medové referáty jako jejich sladká ústa Slovákům do očí samým medem přetékala.

výb. dne 16. ledna 1867. tajemník oznámil, že akademický malíř P. Bohúň vyhotovil a odevzdal obrazy Jejich Veličenstev a že na budoucí rok zamýšlí shotoviti obraz J. E. pana biskupa, matičného předsedy. [3])

D. Lichardovi nedovolilo se založiti hospodářský spolek slovenský, proto radil J. E., že má výbor jmenem Matice odeslati prosbu přímo J. ap. Veličenstvu.

Zatím osočovatelů přibývalo Matici, načež prý podpředseda si stěžoval výboru v XI. sed. 10. ledna 1866., že zlomyslní nepřátelé Matici očerňují a osočují ve zlopověstných listech, ač Matice, hledíc starostlivě si svojich nejšlechetnějších záměrů, do jiných věcí se nemíchá, ani nemůže, ani nechce. Nová nehoda stihla Matici, že dne 14. srpna r. 1866. ve Štubňanských Teplicích zemřel I. podpředseda Dr. K. Kuzmány (nar. 1806.).

Na měsíc září r. 1866. připadala třestoletá památka slavného hrdiny M. Zríňského. Proto výbor ve XII. sed. dne 2. května 1866. uzavřel, že památka tato má se slušně oslaviti. Matice vydala potom knihu: „Památník Matice Sl. ku tristoročnej oslave Mikuláša Šubića Zríňskeho, konanej na Slovensku“ (V. B. Bystrici 1866.) Jsou v něm tyto stati:

1. Uhorsko pod tureckým jarmom pred Mikulášom Zríňským od P. Z. Hostinského.
2. Gróf Mikuláš. Subić Zríňsky na Sihoti. Pejma epická, od Andreja Sládkoviča. (V jeho spisech vydaných v Praze viz str. 107.).
3. Mikuláš Šubić, grof Zríňský. Životopis od Fr. V. Sasineka.
4. Zríňsky na Sihoti. Obrazy a ohlasy z časov minulých ku oslave pamatky tristoročnej hrdinstva Zríňského od dra. M. J. Hurbana.
5. Jednota siedmich baňských miest v časoch Mikuláša Zríňského. Na základe Kremnického archivu vypracoval Križko.

Slávnosť Zríňského v T. Sv. Martine, od M. Chrástka.

Zbiť lebo mrieť, od A. Sládkoviča a J. L. Belly.

Dne 11. září pak byly v Turč. Sv. Martině za Zríňského v obou kostelech slavné zádušnice. Slavné requiem v kat. kostele sloužil II. podpředseda J. Országh a ve slavnostním kázaní Fr. Sasinek se známou výřečností kazatelskou dokázal, že den hrdinské smrti M. Zríňského byl pro něho dnem slavným *a*) jeho časné smrti *b*) jeho věčného života.

Při službách Božích v ev. kostele řečnil M. M. Hodža: jako zomrel Zríňsky za vieru, vlasť i trôn a jako za jeho príkladem i my za všetko toto žiť i umreť hotoví byť máme.“ (Cf. Pamätník str. 112.).

Pozvaná Matice od „centralnoga odboru za proslavu tristogodišnjice Zrinjskove u Zagrebu“ odeslala tam ku slavnosti též své vyslance, za kteréž ochotně přihlásili se Dr. Hurban a J. Slota.

V XV. sedění výbor. dne 16. ledna 1867. Dr. Hurban podal zprávu o této cestě a J. Slota sdělil nejsrdečnější pozdrav J. E. biskupa Strossmayera těmito jeho slovy: „Povedzte mojim vrúcně milovaným bratom Slovákom, že jako posiaľ bilo srdce moje za váš slovenský národ, tak bude biť i do posledniehо okamženia; i hotový som, jako za svôj rod, tak i za ostatních spolubratov všemožné podniknúť a pracovať.“ (Pokračování.)

[3]) R. Přecechtěl, náš krajan moravský, též vydal v Pešti podobiznu oslavencovu. Na velíně za 60 kr., na čínském papíře za 1 zl.

Neděle na Slovácku.

Napsal

Frant. Horenský.

(Dokončení.)

Už bývá k večeru, když docházívají domů. Besedníci u sousedů je ještě čekají, půjdou k nim na besedu, když dojdou, ale dlouho zdržovati se nebudou.

„Á, Gregůrci už idú," volají třebas na Gregůrky z ulice. „Půjdeme na besedu, Poďte. Dajú nám jablek, nesú si."

„No poďte, poďte," zvou je dotyční do domu. „Máme jich, byli sme na Maršově, dáme vám." A vcházejíce i s besedníky do jizby, berou se přímo ke stolu a předkládají ovoce. „Vemte si, jezte. Nemosíte sa bát, že vám zkřehnú zuby. Sú zralé, vemte si."

Pozvaní i samozvaní si vezmou a začne beseda.

Cestou zpáteční z takové vycházky byli to pasáci, kteří „dramčali" jablka. Cyrill Babušíkůj, ten nejsmělejší ze všech a také nejtržnější, seděl tam s nimi v klubečku na pasinku a vidě Gregůrky kolem, první se ozval.

„No odkáď, Gregůrci? Odkáď idete?" otázal se jich jako nějaký starý, rozumný. „Nesete jabka? — Dajte nám!"

Chlapci ostatní pozdvihli z kolečka hlavy a ohlídli se.

„No dám vám po jednom, proč by ne?" povídá Gregůrek, ohlídaje se také na ně a zastavuje pomalu kroky. Děcka a maměnka jdou stejně dále. „Ale ně povězte napřed, kerý ste ně to spásli tú jatelinu onegdá, tož dostanete teprú," dodával zpola žertovně, zpola vážně. „Spěšej ne. Kerý ste to býl? Kerý? Přiznajte sa ně."

Chlapci po sobě mrsknou očima. Jablka a přiznání se ke škodě učiněné — co je lepšího? Na jiného, kdo mezi nimi není, svésti to nesmí, Gregůrek ví, že z nich to kterýsi byl. Viděl je, když u jeteliny jeho pásli.

„Tot, Janek Doležálkůj," prohodí konečně Babušík, rozmysle si to a dychtě po jabku. Ale Doležálek již sebou trhne. Ví sice, že by mu Gregůrek teď již nic neudělal, že ho chce jenom napomenouti, ale přiznati se nechce.

„A gde?! Ty jeden zváďaču!" rozzlobí se hned. „Gdes ňa tam viďél? Gde sem co spásl?" Šlak již ho bere, že také kamarád na něho žaluje.

Babušík však nepovažuje to za žalobu, chce to jen k dobrému, aby dostali něco, a teď již nepopustí. Ostatní jsou po tichu, hospodář stojí opodál.

„Ná nepásl's tam s nama? Nemiéls ty krávy v jatelině? Strýc ťa tam sami viděli! Co sa chceš zpříkat?" *)

„Ja viďél sem ho, viďél," ozve se nyní strýc, co zatím Doležálek urputně zapírá. „Tož to on spásl. No nic sa nezpříkaj, hlavu ti neutrhnu. Ale po druhéj ně daj pozor, abych ti potem nevydrál. Potem bys mohl už dostat neco horšího, dnes ti dám jabka. Na! Poď si pro ně."

Takové slovo pasáka ukrotí. Už se to povážlivě zdvihalo mezi

*) Vzpírat.

oběma naproti sobě, ale teď všichni stanou, a Doležálek sám jde si pro jabka. Ostatní dostanou jenom po jednom, Doležálek dvě.

„Za každú krávu jedno. Ale to ti povídám: po druhéj za každú za ucho. Až ně tam nepopaseš zas neco negde! Tu máš, na! Daj aj ostatním po jednom. — A dajte pozor na krávy všeci, aj ty Babušíku. Ty také néjsi lepší. S Bohem.“ Gregůrek odchází, chlapci se rozveselí a děkují mu. — Pasáci vůbec na pasinku, a zvláště tam, kde je jich více pohromadě, jsou jako hnízda, ve kterých bručí čmeláci, sršni vosy. Baví se na pasinku dobře se sebou, jejich život uvnitř není nikdy takový, aby se mohlo říci, že se nudí, i tehdy ne, když pase pasák samoten, ale na venek zdá se vám třeba někdy, že to na pasinku jaksi málo žije, že se to nehoní, nekřičí, nehraje si, že to jen postává, nebo sedí a vykládá si něco ospale. Tu není potřeba, chcete-li se přesvědčiti o tom, že chlapci žijí, a že skutečně žijí a neztrácejí živosti i tehdy, když je na oko na pasinku mrtvo, nežli udělati to tak, jako s hnízdem sršňů nebo čmeláků — sebrati si hůlku a strčiti do nich, čili jinými slovy řečeno, dotknouti se pasáků něčím trefně, třebas jen slovem, a už utíkati. Hned vám sršeň vyletí, po případě se zdvihne celé hnízdo. Někdy vyletí za vámi a poštípe vás pěknými, vybíranými nadávkami, jindy se zase rozveselí a oživnou jen mezi sebou, jako teď před chvílí s Gregůrkem, jindy konečně poštípou sebe a pomelou se, podle toho, jak jste to s nimi zaonačili, jak jste do nich píchli.

Ale o pasácích a jejich životě nedělním jsem vlastně dosud nemluvil a proto chci to učiniti nyní.

Pasáci tak jako ve všední den žijí v neděli. Pro ně je oboje jedno. Oblekou se na odpoledne do čistých šatů, zajdou na růženec, a to je všechno, čím světí neděli. Ráno nešli ani do kostela, kde kostel nebyl v dědině, a nastrojeni také nebyli. Ale neděle přece má pro ně svoje kouzlo, a darmo hospodyň nevolala na př. na pasáka hned ráno, aby si nebral křiváka. Dnes právě, že je neděle a nesmí se řezati, budou se míti vrby po pěti a chlapci budou dělati vozíky, fajky, píštělky. Obzvláště na jaro, kdy míza začíná, bývá po pasinku takových výrobků plno. Než hlavním znakem neděle u pasáků je kabela a s ní spojené vycházky na trnky, na jabka, na hrušky. Éj dyby byly trnky, oj trnky za horama, chodili by na ně ja chlapci s kabelama! To platí hlavně pro neděli. Na poli není nikoho, všecko je v kostele, a dopoledne nedělní bývá v tom pasákům příznivo. Krádeže na všecky strany a jedna lepší než druhá. Jsou-li třešně již zralé, jde se na třešně, zapálí-li se ovoce, jde se na ovoce. Oharky, mák a erteple, ty také nezůstanou dnes ušetřeny, ani polňačka s kvakou a mrkva. Všecko, co vleze „do břucha,“ mívá dnes zvláštní požehnání. Zemáky upekou, ostatní, jak to Pánbu stvořil, i s hlínou a neoškrábané. Hlédáci mívají hony. „Ehej, ty matěro! Už ťa mám,“ překvapí z nenadání chlapce některý na jabloni. „No polez dolů, polez. Já ti dám jablek do kabele,“ volá ho ne právě lichotivě a čeká, až chlapec poleze. Chlapcovi nyní je všelijak. Kabelu již má nabitu, ale břicho prázdné a hledák pod jabloní. Jak se tam divoce ulekl, jak hledí dolů! Jak šakal zlostný, hladový. Srdce mu bije, dostane, měl by se nějak vysvoboditi. Na ranu mrskne okem po okolnějším terrainu, hép! dolů s jabloně a už je v šlaky, už pálí, právě v tom okamžiku, kdy hlédák se ohlídl, není-li pod stromem nějaké prutisko. „Ej počkaj, darebo!“ poskočí za ním hledák rychle, aby ho chytl, ale kdež je mu mrštnému klukovi konec. Ještě i s jabky

utekl a je rád, že hlédák neví, čí je. Zašel si totiž na jabka na cizí, ne do svého pole, přes pole. Hledák, aneb i vůbec hospodář, který dnes schvalně pospíšil z kostela, aby mohl hlídat, teď hřeší, nadává.

„To sem ho dostál! Chlapa jednoho. Miél ně vyráňat", chválí se pasák radostně, doběhnuv mezi kamarády. „Už ňa miél. Chytíl ňa na jabloni. Ale sem hýpl, takra! z takovéj výšky, div sem si nohy nezdrúzgál. A tam ten, chlape! Bozaj ňa..., máš jablek co dosť. Nemosíš sa o ně tolik bát."

Jindy však v domácím poli hlédák pasáka pozná a požaluje naň. Buď že ho chytil při něčem, anebo že zapásl. Chlapci mu neobrátili, když byl pryč, a krávy vešly na zapovězené. To bývá potom k obědu prutem a odpoledne k pudmistrovi.

„No gde ho máte, pasáka?" ptává se radní domácích, když bývá po růženci a než odežene zase. „Mosí ít k pudmístrovi, dyž to tak vyvédl. Gde je?"

„Ja sedí na dvoře. Už dostál od nás. Může ít zaséj s vama. Vyderte mu tam také, slotě. Proč je to takové? Padesát grajcarů. Škoda hneť. Bude mět místo přídanku ke službě." A zavolají potom pasáka.

Až na těch „padesát grajcarů" to bývá obyčejně rekrace u pudmístra. Pudmístr, rozumná hlava obce, jej zavře ňa krmík a nechá ho tam s hodinu. Potom ho pustí, neuteče-li pasák sám nějak. Ale jinačí ovšem není ani po tomto trestu. Na druhou neděli má představený potěšení viděti ho u sebe zas.

„Ná co zas vyvédl?" táže se příchozích s radním, který jej vede. „Kerého čerta zas nenechál na pokoji?"

„Ja kerého! Zlámalom vyrazíl tabulu v okně, že skrz ně mosél sedět na krmíku. Mosíme my ho nejak ináč potrestat, on by nám zapálíl gdysi ešče."

„No to pravda!" praví představený. „To bysme nerádi sa toho dočkali. — Ty sopláňu! Mosíme to z tebe vyhnat nečím, abys ty nám nechodíl po hlavách." A začne s pasákem po jizbě tancovati. Už je to vážné.

„Ti dám! Slotáku," řekne mu, když mu dosť proklepal gatě. „Tabulky vyrážat. Ešče jednúc ně přiď s nečím a na lavicu ťa položím. Marš! Tam sú dveřa." A pasák již je na ulici — ale docela: ne jakoby byl býval bit, ale jakoby šel vyznamenán od p. pudmístra zvláštním řádem. Tak se usmívá, duše, nechtěje, aby poznali na ulici, co bylo.

Mezi sebou samými nežijí pasáci jinak v neděli, nežli ve všední den, a o tom proto nemíním psáti. Leda, že vypadají odpoledne svátečněji a ráno, když vidí všechny nastrojeny jít z kostela, pociťují se také nedělně. A tu, pravda, i hovor a řeči, které mezi sebou vedou, bývá víc nedělní, poněvadž mluví se více o neděli. Ale hry, zábavy a pod. zůstávají tytéž. Proti ostatním, kteří jdou ráno do kostela a odpoledne se baví po dědině, činí pasácký život v poli a o samotě jakýsi dojem tesklivý. Hospodářovi, rodině, která si vyjde do pole na ovoce, bývá pasáků líto, že sami musejí žíti v poli, kdežto jiní v dědině besedují a veselí se. Proto se rádi zastaví u chlapců na pasinku a pohovoří s nimi. Skutečně bývá chlapcům pasení nemilé, jestli v dědině muzika. Muzika táhne, pasáci netrpělivě očekávají, až sklesne slunce za háje, a poženou domů. Jaký to jásot se od nich ozývá po

poli, jestli pak večer nadešel. Výskání, zpěv a poskakování provází je celou cestou až do dědiny.

Muzika! Poslední zábava, která tak hlavně charakterisuje neděli na Slovácku, bývá muzika. Besedy, procházky, muzika. Ale muzika nebývá vždycky, a proto odmysleme si ji ještě a řekněme, kterak se končí neděle, když muziky není.

Bylo to odpolední celkem klidné, ať už se rozešla rodina kamkoliv: do hospody, do domů, nebo na procházku někam. První objevení se pasáků na dědině, jinak, když se dostaví večer, znamená konec neděli. S večerem nastává poklid, život více všední a starost o zejtřejší den. „Ide sa zitra do práce." Proto, jakmile zakňučí svině na ulici, nebo objeví se jalůvky, protáhne se hospodyň, jestli skutečně dosud na besedě s děcky, a zívá. Dlouhá beseda již ji skoro unavila: „Ja Bože, děcka, mosíme už ít, svině idú s pole. Chlapci doženú krávy. Zeberme sa a poďme," povídává a sbírá se s besedy. Děcka jsou na ulici hned, co jenom zahlídnou dobytek. Jde se s besedy. Děcka mají nevýslovnou radosť, mohou-li poškádliti svině, nebo jalůvky, a s křikem a húkáním na ně běží domů. Hospodyň za nimi. Dívka bývá obyčejně již doma a otvírá jim.

„Sú-ji už tatíček doma?" ptává se jí hospodyň, když dojde. Ale může býti bez starosti o odpověď.

„Ešče nejsú, ešče nepřišli," odpoví dívka.

Hospodyň nepotřebuje ho, ale nemá to rada, zaleze-li tata na dlouho do hospody, a proto, když dožene pasák, pošle jej pro něho.

„Řekni, nech idú už dóm ke koňom, že néni pacholek doma," poroučí třebas.

Pacholek obyčejně přicházívá též k poklidu, ale nepřijde-li, je to vzácná záminka pro hospodyň, aby dostala starého z hospody. Posel se za chvíli vrátí. Hospodyň zatím s dívkou podojila a cedí mléko. Spatří ho.

„No řekls-i jím to? Co povídali? Idú-ji už?" ptá se.

„Řekl. Pravili, abych dál koňom já, nepříjde-ji Jozef, a že příjdú brzo."

Marno bývá všecko čekání, zvykl-li hospodář na hospodu, nepomůže ani depeše druhá. Hospodyň pomáhá si někdy dosti zchytra, vidí-li, že nemá tata chuti přijíti. „Aby šli k večeři, řekni, že už sú erteple uvařené," povídá jednou. Po druhé zase lže: „že sa utrhli koně, nech idú honem dóm, že sa tlučú, řekni," a všelijak si radí. Na konec musí však přece zajíti sama do hospody. Tam se poškorpí se starým, který hraje karty, a teprve za chvíli vyvolá ho ven.

Střízlivý hospodář opouští hospodu zavčas a sám od sebe. Naseděl se v ní za celé odpolední dosť při štamprli borovičky a je konečně rád, že se zbaví dýmu a hluku, který se v hospodě ozývá. Celá rodina sejde se zase večer k večeři, a nabavivši se do vůle na besedách, pomýšlí na spánek a na zejtřejší práci. „Už sme sa dosť naseděli, zitra mosíme skoro stat, půjdem si lehnút," povídává se a dlouho se již při lampě nesedí.

Jediný pacholek zase, když nakrmí a napojí koně, odchází pryč. Pro něho bývá teprve večer hlavním, neboť jde s chlapci za galánkami. Srdce vaše touží býti ve společnosti jejich, když sejdou se všichni před hospodu a zpěvem hromadným zahájí svůj večer. Na nebi je již plno hvězdiček, hosté z hospody se již většinou vytratili,

v chalupách poshasínáno. Ale zpěv chlapců od hospody zalétá dosud k vašemu okénku a vy nespíte. Jak je vám potom, když slyšíte, že rozcházejí se již chlapci, jedni po dědině, druzí kamsi pryč z dědiny, dávajíce se znova do zpívání! Škoda těch časů, škoda těch večerů, že nemožno je prožiti spolu.

Než promluvme teď na konec o muzikách. Muziky dodávají celému nedělnímu odpolední většího ruchu, veselí a radosti. Klid, který panuje odpoledne, když muziky není, přestává, jakmile oznámí chlapci, že bude muzika. V celé dědině cítíte a vidíte nový život, hospoda jest jeho hlavní tepnou.

Myslete si, že do dědiny přišli odpoledne muzikanti a vešli do hospody. Je jich asi osm, nesou klarinét, housle, křídlovky a basu. Někdy též cymbál a housle, ale to řídčeji. Chlapci obdrželi od pana faráře cedulku, že se muzika povoluje, a představený neměl proti tomu nic. Je již dosti dlouho po růženci, muzikanti zahráli.

„Éj, muziga hraje, mosím ít!“ volá pacholek v jizbě, zaslechnuv první zvuky, a chytá po klobouku. Je to první tanečník a zpěvák z celé dědiny, musí býti první v hospodě.

Hospodyň ovšem ho zdržuje. „Enom bys mohl!“ hrozí mu: „Ty divochu jeden. Doma buď, až večér. Včil si di napójit koně a nikam nechoď. Já bych ti dala ít už do hospody!“

Ale pacholek má svoji hlavu a jde přece. „Koně mám napójené, doma néni co dělat, půjdu,“ povídá rozhodně. Zatočí se několikrát po jizbě a pálí ven. Obyčejně zadrží ho ještě hospodyň a přikazuje mu, co všechno má dělati. „Až příjdeš večér ke koňom! Neupovaž sa nepřijít, lebo víš, co by tata dělál. A ty peníze nemosíš také rozházat zbohadarma, pamatuj na podruhúc. Čuješ-i, ty divůre jeden! No... no... už ho ďách nese. Och, šak přeca, gdy to enom bude mět rozum!“ začne si potom naříkati. Ale v duchu je konečně také ráda, že je muzika, a má-li u sebe již jaké besedníky, vychází s nimi do gánku počut, jak hraje.

Živo to bývá na dědině, když se potom ozve první zpěv pacholka. Mužští, ti jsou v hospodě hned od poledne, ale chlapci a děvčice nedočkavě již tíhnou k hospodě. Po jednom, po dvou, jak se sejdou. Besedníci vycházejí na ulic, děcka shlukují se před hospodu. Řeč a myšlénky jsou obráceny dnes k muzice.

„Éj, váš pacholek už sa tam ozývá,“ povídá živěji tetka ke druhé, přicházejíc na besedu. „Už mu tam hraje muzika.“

Tetka druhá lichotivou tuto pochvalu na oko odmítá.

„Ja doma dyby si radší hleděl tak práce, jak muziky,“ odporuje, ačkoli vyčtete jí z očí blaženosť.

Muzika hraje. Dnes málokdo odejde z dědiny, dnes přicházejí více přespolní besedníci. Až do večera do poklidu trvají besedy jako jindy, ale jsou živější a veselejší. Z chalupy do chalupy přecházejí tetičky, usmívají se a jsou tím radší, čím blíže hospody se k někomu ubesedují. Do hospody samé ještě nejdou. V hospodě jsou jen hospodáři, muzikanti a chasa. A i tu schází z chasy ještě mnoho chlapců a děvčic. Ale zpívají si už vesele, tancují a házejí muzikantům do nástrojů šesťáky a dvacetníky. Když se potom přiblíží poklid, rozcházejí se střídavě domů. Muzika na chvíli oslábne, brzo však zase oživne, když se poklidilo. Pacholek, nešetřil-li před muzikanty, vyptá a připtá si od maměnky — nyní musí ho maměnka zase vyháněti, aby jí

všechněch peněz nesebral — a s novou chutí vrátí se do hospody. Děvčice z celé dědiny se již sejdou, a i hospodyně samy zajdou si teď do hospody. Hospodáři tam vůbec zůstali. Co však bývá hlavního, je příchod chlapců přespolních, kteří se o muzice dověděli. Nejenom chlapci z jedné dědiny, ale ze všech okolních přicházívají k muzice. Za zpěvu táhnou polem a s jásotem vcházejí do hospody. Muzika rozproudila se zatím již znova. Za hlavním stolem sedí muzikanti, každý sklenici piva před sebou, před stolem hromada chlapců s klobouky na hlavách i bez klobouků, v koutě u dveří děvčice, za stoly vedlejšími hospodáři a tetky. Není v hospodě místa pro všechny, je obsazena i síň, a na ulici před otevřenými okny stojí diváků, jako na galerii v divadle.

Je večer, tma, a jenom hvězdičky blikotají na nebi. Hospoda ovšem osvětlena; chladivý vzduch vane tam z venku otevřenými okny. Kdo nepostál si aspoň na chvíli pod těmito okny, když byla muzika, ten nepocítí nikdy půvabnosť a přítažlivosť muziky na Slovácku. Tanečníci a tanečnice jsou sami Slováci, chlapcům mihotají se za klobouky kosírky a voničky, na vestách plno mašliček, košile vyšívané, celý kroj malebný. Děvčice, jako oheň, obecenstvo živé, sami muzikanti bývají čistí Slováci. Jak si tu přebírá Francek Koláříkůj na klarinét, jak hraje dědáček Kročůj na housle, jak fúká strýc Vrba na basu! K tomu druží se zpěv a tanec chlapců a děvčic. Přistoupí pacholek před muzikanty, hodí jim peníze, s pozdvihnutou rukou si zazpívá, muzika vpadne mu do tobo. Začnou se točiti. Obyčejně tančívají se polky, tajč, sedlcký, mikeš, ale i vrťák (hopan), husárka, židovský, Links, Trampl, Štación, včelínský, „mazulka“, sedmikročka, štajérka. Tanečníci nebývají všichni dobři. Nováčci musejí snášeti ostrou kritiku tetek, pozorujících dychtivě každý krok jejich a smějících se hlasitě při každém pochybení. Za to ti znalci, na ty je radosť se podívat.

„Podivajte sa ho, ten tančí!“ vyslovují svoji zálibu tetky vespolek.

Co vlastně na tom tanci je, dá se těžko vysloviti. Neboť tanec je pro oko a může baviti jen toho, kdo se naň dívá. I s muzikou a zpěvem je to tak. Tyto zase jsou pro sluch. Celý dojem muziky spočívá v poslechu a v pohledu. Ale něco dá se říci přece. Ty krajověnky, které bývávaly, už zašly, na které luskávali si naši chlapci při tanci. Ale podkověnky jsou zde posud a chlapci pěkně na ně luskají, když přijdou do pravého. „Až nám budú jak sklenky, břinkati podkověnky“ zpívávají si nenadarmo. Tanec jejich je na postavy jejich lehký, řekl bych „kumštovný“. Točí se podle muziky, ale při tom vyhodí si nožkou tak fortelně, že ho obdivujete, břinkně si na podkovky, vyskočí do pozvýš, až se mu kosírek jenjen zamikoce, a s tanečnicí přece udrží tempo až doposled. Tanečnice hoří, šorec s fěrtúškem se jí zdouvá, chvílemi zdá se, kdyby vás zasáhl, že vás podrazí.

Zpěv chlapců není horší. Zpívá se ovšem již méně při muzikách, nežli se zpívávalo, ale zpívá se přece. Některé pěsničky jsou pro tanec, některé jenom na oživenou muziky. Tyto zpívají se, když muzika přestala na delší chvíli hráti. V celé hospodě je ruch a šum, mluví se a vykládá, chlapci drží se kolem krku, druzí zavdávají známým pivo, jiní vyšli se vychladit ven. Pojednou, když již to déle

trvá, předstoupí pacholek před muzikanty a zazpívá: „Šenkýřko hluchá, sklenička suchá, nalej ně do ní, nech ně nezvóní.“ Verš jediný to o sobě, ale rozjaří všechny znova, zahraje-li k tomu muzika. Jindy zpívá se: „Dejme my si kamarádi vzhůru hrát“, „Šenkýřko nalívej, dobré pivo mívej“, anebo: „My sme chlapci od verbuňku, máme rádi muziku, my si peněz naděláme z olověných knoflíků“, také: „Nebude nám dycky tak, nebudú nám huci hrát, aj ani gajdoš gajdovat, nebudeme tancovat“ atd. Pěsniček vůbec na oživenou dosť, záleží jenom na zpěvákovi, aby si pěkně zanotil, muzika již mu potrefí. „Jaké to pivečko dobré je“ a „Červené jablýško jak višňa, galánečko moja šidíš ňa, daj pozor na sebe, abych neošidíl já tebe“, tyto pěsničky kdo by slyšel zpívati při muzice, zajisté by jich také nezavrhl. Pacholek přeskakuje tu ve zpěvu tak, že se vám zdá chvílemi, jako by zpívali dva, prim a sekund. Jak dalece by to pochválilo stanovisko čistě hudební, to nevím, ale prostonárodně a se stanoviska slováckého patří to k nejjadrnějším výlevům rozradostněného srdce. A to je u muziky slovácké, aby se zpívalo „jak dyž sa hraje na varhanky“, „jak dyž řečnuje“. Báti se nesmí žádný a kdo by lapal dech úzkoprse, počav jednou zpívati, na toho by se podivně dívaly nejenom celá hospoda, ale zvláště děvčice. Vysmály by se mu.

Je veselo a živo. Mezitím co tak muzika za zpěvu a tance pokračuje, přicházejí pořád ještě chlapci odněkud, ozývajíce se vesele na dědině; jiní odbíhají přes chvíli z hospody, aby vylákali někoho, kdo zůstal doma, a vracejí se potom taktéž se zpěvem nazpět. Diváci pod okny zvědavě si je prohlížejí pokaždé, kdo to se tam ozývá, kdo to tam zpívá. Někteří chlapci ovšem, když se napijí více, nedbají potom, hraje-li právě v hospodě nebo ne, a vyšedše z hospody na ulici, zpívají před síní. To sluchu nelahodí a kazí dobrý dojem, ačkoliv činí chlapci tak jen z velké veselosti.

Něco jiného bývá, když muzika ustala na chvíli, a do hospody vejde starší chlap s kloboukem na guráž, připitý, s velikým zpěvem v hrdle již na síni. To bývá rozveselení celé hospody, neboť bývá to obyčejně člověk známý buď čtveráctvím, nebo něčím jiným. V Pašovicích na př. byl to Šůstek, který si tak rád zanotil: „Byla cesta cestička úzká, byla cesta šlapaná, gdo sa na mú hlavěnku strójí, nech si na svú pozor dá, nech si na svú pozor dá!“ Ledakdy přišel v poly muziky — co jiní v nohavicích v neděli, to on vždy jenom v širočanských plátěnkách — na síni spustil, v hospodě ukončil. Všechno obecenstvo se řehotalo, jak si k tomu zdvihl pěst a hrozil. Hřmotný chlapisko. Jindy přijde druhý, téhož břaku národovec, a zazpívá si před chasou: „Dovolte mě, chaso mladá, aby ně muziga hrála, oj dovolte mě, dovolte, dovolte, alebo mia ven vyhoďte, vyhoďte!“ Chlapcům pro jednou dvakrát to ujde, ale stavět se jim tam takový člověk před muziku vícekrát, vyhodili by ho i bez toho pobízení. Berou muziku vážně a mnoho rekrace nepřipustí, ani když muzika dlouho hrála. Lidé starší obyčejní tancovati smějí, zvláště ženušky mladé si rády ještě zatančí. Proti těm nemají chlapci ovšem nikdy nic a brávají je do tance sami. Mužští při obyčejné muzice v neděli málo tancují, hrají spolem karty, vykládají si a dívají se jenom. Při svatbách, v masopustě a pod. příležitostech je to jinak. Tu i děďáčci a baběnky musejí někdy do kola.

Myslíte snad již na bitky, bez kterých, jak se pravívá, slovácká muzika není. Kdo nezná poměrů a lidu, kdo neumí odpouštěti a pře-

hlížeti, ten pro bitku odsoudil by celou muziku. A přece neumějí si představiti naši chlapci pacholka, který by aspoň jednou nebyl se octl při muzice v krvavé půtce. Buďsi už kdekoliv, doma nebo v dědině přespolní. Hospodáři sami a hospodyně jsou již na to tak zvyklí, že považují bitku za výraz gurážnosti a smělosti chlapců. Tetky čekávají dychtivě, jak to skončí, nastane-li v hospodě hádka.

Představte si pacholka, který předstoupil právě před stůl před muzikanty — ruka ta je vždy vzhůru, vesele předstoupí a zazpívá si něco, aby mu zahráli.

„Mě sa bude hrát!“ ozve se naráz jiný, který je již nagurážený a na prvního zanevřel z jakýchkoli příčin. Udeří dlaní o stůl a postaví se sám před muzikanty. Chlapci ostatní, to víte, jsou již rozděleni na dva tábory, jeden je při tom, druhý při onom. Nemíchají se jim do toho, až tito začnou se hádati.

„A co, ty jeden! Já sem dál muzikantom, mě sa hraje!“ ustrkne se teď uražený. „Gdo sa mě smí do toho pléct! Hrát, muzigo, mě hrát!“ zavolá a udeří dlaní ještě silněji.

Ale je darmo. Ustoupiti bylo by hanba, začnou se dohadovati prudčeji. Muzika čeká. Obecenstvo, zvláště tetky, jsou nedočkavy, co z toho bude. Kdyby stály pod oknem venku, dívaly by se na to jen jako na divadlo, ale v hospodě samé mají strach. Hospodáři si toho nevšímají.

„Jozefe, nechaj ho, nech mu to odehraje muzika,“ krotí jedni chlapci svého kamaráda.

Druzí pobádají zase uraženého. „Nedaj si to. A co bys, dyť máš zaplacené! Nech sa ti upováží!“

V hospodě je hluk, chlapci, kteří začali spolem hádku, přistupují neústupněji a neústupněji před muzikanty, až konečně zavadí jeden do druhého, chtě nebo nechtě, a bitka nastane.

„Ty do mia budeš dŕcat?!“ a sok se chytne po tváři.

Děvčice už nečekají, běží ven, tetky se také hledí odstranit a běží zbouzet známých, aby se šly podívat. Je to pak podívaná. — Chytřejší hospodský shasne hned světlo, tak že chlapci se nepoznají a musejí přestati. Jindy objeví se pudmistr s tatarem. Je k tomu ovšem třeba smělosti rozbraňovati sám chlapce, ale před představeným bývá ještě dosti úcta. Za chvíli, když se pobili, hraje muzika dál, jenom že děvčic již tu nebývá, a muzika proto brzo přestane.

Obyčejně povstávají takové bitky mezi chlapci domácími a přespolními. Domácí chlapci nedohodnou se pro něco s cizími a potom se při muzice mstí navzájem. Až 15 chlapců z jedné dědiny přicházívá rázem do hospody, aby tu mohli způsobiti bitku. A ví se třebas týden už napřed, že bude bitka.

Chlapci dostávají výstrahu: „Prachčičané sa na vás strójija v nedělu, povídali, že přijdú všeci k muzice, aj malí.“

„No nechsi. Nechsi sa enom strójija. Šak my jím ukážem cestu do Prachčic,“ odpovídají druzí bezstarostně. Sejdou se v neděli v plném počtu a vyhledávají ty, kteří hrozili. Při hádce, která pak povstane, nešetří se kříváků a knýpků. A na druhý den není nic divného, objeví-li se některý pacholek se zavázaným okem, rukou a pod. Není-li jinak náhodou rozkřičen jako biják a svárlivec, pohlíží se na něho jako na bojovného chlapíka v dobrém smyslu.

Ostatně neužívá se vždycky kříváků, postačí ulomená noha od stolu, anebo několik kachlí z kamen. Jak to udělali kdysi Gajdovi na

Maršově o bartolomějských hodech. Nastala bitka, chlapci z kterési dědiny rozvalili Gajdovi kamna a vyprovázeli Políchňany kachlemi domů.

Veselé bývají muziky, když bitky není, nepříjemné, když bitka povstane. Ne pro tu bitku, ale proto, že se překazí muzika a přestává obyčejně hráti. Bitka se nechává na konec a děvčicím již to nestojí za to se potom vraceti.

Za příznivých okolností trvá muzika až do jedné, do dvou hodin po půlnoci. Diváci pod okny i z hospody jsou již doma na postelích, ale chlapci ještě dozpěvují. Již ochraptěli a vyzpívali se úplně, půjdou domů.

Tolik o muzikách a o neděli vůbec. Ve svátek muziky nebývají.

Obrázky japánské.

Píše

P. **Gabriel Matějíček.**

(Pokračování.)

Nyní obraťme pozornosť ku slavnému vrchu „Frenojama“, znamenitému svými kláštery. Hora „Frenojama“ zdvihá vysoko k nebesům své dva vrcholy asi dvě hodiny od města Miaka. Asi před tisíci lety vystavěl na ní jeden z králů Japánských 3800 pohanských chrámů a vedle každého bonecký klášter. Aby bonci nikým vyrušováni nebyli z rozjímání náboženských nauk Japánských a pokojně moudrosť světa zpytovati mohli, vyklidil s vrchu všecky vesnice, příbytky, sedláky, koně i krávy; neboť domníval se zbožný král, že těm, kteří stále jen ve knihách jsou, překáží každé zabečení krávy, každý řehot koňský a každý nejmenší šramot. Za to postavil dole pod vrchem dvě vsi: horní a dolní „Sakomotum“, aby do nich bonci si docházeli, nebo posýlali denně pro vezdejší potřeby. Také dal jim v užívání třetinu království Vomisského. Osada bonecká na Frenojámě zvelebovala se a šířila; vrchním představeným klášterské osady byl vždy syn králův, neb aspoň některý králův pokrevenec; proto byla též u vysoké vážnosti, že bonci její stali se úřadními vykladači výnosů soudních města Miaka. Z výkladu jejich nebylo lze odvolati se; u nich bylo hledati vysvětlení temných pravd a obřadů náboženských; u nich musil ucházeti se o boneckou důstojnosť, kdo po ní toužil; tam byl zkoušen a obstál-li, za bonce povýšen. Avšak během času zbylo z těch 3800 klášterů, rozložených na šestnácti svahových plochách mezi vrcholky hory Frenojamy, sotva 800 neporušených. Přestala též původní přísná kázeň následkem hojnosti statků tak, že zvrátila se napřed ve zhýralosť a potom ve prostopášnosť nejhoršího druhu; i stalo se bývalé sídlo učenosti a umění hnízdem neřestí a sprostoty. Bonci zaházeli knihy, chopili se šavle a jiných zbraní a oddali se řemeslu válečnému; ba přepadávali i ze zálohy po způsobu sprostých loupežníků pocestné na silnicích a cestách. Jejich nestydatosť a drzosť činila je podobnými dravcům, neboť nebáli se již ani „Daira“ (Dairo = nejvyšší hlava náboženská v Japánsku, druhdy zároveň i občanská),

kterýž u Japánců skoro v božské úctě býval; roku 1535. vtrhli do Miaka, zapálili celé město a vraždili napořád, co jim padlo do rukou, nešetříce ani nemluvňat v kolébkách. Ale o tom promluvíme později, jakož i o pomstě, která je stihla.

Na jiném vrchu, či lépe řečeno pohoří, táhnoucím se až k samému Miaku, jest též mnoho klášterů boneckých; v prvních dobách bývalo prý jich tam asi 7000, a v každém 10—15 i více bonců. Jejich představený neb vrchník jmenuje se „Ninxis“, t. j. „srdce pravdy“. Jeden z těch klášterů jest ze všech nejbohatší a nejnádhernější, poněvadž králové, kdykoliv na vojnu se strojí, slibují obětovati tomuto klášteru značnou částku peněz, jestliže ve válce zvítězí. Dosáhnuvše vítězství, vyplatí hned, co byli slíbili. Také utíkává se tam obecný lid v nehodách a protivenstvích ku bonc̆ům, aby modlili se k bohům za odvrácení neštěstí; proto přibývá klášteru bohatství více a více. Bonci zmíněných klášterův obstarávají pohřby bohatců, konají bohoslužbu u model a káží lidu jednou za patnáct dní, někdy také jenom jednou za tři neděle. Na úřad kazatelský musí se řádně připravovati; vrchník kláštera, který ostatních klášterníků vzdělanějším bývá i učenějším, předříkává jim denně něco z knihy, dává též krátkou osnovu o některé pravdě, kterou pak klášterníci obšírně spracovati musí. Osnovy ty bývají vzaty nejvíce z věrouky a bývají složeny v podobě otázek na př.: „Když hlas člověka smrtí byl zaražen, co by mluvila asi duše, z těla vycházející, kdyby mluviti mohla?“ „Kdyby přišel někdo z pekla na zem, co by asi vypravoval lidem na světě?“ Jakmile uplynul čas ku práci určený, požaduje vrchník písemně práce všech; chválí, kdož úlohu dobře vypracovali, ostatní však přísně trestá. Učení svoje zastávají a stojí při něm tak neústupně, že ani králům a knížatům nedopouštějí pronésti úsudek o něm. Jesuita Tersellien vypravuje v životopisu sv. Františka Xaverského, že světec ten vedl rozmluvu s králem z Bunga za příčinou bohoslužby, pádně potíraje výmluvnou řečí japánskou modloslužbu. Král ochotně naslouchal, dávaje již sv. Xaveriovi bez mála za pravdu. Ale japánský bonec vedle krále stojící zhurta se naň osopil a pravil: „Věc bohoslužby není nikoliv podrobena úsudku královu, který v tajemstvích náboženství japánského jest nevědom. Jestliže nelíbí se mu co, nebo má-li nějakou stížnost, ať to jen vysloví: že dostane se mu takového poučení a vysvětlení, aby byl úplně dle přesvědčení svého upokojen. Král slíbil prý, že bude mlčeti a poslouchati boncovo poučení. I jal se hned bonec, pyšně kolem sebe se ohlédnuv, mnoho mluviti o svatosti japánských bonců, o které prý nesmí nikdo pochybovati: „neboť vedou život, jenž bohům velice se líbí, poněvadž zachovávají čistotu, zdržují se čerstvých ryb, požívajíce jen mrtvých (leklých); také vyučují mládež a mrtvým tak lacino dávají průvodní listy do nebeského ráje, že se jim tam desetkrát tolik vyplatí; potom vstávají prý v noci, aby modlili se za lidi a modlitbou i přímluvou svou smiřovali je s bohy; nad to nejvíce však platí, že důvěrně zacházejí a obcují se sluncem, měsícem a hvězdami a veškerými nebeskými mocnostmi. Konečně spustil svou vyřídilku plným splavem a tak drze na krále, že týž nestoudným hubařením jsa rozzloben, jemu posléze poručil, aby mlčel, doloživ: „Již spatřil jsem u tebe mistrovský kousek kněžské svatosti, i jsem ochoten přísahati hned, že s tebou rouhavým tlachalem a bezbožným tlučhubou více činiti má čert, nežli bozi.“ Po těch slovech začal bonec nadávati ještě

více, řka v proudu řeči, že „snadno nastati může doba, ve které jemu všickni lidé podrobeni budou, a pak že každému ukáže záda i nebude míti více co dělati s králem bungoským ani s jiným, poněvadž nikdo z nich doufati nemůže, že bude po vezdejším životě na takovou důstojnosť povýšen“.*) Král ještě více hněvem se rozpáliv, chystal se mu odseknouti, ale bonec padl mu do řeči volaje zuřivým hlasem: „Oheň s nebe spal krále, který opovážil se rouhavě mluviti proti svatým kněžím a služebníkům bohů“.

Bonci družin ostatních, zejména z družiny dvanácté, totiž Ikojů, jsou oblíbeni a u veliké vážnosti. Vrchník jejich dává nositi se ve stkvostných nosítkách, a lid prokazuje mu skoro královskou úctu, družina pak Ikojů klaní se mu jako bohu. Ikojové mají více svobody a výsad než ostatní družiny; neboť smí ženiti se a všech pokrmů požívati, kterých poskytuje země i voda. Některé z klášterů jejich berou důchody z císařského pokladu nebo též z dávek a cel zemských toho území, na němž stojí klášter. Jiné kláštery vydržuje obecný lid. Každý Japánec má zvláštního boha, kterého si vyvolil z velkého množství bohův a kterému nejvíce slouží, do chrámu jeho nejvíce chodí a k jeho boncům největší má důvěru, dávaje jim za duchovní služby, čeho potřebují ku zachování vezdejšího života a staveb chrámových i klášterních.

Velmi diviti se jest tomu, že Japánci nemají pro nesjednocenosť u věcech víry spolu nikdy žádných mrzutostí, že ani nikdy nehádají se pro rozmanitosť modloslužby, ačkoli u věcech víry a bohoslužby rozličné družiny velmi se liší. Japánci zneužívají často chrámů svých model ku hýření; proto přemnoho jich postaveno jest v rozkošných krajinách. Tam scházejí se takořka ku pitkám u přítomnosti svých bohů; ano tančí tam i s veřejnými nevěstkami a oddávají se nepravostem, k čemuž bonci mlčí, jakoby toho neviděli, jsouce spokojeni, jen když nepřijde z toho nic na veřejnosť.

Avšak nelze viniti všech bonců ze špatného života a z mlčení ku zmíněným zlořádům u pohanských chrámů, neboť jsou mezi nimi také bonci vedoucí život lepší; mnozí z nich vstávají v noci v určitou dobu ku společné modlitbě ve chrámě, kde odříkávají střídavě noční modlitby z poslední knihy Xakovy, neboli z Fokekium (posvátné knihy Japánců, sepsané od Xaky). Na večer dostává každý bonec úlohu od vrchníka, jemuž ji ráno vypracovánu odevzdati musí.

Obzvláště přísně živi jsou bonci družiny jedenácté; nežení se a nejedí žádného masa. Porušení slibů bývá velmi přísně ano téměř ukrutně trestáno; provinilec, byv od představenstva usvědčen z porušení slibů a odsouzen, bývá zakopán do půl těla do jámy a zaházen zemí; každý pak, kdokoli mimo něj jde, (krom šlechticů) povinen jest říznouti dřevěnou pilou odsouzence jednou do krku. Odsouzenec trápí se ve hrozných bolestech, novými a novými řezy stále přibývajících, obyčejně až do čtvrtého dne, kdy sproštěn bývá dalších muk bídnou smrti.

Pro přísný život jsou bonci ti u velké vážnosti, aniť mnozí z nich jiného nejedí než kořínků, zelin a rýže a jiným nápojem žízně nehasí leč vodou. Úcta a vážnosť před nimi rozmnožuje se ještě tím, že mnoho

*) Smysl původního textu není zcela jasný; nejspíše mluví bonec o důstojnosti nějaké v sídlech blaženců, do kterých „rouhavý“ král sotva se dostane.

bonců pochází z urozených pokolení šlechtických, knížecích, někdy i královských; neboť jest u Japánců obyčejem v rodinách vznešených, je-li v některé mnoho dětí, že bývají dáváni mladší synové k boncům, a dcerky ku „H a m a k u t i c í m“ (klášternicím), aby rodina pro mnoho dětí neschudla a u vážnosti snáze se udržela.

Kázaní, která bonci konají, bývají obyčejně mravokárná, o marnostech světských: že, když obyčejný člověk přičiňuje se, co může, aby přikázaní ku věčnému spasení potřebná zachovával, ještě všecko málo jest a nic mu neprospívá, jestliže jemu bonci nápomocni nejsou. Proto nabízejí se svatí bonci lidu, že budou ho rádi zastupovati u bohův a orodovati zaň, aby došel odpuštění hříchů; za koho bonci prosí, ten prý vůbec ani zahynouti na věky nemůže, i kdyby byl největším hříšníkem, protože by jej udobření bozi i z pekelného ohně vysvobodili, kdyby již snad v něm byl; ale milosti té stanou se účastnými jenom ti, kdo boncům jako přímluvcům u bohů hlubokou úctu vzdávají a též hojnou almužnou za prokázanou službu se jim odmění! Proto slibují pomoc svou ku věčné spáse toliko zámožnému pohlaví mužskému; chudým však z pekla pomoci nelze. Také nemůže spaseno býti, anebo aspoň velmi nesnadno spásy dojde pohlaví ženské; ačkoliv boncům prokazují velkou úctu, nic jim neprospívá, protože jsou prý hrozně pošpiněny nesčíslnými hříchy. Kážou také lidu, že dá-li kdo bonci peníze, desaterónásob obdrží na onom světě; za obdrženou almužnu peněžitou dostane se dárci napsaného potvrzení, které schovává pak velmi starostlivě až do své smrti. Před smrtí bývá hlavní starostí každého, aby mu lístek dán byl do hrobu, by duši nebožtíkově bylo lze požadovati od bohů desaterónásobné odplaty; na lístku záleží však Japánci tím více ještě proto, že ďábel před takovým lístkem hned na útěk se dává. Psaní lístků podobných bývá největším pramenem bonecких příjmů.

Kázaní koná se s velikou nádherou. Kazatel stojí na vysoké kazatelně, ověšené kol do kola skvostnou japánskou přikrývkou z nejjemnějšího hedváví. Na pravo (t. j. po pravém boku kazatelově) jsou pěkné schůdky na kazatelnu s krásně lakovaným a zlatem ozdobeným zábradlím. Po boku levém sedí na vysokém podstavci modla na nohách křížem podložených; bývá to Amida nebo Xaka, neb Kanon, nebo také některý z ostatních bohů japánských, dle toho, jakého patrona má družina bonecká, u chrámu služby konající. Tomuto bohu přinášívá lid všelijaké dobře připravené pokrmy, jež po modloslužbě společně s bonci pojídá. Nad kazatelnou vznáší se čtyrhranatá stříška, která zadem upevněna jest ve zdi a na předu podepřena dvěma silnými sloupy. Po bocích kazatelových visí se stříšky u sloupů dvě hořící lampy, každá se čtyřmi knůtky. Dole okolo kazatelny, ale ještě nad hlavami posluchačů, jest na třech stranách dřevěná pavláčka, nebo lešeníčko čtyrhranné a velmi vysoké s trojím zábradlím; na něm sedávají bonečtí služebníci, konající nižší chrámové služby (jako u nás kostelníci a ministranti, nebo bratří nekněží v klášteřích). Na pravo od bonce učitele leží na zvláštním krásně malovaném a olakovaném pultu posvátná kniha „F o k e k i u m“ a vedle ní cimbálek. Když bonec kazatel vystoupil na kazatelnu, otáčí se nejprve na všecky strany hrdě a sebevědomě, usmívá se sám na sebe a všelijak směšně špulí a dělá posuňky. Ve pravé ruce drží velmi široký, zlatý vějíř, aby, když v kázaní se rozohní a zahřeje, mohl na sebe foukati vějířem vítr. Hlavu má po-

krytu velmi širokým slunečníkem z hedbáví. Nežli začne mluviti, našpulí velmi vážně a zároveň pyšně tvář způsobem Evropanovi neobyčejným; potom zazvoní cimbálkem, aby bylo ticho, a ve chrámě nikdo ani nedutá. Teď začíná kázaní: bonec vezme posvátné Fokekium, otevře a čte několik řádek ze zákona Xakova; pak dělá dlouhý výklad, začínaje obyčejně chvalořečí o Amidovi, Xakovi a Kanonovi takto: „Buďtež desettisíckrát tisíckrát přeuctivě pozdraveni ode všech lidí na zemi a od veškerých hvězd na obloze nebeské oslaveni, velicí bohové naši: Xaka, Amida a Kanon; neboť jsou velcí velmi a přeslavní. Slavte Amidu a klaňte se jemu, dokavad na zemi jste živi, chléb vezdejší jíte, vodu pijete a dýcháte do sebe vzduch z milosti Amidovy, který dává spásu nebeskou všem, kdož jemu věrně slouží a jej pokorně ctí, i živí svaté bonce a nábožné služebníky jeho; oni jemu slouží ve dne a v noci, pro něj odpírají si spaní, vstávajíce, aby modlili se k němu a za vás orodovali u rozhněvaných bohů: Kanona, Xáky a Amidy a ostatních všech zůstávajících v sídlech blažených; k těm volají za smilování, když vy, bídní hříšníci, ještě na loži si hovíte a lenivě se převalujete. Vy byste, nešťastníci, pro přeškaredé neřesti své tam ani se nedostali, kdyby vám nebylo možno za laciný peníz zasloužiti si naší mocné přímluvy a koupiti si průvodní lístek do říše blaženců. Nezapomeňte pokloniti se též Kanonovi, Amidovu výbornému synu, který vládne ve hlubokosti mořské, který duším otevírá bránu do říše temnosti. Jeho trůn jest ve vodách velkého moře, jej poslouchají všecky ryby, a potvory vodní plovou, kam jim káže. A co mám říci o Xakovi? Kdo vyzkoumá jeho moudrost přehlubokou jako propast? Moudrostí jeho překonán jest sám Amida i Kanon. On vložil sice do posvátného Fokekium mnoho moudrosti ducha svého přejasného a průpovídek zlaté pravdy, ale to jest jenom jako kapka vůči spoustě vod mořských. Jako nelze těchto i do největší a nejhlubší propasti shromážditi, též moudrost Xakova nedá vepsati se ani do všech knih celého světa.“

A tak dále rozplítá řeč, někdy i přes hodinu; slova jeho plynou ozdobně a provázena jsou slíčnými pohyby rukou a těla i náležitým výrazem tváře.

Vilela, který dosti dobře japánsky uměl, dosvědčuje, že často divil se výmluvnosti japánských bonců, kteří ničím nezadávají prý starým řečníkům latinským a řeckým, majíce nejen plynnou řeč a velmi pěkné posuňky, nýbrž i látku řeči též umělé spracovánu a vypravují velmi ozdobnými slovy. Dojem krásné přednášky rozmnožen bývá znamenitě nádherným oděvem kazatelovým; neboť kazatel stojí prý na skvostné kazatelně, oděn jsa od hlavy až do paty šatem z nejjemnějšího hedvábí a opásán překrásným pasem. Konec kázaní obsahuje obyčejně domluvu ku posluchačům, že jest třeba, ano i spasitelno, boneckým klášterům udělovati hojné almužny, poněvadž zůstávají v nich svatí kněží, kteří přímluvou svou usmiřují člověčenstvo s bohy, a že každý, co boneckým lakomcům uštědřil, bude míti za to v tomto životě požehnání a po smrti dostane odplatu desateronásobnou.

(Pokračování.)

Ve čtrnáctém praporu.

Obrázek z vojny.

Napsal

Bohumil Brodský.

(Pokračování.)

Krňovec obsazen byl již přes týden. Nepřítel více se neukázal, ačkoliv hlídky každého dne na všechny strany vysýlané dosti daleko vnikaly do okolí. Z hlavního stanu dostával plukovník zprávy, že vojsko rakouské vniká hlouběji a hlouběji do země, setkávajíc se všude s odporem tvrdošijným. Nezřídka slyšeti bylo vzdálený hukot děl. Důstojníci počínali se již mrzeti na svou nečinnost a přáli si účastniti se krvavého zápasu s ostatním vojskem. Ano, vybízeli plukovníka, aby přímo žádal vrchního velitele, by byli vystřídáni oddílem jiným a přiděleni k postupujícímu vojsku.

„Vyčkejte, milí pánové," odpovídal plukovník. „Ručím vám, že se tu ještě dočkáte splnění tužeb svých. Nezapomeňte, že jsme pošinuti daleko od hlavního sboru, že se nalezáme v krajině velice divoké a pro nepřítele tedy příhodné k útočišti při jeho ustupování před hlavním sborem. Nevím, podařilo-li by se nám jinde tak šťastně dostáti svému úkolu jako zde. Slyšel jsem totiž, že se nepřítel shromažďuje ve velké zástupy, které vzdorují obdivuhodnou obratností několikeronásobnému počtu našich pluků. Uvidíme-li, že skutečně bychom tu měli býti nečinnými, postarám se hned o splnění přání vašeho, které jest také mým."

Čekali tedy znovu. A již druhého dne oznamovaly stráže, že spatřily na vzdáleném kopci tlupu povstalců rozhlížeti se krajinou. Zmizeli, jakmile viděli, že jsou pozorováni. Nicméně dlužno bylo čekati, že se zástup objeví opět a nikoliv slabý. Zná bezpochyby důležitost stanoviště právě tak dobře, jak oni a pokusí se znova o jeho dobytí. Proto bděloť zostřena, a vojsku rozkázáno, aby připraveno bylo každé chvíle odraziti nepřítele. Opevnění kolem tábora doplněno zvýšením náspů a prohloubením nového jednoho ještě příkopu. Zároveň oznámil plukovník hlavnímu velitelství, že se objevuje nepřítel opět, a žádal o posilu a nové rozkazy.

Následujícího dne panovalo v celém okolí ticho. Mimo jízdnou poštu, která v ozbrojeném průvodu po silnici Krňovcem jezdila, neobjevila se ani jediná živá bytost K večeru však vystřeleno na jednu ze stráží. Neublíženo jí sice, avšak zároveň to bylo znamením, že nepřítel jest již tu. Vojsko po celou noc bylo připraveno a za náspem očekávalo útok. Ale ona rána, vypálená na stráž, byla po celou noc jedinou. Plukovník se domníval, že nepřítel chce jen vojsko znepokojovati, nemaje jiných úmyslů.

Za jitra však přesvědčil se o opaku. Bylo viděti, že kopce na západní straně jsou silně obsazeny nepřítelem, jenž pokud mohl, skrýval se, aby neprozradil svou sílu.

„Vaše touha, pánové, dojde splnění", pravil plukovník důstojníkům, s nimiž pozoroval dalekohledy pohyby povstalců. „Neli dnes, tedy v noci učiní útok. Jest jich několik set. Dejte nasekati dříví na hranice. Musíme míti v noci světlo."

Zatím však byly hranice zbytečnými. O polednách totiž bylo viděti zástup jezdců poštu provázejících ujížděti směrem ke Krňovci ze strany severní. Byli vzdáleni as dvě hodiny a sjížděli právě s nížiny do údolí. Zjev tento bezpochyby nezůstal také nepříteli neznámým, neboť bylo viděti postavy jeho rychle ubíhati vstříc poště. Měli sice na silnici ještě hodný kus, a jezdci mohli zatím dostati se nedaleko ke Krňovci. Avšak přece bylo nutno souditi, že dříve, než se pošta dostane do dědiny samé, bude dopadena, stráž pobita, a vše, co vezla s sebou, uloupeno. Musila jim tedy býti poslána posila.

Plukovník dal rychle rozkaz druhé setnině, aby opustila tábor a spěchala naproti poště. Třetí setninu pošinul z tábora na úbočí návrší, aby mohla přispěti ku pomoci, kdyby nepřítel byl v přesile. Druhé setnině velel hejtman Vilím. Mezi podřízenými důstojníky měl také nadporučíka Bártu.

V mírném klusu ubíhali vojáci dolů k vesnici a odtud po silnici dále. Průvod pošty pozoroval bezpochyby také nebezpečenství, poněvadž v divém cvalu řítil se blíž a blíže. Než nepřítel byl hbitějším. Setnina byla asi čtvrť hodiny vzdálena od pošty, když zahoukly první rány, a z bezprostřední blízkosti vyrazily nepřátelské postavy na malý zástup. Několik jezdců skleslo s koní, ostatní v chomáči stojíce, vystřelili z karabin a odráželi útok jataganů šavlemi.

Myslivci, spěchajíce v divém kvapu blíže, pozorovali, že jezdci klesají jeden po druhém. Jen asi pět se jich dosud brání. Teď vidí, že za nimi v polokruhu nalezá se postava ženy, sedící také na koni. Byli sice již na dostřel, ale stříleti nemohli, aby snad rána nezasáhla některého jezdce.

„Třetí oddělení! Zastoupiti nepříteli cestu“, zahřměl setník.

Nadporučík Bárta se svým oddílem vyrazil v bok a pádil k úbočí kopce, s něhož nepřítel přepadl poštu. Sotva to však nepřítel zpozoroval, s neobyčejnou zuřivostí vrhnul se na skrovný houfec. Jezdci jsou s koní strženi a vlečeni v úprku pryč. I ona žena, která Bůh ví jak se ocítila v průvodu pošty, nebyla již na koni, ale bylo lze zcela dobře pozorovati, jak ji jeden z nepřátel unáší. Kladla tuhý odpor svému lupiči, poněvadž tento nemohl rychle ubíhati. Nadporučík s několika nejobratnějšími vojáky byl mu již v patách, ostatní rychle jich následovali. Také setnina ze silnice sem mířila.

Několik jen skoků — a nadporučík byl u lupiče. Náhle zděšeně vzkřiknul. Poznal v unášené ženě svou nevěstu Elsu. Vrhnul se, co síly měl, k ní. V tom ji povstalec pustil a obrátil se s jataganem proti němu. S ním zároveň objevil se houfec povstalců, skrytý za úskalími, a vrhnul se na nadporučíka a jeho oddíl.

„Elso, prchni,“ zvolal Bárta, a aby útěk její chránil, obrátil se proti nepříteli. Elsa uposlechla jeho zvolání a pádila vstříc setnině. Kdosi po ní střelil, ale kulka minula se cílem. Zatím měli již povstalci co činiti s oddílem myslivců. Musili jej stůj co stůj přemoci dříve, než setnina přichvátá a nežli se přiblíží na dostřel setnina druhá, mířící sem již od Krňovce. Několik myslivců kleslo hned zasáhnuto kulemi, a na ostatní vrhli se s obnaženou zbraní. S neobyčejnou obratností a silou odrazili namířené bodáky a svými jatagany vyráželi zbraň z ruky a zasazovali rány. Zápasili jak tygrové, zuřivě a s neodolatelnou obratností.

Nadporučíkovi ohánějícímu se šavlí tato náhle přeražena, a on

stržen k zemi. Povstalec vysoké postavy vrhl se za ním a vyrvav mu zbytek zbraně z ruky, uchopil ho kolem pasu a obrovskou silou odnášel. Poznal, že to důstojník, a taková kořisť byla mu velevítanou. Možno za ni vyměniti mnoho zajatých neb schladiti si na něm zuřivou nenávisť, která srdce všech proti vojsku plnila. Darmo napínal Bárta všechny síly. Páže lupičovy byly jak železné a svíraly ho k udušení. Slyšel za sebou pokřik, vítězné volání setniny právě na bojiště dorazivší, ale byl již příliš daleko odnesen, aby ho druhové byli mohli osvoboditi.

Poznával hroznou jistotu. Jest zajat a v moci nepřítele, který prahne po pomstě, jenž šetřiti ho nebude. K tomu Elsa, jeho drahá nevěsta, je snad v nebezpečenství. Jest mrtva či živa? Zachránila se? Co jest mu však platno, zachránila-li se. Kéž by bývali společně umřeli. Setkali by se jinde, aby nikdy více se nerozloučili.

Palčivá bolesť svírala mu srdce, a mysl byla plna zoufalých myšlének.

Pojednou lupič jeho stanul. Podíval se mu výsměšně do tváře, blýskaje při tom svýma černýma očima. Osmáhlá jeho tvář byla uzarděna, a mohutná hruď těžce oddychovala. Volal na druhy, kteří za ním přibíhali, aby mu pomohli nésti. Hned tu byl muž jiný, také složité postavy a ten přejímal z náručí svého druha nadporučíka. Tento chtěl toho okamžiku užiti a vyrvati se jim. Byl však sláb a cítil, že jest marný jeho pokus. Jediné, čeho dosáhl, bylo to, že mohl pohleděti nazpět. Bojiště již neviděl, byl vysoko na stráni za skalním útesem. Kolem něho hemžily se postavy povstalců, stoupajíce rychle výše. Několik jich stálo za skalou a hleděli dolů, bude-li je vojsko také sem pronásledovati. Ostatní se s ním dali v pochod dále, míříce ke hřebenu horskému, takřka nedostupnému.

Nadporučík odevzdal se zcela svému osudu. Neboť kterak tu uvažovati, umiňovati si něco, když jest malomocným odporovati, když jest hříčkou v rukou těch hrozivých postav kolem něho se mihajících. Kdyby měl zbraň v rukou, bylo by vše marným. Stihla by ho jen smrť. Snad by to bylo lépe, než aby padnul zákeřnicky, ubit rozvášněným nepřítelem; kdyby se postavil se na odpor, ukázal by, že není zbabělec, že se nebojí hrozivého množství. Kde však vzíti zbraň? Náhle ji spatřil zastrčenou za pasem svého uchvatitele. Rychle po ní sáhl a chtěl ji vyrvati. Než již ho nepřítel pustil na zemi a udeřil ho do ruky, že mu malomocně klesla.

Nesrozumitelnou mu řečí rozkřiknul se povstalec a přitiskl ho k zemi. Zavolal na druhy. Sběhli se, v okamžiku měl svázány ruce a nohy vlastní šerpou, při čemž ucítil několik ran, které mu rozlícení zasadili. Stisknul pevně rty, a krev se mu hněvem vehnala do tváře. Již ho chtěl uchvatitel opět vzíti do náruče, když naň kdosi něco volal. Zasmál se a schýliv se rozvázal mu nohy. Pak ho zdvihnul a rukou v před ukázal. Nerozuměl mu, až když ranou do zad ho pobídl, věděl, že má nyní sám jíti.

Postrkován jsa ne příliš jemně, musil nastoupiti pochod cestou velice obtížnou. Nemaje rukou volných, nemohl se zachycovati a přemáhati obtíže při slézání balvanů a roklí. Byl tím záhy všecek zemdlen a unaven. A přece bylo mu jíti neustále v před. Chvílemi klesal, a tu pěsť jeho průvodce poháněla ku povstání a k dalším pokusům. Jen zřídka kdy bylo mu pomoženo, aby po srázné skalní stěně se dostal výše.

Konečně když již myslil, že klesne a nebude moci dále, poznal, že jest na dosti rozsáhlém horském hřebeně, v němž prostranná kotlina naplněna byla postavami povstalců. Tu viděl cíl cesty. Kolem do kola stály za balvany stráže, jichž pušky namířeny byly dolů, aby na každého útočníka chrlily zkázonosný oheň. Jeho průvodce ukázal mu místo, na němž měl setrvati. Zemdlen, sklesl na kámen, aby si oddychl. Zrak jeho bloudil po těch podivných mužích, kteří ho stíhali hněvivými pohledy. Viděl, že průvodce jeho přiblížil se k muži postavy pomalé, jenž seděl uprostřed chomáče. Dle krásných zbraní za pasem zastrčených poznal, že to asi některý pohlavár, neb aspoň přednější náčelník povstání. Měl ho viděti z blízka. Neboť ten, vyslechnuv zprávu povstalce. vstal a blížil se k němu, patře mu pronikavě do tváře. Ostatní zvědavě postavili se kolem něho.

„Chceš býti svoboden?“ tázal se ho v lámané francouzštině.

„Chci, ale tebe se o svobodu neprosím,“ odpověděl hrdě nadporučík, neklopě oči před jeho hrozivými pohledy.

„Jsi pyšný. Budeš však brzy povolnějším. Slyš, nedostaneme-li v týdnu za tebe všechny naše zajaté, oběsíme tě neb zastřelíme. Vybeř si, co chceš Napiš svému veliteli psaní.“

„Nenapíši, piš si je sám. Smrti se nebojím.“

Tvář náčelníkova pokryla se hněvem, a jeho ruka sáhala po zbraních za pasem.

„Tak mluvíš se mnou? Jsem Milo Petrovič, a rozkážu-li, pět set ran rozryje tvé tělo.“

„Kaž, co chceš. Já poslouchám svého pána, císaře, ale žádného povstalce.“

Milo Petrovič se obrátil a cosi vzkřiknul. Hned byl nadporučík obklopen postavami sápajících se povstalců. Myslil, že ho chtějí zabiti. Oni však svazovali mu nohy a pak přivázali nohy k rukoum. Byl všecek skrčen a spoután, že sebou ani hnouti nemohl. Nohy i ruce mu nabíhaly, a dech se mu krátil. Ležel tu zasypáván zuřivým voláním, hrozbami. Kdo se k němu přiblížil, kopnul ho jak psa, jehož se každý štítí a nenávidí. Mlčel a pohlížel klidně k nebesům. Nechtěl ani vzdechnouti. Nechť vidí, že dovede umříti statečně, jak pravý voják.

Po chvíli zuřivosť nepřátel přestala. Nechali ho na pokoji. Bolesti však, způsobené vazbou, množily se každé chvíle. Pot se mu řinul po čele, a bledosť obestírala jeho tvář. Očekával, že zemře, a připravoval se na smrť. Kéž by býval raději padl na bojišti čestně, nežli tu podlým týráním utrápen býti ke smrti!

Snad náčelníka konečně také hněv přešel. Poručil, by mu uvolnili vazbu. Nadporučík Bárta viděl, že cosi píše na malou blanku. Pak přivolal jednoho z podřízených a něco mu nakazuje, odevzdával lístek. Povstalec, přijav jej, zmizel rychle mezi skalními výstupky. Pak chystali si večeři. Přivlékli několik ovcí, zabili svými křivými šavlemi, a stáhnuvše, pekli je na rožni. Polopečené stáhli je s tyčí, a každý uříznul si kus, jak si přál. Jeden z nich, uříznuv kus masa, hodil jej Bártovi. Chvíli váhal jísti. Vždyť mu to házeli, jak zvířeti. Ale pak uchopil maso. Proč by nejedl? Což musí tu mezi nimi zemříti? Nikoliv, naopak. Doufal pevně, že bude žíti, musí žíti, aby se pomstil za nelidské s ním zacházení.

Posilniv se, odpočíval klidně dále. Slunce zapadalo, v táboře bylo živěji. Scházely se tlupy, které dosud byly kdesi na plenu nebo na

hlídce. Přiváděly s sebou všeliký uloupený dobytek, přiváděli a přinášeli raněné. Milo Petrovič přijímal zprávy, dával rozkazy. Vše obracelo se k němu s jakousi srdečnou prostotou a přec uctivostí. Nové stráže vystřídaly staré, a ticho se vracelo do zástupu. Každý ulehal oblečen na nízkou trávu, rostoucí mezi kamením, a klidně uzavíral oči, jakby odpočíval v nejbezpečnější pevnosti. Háv noční byl jim přikrývkou, kámen poduškou. A přece spali spokojeně a nerušeně, aby se posílili k dalším potyčkám, k dalším bojům.

Nadporučík Bárta, hledě k nebesům, zalétal duchem svým k táboru čtrnáctého praporu myslivců. Jest v něm Elsa? Je zdráva? Uvidí ji? Tichý bol stěhoval se mu do srdce, a slza tajně vkradla se mu do oka. (Dokončení.)

Dr. Jan Josef Ignac v. Döllinger.

Podává

Dr. **Rudolf Horský**.

Chci podati stručný životopis tohoto muže, jejž katolický jeden list nazval novověkým Tertullianem. Hodlám tak učiniti sine ira et studio, na základě původních a spolehlivých dat, pokud jsem se jich do dnešního dne dopíditi mohl, aby každý, komu na tom záleží, dověděl se pravdy o životě a snahách jeho.

Ignac Döllinger narodil se dne 28. února 1799. v Bamberku, kde otec jeho byl slovútným professorem na lékařské fakultě tamější university. Již v dětském věku liboval si více v knihách než ve kratochvílích a zábavách, tak že otec častokráte jej honíval od knih ku hrám a knihovnu před ním zavíral. Döllinger tím více pak se těšíval na prázdniny, jež trávíval u svého ujce, který měl hezkou bibliotheku a chlapci nebránil, podle chuti a vůle hrabati se v ní. Tato láska ku knihám neopustila ho po celý život. Prolézal antikvariaty, chytal prodavače kněh i na ulicích a byl celý blažen, když později směl pomáhati v universitní knihovně Würzburské.

Studoval nejprve doma, v Bamberku, a když po zrušení university Bambergské otec jeho se přestěhoval do Würzburgu, pokračoval ve studiích na tamějších školách. Vystudovav gymnasium, věnoval se přírodopisu, avšak jen na krátce. Pak studoval theologii napřed ve Würzburku, a později v Bamberku, kamž jej vábil věhlas professorů fakulty bohoslovecké. Jako jedenadvacetiletý jinoch byl již promován na universitě v Landshutu. V roce 1822. v Bamberku vysvěcen na kněžství, načež rok kaplanoval v Scheinfeldu. Pak byl povolán za učitele na lyceu v Aschaffenburku, kde pobyl tři léta. V roce 1826. povolán byl za mimořádného professora na universitu Mnichovskou, kde již za rok jmenován byl, ač sotva osmadvacetiletý, řádným professorem církevních dějin a práv. Brzy potom počal rozsáhlou činnosť spisovatelskou, kterou již dříve zahájil spisem „Eucharistie in den drei ersten Jahrhunderten“, vydaným v Mohuči v roce 1826. Ve spisu tom dokazuje proti protestantům, že celá tradice prvních tří století jednohlasně svědčí pro transsubstantiaci. Protestanté vydání tohoto spisu nelibě nesli, ale ještě neliběji byli dotčeni vydáním díla „Uiber

gemischte Ehen", v němž Döllinger se vzácnou důkladností dokazuje svátostnosť a nerozlučitelnosť manželství a z přemnohých důvodů rozhodně zavrhuje sňatky mezi katolíky a protestanty. Dílo to tak bylo hledáno, že za jediný rok 1838. dočkalo se pěti vydání. Ještě v témž roce vydal Döllinger spis pod názvem „Muhamed's Religion", v němž kriticky probíral Koran a ukázal, jak působil muhamedanismus na život a na vzdělanosť národů. V tomto roce zemřel v Mnichově veliký syn katolické církve a kladivo na protestanty, Jan Adam M ö h l e r, právě jako Döllinger, professor církevních dějin na universitě, jehož „Symbolika", v roce 1832. poprve vydaná, způsobila veliké zděšení mezi protestanty a nesmírnou radosť mezi katolíky. Möhler byl by rád ještě více v tomto směru pracoval, ale pro churavosť nemohl. I ujal se po předčasné smrti jeho Döllinger myšlénky této a po důkladných studiích vydal v roce 1846. a dále třísvazkové dílo pod názvem: „Die Reformation, ihre innere Entwickelung und ihre Wirkungen im Umfange des Lutherischen Bekenntnisses", Regenburg, bei Mainz. V díle tom uvádí výroky Lutherovy, Melanchtonovy, jejich předchůdců a následovníků, přátel a žáků, a ukazuje, jak a v čem sobě i katolickému učení odporují a dovozuje, jak zhoubně působil protestantismus na školství, na vzdělanosť a mravnosť lidu. V roce 1851. pak vydal jako doplněk k dílu tomu spis pod titulem „Luther, Eine Skizze". Tímto dílem protestanty německé tak podrážděl, že mu až hrubým způsobem svou nenávisť projevovali. Známý zednář a státní špicl. básník Heine, složil na Döllingera hanlivou píseň, která začínala:

Lebt er noch am Isarstrande
jener alte, gottverdammte
Erzpfaff Döllingerius?,

kteroužto píseň uličníci po Döllingerovi pokřikovali, kdežto pastorové spílali mu ultramontánů, papeženců a podobných jmen.

Za to katolíci velebili Döllingera jako obhájce Církve a z daleka široka hrnuli se žáci k jeho kathedře, pokládajíce za štěstí, slyšeti jeho slova.

Mnichov byl tehdy středem katolického života v Německu. Známý učenec a katolický mystik J a k u b G ö r r e s, professor dějin literatury v Mnichově, utvořil kolem sebe kroužek katolických učenců, kteréhož kroužku i Döllinger byl členem. Döllinger byl tehdy v plné slávě, a bylo mu holdováno jako nejupřímnějšímu zastanci katolické Církve, avšak bystré oko Görresovo již tenkráte vidělo do budoucnosti, a Görres to byl, který jedenkráte svým přátelům Döllingra velebícím řekl: „Dejte pozor, ten člověk umře jako kacíř!" Prorockým slovům Görresovým tehdy nikdo nevěřil; poslední dnové nás však přesvědčili, jak pravdivě Görres více než před čtyřiceti lety soudil.

V roce 1847. upadl v nemilosť tehdejšího bavorského krále Ludvíka I. Král chtěl uděliti pověstné dobrodružné herečce a tanečnici, jejíž jméno bylo Lola Montezová, titul hraběnky z Landsfelsu. Ministerstvo se tomu protivilo, i bylo propuštěno, a Lola-Montezova vymohla u krále, že sestaveno bylo ministerstvo Wallersteinovo Domnívala se, že nové ministerstvo z vděčnosti bude trpěti a snad i podporovati její rejdy u dvora. Ale nové ministerstvo, komora a professoři university — a mezi těmito zvláště Döllinger — rozhodný kladli odpor snahám dobrodružné ženy, studentstvo pak spolu s poštvanou

chátrou způsobilo pouliční výtržnosti. Rozezlený král dal universitu zavříti, a Döllinger spolu s pěti jinými professory byl sesazen s professury. Král prý tehdáž litoval, že nemůže také Döllingera s probošství sesaditi a z praebendy této vyhnati, jako se stolice professorské a z komory poslanců. Byl totiž již dříve obnovil kapitolu u sv. Kajetana a za jejího probošta a spolu za rektora královské kaple ustanovil Döllingera, kterézto ustanovení bylo nezrušitelné.

V bouřlivém roce 1848. byl Döllinger členem frankfurtského parlamentu, kde přijat byl jím navržený odstavec o základních právech náboženských společností, kterýž odstavec stal se pak 15. článkem ústavy pruské. Když pak někteří členové parlamentu zavadili o Církev a svatého Otce, nazývajíce papeže absolutním despotou v Církvi, ozval se Döllinger na obranu jeho a prohlásil: „Die Behauptung, dass in der katholischen Kirche der Papst absoluter Monarch sei, ist vollkommen grundlos; es gibt keine Gewalt, die mehr gebunden ist, als die päpstliche.“ Kdo by se byl tenkráte toho nadál, že týž muž za dvacet let bude mluviti a hájiti pravý opak toho!

V Bavořích se poměry změnily. Král Ludvík I. postoupil vládu svému synu Maximilianovi II., a ten povolal roku 1849. Döllingera opět na stolec professorský i do komory poslanecké. Od těchto dob lze pozorovati obrat ve smýšlení Döllingerově. Král Max II. přál si totiž smířiti a spojiti všechny konfesse křesťanské v jednotu víry, ne však v jednotu jedině pravé víry katolické, nýbrž v jednotu jakési nové církve, o které snil také Schelling, tak zvané církve Janovy. V této nové církvi měl míti papež pouze primatus honoris, ne však jurisdictionis. Plán svůj svěřil král Döllingerovi, a tento souhlasil. Přišlo mu to právě vhod, poněvadž sám také pomýšlel na opravu církve, touže, aby víra více ustoupila vědě. Jeho mínění bylo: „Theologie hat zwei Augen, Philosophie und Geschichte“; proto chtěl založiti takovou theologii, která by se na dogmata dívala okem filosofickým, t. j. ve které by dogmata měla přetřásána býti filosoficky. Snahu tuto sv. Otec Pius IX. zavrhl v roce 1854. v allokuci: „Singulari quadam“ a Döllingerovi samému v Římě v roce 1857. přítomnému vyslovil nelibost nad liberálním směrem, kterým se bere v Německu theologie.

K historické stránce hledíc, toužil Döllinger po tom, aby Církev dnes v celém svém zřízení, quoad intra et extra, byla právě jen taková, jako v prvních stoletích. Historik Döllinger přehlédl, že poměry státní, sociální i vzdělanosti jsou dnes zcela jiné, než byly v prvních stoletích, a že Církev jest živý organismus, který se musí hoditi pro všechny lidi i pro všechny doby.

Aby pak ukázal, jaká tehdy Církev katolická byla, napsal dvě díla. První, pod názvem „Judenthum und Heindenthum,“ vyličuje náboženské a socialní poměry a názory v těch dobách, kdy křesťanství vzniklo. Jest to dílo s mravenčí pílí sestavené na základě původních pramenů. K vylíčení poměrů židovstva v prvním století po Kristu hledíc, vyznávám se, že jsem ještě do dnes nenalezl knihy, která by stručněji a jasněji je vyličovala, než kniha tato. Člověk až trne nad tou hloubí, ve kterou duch Döllingerův v dávné ty věky vnikl, a skoro bych věřil výroku jednoho člena akademie Mnichovské, který mi o Döllingeru mnoho vypravoval a řekl, že Döllinger lépe zná první, než devatenácté století. Judenthum und Heidenthum mělo býti úvodem čili průpravou v dílo další, rozsáhlé. Döllinger totiž chtěl vylíčiti co

nejpodrobněji křesťanství prvních tří století. Patnáctisvazkové dílo Stolbergovo mu nestačilo. Vydal tedy v roce 1860. první díl pod názvem „Christenthum in der Zeit seiner Grundlegung," dílo to znamenité, od Ordinariatu Mnichovského schválené, trochu podobné „Hippolytu a Kallistu".

Učený svět očekával pokračování, avšak Döllinger dále nepokračoval. Proč, toho sám nepověděl, ale prof. Dr. Stieve jde již vyšlapanou cestou od liberálů, kteří nevědouce příčiny nějaké podobné události, svádí vše na Jesuity. Tak i Stieve myslí, že prý v zadržení dalšího pokračování měli ruku Jesuité. Nevěřím tomu, ale pokud mohu souditi z povahy Döllingerovy a ze skutků jeho, jsem přesvědčen, že kdyby Jesuité byli v tom ruku měli, byl by právě ze vzdoru Döllinger dále psal.

Tolik vím, že Döllinger Jesuity nenáviděl a bránil tomu, aby nedostali se na žádné učeliště Bavorské. Nazýval je „Verneinung des Christenthums" a jak mohl je snižoval. Při zkouškách velmi přísně zkoušíval ty kandidaty, kteří dříve studovali u Jesuitů, a všelijakými sofismaty splésti je hleděl. Pravá příčina proč dále nepsal, jest asi tato: Naproti liberální škole Mnichovské působila škola v Mohuči, kde se vyučovalo dle osvědčené methody scholastické, kterou sv. Otec v epištole „Tuas libenter" schválil, ale Döllinger zavrhoval. To Döllingera mrzelo a vida, že idealy o Janově církvi, které s králem sdílel, se provésti nedají, upustil zatím od svého plánu.

Od těch dob začal jeviti nepřízeň k papežskému stolci. Prvně ji projevil v dubnu roku 1861., kdy měl veřejné přednášky v Odeonu o politické situaci v Italii. Tam totiž v době té bořily se trůny jeden za druhým, a očekávalo se, že snad i celý stát papežský, tehdáž na třetinu oloupený, vezme za své. V jisté přednášce pronesl se Döllinger v ten smysl, že papežství na území nezávisí, ani ho nepotřebuje, a jestli papež území své docela ztratí, že to bude jenom štěstím pro Církev, poněvadž papež bude pak moci tím snáze věnovati se idealům Církve. Toto prohlášení Döllingerovo způsobilo mezi posluchači veliké pohnutí, a papežský nuntius, přednášce přítomný, ihned opustil sál. Prof. Friedrich, Döllingerův žák, vypravuje, že prý Döllinger tehdy oslzel a stěžoval si, že mu špatně rozuměli, on že dobře to myslil. Podivná věc! Döllinger, který měl paměť tak výbornou, že zevrubně znal obsah nepatrné knížky, kterou byl četl před čtyřiceti lety, ten Döllinger by byl neznal obsah allokuce „Quibus quantisque" ze dne 20. Aprilis 1849, kde sv. Otec zavrhuje větu: „Abrogatio civilis imperii, quo apostolica sedes potitur, ad Ecclesiae libertatem, felicitatemque, vel maxime conduceret"? Však se toho Döllinger dočkal a viděl, jaké jest to pro Církev štěstí, když papež oloupen byl o svou državu a učiněn zajatcem ve Vatikánu.

Döllinger pak na to pět měsíců pracoval a vydal knihu: „Kirche und Kirchen, Papstthum und Kirchenstaat", kde své mínění v přednášce pronesené sice odůvodňoval, ale ostrosť jeho trochu zakřidoval. Dvé léta na to vydal „Papstfabeln des Mittelalters". Tento spis přirovnal Döllinger k Achillovu kopí, kterým Telefus byl poraněn i uléčen. Na jedné straně chtěl Döllinger spisem tím vyvrátiti všechny povídky o papežích a na druhé straně se snažil podvrátiti všechno, co svědčilo v době té pro primatus jurisdictionis papežského stolce.

V roce 1863. svolal Döllinger do Mnichova učence katolické ku

sjezdu, který otevřel řečí „Vergangenheit und Gegenwart der katholischen Theologie". Doufal, že na sjezdu tom pohne učence katolické ku provedení svých plánů reformačních, avšak nepovedlo se mu to. —

V Římě dobře znali tajenou i projevenou nenávisť, kterou Döllinger jevil k papežskému stolci, a proto, když před koncilem Vatikánským pozváni byli učenci katoličtí všech národů ku spracování předloh, Döllinger k tomu pozván nebyl. Nesl to velmi těžce, cítě se uražena, že on, slavený první theolog Německa, byl opominut. Rozmrzelosť svou dal v listech často na jevo [1]), nazývaje povolání Haneberga a Hefeleho „humbugem" a posmívaje se theologům jako byli Moufang, Molitor, Schwetz, Giese atd.

Když pak koncil byl zahájen, objevily se v „Augs. Allg. Zeitung" jedovaté články, kterými štváno bylo proti koncilu. Články ty znovu spracované a rozšířené vyšly zvláště ve knize nadepsané Janus. Psal ji Döllinger s Hubrem; tušilo se to, ale nevědělo jistě, poněvadž i články i Janus byl vydán anonymně. Mimochodem podotýkám, že proti spisu tomu vydal Hergenröther důkladnou odpověď po názvem „Antijanus".

Mezi tím došel Döllingera dopis z Prahy od Schulte-ho, profesora církv. práva na právnické fakultě. Schulte se před koncilem přímo sv. Otci domlouval a nabízel, aby také byl pozván ke koncilu a těžce byl uražen, že ani odpovědi na svou písemnou nabídku nedostal. Psal tedy Döllingerovi a Kuhnovi, aby professoři podali rázný protest proti usnesením Vatikánu. Döllinger i Kuhn, prof. v Tubinkách, souhlasili, a po dlouhé a čilé korrespondenci mezi sebou jakýsi protest sestavili, na 60 podpisů professorů různých universit sehnali a naposledy protest — neuveřejnili.

Zatím bylo prohlášeno dogma de infallibilitate Romani Pontificis.

Mnichovský arcibiskup Scheer, vrátiv se z Říma, pozval k sobě všechny professory theologické fakulty a mezi jiným jim řekl: „Roma locuta est; die Folgen davon kennen die Herren selbst. Wir können nichts anderes thun, als uns darin ergeben." To bylo 21. července, 26. srpna pak sešlo se 13 professorů z více universit v Norimberce, kde přijato bylo od Döllingera spracované, tak zvané „Nürnberger Erklärung", ve kterém zavrhují koncil Vatikánský a žádají biskupy, aby působili ku svolání koncilu nového mimo Italii.

Na tomto vyjádření podepsáni byli též tři professoři theol. fakulty v Mnichově. K tomu hledíc, vyzval arcibiskup Mnichovský všecky professory theologické fakulty Mnichovské, aby určitě vyslovili své podrobení se Vatikanu. Sedm professorů prohlásilo, že se naprosto podrobují usnesením koncilu; prof. Friedrich však podrobení se odřekl a Döllinger mlčel. Byv znovu vyzván, odpověděl dne 24. ledna 1871., že si musí vše důkladně rozvážiti a prostudovati, aby mu povolena byla delší lhůta. Byla mu povolena, a když žádal opět za prodloužení, bylo mu zase vyhověno.

V tom čase slavil Döllinger své 71leté narozeniny. I zaslal mu král Ludvík II. list, v němž mezi jiným mu píše: „Kaum habe ich nöthig hervorzuheben, wie hoch mich Ihre so entschiedene Haltung in der Unfehlbarkeits Frage erfreut; sehr peinlich berührt mich dagegen,

[1]) Tak psal Reinkensovi dne 10. srpna 1869.: „Man fängt nachgerade an, sich als katholischer Theologe — zu schämen!"

dass Abt Haneberg ... sich unterworfen hat ... Ich freue mich, dass ich mich in Ihnen nicht getäuscht habe ... Stolz bin ich auf Sie, wahrer Fels der Kirche, nach welchem die, im Sinne des Stifters unserer h. Religion denkenden Katholiken in unerschütterlichem Vertrauen mit hoher Verehrung blicken dürfen ...“ Tento list Döllingera v odporu posilnil. Dne 28. března zaslal Döllinger arcibiskupovi a zároveň „A. A. Zeit.“ prohlášení na několika arších, v němž praví: „als Christ, als Theologe, als Geschichtskundiger, als Bürger kann ich diese Lehre nicht annehmen“ a žádá, aby svolán byl koncil německých biskupů, aneb, kdyby to bylo nemožno, kommisse kapituly za předsednictví arcibiskupa, k níž by také pozván byl zástupce vlády jako svědek. Tu že s nimi bude disputovati a hádati se a že je přesvědčí o nepravdě dogmat Vatikánských. — (Toto vyjádření Döllingerovo důkladné kritice podrobil a vyvrátil slavný Hergenröther.)

Döllingerovi šlo o to, způsobiti pohnutí mezi světem učeným i neučeným; proto také vyjádření své poslal novinám Augsburským, z kterých je otiskovaly všechny listy ostatní. Poněvadž vyjádření to dělalo mnoho hluku, vydal arcibiskup Scheer pastýřský list, v němž ukazuje k závadným místům prohlášení Döllingerova a vyzývá kněžstvo i lid, aby se za Döllingera modlili. Posluchačům theologie zakázáno navštěvovati přednášky Döllingerovy, dokud se nepodrobí. Döllinger toho neučinil, a proto prohlášena byla nad ním dne 17. dubna 1871. exkommunicatio major, což oznámeno též ministerstvu vnitra.

Ale ministr Lutz, který, odvolávaje na dosud platné placetum regium, zakázal prohlášení Vaticanum, nedbal exkommunikace Döllingerovy, a Döllinger zůstal dále i professorem i proboštem. Liberální strana zasypávala nyní Döllingera adressami, vyznamenáními a chvalou. S mnohých protestantských universit dostával diplomy čestných doktorátů filosofického a právnického, katol. universita Mnichovská, která dle své zakládací listiny založena byla, „Gott dem Allmächtigen zu Lob und der Christenheit zur Bestärkung“, slavíc právě čtyřstaletou památku založení, zvolila Döllingera za rektora, města a spolky zahrnovaly jej blahopřejnými adressami, jednotlivci chvalou oplývajícími dopisy. I sám pověstný R o n g e, který kdys ve Frankfurtu nad Mohanem začal řečniti slovy: „Meine Herren, ich bin ein Lump und den Lumpen gehört die Zukunft“, i ten psal Döllingerovi sáhodlouhý list, ve kterém velebí jeho statečnost, ale připomíná, „dass er — Ronge — ihm den Weg zur Wahrheit gezeigt habe, denn nie wäre Deutschland jetzt, was es geworden ist, ohne die bahnbrechende That des Deutschkatholicismus d. h. Rongeanismus.“

Ale mezi těmito a podobnými hlasy chvály ozývaly se též hlasy výstražné. Abych jenom jednoho vzpomněl, adressy totiž, kterou poslali mu bývalí žáci jeho, a kterou člověk bez pohnutí čísti nemůže. Praví mezi jiným: „Mit gegründetem Stolze nannten wir Sie unseren Lehrer und uns Ihre Schüler. Nunmehr aber sind wir mit unnennbarem Schmerz erfüllt, über das Ereigniss vom 17. April dieses J. und über die demonstrative Huldigung, die Ew. Hochwürden von allen Jenen gezollt wird, deren Thun, Treiben uud Lehre Sie mit unwiederlegbaren Worten verurtheilt haben. Wir können uns mit dem Gedanken nicht vertraut machen, dass unser hochverehrter Lehrer am Abende seines Lebens nicht mehr jener Kirche angehört, deren Dienste er die Kräfte seiner Jugend ungetheilt geweiht, für die er unschätz-

bare Opfer gebracht hat. Wir können uns mit dem Gedanken nicht vertraut machen, dass unser hochverehrter Lehrer jener Kirche fern bleiben soll, in deren Schooss er manch irrendes Schäflein zurückgeführt. Darum wagen wir, wie es dankbaren Schülern einem innig geliebten Lehrer gegenüber ziemt, die herzliche Bitte: Sie möchten sich wieder aussöhnen mit der katholischen Kirche; Sie selbst prägten uns ja durch Beispiele, die Sie aus der Kirchengeschichte uns vorführten, die Uiberzeugung ein, dass es kein grösseres Unglück gebe, als von der kath. Kirche getrennt zu sein. Wir wagen unsere Bitte auch aus dem Grunde, weil wir als Ihre Schüler Sie lieben, wie einen Vater und weil die Kinder über dieses grösste Unglück ihres Vaters untröstlich sind" atd.

Döllinger tenkráte neslyšel hlasů výstražných, on slyšel jen hlasy chvály, které zaznívaly v uši jeho i od samých zednářů. Proto pronesena byla tehdy domněnka, kterou Germanie dne 9. srpna přinesla za jistou, že Döllinger jest členem lože v Karlsruhe; — v Mnichově tehdy ještě lože sídla svého neměla. Nevím, co jest na tom pravdy, ale to vím, že Döllingerovi nebyla exkomunikace tak lhostejná, jak by se zdálo. O tom svědčí výroky jeho, a i nad hrobem jeho pravil o něm profes. Friedrich: „Er nahm, was als ein unverschuldetes Martyrium über ihn verhängt wurde, hin, und trug es mit wahrem Bekümmernisse bis an sein Ende." Od té doby jevil velikou rozechvěnosť a podrážděnosť, kdykoliv se o to zavadilo, a často říkával: „ich bin doch ein lebendiges Glied der Kirche." Na universitě více nepřednášel a mši svatou nikdy více nesloužil, k čemuž jej přes veliké přímluvy nikdo pohnouti nemohl, ani tenkráte ne, když od 22—24. září 1871. odbývali nepřátelé koncilu Vatikánského v Mnichově první svou ustavující schůzi, kde se sešli v počtu ohromném. Schulte s přátely svými dorážel na Döllingera, aby sám ve svém kostele zahájil schůzi slavnými službami Božími; Döllinger odepřel. Tedy žádali, aby alespoň dovolil v kostele svém sloužiti mši sv. Nepovolil.

Sjezdu samého se zúčastnil, ale když se jednalo o to, aby odpůrci Vatikanu, jež nazváni byli na kongressu tom „starokatolíci", zřídili si zvláštní duchovní správy a zvláštní náboženské obce, protivil se tomu rozhodně řka: „Es ist eine Loslösung von der katholischen Kirche und eine Herabdrückung zu einer neuen Sekte." Döllinger chtěl, aby zůstali všichni, pokud nejsou exkommunikováni, formálně v katolické církvi a byli solí, která by pronikla všechny vrstvy její. Ale účastníci kongressu ustanovili se přece na tom, že zřizovati budou zvláštní duchovní své správy a osady, kde toho bude třeba. To Döllingera tak pohněvalo, že řekl: „Auf diesem Wege werden sie nicht bloss eine Sekte heissen, sondern auch wirklich eine Sekte sein." Na to se zdvihl, odešel ze sálu a schůze se dále nesúčastnil.

Za rok sešli se opět starokatolíci, a to v Kolíně, kamž pozvali také anglikány, Jansenisty, protestanty všech barev, Rusy, nesjednocené Řeky, jen katolíky ne. Döllinger byl též přítomen. Jednalo se mimo jiné o to, aby spojeny byly všechny jmenované konfesse. K tomu cíli zvolena byla kommisse za předsednictví Döllingera, a ta měla i přednáškami vědeckými i popularními spisy, ano i v časopisech přetřásati sporné články mezi jednotlivými konfessemi a pracovati k jejich odstranění. Bylo to, jak patrno, obnovení myšlénky krále Maxe, která se Döllingerovi tak líbila již dříve, a s kterou souhlasil i nyní.

Sotva se vrátil do Mnichova, uspořádal sedm přednášek o tomto spojení se všech křesťanských konfessí. V třetí přednášce vychvaloval bohatosť literatury protestantské vůbec, a k theologii hledíc, pravil do slova: „In der Theologie ist das Missverhältniss derart, dass die protestantische Theologie — quantitativ und qualitativ — mindestens sechsfach reicher ist, als die katholische."

Ve čtvrté přednášce jednal o Lutherovi, vynášeje jeho „überwältigende Geistesgrösse und wunderbare Vielseitigkeit". Haněl protivníky jeho, řka o nich do slova: „Alles, was die Gegner ihm zu erwiedern, oder an die Seite zu stellen hatten, nahm sich matt, kraft- und farblos aus neben seiner hinreissenden Beredtsamkeit; sie stammelten, er redete. Nur er hat, wie der deutschen Sprache, so dem deutschen Geiste das unvergängliche Siegel seines Geistes aufgedrückt, so dass selbst diejenigen unter uns, die ihn von Grund ihrer Seele verabscheuen, als den Gewaltigen Irrlehrer und Verführer der Nation nicht anders können: sie müssen reden mit seinen Worten, denken mit seinen Gedanken. Und doch — mächtiger noch als dieser Titane der Geisterwelt, war im deutschen Volke die Sehnsucht nach einer Erlösung aus den Banden eines verdorbenen Kirchenwesens. Hätte es keinen Luther gegeben, Deutschland wäre doch nicht katholisch geblieben."

Jak z toho patrno, klonil se Döllinger silně ku protestantům, zapomenuv, co před lety byl o Lutherovi a o nich psal a mluvil. — Proto se také nedivme tomu, že s protestantským polemikem a prof. dějepisu, Hasem, uzavřel Döllinger upřímné přátelství, ačkoliv dříve po celých 40 let byl jeho nejúhlavnějším odpůrcem, jakož nás nepřekvapuj ani to, že u lůžka umírajícího Döllingera bylo sice místo pro vrchního radu protestantské konsistoře, ne však pro katolického duchovního od sv. Ludvíka, a že v řeči, kterou měl při zádušních službách Božích za Döllingera konaných starokatolický farář Gatzenmaier v Mnichově, řinuly se citáty vybrané z úst anebo spisů protestantů, Döllingera vychvalujících.

Ještě dvakráte svolal Döllinger konferenci, na které se jednalo o zmíněném spojení sekt, ale výsledek nebyl žádný a k nějakému, třebas částečnému, spojení nedošlo. Není divu; suché větve, jimž schází míza, nespojí se v živý strom.

V roce 1873. konali starokatolíci volbu svého biskupa. Schulte, který jest vlastním strůjcem celého starokatolického hnutí a duší jeho organisace, psal tenkráte Friedrichovi, zdali by Döllinger volbu přijal. Friedrich, zeptav se Döllingera, odpověděl, že Döllingera ta pozornosť sice potěšila, ale určité odpovědi že nedal. Za to dal Döllinger Schultemu odpověď zcela jasnou listem ze dne 12. března 1873. Psal mu mezi jiným: „Auf ihre Anfrage .... kann ich nur mit dem entschiedensten Nein antworten ... Ich würde mich höchst unglücklich fühlen und dazu noch in unabsehbare Conflikte gerathen; — ich sollte mich an Beschlüsse gebunden erachten und sie ausführen, die wieder meine Ueberzeugung und Stimme gefasst worden sind!" atd. Döllinger narážel na to, co řekl a učinil na schůzi v Mnichově a v Kolíně.

Biskupem starokatolíků tedy býti nechtěl; za to však byl téhož roku vyznamenán od krále, byv jmenován po smrti Liebigově praesidentem král. bavorské akademie věd, které již od roku 1835. náležel. Tenkráte prohlásil, že v roce 1870. spadly mu s očí šupiny, a že by si přál s tou zkušeností, kterou nyní má, býti živ ještě čtyřicet let,

aby mohl provésti revisi svých děl a opraviti, co kdys byl jednostranně napsal.

Akademie věd odbývala ročně dvě schůze, při každé schůzi pak Döllinger řečnil, nikdy neopomenuv dáti na jevo svou zášť proti papežskému stolci. Jako zvláštnosť podotýkám, že do schůze akademie věd chodíval vždy v klerice.

Od té doby si Döllinger záležitostí starokatolíků nevšímal; korrespondoval sice s nimi, Reinkensa, biskupa jejich, když tento do Mnichova biřmovat přijel, pohostil, ale do schůzí a synod starokatolických nikdy více nechodil a bohoslužeb jejich nikdy se nesúčastnil. Oddal se zcela vědě a studiu. Pracoval na „dějinách náboženské svobody“ a v posledních letech zabýval se studiemi dějin Templářů. Také napsal „Geschichte der Aufhebung des Templerordens“ a dokazuje v nich, že Templáři nejsou vinni těmi zločiny, jež se jim za vinu kladou. Obě díla jsou ještě v rukopise, ale budou vydána tiskem. Zvláště zajímavé jest prý dílo druhé o Templářích, z něhož ukázky podal v posledním sezení akademie dne 15. listopadu.

Po vánocích onemocněl chřípkou, kterou přestál, avšak 9. ledna k 5. hodině odpolední raněn byl mrtvicí, kterou ztratil i řeč i vědomí, jehož více nenabyl. Zavolaní lékaři vzdali se vší naděje. U smrtelného lůžka jeho nalézaly se dvě jeho neteře, které mu spravovaly domácnosť, pak prof. Friedrich. Též přichvátal vrchní rada protestantské konsistoře Dr. v. Stählin. Katol. kněz Rathmayer od sv. Ludvíka nebyl připuštěn od těch, kteří Döllingera obklopovali. Döllinger sám rozhodnouti nemohl, poněvadž, jak řečeno, byl v úplném bezvědomí. V tomto bezvědomí udělil mu Friedrich poslední pomazání. Döllinger přečkal ještě noc a den a v pátek dne 10. ledna o půl deváté hodině večer zemřel.

Mrtvola jeho byla s velikou okázalostí přenesena do umrlčí síně na starém hřbitově, odkud mu dne 13. ledna o 4. hodině odpolední vypraven byl pohřeb. Ani zpěv, ani zvony nezněly. Do poslední chvíle čekalo se, že přijde sám Reinkens na pohřeb, ale ani on, ani Schulte se nedostavili. Průvod pohřební vedl již často jmenovaný prof. Friedrich, za assistence starokat. faráře Gatzenmayera, k nimž pak se přidružil archimandrita řecké nesjed. církve a jeden anglikánský duchovní. Duchovenstvo protestantské se Stählinem v čele šlo korporativně za rakví; z katolických duchovních nepřišel ku pohřbu nikdo. Pohřbu se súčastnilo mnoho vysokých světských hodnostářů a korporac, mezi nimi professoři university — mimo theol. fakultu — s rektorem magnifikem, akademie věd, četní poslanci a jiní. — Věnce poslali císařovna vdova po Friedrichovi, velkovévodkyně Badenská, starokatol. biskup Reinkens, rodné město Döllingerovo, Bamberk a podivno jen tři malé obce starokatolické, — a mnozí jiní. Nad hrobem promluvil prof. Friedrich, líče život a zásluhy zesnulého. Mluvil velmi mírně a o katolickou stranu mimo již uvedená výše slova ani nezavadil.

Pochován jest u zdi na jižní straně hřbitova podle svého otce, v bezprostřední blízkosti hrobu známého malíře Kaulbacha, téhož Kaulbacha, jenž návodem Döllingerovým maloval urážlivý obraz sv. Petra de Arbues.

Döllinger byl postavy vysoké, hubené; černé oči jeho sálaly zvláštním ohněm. Život vedl velmi střídmý.[2]) Jídlo všechno bylo mu úplně

[2]) Říkával: „L' homme ne meurt pas, il se tue“ a pokládal nestřídmosť za první vražednici člověčenstva.

lhostejné, jen kávu s velikou chutí jídal. Večeře jeho byla v posledních letech sklenice vody. Piva nepil nikdy, říkávaje: „Das Bier macht die Menschen dumm und roh“, víno s vodou smíšené pil na radu lékařů jen v poledne. V práci i odpočinku zachovával stálý pořádek. Vstával o čtvrté hodině ranní a ulehal o deváté večer; procházky konal denně dvě i tři hodiny. Ostatní čas trávil u svých prací, říkávaje: „Jeder Tag ist ein besonderes Gnadengeschenk Gottes, welches ich auf's Aeusserste ausnützen muss“, a ještě několik neděl před svou smrtí řekl prof. Friedrichovi: „Ich habe noch viel zu thun.“

Vzdělanosť jeho byla hluboká a všestranná. Mluvil plynně anglicky, francouzsky, vlašsky, španělsky a portugalsky a znal se ve všech vědách. Proto také říkali mu druhý „doctor universalis“. Ale jednoho přece neznal, a právem platí o Döllingerovi slovo, které pronesl sv. Bernard o Abelardovi: „Tento jest člověk, který všechno zná, jen sám sebe ne“.

Döllinger skutečně sám sebe neznal. On ani netušil, jak hluboko jest v něm zakořeněna pýcha učence, pro kterou neuznával jiné autority, leč sám sebe. Ta pýcha mu bránila, že se nevrátil v lůno katol. Církve, ačkoliv tolikráte mu vyšli sami vstříc. Ještě před dvěma lety vyzýval ho arcibiskup v. Steichele, aby k němu přišel, chtěje smířiti jej s Církví svatou, avšak Döllinger nejen že nepřišel, nýbrž poslal arcibiskupovi osm stran dlouhý list, v němž mu oznamuje své důvody, pro které setrvává na svém stanovisku. Jako druhdy Berengarovi bylo těžko říci „bloudil jsem“, tak i Döllinger, než by byl odřekl se sebe, raději odřekl se společenství s Církví. „Ich müsste mich selbst verleugnen“, psal arcibiskupovi. Z toho patrno, že Döllinger žil a zemřel jako tvrdošijný kacíř. Upřímným starokatolíkem, jak jsme viděli, také nebyl, nechtěl alespoň jíti tak daleko, jako zašli oni. Nemohu zde šířiti se o tom, poněvadž bychom musili daleko zajíti v dějiny starokatolicismu, což sem nenáleží. Ostatně mám obšírné dějiny starokatolicismu v rukopise, jež brzy uveřejniti hodlám; tam věc více vysvětlím.

Döllinger se klonil k protestantům, sdíleje s nimi nesmířitelnou zášť ku svatému stolci; k jednotlivým článkům víry hledíc, nevím, že by výslovně v něčem s nimi souhlasil. Döllinger byl se svými názory osamocen. Podobal se onomu omšelému kamenu, který sám a opuštěn leží v hlubinách jezera. V hlubiny své učennosti ponořen, sestaral, zůstávaje pak sám opuštěn. Exempla non solum trahunt, sed etiam deterrent. Döllinger jest exemplum deterrens toho, v jaké bezcestí zajde učenec, který nedbá autority Církve. Sv. Jan Zlatoustý řekl, naráželje na slova: „věda nadýmá, láska vzdělává,“ že spíše slunce se obrátí a půjde od západu k východu, než ve své pýše umíněný učenec odvrátí se od svých náhledů. I na Döllingerovi se to vyplnilo. Vědou byl prosycen, ale lásky se mu nedostávalo. Köll. Zeitung právem řekla o něm, „že u něho rozum srdce zatlačil“, tak že charitas nemohla jej rozehřáti a vzdělati v pravého syna sv. Církve. Poslední částí svého života zapřel své heslo, jež znělo: „nil temere, nil timide, sed omnia consilio et virtute“. On jednal temere, odvážlivě, poněvadž svou tvrdošijností dal v šanc celou svou věčnosť; jednal timide, poněvadž se bál, co by mu řekl učený liberální svět, kdyby se autoritě Církve podrobil; jednal sine consilio, poněvadž neuměl rozvážiti, že výše stojí autorita Církve sv. než autorita jednotlivého učence; jednal sine virtute, poněvadž mu scházela virtus virtutum — charitas — láska.

O stáří lidském.

Podává

Vincenc Drbohlav.

Jednou z nejzajímavějších vědeckých otázek jest stáří lidské. Jak dlouho naši zemi obýváme; ve které periodě tvoření se člověk objevil? To jsou otázky, které nám lpí často na jazyku, a odpovědi na ně by nás svrchovanou měrou uspokojily, neboť se dotýkají naší vlastní bytosti.

Jaký tedy div, že se učené hlavy pokoušely problém tento rozluštiti. Geologové zkoumali nitro země a nalezli v něm stopy dávných předků našich, výsledky jejich prací; a z vrstvy, která se během časů na nich utvořila, soudí, že člověk obýval na zemi již před 50, 70, 300 tisíci lety. Archeologové, kteří v lidstvu kulturní periody seznávají, dí, že mnoho a mnoho tisíc let uplynulo, nežli se člověk ze stavu zdivočelosti vyšinul na tvora intelligentního.

Historikové opírajíce se o dávné zkázky lidské, a mluvozpytci stopujíce vývoj řeči, požadují též desítitisícův. A dospělo se k jistým výsledkům? Professor Phillips ve shromáždění britské společnosti v Birminghamu odpovídá na otázku tu takto: „Nesmíme pro tyto otázky brzkého a pro nynějšek také určitého rozluštění očekávati nebo požadovati: hluboké temno spočívá na starodávných časech člověčenství, které snad ještě dlouhé periody neosvětlí.“ [1])

Proto panuje všude různost mínění, nejistota údajů a spousta domněnek. Mnozí však svým výpočtům dávají nátěr pravdivosti a počítají s nimi jako s fakty dokázanými.

Hlavně však vadí jejich fantasii jedna kniha, která do tohoto bludiště vrhá jasnější světlo. Jest to nejctihodnější a nejstarší zvěst o člověku — bible.

Duch náboženské nevěry upírá této knize autoritu, protože se hlavně Bohem obírá a údaje její staví na pranýř směšnosti, a tím zároveň vážnost víry naší zmenšuje, jakoby se vědeckému zkoumání stavěla na odpor, jakoby veškerou snahu vědátorů upírala. Tu se volá v učeném světě: počne-li věda pracovati, přichází do konfliktu s náboženstvím.

„Nemůžeme vědu haněti, jestliže bloudí, neboť errare humanum est. Ale ovšem musíme zastance vědy haněti, jestli k takovým poblouzením dospívají, protože nechtí zúmyslně k žádnému resultátu, který by positivní náboženství odůvodňoval, dospěti.“ [2])

Zcela správně dí Böhr: co pevně stojí a dokonale dokázáno jest ve přírodovědě, to souhlasí zcela jistě se zjevením a filosofií, a na věky nebude tu odporu. S nedokázanými věcmi nás však ušetřete! [3])

Pokusíme se tedy některé „vymoženosti“ vědy, které se stáří člověka dotýkají, tuto uvésti a na jejich slabosti poukázati. Jest to sice úkol nesnadný a zasluhoval by péra povolanějšího, ale snaha

---

[1]) Reusch: Bibel u. Natur. Freiburg 1866., str. 481.
[2]) Die kathol. Bewegung. Leo Woerl. 1888., str. 64.
[3]) Tamtéž str. 57.

dobré věci prospěti, dodává nám odvahy, podati tuto práci laskavým čtenářům.[4])

Pro vývoj země naší požadují geologové milliony let. Církev sv. tomu odpor neklade, protože bible stáří země neudává, vypravujíc prostě, že v šesti dnech dílo stvoření bylo ukončeno. Biblický den značiti může periodu libovolnou.

Tak 350 millionů let prý uplynulo od žhavosti země až po ustálení teploty. Arago počítá od kamenouhelné doby do dnešního dne 313.000 let. Bischof má však čísla tato za nízká a udává poprvé 1,300.000 let, podruhé docela 9 millionů.

Dle Thomsonsa uběhlo od žhavosti země (3750° C) po naši dobu 98 millionů let. Jako maximum vzato 200 millionův a jako minimum 20. Největší část těchto let pohltila azoická perioda. Teplota zemského povrchu pro existenci tvorstva musila klesnouti na 60°. Počítejme s Pfaffem na tento čas devět desetin let z uvedených 200 millionů; pak zbývá na utvoření desíti formací 20 millionů, tedy na jeden útvar 2 milliony. Vezmeme-li čísla nízká, obdržíme na utvoření formace 20.000 let.[5])

Ovšem jsou tyto ohromné číslice hypothesy, pouhé hypothesy, které mají cenu potud, pokud pokládají jednotlivé útvary za starší následujících. Nesmíme tedy k nim zříti jako ku věci dokázané a odůvodněné.

Nuže, ve které době tvoření objevil se člověk na zemi?

Mnozí geologové tvrdí, že již v době tertiární. Sám předčasně zemřelý paleontolog Falconer byl toho mínění, ale čekal, že ho nalezne v Indii.[6]) Až r. 1726. nalezeny byly zbytky předpotopního tvora. Scheuchzer zkoumaje je, dospěl k výsledku, že jest to skelet „člověka svědka potopy a bohavidce.“ Nález ten způsobil sensaci. Byl podroben důkladnější zkoušce. A ejhle - již Gessner děl, že to jsou zbytky ryby. Věhlasný Cuvier, jemuž byly kosti tyto předloženy, seznal, že jest to kostra obrovského salamandra, jehož potomci dosud v japonském moři žijí.[7])

Jak byla jednou vyslovena domněnka, že člověk mohl žíti v době třetihorní, tu se již důkazy množily.

Na blízku Bordeauxu r. 1836. byly nalezeny zuby. Byly prý člověčí! Až později vážní badatelé zredukovali je na zuby opice.[8])

Veliký ruch způsobil nález lidských kostí ve hloubce 30 metrů v Kalifornii. Hned svolána kommisse, a tu se shledalo, že byl předseda její Whitney od dělníků podveden, a že lebka té kostry náležela kmeni severoamerických Indiánů.

---

[4]) Jak rozdílné skály pevnou kůru zemskou skládají, a kterak vývoj jejich si představujeme, bylo ve dvou minulých ročnících Vlasti a částečně i v č. 1. roč. VI. vyloženo, pročež tuto udáváme pouze jména jednotlivých period.

I. Perioda azoická. II. Perioda palezoická (prvohory): 1. Útvar silurský, 2. devonský, 3. kamenouhelný, 4. dyasový (permský). III. Perioda mesozoická: (druhohory): 1. Útvar triasový (kamenosolný), 2. jurský, 3. křídový. IV. Perioda caenozoická (třetihory): 1. Eocén, 2. Miocén, 3. Pliocén. V. Čtvrtohorní: 1. Diluvium, 2. Alluvium.

[5]) Viz Carl. Güttler: Naturforschung und Bibel. Freiburg. 1877., str. 68.

[6]) Quatrefages: Das Menschengeschlecht. Internat. wissen. Bibl. XXX. Bd. Lp. 1878. I., str. 175.

[7]) Hintze: Die Schöpfung der Erde. Spamer Lp. 1885. str. 247.

[8]) Platz: Der Mensch; Woerl 1887. str. 663. atd.

Znamenitější nález učinil Desnoyer r. 1863. v jámě Saint-Prest v Chatres. Shledal na kostech nosorožce takové zářezy, jaké viděl na kostech sobích a medvědích, které byl člověk čtvrtohorní učinil. Ale s míněním svým propadl. Neboť Lyell docílil takových zářezů tím, že dal čerstvé kosti hrýzti vepřům. Quatrefages sám tvrzení jeho víry upírá. Mnozí učenci docela tvrdí, že písek jámy té jest výtvorem doby pozdější než tertiární, což i Tiddeman dokázal.[9])

Od té doby zvláště italští geologové chtěli nalézti v útvaru pliocénovém stopy člověka. Avšak kompetentní soudci vyslovili proti nim buď závažné domněnky, buď jejich tvrzení zamítli. Tak podařilo se professoru Capellinimu nalézti r. 1876. v Mont-Aperto u Sieny ve hlíně stopu pliocénového člověka. Našel tu na kostech ryby zářezy způsobené ostrým nástrojem. Avšak Magitot provedl takovou zkoušku jako Lyell a docílil těchže výsledků, což kamenem učiniti nebylo lze.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Slovinská literatura roku 1889.

Sestavil **František Štingl.**

(Pokračování.)

Zmíniv se o ztrátách, jež utrpěla slovinská literatura, podáme nyní přehled knih, jimiž rok 1889. podaroval slovinský národ. Aby čtenáři Vlasti měli jasný přehled vydaných knih, promluvíme nejdříve o těch, které byly vydány samy o sobě, pak o vydaných slov. literárními družstvy a ku konci se zmíníme o některých časopisech.

Původních výpravných spisů vyšlo loňského roku velmi po skrovnu. Po novém roce vyšel román „Pobratimi“ od známého spisovatele Dr. J. Vošnjaka. Počet slovinských románů není veliký, a proto jest nutno s ním se trochu blíže seznámiti. Látka je zajímava, podobna bystrému potoku, jenž se žene neustále dál a dále, někdy činí také vodopády a trhá tu a tam půdu na zeleném břehu. Myšlénka je více méně básnická: práce a působení pro vlast, láska k vyšším ideálům. Co se týče formy, nelze spisovateli ničeho vytýkati, poněvadž jest dovedným povídkářem; formu má úplně v moci a zná techniku výpravného díla. Jen tu a tam pozorujeme subjektivnost, jež působí, jako bychom četli nějaký politický článek. Pokárání hodno jest, že spis. tentokráte nepíše čistě s křesťansko-katolického mravního stanoviska, ač jinak jeho povídky pro „dr. sv. Mohara“ jsou zcela bezvadny. — Mládeži se dostalo několik velmi pěkných a vzácných spisků. „Šolska družba sv. Cirila in Metoda“, jež chrání mládež od poněmčování, jest věrna svému úkolu i na literárním poli; vydává pro mládež knihovnu, která vyniká láci a výbornosti. Dle slovinského hesla „vse za vero, dom in cesarja budí svými spisy lásku k širší vlasti naší, monarchii rakouské a pak k užší vlasti slovinské a jejím slavným předkům. Loni vydala dvě knížky: „Rudolf Habsburški“ a „Valentin Vodnik, prvý slovinský básník.“ —

Pozoruhodné jsou sebrané spisy dvou největších a nejlepších spisovatelů slovinských. Jsou to sebrané spisy Jos. Stritara a Jos. Jurčiče. Stritarovy spisy vyšly v 6. objemných svazcích. Prvý svazek obsahuje „Poezije“, II. a III. povídky, IV. dram. obrazy, V. poučné spisy, VI. různé spisy. Stritar jest spisovatelem od hlavy do paty, nepatrnou věc umí tak zajímavě popsati, že se člověk až podiví. Jeho prosa je krásná, jasná, snadná, časem

[9]) Quatrefages str. 176.

i řečnická. Slomšek slovem i příkladem učil dobře slovinsky psáti. Slomškovo působení sahalo sice daleko, ale nezasahovalo ve světskou literaturu. Tu Stritar dokonal, co začal Slomšek: slovinský jazyk uhladil, očistil, upravil, že mohou nyní Slovinci býti pyšni na pěknou prosu. Také jako básník dal Stritar své době jiný směr. Jeho přičiněním dospěla básnická forma k dokonalosti, kterou se může slovinský národ rovnati jiným velikým národům. „Ale, bohužel, tak pochvalně se nemůžeme vyjádřiti," píše „Dom in Svet," „o ideách a duchu jeho spisů. Jako básník měl on velmi citlivé srdce. Proto otevřelo se ideálům, jež se zdají býti vznešenými, jež mají čarovnou moc, ale před jasným rozumem, před důkladnou kritikou přísného rozumu nemohou obstáti. Ti, kteří pozorují dějiny duševního života slovinského národa v posledních čtyřech desítiletích, vědí, odkud ten duch spisovatelův. Můžeme říci, že duch ten není národním a že národu slovinskému nesvědčí. Stritarovy idee nemohou národu prospěti a kdyby vzdělanci chtěli ty idee národu slovinskému vnucovati a vštěpovati, překáželi by národnímu rozvoji a postavili by národ na nebezpečné stanovisko." — „Sebraných spisů Jurčicových" vyšel teprve o s m ý s v a z e k. Vydáváním spisů Jurčičových se národu slovinskému velmi poslouží. Bude míti aspoň pohromadě všechny ty krásné, zajímavé spisy Jurčičovy, jež jsou z lidu a pro lid. Málokterý spisovatel umí vybírati z lidu tak vhodně látku k povídkám a románům, jak to uměl Jurčič, málokterý dovede tak dobře vylíčiti život a charaktery vesnické jako Jurčič. Jurčič podal svému národu opravdu umělecká díla. Nejlepší z jeho děl a nejznámější jsou „Deseti brat", „Sosedov sin", „Doktor Zober", „Domen" a „Jurij Kozjak".

P ř e k l a d ů vyšlo poměrně velmi málo, vyjmeme-li překlady ve feuilletonech slovinských denníků. V belletristických čas. „Lj. Zvonu" a „Dom in Svetu" překladů není. Příčinu toho hledati lze v tom, že Slovinci nejsou příliš obtíženi různými „knihovnami" a „maticemi" a tedy redaktoři nemusí se shánětí po překladech. Dostačují jim úplně práce původní a proto ani překladů nepřijímají, což ovšem někdy i škodí. Některé práce původní i v nejlepším bell. časopisu jsou slabé a lépe by bylo nahraditi je nějakým dobrým překladem. — Překlady vycházejí jen tu a tam samy o sobě, některé jsou opravdu velmi cenné. Tak vyšel T o l s t é h o výborný román „R o d b i n a s r e č a" v překladu P. M. P o d r a v s k é h o, „G e o r g e S t e p h e n s o n," v překladu V l a d i b o j e Š a r c e a „I z d a j a l c a d o m o v i n e", zajímavá povídka česká od V á c l a v a K r e d b y v překladu P o d k r a j š k a. —

Sucho, jež od nějakého času zavládlo na b á s n i c k é m p o l i s l o v i n s k é m, bylo loni zažehnáno třemi velmi zajímavými a pěknými zjevy, jež osvěžily milovníka slovinské poesie jako májový deštík jarní osení. Prvý zjev jest „G o d e c" (hudec) od A. F u n t k a. Jest to básnicky zpracovaná pověst o vrbském jezeru. Pověst vypravuje o hýřivosti a rozkošnictví lidu, bydlícího na místě nynějšího vrbského jezera. Bůh potrestal zpupný lid tím, že zatopil celý kraj, kde rozkošníci žili, a to jest nynější vrbské jezero. Pověst sama vábila básníka: krásný kraj, lid žijící rozkošně a hýřivě, různé vážné nadpřirozené síly, to lákalo. Tato látka by se hodila ku krátké balladě. Ale pro epické delší dílo se nehodí. Chtěl-li básník učiniti z ní delší dílo, bylo mu osnovati děj a v ději zajímavé spletky. To dodal básník ze svého a utvořil si hrdinu a vymyslil si vhodný děj. Hrdina ten je „godec," děj hudcova dvojí láska, rámec děje hýřivý život obyvatelův onoho kraje. Dílo to není sice bez chyb a nedostatkův, ale celkem se může říci, že „Godec" je znamenité opravdu umělecké dílo, ve kterém kritika právě proto nevidí ráda nedostatků. A Funtek je vůbec velmi pilný a nadaný básník, s jehož pěknými básničkami setkáváme se velmi často v bell. čas. slovinských. — Ne méně zajímavým zjevem jest sbírka básní od L. P e s j a k o v é „V i j o l i c e" Pesmi za mladost. Básně ve sbírce obsažené uveřejňovala spisovatelka ve „Vrtci" a v jiných čas. slovinských. Loni je sebrala a uvila z nich krásnou kytici, již podala slovinské mládeži. Básně jsou vhodné, dobré, některé i výborné. Dělí se ve čtyři skupiny: obrazy z přírody, z dětského života, hlasy srdce a dramatické obrazy. Z „Vijolic" vane zdravý duch, duch radosti, dětské přítulnosti. — Třetí poutavý zjev na básnickém poli slovinském jest obsahuplná a kriticky uspořádaná sbírka čisté, nepokažené národní poesie, která ještě nyní teče v mohutných potocích a jasných studánkách mezi korutanskými Slovinci již zpola zapomenutými. A právě proto sbírka „N á r o d n i c h p í s n í k o r u t a n s k ý c h S l o v i n c ů," kterou vydal prof. J. S c h e i n i g, je tím většího kulturně-historického významu, poněvadž je hlasitě mluvícím svědkem ze staroslavného Korutanska, že korutanští Slovinci ještě žijí aspoň v písních. A dokud budou jižní Korutanci slovinsky pěti, bude je pokládati každý střízlivě myslící pozorovatel za pravé Slovince. Zároveň tato sbírka podává jasný důkaz, že Slovinci v Korutanech nejsou zvláštní větví slovinského národa, jak by korutanští Němci rádi po světě rozhlásili, aby je mohli od ostatních

Slovinců odděliti a tím snáze poněmčiti, nýbrž že se ani jazykem ani národností od jiných Slovinců neliší. V řeči korutanských Slovinců není formy, která by se nedala dle pravidel mluvnice vysvětliti. A jako není žádného jazykového rozdílu, tak i není národnostního rozdílu. V písních korutanských nacházíme právě ty myšlénky a ty motivy, jako v národních písních ostatních Slovinců. Mimo to je Scheinigova sbírka důležita i v jazykozpytné příčině, podávajíc nám zvláštnosti korutanského nářečí; můžeme i dle těchto národních písní souditi, jak germanisace mezi korutanskými Slovinci pokračovala. Nelze si jiného přáti, nežli aby se tato sbírka rozšířila i mezi prostými slovinskými Korutanci a probudila v nich národní cit a národní hrdost tak, aby je naplnila nadšením, jako kdysi dalmatské pobratimy charvatské Kačičema „Pesmarica“. (Pokračovaní.)

Kněží katoličtí o písemnictví novočeské zasloužilí.

(S podobiznami.) Cena sešitu 20 kr. V Praze, 1889, 1890. Nákladem knihkupectví Dr. Fr. Bačkovského.

Dobře praví spisovatel v předmluvě, že „kněžstvu českému největší zásluha náleží, že s upřímnou láskou k vlasti obětavě přispělo křísiti a zvelebovati řeč a písemnictví naše.“ Dva přítomné sešity jsou začátkem díla, jehož obsah jasně z nadpisu vysvítá. Bude dle všeho dosti objemné a věru nikoliv zbytečné. Dnešní doba velmi ráda zapomíná, jak velikým dluhem jest katolickému kněžstvu zavázána, buď toho již ani vědoma nejsouc, neb úmyslně býti nechtějíc.

Spisy Ježkův a redaktora Tomáše Škrdle, jakož i dílo toto nedá utonouti v propasti nevděku a zapomenutí mužům šlechetným a zasloužilým. V sešitu prvém obsažen jest stručně a pěkně psaný životopis Dobnerův a část biografie slovutného slavisty Josefa Dobrovského, jež v sešitku druhém je ukončena, mimo to čteme zde život Františka Pubičky, Mikul. Voigta, Fortunáta Durycha, Fr. Švendy, Kar. Ungara a Fr. Faustina Procházky. Spisovatel vede si všude tak, že zvláště bedlivě vypisuje činnost jednotlivých spisovatelů — duchovních a význam její v dobách tehdejších, než aby uváděl řady suchých dat biografických a hlavní váhu na ně kladl. To jest pozoruhodná přednost spisu před mnohými podobnými, kde pro podrobné uvádění často i malicherných a bezvýznamných příhod životopisných unikají věci mnohem důležitější. Připojené obrázky (podobizny) jsou zdařilé. Celá publikace bude míti řadu sešitů, a k dílu, jemuž přejeme vlídného a hojného přijetí, časem ještě se vrátíme. **Josef Flekáček.**

Nové jitro.

Příležitostné básně od Al. V. Majera. V Praze, nákladem vlastním.

I příležitostná poesie má svou cenu, jen je-li skutečně poesií. Zvyšuje znamenitě různé nálady slavnostní, tlumočíc mnohdy vřelé city oddanosti, vděčnosti, lásky a uznání a jest někdy nezbytná. Důkazem toho, že i nejpřednější básníci psali a časem píší básně příležitostné. Spisek Majerův je malá kytička, již uvila poesie jeho u příležitosti sňatku pánů z Lilgenau, a když později sňatek požehnán jest mužským potomkem. Verše jsou plynné a prozrazují cit nelíčeně upřímný. Nejlepší jest bez odporu „Svatba“ (předneseno jako přípitek), kdež zázrak Kristův v Káni Gallilejské spisovatel velmi šťastně jako allegorii hladkým veršem vykládá. Takové verše mají cenu vždy, i potom, kdy dávno minula vlastní příležitost, k níž původně byly psány, majíce význam i dále, nežli pouze lokální ve chvíli slavnostní. **Josef Flekáček.**

Štít víry.

Vysvětlení a důkaz pravd katolických, které se obzvláště v církvích protestantských čili evangelických upírají, s vyvrácením námitek proti nim činěných. Podává Eduard Brynych. V Praze 1890. Nákladem spisovatelovým. Cena 60 kr.

Znáte Brynychovy „Kříže a Kalichy“, kde v lehýnkém a vábném rouše zajímavé povídky líčí obratný a učený p. spisovatel tak přesvědčivě některé pravdy víry katolické od evangelikův upírané a tak důkladně vyvrací nesmyslné a ničím neodůvodněné bludy církve tak zvané reformované. Jestliže tenkráte čtouce je

byli jste unešeni a volali v duchu: Výborně! Ano, tak jest to dobře, to bude četba výborná a spasitelná pro náš lid na osadách smíšených — nuže, dnes podává vám p. spisovatel knihu novou, za podobným účelem sepsanou. Není sice složena v rouše povídkovém, ale je stejně zajímavou, stejně výbornou. Pérem obratným, které znáti dává ruku osvědčenou, s logickou důsledností a přesností, která překvapuje a jímá, s jasností, která veškerou látku ovládá dokonale, rozebírá tu sporné články nauky katolické a učení evangelického, klada je hned vedle sebe. — Ony mluví pak samy, a to řečí neodolatelnou. Osvědčilo-li se kdy staré pravidlo „contraria juxta se posita magis elucescunt“, platí to o této knize měrou svrchovanou. Na nás aspoň působilo čtení její dojmem povznášejícím a radostným, a ačkoli v celku shledali jsme se s věcí známou, přec — neváháme to vyznati — mnohému jsme se přiučili, mnohé stalo se nám jasnějším. Dojem, který učiní na čtenáře evangelíka, ač není-li úplně lhostejným, nebo zúmyslně-li nezavírá před pravdou očí svých, musí býti zdrcující. Dvojctihodní páni arci vylijí asi hněv prchlivosti své na hlavu páně spisovatelovu, avšak neprávem. V celé knize nenalezli jsme místa jediného, kde by p. spisovatel snad jizlivým vtipem nebo jinak způsobem věci vážné nedůstojným si vedl. To svědectví jest nám mu dáti, že pravdivá jsou slova v předmluvě uvedená: „Spisovatel (E. Brynych) užil sice meče, jímž se na straně evangelické bojuje proti nám (totiž se stálým zřetelem k učení „římskému“), avšak snažil se uvarovati se vší jizlivosti a prudkosti, jakáž se bohužel shledává ve spisech evangelických proti nám sepsaných. Arcit meč pravdy, vzatý ze sv. Písma, sv. Otců, volených zúmyslně z prvních století, z dějin, kterým p. spisovatel bojuje, jest ostrý jako pravda sama a stane se ještě ostřejším, a dá Bůh také požehnaným v rukou pp. kazatelů a katechetů na osadách smíšených působících. — Pro ně vlastně také kniha jest sepsána. Doporučujeme ji tedy co nejvroucněji; zdeť naleznou pohromadě, čeho jim zapotřebí.

Veškerá látka rozvržena jest na 7 statí na 108 stránkách. Krátce sice ale důkladně a trefně pojednáno tu 1. o církvi, 2. o Písmu sv. a tradici, 3. obcování Svatých, 4. o spravedlnosti, 5. o dobrých skutcích, 6. o svátostech, 7. o bohoslužbě. Jednotlivé stati, dle potřeby rozděleny jsou zase v menší oddíly.

Poukazujíce čtenáře na dílo samo, neklademe zde zevrubný rozbor knihy, nýbrž jenom několik poznámek dovolujeme si pronésti o těch kterých statích.

Neúprosnou logikou vyniká hned část prvá, obsahující dle katechismu tresť nauky o církvi a vedle učení evangelické. V tom právě, že vedle učení katolického položil p. spisovatel i učení evangelíků dle vlastních jejich spisů, že vyvodil i nutné konsekvence učení toho a osvítil vše pádnými výroky sv. Písem, vězí neodolatelná síla a přesvědčivosť tohoto článku a celeho díla vůbec. — Potěšení měli jsme z druhé, kratší stati, jednající o sv. Písmu a tradici. Vhodně dovodil p. spisovatel, že odtud mají původ svůj ty nesčíslné sekty v církvi protestantské, poněvadž nemají neomylného vykladače Písem a neuznávají tradice. Ostatně ukazuje p. spisovatel k nemalému asi zármutku reformovaných pánů ve vtipných poznámkách slovy c. k. církv. reformovaného rady Heřmana z Tardy, jak i oni, když se jim to hodí, uznávají ústní podání, ano se ho i dovolávají. — V části třetí probrav učení o obcování Svatých, hlavně na základě slov sv. Pavla, obrací se p. spisovatel proti tvrzení evangelíků, jakoby uctívání Svatých ubíralo cti Ježíši Kristu. Podivili jsme se p. spisovateli, který zachoval klid věci důstojný i tu, kde poukázati mu bylo na ošumělou a bídnou zbraň našich odpůrců, kteří mylné a falešné mínění o mnohých článcích víry si utvořivše, nám je podkládají. Bolestně dotknut odmítá dále tvrzení evangelíků, žeby P. Maria byla hřešila, a důkazem pádným a zasloužený poráží rouhavé, již roku 390 zavržené, učení smělých reformatorů, žeby P. Maria více byla měla synův, pro kteréž nemají jiného důvodu než mínění dvou mnichů nemravných a z kláštera uteklých. — Dále pojednává p. spisovatel se zevrubnou dokonalostí o očistci a o spravedlnosti. Zase jest mu poukázati, kterak ctihodní pánové, jsouce v úzkých, pranic se nerozpakují, buď celé části sv. Písem zavrhnouti — známá jest tu Lutherova slaměná epištola —, nebo je přidáním neb vynecháním slov falšovati.

Nedůslednosť, svévoli, zřejmý odpor postřehuje čtenář dobře ve stati další. Dokonalá znalosť spisů evangelických všady hojně citovaných výborně i tu p. spisovateli posloužila.

Nejobšírnější, jak pochopitelno, jest díl šestý o svátostech, o nichž pojednává nejprve všeobecně a pak o každé zvláště. Nad zmatky v nepřátelském táboře, které p. spisovatel odhaluje, a nedůslednostmi do očí bijícími, čtenář žasne. Po příkladech z dějin dávno známých každému vzdělanci, jimiž zde p. spisovatel vyčastoval p. pastora čáslavského Kozáka, zajde tomuto asi chuť, aby ještě dále

i mezi dětmi šířil naivní povídačku, že církev římská, mající původně jen dvě svátosti, ostatních pět teprve v XV. století přijala. Silou mluví také stať o Nejsv. sv. Oltářní. Za tuto i za pojednání o mši sv. budou pp. kazatelé p. spisovateli vděčni

Promluviv ještě důkladně a zajímavě o pokání, odpustcích, posledním pomazání, svěcení kněžstva a o manželství, přešel p. spisovatel k poslední stati o bohoslužbě. I tato, vesměs na sv Písmu, sv. Otcích a dějinách založená jest velice krásná. Zde jsou to vlastní slova páně spisovatelova, týkající se mše sv., která uvádíme. Praví zarmouceně: „Tři sta let voláme: „Není pravda, že tak učíme, jak o nás tvrdíte, však stejně dál vedete svou „Otče, odpusť jim", prosí, „a nevyplň na nich hrozbu svou, kterou jsi vyslovil řka, že nebude odpuštěno tomu, kdož by mluvil proti Duchu sv.". My dodáváme: „Kéž by četli s myslí klidnou a otevřenou knihu tuto, snad mnohému by vzešlo světlo, mnohý našel cestu spásy."

Ku konci zmínil se p. spisovatel ještě o přechovávání Nejsv. Svátosti, o růženci, veřejných průvodech, poutích, ctění obrazů a ostatků

Máme jistě za to, že mluvíme za velmi mnohé, vyslovujeme-li p. spisovateli za knihu tuto plné uznání a nejvroucnější dík. — Pro výborný obsah rádi odpouštíme p. korrektorovi některá nedopatření.

P. spisovatel pořídil ještě malý výtah díla svého ve formě modlitební knížky a přidal k němu nejdůležitější modlitby katolické s velmi vhodným výkladem mše sv. Knížečka ta, jejíž cena 45 kr. jest nepatrna, poslouží jako velmi dobrý dárek pro dítky v osadách smíšených a hodí se také výborně k rozšiřování mezi lid. **Fr. Žák.**

Matice lidu 1867—1889.

(Pokračování.)

Spis „Apoštol svobody" od Karla Tůmy vypisuje život a působení Josefa Mazziniho. Jest plný ostrých a jedovatých nájezdův na církev, papežství a víru vůbec, tak že převládající vášnivost na mnohých místech umlčuje i historickou pravdu. Zabývati se všemi místy podobnými, dotýkati se jich neb vyvraceti je, byla by práce dalekosáhlá, k níž potřebovali bychom celou řadu sloupců Vlasti, tak že by jediný spis tento mnoho čísel zabral. Ale mlčením prostým též některé věci odbývati nebylo by ani radno, ani důstojno.

„Kněží římští rozsápali naši vlasť (Italii) a oni jsou, kteří ji podnes v rozervanosti udržují," čteme v knize. „Že Italie není sjednocena ani co republika ani co monarchie, tím vinna jest jedině církev římská.... od věků dbala o to, aby Italie zůstala roztrhána..." To čteme ve spise určeném pro kruhy, které nikdy historií se neobíraly, tedy pro lid. Lid ovšem neví, že Italie hned po rozpadnutí říše západořímské stala se cílem nájezdů různých národů, že zde hospodařil Belisar, Narsés, Ostrogoti a Langobardové, že spojena byla s říší Karla Velikého, po smlouvě Verdunské přešedši na Lothara; o dobytí Pavie za Ottona I., o panství císařství byzantinského v Dolní Italii, o vládě knížat langobardských, o Sicilii a četných městech v rukou Saracenů (na poč. X. stol.) se nalézajících a o spojení Italie s Německem po korunovaci Ottonově v Miláně nedoví se čtenář ničeho — jen proto nejspíše, aby fráse, „že kněží římští a církev roztrhali Italii", dala se napsati p o h o d l n ě j i, a aby ji čtenář, dějin naprosto neznalý, přijal za bernou minci! Kdyby byl čtenář poučen, že Italie od pradávných dob byla předmětem bojů a nájezdů císařů německých, a to až do času nedávno minulého, kdyby se v knize dočetl ku př. o Karlu VIII. z rodu Anjou o Neapol a Sicilii bojujícím, o Alfonsu z Aragonie, o Karlu V. a Františkovi I. a jejich zápase o Italii, o panství francouzském zde a Andreovi Doriovi, setřásajícím jho francouzské v Janově, o vládě španělské v Milaně a Neapoli za Filippa II., o útocích Ludvíka XIV. na Savojsko a Piemont, o panství rakouském v Italii po válce o španělské dědictví v Miláně, Mantově a Monferratu, po míru Utrechtském pak v Sardinsku a Neapoli — pak věru nebylo by lze tak snadně napsati, že „j e d i n á c í r k e v ř í m s k á" jest vinna roztrháním Italie. Čtenář by snad nabyl pojmu o velikých a složitých politických situacích v Evropě a dovedl by samostatně posouditi, zdali pravda to, co o církvi a „kněžích římských" se praví. Že mnohdy při různých těch bojích papež vyhnán, žalařován byl, o tom se ve spise nikde nemluví. A kdyby vysvětlily se lidu politické osudy Italie ve století minulém a nynějším, o odvěkých nevraživých půtkách měst námořských a hrdých republik proti

sobě, měst, jež tvořily „státy ve státu“, pak by jednostranný pojem o tvrzení, že církev jediná roztrhala Italii, stal se až směšným. Že mimo církevní stát bylo tu ještě Lombardsko-Benátsko, Sardinie, vévodství Parma, Modena, Lucca, velkovévodství Toscana a království obou Sicilií, ostává nejasné, tím méně, že jednotlivé ty země během několika desetiletí z rukou jednoho světského panovníka přecházely do rukou druhého, tytýž po zuřivých bojích a krve prolévání, jehož se nikdy papež neúčastnil. Jest známo, že vojsko papežské počtem i výzbrojem bývalo velmi nedostatečné; papež jako panovník světský míval nejvýše čtyři, pět tisíc mužů, válečného loďstva vůbec neměl, a s tím nedají se konati skutky Alexandrovy neb Napoleonovy, po nichž ostatně nikdy žádný papež jako světský vladař nesnil ani netoužil po nich. Proto kolikráte bylo papežům snášeti i hrubé násilí, na jich osobě spáchané. Vzpomeňme si jenom na velikého rozkouskovatele Italie — Napoleona I., a na noc dne 6. července, kdy generál Radel vniká do Vatikánu, odzbrojuje gardu Švýcarů a vstupuje do světnice papežovy (Pia VII.), jenž klidně sedě píše, jak jej násilím nutí odříci se vlády a odvádí jej!

Že původci přerůzných těch bojů a válek byly jiné osoby, nežli papežové, o tom se ve knize nikde nedočítáme, rovněž ne, že těmi boji a válkami papežové i jich území velice trpívali. Věta, že církev jediná nese vinu roztrhání Italie, dá se vykládati ovšem způsobem nejelastičtějším: a třeba úmyslně zde žádáno, aby se vykládala tak, že papežové bývali strůjci válek všech, jež kdy Italií bouřily. Tomu se říká liberálnost. Ostatně proti tvrzení tomu jsou již i ve knize samé značné odpory. „Osudy Italie,“ čteme, „rozhodovaly se od nynějška v kabinetu Metternichově ve Vídni. Žádný z těch malých panovníků italských nebyl samostatným pánem země své, nýbrž vázán na vůli mocného Metternicha. „Král Ferdinand vrátil se do Neapole v čele 50.000 rakouských vojáků;“ „vláda francouzská dovolila Metternichovi hráti si v Italii na svrchovaného poručníka“, a najednou: „nejnesmířitelnější, nejhorlivější, nejzuřivější ze všech pronásledovatelů byl — Karel Albert. Tak vida! A Karel Albert ani Metternich, jak známo, nebyli papežové, a přece uslyšíme nejhroznější věci a žaloby zase jen o papežích a na papeže. „O kom policie papežská se dověděla, že náleží k tajnému spolku, byl beze všeho souzení uvržen do hrozných žalářů.“ Toť věru strašlivé od vlády papežské! Toť přece obecně známo, že ve všech dobách každá vláda a ve všech zemích stihala a stihá tajné spolčování! V Německu ani v Rusku nevládne papež, a přece čteme denně o pátrání po socialistech a nihilistech, a Sibiř také snad není územím papežským! A hrdé, tak poetické Benátky, neměly ony své pozzi, piombi, pověstnou „radu deseti“ a truchlivý ponte dei sospiri?

Inu ovšem, to se dá omluviti — vždyť zde nevládl papež. Nicméně jinde praví se o Mazzinim: „Odhaloval bezohledně všecky ty mrzké zločiny italských soudních a policejních úřadův a všecky ohavnosti, jichž dopouštěly se tehdejší vlády italské naproti národu“ a „všechny pevnosti Rakouska naplněny jsou vězni, i strašlivý Špilberk“. Přece však dle tvrzení knihy bylo to nejhorší ve státě papežském. „Největší darebáci, nejznámější zloději a nejpověstnější loupežníci nikdy nepotřebovali se báti odsouzení... za nějaké to církevní pokání byli propuštěni na svobodu! Toť přece odpor jeden za druhým! Ale vydala spis „Matice lidu“, jež si obrala za účel způsobem prostonárodním lid poučovati. Toť věru krásné poučování! Zcela zřejmě vyslovuje se tu náhled, aby papežství „zřeklo se nadobro bludné té dráhy, po které kráčí déle tří století, a učinilo spolek s národy a svobodou jejich“, ba v tom viděl jistý P. Ventura, Sicilián, jedinou „spásu papežství, neboť znamenal, že skonává, a četl v dějinách (snad v „Matici lidu?“), proč skonává. Chtěl je zachrániti.“ Nu, a ten „spolek s národy a svobodou jejich“ byl si představoval zcela po mazziniovsku, respective po zednářsku. Kdyby nástupce Petrův byl prvním zednářem v Evropě, snad by pak nalezl milost před očima liberálů. Neboť úkol Mazziniho byl: „nová a veliká myšlénka jeho byla: organisace čili zřízení revolučních živlů a sil mezi všemi národy evropskými.“ Byloť velmi mnoho vlastenců, zajisté, kteří s celým srdcem a horoucí láskou milovali svou vlast, aniž by proto byli se pohybovali v neustálém tajném revolučním ovzduší, napiněném přísahami, hrozbami, dýkou, jedem a pomstou! Čím pak liší se podobná lectura od krvavých románů, proti nimž s takovým úsilím bojováno? Ničím, ba ona jest ještě záhubnější, neboť co v krvavých románech je výplodem přemrštěné obraznosti, o tom zde říci nutno, že to pravda, že tajné spolky s hroznými hesly a obřady neexistují toliko v románech, ale i ve skutečnosti, ba, že dle názoru mnohých tvoří „apoštolát svobody“.

Církev ovšem by, jak již praveno, nalezla též milosti v očích tohoto „apoštolátu“, kdyby se postavila v čelo ruchu revolučního. Tak ku př. Lamennais-ův spis „Slova věřícího“ nazván jest „znamenitou básní“. Mělo se však též čtenář-

stvu pověděti, že tento spis — „Paroles d'un croyant“ — sepsal odpadlý katolický kněz, že v něm hájí revoluci a kralovraždu, a že přeje si míti církev v čele revoluce, a že církev učení jeho úplně zavrhla! Pak by prostý lid nabyl o věci trochu jiných a správnějších pojmů.

Všimněme si dalších bezmezných útoků na papežství. Mazziniho názory o něm vypsány jsou s pravým gustem. „Papežství utopilo lásku v moři krve.“ Věru, toť znamenité tvrzení u porovnání s tím, jak vynáší se zde francouzská revoluce, a jak téměř dokazuje se, že francouzská revoluce vlastně vykonala, ve skutek uvedla — učení Kristovo!

Poslyšme vlastní doslovné znění toho místa: „My víme, že právě ony vznešené zásady a pravdy, které hlásala veliká revoluce francouzská, a které lze vyjádřiti slovy: volnost, rovnost, bratrství .... nikterak se nepříčí učení Kristovu, nýbrž naopak právě z učení toho byly vyváženy, že zrovna tomu chtěl onen veliký demokrat ukřižovaný na Golgotě, když učil: „Co sám nechceš, aby se tobě činilo, nečiň jinému“, když kázal: „Miluj bližního jako sebe samého!“ Tento důkaz je vskutku přímo brillantní vzhledem k citovaným výrokům Krista Ježíše a — francouzské revoluci! Ta právě, brodíc se v krvi, „milovala bližního jako sebe sama“ a „nečinila jinému, co sama nechtěla, aby se jí činilo!“ Kdyby tu nešlo o věc tak vážnou, věru, že by nesnadno bylo se neusmáti nad takovou duchaplností. To je, prosím, také liberální. „Revoluce francouzská“, čteme opět na jiném místě, „znovu probudila cit práva, cit svobody a rovnosti.“ Škoda jen, že opět nepodán prostému čtenáři ihned ad hoc důkaz! ku př. k citu práva process královské rodiny a způsob její odsouzení a poprava, ad cit svobody plné žaláře nevinných a rozsáhlé pronásledování každého, kdo nevraždil a nezuřil a konečně ad cit rovnosti uvésti řádění netvorů — diktátorů, kteří se vyšinuli nad ostatní, a před nimiž se třásla celá Paříž a Francie! A takových důkazů mohlo by se uvésti na sta ... a přece neutopila francouzská revoluce lásku v moři krve, nýbrž „papežství to bylo.“ Jak, to se však zde nepovídá. Poslyšme další okřídlené výroky o papežství, ono „zapřelo důstojnost nesmrtelné duše naší“, „po druhé ukřižovalo Krista“; „papežství a katolicismus jsou mrtvy, aniž by pro ně bylo jakéhosi vzkříšení“, „vypovědělo boj všemu pokroku, všemu snažení národův“, ono „spiklo se proti lidstvu s tyranií světskou, stali se jejím otrokem“ — opět dospěli jsme ku znamenité větě! Jak často bylo papežství vytýkáno, že prý středověcí i novověcí panovníci evropští byli vasaly Říma a otroky papežů, a ejhle! najednou vyhlašuje „apoštol svobody“ papeže za „otroky“ „světské tyranie“, hlásá tedy úplný a pravý opak — mají to věru spletenou historii a logiku v táboře liberálů. Leč to nikterak nevadí. Tendence je při tom zřejmá a jasná, a jen když se dosáhne toho, čeho se podobnými spisy dosíci má: proselytismus zednářství.

„Papežství je bloudící lež a mrtvola, skleslo dnes na malomocného popíráče veliké vzdělanosti, veliké vědy, veliké svobody a všeho života národů, bez vědomí povinnosti, bez síly k oběti, udržováno toliko cizími zbraněmi, třesoucí se před národy, odštěpěno od lidstva“ atd.; „ničím není více, než náboženskou lží“, „neustálým zdrojem záhuby a nemravnosti pro národy.“

Myslím, že má každý na květnaté této ukázce vzdělávající knihy pro lid úplně dosti, a že není ani nejmenší pochyby o tom, že původce jich (Mazzini) byl prototyp zednáře. Leč pokládáme za svou povinnost, vzhledem k tomu, že spis „Apoštol svobody“ určen je pro lid, ukázati zvláště ještě k některým stránkám těchto hloupých a drzých frází, a to tím spíše, ježto kniha „Josef Jungmann“ téhož roku vydaná na mnoze stejné zásady a výroky ve stati „Zápisky Jungmannovy“ obsahuje.

V řadě světských panovníků kteréhokoliv státu vždy a všude lze znamenati vedle panovníků výtečných a znamenitých i vládce slabé, nedostatečné, špatné: historikové ovšem nezatracují celou dynastii nebo celou instituci monarchie proto, že v řadě století ten neb onen panovník byl špatný. Ale jinak počínají si mnozí „liberálové“ tehdy, běží-li o papeže a o papežství.

Ani církev, ani jednotliví duchovní a učitelé kněží, ani historické spisy církevní duchovenstvem sepsané nikterak nezatajují, že přemnozí papežové byli osoby nehodné. V ohromné řadě papežů od pradávna není to věru nic divného. Ale velice pochybené a tendenční hledisko ovšem jest ono, jež pro některého papeže nehodného zatracuje šmahem papeže všechny a papežství samo. A na hledisku tom ode dávna s nesmírnou zálibou trvají liberálové. Co si pomyslí čtenář z lidu, čte-li „Apoštola svobody“ o papežích a papežství? Zajisté jen, že to byli vesměs špatní lidé a poloviční Antikristové. A ježto se podobné náhledy lidu cpou i ve spisech jiných, nesnadno v tom neviděti až přílišnou úmyslnost.

Dle našeho mínění v pravdě liberální by bylo, okázati k nepopíratelné historické pravdě i ze druhé stránky: že totiž většina papežů byli učenci, mecenášové, dobrodincové svého lidu, a že jediný z nich kolikráte více vykonal pro vědu a dobro, než jinde celé dynastie. Ale to se lidu úmyslně zamlčuje. Pak by mnohá fráse o „nepřátelích vzdělanosti, vědy, osvěty, o tmářích a zpátečnících, neomylnících, námezdných panoších poroby a mizerných pochopech despotismu“ objevila se v celé své ničemné prolhanosti. Že přemnohá slavná jména italských umělců a učenců těsně spojena jsou s papeži, že tito podporovali, ba vyvíjeli téměř jejich talenty, toho lid prostý neví, poněvadž se mu to úmyslně zamlčuje. Buonarroti, Bramante, Petrarca, Giotto, Domenico Fontana, Rafael Sanzio, Guicciardini, Giorgi Vasari a celá řada jiných děkují svůj rozvoj papežům, jejich štědrosti, jejich podnikavosti a lásce k umění. Řehoř XIII., slavný opravce kalendáře, Sylvester II., filosof a mathematik, zanášející se chemií a fysikou, sestavující hydraulické a jiné stroje, Jan XX., píšící slavná díla lékařská a autor vzácných spisů filosofických, Urban VIII., básník nadaný a štědrý podporovatel věd a umění, Benedikt XIV., měřící stupeň poledníkový a rozkazující, aby nejlepší anglická a francouzská díla přeložena byla do vlastiny, mecenáš učenců a básníků — toť jest malá jen ukázka těch „malomocných popíračů vědy, umění a osvěty“, jak praví liberálové. Směle dovolíme si tvrditi, že by ze řad veškerých dynastií evropských nevybral tolik spisovatelů, filosofů a učenců, jako z papežů samotných. Toho však důkladní historikové tábora liberálního nevidí a nevědí. Na praporu jejich není napsáno „pravda“, nýbrž „fráse“, nikoliv „důkladnosť“, nýbrž „tendenční jednostrannosť“. V našich očích to není žádná výtka, čteme-li ku p. obecný úsudek o Benediktu XIV.: „egli scrive troppo, ma poco regna“ — „on píše příliš mnoho, málo panuje.“ O něm pravilo se, že má dvě duše: Jednu pro vědu, druhou pro společnosť lidskou. Založil akademii v Římě, obnovil a rozšířil onu v Boloni, dal vztýčiti obelisk na poli Marsově, sám načrtnul plán ku chrámu sv. Marcellina, jejž dal vystavěti, pořídil mosaikové obrazy v chrámě svatopetrském, seřadil, spořádal rukopisy vatikánské a tiskem rozšířil seznam jejich, vydal moudré zákony proti lichvě, povznesl obchod a byl vzorem bezúhonného života a mravů. (Pokračování.)

Ježíškovo putování.

Křesťanské vánoční pohádky. Vypravuje Jan Bůlek. V Praze 1890. Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Cena 24 kr.

Kdyby v literatuře celý rok panovala stagnace: vánoční doba působí na literaturu jako teplé jarní slunko, budící květiny ze sna k životu. Vánoce mají svou určitou poesii, svou literaturu, ať je to již dětská obrázková knížka, prostá píseň, koleda, či vánoční povídka, idylla, feuilleton, román. Přítomný spis náleží též k této literatuře vánoční. Spisovatel ukazuje nám putování Jesulátka, jež rozšiřuje všude lásku, mír a blaženosť. Vede nás k umírajícímu dítku, pohlížíme na sirotka v mrazu hynoucího, jemuž Ježíšek ukazuje ráj, navštěvujeme chrám, pozorujeme šílenou ženu, jejíž duši Božské dítě oslavilo, octneme se s Ježíškem a andílky v klášterní nemocnici, těšíme slepou stařenu, jsme svědky, jak vzdálený syn její od zla k dobru se obrací, zalétáme do katakomb římských, sedíme s knězem u lůžka umírajícího světáka, žijeme duševní boj s mladým knězem Číňanem, jenž má býti nazejtří popraven — všude zříme a cítíme blaženosť, jež přichází na svět v oné tajemné a věkopamátné noci, kdy Spasitel uzřel světlo světa.

Navykli jsme se v poslední době jmenovati podobné povídky „básněmi v prose“. První byl slavný Turgeněv, jenž dal své sbírce zcela určitý ten název. Dávno před ním však napsal Andersen malý spisek: „Obrázková kniha bez obrázků“, jež obsahuje též překrásné „básně v prose“. „Ježíškovo putování“ řadí se formou k těmto dvěma spisům. Ve prospěch knížky bylo by, kdyby spisovatel ku krásné látce byl přibral i poměrně stručnější formu, jakou asi v obou spisech jmenovaných — Turgeněvově a Andersenově — vidíme, a jež tak mile působí. Bylo by to knížce rozhodně na prospěch; forma jednotlivých povídek je někde rozvleklá. Spisek čte se pěkně. **Pavel Skřivan.**

Dr. J. L. Píče: Dějiny národa ruského,

díl I. Novoč. Bibl. čís. XXVIII. v Praze 1889.

Po pěkných Jirečkových „Cestách po Bulharsku" dává nám letos Matice česká jako podíl dra Píče „Dějiny národa ruského". Zdá se, že pochopila dobře pravý význam vzájemnosti slovanské, jejž vidíme v poznávání jedni druhých. Rusko stává se dnes vždy víc a více předmětem zvláštní pozornosti vzdělané Evropy, proto dílo dra. Píče znamená i u nás slovo v čas.

Předmluva, jinak velmi stručná, ukazuje účel i směr spisu. U nás, praví tam autor, pro příbuznost jazyka arci každému bylo by snadno poučiti se o minulosti velříše ruské u pramene samého, z dějepisů ruských, bedlivě a pečlivě napsaných; jelikož však při čtení těchto dějin namanou se nám čtoucím otázky mnohé, které rodilým Rusům jsou přirozeně zřejmé a tím u spisovatelů jejich podrobnějšího rozboru nedocházejí, zdálo se záhodno sestaviti takový přehled politických a kulturních dějin ruských, který by psán byl s užšího našeho českého hlediska. Jsouce dobře pamětlivi těchto slov, přistupujeme k posouzení díla.

Máme před sebou I. díl, jenž dělí se ve dvě hlavní části: dobu Rurikovců (862—1598) a zápas polskoruský (1569—1795). Jako úvodem dotýká se spisovatel pravlasti Slovanů a rozdělení velikého národa ruského na jednotlivé kmeny; následuje stručný přehled národů s nimi sousedících, což nemálo přispívá k lepšímu porozumění vlastního předmětu. Zajímavě vypisuje, jak na celém tom prostranství panoval život čilý, oživený výnosným obchodem, oplývající blahobytem, jak v IX. již věku ve východní Evropě vyvinul se život neméně spořádaný, ba snad i čilejší než v současné Evropě západní (str. 25, 37.).

Přecházeje k líčení doby bohatýrské, tvrdí proti škole normanské, že základní osnovou při tvoření státu ruského byla vojenská knížecí družina, kteráž i u ostatních Slovanů se objevuje v témže IX. věku: jelikož však právě tato vojenská družina na Rusi není dílem Rurikovým, nýbrž výsledkem přirozeného vývoje slovanského, není také Rurik se svými domněle germanskými soudruhy osnovou státotvornou na Rusi (32.) Vypisuje tuto dobu dějin, nespouští se spisovatel Nestora — jenž, ač často halí historickou pravdu v bohatě vyšperkovanou pověst, zde vždy přece zůstává nejlepším vůdcem — obyčejně slovně jej uváděje, což zajisté chvály hodno Nestor mluví prostě, ale prostotou svou nejednou mocně působí. — Následuje doba údělná, doba plna smutných sporů a třenic, podobně jako tomu bylo v Čechách a Polsku, v níž jedině vyniká milý zjev Vladimíra Monomacha.

Vzájemnými spory oslabená knížata zastal prvý nájezd tatarský. Vzchopila se ku společné obraně proti hroznému nepříteli, ale bitva na řece Kalce (1224.) jest pro ně nešťastnou. Než ani potom spory neutichají, až konečně stává se Rus kořistí Mongolů (1240.). Následuje žalostné ponížení, přirozený následek vnitřní rozervanosti — bída nekonečná po celé šíré Rusi, neboť kamkoliv vkročila noha tatarská, jevila se děsná spousta (86.) Teprve po více než dvou stech letech podaří se Ivanu III. Vasiljeviči (1462—1505.) pokořiti Tatary a vymaniti Moskvu z jejich moci. Odtud pomalu, ale jistě stoupá Rus na výši velmoci. — Část druhá líčí zápas polskoruský, jenž zasahuje mocně i do přítomnosti následky svými zasluhuje již proto nestranného a obšírnějšího vypsání. Tomu porozuměl spisovatel, věnuje mu přes polovici knihy, zvláště dlouho zdržuje se při událostech, jež předcházely a doprovázely rozdělení Polsky Pokud dovedl zde zachovati nestrannost, ponecháno budiž jiným. Konec slavného panování Kateřiny II. jest spolu i zakončením přítomného dílu.

Úkol spisovatelův byl, jak sám v předmluvě přiznává, sestaviti přehled politických a kulturních dějin ruských — tedy rukověť pro čtenáře české. Tím již předem praví, že nepodává výzkumů nových, spokojuje se úlohou podřízenější. Maje před očima širší kruh čtenářů, vypravuje prostě a jasně, neobtěžuje udáváním pramenů a pomůcek; otázek sporných neb nedosti ještě zjištěných spíše se jen dotýká. Postupuje s klidem pravého historika a plně vládne uměním v nemnoha slovech pověděti mnoho. Čím zvláště zajímavým stává se českému čtenáři, jest, že při poměrech a zřízeních ruských ukazuje k podobným zřízením Čechů a Poláků a tak srovnává, čím jak věc sama, tak i příbuznost kmenová jasněji vyniká. Pěkně čtou se ku konci jednotlivých dob připojené články o poměrech vnitřních, jež nás seznamují aspoň v důležitějším s kulturním vývojem národa ruského. Zajímavé jest vypsání pohřbu staroruského. (59 nn.)

To jsou přednosti díla. Nutno však poukázati i k některým nedostatkům historické pravdy, a to po přednosti ve věcech náboženských. Omezuji se na poslední, a tu opět jen na některé. Mluvě o uvedení křesťanství na Rus, správně sobě vede spisovatel, uváděje jen zaručená data. Ze smlouvy, ve kterou vešel Igor s Řeky r. 944., dovídáme se, že již tehdy byli v Kyjevě křesťané a měli tam svůj chrám (38.) Víme též, že r. 957. vypravila se kněžna Olga do Řecka pro křest. Z toho již dějepisec souditi může a musí, že křesťanství již dávno známo bylo na Rusi (49.).

Plným právem řadí vypravování Nestorovo o všeobecném zavedení křesťanství za knížete Vladimíra do říše bájek; historicky zjistiti se nedá. (Pelesz I, 108.) Nečiní však zmínky, bylo-li zaneseno na Rus křesťanství z Cařihradu v době rozkolu či v době přátelského styku jeho s Římem. Není dobře dotýkati se kontroversí v díle příručném, než zde věc přestala býti spornou po znamenitém důkazu, jejž provedl Pelesz svými dějinami „Unie“. Spisovatel měl se zřejmě prohlásiti ve věci, jež právě nyní nabývá značné váhy; měl též vyznačiti, jakž prospívala církev ruská, dokud řídili ji svobodně metropolité, jak potom, když stala se církví národní, i později, když sklesla na pouhý ústav státní Mluvě o Jesuitech, nedovedl si odepříti dobrodiní moderního předsudku. Vizme, jak nám je líčí. R. 1565. přišli první Jesuité do Polska, chudí a skromní. Brzy dovedli si zjednati značný vliv, zvláště za Sigmunda III, odchovance svého. Uprázdněné úřady, statky i jiné milosti královské dostávaly se tu v prvé řadě dobrým katolikům, zejména když byli u Jesuitů v přízni. Mocné jich zasahání ve společnosť polskou označuje nejlépe okolnosť, že r. 1571., kdy vstoupil Skarga do řádu jesuitského, na sněmích polských biskupové byli jedinými zástupci víry římsko-katolické, ostatní šlechta hlásila se k jiným vyznáním; když však týž Skarga umíral, (1612.) nebylo na sněmích nikoho, kdo by nebyl víry římské, a to v duchu jesuitském. (!) Svatá církev římská slavila tu vítězství úplné, ale za cenu velikou; nesloť v sobě první zárodek pozdějšího úpadku polského. (142.) Na str. 146. čteme: „proti stěhování se pánů polských, Židů a Jesuitů, kteří začali zaváděti porobu lidu a unii, vzepřeli se kozáci“ Na str. 207. „s duchovenstvem polským a šlechtou polskou vychovanými ve školách jesuitských bylo těžké dorozumění o věci této (záležitosti dissidentů). Na str. 241. „jedinou světlejší událostí za přechodní doby čtrnáctileté (od r 1773.) byla částečná oprava školství, kterou mohlo se odchovati pokolení nové oproti starému, vychovanému ve školách jesuitských). Co ze všeho toho plyne? Jesuité svou horlivostí misijní i svými školami mravně porušili šlechtu polskou a tak stali se přední příčinou úpadku Polsky. Jesuité spolupracovali pilně na porobě lidu ruského, a proto staví je tento mezi své největší škůdce. Těžká to obžaloba! Není tu místa, aniž toho potřeba žádá, abychom zde psali apologii řádu, když jinde tak se stalo. Ukáži jen k jedné věci. R. 1571. zachvátil Litvu mor, zvláště ve Vilně zuřil. Prchali před ním predikanté i kněží katoličtí, jediní Jesuité zůstali a vytrvali. Spěchali k nemocným, těšili, pomáhali neunavně přisluhujíce všude sv. svátostmi; neochabovali ani tehdy, když zaplatili mnozí horlivosť svou smrtí. Může co jiného lépe označiti upřímnosť a opravdovosť jejich snah a konání? Spisovatel sám dotud ještě k nim spravedliv, že nezamlčuje, co slouží ku jejich obraně, připadá mu to jen zajímavým. Tak sděluje, že Petr Veliký, sbíraje prameny pro dějiny slovanské, objednal si (1716.) v Praze u Jesuitů české překlady latinských kronikářů — důkaz, jak značné těšili se tehdy pověsti ve světě učeném. Dále čteme, že po zrušení řádu (1773.) zachováni jsou od obou nekatolických velmocí Ruska a Pruska, hlavně v zabraných právě zemích polských, kdež jim ponecháno na dále vyučovati ve školách — důkaz, že nepatřeno od současníků na působení jejich jako nebezpečné státu a mravnosti (188. a 241.) — Předmětem úrazu stala se dru. Píčovi též Unie Brestská. Zde bylo by třeba vyvraceti větu za větou. Vznikla-li Unie z těch pohnutek, jak udává, tu nemohl by ji objektivní historik neodsouditi. Dle něho vyšší duchovenstvo sesvětštilo a tak ocitlo se v protivě s duchovenstvem nižším a celou pravoslavnou společností ruskou, v niž protestantství vzrušilo cit víry.

Když r. 1589. cařihradský patriarcha, přísný Jeremia, cestoval po Rusi a utvrzoval nižší duchovenstvo a obyvatelstvo v horlivosti u víře a pokáral světácké snahy duchovenstva vyššího, došlo k přímé roztržce. Vypravili se společně do Říma (1593.), (!) kdež odpřisáhli Unii, kterouž prohlásili na sboru v Brestu (1596.) bez účastenství obyvatelstva pravoslavného (143.) Tak dr. Píč, my však známe věc jinak. Co v pravdě bylo pohnutkou k Unii? Žalostný stav, v němž ocitla se tehdy církev ruthenská. Pelesz ve svých dějinách uvádí případy až překvapující (I. 499. etc.). Sami současníci trpce žalovali na neutěšený stav církve své (viz adressu šlechty ruthenské shromážděné r. 1583. v Haliči, již podali biskupu Onesiforu

Divočkovi). Lepší část kleru i lidu pociťovala přespříliš smutný stav. Odkud pomoc? Od metropolitů? Byli neschopni, tam bylo počíti s opravou Patriarchy? Tam ještě větší nejistota a rozervanosť; zápasiloť jich několik o důstojenství patriarchy, jež bylo hříčkou v ruce sultánově. Převahy konečné nabyl Jeremia. Jakým jest tento přísný muž, jenž utvrzuje nižší duchovenstvo a obyvatelstvo v horlivosti pro víru? Draho koupiv stolici patriaršÍ, a nyní dluhem stížen, spěchá na Rus žádat podpory. Na oko podniká reformu. Upřímnosť reformy jeho charakterisuje nejlépe zakončení její. Louče se, žádal na novém metropolitovi 10 000 zl. Když metropolita odpíral, prohlásil jej za nehodna a hrozil mu sesazením a — exkomunikací. Vše ukazovalo nyní biskupům k Římu — odtud jediné bylo lze čekati pomoci. Mylně tvrdí spisovatel, že patriarcha Jeremia zvláště přísně pokáral biskupa Terlecki-ho — naopak jemu svěřil plnou moc provésti míněnou reformu. Nesprávné jest tvrzení, že společně vypravili se biskupové do Říma; společnou prosbu za Unii tam poslali, davše plnou moc Terleckimu a Pocieyovi, a to r. 1595., nikoliv, jak udává, r. 1593. Nemožno zabírati se do podrobností. Co praví se o násilném šíření Unie, vše spočívá na nepravdě. I Jesuité dostávají zde svůj díl: „K provedení Unie počali se stěhovati Jesuité na Malou Rus — a tak dovršili tam, co započali polští šlechtici a Židé, totiž úplné zjarmení lidu ruského". (143.) Co na to odpověděti? Nechceme hledati za klidem, jímž se celé vypravování nese, vášeň stranníka; sestavuje dílo své, sledoval věrně své vzory ruské, z nich čerpal i své vědomosti o Unii. A ty všecky jednosvorně vyznívají v tvrzení, že děkuje Unie původ zpupnosti a násilnostem Říma a polských králů, hlavně však intrikám jesuitským. Té poctivosti spisovateli neupíráme, že pravdu povědĕti chtěl, litujeme, že nepřistoupil k lepšímu věci prozkoumání a propustil ji v podobě historicky tak ubohé do díla jinak dobrého. **Jos. Hodinář.**

Literární reminiscence.

Podává

Bohuš Podhorský.

(Pokračování.)

IX.

Během minulého roku zažili jsme v literárních poměrech také ledacos veselého. Tak na př. udála se zvláštní příhoda se zábavnou přílohou vídeňského „Slovana". Jenom tak několik rysů podáváme. Dotčený „Slovan" poskytoval svým čtenářům přílohu „Kus života českého z roku tohoto: L i l i p u t á n y". Pojednou příloha přestala vycházeti při str. 160., a předplatitelé dostali konec románu zadarmo, po 15. srpnu 1888. za doplatek 50 kr. Kdo docela nebyl ve spojení s tímto „zdařilým satyrickým obrazem současného života českého s jeho všemi, bohužel převahou slabými stránkami", ten si mohl koupiti knihu za 1 zl. Noví předplatitelé dostali druhý díl zdarma a první za 50 kr.

Po těchto důkladných a znamenitých poznámkách přinášel „Slovan" o „Liliputánech" celé sloupce. Kniha vyšla za zvučných fanfar od „nejmenovaného autora" a věnována je „pravým, upřímným a neohroženým přátelům zdravé pravdy."

„Slovan" vychvalil „Liliputány" neobyčejně. „Spisovatel jejich nechce se před veřejností blýskati svým jménem, ale podává jí jen svoji práci." Toto tajení je k vůli kritikům „jež, kde není n a f o u k l o u k a m a r á d s k o u n e b k n i h k u p e c k o u r e k l a m o u, v r h á s e o b y č e j n ě v m a l i c h e r n é t r h á n í n e v ě c i, a l e s p i s o v a t e l e." „Slovan" nechce sice předbíhati tuto nenáviděnou a nespravedlivou kritiku, ve které ani „Osvěta" nejeví ve svém soudcovském povolání dosti taktu (č. 18.), však přece rozebírá ve dvou sloupcích „Liliputány". Vyzývavě volá: „Proto již zveme všecky kritiky české bez rozdílu, aby přímo a otevřeně projevili svůj soud o díle námi právě vydávaném." Je to prý dílo, „jež by si dnes v Čechách řádný nakladatel netroufal podati na světlo veřejnosti." (!) „Slovan" pokračuje ve chvále svého díla a neznámého autora: „Nikdo bohdá neupře spisovateli, že je dobrým znatelem všech našich veřejných poměrů, jež sice líčí s notnou dávkou perné satyry, ale při tom nikde nepřehání tak, aby to bylo snad na újmu ať práci, ať zkušenosti... „Liliput." slušně mohou závoditi s prvními novinkami nastalé literární saisony, doporučujeme proto „Lilip." ... Prodávají se ve všech knihkupectvích ... atd.

Myšlénka obrazu nebyla by zlá. Děj se otáčí kolem Hladovce, který v Americe zbohatnuv, jde do Čech, aby zde šířil slovanskou myšlénku, ale místo plodné půdy nalézá všudy počínání liliputánské a posléze se také podobným Liliputánem stane. „Každý máme plno velkolepých myšlének, úmyslů, snah, přání, hesel a málo kdo se dříve přesvědčíme, jak a co lze z nich provésti a proto tak zřídka k nějakému platnému výsledku dojdeme. Kráčíme cestami chyb a nerozmyslů.“ (str. 271.)

Spisovatel na cestách po kraji českém bičuje stinné stránky Prahy a malých měst, národní českou marnotratnosť a fángličkářství, převrácené jednání, chyby politiků a literátů, ale posléze zabředne v podobné bahno. Ideál jeho klesá a teď ani „Slovan“ pomoci nemůže.

Než jak se zachovala kritika k dílu tomu? V tom právě vězí také tak trochu liliputánství. Kritika si úplně až směšně odporovala.

„Liliputáni“ se stali posléze také bezplatnou premií „České revue“ pro první pololetí a ozdobeni byli „nově případnou kresbou“ V. Olivy. „Revue“ nazývá je „jedinou a první belletristickou metlou na všechny poměry našeho veřejného života.“

Jakmile byl „satyrický román“ rozeslán všem redakcím, hned se ozvala „kritika“. První byl známý harcovník „Vyšehrad“. Píše: „Liliputáni jsou knihou velmi dobrou, která zasluhuje doporučení, a divíme se, že dosud ani kohout o ní nezakokrhal; (té krásné fráse!) snad se tam mnohý pan kritik a redaktor (snad „Vyšehradu“?) v ní poznal a myslí si, že za to musí kritiku umlčeti atd.“

Také Kolínský „Polaban“ kritisoval: „Zdravá, ale opepřená pravda složena jest ve spisku tomto, a proto můžeme ji s dobrým svědomím ku čtení doporučiti všem, kdož o zlepšení poměrů našich upřímně a poctivě zasaditi se chtějí. Snad našli bychom ještě pochvalnějších slov o spisku tomto, kdybychom nebyli zmítáni obavou, že neznámý autor není také nějakým „liliputánem“ atd.“

„Český sever“ chválí spis, který se „dotýká vad ostrou dávkou satyrické lučavky“ a otiskuje kapitolu na ukázku. — Turnovská „Stráž“ otiskuje slova „Slovana“, dokládajíc: „Román tento stojí za přečtení a obsah jeho za uvážení.“

Největší chvály přináší po zvěčnělém „Slovanu“ časopis „Česká Revue“, otiskujíc všechny příznivé posudky a také citát z londýnské „Vlasti“. Jak se tam dostala zpráva o „Liliputánech“, nedovedeme si vysvětliti.

Než podívejme se, jak o „Liliputánech“ soudí jiná kritika. Tak na příklad „Hlídka literární“ píše (VI. 5.): „Dílo není celkem organickým, nýbrž neladnou slepeninou nahodilých drobnůstek bez motivovaného děje, s charakteristikou nejslabší právě v hlavních „jednajících“ osob .. Největší vadou však jest jednostrannosť, ana vtiskuje knize přímo ráz hanopisu ... Dle této knížky na celém těle národa našeho nedohlédáme se zdravého místečka; samá choroba, modřina, rána a rozjitřená jizva ... všude nízkosť, špatnosť, zištnosť, nerozvážlivosť, cizáctví, směšnosť, slovem liliputánství atd.“

„Osvěta“ (19, 5,) proklepávajíc dílo to, dí, že se zde rozdávají šlehy „hrubým karabáčem“ a na konec: „Zabývali jsme se Liliputány více, než toho zasluhovali. Pohnula nás k tomu jenom jarmareční reklama, s níž do světa posýlán každý lístek tohoto „zázračného“ zboží, a kterou časopisy otiskovaly jako své vlastní mínění a doporučení. To jest u nás ovšem již docela obyčejný zjev. Jaký div, že kazí se potom důvěra čtenářstva ike knihám vskutku dobrým, a že mnohá z nich nenalezá náležitého odbytu. Sloh Liliputánův je naprosto banální, nízký a hemží se nesprávnostmi.“

Také „Literární listy“ se nebály vyhrůžky, že zbičováni budou všichni, kteří nebudou tuto knihu chváliti. Abychom neopakovali, co bylo již nahoře řečeno, uvádíme pouze jednu větu z kritiky (str. 75.), že takové líčení je ostouzení národa.

Tak se u nás kritisuje! Tento jediný příklad charakterisuje velmi dobře českou kritiku. Než nutno zde ohlédnouti se po jedné věci. Boucharoni v českém písemnictví, v žurnalistice a veřejném životě vedou si negativně. „To býti tak nemá, to je hanba, tak to nepůjde,“ slyšíme nejednou a čteme všudy. Nejmenovaný autor si v Liliputánech také vedl jenom negativně a tudy se postavil na špatné stanovisko.

Směr „Národních listů“ a všech menších větších odnožů „Liliputánů“ a jiných podobných spisů jest negativní. Od svobodomyslného žurnálu vleče se manýra ta po valné části písemnictva. Chyby odkrývati, mentorovati, popírati, po

případě posmívati se, ale nepřikládati na rány léků, nepodávati prostředků, neraditi. Jeden ať oře a druhý ho pohání, řekl Rieger r. 1888., a podobně se děje v žurnalistice. Posuzovati chyby, odhalovati rány, líčiti všechno v nejhrůznějších barvách, tupiti, podezřívati atd. je snadno, avšak spisovatel — idealista — má léčiti tyto choroby společenského života, a chyb těch jenom za tou příčinou se dotýkati, by je hned opraviti se snažil. Chceme viděti vedle negace positivní stránku; jinak je líčení pouhým ostouzením národa a spisovatel vlastně chybám učí ty, kteří jich neznali. Ani směr naturalistický neomlouvá. (Pokračování.)

Spolek sv. Vincence z Paula

pro dobrovolné ošetřování chudých v království Českém konal svoji druhou valnou hromadu v neděli, dne 23. února t. r. Předseda spolku, Karel Ervin hrabě Nostic, zahájil schůzi křesťanským pozdravem a podal zprávu o stavu spolku a Vincentina. Nových členů přibylo 5, mezi nimiž jest Jiří princ Lobkovic, syn nejvyššího maršálka. Jednatel četl protokol a předseda pojednání o lásce k bližnímu. Pět konferencí předneslo čtvrtletní zprávy o své činnosti. Z venkova zaslala zprávu pouze konference Neveklovská. JUC. Schmidt doporučil, aby Ústřední rada koupila knížku jednající o častějším přijímání svátosti Oltářní a rozdala ji členům, čímž by svátosť tato mezi členy větší úcty nabyla. Kollekta vynesla 18 zl. 31 kr. 50 pfenigů. Po tomto jednání vystoupil na řečiště vychovatel u nejvyššího maršálka, dr. Vřešťal, a vzletnou a působivou řečí nadchl syny sv. Vincence. Rozburácí-li se moře, lijou plavci na moře olej a vlny se tiší. I Vincenciané lijí na rozbouřenou hladinu lidskou olej, dobré skutky, a bouři utišují. Olej svítí, sílí a hojí — tyto tři myšlénky výtečný řečník provedl a na Vincenciány aplikoval, a to tak úchvatně, že na něm lpěly oči všech přítomných. Po skončení schůze odevzdaly všecky konference své čtvrtletní zprávy tajemníku spolku a ten je dodal písateli řádek těchto, aby o nich napsal referát do Čecha a do Vlasti. I vyjímáme z nich toto: Konference u sv. Tomáše pořádala pro členy dvě přednášky; měl je professor Havránek. Této konferenci daroval majitel domu Špaček Josef 100 zl. a Vinohradské Svoboda V. 108 metr. centů uhlí. Četné konference obdarovaly o vánocích zvláštním způsobem své ošetřovance, u sv. Jindřicha slavena o Štědrém dnu domácí slavnosť vánoční. Na Smíchově dala konference tisknouti 1000 sběracích listů a rozdala je po městě. V invalidovně má auxiliární pokladna 434 zl. jmění, v Karlíně fondy: auxiliární 411 zl. 2 kr., jubilejní 315 zl. 60 kr., reservní 158 zl. 42 kr., mešní 45 zl. 2 kr.

V Třebíči na Moravě povstala nová konference. Mladá konference ve Strakonicích začíná čilý, mnohoslibný život.

Správa Vincentina vydala malou brošuru, jednající o účelu a vývoji této útulny pro nezhojitelné nemocné. Příjem činí 13.480 zl. 70 kr., vydání 382 zl. 88 kr. K účelu tomu darovali: Nejmenovaná dobroditelka z domácí šlechty 10.00 zl., Nejmenovaný dárce 1000 zl., Ústřední rada spolku sv. Vincence z Paula 1.128 zl. 69 kr., Magniet Klim., vrchní inspektor, 100 zl., 20 Vincenciánských konferencí 340 zl. 41 kr, Duchovenstvo 65 zl. 60 kr., Městské rady v Plzni a Sušici po 10 zl., na Kladně 5 zl., Okresní zastupitelstva: a) à 50 zl. Přeštické, Jesenické, b) à 20 zl. Milevské, Děčínské, c) à 10 zl Maršovské, Vys.-Mýtské, d) à 5 zl. Rokytnické, Chotěborské, a 3 zl. Vodňanské — dále: Obč. záložna v Týništi 2 zl., Okr. hosp. záložna v Rakovníce 2 zl., Okresní hosp. záložna ve Vys. Mýtě 5 zl., a ostatek různí jiní dobrodinci.

Jak nám sdělil ředitel Vincentina, těší se tento nový ústav sv. Vincence stálé přízni pražských dobrodinců. Kéž by tak bylo i dále. Smíme-li dáti výboru nějakou radu, toť jej žádáme v zájmu dobré věci, aby uveřejňoval ve veřejných listech pravidelné měsíční výkazy o stavu a vývoji Vincentina, dále aby zadal o podporu ke všem peněžním ústavům, ke všem městským zastupitelstvům a okresním výborům. Vznešená myšlénka, starati se o nezhojitelné nemocné, najde zajisté na četných místech soucitných srdcí.

Krejcarový fond ve spolku sv. Vincence z Paula.

Lonského roku slavila konference Povýšení sv. Kříže v Žižkově jubileum svého desítiletého trvání. V tomto památném roce postarala se konference o chudou mládež, založivši v její prospěch krejcarový fond. Má jméno „krejcarový", protože člen platí měsíčně nejméně krejcar. Účel zakladatelův byl ten, aby právě pro tento nepatrný příspěvek nejširší vrstvy žižkovského obyvatelstva zavoditi mohly v dobročinnosti pro chudé dítky, hlavně sirotky, a jelikož dámy z pravidla více peněz seberou než muži, uzavřela konference, že jeden její člen povede správu odboru, dále že každý člen konference může se súčastniti schůzí krejcarového fondu, ale hlavními jeho činiteli že budou paní a dívky.

Konference měla v plánu, rozděliti dámy ve čtyři oddělení dle hlavních částí města, aby tím úsilovněji mohly pracovati pro spolek ve čtvrtích, v nichž obývají. Celý plán není sice dosud proveden, ale s uspokojením můžeme přece říci, že krejcarový fond vykonal dosud slušný kus práce.

Schůze odboru jsou dvojí: pravidelné konají se jednou měsíčně, mimořádné každou neděli v 10 hodin ráno tak dlouho, dokud jest chudinská kuchyně otevřena.

Řádná schůze jest určena na 5. hodinu odpoledne. Předseda očekává členy: z mužů přichází řídící učitel, a z dám se nejprve dostavuje mladá dívka, lonského roku z ústavu učitelského vyšlá, čekajíc u rodičů na místo. Tato dívka získá pro fond velice mnoho peněz. Za ní přichází velice horlivá paní; není příliš bohata, ale pro chudé by dala duši. Dveře se s chvatem otevírají, a vstupuje řídící učitelka. Co ji znám, má vždy na pilno, a celý život její jest chvat a spěch, aby jen povinnostem svým učinila zadost. Jest velice nadaná a zbožná a v krejcarovém fondu zastává úřad místopředsedkyně. Konečně dostavují se dvě hodné učitelky, z nichž jedna spravuje pokladnu, druhá zastává úřad jednatelky. Jedna paní a jedna dívka se omluvily.

Předseda zahajuje schůzi, a jednatelka čte protokol. Pak podává jeden člen po druhém zprávu, co pro fond vyzískal. Každý má před sebou sběrací knížku a čte z ní jména členů a dárcův a udává darované obnosy. Slečny jednatelka a pokladní zapisují si příjem a tato přijímá složené peníze. Summa činivá nezřídka přes 10 zl. Roku 1889., od dubna až do konce prosince, sešlo se po krejcárkách přes 170 zl.

Na konci schůze konají přítomní mezi sebou kollektu, t. j. tajnou sbírku pro chudé dítky.

Podělování děje se v mimořádných schůzích, které se konají v zimě každou neděli v 10 hodin, a to způsobem u Vincenciánů obvyklým. Učitelky ve škole navrhují chudé žákyně ku podpoře, a členové krejcarového fondu je vyšetřují a určují, zdaž jídlo dostanou čili nic.

Vyšetřovatelům otevírá se děsné pole sociální bídy. V rodinách bývá 5—6 dětí, bída jest tam hrozná, a přece se ozývají ve schůzích hlasy: podporu odepříti. Nešťastné tyto děti mají zhýralého otce, jenž promarní veškeren výdělek a o děti se nestará, nebo mají podobnou matku, která žije s cizím mužem v divokém manželství a jíž jsou pak její děti na obtíž. Co dělati s takovými ubohými tvory? Dáme jim jídlo, — vlastní matka neb otec povedou život ještě prostopášnější; nedáme jim jídla, — trestáme nevinné tvory. Dlouho jsem o těchto záhadách přemýšlíval, až jsem se rozhodl k této praxi: dokud jsou prostopášní rodiče zdrávi, nestarati se o jejich děti. Uvažuji: když se vlastní krev o děti nestará, my povinnosť tu teprve nemáme, nemajíce moci, abychom rodiče k lepšímu životu obrátili, neboť domluva a napomínání nemá u nich účinku. I z moci duchovních správců se tato spustlá individua vymýkají, tak žeby jenom stát mohl tomuto zlu radikálně odpomoci. Otupělosť a znemravnělosť dosahuje mezi tímto lidem někdy takového stupně, že z manželů se chytne muž jiné ženy, pravá jeho manželka jiného muže a dcera jejich rovněž, a tak žije tatík odloučen od ženy s jinou v jiném bytě, a manželka jeho s dcerou, každá s mužským, pohromadě — a v těchto peleších vyrůstá mládež.

Děti takových a podobných individuí tedy zamítáme. Padne-li však do divoké rodiny zhoubná a dlouho trvající nemoc, pomůžeme a na srdce jejich působíme.

Jak řečeno, podělování se koná v mimořádných schůzích. Členové referují, co v rodinách shledali, a navrhují počet obědů pro dítky v chudinské kuchyni. Kde jest bída krutá, dětí mnoho a rodina řádná, doporučí se správě chudinské kuchyně, která vládne větším jměním než fond krejcarový. Ta je od krejcarového fondu přejímá a sama živí.

Dle těchto usnesení píše a vydává místopředsedkyně dětem poukázky na obědy, kteréž inspektor v kuchyni prohlíží, datum, kdy dítě oběd dostává, přetrhne a jídlo mu dáti rozkáže. Děti se modlí před jídlem i po jídle a je-li jich více pohromadě, konají před jídlem modlitbu hlasitě.

Za každý oběd platí krejcarový fond chudinské kuchyni 6 kr.

Konče doporučuji všem konferencím sv. Vincence z Paula, aby si podobné dámské odbory zřizovaly. **Tomáš Škrdle.**

Provolání.

V širších kruzích obyvatelstva pražského, zejmena mezi lidmi nakloněnými ke skutkům milosrdným, v poslední době byly vedeny časté stížnosti, že doposud postaráno není o jakousi útulnu pro chuďasy nemocí nezhojitelnou stížené, ani přece tito v míře nejsvrchovanější zasluhují, aby se jich ujala charita křesťanská. Jest známo, že tací lidé nebývají dlouho v nemocnicích veřejných léčeni, nýbrž pro nezhojitelnost choroby bývají často po kratší nebo delší době propuštěni a takto na pospas nejhorší bídě jsou takřka na ulici vyhozeni ve stavu nejžalostnějším.

Ujav se loni této věci milosrdné skutky pěstující zdejší spolek „sv. Vincence z Paula“, založil v domě č. 238-I. na proti chrámu Páně sv. Jiljí podobnou útulnu pod názvem „Vincentinum“ v malých ovšem rozměrech podle slabých finančních sil svých, kdež od 1. listopadu m. r. ošetřovány a úplně vydržovány jsou tři chorobné ženštiny.

Kapitál na vydržování Vincentina doposud pracně sehnaný však nestačí, abychom větší počet ubohých nezhojitelných přijali; máme k tomu po ruce jen asi 13.000 zl., a proto jest ústav ten dosud v malých místnostech najatých.

Leč považujeme za svou povinnosť, abychom ve svém díle pokračovali a ústav rozšířili — a proto obracíme se tímto k lidumilné veřejnosti s prosbou snažnou, aby nám laskavě bylo přispěno k zakoupení neb vystavění vlastního domu, kdeby mohla býti umístněna útulna pro větší počet chudých. Připomínáme, že je Vincentinum založeno pro příslušníky království Českého bez rozdílu národnosti, vyznání a pohlaví. —

Nechať každý, komu Prozřetelností božskou naděleno jmění, neb kdo alespoň vládne přebytkem, prosbě naší podle sil svých laskavě vyhoví a nám k rozšíření Vincentina nějakým dárkem přispěje.

Kdybychom takto mohli během času sebrati nějaký větší obnos, přiložili bychom hned chutě ruce k dílu a třeba již na přes rok měli bychom skrovný alespoň domek, kde by 20 neb 30, ano snad i více těch ubožáků útulku nalezlo. Pevně doufáme v Pána Boha, že se mezi obyvatelstvem tohoto královského hlavního města, jakož i na venkově najde tolik milosrdných duší, aby úmysl náš mohl býti proveden. Platí tu zajisté i ono pěkné slovo: „Spojenými silami!“

Každý sebe menší dárek přijímá vděčně spolek sv. Vincence z Paula v Praze, č. p. 135-II. aneb pokladník téhož spolku, P. Florian Scharworth, v klášteře Voršilek v Praze.

V Praze, dne 17. února 1890.

Karel Ervin hrabě Nostic v. r.,
t. č. předseda spolku sv. Vincence z Paula

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Knihovní kommisse vydala ku své straně toto provolání, jež časopisy: Čech, Hlas, Mír a Opavský Týdeník ochotně uveřejnily.

Knihovní kommisse výborem družstva Vlasť zvolená podjala se práce, prozíti celou českou literaturu a oddéliti knihy dobré od špatných a určiti, které ze knih bezvadných hodily by se do knihoven soukromých i veřejných.

Kommissi bude měřítkem v první řadě katolická věrouka a mravouka a ve druhé vnitřní cena spisu samého.

Kněží, buditelé národa, s velkým úsilím knihovny zakládali a hlavní péči

věnovali školám; ale sklidili mnoho nevděku. Nové zákony školní odebraly jim knihy pracně sebrané a koupené a přivtělily je za majetek školní a ze knihoven pak vymýtily četné, vzácné knihy katolické. I odpadla duchovenstvu chuť v nevděčném oboru tom dále pracovati. Ten a onen tu a tam sice knihovnu zakládal, ale systematicky se věc neprováděla. Nejvíce ještě vykonali bohoslovci čeští a hlavně moravští, což jim budiž tuto ku cti řečeno.

Zatím povstalo mnoho krajinských spolků studentských, které hlavním úkolem si vytkly: zakládati knihovny. V četných městech povstaly literární spolky, které svým členům rovněž knihy půjčují a kupují. Tak dostalo se mezi lid městský i venkovský ohromné množství knih, ale bohužel nikoli vždycky na prospěch lidu, nýbrž i k jeho zkáze a záhubě.

Duchovenstvo poznává, že tak dále býti nemůže. I ozval se ze středu jeho hlas, z vikariatu Budyňského, aby družstvo Vlasť otázku knihovní prostudovalo a k nápravě, pokud v moci jeho, přispělo. Družstvo žádosti té vyhovělo, vypracovalo sobě program, i přikročuje nyní k praktickému provádění. Kommisse k cíli tomu zvolená, vidouc před sebou pole ohromné činnosti, neleká se sice práce, ale jest sobě vědoma, že bez pomoci úkolu svému nedostojí. I žádá tudíž všech přátel svých: pomoz, kdož pomoci můžeš. Čteš-li knihu, čiň sobě poznámky, uprav je dle schematu, jež jsme již uveřejnili a ještě jednou níže podáváme, a zašli nám svůj malý referátek. Je nás duchovních mnoho a okolo nás druží se slušná řada inteligentních mužův katolických z třídy občanské — ty všecky zveme ku práci, aby dílo naše bylo dokonalé a provedeno bylo v patřičný čas.

Při čtení knih mějž každý bedlivý zřetel k tomu, aby udal jméno knihy, autora, její cenu a nakladatele; dále: a) zdaž kniha jest věroucně a mravoučně bezvadna a hodí-li se: 1. pro vzdělané třídy, 2. pro lid obecný, 3. pro děti, aneb 4 pro děti i pro dospělé; b) zdaž kniha katolické věrouce a mravouce odporuje s udáním závadných míst a stránek; c) zdaž lid knihu bezvadnou rád čte čili nic? Co proti ní má, aneb proč se mu zvláště líbí? d) udati knihy, které se hodí zvláště pro jednotlivé stavy: rolnický, hornický, pro lid tovární, aneb které čelí proti těm a oněm nešestem v lidu zakořeněným. Kdož by si přál bližšího vysvětlení, kommisse mu je ochotně podá

Z knihovní kommisse družstva Vlasť

V Žižkově u Prahy, dne 10. února 1890.

Alois Mlčoch, t. č. jednatel. ——— Dr. Rudolf Horský, t. č. předseda.

Porota výborem družstva Vlasť k prozkoumání konkurrenčních povídek zvolená konala 17. února schůzi. Přítomni byli: Dr. Horský Rudolf, učitel Flekáček Josef, Červinka Václav, Škrdle Tomáš a Ulrich Karel. Porotci se zavázali k úplné mlčelivosti o ceně jednotlivých povídek oproti osobám jiným. Na to rozpředena důkladná a obšírná úvaha o každé jednotlivé povídce, jichž bylo podáno 5. O každé práci začal jeden člen rozhovor, a ostatní pak referát jeho doplňovali aneb opravovali aneb vyvraceli. Výsledek rokování jest tento: Ceny 100 zl. není hodna povídka žádná; dvě s hesly: „Omnia vincit amor“ a „Etiam moriens“ jsou naprosto nedostatečné. Z dalších třech „Za vavřiny“, „Pomáhati bližnímu velikým jest přikázaním“ a „Poctivosť a čest“ mají četné nedostatky, ale mají zároveň i pěkné stránky vypravovatelské. Za nejlepší uznána práce s heslem „Poctivosť a čest“. Po skončení porady otevřel předseda dr. Horský u přítomnosti všech porotců uzavřené dopisy, aby seznalo se, komu která práce patří. Jména spisovatelů zůstanou tajemstvím poroty. Porota se usnesla, navrhnouti výboru družstva Vlasť, aby vypsal na povídky nový konkurs.

Výbor družstva Vlasť konal pátou schůzi 27. února ve spolkových místnostech v Žižkově. Přítomni byli: předseda dr. Horský Rud. a členové výboru: Červinka V., P. Konečný Filip, Mejsnar Josef, P. Svoboda Josef, Škrdle Tomáš a Ulrich Karel. Řídící učitel Špaček V. se omluvil. Jako hosté súčastnili se schůze: Dr. Sedlák Jan, farář ve Velkých Popovicích, a Žák Fr., koop. na Král. Vinohradech. Protokol předešlé schůze čten a schválen. Poděkovací přípisy zaslali: Sasinek Frant., duchovní správce, za darované knihy nemocnici Milosrdných sester pod Petřínem, Ústřední výbor vídeňské Jednoty sv. Methoděje za udělenou peněžitou podporu, Literácký sbor v Pacově za udělené knihy, a Akadem. spolek ve Vídni za Vlasť jemu zdarma zasýlanou. Všecky žádosti o knihovny a za bezplatné zasýlání Vlasti výbor zamítl. Předseda četl zajímavé dopisy Honzíka Fr., boh. ve Vídni, Brynycha Al., učitele ve Krakovanech a Rev. Ch. Dragouna z Ameriky.

Výbor koupil 30 exempl. spisu: O zachování stavu rolnického a rozdá je knihovnám. P. Svoboda Josef podával zprávu o vývoji sekce historické, ve družstvu utvořené; až se celá věc ještě lépe upevní a rozvine, promluvíme o ní veřejně. Prozatím pouze podotýkáme, že již začátky jsou mnohoslibné Výbor se usnesl, že vypíše tři ceny na povídky, a to 150 zl., 100 zl. a 50 zl. — Poštovní oficiál, Ulrich Karel, referoval, co by stály diplomy členské a navrhl, aby se všem členům diplomy zaslaly. Škrdle Tomáš poukazoval k tomu, že by to stálo příliš mnoho, že by bylo balení a poštovné při tolika členech příliš drahé, i žádal, aby se členům diplomy nedávaly. Červinka V. a Ulrich Karel se hlásili, že balení sami a zdarma obstarají. Po delší debatě přijal výbor návrh oficiála Ulricha čtyřmi hlasy proti dvěma. Každý člen obdrží diplom, až složí celých 50 zl. — Po prvním ročníku Vlasti jsou časté poptávky, ale administrace jich nemá, i vydá výbor první ročník v novém vydání, přihlásí-li se aspoň 300 abonentů. Roč. stál by 4 zl. Přihlášky mohou již nyní do redakce Vlasti býti zasílány. — Po vyčerpání programu konal předseda dr. Horský Rud. přednášku „O filosofii Thaleta Miletského a jeho poměru ku Genesis I, 2.“ Vedle účastníků již nahoře uvedených dostavili se k přednášce: P. Kaplan Emilián, konventual na Strahově, Kratochvíl Josef mag. oficial v Praze, Mlčoch Alois, kaplan v Praze, a klerici ryt. řádu křížovníků v Praze: Klouda Josef, Dvořák Jan, Mutl Vinc., Pošmurný Jos., Paukner Emilián. — Dr. Horský rozvinul před posluchači bohatost svého ducha: přednášel nadšeně, poutavě, tak že všichni napjatě sledovali řeč jeho a divili se hlubokému a všestrannému jeho vzdělání v oboru tomto. Ku konci poukázal řečník na nedostatky knih, jednajících o dějinách filosofie, a pronesl přání, abychom i my se dočekati mohli důkladných dějin filosofie v jazyku českém. — Po skončené přednášce konala schůzi knihovní kommisse. Přítomní byli: předseda dr. Horský, Červinka, P. Konečný, jednatel Mlčoch, Škrdle a noví členové: Žák Fr., Kratochvíl Josef a P. Kaplan Emilián. Knihovní kommisse má 19 zlatých jmění a prosí, aby na ni při zásylkách předplatného na Vlasť bylo pamatováno. Aby se předešlo mrzutostem, usneseno, že se bude pouze uveřejňovati, kdo se v censuru knih uváže, co se pročítá, ale nikoliv, kdo kterou knihu pročítá Toto se bude sdělovati jen knihovní kommissi. Předseda četl milý dopis jistého bohoslovce semináře olomouckého, jenž dává kommissi mnohé rady. Oproti dopisu konstantováno, že lhůtou do 30. června t. r. se nemyslí, aby do toho dne všecky referáty o přečtených knihách byly zaslány, nýbrž jen aspoň něco, dále že činnosť Hlídky literární v oboru tomto nepovažuje kommisse za trhání sil, naopak ona ji radostně jako pomoc vítá.

Za censory knih se dále přihlásili: Frà Mergl Jos., farář ve Volfarticích, Žára Ant., kaplan v Německých Kralupech, a Žák Frant., koop. na Král. Vinohradech. — Dosud se tyto spisy neb sborníky pročítají: Povídky Pravdovy (přihlásili se tři censoři), dále: Sebrané spisy Šmilovského, Hálkovy, překlady Jul. Vernea, Ottovo Laciná knihovna a Zábavy večerní počínajíc rokem 1890., Libuše, Pospíšilovy zábavy pro mládež, Nieritzovy a jiné spisy vydané u Stýbla, Dědictví Maličkých, Babička, Chrt, Rozbouřená hladina, Číslo 1452, Panská stolice, Pryč s kořalkou, Pozor na lesy. Prosíme, aby se pro spisy tuto uvedené — pro ten neb onen — ještě po dvou censorech přihlásilo. Další přihlášky ochotně přijímá knihovní kommisse (Žižkov u Prahy č. 505), k tomu poukazujíc, aby se censoři řídili návodem v provolání kommisse v tomto čísle udaném.

Výbor družstva Vlasť vypisuje tímto dle usnesení ze dne 27. února t. r. tři ceny na povídky pro časopis Vlasť: první cenu 150 zl., druhou 100 zl., třetí 50 zlatých a stanoví tyto podmínky:

1. Povídky cenou poctěné musí býti uveřejněny v časopisu Vlasť s pravým jménem spisovatelovým.

2. Lhůta k zaslání prací končí posledním dnem měsíce února 1891.

3. Práce frankované, opatřené heslem a mimo to ještě zvláštní zapečetěnou obálkou s tímtéž heslem zevně a s jménem spisovatelovým uvnitř přijímá redakce Vlasti v Žižkově č. 505 až do uplynutí jmenované lhůty.

4. O hodnosti prací a tudíž i odměně rozhodne zvláštní kommisse.

5. Přiřčené ceny vyplatí se hned, honorář pak po otištění prací v časopise Vlasť; čas, kdy se s uveřejňováním práce započne, určí redaktor.

6. Kdyby však žádná ze zaslaných prací požadavkům kommisse nevyhověla, nemohla by žádné cena býti přisouzena.

7. Spisovatelům se ponechává úplná volnosť u volbě látky k povídce, a výbor jim neurčuje, jaký objem má jejich práce míti.

V Žižkově, dne 1. března r. 1890.

P. Václav Červinka,
t. č. jednatel.

Dr. Rud. Horský,
t. č. předseda.

VLASŤ.

Kolik a jakých knih bylo v Čechách ničeno a zapovídáno.

Uvažuje **Antonín Podlaha.**

Mnoho bývá mluveno i psáno o ohromné prý škodě, kterouž učinili literatuře a osvětě národní všichni ti, kteří pečujíce během XVII. a XVIII. století o návrat národa českého do lůna církve katolické, bez rozvahy prý a napořád knihy české ničili. Důkazův, že tvrzení toto tak zhola oprávněno není, podáno bylo již několik [1]); přítomná úvaha má k nim podati skrovný toliko příspěvek. Úkolem jejím jest odhadnouti onu „škodu“ dle p o č t u i j a k o s t i knih zapovídaných a ničených.

Připusťme na okamžik — ač pro to důkazův není — že missionáři zpočátku, v první horlivosti míru překračovali a že ničili bez rozdílu každou knihu českou, která jim padla do rukou. Tím větší jest pak zásluha těch, kteří vydali spolehlivý seznam knih špatných a tím nerozvážnému ničení knih meze položili. A zásluha ta patří Antonínu Koniášovi T. J., jenž sestavil seznam takový dle indexu římského.

V Římě byl totiž index knih zapovězených zhotoven z rozkazu papeže Pavla IV. (1559.), zmírněn poněkud od Pia IV., později pak rozmnožen od Klementa VIII. (1596.). Již ve století šestnáctém byl index několikráte na různých místech tištěn. [2]) První synoda Pražská, roku 1605. slavená, usnesla se, že vydán býti má index římský, dle potřeb arcidiecése Pražské upravený a rozmnožený. Ale teprve Koniáš podjal se té práce a vydal ji s názvem: „Clavis haeresim claudens et aperiens. Klíč kacířské bludy k rozeznání otvírající, k vykořenění zamykající, aneb registřík některých bludných, pohoršlivých, podezře-

[1]) J. J. Hanuš v Časopise českého Musea XXXVII. (1863.) str. 77. a 194.; P. Jos. Svoboda, T. J. v Čas. kat. duch. 1876. str. 246. a násl.; Ekert, Posv. místa I. str. 371.; Hlavinka, Bludy a lži v dějinách str. 402. a 420. násl.; Museum, čas. bohosl. 1885—6. str. 17.

[2]) Srovnej Wetzer und Weltes Kirchenlexikon 2. vyd. VI. 643—663., zvláště str. 653., kde činí se zmínka o našich českých indexech. — Reusch F. H. „Index der verbotenen Bücher“ 2 sv. Bonn 1883—5. Téhož „Die indices librorum prohitorum des 16. Jahrhunderts gesammelt u. hrsg.“ a „Index librorum prohibitorum gedruckt zu Parma 1580. Nach dem einzigen bekannten Exemplare hrsg. u erläutert“. Bonn 1889. — Petit L. „L' index, son histoire, ses lois, sa force obligatoire“. Paris, Lethielleux 1889.

lých neb zapověděných kněh, s předcházejícími účinlivými prostředky, s kterými pohoršlivé a škodlivé knihy vyzkoumati a vykořeniti se mohou, na světlo vydaný, Vytištěný v Hradci Králové u Jana Klimenta Tybély, léta 1729. (a podruhé léta 1749.)" v malé 8° str. XCVI. a 420. Dedikován jest „Klíč" svatému Antonínu Paduánskému. Název „klíč" zvolen jest dle míst písma sv.: Isaiáš 22, 22. a Zjev. sv. Jana 3, 7.

V Koniášově Klíči jsou knihy latinsky, česky, německy a francouzsky psané. Koniáš je dělí ve tři druhy: *a*) knihy zapovězené různého, hlavně náboženského obsahu, *b*) knihy nestoudné a *c*) knihy, které mají býti opraveny. Knih prvního druhu má Koniáš 1564 (z nich jest 255 lat., *868 čes.* a 441 něm.), knih nestoudných, jejichž ošklivé názvy nám dávají tušiti špatný obsah, zaznamenává 534, z nichž jest *449* (!) německých, 77 franc. a 8 lat. (z české literatury, tehdy opravdu ještě panenské, není zaznamenána žádná kniha toho druhu); knih k opravení se hodících uvádí 176 (*92 čes.*, 80 něm. a 4 lat.). Jest tedy v „Klíči" celkem 2274 knih, z nichž jest t o l i k o 960 č e s k ý c h.

Znovu vydán byl tento „Klíč" r. 1770. působením arcibiskupa Antonína Petra Příchovského s nápisem: „Index bohemicorum librorum prohibitorum et corrigendorum ordine alphabeti digestus etc.". [Seznam českých knih zapovězených a opravenu býti majících v pořádku abecedním atd.] [3])

A dle tohoto indexu či klíče, jejž Jungmann nazývá „věčnou kněhorušectví památkou", jest zajisté možno bezpečně a spravedlivě posouditi zmíněnou „ničitelskou" činnosť protireformatorův.

Do „Indexu" přejat byl z „Klíče" toliko seznam knih českých, který jinak uspořádán a také rozmnožen byl; nepatrnou výjimku činí několik knih sepsaných jazykem latinským, lužickým (lužický katechismus a spis Jana Böhmara) a polským (spis Sam. Dambrowského).

Index není prost omylův, z nichž některé vysvětlují se tím, že nebylo sestavovateli možno o některých knihách zjednati sobě známosť z autopsie. Tak považoval na př. některé spisy Sam. z Dražova za české, jež toliko latině sepsány byly. I jiných nedopatření nalézáme hojnosť: některé z knih (na př. Dikastových, Haleciových a j.) byly v Index dvakrát pod různými, ovšem chybnými tituly pojaty, čímž se stal počet zaznamených knih zdánlivě větším, nežli jest ve skutečnosti. Ve vlastních jménech mnohokráte jest pochybeno; tak čteme Elhner místo Elsner, Javorovský m. Bavorovský, Tauler m. Moller, Hroznic Beneš, rytíř Zámrský m. z Hořovic Beneš, rytíř Zámorský, Volnický m. Mělnický. Někdy nebývá dokonce ani soud o téže knize na různých místech stejný; tak Kabátníkova cesta na str. 113. celá označena jest jako zavržení hodná, dle str. 226. však má býti toliko na třech místech opravena.

Především jde nám o to, abychom zjistili počet knih na index položených, jakož i abychom knihy ty vřadili ve příslušná odvětví literární, aby zjevno bylo, která věda utrpěla „pohromu" největší, a pak abychom počty ty srovnali s množstvím knih ve příslušném období tiskem vůbec vyšlých, jež spočítali jsme na základě Jungmannovy Historie, z nížto i roztřídění v jednotlivá odvětví zúmyslně přejato bylo. Bible a části její o sobě vyšlé nebyly pojaty v přehled; zmíníme

[3]) Jirečkova Rukověť I. 354.; Jungmannova Historie Lit. čes. 2. vyd. 298. a 299.

se o nich níže. Výsledek počtů našich podává následující tabulka; čísla budou snad i v tomto případě jasným a přesvědčivým důkazem.

Počet českých knih do r. 1750. tiskem vyšlých:

		v Jungmannově Historii	v Indexu boh. libr. proh., a to:	
			a) knih, které „zničeny“ býti mají	b) knih, které „opraveny“ býti mají
1.	Spisy mluvnické, slovníky a p.	87	1	—
2.	Básně duchovní, písně, kancionály	269	143	6
3.	Básně světské, ep. a lyr.	115	8	6
4.	Básně dramatické	40	6	1
5.	Romány a záb. spisy	41	3	3
6.	Řecká a řím. literatura	15	1	1
7.	Historie všeob. a cizí	54	7	5
8.	Historie česká	51	4	6
9.	Historie církve a náb., papežů a řádů	108	32	2
10.	Životopisy	13	7	—
11.	Počtářství	11	—	—
12.	Známost země a národů	22	—	2
13.	Mravné spisy	103	29	30
14.	Politické spisy	12	3	5
15.	Vychovací spisy	13	4	2
16.	Hvězdářství, planetáře, kalend., pranostiky	80	8	2
17.	Hadačství, snáře a p.	19	5	—
18.	Úkazy, pověstí a p.	20	4	2
19.	Vojenství	3	—	1
20.	Přírodopis, lučba, alchymie	38	—	1
21.	Hospodářství	14	—	—
22.	Bylináře	4	—	—
23.	Lékařství léčitelské a ranné	12	—	2
24.	Lékařství morní	25	7	2
25.	Lékařství koňské a j.	10	—	—
26.	Právnictví, sněmy a p.	165	3	—
27.	Spisy dogmatické a polemické	553	343	4
28.	Milostivé léto	7	1	—
29.	Přehled písem sv.	11	10	—
30.	Biblická historie	26	14	1
31.	Výklady písem sv.	112	80	2
32.	Postilly	43	21	4
33.	Kázaní nedělní a p.	428	127	8
34.	Kázaní pohřební	133	50	—
35.	Služebnosti církevní	42	16	—
36.	Spisy sv. Otců	39	—	3
37.	Spisy vzdělavatelské a nábožné	381	155	20
38.	Bratrstva a jejich pobožnosti	31	—	—
39.	Sv. obrazy, ostatky a pobožnosti	78	—	—
40.	Romány duchovní	5	2	2
41.	Zjevení a proroctví	9	3	2
42.	Život Krista Pána a svatých	151	8	1
43.	Modlitby	221	128	4
	Úhrnem	3614	1233	130

Z tabulky předchozí jest patrno, že toliko třetina knih tiskem do r. 1750. vůbec vyšlých octla se na indexu. A z těchto 1363 spisů jest

jich 1158 obsahu náboženského. Z jiných odborů vyšlo do té doby 1075 knih, z nichž toliko 132 naprosto zapovězeno bylo a 73 opraveno býti mělo. Z toho každý nepředpojatý pozná, že osvěta národní, na niž samozvaní přátelé její takový důraz kladou, přílišné ztráty neutrpěla. Nebyliť kněží nepřátely pravého vzdělání národního, jakož jimi ani dnes nejsou, ovšemť že se vždy řídili výrokem sv. Jeronyma: „Melius est nescire aliquid, quam cum periculo discere," t. j. lépe jest něco nevěděti, nežli s nebezpečenstvím (duše své) se tomu učiti.

Nedávno četli jsme kdesi [4]), že kněžstvo doby tehdejší s odmítavým pohrdáním pohlíželo na vědy světské; za příklad uveden úryvek z knihy „Kvítí hory Sionské aneb rozjímání duchovní na každý den přes celý rok", kterou z latiny přeložil Milo Hubacius, kněz řádu praemonstrátského (V Praze 1721.). Než, úryvku tomu soudný čtenář dobře porozumí, věda, že v asketických knihách mínění takové jest běžné a ovšem i oprávněné; poukazujeme jenom na Tomáše Kempenského Násl. Kr. kn. 1., kap. 3. a Komenského Labyrint kap. 10. a j.

Za knihy, které lidu vzali, dávali missionáři v náhradu jiné, nezávadné. Zejména Koniáš tak činil, jenž i péra nejednou se chápal, aby časové potřebě literární vyhověl; vydaltě šest spisů českých. [5]) Na rozšiřování dobrých knih nelitovali missionáři nákladu. Arcibiskup i jiní hodnostáři církevní a šlechta je k tomu účelu zakládali penězi. V kapitolním archivu nachází se [6]) listina (bez datum) „Relatio Romam facta de damnis, quae libri haeretici afferunt religioni catholicae per Bohemiam" (t j. zpráva do Říma daná o škodách, které kacířské knihy způsobují náboženství katolickému v Čechách), v níž se praví „... quibus non sufficit, si per parochos missionariosque tolluntur, sed necesse est, libros bonos spargere in vulgus. Rogatur inde, ut 4000 fl. ex cassa salis in hunc usum assignentur". [7]) Zajímavo jest, že P. Koniáš dovedl dobrému tisku nakloniti i hraběte Fr. Ant. Sporcka, jenž dříve mnoho závadných knih (skorem vesměs německých) tisknouti dával, tak že mu byla kdysi na zakročení Koniášovo celá zásoba knih zabavena. Působením Koniášovým hrabě tak se změnil, že mnoho peněz jemu daroval, aby za ně tisknouti dal knihy dobré. [8])

Rozumí se, že knihy, které missionáři rozdávali, byly většinou obsahu náboženského, poněvadž, jak již řečeno, knih náučných buď vůbec neničili, anebo je toliko na některých místech opravili. Nepravdomluvnosti dopustil se sám Jungmann [9]), když napsal (Hist. list. čes. 2. vyd. str. 250): „missionáři velice škodili ... pozůstalé z předešlého věku knihy lidem pobírajíce a pálíce, poněvadž dle 21. pravidla Praž-

[4]) M. Hovorka ve stati „Doba úpadku a vzkříšení národní literatury české" v Příteli domoviny roč. IV. (1888.)

[5]) Z Tovaryšstva Ježíšova bylo literárně činných 62 členů, kteří vydali 237 spisů. Fr. Ekert, Posv. místa II. str. 538.

[6]) Dle laskavého sdělení dp. P. Jos. Svobody T. J.

[7]) T. j. „nepostačí jen, aby (špatné knihy) od farářů a missionářů odstraňovány byly, nýbrž třeba jest, aby knihy dobré byly rozšiřovány. Vznáší se tudíž prosba, aby k tomu účelu 4000 zl. z pokladny solní poukázáno bylo."

[8]) Srovn. Jos. Svoboda v Čas. kat. duch. 1876., str. 247.

[9]) Jungmann opakoval slepě, co napsal zednář Karel Rafael Ungar v předmluvě svého spisu „Allgemeine böhmische Bibliothek." 1786. Nejnověji také dr. Bačkovský ve spise „Kněží katoličtí o písemnictví novočeské zasloužilí" na str. 56. cituje dotýčné místo z Ungara, jakoby s ním souhlasil! Ungar byl ovšem kněz, avšak smýšlením zednář. On byl z prvních, kteří o Koniášovi psali způsobem u liberálů nyní běžným. Srov. Jos. Svoboda l. c. str. 246.

ského rejstříku ve *všech* knihách od r. 1414. až do 1635. kacířství čenicháno.“ Zní zajisté dotčené pravidlo takto: „Libri Boemici ab anno 1414., quo haereses in patria nostra grassari coeperunt, usque ad annum 1635., quo tandem feliciter a Ferdinando II. imperatore et rege Boemiae pace cum Saxoniae Electore et Sveco conclusa omnis residua adhuc haeresis ex regno proscripta est, typis in Boemia dati de religione, et materiam fidei tractantes plerique erroribus haereticis infecti sunt tum ab ipsis authoribus haereticis, tum a versoribus in linguam Boemicam haeresi imbutis“.[10])

A nejen že neničili kněží náučných knih v Čechách do r. 1635. vydaných, oni šetřili také knih později za hranicemi vydaných, jen když náboženství se netýkaly. Čtemeť ve 2. pravidle indexu o knihách těch mimo jiné toto: „Si materiam fidei pertractant: v. g. expositionem scripturae, evangeliorum, fidei articulorum, sacramentorum etc., ut haeretici tollantur. Si materiam indifferentem e. g. medicam, historicam etc. continent, diligenter lustrandi sunt: an non quaepiam fidei nostrae sanctae et religioni contraria in illis inspergantur.“[11]) Tedy toliko knihy o věcech víry pojednávající měly býti z rukou lidu odstraněny. Bylyť to knihy, které přes hranice podloudným způsobem do Čech vnášeny a mezi lidem rozšiřovány byly. Roku 1721. byl vydán zákaz [12]) „by žádný kupec forman, též kteří s krajkami, přízí a plátnem handlují, též z Vratislavi, Nornberka a Lipska přicházející poslové a fůry, aneb kdoby týž koliv byl, nějaké s pravým katolickým naučením a vyznáním víry jakkolivěk nesrovnalé knihy do tohoto dědičného království přinášeti neb přivážeti se neopovažoval, kdyby pak kdo tůž zápověď přestoupil, a takové kacířské knihy zvlášť aneb spolu s kupeckým a kramářským zbožím přivážel, vedle toho, že takový přestupník podle přítomné pragmatiky zajatý a na trest meče proti němu pokračováno bude, ještě s pobráním všeho zboží potrestán, a témuž, jenžby takového udal. třetina pobraného zboží, neb jestli by toliko samé takové zapověděné kacířské knihy přivezené byly, jemu recompens ex publico udělen býti má.“ Zákaz ten obnoven byl sice r. 1726., avšak málo to pomohlo. Stěžujeť sobě císařovna Marie Teresie v ediktu r. 1749. vydaném, že prý „od nedávných časů, obzvláště ale od té zde trvající poslední vojny s nelibkou se to znamenalo, kterak ten již v tomto království českém vykořeněný blud sem i tam mezi sprostným neumělým a tak lehce převedenu býti mohoucím lidem sedlským, i také ve městech a městečkách se zase vyskytovati, a vždy dále rozmáhati počíná, který znamenitě odtud svůj počátek bráti se zdá, že v čase poslední vojny od porozdílného lidu, obzvláště ale od těch z nekatolických krajin se zpátky navracujících emigrantů, popů a svodníků, i také od těch do

[10]) „Knihy české od roku 1414., kdy ve vlasti naší kacířstva řáditi počala, až do roku 1635., kdy konečně od Ferdinanda II. císaře a krále českého s volencem saským a Švédou mír šťastně uzavřen byl, a všechno pozůstalé až dosud kacířstvo z království bylo vypovězeno, v Čechách vytištěné, o náboženství a věcech víry pojednávající, většinou bludy kacířskými nakaženy jsou jednak od samých spisovatelů kacířských, jednak od překladatelů na jazyk český kacířstvu oddaných.“

[11]) „pojednávají-li o věcech víry, ku př. o výkladu písem, evangelií, o článcích víry, o svátostech atd. jakožto kacířské buďtež zničeny Obsahují-li látku indifferentní, na př. lékařskou, dějepisnou atd., tu bedlivě nechať jsou prohlédnuty, zda nepřimísilo se do nich nic naší sv víře a náboženství odporného.“

[12]) Doslovně uveden i s charakteristickými chybami.

Karlových Varů a Teplice pro ušetření svého zdraví přicházejících podobných jinému náboženství oddaných, porozdílné nejen lutheriánské, kalvínské, anobrž i pietistské, husitské a všechny jiné katolickému náboženstvi naproti čelící knihy sem vnášené, a od nich, jako i od zdejšího lidu roztrušované bývají.“ Nařídila tudíž, že „nemá nižádný do Karlových Varů neb Teplice pro ušetření svého zdraví přicházející jinému náboženství oddaný, buď on kdo buď, neméně žádný kupec neb forman, krajkář, přízník neb plátenik, anebo Vratislavský, Norn-berský, Lipský neb Chomutovský a jiný posel, neb kdokoli jiný, nějaké kacířské a od pravého katolického náboženství a víry vyznání jakýmkoli způsobem vzdálené knihy do tohoto království českého vnášeti se pokusiti, an, pokudž někdo této zápovědi naproti by jednal, a podobné kacířské knihy s kupeckým zbožím neb bez něho, aneb na jiný způsob sem přinesl, mimo toho, že ten a takový ihned právně podržán a criminaliter na potaz vzat, anobrž i konfiskováním všeho svého zboží stížen, vyzraditeli ale toho buďto třetinu téhož propadnutého zboží, aneb kdyby jenom samé kacířské knihy přinešené byly, ex publico odměnu užiti má.“

Mezi knihami náboženskými v první řadě všímali si missionáři ovšem různých vydání písma sv., která se nalézala v rukou lidu. A tu právem za kacířské považovali bible, v nichž kniha Tobiášova, Judith, Moudrosti, Sirachova, Baruchova, obě Machabejské, pak Danielova od kap. 13. a Esther od kap. 11. mezi apokryfické spisy počteny byly, jakož i bible, v nichž jednotlivá místa od kacířských překladatelů překroucena byla. „Poznamenaní některých porušených neb nakažených míst“ nalézá se v Koniášově Klíči (2. vyd.) na str. XLIX—LXXXIII, obšírnější sestavení podobné uveřejnil Koniáš ve spise „Jediná choti Beránkova... všeobecná církev“ (V Kr. Hr. 1733.) na listech 463.—492. Aby pak rychle a snadno určiti se dalo, je-li který překlad správný či porušený, doporučuje se v Klíči i v Indexu nahlédnouti v tato čtyři místa:

Text správný.	Text porušený.
Žalm 138. v. 17. Mně pak příliš uctěni jsou přátelé tvoji, Bože: příliš posilněno jest knížetství jejich.	Ó Pane! jak drahá (nebo: jak vysoká) jsou myšlení tvá! jak jest nesčíslná summa!
Sirach 38. v. 24. V odpočinutí mrtvého odpočinouti učiň památku jeho, a potěš ho u vyjití ducha jeho.	Když odpočívá mrtvý, přestaň pamatovati na něj, a potěš se nad ním pro vyjití ducha jeho.
Lukáš 1. v. 28. Zdráva buď milosti plná.	Zdráva buď milostná (milostí obdařená, milosti došlá).
2. Petr 1, 10. Protož, bratří, více se snažte, abyste skrze dobré skutky jisté učinili své povolání a vyvolení.	Protož raději, bratří, snažujte se povolání a vyvolení upevňovati.[13])

[13]) Podotýkám mimochodem, že v biblích nákladem biblické společnosti britické a zahraničné vyšlých místa tato uvedeným způsobem porušená se nacházejí, rovněž i v bibli, kterou vydal kněz Frant S. Bezděka r. 1862. u I. L. Kobra, jíž ovšem approbace církevní udělena nebyla.

Šestidílná bible Králická byla zapovězena pro chybný text i bludné výklady, taktéž i bible v Hali, Berlíně a jinde tištěné. Za to benátská bible z r. 1506. a Melantrichova z let 1549., 1556., 1560., 1570., 1577. a 1613., které nemají text příliš porušený, mají býti dle indexu jenom na některých místech opraveny (na př. Gen. 3, 15. „onoť" m. „onať"; 2 Mach. 12, 46. „svaté a pobožné přemyšlování: protož za mrtvé obét slitování obětoval, aby hříchův byli sproštěni" m. „protož svaté a spasitelné jest myšlení za mrtvé se modliti, aby od hříchů byli rozvázáni" atd.); přípis nebo dedikace a předmluva má vytržena býti. Také některá vyobrazení v této bibli shledána byla závadnými, na př. první tři (Adam a Eva) byla úrazem mravnosti, a ve Zjevení sv. Jana byla „šelma" vyobrazena s papežskou tiarou na hlavě! V některých exemplářích „opravených" viděl jsem, že opravovatelé tiaru černidlem zamazali a nad obraz šelmy větším tuším právem napsali „Luther". — O správný text písma svatého postarali se jesuité vydáním Bible Svatováclavské (1677.—1715.).

Mnoho bludů vnikalo mezi lid písněmi obsaženými v různých kancionálech. Z písní těch prohlášeny jsou v indexu za kacířské tyto: „Chceme-li s Bohem býti, — Chvališ nyní každý věrný, — Chvalmež všickni, — Díky Bohu Otci, Synu, — Duše má v svém kvaltování, — Ježíši, tvát jest památka, — Již se musím rozloučiti, — Již se všecko vyplnilo, — Kdožkoli má péči o své spasení, — Komuž milo spasení, — Král věčný vás požehnej, — Na počátku církve svaté, — Nenařikej ctný národe. — Nejsvětější Kriste, — Ó Jesu Kriste, synu Panny čisté, — Ó přeslavná a velebná svátosť, — Ó svolání Konstanské, — Pán Ježíš lidu věrnýmu, — Pane Ježíši laskavý, — Pane náš Kriste Ježíši, — Pán náš Kristus Ježíš, v kterou noc zrazen jest, — Pravda Páně zůstává na věky, — Připravme se, věrní, k modlení, — Slyšte všickni a znejte hrozné zavedení, — Svrchovaný biskupe nejvyšší, — Vizmež věrní Bohu milí, — V tyto časy nebezpečné, — Zhůru, zhůru, — Z milosti čekám radosti, — Zpívejme my nyní v tomto shromáždění." Kancionály písně tyto obsahující měly býti lidu vzaty: Šteyrův kancionál (v Praze r. 1683. po prvé tištěný a později ještě pětkráte znovu vydaný) výborně je nahradil. I ve zpěvy rorátní vloudila se některá místa závadná, která vyžadovala opravy.

Vnitřní hodnota spisů ničených byla většinou nicotná: byly to nechutné traktáty a pamflety náboženské, jmenovitě polemické a proselytářské (na př. Antikristů oboudvou, Machometa a papeže jednostejné učení 1565.; Zach. Bruncvika Srovnání dvou tyranů církve: Goga a Magoga, Antiocha Epiphanesa a Antikrista papeže 1631.; — Jesuitův Zrcadlo, spis, v němž se ukazuje o sekty jesuitské původu, počátku, zmocnění, vzrostu; o lsti, obmyslnosti, chytrosti, praktikách, dvojitém ošemetném mluvení; nadto i o účincích, skutcích zlých, v končinách světa původem jejich vykonaných, v Praze 1619.; — Bidonesa z Bidenthalu Vejstraha proti v římsko-katolické náboženství ubíhání, všechněm k Augšpurské neb české konfessi se přiznávajícím Čechům potřebně spravená 1724. a p. v.), jichž ztráty nemusí věru litovati nikdo, leč snad bibliograf, a pro toho právě jesuité ve svých knihovnách uchovali dosti výtisků spisů takových. [14]) Spisy skutečně cenné byly buď podrobeny opravě, buď shledány nezávadnými, jako na př. Vele-

[14]) Hanuš ve Slovníku Nauč. IV. 258. a násl.

slavínovy, Hájkovy z Libočan, Paprockého, Lupáčovy, Kocínovy, Lomnického, Harantovy, Tadeáše Hájka, Münsterova Kosmografie a j. Ovšem že spisy Husovy označeny v indexu ku zničení, jakož i některé jiné ze známějších, jako Tovačovského Hádání pravdy a lži. Komenského Labyrintu byly na závadu toliko některé z posledních kapitol, jež beztoho nemají veliké ceny literární.

Při zapovídání knih brán byl zřetel nejen k náboženským, nýbrž i ku mravním požadavkům, i zapovídány byly tudíž také knihy nemravné, jako Knihy Venušové od Šebestiána Oksa, Panenský počet hlavní atd., Paprockého Nové kratochvíle část třetí, Pohádky velmi kratochvílné o rozličných věcech 1668. a j.; sem patří též poznámka při Lomnického knize „Kupidova střela“: foedam iconem cupidinis erue“ (ošklivý obraz milka vytrhni).

Některé knihy celé, jako Život Adama (Solfernus), anebo jenom některá místa v nich označeny jsou v indexu slovy: „simplicibus periculosus“ (sprostným čtenářům nebezpečný), nebo též „securius dele, erue“ (bezpečněji znič, vytrhni).

Vůbec počínal sobě sestavovatel Indexu opatrně a rozšafně, o čemž svědčí na př. i to, že při knihách různých sice, avšak podobného titulu, z nichž jedna dobrá byla, výslovně to podotýká, aby snad na zmar nepřišla (Srovnej knížku „O panenským čtverým životu, Index str. 194.).

Opravy týkaly se jen věcí víry a mravův, i dály se černidlem (tuší). Stávalo se nejednou, že zatvrzelci vpisovali sobě začerněná místa opětně z výtisků posud neopravených, že oklamávali missionáře často tím, že vytrhli titulní list závadné knihy a titulem knihy nezávadné jej nahradili, anebo tím, že svázati dávali knihy kacířské mezi nezávadné v jeden svazek, nad čímž sobě stýská skladatel indexu slovy písma, že prý lidé takoví „kují lsti proti dušem svým“ (Přísl. 1, 18), a že „synové tohoto světa opatrnější jsou v pokolení svém, nežli synové světla (Luk. 16, 8.).

Aby čtenáři nebyli mateni různou hodnotou autorů, z nichž spisovatelé citáty bez rozdílu podle sebe kladli, nařizuje index obyčejně, aby ku jménu spisovatelů nekatolických připisováno bylo slovo „kacíř“, a tak zrno od plev odloučeno bylo, což by tušim ani dnes při obvyklé manii citační neškodilo. Ve Veleslavínově Kalendáři hist. stojí na př. „Léta 1553. umřel Johannes Rivius, m u ž u č e n ý atd.“; index nařizuje: „loco (na místo) muž učený pone (polož): kacíř“, jinde zase „Léta 1488. narodil se Eobanus Hessus, slavný poëta“; index: „loco slavný pone kacíř“.

Mnoho oprav musilo vykonáno býti v některých spisech historických, zejména pokud jednaly o věcech církevních. Ukázkou oprav uvádíme, že v Dalimilově kronice shledán byl výraz „nunvicemi“ nevhodným; v Hájkově kronice mezi jiným na listě 98. měla vymazána býti poznámka „papež byl lotr i s kardinály“; ve Veleslavínově Kalendáři vypravuje se při 5. lednu, že Kateřina Medicejská „před smrtí svou napomenula krále syna svého, aby pokoj v království svém vzdělával a příkladem Říše poddaným svým svobodu náboženství podle svědomí jejich propustil“; index velí: „a příkladem usque (až) propustil dele“ (vymaž); při 7. lednu připomíná Veleslavín narození Epikura filosofa; index chce, aby ku jménu jeho připsáno bylo „pohan bezbožný“, tamže vypravuje Veleslavín, že Karel Andegavský Konra-

dína „z ponuknutí papeže Klimenta IV.“ stíti rozkázal, což se má dle indexu přeškrtati a p.

Nemůžeme mlčením pominouti, co Jungmann ve své Historii sestavovatelům indexu posměšně vytýká. Že prý i spisy římského papeže (t. j. historii Aeneáše Sylvia, pozdějšího papeže Pia II.) „Jesuité do rejstříku zapověděných knih potáhli a jim cosi tosi vytýkali“. Co jest na tom pravdy? V indexu na str. 128. uvedena jest „Kronika česká“ s poznámkou: „sine nomine authoris, qui videtur esse Trigestinus episcopus, ut colligitur...“ [15]), a nařízeny jsou v ní opravy na čtyřech místech; opravy ty netýkají se však toho, co napsal Sylvius, nýbrž toho, co zkomolil a ze svého přidal nemotorný překladatel Konáč! Překladatelé utrakvističtí a lutheránští ovšem nepřekládali věrně, nýbrž přiměšovali rádi bludy své do svých překladův; tím způsobem ocitl se i překlad Tomáše Kempenského „O následování Pána Krista“ (v Praze 1571) na indexu, neboť překladatel mnohá místa po svém rozumu si upravil.

Výsledek úvahy naší shrnouti lze tudíž v tato slova: knih zapovězených a ke zničení odsouzených byla jedva třetina všech knih v oné době vydaných, v této třetině pak byla díla ceny nepatrné, a kde knihy opravě podrobeny býti musily, stalo se tak jen v kusech, kde odporovaly katolickému náboženství a dobrým mravům.

Nesrovnává se tudíž s pravdou tvrzení těch, kdo vyhlašují tehdejší censuru knih za velice záhubnou pro národ český. Národ náš více než kterýkoliv jiný býval náchylný k novotaření u věcech víry, a roztržky náboženské, jež v něm vznikaly, příliš hluboké jemu zasadily rány, tak že bylo proň nepopíratelným dobrodiním, když v něm konečně zase zavládlo náboženství katolické. A mocným prostředkem k dosažení toho bylo zajisté potlačení četby knih akatolických.

Církev mohla na tomto poli úspěšně pracovati ovšem jen potud, pokud podporována byla mocí světskou. A to dálo se skutečně až do dob Josefa II. Jedenácte let po vydání indexu, tedy r 1781., vydal tento panovník celou řadu dekretů na úkor censury církevní. [16]) Dne 11. bř. bylo nařízeno, aby tituly knih lidu odňatých guberniu byly oznamovány; 24. bř. nařízeno, aby všechny knihy takové dávány byly do universitní knihovny; 19. dubna nařízena revise „Klíčů“ i Indexu [17]),

---

[15]) „beze jména spisovatelova, jenž zdá se, že byl Terstským biskupem, jak souditi lze...“

[16]) Zweite Sammlung der k k landesfürstlichen Verordnungen und Gesetze in materiis publico-ecclesiasticis oder Joseph des II. Befehle in Kirchen Sachen. Prag 1782. Srovnej článek Ferdinanda Menčíka „Censura v Čechách a na Moravě“ ve Věstníku kr české spol. náuk r. 1888. str. 85. a násl.

[17]) Zajímavý tento dekret zní takto: „Seine kais königl. apost. Majestät haben Inhalt eines höchsten Hofdekrets von 7. dieses Monats allergnädigst zuvernehmen zugeben geruhet, wie nach ein Unbenannter nach weitwerdiger Anführung der Reinigkeit, Regelmässigkeit und Gelehrheit der böhmischen Sprache, und der darinn geschriebenen vielen guten und nützlichen Büchern vorstellig gemacht habe, wie nachtheilig es seie, dass die besten Bücher in böhmischer Sprache den sogenannten Königgratzer Clavi haeresim claudenti et aperienti von denen Jahren 1729. und 1749. dann dem Indici bohemicorum librorum proh. et corrigendorum jussu archiepiscopi Pragensis 1770. collecto atque edito einverleibet, somit unter alleiniger Bischöflicher Autorität ohne Vorwissen und Bewilligung des Hofs und der Bücher-Censur verboten worden, woraus denen erfolge, dass zu Befriedigung der natürlichen Wiss- und Lese-Begierde der Böhmen eine Menge in Sachsen der Lausnitz und Schlesien aufgelegte wirklich anstössige Bücher und mit selben auch der

22. května bylo poručeno, aby všechna arcibiskupská „decreta, monita, regulae“ (nařízení, napomenutí, pravidla) na počátek indexu položená, byla vytrhána a zničena, 17. července napomenuti byly duchovní, aby beze všeho násilí hleděli od lidu špatné knihy získati, za ně pak aby jiné nákladem nábož. fondu vydané dávali, 31. července zařízen nový způsob revise knih, 10. srpna prohlášeno, že nikomu nesmí býti kniha odňata, aniž smí majetník takové knihy trestán býti, prvé než byla kniha ta předložena dvorní cens. kommissi, 20. října prohlášeny Indexy libr. proh. za neplatné, a jen ty knihy v nich obsažené směly za závadné považovány býti, které censura vládní za takové uznala. Tak odňal stát censuru knih církvi a vzav ji do vlastních rukou provozoval ji s různou energií, až pak konečně nastala úplná „svoboda“ tisku. A že svoboda tisku vedle některých dobrých stránek má také mnohé stinné, netřeba dokazovati, i není pochybnosti, že by moudrým censurováním knih po stránce náboženské a mravní dnes mnohému zlu bylo lze zabrániti, a že by i za našich dob mnohdy dobré služby konal nějaký moderní — index bohemicorum librorum prohibitorum et corrigendorum!

Marie.

Báseň

Vojtěcha Pakosty.

(Pokračování.)

XII.

Jak v nevyslovné jakés duše muce,
Marie k čelu přitiskla si ruce
a pohřížena v kouzla tiché noci
se zdála sníti, ale v každém dchnutí
jak vichru prudké do vod zavanutí
sen ňádra zvlnil. — Loďkou bez pomoci
se zdála sobě na vzbouřeném moři. —

„Plán dlouholetý rodičů se boří —“
psal Norbert v listu; — „tvého otce slova
mi z duše zněla. Ó již rozhodnuto!
To pouto, vůlí rodičů jež skuto,
já s rukou střásl — nespoutá mne znova.
Ty rozťalas je. — Ó, což práce mnohé
tys ušetřila slabým silám mým!
Já Tobě žehnám . . .“

Saamen der Ketzereien heimlich in das Land gebracht werde, aus welchen Ursachen dann der Antrag geschiehet, dass eine Revision vorbenannter beider Katalogen, nehmlich des Königgratzer Clavis sowohl, als des Prager Indicis vorgenommen, und sonach jene Original böhmische Bücher, welche zuerlauben sein, bestimmet werden möchten. Geben ob dem königlichen Prager Schloss den 19. April 1781. Em Ledwinka v. Adlerfells.

„Ó mne přeubohé!“
si Marje vzdychla v ruce tisknouc psaní.
„Ubohý Norbert, bude nešťastným,
nešťastným pro mne — já vše zavinila.
Proč? Nevím! Bože ve svém smilování
mně bídné přispěj, přispěj, Máti milá!“
A vstala. Ruce jako v libém snění
se harmonia svezly na klavesy
a nocí zářnou přes mlčící lesy
larghetto vážné jako vánku chvění
z úst dívčích znělo prosbou roztouženou:

„Ó hvězdo jasná,
temnými mraky
skloň ke mně s výše
milostné zraky. —
Ty vetchou loďku života řiď;
kdy v mračna děsná obzor se halí,
s hukotem bouře na ni se valí —
nebeská hvězdo,
svit mi — ó svit!

Na luny srpu
s milostnou tváří
postava tvoje
z dálky mi září —
Maria, hvězdo, slyš mne, ó slyš!
Ke svému vzoru pohlížím k Tobě,
nebohé světem bloudící robě —
oroduj za mne
nitro mé ztiš!
— — — —
— — — —

Kýs výkřik venku z-líbezného zpěvu
vyrušil náhle ulekanou děvu,
že rázem zmlkla, jak by přetal nit.
Hlas znám jí zdál se. — K oknu přiskočila. —
V les od myslivny stínem mihotavým
kdos prchal, ale v cestu luny svit
že nepronikal, nepoznala, čilá
čí postava to. — „Norbert? — Ne — to Ivo!“
jí v duši znělo. — Snad přec s jeho zdravím
již podkopáno zdravých smyslů zdivo
a šílí. — Hrabě! — Proč by v pozdní době
zde ještě meškal, vykřikl a mizel?...

Teď teprv na vše vzpomínala sobě,
jak zrak mu planul, kdy jej vedla lesem;
jak sladce mluvil, a přec jaký svízel
jej před tím trápil. — Byl to hrabě vskutku,
neb s přestrojeným mluvila jen běsem,
jenž přišel, v srdce by jí nasil smutku? —
A zachvěla se, že snad tváří lidská
jí léčky strojí bytosť demonická.

Tou dobou Ivo, zakryt houští temnou,
zřel neodvratně na hlavinku jemnou.
Neb s Norbertem ji spatřiv nešel pak
již do Lipanky, ale cestou za ní —
až před myslivnu vedl krok jej maní.
Tam v ozářené okno hřížil zrak,
naslouchal hudbě, slyšel libý zpěv
a v mysli vzrušené a rozechvělé
kdy přirovnal ji k záletnici Stelle,
tak unesl jej prosté dívky zjev,
že vzrušen vzkřikl — —

„Musí moji býti!“
teď opakoval: — „třeba byla z chatky;
ta královnou se stane mého žití,
své jméno dám jí, urozenosť, statky!“ —

Tak jak by vzduchem letním zmámen, zpit
až v pozdní večer bloudil samoten
a blouznil Ivo.

Třetí na to den,
jak z čista jasna vzplál by blesku svit,
se Sluka lekl, an mu z nenadání,
vstříc u myslivny, kdy šel na čekání,
sám Ivo vkročil. Sluka rychle smekl
a uklonil se. — „Jste vy lesník zdejší?“
„Jasnosti Vaší vezdy nejvděčnější
jsem sluha,“ kvapně, že slov těch se lekl,
vykoktal Sluka, nevzpomenuv slibu.

„Jasnosti? — název ten mi nepřisluší —“
odmítl Ivo, Řepku klna v duši,
že vyzradil jej. — Sluka poznal chybu
a očistiti chtě se ze slov zradných:
„ó zmýlil jsem se“, vece ku hraběti.
„To věc je lidská. — Sám, neb máte děti?“
pán z Falkenburku ujal se zas slova.
„Se ženou žiji, dětí nemám žádných.“
již zmaten Sluka pletl odpovědi.
„Že žádných, díte? — Divno! — Myslivcova

že dceruška je, ondy děva v lese
mně jakás řekla . . . Toť už ďasi vědí,
ký tady zmatek! Snad tu ještě kdesi
myslivna jiná?“ — —

„Není, vzácný pane!
Však zapomněl jsem, co té dívky tkne se,
snad Marie to, schovanka je naše,
ta časem ráda vyběhne si v lesy.“

„Marie — ano! Teď mně v mysli tane —
Nuž, kde ji máte?“ vpadl hrabě plaše.

„Ó jak mi líto! — Včera ranním vlakem
jsme do města ji vypravili zas,
kde na učení delší tráví čas.
Když odjížděla, zaroseným zrakem
se loučíc děla: „Ještě na prázniny
se jednou vrátím v těchto šatech svých,
a potom jako kámen do hlubiny
zapadnu na vždy ve zdích klášterních.“
Mne tato trapná slova zabolela.
Děvuška hodná — byla opuštěná,
když o ni v dětství má se vzala žena;
a že jí nelze zůstaviti jmění,
duševní aspoň aby statek měla,
jsme do města ji dali na cvičení.
Teď usnadniti hledíc naši péči,
o klášter často zavadí v své řeči,
ač podstatnějších k tomu příčin nemá.“ —

Stál hrabě mlčky jako socha němá.
Pak ušklíbl se, mrzut ze sklamání
a řekl jízliv: „Písek as jen hází
vám dcerka v oči mluvíc o klášteře;
neb přede včírem zřel jsem po klekání,
jak k domovu ji junák doprovází
a na rozchodnou s ní se líbá v šeře.
Však trpělivosť! — Jen co příště k vám
v čas tento letní znova zavítám,
pak zažehnáme klášter jí i hocha —“
Teď zase Sluka oněměl jak socha.

XIII.

Klas polozralý na pohorské roli
se stráně zas už zíral do údolí
a těšil šumem modrookou chrpu,
že dlouho ještě, nežli k smrtné ráně
jim v oči kmitne lesklý oblouk srpu.

V den taký jednou — v letě — na údolu
dav lidí valný nakupil se ranně
pln zvědavosti při podhorském mlýně.

„Mlynář prý mrtev?“ — „Ba ne, oba spolu
smrť zachvátila,“ kdosi opravuje;
„on napřed, ona za ním po hodině
vydechla duši.“ — „Bože, věčnou slávu
jim uděl!“ jiný zavzdechl si z davu
„Co oba? — Ona — panímáma v Pánu!“
Zas někdo, listí jak kdy vítr vzduje,
zvěst poopravil. — „Zvonili již hranu?
— Či umíráček — chtěl jsem vlastně říci“ —
kdos otázal se. — „Nezvonili. Včera
byl zde pan farář“ — slyšet ve směsici —
„a ten prý řekl, sotva do večera
že panímáma může vydržeti.“
„Ó tyhle děti, nešťastné ty děti!“
hlas zabědoval ženský. — „Za vši péči
jak často hrob jen kopou nezdárnosti
rodičům v stáří. Běda! — Pomyšlení
dělali synu — a on — —“

Z proudu řeči
vytrhlo ženu vozu rachocení,
jenž k mlýnu kvapil. Rychta byl to s bryčkou.
Blesk rozhorlení na nezvané hosti
mu z očí šlehl; kvapil do světnice.
Pak stárek Filip na vantrokách tyčkou
cos maje robit vyšel ze mlýnice
a lidi spatřiv s rozhorlenou tváří:
„Nač čumíte zde?“ řekl, „kdo vás blázní,
že někdo zemřel? — Ani pomyšlení!
Pan otec dneska ani doma není
a panímámě už se lépe daří.

Jak studenou by ochlazen byl lázní
zas po své práci v lesy zašel dav.

Tich seděl Rychta při sestřině loži
a radoval se za pomoci Boží,
že polepšil se tak už její stav,
že aspoň mluví. — Ač již v nebezpečí
že není seznal, nedopustil přece,
by mysl znova rozčílila řečí.
„Já vše již slyšel od mlynáře,“ vece,
„a buď jen klidna; nyní o tvé zdraví
nám hlavně běží, ostatní se spraví.“ —

Však panímáma přes vše zaříkání
přec slabým hlasem bratru vyprávěla,
co Norbert ztropil. — Dlouho žádné psaní
jim neposílal, ani na vánoce
se s nimi těšit nepřijel v tom roce,
jak jiná léta. Všecka rozechvělá
že churaví snad mnohým namáháním,
kdy léto přišlo, sama jela za ním.
Ta cesta! Kéž jí nikdy nepodnikla!
Zda nedostatek jakýs nemá v prádle
jak zkoumávati vždy si byla zvykla
než přišel domů, zkoumati se jala.
Tu jakýs papír do ruky též vzala.
Byl nápadným jí, nebo kvítí zvadlé
vypadlo z něho. V tom jak propasť černá
by před ní zela, zachvěla se, zbledla,
kdy podpis přečtla: „Maruška Tvá věrná.“
List pad' jí z ruky. Stěží jej už zvedla
jak prudce krev ji zabouřila v těle.
Pak nastal výstup. Jak jí oudy zchvělé
jen dovolily, Norbertovi v duši
zahřměla rázně drtíc klaté psaní,
by přísahal jí — že se kněžem stane!
Leč jak kdy blesky v tvrdou skálu buší,
stál neobměkčen, ano řeči plané
že nářky její, prosby, zaříkání — —
nezdárník matce odvážil se říci!
Ni posvátného neušetřil slibu,
jejž učinila druhdy za něj. — V líci
jak mramor klidný: „Matičko má, chybu
Bůh promine vám“ — řekl slova smělá;
„neb slib ten planý nevíže vás zcela.“

Tu shovívání slední praskla struna
v zbouřeném srdci. „Na krkavčí plémě
bys dospěl, zrádce, z mateřského lůna
snad zrodil jsi se? — Ode dneška ke mně
se nehlas! S děvkou žij si v stavu jiném,
žij nebo zahyň — ty mým nejsi synem!“ —

Jak srdce rval by z těla, bolný vzkřik
již k mlynářčinu uchu nedonik'
z úst Norbertových. — Rychle odkvapila. — —

„Ty namáháš se, vidím, sestro milá!“
Tož ustaň v řeči — nemluv,“ konejšivě
děl za té řeči Rychta, ale marně.
Tvář mlynářčina jako v slunném parně
se rozehřála. —

„Musím“ — řekla živě,
„již dokončiti. — Ještě ránu novou
byl osud dlužen. Z města při návratu,
kdy s vichory jsem závodila v chvatu,
hned za nádražím spatřím — myslivcovou
A ona — poslyš! — k trpké výtce mojí
že poběhlicí zkazila nám syna
mi ve tvář vmetla: „Ta vám o něj stojí!
jí k budoucnosti září hvězda jiná,
než aby u vás hryzla suchou kůrku —
ji za choť pojme sám pán z Falkenburku!“ ...
Co já jí na to, svého do skonání
již nevzpomenu. V očích se mi stmělo.
Náš Norbert ničím — ona velkou paní — —
jak rána hromu k zemi srazilo mne,
a dále nevím, co se se mnou dělo ...“

„Spí!“ šeptnul Rychta lože opouštěje.
Šel do mlýnice, kde již stárek skromně
naň dlouho čekal, aby sdělil, v klidu
jak z vůle jeho objasnil vše lidu
a spolu zvěděl, co se v městě děje.

„S Norbertem myslíš? ó to zpráva nová,“
děl Rychta vážně; „nešťastného chlapce!
Dnes ráno právě, co jsem chvátal k vám
z kasáren s otcem ve vojenské čapce
mně v ústret přišel. Žádal prý tak sám.
Však panímámě o tom ani slova!“ —

(Pokračování.)

Paměti starého domu.

Povídka

od **Aug. Šenoy**. Přeložil **Jan Jeřábek**.

(Dokončení.)

Sedávala jsem opět za otcovým stolem, opět jsem nosila klíče při sobě, otec udiveně, macecha laskavě na mne pohlížela, a čeládka divila se, že ten „ošklivý ďábel“ opět opustil svůj kout. Macecha pravila, že ji práce nudí, že jsem ji prosila za odpuštění, polepšila jsem se a nabyla rozumu, hospodářství že mne těší, staniž se tedy má vůle. Otec se tomu sice divil, ale myslím, že mu to bylo milo. Hle, řekla jsem si, zdaž není takto lépe? Kdybych byla otci vše vyjevila, jak velké neštěstí byla bych tím způsobila! Lucii by byl vyhnal, na mne by byl mnohem více zanevřel, a sám by si byl zoufal. Lucie činí pokání, a ukrutné by bylo, chtíti hříšnici zameziti cestu ku spasení. Podvod zůstaniž neodhalen, vše se obrátí bohdá k dobrému, jestliže ona se polepší.

Od té doby macecha méně utrácela, mně dostalo se nových šatů, vozila jsem se s ní někdy do kostela, mohla jsem dle libosti navštěvovati i matčin hrob. Jak šťastna jsem byla! Dostavil se nyní i smích, dostavily se i slzy. Macecha vrátila mi i knihy.

Tak všechno obrátilo se k dobrému; srdce mé tlouklo spokojeně, spávala jsem klidněji, bylo mi, jakoby Boží mír se navrátil v mé srdce. Macecha přemlouvala mne někdy, abych šla s otcem do města to neb ono nakoupit, čemuž velice jsem se divila. Jedenkrát vrátila jsem se dříve než obyčejně domů. Otec zůstal ve městě. Ve své jizbě zastihla jsem macechu. Podivila jsem se tomu nemálo. Pravila mi se smíchem, že jsem nedbalá, že se pranic o svoji jizbu nestarám, sama že mi všechno uspořádala, poopravila, ba i květiny na okno postavila. Divila jsem se její laskavosti. Když odešla, pohlédla jsem do své armary, a tu bylo vše rozmetáno. To mne překvapilo. Někdo se hrabal v mé armaře, macecha to uspořádala. Hm! Zdaž nehledala písma? Měla jsem se na pozoru. Vzavši písma zpod trámu, zanesla jsem je pod střechu věže, do ukrytého, tmavého kouta, kdež jenom holubi nocovali. Někdy zdálo se mi, jakobych slyšela tlumené kroky přede dveřmi své jizby. Ulekla jsem se. Ustanovila jsem se, že budu míti bedlivý pozor: Nechala jsem hořeti svíci a vlekla jsem se na půdu, odkudž mohla jsem viděti oknem, kdo před mými dveřmi na chodbě chodí. Spatřila jsem opravdu macechu. Přede dveřmi sehnula hlavu a kliční dírkou pohlížela do vnitř. Neviděvši však nikoho, vracela se chodbou jako noční stín. Ah, pomyslila jsem si, slídí po písmech. Podruhé vzala jsem si písma k sobě, šla do své jizby, uzamkla dveře a klíč vytáhla. Kliční dírkou bylo viděti, jak svíce na stole stojí, jak za stolem sedím a macešina písma pročítám. Když jsem postřehla, že stojí přede dveřmi, tu jala jsem se nahlas čísti, aby i ona mohla slyšeti. Silná ruka stiskla kliku mých dveří. Marně. Vstala jsem, jakobych ničeho nebyla slyšela, vzala jsem písma a uložila do armary. Vše umlklo. Časně z rána jsem vyšla nesouc dopisy s sebou. Navrátivši se zpozorovala jsem, že kdosi armaru mou prohledával. Bezpochyby macecha. Dobře tak, pravila jsem a zanesla jsem písma opět pod holubník. Nadešel den mých narozenin, jež jsme ku podivu oslavili; od macechy dostalo se mi i krásného daru. Když společnosť dala se do tance, pravila macecha žertovně: „Amalie! Vidíš, všechno pominulo! Polepšila jsem se. Navrať mi dopisy, aby se nedostaly někomu do ruky.“

„Nevrátím ještě,“ odpověděla jsem. „K otcovým narozeninám obdržíš je darem.“ Od té chvíle mívala jsem bedlivý pozor.

Jedenkrát zjevila nám macecha s veselou tváří, že obdržela dopis, v němž se jí zvěstuje, že navštíví nás sestřenci její z Německa. Otec se tomu nemálo radoval. Za krátký čas přijel opravdu jakýsi vysoký, světlovlasý mladík vyžilých tváří, se zakroucenými kníry, jinak po pansku oblečen. Mluvil velmi mnoho, při stole měl takřka samojediný slovo, nazýval mne neustále „milostivou slečnou“ a otce „drahým tátou“. Bylo každý den mnoho hostí u nás, lovilo se, tančilo, pilo se bez rozmyslu, a můj otec naslouchal povídání tohoto sestřence s radostí. Čekala jsem, čekala, ale světlovláskovi nechtělo se z Remetince. Postřehla jsem, že mu otec dával i peníze. Člověk tento byl již déle dvou měsíců u nás v domě.

Jednoho dne zaklepal kdosi na dvéře mé jizby. Právě jsem se

oblékala. Kdo to může býti? Otevřela jsem. Přede mnou stál otec; byl bledý a zaražen.

„Amalie“, pravil spěšně, zavřev dvéře za sebou. „Přišel jsem k tobě, abych tě o něčem zpravil.“

„Poroučej, otče!“

„Před měsícem stala jsi se plnoletou.“

„Toho ani nevzpomínám.“

„Ano, pravím ti, věř, Amalie! Ty máš mateřské dědictví, jsi svojí paní, můžeš činiti, co ti libo, Amalie,“ doložil plačtivým takořka hlasem, „tvého otce postihlo neštěstí, musíš jej zachrániti. Bylo mi třeba peněz, vzal jsem je tedy z úřední pokladny. Přítel mi přislíbil, že mi zapůjčí za několik dní tuto částku do podzimu, avšak před chvílí mi řekl, že mi peněz půjčiti nemůže. V pokladně scházejí peníze; nevrátím-li je, upadnu v hanbu. Amalie, zachraň mne! Půjč mi mateřské své jmění, vrátím ti je, zachraň otce, podepiš tento list!“

Otec vše to mluvil spěšně, jaksi ustrašen, pomaten. Viděla jsem, že dí pravdu. Ztrnula jsem. Žádá ode mne vše, co mám. Ztratím-li i to, nebudu míti docela ničeho. Ale žádá toho na mně otec, a mně lichotilo, že aspoň jednou v životě svém laskavosti na mně žádá. Hanba mu hrozí, pravila jsem si, nesmíš toho tedy otci odepříti. Podepsala jsem list, ale při tom mne přeběhl mráz. „Díky“, pravil otec a opustil brzy potom mou jizbu i Remetinu. Pravil, do tří neděl že se vrátí. Navrátí peníze do pokladny, myslila jsem, bude tedy, bohudíky, zachráněn. Ale ustavičně mi přicházela na paměť slova: třeba mi peněz!“ Nač? Pro koho? Nemohla jsem nikterak domoci se odpovědi. Odpověděli mi jiní.

Třetího dne po otcově odjezdu seděli jsme z rána při kávě, macecha, „sestřenec“ její a já. Hovořili jsme o všeličemž, ale mně se zdálo, že přítomnosť má jim není milou. Konečně řekla macecha: „Jdi, drahá Amalie, po práci, prosím tě. Dohlédni k senoseči, zdali lidé pracují. K večeru půjdeme se sestřencem za otcem do města, chceme jej překvapiti.“

„Dobře,“ děla jsem, „běžte, a já půjdu nyní po práci.“

„Dobře, ale dům mi bedlivě střež!“

„Neboj se, Lucie. Vím, čeho třeba,“ odvětila jsem odcházejíc.

Ani jsem cesty ještě nepřekročila, když mi bylo pojednou jaksi zle, tak že jsem nemohla dále. Vrátila jsem se tedy do své jizby, abych si odpočinula. Macecha mne nepostřehla. Chtěla jsem již ulehnouti, ana tu v zahradě pod věžním oknem slyším někoho rozprávěti. Mimoděk přikročím k oknu. Byla to Lucie se svým sestřencem.

„Štěstí,“ pravila Lucie, „že stařec na delší dobu odešel. Večer tedy uprchneme, miláčku můj!“

„Ano, uprchneme, drahá Lucie“, odvětil sestřenec políbiv macechu.

„Psala jsem ti do města, že nejsem zde bezpečna. Nešťastná, ošklivá Amalie chová u sebe moje dopisy, každou chvíli může mne prozraditi. Jsem zrovna její otrokyní. Pokoušela jsem se odlouditi jí písma způsobem přátelským, ale chytrá tato zmije jich nevydá. Nemáme tu ostatně již čeho hledati. Svoje jsem si zabezpečila. Vše jest tu obráno, a myslím, že za krátký čas rozpadne se celé hospodářství. Zhostím se bohudíky dosavadního jařma starcova. Nejsem vinna, že jest blázen a že se dal podvésti.“

„Avšak, drahá Lucie“, odtušil sestřenec, „mně zdá se, že je tu ještě více peněz. Vyprávělas mi, že „ošklivá dívka“ má mateřské jmění?

„To již odešlo!“ zasmála se Lucie. „Namluvila jsem starci o veledůležitém podniku, o spekulaci s dužinami, k čemuž zapotřebí jest peněz. Řekla jsem, že i jemu dostane se krásného podílu, při tom jsem jej pěkně hladila a celovala. Před desíti dny dal mi peníze!“

„Ah, o tom jsi mi ničeho nepověděla, Lucie!“

„Čekala jsem, jak se to skončí, Slyš! Pošetilý stařec vyzvedl peníze z veřejné pokladny, jelikož mu jakýsi přítel záruku přislíbil. Ale přítel se mu zpronevěřil, a stařec můj ocitl se v nesnázích. Žádal mne, abych mu je vrátila; já mu však řekla, že jsi je již odeslal. Poradila jsem mu, aby na Amalii, kterážto stala se plnoletou, žádal mateřského dědictví, aby jí svěřil, v jaké jest nesnázi. Lenič učinil po mé radě, a podařilo se mu. Amalie postoupila mu všechno své jmění, a on odešel do města, aby vyzvedl peníze a navrátil je do pokladny.“

„To tedy jest jiná věc,“ rozesmál se sestřenec. „Ovšem, tu dlužno okamžitě opustiti místo!“

„Abychom provedli svůj podnik s dužinami.“

„Hahaha!“ odvětil sestřenec, „nebyl bych nikdy myslil, že Luciin někdejší milenec a divadelní tanečník stane se jejím sestřencem a spekulantem s dužinami!“

„Hle, nyní chci napraviti, čím jsem na tobě se provinila, uprchnuvši před lety s bohatým kupcem a ukryvši se pod masku guvernantky.“

„Kdež jsem tě šťastně vyčíhal, Lucie!“

„Což jsem ti vždy nepomáhala, posýlajíc ti peníze?“

„Ano, ano! Vše jest vyrovnáno! Tedy večer!“

„Ano! Ale nyní rychle, ať uvedu věci do pořádku. Až se stařec navrátí, najde hnízdo prázdné. Za náhradu mu zůstavím ošklivou Amalii!“

„Takto“ — doložila stařena, „umlouvaly se spolu prokleté tyto dvě duše a zašly dále do zahrady. Nedovedu vám vylíčiti, pane, jak mi bylo. Země, stromoví, nebe, všechno se točilo kolem mne, mračilo se, tmělo se mi před očima, chtěla jsem vykřiknouti, ale nemohla jsem. Klesla jsem jako bezduchá k zemi. Nabyvši opět vědomí, usedla jsem na židli a počala rozmýšleti: Hlava má byla těžká jako olovo, třásla jsem se na celém těle nemohouc ni jediné myšlénky postihnouti. Zbůjníci, zbůjníci! Do takových rukou jsme tedy upadli! Oloupí nás, zničí nás! I o poslední mé jmění mne oloupila tato dravá zvířata v lidské podobě. To se nestane! zvolala jsem, a umínila jsem si překaziti podvodníkům zlodějské jejich dílo. Ale kterak? Uvažovala jsem to i ono, nevystihla jsem však pravého způsobu. Statek náš byl příliš osamělý, a nejbližším naším sousedem byl farář. Napsala jsem tedy jemu potajmu list prosíc jej, aby dozajista ke mně přišel; jest mužem, dovede tedy zlo překaziti. Služebným jsem nedůvěřovala. Čeládka nenáviděla mne pro moji přísnost a stála při maceše pro její liščí přívětivost, poněvadž věděla, že otec jest jí ve všem po vůli. Sluha vrátil se s dopisem, farář že odešel do města k soudu. Neměla jsem tedy nikoho, od něhož bych pomoci nadíti se mohla, a čas míjel bezohledně. Byla jsem zoufalá, ale v zoufalosti své ani pohnutím brvy jsem neprozradila, že jsem podvodníkům na stopě. Mluvila jsem při obědě, jako bych ničeho nepozorovala, a ničemníci chovali se ke mně velmi pří-

větivě. Mimochodem jsem prostřehla, že ve vedlejší jizbě stojí dvě či tři skříně do vrchu nakupené, ale macecha skočila a zavřela rychle dvéře. Není tedy pochyby, pravila jsem si, chystají se na dalekou cestu a odcházejíce vše nám seberou tito cikáni. Minulo i poledne, a ve mně každým okamžením vzmáhal se strach. Sešla jsem dolů na dvůr. Ku podivu! Čeládka dnes nepracovala. Vešla jsem do čeledníku, abych viděla, kdo to tam hlučí a zpívá. Za stolem seděli služky i sluhové, popíjejíce víno a hulákajíce. Všichni byli opilí, a když jsem je ku práci pobízela, nehnul se nikdo, a všichni smáli se mi do obličeje. Zhrozila jsem se porozuměvši, že jim macecha dala vína, aby je omámila a pro sebe získala. Těkala jsem jako šílená po zahradě, pozbyvši strachem a zoufalostí rozvahy. Najednou slyším macechu volati: „Zapřáhněte!“

Mráz mi přeběhl tělem. Myslila jsem, že v tu chvíli rozumu jsem pozbyla. Kostky byly tedy vrženy. Zapřáhali opravdu koně. Sebrala jsem veškerou svoji sílu. Zavolala jsem na dva z našich pastýřů pravíc jim, aby šli se mnou. Lidé tito, méně opilí, následovali mne, šla jsem s nimi přímo do jizby macešiny. Oblečena v cestovní šat navlékala si právě rukavice, milý její „sestřenec“ stál vedle ní v loveckém obleku, a uprostřed jizby stály tři naplněné cestovní vaky. Spatřivši mne a naše dva pastýře, podivila se macecha, pohodila hlavou a zbledla.

„Co jest?“ ptala se stísněným hlasem, vrhnuvši na mne hadí svůj pohled.

„Kam pak, Lucie?“ ptala jsem se odvážně.

„Což jsem ti neřekla, že půjdu se svým sestřencem za otcem?“

„A nač tyto vaky na tak krátkou cestu?“

„Do toho ti nic není! Co chtějí ti pastýřové v mé jizbě?“

„Lžeš!“ vzkřikla jsem rozlícená takovouto drzou lží. „Ty nejdeš za otcem, tento není tvým sestřencem, ty chceš oloupiti, opustiti starého mého otce, chceš se svým milencem utéci!“

Tato slova zasáhla ji jako blesk. Zrudla na celém obličeji ona i její „sestřenec“, a pak sápala se na mne.

„Ven, ničemnice, z tohoto starého počestného domu,“ zkřikla jsem ukázavši jí prstem dvéře. „Ven! Znám já váš úmysl, váš podvod! Lidé!“ — pravila jsem pastýřům, „hle, žena vašeho hospodáře chce hanebně upláchnouti s tímto ničemou! Okradli dům, okradli i mne o mateřské mé dědictví, a hle, i to poslední, co cenu má, odvésti nám chtějí z domu. Zadržte je, nedejte jim loupiti poslední zbytek našeho majetku!“

Postavivši se ke dveřím rozpřáhla jsem ruce a řekla klidně macehe: „Ničemná ty ještěrko! Nepustím tě tak snadno! Zaplatíš mi to! Vedrala jsi se, hanebná ty cizinko, pod tuto střechu, oklamala jsi starce, vzalas mu všechno. Avšak já jsem jeho dcera, dítě starého charvátského rodu, já pomstím čest naší rodiny. Lidé, seberte ji a odejměte jí ukradené peníze!“

Smrtelným strachem obestřela se Luciina tvář. Hrůzou oněměla. Pastýřové chtěli chopiti se jí, ale ona vymknuvši se jim, stiskla se do kouta. Ničemnému tanečníku počala se kolena chvěti. Pojednou, jakoby si byl něčeho vzpomněl, přiskočil k nevysokému oknu a vyskočil ven. Lucie vykřikla; ztrnuli jsme všichni. Což uteče snad ten darebák? Neutekl. Náhle strhl se jakýsi lomoz u dveří. Kdosi vší silou do nich štouchnul za mnou, tak že jsem odletěla stranou. Do jizby vrazil tanečník a za ním opilá čeládka. Lucie vzchopivši se, usmála se.

„Lidé! Pro jméno Boží," vzkřikla jsem. „Hle, tito dva chtějí uprchnouti a otce okrásti. Nedejte jim!"

„Lže!" vykřikla Lucie drze a pokročila do předu. „Já jdu za vaším hospodářem a opět se k vám vrátím. Tato bláznivá mne nenávidí, protože je blázen. Chraňte mne, tak vám poroučím. Vidíte, že bláznì. Svažte ji a zavřete do její komory!"

„Oh, potomku ďáblův!" vzkypěla jsem hněvem a rozletěla se na ni, ale opilá čeládka uposlechla jí a chopila se mne, nedbajíc mého zaklínání. Vyškubla jsem se jim, ale zmocnila se mne opět. Pozbyla jsem vědomí a padnuvši ve mrákoty slyšela jsem jen ďábelský chechtot macešin." — —

„Tu ustala stařena, a hojné slzy řinuly se jí po tváři; tiše vzlykala.

„Zdaž by" — pokračovala — byl div, kdybych byla bláznivá? Nebylo, pane! Bůh mi usoudil, abych zůstala při rozumu, abych povstavši z těžké nemoci, do níž jsem upadla, viděla úpadek, zkázu starého našeho domu a utrpení otcovo. Podvodníci zmizeli beze stopy. Když se otec navrátil, dávno byli již za hranicemi, vlekouce s sebou náš majetek, naše zlato i stříbro, zkrátka všechno. Když jsem opustila lože, nalezla jsem dům prázdný; pouze otec tu byl, který však tolikerým neštěstím pozbyl rozumu. Ale nejhroznější bylo to, že ve svém pomatení mnohem více na mne zanevřel, neboť měl ve svém blouznění jedinou utkvělou myšlénku, že Lucii zahnala moje ošklivost, a že já tímto neštěstím jsem vinna. Stále jsouc jím proklínána musila jsem mu sloužiti, jej ošetřovati, a v srdci na smrť raněna musila jsem s ním do světa, když věřitelé statek náš rozebrali a dvorec dali do dražby. Oh, pane, těžko nám bylo, přetěžko! Nikoho nenavštiviž Bůh takovýmto utrpením, jakéhož já jsem zažila, dokud otec můj pod cizí střechou duši nevypustil. A naši známí, naši kmotrové a přátelé? Nechtějí nás ani znáti: Hladem byli bychom zahynuli, kdybych nebyla zašla k Žírovičům, abych s nimi se vypořádala. Paní Žírovičová poskytovala nám podpory, dokud žila. A já přestěhovavši se sem do města, živořím tu; přikvapilo na mne stáří. Z onoho kraje, v němž jsem se zrodila, kde jest hrob matky a dvorec slavných dědův našich, nevzala jsem s sebou ničeho, kromě — tu vzdychla Amalie a přistoupivši k armaře vyňala z ní listinu — „tuto kůži, rodokmen našeho starého, počestného šlechtického rodu, jenž se mnou klesá ve hrob!" —

Slza z oka Amaliina skanula na staré tyto ostatky.

Těžko bylo mi pohlížeti na stařenu strnule přede mnou stojící se stisknutýma rtoma, bezvýznamnýma očima, ana drží v rukou první a poslední památku svého rodu, starou tu kůži, na které se chvěla horká slza.

„Hleďte, to jest vše, co mám" — pravila — „a až umru, musejí mi to dáti na prsa do hrobu. Vidíte, jsem stará, a od mé paměti neměla jsem živé duše, která by mne byla milovala. Než, tak to Bůh usoudil, a tak neoblíbená klesnu v hrob. Ale přece někoho mám, jenž mne miluje" — pokračovala obrátivši se ke kanárkovi — hle, toto malé zvířátko, toto malé žluté ptáče miluje mne od srdce jako člověk; jest mi tak milý, jest mi tak drahý! Zvykl si na mne. Ano, ano! Smějte se! S tímto zvířátkem žiji, zhyne-li ono, zhynu i já. Tento kanárek jest mým milencem." —

Večerní slunce osvětlovalo nepěknou tváři stařeninu a její slzy

na staré oslí kůži, paprsky jeho líbaly květinky, a malý kanárek, jakoby své paní rozuměl, natáhl hrdélko, pohlédl na ni bystře a počal vesele cvrlikati.

* * *

Uplynulo půl roku. Po celý ten čas jsem Amalie nespatřil. Několikrát jsem si na ni vzpomněl, opět však zapomněl. Tu jednou potkal jsem ševcovou Lízu, která hlídá strašlivý onen dům.

„Lízo, jak se máte?“ pravil jsem.

„Dobře, milostpane!“

„Co dělá slečna Amalie?“

„Nic nedělá,“ odvětila stařena udiveně na mne hledíc.

„Kterak to?“

„Zemřela!“

„Zemřela? Opravdu?

„Ano, milostpane! Před pěti měsíci jsme ji pochovali. Zhynul jí kanárek, byl již stár. To se dotklo jejího srdce. Chřadla, plakala, nikam nevycházela a nic takořka nemluvila. Přála si ještě jednou vás spatřiti. Jednoho rána našli jsme ji mrtvou v posteli. Tvář měla obrácenou ke zdi. Počestně jsme ji pak pochovali a na srdce jí položili jakýsi starý kožený papír. Bůh ví, jaká to byla hlouposť, ale stará tak nařídila. Stalo se jí po vůli. Byla to dobrá duše. Bůh jí dejž lehké odpočinutí!“

„Bůh dejž ubohé lehké odpočinutí!“ pravil jsem v duši i já.

Biskup Moyses, otec národa slovenského, a Matice slovenská.

(Pokračování.)

IV. hromada valná

dne 12. září 1866.

Ježto J. E. předseda Mat. Sl., „vôdca a otec národa“, úřadem biskupským tentokráte jinde byl zaměstnán a I. podpředseda Dr. K. Kuzmány už zemřel, zahájil tuto hromadu II. podpředseda J. Orságh, podotýkaje výrčitě, že Mat. Sl. „jediným cieľom je: pravú vzdelanosť a osvetu budiť a rozšiřovať v milovanom národe našom.“ —

Po té přečísti dal doposlaný a vzácný přípis, jejž vlastní rukou napsal J. E. předseda, nemoha osobně přijíti ku této hromadě. Z něho vyjímáme některé památné věty:

„Slavné shromaždenie Mat. Slov.!

Na základe zkúsenosti minulých časov nepochybujem, že neprítomnosť moja v terajšom valnom sjezde M. Sl. neprajníkami národa našeho za ochladnutie účasti mojej na záležitostiach spolku našeho, jestli nie za sbehnutie a odpadlíctvo považovať a vytrubovať sa bude ... Neboly to vábivé výhľady na marné výhody, na sobecký zisk, ktoré nás do spolku tohoto shromaždily: leť jedine uznanie spravodlivosti, neodolivosť zákona Božieho, účinná láska ku človečenstvu vôbec a zvlášte ku svojeti, duše prenikajúci cit povinnosti, mužná odhodlanosť: to hľa

boly lákadlá naše, to sú spojidlá naše!... Takíto ale ľudia o zrade poctivej veci snivať, s dobrým svedomím pred celým svetom vytknutej zástave spreneveriť sa nezvykli!

Tak i ja, okolnosťami úradu mojeho biskupského za teraz od valného sjezdu M. Sl., na hlbokú moju žalosť, oddialený, za potrebno držím nie len nezlomnú moju vernosť a oddanosť k tomuže spolku odhodlane opätovať, lež i verejne vyznať, že pridruženie moje k M. Sl. nie len s Božím a občianskym zákonom, lež i obzvlášte s biskupským úradom mojim dokonále shodujúce sa, za najzdarilejší krok v dlhovekom živote mojom považujem... Čiže nerozprostiera sa pred očami našimi široké a zapustené pole zarastlé tisícročnou burinou? čiže nebeľuje ubohý národ náš v preťažnej svojej časti v chorobe najnebezpečnejšie, v chorobe to, o ktorej nemocný ani tušenia nemá, a preto primeraného lieku nelen sám nehľadá, lež i ponuknutý užívať zpečuje sa?

Taký je bohužiaľ z veľkej časti stav národa nášeho. Schádza najčetnejším vrstvám jeho osvety rozumu, vzdelanosť duševná, bez ktorej, vzdor všetkej výbornosti jeho prirodzených vlôh, v nižiadnom obore stavu ľudského žiaducného blahobytu dosiahnuť nemožno... Bez osvety rozumu, bez dôkladnej vzdelanosti rozmanitých duševných síl, nenie pre národ bárs ktorý opravdivého pokroku ani v hospodárstve ani v občianskom živote...

Národ slovenský len na základe svojej vlastnej národnosti povšechne a opravdive vzdelať sa môže... Tak jako človek len vlastnýma očima vidieť, len vlastnýma ušima slyšať dovedie: tak tiež i národ bárs ktory len vlastnou rečou, len na základe prirodzených vlôh vzdelať sa môže... Len národnie vychovávanie vyvinuje ten sebecit, tu upovedomosť, to váženie si samého sebä, ktoré je jediným nevyhnutel'ným bezpečným základom všelikého hmotného, duševnieho a mravného pokroku a zdokonalovania...

Nože tedy, milá brafo, chutne do práce! — Viem dobre, cítím od mnoho rokov, že je úloha naša ťažká, preťažká! Prekážok a nedostatkov odo všetkých strán celé Tatry; pomôcok málo; časy nepriaznivé; ochablosť a netečnosť veľkej časti národa desná. — Lež z druhej strany účel šľachetný: mravné totiž pozdvihnutie celého národa, národa to našeho, a tým rozširovanie kráľovstva Božieho na zemi. Účel taký hoden je napnutia všetkých našich síl a nejvätších obetí... Kto vytrvá až do konca, ten spasen bude!...

Volba nového I. podpředsedy.

Na místo Dra Kuzmányho na čtvrté hromadě zvoleným I. podpředsedou stal se V. Pauliny-Tóth [1]) (nar. 1826. † 1877.), pens. c. k. stoličný kommissař atd. Byl Pauliny mužem všestranně činným, redaktorem a spisovatelem neúnavným a o Matici sobě získal neskončených zásluh.

Na jeho hrobě vyřkl o něm Pavel Mudroň tato slova: „Stojíme nad hrobom velikého muža, velikého raznosťou, nezlomnou vytrva-

[1]) Jeho život popsal Dr. Hurban ve své „Nitře", jenž potom i v různém otisku vyšel. Jeho básně po smrti sebrala a vydala jeho dcera Maria: „Básně Viliama Pauliny-Tótha. Turč. Sv. Martin 1877.

losťou bezzištnou, velikého umom, velikého blahonosným účinkovaním.“ (Cf. Pokorný z Potulek I. 207.)

Po volbě řídící II. podpředseda Országh mu připomínal, jak velkého tím dostalo se mu vyznamenání, že důvěrou národa poctěn stal se I. podpředsedou Mat. Sl., ale zároveň dodal: „lež s vyznačením týmto kladie sa i ťažké bremeno na ramená vaše.“ A skutečně Pauliny této těrchy zakusil plnou měrou. Od této chvíle velké a těžké břemeno doléhalo na ramena vytrvalého a statečného Paulinyho, dokud ho nesklonilo do chladného hrobu.

Pozorujícímu z daleka, zdá se, že dokud šlechetný předseda biskup Moyses sám ještě mohl ochrannou svojí rukou otáčeti kolcem v osudí Mat. Sl., neopovážili se nepřátelé tak hrdě vypínati zpupných hlav svých, a všecky střely úporné zotupěly na jeho vznešené osobě a neuškodily Matici.

Ale za to nyní počali dorážeti na ni proto tím směleji, jak zpozorovali, že už hynou síly tělesné ochránce mocného, a že ani břitký meč jeho ducha bystrého jich nezasáhne. Proto tím hltavěji vrhali se na Matici a jejího I. místopředsedu. Tak na Paulinym samém vyplnilo se na vlas, co svým slovenským vrstevníkům ve valné hromadě VI. připomínal slovy Štúrovými:

„My chytili sa do služby ducha a preto p r e i s ť m u s í m e *cestu života trnistú.*“

V promluvách svých Pauliny rovněž jako biskup Moyses uměl výmluvnou řečí dojímavé povzbuzovati k činnosti národní a ku zveľatku Matice Slovenské. Hned výboru (v XV. sez. dne 16. ledna 1867.) připomínal, že jsou podobné spolky, na kteréž jednotliví boháči jediným škrtnutím péra větší částkou majetku přispěli, nežli chudobní Slováci za čtyři léta s největším napiatím a s obětmi nejcitlivějšími mohli naskládati. Jsou spolky, na jejichžto správě podíl bráti pokládá se za největší čest a důstojnosť v zemi, kdežto národovcům slovenským už jen i to, že jsou členy Mat. Sl. v Uhrách, počítá se za hřích vlasti zrádný. Načež důrazně volá: „Či preto ... snáď s menšou svedomitosťou a s chatrnejšou cti povedomosťou vykonávať máme vôľou valného shromaždenia sverené nám povinnosti? Oj nie, priatelia! ... Považme, že na tých pár tisíc zlatých, ktoré pokladnica Matice má, lpia a vždy lpeť budú drahocenné perly potu a boľastné mozole našich milovaných otcov, bratov a synov; pomyslime, že správe našej sveril náš milý, v duševnej porobe od dlhého tisícročia hlivejúci národ jediný svoj hmotný poklad, ktorý pod spravou našou stať sa má zárodkom osvety a s touto spojenej slobody národa; nezapomínajme na to, že opateré našej odovzdal slov. národ jediný svoj ústav, ktorého povolenie si len neunaveným 17 ročným modlikaním bol v stave vymôcť. A preto ešte raz, hovorím priatelia! nerozhutujme, jak velikého, ale jak vzáctného, nie jak slávou sveta ožiareného, ale jak posvätného a bohumilého majetku šafárovia sme my tuná! — Jak krásna a čestná úloha je to: byť členom výboru Mat. Sl., byť členom výboru toho ústavu, ktorého sväté povolanie je: duševne zakrpatený, v lethargii smrtného spánku pohrúžený národ náš budiť, kriesiť, dvihať k životu a sláve! — Že i my k životu povolaní, to pevná viera naša! ... Ešte Slováci žijú a budú žiť vždycky so slávou!“

Matice za Paulinyho I. podpředsednictva si založila: „S b o r n í k M a t i c e S l o v e n s k e j,“ jenž obsahovati měl: a) slovenské písně

národní, pokud možná i s nápěvem, b) pověsti, c) přísloví, d) hry, obyčeje, zvyky a pověry slovenského lidu. Jeho redaktorem byl Pavel Dobšinský; ale stihl vydati sotva druhý svazek neukončený. Ostatní snošky všecky utonuly v zavřené Matici.

Pro vědu právnickou Dr. A. M. Mudroň sestavil právnické názvosloví slovenské a výborně prý tento úkol vykonal.

V. hromada valná

dne 7. srpna 1867.

Rakouská „Beustovina" ve svých účincích objevuje se nám toho leta i na Slovensku, jak lze vyrozuměti z řeči, kteroužto I. podpředseda Pauliny zahajoval tuto hromadu. Napřed prý slovenský národ byl „opustený svetom i samým sebou," tak že nad tím bolestně zvolal nejeden výtečný muž slovenský: „Už vidím, že z nás Slovákov nič nebude."

Na počátku šedesátých let nabyl ale národ v Matici značného majetku hmotného i duchového, avšak prý „ťažko je z ničoho dač nadobudnúť, ale eště ťažšie nadobudnuté udržať." —

Nadšenosť a „srdečná, iskrenná, zaujatosť za blaho národa" a příkladná obětavosť z roku 1863. ale pominula: „Bola — vytuchla." Tehdejší jasný obzor Matičný obestřely teraz děsné chmúry; jakási húľava zavisla nám nad hlavami, jsme jak otupení, jsme jak omráčení.

Proto vyzývá jednotlivé třídy a vrstvy národa slovenského, aby se zmužili a všecí probrali ze dřímoty v té právě chvíli, která nejvíc obětavé lásky a neúmorné činnosti požaduje. Ženám slovenským a mládeži pak přivolává: „Zmužte sa i vy drahé sestry naše, ušľachtilé panny a ženy slovenské! Nelipnite za cudzinou; . . . ste dcéry velikého národa slovanského, ten milujte, vychovajte mu zdarných synov, aby veľatil sa, zrástol a čo skorej dorôhol sa duchovného úkolu, Bohom mu v svetodejstve vymereného. — Zmuž sa i ty naša bujará mládež slovenská, ty záloh nádejí našich na lepšie časy. Uč a cvič sa, miluj vedy a umenia a za mlady ostri ňadrá tvoje k bojom duchovným, aby tieto, keď raz do života vstúpiš, neochromily ti mladistvého ducha, lež ešte utužily ho a utvrdily v iskrennom rodoľubstve. — Zmuž sa ty opuštený, svetom zaznávaný, ubohý ľudu slovenský! Dlhé storočia si pracoval a mozolil a nevidel zdaru krvopotného robotovania tvojho: bo mozolil a robotoval si voždy len na druhých; . . . nuže dvihni ruky a pracuj už raz i pre sebä. Nedriem, nespi ďalej smrtný sen dusevného rabstva; hore sa! . . . Vstávaj drahý ľudu slovenský! svrchovaný je čas; národy závodia v práci a v pokroku; kto tieto veľavážne doby hlivením strávi: utonie v prúdu valných časov." —

Rovněž tak i ve výboru naléhal důrazně, aby v této zmalátnělé době ochablé všemi zákonitými cestami a prostředky se tužili a křísili k jarejšímu životu a s obětavou vytrvalostí aby kráčeli blahodárným směrem, jejž Mat. sobě vytknula ku blahu drahého národa. Načež výbor jedním hlasem odvětil: „Uslyš Pán Bôh!" —

Do páté hromady zavítali též dva hosté ze Sriemska, kteří ani z daleka neměli tušení, že i z této zcela nevinné návštěvy jejich podrývaví podkopníci ukovati dají hřebík, kterýmžto by pomáhali zaraziti věko na rakev Mat. Slovenské. Tito hosté byli Mat. Marinković

a Jan Tombor, oba katoličtí faráři, kteří na Slovensku měli přátely a příbuzné.

Abychom usnadnili čtenářům rozsudek, doslovně uvádíme zápisnici (č. 16.) a zase na to i obžalobu a obranu Mat. Sl.

Zápisnice o tom dí: „Zatým povstal výborník Dr. J. M. Hurban, majúc predniesť svoj návrh (chtěl totiž, aby se při Matici upravilo „národní museum"), prv však, než by ho bol započal, srdečnou ohnivou rečou pozdravil menom Matice prítomných dvoch hosťov pp. Matu Marinkoviča a Janka Tombora, oboch kat. farárov zo Sriemska; z ktorých keď tento krásnou, velmi plynne prednesenou a ustavične so „sláva" a „živili" pretrhovanou charvátskou rečou odvetil, že keď sa so svojim, pri ňom stojacím priateľom vydal na cestu, kam ich i srdce i duša ťahly, nenazdal sa vraj, že budú tu v tomto sl. shromaždení tak bratsky pozdravení; čo vraj cenia tým vätšmi, že nie sú dajakí úradní poslancovia ku shromaždeniu tomuto, lež že došli, aby účasť vzali na ňom i osobne prosili o prijatie medzi riadnych členov mat.; medzi tým že priniesli sebou i srdečný pozdrav i od ostatních roduľubých bratov sriemských, ktorí že sa spolu s nimi tešia nad pokroky Mat. Slov., a spolu s nimi želajú, aby Bôh žehnal tejže Mat. Slov.!" —

Na sněmě však Tisza vytýkal: „že v auguste 1867. keď ta přišli dvaja Horvátskí cestovatelia, dľa tvrdenia Matičnej zápisnice, privítaní boli ako takí, ktorí přišli k napomoženiu panslávskej agitacie v Uhorsku; tak boli otvoreným naručím prijati skrze Maticu." —

Na což Pauliny odvětá:

„I tu je opät nadmier prekrútený opravdivý stav veci. Faktum je toto: na počiatku augusta 1867. cestoval z Nitry cez Prievidzu a Turec do svojho rodiska, totiž do Žiliny, Sriemský farár, terajší krajinský vyslanec Ján Tombor, aby tam svoju rodinu navštívil a dajedny svoje rodinné záležitosti pokonal, pojav sebou na túto cestu i svojho priatelia Mateja Marinkoviča, farára v Srieme. Do Martina prišli tíže páni prave v deň, vtedy vydržiavaného valného shromaždenia Matice, a preto zostali tu, menovite Tombor, aby sišiel sa tu so starými známými a školskými vrstovníky, ktorým od Sriemskych priateľov pozdravy doniesol, a aby spolu i so svojim pútnym súdruhom Marinkovičom osobne prihlásil sa za riadneho člena Matice, a tak *príležitostne* i tento cieľ svojej cesty dosiahnul; čo sa i skutočne stalo, — a preto ovšem oba cestovatelia, *čo vnovo prihlásivši sa členovia Matice* „s otevreným naručím" prijati boli, ale žeby oni tam uvítaní boli bývali čo *„napomahatelia panslávskej agitácie v Uhorsku"*: to je, jednoducho rečeno, nie pravda; to ani v zápisnici nestojí, ani to nikdy nikto nevidel, nepočul, a preto ani dokázať nemôže." — (Viz: Slovutným a veľacteným pánom členom Mat. Sl. v Paulinyho: Slovenské bájeslovie 1876.)

VI. hromada valná
dne 5. srpna 1868.

Na této valné hromadě vládní kommissař Móric Tomcsány, jak hore podoteknuto, připomenul napřed: „Som presvedčený, že sl. shromaždenie nevynesie nič takého za výrok, čoby sa nesrovnávalo so sta-

novami a preto viem, že nebude príčiny a príležitosti, abych bol prísnym.“

Předseda Pauliny zahájil hromadu výrokem Ľ. Štúrovým, jenž svým vrstevníkům pravil: „My chytili sa do služby ducha a preto preisť musíme cestu života trnistú.“

Doba literárnému a duchovému rozvoji tenkráte na Slovensku nepříznivá nechala cestu jeho zarostati bodlavým trním. Trnitou cestu národovcům slovenským dělala z jedné strany hlavně přílišná netečnosť lidu neuvědomělého, z čehož pocházely mnohé spory, různice a boje, strasti a křivdy, které byly jediným údělem snaživých pracovníků na národné roli slovenské; neuvědomělý národ vlastních dobrodinců nevděčně začasté kamenoval.

Z jiné strany bodlavé trní do cesty zasazovalo hnusné odrodilstvo po luhách slovenských bujně rozplazené; ono nejen bujaré síly v národě mařilo a ničilo, ale proti němu ještě i nové a nové odporníky odchovávalo. Je to ta nejbřemennější daň (protože daň duchová), jakou kdy národ slovenský platil. To připomena Pauliny teskno byl pohlížel, že ani této hromadě opět nedostalo se želaného štěstí, aby ve svém středu si měla „milého a drahého Otca národa, jehož objevenie sa medzi nami v prvých rokoch trvania tohto ústavu voždy stávalo sa zárodkom iskrenného nadšenia v celom národe slovenskom.“

Ač pro slabotu po dlouhé nemoci J. E. biskup Moyses doposud nemohl z jizby ještě vycházeti, tož těší Pauliny shromážděných touto útěchou: „No rodoľubá duša jeho istotne i teraz zalieta k nám; ... ano neohrožený jeho duch iste i teraz dlie tuná, utužujúc nás v odhodlanosti a nadchýnajúc nás k vytrvalosti na ceste života trnistej.“

I želá, aby Hospodin mu prodloužil dni jeho života k ozdobě církve, ku blahu vlasti a národa, aby ho zdravého nejen na tak rok, ale ještě i mnohé roky potom srdečně mohli uvítati a dle vysokých jeho zásluh důstojně ho uctíti, a sebe na dlouhé časy ještě jeho neohroženým duchem oživovati. Načež hromada jedním hlasem odvětila: „Dajž to Pán Bôh!“ —

Tuto valnou hromadu národovci slovenští velmi četně navštívili a mezi nimi též několik turčanských šlechticů. A to velmi rozradovalo Paulinyho. Proto plesavým duchem den valných hromad Mat. Sl. považoval za přemilý a každému národovci slovenskému vítaný den a utěšený svátek národní. A celý uradostněný praví: „Hoj, bratia slovenskí! keď nemáme iného dosiaľ: máme aspoň tieto valné shromaždenia matičné, ktoré každoročne predsa len jako tak už zatrasú dušou a mysľou národa, nedajúc mu viacej uspať v ten lethargický sen, v ňomžto ku svojej prenesmiernej škode, ba takmer už i konečnej záhube — pohrúžený býval doposiaľ.“ —

Že podpory (stipendia) doposud každého roku povolované kommissař Tomcsány na této valné hromadě zakázal, pravili jsme už dříve. A když potom zase hromada ku schválení obdržela výborový: „Návod ku sriadeniu odborov vedecko-umeleckých pri Mat. Sl.“ (ku §. 3. b): „písomné a ústne rozjímania o predmetoch literárnych, umeleckých, vedeckých a mravnovzdelateľných“), tu opět povstal Tomcsány a usnešení zakázal, ježto prý to je doplněk ku stanovám, nic nedbaje důkazů, že tím se má jen oblehčiti práce výboru §. 3. vyměrená a že stanov se to pranic nedotýká.“

Ministerstvo pak 14. prosince 1868. č. 5087. oba jeho zákazy zrušilo, a Matice si svůj návod vědeckým odborům tiskem vydala.[2]) Je to pouhý „domácí řád“ týkající se Matičných odborů rozdělených na: „I. odbor pre jazykozpyt, slovesnosť a krásne umenia. II. odbor pre filosofiu, zákonoznalstvo a dejopis; III. odbor pre mathematiku a prírodné vedy. — Do oboru každého odboru prináležia všetky vedy označeného potažného záhlavia i s ích pomocnými vedami.“ —

(Pokračování.)

Socialismus.

Napsal

Tomáš Jos. Jiroušek.

Úvod.

Socialismus! Jak stará, ve přítomnosti stále probíraná, do budoucnosti odkazovaná, odstrašující i nadějná to idea! Co úvah a spisů objemných u všech vzdělaných národů bylo o ní napsáno! Celé bibliotheky uspořádaly by se ze spisů těch.*) — Bylo pojednáváno o socialismu demokratickém i radikalním, posud však nebylo nám světskými spiso-

---

[2]) Návrh úpravy pre vedecko-umelecké odbory Mat. Sl. na základe §. 1., 3., 26. a 30. stanov Mat. Sl. a uzavretia XX. výbor zasadnutie pod číslom zápisnice 6., valného shromaždenia z r. 1868. pod č. 15. ustrojené a vynesením veľa-slav. kr. uhor. ministerstva vňutorných záležitostí od 14. decembra 1868. p. č. 5087. odobrené. Turč. Sv. Martin 1872.

*) V jazyku českém pojednávají o socialismu a národohospodářství tyto spisy: J. N. Fr. Desolda: Upřímné slovo naším katolickým a vlasteneckým dělníkům. Praha 1830. — Karel Ditrich: O katolicko-politických besedách k zastávání a ochránění společnosti lidské. Zčeštil Karel Hložek. Praha 1880. — J. E.: Manželství bez svátosti, aneb smlouva jako smlouva. Zčeštil Václav Macek. Praha 1880. — P. K.: Následky socialní dělitelnosti pozemků. Praha 1881. — Barbora Pazderníková: Dílo křesťanské lásky mezi mládeží opuštěnou. Dle franc. pramenů. Praha 1882. — J. B. Podstránský: Člověk bez náboženství. Praha 1882. — =: Duchovenstvo a socialní otázka. Z německého. Brno 1884. — Dr. Th. Jan Procházka: Katolická mravověda. Litoměřice 1884. — P. Fr. Vohnout: Apoštolské vyznání víry I., II. Sv. — O křesťanské spravedlnosti. Praha 1886—1888. — Řeči biblické a historické o vykoupení lidstva. Díl I. 1888. II. 1889. Praha. — = Riegrův Slovník Naučný. = Ottův Slovník Naučný. — Karel Sabina: Duchovní komunismus. Praha 1864. — Fr. Lad. dr. Rieger: O statcích a pracích nehmotných. Praha 1850. — Jos. Droze: Politické hospodářství čili základy vědy o statcích. Zčeštil dr. Fr. Lad. Rieger z franc. Praha 1854. — Dr. Fr. Lad. Chleborad: Soustava hospodářství politického. Praha 1868. — Boj o majetek. Brno 1884. — J. J. Rousseau: Smlouva společenská. Zčeštil Karel Adámek. Praha. — Václav Petr: Dělnická Bibliotheka. Soubor užitečných prací dělnických spisovatelů českých. Praha 1871—1872. — Samuel Smiles: Svépomoc. Z angličiny. (Matice lidu na r. 1877. č. 4.) — Dr. Ant. Schäffle: Tresť socialismu. Zčeštil J. S. Čada. Praha 1879. — Benoit Malon: Il proletario irredenta, čili Společenské poměry v Italii. Zčeštil Leopold Kochman. Praha 1880. — T. J. Jiroušek a Leop. Kochman: Svépomoc. Politicko-hospodářské úvahy. Praha. 1881. — Fr. Šimáček: Cesta k zámožnosti. Praha 1881. — Karel Adámek: Naše dělnictvo. Pojišťování dělníkův. Brno 1885—1886. Prof. dr. Albin Bráf: Almužna a mzda. Praha 1882. — O donucovacích pracovnách. Praha 1884. — Ur. B.: Dělnické byty. Zčeštil Václ. Ježek. Chrudim. 1889. — Emil de Laveley: Základové politické ekonomie. Zčeštil P. K Kheil. Praha 1886. — Riegrová-Červinková: Ochrana opuštěných. Praha 1887. — Edmund Feyerfeil, c. k. živnost. inspektor: O hygieně dělnictva při hospodářství Chrudim 1887.

vateli pověděno — vyjímajíc socialogy křesťanské — jak vznikla a jaké budoucnosti dodělati se může tato první či druhá idea socialní ve skutečnosti. Nebylo nám vysvětleno, čím vlastně socialismus XIX. věku jest a co znamená. Nevíme skutečně, kde vinu toho hledati, že tak povrchní — upřímně řečeno — věnuje se pozornosť idei, která stala se v nové době osudným démonem dělnictva a proletariatu.

Jsme na rozpacích, máme-li hledati příčinu toho ve lhostejnosti či neznalosti zásad, jaké onen socialismus dvojího směru za své a člověčenstvu za spasné prohlašuje.

Chtíce dospěti k jakémusi resultátu, pojednáme hlavně o tom, jak socialismus vznikl, jak ve přítomnosti se utváří a do budoucnosti připravuje. Zde jedná se o velice vážnou politickou i hospodářskou záležitosť, dotýkající se veškerého společenského života.

Socialní hnutí není snem ani přeludem, jest zřejmým a viditelným. Socialní idee jsou myšlénky, jimiž značná část lidu zejména dělnického se zanáší. Idee tyto mají prý se uváděti do života po částech i v celku. Socialismus jest něco, s čím již v naší době počítati nutno do opravdy.

Sami socialní demokraté a radikálové vzdáleni jsou od skutečnosti socialismu jakožto vědy mravní; oni jen zneužívají jména rozumného socialismu výstřednostmi, kterých pravý a šlechetný, lidskosť pěstující socialismus naprosto nemá a ani nezná. K tomu-li hledíme, jsou kritickou protiváhou, nikoliv osob socialistických výstředníků, nýbrž jen jejich učení a snah — křesťansko-katoličtí socialisté. Tito podnikají duševní zápas proti agitatorům zásad, jsoucích v největším odporu s tím, co spořádaný, hlavně možný a dobrý socialismus má za účel.

Majíce na zřeteli, k jakým konsekvencím výstřednosť v socialismu do budoucnosti lid vésti může, přikročíme k rozboru a zároveň uvedení učení socialistického do kolejí a mezí, jaké mu ještě v původní socialogické literatuře české až doposud vykázány nebyly.

I.

Nejstarší a nejšlechetnější idee socialní.

Četli jsme ve mnohých knihách i v jistém časopise dělnickém, a opakuje se velmi často, že socialismus jest prý tak stár jako svět a bída v něm. Nemůžeme souhlasiti s podobným míněním. Socialismus, v pravém smyslu toho slova, není tak starým jako svět a ani tak starým jako bída. Nejstarší díla literární a studie o dávných dobách nás učí, že lidstvo na zemi dlouho bylo spokojeno a šťastno při své práci, nežli přišlo naň strádání s bídou. Dokud mezi národy panoval kočovný a lovecký život — a to trvalo po stvoření světa dlouhou dobu — nelze mluviti o socialismu. Doba pohanská neznala socialismu.

Kdo by mínění tomu odporoval, ať poví nám, jaký socialismus shledává u dosavadních národů pohanských pleti černožluté. —

Teprve po stěhování národů, v dobách usazování, shledáváme jakési počátky vědomostí společenských. Avšak o hnutí socialním v pravém jeho významu ani tenkráte nikdo mluviti nemůže. A bída? Bída neznamená ještě nikterak hnutí ani učení socialní, byť i tvořila velikou basis socialismu.

Socialismus objevuje se dvojí: 1. mravního blaha, a 2. nemravné zkázy. A dokud tento prvý nebo druhý svým rázem nestává se společenským, a jenom na několik jednotlivců jest obmezen, nemůže ani tehdy nazván býti nějakým socialismem. Bída, nouze, nedostatky a jiné zjevy u jednotlivců i v zemích jinak vzdělaných národů, dokud nedotýkaly se i společností ostatních v zemi, dokud nebyly alespoň trochu oprávně formulovány ku zlepšení, a dokud nebylo domáháno se požadavků těch, ani tyto zjevy nemohly býti otázkou socialní, respektive socialismem.

Život bídný, plný strádání a nedostatku, spatřujeme u nevzdělaných a pohanských národů plemene divokého i dnes; a přec neosmělí se nikdo z rozvážných socialogů tuto bídu, ač takořka národní jest, nazvati socialismem čínského, indického anebo zulukaferského lidu. Angličané, tito moderní rozvažeči a roznašeči osvěty a civilisace ve všech dílech světa, když národy podobné „vzdělanosti“ a „hmotným pokrokem socialně šťastnými chtí učiniti, bývají šeredně vítáni deštěm šípů a střel.

A proč takového vděku docházejí Angličané, Francouzi, Portugalci, Italové a j. okupovatelé pouští? Jednoduše proto: národové tito považují veškeré bědy své v životě za něco zcela přirozeného ... Neobmezenou volnost a svobodu ve všem, ať v bídě či zoufalství, cení národové tito výše, nežli štěstí a blaho v mezích zákonů. A proto, dokud na tomto životě národové tito budou přestávati a se shodovati, dotud nebude u nich možným socialismus, ať ve hnutí, ať v učení.

Bída jednotlivcův i celých národů a plemen může býti příčinou k nějakému hnutí a učení socialnímu, nemůže však jen sama v sobě býti již i socialismem.

Zjevy a pravidla, které starobiblické doby znaly v bývalém životě společenském, a o nichž nejstarší dílo literární, knihy Mojžíšovy, nám vypravují, dlužno ohledně křesťanského socialismu a socialismu novodobého uvésti na pravou míru.

Staré toto dílo učí nás poznávati: že prvotní lidé a zvláště potomci Sethovi dlouho nepoznali, co k trpícímu socialnímu zlu v životě by směřovalo; že došlo ku znemravňování společenského žití nejprve u potomků Kainových, kteří strhli s sebou i mnohé z potomstva Sethova, a že potopa světa zničila tento první společenský zmatek; že netrvalo dlouho, a lidé opět klesali ve starou zkázu mravních zvyků; že v těch dobách vznikla stavba věže Babelu, a že po ní nastalo stěhování národů; že byla zkáza Sodomy a Gomorrhy, kde ani deset spravedlivých nebylo nalezeno (to jest také charakteristickou známkou, jaké byly ve starých dobách společenské poklesky); že i Jobův život byl kusem socialního starověkého dramatu; že byl trapným stav lidu israelského v Egyptě; že vysvobození stalo se Mojžíšem; že byli trestáni Kore, Datan a Abiron; že byl hlad v lidu za času soudců; že byly zásady Šalomounovy v době panování jeho moudré; dále dovídáme se o době Eliašově, přikázaních starého Tobiaše, o králi Baltasaru z Nabochodonosorů, o zajetí babylonském i návratu z něho, seznáváme pravidla moudrosti Jesusa, syna Sirachova; panování Antiochovo i napotomní dobu; to vše jsme v knihách Mojžíšových četli a poznali, to vše víme; avšak víme také, že jest to v podstatě souhrn starého společenského, starého socialního života.

Ano, to vše nemá s křesťanským socialismem ani s novodobým socialismem veliké podobnosti.

Že byly to jednak šťastné, jednak i kruté doby života a ze známek jejich že vzešly i nové, ku křesťanství směřující myšlénky, jest pravdou nepopíratelnou; avšak tento společenský život a tato ustanovení náuk pro společnost daleko nedosáhla ještě ani v malém principu křesťanství; jakž mohla dojíti jen přibližně toho, čím nynější moderní nekřesťanský socialismus se vyznačuje? — Toho věru nepochopujeme. Zde jest odpor.

Jediné Kristus Pán byl na zemi prvním a zjevným reformatorem všeho lidského snažení ze starých dob a prvním zakladatelem pravé lidskosti . . .

Kříž, na němž Kristus Pán pro vznešené osvoboditelské své povolání smrť postoupil, tento kříž v mezidobí pohanském a křesťanském nad zemí vztýčený odděluje pro věky svět na dva díly se vším, což na něm jest a člověčenstvu přísluší. —

První důvodný socialismus a první hnutí socialní shledáváme teprve v novozákonní době biblické. Dobou Mojžíšovou počíná se jen prvotní proud života společenského na jakýchsi ustanoveních a řádech a hlavně na Božských zákonech sinajských se zřizujícího.

Nejprvnější a vlastní, až po dobu naši sáhající socialismus — jak již řečeno — vyplynul toliko ze snah a zásad velikého Mistra a dvanácti jeho učenníků. Lidskosť a vzájemná láska, toť paladium pravého socialismu.

V lidskosti zahrnuto jest právo jednoho každého bez zkrácení, spravedlnosť upřímná, svornosť vzájemná, vzdělanosť rozumná, svoboda svědomitá, vůle dobrá a poctivá; takové jsou znaky pravé lidskosti, lidskosti v pravdě křesťanské. Celé nepřehledné řady od dob apoštolských až na náš čas uvésti můžeme pracovníků lidskosť tuto pěstujících. A množství skutkův z činnosti té vznikajících jest tak veliké, že naprosto nemohou pojati se ani do sebe obsáhlejší, historické knihy, lidskostí ozářené. Vymýtění otroctví, zrušení otrocké výroby, oprava práce na základě smlouvy a spravedlivé mzdy (Evang. sv. Mat. k. 20. v. 2—15.), vyprostění žen a dětí z libovůle mužů, vypěstění vzájemné lásky, potření nedůstojného pohanství ve starém světě, zavedení zákonů a řádů Božských v platnosť, uváděti lidstvo v obcování šlechetné, užívati volnosti a svobody nabyté zcela rozumně, povinnosť práce pro každého dle povolání a všech pro všechny, udělovati pohostinství bloudícím světem, vypomáhati chudým v bídě, soustrasť s nešťastnými, vychovávání a vzdělávání duševní, vštěpovati naději zoufajícím, uváděti zbloudilé na cesty dobré, otvírati v pokoře klepajícím, pamatovati na opuštěné, podporovati vdovy a sirotky, milosrdenství k nepřátelům jako ku přátelům atd., to jsou pro zdárný život skutečně socialní vymoženosti a cíle, jež zahájilo a ve skutek i uvedlo — křesťanství. A ještě dnes: v Asii, Africe, Americe i Australii mezi lidem divošským, surovým, duševně i hmotně vzájemně se zotročujícím působí missionářské kněžstvo sv. církve katolické pro tak vznešené zásady, nelekající se ani smrti mučennické.

Tak působí křesťanství pro lidskosť.

A tento lidumilý socialismus, socialismus křesťanský, kterýž

úspěchy své má již ve skutcích apoštolských, tento socialismus jest nejen nejstarší, ale i nejlepší; jen tento socialismus má budoucnosť a potrvá, dokud potrvá svět, a dokud panovati bude v něm katolická, apoštolská církev.

Nuže, a tohoto křesťanského socialismu nynější tak zvaný socialní demokratismus a radikalismus strachuje se nejvíce.

Ničím nemůže býti nynější světský socialismus tak pokořen, jako socialismem křesťanským! Socialní demagogové demokratismu i radikalismu jsou si toho vědomi, hlavně vůdcové; proto stůj co stůj snaží se zastaviti rozmach a pokrok křesťanských náuk socialních, leč, nadarmo.

Co s lidem vyspělo od počátku jeho zušlechtění, to s ním také zůstane až do nejdůstojnějšího duševního a hmotného povznešení. Dokázáno jest: co soustav učení socialního kdy existovalo a existuje, žádná neosvědčila se pro skutečnosť, pro poměry, zvyky a mravy všech vzdělaných národů ani v nejmenším tak, jako osvědčil se socialismus křesťanský.

Rozepisovati se o socialních snahách, skutcích a činnosti křesťanstva, vyžadovalo by souhrnné citování velké části dějin církve a lidstva zvláště. Omezíme se pouze na nejhlavnější, čeho k poznání nejstaršího a nejšlechetnějšího socialismu jest potřebí.

(Pokračování.)

Tanchelmité.

Z Norbertinské legendy

od **Františka Kyselého.**

Září vlídnou jitro uzardělé
kyne v Antverp vlnobitný ruch.
Což se pyšní v sterém domů čele,
v oknech spousty třepetavých stuh,
věnců, pod jejichžto květnou třísní
bezpočetná hlava hlavu tísní!

Na tržišti malebnými kroji
plaje lidu nepřehledný sbor;
měšťan, plavec v čilý kruh se pojí,
v pohár napěněný topí zor,
pronikavě splývá v hovor živý
píšťal, bubínků zvuk dovádivý.

Ký to rozruch Antverpami víří?
Koho slaví ryčných davů ples?
Hoj! dnes v tisíceré lebce hýří
nebeborné vzpoury hněvný běs
na potupu Norbertovi mnichu,
čelícímu temných bludů pychu.

Dávno udeptán v prach zákon svatý
v Antverpách i širém okolí,
mysli tupé chlipkým žárem vzňaty,
rouháním ret pustý hlaholí;
Tanchelma, jenž vzal mu víru, mravy,
bludné plémě zarputile slaví.

Viz! tam v stínu ozdobného krytu
pod volnosti rudou korouhví
k velikánu, vůdci Tanchelmitů,
zraky upřeny jak oči lví;
oddán na pokyn dav rozbujnělý
odbojného ruchu veliteli.

Muž to statný; oko zpurně vzňaté
jiskry z temných vyšlehuje řas,
silné paže, v oblouk povypjaté,
o mohutný podepřeny pás.
S obou stran se tulí k jeho boku
drzá děva s nízkou vášní v oku.

Setřás' vůdce pouta děvích ramen,
pyšně hlavu čupřinatou vzpjal,
v oku zlobném ohnivější plamen
vzdorem pohrdavým pozaplál;
povstávaje hlučně provolává:
„Tanchelmovi věčná hřímej sláva!"

„Sláva! sláva!" hromně rozbouřený
hrdel sterých opětuje hlas,
o pohár tu pohár zvoní pěnný,
na rtech kypí opojivý kvas;
znova mocně rtoma zpěněnýma
„Živ buď vůdce!" spousta lidu hřímá.

V peřestý šat, protkávaný zlatem,
zbylý po Tanchelmu divný kroj,
velitele s ochotou i chvatem
halí rukou zotročilých roj,
u výskotu na vrch zpupné hlavy
rudou čapku věžatou mu staví.

Nad různá již úbělová, smědá
žen i mužů vzpjatá ramena
vůdcův majestát se pyšně zvedá,
křiklavě šat pestrý plamená;
před tribunu nachem obestřenou
zástupy s ním divoké se ženou.

Za jásotu, za bouřivých tlesků
vstaven na koberce zdobný pruh;
vítězně zor pálá žehem blesků,
ústa hlučí v zmlkající ruch:

„Jaré volnosti nám bílé ráno
Tanchelmovým kynem vyvoláno.

Co nám právo, zákonníků čteny,
oltář, víra, poutající mrav?
Věků schátralých to chabé steny,
obnošených cárů zlatohlav.
Adamův ráj s blaženosti zdroji
budujme si odporem i zbrojí.

V rum se rozpadněte pyšné chrámy,
temné skrýše hamonivé lsti!
Čiré kejkle, které hlupce mámí,
rozdivné jsou vaše svátosti;
z víry kněz váš hrabe jen a těží.
V rum se rozbij peklo, nebe, kněží!

Svoboden buď člověk, na zákony
nevaž krve rozohněný chtíč,
bez ostychu těla kalich vonný
vínem rozkoší se koj a žič!
Vzhůru! Střasme věků chmury stinné,
zora lásky růžová nám kyne!“

Vyzývavým řečníkovi hlasem
přizvukují ústa divých čet;
oči plápolají chtivým jasem,
vášeň drtí studu něžný květ,
tanec úžeji pár k páru tísní,
temný ropot zmírá v bujné písni.

Opět jako chumel storamenný
mluvčího snes' opojený tlum
ve stín korouhve, kde sněžné pěny
z poháru mu kyne libý šum;
avšak, ejhle, ký to seraf bílý
k jeho šíji zlehounka se chýlí?

Štíhlorostlá postať jedle švárné
zahalena do bělostných řas;
ladně po hlavince lepotvárné
zlatistý se rozčeřuje vlas,
v němž jak stkvostný diadem se bělí
růže rozvité šperk čarostkvělý.

Zjev to líbezný, než lepé tahy
líček drobných omžil jemný stín,
tklivě řasou hebounkou lesk vlahý
oči roní z tajných prohlubin;
hrdlo vůdcovo jak spona něžná
obemknula raménka dvě sněžná.

„Otče drahý," ševelí rtík malý,
„opusť davů těchto běsný vír;
k matince, jíž oko žalosť kalí,
vrať se v tiché domácnosti mír!"
V otcovy tu skráně přitemnělé
září milou překvapení stele.

Vlídně vítá jedináčku zlatou,
měkce jímá za útlounký bok,
hladí vlas i tvářku boubelatou,
ústkům vbízí milopitný mok;
ale dívenka rtů neomočí,
rosné k otci podnášejíc oči.

Nezveseliv dívenky muž zpilý
v hrubém žertu volá: „Hoši, hej!
Ať mi tento kvítek zasmušilý
upoutáte v skočný tance rej!"
Vášni v pospas vydán seraf bledý,
planoucí naň namířeny hledy.

Jinoch leporostlý, pleti smědé
k plachému se přimkl ptáčeti:
„Chvíle dávno žádoucí mě vede
v líbezné tvých ramen objetí,
dávajíc mi ulíbati v žasu
ústek růži, zlatou oka řasu.

Chutě, vílo, měj se do poskoku,
ňádra vlnivá k mé hrudi stul!"
Lichotivě kolem sněžných boků
holubinku krahuj obejmul;
milostný hněv síle neodolá,
jež ji vleče do vírného kola.

„Vydej dívku," hněvem uzardělý
rozhání se na jinocha sok.
„Můj ten andílek, můj zor ten stkvělý,
cudné vlny ňader, útlý bok!"
Drahou kořisť opínaje paží
zlobně jinoch na žárlivce vraží.

Darmo prosbou dítě polekané
tlumí junů rozlícených spor,
vztekem tygřím pronikavě plane
dvojích zraků neústupný vzdor;
v pěsti žárlivého útočníka
leskným hádětem se kmitla dýka.

Zručně odráží kov blyskotavý
hbitosť jinochova zmužilá,
než zbraň hybká, minuvši cíl pravý,
v dívčí hruď se lítě zaryla;

ztratil se vrah v lidu pestré houšti,
jinoch lekem děvu z ruky pouští.

Vzkřikl vůdce, vzkočil, dívčí tělo
schvátil do mohutných ramenou,
chladnoucí ret, úbělové čelo
s horoucností líbá šílenou,
zrakem vypouleným hledá rady,
kterak uchovati život mladý.

K pomoci než z váhavého kruhu
přispěly mu ruce zbabělé,
hle! tu Norbert a dvé junych druhů
z tlumu vystoupli jak andělé,
rychle k dívce chýlí jasné hlavy,
rány hluboké tok rudý staví.

Na huňatém loži tamo leží
dívenka jak nalomený květ,
bledosť vylévá se v líčka svěží,
z mrákot těžce probírá se hled;
Norbert vlídný do jejího slechu
šepmo roní milokojnou těchu.

Z řásného pak bílé kápě skrytu
kalich drahocenný vynoří,
kolem něhož ve slunečním třpytu
vínek drahokamů zahoří;
hostii dva prsty štíhle spjaté
vyvážily z prohlubiny zlaté.

Tklivou modlitbu rtem jemným zvoní
před svátostí zanícený mnich,
k dívence jak rajský duch se kloní,
do rtíků jí bledě nachových,
pouvadlých lístků růže mladé,
sněžné sousto těla Páně klade.

Nebeský mír nádech tváře bledý
slunnou září divomile vzňal,
k otci kmitly zarosené hledy,
„K matince!“ ret chabě zašeptal.
S jinochem, jenž soku čelil v boji,
vůdce domů nese těchu svoji.

(Pokračování.)

Volné listy.

Píše
Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

—•—

Které jsou toho příčiny, že katolické časopisy a spisy pro lid poměrně jen skrovného rozšíření docházejí? [1])

Cílem lidského bádání, předmětem lidského přemýšlení bývala i v šedém dávnověku, i v dobách pohanských, vždycky jen pravda. Lidé se ovšem v tomto svém bádání a přemýšlení často mýlívali, přišli na bezcestí, ale to, co hledali, byla přec jen pravda. Bádání, přemýšlení nebylo jim cílem nýbrž jen prostředkem, jenom cestou ku poznání pravdy.

Tak se rozumělo vždycky a všude vědě a bádání vědeckému až do dob tak zvané německé reformace; vždycky se totiž mělo za to, že spolehlivé, jisté poznání, poznání, jakéž ducha lidského takořka víže a jemu brání jinak mysliti, poznání jakéž se shoduje s pravdou a skutečností, cílem jest lidského bádání, bádání pak samo o sobě že jest pouze prostředkem vedoucím k cíli, ku pravdě totiž, jíž se duch lidský podrobiti má; vlivem reformace nastal však bohužel i v této příčině obrat k horšímu. Luther a jeho stoupenci postavili svoje privátní mínění nad učitelskou autoritu církve, hlásajíce zjevně, že prý nechtějí ničeho slyšeti a ničeho strpěti, co jest v odporu s jejich učením; žádný člověk na zemi, ba ani žádný anděl na nebi že prý nesmí souditi jejich učení a více nežli všecky důvody a všecky důkazy že prý u nich platí vlastní jejich vůle. [2])

Tento jest vznik principu protestantského, dle něhož jest každý u věcech víry oproti autoritě učící církve zcela nezávislým, dle něhož si každý víru svou a svoje náboženské přesvědčení na základě bible tvořiti smí sám.

Na místo pravdy objektivní, pravdy platné pro každého a pro všecky časy, postavena jest tu pravda pouze subjektivní čili správněji

---

[1]) Pojednání toto bylo z části předneseno ve vikariatní poradě pražské dne 19. prosince 1889.

[2]) „Wenn euer Papist sich viel unnütze machen will mit dem Worte sola (ospravedlnění pouze věrou), so sagt ihm flugs also: Doctor Martin Luther will's so haben und spricht: Papist und Esel sei ein Ding. Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas (tak chci, tak poroučím, na místě důvodu platiž má vůle!) Denn wir wollen nicht der Papisten Schüler noch Jünger, sondern ihre Meister und Richter sein, wollen auch einmal stolziren und pochen mit den Eselköpfen" Sendschr von Dolmetschen d. h Schr. W. A. 21. 309). — „Kein Mensch hat je gelehrt, so lange die Welt steht, wie ich, Dr Martin Luther; ich frage nichts nach allen Sprüchen der Schrift. Ich brauche für meine Lehre keine Gründe. Statt aller Gründe gilt mein Wille, ich Dr. Martin Luther will's so haben; ich bin klüger als die ganze Welt" (Wittenb. Ausg. 5, 107.). — „Ich will meine Lehren weder dem Papst, noch dem Kaiser, ja auch keinem Engel im Himmel ferner unterwerfen... wer meine Lehre nicht annimmt, der ist gewiss verdammt... „Ich kann kurzum Nichts hören, noch leiden, was meiner Lehre entgegengesetzt ist." (Srov. Briefe aus Hamburg etc. von Gottlieb, 3. Aufl. 63, 174, 327—328.)

pouhý náhled jednotlivců, pouhá domněnka, ať již se zakládá na domnělém privátním osvícení Duchem svatým anebo na vnitřním úsudku individuelního rozumu, čímž jsou otevřeny do kořán dvéře nevázanému subjektivismu.

Tímto principem jednou proneseným byl jednotlivec takřka pobádán a podněcován, aby výš než pravdu kladl svoje osobní myšlení a cítění, čímž úcta ku pravdě objektivní nutně klesala. Tak dálo se ovšem z počátku jenom na půdě náboženské, ale zponenáhla vnikl tento směr působením protestantismu i do všech jiných věd, nejdříve ovšem do tak nazvané „n ě m e c k é“ filosofie, kteráž jest pravým dítkem protestantismu, až konečně za pomoci protestantismem prosáklé německé filosofie zasáhl i kruhy nejširší.

Bylo-li dříve při vědeckém bádání věcí nejhlavnější poznání pravdy, stala se nyní pravda věcí vedlejší a všecka cena vědecká přičítána jest lidskému myšlení a bádání samému. Již Kant vzal jako důsledný protestant za základ pravdy nikoli skutečnosť, nikoli jsoucnosť věcí, nýbrž soud či úsudek (Urtheil), tedy činnosť čistě subjektivní. Ještě dál šel Fichte a Heglovi konečně byl proces myšlénkový jedinou prabytostí, jediným, co v pravdě existuje, a všecko ostatní bylo mu pouze „ein wesenloser Schein“ (Srov. Der Krach von Wittenberg 32—35.).

Moderní touto vědou změněn jest i význam slova s v o b o d a. Dříve totiž platívalo heslo a v církvi katolické platí až dosud, že v oboru duševním jenom pravda činí v pravdě svobodným: „poznáte pravdu a pravda osvobodí vás“ (Jan 8, 32.), že jenom v pravdě spočívá síla, aby člověk odolal všechněn vlivům neoprávněným a ničím aby se nedal poutati než jenom pravdou, té však aby se zcela podrobil.

Protestantismem a z protestantismu vyrostlou vědou „moderní“ byl však tento význam slova „svoboda“ úplně zvrácen; kdežto byla dříve při všem bádání věcí nejprvnější vždycky jen p r a v d a a pak z pravdy prýštící a na pravdě spočívající s v o b o d a, dána jest nyní b á d á n í vědeckému přednosť před pravdou, ba za pravidlo stanoveno jest, že vědecké bádání a přemýšlení nemá cíl svůj v pravdě, nýbrž že jest c í l e m s a m o s o b ě a že se nemá ničím dáti poutati ani pravdou ne. [3])

To se nazývá „Freiheit der Wissenschaft“ a „Freie Forschung“, svoboda vědy a volné bádání, vlastně však jest to úplná nevázanosť, úplná anarchie rozumu, vůle i fantasie legalisovaná vědeckým nátěrem. Že tato nevázanosť, tato anarchie, jakáž vládne nyní v umění i vědách,

[3]) Místo mnohých jiných svědectví uvedeme zde na doklad svého tvrzení jen slova Lessingova, kterýž to, co jiní v leskle a zvučné zahalují frase, upřímně a bez frasí takto pověděl: „Nicht die Wahrheit, in deren Besitz irgend ein Mensch ist oder zu sein vermeint, sondern die aufrichtige Mühe, die er angewandt hat, hinter die Wahrheit zu kommen, macht den Werth des Menschen. Nicht durch den Besitz, sondern durch die Nachforschung der Wahrheit erweitern sich seine Kräfte, worin allein seine immer wachsende Vollkommenheit besteht. Der Besitz macht ruhig, träge, stolz. W e n n G o t t i n s e i n e r R e c h t e n a l l e W a h r h e i t, u n d i n s e i n e r L i n k e n d e n e i n z i g e n, i m m e r r e g e n T r i e b n a c h W a h r h e i t, o b s c h o n m i t d e m Z u s a t z, m i c h i m m e r u n d e w i g z u i r r e n, v e r s c h l o s s e n h i e l t e u n d s p r ä c h e z u m i r: w ä h l e! — I c h f i e l e i h m m i t D e m u t h (!) i n s e i n e L i n k e u n d s a g t e: V a t e r, g i b! d i e r e i n e W a h r h e i t i s t j a d o c h n u r f ü r d i c h a l l e i n!“ (Viz: Baumgartner „Lessing's religiöser Entwickelungsgang S. 116.)

výplodem jest protestantismu, dosvědčuje svědek v této příčině zajisté úplně nepředpojatý — August Comte totiž, kterýž praví: „Protestantismus položil základ k veškeré filosofii revolucionérní ... V oboru intellektuelním vyvinul se z protestantismu duch neobmezené svobody a anarchie.“ [4]) Totéž dosvědčuje i Arnold Ruge, jenž v příčině této krátce a trefně takto píše: „Reformátoři šestnáctého století vzbouřili se proti hierarchii a proti jejímu presidentovi, římskému papeži. An die Stelle *der geistigen Hierarchie* setzten sie *die geistige Anarchie.*“ („Geschichie unserer Zeit“ str. 2.)

Bezmezná tato svoboda a tato anarchie mají však kořen svůj v bezmezné pýše, v pýše, kteráž nechce nad sebou uznati žádného vyššího zákona, žádné vyšší normy nad vůli svou vlastní a kteráž člověka, podal-li se jí, tak zaslepuje, že se považuje přímo za „boha“. Pýcha tato, kteráž jest jako příčinou, tak i nutným následkem protestantismu, pýcha tato pravíme, dostoupila nyní stupně takového a tak hluboko — zvlášť ve vrstvách některých — zapustila kořeny, že se nám hlásá zcela opravdově a velice vážně, že prý božstvem jediným jest člověčenstvo a jediným pravým světa náboženstvím že jest kult tohoto člověčenstva čili „náboženství humanity.“ Idee tyto hlásá a zastává filosofie, ideami těmito prosáklé jest umění, prosáklá poesie, prosáklá belletrie, prosáklé všecko. Jako Luther volal o sobě, že jest

---

[4]) Cours de la Philosophie positive V. p. 641.; viz: „Christ oder Antichrist“ II. 32—35. Tato anarchie intellektuelní vtírá se všude do všech poměrů, do mravů i do politiky a všude působí neskonalé zlo. „La grande crise politique et morale des sociétés actuelle fient, en dernière analyse, à l'anarchie intellectueile“ (ibid. I. 41.). Hlavní pak chybou, kteráž vyplývá z této intellektuelní anarchie, jest „la tendance universelle à rapporter uniformément tous les maux politiques à l'imperfection des institutions, au lieu de les attribuer surtout aux idées et aux mocurs sociales, qui sont aujourd'hui le siège fondamental de la maladie principale. De là les efforts successifs, toujours essentiellement stériles, que nous avons vu jusqu'isi, et que nous reverrons, sans doute, trop souvent encore, pour chercher le remède dans des altérations de plus en plus profondes des institutions et des pouvoirs existants, sans que l'inamité des tentatives antérieures éclaire jamais suffisamment des esprits ainsi fourvoyés“ (ibidem IV. 116, 117.; viz: Hohoff „Revolution“ 153.).

Podobně svědčí i Jindřich Heine, jenž nebyl zajisté žádným přívržencem katolicismu, nýbrž mnohem spíše stranníkem protestantským (tak dí o sobě sám): „Die grosse religiöse Revolution in Deutschland ward durch Martin Luther repräsentirt. Die philosophische Revolution, die aus jener hervorgieng, ist eben nichts anderes, wie die letzte Consequenz des Protestantismus. Diese Revolution kam durch Immanuel Kant zum Ausbruch... Immanuel Kant ... hat den Himmel gestürmt, er hat die ganze Besatzung über die Klinge springen lassen, der Oberherr der Welt schwimmt unbewiesen in seinem Blute, es gibt jetzt keine Allbarmherzigkeit mehr, keine Vatergüte, keine jenseitige Belohnung für diesseitige Enhaltsamkeit, die Unsterblichkeit der Seele liegt in den letzten Zügen — das röchelt, das stöhnt (nach der Tragödie kommt nun die Farce) — und der alte Lampe (Kantův sluha totiž, kterýž mu na procházkách nosíval deštník) steht dabei, mit seinem Regenschirm unterm Arm als betrübter Zuschauer und Angstschweiss und Thränen rinnen ihm vom Gesichte. Da erbarmt sich Kant, ... überlegt, und halb gutmüthig, halb ironisch spricht er: „Der alte Lampe muss einen Gott haben, sonst kann der arme Mensch nicht glücklich sein — der Mensch soll aber auf der Welt glücklich sein — das sagt die praktische Vernunft — meinetwegen — so mag auch die praktische Vernunft die Existenz Gottes verbürgen“ In Folge dieses Argumentes unterscheidet Kant zwischen der theoretischen Vernunft und der praktischen Vernunft, und mit dieser, wie mit einem Zauberstäbchen, belebt er wieder den Leichnam des Deismus, den die theoretische Vernunft getödtet“ (Hohoff, Revolution 140—142.)

„schier Gott selber“ („Briefe aus Hamburg“ III. Aufl. 550.), tak se domýšlí moderní básník, vědátor, umělec načichlý duchem německo-protestantským, že jest božsky suverénním a že se ve svém buď tvoření uměleckém, neb bádání vědeckém a ve svém básnění nemusí vázati na žádný zákon vyšší a všecko všudy i Bůh sám že jest pro něj pouhou hříčkou, z kteréž smí učiniti, co se mu líbí.

Z bezmezné této pýchy, kteráž člověčenstvo přímo zbožňuje, pochází ono blasfemické volání básníků moderních: „my bohové jsme“; odtud ty nanejvýš zhoubné nauky moderní aesthetiky, že prý jest umění cílem samo sobě, že prý nemusí dbáti žádného zákona mravního, ba pro umění že prý něco nemravného ani vůbec neexistuje, proto že prý předmět i nejobscénnější uměním nabývá posvěcení (Carrière, Vischer a jiní) a kdo v něm pak spatřuje něco nemravného, ten že sám jest nemravným. Odtud ta nanejvýš frivolní hra se slovem „p r a v d a“, za kterou se tu vydává každý zpozdilý nápad předrážděné fantasie; odtud ta smělost a lehkomyslnost, s jakouž se tu zachází s nejdražšími statky člověčenstva, se statky totiž idealními, s pravdami, kteréž rozhodný mají vliv na život lidský pro čas i věčnost; odtud ty nanejvýš smělé hypothese, kteréž se tu vymýšlejí ne k vysvětlení nějakého zjevu nebo úkazu, nýbrž za tím hlavně účelem, aby Bůh byl ze světa vyeskamotován a člověk aby zasedl, jak praví básník, na uprázdněný jeho trůn! [5])

---

[5]) „Es ist nur eines, was wir hassen, es ist nur eines, was wir bekämpfen; diesem aber erklären wir den Krieg bis zum Tode. Wir meinen den einzigen Feind, den die Welt hat, das Übernatürliche, das Jenseits“ — tak napsal Strauss (Glaubenslehre II. 739). K tomu podotýká Albert Weiss: „To jest přec jednou u p ř í m n ě mluveno!“ Dřív se tento úmysl rozličným způsobem zakrýval a maskoval, mluvívalo se o právech státu, o všeobecném pokroku, o svobodě vědy, o volnosti svědomí, o lidské důstojnosti, o právech rozumu a přesvědčení, o nezávislé morálce atd. atd. Nyní se frasí těch ovšem ještě také užívá, ale vedle toho praví se nám zřejmě, za jakým účelem se to všechno děje a to jest pro nás výhodné, alespoň potud, že se nám nemůže vytýkatï, že do frasí těchto vkládáme smysl, jakého nemají, prohlašujem-li, že účelem jejich jest zničiti veškeré positivní náboženství. (Srov. Weiss. Apol. III. 3—5.) — Že se jenom za tímto účelem vymýšlejí též rozličné hypothese, přiznává i prof. Ladislav Čelakovský, když v tento smysl píše: „Nemůžeme se více spokojiti s výklady, které odporují přírodovědeckým zásadám a zkušenostem, nemůžeme připustiti děje a události, které by do věčného zákonitě stanoveného pořádku přírody zvenčí násilně zasahovaly a z podmínek přírodních se vymykaly. Zkrátka novověký duch lidský *žádá* vysvětlení na *přirozeném základě*.“ (Úvahy přírodovědecké o Darwinově theorii str. 5.) To jest vlastně: nemůžeme se nikterak spokojiti s výkladem biblickým, že svět byl stvořen; my o tom sice žádné „zkušenosti“ nemáme, ale „zásadou“ naší jest, nepřipustiti bytosť, která by ve svět zasahovala, ale jeho zákonům nebyla podrobena. Novověký duch, který by rád měl „entweder einen Freibrief für die Gelüste des Herzens oder wenigstens ein Flaster für das verwundete Gewissen.“ (Viz: Tilmann Pesch, Die grossen Welträthsel II. 267.), žádá vysvětlení o původu světa bez osobního — Boha! Jelikož však na tomto p ř í r o d n i c k é m stanovisku původ tvorstva není lze vysvětliti jinak nežli buď autogonií (samorozenstvím) anebo descendencí (odrozováním), chytil se „duch moderní“, s nímž tu čile vesluje náš prof. Čelakovský, všemi desíti chutě descendence, nechal si však zároveň otevřená dvířka pro samorozenství (ibid. str. 6. a to jen zas proto, aby mohl vysvětliti původ organismů bez Boha a pak stálým postupným vývojem původ všeho tvorstva i taky člověka; neboť celá theorie Darwinova, jak pověděli zcela upřímně Bronn, Haeckel a jiní, nestojí prý za nic, nedá-li se též obrátiť na člověka. Náš prof. Čelakovský jest však hodný pán, on nám Pánbíčka násilně nebéře, čili jinak řečeno: on ku konci svého pojednání, aby vysvětlil původ života, připouští jakéhosi pantheistického panbíčka, jakéhosi bezvědomého, spícího ducha, který prý v člověku teprv procitl a ujišťuje, že prý věda proti tomu ničeho nenamítá, d o d á - l i z b o ž n á

O Bohu, o Kristu, o náboženství a zjevení Božím, o člověku a jeho cíli a určení, o nesmrtelnosti, o svobodě a mravnosti atd. pronášejí se v moderním básnictví a románopisectví a v moderní vědě náhledy a domněnky rouhavé, smělé, nesmyslné, ba mnohdy takřka šílené a všecky šmahem prohlašují se za oprávněné, proto že prý jsou manifestací suverénního lidského ducha. Ba ještě více; když dva neb i tři spisovatelé ve věcech, kteréž se týkají poměru, v jakém se nachází člověk k Bohu, tedy ve věcech víry náboženské sobě odporují, hlásá nám „věda moderní“, že všickni mají pravdu, ovšem prý každý p r a v d u *svou*, náboženství s v é, náboženství subjektivní, proto že prý náboženství zakládá se pouze na citu, a pokud jest zjevem historickým, pouhým prý jest mythem, ovšem prý mythem, jehož se člověk nikdy nezhostí, a mythem prý býti přestává jenom na tolik, na kolik se stává filosofií; ale ani tu prý nepřestává býti (tento mythus) náboženstvím, jenom že není více náboženstvím theologickým, nýbrž náboženstvím filosofickým. Dle této theorie může slouti věřícím a zbožným i taky nevěrec, a křesťan, který brojí proti církvi, upírá možnost zázraků, upírá Kristu božství, může tu ještě nazývati se a mnohdy

---

m y s l, ž e p ů s o b e n í m B o ž í m str. 59) Provozuje tu Čelakovský tutéž hru, jakou již dříve provozoval Kant, když rozumem „theoretickým“ Boha odstranil a rozumem „praktickým“ — k vůli zbožným chuďasům opět mu „laskavě a velkodušně žíti dovolil (viz pozn. 4.). Aby pak s Darwinem vysvětlil původ tvorstva bez Boha, přijímá za pravdu, „že hmota a síla jsou věčné, nestvořitelné a nezrušitelné“ a všecko na světě, že podléhá „nezměnitelným zákonům příčinnosti“ (str. 7.). A na tomto základě o „věčnosti a nestvořitelnosti hmoty, věčných zákonech a věčném zákonitě stanoveném pořádku“ — což vše prostě předpokládá, jako by to byly nezvratné pravdy — jde to pak u něho jako u všech darwinistů čile dále — ovšem bez Boha — tu vývojem postupným, tu v ý v o j e m z p á t e č n ý m (str. 12.), tu tendencí ku změnám, tu „t e n d e n c í k s t á l o s t i“ (aby totiž vysvětlil stálost druhů — Princip der Tendenz zur Stabilität str. 30.) atd. až ku člověku, kterýž má dle něho s p o l e č n é h o otce — s opicemi (str. 54.), když pak dospěl tak daleko, má z toho v pravdě dětinskou radost, že se tímto učením „navracujeme k posvátným naukám staroindickým, k názorům a citům onoho v kulturní historii přepamátného kmene, jemuž živočich co mladší nedospělý bratr, rostlina co krásná ale němá a v bezvědomí spící sestra se jeví“ (str. 48.). Také pokrok! Člověku věru zrak i sluch přechází, když pozoruje, jaké tu změny dle darwinistů způsobily ty nezměnitelné věčné síly přírodní a jak zas od let dávných už pranic toho druhu nečiní! — A pak jaká to „sladká útěcha,“ „že za celou lidskou bytost děkujeme vývoji a pokroku vládnoucím v přírodě“ (str. 48.)!! — O musí to zajisté sladká býti útěcha, když člověk z touhy, by nad sebou nemusil uznati Boha, jehož zákonu se podrobiti má, dospěje konečně k přesvědčení !, že může plným právem, třebas byl doktorem filosofie anebo docela i profesorem na školách vysokých, vola i osla zváti svými „bratry“, řetkev a kapustu svými „sestrami!“ — Kdož by si tu nevzpomněl na slova Písma: „člověk, když byl ve cti, nesrozuměl: přirovnán jest hovadům nemoudrým a podoben učiněn jest jim?“ (Ž. 48, 2 .) — Ačkoliv pro tuto theorii nebylo a není ještě až dosud p r a ž á d n ý c h d ů k a z ů, spustil přece tenkrát Čelakovský na ty, kdož se odvážili proti ní psáti, zcela po kantorsku: „R o z h o d n ě m u s í m e p r o t e s t o v a t i“ (str. 9.), . . „však jsme slyšeli již velmi jizlivé hlasy,“ (leč) „v tom si nižádnými ohledy na umlčovací snahy z jiných táborů brániti nedáme“ str. 4.); vytýká theologům, že prý jim tu jde o slupku názoru hebrejského (str. 59.), námitky činěné proti této theorii se stanoviska náboženského a ethického, že do rozpravy přísně vědecké nenáleží (str 57. a trvá na svém, že „původ člověka z jisté řady předcházejících tvarův zvířecích nutným jest důsledkem Darwinovy theorie“ (str. 57.), kterouž přijímá, hájí a zastává jako svatou pravdu ve Vlčkově Osvětě a pak i o sobě ve zvláštním v otisku tuto citovaném

Všeobecně platí pravidlo, že kdo něco tvrdí, co jest v odporu s něčím za pravdu uznávaným, povinnost má, aby svoje tvrzení řádně odůvodnil, toho však prof. Dr. Čelakovský neučinil. Těžko však podati důkazy pro to, pro co vůbec

skutečné sám sebe nazývá „dobrým křesťanem“, „dobrým katolikem!“ [6]) Že jest tomu tak, dosvědčuje Masaryk, jenž v úplném souhlasu s mnohými jinými — a mezi těmi jsou i četní protestantští kazatelé němečtí a professorové protestantské theologie — ve svých „Základech konkretné logiky“ následovně píše: „Jako jest náboženství theologické, právě tak může býti filosofické a vždy bylo: či neměli mužové jako Locke, Newton, Pascal, Leibniz, Spinoza, Kant, Comte žádného náboženství?“ Nevěrce, rationalisty a muže s náboženstvím positivním hází tu Masaryk do jednoho pytle a pak odpovídá: „Locke, Newton, Pascal, Spinoza, Kant, Comte měli náboženství, ale *náboženství své*, protože se na svět dívali jinak, než jak předpisují ti, kteří se považují za neomylné chránce pravého náboženství.[7]) Anebo jak ve školské mluvě

žádných důkazů není. Že však pro zvířecí původ člověka, ať o jiném zcela pomlčíme, pražádných není důkazů, vyznává upřímně darwinista Virchov, když mezi mnohým jiným v této příčině takto píše: „Wenn wir diesen quaternären, fossilen Menschen, der doch unseren Urahnem in der Descendenz- oder eigentlich in der Ascendenzreihe näher stehen müsste, studiren, so finden wir immer wieder einen Menschen, wie wir es auch sind. Noch vor zehn Jahren, wenn man etwa einen Schädel im Torf fand, oder in Pfahlbauten oder in alten Höhlen glaubte man wunderbare Merkmale eines wilden, noch ganz unentwickelten Zustandes an ihm zu sehen. Man witterte eben Affenluft. Allein das hat sich allmählich immer mehr verloren... Im Ganzen müssen wir wirklich anerkennen, es fehlt jeder fossile Typus einer niedern menschlichen Entwickelung... irgend ein fossiler Affenschädel oder Affenmenschenschädel, der wirklich einem menschlichen Besitzer angehört haben könnte, ist noch nie gefunden worden. Jeder Zuwachs, welchen wir in dem materiellen Bestande der zu discutirenden Objecte gewonnen haben, hat uns von dem gestellten Problem weiter entfernt. Wir können nicht lehren, wir können es nicht als eine Errungenschaft der Wissenschaft bezeichnen, dass der Mensch von Affen oder von irgend einem andern Thiere abstamme. (Die Freiheit der Wissenschaft S. 30—31.; Hammerstein: Edgar 7—8.) Jindy zas chce, aby se tato theorie, pro zhoubné své následky, zvláště pro svůj vliv na vývoj socialismu tradirovala pouze opatrně mezi učenci, aby se jí však bránil přístup do lidu, který má míti víru, aby nevěřící boháči a professoři mohli klidně spáti. Bůh má k vůli nim dělati nad lidem — policajta! Zase ta Kantovská taktika. Bůh se ponechává hladovým chuďasům, aby se jich boháči nemusili báti. Jaká to lidumilnosť!

[6]) Tak popíral známý v Praze Dr. práv zázraky a jejich možnosť a za nedlouho opět sám sobě vydával svědectví, že jest dobrým křesťanem. Jiný opět pán široko známý velebil bludaře i s jeho bludy a za nedlouho opět chválil se, že jest věrným synem katolické církve! Těm, kdož nevěří v božství Kristovo a přece se ještě zovou křesťany, směje se Proudhon, řka: „Popírati božství Kristovo a přec se ještě nazývati křesťany, mohou jen němečtí hudlaři!“ — Takových „hudlařů“ jest v Německu dost i mezi protestantskými pastory!

[7]) „Novověký duch“ nechce náboženství takového, kteréž mu ukládá povinnosti. On nechce býť závislým na náboženství, nýbrž chce náboženství závislé od sebe; nechce náboženství pocházející od Boha, nýbrž chce míti náboženství *své*. Nechce býti bez náboženství, ale chce míti náboženství takové, „welche eine Gefühlsbefriedigung gewährt, ohne zu geniren,“ jak dí Pesch (l. c. II. 462.). Kam takové „náboženství“ vede, povídá dobře prof. Masaryk a měl by si to napsati též na svou kathedru, by na to při přednáškách nezapomněl „Der russische Nihilismus,“ tak píše, „unterscheidet sich von der Halbbildung, die sich in ganz Europa vorfindet, weniger der Art als dem Grade nach ... Er ist die moderne Haltlosigkeit par excellence, die roheste Haltlosigkeit der Welt. Er ist eine Melancholie, die sich immer mehr vom Leben abwendet, ein Lebensüberdruss, der sich als Folge der Irreligiosität einstellt. Nachdem sie das Heilige und die Ideale weggeworfen, und ihr das Leben schal, dumpf, langweilig, trostlos geworden ist, kehrt die moderne Jugend unzufrieden mit sich selbst und allen socialen Institutionen ihre Bitterkeit gegen sich und die sie hemmende Auctorität der Kirche und des Staates.“

se říká: měli náboženství ve smyslu subjektivném, nikoli v objektivném“ (Zákl. konkretné logiky napsal T. G. Masaryk str. 171.).

Těmito a podobnými názory a zásadami prohlašuje se člověk v oboru duševním za úplně nezávislého, za suverenního, staví se po bok samému Bohu, ba v jistém ohledu *nad* B o h a samého, což jest zajisté pro samolibosť, marnivosť a domýšlivosť lidskou pokušením svůdným a nebezpečným; nebo jestliže na prarodiče naše tak mocně působila slova svůdcova: eritis sicut dii“ — budete jako bohové — mluvená k nim v době, kdy ještě nevnikla do srdcí jejich zlá žádostivosť a náchylnosť ku zlému, že jim uvěřili a jednali proti přikázaní, na jehož přestoupení vyřčen byl trest smrti: jak mocně musí slova podobná, slova slibující úplnou volnosť a nezávislosť, zvláště když jsou zahalena v plynný verš a zvučný rým aneb v lesklé fráse, působiti na ty, kteří, byť i nechtěli vyznati s apoštolem: „vidím jiný zákon v údech svých, kterýž odporuje zákonu mysli mé a jímá mne pod zákon hříchu, jenž jest v oudech mých“ (Řím. 7, 23.), vyznati musí aspoň s básníkem:

„nitimur in vetitum semper
cupimusque negata?“ [8])

jak mocně musí působiti na ně, když se jim mimo to, jako se to bohužel nyní zhusta děje v románech i kusech divadelních, ještě zvláště řekne, že když i povolují všem svým žádostem a náklonnostem, když i zasahují k vůli chtíčům svým ve práva cizí, ničí a ruší všecky mravní závazky a na sebe hanbu uvalují, že přece nemají pražádné viny, pražádného hříchu, nýbrž tím že vinny jsou pouze okolnosti, pouze poměry, člověk však že zůstává vždycky bez viny? — To neznačí člověka pouze zkaziti, to jest horší ještě, to jest: učiniti jej nenapravitelným!! —

Knihy a časopisy prodchnuté názory, náhledy a zásadami svrchu líčenými dobudou si vždycky mnohem spíše přízně a vlídného přijetí, nežli časopisy a knihy dobré, než knihy a časopisy psané v duchu katolickém, proto že nacházejí mocného spojence a pomocníka ve vlastní naší porušené přirozenosti, podněcují pýchu naši a lichotí našim nezřízeným žádostem a náklonnostem, kdežto časopisy a knihy psané v duchu katolickém k tomu spíše vedou, abychom se učili rozum svůj skláněti pode jho p r a v d y, pýchu svou abychom pokořovali a zlé svoje žádosti a náklonnosti abychom drželi na uzdě. [9])

[8]) čili jak se říkává: „zapovězené ovoce nejlépe chutná“ anebo: člověk dělává nejraději to, co dělati nemá.

[9]) „Imperocchè chiunque legge un qualche libro con favorevole prevenzione, ben capite, o signori, che gli dedica subito la propria adesione, la propria docilità, si rende tantosto come pedissequo dell'autore, ne riceve le massime, ne adotta gli insegnamenti. E perchè noi naturalmente siamo inclinati al male, con assai maggior soddisfazione si abbracciano quelle dottrine che favoriscono il libertinaggio e che favoriscono le passioni. Quindi è che i libri buoni han formato ne' tempi e formeranno sempre qualche anima virtuosa, qualche anima santa. Ma . . . i libri iniqui moltiplicano gli empi a migliaia. E perchè? Perchè i libri buoni umiliano il nostro intelleto e mettono in ceppi le nostre passioni. I libri iniqui sono d'intelligenza con que' nemici che abbiamo dentro di noi, fomentano il nostro orgoglio, rompono il freno alle nostre concupiscenze . . . Il desiderio di peccar francamente, di peccare senza rimorso, non esige gran logica per persuadere e convincere la nostra perversità. Un Mechea che predichi delle verità disgustose, non possiamo sofrirlo: un altro che spaccia delle menzogne piacevoli sempre è più

A nyní se rozhlédněme okem pátravým kolem sebe; co spatřujeme? Tu smutnou pravdu, že zásadami, náhledy a názory svrchu líčenými proniknuty jsou veškeří skoro spisovatelé, pokud se nehlásí k zásadám katolickým, těch pak jest, odečtem-li spisovatele kněze, nejen u nás v Čechách, nýbrž vůbec v Rakousku, tolik maloučko, že o nich můžeme říci směle, že jsou to nejen r a r i, nýbrž v pravdě *rarissimi* nantes in gurgite vasto. Co napsal před lety o literátech německých se škodolibým posměchem platícím nejenom věrným katolíkům nýbrž i věřícím protestantům aesthetik Vischer, řka: „žádný čelnější spisovatel nepovstal u nás v letech pozdějších, jenž by byl od sebe neodhodil pouta náboženství positivního," to platí bohužel i skoro o všech literátech našich, pokud nepatří ku stavu duchovnímu.

Názory a náhledy výše vzpomenuté ovládají skoro veškeru tak zvanou intelligenci až na výjimky velice řídké a, kde se ještě zdá, že jsou ještě v kruzích těchto víra a náboženství, jsou to obyčejně: víra sestrojená podle vlastních náhledů a náboženství bez dogmat, bez článků víry, a všecky skoro úkony náboženské, všecka bohoslužba obmezují se tu skoro pravidelně na „n á v š t ě v u" služeb Božích o největších svátcích anebo o zvláštních slavnostních příležitostech, na sv. zpověď před oddavkami, proto že to ještě platí za „slušnější" dáti se oddati církevně v kostele nežli pouze civilně na radnici, na křest dítek a nanejvýš ještě — ačkoli ne vždycky — na zaopatření svatými svátostmi před smrtí a to ještě mnohdy jenom k vůli rodině a blízkým příbuzným, aby prý byli upokojenější a proto teprv ve chvíli, když již nastává anebo nastal zápas smrtelný a nemocný pozbyl vědomí! Jest to smutný následek vychování školského, středního i vyššího, kteréž jest veskrz prosáklé duchem Kant-Herbartovským; v tomto duchu vychována jest valná část professorů, v tomto duchu se přednáší u nás filosofie a psychologie i na školách středních. Herbartovci drží zvláště v Rakousku tak pevně k sobě jako zednáři a dovedou zabrániti, aby se nestal professorem některé filosofické disciplíny muž, jenž by prodchnut byl zásadami lepšími a zdravějšími.[10])

Náhledy a zásady výše vzpomenuté šíří se pomocí literatury poučné i zábavné a pomocí liberálních novin a časopisů čím dále tím víc i mezi lid a pak se divme, že knihy a časopisy psané v duchu katolickém skrovného jenom docházejí rozšíření!

---

gradito, sempre è infinitamente più accetto, perchè siam guasti, perchè da' nostri anni primi siamo proclivi al male" (Michele Clary: La santa filosofia, Torino 1865, p. 131—132.).

[10]) „Die Herbart'sche Schule hat durch ein fast maurerisches Zusammenhalten ihrer Glieder eine Macht erlangt, von der, in Oesterreich namentlich, Manche zu erzählen wissen" praví Dr. J. E. Erdmann ve svém: „Grundriss der Geschichte der Philosophie (II. Bd., S. 631.). V jakém duchu psány jsou i učebnice opírající se o system Herbartův, vysvítá z toho, že se, ať o jiném zcela pomlčíme, na př. v knize Dr. Lindnera „Lehrbuch der Psychologie," kterážto kniha předepsána jest za učebnici psychologie pro školy střední, p o p í r á přímo s v o b o d a v ů l e. Praví se tam v §. 98.: „Freilich scheint es, wenn wir im Zustande der Überlegung die verschiedenen Möglichkeiten zu wollen durchlaufen, dass es bei uns stehe, uns für die eine ebensogut wie für die andere zu entscheiden; aber e s *scheint* eben n u r s o, weil wir die i n n e r e N ö t h i g u n g nicht fühlen." — Není-li však naše vůle svobodná, není člověk za své jednání zodpovědným, nedopouští se, nechť činí co chce, žádného hříchu! Nauka tato jest věru pohodlná, neukládá žádných povinností, všecko omlouvá, všecko přikrývá pláštěm nevinnosti, a proto má tolik přívržencův!

Kdyby však tisk katolický nemusil zápasiti s jinými nesnázemi a obtížemi a kdyby nemusil přemáhati ještě jiné překážky než jen svrchu líčené názory a zásady, bylo by to sice zlé a obtížné, ale nebylo by to ještě to nejhorší a nejobtížnější, poněvadž bychom mohli aspoň d o u f a t i, že pravda hájená tiskem katolickým konečně i zde domůže se sluchu, domůže úcty a znenáhla zvítězí!

Daleko však horším a pro tisk katolický nebezpečnějším jest to, že se všecko, co jest katolické a priori odsuzuje, snižuje, zlehčuje, v posměch uvádí anebo alespoň umlčuje, což jest ovšem jenom zcela logickým dalším důsledkem plynoucím ze zásad, náhledů a názorů svrchu líčených.

Kdybychom nevěděli, poučeni jsouce dějinami, že z pravidla právě ti, kdož nejvíc horují pro neobmezenou svobodu a volnosť — ať politickou, ať náboženskou — nejkrutějšími stávají se despoty, jakmile se domohli jakési moci, těžko bychom chápali, jak jest to možno, že lidé, kteří hlásají, že jest umění cílem samo sobě, že člověk může náboženské svoje přesvědčení tvořiti si a měniti, jak jest mu libo, že jest básník, že jest umělec jak ve volbě předmětu, tak v jeho uměleckém neb básnickém provedení úplné volným, chovají v srdcích svých takové nepřátelství a takovou nechuť proti všemu, co jest katolické. Ale snadno si to vysvětlíme takto: oni totiž rozumějí úplnou svobodou a nezávislostí svobodu a nezávislosť, abych tak řekl, n a l e v o, na tu širokou, pohodlnou cestu, n i k o l i v š a k n a p r a v o — ku katolicismu. V katolicismu spatřují hráz, za kterou se nesmí, a kdo se za ni odváží a dá jen trochu znáti, že tak nečiní z pouhé libůstky a chvílkové nálady, nýbrž z přesvědčení, propadá literární exkomunikaci! (Srov. „Gottlieb: Der Krach von Wittenberg, Blicke auf den relig. Wirrwarr der Gegenwart str. 35.)

Jeť v katolicismu pravda, pravda objektivní, na lidech úplně nezávislá, kteráž s sebou nedá libovolně nakládati, nýbrž žádá podrobení se, a to se právě velmi mnohým nelíbí, to zovou „otroctvím“, „svěrací kazajkou“, „skřipcem svědomí“ a, Bůh ví, jak ještě! Ale i toto nepřátelství proti katolicismu dokazuje, že jest katolicismus v držení pravdy a že i ti, kdož, chtějíce žíti podle choutek svého zbloudilého srdce, proti němu brojí, na dně srdce svého cítí tuto pravdu, cítí i povinnosť jí se podrobiti, nebo kdyby byli p ř e s v ě d č e n i o tom, že v katolicismu není pravdy, kteréž se má člověk podrobiti, nechovali by se k němu tak nepřátelsky a nechali by nauky jeho rovněž tak s pokojem, jako nechávají s pokojem všecka náboženství bludná, ať již se zovou: parsismus, buddhismus, mohamedismus, polytheismus, protestantismus aneb jakkoli

Že i tato zášť proti všemu, co jest katolické, vyplynula hlavně z protestantismu, protestantismem byla přímo vštěpována, toho bychom mohli uvésti doklady takřka bezčetné. Stůjž zde však toliko výrok rady Hase, kterýž ve své kousavé knize nazvané „Handbuch der protestantischen Polemik“ doslovně píše, že prý každý protestant chovati má v srdci svém „e i n e n *auflodernden Zorn* g e g e n j e d é H i n l e i t u n g z u m k a t o l i s c h e n W e s e n“ (str. 367.), což se psychologicky nedá jinak vysvětliti, než že páni protestantští kazatelové n a d n ě s v é h o s v ě d o m í c í t í p o v i n n o s t, p o v i n n o s t, j i ž j i m u k l á d á s á m B ů h, a b y s e v r á t i l i k c í r k v i k a t o l i c k é; toho však nikterak učiniti nechtějí a proto bojují proti této

učitelce pravdy lžemi a pomluvami, „richten ganze Berge von Dichtungen auf, um die Wirklichkeit ihren Augen zu verbergen, und trachten ohne Rast und Ruhe die mahnende Stimme ihres Gewissens niederzupoltern“ (Briefe aus Hamburg, 3. Aufl. 488.). Z protestantismu rozšířila se tato předpojatost proti náboženství katolickému i na kruhy krmené „protestantskou vědou.“

Skoro všecko, co jest katolické, jest v očích těchto lidí, jde-li o dějiny a prameny dějin, nespolehlivé, tendenční, úzkoprsé,[11]) jinak též tmářské a zpátečnické, vypočítané na zhloupnutí lidu anebo aspoň na udržení ho v temnotě a porobě.[12]) Kde však není možno nějaký

---

[11]) Tak vyznává protestant prof. Jindřich Leo, že protestantské falšování dějin vyvolalo chorobnou touhu po revolucích, „die bei allen Individuen, welche nicht wirklich revolutioniren konnten, wenigstens eine Satisfaction in der Phantasie, eine Partheinahme für alle revolutionären Erscheinungen in der Geschichte, gewissermassen eine historische Onanie erzeugte, in deren widriger Lust alle einfach verständige Betrachtung solcher geschichtlicher Stroffe, die irgend wie von einem Revolutionsinteresse durchdrungen waren, unmöglich wurde.“ Zwölf Bücher niederländischer Geschichten II. 503.; Hohoff, Revol. 14.) Protestantský dějepisec Jan Bedřich Böhmer vyznal upřímně: „Die Reformationsgeschichte bedarf einer völlig neuen Bearbeitung, das erkenne ich immer mehr, je eindringlicher ich mich mit den Schriften der Reformatoren selbst, die nach den landläufigen Darstellungen fast in einem mythischen Gewande vor uns stehen, beschäftige.“ Totéž možno říci o dějinách husitismu a husitských hrdinech. Dále stěžuje si týž poctivý protestant: „Weil ich den Papst nicht für den Antichrist und Rom nicht für die babylonische H . . . halte, so spricht mir Waitz die deutsche Gesinnung ab . . . Diese soi-disante Deutschheit, die so ketzerrichterisch auftritt, kommt mir aber eher vor wie ein ganz dummer Katholikenhass“ (Cit. Hohoff, Revolutionen 22.). Vše jako u nás. Kdo husitismus a vše, co z něho pošlo, šmahem nevelebí, je prohlašován přímo za zrádce. Pamatujeme se velice dobře, s jakou „pochvalou“ (!) uvítaly na př. N. L. „Dějiny českého povstání“ od Gindelyho, proto že tam spisovatel zaujal stanovisko přísně objektivní. — Z protestantismu vyplynulo též to nerozumné snižování a odsuzování celého středověku a hloupé jím pohrdání, jak svědčí sám Comte. „C'est à l'influence universelle de cette aberration fondamentale qu'il faut rapporter, ce me semble, la principale origine historique de cet irrationel dédain, qui c'est alors manifesté pour le moyen-âge, *sous l'inspiration directe du protestantisme*, et qui s'est ensuite propagé partout avec une énergie toujours croissante . . car c'est surtout en haine de la constitution catholique que cette grande-époque sociale a été si injustement flétrie, avec une déplorable unanimité, non seulement chez les protestants, mais aussi chez les catholiques euxmème“ (Cours de Philosophie positive V. 472.; Hohoff l. c. 23.). Jak tendenčně se píší dějiny a jak se při tom zachází s dějepisnými prameny, toho nový doklad podal prof. Hermann Schiller ve svých „dějinách římského císařství“ Skutky apoštolské jsou dle toho pána tendenčním spisem „einer im Entstehen begriffenen religiösen Gesellschaft“ (I. 142) a proto je zove „eine nur mit Vorsicht zu gebrauchende Quelle.“ Hieronymova kronika nemá dle něho skoro „žádné ceny.“ Prameny, jichž použil Eusebius ku svým dějinám, jsou dle něho „parteiisch und voreingenommen“ (I. 598) Tertulliana a Cypriana viní ze strannictví a vášnivé nenávisti k pohanství; spisy Origenovy mají dle něho cenu jenom proto, „dass er die Argumente eines (heidnischen) Gegners, des Celsus, erhalten hat“ (I. 704.) A tak to jde stále dále a dále, proti každému spisovateli katolickému obrací se ostří jeho péra, žádný u něho není hoden víry, spisů každého smí prý se užívati pouze s velikou opatrností; mnohem a mnohem věrohodnější jest dle něho císař Julian, nepřítel křesťanství. (II. 6.)

[12]) „Rozum lidský středně dlouho byl dušen i utlačován v temnotách žalářních jako nějaký Kašpar Hauser, aby svět zůstal jemu nepřístupný“ . . . „Odříkávaje katechismus o svém podobenství s bohem, nebyl sobě člověk hrubě vědom bídného stavu svého; aby pak se ku svědomí tomu nedostal, byl dobře obedněn kletbami, mučidly inkvisice, hranicemi, peklem jak na zemi, tak po smrti“ — psal redaktor Václav Vlček ve své Osvětě (1871.). Tenkrát byly ovšem trochu jiné časy nežli jsou nyní, a proto bylo více „ráznosti“ a méně ohledů „na různé předsudky kruhů vědy vzdálenějších“ a „různé živly mimo vědu stojící,“ jak jsme tenkrát v Osvětě

katolický literární produkt nebo časopis nazvati tmářským, zvláště když jest psán s neúprosnou logikou, řízným vtipem a pernou satyrou, nazve se klackovitým a neurvalým, fanaticky klerikálním, ultramontánním anebo jezovitsky chytristickým, a to působívá na mnohé lidi ještě mnohem lépe, než kdyby se nazval tmářským a zpátečnickým!

Takovéto pomluvy a taková snižování literárních plodů katolických ozývají se den co den v novinách, ve knihách vědeckých i v časopisech a kdežto kritika i pro takové plody básnické, jakéž mohla zploditi jenom předrážděná fantasie a hlava zahořelá, „nemá dosti chvály a nejednou hlásá, že nemá dosti slov, nemá dosti barev, aby zachytila jen stín té velkolepé božstvem dýšící poesie, těch velebných myšlének, mohutných problemův a úchvatných obrazů," nemá pro katolické plody literární leč jen pohrdání a nemůže-li jim — nechť si jsou již psány veršem nebo prosou — upříti velikou básnickou cenu, buď o nich mlčí anebo napíše, že „zavánějí kadidlem" a že „z nich vane duch sakristie," „duch středověku" atd., v kterýchžto výrazech libují si zvláště někteří kritikové. Ano, kritika to nepromine často ani spisovateli, jehož liberalismus jest nepodezřelým, když si ve svých spisech ať již z příčin jakýchkoli, abychom tak řekli, zakatoličí. V tomto duchu bývaly psány kritiky a kritice literární věnované feuilletony i v listech tak nazvaných staročeských. Budiž nám dovoleno citovati toho jen doklad jediný. V čísle 172. časopisu „Politik" ze dne 24. června 1885. dochází velké, nadšené chvály Camill Lemonnier, jenž se tam zove, ať již právem nebo neprávem, na tom zde nezáleží, největším belgickým románopiscem. Dokud líčí tento muž ve svých románech rozličné orgie a bacchanalie, jest s ním kritik Politiky na výsosť spokojen. Ale autor si též v jednom románu (L'Hysterique) trochu zakatoličil aneb mluvil aspoň nepředpojatěji o katolickém náboženství a katolických náboženských úkonech; a to mu právě vytýká kritik jakožto chybu, řka, že prý jest škoda, že na těchto věcech plýtval svým talentem. „Wir finden in diesem Werke, tak píše doslovně, die Beschreibungskunst in ihrer ganzen Virtuosität wieder, können aber nicht umhin zu bedauern, dass er dieselbe auf die immerhin monotonen Religionsübungen verschwendet hat, deren mittelalterlich weihrauchgeschwängerte Luft uns aus den Werken des Specialisten für dieses Fach Ferdinand Faber (= Fernan Cabellero) so unsympatisch anweht. Auch dieses Milieu hat gewiss seine Berechtigung, muss er sich aber gefallen lassen, dass es nicht von Jedermann goutirt wird." (Pokračovaní.)

---

byli nazýváni (Srov. výše cit. „Úvahy přírodovědecké" od prof Dr. Čelakovského str. 57.) — Jiní však psali a píší až dosud ještě „svobodněji!!" Lhouť směle a drze, jako když tiskne, snášejí do svých brošur a novin, co kde který literární blázen — a blázni bývají někdy zlomyslní — proti církvi napsal; ale k jejich omluvě podotýkáme, že snad tak činí jedině proto, aby jich pravda, kteráž jest na straně katolické, nezdrtila, nebo „pravda celá jest," jak napsal Václav Vlček v Osvětě 1871., „příšerná, hrozná, zdrcující, když se objevuje sama o sobě" (Osvěta 1871.). „Lépe" tudíž jest, když se objevuje s hodnou porcí lži, neboť kdyby zůstala pouhou a čirou pravdou, mohla by zdrtiti liberály, a to by byla nesmírná škoda!! —

Z mých cest po Moravě.

Podává

František Wildmann.

(Pokračování.)

Na Velehrad přichází nyní každoročně statisíce poutníků ze všech stran ano celé vlaky přivážejí dálné poutníky doprovázené svými duchovními, jichž se na Velehradě sejde kolikráte do sta.

Máť Velehrad svou velikou důležitosť pro národy slovanské. Čechům Levý Hradec, Polákům Kruświca, Slovincům Voglej jsou místa, kde vzniklo v zemích jejich křesťanství a tato místa r. 1863., roku jubilejního, zvali národové ti významně „Velehradem“, chtějíce takto moravský Velehrad vzdálený zblížiti sobě. [1]) Náš slovutný Frant. Pravda navštíviv r. 1863. posv. Velehrad napsal: „Velehrad mi zůstane v milé paměti. Odtud víra a můžeme říci, odtud i národnosť naše. Budiž tedy našim středištěm. Putujme tam i budoucně!“ [2]) A Soukop Jan, moravský pěvec cyrillo-methodějský, pěje od srdce k srdci:

„Vezdy chceme k Velehradu lnouti,
Oně náš vůdce na pozemské pouti.“

I přes obtíže a překážky strojené valí se jako vlny mořské silou velikou lid náš na posv. Velehrad. Zkusili jsme toho nedávno v jubilejním roce 1885. Ačkoli vynalezli odpůrcové schválně osudné „neštovice velehradské“, přece nespomohlo jim, lidu neodvrátili od Velehradu. Bylo zajisté na Velehradě v tomto roce jubilejním 1885. jenom kněží přes 3000, svaté svátosti přijalo bez mála 100.000 kajicníků, a lidu všeho bylo nejméně 1,000.000 [3]).

I já byl na Velehradě, byl jsem tam jako doma, celý blažen a šťasten. Přibyl jsem na Velehrad dne 5. srpna, kde dne 6. srpna slavil vdp. Emanuel Mittner, farář v Budči, brněnské diecése, své padesátileté kněžské jubileum. Při slavnosti té přivedl vp. Josef Prucek, kaplan z Jalubí, sbor vesnických dívek, Slovaček, které byl sám vyučil zpěvu. Srdce mi plesalo, když jsem uslyšel jejich zpěv, který mne dojal více nežli celá Sarah Bernhartová a podobné primadony na světových divadlech. Zpěv jalubských Slovaček nevymizí mi nikdy z paměti. Ó, ty přerozkošné slovácké písně a jejich melodie! Okolní duchovní z krajiny Velehradské pěli nám po hostině s průvodem harmonia slovácké písně, zvláště dp. Alfons Sauer, katecheta z českého matičného gymnasia v Uhr. Hradišti, vp. Josef Hladký, kaplan z Kunovic, vp. Jan Jandásek, kaplan z Derfle, vp. Jindřich Štoček, bohoslovec z Uhr. Hradiště a dva bohoslovci pražští. Byla to zábava pro mne drahocenná. Nižádný národ na světě nemá tak krásných písní a tak tklivých melodií jako

[1]) Sborník Velehradský II. str 84. — Zvláště zasluhují — po výroku Vinc Brandla, zemského archiváře moravského, — čteny býti „Vzpomínky na cyr.-method. r. 1863.“, jež obšírně podal J. Andrejev (Jan Vychodil, kp. Velehradský) ve Sborníku Velehradském roč. I. a IV

[2]) Blahověst 1863. str. 581. —

[3]) Popis Velehradských památností od Jana Vychodila. Druhé vydání 1885. str. 46.

Slováci, a přece Maďar a každý židák a Němec považuje je za lid inferiorní! Byli jsme povděčni duchovenstvu na Velehradě shromážděnému za tento požitek, zvláště dp. Janu Vychodilovi, administratoru a velkému obhajci Velehradu, který pro svou oblíbenosť nejenom v okolí Velehradském, ale i na celé Moravě pouti Velehradské velice povznesl. Na Velehradě kaplanoval 15 roků.

Duchovenstvo moravské zasluhuje vší chvály. Lid také své duchovenstvo miluje, neb moravské duchovenstvo jest horlivé, obětovné a vlastenecké. Chrámy Páně dle možnosti zvelebuje a zvláště pěstuje v nich zpěv liturgický, přesný, jakého bohužel u nás v Čechách nenalezáme.

Z Velehradu ubíral jsem se na Buchlov, památný to hrad již z dob pohanských; byl tam vykopán i pohanský bůžek. Již od r. 1202. připomíná se hrad ten v listinách. Hrabata Berchtoldové Leopold i Bedřich (1759—1809.) nahromadili tam množství památných věcí; velké rodinné museum chová podobizny pánů Buchlova a jejich příbuzných, památný nábytek, obrazy a náčiní, sbírky starých zbraní, předmětů národopisných z cizích krajů, rostlin, vycpaného ptactva a podobné. Na hradě jest nepatrná kaple sv. Cyrilla a Methoděje, již navštívil a v níž se modlil také Karel IV., otec vlasti.

Nejzajímavější památností na hradě jest lípa Buchlovská, která připomíná tak zvané lovecké právo, jehož páni Buchlovští užívali. Před lovecké právo nebo-li soud byli v nejprvnějších dobách předváláni, kdož poškodili les nebo vinice nebo v lesích Buchlovských pytlačili. Později bylo právo rozšířeno i na jiné zločiny. R. 1748. bylo obmezeno a r. 1763. zrušeno. Skládalo se za starosty a 11 přísedících (lovcův) ze Stříbrnic, Polešovic, (kde roste výborné moravské víno) Zlechova, Boršic, Buchlovic a Tupes, jižto byli nejvíce starosty těchto osad; město Hradiště posílalo dva radní a kata. Provinil-li se některý poddaný na panství, musil býti dodán do hradu, jakož i 21 bílých grošů za něho pro kata. Když lovci dle jistého starodávného pořádku zasedli k soudu, pán hradu je uvítal a oznámil jim, proč byli svoláni. Pak mluvil žalobník. Soudilo se dle Uhr. Hradištského práva; průběh zapisován do „černé knihy“ a slavně obžalovanému přečten. Obžalovaný odvolati se mohl z rozsudku ve 14 dnech k appelačnímu soudu v Praze.

Jinak přečten mu po zpovědi rozsudek na popravišti, a to u přítomnosti duchovního, starosty ze Stříbrnic a radních z Hradiště. Kromě toho četl rozsudek také kat na pranýři v Buchlovicích. Kat musil mrtvolu také pochovati. Pro menší zločiny ukládány tresty peněžité.

Na Vlčkovi, myslivci Buchlovského pána, lpělo podezření, že chtěl pána svého zavražditi, on však tvrdil, že jest nevinen. Na skřipci jsa mučen, přiznal se v bolestech, že tak chtěl učiniti, ale byv ze skřipce puštěn, zase se zapřísahal, že jest nevinen. Konečně aby nevinnosť svou dokázal, jsa již na smrť odsouzen, vytrhl na podzim mladou srdcolistou lípu a vsadiv ji vrškem do země pravil: „Bude-li tento stromek v nejbližším jaře z kořene vyháněti list, bude to důkazem mé neviny.“ Na jaře lípa se zazelenala a rostla a Vlček propuštěn na svobodu. Toť pověsť o památné lípě Buchlovské.

Na tarase před branou stojí posud čtyřhranný kamenný stůl, dvě lávky a sedadlo. Na lávkách sedávali popravčí a na sedadle odsou-

zený, pojídaje poslední vyžádaná jídla. — S cimbuří hradu je přerozkošná vyhlídka.

Z Buchlova, prohlédnuv si poutní kapli sv. Barbory na hoře „Modle", odebral jsem se do Osvětiman, kde na lesnatém pahorku leží skrovné sice, ale stářím ctihodné zbytky sv. Klimentské kaple a sbořeného proboštství augustiánů poustevníků, které stávalo u kaple od r. 1358. do 1421.

Dva náspy obklučují ještě pahrbek, na jehož úpatí nalezá se sirný pramen a studna, v níž r. 1691. nalezen byl Osvětimanský zvon, 4 centy těžký a r. 1521. litý. Na plochém temeni stála kaple sv. Klimenta, a v pravo k ní přistaven byl klášter. Z budov těch jest nyní již jen hromada kamení, ač půdorysy dobře ještě lze poznati.

Mezi okolními Slováky se ještě do dnes udržela pověst, že sv. apoštolé slovanští Cyrill a Methoděj, starající se o vychování duchovenstva, založili u Osvětiman seminář s klášterem za souhlasu krále Rostislava a přenesli tam pozůstatky sv. Klimenta, proto nazvána kaple ta „kaplí sv.-Klimentskou." Při slavném přenášení ostatků, jak pověst dí, potkali se s průvodem někteří manové králové, kteří se byli až po ten čas sv. věrozvěstů stranili; proti všemu nadání vzdali sv. ostatkům čest. Sv. Methoděj, zpozorovav to, řekl: „Bog oswieti many!" Manové pak dle slov těch svou pojmenovali dědinu „Osvětimany." Král Rostislav svěřil prý pak péči o kapli oněm manům, dle jiných zpráv však dědinám nyní v Uhrách ležícím, Levaru, Sv. Janu a jiným uložil na vydržování kaple roční poplatek.

Na hoře sv. Klimenta tedy dle pověsti byl seminář slovanského duchovenstva s klášterem; tam také konány bohoslužby jazykem slovanským.

Po smrti sv. Methoděje 6. dubna 885. nehodný Němec Virching, nitranský biskup, suffragan sv. Methoděje, baže po Velehradském arcibiskupství a odstranění liturgie řeckoslovanské, jal se přední žáky Methodějovy pronásledovati. I obrátil hněv svůj též na horu sv.-Klimentskou, kdež prý dal kněze (mnichy), žáky sv. Methoděje, povražditi.

Zaniknutím říše Velkomoravské i toto místo přišlo v zapomenutí, ač budova kaple i s klášterem se zachovala i přes řádění Maďarů r. 906. Moravu pustošících.

Markrabě Jan, bratr císaře Karla IV., znaje památnost hory této, dal ji r. 1358. klášteru augustianskému u sv. Tomáše v Brně, by tam založen byl nový klášter. Tento však zanikl v husitských válkách, a kolem r. 1500. žil u kaple sv. Klimenta Jiří Smetana, rytíř z Osvětiman, jako poustevník. Kéž by v době naší jako Velehrad povznesla se hora sv. Klimenta u Osvětiman ku bývalému lesku.[1])

Z Osvětiman doraziv pěšky na nádraží Uhersko-Hradištské, opouštěl jsem moravské Slovácko, abych spatřil úrodnou moravskou Hanou a seznal ten bodrý a zámožný lid. Jeli jsme stále krajinou rovinatou, úrodnou, již protéká hlavní řeka země Morava, která napájí po březích svých bujné lučiny; všude úroda polní hojná, jenom lesů nikde nebylo zříti. V dáli pozorovati bylo lesem porostlé výběžky Karpat, které dělí zemi Moravskou od Uher. V Napajedlích budí pozornost

[1]) Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rak. Slezsku od Karla Eichlera. Sv. II 1888.

zámek svou velkolepou stavbou. Z Hulína jest viděti svatý Hostýn, který stojí na vysokých výběžcích hor Karpatských, táhnoucích se daleko do Moravy.

V Kroměříži, nejpěknějším to městě moravském, je továrna na („Šimonovy“) uzenky, které po celé Moravě ano i daleko široko za hranice se rozvážejí; prohlédl jsem si kostely Kroměřížské, hlavně kolegiatní chrám sv. Mořice, v církevním stylu převzácně upravený, s milostivou sochou sedmibolestné Panny Marie. Navštívil jsem též kostel piaristský a bývalou kolej, dále kostel farní a odebral jsem se do zámku arcibiskupského; arcibiskup zove se též vévodou Kroměřížským, vydržuje tu četnou osobní stráž a letního času v Kroměříži přebývá. Byl jsem velice překvapen množstvím památností a starožitností, které jsou zde nakupeny; zvláště poutají pozorovatele nádherné síně, kde přebývala při nedávném sjezdu cárská rodina, jejíž podobizny lze tam spatřiti, a naše nejjasnější panovnická rodina císařská. Památný jest sál, kde zahájen byl r. 1848. říšský sněm, který však byl vládou později rozehnán.

Také zámecký park jest daleko široko proslulý. Jenom přítel přírody a znalec může oceniti jeho krásu. Přerozkošné jest oddělení, kde jeho Eminence pan kardinál sám čas trávívá, množství rozličných druhů růží, v nichž má velkou zálibu, množství ptactva, drůbeže a srnčí, jež se v parku tom chová, sotva lze přehlédnouti. Ve přízemí zámeckém spatřiti lze krápníkové jeskyně. Park i zámek Kroměřížský zůstane každému, kdož jej navštívil, na vždy v paměti.

Kroměříž jest již městem národně probudilým; nápisy na firmách jsou již většinou české. Má české gymnasium, jež dospělo do šesté třídy; potřebovalo by i české realky, na kterouž daroval již pan Simon při sbírce 1000 zl. Prohlédl jsem si arcibiskupský chlapecký seminář, kde žáci od sekundy počínajíc, nosí taláry a modrá cingula jako u nás bohoslovci.

Z Kroměříže jel jsem po dráze přes Hulín do Holešova, kde sv. Jan Sarkandr byl od r. 1616., farářem a kde od Jednoty bratrské, zvláště pak od tamních kalvinů a Václava Bitovského, pána na Bystřici, mnoho příkoří snášeti musil, až konečně v Olomouci dne 14. a 17. února 1620. od protestantských stavů strašně byv zmučen, dne 17. března 1620. svůj život dokonal. Z Holešova přijel jsem do blízké Bystřice pod sv. Hostýnem, odkud průvody poutníků ubírají se na svatý Hostýn, od jehožto úpatí nosívali cihly na stavbu nového kostela a obydlí kněží.

Svatá hora Hostýn, světoznámá chlouba vlasti naší, vypíná se jako výběžek Karpatského pohoří do výše 732 metrů nad mořem a vévodí bohatým krajům, protékaným řekou Moravou. Skoro polovice sesterské Moravy leží u jejích nohou. Daleko široko pozirati lze s jejího temene. Ono věžaté město hradbami obehnané, jež v délce asi šesti mil k severozápadu se černá, je metropole moravská, slavná Olomouc a o polovic cesty blíže Přerov se starým hradem; na západ Chropiň, Kojetín, za ním údolí Výškovské až po Lulč, blíže Hulín, Kroměříž a nejblíže Holešov, na jih Napajedla, pak Uhr. Hradiště s hradem Buchlovským, jež připomínají Velehrad a slavné doby Velkomoravské říše, dále roviny kol Uh. Ostrohu a Veselí; na sever šíří se rozhled do hor Slezských.

Hned u paty hory k severozápadu stojí v rozkošném údolí nevelké město Bystřice.

Týmě hory sv. Hostýnské zdobí velký dvouvěžatý chrám se smělou báni. Pod chrámem několik set kroků k severozápadu teče ze skalní štěrbiny pramen čerstvé, křišťálové, zdravé vody a nad ním stojí kaple Panny Marie, řečené „nad vodou“. Kolem celého vrchu táhnou se vysoké náspy se příkopem asi půl hodiny dlouhé, zbytky to bývalých ohrad; kaple nad vodou stojí vně náspu. Kopec jest od východu, severu a severozápadu příkrý, ze stran ostatních přístupnější. Z Bystřice vine se na vrch pohodlná silnice. Z větší části jest pokryt jedlovým lesem; jen kolem chrámu směrem k vodě a na západní straně není stromů. Na trávě a bylinách, z nichž některé jsou dosti vzácny, pasou se po celé léto stáda ovcí na hoře chovaných. Z jejich mléka vyrábí se na salaši žinčice, kterou v létě každodenně zrána pijí v Bystřici churavci, přišedší tam z blízka i z daleka, aby se vyléčili z prsních neduhů.

Hostýn byl již posvátnou horou pohanským předkům slovanským. Na ní v opevněném městě (Hradisku) bydleli a měli tam i své pohřebiště. Náspy podnes zachované mají 1800 metrů délky a zavírají plochu asi 200 hektarů. Zde bylo středisko pohanské bohoslužby boha Hostýna, patrona pohostinství.

Svatí naší věrozvěstové slovanští Cyrill a Methoděj zavítali zajisté na horu tuto na svých apoštolských cestách a založili zde kapli Panně Marii zasvěcenou, která zde byla hojně navštěvována a od lidu okolního jako divotvorná ctěna. V r. 1241. tato Rodička Boží Hostýnská zachránila nejenom bojující křesťany na sv. Hostýně, nýbrž celou naši vlast českomoravskou od záhuby líných Tatarů.

O sv. Hostýně vypravuje Rukopis Kralovédvorský, z něhož jde na jevo, že již r. 1241. měla na této hoře Panna Maria vystavenou kapli a že již tehdy byla jako divotvorná ctěna. Na její přímluvu potřel Bůh hromem a bleskem divé Mongoly a dal obleženým mimo déšť hojnou pramenitou vodu, která dosud stejnou silou proudí. Od té doby každý Moravan toužebným zrakem pozíral k hoře Hostýnské, rok od roku vzrůstal počet poutníků, až byla kaple zvětšena a v ní na oltáři postaven byl obraz Bohorodičky, držící v náručí Božské dítko, z jehož rukou srší hromové blesky na Mongoly dole vyobrazené. R. 1658. vystavěl hrabě Jan z Kottálů, pán na Bystřici, ještě dvě kaple ku staré a jednu u pramene. Syn jeho František Antonín r. 1717. začal stavěti na místě tom prostranný kostel, který byv po 27 letech dostaven, zdobil týmě hory sv. Hostýnské. Poutníků každoročně přicházelo sem na statisíce, tak že kajícníků bylo od r. 1748. do 1782. za 34 leta 1,262.029, tedy přes jeden a čtvrt millionu! Roku 1784. dne 14. února byl velebný a nádherný tento chrám službám Božím odňat, obraz Panny Marie dolů do Bystřice přenešen a kostel rozbořen!! — Lid putoval přec, ač pouti byly zakázány na svatý Hostýn, pláče nad zříceninami.

Teprve r. 1845. byl kostel ten zase poněkud obnoven a pouti opět započaly. Hlavně v Pánu zesnulý Sušil rád putoval, prolévaje hojné slzy, a za ním, otcem svým, veškeré moravské kněžstvo s poutníky. Kdykoliv Sušil svatý Hostýn jako tmavý bod z Brna v dálce vyčnívati viděl, smeknul a říkával: „Smekněte a pozdravte Matku Boží, která tamto divy tvoří“. Sušil takořka v prorockém duchu v básních svých

vyřkl, že u Hostýna skončí svou pozemskou pouť, což se také skutečně stalo.

Poutníci od té doby od úpatí hory snášeli na vrchol hory cihly, svatyně byla poznovu budována, ano i byty pro kněze. Díky za to „družstvu Sv.-Hostýnskému“, jemuž zvelebený Velehrad pomáhal vydatně zvelebiti sv. Hostýn! Nyní jest svatyně velkolepým chrámem s ohromnou kopulí, a otcové z Tovaryšstva Ježíšova byli tam uvedeni. Pouti na sv. Hostýn čím dále, tím více se zvelebují, tak že celé vlaky poutníků z celé Moravy ano i z okolních zemí slovanských sem přijíždějí.[5])

Nabrav si do lahvičky vody z posvátného pramene na památku, ubíral jsem se ze sv. Hostýna s dojmy tak mocnými, že na svatý Hostýn nezapomenu v celém životě.

V Bystřici sednuv na vlak uháněl jsem k Valašskému Meziříčí do krajiny moravských Valachů, opustiv úrodnou Hanou. Kdežto řeka Morava protéká pšeničnou Hanou a žitné Slovácko v tichosti a vroubena jest všude úrodnými a kyprými lučinami, jest valašská Bečva, z moravských Beskydů vycházející, řekou dravou, celé krajiny zaplavující, rokle a výmoly po sobě zůstavující. U Valašského Meziříčí viděli jsme již všude v poli pracující Valachy, kteří se svým krojem od moravských Hanáků a Slováků valně liší. Slyše je zpívati na poli vzpomněl jsem si na valašskou píseň:

Jdú Valaši jdú
hóre dědinú,
jeden nese česnek,
druhý nese peprek,
tretí cibulú.

Valaši moravští jsou zadumčiví horalé; ve krajině nejvíce lesnaté pěstují z většího dílu dobytek, ovce, kozy a jsou pastýřským národem. Na svých horách Radhošti, Huštině, Dlouhém, Ostrém, Zavorníku, Mísách, Okorouhlé, Knihyni a Bukovíně, nejvyšších to horách svých oblíbených Beskyd, pase Valach stáda po celé léto, zahání je do salaší, kde též přebývá, a tam připravuje horské máslo, brynzu a žinčici, které churavci prsní nemocí stížení v Rožnovských lázních většinou spotřebují. Brynza vyváží se daleko za hranice do velkých měst, zvláště do Vídně a do Německa. Valach nejraději žije v Boží přírodě, a jest méně vzdělaným svých druhů na Moravě. Chudoba je tam veliká, ale kořalka zlém ještě větším. Nešťastná kořalka prostějovská, kterou prostějovští židé vyrábějí, po celé Moravě rozšířena jest, ta Valachy úplně ničí, neboť se jí zcela oddávají. K tomu Němci a renegáti zakládají po celé čáře německé školy od Nového Jičína až za Ostravu, chtíce českomoravský národ úplně od celého Slovanstva odtrhnouti a tak celou severovýchodní Moravu poněmčiti. Je-li zle se Slováky v jižní Moravě, jest ještě hůře s Valachy v severovýchodní Moravě. Netečnosť a kořalka zhubí vše. Města beztoho jsou z více poněmčena a Valach mnoho o svou národnosť se nestará. Žid a Němec jsou jeho intelligencí! Kéž by se více české intelligence usadilo mezi ubohými moravskými Valachy! Ale nikoli aby odírali Valachy — jako Dr. M...!

---

[5]) Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rak. Slezsku od Karla Eichlera, díl II. 1888.

Přijeli jsme do Valašského Meziříčí. Město malé ale dosti úhledné, hlavně pěkná jest poloha ke Krásné, obci to za Bečvou jako předměstí meziříčskému. Na blízku za Bečvou pod vrchem Ostrým jest poutní místo Panny Marie Zášovské, kde jindy stával klášter trinitářů. Kostel postavil hrabě Jindřich ze Žerotína, pán na Meziříčí, v r. 1714. Klášter byl za císaře Josefa II. zrušen, a nyní jest v něm zřízena fara. Škoda velká, že kostel ten památný v r. 1871. dne 1. června vyhořel; nynější pan farář přičiňuje se všemožně, aby kostel z rumu povznesl i též obě věže dostavěl. Poutníků sem přichází z celého Valašska veliké množství. Krajina ta v údolí Bečvy pod Beskydy jest velice romantická, ano přerozkošná. Co ve Valašském Meziříčí založeno české gymnasium, krajina zvláště pak město samo, v národním směru se valně uvědomuje a ze spánku probouzí. (Dokončení.)

Ve čtrnáctém praporu.

Obrázek z vojny.

Napsal

Bohumil Brodský.

(Dokončení.)

„Nadporučík Bárta zajat a odvlečen," hlásil setník Vilím plukovníkovi. „Kromě něho však nepodařilo se nepříteli žádného uloupiti. Na naší straně jest 9 mrtvých a 13 těžce raněných. Nepřítel má též velké škody. Leží na bojišti sedm mrtvých a raněné odvlékli. Pošta jest zachráněna, a s ní také dáma, která v průvodu jejím byla. Tu jest!"

Podepírajíc se o rámě poručíka Hajského blížila se Elsa. Byla skutečně zachráněna setninou, na pomoc oddílu Bártově spěchající. Jsouc však unavena a děsným výjevem půtky krvavé před jejíma zrakoma odbývané všecka rozčílena, nemohla jíti rychle ku předu. Proto setník, jenž znal také dceru plukovníkovu, se setninou kráčel tak dlouho pomalu, dokud nebyly dostatečně od bojiště vzdáleni. Pak přidělil poručíka s jeho oddílem k její ochraně a bral se poněkud rychleji v před.

Plukovník spatřiv blížící se dívku, vzkřiknuv a nedbaje, že přítomno jest veškeré mužstvo jeho, vrhnul se ku své dceři:

„Svrchované nebe, dítě Elso, kde se tu bereš?"

Sevřel ji do náruče, jak by se bál, aby ji snad neštěstí nestihlo.

„Tys byla u přepadené pošty? tázal se všecek rozechvělý, když dcera neodpovídala, jsouc překonána pohnutím. Kynula hlavou

„Dítě drahé, co tě mohlo potkati. Chvěješ se celá. Pojď do mého stanu. Jsi raněna?"

„Nikoliv, otče, ale slabá. Avšak Karel jest zajat, pryč a snad mrtev."

Slze se jí zatřpytily při těch slovech v očích.

„Neplač nyní, vysvobodíme ho. Pojď jen se mnou, musíš si oddechnouti. Vždyť bys mohla zemříti a tak draze zaplatiti svou odvážlivost."

Dal rychle některé rozkazy a žádal majora Dobřenského, aby vše potřebné v táboře zařídil. Pak odvedl Elsu k sobě do stanu. Posadila

se a oddechla si z hluboka. Starostlivým pohledem hleděl na ni otec. Nešťastné dítě, čeho se to odvážilo. Jak snadno mohla býti ztracena. Ačkoliv sám nebyl přítomen boji, přece mohl pozorovati, že zápas byl tuhý, nebezpečný. A ona se nalézala v něm bez ochrany, beze zbraně. Až se zachvěl při pomyšlení, že by bývala mohla zaplatiti odvahu smrtí.

Nalil jí do číšky vína, aby se posilnila. Prospělo jí to v skutku dobře. Ubledlé líce se poněkud zarděly.

„Nyní mi však pověz, kterak jsi se mohla odvážiti sem v tento divoký kraj, nedavši mi o tom zprávy. Proč jsi nepsala? Byl bych poslal oddíl vojska naproti.“

„Nehněvej se tatíčku. Bála jsem se, že bys mi toho nedovolil. A mně bylo doma tolik smutno a teskno, že jsem nemohla vydržeti. Odhodlala jsem se jíti za tebou. Na cestě slyšela jsem hrozné zprávy, že již mnoho vojska padlo. Lekla jsem se, že tě více neuvidím. Jakmile jsem se tedy v hlavním táboře dověděla, kde tvůj prapor leží, žádala jsem jenerála Hartmana, aby mi pověděl, kterak se k tobě dostati. Nechtěl mne pustiti, když jsem však jinak nedala a prosila ho vroucně, povolil mi a dal do ochrany průvodu poštovnímu. Nevíš, jakou radosť jsem měla, když mi jeden voják ukázal z dálky kopec, na němž se nalézáš. Pak přišli povstalci. Jeden mne strhnul s koně a odnášel. V tom však přichvátal Karel a zachránil mne. Ubohý však zaplatil to sám. Klesl, viděla jsem, k zemi. Dále o něm ničeho nevím. Snad jest mrtev, a to k vůli mně. O, proč jsem se zrodila!“

Zakryla si tvář rukama a zaplakala usedavě při vzpomínce na svého milovaného ženicha. Plukovník chtěl jí něco říci, ale nemohl. Žal dcery dojímal ho velice. A jako byl neuprosným, ba železným vojákem, tak byl slabým, milujícím otcem.

„Ale vždyť mi setník ohlašoval, že jest Bárta zajat? A je-li zajat, tak není mrtev, jest živý a my ho osvobodíme. Počkej, zavolám setníka.“

Byl rád, že vznikla v jeho hlavě šťastná myšlénka, která by upokojila dceru. Poručil stráži, aby mu jménem jeho požádala setníka Vilíma o rozmluvu. Tento se záhy dostavil.

„Pane setníku, hlásil jste mi, že jest nadporučík Bárta zajat. Jste tím jist?“

„Ovšem, pane plukovníku. Vojáci jeho oddílu to mohou také dosvědčiti. Klesl k zemi, nebyl však raněn. Pak ho jeden z nepřátel uchopil do náruče a odnášel. Zakázal jsem střílet v tu stranu, aby nebyl náhodou trefen.“

„Nuže vidíš, milé dítě, že jsem mluvil pravdu. Děkuji vám, pane setníku, za tu zprávu. Jestli nadporučík živ, pak ho musíme vysvobodit. Jest to naší povinností. Kde asi myslíte, že jest?“

„Bezpochyby mezi tlupou Mila Petroviče. Budou chtíti za něho náhradu, poněvadž jest důstojníkem. Kdyby to byl obyčejný voják, zabili by ho.“

„Dobře. Musíme se záhy uraditi o potřebných krocích k jeho vysvobození. Dejte svolati důstojnický sbor. Budu psáti také vrchnímu velitelství o posilu, ačkoliv doufám, že již dojde posila na včerejší mou zprávu. Pak se budeme moci odvážiti docela vytlačiti z krajiny této nepřítele.

Setník odešel a plukovník těšil dále dceru, která nadějí v opětné vysvobození nadporučíkovo vůčihledě se zotavovala. Po nějaké chvíli

objevila se u něho stráž oznamující, že se od jihu blíží jakési sbory, dle všeho rakouské pomocné vojsko.

Vyšel ven a shledal, že jest pravdou, co mu bylo sděleno. K táboru se blížila posila a záhy dorazila až pod kopec. Plukovník vyjel příchozím vstříc a tu mu sděleno, že přichází pluk pěchoty, škadrona jízdy a batterie horských děl. V malé chvíli představoval se mu plukovník Zacharievič jako velitel tohoto sboru a sděloval s ním rozkaz vrchního velitele, aby prapor myslivců spojil se pod jeho velení, a aby začal postup proti nepříteli. Vše přicházelo plukovníkovi právě vhod. Uvedl vojsko do tábora a plukovníka k sobě. Tu jemu představil svou dceru a vysvětlil podivný její příchod i smutný osud ženicha jejího.

„Račte býti, slečno, bez starosti," usmíval se plukovník. „Cítím s vámi žal váš právě tak jako váš pan otec, a bude mi velikým potěšením, pomohu-li vysvoboditi statečného důstojníka císařského. Již zítra dáme se do práce, a doufám, že dobře pochodíme."

Kázal svolati důstojníky všech sborů, a tu raděno se o tom, kterak počínati si při zítřejší výpravě. Nejprve mluveno o síle, postavení a výhodách tlupy Petrovičovy, pak o způsobu, jakým jej sevříti, buď zajati, neb přinutiti k dokonalému ústupu.

Mezi jednáním přichvátal pojednou důstojník, jenž měl v táboře na starosti stráže, a sděloval, že jakýs muž, dle všeho povstalec, blíží se z úbočí protějších hor k silnici. Jednání na okamžik přerušeno, a důstojníci vyhrnuli se ven, aby dalekohledy se přesvědčili, neblíží-li se za tím jedním celý nepřítel.

Skutečně, po stráni, na niž zcela dobře bylo viděti, asi hodinu odtud, sestupoval muž. Kráčel neustále ku předu, chvílemi se zastavuje a opatrně rozhlížeje. Když byl blízek silnici, zvednul odkudsi týč a na ni připevnil jakýs šat. Tím chvíli mával, jakby chtěl vzbuditi pozornosť. Pak zatknuv týč něco připevnil a v úprku vzdaloval se nazpět vzhůru do kopce.

„Nechal tam nějakou zprávu, nebo jest to lesť," pravil plukovník Horník k Zacharievičí. „Bude snad dobře přesvědčiti se."

„Také si myslím," dosvědčoval tázaný. „Nejlépe bude, poslati tam jízdní hlídku. Může až k onomu místu přiblížiti se cvalem a rychleji ustoupiti, kdyby viděla, že jest lákána do zálohy. Pro vše může několik setnin pošinouti se pod kopec."

Rychle rozděleny rozkazy a oddíl hulánů do Krňovce přibyvších vsednul na koně. Setniny určené k pozorování za nimi opustily tábor. Asi za dvacet minut dojeli jezdci onoho místa. Nepřítel se dosud ani neukázal. Teď se již jezdci obracejí a vracejí mírným klusem do tábora. Jeden z nich nese týč. Dojeli až k setninám a ty také vracely se nazpět.

S dychtivostí uchopil plukovník Zacharievič týč. Vedle červeného cáru našel připevněný lístek celý zmačkaný, na němž napsána tato slova:

„Nebudou-li do dvou dní na svobodu puštěni zajatí naši, bude císařský důstojník, jehož máme dobře uschovaného, zastřelen." Podepsán byl Milo Petrovič.

„Ach, takové to tedy jest? Zajaté nepustíme a nadporučíka dostaneme. Pojďme, pánové, nazpět, abychom dokončili jednání."

Šli všichni za plukovníkem. Tu pokračováno v rokování. Důstojníci vesměs byli toho náhledu, že sbor povstalců není příliš daleko.

Nadporučík jest živ a podaří-li se vojsku obklíčiti povstalce, dostanou ho také živého do svých rukou. Ale třeba jednati rychle. Jsou tedy vybráni obratní vojáci a ti rozesláni na zvědy. Aby nebudili pozornost, oblekli na svůj šat roucha padlých Bosňáků. Bylo šero, když se rozcházeli na všechny strany, plížíce se a kryjíce, jak uměli nejlépe. Záhy zmizeli ve tmě. Ostatní vojsko dostalo rozkaz, aby bylo za jitra připraveno k odchodu. Po navrácení zvědů mělo vojsko až na nepatrnou posádku opustiti ležení a vyraziti proti nepříteli. A proto se zvědavostí očekáván návrat vyslaných.

Ke druhé hodině ranní ozvalo se volání stráží. Pozorovali kohosi se blížit k ležení. Ale ihned zaslechli v odpověď hesla, kteráž zvědům jsou před odchodem dána. Vracel se to jeden ze zvědů. Záhy za prvním dostavil se druhý, třetí, až ke třetí hodině byli všichni pohromadě.

Podávali ihned zprávu předním důstojníkům dostavivším se k svému veliteli. Za čtvrt hodiny na to bylo všechno vojsko v řadách a udíleny rozkazy. Prapor pěchoty s oddílem myslivců zamířil proti kopci, na němž předešlého dne se nepřítel objevil. Druhý prapor pěchoty bral se touž cestou, ale měl obejíti kopec a z druhé strany postupovati. Škadrona jízdy s praporem myslivců měli vyjíti z ležení jakoby se brali opáčnou cestou. Avšak měli tím pouze nepozorovaně dosáhnouti úžlabí, v němž by ukryti doraziti měli až za nepřítele na jižní straně jeho úkrytu, aby mu zamezili ústup. Ostatní dva prapory s děly vyrazily přímo proti horskému pásmu. Tím byla vysočina obklíčena a nepřítel sevřen. Všechny sbory jen zvolna braly se ku předu, aby mohli myslivci, kteří nejdále mířili, v čas přijíti na své místo.

U raněných a zajatých zůstala skrovná posádka se dvěma důstojníky lehce raněnými. Těm pod ochranu svěřil plukovník Horník svou dceru. Elsa loučila se se svým otcem s pláčem, objímajíc ho a prosíc, aby se vrátil, a aby sebou přivedl nadporučíka. Vytrhnul se jí konečně z náručí a co nejrozhodněji poručil, aby tábor neopouštěla.

Tiše, bez hluku opustily sbory ležení a braly se za cílem svým. Zvolna táhla se pěchota ke kopcům. Chvílemi se zastavovala, rozdělujíc se na menší oddíly, neb pomáhajíc děla dostati přes překážky. Nepozorovaně odděloval se jeden oddíl druhého praporu pěchoty za druhým, až zmizel zcela za kopci, se strany západní zahražuje cestu nepříteli.

Mezi tím ostrým pochodem táhli myslivci úžlabím. Bylo jim urazití cestu tří hodin, než se mohli zatočiti k horám a tu obsaditi vykázaná místa. Šli stínem a tudíž dosti pohodlně. Mimo to nepřítel neměl o nich tušení. Jeho veškerá pozornost, jakmile povstalecké stráže oznamovaly blížení se vojska ke kopcům, upoutána byla v tyto strany. Že by mezi tím od jihu je obcházeli myslivci, netušili. Vždyť v oněch místech dosud o císařských nebylo ani potuchy a musili by je viděti, kdyby v ta místa se odvážili. Zatím však myslivci, ponechavše jízdu v pozadí, jak úhořové vlekli se roklemi, lezli za kameny a výstupky, až se dostali na hřeben, vzdáleni jsouce ne celé půl hodiny od tábora nepřátelského. Tu očekávali počátek boje.

Bylo k němu dáno znamení ranou z děla, které poručil vypáliti plukovník Zacharievič proti tlupě povstalců, objeviv se mezi výstupky skalními. Rána zahučela a v stonásobné ozvěně nesla se mezi kopci. Po ní vyrazilo vojsko v před. Huláni opustili úkryt, a pokud jim cesta dovolovala, hnali se vzhůru za myslivci. Byli ovšem nepřítelem spozorováni, a tlupa povstalců hnala se vstříc, aby je ostrou palbou se-

hnala se stráně. Již se chystali k výstřelům, když proti nim zahřměly rány a za kameny objevily se vlající kštice mysliveckých klobouků.

Povstalci zůstali jak ohromeni. Odtud nebezpečenství nečekali a zatím jest tu nejhroznější, poněvadž bez překážky může se vojsko dostati až k jejich táboru, nalezajíc se na výšině. Ti, kteří nepadli při výstřelu, vrhli se rychle nazpět, spěchajíce dáti zprávu náčelníkovi, bojujícímu na druhé straně proti pěchotě.

Zatím se stal útok všeobecným. Kopce hučely sterými ranami, a válečný ryk odrážel se od skal. Milo Petrovič se svými tlupami pálil do pěchoty neodolatelně deroucí se vzhůru a odpovídající hlučně na střelbu povstalců.

Pojednou slyšel ohromující zprávu: Jsme od zadu obklíčeni, a nepřítel se řítí v patách za námi. Nechtěl tomu ani věřiti. Ale viděl sám z výstupku blížiti se myslivce. Nemohl se dlouho rozmýšleti. Tu byl jedinou spásou útěk, útěk kudykoliv, třebas řadami nepřátel.

„Nazpět," zahřměl na své. „Chopte se raněných. Vyrazíme západní stranou." Mžikem nalezali se ranění v náručích svých druhů, které ostatní obklíčili a veškeren zastup, čítající několik set, pustil se k západu. Již opouštěli všichni osudný svůj tábor, když jeden spatřil ležícího na zemi nadporučíka. Vrhnul se k němu a přetav vazbu na nohou chytil ho za rámě.

„Půjdeš s námi, pse. Na nejprvnějším místě tě pověsíme."

Vlekl bránícího se nadporučíka za sebou, aby dostihnul tlupy. Sotva však se zástup na pokraji stráně objevil, uvítal je déšť kulek. Povstalci viděli před sebou řetěz vojska, který jako do terče vysílal do nich záhubný oheň.

„V před," křičel Petrovič, a mávaje šavlí skákal přes balvany vstříc vojsku. Druzí následovali jeho příkladu. Povstalec, který táhnul nadporučíka, byl neustále poněkud vzadu. Přece však ho nechtěl pustiti, spílaje mu a tluka jej puškou, aby rychleji běžel.

„Když zemru já, zemřeš ty také," křičel, vrhaje se proti ranám vojska.

Plukovník Horník dorazil se svými myslivci již až na místo, které opustili povstalci. Letem se rozhlédnul. Viděl, že zde nadporučík není. Tedy ho vlekou sebou. Může každé chvíle býti zastřelen, poněvadž kulky vojskem vysílané zajisté cestu si nevybírají. Spěchal se sborem za nepřítelem, který setkal se právě s druhým praporem pěchoty. Viděl ho před sebou zuřivě bojujícího. Jistě se mu podaří proniknouti, byť s ohromnými ztrátami.

V tom, co dával rozkaz, aby se myslivci pustili za nepřítelem na stráň, vidí dva muže zápasící. Jeden oblečen jest v roucho, jaké nosí povstalci a druhý — —? Bože, toť nadporučík. Nalezá se v nejvyšším nebezpečenství. Povstalec ho vleče již mezi své, kteří v ohromném chomáči pronikají řadami. Jestli padne rána, jest Bárta ztracen. Vzkřiknul a zároveň přiskočil k jednomu z vojáků. Vyrval mu ručnici a přisadil k líci. Mířil jen okamžik. Zablýsklo se, rána vyšla. Zvednul hlavu a se stajeným dechem hleděl dolů. Viděl, že povstalec sklesnul, ale zároveň s ním také nadporučík.

Beze slova pustil se po stráni, skákaje odvážně se zoufalou rychlostí. Za ním řady myslivců řítily se dolů. Náhle viděly, že se plukovník vrhnul k zemi. Doběhl místa, kde klesnul nadporučík a tu

viděl jej bez vlády ležeti. Roztrhnul šat na prsou. Nebylo nikde rány. Naklonil ucho k srdci. Bilo. Vyskočil opět.

„Za nepřítelem, vojáci, vítězství jest naše.“

S hromovým voláním hnali se myslivci za povstalci. Ti prorazili řady pěchoty a unikali údolím. Rána za ranou stíhala prchající a hlouček řídnul. Když zmizeli za úžlabím, ustalo pronásledování. Dvě třetiny nepřítele zůstalo na bojišti. Sbory se shromáždily s jásotem. Seřadily se a plukovník Zacharievič zavelel. Zbraně zařinčely, čáky zmizely s hlav a vojsko padlo na kolena . . .

Uprostřed divokých, strmých kopců děkovali Bohu za vítězství. Když povstali, obsadili horský hřeben. Mezi řadami stoupajících vzhůru oddílů neslo několik vojáků nadporučíka, po jehož boku kráčel plukovník. Díval se na něho a tvář jeho se usmívala.

Vždyť zachránil ženicha své dceři, která ho milovala celou duší. Když vynesen Bárta až nahoru, obklopili ho důstojníci čtrnáctého praporu myslivců. Na polo leže díval se na ně s radostným úsměvem. Vstáti nemohl, byl na smrť vysílen. Teprve teď vysvětleno, jak byl zachráněn. Nadporučík slyše to vztahoval po plukovníkovi ruku. Tento dojat podal mu svou pravici a stisknul vroucně jeho ruku.

„Pane plukovníku,“ pravil plukovník Zacharievič, dívaje se na to pohnutě, „závidím vám dnešní den. Neměl jsem nikdy dítek, ale cítím onu nevýslovnou slasť, která vám dny vašeho bojování činí neskonale lehčími při pomýšlení, že jste nejen slavně bojoval pro česť svého praporu, avšak také pro blaho svých drahých. A vám, pane nadporučíku, závidím tak sličnou, milování hodnou nevěstu a velkomyslného budoucího otce.“

„Smím-li vás prositi za něco,“ odvětil radostně nadporučík, „pak doprovoďte mou nevěstu o našem sňatku k oltáři.“

„S největší radostí,“ sliboval plukovník.

K večeru nastoupil prapor myslivců a jeden prapor pěchoty zpáteční pochod k bývalému táboru. Ostatní tři prapory, jízda a dělostřelectvo utábořilo se na dobytém místě. Druhý den měl býti věnován odpočinku a pak pokračováno společně v dalším tažení.

Radostně blížili se myslivci svému ležení. Z řad jejich padli pouze tři mužové, a tudíž nebyla slasť jejich vítězství ničím kalena. Když došli až prvních stráží, propukli v jásot, jehož se ani důstojníci zdržeti nemohli. Spatřili všichni na nejvyšším výstupku státi štíhlou postavu ženy. Byla to Elsa, čekající na návrat otcův. Srdce jí bylo úzkostí a bázní. Již viděla vraceti se vojsko. Vrací se též otec a — Karel? Kéž by měla křídla, aby jim mohla letěti vstříc. Jak jdou zvolna! Proč si nepospíší?

Než slyš, v tom rozhlaholil se jásot. Jdou vesele. Ach, jaké blaho dere se jí do srdce. Její drazí jsou živi, jsou. Nemohla se déle zdržeti. Opustila své strážné místo a spěchala vstříc řadám, pátrajíc po otci a nadporučíkovi. Vojáci vítali ji s novým radostným pokřikem. Již vidí otce a vedle něho nesou — Karla. Jest raněn, či mrtev? Hle, vidí jeho tvář. Usmívá se na ni. Tedy živ.

„Karle,“ zvolala a do toho zvolání vložila celou svou duši. Sklonila se k němu a rty obou se spojily.

„Jsi raněn?“ tázala se, překonavši první pohnutí.

„Nikoliv, jen vysílen, budu brzy úplně zdráv.“

Teď teprve obrátila se k otci a obejmula ho. Hleděla na něho

očima plnýma slz a ty slzy pravily, že tekou z vděčnosti za to, že jí přivedl sebou jejího ženicha.

V táboře bylo toho večera veselo. A setník Vilím chápaje se sklenky vína žádal důstojníky shromážděné u plukovníka, aby s ním připili na nerušené štěstí obou snoubenců. A těm se zdálo, že se nalézají doma v komnatách pana plukovníka a že jejich zasnoubení nebylo ničím přerušeno. — —

Plukovník Zacharievič, pozdější jenerál, vyplnil svůj slib. U večer zářijového dne vedl nevěstu, slečnu Elsu Horníkovu, v prostém, černém rouchu, které však jí překrásně slušelo, k oltáři malého kostelíka Bosenského. Vojenský kněz za tklivého ticha spojil je na věky.

Druhého dne odjížděli mladí manželé směrem od Sarajeva k hranicím rakouským. Nadporučík povýšený za setníka sprostěn jest služby a jel se svou mladistvou chotí zotavit se na útulný rodný svůj statek. A tam prostřed stinného parku, ruku v ruce chodí vypravují si o lásce své, o minulosti a místo trudných vzpomínek pěstují v srdci svém vzácný květ nerušenou blaženost, vroucí lásku a — nejvroucnější oddanost k dobrému otci svému.

O stáří lidském.

Podává

Vincenc Drbohlav.

(Pokračování.)

Na jakou váhu ostatně tyto předhistorické nálezy se kladou, vtipně podotýká Oskar Schmidt: Jistý muž vkročil do takového musea a ptal se, odkud by pošly tyto zářezy, a tu mu strážce těch pokladů odvětil, že byly způsobeny nožem, když se kosti ty od bláta čistily.[1]) Měly-li tyto nálezy nabyti platnosti, musily dokázati nástroje, že tertiarní člověk existoval. Avšak ani ty nedaly na sebe čekati. Abbé Burgois nalezl v miocénovém útvaru u Thenay vedle kostí křemeny, které nabyly zajisté formy své rukou lidskou. Nález ten byl předložen brusselskému kongressu r. 1872. Ku prozkoumání byla sestavena kommisse ze zástupců všech zemí.

Věhlasní paleontologové jako Steenstrup, Virchov, Fraas, Desor, myšlénku tu zavrhli.

Dobře dí Nadaillac: „A ačkoli Burgois je paličkou, bodcem a škrabadlem zove, nemohu v nich ani zbraně, ani nástroje viděti.[2])

A když se na kongressu stokholmském r. 1873. jednalo o té věci, vyslovil se Fraas takto: Štokholmský kongres opětně pochoval člověka třetihorního, jenž na sjezdu bruselském r. 1872. před časem a nepodařen světlo světa spatřil.[3])

Tak se i stalo s nálezy Ribeirovými u Lissabonu. Sjezd antropologů r. 1880. v Lissaboně potvrdil, že v tertiárních vrstvách ani lidských kostí, ani nástrojů se nenalezlo.

---

[1]) Reusch str. 471.
[2]) Platz str. 666.
[3]) Procházka: Bible a vědy přírodní. Čas. kat. duch. 1888. str. 342.

Vogt se i přílišné snaze francouzských geologů posmívá, že se u nich stalo modou nalézti tertiárního člověka.

Proslulý anglický geolog Zittel dí, že žádný z nálezů, jež mají dokázati jsoucnosť třetihorního člověka, nemůže před přísnou kritikou obstáti. [4])

Tím jest existence tertiárního člověka nadobro pochována.

Člověk se objevil v době čtvrtohorní, ku konci doby ledové, jak dotvrzují nejznamenitější antropologové a paleontologové, jako Dawkins, Prestwirth, Lyell, Cotta, Dawson, Zittel, Vogt, Virchov a Quatrefages.

Objevení člověka v době quaterní jest odůvodněno mnohými nálezy. Avšak věda s nimi vysoko počítá na újmu bible, která stáří člověka klade asi na 6000 let.

Praví se, že byl člověk společníkem ssavců, kteří před 10-100-200 tisíci lety vyhynuli. Člověk žil s mamutem, hrochem, nosorožcem, zubrem, túrem, jeskynní hyenou, jeskynním medvědem, losem, sobem, bůvolem a j.

Lartet [5]) tuto epochu dělí dle těchto zvířat. On tvrdí, že jeskynní medvěd, protože prý zmizel, jest representantem nejstarší quaterní periody; mamut a nosorožec druhé, sob třetí, túr čtvrté. Avšak rozdělení toto platí toliko pro Francii. Zvířata tato stejnou dobou nevyhynula. Sobí čas máme dosud v Laplandu, a túr do dnešní doby žije na Kavkaze.

Dupont a Broca rozeznávají dobu mamutů a sobů.

Na toto rozdělení odpovídá důmyslně Dawkins: Jest to pohodlné, přeložiti jeskyni do doby sobí nebo do doby mamutů, že pozůstatky těchto zvířat obsahují; avšak rozdělení toto jest pro chronologický cíl bezcenné, pokud se ví, že obě tato zvířata stejnou dobou severně od Alp a Pyrenejí bydlela a takměř v každé jeskyni se na této prostoře nalézají. [6]) Jsou to zvláště jeskyně: viktorská, kirdalská, hoyleská, brixhamská, perigordská, thayingenská, kde se mamutí, medvědí a sobí kosti nalézají.

Pravda, že člověk již existoval, když tato zvířata žila, potvrzují přemnozí geologové a sám Lyell, ale kdy to bylo, určiti nelze.

Tato zvířata vyhynula znenáhla; „jest jisto, že nehledě ku mnohým převratům, změna skokem se nestala, a že zvířata, která tu byla na počátku doby čtvrtohorní, jiným učinila místo pozvolnou eliminací, jejíž cifry můžeme od bodu ku bodu přečísti.“ [7])

Túr, bůvol a los žili ve Francii za cís. Karla Velikého. V XVI. stol. obýval divoký kůň v Bakoňském lese. Herodot, Pausanias a Plinius potvrzují, že byla Thessalie plna lvů. V Mauritanii znal Plinius hrochy, krokodily a slony. Poslední sob byl r. 1760. zastřelen v Galicii. Medvěd v XVI. století obýval v Polsku. [8]) Hroch nilský, jenž se nad 19. stupněm neobjevuje, ve XII. století byl honěn v bažinách dolnoegyptských, v okolí Damietty, tedy o 13 stupňů výše. Slon byl v Karthagu jako domácí zvíře, nyní nepřestupuje 15. stupeň.

R. 1807. byl od tungiských rybářů objeven v ledě zcela zacho-

---

[4]) Procházka str. 342.
[5]) Quatrefages str. 174.
[6]) Platz str. 710.
[7]) Moser: Alter des Menschen und Wissenschaft. Frankfurt 1885. str. 9.
[8]) Právě dočítám se v pamětní knize farní ve Světlé, že r. 1679. byl na Ještědě zastřelen obrovský medvěd od lesníka Prokopa.

valý mamut s masem a srstí. Quenstedt podotýká, že žádnému nepřipadne počítati tomuto mamutu stáří tisíce let.

Vymření těchto zvířat dlužno přičísti též kultuře a zlepšení zbraní, jako to vidíme na vlku, medvědu, na australském moa, na lvu v Numidii. I změna podnebí a teploty nutila zvířata buď k polu, nebo k rovníku blíže tíhnouti.

Pro nás jsou důležita slova Brandtova, jenž uvažuje tyto okolnosti tvrdí, že stáří těchto zvířat třeba klásti snad něco výše nad kulturní epochu Egypťanů, nebo s ní současně.

A Fraas podotýká: Není žádných platných důvodův, aby doba, kdy sob, mamut, nosorožec a jeskynní medvěd ve Švábsku žili, a kdy člověk se tam usadil, kladla se daleko za rozkvět říše Babylonské, nebo za Memfa a jeho pyramidy.[9])

Veliká důležitosť připisuje se pro stáří člověka nálezům v jeskyních.

V jeskyních a jamách nejen v Evropě na různých místech, ale i v Americe nacházejí se často vedle kostí zvířecích i kosti lidské a nástroje rukou lidskou zhotovené. Není pochyby, že člověk mohl v jeskyních bydleti. Staří spisovatelé zmiňují se o troglodytech, lidech jeskynních.

Nejstarší Umbriové před příchodem Pelasgů do Italie bydleli v jeskyních a dutých stromech.[10]) Ve střední Americe zříme celá města ve skalách. Když tam vnikli Španělé, nazvali je „casas grandes." Jeskyně dordognská ve Francii byla obydlena ještě ve středověku. Jeskyně byly i útočištěm pronásledovaných. César nařídil Crassovi, aby Gally v jeskyních zavřel a zničil. Něco podobného učinil francouzský jenerál Pelissier s Beduiny v Africe.[11]) Jeskyně však byly také pohřebištěm. V nich pochovával pradávný člověk své milé i se zbraněmi. Při tom nebylo ani na pohřební hostinu zapomenuto. Odtud tolik popelu a ohlodaných kostí. Kosti a nástroje leží pod vrstvou štěrku a bahna; někde se utvořila i vrstva krápníku. Tyto vrstvy vzaty byly za měřítko stáří, ovšem stáří velmi vysokého.

Tak dr. Šmerling nalezl v jeskyni engiské ve vrstvě $1^1/_2$ metru s kostmi nosorožce, koně, medvěda i kosti ze tří osob, které byly v tomtéž stupni rozkladu. Takový nález učinil i v jeskyni engihoulské. V jeskyni lombrive bylo objeveno ve hlíně a nánosu množství kostí lidských, pomíchaných s kostmi zvířecími. U Aurignacu na hořejší Garonně nalezly se zbytky 17 osob. Nejspíše byla osobám těm útočištěm. Ale mají tu nehodu, že byly hned z piety pochovány, tak že místo, kde ležely, nemohlo býti dokonale prozkoumáno.[12])

Roku 1856. ve hloubce 2 metrů byla nalezena v malé jeskyňce v údolí Neandrově lebka. Věda rozhodla, že to byla lebka člověka, který měl zvířecí vzezření. Nález poukazoval na stáří 200—300 tisíc let. Byla podobna lebce Australce nebo Adamana. Po třiceti letech shledalo se, že se věda mýlila. Neboť hádati z lebky nějakého šimpanze nebo blbce na celé pokolení, je zajisté smělosť. Sám slovutný Wagner nepřikládal nálezu tomu veliké váhy. Quatrefages viděl v ní podobnosť s lebkou dánského šlechtice Kay Lykkea ze 17. století.

---

[9]) Platz str. 718.
[10]) Platz str. 720.
[11]) Hintze str. 300.
[12]) Veith: die Anfänge der Menschenwelt Wien 1865. str. 365.

Gordon zase tvrdil, že je podobna lebce sv. Mansuy, biskupa toulského (ve 4. stol.) [13]) Z toho patrno, s jakou důležitostí pojímá věda své resultáty.

Oberländer podotýká, že vůbec z těchto nálezů jeskynních nelze souditi na stáří, protože tam mohly býti zaneseny vodou. [14]) A nálezy tyto mohly v jeskyních i vírem býti rozryty, čímž předměty z hořejší vrstvy dostaly se do dolejší, aniž se nejhořejší a nejdolejší vrstva poškodila. [15])

Sir Bryd Dawkins pokládá za nemožné pozorovati a udati stáří těchto jeskyň. Dí, že se nemůže každé pátrání po jejich stáří nepokládati za neužitečné, neboť slouží pouze k tomu, aby dodaly geologickým zjevům pravidelnosti a určitosti, se kterou nemožno počítati.

Týž osud stihá i jeskyně, kde se utvořila vrstva krápníku.

Tak v jeskyni u Naulette v Belgii, byly nalezeny lidské kosti pod vrstvou hlíny a krápníku ve hloubce 4 metrů; dále v jeskyni brixhamské a mentonské, v nichž krápník silné vrstvy utvořil. Avšak nejpověstnější stala se jeskyně kentská na jihozápadním pobřeží anglickém. V ní bydlel člověk v různých dobách. Nejhořejší vrstva krápníková, mající 1 metr tloušťky, vyžadovala prý ku svému vytvoření 364.000 let, neboť je zjištěno, že od dobytí Anglie Římany žádná vrstva 15 cm. neměří. Výpočet je docela jasný, dokládá Moser, [16]) ale právě tak jasnou jest i chyba, která slouží mnohým domněnkám za základ a která se zavěšuje ku všem podobným časovým údajům. Neboť vždy jest podmínka, že se vrstvy tyto dály stejnoměrně a stejnou silou. Nic však nemůže býti nesprávnějšího, než tato podmínka. Tvoření krápníku závisí na rozpouštění vápence, na tloušce vápenné vrstvy, která je prosáklá, na teplotě a množství vody, na rychlosti, spádu a vypařování.

Několik příkladů na objasněnou.

Kapitán Brome vypravuje, že se v jedné jeskyni na Gibraltaru nalezla měděná deska ze 12.—13. století, a ta byla pokryta 45 cm. tlustou krápníkovou vrstvou.

V prvních letech nynějšího století potopila se loď Ttetis u mysu Frio na pobřeží brasilském. Po několika měsících byly nalezeny potopené tolary pod značnou křemencovou vrstvou. Jeskyně u Brixtonu byla osvětlována plynem, který se tam vedl železnými rourami. Po 6 měsících byly tyto roury pokryty na 3 mm. krápníkem. Tato vrstva by měla ve 160 letech 1 metr tloušťky.

Schaaffhausen dí: Kdo by se odvážil určitě tvrditi, že krápníková vrstva na kostech jeskynního medvěda starší jest než 2000 let? Znám určité pozorování, že v jistém vápencovém tunelu ve třech čtvrtích roku 4″ vysoký a $^1/_4$″ tlustý krápník se utvořil. [17])

Z toho všeho vysvítá, že nejsou všecky jeskyně prastaré, a že vysoké stáří mnohých jest velmi pochybné, a tudíž i nálezy v nich také v nejistotě stáří kolísají. (Pokračování.)

---

[13]) Quatrefages. II. str. 28.
[14]) Oberländer: der Mensch vormals und heute. Spamer. Lp. 1878. str. 8.
[15]) Quatrefages I. str. 170.
[16]) Moser str. 10.
[17]) Platz str. 729.

Obrázky japánské.

Píše

P. **Gabriel Matějíček.**

(Pokračování.)

Posluchačů mívají bonci tolik, že jimi chrám bývá naplněn až ku dveřím. Kdykoliv zacinká cimbálek, padá všecko skroušeně na kolena a vzdává pokorně poklonu, říkajíc modlitby. Takové klanění trvá někdy i přes hodinu. Při tom zdvihají ruce, na nichž mají tkaničky s korálky, vysoko k nebesům, volajíce neustále po sobě: „Namu, Amida ambut“, t. j. „Amido dej spásu“. Ale tak volává jen družina, která se svými přívrženci má patronem Amidu; tato družina má také nejvíce přívržencu nebo stoupenců; proto volávají též chudí, když žebrají, obyčejně: „Ichinem Amida but, sukumet muriro zai,“ t. j. „Kdo svaté jméno Amidovo z hlubokosti srdce vzývá, budiž spasen“. Ostatní pak žebrají ve jménu Xákovu, nebo Kanonovu, nebo ve jménu některého jiného boha japánského.

Zatím co bonec káže, sedí ostatní bonci a kostelníci i ministranti bonečtí na lešeníčku okolo kazatelny; ruce mají ukryty v rukávech a oči sklopeny k zemi.

Všech dvanácte družin boneckých úplně a pevně přesvědčeno jest, že bez svatého zákona „Fokekia“ nemůže býti nikdo spasen; v ostatních naukách, jak dříve již praveno, nejsou svorni. Družina neboli rota, která slouží Kanonovi, nebo Guanon-ovi, synu Amidovu, považuje se ze všech za nejsvětější a nejdokonalejší; její bonci chodí všude s korálovou tkaničkou a modlí se bez přestání.

Rozličné družiny bonecké mají též rozličný šat. Někteří šatí se černě, někteří šedivě; mezi těmi panuje velká řevnivosť. Boneckých mnichů jest v říši Japánské nesmírné množství; též mnoho jest tam „Hamakutic“ (boneckých klášternic). Každému, kdo věnoval se životu klášternímu, bývá volno voliti si jednu ze dvanácti družin. Stejně volně volívá si obecný Japánec družinu, které chce se přidržovati: tak stává se, že v jedné rodině a jednom domě náležejí jiné družině otec, jiné děti, a opět jiné matka. Některé družiny mají 300 zákonů, jiné jenom 50; avšak svorni jsou v tom, že uznávají pět přikázaní ku spasení potřebných, totiž: 1. nezabiješ, 2. nepokradeš, 3. nezcizoložíš, 4. neselžeš, a 5. vína píti nebudeš. Japánci domnívají se též, že bohové jejich podrobují se dobrovolně dlouhým mukám a rozmanitým útrapám, aby věrných ctitelů svých a klanitelů, kteří doufají v jejich zásluhy, od věčných muk vysvobodili. Japánci užívají při modlení, jak sv. Xaverius dosvědčuje, dlouhých stužek neb řetízků s korálky, podle nichž počítají, kolikrát modlitbu odříkali.

Nežli přejdeme k jinému předmětu, totiž ku líčení rozmanitých slavností, slavnostních her a jiných obyčejů občanských i náboženských, zbývá ještě zmíniti se o jednom druhu japánských bonců, kteří nenáležejí ku žádné ze dvanácti družin, nýbrž vedou život samotářský, poustevnický na lesnatých horách; proto nazývají se bonci divocí neb lesní. Chodívají vždycky po dvou v šatě rozedraném, jímž tu a tam viděti jest holé tělo. Vousů neholí, aniž stříhají vlasů, což jim dodává vzezření velmi divokého, odporného; ale nehty řezají si přece, aby

nebyli tuze podobni Dairovi (vrchní hlavě náboženské), který ani vousů, ani vlasů, ani nehtů nedává si stříhati. Hlavu přikrývají si šestihrannou pletenou čepicí; dvě hrany trčí vzhůru, dvě napřed a dvě vzadu. Každý má stále s sebou psací tabulku, hrneček, tykev a tkaničku s navlečenými hlemýždími domky na počítání modliteb. Poustevny a modlitebny jejich stojí na vrcholku vysokých hor, kamž sotva pěšky možno se dostati. Lesní bonci, ačkoliv vedou život polodivoký, jsou přece u Japánců velmi ctěni a u veliké vážnosti; berou je k nemocným a k zemřelým, u kterých sedí celé noci, mumlajíce bez přestání modlitby v posvátné své řeči, aby usmířili nemocné, umírající i zemřelé s bohy: Amidou, Xakou a Kanonem i ostatními, jež za živa ctili.

Někteří z bonců lesních, jménem „Harboriboncí", chodí po krajině ve tlupách, živíce se žebrotou a obtěžujíce na cestách a silnicích pocestné, jako naši cikáni. V noci zdržují se v lesích, zalézajíce spat jako divoká zvěř, do doupat a jeskyň. Divokým vzezřením nahánějí lidem strachu. Na hlavě mají čepice pletené z lýčí se širokou střechou, podobající se drátenickému klobouku; na vrcholi čepice bývá chochol z kozlích chlupů, nebo koňských žíní. Na těle mají kabátec až nad kolena, z bavlněné látky, jekož rukávy sáhají jen po lokte. Spodky jsou z kožešiny kozlí. Na pasu visí žebrácký hrneček, přivázaný desíti provázky. V ruce držívají tlustou sukovici, o niž se opírají, ze planého dřeva Sutangu, jehož ovoce podobá se našim mišpulím. Obuv podobna jest sandálům záležejíc z podešvů, které přivázány jsou řemínky nad kotníky kolem hnátův i nártův a okovány čtyřmi velkými, železnými hřeby, neboli podkováky, tak že jdou-li po dlažbě neb kamení, cvaká to, jako by jeli koně. Ohyzdnost „Harboriboncův" dovršena jest zarostlou hlavou, neboť nestříhají si ani vlasů ani vousů. Vlasy i vousy jak rostou tak jsou divoce rozcuchány, visíce nepořádně přes ramena a prsa až po pás, dodávajíce Harboriboncům vzezření bubáků a nočních strašidel. Harboriboncové, jakmile dosáhli třicátého roku věku, začínají prý zaklínati ďábly.

Ku boncům divokým neboli lesním náležejí též kouzelníci a hadači Gengesové; k nim utíkají se lidé o radu, když byli okradeni, aby dověděli se, kdo je okradl. „Gengesové" podvádějí pak lehkověrné rozličnými kejkly a kouzly, řečí nesrozumitelnou všelicos při tom brumlajíce. Kouzelníci ti zůstávají vysoko na horách v malých chatrčích. Jsou škaredé, větrem, horkem i mrazem osmahlé tváři, jsouce živi v pohodě i nepohodě skoro neustále pod širým nebem, jako naši cikáni. Smí se ženiti, ale ženy bráti smí jen ze své roty kouzelnické neboli Gengesů.

U vsi „Kanibaro," nedaleko bystré řeky „Fusikau", jest věčným sněhem pokrytá hora: „Fusinogama" a velmi příkrá, lze ji viděti z dálí 30 mil. K tomu vrchu putují každého roku bonci divocí jménem „Jammanbuxi", t. j. bonci skalní; než na vrchol vylezou, potřebují dva dni a dvě noci cesty. Ubírá se jich vzhůru ve průvodu najednou asi tři tisíce; na hoře pak bývají asi 60 dní, postíce se a jinak kárajíce; po tom čase zjevuje prý se jim zloduch a zasvěcuje je v kouzelnické tajnosti. Když pak s hory sešli, domnívají se, že vykonali veliký a přesvatý skutek; a teprve potom stávají se řádnými údy roty bonců skalních, dostanou bílé chlupaté límce neboli nákrčníky a černé čepičky, přikrývající sotva čečuli nebo

temeno hlavy. Hadači ti toulají se jako cikáni po celé říši, nabízejíce každému, koho potkají, svoje služby, t. j. hádati, kde jest věc ztracená neb ukradená a kdo zlodějem. Kdykoliv někam přijdou, začnou bubnovati na měděnou mísu, kterou s sebou nosí, oznamujíce obyvatelům svůj příchod.

O ztracených věcech hádají takto: posadí chlapce na zemi na nohy křížem podložené, potom zaříkávají a zaklínají zloducha, aby vjel nebo vešel do chlapce; chlapec začne se svíjeti, očima kroutiti a slintati, jako by měl padoucnici. Posléze ptá se ho bonec, kde jest ukradená nebo ztracená věc; kluk odpovídá dutým, brumlavým hlasem a zjevuje místo, čas a lidi, kde, kdy a skrze koho věc byla ztracena.

Krom Jammanbuxů neboli bonců skalních potulují se po krajině ještě tak řečení „Jammaboosové“, které volají k nemocným a zemřelým, jak v krátkosti dříve bylo poznamenáno; modlíce se a ostatní pobožnosti konajíce, kroutí divně očima, jakoby tyto byly ztrhány a pitvoří se, až bývá z nich hrůza. Cizí řeč, kterou se modlívají a kouzla provádějí, aby jim od lidu nebylo rozuměno, zdědili prý, jak mnozí soudí, od prastarých Druidů keltických, potomků prý oněch Gótů, kteří vystěhovali se ze Skanie, nynějšího Švédska, Norska a sousedních zemí, a pod vůdcem svým „Taunasisem“ dostali se až do Egypta, kde porazili a zabili krále Vososisa; pak vítězně rozšířili se po krajinách Asie, pustošíce, pleníce a mocně odolávajíce i Cyrovi, Dariovi, Xerxovi; ba statečně vedli sobě i proti Alexandru Velkému; tak prý rozšířili se i po Indii a Číně, odtud prý pochází velká podobnost Druidův s indickými Bramíny a japánskými bonci. Pomponius Mela tvrdí o Druidech, že žáky své vyučují tajně a lidu z učení svého nezjevují ničeho, leč že duše jest nesmrtelna; proto musili učeníci, než na učení přijati byli, přísahou se zavázati, že ničeho neprozradí. Seldenius uvádí pak přísahu, která zní takto: „Zapřísahám tě u svaté dráhy sluneční a nestejného běhu měsíce i ostatních sil hvězdových, že nepovíš těchto věcí ani neučeným, ani nezasvěcencům, nýbrž že ctíti budeš mistra svého a pamětliv budeš slov jeho. Budeš-li to zachovávati, obdržíš od bohů, co požádáš; zrušíš-li však slib, stihne tě jejich pomsta.“ Mistři učí učeníky moudrosti tím, že tito musí nazpaměť naučiti se jisté části průpovídek ve verších, jak o tom zmiňuje se Caesar (de bello gallico l. 7.), že učí se nazpaměť velkému množství veršů, tak že mnozí i dvacet let v učení bývají. Domnívají se též, že není dovoleno napsati, čemu se naučili. Ku bohoslužbě užívali Druidi jiné řeči, jako „Jammaboosi.“ Veškeří divocí bonci japánští: „zaklínači ďáblů, hadači, kouzelníci, Jammanbuxi, Jammaboosi, Harboribonci a Gengesové jsou původem z Asie; kejkly své provádějí, jak u Asiatů zvykem, pomocí vody, skleniček, křišťálů, zrcádek, oleje, kruhův, ohně, ptáky, dětmi a jinými předměty.

V době žní konají Japánci slavnosť letnic, neboli svátek Gibonův, t. j. „svátek člověčí,“ což děje se asi takto: před slavností postaví se v každé části města tolik lešení pro diváky, kolik jest ve městě cechů. Když přišel den slavnosti, přichází ze všech končin mnoho lidu do města, podívat se na slavný průvod. Napřed jede 15—20 vozů nádherně vyložených stkvostnou hedbávnou látkou; každý vůz bývá tažen čtyřiceti lidmi. Na každém voze sedí několik chlapců, z nichž někteří bubnují, jiní pískají a ostatní zpívají. Krom

toho mají též muži a ženy každého cechu svůj cechovní vůz. Potom následují vozy s vojáky, ozdobené též hedbávnou látkou; na vozích jsou obrazy, představující slavné činy starých vojevůdců japánských. Slavný průvod ubírá se kolem chrámu, ze kterého vynášejí na večer dvé nosítek; na jednom sedí bůžek, jehož právě oslavují, a na druhém jeho kuběna. Nosiči tváří se, jakoby již pod velkou tíží nesených model umdlévali a slabostí klesali. Posléze přinášejí na nosítkách také pravou manželku bůžkovu. Jakmile přiblížila se první dvě nosítka ku nosítkám, na kterých sedí manželka bůžkova, začnou nosiči těchto, jako pominutí semotam běhati, napodobujíce tak velkou bolest bohyně nad nevěrností božského manžela. Zatím co nosiči se zarmoucenou bohyní potřeštěně semotam běhají, spustí též ostatní lid žalostné lamento, oplakávaje bídný stav bohyně, a dodává jí útěchy a klaní se jí, padaje na kolena. Konečně nesou společně troje nosítka do chrámu oslavovaných model a tam je složí, čímž slavnost se končí.

Na podzim bývá slavnost krvavá na počest Maristinesovu, boha vojny. Slavnost začíná se odpoledne. Odevšad scházejí se ozbrojenci, z nichž každý nese na zádech obraz svého bůžka. Rychle postaví se do dvou řad. Nejprve začíná odrostlá mládež házeti po sobě kamením: po tomto krupobití vystoupí před mládež starší bojovníci a vystřelí na sebe z ručnic kulemi ostře nabitých, pak ženou se na sebe s vytasenými šavlemi a sekají do sebe tak dlouho, až jedna strana dá se na útěk.

Zvláštní slavnost výroční slavívají bonci z družiny „Ikoxů“ na počest Amidovu. Při té slavnosti bývá nesmírný nával lidu a následkem toho taková tlačenice, že jich bývá mnoho do smrti umačkáno, zvláště, když vycházejí ze chrámu. Ano, mnozí padají schválně na zemi, aby byli od lidu do smrti zašlapáni, poněvadž pevně věří, že takovou smrtí dostanou se do nebe k Amidovi. V noci pak mívá některý bonec o zašlapaných kázaní, ve kterém chválí jejich zmužilost; pak dává se veškeren přítomný lid do žalostného křiku, pláče a naříká pro nebožtíky.

Kromě zmíněných slavností mají Japánci též rozmanité slavnostní hry pro cvičení těla, ze kterých nejvíce rozšířeno a oblíbeno jest zápolení a porážení se. Prostora pro zápas ohražena jest dřevěným plotem, za nímž jsou diváci. Na blízkém vršku sedí soudce pod čtyřhrannou střechou stojící na čtyřech kulatých sloupích. Zápasníci mají na hlavách sítěné čepice, na temenu pevně utažené, aby jim nespadávaly vlasy. Hořejší část těla jest obnažena, jenom záda a oba boky kryty jsou měděnými plechy (krunýři), jež uvázány jsou pod prsoma pevnými provázky; na krunýřích bývá znak císařův. Podobnými plechy chráněny jsou též holeně na nohou. Kalhoty mají nad koleny vykasány a přitaženy dvěma provázky ku pasu napřed i v zadu. Když byli se tak ustrojili, rozběhnou se oba zápasníci a zuřivě se popadnou, derou a sem tam škubají, zasazujíce si notné štulce a kopance, až silnější slabšího přemůže a porazí na zemi. Vítěz jde pak na vršek k soudci a bývá od něho odměněn připraveným darem, totiž stříbrnými, někdy i zlatými plechy, na nichž bývá obyčejně znak japánského císaře.

Ve větších městech Japánska jsou zděná zápasiště, která mají ve zdi dlouhé záhyby pro diváky; v zápasištích těch, či lépe řečeno v jízdárnách, běhají rychlonozí Japánci o závod s koňmi. Na vyšším místě sedávají hudebníci dle japánského obyčeje na nohou křížem podlože-

ných. Nad hudebníky stojí dlouhé bidlo, na němž visí měděné kotle a mísy, opět jiné měděnce leží na zemi; na tyto hudební nástroje tlukou a řinčí, co síly stačí, až člověku zaléhají uši. Na konci běhounského závodiště napjat jest provaz na dvou silných kůlech; několik kroků za napjatým provazem stojí čtyrhranný sloup a velmi vysoký, na němž trčí prapor na vysoké žerdi. Okolo toho praporce stávají běhounští soudcové, rozsuzující, kdo vyhrál cenu; všickni mají na hlavách černě lakované, kulaté čepičky a na nich chochol z peří. Cenou bývá obyčejně pár lakovaných bot z kůže, nebo pár stříbrných přesek na střevíce. Běhouni oděni jsou tenkým hedvábným oděvem, dobře na tělo přiléhajícím; šat ušněrován jest na bocích, rukávy sáhají jen po lokte, a spodky vyhrnuty jsou nad kolena; na nohou mají hedbávné punčochy, sáhající až nad lýtka. Při závodění tropí zmínění hudebníci ohlušující hřmot na měděné kotle a mísy. Jakmile jeden ze soudců pod praporem stojících dal běhounu znamení holí, na niž připevněn jest krátký uzlovitý bičík, dá se běhoun s koněm, kterého pevně drží za uzdu (pravou rukou) do běhu. Vydrží-li běžeti s koněm uhánějícím největším tryskem, a podaří-li se mu i s koněm přeskočiti provaz, dostane zmíněnou cenu. Kdo ceny si nevydobyl, nebýval připuštěn k císařské službě; poněvadž jenom dobří běhouni bývali bráni k císařským službám.

Japánci jsou též výbornými herci, znajíce napodobiti každou povahu, každý stav a věk; umějí převýborně představovati zamilované záletníky a panny, staré a bručivé mrzouty, chytré a lstivé služebníky, nyjící, rozmazlená děvčátka i rozpustilé, marnotratné mladíky. Hrají velmi dovedně na divadle velebnost královskou a slávu knížecí; ale nejen jejich slávu a moc, nýbrž, jak toho někdy úloha vyžaduje, též úpadek a záhubu jejich, že se jim evropští herci sotva vyrovnají; básníků dramatických mají také dosti. Skladby divadelní bývají rozděleny na několik dílů; v úvodu vypravuje se krátký obsah celého kusu, ale konec divákům se zatají, aby zůstali napjati. Pak začnou hráti oznámený kus, jehož děj všelijak se zaplítá, rozplítá a opět zaplítá, až samým rozplítáním a zaplítáním zmoření diváci si přejí, aby už byl konec, jsouce nedočkavi, jak věc dopadne; posléze skonává se buď děj šťastně, buď nešťastně. Mezi každým jednáním baví diváky hudebníci, tanečníci a kejklíři. Ve veselohrách představuje se život všední, ctnosti a dokonalosti bývají chváleny; chyby, vady a neřesti přísně haněny a odsuzovány. Ve truchlohrách předvádí se divákům žalostný konec hrdin japánských a přeukrutná smrť některých prastarých japánských světců.

V Japánsku jsou též herci kočující, či lépe řečeno toulaví; chodí po krajinách ode vsi ke vsi, z města do města, dávajíce se zváti na svatby a slavné hostiny a hody; hrávají též na místech veřejných na náměstích, na návsích atd.; pro nepořádný a nemravný život nemají vážnosti. Jsou u nich herci i herečky; tyto provozují obyčejně hudbu, sedíce při tom po způsobu japánském na zemi. Na hlavách mívají černé čepice z papíru, které nad čelem přecházejí ve vysoké zakončení mající podobu rohu, jímž prostrčen jest kolik; hudbu provozují dvěma měděným plechem pobitými dřevy, podobajícími se dlouhému zouváku; prkénka ta drží v rukou, narážejíce jedno na druhé velmi zručně a slíčně. Za herečkami sedí herci na vysokých lavicích; mají krátké kabáty, na prsou rozhalené; spodní oděv jest z jednoho kusu; krom

toho mají kalhoty se širokými nohavicemi jako uherští čikošové. Kalhoty a spodní oděv upevněn jest dvojím pásem: jeden jest kolem břicha a druhý pod pažděmi. Za spodním pasem mají šavli; zatím co hraje hudba, provozují herci rozmanité kejkle, při tom v taktu poskakujíce; jiní sedí na zemi zakluněni, divně se pitvoříce a držíce pravou rukou vějíř, levou pak veliký slunečník. (Pokračování.)

Z národního divadla.

Již dávno nedávána žádná práce s takovým úspěchem, jako Vrchlického „Námluvy Pelopovy“ — jedna část trilogie, jež celá slouti bude „Hippodamie.“

Hippodamie jest jméno známé. Bylať to krásná dcera Oinomaa, krále v Pisách, jemuž bylo věštěno, že jej budoucí zeť jeho zabije. Oinomaos, nepřekonatelný jezdec v závodech, rozhlásiti dá, že jen ten bude manželem dcery jeho, kdo nad ním v závodění zvítězí; kdo nezvítězí, padne mečem jeho. Tak zahynulo již dvanácte nápadníků, a hlavy jejich trčí na kůlech pro výstrahu. Pelops, syn Tantalův, podplatil vozku královu, král sřítiv se s vozu zabit jest, a Hippodamie stala se manželkou Pelopovou.

Mythus tento zpracoval Vrchlický s mistrností hodnou Sofoklea nebo Aischyla. Nádhernou dikcí jeho vane všude vznešená poesie. V charakteristice příkře proti sobě stojících osob, prostého Pelopa, vášnivé Hippodamie, úskočného Myrtila a barbarského Oinomaa viděti jest plnou životní sílu a pravdivosť s poesií, duší otřásající, a celkem vane týž prostý, vznešený klid a tragická uchvacující síla, jako v pracích Sofokleových.

Měli jsme příležitosť nejednou ukázati zde k dramatickým pracím Vrchlického a bez obalu posoudili jsme, co se nám nelíbilo. Neváháme prohlásiti „Námluvy Pelopovy“ za nejdokonalejší práci Vrchlického, za dílo krásy vskutku velevzácné. Bylo by nespravedlivo, prohlášení toto neučiniti.

Tam, kde drama uchyluje se od mythu, stalo se to jen pro zvýšení živlu dramatického a pro zauzlení tragičtější. Míníme Myrtila a lásku jeho k Hippodamii, Hippodamiin návod, aby Myrtil při závodění otci jejímu pád způsobil, a smrť Myrtilova rukou Pelopovou. A co z této lásky zločinné vzroste, bude předmětem dalších dramat. Hippodamie z lásky vášnivé dopouští se otcovraždy, Pelops vrhá Myrtila do moře — toť začátek manželství Pelopova — „Námluvy Pelopovy.“ A jak mythus dále praví, nebylo manželství toto šťastné, spočívala na něm těžká vina, Hippodamie hyne později samovraždou . . . Vždyť Oinomaos, umíraje, zlořečí Pelopovi, Myrtilovi i dceři své, a tak kletba se plní — a Pelops stojí tu „vinou nestížený“, nemaje ani tušení, že Hippodamie je strůjkyní otcova pádu a tak příčinou jeho vítězství v závodech — a již na něho osud neblahý jako skála drtící naléhá.

Jak známo, napsal Fibich, šťastný skladatel, hudbu k tomuto dramatu. Nesnadno rozhodnouti, která hudba se tu předstihuje, zdali hudba slova a verše, či hudba tónů. Něco podobného se musí jen slyšeti. Slovo i tón doplňují se tu v lahodný a krásný celek, působící dojmem nepopíratelným.

Bozděchův „Náramek“ je obratně zpracovaný dramatický žert, jejž právě jen o b r a t n é zpracování něčím činí, ač i tu nelze se ubrániti dojmu naivnosti. Zpěvačka Negroni ztratila zlatý náramek, památku to, již jí daroval kdysi, dokud zpěvačkou nebyla, mladý muž Novák. Ona zamítla lásku jeho, chtějíc se věnovati divadlu. Nyní inseruje ztrátu náramku, nabízejíc odměnu nálezci. Dva protivní hejskové, židák bankéř a vyžilý šlechtic, dotírají se o přízeň její, přinášejíce bohaté šperky jiné. Negroni je zamítá a dary jejich posýlá dvěma jiným zpěvačkám, po nichž tito světáci baží. Jí však pošle bývalý nápadník Novák, nyní professor, nabídnutí, aby od něho přijala nový náramek a zároveň ruku a srdce. Zpěvačka syta jest již dráhy divadelní a stane se chotí převěrného Nováka, jenž ji po tolika letech a takové bouřlivé dráze životní dosud ještě chce, aby mu osladila professorský život.

Komedie pro arénu jest tříaktová fraška od Labiche-a a Martina: „Vojenská krev,“ tuším již někdy před několika — snad 12, 15 roky — pod jiným titulem u nás dávaná. Smíchu sice působí dosti, ale celkem to není pranic, ba co do vtipu daleko za podobnými družkami svými pokulhává. Kapitán Horác Tic, líčen velice přehnaně jako vojín, uchýlí se do Paříže ku své tetě. Jinak ani to ovšem býti nemůže, než že tato teta má neteř Lucii, a že neteř a kapitán a zamilování se stane ihned skutkem. Ale poručníkovi Luciinu je stav vojenský protivný, on je učenec, nemůže vystáti kapitána a pro Lucinku má za lubem jiného ženicha, nějakého pana Magise, statistika a počtáře. Mezi těmito civilisty a vojákem Ticem nastane zápas, v němž vojín — a proč by též byl vojínem! Lucii vyhraje. Komedie není bez některých vtipů přímo triviálních, a majíc zvláště ve třetím aktu naprostý již nedostatek děje, jen takovým řetízkem rozličných a rozličně navazovaných vtipů se nad vodou udržuje.

Rovněž i tříaktová komedie „Tchýně“ od Sardou-a a Deslandesa jest lehounká hříčka rozpustilé francouzské musy dramatické, nám, jak již jsme nejednou řekli, svými poměry a celým ovzduším cizí.

Tato divadelní „tchýně“ není ona obávaná, tisíckráte stejně líčená a vždy stejně hrozná manželská tchýně — naopak! Je to tchýně mladá, až tuze řešácká, pařížský ženský hejsek, který nadělá během krátké doby úžasných dluhů. Z rozličných možných i nemožných situac snaží se ji vyprostiti zeť Thevenot, notář, manžel dcery její, ba bije se i pro ni. Chof Thevenotova domnívajíc se, že se bije pro milenku nějakou, žádá za rozvod. Konečně se věc vysvětlí a notář Thevenot vdá svou rozpustilou tchýni za jistého pana Bondinoisa — jinak poctivého chlapa, ale hlupáka, což již račte posouditi podle toho, že si takovou osobu bere. Vždyť „tchýně,“ takto „paní Noirelová,“ má minulost ukrutně zamilováním nejrozličnějších druhů prošpikovanou. Ale nějaký konec musí komedie míti: a tak je konec takovýto — věříme rádi, že to byl zvláště pro pana ženicha pravý konec klidu a všech radostí. Komedie má místy vtipy daleko za meze slušnosti vybíhající a jest vůbec takového druhu, že by bylo lépe ji vůbec nedávati a přenechati ji někam do předměstské arény.

Neunavný Vrchlický přeložil čtyřaktovou veselohru Lope de Vegovu „Sedlák svým pánem.“ Hra je výborná a překlad Vrchlického znamenitý: zachoval veškeré půvaby originalu. Látka — sama sebou — ovšem nová není, ne snad jen již proto, že je veselohra od Lope de Vegy, jenž před 255 lety umřel. Porovnávali sedláka a krále již dávno před ním, a budou

je porovnávati, jako dva kontrasty, různě i po něm i po nás; to je věc známá.

Král nepoznán zavítal do chýže rolníkovy. Sedlák Juan je věrný poddaný, ctí a miluje krále, zná své povinnosti k němu, ale netouží po něm, aby jej viděl nebo seznal. On sám považuje se za krále ve své chalupě, na svém poli, na svém pozemku. Nepoznanému králi sedlák tyto své názory vykládá. „Jmění i děti mé náleží králi," praví, „i život můj, ale abych bažil krále seznati, jej viděti, jemu hold vzdáti, po tom netoužím."

Král odejde a podnikne zkoušku s rolníkem. Požádá od něho jmění, syna a dceru a konečně i jej obesýlá k sobě. Juan činí, jak slíbil. Peníze posýlá bez váhání, s dětmi se loučí, sám v prach pokořil se před králem. Tím odpykal hrdosť svou; král mu vrací jmění, synovi jeho dává hrady a šlechtictví, dceru provdává za šlechtice. Veselohra ta je velmi poetická, charakteristika věrná, případná, mluva krásná. Jaký to rozdíl, zde klid venkovský, zátiší, příroda, lidé výtečných srdcí — a na druhé straně zkažená Paříž se svým blátem a spoustou vtipů, jež zapáchají!

O původní zpěvohře mnoho pověděti nelze. Vyskytla se „Hubička" s částečně novým obsazením; z cizích dáván Goldmarkův „Merlín." Goldmark zde patrně řídil se slovy Göthe-ovými: „Wer vieles bringt, wird jedem etwas bringen" a podal v hudební příčině v Merlínovi hodně mnoho, aby si každý něco vybral. „Merlín" stojí za „Královnou ze Sáby" a stkvostná výprava, jíž se mu dostalo, mohla býti právem věnována některé původní práci naší. Tyto leží zase ladem. Kdy dojde konečně k nutné revisi naší původní literatury dramatické? Vždyť máme opravdu mnoho, zajisté mnohem více nežli kdo tuší; probírejme se ve starších referátech divadelních v našich časopisech a najdeme celé řady původních prací, jež se dávaly, líbily, a dnes jsou zapomenuty, dnes ani o jejich jménech nikdo neví. A to je přece v pravdě škoda! Kromě snad slabšího počtu rozličných původních prací našlo by se i mnoho dobrého. A podobně i rozličné hudební skladby starších našich mistrů leckde se povalují zaprášeny, a nevyskytne se ruka, jež by je vysvobodila z nezaslouženého a nevděčného tohoto zakletí.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Slovinská literatura roku 1889.

Sestavil **František Štingl.**

(Dokončení.)

Dramatickému písemnictví se u Slovinců nechce a nechce dařiti. Dramatické družstvo vydává sice občas některé překlady dramat, avšak původních jest velmi málo. Největší naděje vzbuzuje a také s největším úspěchem v tom oboru píše Dr. J. Vošnjak, jenž si dobyl jako spisovatel obecně známého jména. Vystoupil před slovinské obecenstvo předloni poprve s veselohrou „Pene". Loni sepsal k oslavě odhalení pomníku V. Vodnikovi velmi pěknou veselohru „Svoji k svojim", jež je mnohem lepší nežli „Pene", zvláště co se týče techniky. Děj je živý, protivy v povahách jsou zajímavy, přece však má veselohra tato tu vadu, že jsou v jednotlivých scenách osoby na jevišti, které nemají žádných úloh a to je hlavní

příčina, že celkový dojem není nejlepší. Snad se dramatickému písemnictví bude lépe dařiti, až budou míti Slovinci vlastní divadlo, které se již letošním rokem v Lublani začne stavěti. —

Poučné a vědecké literatuře se daří lépe. Spisů tohoto oboru vyjde do roka poměrně více než belletristických. Také v časop. vychází více článků poučných nežli zábavných. Zmíním se tu jen o nejdůležitějších spisech těchto. Jako každého roku tak také loni poslal do slovinského vzdělaného světa velepilný a záslužný spisovatel Jos. Marn „Staroslovenski Jezičnik“. Touto knihou položil prof. Marn vědecký základ k novoslovin. literatuře. Obsah hodí se každému Slovanu. Spisovatel s obvyklou důkladností vypravuje historii staroslovinštiny od prvých počátků až do nejnovějších časů, bedlivý při tom maje zřetel ku všem slovanským národům. V té knize podal prof. Marn výtečný úvod do slovinské literatury a nahromadil tolik látky, že kniha obsahuje více nežli obsah ukazuje. — „Pedagogiški letnik“, který uspořádal Fr. Gabršek, jest určen učitelům. Jest to sborník několika spisů; nejdůležitější jest prvý, jenž vyšel též ve zvláštním otisku: „Jzkustveno dušeslovje“. Sestavil Fr. Gabršek. Jest to prvá slovinská psychologie psaná s dobrým úmyslem a v dobrém duchu. Spis nevyhovuje požadavkům vědy: ale třeba si pomysliti, že jest to spis prvý toho druhu ve slov. literatuře; vědeckým požadavkům vyhovující dílo toho druhu podal letos Dr. Fr. Lampe v „Matici Slovenské“, o němž bude řeč níže. Dále podává „Ped. letnik“ „Několik úryvků z Didaktiky J. A. Komenského.“ Uveřejnil J. Ravnikar. Zajímavy jsou též spisy „V šolski delárni“ a „Spomini na Dunaj“. — Důležitým spisem jsou též „Apologetični razgovori“ od Dr. Fr. Lampeho. Jest to již druhý svazek těch výborných rozhovorů; prvý jednal „o člověku“ a letošní odpovídá na otázku „Ali je Bog“. Důkazy jsou tu podány všechny, a to jasně a zrozumitelně. —

Zbývá nám ještě promluviti o knihách vydaných „Slovinskou Maticí“, „družstvem sv. Mohora“ a o časopisech. — „Slov. Matica“ vydala tři knihy; dvě z nich jsou vědecké a jedna zábavná. Prvá kniha jest obyčejný „Letopis“, jehož látka je velice rozmanitá. Každý vzdělanec v něm nalezne mnoho poutavé a poučné četby; historik bude s radostí čísti články týkající se slovinských a slovanských dějin, jiného zase budou zajímati články o národním životě slovinském, jazykozpytec tu též najde článek pro své poučení, vůbec každý vzdělanec bude čísti „Letopis“ se zalíbením. Druhá kniha jest velice vzácna. Jest to „Dušeslovje“ (I. díl) od Fr. Lampe-ho, doktora bohosloví a filosofie. Slovincům můžeme Lampe-ovu „Psychologii“ vším právem záviděti. Zvláště pak třeba „Sl. Matici“ blahopřáti, že se jí podařilo získati tak dobrého filosofa, jenž má zvláštní dar jenž nebývá vždy vlastností učenců), že umí těžké a nesrozumitelné věci snadným a pochopitelným slohem vykládati. Zároveň mají Slovinci zajištěno, že jejich filosofie hned z počátku nesejde na scestí, neboť blud není nikde tak snadný a tak osudu plný jako ve filosofování. Neméně potěší každého člena třetí kniha „Erjavčevi zbrani spisi“. (II. díl.) Neboť Erjavec a „Sl. Matica“ jsou téměř mezi sebou nerozlučně spojeni. Erjavac byl jedním z hlavních podporovatelů Sl. Matice do posledního dechu. Letos vyšly jeho zábavněpoučné spisy a cestopisy. Erjavcovy spisy líbí se všem, kněžím i světským osobám; učený i neučený, každý čte jeho spisy se zalíbením, poněvadž Erjavcovo péro bylo čisté, nikdy nenapsalo slova, jež by bylo někoho pohoršilo v moralním neb esthetickém ohledu.

Za „Slov. Maticí“ nezůstala také „družba sv. Mohora“, vydavši knihy lidu úplně přiměřené a vhodné. A jinak ani býti nemůže; neboť výbor družstva sv. Mohora s velikou opatrností a pečlivostí vybéře vždy, co je nejlepšího a nejvhodnějšího. Jako každého roku tak i loni vydalo družstvo 6 knih. 1. Življenje prebl. Device in Matere Marije in sv. Jožefa. Napsal † J. Volčič. Pokračuje se tu v popisování poutnických míst slovinských zasvěcených P. Marii a sv. Josefu. 2. Življenje našega Gospoda Jezusa Kristusa“ dle slov sv. evangelistův. Napsal J. Skuhala. Jest to životopis Krista Pána sestavený dle slov čtyř evangelistů. Kniha ta se jistě zalíbí zbožnému lidu slov. a mnoho všude prospěje. 3. „Občna zgodovina.“ Sepsal J. Stare. Spisovatel popisuje vystoupení a pád Napoleona a zároveň současné dějiny všech evropských států. Prosté a zajímavé vypravování Stareových dějin se zamlouvá a jistě najde mnoho čtenářů. 4. „Fizika.“ I. kniha Napsal Henrik Schreiner Psáti „Fysiku“ pro rolníka, jemuž je hlavně tato kniha určena, není snadnou prací. Můžeme však říci, že spis. dostál své úloze v každé příčině. „Fizika“ je psána prostonárodně a tím, že vysvětluje různé změny počasí a podává příčiny rozmanitých zjevů přírodních, což rolníka nejvíce zajímá, najde hojnosť čtenářův a tak pomocí školy

a učitelů znenáhla objasní lidu všechny přírodní úkazy a tím odstraní leckde rozšířené všelijaké pověry. — Ostatní dvě knihy jsou oblíbené přítelkyně ve všech slovinských chýžích, jež již mnoho let pro poučení a zábavu vypravují různé příběhy, povídky, pověsti, básně atd. Jsou to „Slovenské Večernice“ a „Koledar“ (Kalendář). Příliš daleko by mne vedlo, kdybych o ceně jednotlivých povídek a zábavných spisů v obou těchto knihách obsažených rozepisovati se měl, a proto jenom dodávám, že nemůže býti lepších knih pro lid. — Letos čítá „dr. sv. Mohora“ **46.042** údů, což je poměrně počet velmi veliký a je zároveň důkazem, jak jest oblíbeno dr. sv. Mohora a jak se jeho knihy pro lid hodí. —

Časopisectvo na Slovinsku utěšeně zkvétá. Utlačovaní Slovinci, kteří měli r. 1843. pouze jeden časopis, jenž měl za úkol slovinskou věc zastupovati a slovinský národ všemožně poučovati, mají nyní **33** časopisy, což jest v poměru k malému jejich počtu ohromné množství. Tak mají nyní dva politické deníky, konservativního „Slovence“ a svobodomyslný „Slovenski Narod.“ Mimo to „Učiteljski Tovariš“ poučuje učitele a vychovatele vůbec důkladnými a odbornými články, „Kmetovalec“ jest pramenem poučení slovinskému rolníku a hospodáři, „Slovenski pravnik“ vyhovuje všem horlivým a vlasteneckým právníkům, „Cvetje z vrtov sv. Frančiška“ budí nábožnosť a dobré mravy v katolickém národu slovinském, illustrovaný „Vrtec“, určený mládeži, jest vzorem časopisu pro mládež a j. v. Zábavné a poučné časopisy jsou dva: „Ljubljanski Zvon,“ red. prof. Fr. Levcem a „Dom in Svet“, jejž vydává a rediguje Dr. Fr. Lampe. „Lj. Zvon“ jest největší belletrický časopis. Kolem něho kupí se všichni spisovatelé a zásobují jej hojně svými nejlepšími pracemi. Ale žel Bohu! v nejnovější době také načichl moderními špatnými názory o kráse a umění, tak že jsme jej již často proto slyšeli kárati. Nebudeme se tedy o něm šířiti. O „Dom in Svet“ přinesla již Vlasť posudek a proto rovněž o něm pomlčíme. Jak již jsem se zmínil, vnikl frivolní duch, odporující křesťanským zásadám částečně i na Slovinsko. Poněvadž je národ slovinský ryze katolický, jest vydán největšímu nebezpečí, a proto počal před rokem velenadaný Dr. A. Mahnič vydávati časopis „Rimski katolik“, v němž hájí křesťansko-katolické pravdy, řeší různé vědecké, především však filosofické otázky, jež se týkají víry, varuje před zásadami a spisy liberálů, kárá směr, jaký nyní začíná zavládati ve slovinské literatuře a bičuje mnohé zlozvyky ve společenském životě.*)

O zachování stavu rolnického.

Pořada úvah sociálně-politických. Podává Rudolf Vrba. V Praze 1889., v kommissi knihkupectví A. Reinwarta. Nákladem vlastním. Cena 70 kr.

Rudolf Vrba představil se již jednou české veřejnosti malým sice, ale zajímavým a časovým spisem pod názvem „Pod heslem osvěcenství“, v němž nás seznámil s poměry sociálními a náboženskými, jaké panovaly za císaře Josefa II., a to na základě znamenitých, u nás pohříchu poměrně málo známých spisů Dra. Seb. Brunnera, věhlasného spisovatele a znalce dob Josefinských důkladného.

Ve spise, o němž tuto referujeme, zavádí nás p. spisovatel na pole sociálně politické doby přítomné, či lépe snad, seznamuje nás s poměry národohospodářskými, jaké zavládly u nás liberálním zákonodárstvím po roce 1848. V 25 volných úvahách na 212 stránkách malé osmerky odhaluje a dáty statistickými pověřuje celý ten bědný stav, v němž hyne ubohý náš rolník. Porovnáním zákonodárství našeho, dokud týká se našeho rolníka, se zákonodárstvím, jaké panuje v jiných státech ve věcech národohospodářských vynikajících ku př. v Severní Americe; kritickým rozborem zákonů těch, jimiž škola liberální, najmě židovská a kapitalistická, oblažila naše rolnictvo; výpočtem a vylíčením následků nad míru povážlivých, jaké ono zákonodárství v zápětí mělo: přichází pan spisovatel k tomu výsledku, že právě toto nepravé a upřílišněné svobodářství — nebo pravou svobodou nazvati to nelze — má za následek rapidní klesání stavu selského, jeho zadlužení a ochuzení, obohacujíc jen kapsy sobeckých kapitalistů.

Čtenář stavu selského milovný dává přemožen smutnými dáty statistickými s bolestí p. pisateli za pravdu, že jsou to hlavně tři věci, které ničí našeho rolníka: totiž 1. Úplně svobodné nakládání majetkem pozemkovým bez všelikého

*) Pozn. red. Vlasť přinese o Rim. kat. zvláštní posudek.

zřetele ku prospěchu celku. 2. Neobmezený úvěr realní čili hypotekární, který v zápěti má vyvlastnění ročně tisíce rolníků z jejich usedlostí. 3. Právo dědičné, které přidělujíc každému synu rolníkovu stejný podíl na statku, činí z nich takto chalupníky — samé to věci které, jak dovozuje p. spisovatel, z nemravného práva římského (pohanského) původ svůj vzaly. K tomu pak, aby míra hříchů, kterých dopouštějí se liberálové na stavu rolnickém, byla dovršena, rozebírá p. spisovatel právo směnečné, objasňuje osudný omyl našich liberálů, učinivších půdu majetkem movitým, kterým jako kapitalem lze nakládati, ač přece jest mezi půdou a kapitálem veliký rozdíl; posuzuje svobodný obchod, který z nemravné a sobecké zásady manšestrovské pocházeje ubírá rolníkům domácí odběratele a dává jej úplně do rukou kapitalistů; promlouvá o lichvě a jiných a jiných věcech, které všecky pomáhají našim rolníkům stavěti vlasteneckými liberály slíbený palác blahobytu!!

Pan spisovatel zašel si i do minulosti, aby vylíčil stav rolnictva za kacířovaných dob feudálních, jeho blahobyt, svobodu, stoletou usedlosť a porovnal ho s poměry, v jakých žije rolník nyní. Aniž by snad horoval pro obnovení pořádků oněch, s poměry moderními se nesnášejících, vyslovuje a arciť i odůvodňuje výsledek úvahy své těmito slovy: „V nejhorších dobách feudálních nepřišlo tolik sedláků o svůj majetek, jako nyní za ery liberální“. Z těch milionů zlatých dluhů, kterými obtíženy jsou selské usedlosti, vidno, že již ani rolnictvo, které vládne ještě statky vlastními, není z velké části více skutečným vlastníkem půdy, ale že rolník trmácí se vlastně v potu tváři, aby z úroků, které odvádí a které milliony činí, v blaženém pohodlí a bez námahy žíti mohli velkokapitalisté, t. j. po většině židé — nebo jak Adámek praví, že rolník není více svobodný, ale že je nádenníkem na vlastní půdě, že svobodných, nezadlužených usedlostí víc a více každým rokem ubývá. A přece, jak vhodně podotýká p spisovatel, žádný stav pro stát a národ není tolik důležitý jako stav selský Pro naši vlast platí to v míře svrchované, poněvadž on v první řadě může klásti odpor utlačovatelům jakýmkoli, on v první řadě jest s to, aby vždy a všady bez velkých hmotných ztrát mohl osvědčiti své vlastenectví; proto také vybízí ty, v jichž rukou jest starati se o rozkvět vlasti: „Navraťte se ku právu křesťansko-českému“, a naše rolníky napomíná: „Volte muže katolické“. Ostatně záchranu rolnictva vidí v prostředcích dvou: V rázné svépomoci hospodářů samých a v pořízení ústavy zvláštního práva selského. P. spisovatel podává i některé návrhy, jak právo selské upraviti by se mělo. Za základ sloužilo mu staré právo české, které panovalo v Čechách před zavedením práva římského.

Ještě o mnohých jiných otázkách v obor národohospodářský spadajících pojednává p spisovatel na základě spisů hojných, sepsaných od spisovatelů na slovo vzatých, jako o clu ochranném, o šlechtě a jejím úkolu, o záložnách a bankách, o úrocích z kapitálu a rentě gruntovní, o úvěru, o zákonech školských, manželských, o nedělním klidu, o vlivu náboženství na rolníka, o životě našich předků a j.

Ačkoliv nesouhlasíme ve všem a všady s náhledy paně spisovatelovými, ačkoliv bychom si přáli, aby látka dokonaleji a přesněji byla uspořádána, vítáme přece spisek ten s nelíčenou radostí, doporučujíce jej všem, kdož o záchranu stavu rolnického se interessují nebo o ni pracují. Vypravování jest poutavé, skoro zábavné, věc sama lehounce stravitelna a v době naší prospěchářské vydatnější obranou zásad křesťanských než mnohá apologie. Ti, kteří by chtěli konati přednášky pro rolníky nebo ve schůzích hospodářských, naleznou zde mnoho látky velice vhodné a vydatné zbraně k potírání zásad liberálních. I rolník, kterému se do rukou dostane, přesvědčí se a pozná, kdo přivádí jej se vší rovností a svobodou na mizinu a kdo jsou jeho upřímní a nezištní přátelé.

Cténému p. spisovateli jsme radou, aby dále pracoval v oboru, v němž si nasbíral již takových vědomostí, abychom v něm měli jednou dokonalého odborníka.

Fr. Žák.

Matice lidu 1867—1889.

(Pokračování.)

O Sixtu V. též nedovídá se lid ničeho, aby mu byla podána jen malá ukázka též s druhého stanoviska: že většina papežů byli mužové znamenití. Bylo by velmi s prospěchem, dověděti se o něm, „že přečiny proti veřejné bezpečnosti a mravopočestnosti trestal bez ohledu na mocné přímluvce, váhavé soudce sesadil, nevinně pronásledovaní nalezli u něho právo a pomoc, chudí byli syceni z jeho skladišť, tisíce rukou pra-

covalo na veřejných stavbách, založil vodovod aqua felice, životní potřebu Říma; obelisk na náměstí před chrámem sv. Petra, triumfální sloupy Trajána a Marka Aurelia, nádherná kupole chrámu svatopetrského, nemocnice na Tibeře, založení světoslavné vatikánské bibliotheky, zakládání universit, zrušení obtížných cel, zavedení rukodílen na zboží vlněné a hedvábné, aby chudina byla zaměstnána, založení pokladu tří millionů skudů a deponování jeho ve hradě andělském pro potřeby lidu — značné redukování vydajů vlastního dvora — to jsou skutky jeho, a mluví znamenitě — lidu však se úmyslně zamlčuje, že byli i papežové znamenití. Že papežové (ku př. Innocens XI.) zakládali peněži křesťanské mocnáře ku vedení válek s Turky, že hubili nepotismus, opravovali přísně a horlivě kázeň církevní, o tom ovšem ve spisu liberálním se škodou bylo by mluviti. O Klimentovi XIV. píší i protestantské dějiny: „Panoval s moudrostí, obezřetností, pilností a neunavnou silou. Byl státník, učenec, znamenitý charakter, podporovatel věd a umění, zakladatel musea klementinského atd. Vedlo by nás příliš daleko, kdybychom chtěli věc ještě úplněji rozváděti: jen k jedné věci chceme ještě ukázati, a to dosti zajímavé. Jedná se o našeho „apoštola svobody“ a — papeže, „malomocného popíráče veškeré vědy a umění“. Ve spise čteme o Mazzinim: „Chlapci nebylo ještě 14 let, a již čítal proslavené dějiny Tacitovy, tuto b i b l i s v o b o d y!“ Tak vida! Zase však zapomenuto povědětí lidu, že tato b i b l e s v o b o d y byla vydána péčí — papeže, a to Lva X. Jak známo, našel Tacitovy „Annales“, *) obsahující příběhy od smrti Augustovy až do sebevraždy Neronovy, tedy dobu 57 let, Angelo Arcombaldo, pokladník Lva X., v klášteře Corveyském, a „Annales“ vydány Lvem X. Tento papež byl takový milovník starožitných rukopisů, že sezval majitele rukopisů všech zemí, aby mu učinili sdělení o majetku svém, a kupoval je za cenu velikou, aby jimi sbírky vatikánské obohatil. Páni liberálové snad znají také onu bájku o žíznivém, jenž napiv se, do studánky bláta naházel. Jak mnoho učenců celého světa přichází každoročně do rozsáhlých bibliothek vatikánských! Zednáři podobají se onomu člověku žíznivému, jenž ukojiv žízeň, naházel bláta do vody. Liberálové čerpali a čerpají ze světoznámých sbírek vatikánských, a pak — píší o papežství, že je lží, mrtvolou, tmářstvím, odpůrcem vědy, světla, umění. Jak krásně vyjímalo by se ku př. v takové populární knize, jako je naše „Matice“, kdyby místo systematického kydání hany na papežství učiněna byla zmínka o vzácných a nesmírných pokladech uměleckých, jež papežové nashromáždili, jak sbírky ty i knihovna v určitých hodinách v e š k e r é m u o b e c e n s t v u b e z r o z d í l u n á r o d n o s t i, v y z n á n í a p o l i t i c k é h o s m ý š l e n í jsou otevřeny, jak učenci, filosofové, sochaři, malíři, historikové, přírodozpytci atd. atd. všech národů do Říma spěchali, spěchají, a pokud Vatikán ve s m y s l u c í r k e v n í m Vatikánem bude, i spěchati budou, a že tyto sbírky nejsou u k o ř i s t ě n y v á l k a m i, nýbrž zakoupeny bezpříkladnou obětavostí papežů římských — slzy a krev na nich nelpí! — Leč k věci. Lidumilné vládě Pia IX. musila býti ovšem v knize věnována vzpomínka — vedle četných urážek a „vtipných“ ironií. „Pius IX. zrušil katanující vojenské soudy, odstranil úřady, kterých lid nejvíce nenáviděl, povolil ve státech papežských stavbu železnic, povolil učencům a mužům vědy veřejné rokování a přednášení, udělil přes odpor kardinálův všeobecnou amnestii politickým provinilcům,“ tak že lid i mimo papežské území provolával Piovi IX. „slávu“ v Neapoli a Palermě; ač i Metternich nucen byl psáti mu a vyčítati, „že jest vším tím vinen, národům že se nemá a nesmí v ničem povolovati“ atd. — Přece však odsuzuje kniha vládu papežskou vůbec a Pia IX. i všech papežů s bezpříkladnou příkrostí se dotýká. Ohromný jásot čteme o době, kdy „konečně“ Pius IX. vyhnán z Říma. Právě v té době, kdy posudek tento psán jest, přinesly veškeré listy evropské zprávy o ú p a d k u Ř í m a a h o s p o d á ř s t v í tamním — což jest velice charakteristické a vybízí k porovnání, jak bývalo za vlády papežské, a jak tomu dnes ... Psalť zajisté náš nejliberálnější list v měsíci únoru doslovně takto: „Finanční správa nalezala se, jak vše o tom svědčí, v rukou nejneschopnějších a lehkomyslnost, s jakou peníze mrhány, vyzývá k nejpřísnějšímu úsudku. Ač v posledních letech bylo 17 millionů obecního majetku promrháno a bilance bez svolení obecní rady o $4\frac{3}{4}$ millionu překročena, obnáší celkový schodek sice dosud jen 8 millionů, ale má-li obec do konce roku závazkům svým dostáti, potřebuje 20 millionů. Pro nejbližší léta jest pak 80 millionů potřebí. Obec není s to, aby sehnala peníze na úrok a umoření půjček. A č p o p l a t k y a d a n ě

*) Že by v „Ap. svobody“ míněny byly „Historiae“ Tacitovy, nezdá se býti pravdivým. Obsahujít ne úplná dvě léta, jak povědomo, a to od té doby, kdy Galba ještě nosil purpur až do času, kdy nastoupil Vespasián (ne celý rok 69 až 71.). Ostatně to zde na věci praničeho nemění.

v Římě ze všech měst italských jsou *nejvyšší*, jsou nové daně přece prý nyní nezbytny.“ Konečně tedy propukla přec jen elementární silou ta skutečná pravda o bídném stavu Říma, kde nyní, za kýženého svrhnutí vlády papežské, stíhá jeden bankrot druhý, jedna dělnická bouře druhou, kde bída, ba i hlad slaviły vjezd svůj!“ A v témž listě téhož dne hlásá telegram nepokrytě: „Schodek neobnáší 63, nýbrž 80 millionů. Bude potřebí vypsati nové daně.“

Takový je stav Říma bez vlády papežské, ani ne za celých dvacet let po svržení Pia IX. A přece vábí k sobě Řím tisíce cizinců, kteří mnoho zde utratí, a kteří přicházejí z končin nejvzdálenějších — nikoliv k vůli Quirinálu, nýbrž k vůli Vatikánu! Jak bude dále, ukáže dosti blízká budoucnost.

Jak vyhlíží fráse, k tomu chceme ukázati. O Mazzinim čteme: „On nedéře se v popředí, když národům zasvitne den štěstí, ale on stojí tu samojediné, udatně na stráži; když jest nejhůře — on necouvá a netřese se, když burácejí hromy a všechno vůkol zbabělé se rozprchává.“ Však, on signor Mazzini, byl pán jinak velmi opatrný, a to mu věru za zlé nemáme — pud po sebe zachování je mocný! Život jeho byl velmi pohyblivý, žil brzy tady, brzy tam — jen že ovšem o něm se nepraví, že „zbaběle“ utekl. Toť by byl veškerý nimbus z „apoštola“ pojednou ten tam! Řekněme raději, že se „koncentroval na zad“, kdežto jiní, které svedl, byli žalářováni, ano i postřílení. Tak ku příkladu je v knize moudře zamlčeno, kterak Mazzini, když general Oudinot dobýval a dobyl Říma, kde mnoho lidí zahynulo, schytáno a do vězení zavlečeno bylo, s anglickým pascem uprchl do Lugána, a nechal, jak prostě říkáme, své spolubojovníky a kamarády „v štychu“. Ve spise není o tom ani slova, aby se spíše zdálo, že skutečně „necouvá a netřese se, když burácejí hromy a všechno vůkol zbaběle se rozprchává.“ Tak vyhlíží fráse a hned vedle ní skutečnost. Mazzini pracoval rozhodně pro republiku, poněvadž Italie „nemá živlů pro monarchii, „žádné domácí staroslavné a o národ zasloužilé rodiny panovničí, žádné mocné šlechty“ (?) a nejvíce ovšem proto pro republiku, poněvadž chce pozdvihnouti lid k rovnosti, svobodě a bratrství“. Toť věru zajímavé pozorovati, kterak ve spisech podobných líčívá se republika jako eldorádo veškeré volnosti, jíž si jen mysliti možno. A přece i v zemích, kde republika vládne, je bída, zoufalství, okovy, žaláře, vyhnanství a popraviště, a to nejen snad na zločiny nejsprostší! Autorita, jíž mnohý liberál líčivá lidu jenom tam, kde mu o církvi, monarchii atd. mluviti jest, jest i všemocnou paní v republikánské ústavě, jen že se tu lid klanívá místo šlechtě nebo králům různým advokátům, velkoobchodníkům, atd. Ostatně Mazziniho slova v té příčině, jež kniha neuvádí, jsou dosti jasná a srozumitelná. Proneslť se starý tento revolucionář po vyhnání Pia IX. doslovně takto: „Ideai l'unitá d'Italia per la republicca, invece si compie per la monarchia. Votate tutti per Vittorio Emanuele — io sono pronto a votare per lui, e firmare il mio voto.“ — „Představoval jsem si jednotu Italie pro republiku, zatím však se skoncovala pro monarchii. Rozhodněte se všichni pro Viktora Emanuela — jsem odhodlán pro něho, a chci ztvrditi své rozhodnutí.“ Nejraději bychom ztlumočili tato slova zcela volně po smyslu, asi takto: „Myslil jsem, že bude sjednocená Italie republikou — no, nic neškodí — co není dnes, může býti zítra — zatím nechme Viktora Emanuela.“ Uvidíme, jak bude dále: budoucnost nám ukáže, jaké ovoce vzejde ze semene, Mazzinim zasívaného.

Že konečně ve spise „Apoštol svobody“ nejen katolicismus, ale každá víra vůbec za nic se prohlašuje a venkoncem do starého haraburdí se hází, dokazuje toto místo: „V prsou všech národů zeje jakési prázdno,“ (načež se po různých sofistikách přichází k velikému tvrzení:) „slovem, lidstvu schází nové náboženství, které by je povzneslo z jeho bídy o stupeň výše, tak jako před 1800 lety je bylo povzneslo křesťanství! A lidstvo dojde k tomuto vznešenějšímu náboženství, a první zákon jeho bude: pokrok člověčenstva a zbratření lidstva. A hlasatelem tohoto náboženství bude „Mladá Italie“....

Toť věru znamenité! Možno, že Mazzini byl tímto novým Kristem tohoto nového náboženství, jen že ovšem ukřižovati se nedal pro ně, nýbrž moudře a opatrně „odcestoval“ do Lugána, Londýna a jinam. My zase, stojíce na hledisku pravdy, domníváme se, že bylo by jedině správné lidu vyličiti věc asi takto: „Ano, mravní i náboženský úpadek jest na lidstvu zcela patrně viděti a znáti již delší dobu. Ale velice bludný a mylný názor jest, čekati na spásu, jež by snad ve formě nějakého nového náboženství přijíti mohla. Jediná spása kyne veškerému lidstvu, jestliže se zase ku křesťanství (resp. katolictví), od něhož se uchýlilo a pobloudilo, s upřímným srdcem vrátí, neboť nic lepšího, vznešenějšího, spasitelnějšího a důkladnějšího nemůž nikdo vymysliti, podati a lidstvo oblažiti, nežli učiněno bylo Spasitelem naším a naukou jeho.“ Toť, dle našeho mínění, jedině správné

stanovisko; Stat crux, dum volvitur orbis. Svět však se ku kříži navrátiti musí, neboť mimo kříž není a nebude symbolu významnějšího a spasitelnějšího....

Jen ještě k jedné věci dovolíme si ukázati. Mezi četnými místy, dýšícími krutým nepřátelstvím proti katolicismu a víře, čteme též: „Zeptejte se ubohého toho nádeníka, jehož celé vychování záleželo v tom, že *se mu vecpaly odpovědi z katechismu, které jsou povinnosti jeho!* Odpoví vám, že povinnosti jeho jsou, aby uživil svou rodinu, aby byl poslušen vrchnosti a její rozkazů! Mluvte mu o povinnostech k vlasti, k národu, k člověčenstvu, a on na vás vytřeští zrak! Člověk nevzdělaný ví jenom, že *nemá hřešiti, že nemá konati zlé, že nemá škoditi druhým.*“ „Nevzdělanosť otupuje svědomí lidské tak jako osvěta je zušlechťuje a jemnějším činí.“ Znamenité to věru místo ve spisu pro lid! Litujeme jen, že pan spisovatel považuje „za nádeníka“ toho, jemuž se „*vecpaly* jenom odpovědi z katechismu! Patrně tady každý, jehož „vzdělání“ šlo trochu dále za katechismus, stal se něčím více, nežli nádeníkem! Ale ten nenáviděný katechismus koná přece jen dobré služby, učí-li, „aby každý uživil svou rodinu,“ neboť z denních zkušeností víme, že tak spíše mnohý „nádeník“ dovede, než až tuze studovaný milostpán, který katechismus dávno zapomněl, a který kromě své rodiny známé má ještě nejednu rodinu.... a celkem nedovede se starati o žádnou, než jen o sebe. A pak, dovolíme si míti to skromné mínění, že *rodina* jest základ národu a lidské společnosti, že, kdo vědom jest si povinnosti, *starati se o rodinu a pečovati o ni* ve smyslu fysickém i duševním, koná *tím pouhým vědomím* zároveň i službu své vlasti, národu a člověčenstvu — neboť, prosíme, kdo je špatný otec, je i špatný člověk, špatný národovec a vlastenec, *a v rodině své se každý lépe pozná*, nežli kdekoliv jinde. O poslušnosti k vrchnosti pak mluviti ve knize, kde revoluce nazývá se spásou lidstva, bylo by ovšem velmi nekonsekventní, proto o této záležitosti pomlčíme!

Dále upřímně pravíme, že bychom si přáli, aby bylo hodně takových nevzdělanců, kteří by si zcela vědomi byli, že *nemají hřešiti, že nemají konati zlé a že nemají škoditi druhým!* Věru, že by bylo blaze na světě! Vždyť jsou přemnozí „vzdělanci“, kteří vůbec neuznávají, že existuje nějaký *hřích*, nějaké *zlé!* A quoad pojmu svědomí“, nechceme se hádati s veleučeným náhledem, vysloveným panem spisovatelem. Nevzdělanosť prý otupuje *svědomí* lidské, a osvěta je ušlechťuje a jemnějším činí! To kdyby pravda byla, pak by každý vzdělanec měl svědomí ušlechtilé a jemné, a nevzdělanec otupené, ale jak názoru tomu každodenní život a celá historie velice odporuje! Jak mnoho příkladů z dějin bylo by lze uvésti, že svědomí umlčeno bylo často u lidí jinak nejvzdělanějších, a jak obecný život každodenní nás poučuje, že svědomí vyvinuto bývá mnohem citlivěji u lecjakéko prostičkého člověka, než u znamenitého vzdělance! Svědomí není výsledkem vědy, nýbrž náboženství. Znalosť fysiky, historie, filosofie atd. nebude základem dobrého svědomí, jako spíše *přesvědčení náboženské a bázeň Boží* Leč dosti již! Že „Matice lidu“ ráda do církve papežství atd. si zajela, dokazují nejen jednotlivá místa, ale i zřejmá tendence celých spisů. Než přikročíme k Jungmannovi, dotkneme se ještě stručně „Vypravování dějin domácích“ a „Věku Albrechta z Valdštýna.“

Ve „Vypravování dějin domácích“ dotýkaje se spisovatel Karla Velikého, velice zazlívá církvi, že tohoto „ukrutníka“ vyhlásila za svatého. Není to ovšem spis jediný, kde podobně se mluví, vždyť zcela táž tvrzení čteme i jinde, ba i v některých školských dějepisech. Žáci dovídají se mnoho o Karlu Velikém ze svých učebnic, ale toho, že jej vyhlásil papež Paschalis III. (1164.) protipapež Alex. III., jehož církev neuznala a neuznává, a tudíž ani svatořečení toto jím prohlášené, nedočteme se buď nikde neb málokde. Bylo by dobré bývalo, kdyby toto faktum bylo podotčeno i ve „Vypravování dějin domácích“; tím by zajisté žádoucí objektivnosť, jíž jinak jest šetřeno, velice získala a ubylo by znepřátelování čtenářstva proti církvi. Neboť mnohý čtenář velice se rozhorčí, čte-li o svatořečení Karla Velikého; zvláště je-li drasticky vypsáno, jak si proti Sasíkům počínal a zamlčeno, že protipapežem kanonizován byl.

Toto zamlčování nebo až tuze nedostatečné objasňování historických fakt dodává pak spisům rázu tendenčního, a to tím více, když běží o čtenáře v knihách nehoněného, jenž zvyklý je „jurare in verba“ všeho, co je tištěné. Tak zdá se mi alespoň, když ku př. čtenář, jenž se pranic historií nezabýval, ve knize „Věk Albrechta z Valdštejna“ čte, že „katolická církev utrpěla počátkem XVI. století velikých pohrom, poněvadž začali odtud národové různí od ní odpadávati, dávajíce se na protestantství — Anglie i Skotsko odpadlo“ — že takový čtenář z lidu si pomyslí: „přece jen asi církev byla vinna tímto odpadáváním, a bude asi pravda,

co zde o ní čtu“ — a srdce jeho naplní se kyselostí proti církvi, poněvadž líčena je napořád ve světle nanejvýš nepříznivém.

A právě při odpadnutí Anglie naskytuje se příležitost, ukázati k tomu, že odpadlictví od církve i nepřátelství k ní má svůj původ přečasto v hnusných a hanebných příčinách osobních. Vizme a stopujme, jaký život vedli nejkrutější nepřátelé církve, a nabudeme o tom poučení, stopujme, co bylo příčinou a pohnutkou jich odpadlictví a jich nepřátelství k církvi, a dospějeme k poznáním pro církev čestným a potěšujícím. Že církev nechtěla hověti surovým, zvířecky smyslným choutkám Jindřicha VIII., že spíše dopustila, aby se celý národ od ní odtrhl, než aby otřásla nedotknutelností stavu manželského, proto odpadla Anglie od ní. Zde mohl by spisovatel pro lid mnoho pěkného napsati, kdyby *chtěl*, a kdyby úmyslně nebylo tendencí celé řady spisů, církev vždy a všude *snižovati*. Lid by zajisté četl o Jindřichovi VIII., tomto „reformátoru“, s dychtivostí, a musil by jej o d s o u d i t i s toutéž rozhodností, jako to učinila církev, nepotvrdivši rozvod s Kateřinou z Aragonie, jeho zákonitou manželkou. Kdyby lid věděl, že tento vilník měl šest manželek, že Kateřinu z Aragonie zapudil, Annu Boleynovu dal stíti, Annu z Cleve vyhnal, Kateřinu Hovardovu po dvou letech dal odpraviti, Kateřina Parrová že ušla témuž osudu jen lstí a Johanna Seymourová smrtí přirozenou, kdyby věděl jeho skutky krvežíznivé, pak by věru celá upřímná sympatie jeho i uznání naklonila se ke straně církve. Ale to liberálové nechtějí, proto — zamlčují příčiny různých odpadnutí od církve, aby se zdálo, že církev byla vždy a všude „nepřítelkou a utiskovatelkou svobody a volné myšlénky.“

O sněmu tridentském praví se tu, že „na sněmu tom stalo se v y p o v ě z e n í v á l k y světu protestantskému.“ Jakého rázu byl sněm tridentský, ví každý, kdo jen poněkud historii četl. Jestliže tu snesena dogmata a určitě definována, aby bylo jasně viděti, co katolické a co protestantské, jestliže pokračováno v pracích, jež sněmy kostnický a basilejský nedokončily, a celý sněm měl, jak známo, ráz o b r a n n ý, pak jest toto tvrzení o „v y p o v ě z e n í v á l k y“ opět t e n d e n č n í. Vždyť Luther a druzí „reformátoři“ vypověděli katolictví boj a válku sami, a na katolicismu bylo, učiniti opatření o b r a n n á. Ale i to nelíbí se liberalismu, brání-li se napadený. S mnohem větší zálibou vyhlašuje napadeného za přepadatele.

(Pokračování.)

Literární reminiscence.

Podává

Bohuš Podhorský.

(Pokračování.)

Co se už u nás o kritice namluvilo a napsalo v listech odborných, denních a vůbec belletristických! V „Literární hlídce“ jsme četli řadu článků „o kritice“, nedávno se o tom předmětu rozepsaly „Literární listy“ (1889 str. 118), předpisujíce pravidla řádného kritika. „Kritik jest povinen bez vášně a nestranně dáti každému spisovateli, c o m u p a t ř í, ničím jiným se neřídě, než pouze svou vlastní schopností, svým vlastním pochopením. Může se mýliti (!) i špatný vkus míti (!), ale jest povinen býti zcela upřímný, děj se cokoli; chváliti jen to, co se jemu líbí a kárati jen to, co shledává špatným, a to v té míře, v jaké to špatným shledává, nic více, nic méně.“

Této u p ř í m n o s t i však prý v české kritice není. Spíše vládne snad kritikou zcela jiná, právě opáčná kázeň, svádějící kritika, aby proti vnuknutím rozumu svědomí a vkusu (!) při každém kroku zapíral duši, lhal, tajil u jedněch spisů předností, u druhých vady, a o třetích, třeba byly zdařilými, aby mlčel.

Co jsme již zde opakovali, to prý se děje dosud. Kritikové vychvalují špatné spisy spisovatelů „ze svého tábora kroužku“, protivníků — spisovatelů jiné strany si nevšímají, je snižují a v bláto strhují; a když to snad není možno, chovají se k nim „se zarputilou zamlklostí, jakoby jich ani nebylo.“ Neblahým sporem národním rozdělili se i spisovatelé v l i b e r á l n í a k o n s e r v a t i v n í dle listů, do nichž přispívají. „Přidrží-li se spisovatel tábora liberálního, v listech konservativních hned začnou se od něho odvracet, upírati mu všechnu schopnost; přejde-li týž spisovatel do tábora konservativního, zase v liberálních listech začínají hned mluviti o klesání talentu, o vyčerpání a p.“ Toto rozkmotření dle politických stran bylo sice dávno známo, avšak zpráv jasných se o něm do veřejnosti nedostalo.

Podobně dí i „Česká Revue“ (1889.): „Kritika má býti nestranná, totiž neuznávati žádných jiných pohnutek, nežli věc, jež má býti posouzena. Toho se však u nás nedbá, nýbrž kritika podřizuje se začasté zřetelům, jež s věcí samou nemají co činiti.“ Máme prý nedostatek kritiky co do kolikosti a jakosti. „Pravý kritik není nepřítelem, nýbrž právě nejlepším, nejupřímnějším přítelem spisovatelovým, rozhodně lepším přítelem, nežli kamarádská panegyrika a obchodnická reklama. Několik bezmyšlenkovitých, třebaže nadšením kapajících frází dovede každý napsati; ne však každý umí vniknouti do jádra uměleckého díla, do individuality a t. d.“

K čemu tedy ono nepřátelství pánů spisovatelův oproti kritikům, když jsou takovými přátely a příznivci. (!)

Zvláštní zmínku věnují pořadatelé „Knihovny katechetické“ kritikům. Vybízejí čtenáře, by je podporovati nepoložili si za těžko. „Kdož pak některý spis naší knihovny čísti počneš, čta rozuměj, rozuměje uvažuj, uvažuje nehaň a nepotupuj, a leč umíš-li, lépe udělej a my pochválíme tebe.“ Bylo by věru velmi dobré, kdyby na př. kritik novell napsal vzornou novellu, kritik básní pěknou báseň, kritik divadel pěkný kus atd. Pak by platilo: „Verba movent, exempla trahunt!“

Že máme mimo moravskou také kritiku klerikální, o tom se dovídáme teprve z „Rodinné besídky“ (přílohy „Plzeňských listů“), kde posuzován „mistr Vrchlický“ (vlastně jeho „Různé masky“), kde recensent Q. dí: „Do nedávna rozčilovali se u nás nad jeho báječnou produkcí nebo nad jeho smělým a vítězným směrem; moravská a klerikální kritika rozčiluje se podnes — ale co nám je po ní“ (5, 37.). Kolikráte bráno slovo „klerikál“ nadarmo, a jak málo znám jest pravý jeho význam! Vším právem vyčítají „České listy“ (1, 12.) „Času“, že ani neví, co značí „klerikální“ a že zaměňuje slovo to s „katolickým“. Teď máme šlechtu klerikální, spisy klerikální, snahy a politiku klerikální a také jsme se zmohli na klerikální kritiku! Odpusť jim, Pane, nebo nevědí — my jejich nevědomosť napravovati zde nemíníme.

Spíše se podíváme, jak kritik básně — rozebírá a posuzuje. Přistoupím ke třetímu, nejrozmarnějšímu a řeknu upřímně — pro mne (!) aspoň nejkrásnějšímu oddílu knihy. Je to řada písní „Z karnevalu lásky“. Jak zde ty trocheje zvoní! Nejmenovaný verš, maje plnou volnosť, šumí, zní jako polibky malých dívčích úst a směje se jako cukrování hrdliček ... (38.) Na konec dí „referent“ tato slova: Zavírám knihu. Nechtěl jsem psáti její rozbor, jen líčiti svoje pocity (!), jež ve mně vzbudila; co se z nich stalo? Nic než výraz podivu! To se mi děje u každé knihy Vrchlického. Dovolte, abych skončil slovy, jimiž jsem začal: „S úctou beru každou knihu mistra Vrchlického do ruky, s nadšením ji čtu a s podivením ji odkládám.“ S takovým podivem odkládáme i my „kritiky a recense“ neklerikální kritiky p. Q. (Pokračování.)

Spolek sv. Vincence z Paula.

Další seznam darů pro Vincentinum, útulnu pro chudé nezhojitelné: Česká spořitelna 5500 zl.; hrabě a hraběnka Sylva-Tarouca 200 zl.; à 100 zl.: Jaromír hr. Černín, Louisa hrab. Černínová; à 50 zl.: hraběnka Clam-Martinic-Salmová, Juža hrab. Thunová, Leo hrab. Thunová, Johanna hrab. Nosticová; Anna hrab. Nosticová 25 zl.; à 20 zl.: Konrád kníže Hohenlohe s chotí, pí. Bittnerová v Praze, probošt Dr. Lenz Ant. na Vyšehradě; à 10 zl.: Magniet Klim., vrchní inspektor v Praze, pí. Turnovská Marie, pí. Staňková M. (Hradčany), Karel hr. Nostic, Nejmenovaný, Micka Fr., kanovník na Vyšehradě; à 7 zl.: Nejmenovaný, Brabec Fr., farář v Ratajích u Bechyně sbírkou); à 5 zl.: Pavlína S. (Terezín), Voříšek v Praze, Wagner F. A. v Ústí n. L., Puchta Jos., farář v Klučenicích, p. Vorlík, Nejmenovaný, Vojáček Fr., farář v Janovicích u Votic; Baselt Ant., farář v Bosni, p. Mnichovo Hradiště, 3 zl.; Žofie S. 2 zl. 10 kr.; Tittel Vincenc, farář v Zdicích, 2 zl.; à 1 zl.: Nejmenovaný a farář Bärnwaldský. Mimo to pro Vincentinum darovali: Pollak Karel, maj. skladiště uhlí v Praze, 42 centů černého uhlí, Kump M., obchodník, 10 kg. makaronů, 15 kg. rýže. Další příspěvky přijímá starosta spolku sv. Vincence Karel Ervín hrabě Nostic, Praha č. p. 135-II.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Kommisse knihovní

ve družstvu Vlast

zřízena konala ve čtvrtek dne 6. března čtvrtou schůzi. Přítomní byli: předseda Dr. Horský Rudolf, jednatel Mlčoch Alois a z členů: Červinka V., Škrdle Tom. a Žák Fr. Kommisse jednala o způsobu agitačním, kterak by totiž možno bylo co nejvíce censorů získati, i rozdělila mezi sebe práci tuto a vyzvala jednatele, aby dal do všech katolických listů zprávu o postupu prací a výsledcích, jichž se dosud podnik tento dodělal. Členové rozdělili mezi sebe časopisy: Obzor, Hlas, Hlídku Literární, Čecha, Pražské Večerní Noviny a Vlast a budou v listech těchto stopovati posudky o knihách vůbec a špatných zvláště. Jistý velice horlivý a vynikající duchovní dopsal členu kommisse a udělil některé rady, ale vyslovil nad tím své podivení, že se mají pročítati také spisy Pravdovy, spisy to klassické. Kommisse odpovídá, že ovšem každý a hlavně kněz hodnotu spisů Pravdových a jim podobným zná a že se tu nejedná, mají-li se některé doporučiti, jiné pak zavrhnouti, nýbrž jde o to, aby se knihy ty dle tendence své roztřídily a udalo se, který spis se hodí pouze pro dospělé neb dospělé i děti, a které jsou zvláště vhodným prostředkem proti těm a oněm zlořádům. Z těchto důvodů budou se pročítati i ostatní spisy, o nichž všickni víme, že jsou pro lid dobré a užitečné. Jako zmíněný duchovní tak ať nám i jiní otevřeně vytknou, co se jim zdá býti nevhodným a nepraktickým. Kommisse všecky návrhy klidně prozkoumá a uvidí-li, že chybuje, opraví své jednání. Kommisse žádá pp. censory knih, aby psali posudek každé knihy na zvláštním lístku a nespokojili se pouhým udáním: hodí se, nehodí se, nýbrž aby aspoň několika slovy udali hodnotu a zvláště tendenci knihy Zná-li knihovník tendenci knihy a svou osadu, může hravě na mysl čtenářů právě těmi spisy, jichž jest jim nejvíce potřebí, působiti. Po vyřízení některých návrhů, jež mají býti vodítkem kommissi samé, ukončil předseda schůzi. Opět a opět čtenáře t. l. vyzýváme, aby měli k podniku tomuto bedlivý zřetel a kommissi všemožně podporovali a knihy pročítali. — Za censory knih se dále přihlásili: Šittler Eduard, kaplan v Petrovicích; Nejmenovaný gymn. katecheta; Nejmenovaný gymn. professor; Coufal Tom., farář ve Veltrusích; Hlasivec Jan, farář v Lužné u Rakovníka; Sobotka Jos., katecheta v Nuslích Pankráci; Valášek Jos., kaplan v Jílovém; Majer Alois, konventual ve Lnářích; Kocábek Jak., farář na Horách Ratibořských u Tábora. Návod, jak si mají censoři knih počínati při posuzování knih, vydala kommisse ve 500 ex., i zašle jej zdarma těm, kteří Vlast nemají a rádi by družstvo v tomto směru podporovali.

Družstvo Vlast

prodá 27 exem. „Sborníku Velehradského“, a to ročníky I—V. Ročníku V. vyšel pouze první sešit, ale tvoří uzavřený celek. Ročníky I—V. prodají se po 5 zl. (původní cena byla přes 10 zl.); duchovní mohou je za 10 intencí obdržeti. Poštovné platí družstvo. Objednávky vyřizuje administrace Vlasti v Žižkově u Prahy čís. 505.

Znamení doby. Ministerstvo kultu a vyučování v uznání velikých zásluh o zdar a rozvoj písemnictví českého udělilo Jaroslavu Vrchlickému, tajemníku české vysoké školy technické, čestný dar 500 zl. Ohlašujeme bez poznámky.

VLASŤ.

Torquato Tasso.[1])

Napsal

Václav Petrů.

I.

Jest zjevem v dějinách literatury všeob. velevzácným, aby z otce básníka se narodil syn básník, a to pěvec mnohem nadanější, proslulejší a — nešťastnější. Synové velikých básníků se pokoušívají sice také na poli básnickém, ale stává se to pravidelně s nezdarem, zůstává to vždy jen při pokuse. Muž však, o jehož životě a tvoření poetickém v rozpravě přítomné si chceme pohovořiti, měl za otce básníka v Italii své doby věhlasného, pro nadání své hledaného a s osudy pozemskými celkem šťastného. Pocházeje ze vznešené rodiny, byl Bernardo Tasso (1493—1569) vychován ke dráze politické, na niž nastoupil nejprve místo tajemníka u papežského generála hraběte Quida Rangona, s nímž bojoval r. 1525. u Pavie. Po čtyřech letech odebral se do Ferrary, kde ho přijala vévodkyně Renata do služby, tolik prázdné chvíle mu zůstavujíc, aby se mohl dle své vůle oddati zamilovaným Musám. Když pak r. 1531. vyšly v Benátkách jeho básně, obrátily na sebe pozornosť všech lepších kruhů v Italii, i všiml si jich zejména také Salernské kníže Ferrante Sanseverino, který jmenoval šťastného básníka svým tajemníkem se služným 900 kusů dukátů, penízem na ten čas zajisté velmi slušným. Příznivci svému vykonal B. T. mnohé platné služby diplomatické, začež požíval nezkalené přízně a lásky jeho. Působením knížete se stalo, že se r. 1539. zasnoubil s Porcií de' Rossi, dámou neobyčejné sličnosti a nadání duševního, z rodu vzneseného a statky pozemskými poželnaného, při kteréž příležitosti bylo šťastnému básníkovi služné rozmnoženo a dovršeno svolením, že se smí odstěhovati do Sorrenta, města polohy rozkošné, aby tam žil rodiné a oblíbeným Uměnám. Tam se mu narodilo tré dítek, z nichž nejmladší Torquato spatřil světlo světa dne 11. března r. 1544. Stalo pak se to za nepřítomnosti otcovy, neboť tento doprovázel pána svého právě do Piemonta a odtud do Flander, tak že se navrátil v lůno rodiny milené, když bylo synáčkovi nejmladšímu již deset měsíců.

[1]) Viz: Cecchi Torquato Tasso, Voigt Torquato Tasso am Hofe von Ferrara; De Sanctis Storia della letteratura italiana, Gries: T. Tasso's Befreites Jerusalem, Vrchlický T. Tassa Osvobozený Jerusalem.

Děti zázračné, jimiž se v době přítomné svět hemží, ovšem jen mezi matkami nerozumnými, jsou a zůstanou úkazem řídkým; Torquato Tasso byl jedním z nich. Giovanni Batista Manso vypravuje, že mluvil, když mu ještě nebyl ani rok, a co zvláštního jest, že ani nebrebtal, jakož jest pravidelným u dětí zvykem. Okolnosť tato jest tím pamětihodnější, poněvadž Tasso ve věku dospělém mluvil jen zdlouha a v řeči zatrhoval. Také prý býval za mladosti své ustavičně vážným, a nikdo ho neviděl ani se smáti ani plakati.

Když mu byla tři léta, otec, jsa zabrán záležitostmi knížete svého, ustanovil mu vychovatele, u něhož činil malý chovanec takové prospěchy, že nad nimi otec po dvou letech radostí až užasl. Jako hoch sedmiletý byl Torquato přijat do školy, již jezovité právě v Neapoli otevřeli,[2]) kdež po tříletém pobytu v jazycích klassických tak se zdokonalil, že řecké a římské spisovatele nejen správně četl a vykládal, nýbrž i v latinské řeči básně skládal, jimž se všeobecně podivovali.

Tou dobou počal již Torquato mladistvý okoušeti z kalicha utrpení. Kníže Sanseverino byl z příčin politických od Karla V. dán do klatby a vyzut ze svých statkův; Bernardo Tasso mu zůstal jako muž poctivý v neštěstí tomto věren a šel do vyhnanství za ním, konaje mu dále služby politické. V zájmu pána svého se vypravil r. 1552. ke dvoru pařížskému, nepořídiv však ničeho, navrátil se v měsíci únoru r. 1554. do Italie, i žádal si vroucně, aby se mohl v Římě setkati s milovanou rodinou svou. Než nedopřáno mu štěstí tohoto úplně a cele; hrdá rodina manželky jeho nechtěla nikterak dopustiti, aby se tato dělila s manželem o osud psanecký, a zdržela ji násilně v Neapoli. Aby však srdci otcovskému jakéhos takéhos léku bylo popřáno, poslali[3]) za ním mladistvého Torquata, jenž prý se s matkou rozloučil znělkou nad obyčej tklivou.

V Římě studoval Tasso na očích otcových dále, jen že pobytu jeho v městě věčném nebylo na dlouze; neboť r. 1556., kdy mu žalem nad neštěstím rodinným zemřela choť, byl Řím vojskem císařským obklíčen, a Bernardo přinucen utéci se do Ravenny. Před tím poslal syna Torquata do Bergama, rodiště svého, kde byl tento od příbuzných[4]) vlídně přijat a v paláci hostěn. Po šesti měsících si ho otec povolal do Pesara, jež mu vévoda Urbinský velikomyslně vykázal za útulek. Tam se vzdělával Tasso dále spolu se synem vévodovým. Nejraději se tehdáž obíral filosofií a básnictvím, ač si obliboval i mathematiku, a pokud mu čas dovoloval, cvičil se ve zbrani a pěstoval veškerá umění rytířská „le arti cavalleresca“. R. 1559. prodléval Bernardo v Benátkách, kde tiskl velikou svou báseň epickou „Amadisa“, jež čítá skoro 60.000 veršů. Tam povolal za sebou také Torquata, kterýž pomáhaje zpěvy jednotlivé opisovati zaveden byl k hlubšímu studiu řeči a literatury vlašské, oblíbiv si přední básníky Danta, Petrarcu a Boccaccia. V Pesaře chovají dosud poznamy, které si učinil Torquato k básním Dantovým a v „Osvobozeném Jerusalemě“ jest vliv mistra onoho nejednou patrný. Veliký vliv na básnické nadání Torquatovo měl styk s předními muži, již se v domě otce jeho scházívali. Ale otec nechtěl míti syna básníkem, pokládaje neprávem umění

[2]) R. 1551.
[3]) V říjnu r. 1554.
[4]) La caveleria de Tassi.

toto za zdroj neštěstí svého. Pravíme, že neprávem, poněvadž mu bylo v nehodách životních útěchou a slastí. Poslal tedy syna do Padovy, aby se tam oddal na studia právnická. Torquatovi bylo šestnáct let; — v Padově učil výtečný právník Panciroli,[5]) který měl na mladistvého učně vliv sice blahodárný, nemohl však zabrániti, aby mladý Tasso po roce nepřipravil do tisku epickou báseň o 12 zpěvích, již nadepsal „Rinaldo inamorato“!

Rozumí se, že otce zpráva tato nehrubě potěšila; ba ještě více, otec zakázal synovi přímo, že mu nedovoluje, aby plod svůj vydával na veřejnosť. Než umíněnosť otcovská nemívá v takovýchto případnostech základu dosti pevného; přijde se s prosbami, dostaví se přátelé a přímluvčí, vyvracují důvody otcovské, otevírají perspektivu do slavné budoucnosti, nebo líčí také, že synáček ničeho nepořídě s plodem prvým básnění se vzdá — a tatík povolí. Tak stalo se i tu. „Rinaldo“ byl r. 1562. v Benátkách vytištěn. A hle! báseň se líbila, důkaz, že mu šlo studium básníků klassických a moderních mnohem lépe k duhu, nežli otázky právní a filosofické, jichž řešením se mu bylo vlastněji obírati. Vypravují-li někteří, že Torquato i v oboru právnickém vynikl, zajisté se mýlí, neboť studoval práva pouze rok, a co může za rok vykonati i hlava sebe lepší, dovede posouditi každý.

Když tedy mladému Tassovi dovolil otec dráhy právnické se odříci, oddal se Torquato s horlivostí úsilovnější na studium filosofie a krásných věd. Poslouchal velmi horlivě výklady professora Sigonia[6]) o poetice Aristotelově, a za učitele výmluvnosti a filosofie měl proslulé tehdáž muže Francesca Piccolominiho a Federica Pendasia, s nimiž se odebral do Bologně, kdež právě tamní universita k nové slávě byla otevřena.

Již v Padově konal Torquato přípravné práce k osnově nové básně, jejíž podkladem historickým mělo býti dobytí Jerusalema od křesťanů za vedení Godofreda Bouillonského. Ustanovil zejména, kolik a které osoby v básni vystoupí, rozpočetl episody a místa, kam kterou vsunouti hodlá. V Bologni postoupil již dále, neboť počal již jednotlivé části skládati, a ve Vatikánské knihovně se zachovaly až dosud tři zpěvy prvního tohoto pokusu, jež věnoval básník vévodovi Urbinskému, pod jehož ochrannými křídly Tasso žil.

Tu však se mu přihodila nehoda, jež měla v zápětí, že mladý pěvec Bologna opustil. Stalo se to takto. Po městě se rozšířila — nikdo nevěděl ani, kde se vzala — peprná satira, v níž si bylo dobíráno lidí mnohých, přemnohých; mezi nejvíce zvochlovanými byl Tasso, který však si z potržky štiplavé nemnoho dělal, na rozdíl od nedůtklivých lidiček, kteří vztekem srší, napíše-li se o nich slůvko, nic však svědomí svému nevyčítají, jazykem-li do bližního perou nenasytně. Ba co více: Torquato zapamatovav si několik veršů ze satiry oné, příleži-

[5]) Panciroli Gui, výborný právník a učenec italský, narodil se r. 1523. v Reggiu a zemřel v Padově r. 1599. Byl v Padově professorem římského práva a vydal mnoho spisů právnických, z nichž „De claris legum interpretibus“ bylo po dlouhý čas nejúplnější a nejspolehlivější dílo o právnících středověkých. Rovněž zůstavil po sobě komentář k Tertulianovi o třech svazcích, který se chová u minoritů v Reggiu.

[6]) Sigonio Carlo, italský humanista, r. 1524—1584. byl professorem v Benátkách, v Padově, a Bolonii, i psal tak správnou latinou, že jeho spis „Consolatio super Tulliae filiae obitu“ za Ciceronův se pokládal.

tostně a žertem pouhým je dával k lepšímu u přítomnosti některých přátel. Ďas tomu chtěl, že se náhoda tato rozletěla městem, některé z osob předních se jaly viniti přímo Tassa, že jest skladatelem urážlivé satiry a přivedly to v ty konce, že byla v bytě jeho — za osobní jeho nepřítomnosti — vykonána soudní prohlídka, při níž byly všecky knihy a papíry devatenáctiletého Tassa zabaveny a na soudě důkladné prohlídce podrobeny. Nenalezli však ničeho, co by svědčilo o vině příštího pěvce „Osvobozeného Jerusalema“, načež mu majetek jeho byl navrácen.

Ale tím nebyla urážka mladému veleduchu způsobená dostatečně odčiněna. Jsa hluboce rozhněván, že pro tak nepatrnou příčinu všeobecné podezření na něho bylo uvrženo, odhodlal se Bolonii neprodleně opustiti a k otci do Mantovy se navrátiti. Cestou však se dověděl, že otec jeho nedávno odcestoval do Říma, pročež přijal pohostinství hraběte Rangoniho v Modeně.

Jaká nehoda mladého básníka stihla, záhy se dověděl věrný jeho přítel ze studií padovských, Scipio z Gonzagy, potomní kardinál a utěšitel Tassův vezdy neunavený. I pozval ho do Padovy, kde měl palác, v němž si zřídil akademii, řečenou Eterei, jejíž ozdobou měl býti mladý jeho přítel. Tasso pozvání tak srdečné přijal a byv do akademie přijat, označen byl podle obyčeje akademií italských názvem „Pentito“ (kajicný), buďto aby prý vyslovil politování nad ztrátou času, již utrpěl studováním práv, anebo aby naznačil lítost, že se mu podařilo za Bolonii, kde tak nespravedlivě s ním bylo nakládáno, nalézti město, ve kterém se mu dostalo nejen věrných přátel, nýbrž i laskavého ošetřování.

Znova se jal studovati u bývalého učitele Francesca Piccolominiho filosofii, mravouku, politiku, Aristotelovu poetiku a záhady Platonovy, jejichž vznešenosť tak hluboký vtiskla duchu a srdci jeho ráz, že ze všech spisů jeho patrně vyzírá. Při tom nespouštěl s mysli „Godofreda“, jak hodlal prvotně „Osvobozený Jerusalem“ pojmenovati, ba všecka studia jeho se k velebnému předmětu tomuto zjevně upínala. Ze starých básníků, řečníkův a filosofů vybíral nejpestřejší kvítka, aby jimi dílo své obohatil. Jsa ještě nerozhodnut, kterou cestou se má ubírati, vážně o věci přemítal, a výkonem rozjímání toho jsou tři rozpravy o poesii, najmě o poesii epické, jež sepsal r. 1569. a Scipionovi z Gonzagy posvětil. Tiskem vyšly teprve po dvaceti letech.

Jakou mají do sebe cenu? Jako mívají poetiky, jež skládají básníci; jest to theorie, která běží za praxí, aby ji povysvětlila. Mladý muž — a že jest jím sám Tasso, leží na bíle dni — rozjímá v rozpravách těchto, nežli vystoupí na kolbiště literární, kterou cestou se hodlá bráti.

Touže dobou bylo mladému Tassovi popřáno navštíviti otce. Kdož si může představiti radosť, jež rozechvívala srdce otcovské, když tento otec, sám jsa básníkem, četl důvtipné rozpravy synovy o básnictví, když četl osnovu a úryvky budoucí velebásně, jež měla syna jeho zařaditi mezi velepěvce všeho světa vzdělaného?

Navrátiv se do Padovy, dověděl se Tasso, že ho jmenoval kardinál Lodovico d'Este svým dvořanem, a že si přeje ve Ferraře ho spatřiti dříve ještě, nežli tam přibude arcivévodkyně rakouská, jež se byla za bratra jeho Alfonsa II. provdala. V měsíci říjnu r. 1565. se tam honem odebral; že pak byl kde kdo zabrán přípravami k nastáva-

jícím slavnostem, turnýrům a hrám divadelním, jen stěží se domohl Torquato u kardinála audience. Lodovico jej přijal konečně velmi laskavě i nařídil, aby mu byl upraven důstojný byt a stůl; zároveň mu oznámil, že mu dává úplně na vůli, aby se objevil u dvora jeho, kdy chce, a že není nikterak přáním jeho, aby byl službou z prací svých vyrušován. Zdaž mohl býti básník plný naděje do budoucnosti opatřen lépe?

Celý měsíc se střídaly slavnosti na nádhery milovaném dvoře ferrarském, jedna vkusnější a důmyslnější nežli druhá, což zajisté na živou mysl Tassovu veliký mělo vliv. Přimysleme si k tomu, že byl velmi pilným čtenářem rytířských románů, i není divu, že v turnýrech a sedáních na dvoře vévody Ferrarského spatřoval tváří v tvář ideal vtělený — pružina k tvorbě básnické zajisté velemocná a neúkojná.

Po ukončených slavnostech nastal na dvoře život tichý, rodinný, a kardinál Lodovico se odebral do Říma k volbě papeže, zůstaviv básníka našeho ve Ferraře. Vévoda měl dvě sestry, Lukrecii a Leonoru z Este, které se právem počítaly k ozdobám dvoru jeho. Byvše princezny ony vychovány co nejpečlivěji, nalézaly opravdové zalíbení ve vědách a uměních, zejména pak v hudbě a poesii. Obě byly půvabné a sličné, ačkoli již ne mladé, neboť Lukrecii bylo jedenatřicet, Leonoře třicet let. Lukrecie se súčastnila všechněch slavností, Leonora pak pro churavosť se na veřejnosti nestkvěla, ač byla vůbec nepřítelkyní všeho hluku a společnosti velikých. Tasso byl představen nejprve Lukrecii, kterouž si tak naklonil, že ho uvedla u sestry, a tak požíval za krátko básník náš nezkalené přízně kněžen obou. Brzy po té byl představen vévodovi Alfonsovi, jemuž veliké jeho nadání básnické již bylo velmi dobře známo; rovněž věděl také, že skládá Tasso báseň o dobytí Jerusalema — příčin dosti, že byl od knížete uvítán velmi laskavě, a že mu lichotivě bylo domlouváno, aby podnik tak mnohoslibný dovršil. A vybídnutí z úst tak vznešených se neminulo cílem: Tasso se ujal práce již skoro dvě léta odkládané s pílí tak velikou, že v několika měsících dokonal prvých šest zpěvů, maje v úmyslu věnovati velebáseň svou vévodovi Alfonsovi a oslavě všeho domu jeho. Kdykoli zpěv některý dokončil, předčítal jej oběma kněžnám, jejichž souhlas a pochvala další nadšení jeho podněcovaly a zachovávaly. Při tom neustával Tasso skládati drobných básní příležitostných k úctě obou princezen, kteréžto drobnůstky poetické zajímají nejen tím, že jsou zdařilé a pěkné, nýbrž také proto, že z nich vyčítali někteří, jaké city choval básník k mladší z kněžen, kteráž okolnosť, ač ji lze pokládati jen za literární mythus, zavdala podnět k velikým a dlouholetým rozepřím. Zmíníme se o ní v rozpravě této níže.

Dověděv se Tasso, že kardinál Lodovico delší dobu pobude ve věčném městě, zajel si na jaře r. 1566. do Padovy navštívit svých přátel. Způsobil jim radosť nemalou, zejména pak Scipio z Gonzagy se radoval upřímně, že vidí zase starého přítele. S přátely se radil také o básni své, a dostalo se mu od nich nemalé pochvaly a pobídky, aby od práce tak mnohoslibné neustával. Navštíviv ještě otce, navrátil se do Ferrary, kde vedle slávy i přízně mu přibývalo.

Tehdáž vymáhal na každém dobrý mrav neboli bonton, aby skládal verše milostné, láska byla tedy nejen citem, nýbrž i modou. Rozumí se, že i náš dvacetiletý poeta nemoci této neunikl, a první jeho písně byly toho způsobu. Ve Ferraře je věnoval mladé dívce, Lukrecii Bendi-

diově, jež byla známa neobyčejnou duchaplností, nýbrž i nevšední sličností. Věděl-li o tom, či nevěděl, jest nepovědomo, ale v příčině této mu vznikl sok zajisté nenepatrný v osobě tajemníka vévody Alfonsa, jenž se nazýval Giovanni Battista Pigna. I ten smolil verše ke cti své zbožňované, a čím více tyto pokulhávaly za básněmi Tassovými, tím většího pozoru bylo tomu zapotřebí, aby se nepohněval s člověkem, který by mu na dvoře uškoditi mohl. V té příčině mu prospěla moudrou radou princezna Leonora. Pigna složil na počest Lukrecie Bendidiovy tři dlouhatánské kanzony. Leonora mu tedy poradila, aby opatřil poetické ty práce výkladem, což Tasso také učinil, a to velmi učeně a důvtipně, odvozuje komentář svůj z filosofie lásky. Práci tuto nadepsanou „Considerazioni sopra tre canzoni di Giov. Bat. Pigna“ atd. věnoval té, jejíž ponuknutím vznikla. A pochodil dobře. Domýšlivý sok se cítil v domnělém povolání básnickém povznešena, obzvláště když ani neuznamenal ironického přirovnání nepatrné osůbky své s nesmrtelným Petrarkou, v něž Tasso úsudek svůj shrnul. S nebezpečným sokem zůstal tedy za dobré a směl Lukrecii Bendidiovně se dvořiti dále.

Aby dokázal dámám i všemu dvoru vévodskému, jak mistrným znalcem věcí milostných jest, ohlásil Tasso v akademii ferrarské veřejnou disputaci, v níž sliboval obhajovati padesát thesí (cinquenta conclusioni amorose). Povídá se, že prý se ostrovtipu a důmyslu jeho všeobecně podivovali, ježto ve věku tak mladistvém výroky nejtěžší s úžasnou obratností obhajoval. Thesi jedenadvacátou, „že totiž láska mužova jest mocnější a stálejší nežli láska ženina,“ mu bylo obhajovati proti dámě, signoře Orsině Cavellettově, která se prý držela velmi statečně.

V tom ho stihla zpráva zdrcující: otec jeho se rozstonal na smrt. Jako vděčný syn pospíchal k smrtelnému lůžku jeho, aby mu prokázal poslední čest. Skonal pak slavný ten muž dne 4. září r. 1569. Když byl uložen k věčnému odpočinku, navrátil se Torquato nazpět do Ferrary, aby se tam všecek oddal nelíčenému zármutku. Z něho byl vyrušen slavnostmi vystrojenými ke cti nového sňatku na dvoře ferrarském; v lednu r. 1570. se provdala totiž Lukrecia d' Este za vévodu z Urbina Francesca della Rovere, syna panujícího vévody Quidubalda. Ale ani to, ani co jiného mu nebránilo, aby den jak den nepracoval o své velebásni, a tak se stalo, že v době poměrně nedlouhé k prvým šesti zpěvům přičinil dva nové.

Tou dobou hodlal podniknouti kardinál Lodovico cestu do Francie, kde tehdáž panovaly prudké třenice náboženské a kde měl několik výnosných beneficií. Tasso ho měl doprovázeti. Nežli se vydal na cestu tak dalekou, a jak se domníval i neméně nebezpečnou, pokládal za svou povinnost učiniti pořízení svých věcí. Dle prvního odstavce této závěti měly býti milostné písně jeho sebrány a vydány tiskem na veřejnost; básně příležitostné pak, jež složil svým přátelům, nařídil, aby s ním byly pochovány. Zevrubné pořízení učinil také strany osmi zpěvů „Godofreda“ jakož i strany majetku svého, z čehož vychází na jevo, že se mu hmotně nedařilo stkvěle, neboť měl šaty a koberce, jež otec jeho kdysi ve Flandersku koupil a jež mu proto byly tak drahé, zastavené u — *žida*!

Kdyby cestou zemřel, mělo se prodati vše, což bylo jeho, a z výtěžku měl pořízen býti otci jeho pomník s nápisem latinským, který na jeho památku byl složil. Kdyby konečně se naskytly nějaké překážky,

kterými by se pořízení toto nedalo ve skutek uvésti, měl se přítel jeho obrátiti o radu k nejjasnější kněžně Leonoře „al favor dell' excellentissima madama Leonora, laqual confido che per amor mio gliene sarà liberale", „která mu jí, jakož doufal, z lásky nedepře". Jak vidno, náleželo k posledním věcem Tassovým tré věcí, které mu byly asi stejně mily, a to: jeho básně, památka otcova a přízeň Leonořina.

Jednaje ve Francii o věcech náboženských, dostal se kardinál Lodovico přirozenou měrou až ke dvoru, s nímž byl ostatně také příbuzen, neboť matka jeho byla Renata, princezna francouzská. S ním přišel před krále i mladistvý Tasso, jehož představil kardinál těmito slovy: „Tuto představuji pěvce „Godofreda" a ostatních reků francouzských, jež se při dobytí Jerusalema tolik vyznamenali." Karel IX. přivítal Tassa velice milostivě, a kdykoli se s ním setkal — bylo prý to dosti často — vyznamenával jej nápadně. Také se vypravuje,[7]) že by ho byl král francouzský velikými odměnami obdařil za to, že tak nadšeně vychvaloval rekovnosť francouzskou, ale Tasso se prý odřekl dle filosofických zásad svých veškeré přízně. Jest však velice ku pravdě podobno, že se přízeň krále francouzského dotýkala jenom povrchu a že nebyla od srdce.

Jest na snadě, byl-li král básníkovi vlašskému přízní nakloněn, že i ostatní dvůr královský neomeškal povinný hold mu vzdáti. Ve Francii kvetl tehdáž básník Pierre Ronsard (1524—1585), jenž způsobil v básnictvě a písemnictvě domácím velikou revoluci. Obíraje se pilně studiem jazyků klassických, naučil se anglicky a vlašsky a umínil sobě vypleniti z literatury středověkou romantiku a obohacovati ji raději překlady z latiny, řečtiny a jazyků moderních. Snahy ty se ujaly, obzvláště když se pro ně prohlásili dvůr a stavové vyšší. Ronsard skládaje poetické plody, přizpůsoboval dle klassiků starověkých své ódy, elegie a epos, dle vzorů vlašských pak znělky, madrigaly a písně milostné. U dvora francouzského docházely obliby hlavně jeho skladby lyrické a epos „la Franciade", rýmované vypravování o rytířských skutcích mythického krále Franka, jenž jsa synem Hektorovým po stečení Ilia uprchl a v Gallii nalezl konečně útulek.

Tasso seznámiv se s mužem tímto znamenitým a uzavřev s ním svazek přátelský, předčítal mu některé zpěvy z „Godofreda" a i jiné básně, jež cestou a za pobytu ve Francii složil. Zasloužená pochvala, jíž se mu dostalo od předního básníka francouzského, působila, že i on se nemohl dosti vynadiviti plodům Ronsardovým, ač nebyly všech výtek prosty a pro znásilňování řeči zasluhovaly přímého poroku.

Co se vypravuje dále o Tassovi, že za pobytu svého ve Francii trpěl nedostatkem, a že byl konečně i donucen od přátel a známých peníze se vypůjčovati, naplňuje nás podivem, ba řekněme přímo, že celá tato zpráva jest velice podezřelá. Muž na všech stranách oblíbený, hledaný, jemuž náležela přízeň dvoru samého, muž, jehož si přidružil vysoce urozený kardinál, neměl zajisté potřebí ohlédati se po prostředcích, jimiž by potřeby své uhradil. Zdá se, že anekdota tato vznikla v dobách pozdějších, když si nevěděli biografové Tassovi rady, proč tak nenadále z Francie odešel. Jisto jest, že přízeň kardinála Lodovika d' Este k Torquatovi Tassovi počala se nápadně ochlazovati a

[7]) Abbé de Charnes: viz de Tasse str. 40.

že jí valem ubývalo. Proč? Kdož ví! Příčina podstatná se o tom nikde neuvádí. Že by jen na straně kardinálově bylo chybeno, nedá se ani pomysliti, vždyť osvícený ten muž se ujal básníka našeho jen proto, že v něm poznal nadání nevšední, neobyčejné; jiné pohnutky vedlejší ho k tomu nevedly. Proč by se tedy tak náhle byl změnil? Mají tu připadá každému na mysl, že se chyba stala na straně Tassově, neboť i velicí mužové časem chybují. Sláva a čest, jíž požíval v kruzích tak vznešených a vysokých, způsobila nepochybně, že si vedl příliš domýšlivě a že se vyjádřil ve svém postavení velmi nešetrně o otázkách náboženských, o nichž se mezi kardinálem a dvorem francouzským právě jednalo. Nepřátelé a závistníci jeho neměli nic pilnějšího na práci, než aby to donesli k uchu pánovu, hněv jeho dál a dále rozněcujíce. Tím se stalo, že konečně kardinál pojal k Tassovi osobní nechuť a s místa ho sesadil.

Rozumí se, že muž tak důvtipný a i jemnocitný ihned věděl, co má dělati. Žádal, aby mu bylo dovoleno navštíviti domov, a dovolení se mu dostalo neprodleně. Poněvadž právě v ten čas se ubíral kardinálův tajemník Manzuoli do Říma, byl mu Tasso přidán a od něho cestou vydržován. Takto se stal odchod básníkův z Paříže nenápadným.

Odjeli po jednoročním pobytě ve Francii koncem měsíce prosince.

V Římě byl Tasso od starých přátel otcových velmi laskavě přijat a všemi přátely pěkných umění vlídně uvítán. Odtud poslal do Ferrary k vévodě Alfonsovi dotaz, přijal-li by ho do služeb svých. Kněžna Urbinská i sestra její Leonora se ujaly žádosti básníkovy, pročež nebylo s velikou potíží jí vyhověti. Neprodleně se odebral Tasso do Ferrary, a vévoda Alfonso maje veliké potěšení, že ho zase vidí, učinil mu podmínky služební velmi výhodné a nařídil zároveň, aby byl hojně opatřován vším, co náleží k životu pohodlnému. Nemaje hrubě co dělati, oddal se Tasso s obnovenou horlivostí na dokonání své arcibásně, jejíž vydání již na veřejnosti ohlásil, a na niž svět literární s nemalou dychtivostí čekal.

Sotva že se však dostal do proudu, stihla rodinu vévodovu smutná nehoda. Vévodkyně, jejíž zasnoubení bylo tak hlučně oslavováno, když Tasso poprvé do paláce ferrarského vstupoval, rozžehnala se se světem. Nehodou touto upadli Alfonso a všecka rodina jeho v hluboký zármutek, kterýž se na nějaký čas upial také k srdci a péru Tassovu. Po způsobu starých filosofů poslal vévodovi potěšný list „Orazione in morte di Barbara d' Austria", složil velmi výmluvnou řeč pohřební „Il ghirlinzone ovvero dell' Epitafio" a připojil k prosaickým projevům těmto několik krásných básní.

Brzy po té odjel Alfons do Říma. Prázdně takto nabyté použil Tasso, nežli přikročil zase k velikému dílu svému, na složení básně, která se potkala s velikým zdarem a úspěchem a jež se právě počítá k nejpřednějším výtvorům toho způsobu. Před šesti lety viděl Tasso ve Ferraře provozovati dialogisovanou eklogu neboli selanku, jež byla rozvedena ve výjevy a jednání zcela po dramaticku. Název její zněl „Il sfortunato" (nešťastník) a skladatelem byl jakýsi Agostino degli Arienti. Hra byla pak vytištěna a docházela všeobecné obliby, ba sám Tasso schvaloval nový tento způsob básnictva dramatického. Zároveň však také uznamenal jeho nedostatky a umínil si dodati mu rázu uměleckého. Že by byl původem dramatu pastýřského, nesnáší se

s pravdou historickou, ovšem pak jej lze právem nazvati jeho dovršitelem.

Za dva měsíce byla práce hotova, a když se vévoda Alfonso z Říma navrátil, byl jí všecek okouzlen i nařídil, aby se neprodleně konaly přípravy k jejímu provedení, což se mělo státi o návratě kardinála Lodovika. Hra byla skutečně na jaře r. 1573. vypravena, a to s takovou nádherou a s výsledkem tak stkvělým, že Tasso mnohonásobně postoupil v přízni vévody Alfonsa a všeho dvora. Za to však probudil novým úspěchem ve svých nepřátelích takovou závisť, že si umínili, ač kuli proti němu pletichy jen potaji, vystoupiti s větším úsilím a jej zničiti.

Hra jest nadepsána Amyntas a náleží, jak jsme již připomenuli, mezi nejzdařilejší plody toho způsobu. Tasso ji složil jenom pro své ovzduší, aby pronikla dále, v kruhy širší, nercili aby zobecněla, nebylo úmyslem jeho. Měl však k tomu i příčiny jiné. Byltě se v dramatu dotekl nejednou osobních svých stykův a poměrů k přátelům na dvoře ferrarském, jakož se dotekl nejednou i tajných závistníkův a nepřátel svých. Avšak stalo se jinak. Pověsť o výborné práci Tassově se šířila valem, i podařilo se některým lidem učiniti si opis její, a v těchto opisech kolovala po Italii. Takovýto opis dostal do ruky Aldus Manutius (Manuzzi) mladší, knihtiskař a nakladatel benátský, který jej vydal tiskem právě osm let po prvém jeho provozování. Tu teprve se sláva Tassova všeobecným proudem rozhlásila; vydání stíhalo vydání, a Amyntas nejen na jeviště uváděn a čten horlivě, nýbrž i hojně napodobován, ba i skoro do všech jazykův evropských překládán. Obsah hry, nám sice již velice odlehlý, vyhovoval vkusu své doby znamenitě i zní v krátkosti takto: Mladistvý pastýř, jsa všecek zoufalý, že nemůže sličné Sylvie obdržeti za manželku, vychvátí ji šťastnou náhodou z násilné ruky Satirovy. Ale dívka nechce o milostných jeho návrzích ani slyšeti. Teprve když se milenec dovídá, že zemřela, a v zoufalosti se vrhá se skály, jest dívka, dosud ovšem živoucí a zdravá, hluboce dojata takovou věrností, že přichází a líbajíc polomrtvého Amyntu uzdravuje a konečně na dovršení štěstí jeho ruku podá.

Z napodobitelů nejvíce vynikl Bat. Guarini,[8]) jehož drama pastýřské „Pastor fido“, hrané v Turině r. 1585. na oslavu sňatku Karla Emanuela, vévody savoyského, s Kateřinou Rakouskou, sestrou Filipa III., vyniká velikými půvaby, zejména pak uhlazenou řečí a správným veršem.

Jest tedy na jevě, že by bylo malé toto dílko básnickou slávu Tassovu zajistilo, i kdyby nebyl složil arcibásně své.

Kněžna Urbinská, Lukrecie d' Este, nemohla býti přítomna, když se proslulá hra provozovala, pročež si vyžádala na bratrovi Alfonsovi, aby jí skladatele do Pesara poslal. Tasso byl u vytržení, že spatří zase město, v němž nějaký čas žil jako dítě, a ještě více, že se zavděčí kněžně, jíž měl za postavení své na dvoře ferrarském co děkovati. Odebral se tedy do Pesara, kde byl co nejvřeleji uvítán jak staříčkým vévodou Quidubaldem, druhdy příznivcem otcovým, tak i princem

[8]) Narodil se dne 10. prosince r. 1537., byl ve Ferraře professorem literatury a filosofie a později konal služby diplomatické, doporučeje zejmena Alfonsa II. polským stavům za krále.

a jeho syny, zejména pak kněžnou Lukrecií. Ve vybraném kruhu osob dvorských předčítal Amyntu, jakož i několik zpěvů Godofreda, jež vzbudily nadšení převeliké. Že pak již léta valně přibylo, chtěla stráviti kněžna ostatek času na půvabném sídle venkovském Castel Durantě, kde se mladý kníže cvičil v plování a lovu, kteréž umění vášnivě miloval. Choť jeho, nejsouc nakloněna ani tomu, ani onomu, přála si, aby ji tam doprovodil Tasso jakožto společník. V rozkošném ústraní tomto strávil básník náš několik měsíců, skládaje den jak den verše, a to buď na dokonání velebásně své, buď na pochvalu kněžny, která prý je ráda poslouchala. Básník byl v této době velmi šťasten i zdá se, že nemají nepravdu, kdo tvrdí, že velepůvabné lícně sadův Armidiných v „Osvobozeném Jerusalemě“ pocházejí z pobytu v Durantě.

Obdařen jsa drahokamy a zlatem, jimiž ho rodina knížecí hojně obmyslila, navrátil se Tasso do Ferrary zpět. Zdálo se, že se štěstí na něho usmívá tváří nezkalenou, a již již se počala dostavovati mračna. Tou dobou se totiž ubíral Jindřich III., král polský, do Francie, aby nastoupil osiřelý trůn tamní, a Alfonso mu chystal velikou oslavu, poněvadž Jindřich hodlal mezi stavy polskými ujednati, aby na místo jeho za krále přijali Alfonsa. Tasso byl nucen pána svého doprovázeti do Benátek a celou cestou nazpět do Ferrary, a poněvadž byla cesta namahavá, a panovalo veliké vedro, přepadla ho zimnice, tak že mu bylo až do příštího jara zakázáno podnikati práce namáhavé. Teprve když se pozdravil, — bylo to v dubnu r. 1575. — dokončil báseň, plod tolikaleté práce a zdroj tolika svízelů.

Nežli ji dal na veřejnosť, chtěl slyšeti, co o ní soudí povolaní a důvěrní přátelé jeho. Opis básně poslal také Scipionovi z Gonzagy, jenž meškal tehdáž v Římě, i žádal ho snažně, aby nejen sám rukopis prohledl, nýbrž jej dal také prozkoumati jiným mužům, o nichž jest mu povědomo, že jsou vkusu vytříbeného a vycvičeného. Scipio splnil přání Tassovo jako přítel věrný a horlivý. Mezi zkoumateli „Osvobození Jerusalema“ byli mimo jiné mužové tehdáž na slovo braní jako: 1. Pier Angelio da Barga, básník latinský, jenž složil cennou báseň o honbě nadepsanou „Cynegetigon libri VI.“; 2. Flaminio de Nobili, slavný bohoslovec, důkladný znalec jazyka řeckého a proslulý belletrista; 3. Silvio Antoniano, profesor výmluvnosti na „Archigymnasio Romano“, obratný spisovatel a veršovec; 4. Sperone Speroni, skladatel truchlohry „Canace“ své doby dosti chválené, a j.

A výsledek?

Byl přepodivný! Kolik hlav, tolik smyslů. Nikde žádné shody, ani co do věci, ani co do plánu a osnovy, ani co do episod a řeči poetické. Ba, tak se rozbíhaly posudky, co jednomu se zdálo pokleskem, co pokládal druhý za krásu nevyrovnanou. Jest s podivením, s jakou trpělivostí Tasso tyto rady přijímal, jak se podle nich řídil a jak zvláštními dopisy rádcům odpovídal, proč jich přijati nemůže. Aby nabyl jistoty, dotazoval se také přátel Ferrarských, ba podnikl za tím účelem cestu do Padovy, kde se radil s bývalými učiteli Piccolominim, Domenikem Venierem, Celiem Magnem a j., opravuje, kde a co mu bylo raděno.

A toto ustavičné vytýkání a opravování — jež snad se příčilo vlastnímu přesvědčení, básníka velice popuzovalo. Jsa povahy dráždlivé a neklidné, jakmile naň počalo naléhati něco nepříjemného, jal se

býti nevrlým a nedůvěřivým i k tomu, co existovalo toliko v jeho domněnkách. Že má při dvoře nepřátely, věděl dávno: ale teprve nyní dostával před nimi strach. Stalo se, že některé listy, jež psal do Říma, jakož i odpovědi na ně se poněkud opozdily; byla to pouhá náhoda, ale poněvadž se týkala opravy jeho básně, ihned v něm vzniklo podezření, že byly cestou od nepřátel jeho polapeny a přečteny, by mohli tito, až dílo jeho vyjde, proti němu činiti námitky. V červenci r. 1575. se z rozčílení toho konečně rozstonal; závrať a horečka jím lomcovaly několik dní tak, že nevěděl ani o sobě. Když se pozdravil, ihned zase přistoupil k práci.

Vévoda Alfonso, vida tutu rozervanosť básníkovu, osvědčoval mu přátelství upřímné. Všímaje si ho více než kdy jindy, rád poslouchal jeho básně a brával ho s sebou na výlety do Belriquarda, kam se za vedra letního tak rád uchyloval. Lukrecie d' Este, stavši se po smrti tchánově vévodkyní Urbinskou, rozešla se s manželem, s nímž neměla žádných dítek, a navrátila se do Ferrary k bratrovi Alfonsovi, jenž ji bratrsky miloval. Jejím příchodem se stal život Tassův na dvoře ještě příjemnějším. Byla-li mu vévodkyně již dříve nakloněna, nyní bez něho hrubě ani býti nemohla. Když churavěla, byl to Tasso sám jediný, jenž k ní měl přístup v každý čas. Každý den strávil u ní Tasso několik hodin, předčítal jí ukázky z básní svých. Dalo se tedy vším právem očekávati, že tráví život klidný.

Ale nebylo tomu tak; mysl Tassova neměla stání. Zatoužila po Římě, kde chtěl, aby báseň jeho znova byla přehlednuta. Posléze si umínil, že tam odejde osobně. Vévodkyně vší mocí o to stála, by tak nečinil a z Ferrary neodcházel, — nic naplat: Tasso si nedal pokoje, až mu dal vévoda svolení k cestě do Říma.

Tam byl v měsíci listopadu r. 1575. uvítán upřímným přítelem Scipionem z Gonzagy, kterýž ho k cestě této nejhlavněji ponukl. Scipio jej představil kardinálovi Ferdinandovi de Medici, bratru velkovévody Toskánského. Tento kardinál byl dokonale povědom všeho příkoří, jež potkalo Tassa na dvoře Ferrarském, i dal mu na srozuměnou, kdyby někdy vystoupil ze služeb rodiny d' Este, že ihned bude od něho přijat, jakož že mu bude také zjednán přístup k velkovévodě samému. Tasso již dříve pomýšlel opravdu na to, že by vystoupil ze služeb vévody Alfonsových a že by se trvale usadil ve věčném městě, by tam vedl život úplně neodvislý, nebo by se připojil k některé rodině vynikající, v níž by mu nehrozily úklady tajných pletichářů jako ve Ferraře. Ale ke kroku tak důležitému se nechtěl odhodlati dříve, pokud by nesplatil povinností, jež k němu cítil, zejména pokud by domu Estenskému nepostavil trvalého pomníku básní svou.

Pobyv tedy celý měsíc v Římě, kde každý den pojednával s přáteli a muži vynikajícími o básni své, co a jak by se kde dalo ještě pozměniti, odhodlal se k návratu do Ferrary. Té doby se slavil v Římě jubilejní rok, i vypravují životopisci Tassovi, že ničeho neomeškal, co se v té příčině na pravého křesťana sluší, a že vykonal všecky pobožnosti, jichž potřebí na dosažení odpustků. Tasso nabyl v Neapoli u jezovitů vzdělání náboženského, a náboženskosť tato si zachovala v mysli jeho vždycky převahu. Mysl tak vznešená a čistá, jako byla Tassova, se nepřetvařuje nikdy, i uvidíme co nejdříve, že se veliký ten muž ocitl ve stavu, v němž velmi zajímavo jest jej pozorovati a pátrati po příčinách, jimiž do něho byl přiveden. (Pokračování.)

Marie.

Báseň

Vojtěcha Pakosty.

(Pokračování.)

XIV.

„Das tohle spískal!“ — Řepek všecek v potu
si ulehčuje; — „kdo to jakživ slyšel,
by každé léto někdo z panstva přišel —
Již raděj s pytlem šel bych na žebrotu.
Let řada přešla, o prožluklé dráze
ni pojmu u nás — žili jsme tu blaze.
Teď v našich horách jako na štvanici.
Jen léto přijde — všude výletníci
a s nimi hrabě! Letos zase! — V skrytém
prý útulečku užiti chce vzduchu . . .
Já dopustil se velké chyby v loni!
Byt na Lipance měl jsem nechat bytem,
ne čistit, strojit; — — hezky v prachu, puchu —
by po sýrečkách zkusil jak tam voní,
dal by nám pokoj.“ — —

„Nuž, a kdy že asi
k nám přijet míní?“ správce v rozhorlení
přerušil Sluka.

„Kdy as? — Už je tady!
Zdráv přibyl letos, ale jeho jmění
prý otčím schvátil, proslýchá se všady.
Kdož může vědět — Tajnosť! Stkvělé kvasy,
sport, cestování a tak dále — statky
prý pohltily, a, kdož ví, co všecko
v tom ještě vězí! Řekl rada náš,
že Ivo není legitimní děcko,
a proto nyní od hraběnky — matky
prý dostat má jen skrovnou apanáž.“ —

Tou zprávou rázem zářná aureola
s hraběte spadla v mysli lesníkově;
však dělal, jak by poslouchal jen zpola
pln podezření, ve správcově slově
zda neskrývá se jenom finta pouhá,
by jistě zvěděl, o čem z dálky slyšel:
že po Marii jej sem vedla touha.

Tou dobou Ivo do lesa si vyšel
a přímo v místa urychloval krok,
kde s Marií se setkal takto rok.
Dnes nestál by již jako školák před ní. —

Byl tehdy chlapec. — Prvém při setkání
měl povědĕti, kdo jest — velkou paní
že býti může, a ne ženou všední,
pak nespořila by svou láskou skoupě;
jeť nezkušena, venkovanka — poupě!
Dnes jen se znova setkať s ní v tom místě,
což jinak hleděl by jí do očí
a řečí hladkou okouzlil ji jistě. —

V tom na lesnatém stanul úbočí,
zkad otvíral se rozhled do údolí
a na dně jeho jako stuha bílá
se cesta táhla. — Tichém po vůkolí
jen potok šuměl u pat srázných skal,
jež v pestré směsi kapraď s vřesem kryla.

Tam Ivo dospěv zadumal se znova;
neb zde to bylo, dcerka myslivcova
kde nalezla jej takto před rokem,
kdy vzpomínek mu sžíral duši pal —
Tam na té cestě v šeru se sokem
ji stíhal. — Blázen! Jako klouček malý
až ku myslivně za ní klusal z dáli.
Proč? — Až se zasmál záletům svým v duchu
pan z Falkenburka vzpomenuv si na ně. —
Však člověk také na tom letním vzduchu,
v té lesní poušti musí mít svou passí —
zas konejšil se. — Letos jen tak maně
sem nezavítal. Zbaven jmění, hříčkou
stal osudu se v rukou otčímových;
ať dobrodružství zažije zas nových
a pokochá se s plachou holubičkou. — —

Té za úvahy v tichu lesním hlasy
jej vyrušily. — Na blízku již zněly.
V houšť nedalekou zmizel jako duch
a na kmen přitiskl se v úkryt stmělý.
Hlas Marjin libý doznívá mu v sluch —
Je Norbert při ní s neznámou mu paní,
snad její matkou. Přímo pěšinou
jdou všichni k němu.

„Marné naříkání“ —
dí paní lesní — „těchou jedinou
a balsám v rány jest nám přesvědčení,
že každý krok náš Bůh v své lásce řídí.
Snad právě k štěstí toto odloučení
vám od domova, pane Drášo, bude — —
Já podnes nevím, proč to děvče chudé,

zde Mařku naši, vaše paní máti
mně záviděla jako nikdo z lidí.
Teď do konce snad bude vykládati,
že povolání své jste změnil pro ni;
však Bůh mi svědek, nepřipadlo nám
vás přemlouvati, ač můj manžel loni
k vám volně mluvil — —“

„Z vlastní vůle, sám
já rozhodl se, paní myslivcová,“
děl klidně Norbert. — „Synů nevděčníků
mně spílat budou, ale nahlédnul-li
by někdo z lidí srdce mého na dno,
ten zřel by, co v něm lásky jest a díků
k mé dobré matce, ač jsem její vůli
jí nevyplnil. — Haněti je snadno,
však spravedlivě též se soudit sluší,
zda odpor taký příkaz Boží ruší?“ — —

„Zde druhdy prvně — a dnes naposledy
snad, Norberte můj, spolu vidíme se —“
ven z houští hrabě upíraje hledy
hlas Marjin slyší, mezi tím co v lese,
by natrhala květin na památku
v dar Norbertovi, matka poodešla.

„Kdož vědět může?“ řekl jinoch v zmatku,
„pouť naše v žití podivně se sešla;
teď rozchází se, ale doufat vezdy
já nepřestanu, že se sejdem zas
jak na obloze bloudící dvě hvězdy — —“
A jako věčné lásky na důkaz
se pouhým mžikem setkal jejich ret —
Dnes prvně v žití a snad — naposled...

Marie vstala... „Zítra tímto časem
sem ještě přijdu, kdy ty za horami
již asi budeš, bych se rozloučila.
Ta místa věčně zůstanou mi milá
a pozdrav odsud s prvních hvězdic jasem
ti v dálku pošlu; jejich zářné plamy
af zvěstují ti, že v tom světě žije
ti srdce věrné, které tobě bije —“

„Aj, převýborně!“ hrabě v skrytu plesá;
„teď vím, kdy přijít, plachá holubičko,
by pro miláčka nesvadlo ti líčko — —“
V tom již i matka vracela se z lesa.

XV.

Plál západ v nachu. Na témž místě zase
jak včera smutna Marje ocitla se.

Dnes byla sama. S lesy rozloučiti
se ještě chtěla, nežli mladé žití
své navždy pohřbí ve klášterní cele.
Již zitra záměr pěstounům svým sdělí
a neodvolá, by jí bránit chtěli.
Nic nevíže jí. V mysli rozechvělé
jak ptáče vzduchem přelétala dráhu
své žalné pouti. Jediný bod stkvělý
byl na ní Norbert. Ten teď zmizel taky
a nespatří ho snad už život celý ...
Vše zmizelo jí.

Na lesnatém svahu
tak sama sedíc uslzené zraky
kdy pohroužila v moře červánkové,
jak v pohádkové jí zde bylo říši
a srdce od ní loučilo se stěží;
vždyť naposledy dlí tu — žití nové
pak nastane jí.

Zavál větřík svěží
že zachvěla se. V dálce kroky slyší,
kdos blíží se sem. — Vstala. — Pohled slední
jen plaše vrhla v místa jí tak milá,
an hrabě Ivo stanul náhle před ní.

„Dnes holubička snad zas zabloudila? —
Aj, dobrý večer!“ ...

„Právě jíti domů
se chystám“ — děla pozdrav opáčíc.

„Proč domů, dítě? — Večer bude krásný
až luna vyjde, hvězdic na tisíc
nám pod nebesy těchto stromů vzplane.
Jen zůstaň, dítě, nebo ledaskomu
dnes nesvěříš se — já jsem hrabě; jasný
pán zdejších statků ...“

„Poklonu svou, pane,
vám činím, z vroucí děkuji vám duše,
však zůstat nelze — —“

„Se mnou? — Bláznìš snad?“
vzkřik' prudce hrabě. — Marje v děsné tuše
až zachvěla se, jak jí úzko bylo.
To nebyl člověk, démon byl to, had,
jenž zjevil se jí. Vyčtla v jeho líci
již loni, kterak vášeň v nitru krylo
svou úlisností. Co si počne nyní? — —

„Já darmo v loni první krasavicí
hor těchto tebe nenazval jsem. V skutku
jsi dítě milé. — Letos přítelkyní
rád nazval bych tě; samotě a smutku,
jež čekají tě ve klášterním šeru,
chci tebe vyrvat — stojíš za to, věru.“

Strach Marjí třásl za té řeči smělé.
Jak unikne mu? Sráz tu s jedné strany,
les šírý s druhé — oni prostřed obou,
a útěk možný pěšinou jen jednou.

„Ó promiňte mi, jasný pane!“ vřele
a hlasem schvělým Marje ozvala se; —
„již doma bývám jindy touto dobou,
tož propusťte mne.“ —

„Klášterní až panny
tě v celu zavrou pochmůrnou a lednou
pak domů chvátej; ale v slunném jase
co na svobodě špetka zbývá času,
se pobav se mnou. — Zůstaň! — Nepustím tě!“ ...
Chtěl Ivo Marjí objat kolem pasu,
však vymkla se mu. — Vášní šíle hbitě
jí v cestu vstoupil: „Hleďme, plaché kotě!“ — —
A zuby skřípě děl: „Jak pobláznily
tě popelky již — panny přemrštěné
své ve klausuře! — Také o životě
jim něco pověz — jak je roztomilý
a na mužově hrudi jaká slasť
je spočinouti —“

Vášní roznícené
co Ivo zraky v Marie tvář ztopil,
v své její obě slabé ručky chopil;
ta: „Pusťte!“ vzkřikla, Iva nad propasť
v důl smýkla vzruchem sama stojíc pevně.
„Maria pomoz!“ jako v smrti hrůze
vzkřik z duše zavzněl, rukou za haluze
se chytla stromu — —

„Neprojdeš tak lehně,
jak myslíš, zmije!“ — a zas novým vzruchem
chtěl Ivo k sobě dívku přivinouti.
V tom slabé za ním zachvělo se proutí
a pod ním kyprá povolila země;
vzkřik, lomoz děsný rozlehl se vzduchem
a v hloubce rána zaduněla temně.

I Marje vzkřikla — v očích se jí stmělo,
pak jak by před ní mihaly se blesky
jí bylo v hlavě. V ruce tisknouc čelo
v les ubíhala. — Co jí byly stezky,
co příkop, trní, rozsochaté sněti,
jež šat jí draly, jak by zadržeti
ji chtěly v běhu? — Co ta světla jasná,
jež nad ní plála na nebeské báni
a — „Marje — Marje — dívko přenešťastná!“
se vysmívavě zdála volat na ni.
— — — — — — — —
Nic nezbylo jí, než to jméno krásné
nebeské Panny, jež jí na křtu dali —
než vlásky plavé, oči modrojasné,
jak v máji blankyt, ústka korálová —
— — — — — — — — — — —
Ze šerých mraků hvězdy prokmitaly
a jako dumná mysl básníkova
se luna vznesla země nad oblasť.
Nad lesy plula, shledla ve propasť
a na dno její lijíc záři stkvělou
tu dlouho stála jako zamyšlena:
u srdce s rukou, s lící jako stěna
tam zřela muže — s hlavou zkrvavělou. — —

(Dokončení.)

Biskup Moyses, otec národa slovenského, a Matice slovenská.

(Pokračování)

Strastný rok 1869.

V sez. XXIII. dne 13. ledna 1869. Pauliny-Tóth připomenul výboru, že k Matici Slovenské, tomuto středisku veškeré činnosti slovenské, mají vřele přilnouti, ježto té doby Slováci ve veřejném životě takměř výlučně odkázáni jsou už jen na literárnou činnosť. Aby se tomuto výroku lépe porozumělo, třeba si trochu obezříti tehdejší okolnosti slovenské.

Když memorandum z r. 1861. uherskému sněmu podané nepřijal sněm a žádosti v něm uložené nesplnil, uvzali sobě Slováci, že si sami do sněmu vyšlou své poslance slovenské, kteří by se tam do-

máhali práva patřícího národu slovenskému. A proto r. 1865. vystoupili se svými kandidáty v župách slovenských. Byli to jmenovitě tito: Štěp. Daxner (M. Hont); Miroslav Malatinský (Gemer); M. Chrástek, L. Turzo-Nosický a Mat. Slabey (Zvolen); Fr. Sasinek, V. Pauliny-Tóth, Dr. Jos. Hurban, Dr. Andrej Radlinský, Juraj Slota, Dr. Mik. Tiso, Rud. Kutsény (Nitransko); Dr. Mich. Mudroň, Fr. Blaho (Požuň); Alex. Androvich, L. Dohnány, Pavel Mudroň, Jan Palarík, Štěp. Závodník, Andr. Tvrdý (Trenčansko); Jan Jesenský, Jan Gočár (Turec.); Jan Latjak, Ant. Nádaší (Orava); Kornel Dobrianský, Val. Zahorňánsky (Spiš); Ad. Dobriansky (Šariš).

Velezasloužilý Jan Francisci nekandidoval, ale národovci slovenští sobě přáli, aby ho některý okres volil, domnívajíce se, že potom by ochotně podrobil se vůli národa.

Ale z těchto kandidátů na sněm dostal se jediný Adolf Dobrianský, vyslanec okresu zborovského v Šariši, který pak sněmu předkládal všecky petice, v nichžto Slováci domáhali se jazykové rovnoprávnosti pro všecky národy uherské. (Cf. Nár. Hlásník I. 1868. st. 226.) Na místě ostatních poslanců natisli se Slovákům zástupcové, kteří potom, když na sněmě od 24—29. listopadu 1868. rokovalo se o národní rovnoprávnosti v Uhrách, mluvili proti této rovnoprávnosti a tvrdili na sněmě, že prý národa slovenského není a že tudíž nemá žádného práva. A takto zástupcové slovenští nejhorliveji dopomáhali, aby zákon zabezpečil nadvládu maďarčině. Národ. Hlásník Slovákům za to připomíná: „To je odplata za ten špiritus, ktorý r. 1865. voličia slovenské popili.“ (Nár. Hlásník I. 1868. st. 274.)

A tito zástupcové lidu slovenského zvítězili téměř všeci opět při druhé volbě r. 1868. Z národních kandidátů prošli pouze: V. Pauliny-Tóth (v Kulpině); J. Uhlárik (Illava); Valentin Záhorňacký (v Nové Vsi). (Cf. Nár. Hlásník II. 1869. st. 81—82.)

Dne 6. dubna 1869. v sez. výbor. XXIV. Pauliny-Tóth připomenul s bolestí, že výbor tentokráte nezasedá v obyčejné místnosti, která je majetkem Mat. Slovenské. Odbývalať se schůze tato v útulku pohostinném na gymnasiu sv. Martinském; neboť večer dne 13. března, když starosta sv. Martinský odepřel klíče vydati, vojsko násilně si otevřelo dvoranu matičnou pomocí úřadu služnovského a ubytovalo se tam. Nic nepomohl protest starosty sv. Martinského, Ondřeje Švehly, ani odpor veškerého měšťanstva. V matičné dvoraně kasárnu si udělalo devadesát a čtyři vojáci. Darmo hledala Matice pomoci u vyšších úřadů, darmo telegrafovala ministerstvu. — Vojsko zůstalo tam. Velitel prohlásil, že žádné jiné vrchnosti neposlechne, jediné ministra vojenného. Vojenské velitelstvo z Košic dne 14. května odvětilo, že prý dvorany pro vojsko upotřebilo, se na žádosť a nařízení zodpovědné vrchnosti stoličné a tedy stížnosť proti tomuto nařízení že netýká se oboru správy vojenské, nýbrž jen povolaných k tomu kr. uh. vrchností. Dne 7. května V. Pauliny-Tóth, poslanec okresu kulpinského, na sněmě proto interpeloval voj. ministra. Ale teprve potom, až Matice předložila všecky listiny právní, že dvorana je skutečně majetkem Matice Slov., ministr nařídil, aby vojsko se odstranilo z matičné dvorany, což se i stalo dne 28. června. Ale Slováků citlivě dotekla se taká potupa i urážka majetkového práva. Dí o tom předseda Pauliny ve valné hromadě VII., dne 4. srpna 1869.: „Že to bol veliký a citelný úder neprajného nám osudu, je isté; tým ale vätší a citelnější preto, že

dľa našej všeobecnej mienky ta nameraný bol, aby v slovenskom obecenstve vzbudila sa nedôvera oproti našej Matici, aby zostrašil sa ľud od účastenstva pri tomto, iste len k jeho blahu smerujúcom ústave; aby zviklaná bola viera uhorských vlastencov vo vlastenecké smýšľanie matičných členov, ba i vo vlastenecký smer samého ústavu. Ano vyznajme si pravdu, nadspomenutým ľubovolným pokračováním jednotlivých nesvedomcov tento náš čisto-literárny ústav biľagovaný mal byť ako hniezdo politických agitácií, ako rajdište toho strašidla, ktoré svet panslavismom nazval.

A predca, Bratia moji! všetko toto je čirá zlomyslná lož, ohyzdné upodozrievanie, podlá denunciácia; lebo ústav náš je ústavom čisto literárnym, žiadnymi politickými agitáciami doposial nezkaleným; je ústavom od počiatku svojho stávania vždy jedine na duševnom rozvoji slovenského ľudu, na vzdelaní národa pracujúcim: a preto práve tak vlasteneckým, ako ktorýkoľvek iný podobný ústav v krajine uhorskej. Následovne ... presvedčený som, že iba všeobecnú mienku tohoto valného shromaždenia tlumočím, keď pred verejnosťou to vyslovím, že ústav Matice Slovenskej nie len že zatracuje násilná, na jeho spravodlivom majetku spáchanú krivdu, ale zároveň ohradzuje sa i proti tomu, čo táto učinená krivda docieliť chcela; ohradzuje sa totižto proti upodozrievaniu ho politickými agitáciami; ohradzuje sa proti osočovaniu vlasteneckosti svojich členov a slavnostne ohradzuje sa vôbec proti každému predpokladaniu nevlastenèckých smerov celému ústavu. A poneváč niet výhľadu na iné zadosťučinenie pre náš, na jeho majetku a cti ťažko urazený ústav: toto naše rozhodné odrazenie spomenutých lží a denunciácií, toto naše slavnostné ohradenie sa proti ním, nech nám bude zadosťučinením i pred drahým národom i pred milovanou vlasťou, a vôbec pred celým vzdelaným svetom."

Druhá velmi bolestná rána zasáhla Mat. Slov., když dne 5. července 1869. o 7½ hod. večer mrtvicí raněn v městečku sv. Kříži k neukojitelné žalosti národa slovenského náhle zemřel milovaný „otec národa", šlechetný biskup Moyses. Tu zalkal lid slovenský, jak doletěla k němu tato smutná zvěst: „Zaľubilo sa prozretelnosti Božej povolať z kruhu nášho jedinkého biskupa slovenského, ktorý s národom svojim úprimne smýšľal ... A národ náš zase už len nemá nikoho zo svojich vysokých hodnostárov, ktorí by sa zaň zaujímali." — Lid slovenský svému drahému biskupu a milovanému, starostlivému a dobrotivému „otci slovenského národa" vystrojil takový pohřeb, jakého prý sv. Kříž ještě nepamatuje.

Velkého bohactva biskup Moyses nezanechal, ježto biskupství B. Bystřické jesti jedno z nejchudobnějších na Slovensku. Ale co měl milovaný otec, tím štědře poděloval dítky svého chudobného národa nejen pokud stačil za živa, ale ještě i přede smrtí závětem zvlášť pamatoval na Matici Slovenskou. (Cf. Nár. Hlásník II. 1869. st. 193—195.)

Novou tuto ránu výboru sdělil Pauliny v XXV. sez. dne 3. srpna r. 1869., vyzývaje přítomných „k nezlomnej, zvlášte v dobe tejto potrebnej svornosti a vytrvalosti na poli účinkovania národnieho" a prosil, jeho aby podporovali. Když potom druhého dne 4. srpna odbývala se VII. hromada valná, slavily se napřed zádušnice

za J. E. biskupa Moysesa. Z rána hrnuly se zástupy do katolického kostela, kde služby Boží sloužil pod infulou matičný člen opat Gotčár, po nich zase v evang. chrámě výborník Samuel Novák. Na to se odbývala hromada. Z domu matičného vlál smutečný prapor a ve dvoraně obraz Jeho Excel. předsedův byl zatřený rouchou černou. Stolec předsedův zůstal prázdný. Na pavlači ve dvoraně přítomných bylo spanilých Slovenek vlasteneckých asi sto, vesměs v oděvu napolo smutečném.

Předseda Pauliny v řeči zahajovací napřed připomíná, že už po třetí zahahuje valnou hromadu, ale tuto povinnosť „ešte ani ráz nevykonával s tak zronenou mysľou, s tak hlbokým žialom a ztrápenou dušou, ako teraz.

Bratia moji! Bežiaceho roku našu drahú „Maticu“ stíhal — tak rečeno — neprajný osud a previdenie Božie dopustilo na ňu dve ťažké navštívenia. — Prvý z osudných úderov citelne tknul sa majetku a cti našej „Matice“, druhý ale bolestne dotknul sa jej zvelatku a slávy.“

Tu napřed vyličuje, jak vojsko násilou vniklo do matičné dvorany, a potom ve druhé části dokládá: „A, Bratia moji! sotvy rozešly sa temné chmáry tejto svetskej krivdy, ešte černejšia a zkazonosnejšia mrákava nebeského navštívenia zavisla nám na obzore nešťastného Slovenstva, keď nevyzpytateľná voľa Božia zo sredu nášho nenadále vytrhla nám toho, ktorý bol vznešenou hlavou i dušou ústavu nášho, ktorý bol verným arcipastierom, neohrožením vodcom, starostlivým, dobrým a preto povšechne vrúcomilovaným otcom celého národa! — —

Ztratili sme vodcu — a my zas opustení; ztratili sme otca — a my zas osirotení; ztratili sme, čo sme najdrahšieho, najslávnejšieho mali: ztratili sme Mojžiša [1]) národa slovenského a ztratili sme ho prv, ležby bol vyviedol svoj ľud do zasľúbenej zeme národnieho povedomia, do Kanaan osvety a blaha!... a, Bratia moji! čo najsmutnejšie pri tom, nevidíme Józua prejímať nezavršenú ťažkú úlohu pominuvšieho sa oslávenca nášho! — — —

Žialiť a smútiť nám prichodí, Bratia moji: žialiť a nariekať ako opusteným sirotám nad sviežim hrobom milovaného otca; žialiť a nariekať, lebo hrozné sú to pohromy, ktoré Božia ruka dopúšťa na nás; a keby v našich dušiach nežila nezlomná viera v istotu lepšej budúcnosti národa nášho, iste zúfať by nám prišlo, zúfať nad sebou, zúfať nad národom a vlasťou, zúfať nad svetom.

No viera naša v istotu života a v blízkosť prajnejších časov je nepodvratná, a tato naša pevná viera je nam teraz jedinou útechou pri tých mnohých, na nás hrozive hrnúcich sa pohromách; ona jedinou, ale najsladšou potechou nám i dnes, keď vo sredku našom bol'astne strádame toho, ktorý bol korunou nášho ústavu, radosťou ľudu, slávou národa! Ano táto naša pevná viera šepce nám slová blahej útechy, že „čím vätší kríž, tým bliššie spasenie.“ — — Pán Boh s nami a zlé preč!“ —

Po těchto slovech vstala veškerá hromada opakujíc po řečníkovi: „Zlé preč!“ jakoby tušila to zlé, jež na Slovensko přikvačí a Matici zardousí.

Potom zase povstal Fr. V. Sasinek a přednesl svou „Trúchlo-

[1]) Slovenské poměry „Černokňažník“ pádně vylíčil touto větou: „Slováci mají mnoho Áronov, ale Mojžiša len jedného.“ (ČKŽK. II. 46.)

řeč", z nížto výroky jsme už hore uváděli. Jak v této výborné řeči na konci zvolal: „Krásne Slovensko! zavzdychni — že: večná pamiatka a sláva Jemu", všecí hluboko dojatí zvolali: „Večná pamät!" Národní básník slovenský, Andrej Sládkovič, na památku oslavencovu složil báseň: „Duma pohrobnia", již po reci p. Sasinkově valné hromadě přednesl p. Mudroň.[2])

Poslední sloha této Dumy, zakončená povzdechem: Kyrie eleison! nutkala posluchačů, že všeci po něm opakovali: „Kyrie eleison!"

Když Pauliny potom otázal se hromady: „či sa má voliť predseda?" hromada jednohlasně uzavřela, aby na důkaz obzvláštní úcty ku zemřelému předsedovi jeho předsednický stolec po celý rok nechal se uprázdněný. Na to předsedův stolec zastřeli smutečným závojem.

(Dokončení.)

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Aby četba druhu tohoto čtenářům nechutnala, o to se horlivě přičiňovaly a přičiňují všecky listy nekatolické a mezi nimi nescházela ani „Politik". My se aspoň pamatujeme velice dobře na feuilletony, jež podávala čtenářům svým „Politik" v době, kdy se udála jistá konfiskace veršované práce, na feuilletony, jež do ní psávali Spiridion Gopčevič a berlínský žid Dr. Kohut; ano „Politik" šla až tak daleko, že se odvážila jednou o Vánocích přinésti feuilleton nadepsaný „Christnacht" a opatřený šifrou *Md.*, jehož smysl, maskovaný tu a tam velice chytře nábožnými frasemi, shrnouti se dá asi v tato slova: „Kristus není Bůh, on jest jenom „der höchste Ausdruck des in der Menschheit überhaupt sich entwickelnden göttlichen Lebens", jeho narození jest pouhé allegorisování zrození se světla atd. Jako „nádavkem" přidal ještě feuilletonista pro ty, kdož jsou méně chápaví a kteří by tudíž nevěděli, co si z těchto řádek, v nichž se mluví o Kristu brzy nevěrecky, brzy zas na oko velice uctivě, mají vybrati, následující řádky: „Was wollte der reiche Amerikaner eigentlich bezwecken mit der Aufstellung des Bildes „Heilige Nacht" von Corregio in der Kinderschule seiner Vaterstadt Boston? — Die Geburt des Lichtes sollte den Kindern durch dieses Bild begreiflich gemacht werden, denn die Figuren darin, meinte der praktische Bruder Jonathan, seien nur die allegorischen Träger desselben."

Pro ty, kdož jsou snad věcí těchto méně znalými, připomínáme, že jest to u zednářů a listů v jejich smyslu pracujících od delší již doby stálým pravidlem právě o Vánocích a o Novém roce útočiti na Krista a celé křesťanství. V Amsterodamě jest na př. spolek „De Dageraad" (Ranní červánky) k šíření ideí zednářských a v spolku tom

[2]) Trúchloreč i Duma vytištěná v sešitku: „Vďačnej pamiatke J. E. osvieteného a najdôst. pána pána Štefana Moysesa" atd. rozdávala se přítomným Matič. spisov. č. 20.) a rozposýlalo se všem údům Mat. Slovenské. „Duma" ve spisech Sládkovičových (v Praze 1878. u Kobera) nalezá se na str. 666—674.

měl již r. 1857., 20. prosince, jistý „bratr“ přednášku o „Vánocích“ (het Kersfeest), v níž se snažil setříti s křesťanství a jeho původce všecken ráz božský, nadpřirozený. Nejzlomyslněji psává o Vánocích bezbožec Renan „Novoroční rozjímání“ — plné blasfemií — (viz o tom Stim. aus M. L. 1886., 1. sv. str. 244.), po němž pak spustí páni novináři v Paříži, ve Vídni a taky jinde. —

Jest to věru zvláštní úkaz, že jest proti katolicismu všecko jako spiknuto a že se i v některých listech českých za tepla tiskne a znovu ohřívá, co kde který bezbožec v šíleném svém fanatismu proti němu napsal!

Spisovatel smí psáti, jak mu jen libo: racionalisticky, deisticky, pantheisticky, materialisticky a třebas i hodně pietisticky aneb jakkoli, vše se mu promine a, umí-li psáti dovedně, i hodně pochválí, jenom katolicky psáti nesmí, nechce-li, aby byl kritikou buď uštván anebo všude důsledně ignorován a umlčován; v toto nebezpečí nevydá se však u nás z laiků skoro žádný.

Když zde ještě vycházela protestantská „Česká rodina“, psali do ní skoro všichni čelnější naši spisovatelé, zejména Heyduk, Mužík, Vrchlický, Neruda a jiní ještě, a psali krotce, Neruda zvlášť někdy i skoro pobožně. Podobně se vyskytují jména skoro všech i ve protestantském almanachu: „Biblí k svobodě“. Kolik pak jich píše do časopisů katolických? —

Ku všemu, co katolické jest, jeví se nechuť; skoro vše, co katolické jest, se již a priori zamítá a odsuzuje, anebo důsledně umlčuje, a to jenom proto, že jest to katolické. A tato nechuť k tisku katolickému nepřátely církve štěpovaná a všemožně udržovaná jest po našem skromném náhledu n e j h l a v n ě j š í p ř í č i n o u, proč časopisy a knihy katolické skrovného jenom docházejí rozšíření. Všecky překážky ostatní daly by se poměrně snadno odstraniti, kdyby jenom bylo lze přemoci tuto nechuť, kteráž se bohužel zahnizďuje již i ve vrstvách nižších.

My v tomto odporu nevěrců i jinověrců všech možných odstínů proti všemu, co jest katolické, spatřujeme o d p o r p r o t i *pravdě*, kterýž má svůj kořen v nezměrné pýše, samolibosti a domýšlivosti, a vzpomínáme na slova Písma: „Budouť lidé sami sebe milující, hrdí, pyšní, rouhači, bezbožní,... z d r a v é h o u č e n í n e b u d o u s n á š e t i, ale podle svých žádostí shromažďovati budou sobě učitele, majíce svrblavé uši (čili: jsouce žádostivi nového a nového učení, kteréž by lichotilo jejich ušim) a od *pravdy* z a j i s t é *sluch odvrátí* a o b r á t í s e k b á s n í m (čili s m y š l e n k á m — μύθοις).“ [II. Tim. 3. a 4. k.].

Že liberální noviny a časopisy bagatelisují a ještě častěji důsledně ignorují knihy a časopisy psané v duchu katolickém, to si vysvětlíme velice snadno; že však i některé časopisy katolické navzájem se ignorují anebo že jeden umlčuje druhý, jest nám přímo nepochopitelno. Máme totiž za to, že časopis katolický, když již oznamuje i knihy a časopisy obsahem buď závadné, anebo knihy a časopisy, jejichž autoři a redaktoři buď se ani netají se svou proti církvi zaujatostí, anebo jenom okolnostmi (náramným klesáním počtu odběratelů) byvše donuceni, svoji předpojatost a svoje nepřátelství proti katolicismu opatrně skrývají, mohl by snad též oznamovati zasýlané mu knihy a časopisy katolické; nebo když může katolický list oznámiti na př., že vyšlo to

neb ono číslo „Osvěty“, kteráž dokud nestonala na úbytě, rádá se otírala o církev katolickou a její dogmata — i ve článcích psaných redaktorem, — když může oznámiti to neb ono číslo „Zlaté Prahy“ nebo „Světozora“, když může svým čtenářům oznamovati úplný jejich obsah, když mohl pravidelně uveřejňovati a mnohdy již napřed oznamovati obsah každého čísla „České Revue“ — nyní už zaniklé, kde V. Mrštík a jiní prapodivné věci psávali, když může oznamovati „Zábavné listy“ páně Hynkovy a „Přítele domoviny“, kterýž, vyjmeme-li číslo některé, tak jest redigován, že se strany katolické nezasluhuje žádné podpory: myslíme, že by též mohl pověděti, že vyšlo to neb ono číslo „Vlasti“, „Zábav večerních“ anebo některá jiná kniha katolická, nechť si byla již tištěna kdekoli; nebo když oznamuje a tak aspoň nepřímo fedruje a podporuje i věci závadné, mnohdy docela hodně závadné, myslíme, že by též neměl důsledně ignorovati a umlčovati tiskopisy katolické, kteréž semu poléta pravidelně zasýlají. To však nepravíme ze žádné nevole nebo trpkosti proti některému z listů katolických, neboť odbíráme skoro všecky a všem přejeme, aby prospívaly a mohutněly, nýbrž pravíme tak jedině proto, abychom pověděli úplnou pravdu a pravdou smutnou jest, že se některé listy katolické úplně ignorují a umlčují, kdežto by přec měly uznávati za svou povinnosť, aby se navzájem podporovaly. Věci osobní měly by všude ustoupiti do pozadí a všecky vesměs měla by nás pojiti bratrská láska, abychom pracovali jednomyslně k jednomu cíli.[1])

Tisku katolickému — aspoň u nás — nedostává se dále kolportáže, nedostává se reklamy.

I v tomto ohledu jsou synové světa mnohem chytřejší, než synové světla. Co tu kolportérů prohání se po Čechách s romány a povídkami v křiklavých obálkách, s ukázkami časopisů, s ukázkami obrazových premií, jak umějí mluviti, nutiti, přemlouvati, jak jsou nejen směli, nýbrž i drzí — a daří se jim poměrně dobře. — Když

[1]) „Až dosud nezaložil se nový katolický časopis, aby byla nová strana v kněžstvu nepovstala (následuje poznámka, kterou vypouštíme ze šetrnosti); kolik časopisů, tolik stran máme v kněžstvu: jedna strana brojí proti druhé, jeden časopis hašteří se, zápasí o existenci s druhým, ale proti špatnému, protináboženskému tisku (úhlavnímu nepříteli katolického tisku, katolického smýšlení a života) docela nic nečiní; následek toho je docela přirozený: duobus litigantibus tertius gaudet — protináboženskému tisku se při tom dobře daří“ — napsala redakce „kalendáře duchovenstva československého“ na rok 1888., str. 39. Slova tato uvedli jsme pouze a jedině proto, že praví totéž, co my svrchu napsali, jen že to praví mnohem ostřeji. — Tak zlé, myslíme, to přece není; každým novým listem nevzniká strana, která by brojila proti druhé, leda že by snad již sama existence některého listu považovala se za nepřátelství proti listům ostatním a všickni abonnenti za nepřátele abonnentů listu jiného. V tomto případě by však každý kněz, jenž odbírá více časopisů, byl v nepřátelství se sebou samým, jelikož by náležel k více různým „stranám“, jež proti sobě „brojí“. A mimo to ještě: kde pak jest to psáno, že smí vycházeti jenom ten neb onen časopis? Vždyť těch časopisů není tolik, ba u porovnání s časopisy liberálními jest jich málo. V tom právě osvědčili „liberálové“ velikou chytrosť, že si založili vedle listů velkých veliký počet časopisů menších i ve městech venkovských, nebo tímto způsobem vnikly jejich zásady do všech vrstev lidu. A jsme tím jisti, že kdyby dnes povstal někde nějaký nový list liberální, že ani jediný z listů liberálních proti němu nevystoupí, že se ani jediný liberální list neodváží říci, že listů liberalních jest už dost anebo snad docela příliš mnoho, že ani jediný liberální list nebude ho umlčovati; jdeť jim o zásady a zájmy liberální a nikoli pouze o — osoby redaktorů. Mělo by snad býti na straně naší právě naopak?

se kniha nebo časopis přinesou až do domu, nabízejí a vnucují, koupí buď knihu anebo se předplatí na ten neb onen časopis i velmi mnozí z těch, kdož by toho jinak neučinili.

A pak ta reklama! Dřív než kniha vyjde, už se na ni obecenstvo četnými časopisy upozorňuje, a když pak vyšla, oznamuje se opět ve všech časopisech; tak zvaná „kritika“ psaná nejednou buď samým autorem nebo nakladatelem, anebo někým, kdo piše tak, jak si toho žádají autor i nakladatel, zapomíná, že má býti vlastně kritikou a stává se hodně křiklavou reklamou! — V tomto oboru vynikají hlavně bratří zednáři a vynikali již i tak zvaní encyklopedisti francouzští, k nimž se zednáři vším právem hlásí jakožto ku svým „bratřím“ a otcům. Voltaire na př. rozšiřoval knihy své z Ženevy do Francie způsobem podloudnickým, na nejhorších pamfletech podpisovával se: Abbé Voltaire, P. Voltaire anebo i Frère Voltaire, kapucín; dával jim titul „Sermons“ (kázaní) nebo „Homélie“ (homilie), platil si roznášeče a tito je rozdávali jako nějaké nábožné traktáty zcela zadarmo, strkali je kupcům a hokynářům mezi zboží, kladli je občanům za okna anebo jim je zavěšovali na kliky u dveří; chytali učenníky a dávali jim těchto pamfletů celé balíky, aby je brali za odměnu 6 sous s sebou do dílny, kdež pracovali. Ani školy, ba ani kostely nebyly ušetřeny touto hříšnou propagandou. Často byl totiž „filosofický slovník“ Voltairův vázaný na způsob zpěvníku neb katechismu nalezen v lavicích nejen ve škole, nýbrž i v kostele (Kreiten, Voltaire 469). Tak to dělal Voltaire v Ženevě, tak se dálo k jeho pokynu v samé Paříži přese všecky vládní zákazy nemravných a bezbožeckých jeho spisů.

Podobně to dělají bratří zednáři, jimž jest v této příčině Voltaire pravým vzorem. Již na počátku tohoto století bylo jen ve Francii v době osmi let — (od r. 1817—1824) — působením zednářů znova vydáno nevěreckých a nemravných knih 2,735.400 svazků. Co vyšlo touže dobou podobných nových knih, brošur a časopisů, v počtu tomto zahrnuto není (Weiss, Apol. III. 71.). S jakou prohnaností a takřka ďábelskou rafinovaností dovedou zednáři šířiti nemravné a nevěrecké knihy, brošury, traktáty a časopisy, o tom podává zajímavou a poučnou zprávu svobodný pán z Olry, jenž byl od r. 1807—1826 bavorským vyslancem ve Švýcarsku a spolučlenem zednářské lože zvané „zur Hoffnung“. Illuminati a zednáři, tak totiž vypravuje, získali v Lucernu knihkupce a přemluvili ho, že zřídil za krámem ve zvláštní světnici sklad oplzlých obrazů a nemravných knih, jež pak rozšiřoval dle jejich návodu způsobem nenápadným, hlavně mezi děvčata a ženy. Podobně prý se, jak dále vypravuje, dálo v Curychu a z Curychu zas prý bylo podobné skladiště zařízeno docela i tam, kdež by se toho kdo nejméně byl nadál — v Maria Einsiedeln! a konečně v Aarau, kdež byl tenkráte hlavou zednářů spisovatel pověstných pantheisticky-pietistických „Stunden der Andacht“ — Zschokke (Taxil, Bratří tří bodů II. 560. pozn.). — Aby mohli knihy špatné bezpečněji šířiti, dělávali to páni zednáři zhusta i tak, že ku knize špatné dali titulní list aneb i několik počátečných listů známé knihy dobré, čímž se jim nejednou podařilo vpašovati knihy nemravné a nevěrecké i do přísně střežených ústavů dívčích!

Nyní již více nepotřebují býti tak příliš opatrnými a proto pracují na literárním poli zjevně a nepokrytě za účelem svým, s nemenší však chytrostí. Zakládají totiž ve všech skoro krajinách vzdělaného

světa v čelnějších městech „spolky čtenářské“, jednoty a spolky „ku rozšiřování všeobecně užitečných vědomostí“, „spolky zábavné“, kteréž si počínají z počátku pravidelně velice krotce; jakmile si však pojistily půdu a zapustily trochu kořeny, hned počínají jako krtkové různým způsobem čile podrývati základy víry křesťanské. Vydávají rozličné románové bibliotheky,[2]) konversační slovníky[3]); povzbuzují a podporují protikatolické spisovatele,[4]) odměňují je štědře penězi a zlatými pery,[5]) spisy jejich vychvalují a všemožně rozšiřují.[6]) Též o to pečují, aby knihy, kteréž zvláštně dovedně podporují jejich snahy, mohly býti vydávány za peníz co nejlevnější.

K čemu tyto jejich úsilovné práce a velké oběti peněžité vlastně směřují, pověděli s jasností a určitostí až takřka příšernou, když se r. 1878. jednalo o laciném vydání spisů „patriarchy“ (!) Voltairea pro lid; nebo tenkráte vydali heslo: „nesmíme ustáti, dokud tímto výborem (spisů Voltaireových) nebude vytlačen z každé chaloupky — katechismus!“

Tak bratří zednáři; a různé sekty? Rozdávají a rozesýlají buď za peníz pranepatrný, neb i zcela zadarmo nejen krátké traktáty a menší brošury, nýbrž i dosti objemné knihy a jsou tak smělí, že věci ty zasýlají zdarma a franko i na fary katolické. A knihy ty a brošury jsou psány většinou dovedně a chytře.[7])

[2]) Tak na př. založil zednář a prof Dr. Gneist v Berlíně „Spolek pro německou literaturu“ „zur Bildung und geistigen Erhebung des Volkes“ za tím účelem, aby se zásady zednářské pomocí románů a jiných spisů, jichž spolek ten vydává každý rok 7 až 8 dvacetiarchových svazků v elegantní vazbě, šířily rychle mezi lid. Mezi autory, jejichž spisy se tu vydávají, stkvějí se: Bluntschli, Bartsch, Gottfried Keller, von Sybel, Bucher, Büchner, Bodenstedt, Gutzkow atd. — sami zednáři!

[3]) Bez mála všecky konversační slovníky, ten více, ten méně, zaujímají stanovisko katolíkům nepřátelské. Ani mluvnický slovník bratří Grimmův není prost tohoto nepřátelství Některé z nich jsou psány na oko nevinně; ve článcích totiž theologických nejeví se toto nepřátelství, za to však tím více jinde. Tak jednali již D'Alembert a Diderot a když se proto Voltaire na ně horšil, řka, že prý mu takové pokrytectví „svírá srdce“, proto že prý „jest to ukrutné, dáti tisknouti pravý opak toho, co si člověk myslí“, odpověděl Diderot tomuto muži „přímému a pravdomluvnému“ (!!), jenž jinak říkával: „Lžete, lžete, přátelé moji, lžete jako ďábel“: kdykoliv chceme nějaký předsudek s úspěchem napadnouti, musíme o něm ve článku hlavním mluviti uctivě a musíme jej podporovati všemi důvody pravděpodobnosti, pak ale poukážem na jiné články, kde důkladné principy pravý toho všeho dokazují opak, čímž celou stavbu strhnem v prach a bláto (Kreiten, Voltaire 403.). Podobné růžky vystrčil již několikrát i slovník Ottův také ve článcích, kde by se toho člověk nenadál.

[4]) Když vydal Leo Taxil hanebný svůj román: „Syn jesuitů“, zasypávaly jej lože zednářské pochvalnými dopisy a vyzývaly jej, aby jen vytrval v boji proti Římu a klerikálům (Viz: Leo Taxil, Bratří tří bodů, 16. sv. 1. str. 9—12.).

[5]) Tak byl od nich vyznamenán zvláště Eugen Sue.

[6]) Zednář Eugen Sue psal své hanebné a krvavé romány na přání pánů „bratří“ z lože zednářské, kteří se pak všemožně o jejich rozšíření přičiňovali. Podobnou reklamou rozšiřovali a rozšiřují spisy Viktora Huga, Alex. Dumasa, George Sandové, Arnošta Renana, samých to zednářů, atd.

[7]) Citujeme zde toliko knihu zaslanou z Ameriky zadarmo a franco: „Unglaube und Offenbarung“. Mit einem Vorwort in Form eines Sendschreibens an alle Prediger von Dr. John Ellis. Aus dem Engl. übersetzt von Rev. A. Roeder, Vineland, Verlag Rev. A. Roeder 1889.; stran 294 hustého tisku. Co se knihou zamýšlí, praví již motto v předu vytištěné: Das wahre Ziel aller Hoffnung für die Menschheit in unseren Tagen liegt nicht darin, dass man zum Judenthume, zum Katholicismus, zum Protestantismus, oder irgend einer Form der Vergangenheit zurückkehre, sondern dass sie sich vorwärts und aufwärts wende zum neuen Jerusalem, welches nun, in diesem Zeitalter von Gott aus dem Himmel herabsteigt“, čili krátce řečeno: chytiti se blouznění Swedenborgova!

Kéž by taková čilosť, horlivosť a obětavosť, jakouž spatřujeme u svých odpůrců, byla i na straně katolické! Ale zde, zdá se, že se tu a tam přes všechny vzletné a krásné řeči o potřebě tisku katolického neuznává ještě tak opravdově nutná jeho potřeba a nesmírná důležitosť, o uznání povinnosti tisk katolický morálně i hmotně *podporovati* ani nemluvě.[8])

Jsou ovšem taky i na straně naší mnozí horlivci, kteří tisk katolický všemožně fedrují a podporují, kteří si mnohdy od úst utrhnou, by něco ušetřili na dobrou knihu nebo časopis Jsou však též i tací, nerad tak pravím, ale jest to pravda, kteří, když koupí nějakou knihu, domýšlejí se, že tím prokazují nějakou milosť spisovateli nebo nakladateli, jsou tací, kteří, ač by mnohdy mohli, ničeho nepíší, ale za to rádi sudílkují, proti těm neb oněm katolickým časopisům brojí, od jich odbírání jiné zrazují, kterým žádná kniha a žádný časopis nevyhovuje, proto že je posuzují příliš jednostranně se zřetelem pouze na sebe a nikoli na ty, pro něž jsou psány, kteří zapomínají, že za málo peněz málo muziky a že tudíž časopis, je-li špatně podporován, nemůže ve všem vyhovovati.

Takovéto „postranní“ sudílkování, kteréž se ostýchá a mnohdy docela i báti musí širší veřejnosti, jest sice snadné a pohodlné, rytířské však není, a pakli za jisté příležitosti správně kdosi pověděl, že nesmí spisovatel zapomínati, že jsou také hříchy spáchané perem, tu myslím, že by též nemělo se zapomínati, že jsou také hříchy spáchané ústy na těch, kdož — ať již z povolání, ať z diletantství — zacházejí s perem. — Že těmito slovy nemyslím a nechci upírati právo kritice, ani ne kritice přísné, jen když jest spravedliva, nemusím snad ani připomínati; ale mezi kritikou a sudílkováním veliký jest rozdíl! Proti kritice může se spisovatel po případě hájiti, ale hájiti se proti sudílkování bývá spisovateli z pravidla nemožno.

Neupírám též, nýbrž vyznávám, že jsou v katolických časopisech a v knihách pro lid zvlášť po stránce formálné — ač čím dál tím řídčeji — mnohé věci nedokonalé; vyznávám, že mnohdy na straně naší i spisovatelé zapomínají na starou pravdu, že se dobré teprv tenkrát líbívá, když se nám zjevuje ve krásné formě, podává-li se však věc sebe lepší ve formě chatrné, neladné, nebroušené, že se nelíbívá často ani tomu, kdož je dobra milovníkem.

Kdybychom však odkládati měli s odebíráním a rozšiřováním katolických knih a časopisů až na tu dobu, kdy budou všestranně dokonalými; musili bychom čekati snad až do soudného dne a ještě bychom se toho nedočkali; nebo má-li se tisk zdokonaliti, musí býti náležitě mravně i hmotně podporován a této podpory se tisku katolickému — právě tomu, jehož jest nejvíce třeba — u nás nedostává.

Kde se časopis dotiruje statisíci, ba i milliony,[9]) tam se též

[8]) Místo listů katolických čtou se dosud tu a tam v „klerikálním“ zátiší listy liberální; u nás na př. stará tetka „Bohemie“, do níž jsou někteří tak horoucně zamilováni, že si ji snad vezmou s sebou i — do hrobu! Listy katolické musí často čerpati „zprávy církevní“ z novin liberálních a ještě nedávno uveřejnil kdesi jistý list židovský pastýřský list biskupský, dříve nežli o něm listy katolické měly potuchu! Mnoho, příliš mnoho liberalismu a josefinismu vězí ještě některým pánům ve všech žilách a pak od nich chtějme, aby fedrovali a podporovali tisk katolický!

[9]) Na vydávání „Neue freie Presse“, kteráž hájí hlavně zájmy židovské, upsáno

může na časopise něco žádati, tam se mohou též i příspěvky literární mnohem přísněji posuzovati, proto že jich nebude za slušný honorář nikdy nedostatek; kde se však na časopis s velkou bídou sežene sotva kauce, kde se na časopis sejde sotva tolik předplatného, kde se za knihu sotva tolik strží: aby se tím kryly výlohy za sazbu a čerň tiskařskou, tam tisk nemůže nikdy zkvétati.

Namítne-li se, jak to skutečně kdesi bylo tištěno, že knihy katolické jsou příliš drahé a že by tudíž, aby knihy lacinější byly, katoličtí spisovatelé měli psáti zadarmo, odpovídáme, že knihy katolické u porovnání s jinými původními a i s překlady ponejprv tištěnými příliš drahé nejsou, že pak budou ještě lacinější, jakmile se budou moci tisknouti ve větším počtu výtisků, žádati pak po spisovateli, aby psal zadarmo, že by bylo tvrdé a nespravedlivé. — Obětovati na psaní čas, vydávati peníze na rozličné pomůcky a za všecko nemíti žádné odměny leda jen trochu sudílkování, dovede zajisté málokdo! Nechť se pojistí katolickým spisovatelům slušná existence, nechť se osvobodí od konání jiných povinností a pak teprv nechť se od nich žádá, aby psali — zadarmo!

Práce literární, má-li býti k čemu, stojí práci, stojí studium a práci i toho, kdo má nadání spisovatelské. Ku pracím literárním, nemají-li to býti pouhé hříčky, zvláště pak ku pracím vědeckým jest spisovateli třeba pomůcek a ty stojí peníze[10]); což divu tudíž, že i katolický spisovatel, byť byl sebe větším idealistou, zvláště když je chudým a nemá pro budoucnost zajištěnu slušnou výživu — a tak jest tomu u valné většiny katolických spisovatelů — za práci svou žádá nějakou odměnu?! Vždyť ani kuře darmo nehrabe!

Když však spisovatel za práci svou nedostane odměny buď žádné, aneb když dostane odměnu jen praskrovnou, odkud pak má vzíti chuť, aby věnoval pracím literárním tu skrovnou míru času, která mu ještě zbývá k oddechu po mnohých a namáhavých pracích, jakýchž na něm vyžaduje jeho povolání? Má jej snad ku psaní pobádati vědomí, kteréž mu praví, že pravdu hájiti jest povinností? Ale jak, když vidí, že jiní, kteří tutéž mají povinnost, ba snad větší ještě, více snad schopností, více volné chvíle, přece v této příčině ani prstem nehnou? Co má naň působiti, aby se cvičil a zdokonaloval, aby, když už píše, s prací nepospíchal, nýbrž aby předmět, o němž psáti chce, dobře promyslil a práci již věcně hotovou po stránce formálné uhladil a vypiloval? Co má pobádati k dopisování do novin katolických, když dopisovatel, mnohdy dosti dovedný a pilný, za svou práci nedostane ani časopisu, do něhož píše, ba mnohdy ani čísla, v němž jeho práce byla tištěna? Že za těchto okolností ani redakce nemůže na práce klásti přísné měřítko, jest samozřejmo. Co má jiné pobádati k tomu, aby věnovali síly své a práci svou katolické literatuře zábavné neb poučné, když vidí, jak se literární práce odměňují jinde a jak se „splendidně" odměňují zde? Ale sláva spisovatelská? — Nemluvme o tom, sice bychom říci musili, že právě nejzasloužilejší katoličtí spisovatelé obyčejně nejvíc

---

bylo na př. bohatými židy 15 millionů zl. v 75.000 akciích! A kdyby dnes židé uznali za vhodné anebo kdyby to bylo pro ně potřebné, vydávati nový nějaký list, seženou snáze ještě jednou 15 mill. zl. nežli katolící 15 tisíc!

[10]) Katolický spisovatel, třebas žil ve městě velkém, kde veřejná jest knihovna, musí kupovati mnohé knihy, zvlášť knihy vydané od věrných katolíků, proto že jich v knihovně — není!

snášeti musí nepřízně a nepřátelství atd. atd. nejen od nepřátel, což tak nebolí, nýbrž i — od „přátel“, tak že se mnohý po celý svůj život nedočká uznání a kráčí až ku hrobu cestou trnitou.[11])

Což divu tudíž, že za těchto okolností tak mnohý, jenž začal velmi pěkně, mnohoslibně psáti, po čase buď péro úplně odkládá, aneb jen málo kdy do ruky béře, anebo konečně, chce-li dále psáti, vytrvá jen tak dlouho u některého z listů katolických, dokud mu trochu nenarostla křídla, dokud si trochu neobrousil péro, pak ale přelétá k listům jiným? Těch, kteří ve psaní neochabují a věrně trvají při listech katolických jest poměrně málo a tak se stává, že hlavně katolický novinářský tisk jest pořád ještě jako v začátcích, jako by v plénkách a vedle jednotlivých článků výtečných přináší i články obsahem i formou nedokonalé.[12])

Značnou chybou jest též po našem skromném náhledu, že mezi spisovateli katolickými není spojení, není jednoty a jednomyslnosti, spíše tu a tam někdy řevnivosť; sotva několik seřadí se jich více náhodou nežli na základě určitého programu a dělení práce kolem některého časopisu a ti se vespolek často ani neznají, tak že nám připadají jako zpěváci nebo hudebníci sem tam rozlezlí a roztroušení po stráních a pláních, z nichž každý hude a zpívá píseň takovou, jaká mu právě napadne, každý prim a solo; což divu, že zpěv a hudba taková nevyznívá vždycky harmonicky, nýbrž že se objevují někdy značné dissonance? což divu, že když i dva stejnou píseň spustí, hraje a zpívá ji každý v jiné tonině? I myslíváme si: kdyby se tak vyskytl nějaký dovedný, energický kapelník, jenž by vládl prutem kouzelným, aby je všecky shromáždil v jedno, jenž by shromážděné podle jejich dovednosti, vloh a náklonností roztřídil ve sbory, sbory povzbuzoval k pilnému se cvičení a k pilné práci a jenž by pak celek dirigoval: musila by si kapela taková i u nepříznivců zjednati respekt, zjednati úctu! Takto ale jsouce nesjednoceni a nepracujíce dle určitého jasného programu[13]) jednomyslně k jednomu jasně vytknutému cíli, mnoho nesvedou!

[11]) Tenť jest obyčejně osud katolických žurnalistů a vůbec katolických spisovatelů, kteří zasahují perem i slovem v poměry a zápasy současné, aby dle sil svých zjednávali platnosť zásadám katolickým. Kdo se trochu poohlédl v literárních dějinách národů předlitavských, setkal se tu s mnohými jmény katolických mužů, kteří měli sotva dostatek chleba, ba někdy ani toho ne atd.

[12]) Ne veliký počet časopisů, ale tato okolnosť jest po našem zdání hlavní příčinou, že se v našich časopisech vedle prací dobrých vyskytují časem i práce slabší, začátečnické, kteréž redakce přijímá mnohdy jedině proto, aby pisatele povzbudila ku práci další. Tak tomu však bývalo — vždycky, i když bylo časopisů hrozně maloučko.

[13]) „Um Einheit und Kraft in die katholische Tagespresse zu bringen, ist uns... vor allem Andern, was in dieser Richtung geschehen kann und muss, Klarheit nothwendig: Klarheit über unsere Lage; Klarheit über die Gefahren, die uns bedrohen; Klarheit über die Forderungen, die wir an den Zeitgeist stellen müssen; Klarheit über das, was in den Richtungen der Welt wahr oder unwahr, Recht oder Unrecht ist; Klarheit über die Hauptgesichtspunkte, welche die katholische Presse und alle zum öffentlichen Leben und Wirken berufenen Männer in der Gegenwart mit Nachdruck und Ausdauer geltend zu machen haben. Diese Klarheit ist wichtiger als alle anderen Massregeln zur Hebung der katholischen Presse. Um einmüthig mit der ganzen geistigen Macht, die ohne Zweifel im katholischen Deutschland vorhanden ist, in das öffentliche Leben einzutreten, *müssen wir vor Allem wissen, was wir wollen.* Darin sind uns unsere Gegner unendlich überlegen (Freiherr von Ketteler, Freiheit, Autorität und Kirche; 6. vyd. úvod str. V.)

Tyť jsou po našem skromném mínění čelnější aspoň toho příčiny, proč katolický tisk belletristický i politický poměrně jenom skrovně jest rozšířen.

Mohutná literatura protikatolická anebo aspoň ne-katolická a nekřesťanská, jejíž plody vynikají často skvělou formou, neukládá člověku žádných povinností, neklade jeho nezřízeným žádostem v ničem žádných mezí, spíše jej učí zhrdati směle autoritou každou, jenom ne svou vlastní, což člověku vypadlému ze stavu původní, rajské nevinnosti a neporušenosti ovšem lichotí a velikým jest pro něj pokušením.

Ovšem jest pravda, že tato nevázaná literatura škodila částečně i sama sobě, proto že si čtenářstvo těmito přepepřenými a přesolenými plody literárními, abychom tak řekli, pokazilo svůj čtenářský žaludek a značně ochablo ve čtení a ještě více v odebírání plodů literárních, tak že nastala a trvá částečně ještě až dosud dosti citelná literární tíseň, v kteréž literáti, knihkupci i nakladatelé volali o pomoc. V tísni této ozvaly se hlasy a to právě se strany, kteráž tíseň tu nejvíc zavinila, že prý třeba obrátiti a změniti taktiku.

I nastal skutečně jakýsi obrat, jednak k lepšímu, což velmi rádi konstatujeme, třebas obrat ten byl jenom praskrovný, — jednak bohužel ještě k horšímu. Z pachtění se po novotách, kteréž by, jak se říkává, táhly, utíkají se v době nejnovější někteří naši spisovatelé pro látky k svým pracím i do porodnic a do bláznců, čili, jak říkají, do posledních stanic! Že by se vrátili na půdu katolickou anebo aspoň, abychom tak řekli, jen trochu křesťanskou, na to není prozatím ani pomyšlení; jeť katolicismus pro tyto děti tak hrozným strašidlem, že se ho bojí pojmenovati vlastním jeho jménem a říkají mu klerikalismus, ultramontanismus, černý romanismus a, Bůh ví, jak ještě. Všecko katolické sluje klerikálním a co jest klerikální, to se umlčuje, zlehčuje, ignoruje, ignoruje částečně i od vlastní strany, sudílkuje, málo podporuje a proto z nedostatku přízně a podpory neprospívá, nezkvétá, nýbrž více méně až na skrovné výjimky jenom živoří!

Čeho jest tu třeba? Ač by se o tom, co by jednotlivec u příčině této mohl a měl činiti, mnoho dalo mluviti, pomineme zde otázku tuto zcela mlčením, jelikož jest naším přesvědčením, že jednotlivec, byť byl třebas sebe horlivějším a obětavějším, mnoho nepořídí, mnoho nesvede. Zde jest třeba svorné součinnosti všech, kdož jsou dobré vůle; součinnosti pravíme; společné, *svorné*, vytrvalé **práce** jest nezbytně třeba, nebo planého stěžování si, vzdychání a naříkání na vzmáhání se tisku špatného bylo už dost. Činů jest třeba; nebo jako národu dle slov pěvce „Slávy dcery“ „ne plané lkání, ani řeč prázdná, nýbrž jenom zmužilé srdce pomůže a čin“, tak i tisku katolickému!

Kdo s koho.

Napsal

Louis Veuillot.

Roku 1846. trávil jsem prázdniny asi dvacet mil od Paříže v kraji, kde mluvil mi každý s obdivením o faráři M... ském. Městečko jeho sousedilo s mým domovem. Nemaje žádného vlastního jmění vystavěl farář své osadě kostel a zřídil mimo to přemnohé dobročinné ústavy. Lid vypravoval si sta, a sta příkladů o nepřemožitelné jeho stálosti a důvěře v Boha. Nehodlám jich opakovati, neboť v každé diecési zajisté najdeme podobných. Který katolík nezná aspoň jednoho faráře, jenž kostel zbudoval, dobročinné ústavy zřídil, školy a nemocnice upravil, a to vše beze jmění, sám s dluhy zápase a přece dělníky platě a chudým osady své štědře pomáhaje, ačkoli jedinou pokladnicí byla mu jen svatá Prozřetelnosť?

Přece však nedala mi zvědavosť spáti ve příčině faráře M...ského. Za jasného jitra vyšel jsem kdysi do polí a dal se směrem k M..., Po tříhodinné cestě zjevila se mi na obzoru nová zvonice tamního kostelíka, přívětivě vyčnívajíc ze zelena okolních borů. Rozkošný byl tu rozhled; i usedl jsem, abych ho užil; leč odpočinek můj pod vonnou korunou ořechovou neměl dlouhého trvání. Krajinou až dosud tichou ozval se štěkot psů a divý pokřik. Vyskočiv zřím, jak ve protějším úvale dva mohutní psi zuřivě dorážejí ma muže v černý talar oděného, kdežto nedaleko seděla tlupa chlapců, kteří křikem svým psy zuřivce ještě podněcovali. Někteří nespokojeni pouhým křikem házeli kamením po osamělém chodci, který marně snažil se ujíti divé jejich společnosti. Poznal jsem, že to kněz, a pospíšil mu ku pomoci. Chlapci hulákali až se ve příkopě rozléhalo: „Chyť ho! Chyť ho! Vzhůru na havrana!“

Byl nejvyšší čas. Již již pršely kameny na kněze, a psi unášili již kus jeho kleriky. Spravedlivým hněvem zabušily mi tepny, i namířil jsem na divokou čeládku. Byl bych jistě vystřelil neli přímo na chlapce, tedy aspoň do psů, leč kněz uzřev, jak horlivě se ho ujímám, přispíšil a sevřev mne v náruč, ustrašen jsa patrně více mou horlivostí nežli svými pronásledovníky. Tito zatím změřivše zbraň mou se svou kamenitou artilerií, netoužili již po vavřínech vítězství a rozprchli se jako hejno vrabců.

Kněz usmál se úsměvem neodolatelné dobroty a něhy; byl spokojen, že minulo nebezpečenství srážky.

„Benedictus, qui venit in nomine Domini!“ pravil. „Potřeboval jsem vás, pane, již co nejvíce.... ale jste poněkud horkokrevný.“

Neodpověděl jsem, neboť teprve nyní bylo mi pozorovati, že krvácí v tváři.

„Ti bídníci vás zranili!“ vzkřikl jsem.

I to to,“ bránil se dobrák; „ubozí hoši mi neublížili. Bezpochyby jsem se někde poškrábal ve křoví.“

„Pojďte se mnou, velebný pane“, dím znovu, ještě rozhorlen; „nesmíte dopustiti, aby takto uráželi vaši osobu. Zajdeme ku starostovi, a já sám dám rozpustilce potrestati. Jsou většinou již dospělejší a mohou tudíž odpovídati za zločin.

„Aj, co to mluvíte, příteli! Vydáme-li se spolu někam, učiníme

tak, abychom přinesli milosrdenství, nikoli však trest. Ostatně byste ani mnoho nepořídil, neboť by jim v obci jejich nikdo ve hřích nevykládal, kdyby zavraždili kněze, zejména pak mne.“

Ustrnut pohleděl jsem na kněze. Byl postavy dosti velké, leč hubený a sláb. Ve tváři jeho zračila se podivná směs vážnosti a prostoty, čelo bylo pokryto četnými vráskami, a oko jeho stkvělo se pohledem tak čistým a nevinným, že nebylo téměř možná určiti stáří knězovo. Jistě však nescházelo mu mnoho do padesáti let. Patře na milý zjev, nemohl jsem pochopiti, že by někdo nenáviděti mohl muže tohoto, byť i kněžským rouchem oděného. Otázal jsem se, čím asi venkovany proti sobě byl popudil?

„Nelze mi tu mnoho vyprávěti,“ pravil zase s jemným úsměvem. Nejsem jejich farářem. Sousedé tito žárlí však na osadu mou a obviňují mne, že je chci sváděti k nábožnosti, v čemž ostatně mnoho se nemýlí. Domnívají se také, že jim čaruji, abych se pomstil za to, že mému přání vzdorují. Proto také, kdykoli scepení jim kráva neb ovce, kdykoli uškodí jim mráz anebo kroupy, vždy jsem škody příčinou jen já. Pokaždé viděli mne, jak stoje na své zvonici zapřísahám nebesa, aby vyslala k nim kroupy nebo zadržela potřebný déšť.“

„Toť jsou praví divoši!“

„Divoši; ano, toť pravý význam, ale jinak nejsou zlí. Běda, že často my kněží sami býti se máme v prsa vidouce, v jaké temnosti ocitl se ubohý duch lidský, neboť nezřídka to naše vlastní vina. Osada tato byla zkažena již před revolucí. Farář boháč a skeptik lhostejně hleděl k lásce i nenávisti osadníků svých a zanedbával své povinnosti. V míru dřímal, v hodině nebezpečenství pak bídně odpadl. Při smrti zůstal nekajícím, a v ovčinci jeho dávno již vymizelo křesťanství. Za to bujela zde pověra a nepravosť. Nástupci jeho v osadě byli buďto vyhnáni anebo ustoupili vítěznému zlu. Měli oči, aby neviděli, uši, aby neslyšeli, nohy, které nebyly schopny pohybu, a jazyk beze slova. Zvali se šťastnými, že za tolik obětí vykoupili si aspoň klid. Leč v jaké asi doufali ovoce tohoto klidu smrtelného? Non mortui laudabunt te, Domine!“

„Sed nos, qui vivimus,“ doložil jsem, tiskna s uctivou vřelostí ruku dobrého kněze.

Pohleděl na mne radostně.

„Mluvím tedy s opravdovým katolíkem? Hrdinný obhájce můj náleží tedy mezi živoucí?“

„Ano, otče můj, ruka upřímně katolická pomohla vám z rukou zlosynů.“

„Ó Bože můj, díky Tobě! Hle, urážky mizejí a já jsem mocen podstoupiti boj s nepřátely svými!“ zvolal kněz v dětinném nadšení. Vy však, pane, jsa katolík, pochopíte snadno, proč zuří lid zdejší proti mně, toť jen malá ukázka války, jakou vypovídají nám nepřátelé kněžstva po celém světě. Horlil jsem proti hospodám, nedělní práci, špatné četbě a lakotě. Jaký div, že zanevřeli na mne, slyšíce mne odsuzovati vše, k čemu srdce jejich lnulo. Není to pouze jejich chybou. Lid sám byl by mi snad ještě mnohé prominul a snesl domluvy mé, ale starosta obce jest trochu lichvářem, obecní radní má hospodu, písař prodává špatné knihy — a toť jsou právě nejvznešenější osoby obce, jež tvoří veřejné mínění. Mimo to zabránil jsem několika dívkám své osady provdati se za filosofy zdejší; nemohl jsem jinak, jsa tázán o radu,

leč toho nikdo nepřipustí. Všickni spikli se proti mně tak, že vstoupím-li ve kraj zdejší, jsem vždycky kamenován, a věru, jen velmi vážná pohnutka přiměla by mne, abych se odvážil vejíti sem dobou noční; přes všelikou čarodějnou moc svoji odnesl bych si asi pěkné nadělení."

„Ale proč se jen mezi ně odvažujete, pane, byť i za dne?"

„Proč? Což zbývá mi činiti, než abych je zvykl pohledu na sebe? Ostatně tenkrát ztropili mi šibalský kousek. Jakási staruška z jejich vesnice lne ke mně s velikou důvěrou. I vzkázali mi dnes, že jest nemocna a touží po mé útěše. Nevěřil jsem, nicméně mohla to býti přece pravda, a proto řekl jsem k sobě: Půjdu, abych jim dokázal, že neváhá kněz plniti své povinnosti; je-li však vyzvání nástrahou, uvidí aspoň, že nejsem čarodějem. Poženou na mne útokem, ale já útočiti budu na ďábla. — Vyšel jsem. Cestou potkal jsem několik výrostků, přešli bez urážky; špatné to znamení. Jda mimo školu vidím, že na mne čihají: aha, jsem lapen! Již věděl jsem s jistotou, že nenaleznu nemocné. Skutečně. Byla na poli. Vešel jsem do chrámu, abych poručil se do ochrany Boží Mateře, kteráž neopouští.

„Malá dívka veběhla za mnou, spěšně zašeptala mi do ucha, abych se vrátil vinicemi, a zmizela, jak byla přišla. Vidíte, jak i ve zlém místě tom skrývá se ještě milosrdenství. Vděčně rozjímal jsem o prozřetelnosti Boží, jež všudy otvírá sobě srdce šlechetné; v myšlénkách těchto pohroužen otevřel jsem brevíř a zapomenuv na výstrahu ubíral jsem se cestou obyčejnou k domovu. Roj školních dětí očekával mne tu jako trest za mou hlouposť. S velikým křikem mne obklíčily, štvouce na mne psy a házejíce po mně kamením. Ach, nebylo jim do žertu! Na štěstí chtěla mi Matka Boží dáti toliko naučení pro paměť, a postavila vás na stráž, abyste zabránil výstřednosti. Trochu strachu a nepatrné škrábnutí jsou zajisté malým penízem za radosť, že bylo mi v nevěřícím kraji tomto potkati duši Bohu věrnou."

„Obdivuji se vaší lásce, pane abbé, nepřestane mne však mrzeti, že jsem některému z darebů nemohl pořádně vytahati za uši; a věru rád promluvil bych s učitelem, by všecky ty žáky sám neváhaje potrestal."

„Inu, oniť nevědí co činí! Což pak opravdu si přejete, abych se pomstil? Nepozbývejtež naděje. Dá Bůh, že podaří se mi přec nalézti prostředek, kterým bych neškodným učinil velikého nepřítele svého v lidu zdejším, kterýž není nikdo jiný než kníže tohoto světa. Minulého měsíce odešel od nich jejich farář; ubohý seminarista bál se zavraždění, uzavřeliť jej jako malomocného na jeho faře. Postarám se jim o jiného. Prozkoumal jsem je, vím, čeho jim třeba, a vím již také o muži pravém: světec to, apoštol, jemuž Panna nejsvětější ničeho neodepře. Zamiluje si lid svůj tak, že až zázraky činiti bude, anebo zemře. Zemře-li, tvořiti bude divy jeho památka, a na hrobě jeho obrátí se lid.

„I hrob má svou výmluvnosť a činnosť svou. Hle, evangelium Ježíšovo krotí divochy austrálské, a divoši zdejší, pokřtěni, odolali by lásce pravého kněze? Kněz, můj drahý pane, kněz, tent jako Ježíš Kristus, Pán náš, týž Ježíš, který ukazuje na cesty krajů galilejských pravil, že z kamenů těch učiniti může dítky Abrahamovy. Je tu již jedna žena Boha milující a sloužící mu a mimo ni několik děvčátek snad. Myslíte, že to málo, neli? Aj, věztež, že to vše, čeho třeba. Než patnácte jar uplyne, budou již míti školu chlapeckou, řízenou školními bratřími, a dívčí, řízenou sestrami, bratrstvo a všecko ostatní. Budou se schá-

zeti na mši svatou všickni ve vlastním opraveném kostele a požádají ještě o kaplana, poněvadž farář, dnes ještě zhola zbytečný, nedostačí pro hojnou duchovní žeň. Hle, to vše vám slibuji, protože jste mstivý.“

„Bůh vás vyslyš, pane faráři; přání vaše jest křesťanštější nežli má zlost, a jste zajisté lepším prorokem.“

„Dar proroctví, milý pane, kterýž druhdy podílem býval mnohých věřících, jest za našich časů svěřen toliko světcům. Mně nedostává se všeho, čeho k tomu třeba. Leč uzřel-li kdo suchou až dosud jabloň z jara konečně obalenu květem, potřebuje-li daru proroctví, aby uhodl, že není strom mrtev i že brzy hojné vydá ovoce? — Lid zmíněný jest takový strom: stará, vetchá ratolest zazelenala se, několik kvítků se rozvilo, toť znamení; znám je již, není mi příležitost tato první, zažil jsem již více a v pevné naději očekávám návštěvu toho, jenž zjevil se bříšnici v osobě zahradníka.“

Ušli jsme značný kus cesty; kněz to zpozoroval.

„Zavádím vás snad?“ tázal se. „Dělí-li se naše cesty, dovolte aspoň, abych vám poděkoval za laskavou ochranu. Nyní netřeba se mi již báti. Vidíte tamto nový kříž? Toť hranice mého kraje, a tu, díky Bohu, mám již dosti přátel.“

„Myslím, pane faráři, že půjdeme spolu ještě dále. Jdu do M.“

„Aj!“ podivil se farář. „Chvála Pánu Bohu. Dopřává mi dnes mnoha milostí. Já jsem farář z M.“

„Tušil jsem to,“ zněla má odpověď.

„Nejsem zvědav, leč smím-li se tázati, ke komu jdete do M.?“

„Jdu k vám, pane faráři.“

„Buďtež mi radostně vítán, můj drahý ochránce! Farář M... ský není sice bohat, fara jeho není rozsáhlá, přece však zvykla jest svatému pohostinství.“

„Užiji ho, pane faráři. Dovoltež, abych vám pověděl, kdo jsem.“

Pojmenoval jsem se jako hrdinové Homerovi: „Ten, syn onoho.“

Při jméně děda mého se strany matčiny pohleděl na mne s radostným podivem; při jméně mé vesnice mne objal.

„Jsme krajané!“ zvolal, „ano snad i příbuzní! I já jsem rodák gâtinaiský, a matka moje jako vaše pochází z Boynes, kde je celá obec spříbuzněna.“

„Hle, to snad přidává mi práva na vaši dobrotivost. Byl jsem dlouho důvěrným přítelem výborného mladíka, vašeho synovce tuším.“

Farář chopil se obou mých rukou a stisknuv je mocně zahleděl se mi v tvář s výrazem lásky a bolu, až mne téměř pomátl.

„Bohužel, řekl konečně; měl jsem jen jediného synovce, Vavřince Petra. Mluvíteliž o něm? Jest mrtev! Ubohé dítě. Zemřel zde, smutně, nešťastně... Avšak nikoli, smrť jeho nebyla smutnou ani nešťastnou, bylať ryze křesťanská... Ach, drahý krajane, bolestnou vzpomínku probudil jste v duši mé! Znal jste jej tedy a miloval, mého dobrého Vavřince? Dospěl v muže dokonalého, se srdcem plným dobroty a soucitu.... Ano, zde nechali jej zemříti... protože byl mým synovcem.... Než prosím, nemluvmež nyní o něm. Večer, nebo zítra po mši svaté zajdeme k jeho hrobu. Snad nalezneme tam trochu toho nevýslovného klidu, kterýž jest věčným jeho údělem v lůně milosrdného Boha, doufám tak i věřím pevně.“

Hlas farářův se chvěl, oči zalily se slzami, a tvář velice zbledla. Neodvážil jsem se otázky, kdy as a jak zemřel Vavřinec, o kterém

mluvil s pohnutím, tiché mysli jeho neobyčejným. Čekal jsem, až by sám mluviti začal, a pozoruje, že se modlí, pomodlil jsem se také v duchu za zemřelého přítele.

Blížili jsme se již vesnici, kteráž jevila se býti mnohem úpravnější a větší než ostatní tohoto kraje. Na dostřel od prvých domků pozvedá se skála, na níž k nebesům pní pěkný kamenný kříž. Řeholnice klečela u paty jeho, obklopena jsouc asi dvaceti děvčátky. Líbezné hlasy dětské pojily se s jejím ve krásné písni „O crux ave!“ Farář pozdravil kříž, řeholnici i děti.

„Toť naše školka, vyšly na obyčejnou, čtvrteční procházku. Kdybychom přicházeli druhou stranou do vesnice, byl byste viděl bratra řeholníka s hochy. Před odchodem ze školy zpívají „Ave maris stella“ u sochy Panny Marie.

„Ti asi neházejí kamením po farářích,“ řekl jsem.

„Nyní již neházejí, budiž Bohu chvála; ale bylo jim nesnadno odvykati. Lpěli na zvyku tom neli více, aspoň právě tak, jako jejich přátelé v sousední obci, a ku cti jejich musím doznati, že lépe mířívali.“

„Byl jste tedy i zde kamenován, pane faráři?“

„Nejednou, ale nesčíslněkrát... bohužel, že vždy jen, jako muž, který nezasloužil si koruny mučenické. Přece vyvolil jsem však sv. Štěpána mezi hlavní naše patrony. Zajdeme brzy do jeho kaple. Mnoho kamenů po mně hozených jest zasazeno ve zdivu, a to většinou touže rukou, která jim byla hodila. Vizte, že na vítr slov nesázím řka, květy že jsou předchůdcem ovoce. Tři dlouhá léta prožil jsem zde a neuzřel jediného květu, ba ani poupěte na stromě, které zaléval jsem potem svým a slzami. Osada tato byla ještě spustlejší a mysli více nepřátelské nežli sousední. Ale veliký a mocný jest Bůh! Neskončená jest dobrota jeho a milosrdenství.“

Vešli jsme do hlavní ulice. Obyvatelé pozdravovali faráře velmi srdečně, děti běhaly k němu, aby je pohladil.

Bylo nám jíti mimo hospodu, na níž stkvěl se štít zcela nový se třemi svatými Králi, patrony cestujících. Hostinský sedící na prahu povstal, pravicí vyňal dýmku z úst, levicí smekl. Znám důležitosť hospodského a blahopřál jsem faráři k uctivosti tak vzácné osoby.

„Jest zajisté vzácnější, nežli si myslíte,“ odpověděl farář. „Byl mi dlouho zarputilým nepřítelem a mluvil proti mně v obecní radě ještě, kdy všickni ostatní členové byli již mými přátely. Dal jsem jej zvoliti za starostu, a od té doby jest jako vyměněn. Opatřil jsem mu štít, a pak stala se věc neuvěřitelná: starosta obdařil mne pěknou, stříbrnou ciboří. Co jest starostou, zavírá hospodu v neděli a ve svátek po čas služeb Božích.

„Začínám již věřiti, že činíte divy, pane faráři.“

„Nikoli, Ten však, který je činí, neodepřel jich slabosti svého sluhy. Láska jeho pomáhá mé nedostatečnosti. Časem vnuká mi, čeho třeba činiti a mluviti; téměř vždycky působí však sám: chystávám se k opětnému útoku na některou překážku, jež byla až dosud každému úsilí mému vzdorovala; překážky však již není.

„Ujal jsem se osady po červencové revoluci. Předchůdce můj byl hanebně vyhnán, a majetek jeho zničen a vyloupen. Byl mým přítelem. Vyhledal mne ve velkém semináři, kde jsem učil filosofii. Mluvil mi o svých pracích, o únavě a bolestech a doložil, že půjde za missionáře.

Zastyděl jsem se při jeho slovech pro pohodlný až dosud život svůj a rozhodl jsem se, že odejdu s ním.

„Biskup náš rozhodl však jinak řka, že nelze mu v době té vydati užitečných kněží dvou, a že tudíž musím zůstati.

„Vám však, pravil k faráři M... skému, nemohu dovoliti dříve, dokud nenaleznu zástupce pro vaši osadu. Ale komu mohl bych vnutiti tak těžký kříž? Znáte-li kněze, by pod tíží jeho neklesl?“

„Ano, Milosti, odpověděl přítel můj, tuto bratr můj zatoužil také po břemeni apoštolském.“

„Co odpovídáte, professore, na řeč tuto?“ otázal se mne biskup. „Podjal byste se těžké missie? Byla by zajisté neméně záslužnou, než jiné.“

„Otázka jeho poděsila mne méně, než bych byl očekával. Místo odpovědi klesl jsem k nohám biskupovým, obnovuje slib poslušnosti daný jemu při svěcení na kněžství. Hluboce dojat požehnal mi. Tak učiněn jsem farářem. Zavřel jsem své knihy, opustil šťastnou světničku seminářskou a ujal se nového úřadu se srdcem bušícím nadějí a hrůzou.

(Pokračování.)

Socialismus.*)

Napsal

Tomáš Jos. Jiroušek.

(Pokračování.)

II.

Socialní poměry a hnutí v dobách pohanských.

Starý pohanský svět, který ještě i dnes u nás mnohými básníky jest opěván a veleben, neznal lidskosti.

Pohanstvo udržovalo se jediné hrubou nevědomostí, nevzdělaností, děsným otroctvím a ještě děsnější otrockou výrobou a prací. Pohanští bohové, jenž nejen u hájů a potoků, nýbrž i ve chrámech a palácech athénských a římských se stkvěli, měli obětí vždy hojnost.

Vše, čím hrůzovláda pohanská se vyznačovala a vládla: poddanými muži, ženami i dětmi, přírodninami a zvířaty, vše kladeno bývalo v žárnou oběť před oltáře pohanských bohů a bohyň. Zajatý a zotročený lid pod jmény helotů, plebejův a pariů známý, byl majetkem patriciův (měšťanů) a optimatův (šlechticů) pohanských, kteří měli v moci půdu, výrobu i obchod.

Veškeru výrobu a práce veřejné provozoval zotročený lid. Utrpení lidu tohoto bylo veliké. Zákony o dluzích byly tak přísné, že měly v zápětí až i nejvyšší nelidskost. Věřitel měl právo nejenom na dlužníka, ale i na jeho rodinu.

Mužové učení, kteří starati se měli o mrav a duševní i hmotné povznešení lidu, jako: Platon, Plutarch, Aristoteles, Sokrates, Gajus Grachus, Hesiod a j., nejen že ke všemu

*) Ve článku „Socialismus“ v čísle minulém na stránce 510., v řádce 50. má státi: „to vše jsme v bibli v knihách Mojžíšových a j. četli a poznali.“

tomu mlčeli, ale otroctví pro výrobu a zábavu ještě schvalovali. „Kdo bude pracovati, když nebude otroků?“ ptal se Aristoteles.

Každý znal pouze jedno heslo, a to bylo: „Má-li býti práce, musí býti i otroci!“ Zcela po manchestersku: má-li býti velkokapitál a velkovýroba, musí býti i proletariat!

Jaké poměry panovaly v říši Římské, posouditi může každý z toho, co vypravuje Seneca; když v Římě jednalo se kdysi o návrhu, aby otroci od svobodníků šatem se rozeznávali, tu ukázali senátoři k tomu, jaké nebezpečí by z toho povstalo, kdyby otroci svobodníky spočítati mohli....

Pochopujeme hrůzu Ciceronovu, jaká se ho za takových okolností zmocnila, když ještě k tomu ke všemu vzpomněl si na vyjádření tribuna Marka Phillipa, že mezi občanstvem v Římě není ani 2.000 lidí, vlastním majetkem vládnoucích.

Za to však kvetl obchod s otroky. Lodi s otroky křížovaly Středozemním mořem na všecky strany. Nejvíce jich přiváženo ze přední Asie. Žádné větší město, žádná poněkud slušně zalidněná osada nebyla bez trhu na otroky. Největší trh býval v Delosu, Římany velikou přízní obmyšleném, kdež bylo některého dne až 10.000 otroků prodáno.

Živá kořist stávala se při válkách hlavním faktorem, tak že dlouholeté boje s kmeny ligurskými, illirskými a španělskými nebyli Římanům ničím jiným než hrubou honbou na otroky. Římané drželi se velmi přísně válečného práva, dle něhož poražený nepřítel připadl vítězi se statkem i životem. Tak na příklad již r. 209. před Kr. po dobytí Tarentu bylo 30.000 zajatců prodáno; r. 206. před Kr. po bitvě v Metauru přes 5.000; r. 200. před Kr. zase nejméně 15.000.

Bohatý jeden Říman po svém návratu z války sardinské r. 177. před Kr., ve které více než 800.000 lidí zabito a zajato bylo, přivedl takové množství otroků na trh, že cena jejich značně klesla, od kteréž doby přišlo do zvyku přísloví: „laciný jako Sardiňan!“

S otroky zacházeno nanejvýš krutě. „Otrok musí buď pracovati neb spáti!“ řekl starý Cato; jen že na to spaní nezbylo otroku takořka ani času. Bylo o ně pečováno tak, že byli ve příčině šatstva a potravy odkázáni na loupež; tak staly se v říši Římské a zvláště v Sicilii (o níž se byl Cato vyjádřil, že jest římskou obilní komorou), cesty i silnice nejistými. Sám a beze zbraně neodvážil se nikdo cestovati ani nejhlavnější silnicí ostrova.

Bohatým Římanům a jejich vládě byla tato takořka všeobecná bída lidu lhostejnou.

Než i otrokům konečně překypěla trpělivosť, a vypuklo mezi nimi několikrát vzbouření, jež nalezlo ohlasu i v Řecku a Malé Asii.

Jaký div, že římští a řečtí spisovatelé a řečníci jako: Aristoteles, Gajus Grachus, Hesiod, Platon, Xenofon, Sokrates a j. pomýšleli na to, aby pozměněn byl tento trudný stav lidu!

Mínili ovšem jen patricijskému chudšímu lidu, plebejům též do otroctví upadajícímu pomoci, hlavně návrhy na rozdělení půdy; ale na zrušení otroctví do opravdy ani jeden z nich nepomyšlel. Říkali: Bez otroctví a výroby otrocké rozpadla by se Římská i Řecká říše, a zajíti by musil veškeren společenský život! —

Veškeré učení uvedených filosofů starověku nemůže bráno býti, ani pokud se otázek společenských týče, za socialismus, ale spíše pokládáno býti má za starodobou liberálnosť.

Ano, samo ono hnutí římského a řeckého v otroctví sténajícího proletariatu nemělo též významu otázky socialní.

Jediné v Pergamské říši po smrti Attala III. za vedení Aristonikosa spatřujeme u otroků, k nimž velké množství chudých svobodníků se přidalo a revoltovalo, jakousi určitou snahou pro založení „státu občanů slunce", jenž měl býti zbudován na neznámých ideálech nejlepší rovnosti svobody, jaká ještě neexistovala.

Ostatní bouře otroků neznamenají snahu pro zrušení otroctví, jsou jen pokusy vzpoury proti nesnesitelnému týrání a proti bídě v otroctví zavládlé.

Kdo s otroky se spojoval, nečinil tak za účelem zrušení otroctví, nybrž za účelem vydatnějšího s nimi loupežení na cestách.

Myšlénku osvobození z otroctví otroci fakticky nikdy nepojali.

Následkem toho — jak se ne bezdůvodně domníváme — nepomýšleli ani učenci té doby, aby vzepřeli se otrokářství a otrocké výrobě zvlášť. A nebylo-li tomu tak, vrhá to podivné světlo na jejich liberární slovutnosť a klassickou vědeckou vzornosť.

Podobně nemohou za socialismus pokládány býti snahy a učení shledávané u klassiků pohanských; co Řekové Platon, Xenofon a Sokrates, Busiris o rozdělení pozemkův a práce ve spisech svých uvádějí, není nic jiného, nežli starověký liberalismus pro zreformování a zlepšení výroby otrocké pro další časy; zvláště to platí o Platonově politickém spisu „Republika".

Doba nynějšího moderního socialismu světského počíná opravdově Grachem Babeufem[1]) r. 1789., ale nikoliv, jak sociální demagogové se domnívají, dobou římských a řeckých klassiků; těmi počíná doba prvního liberalismu.

---

[1]) Babeuf Noël François, též Grachus zvaný, v době velké revoluce francouzské následovník Maratův a duch hnutí tajných spiknutí v Paříži.

Ve svém listě „Tribun lidu" šířil poprvé zásady nynějšího socialismu a komunismu. Ve spojení s generálem Drouetem a Dartheem utvořil klub Pantheonu, jenž dle své místnosti jméno toto také obdržel Tajným účelem spolku bylo: rozehnati radu pěti set a sesaditi direktorium pro zachování revoluce. Klub čítal na 4000 členů: vláda však ještě v čas dověděla se o tomto tajném záměru a klub (r. 1793.) rozpustila.

To Babeufa nezastrašilo. Ve spojení s Dartheem, Drouetem, Amarem, Vadierem, Rossignolem, Buonarottim a j, organisoval členy klubu Pantheonu v tajné kluby a sekce, jichž ústřední vedení měl v rukou „revoluční výbor pro obecné blaho". Výbor tento připravoval nové spiknutí a hleděl k tomu účelu získati především na svou stranu vojsko, rozložené na ochranu direktoria v táboře u Grenelle. Za tou příčinou vstoupil výbor ve spojení se setníkem Grisselem, jenž měl dorozumění s vojskem zprostředkovati. Tento však celé spiknutí vládě vyzradil Dne 12. floreálu (10. května r. 1793.), kdy celé spiknutí mělo vypuknouti, dala vláda „revoluční výbor pro obecné blaho" zatknouti, a mezi těmito byl i Babeuf. Jediný Drouet uprchl.

Z nalezených papírů dokázáno celé spiknutí, a spiklenci odevzdáni vendomskému soudu k odsouzení. Nežli dospělo přelíčení ku konci, provedli členové revolučních sekcí, kteří byli na svobodě, spiknutí na novo a přepadli v noci ze 4. na 5. září téhož roku vojenský tábor u Grenelle domnívajíce se, že vojsko pro socialní republiku je získáno. Nevědouce o zradě Grisseltově byli zklamáni a s velikou ztrátou mrtvých, raněných a zajatých rozprášeni. Zajatí ihned na místě zastřeleni a z části též k deportaci odsouzeni.

Tou dobou ukončil vendomský soud přelíčení a odsoudil Babeufa s Dartheem a Herbertem na smrť, ostatní do žaláře. (Další ještě v poznámkách).

Dle některých historiků Babeuf a Darthee uslyševše výrok soudu, sami před zraky svých soudců ukrytou dýkou se probodli; dle jiných a správnějších histo-

III.

Předchůdce zakladatelů moderního socialismu.

Jak veliký vliv může míti mínění jednotlivce na společnost lidskou, stane-li se tiskem veřejnosti přístupným, ukážeme v této části našeho hlavního pojednání o socialismu.

V XVII. a XVIII. století pracoval na zdokonalení národohospodářství a státních věd starých dob dosti značný počet mužů.

Byli to zvláště: Colbert (nar. 1683.), francouzský merkantilista, finanční ministr, který spatřoval bohatství země ve drahých kovech; Quesney (n. 1694.), francouzský zakladatel fysiokratické soustavy národohospodářské, spočívající na zásadě, že pramenem všeho je země čili půda; Adam Smitt (n. 1723.),[2] liberární politik a oprávce národohospodářství ve směru liberálním; H. C. Sant Simon (n. 1760., z. 1825.), fr. národohospodář a jeden z mravních socialistů[3]; J. B. Say (n. 1767.), přívrženec učení Smithova; a konečně Carey (n. 1740. z. 1793.), americký národohospodář, protivník Maulthusův a Riccardův, přívrženec ochranného cla.

Kdo by jen povrchně a jen ve příčině národohospodářské stávající socialismus naší doby až do jeho vzniku stopovati chtěl, velmi snadno přišel by na cesty, jež by mu naznačovaly, že tento socialismus v uvedených národohospodářích má své předchůdce, nebo ještě lépe řečeno, své zakladatele. Ale tomu naprosto není tak. Ačkoli sami socialistiští spisovatelé a protežovatelé nynějšího světského socialismu na některé z uvedených mužů se odvolávají, přece tvrdíme zcela určitě, že z těchto stran nynější socialismus neměl svého vzniku.

Dovolujeme si tak tvrditi, ač i víme a jsme i přesvědčeni, že uvedení národohospodářové ku společenskému resp. socialně politickému hospodářství mnohou svojí zásadou i přispěli. Dovolujeme si toho proto, poněvadž nynější světský socialismus kloní se více a více k politickostátnímu systému nežli k systému politickohospodářskému.

Když nynější světský socialismus stopujeme po stránce politickostátní, dospějeme k přesvědčení, že ubírati se nám bude přes zásady a snahy: Augustina Bebla (n. 1840.)[4], Ferdinanda Lassalle

---

riků jen se poranili a byli po čase na popravišti guilotinováni. K tomuto mínění přidává se i prof. J. Kryštůfek ve svém spise „Boj monarchistické Evropy proti francouzské revoluci“ (vyd. r. 1884.).

Nauky a zásady Babeufovy sebrány a vydány jsou v několika svazcích v Paříži.

[2]) Adam Smith: „Vealth of nations“, (Bohatství národní.) Vyd. r. 1776.

[3]) Henri blande Saint Simon byl národohospodář své vlastní soustavy, jež spočívala na těchto třech zásadách: 1. Veškerá společenská zařízení musí na zřeteli míti největší mravní, tělesné a hmotné postavení a třídy lidu ve společnosti zlepšiti. — 2. Veškeré výsady a přednosti dědičné musí býti bez rozdílu odstraněny. — 3. Každý budiž odměněn dle schopnosti, a schopnost dle práce.

K tomu podotýkáme pouze tolik: sám liberál Ludvig Bärne, žurnalista, (nar. r. 1786., zemř. r. 1837.) známý svými pařížskými dopisy, s prvním odstavcem programu (časopisu „Globe“, orgánu Simonistů v Paříži, v letech 1830—1833. vycházejícího) St. Simonistů souhlasil, ale nikoliv s odstavci druhým a třetím.

[4]) Augustin Bebel, nar. r. 1840. v Kolíně nad Rýnem, současný socialně-demokratický politik a spisovatel německý: Unsere Ziele. Christenthum und Socialismus. Das wahre Wesen des Christenthums. Das Reichgesundheitsamt und sein Programm. Die mohamedanisch-arabische Culturperiode im Orient und Spanien. Die Frau in der Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft.

(1825—1864.)[5]), Karla Marxe (1818—1883.)[6]), Petra Jos. Proudhona (1809—1865.)[7]), Louisa Blanca (1813—1882.)[8]), Augustina Blanquiho (1798—1881.)[9]), Gracha Babeufa (činný v letech 1789—1794.) až k J. J. Rousseauovi (1712—1778.).

Tímto stopováním vymkne se nám nynější světský socialismus z dráhy národohospodářů XVII. a XVIII. věku zcela přímo a tak, že se pozastavíme nad tím s podivením, jak to možno. Skutečnosť nám to vysvětluje.

Nynější světský socialismus zabývá se více ideou ústavností států nežli národohospodářskými požadavky.

Vizme, co o tom napsal sám socialně demokr. dělnický spisovatel český Josef Hybeš právě v posledních dnech: „dosažením paliativních prostředků (rozuměj reformy národohospodářské) ku zlepšení svého stavu dělnictvo jen zkázu trpí, an k úplnému osvobození z duševní i hmotné poroby jen socialismus dopomoci může, ale pokavad dělnictvo se zabývá paliativou (opravováním), nemůže jíti k socialismu.“ —

Další může si každý dovtípiti.

A jak to vše možno, co zde o vzniku výstředního socialismu a jeho tvářnosti uvedeno?

Zcela krátce a pochopitelně.

Část tuto počali jsme slovy: „Jak veliký vliv může míti na společnosť lidskou mínění jednotlivce, když tiskem stane se veřejnosti přístupným.“

Nuže. Na Montesquieuově[10]) knize „Duch zákonů“ spočívala ústava Francie od r. 1791. a od r. 1793. spočívá politické zákonodárství francouzské více méně až do dnes na Rousseauově spisu „Du Contrat Social ou Principes du Droit politique“ (Smlouva společenská), roku 1762. vydaném.

Stalo se tak i přes to, že sám Rousseau neměl ani zdání o dalekosáhlém dosahu své knihy, když ji psal, a sotva kdy o tom as přemýšlel, zdali a kterak by se dalo mínění jeho provésti.

A kdo byl tento Rousseau? Jean Jaques Rousseau (n. 1712., z. 1778.) byl synem hodináře v Ženevě, dobrodružným životem svým známý, stal se materialistou a nevěreckým filosofem, jakéhož do jeho doby Francie neměla.

Sepsal několik spisů, jimiž říditi se měl svět, aby mohl býti šťastným; sám však, veliký onen filosof, sešel s něho, aniž se určitě vědělo, zdaž smrtí přirozenou či otrávením. Pro jeho atheismus, ma-

---

[5]) Ferd. Lassalle: System der erworbenen Rechte 1861. — Arbeiterprogramm 1863. — Herr Bastiat Schulze von Delitsch oekonomische Julian oder das Kapital und die Arbeit. 1863.

[6]) Karel Marx: Bída filosofie (contra Proudhon: Philosophie de la misère) vyd. r. 1845. v Bruselu. — Zur Kritik der politischen Oekonomie. Vyd. r. 1859. v Londýně. Das Capital. Vyd. poprvé r. 1867. v Hamburku.

[7]) Petr Jos. Proudhon, jeden z radikálních socialistů francouzských, který první vyslovil heslo: „la propriete c'est vol!“ (Majetek jest krádež.). Spis jeho Philosophie de la misère dočkal se kritika v samém Karlu Marxovi.

[8]) Louis Blanc, franc. soc. politik, r. 1848. člen prozatímní vlády: Dějiny 10 let od r. 1830. do r. 1840. — Dějiny francouzské revoluce. — Organisace práce.

[9]) Augustin Blanqui, franc. žurnalista, revolucionář po čtyřicet roků žalářovaný, stálý nespokojenec a socialista směru anarchistického. V žaláři, z něhož ani oblohy neviděl, sepsal přec obstojný vědecký spis o soustavě sluneční.

[10]) Charles Montesquieu, franc. filosof, nar. r. 1689., zemřel r. 1755.

terialismus a idealismus, jaký ze spisů jím sepsaných vanul, nebylo by nic divného, kdyby sám svůj život byl utratil.

Hugo Grotius (n. 1583., z. 1645.), Puffendorf, Hobbes, Algeron, Sidney a John Locke (n. 1632) byli učením Rousseauovi základem k politickohospodářským studiím.

Co tito předchůdcové jeho jen mimovolně vyslovili s ohledem na stav lidí a organismus státní, toho se Rousseau celou silou své vášně uchopil a do srdcí lidu pomocí tisku vštěpovati počal. Kdo zásadám jeho postavil se na odpor, toho kriticky odsoudil.

Největší dal si práci s velice nadaným spisovatelem Vouvenarguesem, který již r. 1745. pojednával ve znamenitém díle „O původě a základech nerovnosti mezi lidem“. Spisovatel soudil, že veškerá nerovnosť mezi lidem spočívá skutečně na podstatných základech a že jest věčná. Jenom provedením právní rovnosti, poctivým vykonáváním lidumilných skutků s vyhlídkou na vše vyrovnávající věčnosť vyrovnati se dá poněkud nerovnosť — ale zrušiti nikoliv. —

Takového učení atheistický Rousseau nemohl ovšem nechati na pokoji. A příležitosť brzo se mu naskytla. Roku 1753. akademie v Dijonu uveřejnila otázku: „Jaký jest původ nerovnosti mezi lidmi, a zdali oprávněna jest zákony přirozenými?

Rousseau nemeškal, sedl a napsal svoji: „Discours de l'Origine et les Fondemens de l'Inegalité parmi les Hommes“ (Rozprava o základech a původu nerovnosti mezi lidmi). Ve spise tom snažil se Rousseau zcela „vážně“ vyvrátiti mínění Vouvenarguesovo. Kritika, byť i nezněla přímo, podařila se Rousseauovi, ale názory Vouvenarguesovy nepozbyly své platnosti až do dnes.

Nejpozoruhodnějším ze všech spisů Rousseauových jest předem již uvedená „Smlouva společenská“. V ní vytkl Rousseau poprvé podklady k nynějšímu státnímu liberalismu i socialismu demokratickému.

Socialní demokratismus a radikalismus zároveň, nebyti „Smlouvy společenské“, nebyl by jistě v tak krátkém čase — během sotva jednoho století — vznikl. Jediné Rousseauovi má společnosť co děkovati, že jeho „Smlouvou společenskou“ vyvolán — politický socialismus.

Grachus Babeuf a Herbert, tito první zakladatelé nynějšího socialního demokratismu a radikalismu, jsou politickými herci, kteří hráli první úlohu „Společenské smlouvy“ na jevišti revoluce francouzských encyklopedistů r. 1789.[11]) Že národní konvent kázal oba popraviti, stalo se jen proto, že nechtěl, aby zákony a řády zemské provedeny byly až do socialistických podrobností „Smlouvy společenské“. Konvent přestal pouze na liberálních základech „Smlouvy společenské“; co socialismu se týkalo, bylo vynecháno. Konvent nechtěl míti socialistických odpůrcův, a proto Babeuf a Herbert byli guilotinováni.

Než, socialismus, který povstal z Rousseauovy „Smlouvy společenské“, zapustil své kořeny v lid, a lid celkem quilotinovati se nedal. Po Babeufovi přišel Blanqui, Proudhon, Blanc a j., jimž „Smlouva společenská“ stala se studiem k samostatným dalším idealům ústavy socialní....

[11]) Babeuf a Herbert byli pro velezrádné spiknutí dne 25. března r. 1794. guilotinováni. Herbert byl vydavatelem a redaktorem časopisu „Pére Duchesne“ r. 1789.

Čeho nepromyslili a nepropracovali socialisté francouzští, k tomu sáhli socialisté němečtí: Marx, Lassalle, Bebel, Bedřich Engels [12]) a j.

Socialisté němečtí nepracovali ovšem ze zdrojů Rousseauovy „Smlouvy společenské“, avšak pracovali dle spisů socialistů francouzských, jenž z knihy této vzaly svůj vznik.

Kdo socialismem a literaturou socialogickou jen poněkud hlouběji po několik let se zanáší, dozná zajisté pravdu těchto slov. Nuže: Rousseau svými spisy: „Discours sur l'Origine et les Fondemens de l'Inégalité parmi les Hommes“ (Rozprava o základech a původu nerovnosti mezi lidmi), Discours sur les Sciences et les Arts (Rozprava o vědách a uměních) a Contrat social (Smlouva společenská) založil novou politickoliterární školu, z níž vyšli žáci a učitelé, jenž vychovali nám nynější socialistickou generaci, kteráž rozšířena jest po celé střední Evropě!

Hlavně na základě „Smlouvy společenské“ bylo během let možno vytvořiti zvláštní politickostátní výstřelky názoru, jako byla fantasie Fourierova (nar. 1772.), jako bylo Cabetova [13]) „Icarie“, jako bylo Cobdenovo (n. 1804.) podněcování dělnictva proti majitelům hospodářství, by docílil odstranění obilného cla a j. více.

Tyto snahy, o sebe se opírající až na základní kámen „Contrat social“, nebyly ničím jiným, než upravováním půdy pro francouzský komunismus Blanquiho a Aug Flourense [14]) a pro německý sociální demokratismus Marxa, Lassalla, Engelsa, Bebla a j. Národohospodářské soustavy Sismodiho, Riccarda, Jos. Carniera, Johna Stuarta Milla a Jos. Droze, svépomocné snahy anglických dělníků Rochdalských, snahy Schulze-Deliče (1808—1883.) v Německu i dra. Chleborada (v letech 1867—1870.) v Čechách na Moravě i Slezsku i nově vytvořený politický socialismus přešly tak, jako minul předcházející národohospodářský ruch ze XVII. a XVIII. věku.

(Pokračování.)

---

[12]) Bedřich Engels, dosud žijící politik socialistický v Londýně, přítel Marxův, s nímž vydal r. 1848. pověstný: „Manifest der kommunistischen Partei.“ Píše do anglických a německých časopisů směrem Marxovým a vydává nyní jeho pozůstalé spisy.

[13]) Gabet (nar. r. 1788.), francouzský kommunista, založil stát budoucnosti pod názvem „Icaria“. Idea jeho se neosvědčila v životě praktickém. Jeho strana kommunistická, již byl vůdcem, měla ještě v letech 1848—1849. mnoho přívržencův, ale brzo potom zanikla.

[14]) Augustin Flourens, pařížský dělník a žurnalista, stoupenec Blanquiho, s nímž často žalář i rozličná spiknutí sdílel, r. 1871. první duch pařížské kommuny; padl v boji s francouzskými kyrysníky dne 3. dubna r. 1871.

V celé pařížské kommuně nebylo tak fanaticky odvážného člověka.

Quarnero.

Několik obrázků z jeho přímoří.

Sděluje **K. Konrád.**

I.

Quarnero! Jak čarokrásné, jak půvabné a rozmanité jest ono území, jež ověnčuje záliv toho jména, vystupující do kola od hladiny mořské do značné výše, již korunuje slémě Učky (Monte Maggiore), 1490 m. vysoké! Jiný kraj, jiný lid, jiné ponebí, jiná vegetace, vše jest tu jiné nežli nad pustým Krasem, pod nímž leží. Vše jest tu neobyčejné od těch holých vysočin Krasaviny až do jejích přímořských nižin s jižním ponebím a vlašskou květenou, ale i s vlašským nátěrem slovanských měst a vesnic.

Jedeme-li po jižní dráze od sv. Petra v Krajině ze stanice Jurdani pod Krasem k stanici Matuglie-Abbazia, spatříme brzy ve značné výši nad mořem hladinu Quarnerského zálivu, jehož prvý, netušený pohled okouzluje. Před zrakem našim otevírá se, jak daleko stačí, tu stříbroleskle, tam zamodralé moře, jež na levo zavírají šedé, mlhavé obrysy hornatého ostrova Cresu a ještě dále na levo výšiny charvátského Přímoří, na pravo pak výšina veprinacká a dále hřbety Učky.

Dorazivše do nádraží Matuglie-Abbazia, sedneme do otevřeného omnibusu opatijského hotelu „Stefanie“ [1]) a jedeme za 1 zl. 70 kr. (i se zavazadly) tři čtvrti hodiny po svahu horském dolů až ku břehu mořskému do Opatije (Abbazia). Rozkošná to jízda, jež nám každou chvíli přikouzluje před zrak jiný a jiný obraz krajinný, poněvadž tu nová silnice stále se točí až dolů do Volovské. Jednou nazírati dává na mohutný hřbet isterské Učky, po druhé na charvátské Přímoří s bakarským zálivem, jehož vysoké hřbety horské mizí zraku až v mlhavé dálce seňské krajiny; tam do šedé dálky majestátné hladiny mořské, tu na podivnou, nám severanům namnoze cizí květenu horského svahu, po němž jedeme. Ještě jsme se nevybrali z rozkošných dojmů těchto velkolepých obrazů quarnerských a již dorazili jsme dolů ku břehu mořskému. Tuť nový obraz, nové překvapení. Pod sebou na samém zálivu mořském znamenáme neobyčejně vysoké žebříky, které šikmo vypínají se nad hladinou mořskou. Vlaši nazývají je tonnara. Nejvýše číhá na řebříku v závratné výši člověk. Toť číhař na tůně; čeká, až tůně přitáhnou do tohoto preluckého chobotu, načež pokyne rybářům na břehu. Ti pak zatáhnou síti, uzavrou jimi tento malý chobot a přitáhnou tůně až k pobřežním mělčinám, kdež pak ryby ubijí neb zapíchnou. Roku 1889. měli na tůně hojnou žeň. Zalovili tam i jinde na pobřeží rjeckého zálivu neobyčejné množství tůní, některé až na dvě stě kg. a více vážící. Dužné maso jejich krájí se na tenké řízky jako u nás zvěřina. Preluka má též velký kamenný lom, jenž dává hojně staviva k četným villám v tamní krajině. Z Preluky přijíždíme za krátko do Volovské (Volosca).

Volovská jest prastaré město rázu vlašského, jako všecka města quarnerského přímoří: kamenné domy s nízkými střechami, úzké

[1]) Jede jen k dopolednímu vlaku.

a neúhledné uličky vyjma hlavní ulici, jež rozkládá se při císařské silnici, balkony při jedno- až dvoupatrových domech, jež táhnou se po stráni až k malému přístavu na moři, to vše dodává městu tomu vnějšího vzezření úplně vlašského. Nápisy na vývěsných tabulích řemeslníků a obchodníků jsou po většině též vlašské a jména, byť i slovanská byla, jsou vlašským pravopisem znetvořena, místo gostilen osterie. I úřadování jest tu vlašské. A přece obyvatelstvo města i okolí jest charvatské. Z blízké vesnice Spinčići pochází jeden z devíti statečných obhajců slovanských na Porečském sněmě, professor Spinčić. Město vypíná se amfitheatrálně nad přístavem a svojí loděnicí a poskytuje oku z moře velice malebný obraz, jenž na pravo na levo rouben jest četnými krásnými villami, parky a zahradami s bujnou květenou vavřínů, fíků, vína, pinií, thují, palem a pod. — Volovská jest na nejzazším jihu sídlem posledního rakouského hejtmanství, hraničíc se Rjekou. Její obyvatelstvo jsou po většině rybáři a plavci.

Jedeme-li z Volovské dále k Opatiji, jen půl hodinky vzdálené, vítá nás květena čím dále rozkošnější. Asi na půl cestě jedeme přes hluboký příkop s bystřinou, jejíž koryto v létě bývá vyschlé. Při moři rozšiřuje se v malý chobot, jenž všecek zarostlý jest vavřínem a olivami, rozkošný to háj, jenž hostí množství slavíků, kteří na jaře naplňují vlahý a teplý vzduch zdejší podivuhodným a přesladkým klokotem. Tam, kde přebývají Škerbići (jméno obce), lemují silnici statečné vavříny, bujný břečťan a ostružiny věnčí a zdobí ploty a meze, po pravici pak střídají se vinice a pole. Rozkoší této krajiny opojeni přijíždíme konečně do Opatije (Abbazia).

II. Opatije.

„Opatije! Ty sídlo zemského ráje, může-li býti řeči o ráji na zemi. Tuť pojí se krásným souladem sever s jihem, Evropa s Asií a Amerikou, balsámový vzduch vavřínových hájů se sílící vůní našich lesů jehličnatých. Jaká to neobyčejná květena rozvíjí zde všecku krásu, nádheru a vůni nikoli v zajetí skleníků, alebrž docela volně na přelahodném výsluní vlašského ponebí!“ Tak, zvolal jsem, tak vyklouzlo mi bezděčně z úst a z péra, když odpočíval jsem ve vavřínovém háji opatijském po osvěžující mořské lázni.

Opatije již není poslední z klimatických útulků rakouských. Čím jest Riviera od Cannes-u ke Genuji Vlachům a Francouzům, tím jest quarnerské pobřeží od Opatije do Iky a Lovrany Rakušanům. Opatije vyšinula se v Rakousku rychle asi za deset let na přední lázeňský zimní útulek. I zasluhuje býti nazývána rakouskou Nizzou. Mát průměrnou zimní temperaturu 9·56° Cels. (Nizza 11·5°), jakž udává Dr. Glax, ordinující lékař v Opatiji,[2]) Gorice 8·1°, Meran pak jen 6·36°. Opatije jest tedy nejteplejší z našich lázeňských míst v zimě. Proto čím dále víc a více hostí vyhledává nyní vlahého a teplého vzduchu jejího, a následkem toho přibývá co rok nových vill, a právě zamýšlí společnost jižní dráhy vystavěti tam celou řadu nových vill na úbočí horském i při břehu.

Opatije byla kdysi skutečně opatstvím benediktinským, které za-

[2]) Viz: Winterkurort und Seebad Abbazia... Herausgeg. v. Oesterr. Touristen-Club. Wien, 1888.

loženo bylo někdy v XV. století a slulo opatstvím sv. Jakuba u přístavu (s. Giacomo della Prelucca.)[3]) Jako všude po světě, vzdělávali tito velezasloužilí synové sv. Benedikta i tuto krajinu, jakmile v ní osedli, a vyzdvihli při samém břehu mořském i kostelík, jenž tu podnes stojí. Na portále jeho čteme podnes: „A. 1506. die 21. Julii Symon abbas fieri fecit.“ Architektonicky nevyniká. Hlavní oltář jeho jest bohatě zdoben mramorem. Ježto však řeholníkům později bylo mnoho trpěti loupeživými nájezdy Turků a Benátčanů, viděli se konečně nuceni opustiti klášter a vzdáti se ho navždy. Od toho času majetníci Opatije často se střídali. Duchovní správu koná nyní při řečeném kostele „curat“, podřízený faře ve Volovské. Ke kostelíku přiléhá jednopatrový jeho příbytek, v jehož přízemku umístěna jest obecná škola charvátská.

Zakladatelem nynějšího překrásného parku jest rytíř Scarpa. Bohatý a odvážný tento námořník svážel sám za tím účelem rostliny nejrůznějších druhů a pásem z Evropy, z východní Asie, ze Syrie (cedr) a z Ameriky. Jen tak bylo lze založiti tak neobyčejný park s rostlinami studeného, mírného i teplého pásma. Tu skupina kamelií, které v únoru nebo březnu již kvetou, tam skupina palem, z nichžto zvláště vyniká Yucca glauca aloëfolia (Palmenlilie), jejíž vrchol stkví se celou vysokou kytkou květů jako obrovských konvalinek. Tu skýtá milý chládek hustý háj vavřínový, jehož půdu pokrývá divoká myrta (buscus aculeatus) a cesmina (ilex), s tuhým lesklým a pichlavým listem, tam zase zdvihají vysoko k nebi své koruny jedle, smrky a borovice nejen našeho, alébrž i severnějšího pásma. A hned pod tímto lesíkem a vedle něho zdobí cesty mohutné magnolie, jahodníky, dále japonská aucula s drobným zažloutlým listím, oleandry, thuje, cypříše, rhododendrony, agavy, rosmarin a j. a j. A uprostřed této směsice jihu a severu rozkládají dokonce i mladé cedry libanské Syrie své širé rozložité větve až k zemi, a rovněž tak i obrovský strom jalovcový z jižní Rusi (juniperus longifolia pendula). A ku podivu! V té zvláštní světločervené prsti krajiny všemu tomu rostlinstvu výborně se daří. Jakého původu jest tata červená prsť (terra rossa), posud se neví. Tolik je jisto, že nevznikla zvětráním vápence, z něhož celý Kras, tudíž i tamní horstvo se skládá, nýbrž bezpochyby sopečným výbuchem. Ostatně na horském svahu tamní krajiny až příliš často prozírá z této prsti holý, šedý vápenec.

Tento park s villou zakoupila r. 1882. společnosť jižní dráhy, přistavěla rychle hotel Quarnero s lázeňským domem a se vším příslušenstvím a mořské lázenky, načež ihned zahájila v březnu r. 1884. lázeňskou sezonu. Roku pak následujícího vystavěla velkolepý „hotel Stefanie“ s elegantní restaurační budovou[4]) a vídeňskou kuchyní. Od toho času pak přibývá každoročně vill a domů privátních a veřejných vždy hojněji; neb i návštěvy a lazeňských hostí přibývá víc a více. Roku 1889. přibyl pod hotelem Stefanie „Touristenhotel“, kdež možno laciněji bydleti. Hned pod ním na moři jsou druhé, veřejné lázenky.

Jediný nedostatek, a to citelný, tam ještě vadí; schází posavad pitná pramenitá voda, ač na Učce jest výborná, a nynější vodovod chyby této ještě nenapravil.

---

[3]) Jihoslovanské sl. luka = přístav.

[4]) V I. patře se jí draho, v přízemku (vlastně podzemku) laciněji.

Záhodno jest, abychom se zmínili též o mořských lázních opatijských. Jsou dvoje lázenky na moři, jedny privátní Dra. Jul. Glaxa, druhé veřejné pp. Tomašiće a Jačiće (píše se „Giachich“!) Při hotelu Quarnero pak jsou také teplé lázně mořské, avšak i studené, sladkovodní a j. druhů. Mořské lázně jsou výborné. Voda mořská jest zde bohatější na sůl, než voda Baltického moře. Proto ujišťuje Dr. Glax, že tamní mořské lázně nejméně též tolik pomáhají, jako v Baltickém, pokud se jedná o sůl. (L. c. str. 20.) Co do temperatury jest velký rozdíl. Po celý čas, co jsem tam meškal, v srpnu a září, měla voda stále 19—20° R. a Dr. Glax udává (l. c. 21.), že ještě v prvé polovici listopadu mívá voda teplotu 17° C., v polovici dubna pak 15° C., tak že lze koupati se v moři od dubna až do listopadu. Co nemocí se týče, dí ordinarius Glax, že jižní klimatické ponebí mořské léčivě působí zvláště na dýchací ústrojí a na civy. Tak i v Opatiji, kde však léčivě zotavuje se dýchací ústrojí lépe na podzim, civy v zimních měsících. (L. c. 18. Zde viz více o tom.)

Z celého popisu Opatije znamenáme, že těm, kteří potřebují na zimu mírné temperatury, nemůže se v Rakousku dostati mírnějšího ponebí než v Opatiji, kdež jednak moře velice vzduch zmírňuje, jednak mohutné horské hřbety se všech ostatních stran Opatiji objímají a proti zlopověstné v Adrii boře chrání. Proto se objevuje tento zlý host jen velice po řídku, a to značně seslaben. Mohutné hřbety horské, jež vypínají se nad Opatijí, jsou až do značné výše pokryty vavřínovým hájem, z něhož vlídně vykukují po různu kamenné domky tamního charvátského obyvatelstva s vinnými verandami; výše se vavřín střídá a proplétá s doubím a jedlým kaštanem. Prázdná místečka stkvějí se stříbrošedou divokou šalvějkou a jmenovanou již cesminou (ilex). Sem tedy spěj, kdo „touží po vavřínech.“

III. Ika.

Jdeme-li z Opatije po břehu isterském dále, přijdeme za hodinu do Iky. Městys Ika leží při samém moři, jež tu zatéká chobotem téměř až k budovám. Proto tamní charvátské obyvatelstvo jest skoro samý plavec neb rybář, a to plavci zkušení a světa znalí. Též malá loděnice poskytuje Ičanům něco práce a výživy. Obyvatelé těší se zámožnosti, o níž také svědčí úhledné, po většině dvoupatrové domy, po vlašsku stavěné. Ika leží velice malebně pod samým hřbetem Učky, jež tu široko se rozkládá a vysoko se vypíná. Proto Iku ještě více než Opatiji, ba úplně uzavírá i chrání proti studené a zhoubné boře. Tou příčinou má Ika ještě teplejší a stálejší ponebí než Opatije, jak dosvědčuje zvláště květena. Taťjest v okolí Iky ještě bujnější a bohatější, zejména na olivy, cypřiše, fíky a víno. Daří se tu zvláštní druh výborného šumícího bílého vína, malvaského zvané, jež dostati lze v „osteria al mare (zachei)“ při samém chobotu na silnici. Proto okrašlující spolek opatijský právě tam založil svoji školku jižní flory. Vykonal tedy Monsignore Filip skutek velice prospěšný Meranskému spolku kněžskému, že tam vystavěl dům pro zimní pobyt chorých kněží, „císaře Františka Josefa sanatorium kněžské“ nazvaný; neb z řečeného jde na jevo, že na rakouské „riviere“ nej-

lepšího zimního pobytu poskytuje rozkošné zákoutí Iky. Proto nemálo jsem se podivil, že na první zimu po dostavění sanatoria (1889. až 1890.) přihlásili se tam jen tři nemocní.[5]) Jsem přesvědčen, že krásné sanatorium Iky bude za krátko nejhledanějším domem spolku Meranského. Ceny za celé opatření v něm jsou na tamní poměry velmi levné. Sanatorium jest dvoupatrový dům, nejkrásnější villa v Ice, jež leží vysoko na skalním ostrohu, s něhož jest rozkošný rozhled po Quarneru. Obsahuje osmnáct solidně a elegantně zařízených pokojů, zvláštní byt biskupský a dvě kuchyně, jež obstarávají Milosrdné sestry. Zavírá v sobě také zvláštní domácí kapli, jež hojně jest již zásobena pěkným bohoslužebným rouchem a prádlem. Na širokém prostranství pod villou nad skalním ostrohem založen i zvláštní park, v němž, až mlází jeho doroste, bude v zimě, v létě přemilé posezení. Vše možné jest tedy pro příjemný pobyt připraveno. Přijďte a vizte.

O Ice zbývá doložiti, že zevnější vzezření její, jako všech tamních pobřežních měst a obcí, jest ovšem též vlašské, a nářečí lidu je vlaštinou porušeno. Na otázku: „Gdě pa je ta nova villa dei preti?“ hned mi ukázala paní hostinská na skalní ostroh v moři. Najav tedy „barku“, plul jsem tam, prohlédl si ji a plavil se pak nazpět do Opatije; věděl jsem, že právě z moře jest nejkrásnější rozhled po tamní krajině. A vskutku! Jako velkolepé přírodní panorama vystupuje půvabná krajina za Ikou směrem k Opatiji od skalních břehů mořských, od vln divě prorývaných, a stále výše a dále do pozadí se vypíná až na to nejvyšší slémě Učky, jež tu docela jest na blízku. Jak imposantní, však zároveň i překrásný to rozhled! Tuť hojné vinice s výborným vínem, tu rozkládají se rozsáhlé vavřínové háje a olivové sady, z nichž jako z obrázků vysvitají po různu kamenné domky obce Ičići a soukromných vill. Kolem vill četné zahrady s velkými fíkovými stromy, olivami a vínem; před villami pak staré vysoké cypřiše, jež jako obrovští hrdinové stojí na stráži. A mezi těmito krásami přírodními a nad nimi vystupují holá vápencová úskalí, jež jako škádlící šotkové vystrkují všude své šedé, zvětralé brady, na nichž již dávno k oholení ničeho nezbývá. Nad tím nade vším pak u výši několika set metrů nad hladinou mořskou šatí a zdobí též kaštanové a dubové lesy některé části výšin tohoto pohoří opět až na chlum Učky. Když pak všecky ty vnady a krásy této rakouské rieviery splynuly v užaslém zraku mém v jeden obraz, tuť rozkochala se bezděčně duše má v těchto neobyčejných a hojných vnadách, jimiž obmyslil a nadal tvůrčí Duch Boží toto nejteplejší a nejspanilejší zákoutí Rakouska, jemuž nastává proto zajisté v nejbližším čase veliká úloha. Již nedivím se, že ruský malíř Ajvazovsky za 46 let namaloval na čtyři tisíce obrázků, veskrze různých to pohledů na toto rajské zákoutí Rakouska. (Wintercurort u. Seebad Abbazia et. c. l. c. P. 30.) (Dokončení.)

[5]) Viz Hlas (brn.) 1890. č. 10.

O stáří lidském.

Podává

Vincenc Drbohlav.

(Pokračování.)

Další pomůckou k určení lidského stáří jsou dánské rašeliny (scoomose). Jsou to až 10 m. hluboké dutiny vyplněné rašelinou. Do ní klesly stromy, které na příkrých stěnách dutin těch rostly. Nejdolejší vrstva rašeliny obsahuje stromy borové, které dle dánských učenců Steenstrupa a Thomsena v době historické ještě neexistovaly; po nich následují duby, jež téměř také zmizely, v nejhořejších vrstvách jsou břízy, lísky a olše. Buky, jimiž se nyní Dánsko hemží, scházejí zcela. Dle toho zjevu rozeznávají geologové v Dánsku tři periody: smrkovou, dubovou a bukovou, z nichž prvé dvě do časů předhistorických náležejí.

Stáří doby smrkové určuje Lyell na 16.000 let. Steenstrup uvádí 4000 let, ale podotýká, že možno připustiti dvojnásobný i čtvernásobný počet let. Tyto rašeliny lidé kdysi obývali, jak zřejmo z nálezů zbraní, nástrojův a různých nářadí. Tisíce let, které se nálezům těmto přičítají, zase postrádají pevného podkladu, neboť nevyhovují podmínkám, které sám Quatrefages [1]) položil: 1. vzrůstání musí se díti stále a pravidelně; 2. vrstvy, mají-li za měřítko času sloužiti, musí míti stáří dokonalé; 3. předměty v těch vrstvách nalezené nesmí ani při dobývání, ani svou tíží žádného pošinutí utrpěti.

Ale tak se nestalo. Lyell sám připouští, že vzrůstání rašeliny záleží na vlhkosti podnebí, na temperatuře a na různosti rostlin. I to třeba uvážiti, že v řídké rašelině klesají těžší předměty hlouběji. Tak v rašeliništi u města Groningu byla nalezena ve hloubce 30′ mince císaře Gordiana. U Flensburku ve hloubce 11′ bronzové štíty; u Straffordu ve 18′ hloubky mince z doby Eduarda IV. (r. 1483.), u Tehrbelinu našlo se v rašelině celé odění ve značné hloubce, které pocházelo z r. 1675. Podobných příkladů možno uvésti více. I počítání času ze změny květeny připouští vážné námitky.

Flora některé krajiny se v dosti krátkém čase mění. Mezi Eufratem a Tigridem byla za Abrahama tučná pastvina —, nyní jest tam poušť.

Sahara, dí Reclus, byla před nedávnou geologickou periodou ne tak pustá a prázdná jako nyní.

V jižní Africe pouště přibývá. Angličtí missionáři tvrdí, že v kalaharské poušti mizí lesy akacií a že vody Oranje a přítoků jeho ubývá. Ostrov sv. Heleny byl r. 1506. pln lesů, nyní je $^5/_6$ ostrova bez vegetace, a ostatní květena záleží z rostlin amerických, australských a afrických. Změna podnebí má v zápětí jinou květenu. V zátoce Bristolské a v Bretani se réva již nesází. V okolí Carcasony ustoupilo pěstování olivy na 16 klm. V uherské vesnici Porvě pěstovala se réva, nyní nikoliv, protože tam hrozny nedozrávají. To jsou zjevy, ku kterým dlužno také zření míti. I lesy se mění. Po starých stromech vznikají nové druhy. V lesích perchských stává se tato změna

[1]) Quatrefages str. 159.

v 290—330 letech. Pavel Laurent tvrdí, že lesy, ve kterých ještě za středověku byly duby obecné, nyní mají duby burgundské zvané.

U Geradmeru, kde Karel Veliký honíval, jsou nyní jedle a smrky, dříve však rostly tam burgundské duby. V lesích hagenavských rostly před půl druhým stoletím smrky, nyní buky.

Vedle těchto rašelinišť byly v Dánsku[2]) objeveny kuchyňské hromady (Kjokkenmäddings), odpadky to lidské potravy. Některé jsou až 1000′ dlouhé, 200′ široké a 3—10′ vysoké. Záležejí nejvíce ze skořepin ústřic a jiných mušlí, kterých nyní v Baltickém moři není; dále z kostí psa, kočky, kachny, husy a tetřeva. V nich nalézají se kamenné nástroje. Soudilo se, že břehy tyto obýval divoký lid, který později trochu pokročil, jak z různosti zbraní vysvítá.

Stáří těchto odpadků udává Lyell na 16.000 let, tvrdě, že vymizení tak velikých ústřic má v tom svou příčinu, že byla voda Baltického moře dříve slanější, poněvadž se voda stýkala s Atlantickým okeánem. Vogt však to popírá, řka, že vymizení ústřic lze přičísti rournatcům, kteří dno mořské pozměnili a ústřice vytiskli. Za to klade hlavní váhu na kosti tetřeva, který žil v Dánsku v době smrkové. To ovšem podle Lyella opět činí 16.000 let. Trefně odpovídá Vogtovi Reusch[3]): Jsem v ornithologii a myslivectví velikým laikem, abych mohl říci s určitostí, že tetřev nemůže žíti bez smrkového mlází. Pravdou však mi to nevyznívá. V mé otčině bylo smrků za mladých let praskrovnu, za to více tetřevů — nyní však jsou smrky hojně sázeny, a ptáků těch ubývá. Steenstrup počítá jim stáří 4000 let a Canestrini 10.000 let.

Vidíme tedy opět nesrovnalosť v mínění i v číslicích.

Morlot určoval stáří lidské z nánosu bystřiny la Tiniere na jezeře ženevském. Tato bystřina utvořila z bahna a štěrku homoli. Železná dráha ji protala v délce 1000 a ve hloubce 32·5′. Zde vyšetřil trojí vrstvu ornice. První vrstva 4—6″ tlustá ležela 4′ pod povrchem, a v ní byly kusy římských cihel a bronzové mince; druhá, 6″ tlustá 10′ pod povrchem měla střepy z nádob a bronzové drobnosti; třetí, 6—7″ tloušťky a 19′ pod povrchem, obsahovala střepy, uhlí a kosti.

Jisto je, že Římané vnikli do Švýcarska po bitvě u Bibrakta (r. 58. př. Kr.) a že v 5. století po Kr. panství římské zaniklo. Horní vrstva dle těchto údajů má buď 1800 let nebo 1300. Od té doby nanesla bystřina 4′ štěrku. Druhá vrstva (kterou nazval dobou bronzovou) při stejném vzrůstu nánosu měla by 42 nebo 29 století; třetí (kamenná doba) 7000 nebo 4700 let. Spadala by tedy kamenná doba v ten čas, kdy v Egyptě stavěly se pyramidy. Ač tedy tento výpočet Morlotův se dosti zamlouvá, přece trpí neurčitostí. K těmto výpočtům, praví Cota, třeba přihlížeti velmi opatrně, a nesmíme je nikdy pokládati za jisté, neboť nemožno dokázati, že byly příčiny tvoření vždy stejnoměrné. A zvláště ne tam, kde říčky a potoky alpské táním horských sněhů mžikem ve dravé proudy vzrůstají. — Rovněž i duchaplný A. Wagner upírá jim vědeckou hodnotu řka: Toto předpokládání, z něhož výpočty tyto povstaly, pokládám za bezdůvodné a libovolné

[2]) Takové hromady nalezeny byly i v Anglii, Francii, Italii, sev. Americe, Brasilii, Čilsku a Patagonii.

[3]) Reusch str. 455.

a divím se velmi, jak je někdo může přijati za východiště vědeckých objevů. Horní čtyrstopová vrstva nánosu mohla vzniknouti právě v tolika minutách, kolik udává Morlot staletí. Nález mincí římských nedokazuje praničehož o nánosu, protože je mohl vír s sebou přinésti a uložiti.

Tak se to má i s výpočty Arcelinovými u řeky Saony.

Rovněž ceny pochybné jsou výpočty Lyellovy a Vogtovy v údolí řeky Sommy na blízku Amiensu. Toto údolí jest asi čtvrť hodiny široké. Zde 12—14′ pod povrchem a 80—100′ nad hladinou říční byly nalezeny v bahně a štěrku kosti mamuta, nosorožce, jeskynního medvěda a lva spolu s množstvím nástrojů z křesacího kamene, lidskou rukou zhotovených. Lyell a Vogt soudí, že řeka Somme tekla druhdy ve výši 100′ a že své koryto stále hloubila, až dosáhla nynější výše. Za měřítko klesání vody ve století vzata jedna stopa. Tím přiřknuto nálezům stáří 100.000 let.

D'Orbigny, Taylor, Boucher de Perthes jsou jiného mínění. Oni určitě tvrdí, že náplav ten způsobily ohromné vlny rozvodněné Sommy. Proto stáří nálezů zjistiti nelze.

Divoké proudy, dí Reclus[4]), jsou skutečné geologické mocnosti, jimž den i hodina postačí, aby změnily tvářnosť země. Dle Lubbocka rozlévalo se moře v ta místa; zajisté mohlo způsobiti ten náplav, neboť i mořské mušle byly tam nalezeny. Konečně snížení řečiště Sommy, zakládá-li se domněnka ta na pravdě, mohlo se státi zvýšením půdy, k čemuž nebylo zapotřebí tisíce let, jak níže potvrdíme.

Zmíníme se ještě o dvou nálezech, jimiž se věda honosí a kterým velikou důležitosť přikládá.

Na půdě, kde stojí nyní kolosální socha Ramsa II. v Memfidě (vystavěná dle Lepsia r. 1360. př. Kr.), našla se při dělání studně r. 1854. (tedy po 3214 letech) ve hloubce 39′ střepina hlazené nádoby a ještě hlouběji kus pálené cihly.

Leonard Horner z toho odvodil, že střepina ta má stáří 13.000 let. Již tehdy musil prý obývati Nil pokročilý národ. Počítal takto: Socha Ramsova jest zanesena bahnem do výše 9′ 4″. I rozdělil číslo udávající výšku nánosu (9′ 4″ = 112) počtem století (32, ježto od postavení sochy do r. 1854. uplynulo 3214 let) a obdržel průměrný náplav $3\frac{1}{2}$″ za jedno století. A poněvadž $3\frac{1}{2}$ ve 39′ (480″) obsaženo jest více nežli 130krát, tedy soudil, že střepina je starší nežli 130 století neboli starší než 13.000 let.

Výpočet tento jest ovšem jen theoretický a proto k určení skutečného stáří nedostatečný, neboť náplav tvořiti se počal zajisté až po spustnutí města r. 500. po Kr. Ostatně bylo tvoření bahna nestejné a zvláště kolem monumentů, které byly z většího dílu kanály obklopeny.

Fraasa přiměly tyto výpočty, že prozkoumal r. 1860. údolí nilské, chtěje zvěděti, zdali náplav jeho může býti vzat za měřítko. A k jakému výsledku dospěl? Vyslovil se, že zvláště v Egyptě, kde jako v zemi nejstarší kultury člověk snadno o tisíc let zmýliti se může, třeba pozorovateli dvojnásobný pozor míti, aby nepozbyl správného pojmu o čase. Nikde jinde jako právě v údolí nilském nezmocnily se lidské ruce půdy již od tisíců let a neproryly jí tak kanály a stud-

[4]. Platz str. 850

němi, že o přirozených poměrech mluviti skoro ani nelze. Nehledíc ku slapům jest údolí nilské protkáno množstvím průplavů, které používajíce přirozeného spádu údolí, vodu nilskou odvádějí a při povodni na celou rovinu vylévají. V době rozvodnění jest každému farmáři volno otevříti hráze a na svůj pozemek tolik bahna nechati nanésti, kolik chce. Každý rolník může otevřením hráze svůj pozemek zaplaviti a právě tak dle libosti větším, neb menším přítokem více nebo méně nilského bahna na pole převésti. To lze snadno na kuse vyschlého bahna poznati. Shledáme na tomtéž lánu vrstvu bahna tenkou jako list i vrstvu na stopu zvýší, tak že o nějaké pravidelnosti ani řeči býti nemůže. Vzhledem k tomuto faktu, jehož nikdo popříti nemůže, neměl by nikdo ze vzrůstu půdy v údolí nilském nějaké závěrky tvořiti pro určení stáří.[5])

A vůbec je nepochopitelno, proč z nálezu nepatrné střepiny, kterou snad rolník egyptský do cisterny hodil, klade věda stáří člověka na Nilu do doby tolika tisíc let za námi! Sám indický pěstitel indiga J. Fergusson protestoval proti výpočtu Hornerovu. „Dlouhý čas," praví týž, „byl jsem v Indii a viděl jsem, jak vnikl proud do vesnice, půdu, na níž stála, podemlel a hlíněné zboží, cihly a pod. pochoval ve svém lůně. Hloubka jeho obnášela 40 stop. Během tří let nanesl proud tolik bahna na zříceniny, že utvořil vrstvu, která se rovnala dřívější půdě. Kdyby nějaký badatel v bahně tom střep nalezl, zajisté by mu hádal podle výšky vrstvy 12—13.000 let "[6])

Jiný podobný případ udál se v Lousianě. Při kladení základu v deltě řeky Mississipi nalezeny byly v rozličných hloubkách kmeny cypřišové. Kmeny tyto měly v objemu až 10', a dřevo jejich bylo tak staré, že se dalo krájeti jako sýr. Má se za to, že tam druhdy lesy rostly nad sebou. Každý les po čase klesl a na něm nový vyrůstal.[7]) Ve hloubce 16' čtvrté vrstvy cypřišové nalezena indiánská lebka.

Američan Bennet Dowler takovým způsobem jako Horner na Nilu vyšetřil stáří bahna, až 600' hlubokého, celého delta na 158.400 let a lebky tudíž na 57.600 let (počítal 5' na století).

Lyell při první cestě k Mississipi udal stáří delta 100.000 let, při druhé je o polovinu zmenšil. Tommasy tvrdil, že postačí 10 až 12.000 let. Technikové spojených států udali stáří jeho na 4000 let. Dr. Schmidt podrobil údaje Dowlerovy důkladné kritice a shledal, že při uvážení všech okolností postačí pouze 1676 let.

Nešťastnou náhodou se indiánská lebka ztratila. Avšak i kdyby se tak nebylo stalo, musilo by se dokázati, jakým asi způsobem se tam dostala. Tento důkaz bylo by lze stěží provésti, protože zpráva o tomto nálezu dostala se na veřejnosť až ze čtvrtých úst. A známo jest, že americké nálezy mívají na sobě vždy nátěr fantasie.

Výpočet ten jest, končí Schmidt své pozorování, jak prozrazuje i mámivá důkladnosť, kterou se mínilo stáří lebky udati, na zcela pochybné půdě, na neodůvodněných a jak často dokázáno, bludných domněnkách postaven, že nelze ho uvésti jako důkaz pro pravěk člověka severo-amerického.[8]) (Pokračovaní.)

[5]) Platz str. 758.
[6]) Veith, str. 90.
[7]) Pravdě je spíše podobno, že kmeny cypřišové se tam dostaly vodou, neboť až dosud mohutný veletok tento přináší obrovské kmeny na břehy floridské.
[8]) Güttler str. 283.

Z mých cest po Moravě.

Podává

František Wildmann.

(Dokončení.)

Z Meziříčí odjel jsem podívat se do Rožnova, na proslulé lázeňské město. Jeli jsme údolím řeky Bečvy, která teče všude ve hlubokém řečišti a jako divoká a romantická se jeví. Kromě řečiště řeky Lužnice od Tábora k Bechyni neznám krásnějšího údolí nad řečiště Bečvy.

Přijeli jsme do Rožnova. Rožnov jest úhledné město; lázenských hostí všude hojnost, a shledal jsem, že si lázně Rožnovské mnoho nezadají za proslavenými lázněmi českými v Teplicích a v Karlových Varech anebo v Marianských lázních. Jako Italie má svou Nizzu, Charvatsko svůj Bakar (Abbazzii), tak má Morava svůj Rožnov. V údolí řeky Bečvy pod Radhoštěm, kde studený severní vítr zaváti nemůže, tam v Rožnovských lázních schází se tisíce neduživců. Pije se žinčice, která se sem s Radhoště a s ostatních hor Beskydských donáší, koupají se a většina z nich přichází domů posilněna, ano i zcela uzdravena. V Rožnovských lázních převládá čeština a lázeňské toto město může se považovati za úplně české.

Chtěl jsem navštíviti památný Radhošť, plný slovanských bájí a oběťnišť, — ale bez průvodce nelze tam se odvážiti; hora ta jest velmi vysoká. Byl jsem velice potěšen, že jsem alespoň ze vzdálí uzřel báječný Radhošť, na jehož temeni bude se nyní stavěti kaple; Radhošťské šalmaje jsem slyšel a rád bych si byl jednu koupil, ale nebylo jich v zásobě.

Z Rožnova obrátiv se zpět, jel jsem dráhou přerozkošným údolím řeky Bečvy do Hranic, úhledného moravského města, kde jest nyní, bohužel, německé gymnasium a německá vojenská reálka. Gymnasium bylo původně české, ale přeměněno později v německé; ve městě však mluví se jenom česky, a přec má většinou německou městskou radu. Město má rozkošnou polohu, obzvláště přijede-li se po dráze od Přerova, překvapuje zvláštní krásou. U prostřed náměstí stojí pěkný kostel r. 1764. posvěcený, a na rohu náměstí je radnice s věží a hodinami. V Klichové ulici slouží chrám sv. Šebastiana, r. 1780. zrušený, za skladiště soli.

Dáme-li se k Bečvě, která pod Hranicemi teče, přijdeme na krásné, nyní dobře obnovené tržiště, posvěcené kroky a třicetiletou prací zakladatele Jurika, známé pode jménem náměstí „Motošínské“. Nyní tam stojí mezi dvěma lípami kamenná socha sv. Jana Nep. Bečva jest na ryby dosti bohata, ale majíc prudký spád, vymílá, když se rozvodní, zde onde mohutné díry, hrne křemen a písek na jiná místa i na úrodná pole a zanechává lidem své staré řečiště, které jest jim pak novou pílí obdělávati. Zámek vrchnostenský stojí, jak jej obnovil Kropáč z Nevědonic v 16 století. U Hranic jsou také vojenské školy a při nich krásný kostel sv. Barbory r. 1863. nákladem 67.000 zl. zbudovaný.

V okolí Hranic stálo několik hradů jako Švrčov, Hrádek, Drahotuš

a Helfenštýn, jehož obrovské zříceniny, na břehu Bečvy proti městu Lipníku na příkré skále strmící, vzbuzují podnes obdiv.

Z Hranického náměstí vede cesta do Teplic, buďto přes Hůrku nebo přes Bečvu. Teplota vody v Teplicích obnáší 14° Celsia. Léčí se zde chudokrevnost i hostec svalů a pakostnice. Lázně bývají dosti navštěvovány. Teplická kyselka uhličitá, která z blízkého pramene prýští, jest hledána. Ostatně léčí se zde též mlékem a žinčicí. S vrchu nad lázněmi lze přehlédnouti celé moravské Valašsko a s Sbrašovského pole celé údolí Bečvy nad Černotínem až k Valašskému Meziříčí. [1])

Podél řeky Bečvy uhání vlak do Lipníka, města úhledného, obchodního, ale bohužel sežidovštělého. Lipnické trhy jak na dobytek, obilí i jiné zboží jsou známy v celé severovýchodní Moravě. Zde mají kolej piaristé, kde býval noviciat pro členy tohoto řádu.

Z Lipníka přijel jsem dráhou do Přerova, města valně pokročilého a národního. Již Amos Komenský a Jan Blahoslav zde sídlili; zde bývalo hlavní sídlo moravských bratří. České gymnasium, hlavně pak † Jakub Škoda, bývalý jeho ředitel, získali si velikých zásluh, že z Přerova stalo se uvědomělé moravské město, které má největší nádraží v celém Rakousku. Ve Přerově jest několik továren a město leží již v rovinaté úrodné krajině požehnané Hany. Za Přerovem vlévá se v rovinaté krajině dříve dravá, nyní tichá Bečva do volně tekoucí Moravy. Ze Přerova přijeli jsme přes Brodek, krajinou úplně rovinatou a úrodnou, kde se samá pšenice, hanácký ječmen a cukrovka výborně daří, do Olomouce, bývalého hlavního města moravského. Olomouc čítala před dávnými časy až přes 60.000 obyvatelů. Když však císař Josef II. zde založil pevnost, veškerá předměstí ano i mnoho domů z města bylo strženo, a zbylo jenom vnitřní město, které má vysoké a krásné domy a čítá nyní jenom na 20.000 obyvatelů; rozděleno jest na ~~pět~~ 3 farnosti. Nejslavnější jest chrám metropolitní sv. Václava, který nákladem Jeho Em. pana kardinála Bedřicha z Fürstenberku se obnovuje v čistě gotickém slohu, a věž se dostavuje. Památný též jest kostel sv. Morice a sv. Míchala archanděla.

Český živel v Olomouci valně prospívá a se zmáhá, tak i nápisů na firmách jest valně českých, ano i bohatí hanáci zakupují sobě v Olomouci domy, a tak se Olomouc počešťuje. Znalci praví, že spíše Olomouc bude českou, nežli továrnické Brno, v němž rozhodují němečtí kapitalisté. Nejvíce zásluh o počeštění Olomouce dobyla sobě Česká beseda, která zakoupivši sedm domů vystavila velice nádherný „Národní dům“ za 375.000 zl., v němž všecky české spolky jsou umístěny s velkými dvěma sály pro veřejné produkce, jakými proslavil se na př. Olomoucký spolek „Žerotín“ a potom s elegantní restaurací a kavárnou. Dům tento národní imponuje celé Olomouci a okolí, tak že nejenom česká intelligence z města a okolí v něm své středisko má, nýbrž i mírní Němci tam přicházejí a s Čechy ve přátelském kruhu se baví. Co zrušeny byly na některých místech hradby, povstávají u Olomouce nové nádherné ulice, tak že Olomouc bude v brzku zase značným a obchodním městem, střediskem celé Hané.

Rozsáhlá planina kolem Olomouce ohražena jest na východní straně pásmem hor lesem porostlých. Jsou to nejjižnější výběžky mo-

[1]) Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rak. Slezsku od Karla Eichlera sv. II. r. 1888.

ravsko-slezského pohoří Sudet, odkudž je překrásná vyhlídka: na západ daleko za Olomouc, na jih a východ přes celou požehnanou Hanou.

Tamto vypíná se velebná budova chrámová a zve k sobě pozemčany dole se pachtící do výšin, v nichž člověk blíže se cítí nebešťanům věčně se radujícím; jest to chrám Panny Marie na Svatém Kopečku.

Ještě ze záčátku 17. století nebylo památky o tomto poutním místě. Jan Andrýsek, měšťan olomoucký, muž zbožný a šlechetný, jezdil často za svým vinařským obchodem do Rakous, a přál si, aby na způsob kostela Lulečského mohl Rodičce Boží podobný chrám vystavěti. A když náhodou zdědil značné jmění, ukázala mu Rodička Boží, kde má kostel ten stavěti. Ač to bylo v zimě, vyjel do lesů — za Olomouc a tam nalezl místo v mýtině, které byl viděl ve snu, na statcích kláštera Hradištského. Vzav sobě dovolení od opata Leodegarda, vystavil kostel, který byl r. 1633. ke cti a chvále Boží a Navštívení Panny Marie posvěcen, a dán do něho zázračný obraz, který se objevil Matěji Sigarovi, poustevníku blíže Sv. Kopečku. Jest to Rodička Boží s Jesulátkem, velice něžně malovaná. Poutníků na sv. Kopeček přibývalo velice, tak že Hradištský opat Bedřich Sedlák r. 1669. položil základní kámen k novému velechrámu, jejž nástupce jeho Aleš Vorstius dobudoval a svobodný pán Jan Václav Zeller z Rosenthalu svými statky Hrochovým Týncem a Trojovicemi nadal. Nyní počali z celé Moravy putovati na sv. Kopeček zástupové, a opatové Hradištští byli hlavními protektory Sv. Kopečku a o rozkvět jeho se všemožně starajíce zařídili na Sv. Kopečku převorství.

Však r. 1784. zastihla krutá rána klášter Hradištský a převorství na Sv. Kopečku. Oboje bylo císařem Josefem II. zrušeno a statky prodány.

Od r. 1785. zařízena jest na Sv. Kopečku fara. Řízením Božím stal se arcivévoda rakouský Rudolf arcibiskupem olomouckým. Jeho přičiněním se stalo, že císař František I. kázal dne 30. srpna 1834. jistinu 83.110 zl. za stržené statky Hrochův Týnec a Trojovice z náboženské matice vyzdvihnouti a klášteru Strahovskému darovati, aby vysýlal ze svého středu řeholníky praemonstráty na Sv. Kopeček. Tím Sv. Kopeček zase zachráněn a zařízeno tam proboštství, tak že nyní Sv. Kopeček patří k nejproslulejším poutním místům na celé Moravě.[2])

Ze Sv. Kopečku vrátil jsem se zpět do Olomouce, odkud jsem jel drahou severní do Čech. Za Olomoucem objevil se nám ve vší kráse své Šternberk, město velice průmyslové, hlavně tkalcovstvím proslulé, jež čítá na 15.000 obyvatelů. Kostel i zámek vystavil prý v městě tom Jaroslav ze Šternberka, vítěz nad Tatary, po němž i město pojmenováno; Šternberk leží v dolině již na úpatí hor Sudetských. Na druhé straně dráhy v úrodné rovině objevila se nám Litovel, město české, ale valně zněmčené, kdež Ústřední matice školská musila založiti školu, která však stala se již veřejnou. U Litovle na Černém jest residence Otcův Redemptoristův. Za Litovlí spatřili jsme poněmčené město Unčov, odkud pozorovali jsme z vlaku celé pohoří Sudetské až

[2]) Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rak. Slezsku od Karla Eichlera sv. II. 1888.

ku slezským hranicím, valně ještě zalesněné, s německým obyvatelstvem, které se zanáší hlavně tkalcovstvím.

Od Litovle přijeli jsme k Mohelnici, městu více německému, kdež vystupuje horská krajina kolem měst Moravské Třebové a Svitavy; němečtí kolonisté krajinu tu před věky zaujavše, nazývají se doposud „Schönhengstler“, poněvadž měli zvláštní zálibu ve pěkných koních a doposud statné koně z krajiny té se vyvážejí.

Úrodná krajina mezi německým ostrovem Moravsko-Třebovským a mezi Sudety obydlena jest doposud obyvatelstvem českým, kteryžto pás dosahuje až k Šumberku, Šilberku a blízko až k českým Králíkám. Hejtmanství Zábřežské jest skorem celé české ano i město Zábřeh; — avšak o tuto převlaku živlu českého, spojující český živel s moravským mezi ostrovem německým Moravsko-Třebovským a Sudetskými Němci bojují Němci a továrníci okolní všemožně, aby krajinu tu zcela poněmčili a tak aby „Schönhengstleři“ srostli v jeden celek s Němci sudetskými, a český živel na Moravě aby byl odtržen od Čech. Proto také Zábřeh všemožně hledí poněmčiti a němečtí továrníci sami obcím českým staví školské paláce zdarma, jen když české obce ty svolí, že školy ty budou německé, aby krajina zábřežská se docela poněmčila; a bohužel, tamní Čechové za tuto čočovici prodávají svou národnost! Bylo mi velice líto krajiny této, národně zanedbané! Kéž vyjde do krajin těch podobných věrozvěstů, jací byli sv. Cyrill a Methoděj, aby lid před nepřátely národními, jeho škůdci, varovali.

Z celé té cesty po sesterské Moravěnce dovezl jsem si domů mnoho krásných vzpomínek. Nalezl jsem kraje pokročilé, ale seznal jsem i kraje s malou doposud uvědoměloství národní. Avšak potěšila mne živá víra v Boha a šlechetné vlastenecké kněžstvo moravské, které jest nejhlavnějším buditelem, zastancem a přítelem lidu svého. Kéžby panovala mezi námi svornost, kterou Svatopluk svým synům doporučoval, abychom mohli odvěkým nepřátelům svým odolati, aby sv. Václav zachránil nás i budoucích v zemi a v koruně Svatováclavské.

Tanchelmité.

Z Norbertinské legendy

od **Františka Kyselého.**

(Dokončení.)

Avšak Norbert, husté chmury v čele,
k lidu spoustě upjal orlí zor;
slovo z úst mu zašumělo vřelé
jako bystřeň těkající s hor:
„Zrak ni sluch můj Antverp nepoznává,
které zdobí starodávná sláva.

Ctností řídkých leskem odjakživa
na západu zářil Antverpan;
podnik, vytrvalosť účinlivá,
hojný blahobyt mu v úděl dán,
ale zvláště víra bohumilá
světu na podiv jej vyvýšila.

Nedávno, když ku kající pouti
na východ se hlučný strojil tem,
křesťan moslimu chtěl odejmouti
Spasitelův hrob i svatou zem,
čackých Antverpanů srdce vřelá
zbožnosti se nejhloub otevřela.

Tehdáž archandělu Michalovi,
vojů pravověrných patronu,
v počest velechrám tu stavěn nový
na kyn Bohumíra z Bouillonu,
stánek vzácný, pomník nejskvělejší
umu, bohopocty, píle zdejší.

Obětavě s bohulibým chvatem
měl se k dílu jarý města lid,
spěje potom svým i hojným zlatem
krovu nádherného dovršit,
až se v závratnou výš přeuměle
klenby chrámu povypjaly smělé.

Rajských legionů veliteli
zasvětivše velkolepý chrám,
s Bohumírem bohatýři smělí
k asijským se brali končinám:
bylyť ženy, děvy šperky svoje
věnovaly mužům do výzbroje.

Proudy vyceděny krve žhoucí,
tisícerý život utracen,
nežli Jerusalem přežádoucí
vydal křižákovi Saracen,
Bohumír, ctné kníže, zdvižen reky
na Davidův prestol dávnověký.

Vlahou slzí vděčných orosili
Boží bojovníci Kristův hrob,
vrchní polibky rty jejich dštily
v památný prach nejsvětějších stop;
zpívajíce Pánu dík a chvály
zkroušeně se hříchu všeho káli.

Po všeliké strázni, bídě, vedru,
pádných mečů perném výkonu
pookřávše v libém stínů cedrů,
vlnách Jordánu a Kidronu,
opouštěli svatý Jerusalem,
v rukou snítky Libanonských palem.

Ó což plesem Antverpy se chvěly,
vítajíce zbytek vojínů,
jižto nesli v domov osiřelý
věnce vítězného vavřínu

a svým leskem od starocha k děcku
oslunili rázem obec všecku.

Nyní ještě vzácnější tu květy
vonné zbožnosti se rozvily,
i zdar blahobytu mnoholetý
zvýšil slibněji rod zmužilý,
Antverp bohatosť i mravní cena
překonala města proslavená.

Než kam zapadla ta sláva stará?
Kam se vonnodyšný víry květ,
oznak jasný duševního jara,
kam se mravů poděl hojný sled?
Kam ta přičinlivosť neslýchalá,
která městu blaha růže stlala?

Uhasl již bleskot víry lepý,
jejž tu vznítil světec Vilibrord;
v trosky blaho starodávné třepí
pusté rejdy povalečných ord,
ježto panenství i sňatek ruší,
do svatyň a křížů mlatem buší.

Ba i k vraždě vášeň neupřáhlá
krvolačný vytasila kov,
na nevinné poupě krutě sáhla,
marně štvané v nízkých pudů lov;
smutný plen to pekelného reje,
který lítě Antverpami chvěje!“

Odmlčel se. V zem se tupě hříží
oko steré hanbou sklopené,
uhlím řeřavým hruď sterou tíží
slovo Norbertovo plamenné;
jako věštec mnich tu vážný stojí,
davy k němu vzhlédnouti se bojí.

„Avšak vězte,“ slova milojemná
znova zvěstují rty vznícené,
„tím vás jala pouta hříchů temná,
že jste pozbaveni pramene,
z něhož prýští dobra nebe celé,
v chlebě přítomného Spasitele.

Kdo chce koukol v pravdu Boží síti,
jistě štípiti kel nemravu,
světlu, které nejzářněji svítí,
Kristu šlape vzdorně na hlavu,
mysterium velké zneuznává,
v němž se člověku Pán všecek dává.

Tož i Tanchelm s odvážností podlou
nebeský chléb urval oltáři,
rouhavě ho nazval hříšnou modlou,
služebníky Páně modláři,
by vás poddal nevěře a bludu
a pak hravě užil mrzkých pudů.

Leč, co Pán tu v chlebě nepřebývá,
vzat vám kořen všeho života,
hasne láska, která duše zhřívá,
víra, naděje se kolotá,
hynou mravy, zaniká zdar časný,
ztracen k edenu klíč samospasný.

Ó již skloňte vzdoruplná čela
před oltářní divnou svátostí,
v kruhu vašem mysterium těla
středem slunitým se rozhosti
a buď vším, co plaší trudy stinné
a kol smrtelníka růže vine!

Radostí buď, kdy se duše rmoutí,
mírem, kdy kol ní boj děsný hřmí,
silou, kdy má svodu podlehnouti,
světlem, kdy ji zahrnuly tmy,
požitkem, kdy žízniva neb lačna,
spásou, kdy ji zloba tepe mračná!

Lásky rodinné buď páskou pevnou,
panen ušlechtilých nevinou,
svaté víry jiskrou milohřevnou,
slov a činů metou jedinou!
Až tu láska Páně počne hřáti,
Antverpám se česť i blaho vrátí.

Vzhůru, vraťte se již k Spasiteli,
jenž tam na oltáři divně skryt!“
A již slovem živým rozechvělý
zdvihá se, vře bezpočetný lid
a jak vlny vichrem pobouřené
v Michalský chrám za mnichem se žene.

V srdcí půdu jemně nakypřenou
Norbert mile roniti se jal
pravdy Boží rosu drahocennou,
perly průhlednější nad krystal;
z chrámu lid se vrací, v duši chvějné
vznětů vyšších tuchy blahodějné.

Řečí, myšlének a citů středem
stal se všechněm nevídaný mnich.
Sotva jitro po obzoru bledém
naházelo šípů nachových,

opět s bouřným hukotem se valí
k svatyni proud davů neskonalý.

Norbert zajásal; neb v důkaz živý,
že již poddala se tvrdá leb
a hruď zahřál zápas opravdivý,
hostie lid vrací, božský chléb,
jimiž Tanchelmově po způsobu
hříšně pohazoval drahnou dobu.

Z úcty, jíž teď k mysteriu těla
poutá Antverpy kněz plamenný,
pryskly záhy v nitru zatemnělá
sladkých proměn tajné prameny,
vzácné klí tam setba víry metá,
z něhož mravů záhon libý zkvétá.

Muž, jenž dosud hýřil prostopášně,
kochaje se v hříšném objetí,
počíná se vyměněn, prost vášně,
k choti milované vraceti;
ženu pobloudilou zase k muži
věrnosti pás démantový druží.

V sladké hrudi krásnolící děvy
cudně roste lásky něžný květ;
ostýchavě šumný mládec jeví
dívce tužeb ušlechtilý vznět,
zdráhaje se o bělostné listy
panenství květ oloupiti čistý.

Statné rameno, jež vilnosť klatá
usvírala v povalečný klín,
pilně rybek mračna šupinatá
ze Skaldiných vláčí prohlubin;
vyvážený rojem hybkých lodí
sukna výrob hojné zlato rodí.

Jenom ještě vůdce vzdorohlavý
s tlupou spiklenců jak temný stín
městem plouží se, jež na ráj smavý
přetvořuje mnichův rázný čin;
marně však saň bludů škarohledá
v družině té zpupnou hlavu zvedá.

S dcerou vůdcovou, jíž nové zdraví
hojně navrátilo svěžích sil,
Norbert posléz odbojné ty hlavy
sladkému jhu Páně podrobil;
nádherný den vzešel v plném svitu
nad pochmurnou nocí Tanchelmitů.

Vzkvetl libý mír, jejž plodí víra,
v Antverpách i vůkol smířen Pán;
k Norbertovi s úctou vděčnou zírá
štěstím ojařený Antverpan,
ale blažený kněz u pokoře
volá před oltářem, díkem hoře:

„Alleluja! Práce dokonána;
vztýčen svaté víry zlatý strom,
otevřena bludných srdcí brána
a v jich očištěný, krásný dóm
jako slunce bez míry a hrází
lidské důstojenství volně vchází!“

Obrázky japánské.

Píše

P. **Gabriel Matějiček.**

(Dokončení.)

O japánských svatbách.

Japánci dbají rovněž jako Číňané, aby snoubenci byli sobě co nejvíce rovni statky i urozeností. V den svatby odvezou časně ráno nevěstu z jejího domu za město na některé návrší v nádherném, krytém kočáru, do něhož bývají zapřaženi buď koně, buď voli. Kol svatebního vozu vykračují si u velkém množství zpěváci a hudebníci, oslavujíce zpěvem a hudbou na strunové nástroje svatební průvod. Podobně provázejí tam také ženicha, ale jinou cestou. Tisíce a tisíce diváků odevšad přichází podívat se na svatební slavnost; poněvadž bývá proto velká tlačenice, brávají snoubenci na pomoc vojsko, aby udržovalo pořádek. Za vozem ženichovým následují rozličné vozy a káry s dary, za něž si byl ženich od rodičů nevěstu vykoupil a jež ona svým rodičům odevzdá za odměnu, že ji dobře vychovali. Tím způsobem bohatnou rodičové, mající mnoho a hezkých dcer. Nevěsta nepřináší tam ženichovi žádného věna; výbavy mívá sice tolik, že jí bývá plná ulice, musila ji ovšem koupiti, ale za peníze — ženichovy, od něhož je byla dříve dostala.

Když dojela nevěsta k návrší, vystoupí z vozu a ubírá se se svými a ženichovými rodiči ke schůdkům vedoucím na temeno hory. Na druhé straně návrší vystupuje ženich s hudebníky a zpěváky. Ostatní průvod čeká dole na úpatí. Schůdky jsou rozděleny podpěradlem na dví, na němž se blýskají zlaté knoflíky. Snoubenci sejdou se u schůdků a vystupují vedle sebe vzhůru, na pravo ženich a nevěsta na levo. Na vrcholku pak rozloučí se rodičové s nevěstou a hudebníci se ženichem a odstoupí od nich poněkud do zadu. Rodiče stojí po dvou pod velkým slunečníkem, drženým nad jejich hlavami od jednoho z čeledínů. Naproti nim provozují hudebníci veselou hudbu; někteří sedíce na zemi hrají na citery, housle a jiné strunové nástroje, lišící se velmi od nástrojů evropských tvarem i zvukem; jiní

stojíce u velkých měděných kotlů, jež visí na řetězích pod špičatou střechou, řinkají na ně dle noty dřevěnými klepáky.

Na prostoře mezi hudebníky a rodiči snoubenců stojí prostranný, otevřený stan, podobající se ohromnému špičatému slunečníku o šesti žebrech. Na líci jest potažen olejovým papírem a na rubu, neb uvnitř, hedbávnou japánskou látkou. Okraj střechy jest osmihran a podepřen na osmi osmihranných sloupích. Uprostřed pod střechou stojí stkvostná socha svatebního boha, jenž roztahuje ruce, držící měděný drát. Hlavu má psí na znamení pečlivosti a věrnosti, nejdůležitějších to ctností ve stavu manželském. Drát pak označuje jim manželský svazek. Před sochou psíhlavou stojí bonec, na pravo od něho nevěsta a na levém boku ženich; oba drží v rukou pochodeň. Nevěsta zapálí svou pochodeň na jedné z lamp, jež hoří na osmi sloupích dole u země, a bonec říká k tomu zvláštní pořekadla, a hned potom zapálí i ženich svou pochodeň na pochodni své nevěsty, a všecko kolkolem dá se do radostného křiku, volají hlučně blaho a přejí novomanželům štěstí; bonec pak říká nad nimi požehnání.

Po těchto obřadech vezou nevěstu za radostného provolávání, zpěvu a hudby do ženichova domu, který byli již před tím ženichovi druzi a mladí přátelé ozdobili prápory a věnci; před domem posléze nevěstu vítají, házejíce jí pod nohy kvítí a věnce. Svatební veselí trvá obyčejně osm dní, slaví se s velkou nádherou a nedbá se při tom ani největších výloh.

Japánci zasnubují často již nemluvňata v kolébce; a děti, když byly dorostly, podrobují se též poslušně tomuto ustanovení svých rodičův.

Obřady pohřební.

Velká pečlivosť věnuje se u Japánců, zejména bohatých a vznešených, na pohřby nebožtíkův, jež konají se takto: hodinu před tím, než odnesou mrtvolu z domu, odcházejí pokrevenci nebožtíkovi k pohřebnímu ohni, jsouce oblečeni bíle, neboť barva ta jest u nich barvou smutkovou. Za hodinu následují jich také příbuzné a známé ženy, mající ovinuty hlavy pestrými závoji. Zvláště bohaté a vznešenější dávají se nositi v nádherných nosítkách, z cedrového dříví uměle pracovaných a krásně vyřezávaných. Za nimi jdou pěšky někteří mužové, a nedaleko za nimi vrchní bonec, konající obřady; týž sedí ve velkých nosítkách, bohatě zlacených a hedbávím čalounovaných. Okolo něho kráčí třicet podřízených bonců; na hlavách mají široké klobouky, na těle dlouhou plátěnou řízu a přes ni černý plášť z tenké látky, na kterém přehozeno jest ještě jakési šedé roucho. V rukou drží dlouhé hořící smolnice, aby svítily nebožtíkově duši, by nezabloudila. Po těchto 30 boncích jde ještě 300 jiných, kteří neustále volají z plna hrdla jméno toho boha, jemuž zemřelý nejvíce sloužil; tlukou též na velký kotel a nesou velké papírové koše, plné papírových růží rozličné barvy. Koše jsou na dlouhých tyčích, které drží bonci v rukou, a zvolna jdouce třesou pořád koši, až růže posléze v prach se roztřesou, což prý jest, dle úsudku boncův, jistým znamením, že duše zemřelého dostala se již do blaženosti. Za třesoucími bonci jde v páru osm jiných, mladých bonců, držících přes cestu na dlouhých tyčkách praporky s nápisem některého bůžka; jiných 10 bonců nese bavlněnými tenkými záclonami zahalené lucerny se světly; k těmto řadí se

dva mládenci v šedém rouchu, nesoucí zhaslé pochodně smolnicové, které pak za městem rozžehují, aby zapálili jimi hranici dříví, na níž mrtvola má býti spálena.

Posléze přímo před mrtvolou jde velké množství lidí v šedivém obleku; na hlavách mají malé, pod bradou uvázané trojhranné čepice, z černé lesknoucí se kůže. Na čepici jest nápis se jménem onoho bůžka, jemuž nebožtík nejvíce sloužil; aby to však bylo všeobecně známo, nese nápis ten ještě jiný muž vysoko na veliké tabuli, na jejíž obou stranách jest namalováno jméno bůžkovo obrovskými písmeny.

Po veškerém tom tatrmánství, jež by lépe hodilo se k průvodu maškarnímu, následuje teprve mrtvola, nesená na marách ode čtyř mužů; nebožtík však na nich neleží, nýbrž sedí s hlavou na prsa skloněnou a sepjatýma rukama, v posvátném bílém rubáši. Přes rubáš splývá papírový plášť, slepený ze samých papírových listů z obřadové knihy pro službu onoho boha, jemuž nebožtík nejhorlivěji byl oddán. Hned za mrtvolou ubírají se synové zemřelého, jsouce svátečně vyšňořeni; nejmladší z nich nese smolnici na zapálení pohřební hranice. Průvod končí velkým zástupem obecného lidu, z nichž každý má na hlavě trojhrannou čepici. Když došel průvod spalovacího místa, rozestoupí se ihned do kola a spustí hrozný lomoz.

Bonci řinkají jako pominutí do měděných talířů a kotlů a všecken zástup volá ze všech sil bůžkovo jméno. Křik a lomoz trvá celou hodinu; zatím upravuje se spalovací jáma. Dříve již ohraničena jest čtyřhranná prostora latěmi a přikrývkami; na všech čtyřech jejích stranách ponechán jest volný vchod, a to na východní, západní, polední a půlnoční stranu. Uprostřed prostranství vykope se jáma, naplní dřívím a nahoře přikryje plachtou. Na dvou stranách jámy stojí stoly plné rozličného pečiva, v němž zadělány jsou květiny; obyčejně bývají to rozmanité koláče, placky a p. Jídla z masa a ryby na stoly položiti se nesmí.

Vedle stolů staví kaditelnice s vonným dřívím. Jakmile byla mrtvola donesena na tuto prostoru, ovinou hned lůžko dlouhým provazem; každý dotkne se provazu a zároveň zavolá jak může nejhlasitěji jméno zmíněného již boha. Potom všickni třikrát obcházejí zabedněnou prostoru. Posléze položí lůžko s mrtvolou na hranici; vrchní bonec přistoupí jakožto pořadatel a vykonavatel pohřebního průvodu a zamumlav několik nesrozumitelných slov, zatočí třikrát okolo hlavy mrtvoly hořící pochodní na znamení, že duše zesnulého neměla ani začátku, aniž bude míti konce. Pak odhodí pochodeň, již uchopí dva nejbližší pokrevenci, stojící u mrtvoly, totiž jeden na straně východní a druhý na západní a podají ji sobě třikrát po zpátku přes mrtvolu. Zatím lijí ostatní olej a házejí na hranici vonné látky; v okamžiku vyšlehne plamen a za chvilku mrtvolu spálí.

Potom přistoupí synové a nejbližší přátelé zesnulého ku přistrojeným stolům a zapálivše kaditelnice vzdávají zemřelému poctu poklonou, jsouce přesvědčeni, že již přijat jest mezi obyvately nebes. Poklonivše se zemřelému, vyplácejí boncům za pohřeb, každému podle jeho důstojnosti; vrchní bonec dostává nejméně 80 zl.

Když truchlící přátelé i bonci odešli, přihrnou se chudí a nuzní ku stolům pochutnat si na pokrmech tam přichystaných.

Příštího dne jdou opět děti, příbuzní a přátelé nebožtíkovi ku spáleništi, aby sebrali do pozlaceného hrnce popel, kosti, zvláště však

zuby upáleného; popelnici odnesou si domů a schovají ve zvláštní komoře.

Za sedm dní opět přicházejí bonci do domu smutku, aby byli přítomni druhému pohřebnímu průvodu; při něm pochovává se popelnice; tato uloží se do země, a nahoře postaví se čtyřhranný kámen, na kterém též vyryto jest jméno bůžka, jehož nebožtík nejradši uctíval. Od té doby chodívají synové častěji ku hrobu, stelou naň růže a pokládají teplé nápoje a lahodná jídla na posilu zemřelého. Smutek zachovávají po dvě léta a chodí po celou tu dobu ve smutečních šatech: na hlavě mají smuteční čtyřhrannou čepici, jež nahoře jest plochá a v zadu zakončena ve dlouhý, přes záda splývající závoj; vrchní roucho podobno jest dlouhému kabátu, jdoucímu až po kotníky, jest široké a na prsou se přehazuje; ruce schovávají do dlouhých a též velmi širokých rukávů. Na smutečním kabátě nesmí býti ani límce, ani lemování, ani jiné ozdoby; okolo pasu pak mají dvakrát otočenu širokou stuhu. Zpod kabátu vyčnívají široké spodky, kterými jsou šlapadla úplně zakryta, tak že se zdají státi jako v pytli. Celý oděv jest z režného plátna. Slavné pohřby stojí obyčejně 10.000 zl. a méně bohatých, obyčejných občanů 1000 zl. Mimo to věnují mnoho peněz na stavby nádherných pomníků pro zemřelé. Ale vypravovaná sláva děje se jen při pohřbech bohatých a zámožných; o mrtvoly chudých nestará se však nikdo, nejméně bonci, jimž jde toliko o peníze, ale nikoliv o spásu duše, jejíž nesmrtelnosť bonci vůbec buď veřejně, buď tajně popírají; proto bývají mrtvoly chuďasův zahrabány, obyčejně stává se tak v noci, kdekoliv, často i na smetišti.

Výroční slavnosť duchův.

V čas žní konají Japánci památku zemřelých, jež trvá dva dni. Po soumraku zavěšují na dvéře hořící lampy, pestře malované; pak chodí po městě nebo po vsi, někteří, aby konali bohoslužbu, jiní aby lelkovali. Když nastala tma, vyjdou na pole; neboť tam, jak se domnívají, potkají duchy zemřelých, které radostně vítají, volajíce: „Buďte vítáni, vítáni od nás, dlouho těšili jsme se na vás, jak dávno již nebyli jsme oblaženi vaší přítomností! Posaďte se a požijte na posilu pokrmu, neboť zemdleli jste tak dalekou cestou.“ Pak jim předkládají rýži, ovoce a jiné pokrmy. Chudí přinášejí jim toliko horkou vodu. Počkavše asi hodinu, až prý se duchové najedí, nutí duše, aby šly s nimi do jejich příbytků. „Půjdeme napřed,“ vybízejí je, „připravit nocleh a přistrojit slavnou večeři.“ Po dvou zmíněných dnech hrne se všecken lid s hořícími pochodněmi za město posvítit duchům na cestu, aby v noci nezabloudili a neklopýtali; pak vracejí se všichni do domů, aby je sprostili duchů; házejí na střechy kamením, aby se tam některá dušička neschovala, neboť netrpí doma žádnou déle dvou dnů, poněvadž by jim přinesla neštěstí. Ostatně mají o duše starosť, aby opět došly ráje, aby nezabloudily, anebo lijákem nebyly spláchnuty na zemi a pohubeny. Do ráje mají prý velmi daleko, přes deset tisíckrát tisíc mil, a potřebují tří let, než tam dorazí; proto jest nutno dva dni je pohostiti, aby se posilnily. V touž dobu dávají Japánci také hroby zemřelých očistiti a znovu od bonců posvětiti za určitou odměnu, aby Xaka, Amida a Kanon s ostatními bohy smilovali se nad dušemi zemřelých příbuzných a přátel, aby nebyly mučeny s bezbožnými ve va-

řící vodě Singoku, nýbrž milostivě přijaty do věčné blaženosti; Japánci věří totiž pevně, že duše zemřelých potulují se okolo hrobů svých těl mnoho let.

Vzpoura boncův.

Závěrkem podáváme laskavým čtenářům obrázek smutný sice, z něhož vyšlehují však přece místy humoristické jiskry, zejména z povahy a chování se boncův a jejich pronásledovatele Nobanungy.

Líčili jsme již slavnou horu Frenojama, na které stálo druhdy 3800 pohanských svatyň. Z těch zachovalo se do první polovice 16. století pouze asi 800. Kázeň klášterská byla již tak porušena, že bonci nechavše posvátného rozjímání a pěstování věd, oddali se zcela životu rozkošnému a necudnému; zaházeli knihy, chopili se zbraní a začali provozovati řemeslo válečné, ano i loupežnické, přepadávajíce zákeřnicky cestující na veřejných silnicích.

Spustli jako draví vlci a nebáli se již ani Daira (nejvyšší duchovní hlavy). Roku 1535. vtrhli do města Miaka, zapálili je a povraždili všecko, co se nemohlo spasiti útěkem, neušetřivše ani nemluvňat v kolébkách. Ale za 36 let dohonila jich zasloužená pomsta.

Když vypukla prudká válka mezi Nobanungou, králem Boarským a mezi králem Nechienským, dodávali frenojamští bonci potraviny a zbraně Nechiemským a nechtěli povoliti Nobanungovi volný průchod. Za to přísahal boncům hroznou pomstu. Zatím učiniv příměří s nepřítelem, odtáhl domů do království boarského a počal bonce trestati. Vyhnal je z opevněných klášterů, a ty, kteří padli mu do rukou, dal přibíti na kříže. Nejsa ještě tímto krvavým trestem upokojen, dal se pochodem s velkou vojenskou mocí ku posvátnému vrchu Frenojámě. Bonci, spatřivše jej, poznali hned, že jsou na odpor příliš slabými, skrotli, poslali k němu posly prosit o milost a nabízet za ni velkou peněžitou odměnu; ale rozhněvaný Nobanunga nemaje pro ně sluchu, nedal se úplatkem na pochodu zadržeti. Představovali mu tedy posvátnost místa a povinnou úctu k bohům, jejichž výsosti, stánky a kláštery na Frenojámě jsou posvěceny starodávnou bohoslužbou mnoho set let. Nobanunga však jim vzkázal: „Nežádám vašich peněz, ani nebojím se rozsklebených, zpotvořených tváří vašich jalových bohů; ale chci býti mstitelem boneckých podvodů a kejklů, jež jsou v nebi v největší ošklivostí.“ Musili tedy oddati se osudu a hotovili se na odpor.

Na vrcholku Frenojámy stál slavný pohanský klášter, zasvěcený modle „Kanonu“, synu Amidovu. Socha Kanonova má 30 ramen a tolikéž ruk; obličej její jest mladý a sličný. Na prsou jest vyobrazeno sedm hlav a v každé ruce drží dva šípy; hlavu má ozdobenu zlatou korunou s diamanty.

Japánci ze všech končin chodívají tam na pouť, zaslibují se a plní Kanonovi učiněné sliby, jsouce přesvědčeni, že dosáhnou od něho šťastného a dlouhého života. Bonci konají tam každého roku velkou slavnost ke cti a chvále Kanonově, na které bývá shromážděno nesmírné množství poutníkův; obyčejně bývá jich přes milion. — Tam měl namířeno Nobanunga. Poněvadž neohlížel se ani na peníze, ani na posvátnost místa, byli bonci přinuceni se brániti, a proto opevnivše velký klášter na vrcholku Frenojámy, zavřeli se v něm. Rozeslali též posly do sousedních klášterů, aby přišli jim na pomoc. Ale Nobanunga

pospíšiv si, spálil napřed obě vesnice na Frenojámě: dolní a horní Sakomotum, z nichž brali bonci potraviny. Zatím, co vesnice hořely, táhlo jeho vojsko na horu Frenojamu, obsadivši ji dříve kolem, aby jim nemohl ani jeden bonec uniknouti. Bonci bránili se sice statečně ze svého opevnění, ale brzo prořídly jejich řady, tak že na mnohých místech ochabla na zdech prudkosť odporu, a nepřítel, dostav se do vnitř, opanoval za chvíli celý klášter. Meč neušetřil nikoho, leč ty, kteří schovali se ve svatyni Kanonově; ale i ti zhynuli brzo v plamenech chrámu. Někteří seskákali sice se zdí chrámových, ale dole upadli do rukou Nobanungových vojáků, kteří všecky cesty a průsmyky tak silně střežili, že ani jeden bonec se nespasil; kteří zalezli do křoví a jeskyň vrchu, byli vyštváni od Nobanungy jako divá zvěř a zdlouha umučeni. Míra pomsty nebyla však ještě dovršena. Krom toho spálil přes 400 vedlejších chrámů a klášterů, tak že celá hora úplně zahalena byla dýmem, poskytujíc podobné divadlo jako kdysi císařem Neronem zapálený Řím. Co bylo za sedm set let více než královskou nádherou zbudováno, všecky chrámy, kláštery a jiné budovy, na jichž okrasu mnoho a mnoho pokladů bylo vyčerpáno, stálo teď v jednom plameni. To stalo se na podzim r. 1571. Po této ukrutné odvetě zamířil Nobanunga ku Miaku a shladil si žáhu na slavném bonci Taqueno Uchisamidono. Týž založil před nějakým časem novou družinu boneckou ke cti Xakově, zapudiv za tou příčinou svou manželku a oholiv si dle obyčeje hlavu a bradu. Měl nashromážděno již přes 400 učeníků, pro něž postavil vlastním nákladem nádherný klášter. Došed pak u lidu velké vážnosti, stával se den ode dne smělejším. Jednou u přítomnosti císaře Vojakáty učinil o Nobanungovi málo příznivé proroctví: „Nobanunga dostoupil v pravdě vrcholu nejvyššího; ale přijde čas, kdy opět spadne jako červivá hruška.“ Několik přítomných donašečů zvěstovalo to Nobanungovi, jenž si od bonců dal nerad něco líbiti, maje na ně z rozličných příčin s vrchu. Teď dostal jednoho z nich, bonce Uchisamidona, na nějž měl dávno zálusk, za městem Miakem do svých spárů. Ač přimlouval se vřele zaň sám císař, nic na plat, Nobanunga nepopustil a vlastní rukou rozsekal bonce na kusy. Jeho nový klášter s ostními vedlejšími budovami vyvrátil do základů.

Také měl již dlouho namířeno na slavnou vysokou školu „Fakusangin“, která byla již přes 600 let v nepřetržitém a klidném držení bonců; ta byla mu též velkým trnem v oku. K ní patřily rozličné kláštery a více než tisíc jiných budov, vesměs samé nádherné a krásné stavby. Nobanunga neměl však posud záminky, aby mohl proti ní vystoupiti. Až stalo se, že několik loupežníků spáchalo v jeho království Boari loupež a schovali ukradené věci u Fakusangských bonců. To se Nobanungovi výborně hodilo, neboť neměl jinde ruce vázány, jsa s císařem ve smlouvě. Přepadl náhle klášterskou osadu Fakusangin, pobil bonce l. 1573. a spálil větší část jejich budov. V té době dařilo se mu všecko tak, že vyšinul se i na důstojnosť císařskou. Ale ukrutným řáděním proti boncům nadělal si též mnoho nepřátel, poněvadž bonci, jsouce v lidu u veliké ještě vážnosti, štvali ze msty na něho, koho jen mohli; a brzy měli shromážděny kolem sebe četné a mocné přátely. Největším jejich zastancem a horlitelem pro ně byl Xinguen, král Kainochunský. Týž zapudil svého otce do vyhnanství a svého nejstaršího bratra, dědice trůnu, vsadiv do žaláře

zmocnil se sám královského trůnu. Aby pak upevnil svou moc a získal obliby u lidu, počal si hráti na svatého a bohabojného; proto stal se Xinguen boncem, oholil bradu i hlavu a sám osobně konal posvatné denní obřady, shromáždiv kolem sebe 600 bonců. To dobylo mu v celém Japansku slavné pověsti, tak že ze všech končin říše mnoho lidu k němu putovalo; neboť nebylo u nich nikdy slýcháno ani vídáno, aby král třikrát za den kázal a bohoslužby sám osobně vykonával. Dostalo se mu proto za nedlouho příjmí: horlitele a obnovitele spustošené bohoslužby; on též sám všudy rozhlašoval, že hodlá znovu postaviti spálené a spustošené posvátné budovy na výšinách Frenojamy, nejdříve však slavný chrám modly Kanona. To se každému líbilo, aby posvátné stánky na Frenojámě opět z rumu povstaly, neboť bylo tam nejvyšší učení, na němž nejučenější bonci japánští byli vychováni; tam stála nádherná modla „Kanon“, k němuž do roka nejčetnější pouti se konávaly. Ano, slíbil, že dopomůže Kanonovi ku větší důstojnosti a větší oslavě než měl před tím, tak že nebude již potom Xaka na prvním místě uctíván, nýbrž Kanon.

I přidala se ke Xinguenovi na rozličných stranách mnohá města i pevná místa; proto nebál se již Nobanungy pranic, ač týž většinu japánských království svému panství podrobil.

Nevážnosť svou ku Nobanungovi zjevil tomuto také písemně, podepsav se na konci: „Tandaino taxu pamon Xinguen“, t. j. Xinguen, nejvyšší v domech králů a služebníků božích. Ale odpověď Nobanungova byla ještě smělejší: „Dainquu tennomavon Nobanunga,“ t. j. Nobanunga, první krotitel ďáblů a kazitel bludařů. S Nobanungou šlo však přece s kopce; povstalť proti němu též kníže Aquechi, výborný znatel válečného umění, jenž před Miakem Nobanungu porazil a zabil.

* * *

Od té doby nastaly boncům lepší časy, ale stará sláva jejich a bývalá moc již se nevrátily. V nynější době zasazena jim největší rána zavedením parlamentarismu a s ním zároveň svobody náboženství. Stát vymanil se ze svírajících jej a ponižujících pout modloslužby, zanechav bonce jejich osudu. Doufejme, že není daleko doba, kdy poslední pohanský chrám se rozpadne, a z rozvalin starého pohanstva vyroste lepší život, důstojnější národa, obdařeného od Boha tak velkými dary a schopnostmi.

Assyriologie.

O dějinách starých říší Mesopotamských, Babylonské totiž a Assyrské, zachovalo se nám nemnoho, a to dosti kusých zpráv, jednak v Písmě sv. jednak u některých řeckých klassikův. Autorové starozákonní, kteří psali svaté knihy v té době, kdy ještě mocné tyto říše trvaly, zmiňují se o nich jen potud, pokud zasahovaly do osudů národa vyvoleného; byloť jejich úkolem, psáti dějiny Božího zjevení, s nímž se ovšem nerozlučně pojily dějiny jejich lidu. Klassikové pak řečtí, žijíce v době, kdy říše tyto roli svou dohrály, musili se omeziti pouze na skrovné zkázky z dob dávno minulých, a jediné dílo dějepisné, jež bylo zajisté nejobšírnější

a nejspolehlivější, totiž „Βαβυλωνιακά“ babylonského dějepisce Berossa ze třetího století př. Kr., zachovalo se nám jen v nepatrných zlomcích u Josefa Flavia a Eusebia. Historické zprávy assyrsko-babylonské byly tudíž velmi skrovny, aniž bylo se nadíti, že se kdy rozmnoží.

Než, říše ony, ukládajíce se k věčnému spánku, vzaly s sebou do hrobu pomník své bývalé slávy, a pomník tento, věky přetrvav, objevil se nyní užaslému světu. Již od dávných dob budily v Mesopotamii pozornosť cestovatelů rozsáhlé pahrbky, od Arabů telly zvané. Vynikajíť osaměle nad širou pláň a skládají se ponejvíce ze sypké hlíny, v níž tu a onde viděti lze otřepiny, cihly, ano i kousky hliněných tabulek, klínovým písmem popsaných. První, jenž v tomto století ukázky toho druhu do Evropy přinesl, byl Angličan Rich. Roku 1842. byl poslán francouzskou vládou do Mosulu za konsula Francouz Botta, kterého při odchodu jeho z Paříže upozornil německý professor Mohl na podivné tyto pahrbky, vybízeje ho, aby v nich pátral po starých památkách, jakých se podle jeho soudu v nich dojista bylo nadíti. Sotva Botta přišel do Mosulu, uposlechl dané sobě rady a byv upozorněn jakýmsi domorodcem na veliké zříceniny Khorsabadské nedaleko Mosulu ležící, objevil po nedlouhém čase veliký palác slovutného krále assyrského Sargona neboli Šarukina. V paláci tomto nalezl Botta vedle množství vypuklin a rozmanitých starožitností četné klínové nápisy.

Po něm bádal v Assyrii Angličan Layard, jenž objevil v pahrbku řečeném Kujundžik u Mosulu staré Ninive s palácem Sennacheribovým, Assarhaddonovým, a co zvláště je důležito, značnou část tabulkové knihovny krále Assurbanipala. Jiní důležitější zkoumatelé mesopotamští jsou: Loftus, Rawlinson, Smith, Oppert, Taylor a orientál Hormuzd Rassam. Přední města, jež byla objevena a prozkoumána, jsou vedle Ninive a Babylona Chalah, Assur, Sefarvaim, Erech a Ur Chaldejský. Na všech těchto místech bylo nalezeno vedle přečetných skulptur, vypuklin a všelikého nářadí, jako zbraní, ozdob, nádob, hliněných rakví a p. mnoho písemných památek na zdích, na sloupcích (cylindrech) a na hliněných tabulkách. Největší část těchto věcí jest nyní uložena ve Britském museu v Londýně.

Písmo klínové, o němž snad někdy jindy obšírněji se zmíníme, jest trojího druhu: perské hláskové (rozluštěné Grotefendem, Burnoufem, Lassenem, Rawlinsonem), tak zvané medské slabičné (rozluštěné de Saulcym, Norrisem, Mordtmannem a j.) a assyrsko-babylonské vůbec jen assyrským zvané, ideograficko-slabičné (rozluštěné Rawlinsonem, Talbotem, Hincksem, Oppertem, Ménantem a j.).

Toto poslední, nejdůležitější, ježto jim nejvíce, a to prastarých památek jest napsáno, bylo uvedenými učenci po nesmírné námaze v letech šedesátých rozluštěno, a tím byl z veliké části odkryt závoj, v nějž se dosud dějiny Assyrův i Babyloňanů halily.

Než objevy těmito získala nejen historie, nýbrž i Písmo sv., a to právě v té době, kdy nevěrecký rationalismus v nejtužším boji se s ním setkal. Již první zprávy biblické, zvláště zpráva o potopě jeví se nám, ovšem s nátěrem polytheistickým, i ve zprávách klínových, a to často ve shodě pozoruhodné (viz G. Smith: The Chaldean Account of Genesis; P. Haupt: Der keilinschriftliche Sintfluthbericht; Vigouroux: Die Bibel etc. (něm. překlad z franc.) a m. j.).

Podobně a to mnohem stkvěleji dokazuje se pravosť knih histo-

rických i prorockých, o čemž však se tu šířiti nemůžeme (viz na př.: Schrader: Die Keilinschriften; Sayce: Fresh light etc.; Vigouroux l. c.; Scholz: Die Keilinschrifts-Urkunden und die Genesis; Sillem: Das alte Testament etc. a m. j.).

Pro svou velikou důležitosť i zajímavosť přivábila assyriologie mnoho učenců, hlavně anglických, francouzských a německých, a literatura této nové vědy vyrostla v čase poměrně krátkém neobyčejnou měrou. V literatuře naší zůstala assyriologie dosud skoro úplně nepovšímnuta; jediný, pokud víme, spisovatel český, jenž tu a onde některé ukázky z ní podává, jest dr. J. V. Prášek, a ten zaujal v této příčině stanovisko německých rationalistů Písmu sv. rozhodně nepřátelské. Uvedeme tu některé toho doklady.

V loňském ročníku „Osvěty" napsal dr. Prášek pojednání o Hittitech, v němž ve mnohé příčině velmi důvtipně se snaží rekonstruovati v hrubých rysech historii památného tohoto národa, o němž dosud pouze Bible výslovně se zmiňovala. O nejstarších knihách Písma sv. vyjadřuje své mínění takto:

Lenormant a priori předpokládal jednolitosť hexateuchu. Zde bylo by od místa, abychom šíře dotkli se novější kritické methody, která zkoumá jednotlivé částky hexateuchu, starší dobré jádro obou základních pramenů oddělujíc od přídatků pozdější kněžské redakce. Dnes zplna prokázána jest zásada, že nejsou biblické zprávy starší než příchod Israelitů sám, a že zeměpisné údaje, odnášející se k době před Josuou, jsou vesměs povahy legendárské. Redaktorové hexateucha v zajetí babylonském neměli totiž ani nejmenšího ponětí o osudech a poměrech země před invasí israelskou, přes to však snažili se poklad starých národních pověstí — z nichž mnohé teprve v zajetí od Babyloňanů poznali — pevně připoutati k zemi zaslíbené. Proto brali látku zeměpisnou z pojmů známých za své doby a přenesli i jména i sídla severosyrských Hittitů do Kanaana, činíce je souvěkovci velikých národních patriarchů a přikládajíce jim jména i zvyky semitské, ba téměř napořád hebrejské." („Osvěta" 1889. str. 946.)

Domněnky tyto přijal p. spisovatel věrně od německých rationalistů, kteří ve svém hyperkriticismu takový asi vybájili původ knih Mojžíšových: Knihy Mojžíšovy záležejí z několika různých pramenů, které časem v jeden celek, tak jak jej nyní máme, byly sloučeny. Nejstarší z pramenů těchto jest tak zv. elohistický, v němž převládá hebrejské jméno Boha Elohim (Vulg. Deus), a jehovistický, v němž převládá jméno Jehova (Vulg. Dominus). K těmto dvěma původním pramenům byl kdysi v dobách Josiových v sedmém století př. Kr. přidán třetí, totiž Deuteronomium, a konečně za doby po exilu přidána část poslední, jednající o zákonodárství židovském, o kněžstvu, obětech, svátcích a p., totiž tak zvaný kněžský kodex. Vedle toho mnozí spojují knihu Josuovu s pěti knihami Mojžíšovými neboli s pentateuchem v tak zvaný hexateuch. Náhledy tyto u německých protestantů nyní zobecnělé osvojil si i p. spisovatel.

Bylo by příliš obšírno, kdybychom měli uvésti všecky důvody, svědčící pro authencii knih Mojžíšových, proto se omezíme jenom na některé.

Nehledíce k židovskému monotheismu, tak nekonečně povznesenému nad hrubou modloslužbu pohanskou, nemůžeme si přemnohých věcí vysvětliti, leč připustíme-li, že knihy Mojžíšovy jsou psány pro

lidi, znající dobře zemi Egyptskou, neznající však dosud země Kananejské, t. j. že psány jsou v době putování židů na poušti.

Tak na př. města i místa egyptská jakožto všem známá pouze se jmenují beze všeho bližšího určení: Heliopolis (Gen. 41, 45.); Pithom, Ramesses (Ex. 1, 11.); Sukkoth a Etham (Ex. 13, 20.). Jak se na obrat mluví o městech kananejských? Hebron, v zemi Kananejské (Gen. 23, 2. 19.); Salem, město Sichimů, které jest v zemi Kananejské (Gen. 33, 18.).

Dále, proč by byli oni redaktorové v zajetí popisovali zemi Kananejskou se zřetelem k Egyptu? Tak se praví na př. Gen. 13, 10.: I pozvedl Lot očí svých a viděl kolem všecku krajinu Jordánskou, která veškera byla svlažována, dříve než vyvrátil Hospodin Sodomu a Gomorrhu, jako ráj Hospodinův a jako Egypt přicházejícímu do Ségor (t. j. v okolí Ségoru). Num. 13, 23. čteme: Hebron založen byl sedm let před Tanim, městem egyptským. Deut. 11, 10.: Nebo země, do které vcházíš, abys jí vládl, není jako země Egyptská, z níž jsi vyšel, kdežto, když se rozseje semeno, jako v zahradách vody vedeny bývají svlažující: ale hornatá jest, i polní, s nebe čekající dešťů.

Nelze věru pochopiti, jak mohli takto psáti redaktorové v zajetí. Mojžíšových nařízení, vzatých z jeho knih, dovolává se Soud. 1, 20.; v třetí knize královské, která snad přece nalezne milosti u rationalistů, mluví David o zákonu Mojžíšově (2, 3.); ve čtvrté knize královské 14, 6. cituje se Deut. 24, 16.

Že zákon již dávno před zajetím byl dán, lze odtud viděti, že příkazy jeho byly již před exilem zachovávány. (Obšírnější pojednání o knihách Mojžíšových viz v Zschokkově „Historia sacra“ neb v introdukci Kaulenově.)

Vůbec celá minulost od tisícletí počínajíc pokládala knihy Mojžíšovy za authentické, ba i pohané jako na př. egyptský Manetho (Josefus Flavius c. Ap.) shodují se v této příčině s tradicí obecnou.

Kdo nepředpojatě Písmo sv. knihu za knihou pročítá, shledá, že mezi všemi jest pevný vnitřní svazek; pozdější předpokládá prvou a zavrhneme-li pentateuch, jest nám vše ostatní z největší části hádankou.

Ježto však tomu, kdo připustí authentii knih sv., jest zároveň uznati jejich nadpřirozený ráz, zavrhli novověcí nevěrci knihu za knihou jako a priori klamnou a pak k tomu hledali důkazů. Čte-li člověk jejich rozumy, kterých je věru tolik, kolik hlav, a vidí-li, jak zvláště knihy Mojžíšovy, které přece na každého čtenáře činí dojem těsného celku, na samé kousky roztrhali, to tam to zase jinam odnášejíce, nelze mu věru se ubrániti útrpnému úsměvu. Zdá se nám, že mnohem poctivěji jednají ti, kdož krátce řeknou, že z toho ničemu nevěří a že celé Písmo sv. pokládají za mythické bájky, aspoň pak svému mínění nedávají krásného názvu „vědecké kritiky“.

Mluví-li p. spisovatel o nějaké aprioritě, může býti ujištěn, že takovým aprioristou není Lenormant, nýbrž někdo jiný. Než o tom později. Vycházeje z takových domněnek, jako že „hexateuch“ teprve v zajetí byl kompilován, dokazuje p. spisovatel, jak se stalo, že vedle Hittitů, sídlících v severní Syrii, jmenují se v Bibli i Hittité sídlící v Kanaanu asi takto: Redaktorové v zajetí žijící nevěděli, jak Palestina vypadala před příchodem Židů — chtěli však tam přece své národní pověsti přenésti — proto brali látku zeměpisnou z pojmů známých své doby — a proto tam přenesli jména i sídla Hittitů.

Podle daných praemiss by člověk soudil, že ti redaktorové, berouce látku zeměpisnou z pojmů známých své doby, líčili Palestinu za doby Patriarchů tak, jak byla v době exilu — ale pojednou tam přijdou Hittité. Rádi bychom věděli, co by nám p. spisovatel odpověděl na otázku, proč tam byli právě Hittité přeneseni?

Ostatně jest domněnka tato, jako že by byli Hittité od těch redaktorů do Kanaanu přeneseni, úplně klamna. Jesti to patrno z knihy Josuovy, ať si již ji p. spisovatel považuje za authentickou či nic.

Je-li authentickou, pak by ji byli oni redaktorové znali a byli by tudíž věděli, že jest v ní řeč o dvojích Hittitech, v Syrii (Jos. 1, 4.) totiž a v jižní Palestině (Jos. 11, 3.; 12, 8.; 24, 11.) a pak jim nebylo třeba Hittitů teprve do Palestiny přenášeti.

Myslí-li p. spisovatel, jak se zdá, že knihu Josuovu psali též ti redaktoři v zajetí, anebo snad někdo po nich, pak Hittitů do Palestiny zase nepřenesli, neboť jich nechali v Syrii. Ostatně jest veliké víry potřebí tomu, kdo se domnívá, že by byli židé tomu tak snadno uvěřili. Ovšem, kdo uvěří, že ti tvrdošijní židé tak tvrdý a přísný zákon od jakýchsi samozvaných zákonodárců beze všeho, ba s velikou ochotou přijali, uvěří i tomuto. Připadá nám vždycky, že si tito učenci představují židy jako nezkušená, bláhová děcka, která si dala vnutiti, co se komu zlíbilo.

Při uvedeném argumentu p. spisovatelově jest nám ještě něco nejasno, co že znamená, že redaktorové v zajetí chtěli staré národní pověsti, z nichž mnohé teprve v zajetí od Babyloňanů poznali, do Palestiny přenésti? — P. spisovatel pominuv vnitřních důkazů, které podává „soudná exegese“, obrací se k důkazům historickým. Uvádí předně, že v jižní Palestině vládli Edomité, a tudíž tam nemohli býti Hittité.

Přišel totiž (str. 947.) k Edomitům za dvanácté egyptské dynastie egyptský uprchlík Saneha, jenž zemi široce vypisuje, vzpomínaje při tom bohatství fíků, vína, mléka a jiných prý plodin, jakých, jak p. spisovatel myslí, nemá žádná část bezvodé pouště mezi Jordánem a Rudým mořem. Z toho dovozuje, že se prostírala země Edomská až kamsi do úrodné nížiny jizreelské, což prý trvalo až do příchodu Israelitů.

Důkaz tento jest tak vratký, že by vlastně ani nebylo potřebí o něm mluviti; jesti založen na samých hypothesách a mimo to ještě k ničemu nevede.

Snad přece byl v krajinách jižně od Palestiny se prostírajících nějaký kus země, aby se tam nějaké plodiny udařily. Čím pak by se byli Edomité živili, byvše aspoň podle mínění p. spisovatele z Palestiny vypuzeni na jih, kdež sídlili až do pozdních časů. Nelze si krajiny ony představovati tak jako nyní, kdy je mají po věky v rukou líní Mohamedáni. Co učinili z Palestiny a Mesopotamie, je známo.

A ostatně kdyby i byla říše Edomská až do Palestiny se prostírala, s čím však nikterak nesouhlasíme, nenásleduje z toho, že tam nebylo Hittitů. Což pak se o nich v Bibli píše, že tam tvořili nějaký stát? Ani v nejmenším. Vládnou-li v Uhrách Maďaři, z toho nebude nikdo dovozovati, že tam není Slováků, Rumunů a j. Že by se Maďarům taková logika líbila, rádi věříme.

P. spisovatel tvrdí dále, že prý jen tak sluší se srozumívati sporu o prvorozenství mezi Esau-Edomem a Jakob-Israelem, že byli Edomští od Israela o nejkrásnější část své země připraveni (str. 947.). Podivná to věc, že při dobytí Palestiny se jmenují v knize Josuově města i králové, které židé přemohli, i větší říše zajordanské, které si podrobili a že jediné přemožení Edomitů zahalili autorové starozákonní v mythické roucho „sporu o prvorozenství“.

Jiní „kritikové“ nejsou toho mínění, že by se jen tak, jak p. spisovatel myslí, spor o prvorozenství vykládati měl, a mají výklad ještě zajímavější. Tak na př. Goldzieher (Der Mythos bei den Hebräern. str. 154. a nn.) vykládá celý spor mezi bratry již od narození za symbolické znázornění boje mezi dnem a nocí. Tak již narození obou bratří neznamená podle něho nic jiného, než že: Die Nacht (totiž Jakob) kommt zur Welt mit der Ferse des Tages (= Esau neboli Edom) in der Hand (l. c. str. 155.). Možná, že by jiní ještě jiný výklad nalezli. — Přirovnejme všecky zprávy o Hittitech, jež v Písmě sv. přicházejí.

První zmínka o nich se činí v národopisném seznamu Gen. 10, 15. Vypočítávají se tam potomkové Kanaana, syna Chamova, Sidonští totiž, Hethejští (Hittité), Jebusejští atd., kteří se vesměs nazývají společným jmenem Kananejských. Sídla jejich sáhala podle Bible od Sidona v jižní Fenicii až do jižní Palestiny. Soudě podle řady, byli by Hittité sídleli někde v severní nebo střední Palestině.

S Hittity i s jejich soukmenovci setkáváme se opět za doby Abrahamovy, a tu již jeví se nám Kananejští vesměs jako Semité, a sídla Hittitských kladou se v okolí Hebrona.

Ve knize Josuově se však uvádějí dvojí Hittité, a to v severní Syrii (1, 4.), kdež jak bezpečně dokázáno, tvořili mocnou říši, a opět v jižní Palestině s ostatními kmeny kananejskými (11, 3.; 12, 8.; 24, 11.).

V knihách královských mluví se o severních Hittitech a o Palestinských činí se opět zmínka u Ezdráše (9, 1.) a Nehemiáše (9, 8.).

Národové kananejští podle Bible původně Semity nebyli, což jest míněním obecným, co se týká Hittitů severních; jižní Hittité však jeví se nám s ostatními svými soukmenovci úplnými Semity Běží tu o dvojí věc, předně, jak vysvětliti dvojí Hittity, a pak, jak se stalo, že jižní byli Semity.

My soudíme v této příčině takto. V té asi době, kdy do Babylonie obydlené Sumiry a Akkady vtrhli Semité a říši tuto si podmanili, vnikla do Kanaanu jiná větev semitského kmene. Malí kmenové kananejští snadno se dali podrobiti, silní však, a jak se v historii jeví, velmi chrabří Hittité, nechtějíce snášeti jha semitského, ustupovali na sever a založili si tam vlastní říši. Hittité palestinští byli asi jen malými jejich zbytky, aspoň se vždy v Písmě sv. jeví pouze nepatrným kmenem. Ovšem je též možno, že se ze severní Syrie do Palestiny přestěhovali.

Že národové kananejští pozbyli své původní řeči, dá se asi vysvětliti tak jako u babylonských Sumirů a Akkadů. Národové tito byli v době, kdy si je Semité podmanili, na značném stupni kultury, mající své písmo i značnou literaturu, z níž Semité po dlouhý čas čerpali. Než ponenáhlu kmeny tyto přece vyhynuly, a jen jména králů babylonských „šar Šumiri u Akkadi“ značila, že jsou dědici slavného tohoto lidu.

Tím snáze lze si vysvětliti posemitštění kmenů kananejských, nemajících, pokud známo, žádné národní kultury, neboť kultura jak ve Fenecii tak v Palestině, aspoň podle písma soudě, jest původu čistě semitského. I severní Hittité, kteří měli své národní písmo, byvše od Assyrů podmaněni, v krátkém čase se odnárodnili. Původní jména kmenů kananejských třeba již posemitštělých mohla zůstati, jako zůstala jména Sumirů a Akkadů; ze semitštiny jich aspoň najisto odvoditi nelze. —

Jisto jest, že když Abraham přišel do Kanaanu, byl tam již jazyk semitský, a to týž, který nazýváme hebrejským. Jakob byv na útěku svém od strýce svého Labana dostížen, uzavřel s ním mír a na znamení míru toho postaven byl památník, který Laban nazval j'gar sahadûtâ (tumulus testimonii), a Jakob gal ed (tumulus testis) (Gen. 31, 47.). Prvý název jest chaldejský čili syrský, druhý pak hebrejský; proto přidává v latinském překladě sv. Jeronym, že jej tak nazval každý: juxta proprietatem linguae suae. Abraham přišel do Palestiny z téhož města Haranu, kde bydlel jeho příbuzný Laban, mluvil tudíž původně týmž jazykem jako Laban t. j. syrskochaldejským. A hle! Jakob ze druhého pokolení již mluvil hebrejsky.

Kdo zná neobyčejnou stálosť, ba zrovna skostnatělosť semitských jazyků, které po celé věky zůstávaly skoro nezměněny, zajisté uzná, že jest nemožno, aby se v tak krátkém čase řeč syrskochaldejská proměnila v hebrejskou, od ní tolik rozdílnou. Zbývá tudíž jediné mínění, že Patriarchové přijali od národů kananejských jejich jazyk, týž, který nazýváme hebrejským.

Než kdyby i někdo nesouhlasil s hypothesou námi pronesenou, lze proto, že se mluví v Bibli o dvojich Hittitech, o existenci jedněch pochybovati? Nikoliv. Což nemáme dosud podobných příkladů? Jsou zajisté Valaši v Rumunsku a na Moravě ač jazykem úplně rozdílní; jsou Srbové v Lužici a v Srbsku, Sasi v Německu a ve východních Uhrách!

P. spisovatel tvrdí, že skutečná historie počíná u židů teprve příchodem jejich do Palestiny; tak aspoň rozumíme jeho slovům, že zprávy biblické nejsou starší než příchod židů. Nuže, vždyť již dávno po dobách patriarchálních při příchodu židů se mluví o jižních Hittitech. Tak na př. Num. 13, 30.; Josue 11, 3.; 12, 8.; 24, 11. Ve vojště Davidově byl známý Uriáš hethejský (2. Král. 11, 3.; 23, 39.); byl snad až ze severní Syrie?

Konečně nezvratný důkaz o existenci palestinských Hittitů jest u Ezdráše 9, 1., kdež mezi národy pohanskými, s jejichž dcerami židé ve sňatek vcházeli, jmenují se opět Hittité i s ostatními nám známými soukmenovci a vedle nich sousední Amonité, Moabité a Egypťané. Tenkráte přece nemohl Ezdráš jen tak ledabylo přenášeti severní Hittity do Palestiny, a uvádí-li je tam, musili tam vskutku býti. Proto též badatelé přemnozí se v tom shodují, že byli skutečně dvojí Hittité. Nicméně se p. spisovatel důvodu tomuto opřel a usvědčuje Písmo sv. uvedenými svými důvody nejméně řečeno z nepravdy. Přes poslední nepřemožitelný důkaz u Ezdráše přechází takto: „Zpráva Esrova (9, 1.), kdež mezi kmeny, z nichž židé z Babylona přišlí manželek sobě hledali, i Hittité jmenováni jsou, výsledku našemu neodporuje, poněvadž jest psána způsobem všeobecným. Jmenujíť se v ní jednak národové sousedští, jednak kmenové dávno již vyhynulí (jako Jebusité). Patrně

jména uvedená měla zahrnouti pohanské národy vůbec, s jejichž dcerami židé ve sňatky vcházeli. Jsou tedy „jižní“ Hittité pouhou fikcí, s níž se více obírati nebudeme.“ (str. 948).

Věru člověk se musí diviti, jak zrovna hříšně povrchně se bojuje proti Písmu sv. Běží-li o nějaký důvod, uvede se několik planých frasí a Písmo sv. jest povaleno. Jest těžko v argumentě tomto najíti pravého smyslu. Zjednodušíme-li to, vypadá celá argumentace takto: židé uzavírali sňatky s pohany — tito pohané vůbec se nazývají Kananejští, Hethejští, Jebuzejští atd. — a to proto, že se tu uvádějí též národové sousední a dávno vyhynulí (což však není pravda!) — Jak to vše spolu souvisí, kdož pochopí.

Židé uzavírali sňatky s pohany a tito pohané nazývají se ne vůbec, nýbrž zvláště Kananejští, Hethejští atd., a to proto, že mohli přece uzavírati sňatky jen s těmi, s nimiž se stýkali; a ježto se stýkali s uvedenými národy, jsou národové tito jmenováni. Či myslí p. spisovatel, že tu všecka jména jsou parafrasí slova pohan neb cizinec? Jinde se jmenují ženy pohanské nâšîm nochrijjôth t. j. ženy cizinky čili nežidovky (Esdr. 10, 2.) neb éreb t. j. cizinstvo (Neh. 13, 3.). Že by Jebusité byli dávno vyhynuli, toho dokázati nelze. Bylo sice přikázáno Israelitům, aby národy kananejské vyhubili, by se od nich nepokazili; než jak z knihy Soudců (1. 27. a násl.) zřejmo, židé toho neučinili, nýbrž si je podmanili a učinili je svými roby. Jebusité si jistou svobodu zachovali po dlouhý čas, majíce v držení tvrz Sionskou, teprve za Davida padl Sion v ruce židů (2. Král. 5, 7.), avšak ani tenkráte Jebusité nebyli vyhubeni, neboť podle 2. Král 24, 18. a následed. a 1. Par. 21, 15. koupil David na sklonku svého života od Areunana čili Ornana jebusejského pozemek, na němž později vystaven byl chrám Šalomounův. Ostatně podle domněnek p. spisovatelových bylo by lze odstraniti nejen Hittity z Palestýny, nýbrž i všecky jejich soukmenovce. —

Vůbec jeví se nám u pana spisovatele jakási „vědecká“ tendence, aby pokud možno Písmo sv. podvracel. Tak nevěří pan spisovatel, že by byli židé bývali v Egyptě, a proto se všemu opírá, co by tomu mohlo nasvědčovati. Praví na str. 947.: „Sayce shledal v jedné z desk v musei Bulackém uložených jméno Masu, které hned identifikuje se jménem Mošeh, Moses, Mojžíš; než identifikace tato opírající se toliko o vzdálenou podobnost jména sama sebou již jest ukvapena, tím spíše pak důsledky z identifikace této vyvozené.“

Ježto se pan spisovatel staví proti Sayceovi, slovutnému to semitologovi, zajisté že semitské řeči zná, než v tomto případě byl filologem nespolehlivým. Hebrejské Mošeh jest participielní forma od slovesa mâšâh a formě této odpovídá zcela věrně v assyrštině forma Mašu; není tedy ta podobnost vzdálená, nýbrž velmi blízká (viz: Delitzsch: Assyrische Grammatik str. 271). V arabštině sluje Mojžíš Mûsa, jest to také vzdálená podobnost?

Podobnou nespolehlivost filologickou ukázal pan spisovatel ve článku nadepsaném „Nález Tell-el-Amarnský“ („Osvěta“. 1888. str. 919), kdež se domnívá, že hebrejské Adonai pochází od egyptského aten = slunce, bezpochyby proto, aby dokázal, že Hebreové ctili původně slunce. Než Adonai (adôn se suf. 1 pl.) neznamená nic více než pán, neb u Boha, Hospodin, Dominus (od hebr. din = dûn = souditi, vládnouti) a jménem tím nazývali Hebreové nejen Boha, nýbrž i pány lidí neb zemí; rovněž ženy nazývaly své muže, otrokyně pány

své adôn — a ty by snad sluncem nenazývaly. Babyloňané a Assyrové ctili slunce, nazývali je však slovem svým šamaš, byli by tudíž i Hebreové užívali svého domácího šémeš.

Jiný neméně nepříznivý úsudek pronesl pan spisovatel o knize Danielově ve svém posudku o díle francouzského učence Babelona v „Athenaeu“ V. str. 39.: „Pohříchu nevyprostil se ani Babelon z předsudku francouzských badatelů, pokládaje spis tak zvaného Daniela za pramen historický, v němž prý zachovány jsou upomínky na nucený pobyt židů v Babyloně. Kritickému historikovi jest kniha Danielova dílem II. stol. př. Kr. pochozím z doby syrské persekuce Antiocha Epifana, do níž historické reminiscence, pravá vaticinia ex eventu vetkány jsou. Avšak reminiscence tyto pro dobu před Alexandrem makedonským jsou bezcenny, tím spíše pak pro dobu Nebukadnezorovu. Spolu dlužno podotknouti, že mimo jediné nejasné místo (Ezech. 14, 14.) starší spisy biblické vůbec Daniela neznají. Proti Danielovi vane zcela jiný historický názor ze spisů nepopíratelně souvěkých s exilem, hlavně z Ezechiela a z tak zvaného babylonského Jesaje“ a t. d.

Jeví se tu táž frazovitosť, jako v ostatních proti Písmu sv. uvedených námitkách. I v této příčině následoval pan spisovatel bezmyšlénkově německé rationalisty, kteří jediné mají u něho privilej „kritických historiků“. Jinde, zvláště ve Francii, kde hrubá nevěra neoslepila dosud úplně rozumu učenců, vane vzhledem k Písmu sv. duch zcela jiný, ne snad že by učenci tito byli příliš věřícími, nýbrž že byli přesvědčeni vědeckými důvody.

Slyšme, co praví na př. Lenormant, o němž, jak výše uvedeno, pan spisovatel tvrdil, že přijal a priori jednolitosť hexateuchu, o knize Danielově:

„Musím se přiznati, že část důvodů, jež proti knize Danielově uvedli Corrodi, Eichhorn, Jahn, Gesenius, de Wette, Lengerke, Ewald a Hitzig, zdála se mi dlouho býti nepodvratnou. Přijal jsem jejich mínění a veřejně jsem je vyznával ... Jediné vědecké důvody přiměly mne k tomu, že jsem své mínění změnil ... a ku tradici se vrátil.... Nové mé přesvědčení vzniklo studiem klínových textů.“ (Citováno podle „Przeglądu powszechného“ V. str. 48. z La divination p. 170—171.) Podobného mínění jest Ménant Babelon a Oppert. To nazývá pan spisovatel předsudkem!

Bezdůvodný tento útok na tak důležitou knihu Písma sv. zavdal pisateli těchto řádků příčinu, že uvedl v „Obzoru“ z roku 1888. některé důkazy její pravosti. Zde opakujeme, co jsme tenkrát vzhledem k těmto slovům p. Práškovým uvedli:

„Úsudek tento jest příliš ukvapený a napsán byl zajisté pod vlivem rationalistické kritiky německé ... Chtěl-li by někdo důsledně applikovati celou knihu Danielovu na dobu Antiochovu, podjal by se práce, jíž bychom ani panu referentovi ani sobě nepřáli, neboť jest to práce zhola nemožná. Vždyť i ty podobnosti, které rationalisté uvádějí, jsou přece jen velikými nepodobnostmi.

Onen verš (Ezech. 14, 14.), o němž pan referent mluví, nejasným není — smysl jeho jest: kdyby zhřešila země (v. 13.) ... neušetří jí Hospodin ani pro tak spravedlivé lidi, jakými byli Noe, Daniel a Job, ovšem pak by mužové tito vysvobodili duše t. j. životy své.

Kdyby byl pan referent knihu Ezechielovu pozorněji četl, byl by shledal, že se v ní v téže kapitole o šest veršů níže (14, 20.) Daniel po druhé a v kapitole dvacáté osmé ve verši třetím po třetí jmenuje. Není tedy jmenován Daniel u Ezechiela jednou, nýbrž třikrát."

Co pan spisovatel si myslí pod tím zcela jiným historickým názorem u Ezechiela a u tak zvaného „babylonského Jesaje", nevíme, není to zase nic než laciná fraze.

Jak z hora patrno, čítává pan spisovatel Písmo sv. asi málo pozorně, nicméně však je zavrhuje; zbývá nám tudíž jen souditi, že nerozhoduje u něho vědeckosť, nýbrž něco zcela jiného. Kdyby byl zůstal při svém domácím rozumu, byl by zajisté lépe pochodil, jako je viděti na jiných místech, kde se opírá sám o sebe. Ať považí, že tu neběží o knihu lecjakou, nýbrž o knihu slovo Boží obsahující, o knihu tolikými věky posvěcenou, o knihu, která si zaslouží důkladnějšího uvažování. Vědecké kritiky biblické se zajisté nebojíme, ovšem však povrchnosti a mělkosti. Nemůže zajisté žádnému katolíku býti lhostejno, jestli že se takovým lehkomyslným způsobem podkopává víra u těch, kdož takové věci čtou a nejsou s to, aby uvažovali sami. Šíří-li „Osvěta" takové názory, pak zajisté čtenářstvu svému málo prospěje. **Fr. Kyzlink.**

LITERATURA.

Rimski katolik.

Prvi tečaj. Vrejuje in izdaja Dr. Anton Mahnič, professor bogoslovja. V Gorici 1888—1889.

Kolem osoby redaktora tohoto časopisu, jenž vychází čtyřikrát za rok s předplatným 2 zl. (— jenom tento ročník má výminečně 6 svazků v ceně 3 zl. —) upřádá se celá historie Dr. Mahnič jest professorem novozákonní exegese v centrálním semináři Gorickém. Jsa sám mužem pevných zásad, je zároveň toho přesvědčení, že i každý jiný člověk dle jistých pevných zásad jednati musí, a dle toho také každého posuzuje, neohlížeje se v pravo ani v levo, ať je to kdokoli. Ve svých konsequencích je pak přímo železný. Maje před sebou spis toho kterého autora, tvoří z toho, co tam ve knize té stojí, konkluse, jakými asi zásadami bylo se spisovateli při sepsání díla toho říditi; shledá-li zásady ty nesprávnými a zhoubnými, podrobuje je sžíravé kritice. Ovšemť že zkušenosť učí, že lidí nezvratných zásad jest málo, nedůsledných že je většina. Ale říci někomu, že je nedůsledným, jest urážkou, říci pak mu, že je důsledným, ale na základě špatných a nesprávných principů, je zase urážkou, neboť toho „liberál" nedopustí nikdy, aby mu někdo to či ono dokazoval a tvrdil. Dr. Mahnič drží se toho posledního, a na základě toho podrobil neuprosnému soudu některé přední slovinské básníky a spisovatele, jako Stritara, Gorazda, Tavčara, Vošnjaka a jiné. Tím ovšem povstal na liberální straně čilý život. Na redaktora Dr. Mahniče se od té doby jen jen sypají spílání a nadávky nejhrubšího zrna, pro něž náš český jazyk ani výrazu nemá, ba zrovna se zdá, že se Sloven. Narod, Ljubl Zvon, Slovan. Svet, Brus, Edinost, a kromě těch i jednotlivci chtějí ve příčině té až i předstihnouti. Je to opravdu — liberální zjev. Protidůkazů nemají, aspoň jich posud nepodali, a kde scházejí důkazy, tam arci nastoupí spílání. Než Dra. Mahniče — myslím — to právě jen ku dvojnásobné povzbuzuje píli, jelikož vidí, že se dotekl opravdu bolavého místa. Alespoň

si z toho praničeho nedělá, neboť — což jest opravdu velice zajímavo — všechny ty prosaické i básnické spousty nadávek vždycky pevně beze vší poznámky na obálce každého svazku otiskne. Užívá toho tedy, jak vidno, za nejlepší reklamu pro svůj list. A za Mahničem v této příčině stojí velká strana, a neschází mu tudíž ani na projevech souhlasu. Na bolavé stránky literatury musí ostatně všade jednou býti ukázáno, toť povinností; ale ovšem ten, jenž se toho první odváží, aby měl tvrdou kůži pro jedovaté liberální střely. — Přihlédneme nyní k prvnímu tomuto ročníku „R. K." blíže, aspoň tak, aby obsah jeho vynikl. Redaktor sám dělí jej následovně: 1. Filosofie a politika, 2. Vychování a škola, 3. Literatura a polemika, 4. Lístek (feuilleton), 5. Články různého obsahu, 6. Rozhled po katolickém a slovanském světě a 7. Rozmanitosti. Přemnohé články jsou opravdu velice poučny. Každý nabude tu o té či oné věci nových vědomostí. Mezi články takové počítáme mimo jiné celou řadu článků o idealismu pod souborným názvem: „Více světla!", dále pojednání: „Co učí o národnosti zdravý rozum a písmo sv.?", Platonův dialog „Phaedo", „Články o vychování" atd. Mnohé stkvostné myšlénky jsou i ve článcích jednajících o „katol. liberalismu", jako na př. Pokrok, Pravda a lež, Katolicismus a liberalismus, kdež také v 5. svazku na str. 488—491. podány dle „Vlasti" ukázky z našeho Vrchlického. — Ze slovinských spisovatelův obíral se Mahnič doposud nejvíce Stritarem, dokazuje mu z jeho spisů, že je Schopenhaurovcem, dále pak Gorazdem a j., z časopisů pak „Zvonem" a „Slovanským Svetem", kterýmižto články právě si u „mladých" rozlil ocet docela. Jinými zajímavými články jsou ještě ku př. stať: Židovstvo a zednářstvo, velmi pěkné „Črty o ruské církvi", Turgeněv o pravoslaví, Hrabě Lev Nikol Tolstoj o víře, Pravoslavný o pravosloví, a menší zprávy, jako: Chopinova smrť, Něco ze zednářského katechismu, Puškin na prahu věčnosti, atd. Jak pravíme, věci to velice zajímavé, a o nás tam zpráv plno, jako mimo zmíněnou ukázku o Vrchlickém též článek: České hlasy o vychování, Světec z rodu slovanského (t. j. sv. Jan Nep.) a slovanští nevěrci, Češi v Rusku, Odkaz slovanského šlechtice (t. j. hraběte Jindř. Jarosl. Martinice) a j. Z toho vidno, že si nás časopis ten velice všímá. Budtež tyto řádky důkazem, že i my tak činíme, a ačkoli v jednotlivostech tu a tam máme své poněkud odchylné mínění, což není s podivem, přece s celkem úplně souhlasíme, a upozorňujíce na list ten, jej doporučujeme. **Jindř. Mutov.**

Matice lidu 1867—1889.

(Pokračování.)

V letech dva a třiasedmdesátých, jak známo, pořádána v Praze slavnosť Jungmannova ku poctě a upomínce stoletých narozenin „tichého genia". „Matice lidu" vydala spisek „Josef Jungmann", obsahující životopis Jungmannův. Že tu šlo opět o něco jiného, nežli poučiti lid o velikém významu patriarchy českého písemnictví, dokazuje nezvratně stať šestá, nadepsaná „Zápisky Jungmannovy". Dle našeho mínění bylo by úplně dostačilo, co až po tento odstavec o Jungmannovi pověděno: ale toť ovšem bez prudkých nájezdů na církev, každou víru vůbec, katolicismus a kněžstvo zvláště by pak zhola ničím nebylo. Český lid patrně musí též věděti, že Jungmann sám ničemu nevěřil, neboť to jest vlastně ten oslňující příklad, o nějž tu běží. Zásluhy o literaturu, jeho mravenčí píli a celý jeho význam v národě českém vylíčiti, jest tu vedlejší, hlavní pak s gustem ukázati *k nejsoukromnějším stránkám jeho svědomí v příčině víry a náboženství*, a vynésti je s jásotem na forum lidu obecnému, tak jako by se říci chtělo: „Hleď, lide zpozdilý! Takový byl tvůj křisitel, tvůj velikán, onen veleduch — a ty ještě věříš báchorkám a nesmyslům, jež ti kněží povídají?

Spisovatel knížky otevřeně praví, „že některým lidem, kteří o zápiskách těch věděli, šlo o to, aby chovány byly v největší tajnosti, neli aby byly zničeny. Když jsem r. 1871. některé části z nich tiskem vydal, opováženo se proti mně z tábora těch lidí způsobem takovým, pro nějž nesnadno voliti vhodného slova. Nyní už pravda postavena na jisto; (sic!) my s nejradostnějším obdivem pohlížíme k svému drahému oslavenci .... a těch několik lidí v němé skrytosti pije svou žluč, že se sbořila nauka, kterouž oni v Jungmannovi co *člověku* v národě udržovati a šířiti sobě oblíbili ...."

Tato slova svědčí o upřímné radosti, s jakouž se tu „zápisky Jungmannovy" lidu podávají, ba zdá se, jako by zvláště pro ně byl nazýván oslavenec „drahým" a zasluhoval „nejradostnějšího obdivu". Jest obecně známo, že tyto

zápisky Jungmannovy po dlouhá léta choval jistý velezasloužilý vlastenecký duchovní, jehož jméno je velmi dobře známo po celé vlasti. Valná většina českého duchovenstva o nich věděla, a též jí bylo známo, jaký byl Jungmann v příčině náboženství a víry. Že však tento starý kněz neuveřejnil zápisky ty, jest přece věc zcela jasná a přirozená, který pak ať nedím duchovní, nýbrž pouze věrec a katolík by s kvapem a radostí uveřejňoval věci, hlásající nevěru a do nebe velebící Voltaire-a? Neučinil by tak ani upřímný vlastenec, třeba i jinak vlažný katolík, a to již jen proto, aby s Jungmanna nestrhl onu roušku v pravdě velebné glorioly národní, jak na něho lid pohlíží. Český lid celkem je zbožný, a pan spisovatel velice se mýlí, domnívaje se, že odhaliv nitro Jungmannovo uveřejněním zápisků, tím velikost jeho a sympatie k němu zvětšil. Můžeme jej ujistiti, že pokud se lidu týče — a lidu přece v první řadě vydává se „Matice", způsobil tím pravý opak. Ale naši páni spisovatelé, toť věc dávno již veleznámá, lid a povahu jeho naprosto neznají. Každý, kdo zná český lid, byl by vynechal stať tuto. Vlastenecký kněz onen choval je dlouhá léta u sebe, nemaje naprosto touhy, aby je zničil — vždyť tak učiniti mohl, kdyby byl chtěl, ovšem pak přál si upřímně jako kněz, vlastenec a dlouholetý rádce a přítel svého lidu, aby zápisky ty tiskem vydány nebyly. O Jungmannovi pak v příčině víry a náboženství nešířilo kněžstvo žádnou „nauku", nýbrž prostě zamlčovalo, že byl nevěrec a Volterián; útok proto nebyl na něho s nižádné strany podniknut, jako se to děje ku př. tomu, kdo je katolík. Že pak „těch několik lidí v němé skrytosti pije svou žluč", je poznámka směšně ubohá; že z uveřejnění zápisek těch nemělo mnoho lidí potěšení, a že to byli i jiní lidé nežli duchovní, to můžeme pana spisovatele rozhodně ujistiti; ale žluč se proto nikomu nerozlila. To teprve čeká mnohé pány, kteří vyhejčkáni a rozmazleni našimi národními poměry budou postaveni do skutečného světla pravé kritiky, a z mnohého velikána bude až tuze malý trpaslíček jako člověk i jako „slavný" spisovatel.

K čemu, prosím, lidu psáti a povídati, že „v duchu Jungmannově vzešel boj proti celému obsahu náboženství katolického", že zavrhl brzy onu pobožnost, již v srdci jeho byla vzdělala dobrá matka? A nenadháníli se tu přímo Darwinismu, píše-li tu, že „tvrzení lidské, že Bůh stvořil člověka dle své podoby, prohlásil za pramen nesmírných omylův v křesťanství"? Výtečná to věc, kdyby byl Jungmann o kolik let předstihl Darwina v jeho „The origin of species" a „The descent of man" i celou jeho descendenční theorii, a přímo napsal slavnou „pravdu", že člověk povstal z opice"! Což by byly všechny jeho zásluhy o jazyk a literaturu v očích zednářů proti této znamenité nauce! Obrazy Boha jako „starce, holuba" atd. naprosto zavrhuje, ač každé dítě ví, proč si Boha zobrazujeme. Ale takoví jsou a byli ti páni: vyobrazovati Boha je jim proti mysli, proti tomu bojují, hloupým to nazývajíce, sami však (tím nemíníme právě přímo Jungmanna) dávají se různě fotografovati a za výkladní skříně knihkupců vyvěšovati a na odiv po časopisech se dávají otiskovati, a sami píší si k tomu chvályplné životopisy. Slovo „Bůh" píší napořád malým písmenem, ač jinak jako gramatiky znalí lidé by mouli věděti, že je to vlastní jméno — vždyť učí gramatice a slohu celý národ — ale své ubohé jméno píše velikým písmenem každý náramně maličký redaktor, o němž skoro nikdo neví a jakživ ničeho se nedoví.

Lidu obecnému není do toho nic, že Jungmann nevěřil „zjevení, Trojici, tudíž hlavně nauce o božství Kristovu a o spasení pokolení lidského;" k čemu má se to cpáti lidu s vítězoslavným jásotným průvodem? Tvrditi lidu, že ani hřích ani modlitba lidí (str. 116.) nemohou se Boha dotknouti, je tvrzení velice nebezpečné! Pak jest hřích i ctnosť totéž, pak nezaslouží hřích trestu ani ctnosť odměny, pak je ctnosť hříchem nebo hřích ctností, pak není nic ani jedno ani druhé, či jak kdo chce. A myslil opravdu ku př. Jungmann a myslí to s ním snad i ostatní, ač mnohý člověk nepáše hřích (dejme mu zde jméno přestupek, přečin dle definování trestního zákonníka) jen s ohledem na světský trestní zákon a na světské právo? Velice se mýlíte, pánové, kdož tak myslíte! Ten trestní zákon světský a to světské právo nestojí za každým člověkem v podobě policajta nebo četníka; vykonaly se a konají se četné hříchy, o nichž se světská spravedlnosť nikdy nedovídá; zdržují-li se lidé hříchů, bývá jich snad ve stu případech osmdesát i více, kteří tak činí, poněvadž mají v srdci náboženství a víru a poněvadž vědí, že hřích je hříchem i tehdy, když se o tom úřady nedovědí, a jichž nejvyšším úřadem je pokojné svědomí, svatou věrou a náboženstvím blaženě řízené.

„Snadno by byl mohl (Bůh vštěpiti nám jisté puzení, které by nás nevyhnutelně vedlo k poznání pravé jsoucnosti jeho, kdyby byl žádostiv

slávy se strany lidí," čteme tu na str. 116. Nejsme ovšem tací filosofové, abychom se opovážili posuzovati Boha (na posouzení nějakého človíčka se již opovážíme), ale myslíme, že tak slavný muž, jako Jungmann, jenž znal přece literaturu všech téměř národů, také snad věděl, co je b i b l e a jaký význam má v dějinách lidstva vůbec? Či by veleduch takový nebyl věděl, co to jest „zjevení Boží?" „P o z n a t i p r a v o u j s o u c n o s t B o h a" ovšem ze spisů Voltaireových naprosto nemohl, ale člověk může Boha poznati, jen když chce, ze Zákona starého i nového, z prazjevení i ze zjevení ostatních a slavného zjevení novozákonního, i z učení církevního. Ovšem, komu byl pánem bohem Voltaire, ten nemohl taková poznání učiniti.

Důkaz metafysický, že „nebe, jak si je staří představovali, *a jak posud sprostá víra je vidí*, není," je vskutku velice klassický a podařený. Píšeť se v té příčině takto: „R o z u m v š í v ě d o m o s t í č l o v ě k u m o ž n o u v z d ě l a n ý p r a v í, že svět, který obýváme, jest nepatrná koule v neskončeně rozlehlé prostoře, kdež podobných koulí nestejné velikosti bez počtu okolo sebe a spolu okolo jiných větších se otáčí, toliko není s to rozum, aby sobě neskončenosť tu představil; avšak tolik pochybuje, že v neskončenosti té *nemůže* býti zvláštního oddělení nebes!"

Risum teneatis! Tolik nekonečných světů nad námi (jichž neznáme, ač jsou viditelny) a tolik nekonečných světů, jichž vůbec nevidíme a neznáme — ale „rozum vší možnou vědomostí vzdělaný" praví, že n e m ů ž e býti nebe v tomto nesmírném prostranství světovém, a praví to ve smyslu téměř *topografickém*, jako by pro toto „nebe" dle našich chudých představ nebylo místa v širošírém, ohromném vesmíru! To se výtečně povedlo! Vždyť ten náš slavný rozum třeba i „vší možnou vědomostí vzdělaný" nechápe věcí, jichž denně vidí! Ať mi ku př. ten vší možnou vědomostí vzdělaný rozum vysvětlí, jak r o s t e člověk, jak povstává ze sníměho zrnka obilí, jak povstane z housenky motýl? Tu je hned všechna možná vědomosť i s rozumem v koncích. Vzpomínám živě, píše tyto řádky, na jistou episodku ze studií. Professor přírodopisu, velmi známé to jméno, byl na štíru s katechetou, což jsme patrně delší dobu pozorovali. Rád zarejdoval ve své hodině do náboženství, zvláště tam, kde chtěl ukázati, jak theologie odporuje přírodopisu a naopak atd., a s pravou rozkoší vždy líčil nám některé triumfy vědy, jež zdály se theologii na hlavu porážeti. I mezi námi studenty byly dvě strany, jedna jásala, řekl-li něco přírodopisec proti katechetovi, a za tepla úsměšně mu to donášeli. Jednou řekl též professor, že se podařilo — nevím již kterému učenci — chemickou cestou učiniti mravenčí kyselinu, a on že to před námi také jednou provede. Strana přírodopiscŭ to ihned úsměšně referovala katechetovi, a my všichni čekali, co tomu řekne. On se nezarazil ani trochu a s obvyklým svým úsměvem pravil ironicky: „Ale? Tak pan dr.... bude dělati mravenčí kyselinu? I to ať již také udělá mravence, aby to bylo celé..." Tato znamenitá odpověď způsobila bouři smíchu, a byvši vyřízena panu professorovi, působila naň jako studená lázeň. A této školní episodky si vždy připomínám, je-li řeč o znamenitém lidském rozumu, jenž znenáhla vítězně vynikne nade vším stvořeným a dle některých i nad Stvoritelem samým. (Pokračování.)

Literární reminiscence.

Podává

Bohuš Podhorský.

(Pokračování.)

Že by páni kritikové mnoho peněz vydali za spisy, jež probírají, nemožno věřiti, poněvadž vyžadují knih přímo z a d a r m o, což svědčí přece o mnoho sebevědomí a také drzosti. Že se redakcím zasílají exempláře, je známo. Objednal jsem si na příklad nedávno knihu přímo u spisovatele a náhodou jsem v ní dostal lístek tohoto asi znění. „Slavná redakce! Posílaje Vám tuto knihu zdarma, dovoluji si žádati, by tento posudek v ní byl ve Vašem listě uveřejněn;" následuje „kritika", vlastně reklama, obsahující několik holých frasí, doporučení, sklad a cenu spisů.

Že se do české kritiky dostanou i — v i k á ř i, kdo to kdy předvídal! A přece, K. Kořínek v „Liter. l." (X, 12, 12) posuzuje Al. Jiráska povídku „Učitelský" a tu se ve všeobecné úvaze rozhovořil, až přišel na vikáře. „Tenkráte, kdy učitel místa dosíci chtěje, musil zajíti k panu vikáři či děkanovi, jemu ruku políbiti a s poníženosti o pomoc žádati, byl též ve hmotné příčině politování hoden a jistě mu

bylo obtížno zaujati mezi občanstvem, kde působil, místo přední, jakéž mu přece povoláním náleželo atd.“ (193). Ač to nepatří do těchto sloupců, přece p. Kořínka a p. Jiráska upozorňujeme, že mnohý i nyní, chce-li se domoci třeba jenom přesazení do lepšího služného, s velikou horlivostí vyhledává pomoci a mnohdy se i pod ruky políbení snižuje. Aspoň by o tom přátelé školních referentů mohli mnoho vypravovati!

Kritikové nemusí býti pyšni na titule, jimiž jsou od spisovatelů častováni. Jenom kolik Lier názvů pro ně vymyslil a podal! V té věci vlastně naše celá žurnalistika udělala znamenitý pokrok. Kdysi žaloval pro urážku na cti jinoch, že byl nazván „ego ucho“, a teď snesou vůdcové národa jinší přívlastky. „Perfidní vlastizrádce“, „ničema a servilní patolízal“ jsou frasemi docela obvyklými. Titule protivníků stoupají, až zavánějí hnojem, a ze „Šípů“ čpí všechen hnůj, který jenom v pamfletech může býti nalezen.

Kritikové jsou u nepřízniveův braghetloni, kalhotkáři, důstojní nášlapníci titěrných pidimužíků, kantůrčata a podobně. —

O „Literární krisi“ pojednal Jan Lier v „Nedělních listech“ ze dne 20. dubna 1889. Čeho prý se krise ta týká? Časopisů přibývá jako hub po dešti... Sluší konstatovati stálý rozvoj tohoto písemnictví ve kvalitě a kvantitě.“ Četba lidová prý „zůstává s malými změnami konservativně v úzoučkém a uzavřeném řečišti primitivnosti... Literární krise týče se nejprve jen umění slovesného, poesie v řeči vázané a nevázané.“

Vniterné ceny že se mnohým spisům nedostává, tomu každý pozorovatel literatury přisvědčí; ve formě jsme dosti a dosti pokročili a přání naše jest, aby tato forma také něco řádného obsahovala. Lier dí, že „knihy při nynějším stavu vystupují a odstupují jako přeháňky na obzoru našem, málo kdo si jich všímá, nikdo se jich neujímá. Putují jako sirotkové po zemi, hledajíce přístřeší.“

Zvláštní zmínky zasluhuje poznámka o českém kněžstvu. Podobně je s kněžstvem, v němž usilují o seslabení vlasteneckého citu někteří lidé, snažící se způsobiti zbytečné a církvi neprospěšné rozdvojení povinností národních a povinností stavu.

Kladouce výlučnou observanci nejpřísnějších svých požadavků nad úkoly kněze, jakožto vlastence a pionéra ustavičné osvěty, snaží se kněze osamotiti, od našich kulturních snah odloučiti, ačkoliv primitivní znalosť dějin lidstva poví každému, že nejslavnější doba církve jest totožna s dobou renaisance, kdy církev právě svou liberálností ujala se žezla ve svobodné říši Uměn. Vzpomeňme však ještě liberální vroucnosti, s jakou lnulo naše kněžstvo v první polovině tohoto století k věci národní, dobývajíc sobě o naše probuzení z vlastní iniciativy a bez podmínek zásluhy nezapomenutelné.

Kdybychom chtěli rozebírati tato slova, opakovali bychom se, proto je ponecháváme k volné úvaze. Co jenom to dá práce rozhodnouti, je-li kněžstvo vlastenecké nebo ne. Svobodomyslní boucharoni to zamítají šmahem, Němci kněze české považují za rozhodné Čechy (heckaplany) a někteří aspoň jisté třídě vlastenectví připouštějí. Ani v pravo ani v levo se neohlížejíce, kněží mají na paměti svůj cíl a jdou svojí cestou. Jednostranná kritika jich ani radostí, ani žalem neuchvátí.

Nic jiného si nepřejeme, než aby nám přece někdo pronesl závažné slovo o naší kritice, bychom vlastně zvěděli, na čem jsme. Stále a stále čteme o „škodlivosti kritiky“, „o nedostatku české kritiky,“ o „strannické kritice“ a facit všeho (dle „České Revue“) „bezměrné velebení všeho, co s klikou souvisí, ignorování, bagatelisování všeho, co mimo ni a proti ní“ (239). A největší hněv obrácen proti Moravě. Autoři kritiku tepou, Vrchlický do ní bije a „Zlatá Praha“ hned v 1. čísle píše „Kritikům svým .. nevzpomněl jsem ani na pány, jichž závidění hodným jest povolání, do nás sekati, nás řezati a ledví zkoumati, že nevzpomněl jsem na pány kritiky. Bože, co ti asi řeknou! Páni kritikové, poslyšte moudré slovíčko! Snad víte, že židé před Novým rokem ze svých hříchů se kají, navzájem si odpouštějí, v náruč si klesají, líbají se a znova zavazují zdrchané svazky vzájemného přátelství. (Jaká to znalosť věci snad interessenta!) Chceme učiniti totéž. Chceme také káti se ze všech špatností, jichž jsme se v minulém ročníku dopustili, a chceme také vám odpustiti, čím na nás jste hřešili. Prosím, prosím, nečiňte, jako byste byli zosobněná spravedlnosť. Však máte také několik vroubků u nás, ačkoliv doznáváte, že byli jste poměrně dosti milosrdnými. Nu, chcete si s námi při počátku tohoto našeho nového roku tuknouti? Pozvedněte pohár perlícího se nektaru, svlažte jím hrdlo a jenom to přiznejte, že nám novoroční náš kostym pěkně sluší...“

Tak píše přední, vážný list — „Zlatá Praha“. (Pokračování.)

Spolek sv. Vincence z Paula

pro dobrovolné ošetřování chudých v království Českém konal třetí valnou hromadu v neděli dne 20. dubna t. r. za účastenství 50 členů. Předseda Karel Ervin hrabě Nostic přivítal přítomné křesťanským pozdravem a vybízel konference; aby bděly, by jejich ošetřovanci vykonali v době velikonoční sv. zpověď a přijali svátost Oltářní. Jeho Eminence ndp. kardinál kníže-arcibiskup František de Paula hrabě Schönborn vyslovil se k předsedovi velice pochvalně o tomto spolku. Vysokomyslným darem České spořitelny v obnosu 5000 zl. jest umožněno, přijati do Vincentina nové ošetřovance. Spolku přibyli od poslední valné hromady dva členové. Tajemník četl protokol minulé valné hromady a předseda „náboženské čtení," vyňaté z krátkých úvah na každý den v roce od dra. Řeháka. 5. konferencí četlo čtvrtletní zprávy. Z venkova zaslalo čtvrtletní zprávy 11 konferencí, nad čímž panovala všeobecná radosť. Kollekta vynesla 14 zl. 39 kr. Po vyřízení běžných záležitostí promluvil k shromáždění superior z Tov. Jež. P. Vostatek a kladl jim za vzor výtečného Vincenciána v Paříži, plukovníka Pakerona. Tento Vincencián nepovažoval konferenci za pouhý humanní ústav — on ji měl za spolek, kde se má člen sám zušlechtiti a vše pro Boha konati. Dle něho má býti za druhé každý člen opravdovým a horlivým přítelem chudiny, a chudí nemají mu býti na obtíž a za urážku citu. Pakeron uměl za třetí výtečně podpory shánětí; vyzískal přes 1,000.000 franků. Dle těchto příkladů mají se Vincentiáné říditi.

Vzpomínka na † kons. radu a gymn. katechetu

Gabriela Jana.

(Nar. 4. února r. 1830. v Ouňovicích; † 5. dubna r. 1890.)

V mé rodné krajině požívá probošt Jindřichohradecký veliké úcty a vážnosti. „Děti," říkával nám otec, „on nosí na prsou kříž a ten nesmí nikomu vydati; kdyby přišel loupežník a žádal buď život nebo kříž, položí probošt život, ale kříže nevydá." I což divu, že jsem měl o proboštu Jindřichohradeckém již jako malý chlapec ten nejkrásnější pojem, ač jsem ho nikdy neviděl.

Přišed r. 1868. do Jindřichova Hradce na gymnasium, konal jsem s druhy svými písemní a ústní přijímací zkoušky. Jednoho dne přišel do zkušební síně duchovní pán, veliký, krásný, vážné chůze, důstojného vzezření — tohle je pan probošt, projelo mi tehdy myslí, neboť celý jeho zjev odpovídal mé představě o proboštu Jindřichohradeckém. Zkoušel nás z náboženství a jednal s námi tak laskavě, že jsme si jej rázem oblíbili. Tento duchovní pán byl nový katecheta Gabriel. Já jsem si jej zamiloval v prvém okamžiku, a tuto lásku a s ní spojenou hlubokou úctu zachoval jsem mu po celou dobu svého pobytu na gymnasiu a zachovám ji daleko za hrob jeho, až ke hrobu svému vlastnímu. Třetí den po jeho pohřbu navštívil jsem na Andělce u Prahy tamního expositu, P. Horáčka Norberta. Když přišel Gabriel do Jindř. Hradce za katechetu, byl tehdy nynější exposita Horáček žákem VIII. gymn. třídy, i vypravoval mi, kterak je Gabriel v pravém smyslu okouzlil milým zjevem, nelíčenou laskavostí a vysokým vzděláním svým.

V době mých studií Gabriel častěji mezi rokem, zvláště však o prázdninách, v celém okolí o poutích kázával a lid uchvacoval. V Hradci Jindř. kázával nejčastěji na sv. Silvestra v klášterním chrámu Páně, i bylo radosť slyšeti jeho duchaplnou řeč, mohutným hlasem pronášenou.

Mši sv. a obřady konal Gabriel tak krásně, že si mladí studující dělali doma oltáře, napodobujíce milého učitele; dle vzoru jeho vážně klekali, oltář líbali a „Dominus vobiscum“ říkali.

Na sv. Jana Křtitele, v den svého svátku, jezdíval do Deštné k výtečnému děkanu Kamarýtovi; tam nejraději býval, i páně děkanova otce ke hrobu provodil a pochoval.

Gabriel mnoho cestoval a byl velice obeznalý ve všech vědách, a to vedle náboženství zvláště ve světských dějinách. Ku vzdělání jeho družila se i duchaplnost; on dovedl vše, co uměl, krásně a libě podati. O poutích bývaly upřeny zraky všech na Gabriela, a podobně prý bylo i v jiných společnostech, jichž se zúčastňoval. A na gymnasiu? Gabriel býval s učebnou látkou v patřičné době hotov, všecky žáky vyzkoušel, a přece mu zbylo ještě dosti času, že i jinak studenty poučovati mohl. Když pozoroval, že už předmět jeho žáky unavuje, začal vypravovati: která třída mu dělala radost, vypravoval více, která mu neposkytovala mnoho potěšení, vypravoval méně, ale celkem vypravoval všude. V nižších třídách povídal žákům příhody ze svých cest a svého života, ve vyšších mluvil o vědě a umění a mnoho též o politice. Prosím, co je nového v politice, ozval se mnohý studující, a Gabriel vytáhl z kapsy Pokrok a začal povídati. Pamatuji se, že byl tehdy jeho ideálem ruský generál a diplomat Ignatěv Židy a Maďary často a přísně odsuzoval. Při tom Gabriel zasvěcoval studentstvo do praktického života.

Gabriel si určil, kdy bude zkoušeti. Stalo se však, že bylo mnoho jiné práce a že většina studujících neuměla. I vyvstal, když Gabriel do třídy vstoupil, nejmilejší jeho žák, a požádal jej, aby nezkoušel, že bylo mnoho jiné práce — a Gabriel této prosbě vezdy vyhověl a místo zkoušení přednášel.

Konati u Gabriela maturitní zkoušku z náboženství, bývalo pro studenty pravou hračkou. „Co bych ty hochy dřel,“ pravil mi později; „když je mám 8 let, vím, co umějí, a proto jsem jim při maturitě práci co nejvíce usnadňoval.“

Když jsem zřizoval družstvo Vlasť, zajel jsem si také do Jind. Hradce k prof. Gabrielovi. On tehdy pozval k poradě Jarošovského kaplana Houšku Tom., nyní faráře ve Zbynicích u Šušice, a stkvostně nás pohostil. Při té příležitosti přistoupil ke družstvu za člena zakládajícího a každého roku pro gymnasium 10 ex. Vlasti objednal; jedenáctý exemplář, jejž na deset darem dostával, daroval katolickému tovaryšskému spolku.

V posledních letech svého života stal se Gabriel předsedou tohoto spolku a přivedl jej na výši nevídanou. Professoři a učitelé katolickým tovaryšům přednášeli, a zábav a slavností jejich zúčastňovala se elita města — věc to dříve v Jindř. Hradci nevídaná.

Dne 4. února t. r. slavil Gabriel šedesátileté narozeniny. Spolek katolických tovaryšů připravil svému předsedovi velkolepou oslavu, jíž se veškerá representace Jindřichohradecká, městská i úřednická, zúčastnila, a vedle přečetných ctitelů a vděčných žáků blahopřál oslavenci sám J. M. ndp. Dr. Říha Martin, biskup v Č. Budějovicích.

Ve středu ve Svatém týdnu Gabriel onemocněl a na Bílou sobotu v 6 hodin večer skonal, právě když vycházelo processí z proboštského chrámu Páně.

Pohřby zemřelých proboštů v Jindř. Hradci konají se s velikou nádherou, ale očitý svědek mi řekl, že pohřeb Gabrielův je předstihl.

Již jako žák a později jako kněz těšíval jsem se upřímné lásce zvěčnělého prof. Gabriela, i píši tyto řádky z vděčnosti a prosím četné jeho ctitele a hlavně kněze, bývalé jeho žáky, aby ho v modlitbách a při mši svaté byli pamětlivi.

Requiescat in pace!

Amen.

Tom. Škrdle.

VLASŤ.

Torquato Tasso.

Napsal

Václav Petrů.

(Pokračování.)

Do Ferrary se vracel Tasso přes Sienu a Florencii, o kterýchžto městech jest s dostatek povědomo, jak velice se v dějinách věd a umění proslavila. Zejména ve Florencii uzavřel nové svazky přátelské a došel předčítáním některých zpěvů své básně u tamních znalců literárních jednomyslné pochvaly. Nějaký čas po návratě Tassově se přistěhovala do Ferrary sličná Leonora Sanvitalová, mladistvá choť hraběte ze Skandiana,[1]) s tchýní svou, hraběnkou ze Saly. Obě dámy byly proslulé vlastnostmi duševními i láskou k poesii a vědám vůbec, neméně i spanilostí. Na plesech a slavnostech dvorských, jež se té zimy konaly, obrátily na sebe dámy ony pozornosť všech, a také Tasso si zjednal k nim přístup básněmi, jež jim ke cti složil, a tak se stal vřelým ctitelem hraběnky Skandianové, druhé ze tří Leonor, jež prý miloval.

Zatím dospěl s prací již v ty konce, že chtěl báseň poslati do Benátek do tisku. Nešťastnou náhodou vypukl ve městě tomto mor, a tak byl Tasso přinucen úmysl svůj poodložiti.

Tou dobou ho docházely velmi lákavé a svůdné návrhy, aby přestoupil do služeb medicejských, zejména přítel jeho Scipio z Gonzagy byl v té příčině neunaveně činným. Tasso bojoval prudký boj vnitřní; na jedné straně ho poutaly k Ferraře příchylnosť k vévodovi a oběma jeho sestrám, neli dokonce také ke hraběnce Skandianové; na druhé mu kynul, jak se totiž při sobě nadál, život neodvislejší a klidnější. Náhodou zemřel v tomto čase dvorský dějepisec dvoru Estenského, známý nám již Giovanni Battista Pigna. Tasso jsa na věčných rozpacích, zažádal o místo toto a — obdržel je. Povídá se, že se nadál odpovědi odmítavé, jíž pak chtěl použiti jako příčiny k odchodu z Ferrary a ke vstoupení na dvůr Mediceův. Stav se tedy dvorským historiografem, uznamenal Tasso brzy, že jest mnohem více vázán, pročež nemálo litoval, že krok onen učinil.

K tomu ke všemu rozmnožovali nepřátelé a závistníci jeho podvratné řemeslo své tou měrou, kterou mu vážnosti a přízně přibývalo.

[1]) Guilio Tiene conte di Scandiano.

Mimo podezření, že mu zachycují listy, přišel na úskok neméně špatný a ošklivý. Maje odjeti do Modeny, odevzdal jednomu ze služebníků dvorských, jenž se mu stavěl býti upřímným přítelem, klíče ode všech pokojů svých, vyjímajíc pouze onen, v němž měl uloženy knihy a tajné listiny své. Když pak se navrátil, jak se podivil, spatřiv i tuto komnatu otevřenu a všecky papíry zpřeházeny a zotvírány! Případy zrna podobného prozrazovaly zcela patrně, že obklíčuje básníka zráda, a že nepřátelé o něho ukládají. A to jej naplňovalo trudem, jehož se marně snažil zbaviti. Vidouc, co se s Tassem děje, pozvala ho kněžna Leonora, aby se s ní odebral na půvabný letohrad Consandoli na břehu řeky Padu, jedenáct mil od Ferrary vzdálený. Výprava tato působila na rozervaného pěvce velmi blahodárně, neboť rozprášila všecku melancholii jeho tak, že Tasso navrátiv se domů, zase piloval práci svou a dovršil umělecky překrásnou episodu o Herminii, jejíž dokonalosti se dosud podivujeme.

Ve Ferraře byl neméně vyznamenáván Leonorou jinou, hraběnkou Skandianovou, což protivníky jeho přímo roztrpčovalo. Do kruhu jejich přistoupil veřejně také známý nám již básník Battista Guarini, jindy jeden z nejdůvěrnějších přátel Tassových. Nejsa ani tak velikým básnířem, ani nemoha se dočiniti přízně tak mnohé, jal se veřejně vystupovati proti básníkovi našemu. Malí duchové to dělali a dělají vezdy tak: čeho nemohou míti sami, závidějí sokům šťastnějším a nadanějším. Boj se započal pichlavými sonety, a Guarini ze vzdoru složil známé drama pastýřské „Pastor Fido“, jediný plod, který se mu skutečně zdařil — z polnutek ovšem nečistých.

Touto dobou se přihodila okolnosť, která podává jasné svědectví, jak neohrožené mysli Tasso byl. Oba životopisci jeho, Manso i Serassi, se o ní zmiňují, jenže každý s jiným přibarvením. Manso vypravuje, že svěřil Tasso všecky tajnosti své, ani milostných nevyjímajíc, člověku, jehož pokládal za přítele věrného. Ničemník tento se opovážil důvěru jeho tak zklamati, že všecky tajnosti jeho veřejně vyzvonil. Tasso dověděv se o tom, potkal ho v paláci vévodském i zasadil mu beze všeho rozmýšlení políček. Uražený zbabělec se neodvážil tasiti na místě meč, utekl z paláce a poslal teprve z domova Tassovi vyzvání na souboj, jež tento ovšem přijal. Když pak se souboj již konal, přiběhše prý dva bratří vinníkovi Tassa násilně přepadli.

Serassi rozpředl událost tuto jaksi v román. Podle něho měl Tasso v ruce patrné důkazy, kterak mu domnělý přítel strojil léčky, jež se týkaly záležitosti velmi choulostivé. Potkav se s ním na nádvoří v palaci, žádal Tasso za vysvětlení. Místo aby se zodpovídal, vyčetl nepravý přítel Tassovi, že lže. Tento arci se dlouho nerozpakoval a vyťal lháři nerytířský políček. Strestaný zbabělec odešel, ani slova nepromluviv, ale když asi po třech dnech uhlídal Tassa samotného po veřejném náměstí, chtěl ho se dvěma bratřími ze zadu přepadnouti. Přišel však na pravého: Tasso jsa ve zbrani vycvičen dokonale a rovnaje se odhodlanou myslí každému šlechtici, rychle se uhnul, tasil meč a zahnal všecky tři útočníky na útěk. Tito utekli hanbou z Ferrary, jeden do Florencie, druzí jinam. Nepravda jest, že prý ho dal vévoda tehdáž zatknouti, jen aby ho uchránil od útoků na život jeho, a že právě toto zatčení uvedlo mysl jeho ve zmatek, který se brzy potom počal veřejně objevovati. Nelze sice popírati, že se Alfonso na Tassovi prohřešil; proto však by se s pravdou nesnášelo, kdyby

v této příčině nová vina na něho svalována. Naopak jest povinností naší s důrazem připomenouti, že kníže věnoval Tassovi, jak to sám v dopisech svých veřejně vyznává, obzvláštní pozornosť, a že tedy, týkala-li se nevěra přítelova opravdu choulostivé otázky, tuto nikdy se nemohla táhnouti k sestře vévodově Leonoře, ani které jiné osobě z rodiny vévodské, poněvadž by se byl Alfonso zajisté zachoval k básníkovi ven a ven jinak.

Příhoda tato způsobila ve Ferraře mnoho hluku a byla Tassovi k nemalé cti, neboť o něm kolovaly dva verše, nehrubě poetické, nicméně však významné:

„Colla penna e colla spada
nessum val quanto Torquato.
Ani pérem ani dýkou též
rovna sobě nemá Torquato.“

Tassa samého událost nemnoho se dotekla; žádaltě pouze na vévodovi, aby se mu dostalo dostiučinění, a v dopisech svých se zmiňuje o úkladníkovi, jak o člověku zbabělém a nečestném.

Za to se ho bolestně dotekla událost jiná; došla ho totiž zpráva jistá a určitá, že v jistém městě italském velikou báseň jeho tisknou. Snadno si představíme, do jakých rozpaků jej zpráva tato přivedla; neboť báseň nebyla ještě do té míry vypulérovaná, do které si přál, a pak se ocitl v nebezpečenství, že přijde o veškery výhody, jichž se právem do ní nadál, doufaje, že mu jednou takto rozkvitne život na nikom závislý. V této tísni se utekl k jediné osobě, která ho mohla od pohromy tak veliké a netušené zachrániti, a — tou byl vévoda Alfonso. S ochotou vzácnou a hodnou všeho uznání ujal se vévoda Alfonso věci básníkovy, dopsal velmi důtklivě knížatům italským, republice Janovské, ba i samému papeži, aby nedovolovali v území svém „Osvobozený Jerusalém“ tisknouti.

Ale co naplat, duch Tassův nepřestával býti zachmuřen; kam se jednou položil stín, tak snadno nenastalo zase jasno, a s chmurami přibývalo i nepokoje duševního, který nebylo možno tak snadno odkliditi, obzvláště když přibývalo nových nesnází. Z listu, jenž došel z Říma, dovídal se Tasso, že přátelství Scipiona z Gonzagy k němu valně ochladlo, a v téže době mu poslal Orazio Ariosto, bratrovec pěvce „Zuřivého Rolanda“, několik stancí pochlebných, — ačtě o Tassovi rozhlašovali nepřátelé, že chce stůj co stůj slávu Ludovika Ariosta zastíniti. Pochvalu tuto, jež byla míněna upřímně, pokládal Tasso za nebezpečná osidla, jež byla nastrojena jeho ješitnosti, aby tím snáze k pádu byl přiveden.

Dále se domníval, nebo mu bylo namluveno, že jsou všickni sluhové jeho uplaceni a že pracují o jeho záhubu. Konečně dospěla nedůvěřivosť jeho v ty konce, že se domýšlel, že byl od protivníků svých obžalován u knížete z nevěrnosti a před inkvisicí z nevěry. Duch jeho byl již velice zakalen; ač byl vezdy zbožným, a to vroucně nábožným, a ač se nikdy neobíral otázkami a záhadami náboženskými, zdálo se mu najednou, že v to a v to nevěří dobře. Tak prý si nebyl s dostatek vědom, stvořil-li Bůh svět z ničeho, nebo je-li svět od věčnosti na vůli jeho svaté závislý, obdařil-li člověka duší nesmrtelnou a j. Obávaje se, že vězí na omylu, odebral se r. 1575. sám do Bologně a postavil se na soud inkviziční.

Co tam s ním jednali, není povědomo, ale jest známo, že se vrátil odtud všecek potěšen a poučen, i jal se ve víře dál a dále utvrzovati.

Vedle mnohých jiných rozporův zahnízdil se v mysli jeho také strach, že bude otráven nebo úkladně zavražděn. Obrazotvornosť jeho byla tak podrážděna, že již nikde nenalézal pokoje a o ničem nemluvil, leda jak se mu úklady strojí. Vévoda, sestry jeho Leonora i vévodkyně Urbinská, všemožně se přičiňovali, aby s něho sňali marný strach, nedovedli však ničeho.

Tu se stalo dne 17. června r. 1577., že Tasso se hnal v komnatách vévodkyně Urbinské s břitkým nožem za jedním ze služebníků jejích, na něhož obzvláště se upjalo podezření jeho. A příhoda ta se mu měla státi osudnou. Vévoda nařídil neprodleně, aby byl Tasso zatčen a v jedné z malých komnat vystavěných ve dvoře hradním zavřen. Nestalo se to ani tak z trestu, jako spíše z obavy, aby se předešlo většímu neštěstí; také snad se domnívali, že půjde Tasso do sebe. Pohříchu se tak nestalo, i není pochybnosti, že by se účelu toho bylo dosáhlo prostředkem mírnějším. Zatčení nešťastného Tassa zdrtilo nadobro. Prosil a žebronil listy důtklivými, aby byl z vězení propuštěn. Vévoda si dal konečně říci s tou však výhradou, že přesídlí do svého bytu a se dá nejproslulejšími lékaři léčiti. Zdálo se, že práce lékařská se potkává se zdarem.

Aby jednak se mu odměnil za přílišnou přísnosť, jíž ho potrestal uvězněním, jednak také aby vrtochy jeho rozptýlil a mysl porozjařil, vzal Alfonso Tassa s sebou na rozkošný letohrádek Belviquarda i neopomínal ničeho, čím by nešťastný pěvec přišel na myšlenky jiné. A vida, že znova jest zmítán pochybnostmi náboženskými, poslal ho k inkvisičnímu soudu ferrarskému, aby nabyl opětné jistoty, že v příčině té jest bez viny. Inkvisitor uznamenal neprodleně, že Tassem zmítají pouhé vrtochy, přeludy rozvířené fantasie, domluvil mu vlídně a na znamení a důkaz, že se nedopustil žádného provinění, vydal mu inkvisitor písemné vysvědčení, v němž mu slovy pádnými a určitými černé na bílem pověřil, že jest katolíkem výborným a že jest vší obžaloby na dobro prost a zbaven.

Rovněž dovozoval i vévoda, že ničeho proti němu nemá, že o jeho věrnosti nikterak nepochybuje a že byl vezdy s jeho službami spokojen; dopustil-li se pak ve službách oněch přestupku nějakého, že mu rád a ochotně vše dávno již prominul.

Ale přese všecka tato ubezpečování přátelská a dobromyslná, přese všecky zábavy rozmanité a jímavé nepřestával Tasso rozumovati a hloubati o snesení inkvisitorově; i dospěl konečně k závěru, že ustanovení jeho nemá žádné platnosti, že tedy nemůže jej právoplatně osvoboditi, ano prý se při tom nešetřilo obvyklých a předepsaných obyčejů. Podobným způsobem si namlouval, že se vévoda k němu jenom tak na oko staví, ve skutečnosti pak že mu tím více nepřeje. A o domněnkách těchto lichých a na ničem se nezakládajících hovořil v jednom kuse; řeči jeho o pochybnostech náboženských byly prý přímo srdcerozrývající. Alfonso se konečně odhodlal poslati nebožáka nazpět do Ferrary; a když pak projevil Tasso přání, že by se usídlil nejraději mezi mnichy Františkány, dal ho tam dopraviti a nařídil řeholníkům, aby mu věnovali zvláštní péči, zejména pak aby s ním nakládali přátelský a laskavě.

Jakmile zavítal Tasso do kláštera, bylo první prací jeho, již podnikl, že napsal prosebný list nejvyššímu soudu inkvisičnímu v Římě, který se skládal z kardinálů, v němž vykládal obavy své, pokud se týče rozhodnutí ferrarského; zároveň prosil, aby mu bylo dovoleno přijíti do Říma a tam čest a klid svůj utvrditi. List stejného obsahu napsal také příteli svému, známému nám Scipionovi z Gonzagy. Přese všecku námahu a ostražitost Tassovu dopisy tyto nedošly, kam byly určeny, neboť byly skutečně zachycovány, čímž básníkovi se prokazovala služba skutečná.

Mezi tím byl ošetřován lékaři, ačkoli se tomu nemálo vzpíral, říkaje, že to nic neprospěje a že toho není třeba; ve skutečnosti pak měl strach, že mu namíchají do léku jedu. Hlavní příčinou nepokoje jeho vnitřního byla ustavičná obava, že nebyl inkvisicí náležitě prohlášen nevinným. Domníval se, že mu jen proto byl dán list osvobozovací, aby se nikdy nemohl dověděti, kdo byly jeho obžalobci. Proto neustával vévodovi Alfonsovi v té příčině dopisovati a posly za ním posýlati, až mu to bylo konečně všecko na obtíž. V jednom z osudných těchto dopisů pravil, kterak měl knížete samého v podezření a že podezření toto vyslovil příliš hlasitě, dopustiv se takto pošetilosti, již prý jest třeba vyhojiti. Ostatně prý že přísahá při vnitřnostech Ježíše Krista, že jest menším šílencem nežli Jeho vysost podvodníkem. Vevodovi nemohla býti ovšem slova tohoto způsobu lhostejna, přestal mu na dopisy odpovídati a zakázal posléze, aby jemu a vevodkyni z Urbina vůbec nedopisoval. Zákaz tento způsobil, že duch Tassův upadl v nové pohnutí, že se oddal novému podezírání a lekání, a když pak v rozechvění tomto nebyl náležitě ostříhán, odešel dne 15. července r. 1577. z kláštera a brzy potom také z Ferrary. Opustil město, v němž bylo jméno jeho v takové vážnosti, opustil dvůr, kde duševní schopnosti jeho docházely uznání tak zaslouženého, kde požíval tolik vzácné přízně — toto město a tento dvůr opustil v noci bez peněz, bez vůdce téměř polonahý, a co bylo věcí nejhlavnější, beze všech zápiskův a listin, nemaje pražádného opisu své básně, jež mu měla zjednati místo mezi předními veleduchy; přes to však prý byl spokojen, že vybavil život svůj z nebezpečenství, o nichž se v bludu svém domníval, že se naň ustavičně šklebí.

II.

Opustiv Ferraru ve stavu zbědovaném, vydal se Tasso na cestu do svého domova, vyhýbal se však městům a i hlavní silnici boje se, aby nebyl pronásledován a poznán. Rychle a v době poměrně krátké dostal se přes Abruzzy do Neapolska. Do Neapole samé se nechtěl odebrati, nýbrž uchýlil se do svého rodiště, do města Sorrenta, kde přebývala starší jeho sestra Kornelie. Tato byla po smrti matčině vychována od příbuzných, a provdána za šlechtice Sorrentského, jehož jméno bylo Sersale; později ovdověla, majíc několik dětí a jmění dosti slušné. Ačkoli se bratr se sestrou od dětinství neviděli, zachovávali přes to druh ke druhu velikou lásku, proto také nepochyboval Tasso, že nebude nevlídně přijat. Avšak jako již u nešťastníků toho způsobu bývá, učinila nedůvěra, že se chtěl dříve o lásce této přesvědčiti. Nedaleko Sorrenta se převlekl za pastýře a v převlečení tomto se představil sestře jako posel, jenž jí přináší zprávy o bratrovi. Sestra slyšíc, jaké neštěstí ho potkalo, byla svrchovaně dojata, a Tasso o lásce její

nezůstal na pochybnostech. Konečně se jí dal poznati a v objetí sesterském se mu dostalo útěchy tak sladké, jíž ode dávné doby nebyl účasten.

Tam, v jedné z nejkrásnějších krajin na světě, pod oblohou čistou, v přírodě rozkošné a velikolepé, ošetřován jsa přátely pečlivými se Tasso za nedlouho patrně zotavil. Černá melancholie a temné chmury, které ho tak ukrutně sužovaly, počaly se trhati a rozptylovati, a následkem změny tak přirozené nahledl Tasso záhy, a nejen že nahledl, nýbrž byl i o tom přesvědčen, že z Ferrary odešel lehkomyslně a litoval, že si přemrštěnými starostmi a útěkem způsobil nelibosť vévody Alfonsa. A jako vezdy, uběhly jeho myšlénky dle přirozeného běhu této nemoci, nastoupivše jednou na cestu zpáteční, v zámezi druhé. Psal vévodovi a princeznám, sestrám jeho, prose naléhavě, aby znova byl přijat v bývalý poměr, a aby mu přízeň jejich opětně byla navrácena. Alfonso a vévodkyně z Urbina mu neodpověděli, a co mu odepsala Leonora, bylo spíše takové, že ho zbavovalo další naděje. V kritickém tomto stavu se odhodlal Tasso, jakož se domníval, ke skutku šlechetnému, aby se totiž představil osobně vévodovi a život svůj dal v jeho moc. Marně žadonila útlocitná sestra Kornelie, aby tak nečinil; umíněný básník vybaviv se teprve nedávno z nebezpečné nemoci, odešel ze Sorrenta, aby skutkem učinil úmysl svůj.

Přišed do Říma — v listopadu r. 1577. — chtěl veřejně osvědčiti, jakou má důvěru k vévodovi Alfonsovi, i sestoupil u jednatele vévody ferrarského, Guilia Masetta,[2]) který ho velmi vlídně přijal. Tento, jakož i sám vyslanec vévodův Camillo Gualengo se písemně za něho přimluvili ve Ferraře. Scipio z Gonzagy, jakož i někteří přátelé jiní radili Tassovi, aby se do Ferrary nevracel, ani kdyby tam byl zván, ovšem pak aby se domáhal odpuštění vévodova a navrácení papírův a ostatního majetku, jejž v paláci jeho zůstavil. Kardinál Albano, jenž byl Tassovi velice nakloněn, dopsal v té příčině vévodovi, kterýž odvětil, že nařídil, aby listiny Tassovy byly vůbec sebrány a jemu doručeny, ostatního pak se dotekl jenom kratince a povrchně. Avšak listiny přes to vydány nebyly; proč, jest ovšem nesnadno uhodnouti. Serassi se domnívá, že vévoda a sestry jeho ztrativše básníka, nechtěli se také odříci drahocenných plodů jeho, důvod arci jen zdánlivý, neboť sobě nevážíme nikdy věcí těch, kdo nás urážejí.

Tasso nelenil; novými žádostmi se domáhal práva svého, a jak se z jedné strany vypravuje, byl prý kněžnou Leonorou písemně k tomu vybízen a nabádán. Ale buď tomu, jak buď, tolik jest jisto, že vévoda konečně na všestranné žadonění povolil a slíbil, že přijme Tassa znova do služby své. Poněvadž pak pokládal chmury melancholické, jimiž básník byl stižen, za jediný zdroj domnělého podezírání a strachu, vyhradil si, že se mu bude dříve podrobiti lékařskému vlivu, aby byl z choroby nadobro vyléčen. Dále hodlá-li vévodu dalšími nářky a žalobami věčnými obtěžovati, že jest odhodlán zhola nic si jich nevšímati, a kdyby konečně přišed do Ferrary, se zpěčoval lékařskému ošetřování, že jest odhodlán nařídíti, aby ihned vévodství opustil a již nikdy se tam nevrátil.

Ačkoli z podmínek těchto nevyznívala ani láska ani náklonnosť nějaká, podrobil se Tasso všemu, přislíbil plniti vše a odebral se do

[2]) Potomní biskup v Reggiu.

Ferrary s vyslancem vévodovým, který se tam právě vracel. Přijat byl velmi laskavě, což v něm vzbudilo veliké naděje: neboť nějaký čas měl k vévodovi a sestrám jeho týž přístup, jaký míval dříve. Než brzy se mu zdálo, kterak znamená, že si ani jeho nadání ani jeho děl nevšímají jako dříve, že v něm spatřují pouze dvořana a nikoli básníka a že mají namířeno, některakým způsobem jej odvézti od slávy a obetkati jej životem zmalátnělým a nečinným. Ať požádal za listiny a rukopisy své, kdy požádal, nikdy mu nebyly navráceny, nýbrž zůstaly v moci vysokého úředníka vévodova, což právem nazýval Tasso domýšlivostí a násilnictvím. Chtěl žádosť o navrácení rukopisů přednésti kněžnám — nedáno mu sluchu; obrátil se k vévodovi, i ten ho odmrštil; konečně se dovolával pomoci zpovědníka vévodova, ale ani ta neprospívala. Rozumí se, že by se byla nad takovou nešetrností rozpálila povaha chladnější, nežli byla Tassova. Nenalézaje nikde ani slova přívětivého, nikde útěchy a vzdav se svých knih a rukopisův, odešel po třináctileté službě podruhé z Ferrary, jako druhdy Bias všecko své s sebou nesa, aby se dohledával ochrany a služby u některého knížete jiného.

Nejprve se odebral do Mantovy doufaje, že bude dobře přijat od vévody, jenž býval otci jeho příznivcem velikým. Ale byl v nadějích svých zklamán, chovalit se tam k němu jako ve Ferraře. Nemaje peněz, aby mohl cestovati dále, byl přinucen prodati, co drahocennějšího při sobě měl; a mezi tím byly také zlatý řetěz a krásný veliký rubín, jež dostal kdysi od vévodkyně Urbinské darem. A tísně jeho využitkovali nesvědomití vyděrači tím, že mu za prodané stkvosty dali sotva třetinu toho, zač skutečně stály.

Z Mantovy odešel do Padovy a odtud do Benátek, ale nikde nebyl uvítán s radostí obzvláštní. Patricij benátský Maffeo Veniero psal sice přímluvný list za něho velkovévodovi Toskanskému, ale nežli se odpověď dostavila, byl básník náš již ten tam. Odešel z Benátek a obrátil ke dvoru Urbinskému. A tam byl konečně přijat s takovou slávou a s takovým účastenstvím, jichž v neštěstí svém byl hoden všady.

S podivem jest, že přese všecky nehody a trampoty tělesné i duševní básnické pružnosti jeho neubývalo. Když totiž přišel do Urbina, prodléval vévoda právě na venkově, a Tasso mu poslal list. Nežli mu naň bylo odpověděno, jal se skládati překrásnou kanzonu, jež počíná ode slov:

„O del grand Apenino
figlio picciolo sì, ma glorioso.“

Synkem Apeninovým se tu rozumí říčka Metaurus, jež protéká vévodstvím Urbinským. Vypravuje pak básník, že se usadil ve stíně velikého dubu, jež řeka tato obtéká, a jímž označil vévodu, jenž měl strom tento v erbu. V pohostinném a posvátném stíně tomto doufá, že chráněn bude od ran a pronásledování bohyně, již zobrazují slepou a před kterou se dosud ukrýval marně. „Ach,“ praví dále, „ode dne, kdy jsem počal dýchati vzduch a život, kdy jsem otevřel oči světlu, jež mi nikdy nebylo líbezno, stal jsem se hříčkou a cílem nespravedlivé a ukrutné bohyně této. Ona to byla, jež mi zasazovala rány, jichž ani život sebe delší nezahojí. Dovolávám se slavné Sireny, na jejímž rově

stála kolébka má,[3]) — a proč se mi hned po prvé ráně osudové nedostalo tam také hrobu? Byl jsem ještě děckem, když mne sudba neúprosná odervala od ňader matčiných! Ó s povzdechem si vzpomínám polibků, jež mi slzíc dávala, a vroucích proseb, jež větérkové lehcí odnášeli. Nikdy již jsem ji neměl spatřiti, nikdy líce svého položiti na líčko její, nikdy náručí spjati s náručím jejím. Ach, jako Ascanius se ubírám krokem nejistým za otcem se toulajícím, vypovězeným .... Ó otče! dobrý otče můj, jenž na mne patříš dolů s nebes, víš, že jsem chorobu a smrť tvou oplakával; slzami jsem skropil smrtelné lůžko a pomník tvůj; jsa teď vzat do končin nebeských, požíváš cti, nikoli slz; jenom mně jest vypíti kalich bolesti vší.“

Jakmile se vévoda Urbinský doslechl o příchodu Tassově, ihned si pospíšil, aby ho přivítal. Příchodem svým přerušil další skládání elegické básně této, k jejímuž dovršení se básník již nikdy neodhodlal.

V Urbině se vynasnažovali ze všech sil, aby opatřili básníkovi rozmanitou zábavu, ale nepodařilo se melancholii jeho rozptýliti. Nedůvěra a starostlivosť nabývaly znova vrchu. Lékaři uznali, že ho z černé nálady této vyhojiti jedině mohou fontanelly (umělé vředy); a provedení léčby této dokazuje, s jakou pečlivostí nevídanou v rodině vévodově o Tassa bylo dbáno. Mladistvá Lavinie della Rouere, potomní markýzka z Pescary, příbuzná vévodova, připravovala a podávala sama obvazky, jež byly nemocnému upevňovány. Za námahu tuto se jí poděkoval Tasso hezoučkým madrigalem.

Než všecko to nedovedlo zaceliti trhliny jednou způsobené a poněvadž se necítil Tasso zase jistým ani na dvoře Urbinském, přemítal, kde by došel útulku bezpečného. Prošed všecka knížata italská, neměl k žádnému důvěry tak veliké jako k vévodě Savojskému. Odhodlal se tedy neprodleně na cestu do Turina a uprchnuv tajně ode dvora tak přátelského vydal se do Piemonta. Stihla ho však nepohoda, pršelo a cesty byly blátivé. Když tedy přišel ke branám Turinským, všecek jsa promoklý a zablácený, a poněvadž neměl žádného výkazu, nechtěla ho stráž ani do města propustiti. V této tísni mu přála náhoda; hodil se k tomu náhodou Angelo Ingegneri, učenec a dramatik italský,[4]) jehož vídal častěji v Benátkách, a který ho také poznal. Ihned mu zjednal přístup do města a dovedl ho do paláce markýza Filipa d'Este, jenž byl generálem jízdy piemontské a který byl u veliké vážnosti u vévody Emanuela Filiberta. Markýz se pamatoval na Tassa ještě z Ferrary i ulekl se nemálo, v jak bídném stavu se básník ocitl. Opatřil ho tedy laskavě vším potřebným a vykázal mu slušný byt. Jsa v domě tomto velice ctěn, požívaje vážnosti u arcibiskupa turinského neméně nežli u vévody samotného, počal Tasso znova oživovati a dal některými pracemi básnickými i prosaickými na jevo, že ani nemoc ani mnohonásobné nehody síly ducha jeho nepodlomily. V Turině napsal krásnou rozmluvu o šlechtictví; tamže složil velekrásnou kanzonu o markýzce d'Este, Marii Savoyské. Byly to však pouhé paprsky sladkého snění, jež se prodraly šerem truchlých přeludů, jimiž byla mysl jeho pravidelně obetkána. Básník vzpomínal v jednom zase na Ferraru, na vévodu Alfonsa, k němuž

[3]) Dle pověsti byla blíže Sorrenta pohrobena Sirena.
[4]) Složil pastýřskou hru La danza di Venere.

cítil zvláštní příchylnosť; prudčeji a prudčeji se v něm probouzelo přání, aby se znova pokoušel u něho o rukopisy své — slovem: Tasso byl k Ferraře jakousi mocí kouzelnou připoután, tak že se zdálo, jako by tam musil kalich utrpení vypiti až na dno. Kardinálem Albanem se ucházel znova, aby se směl do Ferrary navrátiti; i dáno mu konečně v odvět, že ho vévoda rád uvidí ve Ferraře, podrobí-li se lékařskému léčení a nebude-li urážeti osob, které jsou ve službách jeho.

Vévoda se chystal právě k novému sňatku s Markétou z Gonzagy, dcerou vévody Mantovského; i dáno Tassovi na ruku, použije-li příznivé náhody této k návratu do Ferrary, že mu vévoda nejen knihy a rukopisy jeho navrátí, nýbrž i jinak se mu nakloní přízní a milostí svou, tak že bude moci s poctivostí na dvoře jeho započíti nový život. Lze si ovšem snadno představiti, s jakou radostí přenáramnou Tasso zprávu tuto vyslechl, a s jakým chvatem netrpělivým pospíchal ke slavnostem, jež se měly co nejdříve zahájiti. Markýz z Este ho chtěl od cesty této odvrátiti, nebo ji aspoň do jara poodložiti, že tou dobou sám do Ferrary pojede a Tassa s sebou vezme; veškeří přátelé, co jich Tasso v Turině měl, radu tuto schvalovali, — ale vše bylo marno; nezbývalo, než dáti mu vůli, aby odešel. A nestálého osudu tvář se objevila v zápětí.

Dne 21. února r. 1579. zavítal Tasso do Ferrary. Byl právě den před příchodem nové vévodkyně. Kde kdo, byl zabrán přípravami ke slavnostní chvíli oné; nikomu nezbývalo času, aby jej vévodovi představil, nikdo nejevil ochoty, že ho uvede k princeznám. Ministři a dvořané vévodovi, do nichž se nadál laskavého přijetí, nakládali s ním nezdvořile, nebo si ho prostě nevšímali. Můžeme si tedy pomysliti, jak asi pohlížel na slavnosti, které den příští a dny potomní celý dvůr v radosť a jásot vyburcovaly, když-tě sám neměl ještě ani bytu a ve velikém paláci hledal místečka, kde by si aspoň trochu poodpočinul. Nenalezl ho, ba ani ho nepoznali. Bývalí nepřátelé se mu posmívali, služebnictvo zpupné ho tupilo a — Tasso pozbyl trpělivosti. V hněvu svém a podrážděnosti se jal veřejně spílati vévodovi Alfonsovi, domu Estenskému, všemu dvoru jeho, klnul léta, jež ztratil v jeho službách, i odvolal všecku pochvalu, již kdy o něm v básních vyslovil. Rozumí se, že bylo přenáhlení toto Alfonsovi doneseno ještě za tepla. Ale místo aby nahlédl, že k tomu zavdal podnět sám, že jest zapotřebí strpení míti s mužem tak nešťastným a konečně že se sluší na knížete býti velikomyslným, vydal Alfonso rozkaz, aby byl Tasso neprodleně dopraven do chorobince u sv. Anny, neboli do blázince, aby tam byl pilně ošetřován a aby s ním bylo nakládáno jako se šílencem.

Novou touto ranou uvržen byl nešťastný básník v zoufalosť a duševní otupělosť, z níž se nemohl několik dní ani vybrati. K chorobě duševní se přidružila choroba tělesná, a pominula-li horečnosť, v niž byl uvržen nesmírnou rozčíleností, cítil neštěstí a hanbu svou tím bolestněji. Počal jaksi sám sebou opovrhovati, cit, kterého dříve při něm znamenati nebylo. Nečistota těla, šatstva a odlehlé jizbičky, v níž ho chovali, samota, která se mu vždy z duše protivovala, špatné zacházení se strany služebnictva a dozorců, všecko to působilo, že se ocitl ve stavu skutečně hrozném a upřímného politování hodném.

Správcem chorobince ferrarského byl toho času Agostino Mosti, žák a obdivovatel Ariostův, jemuž postavil také pomník. Každý by se nadál, že jako přítel umění a poesie a jako odchovanec muže tak

velikého laskavě nakládal a blahovolně s básníkem neméně slavným a nevinně v takovou nemilosť upadším. Ale to to! Hůře, drsněji a trpčeji nemůže nakládati nepřítel s nepřítelem, nežli to činil Mosti s Tassem; nebylo přísného prostředku, jehož by nebyl proti němu použil. A tážete se, jaká byla příčina chování tak nedůstojného? Malicherná. Agostino Mosti byl vášnivým ctitelem Ariostovým, i zdá se, že se právem obával, že v Tassovi vyrostl sok skladateli „Zuřivého Rolanda", jenž slávu jeho zastíní. Obava to byla ovšem spravedlivá, ale také nelidská, i bylo pouhou náhodou, že měl Agostino bratrovce, jehož jméno bylo Guilio Mosti, který nebohému básníkovi jak moha ukrutnou přísnosť ujcovu nahrazoval. Jsa vzdělání poměrně dosti hlubokého, rád a ochotně naslouchával hovory pěvce „Osvobozeného Jerusalema", jež se týkávaly vezdy předmětů filosofických a literárních. Vyseděl celé hodiny v jeho společnosti, poslouchal jej s radostí přednášeti básně, opisoval ty, které mu Tasso diktoval, obstarával mu dopisy a přinášel na ně odpovědi, slovem, prokazoval mu laskavosť, jaká jen v moci jeho byla.

Ačkoli byl Tasso zavřen jako nebezpečný blázen, ačkoli s ním bylo nakládáno, jak nezasluhoval, přece se ještě nadál v pošetilosti své, že se mu dostane od vévody ferrarského spravedlnosti a útrpnosti. Posýlal mu i oběma princeznám básně, v nichž líčil neštěstí a strasti své barvami velmi tklivými a živými. Někdy byl tak vesel, že si zažertoval o nedostatcích, k nimž byl donucen. Kdysi neměl večer světla. Tu na něho upne po tmě hledy své kočka. Okolnosti té použil a složil o tom vtipnou znělku. Na obloze jeho vyjde souhvězdí, aby mu v bouři zářilo. Náhodou přijde ke kočce druhá, a tak mu svítí Medvěd malý a velký. Nazývá je svou pochodní a přeje jim skrovně bití, za to pak hojně masa a mléka, by mu poskytly tolik světla, kolik třeba, aby mohl napsati své básně „fate mi luce a scriver questi carmi". Touže dobou skládal podle vzoru Platonova veliké rozpravy filosofické, jednaje v nich o otázkách vyšší moralky velmi přesně a výmluvně.

Nastává otázka, co bylo vlastní příčinou jeho choroby? co zavdalo podnět k vnitřní jeho rozervanosti? Byla to láska, jak tomu někteří chtějí, či nebyla? Nebo se dopustil skutečného ukvapení a neskromnosti, jimiž se dotekl pýchy vévody ferarského a cti jeho rodiny?

O věci té kolovaly náhledy velice sporné, i zdá se, že pověsti o lásce Tassově vznikly na základě mezer v biografii Tassově se jevících a nevysvětlených. Bývá tomu tak v historii literární často: kde přestává jistota o mužích slavných, obepřádá je mythus rád domněnkami luznymi. Poněvadž vytvořují mužové slavní věci nevšední, nad obzor prostřednosti daleko a daleko zabíhající, domnívá se básnivosť lidská, že byl všecken život jejich toho způsobu, že se odlišoval od života lidí jiných, slovem, že se nesl za jinými snahami a cíli životními. Proto podložen jest vlídnému a přátelskému přijetí a styku s princeznami ferrarskými účel a poměr jiný, z něhož přirozeným postupem se vyloupla konečně vzájemná láska. Tuto náklonnosť prý Tasso v sobě skrýval dlouho; kdysi u přítomnosti mnohých dvořanů přiblížil se k princezně Leonoře, aby jí na danou otázku odpověděl, i objal prý ji v náručí a políbil. Alfonso se klidně obrátil ke dvořanům řka: „Ejhle, není-liž hanba, že se muž tak veliký zbláznil? musíme ho zavříti!"

Jisto jest, že Tasso v básních svých opěvá ženu, jejíž jméno jest Leonora; děje se to v několika znělkách a madrigalech, i jest jméno to buď podle způsobu Petrarkova rozčástěno nebo vypsáno úplně.

Jak jsme výše slyšeli, byly na dvoře ferrarském Leonory dvě, i jest tedy nesnadno ustanoviti, které z nich narážky v milostných písních jeho platily. Táhnou-li se tu a tam k princezně Eleonoře, není to zajisté nic jiného nežli básnické koření, pochvala vlastností, které pochvaly té opravdu zasluhovaly. Princezna Leonora byla povahy zádumčivé a blouznivé, i jevila se v duševní míře obou jakási shoda, která však stavem a věkem zase je rozváděla, neboť byla Leonora již dáma více než třicetiletá, když ji mladistvý Tasso poznal. Dáma ta byla však sličná, duchaplná, přála vědám a poesii, byla nepřítelkyní hlučného života, žila sama pro sebe a byla zbožná. O zbožnosti její panovalo ponětí neobyčejné; obyvatelé ferrarští se domnívali pevně a určitě, když r. 1570. řeka Pád zemětřesením ze břehů vystoupla a záplavou Ferraře hrozila, že jen modlitbami princezny Leonory neštěstí to od města bylo odvráceno. Výtečné tyto vlastnosti nezůstaly ovšem beze vlivu na básníka jinak vznětlivého, ale jiné odměny leda příjemného úsměvu a vroucího přátelství se mu nedostalo.

Z písní samých, jež Tasso knížecí přítelkyni věnoval, nelze rovněž mnoho vyčísti, byly psány pouze z příležitosti a ze zdvořilosti, nejsouce určeny předstoupiti před obecenstvo široké. Z nich tedy může vyčísti každý, co kdo chce, jak se i skutečně stalo. Poetické holdy dámám, zejména dámám vznešeným bráti doslovně, jest nebezpečno, nercili přímo pošetilo. Pěvci se jimi chtějí zalichotiti, a více nic: tak bylo a jest až podnes.

Ze všech básní, jež Tasso o princezně Leonoře napsal, nemohla se jí zamlouvati žádná lépe nad krásný obraz, jejž nakreslil o ní na jméno Sofronie ve druhém zpěvě „Osvobozeného Jerusalema“. Každý zajisté pozná v panně věku dospělejšího a mysli vznešené a královské

vergine era fra lor di già matura
verginità, d' alti pensieri e regi —
V jich středu dívka žila dospělá
velkého ducha, vzácné spanilosti — 2. 14.

princeznu Eleonoru, jejíž spanilosť u ní jen tu cenu do sebe má, pokud leskem novým ozařuje její ctnosť, a jejíž zásluhou jest největší, že všecky své zásluhy ukrývá v samotu a žije sobě, vzdálena jsouc vší chvály a všech pohledů. Podobně jest vylíčen její zevnějšek:

Dinatura, d' amor, de cieli amici
le neglienze sue sono artifici
S přírodou láska s nebem v ní se stkvějí
a nevšímavosť — umění jest její. 2. 18.

Láska to tedy nebyla, jež mysl Tassovu pochmuřila.

Viděli jsme již svrchu, že byl básník náš ducha vznětlivého a že, vida se obklopena závistníky, počal býti nedůvěřivým, neklidným a z této neklidnosti se vyvinul strach před pronásledováním. Strach ten se jevil nejprve v horečných záchvatech, jež vznikaly z příležitostného rozčílení, jako bylo ono, jež v něm vzbudily výtky o nedokonalosti jeho básně a m. j. Když pak se k tomu bezděčně přidružila nejistota víry se týkající, když se stavěl sám na soud inkvisiční a ani

v jeho rozsudky nevěřil, tehdy byl duševní stav jeho rozrušen tou měrou, že se vyhojení jeho mohlo státi jen s největší šetrností a pokládati za veliké štěstí. Od té doby chodil z místa na místo, prochodil celou Italii, ale pokoje nenašel nikde. Starý zvyk a obyčej jej táhl zase do Ferrary; ký však div, vždyť tam ztrávil nejkrásnější doby života svého; kruhům těm byl nejvíce zvyklý, u nich požíval vzácné lásky a přízně, a konečně kde že měl nejmilejší dítky Musy své neli ve Ferraře? Jak tu tedy mysliti, že pozbyl míry duševní z příčin milostných v době, kdy Eleonora Estenská čítala již čtyřicet čtyři roky věku svého?

Dále jsme viděli, že byl Tasso vůbec povahy skromné, a zdržen-livosť při něm chválili i jeho nepřátelé. Jak si možno pomysliti, že by byl vévodu Alfonsa tak urazil, že by tento byl nucen tak ukrutně s ním naložiti? Tassovi bylo pětatřicet let, a v tom věku se muž nedopouští již pošetilostí, jaká se mu vyčítá. A pak byl dvůr ferrarský tehdáž jevištěm samých slavností, k nimž, jak víme, Tasso *ani přistupu* n e m ě l, pro kterouž příčinu se v něm vzňal takový hněv, že se jal vévodovi a všemu dvoru nezřízeně spílati. Tato urážka měla v zápětí přísný trest, a ten pak byl příčinou všeho ostatního. Vévoda, poněvadž příliš tvrdě jednal, od této krutosti neustoupil buďto ze studu nebo z příčin Bůh ví jakých. Buď však tomu jak buď, ze všeho jest vidno, že jest láska Tassova k Leonoře d'Este pouhým mythem literarním, že neměla zhola žádného vlivu na zavření nešťastného pěvce do blázince, a že k duševnímu zmatku jeho vedle dráždivosti přirozené platně přispěly okolnosti mnohé a mnohé.

Ostatně si nesmíme mysliti, že byl duševní zmatek Tassův skutečným šílenstvím, nikoli, byla to pomatenosť občasná, periodická, jsouc přirozeným výronem příčin fysických a mravných.

K nehodám, o nichž jsme se na svém místě zmínili, přidružila se r. 1580. nová, již rozervaný básník tušil a jíž se právem obával. V Benátkách vyšel totiž tiskem „Osvobozený Jerusalem“ o čtrnácti zpěvích ve vydání nesprávném, plném mezer a hrubých poklesků. Pošlo z velmi nedokonalého opisu, jenž byl majetkem velkovévody Toskanského, kterýž jej svěřil dvořanu svému C. Malaspinovi, a tento se dopustil proněvěry osudné. Jsa nevýslovně drzým, opatřil báseň svým jménem, věnoval vydání toto jednomu ze senatorů benátských, načež mu udělila republika výsadu na tištění jeho.

Jakož se dá mysliti, byl Tasso nad touto krádeží velice rozhněván. I podal k senatu benátskému stížnosť proti výsadě, Malaspinovi udělené a i příteli svému Scipionovi Gonzagovi si trpce stěžoval do přílišné nespolehlivosti arcivévodovy, jež mu způsobila, jak dovozoval právem, škodu nenahraditelnou. Co však se stalo, odestati se nedalo. Tasso sice zuřil, ale konečně mu proti trudným myšlénkám a dlouhé chvíli nezbývala nežli cesta jedna, a tou byla práce. Tehdy napsal krásný dialog „Il padre di famiglia“ (hospodář), v němž vylíčil domácnosť muže pohostinného, který ho u Vercell přijal k sobě domů, když jsa opuštěn v blátě a dešti se ubíral do Turina. Práci tu věnoval příteli Scipionovi z Gonzagy.

Po té sbíral své básně v posledním dvouletí skládané, v nichž byly mnohé perličky, a věnoval je oběma sestrám vévodovým. Hold tento pohnul poněkud vévodkyní z Urbina i projevila, jakou má soustrasť s neštěstím básníkovým. Leonora ani básní, ani dedikace již

nečetla: byla[t] tou dobou stížena těžkou nemocí, která v ten čas dostupovala vrcholu, neboť po několika měsících (dne 10. února r. 1581.) zemřela. Tasso, jenž neopomenul příznivce a přátely zesnulé obmysliti básnickou vzpomínkou, k události této mlčel; nijediné zmínky se nedočítáme v jeho spisech, jak ho událost tato dojala. Kdyby poměr jeho k zesnulé princezně taký býval, jakým jej mnozí míti chtěli, zdaž by se byla Musa jeho nad ztrátou Leonory ještě jednou nerozzvučela? Jestiť na jevě, že byl Tasso i k princeznám lhostejný a že měl dosti s duševními trampotami svými.

Podvodné vydání „Osvobozeného Jerusalema“, vykonané Malespinou, způsobilo vydání nové, které vyšlo sice v úmyslu šlechetnějším, ale zase bylo podniknuto bez vědomí básníkova. Známý nám Angelo Ingegneri, jehož přátelství přišlo Tassovi tak velice vhod v Turině, choval opis „Osvobozeného Jerusalema“, jejž si pořídil z rukopisu Tassem vlastnoručně opravovaného. Spatřiv znešvařené a zpitvořené vydání benátské, pokládal za povinnosť, ujati se dobrého jména nešťastného přítele a dáti do tisku opis básně jeho skutečný a tím i správnější. Pořídil najednou vydání dvoje: jedno v Caselmagiore ve kvartě, druhé v Parmě ve dvanácterce, obě pak připsal vévodovi Savoyskému Karlu Emanuelovi, jenž projevil vydavateli svrchovanou libosť svoji.

A všecko to vypravujeme jako věc přirozenou, jako by na tom nebylo nic zlého, jako by Ingegneri nešťastnému básníkovi byl prokázal službu skutečnou. Avšak služby takové se prokazují přátelům, kteří se již nedovedou brániti, kterých již není mezi živými; Tasso však dosud žil, ale — ale byl v blázinci, a k hanbě těch, kdo ho tam tak nemilosrdně zavřeli, se zdá, že si se světem ostatním ani nedopisoval. Neboť jak by se byl směl domnělý přítel jeho odvážiti, aby bez vědomosti jeho s majetkem básníkovým tak libovolně naložil? Řekli sice, že se tak stalo na záchranu jeho cti básnické. Ale tu vzniká bezděčně otázka, zdaž by lépe nebývalo péči tuto zůstaviti jemu samotnému? zdaž nekázala povinnosť přátelská nedotýkati se majetku cizího a prospěchu, jenž z něho plynul? Který přítel, a vůbec který člověk měl právo podle zvůle své nakládati s plodem tolikeré práce, tolika nocí probdělých, s jediným zdrojem a prostředkem, jenž zbýval neštěstím pronásledovanému básníkovi, aby mu zabezpečil v budoucnosti neodvislosť a ubránil ho od nedostatku? Tak daleko práva přátelská nesahají a sahati nesmějí.

Řekne se snad, že to učinil Ingegneri z úmyslu nejlepšího a poněvadž pokládal Tassa k vydání tomu za neschopna. I ta domněnka jest možná, ale pak bylo povinností vévody Savojského vyznamenati skladatele aspoň také tak jako vydavatele, a vydavatel „Osvobozeného Jerusalema“ byl vázán skladateli doručiti, co obojí vydání vyneslo: jen tímto způsobem by se byla dala krádež tak veřejná kloudně omluviti. Zdá se však, že se to nestalo. Životopisci Tassovi se o tom nezmiňují nikde, a stav chorého básníka se po vydání jeho velebásně také v ničem nezměnil. Za to se zmiňují o události jiné, která jest tím výmluvnější. Obě vydání „Osvobozeného Jerusalema“, pořízená Ingegnerim byla v několika dnech rozebrána: tak veliká byla žádostivosť obecenstva po básni té. K tomu učinil Malespina vydání nové, a to podle dokonalejšího rukopisu nějakého, tak že jím předčil nad Ingegneriho. A poněvadž i toto vydání šlo jako na dračku, pořídil

v krátkosti třetí, ještě dokonalejší, se skladatelem, jakož soudný čtenář snadno uhodne, ni slovem se neporadiv. Celá Italie se radovala z nové básně vlastenecké, každý ctitel umění básnického jásal nad novým plodem, — jenom původce její nevěděl o ničem, k němu nedoléhal do koby v blázinci u sv. Anny ve Ferraře jásot radostný. Konečně se věci ujal mladý Ferrařan Febo Bonna, jenž jsa ve službách dvorských s Tassem se častěji stýkal, i pořídil vydání „Osvobozeného Jerusalema“, jež správností a dokonalostí daleko předčilo nade všecka ostatní. Skladatel mu propůjčil prvopis mnohokrát opravovaný, a kde byl Bonna na pochybnostech, otázal se o radu Tassa, tak že vydání jeho se mohlo pokládati za authentické. Zredigovaný takto „Jerusalem“ byl vydán roku 1581. ve Ferraře, věnován vévodovi Alfonsovi a odevzdán jemu jménem nešťastného skladatele.

Přese všecku péči a všecko srovnávání se vloudilo i do tohoto vydání mnoho chyb a poklesků, které však byly zrna drobnějšího, tak že bylo za měsíc rozprodáno. Proto přistoupil Bonna k vydání druhému, které můžeme, jak již Fontanini[5]) připomenul, pokládati za první dobrý a spolehlivý text básně té. Ale netrvalo ani tři měsíce, a kniha i v této úpravě byla rozebrána. Tu vyšel v Parmě „Osvobozený Jerusalem“ konečně v té podobě slovesné, již si zachoval na doby příští, a která jest vzorem všem vydáním potomním. V jediném roce vyšel tedy „Osvobozený Jerusalem“ tiskem neméně než sedmkráte, a šestero vydání bylo v šesti měsících rozebráno.

(Pokračování.)

Marie.

Báseň

Vojtěcha Pakosty.

(Dokončení.)

Ba pravdu máte — velké změny čas
vsil ve dvou letech nám v tu brázdu žití —
Tak život lidský! — Jen se plahočiti,
až člověk, jak ten ke žni zralý klas
svou hlavu skloní, vzdechne naposledy,
by na té hroudě místo dělal jiným.“ —

Tak otec Dráša pod javorem stínným
se Slukou sedě z jara před mlýnem
nit úvah spřádal. — K zemi hříže hledy
mu Sluka svědčil: „Ano, ano, změny!
Nám za schovankou a vám za synem
teď srdce truchlí. — Co tu bylo žluči
pro naši Mařku, ačkoli jen ženy
vše zavinily. Kdo by kdy byl tušil,
že čas je obě záští odnaučí,
i že my jednou opuštěni v stáří

[5]) Aminta difeso e illustrato pag. 112.

pod vaší střechou najdem útulek?
Neštěstí srdci dobrý bývá lék
a mnohé — by v ně osud nezabušil
zlých příhod — stále jako kámen bývá.“ —

V tom panímáma s usměvavou tváří
ven k mužům vyšla v ruce nesouc psaní.
„Hle, Norbert, píše. — Čti již! Žádostiva
jsem zvědět, zdráv-li a jak je to s vojnou.“ —

Též myslivcová brzy přišla za ní,
by přezvěděla, co as Norbert píše.

„Je vojna jistá,“ s myslí nepokojnou
a hlasem chvějným četl mlynář list —
„jak mračna děsné sbírají se voje,
co muž, to voják, německá kde říše
se rozprostírá. Odtud válka hrozí.
Ni na hodinu není nikdo jist,
zda dnes neb zítra ve krvavé boje
se odebrati nemusí již. — Mnozí
již povoláni byli na hranice
z posádky naší. — Snad už na mne řada
též dojde brzy. — Bohu poručeno!
Jak Vám se daří? — Mařenka prý ráda
a spokojena jako řeholnice
je ve svém stavu. Tak mi pověděno
z úst spolehlivých. Často prý jen hněte
tu duši dobrou, že byl na hodinu
pan Sluka služby zbaven od hraběte.
Však suďte sami, kdo měl větší vinu;
vždyť víte všecko. — Co ji i mne těší
jest, myslivcovi našem ve přístřeší
že spokojeně nyní žijí s vámi.
Bůh ochraňuj vás! — Vzdálen, za horami
rád často v duchu letím na Šumavu
a líbám vaši ustaranou hlavu —
Bůh vše vám odplať! — Nevím, zdali brzy,
však přece jednou doufám přivinouti
vás k srdci svému a pak nezarmoutí
vás nikdy Norbert — —“

Veliké dvě slzy
se otci svezly na list nedočtený;
již před ním slzy utíraly ženy
a Sluka zvolal: „Musíme hned psáti!“
sám těžko moha slzám odolati.

XVII.

Děl hukot duní. — V rudém ohni, kouři
kraj celý zhalen, kule vzduchem sviští,
křik zmírajících slyšet na bojišti,
šišáky pruské, jako blesky v bouři
kdy z mraků vzplanou, kmitají se v pláni.
Den bitvy hrozný! Lomoz krajem chvěje,
tam vísky hoří, pláč a naříkání
zní po vůkolí; muže, ženy, děti,
bol v lících bledých, plaše vidět spěti
v les nebo skrýši, v strachu, bez naděje,
kde davy známých před nimi se skryly.
Ó hrůza války! — Jako proudy lávy
voj pruský vzrůstá, obnoven boj lítý.
Jak příval na hráz udeřily davy
jich pěší, s koňmi na rakouské voje,
že v divém zmatku, hrůzy za výkřiku
zpět ustupují. Ve zoufalém ryku
tam křídlo pravé s krutým nepřítelem
se znova střetlo. Ve plamenech boje,
kde nejkrutější, důstojník kýs mladý
jak lev si vede. S povztýčeným čelem
meč v ruce, s koněm v nepřátelské řady
jak hrom se řítí. — „Vzhůru za mnou!“ křičí. —
V tom zablesklo se — koule vzduchem fičí —
a s koně padá. —

Hustý dým vše halí,
že postav obrys nelze rozeznati.
Jen tamo stranou, hory na úpatí,
kde kostelíček, při něm domek malý
jak klášter, stanů řada, nemocnice,
zřít mladou dívku ve smutečním hávu,
jíž rouška bílá zastiňuje hlavu. —
V té hrůze žena? — Ano — řeholnice,
jež choré střehouc, těší v umírání
a jako anděl, i kde kule sviští,
tvor slabý statně kráčí po bojišti.

Voj nepřátelský přes mrtvoly, děla
co s rykem minul, skrytá do ústraní
boj z blízka zřela. Jako lístek zchvělá
teď zjevila se, k místu kvapem běží,
kde krví zbrocen mladý vojín leží. —
„Ó Norberte můj!“ vzkřikla a jak dítě
jej v náruč jímá. „Mrtev!“ zasténala.
Kde v slabé dívce se ta síla vzala?
Aj jako pírko vyzvedla jej hbitě,
s ním k stanu kvapí. —

Cestou žalnou v chvatu
kdos jejího se rukou chápe šatu:
„Ó Marje! Marje!“ slyší zmírající
hlas u svých nohou. Již jak mrtvol v líci
k ní ruce spíná — Ivo, hledí na ni —
lev v bitvě kleslý. — „Marje — smilování —
umírám, odpusť!“ —

Jen co Marje v stanu
Norberta jiným dala pod ochranu
zas na bojiště spěje. — Zhaslý zrak
otevřel Ivo zře ji vedle sebe
a ruku její chopil v díků znak,
kdy při něm klekla, hlavu ve své ruce
mu něžně berouc.

„Díky, Bože, Tebe
že ještě vidím, nebo jen Tvůj duch
mne těšit přišel v hrozné smrti muce?“...

„Jsem vskutku Marje — nyní Angela
však jest mé jméno. Divně řídí Bůh
náš celý život — —“

„Řídí,“ Ivo tiše
děl po ní. „Já však, bys mi přispěla
ni hoden nejsem. — Anděl, zlato ryzí
tys byla, drahá, já však démon spíše
byl nežli člověk. Pro mne v kraje cizí
ti prchat bylo, pěstouny tvé v bídu
já ze msty vrhl. — Odpusť, duši klidu
mé zjednej, Marje!“ — Nedomluvil. V svoji
jen ještě tiskl ruku Mariinu.
„Bůh milosrdný každou smaže vinu,“
jej Marje těší; „umírati v boji,
smrť na bojišti pro vlasť nejčestnější...“
Zrak protrh' Ivo: „Díky, nejšťastnější
to chvíle moje; tys k ní přispěla.
Žal duši jímá, velká láska Boží
a odpuštění pro tě skytne jisté. —
Jeť žena anděl ve své lásce čisté,
jest anděl v mukách při smrtelném loži,
teď vidím — pozdě — v rukou anděla
jak zmírám blaze — — Bože!“ — Naposled
v tom Ivo vydech Marje na loktech.
„Spi sladce!“ bolně z prsou vyzněl vzdech
a slza-démant zrosila jí hled. —

Však Norbert — Norbert! teď se rozvzpomněla
a vichru letem přes bojiště spěla.

„Je těžce raněn... ale žije...“ stráže
jí oznamují — „ta tam levá páže;
je mrzák na vždy, rána-li se zhojí.“ — —

Čtvrt roku Marje v slzách, nepokoji
jak anděl těchy při bolestném loži
Norberta dlela. — Často domů psala,
jak daří se mu a kdy metla Boží —
běs války minul, aby v náruč jala
zas dítě svoje — syna — důstojníka,
kdys panímáma z podhorského mlýna
se dostavila. Jako ostrá dýka
ji pro zášť dávnou srdce projel žal,
když v rozloučení Norbert děkoval
Marii za vše, co mu prokázala.
„Ó dítě drahé, jediného syna
tys vrátila mi, jenž by tlel už v hrobě —
též panímáma děkovat se jala —
„ó pojeď s námi, všecko splatím tobě!“ —

Však Marje dosud vážně zdráhala se
a jenom řekla: „V pozdějším snad čase...“

Šat Marje černý, přes něj rouška bílá,
v zrak panímámě teprv šlehly teď
a zalekla se, její odpověď
že pouze těchou, ale — k nesplnění.
V mžik nepokoj ten Marje pochopila
a určitější dala vysvětlení:
„Kdy v soužení mém v tyto klidné stěny
Bůh krok můj vedl, svoje celé žití
já na vždy práhla Jemu zasvětiti.
Ač prosila jsem za to, usoužená
a na vždy slavně zříkala se světa,
přec prosby moje byly oslyšeny.
‚Ne, dítě moje,‘ moudrá představená
mně děla — ‚ve všem šetřiti nám řádu;
slib jednoduchý pouze na tři léta
tě vázat bude, pak co udělat
bys měla, Bůh sám v srdci dá ti radu‘...
A proto čestně po nynější chvíli
mně odložiti možno tento šat,
však vyčkám rok až ke konci se schýlí.“

* * *

Touž cestou k mlýnu sotva po půl roku
jak dítě vinouc Marii si k boku
zas panímáma všecka šťastna jela.
„Kéž jsme již doma, bys zas uviděla
již pěstouny své, kteří po tě touží.
Vím, zvlášť že Norbert v dálku oči hrouží,
kdy přijedeme...“ V tom již střecha bílá
se holubičkou v dálce vynořila
a panímáma vzkřikla v dálku zříc:
„Hle, tamo všickni již nám spějí vstříc!“

Socialismus.

Napsal

Tomáš Jos. Jiroušek.

(Pokračování.)

IV.

Socialismus v přítomnosti.

Směle, až to obavy vzbuzuje, děje se postup nynějšího světského socialismu v Evropě. Republiku Francie ohrožuje, v Německu na sebe poutá všeobecnou pozornost, Belgií a Nizozemskem hýbe, v Dánsku má nad ostatními politickými stranami převahu, ve Švýcařích jest ve svém živlu, v Anglii se rozvíjí, ve Španělsku od několika let dříme, v Italii irredentou šetřen tiše pokračuje ve svém vývoji, a v Rakousku-Uhersku máme jej také.

A tohoto socialismu v době přítomné největšími fedrovateli jsou dělníci z velkých průmyslových měst a míst.

Agitatoři, dělníci poněkud již „vzdělanější“, kteří nároky si činí na jakousi dělnickou „aristokracii“, s nimi pak souhlasící neb svedení dělníci a konečně i průmyslový proletariat, byvše jimi ve vír strženi, toť jest ona trojí třída lidu dělnického, jenž tvoří massivní sílu demokratického i radikálního socialismu ve všech zemích.

Marat[1], Babeuf, Herbert, Blanqui a Blanc ve Francii, Marx, Engels a j. v Anglii, Lassalle, Bebel a Most v Německu a jiní ještě položili svými politickohospodářskými spisy základ pro agitační šíření „moderního“ socialismu v celé Evropě.

Tento socialismus takořka ze země vydupal své bataliony ze tří již uvedených tříd dělnictva během sotva jednoho století. A jaký div! Vždyť od velké revoluce francouzských encyklopédistů, jimiž povaleny staré, prý již přežilé zásady a názory společenského života, stupňovitě s liberalismem ruku v ruce na poli národohospodářském i mravním, pracováno bylo bezohledně „osvětou“ i výrobou přímo ku velikému tvoření obecného a zvláště průmyslového proletariatu po stránce du-

[1]) Marat vydával v Paříži časopis socialní „Amidu Pouple“ (Přítel lidu) roku 1789. Byl 13. července 1793. od ženštiny Charloty Cordayové proboden.

ševní i hmotné a tím pracováno i k lepšímu vývoji onoho „moderního“ socialismu.

Můžeme směle říci: od časů polovice století XVIII., kdy Tomáš Nevcomen vynalezl a James Watt zdokonalil první parní stroj pro výrobu průmyslovou; od časů, kdy Foltin vynalezl parní loď, a Jiří Stephenson lokomotivu, od těch časů stupňovitě děl se vývoj velkomechanické výroby, která zavinila úpadek práce rukodělné zneužíváním strojů na místě užívání a vyvolala prvé moderní poměry socialní.

V Anglii nastaly první bouře dělnické proti zavádění pracujících strojů do továren, a bouře tyto, nežli dělník uvykl práci strojů, trvaly až do r. 1848. v celé střední Evropě.

Že však stroje pracovaly za dělnictvo, jež se řemeslného stanoviska čím dále tím více snižováno bylo takořka až na pouhé obsluhovatele strojů, počaly klesati i mzdy dělnictva, prodlužovala se doba pracovní do noci i přes neděle a svátky; počet dělnictva se odborně zmenšil, a nastala práce žen a dětí .... Z toho všeho i z divoké výrobní konkurence počal ponenáhlu líhnouti se moderní socialismus ve znamení otázky dělnické. Z počátku měl tento socialismus tvářnosť pouze požadavků dělnických, ale že první spisovatelé v socialismu od Blanquiho až po Mosta[2]) byli nevěrci a socialními liberály zároveň, dostalo se i dělnické otázce jakožto socialismu (sic), ergo otázce společenské, znaku beznáboženského, ano, někde i pohanského.

Dále pak, že spisovatelé v socialismu otázky dělnické pracující u všech národů shodovali se ve svých zásadách jednosvorně (a jakž by ne, když prýštil se z jedné studánky, jak vysvětleno bylo v předcházející části), povýšen byl tento socialismus otázky dělnické za kosmopolitický (světoobčanský) a internacionalní (beznárodostní). A za taký platí všude až dosud. Než, čím ve skutečnosti tento moderní socialismus jest, toho, ať pročtete všecky socialistické spisy a knihy, ani od tak řečených „kapacit“ socialistických, vsadím se nevím oč, nikdy se nedovíte.

Tito lidé jsou tak zaujati svými přeludy, že ve skutečnosti nevidí dále nežli před svůj nos; píší o všem možném a i nemožném na světě, ale k poněkud pořádné definici socialismu ještě nedospěli.

Jejich přepjaté řešení a pojímání otázky dělnické jakožto celkové otázky socialní není naprosto žádným socialismem.

Kde dělnictvo mluví o socialismu, nechť pamatuje, že socialismus jest politickohospodářská záležitosť veškerého lidu; a když mluví zase o otázce dělnické, mělo by pamatovati, že otázka dělnická jest jen jistou částí socialismu.

Tak se má věc přesně dle stanoviska trochu vyššího, nežli na jakém stojí vědatorští vyrabitelé všelikých socialistických nesmyslů.

Dle toho tedy nechť posuzuje každý, kdo nechce ve blud poklesnouti, věc společenského práva socialismem nazvaného.

Socialismus jest souhrn společenských záležitostí politickohospodářských, spojených s náboženskými, národostními, vlasteneckými i státními zájmy.

[2]) Jan Most, rodem z Vídně, známý svým listem „Freiheit“, nyní v Americe žijící, jest nejdokonalejší socialistický blázen na světě.

Tím jest socialismus ve přítomnosti a definice jeho vysvětlena. Tak rozumíme socialismu my. Ale jinak smýšlí o socialismu socialisté červené barvy, t. j. lidé „od fachu“. Dle nich jest socialismus výhradou a privilejí — dělnictva (ovšem, že zase jen socialistického a „od fachu“). O socialismu jednati a rozhodovati náleží prý jediné dělnictvu! To prohlašuje se na veřejných schůzích socialistů! Můžeme očekávati ještě většího nesmyslu? Sotva asi, poněvadž většího nemůže již ani býti. To není žádným socialismem, kde veškerá společnosť mimo dělnictvo z jednání býti má vyloučena; ba to není ani otázkou dělnickou, v níž rozhodně náleží poskytovateli práce slovo rovnoprávné.

Takového něco jest násilím proti právu a rozumu. Rovnoprávnosť sporných stran musí se respektovati, jinak bylo by vše bezprávím a velikou nespravedlností, zvláště v socialismu, od něhož již dávno minulá pohanská tyranství starověku mnoho by se nelišila.

Takovému socialismu pánů socialistů budeme se vždy vší silou lidského práva a rozumu opírati. Své projevy snaží se socialisté omluviti ve své úzkoprsosti tím, že prý pozbývají důvěry v ostatní majetné a panující třídy, jakoby tyto mohly posuzovati a řešiti otázku socialní správně a tak, aby jejich zájmy utrpěly, aby ztratily to, co socialismus si vyžaduje pro obecné dobro.

Neuznám nikdy rozumu takých socialních filosofů, ač náležím také k dělnickému stavu; naopak: zavrhuji přiřknutí takového práva dělnictvu — socialisty.

Nuže, jest ideálem socialistů nazvati sebe nejkompetentnějšími znalci a soudci v socialních záležitostech, aby tak mohly jedenkráte před veřejností uchvátiti společenskou právomoc ku rozhodování ve procesu veliké věci socialní? — Ano. Ano? — Pak táži se chladně, nebyla-li by to zjevná politickohospodářská bezprávnosť, spáchaná na celé společnosti lidské? Nebyl by to egoismus?

Kde bylo by pak právo, kde logika? Jest to podivný pojem socialistického „Já“, jenž ve příští jejich společnosti, jak sami rozhlašují, vyhlazeno býti má.

Nic není tak hrubou nevědomostí vedle uvedeného, jako když socialisté pletou dohromady otázku dělnickou s otázkou socialní a považují vše za jedno a totéž. Jen tak dospěti mohou k uvedeným zbrklostem.

Otázka dělnická, t. j. záležitosti dělníků a poskytovatelů práce, jsou jen části otázky socialní; že otázka dělnická nese na sobě jisté známky politického a společenského rázu neboli socialismu, z toho nikterak nevychází samotnému dělnictvu právo, osvojovati si absolutní nároky na otázku celé společnosti.

Právo, o socialní otázce mluviti, rokovati, návrhy podávati a opravy prováděti, přísluší všem třídám společnosti státní, všem zemským a říšským sborům zastupitelským.

Otázka socialní náleží před tribunal celého národa, a nejen dělnictva.

Lid projevuje své názory před forum celé veřejnosti, a praktické zákonodárství snaží se těmto názorům ve způsobu návrhů na nové zákony a řády dáti výraz. Jestli všeobecnosť a následkem této i zástupcové lidu a konečně i vláda navrženým osnovám přeje, stávají se náhledy lidu pomocí celého státního zákonodárství zákony a řády platnými.

Tak vznikají socialní opravy.

Se socialismem má co činiti především náboženství jakožto základ mravní, národnosť jakožto základ racionalní a vlastenectví jakožto základ zemský a státní. Kněz, šlechtic, státní i obecní úředník, učenec, spisovatel, politik, velkoobchodník, velkotovárník, maloobchodník, malořemeslník, velkostatkář jako rolník, mistr jako dělník, ba i žebrák — všichni mohou dle svých schopností svého práva použiti a o socialní otázce jakožto otázce společenské pronésti svoje mínění.

Všichni jsou k tomu rovnoprávně kompetentní. Jen rozumu — zdravého rozumu — k tomu třeba, aby nebyla způsobena ještě větší motanice názorů o tak důležité národní i státní záležitosti, jaká objevuje se v socialismu již nyní.

Socialismus zasahuje svými otázkami v chudinství, zdravotnictví, hospodářství domácí i zemědělské, ve výrobu průmyslovou a živnostenskou, ve vědy státní, politické, národnostní, ve zvyky a mravy lidu, ve školství a vychovatelství vůbec a konečně v poměr práce a odměny za práci (jen za jistých okolností). Rozhodně jest socialismus věcí celé společnosti již proto, že spadá do všech jejich záležitostí, zástojů a zájmů.

Na velikém omylu jest, kdo se domnívá, že socialismus počíná a končí se — otázkou dělnickou.

Svobodné smlouvy mezi dělnictvem a továrnictvem o vstoupení či vystoupení z práce, snižování mzdy, zvýšování pracovní doby, dělnické byty, tovární kolonie, práce žen a dítek, klid nedělní a sváteční, bezpečnostní zařízení v továrnách, zdravotnické poměry dělnictva, podporující nemocenské, invalidní pokladny a pojišťující ústavy dělnické, inspekce továren se strany státu, komory dělnické, ochrana dělnictva i práce dárců zákonem živnostenským (z r. 1885.) a zákonem koaličním (z r. 1870.), stávky, živnostenské soudy dle průmyslu a řemesel a pod., tvoří sice hlavní části otázky dělnické s jistými příznaky socialismu, nečiní však nikdy socialismus samý.

Dělníci, kteří pochopili sotva některé z částí dělnické otázky a již dají nazývati se anebo sami o sobě říkají, že jsou socialisty, t. j. společenskými mysliteli, muži společenskou, politickohospodářskou vědu pochopivšími, ve skutečnosti však nedovedou pochopiti ani význam slova „dělník“ a slova „socialista“, tito dělníci jsou nanejvýš politování hodnými — blouznílky.

Napište desetkráte na strom slovo „fík“ — nese-li strom ten planá jablka, jest nápis nejen směšný, nýbrž i protismyslný.

Kdo o sobě ve příčině politické řekne: já jsem atd., pak musí věděti, proč je tím, zač se vydává, jinak zůstává významu svého slova nerozumějícím — chudákem.

Jakkoliv starý věk a středověká minulosť má mnoho pošetilostí za sebou, přece ne takové jako socialistická přítomnosť; tato přečasto střílí takové berany, kterými by se mohly i zdi pevnostních měst rozkotati.

Kdo jen u nás během dvaadvaceti let (1867—1889.) hnutí socialistické pozorně sledoval a jen poněkud něco ze socialistického tisku přečetl, seznal, že právě ze socialistů málo kdo se čemu přičil; nejméně však naučili se ti o socialismu, kteří za socialistické vůdce se vydávají; tito jsou rozhodně nejméně poučenými žáky ve škole socialní.

Ti nerozumějí ani otázce dělnické! Tvrdím to, ač nepochybuji, že snad přece nějaký povrchní názor o pojmu v otázce dělnické s příznaky socialními míti mohou; pochybuji však najisto a z přesvědčení, že by měli pojem o myšlénce skutečné otázky dělnické, natož pak o socialismu; pravdou spíše byla by i sama Aristotelova dávno překonaná mýlka, že obloha se točí kolem nějaké osy jako kolotoč.

Již předem stojí psáno: že hlavními nositeli tak zvaného „moderního“ socialismu (který však ve skutečnosti ničím jiným není než otázkou dělnickou) jsou agitatoři, svedení dělníci neboli po socialisticku „přívrženci“ a těmito konečně ve vír stržený velkoměstský průmyslový proletariat.

Agitatoři platí za vůdce dělnictva socialistického, a když tito vůdcové, jak pověděno, socialismu ani nerozumějí, jak dopadá to asi s jejich přívrženci a jak se socialistickým proletariatem? — Zkrátka, od prvních až do posledních, jest to celkem pravý duševní a socialistický a komunistický proletariat!

Nuže, a nechť pak kdo požadavky těchto mass dělnictva a proletariatu nazve hlavními odstavci socialismu a výkřiky těchto davů ať poslouchá jako hlas lidu — má-li odvahu! My k něčemu podobnému nemáme odvahy. Ve starověku — divíme se — marně prý bojovali i sami pohanští bohové proti hlouposti lidu a nyní? V devatenáctém „osvíceném“ století musí se proti hlouposti lidu bojovati všemi „prostředky kultury“, a přece to nespomáhá.

A není divu. Socialistický agitator stane se z dělníka pojednou; přečte několik čísel toho kterého socialistického listu, do něhož kde jaký dělnický přemrštěnec píše, a již jest učitelem výrazů, slov a zamotaných nesmyslů, v nichž se ani sám mezi svými nevyzná.

A bombasty mají magnetickou moc. Dělníci naslouchají; někteří řeknou, že po všem není nic, ale jiní přisvědčí; z těchto stanou se časem socialističtí stoupenci. A ostatní nevšímavé a lhostejné dělnictvo, tato duševní i hmotná massa chudoby nejvyšší, tito praví ubozí proletáři, na něž Marx svým heslem: „proletáři celého světa, spoj se!“ nejvíce appeloval, ti při prvním dělnickém demonstrativním výbuchu, jako jsou stávky, svojí silou za socialistickými agitatory a přívrženci utvoří nepřehledné batalliony celého hnutí, aniž věděli proč. Je útisk nebo bída a křik socialistických hlav přivábí k dovršení každého dělnického nebo socialního zla. Dělníci rozumní bývají překřičeni výstředníky — a vše spěje za hubaři, kteří stávají se pány situace, již nazvou hnutím socialním . . .

Nyní přichází ž u r n a l i s t i k a, onen hlas veřejného mínění. O veliké události zpraven má býti celý svět. — Mnohý žurnalistický reportér, který snad spíše poznal španělskou vesnici nežli otázku dělnickou, natož pak socialismus, vylíčí ono „socialní hnutí“, jak jenom nejpestřeji může.

Mezi řádky vrazí se několik notných frasí o kapitálu a socialismu, a zprávy s náležitými úvodníky imponují a budí sensaci jako Zolův „G e r m i n á l.“ Každý dle směru svého listu líčí děj a dává jej k lepšímu tak, že každého, kdo skutečný socialismus a otázku dělnickou jen trochu pochopil a poznal, div neraní z toho mrtvice.

A takové zprávy berou se za bernou časovou minci . . . Z takých zpráv dovídá se svět o socialismu!

K vůli několika potřeštěncům, kteří strhli za sebou ohromnou

část nevědomého dělnictva a řady duševních chudáků, kteří vlastně nevědí, co činí, *stavěna jest spekulačním tiskem celá massa dělnictva světu na odiv a pokládána jako za nějaké Vauvau.*

A lidé ti křičí, křičí, až se vykřičí, poněvadž jiného nejsou schopni — a je zase pokoj na nějaký čas.

Socialističtí agitatoři, když bouři vyvolají, pěkně „za tepla“ zmizejí s místa děje, ale kdo tam zůstane, odnese obyčejně odměnu za ně t. j. za jejich práci jejich podíl; několik dělníků ocitne se „za pavučinou“ na několik dní či měsíců, dle okolností, a ticho panuje dále. Takovým jest po většině nejen v naší říši, ale i všade jinde — hnutí socialní.

Záležitosti, které namnoze jenom na svobodné smlouvě dělníka s prácedárcem a tohoto s dělníkem záležejí, jejich spory a nedohodnutí pokládají se namnoze též za spory socialní, a socialismus samý prohlašují dělníci za svůj privilej a za své dědictví. A veřejnosť t. j. žurnalistika? Ta nejen že rozborům socialismu nevěnuje místa, nýbrž i mlčí k tomu a akceptuje hnutí takovéto za hnutí socialní. Jaké to chyby, jak protivné to pojmy! Ubohá logiko! Co ty vše musíš zažíti, a to ještě ve svých starých letech. *Kdyby křesťanské časopisy nepodrobovaly otázku dělnickou a socialismus náležité kritice a nepsaly o podstatě obou záležitostí lidu, neměli bychom o dělnické a socialní otázce žádného přehledu v žurnalistice!*

Za takých okolností nelze se diviti, že „moderní“ socialismus či lépe řečeno hnutí jeho se zmáhá; pak ovšem každý hotový nevědomec mezi dělnictvem může nazvati sebe socialistou a své řádění socialismem.

Za takový socialismus, jakož i za ten, jaký nám socialistické spisy a časopisy ukazují, který často hroznějším pro rozumnou soudnosť a mravnosť lidu jest nežli čtení „*znamenaného Vaňka*“ — za takový socialismus uctivě děkujeme.

Jinak, kdybychom nevěděli náhodou, co socialismus ve skutečnosti jest, musili bychom jej pokládati za největší infamii, jaká vůbec kdy býti mohla a může.

A přece měly výstřednosti socialistických spisovatelův a agitatorův i své obdivuhodné zastance, již pro ně po kolik let snášeli i bědy žaláře. Tak na př. Aug. Blanqui více než polovici svého života, takořka plných 40 let, pro svoji hříšnou zásadu „*Ni dieu ni maitre*“ (ani Boha, ani pána) a pro stálé bouření proti statu quo prodlel v nejrůznějších francouzských žalářích. Taková zaslepenosť rozumu jest na povážení; jest až bolno se toho dotýkati. — — — — — — — —.

Tak radikálové socialističtí ubíjejí zdravý rozum a ničí každé spasné lidu práce a naděje.

Tito zuřiví střeštěnci v dělnictvu evropském, nabudou-li někdy rozumu, budou si snad zoufati nad tím dílem zkázy — lidu jimi tak často přivoděné a do budoucnosti hluboko zasahující.

(Pokračování.)

Kdo s koho.

Napsal

Louis Veuillot.

(Pokračování.)

Uvítání v novém domově bylo velmi nepříznivé; bylit se radili, že mne ani do obce nevpustí. Přece podařilo se mi však zříditi domácnosť, co zatím po celý měsíc každého večera ztropena mi kočičina s povolením představenstva. K nejhorlivějším křiklounům náležel také jediný muž, který se odhodlal se mnou mluviti: můj kostelník, člověk hrubý a opilství oddaný. Marně byl bych se namáhal trestaje jej anebo chtěje ho obrátiti. Kdybych jej byl vyhnal, nebylo by mi to prospělo, neboť nikdo nechtěl by jej zastoupiti a na konec by byl sám vyhnal mne Několikrát chtěl jsem navštíviti starostu, leč hodnostář ten vytrvale zavíral přede mnou dveře. Ostatní obyvatelstvo vidouc tyto příklady, častovalo mne hrubostmi o překot. Děti pronásledovaly mne s křikem, výrostci mne kamenovali; ba ani chudí nedoznali mi vděku za přijatou almužnu. Sotva ráčili mne vyslechnouti ve chvíli, kdy jsem jim udílel pokrmy. Jda mimo hospodu vídal jsem pokaždé některého chuďasa mezi pijáky, kteří zpívali posměšné skládanky na faráře, dílo to vtipkářů z obce.

„V kázaní nebylo mi doufati, neboť nikdo do kostela nechodil. V neděli jako ve dnech všedních sloužil jsem nejsvětější oběť v úplné samotě. Smutný byl pohled na ubohou svatyni. Děravou střechou stékala voda v potůčkách do vnitř, a na kamenné dlažbě usazoval se zelený nátěr vlhkosti; celá budova hrozila sesutím, a kostelík připomínal mi právem, že se na mne klenba sřítí. Měl jsem trochu ušetřených peněz, i obětoval jsem je na upravení hlavního okna v presbytáři. Práce ta byla ukončena v předvečer svátku Všech svatých. Věděl jsem, že toho dne, jakož i nazejtří v den Dušiček téměř všickni obyvatelé přicházejí na služby Boží, nikoli z nábožnosti, leč z pověrečného zvyku, a očekával tudíž, že si povšimnou mého daru. Vešed do chrámu Páně, uzřel jsem dlažbu presbytáře pokrytou střepinami drahocenného nového okna, a kameny, jimiž zločin byl spáchán, ležely na oltáři. Nevýslovná bolesť zahárala mi srdcem. Klesnuv na kolena zaplakal jsem; potupný smích byl odpovědí mému štkání. Zmuživ se kázal jsem uklíditi drahé zbytky, opraviti oltář a zvoniti na mši sv. Celé davy přihrnuly se do svatyné, běda, chtějíce se popásti na bolu mém a potupiti mne ještě podruhé. Sotva jsem byl vystoupil na kazatelnu, pokynuli starosta a učitel a všecko množství valilo se za oběma z chrámu.

„Zpátky!“ zvolal jsem, nemoha se přemoci; prchající množství zaraženo stanulo.

„Mnozí z vás účastnili se ve dnešní noci díla zločinného, volal jsem dále, pohaněvše kostel, dům to Boží; Bůh viděl je a zná je; povstaňtež a čiňte pokání, neboť není dalek den trestu Božího!“

„Pokrčením ramen odpovídali mi posluchači, a nedbajíce již slov mých vyšli z chrámu, aby zřejmě projevili mi, že nikdy nehodlají mne poslouchati.

„Byl jsem nevýslovně dojat a pobouřen a vyznávám i před vámi chyby, jíž jsem se tenkrát dopustil a které litovati neustanu. I biskup

můj, kterému jsem se svěřil, přísně mně z ní pokáral. Dal jsem se unésti hněvem totiž a odvážil se modlitby, aby soudil Bůh a potrestal pohanění své. A Bůh přispíšil si vyslyšev mne. Téhož týdne dva pořadatelé zločinu zranili se těžce tak, že oba zůstali mrzáky. I vzpomněl lid na hrozbu mnou a zalekl se. Od té chvíle uráželi mne méně, věřili však, že jsem čarodějem, a nenávisť jejich jen ještě vzrostla. Krutý trest obou bídníků, kteří tvrdošijně odmítali duchovní útěchu mou, zastrašil mne více než všecky ostatní. Vida nově vzniklé překážky, a nemoha zbaviti se výčitek vlastního svědomí, poznal jsem, že přece nevyslal mne Bůh, abych klnul.

„Jediné biskupovi svěřil jsem svoje útrapy. Zmáhajíce se stále doléhaly na mne, že již již jsem klesal. Dobrý prelát dodával mi zmužilosti. „Nezoufejtež nikdy, neboť milosrdenství Boží trvá. Myslíte-li, že chtěje býti missionářem v kraji zámořském, již plavbou po moři nepracujete o spáse divochů? Myslíte, že hodiny věnované naučení se jazyku jejich jsou ztraceny? Aj, v pravdě, všecky útrapy vaše, všecky slzy vaše i práce a slzy vašich předchůdcův jsou drahocennými zrnky v zemi uloženými: a země ta neudusí jich."

„Požehnal mi, a naděje má zkvetla znovu, leč bylinky slíbené se neukazovaly. Osadníci prchali přede mnou jako před malomocným; cokoli jsem podnikl, skončilo nezdarem anebo obrátilo se proti mně."

„Chtěl jsem ošetřiti nekolik nemocných chuďasů, ode všech krajanů opuštěných, a přinesl jsem jim léky a silící nápoje, leč ihned zažalovali mne lékař s lékárníkem. Chtěl jsem vyučovati několik chlapců dosti rozumných, ihned udal mne však učitel, a nějaký školdozorce, nevím odkud, odsoudil mne k pokutě. Žáci opustivše mne jali se mi spílati, aby si vymohli odpuštění občanů, že byli aspoň na čas mými přátely. Udali mne i do krajského města, že jsem nepokojná hlava, žalovali biskupovi, a místodržitel připomenul mi přísně, abych nezapomínal říditi se státními zákony.

„A což bych povídal dále. Po celá tři léta stihalo mne příkoří za příkořím. Ach, Bože, jaká to léta! Na zemi kleče v opuštěné svatyni naší úpěl jsem k Bohu, aby se smiloval. Leč zdálo se, že Bůh stejně je chladným jako kameny, jež slzami svými jsem skropil. A přece mne slyšel, pracoval již v nitru srdcí, čehož já jsem neviděl.

„Tou dobou krutá stihla mne rána. Jediná má sestra zemřela. Dva sirotci zůstali po ní: Vavřinec Petr, přítel váš, a sedmnáctiletá dívka Edmunda. Dcera chtěla se věnovati Bohu v životě řeholním, jsouc však velmi slabého zdraví, musila čekati. Neměla na světě ochránce a proto přišla ke mně. Přišla si pro smrť.

„Z počátku zdálo se, že její zjev divé duchy zdejší poněkud umírnil. Bylať jemna, laskava a přívětiva jako vtělená láska; spřátelila se s několika dívkami, a brzy ujímala se mi v srdci naděje, že pomocí neteře své svolám na nešťastnou osadu aspoň slaboučký paprsek milosti Hospodinovy. Nemýlil jsem se; dostalo se jim milosti, leč za jakou cenu! Ó Bože můj!"

Farář se zamlčel, jsa hluboce dojat, jako před chvílí, kdy mluvil o mém příteli. Zatím došli jsme ku kostelu na prostranném místě, roubeném mladým stromovím a pěknými domy. Chrám byl zcela nový. Podivil jsem se jeho rozměrům a upřímně jsem blahopřál faráři ku prostému vkusu stavby. Podivení mé ještě se zvýšilo, když jsem vkročil do vnitř; oltář zářil překrásnými ozdobami. Všecko bylo čisto, vkusno

a spořádáno. Kostelník, o kterém jsem si dovolil pochybovati, že by byl týž, o němž se farář byl zmínil, oprašoval oltář a ozdoby s výrazem opravdové pokory a nábožnosti, podivuhodně slušící jeho zaměstnání. S nevýslovným potěšením uviděl jsem také v kapli marianské mnoho žen na rozjímání klečících po obou stranách zpovědnice, v níž seděl kaplan.

Farář uhodnuv mé myšlénky, stiskl mi ruku: „Zítra jest první pátek v měsíci," pravil tiše, „světíme svátek nejsvětějšího Srdce; večer budu sám zpovídati muže. Poděkujmež Pánu!" —

Duši mé bylo toho věru třeba. Poklekl jsem vedle tohoto pravého sluhy Páně a nevím ani, modlil-li se dlouho nebo krátce, neboť sám pohroužil jsem se v modlitbu ze srdce prýštící; přál bych si modliti se tak vždy.

Povstal, a vyšli jsme.

„Nuže," pravil hlasem živé vděčnosti, „viděl jste, co může Bůh. On sám pohnul těmito kameny ve smyslu pravém i obrazném. On pohnul kameny těmito a spořádal je utěšeně, vystavěv nám chrám skutečný a chrám duchovní. Ba, mohu-li si dovoliti, abych s písmem mluvil, kteréž kamenům volati dává, mohu říci, že kameny u nás pracovaly. Ano, příteli milý, kostel náš byl vystavěn beze plánu, bez stavitele, bez peněz; a chtěje do něho svolati křesťany, otevřel jsem toliko dveře jeho. Co jsem asi promluvil, že někteří přišli poprvé modlit se? Kde jsem asi shledal sto tisíc franků, jež budova tato stála?"

„Sto tisíc franků!" zvolal jsem s podivením.

„Divíte se? Aj, vězte, že to není ani polovina všeho, co jsme vydali. Ukáži vám ještě naši nemocnici a školy, které neméně stály."

Jak jste se mohl však, pane faráři, pouštěti do staveb tak nákladných?"

„Nevím," odpověděl upřímně. „Nejsem věru zodpovědným u věci té, ani zásluha mi nepřísluší. Jednal jsem jako stroj hnaný neviditelnou silou, jenž sám neví, co vytvoří. Má drahá neť byla vlastní zakladatelkou kostela; nemocnice jest jako hrobem mého ubohého Vavřince.... Vejděme však do fary."

Bylo zjevno, že farář jen nerad dotýkal se v řeči památky neteře své i synovce, snadno poznal jsem, jak bylo se mu přemáhati a zajisté bych byl nechtěl pohrávati si s jeho bolem. Dílo obrácení, či spíše vzkříšení vesnice zdálo se však příliš úzce souviseti s památkou obou zemřelých tak, že bylo mi vroucím přáním zvěděti, čemu se stále vyhýbal. Umínil jsem, že jej přivedu k vypravování o věci, před níž vůle jeho prchala, která však neskonale vábila jeho srdce.

Prováděl mne po faře. Mnohými kameny pohnul farář M... ský, zajisté však ne proto, aby sebe pohodlněji ubytoval. Malý chatrný domek farní udržoval se na nohou jistě toliko smlouvou s větrem. Ve přízemí byla kuchyně, jídelna, jež byla zároveň úřední hovornou, a konečně ložnice, která zastupovala také salon a knihovnu. Uviděl jsem několik krásných knih. Farář pravil, že jich kdysi měl mnohem více, poněvadž býval marnotratným ve příčině knih, stalo se však, že jednou po hrozném krupobití, čarodějné moci jeho přičítaném, přiřítili se k němu osadníci a zničili a spálili velkou část této nádhery.

„Na štěstí, doložil farář s úsměvem, svezla se zuřivosť jejich na skříň s knihami nejvzácnějšími, kterých není mi třeba."

Nad přízemím byla sýpka a dva čisťounké pokojíky. Jeden z nich

byl zařízen jako pro děvče. Byly tu obrázky svatých, šicí stolek a železné lůžko s bílými záclonami. Pokojík byl však velmi tmavý, neboť nad jediným oknem byl připevněn široký přístřešek.

„Proč nedáte odstraniti střechu?“ tázal jsem se; „světnička byla by mnohem zdravější a jasnější.“

„Zde nikdo nebydlí,“ odpověděl farář; „Edmunda sama dala přidělati přístřešek, aby čekajícím nebylo státi v dešti, kdyby nebylo nikoho doma. Dokázala tím velikou lásku, neboť nade všecko libovala si ve světlé a vzdušné světnici.“

„Bylo vám asi mnoho trpěti,“ pravil jsem, jsa hluboce dojat, když vás Bůh zbavil společnice tak dobré, ano, pokud se domýšlím dle slov vašich, i vzácné pomocnice v práci.“

„Vidím, že byste rád zvěděl celou historii bolu mého,“ ujal se slova farář. „Vypovím vám ji zde. Mimo kostel není místečka, kde bych s větší útěchou a odevzdaností dovedl líčiti smutné tyto události. Předem však žádám, milý příteli, abyste rozkázal srdci svému, by nehoršilo se na lid můj, jenž druhdy tak bolestně mne stíhal. Obviňujte toliko bídu lidskou, již naleznete všude, kdekoli svrhli lidé jho Kristovo. Pamatujte, že zastupovati mám zde Ježíše Krista, jenž byl pronásledován, bičován, ukřižován; připomínejte si, že služebník vinný není nad mistra nevinného: a konečně pamatujte, že dnes jako před osmnácti sty lety a všude jako na Kalvarii ovoce spasení trhati lze toliko se stromu kříže. Neminulo století, aby nevzbudilo světu muže mocné, kteří silou nebo duchem k závratné výši povznesli se mezi současníky svými, vévodíce jim, poutajíce je zákonem nebo naukou. Ve slávě, v purpuru, v moci své, všickni tito mužové zůstali nicméně jen lidmi; svět, kterýž si byli podmanili, soudil je a hlásaje slávu jejich, vždycky zase spravedlivým výrokem uvedl je zpět na stupeň přirozenosti lidské. V útiscích toliko, v utrpení a kříži poznal svět Boha svého. Nebojím se však dodati, že i tento Bůh sám byl by zapomenut, i vznešený Jeho kříž, byl by stejně zapomenut jako množství velikánů, kterým obdivoval se veškerý svět, a o kterých dnes ničeho více neví, a dílo spasení lidského nebylo by dílem dokonalým, — kdyby Trojice svatá v nevystihlém milosrdenství svém stále a stále nebudila na zemi věrné následovníky ukřižovaného Ježíše. Proto volí si lidi dobré vůle; — ano, Bože můj, dosti málo dobré vůle — a podporujíc slabost jejich, nahražujíc jejich nedostatečnost, odpouštějíc nedostatek zmužilosti podává jim kalich utrpení a uvádí je na cestu křížovou. Nelze jim obejíti se bez potupy, bez krvavého potu, musí přibiti býti na kříž a vykrváceti až do poslední krůpěje. Jen tenkrát obnovují svaté dílo kříže, otvírají nebesa lotrům a vrahům; a tenkrát teprve řeknou sobě katané jejich: „Ano, tito milovali nás! Zachovávali mezi námi zákon Boha, kterýž zemřel, aby vykoupil svět!“

„Věřte, příteli mého drahého Vavřince, jemuž neostýchám se vyjeviti rány srdce svého, věřte, že srdce moje, příliš samo sobě oddáno, neužilo sice tolik radostí z oběti, kolik by byl Pán užiti dovolil, že přece však s dostatek poznalo nevýslovnou rozkoš jejich, abych ujistiti vás mohl, že přešťastna a blažena je duše nesoucí kříž svůj. Ona miluje. Dříve, než přijala povolání k oběti, dostalo se jí lásky, toho daru Božího, lásky nepřemožitelné, která nad smrtí vítězí. A celičký svět, spiknuv se, nezmůže ničeho proti blažené duši takové. S láskou sídlí v srdci její víra, a víra tvoří její naději; značnější část

bytosti její není již z tohoto světa. Či všímá sobě pocestný námahy a nepříjemnosti cesty, když byl uzřel cíl putování svého a poznal, že brzy k němu dospěje? Každým krokem čítati jest mu o krok méně, a každým krokem blíže kyne mu odpočinek věčný! Arci jest unavena, raněna, krvácí proudem; leč co je to vše proti radostné naději, pevné víře, lásce, kteráž opojuje celou bytosť její štěstím, jehož nemůže vyrvati jí ani nejčernější nevděk světa: štěstí, že miluje lid nevděčný a trpí zaň.

„Neteři mé, Edmundě, dostalo se od Boha neocenitelné této milosti, lásky k bližnímu. Znala cenu nesmrtelné duše, a aby jedinou zachránila, ráda by byla obětovala život. Slova podivuhodná prýštila se jí ze srdce, když za tichého odpočinku večerního rozmlouvali jsme spolu o Bohu. Já, kněz, bohoslovec, starý doktor, naučil jsem se od ní věcem, kterých jsem neznal. Byla především nejvroucnější ctitelkou Matky Boží, patronky vyvolených, a rozmluvy její bývaly téměř stálým dokladem na slova sv. Bernarda: Vše skrze Pannu Marii.

„Jak jsem byl již řekl, získala si Edmunda přátelství několika žen. Za nedlouho utvořila z nich malé bratrstvo, a já konečně dočkal jsem se radosti, že sedm neb osm osob bývalo přítomno mši svaté. Byl jsem přešťasten toho dne a s radostí obětoval jsem Bohu tyto prvotiny dlouho očekávané. Edmunda měla ještě tisíc krásných plánů. Viděla již v duchu, jak ženy zdejší přivádějí ke mně dítky své, jak dívky, provdavše se, stávají se apoštolkami mužům svým. Přála si, abychom zvětšili a opravili kapli Marianskou. Zatím však pracovala dnem i nocí, aby aspoň poněkud ozdobila ubohý stánek nejsvětější Panny a zakryla tak jeho bídu a nedostatky.

„Příjemné její sny neměly však dlouhého trvání; bylyť plody předčasnými, a ubohé dítě nedočkalo se jejich uskutečnění.

„Přítelkyně její, dojaty jsouce řečí nábožné děvy, hleděly napodobiti ji doma a stranily se hrubých zábav, jež až dosud bývaly jim rozkoší. Příbuzní a známí posmívali se jim, skládali o nich písničky, leč bez výsledku. Ký div, že hněv nepřátel Božích tím zuřivěji zaplanul a hořeti neustal, dokud nepodařilo se jim nalézti prostředku ku přemožení žen.

„Podařilo se jim to však brzy, a já jsem se stal na novo terčem potupy; přičiniliť se pokáleti mne hanou, jaké jsem až dosud nebyl zažil, zhyzdili celý život můj, a čeho bych nikdy byl neuvěřil, pomluvili i Edmundu, čisté, panenské to stvoření, jehož pouhý zjev již budil myšlénky na ctnosť. Zpívali o mně jednu z písní Berangerových, kterou jízlivě upravila na mne a na Edmundu ruka obratnější než jakou vládli naši rolníci. Dobře hádal jsem, že v brzce bude se ozývati písnička tato po všem okolí, ano, že i děti zpívati mi ji budou z paměti. Zprvu chtěl jsem Edmundu rychle odvézti, bylať beztoho již nějaký čas churava; nebylo však již pomoci, bylo pozdě, Co jsem já sám teprve zvěděl, bylo již neteři mojí známo. Jedna z dosavadních přítelkyň poštvána a povzbuzena, nevím jakou ohavnou žárlivostí, pospíšila si, vyřídit s jedovatou věrností vše, co lidé mluví a vypovědít Edmundě, jakož osobě nehodné, svoje přátelství. Rána byla dobře mířena a strhla srdce dívčino smrtelně. Aby mne nezarmoutila, mlčela ubohá, nevinná děva, ale života jejího vůčihledě ubývalo.

„Vražedný popěvek pronásledoval ji všude. Na ulici slyšela jej buďto z úst mimojdoucích anebo zněl jí vstříc z oken a dveří. Ve dne, kdy nebyl jsem doma, a večer, když jsem ulehl, přicházeli muži,

ženy i děti, aby pod přístřeškem, který z milosrdenství zhotoviti dala, ubíjeli ji stále opakovanou potupou. Pekelné žíhadlo toto nedopřálo jí pokoje ve snu ani ve svatém rozjímání. Viděli dobře, že umírá, nešetřili však nemocné.

„Nevěřil byste ani, že když jednoho dne sama na modlitbách dlela v kostele, přišel muž, jehož poznala sice, nejmenovala však, a bez ohledu na posvátnosť místa, beze slitování nad slabostí její do ucha jal se jí zpívati rouhavé, bídné tyto verše, neustávaje až kdy slabostí a dojmem přemožena omdlela. Aj, jak velice třeba nám modliti se za básníka, jenž tvůrcem byl díla tak nešlechetného; nevěděl, jak ostrou a vražednou zbraň vtiskl jím do ruky hrubých nepřátel náboženství, jež hubí naše kraje. Či jsem já jediný farář, jehož ranila? Či byla ubohá Edmunda jedinou obětí ostnu jejího, jedovatějšího nad zuby zmije?

„Když jsem oznámil Edmundě, že choroba její káže mi, abych se jí postaral o změnu vzduchu, odpověděla mi: „Vím, drahý strýčku, proč zamýšlíš mne odvézti. Vždyť dobře víš, že kamkoliv bych přišla, všude doprovodí mne neduh můj. Neodsuzuj mne, abych zemříti měla daleko od tebe, a pamatuj, že odjezd můj byl by novým důvodem k pomluvě. Pověsť moje žádá, abych neprchala, ani tenkrát ne, kdyby snad útěkem podařilo se mi zachrániti život: vždyť pomlouvajíce mne útočí pomlouvači na samého Boha. Buďme velikodušnými a nebojme se oběti té; živi nebo mrtvi zvítězíme nad nepřítelem v posledním tomto útoku.“

„Nepoddal jsem se sice jejím domluvám, dříve však, než podařilo se mi nalézti pro ni vhodný útulek, pokročila choroba její tak hrozivě, že nebylo lze pomýšleti na cestu. Tu teprve povolil jsem jejímu přání. Edmunda vzkázala bývalým družkám svým, že umírá, a zapřísahala je, aby se s ní rozloučily. Dostavily se téměř všecky. Dívka, která ji byla první ranou zasáhla, přiběhla také první, projevujíc neteři mé lásku nejvroucnější. Edmunda, potěšena, oznamovala mi, že děva tato bude vzorem celé osadě, kterézto proroctví brzy po té se vyplnilo jako mnohá jiná; zdálo se, jako by Bůh, chtěje potěšiti věrnou služebnici svou na smrtelném lůžku, dopřál jí pohledu v budoucnosť. Nereptajíc, nestěžujíc si ani slovem, neobviňujíc nikoho, svěřila Edmunda čest památky své lítosti družek a jejich přátelství. Na konec mluvila k nim o náboženství slovy tolik výmluvnými, že všecky slíbily vrátiti se do kostela a nezanedbati již posvátné do něho cesty. Dostály svému slovu.

„Kolikrát jsem již za dobu svého kněžství přisluhoval svátostmi umírajících a věděl jsem, jak vzácnou jest smrť spravedlivého křesťana, přece však neuzřel jsem dosud smrti vznešenější nad Edmundinu; bylať věru obětí libovonnou v radosti a klidu. „Drahý strýčku,“ pravila ke mně, odkazuji ti malé věno své na opravení kaple Marianské. Buď jen dobré mysli, maličko ještě, a zvítězíš. Myslím, že vyřizuji ti vzkaz Boží. Nepřátelé tvoji jsou četni, nepřemohou tě však. Budiž jim dobrodincem.“ Zesnula v Pánu, opakujíc poslední tato slova: „Buď jim dobrodincem!“ Kdo ji tomu naučil, dívku, sotva škole odrostlou? Kdo naučil ji mluviti, jako sv. apoštol Pavel? „Buď jim dobrodincem,“ toť třemi slovy pronesena všecka dokonalosť evangelia, celé tajemství Boží ku přemožení zloby a výmyslů pekelných. Člověk všemu odolá, síla, věda, trest, rozumné důvody nepřemohou jej; prokažte mu však

dobrodiní, a zlomili jste odpor. Otvírají se zrakové jeho, srdce měkne, a hněv mizí. Darmo pokouší se ještě o nový vzdor, darmo ujímá se zbraně proti jemné lásce, jako chápal se jí proti spravedlnosti, proti nutnosti a proti zázrakům, neboť jako z ocelového mřížoví vyhlédá z nich ta teplá láska, pronikající až do hlubiny útrob; nezbývá než poddati se, podříditi se jí; toť výrok Páně. A tudy, příteli milý, vysvětliti si lze zimničný chvat nepřátel církve a snahu jejich, aby zabránili všemu konání dobra.

„Edmunda vešla z utrpení vezdejšího do věčné slávy. Přesvědčuje mne o tom tajemná ctnosť, dýšící z rakve její. Prodlel jsem u mrtvoly její na modlitbách po celou poslední noc; bolesť nezměrná rvala mi srdce, avšak v bolesti této nevýslovná útěcha a klid byly mi údělem. Nikdy necítil jsem se silnějším unésti břímě, kterým Bůh mne obdařil; nikdy nebyla mysl moje tak daleka všeho hněvu, ano i nejmenšího stínu reptání. Ach, což ctností vznešenou dýchala panenská schránka tělesná nevinné této duše; odpuštění svaté bývalo jí silou, životem, a nyní patrně mocným bylo činitelem u trůnu Božího. Modlitba, kterou jsem byl za duši její říkati začal, skončila modlitbou za protivníky její.

„Novým důkazem jejího úvěru v nebi byl mi také nával lidu na pohřbu. Promluvil jsem, a hle, lid mne poslouchal, ano, uzřel jsem i slzy a slyšel štkání. Pomluvy zmizely s obětí, a již věřil jsem, že led jest prolomen, že ovečky uchýlí se k svému pastýři. (Dokončení.)

Biskup Moyses, otec národa slovenského, a Matice slovenská.

(Dokončení.)

Ještě zaznačujeme, co památného pořídila tato valná hromada.

Aby správě matičné lépe dařiti se mohlo, žádala IV. hromada r. 1866., aby Pauliny, zvolený podpředseda, odstěhoval se z Uh. Skalice do Sv. Martina a výboru nařídila, aby mu za to vyměřil roční plat z matičné pokladnice. Výbor dne 12. září r. 1866. určil mu 600 zl. za vedení matičných záležitostí, za redakci Letopisu a Národního kalendáře, jakož i za obstarávanou tlač matičných spisů vůbec. Později obdržel Pauliny svobodný byt v matičném domě a paušál 400 zl.

Rovněž tak i tato valná hromada ustanovila jednoho placeného úředníka, jenž měl býti tajemníkem a zároveň opatrovníkem matičných sbírek, za které dva úřady hromada mu vykázala platu 600 zl. a na byt 100 zl., dokud se mu nedostane bytu v matičném domě.

Předseda vytknul, jaké obětavosti, pracovitosti a schopnosti k těmto úřadům třeba a navrhoval, aby se přijal Fr. V. Sasinek, [1])

[1]) Fr. V. Sasinek narodil se r. 1830. v Uh. Skalici z chudobných rodičů. V 16. roce vstoupil do řehole kapucínské a byl r. 1853. na kněze vysvěcen. Vyučoval pak náboženství na rozličných školách. Roku 1864. povolením pap. Pia IX. stal se světským knězem, a Št. Moyses, biskup B. Bystrický, ho přijal do své diecése, ustanoviv ho professorem na biskupské fakultě Bystrické, exhortatorem na gymnasiu a německým kazatelem v biskupském chrámě. Zkoušku professorskou Sasinek r. 1866. v květnu odbyl na universitě pražské. V úřadě svém v B. By-

professor bohosloví a kazatel v biskupském chrámě B. Bystřickém, jehož valná hromada jednohlasně přijala.

Na to ihned nový tajemník a matičný archivář hromadě osvědčoval se: když ho národ volá do práce na národa roli dědičné, že prý za povinnosť si považuje podrobiti se vůli národa, a že tudíž opustí své dosavadní čestné a výhodnější postavení a zřekne se všech výhod s tím spojených a že je hotov za menší odměnu 600 zl. a za byt sloužiti Matici Slovenské, založené z mozolů slovenského chudobného národa.

Ježto této valné hromadě přítomen byl královský kommissař, čeho nikde v Uhrách u žádného spolku nebývalo, chtěla hromada, aby požádala se konstituční vláda, „že by tento pozostatok nebohého absolutismu v ohľade na Maticu Sl. zotrela.“ I usnesla se dále: že znovu podati se má sněmu žádosť za podporu z krajinské pokladnice, řkouc: Máme k tomu právo, a podpory krajinské dávati se mají nejen maďarským, ale i nemaďarským (právě tak krajinským a vlastenským) ústavům.

Matičné sbírky uložené doposud v biskupské residenci v B. Bystřici měl tajemník do beden poskládati a do Sv. Martina převézti. Ale že Matice pro tyto sbírky neměla ještě musejné budovy, proto za 21.000 zl. celý dům od města koupila, v němž zároveň upraviti se mělo matičné museum. Přítomní účastníci hned na valné hromadě upsali 4000 zl.

---

střici setrval až do r. 1869. Byl tenkráte na fakultě „professor senior“ (děkanem), examinatorem prosynodálným a archivářem. Z obětavosti národní opustil však tyto úřady, když Mat. Sl. učinila ho svým tajemníkem. Sasinek potom s neúnavnou pilností věnoval všecky své síly vědeckým prácem na Slovensku. I není na Slovensku podniku, při němžto by Sasinek nebyl se súčastnil. Obětavosť jeho je možná jen při té spořivosti, jakou Sasinek vyniká, praví Pohľady (VII. 1887. st. 164.). Sasinek psal mnoho veršem i prostomluvou do časopisů slovenských i neslovenských, vydával brošury, sestavoval učebné knihy a církevné zpěvníky. Jeho kázaní donášela slovenská „kazateľňa“ i český „Pastýř duchovní“. Redigoval matičný Letopis a téměř ani jeden svazek neostal bez jeho archeologické nebo dějepisné rozpravy (Cf. Pypin-Kotik st. 477.). Když Matice byla rozpuštěna, začal Sasinek v Uh. Skalici sám vydávati: „Slovenský Letopis pre historiu, topografiu, archaeologiu a ethnografiu (1876 a 1877.) a když skrovné jmění své tím do dna vyčerpal, ani potom ještě neustal příspěvků sbírati pro „Slovenský Letopis“ a sbírá jich doposud ještě i v Praze, jak dosvědčuje sám těmito slovy: „Těší ma, že dr. Czambel prvý je, ktorý náležite ocenil česko-slovenské listiny, ktoré som uverejňoval, hlavne vydávaje „Letopis“ na svoju v e l i k ú š k o d u; lebo sotva mal som (ačkoľvek predplatná cena veľmi nízka bola) s t o p r e d p l a t i t e ľ o v — Mám, chvála Bohu, zas hodnú zásobu listín česko-slovenských, ktoré mi väčším dielom dyposielajú moji dobrí priatelia, a — jestli jich nevydám ja ešte za živobytia svojho — zanechám jich čo *poklad* (za taký jich aspoň ja pokladám) *národu.*“ (Cf. Nár. Noviny 1887. č. 48. Oblíbeným jeho předmětem jsou dějiny, hlavně slovenské. Hlavní spisy jeho historické jsou: „Dejiny drievnych národov na území terajšieho Uhorska.“ V Skalici 1867. a v Turč. sv. Martině 1868. — „Dejiny počiatkov terajšieho Uhorska.“ (V Skalici 1867. a 68.) „Dejiny kráľovstva Uhorského“ (1869. a diel II. 1871.) Nakladatelem na tyto dějiny Sasinek byl sám a vydal na ně přes 3000 zl., což při skrovných jeho příjmech mnoho značí. Za to však obecenstvo na Slovensku a tím méně v Čechách nezplácelo mu za jeho národní obětavosť stejnou měrou. „Odbyt dejin jeho je veľmi slabý, tak že by veru iný duch než práve Sasínkov nevďakom týmto od ďalšej práce veľmi snadno zastrašiť sa mohl.“ (Cf. Pohľady VII. 1887. st. 164.) V Praze Sasinek dal se do historických článků na základě autochtonie Slovanů v Evropě, a přijda do Čech zavésti chtěl do historické literatury české jakýsi „brus“ nestranné kritiky. Aby k tomu dal podnět, začal vydávati „Záhady“. Čeští učenci ale na místo „k r i t i k y“ ze Sa-

Předseda v řeči závěrečné poukazuje na tuto národní obětavosť a radostné doložil: „Bôh, ktorý i zo zlého dobro vyviesť zná, nás na začiatku roztrúchlených potěšil tým oduševnením, ktoré sa objevilo v rodoľubej obetavosti na zákúpenie matičného domu, ktorý bude hodným pomníkom nad hrobom nami bolestne oplakávaného predsedy, najdôstojnejšieho to biskupa, Štefana Moysesa.

Avšak ještě i statečné Slovenky část tohoto dne vyhradily pro sebe. I vděčné dcery slovenské toho dne postavily trvalý pomník zesnulému otci národa slovenského.

Sotva dokončila se valná hromada, už zase obecenstvo hrnulo se do gymnasijní budovy, kde odbývalo se první shromáždění zakládané „Živeny“. Tam do světnice však vměstnati nemohlo se tak četně shromážděné obecenstvo, a proto schůze odbývala se „pod lipami“ na tom místě, kde r. 1861. konalo se památné shromáždění národní.

„Živena“ je spolkem, jejž sobě založily ženy a děvy slovenské. Účelem spolku je (§ 2.): „aby slovenské dcéry, ktorejkoľvek vrstvy ... vzdelaly sa za mravné, súce pilné hospodyne a za horlivé dcéry národa a vlasti.“ Proto za úkol vytkla sobě „Živena“ hlavně „zakladanie dievčenských vychovávacích ústavov, opatrovní, ústavov k zamestknaniu chudobných ženských atd.“

Dle § 4. může býti členem „Živeny“ každá ženská anebo mužská osoba, když složí do spolku příspěvek členský.

---

sinka si ztropili „posměch“, chopivše se v dějezpytu jiné taktiky nežli kollegové z botaniky. (Cf. Pokorný z Potulek díl II. st. 241.) My ovšem nejsme s to, abychom neučeným rozumem rozhodli mezi odborníky a posoudili, jak daleko hypothésy p. Sasínkovy jsou pravé, ale tolik přece pochopuje i neuk, že každý odborník své hypothésy staví na základě jakýchsi důkazů a že v učeneckém potyku o vítězství rozhodují jen důkazy správné kritiky jako u vojska v boji nepřítele poráží jen obratná taktika vojenská.

I želáme veškeré spisbě české, aby se u nás vyvinula jadrná kritika opravdu slovanská. Pominulyť už doby, kde před ztropeným hlomozem pražských táboritů protivníci na všecky strany se rozprchali.

Sasínek od Čechů vrácené rukopisy nazatím ukládá jinam (i doslýcháme, že prý s dobrým úspěchem) a na humoristické úsměšky se stoickou vytrvalostí odpovídá: „Já milerád se dám poučiti, ale s posměchem se neuspokojuji.“ (Cf. „Odveta“ na obálce v Nauč Slov. 238.) Tak sobě počíná slovenský učenec a čas potom nechť dokáže, v čem má pravdu a čeho mu poopraviti třeba.

Ještě dopovíme, kterakým osudem Sasinek přišel do Prahy.

Když Mat Sl. byla rozpuštěna, měl Sasinek z „tajemníka“ dostati se za „kaplana“ ku vzteklému prý maďaronu, věkem mladšímu. Proto zřekl se duchovní správy, aby se mu nevedlo jako jiným pracovníkům na národa roli dědičné (Cf. Pokorný z Potulek II. st. 199.) a zvolil sobě život soukromý. Odebral se tudíž k matce (nyní 82 léta staré) do svého rodiště Uh. Skalice. Tu vydával svůj „Letopis“ a do jazyka slovenského překládal písmo svaté (právě vydané nákladem štědrého děkana Šťastného) a sestavoval „Slovník“, o němž hoře byla zmínka.

Roku 1881. v Římě obeznal se lépe s proboštem Štulcem a kanovníkem Karlachem, kteří už dříve ho znali z dopisů zasýlaných do „Pozoru“ a do „Čecha“.

Okolo Skalice vypomáhal farářům v duchovní správě, zejména ve Gbelech. Po smrti faráře Gbelského kázával velmi často ve Skalici. Jeho kazatelský věhlas a mluva jeho ryze slovenská naklonila mu lid, což popudilo tamějších pohlavárů maďaronských. I obžalovali Saisnka u hlavního župana, že prý bouří lid proti státu. Župan rozkázal farářovi, aby Sasinkovi nedovoloval ani kázati ani mše sv. sloužiti. A skutečně farář mu více nedovolil kázati. Sasinka nikdo se neujal. I nezbývalo mu jiného, než aby opustil Skalici. Zašel do Prahy a dostal se k „Čechu“, při němž potrval od září do prosince 1882., až se mu naskytla služba duchovního správce v nemocnici u Milosrdných sester na Malé straně.

Údové jsou: *a*) zakladatelé prvé třídy, kteří zaplatí 50 zl. najednou anebo deset let po 6 zl.; druhé třídy zakladatelé zaplatí 25 zl. najednou anebo deset let po 3 zl.

b) řádní členové, kteří po tři roky po sobě platí ročně 3 zlaté.

c) jednoroční členové, kteří platí na rok 1 zl. do spolku, neberouce na sebe povinnosť, že po více roků platiť budou.

Ježto „Živena“ vytkla sobě tak šlechetný úkol, zasluhuje zajisté, aby se všemožně podporovala. „Živena“ proto vyzývá všecky dcery slovenské, řkouc jim: „Hovoria vám často, že ste perlou života, že ste okrasou sveta! Nuže dokážte, že činnosť vaša v prospech našej „Živeny“ bude tak vzácnou a zriedkavou, ako vzácnymi a zriedkavymi sú perly, a dokážte, že výsledok vašich snáh bude skutočne okrasou toho pomníku, ktorý sa má vystaviť pre vaše pohlavie.“ (Cf. Orol II. 1871. st. 21.)

Největších zásluh o „Živenu“ získal sobě A. Pietor (nynější redaktor „Nár. Novin“ a Živenin tajemník). Vida, čeho dcerám slovenským jest nevyhnutelně třeba, pobádal jich ku stálé činnosti a články nadepsanými „Slovenkám“ pozýval jich, aby založily sobě „Živenu“. (Cf. Nár. Hlásník 1869. č. 5. 6. 7.) „Živena“ má přiměřenou vzdělaností oživovati a živiti Slovenkám ženského ducha a zároveň poskytovati též živnosti vezdejší všem chudobným dcerám Tatranským.

Proto též statné Slovenky sestoupily se okolo své „Živeny“, jížto chudé děvy své šperky (tento jediný svůj majetek) žertvovaly na oltář pro své vrstevnice. (Cf. Pokorný z Potulek I. st. 208.)

Ač tato vzorná obětavosť dcer slovenských pro přílišnou chudobu zubožného národa slovenského doposud nemohla dostihnouti vznešeného účelu „Živenou“ vytknutého, přece už potkala se s požehnaným zdarem. Když slovenští mužové lkali, sedíce na troskách své činnosti mužné a žalovali smutně, že se jim dostává ústrků opaprikovaných posměchem: „Niet slovenského národa!“ Když naříkali, že přišli o drahou „Matičku“ a o cenné museum, že nemají zástupců na sněmě, ani slovenčiny ve školách, ani slovenského písaříka v úřadech atd., tu Slovenky okázaly světu domorostlé ovoce žen slovenských, když r. 1887. dne 3. srpna „Živena“ otevřela „výstavku slovenských výšivok“. (Cf. Národnie Noviny 1887. č. 90.)

Máť domácnosť velký obor pro ženy. I přejeme tudíž, aby naše Češky a Slovenky tento svůj obor velmi rozsáhlý nepouštěly sobě nikdy ze svých rukou. Žena v domácnosti se svou výchovou a kázní, svojí jehlou a ženskou kresbou, svojí vzornou kuchyní a domácí úpravou atd. atd. národu rovněž tak prospěti může jako utrmácený vojín na bojišti anebo učenec svými trudy klopotnými; nechť jen z toho, co pečlivé matky nám dochovaly, umějí jejich dcery dále těžiti sobě na prospěch i na oslavu svého národa.

A tudíž zakončujíce tuto kratičkou zmínku o „Živeně“, statečným Slovenkám vzkazujeme: „Pričiňte sa Vy chlúba Tatier“, přičiňte se dcery Tatranské i dále a vyplňte svou přičinlivostí národní odkaz milovaného „otca národa“, velikého biskupa slovenského Št. Moysesa!

Kristus napřed.

Kristus v předu cestu ukazuje
v světě bludném, v kterém bouře duje,
kde už vadnou květy, sotva vzrostou,
kde na krátko slyšet píseň prostou,
na nás všude loučení zlé čeká,
sklamání nám hrozí, bída leká,
kde se chvilku pobavíme smíchy —
a pak žijem život smutně tichý.

Kristus vážně ukazuje v kraje,
jež vykouzlit nedovede báje,
v kraje lepší květů nehynoucích,
v kraje krásné stkvělých písní vroucích,
kde se sejdou, kdo zde rozloučeni
žili v strasti, v krutém lopocení,
kde se splní dobrých srdcí přání,
a kde Kristus lásku věčně chrání.

Kristus pokoj přináší a těchu.
Kdo je znaven po tom vřavném spěchu,
když se mraky shrnou, když se šeří,
v jeho náruč ať jen sebe svěří, —
lehce bude spáti, sladce sníti,
nebude ho soužit klamné žití,
nebude se chvěti o svou čest a slávu,
nebude se lekat zběsilého davu...

Jos. Šimon.

Prosba.

Matičko Kristova, mám Tě tak ráda!
úsměv Tvůj rosou mi do duše padá,
zda na mne hledíš tak s nebeské výše,
když před Tvým obrazem modlím se tiše
za ty, jež miluju, modlím se tiše.

Ty květy běloučké k nohoum Ti kladu, ...
rostou Ti krásnější v nebeském sadu,
mé jsou jen prostičké, polní jen tráva,
ale sem na oltář láska je dává,
upřímná dětinná láska je dává.

Chraň ty, jež miluji, přimluv se za ně,
štěstí ať ozáří drahé jich skráně,
mně vypros, aby až sestárnu lety,
zůstala duše má, jako ty květy,
prostá a čistá, jak bílé ty květy.

Marie Habeltova.

Charváti ve třicetileté válce.

Podává

Josef Kouble.

Tadatnosť charvátského národa za tureckých válek je světoznáma. Věkopamátná doba ta přinesla Charvátsku čestný název „bašty křesťanstva“ (antemurale Christianitatis), ježto jako živá hradba stálo na obranu křesťanského světa do posledního svého muže.

V tu dobu také spadá zřízení Vojenské Hranice, která se stala nezbytnou pro hájení rakouských zemí a nevyčerpatelným pramenem, ze kterého si rakouští panovníci za každé doby výtečné síly vojenské sbírati mohli; byltě každý obyvatel Hranice od 17. do 60. roku svého povinen ke službě vojenské! Co Hranice již v prvé polovici 16. století vojenskou tvářnosť na sebe brala, nebylo ani Charvátům ve vnitrozemí popřáno, klidnému občanskému životu se věnovati, neboť každé chvíle museli býti připraveni, aby od pluhu ku zbraním spěchali a krbů svých proti sveřepým nepřátelům chránili. Neminulo roku bez krvavých bojův, a celé Charvátsko podobalo se velikému válečnému táboru, v němž každý muž byl vojákem, moha jeu se zbraní v ruce jíti za svým denním zaměstnáním, neboť ani nejodlehlejší víska nebyla jista před tureckým nájezdem. Přes to však bojovali charvátští rekové i za hranicemi království svého, strádajíce sami doma svrchovanou měrou.

Až do počátku 17. století zabrala obrana proti Turkům všecky síly střední Evropy. Potom však nastal obrat. Když po míru Žitvatorockém rozklad otomanské moci byl očividný, vzata na přetřes otázka — nikoli vypuzení Turků z Evropy, která trvá podnes — nýbrž otázka náboženská od staletí ještě nerozřešená. Tím hlavní válečné jeviště přeloženo z Uher a Charvátska do Němec, a započala třicetiletá válka, všeobecná světová válka, jíž kromě Rusů súčastnili se veškeří národové evropští.

Tu stojíme před podivuhodným momentem dějin národa Charvátského, kde kráčí jako vojenský národ před soud západní Evropy, jež dosud znala jej toliko z pověstí o válkách s Turky. Charváti nezasáhli ve velikou třicetiletou válku jako politický národ, nýbrž toliko jako císařská vojska, nosíce všude hrůzu, zděšení a zmatek, kdekoli se objevila. Mnohé v dějinách válečnictví nejpamátnější a nejkrvavější bitvy rozhodli oni a učinili jméno své strašným Švédům, Francouzům i Němcům. Písně, povídky a pověsti chopily se u národů těch jména charvátského a učinily je ve své vlasti nezapomenutelnými. Poněvadž přicházeli nejčastěji jako nepřátelé a dosud nevídaným a neslýchaným způsobem válčení si vedli, proto padla též skvrna na čestné jejich jméno. Nicméně však i největší nepřátelé Charvátův a celého Slovanstva, obsypávajíce zřejmě nenávistí charvátské vojsko, neosmělují se nikdy zatajiti svého udivení nad bezpříkladným, antických národů důstojným hrdinstvím Charvátů.

Charvátské čety skládaly se téměř ze samých jezdců, jichž bývalo obyčejně všech dohromady 20—30.000 vojínů. Že vojenské zřízení Charvátů spočívalo hlavně v jízdě, to se zcela přirozeně vyvinulo z potřeby domácí, neboť jen jízdou mohli odolávati neustálým ná-

jezdům Turků. Hlavní zbraní jejich byla tak řečená arkebuza (hákovnice, karabina), krátká to puška, odkudž dostalo se jim jména arkebuzníků. Zajímavo je, že Charváti právě této zbraně užívali; jestiť Charvátsko nejvýchodnější zemí Evropy, kde arkebuza přišla v užívání. Již r. 1580. bylo v charvátských hraničných okresích na 300 setnin arkebuzníkův, a již na počátku třicetileté války pokrývají české nivy charvátské čety jezdecké, ozbrojené arkebuzami. —

Na svých malých, rychlonohých a vytrvalých koních konali službu jmenovitě jako přední stráže a harcovníci obchůzky, rekvirovali potraviny a přepadali z nenadání nepřítele. Obyčejně počínali oni bitvu, pak učinili obrat v bok, s překvapující hbitostí obešli nepřítele a útokem do týla nepřátelského rozhodli vítězství. Při útočení hnali se nejprve diagonálným směrem na pravo a vypálili levý pistol, pak pospíšili na levo, vypálivše pravý samostříl, pak opět na pravo, zpříma střílejíce ze svých karabin.

Ve válečnictví zběhlý král Gustav Adolf vymyslil první prostředek, jak by se opřel nebezpečným útokům Charvátů, při rekognoskování a za půtek harcovníkův a předních stráží. On jal se posýlati na Charváty čety pěchoty sesílené houfy dragounův a kyrysníků. Pěšáci vypálili pušky, pak se ukryli za náspy nebo křoviny, a jezdcové skryti jsouce vyčkávali, až by se Charváti pronásledujíce pěší vojáky roztrousili; pak teprve ze zásedí svého se vyřítili, střílejíce z mušket, které dále nosily nežli císařské karabiny. Avšak ve válečném zápalu a zuřivosti tak rychle pomáhali si Charváti svou přirozenou schytralostí a neobyčejnou hbitostí, že skoro vždy nepřítele do největších nesnází přivedli. Gustav Adolf prý je nazýval „novým plemenem ďáblovým“, a německý lid zpíval písně, v nichž se síla a obratnosť Charvátů samému peklu připisuje.

Již i odění charvátského vojína a stkvělá jeho zbroj fantasticky se vyličuje v německé národní pověsti a písni.

I v dobách největší bídy bylo vůbec vojsko charvátské stkvělé a nádherné. Velmožové a šlechta charvátská domnívali se, že chrabrému junáku přísluší také stkvělé odění. Nad modrým dolmanem (kabátcem) ozdobeným stříbrnými sponami bil do očí široký šarlatový plášť, sáhající přes kolena, a na hlavě červený kalpak (čapka), okrášlený stříbrem a vysokým vlajícím pérem, jež bylo i pozlaceno, když vojín honositi se mohl, že odrubal tureckou hlavu. Připomínají se též blýsknavé knoflíky, stříbrné přásky a stkvělé náprsnice, pod hrdlem pak pancířky a stkvoucí drahokamy. Jen mimochodem tuto uvádíme, že, když Maxmilián na krále byl korunován, přivedl Nikola Zrinský četu Charvátů s takým přepychem oděnou, že lesk její zastiňoval čety velmožův uherských. (Tak vypravuje Němec, svědek tohoto korunovačního dne.)

Co se týká uniformy najatých charvatských vojáků ve třicitileté válce, nelze se domnívati, že byla táž pravidelnou bývala, ježto ani hlavní vojsko nebylo opatřeno žádným stejnokrojem vojenským, jak za našich dob jest. Podrželiť zajisté též ve válce svůj národní kroj, jak jak jsme jej vylíčili. Ostatně zjev charvátskych vojáků působil někdy tak groteskní obraz, že k. p. Charváti Izolanovi často za Turky, ano docela za cikány jmíni byli! Přispěla k tomu domnění zajisté mnoho převládající červená barva jejich oděvu.

Ještě větší ozdobou byla charvátskému vojínu jeho stkvělá zbroj.

Plukovníci byli smlouvou zavázáni, vyzbrojiti své karabiníky pobočnou zbraní (šavlí nebo handžárem), arkebuzou a jednou nebo dvěma pistolemi. Šavle byla těžká s velikou rukojetí a košem, tvaru zahnutého; Benátčanům známa byla pod jménem „schiavona", a národní píseň charvátská často ji opěvuje. Před břitkým handžarem chvěl se voják každého národa. Pušky bývaly bohatě vykrášleny různými stříbrnými a zlatými ozdobami, proto byly nazývany také „šarke". Vůbec měl každý lepší voják zbroj stříbrem okovanou, a u vynikajících byla uzda i sedlo na koni stříbrem bohatě posázeno. Vynikající rekové nosili též krunýře, přilby a štíty, ostatní však vojíni zřídka, ač k takovému úplnému vyzbrojení plukovníci povinni byli. Tím lépe bylo však pro jízdu, která nikdy nebyla tak těžkopádně oděna, jako bývali němečtí vojáci. Lehkosť a hbitosť v bojování u jezdcův i pěších, to jsou vynikající ctnosti charvátského vojska, což v 17. a 18. věku pocítil skoro každý národ v Evropě, s kterýmkoli bojovali.

Právě ty okolnosti způsobily, že charvátských vojínů, kteří původně proti Turkům byli organisováni, nyní více na západě Evropy potřebí bylo, a skutečně byli hned po vypuknutí českého povstání Charváti povoláni k jeho zničení. Na začátku r. 1619. prohlásil bán (místokrál) charvátský Mikuláš Frankopan všeobecnou válečnou hotovosť („insurrekcija")[1]), a již 1. června téhož roku táhli Charváti přes Vídeň a Kroměříž do tábora Dampierra, jenž učinil počátek války v Čechách. Pak se účastnili jihočeské výpravy generála Bouquovy; bitvu u Velkého Záblatí (ves asi míli východně od Vodňan) rozhodli Charváti. Zde poprve bojoval Albrecht z Valdštýna na české půdě; charvátští jezdci, kteří později Valdštýnovi k veliké slávě pomohli, obořili se na pravé křídlo nepřátel pod Mansfeldem tak důrazně, že byli rozprášeni na všechny strany (10. června r. 1619.).

Dne 18. června r. 1619. udeřilo oddělení jízdy charvátské na zámek a město Rožmberk, kdež dle pověsti byly ohromné poklady nahromaděny. Obyvatelstvo, jež samo se hájilo, porubáno do posledního muže, a kořisť válečná páčena na jeden million. Jezdecké čety touto kořistí podrážděny jaly se prohledávati takřka celý kraj Budějovický a Prácheňský a dojížděly na plenění až k Plzni a ke Karlštejnu, dopouštějíce se při tom i ohavných nezbedností. Dne 20. října odtáhli s vojskem Dampierrovým zase z Čech.

V následujících letech 1620. a 1621. hráli jen podřízenou úlohu a užito jich k defensivě proti sedmihradskému knížeti Gabrieli Bethlenovi. V osudné bitvě na Bílé Hoře tvořili Charváti pouze pozorovací

[1]) „Insurrekcija" t. j. národní povstání, nazývalo se národní vojsko, jež opatřoval sněm charvátský. Nejhlavnější zákon vydán r. 1538., a nejpřísnější r. 1592, kdy bylo nařízeno, aby každý živý do vojska vstoupil. Celé Charvátsko se v tomto věku proměnilo v jeden válečný tábor. Hlavním vůdcem vojska byl ovšem král charvátský, jakž bylo za Ferdinanda i Maximiliana; Rudolf odevzdal dočasně to právo arcivévodu Karlovi, jenž měl však jednati ve srozumění s bánem. Týž měl za nepřítomnosti královy nejvyšší moc vojenskou a jako místokrál i veškeru moc královskou. Stálé vojsko bánovo od země placené nazývalo se „haramije". Bán musil býti vždycky válečnictví znalý, ježto vedl vojsko do boje. Když byla svrchovaná nouze (extrema necessitas), t. j. když nepřítel přikvačil do vlasti — a to se dělo nesčíslněkrát — tehdy na obranu vlasti a rodinného krbu každý bez výjimky měl se postaviti pod prapor bánův. Jednotliví velmožové přišli se svými banderiemi pod vlastními praporci, a mezi všemi stkvěl se veliký prapor bánův, také „královský prapor" nazývaný.

sbor pod velením hraběte Vartenberka. Tuhou zimou r. 1620. a nesčíslnými svízelemi bylo charvátské vojsko tak zdecimováno, že na začátku roku 1623. téměř už ani neexistovalo. Aby opět k bývalé síle přivedeno bylo, musil nastoupiti úplný obrat poměrů, což když se stalo, počali Charváti hráti v císařském vojsku skutečně vynikající úlohu. Tento obrat nastal Valdštýnem. S vojevůdcovstvím znamenitého tohoto velmože českého počíná rozhodující vliv hrdinných bojovníků charvátské krve.

Valdštýn snažil se již r. 1623 dosíci vrchního velení nad císařským vojskem, neprosadil však ještě svého cíle; vrchním velitelem jmenován Marchese Caraffa. Výpravu válečnou z r. 1623. otevřeli jezdci Gabriela Bethlena pod vedením Horvátha a Cornisse. Dne 19. a 20. října bojovali u Skalice, kdež stalo se očividným, že slabá stránka císařského vojska spočívá v nedostatku lehké jízdy. Valdštýn seznal hned při prvé srážce, že císařští bez lehké jízdy proti Bethlenovi ničeho nepořídí. Nastala tedy otázka, odkud vzíti lehkou jízdu. Na začátku XVII. století poskytovaly ve východní Evropě čtyři země materiál k lehké jízdě: Uhry s Charvátskem, Polsko, Albánie a Valašsko. Z království Uherského a Valašska nemohl však Valdštýn žádného jezdectva sebrati z politických důvodů, neboť největší část obou těch zemí byla na straně Bethlena a protestantů; Albánsko pak bylo příliš vzdáleno. Také do Polska neskládal Valdštýn žádných velikých nadějí pro zdlouhavosť diplomatického vyjednávání a pro dalekou cestu. Nezbývali tudy než Charváti. Valdštýn poznal charvatské arkebuzníky v Úskocké válce r. 1617.; také v jeho vojsku sloužili Charváti, jichž věrnosť byla vzorna, a taktika i vyzbrojení upomínalo na uherské husary. V tyto Charváty skládal tedy Valdštýn všecky naděje, a jich naverbování a zřízení ve větším rozměru bylo jeho dílem. Již 25. října 1623. dobyl sobě pro dva Charváty, Filipa Lukoviče a Jiřího Faršinga, odvodní patent, t. j. dovolení, aby najati mohl jistý počet vojínů. Po několika dnech obdrželi ještě Emerich Skal a František Horvat najímající patenty. Podzimní výprava z r. 1623. není jen proto v dějinách charvátských karabiníků důležita, že tentokráte poprve ve větších silách do vojska Valdštýnova pojati byli, nýbrž proto, že při této příležitosti vystoupením svým poprvé získali příchylnosti vůdce, o němž se vypravuje, že „jak dobře známo, byl prazvláštního humoru“.

Vojsko, jež v polovici září z Moravy vytáhlo, mělo za úkol překážeti postupu Bethlenově, což se mohlo státi, kdyby byl týž nebyl puštěn přes Váh. Bethlen však střelhbitě táhl ku předu, a čára považská byla pro císařské ztracena. Hlavní věcí bylo nyní obrániti aspoň čáru moravskou, ježto však ve Vídni od minulé české revoluce postrach panoval, rozkázáno vojsku táhnouti z Moravy do Prešpurku, hradby to Vídně. V táboře způsobil tento císařský rozkaz veliké rozčilení. Valdštýn seznal, že provedením tohoto rozkazu „die Frontieren gegen Mähren, Böheimb und Schlesien ganz offen bleiben.“ Císařský rozkaz musil však býti vykonán. Vojsko překročilo tedy 24. října severně od Skalice u Rohatice řeku Moravu a táhlo na Hodonín. Tam však zpátečný pochod zastaven, poněvadž hrozilo nebezpečenství srážky na čáře Moravské s Bethlenovým lehkým jezdectvem, a již po dvou dnech (26. října) obklíčila uherská jízda císařské vojsko v Hodoníně uzavřené. V pevnosti bylo sotva potravin pro koně, a také mužstvo počalo brzo trpěti hladem. V takovém stavu drželo se císařské vojsko přísné de-

fensivy, každá půtka s nepřítelem byla zakázána, ježto nebylo naděje na nějaký zdar, dokud by polská a charvátská jízda na pomoc nepřispěla. Na brzkém příchodě Polanů a Charvátů závisel osud veškerého císařského vojska. Dne 3. listopadu vystavěl Bethlen u Rohatice most přes Moravu a přešel týž se svým, 40.000 mužů čítajícím uhersko-tatarsko-tureckým vojskem, aby císařské od severu napadl, tedy se strany, odkud tito nabývali zásob. Cílem Bethlenovým bylo tudíž, císařské vojsko vyhladověti, a zároveň Polanům od severu přicházejícím cestu zameziti. A Bethlen dosáhl také částečné svého cíle. Císařská kavalerie byla hlady zmořena. Pro koně již nebylo žádné píce, a mužstvo bylo nuceno pojídati koně. Za takových okolností bylo přirozeno, že by příchodem charvátského a polského vojska do Hodonína nouze ještě se zhoršila. To zpozoroval Valdštýn a prosil proto Harracha, aby poslal Poláky a Charváty do Břeclavi na Dyjském ostrově asi tři míle jižně od Hodonína, odkudž mohli jádro vojska opatřiti zásobami.

Dne 5. listopadu obdržel Valdštýn současně zprávy o obou pomocných sborech. Polané byli Bethlenem rozprášeni, Charváté však táhli ku předu, což znamenalo osvobození. Tak blízko byli Charváti, že Valdštýn ještě téhož dne rozhodnouti mohl, kde by se měli rozložiti. Byli posláni do Břeclavi, Valtic a Mikulova, odkudž musili za noční doby tajně dopraviti potraviny do Hodonína. V Hodoníně také nebylo střelného prachu.

Avšak i toho Charváti za noci na sto setnýřů do Hodonína podloudili. Charvátský pomocný sbor byl slabý, čítaje pouze několik set mužů a Valdštýn napomínal jich často k opatrnosti, aby jim Bethlen neuzavřel cestu. A přece konali oni císařskému vojsku, v největších nesnázích strádajícímu, neocenitelné služby. Sto setnýřů střelného prachu a několik lodních nákladů potravin jest ovšem maličkostí, avšak za takých poměrů byl to čin odvážný a neocenitelný, na němž záleželo vše. Jen tím bylo umožněno, že Marchese Caraffa dne 20. listopadu mohl uzavříti příměří a nemusil s vojskem svým vzdáti se na milost a nemilost knížeti Bethlenovi. A že Charváti nebyli tak těžkopádni, jako tehdejší německá vojska, že se pro plen neroztrušovali jako Poláci, ta okolnost posílila přesvědčení Valdštýnovo, že by charvátských karabiníků, koňmo i pěšky stejně srdnatě si počínajících, k vojenským účelům znamenitě mohl využitkovati.

Zvláště pamětihodný jest psychologický moment, že Charváti přispěli Valdštýnovi právě na počátku jeho vojevůdcovské kariéry, když měl své slávě položiti základ. Na ten moment třeba klásti velikou váhu, větší než na skutečné zásluhy, jimiž se charvátští jezdci u Valdštýna stali oblíbenými.

Vévodu Fridlandského jmenují básníci „tvůrcem smělých vojsk“. A vskutku nikdy nebylo příjmí vhodněji voleno. On to byl, jenž najímal poprvé veliké stálé vojsko.

Před velikým verbováním vévodovým hráli důležitý úkol v Německu tak řečení lancknechti, v Uhrách hajduci, v Charvátsku veliká vojenská republika Haramie, jež si své vůdce sama volila. Takový systém nesrovnával se ovšem s charakterem vážného, hrdého, k diktatorství zrozeného Valdštýna. Jeho nekonečná ctižádost nemohla býti spokojena postavením toho, jenž sluje primus inter pares. Valdštýn vystoupil hned jako autokrat a utvořil i ve vojště to, co je nejpevnější podporou panovnické moci t. j. hierarchii. Ona maršálská hůl, již Van

Dyck na své proslulé podobizně Valdštýnovi v ruce klade, byla u něho již skutečným žezlem, znakem absolutní vrchní vlády.

Když r. 1625. proti císaři a lize spojilo se Dánsko s Anglií, Francií a Hollandskem, tu Valdštýn nabídl se stísněnému císaři, že sebere na svůj náklad 50.000 mužů, a že je bude sám vydržovati, pod tou podmínkou, aby jmenován byl absolutním vrchním velitelem. Od začátku r. 1625. konaly se ve Vídni neustále porady, má-li nabídnutí Valdštýnovo býti přijato, až konečně 9. května téhož roku byl skutečně Valdštýn vrchním velitelem císařské armády jmenován. Ihned jal se Valdštýn sbírati vojsko, a v krátkem čase mohl již 26.000 mužů postaviti do pole. V tomto prvém vojsku zastupoval Charváty jen regiment hraběte Ludvíka Isolana, starého válečného soudruha Valdštýnova, čítající 433 muže. Vévoda Fridlandský zdá se, že teprve během dánské války nabyl přesvědčení, že toliko lehkou charvátskou jízdou co nejrychleji a nejsnadněji zničí dánského krále. Teprve dne 25. listopadu r. 1625. nařídil sebrati 1500 Charvátů Maxmilianem Lichtensteinem. Odvod vykonán, avšak teprve březnu r. 1826. připojil se ku hlavnímu vojsku, operujícímu na Labi, první charvátský pluk pod vedením Petra Gala; v dubnu přispěl potom regiment bána Jiřího Zrinského, a konečně pluk Františka Orchoczy-a. Celé charvátské vojsko čítalo 2000 mužů. Vůdci jeho byli Petr Gal z Gyuly, bán charvátský Jiří hrabě Zrinský, vnuk Sigetského reka a otec charvátského národního mučedníka Petra Zrinského, mladý 28letý muž; dále Fr. Orchoczy z Kusarovce a hrabě Hektor Ludvík Isolani. Během válečné výpravy r. 1626. zemřeli však Petr Gal a bán Zrinský, a velení nad jejich pluky převzal Lukáš Hrastovački a český šlechtic Jan Kristof Příchovský z Příchovic.[2])

Když se Bethlen potřetí vzbouřil, aby si pomocí Turkův a protestantské německé ligy vydobyl uherského trůnu, poslala mu unie na pomoc chrabrého Mansfelda. Valdštýn porazil Mansfelda u Desavského mostu, tak že protestantský vůdce mohl toliko se zbytky svého vojska proniknouti do Uher a spojiti se s Bethlenem. V této důležité bitvě vyznamenali se již Charváti, kteří tehdá spolu s Valdštýnem jali se pronásledovati Mansfelda do Uher. V tom přispěl s vojskem z Charvátska i jmenovaný bán Jiří Zrinský. Pověst vypravuje, kterak v jisté půtce s Bethlenovými Turky rozehnal se mlady ohnivý bán za nejslavnějším begem tureckým a uťav mu hlavu, přinesl ji Valdštýnu se slovy: „Tak se trestají nepřátelé císařovi!“ Valdštýn, jakoby čin bánův málo cenil, odvětil: „Viděl jsem i dříve již dosti takových hlav,“ a Zrinský mu rychle odsekl: „Mohl jsi viděti, ale sám si jich nesrubal.“ Hrdého Valdštýna prý tato bánova odpověď tak urazila, že jej při hostině otrávil řetkví. Isolani, jemuž se vojsko bánovo poddalo, dobyl

[2]) Skutky těchto charvátských pluků nemůžeme tuto podrobně vypisovati; ponkazujeme tu na výtečné dílo mladého maďarského historika prof. dr. Alfreda Ballagi, vydané v Pešti r. 1882. pod titulem: Wallenstein Horvat karabéliosai (Valdštýnovi charvátští karabiníci) 1623—1626., kteréž je sestaveno na základě pilných studií v archivech. Ballagi vyličuje válečné výpravy Charvátů nadmíru obšírně, čerpaje z pramenů posud neuveřejněných a zcela neznámých, vynikaje při tom vzornou nestranností. Vůbec dílo jeho obsahuje přečetná data o předcích charvátských, která byla dosavadním zkoumatelům charvátských dějin zcela neznáma. Tuto ještě připomínáme, že Charváti, obzvláště Isolanův pluk, ve Valdštýnových výpravách hráli důležitý úkol, že súčastnili se všech důležitějších bitev a že téměř pokaždé rozhodli bitvu.

s Charváty hradeb Bethlenových u uherského Nového Města, jehož hájili Mansfeldovi dragouni. Mansfeld byl poražen a utekl přes Charvátsko, chtě odejíti do Benátek, na cestě však umřel. Bethlen nabídl císaři mír a více se nebouřil.

Jeden oddíl Charvátův obrátil se z Uher, aby súčastnil se ve válce dánského krále. Došlo k pověstné bitvě u Lützenu (r. 1626.), kde se rozhodovalo o osudu Dánska a Německa. Vůdcem císařským byl Tilly. Hrůzonosná bitva se rozvinula, vítězství brzo na tu, brzo na onu stranu se klonilo. Dánové pronikli již až k Tillovým dělům, aby jich uchvátili, a vehnali některé německé pěší i jízdné pluky do bezedných bahen, odkudž nemohli nikam uniknouti. V tom trapném okamžiku zahlaholily za zády dánského vojska charvátské polnice, a všeho dánského vojska zmocnil se obecný postrach a zmatek. Tilly udeřil mžikem se vší silou na Dány a postavil se v čelo pluků, které počaly již couvati; dánští jezdcové, poslaní na Charváty, rozprchli se v divokém útěku. Marně přispěl konečně sám král Kristián IV. svému vůdci na pomoc, neboť přispěl již pozdě. Král sám sotva jako zázrakem se spasil, a deset tisíc mrtvých Dánů pokrývalo bojiště. —

Podél všech břehů baltického moře válčili Charváti s Valdštýnem po celé dva roky, dokud Valdštýn nemilosrdným vykonáváním restitučního ediktu nepadl v nemilost katolíkův i protestantův a všech mocí, jimž bylo nepohodlno, že císař má takového vojevůdce a takové vojsko. Valdštýn složil vůdcovství, a král švédský Gustav Adolf vrhl se do Německa na obranu protestantů. V nešťastné veliké bitvě u Breitenfeldu (r. 1631.) stál Isolani s Charváty na pravém křídle proti saskému vojsku, které zahnal v hanebný útěk; saské pluky couvaly valem před zuřivými útoky Charvátů. Sám vůdce saský byl mezi prvními na útěku a utíkaje ztratil klobouk. Všeho saského tábora zmocnili se Charváti. Za to však pravému křídlu vedlo se zle. Král Gustav Adolf zahnal na útěk Papenheina, rozrazil střed Tillův, a Tilly sám byv raněn utekl do Halle. Isolana jmenoval císař generálem a hlavním velitelem všech charvátských čet právě pro hrdinství osvědčené v této bitvě. —

Neštěstí za neštěstím a ohrožené císařství přinutilo císaře Ferdinanda, že opět vybídl Valdštýna, aby byl generalissimem všech císařských vosk. V táboře proslaveném ve světových dějinách u Nürnberka r. 1632., kde stáli proti sobě dva největší vojevůdcové svého věku, Gustav Adolf proti Valdštýnu, bojovalo pod Isolanem deset tisíc Charvátů na pravém křídle u potoka Bibera. Kromě 6000 Bavorů byli oni jedinou jízdou ve Valdštýnově vojsku. Proti Charvátům stál na levém křídle nepřátelském sám král švédský, útoče na ně celý den 24. srpna, ale každý jeho útok byl hrdinsky odražen. Pod večer téhož dne, když král švédský jal se již couvati, pustili se charvátští jezdci za ním pronásledujíce jej, a zajali slavného švédského vůdce Torstensona, a tak rozhodli konečné vítězství.

Charváti se setkali tváří v tvář s Gustavem Adolfem i v největší, nejpověstnější a poslední jeho bitvě u Lützenu dne 16. listopadu 1632. Nyní byli Charváti na levém křídle, a král na svém pravém. Po rozlíceném boji vedl král své finlandské jezdce na lehce oděné Charváty, jimž bylo v té chvíli couvnouti. Ale když se bitva v centru utkala, vrátili se Charváti do lítého boje, ve kterém padl i sám král

Gustav Adolf. Pověst německá vypravovala, že padl rukou charvátskou, a historie tomu přisvědčovala.

Charváti stáli věrně k Valdštýnovi, dokud byl císařským vůdcem, a když Valdštýn pro zamýšlenou zradu spiklenci byl zabit, přišli pod velitelství císařova syna Ferdinanda III., již od r. 1625. korunovaného krále uherského a charvátského, jemuž pomohli ku slavnému a rozhodnému vítězství u Nördlingenu. Proti Charvátům stáli Bernhard Výmarský a maršál Horn. Oba vůdce zahnali na útěk, zároveň obklíčili švédskou a würtemberskou pěchotu a posekali je skoro do posledního muže, ukořistivše mnoho děl a množství zavazadel. Uslyševše pak, že se některé švédské čety hodlají utéci do města Nördlingenu, obešli je Charváti kratší cestou a zahnali je nazpět, což teprve dokona pomátlo nepřátelské vojsko, jež bylo úplně potřeno.

V bitvě té zahynulo do 12.000 nepřátel, zajato jich 6000, mezi nimi i maršál Horn, a Bernhard Výmarský šťastně utekl. Vítězství to bylo i po charvátských kostelích oslaveno obvyklou chvalozpěvnou bohoslužbou, mladému královici poskytlo lesku velikého vůdce, přívržencům císařovým získalo nových spojenců, a Švédům věštilo ztrátu jejich nadvlády v Německu.

Když se r. 1635. Francie vmísila do války, zajížděli charvátští jezdci i do Francie, a již příštího roku obkličujíce St. Denis viděli před sebou pyšné hlavní město Francie.

Podali jsme tuto črty z veliké evropské války, a to právě z nejrozhodnějších a největších bitev, ne abychom líčili třicetiletou válku, nýbrž abychom ukázali, jak rozhodující byla chrabrosť charvátská i proti nejslovutnějším vůdcům i proti nejudatnějším vojskům.

A jaký byl ozvuk ohromné té války ve vlasti Charvátů? Rok za rokem ozývala se válečná polnice kommissařů královských, zvoucích je do této války. Zvláště z Hranice každá živá duše hnala se do války, tak že Charváti se báli, jestli Turci s větší silou do země vtrhnou, že onen „antemurale Christianitatis“ najednou zmizí s tváře země. Když r. 1632. stkvělými vítězstvími Gustava Adolfa král Ferdinand strachoval se o samu Vídeň a o své dědičné země, poslal opět do Charvátska sbírat vojsko. Marně bránili se stavové, že již málo lidí v zemi, a že se sami sotva Turkům ubrání. Tak Charvátsko, ačkoli menších nájezdů tureckých nikdy nebylo bezpečno, musilo přece bez ustání posýlati vojsko do Němec. Z Hranice žádal císař docela z každého domu po jednom muži, buď pěšího nebo jezdce. —

O divech charvátského hrdinství i v dalším průběhu třicetileté války nepřestávají cizinci, přátelé i nepřátelé, vypravovati i tehdy, když ostatní císařská vojska na všech stranách ochabovala. Vzpomeneme ještě aspoň několika případů.

O znamenitou pevnosť Breisach na Rýně zápasili spolu Švédové a Francouzové. V ní byli Charváti posádkou, a spojená vojska francouzská, švédská i výmarská postavila se proti pevnosti, aby se jí zmocnila. V pevnosti brzo nedostávalo se potravin. Tři sta Charvátů odvážilo se nebezpečného podniku, postarati se o přinesení potřebných zásob bratrům. Za temné doby noční každý s pytlem mouky na plecích doplazili se, opírajíce se o ruce i nohy, do zdí hradebních a podavše druhům potravy zase s touž opatrností doplížili se k ukrytým koním. Vyšvihnuvše se na své rychlé koně, vyburcovali nepřítele a jako blesk proletěli samým táborem nepřátelským, rubajíce vše před

sebou, co se jim v cestu postavilo a protivilo. Pevnosť byla se tří stran obklíčena řekou Rýnem, a na čtvrté straně byly silné stráže, příkopy a náspy. Současníci tento čin Charvátů jako zázrak vypravovali a vypisovali. —

Roku 1640. umřel hrdinný Isolani, a vůdcem Charvátů stal se Jan Werth, jemuž Charváti v německé písni a pověsti nesmrtelného jména dobyli. Dne 13. listopadu r. 1642. potřel Werth se svými Charváty silné francouzské vojsko. Dva tisíce Charvátův udeřilo na 19.000 Francouzů a stkvěle nad nimi zvítězili. Do 3000 nepřátel padlo, a 7000 jich zajato, mezi nimi pět generálův a na dvě stě důstojníků.

Veliké nebezpečenství hrozilo však brzy potom r. 1644. jejich vlasti. Král vyvedl tolik branného lidu z Charvátska, že již nebylo možno nalézti lidí, kteří by za slušný plat byli šli do války. V Uhrách zdvihl se opět spojenec Švédův a Francouzů, Jiří Rakoczy, a Ferdinand se již obával, že snad navždy ztratil Uhry, neboť zatím vítězně postupovala švédská vojska Čechami a Moravou proti Vídni, aby se se sbouřenými Uhry spojila. Král boje se, aby Turci nesnáze jeho ještě nezhoršili, pozval Charváty, aby mu pomohli zachrániti svatou korunu.

Ačkoliv Charváti nemohli ostaviti svou domovinu, odešly přece některé čety do Uher, avšak pomoc turecká povstalcům nepřišla, a v Linci uzavřen pak mír r. 1645.

V této válce Rakoczyovské a ještě třicetileté zastkvěly se jako dvě jasné hvězdy na obzoru dějin dva Charváti, bratři Mikuláš a Petr Zrinský. Vzpomínka na nesmrtelné pradědy málokdy povznesla dva bratry tak záhy a tak vznešeně, jako se proslavili Petr a Mikuláš. Jako dva bližení stkvělým věhlasem a rekovnou pravicí oba ze všech sil pracují o slávě rodu Zrinských. Prvý se zjevil starší bratr Mikuláš se 300 muži v Rakoczyovské válce. Četu svou ve zlatohlav a hedbáv oděnou přivedl před krále do Sokolce a pak se brzy vyznamenal na Tise, potřev zúplna jeden voj Rakoczyův. Mikuláš sám osobně zmocnil se nepřátelského praporu a císař jmenoval jej generálem charvátským.

Když pak po bitvách v Uhrách císař Ferdinand sám osobně převzal velení nad svými vojsky, tu opět mladistvý Petr Zrinský byl ve válce u krále, veda jako kapetán Žumberský svou četu. Gustav Wrangel, švédský generál, dobyv Chebu, přichvátal na Budějovice, aby se zmocnil samého císaře, jenž tam tábořil. Podplatil lid pro svůj záměr, a již plížilo se na 300 Wrangelových vojáků do císařského tábora. Snadno by byli jali císaře, neboť vše spalo, avšak okolo císaře bděli vybraní Charváti Zrinského, kteří v rozhodné chvíli vyskočili, Švédy zahnali na útěk a císaře zachránili. Když potom císař Ferdinand obrátil se z Chebu do Plzně, přišel tam i Petr Zrinský se svou četou, v níž byli Jiří hrabě Frankopan, syn Vukův, Toma Esterhazy, a kanovník Juraj Ratkaj, jenž toto ve své historii vypravuje. Na počest vůdci a četám vyšel sám císař s celým svým dvorem a velikým množstvím měšťanstva i vojska z města k uctivému pozdravu. Charvátští vojáci byli ve stkvělém odění, vyšívaném stříbrem i zlatem, a u některých byli i koně pozlaceným jezdeckým náčiním bohatě okrášleni.

Zrinský pronikal se svými četami do Saska všude vítězně, avšak třicetiletá válka chýlila se ku konci, a byla posléze skončena mírem Vestfálským r. 1648.

Rekovný a slavný život počali v této válce mnozí hrdinové charvátští; avšak nesčetný počet jich za války té, jak na bojištích, tak

v nemocnicích i život skončilo. Čechy i Morava, všecky německé země, dánské i švédské přímoří, Nizozemsko i Francie propůjčily své půdy k pohřbení přemnohých padlých charvátských reků.

Slavné, ale děsné jméno zanechali Charváti v dalekém cizím světě, ačkoliv jako krutí vojáci nevedli sobě v cizí, nepřátelské zemi v podstatě jinak, nežli Němci ve své vlastní, nežli Francouzi a Valóni v zemi svých sousedů, nežli Švédové a Dáni v krajinách svých spojenců a Španělé v sousední Francii a Italii.

U dějepisců třicetileté války jsou obyčejně jména „Charvát“ a „zbojník“ souznačná; jakým právem, o tom nechť soudí nestranný kulturní historik. Ovšem, pravda jest, že charvátští vojáci mnohdy krutě řádili, avšak bylo by nespravedlivo, Charváty samojediné obviňovati z takých neřestí. Třicetiletá válka právě způsobila, že obyvatelé celé Evropy zdivočeli. Císařské voje byly často po celé měsíce bez platu, tak že byly nuceny pleniti, chtěly-li životem se protlouci. Uhři a Charváti, Poláci a Valóni, Němci a Švédové byli rovně barbarští a zlotřilí v těch děsných dobách. Voják byl živ od kořisti a loupeže, a nejlidštější člověk, když nucen jest pleniti a loupiti, když ještě k tomu po dlouhý čas snáší hlad a různými válečnými svízeli strádá, nezná milosrdenství s nikým, kdo se mu zprotivuje anebo hledá všemožné příležitosti, aby ho zničil. A k tomu považme, s jakou úzkostí očekávala rodina charvátského vojína z dalekého světa, upíc mnohdy v otrockém zajetí sveřepých Turkův a jiných zlotvorů. Voják bojující v bohaté cizí zemi šťastně se vracel k ženě a dítkám svým, maje za pasem něco stříbra a zlata. Takové skrovné kořisti přinášeli pozůstalí po válce Charváti rodinám svým do trpce zkouženého domova.

Dobré pověsti věrných a statečných Charvátův uškodil kromě německých historiků, kteří hanobením slovanského národa svůj vlastní očistiti se snaží, zvlášť svrchovaným a básníka nehodným způsobem Fridrich Schiller, jenž ve svém „Valdštýnu“ Charvátům největší ukrutnosti připisuje, ano je z takových zločinů obviňuje, o nichž také on sám předobře věděl, že se jich dopouštěli Němci a Valóni. — Ano, přečetné zbojnické a krvelačné činy Charvátům se připisují, kterých se tito nikdy nedopustili. Člověk za každých poměrů nepřestává býti člověkem, a když neblahé poměry k ukrutnostem donucují, dá se právě každý člověk více nebo méně k nim svésti. — Haquet má úplně pravdu, tvrdí-li, že v Napoleonských válkách německá, anglická, francouzská a ruská vojska pozoroval a nalezl, že ve plenění a loupení všechna sobě jsou rovna. — —

Válka třicetiletá měla znamenité následky pro státní a kulturní život střední a západní Evropy; avšak Charvátsku, jehož synové přinesli největší oběti, nepřinesly ony proudy prolité krve nijakého užitku.

Pravda, jméno charvátského vojska bylo od těch dob po dvě století pro rod Habsburský nadmíru důležito, neboť každému nepříteli nahánělo hrůzy a zděšení, avšak právě zase pro neobyčejnou sílu a chrabrosť charvátského vojína celá západní Evropa od těch časův oblíbila si označovati národ charvátský nejostudnějšími jmény.

Ve službách královských.

Historická povídka.

Napsal **Ladislav Benýšek.**

I.

V Čechách začínalo býti zase nevolno. Nároky krále Václava III. na korunu uherskou byly dávno už pochovány, a v Polsku už pro mladého dědice české koruny také růže nekvetly

Odtud přicházely noviny stále méně a méně příznivé, a král Václav ocítal se pomalu na rozcestí; buď ponechati věci polské jejich vlastnímu osudu a nestáti více o korunu zemí poviselských — anebo s mečem k boji taseným vydati se do ohroženého království a donutiti odpůrce mocí, násilně k opětnému pokoření.

Král Václav o tom často přemýšlel, jak by nejlépe bylo se zachovati, radil se se svými věrnými. Koruny polské bylo králi českému přece jenom líto; lákala velmi, tím více, když už koruna svatého Štěpána v Uhrách byla oželena, oplakána.

Neveselé docházely z Polska noviny. Sok českého krále Vladislav Lokýtek bouřil zle. Krajinu za krajinou uváděl si v poddanství a poslušnosť, hradů dobýval, k odpadnutí od českého krále přemlouval, posádky české tepal, až z toho bylo náměstkům českým ve Velkém Polště a v Krakově úzko.

Ti měli chrániti panství českého krále a pána svého, ale těžká byla to věc. Už jim takořka ani dechy nestačovaly, už jim bylo úzko. Posádky jejich skrovné byly téměř úplně ztepány a zničeny, a Lokýtek dorážeti nepřestával. Smělosť jeho rostla takořka dnem.

Pan Mikuláš Opavský posýlal z Krakova posla za poslem do Čech — do Prahy — ke králi Václavovi, aby neváhal, aby přišel brzy, dobře ozbrojen, s četnými a hrdinnými bojovníky hájit vlastního prospěchu, jinak že pan Mikuláš nemůže z toho býti odpověden, udrží-li Krakov v poddanství. Stejné nářky docházely z Velkého Polska i odjinud.

Nemohl tedy král Václav dlouho otáleti. I ve vlastní domovině jeho nutili ho mnozí, aby neprodléval. Ještě zněla mladému králi v hlavě slova Konráda, opata zbraslavského, jež k němu ctihodný ten muž před málo dny promluvil: „Neváhej, králi, neváhej. Volají tě z Polska, abys přišel obhájit otcovského dědictví.“

Král Václav III. býval častým hostem na Zbraslavi v posledních dnech; chodil tam navštěvovat ostatků svého otce Václava II. Vždycky se mu tu zdálo, že ho duch otcův oblétá, že k němu hovoří, jeho nutí, pobízí: „Neváhej, synu, neváhej; chraň a zachovávej, co ti po mně odkazem, dokud čas, dokud stačí síla, nežli se příliš zmůže nepřítel našeho rodu.“

Mladý Václav konečně jakoby byl procitl ze sna, jakoby se byl probral z podivného dumání a jakoby byl počínal chápati, kde jest pravé jeho stanoviště a kam by měl se proti nepřátelům obrátiti.

Už volal král pány z Čech a z Moravy do Prahy k důležitému sněmování, už s jejich svolením sbírána jest vojenská hotovosť. Všecka Česká země i sesterská Morava odívaly se pomalu v roucho válečné. Se všech stran to dunělo a bouřilo, se všech končin českých vlastí

zářil mečů lesk. Všude se zkoušelo, je-li ostří mečů dosti břitké na ty, kdož českého krále olupují o zděděné země. Všude sbíraly se voje a vedeny k Olomouci.

Tam jest očekáván mladý král Václav.

Všichni už tam netrpělivě naň čekali. Vzkazy z Polska byly četnější a četnější, a král dosud ke svým nepřicházel. Měl ještě mnohé, co by byl rád pořídil a urovnal, než by vytáhl do boje. Boj — boj! Kdo to mohl českému králi zaručiti, že se vrátí živ a zdráv, kdo ho mohl ujistiti, že zase spatří ty, kdož byli jeho, kdož mu byli nejbližší a nejdražší — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Od Prahy ke Zbraslavi na sněhobílém komoni spěchal Václav král. Chvílemi dumal, nemaje s kým by hovořil. Snad byl už duch jeho mimo domovinu, snad už byl v Olomouci, snad už na poli válečném. Chvílemi zas obracel zraky k báním zbraslavského kláštera a chrámu; tam byl cíl cesty královy.

Jakoby mu byly báně ty kynuly, jakoby ho byly zvaly a vítaly, k rychlejšímu kroku pobízely: pojď, pojď, králi, kdy as — kdy zas od této chvíle znovu k nám zavítáš!

K rychlejšímu běhu popohnal Václav broně. Už by rád byl býval u otcových ostatků, rád i u opata Konráda. Měl mu tak mnoho před odchodem svým z vlasti co svěřovati, tak mnohé v péči a ochranu mu poroučeti.

Už králi šuměly vlny vod Berounčiných v ústrety, z blízka kynuly mu hvozdy zbraslavské. Nějak divnou řečí to dnes všecko k Václavovi mluvilo. Ta voda jakoby šplounala teskněji, ten les jakoby šuměl smutněji. Divná to věc!

Vody šum a lesů sten však pojednou jiné, mocnější zvuky počaly tlumiti. Ráz na ráz znělo to ze smrčiny, rána stíhala ránu. Byly to údery tak mocné a silné, že sténaly pod nimi kmeny hvozdu, že poddávala se jim drva nejsilnější.

A když rány umlkaly, když ustával sekery a drva sten, veselé hlasy rozezvučely se po lesích, smích a ples a zpěv. Ze všech pak zpěvných hlasů nejmocněji jeden doléhal ve sluch králův. Zněl králi tak mile, tak líbezně. Zněl jako rolničky, když po cestě hrají si veselou.

„Junácká a statečná musí to býti hruď, která rodí takové zvuky," povídal si král. Na všecko té chvíle zapomínal. Hlasy zpěvné zněly mu pořád příjemněji zvědavým a chtivým krále činíce poznati toho, kdo plesu toho a líbezných popěvků jest původcem.

Král se uhnul s cesty přímo ke klášteru vedoucí a dal se v místa, odkud zaznívaly hlasy lesních pracovníků.

Zase střídaly se rány seker, sténání drv a zpěv pracujících, a král Václav byl lesní družině blíž a blíže.

Konečně spatřil král lesem pracující družinu zbraslavských junáků, kteříž lesní prací jakousi se zaměstnávajíce vesele si vedli.

Ještě udělal oř Václavův několik skokův, a král se ocitl mezi junáky. Nemalé bylo to pro ně překvapení, takováto návštěva. Znali krále dobře. Vídali ho často klusávati ke Zbraslavi.

Utichl hovor a ples i zpěv, ustala práce. Zaraženi, překvapeni, nemluvni stáli tady hoši zbraslavští. Nikdo neměl ani tolik odvahy, aby krále pozdravil.

Konečně přece zmužil se jeden z nich. „Vítáme tě, jasný králi náš, na půdě zbraslavské!"

Král vlídně cosi odvětil, mile se usmívaje na hovořivšího junáka. Poznal hlas. Byl to týž, jenž zněl před chvílí zpěvem tak líbezně do dáli.

„Čím můžeme svému králi a pánu sloužiti?“ pokračoval jun. Rozpaky jeho patrně pominuly, ostych rozplašen jest vlídností královou.

Král neodpovídal. Jakoby se rozmýšlel, s patrnější zálibou však sledoval postavu hovorného junáka. Nebylo jí také široko daleko rovné. Vysoká a stepilá jako nejpěknější jedlička v lesích zbraslavských. Ústa samý úsměv, a na rtech zpěvné hlasy jen jen zvonily.

„Kdo jsi?“ zeptal se konečně král. „Pověz bez ostychu, bez prodlení svému králi!“

„Jsem Odolen, syn Ondřejův,“ odpovídal tázaný.

„Kdo jest Ondřej, tvůj otec?“ zvídal dále král.

„Ondřej — otec můj?“ opakoval si Odolen, jakoby nevěděl, kterak králi odpovídati. „Ondřej — otec můj — tamto ve vodách říčných loví ryby. Nedaleko břehu má malou chatu, kolem kousek políčka. Jest dobrý, hodný otec — jinak nevím, co bych, králi můj, ti o otci svém pověděl.“

„Dostačí mi to,“ spokojoval se král. „Slyšel jsem, lesů dojížděje, pěkně zpívati. Byl-li to zpěv tvůj?“

„Snad, králi můj — než i tito moji druhové zde zpívali,“ mluvil Odolen.

„Žádný z nás však tak pěkně, jako druh náš, milý Odolen,“ pověděl králi jeden z družiny.

„Nuže, přej králi svému,“ pokračoval Václav, „aby z písní tvých z blízka naslouchaných se potěšil. Zazpívej, zapěj tu nejkrásnější píseň, jakéž jsi se na Zbraslavsku naučil.“

Odolen se nedal pobízeti. Ke zpěvu byly rety jeho vždycky naladěny, k písni měla hruď vždycky dechu dosti, prostá, ušlechtilá duše jeho dosti nálady. Vzpřímil se ještě ušlechtileji. Oko zazářilo, ústa se pootevřela a píseň nejkrásnější vlnila se lesem, nesla se dál a dál, až tam ve skalách, v dálce, na druhém břehu říčném hasly a mizely teprve dálkou oslábé zvuky ty.

Odolen dopěl. Ústa Václavova byla plna chvály; nevěděl, jak by za to potěšení vděčil se zbraslavskému pěvci. Konečně připadá mu myšlénka. „Jsi-li svoboden, nic-li tě nevíže, nepoutá ke kraji zbraslavskému?“

„Svoboden jsem, králi můj,“ odpovídal Odolen. Tu cosi šustlo houštinou. Odolen pátral zrakem v místa šustu, aby vypátral příčinu. Lehkonohá laň, jež v ta místa zbloudila a hovorem lesní družiny byla poděšena, hledala bezpečí.

„Svoboden jsem, králi můj,“ opakoval pěvec, „jako tato laň, jako ptáče nad našimi nivami. A víže-li mě co ke kraji zbraslavskému? Mohla by to býti jen láska k otci a mateři, jen láska k rodnému zátiší.

„A jinde myslíš,“ zvídal Václav král, „že by mimo rodný tento koutek štěstí pro tebe nebylo?“

„Nechci to jistiti,“ omlouval Odolen. „Snad i jinde šťastnou by se moje duše cítila, kdyby aspoň vzpomínkami na domov mohla se těšiti.“

„Nevelké to přání, snadno jest je splniti,“ mluvil král.... a po malém rozmyšlení učinil Odolenovi nabídku: „Slyš, pěvče zbraslavský!

Český král má rád tak statečné junáky, jako jsi ty. Na dvoře jeho jest veselo. Chtěl-li bys býti v družině krále Václava, u něho ve službách, jemu po boku? Po zbraslavském zátiší nebude se ti musit stýskati. Český král tu bývá často. Z Prahy sem není daleko, budeš sem tedy s králem svým a pánem dojížděti. Roboty nebudeš míti mnoho a přízeň králova bude vždycky s tebou, kdykoli zapěješ jeden z popěvků, jakými jsi hlaholíval v tomto okolí.“

V junácké družině bylo patrné pohnutí. Přílišné to vyznamenání, příliš zjevná míra štěstí prostému synku krve rybářské. Tváři Odolenových druhů se růměnily, nejedna snad proto, že takového štěstí Odolenovi nepřála.

Odolen sám velmi byl překvapen. Nedovedl králi ani odpovědíti.

„Nuže, rozhodni se, mluv, odpovídej,“ nutil král.

„Jasný králi!“ odpovídal konečně Odolen. „Může-li ti neumělý, prostý hoch ze zbraslavského zátiší, jehož tyto lesy odchovaly, býti ke službám, rád ti je prokáže. Jsem ti službou jako králi a pánu věrných Čechů povinen. Jenom něčeho se obávám.“

„Zjev to tedy svému králi, snad bude moci překonati tvé obavy.“

„Ondřej, otčík můj, stárne. Proud na vodách bývá někdy mocný, síla vetchých jeho paží nemůže ho mnohdy překonati a tu bývá nejednou pomoci syna svého potřeben. Mám starosti, králi, kdo mu tu pomůže, když syn jeho Odolen, jediný jeho pomocník, bude ve službách královských.“

Král byl patrně pohnut z té lásky synovské. „Neboj se, Odolene, král tvůj dá otci tvému pomocníků, kolika jich bude potřeben, aby za tebe měl náhradu. Vyřiď to jen svému otčíkovi. Nebude o statečnou paži na Zbraslavsku nouze. Pravím, kdo z vás, junáci, chtěl by býti Ondřejovi, otci Odolenovu, ku pomoci? Zavděčí se tím králi svému, vezme za to dobrou, královskou odměnu.“

Hned pak hlásili se dva z druhů Odolenových k radosti tohoto.

„Nuže, tak-li budeš spokojen?“ ptal se král.

Odolen přisvědčoval. Byl pohnut patrně, pohnut ze svého vyznamenání, pohnut i z toho, že dobře bude starému otčíkovi i v synově nepřítomnosti.

Ještě tak o tom — onom smluvili se král s Odolenem, pak rozešla se družina. Král zahnul ke bráně klášterní, Odolen odcházel do rodné chaty, veda s sebou dva králem zjednané pomocníky starému otčíkovi, ostatní šli pak dále po své práci.

V klášteře zbraslavském bylo té chvíle nápadné ticho. Mniši byli po svém zaměstnání, a opat Konrád rozmlouval s duchovním bratrem, opatem Bavorem z Břevnova, jenž ho dnes navštívil, aby s ním o mnohém důležitém důvěrně pohovořil.

Často býval Bavor na Zbraslavi, neméně často Konrád v klášteře břevnovském. Oba byli královského rodu českého důvěrnými přátely, jsouce mu věrné oddáni. A když mračna bouře nad hlavami rodiny královské druhdy se shrnovala, oba byli starostlivi. Byli-li v důležitých potřebách o radu tázáni, radili svědomitě, bylo-li pomoci zkušených těch mužů potřebí, pomáhali bez prodlení.

Dnes byli opati velmi vážní. Hovořili, rozumovali, různým způsobem soudíce o nastávajícím válečném tažení za hranice vlasti.

„Václav král už se rozhodl a bylo také na čase,“ hovořil Konrád. „V málo dnech vytáhne z Prahy k Olomouci, odtud dále do Krakovska.“

„Dejž Bůh, aby ušel zlého," přál si Bavor „aby se nám všem věrným vrátil živ a zdráv po šťastném pořízení."

„Dejž Bůh," opětoval Konrád, „aby i práv svých v Polště obhájil, aby se byl zvěčnělý otec krále našeho marně nestaral. Přál bych toho mladému králi i koruně pro velikou úctu k zesnulému králi, jehož ostatky tu chováme."

„Musíme se pilně za mladého krále se svými řeholními bratry modliti. Jsem o Václava všecek starostliv. Vždyť už je to jediná jen haluzka na starém kmeni domácích panovníků. Jediná nepohoda, jediný jedovatý dech a může nám uvadnouti. A mladý král — nebývá opatrný, jak snadno může na výpravě přijíti k úrazu."

„Snadno, snadno," přisvědčoval Konrád. „Vojna života nešetří. Nedej Bože, abychom se musili dívati na druhé „Pole moravské". Ale není při vší starostlivosti o mladého krále jinak. Je ho v Polště velmi potřebí. Sám jsem už mu několikráte domlouval, aby tam nenechával vladařů svých bez pomoci."

„Myslí-li král na budoucnosť rodu svého?" vyptával se Bavor, jemuž patrně dnes myšlénky podobné hluboce utkvěly.

„Není mi známo," děl Konrád. „Alespoň se mnou o podobném nikdy nemluvil. Je mlád ještě — velmi mlád — a mládí rádo si myšlének takových nepřipouští. I královská choť jeho mladistvá jest a manželství jejich nedávné; snad dopřeje světa Pán rodu Přemyslovců nového rozkvětu."

„Lid náš alespoň pevně v budoucnosť tu věří; podle starých podání rod Přemyslovců nikdy prý nevymře. I v rodě královském zachovává se od kolena ke kolenu víra ta; kéž jen nikdy nezklame!"

„Doufejmež," krátce odvětil Konrád. „Chrám náš klášterní chová mnohé vzácné památky, jichž se mu dostalo štědrou rukou slavného krále Václava II. Mezi temito zvláště vážíme si my zbraslavští mniši meče prastarého, v rodině královské od věků pečlivě chovaného. Jest prý to meč, jímž se druhdy sám svatý vévoda Václav pasovával."

„Ach, vzácná to památka," pochvaloval Bavor.

„Vzácná — vzácná. Také si jí dle toho vážíme. Sám jsem z ruky zvěčnělého krále meč ten vzal, abych ho ošetřoval. Vlastnímu synu nedůvěřoval král, že by věnoval té rodinné památce dosti pozornosti; bál se, že by mohl býti meč pohozen — ztracen. I o meči tom mnohé jdou pověsti. Jedna z nich praví, že prý se vždycky krví růmění, když některý z rodu Přemyslova smrti jest nedalek."

Opat Bavor se jaksi pozachvěl.

„Nebyl jsem nikdy ovšem podobného svědkem," pokračoval Konrád, „ale král Václav, jehož vzácné ostatky chovají zdi našeho kláštera, nemluvíval nepravdy — a já zvěděl jsem to od něho."

Opat Bavor nepochyboval, ale pevná zmocnila se ho víra v divotvornosť meče Konrádem opatrovaného. „Kéž se dlouho meč nerůmění!" zbožně si přál vzdychaje.

„Alespoň ne do té doby, než rod královský znovu zkvete mladými ratolestmi, než bude požehnán potomky, v nichž by dále žila Přemyslova krev," dokládal Konrád.

Další hovor opatů přerušen byl vjezdem krále Václava do klášterního nádvoří. Dusot koňský, hovory mnišské, hlučení klášterní brány slyšeti bylo do cely Konrádovy. Netrvalo pak dlouho a byl tu Václav král.

„Budiž nám srdečně vítán, králi náš," oslovil Václava Konrád.

„Děkuji ti, dobrý otče," odpovídal Václav. „Máš milého hostě, dobrého opata břevnovského." To řka přátelsky se měl k hosti Konrádovu.

„Hospodin buď s tebou, králi náš a pane!" oslovoval Bavor Václava.

Král k žádosti Konrádově volně usedl. Jdu se loučit s tebou, otče opate," hovořil. „Kdož ví, budeš-li mě kdy na Zbraslavi vítati ještě, jsem již jenom jednou nohou ve vlasti, druhou na poli válečném — a odtud, kdož to ví, vrátím-li se kdy a jak. Polané jsou zlí nepřátelé, ti by krve českého krále nešetřili, kdyby se jim naskytla příležitost ji proliti."

„Milý králi," těšil Konrád, „k čemu trudíš mysl předčasně? Dá Bůh, že vrátíš se nám šťastně živ a zdráv. Budeme se na Zbraslavi i v Břevnově modliti za tebe každého dne s bratry řeholními. Snad nás nebe vyslyší, vždyť nás slyšelo již mnohokráte."

„Jdu se s tebou loučit, otče Konráde, ..." opakoval Václav.

„Těší to starého mnicha," vpadl Konrád Václavovi do řeči. „Mohu-li ti pak něčím, králi milý, sloužiti při poslední tvé návštěvě před odchodem z vlasti, rád to učiním."

„Dovediž mě k hrobu otce mého," přál si Václav. „Opat břevnovský může nás provázeti."

Konrád i Bavor byli ihned králi po vůli. V malé chvíli zněly chodbami klášterními trojí kročeje. Oba opati provázeli krále ke hrobu otcovskému.

Václav zde se zamyslil, zadumal i zaslzel. Konrád s Bavorem stáli mlčky opodál, tiše se modlíce za duši zvěčnělého krále, za zdar v nové válečné výpravě, za život krále mladého.

Neušlo pak Konráda, že jiné asi ještě byly to okolnosti a pohnutky, jež vedly krále na Zbraslav.

Václav se vzchopil od hrobu otcovského, rozžehnav se s ním.

„Čím ti mohu ještě sloužiti, pane náš?" ptal se Konrád opětně.

Václav neváhal s odpovědí. Dovedíž mě, otče, k památkám rodu našeho, jež vzal jsi z ruky otce mého, abys je na Zbraslavi opatroval."

Konrád opětně vyhověl s ochotou. Od hrobu královského vedl Václava do komory pokladní. Bavor po přání králově i sem následoval Konráda.

„Ukaž nám zlatý kříž i meč svatého Václava, ať vzdáme poctu těm památkám," velel král.

Konrád byl i v tom králově po vůli. Z veliké skříně závorami pečlivě uzamčené vyndal zlatý kříž, jejž druhdy daroval Václav II. kostelu zbraslavskému, a meč svatého Václava. Jasná byla záře drahocenného kříže, avšak meč stářím valně byl sešlý. Ostří dlouhým věkem rzí vyhlodané, všeho lesku prosté, jílec všecek otřený.

Konrád podal obé zprvu králi, pak Bavorovi, aby políbením svatým těm památkám vzdali obvyklou poctu. Oba učinili tak. Bavor zvláště pln úcty a svaté bázně drahocenných věcí opatrně se dotýkal, políbiv pak je, pozorně kladl je v roušky, jimiž byly obaleny.

„Otče Konráde," hovořil král. „Pro tyto drahocenné památky přijel jsem dnes na Zbraslav."

Konrád se polekal. Nemyslil jinak, nežli že zas někdejší lehká mysl opanovala krále. Nebylo to dávno, co mladý Václav dal se jaksi

na pokání. Ještě to bylo v dobré paměti, kterak se společníky pochybné ceny marnil a utrácel v Uhrách i po smrti otcově ve vlasti. Opat byl všecek v rozpacích. Odpírati králi se bál a drahocenné věci vydati? Jakoby byl viděl zesnulého krále Václava, jak mu hrozí a napomíná ho, aby stkvostů těch nevydával, že by ho trest za to nemohl minouti.

Král znamenal opatovy rozpaky. Jakoby byl i příčinu jejich prohlédl!

„Nelekej se, ctihodný otče," konejšil král. „Jsou mně památky tyto neméně drahé jako tobě. Netoužím po zlatě, hledám jen ve věcech těchto moci divotvorné. Chci je vzíti s sebou na pole válečné, doufaje, že půjde se mnou s nimi i strážný duch otce mého, že bude se mnou i pomoc svatého Václava."

Konrád se poněkud upokojil, přece však Václavovi nepřisvědčil. „Králi milý," hovořil, viz, kterak má ti meč tento v boji prospívati, bez ostří, rzí vyhlodaný, sesláblý. Tobě by neprospěl, ty máš potřebí na těla nepřátel meče břitkého, pádného a těžkého — a nás — snad bys připravil o nejdražší stkvost. Pomoc svatého Václava bude s tebou i bez toho meče, pros ho jen a vzývej, i my budeme se k němu za tebe modliti a on neopustí tebe, jako neopouštěl nikdy věrných synů svých, nezapomínal nikdy svého národa..."

„Dej mi tedy aspoň kříž, vrátím ti ho, až se z boje vrátím," žádal král.

Opět se rozmýšlel Konrád, až po malé chvíli se rozhodl. „Budiž tedy; vezmi kříž, ale opatruj ho všemožně a až se z boje vrátíš, přines ho zase ke hrobu otce svého!"

Král byl z povolnosti opatovy potěšen.

Té chvíle zaznívaly z venku do cely pokladní zvuky písně. Zněly blíž a blíž, vždy zřetelněji. Král poznal píseň tu. Slyšel ji nedávno ve hvozdě zbraslavském.

„Odolen!" zvolal král.

„Odkud znáš ty Odolena?" ptal se Konrád.

„Jel jsem ku Zbraslavi. Písně zněly mi v ústrety. Pátral jsem po jich původci a našel jsem v lese Odolena, syna Ondřejova. Statný to junák, jenž se dobře hodí českému králi do služby. Najal jsem ho."

„Dobře's učinil, králi," chválil Konrád. „Odolen jest hodný mladík, všichni máme ho rádi. Služebovolný a věrný, i bude družině tvé k ozdobě. Chceš-li v něčem ještě býti opatovi zbraslavskému povolen, vezmi Odolena s sebou do Polska, ať tě všude provází. Svěř mu tento drahocenný kříž. Bude ho dobře opatrovati, důvěřuji mu."

„Budiž," svoloval král. „Ať vejde Odolen do klášterní budovy, učiníme ho strážcem kříže před tvýma zrakoma."

Po této rozmluvě opustil Konrád se vznešenými hosty komoru pokladní, odnášeje drahocený kříž. Meč památný byl před odchodem opatrně zase uschován.

Odolen po přání Václavově vpuštěn do budovy klášterní a uveden do cely opatovy, kamž se i král Konrádem a Bavorem provázen opětně odebral.

„Nuž, přicházíš-li, abys své služby u krále započal?" oslovil Václav Odolena.

„Ovšem, milostivý králi," přisvědčoval Odolen.

„Nic-li otčík tvůj nenamítal, že král si žádá tebe?"

„Nenamítal; on je, jasný králi, věrný tvůj poddaný, jenž by nikdy neodvážil se jakékoli služby tobě odpírati. Rozžehnal jsem se již s otčíkem i s mateří, se hvozdem zbraslavským, jsem nyní služebník tvůj, králi, všecek tvůj. Kéž ti mohu platné služby prokázati, bylo by to Odolenovi zbraslavskému ctí, kdyby o jakýkoli zdar svého krále měl zásluhu.“

Líbila se všem uhlazená ta řeč.

„Ušlechtilý to mladík,“ našeptával Bavor Konrádovi.

„Ano,“ přisvědčoval tento; „pravý bude to služebník královský.“

„To bude ozdoba družiny královské,“ dokládal Bavor.

„Král ti také důvěřuje,“ pokračoval Václav k Odolenovi. „Ctihodný opat Konrád podá ti toho důkazy.“

Vyrozuměl z toho Konrád, že přeje si král, aby on sám před zraky přítomných učinil Odolena strážcem drahocenného kříže, aby sám bedlivého kříže ostříhání vložil mu na srdce. „Odolene!“ zahovořil tedy, „klášter zbraslavský chová mnohý drahocenný poklad, o němž jsi dosud nevěděl.“

Po těch slovech rozbalil roušku a ukázal Odolenovi zlatý kříž.

Odolen všecek překvapen poněkud ustoupil. Nikdy ještě tolik zlata a tak čistého neviděl.

„Hle,“ pokračoval Konrád, „to tě drahocenný poklad, našich jeden z nejvzácnějších. Král Václav zvěčnělý, veliké a slavné paměti, vlastní rukou daroval ho klášteru našemu. Král náš milostivý, jehož budeš průvodcem a služebníkem, opouští vlast, jede proti nepříteli. Na nás vyžádal si tento drahocenný stkvost, doufaje, že pro úctu k němu bude s ním pomoc Boží a strážný duch jeho praotců. Do rukou tvých svěřuje ho král, abys ho opatroval, péči o něj měl, ve všem a všudy dobře ho ostříhal, před nepřátely ho ukrýval a až dá Bůh — do vlasti se vrátíte a král ho nebude více potřeben, abys vrátil ho zpátky do naší zbraslavské svatyně, aby nedalek byl hrobu toho, od něhož pochází.“

Odolen přes příliš byl potěšen. Mohl-li se před málo hodinami naditi, jakého vyznamenání se mu dostane, mohl-li předvídati, že poctěn bude tak významnou důvěrou českého krále a ctihodného opata.

„Ó, králi můj — ó ctihodný opate!“ povznešeným hlasem volal Odolen, z ruky Konrádovy bera svěřený kříž; „spíše toho se dočkáte, že by Odolen zbraslavský dal si utít pravici, než by vydal nepřátelům, co tak drahocennou, vzácnou a svatou památkou býti pravíte. Spíše přivezou Odolena na Zbraslav bez ducha, mrtvého, než by zradil důvěru, jíž ho vyznamenal král.“

„Jsi šlechetný, Odolene,“ pochvaloval král. „Jsem vděčen písni tvé, jež mě přivábila v místa, kde jsem poznal tebe. — Nuže, milý opate,“ pokračoval král ke Konrádovi. „Václav — král nemá, čeho by více žádal na tobě, než abys se s námi rozžehnal.“

Konrád neubránil se slz. Zaplakal při tom loučení. Ruce skládaje na hlavu královu žehnal mu: „Jdi ve jménu Božím, pro čest a slávu svého národa. Hospodin vrať nám tebe k ozdobě a potěše vlasti a pro šťastnou její budoucnost.“

I Bavor žehnal Václavovi: „Ve jménu Božím, králi náš! Pomoc Páně budiž s tebou a přímluva našich svatých Václava i Vojtěcha. Nepřátelé tvoji nic ať nezmohou nad tebou, meči tvému dej nebe zdar a vítězství.“

Václav i služebník jeho Odolen slzeli rovněž odcházejíce z budovy klášterní. K rozkazu královskému přiveden nový oř, na nějž vyšvihl se Odolen pevně k prsům zlatý kříž tisknoucí.

Půda zbraslavská se rozezvučela pod kopyty oře králova i Odolenova, kteří s větrem o závod dali se ku Praze. Ještě se za nimi díval Konrád s hostem svým, dokud zraky stačily.

Na pomezí zbraslavské půdy oba jezdci zastavili se. Sestoupivše s koní horoucně políbili zemi, jež byla oběma posvátná, a Odolen po přání králově zapěl píseň, jejíž dojemné zvuky byly Zbraslavi posledním pozdravem. (Pokračování.)

O stáří lidském.

Podává

Vincenc Drbohlav.

(Pokračování.)

Konečně i stoupání a klesání půdy zemské bylo užito k vyšetření stáří lidského. Ovšem opět s nezdarem. Lyell pozoruje zvedání a klesání pevniny, vypočítal v Anglii ledovou dobu a stáří a vystoupení člověka na 224.000 let. Tím i tvoření kanálu La Manchského posunul do hrozné dálky, ačkoli stálé zvedání anglických a stálé klesání francouzských břehův opak toho dokazuje. Lyell sice připouští, že tu mohly působiti jiné mocnosti, ale že tyto hypothesy a domysly on, autorita prvního stupně vyslovila, pokládány jsou za bernou minci. My zříme, že působením podzemních sil mořská úskalí stala se ostrovy, že slavné přístavy byly daleko do pevniny posunuty, ba že celé břehy s městy a vesnicemi pod vodou zmizely.

V severním moři byla starým rybářům holandským známa nebezpečná úskalí, která během 300 let vystoupila o 110′ a ostrovy se stala.

Chrám Jova Serapiského u Pozzuoli v Italii byl na počátku křesťanské éry vystavěn. Tato ohromná budova byla střídavě pohroužena i zdvižena; neboť jeho 13 m. vysoké sloupy, z nichž dosud 3 stojí, jsou ve výši 7—8 m. mořskými mušlemi poškozeny, ba jejich skořápky nalezeny i v děrách sloupů.

Severní břehy africké stále se zvýšují. Ostrov Pharos, dle Homera den cesty od Egypta vzdálený, byl z rozkazu Alexandra Velikého s pevninou spojen hrází; nyní z ní jest jenom část. Bolivské břehy Atacama nedávno teprve z moře povstaly. Přístav Džida u Mekky, v předešlém století lodím přístupný, jest zatlačen do pevniny.

Utonutí jsou určeny západní ostrovy frieské. Na ostrově Frieslandě bylo r. 1300. 95 farností, nyní jich zbylo pouze 45. Před třemi sty lety kvetoucí město Calao na ostrově sv. Vavřince jest pod vodou. Z toho patrno, že staleté proměny půdy zemské od náhlých nemohou býti rozeznány. I zemětřesením mění země svou tvářnost. Když r. 1819. v Indii řádilo zemětřesení, zvedla se rovina dolního Indu v délce 90 klm. a 20 klm. šířky na 3 metry; v Čilsku zvýšil se roku 1822. břeh ve prostoře 160 klm. o 1 metr. Při výbuchu na ostrově Karakatoa r. 1883. zbylo z ostrova toliko 15 čtv. klm. ze 33 čtv. klm.

Jak z uvedených příkladů vyplývá, jsou výpočty geologie neurčity, a nikdy čísla její za absolutní stáří pokolení lidského bráti se nemohou. Neboť věda, která chce jisté důsledky odvoditi, požaduje i matematické, jisté podkladky; ty však zde buď scházejí, anebo jsou udány podmínečně.

Proto také nejslavnější badatelé nikdy určitě nepotvrdili, že stáří lidské čítá statisíce let, ale vždy dopřávají místa vážným námitkám. Avšak ti, kteří mají hlavně v úmyslu vyhledávati konflikt geologie s biblí, vážné studium geologie však nepěstují, v populárních brošurkách a pojednáních chápají se těchto podmínečných výpočtů a tvrdí to, čeho skuteční badatelé určitě nevyslovili, jenom aby autoritu bible snížili.

Pro nás budou vždy důležitá slova Cuvierova: Domnívám se, jestli něco v geologii dokázáno jest, že je to tvrzení, že byl povrch naší země obětí veliké a náhlé revoluce (potopy), jejíž datum o mnoho dále než na 5—6000 let zpět jíti nemůže.[1])

Obraťme nyní zraky své k archeologii, jak tato stáří lidské vypočítává.

Protože nynější věda postavila se na stanovisko protináboženske, nemůžeme se diviti, že i archeologové do tohoto tábora zaběhli, udávajíce čísla obrovská. Archeologie, těsně pojíc se ku theorii Darwinově, vidí v pokolení lidském pozvolné stoupání kultury. U ní byl člověk dříve ve stavu zvířeckém, z něhož se bojem o svou existenci vybavoval a duševně pokračoval.

Za zbraň a nástroje v pradobě sloužily mu hrubé kameny, jimž otloukáním a štípáním dodával vhodné podoby. Během časů však dospěl člověk k myšlénce kameny brousiti, hladiti, je pracně vrtati a tím si pohodlnější zbraň zrobiti. Byla to doba kamenná, kterou Lubbock rozdělil na palaeolitickou (doba hrubých nástrojů kamenných) a neolitickou (doba hlazených nástrojů kamenných).

Opět přešly dlouhé věky. Lidstvo poznalo hodnotu kovů, poznalo tajemství metallurgie. Jaký div tedy, že je přivedl rozum k hotovení nástrojů kovových — nejprve bronzových, které buď zcela, buď jen částečně zatlačily kamenné.

Avšak rozum nedal člověku státi. Seznána tvrdosť železa a jeho důležitosť. Železo počalo všude převládati, z něho dělaly se veškeré nástroje.

Tak podléhal pokrok lidstva třem periodám: kamenné, bronzové a železné. Naskýtá se otázka, co as zavdalo příčinu k rozdělení vývoje lidstva v tyto tři doby.

Již staří básníci Hesiod, Ovid a Lucretius[2]) zmiňují se o těchto dobách. Avšak vědecky bylo přijato toto rozdělení r. 1837. dánským archeologem Thomsonem. Ten pořádaje nordické starožitnosti, shledal, že některá naleziště obsahovala pouze kamenné, jiná pouze bronzové, a jiná opět železné nástroje. A divnou náhodou ujalo se jeho rozdělení

[1]) Güttler, str. 281.

[2]) Arma antiqua manus, ungues, dentesque fuerunt,...
Et lapides, et item silvarum fragmina rami
Posterius ferri vis est, aerisque reperta
Sed prior aeris erat, quam ferri, cognitus usus.
Lucr.: De rerum natura.

tak, že zavládla domněnka, jakoby dějiny lidstva podle této šablony počínaly.

Kdyby se určitě dokázalo, že tímto pochodem bralo se lidstvo ku předu, tu by se stáří lidské mohlo pohodlně do báječných časů položiti a letopočet biblický zdál by se hrozně skrovným. Ale to dokázáno nebylo, a nám jest opět jednati s pouhou hypothesou. Ba i v té příčině pozbývají archeologické údaje své váhy, že týkají se většinou nálezů severozápadní Evropy.

Doba kamenná, bronzová a železná zove se dobou předhistorickou. Co však jest to doba předhistorická? Taková, z níž se nám žádné historické zprávy nezachovaly, kde jsme jen poukázáni na sporé nálezy.

Pro severozápadní Evropu jest však pojmenování toto příliš relativní. Zde byl dobou předhistorickou čas před Kr. P., ba první století po Kristu. V té době však Číňané, Indové, Babyloňané, Assyrové, Egypťané již měli svou kulturní epochu. V poměru tedy k dějinám všeobecným doba tato v pravém slova smyslu předhistorickou zváti se nemůže. A tím musí se výpočty let značně snížiti.

Kdy že počala doba kamenná a kdy se končila? Kdy bronzová, železná? Bohužel i tu jsme na velikých rozpacích, neboť ti „předhistoričtí řemeslníci“ zapomněli svým výrobkům vtisknouti datum svého spracování a značku své firmy.

Kamenných nástrojů užívali obyvatelé evropští nejspíše z nedostatku jiného materiálu. Vždyť až dosud panuje doba kamenná u brasilských Indiánů, Bakairů, u Indianů na řece Koloradu, u Maorů na Novém Selandě, u obyvatelův Ohnivé země. Nigrové v Africe a Hottentoti a obyvatelé Kanárských ostrovů mají kamenné zbraně též.

Rozdělení doby kamenné na palaeolitickou a neolitickou postrádá věcného podkladu. Neboť jakost kamene zajisté člověka poučila, jak s ním má nakládati.

Kde bylo hojně kamene vrstevnatého, získal si člověk vhodnou podobu nástroje štípáním. Kde byl lom kamene lasturový, musil člověk kámen brousiti, jako ku př. ve Skandinavii.

Chceme-li, praví Vogt, ze způsobu a druhu zhotovování kamenných nástrojů, z jich hlazení a broušení rozličné doby odvozovati, tu by jistě odporovaly naše domněnky principu exaktního skoumání.[3])

Staří národové užívali kamenných nástrojů i tehdy, kdy kovy již dávno znali. U Egypťanů nasvědčují tomu vyryté do tvrdého kamene hieroglify a výrobky skulpturní, které se díti musely ostrým hrotem kovovým. Oni provazovali hornictví kamennými nástroji. Při balsamování mrtvol, dí Herodot, „rozřezují ostrým kamenem aithiopským slabinu“.[4])

Španělé nalezli v Mexiku kamenné nože v rukou kněží, ač poklady chrámové zářily stříbrnými nádobami.[5])

Kněží bohyně Kybely užívali kamenných nožů při obětech, i oběti Jova Latiarského usmrceny bývaly kamennými meči. Židé obřízku mnohdy také kamenným nožem vykonávali.

Cestovatel po Albánii po dnešní den uzří v rukou lidí kamenný nůž, jímž se vyřezává z plece skopce kus masa, aby se z vláken jeho zjistila budoucnost.

---

[3]) Platz, str. 698.
[4]) Herodot II. 86., str. 196.
[5]) Moser str. 16.

Na bojišti maratonském nalezlo se vedle šípů s bronzovými hroty množství šípů s kamennými špičkami.

Dějepis zaznamenává, že Angličané měli v bitvě u Hastingsu r. 1066. kamenné zbraně. Skotové nosili je až r. 1298. Ještě před krátkým časem irští mědirytci užívali kamenných kladiv.

I mexičtí holiči obsidianovým nožem do dneška své řemeslo provádějí.

Tak řečeného bronzového člověka, t. j. perioda, v níž lidstvo znalo pouze bronz, nelze s jistotou hledati v žádné posud prozkoumané zemi. Z husta nalézají se mezi ozdobami bronzovými i nářadí ze železa a kamene, jako ku př. r. 1877. u Mnichova Hradiště a u Bologny v Italii. Když Římané dobyli Anglie, byli Anglové jak bronzovými, tak kamennými zbraněmi opatřeni.

Hostmann vyslovuje se v archivu antropologickém proti skandinávským učencům, kteří hypothesu bronzové doby urputně zastávají, takto:

1. Od dánské archeologie hlásaný systém trojí kulturní periody jest jako vědecky neodůvodněn s celým svým apparátem hoden zavržení.

2. Nordická říše bronzů neexistovala; pročež mohou bronzy býti pokládány jen za obchodní zboží jižních krajin.

3. Všecky pohanské hroby severozápadní Evropy spadají do času, kdy se mrtvoly pálily, a kdy se ledy šířily; jejich různost spočívá vůbec jen na rozličných nebo znenáhla změněných pohřebních obyčejích u jednoho a téhož kmene. [6]) I technikové staví se na odpor bronzové době.

John Persy, jeden z největších metallurgů nynějších, dí: Primitivní methoda dobré, kujné železo bezprostředně z kovu vyvoditi, vyžaduje menší stupeň vzdělanosti, než fabrikace bronzu. Slévání této směsi podmiňuje znalosť vyrábění mědi, tavení cínu a umění formovati a líti. Z metallurgického stanoviska jest nám přijati za pravdu, že t. zv. doba železná bronzovou předcházela. Jestliže archeologové opak tvrdí, měli by uvážiti, že železo svou povahou tak dlouho jako měď v zemi se udržeti nemůže. [7])

Téhož mínění je Schlieman, slavný starožitník řeckých památek. Nalezl u Troje rozličné kamenné nástroje i z olova, bronzu a zlata, železných však tam nenalezl. Ale soudí, že předměty z ocele a železa tam byly, které však svou velikou okysličivostí se rozpadly. [8])

Na archeologickém kongressu v Kodani r. 1869. plukovník Černing, opíraje se o zkušenosť, jaké nabyl v továrnách na děla, určitě potvrdil, že známosť železa musí býti daleko starší nežli cínu, neboť nejen že dobývání jeho jest obtížno, ale jeho spracování, ciselování, kroucení, vrtání a p. vyžaduje nutně používání železa a ocele.

„Domněnka," dí Hostmann, „že umělé věci bronzové tehdy nástroji bronzovými hotoveny byly, jest s naším povšechným technickým věděním v tak příkrém odporu, že musíme takové učení plným právem jako skvrnu nynější archeologie označiti." [9])

---

[6]) Güttler str. 296.
[7]) Güttler str. 299.
[8]) Platz str. 689.
[9]) Güttler str. 299.

„Zajisté," praví Hochstetter — byly bronzové předměty luxusem, kterého si mohli jenom bohatí a velmožní dopřáti, kdežto nástroje pro obecnou potřebu ze dřeva a kamene se robily." [10])

Železo znali staří národové již od pradávna. Miaové, praobyvatelé Číny, byli při vpádu Číňanů do jejich země ozbrojeni krátkými železnými meči.

Markham docela uvádí železnou pagodu, která byla vystavena r. 2079. př. Kr. [11])

V indické knize Rigveda čteme o pancířích z ocele, o stkvoucích kopích, přilbách a mečích.

V IX. zpěvu Odysseje je zmínka o hotovení ocele. Řecké kovárny již za nejstarších časů, jak z popisu Homerova víme, byly útulnami pocestných — jakýsi druh hostinců. V bibli v 1. kap. děje se zmínka, že Tubalkain kul železo.

Negrové v Africe znají pouze železo. Ostatní kovy nazývají železem s přívlastkem té barvy, jakou dotyčný kov má, ku př. měď = červené železo.

Můžeme tedy s jistotou udati, že lidstvo již 3000 let př. Kr. znalo železo.

Zříme-li však tu a tam, že mnozí národové měli zbraně bronzové, jiná příčina toho nebyla, leč, že těch kovů snáze nabyli nežli železa. Tak dokud Řekům ostrov Cypr dával měď, užívali tito zhusta zbraní bronzových.

Jest tedy rozdělení kulturního vývoje lidstva na tyto doby vědecky neodůvodněno.

Podle Dawkinsa panovala za času, kdy Egypťané a Assyrové na výši stali, v Evropě doba kamenná; a když Etruskové a Féničané byli v rozkvětu, užívali Angličané a Skandinavci bronzu.

Ecker, Hassler, Hochstetter, Lindenschmit, Maurer, Pallman a jiní slovutní archeologové vždy co nejrozhodněji se vyslovovali proti hlásanému systému trojí kulturní periody.

Spíše můžeme pozorovati v oněch různých změnách zbraní a nástrojů původní úpadek staré kultury. Z pravlasti střední Asie rozešlo se lidstvo v nepamětných dobách na vše strany. Některé rodiny zapadly do krajin, kde kovu nebylo. Pro uhájení své existence byly nuceny hotoviti si zbraně a nástroje, jaké jim okolnosti dovolovaly. Podlehajíce vlivu přírody a jsouce od ostatních odloučeny, nejen že zapomínaly na svou starou kulturu, ale i víru v jednoho Boha ztrácely — zkrátka, divočily.

Můžeme to tím spíše tvrditi, protože o důkazy podobného úpadku není nouze.

Takový úpadek vidíme u Indiánů peruanských v Andech. Tito divoši jsou potomci civilisovaných Indiánů, kteří r. 1742. při všeobecném povstání proti Španělům do pralesův uprchli. Tam zapomněli na kulturu předků. Chodí nazí a zhotovují si nástroje zase z kamene a kostí, poněvadž se železa dopíditi nemohou.

V Africe zříme úpadek takový u Guanchů, obyvatelů kanárských ostrovů.

Berthold a Glas pokládá je, dle řeči soudě, za potomky Berberů,

---

[10]) Reusch str. 162.
[11]) Platz str. 688.

jiní za Vandaly. Ve své nové vlasti, kde není železa, zhotovují si nástroje z černého kamene.

Podobný případ se jeví u Polynesanů. Tato malajská větev usadila se málo století př. Kr. na ostrovech australských. Že však na těchto ostrovech kovů nebylo, byla nucena robiti si nástroje z kamene a ze dřeva.

Rozliční kmenové středoasijští těšili se v VII. stol. značné kultuře, kdežto nyní poskytují důkaz úpadku.

Ještě o jeden důkaz opírá se archeologie, chtíc z něho dovoditi stáří lidstva. Jsou to tak řečené kolové (jehlancové, jezerní) stavby.

První zmínku o nich učinil švýcarský archeolog Ferdinand Keller. R. 1853. a 54. opadla voda jezera curišského. Při nahodilém kopání přišlo se na kamenné, koštěné nástroje a hlouběji na hlavice kolů, které v hustých řadách trčely v zemi. Keller určil, že to jsou zbytky lidských obydlí, které dříve čněly nad vodu.

Toto objevení vzbudilo horečnou činnosť hledati podobné stavby i na jiných místech. A skutečně, nalezly se nejen v ostatních jezerech švýcarských, nýbrž i v Italii, Rakousích, Bavořích, Uhrách, ba skoro ve všech jezerech evropských. Učený svět jásal, že byla strženа opět jedna rouška, která halila praobyvatele Evropy v mlhu. Hypothesa o třech periodách lidského pokroku zdála se opět nalézti tu svého potvrzení. Stáří rozličných staveb kolisalo mezi 3300 až 13.000 lety, ba i báječné číslo 50.000 se objevilo!

Pozoruhodné však jest, že sám objevitel jejich Keller neodvážil se stáří jejich udati pro nedostatek důkazů.

Jaký význam mají pro člověčenstvo tyto kolové stavby?

Většina učenců soudí, že to byly obchodní stanice fénických kupců, kteří tu prostředkovali obchod s jantarem a jinými předměty. Ať byly obydlím stálým, nebo dočasným, poskytujíce útulku a ochrany buď před dravou zvěří, buď před loupeživými lidmi, to jest pravdou, že se jim velké stáří dle oblíbeného thematu tří dob připisovati nemůže. Jak z nalezených předmětů vysvítá, zanášel se lid, jenž ve stavbách těchto obýval, nejen obchodem, nýbrž i rolnictvím a chovem dobytka. Byl i průmyslný, znaje se dobře ve tkaní a hotovení látek. Byl to zajisté lid značně již pokročilý.

Keller, Heer, Rütimayer, Lindenschmit, Hasler a Hochstetter míní, že kolové stavby náležejí do času historického.

Sám Lyell a věhlasný petrohradský archeolog Baer neodvažují se jim přiřknouti takové stáří jako Morlott a Gilliéron. „Posavadní udaje o stáří kolových staveb — praví Fr. Maurer — jsou vesměs vysoko udány. Mohly v našich německých a severních krajinách teprve mezi rokem 500—800 před Kristem povstati, kdežto čas jejich úpadku a zmizení náleží daleko před první utkání se Římanů s Germany.“

Pallman klade rozkvět jejich mezi 400—300 let před Kr. Hochstetter dí, že mohou pochoditi z posledního tisíciletí křesťanského a Hassler míní, že není nutno jíti za 1000 let př. Kr. Neboť v tom čase, kdy Persie se Řeckem válčila, zmiňuje se již Herodot o kolových stavbách. [12])

Herodot o nich praví toto: Ti, kteří okolo hory Pangaiské a jezera Prasického samého obývali, nebyli od Megabaza podrobeni. Po-

[12]) Güttler str. 306.

kusilť se ovšem, aby i ty podmanil, kteří na tom jezeře takto obývají: Uprostřed jezera stojí lešení na vysokých tyčích upevněné, k nimž je se suché země těsný vchod po jediném mostě — — každý má na tom lešení chýši, v níž žije, a padací dvéře, vedoucí lešením do jezera. [13])

R. 1875. děl Virchov v antropologickém shromáždění ve Mnichově: Jakou škodu kolové stavby způsobily vzbudivše domněnky, že vše, co kolovou stavbou jest, musí pocházeti nejméně z r. 4000 před Kr.! Že až do dnešního dne četní národové jsou, kteří žijí na kolových stavbách, a že mnohá místa v Evropě za historického času, některá naše vendická města ještě v XI.—XII. století, byly kolovými stavbami, na to se zapomíná. [14]) Stůj zde několik příkladů.

Hippokrates, vrstevník Herodotův, vypravuje, že obyvatelé řeky Tase, ústící se do Černého moře, mají dřevěné domy nad vodou. Daciové za Trajana měli také porůznu kolové stavby, jak to z vyobrazení na sloupu Trajanově zříme. V Irsku nalezeny byly podobné stavby v malých jezerech a bažinách; zvaly se crannoges, a děje se o nich zmínka v letech 848—1610. [15]) Dle Virchova byly v Prusku do XIII. století. Hlavní město donských kozáků Novočerkask jest na kolech, podobně hlavní město Bornea: Borneo. Livingstone nalezl kolové stavby na řece Zambezi, Engel na řece Orinoku, Dumont d' Urville v Nové Quineji.

Na kolových stavbách bydlí Papuané, obyvatelé ostrovů: Soto, Ceram, Mindanao, dále Dajakové, Malajci i Číňané, atd.

Shrneme-li všecky okolnosti, týkající se kolových staveb Evropských, jest nám s Lindenschmitem doznati, že žádný národ kolových staveb neexistoval, aniž že jsou kolové stavby pouze s kamennými, bronzovými nebo železnými nástroji. Má-li se jim nějaké stáří přiřknouti, tu zajisté VI.—VII. století před Kristem nepřesahují. (Dokončení.)

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Žurnalistika a národnostní a náboženské štvanice.

Tolik jako za dnů našich nenamluvilo se a nenapsalo zajisté ještě nikdy o svobodě myšlení, o svobodě svědomí, o nezadatelném právu sebeurčení, jakéž mají národové, o humanitě, o kultuře, rovnosti a bratrství atd., ale v skutku snad nikdy ještě nebylo, od dob co vzalo za své staré pohanství, tolik mezi národy a národnostmi nesnášenlivosti, tolik záští, nepřízně a zjevného nepřátelství, jako za dnů našich; nikdy snad též ještě nebylo od dob zmíněných tolik přetvářky, pod hladkým zevnějškem tolik surovosti, necitelnosti a tolik barbarství rafinovaného jako v srdcích mnohých našich vrstevníků i tak zvaných vzdělaných a studovaných.

[13]) Herodot Vc. 16., str. 109.
[14]) Platz str. 739.
[15]) Platz str. 743.

Nikdo ať nenamítá, že jsouce „černí“ vidíme a líčíme všecko všudy černě. Fichte nebyl zajisté žádným „jezovitou“, žádným klerikálem, ba nečerpal ani víru svou z Bible dle vlastních domněnek podle názoru protestantského a přece napsal v jedné ze svých řečí k německému národu, že prý jdeme vstříc barbarství a divokosti (cit. u Weisse, Apol. III. 10.); co Fichte viděl teprv v budoucnosti, to stalo se skutkem, jak dosvědčuje i horlivý bojovník za idee moderní Funk-Brentano (la Civilisation et ses lois; Weiss l. c. 11.), řka: „ve všem jdeme nazpátek, v náboženství, v mravnosti, ba i ve vědě a možná že beze vší naděje na spásu (rettungslos). Dobré mravy mizí, karaktery stávají se nízkými, k zákonům není náležité úcty, láska k vlasti ochabuje a zabíhá na bezcestí, místo činů máme pouhá slova; rafinovanost rozežírá se v lidstvu jako rakovina, společnost překročila hranice vzdělanosti a zabíhá znova — v staré barbarství (cit. u Weisse, Apol. l. c. 11.).

A není to barbarství, když jest člověk trestán pro svou národnost? když jest vypovídán ve vlastní říši z místa, kdež se zrodil, anebo z místa, kdež po léta bydlil, poctivě se živil, majetku nabyl, a to pouze a jedině proto, že se hlásí k jiné národnosti? Není to barbarství, když se nesmí v té a oné krajině k dítěti ve škole mluviti jeho řečí mateřskou, když se nesmí k němu ve škole promluviti ani o Bohu v řeči, kteréž rozumí, kterouž vssálo do sebe s mlékem mateřským, v řeči, kteráž jedině zjednává si přístup k jeho srdéčku? Není to barbarství a vrchol národnostní nesnášenlivosti, když zášť národnostní vtírá se až do chrámů a brání mluviti k údům církve katolické, církve světové, řečí, jakéž rozumějí, proto že jest to náhodou řeč česká? když vniká jako hyena i do příbytků mrtvých, když plíží se až na hřbitov, jako se stalo v jistém městě v Čechách, a káže s hrobu odstraniti kříž, proto že jest na něm český nápis, tak že příbuzní, chtějí-li přece označiti hrob drahého zemřelého ve vlasti jeho znamením kříže s nápisem v jeho řeči mateřské, musejí se domáhati práva až u nejvyšších soudních instancí? (viz Politik, 17. listop. 1889.) A to se děje na sklonku století devatenáctého u národů vzdělaných, hyperkulturních!

Jak vysoko stojí nad tímto moderním huronstvím, kteréž má kultury stále plná ústa, v této příčině i pohanští Řekové a Římané a ještě výše Perští, Assyrští a Babylonští! Řekům a Římanům byl sice v dobách starých každý cizinec, každý příslušník říše cizí, tolik jako nepřítel a s národy podmaněnými nenakládali právě nejlépe, ale ani těmto řeč svou nikdy násilně nevnucovali, pro řeč jejich mateřskou je z pravidla nikterak neznepokojovali a nesužovali. A čteme-li na př., kterak i v zemi podmaněného národa židovského, jenž byl přec Římanům často za pošklebek, úzkostlivě dbalo se rovnoprávnosti jazykové, čteme-li, kterak vladař Pilát i nápis na kříž zhotoviti dává hebrejsky, řecky a latinsky, tedy v trojí řeči v zemi obvyklé, čteme-li, kterak král perský Asver psáti dává „ke všem knížatům královským a soudcům krajin a rozličných národů, jakž veliký národ čísti a slyšeti mohl, vedle rozličnosti jazyků“ (Esther, 3. 12.), tedy k jednomu každému národu v řeči jeho mateřské, dočítáme-li se, že se taktéž dálo i v říších assyrské a babylonské, počnou v hlavě vířiti divné myšlénky o té moderní kultuře a humanitě a národnostní snášenlivosti!

A co máme teprve říci o tom, jak se nyní často rozumí svobodě svědomí a svobodě náboženské a jak se věci ty provádějí v praxi?! Nestojí velmi mnozí z našich současníkův u příčině této hodně daleko za starými pohany? Staří pohané, zvláště Římané, svobody svědomí vůbec neznali a nesnášelivosť přesně náboženská čili správněji a určitěji řečeno: dogmatická čili nauková byla u nich proto z pravidla spojena s nesnášelivostí občanskou a politickou; ale to musíme ku cti jejich říci, že jim pravda a lež ve věcech náboženských nebyly lhostejny a že mnohem snáze strpěli ve svém středu přívržence kultu a náboženství jakéhokoliv nežli bezbožce a nevěrce. Nevěrec neb bezbožec čili atheista byli i národu ve věcech náboženských tak těkavému a lehkomyslnému, jakým byli Řekové, něčím tak protivným a nesnesitelným, že jich mezi sebou nestrpěli ani za živa ani po smrti, živé ze země vypovídajíce a mrtvým důsledně hrob v rodné zemi odpírajíce.

Jinak bývá zhusta za dnů našich, nebo tu má často všecko větší volnosť a větší svobodu, požívá víc úcty, vážnosti a shovívavosti — a byť to byla třebas čirá nevěra — nežli pevné na nezvratné pravdě spočívající přesvědčení náboženské. Učenec vymýšlí různé hypothese a stanoví theorie a nikdo mu v tom nebrání, třebas by jeho domněnky, hypothese a theorie byly pro společnosť otravným jedem; professor na školách vysokých smí volně přednášeti a za pravdu vydávati různé domněnky, dějepisné lži a liché theorie, třebas by tím u svých nezkušených posluchačů podrýval víru a základy mravnosti, podrýval víru v ctnosť, neboť věda prý jest svobodná! Básník, umělec smí poslouchati popudů svého i zkaženého srdce a třebas by šlapal lehkovážně v prach všecky ideály, třebas by se dotýkal jazykem smělým a rukou smělou i věcí nejsvětějších i toho, co jest a vždycky bývalo člověčenstvu celému vznešeným a nedotknutelným, třebas by smích si tropil z mravnosti a poctivosti, možnosť jejich upíral a hřích a nepravosť glorifikoval, nikdo mu nebrání, nikdo nepřekáží, pokud jen zachová uměleckou formu, neboť umění — ať si má již to neb ono jméno — jest prý zcela volné, „jest cílem samo sobě“ (!) a „nepodléhá (prý) — zákonům mravnosti“! Filosof a „filosofický“ přírodozpytec smějí hlásati o Bohu, o člověku, o původu tvorstva a světa celého a rovněž i o náboženství domněnky a náhledy nejnesmyslnější, smějí nejen Bohu nýbrž i člověku a světu celému upírati realnosť anebo naopak všecko všudy — Boha i duši lidskou a veškeré lidské myšlení a cítění — utápěti ve hmotě, jakožto v něčem, co dle nich jedině v pravdě existuje, a nikdo neklade jejich jednání hráze a meze, nikdo nepřekáží jejich libovůli. Hlásá-li však kdo rozhodně pravdy náboženství katolického — ať slovem ať písmem — a snaží-li se jim zjednati platnosť i v životě společenském, tu bývá hned jináče; tu se hned naříká na nesnášelivosť, na fanatismus a nejnadšenější velebitelé svobody slova, svobody tisku, svobody svědomí, svobody náboženské, pozvedají hlasů svých proti „smělci odvážnému“, radují se z toho, když se v té neb oné zemi „konečně“ vláda „vzmuží“ a takové „fanatiky“; zvláště když patří ku stavu duchovnímu, všelijak sužuje, pokutuje, žalařuje, z vlasti vypovídá; ba nejen se radují ve svém „šlechetném, humánním“ srdci, nýbrž snaží se mimo to ještě nešťastné ty oběti pronásledované skutečným fanatismem, fanatismem nevěry a bludu, před obecenstvem věci neznalým v posměch uvésti a luzu a chátru

proti nim štváti, jako to učinil na př. i sám „velekněz evropské humanity“ [1]) Viktor Hugo, kterýž přes to přese vše, že až nad míru plýtval slovy: humanita, bratrství, volnosť a rovnosť, tak zarytým byl církve katolické nepřítelem a vůbec všeho zjeveného náboženství, že když zednářská vláda francouzská kněze, řeholníky a řeholnice všelijak sužovala, je vyháněla ze škol i z nemocnic přes všechny protesty jak samých nemocných tak i zkušených nemocničních lékařů, kteří jim vydávali nejkrásnější svědectví, že když táž vláda i dívčí sirotčince raději svěřovala ženštinám pověsti notoricky nekalé, nežli by je byla ponechala pod správou osvědčených řeholnic aspoň na tak dlouho, dokud by za ně neměla jen poněkud kloudné náhrady: krutého tohoto jednání, ač se jinak zastával i notorických zločinců a vrahů, nejen nepokáral ani slovem jediným, nýbrž popuzoval a štval proti nim duševní chátru pařížskou básněmi obsahu takového, že i člověk, jenž těch „překrásných“ výlevů srdce lidského zaujatého tou neb onou vášní velké množství přečetl, diví se a žasne, odkud že se vzalo v jediném srdci tolik hořké žluči, zloby a záští, a mimovolně ptá se: když i „vysoký kněz evropské humanity“, té „nové humanity“ nekřesťanské a novopohanské, tak surově a nehumánně jednal, zač asi stojí celá ta „nová, božská [2]) humanita“ a jak jí teprve rozumějí ti, kdož nejsou jejími „vysokými kněžími“, nýbrž stojí v této humanistické hierarchii na stupních mnohem nižších?

Stěžoval-li sobě Václav Vlček ve svém traktátu sepsaném na způsob „epištoly“ a adressovaném „apoštolům a vyznavačům humanity v Evropě“ trpce do toho, že ta novověká humanita, ve kteréž on mimochodem řečeno vidí všecku spásu, „kteráž obsahuje všecko lidstvo a se rozšířila i na zvířata, tak že ukrutnosť k nim prohlašuje za zločin a lhostejnosť k jejich osudu za surovosť“ (l. c. 11.), jakmile jde o Slovany a zvláště o Čechy, na svůj princip zapomíná, tak že její „apoštolové a vyznavači...“ „k národu českému neměli ani tolik humanity jako ke trýzněné zvěři“ (ibid.) a touží-li do toho, že „jest všude humanity plna literatura, skutečnosť však že jest plna surovosti a barbarství předpotopního“ a také dějiny a poměry evropské že jsou humanity pravým opakem (Tužby str. 16.), má plnou pravdu; mýlí se však velice, domnívá-li se, že smutný tento zjev jen to dokazuje, „že hlasatelé a vyznavači humanity nemají na dějiny a poměry evropské žádného rozhodujícího vlivu“ (ibid.); rovněž i v tom se mýlí, když se domnívá, že tu jedině může pomoci „internacionála humanistův“ a že „dílo humanity nemůže vydatně konáno býti jinak, nežli když humanisté (to se rozumí že moderní) veškerého světa podají si ruce“ (ibid.): nebo právě v tom, v čem spatřuje neomylný lék proti modernímu „barbarství a surovosti“, spočívá hlavní příčina zla, jež by rád zažehnal, a odkud doufá spásu, tam odtud právě vniká v společnosť otravný jed. Ten důkaz zajisté není těžko provésti, že hlavní příčinou moderního „barbarství a surovosti“ jsou právě „apoštolové a vyzna-

[1]) Tak totiž nazval Viktora Huga redaktor Osvěty Václav Vlček v Osvětě r. 1872. a v „Tužbách“ str. 8.

[2]) „Božská“ ovšem proto, že za „boha“ prohlašuje člověka a zbožňuje všecky jeho pudy — pardon! všecko, co jest „lidské“! — „Klerikál“ by řekl, že všecko, co jest v člověku zvířecího; ale to jest „čarohlíd“, který nikdy nepochopí lidskou „důstojnosť“!

vači“ novověké humanity, kteříž, jsouce spojeni ve skutečnou „internacionalu humanistův“, „na dějiny a poměry evropské“, na veškeré všudy vychovávání a vyučování neli rozhodný tedy alespoň velký mají vliv, proto že mají v některých zemích veškeru vládu zcela ve svých rukou a v zemích jiných alespoň četné spojence a příznivce i v kruzích vládě velice blízkých, třebas by tito nepatřili formálně k mohutné a mocné „internacionále moderních humanistův“.

Či nejsou bratří zednáři pěstiteli humanity v duchu „moderním“ t. j. vlastně novopohanském? Netvoří všichni, ať již se označují třemi tečkami aneb jakkoli, velikou a mohutnou „internacionálu humanistův?“ Vždyť o sobě sami hlásají, že jejich jediným účelem a cílem jest pěstování a šíření „humanity“.

A kdo má vedle bratří zednářů slovo „humanita“ častěji v ústech nežli páni liberálové, ať si již pracují v oboru politickém, paedagogickém, filosofickém, sociologickém, národohospodářském aneb ve všech těchto oborech najednou, jelikož liberál „všemu rozumí“, a to „nejlépe“?!

Kdyby tudíž ta „božská“ humanita moderní byla pravým lékem proti „barbarství a surovosti“, musilo by tam, kde vládnou „humanisté“, nejméně býti „barbarství a surovosti“, musily by najmě listy vydávané zednáři a liberály, jimž jest tato humanita moderní nejvyšším bůžkem, býti zcela prosty těchto neřestí a musily by nad listy jiné vynikati jemným a uhlazeným způsobem psaní, musily by vážně a energicky hájiti právo a spravedlnosť, musily by hleděti krotiti vášně a nepřátelství mezi národy a národnostmi a jednotlivými vrstvami společnosti, musily by se chrániti samy překrucování pravdy, všeho všudy podezřívání, všech lží a úskoků, zvlášť pak by nikdy nesměly psáti potupně neb urážlivě a vyzývavě o tom neb onom národu, jeho právech, jeho obyčejích a oprávněných snahách, o tom neb onom náboženském vyznání atd. atd.

Místo toho co však spatřujeme? Nemluvme o tom, jak „humánně“ si vedou zednáři a liberálové tam, kde se buď zcela vlády domohli anebo aspoň na vládu v zemi velký mají vliv, nebo to by nás vedlo daleko. Zůstaňme pouze při listech zednářských, při listech liberálních, při listech zednáři inspirovaných a více neb méně podporovaných. Jsou prosty všeho, co se s pravou humanitou nikterak nedá srovnati? Právě naopak! V žádných jiných listech nevyskytuje se tak často a zhusta zlomyslné a rafinované zlehčování positivní víry, obzvláště víry křesťanskokatolické, jako v listech zednářských a liberálních; žádné jiné listy nepěstují též tak systematicky popuzování ba hotové štvaní proti církvi a řádům církevním jako listy tyto; žádné jiné listy nerozdmychují takovou měrou vášně národní, neštvou tak fanaticky národ proti národu, nejsou tak na odpor smíru mezi národy a národnostmi jako listy zednářské a liberální; žádné jiné listy nedovedou nemilé jim věci tak směle popírati a utlumovati, lháti a pravdu překrucovati jako listy tyto.

Se stanoviska, na jakémž stojí, jest to též zcela důsledno a přirozeno. Oni totiž pozbyli[3]) buď veškeré positivní náboženské víry aneb

[3]) Zde máme na mysli „vědomé“ a zúmyslné zednáře a liberály čili pěstitele moderní humanity bez Boha, bez zákona mravního Bohem daného a posvěceného.

z ní zachovali chatrné jenom zlomky a trosky; i národnosť jest jim věcí vedlejší a ženou-li myšlénku národností až do krajností, jest to u nich pouhým prostředkem k dosažení cílů jiných. Nejsouť a taky nechtějí býti ani židy ani křesťany, nýbrž jenom lidmi — bez víry a vyznání náboženského, a pokud se týče zednářů a ještě někoho neznají též žádných hranic národnostních, nýbrž jest jim národnost jako národnost, ačkoli jsou často až výstředně „národními“, proto že jim nesvornosť mezi národy a národnostní třenice a hádky nejlépe jdou k duhu.

Což divu tudíž, že pokud sáhají jejich moc a vliv, s blahem a štěstím národů a s celým jejich osudem jenom sobeckou provozují hru? Což divu tudíž, že jest jim víra, od níž odpadli, již zrádně zapřeli anebo před níž zúmyslně zavírají oči, odporna a protivna a že ji důsledně nenávidí na všech, kdož si ji až dosud zachovali? Což divu, že se u příčině této hněv jejich obrací hlavně proti církvi katolické, kteráž jest nejenom strážkyní a učitelkou náboženské pravdy, nýbrž i pravdy sloupem a utvrzením, na jejímž trvání závisí i trvání církví a církviček od ní odštěpených? Nebo co jest na př. protestantismus? Ustavičný protest, ustavičný vzdor proti církvi katolické; bez ní by pozbyl nejenom toho, co jeho různé sekty a odrudy mezi sebou ještě spojuje — a což se může plným právem nazvati: zášť a nepřátelství proti Římu —, nýbrž i podmínky vlastního svého trvání a své existence; neboť jsa protestem proti církvi katolické, jsa v tom, co jest mu specificky vlastního a co ho činí protestantismem, pouhou negací katolické pravdy, může trvati jedině potud, pokud trvá ona, bez ní však se musí v niveč rozpadnouti.

To vědí velmi dobře zednáři a liberálové — křtění i nekřtění — a proto platí jejich útoky v první řadě církvi katolické. Proto nechtějí, ač prohlašují svobodu svědomí za svůj vynález a za jednu z největších vymožeností doby novější, nikterak připustiti, aby škola, do níž chodí děti katolických rodičů, byla ovládána duchem křesťanským, duchem katolickým, jak toho žádá ohled na svědomí katolických dětí; proto pozvedly všechny listy zednářské, židovské a liberální děsný ryk a křik, když se konečně ozvaly hlasy žádající školu křesťanskou, čímž jen dokázaly, že ta moderní svoboda svědomí, jak trefně kdosi pověděl, ničím jiným není nežli bojem proti svobodě svědomí, proto že jiným nechce dovoliti, aby jednali, jak jim káže nikoli vášeň neb náruživosť nýbrž — svědomí. Ovšem, kde běží o židy a jinověrce, tam mají všecky listy zednářské a liberální velmi jemnocitné, úzkostlivé svědomí a osvědčují velkou horlivosť v hájení jejich přesvědčení náboženského, velkou horlivosť, aby svobodě jejich svědomí ani v nejmenším nebylo ublíženo.

V takovýchto případech osvědčuje i „největší“ list český, ač jest mu jinak náboženství jako náboženství, každé totiž lež a klam, nevšední horlivosť a útlocitnosť, a to jest to jediné, v čem jest si vedle nepřízně a záští proti Římu a katolíkům čili, jak on říká, klerikálům a ultramontánům, stejným a důsledným. Stůjž zde jenom skrovný úryvek vyňatý z listu zmíněného, a to úryvek z doby starší. „Nežli mohl (totiž p. okr. hejtman) pomysliti na to, jistebnické židy vehnat do obecné školy jistebnické, měl se postarat o to, aby je škola ta neodstrašila... Dříve nežli může pomyslit na svůj plán, musí se po-

starat o smazání rázu katolického ze školy jistebnické; tak musí napřed odstraniti všecky znaky katolicismu z chodeb a světnic a zastavit modlitbu katolickou atd. (č. 168., r. 1870.) — To zní trochu jinak, než jak psal týž list a s ním všecky liberální listy politické i paedagogické o spravedlivém požadavku katolíků, aby škola byla upravena tak, aby se rodiče dětí katolických nemusili báti, že tam děti jejich vyučovány a vedeny budou nejen v duchu nekatolickém, nýbrž snad i přímo protikatolickém, protikřesťanském. Škola, do které má choditi dítě rodičů židovských neb protestantských, nesmí míti žádného obrazu neb znaku katolického,[4]) proti tomu se bouří svědomí židů, zednářů a liberálů; ale když jest katolické dítě nuceno choditi do školy, kdež jsou nikoli pouze mrtvé, nýbrž žijící a mluvící obrazy a odznaky nekatolicismu a protikatolicismu, do školy, kdež jest učitelem buď čirý nevěrec aneb jinověrec,[5]) kdež jest jeho učitelem člověk, jemuž jest kříž Kristův buď pohoršením nebo bláznovstvím, do školy, kdež se uráží jeho katolické svědomí, kdež se nesmí ani po katolicku modliti: jest to dle jejich „osvíceného“ rozumu a svědomí zcela v pořádku, a zločinem neodpustitelným jest dle nich žádati pro děti katolické také vychování v duchu katolickém a tudíž důsledně katolickou školu! — Také horlivosť pro svobodu svědomí.

Ozve-li se některý z listů katolických proti takovému falešnému měření novinářskému a pojmenuje-li jednání takové patřičným jménem, hned se mu vytýká v listech židovských, zednářských a liberálních sprostáctví, klackovitosť, surový ton, neurvalosť a nesnášelivosť; když však samy píší o tom neb onom — na jménech nezáleží — ze svých odpůrců, že na př. „patří do blázince“, že „zradil a zaprodal zájmy lidu českého při sklence koňaku“ (citováno v „Politik“ 1890. 24. dub.), že „střílá po svém odpůrci jedem perfidie“, že jest „herostrat“, když v jejich sloupcích veleuhlazená lesknou se slova a líbezné paradují frase: „herostratství, mizerné účely sobecké, mrzké podezřívání, zpozdilí dragouni liechtenšteinští, nectně chtěli fechtovati,... vrhají (totiž listy staročeské) po našem učitelstvu kbelík své duševní čistoty“ [6]) atd. atd., ať nic nedíme o těch skoro den co den věrným katolíkům, kněžím a biskupům dávaných jménech — ovšem že vždycky jenom „ozdobných a zvučných“ (!) —, o těch jim podkládaných snahách a úmyslech co možná nejhorších: pak jest to dle jmenovaných listů nejen zcela v pořádku, nýbrž i „nóbl“, proto že jsou to výrony vyšší moudrosti a osvěty a výlevy šlechetných a citlivých srdcí horlících pro vše dobré a krásné!

Když se popuzuje a štve proti katolíkům: když protestantský pastor a vůdce tak zvaného bundu evagelického jménem Thümmel veřejně hlásá: „My protestanté nesmíme v boji ustáti dříve, dokud nebude poslední kněz katolický vyklízen za Alpy, a nedosáhnem-li my toho cíle, tedy naši potomci; nesmíme v boji ustáti a kdybychom při tom taky sami měli zahynouti,“ když mnozí jiní jeho kollegové

[4]) Ač pouhý znak neb obraz katolický nečiní ještě katolickou školu.

[5]) A že jest mezi pp. učiteli dosti nevěrců a horlivých a vášnivých protikatolíků (tu a tam bohužel i mezi slečnami učitelkami), toho jsou nám důkazem jejich veřejně přednášené řeči a písemné elaboráty.

[6]) Viz „Čas“ ze dne 5. srpna 1888., jenž vše to vybral pouze ze dvou článků N. L. jakožto „doklad slušného tonu, jakým redakce (N. L.) mluvívá k „lidu Komenského.“

mluví a píší podobně; když listy tak zvané starokatolické, „Trautenauer Wochenblatt„ a warnsdorfská. „Abwehr“ štvou proti kněžím katolickým vůbec a proti českým zvlášť, proti klášterům a řádům církevním, když vybízejí přímo k odpadnutí od církve katolické, když vyhrožují, že celé obce odpadnutí toto provedou, když žádají, aby nikdo nesměl testovati ve prospěch tak zvané „mrtvé ruky“, aby bylo zakázáno posýlati do Říma haléř svatopetrský atd. atd (viz citáty v Corresp. Bl. r. 1889. č. 23.); když se v listu liberálním podezřívají katolické kláštery, že prý podporují ve svém okolí pytláctví a krádeže ryb a zvěře, že prý kněží těchto klášterů ve svých kázaních hlásají komunismus, že prý co se z kazatelny skoro zřejmě trpí, to že dürfte dann im Beichtstuhle noch weniger als Todsünde bezeichnet werden, sondern wird sich unter Umständen mit neuen Sünden sühnen lassen“ (Zeitschr. für Jagd-, Fischerei- und Schützenwesen; cit. v Corresp. Bl. 1889. č. 14.); když pánové z ž. „Wiener Tagblattu“ rozdávají houfně mezi lid spisky„ v nichž se obviňuje katolický kněz z porušení zpovědního tajemství, když se o něm praví, že prý lístek, na němž si císařovna napsala k zpovědi své hříchy, poslal do Říma papeži, ale hrabě Kaunic že si ho dovedl zaopatřiti atd. (tak učinili při odhalení pomníku císařovny Marie Terezie; viz Corresp. Bl. 1888, č. 21.); když se v Przemyslu obecní rada židovská usnese na tom, aby u nich známky, jež se zavěšují v městech na krk psům na důkaz, že se z nich platí daň, měli formu kříže (viz Corresp. Bl. od 20. února 1890.); když „Neue fr. Presse“ na pouhou novinářskou zprávu o tom, co podnikla vláda uherská proti biskupu Strossmayerovi — patrně jen proto, aby odvrátila obecnou pozornost od korrupce, jakáž se za vlády Tiszovy zahnízdila v Uhrách, také někam jinam —, napíše hned dlouhé pojednání plné škodolibosti a jizlivého posměchu, když píše na př.: „Er, der sonst in einem eleganten Viererzuge einherzufahren pflegte, erinnert sich vielleicht jetzt der Armuth der Apostel“... Waldverkäufe, Holzverschleuderungen und Forstvergehen wären wohl nicht nöthig gewesen, um diesen Nachfolger der Apostel standesgemäss zu ernähren“ (viz cit. v Corr. Bl. 1889. č. 21.): to když se píše a mnoho a mnoho na vlas tomu podobného, a to skoro každý den, jest to dle listů zednářských, židovských a liberálních zcela v pořádku, žádný z nich v tom nevidí pranic štváčského, pranic surového, nesnášelivého a nehumánního.

Kdyby však list katolický napsal třebas jen v nutné sebeobraně ostřejší slovo spočívající zcela na pravdě o některé protestantské církvičce a jejím učení, zvláště kdyby třebas sebe mírněji vzíti chtěl na přetřes morálku talmudu a učení rabínů anebo kdyby se na př. rozepsal o millionech Hirschů, Rothschildů Guttmannů, Bleichrödrů atd., o způsobu jakým millonů těchto nabyli a zdali si někdy vzpomenou na chudobu svých předků, kteří sotva ještě před několikrát desíti lety „handlovali“ s tím, s čím chudí židé obchod svůj z pravidla začínávají: byl by oheň na střeše; všecky listy výše vzpomenuté, kteréž jinak rády přetřásávají „jezuitskou morálku“ (!), „kněžské šalby a úskoky“, jimiž prý hledí vymámiti odkazy ve prospěch „mrtvé ruky“ atd., všecky listy tyto vytýkaly by mu surovost a nesnášenlivost. „Neue fr. Presse, různé „Tagblatty“ a s nimi skoro všecky liberální listy vinily by jej z antisemitismu a kdo ví z čeho ještě a, jak by to skončilo, ví každý už napřed.

Citované úryvky, jež by se daly rozmnožiti snadno do neko-

nečna, vzbuzují v hlavě celý roj myšlének a vybízejí k vážným úvahám; my však jich dále sledovati nebudem a toliko připomeneme, že takové počínání velice jest nebezpečné, zvlášť pak nebezpečné že jest to stálé ukazování na jmění „mrtvé ruky“, na „bohatství církve“ na ty domnělé nesmírné „miliony“, jakými prý vládne atd., při čemž se obyčejně ještě dává znáti, jako by to jmění bylo nabyté Bůh ví jakým způsobem a jako by na ně měl právo každý, kdo má k tomu moc a může této moci své dáti jakýs nátěr legalnosti, jak to možno znamenati v listech zednářských a liberálních, kteréž každou konfiskaci jmění církevního tu neb onde provedenou pod tím neb oním pláštíkem bez dlouhého rozmýšlení schvalují a mimo to ještě k novým radí, neboť:

1. s těmi milliony církevního jmění má se to šlakovitě, buď totiž zhola nejsou, anebo, kde jest jaké jmění církevní, nemůže s nim církev volně nakládati, proto že jest jako nezletilý dědic „pod mocí správců“, u nichžto musí i pro své orgány o každých pár grošů pokorně prositi;

za 2. pak by ukazování na domnělé milliony církevního jmění a schvalování nebo po případě odporučování jejich zabrání za tím neb oním učelem mohlo velmi snadno podrážditi chuť, zasáhnouti i do skutečných millionů, kteréž patří někomu zcela jinému nežli církvi katolické; a proto „kdo nechce konsekvence“, píše právem Felix, „nesmí také chtíti praemissy; kdo však stanoví nějakou theorii anebo ji holduje, nesmí žádati, aby důsledky plynoucí z jeho vlastní theorie přestaly na stupni, na kterémž by jim padnouti měla za oběť jeho peněženka, nejméně tak smí žádati tenkrát, když by celá věc pro majoritu prázdných peněženek teprv v tomto stadiu zajímavou býti počala. Může-li se hlásati a vydávati za pravdu, že proti konstitučně stanovenému zákonu, dle něhož se majetek všech těch, jejichž jména začínají s *A*, může a smí konfiskovati ve prospěch těch, kteří mají v jménu svém na místě prvním písmenu *B*, nic není lze namítati, pak nevím věru, co by mohl kdo s tohoto stanoviska namítati proti těm, kteří by tento konfiskační system chtěli rozšířiti na celou abecedu. Tito poslednější jednali by aspoň mnohem logičtěji nežli ti, kdož by chtěli u *B* přestati“ (Felix, Socialismus ve společnosti úv. V—VI.).

Neméně nebezpečno jest štváti národ proti národu, rozdmychovati vášně národní a tak rozsévati mezi národy a národnostmi zášť a nepřátelství, o čemž budoucně. (Pokračování.)

Galán.

Slovácká črta.

Napsal

Frant. Horenský.

Abyste poznali spíše, jakého to vlastně gazdinu vám chci předvésti, musím začíti tak. Tetka Máčalova — Pánbu jí tam dej svaté trpělivosti — neměla nic jiného na práci, nežli drat den jak den Cyrilla. Ať to bylo kdy chtělo a kde chtělo, vždycky jí něco vyvedl a tetka, chtějíc ho přivésti pokaždé na pravou cestu, nestačila nositi oklešky, jenom aby z něho vyhnala zlého ducha, který se v něm usídlil.

„Ký ďábel už enom to do tebe vlézl, ty žabo jakási nepodajná, tvrdá!“ hřešila vždycky na dvoře, když se ho dost nabila, a hořekovala: „Dyž to néni možná napravit, néni možná z toho neco vytlúct! Néni a mlať to a bij to jak hada třebas, aj po hlavě — nic to nepomáhá. Ešče to na ťa zuby oščéří. Toto čertisko už jedno mladé! — Bože ně těžký hřích odpustit. Člověk sa mosí obávat, aby skrz to ešče aj do pekla nepřišél. — Ale počkaj enom, počkaj! Ty ohavo jedna! Šak já ťa přeca jaksi napravím! Šak já to z tebe přeca enom jaksi vyženu a podivám sa, budeš-i ty lepší lebo ne! Ty handrláku jeden střapatý, otrhaný, hlúpý! — Včíl sa zeber a žeň, nestoja tu jak morák. A zas tam neco vyveď! Já bych ti, éj já bych ti! Enom sa podivaj hen na ty oklešky! Věru nebudu šanovat ani celéj téj hromady, enom zas neco vyveď!“

Cyrill — chlapec jak druzí, chodil do školy a pásal krávy. Při tom ovšem nemohl se ubrániti různým dobrodružstvím. Brzo se s někým pobil a vrátil se pak domů otrhaný, brzy se posmíval někde starému strýcovi nebo tetce, jindy zase s panem učitelem se nemohl pohodnouti, také doma neposloucha! někdy — zkrátka zlý duch, jak povídala Máčalka, v něm byl a exorcismu na něj bylo potřeba. A rozumí se samo sebou, že Cyrill po každé takové „průbě“ hleděl se co nejdříve odstraniti. Dokud kázání maměnčino trvalo, stál ještě — ve slušné vzdálenosti — jak by ho přibil a ani se nehýbal. Mračil se jenom kysele a nechávaje na sebe dopadávati trpělivě maměnčiny nadávky, pozoroval jedním okem její pohyby, druhým bránku od humna. Patrně v sobě necítil žádné změny a myslil, kdyby jí napadlo zkusit to ještě jednou s tím zlým duchem, že by jí ukázal paty. Byl už v té věci velikým nevěrcem. Ale jakmile zaslechl od ní vždycky, že se má sebrat a hnat, tu nečekal už, co mu bude ještě povídati, ale sebral se a obcházeje z daleka druhým koncem po násypé, šel si do jizby pro klobouk a kabelu. Potom si ukrojil chleba, strčil do kabely a vyhledav si na dvoře bič, který si vždycky opatrně schovával, vypustil krávy. Kabonil se dosud, vida maměnku jak strážného anděla s oškleškem po boku a vzhlédal jak Kain. Ale co jenom zvětřil čerstvý vzduch a octnul se na ulici, bylo jináč. Zamračené čelo se vyjasnilo, po tváři rozlila se blažená spokojenosť, a celá jeho bytosť proměnila se v tu chvíli v jedno veliké: chvalapánubohu! Už se nepotřeboval ohlédat na nikoho, ale usmívaje se blaženě, začal si róchati vesele bičem a vyšlapoval jak s hodů. — Tetka vyprovázejíc ho někdy až před vrata a vidouc tuto náhlou změnu, div se s rozumem nepominula. „Číms enom ňa to nadělíl hříšnú, Kryste Ježiši!“ lomila znovu rukama, „že je to děcko tak nezvedené! No... no...“ A pozorujíc Cyrilla dále rozjímala: „Néni-i to děcko aj hlúpé! Dyž tom člověk vymele a ono si to róchá! Aj sa to usmívá ešče. Och, och! A nehaňbí sa to, toto handrláčisko jedno, že je to jak cigán otrhané, černé! Dyť na tom néni kúska niti dobrej — košula, gatě... gde enom on to dycky rozdírá?! Dyť to néni možná, aby sa mu to dělalo samo! Néni možná, aby roztrhál dycky dvě košule za deň! Ale on to mosí trhat gdesi naschvál, on sa mosí gdesi furt enom bíjat!“ A tak hořekovala vždy ještě chvíli.

Ale Cyrill, brachu, býval už dávno „kdesi za horama“ a myslíval si na něco docela jinšího, o čem maměnka neměla zdání. Ne snad, že požene někam, kde by se mohl pohodlně vyspat, nebo že bude pásti s chlapci, s kterými se bude dobře bavit — chraň Bůh. Cyrill nebyl

ani ospalý, ani nedychtil už po kamarádech, s kterými dříve pásal. Ale něco jinšího, ušlechtilejšího táhlo vždy jeho mysl od domu. Na to když si pomyslil, zapoměl rázem na všecky svoje strasti a útrapy, kterých se mu doma denně dostalo A čarovné toto kouzlo byla jeho galánka.

Četli jste snad již někdy život slováckých chlapců a děvčic od známého znalce a budete vědět, že chlapci ti, ještě nezačali chodit ani jak se patří do školy, již mají galánky. Galánky, s kterými chodí do školy, s kterými pásají a za které také podstupují spolem boje jako nějací hrdinové! Starým nebývají tyto milostné zápletky neznámy, ale nevšímají si toho. Pořádek v obci jim to neruší, mír domácí také ne a tedy co? „Chlapci, kerý máte kerú galánku?“ zavolá si na ně ještě některý, natrefí-li je s děvčicemi na pasinku, a dobírá si je. „Skovajso! Drga ti hledí na Anču. Nedaj si to!“ A pobaviv se s nimi chvílku odchází! Tetky jsou přísnější. Doví-li se některá, že chodí její synek nebo dcerka s tou neb s oním, už jí to nedá a nadává: „Ja sopel si utři radší, ty galáne nebo galánko slavná!“ povídá a hrozí uvidí-li je spolem ještě jednou, že je potrestá. Ale jinak mají chlapci úplnou volnosť. Ten žene tam, ten tam a s galánkou, má-li jakou, baví se, jak umí.

A jednu takovou frajerku měl náš Cyrill. O nic větší než on, ani starší a tím více zaznamenání hodnu, že pro ni skoro jenom a pro nikoho jiného dostával vždy tolik řezu. On sám nebyl žádné čertisko, ani žádný tvrdohlavec a ohava, jak mu vždycky nadávala maměnka; horkokrevný, je pravda byl jako jiní, ale měl galánku, a to postačilo, aby z beránka udělal se vlk. Pohlédnout mu na ni někdo křivě, byl oheň na střeše. Ať to bylo na pasinku, ve škole, nebo kdekolvěk, každého vyzval na souboj, s každým se rval. Nešetřil ani starého. Aspoň jazyk naň vyplazil, když už jináč nebylo možno. Potom ovšem míval oklešek doma práci. Divné bylo jedině to, že Máčalka nemohla přijít tomu na kořen, proč vlastně Cyrilla bije. Zajisté, že by mu to byla vyhnala z hlavy, vědouc, co v ní má. Ale jí samé to nenapadlo, a druzí kdo to věděl, neměli příležitosti jít naschvál k Máčalce a požalovat jí, že má Cyrill galánku.

Až jednou zase — a tu si představte Cyrilla znovu, jak dostal a jak blaženě zase, zavřev za sebou vrata, žene dědinou. Bylo to po žních, kdy školy nebylo a pasáci neměli žádných starostí. Podle úmluvy se svojí galánkou hnal do Kamenců. Tam pásávali chlapci málo, a Cyrill chtěl míti jednou pokoj. Posmívali se mu vždycky: „Galán s galánku sedíja pod bránkú, bránka sa zvalila, galána zabila.“ — A aby se s nimi nemusel věčně potýkati, odehnal jinam. Bylo odpoledne. Na nevelikém trávníku mezi hájem, kam nebylo zdaleka vidět, čekala ho již jeho vyvolená, pasouc také krávy a vyhledajíc ho, zdali už žene. Byla hodnější než Cyrill. Už šaty měla pěknější, neměla jich tak roztrhané, ani špinavé: Strakatý fěrtúšek, černý šorec, vyšívané rukavce a kvítkovaný šátek zavázaný „na děvčicu“. I ostatní zevnějšek její svědčil o větší dbalosti. Vlasy měla pod šátkem učesané, hubu umytu, bílou a nohy čisté. Trochu rozmazlenosti na ní bylo však poznati.

Jenom co dohnal Cyrill, už se mu žalovala. Nepásla tam sama, pásl tam o kus výše i Josef Dúbravův a ten ji pobil.

„Cyrille, Josef Dúbravúj ňa bíl, že tu pasu,“ bylo její první, když uhlédla Cyrilla.

Cyrill, jsa právě v nejrůžovější náladě, vykračoval jak nějaký princ,

pošvihávaje bičem a povolávaje ustavičně na krávy, aby byl dřív u galánky. Uslyšev najednou, co se stalo, nemohl se nevzpamatovati z tohoto rozpoložení a hned bylo zle. Jasné jeho čelo se stáhlo, oči zaplály nevolí a pomsta byla u dveří.

„A gde je?“ povídá hněvivě, ohlédaje se do kola. Neviděl ho, Důbravu, viděl jenom jeho krávy.

„Tam hen, sedí za olším,“ pravila Francka, obracejíc se v tu stranu. „Povídal, že aj tebe odtúď vyžene.“

Toho měl Cyrill dosť. Neřeknuv ani černé, ani bílé, schytil se, jak byl a pálil za nepřítelem. „Počkaj, já ti dám!“ strojil se na něho v duchu a široké gatě jen se mu zdouvaly jak cválal.

Dlouho neutíkal, byl tam brzo; Důbrava seděl právě za tím olším a díval se klidně na krávy, jak se pasou. Kdo ví, přemýšlel-li o čem nebo ne, ale na Cyrilla si jistě nepomyslil, že na něho přijde. Seděl tam, jak zajíc pod hrudou a vrtal si chvílemi bičiskem v zemi. Najednou před sebou uhlédne Cyrilla.

„A tož co ty máš koho bit, že tu pase?“ přivítal onen směle a postavil se před něho.

Měli ste vidět, jak sebou švihl Důbrava na nohy a jak se hned také vzpamatoval! Hned byl hore a hned poznal, kolik uhodilo. Musel se postavit k obraně. Byl o něco vyšší než Cyrill a i silnější se zdál. Ale byl přepaden a to dělá mnoho. Nevěděl honem, co odpověděti, jenom jiskry sršící mu z očí a třesoucí se pysky svědčily, že je hotov.

„Co! Co ty máš koho bit?“ opakoval Cyrill. A nečekaje dlouho na odpověď, pustil bič na zem a dal mu pohlavek.

To bylo jasné vyzvání.

Důbrava, jakoby ho sršeň bodl, zdvihl si rychle klobouk, který mu spadl, a pustiv také bič, chtěl pohlavek vrátit.

„Mordek!“ zahřešil a rozehnav se rukou jak mohl nejvíce, zanesl po Cyrillově hlavě. Ale Cyrill ránu odrazil a dal mu pohlavek nový. To už Důbravu také jak se patří rozehřálo. Nemysle na nic, jenom aby mu oplatil, co byl dlužen, chytil Cyrilla zlostně do náručí a zahřešiv si znovu, buch jím o zem. „Tu máš, žabante jeden!“ povídá, oddechnuv si a zaradoval se v duchu, že už je pánem, když ho první porazil. Obyčejně ten, kdo první někoho porazí, bývá vítězem. Ale Cyrillova láska byla větší, nežli aby po prvním padnutí byl se vzdal boje. Vzpamatovav se rychle na zemi, skočil vzhůru a hnal se na Důbravu. A teď teprve bitka nastala. Dva chlapci pustili se do sebe, malí, ale plni síly a žádný nechtěl ustoupiti. Oba chtěli míti vrch, oba chtěli vyhráti. A brzo jeden, brzo druhý octnul se na zemi, co tak sebou zápolili. Vypadalo to jako když se do sebe dají dva kohouti. Jenom hlasité klení a šaty dávaly na jevo, že to nejsou kohouti, že jsou to dva znepřátelení pasáci. Pěkně se pasovali, hodnou chvilku. Konečně však, jak už to ani jináč nemohlo býti, láska zvítězila. Láska, která sem dohnala Cyrilla, aby se pomstil pro pohanění galánky. Podařilo se mu jeden ráz dostati Důbravu šťastně pod sebe, a to rozhodlo nad celou půtkou. Sevřev ho pevně koleny, založil mu na prsa ruce, a Důbrava byl jeho. Oba byli už hodně unaveni, oba rychle oddychovali. Byli bledí a jenom v očích leskly se jim dosud blesky a síla.

„Tož co? Budeš-i ty ešče koho bit lebo ne?“ začal nyní znovu

Cyrill, kleče na Dúbravovi; a jsa jist svým vítězstvím, pustil se do křiku. „Co?! Budeš-i?!“ A pustiv Dúbravu jednou rukou začal ho kudlit za uši.

Dúbrava místo odpovědi pokusil se o jeho shození. Ale, bracha, bylo neskoro. Byl už vysílen a Cyrill nebyl takovým, aby maje již kořist jistou, dal se ošáliti. Sevřel ho ještě pevněji a posmívaje se mu naléhal dále na odpověď.

„Oho, ptáčku!“ povídá. „To už nepůjde. Tos měl udělat spěšej, dokáď bylo gdy. Včiléj ně povíš, budeš-i ty ešče koho bit lebo ne?“ A čekal.

Dúbrava, nemoha se pod ním hnouti, viděl, že na sílu už to s Cyrillem opravdu nepůjde. A tož aby aspoň nějak ukázal svůj odpor a svoji nezlomnosť, řekl, že bude. „Budu!“ prý. (Pokračování.)

Z národního divadla.

Název Pippichova pětiaktového dramatu „Slavomam“ jest vábný a mnohoslibný. Ctižádosť a slavomam jest bratr a sestra, oba jsou velice si podobni, příbuzni, a přece nesmírně rozdílní. Snad ctižádosť i slavomam kráčejí k cílům svým stejnými, neb podobnými cestami, snad vyhledávají podobných prostředků, snad vzbuzují v duši tytéž city: ale podstata jejich přece jest rozdílná. Ctižádosť spokojí se dosažením a vyplněním nižších cílů, slavomam jako orel nese se do výšin nesmírných, až rozladí duši závratí choroby.

Pochybujeme, že by muž jako Pippichem kreslený Josef Novák byl býval schvácen slavomamem, nehledě ani k tomu, že po zdařilé jinak exposici kusu idea slavomamu se kvapem rozptyluje, až úplně zmizí. Lidé tak hrubí a nevzdělaní, byť i pak stali se třeba továrníky a disponenty akciového cukrovaru, mohou býti ctižádostivi, ano, a v míře veliké, ale je to přece jen pouhá ctižádosť a žádný slavomam. Slavomam, nemá-li býti šíleností — a šílenec nemůže býti hrdinou dramatu — vyžaduje jiných lidí, jiných cílů, jiného společenského ovzduší, jiných podkladů a motivů, vůbec jiného průběhu, nežli to vidíme v dramatu Pippichově. Zde lze nejvýš mluviti o pouhé ctižádosti — o ničem více — a to ještě jen v prvním jednání, v exposici.

Kovář Josef Novák, muž zcela nevzdělaný a hrubý, vyšinul se. Chce býti bohat, touží státi se poslancem, spekuluje odvážlivě v různých podnicích a obchodech, oženil se se schudlou šlechtičnou, jen aby se dotřel do kruhů, kam přístupu nemá: shání se po tom, aby si ho všímali páni, aby se vyhříval na výsluní jejich přízně. To je ctižádosť, dobrá; pro první jednání to úplně stačí, ba jest to znamenitý introit pro další čtyři akty, jež slibují po takové exposici mnoho. Ale tím je vše již také řečeno, k jakým skutkům domnělý slavomam Nováka vedl. Co dále se děje, pranic se slavomamem, ba ani se slabší jeho formou, ctižádostí, již ani nesouvisí. Že je mu žena nevěrná a milkuje se s účetním, že se mu podniky nezdařily a přiváději jej na pokraj propasti, jež slove úpadek — to vše nemá se slavomamem co činiti. Mnohého člověka potká totéž, třeba ani vůbec ctižádostiv není. Ba ani v tom nevidíme ctižádost a ovšem nikterak slavomam, že Novák, aby pojistným nahradil částečně dluhy,

chce zapáliti cukrovar. To je sprostá spekulace, dosti všední, ze které ani nejlesklejší a nejvýmluvnější fráse neučiní skutek ze slavomamu vzešlý.

Že in flagranti chce přistihnouti ženu v nevěře a místo jí dá kladivem ránu svému synovi, jenž v čas záletného účetního odstranil, je sice až hrůza effektní, ale ze slavomamu to též nepryští: pak hemžilo by se věru na světě velmi mnoho lidí slavomamem schvácených. Novák se domnívá, že syna zabil a vrhne se do vody, vytáhnou jej však a on šílí, široce a dlouze nám deklamuje o slávě, tak jako by, než z divadla odejdeme, do nás vmluviti chtěl, bychom odcházeli s přesvědčením, že jsme skutečně viděli slavomam nějaký a vzpomněli si na první jednání.

Na celém světě by nenechali šílence tak dlouho blouzniti. Co nejrychleji by s ním ujížděli do ústavu choromyslných, neb by jej alespoň šetrně uložili a dali mu narkotické léky pro utišení čiv rozbouřených. Jsouť ovšem podobní lidé, kteří se domnívají býti císaři, králi, papeži, bohy a spasitely, ale ti nešťastníci nenechávají se mluviti na divadlech. Jak jinak bylo by tomu, kdyby byl Novák skutečně sešílel ze slavomamu! Pak byl by tu silný podklad katastrofy dramatické. Ale takto můžeme se ptáti zcela po způsobu známých obrázků: ... kde je slavomam? Ještě jedna věc nemile tu působí. Je to časté užívání silně effektních scen, napínajících nervy; ku př. scény s pekelným strojem, jímž chce zničiti cukrovar, dlouhé monology, scena s kladivem a konečně i Novákovo blouznění v posledním jednání. Tyto prostředky jsou sice neomylné, ale přece jen paliativní. Působí chvilinku na širší obecenstvo, a nechávají za sebou ochablosť. Na vyškoleného diváka pak již vůbec nepůsobí. Že Václav po ráně kladivem zase oživne a v posledním jednání se objeví — ač jej má otec i obecenstvo za mrtvého — jest od autora zajisté velice šlechetné!

Úspěch kusu byl tedy ryze divadelní, vnější. Jaká je vnitřní cena, račte posouditi z vylíčeného — do dalších podrobností není třeba zabíhati.

Prostější, mnohem však působivější je Jiráskův obraz ze života vesnického „Vojnarka“. S napjetím hleděno provedení jeho vstříc. Velmi oblíbený a nadaný spisovatel objevil se tu poprve jako básník dramatický — a s rozhodným zdarem.

Již nejednou pověděli jsme na tomto místě, že těžiště veškerého našeho národního života spočívá v lidu venkovském. Co platno představovati nám pořád salony a společnosti, jichž nemáme, a o nichž autoři sami vědí, že je to vše vylhané.

Madlena Vojnarová je selka, vdova: hospodaří na statku se švakrem Jakubem, bratrem nebožtíka muže. Provdali ji z mládí proti vůli její za postonávajícího sedláka Vojnara, ač milovala chasníka Antonína Havla. Havel odešel z lítosti na vojnu, když se mu holka z přinucení provdala. Dohazovač Hruška přichází často do stavení, má v zásobě ženichy pro Vojnarku, Jakub sám rád by to viděl, podivně to chodí na statku bez hospodáře: ale selka nechce se provdati — jednak myslí stále dosud na Havla, jednak z lásky ku svému jedinému synáčkovi Honzíčkovi, jemuž nechce dáti otčíma, který by ho snad nemiloval. Tu stalo se neštěstí. V lese zabil strom čeledína ze statku, a dohazovač Hruška přivádí jiného — je to Antonín Havel. Po zdráhání a rozmýšlení jej Vojnarka za čeledína přijímá — miluje ho dosud, ale Havel na vojně se zkazil. Je surový, prohnaný člověk a vášnivý karbaník — zkrátka, ani stín toho dobrého, tichého chlapce, jenž tehdy z lítosti na vojnu odešel. Havel brzy poznává celou situaci. Přetvařuje se, mazlí se s chlapcem, aby si matku naklonil, chodí jako milius, nikdo přetvářku nevidí — jen starý

Vojnar nevěří a žádá, aby mu selka dala výpověď. Ale selka místo výpovědi se s ním zasnoubí, byť jí vyznal lásku, nalhal jí, jak chlapce miluje, jakým mu bude otcem, a nyní je na statku před svatbou. Teď je Havel na koni. Počne karbanit, pít, okazuje se v pravém světle, jest si tak jist vítězstvím, že se považuje za pána. Selka jej miluje, neodolá mu, má ji v kapse. Prodává židovi obilí, slibuje ošetřiti nemocného chlapce, když selka do města odchází: sotva však paty vytáhne, nechává dítě bez dohledu a hajdy za chlastem a karbanem! Ale dobře to nastražil starý Vojnar. Selka se z nenadání vrátí, vidí chlapce bez pomoci a ženicha v krčmě, v karty a obžerství pohřiženého. Ihned poznává propast, do jaké by se uvrhla, vidí Havla v pravé podobě. Přerušuje s ním ihned veškeré spojení, chasník se domnívá, že selka bez něho nebude moci býti živa — ale Vojnarka je dobrá matka a energická žena; vzkazům Havlovým po dohazovači Hruškovi nepopřává sluchu a zamítá rozhodně a na vždy surového Havla. Plány jeho jsou zmařeny. Divoký a vášnivý chasník přiběhne do statku, a zde se před zraky Vojnarky zastřelí. —

Jak vidno, nerozbíhá se děj daleko široko. Spisovatel vymezil jej zcela určitě a do episod, jež jsou kolikráte na škodu a zavádějí, se nepustil. Podal „Vojnarkou“ příklad, že není třeba vymýšleti a kombinovati děje spletené a složité, a rozmnožil řadu vesnických dramat zcela dobrou prací. Zvláštní síly dodává kusu věrný realismus životní, a sličného půvabu mluva, v níž zachovány zvláštnosti východočeských krajinných provincialismů.

Dumasův „Levoboček“ dosti opozděně dostal se na naše jeviště. Děj jeho je prostý a nevyniká, jen právě francouzská obratnosť dovede jej rozpřísti na předehru a čtyři akty, aniž by to nudilo.

Charles Sternay měl nemanželského syna s chudou Klárou Vignotovou. Opustiv svedenou ožení se, a o dítě se nestará. Po dvaceti letech osud jej svede se synem. Rudolf uveden je do rodiny jeho a uchází se o Herminu, příbuznou pana Sternaye, nevěda, že jest Sternay otcem jeho. Poctivý a bodrý notář Frossard, kmotr jeho, prozradí mu tajemství toto; ale otec nechce synovi dáti jméno, nechce jej uznati, a příbuzní odpírají mu ruku Hermíniny. Pojednou však vše se obrátí. Sternay stane se ctižádostivým, rád by do ministerstva, neb alespoň do parlamentu, nějaký titul též by mu byl vhod, nebo řád atd. a tu dovídá se, že syn jeho Rudolf, sekretář ministrův, těší se neobyčejné přízni ministra, vykonav obratně diplomatické poslání v příčině východní otázky. Příčin to dost, aby pojednou pan Sternay cítil otcovskou lásku a sháněl se po synovi, vlastně po platné protekci jeho — a zvláště mimo to ještě z toho důvodu, že jej chce adoptovati markýz d' Orgebac, příbuzný Sternayův, po čemž sám Sternay touží. To vše působí, že Sternay pojednou syna uznati chce, po jeho přízni dychtí a oteckou lásku tak komicky simuluje, že se stává charakteristika jeho právě v těchto detailech velmi podařenou. Rudolf nepřijímá uznání otcovo z těchto důvodů pocházející, ale jest tak šlechetný, že vymůže otci titul hraběcí, po němž tak toužil, a ožení se s Herminou. V komedii této vyslovují se některé velmi pěkné náhledy o práci, poctivosti, vlastní zásluze, rodu, atd. „Osobní zásluha je vše, urozenosť sama o sobě není ještě ničím. Poctivé skutky vlastní píle a vlastního přičinění působí, že jsme z nejlepší rodiny na světě; jméno, jehož si takto zjednáme, má mnohem větší cenu nežli ono, jež si již na svět přinášíme.“

Markýz, Frossard, Klára Vignotová a Rudolf jsou roztomilé, sym-

patické povahy a komedie sama prosta frivolnosti, což je skutečnou přednostní její před družkami podobnými, ku př. „Překvapením z rozvodu“ od Bissona a Marsa. Zde hemží se tolik sprostých a necudných vtipů, až hanba poslouchati; ani by člověk nevěřil, že se některé ty vtipy mohou vysloviti na jevišti prvního našeho divadla, „chrámu“ umění. Snesou-li toho v Paříži, nedivíme se tomu a nemůžeme jim toho brániti; ale u nás by snad neškodilo z překladu alespoň to nejhorší vypleti neb zmírniti. Vždyť neběží o překlad ryze literární, nýbrž o překlad divadelní, a tak jako jinde a jindy se škrtá, mohlo a mělo by se škrtati i zde. Komedie poskytuje smíchu dost, i bez těchto bordelových sprostot.

Bývalá baletka provdala dceru za Jindřicha Duvala, je však stále hroznou koketou a ještě hroznější tchýní. V prvním jednání přiletí na tvář její facka od utrápeného zetě — a rozvod je hotový; vždyť jsme ve Francii! Duval ožení se zase. Tentokráte rozboural mu domácí klid tchán. Je vdovec, a podivnou hrou osudu někde v lázních sešel se s rozvedenou ženou svého nynějšího zetě. Vezme si ji, a přistěhuje se do domu s hroznou tchýní i první ženou Duvalovou. Malér je hotový. Račte si představiti oboustrannou tu situaci. Ale v podobných případech mají Francouzové osvědčené prostředky: žárlivost. Narafičí nějakého blaseovaného panáka a učiní z něho domácího přítele. Ten panák je zde pan Champeaux. Dostaví se, způsobí celou řadu zápletek, dvoří se ženě tchána Duvalova, strhne se bouřka, přiletí zase facka, z té rozvod, tchýně, pan Champeaux a po druhé rozvedená žena stěhuje se z domu.

Komedii nelze upříti hojnost vtipů a komičnosti, až na zmíněné dvojsmysly a konečně i facky, jež jsou přece jen příliš sprostým effektem. Obé bylo by lze bez ublížení komedii samé škrtati.

Padlý anděl Asraël žádá knížete pekel, aby mu dovolil vyjíti z podsvětí na zemi, že se za rok vrátí, a za odměnu že přivede s sebou duši nevinnou peklu za kořist. Pudí Asraela touha, aby sešel se s Neftou, již kdysi, jsa andělem, v nebi miloval. Kníže pekel svoluje; v druhém jednání vidíme Asraëla již na zemi vítěziti nad královskou dcerou Lidorií, která každého nápadníka silou pohledu svého přemohla; Asraël však patří jí vítězně do očí, ona před ním zraky klopí — Asraël odmítá lásku její a okázale dvůr královský s cikánkou Lorettou opouští. Lidorie, tušíc v Asraëlu bytost nadlidskou, navádí Lorettu, aby jej svěcenou vodou skropila. Cikánka tak učiní, Asraël zaplane ohněm, vyzývá ďábly ku pomoci a snad by zahynul, kdyby jej jeptiška Klotilda neodnesla do kláštera, kdež se po dlouhé době uzdraví. Nastává doba, kdy jest mu se navrátit do propastí pekelných, a vzpomíná, že knížeti slíbil přivésti kořist. Tou má býti milosrdná sestra Klotilda. Tato však ve chvíli rozhodné přinutí Asraëla, aby v modlitbách klekl před Madonnu, klášter mizí, Asraël a Klotilda mění se v anděly, nebe se otevírá a přijímá je do věčné slávy. Tolik o ději opery „Asraël“ dle libretta Ferdinanda Fontány. Hudbu složil Albert Franchetti. Celkem učiněna opeře té veliká reklama a vzdávána jí nadšenější chvála, nežli jí po právu náleží. Hudba není psána v duchu typické italské školy, přilehajíc ku směru německému. První jednání spíše slušno bylo by zváti předehrou; převládá zde ráz výpravný, do poloviny baletními rejdy vyplněný, na staré, známé balety připomínající; i druhá část, nebe, rozhodně jest výpravná. Výprava tu ovšem musí býti, ale nemá býti účelem, nýbrž toliko prostředkem. Zdá se nám však, že často tento prostředek bývá hlavní věcí, že se proň zapomíná na vlastní účel, a že se tu kráčí obrácenou cestou: opera stala

se prostředkem, aby dosažen byl účel: velikolepostí výpravy navnaditi obecenstvo a plniti domy. Nelze upříti, že přes to vše na mnohých místech je Asraël přímo fádní.

Z původních oper přinesla poslední doba Smetanovu dlouho v prachu odpočívající „Čertovu stěnu“ — a to s jakousi patrnou ostýchavostí, omlouváním a mnohými výklady. A přece, jak ukázalo se, je to dílo života schopné, mnohých krás a předností. Dávána dvakráte večer, po třetí již odpoledne, a zdá se, že je zase na delší dobu odstavena. Až pak si zase na ni vzpomenou, neopomenou jistě napsati, „že po delší přestávce dává se zase krásná, znamenitá opera našeho mistra Smetany, a kterak není pochybnosti, že obecenstvo naše naplní divadlo v posledních prostorách, aby uctilo památku muže tak vynikajícího a pokochalo se v čarovných zvucích Mušy jeho“ atd. Aby obecenstvo však porozumělo dílům takovým, nestačí je dávati nejvýš třikráte; díla ta mají býti na repertoiru stále se kratšími přestávkami. Jest to vskutku nepoměrné, hráti během asi dvaceti let „Prodanou nevěstu“ něco přes stokráte, a „Excelsior“ v pěti letech také tolikráte, neli vícekráte, „Tajemství“ ve dvanácti letech sotva osmkráte a „Čertovu stěnu“ všeho všudy snad nejvýše pětkráte. Mají-li se státi díla našich předních umělců a skladatelů populárními, nesmíme jich nechati váleti se v prachu. Budou-li se dávati jednou za uherský měsíc, nikdy je obecenstvo neocení, poněvadž jich nepochopí, neporozumí jim, nemajíc příležitosti, aby se je naučilo znáti.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Lev Nikolajevič Tolstoj: Anna Karenina.

Díl I. Ruská bibliotheka Ottova. Svazek 5.

Divno by bylo, kdyby spisovatel řádu Tolstého byl se nedotknul thematu tolik vážného, jako je „stav manželský“ — a zvláště smutná kapitola o „věrnosti“.

Co je nevěra manželská? Tolstého román nám ji ukazuje, odhaluje její začátky, její postup, marné úsilí zakryti tu ránu anebo zhojiti, a vede až ke skutku, kterým nevěra dokonána. Anna Karenina jest ta žena, která svým žitím ukazuje tento smutný postup hříchu. Její bratr byl nevěren své manželce. Ona jede, aby urovnala jejich domácí mír, a opatrnosti její se to podařilo. Ale tu ji poznal hejsek velkého světa i ukazoval ji takovou nezištnou oddanost, že ani nevědouc proč a kterak, přirovnává tohoto krasavce ku svému starému, moudrému, hrdému — a přece jen dobráckému manželu. Zde začátek nevěry: v marných myšlénkách. Najednou v její duši vykvetá nové jaro — plné květů vůně opojné, jedovaté: nedbá výstrah svého manžela skrytých ani veřejných a posléze svoluje ve svou hanbu. Dcera jejího bratra, kteráž prvním ohněm milovala téhož nehodného důstojníka, je bolestně, skoro smrtelně raněna jeho nevěrou a na radu lékařovu hledá s otcem taktéž churavým změnou vzduchu zdraví v lázních. Tam seznámí se s družkou, která ji učí oddanosti a statečnosti. Také statkář hledí v práci dojíti útěchy. Tak dalece rozvinut hlavní děj a jeho souběžky.

Knihu tu třeba pozorně čísti, a člověk se podiví, s jakou určitostí sleduje psycholog-spisovatel každé hnutí duše od jeho jaksi nejasných, sebe nepovědomých začátků až k dokonanému činu.

Tak nekreslí jen hlavní postavy — ale i vedlejší. Čím více člověk po čtení vzpomíná, tím jasněji vidí všecky ty obrazy, třeba jmen nepamatoval. — Od upřímné obavy Karenininovy o důstojnost ženy, které důvěřoval, až do podezření synáčkova, že mamá není na cestě dobré, které bez uvědomění jasného v něm

žilo — všecko tu určitě — a co hlavně platí — několika markantními slovy vždy podáno. Chvíle, kdy Karenina skutkem se prohřešila proti mužovi, je sice kreslena také — ale jako jinde, tak i zde mlčením zakryt je pohled na hřích, aby teprve hanba na očích vinníků patrná ukázala, že nevěra je dokonána.

Co hnalo Kareninu k nevěře? Zdála se vždy ženou ctnostnou, důstojnou — a z počátku se také bránila! Byl to asi již začátečný nesouhlas duší, s jakým oba manželé společný život započali — a ten se stal patrným, když se nalezl hejsek, který uměl zdánlivě se laditi dle potřeby.

Co hnalo jejího bratra do nevěry? Zvyk, kterého ani po svatbě nezanechal.

Facit? „Mnoho shnilého ve státě Dánském!“ A to všecko pod rouškou bontonu a forem společenských. Podobné spisy francouzské namnoze cynicky-bezohledně vláčí čtenáře blátem a horšími věcmi, až nalezají závěr — že manželství je věc přežilá — že nastati má „svoboda lásky“ — kdo čteš, rozuměj! Ale Tolstoj nenamáčí péra v kalu, není lékařem, který nerespektuje studu a mravu, a proto nepřijde k takovým koncům.

Podává nemocnému zrcadlo čisté, aby poznal, kde má ránu — a pak bude na nemocném, aby ráně popřál čistého vzduchu a zdravé krve k hojení. **F. Subrt.**

Literární reminiscence.

Podává

Bohuš Podhorský.

(Pokračování.)

Na otázku, zdali nastal poněkud obrat k lepšímu v naší literatuře, a to k lepšímu naší spravedlivé věci katolické, ani nevíme, máme-li s velikou ochotou přisvědčiti. Kat. literatura dosud má mnoho nepřátel a nepříznivců a nejsmutnějším jest, že i ve vlastním táboře s předsudky na ni pohlíženo, a že nejen s nevšímavostí ale také se zjevným odporem se potkáváme.

Dosud máme na paměti děsnou zprávu z Bádenska, kde děkan Förderer, redaktor kat časopisu „Anzeiger für Stadt und Land“, přepaden byl zlosynem a 18 ranami ubit. Tehdy dokládaly listy, že redaktor jaktěživ nikomu nic zlého neudělal. „Vražda tato je jenom následek četby proticírkevních spisů. Vrah byl dopaden; když byl veden k mrtvole, musil býti střežen a vezen, jinak byl by ho lid ve své rozhořčenosti rozsápal. Zlosyn domnívá se, že si vraždou tou získal zásluhu o lid. Hrozné to poblouznění.“

Tento redaktor byl od blouznivce ranami zavražděn, my však známe ještě jinou vraždu, kdy tupena čest, vynášeny domnělé chyby, kdy jest kat. redaktor anebo spisovatel proto pronásledován a v nynějším liberálním světě jako vyvrhelem za to, že píše pro katolický lid v katolickém duchu, že vydává podobné časopisy a knihy. Napíše-li kat. spisovatel sto stran, hned aby si chystal dvě stě na obranu „kritikův“ a nepříznivců; k těm obranám opět musí chystati „obrany obran“ a tak do nekonečna, nechce-li, by kniha upadla v zapomenutí a nevážnost a nakladatel aby měl velikou ztrátu.

Směru naší literatury všímají si již na rozličných stranách. Ve Měšťanské besedě přednášela M. Červinková-Riegrová o nalezencích a zmiňuje se též o některých směrech. „V naší době — kdy realismus a naturalismus stal se heslem zavládnuvším v literatuře evropské, mnozí spisovatelé i geniálního ducha libují si v tom, vyličovati ve vší nahotě drsnost a surovost mravů tříd, zápasících s bídou, vyhledávati a podrobně vypisovati všechny abnormní výstřelky brutality, jaké se tu a tam vyskytují v nejnuznějších, duševně nejzanedbanějších vrstvách společnosti...“ Ten kal a tu špínu sbírati „považují někteří za vrchol a cíl umění“

A táž paní přednášela v Plzni při schůzi filantropů (10. června 1889.) o jiné rakovině našich žurnálů. „Jest ještě jedna rubrika, na niž nesmíme zapomenouti — rubrika soudní síně. Nejhorší stíny lidské skleslosti, podrobnosti vražed, vší zvířeckosti a podlosti, ve kterou může se zvrhnouti člověk — jak pečlivě jsou poznamenány v této kronice lidských hříchů a ohavností!“ *)

---

*) Jak líčí naše listy ze soudní síně rozličné výjevy, toho podáváme malou ukázku. „Zločin zpronevěření a krádeže. — Tak bývá na světě pro fortelnou lásku.“ Jsou na světě dvě „sorty“ milování. Jedna vynáší lidem cukrování, veselky a tisícerá věna, ale druhá jenom opletačky, ostudu, ba i — kriminál. Takový dobrák, hezký jako panna, s dolíčky v růžových tvářích, o němž všickni svědci doznali, že byl vždy spořádaným mužem, jistě by nikdy nespáchal trestní čin, kdyby ho nedohnala k němu — inu ta „láska fortelná“... Tam padl v osidla holubičce, která jakmile květ jejich lásky dozrál v plod, začala ve ste-

Při všech těch rubrikách pro vědu, umění, národní školství, otázky živnostenské, národohospodářské není prý v novinách místa pro — dobré skutky člověčenstva — filantropii. —

Humoristické časopisy mají — jak známo — široké svědomí a mnoho snesou; proto tím podivnějším se nám zdá a potěšením každého naplniti musí listárna redakce „Veselého čtení pro náš lid“ (ve Valašském Meziříčí), kde odpovídá redaktor přispívateli článkem: „Kterak šel Jura Žabčík k sv. zpovědi. — Takové věci ze zásady vylučujeme. Trivialnostem, církevní obřady za předmět „vtipu“ si vybírajícím, jsou sloupce naše nepřístupny.“

Také denní žurnály, a to hlavně konservativní vedle čistě katolických, počínají bojovati proti nemravné četbě, již posud nazývají „krvavou literaturou“. Když se 16letý tovární dělník přiznal před soudcem, že byl sveden „krvavými romány, které vzbudily v něm první myšlénku ku zločinům,“ především „Národní Politika“ se rozepsala o dobré a špatné četbě, poukazujíc, jaký boj musí podstoupiti dobrá kniha se škváry jarmarečními, jež působí nemoc nesnadno zhojitelnou, nemoc mravní. Jako dovede dobrá kniha se vzácnými příklady charakterů mladou mysl povzbuditi k vyššímu snažení, tak svede ji kniha špatná, jejíž děj páchne bahnem nemravnosti a zlosynství, ke snahám nízkým a mrzkým. Mladá fantasie snadno lne k výstřednostem. Nejen mnozí zloději, lupičové a vrahové počali svou dráhu od četby krvavých románův, ale i sebevrahové z nešťastné lásky a jiných vrtochů vyrostli ze čtenářů dryáčnické literatury.“ A na konec dokládá: „Vzdělanci a zámožnější mohou si velikých zásluh získati, když budou působiti proti šíření oné nemoci poskytnutím dobré četby buď rozdáváním nebo velmi laciným opatřováním dobrých knih. Však i poučné slovo často pomůže a tím by měla naše inteligence při každé příležitosti působiti proti literatuře jarmareční.“

Takových pokynů je zapotřebí v denních zprávách našich hojně rozšířených listů hodně mnoho, a to jak proti literatuře krvavé, tak i proti písemnictví frivolnímu a nemravnému — jak ukázáno na jiném místě.

„Co se událo poslední dobu v Bavorsku, to se právem hodí i na poměry naše. Biskupové bavorští dali ze všech kazatelen veřejně prohlásiti, které listy a noviny pod těžkým hříchem věřícím odebírati a čísti se zapovídají.

Naše veliké žurnály vzkřísily z hrobu zapomenuté lidi, jakým jest smutně známý „filosof“ Alfons Šťastný z Padařova. A tento „filosof“, jejž dávno odsoudily i listy humoristické, má volné slovo ve svobodomyslném orgánu, který má tlumočiti a representovati katolický národ český!

Proti tisku proticírkevnímu počíná se brojiti na všech stranách při katolických sjezdech, konferencích, schůzích, v listech i slovem živým. V Uhrách duchovenstvo dekanátu Udvorského se usneslo jednohlasně, že nebude kupovati a odebírati ani kalendářů ani žádných novin, proti kat. církvi směrujících a vyzvalo spolu i duchovenstvo vikariátů sousedních, aby k usnesení jeho přistoupilo a o šíření katolického tisku mezi lidem se přičiňovalo.

I v arcidiecési Pražské děly se porady na vikariatních konferencích, které jsou toho příčiny, že kat. časopisy a spisy pro lid jen poměrně skrovného rozšíření docházejí, a co by duchovní pastýř měl a mohl podniknouti, aby rozšiřování časopisův a spisů pro lid směru proticírkevního mezi věřícími s dobrým výsledkem zamezil? Kojíme se blahou nadějí, že všech návrhů vydatně bude užito, a že kat. písemnictví v Čechách nabude z toho posily. (Dokončení.)

Matice lidu 1867—1889.

(Pokračování.)

„Učiniv pak sobě samému přímou otázku, má-li mudřec s lidem bohům obětovati, odpovídá (Jungm.) že ano, když jest nebezpečí, že jinak jednaje by byl příčinou nějakého zlého, na příklad že by *pohoršil* jinak věřící.“ Tutéž otázku mohli bychom předložiti p. spisovateli: mělo-li se lidu odhaliti osobní a soukromé mínění Jungmannovo o těch věcech uveřejněním obsahu jeho zápisků?“ Odpověď jest až příliš patrná. Ježto jest „Matice“ určena pro lid a ten velikou většinou je věřící, a zápisky ty skutečně pohoršují, pak již, tušíme, sám Jungmann k té otázce velmi určitě odpověděl. Ovšem, tendence „Matice“ musí však býti zachována; co napověděno v „Apoštolu svobody“, musí býti v Jungmannovi doloženo. Na str. 120. praví se, že „duch Jungm. byl prost všelikého podnětu k spo-

rých listech, jimiž ho pronásledovala, kam se hnul, na místo „Cukrú“ dotěrně vrkati: „Moc peněz, moc peněz“!“ — A konec tohoto líčení? Svrchu jmenované zločiny a 4 měsíce žaláře.

rům a bojům náboženským, že šetřil náboženského přesvědčení či spíše náboženské víry každé, ba že přesvědčení své pro veřejný pořádek a mír společnosti lidské i podrobował přesvědčení cizímu," z čeho zřejmě vysvitá, že by byl pan spisovatel jednal jenom v duchu Jungmannově, kdyby byl stať „Zápisky Jungmannovy" prosté vynechal. Odstavec pojednávající o zvířatech z nejedné příčiny je zajímavý. Mluví se tu tak, jako by muž tak veleučený jako byl Jungmann, naprosto nebyl věděl a znal, čemu se již žáčkové devíti a desetiletí učí a co z katechismu o 5. přik. Božím znají a umějí: „Páté přikázaní Boží nám též připomíná, že nemáme zvířat zabíjeti, leč když nám jsou na škodu, aneb když toho naše potřeba žádá, aniž je smíme týrati a mučiti. Domácích zvířat nemáme lehkovážně zanedbávati." V knize však píše se tak, jakoby jediní Indové (slovo „pohanští" uvedeno tu v uvozovkách, tak jako by Indové pohany nebyli) byli ve svém náboženství vzorem, jak se zvířaty nakládati máme Kdyby nám místo dovolilo, uvedli bychom ukázky směšné přepjatosti zvířecího kultu indického, o němž v každém jen poněkud větším dějepise dočísti se můžeme. A porovnáme-li námi citované znění školského katechismu se slovy Jungmannovými a s výkladem p. spis., „že Jungmann za týrání zvířat se strany obecného, nevzdělaného lidu činí hlavně odpovědnu soustavu úřadně církevních dogmatik", pak jest to věru velmi patrná hrubá nevědomosť, nebo leť až příliš zjevná a úmyslná.

Vedlo by nás daleko vyvraceti, co tu psáno slovy ostrými jednak proti celibátu, jednak proti papežství. O tomto pojednali jsme již v „Apoštolu svobody" poněkud důkladněji a šířeji, abychom zde jen opět k téže věci se odvolati mohli. Jenom k jedné věci ještě ukážeme. Čteme totiž ve spisku výrok Jungmannův: „Český národ tu krásnou dobu, kterou odtrhl se od papežství, v uměních nade všechny Evropany vynikal, nikdy pak více neklesl, než když jezuitstvo nad ním zvítězilo!" To prostě není pravda, byť to byl i Jungmann tvrdil. Doba ona, kdy český národ od papežství se odtrhl, jest dvojí: doba husitská a doba ta, jež skončila katastrofou bělohorskou. Že v době husitské český národ ve válečnictví vysoce vynikl, jest obecně uznaná pravda, kterou popírati nebudeme, poněvadž pravdu v listech těchto vůbec nepopíráme. Ale Jungmann nemínil tvrzením svým umění válečné, nýbrž artes liberales, a pak jest výrok jeho nesprávný. Právě husitská doba vynikala surovým ničením všech uměleckých památek, umlkla poesie, umlkly vědy a umění, a všichni historikové, ať katoličtí, ať protestantští, čeští či němečtí, jednosvorně dokládají, že tehdy jedině čtena byla bible, a znalosť její že byla v lidu téměř obecná. Co pak druhé doby se týče, nebylo by správno zamlčeti, že právě tato epocha druhého odtržení od papežství, resp. od katolicismu, vedla k politickému úpadku národa českého, a že politický tento úpadek byl i příčinou úpadku všech věd a umění na dobu dlouhou — na dobu dvou století — a zásluha, že z dlouholetého spánku zbuzen a vzkřísen národ český, přísluší z veliké části duchovenstvu českému, kteréž faktum nižádný mladý (nebo starý) neznaboh, nepřítel svaté církve a mladý (a třeba i starý) nedouk nepopře. (Pan spis. uvádí slova tato v uvozovkách, jež však mohl směle vynechati, jako my je vynechali.) Že pak mudřec jako Jungmann, jevící tolik citu ku zvířatům, nazývá doby nejsurovějších válek, kdy zahynulo statisíce drahocenných lidských životů, „krásnou dobou," to nás věru jen podivením naplňuje.

Nenalezli jsme i u největšího obdivovatele a ctitele Voltaire-ova hned tolik nadšené chvály jako tu v zápiskách Jungmannových a neváháme tvrditi, že kdyby dnes Jungmann ještě žil, mnohou nadšenou chválu by zcela jistě odvolal. Bylo by věru výborné bývalo, kdyby ihned po vyjití spisu „Josef Jungmann" byla vyšla odpověď k tomuto velebení Voltaire-a; leč to jest ovšem tuze pium desiderium v nekonečně nedostatečné naší katolické organisaci literární, jež teprve nyní, díky Bohu, počíná se tvořiti a s velikým úspěchem pracovati.

„Není nikomu vědomo, že Jungmann by byl vyslovil se o kterémkoliv spisovateli z celého světa se souhlasem větším a s náklonností srdečnější, než učinil o Voltaire-ovi." „Čtení spisův Voltairových ducha podivným způsobem povyšuje a jako křídla mu dává, aby se nad obyčejnosť a šalebnosť tohoto světa vznášel; ona v čtenáři něžný cit šlechetnosti a krásy zplozuje. Voltaire jest šťastný a vtipný básník, rozumný a nepředpojatý filosof atd. Kdo proti jeho spisům bojuje, ten bojuje proti zdravé filosofii, krasochuti a lidskému rozumu. Čím více jsem četl, tím více jsem se jeho duchu, učenosti i mravům, výborným zásadám divil."

Tu jest ovšem nesnadno nezastaviti se nad chvalou a velebením tak nadšeným; ale bohužel jest to chvála nezasloužená a předpojatá. Působení Voltaireovo i celý význam jeho svrchovaně jest neblahý. Oní, jak známo, přispěl nejen ku vzniku revoluce vůbec, ale i k osudné povaze a k divokému rázu jejímu. Byl to muž vášnivý, nanejvýš marnivý, spitý vlastní slávou; smísil svaté i sprosté, učinil si drzý posměch ze všeho, co svatého, vysmál se vadám společnosti lidské

i základům její, bez nichž by nebyla ničím, rouhal se kříži, zhoubný blud smísil s pravou, oblažující věrou, posměchu jeho neušel nikdo a nic, lidstvu vše posvátné bral a místo toho ničeho mu nepodával v náhradu, jen surový svůj úsměšek a drzý žert. Jungmann píše, že čtení spisů jeho „něžný cit šlechetnosti a krásy zplozuje“! Vždyť sami Francouzové, u nichž je Voltaire národním svatým, pro hlásili jeho nestydatou „Pannu Orleánskou“ („La pucelle“) za *literární zločin*, a výtečný Andersen, u všech národů právem oblíbený, nazval Voltaire-a satyrem rozumu, ropuchou, jenž na čistou lilii (Johannu d'Arc) jedovatou slinu svou pouští! „Henriáda“ jeho jest epos zcela nepatrný, a jen proto tak přeceňovaný, poněvadž Francouzové — jak známo — vůbec žádných ep nemají. Voltaire jako historik jest muž velice povrchní a daleko nevyrovná se ostatním dějepiscům. Jeho „Annales de l'empire“ je dílo naprosto chatrné, a jeho „Histoire de Pierre le Grande“ obsahuje celé řady zkomolených a zkřesaných jmen a pojmů. „Histoire de Charles XII.“ a „Histoire generale“ jsou ovšem lepší, ale nikoli tak neobyčejné, aby nad díla jiná tak eminentně vynikala. Vyznamenávají se plynnou, obratnou a krásnou dikcí, ale požadavkům vědeckým nevyhovují. Dramata jeho, jichž je hojný počet, vykonala kdysi svůj úkol: nyní jsou odstavena, nedospěvšę výše nesmrtelnosti Aischylovy nebo Sofokleovy. Jsou celkem pěkná, ale nikoliv tak cenná, aby se zachovala a udržela po dlouhé věky. Co pak se týče „mravů a výborných zásad Voltaireových“, nesnadno jest mlčením věc tuto přejíti.

Hlásaje rovnost, nenáviděl ji Voltaire z celého srdce; otírásaje trůny a pracuje k revoluci, podepisoval pod své jméno s neobyčejnou zálibou „gentilhomme du roi“, kořil se kuběnám Dubarry-ové a Pompadource, nazývaje ji „adorable Egerie“ a Ludvíka v opeře své „Chrám slávy“ porovnával s Trajánem; Bedřicha Velikého nazval Šalomounem a Kateřinu ruskou „Semiramis du Nord“ Stavě se na stanovisko demokrata, nenáviděje bohatství, píše a vyzývaje proti kapitalismu ve prospěch chudoby, žil sám ve Ferneyi v přepychu téměř královském a vydělal jako nájemce dodávek pro armádu židovským čachrářstvím skoro jeden milion. Ve Ferneyi dával si lichotit ode všech cizinců, kteří jej navštívili, dával se porovnati s Euripidem, Sofoklem, Tacitem a Lucián em a velmi byl uražen, že císař Josef II., jeda kolem jeho panství, ho nevyhledal a nenavštívil — což je dosti charakteristické. Za to se Volt. svým způsobem s posměchem vyslovil o něm. Povahy byl svrchovaně marnivé, ctižádostivé, zlomyslný, závistivý, vtipkář beze smyslu pro pravdu a pro vše, co dobrého a svatého. Jemu byla největším oltářem a největším Bohem vlastní jeho osoba a jeho talent. Upřímným přítelem nebyl nikomu, nepřítelem však každému, kdo se mu nekořil a kdo mu odporoval. Pokud bude m r a v n í c h a r a k t e r vedle tak řečeného talentu, nadání, duchaplnosti a geniálnosti něco platiti, potud nesmí býti nikdy Voltaire od nikoho vůbec veleben. Filosofické spisy jeho vynášejí do nebe nevěrci a neznabohové proto, že byl nepřítelem všech náboženství, zvláště však katolického. Jeho výroky o církvi „Ecrassez l'infame!“ (Zničte ji, zlořečenou! a „dvanácti mužů bylo třeba, aby křesťanství zavedli — nuže, dokáži, že jeden dostačí, aby je zase odstranil“, to samy potvrzují, aniž třeba v nevěreckém kalu jeho „filosofie“ se broditi. Ubohý Voltaire! Uplynulo 112 roků od té chvíle, kdy v úplné opuštěnosti a zoufalství duši vypustil, a spisy jeho upadávají znenáhla do zapomenutí, znenáhla i jméno jeho bude zapomenuto, ale křesťanství existuje dosud a bude stále a věčně! Důvod Jungmannův, „proč učení Voltaireovo, být nejzdravější bylo, vůbec vyznávati bylo by nebezpečno,“ je věru klassický! „P r o t o ž e, praví Jungmann, s p r o s t á k p o z b u d a v í r y v p e k l o i v n e b e a n e m a j e v z d ě l a n o s t i m r a v n í, s v ý m ž á d o s t e m c e l o u u z d u b y p u s t i l.“ Tak tedy je víra pouze pro sprostáky? Jaká to nadutost a nevědomost! Slova ta tak sama sebe odsuzují, že netřeba o nich šíře promluviti.

Rádi bychom se o nejedné věci ještě rozepsali, ale nestačí nám místo ve sloupcích listu tohoto, a materiál zbývá nám dosud veliký. S vděkem konstatujeme plné uznání „Vlasti“ i směru jejímu, že alespoň toto ku obraně pravdy nám uveřejniti lze — vždyt jest časopis „Vlast“ jediný, jenž kritice s p r a v e d l i v é sloupce otevírá. Veliká část spisů „M. L.“ vydaných dávno již vyžadovala jiného posouzení, než jak jsme u nás zvyklí čísti; a teprve „Vlast“ a směr její umožnil, že i hlasům jiným nežli slepé a naprosté chvály a reklamy popřáno místa v české veřejnosti. O „Apoštolu svobody“ a „Jungmannovi“ šířeji promluviti pokládali jsme za svou povinnost. (Pokračování.)

Oprava. V 8. čísle Vlasti na str. 615. v legendě Tanchelmité (6. strofě 3. verši) nesprávně vytisknuto „vrchní“ polibky místo „vroucí“ polibky.

ROČNÍK VI. ČERVENEC. ČÍSLO 10.

VLASŤ.

PAPEŽSKÉ POŽEHNÁNÍ DRUŽSTVU VLASŤ.

Jeho Eminencí ndp. kardinál kníže arcibiskup František de Paula hrabě Schoenborn obdržel od nunciatury Vídeňské list sv. Otce pro družstvo Vlasť jakožto odpověď na telegram, jímž valná hromada družstva Vlasť projevila nejuctivější oddanosť k sv. Stolici. Jeho Eminencí projevil přání, aby tento papežský list ve výborové schůzi byl otevřen a přečten. Byv o tom zpraven, svolal předseda družstva, Dr. Horský Rud., v sobotu dne 17. května zvláštní výborovou schůzi a list sv. Otce přečetl přítomným členům výboru. Z úcty k dopisu tak vzácnému předseda a členové výboru při čtení jeho stáli.

Přečtený papežský list přijat byl od výboru družstva s nelíčenou radosti a k žádosti předsedově vykonal výbor ihned modlitbu za sv. Otce, aby jej milostivý Bůh ještě dlouho zachovati ráčil k ozdobě Církve.

Tuto podáváme v doslovném znění telegram družstva Vlasť a odpověď sv. Otce.

Reverendissimus ac Emminentissimus Dominus Cardinalis Rampolla, Secretarius Status Suae Sanctitatis Romae.

Societas literaria, sub nomine „Vlasť“, cujus finis est scientificam, pulchramque literaturum catholicam in terris Bohemiae, ore scriptoque fovere ac promovere, in sessione sua plenari, nuper habita, unanimiter rejecit sic dicti neohussitismi conatus, quibus sancta fides nostra catholica subvertitur, et auctoritas et jura sacrae Romanae Sedis laeduntur. In filiali oboedientia et reverentia erga reverendissimos Episcopos nostros, qui omnes societatis nostrae etiam praeclara sunt membra, persistentes, omni, quo poterimus studio, praeprimis autem scriptis, contendemus, ut sancta Fides catholica in terris nostris crescat, floreat, fructusque afferat. Firmissime atque constantissime sacrae Matri nostrae, Romanae Ecclesiae, adhaerentes, omnibus, quibus pollemus viribus, infallibilem Romani Pontificis auctoritatem, atque jura Sacrae Romanae Sedis defendemus, omnem navantes operam, ut plena atque vere filialis devotio erga beatissimum Papam nostrum Leonem in terris nostris vigeat et floreat, operibusque comprobetur. Dignetur beatissimus Pater pro clementia Sua benigne suscipere hanc humilem devoti animi pronuntiationem et filiis Suis, ad pedes Ejus prostratis, desideratissimam apostolicam largire Suam benedictionem.

Žižkov ad Pragam Bohemorum 20. Februarii 1890.

Ss. Theol. Dr. Rudolphus Horský,
praeses Societatis „Vlasť.“

Odpověď sv. Otce:

LEO P. P. XIII.

Dilecte Fili, salutem et Apostolicam Benedictionem

Pertulit Nobis Dilectus Filius Noster Cardinalis a publicis negotiis Administer quae sibi a Te significata fuerant ope electrici machinamenti de conventu nuper habito a sodalibus societatis cui praees, quae optimarum artium et religionis cultu solidum decus patriae unde nomen habet contendit provehere. Jucundum Nobis oppido fuit, aeque ac vobis honestum et tempori accommodum commune scitum quo statuistis omni conniti ratione et ope contra catholicae veritatis hostes, qui triste praeseferentes nomen et exemplum Joannis Hussii Ecclesiae simul et patriae moliuntur perniciem. Scitum hoc vestrum, per se praeclarum, ornabat nobilis declaratio qua testati estis, velle vos duces ac moderatores sequi sacrorum Antistites, immotam Fidem plenumque obsequium exhibere huic Apostolicae Sedi, ejusque adserere auctoritatem viriliter et jura tueri. Quum autem Nobis dubium non sit quin in hisce fideliter praestandis tanta vobis futura sit constantia, quanta in iis profitendis religio fuit, studia vestra complectimur intimo paternae caritatis affectu, ac vobis praesens adpraecamur gratiae coelestis auxilium, ut piis propositis vestris incepta auspicata, ac felicibus orsis laetus respondeat exitus. Hujus porro divini favoris auspicem Apostolicam Benedictionem Tibi, Dilecte Fili, et societati universae, cui praesides, peramanter in Domino impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die XXIV. Februarii anno MDCCCXC.

Pontificatus Nostri decimo tertio.

Leo P. P. XIII.

Dilecto Filio Doctori Rudolpho Horský, praesidi Societatis, cui nomen Vlasť. Žižkov ad Pragam in Bohemia.

Literární družstvo Vlast, jehož účelem jest vědeckou a krásnou literaturu katolickou v zemích Českých hájiti a rozšiřovati, ve valné hromadě své, právě konané, jednohlasně zamítlo snahy tak zvaného novohusitismu, jimiž svatá víra naše katolická se podvrací, a práva svatého Stolce Římského se porušují.

Setrvávajíce v synovské poslušnosti a úctě ku svým nejdůstojnějším biskupům, kteří všichni jsou také převzácnými údy družstva našeho, všemožnou snahou, zvláště pak spisy toho domáhati se budeme, aby svatá víra naše katolická v zemích našich vzrůstala, kvetla a ovoce nesla. Pevně a vytrvale lnouce ku svaté Matce naší, Církvi Římské, všemi svými silami hájiti budeme neomylnou autoritu Římského papeže jakož i práva svatého Stolce a domáhati se toho, aby úplná a v pravdě dětinná láska k svatému Otci našemu Lvu v zemi naší se zmáhala, rozkvétala a skutky osvědčovala.

Račiž svatý Otec v milosti Své přijati tento pokorný výraz oddanosti a synům Svým, u nohou Jeho klečícím, uděliti apoštolské Své požehnání.

V Žižkově u Prahy v Čechách, 20. února 1890.

Ss. Theol. Dr. Rudolf Horský,
předseda družstva Vlast.

Milému synovi, doktoru Rudolfovi Horskému, starostovi družstva Vlasť v Žižkově u Prahy v Čechách.

LEV P. P. XIII.

Milovaný Synu, pozdravení i apoštolské požehnání!

Milovaný Syn náš, kardinál správce veřejných záležitostí, předložil Nám, co jsi mu cestou telegrafickou sdělil o schůzi členů družstva, jemuž předsedáš, a které pěstováním vědy a náboženství opravdovou slávu vlasti, od níž své jméno má, rozšířiti se snaží. Nadmíru bylo milé Nám, rovněž jako čestné pro vás a době příhodné, jednohlasné usnešení vaše, jímž jste se na tom ustanovili, že se vší rozvážnou činností se vzchopíte proti nepřátelům katolické pravdy, kteří neblahé jméno a příklad Jana Husa vynášejíce, Církvi, jakož i vlasti záhubu připravují. Toto usnešení vaše, jež samo v sobě jest stkvělé, zdobilo ušlechtilé prohlášení vaše, jímž osvědčujete, že chcete následovati biskupů jakožto vůdců a učitelů, zachovati úplnou poslušnosť a věrnosť Apoštolskému Stolci, v platnosť přiváděti Jeho Autoritu a mužně hájiti i Jeho práva. A poněvadž o tom docela nepochybujeme, že při provádění toho takovou budete míti stálosť, jaký jste měli při slibování zbožný úmysl, s pocitem nejhlubší lásky otcovské beřeme účastenství ve snahách vašich, želajíce pro vás pomoc milosti nebeské, aby zbožné záměry vaše v počátcích byly příznivé, a aby se šťastnými počátky utěšený srovnával se výsledek. A tak, jakožto záruku této milosti Boží, Tobě, milený Synu, i celému družstvu, jemuž předsedáš, milerádi v Pánu udělujeme Apoštolské Požehnání.

Dáno v Římě u sv. Petra dne 24. února 1890.

Papežování Našeho léta třináctého.

Lev P. P. XIII.

Torquato Tasso.

Napsal

Václav Petrů.

(Pokračování.)

Italie se ozývala všecka slávou Tassovou, pochvalám jeho nebylo konce, vydavatelé a nakladatelé si naplňovali kapsy z cizího potu a bdění, jediný básník dlel v trpkém vězení zapomenut, zanedbán, churav a zbaven nejpotřebnějších věcí ke slušnému aspoň živobytí. Ti, kdo rozkazy vévodovy vykonávali, se chovali k nebohému pěvci ukrutněji, než byli povinni. Potřeby, jimiž jej opatřovali, nedodávali mu schvalně v čas a jen tehdy, když už za ně buď nežádal nebo jich nepotřeboval.

Nejhorší všech výtržností, které ubohého trpitele sužovaly a ve studiích mu překážely, byl ustavičný hluk a zmatený křik, který byl s to, jak sám se Tasso přiznává v jednom ze svých dopisův, aby i hlavu nejmoudřejší o rozum přivedl. V žalostném stavu tomto a v okolí, jež na něho vrhalo roušku choromyslnosti, spatřil Tassa Michel Eykem Montaigne, známý francouzský essaista, (1553—1592), jenž cestuje po Italii zavítal také do Ferrary a tam navštívil pěvce „Osvobozeného Jerusalema“. Navrátiv se do vlasti, líčí ve svých Pokusech (Essais), jaký zdrcující dojem na něho učinil Tasso. Podobá se ku pravdě, že mu jej ukázali jako ostatní nešťastníky, kteří křikem, řevem blázinec naplňovali. Také mu řekli, že prý Tasso zapomněl na sebe sama i na básnické plody své; a Montaigne tomu věřil; praví ve knize II. c. 12. „Jeus plus de despit encore que de compassion de le voir à Ferrare eu si piteux estat, survivant à soymesme, mescoignoissant et soy et ses ouvrages, lesquels sans son sceu, et toutefois à sa veue, on a mis en lumiere, incorriges et informes.“

A přes to neustával ubožák žebroniti, by s ním aspoň tak přísně nebylo nakládáno, a při sobě si myslil, že vévoda Alfonso o tom ničeho neví. Snad tomu také tak bylo, neboť jest známo, že pod svícnem bývá tma, a že jménem knížat mnoho a mnoho zlého se napáše. Ale ani v této případnosti nelze viny s něho svalovati, neboť jak mohl se zapovídati před světem a svědomím svým z lhostejnosti k nešťastnému pěvci, jak mohl trpěti, aby ve vězení mrzákem byl držán muž, který jméno a dům jeho po vší Italii, ba po vší Evropě rozhlašoval? Proč se rozpakoval propustiti ho z vězení, když si přečetl ve zpěvě I. stanci 4, jež obsahuje oslovení tak vznešené a tklivé:

Ty velkodušný Alfonse, jenž vzteku
a zlobě losu vyrval's mne a záhy
veď v přístav zbloudilého v bouřnou řeku
a zmítaného mezi skalin prahy:
Ty listy přijmi v usmívaném vděku,
je světí tobě vděčnosti cit blahý!
Snad přijde den, kdy věštné moje básně,
co označuji teď, pak řeknou hlasně.

A právě on to byl, jemuž oběť tak velebnou přinášel pěvec, právě on to byl, ten necitelný, tvrdý, drsný Alfonso, jenž jej uvrhl do propasti bídy lidské a tam mu dal tonouti, tonouti dlouho, aby strasti ty tím byly citelnější!

Konečně se dal přece uprositi. Tasso obýval až dosud jedinou kobku, v níž byl po dvě léta takořka jako za živa pohroben; Alfonso tedy nařídil, aby mu v tomže ústavě vykázáno bylo několik komnat dosti prostranných, aby *skládaje a filosofuje* volně se mohl jimi sem a tam procházeti. Za milosť tuto žádal básník v dopisech svých zaslaných vévodovi, dle žádosti jeho dosti bylo učiněno teprve vlivem vévody Mantovského, bratrovce Scipiona z Gonzagy, jenž přišed do Ferrary, nešťastného básníka ve vězení navštívil. Návštěva tato a šťastné následky její znova oživily naděje Tassovy, tak že se v líbezném klamu domníval, že již v několika dnech bude na svobodu propuštěn. Ubožák, trpělivosti jeho bylo vyměřeno ještě několik zkoušek krušných!

Ale za tím se mu dostalo útěchy nové. Vévodkyně z Urbina poslala k němu jednoho ze svých dvořanů, Ippolita Boska, vzkázala ho po něm pozdravovati a ubezpečila ho, že co nejdříve bude propuštěn na svobodu. Sličná Marfisa d'Este, sestřenice vévody Alfonsa a kněžna Karrarská, byla četbou „Osvobozeného Jerusalema" tak uchvácena, že si na vévodovi vyžádala, aby si směla Tassa na den s sebou odvésti na svůj letohrad. Tam se sešlo několik dam vynikajících duchem i spanilostí; Tasso strávil několik líbezných hodin v roztomilé společnosti této, i choval prý se tak uhlazeně a příjemně, jako to dělával, nežli ho stihlo neštěstí nám tak dobře známé, i odnesl si odtud domů několik líbezných upomínek a zářící naději v brzké propuštění.

Ale uplynul zase rok, rok dlouhý a v osudě jeho se nestala změna žádná. Jediným a věrným útočištěm jeho byly Musy. Dovolilo-li mu zdraví, aby pracoval, přerušována byla studia jeho toliko návštěvami, které mu činili učení a vzdělaní mužové z celičké Italie. A co při něm uznamenali? Nemohli se dosti vynadiviti moudrosti, vtipu a hlubokým vědomostem šílence svatoannenského. Rovněž ho docházely hojné dopisy z Neapole, Říma a jiných měst italských, v němž se z pravidla živými barvami líčil, jak veliký dojem podivuhodná báseň jeho tam způsobila a dosud ještě působí. Konečně se objevil ob čas nějaký ten slib, k jehož splnění jak obyčejně nedošlo.

Také rok 1583. uplynul způsobem podobným. Konečně se podařilo kardinálovi Albánovi, vévodkyni Mantovské a jiným osobnostem vynikajícím, jež požívaly vážnosti vévodovy, tohoto odměkčiti a Tassovi nakloniti. Alfonso jsa kdysi obklíčen dvořany francouzskými a italskými dal si Tassa přivésti, uvítal ho laskavě a přátelsky a učinil mu konečně slib velmi určitý, že v několika dnech nabude svobody. Zároveň vydal rozkaz, aby mu k bytu dosavadnímu přidáno bylo ještě několik komnat, i dovolil mu, že smí ob čas z ústavu vycházeti, ovšem pak v průvodu některého přítele, jemuž se bylo za něho zaručiti. Tehdy se Tassovi konečně ulevilo, mohl navštěvovati přední domy ferrarské, i dostalo se mu zábavy, kterou miloval od jakživa nejvíce, a tou byl hovor o literatuře, morálce a časem i o věcech, rytířských způsobů se týkajících, jehož stop se dočítáme v některých rozmluvách v této době sepsaných, jako jsou: „Beltramo ovvero della Cortesia, Malpiglio ovvero della Corte, Ghirlizone ovvero dell' epitafio, Cavaletta ovvero della poesia toscana."

O karnevalu téhož roku zavedli Tassa přátelé Ippolito Gianluca a Alberto Parmana na plesy mumrajové, jichž býval rovněž nemalým milovníkem. S podobnou radostí se díval také turnýrům a soubojům rytířským, jež provozovali mladí šlechtici u velikém počtu a s mnohou obratností a silou před zrakoma dam vznešených a urozených. V té době složil zase některé rozmluvy a nové básně, přehledl spisy starší a opraviv je, poslal r. 1584. tři silné svazky Scipionovi z Gonzagy, aby je dal do tisku. Z příčin naprosto neznámých mu byla přízeň tato na skloně téhož roku zase odňata, a tak se ocitl nešťastný básník v téže odloučenosti, v níž hynul dříve, v těchže nedostatcích, jež ho mořily, a v téže zoufalosti, jež vymáhala pevnějšího klidu duševního, nežli jím vynikal Torquato Tasso.

V tomto stavu jej překvačila bouře nenadálá sice, ale děsnější všech ostatních. Pozornosť, již velebáseň jeho k sobě po vší Italii upiala, zavdala podmět k několika rozpravám veřejným. Jednu z nich napsal Orazio Lombardelli, v níž vedle některých výtek kritických básně podle zásluhy velice pochválil. Tasso mu na ni odpověděl, díky vzdávaje za chválu a mírně vyvraceje učiněné námitky. Když pak neustával Lombardelli na něho dotírati, vyložil Tasso důvody své obšírněji a zevrubněji. V tom vydal Camillo Pellegrino rozmluvu o básnictvě epickém (Il carafía ovvero della poesia epica). Spis tento rozvířil všecku Italii. Dána v něm byla přednosť Tassovi před Ariostem co do osnovy, způsobu a slohu básnického. Zároveň však se jím bodlo do vosího hnízda.

Jak jsme již výše slyšeli, měl také Ariostův „Orlando furioso“ své ctitele, kteří jej pokládali za vrchol romantické epiky. A k obhajcům Ariostovým se přidala akademie zvaná della Crusca, učiniviši to způsobem nad obyčej strannickým a vášnivým. Dva z členů jejích se postavili v čelo tohoto hnutí, rytíř Leonardo Salviati, příjmím Infarinato, a Sebastiano de Rossi, přijmím Inferigno. Vlastním strůjcem všeho hluku byl Salviati, kterýž býval s Tassem velmi za dobré. A když tento se dotazoval přátel o radu, Salviati přečetl sám několik zpěvů „Osvobozeného Jerusalema“, přál skladateli slovy na oko vřelými štěstí k dílu tak dokonalému a slíbil mu ve zvláštním listě, že se o něm čestně zmíní ve výkladu k poetice Aristotelově, o němž prý pracoval, který však světla Božího nikdy nespatřil. Tasso pokládaje ho za přítele upřímného, dopisoval si s ním, vyložil mu celou osnovu básně své, a Salviati ho obsypal novou pochvalou, novým blahopřáním. Nic zlého by v tom nebylo, kdyby byl Salviati mínění své o básni Tassově změnil z důvodů podstatných, vážných a skutečných; je-li však pravda, proč tak nečinil, nepěkné byl povahy. Jsa prý chud a mnohými dluhy stížen, pozbyl na dovršení nehod svých ročního důchodu, který mu vyplácel vévoda ze Sory Jacobo Boncompagno. I umínil prý sobě Salviati uchýliti se do Ferrary i doufal si nakloniti jak vévodu, tak i občanstvo, bude-li hájiti a oslavovati krajana jejich, [1]) chorého pak a uvězněného Tassa tupiti a snižovati. Je-li důvod tento skutečný, tož se dopustil Salviati skutku podlého, hanebného. Chudoba a nedostatek ho neomlouvají.

Salviati nevystoupil proti Tassovi s hledím otevřeným, nýbrž se skryl za akademii della Crusca. Spolek neboli ústav tento, jehož účelem bylo bdíti nad ryzostí mluvy vlastenecké, založil básník Francesco Antonio

[1]) Ariosto se narodil v Reggiu, městě Estenském.

Grazzini, aby čistil řeč, jako se oddělují otruby (crusca) od mouky. Vše, co se v akademii této konalo, táhlo se k řemeslu mlynářskému. Znakem jí byla násypka (frullone) a heslem: „Il piu belfiore ne coglie“ čili že chce více jádra nežli pytle. Zkoušku, jíž plody slovesné podrobovala, jmenovali řešetem a sýtem (vaglio a staccio), a když byl po vykonané zkoušce prohlašován rozsudek, ozývala se slova: vagliata, stacciata, scruscata a p. A členové si přikládali jména jediné mlynářská jako: l'infarinato = moučný, (Salviati), l'inferigno = černý chléb (Rossi), lo smaccato = rozemletý, lo stritolato = rozdrobený a j. Salviati byl šestým členem této společnosti, ale záhy se stal její duší. Hodlaje tedy vystoupiti proti Tassovi, schoval se úskočně za Rossiho, jehož dal dříve zvoliti tajemníkem akademie. Potom se pustil s některými členy (neboť ne všickni měli podíl ve zrádném tom řemesle) do posuzování rozmluvy Pellegrinovy a sepsali jménem celé akademie kritiku urážlivou a přímo hanebnou. Název její zní: „Degli accademici della Crusca difesa dell' Orlando furioso dell' Ariosto contra l'dialogo dell' epica poesia di Camillo Peregriono. Stacciata prima.“ Brzy po té vydal Rossi podobný list polemický, a Tasso, ač velmi nešetrně naň bylo útočeno, odvětil mírně a skromně, čímž nezřízenost nepřátel jeho tím více bila do očí. Salviati si vedl tak nešetrně, že odsoudil také báseň Bernarda Tassa, o níž propověděl, že daleko stojí za Ariostovým Orlandem, ba že se nevyrovná ani básni nadepsané „Morgante maggiore“, již složil Luigi Pulci, jejíž obsah jest čerpán ze zkazek o Karlovi Velikém a jeho paladinech, která vyniká sice řečí klassickou, ale také náramnou neúměrností. Zdá se, že tato necitelnost vtiskla Tassovi péro do ruky, aby hájil ne tak sebe jako spíše otce, jehož choval v památce posvátné. Odpověď jeho byla nadepsaná „Apologia in difesa della Jerusalemme liberata contra la difesa dell' Orlando furioso degli accademici della Crusca“ etc. i vyznívají z ní vřelá láska synovská, obdivování starých, úcta a vážnost k Ariostovi, zvláštní důvody, řízná dialektika a mnohé výroky, jež se mu bezděčně vloudily do péra. Akademikové (čili vlastně jen Salviati) nemohouce proti pravdě ničeho namítati, chytili se obvyklého u lidí uštěpačných prostředku — hany a urážek, jimiž se odpověď jejich na obranu Tassovu jen jen hemží. Také Pellegrion se bránil, [2]) a i jiní se vmísili do sporu, [3]) ale pravda zůstala konečně vítězem: veškery kritiky i s kritikaři upadli v zapomenutí, a báseň se stkví na obzoru literatury italské jakožto hvězda velikosti a záře první.

Zvláště milým zjevem v těchto třenicích a potýčkách vášnivých jest, že bratrovec Ariostův, Orazio Ariosto, jenž byl rovněž básníkem, vystoupil nejen na obranu strýcovu, nýbrž i Tassovi, jehož byl přítelem a obdivovatelem upřímným, činil za spravedlivé. Byltě téměř jediným, jenž dával na jevo spravedlivou umírněnosť, i nechtěje ublížiti ani tomu ani onomu, vyslovil mínění prostředkující a také jediné správné, že jsou oba sokové rovni, že básně jejich jsou způsobu tak různého a od sebe se odlišujícího, že vůbec mezi sebou přirovnány býti nemohou. A umírněnosť taková byla hojivým balsámem na rány Tassovy, neboť tento se nebral ani tak o svou báseň jako o to, aby byl konečně

[2]) Replica di Camillo Pellegrino alla riposta degli accademici della Crusca etc.

[3]) Jako: Niccolo degli Oddi, Guillio Ottonelli, Guilia Guastaveni a j.

z blázince propuštěn. Kdo mu tedy tam chvíle strpčoval, dopouštěl se na něm viny, za niž zasluhoval poroku přísného.

Skoro všickni přátelé a příznivci se již za Tassa přimluvili u vévody, ale snahy jejich se nepotkaly se zdarem. A byly mezi nimi osobnosti, jako: papež Řehoř III., kardinál Albáno, velkovévodkyně Toskanská, vévoda a vévodkyně z Urbina, vévodkyně Mantovská, knížata z Gonzagy, z nichž zejména známý nám Scipio; Alfonso však jakoby ani neslyšel. Město Bergamo, rodiště otce Tassova, poslalo mu darem kamenný nápis, jenž byl pro dům Estenský velmi důležit a jejž si vévoda již dávno přál, spolu s uctivou prosbou písemnou, aby byl Torquato propuštěn na svobodu. Alfonso slíbil sice všecko, ale blázinec svatoannenský se neotvíral, ubohý básník v něm úpěl dále. Jaká byla asi příčina této tvrdosti a přísnosti? Serassi se domnívá, že prý se Alfonso obával, by Tasso při dráždivé povaze své se nechopil proti němu strašné zbraně, totiž péra, a za dlouholeté zatčení se mu nemstil. Důvod ten není ovšem podstatný, poněvadž by jím byl Tasso odsouzen k vězení až do smrti.

Zatím ubývalo nešťastnému vězni sil duševných i tělesných. Čím více tělo jeho slábło, tím více se dráždil jeho mozek. K známé jeho trudnomyslnosti a občasným návalům zmatenosti duševní, jež však se nikdy nezvrhla v pravou šílenosť, přidružilo se ustavičné blouznění, jakýsi tajný strach, že přízrak neviditelný uvede listiny a rukopisy v nepořádek a že ho připraví o peníze. Zdávalo se mu, že vidí v noci strašidla, příšery všelijaké, bludičky, any se před ním kmitají, jiskry, jež mu z očí vytryskují; brzy zase slyšel strašný lomoz, pískání, hlahol zvonů, bití hodin, a to za hodinu několikráte. Jindy se mu zdávalo ve snách, jakoby byl naň upadl kůň, a když se probudil, byl všecek jako rozlámaný. Tak píše příteli Cataneovi: „Bál jsem se, že dostanu padoucí nemoc, oční zákal a že budu raněn slepotou. Mám bolesti v hlavě, ve střevách, v boku, v nohách, vrhnutím, chrlením krve a zimnicí jsem všecek vysílen. V těchto hrůzách a bolestech se mi zjevila v oblacích blahoslavená Panna Maria, jež jsouc obestřena kolem jasně třpytným, z nejživějších barev se skládajícím, chovala svého Synáčka; o její milosti netřeba mi tedy pochybovati.“ A dále dokládá: „Vím sice, že jest to pouhé zdání, neboť bývám časem rozechvěn, mátohami jsem skoro v jednom kuse znepokojován, a sužuje mne melancholie skoro nekonečná; zatím však jsem z milosti Boží s to, abych se domněnkám těmto vzpíral, což jest, jak Cicero poznamenává, známkou rozumu dokonalého; proto jsem nucen věřiti, že to byl přece jen zázrak skutečný.“ Jaká hluboká zbožnosť, jaká upřímnosť a prostota srdce vyznívá ze slov těchto!

O něco později se v něm utvrdilo přesvědčení toto ještě pevněji. Napadla ho zimnice s takovou prudkostí, že se počali čtvrtého dne o život jeho obávati, a dne sedmého se vzdali již i lékaři vší naděje. V této slabosti úžasné, v níž už ani léku nesnesl, ba již nemohl na loži ani povstáti, aby lék přijal, vzýval Bohorodičku s takovou důvěrou a vroucností, že se mu, jak Serassi praví, patrně zjevila, jej vyhojila a téměř v tom okamžení novými silami obdařila. Na důkaz své vděčnosti se zavázal nešťastný Tassa vykonati pouť do Mantovy a Loretta; a zbožnosť tuto dával na jevo netoliko jako křesťan, nýbrž i jako básník,

neboť pomocníci nebeskou opěval krásnou znělkou [4]) a sličným madrigalem. [5])

Za druhý takořka zázrak můžeme pokládati, že vévoda Alfonso dověděv se o žalostném stavu muže tak velikého, konečně se dal obměkčiti — nikoli však z útrpnosti.

Vévoda Mantovský Vincenzio z Gonzagy, jehož sestru měl Alfonso za manželku, zaručil se mu cti, vydá-li mu nešťastného Tassa, že ho bude na dvoře svém vždy tak chovati, by se mu (vévodovi) od něho nikdy nebylo čeho obávati. Tu byl tedy propuštěn na svobodu, byv uvězněn sedm let dva měsíce a několik dní, pátého nebo šestého července r. 1586. S knížecím osvoboditelem odjel z Ferrary, neobdržev ani od Alfonsa slyšení na rozloučenou, o něž žádal a jehož si vroucně přál. Prosba jeho i odepření Alfonsovo jsou zajisté výmluvny.

III.

V Mantově byl Tasso uvítán velmi slavně; starý vévoda Guglielmo vykázal mu v paláci svém pohodlný byt i nařídil, aby byl hojně opatřen vším, čeho k pohodlnému živobytí jest potřebí. Korunní princ jej dal slušně obléci, a po způsobu vévody a syna jeho zasypávali ho všickni dvořané zdvořilostí a úctou, to vše, jen aby co nejspíše zapomněl na nehody, kterými před tím tak krutě byl postížen. Zkušenosť však učí, že duševní rozervanosť tak snadno se nehojí, a tak tomu bylo u Tassa. Ob čas se dostavoval duševní nelad, záchváty melancholické a horečné, zejména pak sobě stěžoval, že nemá hrubě žádné paměti. Přes to neustával od prací literárních. V té době přepracoval a složil několik nových hovorů filosofických. Z piety k otci svému dovršil nedokonanou episodu „Floridante“ z jeho Amadiga, částečně jí pobásniv, načež připsal báseň vévodovi Mantovskému: tajemník Toskánského vyslance při dvoře Mantovském Constantini, přítel Tassův, ji vydal na svůj náklad tiskem jako „Il Floridante del sign. Bernardo Tasso, al sereniss. Guglielmo Gonzaga, duca Mantova,“ v Bologni 1587.

Konečně dokončil již r. 1573. započatou tragoedii „Torrismondo, král gothský,“ čili spíše ji celou přepracoval. Dokončení této práce dramatické činilo prý Tassovi nemalé nesnáze, o čemž se zachovala zajímavá anekdota, svědčíc o tom, jak vzácné tehdáž ještě byly knihy staré. Tasso potřeboval nahlédnouti do Euripida; ale přese všecko pátrání a shánění se strany mladistvé princezny Mantovské, pro niž byla hra skládána, nebylo možno ani v knihovně vévodské ani kde jinde výtisku nějakého se dopátrati, a Tassovi nezbývalo tedy nežli se obejíti bez něho. Když byla tragoedie hotova, poslal ji Tasso do Ferrary příteli Constantinimu, který dav pořídíti vkusný a nádherný opis skladateli jej věnoval: tento pak jej učinil darem princezně.

Znenáhla zapomínal Tasso na strasti, které mu bylo dříve vytrpěti; dopisoval si zejména s Constantinim, a sdílnosť tato jakož i utěšování a domluvy přátelské blahodárně působily v mysl jeho, tak že zapomínaje na trpkosti minulé, do budoucna chystal plány a naděje, v nichž spatřoval útěchy nové a nové. Vyjímajíc občasnou chorobu,

[4]) Egro io languiva, e d' alto sonno avvinta...
[5]) Non potea la natura e l' arte omai...

byl Tasso zase týž, jakým býval před nemocí; prodléval rád ve společnosti a liboval si v reji mumrajů karnevalových. Za to jej vidíme zase, jak se v postě oddává modlitbě a nábožnému rozjímání, jak studuje bohosloví a velmi pilně čítá církevní otce, zejména pak sv. Augustina.

R. 1587. odjel vévoda Mantovský ke dvoru císařskému, i bylo Tassovi dovoleno navštíviti Bergamo, rodné město otcovo, kde měl mnoho přátel a příbuzných, s nimiž se již delší dobu neviděl. Nejstarší člen rodiny, Enea Tasso, jej dal z Mantovy vlastním kočárem dopraviti do Bergama, kde jméno Torquatovo u veliké bylo vážnosti, a kde nehody jeho obecně byly známy. Příchod jeho do města toho byl pokládán za všeobecný svátek; příbuzní, obdivovatelé, magistrát městský a přední osoby vůbec mu činili návštěvy, rozličnými kratochvílemi ho zabavujíce. Ustavičným zaměstnáváním a rozptylováním zapomínal Tasso na bývalé trampoty.

Jedním z nejlepších přátel Tassových byl mnich Angelo Grillo, jenž vynikal rovněž nadáním básnickým; ten se o to snažil, aby se Tasso ubytoval v Ženevě. Oba muži lnuli k sobě láskou vřelou, Grillo zejména prokazoval Tassovi v blázinci zavřenému takovou příchylnost, jíž jest se jen podivovati, poněvadž pocházela z pouhé lásky k jeho nadání básnickému. Chvíle, v nichž se dával Grillo s Tassem do blázince zavírati, počítal s chloubou k nejkrásnějším dobám života svého. Když se tedy usadil v Ženevě jakožto svém rodišti, nepřestával jména Tassova rozhlašovati a vymohl, že byl Tasso povolán za učitele na tamní akademii se slušným platem ročním, aby tam četl o morálce a poetice Aristotelově. Správcové akademie mu poslali lichotivý dopis zvouce ho, aby brzy přišel a na místo nové nastoupil; k prosbám těmto se přidružil i Grillo, nabídnuv Tassovi i cestovné. Ale právě v tom čase zemřel vévoda Mantovský, po němž nastoupil na trůn korunní princ Vincenzo, a Tasso byl touto události přinucen z Bergama na chvat se odebrati do Mantovy.

Ale tam pro něho nastaly změny mnohé a důležité. Nový vévoda, zabrán jsa záležitostmi státními, nebyl již pro našeho básníka tím, čím mu býval jako princ, ba sotva prý mu zbývalo času, aby starého přítele přijal. Náklonnosť zůstala táž, ale přátelství a důvěrný styk přestaly, a to Tassa bolelo. Aby se vydal na cestu do Ženevy, nedovolovalo mu zdraví, a Mantova pozbývala pro něho dalšího půvabu. I zatoužil po Římu, a hodlal, kdyby se neuzdravil tam, odebrati se do Neapole a Sorrenta, aby tam podvrácené zdraví utvrdil. Marné se vynasnažoval vévoda s oběma sestrami svými, aby ho od úmyslu toho odvrátil; marně mu nastrahoval rozmanité překážky, marně mu dal trpěti nedostatek peněz, železná vůle jeho zvítězila, i nastoupil na cestu do Říma v měsíci říjnu, a to s ranečkem, v němž měl složené šaty a jakýmsi bubínkem, kde se nacházely jeho rukopisy.

Cestou učinil zacházku do Loretta, aby splnil slib dříve učiněný. Došel tam, jsa všecek zemdlen a nemaje peněz. Šťastná náhoda tomu chtěla, že se tam sešel s knížetem Ferrantem z Gonzagy, pánem na Quastalle a Molfettě, který mu byl velice nakloněn, i byl od něho opatřen vším, čeho potřeboval. Zotaviv se z cesty namáhavé, vykonal pouť svou s vroucí zbožností a složil ke cti patronky místní překrásnou kanzonu [6]), nejkrásnější ze všech básní, jež byly kdy ke cti Panny Marie Lorettanské vůbec složeny.

[6]) Ecco fra le tempeste, e i fieri venti...

V prvých dnech měsíce listopadu zavítal do Říma, kde byl od Scipiona z Gonzagy, mnohých kardinálů, knížat a prelátů při dvoře římském tak laskavě a přátelsky přijat, že se znova oddával lichotivým nadějím do budoucnosti. Za krátko tu byl také svědkem, jak byl milený jeho Scipio oděn v purpur kardinálský, a papeži Sixtovi V. složil pěknou báseň o padesáti ottavách. Když pak mu v Římě nekvetly růže, jak sobě představoval, odebral se na jaře do Neapole, chtěje se tam pokusiti, bylo-li by mu navráceno věno matčino, po případě i jmění otcovo, které kdysi propadlo komoře královské. Ačkoli mu tam nabízely byt osobnosti nejpřednější, a to dvorské i měšťanské, ubytoval se u mnichů Montolivetských, jednak že klášter vynikal znamenitými půvaby, jednak také že zbožnosti jeho den jak den přibývalo.

Tam se obíral vážně a opravdově myšlénkou, kterou pojal již v Mantově, přepracovati totiž „Osvobozený Jerusalem“, napraviti chyby, které v něm za oprávněné uznával, nejhlavněji pak vymýtiti z něho pochvalu domu Estenského, který se mu tak ukrutně odměnil. V práci té Tasso pokročil již dosti daleko; v tom mu dali na jevo mniši Montolivetští přání, kterak by rádi viděli, aby byl původ kláštera jejich opěván básní. Tasso, jsa mnichům opravdu vděčen za pohostinné přijetí, nemohl žádosti té pominouti i dal se neprodleně do práce, ale básně započaté nedovršil, neboť se z ní zachoval toliko zpěv prvý, který vyšel tiskem jako: „Il Mont-Oliveto del signor Torquato Tasso“.

Brzy se v Neapoli shlukl kolem Tassa hlouček mladých lidí, přátel a obdivovatelů umění musických, kteří ho zvali k sobě na své letohrady, rozličné zábavy a kratochvíle mu strojíce, v nichž si Tasso liboval. Hrabě Paleno, syn knížete z Conky, chtěl mermomocí, aby se Tasso odstěhoval k němu do paláce; otec jeho se tomu vzpíral, a když nechtěl syna bývalého odbojníka přijati, vznikla mezi ním a synem rozepře, která byla Tassovi velice nemilá. Nemoha ji odklíditi jinak, ustanovil si zástupce, jenž by za něho jednal o navrácení majetku a rozloučiv se s dobrými mnichy, vrátil se do Říma.

Ve věčném městě se ubytoval Tasso u těchže řeholníkův Olivetanských, jejichž opatem byl náhodou Nicolo degli Oddi, starý přítel básníkův. Ale ač choroby jeho přibývalo a k ní se přidružila plíživá horečka, nepřestával býti duševně činným, skládaje verše i prosu. Z té doby pochází jedna z nejkrásnějších jeho rozmluv filosofických „Constantino ovvero della clemenza“. Boje se, aby nebyl klášteru na obtíž a jsa nepochybně také vyzýván přítelem Scipionem z Gonzagy, odstěhoval se k němu do paláce. Tento však odjel za krátko do lázní, kam ho Tasso provázeti nemohl, poněvadž byl horečkou prudce zmítán. Zůstal tedy doma, ale služebnictvo kardinálovo s ním nakládalo tak nešetrně a drze, že byl nucen se odtud vystěhovati za nejprudšího parna letního — v srpnu r. 1589. — načež prodléval, jsa ve stavu velice žalostném, nejprve v hostinci, potom zas u řeholníkův Olivetanských a konečně v chudobinci zřízeném v Římě pro schudlé rodáky Bergamské, kterýž založil kanovník Giovanni Jacopo Tasso, druhdy strýc otce Torquatova. Zdaž v tom nevězí divné řízení osudu!

V té době si vzpomněli na ubohého básníka peněžitými podporami někteří přátelé, zejména pak Ferdinand, velkovévoda Toskanský, mu poslal 150 dukátů, tak že Tasso opustil chudobinec, prodlev tam

tři měsíce, a vrátil se do kláštera, jemuž nebyl dále za obtíž. Po té přijal vybídnutí velkovévodovo, aby se přistěhoval k němu do Florencie. Tam se usídlil u těchže řeholníků a byv od velkovévody a všech stavů s neobyčejným nadšením uvítán doufal, že konečně neštěstí ho přestalo pronásledovati. Nepřátelé jeho a soudcové stranničtí z akademie della Crusca, kteří byli ještě na živu, s hanbou a s ponížením patřili na slávu a hold, jež mu obyvatelstvo všech stavů jako o závod prokazovalo.

Florentští sice doufali, že Tasso konečně mezi nimi se usadí, ale na to básník nepomýšlel; znamenal, že již není schopen, aby úřad nějaký zastával. K tomu nepřestával toužiti po Neapoli, poněvadž se domníval, že tamním vzduchem zdravým a lázněmi na Ischii nebo v Pozzuole jediné pevného zdraví může nabyti. Pobyv tedy přes léto na nádherném dvoře Florentském a byv hojnými dary obdařen, vydal se se svolením velkovévodovým na cestu zpět do Říma.

Přišed tam dne 10. září, byl tak unaven, že musil dvě neděle na loži stráviti. Tehdáž se právě konalo konklave, v němž byl po Sixtovi V. zvolen papežem Urban VII., s nímž měl Tasso již jako s kardinálem styky přátelské, a jehož volbu uvítal překrásnou kanzonou. Urban však papežoval toliko dvanáct dní, načež byl po dlouhém vyjednávání na prestol Petrův zvolen Řehoř XIV. K novému papeži přišlo vyslanectvo od vévody Mantovského, v jehož středu byl také vřelý přítel Tassův Constantini. Tento hlavně pohnul zmítaného básníka, že si dal říci a ještě jednou do Mantovy odjel, ač byl tak sláb, že potřeboval na cestu celý měsíc. Byv tam velmi slavně uvítán, složil ke cti rodiny Gonzagův mnohé básně příležitostné, zejména pak dlouhý zpěv o genealogii její La genealogia della serenissima casa Gonzaga". [7]) Ale pobyt v nezdravé krajině nesvědčil chorému tělu Tassovu, i zatoužil pěvec „Osvobozeného Jerusalema" znovu po zdravém podnebí Neapolském. Vévoda Vincenzo maje cestu do Říma, vzal jej s sebou a tam se dověděl Tasso, že starý kníže z Conky v Neapoli zemřel. Sotva že se syn a nástupce jeho dověděl, že dlí Tasso v Římě, pozval ho k sobě, a tak jej spatřujeme již v lednu r. 1592. v Neapoli v domě knížete z Conky. Brzy potom v něm počala hlodati zase stará nedůvěra, i odstěhoval se do půvabného letohradu markýze z Villy, kdež druhý Jerusalem svůj dokončil. Nežli však k němu přiložil poslední ruku, požádala ho matka markýzova, aby jí sepsal nějakou báseň nábožnou, a Tasso se oddal horlivě na skládání veršů o stvoření světa. Zatím byl zvolen známý nám kardinál Ippolito Aldobrandini za papeže (Kliment VIII.), a Tasso uvítal volbu jeho vzletnou kanzonou, kteráž došla po vší Italii hlučné pochvaly, a pro niž byl básník od papeže do Říma pozván. Ale dvě příčiny zdržovaly Tassa od této cesty: první, rozepře o navrácení statku, a strach, aby se odchodem jeho přátelé neapolští nerozhněvali. Když však docházela pozvání nová a nová, odebral se tam, zůstaviv vedení pře spolehlivým osobám a přátelům. Na této cestě ho přepadl loupežník Sciarra, kterýž uslyšev, jak se jmenuje, ihned s velikou úctou se k němu choval a nejen že ho neobral, nýbrž mu i služby své nabídl, což svědčí zajisté velmi výmluvně, jaké slávy a pověsti Tasso po Italii požíval.

Ubytován byl Tasso ve Vatikáně. Přední prací jeho bylo na-

[7]) Počíná se: Sante Muse immortali e sacre menti.

dobro ukončiti nový Jerusalem. Když s ním byl hotov, připsal jej bratrovci papežovu Cinthiovi Aldobrandinimu, kterýž zase o to pečoval, aby dílo toto vyšlo tiskem. Stalo se to r. 1593. a nová báseň ta nadepsána byla „Di Gerusalemme conquistata del sign. Torquato Tasso, libri XXIV.“ Z počátku byla tato nová skladba poetická přijata velmi příznivě, ale když se zvědavosť poněkud utišila, když nastalo střízlivější posuzování, nemohlo býti dlouho otázkou, které náleží přednosť, a která jest lepší. Ačkoli Tasso sám dával přednosť básni druhé, přicházela ona víc a více v zapomenutí z příčin, jak uvidíme, vážných a skutečně oprávněných.

Po té se jal Tasso znova do skládání dalšího „stvoření světa“; ale ač měl život velmi pohodlný, doléhaly na něho opětně staré choroby, tak že papež i jeho synovci mu rádi dovolili, navrátiti se do Neapole. Tam se uchýlil chorý pěvec do kláštera řeholníků Montekasinských, kde žil dílem své práci, dílem návštěvám svých přátel. Jim složil mnoho madrigalů, z nichž větší část v hudbu uvedl kníže z Venosy Karel Gesualdo, básníkův přítel.

Tou dobou obnovil Cinthio Aldobrandini, již za kardinála povýšený, starý obřad, aby totiž největší básník italský na kapitolu byl veřejně korunován. Mrav ten byl pradávný. Již za Nerona a Domitiana bývali znamenití básníci při veřejných hrách slavnostních ověnčováni. Po tisíci letech byl obřad ten obnoven, a prvním básníkem, jemuž byl slavověnec na hlavu veřejně položen, byl Petrarca; stalo se to dne 8. dubna r. 1341. Ale od té doby bylo na korunování toto zase zapomenuto a teprve Aldobrandinim jest obnoveno.

Tasso byl již před Římem přijat a uvítán hlučným průvodem, načež byl představen sv. Otci, který ho co nejvlídněji přijal, nadání a ctnosti jeho velice pochválil a konečně doložil slova: „Udělím vám věnec vavřínový, aby byl vámi poctěn, jako poctil ty, kteří jej obdrželi před vámi.“

I bylo ustanoveno, aby se korunování dalo s nádherou dosud nevídanou a za dobu příhodnou uznáno příští jaro. Avšak prodlením zimy počalo Tassovi sil valem ubývati, tak že zůstal počátkem r. 1595. téměř všecek vysílen. Naděje, že by se zase kdy uzdravil, byla marna. Čím se hmotné poměry jeho lepšily, tím hůře bylo s jeho zdravím. Papež mu vykázal slušný plat roční, pře soudní v Neapoli dopadla na jeho prospěch, kynouc mu vydatným příjmem do roka, k tomu vyhlídka na veřejnou vítězoslávu, jaké se dostalo pěvcům jen nemnohým — což více si mohlo srdce jeho ještě přáti? Ale nelítostný osud onen, který mu po celý život štěstí strpčoval, neměl s ubohým básníkem slitování ani teď. Právě když měl dostoupiti vrcholu slávy, bylo mu usouzeno zemříti. Počátkem měsíce dubna znamenal Tasso, že slábne víc a více; i žádal, aby se směl odstěhovati do kláštera sv. Onufria. Byl tam dopraven, a mnichům nařízeno, aby se mu dostalo všeho, zač by požádal.

Dne 10. dubna byl zachvácen prudkou horečkou a po dvounedělním churavění, ve kteréž době vykonal, jak nejsvědomitěji moha, veškery povinnosti pravého křesťana, skonal 25. dubna r. 1595. jsa stár jedenapadesát let, jeden měsíc a několik dní. Předčasný konec života Tassova zavinily zajisté na prvním místě ustavičné nemoce, jež zdraví jeho téměř bez ustání podkopávaly, a pak všeobecný zákon

přírodní, dle něhož po předčasném vyspění v zápětí jde také předčasné sestárnutí.

Smrť Tassovu oplakával celý Řím. Kardinál Cinthio, nemoha oželeti slavnosti chystané, chtěl mu vypraviti aspoň slavný pohřeb. Dal tedy tělo jeho obléci v římskou togu, hlavu jeho ověnčiti vavřínem a mrtvolu věřejně vystaviti. Se všech stran se sbíhaly zástupy, aby spatřily ještě jednou drahou tu tvář, jíž za živa prokazovaly takovou úctu a již chtěly ještě hlučněji oslaviti. Ve průvodu velmi slavném, jehož se súčastnil dvůr papežův a mnohých kardinálův, nesena byla mrtvola Tassova předními ulicemi římskými, načež byla zpět donesena do kostela sv. Onufria na Janikulu a tam v levo ode dveří pochována. Kardinál Cinthio slíbil, že mu postaví nádherný pomník, mladí básníci opěvali smrť jeho, jiní skládali k jeho cti chvalořeči, každý ctil památku velikého muže, jak mohl.

Po několika letech zavítal do Říma markýz de Villa i navštívil také hrob bývalého drahého přítele. Vida, že na něm není ani dosti malé památky, rozhorlil se a chtěl mu postaviti důstojný pomník sám. Kardinál, jsa dosud jinými pracemi vážnými zabaven, nechtěl tomu nikterak dáti, a tak si vyžádal Villa na řeholnicích, nežli kardinál slib svůj splní, aby směl nad rovem Tassovým umístniti aspoň mramorovou desku, která by hlásala, že tu odpočívá jeden z největších pěvcův italských. Žádosti bylo ovšem vyhověno, i položena jest nad hrobem Tassovým tabule s nápisem: [8])

TORQUATI TASSI
ossa
hic jacent,
hoc ne nescius
esses hospes
fratres hujus ecclesiae
P. P.
MDCI
obiit anno MDXCV.

Když pak kardinál Cinthio s provedením slibu svého i dále odkládal, postavil básníkovi, „Osvobozeného Jerusalema“ pomník s mramorovým poprsím kardinál Bevilaqua, rodák Ferrarský, jehož rodina s ním bývala dobře známa. Na pomníku jest nápis: „Torquati Tassi poetae (heu quantum in hoc uno nomine celebritatis ac laudum!) ossa huc transtulit, hic condidit Bonif. Card. Bevilaqua, ne, qui volitat vivus per ora virum, ejus reliqua parum splendido loco colerentur, quaererentur. Admonuit virtutis amor, admonuit adversus patriae alumnum, adversus parentum amicum pietas. Vix. an. LI, nat. magno florentiss. saeculi bono an. MDXLIV. Vivet, haud fallimur, aeternum in hominum memoria, admiratione, cultu.“

Také se zachovalo více soch a podobizen Tassových, v rozličných městech italských mu zřízeny pomníky (v Bergamě, v Padově), k jeho poctě raženy byly medaille a j.

---

[8]) Jest to napodobení nápisu, jejž si zhotovil lat. básník Pacuvius, a jenž zní:

„Hic sunt poetae Pacuvii Marci sita
ossa. Hoc velebam, nescius ne esses.“

(Gellius Noctes atticae I 24.)

R. 1827. se sestoupila společnosť, aby zřídila sbírkami Tassovi pomník nádherný; příspěvků však se scházelo nemnoho, a tak věc usnula, až konečně nařídil r. 1857. papež Pius IX., aby byl pomník nákladem jeho dokonán. Ve 262. roce po smrti básníkově byl pomník dne 25. dubna po slavných službách Božích za přítomnosti všeho Říma vzdělaného posvěcen; Tasso, podpíraje se o emblemy válek křižáckých, pohlížeje nadšeně do výše, vzývá Musu nebeskou; tato se mu zjevuje, obklopena jsouc anděly a Famou.

Tasso byl postavy vysoké, pleti bílé, hlavy veliké a poněkud sploštělé, čela širokého a hladkého; vlasy a vousy byly hnědorusé, obočí prořídlé, oči veliké, velice živé a modré. Dále měl líce zapadlé, nos dlouhý a poněkud zahnutý, ústa veliká, rty měkké a obyčejně bledé, zuby široké a bělostné. Usmíval se zřídka a snad nikdy nahlas. Hlas jeho byl zvučný, ale jazyk neměl hbitý, neboť se zajíkával, čili jak se sám často zmiňuje o „impedimento di linqua“. Ze všeho zevnějšku jeho vyzíralo cosi ušlechtilého, zajímavého, vážného, i když člověk o jeho zásluhách neměl potuchy.

Nade všecko pak vynikaly duševní vlastnosti Tassovy. Veškeří životopisci jeho souhlasnou chválou vyznačují jeho upřímnosť a pravdomluvnosť, věrnosť, ošklivosť k vášním, přítulnosť k přátelům, trpělivosť v trampotách, vlídnosť, střízlivosť, nestrojenou zbožnosť a čistotu života i mravů. Jsa si vědom ceny a důstojnosti své, k nimž za úctu žádal, uměl také zásluhy cizí oceniti a nezůstal jim nikdy vážnosti své dlužen. Pýchy při něm nebylo, ale také se před nikým neponížil, jsa vždy hotov počestně zemříti nežli učiniti něco sebe nedůstojného.

Oblékal se prostě, ale čistě, obyčejně černě. Vypravují o něm anekdotu, že nemíval více než jediného obleku, který daroval chudým, jakmile si pořídil nový. V chování svém byl zdrženlivý, skromný a zamlklý, podoben jsa takto spíše filosofovi nežli básníkovi. Samotě dával přednosť před veřejností; ocitl-li se však ve společnosti, jež mu byla po chuti, mezi věrnými přátely a duchaplnými damami, byl vtělenou zábavou; tam odkládal vážnosť filosofickou, žertoval a vtipkoval vesele, rozmarně a důmyslně.

Poetické nadání Tassovo bylo nadmíru bohaté a vznešené, paměť nad obyčej pružná a vždycky po ruce. Verše sepisoval, když jich nosil již v hlavě veliké množství, když se mu již nahromadily.

Že byl básníkem lyrickým, epickým i dramatickým, viděli jsme z životopisu jeho, i musíme ještě připomenouti, že byl v té příčině pěvcem velmi plodným. Avšak nejdůležitějším a nejkrásnějším plodem jeho jest a zůstane „Gerusalemme liberata“, s níž se v řádcích následujících krátce ještě budeme obírati. (Pokračování.)

Kdo s koho.

Napsal

Louis Veuillot.

(Dokončení.)

Leč Bůh žádal ode mne ještě jiné oběti, při níž neprojevil jsem stejnou oddanosť.

Bratr Edmundin, Vavřinec Petr, přítel váš, dal se k vojsku, aby zachoval nedotknutý svůj otcovský podíl pro Edmundu. Jsa jinoch statečný, vzdělaný a poctivý, byl by zajisté na dráze vojenské vynikl. Smrtí Edmundinou osaměli jsme na světě, jaký div, že vzájemná oddanosť naše jen ještě vzrostla; jeden druhému nahrazovali jsme si milenou bytosť zesnulou. Beze všeho dorozumění se se mnou zažádal Vavřinec o dovolenou, aby u mne několik týdnů prožil. Představení vzavše zřetel k výbornému chování jeho vyhověli bohužel žádosti jeho hned, a jinoch vyšel si po vojansku pěšky a s vakem na rameni. Bylo na začátku zimy, a cesta velmi dlouhá.

„Zatím, co mi synovec radostné překvapení chystal, horšil se zase můj osud; nebylo mi sice zakoušeti tolik jako před smrtí Edmundinou, neboť přítelkyně její zůstaly stálými a začínaly již již působiti na tvrdošijně zavřená dosud srdce svého okolí. Leč právě toto hnutí k dobrému bylo příčinou, že oživly zase staré vášně zuřivosti a odporu, o kterých jsem se příliš časně byl domýšlel, že již docela byly vyhasly. Přední občané vesnice jakož i mužská omladina byli mi dosud urputnými nepřátely; často ještě pohaněli mne veřejně na ulici, a pouhé jméno moje bylo jim popudem ku zlosti. Doznáte brzy, jakého stupně zlosti byli schopni.

„Vavřinec došel sem v noci, po dlouhé únavné cestě, za nejhoršího počasí. Bylo již několik hodin pršelo, a déšť mrzl na promoklém oděvu. Neschůdné cesty zdejší, za noci a náledí ještě byly neschůdnější, tak že jinoch upadnuv, značně se zranil. Prozřetelnosť připustila, že přijda do vesnice zaklepal na dvéře dvou největších protivníků mých. Prvý zavřel okno ani neodpověděv, druhý jal se hlučně proklínati uslyšev, že jest pocestný mým synovcem. Třetí nechal nočního chůdce klepati bez výsledku.

„Konečně podařilo se ubohému mladíku nalézti žebráka méně nelidského, jenž ukázal mu cestu k faře. Zaklepal. Běda! Já nebyl té noci doma, a návrat můj byl určen na zítřejší ráno; bylo mi z večera odebrati se ku kollegovi as tři míle od místa bydlícího, jenž pomoci mojí potřeboval. Oznámil jsem doma, že zůstanu i na noc. Má stará služka hluchá a téměř blbá, neslyšela snad anebo obávala se zlomyslnosti nepřátel, kteří nás často přepadali; ubohý Vavřinec klepal marně, nikdo se mu neozval. Myslil, že není na faře, nýbrž před prázným jakýms domkem, a zmořen zimou, stýrán unavením a ranou vlekl se nazpět do vesnice, aby vyhledal hostinec. Vešel do čtvrti největších mých odpůrců, kde znovu uvítali jej toliko láním ano i hrozbami... Divíte se?... Zapomněl jsem něco ještě povědíti, že nešťastný jinoch při posledním pádu byl ztratil váček z penězi. Smrť hleděla mu již se zraků, nedbali toho však. Psa byli by pod střechu přijali, synovec farářův byl však vypuzen. Bože můj, smiluj se nad nimi! Nechtělit ubližovati

nebohému mladíku, nýbrž mně! Viděli, jak vysílen klesl, a nepozvedli ho. Za hodinu teprv dovolili služce, jejíž útrpnosti se vysmáli, aby mu donesla trochu vína. A když pokleknuvši do blátá podávala omdlenému sílící doušek, kterýž nemohl již zadržeti prchající život jeho, barbaři skupivše se za ní žertovali hrubě o citu děvině. Plná úzkosti volala na ně, že nešťastník umírá. Přízvuk hlasu jejího věstil jim pravdu slov a tu uleknuvše se rozprchli se zbaběle. Ani jediný nepomyslil na pomoc, jakoby prchajíce od oběti uprchnouti mohli i zločinu svému.

Marně dovolávalo se děvče pomocníka. Hospodský opilý a ospalý odpovídal jen rouháním.

Sama odvlékla tedy Vavřince polomrtvého až do chléva, kde uložila jej do slámy, přikryla pláštěm a modlíc se, probděla ostatek noci, dokud bych se nevrátil.

„V nešťastné noci té dopřál mi Bůh, jenž otcovsky tresce, veliké milosti, za kterou nepřestanu děkovati, dokud památka na hrůzy tehdejší nevyhyne v mé mysli: poslal mi anděla, abych dříve pospíšil k Vavřinci. Asi o půlnoci, právě kdy Vavřinec před hospodou klesl, probudil jsem se ze strašného sna. Otevřev oči domníval jsem se ještě viděti Edmundu spanilou, se zářivým klidem nebeským ve tváři, v níž však mimo to zobrazen byl výraz hlubokého smutku, jaký často představujeme si ve tvářích vyvolenců Božích, a který nemá původu v utrpení jejich vlastním, nýbrž v útrpnosti s námi.

„Nepromluvila, přece však vyrozuměl jsem ihned, že vyzývá mne k návratu domů. Ani okamžiku jsem již nemeškal, nýbrž obleknuv se, spěchal jsem ku své obci. Pršelo ještě hustě, noc byla temná, a já ač neznal jsem dobře cesty, přece doběhl jsem do vesnice mnohem dříve než za bílého dne. Ve faře všude klid, jen srdce moje hrozilo puknouti hrozným tušením. Rozžal jsem lampu, chtěje vytrvati na modlitbách do rána. Leč znovu uzřel jsem před sebou Edmundu, smutnější než dříve. „Dítě mé, čeho si žádáš?“ otázal jsem se. Běží snad o tvého bratra?“ Zjev zmizel, a já mimovolně vyšel jsem z domu. Chtěl jsem zajíti ku dveřím kostela, abych se pomodlil, tajemný pud však hnal kroky mé do vesnice k hospodě. Jakoby žalostivý nářek volal mne z dáli k tomuto domu. Vešed uzřel jsem na konci dvora slabé světélko a brzy po té rozeznal těžký ston, jako člověka umírajícího. O několik okamžiků později byl bych nalezl již jen mrtvolu.

„Bože můj, Bože můj! hrozné divadlo! Ještě nyní třeba mi mocí přivolávati obraz Matky Tvé, jež uzřela Tebe na kříži nevinného beze všech hříchů, kterých já želeti musím.

„Bratr zemřelé Edmundy, prvorozenec drahé, zemřelé sestry mé, můj synovec, jediný, jenž zbýval mi z příbuzenstva, leží tu před zrakem mým na slámě v chlévě, zsinalý, zablácen, v horečném blouznění, k nepoznání změněn pro zraky všech mimo oko mé!

„Blouzně téměř jako on, jsa bolem bez vědomí, chopil jsem jej a sladkými slovy k němu volaje prchal s ním v nešťastný domov, kde uložil jsem jej na lůžko Edmundino. Oba oplakával jsem v hořkosti nevýslovné, dívku, jakoby nyní teprv byla zesnula, a Vavřince, jakoby ho již nebylo mezi živými.

„Služka z hostince pospíšila za mnou. Vypravujíc, co jsem již pověděl, neoznamovala mi nic nového. Dávno již byl jsem se všeho domyslil. Stačilo mi viděti Vavřince v chlévě. Po činu tom poznal jsem vrahy Edmundiny, a hořkost má tak pečlivě utlumená, úplně zni-

čená, probudila se v duši mé ve stupni rovném oběma zločinů, kteří ji byli vyvolali. Nenalezl jsem v sobě ctnosti při nové ráně ruky Boží; bídná zlost má obrátila se proti samému Bohu.

„Bože můj, proč vrhl jsi mne mezi tyto zlobochy? zvolal jsem. Žízní-li po krvi mé, proč nelapají jí ze žil mých; proč dovoluješ zuřivosti jejich, by vynašla si tajemství, ubíjeti mne zvolna a stále?

„Hle, reptal jsem bídně, a vyznávám to před vámi nechtěje, abyste mne omlouval; neboť uvidíte zde některé dobro, jejichž původem zdám se býti já, a proto třeba, abych vás přesvědčil, že vykonal je toliko Bůh sám. Jemu tudíž buď všecka vděčnost a chvála, Jemu patří i všecka za ně čest. Já jsem byl v rukou Jeho toliko nástrojem bídným a často i vzporným; já vzpouzel jsem se kráčeti podivuhodnou cestou jeho; volal mne ku práci, a já žádal jsem Ho zbaběle za odpočinek a klid.

„Reptání toto nebylo bohužel jenom nerozvážným výlevem prvního záchvatu bolesti: trval jsem v něm. Nadarmo Vavřinec, nabyv vědomí, byl mi příkladem svaté odevzdanosti, jež rovnala se lásce jeho sestry. Byl hotov zemříti na volání Páně, já však nechtěl jsem, aby zemřel. Vše, co jsem dovedl, bylo, že neprojevil jsem před ním hlasitě vzpornou úzkost svou a zlořečení jeho vrahům. Ó, té hrůzy! I při posvátném výkonu, kdy vyslýchal jsem zpověď nevinného jinocha a udílel mu svátost umírajících, zaznívalo mi v uších bídný refrén, jenž byl zavraždil Edmundu. Přívaly vášně, podobné rozzuřeným vlnám mořským, myšlénky nenávisti, neukrotitelná touha po pomstě zmítaly a křížily mou duší.

„Později seznal jsem dle síly těchto citů, tolik rozdílných od odevzdaného klidu srdce mého při smrti Edmundině, že jsem tenkrát asi poněkud marnivě hleděl na své vítězství. Bůh žádá od nás pokoru ve všem a všudy, i při obětech, i v náručí vítězství, abychom unikli bolu toliko, pokud jest vůle jeho, a kdy toho sám dopustí. Ano, řekl jsem si tenkrát: Jsem pánem srdce svého; Bůh žádá ode mne veliké oběti, já pak velikodušně ji učiním, aby nalezl ve mně Bůh věrného služebníka. Hle, jak velikou a pošetilou je pýcha naše! Se zrakem upřeným na ruku, která mne z propasti vyvádí, oslavoval jsem sebe, ne za pomoc Hospodinovu, nýbrž za sílu svou; hlasitě vzdávaje díky Bohu za jeho milosrdenství, uznával jsem potají svou ctnost. A proto, aby přesvědčil mne o mé slabosti opustil mne Bůh v bouři zoufalství.

„Vavřinec nedočkal se druhé noci; vypustil ducha k večeru a jen spěšnému návratu mému bylo mi děkovati za útěchu, že nezastihl jsem již jen mrtvolu, neboť péče má a radost, že mne vidí, prodloužily mladistvý, bolestně přetatý život jeho o několik hodin. Sám uložil jsem jej do rakve, a mohu právem říci, že dříve než zabalil jsem tělo jeho v rubáš, umyl jsem je vlastními slzami. V něm ležela tu celá rodina má. Nezbýval ani jediný z miláčků mých! Samoten zůstaven jsem ve světě bez srdce oddaného .... Ty, Bože můj, chtěl jsi tomu! Zrušeny měly býti svazky rodinné, neboť rodina nebyla již rodinou mou, vždyť nové svazky uchystal jsi mi, posvátnější než pouta rodu a krve! Tenkrát nechápal jsem však tvých zámyslů.

„Pojal jsem úmysl výstřední, nebezpečný, nehodný mého kněžství. Chtěl jsem v kostele užiti sběhu lidstva při pohřbu Vavřincově, a před rakví jeho konečně uleviti srdci svému, pomstiti se za celá tři léta utrpení, k zardění přivésti osadníky za nevděk jejich, za divé zločiny;

připomenouti jim vše, co mi dosud byly učinili, vyčísti jim smrť Edmundinu, zavraždění Vavřince a otrávený jimi život můj. To vše chtěl jsem pověděti a po té opustiti osadu, abych se více nevrátil. Hněv, pohrdání, hořkosť, bolestné výkřiky hemžily se v duši mé jako láva v sopce před výbuchem.

„Vystoupil jsem na kazatelnu. Posluchači shromáždili se četně: bylo znáti týž dojem útrpnosti a téměř lítosti, kterýž je byl přivedl ku pohřbu Edmundině. Poznání to vniklo do duše mé dříve, nežli jsem ústa otevřel. Mimovolně vzpomněl jsem na slova neteře. „Čiňte jim dobře," zaznělo mi v uších. I táži se sebe, jak mohl bych opustiti oba drahé hroby nevinných, v Boha odevzdaných sourozenců. I Bůh promluvil v okamžení tom v srdci mém.

„Slova žalmistova, jež byl jsem ráno přečetl beze zvláštního povšimnutí, vešla mi náhle na mysl: „Duše má, proč radíš mi k útěku? Nemáš-li již důvěry v Pána?"

„Úmysly mé se změnily; srdce, náhle osvíceno, napovídalo mi slova zcela jiná než o kterých jsem byl přemýšlel. Řekl jsem toliko, že mi Vavřinec odkázal malý úděl svůj s přáním, abych zaň zřídil v osadě útulnu pro chudé cestující, a doložil jsem, že nyní, samoten jsa, bez příbuzných, tím vroucněji přilnu k osadníkům svým, abych jim sloužil a nalezl v nich bratry, sestry, dítky, jež jsem byl ztratil. Toť obsah celé řeči mé; slzy udusily mi ostatní slova. Kdybych i dále byl mluviti chtěl, nedopustil by tomu pláč osadníků. Od tohoto dne většina osadníků věnovala mi cit přátelský. Někteří, již byli pomluvili Edmundu a odehnali Vavřince, přišli mne prosit za odpuštění Starosta přidal se k mé straně. Konečně mohl jsem hlásati slovo Boží a začíti boj proti bludům a nepravostem nešťastného lidu tohoto. Tak stalo se, že nad hroby Edmundy a Vavřince vypučelo křesťanství v mé farnosti. Aj, těch podivných cest pozřetelnosti Boží!

„Dvě díla měl jsem vykonati vedle vůle zemřelých dítek sestřiných. Závěť Edmundina ukládala mi opravení kaple Marianské, a Vavřinec žádal mne o zřízení útulny. Leč celé jmění obou obnášelo celkem deset tisíc franků, což arci částka skrovnička. Nicméně jal jsem se činiti přípravy, a popularita má nijak tím neutrpěla. Brzy získal jsem si přízeň lidu svého u větší ještě míře. Velký požár zničil asi pět nebo šest domů v obci, mezi nimiž i domek muže, jenž první byl Vavřince ode dveří zapudil.

Vzpomínka na Edmundu rozhodla v mém jednání; ihned přerušil jsem práce pro kapli a útulnu a odevzdal zbývající mi peníze ubohým pohořelým, kteří byli všeho pozbyli.

„Tenkrát právě vnukl mi Bůh, jenž všeho k vykonání úmyslů svých užiti dovede, šťastnou myšlénku, abych všeobecnou sbírkou, prázdnou pokladnu pro kapli a útulnu zase doplnil. První výsledky daleko předstihly moje očekávání, tak že odvážil jsem se dále, nežli jsem zprvu zamýšlel. Pomocí biskupa našeho a nenadálých, opravdu s nebe spadlých darů dostoupila suma příspěvku značného obsahu třiceti tisíc franků. Zároveň s bohatstvím přepadla mne neopatrnosť: nespokojil jsem se již pouhou opravou kaple Marianské; i kostel náš byl velmi sešlý, a proto chtěl jsem jej vystavěti.

„Známa vám zajisté s dostatek historie farářů, kteří stavěli, zakládali a sbírky konali. I příběh můj podobá se jim, a proto nebudu vám ho teprv líčiti. Po celých osm až deset let vedl jsem život zcela opačný

dosavádním zvykům svým. Byl jsem zedníkem, tesařem, stavitelem, obchodníkem, pokrývačem, kazatelem, cestujícím. Tu dostalo se mi ponižujícího odepření, jindy darů přímo zázračných. Ráno soužil mě dluh, který nebyl jsem s to zaplatiti, a u večer byl již zaplacen, a poněvadž v pokladně ještě zbývaly peníze, pomýšlel jsem hned zase na rozšíření svých plánů. Zvětšené plány arci vyvolaly dluhy nové, jež přiměly mne k novým cestám, novým vydáním. Byl bych jistě zemřel námahou, kdyby Bůh, stále podporující mou odvahu, opravující moje pošetilosti a žehnající bez ustání nepřemožitelné nyní důvěře mé, nebyl mi seslal duše svaté, jež se svatou horlivostí a velikodušností stokrát vytrhly mne z nejhoršího. Jistá Pařížanka, chudá jako já, sama získala polovinu sumy pro kostel potřebné. Jaký div, že zdálo se mi pak namáhání moje býti ničím proti takové obětivosti!

„Bůh zahrnoval mne v pravdě svou milostí. Radosť působila mi prostraná, důstojná budova nového chrámu, radosť i nová útulna; nezměrně větší radostí bušilo mi však srdce při pohledu na milé stádečko mé. Zvali mne otcem svým, a zbožnosti přibývalo v nich očividně. Všecko ostatní bylo mi jako nádavkem.

„Zařídil jsem vše, aby velké práce při stavbě byly jim pomůckou k výdělku, zaměstnal jsem tu skoro všecky pod vedením několika křesťanských, pečlivě vyvolených dělníků, kteří se po té u nás usadili. Domky jejich, které jste viděl na kostelním náměstí, tvoří zvláštní, zcela novou čtvrť. Ve městě samém bylo mnoho domů přestaveno a opraveno. Již měl jsem tolik víry, že bylo mi snadno vítěziti nad dávnoletými zvyky. Polní hospodářství zvelebilo se, z pozemků ladem ležících upravena výnosná pole. Nezdravá sousední bařina změněna malými výlohami ve výbornou pastvinu. Počet dobytka ve vesnici se zdvojil, a tu podařilo se mi dostati sem za zvěrolékaře mladíka ze sousedství, kterýž, ač byl neobyčejného nadání, hladem umíral. Poštěstilo se mu zde, patří nyní mezi honoraci osady, a jest mi nejlepším pomocníkem.

„Práce mi stále přibývalo, často bylo mi vycházeti, a nutná nastala příčina, aby mi byl přidán pomocník, jenž by mne zastal za mé nepřítomnosti. Biskup poslal mi mladého kněze, nadšeného horlivostí a láskou, který položil základ k opravdové škole, aby se dítky zdejší učily znáti Boha. Učitel zdejší i inspektoři vládní nemohli ničeho namítati, neboť kaplan můj vykonal zároveň zkoušky učitelské. Za nedlouho již povolali jsme školní bratry, které obec sama platí. I v samé Paříži podařilo se mi získati vynikající některé osobnosti pro dílo své, a pomoc jejich přispěla mnoho k získání obyvatelstva. Pak stalo se na př., že dělníci moji, sestoupivše se ve spolek, byli soudem jmenováni majetníky mostu, kterýž dala vláda vystavěti přes naši řeku. Most ten byl jim nejen zřídlem blahobytu nýbrž i ostatnímu obyvatelstvu značně prospíval, spojuje cestu obecní s krajskou silnicí, po níž vyváženy nyní různé předměty našeho průmyslů. Dříve bývali jsme toliko rolníky, nyní, kdy sami jsme stavěli, naučili jsme se vésti obchod cihlami, vápnem a sádrou. Myslím, že i hedvábnictví brzy u nás rozkvete; vysázeli jsme všecka prázdná místa morušemi, které se výborně daří.“

„Nebojíte se však,“ přerušil jsem řeč farářovu, „že příliš zbohatnete, a že bohatství zase mravy osady pokazí?“

„Nikoli. Toto vše nevede k bohatství. Cokoli se zde děje, jest dílem společenstev, jejichž základním a téměř jediným kapitálem jest

poctivosť křesťanská. Dlužno spíše nazvati je bratrstvy než spolky. Každý získá něco. Chudým opatřuje se práce, část ukládá se pro vysloužilce, a zbytek věnuje se skutkům milosrdenství. Veliké potřeby má naše nemocnice, která ovšem nejvíce udržována jest obětivostí sester.

„Blahobyt, tento jevící se ve všech vrstvách obyvatelstva stal se statným bojovníkem a vítězem nad předvládající zde dříve nepravostí, lakomstvím; čím více však lakomství ubývalo, tím vroucnější duch zavíval v rodinách. Nebývalo zde řídkým zjevem, že rolníci zdejší z lakomství zatvrzovali srdce k domácím, nechávajíce v pravém smyslu slova hladem zmírati zmrzačelé příbuzné, a zapomínávali i na nejnaléhavější povinnosti k dítkám. Lakomství bývalo zde a jest ještě v některých obcích sousedních původcem mravů v pravdě barbarských, čehož viděl jsem příklady hrozné a neuvěřitelné. Lakomství jest jediným bůžkem nešťastného lidu toho. Jemu, jako bůžkům vůbec, podávají se i oběti životů lidských. Nebýť ani nenávisti ke mně, bylo by samo lakomství postačilo i nejbohatšímu občanu zdejšímu, aby zapudil ode dveří svých chudého poutníka. Znal jsem kmeta sedmdesáti let, a chromého, kterýž od synů svých, zámožných statkářů, dostával k jídlu pouhé bídné zbytky s jejich stolu. Jiného viděl jsem umírati z nedostatku léku, v ceně dvou neb tří franků; rodinná porada k tomu účelu svolaná vyřkla, že nemocný za to nestojí. A nejinak dařilo se i dětem. Většina neučila se čísti, aby rodičům nebylo platiti za pomůcky, neslavila první sv. přijímání, aby nebylo třeba kupovati čistý oděv. Nemocí si rodiče nevšímají bojíce se volati lékaře. Nelze vypověditi ani představiti si hrůzy, jež byla následkem této hrozné nepravosti. Rozlučovala úplně rodiny, tak že nenávistí byl stížen každý člen, jemuž nebylo možno vydělávati nebo prací domácí přispívati, jako dítky a starci; nenávidění ulevovali si vzájemnou nenávistí. Mladý lid, poután jsa od dětinství železnými pouty, nepoznav ani citu ani lásky, prodával naděje své na dědictví surovým lichvářům, utráceje peníze takto nabyté ve hrubých požitcích. Později uchvácen vládnoucí zde vášní, přecházel z marnotratnosti ku skouposti a vedle příkladu roditelů svých zatvrzuje se k nim samým i k dětem svým, aby, třebas i zločinem na nich ušetřil.

„Všude zříti bylo jenom nenávisť; mezi sousedy, manžely, rodiči a dítkami zkvétala bujně hrozná tato nepravosť. Když jsem přestal osadníkům býti předmětem hrůzy a mohl jsem již konečně hovořiti se všemi občany, trnul jsem nad jejich sváry, nelaskou a zlobou více ještě než nad jejich nevědomostí. Tázal jsem se, podaří-li se mi kdy přivésti je k lásce a milosrdenství. Hle, všecko je možno u Boha! Samo stvoření světa není mi lepším důkazem všemohoucnosti Jeho, nežli změna srdcí jejich. Jakmile svolili přicházeti ke mně do kostela, poslouchati naučení má a přijímati rady, jež jsem při návštěvách příbytků jim udílel, bylo mi vše ostatní věcí snadnou. Sami vysmáli se nyní svým pověrám, někteří křiklouni a bývalí vůdcové byvše několikráte poraženi buďto vývody mými, nebo prostou odpovědí mých dělníků, pozbyli veškery víry lidu. Lakomství užívali jsme za lék pro lakomce, davše jim poznati, že špatně počítají, mohouce při větším vydání více získati.

„Na kazatelně, v kostele byli jsme s kaplanem kněžími, mimo to však byli jsme professory národního hospodářství, fysiky, hvězdáři atd. atd. Ředitel hospodářský, ryzí katolík a muž duchaplný, jehož k nej-

vzácnějším darům Božím si počítám, učinil se bankéřem, aby zničil zdejší lichvu. Jal se prostě pracovati na pozemcích pro nemocnici zakoupených, a brzy podařilo se mu vybaviti většinu polí tím, že připouštěl, aby dlužníci upláceli prací anebo stavivem. Zisk byl patrný a všeobecný; toliko lichvářům nevedlo se dobře, leč nářku jejich nikdo si nevšímal.

„Tak, příteli milý, změněn jest kraj zdejší k nepoznání, a pokrok náš jeví se každým dnem. Ano, denně, poddává se zarytý některý nepřítel anebo skrytý ještě protivník. Vzdávají se dobru, jež působí náboženství, a skytají opravdu vznešené příklady pravé šlechetnosti. Lichvář jeden, umíraje, odevzdal polovici jmění svého všem, jež byl utiskoval; ostatní odkázal chudině žádaje, aby tato jeho poslední vůle veřejně byla přečtena ku větší slávě Boží. Není téměř v osadě nepřátel, aby se byli nesmířili. Již neukracují osadníci moji život starců svých zlobou a necitelností; chudým dostává se všude pomoci; jsmeť již lidmi, kteří se bojí Boha. V každém domě bohatém i chudém na čestném místě zavěšen jest obraz některého světce nebo Spasitelův ozdobený ratolestí od květné neděle. V neděli a o svátcích jest kostel dvakráte naplněn. Ráno při mši sv., odpoledne k nešporám. Objeví-li se nyní farář na kazatelně, neodchází již lidé z chrámu. Nikdo neumírá již bez svatých Svátostí.

„Generace dospívající bude ještě značně lepší. Máme dvě školy; v jedné vyučují bratří, ve druhé sestry školní, a není chlapce ani nejmenšího, ni dívky, by nedocházeli správně. Kdyby za našich časů otec některý neposýlal do školy dítka, ukazoval by naň lid prstem, nazývaje jej špatným otcem, ačkoli slovo toto do nedávna ještě nemělo v obci naší významu. Dítky naše napojeny jsou duchem náboženským, a každé dospěvši věku, kdy rozumu nabývá, dovede vysvětliti předmět všech obrazů v kostele, a nejmenší již odříkají všecka přikázaní Boží. Nezřídka vídám dítky pomáhati laskavě chudému příchozímu a prositi za modlitbu jeho. Tři synkové rolničtí vstoupili letos do semináře: první asi po šedesáti letech. Jiní arci učiní brzy vedle jejich příkladu. Uzříte také nemocnici, malá kongregace sloužících sester čítá již samé dcerky zdejší neb okolní z naší farnosti, a mnohé z nich působí již i na jiných místech diecése. Dobré dívky věnují se skutkům milosrdenství všeho druhu; opatrují nemluvňata, vyučují, ošetřují nemocné, pečují o pohřeb mrtvých a modlí se za všecky, spojujíce v sobě Marii i Martu. Místnosti nestačují jim pojati množství hlásících se jim kandidátek. Bože můj! Zdaž bych si byl kdy pomyslil, že uvidím tolik dobra! A přece byl jsem dosti zbabělý, reptaje proti obětem, jež měly mu býti základem!“....

Farář se zamlčel. Mlčky stiskl jsem mu ruku, a rozhlédnuv se s vnitřní útěchou ještě jednou po skrovné světničce Edmundině, vyšel jsem s hostitelem svým prohlížet škol a útulny. Podrobnosti návštěv těchto, jakkoli zajímavy, prodloužily by příliš moje vypravování. Nemohlyť již zvýšiti úctu mou ku knězi, zmnožily však ještě můj obdiv. Zdálo se, že předvídavá láska jeho dospěla již až k samým hranicím možnosti. On jediný nebyl dosud spokojen. Snil o nových vítězstvích pro Boha a líčil mi svoje válečné plány proti sousedním osadám. Přál si, aby jeho nemocnice učiněna byla střediskem mrzáků a nemocných na dvě a tři míle z okolí.

„Ano, ano,“ pravil nadšeně, „unesu sousedům našim tato zbytečná břemena, a v záměnu pošlu jim řeholnice, které naučí je vážiti si takových klenotů. Lid je již připraven lépe, nežli se sám domnívá. V kraji, kde jsme se dnes potkali, nenávidějí mne ještě, leč v obci protější mám již přátely. Chci, aby mne milovali a dospěli tak k milování Boha, kterýž mne vyslal.... Prosím, neříkejte nikomu, že po mně házeli kamením; někteří horkokrevní mladíci naši užili by příští neděle po nešporách, aby mládeži sousední urážku splatili.“

Schýlilo se k večeru. Požádal jsem faráře, aby mne dovedl na hřbitov, neboť jsem chtěl nazejtří po mši sv. vydati se na další cestu. „Ano,“ řekl, „pojďte pomodlit se na hroby dítek mých. Pojďte poděkovat Bohu, že zranil mne, jako cep do klasů tepe, aby vydaly zrní, jež potravou jest světu.“

Oba hroby vyčnívaly ze země těsně podle sebe; ničím nelišily se od ostatních. Prostý kříž bez data, beze jména postaven u hlav obou. Láska knězova nechtěla na světě význačnou činiti památku jejich, zachovávajíc ji toliko ve věrném jeho srdci.

Macecha.

Zvony smutně hudou —
pochovávat budou.

Komu zbledly líce,
zhasla žití svíce?

Pojďte, uvidíme,
zaň se pomodlíme!

Ve hřbitova klidu
všude plno lidu.

Rovy těsnou řadou —
ve hrob dítě kladou.

Matka hořekuje,
vlasy s hlavy ruje.

Matka? — Macecha je,
na soud Boží zraje...

V oko slzu nutí,
klamným vzdechem smutí:

„Vidím pohled očí,
jak se po mně točí.

Hoře! Oko jasné
smrtí na vždy hasne!

Slyším rtíků vzdechy —
pro smrť není těchy!

V posled zasténají,
na vždy umlkají.

Dítě po mně z klína
drobnou ručku vzpíná.

Konec nyní muce...
křížem dali ruce.

A já smutná — Bože! —
zřít mám to tvé lože

v zemi neorané,
léta nekopané!“

Tělo zemi dali,
zbožně ruce spjali.

A kněz modlitbičku
říká za dušičku.

Modlitbu kněz říká
a macecha vzlyká.

„Otče, v kůrů davé
buď Tvé jméno v slávě —“

„K Tobě za anděla
duše v nebe spěla —“

„Přijď k nám Tvoje říše,
řiď nás vůlí s výše —“

„Ach té kruté vůle!
Srdce chřadne půle —“

Jak když vichry dují
lidé pokračují.

Jako bouře divá
mnohých od úst splývá:

„Chléb náš každodenní
dej nám k nasycení!“

Vzkřikla — klesá žena
jako podsečena.

Klesá náhlou mdlobou
pod výčitek zlobou...

Jak list osikový
proč se chvěje — kdo ví?

Tupě v prázdno hledí,
má se ku zpovědi:

„Hněvný hled mě stíhá,
výčitkou mě sžíhá.

Rtíky hořekují,
kletbu na mě sují.

Ručka v pěst se vine,
hrozí, — zrak mě mine.

Nehroz, nehroz, dítě,
nehroz mně tak lítě!

Bojím se tvé zrady — —
mlč, že mřelo's hlady.

Svědomí na léta
metlu mně však splétá?...

Suď mě Bůh sám živý...
Lidé spravedliví!

Slyšte moji vinu,
pod níž bídně hynu:

Dítě, v hrob co kladem.
zmořila jsem hladem.

Místo skývky chleba
dala kámen leda!

Ach váš pohled žhavý
přísný ortel praví.

Nuž jen kámen rujte,
a mě kamenujte!

Zhynu od kamení,
světu na znamení“....

Zvony smutně hudou —
pochovávat budou!...

F. Leubner.

Socialismus.

Napsal

Tomáš Jos. Jiroušek.

(Pokračování.)

V.

Atheismus v socialismu.

Socialní demokraté společně se socialními radikály neuznávají pro lid náboženství za potřebné a prohlašují každé vyznání víry za věc soukromou, jestli ho hned docela nezavrhují.

Při známé vzdělanosti a pokročilosti těchto socialních dobrodruhů nepozastavujeme se nad tím ani dosti málo.

V časopise „Revue de deux mondes“ vypravuje jistý cestovatel o Indiánech v Nové Granadě, poměrně dosti vzdělaných a zmužilých Goajirech, že prý Indiané tito nevlastní sobě jiného „náboženství“, nežli lásky k úplné svobodě, a nikdy nemohl se cestovatel dopátrati. zdali skutečně věří ve velikého ducha a nesmrtelnost duše. Pouze když hřmí, zapalují ohně a výskají.

Ladislav Magyar nemohl najíti mezi černochy z Oukanyama, jedné z četných stanic jižní Afriky, žádných stop po nějakém náboženství; jak se zdá, ctí svého krále jako vyšší bytost a hledí si jej nakloniti četnými oběťmi na lidech a zvířatech.

Charles Darvín vypravuje, že ani on, ani jeho průvodcové při známé plavbě lodi „Beagle“ kolem světa o obyvatelích tak zvané Ohnivé země nemohli se dověděti, zdali věří tomu, čemu jinde veliký duch nebo bůh říkají, a zdali vůbec nějakých náboženských obřadů užívají. —

Po takovýchto argumentech nejnovějších cestovatelů a zkoumatelů života lidského ovšem nelze mysliti, že by i socialisté zůstávati chtěli se svou bezkonfessionelností pozadu za africkými a indickými divochy.

Věru, ne bez příčiny vyjádřil se ke mně r. 1881. jistý socialistický spisovatel německý, že socialní demokracie v Německu a zvláště v Sasku za své rozšíření má co děkovati hlavně svobodě beznáboženství...

A skutečně, mezi socialisty jest dosti těch, kteří z Církve vystoupili a ještě více těch, kteří v nic náboženského nevěří. Zcela po způsobu divochů afrických, asijských, austrálských a amerických řídí se ve příčiné víry — socialismus demokratický i radikální.

Jak může tento socialismus mravně působiti na povahu lidu, nechť zodpovídá si každý sám.

Ne nadarmo byli a jsou až dosud spolupracovníky měsíčních „vědeckých“ listů socialistických německých přední němečtí atheisté a materialisté: prof. dr. Ludvík Büchner (známý svým spisem „Kraft und Stoff,“ jímž mnohým hlavy se pomátly), Edmund Ritter, dr. Bedřich z Baernbachů, dr. Max Lehn, dr. K. Schalk, prof. S. Vögelin, M. Wittich, Emil Bruck a j.

Časopisy socialistů „Die Neue Welt, Die Neue Zeit, Frauenfrage, Der Neuen Gesellschaft, Autodidaxis“ a j. přinesly dosti, ano, hojnost pojednání a článků o atheismu a materialismu protináboženský psaných. A časopisy tyto reklamovaly se v českých a německých socialistických listech a rozšiřovaly i v Rakousko-Uhersku.

A výsledek toho? Atheismus v učení socialistův zavládl i u nás.

Pamatuji se, jak ve velkém procesu socialistickém v Praze r. 1879. na otázku soudcovu, jakého jest náboženství, odpověděl socialista J. S. Kaňka: „Jsem přívržencem učení o síle a hmotě!“ —

Doplníme-li uvedené i tím, že přední vůdcové a zakladatelé moderního socialismu: Marx, Lassalle a Jan Jacoby (1805—1876.) již zemřelí a dosud žijící Engels a dr. Victor Adler („Gleichheit“, Vídeň) a j. byli a jsou židy, pak velice snadno pochopíme tento protináboženský proud i v socialním hnutí ve střední Evropě.

Kde atheisté, materialisté a židé v politice a národohospodářství dávají takt, tam přece žádný důmyslný křesťansko-katolický politik nemůže býti v pochybnosti, jak hnutí takové k jeho náboženskému citu a přesvědčení se zachová. —

Dospěli jsme k závěrku: kdo socialismus poznati chceš, nemáš-li dosti rozvahy, rozumu a vzdělání, abys dovedl odolati plané fantasii a jen to, co dobrého v něm jest, sobě osvojil, nepřej si „moderní“ socialismus ani poznati ani studovati, — zvláště kdo náležíš stavu dělnickému.

VI.

Národnosť, vlastenectví a socialismus.

Baskové, žijící v okolí Biscarossy ve Španělsku, jsou snad jediná část společnosti lidské v Evropě, která nemá vyššího pojmu o své domovině a o své vlasti. Když některého z nich se otážeš, kde jeho domov a jak se nazývá jeho vlasť, zadívá se na tebe v udivení a teprve po opakování otázky odpoví: „Mi madre se llama montaña!“ t. j. „Má matka nazývá se horská krajina!“ — Zeptej se však kteréhokoliv socialního demokrata či socialního radikála kdekoliv, jak jmenuje se jeho vlasť a jak jeho národnosť, k níž náleží — odpoví ti ještě hůře, ať v jakékoliv řeči, nežli mnohý Bask: „Jsem světoobčan a moji vlastí jest celá širošírá země!“ — Může býti ještě většího blouznění nad toto? Nevíme, ale pochybujeme. Kdyby toto mělo býti pravdou, pak vlastí socialistů musila by býti i písčitá poušť Sahara, země Grónská, kde věčný jest led, i Nová Sibiř, kde věčný a nesnesitelný panuje mráz; pak i Eskymáci, Mašukulumbové a Indiáné z pralesův a prérií amerických musili by býti po krvi, rodu a vychování skutečnými bratry a spoluobčany socialistův.

Jestli však i toto bylo by pravdou a možností, pak bylo by možností všecko na světě: i to, že až někdy zaveden byl by socialní stát lidu, byli by v něm lidé i tělesně nesmrtelnými — jak mi také jistého času známý „učenec“ socialistický vysvětloval.

Dnes, kdy hranice zemí a říší jsou přesně vyměřeny, kdy národové dělí se od sebe jazyky, mravy, zvyky a vzdělaností, kdy nejvýše stojí ve společnosti vlastenectví a národnosť, — dnes mluviti o bezdnárodnosti, o bezvlastenectví je svrchovaným nesmyslem.

Dnes i ti Eskymáci, Mašukulumbové a Indiáné mají mezi sebou jakousi rodovou vzájemnosť, když Rusové, Angličané a Američané usilují o jejich podmanění. Dnes i jednotlivé země a říše světa mají své klimatické ohraničení a mezníky, které žádná lokomotiva, parní loď ani vzduchoplavba nepošine ani neodstraní.

Ani odvolávání socialistův na původ všech lidí od Adama a Evy (nač ostatně ve své bezvěrnosti pozbývají i práva) nemůže míti platnosti, pokud rozdílu národnosti se dotýče, jelikož společnosť lidská skutečně záleží z národů, kteří povstali z rodin. V biblickém dějepise o tom čteme při stavbě věže babylonské: „Odtud rozptýlil Bůh lid po všech krajinách. Potomci Sémovi zůstali v Asii. Potomci Chámovi odebrali se nejvíce do Afriky, potomci pak Jafetovi šli do Evropy.“ Pochod vývoje z rodin ve plemena a kmeny a z kmenů v národy poučil by „učence“ socialistické, když by se totiž studii jeho věnovali, o něčem zcela jiném, nad čímž by se asi v udivení velice pozastavili.

Avšak, nyní mne snad socialisté okřiknou a položí mi otázku: „Ku které národnosti v „moderním“ slova významu přisluší asi dítě, jehož matka jest Němkyně a otec Čech?“

Zde nutno odpovědíti: K té národnosti dítě náleží, ve které samo sebe první mluvou a vychováním označí.

Řekne-li česky: „jsem řečí, vychováním a vzděláním Čech“, muže, jest Čechem; a řekne-li německy: „jsem řečí, vychováním a vzděláním Němec“, zůstane Němcem, kdyby otec jeho i desetkráte Čechem byl.

U národnosti nerozhoduje krev, ale řeč, vychování a vzdělání. Paedagogika nám dává za pravdu. Jména svědčící o původu, jako: Schmoranz, Müller, Schvarz a j. v národě českém, a jména: Schmejkal, Sedlatzek, Chlumetzký, Sternischtie a pod. v národě německém, jasným jsou toho též důkazem.

Podobně tomu tak i u národů divokých, toliko s tím rozdílem, že zde vedle řeči a vychování rozhodují i klimatické poměry.

Opodstatnění k uvedenému mínění podává nám „Galton-London. Journal of the royal geogr. Soc. Vol. XXII," kde dočítáme se, že rozdíl charakteru a fysického vývoje rozličných kmenů jižní Afriky souvisí úzce s podobou vegetace země této. — Nejinak jest tomu i jinde.

Učenec Desor vypravuje: Před 230 lety přišli první obyvatelé, Angličané, do Nového Holandska; v této krátké době změnila se jejich tvářnost tak, že nesou na sobě zvláštní typ americký, a to, jak se zdá, jediné vlivem ponebí.

Američané vyznamenávají se hlavně malou živostí, dlouhým krkem a značným rozčilením. Po čas severních větrů pozorováno, že živost a zimničné rozčilení bývá mnohem větší. Vývoj duševní a ona odhodlanost, jimž u Američanů se obdivujeme, má snad částečně příčinu též v ponebí.

Co na Angličanech v Americe pozorováno, pozorováno na nich též, když se přistěhovali do Australie.

Pozorujme Angličana: v celé jeho bytosti jeví se mlhavá obloha, těžký vzduch; v Italovi věčně modrá obloha a jasně zářící slunce.

Podobně i povaha fantastického Orientála souvisí úzce s bujnou přírodou, ve které žije. Jenom nejzazší sever má své zakrnělé Laponce a Eskymáky, a jenom na dalekém jihu zůstává duševní i tělesní vývoj člověka v poměru k jiným, ve středu zemském žijícím zakrnělým národům.

Podobně tomu i u rostlinstva a zvláště u zvířeny.

Nuže, zde socialismus se svým světoobčanstvím vykonává sám na sobě — utracení.

Rozdělení asi 1.400,000.000 lidí děje se ve kmeny a národy, pokud nám známo, o 2513 jazycích neboli řečích, a z těchto existuje v Evropě 587, v Asii 396, v Africe 864, v Americe 376 a v Australii 290.

Ovšem, jsou také lidé, kteří ač nějakou řečí mluví, nemají přec vlasti ani domova, na př. mnozí z cikánů v. Než to jsou jen řídké výjimky. Dnes skoro všude požaduje se od úřadů průkaz o příslušnosti.

Připouštíme, že jest i potulný proletariat, který není nikde usazen a odchovává dítky své bez domova a vlasti.

To však jestě neznamená, že pěstovati by se mělo světoobčanství, beznárodnost a bezvlastenectví.

I tito potulní lidé jeví na sobě jisté známky svého národního původu, i tito lidé musí míti s sebou, světem se berouce, jakési listiny a průkazy o své příslušnosti.

A konečně připouštíme, že jsou také lidé, kteří zúmyslně nechtí znáti svojí vlasti a zapírají ji, nechtí znáti svého domova; a jsou i lidé, kteří takořka po celý život svůj prodlí v nucených pracovnách a trestnicích a neznají svého domova, leč když hnanecky do něho zavítají.

Chtí-li o takovéto zjevy moderní socialisté podepírati své náuky

o bezvlastenectví, beznárodnosti a světoobčanství, pak jim toho skutečně nezávidíme.

Uvádíme však jen tolik: celým světem, kde ponebí mu dovolí, projíti může člověk i usaditi se, aniž se musí státi bezvlastencem a odpůrcem řeči, zvyků a mravů svého národa, z jehož středu byl vyšel.

Angličan, který má s celým světem styk, zůstává přece jen Angličanem; Američtí Čechové při svém povolání hovoří většinou anglicky a německy, ale přece tvoří ve Spojených státech severoamerických samostatnou část českého národa. O zabezpečení své národnosti pro budoucnost pečují českými školami, časopisy a spolky. Děti Čechův amerických, v Americe narozené, neodcizují se národu. Na některé jednotlivé případy odnárodnění nemůže klásti se veliká váha; také najdeme bohužel i v Čechách. Jen tam, kde lid národností a vlastenectvím povrhl, jen tam zašel duševně i hmotně! Není ani možno jinak: kdo opovrhuje těmito dvěmi přirozenými ctnostmi, ten opovrhne brzo i věrou otců svých, i řečí svou mateřskou a vzdá se rovnoprávného postavení nejen mezi svými, nýbrž i mezi ostatními vzdělanými národy světa. Národ s takovým pokolením brzo bývá vymazán z knihy činné společnosti lidské, a jméno existence jeho musí zajíti v samostatnosti a ruchu národů soběvědomých a pokročilých.

Z úvahy naší objevuje se výsledek: Aby zavládlo světoobčanství, jak si je nynější socialisté červených barev představují, aby prospívalo společnosti lidské, musila by existovati na světě toliko jedna řeč, jeden mrav, jeden zvyk, jedna víra či spíše úplná nevěra a jedna mysl bez protiv; a k tomu, aby celá země mohla nazvati se pro každého vlastí ve všech koutech, nikde konečná, nesmělo by býti zemských pásem, nesmělo by býti protiv krajin věčného ledu, krajin věčně tropických a ponebí mírného; jedno klima lidstvu příznivější musilo by býti pro celou zemi, veškeren lid musil by přizpůsoben býti pro všecka zemská ponebí; a jestli to jest možností, to posoudí každý. My v možnost toho nevěříme; neboť: po vyrovnání všech proti sobě stojících živlů ve přírodě přestati by musil i — život.

Nad zřízení světa Tvůrcem Nejvyšším lepších zákonů a řádů pro veškeren život nemůže býti! Tak bylo od počátku světa a bude až do konce!

Končíme. Naše krátké pojednání „o národnosti a vlastenectví v socialismu“ jest dosud v socialogické literatuře české svého druhu jedinou kritickou protivahou politického spisu „N á r o d o v c ů m“, jejž r. 1878. v 10.000 exemplářích čeští socialisté v Praze vydali, a který teprve v r. 1881. při druhém vydání propadl konfiskaci.

VII.

Meze internacionálního socialismu.

Internacionalismus (mezinárodnost) zastupuje v „moderním“ socialismu místo národnosti a vlastenectví.

Internacionalismus do socialismu uvedl a národnost a vlastenectví odmítl Karel Marx na kongresu anglických dělníků dne 28. září r. 1864. ve St. Martins Hallu v Londýně.

Internacionalismus v socialismu znamená částečně totéž co světoobčanství a světovlastenectví, resp. kosmopolitismus. Jinak internacionalismus nehraje v politickém směru socialismu velikou úlohu.

Přednější místo přísluší internacionalismu na poli národohospodářství socialního, vlastně ve hmotné stránce otázky dělnické.

Socialisté si přejí: by ochrana dělnictva, doba pracovní, mzda, cla a podobné projekty zaváděly se jednostejně, internacionálně ode všech států.

Ať na kterémkoliv kongresu nebo schůzi socialistické o tomto thematě se jednalo, vždy jen internacionální stanovisko pro národohospodářství socialní došlo schválení. Místní t. j. národní či zemské nebo říšské stanovisko nedošlo socialisty pro národohospodářství nikdy a nikde uznání.

Ochrana dělnictva a práce, jakož i opravy socialní díti prý se mají jen mezinárodně.

To jest opět něco, s čím se žádný rozumný člověk nemůže srovnávati.

Stanovisko mezinárodní ve příčině oprav socialních neb i dělnických nelze v ohromné většině ani provésti.

Společenské, politické a hospodářské poměry s okolnostmi nejsou všude stejné, a socialismu nelze ku blahu lidu všude užiti tak, jak by si přáli „učenci“ socialističtí.

Známe jen jeden socialismus, o kterém bychom mohli tvrditi, že jest a zůstane světovým bez překážek místních, které tak četnými všude jsou, a že pro každou zemi byl by možným a pro blaho lidu příznivým, aniž by národnosť a vlastenectví v nejmenším utrpěly — a to jest: socialismus křesťanský.

Socialismus „moderní“ nikdy a nikdy nebude moci učení své, jež rozvrhuje se na kolikero dílů neboli nauk, uváděti ve skutečnosť ani v jedné, natož pak ve všech zemích — internacionálně.

Zde toho důkazy: My Čechoslované máme také shora uvedené poměry totožné s Francouzi, Angličany, Rusy, Italiány a Španěly?

Mají všichni národové — jen evropští — stejnou a vyrovnatelnou výrobu průmyslovou a zemědělskou? Mají všecky země a kraje stejnou kommunikaci, stejný, zdravý, schopný, pracovitý lid?

Nuže, zde je ten internacionalní paškvil národohospodářských a socialistických vědatorů!

Čeho socialismus požaduje, aby dělo se na základě mezinárodním všude a stejně, to lze dle okolností uzavírati mezi zeměmi a státy pouze pomocí smluv znění různého. Internacionalismus musí zde jíti z cesty.

Nepopíráme, že na základě smluv mezinárodních nedalo by se něco z rozumného socialismu provésti; avšak to něco bylo by vzhledem k otázce socialní i dělnické věcí nepatrnou.

Páni socialisté zrna internacionalního představují si provádění otázky socialní jako nějaké diplomatické smlouvy ve příčině míru, válek, území atd. Tím jsou však velice na omylu.

Socialismus nelze prováděti dle jedné šablony ve všech zemích; nesmíme zapomenouti, že ve Francii platí frank, v Německu marka, v Rusku rubl a v Rakousku zlatník; nesmí se zapomenouti, že ve všech zmíněných zemích žije jiný lid, jiného rázu, jiných potřeb, jiné individuality, s jinými plodinami, s jinými výrobky nežli v Anglii, Dánsku, Belgii, Italii atd.

Socialisté, nechtí-li z „justamentu“ trvati na svých ideích, musí přiznati, že internacionalismus uvésti ve skutek, v život, jest — nemožno.

Ve kruzích rozvážných mužů ze samého dělnického středu dochází internacionalismus právem — odsouzení.

Když by internacionalismus ve směru hospodářském měl se prováděti při otázkách socialních, musilo by se v lidu, zemích a státech ve světě mnoho a mnoho změniti.

A změny takové provésti nelze; jsou nemožny jako změny pro zavedení světoobčanství a světovlastenectví v socialismu.

Svět ve mnohastaletém svém chodu nezastaví se nikdy, dokud bude světem, byť i Panamská úžina byla prokopána a dva oceány spojovala, a byť i písčitá poušť Sahara se zatopila a v moře proměnila; dráha světa předurčena jest nevyzpytatelnou moudrostí Tvůrce všeho, kterýž ve všem od věků do věků nepřekonatelným byl, jest a zůstane. (Pokračování.)

Ve službách královských.

Historická povídka.

Napsal **Ladislav Benýšek.**

(Pokračování.)

II

Několik už uplynulo dní od těch čas, kdy král Václav Prahu opustiv, dal se na válečné tažení proti Polanům. V Praze bylo jako po vymření. Jakoby každý cítil tíži doby! Lidé se uzavírali málo vycházejíce.

Nejvíce trudů však zakoušela mladá královna, sličná Viola z Těšínska. Srdce jí hořem uvadalo, a nikde nebylo pro ni potěchy. Sedmého dne po odjezdu Václavově po ránu seděla ve svých komnatách na hradě pražském všecka utrápena, hluboce v myšlénkách ponořena.

Kdež mohly myšlénky její jinde prodlévati, než u královského choté? Ve bdění a snění obírala se jím. Láska její k mladému manželu snad nikdy dosud srdcem jejím nehárala tak mocně, jako v těchto dnech, kdy osiřelá v samotě trávila na hradě.

Ani nepoznala královna v dumání svém, že vešla Anna, sestra králova, toho času již provdaná za Jindřicha z Korutan.

Takhle Anna nevídala své švekruše Violy! Bývala plna života, smíchu i veselí a dnes?! Bylo to dobře znáti, že zármutek hlodá na jejích lících, že spokojenosť a mír není v srdci jejím již domovem. Anna se domyslila příčiny. Znala nezměrnou lásku Violinu ke královskému choti; viděla, že duši její svírají stesky, jež bylo těžko léčiti; slyšela to od hradního lidu, že česká královna od odchodu manželova komnat svých ještě ani na krok neopustila.

„Violo!“ oslovila vznešená příchozí českou královnu.

Oslovená se vzchopila; vidouc, kdo ji navštívil, nutila se k úsměvu, přívětivě vítajíc.

„Kde bloudí tvoje myšlénky?“ otazovala se Anna.

„Mé myšlénky,“ opakovala si Viola; „nejsem jich mocna, již nejsem jich paní, samy zvítězily nade mnou. A jaké to jsou myšlénky, jaké sny, plné pochmurnosti a hrůzy!“

„Proto-li se lekáš, že manžel tvůj královský na poli válečném?

Upokoj se, strachuji se také o něho, než mám i důvěru, že se nám šťastně vrátí. Takové jsou královy povinnosti; koruna zlatá nezáří jen nehynoucím leskem, ona také na hlavě tíží, a nejeden tíží té podléhává.“

„Slyš mě, slyš,“ prosila Viola, Annu vlídně zvouc, aby přijala křeslo; „nemohu sprostiti se vzpomínek na poslední večer, na chvíli loučení s králem. Kochám se v těch sladkých vzpomínkách, ale hned zas děsí mě hrozný sen. Všude vidím královu krev, vřelou, teplou, jakoby právě ze žil jeho byla vytryskla. Hrozná to muka, děsivé předtuchy, kdo jim může odolati?“

Anna naslouchala pozorně. Když Viola domluvila, zachmuřilo se čelo její nemálo. Neušlo to Violy. „I tys zamyšlena, podešena, mluv, jak dalece sdílíš se mnou moje obavy, zlé předtuchy!“

Anna promluvila: „Těším sama sebe, mnohé si vymlouvám, chtěla jsem potěšiti i tebe, vidouc tě bolem ztrápenu, ale — ale ...“

„Neváhej povědíti,“ nutila Viola.

„Sama jsem nepokojna,“ pokračovala Anna. „Za noci i za dne vkrádá se mi sen, že rod náš starý a slavný není dalek nových pohrom a nehod. Nevím, co to znamená. Nikdy neděsila jsem se něčeho podobného.“

„Tím hůře,“ sténala Viola. „Kterak by mohla dvojí tato předtucha býti bez významu?“

„Vím, co učiníme pro své upokojení,“ prohodila Anna, jakoby se byla náhle na něčem rozhodla.

„Upokojením byla by nejdokonalejším zpráva od královského choté, že živ a zdráv,“ pokračovala královna. „Ale, žel Bohu, sedmý den už je Václav mimo Prahu, a dosud nedošla ani nejstručnější novina o tom, jak se mu daří.“

„Může se tak státi každé chvíle,“ těšila Violu i sebe samu Anna; „jest to asi právě ono na ten čas bezvýsledné čekání, které nás činí tak nepokojnými. Pojeďme si však, Violo, pro upokojení na Zbraslav.“

Královna nerozuměla, nevědouc, jakého upokojení na Zbraslavi by se jí mohlo dostati. „Či myslíš,“ dokládala, „že by na Zbraslavi více o králi věděli nežli my? Pochybuji o tom! Znám příliš dobře krále, znám i lásku jeho ke mně. První posel, jehož vyšle ze svého tábora, chvátati bude zajisté k nám, na hrad pražský.“

„Tak nemyslím,“ vymlouvala Anna, „aniž mám o tom pochybnost, že bys ty byla první, jíž dal by král o sobě věděti.“

„Vylož mi tedy své mínění, pověz mi, v čem by záležeti měla ona útěcha, již očekáváš z cesty na Zbraslav,“ prosila Viola.

„Na Zbraslavi chovají mnohé drahocenné památky rodu našeho, jež tam uložil sám otec můj, král Václav II., nehynoucí a slavné paměti. Mezi těmi památkami jest i starobylý meč. Dávné podání o něm praví, že se jím druhdy pasovával sám předek náš, Václav svatý. Meč ten jest prý divů schopen. Kdykoli někdo z rodu našeho odejíti má k otcům, jevívají prý se na něm patrné změny. Jeďme tedy na Zbraslav, k opatu Konrádovi, jenž jest strážcem meče, i prosme ho, aby nám jej ukázal, prosme ho, aby každého dne meč pozoroval, a kdyby se cokoli neobyčejného ukázalo, aby nám o tom neprodleně podal zvěst.“

Hned se Viola rozhodla. „Jeďme tedy, drahá, jeďme hned, ať máme jistotu. Ta, i kdyby sebe trpčí byla, snáze snáší se, než nejistota s předtuchami. Jeďme a vizme, ať nám tajemná památka králov-

ského rodu věstí cokoli. Dám osedlati nejbystřejší oře, za hodinu jsme u opata Konráda.“

Anna byla z povolnosti Violiny potěšena. Obě královské paní měly se k odchodu. Než v tom vešla mladá růžolící dívka stepilé postavy. Byla to Alžběta, mladší sestra Annina a králova. Slyšela o zádumčivosti královniné. V prostotě a dobrotě srdce svého přišla, domnívajíc se Violu potěšit.

Byla poněkud překvapena, že Violu se sestrou Annou našla právě, jak hned poznala, na cestu připraveny. Zarmoutilo ji to.

„Slyšela jsem,“ hovořila nejmladší příchozí k české královně, „že tesknís, žalem uvadáš. Přišla jsem tě potěšit, s tebou si pohovořit, přišla jsem ti povědít, že se v klášteře u sv. Jiří modlíme každého dne za šťastný návrat krále a za pokoj tvého srdce.“

Violu to potěšilo. Prostota, s jakou Alžběta zahovořila slovy potěchy ke královně, tak krásně jí slušela! Znova slzíc objímala Viola Alžbětu.

„Těší mě tvá návštěva,“ prohodila k mladinké Alžbětě; těší mě i, že vám v klášteře sv. Jiří záleží na pokoji srdce mého. Kterak se vám za to odměním?“

„Nemluv o odměně,“ pokračovala Alžběta; „nejsladší nám bude odměnou zajisté, když ti vrátí Hospodin ztracený klid a spokojenosť. Vždyť blaho tvé jest i blaho naše. Mohla-li bys o tom pochybovati?“

„Nikoli, nikdy,“ s rozhodností odpírala Viola. „Jsem o tom přesvědčena, že vážíte si choti bratra svého královského a že ji milujete. Jsem vám za to vděčna, velmi vděčna....“

„Než není dnes chvíle příhodna k delší rozmluvě,“ přerušila Alžběta Violu. „Vidím, že hodláte kamsi na cestu. Snad nebude daleká, snad se nám brzy vrátíte.“

„Ano, vrátíme se brzy,“ připovídala Viola.

„Velmi brzy,“ dotvrzovala Anna. „Jedeme navštívit opata Konráda.“

Alžbětě se vyjasnily zraky. Vznikla v ní touha provázeti Violu i Annu.

„Jedeme na Zbraslav. Jsme obě znepokojeny, jedeme si tam pro trochu útěchy. Snad ji najdem u opata Konráda. Zvěčnělý otec-král také tam často z té příčiny jezdíval.“

„Mohla-li bych vás provázeti?“ ptala se Alžběta. „Už jsem tak dávno nebyla na hrobě otcově. Zas by se tam srdci mému uvolnilo, kdybych si tam mohla poplakati.“

„Libo-li ti,“ svolovala starší Anna, „budeš nám vítanou společnicí a opatovi zbraslavskému milým hostem. Má tě velmi rád.“

Na rozkaz královny Violy osedláni jsou tři běloušové, a vznešená společnosť vyjela ze hradu. Což to bylo po Praze obdivování! Kde kdo byl, každý s potěšením a patrným zalíbením sledoval kročeje ušlechtilých ořů, nesoucích panstvo tak vznešené.

Cesta na Zbraslav ubíhala rychle, ale málo se mluvilo. Violu královnu soužila zase trudnomyslnosť.

Už viděli i zbraslavští blížiti se vznešené jezdkyně. Už vybíhali z příbytků a metali jim ratolesti na cestu. I opat Konrád poznal, kdo to k němu přijíždí. I vyšel s potěšením ze své cely, aby s několika řeholními bratřími přivítal vznešené panstvo královské.

Zármutek královnin neušel ho. „Jasná královno!“ oslovil Violu, „jindy vídal jsem tě s veselejší tváří přijížděti na Zbraslav.“

„Ach, ctihodný otče," vzlykala oslovená, „druhdy do zátiší vašeho provázíval mě královský choť — a tu ovšem bývala cesta veselejší. Dnes však, kdož to ví, zda jest český král dosud mezi živými ...." Viola dala se do hlasitého štkaní.

„Jasná královno," pokračoval Konrád. „I předkové krále Václava jezdívali na bojiště, a Prozřetelnosť dávala jim šťastně se vraceti. I choť tvůj — dá Bůh — vrátí se."

„Sedmý den už po odjezdu králově, a já dosud nemám o králi nejmenší zprávy," stěžovala si královna.

„Budiž bez starosti," těšil opat; „král nenechá tě dlouho v nejistotě; co nevidět asi vyšle posla ze svého tábora na hrad pražský. Až se tak stane, prosím, oznamte i starému důvěrníku rodu královského, opatu zbraslavskému, jak se českému králi daří. Jsem zvědav neméně. Denně modlím se, aby vzkazy královské byly potěšitelné."

Co tak Konrád hovořil ke královně, pozorným okem sledoval i Annu a mladší sestru její Alžbětu. Ani to neušlo jeho pozornosti, že první z obou jest dnes vážnějšího tváření než druhdy; poznal hned, že jest to asi jedna starosť, jež tíží srdce spřátelená.

Nejvíce však těšil se příjezdu Alžbětinu. Vážil si tohoto poupěte na kmeni rodu královského nejvíce. Často Alžběty vzpomínával a těšil se, ta že bude jednou ušlechtilou ozdobou některého trůnu královského, že jí zvláště pěkně slušeti bude koruna.

Pln něhy blížil se starý opat, a aby Alžběta k úrazu nepřišla, sám opatrně pomáhal jí se sedla. A když Alžběta plna úcty k starému opatovi líbala roucho jeho, bral ji Konrád měkce za ruku, hladil líčko i kadeře a blahořečil jí: „Buď s tebou Hospodin, ušlechtilý květe, a dej, ať se na tobě dočkáme, čeho si do tebe slibujeme."

„Nuž," zval Konrád, „mohou-li řeholní cely naše býti dostatečny k přijetí tak vznešených hostí, nepohrdejte naším pozváním, pojďte k nám, a můžeme-li vám čímkoli býti k službám, rádi to učiníme. Konrád zbraslavský vždycky rád sloužíval rodu českých králů."

Hosté poslechli. V cele opatově promluvila Anna bez prodlení: „Víme, ctihodný otče, že chrám tvůj chová vzácné památky rodu našeho. Víme, že chováš tu s úzkostlivou opatrností i starodávný meč, jejž jsi vzal z ruky otce našeho. Pojď, ctihodný opate, neodpírejž nám té služby, vedíž nás do komory pokladní a ukaž nám meč. Prohlédni ho v naší přítomnosti a rci nám upřímně, ničeho-li na něm nápadného nevidíš. Věz, že jsouce starostmi o královského manžela a bratra trápeny, pospícháme sem, aby divotvorný meč nám zjevil, co dosud nám neznámo."

Služebovolný opat neodpíral ani chvíle. „Žádáte za něco, k čemu máte právo. Divotvorný meč jest dosud majetkem královského rodu, Konrád ho jen opatruje, přechovává a toho dbá, aby drahocenná památka nebyla zapomenuta. Pojďme tedy. Česká královna, jejíž pobyt v naší vlasti není ještě dávný,*) nezná stkvostu toho. Ať tedy naň popatří; kéž pak první pohled ten jest jí pohledem útěchy a zdrojem vnitřního upokojení."

Chodbami klášterními kráčel Konrád, vznešení hosté následovali ho. Po přání vedl je opat do komory pokladní, kdež jako při poslední

*) Viola Těšínská oddána s Václavem III. dne 5. října 1305. Václav III. zabit v Olomouci 4. srpna 1306. Manželství to trvalo tedy jen 10 měsíců.

návštěvě krále Václava a Bavora Břevnovského vyložil drahocenné památky.

Viola a Anna s velikou pozorností prohlížely si meč, ale neznajíce, jakby druhdy vypadal, ničeho zvláštního na něm neznamenaly. Aby více jistoty měly, žádaly opata, aby sám pozorně meč prohlédl a jim pověděl, co by nalezl.

Konrád vzal meč z ruky Anniny, políbil jej, prohlížel jílec i rzí ohlodané ostří. Málo bylo mu světla v komoře pokladní, poodešel tedy až v místa, kde otvorem ve zdi proud slunečních paprsků dral se do zdí klášterních.

Zas a zase Konrád meč obracel, ale ničeho mimo obyčejné rezavé skvrny nenacházel.

Viola pozorovala, s jakou pečlivostí opat meč prohlédá. Zraky její bloudily od meče k opatovým ústům, zkoumajíce, brzo-li se rety sestárlé pootevrou, aby zahovořily.

Konečně Konrád promluvil. „Ničeho nenacházím.“

„Bohudíky,“ oddychla si královna. Na líci jejím náhle uzardělém dobře bylo znáti, jak se výrokem opatovým srdci jejímu uvolnilo.

„Bohudíky!“ opakovala Anna. „Snad nyní zase na chvíli vrátí se spokojenost do srdcí našich, a do té doby, než by se z nich zase vytratila, snad nás dojdou zprávy od krále Václava.“

„Těší mě to velmi,“ pokračoval Konrád, „že to směla býti slova moje, jež se vám stala zdrojem potěchy.“

„Než, ctihodný otče!“ prosila dále Anna, „smíme-li tě za více žádati?“

„Za cokoli,“ přisvědčoval Konrád; „opat zbraslavský rád slouží všem, kdož jsou z krve našich králů.“

„Tedy prosíme,“ dále hovořila Anna, „abys meč prohlížel každého dne, nezměněn-li; kdyby pak — kéž nedá to však Bůh — jakýmikoli příznaky věstil pohromu rodu našemu, račiž nás o tom neprodleně zpraviti.“

Viola s patrnou vroucností přidávala se ku prosbám Anniným.

„Učiním rád,“ odpovídal usměvavě Konrád, „a přál bych, abych neměl příčiny vzkazy svými zarmucovati vás.“

Konrád zase opatrně rouškou obalil drahocenný meč a před zraky vznešených hostí do pokladní skříně uložil.

Anna nyní ohlédala se. Marně zrakem pátrala, kde by byla sestra Alžběta. Vešla přece do komory pokladní a nyní — nebylo jí tuto. I královna povšímla si, že tu Alžběty není, i podivovala se tomu.

Konrád znamenal rozpaky vznešených hostí i poptával se po příčině.

„Není tu Alžběty,“ řekla krátce Anna.

Opata to nepřekvapilo. Jakoby byl věděl, kde Alžběty hledati. Uzamknuv opatrně pokladní skříni, předcházel hosti z komory, chrámem — ke hrobu krále Václava.

Hluboce skloněna, v modlitbách pohroužena klečela tu ta bytost mladá, všecka andělu podobná. Zrakové její bloudili od hrobu otcovského tam k výšinám modravým, kde duch zesnulého otce novou našel vlast.

Zvolna, krok za krokem, tiše blížili se, kdož Alžběty hledali.

Alžběta, modlitbám nad hrobem otcovským oddána, neznamenala ani, že se někdo blíží. „Slyš mě, Hospodine,“ šeptali rtové její; „uvediž

otce mého drahého, nezapomenutelného, do ráje svého; prosím tě za to s pokorným srdcem, nám pak sirotkům, kteří jsme tu po něm zůstali, tu milost rač propůjčiti, abychom ve všem ho následovali, co na něm bylo šlechetného. Dej, ať milujeme vlast svou a rodné bratry, tak jako je miloval on, ať všechno své jednání spravujeme pro blaho otčiny....“

Opat byl z této modlitby všecek pohnut; blaho národa a vlasti bylo mu nade všecko. Kdo pak to měl na péči, toho si vždy svrchovanou měrou obliboval. A o Alžbětě vždycky se mu zdálo, že srdce její celé patří lidu českému. Tady nabyl o tom nezvratných důkazů, zde v nadhrobním zátiší, kde Alžběta, nevidouc, že by byla pozorována, srdce své otvírala.

„Drahé dítě!“ zvolal opat Konrád, „přestkvostná perličko, kéž by se českému národu vždy takové dcery rodily! Přál bych toho rodu královskému, aby se kmen jeho rozvil v mnoho, přemnoho takovýchto růžiček. Jak asi plesá duch otce tvého na nebesích z takovýchto ušlechtilých slov, plných opravdivosti a vroucnosti.“

Alžběta řeč opatovu klidně vyslechla. „Ach, ctihodný otče,“ vzdychala si, hovoříc k oslovivšímu ji opatovi, „ústa tvoje vždy jsou plna chvály, srdce tvoje plno laskavosti, do jaké však míry si toho zasloužím, já přízně tvé nehodná dívka?“

„Jen dej Bůh,“ pokračoval opat, „abych měl častou příležitost tě pochvalovati. Chvály a lásky národ tvůj ti neodepře, dokud jí budeš hodna. Buď jista, že všickni ostatní Čechové se mnou o tobě stejného jsou smýšlení. Jen nám zůstaň věrna, aby láska naše nikdy nemusila se od tebe odvraceti.“

Viola s Annou méně poslouchaly opata. Pořád více myslily na divotvorný meč a rády byly tomu, že se na Zbraslavi srdci jejich ulehčilo.

Konrád s Alžbětou ještě ledaco si pověděli. Věkem byli tak rozdílní, ale srdcem jednotni. Láska ku společné domovině a k dobrému lidu, jenž ji obýval, bylo to pouto, jež dvojí srdce pojilo: srdce pod rouchem řeholním a zlatohlavem královským.

Vzácní hosté se rozloučili s hrobem otcovským, posléze i s opatem a na bujných ořích nastoupili cestu zpáteční — do Prahy. A zas je vítal a pozdravoval lid, metaje zelené ratolesti na cestu: „Živa buď, krvi Přemyslovců. Ať nám nehyneš, nevysýcháš pod českou korunou!“

Na hradě pražském konečně dočekala se Viola prvního poselství od krále Václava. Vzkazoval jí, že po malém oddechu na pomezí českomoravském konečně stanul v Olomouci, že tu vyčká ještě některých bojovných zástupů, že se tu zdrží nějaký čas a pak se dá dále, za hranice, do Polska, poroučeje své osudy v ruce svatých zemských patronů. I potěšila se královna.

Na Zbraslavi prohlédal Konrád denně divotvorný meč, ale ničeho neshledával, o čem by do Prahy zprávu dáti za dobré uznával. Přece však vždy byl to nový a nový nepokoj, jenž ho každého dne časně po ránu pobádal zajíti do komory pokladní, k meči památnému.

„Opat nevěděl, co nepokoj ten znamená. Byl to pouhý strach o krále a jeho milé pochodící z lásky a oddanosti k domu královskému? Či byla to obava odůvodněná, z vnuknutí moci vyšší? Opat nevěděl, ač každodenně o tom přemýšlel. Doufal však, že věci budoucí vysvětlí, co by na ten čas bylo tajemného. (Pokračování.)

Pod hvězdami.

Noc plna vůně, krásy, svitu;
spí tiše dalný světa lán,
jen širém nebes na blankytu
bdí hvězd nezměrný ocean.

Tak všechno kolem klidem dýše!
To jistě spí bol v skrýších svých,
a míru anděl s nebes výše
k nám slétˇ na lásky perutích!

Frt. Skalík.

Vlaštovička.

Vlaštovičko, nezpívej,
kol okénka nelítej,
marně lítáš, marně zpíváš,
marně v okénko se díváš:
Kdo je ráno otvíral,
na věčnosť se odebral.

Dobrý dědoušek to byl,
stále vesel a všem mil,
ten přál „dobrýtro“ ti, zlatá,
opatroval ti mláďata,
neb tě vřele miloval,
než se od nás odebral.

Zima krutá, nemilá,
nám dědouška schvátila,
už je travka nad ním svěží,
vedle babičky tam leží,
jak si chudák vždycky přál,
než se od nás odebral.

Vlaštovičko, nezpívej,
kol okénka nelítej;
marně lítáš, marně zpíváš,
marně v okénko se díváš —
kdo je vždycky otvíral,
na věčnosť se odebral.

J. Milota.

Slováček.

Jest podvečer, a kolem ruch již zmírá,
noc letní hvězdný šlojíř rozevírá. —
Slováček na nocleh se béře malý,
je bos, šat zaplátovaný jej halí.
Na hlavě nese košík se sklínkami,
a větřík lehce hrá mu kučerami.
Na harmoniku foukací si píská;
teď žaluje to, a teď zas to výská!
A zapomíná na lůžko své chudé,
že o hladu zas jednou spáti bude.

Karel Malý.

O stáří lidském.

Podává

Vincenc Drbohlav.

(Dokončení.)

Konečně vzato útočiště k určení lidského stáří i řeči. Přátelům Darvinovým zdá se opět nejen o statisicích, ale docela o millionech. Ukážeme výsledky jejich bádání na dvou příkladech.

Haeckl ve své antropologii přiznává se sice, že opu schopnosť k artikulované řeči schází, ale tvrdí, že jedna z praopic tuto schopnosť měla a ta že pokročila, kdežto ostatní nepostoupily. Než tento předlidský tvor k řeči pokročil, uplynuly nesmírné věky. Ale potom to šlo rychle. Neboť schopnosť mysliti, která tenkráte počíná, kdy se slova tvoří, musí na mozek působiti a jej zdokonalovati. Toto zdokonalování mozku opět působilo na toho mezitvora, čímž jeho člověčenství bylo dokonáno.

Noire vykládá původ řečí takto: Když ještě člověk-op v tlupách žil, nenapodoboval zvuky, aniž své citoslovce zdokonaloval, ale jsa nutkán vnitřním pudem zjednati průchod pocitu, snažil se vyjádřiti jej hlasem. Tento pud udržoval sympatií v čilosti a znenáhla dospěl tam, že jisté věci tímtéž zvukem označoval. Posléze stálým cvikem odvážil se i věci pojmenovati. A div řeči byl hotov. Nyní mozek pracoval plnou parou. Rozum působil též, a v millionech let dosáhla řeč takového rozvoje, že nalezáme mezi lidmi Aristotela a Leibnitze!

Každý soudný člověk ví, že rozum nutně řeč předchází, a že člověk, prvé než promluvil, myslil, neboť jména věcí ve svých kořenech neobsahují nahodilé pojmenování, nýbrž ideje, které vrhají světlo na duševní práci myslícího člověka. To dokázal srovnavací jazykozpyt. Ony vybásněné tisíce, které rozliční mluvozpytci stanoví pro různosť a ustálení řeči, jsou opět na pouhých hypothesách zbudovány.

Přílišná různosť jednotlivých řečí vykládá se tím, že čím méně kultura poskytuje příležitosti, řeč písmem fixirovati, tím větší rozmanitosť a změna v ní panuje. Missionáři vypravují o Huronech, že zhusta dvě rodiny v tétéž osadě nemají jednostejných významů, že řeč jejich se velmi rychle mění.

Nejnovější výsledky mluvozpytců dokázaly, že dříve tak příkré od arijských jednoslabičných kořenů rozdílné, dvouslabičné kořeny semitské v nich svůj původ mají, a že řeč praobyvatelův amerických má mnoho stejných kořenů se řečí starého světa.

Vystupuje-li jistota jedné prařeči, pak spadá čas vývoje řečí se stářím lidským v jedno, a nám jest tu jednati pouze s důkazem historickým. Že doba ta není ohromná, potvrzují románské řeči, které se v dosti krátkém čase z latinské vyvinuly.

Srovnavacímu jazykozpytu schází míra, a proto nemůže jako geologie a archeologie absolutní číslici stáří lidského udati.

Podstatnější zprávy o stáří lidském nám může poskytnouti toliko historie. Avšak i tu ocitujeme se v chaosu obrovských číslic, neboť počátky lidstva u starých národů jsou zahaleny v mythické šero. Počínají obyčejně vládou bohů nebo polobohů.

V té příčině jsou rozmařilými v číslicích zvláště Indové. Den Brahmy

u nich čítá 1000 mahajug, t. j. 4326 millionů let. Stáří lidské obnáší 4 milliony let. Jejich králové žijí skoro 100.000 let, ku př. král Yudhištir vládl 27.000 let a Alarka 60.000 let, a ještě zemřeli v nejlepším věku.

Buckle, kritisuje tyto udaje, dí, že jest to výsledkem lásky ku vzdálenému, která touží po nekonečném, jakož i lhostejnosti vůči přítomnosti, která tvoří ve všech oborech charakteristický ráz indického ducha [1]).

Indové, praví Barthelemy Saint Hilaire, nemají žádné chronologie a žádné dějepravy, astronomie jejich jest pouhým plagiatem astronomie Číňanů a Řeků. [2]) Astronomické tabulky jejich, o které se při počítání času opírají, jsou dle udání Klaprothova zhotoveny v 7. století po Kr. a svévolně do prastarého věku zavaleny, aby se tak přizpůsobily báječné starobylosti Indů. [3])

Jejich dějiny počínají teprve po potopě železným věkem r. 3101. př. Kr. nebo dle kašmírské kroniky r. 2440. př. Kr. Dle Lassena můžeme vzíti rok 1400. a dle Toda a j. 2250. př. Kr. [4])

Číňané pro mythické dějiny mají také své milliony. Pravé dějiny počínají Jaem po potopě r. 2337. př. Kr. Klaproth tvrdí, že určitá data chronologická pod rok 780. př. Kr. klásti nelze.

I výpočty babylonského kněze Berosa (300. l. př. Kr.), který do potopy světa počítá 432.000 let a po ní 30.000 let pro mythické krále, byly již Cicerónem vyvráceny. „Odsuďme je — dí týž — pro jejich nerozum a marnivosť i nestoudnosť, neb (jak dí ve svých památkách) chovají upomínku na 472.000 let, a suďme, že lhou a že se nestrachují odsouzení věků budoucích, jemuž neuniknou. [5])

Oppert klade jisté datum na 3540 let, Brandis na 2458 a Gutschmied na 2447 let př. K. I klínové písmo jejich nevede k jinému cíli.

Nejspolehlivější zprávy dějin Egyptských poskytují nám tamní literární památky a pomníky. Heliopolský velekněz Manetho (270. př. Kr.) udává vládu bohů na 24.000 let; po nich přišli králové lidští, z nichž prvým byl Menes, který jest již historickou osobností. Tito králové vládli ve třiceti dynastiích, jak dokázáno na tabulích v Karnaku, Abydu, Sakkarahu a v hieroglyfech v Gizehu. Vláda těchto dynastií až po Nektaneba (340 př. Kr.), za něhož Egypt dostal se v ruce Peršanů, obnášela podle něho 5336 let. Ale Manetho mýlí se v tom, že dává 30 dynastiím za sebou panovati, čemuž tak nebylo. Herodot a Diodor dokazují, že, když Aithiopové vtrhli do Egypta, panovali nad Egyptem tři králové. Eratosthenes, Eusebius, Josefus tvrdí podobně.

Není pochyby, že mnohé dynastie vládly současně, neboť tak ohromná říše jedním vladařem spravována býti nemohla. Nutno tedy čísla Manethova zmenšiti.

Diodor sikulský počítá od Mena až do Kambysa 9500 let. Tato léta však byla čtyřměsíční, což činí 2964 let a až po Krista v celku 3489 let.

Sincellus, patriarcha cařihradský, počítá od Mena do Nektaneba 2540 let a ku Kristu 2888 let.

Panování Menovo kolísá se mezi r. 3000—4000 př. Kr.

---

[1]) Buckle: Děj. vzdělanosti v Anglii, přel J. Váňa Praha 1886. st. 66.
[2]) Platz str. 636.
[3]) Dr. Ant Lenz, Antropologie. Praha 1882. str 52
[4]) Schuster: Handbuch zur bibl. Geschichte. Frbg. 1885. str. XXXVI.
[5]) Lenz str. 52.

Mnozí opírají se o astronomické tabulky. Ale i tyto výpočty jsou nesprávné. Pravilo se, že tentýrský a kennský zvířetník obnášel pozorování hvězdářská za 6480 let, zjištěno však, že ukazuje rozpoložení hvězd 700 roků př. Kr. a že byl teprve po Kristu upraven. [6])

Problematické jsou i výpočty o stáří staveb Egyptských.

Denderskému chrámu přičítáno stáří nejprve 16.000 let, potom 600 let, ale i toto číslo zmenšilo se na polovici, neboť nikdo nepochybuje, že stavba tato byla provedena za Ptolomeovců (317—30 př. Kr.) a za Tiberia opravena. Chrám v Esnehu byl prý stár 7000 let, ale čísla tato klesla na 1400 let. Ba, jeden sloup jeho má datum 10. roku království Antoninova (147 po Kr.) [7])

Tyto chronologické výpočty přivádějí nás k úsudku, že dějiny lidstva podávají nám určitější zprávy teprve po potopě, o níž všickni staří národové zmínku činí.

Nevíme, zdali nám poskytují číslic jistých, ale zajisté takových, které se s číslicemi biblickými značně sbližují a výpočtům předešlým příkře na odpor se staví.

Přirovnáme-li tyto dějinné zkázky k první knize Mojžíšově, genesi, shledáme, že se v hlavních rysech spolu shodují. Všude zmínka o šťastné době lidstva, o úpadku a potopě. I toho můžeme poznati, že všecky tyto zprávy pocházejí z jednoho a téhož pramene, jehožto věrohodnosť v jasném, určitém slohu, prostém všech lidských přívěsků, nám bible nejlépe zachovala.

Avšak i v této knize, kteréž církev svatá vtisknula pečeť působení božského, pravé chronologie dopíditi se nemůžeme.

Chronologie biblická jest uměle sestavena z genealogických tabulek, jež Mojžíš v 5. a 11. kapitole genese uvádí, které označují stáří patriarchův a jiných důležitých osobností, dále z chronologických tabulek ve knihách královských.

Čísla jejich však se v nejstarších třech textech neshodují. Tak hebrejský text počítá od stvoření světa k potopě 1656 let, řecký, nebo septuaginta 2262 a samaritánský 1307 let. Pro periodu od potopy až po Abrahama má hebr. text 292 let, řecký 1172 a samaritánský 942 let. Podobně liší se hebrejský od řeckého textu v době, kdy Israelité prodlévali v Egyptě. V celku činí rozdíl ten skoro 2000 let.

Nastává otázka, který z těchto textů je pravý?

Až do VI. století byly septuaginta a vulgata (starý latinský překlad, který shoduje se s časem s hebrejským) v Církvi autentickými. V řecké církvi jest septuaginta dosud, kdežto vulgaty užívají hlavně katolíci.

Církev sv. se nerozhodla pro žádné číslice. Na koncilu tridentském sice prohlásila vulgatu za text autentický, ale jenom z té příčiny, aby panovala jednota v textu pro uvarování různých domyslů i bludů. Tím však nezavrhla septuaginty, neboť missale a martyrologium římské dosavad text řecký stopují. Církev zkrátka pravosť číslic ve sv. písmu vyšetřiti dala vědě.

Pro tuto svobodu bylo vymýšleno přes 150 systémů na objasnění biblické chronologie. Ku př. Beda počítá od Adama do Krista 5199 let, Kliment Alexandrinský 5604, Laktantius 5800, Cyprian 6000 let a t. d.

Odkud tato různosť v číslicích?

---

[6]) Lenz str 57.

[7]) Viz Moser st. 34. a Schuster str. XXXVIII.

Genealogie biblická svou povahou činí každé počítání času nemožným, neboť jest neúplná, a nelze vypátrati, kolik článků z ní chybí. „Proto je vědé — dí jesuita Knabenbauer — ponecháno potopu světa o tolik set let dále pošinouti, kolik potřebuje.“ Autentických číslic před sebou nemáme, neboť je mohli opisovači nebo překladatelé zkomoliti a změniti. Prvé číslice byly pravé, neboť byly inspirovány.

„Jestliže jisté dokumenty vysoké stáří lidstva požadují, neutrpí tím docela ničeho autorita sv. písma a náboženství“, praví Peronne, a Knabenbauer dokládá: Nejlépe jest prostě přisvědčiti, že sv. písmo chronologickému zkoumání a jeho požadavkům mezí neklade.[8])

Z předcházejícího zřejmo, že i bible nám neurčuje číslici lidského stáří, ale bezpečněji jest družiti se ku skrovným výpočtům jejím, než uchylovati se ku klamným udáním vědatorů, kteří positivní náboženství všemožnou zbraní potříti se snaží.

Na základě dějin starých národů a bible nutno vzíti větší počet let od potopy světa do časů Krista Pána.

Přibližně můžeme udati stáří lidské takto:

První král egyptský Menes panoval r. 3500 př. Kr. Mezi potopou a Menem sběhly se v dějinách lidstva závažné události. Lidstvo se rozhojnilo a rozptýlilo. Podnebí, půda, způsob života a jiné podmínky přivodily rozdělení lidí v plemena. Patriarchalní zřízení pokročilo k systému monarchickému. To vše vyžadovalo značného množství let. Hlavní obtíž činí Voglovi rozmnožení Sémovců, Jafetovců a Chámovců v tak krátkém čase. Ale nesnáz ta odpadá. Vzrůstání lidstva děje se, podle Haeckla, průměrně v geometrické progressi.

Thum za tím účelem sestavil následující řadu:

léta po potopě:	počet lidí:
1	3 páry
25	9 „
50	27 „
75	81 „
100	243 „
125	729 „
150	2187 „
175	6561 „
200	19.683 „
225	59.049 „
250	177.147 „
275	531.141 „
300	1,594.323 „
325	4,782.969 „
350	14,348.907 „
375	43,049.721 „
400	129,140.163 „
425	387,420.489 „
450	1.162,261.467 „

neboli okrouhlé 2000 milionů lidí.

Ovšem není roční přírůstek v každé zemi stejný, ale třeba uvážiti, že tehdy žilo se prostěji, že tehdy lidé nepodléhali tak různým

[8]) Güttler str. 315.

nemocem a neštěstím jako nyní. Vezmeme-li nízký průměr $2^1/_2\%$, nabudeme v 800 letech 800 millionů lidí, a po tisíci letech byl by počet lidstva při stálém přírůstku čtyř dítek nynějšího dvojnásobný.

Příklad rychlého vzrůstání obyvatelstva poskytuje ostrov Java. Roku 1780. čítal něco přes 2 milliony lidí; roku 1824. 6 millionů a r. 1838. 8 millionů. Počet obyvatelstva se tu ani ne ve dvou generacích zčtvernásobil. Irsko mělo r. 1788. 2 milliony obyvatelů, nyní čítá přes 4 milliony. Na jednom ostrově Tichého oceánu bylo r. 1800. 19 dětí, několik žen a jeden muž; roku 1825. bylo tam již 66 osob a r. 1885. 187, ač mnoho jich zahynulo!

Jedno tisíciletí úplně tedy vystačí pro rozmnožení pokolení lidského.

Šíření lidstva dálo se ze střední Asie na čtyři strany: na jih a jihozápad, na východ a na sever.

Část lidstva usadila se v okolí nilském a žijíc ve šťastných poměrech, rychle kulturně se rozvíjela. Druhá část, která brala se do Číny a na ostrovy v Tichém moři, měla potřebí již delší doby k usídlení, a její socialní forma povstala tehdy, když Egypt nabýval vzezření státu vzdělaného. Třetí část táhla do Evropy a živíc se honbou mamutů, nosorožců a p. dospěla k Atlantickému moři v době, kdy již stál Egypt na vrcholi své slávy.

Počítáme-li pro rozmnožení lidstva po potopě 1000 let a pro vývoj monarchie z patriarchálního zřízení dalších 1000 let, obdržíme 5500—6000 let od potopy světa do Krista — dobu, která úplně postačí na to, co nám sv. písmo a předhistorická antropologie o člověku podává.

Jest to neodůvodněno a nesprávno, vrhati sv. Církvi ve tvář, že nakládá s vědou macešsky a že jí nedopřává pravé svobody. Církev sv. se neleká žádných vymožeností vědy, jsou-li jenom jasny a určity. To potvrzují slova sv. Otce Lva XIII., který stanovisko Církve sv. ku vědě objasnil ve své Encyklice ze dne 1. listopadu 1885. takto:

„Není žádné pravdy, která by učení zjevení odporovala; toto spíše dochází vědou mnohonásobného potvrzení. Právě proto musí každá vymoženosť její nám býti pobídkou, abychom Boha více poznávali a Jej velebili; co k tomu vždy směřuje, Církev ráda pozdravuje. A jako věnuje všem jejím odvětvím svou starostlivosť a péči, tak chce také, aby se studium přírodovědy čile pěstovalo. Jestliže těmi studiemi objeví se něco nového, není Církev proti tomu, zvláště ana hledí, aby se život stále ladněji a příhodněji utvářel. Protože jest nepřítelkyní vší lenosti a nečinnosti, tím více a toužebněji žádá si, aby vzděláním a pečí ducha získaly se bohaté plody, a ona sama jest to, která pobádá k činnosti ve všech odvětvích vědy a umění. Poněvadž však veškeré snahy působením svým ku šlechetnému a spasnému cíli přivádí, hledí zabrániti, aby intelligence a industrie lidstvo Bohu a nebeským darům neodcizovaly.“

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Židovsko-zednářská a vůbec liberální žurnalistika zabíhá často na pole náboženské a pracuje zde úsilovně k tomu, aby odstraněno bylo všecko, čímž se jednotlivá náboženství a náboženská vyznání od sebe liší, aby smazány a sestřeny byly všecky náboženské zvláštnosti a různosti a vůbec všecko, co jest jenom poněkud konfessionelní. Náboženské toto nivellování není ve své podstatě praničím jiným nežli komunismem přeneseným v obor náboženský, kterýž zde však vede nutně a důsledně — k nihilismu! Přede vším má ovšem náboženský tento komunismus či vlastně nihilismus, jak jsme už víckrát poznamenali, napjato a namířeno na církev katolickou, nepřeje však upřímně ani jedinému křesťanskému vyznání, ačkoli se nejednou dělá jejich přítelem a zastancem. Víť velmi dobře, že tak jako církev katolická, nedovede mu imponovati a odolati žádná sekta křesťanská, víť dále dobře, že katolík, který zapřel jenom jediný článek své víry, klesá rychle hloub, až se stává buď člověkem k víře zcela lhostejným anebo i víry a náboženství odpůrcem a nepřítelem, a proto bývá v zemích, kteréž jsou převahou katolické, velmi rád v ochranu náboženské menšiny, ne že by jim přál — vyjma jednu jedinou, kteráž jest všude — a všude menšinou —, ale že svého simulovaného k nim přátelství vhodně může užíti za zbraň proti církvi katolické. Odtud ta starostlivá péče novinářů svrchu jmenovaných o menšiny náboženské, pokud ovšem nejsou katolické, nebo katolík má podle těchto pánů všude ustoupiti a církev katolická má k vůli protestantům rozličných odrud i tam, kde jsou v menšině, vypustiti ze své nauky nejenom všecky rozlišující články víry, nýbrž vůbec všecka dogmata, má k vůli židům a přívržencům rozličných sekt zrušiti posvátnost a nerozlučnost stavu manželského, má odvolati všecka svoje ustanovení o disparitě kultu a tak prohlásiti, že mezi křtěnými a nekřtěnými v očích její není žádného rozdílu, má odvolati všecky svoje předpisy o smíšených manželstvích, má se sříci nároků na křesťanskou školu, má krátce řečeno, vzdáti se všeho, co jest katolické a podstatně křesťanské, všeho, čím se liší od židů, protestantů a moderních pohanů. A proč? Proto že prý rozdílnost v náboženských náhledech, rozdílnost vyznání náboženského, jak odpůrci církve farizejsky hlásají, největší jsou překážkou sbratření se národů, národy rozdvojují a znepřátelují!

Působením faktorů církvi katolické nepřátelských a proti všemu positivně křesťanskému nanejvýš zaujatých a předpojatých dospělo toto odkřesťanění národů evropských již hodně daleko, nebo s veškerého státního zákonodárství, s veškerého školství setřen jest tu již bez mála všude všecken vliv náboženský, konfessionelní; náboženství, konfesse nemají tu též žádného vlivu na veřejné zájmy a záležitosti. V této příčině jest tudíž odstraněno úplně všecko, co by mohlo překážeti „sbratření se národu“.

Nuže, jak vypadá toto bratrství mezi národy? Právě jako bratrství v rozvaděné, rozeštvané rodině, kde jest zhrdnuto autoritou otcovskou,

kde se bratr s bratrem nesváří, hrdluje, soudí, rve a pere! — Autoritou Otce a Pána národů, kterýž poroučí nejen jednotlivcům nýbrž i národům, aby se ve spolek bratrsky milovali, jest pohrdnuto; prapor nejvyššího krále a soudce národů všech, jehož moc vladařská do žádných se nedá směstknati hranic, zatlačen jest všude do pozadí a na místo evangelia, kteréž národy přes všecku různost jazyků i nářečí spojuje a sbratřuje, ukazujíc jim na stejný všem cíl, na stejnou všem hodnotu před očima krále nejvyššího a učíc je znáti povinnosti, jakéž z toho pro ně vyplývají, postavena jest v době novější idea národnostní, kteráž jitří vášně, budí nepřátelství, způsobuje zmatky, seslabuje říše vícejazyčné a vede nutně k utlačování a sužování národů menších; zvláště pak se musí za okolností těchto zle vésti národům malým a slabým vraženým jako klín mezi národy mocnější a silnější.

Tak stává se na tomto stanovisku již za pravidelného průběhu věcí. Vyskytnou-li se však na straně národa mocnějšího anebo v středu národů obou mimo to ještě lidé, kteří národnostní vášně podněcují, mysle pobuřují a proti národu druhému štvou, bývá stav tento pro národ menší nejenom krutý, nýbrž přímo nesnesitelný. Že pak za dnů našich takovýchto lidí není nedostatek, jest smutnou pravdou každému známou. Trpce stěžoval si v této příčině vůdce národa Dr. Rieger 7. listop. 1889., ve čtrnácté schůzi sněmovní, když připomínal boj, jakýž vzplanul v listech německých proti státnímu právu českému, českým požadavkům a Čechům vůbec. Pravil mezi jiným: „Ve veřejných organech této strany, rovněž i v německých organech jiných zemí, jimž do této záležitosti vlastně pranic není, vystupuje se proti státnímu právu českému způsobem tak zlomyslným, že si toho ani vysvětliti nedovedeme. Ton, jakýmž mluví o národu našem a o českém království, můžem přímo nazvati impertinentním, a já, pánové, považuji to za úkaz smutný a přál bych sobě, aby si vláda úkazu tohoto pilně všímala. Nesmíme, pánové, zapomínati, že ten, kdo rozsívá zuby dračí, nesmí se diviti, když z nich vyrůstá jedovatý strom, kterýž nese jedovaté ovoce.

Pánové! Štváti proti sobě konfesse a národnosti, jest vždy nebezpečno, nikdež však tak velice jako ve státě, kterýž se skládá z tolika národností jako Rakousko. Zde jest takové štvaní národností, takové jízlivé a bezohledné vyjadřování se o národu druhém nejenom prostě škodlivé, nýbrž musí býti považováno přímo za zrádu na zájmech státu, neboť následky takového jednání musejí se nutně dostaviti“ atd. (Politik 8. listop. 1889.).

Kdo s vlastí a říší dobře smýšlí, komu blaho vlasti a blaho říše na srdci leží, ten nikdy nebude dráždíti a štváti proti sobě národy bydlící v jedné zemi, tvořící jednu říši! Tak může činiti jedině člověk, jemuž nezáleží na blahu vlasti a blahu říše, jedině člověk, jemuž jsou vlast, říše i národnost pojmy lhostejnými, jedině člověk, jenž z hádek a půtek národnostních na úkor říše a na úkor vlasti ve svůj prospěch doufá těžiti a kořistiti.

Jako druhdy Voltaire, muž beze vší positivní víry, rouhač a bezbožec, když přišel do Haagu, kdež se stýkalo více různých náboženských vyznání, nejen radost měl z jejich hádek náboženských, nýbrž i zúmyslně dráždil je a jedny proti druhým štval, aby se tím víc spolu hádaly [1]): rovněž tak popuzují a štvou za dnů našich lidé bez vlasti,

[1]) Hollandští učenci Basnage a Le Clerc byli Voltairem jeden proti druhému

lidé, kteří nemají úcty a lásky k žádné národnosti a k žádné říši, lidé, jimž jsou vlast, říše a národnost za časté pojmy míň než lhostejnými, národ proti národu, říši proti říši, stav proti stavu, aby za pomoci národnostních hádek a různých svárů jiných rychle a jistě spěli k svému cíli.

Že jest tomu tak, o tom se přesvědčí snadno každý, kdo si jen všimne bedlivěji toho, v čích rukou se nachází ohromná většina listů takových, v nichž se hlavně pěstují národnostní štvanice, v nichž každá otázka, kteráž jen poněkud s národností souvisí, zúmysla se přiostřuje, žene až do krajností, jenom aby se pobouřily mysle a mezi národy aby nedošlo k trvalému pokoji. Že to nejsou ruce klerikálů, ani ruce mužů s positivní věrou, nemusíme ani připomínati.

Od delší již doby jest znamenati v společnosti lidské — zvláště v Evropě — dva silné proudy, kteréž se z d á n l i v ě vylučují, ale v skutečnosti k jednomu a témuž směřují cíli, z jednoho též pramene béřou pokrm svůj a vždy nový vznět: n a c i o n a l i s m u s a k o s m o p o l i t i s m u s či s v ě t o o b č a n s t v í. Obnoviteli a hlasateli světoobčanství v tom smyslu, jak mu rozuměli někteří z pozdějších římských stoiků i sám Mark Aurel, jsou bratří zednáři a s nimi spřízněné tajné společnosti; původci idey národnostní zednáři sice nejsou, ale poznavše v ní mocný prostředek k sesílení moci své a k nabytí větší popularity chopili se jí všemi silami a rozdmýchali ji v mohutný plamen. Tak stalo se, že v literatuře — hlavně ovšem belletristické — až na skrovné výjimky od delší již doby vládne skoro výhradně židovsko-zednářský kosmopolitismus a v politice až přemrštěný nacionalismus.

Jak jest to možno, aby dva proudy vznikající z pojmů, kteréž se dle logiky vzájemně vylučují, přes všechen vnitřní odpor přece v skutečnosti k stejnému vedly cíli, vysvětlí snad řádky následující.

Že jest moderní literatura najmě ovšem belletristická až na skrovné výjimky prosáklá skrz na skrz duchem světoobčanským. pro to není třeba uváděti důkazů. Že pak tento nevlastenecký, ba namnoze přímo protivlastenecký kosmopolitismus zavládl v moderní literatuře hlavně působením bratří zednářů, a že literární velikáni, jimž se největší dostává chvály jako na př. Göthe, Schiller, Herder, Sue, Dumas, George Sand, Viktor Hugo atd. atd. skutečnými byli zednáři, o tom byla již řeč v listech těchto a částečně i ve „Vychovateli“ (Roč. IV. č. 2. 4. 5.), kdež jsme vzpomněli též alespoň krátce jejich „obětavé“ „lásky“ (!) k vlasti, ku kterémuž předmětu se ostatně ještě vrátíme, abychom jej probrali trochu důkladněji. Že pak nevlastenecká, světoobčanská sekta zednářů sama opět podléhá mocnému vlivu světoobčanů, pocházejících z národa druhdy vyvoleného, toho důkazy podali jsme též v zmíněném roč. „Vychovatele“ (č. 4. 5. 6. 7); totéž tvrdí i bývalý zednářský hodnostář stupně vysokého v knize nazvané: „Výkonné zednářství“ (Maçonnerie practique) vydané v Paříži r. 1886. Zmíniv se totiž o moderní literatuře, kteráž jest dle něho nejen nevlastenecká, nýbrž zásadně vlasti nepřátelská, píše dále asi v tento smysl:

---

tak popuzeni, že se dali nejenom do prudké spolu hádky, nýbrž i do pranice; na štěstí však prohlédli, dřív nežli věc vzala tragický konec, falešnou hru Voltaireovu, usmířili se a oba obrátili hněv svůj proti Voltaireovi, jenž musil teď z Haagu rychle prchnouti (Viz: Kreiten, Voltaire etc. str. 61.).

Tak děje se pod vlivem tajných společností. Tyto samy opětně podléhají úplně moci národa, jenž jest již skoro dva tisíce let bez domova, bez vlasti, jenž jenom proto všude jest doma, že nemá nikdež svého domova a jenž ze msty za to, že sám vlasti pozbyl, veškeré lidstvo o vlasť a domov připraviti chce. Tím se vysvětluje, že když tyto tajné společnosti za heslo si vzaly známá ona slova, jimž se revoluce od nich naučila a po celém světě rozšířila: „volnosť, rovnosť, bratrství," děje se to u nich přímo v tom smyslu, že všecka užší ohraničení a vůbec všecky meze, jakéž jsou dosud mezi člověčenstvem, musí padnouti, musí ustoupiti mezinárodní, absolutní říši volnosti a svobody, čili jinak řečeno: všeobecné republice. Za tím účelem pracuje v těchto tajných společnostech tisíce, ba statisíce dělníků pod vůdci neznámými, „neviditelnými", aby odstranili znenáhla a v tichosti, ale za to jistě každou politickou, společenskou, náboženskou a vojenskou moc, kteráž by se vzpírala uskutečnění této všeobecné republiky volnosti (Srov. Weiss. Apol. I. 526—527.) Tisíce lidí dá se klamati zvučnými frasemi a pomáhá nevědomky tajným těmto společnostem k uskutečnění jejich záměrů.

Že tvrdíce toto o zednářích a sektách s nimi spřízněných nikterak jim nekřivdíme, musí oni sami dosvědčiti a dosvědčují. Z nepřehledného množství výroků pronesených zednáři v této příčině uvedeme pouze jen ten neb onen. V knize nadepsané „Allgem. Handb. der Freimaurerei" dí se na př.: „Zednářství jest společnosť světoobčanská, welche die Scheidewände der Religionen, Völkerschaften, Länder, Stände, Rangordnungen nicht beachtet a k tomu chce přispěti, aby celé člověčenstvo považovalo se za jedinou rodinu bratří a sester a dítek božích (ó jak nábožní jsou ti bratří zednáři!!). Br..·. Mat. Corens žádá podobně „Freiheit von den Vorurtheilen des Standes, der Religion und der Volksgemeinschaft; o poslední dí, že prý jest to sice povznášející, ví-li člověk, že jest členem velikého, šlechetného národa, ale že jest ještě něco mnohem vyššího a to že jest vědomí, že všecky lidi spojuje jedna páska bratrství neznající žádných hranic politických. Br..·. Lessing napsal: „Láska světoobčanská povznáší se nad předsudky národnosti a ukazuje hranici, kde vlastenectví přestává býti ctností. Zednářstvo jest jedinou společností na zemi, jež jsi vytkla za úkol pěstovati a podporovati světoobčanství; proto smějí lože zednářské podporovati jenom snahy světoobčanské a obecně lidské, nikoli však snahy čistě vlastenecké." Br..·. Moric Venetianer napsal konečně bez frase a upřímně, že „idea národnostní stojí v odporu s ideou humanity (zednářské totiž) a podobně vyznává „Moltke zednářů německých," velmistr Bluntschli, že jest zednářstvo internacionální a po vlasti že mu praničeho není.[2])

Víra a vyznání náboženské, národnosť a vlasť a státní hranice jsou tudíž v očích bratří zednářů pouhými předsudky, neplatí pranic, ba jsou jenom překážkou zabraňující uskutečnění republiky světové, a proto se s nimi čím dříve tím lépe musí učiniti tabula rasa, „musí

[2]) Doklady u Pachtlera: „Götze der Humanität" str. 437—438.; 548—549.; 456.; 465. a 661.

padnouti," ano, kdyby to šlo po vůli „bratří," nebylo by po nich už ani památky!

Jsou-li takovéto náhledy a snahy, tužby a cíle bratří zednářů, jak jest to možno, aby stáli zároveň v popředí hnutí národnostního, národnostní otázku hnali až do krajností nejednou směšných a vůbec aby si hráli na veliké, upřímné národovce? Velice snadno. Hrají s vážnou tváří veselou komedii, a jako v komedii všecko šťastně končívá, obyčejně svatbou, tak se domýšlejí bratří zednáři, že na konci této komedie padnou jim v náruč jako nevěsta s bohatým věnem říše i národové.

Nechť však mluví sami, aby se nezdálo, že jim křivdíme. Tu však již vystupuje výše jmenovaný br.·. Moric Venetianer a mluví takto: „Čím jest v státě rodina, tím jest v člověčenstvu národ čili národnost. *Die Idee der Nationalität steht im Widerspruch mit der Idee der Humanität,*[3]) jest ale jako stupeň přechodní k této humanitě podporující zřízení a upevnění velikých států nutným zlem.... konečný pak cíl vývoje států jest *eine die Menschheit umfassende Republiken-Pyramide*" (Der Allgeist, Grundzüge des Panpsychismus; Pachtler l. c. 465.). Idea národnostní a idea „humanity" si tudíž dle zednářů odporují, idea národnostní jest podle nich zlem, ale posud nutným, proto že napomáhá k utvoření velikých národnostních států, kteréž mají býti podle zednářů pouhým přechodem k veliké světové republice. Totéž pověděl ovšem trochu opatrně — velmistr Bluntschli, když r. 1873 ve městě Curychu v loži zvané Modestia následovně řečnil: Od více již desítiletí tvoří lože stále těsnější svazek a béřou na sebe vždy více a více tvářnost národní, trotzdem ihre Aufgabe international ist. Jako spojila lože Alpina všecky lože švýcarské v jeden svazek národní a si na tom záležeti dává, aby útvar tento žádnými účinky opáčnými nebyl snad rušen aneb roztrhán, tak jest tomu všude ve světě.

Italské lože spojily se všecky v jediný svazek na základě národnostním, lože francouzské jsou již dávno národnostně zorganisovány a lože americké činí totéž. I lože německé seřadily se a založily německý Grosslogenbund. Tato touha po organisaci na základě národnostním jest duchem, kterýž hýbe nyní zednářstvem. Jaký to má smysl, tážeme se; nebo nemá-li zednářstvo s vlastí ničeho co činiti, nač je odívati v národnostní formy? To by bylo zbytečné a nepotřebné. Ale dobrým jádrem tohoto hnutí jest potřeba větší pevnosti,[4]) aby se takto síla zednářstva lépe a vydatněji mohla osvědčiti; jádrem hnutí tohoto jest správné přesvědčení, dass die Anlehnung an die staatliche Gestaltung ein sicheres Fundament baut und das Gefühl des bestimmten Zusammenhanges gebiert. Das Gefühl der Pflicht ist es, das die Maurer jeder Nation enger zusammenzieht. Mezinárodní význam zednářstva se tím nikterak nesesla-

[3]) T. j. humanity, jak jí rozumějí br:. zednáři, dle nichž patří k „humanitě", aby byl člověk „jenom člověkem" t. j. bytostí bez národnosti, bez vyznání náboženského atd. čili prostě řečeno: nihilistou v každém ohledu.

[4]) T. j. česky řečeno: zednářům jest národnost jako národnost, každá předsudkem a věcí vedlejší, ale teď užívají nationalismu jakožto prostředku agitačního, aby za pomoci moderního státu národnostního a pak přes něj dále dospěli konečně k vlastnímu cíli — k všeobecné republice bez konfesse, bez Boha atd. atd.

buje, ale síla a účinnosť jeho se tím stupňuje a povznáší“ (Pachtler l. c. 660—661.).

Čím jest tudíž v ústech kosmopolitické sekty zednářské a s ní těsně spojené sekty liberální to ustavičné apellování na národní čest, ješitnosť a pýchu, čím ono horlení pro „národní“ školství a vychovávání v duchu národním, čím ono vtahování idee národnostní do všeho všudy, když idea národnostní v přímém jest odporu se světoobčanstvím, kteréž jest vlastním jádrem zednářství? Pouhým švindlem! Čím jest ono „veliké“ a na oko horlivé zednářské vlastenectví, když dle sekty této podporování účelů a snah čistě vlasteneckých vlastně jest hříchem? Smělým humbugem. A tento švindl a smělý humbug provozovaný ctihodnými bratřími s ideou národnostní má dle jejich úmyslu mocným býti prostředkem, — ale také ničím víc než jen prostředkem —, k utvoření velkých národnostních států, kteréž mají opět dle úmyslu „bratří“ pouhým býti přechodem k veliké světové republice.

A páni bratří počítají skutečně za svou zásluhu nejen sjednocení Italie, což jest vůbec známo, nýbrž i taky sjednocení Německa pod vůdcovstvím Pruska. V této příčině pravil výslovně velmistr zednářský br.·. Bluntschli: „Když se roku 1866. nevyhnutelným stal německý „Bruderkrieg“, in dem ich die militerisch vollzogene deutsche *Revolution* erkannte, vyslovil jsem opětně v první komoře svoje přesvědčení, že může jen nové zřízení (Neugestaltung) Německa na základě národnostním pod vůdcovstvím Pruska národ německý uspokojiti, zároveň pak jsem vyjádřil tenkrát pevnou svou naději, dass nur die moderne nationale Staatenbildung über die dynastische Tradition und Zerfahrenheit siegen werde“ (Germania 13. Juni 1874.; Pachtler l. c. 651.). V skutku též nejsou od dlouhé již doby nikdež v celém Německu bratří zednáři tak nadšenými a horlivými „vlastenci“ jako právě v Prusku. Tak vždy nebývalo, ba na počátku tohoto století bylo tomu právě naopak (viz „Vychovatel“ r. IV. č. 5. a 6.). Příčinu tohoto „vlastenectví“ vysvětluje nám ještě jasněji, než to Bluntschli pověděl, br.·. Arnold Reuscher, jenž r. 1874. ve slavnostní řeči v loži nazvané „drei Hammerschläge“ takto pověděl: „Všim právem, bratří, budujeme chrám svůj na svaté půdě vlasti (ó jak vlastenecké!), um so mehr, als die Ideen unseres Bundes auch die lebendigen Kräfte unserer staatlichen Entwickelung gewesen; den ohne Zweifel trägt der deutsche Staat und das Maurerthum verwandte Züge“ (Pachtler l. c. 654—655.).

Tím, co jsme až dosud pověděli o tom, jak rozumějí bratří zednáři a liberální jejich spojenci ideu národnostní a proč ji fedrují, vysvětlíme si velice snadno, proč proti principu národnostnímu utiskují, sužují, pronásledují, kde a jak jen mohou, národnosti menší, kteréž tvoří součástku států větších, proč jim nepřejí volného vývoje na základě jejich národnosti a proč je hledí o národnosť jejich pozvolna připraviti. Že by to bylo ukrutné a nespravedlivé, to jim nevstoupí ani na mysl, jenom když v některém sousedním státě soukmenovcům jejich, kteří jsou tam v menšině, příslušná vláda energicky řekne, že jsouce menšinou nesmějí chtíti hráti si na většinu a když jejich zpupnosť trochu schladí, počnou naříkati na nespravedlivosť, na sužování a utiskování, zapomínajíce, že sami nakládají s menšinami národními neli ještě hůř, tedy právě tak.

Známo jest, jak se na př. vede pruským Polákům a co se proti nim všecko podniká ve škole, v úřadech i v oboru hospodářském k úplnému jejich poněmčení, za kterýmžto účelem povolují se k zakupování usedlostí polských pro německé kolonisty celé milliony, a hle! ani jediný z listů německých, vyjma listy katolické, se proti tomu dosud neozval! Podobně ve sněmovně, ač bylo a jest tam dosti zednářů a liberálů, nezastal se dosud Poláků nikdo kromě katolíků, Dánů a Elsasanů. Za to však křičí všecky listy německé, kteréž pro Poláky nemají ani slova soustrasti, horlivě na poplach, když někde v Baltických provinciích ruská vláda šlápne některému příliš horlivému německému pastorovi anebo některému domýšlivému německému kobylkáři trochu na prsty. — Podobně se děje mutatis mutandis i taky jinde.

Kdyby věc nebyla tak příliš vážnou ano až trapnou, musili bychom se tomu, jak si vedou u příčině této žurnály zednářskožidovsko-liberální, nejednou smáti. Tak si na př. před nedávnem vyjely skoro všecky listy maďarské obzvláště ostře na Staročechy, vytýkaly jim jejich chování, nedodržení daného slova, nelojálnosť (!) a Bůh ví co všecko; ze všech těch článků vysvítala veliká péče pánů Maďarů o české Němce, v kterézto příčině obzvláště vynikl zednářský „Pester Lloyd“, jenž přímo napsal, že prý Němci dle své minulosti a dle své kultury jiného údělu zasluhují, než aby na věky byli odsouzeni k úloze národní menšiny, kteráž by byla pouhou štafáží slovanského a zpátečnického panství. Ale divnou ironií osudu stalo se tenkrát, že právě v ty dny, kdy listy maďarské osvědčovaly velikou lásku k Němcům českým, dva německé listy (Kreuz Ztg. a Volks-Ztg.) uveřejnily velmi ostré články proti Maďarům, v nichž jim vyčítaly všecky všudy hříchy spáchané na Němcích uherských, zároveň pak projevily naději, že v Berlíně přese všechen kosmopolitismus a liberalismus nebude holdováno národnosti, proti níž němečtí soukmenovci zoufale se musí brániti, aby uhájili mateřský svůj jazyk (viz „Politik“ 30. květ. 1890.). Nepřátelství toto netrvalo však na štěstí dlouho, vždyť jsou Maďaři živlem v Uhrách panujícím a též i v mnohém jiném ohledu rozhodujícím, mimo to pak milují slovanské své krajany bližší i vzdálenější neli vřeleji tedy alespoň rovněž tak, jako to činí liberální Němci, kteroužto lásku osvědčují prakticky zvláště na Slovácích, slováckých dětech a slováckých ústavech. Pro tuto lásku musí již liberální německé časopisy oči trochu přimhouřiti a Maďarům — odpustiti, zvláště když jest tady ještě lidí dost, proti nimž se mohou rozepsati. A to také činí. Obzvláště jest to od dlouhé již doby země naše česká a národ český, jimž věnují pozornosť až příliš velikou.

Po dlouhá léta zabývaly se četné listy vídeňské, zvlášť obrázkové, — a kdo je řídil a inspiroval, jest vůbec známo, — karikováním a ostouzením jak Čechů vůbec, tak zvlášť nejpřednějších osobností českých. Z listů vídeňských přešla tato „manýra“ i do listů provinciálních. — Mnozí poslancové, místo co měli národnostní vášně a nepřátelství rozvážně a moudře krotiti, jednali nejednou právě naopak, mluvíce ne tak ku spoluposlancům ve sněmovně, jako spíše ku gallerii a, jak Němci říkají, „zum Fenster hinaus“ pro veliké davy, v kterýchžto řečech pověděli nejednou pod ochranou své poslanecké immunity o druhé národnosti a její snahách věci takové a takovým způsobem, jak by to byl nesměl žádný list napsati.[5]) Že tím nijak nepřispívali

[5]) V této příčině napsal Vaterland: „Weil das Ministerium Taaffe ein Mi-

ku krocení vášní a ku zmírnění národnostních třenic, jest na bíle dni. Národnostní a strannické vášně byly rozpoutány a rozdmýchány hlavně přičiněním jistých živlů, kteréž vždycky drží jen se stranou mocnější, nejen v mocný plamen, nýbrž přímo v požár. Četné listy německé zahájily přímo křižácké tažení proti všemu českému, proti českým učenníkům, proti českým děvečkám, proti českým tovaryšům atd. a při všem tom si hrály ještě farizejsky na utlačované, na mučenníky. Jak je to možno? K této otázce hodí se, tušíme, mutatis mutandis velice dobře za odpověď to, co pověděl protestantský kazatel Schramm, mluvě o boji mezi protestanty liberálními a orthodoxními. Pravil totiž: „Ovšem neschází zde známý onen úkaz, že pastoři, kteří s hlukem žádají sesazení svého kollegy, sami sebe považují za pronásledované... Nebo dobří tito pánové jsou již takoví, dass sie sich so lange für verfolgt, unterdrückt und misshandelt sehen, als sie nicht allen anders denkenden auf dem Leibe herumtreten dürfen“ (cit. Der Krach von Wittenberg).

Kdož nechtěli dělati utlačované a znepokojované, nechtěli štváti a se štváči ve všem za jedno držeti, těm bylo hrubě spíláno, těm byly ve tvář metány názvy: „odnárodnělí eunuchové“, „lidé bez vlasti,“ „Geschlechtslose“ atd.; jelikož však k těmto mírným a snášenlivým patřili především katoličtí kněží — Opitz a jeho stranníci dělají tu ovšem smutnou výjimku — a katolický lid, pokud jest opravdu katolickým, musilo se jim házeti ve tvář něco „zvláštního“ a tu si páni „utiskovaní“ pomáhali slovy: „papeženci,“ „blbci,“ „Cretins“, „římští“ (Römlinge), „duševní heloti“, „tmáři,“ „lichtscheue Finsterlinge“ atd. (Viz: Dr. Alb. Wiesinger, Judas der Nihilist str. 89.). A což teprve když byl podán známý návrh Liechtensteinův a když před nedávnem ndpp. biskupové učinili svoje prohlášení o tom, jak by školy, aby vyhověly požadavkům církve a volnosti svědomí, měly býti zařízeny! tu vytáhly už všecka stavidla „uhlazené“ výmluvnosti své a s pravou drzostí orientálskou podkládali biskupům a katolíkům úmysly a snahy nejhorší, ve kterémžto řemesle závodily s nimi o palmu nehodnou závidění skoro všecky listy nacionálů českých i německých, listy protestantské a starokatolická „Abwehr“. Szepsův Tagblatt na př. vytýkal církvi a „klerikálům“, že prý jen „proto chtějí dostati opět školu do své moci, aby našli pro své zájmy sobecké oporu — in der Verdum-

nisterium der Versöhnung sein wollte und sein sollte, glaubten sie den Sturz Taaffes herbeiführen zu können, indem sie durch ihre Brandreden die Versöhnung unmöglich machten. Das Parlament wurde zur Stätte demagogischer Aufhetzung der Völker. Der nationale Hass wurde bis zur Weissglühhitze entfacht. Alles das im Parlamente oder wenigstens unter dem Deckmantel der den Parlamentariern gewährten Straflosigkeit“ (srov. Politik 11. prosince 1889.). — Jak si liberální levice počíná v říšské sněmovně, vylíčil Dr. Lueger ve schůzi v Margarethen; mezi jiným pravil: Člověk se nejednou sama sebe do opravdy táže, nedostal-li se snad nešťastnou náhodou do blázince. Táž klaka liberálů, kteráž za řeči poslanců pravice bouří a řve, stává se tichou a nadšeně poslouchá, jakmile počne některý z jejich pánů, z oněch pánů, kteří jsou při skandálech němi jak ryby, přednášeti řeč sebe fádnější a nesmyslnější. Za této řeči kývají klakérové tak významně hlavami, jakoby všemu výborně rozuměli a na místo dřívějšího výsměchu ozývá se souhlas a hlučný potlesk ve všech jen možných odstínech a stupních. Ku konci řeči pádí klakérové ku svému pánu, gratulují mu a potřásají rukama. Člověk to musí na vlastní oči viděti, by pochopil ošklivost, jakou vzbuzuje taková parlamentární komedie!

mung des Volkes“ (23. listop. 1888.). Podobně psala „Neue Fr. Presse“ a naše N. L. uváděly z ní často úryvky, aby ukázaly, že jsou s ní této příčině zajedno. Jiný list zase viděl, kterak prý za čtení biskupského prohlášení v panské sněmovně kráčelo středem této sněmovny s velkým šustotem středověké strašidlo se všemi hrůzami tortur, inkvisice a hořících hranic! Jiný opět z něho vyčetl, že prý chtějí biskupové „vollständige Verpfaffung de Schule, bigotte Heuchler als Lehrer“ (Abwehr). Jiný opět myslí, že prý jsou biskupské požadavky „schlechterdings undiskutirbar,“ a že prý znamenají „den Ruin für Aufklärung und Fortschritt, die Garantie für die organisirte und systematische Verdummung der Jugend“ atd. (Agramer-Ztg. ve zprávě z Vídně ze dne 14. března 1890.). V podobném tonu šlo to a jde ustavičně dále.

Jak moudří a učení byli a jsou to asi páni, kteří podkládali a podkládají v listech těchto a jim podobných církvi úmysl „učiniti lid hloupým“ („verdummen)“, viděti z toho, že i nejpřednější z těch „paedagogů“, kteří v této příčině s nimi zcela souhlasili, stejných s nimi užívali frází a o sobě samých se domýšleli, že jsou na dráze osvěty a pokroku nejen před jinými smrtelníky, nýbrž i před svými pp. kollegy napřed alespoň o deset mil, když se do sebe pustili, veřejně a bez ostychu vytýkali si duševní obmezenost, planou domýšlivost, „Bornirtheit, Grössenwahn“, neznalost, nevědomost atd.[6]) O takových osvícených novinářských písatelích napsal by Veuillot asi to, co pověděl o francouzských jejich soudruzích, řka, že kdyby prý byli malíři a byli ve svém umění tak špatnými, jako jsou špatnými a málo vzdělanými spisovateli, sotva prý by jim svěřil kdo malování štítů a návěstních tabulí (Le parfum de Rome).

Přišlo k vyrovnávání českoněmeckému. A který to list byl opět nejprvnější, jenž i zde rozněcoval vzájemnou nedůvěru a vše vynakládal, aby je zmařil již hned v počátcích? Neue Freie Presse! Jako již dříve rozdmychovala boj mezi Staro- a Mladočechy, hlásajíc lživě do světa, že prý majorita českého sněmu ničeho nechce věděti a slyšeti o českém státním právu, což bylo ovšem velkou pochoutkou pro N. L., tak nyní opět k tomu pracovala, aby možné dohodnutí se hned v zárodku bylo zmařeno, tak že i sama stará „Presse“ na adressu její napsala: „Musíme opětně ukázati na onu neblahou taktiku, kteráž se nyní opět se vší horlivostí zasazuje o to, aby možné dorozumění se hned v zárodku bylo udušeno. V tomto řemesle jest hlavní orgán (německé) oposice značně vycvičen a nechceme popírati, že jest to podstatně jeho zásluhou, že nebyla dosud dosažena shoda“ (cit. v Politik 24. dub. 1890.)

Konečně však byla jakási shoda přece docílena, podepsány jisté punktace a šlo jenom o to, aby byly sněmem prozkoumány, snad i tu a tam poopraveny a konečně přijaty. Ale tu nastal teprv pravý rej. Proti Staročechům zahájil boj až příliš troufalý velký český orgán, jemuž „Politik“ (14. listop. 1889.) veřejně vyčtla, že to „leží v jeho prospěchu“, aby podněcoval v národě nesvornost a nedopustil, aby se propasť, kteráž odděluje obě strany, jednou přec zacelila, ba docílení dřívější jednoty v českém národě že jest mu z příčin snadno pocho-

[6]) Viz: Stauracz, Der Schlachtengewinner Dittes und sein Generalstab str. 100., 119. a jinde, jakož i tam citovaný spis, jejž vydal prof. Dr. Kolatschek.

pitelných přímo ohavností a proto že všecko vynakládá, aby každé dorozumění se hned v zárodku zmařil. V tomto boji vedeném proti Staročechům, jimž počítal za zločin i to, k čemu sám dříve nejednou radíval, co sám dříve uznával za potřebné, prospěšné, co schvaloval a doporučoval (viz „Česk. Pol." ze dne 10. června 1890., kdež se takových případů uvádí sedm), byl vydatně podporován jásotem listů německých, pro něž jest to zajisté velkou radostí, když se Češi spolu hašteří a sváří.

Když po dlouhém boji mimosněmovním a přečetných půtkách novinářských došlo konečně k řádnému jednání sněmovnímu, kdo to byl opětně, jenž vedle naší strany mladočeské postavení strany národní nejvíc stěžoval a mysl lidu německého zbytečně rozčiloval a pobuřoval? Opětně hlavně „Neue Freie Presse", již v tomto řemesle mnohé jiné listy následovaly. Tak psala na př., že prý si Češi nepřejí rozluštění otázky o užívání řeči (Sprachenfrage) na základě skutečných a praktických potřeb, nýbrž že prý u nich převládá moment státoprávní a moment národní ješitnosti. Jindy opětně psala ještě směleji, že prý většina českého lidu vom wüsten Uebermuthe erfüllt sei, že nechce pokoj, nýbrž nadvládu.... a že se hrdě vzpírá přijati podmínky, welche für die Lebenfähigkeit des Reiches bestimmt sind. Požadavek český, aby v českých okresích byla úřední řeč česká, nazývá „mravním porušením vyrovnání" a připojuje, že prý jsou Němci nuceni vyrovnání vykoupiti si zradou spáchanou na říši a obětováním zájmů státních (Viz: Politik ze dne 15. ledna, 31. května, 11. června 1890.).

A listy, kteréž takto rozumějí humanitě a smíru národů, listy, kteréž velebí při každé vhodné i nevhodné příležitosti francouzskou republiku a ničeho nenamítají proti snahám protidynastickým, nechť se jeví kdekoli (viz Brasilii), listy, kteréž volnosti a svobody tisku tak „užívají", že podezřívají i lojalitu nejvěrnějších národů, listy, kteréž šetří svobody náboženské a svobody svědomí tak svědomitě, že Kristovo narození nazývaly „bajkou", Krista samého „karikaturou" a ještě jinak, pouti katolické „švindlem", kněze katolické „Wüstlinge," „Bettler im Geiste", „heilige Spitzbuben", kteréž strkaly nosy své až do zpovědnice, kteréž hlásaly „die kirchliche Entthronung Rom's", kteréž volaly: „nieder mit der weltlichen und nieder mit der geistlichen Macht des Papstthums!"... „Um die Hydra eines finsteren Universal-Papstthums zu bekämpfen, genügt nicht blos, seinem Haupte die weltliche Macht zu nehmen, nein, es muss sich dazu noch die kirchliche Entthronung desselben gesellen" atd. atd. (Viz: Dr. Wiesinger, Judas der Nihilist str. 86—88. a n. a uvedené tam vyňatky z novin: Illustrirtes Extrablatt, Neues Wiener Tagblatt (nejčastěji), Presse, Wiener Allg. Ztg. etc.), tyto listy, pravíme, volají na pomoc hned policii, dovolávají se konfiskací, naříkají na utiskování a pronásledování, jakmile se kdo dost málo dotkne buď jich anebo jejich patronů a jejich praktik. Právem pověděl ku stížnosti druhu tohoto přednesené Jaquesem na radě říšské sám ministr spravedlnosti, že jest vláda povinna chrániti nejen tu nebo onu nýbrž v š e c k y k o n f e s s e; že nemůže sice tvrditi, že by byl každý podobný článek (antisem.) propadl skutečně konfiskaci, ale že se stává častěji, že č l á n e k n a m í ř e n ý p r o t i j i n é k o n f e s s i k o n f i s k a c i n e p r o p a d á a že si přeje, „d a s s m a n i m m e r u n d j e d e r z e i t m i t e i n e r s o l c h e n S t r e n g e A u s s c h r e i-

tungen in Bezug auf Religion und Konfession begegnet wäre, wie dies dermal gegen die antisemitische Bewegung geschieht“ (viz: Politik ze dne 13. května r. 1890.). To si přejeme též i my; neboť všecky štvanice jak národnostní, tak náboženské jsou nám proti mysli. (Pokračování.)

Galán.

Slovácká črta.

Napsal

Frant. Horenský.

(Dokončení.)

To o Cyrillovi nebylo vítaným. On chtěl, aby Dúbrava nejenom tělesně, ale i mravně doznal svoji malomocnosť proti němu a proto začal ho znovu kudlit a štičkati.

„Budeš?“ opakoval po něm uštěpačně, „budeš?“ chtěje na něm vynutiti vyznání, že nebude

„Budu!“ odpovědél s toutéž nezlomností Dúbrava a ještě jednou se pokusil ho shoditi. Ale nepomohlo už nic a konec konců byl, že přece jenom řekl, že nebude. Cyrill byl by ho uštípal.

„Já ti dám, že budeš!“ povídá, pustiv Dúbravu po tom vyznání a jda si opět pro bič, který tam pohodil. „Ani vyháňat nebudeš mět víc chuti nekoho, všivo! Ešče jednúc neco a já ťa zas spořádám!“

A pln pýchy a hrdosti, že pomstil svoji nejmilejší, odcházel zase, odkud přišel. Co na tom, že na tenké jeho košili, beztak již rozedřené, zas několik děr přibylo?

Galánka jeho, dívajíc se na tu bitku, věděla, kdo vyhrál a velice se mu zalichotila, když vidouc, že se vrací, mu přišla naproti. Nesla mu kosírek.

„Tu máš,“ pravila, vytáhnuvši jej ze zaopléčí, „na! Daj si ho za klobúk.“

Cyrill nevěřil ani svým očím. Byl dosud rozechvěn ze zápasu s Dúbravou a chystal se právě ulehčit si ještě několika slovy na něj před Franckou. Ale uviděv, co mu Francka dává, umlkl a s podivením hleděl na kosírek. Takového ještě neviděl. Dlouhý na loket, bílý jak mašlička a jen se libotal! Byl by hned objal Francku, že si ho tak všímá, ale neuměl to dosud dobře. Pohledl na ni jenom jemně a v duchu pocítil, že teprve nyní by se za ni pral třeba s čertem.

„A gdes ho vzala?“ ptal se jí pak, dávaje svůj obdiv i slovy na jevo a bera si jej. „Máte doma kohúta?“

„Nemáme. Hádaj! Že neuhodneš? — Anča Skovajsova ně ho dala. Oni majú dva kohúty.“

Cyrill neříkal už nic a zastrčil si šikovně kosírek za klobouk. „No poď!“ vyzýval na to Francku. „Sedneme si nekam na trávník.“ A maje Dúbravu na paměti, začal teď hubovat. „Já mu dám, škutovi. Ťa bit! Enom ešče jednúc nech sa opováží ti neco udělat, já mu zaséj vyplatím. Já ho zaséj naučím. Žabant! On si myslí, že enom pro něho je ten pasink.“

Šli. Na jednom místě u háje byl pěkný, nízký břížek, porostený

hustou travou. Vůkol se strany a do zadu byl trávník, na kterém pásli, obklopený na způsob podkovy hájem, a přímo do předu táhla se pole. Na nížině byla posázená ovocným stromovím a místy s jetelinou, dále však vybíhala do kopce a byla holá. V levo pak o něco níže prostíraly se mezi nimi a hájem louky, ještě nepokosené. Celé to místo bylo na dolině a pobyt v něm byl dosti příjemný. Cyrill s Franckou sedli si na ten břízek. Pěkně, jak se na dva galány sluší a patří, a nechávajíce každý ostych stranou.

Zprvu nemohl se ještě Cyrill ukonejšiti nad zlomyslností Důbravovou, že se opovážil sáhnout na Francku a pořád na něho nadával. Nadával a hřešil, sliboval a hrozil, že mu zase vyplatí, opováží-li se ještě jednou na ni jenom škaredě pohlédnout, že mu zas ukáže, zač je toho loket, jenom dotknout se jí. „Aby vědél, že ťa nenechám bit enom tak, lebo sa ti posmívat, jak by sa kom lúbilo," dokládal s pýchou, pohlédaje na Francku a chtěje jí takto dosvědčiti svoji velikou lásku. Francka jenom blahosklonně přisvědčovala. Konečně však, když se to v něm utišilo, přestal mluviti o Důbravovi a obrátil se zase k Francce. Chtél se nyní přesvědčiti, stojí-li opravdu za to, že se o ni tolik stará. Díval se na ni s vrchu dolů, po tváři — líbila se mu. Co tedy, když se mu líbí, musí jí dosvědčovati svoji náklonnosť a získávati si její přízeň i dále, zase jiným způsobem. Vytáhl na konto toho kabelu. „Dám jí kus chleba," myslil si, „budeme jest". Ale jenom kabelu otevřel, už zase začal hubovati. Zpomněl si teprve nyní, že ji zapomněl před vojnou shoditi, a chléb v ní byl na samé kousky, dvě kůrky zůstaly celé. Zase byl Důbrava vinen, zase na něho bublal. Ale nemoha toho již napraviti, vytáhl co bylo a dával Francce.

„No na," povídá, „kůrku! Dyž sa ně to rozdrobilo. — Šak já mu aj to gdysi oplatím!"

Francka neostýchajíc se vzala a jedla. „My nemáme takový, máme enom čérný," lichotila Cyrillovi, přes to že kůrka, kterou držela, byla také černá.

Cyrill pochopil hned, k vůli komu ta chvála je, a nechtěje zůstati nikdy pozadu: „Šak až to zíme," povídá, „já ti donesu neco lepšího."

„A co?" prohodila Francka, pohlédnuvši na Cyrilla. Nemohla v sobě utajiti zvědavosti, kterou při jeho slovech pocítila, a byla by ráda už napřed věděla, co to bude.

Cyrill toho před ní netajil. „Jabka," povídá, „a trnky!" ukusuje si nedbale chleba. Zároveň se zdvihl, aby šel obrátit krávu. Šla mu právě od háje pryč.

Francka tomu nechtěla věřiti. Bylo sice už po žních, ale ovoce ještě málo zrálo, a trnky se ani nezapalovaly. „A gde jich zebereš?" namítala proto, když se vrátil. „Dyť ešče nejsú zralé!"

„Mhm, pane! Nejsú!" podotkl tajemně Cyrill. „Enom počkaj, budeš hneď vědět."

„No šak! Enom lesti je to pravda."

„No enom počkaj! Budeš vidět," odbyl ji zase Cyrill a neřekl. Dověděl se kdesi o tajné zahrádce, ve které rodilo dříve, ale nepovědél o ní nikomu, aby se mu tam někdo „neupovířil" spíš, nežli by sám ovoce okusil. Vyznal se již ve svém řemesle a kabelu také nadarmo nechtél nositi jenom pro chléb.

Chvílku však ještě chtěl pobyti s Franckou a usadil se znovu podle

ní. Měli zde pokoj a takových okamžiků si musel vážit, nebylo jich nikdy mnoho. Mluvivše o jablkách a trnkách, zapomněli již úplně na Dúbravu a dali se do klidného vykládání. Francka byla hovornější a začala. Kolébajíc sebou při řeči jak „klaňací žid“ povídala, kde všady přes poledne byla, a Cyrill pojídaje dosud chléb poslouchal. Výklad šel hodně zvolna.

„Byla sem u Gregůrků, nosila sem ím tam hrnek s máslem. Maměnka si od nich vypoščali onegdá neměja svého. A tož sem im ho nosila oplácat Gregůrkom. Říkali, že nám zasej poščajú, až nebudeme mět, abysme enom zasej přišli. — A u Janotů sem také byla. Notož! Zasej že lesti majú strýc gdy, aby nám přišli odpoledňa mlátit. Neměli. Slúbili už Zajícom a pravili, že k nám příjdú až po druhéj. Tatíček si moseli najat strýca Doležákového. Toho co pijú. Mlátíme dneskaj a potřebovali sme mlatca. A tož aj tam sem mosela chodit. Byli doma, povídali, že příjdú. Tetka umývali v kuchyni hrnce. — A hádaj ešče, gde sem byla?“ prohodila potom, zabrána jsouc do výkladu a přikyvujíc si ke všemu sama zvolna hlavou. „Ešče sem byla gdesi. Dostala sem tam ten kosírek. Uhodneš to, hádaj.“

Cyrill nepřerušuje ji dosud ani slovem a upíraje oči na jedno místo do polí, obrátil se k ní. „U Skovajsů?“ povídá.

„Notož!“ přikývla Francka hlavou a začala hned dále. „U Skovajsů!“ Zasej tetka chtěli vědět, půjdů-ji maměnka do města zitra, lebo nepůjdů. Že by si ím dali neco kúpit. Soli a masti jakéjsi na nohu. Stúpili gdesi na nožisko ve žňách a nechce sa jím to zahójit. Ale maměnka nepůjdů, nemajú gdy, mosíja jít zitra na Ořechové na pohřeb. Umřeli tá tetička z Častkova. A tož zasej sem mosela jít, zasej k tem Skovajsom, říct ím to, aby to věděli. Furt enom sem chodila. Byli doma strýc, tetka, Babuša, Jozef, aj Anča. Tá ně dala ten kosírek. Povídala, že požene pod Padělky, že tam budú chlapci. Jozef zasej védl koně. — A cos ty dělál?“ zeptala se potom Cyrilla, jsouc se svojím výkladem u konce a chtějíc se zase od něho něco dovědeti. „Byls také negde lebo co?“

Cyrill, poslouchaje ji pozorně, díval se zase už na staré místo a seděl nehybně jako nějaká malá, ušpiněná soška. Měl již chléb dojezený a s celou duší lpěl jen na Francce. Co mu řekla, to by byl opakoval nazpaměť. Když se ho nyní optala, co dělal, seděl ještě chvílku bez hnutí a přichmuřil čelo. Jeho zkušenosti přespolední nebyly tak bezvadné jako Frančiny a nerad se jimi chlubil. No před galánkou nezatajoval ničeho a proto promysliv si napřed, co chce říci, promluvil vážně a nekolébaje se při tom jako Francka.

„Ja co bych dělál!“ prohodil. „Naši byli na mlatevni a maměnka poklúzali ešče dobytek. Pomáhál sem ím nosit vodu. — Ale Jozef Rachůnkůj, všiva!“ — a tady bylo znát, že už se to v něm zase obrací všecko. Trhl sebou, sevřel do ruky pevněji bič a už to bylo v něm. „Jozef Rachůnkůj, všiva,“ povídá, „na mňa požalovál. Že préj sem mu vzál křivák, pravíl maměnce, a byla to enom grňka, tupá jak motyka. Škut! Šak až ho negde zapadnu, já mu povím také, lesti on má žalovat lebo ne — ucháň jeden žalobný! Ani sem sa nenadál. A už préj, žeňa podle: tetko Máčalova, váš Cyríl ně zebrál křivák. Nech ně ho dá, žalovál maměnce. Stáli, prám, ve dveřách.“

„A dáls mu ho?“ tázala se Francka.

„To víš, že!“ povídá Cyrill. „Vydrali ně. Mosél sem mu ho dat.

Ale nech enom počká, šak já mu to oplatím!“ hrozil, pohazuje zlostně hlavou.

Francka, vidouc jej tak rozhněvaného, chtěla ho ukonejšiti a vykládala, že také dostala nedávno od maměnky; zase pro něco jiného.

„Kubaňu,“ povídá, „donésli maměnka z města a já sem ju rozbila. Enom sem sa jí tam dotkla — byla na schodech — a hneť bylo po ní. Hneť bylo po ní, spadla a už sa ani nekúlala. Na střepy sa rozbila. A tož bylo zle. Tož ty tak? povídali ně maměnka, bera prut. Já budu kupovat kubaně a ty jich budeš rozbíjat!? A vydrali ně. Vydrali ně také. Ale já sem sa nezlobila. Nech! Nech si ně vydrali! Šak ňa to už nebolí. — Nezlob sa ani ty, Cyríle, nezlob!“ A chytila ho za ruku.

Cyrill byl Francce ve všem po vůli a proto i toto přání její vyplnil. Zahrozil sice ještě jednou Rachůnkovi, ale potom se ukonejšil a seděl po tichu. Chtěl odejíti na ta jablka.

„Ná tož co? Kam už odcházáš?“ ptala se ho Francka, když se zdvihl.

„No na ty jabka půjdu. Obracaj zaséj ty,“ odpověděl Cyrill. Vida, jak ho má Francka ráda, když ho chytila za ruku, chtěl jí to hned oplatit.

Ale Francka ho zdržela ještě. Ráda s ním seděla, ráda vykládala a těšilo ji, že má někoho, kdo její výklady pozorně poslouchá. Bez Cyrilla byla jí chvíle dlouhá.

„Nechoď ešče, Cyríle, nechoď,“ volala ho proto, „posaď sa ešče radší chvílenku. Šak ešče možeš ít aj potem. Ešče je času dosť.“

Cyrill, neříkaje ani slova, postál chvílku, jakoby se rozmýšlel, a mlčky potom přisedl znova. „Je pravda,“ myslil si, „šak tam ešče dojidu.“ Francka vydládala nyní dále.

„Čúls-i, co sa stalo včéra strýcovi Varaďovém?“ otázala se Cyrilla.

Cyrill hleděl pryč. „Čúl sem to,“ povídá. „Že jím utrhla mašina ruku.“

„Notož! V Prachčicích. Mlátili u Habáňů a jak dávali do mašiny, tož ím to zachytlo prsty. Všecky ty prsty ím to zachytlo na pravéj ruce a až sem potúď ím ju to rozemlelo. Moseli si ju dat uřezat. Až sem potúď.“ Francka ukázala až po zápěstí.

„Čúl sem, že snáď byli opití,“ podotkl Cyrill.

„Povídá sa to, já sem to čula také. Ale Prachčičané pravili, že préj nebyli. Že nebyli věcéj napití, než druzí. Enom préj byli veselí. A na ranu préj tak zakříkli: Ježišmarija a už měli tú ruku tam.“

„Ja pane! To sa nesmí špásovat,“ povídal více soustrastně Cyrill. „Při mašině sa mosí dat pozor. Čulas, že aj cepama sa měli zabit? Nebyla to ani mašina.“

„Gdo sa miél zabit?“ tázala se Francka.

„No, gdo? V Dobrkovicích Lukášík. Nečulas?“

„Nečula. Řekni mě to.“

Cyrill, sedě vážně, vypravoval. „Jak mlátili. Také. Mlátili cepama a na ranu kerémsi — gdohoví gdo to byl — na ranu odletí mu cep a švác Lukášíka po hlavě. Hneť byli hore nohama.“

„Ale!“ prohodila udiveně Francka. „A nezabilo ich to?“

„No nezabilo. Ale měli co dělat na mlatevni druzí, než ich zkřísili. Celú hlavu měli od krvi.“

Úch! otřásla se Francka a povídala: „Proč nedávali pozor, proč sa nepodívali na cep, kom sa to vysmekl?“

„Šak to je to,“ dokládal Cyrill. „To je to, že sa nepodívali. Dyby sa byli podívali, tož to nemoselo byt.“

A tak se dali do vykládání dále. Byl právě čas po žních, mlatevny ještě plny lidu, a udalosť ta neb ona vždycky se přitrefí. Ostatně mlatevny nepostačily jim, ale brzy byli se svým vypravováním i v humnech, na dědině, v poli, jak právě mladá mysl těká z místa na místo. Když se dosť napovídali, zdvihl se Cyrill znovu a teď už šel na ta jablka.

„Tož obracaj zaséj ty!“ přikazoval Francce a, obrátiv jí nyní ještě sám krávy, odešel.

„Nono!“ povídala Francka. „Enom přiď brzo.“ A zůstala sama.

Zatím také Důbrava — nemyslete si, že byl už odbytý, když ho Cyrill pustil, a že už neměl chuti, klásti mu vícekrát néco přes cestu. Pro dnešek, pravda, zdálo se, že už nebude toužiti po novém setkání se s ním. Byl od něho přemožen a co mu mohl teď učiniti? Když ho nezmohl po první, vyzvat ho k potyčce druhé se mu nevidělo. Také by byl leda ještě víc utržil. Ale proto přece nevzdal se naděje na vždy. Brachu! Což je potřeba, aby každá pomsta následovala v zápětí? A nemůže on Důbrava počkati? „Ó ja!“ myslil si, „šak já ťa dostanu aj po druhéj jaksi.“ A překypuje zlostí sedl si na staré své místo. Tam nepřestávaje si mysleti na Cyrilla, přemítal, jak by se mu mohl nejlépe odměniti. Viděl ho, jak spokojeně sedí s Franckou na břízku a jak nerušeně naslouchá jejím výkladům, a to ho podněcovalo tím více. On musel seděti sám a k tomu ještě vysmán a pobit od něho. „Počkaj enom, šak já ťa také jaksi dostanu!“ ozývalo se mu neustále hlavou a v duchu vyhledával příležitosť. „Šak ty nebudeš pást enom dycky tady,“ uvažoval, „a gdosi mě na tebe také pomože. Ó ja! Enom počkaj až po druhéj! — A kolem našého také půjdeš gdysi. Nebudu šetřit foroty. Enom počkaj aj s Franckú, s tú soplivú!“ A nejraději by si byl přál, kdyby už tak mohl poslati několik kaménků za oběma. Jistě by se žádného nebyl chybil.

Cyrill s Franckou, když si usedli k rozmluvě, si ho už nevšímali. Vyprávěli si a bylo jim jedno, co Důbrava kdesi dělá a kde je. Teprve když Cyrill odcházel na jablka, rozhlédl se zase kolem a uviděv Důbravu seděti na starém místě zahrozil na něho pěstí a zavolal: „Možeš í zaséj neco udělat, knote! Já bych ťa zaséj spořádal!“

V Důbravovi vybuchla nová zlosť. Ušklíbl se škaredě a pohlédaje naň jako na zbojníka: „Úch, ty sopláňu jeden,“ zabručel pro sebe zlostně, „enom di už, di. Lebo ešče na tebe půjdu a rozpářu ťa jak žabu. Aj s tým ufrflancem tvojím, ty trhane jeden oškubaný.“ A mohl se rozpuknout sám, jak v něm vzkypěla žluč. Ale na Cyrilla se přece neodvážil. Nedůvěřoval si už, že by ho zmohl a bál se, aby nedostal ještě víc. Proto také nevšímal si ani Francky, když ji Cyrill opustil. Věděl, že by na něj zase požalovala, a to by byla nová porážka. „Až po druhéj, až budu silnější a odpočinu si,“ myslil si opětně. „Ale potem sa hleďte obá dvá!“

Na štěstí však svoje a na neštěstí Cyrillovo nemusel na to „po druhéj“ dlouho čekati. Ani se nenadal a příležitosť byla tady. Příležitosť sice jiného druhu, která nesvědčí o něm pěkně, ale která přece ukojila jeho vášeň a pro Cyrilla samého byla osudnou.

Když totiž Cyrill odešel, Francka vstavši ze svého místa, začala se procházeti a zpívati. Možná, že z dlouhé chvíle, možná také že ze strachu před Důbravou, aby přece jenom nepřišel a nevybil jí, zašla si po chvíli do háje. Tam zůstala a chodila kdesi a nepamatovala na to, co jí přikazoval Cyrill při odchodu, že má dávat na krávy pozor zase ona. Byla tak od něho naučena, protože jí obracíval vždycky sám. To se ví, krávy nepasou se pořád na jednom místě, a jedna jí vešla do jeteliny. Jetelina byla Hlavicova. O tom vědělo se, že je přísný na pasáky a zastane-li někoho pásti na svém, že mu neodpustí. Neodpustí, ani kdyby byl z rodiny. A tedy netrvá to dlouho — pro krávu ovšem bylo to již hodnou chvíli, Francka posud byla v háji, a Důbrava přesedl si na jiné místo. Viděl také tu krávu na zapovězeném, ale „nedaj“ na Francku nevolal. Nahněván a nakaboněn ani si krávy nevšiml. „Nech enom sa pase,“ myslil si vzdorovitě. „Co by tak přišli strýc a hodně ťa zróchali!“ Ale nepomyslí si to naozajist — zdálo se mu to samému nemožným — když tu najednou se ohlédne a koho nevidí proti sobě běžeti? — Hlavicu. Nazloben také a s prutem v ruce, už se žene s té strany proti němu a hrozí z daleka, čí je to kráva, proč jí nevyžene? Důbrava okamžitě byl na nohou. „Oho! počkaj!“ prolétlo mu hlavou, „ty dostaneš!“ a v tom okamžiku také probudila se v něm nová myšlénka po pomstě. „Počkaj enom, já na ťa povím. Ty dostaneš ešče víc“, pomyslil u sebe a chystal si hned odpověď, až k němu přijde strýc a zeptá se ho znova, čí je to kráva.

Dlouho nečekal, strýc byl tady jak holub.

„Gde je ten, čí je to kráva?!“ povídá rozhněvaně, zastaviv se u Důbravy. V ruce měl ten prut a na sobě všecky šaty: boty, opasek, vestu i klobouk. Patrně neměl žádné práce v poli a vyšel si za něčím jiným do pole — snad podívat se jenom na ovoce. Jinak by nebyl býval tak celý spraven.

Důbrava, maje již odpověď nachystanu a jsa také rozdurděn: „Tam hen v háji!“ povídá vadivým hlasem a ukazoval zároveň v to místo. „Francka Běťákova!“ Zdálo se, jakoby se hádal s Hlavicou sám. Věděl, že nedělá nic dobrého, a musel si dodávati guráže hlasem.

„A tož co tam dělá?!“ ptal se strýc. „Proč ju nevyžene?! Děcko prohřešené! Na jatelině sa má pást? Gdo ju to učil?“ A nemeškaje déle u Důbravy, bral se za Franckou.

Důbrava nerozpakoval se už nic, aby úplně pověděl, co chtěl říci. „Ona má galána!“ zavolal za Hlavicou. „Ona neobracá nigdy!“ A zůstav na svém místě, díval se, jak to dopadne. „Enom dyby jí chtěli hodně vyróchat!“ myslil si a cítil v duchu napřed uspokojení.

Brzo nasytil se pomsty docela. Strýc došed až na určité místo a nevida dosud Francky, zavolal ještě jednou: „Tož gde je tá galánka?!“ A zároveň již za ní poskočil, nebo vyběhla Francka z háje.

„Stračena!“ zavolala úzkostlivě na krávu, zpozorovavši mžikem, co se stalo, a chtěla běžeti ji obrátit. Ale nežli se nadála, byla v rukou Hlavicových a dostávala.

„Já ti dám stračeny, děcko prohřešené,“ křičel, dera ji. „Věčl budeš obracat, dyž už sa nažhrala?! Co ty máš dělat v háji? Proč ty nesedíš na trávníku, abys mohla obrátit hned?“ A dobře ji lupal. Důbrava se jenom z daleka usmíval.

Ale, milá brachu, kdo by se z nich byl nadal, že přijde v tu

chvíli také Cyrill! Natrhav kdesi těch jablek, chvátal si od protějšího konce jak nějaký bystrý sokolík a uháněl, aby spatřil zase svoji galánku. Tvář měl rozpálenu, dlouhý kosírek za kloboukem, gatě a košili jak vlající praporec a na boku kabelu, těžkou jako zvon. Chvátal a červená huba mu jen zářila blažeností. „Éj Francko!“ byla jeho jediná myšlénka, „to budú inší hody než suchá kůrka! To sa budeš ináč divit, až začnu vytahovat z kabele jabko za jabkem a trnky jak erteple veliké!“ A v duchu představoval si už radosť, jakou tím způsobí Francce, až přijde a řekne: „tu máš! to je všecko tvoje.“

Nebylo by nic bývalo, kdyby se v tu chvíli nebyl vrátil. Hlavica byl by Francce ještě trochu vyhřešil a byl by odešel.

Ale Cyrill, doběhnuv až k louce, spatří tu na ráz Hlavicu u háje a s ním Francku, jak ji bije, a hned se zarazil. Úsměv s tváře mu zmizel, čelo se stáhlo a on v nemilém podivení rozhlédl se kolem. „Oho! pane,“ prohodil k sobě hned vzdorně, uviděv krávu na jetelině. A v malém okamžiku stál před strýcem. Právě pustil Francku.

„A co ju bijete?! Co vám udělala?!“ udeřil na něho z nenadání a zhurta.

Hlavica překvapen se ohlédl. „Cyríl Máčalůj“ — pomyslil si, „co chce? co sa mu stalo?“ Ale zpoměv si, že mu Důbrava povídal o jakémsi galánovi, pomyslil si hned, že to je on. A nepovídaje nic, měřil ho jenom od hlavy až k patě.

„Notož!“ opakoval rozdrážděně Cyrill. „Co vám udělala? Co ju bijete?!“ A hleděl mu směle do očí.

Hlavica nevěřil sám sobě. Takový škrček — snad se nechce do něho pustit?

„Ná chceš dostat?“ rozkřikl se na něho, „lebo co? Ty skřečku jeden!“ A poskočil za ním.

Ale Cyrill byl hbitější a odskočil o několik kroků na bok.

„A co vy ste?“ povídá. „Vy nejste skřeček? Vy zaséj bijete skrz nic druhé!“

Hlavica by se byl za ním už pustil. Takový chlapec nezaslouží, než aby ho chytil a potrestal jej jak se patří. Ale pomysliv si potom, že je to přece jenom pasák, který nemá rozumu, obrátil se a chtěl odejíti.

„Takové jak ty si!“ odsekl jenom Cyrillovi. „Ty sloto jedna nevykáraná!“

No Cyrill, brachu, neměl chuti nechati ho jenom tak odejít, aby nevěděl co je to, bit mu galánku!

„Notož!“ prohodil proto zase. „Vaši sú lepší! — Vaši možú pást gde kady po cuzím a druzí ne!“ A začal mu čísti levity. „Vaši možú pást krávy aj husy třeba celý deň po zapovězeném, to vy nic neříkáte. To vy ste rádi, enom dyž sa napasú. A druhého enom byste chtěli, aby furt pásl negde po břehoch, gde néni trávy. Aj tú každém závidíte —“

Hlavicu už to dopalovalo. Obrátil se na něho znova a prý: „Drž hubu!“ okřikl ho zlostně, „lebo lesti ťa chytnu, tož ťa zřežu ty nedobroto jedna nedobrá!

„Óch! Vás sa já bójím, vy chromáňu zas jeden chromý,“ povídá Cyrill, a zvrtnuv se mžikem mrskl sebou do háje, jenom kabela se za ním mihla. Měl také svrchovaný čas, nebo Hlavica už se pustil za

ním a byl by ho snad roztrhl, kdyby ho byl dopadl. Tak se rozhněval. Ale doběhnuv k háji, viděl, že Cyrilla nenajde. „Počkaj!“ povídá. „Ty všivo jedna. Já ti povím, jak ty máš jednat ze starýma! Až enom budu s maměnkú.“ A třesa se zlostí odcházel starou stranou pryč.

Francka zatím už obrátila krávu, a Dúbrava když podle něho šel strýc, požaloval na Cyrilla i ostatek. „To on dycky tak dělá,“ povídal „a s každým. Aj ně vybíl už před chvílú. A to enom skrz tú galánku.“

Hlavica nevšímaje si Dúbravy už ani hrubě: „Šak já mu dám aj galánky,“ povídá pro sebe jenom a odešel.

Tím bylo Cyrillově lásce konec.

Nečekaje dlouho v háji, vyhlédl ven a vida, že strýc je již pryč, vyšel. „Ti dám! Chlape jeden oštarný!“ bylo mu čísti ve tváři a on se spokojeností po vykonané pomstě a s vítězoslávou vracel se zase ku Francce. Chtěl se zase pochváliti vavřínem, který pro ni odnesl z nového boje. Ale Francka neviděla v tomto boji tentokráte žádného vítězství a bylo na ní znáti, že dojem, který na ni právě minulý výstup učinil, není zvláště lahodný. Stála na trávníku dosud jako přibitá a z očí jejích zíralo jakési ustrnutí, jakoby chtěla říci, že se Cyrill tentokráte přenáhlil a že neví, jak to dopadne. Cyrill pohledu tomu porozuměl hned, ale nedal se pomásti.

„Proč ťa bíl?!“ povídal spurně, změniv výraz tváře a tak jakoby odpovídal na domluvu. „Miél ťa nebit! Chlap jeden ledajaký, což si myslí? Jejich možú pást na cuzím a druzí ne?!“ A rozhorliv se znovu, začal na Hlavicu nadávat. „Ešče, prý, aj tom knotovi vyplatím,“ zahrozil potom na Dúbravu. „Beztoho to na ťa požalovál.“ A nečekaje ani přisvědčení, sebral se a šel. Znova mu vybil, znova mu vylépal. „Ti dám!“ huboval vraceje se od něho. „Sloto jedna, žalovat budeš, ne?!“ Jakoby byl přesvědčen, že Dúbrava skutečně žaloval. A teprv nyní, když už se tak se všemi vypořádal, vyjasnil zase tvář a spočinul očima na kabele. Byla plná a nevzala žádné ztráty, přes to, že zase bylo mu s ní odbyti dva soupeře. To jej upokojilo.

„Poď, budeme včíl jest,“ vyzýval proto Francku. „Sedneme si zas. Nebudeme sa ohlédat, lesti sa kom lúbí lebo nelúbí. Měli ťa nebit.“ A zasednuv s ní na staré místo, otevřel kabelu a začal vytahovati: jabka, hrušky, trnky — šlak ví, kde to všecko vzal! Jakoby v zakleté pohádce, kde zraje ovoce i v zimě. Francka neříkajíc nic, brala a jedla.

Ale přese všechnu chutnosť ovoce, které dosud bylo vzácností, nechutnalo jí už přece ani tak, jako dříve suchá kůrka chleba, kterou pojídala bez starosti, bude-li na ně kdo žalovat, nebo ne. Tehdy věděla, že Dúbrava k Máčalce stěžovat si nepújde; dostal by od Cyrilla při nejbližší příležitosti zase, ale nyní Hlavica — kdož mu může brániti, jíti požalovat? Cyrill mu neuškodí a Hlavica sám sliboval, že k Máčalce půjde. Obava, že žaloba ta by mohla míti pro oba zlé následky, jí ztrpčovala chuť.

„Čuješ, Cyríle,“ pravila, nemohouc v sobě obavy té zaplašiti, „Strýc povídali, že to řeknú.“

Cyrill ohrýzaje klidně jablko odvětil lhostejně: „Nechsi, šak ťa měli nechat.“ Ale všimnuv si lépe obavy Frančiny, doznal, že by skutečně žaloba Hlavicova mohla míti v zápětí špatný konec a uváživ to, dodal: „Enom dyby neřekli, že sem pásl aj s tebú.“

„Se mňú," přisvědčila hned Francka, která si to sama myslila. „Gdo ho ví, co by potem bylo?" A nechavši na chvíli jablek, utkvěla tázavým pohledem na Cyrillovi. Cyrill cítil, co tím chce Francka říci, ale neodpovídal. Díval se na ovoce, které měl vyděláno v klobouku a jedl. Francka opakovala proto otázku svoji znova a ještě důrazněji.

„Gdo ho ví, co by bylo, lesti bysme spolu směli ešče pásat!" povídala a utřevši si fěrtúškem ústa podívala se opět na Cyrilla. Čekala odpověď.

Cyrill, odhodiv ohryzek, ustál na okamžik také v jídle a přemýšlel, co odpověděti. Dlouho však se nerozmýšlel. Podíval se na Francku a vyčet z očí jejích, co by si přála, byl rozhodnut. „Šak já bych ťa ešče našél aj inde!" prohodil zkrátka, ale jistě a nečekaje už další otázky, dal se s novou chutí do jablek.

Francka touto odpovědí byla skutečně spokojena. Potěšila se v duchu, jako pravé děcko, usmála se radostně a netázajíc se už na nic, pustila se také do ovoce. Nyní byla už bez starosti, že by s Cyrillem nesměla pásat a věřila mu, že jí neopustí. Proto také dostala novou chuť k jídlu a pojídajíc nejlepší ovoce, které jí Cyrill vybíral, jenom se usmívala

A touto chvílí klidu a blaha dvou malých, kteří si slíbili, že se neopustí, také končíme. Neboť večer, který je oba očekával, nebyl už nikterak blahým a naděje, kterou oba měli, že se i jinde sejdou, kdyby spolem nesměli pásati, i ta se nevyplnila. Hlavica si u Máčalky stěžoval, a Máčalka nespokojila se tím, že Cyrilla opět doma potrestá, a zakáže mu pásat s Franckou, ale chtíc učiniti rázný konec, zašla si i ku Franččině maměnce a tam se s ní jak se patří smluvila.

Druhého dne na to bylo již viděti Cyrilla pásti o samotě a bez Francky.

Myšlénka a tvar.

Podává

Boh. Hakl.

Dvě věci jsou, jež všeliké umělecké dílo míti má: myšlénku a tvar, ducha a tělo. Myslitel jeden pronesl se takto: obsahem umění jest idea (myšlénka), dobou (formou) jest zevní její vytvoření. Umění má úkol, obojí, t. j. myšlénku i tvar v ladný, souměrný, krásný celek spojiti. Zdaž dílo umělecké dokonalé jest čili nic, t. j. zdaž více neb méně idelálu se blíží, toť právě záleží v tom, jak více nebo méně myšlénka a tvar sebe na vzájem pronikají, sobě odpovídají. Je-li myšlénka vznešená, ale provedení v zevní formě nedokonalé, jest pochybeno, neboť nedostává se umělci potřebné techniky; je-li však technika výborná, provedení ve hmotě mistrné, ale není-li idea (koncepce) vznešená, t. j. neodpovídá-li požadavkům krasovědy: jest sice tělo krásné, ale bez ducha, mrtvé; nepůsobí, nepovznáší, neboť schází mu to, co právě umění uměním činí, poesie.

Všeliký umělec má býti na mysli cudný a čistý: toť první a nejhlavnější podmínka; neboť jen v křišťálové vodě obráží se slunko, zrcadlí se krásné nebe. Pak má míti myšlénku, t. j. původní své vlastní

č. originální pojmutí, sice bude padělavatelem, napodobitelem, kopistou; žádá se i c i t, t. j. láska ku předmětu, básnické zanícení, musí hořeti u nitru zálibou ku předmětu; a konečně o b r a z n o s t (fantasie), jak by nejen v celku, ale v částech a jednotlivostech krásně a čistě dílo provedl, aby bylo dílem dokonalým, v pravdě uměleckým. Neboť větší nebo menší cena díla uměleckého spočívá právě v tom, jak více nebo méně myšlénka a tvar na vzájem sebe prostupují; řekneme, jak více nebo méně spolu srostly a do sebe vpracovány jsou.

U geniálních hlav, t. j. u pravých, nadaných umělců povstává věc sama. Má myšlénku; v jeho duchu se rodí hojně látky, obrazů, předmětů; čím bude vzdělanější, tím krásnější a vzdělanější bude v duchu ideál; a čím hlouběji a všestranněji se vzdělal, tím hojnější nalezá látky ku svým tvorbám. Musí tedy i nadaný umělec studovati a býti pilným; nadání mu všecko nedá. Na zrnéčko musí přijíti vláha a slunko, aby pučelo a vydalo úrodu. Co geniálních duchů zakrňuje a zůstává nečinnými, kteří by byli mohli velikány býti! Tedy ať nikdo neříká, nadání že samo tvoří; ovšem, ale i u něho musí předcházeti návod a píle, t. j. studium. Jakož naopak: všecka píle a vytrvalosť nenahradí i n g e n i u m t. j. ženyální dar ducha. Budeť sice technika, jemná a přísná až dopodrobna, až do úzkostlivosti, ale nebude myšlénky, nebude veliké koncepce, zaběhne do titěrnosti a nebude tudy u m ě n í m, nýbrž ř e m e s l e m, více méně vybroušeným, vypulerovaným, což, jak se pamatujeme, vyčítalo se r. 1873. na Vídeňské světové výstavě sochařskému umění vlašskému, že sice byla ve vystavených předmětech technika výtečná, avšak že nebylo žádné vznešenější ideje, myšlénky, která by byla zvelebovala a povznášela techniku.

Nadaný duch uchvacuje myšlénku, anebo spíše, bývá jí uchvácen sám; ona nutí jej, aby zevně ji vytvořil; stojí před jeho duševním zrakem živě, již hotova, již vytvořena, v ideální kráse, jak si ji duch jeho myslí a fantasie tvoří, v souměrnosti a skladu, barvitosti a kráse, jako hotový, dokonalý nedotknutelný celek; povstalť takořka nezbytně, vyrostl sám sebou ze vnitřní, tvůrčí síly — ideál krásy. Nastává jenom úloha, jak jej uskutečniti, jak do života uvésti, by vytvoření rovnalo se ideji. A tu ovšem povstává zápas se h m o t o u; by nalezena byla hmota taková, která by se dala zpracovati a pod umělcovýma rukama takový na sebe brala t v a r, jak si jeho duch svůj ideál myslí, a jak se v duchu jeho zrodil. Šťastný umělec, který našel ku provedení svého díla hmotu přiměřenou, dobrou, podajnou — předpokládáme-li, že má sám dostatečnou zručnosť. Máť znáti dokonale hmotu látky, ze které tvoří. Snad se může na něm i žádati, aby znal i manipulací, jak s tím oním druhem hmoty se má zacházeti, jak by, možno-li, více méně si ji zlepšil, upravil, na př. malíř barvy.

Byť pak i myšlénku, vzdělání a techniku měl umělec: přece málo kterému dáno jest, aby, maje hotový kus v živé fantasii, dal se do díla; bývát více méně neúplný, nedokonalý, matný; málokterý má tu sílu ducha, tu živou fantasii, aby nosil a držel živě ve své fantasii úplné a dokonalé dílo. A ještě méně je těch, kterým se podařilo, aby mohli říci, že dílo jejich tak se jim povedlo, jak si je v duchu představovali a jak si je provedeno míti přáli, slovem, aby s prací svou byli spokojeni. Toť by říci neměl ani jeden; v duchu umělce jest i d e á l a ten jest nedostižný; a byť sebe krásněji a dokonaleji věc provedl, přec bude nespokojen, vida nedostatky; neboť skutečnosť zůstává vždy

za ideálem; jiní toho nevědí, ale on to ví a cítí. A musí tak býti; úplné, ideálné dokonalosti nedosáhne se nikdy. Jakmile by umělec myslil, že jest dokonalým a že již nic není, čeho by se mu nedostávalo, již by klesal, již by přestal býti umělcem. A toť ta bolesť, kteráž zachvacuje umělce, kdykoli vidí, že skutečnosť zůstává pozadu za krásnou vidinou, jak si ji v mysli své byl utvořil a jak si přál i ve hmotě ji míti provedenu. Avšak jedině z hloubí tohoto bolu vyrůstá ona zázračná síla, kteráž jest podstatnou známkou genia a kteráž opět a opět se obnovuje, a to z touhy po ideálu, po dokonalosti, z touhy po kráse, kteráž jest vlastně tou pravou láskou k umění.

Co ovšem pravému geniu přichází takořka samo, hned, jakmile myšlénka jej uchvátila: toť pouhý talent musí nahraditi pílí a vytrvalostí; i talent může takto vytvořiti díla trvalé ceny a krásy.

Jakkoli jasno jest a patrno, že myšlénka a tvar v umění musejí sobě odpovídati, že na zákoně tom zakládá se větší nebo menší dokonalosť uměleckého díla, a jakkoli každý umělec dojista toho si jest vědom a v sobě to cítí: přece vynořují se v uměleckých dílech poklésky a chyby, že zásady té se nešetří. Budiž místo dalšího výkladu zde uveden příklad.

Jest úlohou umění, aby ten který předmět vždycky zobrazilo ve vztahu ku všeobecnosti, vždycky tedy ze zvláštního vyňalo to, co jest všeobecného, z podmětného sdělilo předmětné, jež povznáší mysl nad prostý, prosaický život. To, co zvláštního jest, náleží buď dějinám anebo životu, anebo přírodě. Předmět-li jest takový, že zasluhuje, aby umělecky byl zpracován, musí býti uveden ve spojení děj v souvislosti s jinými ději (historie), obraz ze života s jinými situacemi a výjevy (genre), nálada mysli s jinými náladami; neboť ne prostý děj, ale idea dějin, ne poměr a událost z obecného života, nýbrž psychologický účinek, ne jednotlivý pocit ze zjevu přírodního, nýbrž nálada vztahem ku přírodě všeobecná jest ta, kteráž uchvacuje, poučuje a povznáší, jest ta krásná, básnická stránka uměleckého díla, kterou umělec, tvoře, na zřeteli míti má a kteráž dílům jeho pojišťuje trvalou cenu. Té úlohy musí umělec si býti vědom a k ní má a musí duch jeho stále se nésti.

Tak nepohřešujeme dojista zobrazení Galileiho, jak ve své studovně sedě, anebo nad fysikálnými nástroji svými stoje, do zkoumání přírodních jest ponořen; avšak pohřešili bychom ho dojista, kdybychom jej neměli zobrazena s toho stanoviska, kterak, jsa si vědom zákonů přírodních, o jejichž platnosti nezvratnými důvody se přesvědčil, proti předsudkům a bludným názorům své doby bojuje a za přesvědčení své takořka umírá. — Nepohřešujeme rovněž ševcovského učně, byť sebe plastičtěji zobrazen byl, jak bručí anebo se přemáhá; avšak postrádáme ho, není-li psychologickým střediskem scény buď humoristické, anebo aspoň tragikomické (neboť i to, co baví, jest předmětem umění). — Rovněž nepohřešujeme ani zobrazení přírodních, pouze-li proto povstala, aby se v nich jen technika ukázala, neshledáváme-li v nich souvislosti s duchem přírody, září slunečnou, anebo s melancholií, kteráž v ní se jeví; kteryžto duch anebo dech přírody činí je teprve pravými krajinomalbami anebo zjevy tajemného přírodního života.

Uvažujme s toho stanoviska na př. Ukřižování Krista Pána od Gebhardta, kteryžto obraz náramného obdivu a chvály

dochází a kterýž je dojista jednou z nejpřednějších ozdob Hamburské obrazárny. Na tomto obraze jsou vypodobnění Krista Pána a Rodičky Boží pravá mistrovská díla malířského umění, vzory kresby se stanoviska anatomie a pathologie. Rozměry údův jakož i barvitosť těla Kristova, napjetí svalův a každé žilky ve tváři Matky Boží, pod křížem stojící, svědčí o náramné píli, s jakouž autor do studia pathologie se byl ponořil. Avšak, bychom si i představiti mohli, že Kristus skutečně s takovýmto výrazem bolesti ve tváři na kříži umíral, že Maria skutečně s touto přebolestnou a bolem rozervanou tváří k božskému Synu svému pohlížela: nesmí přece umění obě ty postavy tímto způsobem zobrazovati, musí je idealisovati, jak toho skutečně jsou hodny a jak i samy byly ideály lidské dokonalosti. I táže se bedlivý pozorovatel a znalec umění: „To-li jest Kristus? — to-li Matka Boží?“ — Kdybychom, ničeho nevědouce ze svatých dějin a neviděvše dříve nikdež ukřižování zobrazené, a rovněž, nehledíce k oběma lotrům, ostatním osobám a jiným charakterním známkám největšího děje, jenž se kdy na zemi udál, a předstoupili před ten obraz: zdaž bychom v těch dvou osobách hledali a si představili Syna Božího, Vykupitele světa a jeho matku? Zdaž bychom v nich spíše neviděli kteroukoli jinou matku a jejího syna? Zdaž v nich není zobrazeno pouze to, co jest lidské a tělesné, co bolestné a co umírá?“ —

Úlohou umění jest, aby ze zvláštností, z jednotlivého případu, tedy zde ze člověka, a to svatého a nevinného, na kříži umírajícího, vyňalo to, co jest svaté a vznešené, co všeobecné. A toť u Krista Pána jest člověčenství a božství, tělo a duch, bol a vítězství, smrť a vykoupení. Kristus na kříži jest spojení nebes a země, výraz pozemské bolesti a nebeského smíření. Jak jej Gebhart vypodobnil, jest hmotný a tělesný, bez povznášející harmonie náboženského smíření; jest to dissonance, kteráž utlumuje a dusí. — Třeba tedy říci, že zde idea zůstala pozadu za provedením, myšlénka za technikou, že ne všecka byla pojata a provedena. Mají zajisté i myšlénka i tvar týmž krokem se brátí, ne se předstihati, ne jedno povznášeti se nad druhé — pak bude soulad, harmonie.

Zcela jinak malovaly středověké školy Svaté a Světice Boží; z nich nezírá přesné a přísné studium anatomie, ani pathologie; ale září z nich čistota, svatosť, cudnosť, slovem, duch Kristův, živá víra, křesťanství, jakož vůbec veškerý středověk nesen byl ideou křesťanskou v životě domácím i v dějinách, ve vědách i umění, jako doba naše vyznamenává se nevěrou a blaseovaností. Giotto, Ghirlandajo, Francesco Francia, Fra Giovanni da Fiesole, Massaccio, Correggio, Leonardo da Vinci, Tizian a přemnozí jiní staří mistři všech škol malířských i školy české.

Zde v Gebhardtovu obrazu byla snaha, právě proti onomu historickému zobrazování Svatých postaviti výtečnou techniku, jakožto triumf nad starou nevědomostí, neumělostí; bylať to marnivosť a pýcha; a volen k tomu právě předmět nejsvětější, aby se na něm provedlo ono marnivé, pikantně-anatomické zobrazení. Toť ovšem podává hrůznému Vereščaginovi ruku. — A tak stalo se, že Gebhardtův obraz, jakkoli za předmět měl nejsvětější děj, kterýž by měl zdobiti chrám Boží, nestal se obrazem pro kostel, aby zaujal místo na oltáři, ale spíše pikanterií pro cestující a turisty, kteří navštěvujíce rozličné galerie a obrazárny, hledají a chtějí míti něco pikantního, dráždivého.

Zde tedy ustoupila myšlénka technice a toť jest právě, co znatelé a moudří kritikové nynějšímu umění vytýkají, pravíce, že zbloudilo. O volné, smiřující celistvosti, o jednotě a vroucnosti, jíž obé, myšlénka a tvar, v sebe spracováno jest a jedno druhé prostupuje, může se prý jen u některých ještě mluviti. Vše ostatní uběhlo v zámeznosti. Nyní technika převládá a opanovala vrch, jak ani jinak při nynější nevěře a nekřesťanském duchu býti nemůže. Hluboká víra starých, nábožnosť a nezvratné přesvědčení vymizely a nastala zručnosť, obratnosť, raffinerie — technika. Odtud jen hmota a ne duch; a vše jen za hmotou se žene, vládne požívavosť světa. Zdali však tento směr, a tudy takové umění člověčenstvo ku spáse povede, jest otázka: a toť jest, čeho moudří se bojí. V tom směru pracuje Vereščagin: proto nazvali jej nihilistou, revolucionářem v umění, čirý realismus.

Technika za dnů našich ovládla křeslo a při mnohých kusech, na nichž pouze pro techniku mnohé až zbytečné věci byly nahromaděny, s trudnou myslí vzpomíná střízlivý kritik slov Aristotelových: „Co tu býti může, anebo i býti nemusí, ničím k celku děje nepřispívajíc, ku celosti dokonce nenáleží.“

A což v době nejnovější velice oslavovaný Makart? Jak mají se díla jeho k našemu požadavku o umění? — U všech obrazů tohoto (díme) raffinovaného umělce nemohl ani nejslepější horlitel, ani nejblouznivější enthusiast nalézti idealní myšlénku, anebo aspoň idealní cit. Zde jest všecko jen technika, jen forma. Místo aby nás ovládala důstojnosť a vážnosť díla, okouzlují nás pouze kolorit a veselosť barev; místo abychom mocným historickým dějem byli uchváceni, omamuje nás pouze půvab pestrého vyšňoření malby; místo abychom byli jati skladbou dramaticky živou, pohrává si s námi rozmar libovolné disposice. — Žeť všem jeho tvorbám duchovního základu a duchovních účelů se nedostává: schází jim rovněž i moc a vážnosť charakterů a affektův.

Ku chvále Makartově bylo praveno, že možno všeliké jeho dílo rozděliti ve čtyři části, a když by potom každá z těchto částí sama o sobě byla vystavena: že by přece ještě každá ta část byla nedostižitelným vzorem uměleckého genia, jeho práce a síly. Velkolepé ohromující techniky Makartovi nepopírá nikdo, jakož i jeho specificky umělecké vlohy; avšak zdali právě to, co svrchu ku slávě jeho bylo řečeno, nemluví právě jen o tom, co zevního jest na jeho umění? Což jest barva účelem umění, či pouze prostředkem? Což jest jedno, když nedostižitelný „mistr paletty“ barvy své na výstřední předměty nižšího rázu rozplýtvá, či jimi mohutným činům dějinným, anebo vznešeným tvorbám své živé fantasie slouží? Jak zcela jinak na nás působí náboženská síla Korneliova, jak jinak démonický duch Rethelova tance zemřelých, jak jinak těžkomyslnosť v obrazích Gabriela Maxa, kteráž do barvy melancholie zcela ponořena jsouc, jednotné, duchem i formou v sebe propracované dílo nám před oči staví! Jak zcela jinak se jeví skladba Pilotyho, v pádném slohu dějin sestavená! Jak zcela jinak zobrazena elegie Böcklinova! — Jak zcela jinak to vše na nás působí než oslňující záplava barev Makartova krámu, buď z nádherných rouch anebo lidského masa se skládající? Tam vážnosť charakterův, síla vášně, ráznosť povah i elegické kouzlo citův — a zde? — Jen barvy z palety, pěna šampanského vína!

Skoro ve všech posudcích, jež o Makartových pracích psány byly,

poukázáno ku jistým nadmírnostem, neřku-li výstředností v jeho kresbách; avšak nikdy ještě nebylo vyřčeno, že tyto nadmírnosti byly dělány schválně a zúmyslu. Tato zvláštnost nejprve nápadna byla na jeho obraze „Lov Dianin“, kdež jest ve kresbě velmi mnoho takových nadmírností, že nešetřeno pravé míry. Mělyť, jak se domýšlím, docíliti zvláštního effektu barev. Prodloužením, skrácením horní části nohy, anebo svrchního těla účinek barvy lidského těla k barvitosti vody, anebo lesního temna šikovným způsobem se upraví a zvýší, a to zrovna tak, jako když koloraturní zpěvačka jistý tón ve svém hrdle nad míru buď prodlouží, anebo i proti pravidlům umění zkrátí.

Buď tomu však jakkoli, na Makartových obrazech pozná i laik, nehledíc ani ku zvláštnosti svrchu vytknuté, že všude jen k tomu pozíráno bylo, aby docílen byl zevní effekt. Zdá se, že tu technika setřásla se sebe nepohodlná pouta ideje a sní i donucující nezbytnost komposice, pevná držení charakterů, omezenou pravdivost affektů, jakožto pouta obtížná a ji obmezující, aby bez uzdy, v pouhých fantasiích barvy a koloritu mohla hodovati, v nich se vybouřiti, výstřednosti tropiti.

Mluvíme-li o Makartovi, třeba učiniti zmínku také o věci, o níž od Balzacových líčení mravů, od Zolových literárních fotografií, Goetheova deníku, Spielhagenovy Angely, Gensichenovy Felicity a zápovědi Boccacciova dekamerona, spor mezi kritiky ještě nikdy tak se neroznítil a s takovou rozhořčeností veden nebyl, jako o Makartově smyslnosti. — Jistý duchaplný muž (byl to Reichensperger naprusk sněmu) učinil jedenkráte ten vtipný výrok, že třeba rozeznávati mezi modelem nahým a svlečeným. Modelem nahým rozuměl plastiku lidského těla a čistotu inkarnátu; svlečeným však pikantní obměny, jež si přirozenosť s lidským tělem činiti dovoluje, jakož i zápach teplého ještě, dýchajícího těla. — Byť pak i veliký smysl pro krásu chránil Makarta od nepěkných, frivolních rozpustilostí francouzské a belgické novomódní školy; nepodléhá přece žádné pochybnosti, že Makartovy postavy a lidská jeho těla z té země nejsou, kde bytují čisté formy; že, co do plastiky a čistoty forem, na stupni řeckého ideálu Venušina nestojí a že, pokud cudnosti barvy se týče, s ušlechtilou pletí Correggiovy sv. Máří Magdaleny srovnány býti nemohou. Dojista, že jeho obličeje, vždy a stále vybírané ze třídy lidu, již Francouz „demimonde“ nazývá, a jeho raffinerie, jež v okrouhlých tvarech, houpavých pohybech a polohách těl vždy a všudež se jeví, že ty a takové věci neprobudí v nás čistou představu krásy; a byť ne všecky jeho plodů napořád, přece většina z nich dýše smyslností, jak jen dušim vilným a nečistým se líbí. Čistému jest ovšem všechno čisté; avšak proto zůstanou přece slova svrchu řečená pravdivými.

Dále praví vtipný kritik Makartových obrazů: „Ať prý vilnosť a touha po pikantnosti, jako v „Zuřivém Rolandu“ zlatem obložený osel se svýma sáhodlouhýma ušima u Makartových obrazů na stráži stojí, čili nic: záleželo především na tom, abychom Makartovu muzu, kteráž ovšem vkusem nynější doby dávno již za muzu nedostižnou byla uznána, postavili před soudnou stolici nestranné vyšší kritiky, chtějíce ukázati, kterak, stojíc v čele novomódnímu umění a chtějíc jemu vévoditi, zavádí je v blud a suchopár pouhé formy a povrchnosti. Neboť jen barva a ne duch, pouhý tvar a ne idea jest za dnů našich uměním.“

Ovšem snadno vysvětliti, proč nestojíme na stupni umění tak vznešeném, jako v dobách středověkých; jsmeť zajisté v době přechodní. Veliké vynálezy a novoty u veškerém oboru veřejného života, boj filosofie a aesthetiky, změny ve vkusu a směru vymáhají ovšem i obměn na poli umění. Hledá se to, co by tomuto novému životu i v oboru umění a jmenovitě myšlénky a ducha odpovídalo (nenalezenť k novému tělu nový duch) a tak patrně obmezuje se na tvar. Avšak dá každému rozum, že nebude možná, na této cestě bez bázně kráčeti dále, ježto se na nás tlačí nejistota budoucnosti, a nevíme, zdaž tento směr povede ku nižšímu snad ještě stupni a úpadku, anebo k obnovení a znovuzrození idealismu v umění. Směr všeho smýšlení jest materiálný, a tudíž i v umění zavládl realismus; avšak jako tělo řídí duch, tak musí i formu (tvar) říditi idea, a proto, má-li umění jíti cestou pravou, musí nezbytně jíti za ideálem.

(Dle článku M. Lewera.)

LITERATURA.

Postila Goffinova.

Ku 200letému jubileu jejímu

podává **A. Žák.**

Jak již několik katolických listů upozornilo, slavíme letošního roku 200leté jubileum známé knihy, jež se dosud těšila po celém katolickém světě všeobecné oblibě a dodělala se velikých výsledků. Jest to známá „Postila“ ctih. P. Leonarda Goffina, kněze řádu prémonstrátského, jejížto vydání první vyšlo právě před 200 lety r. 1690. v Mohuči. Máme zajisté velmi málo tak starých poučných knih, jež nabyly mezi katoliky takového rozšíření a přinesly tolik požehnání jako tato prostinká, a přece tak krásná a velebná postila. Dvě stě let jest věru drahná doba, a již po celých dvě stě let jest postila Goffinova miláčkem katolickému lidu, jest vedle několika soudruhů jeho nejvěrnějším rádcem a zdrojem útěchy; a proto zasluhuje právem čestného místa v oněch tisících rodin, při jejichž krbu již ode dávna zdomácněla. Postila Goffinova čítá čtenářů jako málokterá kniha, lidi každého stavu, pohlaví a stáří. Nalezneme ji v bohatých palácích ve městech a hlavně na venkově, ba i v osamělé pohorské chatrči. V ní čítává stařec i jinoch, nad ní sklání se často zadumán jak vzdělanec, tak i prostý muž z lidu; k ní sáhává se v křesťanských domácnostech již za jitra a opět na večer po dokonané denní práci, zvláště však v nedělní a sváteční odpoledne, kdy předčítává z ní buď otec, buď matka (někdy též některý mladší člen rodiny), kdežto ostatní sedíce kolem, nábožně poslouchají. V postile nacházejí útěchy též nemocní na těle i na duši, a četné jsou již případy, že mnohému zatvrzelci šla tklivá slova knihy této ku kamennému srdci, a on, poznav své chyby, dal se na pravou cestu.

Jediné jest toliko ku podivu, že totiž ony milliony čtenářů, kteří vážili a váží si posud postily Goffinovy jako zlata, až dosud velmi málo, ba pranic nestarali se o spisovatele samého. Všickni znají jméno Goffinovo (mnozí zvykli si nazývati postilu po jméně spisovatelově prostě „Goffine“), všickni čerpají co rok z jeho knihy poučení a radu, nalézají v ní povzbuzení a útěchy: a přece málo kdo ví, kdo byl Goffine, kdy žil a kde působil. Jemu vedlo se tudíž právě jako skladateli národních písní; i těchto zmocnil se lid, zamiloval si je a — zapomenul při tom na jejich původce. Podávají sice některá vydání postily něco zpráv o Goffinovi, avšak ty jsou velice sporé a částečně též nesprávné. Proto hodláme krátce napraviti tento „nevděk“, doufajíce, že i naše „Vlast“ často mívá příležitost v nejedné domácnosti pozdraviti postilu Goffinovu jakožto rodinný poklad a nejen svého, ale i čtenářova dobrého přítele.

* * *

Kdo se ubírá po železné dráze, vedoucí ze Trevíru do Kolína nad Rýnem, spatřuje po celé téměř trati kolkolem jednotvárný, pahorkatý kraj, jemuž toliko četná hluboká údolí se svými lesy a skalami dodávají poněkud zajímavosti. Jenom na nižších místech, v údolích a na úbočích kopců uzříme husté listnaté lesy, ostatně většinou jen rozsáhlá lada a něco málo rolí a luk. Celý ten kraj, rozprostírající se od Mosely a Rýna daleko na západ až ku hranicím belgickým, sluje Eifel. V nejsevernější jeho části táhne se průmyslné údolí schleidenské, pobočné údolí řeky Roery, která se vylévá u Roermondu v Hollandsku do Maasy. V tomto údolí leží blíže Zülpichu v někdejším knížectví Jülišském na osamělém, holém návrší bývalé starobylé opatství prémonstrátské Steinfeld, náležející k arcidiecési kolínské. Četné rozsáhlé budovy bývalého kláštera a jeho dvé kostelů poskytují malebný pohled. Členem kláštera tohoto byl kdysi též P. Leonard Goffine.

Klášter steinfeldský zasáhl častokráte do veřejného života, mimo jiné však i do církevních dějin naší vlasti, neboť z něho vysílány byly četné kolonie do jiných nových klášterů řádu prémonstrátského v Německu, Irsku a Polsku, a Steinfeld jest též onen klášter, z něhož přišli první řeholníci sv. Norberta do zemí českých. První kolonii přivedl na prosby knížete a potomního krále Vladislava II., velikého dobrodince řádu prémonstrátského v Čechách, sám steinfeldský opat bl. Ervín (Evervinus č. Ebroinus) z Helfenštejna r. 1142. do Prahy na Strahov, a sedm let později přišla druhá kolonie ze Steinfeldu do Čech pod vedením nábožného opata Gotšalka, ubírajíc se na tiché břehy Sázavy a dále ku stoku říček Trnavky a Želivky, kdež vzniklo nyní z bývalého benediktinského kláštera nové prémonstrátské opatství Želiv (1149.). Po všecka léta svého trvání zaujímal klášter steinfeldský mezi ostatními kláštery řádu v Německu vždy přední místo. V řadě opatů jeho stkví se mnozí znamenití muži, upřímní přátelé věd a umění, jimž leželo na srdci nejen blaho jejich vlastního kláštera, ale i celého ostatního řádu, kteří nedbali namáhání ani výloh, když jednalo se o blaho a zvelebení řádu, zvláště pak o nutné jeho opravy a přísnou kázeň. Při takovýchto šlechetných snahách opatů steinfeldských není tudíž divu, že se klášter jejich těšil daleko široko nejlepší pověsti, a že snahy jejich přinášely také nejen všeobecné uznání, ale i hojné ušlechtilé plody. Nejeden nadaný jinoch, roznícen jsa slávou kláštera steinfeldského a povzbuzen zbožným životem jeho bílých řeholníků, odřekl se světa a zaklepal na brány tichého tohoto kláštera, kde si z něho v brzku vychovali hodného a horlivého sluhu Páně. K těmto náleží beze vší pochyby též výtečný prémonstrát steinfeldský P. Leonard Goffine.

Goffine pocházel z patricijské rodiny příjmením Boys a Wischins, a narodil se 6. prosince l. P. 1648. v Kolíně n. R. (Podle jiných, avšak méně pravděpodobných zpráv, pocházel ze vsi Broichu blíže Jülichu, kdež se ukazuje až po dnes dům, v němž prý se Goffine narodil. Ve farním chrámu Páně broišském jest prý ciborium z r. 1684. s nápisem, jež obsahuje mezi 3 dárci též jméno „Goffine“; mimo to chová se v tamním farním archivu starý seznam údů bratrstva nejsv. Trojice, v němž jsou v r. 1677. též jména „Gertrudis Boys“ a „Maria Goffine“!) Mládí své strávil Goffine většinou v Broichu. Když pak bylo jinochu po skončených studiích voliti si budoucí stav, nepůsobila mu volba tato žádných obtíží, neboť srdce jeho bylo již dávno zvolilo stav duchovní. Že neušla nadanému jinochu, rodilému Kolíňanu, výtečná pověst blízkého kláštera steinfeldského, nelze ani pochybovati, neboť Steinfeld stál tehdy právě na vrcholu své slávy. Slavní opati jeho bývali po celou tuto dobu jmenováni od generála řádu vikáři a visitatory různých cirkarií (= provincií řádových) a stáli takto v popředí všech ostatních porýnských a vestfálských klášterů; mimo to měli jakožto arcijáhnové ze Schleidenu a Reiferscheidu stále důležitý hlas v arcidiecési kolínské. Klášter steinfeldský čítal tehdy znamenitý počet údů (kolem 60) a obsazoval 17 far. Dvanácte jiných klášterů, mezi nimi Strahov, sv. Vincenc ve Vratislavi a j. uznávaly preláta steinfeldského za „otce-opata“, jemuž proto příslušela dle stanov řeholních rozličná práva. Avšak již i ze samého Kolína musili býti prémonstráti steinfeldští mladému Goffinovi dobře známi, neboť řád měl tam dům a chvalně známý seminář, o němž hnedle uslyšíme.

Rozhodnuv se tudíž pro život řeholní, prosil devatenáctiletý jinoch v klášteře steinfeldském o přijetí do řádu, v témže klášteře, v němž kdysi, ovšem dávno před tím žil též krajan jeho, známý světec a ctitel Matky Boží bl. Heřman Josef († 1233.) Byv přijat obdržel v červenci 1667. v oktáv sv. Norberta, zakladatele řádu prémonstrátského, jehož svátek slaví se v řádu tomto již z dob Urbana VIII. (1625.) každoročně 11. července, bílý řeholní šat a složil po odbytém noviciátě, tehdy dle stanov řádových po dve léta trvajícím, 16. července

r. 1669. slavné sliby do rukou svého opata Jana Luckenratha (1661.—1680.), pána velice zbožného a vzdělaného, též velice dbalého o zvelebení svého kláštera a řádu. Horlivý tento opat, jenž byl pro své zásluhy jmenován od generála řádu Augustiana de Scelliera († 1670.), podobně jako předchůdcové jeho, gen. vikářem cirkarií vestfálské, ilfeldské a wadgassenské, vyslal mladistvého řeholníka do Kolína na norbertinskou kolej (collegium S. Norberti), již tehdy řídil P. Theodorich Firmenich, prémonstrát a později opat steinfeldský, licenciát bohosloví (1665—1678.) Tam prodlel Goffine od Velikonoc 1671. až do Velikonoc 1675., věnuje se výhradně bohosloveckým studiím. O těchto čtyřech letech pobytu Goffinova v jeho rodišti nelze nám ovšem podati bližších zpráv, za to však jest se nám krátce zmíniti o znamenitém ústavu, kde nabyl mladý Goffine vzdělání pro celý svůj budoucí život, plný nepokoje a přece plný zásluh. (Pokračování)

Upomínka na duchovní cvičení,

slavená v Hradci Králové od 27—31. srpna 1888. řízením vdp. Eduarda Brynycha. Dle stenografických zápisků svých vydává Jan Götschner, kaplan ve Veliši u Jičína. Nákladem Cyr.-Meth. knihkupectví v Praze. 1889. Cena 80 kr.

Známy jsou výtečné práce homiletické kanov. Brynycha, o nichž jeden hlas pochvalný ozývá se zde i v cizině, tak že netřeba k tomu přičiňovati můj posudek. Však tuto před námi dílo obsahu nového; jest to kniha ascetická, k rozjímání pro kněze určená, a s té stránky chci se o ní poněkud zmíniti. Bez rozjímavé modlitby nelze si téměř dobrého kněze mysliti; aby po únavě namáhavých povinností mysl občerstvil, k novým pracím síly své vzpružil, úřad svůj ku svému i svých svěřenců spasení svědomitě zastával, zvláště pak v dokonalosti křesťanské postupoval; jest mu třeba ustraniti se občas z ruchu světského v zátiší a v kajícím srdci svém zabývati se toliko s Bohem. Za tou příčinou zařizují nejd. vrchní pastýřové pro duchovenstvo svých diecésí každoročně cvičení kněžská. Nebývá ovšem vždy všem duchovním možno, ku společné té pobožnosti se dostaviti, a mnozí odkázáni bývají na privátní pobožnost: výborně k tomu hodí se uvedená knížka, obsahující meditace a konsiderace, jež v r. 1888. při kněžských cvičeních v obnoveném kostýlku seminářském v Hradci Kr. konal Ed. Brynych. Jest to milá upomínka pro duchovní, kteří na oné pobožnosti účastenství brali; jest to vzácná památka pro všechny duchovní diecése královéhradecké, kteří v tamním v chrámečku seminářském základ ku svému kněžskému životu položili; jest to příhodné manuale pro každého kněze ku privátnímu zbožnému rozjímání.

Exercitator vycházeje od textu: „Vos enim estis templum Dei vivi (II. Cor. 6, 16.) volí opravený, vykrášlený a posvěcený chrám seminářský za vzor toho duchovního chrámu, který každý kněz především v srdci svém a pak i ve své kolatuře z věřících Kristových zbudovati má. Půdorys chrámu záleží z kříže, rozjímání počíná meditacemi o křížové cestě, po níž kráčejíce za Kristem jako „cestou očistnou“ poznáváme příčinu utrpení a smrti svého Božského Vykupitele — hříchy — jehož ohavnosť a zhoubnosť v životě i v smrti se nám živě líčí při jednotlivých štacích křížové cesty. Však hlavní zřetel třeba míti ku hříchům stavu našeho, a tu zdá se z meditací, jakoby exercitator místo sebe nechal mluviti k nám slovy výraznými tři Světce hlavního oltáře, sv. Tomáše Aq., sv. Jana Nep. a sv. Karla Bor., kteří připomínajíce nám úřad učitelský, kněžský a pastýřský, od provinění důrazně nás varují. — S oltáře nejsv. Srdce P. J. ozařuje nám neskonalá láska Jeho „cestu osvícení“, která vedouc k oltářům korunování bl. Panny Marie a sv. Josefa jako květinami poseta jest nejvznešenějšími a nejzáslužnějšími ctnostmi pro život kněze. Čtyři sv. proroci na kopuli chrámu svolávají a shromažďují nás významnými slovy kolem oslaveného Beránka Božího, hlásajíce nám z vnuknutí Ducha sv. ten spásonosný cíl života našeho, totiž oddané odevzdání a obětování se Bohu ve sjednocenosti Beránka Božího a jednou věčné s ním spojení a jeho požívání v království nebeském.

Ruku v ruce s meditacemi těmi pojednávají konsiderace o nejdražší oběti mše sv., kteráž jako nejpřednější úkon v chrámu Páně sjednocuje veškerý účel naší bohoslužby, jsouc obětí chvály, díků, prosby a smíření; modlitby pak při ní opět značí viam purgativam, illuminativam et unitivam.

Takto zbudoval exercitator svatyni duchovní, k níž jako hmoty užil myšlének tak vznešených, applikací tak mistrných a vývodů tak případných, že nemohu dosti vřele doporučeti tento návod pro každého kněze, jenž by o duchovní tuto stavbu v srdci svém pokusiti se chtěl. Spisovateli a nakladateli pak jsme díky zavázáni za vydání této knížky, která by v žádné knihovně kněžské neměla chyběti. A proto končím uvedenými slovy prorockými: „Si quaeritis — querite!“ (Is. 21, 12.)

Fr. Vohnout.

„Zlatá Praha“ a její přízeň k náboženství katolickému.

Blažko Fr., farář v Neutonicích, zaslal nám pro „Vlast“ tyto zprávy: „Ve „Zl. Praze“, č. 10., str. 114., na druhém sloupci dole čteme: „A brzo bylo jméno páně Linhartovo povědomo po celých Čechách. Všude se vypravovalo, že Smečenský hejtman dal biřicem svolati měšťany Munciťajské a loveckými fenami vehnati je do chrámu. Linhart jmenován regentem všech statků pana Jaroslava Bořity, a již zase vypravovalo se i v zákoutí odlehlých vesnic, že pan regent dal roubíky otvírati ústa lidu poddaného a podávati mu pod jednou způsobou.“

Na to oznámil farář Blažko Fr. „Zl. Praze“, že my katoličtí kněží nestrpíme toho, aby lživé zprávy o katolících byly šířeny. Několik dní na to obdržel farář Blažko od redakce „Zl. Prahy“ dopis tohoto znění:

„Důstojný pane! Nemajíce nikdy v úmyslu dotýkati se citu náboženského kterékoli strany našeho čtenářstva, prosíme Vaši Důstojnost, abyste si neobtěžoval udati nám laskavě článek nebo místo jednotlivé, kde domníváte se, že nevyhověli jsme této své zásadě.“

Blažko této žádosti vyhověl a žádal redakci „Zl Prahy“, aby ve své listárně udala historický, úplně věrohodný pramen, z něhož toto tvrzení čerpáno, aneb celý ten klep aby odvolala. Na tento dopis „Zlatá Praha“ dosud neodpověděla. Kněžstvo má ještě v dobré paměti, že právě redaktor „Zlaté Prahy“, Schulz Ferd., vydal „Doktora Johánka“, i utvoří si z tohoto ze všeho úsudek, jakou přízeň chová on i jeho list ke katolickému náboženství, a dle toho jednání své zařídí. Četní spisovatelé čeští hráli dlouho lehkomyslnou hru s naším katolickým náboženstvím a téměř nikdo jim v tom nebránil. To však, drazí pánové, nyní přestane; nyní budeme s vámi přísně účtovati (a se Schulzem Ferd. již v budoucím ročníku Vlasti) a nepovolíte-li, utrpí tím vaši chlebodárci, nakladatelé vašich spisů a časopisů, jež jim redigujete. My máme s dostatek energie, s dostatek peněz, a nových sil nám rok od roku přibývá, a proto můžeme s nepřátely církve a našeho náboženství podstoupiti boj na celé čáře.

Svobodné zednářství

a jeho poměr 1. k náboženství vůbec a katolickému zvláště 2. k monarchickým státům a 3. ku školství ve smyslu katolickém.

Napsal Vilém Sladomel, kněz církevní. V Praze 1890. Tiskem a nákladem Cyrillo-Meth. knihtiskárny. 8° str. 38. Cena 40 kr.

Široce rozvětvené sekty zednářské všímáno si bylo již od let dávných, ale bohužel nikoli vždy v té míře, jak toho žádal prospěch církve, státu i společnosti. Z doby novější máme sice mnohé velmi cenné práce o těchto podkopnících trůnů i oltářů, víry a mravnosti, svazků rodinných i společenských, mezi nimiž vynikají v řeči německé zvláště práce Pachtlerovy jak bohatstvím látky tak i provedením, v řeči pak francouzské dílo malínského arcibiskupa, kardinála Dechampsa: „Kristus a antikristové dle svědectví Písma, dějin a svědomí.“ V době nejnovější hnula však mocně otázkou zednářskou encyklika velemoudrého papeže Lva XIII. „Humanum genus“; nebo hlavně této encyklice máme co děkovati velmi důkladné a cenné práce, kteréž nám ukazují zednáře v jejich celé nahotě, jak žijí a tyjí, odkrývajíce i nejtajnější záhyby jejich srdcí a vykládajíce nejen dle domyslu nýbrž jako zasvěcenci zcela spolehlivě a možno přímo říci authenticky význam všech jejich tajných symbolů, jenž jest hanebný a blasfemický, a ritual i stupňů nejvyšších, tak že známe nyní všecka tajemství a celou podstatu mocného zednářstva. Nejcennější práce podali nám u příčině této dva z bývalých bratří, „zrádci“: Leo Taxil (Les Frères Trois-Points etc.; Les Soeurs maçonnes etc.) a nejmenovaný bývalý „Souverain grand commandeur (Maçonnerie pratique etc. 2 sv.), kteryž uveřejnil authentický ritual a výklad všech 33 stupňů zednářů ritu škotského, schválený nejvyšší radou zednářskou r. 1875 a tištěný jenom pro „řádné“ zednáře. Že svými pracemi šli do živého a odkryli zrakům profánním i to, co bylo dosud tajemstvím i samým zednářům stupňů nižších, bylo lze poznati z hrozného soptění listů zednářských a ještě některých, kteréž bojovaly nadávkami. Nejvíce soptil „velmistr nejvyšší rady Charlestonské“, „bratr“ Pik, v „Chaine d'union“, jenž podezříval hlavně vydavatele knihy druhé z úmyslného falšování, řka, že prý hlavně ritus stupně 33. nikdy nebyl tištěn a tudíž co v této příčině napsal vydavatel knihy, že jest čirý výmysl a lež. Na to mu autor prostě odpověděl, aby tedy zednáři uveřejnili autentické znění ritu stupně jmenovaného a br Pik — umlkl. Že jest cílem zednářů *a*) zničení církevní autority, *b*) úplné oddělení církve od státu, kněze od školy, *c*) úplné odstranění veškerého náboženského vyučování

ze škol, *d*) odkřesťanění rodiny, *e*) emancipace ženy (!) — vyznávají sami. To však není ještě mluveno zcela upřímně, neboť plány jejich nesou se ještě dál a směřují k tomu, aby člověčenstvo bylo uvedeno v „état de nature“ — Naturzustand, ve stav nikoli přirozený, nýbrž „přírodní“ čili na stupeň takové „osvěty“, na jakémž by nevědělo praničeho o Bohu, o náboženství, o hříchu a ctnosti, o společnosti rodinné a státní a žilo život „čistě“ lidský čili po česku: nečistě zvířecký. Takový prý byl prvotní stav lidstva a stav tento jest nejvyšším cílem bratří zednářů, k jehož uskutečnění pracují buď vědomky nebo nevědomky všichni novověcí „humanisti“, všichni pěvci „čisté“ lidskosti a „života“ dle přírody; vše, co mimo to zednáři podnikají, jest pouhým prostředkem k tomuto cíli.

Pan spisovatel uvedené svrchu brošurky vytkl si za úkol, ukázati na poměr br. zed. k církvi, ku státům monarchickým a ku škole. Podal hojnost zajímavé látky objasňující snahy zednářů a v celku ji též dobře spracoval. Soudnému čtenáři budou hlavně vítány hojné poznámky umístěné pod čarou. Jelikož však těch čtenářů, kteříž se takového aparátu nelekají, poměrně jest málo, máme za to, že by to bylo jen ve prospěch spisku určeného dle všeho pro vrstvy širší, kdyby poznámek zvláště v první polovici knížky bylo značně méně a kdyby trest toho, co jest v poznámkách, byla bývala vřaděna do textu. Stálo by to ovšem trochu více práce, ale práce ta stála by za to, odměnila by se. My však jsme i tak p. spisovateli za jeho práci vděčni, přejeme jí hojnost čtenářů a doufáme, že se s ním na literárním poli častěji setkáme. — Úprava knížky jest slušná, tisk zřetelný a skoro úplně bezvadný; jenom z latiny vzatá slova: meta a vigilance mohla býti snadno nahrazena jinými. **Fr. Pohunek.**

Matice lidu 1867—1889.

(Pokračování.)

Knihu „Odboj Nizozemska proti Filipu II.“ nelze doporučiti katolickým knihovnám, poněvadž se tu o katol. náboženství s příhanou píše, a všude tam, kde se porovnává s protestantismem, se tento vyvyšuje a katolicismus snižuje. Církev nazvána „spuchřelou, římskými biskupy na polo již pobořenou stavbou“, učení Luthrovo velebeno jako „svobodomyslné“, jež lid vymanilo „z pout otrockých, kde slepá poslušnost ustoupila vlastnímu rozumu“; opětují se tu známé fráse o „papežských náhončích a katanech“; „zřízení církve příčilo se pravdě a pokroku, církev chtěla, aby lidstvo zůstalo pohrouženo v nevědomosti, aby nikdy neprobudilo se k čilejšímu, sebevědomému životu“ atd. V líčení povahy Karla V. jsou četné odpory; tak na př. nazýván „domýšlivým, sobeckým, vojákem a despotou v pravém slova smyslu, muž ducha divokého, smělý a výbojný, mír a poklid se mu protivil, chtěl býti neobmezeným pánem, byl nešetrný, pánovitý“, jinde však praví o něm, že „r á z n o s ť a d u c h a p l n o s ť j e h o v z b u z o v a l a ú c t u, že „pokazil-li něco dnes svou urputností, hleděl to napravit druhý den laskavostí...“ O španělské inkvisici psáno dosti široce, ale spisovatel na konci přece doznává, že to bylo zařízení státní, ač na nejednom místě církve nešetrně se dotýká. O sv. Ignáci z Loyoly píše pod čarou: „Jeho mozek byl čtením svatých legend za jeho nemoci tak pomaten, že usmyslil si, státi se missionářem; po dlouhých překážkách podařilo se mu konečně sehnati několik stejně smýšlejících k u m p á n ů... za své „zásluhy“ prohlášen byl svatým“ atd. Kdyby tak byl rytíř Loyola, poraněn hoje se z rány, umínil si zasvětiti svůj život boji p r o t i c í r k v i a katol. náboženství, jakého geniálního muže by z něho dnes zednáři učinili! Takto z něho činí „pomatence“, ač sami protestanté píší o něm s velikou šetrností, neupírajíce mu horlivost nadpřirozenou; a i o jeho prvních tovaryších, jež Stankovský jako ožralce nějaké nazývá „k u m p á n y“, píší i nepřátelé katolicismu s uznáním, obdivujíce se jim. A zajisté Pierre le Fevre, František Xaverský, Jakub Lainez, Bobadilla a Rodriguez, tito první druhové jeho, zapsali jména svá slavněji do historie, než leckterý obskurní spisovatel, jenž tupí stále to, čemu nerozumí, o čem nečetl a nestudoval. O sněmu tridentském měli jsme již příležitost promluviti; co tu na str. 69. čteme, jest jednak nepravdivé, jednak velice přepjaté. Zajímavo jest pozorovati, kterak spisovatel, ač velice velebí protestantismus, na konec přece jen nucen jest nazvati zástupy protestantské „luzou“, jež „rozohněna zuřivou řečí kazatele, vrhla se na katolické kostely a kláštery, ulevujíc své pomstě rozbíjením oltářů a drancováním kostelních pokladů a klášterních zásob. Chátra v několika hodinách úplně vydrancovala hlavní chrám Mariánský, rozmlátila veškeré oltáře, drahocenné sochy a obrazy“; „v pěti dnech pobořili bořiči čtyři sta kostelů“ a doznává, že byl „tento lid svedený ničemnými křiklouny a kazately“. Kvitujeme s uznáním spisovateli tento doklad, jejž, chtěje,

mohl zamlčeti, jako přemnozí kollegové jeho učinili a činí. Lze z něho viděti, kterak to nebyli vždy katolíci, kteří utiskovali. Obtížno bylo by najíti příklady, kdy k a t o l í c i vydrancovali chrámy jinověrců. Že však přece týž spisovatel (Stankovský) vynáší protestantismus, dokázal jinou knihou v „Mat.“ vyšlou: „Maximilian Rumpal, prachatický primátor“. Nazval spis „historický román“, ale spíše, ježto postrádá jednolitého děje, rozbíhaje se v četné děje episodní, bylo by lze jej nazvati „historickými obrazy“. Kdekoliv zde mluví o akatolíku, nikdy nescházi pochvalné epitheton; uvedeme jen málo příkladů: „jsem protestant, toť moje chlouba“; „jste protestant, mohu vám tudíž důvěřovati“; „poctivý kalvín, magister Drymon,“ „horlivý kalvín“; „propašovali naši páni katolíci tři kusy jezovitských tlučhubů do města, proč bych já nedovedl vpašovati do města poctivého protestanta,“ „tři černí berani z Loyolova ovčince,“ „slávu sicilských nesporů a bartolomějské noci přenecháme Římu a jeho přívržencům“ a když hrubým násilím klidní katoličtí občané vyhnáni byli ze svého chrámu, tuť píše se o nich následovně: „Hlavy čelnějších rodin katolických shromáždily se, aby se poradily, co v nastalé této tísni mají počíti. Neradily se dlouho. S l e p á z á š ť a v á š e ň, u r a ž e n á j e š i t n o s t zná hlavně jeden prostředek: pomstu“.

Zdá se nám, že Šmilovský svým „Kmotrem Rozumcem“ nepostihl oné tendence, jak si ji sám byl představoval. Rozumec činí na mnohých místech dojem písmáka; výklady jeho líbí se lépe, než „sebe delší kázaní“; ale jedné věci postrádáme v jeho povaze: oživení víry a náboženství, a bez této si pravého muže z českého lidu, jak jej asi spisovatel vylíčiti chtěl, ani představiti nedovedeme. Každý podobný filosof samorostlý bývá i skromný; pronesl-li však Rozumec o sobě: „Nic neškodí, jsem sice jen maličký, ale jsem přece nový Komenský“, nesvědčí to nikterak o skromnosti. Že obraz Spasitele mu na mysli mnoho netanul, dokazuje, že považoval téměř za s v ů j nápad „pravdy obíkati v roucho bajky, povídky a příběhův“ „dle vzoru Komenského“ či, jak se jako zřejmě opožděný jakýsi nápad dodává: „ba cestou, kterouž kráčel i sám vznešený spasitel světa“. Rozumcův výklad k nešťastné lásce a katastrofě milenců pro svou naprostou materielnost se nám nelíbí. V kapitole jednající o škole a vzdělanosti zapomíná Roz na náboženství, odbývaje je slovy: „budeš je učit modlitbám“ a „duše jeho byla by dobrými mravy v pravý čas zúrodněna“; „škola plodí vzdělanost a mravy, vzdělanost a mravnost v národě je nejpevnější hráze proti záhubným naukám všeho druhu“ — ovšem, ale jak si tu školu pan kmotr představoval! Tam, kde základem vzdělanosti je stanovisko náboženské nebo pouze chladné hlediště vědecké? O náboženství alespoň pan kmotr nemluví; vykládá stále o „mravnosti“ a velice pochybujeme, že by lid rozsahu tohoto pojmu a smyslu jeho zde rozuměl, pojímaje za mravnost jen nejužší okruh pojmu: mravnost pohlavní. Výkladu, že „člověk stojí nejvýše nad zvířetem r o z u m n o u p r a c í,“ nesnadno jest rozuměti a litujeme jinak tak moudrého Rozumce, že jiného rozdílu neviděl. „V práci leží blahobyt člověka a blahobyt národů“ „je-li v národě vzdělaný a mravný duch, je-li národ pracovitý a má-li moudrou vládu, nad kterou sám bdí, pak je národ spokojen, pak má pravý blahobyt“ — o práci, mravnosti a vzdělanosti mluví se tu stále, ale že tyto tři ctnosti neb vlastnosti — jak komu libo — spočívají na jednom základě, jenž slove náboženství, víra — o tom Rozumec ničeho nepovídá.

Když slyšel kdys Roz. kázaní, pravil: „Mně se to podobenství pranic nelíbilo, nebo podle něho by vládla člověkem jiná cizí moc, která mu i život jeho určuje,“ a dodává: „Člověk má mravní svobodu a rozum — tím se má spravovati a říditi.“ Mnohdy mluvil tak, že to předpokládá velmi slušné vzdělání školské, jehož však Rozumec neměl. Místního kaplana nazývá soused Svátek „černokněžníkem“, že „dělá tak, jako by byl spolkl celé naše náboženství“; rovněž asi nebyl by se kaplan vyslovil, „že všichni budou zatraceni, kdo naší víry nejsou,“ vždyť tak samospasitelnost církve ani nejmenší školáček, který se katechismu učil, nedefinuje. Povídka o šábesové lampě, vzhledem k tomu, že byla vypravována při malé hádce o náboženství, nebyla vhodná. Prohlašuje se v ní, že je víra jako víra, a že i víra falešná je dobrá a dostačuje člověku. Jest to zcela paralelní rabínské parabole o třech prstenech, již Lessing vypravuje ve svém „Nathanu moudrém“ — vyznání víry v příčině náboženské zcela indifferentního člověka. Že tomu tak, dokazuje i mínění vikářovo, když mu Stehlík podobenství dle svého rozumu vyložil; „vikář soudil z toho, že posluchači Rozumcovi si asi n e š k o d n ě podle svého jednoduchého rozumu vykládali podobenství jeho“. Že by i ta Božíhodová povídka v jistém smyslu mohla býti závadná, popříti nelze.

Mnohem lépe vydařila se Šmilovskému vesnická povídka „Martin Oliva“, jedna z nejpěknějších povídek, jež vůbec v „Matici“ vyšly. Charaktery obou Olivů, Čertováka i prohnaného žida Abrahámka výborně jsou vylíčeny, židovské rejdy

s půjčováním peněz, chabrus, selská pýcha a její následky znamenitě jsou nakresleny. Právem nazval spisovatel zdařilou povídku tuto „tragedií ze vsi“; je to skutečná tragedie, v níž hemží se plno realistických postav, ze života vzatých — z celé povídky patrná je znalosť venkova, u našich spisovatelů věru vzácná.

Verneův román „Cesta kolem světa za 80 dní“ je čtení pěkné, vtipně a zábavně vypravované i mnohostranně poučné; pokud je pisateli známo, lid velmi rád knihu tu čte.

K „Odboji Nizozemska proti Filipu II.“ příbuzností látky i provedením druží se spis „Ze života malého národa“ od Karla Tumy. Neradi vidíme historii podávati formou románu, slohem, který by se spíše hodil na tábor, nežli do knihy, z níž má lid čerpati zábavu a poučení. Ze všeho nejsnadnější jest, utvořiti si o něčem nesprávný, křivý úsudek, nebo pojati předsudek proti té či oné věci. K tomu dostačí často knížečka útlounká s několika málo stránkami. Jinak jest tomu, máli čtenář z lidu pochopiti veliké, světodějné události historické; k tomu nikterak nepostačí přečísti jednu knížku z „Matice lidu“ — zvláště není-li psána jednak nestranně, jednak tak důkladně, aby každá příčina i pohnutka té neb oné události věrně a upřímně vylíčena byla. K tomu je třeba nejen velice obsáhlých studií se strany spisovatele, nejen vědomé a přímé vůle nezbarviti líceň tou neb onou stranností, ale i vyžaduje to značného předpravného vzdělání se strany čtenářstva. Každá jinak psaná kniha není zvláště literatuře lidové na prospěch. U knih vědeckých z oboru fysiky, hvězdářství, zeměpisu atd. chceme srozumitelnosť, způsob podání populární, neučený, u spisů historických prosté, věrné vypravování bez přídavků a přívěsků, přísně nestranné, bez zamlčování a tajení pravdy, bez hlučných frasí a bombastů.

Kde běží o vysvětlení a objasnění různých nehod a strastí ze života národů, tam jsou mnozí spisovatelé naši brzy hotovi. Na str. 5. řečeného spisku čteme: „...kdo že způsobil tuto žalostnou proměnu, kdo že přivedl národ belgický v takou mdlobu a bídu? Rozevři své vlastní kroniky a poznáš tu ruku, která od věkův nad jiné mistrněji zná rdousiti život národův Jako u nás, i v Belgii, hle, dílo rukou jezovitských... národ náš i národ belgický již od věkův mohl býti národem svobodným a šťastným, kdyby nebyl se k němu připlížil ten mor Loyolský, aby ubil jeho ducha a naučil zvykati porobě nejhnusnější... dva jsou národové malí v Evropě, kteří nade všecky ostatní největší mají příčinu věčně věkův zlořečiti oné hodině, kdy jezovitství přikradlo se do lůna jejich.“ Tak se píše u nás pro lid spis historický! Trneme nad nabubřelostí těch táborových frasí; lid náš tedy mohl býti již od věkův svobodným a šťastným! A jak hluboká to logika! Proč jim tedy nebyl v dobách, kdy jesuitský řád ještě založen nebyl? Řádky ty vypočítány jsou na hrubé šálení a klamání prostého lidu, historie neznalého. „Bezcitná ruka jezovitův připravila národům kalich utrpení,“ „ledová ruka jezovitská zasáhla v svatý ten zápal svobody a bratrství.“ „Řím zahlédl paprslek světla nové doby a proto rychle napjal veškeru svou moc, aby zachoval tmě a porobě, co se ještě zachovati dá...“ „horliví protestanté nemohli vydržeti v té jezovitské tmě...“ Na str. 14. tvrdí se, že každý „sedmý člověk byl žebrákem“, a v náhradu za to poskytovány pouti, procesí a slavnosti církevní, zřízené více pro podivanou než pro pobožnosť.“ Z ostatního líčení však vysvitá, že lid zcela dobrovolně a velmi rád účastňoval se těchto slavností, což má zajisté svůj veliký význam, alespoň proti tomu, kdož tak rádi tvrdí, že kněžstvo udržovalo lid „v otrocké porobě“, a že ku př. v Čechách dohánělí lid ke slavnostem podobným pověstní „liechtenštejnští dragoni“. Spisovatel brojí proti těmto „poutím, procesím a slavnostem církevním“ (a věru bychom se divili, kdyby se v M. l. vedle stále stejných opětujících se frasí proti tomu nebrojilo,) přece však doznává, že se účastňovali všichni cechové, městské gardy, hodnostáři země, na sta družiček a mládenců a nepřehledný zástup lidu obecného... toť prý byl obraz vypočítaný na „smyslnosť“ lidskou. Tak frivolně píše se u nás pro lid o náboženských výkonech. Že však to neplyne spisovateli tak velice ze srdce, čteme na str. 36. a 37., kdež se mezi jiným praví: „při takovém naladění myslí nebylo věru radno... zakazovati pouti a processí, zapovídati nádherné zdobení soch a obrazův kostelních, vystavování a líbání ostatků, obmezovati slavnosť posvícení na jediný svátek v celé zemi, slovem, bořiti ty zvyklosti a obřady náboženské, na nichž lpělo srdce lidu, které mu byly nade vše milé a drahé! To je věru ku podivu! Lpělo-li na těch věcech srdce lidu, byly-li mu nade vše milé a drahé, proč je tedy líčen lid jako zfanatisovaný, ve slepé, otrocké porobě Říma se nalézající, a kněží jako výstřední zpátečníci a nepřátelé národa? Obrátíme-li několik stránek zpět, čteme, že tato procesí, tyto pouti atd. pořádali kněží v „náhradu“ ožebračenému lidu, že to byly obrazy vypočítané na „smyslnosť“ lidskou, a sotva přečteme

několik stran dále, povídá nám spisovatel, že to byly zvyklosti a obřady náboženské lidu nade vše milé a drahé, a že na nich srdce jeho lpělo! Proč tedy proti nim spisovatel brojí? Vždyť přece srdcem lidu se říditi jest povinností každého pravého demokrata a liberála? Však víme dobře, oč se jednalo pánům a jedná. „Vzbuzovala-li první nařízení jeho, (scil. Josefa II.) čelící hlavně proti Římu, proti klášternictví a pověrám, naděje a radost všech bystřejších hlav, tož další jeho kroky čelící k podvrácení samostatnosti jednotlivých zemí polekala, poděsila a na konec pobouřila všecko.“ Pokud tedy běželo o církev a odvěká její zařízení, tuť bylo vše výborné, cokoliv se proti tomu podnikalo, to vzbudilo v „bystřejších hlavách“ „naději a radost“, jinak tomu ovšem bylo při těch „dalších krocích“. Ó, té liberálnosti! Ode dávna snaží se nejhlubší myslitelé všech věků rozluštiti, co jest příčinou bídy lidstva. Na str. 30. hravě máme tuto záhadu rozluštěnu. „Pramenem veškeré duševní bídy, ježto svírala lidstvo, viděla se býti Josefu II. ta moc, jakouž dosud vládl světu vzdorný Řím. Zlomiti tuto moc aspoň v zemích své říše, osvoboditi kněžstvo z jejího otroctví... toť bylo touhou Josefovou“ atd. Ubohý čtenář ani se takto nedoví, že jsou krajiny a říše, kde panuje ohromná bída hmotná i duševní, a kamž „vzdorný Řím“ se svou panovačností dosud nevnikl. Kde se tedy jen ta bída vzala? Naopak mělo by se tu čtenáři okázati, že křesťanství právě to bylo, jež v oboru lásky k bližnímu, v oboru vědy a umění vykonalo věci tak ohromné, že nižádné zařízení státní ani společenské v této příčině je nejen nepředstihlo, ale ani zdaleka se mu vyrovnati nemůže. Jako lékaři jedům ordinují protijedy, tak podobným tvrzením měla by katolická organisace literární podávati odpovědi klidně a věcně psané. Nevěděti ničeho o květinách lásky k bližnímu, jež vyrostly a stále vyrůstají na krví zbrocených nivách křesťanství, jest zaslepenost. Křesťanstvím právě se mnohé země a říše povznesly a dosud se povznášejí. Kam „vzdorný Řím“ vnikl jen několika svými missionáři, tam již umírňována byla lidská bída a rozséváno světlo vzdělanosti. Či snad myslí někdo, že by bylo lépe místo missionářů poslati do oněch dalekých krajin kolportéry, aby rozdávali svobodomyslné spisy „Matice lidu“? Mohlo by se to zkusiti, byli bychom žádostivi na výsledek. Zajisté pak by v oněch zemích rozbujela se nejšťastnější, zlatá svoboda, rovnost a bratrství.

Germánská kolej v Římě nazývá se „ústavem pro zmrzačení ducha i srdce“, zároveň však líčí se její vychovanec, arcibiskup Jindřich Frankenberk, jako muž velice nadaný — patrně tedy to s tím „mrzačením ducha a srdce“ nebylo tak zlé. „On věděl, čteme na str. 38., „že všechen jeho boj proti duchu jezovitskému byl by marný, dokud trvá ten kořen moci římské, ty semináře, ve kterých povaha mužná zvrací se na povahu otrockou a duch lidský zabedňuje se veškerými prostředky Říma.“ Dle této drzé, veleznámé však fráse byl by každý kněz povahou otrok a duševní mrzák: že však i dítě ví, kterak duchovenstvo ve všech dobách vyniklo v umění, vědách i literatuře (vzpomeňme jen na znovuzrození našeho národa) a kterak dovede žíti a působiti pro své přesvědčení, i při ústrcích a pronásledování, netřeba tuto frasi vyvraceti. I zarytý nepřítel kněžstva uzná její planý bombast. Že bylo duchovenstvo belgické neúhonných mravů, zejmě se na str. 40. přiznává; co se týče oné „neosvícenosti“ a „zpátečnictví“, jsou to stabilní již predikáty, jež se v tomto táboře kněžstvu udělují; neboť „osvícenost“ a „pokrok“ je patrným výhradním patentem liberálů. Co se týče osudu, jakému ony semináře propadly, vidíme v tom něco zcela jiného, nežli následek jesuitské agitace, „dobře dressovaných ubožáků a zfanatisovaných mladíků“. Na str. 140. stojí: „A líčíce kriklavými barvami, jak prý národní shromáždění francouzské není vlastně ničím jiným nežli spiknutím pohanův novověkých proti Bohu a křesťanstvu, dovedli záhy postrašiti lid tou měrou, že již pouhého jména „národní shromáždění“ ubohý lekal se jako stvůry pekelné!“ Ukázali jsme sice již jednou, posuzujíce některé knihy „M. l.,“ ku francouzské revoluci, po jiné však stránce; ježto však stále a stále velebení konventu a revoluce francouzské v různých toninách se ozývá a opakuje, dovolíme si krátce jen podotknouti: Jest známo, že konvent odstranil křesťanské náboženství a vše, co s ním souvisí, že zavřel v Paříži všechny chrámy a všechna bohoslužebná roucha i náčiní prohlásil za národní jmění, a v někdejší kathedrále slavena byla dne 10. listopadu 1792. „slavnost rozumu“ místo bohoslužeb, při které veřejná nevěstka, lidský rozum představující, byla předmětem šílených ovací. Po tomto nezvratném faktu přece není třeba slovíčkem „prý“ pochybovati o tom, zdali národní shromáždění francouzské bylo spiknutím novověkých pohanů proti Bohu a křesťanskému náboženství čili nic. A že byla příčina lekati se „národního shromáždění“, o tom nikdo, kdo průběh revoluce francouzské zná, pochybovati nebude. Vždyť před nedávnem lekal se přemnohý z naší mnohem citlivější generace prvního máje, jako by kdo ví jaké hrůzy toho dne díti se měly!

Přestaneme na těchto ukázkách. Kniha, líčíc dobu, kdy Belgie za Josefa II. poddána byla Rakousku, počíná si tak, jako by veškerou příčinou a pohnutkou jednání Josefova byli Jesuité a kněžstvo. Toť přece přímo směšné, uvážíme-li, jaké povahy byl císař Josef II. a v jakém poměru k církvi a duchovenstvu katolickému vůbec žil! Leč to není závadou našim „historickým“ spisům. Nedivili bychom se pranic, kdyby ti přehorliví páni pojednou objevili, že ku př. Efialtés zradil Thermopyly návodem Jesuitů, že Catilina pokažen byl vychováním — Jesuitů, kam jej otec dal z mládí do kláštera, ba že i Caesar zavražděn byl následkem tajných piklů „jezuitských“. Tak jakoby dávno a dávno před vzniknutím církve vůbec nebyly se dály vraždy a královraždy, útisky a potlačování národův!

(Pokračování.)

Literární reminiscence.

Podává

Bohuš Podhorský.

(Dokončení.)

XI.

Chceme-li poukázati na zvláštní k o t r m e l c e, které se v naší literatuře provádějí, musíme opět a opět za vzor podávati „Národní Listy“, kde fráse slaví své triumfy jako na př. „mučená, poplvaná, trním korunovaná pravda naší (české) věci“. Že pravda u N. L. je příliš mučena, třeba ne inkvisicí španělskou, poplvána na útraty národa tím, který je v „poplvování“ mistrem a konečně trním korunována jistou patentovanou stranou, toho nikdo upírati nemůže.

Jest vůbec známo, že svobodomyslníci naši rádi se nazývají národem h u s i t s k ý m a Husa, jemuž nejsou hodni ani rozvázati řeménků u obuvi, považují za velikého mučeníka a svého patrona. Poněvadž jim však není nic svatým a nedotknutelným, dovolují si frivolně i tohoto svého „světce“ dotýkati se a nepěkně se o něm zmiňuje feuilletonista „N L.“ △ dne 13. dubna 1889. Když svého patrona tak dovedou strhovati v bláto všednosti, pak se nedivíme nepřátelství proti víře katolické a vůbec všeliké autoritě.

V nejapném f e u i l l e t o n u je rozmluva Jana Husi, převora od sv. Mikuláše v Badenu Pogia, „Hlasu z Kostnice“ a jiných jako na telefonním úřadě v Praze. Z duchaplné rozmluvy té vyjímáme. Pogius telefonuje Husovi: „Pamatujete se na Štutgart? Ty holky — jedna hezčí než druhá! Hus: Boubelaté — hehe! Pogius: Copaté, světlovlasé — hehé!... Hus: I já už dávám jenom ještě do kufru forotní boty. Historik Causius vypisuje, kdo se súčastnil sněmu v Kostnici, dokládaje, „aby pánové na koncilu měli po práci nějaké vyražení,“ přes 700 špatných — špatných ž...[1]) Kardinál Dominik telefonuje: „Přijďte! Já zase cvičím účastníky v plivání do očí, v házení uslintaných, hliněných kuliček do obličeje, ve strhování šatů s těla, v řezání tonsury.“

Že známý feuilletonista tupí sněm kostnický a účastníky jeho, tomu se při jeho literární činnosti pranic nedivíme, ale že frivolně mluví o muži ušlechtilých mravů, o Husovi, patronu „husitského“ národa, to je věru s podivením. Toho by ani žádný kat. spisovatel o kacíři Husovi nenapsal. Pobloudil-li Hus ve věrouce, jeho mravy byly přece vždycky čisté, a jenom feuilletonista Neruda si dovoluje narážeti na „Štutgart a boubelaté holky“. Toho si věru Hus od svých stoupenců nezasloužil a pravdou jest, co napsal jistý protestant, že by Hus a Žižka své nynější přátely, kteří se k nim hlásí, od sebe odpudili a šeredně odmítli. —

Nevědomosť hrubšího zrna dokazuje „Osvěta“ (XII. 1109) v Jiráskově „F. J. Věku“, kde se dí: „V tom se opět mihl Věkovi tvrdý truhlář, herci jim vyhození, rakev a v ní vyzáblý herec v bídě zesnulý, k t e r é h o f a r á ř n e c h t ě l a n i z a o p a t ř i t i j a k o č l o v ě k a z e s p o l e č n o s t i v y v r ž e n é h o.“ Nepověděl by nám spisovatel, koho kat. kněz nezaopatří, když je nemocný katolíkem a třeba v nejbídnějším stavu? Ovšem nevědomosť hříchu nečiní —

O poměrech literárních se rozepsal Jan Lier a rozpravy ty pod názvem „F e u i l l e t o n y“ vydal v Šimáčkově „Kabinetní knihovně“. Rozpravy ty způsobily mnoho hluku. Všímněme si jich jenom dle důkladné kritiky v „Literárních

---

[1]) Spisovatel dokládá v poznámce: „Uvozovkami opatřená slova jsou ovšem historická“: V tomto odstavci jsou uvozovky za slovem „vyražení“; tudy další „přes 700 špatných“ atd. je výmyslem feuilletonistovým a v pravdě dí: „Když já se stydím.“ Ale zač?!

listech“. 1888. str. 365. atd.). A. F. Tichý označuje slova Lierova: „A pestré balonky dutých frásí budou se hemžiti a srážeti po českém nebi... (str. 10.) také jenom jako pouhou — frásí. Lier si pohuboval na „Koniášovskou kritiku“ a — světe, div se! — opírá se proti cizímu směru v české literatuře, „jako bychom dohrávali českou tragoedii před prázdným domem, ze kterého vše prchá do větších a lepších prý domů, do ruského a německého“ (9). Kritik se táže: „Ale tažme se, co činí spisovatelé z tábora, jehožřečníkem p. Lier jest, aby poklesající vědomí národní vzpružili, aby zmalátnělost proměnili v národní hrdost, pochybovačnost v sebedůvěru? Nic anebo pramálo.“ Nebude-li Lier psáti národním duchem, nějaká epištola „V kritické době“ nepostačí.

Lierovi se také povedlo, když doráží ostře proti těm, kteří píší a hovoří „tou dvoujazyčnou míchaninou, která jinde jest neslýchána“. A kdo vplétá více cizojazyčných slov, frásí a celých vět do svých spisů nežli Lier sám? A pak dí v epištole „Jazyk jest zrcadlem zachovalosti lidu... jakmile si národ přestane vážiti jazyka, jest na sklonku k bankrotu. Takové prznění češtiny jest plíseň českého jazyka obecně rozšířená“ (24). Kritik dí: „Nebude, kdo by p. Lierovi odporoval; ale zda neobracejí se slova ta přímo proti němu samému a jeho stoupencům? Vezměte na př. kteroukoliv z p. L-ových novějších prací a vizte množství cizích, a to zhola zbytečných slov, která nikterak případněji nevyznačují, čeho by české slovo vystihnouti nedovedlo; vizte fráse francouzské, často doslova shodné s úslovími našimi a tedy nikterak trefnější; vizte celé odstavce francouzské a tažte se v duchu; toto není „dvoujazyčná míchanina“, to není „prznění češtiny“, a skutečně snad „souverenní povýšenost nad eleganci, správnost a krásu řeči mateřské?“ Kritik dí dále velmi trefně: „Proto doporučujeme slova p. Liera *feuilletonisty* laskavé pozornosti pana Liera *novellisty*.“

Tak svírá kritik Liera v každém téměř odstavci, že se neřídí těmi pravidly, jež ukázal v epištolách, také ve svých pracích. „A pak pan Lier jest stoupencem moderního realismu,[2]) a kde — tážeme se — mluví se u nás tak, jak p. Lier dává hovořiti osobám svých prací? Jak tedy srovná p Lier tu svoji „dvoujazyčnou míchaninu“, ať nemluvíme ani o správnosti jeho českého slohu, s vlastním horlením o ryzost jazyka českého, jak srovná ji se svými zásadami realistickými?“ (400.)

Zajímavým je také úkazem, jak se zachovalo Turecko ku náboženství a papeži. V Cařihradě vycházející vládní list „Stambul“ přinesl nedávno toto opatření, jež by mohlo býti mnohým katolickým vládám vzorem a na naše listy by se velmi dobře hodilo. Tiskový úřad dal arménskému listu „Arevelk“ následující výstrahu: „V uvážení, že list „Arevelk“ užíval ve svých článcích, o náboženských otázkách jednajících, neslušných výrazů oproti papeži; v uvážení, že vydavatel jmenovaného listu byl opětně již napomenut, aby náboženských sporných otázek ve veřejný rozhovor neuváděl: varuje se tímto list „Arevelk“ posledně, a kdyby výstraha nepomohla, bude ihned zastaven.“

Tak se chovají k papeži Turci — a jak listy křesťanské?

Ku zvláštnostem zajisté také patří, že J. Lier, který chce dávati literatuře ton, pochválil kněze velmi lichotivě, ovšem kněze ze staré doby, „kněze vlastence, jimž českost knihy vážila více neb aspoň tolik, co úzkoprsá dogmatická pravověrnost.“ Ale nynější kněží, zvláště stoupenci „Liter. hlídky“ (tudy na to!) jsou „zeloti, kteří všecku literaturu pod hledisko přeúslužných kostelníků zavlékají, zneužívajíce smělou říkí český jazyk a líčené vlastenecké horlení za pouhou zástěrku, pod níž jest jim všecko české, co páchne náboženskou jednostranností, a všecko, i německé jezovitské publikace, milejší nežli česká kniha“ (Kdo máš rozum, rozuměj).

Budiž také podotčeno, že proti nesprávným „předplatitelům“ pronesl slovo i arcibiskup, a to ndp. Lynch z Toronto. Americký „Hlas“ promluvil o těchto nepravidelně platících předplatitelích jako o pravých nepřátelích katolického tisku.“ Dokládá sám o sobě, že „má sice celkem velmi dobré a spořádané odběratele a čtenáře mezi našimi katolickými krajany; přece však jsou i mezi těmito mnozí, kteří svojí nedbalostí a nespořádaností činí dosti velkou škodu...“ (Ty ohlašuje jako „nesprávné odběratele“ ve svém listě). Dotčený arcibiskup dí: „Ctěný pane! Již mnohokráte mne to dojalo a podivením naplnilo, že redaktoři a vydavatelé časopisů své odběratele tak často upomínali, aby konečně dostali spravedlivý po-

[2]) Kam až zabředá moderní realismus, budiž podotknuto na ukázku, že p. A. vyličuje v delší stati, jak tkaničky od podvlékaček dělaly na zemi rozmanité — arabesky.

platek za své noviny. Katolíci by přece měli znáti své povinnosti a věděti, že sebe více pokání činícího hříšníka rozhřešení nezbavuje povinnosti, aby zaplatil své dluhy. Za nedbalosť takovou vzhledem ku světské spravedlnosti budou musiti tací přísný účet klásti a se káti na věčnosti. Redaktoři a vydavatelé časopisů obětují čas, ovoce své pilnosti a své zkušenosti i peníze, jež vynakládati musí na papír, tisk a mzdu, kterou vypláceti musí svým zřízencům a pomocníkům; za to očekávají vším právem odplatu, která po většině jest menší než jejich výdaje a která jim po právu a spravedlnosti přísluší. Člověk, který čta časopis, má z obsahu jeho užitek, časopisem tímto se vzdělává, ale zaň neplatí, prohřešuje se na majetku svého bližního a jest roveň zloději.“

Toto slovo biskupské by si mohl mnohý list dáti v čelo jako „Čech“), aby předplatitelé znali svoji povinnosť.

†

Málek Petr,

kaplan v Miletíně.

Oznámili jsme již v Čechu i ve Vlasti, že tento ctihodný sluha Páně odkázal fondu katolických spisovatelů 20 zl., a pravili jsme při tom, že jest to první odkaz, jehož se družstvu našemu za šestiletého trvání dostalo. K žádosti redakce t. l. zaslal nám horlivý farář v Miletíně, Kamarýt Jan, o † Málkovi zprávy, jež tuto uveřejňujeme:

„Zesnulý narodil se dne 28. června r. 1863. v Rohoznici z rodičů zbožných a zámožných. Otec jeho byl majitelem 2 rolnických statků a nájemcem knížecího dvora a požíval pro svou dobročinnosť a milou povahu všeobecné vážnosti. Zdejší chrám Páně počítá ho za jednoho z největších dobrodinců; darovalť mu před svou smrtí křížovou cestu za 900 zl.

Málek Petr jevil již jako žák na zdejší škole obecné velké nadání, a proto dán na studia gymnasiální do Králové Hradce, kdež po celou dobu studijní pilností vynikal; býval obyčejně prvním ve třídě.

Po gymn. studiích výborně dokonaných vstoupil do bisk. semináře v Hradci Králové a pro svou zbožnosť, pilnosť a ušlechtilé mravy byl miláčkem svých představených, jež všecky srdcem upřímným miloval a ctil. Po vysvěcení byl k mé žádosti od Nejdůst. p. biskupa sem za kaplana ustanoven, kdež až do své smrti s největší horlivostí blahodárně působil ve všech oborech duchovní správy.

Byl to kněz zbožný, přísného života, velice nadaný a při tom nad míru skromný, byl to muž, v němž nebylo lsti; srdce jeho bylo naplněno nadšenou láskou k církvi sv. a k naší drahé, nyní tak těžce zkoušené vlasti.

Pro svůj příkladný život a velice milou povahu byl velice ctěn a milován ode všech zbožných katolíků zdejší farnosti, obzvláště od mé stařičké matky, ku které se vždy choval láskou a úctou v pravdě synovskou.

Nikdo by si nebyl pomyslil, že tento mladistvý, nadšený, nadějný kněz tak brzy bude museti život svůj přinésti v oběť svému povolání. Po svátcích vánočních minulého roku roznemohl se na influenci; ale za 6 neděl opět z nemoci této pookřál. Když počala svatopostní doba, tu opět s obvyklou horlivostí, podceňuje svou churavosť, dojížděl do škol a vesele pracoval v duchovní správě, tak že se zdálo, že opět nabyl předešlého zdraví. V březnu t. r. byli jsme oba povoláni k nemocným do venkovských osad. Když se Málek na večer domů navrátil, dostal po večeři prudké chrlení krve, k čemuž se přidružila tuberkulosa acuta, která učinila konec jeho mnohoslibnému životu. V nemoci byl velice trpělivý a do vůle Boží vždy odevzdán. — Pozorovav, že nemoc tato bude příčinou jeho smrti, dal se opětně ode mne sv. svátostmi zaopatřiti a hned po prvním zaopatření učinil závěť, v níž znamenitou část svého patrimonia 1000 zl. odkázal zdejšímu farnímu chrámu Páně, a to 500 zl. na mešní nadaci, 300 zl. na novou kazatelnu a 200 zl. na nové varhany, 100 zl. na misie a 20 zl. fondu katol. spisovatelů, uznávaje důležitosť tisku katolického, ostatní pak svým příbuzným a na pohřeb.

Půl hodiny před smrtí ve čtvrtek ráno dal mne zavolati, abych se s ním ještě pomodlil a rozloučil. Sotva jsem dokončil modlitby umírajících, vyjasnila se jeho tvář a slovy: „Ó Ježíši, přijmi mne na milosť, věrně jsem ti sloužil, a rozpomeň

se na svého Tě milujícího sluhu, — o Maria, matko má nejmilejší, Ty mne voláš. již jdu, — ó to nebe jest krásné — ó jak jasně svítí mi to světlo věčné — Ó Ježíši, Tvůj jsem v životě i v smrti!“ a políbiv křížek vypustil duši svou, oči maje obráceny na obraz Nejsv. rodičky. Pohřeb měl slavný. Po slavných requiích v chrámu Páně byl na zdejším hřbitově po boku své drahé máti, horlivé to katoličky, od veledůst. p. vikáře Hořického Hakla Bohumila za přísluhy 15 kněží pochován. Když byla rakev spuštěna do hrobu, přednesl veledůst. p. vikář Hakl Boh. na rozloučenou velmi dojemnou truchlořeč, poukázav, kterak mladistvý tento sluha Kristův dle příkladu Svého Nebeského Mistra život svůj položil za ovečky své. — Po dokončené řeči rozlehl se hlasitý pláč na sv. poli. Zdejší farnost ztratila s ním kněze, jemuž pro duchovní spásu svých svěřenců nebyla žádná oběť těžká ani veliká, — velikost ztráty této pocítili jsme celou váhou u jeho hrobu.

Jaké lásky u svého P. T. pana patrona požíval, toho důkazem jest překrásný věnec, jejž mu k pohřbu zaslal Jeho kníž. Jasnost Alexandr ze Schoenburku. V listu Svém mně zaslaném vyslovil se kníže pán o zesnulém slovy:

„Es wird im Himmel um einen Engel mehr sein!“

Hospodin račiž duši v Pánu zesnulého toho miláčka mého uděliti věčnou radost za jeho v pravdě apoštolskou horlivost a za jeho upřímnou bratrskou lásku ke mně.“

Requiescat in pace!

Z vděčnosti za to, že na nás zvěčnělý v závěti pamatoval, uveřejňujeme zde tato životopisná data, doufajíce, že příkladu jeho budou četní duchovní následovati. Zde jest záruka, že peníze pro družstvo složené aneb jemu odkázané budou obráceny k užitku církve a vlasti a nikdy proti nim, kdežto v jiných ne spolu katolických, nýbrž pouze národních ústavech vždy tomu tak není. Pádným důkazem našeho tvrzení jest letošní rozdělování cen na literární práce z nadání kněze Filipa Čermáka Tuchoměřického Již před několika roky četli jsme celý řád nadání kněze Filipa Čermáka Tuchoměřického, jak jej vypracovali Palacký a Rieger, i zabolelo nás tehdy, že mají býti odměňovány z nadání kněze všecky obory písemnictví, nikoliv však věda bohoslovecká. To nás, pravíme, zabolelo, ale nenadáli jsme se, že se zachová porota Svatoboru k zemřelému knězi tak nešetrně a beztaktně a že odmění z peněz od něho nastrádaných a národu věnovaných n e v ě r u. Jak denní listy 1. května t. r. oznámily, obržel první cenu 500 zl. Čech Svat. za jeho Nové písně, druhou 250 zl. Vrchlický Jar. za Hořká jádra a třetí Zeyr Julius za sbírku básní Z letopisu lásky. A nyní si otevřme Vlasť roč. VI, č. 2. a čtěme tam posudek o Hořkých jádrech: „Jest to sbírka pochmurná, praví kritik, sypající v duši rozervanost, svírající srdce chladem a světobolem, jehož pěvcem se Vrchlický v této sbírce rozhodně jeví. Poesie, jež činí člověka rozervaným nespokojencem... není lidstvu ničím prospěšnou, ba ona jest mu i škodlivou.“ ... „ctnost jest jméno,“ praví Vrchlický, „prázdné nic a pojem“ a jinde táže se básník: kde pravá cesta k cíli, kde spásy brána jistá? — a odpovídá:

Však jisto máš, ty nevstaneš
(rozuměj k novému životu)
a proto mudrc pravý,
jenž ví, že kolem všecko lež atd.

V porotě zasedali: Dr Durdík Josef, prof. Truhlář Ant., sekretář Zákrejs Fr., amanuensis Čermák Boh. a prof. Bílý Fr. Tuto beztaktnost pp. porotců Svatoboru všickni si dobře zapamatujeme.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva Vlasť

konal schůzi 8. května v Žižkově v místnostech spolkových. Přítomni byli: předseda dr. Horský Rudolf a členové výboru: Červinka Václav, katecheta a jednatel, P. Konečný Filip, člen řádu sv. Dominika a redaktor Růže Dominikánské, Špaček Václav, řídící učitel a Škrdle Tomáš, redaktor. Protokol předešlé schůze čten a schválen. K žádosti učitelů v Žižkově, Zahradnického Jos. a Kotouče Fr., věnoval

výbor pro věcnou loterii ve prospěch Bolzanova českého sirotčince učitelského II.—V. ročník Vlasti. Žádosti jistého duchovního z Moravy, aby výbor doplnil sborník Velehradský novými pracemi, nebylo vyhověno. Velikou radost způsobila zpráva, že † kaplan v Miletíně, Málek Petr, odkázal fondu katolických spisovatelů 20 zlatých. Předseda sloužil za zvěčnělého mši sv., a redaktoru uloženo, aby mu věnoval ve Vlasti čestnou vzpomínku. Při tom bylo želeno toho, že dosud duchovenstvo na jiné literární podniky peníze odkazuje, ač máme své vlastní. I čten byl z Čecha článek, kterak se zachovala porota Svatoboru k nadání kněze Filipa Čermáka Tuchoměřického, a redaktor požádán, aby ve Vlasti ve formě ještě ostřejší toto bezstaktní jednání odsoudil. Správa Dědictví Maličkých darovala družstvu po dvou exemplářích 17 německých podílů. Výbor je rozdal 4 kněžím, kteří jsou v krajinách německých, aby jimi mezi lidem působili. Který abonent Vlasti z krajiny německé nejdříve se přihlásil, knihy obdržel. Ještě do prázdnin svolá se zvláštní schůze knihovní kommisse, a budou k ní četní duchovní pozváni. Čten byl dopis jednatele literární jednoty bohoslovců Jirsík v Č. Budějovicích, kterýmž oznamuje přístup této jednoty k družstvu Vlast. Předseda nadšeným bohoslovcům zvláštním listem poděkoval. Sborníku Velehradského bylo prodáno 14 exemplárů, i má družstvo ještě na prodej 21 exem. Duchovní mohou celý sborník, roč. I.—V., za 10 intencí obdržeti. Obecní představenstvo ve Voseku u Sobotky poděkovalo za darovanou knihovnu. Žádosti jistého čten. spolku, aby mu Vlast byla darována, nebylo vyhověno. Četné takovéto žádosti výbor zásadně zamítá, neboť se jich množí tolik, že by pomalu valná část nákladu Vlasti zdarma musila býti rozesýlána. Po vyřízení dalších četných a důležitých vnitřních záležitostí uzavřel předseda schůzi.

Další schůzi konal výbor ve čtvrtek, dne 19. června, v Žižkově. Přítomni byli: předseda Dr. Horský Rudolf, jednatel Červinka Václav, a členové výboru: P. Konečný Filip, P. Svoboda Jos., Škrdle Tom. a Špaček Václav. K jubileu sv. Otce, jež budeme slaviti za dva roky, vydá družstvo Vlast stkvostný almanach. Podrobné určení tohoto úkolu ponechal si výbor na budoucí schůzi, jež bude konána 17. července t. r. Na stavbu chrámu ve Stupě v Bosně blíže Sarajeva věnoval výbor 20 zl. Bylo usneseno, aby zprávy o činnosti historického odboru ve družstvu Vlast vydány byly na veřejnost, a to v Čechu a ve Vlasti. Členu výboru zároveň uloženo, aby vypracoval a v budoucí schůzi předložil jednací řád pro odbor historický, tak že od té doby bude moci odbor kráčeti za svým cílem krokem jistým a pevným. Výbor uvažoval o tom, že se nyní v časopisectvu venkovském a dělnickém vzmáhá nebývalá zdivočilost proti katolickému náboženství, i předplatil dva z nejhorších listů a povede proti nim soustavný boj. Bližší zprávy o tom vymykají se veřejnosti. Výbor založí 6 knihoven (po 50 knihách), a to dvě v Čechách, dvě na Moravě, jednu ve Slezsku a jednu v Americe. Žádosti z Ameriky přijímají se do konce září t. r., z ostatních zemí do konce srpna 1890. V měsíci červenci bude konati kommisse knihovní zvláštní schůzi, k níž budou pozváni členové z Prahy i z blízkého okolí. Redaktor oznámil, že počet abonentů Vlasti podle poslední zprávy, již před několika dny podával poštovnímu úřadu, dostoupil čísla 3070 a dodal, že asi 20 abonentů přibylo působením Růže Dominikánské, načež vzdal předseda přítomnému redaktoru Růže Dominikánské, P. Konečnému Fil., díky. Dále referoval, že má družstvo Vlast zakládajících členů 600, přispívajících 56; fond pak pro katolické spisovatele že má 35 údů stozlatových, 146 dvouzlatových a 52 dobrodince. Konečně ukázal k neobyčejné obětavosti bohoslovců budějovických a pražských, kteří pro družstvo velké sumy peněz upsali. Předseda k tomu pravil, že se mu zdá, jakoby se v mladém dorostu duchovenském oživovala stará a známá obětavost prvních buditelů národních ze stavu duchovenstva, a dodal, že oběma seminářům vroucími dopisy za tyto neobyčejné projevy přízně poděkuje. Byly předloženy různé dopisy družstva se týkající, z nichž vyjímáme poděkování Rev. Bora M., duch. správce ve Vilber v Nebrasce v Severní Americe, za knihovnu, již od družstva obdržel.

VLASŤ.

Torquato Tasso.

Napsal

Václav Petrů.

(Pokračování.)

Historický základ „Osvobozeného Jerusalema“ jest čtenářům listů těchto všeobecně znám, i bylo by nositi dříví do lesa, kdybychom světodějnou událost onu znova opakovali. Přikročíme tedy hned k tomu, jak ji básník k účelu svému využitkoval a přetvořil. Sbory křižácké prodlévají na východě již šestý rok: Syrie a částí sv. země jest už dobyto; vůdcové však jsou rozdvojeni soukromými záležitostmi a spory, čímž jest proud vojska vítězného a již jen několik hodin od Jerusalema vzdáleného zastaven. Tu se rozhlédá po zemi Otec nebeský, a oko jeho svaté utkví v Syrii nad táborem křesťanským. Vida, že jest na čase, aby křesťané města Jeho dobyli, povolá k sobě archanděla Gabriela, jenž

„od Boha k lepším duším klestí stezku,
ten věrný tlumočník a posel bdělý,
on s nebes rozkazy ku zemi slétá,
zpět nosí modlitby a tužby světa.“

Jeho posýlá Hospodin, aby spěchal k Bohumírovi (Gottfriedovi Bouillonskému), že jest ustanoven za vůdce vší výpravy, aby tedy svolal radu vůdců a pobádal je k útoku na Jerusalem. A archanděl

„vzal křídla bílá, lemovaná zlatem,
tak neúnavně rychlá a tak hbitá,
kterými mrak i větry dělí chvatem,
a velký nad mořem i zemí lítá:
k hor vrcholům pak odín tímto šatem
ten Posel nebes vzduchem se již kmitá,
nad Liban slet' a stopen v světla zřídlech
se chvíli houpal na rozpjatých křídlech.“

Vůdcové se skutečně sejdou v poradu, zvolí za vrchního vůdce Bohumíra, načež tento nařizuje, aby se přichystali s voji svými na pochod. Tak se stane, i vypočítávají se po způsobu epickém přední rekové a náčelníci sborů křesťanských, odkud každý jest a jakou vede sílu

do boje. Bohumír pak vypravuje tajně posla ke dvoru řeckému o posilu a vojska pomocná; potom se dává na pochod podél moře,

„blíž mořských břehů Bohumír dál spěje,
co možná rovnou cestou chvátá k cíli,
vít dobře, u břehů se loďstvo kreje,
jež potravou jej zásobiti pílí,
jím pouze hojnosť v táboře se stkvěje,
jak v nápojích, tak rovněž na obilí,
jež řecké ostrovy mu potají —
Kos plný skal i Kreta dávají.“

Však pověsť, „lži i pravdy posel stálý,“ donáší zprávu o pohybech vojska křesťanského do Jerusalema ke králi Aladinovi, jenž koná pilné přípravy, aby uhájil města od útoků nepřátelských. Obávaje se, aby křesťané v Jerusalemě osedlí ho nezradili, spřádá v srdci svém úmysl hrozný:

„Předejdu jich plány
a napřed schladím žhavou pomstu svou,
je povraždím, za příklad v oběť dány
i děti v lůně matek zahynou;
jich domy spálím i jich chrámů brány,
toť mrtvým hranicí buď osudnou,
a nad jich rovem, věren slibům svým,
za oběť kněze jejich povraždím.“

Ale úmyslu toho nevykoná, nýbrž poplení a spálí vše kol hradeb, vody otráví jedy smrtonosnými a zdi městské upevní a osadí množstvem lidu branného.

Ve přípravách těchto (zpěv II.) nalezá Aladin horlivého podporovatele v čaroději Ismenovi; tento mu radí, aby vzal křesťanům marianský obraz ukrývaný na oltáři v podzemí a radí:

„Hleď do tohoto vniknouť úkrytu
a vlastní rukou unes obraz sám,
jej pečliv ukryj v svoji mešitu,
já zaklínáním pak se postarám,
že hradbám tvojím v pevnou záštitu
on bude . . .“

Aladin činí, co Ismen radí, bez průtahu skutkem. Obraz jest přinesen do mešity, a čaroděj promlouvá k němu slova utrhačná, ale obraz zmizí již příštího jitra z místa nekřesťanského. Kam se poděl, nikdo neví, ale na křesťany se uvaluje vina, že jej tajně a úskočně odnesli. Marně prohledávají jejich domy a kostely, ani domnělého Palladia ani vinníka nemohou nalézti nikde. Všecek jsa rozhněván, nařizuje Aladin, aby byli křesťané mečem a ohněm vyhubeni. Na ochranu svých souvěrců uzavírá Sofronie, mladá sličná křesťanka, že se udá, jakoby byla zločin spáchala. Král se rozhněvá a odsuzuje ji na smrť na hranici upálením. Již ji odvádějí na popraviště, tu se přiblíží mladý křesťan Olindo, jenž Sofronii dávno potichu miluje, udává, aby ji zachránil, že jest sám vinníkem. Král odsoudí k téže smrti i jeho, a právě když mají býti oba upáleni, přichází protlačujíc se davem diváků Klorinda, rekovná dívka pohanská, jsouc za rytíře převlečena, neboť

„již děcko něžnou ručkou uzdu chytla,
v let smělý řídíc divokého hřebce,
teď meč, teď píka v ruce jí se kmitla,
běh stužil údy jí, hra míčem, křepce
po stopě medvědů, lvů brzy lítla,
hor srázy, lesní klest jak divě depce!
Šla do války a v těch jak v lesů šeři
se zvěří mužům, mužem zdála zvěři.“

Spatřivši hranici a nevinné oběti, káže ukrutný trest zastaviti, pospíchá ke králi a prosí za milost dovozujíc, že vnesením posvátného obrazu do mešity v pohanu chrám turecký byl vydán a

„Mohamed že učinil
ten zázrak velký, by ukázal davu,
že nesluší se, aby poskvrnil
se chrám náš cizím božstvím proti právu.“

Spolu mu slibuje pomoc svou. Král prosbu její splní, dává odsouzencům život a svobodu, a ti kráčejí s hranice přímo k oltáři. Mužstvo křesťanské se z Jerusalema rozprchne, větším dílem do tábora křesťanského, jen starci, ženy a děti zůstávají doma. Zatím proniklo vojsko křesťanské až k Emausům, ani ne půl dne cesty od Jerusalema vzdáleným. Dva vyslanci krále egyptského přišedše výmluvně nabízejí vévodě Bohumírovi mír a přátelství, spokojí-li se se zemí dosud dobytou. Ale tento návrh odmítá řka:

„Věř, že jsme tolik vytrpěli běd,
v jasnu i bouři, na souši a moři,
by konečně moh' každý volně vjet
v ty svaté zdi, po kterých touhou hoří,
by u Boha strom zásluhy mám vzkvet',
a volnost městu, otroctví jež moří;
ten veliký a svatý záměr máme,
čest světskou, říš i život jemu dáme.“

S hrozbami zpupnými vyslanci egyptští odcházejí.

Za ranního svitu (zpěv III.) vydá se vojsko křesťanské na cestu a spatří za nedlouho Jerusalem. Úchvatně líčen jest pohled křižáků na město posvátné.

„Tu tichá slova, utlumené lkání,
pláč dušený a utajený vzdech
zní z ňader, v kterých ples a naříkání
se snoubí, tak že vzduchu na křídlech
hluk rozléhá se jako šepotání,
když vítr stená lesem ve listech,
neb jako moře ve skal strmé srázy
když na břeh s jekem pěny svoje hází.

„A každý s nohou sňal si střevíce
za vůdce příkladem a celé davy
vše péří, zlato, hedbáv s přilbice
v ráz sundavali obnaživše hlavy,

a pýchu srdce v slzách tavíce
v pláč propukli tak žalně usedavý,
leč jak by oči slzy odpíraly,
se nahlas všickni z hříchů zpovídali:

„Kde ze sta ran jsi krvácel, ó Pane,
tvé krve sterý proud do země splýval,
hořkého pláče, jenž mi z duše kane,
jak aspoň dvojí proud bych neprolíval?
Proč srdce moje v ledy ukované
se nerozplyneš očima v slz příval?
Ó tvrdé srdce, dnes-li nezkrušeno
jsi bez pláče, pak věčný pláč tvé věno!“

Král Jerusalemský posýlá proti křesťanům nejudatnější bojovníky své. Rozpřádá se tuhý zápas, a co se takto porůznu bojuje, vystoupí král na věž, aby se porozhledl po vojsku. Po boku má Erminii, dceru krále Antiochenského, v bitvě s křesťany život ztrativšího, a ta mu vypočítá jednotlivé hrdiny křesťanské. Zejména pak miluje Erminie křesťanského rytíře, statečného a šlechetného Tankreda, ale není od něho milována, poněvadž tomuto tane na mysli neustále pohanka Klorinda. S touto mají i nejudatnější rytíři co dělati, sám Tankred s ní bojuje a pozná ji teprve, když

„jich kopí napřažená v jeden ráz
do hledí sobě vrazila, jak smeti
kol třísky lítaly, pod bradou pás
prask', až jí přilba spadla v trosek změti,
a větrem splýval její zlatý vlas —“

Zatím se dávají pohané před křesťany na útěk, a ve všeobecném zmatku jsou bojující od sebe odtrženi. Mnoho rytířů padne, mezi nimi i Dudo. Shlednuv Bohumír stav města a přesvědčiv se, že není na čase hnáti na ně útokem, chvátá spatřit mrtvoly Dudovy, kolem níž se sešli truchlící přátelé. Zároveň káže nakáceti dřev na stroje oblehací v lese, který mu dříve Syřan jakýs vyzradil.

Ve zpěvě IV. povolav satan dohromady duchy pekelné, vyzývá je, aby rozletnuvše se na všecky strany mocí a lstí křesťany hubili. A rada jeho není věru nemoudrá, neboť chce:

„Rozptýlení
ať bloudí kol, ti nechť jsou pobiti,
ti v lásku vilnou zcela pohrouženi,
je úsměv, krásná tvář v síť zachytí,
ať věrný voj se v odbojníky změní,
svár, zmatky v táboru se roznítí,
meč proti vůdci samému ať chopí,
voj vyhlazen buď do poslední stopy!“

Jeden z demonů pekelných se ubírá na dvůr Damascenského knížete Hydraota, světoznámého čaroděje, a přemlouvá ho, aby léčky nastrojil knížatům křesťanským, a ten si zavolá

„... dívku, neť svou, v prvním květu mládí,
jíž celý Orient se k nohoum klaď,
ve klamech sběhlou, v žen lsti, která vnadí
a čarodějně láká do tenat ...“

Jest to sličná Armida, jíž klade za úkol, aby došla do tábora křesťanského a tam frejířskými kousky nejudatnější bojovníky do svých tenat vlákala a předstírajíc, že potřebuje pomoci jejich proti ujci, který ji úskočně o trůn připravil a ji chce za zvrhlého syna svého provdati, je z tábora odvedla. Lstivá a nastrojená řeč její dojímá sice samého Bohumíra, avšak válečná opatrnosť mu zakazuje voje své seslabiti.

„Leč dokud věrný lid i město nás
co vítěze nevítá, věř mé řeči,
by hříchem bylo voj svůj zmenšovati
a svého vítězství let zdržovati.“

Slibuje jí ztracenou říši navrátiti, jakmile dobude Jerusalema. Ne tak pevnými zůstávají rytíři jiní, na něž činí spanilá Armida dojem nejhlubší. Více než ostatní stojí na svém Eustach, Bohumírův bratr, aby se dívce pomohlo, zastíraje vášeň svou zástěrou, že prý jest povinností každého rytíře žen hájiti.

„Neb služby Boží ten se nevzdává,
kdo nevinnosti pevný štít chce býti,
a nad tyranem trofej krvavá
se musí také Bohu zalíbiti ....
já jednal bych, jak dím, i v tomto pádu,
neb chrániť ctnosť je předpis mého řádu.“

Všickni se snášejí s Eustachem, domlouvajíce vrchnímu veliteli, který konečně povoluje, aby Armidu provázelo deset rytířů, již by jí zděděné říše zpět dobyli. Ale napomíná je:

„... věříte-li trochu mně, tu v nový
ten podnik hleďte vášni hráze klásti!“

Padlý v prvém boji před hradbami Jerusalemskými Dudo byl (zpěv V.) náčelníkem vybraného sboru, ozdoby vojska franckého. Místo jeho mělo býti osazeno rytířem rovně vznešeným a chrabrým. Eustach podněcuje Rinalda, aby se o důstojnosť onu ucházel, vlastním pak účelem jeho jest zameziti, aby se nebral Rinaldo za svůdnou Armidou. Záměr ten kazí Gernand, královič norský, čině si z té příčiny přední nároky na tuto důstojnosť,

„neb jeden z pekla zlomyslných duchů
jak viděl, cestu že mu otvírá,
se vplížil v hruď mu a ve zrádném ruchu
myšlénky jeho ovládá a svírá;
vztek nítí v něm a živí záští tuchu
a srdce bodá mu a palem zžírá ...“

Mezi soupeři dochází k souboji, v němž Rinaldo Gernanda přemůže a probodne. Rinaldo maje býti jat a na soud před samého Bohu-

míra postaven, prchne, že překročil zákaz, jímž se zapovídaly veškery souboje křesťanských rytířů za této války posvátné. Potom jest losem ustanoveno deset rytířů, již mají Armidu doprovázeti a říši její vydobyti. A na cestu Buhumír

„... moudrý stranou každému z nich radí,
jak nejistá jest víra u pohanů,
jak slabá záruka, jak vše, co svádí,
co hrozí, dlužno zvrátiť na obranu."

Armida se vydá tedy s rytíři vybranými na cestu, však i jiní se ubírají za ní, jsouce přilákáni lstí a krásou její. Takto se ocitnuje křesťanský voj ve stavu dosti povážlivém, jednak že ztratil tolik udatných mužů, jednak také že mu hrozí hlad a blížící se vojsko egyptské. Ale statečný Bohumír těší lid svůj krásným výhledem do budoucna:

„Však přijde den, na přešlých trudů ránu
kdy s plesem pomníte, kdy plody sklidí
z vás každý slibů svých; pro příští štěstí
hleď každý statně nynější trud nésti!"

Stav obležencův saracenských (zpěv VI.) se zatím dál a dál lepší; dovídají se, že Nykejský Soliman sebral rozptýlené čety bludných Arabův a že co nejdříve, „v černém vzduchu noci", pomoc přinese. To však není po chuti divokému Argantovi, vrahu Dudovu, i vymáhá si na králi dovolení, aby směl křesťanské rytíře na souboj vyzvati.

„Co lid tvůj spí, chci vyjeti ven v kraje,
v boj přinutiť chci řady křesťanů,
co rytíř soukromý, ne v žoldu tvém
chci Franky utkať sám já soubojem."

Otto, první z rytířů křesťanských, v souboji padá; tím tužší nastává zápas s udatným Tankredem. Oba se drží statně, oba jsou těžce raněni, vítězství se nekloní ještě k žádnému, a již nastává noc. Proto je dělí herold:

„jste rekové ctí stejnou věnčeni,
boj ustaniž, klid přejte si, noc tmavá
si právem svoje vyžaduje práva."

Svolují, ale Tankred si vymiňuje:

„.... Slib mi též,
že vrátíš sem se zpět..."

Erminii jest ošetřovati poraněného Arganta, ačkoli lne něžně k jeho sokovi křesťanskému, který otce jejího přemohl, a jemuž připadla za kořisť:

„Leč Tankred v lidskosti své štít jí dal,
cti, jmění její ochránce byl vřelý,
ba provedl to, v troskách vlády její
že všickni s ní jak s paní zacházejí."

Z té příčiny, a pak:

„... mlád byl, ze slavného rodu
a krásných údů — brzy za svůj cíl
vzal Amor srdce její a tak prudce,
že sotva kdy ve krutší lkalo muce.“

Proto se odhodlává odejíti do tábora křesťanského, a poněvadž:

„.... ví, jaké se ukrývají
..... ve bylinách síly,
kým zaříkáním v údech bol se zkájí,
a zdraví v rány rozjizvené chýlí —
chce vlastní rukou pánu zraněnému
dáť pomoci a vrátiť zdraví jemu.“

Aby se vypravila bezpečněji z města, odívá se v Klorindino brnění, čímž se dává v táboře křesťanském v šanc velikému nebezpečenství, z něhož vyvázne toliko rychlým útěkem; Tankred, přijav zatím posla dříve od ní k němu vypraveného, mní nalézti Klorindu a proto

„zbroj těžkou ani na se nevzal zcela,
na koně vstoup' a mlčky dal se v cval,
za novou stopou ve údolí blízkém
se ztratil brzy oře plným tryskem.“

Erminie ve zpěvě VII. bloudí dlouho na břehu Jordánském, až konečně upadá ve hluboký spánek,

„leč spánek, který bídné smrtelníky
v klid kolébá, je trapné zhostí trýzně,
ten tlumil její vzdech a kvil a křiky,
svých perutí jí dopřál sladké přízně;
leč láska klid jí rušiť neustála
různými vidinami dokud spala.“

Potom se schází v osamělém tom údolí s pastýřem, klidnou chatku se třemi syny obývajícím a život spokojený trávícím. Praviť o tom pastýř sám:

„Jsou malé touhy i potřeby moje,
a celkem život dobře jde nám k duhu,
mé syny viz, ti chrání skotů roje
a stáje mé, nač potřebí nám sluhů?
Tak ve zátiší trávím žití svoje,
zřím v lese jeleny, brav skákať v luhu,
i ryby, jak se mihnou jasným zřídlem,
i ptáky k nebi pestrým letěť křídlem.“

Mezi šťastnými lidmi oněmi v tichém ústraní stráví Erminie několik dní blažených. Tankred domnívaje se, že jde po stopě Klorindině, přichází konečně bezděky do čarovného hradu Armidina, kde se mu ozve věštba velestrašná:

„Zde — smrti neboj se, to trest je malý, —
ve hrobu živém strávíš dny a roky.“

V táboře křesťanském ho bolestně pohřešují, poněvadž jde o to, aby byl souboj s Argantem dobojován. Poněvadž i nejudatnější z mladších rytířů se stali otroky Armidinými, ubírá se do nestejného zápasu Raimund, hrabě Toulouské, stařeček ctihodný; sám Bohumír se chtěl postaviti proti Argantovi, ale Raimund tomu zabránil řka:

„...Nesmí to být, v nebezpečí
by s hlavou tvojí celý tábor byl,
ne bojovník, tys vůdce, význam větší
než soukromý má boj ten za svůj cíl.
O svatou říši, o víru měj péči,
by Babel v rum a prach se rozdrobil,
ty žezlo měj a moudré ducha kyny,
však vášeň k boji a meč ostrý — jiný."

Potom vsedne na bleskorychlého komoně Aquilina a modlí se Bohu:

„Ó Pane, jenž jsi v Terebintě svolil,
že Goliáš lid svatý hanit moh',
by za pohanu Israele skolil
jen nezkušeným prakem slabý hoch,
slyš teď můj vzlyk, jenž tak se rozhlaholil,
ať klesne za příklad ten neznaboh,
ať pýcha klesne pod starcovou zbraní,
jak tenkrát jsi ji dětskou zkrušil dlaní!"

A Bůh posílá zbožnému starci na pomoc anděla, jenž ho chrání démantovým štítem nebeským. Argante jest již poraněn, v tom však pomáhá pohanovi Belzebub; učiní z oblaku postavu a dá jí Klorindiny tahy a brnění. Způsobem zrádným vystřelí na vítězícího Raimunda jeden z vojínův pohanských na zápas se dívajících, byv k tomu popuzen duchem pekelným. Stařec jest lehce poraněn. Tu velí Bohumír zástupům svým na pochod, i počíná se všeobecná srážka, křesťané počínají vítěziti, avšak znova se dává pekelný sbor do práce; neboť

„Na oči lidí padl závoj těsný
a ukryl slunce tak, že všem se zdálo,
že nebe pekla černější je, děsný
vír blesků trysk', až do kola vše plálo,
hrom zaburácel, v lijavec rej plesný
se krupobití přes údolí hnalo
a větve srážel vichr, v duby pral,
ba skalami a vrchy chvět se zdál."

Křesťané byvše poraženi prchají.

Ve zpěvu osmém dostupují bída a zmatek v táboře křesťanském svého vrcholu, a to působením zlého ducha Astogora a furie Alekty, již onen posílá do tábora křesťanského:

„tož mezi Franky, hleď, ať krok tvůj pílí,
co dobré, ať tvůj hovor k škodě splítá,
rozdmychuj plamen a jedy lej v žíly
do ňader Vlacha, Švýcara a Brita,

vzbuď hněvy, bouře, nepřátelské hádky,
až celý tábor bude vržen v zmatky."

A Alekto poslechla. Do tábora stihnou dvě smutné zprávy: norský královič Sven jest se vším vojskem, jež vede křižákům na pomoc, od nepřátel zaskočen a potřen, tak totiž zvěstuje Bohumírovi cizí rytíř, jímž jest furie sama. Druhá zpráva jest v následcích ještě horší: do tábora přinesou rytíři křesťanští, z pícování se navrátivše, krvavé zbraně Rinaldovy, i rozšiřuje se pověst, že byl úkladně zavražděn.

„Ti přinášejí kořist smutnou všem,
však nelze více pochybovať tady:
Rinaldův krunýř, děr a krve v něm,
ký div, ta zpráva rozléhá se všady,
jak mohla zatajena býti? Sem
po zvěsti shlukují se vojska řady,
lid sbíhá se, jat hrůzou těchto zpráv,
chce viděti ten zkrvácený háv."

Že vraždu tuto spáchal ze závisti, působením pekelným jest podezírán mimo jiné reky posléze i sám věhlasný Bohumír. Italové, kteří již dávno na Franky nevráží, chápou se zbraně, aby krajana svého pomstili, slovem, mezi vojskem nastává vzpoura. A

„Alekto nad nimi svou vznáší ruku,
jed mísí v hlavy, v ňadra plameny,
tu záští se šílenstvím v čilém puku
se vzmahá, krve žízní živený,
ten roste netvor a ve vojska shluku
se šíří v stanech vlašských zrozený
a odtud pílí ku švýcarským stanům
a dále z těchto zase k Angličanům."

Utvoří se strany, Bohumír je klidně vyslechne a přivede zase všecky k povinnostem působením moci vyšší; neboť

„. . . děla báj, že rytíř okřídlený
nad Bohumírem, v obličeji děs,
se vznášel a štít držel napřažený
nad hlavou jeho, k ochraně jej nes',
meč ve pravici třímal obnažený,
jenž rudou krví čerstvou mokral ves,
tož krví království a krví měst,
jež zasloužily pozdní nebes trest."

Aby se záhuba vojska křesťanského uspíšila (zpěv IX.), ustanoví zrádná Alekto:

„teď Soliman ať přijde, křesťan bič,
ať vrhne války neskrocený žár
do tábora, kde válčí bouř a svár."

I ubírá se k nicejskému vladaři, aby ho pohnula, by křesťany z nenadání přepadl. Pořídí dobře, neboť sultán ihned zvedá ruku k nebi.

„Ó ty, jenž v srdce moje vléváš vztek,
ač jako člověk byl jsi na pohled,
jím nejsi učiním vše, co jsi řek',
kde pláň, tam brzy bude horský hřbet
na hřbitovy se změní krajin vděk,
proud bude krví, jen ty budiž se mnou
a moje zbraně vodiž nocí temnou!"

Vojsko sultánovo se přibližuje, vedeno jsouc Alektou. S neobyčejnou zuřivostí vrhají se Arabové na Franky. Mezi nimi vyniká obzvláště sám Soliman již zevnějškem.

„Má sultán velkou helmu, na ní zmok
se rozvijí a děsný krk v před tyčí,
se zvedá, křídly bije v skok a skok
a mrská hroty ohonu jak biči,
tři jazyky má, slin a jedu tok
se zdá, že chlípí z nich, a plaz ten syčí,
a boj co kolem rozvlněný bouří,
on každým hnutím chrlí plamen v kouři."

Stejnou dobou činí také Klorinda výpad na tábor křesťanský. Pohané podporováni jsouce duchy pekelnými, počínají již vítěziti v tom

„... obrátil zrak do divoké vřavy
s hvězdného stolce sám král věčné slávy."

I povolá k sobě archanděla Michaela a praví k němu:

„Což nevidíš, jak zuří přesměle
tam proti mému stádu dávno klet
řád pekelný, jak smrti ze oblasti
se zvedá, chtěje v chaos svět mi másti?"

Anděl poslechne, a když jest vřava válečná nejprudší, a pohané ustavičně vítězí, objeví se pomoc nebeská:

„To padesát je statných bojovníků,
kříž z nachu v stříbře nesou vítězný,
ne já, leč jazyků sto kdyby v mžiku
se zvedlo a byl každý železný,
to nevylíčí nikdo, v jakém ryku
se vrhli v boj tak strašný, bezmezný,
že Arab couv' a Turek neústupný
než poddal by se, raději pad zpupný."

Po té utržuje si vojsko pohanské porážku strašlivou. Za všeobecného útěku pohanů (zpěv X.) prchá také Soliman i umyslil si

„jít do Egypta, kde král sbírá voj,
s ním spojiti svůj osud a své zbraně,
a nové zkusiť štěstí, nový boj."

Znaje dobře cesty kolem, jede sám a ukojiv datlemi hlad, uléhá v noci na zem, aby znaveným údům pohověl. Ve snách slyší hlas:

„Ó Solimane, který líným snem
zde trávíš čas, klid v lepší spoř si časy,
vlasť tvá cizince stená pode jhem,
a služka, kde jsi vládl' rve svoje vlasy.
Tvá hlava v klidu tíží onu zem,
kde na mrtvolách druhů tvých sup kvasí;
kde pohanění tvého také stopy,
v sen nečestný tam duše tvá se topí?"

Probudiv se Soliman, vidí před sebou vetchého kmeta, i táže se ho, kdo jest. Ten se mu zjevuje jako kouzelník Ismen, jenž všecky jeho nehody a úmysly zná, i radí,

„... neváhej a vejdi v Jerusalem,
v den jasný chci tě ještě provoditi
bez švihu meče ve bezpečí stálém."

Soliman uposlechne, i vydají se na čarovném voze na cestu; jedou přes bojiště, jehož hrůzy spatřují, a dostanou se na Sion, odtud pak vejdou tajnou chodbou podzemní, již dal vytesati Herodes Veliký, a z té se dostanou do síně královské, kde jsouce neviditelni, poslouchají poradu Aladinem po porážce pohanů svolanou. Jeden z přítomných radí, aby se vzdali. Vnuknutím Ismenovým se ujme slova Soliman, radí k další válce, neboť

„spíš s vlky ovce budou ve ohradě,
spíš s holuby ve jednom hnízdě zmije,
dřív nežli v města zdech nám na pohanu
mír bychom vzali podlý od křesťanů."

Takto nabývají pohané nové mysli. Zatím objíždí táborem Bohumír a s radostí vítá reky Armidou odlákané, kteří navrátivše se do tábora, vypravují, co viděli a zažili. Velekrásný jest popis zahrad Armidiných.

„Vše smálo se, kol v měkkém plálo vzduchu,
tu nivy, stromy, vlny čisté, sladké.
myrt háje, jimiž v dovádivém ruchu
zdroj teče nebo říčka v pouti krátké,
van větrů v listí do snů zvoní k uchu
do měkké trávy sametově hladké,
kol ptáci pějí, mlčím o mramoru
a zlatě práce nejlepší a vzoru.

„Kde nejhustější pažit se zastkvíval
ve stínu, v zvuku sladce šumných vod,
stůl s nádhernými příbory nám kýval,
a na něm bohatý a vzácný hod,
čím každý počas roku kdy oplýval,
zde bylo, země, hlubin mořských plod,
co umění jen myslit můž', zde plálo,
sto děvic sličných k obsluze nám stálo."

Armida konečně na nich žádala, aby stavše se pohany, vytáhli polem proti vojsku křesťanskému. Když tak učiniti nechtěli,

„nás bez obrany vrhla v temný kout“
podzemní koby, ve jho těžkých pout.“

Potom je dala dopraviti do Damašku, ale cestou potkali Rinalda, dávno již od křesťanského vojska oželeného, ten je vysvobodil a tak se dostali nazpět mezi své. Zpráva o živém Rinaldovi naplňuje tábor nelíčenou radostí, a zejména Petr Poustevník provozuje slavnou jeho budoucnost a oslavuje dům Estenský, neboť vidí, jak

„ctnost chrání, pýchu krotí čackým vzdorem,
jak cloní umění, jak k slunci, vězte,
zalétá bohatýrský orel z Este.“

Ve zpěvu XI. napomíná Petr Poustevník Bohumíra hodlajícího hnáti útokem na Jerusalem, aby počal Bohem a vše vyzval k modlitbě, aby svatí a andělé s vojskem křesťanským se spojili a zdar nový mu přinesli. Majíc v čele biskupy a náčelníky, koná lid válečný zbožnou modlitbu:

„Tě Otče, vzývají i Tebe, Synu,
i Tebe, jenž z nich v lásce vycházíš,
i Tebe, matko, která ve svém klínu
jsi Boha nesla, přání jejich slyš!
Vás, kteří sféry poháníte, v stínu
jichž křídel hvězdná otáčí se říš,
i Tebe, jenž jsi ve posvátném zdroji
smyl k posvěcení věští skráni svoji.

I Tebe, který církev na skále
jsi založil, že silná jest a pevná,
nástupcem tvojím nyní trvale
kde milost Boha všemu světu zjevna,
vás, posli ráje, v svatém zápale
již snášeli jste těžká muka hněvná,
vás také, již jste pravdu s klidnou líci
svou krví spečetili mučenníci.

Vás rovněž, kteří knihou nebo řečí
jste zjasňovali k nebi stezku tmavou,
i Krista službu oddanou, jež větší
díl vyvolila sobě rajskou slávou,
vás panny, hrdinství jichž všecko předčí,
vás Bohu zasnoubené láskou pravou,
vás rovněž velké, svaté mučennice,
jež mřely jste, vším v světě zhrdajíce.“

Vidouce to pohané s hradeb Jerusalemských, svedli hrozný povyk

„a začli ryk, až klením, jeku ruchem
zněl potok, hora, údol, nebe s vzduchem.“

Rozzuřil se prudký boj kolem hradeb obleženého města, a Bohumír již již se chystal průlomem v hradbách vkročiti do něho,

„... v tom jak měnil štít,
šíp s hora kmit, a kde byl vůdce holý,
se v nohu jemu zabodnul...“

Všecka pomoc lékařská zraněného vůdce vyhojiti byla marna; tu konečně

„... anděl jeho utrh' s Joly hory,
hnán soucitem květ k jeho léčení,
ta květina jest vzácná, purpurová
a vzácné síly v kalichu svém chová."

Noc přerušuje zuřivý boj.

Křesťané vystavěli na snadnější stečení města vysokou věž, již sobě umíní (ve zpěvě XII.) Klorinda s Argantem zapáliti. Cestou vypravuje eunuch Arset hrdinské dívce o původu jejím. Pocházela z Ethiopie z rodu královského; matka její byla pleti snědé, a když porodila dívku neobvykle bílou, obávajíc se žárlivého krále, odevzdala ji Arsetovi, aby ji někde daleko vychoval. Jda tento lesem, potká tigra, před nímž se uteče na strom, dítě pak zůstavuje na zemi. A hle! dítě si s ním hraje, až konečně podá tigřice nemluvněti prs, a

„když nasytila tebe mlékem svým,
v les šelma zašla, znikla za křovím."

Maje pokladů dosti, uchýlil se Arset s děckem královským do Egypta, tam však byl přepaden loupežníky, i vrhl se s princeznou do divé řeky, v jejímž příboji však

„já pustil tebe, ale rychle k břehu
tě nesl proud, jak dýchal větrů let,
tam na měkkém pak složil tebe písku,
já znaven, udýchán z vln vyšel v blízku."

Tak vyrostla Klorinda jako pohanka a zapřevši rod, stala se slavnou. Stařec ji napomíná, aby se vrátila k víře původní a proti křesťanům již nebojovala. Ale nic naplat, ona vykoná, co si umínila. Věž stojí v plamenech, nastává vřava válečná, a Tankred se utká bojem s Klorindou, jíž ovšem za šera nočního nepoznává. V souboji hrdinská dívka klesá. Umírajíc žádá Tankreda, aby ji pokřtil, neboť

„Duch cizí... se nad ní sklání,
duch víry, lásky, smíru, z lepších světů,
Bůh seslal jej, ten Bůh, jejž mečem drtí,
za svoji službu vyvolil ji v smrti."

Tankred jí učiní po vůli:

„Zdroj blízko šumí v luh se perlící,
ze skály lůna do údolí chvátá,
tam jeho mokem plní přilbici
a jde, kam volá povinnosť jej svatá,
pak ruka uctivě se chvějící
uvolní hledí, spadne mřížka zlatá,
zří její tvář, ji pozná, bez lkání
tkví v němém hoři. Jaké shledání!"

Dívka umírá, a Tankred běduje a naříká usedavě; z rány, již si byl utržil, odtrhuje obvazek, tak že krev proudem z ní se valí; marně těší Bohumír a poustevník Petr zoufajícího; teprve když se mu ukáže Klorinda ve snách a praví

„... z toho světa bludů
jsi vyvedl mne v život věčný, pravý,
já tebou v lůno Boha beze bludů
se vznesla v svatých střed, v klín věčné slávy,
tam žiji blaženě a věř, že budu
tě očekávat, v slunce jas zde žhavý
se budem spolu dívat po vše věky,
ty jeho i mé obdivuje vděky.

Ty nebi nechceš-li mne záviděť
a příliš otrok nejsi smyslů svých,
žij myšlénkou, že srdce mého vznět
jen tobě patří v žárech nejsladších!“ —

se probouzí k novému životu hrdinnému, káže jí vystrojiti noční pohřeb a navštíviv ráno hrob její, prolévá tam vřelé slzy. Zatím se i v Jerusalemě dovídají o její smrti a za všeobecného nářku přísahá divoký Argant:

„Slyš, Jerusaleme, co přísahám,
slyš, obloho, když cíl ten duše ztratí,
Frank nesjede-li ku Erebu tmám
mou rukou, ať mne nebes blesky schvátí!
Ji pomstiť za cíl žití pouze mám,
a tento meč se v pochvu nenavrátí
dřív, pokud Tankreda hruď neprobod'
a havranům ho nezanechal v hod.“

Nedaleko tábora křesťanského (zpěv XIII.) jest les, z něhož berou Frankové dříví na přístroje oblehací. Aby jim nové nesnáze způsobil, umíní si Ismen, kouzelník pohanský, magickým uměním tak jej okouzliti, aby se do něho nikdo z křesťanův ani neodvážil. K tomu věští,

„... co nejdřív nebeský že Lev
se Sluncem Martu skytne objímání;
tak velký bude žárů jejich hněv,
že rosa, déšť a mrak mu neubrání,
neb všecko, co se v nebi jeví, věští
žár krutý, sucho, cizí všemu dešti.“

Les jest tedy okouzlen a obehnán plamennou ohradou. Co se tam dálo, vypravuje lid pro drva vyslaný:

„I náhle začal temný zníti řev,
jak chvěla by se v základech svých země,
v něm vichrů nespoutaných duněl zpěv,
jek vln, jež v skalách kvílí přetajemně,
v tom syčí had a v tom řve hromem lev,
vlk vyje táhle, medvěd bručí temně,
trub slyšíš břesk v tom a zas hlahol hromu,
zvuk jeden ze sta zní tu v šeru stromů.“

Ani Alkast, nejneohroženější ze všech křesťanů, neodvažuje se vniknouti v magický kruh okouzleného lesa, jehož pohled v něm způsobil, že

„. . . . . tlakem
hnán strachu, který v žití poprv cítil,
jak zběsilý se k táboru zpět řítil.“

Jediný Tankred se přízraku neleká, vniká do vnitř, skočí v plamen, necítí ani žáru ani tepla, nýbrž spíše chlad; na konci lesa spatří ohromný cypřiš, na němž se vine písmo divných známek, i čte tam slova:

„Ó reku, krok tvůj okřídlený letí
do říše smrti, která stíny chová,
ó nebuď krutý, ó kéž smírem světí
to místo skryté ňoha hrdinova,
přej míru dušim, jichž noc světlá nemá,
kdo živ, s mrtvými bojovati nemá!“

Zároveň zaslechl kvil a ston kolem v háji, jako když si ňádra stísněná oddychují, a věda, že jest to mámení pouhé, tasí meč, tne do stromu, z něho se vyřine krev, a pak zazní hlas:

„. . . . Příliš hněvem svým,
ó Tankrede, mne, ukrutníče, stíháš,
mne vyhnal's z těla, které bylo mým
bydlištěm sladkým a teď ještě číháš
na ubohý kmen ruky vzmachem zlým,
kam osud spial mne. Opět svůj meč zdviháš.
Což po smrti tak ukrutností rveš
své nepřátely a je stíhat chceš?“

Jest to hlas Klorindin, a ač mu Tankred nevěří, tuše klam kouzelníkův, přece jest jím tak dojat, že zanechav práce les opouští. — Zatím se dostavuje na křesťany nehoda druhá, ohromné vedro. Žár úpalný hrozně doléhá na vojsko křesťanské, až konečně rozpjav ruce vroucí modlitby posýlá Bohumír k nebesům na odvrácení takového zla, a Bůh sešle hojný déšť, jímž všecky prameny se oživují, a všecka příroda jako z jara se omlází. I jest pravda:

„Kdo v Boha spoléhá se,
ten proti ranám všem má pevný štít,
ten řád a tvářnosť počasů všech znáti
a hvězdám osudu můž' vzdorovati.“

(Dokončení.)

Otci.

Jak na Tebe vždy vzpomínám,
Ty můj tatíčku milý,
když u večer tak sám a sám
sedávám v tmavé chvíli,
kdy vše, co měl jsem kdysi rád,
co v srdci cítíval jsem plát
se v duši mou zas chýlí!

Tu nejvíc na Tě myslím jen,
jak miloval's mne v žití,
i na ten boluplný den,
kdy viděl jsem Tě mříti;
i jak Tě ve hrob kladli pak —
tu dosud slzou vlhne zrak
a v srdce žal se řítí.

V myšlének trudných víření
naděje hvězdy vzplanou:
„Víra — ta nezná umření,
radosti slzy kanou:
„Ač tady již Tě neuzřím
v hrob Tvůj, můj otče, zvolat smím:
„Tam v nebi — na shledanou!“

Karel Th. Kotrouš.

Socialismus.

Napsal

Tomáš Jos. Jiroušek.

(Pokračování.)

VIII.

Idea svépomocného socialismu.

Mezi dělnictvem v letech třicátých našeho století vznikla mezi socialismem Blanquiho a Marxovým zcela samostatná myšlénka o zlepšení poměrů dělnických. Myšlénka ta vrcholila v hesle: „Pomozme si sami!“

Dělníci jali se zakládati dílny, konsumy a podnikatelské spolky v Paříži a krajských městech Francie. Tato myšlénka nebyla ve Francii novou. Již konvent dal zříditi po návrhu posl. Maloneta r. 1790. „Bureaux de travail“ (pracovní kanceláře), jež zařídili „Ateliers de Charité“ (národní dílny), k čemuž bylo věnováno 15 millionů franků. V těch bylo vydržováno zaměstnané dělnictvo jaksi dobročinně.

Dílny, jakž ani jinak možno nebylo, brzo zašly; vláda na ně nechtěla dáti již více podpory proto, že prý soustava se neosvědčila.

Přes to vše hlavně žáci St. Simonovi a Proudhonovi

pojali novou myšlénku o svépomoci, již pak prováděli tak, až ocitli se i před soudem pro tvoření státu ve státě. Než, nové dílny a spolky, associace zvané, ač až do r. 1848. se udržely, přece zašly. Francouzského dělnictva následovali ve svépomoci i dělníci angličtí v Rochdálu a konečně i za vedení Schulze-Delitsche dělníci němečtí.

V letech šedesátých idea svépomocná vedle šíření snah politicko-socialních byla ve střední Evropě v plném proudu.

I dělnictvo československé pod vedením dra. Frant. Lad. Chleborádа (1867—1870.) nadchlo se pro ideu svépomoci a drželo se jí většinou až do r. 1875., kdy pádem pražského „Oulu“ přestalo v ni důvěřovati. Jenom něco málo je takých samostatných společenstev dělnických z oněch blahých dob dělnictva. Bylot roku 1870. v Čechách a na Moravě přes 300 konsumních a podnikatelských spolků dělnických —

Pokud měli dělníci ještě obstojné výdělky a mohli nějaký groš na věc svépomoci věnovati, a pokud do dodávek nevpletli se lidé nepovolaní, šla idea svépomocná ještě obstojně životem. Teprve po velikém krachu (1873.), kdy nastal nedostatek práce a snižování mzdy, brala také idea svépomoci za své.

Pravidlo, že idea svépomocná svědčí jen tomu dělnictvu, které zaujímá lepší postavení mezi proletariatem, bylo od národohospodářů úplně přehlédnuto.

Pravíme to, ač víme, že snahy svépomocné ještě nyní hluboko mají zapuštěné kořeny v Anglii i jinde, kde výdělky dělnictva až doposud jsou obstojné. Nechceme přeceňovati ani podceňovati svépomoci, vydáváme o ní jen pravdivé svědectví, pokud se týče dělnictva.

Dělnictvo francouzské, německé a československé dospělo u veliké většině k přesvědčení, že za nynějších nízkých výdělků a za stálého nedostatku práce snahy svépomocné se znenáhla samy sebou překonávají.

Snahy svépomocné mohou jen jistému ohraničenému kruhu dělníků prospívati, ale celku dělnictva nikoliv. Kdyby celek mohl snah těchto účastným býti, pak idee svépomocné nebyly by marnými pro povznešení stavu dělnického po stránce hmotné K tomu však schází dělnictvu: 1. rozum s náležitým uvědoměním a vytrvalostí a 2. lepší výdělkové příjmy.

Vzhledem k uvedenému musí minouti se myšlénka: svépomocí zlepšiti stav dělnictva bez jeho účastenství, svého cíle. Jednotlivcům může však prospěti. Ostatně, svépomoc nebyla by nikdy dospěla do takových konců; že však z lidumilnosti ve prospěchářství se zvrhla, musila zajíti.

Svépomoc dělnictva v konsumních a podnikatelských spolcích zabila hlavně vysoká dividenda, velké rabaty, lidé nesvědomití a j. zlořády a nedostatky. Dnes nelze svépomoc dělnického konsumu a podnikatelství pro dělnický celek uvésti v život, byť i sebe lepší byla.

Dělnický lid, zejména český, nemá ku svépomoci veliké důvěry. A nelze se tomu diviti; po kolikerých nadějích ve svépomoc malovaných když přichází tak trpká zklamání, jakž může lid míti ještě důvěry, byť i v lidumilnou a šlechetnou ideu socialní svépomoci? — — —

Avšak, přes to vše, co se stalo a minulo, zasluhuje přece svépomoc, idea šlechetná, aby zámožnějším dělníkům

byla doporučena! Svépomoc, když spravedlivě, poctivě a svědomitě se provádí, může zlepšiti stav dělnického kruhu, na nějž se obmezuje. Více nemůžeme dělnictvu o svépomoci povědíti.

IX.

Státní socialismus.

K zavedení spořádané společnosti státní nesly se ideály mužů, otázkou všeobecného dobra se zanášejících, od mnohých dob.

Anglický kancléř a národohospodář Thomas Morus učinil (r. 1516.) svojí „Utopií“ první počátek. Návrhy jeho zůstaly pouze na papíře. Ale byl to přece jen počátek něčeho.

Důmyslný spisovatel italský Campanella (nar. 5. září r. 1568.), kněz ze řádu sv. Dominika, vydal r. 1620. dva spisy podobné „Utopii“ Thomasa Mora: „Civitas solis“ (Obec sluneční) a „Monarchia Messiae“ (Mocnářství Spasitelovo). Campanella překonal lepšími návrhy na zřízení společenského života Thomase Mora. Než, všecky tři knihy zůstaly jen málo povšimnutými, a ke skutečnosti bylo daleko. —

Teprve Otcům řádu Tovaryšstva Ježíšova podařilo se v XVII. a XVIII. století zbudovati mezi Indiany jihoamerickými(!) na území Paraquay, první v pravdě křesťansko-katolický socialní stát. Stát tento, velemoudře zřízený a spravovaný netrval bohužel dlouho. Brzo po jeho rozkvětu přišly spojené hordy španělské a portugalské, stát přepadly, ztroskotaly a kněze, vůdce lidu, pozajímaly, rozehnaly a lid si podmanily. Tak zašla první křesťansko-katolická socialní říše, jejíž vzorná zařízení až do dnes budí u nepřepjatých vzdělancův obdiv. —

Nynější socialisté představují si ve svých idealech taktéž jakýsi socialní stát lidu, který Bůh ví jak zaříditi by si přáli.

Pro nás nejdůležitějším ve přítomnosti prozatím jest, že i vlády společně s parlamenty vytkly si pracovati též o velikých dílech otázky socialní opravami dosavádních poměrů, zejména dělnických. I tato snažení pojmenovati sluší státním socialismem. A socialismus tento nesmíme ani příliš, ani málo ceniti.

Parlamenty a vlády jsou skutečně v první řadě oprávněnými činiteli pro hmotné opravy ve příčině socialní. Kdyby zástupcové lidu neboli zákonodárci a vlády nebyli oprávněnými hlavně ku hmotné stránce socialismu, pak skutečně byli bychom na rozpacích, komu vlastně právo toto mělo by se na předním místě přiřknouti.

Kde vlády a parlamenty zasahují v opravy otázek dělnických a socialních, tam pracuje se o zmírnění protiv společenských i protiv mezi kapitálem a prací, tam řeší se cestou míru a upravuje dle možnosti k dobru život společenský — život socialní.

Čím hlouběji opravy tyto zasahují v život nejnižšího a nejbídnějšího proletariatu, tím více prospívají. — Zasáhneme-li socialně-hospodářskými opravami ve skutečný proletariat, vyrveme ho tím na jisto z rukou nesvědomitých agitatorů výstředního socialismu. Neboť, čím více zanedbáván jest tento díl dělnického lidu, tím více klesá v náruč svých domnělých přátel socialistických a vývodům mužů rozvážných stává se nepřístupným.

V tom spatřuji největší nebezpečenství nejen pro ostatní stav

dělnický, nýbrž i pro celou společnosť ve státě. Tomu mělo by se více pozornosti věnovati. Vlády a zákonodárci měli by dbáti především o dobré, mravné vychovávání mládeže. Školy, nemá-li se v lidu zmáhati nevěrecká, hrubě materiální skleslosť, měly by se státi školami náboženství nejprve a nejpřísněji pěstujícími. Nesmíme zapomínati, že státní socialismus, obrazící se v opravách socialních, prováděn býti má se zřetelem na křesťansko-katolický socialismus, máme-li se dodělati nějakých společných úspěchů pro obecné dobro. Co platno bude hmotné povznešení lidu, když bude lid kleslý duševně? Jest věru nejvyšší již čas, aby poznala se tato socialní chyba, která v Evropě od pokolení k pokolení dědí se bezmála už po 100 let!

Státnímu socialismu jako socialismu křesťanskému opírají se socialní demokraté a socialní radikálové veškerou svojí silou. Oni docházejí ku přesvědčení, že státní socialismus, kdyby spojiti se měl se socialismem křesťanským a pracovati měl na opravách socialních, zničil by jejich snahy, postavil jejich ideály i přeludy ve pravé světlo a je tak pro vždy učinil nemožnými. — — — Socialisté to vědí, oni jsou si toho vědomi... Proto stále vystupují proti všem opravám, nejnověji i proti zařízení komor dělnických u nás a prohlašují, dokud sami těchto oprav cestou práva hlasovacího a volebního (což jest jejich záminkou,) nebudou svými poslanci účastni, že opravy ty dělnictvu a společnosti neprospějí.

Kdyby nám u socialistů činiti bylo s muži povážlivého rozumu, přáli bychom si sami, aby vlády a parlamenty učinily jim po vůli. Než, za uvedených okolností politických nemáme k tomu doporučování mnoho chuti, aby do sněmoven nepřišli snad zástupci dělnictva nestoudnými, vše urážejícími řečmi plných klamu a bezpráví.

Takového něco bylo by dělnictva nedůstojno.

Státní socialismus — po našem úsudku — mnoho běd může odstraniti, mnoho protiv oslabiti a společenský život zlepšiti, když nezapomene, že lid duchem křesťanským již ze škol vychováván a veden býti má.

Avšak přihlédněme, kterak se děje. Pokleslým dívkám jest útulkem porodnice, odkud ročně sta a sta dětí bývá dáno na vychování na venkov. Že si matky neberou děti takové v ošetřování z útrpnosti nebo křesťanské lásky, nemusíme dokazovati. Šestým rokem přestává podpora za živení dítěte — a pěstounka odvádí je zpět. Nyní připadá starosť o dítě — domovské obci, ale kterak obec povinnosť svou vykonává, o to se dále nestará nikdo. Známe případy, kde v obci udělala se na takové ubožáky bez otce a matky licitace, t. j. licitováno, kdo za menší plat by chtěl dítě živiti. A známe případ, kdy domkář jistý nabízel se, že přijme dítě za 15 zl. ročně — a soused jeho nabídl se učiniti tak za 12 zl.

A nyní přihlédněme k tomuto vychování. Domkář si béře sirotka za tak malý plat, poněvadž nemá nikoho, kdo by mu pásl husy nebo krávu. Nepotřebuje tedy najímati si pasáka a ještě za to několik zlatých dostane. Jako pěstoun jest ovšem povinen posýlati dítě do školy — ale k tomu se přinutiti nedá a řekne raději: Tot ho raději odevzdám obci. — A kdož odváží se v takovém případě domáhati se nápravy — kdož bude podávati stížnosť na obec? — Tak se stává nezřídka, že ubozí nalezenci žijí a vyrůstají jako dřeva v lese.

U nás nezakazuje se lidem, nemajícím ani ponětí o řádném vychovávání, žíti v nedovoleném manželství — ale k plnění otcovských povinností není otec nemanžel nijak přidržován. Z dětí takových vyrůstá proletariat mnohem horší než byli jeho rodiče.

Máme zákon na zamezení tuláctví, ale na venkově nikdo o něm neví. Nestačilať by vězení ani pro tuláky, tak daleko věc již dospěla. Sta rodin táhne po celý rok krajem — jdou prý „na práci“, ale děti chodí žebrotou; zdrží se snad někde týden z jara „na řípě“, jinde týden ve žních — a tu ovšem nestojí ani za to dáti dítě zapsati v místě tom do školy. I takové děti vyrůstají docela beze školy a nedostane se jim ani dosti malých vědomostí náboženských.

A co bývá velmi často pramenem tohoto zla, co zaviňuje, že otec rodiny sám tak spustne a spustnouti nechá i ty, jimž dal život? Velmi zhusta bývá to — kořalka.

Ano, zavřete kořalny, a budete míti méně bídy, méně tulákův a méně zločinců!

Avšak u nás hledí se pití tohoto jedu poněkud omeziti tím, že se zvyšuje daň z prodeje; a čeho se tím docílí? — Že člověk, který nápoji tomu se oddal, utratí zaň vydělaný groš o něco dříve, než by utratil, kdyby byla kořalka lacinější.

Veliká část dělnictva jest uvyklá — není-li oddána kořalce — probíjeti výdělek za celý týden v sobotu nebo v neděli při „muzice“. Ani tento nešvar se neobmezuje, ale trpí se i v dobách, kdy církev zábavy takové zakazuje. Tím učí se lid opovrhovati auktoritou církve a bráti náboženství v lehkost — ať již nepřipomínáme jiných škodlivých následků. — Zde jest potřebí nutné a rychlé nápravy. —

Státní socialismus, vrcholící ve hmotných a společenských opravách dle poměrů zemských a říšských, když sám o sobě prováděti se bude, nezbaví se snad nikdy vystřelků politického, výstředního hnutí socialistického. Dobré opravy národohospodářské musí míti i zřetel na dobrý socialismus duševní; a tím jest jediné socialismus křesťanský. Jen křesťanský socialismus připravuje a přístupným činí lid k opravám národohospodářským a ku šťastnějšímu, zdravému společenskému životu. Jen lid, který naučil se ctíti a zachovávati zásady a zákony křesťanské, jen ten lid dovede ctíti a zachovávati i zákony a řády společenské ve společnosti.

Historie devatenáctého století potvrzuje pravdu našich slov.

X.

Otázka dělnická.

Otázka dělnická jest nejen ohraničenou, ale i podstatnou částí otázky společenské. Dělnictvo má svoji vlastní důležitosť pro lidskou společnosť jako každý jiný stav. Význam slova „dělník“ počíná vykládati se v naší době, v době zmatků socialních, velice chybně. Každý, kdo ať duševně, ať hmotně jakoukoliv užitečnou prací pro sebe či společnosť se zanáší, jest prý dělníkem. Tak tvrdí mnozí národohospodáři, požívající před celou veřejností dobrého jména. Tato pravda ovšem nikterak popříti se nedá. Kdo pracuje, jest práce své pracovníkem a díla svého dělníkem. Theolog, učitel, hvězdář, spisovatel, básník i úředník, všici jsou pracovníky svého povolání. Společnosť lidská, se

zřetelem na práci a povolání, dělí však sama sebe ve tři stavy: na dělníky duševní, na dělníky fysické a konečně i na — nedělníky čili nepracovníky. Jen ten, kdo žádnou fysickou ani duševní neb studijní práci nepodniká a ničím není k ní vázán; jen ten, kdo i pro opatřování svého majetku drží si dohlížitele a tajemníky, ten nemůže nazvati se práce své dělníkem, poněvadž ve skutečnosti kromě jídla a procházky nebo zábavy žádnou prací se nezanáší, žádné nepodniká a jen o ušetření sebe pečuje.

Péče o sebe jest také dílem, ale společnost nepřipouští širšího významu takové práci.

Takovýchto lidí nacházíme však v kolika tisících sotva jednu osobu. I šlechta a vysoce postavení mužové a ženy podnikají stavu a povolání svému přiměřené práce.

Hrabě Karel Žerotín († 1636.) jako spisovatel, Bohuslav Balbín († 1688.), kněz z řádu Tovaryšstva Ježíšova, jako učitel, obhajce jazyka českého a dějepisec, Jos. Jungmann († 1847.) jako slovníkopisec, Frant. Palacký († 1876.) jako historik a j. podávají nám toho svědectví.

Naproti tomu však socialogický význam slova „dělník“ v otázce dělnické jest zcela rozdílným od významu jeho v otázce socialní.

Kde jedná se o význam slova dělník v otázce dělnické s příznaky socialními, tam slovem „dělník“ vyrozumívati můžeme pouze toho, kdo hmotně t. j. fysicky pracuje a nenazývá ničeho svým, leč to, co z práce rukou jeho ve způsobu odměny nebo mzdy mu vyplyne. Jen takový muž ve významu správné dělnicko-socialním jest dělníkem. A tohoto rozdílu musíme býti vždy pamětlivi, aby slovo dělník nepletlo se do pojmu prací všeobecných neboli společenských. Práce a práce, dělník a dělník, toť jsou vždy dva a dva velice rozdílné pojmy.

Otázka dělnická nezná však jiného dělníka než toho, který jen fysicky pracuje. — Otázkou dělnickou vyrozumívá se hmotné upravení poměrů dělnických a duševní povznešení pracujících tříd.

Hmotné upravení poměrů dělnických jest záležitostí čistě hospodářskou, jež jen poněkud jednotlivými odstavci svými zabíhá v socialismus politický. Lépe vyloženo: následky, jak z bídných tak i lepších poměrů dělnických to jsou pouze, jež dotýkají se i tříd nedělnických.

Při lepších hmotných poměrech dělnických objevují se nám jejich následky blahodárně i na živnostech a průmyslu. A naopak, jsou-li hmotné poměry dělnictva ohledně práce a mzdy bídné, trpí tím obchodnictvo a následovně i průmysl, poněvadž dělnictvo jest opět veliký spotřebovatel jako vyrabitel. Jestli z poměrů těch vznikají stávky a z těchto i demonstrace a podobné dělnické zjevy, pak trpí tím i společnost ostatní ještě více. Stráž musí udržovati pořádek, vojsko musí býti konsignováno, úřady zeměpanské mají plné ruce práce, a pasáž i majetek v ulicích, vše jest ohroženo. A proč?

1. Buď že dělnictvo s továrníky anebo továrníci s dělníky stran mzdy, doby pracovní a j. nemohou se dohodnouti; 2. buď že práce vázne, a dělnictvo nemá co dělati.

Takovéto nepokojné stávky a demonstrace bývají obyčejně dílem nesvědomitosti výstředních agitatorův a organisatorů socialistických.

Všickni důmyslní vůdcové dělnictva vůči tomuto uznali, že spravedlivá a poctivá snaha o zlepšení hmotných poměrů dělnických takto nikdy se neuskuteční. Jestli že přepjatostí a vzpourou domáhá se dělnictvo práva ku zlepšení existence, pak nemůže nazvati se ani spravedlivým, anať spravedlnosť nepotřebuje domáhati se něčeho — násilím. Tak pálí dělnictvo za sebou jen mosty, jichž brzo opět potřebuje k návratu — do práce.

Ostatně, stávkami, byť i sebe klidnějšími, nezískali dělníci ani poskytovatelé práce mnoho, škoda vzešla obyčejně na obou stranách. Rozumné a vzájemné dohodnutí jeví se býti nejlepším prostředkem.

Daleko horším jest, když v některém místě práce vázne, t. j., když není co dělati. Tu zapotřebí jest: jednotlivců, obecní, zemské a po případě i státní — pomoci. Pro takové případy vyslovil bývalý říšský kancléř německý, Bismarck, svoji světoznámou zásadu, vrcholící ve slovech: „das Recht auf Arbeit!“ A zásada tato jesti věru dobrou. Nejsme přátely soustavy národního hospodářství v otázce dělnické, jakou zanášel se Bismarck, ale tolik uznáváme, že dělníku, je-li bez práce, má se práce poskytnouti.

I minulosť nám to dokazuje. Za takových poměrů a okolností stavěl již ve XIV. stol. Karel IV. na Petříně „hladovou zeď“; Praha po velikém krachu (r. 1873.) bourala městské hradby (r. 1874.) a Brno regulovalo řečiště Svitavy a Svratky. —

Ku hmotnému upravení poměrů dělnických náleží dále: obydlí dělnictva, smlouva o vstoupení a vystoupení z práce, smlouva o mzdě, doba pracovní, nedělní a sváteční klid, práce žen a dětí, tovární neboli pracovní řády, zákony na ochranu dělnictva, dozor továrních inspektorů se strany státu, nemocenské a podporující pokladny tovární a místní, pojišťování dělníků pro případ úrazu a smrti, pojišťování pense vysloužilcům práce atd. To vše spadá v obor otázky dělnické, která jen mezi dělníkem a továrníkem má co činiti. Tím, že dovoláváno se zde s jedné nebo druhé strany pomoci či ochrany státu a zákonodárství, nestává se otázka tato nikterak ihned záležitostí celé společnosti v státu.

Jenom následky špatně upravené hmotné otázky dělnické dotýkají se tu a tam společnosti, ale nikdy nezasahují ve společnosť celou. Tak na př. nynější duševní i hmotné poměry a postavení dělnictva dotýkají se stanoviskem mravním náboženství, následkem toho i kněžstva; jaký tedy div, když i toto kněžstvo má na zřeteli i věci dělnické a socialní a když pečuje o nápravu?

Dále dotýká se stav dělnictva i maloobchodnictva, malořemeslnictva a vůbec středních kruhů živnostenských. To však není ještě celá společnosť. Nepostiženi jsou neživnostenští kruhové, jako: rolnictvo, umělci, učenci atd.; nepostiženi jsou se stanoviska duševního: atheisté, materialisté a j. ze řad liberálních; nepostiženi jsou: velkovyrabitelé, velkoobchodníci a j. třídy lidu. A proto otázka dělnická, pokud fysické práce se dotýče, nemůže nikdy nazvána býti otázkou socialní; že může míti mnoho následků socialních, když dostoupí svého vrchole, nikdo nepopírá. Opět příklad: V Brně r. 1885. dělníci a dělnice celého odboru vlnařského, počtem 12.000 osob, stávkovali; kdo měl se stávkou co činiti? — Socialně radikální křiklouni, dělníci, ženy dělníků, továrníci, jejich úředníci, stráž bezpečnosti a trochu vojska za účelem udržení pořádku do ulic továrních rozestaveného! Žádali dělníci na společnosti t. j. na ostatních třídách lidu brněn-

ského či docela moravského nějaké pomoci či nějakého spoluúčastenství? — Nežádali! Měla ve hnutí tom sama ze své vůle společnosť brněnská či moravská kromě dělnictva nějaký interes? — Neměla! Společnosť nanejvýš si přála míti od takového lidu — pokoj.

Tak se mají věci ve skutečnosti. Povídání socialistických výstředníků, že bez práce dělníků neudržela by se společnosť, jest karakterní známkou jejich socialní uvědomělosti, na něž sluší odpovědíti: kdo by se bez práce neudržel, byl by zajisté — dělník. A proč? Poněvadž existence dělníka závisí jenom na odměně a mzdě za práci...

O nějakém donucování společnosti dělnictvem k povolnosti nemůže býti ani řeči.

Donucováním a dostrašováním nikdy se ničeho nedocílilo; ano, docílil se spíše opak toho, čeho docíliti se chtělo, — podobně možno říci o stávkách a demonstracích dělnických.

Ve hmotných záležitostech otázky dělnické dobrá vůle, spravedlnosť, cit a rozum více zmůže nežli zášť a spor. — Přicházíme k politicko-socialní otázce dělnické.

Dělnictvo, jakmile po ukončení práce, t. j. po díle, opustí továrny, dílny, hutě, kolonie nebo byty a soustředí se ve shromáždění nebo spolky a počne řečniti o svém postavení ve společnosti lidské, o postavení svém duševním v otázce dělnické, tam již mluviti se může směle o socialní otázce. — Netřeba snad vysvětlovati proč. Dělnictvo počíná se zde dotýkati záležitostí, které mají vliv i na celou společnosť. Řečnění: o komorách dělnických, o všeobecném právu volebním a hlasovacím do všech obecních, zemských a říšských sborů zastupitelských musí nazvati se politikou, jež na sobě nese ráz společenský, socialní. A dále. —

Duševní povznešení tříd pracujících pokládáno jest za nejdůležitější odstavec politické otázky dělnické. Duševní povznešení má několik směrů. Nynější socialismus nevyrozumívá za přední povznešení lidu vzdělání odborné neboli řemeslnické, jaké pěstuje se ve průmyslových a pokračovacích školách, nýbrž vzdělání společenské; socialní demokraté říkají tomu vzdělání politické neb občanské. Jak socialističtí demokraté a radikálové vzdělání takové mezi dělnictvo šířiti by si přáli, dokazují nám nejlépe jejich časopisy a samostatné spisy.

Úplná t. j. bezohledná svoboda tisku, svoboda shromažďovací, spolčovací, úplné volné (od plic) slovo, oddělení Církve od státu, prohlášení náboženství za věc soukromou a svoboda kolportáže tisku, toť jsou nejhlavnější požadavky ve programu socialistů k duševnímu obrodění lidu. Kam s takými prostředky dospěti mohla by společnosť lidská, každý nepředpojatý člověk vyložiti si může z větší části sám.

Neobmezená svoboda tisku, bez jistých mezí slušnosti a mravnosti, může vésti ke všemu, jenom ne k duševnímu povznešení a vzdělání lidu. Též tak má se věc s volným slovem ve shromážděních. Nejsme proti svobodě rozumné, právně ohraničené a mravné, podobně ani proti volnému slovu též v takových mezích; jsme však rozhodně proti zneužívání svobody tisku i svobody slova, jestliže jedno či druhé vésti má lid k bezuzdnosti nebo ku zdivočení.

Takové svobody a volnosti ať v čemkoliv — neuznáváme! Podobnou svobodou může býti lid sveden k sebepřeceňování.

Důkaz toho máme na národech, kde již taková svoboda existovala a existuje. Francie jest toho odstrašujícím příkladem.

Lidu není v také svobodě a volnosti nic svatým, když vše, bez zřetele na soudnost, zákon a rozum může haniti, tupiti nebo schvalovati — jak se mu právě zachce

O oddělení Církve od státu a o prohlášení náboženství za věc soukromou ani se nezmíníme. Jen v zaslepených mozcích fanatických blouznilů panovaly vždy podobné zásady, a u socialních demokratů takovýto požadavek jest téměř vypáleným znamením na čele, skrze něž by se mohli někdy státi i majetkem Mefistovým, jako kdysi dr. Faust —

Psáti o dalších ideálech a utopiích socialních demokratů a radikálů, jako: o příjmech lidu v budoucím státu, o společné státní výrobě, o všeobecném míru a odzbrojení atd. atd., bylo by zbytečným mrháním času; upouštíme od toho, neboť stavění povětrných zámků a malování budoucího státu na papír nelze bráti vážně. Pohádky o skleněných horách, „zavinšovaných“ princezkách a všelikých smyšlénkách z naivní poesie nesluší vykládati dnes ani dětem, natož pak mužům dospělým.

Nám počítati jest se skutečností ve přítomnosti, a z té čerpati poučení do budoucnosti. Co do všech sebe krásnějších plánů, když nelze jich provésti.

Theorie a praxe jsou dva veliké rozdíly. Praxe nemůže každému požadavku theorie vyhověti.

Vzduchoplavba jest již dosti promyšlena, ale praxe nedovedla ji přece přizpůsobiti požadavkům užitečnosti a dokonalosti.

Theorie všeobecné zasahují i theorii socialní.

Pracujme v záležitostech otázky dělnické základně na tom, co v opravách již započalo.

Pracujme rozumně, nepřepjatě, ne v odporu se společností, pracujme s ohledem na vše dobré i zlé; jen tak doděláme se ve přítomnosti zlepšení poměrů dělnických i do budoucnosti našeho pokolení. Jen vystředností se střežme!

Dějiny nás učí, po věky že vítězil ve všem a vždy, byť i hned ne, přece na konec — jen rozum. Bůh dal i dělnictvu moc rozumu, aby ho užívalo, ale nikoliv zneužívalo a naproti němu se stavělo, nechce-li duševně i hmotně — poklesnouti. Nikoliv stávkami, nikoliv demonstracemi, nikoli výstřednostmi a násilím, ale rozumem řešiti se musí otázka dělnická! (Dokončení.)

Ve službách královských.

Historická povídka.

Napsal **Ladislav Benýšek**.

(Pokračování.)

III.

Druhého dne po odchodu z Prahy stanul král Václav se svými bojovníky na pozemí země české a moravské. Že byl delším pochodem unaven, kázal zástupům, aby se zastavily, stany rozbily a s ním odpočinuly. Stalo se dle rozkazu. Množství stanů na rychlo postaveno a vše připravovalo se ke krátkému odpočinku. Uprostřed válečného tábora hrdě vypínal se pěkně vyzdobený stan královský, v němž si hovil Václav, maje po boku pěvce zbraslavského Odolena.

Ten, opatruje drahocenný kříž, všude krále provázel. Václav ani za noci ho nepropouštěl, maje strach o poklad drahocenný na opatovi Konrádovi vyprošený. Nad to i jinak král Odolena si oblíbil. Snivý ten prostoduchý mládenec byl mu velice milý; dobře ho poznal v málo dnech a dokonale přesvědčil se, že mimo věrnou oddanost a lásku k písním jiné v srdci jeho místa nemá.

Stan královský byl stále obklopen. Nejpřednější a nejurozenější páni, kteří s králem Václavem na výpravě měli účastenství, přicházeli, buď aby s králem se pobavili, buď aby vyslechli jeho vůli a rozkazy, co a kterak by se ve vojště díti mělo. Přicházeli i pištci a hudebníci, aby jej hrou obveselovali. Bylo pak toho obveselení také potřeba. Král byl trudnomyslný, věšel hlavu, vzdychal a často zraky obracel v tu stranu, kde v dalekém mlhavu kryly se báně hradu pražského.

Odolen porozuměl dobře. V málo dnech svého pobytu na dvoře králově, dosti měl příležitosti poznati, že veliká jest láska Václavova k mladé sličné choti královské.

V hrudi Václavově zle to bouřilo. Kdyby ho nebyla volala neodkladná povinnost, kdyby se nebyl bál výtek starších přátel svých, že vlastních prospěchů, prospěchů země a drahých dědictví otcovských není dosti bedliv, kdož ví, nebyla-li by horoucí láska k mladé choti krále k tomu pohnula, aby voje rozpustil a vrátil se do náruči té, jíž nemohl zapomenouti.

Král ustanovil další pochod až na zítří. Dnes mělo všecko vojsko odpočívati v táboře. Den se skláněl pomalu — král dumal víc a víc. Již i hvězdný svit potuloval se okolo stanu královského, a král se nemohl jaksi probrati.

„Odolene, zpívej!“ poroučel král. Odolen poslechl. Stan jakoby se zachvěl pod návalem mocných zvuků písně Odolenovy. Stan od stanu bloudily zvuky, v ucho všech tu tábořících se vtírajíce. Všecko povstalo, naslouchalo, jak se vlnil mocný ten zpěv dál a dál, do noci temné do kraje širého.

„Co to? Kdo to pěje? Čí to píseň, jaké to kouzlo?“ ptali se mnozí v táboře.

„Jest to píseň Odolenova, pěvce králova,“ odpovídali ti, kdo už mocnost zpěvu Odolenova dříve poznali.

Králi bylo volno, zase teskno, hlava se mu potácela. Vzpomínal, vzpomínal, až sen uzavřel mu víčka, až ho Odolenova píseň ukolébala.

Jitro bylo bouřlivější večera. Jakýs hluk a šum prodíral se ke stanu královskému. Odolen vyhlédal, co se v táboře bylo přihodilo. Tlupa mužů kupila se kolem neznámého muže, vzezřením cizince. Svírala ho pevně, úzce se všech stran, aby nemohl uniknouti, všichni pak následovali statečného rytíře, pan Petra z Rosenberka, jenž vedl podivnou tu družinu přímo ke stanu královu.

„Jasný králi,“ hovořil Odolen; „pan Petr z Rosenberka, jenž nás už z Prahy provází, pospíchá sem s tlupou ozbrojenců vedoucích podivného muže. Mám dovoliti, aby vešli k tobě, bude-li pan Petr za to žádati?“

Král poznal, že cosi neobyčejného se děje, a že pan Petr z Rosenberka žádati bude asi u krále slyšení. „At vejdou příchozí bez prodlení, bude-li za to pan Petr žádati.“

Odolen vyslechl pokorně rozkaz králův. Již tu byl pan Petr.

„Prosím za slyšení u krále; člověk nepřítel vloudil se k nám," oznamoval krátce.

Odolen pokynul, dávaje znamení, že král ochoten jest pana Petra slyšeti.

Urozený vůdce družiny vešel do stanu, dav průvodčím pokynutí, aby zatím málo před stanem posečkali. „Jasný králi," hovořil. „Už od Prahy pozorovali jsme muže neznámého, podezřelého, cizinského vzezření, jenž plížil se za námi jako lačný dravec činívá, když kořisti vyhlédnuté činí úklady. Vojíni mému velení podřízení činili mě naň pozorna. Dnes konečně vloudil se až do ležení a rozpřádal tu s některými vojíny podezřelé hovory. Lapili jsme ho, vyslýchali, kdo jest a odkud, které úmysly vedou ho do ležení českého krále. Nechtěl však povědeti. Vedeme ho tedy, králi, k tobě. Snad bude povolnější, hovornější před tvou královskou milostí. Neli, račiž ho dáti do želez nebo na skřipec, však se mluviti naučí."

Král pozorně naslouchal. „Snad je to obyčejný zvědavec, potulný dobrodruh, jehož nemáme se co báti," odpovídal panu Rosenberkovi.

„Neračiž se, králi, klamati," pokračoval přišedší pán; „vzezření lapeného nesvědčí o dobrém. Pravá liščí to podoba a neračiž, pane a králi, zapomínati, že s liščím vzezřením i liščí dravost co činiti má. Králi milý! Nejsou v zemi i za hranicemi všichni tobě tak vroucně oddáni, nesmýšlí s tebou všichni tak přátelsky, jako ti, kdo jdou s tebou do boje, aby za tvé právo cedili krev. Jsou mnozí, kdož jsou ti nepřátely, zlými nepřátely, kdož to ví, zdaž nenajali za jidášský peníz podivného muže, aby ti činil úklady. Kéž nejsou správny moje obavy, avšak — až by důvodnými se ukázaly — snad už bylo by pozdě."

Král se zamyslil. Cítil tíhu slov Petrových. „Přiveďte cizince ke mně!" velel, rozmysliv se.

Pan Rosenberk poodešel, aby zachoval se dle rozkazu králova. Za okamžik bylo ve stanu královském velmi živo. Byl tu král, Odolen, pan Rosenberk a tlupa ozbrojenců svírajících těsně ve svém středu neznámého cizince.

Byla to divná podoba. Vous i vlas pronikavě ryšavý, oko jako žhavé, jež po všem stanu královském s rychlostí bloudilo. Postava byla nápadně kostnatá, ramenatá, poněkud přihrblá. Žádný s družiny nemohl tak snadno snésti pronikavých cizincových pohledů.

Král přísně změřil cizince, avšak v jeho přítomnosti jej mrazilo.

„Prohledejte opatrně veškeren oděv cizincův," velel král, nemá-li podezřelé zbraně neb cokoli jiného, nebezpečného."

„Už jsme tak učinili — z opatrnosti," odpovídal pan Rosenberk; „ničeho jsme nenašli. Nicméně nevěřím přece tomuto, všecko zdá se mi pouhou schytralostí a opatrností, aby získal si naši důvěru, jíž by třeba potom zneužil, zradil."

„Ať tedy předstoupí blíže," velel král.

Cizinec postaven jest těsně před krále Václava.

„Kdo jsi?" otázal se král přísně.

Tázaný se ani nyní neměl k odpovědi.

„Kdo jsi?" přísněji opětoval Václav dotaz svůj. „Věz, že stojíš před králem Václavem, jenž má dosti moci, aby přinutil tě k vyznání."

„Kdo jsem," odpovídal lámanou řečí, s přízvukem cizinským. „Což na tom záleží, jasný králi, kdo jsem. Nyní jsem věrný služebník českého krále, jemuž věrnost slibuji a zachovám."

Všecky překvapila takováto odpověď.

„Sliby na kvap činěné nemívají stálosti," vytýkal král; „co tě přivedlo do našeho tábora?"

„Slavné jméno tvé; slyšel jsem o tobě za hranicemi i v zemi tvé i jdu, abych ti nabídl svých služeb. Bude to pro mne nemalá čest. Kaž mi dáti meč, postav mě mezi své bojovníky a budu se biti za tvé právo jako lev. Jako lev, pravím, umím to, to věz, králi, a nesu si toho do stanu tvého důkazy."

Cizinec sundal po těch slovech lehkou přikrývku s hlavy — na čele a temeni celé zjizvené.

„Odkud máš památky své hrdinnosti?" zvídal král dále. Hlas jeho při tom patrně se obměkčil. Král počínal cizinci důvěřovati.

„Ani na tom nezáleží, králi jasný," odpovídal tázaný; „věz jen, že jsem ochoten i za tebe a slávu i moc jména tvého nových ran si utržiti, ba — věř tomu, jasný králi — ani hlavu svou za tebe dáti bych se nezdráhal."

Král byl všecek s cizincem usmířen. Jen panu Petrovi z Rosenberka bylo těch slibů trochu mnoho. Pochyboval v duchu o tom, zda by cizinec i tolik dobré vůle měl, vše to tak ochotně obětovati, jak horlivě sliboval.

„V naší vlasti jest dávným obyčejem," pokračoval král, „že ti, kdož králi v důležitých případech slouží a po jeho přízni touží, skládavají mu přísahu věrnosti. Máš-li i tolik dobré vůle a můžeš-li to srovnati se svým svědomím, abys před Bohem to všecko opětoval?"

„Každé chvíle, jasný králi!" odpovídal cizinec.

„Nuže, stať se," rozhodl král; „všickni, kdož jste zde, buďtež svědky přísahy muže tohoto."

Václav král pokynul Odolenovi a ten vyndal z roušky drahocenný kříž zbraslavský. Všickni podivili se jeho lesku a leposti.

Kříž vztyčen jest ve stanu a král velel cizinci: „Nuže, při této drahocenné památce otců mých přísahej věrnost králi českému!"

Cizinec uposlechl. Pozvednuv pravici, dotekl se kříže a pak vzpřímiv ji do výše zvolal hlasem mocným: „Přísahám".

Pan Petr z Rosenberka pohnul se prudce a meč z pochvy vytrhl. „Jsi tedy náš," volal rozhorleně, „avšak věz, selhal-li jsi slovem a zrušíš-li kdy přísahu, vlastním mečem utnu ti pravici."

„Upokoj se, pane!" konejšil Václav, „a vezmi cizince do své družiny. Sám ho můžeš neustále pozorovati, zůstane-li věren slovu danému. Nesluší se zamítati ruky pomocné. Kdož to ví, nebude-li nám pomoc toho podivného muže kdy vítána."

Pan Petr z Rosenberka odešel se svými ze stanu královského. Podivný cizinec byl nyní svoboden. Dán mu meč i ostatní výzbroj a přidělen jest k družině Rosenberkově. V krátce znám byl ve vojště královském jménem „B o t n š t e j n."

Po odchodu pana Petra z Rosenberka ze stanu královského dal Václav rozkaz k dalšímu pochodu — k Olomouci. Stany jsou na rychlo složeny, koně osedláni, válečné vozy připraveny a celý mohutný voj hnul se dále.

Král Václav opouštěje českou hranici, ještě se ohlédal směrem ku Praze. Tesknota ho znovu jímala, oko slzelo. Vzpomínal a vzpomínal. „Zpívej. Odolene!" přál si král. „Tvá píseň jest tak sladká, zpívej, neváhej. Jdeme do boje, kdo ví, jak dlouho budeš ještě svému králi zpívati."

Odolen poslechl. Píseň jeho zněla mocně, chvílemi jako bouře, chvílemi jako lehký vánek, jenž laškuje si krajinou. Jakoby i dusot koní, i rachot vozových kol se byl mírnil za pění Odolenova! Jakoby bujní oři byli zapomněli řehotati! Píseň Odolenova byla zemi české loučením, kraji moravskému pozdravem.

V pochodu válečném voj páně Rosenberkův předcházel. Botnštejn byl v něm jako střela, všudy napřed. Nikdo ho rychlostí a obratností pohybů nepředčil. Pan Rosenberk přál mu úplné svobody a volnosti, ale nespouštěl ho se zřetele. Každý pohyb jeho sledoval, žádný pablesk Botnštejnova oka ho neušel.

IV.

Třetího dne od té doby, co král Václav se svými stanul v Olomouci, vracel se Odolen ke královskému pánu svému. Byl u pana Rosenberka s jakýmsi poselstvím.

„Co jest nového v městě?“ zvídal král; „je vojsko veselé mysli? Jak jest připraveno k dalšímu pochodu? Nebudeme dlouho otáleti. Zítra, pozítří — vytáhneme do Polska. Je nás tam už potřebí.“

Odolen přinesl dnes důležité noviny, ale nemohl jich té chvíle povědíti, nemohl zodpovídati královy dotazy. Byl přerušen. Posel pana Mikuláše Opavského dal ohlásiti u krále příchod svůj; že prý nese králi Václavovi poselství.

Nebyl pak ten vzkaz pana Mikuláše radostný: „Jasný králi!“ hovořil posel, „pán náš Mikuláš vzkazuje ti, že své síly už úplně vyčerpal. Lokýtkova branná hotovost se zmáhá. Další trvání tvého panství v Krakovsku bude záviseti jedině na tom, jak si tvoje královská milost do Polska popílí a na tom, bude-li tvoje hotovost válečná Lokýtkovy znamenitější.“

Král Václav čekal takovýchto vzkazů. Na jiné už nebyl připraven. Odpověď jeho byla stručná: „Ať pan Mikuláš hledí alespoň ještě dva, tři dni v Krakově se udržeti. Do té doby budou vojska českého krále před branami.“

„Králi můj“ pokračoval Odolen, „když Václav zpátky posla do Krakova vypravil. „Byl jsem u pana Petra z Rosenberka. Zastihl jsem ho právě, když Botnštejna kázal dáti v okovy.“

Václav se podivil, skoro ulekl. „Aj!“ zvolal; „pan Rosenberk nejednává bez rozvahy; okovů nedostalo se patrně Botnštejnovi bez příčiny.“

„Ovšem, že nikoli bez příčiny,“ odpovídal Odolen.

„Snad příliš záhy dali jsme tomu cizinci víru, příliš brzy uvěřili jeho slibům, dali jsme se zaslepiti jeho přísahou.“

„Tak se alespoň zdá,“ pokračoval Odolen. „Pan Petr z Rosenberka praví, že všecko jednání Botnštejnovo bylo tajemné a těžko vysvětlitelné — samé úklady — ačkoli podivný ten cizinec všemi způsoby nám věrnost svoji namlouval.“

„Má snad toho pan Petr z Rosenberka důkazy?“

„Jak jsem z výpovědí jeho seznal, tedy ano,“ přisvědčoval Odolen.

„Pověděl ti o nich pan Rosenberk?“

„Ano, královský pane! Včera v pozdnějším večeru jevil prý Botnštejn zvláštní nepokoj. Oči jeho prý na všecky strany bloudily a do temné dálky pátraly. Ti, kdož panem Rosenberkem ustanoveni

k tomu byli, aby bděli nad ním, dobře to znamenali. Ani jediné hnutí Botnštejnovo jich neušlo. Učinili pozorna na to i pana Petra. Botnštejn byl velmi ostražitý. V stálé napjatosti bedlivě pozoroval, zda nikdo si ho v ležení nevšímá. Zdálo prý se, jako by byl nabyl o tom jistoty, že nikdo si ho nehledí. Pojednou zazněl temnou nocí táhlý hvizd. Bylo to patrně umluvené znamení, Botnštejnovi dobře známé. Jediný skok a byl mimo ležení, zmizel v šeru. Ale již tu byl pan Rosenberk. Nerozmýšleje se, dal se s několika ozbrojenci za zmizelým Botnštejnem. Stíhali ho v tu stranu, ve kterou unikl, opatrně, jako lišky. Chlap jako by se byl do země zpropadl. Konečně přece přišli mu na stopu. V houštině křoví na břehu říčném mrklo světélko. Pan Petr obrátil se v tu stranu. Ptáček byl v kleci, se všech stran obstoupen. Všecek schoulený stál tu Botnštejn a tajně, tiše rozmlouval — se dvěma zakuklenci ....“

„Zrádce!“ přerušil král Odolena. „Dal jsem mu víru a on zradil krále, jemuž služby nabízel. Vrať se, Odolene, vrať. Ať mi ho vydá pan Rosenberk, dám ho na nejbližším drvě oběsiti!“

„Vyčkej maličko, královský pane,“ pokračoval Odolen, „a slyš, co vypravuje dále pan Rosenberk. „Víc a více družina stíhající Botnštejna svírala místo — dosud pořád neporozována — na němž zrádný cizák rokoval s neznámými muži. I to viděli ozbrojenci páně Rosenberkovi, kterak Botnštejn od neznámých přijímá jakýs list, jejž prohlížel a pročítal při blikavém světle s nemalou pozorností. Ale jako zchytralou lišku těžko bývá dopadnouti při dravém díle, tak ani zde se panu Rosenberkovi nezdařilo provésti, co zamýšlel. Nejraději by se byl zmocnil všech tří těch nočních ptáků, aby je tvé milosti k výslechu a soudu přivedl. Ale — ošemetný Botnštejn — zchytralý ničema zvětřil už nebezpečí. Jediný jen pokyn dal zakuklencům a více nebylo jich tu.

Rychlostí nevídanou vkročili do připravené lodice a unikli v temnu neproniknutelném po říční tůni na druhý břeh. Vzkřiknutí zaznělo a muži Rosenberkovi vrhli se na Botnštejna. Ten neunikl, také jak se zdálo, ani se o to nepokoušel!“

„List, list!“ volal král, „kde jest list, jejž Botnštejn přijal od zakuklenců, co se četlo v něm, zmocnil se ho pan Rosenberk?“

„Nikoli! jasný králi!“ odpovídal Odolen. „Na tom, aby se list tajemný nedostal do ruky Botnštejnových stihatelů, patrně nejvíce mu záleželo.“

„Jak to učinil?“ netrpělivě zvídal král.

„Ještě dříve, než mohli býti ruce jeho zpoutány a dopis tajemný mu vyrván, zničil ho. Jediný styk s hořící loučkou a nebylo po listu ani památky — leda trochu troudu.

Hned na to byl spoután, na místě vyslýchán, ale nepověděl ani slova o tom, kdo byli oni zakuklenci, aniž čeho se v listu dočetl. Pan Rosenberk dal i zakuklence stihati, ale marně. Dosud jest Botnštejn v poutech v ležení páně Petrově, ale ani sliby, ani hrozby, ani muka nepřekonávají jeho vzdorů a tajemné mlčelivosti. Neodpoví ani slovem na otázky, jež týkají se jeho zřejmé zpronevěry.“

„Ano,“ přisvědčoval smutně král, „nemůže býti ani nejmenší pochybnosti o tom, že Botnštejn smlouvá se tajně s mými nepřátely.“ Král si při tom hluboce vzdychl. „Příchod jeho do našeho ležení jest příchod vlka do stáda. Jeho nabídky služeb, sliby, přísaha to všecko

jest jen hříšná škraboška, jíž černé úmysly své zakrýval, aby nás přelstil a oklamal. Co však počneme s ním dále? Jak ho učiníme neškodným?“

„Lid pana Rosenberka byl tak rozezlen, že by byl Botnštejna rozsápal na místě. Ale pan Rosenberk nepřipustil. Zničení Botnštejnovo zdálo se mu býti přerušením poslední stopy, jež by mohla vésti k odhalení celého spiknutí. Poručil tedy Botnštejna ušetřiti očekávaje, že snad přiměje ho přece k vyznání, neli hned — snad později. Ale zatím se to nedaří.“

„Smutné to,“ vzdychal zase Václav. „Zakuklení společníci prchli, tajemný list zničen, Botnštejn nepřiznává se, všecky okolnosti jsou nám tedy nepříznivy.“

„Jsou ovšem nepříznivy,“ přisvědčoval Odolen, „avšak doufejmež, jasný králi, že zas bude lépe. Děkujmež Prozřetelnosti, že alespoň tolik dala nám, že černé úmysly Botnštejnovy poznány jsou, dokud je čas. Ze všeho vysvitá, že on, není-li vynálezcem zrádných pletich proti nám, jest alespoň nástrojem nebezpečným oněch, kdož snad s tebou, jasný pane, dobře nesmýšlí. Než nyní snad bude lépe. Botnštejn pozbyl svobody; pan Petr z Rosenberka bude ho pečlivě opatrovati, aby mu z okovů neuklouzl do těch čas, než snad vše záhadné dojde vysvětlení.“

Král se těšil tomu, že Botnštejn udělán neškodným, avšak truchlivosť a tesknota jímala ho přece. Nedůvěřoval jaksi dnům budoucím, děsil se. Marně snažil se věrný Odolen, aby muka králova překonal, aby přivedl ho na jiné myšlénky. Marně hovořil, marně pěl. Dnes jakoby ta píseň Odolenova byla pozbyla pro krále vší lahody. Jindy býval rozkoší všecek opojen a dnes — pomalu mu byla krásná píseň — obtížnou nudou.

„Ustaň, Odolene,“ přál si král; „jindy snad bude mi tvá píseň zdrojem opětné radosti, dnes však jaksi nemá v srdci ozvěny, dnes nitro rozrývá, pobuřuje. Ustaň a nehněvej se na královského pána svého, jenž si dovede vážiti tvé věrnosti, tvé dobré vůle, tvého umění.“

„Jak si žádáš, královský pane, staň se. Jsem ve všem tebe poslušným. Víš-li jiný způsob, jímž by měl tebe obveseliti služebník tvůj? Rád vše — rád — učiním.“

„Netoužím po obveselení. Často bývá srdci lépe, volněji, když se vyteskní, když si trochu postůně. Ach, Odolene! Trapný to stav, když starosti doléhají, když sama sebe musím se tázati: Co přinese zítřek. Vzejde semeno nepřátelství, jež patrně úsilovnou pílí zasévají tajní nepřátelé českého krále? Odolene, na Zbraslavi, ve hvozdě, na břehu Vltavy a Mže, v cele opata Konráda, u hrobu otcovského, všude bylo lépe. Tam byla upřímnosť, na cestě na pole válečné jest zráda; tam bylo přátelství, zde klam a podvod — — —“

Král se zamlčel. „Odolene!“ ptal se po chvíli; „kde máš zbraslavský kříž?“

Odolen vyndal drahocenný kříž z truhlice, kamž jej byl uložil. Otřel celý opatrně, jemně rouškou, aby tím jasnějším světlem záře jeho pronikala. Učiniv tak, podal jej králi, aby políbením vzdal mu poctu, načež vztýčil kříž na stole, uprostřed síně, již král za krátkého pobytu svého v Olomouci obýval.

Král poklekl a modlil se: „Pane na nebi! Neopouštěj českého krále! Nevydávej ho v ruce černých zrádců, v moc nepřátel. Dej nám

sílu, abychom v boji za svaté právo nepodlehli Prosím tě za to pro přímluvu svatých patronů Václava a Vojtěcha, prosím tě za to při památce otce svého — — —“ Král se ještě modlil, ale Odolen už nerozuměl. Rtové královi jen tiše šeptali, důvěrně rozmlouvajíce s tím, na němž si Václav pomoc vyprošoval.

Domovními chodbami zazněly prudké kročeje, jichž ozvěna doléhala až do síní královských. Kročeje se blížily, rychleji, pádněji. Odolen poznal, že někdo ke králi přichází.

„Královský pane!“ osmělil se Odolen vyrušovati krále. „Někdo přichází, patrně ke tvé královské milosti.“

Král vzpřímil se, povstal. Políbiv ještě kříž, odpověděl Odolenovi: „Slyším. Vyjdi hosti v ústrety a je li to někdo z našich věrných, provoď ho bez otálení ke mně!“

Odolen se zachoval, jak si přál král. Vyšel ven, hosti naproti. Byl to pan Petr z Rosenberka. Přišel na kvap, všecek udychán. „Kde jest král?“ ptal se rychle.

Odolen pokynul vznešenému hosti, aby ho následoval do síní, jež král obýval.

Václav se ulekl vzezření pana Rosenberka. Byť tento všecek v tváři pobledlý a poněkud se třásl. Královy pozornosti to neušlo.

„Věrný příteli!“ oslovil pana Rosenberka. „Vidím to na tobě, že přinášíš mi nedobré noviny.“

„Nedobré, králi nás!“ přisvědčoval pán — a pokračoval: „Nemám o tom pochybnosti, že pověděl ti věrný sluha Odolen o včerejších událostech.“

„Ano — pověděl — že vám Botnštejn vytratil se z ležení, že jste ho na břehu říčném v nočním temnu zastihli v hovoru s jakýmisi zakuklenci, od nichž přijal list, vypravoval mi vše i to, že jste konečně jali zjevného zrádce a spoutali ho....“

„Víš tedy vše, královský pane, mám jenom krátce něco dopověděti.“

„Tedy truchlivá ta hra zrady patrně ještě není skončena. Co máš ještě mně oznámiti?“

„Jen tolik, že jest Botnštejn zase na svobodě!“

Král se velice ulekl, zavrávoral. „Zase na svobodě,“ opakoval si. „Nyní tedy dílo zrady dojista dokoná. Jak jste ho to ostříhali, nebezpečného toho člověka, že vám unikl? Nemám-li ti, pane Rosenberku, výtku činiti, že jsi svému králi špatně sloužil?“

„Nečiň mně jí, jasný králi, já bych si jí nezasloužil.“ Sám jsem ještě dnes po ránu prohlížel okovy Botnštejnovy, když jsem se byl prve marně namáhal přiměti ho k vyznání. Byly dobře upjaty na rukou i na nohou Ale běs sám musí býti v tom člověku a peklo snad mu pomáhá. Aniž se mohl kdo nadíti, když jsme měli největší jistotu, že nám nikdy více neuklouzne, setřásl způsobem nevysvětlitelným okovy a prchl. — —

„Kam?“ ptal se král.

„Daleko ne, králi!“ pokračoval pan Rosenberk. „Do polí nemohl; všudy vše jest našimi, kteří tu táboří, dobře obstoupeno, prchl tedy do města.“

„Kaž ho stihati!“ velel král.

„Již jsem tak učinil,“ omlouval se Rosenberk. „Dal jsem město se všech stran úžeji sevříti, jako řetězem. Nemůže odtud uniknouti.

Po všech ulicích a domech pak rozeslal jsem hlídky s rozkazem, aby mi uprchlíka do stanu přivedly — nebo přinesly — živého — nebo mrtvého; a tak doufám, královský pane, že bude zrádný Botnštejn opět brzy v moci naší.“

„Kéž se to podaří,“ přál král, „ale já jsem z toho všecek nepokojný. Pravíš sám, že už jakés vyšší moci pomáhají zrádcům a nepřátelům našim, a je-li tomu tak, co prospěje všecko naše úsilí. Nějak se to, milý pane Rosenberku, divně na českého krále usmívá.“

Václav byl velmi dojat. Bledl a chvěl se, mrákoty jakés ho obestíraly, noha nebyla dosti pevna. Viděli to Odolen i pan Rosenberk, byli tedy králi pažemi svými oporou. Čelo královo počalo se potiti. Krůpěje zvící hrachu rosily sněhobílé skráně.

Na ulicích začalo to lomoziti. Lid se sbíhal se všech stran, hovořil všecek rozčilen, jeden vyptával se druhého. Davy hrnuly se hned sem, hned tam. Vojenské stráže křižovaly ulicemi; hledaly uprchlíka.

Jako na křídlech roznesla se pověst o veškerých událostech posledních dnův. Už věděli všichni olomoučtí, že král přijal na pomezí českomoravském do svých služeb jakéhos cizince, jenž mu služby své vnucoval a věrnost svoji nalhával. Už to také věděli všichni, jakým způsobem neznámý ten muž věrnost osvědčil. Olomoučtí lekali se a děsili té noviny, že zrádný uprchlík jest ve zdech jejich města. Každý se hrozil té vzpomínky, jestli snad dům jeho nestal se zrádci útočištěm před četnými stihači. Po Botnštejnovi však nebylo ani stopy, ani vidu, ani slechu. Zase jakoby ho země byla pohltila.

Lid hromadil se zvláště před domem, v němž bytoval král. Víc a více zmáhal se tu šum a ten z mrákot krále probouzel.

Pohlédnuv na davy, zeptal se král: „To jsou všichni zrádcové, kteří úklady činí králi?“ Přeludy jakés mámily Václava a těžce nesl je pan Rosenberk.

„Nikoli, králi náš a pane!“ vymlouval český pán; „to jsou vesměs věrní tvoji; všickni tito jsou tobě tak upřímně a vroucně oddáni, jako já a věrný tento sluha tvůj. Neviň lidu toho, pane, ze zrády, rmoutilo by ho to, kdyby se dověděl že král jeho o věrnosti pochybuje. Vím to, jasný králi, vím; poznal jsem už s dostatek smýšlení olomouckých.“

„Nechtěl jsem dobré své poddané z pronevěry viniti,“ omlouval se král; „nediv se však tomu, že důvěra zklamaná hledá někdy i klamu tu, kde ho nebývá.“

Hluk pouliční rostl. Davy se množily. Všecko hledalo zrádného uprchlíka.

„Viz, králi nejjasnější, kterak tě milují!“ prohodil pan Rosenberk. Jak asi cenil by to ten dobrý olomoucký lid, kdyby jeho zásluhou zbaveno bylo vojsko královo nebezpečného dobrodruha!“

Král se usmál, pozachvěl. Nebylo mu volno. Mrazení i horko rozlévalo se žilami. Tvář i čelo i skráně se růměnily.

„Odpusť svému králi,“ hovořil Václav k panu Rosenberkovi, „že tě na chvíli opouští.“

„Kam hodláš, královský pane?“ osmělil se poptati Odolen.

„Málo ven, na vzduch, na pavlan, do chodeb domovních, je mi nevolno!“

„Mám tě, jasný pane, provoditi?“

„Nikoli. Chci býti o samotě. Srdci se ulehčí, duši se uvolní.“

„Ani mně bys, ó králi, nedovolil, abych ti byl průvodčím?“ otazoval se pan Rosenberk.

„Děkuji ti, pane Rosenberku, za přátelské nabídky, ale nehněvej se, vyjdu sám,“ odmítal král.

Po těch slovech vyšel ven, aby na chodbách a na pavlanu si oddechl. Odolen s panem Rosenberkem zbyli sami v komnatách královských.

„Jsem velmi starostliv o našeho krále,“ oslovil Odolen pana Rosenberka.

„Ovšem, kdožby nebyl oň starostliv,“ přisvědčoval pan Rosenberk.

„Bojím se, bojím, že Botnštejn vloudil se k nám jen, aby králi činil úklady. Komu jinému by jeho zráda mohla platiti?“

„Nelze o tom pochybovati, že osnuje Botnštejn úklady osobě královské. Mám o tom také nezvratné přesvědčení.“

„Tím hůře nyní, když jest ničemný cizinec zase na svobodě, tím hůře, že jest ve zdech olomouckých. Kdož to ví, jestli už místy tajnými a skrytými neplíží se, aby krále vyslídil a jemu ublížil.“

„Té obavy bych nesdílel,“ vrtěl hlavou pan Rosenberk; „den bílý nehodí se zrádě za pláštík a do noci — pevně věřím, — že bude Botnštejn zase v rukou našich.“

„Snad, pane, abys pro bezpečnost královu dal dům tento vojskem pevně sevříti. Jest ovšem lidem věrným se všech stran obklopen, avšak — lid se brzy rozejde a pak, snad by našel zrádce přece cestu ke králi.“

„To by se mohlo státi, vyčkejme jen, až se král vrátí, abychom nejednali proti jeho vůli.“

Co takto věrný Odolen a pan Rosenberk tříbili dobré náhledy o větší bezpečnosti králově, kdež by se byli nadáli, že zrádce už chystá se k dílu ďábelskému, kdež by se toho byli nadáli, že dříve už byl pod střechou domu, jenž krále hostil, než pan Petr z Rosenberka se ke králi z ležení dostavil s novinou, že Botnštejn uklouzl z okovů.

Divné byly to příhody! Našel snad Botnštejn i v nejbližším okolí králově sobě rovné, kdož mu byli v díle pekelném pomocníky? Kdož to mohl vyzkoumati? Navždy zůstalo to zastřeno rouškou tajemství, dosud nikdy neodhalenou. Pan Rosenberk s Odolenem čekali netrpělivě krále. Dlouho se jim nevracel. Pojednou zalehl k uším jejich srdce vroucí sten. Poznali, že to hlas krále Václava.

Dvéře se rozlítly, a pan Rosenberk s Odolenem pospíchali křivolakými chodbami hledat krále, pomáhat mu!

Hrůza! hrůza! Botnštejn smáčel už dýku v srdci králově! Litostí lva a zuřivostí tigra přikvačili Rosenberg s Odolenem.

Botnštejn vykonav černé dílo prchal. Než marné bylo jeho úsilí uniknouti. Už tu byl pan Rosenberk, jenž jedinou ranou zkolil útočníka. Rychlostí blesku mihl se meč a projel prsa padoušská, aby byl odplatou za dílo, jehož obětí stal se nešťastný — Václav král.

Lomoz — výkřiky, jež se udály při krvavém tom dramatu, zněly i ven — a lid znamenaje nebezpečí, vypáčil dvéře, vnikl do vnitř. Nebylo mu ani třeba výkladů. Meč páně Rosenberkův v hrudi netvorného cizince o umírající král — to vysvětlilo vše.

Jako dav rozezlených hyen vrhl se lid na tělo Botnštejnovo. Maso po kusech z něho sápali, tělo jeho čtvrtili, hnáty roztloukali.

Ubohý král byl nedalek skonu. Odolen — věrný, plačící — líbal jeho kadeře a stíral krev potokem z rány smrtonosné se řinoucí.

„Věrný Odolene!“ šeptal umírající král, „jdi o tom s poselstvím k Viole do Prahy, ke Konrádovi na Zraslav. Modlete se za svého krále a pochovejte mě k otci mému. Odolene — pospěš — přines kříž ....“

Hlas králi již nesloužil. Počal chroptiti — k smrti. Už tu byl pan Rosenberk a jiní, kteří královu hlavu opírali a poduškami i rouchy tělo podkládali. Už tu byl také Odolen a přinášel kříž. Přiložil jej k ústům královým. Král políbil vroucně kříž, pohleděl k němu zbožně a zašeptal naposled: „Odpuštění“. Duše jeho s Bohem smířena opouštěla slzavé údolí, údolí zrady a klamu a spěla do vlasti nadhvězdné. Než tělo královo odneseno do komnat, nebylo v něm života. Bylo pláče a kvílení! Pověst o krvavé události spěla rychlostí ptáka. Olomoučtí hořekovali, v roucha smuteční se oblékali, chrámy otvírali a za krále se modlili.

Pan Rosenberk stál nyní sám v čele branných zástupů v Olomouci, ale co měl s nimi počíti? Brzy došly nové zprávy, že věc českých králů v Polště jest už ztracena.

A Odolen odjížděl ku Praze, v srdci pln tesklivosti, v duši pln hrůzy. Nezpíval, dumal jen, hořekoval, krále svého oplakával. Drahocenný kříž zbraslavský nesl s sebou zpátky a k tomu ještě jednu památku podivnou, hrůznou, památku věčné kletby a nesmazatelného hříchu: dýku, jíž prokláno srdce Václavovo. (Dokončení.)

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Několik vážných, upřímných slov o románových přílohách, o zprávách ze soudní síně a inserátech listů denních.

Dle nározů křesťanských není člověk stvořen ani sám pro sebe, ani pouze pro společnost, ani pro tento viditelný svět, nýbrž pro Boha; nemá tudíž cíl svůj ani v sobě samém, ani v společnosti, ani v přírodě, nýbrž v Bohu, stvořiteli svém, a příroda i společnost, k níž má ovšem jisté povinnosti, mají mu pouze k dosažení tohoto nejvyššího cíle napomáhati.

Je-li si člověk vědom tohoto životního svého úkolu a snaží-li se vždycky a všude zůstati mu věrným, netone v nejistotě, nemaká ve tmách, není hádankou sobě samému, neboť ví, kdo jest, ví proč jest na světě, ví i, kam kráčí; a jako poznává sama sebe, tak jest mu i příroda otevřenou knihou, z kteréž vyčítá mocnosť a moudrosť a velebnosť Boží.

Zůstávají ovšem i taky jemu mnohé věci hádankou, již hledí rozluštiti, zůstává i jemu mnohá pravda skrytou, ku kteréž se snaží proniknouti zkoumáním, pátráním, přemýšlením, vnikáť i taky ve srdce jeho mnohá pochybnosť, zdali ten neb onen vědecký výzkum správný

jest a pravdivý, zdali tím neb oním vědeckým výkladem vysvětlen jest řádně a odůvodněn ten neb onen úkaz přírodní, aneb zdali odpovědi k těm neb oněm otázkám správny jsou a postačitelny: ale při všem tom zůstává klidným a spěje dále ku svému cíli, podoben jsa plavci, který, byť i časem lodí jeho bouře zmítala, upřeně hledí na svůj kompas a loď svou řídí rukou pevnou k bezpečnému přístavu.

Kdo však pozbyl vědomí zmíněného úkolu, kdo ztratil z očí cíl svůj nejvyšší, aneb se zúmyslna od něho odvrátil, podoben jest hvězdě, kteráž vybočila ze své dráhy a bloudí v prostoru bez cíle a klidu, podoben jest vlaku, jenž se vyšinul ze svých kolejí, podoben jest plavci, jenž se nachází na širém moři bez vesla a bez kompasu; hledá a tape jako ve tmách, nemá pro svůj život určitého cíle a pevného směru, zkouší to a ono a v ničem nenachází uspokojení, jest hádankou sobě samému a hádankou jest mu veškerý svět, stále očekává vysvětlení záhad od budoucnosti, již by rád pronikl, všude hledá štěstí, rozkoš a blaho a všude nachází jenom zklamání, poněvadž jich nehledá v tom, co jedině může oblažiti; ale třebas tisíckrát byl sklamán, vždy opětně nové dělá sobě naděje, pravý to Tantalos aneb Sysifos ze staré báje, ba pravý věčný žid, jenž stále jde a stále bloudí a nikdy nepřijde k cíli své cesty, poněvadž buď vůbec žádného konečného cíle nemá anebo si vytkl za cíl svůj něco naprosto nemožného, ba snad i něco, co sám ani nemohl určitěji naznačiti. Tak se ustavičně bez cíle a konce namáhá a lopotí a všude nachází místo sladkého ovoce své práce jenom trpké sklamání, až konečně unaven, umdlen a uštván neurčitou svou touhou oddává se buď „tupé resignaci“, anebo zanevře na všecko všudy a stává se — mnohdy bohužel již v letech mladých — chorobným pessimistou!

Domníváš-li se, laskavý čtenáři, buď si již kdokoli, že přepínáme, že užíváme barev příliš temných, čti jenom díla nynějších básníků, a přesvědčíš se brzy sám, že mluvíme jenom čirou pravdu, nebo čtení básníků jest, jak kdosi — tušíme že trefně a správně — pověděl, nejkratší a nejjistější cestou ku poznání ducha té které doby. Vezmi si na př. jenom některé z novějších děl básnických našeho Vrchlického, kterýž se sám vyzul zcela a úplně z názorů křesťanských a který, jak se zdá čtoucímu jeho básně, zakusil všecko to na sobě samém a který — snad právě proto — nejlépe též umí ze všech našich básníků interpretovati tužby a snahy, ale zároveň též všecky ty boje, všecky ty útrapy, všecka ta sklamání, všecky ty pochobnosti, všecku tu sžírající, trapnou nejistitu, všecku tu chorobnou rozmrzelosť a nespokojenosť ducha lidského od zdroje pravdy odvráceného, v čemž právě spočívá, ač často a často podává myšlénky, kteréž už dávno před ním pronesli jiní od pravdy pobloudilí literáti, velký jeho úspěch a velká u mnohých oblíbenosť.

Nuže, jak pěje tento básník?

„Kdo jsme, co víme, co chcem a kam spějem?
Nad myšlének těch fantastickým rejem
dost mdlá mi často klesla hlava.
Je dobro něčím a proč trpí, je-li?
Proč vládne zlo, proč na vše hrobu ztmělý
jen jícen odvet je a tráva?
Zem, světy hvězdné, pád, kam vstoupí noha,

jsou vidinou, snem neznámého boha,
či jeho průsvitavá maska?
Má cíle život, jenž se stále trudí?
Má cíle krví živena jsouc v hrudi
moc tajůplná, láska?
Či všecko to jest bublinou, jež v mžiku
se rozplyne v snách starci, poustevníku,
jejž pouze v meditaci dráždí?
Nač pochybnosť a nuda, bolesť, ztráty?
Proč lupen jsme, jenž s věčna stromu svátý,
jejž každý vichru náraz vraždí?"

(Vrchl Dědictví Tantalovo 134.)

Co jest život lidský a jaký jeho cíl? Básník odpovídá:

„Život lidský — zněla píseň —
jeden hon a jedna tíseň,
před ním nic a za ním plíseň,
jeho vznik a cíl je stín"

(Vrchl. Různé masky 80.).

Ku přírodě pak mluví týž básník:

„Zda matkou jsi anebo macechou?
Mám za pravdu mít zhoubu nebo žití?
Jest na člověku bráti z ruky tvojí
buď zdar či zmar, a je v té volbě slepý?
Zda dovedeš nás jednou k pravdy zdroji,
či pouze s námi mumraj velkolepý
zapřádáš nevědoma cíle sama?
Jsi jevištěm či sama hraješ drama,
v němž člověk v posled musí podlehnouti?
Rci, zdeptáš lidstvo jako shnilé proutí,
či v ňadra svá mu patřit nechajíc
mu v konec boha známou (!) zjevíš líc?"

(Dědictví Tantalovo 11.)

Nejeví se nám básník takový se vším svým věděním a se vším uměním býti pouhým vtěleným, žijícím otazníkem? Stále a stále jen opakuje se ve verších jeho samá pochybnosť, samá nejistota, samá otázka až do omrzení.

„.... Zda věřit nebo ne?
..... Bude odměna či trest?
Zda v neznámu tam duše utone,
či motýl vzlétne v číši zlatých hvězd?
— Ó tušení, kde cíl, kde pravda jest?
Ó mystické ty slovo: Vykoupení!
je třeba v skutku tvojí křestné vody?
Jsou slzy to, je básníků to pění,
ty duší mystické a svaté hody?
— Ó zněte tóny v bouřném rozvlnění.
Ó zněte stále, duch tu cosi hádá,
co každé vyhybá se definici,
z vás mystickou si, temnou kuklu spřádá;

jak vzletne z ní? Zda cherub jísající
či fantom bledý, bědný, zoufající?
Vrchl. Různé masky 129—130.)

Jako cherub sotva, leda že by se navrátil ku pravdě a k ideálům, jež byl opustil, mnohem však spíše jako bědný, zoufající fantom; vždyť pěje básník sám:

„.... S fantomy se hádá,
ať je básník, malíř, myslitel, vše trne
v nejistotě, po tmě, jež se na nás hrne.
Stokrát každý vstane, stokrát každý padá.
Co je platno potom, jestliže věk příští
řekne o nás: „Tady čacká srdce pukla!“
Síla démonů a vášeň se v nich shlukla,
když se ihned všecko láme, trhá, tříští?
Nesmířený stíne minulého věku,
ó jak dlouho budeš ještě obcházeti,
a my Hamletové, zatracení děti,
ó jak dlouho budem v malomocném vzteku
tlouci o své mříže, jak ve vichru změti
moře do skal bije ve šíleném jeku?“
(Vrchl. Dědictví Tantal. 108.)

Vysoko se vzepjal ten moderní člověk; nechtěl zůstati v mezích Tvůrcem sobě sobě vykázaných, nechtěl se spokojiti s tím štěstím a blahem, jakéž může býti údělem smrtelníka plnícího věrně úkol sobě svěřený, nýbrž chtěl se vyšinouti hrdě až na trůn Boha samého, chtěl býti „božsky“ volným, „božsky“ souverenním a taky „božsky“ šťastným a proto započal jako pravý Titan boj proti nebi; musil však uznati malomocnost svou a bezvýslednost boje tohoto, musil pocíiti všecku trpkost svého sklamání, musil uznati, že touto cestou nedojde klidu, nedojde štěstí. Půjde to snáze cestou jinou? Dosáhne kdy toho, po čem touží? Či bude dál blouditi s nepokojem v srdci?

„Kdy naplní se hruď člověka mírem?
Věk nový nové přeludy nám splítá,
zda budou tělem? Kolikrát již „svítá!“
ret volal nadšen, aby sklamán ztichnul,
a místo hymny kletbu lkal neb vzdychnul?
Ó duchu lidský Tantale ty mroucí,
kde trochu rosy na tvůj úpal žhoucí?
Kde zdroj tvé síly, tvého vytrvání?“
(Dědictví Tant. 8.)

Zdroj ten jest každému na blízku, neboť „v něm živi jsme, pohybujeme se i dýcháme,“ třeba jen nahlédnouti do vlastního nitra, „vrátiti se k sobě“ a naslouchati tlukotu srdce, v němž jsme k mlčení přivedli vášně, a sílící ten zdroj objeví se nám, neboť pro něj jest srdce naše stvořeno a nenachází pokoje, dokud nespočívá v něm. Ale od tohoto sílícího zdroje, z něhož padá ve „žhoucí“ naše nitro chladící rosa útěchy a naděje, se člověk moderní odvrátil a nechce se k němu navrátiti. Co zbývá mu? Poslyšme básníka, jenž si tutéž klade otázku a k ní odpovídá.

„Co zbývá ti? Jen v resignaci
to břímě věčně dále nést,
být velkým v Sysifově práci,
trn s kvítím sbírat u všech cest
a neskloněný v světa víru
ku slávě jako záští hluch
poslouchat, kterak u Vesmíru
bůh jediný vře — žití ruch!“
(Vrchl. Děd. Tantalovo 44.)

Raději chce býti „moderní“ člověk Sysifem, raději chce věčně snášeti břímě pochyb a nejistoty, byv „stokrát sklamán“, chce býti raději „znova zase klamán“ (Vrchl. ibid. 8.), chce již na zemi snášeti muky pekel, jenom aby zůstal jako Satan v pýše „neskloněný“, v odporu „nezlomený“. Tať prý jeho velkosť:

„Nechť nových pochyb ostny tebe raní,
v tom velkosť tvá, že stokrát sklamán zase
rád věříš pravdě, volnosti a kráse
a novým sklamáním se nepolekáš,
jak staré Fatum nezlomný — ty čekáš!
(Vrchl. Dědictví Tant. 8.)

Čeká, — ale jak je mu při tom čekání? Když:

„v srdci nic a v budoucnosti nic...
Ó těžko zvykati tu živobytí!“
(Vrchl. Různé masky 132.).

Těžko „zvykati tu živobytí“, když

„... zašlých trudů žluč se sbírá
a hořkne na rtech poznovu,
a mizí klid a mizí víra
a zbude jen tíž okovů“
(Vrchl. Hořká jádra 61—62.),

když i po naději, „po lásce jest veta“, když „v srdci pelyněk a bodlák vzkvétá“ (ibid. 67.)!

Je tu div, že básníci druhu tohoto, básníci, kteříž opustili vůdčí hvězdu víry a ideálů křesťanských, již ve věku mladém, ač jim štěstí přálo, ač byli hýčkáni a velebeni přelaskavou „kritikou“ i obecenstvem, píší rozmrzele jako starci, kteří se dožili všude a ve všem samého jen sklamání, ba nejen jako starci, nýbrž jako zoufalci nosící v srdci peklo a na rtech prokletí? Co musí asi cítiti ve svém nitru a jak as musí plody jejich Musy působiti na jiné, když o nich sami, — myslíme že správnou — podávají kritiku:

„*Na pohled* pěkně vypadají básně,
leč, kdo je psal, měl na rtech prokletí
a darmo svými pouty řinčel hlasně“
(Vrchl. Hořká jádra 125.).

Tam dospívají ti velebení básničtí „bohové“, již chtěli ve svém pychu stéci nebe, a s nimi všichni ti, kdož stejné s nimi sdílejí zásady! A kdyby úkazy takové byly aspoň ještě osamělými! Ač by to bylo velice smutné, bylo by to aspoň ještě snesitelné, méně kormutlivé,

ale to jest ze všeho nejsmutnější a nejtrapnější, že jest to výraz, že jest to pravá, specifická známka veškeré „moderní“ kultury. Že jest tomu tak, dosvědčuje svědek v této příčině zajisté úplně nepředpojatý a věrohodný, Honegger totiž, jenž takto píše: „Es geht eine geisterschütternde Unruhe durch alle Schichten, es ist ein drückend geängstigtes Ueberstürzen und Tasten. Wir experimentiren, wir suchen in aller Welt Hilfsmittel für die Uebel, die in uns liegen, wir argumentiren mit der Einsicht in das, was faul und krank ist, und finden nicht einen sicheren Weg der Rettung. Co dnes vystavíme, zítra zboříme, žijeme rychle, netrpělivě, zimničně, v samé jen trýzni. Pokolení nynější mohlo by mnohem spíše než kterékoli jiné obrátiti na sebe Pascalovu ženiální myšlénku, že chce člověk utéci sobě samému. Tať jest choroba naší doby.“ Dále pak píše týž Honegger: „Výrazem doby naší jest sociální otázka: zimniční chvat a nepokoj, marné pachtění se po nějakém novém ideálu, pochybování nejen o té nebo oné pravdě, nýbrž i o tom, zdali toto pochybování důvodné jest čili nic — Zweifel selbst am Zweifel —, pessimismus a světobol. V románu bývá čtenář právě od těch, kdož jsou mistry v tomto oboru, bez milosti štván, nikdež mu není popřáno oddechu, nikdež odpočinku; jako uzdy zbavený, splašený kůň řádí tu a pádí v divokém letu básníkova fantasie....

Vždy a všude se nám staví před oči v těchto románech osoby honící se za rozkoší a požitkem, osoby, kteréž válku chtějí vésti jako Titani proti stávajícímu společenskému řádu, osoby, kteréž promrhávají všecku sílu svou v šílené zpupnosti. Posledním slovem jejich jest vždycky prázdnota. Ihr Befinden die Misère der schlecht ausgeschlafenen Orgie. Všecky pak vesměs jsou pravými representanty rafinované moderní kultury, jež nemůže už žádná jiná vzpružina v pohyb uvésti nežli jedině neurčitý cit, nežli jakési temné tušení, že musí přijíti néco nového a prudká, neskrocená po tom touha“ (Honegger, Literatur und Kultur des neunzehnten Jahrhunderts str. 8, 198, 213, 225, 233; viz Weiss, Apol. II. str. 504—506.). A nejsou-li osoby v románu nám předváděné Titany, kteříž ze zásady brojí proti všemu, zvláště proti všemu nadpřirozenému, a proti každému zákonu mravnímu, jsou to ohavy a obludy, neboť blaseované moderní publikum chce míti všechno hodně dráždivé, buď hodně pepřené a silně solené anebo hodně kruté, děsné, napínající a cit i obratnosť rozčilující.

Pohleďme jenom na př. na hrdiny, jež nám ve svých románech předvádí zbožňovaný Viktor Hugo. Jsou to samé obludy a samé ohavy. Jednou je to černá obluda, trpaslík Habibrah, po druhé je to obluda zmrzačelá jménem Quasimodo, po třetí je to blbá obluda, trpaslík Triboulet, a konečně jest to obluda všech oblud — lidožrout Han, zvíře a ďábel v jedné osobě (srov. Weiss, Apol. II. 511—512.).

Takovou stravou krmí svoje čtenáře nejoblíbenější a nejslavenější románopisci moderní. Pro listy denní vybírají se pak z těchto napínavých a rozčilujících plodů literárních skoro vesměs jenom takové, v nichž spisovatel nejkřiklavějšími plýtvá barvami, v nichž nahromadil co možná nejvíce choulostivých situac, aneb scén a výstupů rozčilujících, v nichž dovedl děj tak zamotati, že čtenář neví kudy kam a dychtivě dále čte, jenom aby zvěděl, jaký to asi všecko vezme konec. Čím se romány druhu tohoto co do ceny ethické liší od románů tak zvaných krvavých, jest věru těžko říci, a kdybychom měli dle svého přesvědčení osobního a dle zkušeností až dosud nabytých u příčině této soud

svůj přece pronésti, zněl by asi v ten smysl, že mnohý z tak zvaných románů krvavých po stránce ethické přes všecky své hrůzy přec ještě výše stojí a nepůsobí tak zle a škodlivě jako působí mnohý z románů listy denními na výsost vychvalených.

Jest to věru zvláštní ironie. Je-li román, kterýž obsahuje buď oplzlosti, nebo ukrutnosti anebo lupičská a podvodnická dobrodružství, psán trochu hranatěji, řečí méně správnou, slohem méně ohebným a vybroušeným a je-li vydán na špatnějším papíře, vřadí jej kritika novinářská do literatury tak nazvané krvavé; je-li však psán dovědně, je-li děj jeho náležitě zauzlen, řeč jeho grammaticky a syntakticky správná, stilisticky pěkně vybroušená a uhlazená a je-li vydán na lepším papíře, vítá jej „kritika“ novinářská s opravdovým nadšením, řadí jej mezi díla umělecká, a vybízí svoje čtenáře, aby nemeškali koupiti a přečísti si jej.

Vydán-li jest román takový někde v cizině jazykem cizím, honem si pospíší některý překladatel, aby ho přeložil pro některou redakci listu denního hezky za tepla a redakce, jíž se poštěstilo román získati, oznamuje často o mnoho dříve než překladatel s prací svou jest hotov, laskavým svým čtenářům třebas následovně:

„Počátkem příštího týdne (měsíce) počneme v listu našem uveřejňovati zajímavý a poutavý román:

„Červený ďábel“,

jejž francouzsky (po případě: čínsky, italsky španělsky) napsal X. Y. Je to dílo osvědčeného románopisce, jež nedávno bylo vydáno a s úspěchem sensačním se potkalo. První vydání bylo ve třech dnech úplně rozprodáno a vydání druhé, jehož bylo tištěno dvojnásobný počet exemplářů, jde rovněž jako na dračku, tak že bude třeba v době nejkratší vydání třetího! A není také divu; neboť spisovatel jest malíř pérem: všecky postavy jeho románu vynikají rázovitostí a celek, v jehož sledování spěje čtenář ve stejném napjetí až ke konci, jest obrazem uchvacujícím a původností i nad dobrá díla tohoto druhu vynikajícím. Záhady duše hlavních osob románu vymykají se vysoko nad obyčejnost a jsou jemně pracovány. Čtenáře hned s počátku jejich osud tak zajímá, že dychtivě *sáhá* po každém dalším pokračování.[1])

Tak a podobně vychvalují noviny nejen liberální nýbrž i „národně autonomní“ povídku neb román, jímž chtějí svoje čtenáře pobaviti, po celý týden, aneb aspoň po několik dní napřed, aby hodně napjaly jejich zvědavost zvláště před kvartálem — a pak jej teprve předkládají zvědavcům po malých drobtech, aby zůstali stále při chuti, ať již má román titul jakýkoli, buď „Červená karkulka,“ „Hloupý ďábel,“ „Tajemný dům“ anebo: „Černá Venuše“, „Červený pavouk“, „Doživotně odsouzen“, „Nevinně popraven“.

Když čte člověk podobné novinářské reklamy, musí si chtěj nechtěj vzpomenouti na jistého druhu umělce či „kumštýře,“ kteří svá bombastická, nabubřelá pozvání k veselým svým produkcím a „forštelunkům“ končívají známým: Rrrrrr . . . bum, bum, bum!!

Slouží-li takové napínající, drážlivé čtivo k ušlechtění mysli a vzdělání čtenářů, o tom nechť soudí každý sám.

---

[1]) To se povedlo! Sáhá dychtivě po každém dalším pokračování románu, který ještě v novinách nepočal vycházeti!

Hůře však ještě nežli romány působí většina listů denních svými zprávami „ze soudní síně“. Těmito zprávami a pak jistého druhu inseráty šíří novinářstvo mravní nákazu, pěstuje a šíří mravní rakovinu a dělá reklamu zločinu. Zdá-li se komu, že soudíme přísně, nechť si jen přečte, co v této příčině napsal prof. Dr. Josef Durdík, jenž není žádným ultramontánem, žádným čarohlídem, ba ani ne mužem positivní víry, nýbrž vždy a všude kdekoli zavadí o morálku, naprostým autonomistou, háje všude princip tak zvané mravouky nezávislé čili autonomní. Přece však píše ve svém „Karakteru“: „S mnoha míst musíme zapudit oplzlosť a lehkovážnosť, kteráž odvahou nevědomosti odvažuje se na věci vážné a je zlehčuje. Uvedu na důkaz jen jednu věc, zdánlivě nepatrnou. V listech mimo jiné podávají se zprávy o veřejných jednáních při soudě. Běží zde o zločin, někdy o zločin, který rozvírá celou propasť v člověku i společenstvě a dává nám nahlédnouti v černé kraje lidského srdce; věci tak hrozné, přece se svou hrůzou tak významné, poučné pro lidumila, lékaře, právníka i filosofa, — a hle, jak se to odbývá! Urážlivým vtipkováním se dělá úvod, výsměch a tupení střídá se s povrchní ironií, oplzlosť na místech, kteráž jsou příliš svatá. — Frivolnosť jest jako rez na duševní osnovu povahy, jest opak opravdovosti; frivolní člověk, jenž jest s to, aby si ze záležitostí vážných dělal smích a tonem sprostým o nich mluvil, nemá v sobě mravního opěradla, a nepřivede to nikdy ku karakteru, poněvadž všechno si omluví a vymluví“ (3. vyd. str. 70.). Tak soudí Durdík o zmíněných zprávách novinářských a jejích „dovedných“ písatelích, kteří, když vylíčí ten který zločin hodně pikantně, domýšlejí se o sobě, že osvědčili kdo ví jaké nadání spisovatelské, ba snad i ženialnosť. Soud tento spadá však i taky na redakce dotyčných listů, kteréž v této příčině v pravém slova smyslu spolu závodí, ba uprchne-li nějaký Štégr odněkud z trestnice, i plakáty lepí na rohy ovšem že hodně křiklavé, v nichž oznamují, že přinesou o něm zevrubné zprávy ve zvláštním vydání svého listu. Stane se. Zpráva jest dlouhá jako román a jako román „pěkně rozdělená na kapitoly se zvučnými nápisy, v úvodu pak podává redakce listu k pikantní zprávě ještě pikantnější omáčku, píšíc třebas takto: X. Y., jehož smělý, ženyálně promýšlený útěk správu trestnice naplnil udivením, veškeren strážný personál zděšením, jenž policii k zimničné pobádal činnosti, obecenstvo pak udržoval v napjetí, nachází se už v rukou policie a náš zpravodaj byl tak šťasten, že jej mohl vidéti a s ním mluviti. Zpráva listu našeho jest tudíž nejen obšírná a zevrubná, nýbrž i úplně spolehlivá, zároveň pak dokazuje, že náš zpravodaj velice dobře byl informován, když tvrdil, že X. Y. není daleko atd. Tak a podobně redakce; zpravodaj pak sám poví ještě čtenářům s příměskem jakési samolibosti, že se od trestance dozvěděl, jak pilně čítal, co které noviny o něm psaly a jakého z něho udělaly chlapíka — ješného a ženiálního!

Vždycky však nemá novinářský zpravodaj takového štěstí, aby utekl a byl zas chycen nějaký Štégr, a teprve ne, aby viděl tváří v tvář nějakého Kreittera, nebo Šenka, nebo Šlosárka a pak aby pověděl ve svém žurnálu každičké slovo, kteréž promluvili, popsal každičký jejich pohyb a s fotografickou věrností popsal a „vymaloval“ jejich osobnosť; velmi často se musí spokojiti s veličinami mnohem menšími a mnohem méně „zajímavými“ a tu bývá mnohdy dobrá rada drahá, jak by se do věci „všední“ a „obyčejné“ přece dala vpraviti

jakási zajímavosť; myslíme na př., když se tak někde poperou dva „pepíci“, trochu se pošramotí a octnou se před soudem. Tu se takový novinářský zpravodaj ze samé dychtivosti, aby se stal hodně zajímavým, zapomene i sám nad sebou a napíše na př.: „kolegialní sympatii dareby žižkovského máme též jen děkovati, že jsme měli *čest* jeho znamenitou osobnosť osobně poznati“. („Česká Politika“ ze dne 22. května 1890.)

Pokládá-li si to zpravodaj „Národní“ a „České Politiky“ za nějakou zvláštní čest, že „poznal osobně znamenitou osobnosť“ žižkovského „pepíka“, nemáme ničeho proti tomu, neboť každý musí věděti nejlíp sám, jak vysoko se má taxirovati, co jest pro něj ctí a vyznamenáním; rozhodně však protestujeme proti tomu frivolnímu tonu, proti tomu nanejvýš nemístnému a znemravňujícímu vtipkování a proti té hnusné pikanterii, jaká vládne nyní v mnohých časopisech ve zprávách ze soudní síně, v kterémžto málo čestném řemesle vyniká mezi listy českými obzvláště „Národní“ či „Česká Politika“, list, o kterém člověk hrubě ani neví, jak že by jej měl pojmenovati, poněvadž má jeden a týž trup a dvě různé, „samostatné“ hlavy.

Či není to frivolní a soudnému čtenáři nanejvýš odporné, když se jedná na př. o provinění, na něž soud vyměřil dva roky těžkého žaláře občas zostřeného posty a samovazbou v temné komůrce, a když se o tom místo prosté zprávy objeví v novinách sáhodlouhý referát prošpikovaný různými neslanými a nemastnými nápady, hrubými slovy a sprostými frasemi začínající na př. takto:

„Tisíc a jedna noc.“

(Před soudem čtyřčlenným.)

Motto: „Když jsem fektoval,
po Praze v dubnu,
dal přinést strážník
obecní truhlu...
Do té mne vstrčil,
a na ni víko,
to mně vám bylo
k zbláznění líto...“ (Opravená národní.)

Není to frivolní, není to nanejvýš lehkovážné, když takový novinářský lokálkář přítomen jest na př. přelíčení, jehož předmětem jest zločin krádeže, kteréhož se dopustil x anebo y, anebo když ani přelíčení sám přítomen není, nýbrž o něm pouze od jiných slyšel a když na to zosnuje celou historii, v níž činí směšným jak provinilce tak i jeho čin? Co máme souditi o zpravodaji takovém a co o listu, kterýž plody jeho šlechetného ducha a slohová jeho cvičení řádně otiskuje a čtenářům předkládá? Jistý druh čtenářů takového listu se snad zasměje a způsobem svým „pobaví“, když čte, kterak Honzík, „jenž už odjakživa nebyl žádným světlem světa“, přítomen byl komedii kdesi na vsi, když se dával „Doktor Faust a Mezistáti“, kteroužto hrou tak mocně byl dojat, že si umínil „krasavici“ svou, „které dosud mimo perníkové srdce za dva šestáky nevěnoval pražádný cennější dar“, něčím překvapiti. Jelikož však věděl, že „hrách s kroupami nejoblíbenější byl delikatesou jeho krasavice“, kteréhožto pokrmu dovedla sníst „na posezení celé tři žejdlíky“ a ještě neměla dost, ukradl pytel hrachu a dovezl ho na kradeném trakaři „v dešti, blátě, tmách a hromobití“ čtyři hodiny cesty daleko vyvolené srdce svého, kteráž ho

hned uvařila — „devět kilogramů atd.“ Ale třebas byla takováto nemastná „hrachová kaše“ pro většinu čtenářstva pravou pochoutkou, přec nemají nikdy ani zpravodaj ani redakce zapomínati, že jest jejich úkolem nikoli, aby sestupovali ku sprostotě a surovosti srdce a ku mravní porušenosti některých svých čtenářů, — třebas se tato sprostota a mravní porušenosť odívala v elegantní roucho a se honosila, jako se to stává za dnů našich, jistými vědomostmi —, nýbrž aby čtenáře povznášeli a povzbuzovali k šlechetnému jednání a sílili a zušlechťovali mravní i právní jejich cit.

Byl by již věru svrchovaný čas a všichni praví lidumilové, všichni opravdoví, upřímní vlastenci měli by ze všech sil k tomu pracovati, aby noviny od tohoto druhu referátů zcela upustily; neboť škodu, jakouž způsobily noviny svými pikantními, frivolními zprávami ze soudní síně, není možno ani přehlédnouti. Snad ani všecky krvavé romány dohromady, proti nimž se ozývaly hlasy i taky v novinách liberálních, nezpůsobily tolik mravní škody a tolik zlého, kolik ho způsobují tyto frivolní, po vtipech a pikantnosti pachtící se referáty „ze soudní síně“, kteréž čítávají i malé děti! A kdyby aspoň na tom bylo dosti! Ale ku zprávám ze soudní síně druží se v listech denních, hlavně židovských a liberálních, s nimiž závodí v této příčině i listy staročeské, ještě jistého druhu inseráty, kteréž jsou opravdovou novinami šířenou hlízou a rakovinou.

Vezmeme-li do ruky některý z těchto listů, najdeme z pravidla na stránce poslední celý dlouhý sloupec, ba někdy i více — inserátů, jejichž předmětem jsou samé jenom pletky zamilované. Čeho by nebylo tomu neb onomu, té neb oné možno dosíci ani za pomoci „nejvěrnějšího“ a nejchytřejšího „poslíčka“, to sprostředkují noviny. — Dceruška neb synáček počnou po někom stříleti očima atd., starostlivá maminka nebo papínek to zpozorují a promluví s dceruškou resp. se synáčkem několik moudrých a vážných slov, po nichž jest synovi trochu nevolno a dcerušce vyskočí na zardělé tvářičky veliké slzy. Co teď? Poslechnouti rady rodičovské? I to to. Kuřata jsou chytřejší nežli slepice. Nějaká příležitosť anebo vůbec nějaký prostředek dohodnouti se s předmětem „zbožňovaným“ a s ním společně ustanoviti nějakou šifru, pod kterou by se zasýlala psaníčka poste restante, najde se přece a pak se objeví v novinách, jež čítají tatínek i maminka, na zadní stránce kratičký řádek obsahu třebas tohotó: „Marie 36. Psaní na poště.“ — „Marie“, kteréž říkají doma třebas Anička, na zprávu tuto dychtivě čekala, přečte ji na oko lhostejně zároveň s jinými — třebas samé matince —, druhého dne však objeví se v novinách na témž místě třebas následovně: „A. V. K.“ (vlastně Jindřich Zabranský) „Dopis na poště.“ Netrvá to dlouho a noviny oznamují, že má „Mařenka“ opět „lístek“ na poště od A. V. K. Brzy na to odpověď od druhé Mařenky, vlastně Aničky: „A. V. K. 28. 5½“. Na to opět odpověď velice krátká ale významná: „M... 36. Přijdu.“ Někdy však se to taky zhatí, A. V. K. ptá se, proč se Mařenka nedostavila, a Mařenka rychle odpovídá: „Nebylo možno. List na udaném místě.“

Takovýmito a podobnými dopisy se to v listech některých jen hemží. Co jest tu platna všechna pozornosť a ostražitosť rodičů, když noviny jejich synům a dcerám dělají.... a jim pomáhají rodiče klamat?

Ještě horší však jsou ta přečetná „nabídnutí k sňatku.“ Nemáme tu tak ani na mysli inseráty znějící skoro stereotypně: „Vdovec

bezdětný", „vdovec 30letý, majitel zavedeného obchodu"; „29letý muž se zajištěnou existencí"; „úředník, vdovec, v prostředních letech s ročním příjmem 2100 zl." atd. atd. „přeje sobě pro nedostatek známosti za příčinou sňatku učiniti známost s dívkou nebo bezdětnou vdovou příjemného zevnějšku ve stáří od... do... let" atd. Tyto inseráty, jak už praveno, nemáme tu na mysli, ač by se proti nim mnoho a mnoho dalo namítati, mnoho již jenom se stanoviska opatrnosti a obezřetnosti, neboť osoba, s níž chce muž uzavříti nejdůvěrnější, nejpřátelštější a pro celý život nerozlučný svazek, nemá se hledati cestou podobnou; vždyť pěje i básník:

„Drum prüfe sich, wer sich ewig bindet,
Ob sich das *Herz zum Herzen* findet" (Schiller).

Když však si muž hledá manželku, aneb i do konce dívka muže prostřednictvím novin, tak jako hledá žid, jenž si chce zříditi malou továrnu, pomocí inserátu novinářského opotřebovaný ale dobře zachovalý kotel, starší parní stroj o čtyřech, šesti neb osmi koňských silách, a když o srdci, o náboženství a jiných vlastnostech není ani zmínky, nýbrž když se všechno odbývá jenom čistě po kupecku podle zevnějšku a podle sáčku, jest to velmi smutné a kormutlivé.

Světlo ještě horší vrhají však na své původce inseráty znějící následovně: „Dva mladí, intelligentní páni v stáří od 23—25 let přejí za příčinou nedostatku času seznámiti se za účelem sňatku se dvěma mladými příjemnými dámami s větším jměním. Ctěné nabídky pod znám. J. 23. K. 25. p. rest. Praha". „Dva přátelé, absolvovaní kandidáti lékařství, přejí si za účelem sňatku seznámiti se s dámami sympathického zevnějšku... vládnoucími přiměřeným jměním." — „Dvě přítelkyně příjemného zevnějšku atd. atd. Nabídky pod šif. „Konvalinka" a „Pomněnka" p. rest. Benešov u Prahy." — „Dvě přítelkyně příjemného zevnějšku, jedna blondinka, druhá brunetka, přály by si atd. atd. seznámiti se s dvěma pány mediky nebo právníky atd.

Za jak bezkarakterní a lehkomyslné, tak asi píše arciliberál Dr. Max Vogler, mužové nyní považují ženské, vysvitá již z těch četných inserátů novinářských, v nichž se ozývají mladé — vyzývatelům neznámé dámy — k dostavenícku třebas následovně: „ona krásná blondinka, kteráž byla dne... na procházce," „ona dáma s červenými šaty, kteráž seděla včera v divadle, první balkon v levo,"... „dáma, kteráž upustila na procházce v sadech... červenou růžičku" atd. atd. „žádá se uctivě za dostaveníčko zítra o hodině... atd. Toto opovrhování pokolením ženským, tento cynismus jeví se ve stupni ještě větším v oněch inserátech, v nichž se poměry zevnější a záležitosti srdce bez obalu uvádějí ve spojení takové, že nemůže býti ani nejmenší o tom pochybnosti, „dass man die Triebe des Gemüths und der Natur einzig und allein zu „geschäftlichem Zwecke" zu benutzen gedenkt. [2])

[2]) Ku př.: „Za příčinou zařízení obchodu oženiti se míní 28letý, svobodný, intelligentní muž se vzdělanou dámou ve stáří od 30 do 40 let; majitelce domu nebo průmyslového závodu dá se přednost..." atd. „V městě 5000 obyv. čítajícím hodlám zlepšiti svůj 20 roků stávající obchod na jediný toho druhu v místě. Za tím účelem chci se oženiti a hledám nevěstu z venkova hezkou a mírnou, věnem nejméně 3000 zl. vládnoucí atd. t. j. hledám nejméně 3000 a kdo mi je dá, od toho vezmu dceru jeho jako nutnou přítěž." — „Medik ve 3tím ročníku přeje si učiniti známost s dívkou nebo mladou vdovou, která by ho v studiích podporo-

Bohužel však není ani ženské pokolení prosto této frivolnosti, čehož důkazem jsou často až nestydatá nabídnutí k sňatku a ještě nestoudnější nábídky jiné činěné veřejně v novinách, jako na př. „Mladá, chudá dívka ráda by se provdala za staršího pána atd.“.... „Mladá, vzdělaná, domácně vychovaná dívka příjemného zevnějšku přeje si provdati se za staršího pána atd.“... „Mladá, poněkud vzdělaná dívka 20 roků stará, dle úsudku jiných slíčná, přeje si místo hospodyně k samostatnému pánu atd.“ — Totéž si přejí i mnohé jiné často a často. — „Intelligentní dáma s malou pensí a jměním přeje si učiniti slušnou známost s karakterním starším pánem. Sňatek není vyloučen! atd.“ — Ukázky jiných novinářských anoncí ještě nestoudnějších, kde časopis dělá mezi stranami skutečného kuplíře, pomineme mlčením. Rovněž se nezmíníme ani slovem jediným o tom hanebném doporučování rozličných těch prostředků z látky gumové, aniž o tom nabízení osvědčených služeb atd., jakéž v novinách činí osoby — mnohdy 6—10 v jednom neb dvou sloupcích —, jež se zabývají tím, o čemž řeč jest v 1. kap. Exodu; jsou-li však všecky rovněž tak svědomité, toho ovšem nevíme.

Vedle jednotlivých nabídnutí k sňatku poskytují se v době novější nabídnutí hromadná, ku př.: „dívky s věnem 5—10—15 tisíc hodlají se provdati, dále několik bezdětných, zámožných vdov“ ... „dívky s hotovým věnem od 2000 zl. výše a jedna vdova 24 roky st. s jměním 30.000, druhá 30 roků st. s jměním 16000 hodlají se provdati; též dívky s hospodářstvím v kraji řepném a chmelném,“ atd. Všechno toto zboží má stále na skladě a přijímá na ně objednávky Ant. Král, v Žižkově v Masových domech u hřbitova č. 644; též kancelář A. Čecha doporučuje dámám i pánům partie co nejvýhodnější.

Inseráty druhu tohoto upomínají tak řka nutkavě na inseráty jiné znějící takto: „Pražské šunky nabízí atd. Prokop Stodola“ nebo: „v Červeném dvoře prodá se 10 kusů pěkných jalovic švýcarského plemene 2—3 letých, 8 tučných krav, 60 skopců, 5 krmených volů atd. atd.

Tak pěstují kulturu, vzdělávají a zušlechťují četné noviny insertní svou částí svoje čtenáře. Nepodávají inseráty takové patrný důkaz o mravní hnilobě, jakáž zachvacuje kruhy vždy širší? Není to hanebné a trestuhodné, když se časopis pro mrzký groš sníží až na kuplíře? Všecky tyto věci čtou často i děti a čemu ještě nerozumějí, toho se buď brzy k nesmírné své škodě domyslejí anebo, jsou-li ještě naivní a upřímné, přijdou k rodičům a ptají se jich, co to jest a k čemu atd. atd. Mnohdy se stane, že si žák anebo žákyně do takových novin zaobalí knihu a pak čte zmíněné inseráty — ve škole.

Upozorňujeme na tuto rakovinu žurnalistickou pány poslance na říšské radě a žádáme je, aby dle sil svých působili k tomu, aby noviny takové hanebné a znemravňující inseráty nesměly přijímati. Před několika roky interpelloval jistý poslanec za posměchu levice v této příčině pana ministra, začež se mu dostalo hany a potupy od víden-

---

vala atd.“ — „Jsem z vážené rodiny, mladý, vzdělaný a zachovalý a podám ruku svou i srdce své oné slušné třebas starší dámě, která mi dopomůže k místu úřednickému atd.“ — „Doktor práv, israelita, ožení se s dámou, která mu poskytne prostředky, aby mohl dokončiti svoje studie atd.“ — „Dva mladí páni přejí sobě dopisovati s intelligentními, hezkými slečnami ve stáří od 16 do 18 let. Sňatek není vyloučen atd. atd. Tak a podobně možno čísti v novinách den co den!

ského židovského tisku; ale přec to pomohlo alespoň na krátkou dobu. Všichni redaktoři liberálních listů vídeňských byli předvoláni na policii a tam jim bylo řečeno, že listy jejich bez milosti budou konfiskovány, neopustí-li od podobných anoncí. Brzy se však na to zapomnělo a vše se zas vrátilo do starých kolejí. (Pokračování.)

Quarnero.

Několik obrázků z jeho přímoří.

Sděluje **K. Konrád.**

(Dokončení.)

IV. Rjeka.

Rjeka, Fanum s. Viti ad flumen, (odtud vlašské „Fiume“) jak bájná to slova! Kdož nám původ jejich odhalí, kdo tajemnou roušku s nich sejme? Jest nám, jakoby zvukem jejich z hustých mraků starověku lidstva budily se a vystupovaly na pobřeží rjeckém stíny starých mořevládných Féničanů, Pelasgů a Etrusků, kteří první osedli na březích rjeckého zálivu v době historické. Kdo nám najisto objeví, kdy po nich a po Liburnech zaujali tyto požehnané kraje Slované? Nepřikvačili jako bouřný příval, jenž břehy trhá a s polí prst metá, nýbrž jako jarý tichý déšť, jenž osvěžuje nivy a budí z nich jako kouzelným proutkem hojně požehnání Božího. Proto, — že ohněm a mečem této půdy nedobývali sobě, — svět o jejich příchodu nevěděl! — Tolik jest jisto, že za vlády Římanů již tady sídleli Slované, a byť i vládu nad nimi později byli ujali Vlaši, a byť i tito vladařové jejich byli pak po staletí sebe více a násilněji je povlašťovali, tito Slované zůstali Slovany, toliko veřejný život jejich přijal na sebe nezdravý nátěr vlašský. Následkem toho mluví Rječané zvláštním nářečím, vlaštinou porušeným, tak že mu nerozumí leč toliko Rječané.

Rjeka prostírá své úhledné a prostranné ulice při ústí Rječiny (Fiumara), kterou již Plinius a Strabo znali a tajemným názvem „Eneo“ obmyslili. Leží téměř uprostřed Quarnerského moře a jest po Terstu nejdůležitějším střediskem námořního obchodu naší říše. Má dosti prostranný, dlouhý přístav pro obchodní lodi, jejž chrání dlouhý násyp „Maria Theresia“ zvaný, a jenž byl nejnověji značně rozšířen, ježto námořního obchodu zde stále přibývá a následkem toho i obyvatelstva. Kdežto r. 1842. čítalo se v městě toliko 12.000 obyvatelů,[1]) vzrostlo r. 1857. na 15.000, r. 1869. na 18.800 a r. 1880. již na 21.000; nyní pak se jich čítá na 28.000[2]) Při tomto rychlém vzrůstu na zřeteli míti sluší, že vedle Rjeky hned za Rječinou na charvátské půdě šíří se obec Sušák, kdež také přibývá stále velkých domů a obyvatelstva, ovšem charvátského, jež ale v onom počtu zahrnuto není a býti nemůže.

Tou příčinou shledáváme nyní ve Rjece mnoho škol všeho druhu, charvátských, vlašských a maďarských, mezi nimi jedno gymn. královské

[1]) „Reise des Königes Friedrich August von Sachsen durch Istrien etc. im J. 1838. Aus dem Italien des Dr. P. Biasoletto. Dresden 1842. S. 142.

[2]) Woerlův „Führer durch Fiume“.

uherské s vyučovacím jazykem — vlašským, druhé královské charvátské s vyučovacím jazykem charvátským, jež řídí záhřebská vláda charvátská. Obecných škol pro chlapce a dívky jest celkem sedm, vedle nich působí dvě dívčí školy klášterní. Z ostatních odborných škol vytknouti sluší zvláště c. k. námořní akademii. Jest to jediná škola toho druhu v Rakousku. Stojí na západním kraji města ve velkém, krásném parku na mírném návrší. Proto vyniká zdaleka. S balkonu druhého patra jeví se rozkošná vyhlídka na přístav, na moře a celé okolí přímořské až k té vysoké Učce a pohostinský dům v jejím sedle na hoře. — Vnitřek rozsáhlé budovy jest v každém ohledu vzorně zařízen. Chovanci akademie mají v ní celé zaopatření; proto mají zde kromě učebných síní také byt, jídelnu a ložnice, vše velmi prakticky a vkusně, ba do jisté míry i elegantně zařízeno. Také vyučování znázorňuje se chovancům hojnými a bohatě zásobenými kabinety zeměpisným a dějepisným, fysikálným, přírodovědeckým, chemickým, měřickým a nautickým. Těm kterým předmětům tak se vyučuje, že učebné síně těchto předmětů bezprostředně spojeny jsou s jejich kabinety, tak že učitel má všecky potřebné pomůcky vždy hned po ruce. Jak výhodná to podpora paměti a obraznosti chovanců, jak usnadňuje se jim tím veškero učení! Akademie má také zvláštní domácí kapli pro společné služby Boží a na prostranném nádvoří nescházejí k poučení a výcviku ani děla a kulomety, jimiž válečné lodi se vyzbrojují. Nautický kabinet obsahuje kromě map i modelly a průřezy všech druhů lodí, netoliko celých lodí, alebrž i jednotlivých částí a částic jejich, ba i vzorky stavby lodí, tak že všem těmto věcem učí se chovanci hravě. Při ústavu jest také cvičiště pro dělostřelbu a námořní pokusy, tělocvična, plovárna a malý přístav pro veslové lodi. — Ředitel akademie má název kommandanta a námořního kapitána řadového, nejvyššího to hodnostáře loďstva po viceadmirálovi. — Zajímavé, ale i úžasné byly ukázky kulometové střelby, jimiž dal mi kommandant znázorniti hroznou palbu kulometů všech druhů. Koncentrická palba taková z celého loďstva na jediný předmět dobře namířená musí jej zničiti na padrť.

Založena byla tato akademie r. 1857. a má místa asi pro 130 chovanců, kteří zde studují čtyři léta, načež konají celoroční námořní cestu poučnou. Pak teprve nastupují do služby jako námořní kadeti. Chovanci platí osm set z atých ročně za celé zaopatření v ústavě, však osvobozují se také někteří od polovice a více platu. Přijímají se ponejvíce synové důstojníků neb úřadníků. —

Za námořní akademií vznáší se na mírném návrší rozsáhlý veřejný sad městský, bohatý na vavřínové háje, magnolie, rododendrony a jiné tropické rostliny; v parnu letním, — a to zde bývá nesnesitelné, — skytá sad příjemný chládek. —

Námořní a pozemský obchod rozkvétá zejména od dvaceti let očividně. Roku 1886. bylo po moři a po suchu vyvezeno a přivezeno zboží za 135 millionů zlatých, přistálo v přístavu a odplulo z něho přes 3400 parních a přes čtyři tisíce plachetních lodí. Po moři dopravuje se ponejvíce káva, tabák, olej, víno, obilí, rýže, palivo a vyváží se mouka, mineralní vody, sušené ovoce, měkké dříví a j. věci. Zvláště rozsáhlý jest dovoz petroleje. Máť Rjeka také zvláštní přístav petrolejní a raffinerii na petrolej. Několik parníků dopravuje sem stále z Ameriky a z ruského Batumu nečistěný petrolej, jenž vede se z pří-

stavu do velkých nádržek petrolejové továrny, v níž se čistí a do obchodu rozesýlá. — Nedaleko odtud rozkládá své budovy jiná znamenitá zvláštnosť Rjeky, t. Whiteheadova továrna na torpeda, jež vymyslil Rječan Luppi a Angličan Whitehead zdokonalil. —

Vraťme se nyní do města dolního a navštivme památné kostely. Hlavní a spolu nejstarší kostel rjecký jest romanský „dóm“, t. j. kollegiatní kostel, při němž jest kapitola se šesti kanovníky a několika vicekanovníky. Kostel byl založen již v prastaré, neznámé době. Ví se, že kolem roku 1200. byl již opravován. Kromě latinské koná se v něm také slovanská služba Boží. — Za dómem mají také benediktinský klášter s kostelem a poblíž náměstí Zichy též otcové kapucínští.

Roku 1631. založen byl při jesuitské kolleji kostel na čest svatých mučenníků Víta a Modesta, patronů rjeckých. Osm mohutných sloupů žulových drží uvnitř kostela vysokou jeho báň. Jeden postranní oltář ozdoben jest památným starým crucifixem s černým tělem Páně. Již ve XIII. století stála prý na tomto místě kaplička s tímto křížem, a stará pověsť praví, že ve XIII. století z boku těla Páně krev se vyprýštila, když byl jakýsi Petr Loncarić rouhavě hodil kamenem po krucifixu. Proto chová k němu lid velikou úctu. —

Nesjednocení Řekové mají zde svůj vlastní kostel, jenž kdysi stával při samém břehu mořském, ale nyní již značně dále stojí od něho. Také Srbové mají zde svůj kostel. Když tu koncertoval Slavjansky se svým sborem, zpívali také při mši v tomto kostele. I svědčili posluchači jednomyslně, že tehdy „umělecká výše Slavnajského byla snad ještě patrnější nežli před tím ve světském koncertě.“ —

Projdeme-li ulicemi města, zejména nového, shledáme celé řady velkých domů, však bez vynikající architektoniky. Napadne nám také, že slyšíme po hlavních ulicích bezmála jen vlašský hovor a vidíme jen vlašské nápisy, jakobys byl někde v Benátkách, ač velká většina obyvatelstva jest charvátská. Jako kdysi u nás bývaly štíty s nápisy skoro veskrz německými, tak mají Rječané podnes vlašské až do toho posledního příštipkáře, jenž sice již vlašsky neumí, ale i na štítku jeho musí se stkvíti donquichotský nápis „calcelajo“. Aby Charváté tomuto nepřirozenému stavu aspoň poněkud bránili, vystavěli bohatí Rječané charvatští za mostem v Sušáku, tedy na území již charvátském, celou řadu činžovních domů a hotelů s nápisy ovšem charvátskými. Jejich hotel „Continental“ jest větší a nádhernější nežli nejpřednější hotel „Europa“ ve Rjece. Patří charvátskému vlastenci Bačićovi, jenž jest i obecným starostou v Sušáku.

Však ani ve Rjece samé není národní živel a život nikterak utuchlý, natož mrtvý. Charvátská čitaonica má od lonska (1889.) svůj vlastní dům na nejkrásnějším místě města. Na zakoupení jeho složili charvátští vlastenci na 100.000 zlatých. Čítá nyní na tři sta členů, a zábavy její jsou nyní z nejelegantnějších ve Rjece. Starostou jejím jest baron Šimon Vranicanyi ve Rjece zrozený, jenž jest také vicepresidentem obchodní komory a spořitelny a těší se všeobecné přízni a úctě. Naproti zahradě kapucínské má velmi elegantní villu. Jak vydatným a důležitým střediskem slovanského živlu a života jest tato čitaonica, objevilo se zvláště letos ve březnu, když mistr Agreněv Slavjanský vypravil zde koncert se svým světoznámým sborem. Ježto mu vlašsko-maďarské obecní zastupitelstvo odepřelo k tomu konci městského divadla (jaké to hrdinství!), vypravil Sl. první koncert svůj

v čitaonici. Kde kdo jen mohl, byl rád, dostal-li vstupenku, a hromový potlesk a bouřné živio rozléhalo se po každém čísle dvoranou. Dva dni na to pak koncertoval Sl. v Sušáku, což nemálo svědčí o zámožnosti a vlasteneckém vědomí obyvatelů sušáckých, ježto bylo jim za zdar koncertu ručiti jako jinde tisícem zlatých. —

Jděme nyní přes most Rječiny do Sušáku a zahněme na levo. Přijdeme tu hned ke kamenné bráně, za níž vede schodiště o 411 příkrých kamenných stupních na horu na slavný Trsát. Co je Trsát? Po vlašské Lorettě nejznamenitější poutní místo marianské, jež tu leží 123 metrů nad hladinou mořskou. Milostný domek Panny Marie byl původně z Nazareta přenesen od andělů na Trsát r. 1291. a teprve po třech letech odtud na nynější místo v Lorettě. Na tak vzácnou památku dali hrabata Mikuláš a Martin Frankopani, páni na Trsátu, v XV. století vystavěti na témž místě kostel na čest nejsvět. Rodičky Boží, a papež Urban V. daroval mu pak slavný obraz Matičky Boží od sv. Lukáše na cypřišovém dřevě malovaný. Učinil tak, ježto nával poutníků k milostnému sídlu nebeské královny byl převeliký a nářek jejich pro ztrátu svatého domku přežalostný. Zdaleka široko, až i z Čech přicházeli poutníci, aby uctili přemilostný obraz trsátské Matičky Boží a vzývali ji na tomto vyvoleném sídle lásky její za mocnou ochranu v nebezpečí a pomoc v nouzi. A pomáhala ta láskyplná pomocnice křesťanů hojně, pomáhala nejraději tam, kde lidské pomoci již nebylo. To zkusili na sobě zejména námořní plavci, jak dosvědčuje množství votivních obrazů, jež do jejího kostela na Trsátu věnovali z vděčnosti za ochranu její v nebezpečných bouřích na moři. Tuť osvědčovala se jim v pravdě spásnou hvězdou mořskou. Avšak proto přece neustávají přímořští Charváté podnes hojně putovati k „s v e“ Matičce Boží v Lorettě a tam co nejúpěnlivěji ji vzývají a prosí dojemnými zpěvy, aby milostivě vrátila se opět k nim na Trsát. —

Správu trsátské svatyně marianské poručili zakladatelé její chudým a pokorným synům sv. Františka, jimž vyzdvihli za tou příčinou také klášter, hojně obdařený všemi potřebami vezdejšího bytu, by bezstarostně a zcela mohli oddati se duchovní službě tisícův a tisícův každoročních poutníků. Při klášteře mají Františkáni také krásnou zahradu, bohatou na víno, fíky, olivy a j. ovoce. Ozdobena při cestě starými cypřišemi, jež tu stojí jako svědkové dumající o staré slávě Trsátu. S nejvyššího bodu výšiny zahradní jeví se pojednou oku velkolepý obraz. Siný Quarnero leží hluboko pod námi čarokrásně rozložen. Lehký větérek pohrává namodralými jeho vlnkami, z nichž občas vyskakují laškující mladí delfínové. Barky, plachetní a parní lodi oživují nedozírnou hladinu mořskou, slunkem ozářenou, zprostředkujíce obchod našeho mocnářství s celým světem zámořským. Jako královny, slavnostním hávem oděné a dlouhými vlečkami zdobené, plují parolodi po hladině, dlouhé brázdy po sobě zůstavujíce. Velmi malebně oživují moře také lodi rybářské, jež tu od ranního šera číhají na chutné orado, výtečné braminy, na koníčky, scombry a scampy, specialitu to quarnerskou, jež toliko zde a v Baltickém moři se vyskytují. Jsou to mořští raci růžové barvy. — V pozadí na obzoru objevují se zraku našemu mlhavé obrysy horských hřbetů Cresu a na levo Krku. Po pravé straně lemují krásný obraz tento hory Isterské, jež opět korunuje Učka. K severní straně trsátského samostanu rozkládá své široké hřbety vápenný Kras, na mnoze pustý; avšak v úžlabí a po stráních,

chráněných od větru, jeví se také utěšená flora, po obou stranách pak silnice, jež vede z Trsátu do Sušáku, dokonce i krásné zahrady, hojně ovocem, vínem, fíky a olivami oplývající. —

Blízko kláštera leží zanedbaný starý hrad, jenž býval kdysi slavným sídlem mocných hrabat Frankopanů. Náleží nyní hraběcí rodině Nugent, jež si zvolila hradní kapli za rodinnou hrobku. V jedné síni hradní chovají se etruské, starořímské, řecké a egyptské starožitnosti sochařské. Z cimbuří hradního objevuje se opět rozkošný pohled na moře, na město a na hory. Hluboko pod námi leží světoznámá továrna na papír firmy Smith & Meynier, v níž tisknou se též naše papírové peníze. Za ní a za řekou pryští se výborný pramen, jemuž lid obecně říká zvir. Zásobuje město znamenitou vodou pitnou. Na pravo vidíme do hlubokého úvalu horského, jehož úzkým žlabem přitéká Rječina. Vysoko nad jeho levým břehem vine se jako had stará silnice, jež vede do Karlovce a stoupá až do 2900 stop nad hlad. m. V těch končinách leží také památné Grobničské pole. Bezděčně zalétla má mysl při pohledu na tu pustou krajinu horskou do oněch dob, kdy stateční Charváté přichystali zde hrob divokým Tatarům, jako před tím chrabří Čechové u Olomouce. A jak odvděčila se jim Evropa za to, že osvobodili takto západní kulturu její od záhuby, že neoctla se po staletí tam, kde na Rusi? — Vzhůru, ty ošedivělá kulturo západní a rychle naprav, čím jsi se provinila na východní slovanské sestře, již učinila jsi popelkou za to, že za tebe bojovala proti sveřepým nepřátelům a nasadila prsa svá za „Krst in slobodu zlatnu“. „Ossa arida, audite verbum Domini!“

Pěstujme historické místopisectví.

Těmito řádky upozorňujeme naši katolickou intelligenci mladší, zvláště stavu duchovního, k naléhavé potřebě, aby do podrobna a s bedlivostí studován a sestavován byl dějepis našich měst, městeček i vsí. Již Palacký projevil přání, aby každé, i to nejmenší místo v zemích koruny Svatováclavské mělo svou historii podrobně vypsanou; a skutečně jen ten povolaný historik, který bude míti všechny takové místopisy po ruce, bude moci nám podati věrný a dokonalý dějepis domácí po stránce politické, církevní a kulturní s dobrou nadějí, že dílo své také přivede ku konci.

Shledává se již značný počet mužů v práci vytrvalých, kteří vedlé úřadu svého nalezli vždy času s dostatek, aby po příkladu Tomkovu studovali místní dějiny; někteří své práce již vydali, jiní k vydání je chystají, ale vědecká kritika, chválíc díla jejich, nepřestává toužiti na to, že těch dobrých prací, pokud měst se dotýče, posud jest počet skrovný, i na to, že povrchní dilettantství tu mnoho pokazilo, což se potom ztěžka napravuje. Vzdělávání historických monografií se totiž ujali také lidé, kteří měli více ohně nežli světla, více dobré vůle a ctižádosti nežli schopu a náležité soudnosti. Chopili se obyčejně psaných neb tištěných memorabilií, městských, farních a školních, obšírně vypisují ad captandam benevolentiam události nejnovější, z neumělosti ve čtení staršího písma skroutili vlastní jména

ke směsnosti, přičinili k tomu něco frasí o „naší drahé vlasti“, a monografie byla hotova. Kdo pak po nich se dávají po práce, mají nesnáze všeho druhu.

Kdo ze začátečníků nechce býti takovým dějin místních kazičem, ale zdárným jejich pěstitelem, tomu třeba seznámiti se s Tomkovým dějepisem města Prahy, aby poznal cestu, kterou jest se mu ubírati. Potom nechť zjedná si dobrou znalosť pramenů místních, jaké bývají uloženy v obecní kanceláři, při duchovní správě, při úřadě pozemkových knih u c. k. okresního soudu, také v archivu někdejší zámecké vrchnosti, ač tu nebývá všude přístup snadný, pro obavu, aby nevznikly spory o držbu pozemkovou. V časích, kdy městské správě nezáleželo na zachování archivu, přešlo nemálo archivalií, často velmi důležitých, do rukou soukromníků. Nedbalostí těch, kteří měli nad archivem bdíti, rozkradeno bylo mnoho pergamenů, dopisů, dekretů, register, diarií a protokollů, zvláště od škodlivého plemene těch, kteří sbírají autografy pamětihodných mužů, aneb od náhončí jejich. Jsou i příkladové, že ve venkovském městě policejní strážník, kdy neměl na tabák, z listárny vzal partii starého papíru a zpeněžil ji u kupce, který z nich dělal kornouty. Však mnohou věc z archivu vytracenou lze dostati do rukou aspoň k opisu. Netřeba historikovi, aby byl mařitelem času pobýváním v hostincích; ale pro dobrou věc neškodí jednou za čas zasednouti mezi měšťany starožitné, zapřísti řeč o místní historii, a nalezne vždy netoliko přívětivého účastenství, ale každý hledí také se svou trochou jíti do mlýna, a mnohý se pochlubí, že sám má staré papíry doma, jež se těžko čtou, aneb poví, který soused je v držbě podobných věcí. Pravda sice, že taková držba není spravedlivá; než opatrný sběratel starých pamětí přestane na tom, že o nich zví a že mu budou propůjčeny k přečtení a po případě k opisu. Pisatel těchto řádků dostal kdysi takovou cestou tlustý sešit dopisů obecních z důležitých let 1633—1638.

K otázce, kterou materií historickou má začíti badatel místních dějin, odpovídáme, že pozemkovými knihami (libri contractuum) u c. k. okresního soudu, ač nejstarší knihy toho druhu bývají někde v kanceláři městské. Někde sahají na zad do časů dalekých, až do XIV. stol. (v Lounech), častěji do polovice XV. století. Čtení jejich jest velmi zajímavé. Nacházíme v nich stručné smlouvy tržní, hypothekární neb emfytheutické o domy, dvory, chalupy, mlýny, sladovny, pivovary, kovárny, o dědiny orné, zahrady, louky, chmelnice, vinice i šafránice, o krámy masné, pekařské a j., o rámy soukenické, o sádky rybní, o šachty hornické a j. Kupující a prodávající jsou tu uvedeni jmény křestními, často příjmeními a přezdívkami tytýž komickými, tak jak je vymyslil národní humor; velmi často udáni jsou dle zaměstnání svého. Zdaž tu není hojnosť látky k historii kulturní? Badatel zapisuje výtahy oněch smluv, pocítí žádosť zvěděti, kde asi byl ten dům, o jehož prodeji právě četl, a rád by jej určil k poloze nynějších domů. A tam, kde město má pravidelnou výstavnosť do čtverhranu, kde z náměstí vycházejí ulice pod pravým úhlem, jest takové určení domů velice snadné. Třeba jen na radnici zjednati si kopii situačního plánu města a označiti domy nynějším číslováním (začalo se v Čechách r. 1770.). Staré smlouvy udávají každý předmět prodaje přesně dle polohy, domy dle ulice a dle sousedů po obojí straně. Tu třeba jen vystihnouti prodeje domů v městě v nepřetržité řadě 30 let, a dle nárožních domů

z rynku do ulic, aneb dle domů vedlé brány, vedlé radnice, proti kostelu a j. umístní staré měšťanstvo do nynějšího plánu situačního s takovou přesností, že nelze ani tu se zmýliti. Přijde také k poznání, které velké domy byly časem rozděny na dvé, aneb které malé domy sloučeny byly v dům jediný; vyšetří snadno, kde bývaly jindy uličky s krámy pekařskými (chlebnicemi), soukennickými, šmejdířskými a j., tak jak časem úplně zašly. I provede takto rekonstrukci starého města na vlastní utěšení své a jiných, které minulosť města zajímá. Pak zajisté již nepovolí a sledovati bude držitele domů až do počátku XIX. století. Zjedná si tak úplný kataster měšťanstva pro každé období, vynikající osoby potom lépe utkví jemu v paměti, a pracovati bude s největší jistotou. Pak i nalezne, ve kterém domě hospodařil ten který literát neb umělec, jehož památka jest obsažena v Jirečkově Rukojeti k historii české literatury aneb v Dlabačově „Künstlerlexiconu", a vystihne o nich mnohé věci novotné, přispěje tím k historii literatury a umění podstatnou měrou. Nalezne také badatel, jakou měrou usazovala se šlechta ve městech, které erbovní rodiny tu vznikly anebo od jinud přišly; mnohý starý nápis na domě dovede blíže vysvětliti. Ze jmen cizích, německých neb vlaských pozná, kdy a jakou měrou cizota se drala do místa na vytištění domácího živlu, a bude míti makavé a do oka bijící doklady, zdali odnárodnění města začalo se před r. 1620. aneb po něm. Z těchže pozemkových knih vystihneme též pravou rozsáhlosť emigrace české z let 1620—28, které domy za války třicetileté spustly a se svalily na hromadu rumu, které domy byly spáleny, a kolik jich po válce sedmileté přišlo na buben.

Tržní cena za prodané budovy nebo pozemky bývala zřídka kdy placena najednou, obyčejně zaplacen byl napřed značný závdavek, a ostatek býval placen ve lhůtách vyročních (purkrechtech aneb véruňkách). Tyto výroční splátky, které obyčejně se připojují v hustších řádkách ke hlavní smlouvě, třeba stopovati s pozorností, neboť stávalo se tytýž, že bývalý majitel takovou spravedlnosť na prodaném domě odkázal kostelu, kněžím, žákům, chudým ve špitále neb k obci. V starších pozemkových knihách nalezneme i důležitá usnesení konšelská, seznamy osob konšelských za obnovení městské rady, mnohé kšafty, mnohá obdarování, také zprávy o nehodách elementárních, a p.

Vítaným doplňkem trhových knih jsou knihy rozličných smluv, někde jsou zvláštní knihy smluv svatebních, knihy oblikací, a zvláště důležité knihy kšaftů, které místy sáhají na zad a téměř do časů Jagellonských. Obyčejně bývají u c. k. okresního soudu, a pozorný badatel najde tam tytýž mnoho důležitého pro politickou historii města.

V kancelářích městské rady často se nalezají důležité prameny, které se zachovaly zvláště tam, kde je opatřili vazbou v tuhé deskách. Takové prameny jsou písemná poslání podkomořská (missiva), dopisy a rozhodnutí gubernialní a přípisy z komory královské. Korrespondence městská bývala od radních písařů koncipována do sešitých knih papírů, dopis za dopisem dle datum jejich. Takové kopiáře vymáhají zvláštní pozornosti, ježto jsou velice důležity, podobně jako fascikule spisů, jež týkají se věcí záduních, vojenských a j. Kde se zachovala registra kostelnická z XVI. a XVII. století, tam lze určiti, do které doby přestávaly u českých podobojích rozličné řády a obyčeje katolické, strojení Božího hrobu, užívání ornátů a kadidla. Pravým pokladem jsou registra purkmistrská, sešity aneb svazky v lomeném foliu, v němž

do podrobna se uvádí, co a zač každý purkmistr za svého purkmistří (4 neděle) do obecného měšce přijal a cokoli z toho bylo vydáno na potřeby obecné. Zde vystihneme na př. každé střídání duchovních správců a jejich kaplanů, odkud koho z nich přistěhovali a s jakým nákladem, rovněž každé střídání i školních officiálů, návštěvy vzácných osob, zásilky darů a poct na různé strany, úřední hodokvasy, vydání na výpravy válečné, na stavby obecních budov.

Z míry důležité jsou radní protokolly, v nichž čísti lze o průběhu zasedání rady a starších, o kázni v obci, o všech možných péčích města, vystihneme v nich veřejné běhy, a štěstí má ten badatel, který nalezne protokolly z let války třicetileté, kdež vyčte celý průběh katolické reformace do největší podrobnosti. V ohledu kulturním jsou v těch protokollech důležitá akta soudní, celkem stručně vedená. Z nich poznáme mravy lidu městského, ovšem toliko po jedné straně, ježto pro dobré skutky z pravidla nikdy nebývá poháněn k soudu; jest tudíž třeba, ze knihy kšaftů a jinak napravovati rovnováhu, tak aby nikdo nepředstavoval si předky naše jako hromadu láje svárlivé, zlolajné, obžerné a smilné. Ze čtení a vypisování těch protokollů má badatel ještě jiný a velice závažný prospěch: pozná onu jadrnou a stručnou mluvu, jaké užíval tehdejší náš lid v XVI. století, která se znamenitě liší od mluvy rozvláčné a plné nudných period, jakou si oblíbili tehdejší bakalářové a mistři klassicismem načichlí. Kdo ony protokolly pozorně četl, bezděky navykne si psáti ba i mluviti češtinou jejich. Však stojí mnoho práce, než onomu kvapně popsanému papíru porozumí. Ale brzy se vpraví do toho rychlopisu bez cizí pomoci.

Posléze historik neopustí bedlivé čtení městských privilegií, jak je nyní k tisku chystá slovutný dr. J. Čelakovský, dále pamětních knih městských a farních, a pro časy pobělohorské též studia matrik křestních, snubních a úmrtních, kdež nalezne vzácné doplňky mezer odjinud zbývajících a často poznámky, jež mají velkou důležitosť pro historii kulturní. Sílu morů z XVII—XIX. stol. vystihne tu dokonale. Že potom si bude hleděti též pramenů tištěných, jaké poznáme z citátů v dílech Tomkových, Dra. Borového, Dra. Krásla, dra. Rezka a j., netřeba ani připomínati. S velikým prospěchem bude, když ti, kteří se dali do takové práce dějepisné, budou o sobě na vzájem věděti, a půjčkou na oplátku když druh druhu zašle nalezené zprávy, kterých sám nehodlá obšírně užiti, ale druhému by se hoditi mohly. Zprostředkovací modus takové vzájemnosti bohdá se najde při dobré vůli.

Dodatkem uvádíme, že hodnota peněz do XVII. století se udávala v kopách grošů buď českých (bílých), buď v míšenských (mečových), kde groš český vycházel vždy na dva míšenské. Na jeden groš vycházelo vždy 7 haléřů po dvou půlhaléřích, Převod té měny na německou měnu v XVII. století se děl tak, že 6 haléřů šlo na jeden krejcar, 60 krejcarů na zlatý rýnský. Písemně se označovala kopa tvarem podobným německému ß aneb řeckému „betta“. Do druhé polovice XVI. stol. summy se značily číslicemi římskými, písmem běžným; půlka se označovala tvarem podobným řeckému „alpha“. J. Vávra.

O počátcích a vývoji umění knihtiskařského.

Napsal **Václav Špaček.**

Položíme-li si otázku: Které odvětví průmyslu jest nejdůležitější pro vzdělanosť národů, které umění přispělo nejvíc ku šíření osvěty, co seznámilo lidstvo s nejdůležitějšími výzkumy badatelův a s nejvznešenějšími myšlénkami geniů, — dojista po náležitém uvážení odpovíme, že to bylo umění knihtiskařské. Byť pak umění toho zhusta bylo zneužíváno, jak, bohužel, se stává, přece nelze ani dosti oceniti nesmírnou jeho důležitosť a nesmírné dobrodiní nám, kteří jsme uvykli si kupovati krejcarové a dvoukrejcarové časopisy.

Jinak zajisté bylo v době, kdy knihtiskařství vzalo počátek. Za tehdejšího nedostatku knih, za namáhavého opisování, jež mnohdy při velké knize i léta trvalo a za následek mělo velikou drahotu, dojista jinak pohlíželo lidstvo na knihotisk, a snad i člověk skrovného vzdělání spíše chápal jeho důležitosť, nežli se tak děje v době nynější.

„Umění knihtiskařské stalo se středištěm kultury v celém světě. Ono vzdělává i své pracovníky; knihtiskaři tvoří intelligenci v dělnictvu a jsou jeho vůdci. Reprodukce pobádá ku produkci; sazeč písma snaží se býti i spisovatelem.“ Tak praví professor těsnopisu K. Faulmann ve své „Geschichte der Buchdruckerkunst“, dokládaje k tomu: „I já jsem byl sazečem; první článek napsal jsem do odborného listu typografického a veškeru sílu vynaložil jsem později, abych sepsal historii umění knihtiskařského, které miluji a jemuž se obdivuji.“

Určitě nelze udati rok, kdy byl knihotisk vynalezen, neboť tolik jest jisto, že k vynálezu dospělo se znenáhla po mnohých předběžných pokusech a dlouhými zkušenostmi. A je skutečně ku podivu, že tak dlouho nepodařilo se nynější způsob tisku vynalézti, pomníme-li, že již v nejstarších dobách a u všech vzdělaných národů s počátky jeho se setkáváme. Již M. T. Varro dal dle Plinia rozmnožovati (tisknouti) podobizny 700 znamenitých mužů. Ovšem, nelze určitě udati, jaký způsob rozmnožování to byl: někteří domnívají se, že pomocí patron, jiní že pomocí rytiny v kovu, jiní opět že dřevorytinami. Tolik však jest jisto, že patron a pečetí (razítek) od pradávna se užívalo. Pomocí patron vyzdobovali Egypťané chrámy, Římané a Řekové nádoby; Babyloňané užívali razítek ku vtlačování nápisů do cihel, od nichž pak to poznali Egypťané.

Hrací karty byly známy již starým Číňanům a rozmnožovány pomocí patron. Podobně má se za to, že i některé knihy před vynalezením tisku byly rozmnožovány patronami, a že prázdná místa byla dopisována, ježto některá písmena nebylo lze patronami tisknouti, aspoň ne cele a správně — jako jest na př. nynější písmeno O a jiná pod. Taktéž řezby do dřeva byly již od pradávna známy; stopy dřevorytectví shledáváme rovněž již u Číňanův a pak u Indův a jiných národů východních. Toho se však nelze domnívati, že by od nich byla se známosť dřevorytectví dostala do Evropy, ježto nebylo takového spojení s těmito národy; ale zajisté bylo by se i v Evropě záhy vyvinulo a rozšířilo dřevorytectví, a snad i knihotisk nebyl by nalezen teprve v patnáctém věku, kdyby nebyly stěhování národův a neustálé války po celá staletí překážely všelikému pokroku.

V Evropě počaly se dřevorytiny hojněji objevovati na počátku XV. století, a má se za to, že k rozšíření dřevorytectví nemálo přispěly hrací karty, které se objevily ve XIV. století ve Španělích, v Italii a pak v Německu. Poněvadž karty došly obliby u všech tuto jmenovaných národů, pomýšleno záhy na jejich rozmnožování, které se dálo zprvu patronami a později dřevorytinami. Vyřezávání obrázků kartových vedlo pak rytce k vyřezávání obrázků jiných, posvátných i světských, krátkých modliteb, veršův a průpovědí. Otisky takovýchto rytin buď jen černé, buď malované byly prodávány na veřejných slavnostech a jinde, kde bylo hojné shromáždění lidu.

Ve dřevorytu spatřujeme zároveň počátek knihtiskařství. Neboť záhy pomýšleno na tištění celých knih pomocí dřevorytin; dala-li se vyřezati a pak otiskovati krátká průpověď, dala se vyřezati a otisknouti ovšem i celá strana. Že to bylo nesmírně pracné, snadno pochopíme; obsah celé knihy musil býti nejprve vyřezán celý ve dřevě na jednotlivé desky, jichž bylo tolik, kolik měla míti kniha stran, a které pak byly otiskovány. Mimo to třeba míti na paměti, že kterákoli kniha, tištěná nynějším způsobem, měla by, kdyby byla tištěna způsobem tehdejším, aspoň desetkrát tolik stran, co má nyní, poněvadž byla řezaná písmena mnohem větší; dále, že se při tisku příklepával papír na potřenou rytinu tiskařským polštářkem nebo kartáčkem. Tím se ovšem písmena poněkud skrze papír promačkala, a bylo tudíž možno tisknouti jen po jedné straně; proto se vždy dva takové otisky slepovaly prázdnými stranami k sobě, a tak se utvořily listy podobné nynějším, na obou stranách potištěným. Připomeneme-li si ještě, jak pracné bylo asi vyřezávání celých stran nástroji zajisté ne příliš dokonalými, a že vyřezaná písmena snadno mohla býti porouchána, pochopme snad, co námahy, trpělivosti a vytrvalost bylo potřebí, než bylo vytištěno několik výtisků jediné knihy!

Tento způsob tisku trval až do r. 1440.; po tomto roce setkáváme se již s knihami tištěnými způsobem novým, jehož až dosud se užívá.

Při knihotisku třeba rozeznávati práci trojí totiž: lití písem, sázení a tisk. Nejprve, jak již z pověděného patrno, vynalezen byl tisk, a jest nade vši pochybnost jisto, že vynálezce knihotisku tiskl již tyto vyřezávané strany na lise tiskařském, který sestrojen byl dle lisu vinného. Že byl nejprve lis předmětem zkoumání, nelze se diviti, vždyť jednalo se o tištění rytin; že by bylo lze tisknouti také jednotlivé litery, sazbu, na to tehda ještě nikdo nepomýšlel.

Veliké obtíže, jaké působilo vyřezávání celých stran, byly ovšem známy jen tomu, kdo se tiskem zanášel, a není divu, že první tiskař záhy jal se přemýšleti, jak by si mohl usnadniti tuto obtížnou práci, a že konečně připadl na myšlénku, aby místo vyřezáváních celý stran vyřezával pouze jednotlivé litery stejné velikosti, jež by pak mohl skládati ve slova a řádky, a jež by po tisku opět mohl rozebírati a roztřiďovati. Vynálezce lisu tiskařského je také vynálezcem písma a sazby.

A nyní naskytá se otázka: kdo byl onen vynálezce?

Na tuto otázku odpoví nám nyní každé dítě, které četlo v čítance článek o vynalezení umění knihtiskařského, že vynálezcem jest Jan Guttenberk z Mohuče. Avšak dlouho to trvalo, než bylo možno s jistotou tak říci, neboť mínění o vynálezci se velice různila. Mnohá

města, a to nejenom německá, zápasila o čest, že knihtiskařství jest vynálezem jejich. Posléze kromě Mohuče hledán původce knihotisku ve Štrassburku, Bamberce a Harlému. Mohuč a Štrassburk přely se o Guttenberka; pak vyhlašoval Štrassburk za vynálezce svého občana Jana Mentela, Bamberk Pfistera a Harlem Vavřince Jansena, také Kostera zvaného. Vynálezce totiž na žádné knize jména svého nevytiskl, a to bylo příčinou této nejistoty.

První kniha, na níž jméno tiskaře jest udáno, latinský to žaltář, vyšla r. 1457., a jest v ní na konci psáno: „Tato kniha žalmův, krásnými počátečními písmeny ozdobená a přehlednými rubrikami opatřená, jest umělým vynálezem tisku a vytvořením písmen bez péra tak provedena a ku cti Boží s pilností dokončena Janem Fustem, měšťanem Mohučským, a Petrem Schöffrem z Gernsheimu l. P. 1457., v ten den před svátkem Nanebevzetí Panny Marie.“ — Jiná latinská kniha, o dvě léta později vydaná, nese taktéž jméno Jana Fusta a Petra Schöffra. To asi bylo příčinou, že za vynálezce pokládán byl dlouho Petr Schöffer.

V žádné německé knize není Guttenberk naznačen jako vynálezce knihotisku; jméno jeho bylo známo jenom některým současníkům, časem pak známosť o něm vymizela. Dovídáme se o něm ze spisů jinojazyčných, nejvíce latinských.

Kniha Katholicon, vydaná r. 1460., připisuje se samému Guttenberkovi a nese tento nápis: „Pomocí Nejvyššího, na jehož pokyn jazyky dítek výmluvnými se stávají, a který často malým zjevuje, co před mudrci skrývá, byla tato výtečná kniha Katholicon r. 1460. po vtělení Páně v počestném městě Mohuči tištěna a dokončena, a to ne pomocí třtiny, rydla nebo péra, ale podivuhodným spojením, seřaděním a připojením patron a forem.“

Tato poslední slova různě se vykládají: někteří myslí jimi patrice a matrice, kterých se užívá při lití písem, jiní dřevěné formy a litery neboli typy.

A proč připisuje se tato kniha Guttenberkovi? Právě proto, že na ní není podepsán nikdo.

R. 1474. tiskl v Římě Jan Filip de Lignamine kroniku papežův a císařův a poznamenal o r. 1458. „Jakub (omylem místo Jan) Guttenberk, rodák Strassburský a jiný ještě jménem Fuštus tiskli v německém městě Mohuči na pergameně kovovým písmem denně 300 archů.“ (Náklad 300 archů bývá často uváděn.)

Učený Ital Matyáš Palmerius z Pisy praví ve své knize, tištěné r. 1474., k r. 1457.: „Nelze ani slovy vyjádřiti, jakým dikem jest věda zavázána J. Guttenberkovi z Mohuče, který vynalezl r. 1440. knihotisk.“

Prof. Faulmann uvádí celkem 19 knih, skoro vesměs latinských, jež svědčí o Guttenberkovi jako vynalezci; některé uvádějí jako rok vynálezu 1440., jiné 1450., jiné opět 1457. Nejzřetelněji píše o tom neznámý spisovatel kroniky města Kolína n. R., vydané r. 1499., který praví: „Vznešené toto umění vynalezeno jest r. 1440., a od toho roku až do r. 1450. bylo umění to a vše, co k němu náleží, zkoumáno. Rok tento byl zlatým rokem, neboť v něm počalo se tisknouti, a první tištěná kniha byla latinská bible; byla tištěna jako jiné menší knihy hrubým písmem.“

Můžeme se tedy domnívati, že Guttenberk v l. 1440.—1450. činil pokusy s menšími knihami a teprve r. 1450. že počal tisknouti bibli.

Nejstarší bible jsou dvě, jedna má strany o 36 řádcích, druhá o 42. Má se za to, že bible o 36 řádcích je starší. Tuto nalezl poprvé jistý Schelhorn a připsal ji Guttenberkovi (r. 1760.). R. 1792. nalezl pastor J. Steiner v Augšburce knihu „Die vier Historien“ z r. 1462., na níž jest podepsán jako tiskař Pfistr z Bamberka. A poněvadž se shledalo, že písmo v této knize je totéž jako v bibli 36řádkové, rozhlásilo se hned, že vynálezcem knihotisku byl Pfister. Že však byly nalezeny také starší knihy, nežli jest Pfistrova, týmž písmem tištěné, nemůže tvrzení to býti pravdivé.

Neklamně dokázána pravda poznámkou ve knize Paměti kláštera v Hirschau z r. 1513., kdež se praví, že r. 1450. vynalezl knihotisk Jan Guttenberk, který obětovav na provedení své myšlénky veškeré jmění, již chtěl ode všeho upustiti, a teprve po mnohých domluvách a za pomoci Jana Fusta v tisku pokračoval a později kovové litery lil. Nejprve tiskli slovník Katholicon, později bibli: než dotiskli třetí Quaternion, vydali prý přes 4000 zl. Tak prý řekl Petr Schöffer, Fustův zeť, který lití písma zdokonalil. Všichni tři bydleli v domě „zum Jungen“, který se dosud nazývá domem tiskařským. Tato poznámka objevena však až r. 1690., kdy se jmenované knihy tisklo nově vydání, a to v St. Gallen.

Tu teprve obrácena větší pozornosť na báseň korrektora Arnolda Bergelana z Mohuče z r. 1541., v níž velebeno jest umění knihtiskařské. Bergelanus vypravuje, že Guttenberkovi, když byl už všecko jmění ztratil, nabídl pomoc Jan Fust. Potom přidružil se k nim Petr Schöffer, který vynález zdokonaloval. Učinili prý spolu smlouvu a zároveň se zavázali přísahou nikomu ničeho nezjeviti. Když pak se ukázalo, že z umění kyne také hmotný zisk, zrušili Fust a Schöffer smlouvu a Guttenberka opustili. Spor tím vzešlý vedl až k soudu.

Poněvadž v různých spisech jména Guttenberkovo různě se uvádí (Guddenberg, Guttenberg, Gensfleisch, Jan G., Jakub G., zum Jungen, Guttimberg, Gutember, Gudenburch, Guttenbergus), jest patrno, že ústní podání označovalo Guttenberka za vynálezce, a ono také tlumočilo, že mezi Guttenberkem a jeho společníky vznikl spor, následkem jehož se rozešli a chovali se k sobě nepřátelsky.

Nyní si snadno vysvětlíme, proč nikde nenalézáme jména Guttenberkova. Fust a Schöffer jej zúmyslně umlčovali, čímž, jakkoli se sami výslovně za vynálezce nevyhlašovali, přispěli k tomu, že jméno jeho upadlo v zapomenutí, a vynalezení tisku později připisováno jim. Když jména svá uvedli v žaltáři, proč neučinili tak ve knihách starších? Protože nebyli jejich původci.

Nelze se diviti, že také Guttenberk jména svého nikde neudal. Na menších knihách toto vůbec tiskaři nečinili — ani Schöffer a Fust ne — a knihy větší sice tisknouti začal, ale nedokončil jich. Nemálo také padá na váhu a velice překvapuje, že sám syn Petra Schöffra, Jan, rovněž tiskař, svědčí pro Guttenberka ve knize o Liviovi, r. 1505. vydané a císaři Maximilianovi věnované, v níž praví: „Račiž V. M. přijati tuto knihu, tištěnou ve městě Mohuči, kde také podivuhodné umění knihtiskařské l. P. 1450. po Kr. narození od Jana Guttenberka vynalezeno a potom péčí, nákladem a prací Jana Fausta a Petra Schöffra zdokonaleno bylo.“

Nám, kteří jsme uvykli vídati na knihách jména knihtiskařů, zdá se býti podivným, že Guttenberk jména svého neudával. Avšak vmysleme se v dobu tehdejší a přestaneme se diviti. Guttenberk, jsa povahy skromné a jsa mimo to tiskařem prvním a jediným, neuznával toho potřebu. Za to pochopíme snadno, proč tak činili Schöffer a Just: jsouce konkurenty jeho, upozorňovali takto na svou činnosť a na svůj závod.

Poněvadž Jan Schöffer později zase Fusta a svého otce vynálezci jmenoval, nebylo jeho poznámce věnováno mnoho pozornosti, až později, kdy pravda neklamně objevena. Že Jan Schöffer tehda nezatajil pravdy, kterouž otec jeho s Fustem tajili, toho příčinou bylo asi, že tiskař Jan Mentel ze Strassburka povýšen byl od císaře Bedřicha III. do stavu šlechtického, a že jej potomci jeho později za vynálezce tisku vyhlašovali tvrdíce, že byl tak vyznamenán za svůj vynález. Jan Schöffer chtěl asi dokázati, že Mentlovi zásluha ta nenáleží.

Co se tyče Vavřince Jansena (Kostera), jenž prý již před r. 1430. tiskem se zanášel, sluší tvrzení toto řaditi mezi pouhé pověsti, neboť nenalézáme v tě příčině žádných dokladů historických. Známo jest, že Jansen v Haarlemu sice žil v té době, ale že by byl tiskařstvím se zanášel, dokázáno nebylo. Mimo to nelze věřiti, že by byl vynález jeho po celých 20—25 let zůstal v úplné tajnosti.

Guttenberk pocházel ze staré rodiny Mohučské, příjmím Gensfleisch. Otec jeho přestěhoval se r. 1411. z Mohuče do Strassburka, kde se Jan G. narodil. Někdy po r. 1420. přestěhoval se nazpět do Mohuče. Tolik ví se jistě, ale přece jsou o osobě Guttenberkově některé pochybnosti, Žili totiž současně tři Janové G-ové, z nichž dva bydleli ve Strassburce. A poněvadž druhý Jan G. přestěhoval se do Mohuče asi o 20 let později, chopili se toho Strassburčané a chtěli dokázati, že tisk vynalezen byl u nich. Ano, nešetřeno ani cti Guttenberkovy; aby se dokázal jeho delší pobyt ve městě, připisován mu i soudní proces, jenž povahu jeho stavěl do špatného světla.

O G-ovi připomíná se v letopisech města Mohuče, že si r. 1448., nemaje již jmění, vypůjčil od jistého měšťana 150 zlatých, a že jej kurfirst Adolf II. učinil r. 1465. dvorským kavalírem. Snad bylo toto zaopatření vítáno G-ovi, nicméně třeba tomu tak rozuměti, že to bylo vyznamenání pro zasloužilé měšťany.

U nás jali se také někteří dokazovati, nejprve Petr Codicill, v novější pak době Jarosl. Vrťátko a Kar. Vinařický, že G. byl rodem Čech, a to rodák Kutnohorský — ale dokázáno to nebylo, a nám jest již smířiti se s myšlénkou, že G. byl Němec. (Dokončení.)

Petr Martin.

Napsal **Jean Grange**.

Věnuje všem členům spolku sv. Vincence z Paula překl. **A. Koudelka**.

V salonech pí. Dambrayové jednoho večera letošní zimy živě se hovořilo, a sám milý Pán Bůh ví, jak se dostali až na thema — malomyslnosti a pessimismu!

„Hleďte," pravil p. Armand, „dva výroky, pocházející z různých

dob a ještě z různějších úst, jak se mi zdá, nejlépe označují naši dobu. „Deficit sanctus“ t. j. nedostává se svatých, čteme v Písmě sv. (Žalm XII. 2.); „hrdinské doby již minuly“, pravil opět Gambetta. Ano, svatosť a hrdinství stávají se vzácnými, ba převzácnými.

„Můj milý,“ odvětil p. Herbert, „mně se zdá, že poněkud upřílišujete. Dověděl jsem se před chvílí o smrti křesťana, jenž, ač z nízké třídy společenské pocházel, přece vedl život světce a hrdiny. Žel Bohu, že jen málo osob si toho povšímlo, a ti, kteří byli předmětem anebo svědky dobrodiní toho člověka, skoro o tom ani nemluvili. Několik řádků ve formě nekrologu v „Týdenníku náboženském“ jeho diecése, toť vše, čeho se dostalo Petru Martinovi. Zasloužil si něčeho lepšího, třebas si více nepřál, jsa jedním z těch, kteří své naděje neskládají v tento svět.“

„Kým byl ten Petr Martin?“ tázala se pí. Dambrayová.

„To jest celá historie, paní.“

„Nuže, je teprve devět hodin, dosti tedy času, abyste nám ji vyložil.“

„Tedy již začínám. Velectěné dámy a ctění pánové, budete-li více vzděláni nežli pobaveni, bude to toliko vaší vinou.“

„Odebrav se,“ pokračoval řečník, „bude tomu pomalu pět let, na několik neděl do hlavního města jednoho z našich jižních départementů, procházel jsem se jednoho dne v chládku stkvostných platanů s panem Rémoisem, setníkem na odpočinku, an tu z čista jasna zastavila nás osoba, již jsem viděl poprvé ve svém životě.“

„Prosím za odpuštění, můj milý,“ pravil mi setník, „musím s tím pánem promluviti slovíčko v soukromí.“

Slovíčko to však trvalo příliš dlouho, neboť rozmluva jejich trvala celých 20 minut. Měl jsem pokdy prohlédnouti si pohodlně mluvčího s p. Rémoisem. Od oka hádal jsem mu něco přes padesátku; byl vysoké, hubené postavy, tváře byl bezvousé a bledé, na hlavě měl starý, pomačkaný klobouk, na nohách hrubé boty, a jeho pracovní bluza zakrývala z části plátěné poctivice, jež přečkaly nejedno již léto. Z toho, co jsem pochytil, bylo patrno, že vzdělanosť jeho úplně odpovídala jeho zevnějšku a jeho kroji. Jaký to přízvuk! Můj pařížský sluch byl na skřipci.

Pan Rémois však rozmlouval s tím člověkem, jakoby mu byl úplně roven, a dobrý ten muž, ač uctivě, přece beze všech okolků rozmlouval se setníkem na odpočinku, kommandérem čestné legie, s millionářem téměř, neboť byl Rémois jedním z nejbohatších lidí ve městě. Byl jsem nemálo překvapen, že p. Rémois ničeho nenamítal proti té důvěrnosti, neboť si zachoval i na odpočinku vojenskou hrdosť a velitelskou úsečnosť. Než přes to vše, když domluvili, stiskl důvěrně ruku mluvčímu, jenž posmeknuv klobouk — pozdrav ten svědčil poněkud také mně — odešel.

Setník se počal omlouvati. „Nemyslil jsem,“ pravil, „že se rozmluva naše tak prodlouží. Ten čertovský Martin nepustí vás ze svých spárů, dokud vás nepřesvědčí a nezíská pro svůj názor.“

„Ten dobrý muž se tedy jmenuje Martin?“

„Ano, Petr Martin.“

„Je to dělník?“

„Stolař.“

„Na pohled nezdá se býti příliš zámožným. Zajisté vás prosil o nějakou podporu?“

Pan Rémois se usmál.

„Můj milý Herberte,“ pravil, „ač máte výtečný pozorovatelský talent, přece jste všeho úplně a správně neuhádl. Petr Martin do opravdy útočil na moji štědrost, ale ne pro sebe. Zda byste věřil, že člověk ten jest jedním z nejstarších a nejhorlivějších členů spolku sv. Vincence z Paula, jehož já jsem nehodným místopředsedou?“

„Toť nemožno!“

„Proč by to bylo nemožno?“

„Nu, proto, že jsem se doposud domníval, že členové spolku sv. Vincence z Paula rekrutují se jedině z měšťanstva, z rozhodující třídy, jak se dnes v novinách píše. Aby člověk mohl navštěvovati, podporovati, raditi, povzbuzovati chudé rodiny, k tomu přece třeba zámožnosti a prázdného času, a tohoto i onoho, jak se mi zdá, nedostává se Petru Martinovi.“

„Pokdy, věru, mnoho nemá, a tím méně je zámožným, neboť žije z výdělku svých rukou, a ten nepřesahuje tří franků (1 zl. 50 kr.) denně. Než, to mu nevadí, aby byl všem nám vzorem. Když pro nevědk, neřesti a chyby chudých, jimž jak slovem, tak i skutkem pomáhám, začnu malomyslněti, tu si vždy vzpomenu na Petra Martina, bych se opět vzmužil. Pravil jsem vám, že jest jedním z nejhorlivějších našich členů; třeba mi však doložiti, že jest také nejšlechetnějším. Přispívá pěti centimy (2 kr.), ale těch jeho 5 centimů jsou mnohem větší obětí, nežli když já daruji pět franků. Nemluvě o nedělích, jež věnuje návštěvám chudých, Martin několikrát za měsíc i ve všední den po skončené práci chodí navštěvovat nemocných, učit nevědomých a urovnávat sňatkem občanským*) a církevním spojení protizákonných a nekřesťanských. Místní farář vypravoval mi, že mu Martin zjednal přístup k umírajícím, kteří dlouho se zdráhali kněze předpustiti.

Poslyšte zvláštní případ. Je tomu několik měsíců, kdy jedné zdejší rodině umřela hlava. Vdova, jíž na krku uvízli tři sirotci, potřebovala tří set franků na zaplacení dluhův a na cestu do svého rodiště. Kde měla tak honem sehnati tři sta franků naše konference, jež není příliš bohata? Váhali jsme, rozpakovali jsme se, a — zatím matka a děti trpěly hlad. Martin, jak už hrubými bývají poctivé duše, prohlásil nás zcela veřejně za „malověrce“ a potichu snad za „lidi, kteří nemají kouska lásky.“ Potom upsal 5 franků v čele subskripční listiny, jež byla v několika dnech úplně popsána.“

„Setníku, to bylo krásně a šlechetně jednáno!“

„To si myslím! Není-li pravda, že vás můj řemeslník počíná zajímati? Chcete-li se o něm dověděti více, obraťte se na jeho pána, p. Ruchauda, obchodníka s nábytkem, v ulici „octové“ č. 33.“

„Ujišťuji vás, že navštívím p. Ruchauda, nežli město opustím. Už jsem podal ve svých „kukátkách“ několik obrázků poctivých a statečných dělníkův, ale takového chlapíka, jako jest Petr Martin, ještě jsem neviděl, rád bych ho poznal zevrubněji.“

„O to nic, drahý pane, ale doporučuji vám opatrnost. Martin jest přesvědčen, že jest „neužitečný služebník,“ a my že mu prokazujeme příliš velikou čest, že ho trpíme v naší konferenci.“

*) Děj se koná ve Francii, kde sňatek, není-li před starostou uzavřen, není platným.

„Co však onoho dne, kterého vás prohlásil zcela veřejně za „malověrce“ a potichu snad za „člověka, který nemá kouska lásky“?“

„To byl vyminečný den; sice jeho horlivosť jest mírněna podivuhodnou skromností a pokorou.“

Druhého dne opět zapředl jsem se setníkem řeč o Petru Martinovi. „Zapomněl jsem vám vyprávovati,“ pravil mi pan Rémois, „jeden rys, který našeho člověka nejlépe charakterisuje. Jsou tomu tři nebo čtyři léta, kdy jsem chtěl zadati úřad „d o z o r c e“ ve veliké továrně na severu Francie. Třeba bylo k úřadu tomu člověka naskrze poctivého. Nabídl jsem místo to Martinovi. Byl by při třikrát menší práci čtyřikrát tolik vydělal, co ve zdejší stolárně. A víte, co mi odpověděl?“ — „A kdo by potom navštěvoval a těšil nemocné a chudé?“

Odpověděl jsem mu na to, že chudí a nemocní jsou všude. Zavrtěl hlavou a prosil mne, abych se mu o té záležitosti nikdy více nezmiňoval.

V těchto dobách, kdy každý touží po zlepšení svého stavu, sebezapření Martinovo mě hluboce dojalo.

Setník znal pána Martinova jen dle jména, byl jsem tudíž nucen nabyti o něm jinde nějakých určitějších zpráv.

Nemohl jsem přece z čista jasna napadnouti pana Ruchauda a vytazovati se ho na činy a poměry jednoho z jeho řemeslníků. Bylo mi řečeno, že obchodník ten všeobecně pokládán jest za počestného člověka, za horlivého republikána a za dosti vlažného křesťana. Po mnohých letech domohl se poněkud většího jmění. V dílnách jeho zaměstnáno bylo asi sto řemeslníků, kteří hotovili postele, skříně, knihovny, psací stolky a jiný nábytek. Pan Ruchaud prodával předměty svého obchodu obyčejně na hrubo, ale také, když se příležitosť naskytla, v drobném. Jest ovšem pravda, že příležitosti ty zřídka jenom se naskytovaly, poněvadž dílna jeho byla na nejzazším konci předměstí beze vší „firmy“, a poněvadž jednotlivé předměty prodával za tutéž cenu, za kterou jste je dostali u překupníků.

S touto poučenou odebral jsem se do „octové“ ulice č. 33. P. Ruchaud sám osobně mě přijal. Procházel se s dýmkou v ústech prostrannou přízemní místností, jež byla přeplněna nábytkem na prodej. Moje zraky upoutal na sebe velmi sličný psací stolek z ebenového dřeva; zeptal jsem se na jeho cenu, prohodiv jako mimochodem:

„Je to práce Petra Martina?“

„Nikoliv,“ bylo mi odpověděno, „Martin pracuje o předmětech, jež nevyžadují tolik opatrnosti a jež jdou více na odbyt. Vy tedy znáte mého řemeslníka?“ doložil obchodník.

„Toliko od viděné, ale slyšel jsem o něm velmi mnoho. Jak se podobá, jest velikým lidumilem.“

„Ba řekněte — zbožnou duší, neli dokonce svatým. Co koná, nelze nazvati štědrostí, jako spíše křesťanskou láskou. Jedná z důvodů nadpřirozených, z víry čerpaných. Zda byste tomu, pane, věřil, že ten dobrý muž na sklonku XIX. století, v století ročnici francouzské revoluce, za všeobecného hlasovacího práva, v době páry a elektřiny, se domnívá, že odívá a krmí samého Ježíše Krista, když některého chuďasa svým šatem přioděje nebo nakrmí?“

Stavěl jsem se udivenějším, nežli jsem skutečně byl. Potom když jsem byl ebenový stolek koupil a udal číslo domu a jméno ulice, do

které mi má býti donesen, prosil jsem p. Ruchauda, by mi pověděl vše, co ví o tom zajímavém řemeslníku.

Vyhověl mé prosbě bez velikého prosení.

„Martin by mohl," — pravil, — „průměrně vydělati čtyři franky denně, vydělá si však jenom tři, protože obětuje v témdni několik hodin skutkům křesťanské lásky. A musí přece platiti dosti veliké nájemné, protože žije se svou sestrou. Ta stará panna, jež doma plete a šije, vydělá denně frank a 25 centimů. Má také bratrovy choutky, či správněji řečeno, vášeň křesťanské lásky. Nejednou se rozdělila o svůj skrovný oběd s osobou jí chudší. Co se týká šatstva, netřeba se jí hanbiti za bratra. Nosí čepeček dávno již vyšlý z mody, na třicátý rok. Pochybuji, že byste sehnal v celé Francii půl tuctu takových čepečků. Zkrátka, jsou to výteční lidé, ba podivuhodní, když se postavíte na stanovisko náboženské."

Továrník, — přiznal se k tomu, — nesmýšlel vždy tak o Martinovi jako nyní. Dlouho pokládal oddanosť jeho za fanatismus a obětavosť jeho za zpozdilosť a nerozum. Odsuzoval také, že prostý dělník obcoval s bohatými a vzdělanými lidmi ve schůzích konference sv. Vincence z Paula.

Ale dvě události přiměly ho, že změnil úplně své o něm smýšlení. Jednoho roku bylo léto tak parné, že po několik neděl řemeslníci opouštěli dílny od 1. hodiny až do 3., aby si „zapoledňovali". Jediný Martin oháněl se i v nejpalčivějších hodinách s dlátem a pilou.

„Proč pak si neodpočinete jako vaši kamarádi?" otázal se jednoho dne jeho chlebodárce.

„Ah!" odvětil Martin, „náš Pán a Spasitel, Ježíš Kristus, jenž byl tesařem jako sv. Josef, musil mnohem více horka přetrpěti v Nazaretské dílně nežli já zde."

Ta prostá poznámka mocně dojala pana Ruchauda.

„Každý," pomyslil si, „čerpá odvahu a zmužilosť, kde může. Možná že ji Martin čerpá z pramene nejlepšího."

Druhá událost. Řemeslníci p. Ruchaudovi umínili si, že jednoho dne zastaví práci. Bylo to nerozumno a nespravedlivo, neboť chlebodárce jejich spokojoval se s malým výdělkem. Kdyby byl musil řemeslníkům sebe méně přidati, byl by se sám zničil. Martin to laskavě svým kamarádům rozložil, a ke stávce nedošlo.

Krátce po té p. Ruchaud nabídl z vděčnosti Martinovi úřad vrchního mistra. Martin však s díky nabídku odmítl. Kdyby úřad ten byl převzal, byl by býval nucen veškerý čas věnovati svému pánu, ale Martin chtěl míti své prázdné hodiny ku svým milosrdným úkonům.

„Ten člověk," pravil pan Ruchaud do slova, „jenž pokládá za svou povinnosť udělovati almužnu, volil by raději hladem umříti, nežli by přijal sebe menší podporu pro svou osobu."

Jedné zimy sbíral se mu prst, tak že nemohl celý měsíc pracovati. Měl jsem starosť o něho a o jeho sestru. Moje žena objednala jednoho dne k sobě slečnu Martinovou a dala jí nějakou práci. Když byla s ní hotova, dala jí od práce 2 dvacetifranky v papíře zamotané. Stará slečna majíc za to, že dostala, co jí patřilo, toliko dva franky, strčila je do kapsy. Doma teprve poznala, že jí moje žena dala více, i oznámila to bratrovi.

„Vrať se k paní Ruchaudové," pravil jí Martin, „a řekni jí, že ti od práce náležejí dva franky, a ne dva dvacetifranky."

Moje žena byla nucena přijati svých třicet osm franků a pěkně se omluviti: ano, pane, ještě se omluviti! Bratr a sestra, kteří měli ještě na dvě neděle suchého chleba, byli by až do těch svých duší bývali uraženi“ — —

Tu byl pan Herbert ze svého vypravování vyrušen pravou spoustou výkřiků.

„Ó, ti svatí a zbožní dovedou býti příležitostně neobyčejně hrdými,“ zvolala pí. Dambrayová.

„Ať nám svobodomyslnost vytvoří takové povahy!“

„Nepřepínáte trochu?“

„Ujišťuji vás, velectěné dámy a ctění pánové, že vám vypravuji do slova, co mi řekl obchodník s nábytkem.“

„Zdaž jste nám nenapověděl hned na počátku,“ ozvala se paní Dumbrayová, „že váš hrdina jest už mrtev?“

„Ano, milostivá, zemřel tak měsíc po dlouhé a trapné nemoci, již však s podivuhodnou trpělivostí a zmužilostí nesl.“

Zajisté byl nucen za té dlouhé nemoci přijati podporu?“

„Zdá se, že jí nepřijal. Martin založil spolek vzájemné podpory, jehož byl předsedou a jejž svou svědomitou poctivostí a obětavostí k utěšenému rozkvětu přivedl. Společnost ta uděluje členům svým po čas nemoci podporu. Z podpor těch bratr a sestra žili.“

„Doufám najisto,“ mínila pí. Dambrayová, „že ten přítel chudých za své nemoci hojně a často byl navštěvován.“

„Ano, ale návštěvníků právě houfy nebyly. Prosím vás, lidé mají tolik práce!“

„A co jeho pohřeb?“

„Ač byl slušný, přece nebyl takým, jakým měl býti. Členové spolku sv. Vincence z Paula, kněží, milosrdné dámy, několik zbožných duší, z těch toliko skládal se pohřební průvod. Dělníků velmi málo se súčastnilo. Jedněm, jak se podobá, zdál se zesnulý býti příliš klerikálním; jiní zase nevěřili v jeho obětavost a nezištnost, poněvadž jí nebyli schopni, a hádali, že zásluhy Petra Martina byly oceněny, ba snad tajně odměněny od kněží. Z chudých jež po 40 let podporoval a těšil, dostavilo se na pohřeb jeho jenom několik. Většina, jak se říká, „blýskala se svou nepřítomností“. Většina jich před několika dny vzdala hold svůj opilci, jenž byl civilně pochováván.“

„No, to je mi krásné obyvatelstvo!“ vykřikla pí. Dambrayová.

„Bohu budiž žalováno, milostivá,“ odvětil vypravěč, „není o nic lepší ani horší, než obyvatelstvo převážné většiny jak velikých tak i malých našich měst. Smysl podivu za dnů našich mizí, či snad máme říci, se zvrhuje. Krásný obraz, pěkná socha, hezky rozpustilý kus divadelní více poutá a láká nežli celý život plný obětavosti a oddanosti. Jsou sice až doposud hrdinové křesťanští a svatí, než obecenstvo nemá pro ně uznání, úmyslně jich nevidí. Obecenstvo dává přednost těm, kteří je odírají nebo mu lichotí, před těmi, kteří mu slouží netajíce před ním pravdy. Petr Martin byl z těchto.“

„Máte pravdu,“ ozval se Armand, „před několika měsíci byl jsem na pohřbu kněze, jenž po třicet let zasypával své farníky vším něžným dobrodiním, sám však v největší chudobě zemřel. Byl jsem věru pohoršen, jak málo lidí dostavilo se na pohřeb toho obětivého kněze pomodlit se za jeho duši. Chrám nebyl ani z polovice naplněn.“

P. Herbert opět ujal se slova: „Dávaje mi zprávu o úmrtí a

pohřbu Petra Martina, poznamenal setník Rémois, že ani jeden člen městského představenstva, žadný úředník, žádný z těch, kteří zasedají v nemocniční kommissi a v dobročinném spolku, žádný funkcionář, zkrátka, nikdo z „úředního světa“ nedostavil se do kostela, by vzdal poslední česť tělesné schránce toho velikého dobrodince, toho výtečného občana a přece nebyl to ani kněz ani šlechtic, nýbrž prostý dělník. Doslovil, netaje se svou roztrpčeností, že by katolíci měli rovnou měrou spláceti svobodomyslníkům.“

Dovolil jsem si odpovědíti mu, že s ním nesouhlasím, ba že právě naopak třeba pánům těm vypraviti pohřeb co nejstkvělejší, poněvadž jediné té odměny zasluhují jejich služby, ctnosti a zásluhy.“

„Vy jste zlomyslný, abyste věděl, můj drahý,“ ozvala se káravě pí. Dambrayová.

„Sv. Augustin byl jím přede mnou, a to v jednom ze svých kratičkých a jadrných výroků, v nichž tak vynikl. Napsal mluvě o nekřesťanech: „Receperunt mercedem suam, vani vanam.“ Je nesnadno výrok ten doslova přeložiti, než výrok ten znamená, že marnivé odměny dostane se marnivým ctnostem.

Všichni přítomní děkovali p. Herbertovi za jeho vypravování, ujišťujíce ho, že byli jím jak pobaveni, tak i poučeni. Potom, poněvadž pendlovky v saloně odbíjely jedenáctou, jeden po druhém se rozcházeli.

Z národního divadla.

Veleváženi naši čtenáři z denních neb jiných listů dočetli se již nejspíše, že nyní nalézá se Praha se svým divadelním a literárně-uměleckým světem ve znamení „Ďáblových pilulek“. Máme to štěstí o nich čísti snad již od druhé polovice května, a polykáme je od 16. července t. r. Kdybychom neměli již dávno pokažený žaludek podobnými příkrmy „zlatého domu“ — řeknu to upřímně! byli bychom po „Ďáblových pilulkách“ tak pod nullou se žaludkem, že bychom se ztěží dostali ku psaní obvyklého referátu. Ale kdo viděl „Flika a Floka“ a „Narentu“, ten již něco snese. Je to konečně zcela methodické, takhle po pasteurovsku se navykati menším a menším dosím, pak větším, až konečně se zdravou kůží sneseme i tu největší... a to jsou právě ty „Ďáblovy pilulky“...

Využívat jich všech, od sedmi do deseti hodin, a neotřásti se, nerozzlobiti se, neutéci z chrámu umění — věru, k tomu patří slušná porce chladnokrevnosti a sebezapření. Osmnáctý obraz „Ďáblových pilulek“ nazývá se: „V říši Pošetilosti“. Měly by se tak nazývati všechny obrazy, šmahem všechny, od prvního až do posledního.

„Ďáblovy pilulky“ jest stará francouzská féerie „se zpěvy, ballety a předludy o třech jednáních a osmnácti obrazech“. Pro slovo féerie nemáme technického významu v češtině. Filologicky vzato souvisí to se slovem „fée“, „kouzelnice“, a „féerie“ znamená „kouzelnictví, čaroděj-nictví“. Má tedy taková „féerie“ býti kouzlem, které naplní divadelní kassu a zároveň kouzlem, jež zabíjí básníky a veškeré jejich ideály. Taková „féerie“ také působí kouzelně na žurnalisty a žurnály, že píší a uveřejňují chvály o věcech, proti nimž by měli in corpore s celou svou vážností vystoupiti. Račte si jen vzpomenouti nadšených manifestů spiso-

vatelstva českého, jež před nedávnem spojilo se s nakladately a vystoupilo před národ s epištolou „Na ochranu českého čtení“. To, co tam pravili a psali, byli bychom skoro všichni podepsali.

Ale s divadlem je to jinak. Taková „féerie“, jak již praveno, má vskutku kouzelnou moc. Ta se tady roztahuje s celou drzostí, a žurnalistika tomu tleská. Zadupne-li některý kritik, musí se dříve obouti do pantoflí, aby to příliš nebouchlo. V literatuře máme více kuráže nežli v divadle. Tu se mnohé docela umlčí, mnohé strhá, a co nevyšlo, o tom se nepíše. O divadelních kusech píší se nejrůžovější články mnohem dříve, nežli se dostane kus na jeviště; o čem by se mělo nejvíc mlčeti, o tom se nejvíce mluví, co by se mělo nejvíce strhati, to se nejvíce chválí.

Féerie prý je kapitál uložený na náramný úrok. Zpotřebovala mnoho, to je pravda. Přikývne vám to i její nejlepší přítel. Jsou tu dekorace, rekvisity, výpravné předměty, nové kostumy, strojnické aparáty a celé tucty jiných věcí. Ale nese úrok. Blažené obecenstvo čeká prý od páté hodiny ranní na lístky u kassy. Schází jen ještě dodati, že se svádějí před kassou pravidelné bitvy, že se odnášejí mrtví a ranění. Také kouzelný účin féerie: koho by v kostele bolely nohy, kdyby dlouho stál, vydrží to u divadelní kassy od pěti hodin od rána,*) a kassa se otvírá o osmé. „Stále jeví rozkošná ta féerie novou a novou přitažlivosť“, „úspěchu tak velikolepému netěšila se dosud žádná výpravná hra“, „také při včerejším představení bylo divadlo do posledního místečka vyprodáno“, „z venkova docházejí časté objednávky na představení „Ďáblových pilulek“, „z X. Y. a Z. chystají se divadelní vlaky na Ďáblovy pilulky“.

To půjdeme také, když je to takové!

Albert, mladý francouzský malíř, zamiluje se do sličné Isabelly, dcery lékárníka Seringuinosa. Tatík má však s dcerou jiný plán, chce ji dáti hidalgovi Sottinezovi. Isabella raději jde do kláštera, než by si jej vzala, a Albert se chce otráviti. Kouzelnice Sára daruje mu „ďáblovy pilulky“, které mají tu moc, že když některou spolkne a při tom vysloví nějaké přání, každé se vyplní. Za odměnu však chce Sára, aby si ji vzal, a když Albert zamítne, opustí milence, jež až dosud chránila, a ujímá se jich „Pošetilosť“. Pronásledování prchajících milenců je obsah féerie.

Chcete-li hledati v ní vtip, vezměte s sebou výbornou lampu, svíťte na všechno, a nenajdete něco ani z daleka, co by se mohlo vtipem nazývati. Něco tak na prosto chudého, pustého, kde ani jedna oasa ušlechtilejší mluvy neb jiskérka opravdového vtipu, jsme dávno a dávno již neviděli. Celá féerie i s průvodem strojnických divů a kolosálními balety činí dojem náramně naivní a primitivní. Vzpomeňte si na blažené časy svého dětství! Kdož z nás nebyl by viděl někdy tu „němou pantomii“ s paňácem, jenž foukal do lahve s moukou, nebo jemuž z talíře někdo uchňapl to, nač právě dychtivě ústa otevíral? Nemohl jsem zapříti tyto dojmy, když jsem na tyto přezázračné věci patřil. Mnoho starých známých se tu na mne dívalo.

Podivíte se sice rychlosti, s jakou se na jevišti p. Mošna promění v kohouta, nevysvětlíte si hned, jak ku př. urazí břitva Magloirovu hlavu, jak mu naroste dlouhý nos, jak sestaví z lékárníka na kusy roztřískaného zase jeho postavu; ale tyto největší divy jsou příliš cirkusového,

*) To psaly naše listy o 6. a 7. představení „Ďábl. pil.“.

banálního effektu, než aby patřily do národního divadla. A potom — což vlastně nemíníme pronésti jako mínění, že by přece jen mohly se dostati do „zlatého domu“ — ani tyto čarovné věci nejsou nikterak nové. Stínání živého člověka bývá velmi častým a obligátním bravúrním kouskem všech Bosců, kteří kdy v některém větším městě stan svůj rozbijí. Div zcelení roztrhaného člověka velmi často provozovali na Vinohradech před čtrnácti roky v Averinově boudě „Teatro italiano“. „Dva sergeanti od Vaterloo,“ nebo tak nějak se tuším ona pantomima, již jsem sám několikráte viděl, jmenovala.

Co se ostatních divů týče, jsou velmi naivní. Tak ku př. chcete si sednouti na židli, ona se propadne, a asi čtyři kroky před vámi vynoří se ze země. Sedíte pod štítem hostince u stolu; nad vámi je panák s nápisem „u krále marokánského“. Chcete se napíti, ale panák se svezl dolů, vypil vám to a máte prazdnou sklenici. Týž „div“ opětuje se s jídlem o něco později; jenže to jí panák jiný. Sedáte do nosítek a proboříte se; nosiči se domnívají, že vás nesou, vy však běžíte a sotva jim stačíte. To děje se lékárníkovi Seringuinosovi. Uchýlí se do nemocnice, aby se po velikém unavení prospal, chce zde dojíti klidu; ale okna se otevrou a jest slyšeti bušení kladiv a hluk; vyběhne-li ven, okna se zase zavírají a je ticho jako dříve. Konečně se i celý dům obrátí střechou dolů a po rukou odtamtud vyběhne kdosi a běží přes jeviště. Ve sklárně, kde sálá z pecí vedro, svléká si p. Frankovský asi osm kabátů — trik — ovšem za obecného smíchu p. t. obecenstva, toť jeden z těch nejpůsobivějších „vtipů“; dekorace se propadají a on octne se v krajině ledové a sněhové. Do pušky mu nabijí místo naboje šňupavý tabák, on vystřelí, a všecko nehorázně kýchá — toť přece až k popukání, co? Ukazovák cest, dvouramenný, točí svýma rukama a ukazuje každé chvíle jinam; papírová veliká tlama ďáblova otvírá a zavírá se ... to jsou „Pilulky ďáblovy“. Škoda jen, že není úplný konec, když jich hrdina Albert využívá; to by člověk přišel domů již někdy v půl deváté. Ručím velectěným čtenářům, že by toho měli dost; ovšem by pak neviděli „říši Pošetilosti“, ač jestli ji z dřívějších překrásných her výpravných neznají.

Vedle strojnických a jiných effektů má o „Ďáblovy pilulky“ balet zásluhy přímo nehynoucí. Již jen k vůli němu bylo by třeba dávati féerie, aby tak veliký baletní personál měl co dělati. Nějaký ten přílepek ve větší opeře, byť se tam i hodil jako pěst na oko, přece jenom nepodává mu dosti příležitosti, aby exceloval. Ale takováhle féerie, to je již něco pro balet. Vidíme sedmkrát za večer na jevišti úplný baletní personál: „příchod cikánův“, „ballabile cikánů“, „pochod s tanci“, „valčík ballabile“, „závěreční kvapík II. jednání“, „velké ballabile“ a „finale“; mimo to roztomilého baletního mistra a „choreografa“ národního divadla pana Bergra s první tanečnicí sl. Grimaldi, tuto samotnou několikráte, tance masky, moderních harlekýnek, šašků, „slečen“ pierrotek, růžových debardérek, italských harlekýnek, plácaček, sylfridek, atd. atd. — není to dost a dost „Ďáblových pilulek?“

Co taková představení z Nár. divadla učinila a činí, to jsme již několikráte na tomto místě pověděli. Je to věru zajímavé porovnání s oním nadšením, jak lid svou hřivnu na národní divadlo skládal. Tehdy mluvilo se o nesmírném účinu, jakýž bude míti veliké nár. divadlo na rozvoj kultury národní, na naše písemnictví, na dramatickou literaturu a na celý náš národně-vlastenecký život. Dnes, po několika letech, účin ten počíná býti patrný, ale ve smyslu bolestném.

Nechť nám nikdo neříká, že jsme soudci příliš přísnými. Nechť nikdo neomlouvá dávání takových kusů „kassovními ohledy“, „letní sézonou“ atd. Právě tyto „kassovní ohledy“ naprosto vylučují ten ohled druhý: „letní sézonu“. Přímo pravíme, že bychom neschválili podobné féerie na jevišti národního divadla nikdy, ty patří jinam, do orfeí, varieté, cirků a podobných divadel, kde se směr takový pěstuje; ale smířili bychom se s nimi spíše, kdyby skutečně jen určeny byly na tu dobu letní. To však by se naprosto nevyplatilo! Přijde podzim i zima, a „Ďáblovy pilulky“ budou se rozdávati pořád. Přijde nám po prázdninách zlatá mládež plná snů a ideálů, mnohý poprvé uzří nár. divadlo, ten „zlatý chrám uměn“, na nějž se tak těšil, pro nějž měla Praha proň více půvabu, a dostane v něm asi jako první požitek „Ďáblovy pilulky.“ Znamenitý to úvod pro další návštěvu divadla! Jinak to ani nemůže býti, nemá-li divadlo míti z féerie té citelnou škodu — to jsou ty „kassovní ohledy.“ Ač je dle bulletinů divadelních dům „do posledního místa vyprodán“, přece již dočetli jsme se předběžného oznámení, že se ceny v nár. divadle počínajíc podzimní sésonou — zvýší. —

Podobnými kusy činí divadlo konkurenci samo sobě. Napověděli jsme hned, že neostane pouze při „Excelsioru“, a můžeme již předem ohlásit, že ani „Ďáblovy pilulky“ nebudou as posledními. Nenadáli jsme se věru, že mohou přijíti kusy ještě daleko, daleko duchaprázdnější než je „Excelsior“ a pitomý „Flik a Flok.“

Kdo spočítá, kolik večerů tyto a podobné hry pohltily, snadně pak dokáže každému, kdo by tvrdil, že to ostatní produkci neškodí pravý opak.

Že to vše znamená veliký úpadek vkusu, umění, že to má neblahý účin v generaci mladou, je na bíledni. Pojmy „vlastenectví, nadšení“ stanou se pomalu prázdnými slovy, při jichž vyslovení se dá každý do smíchu, místo jejich zaujme různý „sport“. Máme mnoho mistrů: „mistry na jednu míli, na dvě,“ „mistry do kopce“, „mistry v jízdě s kopce“ — věru, jestli to půjde takhle, budeme pomalu všichni „mistry v jízdě s kopce“!

Ostatně třeba ještě konstatovati, že „Ďáblovy pilulky“ nebyly naprostou novinkou. „Ďáblových pilulek“ rozdalo se již v divadle velice mnoho; většinou bylo to zboží pařížské, u nás na jevišti nesmírně oblíbené. Rozdávají se tu již kolik let, jen že nám nenapadl pro ně hned tak případný název souhrnný . . .

Mnoho bychom měli ještě na srdci, ba i referát svůj dosud jsme nevyčerpali: ale objevíme se, dá Bůh, s naší rubrikou až zase v ročníku novém, kdež budeme míti příležitosť vývoj a osudy nár. divadla dále stopovati. Vytrváme věrně na stanovisku, jakéž hájíme po kolik let: posiluje nás v tom vědomí, že sloužíme pravdě, a nejeden souhlas velectěných čtenářů „Vlasti“ redaktoru t. l. tlumočený a referentu sdělený. Z posměchu všelijakých lidiček, z jejich zlosti neb nepřátelství nedělali jsme si praničeho, a nevšimneme se toho, bohda, ani příště.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Psalterium seu liber psalmorum

juxta Vulgatam latinam et versionem textus originalis hebraici cum notis introductionalibus et cum argumentis exegeticis, quibus harmonia utriusque versionis demonstratur. — Exaravit Dr. Melchior Mlčoch, Eques ordinis S. Sep., A. E. Consist. Consiliar., c. r. publ. ord. professor V. Test. et dialectorum orient. in c. r. facultate theol. Olomucensi. Cum licentia Cels. ac Rev. Princ. Archiepisc. Ordinariatus Olomuc. Olomucii 1890. Sumptibus auctoris.

Roku minulého upozornili jsme čtenáře Vlasti na Starovědu biblickou od Dra. Melichara Mlčocha, kterou vydalo Dědictví sv. Prokopa za podíl členům svým. — Od téhož neunavného spisovatele církevního a odborníka veleučeného vyšlo pod názvem shora uvedeným nové znamenité dílo, jež přesličným uspořádáním veškeré látky vysoce vyniká nad ostatní známá díla druhu tohoto.

Ihned v úvodě vyznačuje p. spisovatel účel díla svého, totiž harmonii čili podstatnou shodu mezi latinskou Vulgatou a latinským překladem z původního textu hebrejského Při tom udává zároveň příčinu, proč nesnadno jest pochopiti slovný smysl žalmů, jež původně sepsány byly jazykem hebrejským. Dosavadní totiž text latinské Vulgaty, sněmem Tridentským za authentický prohlášený, vznikl z řeckého překladu Alexandrijského (Septuaginta), a tento z původního hebrejského. Jest tudíž latinský překlad žalmů ve Vulgatě jen prostředečným, t. j. nevznikl z původního textu hebrejského; a jako překlad Alexandrijský jest doslovným překladem textu původního, jest žaltář latinský doslovným překladem řeckého žaltáře Alexandrijského. Pro tuto zvláštnost mají latinské věty ve Vulgatě týž smysl, jako původní text hebrejský, a dlužno je též podle ducha jazyka hebrejského a aramejského překládati a vykládati. Rovněž přihlížeti jest k oněm zvláštnostem nářečí hellenistického, jímž liší se od klassického jazyka řeckého. Taktéž nelze pominouti zvláštností, jimiž liší se venkovská mluva latinská od jazyka spisovného čili jazyka klassikův.

Toho všeho bedlivě všímá si p. autor v díle svém a osvědčuje na místech valně zadrhlených bystrost ducha a nevšední hloubku vzdělání; nepouštěje nikdy se zřetele hlavní účel díla svého, aby totiž ozřejměl podstatný soulad mezi latinským textem Vulgaty a textem původním, — a spolu aby vyjasnil se graecismy a hebraismy zatemněný slovný smysl mnohých žalmů, jimž nesnadno porozumí čtenář méně zkušený a jazyků východních neznalý. Dílo to jeví svým apparátem kritickým vesměs ráz vědecký, ale spolu též praktický, což jest hlavní předností a vzácnou jeho ozdobou.

Objasniv potřebné pojmy k výkladu žalmů vůbec a vytknuv šest základních pravidel (k nimž přidružilo se jich ještě 53), vykládá po způsobu svém jednotlivé žalmy. U každého jest v průčelí jednou větou naznačena základní myšlénka, na př. u 8. žalmu: „Gloria Dei manifestatur in coelo et in terra“. (Sláva Boží jeví se na nebi i na zemi.) Potom následuje stručný, ale jadrný obsah žalmu celého, na př. u 8. žalmu: „Psaltes celebrat Dei magnificentiam, quae maxime effulget in amore Eius erga hominem, quem tam nobilem esse voluit, ut Sibi Ipsi similis sit, et reliquis praestet et imperet“. (Pěvec oslavuje velebnost Boží, která nejvíce zastkvívá se v Jeho lásce ke člověku, jehož tak vznešeným míti chtěl, aby Jemu Samému byl podoben a nad ostatní tvorstvo vynikal a kraloval.) — K tomu připojeny jsou obvyklé poznámky o původci, době a příležitosti jednotlivých žalmů.

Ku snadnějšímu přehledu čtenářovu jsou u každého žalmu dvě příhrádky: v jedné jest text Vulgaty a v druhé překlad z originálu hebrejského, při kterémž jednotlivé hlavní myšlénky vyznačeny jsou tučnější písmenou počáteční. Po každém žalmu následuje kritický rozbor, zvláště pro exegesi velmi důležitý a prakticky seřaděný. Jsou tu ony verše, o jejichž výklad běží, po každé číslicí vyznačeny; a vyskytne-li se při některém žalmu pozdějším nějaké slovo nebo celá frase, která již dříve vysvětlena a zdůvodněna byla, jest na věc řádně poukázáno tak, že beze vší obtíže můžeme si vybrati leckterý žalm a nabudeme o něm řádného poučení. Toť mimo jiné největší přednost práce této.

Jak prakticky důležitými jsou ony vysvětlivky exegetické, poznati lze nápadně z příkladů následujících z díla vyňatých:

Textus Vulgatae.	Versio textus hebraici.
Psalmus 8.	
1. In finem pro torcularibus, Psalmus David.	1. Praefecto musicae; ad gittit Psalmus Davidis.
2. Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! Quoniam elevata est magnificentia tua super coelis. etc.	2. Jehova, Domine noster quam illustre est nomen Tuum in universa terra! Gloria enim Tua extendit se super coelis. etc.

Rozdíl mezi oběma texty po stránce mluvnické jest patrný, ačkoliv smysl podstatně jest totožný. Zvláštní vysvětlivky vyžaduje výraz „Infinem“, což p. autor překládá „Praefecto musicae“. Též česká bible překládá „Ku konci“, což bez řádného výkladu nedává smyslu, zvláště připojíme-li k tomu další překlad „pro torcularibus“ = „za presy“! Přečtouce však poznámky p. autorovy, nabudeme jasného smyslu prvního verše, jenž zní pak: „Řediteli hudby (budiž odevzdána píseň tato, aby ji upravil ke zpěvu) na gittit (t. j. zvláštní nástroj hudební). (Jest to píseň, žalm Davidův“. Zní tedy:

Text Vulgaty:	Překlad originalu hebrejského:
1. Ku konci za presy. — Žalm Davidův.	1. Řediteli hudby na gittit. — Žalm Davidův.

Podobně zdůvodňuje p. autor svým kritickým rozborem ostatní verše žalmu tohoto. Ve verši 6. potkáváme se s myšlénkou překvapující. Zní totiž:

Textus Vulgatae:	Versio textus hebraici:
6. Minuisti eum paulo minus ab Angelis, gloria et honore coronasti eum.	6. Facis eum paulo carere prae Deo, — honore et dignitate coronas eum.
Český překlad Vulgaty:	Překlad z originalu hebrejského:
6. Učinils ho málo menším andělů, slávou a ctí korunoval jsi jej.	6. Tys učinil, že málo mu chybí do Boha, — slávou a důstojností korunuješ ho.

Ve verši tomto přeložili učenci Alexandrijští hebrejské „Elohim“ mylně ve slovo „andělé“ proti všemu zvyku St. Z., kde „Elohim“ znamená vždy „Boha“; anděl se jmenuje v písmě sv. St. Z. hebrejsky „mal'ak“. Mylný překlad slova Elohim přijala z řeckého překladu též latinská Vulgata a z této ostatní překlady — i náš český. Vysvětlivka tato má váhu velikou, jelikož verše zmíněného často se používá v angelologii při důkazu, že andělé jsou vyšší bytosti než lidé. Kdo tedy přečte si výklad Mlčochův žalmu 8, 6, nabude jiného přesvědčení a opraví si dosavadní mylný smysl slovný! —

Podobných nejasných míst, jak známo, shledáváme v žaltáři velmi mnoho; tak na př. v 40, 10. zní:

Textus Vulgatae:	Versio textus hebraici:
10. Etenim homo pacis meae, in quo speravi, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.	10. Quin imo amicus meus, cui confisus eram, et qui comedebat panem mecum, effert contra me calcem.
Český překlad Vulgaty:	Překlad z originálu hebrejského:
10. Nebo člověk pokoje mého, v němž jsem doufal, a kterýž jídal chléb můj, pozdvihl paty proti mně.	10. Ano i přítel můj, jemuž jsem důvěřoval, a kterýž chléb se mnou jídal, zdvihá na mne patu.

Netřeba podotýkati, že p. autor překlad svůj z originálu hebrejského až do nejnepatrnějších podrobností rozborem kritickým přesvědčivě dokládá a vysvětluje.

Z této malé ukázky pozná soudný čtenář důležitosť díla Mlčochova zvláště pro život církevní, kde žaltář nejhlavní místo zaujímá jak v hodinkách církevních tak i při mši svaté (ve formulářích) a jiných pobožnostech. To když uvážíme, pak zajisté vděčnými býti musíme p. autorovi za dílo tak výborné, o němž četné odborné časopisy co nejpochvalněji se zmínily a za převzácné, velmi důkladné dílo uznaly.

Ký div, že též Kurrenda Olomoucká tak vřele doporučuje dílo Mlčochovo všemu kněžstvu diecese své! Není pochyby, že též ostatní Nejdst. Ordinariaty doporučí dílo toto studujícím bohosloví a veškerému duchovenstvu, aby splněno bylo napomínací slovo Ducha Svatého: „Psallite sapienter. = Zpívejte moudře!“ (Ž. 47, 8.) —

Zevnější úprava jest velmi vkusná, tisk překrásný na pěkném tuhém papíře; veškeré dílo čítá 33 tiskové archy (517 stran) velikého lexikálního formátu, na konci pak uveden jest praktický index, zavírající v sobě hlavní obsah jednotlivých žalmův a konečně exordium (počátek) žalmů dle Vulgaty. Něco málo tiskových chyb naznačeno jest na straně poslední. — Nakladatelem jest p. autor sám, ale prodej svěřen jest knihkupectví Hölzlovu v Olomouci a ve Vídni. Cena 5 zl. 50 kr.

Gratulujeme srdečně p. autorovi k dílu tak zdařilému, jímž jako vzácnou perlou obohatil literaturu bohosloveckou. Nesnadné podjal se práce, ale mravenčí píle a obdivuhodná vytrvalosť jest korunována přestkvělým výsledkem.

Dr. **František Kolísek.**

„Zlatá Praha“ a hr. Jaroslav Martinic.

V minulém čísle „Vlasti“ četli jsme žádosť k redakci „Zlaté Prahy“, aby buď udala historický, úplně věrohodný pramen, z něhož čerpána pověsť o náboženském násilí, kterým měšťané v Muncifaji byli loveckými fenami do kostela katolického hnáni, lidu poddanému roubíkem ústa otvírána, a pod jednou způsobou mu podáváno, — buď aby klep ten odvolala, jelikož my katoličtí kněží nestrpíme toho, aby lživé zprávy o katolících byly šířeny.

Pokud víme, neudala „Zlatá Praha“ svůj pramen ani neodvolala. Tudíž onu žádosť podáváme znovu.

Když svým časem professor Dr. Gindely ve svém díle: Geschichte der böhmischen Brüder, díl II., str. 375.—378. o nepravdivých pomluvách, jakých si Jacobaei v Amsterodamě proti katolíkům dovoloval, přinesl i pomluvu tuto: že prý Jaroslav z Martinic otvíral železnými nástroji ústa lidu poddaného, aby ho donutil k přijímání pod jednou způsobou,“ — doložil tuto krátkou a říznou odpověď: „Se vší rozhodností tuto svědectví dávám, že stížnosť ta není než výmysl, který se dotýká nejenom vyznavačů katol. náboženství ale i charakteru národa vůbec.“ A kde P. Svoboda v letošní „Vlasti“, str. 241. o téže stížnosti jedná, o které se prý v Grafensteině (až někde na hranicích Míšenských, daleko za Muncifajem) povídalo, uvádí doslovní přípis dvou očitých svědků, Zdeňka hraběte Kolovrata a Dra. Taeubnera, že „to vše vylháno jest od lživých křivověrců. Způsobem co nejlaskavějším — píše Dr. Taeubner — jsme s každým jednali a v takové dobrotě o pravdě víry usvědčili a k ní přivedli, že nám, když jsme odcházeli, se vší poníženosti za takový způsob missie děkovali.“ [1])

R. Václav Vilém z Roupova, (hlavní původce neblahé zpoury r. 1618.) vytýkal Martinicovi a Slavatovi, že „lidi poddané své, jsoucí pod obojí, neslýchanými ukrutnostmi k náboženství pod jednou nutili“. — Proti tomu se Martinic ozval, odvolávaje se na pořád práva, tak že „každému, kdoby jej z čeho viniti chtěl, z toho práv býti chce; poddané své že povlovně s náležitým prostředkem k pravému poznání víry sv. katolické přivedl“ Taktéž Slavata mluvil. Ale pan Jan Litvín Říčan, maje tercerolu za pasem, proti oběma pánům velice zpurně se ukazoval a panu Slavatovi řekl: že mu někteří formané, kteří mu vína z Rakous vezli a skrze Jindřichův Hradec jeli, zprávu dávali, že on pan Slavata lidi poddané své k víře pod jednou nutí. [2])

Svědkové výteční!

Opět tedy žádáme sl. redakci „Zlaté Prahy“, aby udala věrohodný pramen svůj aneb odvolala. **Zb.**

---

[1]) Přípis ten ze dne 16. bř. 1628 chová se v arcibiskupském archivu v Praze.
[2]) Slavatovy Paměti, díl II., str. 103., 106. a 107.

Srdce.

Kniha pro mládež od Edmonda de Amicis. Z vlašského přeložil s povolením spisovatelovým Václav Marek, prof. v Čáslavi. Nákladem V. Neuberta na Smíchově.

Když jsme četli v některých časopisech školských hlučné chvalořeči o této knize, domnívali jsme se, že se jí naše literatura pro děti nesmírně obohatila — ačkoli slova J. Vrchlického v „Neděl. listech“, který praví, že „je to v první řadě kniha paedagogická, podaná ve formě tak vysoce umělecké, že neváháme s e svého stanoviska se o ní rozhovořiti. J e s t t o k n i h a v e l k é, i d e a l n í a r y z í l i d s k o s t i, k n i h a c h t ě j í c í a h l á s a j í c í d o b r o a s v ě t l o, j e d n a z t ě c h k n i h, k t e r é j s o u a b u d o u p o ž e h n á n í m č l o v ě č e n s t v u, jichž výprava a vliv dá se dobře srovnávati se světoznámými epochálními spisy Rousseaua a Defoe —“ ačkoli tato slova Vrchlického prozrazovala, že, pohlédneme-li na knihu tu se stanoviska pravé paedagogiky, nalezneme cenu její velice pochybnou. Bylo zajisté povinností listů p a e d a g o g i c k ý c h, aby ukázaly na vady její — ale nedočetli jsme se ničeho. „Paedag. rozhledy“ nalézají v ní „vzácný takt paedagogický“ a nazývají ji „spisem velecenným“, a B. Zvičinovi zdá se, že takový malý vlastenec, obětivý školák, drsný opuštěnec“, jaké líčí „Srdce“, tisíckrát předčí figury našich povídek domácích. — „Česká Škola“ docela tvrdí, že tímto „pravým stkvostem literárním“ přestala býti literatura pro mládež Popelkou a bude — jasnou královnou (!). Také „Literární listy“ o knize této chválou se rozplývají.

Je tudíž zapotřebí, abychom si také povšimli tohoto „stkvostu“ literárního. Rozhovoříme se o něm také „se svého stanoviska“, jako to učinil Vrchlický. Toto svoje stanovisko naznačíme krátce slovy: veškeré vychovávání bez podkladu náboženského jest marné a bezvýsledné; a kdo vychovávati chce bez Boha, jedná pošetile.

Nuže, a jak se má k této pravdě kniha „Srdce“? Jest pravda, že se v ní navádí ku všelikým ctnostem: k dobročinnosti (k této nejvíc,) útrpnosti, vlastenectví, úctě k rodičům a k učitelům, ku pilnosti a pracovitosti, k vytrvalosti, ba docela i ku statečnosti v boji — ale v celé knize nenaleznem slov: Čiňme tak proto, že to Bůh poroučí, že to jest vůle Boží. — Také se tu kárají různé chyby: neláska, msta, závisť, pýcha, lenost — ale nikde nečteme: „Nečiň toho proto, že hněváš Boha, že je to hřích!“ Všecko pobádání k dobrému omezuje se na výrazy: Výborně! Tak máš jednati! To je lepší! To je šlechetné! a pod.

Některým „moderním“ paedagogům zdá se býti každá věta, v níž je řeč o Bohu, mravokárnou — ale napomínání na celých stránkách, poukazující k „čisté lidskosti“ — to není mravokárné!

Nyní přicházíme k tomu „paedagogickému taktu“. Kniha „Srdce“ obsahuje žákův deník, do něhož zapisoval denní události ze školy. Mezi zápisky vřaděny jsou dopisy otce a matky a „měsíční povídky“. A tu se podivíme, jak umí tento žák posuzovati své spolužáky — i s v é u č i t e l e! N. p.: byl to můj učitel z druhé třídy, vždycky veselý, se svými rozcuchanými vlasy (str. 3.); (učitelka) jest pořád táž, ledabyle ustrojená a špatně učesaná (str. 11.); máme tu jednoho, jemuž říkají advokátek (str. 29.) Coatti, muž to s dlouhými vlasy kadeřavými, velkým černým vousem, velkýma temnýma očima a hlasem hromovým; stále hrozí hochům, že je rozseká, že je za krk donese do ředitelny a všemožně hrozivě se tváří; ale nikdy nikoho netrestá, naopak usmívá se stále do vousů, nedávaje toho znáti. (Tamtéž.) Učitel vstupoval do třídy a byl uhozen od žáka kalamářem; ptá se, kdo hodil. Hodný žák, jemuž je vinníka líto, vstane a hlásí se, že to udělal. Učitel řekl klidně: Ty's to nebyl — a pátrá dále. — U nás by snad učitel hocha pokáral za leč, ale učitel Edmonda de Amicis mu praví: Ty jsi duše ušlechtilá! (Str. 11.).

Často vytýká se povídkám pro děti, že se v nich líčí děti vzorného chování, jakých ve skutečnosti není, a tím že jsou pravdě nepodobny. — Ve knize této však jsou děti přímo zázračné. V povídkách „Malá hlídka lombardská“ a „Sardinský bubeník“ malí chlapci dobrovolně vydávají se na smrť, aby podali domácímu vojsku zprávu o nepříteli. V povídce „Florentský písařík“ malý hoch po několik neděl v noci bdí a píše vždy několik hodin — a otec neví ničeho, ani písmo nerozezná a domnívá se, že sám tak mnoho napsal! — V povídce „Od Apennin k Andám“ pošle otec třináctiletého chlapce do Ameriky, aby tam hledal matku, a chlapec procestuje Ameriku kříž na kříž. — Když vstoupila učitelka, chlapci počali hřmotiti. Ona řekla hlasem volným a klidným: Mějte v úctě mé šediny; nejsem jen učitelkou, jsem také matkou. — A hned bylo ticho. (Str. 48.) Výpomocný učitel (str. 60.) nemoha žáky utišiti, uhodil pěstí na stolek a vzkřikl hlasem plným zlosti i pláče: Ticho! Ale nic naplat. Tu vyskočil jeden žák a

křičel hlasem hněvem stísněným: Bude-li pak ticho! Jste jako zvěř! Zle užíváte jeho dobroty! — A hned bylo ticho. — Spustlý otec, oddaný kořalce, trýzní svého synka každodenně bez příčiny, ale chlapec tvrdí, že ho otec nebije nikdy. Jednou přijde otec se zlým úmyslem i do školy, a tu právě jest chlapec jeho za pilnost odměňován. To ho tak dojme, že nechá opilství a stane se pilným dělníkem. (Str. 81, 98.) atd. V povídkách „Malá hlídka lombardská“ a „Sardinský bubeník“ líčí se vítězství vojska italského nad vojskem rakouským; snad si toho povšimnou naše školní úřady, které vyloučily ze školních knihoven již tolik knížek zbožného obsahu. — Opravdu pěkné články, jež mocně dojímají jsou: Kominíček, (ale v české knížce byl by takový děj již otřepaný, šablonovitý), Mladí slepci, Učitel mého otce, Hluchoněmá! Ale ani v těch není zmínky o Bohu. Je známo pořekadlo, že každý neznaboh naučí se modliti na moři; ale paedagogika této knihy neučí tomu ani na moři. („Utonutí“. Spíše se jeden cestující zastřelí, a ostatní si počínají jako šílení. Ani ve čl. „Den dušiček“ nenalézáme slova, jež by pobádalo ku zbožnosti. Vyjímku činí pouze čl. „Naděje“.

Smutný to dojista úkaz, že mohou naše časopisy paedagogické po příkladu atheisty Vrchlického knihu tuto vroucně doporučovati. My naopak varujeme učitelstvo, aby jí dětem do ruky nedávalo. Podrývát se vní autorita učitele, lichá „humanita“, chtějící vychovati tak zvané „charaktery“ bez Boha, staví se vní nad náboženství, schvaluje se vní leč jako prostředek ku zdánlivé šlechetnosti, a zlé skutky zůstávají bez trestu. **V. Zálabský.**

Moravské obrázky.

Nakreslil Jan Herben. Ottovy laciné knihovny národní č. 91., v Praze. Nakladatel J. Otto, knihtiskárna.

Moravské obrázky vyznamenávají se zvnatostí a jádrovitostí obsahu, mistrným pochopením a vystihnutím a názorností, s jakou vystihnutí toto jest podáno.

Nebudeme se dlouho zdržovati u dědin, kroje a řeči, jejichž výstavnost a tvar, bohatost a krásu, sílu a plnost i rázovitost nám ukazují nejenom u každého ze tří kmenů slovácých, „Hanáků“ v okolí brněnských Klobouk, Podlužáků na Břeclavsku a Horňáků na Hodonínsku, ale i v rozdílech a srovnání mezi všemi; poukazujeme jenom k tomu, jaká názornost a obrazivost v popisování a uvádění i tu se jeví. Jako byste se ocitli rázem skutečně v dědinách a domech onoho kusu jižní Moravy, kde bydlí „Hanáci“ i Podlužáci a Horňáci, tak jest vám, otevřete-li hned první stránky Potulek po dědinách. Půjdete výstavnými dědinami Hanáků do méně výstavných, starodávnějších dědin Podlužáků a odtud do úplně starodávných dědin Horňáků, podíváte se na domy vně i uvnitř, na malování, zahrádky, žudry a gánky, vniknete i dále do jizeb, bývání a seknic a cestou již slyšeti budete za humny rozmlouvati ony Slováky bujným a rozmanitým nářečím, uvidíte je také v jejich pestrém, barevném kroji a ještě více, můžete se na ně dívati, jako u Homéra, kus po kuse, kterak se oblékají, strojí a učesávají. V tom právě vidíme onu názornost a přednost, kterou látka nám podaná nabývá zajímavosti a neunaví nás. Vnímavost a bystrozrak nejenom pro hojnost látky a každý její záhyb, ale i pro hojnost názvů a pojmenování a srovnávací methoda k tomu.

Hlavně však chválí se Moravské obrázky vystihováním povahy, a o tom chceme promluviti, v čem povaha tato je vystihnuta. Na rozdíl od Podlužáků a Horňáků jsou Hanáci tělesně vysocí, tělnatí, a většinou horkokrevní. Podlužáci sami jsou vysocí a štíhlí, pružní a obratní a letorou sanguinikové prvního stupně. Horňáci pak taktéž vysocí, štíhlí, ale již chudí, kostnatí, s ohrýzkem na hrdle, v obratu váhavější a co do letory mnohem chladnější a mírní, zrovna tak dobrotiska, jako jsou dobrotiska jejich koně. Již tento rozdíl je dobře vystihnut i co do tělesné povahy i co do letory. Dojděte na Slovácko a přesvědčíte se. Ale i tam, řekli bychom, je vystihnuta povaha těchto tří kmenů, kde by se dala rozšířiti na celé Slovácko. Není to zase pouhé vystihnutí a pochopení této povahy ale i způsob, jak je vystihnuta. Všeobecně mohlo by se říci, že Slováci jsou hrdí, pohostinní, neústupní, řekněme i hrdí na svoje koně, na svůj majetek, neústupní při soudech, bez fraseologie pro cit. nesvěřiví a uzamčení nitrem, nedůvěřiví k pánům, naproti chalupníkům aristokraty, že mají nechuť ku čtení, v domě jsou neobmezenými pány, cit náboženský že mají hluboký a pravdivý — všechny ty vlastnosti podávají nám Moravské obrázky pravdivě i nově; ale je rozdíl, řeknu-li, že Slováci jsou uzamčení nitrem, a řeknu-li, pro radost a blaho mají výsknutí,

pro žalost a bol zapálené oči, lomení rukama, vzlyk; o putnu hlíny nebo mez budou se souditi s každým, „aji s císařem pánem“, dokud neprosoudí, kde co mají; než by si vypůjčili od souseda, půjdou raději k židovi; říkání do ruky nevezmou, leda stanou-li se úřadem v obci, atd. A tímto hlubším vystihováním povahy se nám Moravské obrázky líbí. Vystihováním vůbec, ale i způsobem, plastičností a lepším osvětlováním, kde se dá něco osvětliti

I svatbu na „Hanácku“ a ukázku ze svátečních dnů podávají nám Potulky po dědinách. Přejdeme však ku pozdravení, návštěvám, záletům, vánocím a ostatním obrázkům prvního oddílu. Naproti národopisným Potulkám mají ráz povídkovitý, ač povídkami nejsou. Obsah je samozřejmý, pokud jsme pojmenovali jednotlivé obrázky. Chceme jen ukázati k tomu, co nám zvláště napadlo při čtení těchto obrázků. Jsou to zase věci, které by ušly snad jinému, které však autor dobře postřehl. Je to nevšímavosť hospodářů ku „pletkám“ zamilovaných, jakož i vůbec nevšímavosť jejich tam, kde by zadali své důstojnosti: krádeže chasníků při hodech, jejich bitky mezi sebou; a naopak všímavosť hospodyně k těmto „pletkám“, až potud, kde vlídně je pozdravuje po ulici, jestli jejich lásce nakloněna. O horkokrevnosti pacholků při bitkách ani nemluvíme, ale toť dobře postřehnuto, že pro lásku nikdy nevyhrožuje smrtí; že venku nepozdraví, jako jiní, ale krátce. Zrovna tak dívka nepozdraví úplně a lásku svoji tají před jinými. Oba pak, hrozí-li jejich lásce překážky, na ulici ani se nepozdraví, ač puká jim při tom srdce. Spisovateli neušla ani představa malého chlapce o zlatém kříži na oslovi, nesmělosť děvčátka, které přijdouc na besedu se rozpláče, lítosť dětí o štědrém večeru vůbec, nevidí-li zlatého prasátka, neušli ani rozumaři a písmáci, kteří též jinak pozdraví nežli jiní, a to zase svým zvláštním způsobem. Vedlo by nás to vůbec daleko, kdybychom měli vypsati všechno, čím Moravské obrázky jako zvláštnostmi oplývají. Řekli jsme, že jsou zrnaté, jádrovité, a to jsme také již dosti ukázali Jen o obrázku „V taberně“, který má ráz již docela povídkovitý, se ještě zmíníme.

Vidíme na něm tolik předností, že se divíme, jak je to možno, aby se jich tolik vešlo do tak úzkého rámce. Máte zde celý vývoj kořalečnictví na Slovácku, od té doby, kdy žid Icek s raucem ještě chodí po dědinách, až do té doby, kdy již se usadí v dědině a začne líčiti svoje síti na ubohé Slováky, kdy Slováci začnou k němu choditi a prolívati úzkým hrdlem skleničeк půllány a uváděti rodiny na mizinu. Mistrná charakteristika Icka v jeho trpělivosti při útocích a nadávkách od Slováků samých naň činěných, v jeho přetvářce a úlisnosti, v jeho lakotě po bohatství a trpělivé vyčkávání na svoje oběti, jakož i vystihnutí povahy těch různých obětí samých až do těch krajností, kde jeden nohou jenom, kopnutím do dveří vchází do hospody a jiní bez pozdravení odcházejí, všecko to naplňuje vás svojí „akorátností“ až obdivem. Sarkasmus, kterým provází spisovatel ku konci stěžování Adolfa Icka na opilce Háčka, k tomu jakási nevyrovnatelná trpkosť a hořkosť, která se celým obrázkem táhne, působí jako výstražný, varující hlas, vzbuzující odpor proti židu a kárající trpce opilce Slováky. Jsme přesvědčeni také, že dávati takovou četbu lidu slováckému, vyvážilo by kolik těch zákoníků o zvýšení daně z lihu, kolik těch brošurek o škodě z pití kořalky!

Co do obsahu i co do formy nemůžeme nepoukázati ještě aspoň na bitky o kosírek (56, 7, 8), návštěvu tetky Gabryšky na besedu (101, 2, 3), návštěvu dívenky Sefinky (100), zálety milence pod oknem (116, 17), žárlivce pod oknem (122, 23), škádlení dětí zlatým prasátkem o Štědrém večeru (199). Jsou to samé živé scény, odhalující nám podrobně život slovácký v tom kterém jeho odvětví a působící právě tak, jako byste se pohybovali mezi Slováky sami.

Moravské obrázky vynikají vůbec úsečností, trefností a jsou psány bez rozvláčnosti, a jalovosti, ať je to kdekoliv. I na místech, kde nevypisuje se zrovna povaha a lid, jsou zajímavými. Ať vzpomeneme jenom úvod k „Vánocům“ (195, 6), vypsání lidu slováckého na Podluží (61, 2), náladu jarních večerů při „Záletech“ (111, 12); všude cítíme se na Slovácku a doma. Trefnosť a zručnosť ve výrazích, obratech a pojmech, zrovna slováckých, je toho nemalou příčinou.

Co do vyčerpání látky, kterou Moravské obrázky mají za předmět, jest nám všeobecně říci, že nepostrádali jsme v nich celkem ničeho závažného. Míníme hlavně obrázky Pozdravení, Návštěvy, Zálety, Vánoce. Máme-li co již uvésti, je to při pozdravení způsob, jak se chovají Slováci, pozdraví-li je žid, na jakou dálku se pozdravují, jak pozdravují se při práci, česá-li se ovoce, trhají-li se konopě a pod., zvláštní pozdravy ženských z různých bratrstev, a také při projití dle kříže, sochy, kapličky, hřbitova atd. Při Záletech pak vzpomínají sice nebezpečí před přespolňáky, ale o jiných nesnázích nemluví. —

Též co se pravdivosti týče, objasnili bychom rádi Moravské obrázky v tom, kde se mluví, že manželstva jsou celkem spořádaná. Doba libánek totiž je pro ro-

diče, kteří s mladými manžely bydlí, velmi nepříjemná. Rok, dva aspoň bývají často mezi oběma stranami různice a hádky. —

Vše, co jsme posud řekli, týkalo se prvního dílu o Slovácích. O díle druhém, kde psáno jest o Hanácích, platí slova naše také. Rozmanitosti však a síly takové, jako v díle prvním, zde přece již tolik není Scény ze života Hanáků jsou nahrazovány více anekdoticky. Přes to vše, co jsme řekli o způsobu, jakým vystihnutí povah a různých poměrů se nám podává, jakož i o vystihování samém, platí i zde. Zejména dobře vylíčena jest povaha Hanáků, pokud se týče jejich klidné, rozvážné mysli, náchylnosti k ostrému vtipkování, co se týče jejich uvědomělosti vůbec, jejich vědomí, že rolník je jádrem země, jejich naivních názorů o domácím životě panovníkově (Hanáci v revolučním roce, jejich kuchyňské chuti atd.

Nemůžeme pominouti mlčením to, co se nám bezděky vícekrát dralo na mysl při čtení obrázků „mezi aristokraty“. Při poměru šlechty hanácké k chalupníkem a hoferům dotýkají se obrázky tyto hrdosti jejich proti chalupníkům a hoferům (hoferské slotě). Nevíme, jak nesou hrdost tu chalupníci a hoferi sami, ale spisovatel šlechtu omlouvá: nečiní prý tak ze zámožnosti, jako z tradice, jež svědčí o přednostech jistých rodin. — Při citování Kužníkových písní vynechávány sloky, které by urazily cit čtenářův, ač, jak podotýkají Moravské obrázky samy, Fryčaj sám neostýchal se je sebrati a dáti otisknouti. Obě věci svědčí pro autora, rozhodně však chceme míti označenu úctu, s jakou představuje nám „vzornou obec“ Záhlinice. Tento obrázek zasluhuje, aby jej četl každý rolník, nejenom z Moravy, ale i odjinud. Vše, čím vyniknouti může spořádaná obec, čím by se vzbudila úcta k rolnictvu a vynikla důležitost jeho poslání, shrnuto v tomto obrázku způsobem takovým, že s pohnutím a úctou skláníte hlavu před záhlinickými občany a prvním rolníkem požehnané Hané — Skopalíkem, nezapomínajíce při tom na spisovatele, který ve vás tu úctu vzbudil.

Nebudeme více přidávati, potvrzujíce jenom z vlastní zkušenosti, že Záhlinice chvály plnou měrou zasluhují. Tak čistotné, spořádané obce, tak uvědomělých, osvícených občanů a hlavu jejich, Skopalíka, neviděli a nenalezli jsme u nás dosud nikde.

Přejeme, aby uznání a ocenění, jakého dostalo se od autora Záhlinicím, došly i Moravské obrázky zase od nás. **Fr. Horenský.**

Sv. Kliment u Osvětiman.

Napsal Frant. Přikryl.

Byly časy, kdy zbožní křesťané v dobách svého utrpení, neštěstí, moru a pod. ubírali se na posvátná místa, by zde uvolnili stísněnému srdci a vyprosili si u Boha požehnání ve svém zaměstnání a splnění zbožných přání svých. Však bohužel mizí v neblahé nové moderní době vždy více a více úcta a pravá láska k místům, v nichž dříve působili svatí a vznešení mužové, naši patronové.

„Sv. Kliment u Osvětiman“ jest spisek, v němž líčí spisovatel ve třech dobách vznik, rozkvět a osudy památného místa, z něhož svatí apoštolé slovanští Cyrill a Methoděj jako zářící slunce osvěcovali po vlastech našich tmy předsudků náboženských, vědeckých i obecných, rozšiřujíce pramen vzdělanosti církevní i kulturu domácí utěšeně rozvíjejíce.

Jen čísti knížku tuto, pozná čtenář z obsahu ušlechtilou snahu sv. bratří, jejich mnohé příkoří, jež musili snášeti pro vznešenou věc, pro krásnou památku, již zůstavili nám jako drahý odkaz, naši víru. Klášter s chrámem sv. Klimenta u Osvětiman jest ono blahodárné působiště sv. apoštolů slovanských; i když v bouřích válečných v prach a popel lehl, nevymizel z paměti bodrého lidu moravského, který dosud zachovává ve zbožných srdcích svých pravou úctu, lásku a vděčnost nezapomenutelnou k dějišti dávno minulému. Vždyť za doby hrozného bolu a neštěstí utíká se lid k místům posvátným, nalézaje útěchy ve trudných dobách života a vykonaje pobožnost a posílněn jsa odchází, aby s klidnou a trpělivou myslí zmužile ujal se díla a prospěl rodině, Bohu a vlasti. Kéž by knížka ta hojných příznivců nalezla. **Fr. Hübsch.**

Matice lidu 1867—1889.

(Pokračování.)

V životopisu „Bílé paní“, Perchty z Rožmberka, na místě nejednom čteme projevy smýšlení katolicismu rozhodně nepřátelského, kterým se spisovatel (František Dvorský) netají, ač spis historický vynikat má naprostou objektivností. Hned

na prvé stránce nazýván jest Petr Vok „horlivým přívržencem strany pod obojí“, jenž „nechtěl býti sousedem do města Krumlova přibylých jezovitů“ a prodal proto rodné sídlo své císaři Rudolfu II. — kdežto skutečnou pravdou jest, že Jesuité panu Petru Vokovi ani vlásku nezkřivili, kdežto on, přidržovav se vyznání bratrského, jež přece do nebe pro svou snášelivost se velebí, činil jim všem nátisky a ústrky, katolické faráře vůbec vyháněje a kazatele bratrské dosazuje. Jaký pak život tento „český bratr“ na Třeboni vedl, s dostatek je historicky známo. Kdyby tak byl žil a jednal některý katolický velmož, nestačili by na něho, jak říkáme, „psí hlavu“ strčiti. Že panství Krumlovské r. 1601. přenechal císaři Rudolfovi II. smlouvou, jest ovšem věc jistá, nikoliv však ta, že by to byl k vůli Jesuitům učinil; vždyť téhož roku prodal císaři Rudolfovi i Prachatice, Volary, Těšovice Vejvor, Rohanov, Zděnice, doly zlaté i stříbrné atd. — byli by v tom všem též Jesuité bývali? Pan Petr Vok a jeho milostnice mnoho potřebovali, byť on vůbec dobrý obchodník, který majetek své ženy, paní Kateřiny z Ludenic, sotva že zesnula, prodal Bruntálským z Vrbna — a nenutili ho k tomu — Jesuité.

Hus nazývá se „nevinně utracený“, napomínání kněží katolických je „samospasitelné horlení,“ husitskému hnutí dává se široký a frásovitý význam „doby, kdy národ jako duchem božím byl nadchnut, aby vysvobodil svět z otroctví“ a Oldřich z Rožmberka, že byl katolík, „pomáhal cizím hrobníkům národa našeho zahrabávati v rum a popel ideu lidstva a utápěti v krvi lidské volný rozum člověka.“ Na str. 55. píše se o sv. Janu Kapistránovi takto: „Vášnivý mnich, Jan Kapistrán, jenž po městech i krajinách v Rakousích atd. — se t a l á c e l, f a l e š n ý m p r o r o c t v í m s v o z o v a l a k e j k l í ř s k ý m i z á z r a k y bouřil lid proti „kacířům“ ... „schytralý“ mnich ... Oldřich z Rožmberka vyslechl kázaní malého a scvrklého mužíčka o marnosti světské i s napomenutím, a aby „svatá“ věc proti „kacířům“ zvítězila, uposlechl opět rady kněžské“ atd. — a k tomu dodává se: Více nežli „svaté matce“ církvi, jež by ráda byla třebas ještě několikráte stotisíc životů lidských obětovala, jen kdyby s v o u v ů l i v Čechách provésti mohla, prospělo odstoupení Oldřichovo národu českému.“ — Přece známé a nepopíratelné faktum jest, že sv. Jan Kapistrán byl výtečný a slavný kazatel, bojovník církve neohrožený, jenž s křížem v ruce nadchnouti dovedl plamennými slovy vojíny k hrdinství proti Turkům, kteří právě za doby jeho do Evropy vniknuvše veškeré země a státy ohrožovali. On společně s Janem Korvínem způsobil jim r. 1456. pod Bělehradem hroznou porážku a svými kázaními dokázal tolik, jako slavný vojevůdce v čele mnoha tisíců vojínů. Moc jeho výmluvnosti byla taková, že k šestnácti tisícům Husitů vrátilo se do lůna církve — kýž div, že se tedy o něm zde takto píše! Kdyby byl býval obskurním nějakým bratrským nebo husitským kazatelem, tuť by jej obestřeli gloriolou nesmrtelnosti, ale na katolického kněze je vždy dosti bláta a kalu, do něhož se péro namočí, namane-li se o něm psáti.

Perchta z Rožmberka dala každou sobotu za svého bratra sloužiti mši sv. a napomínala jej, aby, nemůže-li jíti do kostela, aspoň vždy „Zdrávas Maria“ se modlil. Této pranepatrné věty, svědčící o hluboké zbožnosti a sesterské lásce nešťastné „bílé paní“, užívá se na str 71. k poznámce pod čarou, jež jako s nebe spadlá a za vlasy přitažená jest. Při této příležitosti, kde se mluví o modlitbě „Zdrávas Maria“, již zná každičké dítě, a již nezapomněl zajisté i nejliberálnější čtenář „M. l.“, byť se i třeba kolik let nebyl již modlil, vykládá se pod čarou, že „dějepisné pověsti, kteréž prostě vypravuje kniha evangelia o matce Ježíše nazaretského, změnila církev asi ve čtvrtém století; někteří otcové církevní rádi by byli u č á l i (sic!) z m a t k y Marie p a n n u Marii... „svatí“ otcové chtěli, aby byla zbožňována jako nějaká mocná bohyně světa předkřesťanského... Dle názoru vysloveného v této poznámce nebylo toho však třeba, neboť „v předkřesťanských již dobách spravedlivý vzdán byl hold ženskému pohlaví tím, že obraznost lidská přidala k mocným bohům i krásné bohyně, kteréž vděky těla i silou ducha předčily ostatní menší tvorstvo božské...“ Co však z toho žena vůbec a postavení její ve společnosti lidské měly, že „obraznost“ lidská přidala k „mocným“ (té m o c n o s t i pohanských bohů!) bohům „krásné“ bohyně? Tím měla býti žena vůbec ve společnosti lidské povýšena? Smyslným kultem „krásných“ pohanských bohyň a smyslnými povídačkami o nich a o bozích? Toť přece obecně známo každému historikovi, ať již dějepis po kterékoliv stránce studoval, že jedině křesťanství povzneslo ženu na stupeň lidstva důstojný, že bývala žena u národů pohanských otrokyní, zbožím, něčím více nežli zvíře a méně nežli člověk — vždyť tomu dosud tak je u národů některých! A mateřství i důstojnost jeho oceněna povznesena církví a křesťanstvím vůbec, a ctěním Marie Panny zvláště. — Odečteme-li z knihy tato a ještě jiná místa po různu se vyskytující, jež jsme všecka neuvedli (a bez nichž spis výtečně obstáti by mohl), jest nám doznati, že jinak

jest život Perchty z Rožmberka líčen velmi sympaticky a zajímavě, snesen s velikou pilností a svědomitostí. Zajisté že by se zamlouval našemu lidu a že bychom neváhali doporučiti jej, kdyby tak častých míst, sršících záštím proti církvi, v knize nebylo.

Kniha „Švýcarsko, jeho ústava, jeho vláda, jeho samospráva“ od Čeňka Hevery psána jest — jak spisovatel v předmluvě praví — na základě autopsie a vlastních v té příčině ve Švýcarsku samém informací. Závadného neshledali jsme v knížce ničeho: sestavena jest s nevšední pilností, spisovatel nikde nedotýká se nešetrně věrouky ani mravouky, a kdo zabývá se zeměpisem neb vědami politickými, pobaví i poučí se mile čtením knihy této. Jinak nemůžeme zamlčeti pochybnošť, zdali se hodí pro lid v širším smyslu slova. Obsahujet celé stránky suché statistiky (61, 86, 90, 109, 111, 113, atd.) anebo vylíčení neli číselná, alespoň statistice velice podobná (str. 21, 31, 32 atd.) a to asi málo lidu hověti bude.

Spisů Julia Vernea vydala „Matice lidu“ dosti V tomto období „Pět neděl v baloně“ a „Dobrodružství tři Rusův a tří Angličanův v jižní Africe“. Verne popularisuje vědu zeměpisnou a přírodozpytnou vůbec rouchem zábavných povídek, románů a robinsonad, jimž dovede přidáním živlu humoristického dobře voleného dodati zvláštní příchuti, jež se čtenáři líbí Popularisování vědy samé ovšem nedaří se mu vždy se stejným výsledkem — jest to také věc svrchovaně nesnadná — ale budiž mu řečeno ke cti, že nikde nepíše proti církvi, Bohu, víře nebo náboženství vůbec. To jest okolnosť veliké váhy a velice pozoruhodná. Kdyby se řídil příkladem přemnohých našich historických spisovatelů, kteří nám píší povídky, novely, romány, životopisy nebo dějepisná pojednání, jinak by spisy jeho vyhlížely. Neboť tito — a to, kdybychom nikam jinam ukázati nechtěli než jen ke spisům „Maticí“ vydaných, jež jsme letošního roku ve „Vlasti“ posuzovali — dovedou zaběhnouti hned na pole náboženské a proticírkevní, ať hodí se to k věci, o níž píší nebo ne; hned mají ve všem Řím, Jesuity, zpátečnictví, ultramontanství, kejklířství, mámení, zatemňování, inkvisici, atd. atd. „Historické“ romány ztropily náramně mnoho zla, ty nám zfalšovaly a zkazily mnohem více historii, nežli nejzarytější naši nepřátelé! Že by látka čerpaná z věd zeměpisných nebo přírodozpytných mohla poskytnouti různých záminek a příležitostí k nájezdům a útokům, o tom není ani nejmenší pochybnosti. Verne však není tak nízkého ducha, tak tendenčně jízlivý, on — alespoň kde jsme četli — dovedl vyhnouti všem svůdným příležitostem, jimž by naši liberálkové neunikli, ale jichž by se zuby nehty chytili.

Tolik proti tvrzení, že Verneovy spisy jsou lidu málo srozumitelné. Připouštíme, že některá místa — ale za to nejsou zase jinak závadná, nepohoršť. Však naši páni spisovatelé — alespoň přemnozí — také lidu neznají, a píší proň tytýž tak s vysoka, jako pro lidi studované a ve vědách honěné — a mnohdy o věcech tak jednoduchých, že tak učeného slohu naprosto třeba není — jen proto, aby se hodnými učenci býti zdáli. Ve věcech však eminentně vědeckých nelze vždy a všude zachovati sloh nejpopulárnější a nejsrozumitelnější. Lid spisy Verneovy rád čte a nezkazí se jimi. —

„Česká válka od roku 618. do r. 1622.“ zove se dílko, jež autoři setníci Jos. Thille a Ferd. Čenský nazvali „historicko-vojenskou studií“. Ve mnohých stránkách jest spis tento velice zajímavý, podávaje věrný obraz zařízení vojska a vedení války v první polovině sedmnáctého století a nezapírá péro zkušených a velice vzdělaných odborníků. Jen některých věcí chceme se dotknouti; V „Předmluvě“ se praví, že strana katolická ... vší mocí nadvlády nad evangelíky se domáhala, nepopustíc od nemírného nátlaku, až utiskovaní protivníci ve svém nezbytí prostředkův nejposlednějších, zbraně a násilného odporu na vlastní svou ochranu se byli uchopili“. Že evangelíci k a t o l í k y utiskovali, jest věc jistá; bylit jim „papeženci“ tehdy terčem vetších úsměšků a ústrků, nežli ve středověku židé. Že pak katolíci, majíce panovníka katolického i dvůr katolický, k němu za pomoc i ochranu se utíkali, toť věru není nic divného, toť zcela důsledné a přirozené: vždyť evangelíci a akatolící vůbec činili totéž, jen že ovšem mimo hranice zemské, hledajíce přispění u dvorů protestantských, a tak připravili p o l i t i c k ý boj války třicetileté, jemuž náboženství více méně jen bylo záminkou. Byl-li císař sám katolík, a to horlivý, pak není divu, že (str. 9.) „katolíci požívali úplné důvěry panovníkovy a na újmu jinověrcův seděli v křeslech nejdůležitějších úřadův zemských.“ Praví-li se na téže stránce, že „takoví úředníci na všech stranách také podporovali katolické kněžstvo ve všem, co toto proti živlu protestantskému k u l o, čímž nejen zájmy své strannické podporovali ... odpovídáme: nedivíme se pranic, že katolické úřednictvo podporovalo kněžstvo katolické; jestli však kněží „k u l i“ něco proti živlu protest., o tom věru nevíme. Že protestantismus počínal si s drzou výbojností a divou bezohledností, toť pravda nepopíratelná, rovněž i, že on to byl,

jenž hodil rukavici církvi. Že tudíž kněží katoličtí s protestantismem se nesmířili a smíriti se nemohli, jest tak přirozené a pochopitelné jako že voják zachovává přísahu svému praporu a nekoketuje ani se nedorozumívá s nepřítelem. Tak si vysvětlujeme to, co „kněží kuli“ a litujeme, jestli si to některý čtenář „M. l.“ jinak vysvětluje. Že to byl zájem „strannický“, jest pravda, zájem protestantů byl ovšem také „strannický“, neboť katolíci a protestanté tvořili dvě strany, tato byla u veliké většině, měla „vysoké školy pražské ve svých rukou, osvěta a vzdělání po všem kraji se rozšířila“, jen že, Bohudíky, tomu v Čechách tak bylo již dříve, hned za časů Karlových, kdy o protestantismu nebylo vůbec slechu; a zajisté že ta „osvěta a vzdělání“ nečekala, až se jí pouze protestanté ujmou. Nepěkné svědectví vydávají spisovatelé českému velice zámožnému panstvu (většinou protestantskému;) „zvláště ve stavu panském byli mnozí velmožové, kteří neplatili (daně), ač si stěžovati nemohli, že by v zemi dosti peněz nebylo“, a „na sněmích často rokováno slovy hladkými a lahodnými, avšak činův, činův bylo na mále, scházela ona upřímná, horoucí láska k vlasti spojená s obětavostí.“ — tak vida! A v našich románech a „historických povídkách“ líčí se nám Čechové i cizinci předbělohorští jako oslňující vzorové plamenného vlastenectví! Jak to lze srovnati? Na str. 18. čteme: „Po korunování Ferdinanda na krále strana katolická se svými snahami na veřejnosť vystoupila, dobře vědouc, že jí budoucí panovník ochotně bude nadržovati. Katolíci násilně zavírali protestantské kostely (na př. v Broumově a Hrobech) a schvalně dosazovali katolické faráře na všecky fary královské.“

Toto tvrzení třeba uvésti na pravou míru, aby se čtenářové „Matice“ nedomnívali, že katolíci, i e. lid, obořili se násilně a surově na kostely protestantké, a že spáchali tím nějaký zločin, jejž biskupové nebo vrchnosť mlčky schvalovali. Zavření kostela v Broumově a Hrobech, o němž již školské knihy dějepisné před líčením války třicetileté mluví, uvádějíce okolnosť tuto za přímou příčinu k výbuchu války, nařídila vrchnosť, t. j. majetníci Broumova a Hrobů, a to na základě úplně zákonitém a právním, obecný lid víry katolické ovšem pak neměl v tom nejmenšího účastenství. Okolnosť ta neměla by se nikterak v populární knize zamlčovati.!

V té příčině byl zákonem a nařízením známý Rudolfův majestát. Ten však dával právo pouze stavům evangelické kostely stavěti, o poddaných nebylo v něm řeči, jen potud, že smějí ostati v držení oněch kostelů, jež do vydání majestátu měli. Vesnice a města tedy, jež měly svého pána, či svou vrchnosť, mohly a směly toliko skrze něho kostel stavěti, což ovšem bylo obtížné, byl-li pán či vrchnosť jiného vyznání nežli poddaní. Tak tomu bylo ku př. v Broumově, jenž náležel opatovi benediktinského kláštera Volfgangu Selandrovi a ve Hrobech, jež byly majetkem arcibiskupa pražského. Zde učinili si protestantští poddaní samovolný a liberální výklad majestátu Rudolfova s touto konklusí: „Ježto majestátní listina dovoluje stavěti evang. kostely toliko vrchnostem a nikoliv poddaným, a naše vrchnosť je arcibiskup a opat, kteří nikdy as protestanty nebudou, nedočkali bychom se nikdy kostela, tedy budeme stavěti sami.“ Že je to výklad proti znění majestátu, jest nade vši pochybnosť jisto, a zakázal-li opat jako majitel Broumova a arcibiskup jako majitel Hrobů stavbu kostela protestantského, stalo se to na základě práva, jehož jim udílel majestát v mezích zákonitých. Vždyť známa jest tehdejší zásada: „Cujus regio, illius et religio“. Mimo to zde, v případě broumovském a hrobském, stalo se to též ještě k výslovnému rozkazu samotného císaře. Z toho lze poznati, jak dalece jest oprávněno napsati, že „katolíci násilně zavírali protestantské kostely“. Po objasnění takovém nabyl by lid o událostech těch zcela jiného světla. Na počátku r. 1875. vydala „M. l.“ jednatelskou zprávu za r. 1874, jež v nejedné příčině je zajímavá. Čítala téhož roku 8747 členů a rozšířila 52 482 knih, které prý „všestranně“ byly přijaty s uspokojením; vydávalať prý jen knihy takové, které „obsahem svým mohou přispěti k pravé vzdělanosti lidu, které rozšiřují nejen užitečné vědomosti, ale povzbuditi mohou též lásku k národu, k svobodě, pokroku a vyšším snahám člověčenstva“; „základ „Matice lidu“ jest zdravý a pevný“.

Velectění čtenáři, kteří laskavě sledují posudky námi tu uveřejňované, dají si sami odpověď k této zprávě a posoudí, kterými spisy se ta „pravá vzdělanosť“ a ta „láska k vyšším snahám člověčenstva“ nejvíce šedrovala, a co asi je těmi „vyššími snahami“ míněno. Sami budeme míti ještě dosti a dosti příležitosti k tomu ukázati. „Matice“ vzala si ku pomoci „Jednotu českých spisovatelů“, jež volá: „Vlastenci! chraňme české čtení, chraňme každý podnik literární, nechť se tiskne a vydává kdekoli, hleďme k obsahu a nikoli k tiskařské firmě“ atd.

Chrániti každý literní podnik a hleděti k obsahu jest ovšem věcí velmi krásnou! Jenže se mnohý literární podnik pěkného obsahu úplně zamlčuje, ignoruje, a jiný s obsahem, jejž lidu doporučiti nelze, intrádovou reklamou po celém národě rozšiřuje. Dosti dlouho platily mnohé podniky naše za „výtečné, jediné svého druhu“, atd., poněvadž nebylo listu, v němž by se mohl a směl ozvati hlas opáčný. Posuzujíce „M. lidu“ nepřicházíme nikterak post festum; před založením „Vlasti“ byl by hlas náš hlasem volajícího na poušti — jsme přesvědčeni, že ve mnohých knihovnách následkem posudků našich nastane revise, jež bude lidu jen ku prospěchu. (Pokračování.)

Postila Goffinova.

Ku 200letému jubileu jejímu

podává **A. Žák.**

(Pokračování.)

Norbertínská kolej byl ústav zřízený již na počátku XVII. století, kdež konali klerikové ze Steinfeldu, později i z jiných německých klášterů svá studia. Podobné ústavy měly též prémonstrátské kláštery francouzské v Paříži (již od r. 1255.), flanderské v Lovani (1571.), španělské v Salamance (1571.) a Madridě (1608.), zejména pak i rakouské v Praze (1637.). Byly to zajisté plody svěžího ducha, jenž se začal počátkem XVII. st. probouzeti nejen po celé církvi, ale i v řádu prémonstrátském, duch, jehož dříve nebývalo, za jehož vznik děkovati jest vlastně jen církev. sněmu tridentskému. O založení kolínské koleje získal si největší zásluhy horlivý a přísný opat steinfeldský Kristofor Pilckmann (1606.—1630.), jemuž leželo na srdci zvláště vychování mladých kleriků klášterních. Jeho přičiněním založena byla r. 1614. ona kolej po nevyslovných překážkách. Mnohá protivenství stavěla se sice mladému ústavu v cestu, než všecky překonal neohrožený duch Pilckmannův; ústav začal zkvétati, avšak tu přikvačily hrůzy třicítileté války, a tak ležel ústav ladem, až zase nastaly pokojnější doby. O opětné zvelebení koleje získali si největší zásluhy obadva nástupci Pilckmannovi, Norbert Horrichem (1630.—1661.) a zmíněný již Jan Luckenrath (1661.—1680.); jejich péčí zkvetl záhy ústav tak, že nabyl pro celý řád velikého významu (v. „Annales Praemonstratenses“, Nancy 1734. I. str. 523.—530 a Prob. str. CCCCXVII. atd.) S nadšením volá tamo dějepisec: „Quot et quanta Ecclesiae et Ordini bona pepererit Seminarii hujus laudabilis institutio, testantur Praelati a saeculo ex ejus assumpti gremio, Pastores innumeri ad populorum regimen, inde accersiti, Philosophiae et Theologiae Professores, ab Academiis et Monasteriis postulati“. Str. 530.).

Skončiv po 4 letech bohoslovecké studie, navrátil se Goffine kolem velikonoc 1675. do svého kláštera. V září spatřujeme jej v Dünewaldu (v někd. vévodství Bergu, diec. Kolínské). Tam býval klášter panen prémontstrátek, jenž byl kdysi vyslal první obyvatelky též našim českým panenským klášterům, doxanskému (1143.) a louňovskému (1149.), nyní však byl již od mnoha let zrušen (od r. 1643., a to pro nedostatek údů; viz „Ann. Praem.“ I. str. 643.—648., též 525.—528. a Prob. CCCCXVII.), a statky jeho spojeny byly s norbertínskou kolejí v Kolíně; jen dva nebo tři řeholníci steinfeldští tam obývali, vedouce správu fary a statků klášterních. O suchých dnech před Vánocemi 1675. vysvěcen byv na kněžství, slavil Goffine po Hromnicích 1676. v klášt. kostele dünewaldském své kněžské prvotiny a pobyl v tamním klášteře 3½ léta. Po té vyslán byl do různých klášterů vestfálských na výpomoc v duchovní správě, ustanoven byv k tomu od svého opata Luckenratha, jenž si byl získal jakožto gen. vikář o vestfálské kláštery prémonstrátů veliké zásluhy. Ostatně ztratil Steinfeld právě v ty doby tohoto výtečného opata; zakusiv ještě v posledních letech svého žití, zvláště 1672., 1673. a 1678., mnohou trpkou chvíli za válek francouzských, kdy byl též Steinfeld často krutě popleněn, zemřel opat Luckenrath v Kolíně dne 14. září 1680. Již 1. října zvolen byl jeho nástupce Theodorich Firmenich, někdejší ředitel Goffinův na koleji kolínské a po té převor v Dünewaldu. I tento opat jmenován byl brzy po své volbě od generála řádu gen. vikářem cirkarií vestfálské, ilfeldské a wadgassenské; byl to úřad zajisté čestný, avšak nesnadný, ana jediná vestfálská cirkarie čítala 15 mužských a 13 panenských klášterů. Firmenich byl muž velice nadaný, dobrý řečník a spisovatel, a v obcování nadmíru vlídný, přece však zakusil mnohých protivenství od nepřátel, dorážejících na práva řádu, jehož neohroženě hájil. Opatoval po 13 let (1680.—1693.).

Goffine byl vyslán 28. března 1679. za kaplana do Ellenu, vesnice blíže

Dürenu (vých. od Cách) při řece Roeře; tam byl klášter panen prémonstrátek, stojící pod správou opatů steinfeldských, v němž byl teprve kolem r. 1650. steinfeldský kapitulár P. Vilibrord Nothen probudil zaniklou takořka kázeň a obnovil zašlý blahobyt. Z Ellenu vrátil se Goffine 26. února 1680. do Steinfeldu a zastával po krátký čas úřad novicmistra, neboť již 30. listopadu poslán byl do Klarholzu, prémonstrátského proboštství blíže Rhedy ve Vestfálsku (vl. ok. mindenský, bisk. osnabrücké), jež bylo za reformace mnoho zakusilo a dosud bylo ve smutném postavení. Tam pobyl Goffine přes 4 léta; 12. března 1685. povolán byv do Steinfeldu, odebral se odtud na krátký čas do Niederche (v diec. kolínské) kdež bylo převorství závislé od kláštera steinfeldského. Převorem a zároveň farářem byl tehdy P. Petr Bodenheim, prémonstrát steinfeldský († 1688). Ještě 26. července téhož roku jmenován byl Goffine vicekurátem fary sv. Lamberta v Koesfeldu, městě západně od Münsteru ve Vestfálsku ležícím, kterážto fara náležela prémonstrátskému klášteru Varle (Varlaria) nedaleko Koisfeldu Mimo tuto faru měl tam klášter Varle ještě jinou „u sv. Jakuba". Farský archiv v Koesfeldu má doposud křestní a kopulační knihy z oněch dob, kdy Goffine tam působil, s četnými zápisky vlastní jeho rukou. Jedné křestní knize připojen jest list, jenž obsahuje různá významná místa z písma sv. a Otců, vyzývající k horlivosti o spáse duší, jež, jak se zdá, rovněž od Goffina jsou psána. (Podotknouti sluší, že Goffine podepisuje se v knihách oněch někdy s přízvukem na posledním písmeně: „Goffiné"; album steinfeldské píše opět jméno jeho se dvěma e: „Goffinee".) V Koesfeldě dokončil Goffine též památnou svoji postilu r. 1687. —

Až dosud působil Goffine, jak patrno, téměř jen na cizích farách náležejících různým vestfálským klášterům, kteréž měly té doby nedostatek údův, a proto musily často jinde, zvláště ve slavném klášteře steinfedském, prositi o pomoc. R. 1691. byl však Goffine zavolán domů, prodlev v Koesfeldu po celých 6 let (1685.—1691.), a v září téhož roku jmenován skutečným správcem starobylé fary ve Wehru (nedaleko Koblence, opodál krásného jezera Laašského) v arcib. trevírském, která již ode dávna patřila klášteru steinfeldskému. Tehdy bylo mu ne docela 43 let. Avšak pobytu jeho ve Wehru nebylo dlouho.

Dne 19. listop. 1693. zemřel steinfeldský opat Fussenich v norbertinské koleji v Kolíně, a 2. prosince zvolen byl jeho nástupce v osobě Michala Kuella, dosud ředitele téže koleje, muže ještě mladého, avšak rázného a velice horlivého († 1732.). S dovolením tohoto nového opata nastoupil Goffine, farářovav ve Wehru toliko 3 léta (1691—1694.), na přání samého arcibiskupa trevírského s apoštolskou věru horlivostí náramně obtížnou duchovní správu po různých místech porýnské Falce, kdež byl katolický živel od protestantů velice ohrožen. Nejprve ujal se na naléhavé prosby opuštěných katolíků fary ve Rheinböllen v pohoří Hunsrückém (diec trevírská); ježto však kostel, fara a všecek majetek farní byly pouze na krátko v rukou katolíkův, a brzy ocitly se zase v rukou protestantův, obrátil se neúnavný Goffine 21. srpna 1694. do sousedního města Bacharachu (na levém břehu Rýna blíže hranic hessenských). Působením jakýchsi nepřátel u dvora kurfirsta falckého byl přinucen již 26. dubna 1696. opustiti opět Bacharach, obrátil se odtud do prémonstrátského kláštera Arnsteinu nad řekou Lahnou, kdež tehdy opatoval trpce zkoušený Ant. Schlinkmann (1663.—1697.) a zdržoval se tam i v okolí několik měsíců. Vrátiv se po té do zátiší klášterního ve Steinfeldu, konal tam v září duchovní cvičení a 1. prosince ustanoven byl ku přání svět. biskupa trevírského farářem v Obersteinu nad ř. Nahou (nyní v kníž. birkenfeldském v nejjižnější části Porýnska blíže hranic porýnské Falce). Tenkráte byl Goffine ještě v plné mužné síle, čítaje svého věku 48 let.

Právě téže doby zuřila po celém Porýní krutá válka, tak zv. orleánská či třetí loupežná (1688.—1697.), již vypověděl Ludvík XIV. císaři Leopoldovi I Hlavním předmětem Ludvíkových snah bylo rozšířiti Francii až po Rýn a zjednati jí nadvládí po celé Evropě, a proto užíval všech možných, často ovšem nespravedlivých prostředků ku provedení svého plánu. Příčinu k této válce zavdal mu spor o dědictví falcké, jehož chtěl dobyti pro svého bratra Filipa, vévodu orleánského. Získav tudíž na svou stranu církevní kurfirsty německé, vpadl do rýnské Falce, již brzy opanoval. Aby však si kurfirsty ještě více naklonil, zřizoval Ludvík po celém kraji četné katolické fary, a jednou z takových byla i fara obersteinská. Roční služné (400 franků) dostával farář Goffine taktéž od francouzského krále, jako mnoho jiných katolických duchovních na oněch farách, které byly tehdy pod ochranou Francie a namnoze i z francouzských peněz v německých protestantských krajinách nové zřízeny. S obvyklou již sobě horlivostí ujal se Goffine nové osady, spravuje též malou osadu Weiersbach, a vyvíjel velice blahodatnou působnost, jako na všech dřívějších místech své duchovní správy, a to při rozmanitých

obtížných poměrech. Neboť válka s císařem nebyla dosud skončena, a vojska francouzská řádila v obsazených krajinách porýnských s neslýchanou krutostí, tak že že zdálo, jakoby ne Rýn, nýbrž nějaká poušť měla býti rozhraním mezi Německem a Francií. Mimo to byl farář Goffine často prudce napaden a trpkými urážkami zasypán od jednotlivých nesnášelivých protestantů, snesl však všecko s opravdovou křesťanskou trpělivostí a byl proto v celku nejen od katolíků, ale i od lutheránských obyvatelů své osady, ano i daleko široko v okolí velice ctěn a milován. „Pastor zelosissimus," praví o něm Jiří, opat roggenburský, „quem vitae morumque candor, dicendi fervor, scribendi facundia, ipsis etiam fidei hostibus reddidit venerabilem; a ferocioribus tamen saepe acerbissimas sustinuit injurias, sed eo hilarior, quo iis conformior, qui gaudebant pro Nomine Jesu contumeliam pati" (Spiritus lit. Norb., Augsb. 1771. II. 240.). Všeobecnou lásku získaly faráři obersteinskému jeho ctnostný život a neunavná opravdu apoštolská horlivost v duchovní správě, neboť Goffine dovedl mistrně vládnouti pérem, byl též výtečný a nadaný řečník, muž svatého žití a hořel touhou po spáse duší až do posledního okamžení svého života. Celých 23 let věnoval Goffine Obersteinským; k nim přišel v plné ještě mužné síle, u nich sestárnul, tam usnul i na věky. Ve ctihodném již stáří přišel r. 1719. čilý dosud Goffine do kláštera steinfeldského, kdež se byl právě před 50 lety zasvětil řádu prémonstrátskému na celý svůj život. Přišel konat duchovních cvičení pro své spolubratří a slaviti zároveň 50leté jubileum svých řeholních slibů, netuše snad ani, že tato návštěva jeho v klášteře steinfeldském bude poslední. Bylo to v polovici července, a v neděli v oktávu sv. Norberta (11. čce.) kázal Goffine v klášterním chrámu Páně. Měsíc po té nebylo již ho mezi živými: navrátiv se ku svým osadníkům do Obersteinu, zemřel 11. srpna 1719. u věku 71 let. Za hlavní účel vytkl kdysi sv. Norbert, zakládaje řád kanovníků prémonstrátských, sobě a všem svým duchovním synům „zelus animarum" t. j. duchovní správu, a účelu tomu zůstal jeho řád věren až do dnešního dne. Jak Goffine, jenž umíraje právem zvolati mohl „zelus Domini comedit me", dostál první této povinnosti svého stavu, posoudí ze předešlých řádků laskavý čtenář sám, uváživ celý jeho život kněžský, plný práce a útrap, jakož i spisy jeho, o nichž nyní promluvíme. (Dokončení.)

Spolek sv. Vincence z Paula

pro dobrovolné ošetřování chudých v království Českém konal čtvrtou valnou hromadu v neděli, dne 20. července t. r., za účastenství 43 členů. Předseda Karel Ervín hrabě Nostic zahájiv schůzi, přivítal přítomné křesťanským pozdravem a kladl jim na srdce, by pečlivě dbali hlavních zásad spolku, neboť jenom tímto svým katolickým rázem a svým vnitřním zařízením různí se družstvo naše ode všech jiných humanních spolků. Připomenul, aby si konference opatrně počínaly při přijímání nových členů, jakož i aby pěstovaly častou vzájemnost mezi sebou. Komité pro Vincentinum snažilo se vyhledati a zakoupiti vhodnou budovu pro útulnu tuto, což však se mu posud nepodařilo, ale doufá, že se tak stane do zimy t. r. Posléze zmínil se o ztrátě, kterou spolek utrpěl úmrtím Jiřího prince Lobkovice, v něhož skládal velikou naději a vybízel přítomné, by se při závěreční modlitbě také za něho pomodlili. Od poslední valné hromady přibyl 1 nový člen. Tajemník četl protokol minulé valné hromady, a předseda „náboženské čtení", vyňaté z krátkých úvah od Dr. Lva Řeháka. Na to četlo 5 Pražských konferencí čtvrtletní zprávy. Ze zpráv od venkovských konferencí zaslaných přečteny byly tři, kteréž všecky svědčily o dobrém stavu jejich. Kollekta vynesla 13 zl. 76 kr. Po vyřízených běžných záležitostech promluvil ku shromážděným člen řádu Benediktinů Beuronských z Emauz a kladl jim za vzor patrona spolku jejich, sv. Vincence z Paula, při konání skutků milosrdenství a lásky k bližnímu, zvláště v chudobě, nemoci a opuštěnosti. Po řeči té schůze modlitbou skončena.

VLASŤ.

Torquato Tasso.

Napsal

Václav Petrů.

(Dokončení.)

Ve zpěvě XIV. posýlá Bůh Bohumírovi líbezný sen, aby mu dodal mysli a zároveň oznámil, že jest toliko Rinaldo, dosud osidly Armidinými utkaný s to, aby kouzlo kolem lesa rozrušil a Jerusalema dobyl. Neb

„jestli Prozřetelnosť chtěla tebe,
bys, vůdce, získal sobě oslavy,
tož jeho zase vyvolilo nebe,
by vykonal, co duch tvůj badavý
si usmyslí, a proto poznej sebe,
tys hlava, on jest ruka výpravy,
a vyvést, co mu nebem předurčeno,
tvé nesmí, jiných nemůže být věno.“

Bohumír hned potom svolává všeobecnou poradu, oznamuje, kde Rinaldo vězí, a činí návrh, aby pro něho vysláni byli dva rytíři, Carlo a Ubaldo, by ho z tenat svůdné ženštiny vysvobodili. Nežli se vydají na cestu, radí jim moudrý a opatrný poustevník Petr:

„Ku Askalonu hleďte krok svůj vésť,
kde řeka jedna do moře se vlévá,
tam zjeví se vám p ř í t e l, jeho řeči
jak moje budou a nebudou léčí.

Sám viděl mnoho, mnou též mnoho zvěděl,
neb předzvídal jsem dávno tu pouť vaši,
jest připraven, by prospěti vám hleděl,
a věhlas jeho s ochotou se snáší.“

Pospíchají dle rady této k Askalonu, kde spatřují rozvodněnou řeku, před ní se jim zjevuje vážný kmet,

„na skráni věnec z dubového proutí,
kol údů bílé roucho jako květ,

má v ruce prut, jím šlehne, vodou kráčí,
jde proti proudu a šat neomáčí.“

Ten vede oba do podzemních slují, kde vidí vznikati přední řeky země naší; tam jest jeho obydlí, v něm zástupy sluhů, vše pak se leskne kolem od stříbra, zlata a křišťálu. I vypravuje, jakým způsobem se dostal Rinaldo v moc svůdné kouzelnice, kudy a jak se tam dostanou, jaké nástrahy lákavé jim budou nastrojeny, kterak se jich mají vystříhati, a konečně že najdou Rinalda,

„jak ženský šat má, suknici a pás,“

i mají jej, až Armida od něho poodejde, z opáčné strany přiběhše přikryti démantovým štítem, který jim svěřuje k účelu tomu, aby sebe v něm uviděl, a

„by studem jat byl tomto při pohledu
a lásku mrzkou vyhnal z ňader středu.“

Vniknutím do skrýše Armidiny kouzla její budou zlomena, a rytířům bude bez obtíží návrat zpět otevřen.

Ve zpěvě XV. se ubírají tedy oba rytíři podle návodu křesťanského kouzelníka na výspu čarovnou, kde Armida vězní reka Rinalda. Proud řeky podzemní je vynáší na zemi, a tam u břehu stál malý člun a v něm děva, která je měla dopraviti až na osudnou výspu. Vsedli tedy do lodice, a ta hravě čeřila vlny moře Středozemního, jehož přední zjevy a dějepisné památnosti vzletně se oslavují. Tak se dostali kol Cypru, Rhodu, Egypta, Syrt a Karthaginy až ke sloupům Heraklovým; budoucnosť důležité této dráhy pomořské líčí božská plavkyně oběma bohatýrům, věštíc Columbův podnik takto:

„Čas přijde, kdy Herkulovy sloupy
jen žertem stihne plachta nedočkavá,
z neznámých moří končin jistě vstoupí,
do vaší země pronikne pak sláva;
loď uchvátí, co ocean kryl skoupý,
vše objasní, co tají vlna tmavá,
zem celou změří, ba za sluncem spěje
a ve zápasu smělém přemůže je.“

Potom se dostanou k ostrovům blaženým, které

„již starým dobře známy po tom jméně,
tak nebešťanům byly mily, drahy,
že bez pluhu tam rostlo utěšeně
a dařilo se všecko, réva planá
zde rostla žárněj' sladkým ohněm tkaná.“

I zachce se jednomu z plavců luzným tímto vylíčením vystoupiti na břeh rajské té země, shlédnouti tamní kraj a lid, jeho mrav a shon, ale děva nebeská se tomu vzpírá říkouc, že jest prosba ta bohatýra takého sice hodna, ale že jest nebesy zakázáno tam vkročiti, poněvadž

„čas ještě není, nevzplálo to ráno,
kdy má stáť se to velké objevení,

dát nelze lidem posud pravou zvěst,
co velký ocean v své hloubi jest.“

A poněvadž jest plavcům uloženo toliko dospěti k vězení Rinaldovu, radí, aby na tom přestali, jinak že by se dopustili pýchy a vzdoru. Jedou tedy dále, poslechnuvše rady moudré, a za nedlouho spatřili jak

„tamo na vrcholu hory
ten palác jak se týčí obrovitý,
tam křesťanský rek stůně láskou chorý
v zahálce, kvasu, zrakům světa skrytý,“

tam tedy se mají ihned vydati a pouť svou dokonati šťastně. Cesta vedla nejprve sněhem a do vrchu, nebyla však sama o sobě obtížná; však tu se proti nim položil v cestu strašný zmok, z jehož nozder se valil dým; jeden z rytířů tasí již meč, ale druhý pokyne, aby tak nečinil, mávne zlatým prutem, a zmok se schoulí, že po něm není stopy. Trochu dále vyskočí na ně divý lev, jemuž šlehá z očí žár, ale zlatým prutem byv schvácen vrací se do brlohu. Dále se vyřítí na ně smečka plazů hrozných, leč proutku švih stiší i tu. Přešli sněžnou pláň a spatřili krajinu rajskou a v ní palác žádoucí:

„Zde mraků nebylo, ni letních žárů,
vzduch stále jasný, čistá pohoda,
vzduch samý svit v růžovou pouze páru
se halil, z které vála lahoda,
sem trávu, květy různobarvých tvarů,
stín, vůni věčnou vdechla příroda,
a moře, hory, okruh jezerný
ovládá bájný palác nádherný.“

A nové jim nastávají nástrahy: líbezný pramen láká utišit sprahlá ústa, měkké sedátko zve k oddechu, na luzné řece zní svůdný zpěv, vábí vzácné pokrmy, dvě najady se objeví v lákavé půvabnosti, pějí lichotivé písně a vyzývají k rozkoši nejluznější, vše marno: křesťanští chodci, byť i cítili hrot něhy, dusí rozumem chtíče v zárodku a spějí ku paláci.

Ve zpěvě XVI. přicházejí křesťanští rekové do hradu Armidina, jest kulatý, má sto bran ozdobených prací ve stříbře vypouklou a tak dokonalou, že se jí na život nedostává jen řeči. Představují se tu jak se dá očekávati, výjevy toliko milostné, jako Herakles

„u stavu sedí v plen dán ženské kráse,“

a Antonius s Kleopatrou,

„v zátiší jak na Nilu se kreje
a v klíně jejím čeká smrti chvíli.“

Za hradem jest sad divuplný, ideal všech půvabů, jež si mysl lidská dovede vynamysliti, čili jak praví básník:

„Zde umění se s přírodou tak spřádá,
že divé s šlechetným se v celek pojí,
— — — — — — — — — —
vzduch tady sám tak, že květ neuvadá,
vše divuplným, sladkým kouzlem kojí,
květ za květem a za plodem plod plaje,
a nový vyrůstá, co starší zraje.“

Zejména tu poutá pozornosť pták Fenix, jenž prozpěvuje lidským hlasem, a zpěv-li spustí, všechno tichne a naslouchá v žasu plachém, ba i sami větrové přestanou váti. Tak konečně se podaří vyslancům spatřiti toho, jehož hledají:

„Tam vidí milence, jak leží hravě,
on hlavu v klíně jejím, ona v trávě.“

Oba vedou milostné hovory, a Rinaldo jest tak zaslepen, že k ní mluví:

„Tvým zrcadlem, věř, pouze nebe jest
a zástupy všech nepočetných hvězd.“

Konečně jí nastává čas odejíti „k práci, ku bylin vření,“ v nichž kryje kouzelné obrazy a zůstavuje opojeného bohatýra samotna. Jakmile se kouzelnice vzdálila, ihned stanuli před Rinaldem oba rekové, a Ubald přikročiv blíže k němu, nastavil k tváři jeho démantový štít. Jakmile sebe shlédne, ihned studem sklopí zrak a přeje si, by jej raději moře zhltilo. Ubald jej vyzývá, aby se účastnil boje:

„Pojď, statný reku, v nový boje vír
se vrhni, dokonej, cos začal, divý
ať pohan klesne páží tvojí silnou
a meče tvého ranou neomylnou!“

Šlechetný bohatýr se zastyděl, stud mu polil nachem tvář, strhal cetky, jež na sobě měl, vyskočil a odešel, lhostejně opouštěje místa sladkodechá. Armida právě přicházela z paláce. Nadarmo vynakládá všecka kouzla svá, jichž dosud neupotřebila, nadarmo mu činí nejněžnější výčitky, nadarmo jsou milostné její prosby, nadarmo ho konečně žadoní, aby s ním směla jíti jako otrokyně. Klam zmizel, lesk lásky zločinné se rozplynul, cit pro česť a povinnosť se probudil, a Rinaldo odchází s oběma rytíři. Bolem jsouc všecka zoufalá, klesne Armida na břehu a vede za ním nářky žaloplodné. Probudivši se ze sna, ničí kouzelný hrad s vábnými sady a pospíchá do Gazy ke králi egyptskému, aby bojovala proti křesťanům.

Král egyptský koná ve zpěvě XVII. u Gazy, města na hranici Judy, přehlídku vojska; dostavují se tam nesčetní zástupové se svými vladaři z Afriky, jižní Asie, z Indie, Armenie, a všichni prahnou krvelačnou touhou po boji. Konečně

„tak přešla všecka vojska nesměrná,
když s davem svým Armida zjevila se,
na velkém voze trůní nádherná,
luk na pleci, šat v zdobné kasán řase,

tvář vrozenou plá něhou souměrná
a novým hněvem spolu v divé krásе,
tak krutá hrozící jak mračno stála
a hrozbou tou přec lákati se zdála "

I slibuje u přítomnosti všeho rytířstva, že spolu se účastniti chce boje proti křesťanům,

„přicházím též
pro víru, pro vlasť služby nabízeti,
jsem žena z krve králů, proto v řež
mám po královsku za důstojno spěti,"

i vypravuje, kterak zajala již mnoho rytířů křesťanských, jež náhodou osvobodil Rinaldo, a ten zase že těžce na cti její se prohřešil; z té příčiny slibuje veřejně:

„Kdo přinese mi jeho hlavu, dám
to největší, co mohu, za odměnu,
své poklady, a chtít-li bude sám,
mne může jako svoji odvésť ženu..."

I přihlašují se hned pohanští rekové k této ceně, a málem by mezi nimi vznikl spor. Král jej slovy přísnými odklidí, Armidu pochválí, a že hodna jest, aby tací reci k posluze jí byli, praví.

Zatím odjíždí Rinaldo se svými osvoboditeli po moři k břehům Palestýnským, kamž po čtyřech dnech dospějí. Když vystoupí na zem,

„v tom brzy očím jejich mihlo v dáli
se světlo, zářný bod se z mlhy noří,
teď stříbrný svit kolem stíny šálí,
teď zlaté lampy temnou nocí hoří,"

i spatřují veliký kmen a na něm novou zbroj, na stráži to pak sedí kmet, jehož ihned poznali jako přítele moudrého, jenž pověděl, jak Rinalda vysvoboditi. Ten se mu představuje a vybízí ho k boji s nevěřícími. Potom mu dává drahocenné brnění, v němž vyniká obzvláště umělý štít, na němž jsou vyobrazeny slavné činy jeho předků, aby jich následoval, ho vybízejíce. Dále mu praví:

„Tys viděl celičký kmen svého rodu
i větve, starý kořen, odkud zkvet',
nechť tolik reků vydal po národu,
věř, neuvadne nikdy jeho květ,
dál rodit bude reky, síly dost
mu k tomu chystá dalná budoucnosť."

Potom zevrubněji označuje, čím se tito potomci vyznamenají, oslavuje opět a opět rod Estenský,

„však nade všecky bude Alfons čníti,
dle jména druhý, ale první cenou."

Co kmet toto vypravuje, sedí všickni na vzdušném voze a plynou nocí k táboru křesťanskému. S ránem se tam dostavují, kmet že je tam vysazuje, by dále se brali, jemu tam vejíti dovoleno není. Vcházejí

do ležení, avšak zvěst již letla před nimi, a tím se stává, že jim vyjde Bohumír v ústrety.

V táboře (zpěv XVIII.) odprošuje nejprve Rinaldo Bohumíra, jestli ho někdy urazil, tento však zapomínaje na minulost, líčí, co se zatím stalo s lesem, jehož přišernou zvěř bude Rinaldovi zmoci. Neboť

„zkad dřív jsme brali ku nástrojům dříví,
to místo hrůzy je, tam vidiny
a kouzel tanec odbývá se divý,
a my neznáme toho příčiny.
A nikdo není statný tak a lstivý,
by odvážil se v ony hlubiny,
a bez nástrojů nelze města dobýt."

Rinaldo odpovídá, že rád les očistí od potvor, načež pozdravuje reky ostatní, a Petr poustevník mu radí, aby kroku tak důležitého nepodnikal, „pokud ze hříchu se nevyhojí." Rinaldo se vyzpovídá a vykoná pouť na horu Olivetskou, kde vykoná velmi vřelou modlitbu. Na důkaz, že mu vina byla prominuta,

„rosou nebes šat pod jeho zbrojí,
který měl smutnou barvu popele,
se zalesk náhle v jasném světla zdroji
a bledost ztrativ zářil vesele."

Potom se ubírá do okouzleného lesa: tam se střídají před ním rozmanité přízraky, ale Rinaldo se jimi nedává mýliti. Tak vidí na př.

„statný dub a hle, sám otvírá se,
a z lůna jeho krásná dívka skočí,
a šatu krása k těla luzné kráse
jak v zápas pojí se, co na to zočí,
sta stromů před ním v jedné puká chvíli,
a ze všech davem vystupují víly."

Podavše si páže v rej, zpívají omamující píseň; k tomu jim zněla hudba ze stromu myrtového, a když i ten se otevřel, vyjde z něho žena. „Armidy obličej má zjev ten sladký." I promlouvá k němu svůdnice slova lahodná, jež vrcholí v mamu tomto:

„Ó sundej přílbu aspoň, buď můj host,
v zrak ponoř, jsi-li přítel, zrak svůj vřelý,
ret k retu, ňadro k ňadrům v sladkou muku,
neb aspoň podej mi svou drahou ruku!"

Než marné jest všecko lichocení, i nejsladší vzdechy se odrážejí od pevné vůle bohatýrovy; tasí meč, a přelud ho vyzývá: „V ta ňadra bodni — pouze jimi vede cesta ke stromu!" — ale Rinaldo tne přec. Strom se promění v obludu storukou, jež třímá v padesáti meče, v padesáti štíty; ale ani té se nebojí a teše dál, až konečně

„ořech, ne již myrta, na zem
se chýlí s třeskem, a vše zmizí rázem —"

les se objevuje ve přirozené postavě své. Křesťané mohou káceti znova dříví na stroje bourací, tím pak spíše, že jim přibyl do tábora nový

mistr, který dovede srobiti nástroje veledůmyslné, z nich zejména zvláštní důvtipností sestrojena jest oblehací věž;

„ji celou rozložit lze pilí hravou
a opět spojit každý kloub a svor,
ční na půdici trám s beranní hlavou,
jenž drtí čelem hradby tuhý zbroj.
Most z prostředka vyletí v chvíli pravou,
zeď zachytne protější, bez opor
nad celkem menší věž se pyšně míhá,
jež dolů sráží se a výše zdvíhá.“

Přípravy křesťanů vidí a pilně pozorují pohané a chystají se rovněž k odporu tuhému. V tom uzří Frankové bílou holubici, ana se s výše oblačné snáší nad Jerusalemem; v tom se na ni vyřítí sokol a zatne jí spár do hlavy právě nad stanem Bohumírovým. Holubice mu klesá do klína, a vůdce křesťanský spatřuje, že nese pod křídlem psaní, v němž se oznamuje příchod vojska egyptského do třetího nebo čtvrtého dne. Bohumír usoudí dle patrného tohoto poselství Božího, že nelze s útokem otáleti, a vojsko se chystá k boji. Vafrin, panoš Tankredův, jest vyslán do tábora nepřátelského, aby vyzkoumal jeho sílu. Třetí den skončeny jsou přípravy k útoku; den před ním strávil vůdce v postu a na modlení, celý tábor se vyzpovídal z hříchů, přijal svátosť oltářní a v noci rozestavil stroje kolem města. Z rána se počne útok a boj. Frankové se ženou na město třemi proudy, všudy statečně bojujíce. Posléze se zjeví Bohumírovi archanděl Michal, napomíná ho k vytrvalosti a důvěře v Boha, neboť

„Jen výše zrak na vojsko nebe zvedni,
voj nesmrtelných plní kolem vzduch,
já protru zrak ti smrtelný a všední,
bys poznal, jaký nebešťanů ruch
ti na pomoc jde . . .“

Křesťané vítězí, a Rinaldo vztyčuje na hradby „s křížem svatou korouhev“.

„Ta v tisícerých kruzích kolem vlaje,
a na vše strany kol se třepetá,
vzduch jasnější kol nad ní světlem plaje,
zář sluncem na ní ohněm rozkvétá,
a mnohý šíp a oštěp přilétaje
se zatkne v ní neb sražen odletá.
I Sion a vše pahorky kol zdá se,
že čelo její ukláněji kráse.“

Město jest dobyto, a křesťané se hrnou do Jerusalema „více branami ne již zdémi“.

Pohané prchají (zpěv XIX.), a na hradbách zůstává již jen divoký Argant, který

„ne smrti, porážky se spíše bojí
a vítěz chce se zdát i v smrti svojí.“

Tu potká maní Tankreda, upomíná ho na nedokončený kdysi

souboj a zpupně ho vyzývá k potyčce nové. Tankred ovšem vyzvání přijímá, a oba odcházejí na odlehlé místo, v stinný, osamělý údol,

„jejž pahorky v svém klínu zavírají,
jak jeviště jest připravený k hrám,
neb ku souboji, nebo ku honbám".

Nastává zápas prudký a těžký, jdeť na obou stranách již ne o vítězství, vždyť Argant ví, že pohané prohráli, nýbrž o čest rytířskou. Oba bohatýrové krvácejí, a Tankred, k němuž se vítězství chýlí, vyzývá velikomyslně soka svého, aby uznal jeho vítězství, že mu daruje život. Ale zpupný pohan milosti nepřijímá ani tehdy, když už klečky jest se mu brániti, pročež mu vítěz v hledí vrazil meč, a Argant

„umřel zrovna jak žil,
i v smrti lál a soptil bez citu".

Jinak Tankred: odloživ meč, vzdává díky Bohu za vítězství; jsa však těžce poraněn, usedne a za chvílku omdlévá, tak že

„vítěz, jenž tu leží
od zmoženého rozezná se stěží".

V Jerusalemě zatím se rozpřádá krutá řež, pohané utíkají, skrývajíce se jak mohou. Rinaldo vraziv do města, pospíchá ke chrámu Šalomounovu. Ten jest četně osazen lidem válečným; nemoha najíti přístupu, vezme kládu jako stožár lodní velikou, jež ležela na náměstí, vyrazí jí dvéře chrámové, a posvátné křesťanům místo zatopeno jest v krátkosti krví pohanskou. — Soliman, pomocník sultána Aladina, se uteče se zbytkem vojska k veliké věži Davidově, již osadí; tam se brání udatně; Raimund z Toulousa, kmet již stříbrovlasý, ale udatný, žene na věž útokem, jest však kyjem postižen tak mocně, že sklesl k zemi; poněvadž chce tělo padlého dopraviti do paláce, rozpřádá se o ně krvavý zápas, v němž se Soliman se svými konečně zatarasil do věže. V tom se žene Rinaldo jak bouř divá i byl by zajisté věž stekl útokem, v tom však dal vůdce křesťanský troubiti k odpočinku, poněvadž se obzor odevšad nocí tměl, a

„po ulicích rozbijí vůdce stany
na nový útok z rána odhodlaný".

Poražení doufajíce v příchod vojska egyptského neklesají na mysli. — Zatím vnikl Vafrin vyslaný na výzvědy až do tábora egyptského, kde všecko zhlédl a všecko vyslechl; mezi jiným se mu k uchu donesla zpráva o spiknutí proti životu Bohumírovu, o němž však se nemohl zhola nic určitého dověděti; konečně si v průvodu Armidy, jež táhla na křesťany s voji egyptskými, vyhlédl dívku, jíž se jal kořiti. Ta ho však poznala jako sluhu Tankredova, a poněvadž byla k pánovi jeho jata milostí, žádala Vafrina, přijde-li zpět, aby ji vzal s sebou, začež slibuje:

„odhalím ti spiknutí a steré
podivné věci tajemné a šeré".

Podle úmluvy tajně prchnou, a když se ocitli již dosti daleko od Saracenů, vyzvídá Vafrin, co hrozí Bohumírovi. Erminie vykládá, že se spiklo osm reků z dvorní družiny, kteří se oblekou jako strážci Bohumírovi, majíce kříž zlatem zářící v bílém poli, pohanům pak že budou znalí podle přílby. Ti se mají za ním ustavičně plaziti a zbraní jedem napuštěnou v příhodný čas jej se života sprovoditi. Zároveň vypravuje Erminie, jak vřele kochá Tankreda a jakým způsobem se dostala z chaty pastýřské za službu Armidinu. Tak dojeli společně až k místu, kde se Tankred potýkal s Argantem a kde, jakož víme, omdlel, jehož Vafrin ihned poznal. Srdcelomně naříká Erminie nad mrtvolou jeho; chce ho posledně stisknouti, posledně políbiti a pak umříti a hle!

„jak zazvonila v sluch
mu slova její, jak to slyšel štkaní,
rty pootevřel . . .“

Tankred přijde k sobě, Erminie mu rány zaváže, a poněvadž právě jedou křesťanští jezdci kolem, vezmou ho na lokty a donesou ho ne do stanu, nýbrž jak si přeje do Jerusalema, neboť

„stihnou-li mne smrtelníků losy,
rád rozloučím se s žití celým žalem,
kde umřel Bůh můj — slza mu tvář rosí —
jest snazší cesta v stíny rajských palem,
mně těchou bude na to vzpomenouti,
že dorazil jsem ku cíli své pouti.“

V Jerusalemě byl uložen na měkké lože, a Vafrin našeď Erminin byt nedaleko, pospíchá k Bohumírovi, jenž právě přemítal o příští výpravě. Jemu podá zevrubnou zprávu o počtu a stavu vojska pohanského, jehož udatnosť nevysoko cení. Potom kus po kuse vyložil, jaká zráda se proti němu kuje. Děje se porada, co v té příčině podniknouti, i snášejí se náčelníci domlouvajíce Bohumírovi:

„tož abys krajem předešel všem zradám,
vol barvu, odznak jiný než byl dřív,
tím objeví se právě onen klam,
čím nejlépe chtěl zatajit se sám.“

Nazejtří ráno (zpěv XX.) spatřují pohané s věže Davidovy „cosi růsti pouště ze hlubin“; jest to vojsko přátelské, před nímž

„nebes klín
se prachem tmí, a co kol oko vidí,
luh, pahorky se plní spoustou lidí.“

Proto hlasně vzkřikli a plesem zajásali s hradeb všech, neboť jim kynula naděje nová. Se strany křesťanské radosť tuto ovšem dobře pochopili, i chystal se každý k boji. Jakmile se jitro rozbřesklo, vytáhlo vojsko křesťanské k dalšímu dílu. Nejprve šlo o známou věž; tu obklíčili, aby nepřítel nemohl ven. Potom rozestaveno vojsko v bitevní šik, aby vyčkávalo voje egyptské. Bohumír má ke svým řeč, jíž dodává všem mysli, a tak stanou obě vojska proti sobě, a za nedlouho jsou obě křídla v tuhém boji. Báseň vyličuje celou řadu sou-

bojů; k Bohumírovi se skutečně přibližují zrádci převlečení za Franky, ale zlým odvahu tu splacují. Tak bojováno dlouho, a pohled na bojiště se popisuje takto:

„Tu leží kůň, pán jeho leží vedlé,
tu vedlé druha druh tam loupeživý,
sok vedlé soka často v krvi ssedlé,
na zbitém vítěz a na mrtvém živý;
ne ticho, ani křik, však zazní hnedle
zvuk dutý, chrapot smrtelný a divý,
a vzteku záchvěvy a hněvné štkání
a mroucích ston, raněných oddychání.“

Leží tu vedlé sebe různí národové, rozmanití hrdinové. Nade všecky v té vřavě vyniká Rinaldo, jenž potírá a kácí řady nepřátelské jako kosa o žních. Tak konečně dospívá až tam, kde na voze v zlatě Armida v středu reků svojích stála; ta jej ihned poznala, ale on se vozu jejímu vyhýbá; než družina její mu nedá pokoje, lákajíc ho k potýčce, a tím se stalo, že tasil Rinaldo meč; v Armidě se ozval sice lásky sladký cit, ale brzy se ztratil, a na jeho místo nastoupil krutý hněv. Nastává zápas na všech stranách, Aladin zabijí Toulouského Raymunda, Soliman udatné manžely Gildippu a Odoarda. Rinaldo je pomstí a zabije Solimana. Vidouc Armida, co se děje, dává se na útěk, a s ní pohanu mizí síla poslední. Rinaldo pospíší za prchající Armidou, vždyť

„jej volá k povinnosti
slib rytířský a soucit ženám dlužný,
vždyť slíbil, dojat její spanilostí,
že vzdechy ve všem chce jí býti služný,“

a dostihuje ji na místě stmělém, které se dobře hodilo pro sebevraždu, jakož také byla Armida povděčna, že se tam dostala. I jest odhodlána ke skutku rozhodnému:

„Co vidím kol, vše záhubu mi nese,
mé rány ranou, bol se bolem plaší,
buď lásky ráně rána střelou lékem,
smrť uzdrav srdce, vítám tebe s vděkem!“

I vybéře si již hrot nejostřejší, v tom přijde Rinaldo a zachrání ji. V dalším hovoru konečně se Armida rozhodne:

„Služka tvá jsem, pane,
jak pokyneš a uznáš, ať se stane!“

Bitva osudná jest dobojována, Bohumír vítězem, pročež

„hned
ve Krista město svaté v žalmů pění
pluk vítězný sám zbožný vůdce ved'.
Jak z boje šel v krvavém ve brnění
v chrám vstoupil, bohatýři jemu v sled,
tam zbraně zavěsil a k posvátnému
ke Hrobu kles' — tak dostál slibu svému“.

V.

Ta jest osnova proslulé básně Tassovy. Z krátkého náčrtu tohoto pozná soudný čtenář snadno, proč se počítá v literatuře světové „Gerusaleme liberata“ k mistrným plodům epickým. Výtka, že napodoboval Tasso epiky antické, tu nic neplatí; to není básni se žádnou ujmou, neboť napodobování a postihování vzorův uměleckých nemůže nikdy pokládáno býti za chybu, pokud bude umění převorováním přírody; vždyť i v této se střídají tytéž zjevy často a často, rozmanitě jsouce seskupeny. V té příčině tedy ani Tasso nechybil, napodobuje Vergilia, jako ani tomuto za vinu se neklade, že se bral stopami Homerem již vyšlapanými.

Také volba látky byla šťastna. Byly války křižácké dovršením duševního onoho proudu v názorech lidských o tvorbě umělecké, jemuž jsme uvykli říkati romantism, a k jehož vývoji na předním místě základy položilo náboženství křesťanské. Uznávajíc, že se člověk skládá ze dvou bytostí, duševní a tělesné, dávalo přednost bytosti prvé, která pro původ svůj božský má právo tělu vládnouti; tím vysloveno bylo i rovné právo pohlaví mužského a ženského, ba tomuto postoupena jest do jisté míry přednost, neboť i Panna Maria byla ženou a stavši se matkou Páně povýšena byla na stupeň, jehož se žádnému smrtelníku nedostalo a již nikdy nedostane. Slabost ženina, která ji ve starověku snižovala na otrokyni mužovu, stala se předmětem úcty a vážnosti, z nichž vyplynulo zase všeobecné zušlechtění mravů. Muž zakládal zase důstojnost svou na ušlechtilé lásce, na věrnosti a cti, hlavně pak na dodržení daného slova, což zase docházelo uskutečnění ve stavu rytířském.

A právě válkami křižáckými bylo rytířství v idealním směru svém dovršeno. Válečnými výpravami oněmi poznali se rozmanití národové; stálť tu Němec vedle Vlacha, Čech podle Franka, Angličan podle Dána, stáli tu ti i oni, kteří by se byli snad jaktě živi nesetkali. Všickni táhnouce jihem, uzřeli bohatá a nádherná města italská a středomořská, zjemněné tamních obyvatelů mravy, všickni přišli do Cařihradu, sídla řecké vzdělanosti a ušlechtilosti, odtud došli do kypějících krajin orientalních, do Svaté země, čímž se rozohnila i jejich obrazotvornost krásami dosud nevídanými a nikdy ani netušenými, rozplamenila se nábožnost jejich pohledem na místa posvátná, kde Spasitel světa žil, učil a krvácel. Rozháraná mysl středověká nemohla dojmů tak hlubokých, pominouti, nasytivši se jimi přetvořovala si je po způsobu svém. Z orientu si přinesli do Evropy také nevídaný tu dosud přepych, který se ulebedil nejprve na dvorech královských, odtud se šířil i po hradech a městech; jím vznikala umění a řemesla, ze kterých se stávala zase studnice blahobytu obecného.

Upomínka na památné ty výpravy se zachovávala v rytířských pověstech, i jest na snadě, že byla první výprava válečná v té příčině nejbohatší, vždyť také jí bylo jediné účelu dosaženo. Tehdáž bylo také rytířstvo evropské prosyceno ještě vřelou zbožností a neslo se toliko za ideami vznešenými a posvátnými. Teprve později vybočilo z idealné této dráhy a spouštělo se na dobrodružství osobním choutkám a liché slávě svědčící. Tasso postřehl oba tyto směry způsobem výborným, i předvádí nám svět rytířský, jakým ve skutečnosti byl, nikoli jakým býti měl. Proto mu nejsou dobrodružné skutky jednotlivých rytířů

účelem hlavním jako Ariostovi, nýbrž pouhou toliko překážkou děje hlavního. Rozpomeňme se na osnovu děje: Tankred a Rinaldo se dávají na dobrodružství, básník je však v té chvíli opouští a vrací se k nim teprve, když výprava nemůže postoupiti dále, a i tehdy poví o nich jenom tolik, kolik jest k porozumění celku potřebí. Jinak vidíme, že se koná obléhání města Jerusalema pravidelně, čtenář jest tu ustavičně zaměstknán, a to důkladně, slyše moudrá slova obezřetných vladařů, chytrost, lesk a úskoky nepřátelské, jakož i opatrný vývoj poměrů tak luzně zapletených. A poněvadž jest básník do předmětu svého zabrán dokonale, utkává jím také čtenáře, radost i strach, hrůzu a jásot s ním sdíleje upřímně.

Že z celku vyznívá učenost, že se tu potkáváme s reminiscencemi antickými, romantické látce pranic nepřekáží, formě umělecké není v ničem ublíženo. Učenost byla zajisté výplodem té doby, vždyť při dvoře Ferrarském uměly i ženy latinsky a řecky, vždyť i ony se obíraly pracemi literárními. I poměry politické byly za doby Tassovy valně pozměněny. Papežství nedávno ještě skleslé a malomocné, se povzneslo znova k bývalé vážnosti a slávě, stavši se středem podniků proti protestantům a Turkům, kteréž boje hýbaly vší Evropou a docházely ohlasu i v Italii. A jak někteří tomu chtějí, vyplynula báseň Tassova z časového názoru. Zpupnost a vyzývavost tureckých sultánů neměla té doby ni míry ni konce. A Tasso měl k drzosti turecké vedle nenávisti všeobecné příčinu také osobní. Kdysi kotvili u Sorrenta, rodiště jeho, Turci, a ti přepadše sestru jeho Kornelii, unášeli ji na svou loď do zajetí a otroctví, a jen rázným zakročením se stalo, že unikla sličná dívka hroznému osudu.

Přimysleme si k tomu ke všemu, že tehdáž účastníci válek křižáckých ještě žili v paměti a pověstech lidu, i nebude nám s podivem, že byla látka ona časovou. A skutečně se o ni pokoušelo více básníkův, ovšem že se zdarem nestejným. Pier Angelio da Barga skládal o tom hexametry latinské, podobně činil Muzio; když pak se dověděl, že i Tasso touže myšlénkou se obírá, postoupil mu látku tu „pro dobré vlohy a dobrý sloh.“ Také přítel Tassův Francesco Bolognetti pracoval o eposu Konstantii, jehož látka byla jedna a táž; seznav pak, že básnické nadání jeho na věc tak velikou nestačí, vzdal se úmyslu svého.

Chtěje látku romantickou přizpůsobiti vzorům antickým, byl Tasso nucen hlavně k tomu přihlédati, aby byly události a příběhy různé, z nichž děj se skládá, přivedeny v náležitou jednotu. Z té příčiny se rozepsal, jakož víme, ve spise „Discorsi dell' arte poetica ed in particolare del poema eroico“ o svých v té příčině náhledech, i praví tam, že jsou čtyři způsoby děje dobře složeného: prvním se určuje stav věcí, ve druhém se děj zamotává, ve třetím se přibližuje ke šťastnému dokonání, a ve čtvrtém se ho dosahuje. Části tyto jmenuje proto úvodem, spletením, obratem a závěrkou. V básni samé je lze snadno vystopovati. První tři zpěvy, z nichž se skládá osnova děje, a ve kterých se připravuje vojsko k útoku na Jerusalem, činí úvod. Jak se moci podzemské proti podniku křesťanskému pozdvihují, jak jest odveden ten, bez něhož není výpravě křesťanské možno svatých míst dobyti, jak se přivalí na tábor křesťanský nehoda za nehodou, jedna těžší nežli druhá, a jak chtějí konečně Frankové odejíti domů; toto spletení jakožto část druhá zaujímá zpěvy 4—13. Po svrchovaném

nebezpečenství křižáků křesťanských se dostavuje obrat; uprostřed zpěvu osmnáctého jest hlavní hrdina přiveden nazpět, a jeho příchodem se veškerá kouzla mocnostmi nepřátelskými zosnovaná rozptylují a navždy neškodnými činí. K tomu se druží jako část čtvrtá šťastné boje dokonání a osazení města Jerusalema.

Avšak Tasso nenásledoval básníkův antických pouze v tomto rozdělení látky epické, vliv jejich se jeví i jinde a jest mocnější a patrnější časem nežli působení živlů romantických. Jeho Rinaldo jest sličný, silný a vášnivý jako Achilles Homerův, a s návratem jeho na bojiště vrací se také štěstí zbraním křesťanským. Erminie vypočítává a ukazuje s hradeb Jerusalemských Aladinovi jednotlivé hrdiny a zástupy Frankův, jako to činí v Iliadě Helena králi Priamovi. Aeneas Vergiliův jest vzorem Bohumírovým i v tom, že odolává vnadám svůdných žen. Podobenství, popisy, líčně, sentence a j. z tohoto básníka čerpané jsou zjevem velmi obyčejným.

Také na jiné básníky připomíná epos Tassův jako na Ovidia, Lucana, Claudiana. Byli bychom však nespravedlivi, kdybychom tvrdili, že se řídil vzory svými slepě; kdo přečte báseň jeho, uznamená snadno, že si vedl Tasso samostatně, i stalo se jen na škodu básně nenahraditelnou, že nepovstala v prvním nadšení ihned celá, a že se básník ohlédal příliš úzkostlivě po úsudku jiných, jemuž hleděl pohříchu dosti učiniti. A úsudek ten se zakládal na zastaralých pravidlech poetiky Aristotelovy. Z té příčiny mu vytýkali, že episoda o Olindu a Sofronii není na příhodném místě, že jest v osnovu děje příliš brzy zabrána — a ona se tam hodí tak výborně. Že básníci jí episody v báseň svou tak brzy nevložili, kdož za to může, ale Aristarchům to nevadilo učiniti z výhody ihned hrubý poklesek. Pobyt Erminie mezi pastýři prý nijak se nesnáší s důstojností básně epické — nám však se zdá býti episoda ta v příboji válečném utěšeným osvěžením. Armida prý se měla s Rinaldem smířiti, a přec se v ní tak průzračně jeví malomocnost víry pohanské před vítězstvím sebevědomým, ale zároveň také milosrdným hrdinstvím křesťanským.

Pouze s jedinou výtkou, jež se básni Tassově po rozumu našem činí dle práva, se snášíme, a tou jest, že z „Osvobozeného Jerusalema“ vyznívá jakási blouznivost náboženská. Básník tu přenesl patrně v plod svůj osobní náladu, která si libovala, jak víme, v jakési fantastičnosti a melancholii, jež není nepodobna moderní sentimentalnosti. A proto soudíme, ač jest báseň jeho bohatýrská, že hlavní zásluha její se zakládá ne tak v epice jako na živlech lyrických. Proto se líbí „Jerusalemme liberata“ učencům i neučencům.

I po stránce formalné má báseň Tassova nevyrovnané přednosti; stance jeho jsou téměř nedostižny, pokud se libozvuku týče, a nesou se, jak známo, rýmem veskrze ženským. Tasso vybásnil první veliký plod moderně klassický a vymyslil formu obdobnou formě antické.

Bylo tudíž pravým štěstím pro literaturu italskou, že vyšel „Osvobozený Jerusalem“ dříve tiskem, nežli přistoupil Tasso k jeho přetvořování. Vizme, za jakých okolností se to dálo. Hlavní změny, jež v arcibásni své učinil, plynuly ze stavu rozbouřené mysli jeho a jsou skutečně charakteristicky. Uvedeme jen některé. Bylo již dříve také povědomo, že vymýtil Tasso dedikaci Alfonsovi d'Este a že báseň přepracovanou připsal Cintiovi Aldobrandinimu. Podobně zaměnil vzývání Musy, v básních epických obvyklé, v modlitbu k duchům ne-

beským. Rinald romantický se proměnil v osobu historickou, a to v Rinalda, syna Quiscarda Normandského. Episoda o Olindu a Sofronii byla vypuštěna, a na místo její položen jest popis cesty, kterou podnikají synové sultána Jerusalemského, sbírajíce vojsko a peníze po vší říši proti křesťanům. Armida přeměněna jest v allegorii, kteráž převládá vůbec v celé básni a dostupuje svého vrcholu ve zpěvě VIII., kde položena jest mystická stať ze sv. Tomáše. Dále jest tam pojato mnoho míst z Diviše Areopagity, z proroků Jeremiáše, Isiáše a j. Věrnosť historická se vede až do zámezí, slovem: nová báseň jest skladba allegorická, suchá, nezáživná, kdežto báseň prvotná jest plna hudby a krásy, půvabu a roztomilosti.

Rozumí se, že báseň tak výtečná jako „Jerusalemme liberata“ byla do všech jazyků evropských přeložena. Tak spatřujeme již záhy překlady: latinský, portugalský, španělský, francouzský, německý, holandský, anglický, polský (1618.) a ruský (1772.). Nám Čechům činil jej nejprve přístupným J. E. Purkyně, přeloživ některé části ve stancích r. 1828. a 1834.; celý překlad pořízen jest od V. Žáka*) v Brně r. 1853.

Chybou práce té jest velikou, že jest sepsána v hexametru. Proto jest převod Žákův již v Časopise musejním na r. 1853. náležitě oceněn. Ačkoli uznává recensent dobrý úmysl překladatelův, nesnáší se s nucenou jeho formou, o níž praví: „Uznáváme všecky výtečnosti hexametru, ale v básnictví novějším jest přece takořka jen cizí host, jenž do něho se dostal branou učenosti, když studia klassická zase rozmáhati se začala. Nelzeť tomu verši arci místa v novější literatuře naprosto upírati, jesti život antický důležitým momentem všem národům evropským, a každý mu mnoho děkuje a mnoho z něho přijal; báseň však naskrze a výhradně obsahem a způsobem svým romantická požaduje i formy zevnější sobě přiměřené. Některé části přeložil ovšem pan Žák rýmem a ve stancích, čímž se však dle našeho domnění souměrnosť ruší.“

Nedávno teprve bylo arcidílo Tassovo učiněno českému čtenářstvu přístupným překladem, jenž vyšel z ruky povolané, z ruky Jaroslava Vrchlického, šťastného tlumočníka Dantovy „Božské komedie“. O práci samé píše překladatel v úvodě: „Překlad náš pracován byl s láskou. To jediné mu můžeme dáti na cestu, ostatní jest věcí kritiky povolané a rozumné. V ohledu formálním nás tíží pouze jediné provinění, které lehce zodpovíme. Tasso užívá vesměs rýmů ženských. My volili jsme rýmy střídavé bez určitého zákona v střídání mužských a ženských.“ Připomínáme, že se překlad takto upravený čte lehce, hbitě a příjemně. Kdo se chceš v krásách arcidíla Tassova pokochati, neváhej a sáhni po převodě tomto i nebudeš litovati kroku toho.

*) Vincenc Pavel Žák (či jak se psal Ziak) narodil se v Úsobí u Něm. Brodu r. 1797., stal se knězem v Brně, byl pak horlivým spisovatelem a zemřel r. 1867. „po životě na zásluhy o církev a vlast bohatém“.

Kristus Pán hostem.

Kristus Pán jde mezi poli
a s ním svatí apoštoli.

Pohlížejí po okolí
po úrodě žírných rolí.

Pán Bůh žehnal... Na žeň hojnou
vyšli ženci s chasou rojnou.

Pracují tam do úpadu
v žáru slunce bez ochladu.

Mistrův žák jak na ně hleděl,
se soucitem propověděl:

„Co ta skýva chleba stojí
práce v krvi, slzách, znoji!...

Z ráje bran když Adam vyšel,
s bázní Boží rozkaz slyšel:

‚Hledej chleba v stálém trudu
potem ros tu živnou půdu!“

V zem když nořil prvně rádlo,
ach, co potu v brázdu padlo!

Sluncem slibný klas když vadl,
drobný deštík — odkud padl?

Ne to vláha z deštných mraků —
byly slzy lidských zraků.

Při oběti rodných bratří
na krev první nebe patří.

Země kletá — bratrovrahu
nuzně splácí pracnou snahu.

Člověk odtud seje v kletbě,
v kletbě sklízí k nové setbě.

V potu, v pláči na chléb klidí,
na stéble krev rukou vidí.

Tak chléb rodí role smutná
a chléb hořký hořce chutná.

Hořce chutná každým časem,
jak by mísen žluči kvasem.“

Hledí žák, zda k jeho řeči
moudrý Mistr nepřisvědčí.

Pán však mlčí, hlavu skláni
v těžkém duše zadumání.

A jdou dále chvíli drahnou,
mlčí, rty jim žízní prahnou.

Od ranního už jdou svitu,
dávno sešla rosa v žitu.

Vzduch se žárem slunce chvěje,
chladný větřík nezavěje.

O žízni jdou, trapném hladu,
nikde vísky v stromů chladu.

Přes poledne den se valí —
mráček jasné nebe kalí.

„Ejhle mráček — zázrak Páně!
Svěží vody chytnem v dlaně.“

Tak žák tiše šepce druhu.
Miluje Pán svého sluhu.

Vyřkne slovo, — klasy žitné
promění se v chleby sytné!“

Nečiní Syn Boží divu,
bádá dum svých ve předivu.

Spěje dále, neumdlévá,
ač se v tváři pot mu slévá.

Dusné ticho všecko tíží,
z pod obzoru bouř se blíží.

Toho, kdo se ukrýt lení,
stihne Boží dopuštění.

Kam Pán Kristus, kam to spěší?
Hostinné-li pod přístřeší?

Černé mraky nad horami —
račiž býti Pán Bůh s námi!

Rostou mraky v ledné hrady,
zatemnil se obzor všady.

Mračnem tichý blesk se mihl,
a Pán Ježíš hlavu zdvihl.

Z myšlének Pán hlavu zvedl,
k ustrašeným klidně vzhledl.

Mírným hlasem výtku praví:
„Pro Syna Bůh hněv svůj staví!

Neznáte už v nedověře
divu v bouři na jezeře?

Nebojte se! Ejhle víska,
pro úkryt nám kyne z blízka!“

A jdou dále cestou prašnou
před bouří se skrýti strašnou.

Žáci chvatem, ves kde kyne,
Pán — co noha nohu mine.

„Žáci moji, milí žáci,
ve chvatné — hle! — člověk práci.

Aby zrna klasů v bědy
nevytloukly krup mu ledy:

Pojďte, žáci moji, spějte,
sklizeň skrýti pomáhejte.“

Uposlechli. Svými zraky
Mistr poutá temné mraky.

Pomocníky pod svou střechu
muž pak zove ku oddechu.

Vítá Pána s učenníky,
na prahu je vítá s díky.

Sotva sedli za stůl bílý,
divá bouře hněvně šílí.

Otevřené nebe hoří
siným bleskem v deště moři.

Boží posel hněvně hřímá,
chvějný strach až duši jímá

Jako hrachu padlo sutek,
mnohým, mnohým na zármutek. —

Za hory se bouře žene,
nad kraj duhu Pán Bůh klene.

Kristus Pán děl k hospodáři:
„Zas nám Boží slunko září.

Nám však třeba odpočinu —
nech nás tady pohostinu.“

„Zůstaň s námi, zůstaň, Pane,
požehnání z Tebe vane.

Zda jsi bouři nezabránil,
než jsem žatvu pod krov schránil? —

Stůl můj však jen chudě hostí,
tím, co Bůh dá, role rostí.

Dám, co Bůh dal, — prosté hody:
chleba loňské od úrody.“

Kristus žehná, láme, dělí,
posléz drobty sebrat velí.

Bohu, dary nasycení,
chválu vzdali v zbožném rčení.

„Hořká-li ta chleba skýva?“
(k žáku Pán se zkumně dívá.)

„Zem, kam dlaň tvá símě sije,
pot a krev a slzu pije.“

Z hostitele Pán tak zvídá.
Hospodář mu odpovídá:

„Ač, jak díš, tak zvůr svůj rosím,
s veselím přec klasy kosím.

Za námahu ruky dělné
Bůh dá zrna, mouky bělné.

Božím darem odměněna
hojně dlaň je zmozolená.

Slzou, potem, krví svěcen,
ne však strpčen chleba pecen.

V ústech mých pak, černá třeba,
nehořkne ta skýva chleba.

Vždyť jím svojí práce plody;
z vlastní práce — chutné hody.

Chléb, dobytý vlastní pílí,
sladce chutná, blaží, sílí.“

Žák té řeči pravdu cítí,
jež mu těchu v duši nítí.

F. Leubner.

Socialismus.

Napsal

Tomáš Jos. Jiroušek.

(Dokončení.)

XI.

Budoucnosť socialismu.

Socialismus, jehož vznik spadá do roku 1789., onen socialismus, kterýž z Francie rozproudil se po celé Evropě — nemá veliké budoucnosti. Hnutí socialistické potrvati může nanejvýš ještě jedno století. Nynější moderní náuky socialistické po stu letech uloženy budou jen v musejních archivech.

Socialismus, zmítající evropským proletariatem, potřebuje jen sto let, aby lidstvo hodnotu jeho poznalo a odsoudilo. Jiné budoucnosti socialismus naprosto nemá. Sto let potřeboval ku svému rozvoji a sto let potřebovati bude ku svému rozkladu a zhynutí. Dosti toho nerozumu již. I králi babylonskému uprostřed slávy jeho psala věští ruka písmo na stěnu: „Započteno, zváženo a rozděleno!“ A ve čtyřiadvaceti hodinách nebyl Baltasar králem a říše jeho státem. —

Náuky Babeufovy překonány byly Blanquim, Blanqui překonán byl Proudhonem, Proudhon Marxem, Marx Lassallem, Lassalle Beblem

a Bebel Mostem. Moderní socialismus dostoupil již svého vrcholu. Co se nyní ještě nazývá socialismem, jest nesmyslem, jenž sám sebe kritisuje a podvrací.

Nic nezpomůže sblížení se socialně radikalních živlů se živly socialně demokratickými; krise jest jistou.

Každý fanatismus potlačen byl vždy rozumem. Nerozum a přepjatosť nemůže činiti nikdy nároky na vítězství. Dějiny vypravují, že pohanství ustoupilo křesťanství; že ve světě žili Voltaire, d'Alembert, Diderot a Rousseau, ale jejich náuky zůstaly většinou nepovšimnuty; dnes rozvinut vlní v Evropě socialismus kolikeré tvářnosti, ale budoucnosť několika pokolení nebude již ani o tom ničeho věděti: na troskách jeho zazáří lidstvu staré slavné humanní idee křesťanstva, třeba Bebel tvrdil opak.

Socialistické náuky kommunistů, socialních demokratů, radikalistů (o anarchii ani se nezmiňujeme), jakmile měly by se uváděti v praxi neboli v život, samy sebe zničí a nemožnými učiní. Cabet se svojí „Icarií" jest toho dokladem.

A přece by socialističtí demagogové měli znáti staré pořekadlo: „Praxe jest podmínkou vědecké theorie, ale nikoliv theorie podmínkou praxe." Než, zač považují socialističtí myslitelé praxi a skutečnosť? Skutečnosť chtějí předělati a na praxi nemyslí, je přeludy jen udržují a živí. A proto nemají budoucnosti.

Nikdo nechť si nemyslí, že veškeren lid i proletariat na rozumu již tak chorým jest a bude, aby tyto politicko-hospodářské kejkle neprohlédl. — Všeho do času. — Socialisté sami sobě přivodí porážku hned při prvním vítězství, kdyby se ho někde totiž i domohli.

Jejich theorie o zřizování příštího lepšího snad společenského života lidu neobstojí a místo své postoupiti musí theoriím starším, osvědčejnějším a lepším: ustoupiti musí chtíc nechtíc socialismu křesťanskému a socialismu státnímu. —

Dělnictva a proletariatu dle výpovědí a výpočtů Karla Marxa ve společnosti lidské jest prý 89% (nynější socialisté ve své zbrklosti počítají již 90%); avšak, nechť nikdo si nemyslí, že těchto 89% náleží již i k Marxovu socialismu; sotva jedno procento přívržencův výstředního socialismu nalezlo by se snad mezi veškerou společností lidskou.

Nežli dospějí agitatoři socialističtí ke druhému procentu, theorie socialistické za ten čas se již přežijí a sami sebe překonají. Známe to ze zkušenosti. Socialisté měli již několik taktik, ale po každé změně následoval veliký počet odpadlíků. Socialismus má opory jen ve stále nových a mladých přívržencích, kteří čím staršími jsou, tím více socialismu se vzdalují, až vzdálí se ho konečně na dobro.

Kdo v socialismu nedbá illusí, a jenom na skutečnosť a možnosť zároveň pomýšlí, při tom pak všestranně vzdělaným bez fanatismu a zaslepenosti jest, ten mezi socialisty dlouho neprodlí. Takovýto muž počne buď socialismus naprosto ignorovati a nebo proti jeho nedůslednostem a nemožnostem rozhodně vystoupí. K takovým počítá se i pisatel těchto řádků již od polovice roku 1885. po více nežli sedmiletém účastenství, poznání a prozkoumání socialismu. Dr. Schäffle*) kdysi

*) Dr. Antonín Schäffle: „Kapitalismus und Socialismus." — „Tresť socialismu" (Zčeštěno r. 1879.).

napsal: „Kdo socialismus nepoznal leč z převrácených posudků, ten ať raději o socialismu ani nemluví, ani nepíše.“

Dokaž nám někdo, že socialismus jest lidumilným učením, že jest mocen sám sebe v život uvésti; dokaž, že možným jest světoobčanství, světovlastenectví, atheismus, materialismus, rovnosť, volnosť, svoboda socialistická, výroba společná v celém státě, správné rozdělení příjmů lidu ve státě, prohlášení náboženství za věc soukromou, oddělení církve od státu; dokaž, že neodporují si náuky socialistické samy v sobě, že neodporují si se skutečností; dokaž tuto přímo fenomenální nemožnosť socialismu v životě za možnou; kdo můžeš, dokaž to beze frasí!

Jen po takových důkazech přiřkneme socialismu třebas i budoucnosť v praxi, ale dříve nikoliv!

Příští společenský život.

Po dlouhých snech konečně přichází a přijíti i musí — probuzení. Sny náležejí tmavé noci, a probuzení jasnému dni. Po všem filosofování, po všech marných namáháních, po všech útrapách musí dospěti lidstvo k poznání o marnosti tohoto světa, jako sám kdysi moudrý král Šalomoun. Po všech přepjatostech musí zavládnouti opět rozum a důkladné vystřízlivění. Všecky okolnosti k tomu směřují.

Tak bude někdy i s moderním socialismem, až lidstvo „jádro“ jeho, s nímž tolik hluku naděláno, pronikne a pozná. Poměry dělnické postupně bez socialismu jako za socialismu se opraví a společenský život k lepším zásadám přivede i bez výtržností.

Byly ještě v našem století doby, kdy dělník nebyl zákonem (vyjímajíc zákonník občanský pro život obecný) v továrně chráněn, kdy nebylo vytknuté normální doby pracovní, kdy nebylo zákazů pro práci nedělní a sváteční, kdy nebylo nemocenských ani invalidních podporujících pokladen, pojišťujících institucí pro případ úrazu a smrti, kdy nebylo pro továrny a dílny inspektorského dozoru státního, kdy o zdravotnictví dělníka v továrně nikdo se nestaral, kdy nebylo živnostenských soudů z polovice dělníků a z polovice pánů, soudících o ukřivdění dělníka, kdy nebylo spolků pro vzdělání dělnictva; zkrátka, byly doby, kdy dělník jen sám na sebe ve všem pracovním byl odkázán a — doby ty minuly. Jsme toho všichni pamětníky. Nuže, důvěřujme, že bude lépe ještě i na dále. Důvěřujme, že krok za krokem lepšiti se bude postavení všech nuzných i potřebných.

Zavedení továrních inspektorů se strany státu, továrních řádů dělnických, pojišťování dělnictva pro případ úrazu a smrti, nemocenské podporující a invalidní pokladny, zavedení normální doby pracovní, klid nedělní a sváteční, živnostenské řády, zákon koaliční, projektované komory dělnické, rozumná volnosť tisku, právo spolčovací a shromažďovací, upravení bratrských pokladen hornických, částečně zřizované kolonie dělnické, projektování samostatných bytů dělnických, upravování zdravotnictví v továrnách na prospěch dělníků, živnostenské soudy průmyslového dělnictva a továrnictva, obmezování práce žen a dětí při výrobě průmyslové, společenské hromady pomocníků, zavedení pokladen pomocnických při společenstvech živnostenských, stálé ubývání práce úkolové a j. ještě zavedení jsou základy otázky dělnické

a jejího řešení. — Kráčí se i v opravách společenských pomalu sice ale dle možnosti a bezpečně. Ani Řím za jediný den nebyl postaven.

Kámen ku kameni musí zedník klásti, nežli stavba k rovnosti a pod střechu dospěje. Nechť nikdo si nemyslí, že vše jen tak snadno přes koleno lámati se dá.

Příští společenský, poněkud spořádaný život, nevyskočí jako Pallas Athéne v plné zbroji z hlavy Jovišovy. Taková báje dávno jest uznána za nemožnou. Co bylo věky zaviněno, minutou, hodinou, dnem, rokem ani jedním lidským věkem se neodčiní ani nespraví. K tomu potřeba je trochu delší doby.

Trpělivosť a vytrvalosť mějme a nepoddávejme se zoufání! Pokračujeme stále a namnoze toho ani nepozorujeme. Jen dějiny nám to dokazují. Pohleďme, co pro lidskosť stalo se již skutkem.

Byly doby, kdy člověk jsa na rukou i nohou spoután s vypáleným znamením na čele jakožto otrok pracoval. Byly doby, kdy zajatec za otroka sloužil, na žároviště v oběť pohanským bohům byl kladen k děsné smrti spálením, kdy i dítě nevinné na totéž žároviště se ku poctě bohů pohanských za oběť přivádělo jako zvíře tehdáž bezcenné. Byly doby, kdy člověk, jsa gladiatorem zván, v cirku bavil lid vzájemným se vražděním, kdy křesťan za pokřiku: „Christianos ad leonem!“ (Předhoďte křesťany lvům) vrhán byl v plný cirkus krutých šelem ku svému utracení. Byly doby, kdy člověk křesťan natřen byl smolou a zapálen jako pochodeň (Řím za Nerona), kdy člověk za nějaký přestupek (v Anglii) oběšen byl na železném řetěze a smolou natřen, by déle na postrach jiných viseti mohl, šibenice pod ním po kolik let opravována, a o tělo, jenž opeřenstvem dravým bylo hlodáno, staráno bylo novým natřením, by se nerozpadlo. Byly doby, kdy ve starověku slabá novorozeňátka házena byla se skal do řeky. Byla otrocká výroba bez ustanovení odpočinku. Byly doby, kdy člověk ukován jsa na palubě jakožto galejní otrok veslováním poháněl loď po celý svůj život, až skonal. Byly kruté tresty tělesné pro zavinilce, a j. více. A dnes? Vše to překonáno!

Křesťansko-katolická Církev má o to veliké zásluhy! Jejím přičiněním, počínajíc od velikého Mistra a dvanácti učenníků jeho, povaleny jsou křesťanskou osvětou a vzdělaností staré zvyky a mravy pohanské. Jejím přičiněním povaleno otroctví, a jejím přičiněním stal se člověk — člověkem.

Nuže, doufejme, že tato sv. Církev, která přivedla za podpory a spojením rozumných vlád člověčenství k plné platnosti, že tato sv. Církev provede i zlepšení příštího společenského života.

Křesťanství k této veliké otázce jest nejpovolanější a nejzpůsobilejší. Nemůže býti jinak: příští společenský život lidu celého světa bude křesťanským. Všecky úkazy a známky z minulosti a přítomnosti tomu nasvědčují. Kříž bude znakem a evangelium zákonníkem v budoucnosti! Od boháče až do chuďasa bude rovnosť a spravedlnosť křesťanská vésti lásky cit. — „Miluj svého bližního jako sebe samého a Boha nade vše!“ napsáno bude na každých dveřích počínajíc od chrámu a paláce až k chatrči. Po devatenácte věků Církví křesťanskou se k tomu pracuje, a nikoli bez výsledků. Přes polovici díla lidskosti jest již vykonáno.

Křesťanství počalo hlásati lidskosť, a křesťanství dílo lidskosti

dokoná. Ne nadarmo tisíce sv. mučenníků podstupovalo po celá staletí mučennickou smrť.

Bylo mnoho daleko větších a horších překážek k dosažení prvotní křesťanské lidskosti, nežli jsou nynější protivy společenského života — a byly odklizeny a urovnány. Nynější společenské protivy jsou jen zbylý ještě stín z té veliké tmy. Mnoho s pomocí Boží bylo odklizeno a mnoho nového, lidského zavedeno. Zmatky filosofů osmnáctého století a protivy společenské jsou proti starým překážkám křesťanství jen jako nízké pahorky proti horám-ledovcům.

Křesťanská Církev má své dějinné společenské povolání. Církev, která starala se o vychování a vzdělání, která odpomáhala bídě, která nasytila hladové, ovlažila žíznivé, která pamatovala na vdovy a sirotky, která zakládala a bohatě nadala nejprvnější a nejslavnější university, tato Církev má pro celé věky své dědičné právo na vychování a vzdělávání lidu.

Křesťanská Církev zakládala první lidumilné ústavy poblíže chrámů, jako: chudobince, sirotčince, opatrovny, nalezince a podobné. Jen u chrámů Páně nalézala láska a dobročinnosť svoje středisťě; jen u chrámů rozdávala se almužna, a jen u chrámů scházeli se žebráci a lidé o soucit k chudině prosící. Slepci, chromí, neduživí a podobní nešťastní lidé, jen blíže soch Svatých, blíže kapliček a křížů vyhledávali od nepamětných dob a vyhledávají až podnes místa svá, jakoby pod ochranu sv. Církve se odevzdávali, když o almužnu prosili; a až doposud prosí o ni jen — modlitbou křesťanskou.

Křesťanští kněží byli a jsou stále upřímnými rádci lidu bohatého a chudého. Tisícerými doklady zjištěno, že křesťansko-katolickou Církev z jejího odvěkého společenského práva nikdo vyděditi nemůže. Když křesťanství srostlo s lidem a vrátilo mu lidskosť, nechť lid udržuje křesťanství!

* * *

Na úpravě společenského života do lepší a šťastnější budoucnosti pracuje i nyní se všech stran a mocí nejúčinněji a nejhorlivěji — křesťanstvo. Pole působnosti jeho jest všade. Tisíce členů spolků katolických tovaryšů, tisíce členů spolku sv. Vincence z Paula, tisíce členů křesťanských bratrstev a jednot, četné politické spolky a jednoty katolické a ještě jiná a různá společenstva razí dráhu k tomuto životu. Zde pracuje se s větším, tam zase s menším úsilím, všade podle okolností a poměrů. Tlumočníky tohoto velikého příštího společenského života jsou na předním místě katolické časopisy.

Těch mělo by dbáno býti vedle toho, co zde uvedeno k dobru křesťanské osvěty — nejvíce. Nemělo by býti jediného křesťanského katolíka, jenž by aspoň jeden katolický časopis pro sebe a svoji rodinu stále neodebíral.

Časové spisy a knihy katolické neměly by scházeti nikde; tyto měly by se státi nezbytnou věcí každého křesťana. Žijeme v dobách, kdy jeví se toho nutnosť nejvyšší. Jakými budeme my, takými budou po našem vychování i potomci. A jakým bude vychování příštích generací, takým bude i příští jejich společenský život. — — —

Státní socialismus, recte zákonodárství, opravy socialní provádějící, mělo by ruku v ruce jíti s křesťanským socialismem a tomuto ku jeho budoucnosti napomáhati.

Končím poslední část tohoto pojednání: Každá práce podřizuje se karakteru člověka; stane-li se příští společenský život bez rozdílu křesťanským až do podrobností, ponese toho na sobě jisté známky i práce, a opravy práce se budou musiti říditi dle ducha lidu.

Nuže, pak opravy otázky dělnické a opravy společenské resp. sociální díti se budou v pravdě po křesťansku ku blahu celé společnosti lidské.

Strojů, mechaniky, techniky a vůbec všech dobrých vynálezů k umožnění práce a k umírnění námahy dělnictva užito bude spravedlivě jako všeho, čím dobro a blahobyt lidu může se zmáhati.

Bůh milý jen dej, aby neli my, alespoň příští nejbližší naše generace tohoto křesťansko-socialního života se brzo dočkala a další lidstvo aby udrželo si jej po všecky věky.

* * *

Domníváme se, kdyby jen část dělnictva našeho seznámila se s tím, co tuto podáno, že by náhončím socialistických rejdů nepodařilo se strhnouti za sebou tolik dělníků, jako dálo se dosud, že by očekávaná doba příštího křesťansko-sociálního života mnohem dříve nadešla, a nynější výstřední světský socialismus nebyl by dalek svého úplného zhynutí, což je žádoucno pro celou společnost.

Ve službách královských.

Historická povídka.

Napsal **Ladislav Benýšek.**

(Dokončení.)

Osudného dne, kdy na krále Václavovi III., posledním to potomku slavných Přemyslovců, dílo krkavčí bylo vykonáno, dály se na Zbraslavi věci podivné.

Opat Konrád od těch časů, kdy byl za to Annou Přemyslovnou a královnou Violou požádán, každodenně prohlížel starobylý meč v pokladní komoře. I osudného dne přišel, ale jak se polekal! Byla to pravda, či klamali ho smyslové? Opat nemohl ani zrakům svým věřiti. Prohlížel meč, obracel jej tak i onak, bledl a chvěl se.

Meč jakoby se potil krví; skvrna byla tu i tam; nové a nové vznikaly. Opat to viděl zřetelně, nemohl býti přece v pochybnosti. Místa dosud suchá vlhla, kde nebylo rzi, kde dosud jasný lesk ocele se zachoval, tam se to zardívalo, růměnilo.

Opat odstupoval od pokladní skříně, blíže k oknu, aby lépe viděl. Ale nebylo jinak; co pozoroval v příšeří, to znamenal nyní i za světla jasného.

Meč jakoby pálil, jakoby byl žhavý. Chvatným krokem vrátil se ctihodný muž k pokladní skříni, vložil tam meč a kroky ještě hbitějšími vzdálil se z komory. Bylo to snad poprvé, kdy Konrád opouštěl síň pokladní, aniž ji pečlivě uzavřel.

Ale nebyl dlouho mimo komoru. Za malou chvíli se vrátil veda si řeholní bratry Řehoře a Barnabáše.

„Milí bratři!“ oslovil je opat; „Bůh — zdá se mi — dopouští nové strasti na drahou naši vlast. Pojďte a vizte! Nevím, klame-li mě zrak, jsou-li to pouhé přeludy; prohlížel jsem divotvorný meč svatého Václava, jejž chováme tu jako drahocennou památku. Činím tak nyní každého dne po přání Přemyslovny Anny a královny Violy. Dosud nikdy ničeho na něm jsem nespatřil, ač slyšel jsem o jeho divotvorných vlastnostech od zesnulého krále; dnes teprve spatřili zrakové moji divadlo podivné. „Pojďte, bratři, vizte a mluvte, vidí-li i zrakové vaši, co viděli moji.“

Po těch slovech pojal Konrád bratry Řehoře a Barnabáše za ruku a vedl je až k pokladní skříni. A zase vyndal meč a podal jej Řehořovi.

Řehoř pozorně prohlédl. „Krev!“ zvolal ustrnut.

Z ruky Řehořovy vzal meč Barnabáš. „Krev!“ volal podobně.

Ještě jakoby byl pochyboval Konrád. Vedl bratry řeholní k oknu. „Krev — krev —“ opakovali bratři, a ustrnutí jejich rostlo — neboť meč potil se před očima jejich té chvíle víc a víc.

Řehoř popošel několik kroků zpět, vyňal ze skříně bílou plachetku a zase vrátil se ke Konrádovi a Barnabášovi. Bílou plachetkou dotekl se meče, otřel jej lehoučce, roušku obrátil a hle — hle — rouška byla potřísněna jasnými stopami krve.

Nebylo již pochybnosti. Zlé tu byly příznaky! Konrád meče neukládal. Rozprostřel potřísněnou roušku na stůl a meč prostě na ni položil. Zanechal bratry řeholní jako svědky podivného zjevu v komoře a poodešel chrámem ke hrobu zvěčnělého krále.

„Milý králi“, hovořil, „divné věci asi nejsou daleké. Srdce mé se chvěje, a oko mé vidí už rozvírati se nový hrob, do něhož asi uložen bude jeden ze tvých potomků. O králi — králi — je-li to mužský potomek, poslední z rodu tvého, co potom, co dále? Už to vidím, jaké budou to časy zlé, už to předvídám. Cizinci budou se rváti o tvou slavnou korunu, o tvé dědictví, o moc a vládu nad českým lidem — a ten? Jak asi pochodí, jak mu bude? Cizinci nebudou míti k němu lásky ani slitování. Bude zle — zle —! Bože náš! Zůstaň s námi věrnými, neopouštěj nás!“

I Řehoř s Barnabášem modlili se nad mečem! „Mocný králi tam na nebi! Pravda-li, co věstí tento meč světce tvého Václava, povolal-li jsi jednoho ze slavných potomků rodu Přemyslova do lůna svého, prosíme Tě, abys mu byl milosrdným soudcem a abys jméno jeho pro své slitování na věčnosti ozdobil věncem nehynoucí slávy.“

Zase se vracel Konrád ku bratřím do pokladní komory. Ještě chvíli rozmlouvali o podivném zjevu, jenž nepomíjel. A nové nevídané dály se příznaky věcí zlých.

Byly to trudné chvíle na Zbraslavi! Ještě Konrád s bratřími podobných nezažil! Za bílého letního dne počalo se tmíti, vždy víc a víc. A nebyla to tma, jíž za letních dnů chodí blesk a hrom i bouře v zápětí, byla tma podivná, jejíž příčiny zbraslavští nemohli si vysvětliti.

V klášteře i mimo klášter lidé sotva podivením a zděšením dýchali. Tmy poříde houstly, už nebylo viděti z klášterních oken ani ke hvozdu, ani do říčného rákosí. A při tom všem zmáhal se hluk a lomoz, šum a vír, jakoby ty vody Berounčiny a Vltaviny byly spolu válčily.

Hodnou chvíli trvaly ty podivné zjevy, než pominuly, nežli se vyjasnilo.

„Co počíti?“ ptal se nyní Konrád sebe sama, když byl komoru na chvíli uzamkl a bratry do jejich klášterních cel provodil. Podle přání královských paní bylo by mu nyní vyslati posla do Prahy, na hrad královský s vyřízením o podivných věcech zbraslavských. Ale to zděšení, jakéž by Konrád svým vzkazem v Praze vyvolal! Už viděl královnu Violu, jak ji síly opouštějí, jak leknutím do mdlob upadá, vyslechnuvši novinu, že meč na Zbraslavi zkrvavěl.

Konrád myslil ve strastných těchto chvílích pořád na mladého krále. Každý šramot ho lekal, pořád se ohlédal, nejde-li už posel k němu na Zbraslav vyřizovat, jaké nehody stihly Václava. Té chvíle toužil opat zbraslavský velmi po společnosti břevnovského opata Bavora. Rád by ho byl mel u sebe, rád by s ním byl si pohovořil o podivných věcech. Rozhodl se. „V málo hodinách,“ rozprávěl sám, „může zde býti opat břevnovský. Pošlu pro něj. Se vzkazem do Prahy zatím počkám, až co řekne bratr — opat Bavor. I při malém sečkání dosti ještě časně zvědí zlé zvěsti na Hradčanech. Se zlým netřeba chvátati, na to vždycky času dosti.“

Zase vyhledal Konrád řeholníka Řehoře, aby ho poslal do Břevnova. „Pospěš, milý bratře!“ prosil Konrád; „pospěš do Břevnova k opatovi a rci mu: „Náš duchovní otec rád by s tebou mluvil, navštiviž ho; neboť divné věci dějí se tam, kde Mži pije Vltava.“

Řehoř nemeškal. Na osedlaném koni vyjel z údolí zbraslavského — k Bílé hoře — do Břevnova. Báně hradu pražského mu kynuly; jakoby byly se dnes smutněji dívaly po okolí, jakoby i ty podivné tmy zbraslavské se byly věšely na ně. Jindy se skvěly v záři sluneční jakoby se usmívaly, a dnes bylo jinak — všecko jinak. — Lesy šuměly jakous neznámou báji, šuměly úzkostlivě. I ta polní tráva — jaksi zarosená — smáčena byla slzami.

Řehořovi bylo teskno. Všecko duši jeho rozbolňovalo. Svěsil hlavu, zahalil obličej v řeholní roucho, pobídl klusajícího koníka k rychlejším kroku.

Opat Konrád zatím dumal a čekal. Nemýlil se, Bavor přikvapil na pozvání Řehořovo v málo hodinách. Neušlo pak Konráda, že jest všecek podiven, ustrnulý. Bylo to snad proto, že už pověděl mu Řehoř, co a kterak bylo na Zbraslavi? Pověděl ovšem Řehoř vše, ale i z vlastního podívání byl Bavor polekán. „I u nás,“ vypravoval Konrádovi, „byla tma podivná; nikdo neznal její příčiny. Šum a hluk doléhal k sluchům našim jako od Zbraslavi, jako by rozvodněná voda Berounčina potýkala se s rozbouřenými vlnami Vltavinými právě pod našimi okny, a přece — pravím — tři hodiny od nás jest co jíti k vám — na Zbraslav. Když pominuly podivné příznaky, rychle připravoval jsem se na cestu k bratřím zbraslavským. Ale už tu byl Řehoř mnich....“

„Tedy nebyla to klamná zdání,“ hovořil Konrád. „Pořád trápila mě myšlénka, že snad slepotou obestřeny byly zraky naše. Ovšem tedy jinak bylo, ne sen — podivná skutečnosť, ne zdání — ale tajuplná pravda.“

Po málo ještě slovech odváděl Konrád Bavora do komory při chrámě.

Meč tam stále se potil. Bavor prohlížel ho, podivoval se a utvr-

zoval Konráda v domněnce, se snad krále Václava stihla na válečném tažení dosud neznámá nehoda.

„Co nyní počíti?“ otazoval se Konrád; „dle učiněného slibu jest mi všecko oznámiti do Prahy — na hrad. Kterak se polekají v královské rodině! Otálel jsem, váhal, ale nic naplat. Tím bychom na bolu ničeho nezmírnili, kdybychom otáleli dále. Koho pošleme do Prahy, koho učiníme tlumočníkem podivných těch zvěstí na dvoře královském?“

„Chceš-li, milý bratře, nabízím se ti k neveselé službě té. Jedu do Břevnova, zajedu tedy ke Praze, na hrad,“ nabízel se Bavor.

Konrád tomu byl velmi rád. „Ano,“ přisvědčoval. „Jdi a pověz, co jsi viděl vlastníma očima, a hleď, abys v srdci královnině vznítil důvěru v budoucí časy a trpělivosť ve blízkém snad soužení. Dovedeš to — jsem přesvědčen — a proto rád vkládám svoje vzkazy v ústa tvá.“

Za malou chvíli vyjel Bavor ze Zbraslavi ku Praze. Nesl noviny neveselé, jež asi královnu a příbuzné její zarmoutí. Věže hradní mu kynuly, ale připadaly mu jako mnichu Řehořovi. Jakoby se podivné šero toulalo kolem nich, přikrývalo jejich střechy, zahalovalo je ve plášť smuteční. Bavor vjížděl do hradu. Při tom pořád se ohlédal, necválá-li se strany východní poselstvo nesoucí na hrad noviny z vojska královského.

Královnu Violu našel Bavor všecku rozesmutnělou. Podivné tmy děsily i na Hradčanech. Ještě se jim odsud nechtělo. Potulovaly se z kouta do kouta.

„Jaké přinášíš nám, milý otče, zprávy ze Břevnova?“ ptala se královna.

„Ze Břevnova méně, více ze Zbraslavi od opata Konráda,“ odpovídal Bavor.

„Jedeš ze Zbraslavi? Co nám vzkazuje ctihodný opat? Viděl jsi památný meč?“

Bavorovi uvázl hlas. Chtěl odpovědíti — nemohl. Violy to neušlo. Uhodla, co se přihodilo. „Meč — věstí nehody!“ zvolala.

„Ano —“ odpovídal konečně Bavor.

„Jaké jsou na něm příznaky?“

„Potí se — krví — už od jitra.“

„Krví!“ děsila se Viola. „Není-liž to krev chotě Václava? Zde na hradě všickni příbuzní jeho rodu jsou zdrávi, koho by se tedy věštba zbraslavská mohla týkati?“

Bavor se nyní rozhovořil; dal si mnoho na tom záležeti, aby královnu potěšil, ale což to pomáhalo? Zakryla si tvář, hořekovala usedavě.

Ani Bavor nemohl ujíti pohnutí. Jak asi bude, až dojdou zvěsti z vojska králova, nebude-li nářek ještě usedavější? A že zvěsti ty dojdou, měl Bavor za jisté, nepochyboval ani v nejmenším.

Opat odjel ku svým bratřím do Břevnova. Královna lkala i po jeho odchodu. Ve zlých předtuchách a trapném očekávání určitějších zpráv připadalo královně, že se láska její ke vzdálenému královskému choti v srdci jejím probouzí měrou nepřekonatelnou tak, jak dosud nikdy toho nepocítila, ač vždycky krále věrně milovala. „Králi můj,“ štkala, „bije ještě srdce tvé, bije dosud pro Violu, opuštěnou, utrápenou, věrnou tobě v lásce pravé, tak trpce zkoušené?“

VI.

Nazejtří záhy ráno vyslala královna Viola tušíc, že by posel z vojska králova mohl býti na cestě ku Praze, družinu několika jezdců z královského hradu, ukládajíc jim: „Jeďte cestou ke hranici moravské. Potkáte-li koho, jenž chvátá s poselstvím ke královně, vraťte se s ním, doprovoďte ho ke mně, pobízejte však oře, abyste brzy ulehčili srdci mému, aby nebylo déle trápeno nejistotou!“

Poslové vyjeli z Prahy směrem ke hranici moravské. Ale nejeli dlouho. Brzy potkali zasmušilého jezdce chvátajícího ku Praze. Ten starostlivě cosi opatroval ve tlumoku, jejž skoro úzkostlivě chvílemi prohlížel, k tělu úžeji připínal, jakoby se o něj strachoval. Byl to Odolen, jenž nesl z Olomouce smutné poselství do Prahy. Poslové se podle příkazu královnina s Odolenem vrátili, nutíce ho k rychlejší jízdě, aby byli brzy u paní královské s neveselými novinami olomouckými. Ale Odolen byl jaksi váhavý. Jakž mohl také chvátati ke královně, vždyť nepřinášel jí nic radostného, přinášel jí jenom zármutek, číši žluči — hlubokou — přehořkou. A oř Odolenův, když pán jeho vyprávěl družině o krvavých událostech olomouckých, jako kdyby byl rozuměl. Věsil hlavu, nechtělo se mu do skoku. Smutnil, skoro se loudal. Podkovy jeho zněly smutně. Druhdy zvonily vesele, zněly jako stříbrem, a dnes všecko jinak bylo. Konečně vjel Odolen s průvodčími královnou vyslanými do hradního nádvoří. Královna ho viděla. Byla nedočkava. Zasmušilá tvář Odolenova nevěstila jí nic dobrého. Jak jinaké bylo vzezření jeho před královým odjezdem! Ústa druhdy samá píseň — a dnes tak zamlklá, oko samý jas — a dnes pohaslé, ruka druhdy pevná jako z ocele, dnes sotva že uzdu držela. Ty podkovy zněly na nádvoří ještě smutněji nežli v širém poli, zněly jako hlasy umíráčku. Královnino oko slzelo. Staré vzpomínky na krále a na písně Odolenovy se probouzely, ale písně jakoby byly vyměněny, místo plesem vyznívaly bolestí.

Už pomohli Odolenovi se sedla, provázeli ho do komnat královských; nikdo však ani slovíčkem nehlesal. Smutné chvíle nemají rády hovorů, zármutek řečí nemiluje.

„Jaké vzkazy mi nesou ústa tvá?“ vyzvídala královna; „srdce mé, plno zlých předtuch, jest všecko nedočkavo; jak jest s králem; zlá znamení včera se nám zjevovala, nuže, pověz, ať ústy tvými dojdou vysvětlení!“

„Jasná královno!“ odpovídal Odolen; „nemám mnoho řečí; zlý krkavec se schytralostí liščí a s krvelačnosti tygří vedral se k nám, aby zaryl spáry své do srdce nejvznešenějšího, aby vybral si z nás oběť nejdrahocennější, jíž nelze ničím nahraditi...“

Královna bledla. „Mluv určitěji, prosím; tvoje řeč jest ušlechtilá, ale srdce nedočkavé zdaž jí rozumí?“

Rozmluva královnina s Odolenem byla na krátce přerušena.

Rychle se roznesla hradem zpráva, že se vrátil Odolen a přinesl noviny z vojska králova z Olomouce. Přemyslovny Anna a Alžběta pospíšily tedy ke královně, aby slyšely jeho zprávy. Přišla i Kunhuta, abatyše od sv. Jiří a Alžbětina pěstounka, toho času nejstarší žijící potomek slavného královského rodu Přemyslovců.

„Čí bylo to srdce vznešené?“ otazovala se dále královna; „kdo byl tou obětí nejdrahocennější?“

Jak měl Odolen odpověděti? Mohl váhati, mohl déle napínati úzkostlivou zvědavosť královninu?

„To srdce," opakoval si zdlouha Odolen, „ta oběť — byl to náš nejjasnější — Václav — král."

„Václav král!" vzkřikla Viola a zalomila rukama, „a ten krkavec — zlý — krvelačný — rci, kdo to byl, rci, čím ublížil králi?"

„Úkladník — vrah — kralovrah!" dopovídal Odolen.

Nyní bylo už jasno všem. Kdož by ještě byl mohl pochybovati o tom, co znamenaly podivné, nevysvětlitelné úkazy a příznaky, co krví spocený meč na Zbraslavi. Rouška stržena jest s krvavého díla, dosud neznámého těm, kdož nebyli ho svědky v Olomouci.

Královnu opouštěly síly, klesala, padala, omdlévala. Nemohli ji dlouho — dlouho vzkřísiti. Po dlouhé chvíli teprve vrátilo se jí vědomí. Přemyslovny Kunhuta, Anna a Alžběta lomily rukama, slzely a hořekovaly. „Velký Bože na nebi!" kvílela Kunhuta; jaké rány dopustil's to na staroslavný rod náš! Posledního potomka — muže, povolal jsi k sobě, do lůna svého, k otcům. Rodu našemu dal jsi povadnouti. Hřešili tak otcové naši proti tobě, že dáváš krvi jejich vysýchati, že dáváš kmenu rodu českých králů hynouti? Stalo se, stalo! Budiž, Pane, českému králi, jehož jsi k sobě povolal, milosrdným soudcem! Přej jeho prachu a popelu odpočinutí lehkého a nezapomínej Václava v den poslední!"

Dvorská čeleď se sbíhala mdlobami postižené královně na pomoc. Ani Anna neopouštěla své královské švekruše. Vlastní bol přemáhala, aby pomohla mírniti zármutek Violin.

Abatyše Kunhuta pojala Alžbětu a odešla do chrámu ku svatému Jiří, aby pokračovala v modlitbách za zavražděného krále. Alžběta se také konečně rozhovořila: „Na Zbraslavi bude o jeden hrob více. Královský tatíček už tam nebude sám, nebude se mu tam stýskati. Bude se mu tam nyní lépe dříma ti ...."

Odolena nebylo již na hradě potřebí. Úžeji upjal svůj tlumok k tělu, rozhlédl se několikrát kolem po hradních komnatách, po hradních nádvořích a pak se obrátil do své domoviny — ke Zbraslavi.

„Co tomu řekne stařičký opat zbraslavský," hovořil sám k sobě, až mu vrátím kříž králi Václavovi půjčený a řeknu, že místo vítězství vyprosil si na něm umírající král odpuštění za své viny, až poklad jeho zbraslavský rozhojním o nástroj pekla, jenž dechy v hrudi králově umlčel, rety jeho na vždy uzamkl, srdce na věky utišil? Co řekne opat Konrád, že jsem tak záhy své služby na dvoře královském dokonal, co otec a matička?"

Odolen blížil se ku Zbraslavi. Už mu šuměl les své pozdravy, slyšel šplounání vod Berounčiných. Všecko ho vítalo, srdečně, přátelsky, všecko kolem zdálo se na Odolena se usmívati. Jen rtové jeho nemohli úsměv spláceti usměvem.

Odolen tesknil velmi. Vzpomínal zesnulého královského pána, vzdychal a slzel. „Kde byl bych se mohl nadíti, že tak brzo se vrátím, králi můj, bez tebe! Krev tvá hříšným způsobem prolitá poschla, ustydla, oko vyhaslo. Králi — králi! Jen, aby tě tam dlouho nenechávali. Třeba by tvé tělo odpočívalo v zemi sesterské, v zemi rodné přece se to bude lépe podřimovati. Na Zbraslavi jest tak milo, tak ticho, dobře se zde královským mrtvým sní! Kéž tě sem brzy, králi, zavezou, aby věrný Odolen mohl ti býti nedaleko."

Odolenovi zastesklo se po písni. Jaksi se mu na rty vtírala, snad aby byla rodné Zbraslavi prvním pozdravem.

Zapěl; zbraslavský hvozd znal tyto zvuky. Jakoby byl porozuměl; zašuměl hlučněji, písni Odolenově jako v odpověď. Ale nebyla to píseň, jakou druhdy zpívával Odolen ve své domovině, jež jako lehkonohé ptáče spěla od drva k drvu, rozmarně a vesele laškovala tu i tam; byla to píseň bolesti a zármutku, jako zpěv pohřební. To ji tak rozbolněné srdce našeptávalo rtům.

Zbraslavští poznali Odolena po hlase. „Odolen — sluha královský se vrací," pravil Konrád ku svým bratřím, „slyšte — slyšte — to je jeho hlas — jeho píseň — dobře ho poznávám. Ale jak to smutně zní — přesmutně — jako by to byla dohra k podivným našim předtuchám. Jaké asi nám to přináší poselství, zda provází krále?"

Konrád byl všecek nedočkavý, netrpělivý. Vystoupil na násep v klášterním sadě a zíral v dálku, pátral, blízko-li už Odolen. „Sám," vzdychl si, „bez krále jede na Zbraslav."

„Bože můj, mé srdce jest úzkostlivo o krále...."

Netrvalo dlouho, a Odolen byl na klášterním nádvoří. Konrád přicházel mu vstříc, líbal ho, vítal. „Jaké nám přinášíš poselství od krále, co nám věrným svým vzkazuje? Jsme oň v úzkostech; měli jsme včera na Zbraslavi podivná vidění a nevíme dosud, co by znamenala."

Odolen uvolnil tlumok, jejž pořád tak úzkostlivě cestou opatroval. Otevřev jej, vyňal jasný, zlatý kříž a podávaje ho opatovi oslovil ho: „Král ti, ctihodný otče, vrací drahocenný kříž s díkem. Viz jej, otče, dobře jej prohlédej a rci, zdali jsem ho pilně ostrahoval?"

Opat vzal kříž. „Viděl jsem," pravil, „že je v dobrých rukou, ne nadarmo jsem ti, dobrý synu, důvěřoval. Rci pak mi, jestli k vítězství vedl krále, ke cti a ke slávě?"

„Ne čest, ne slávu, ne vítězství vyprosil si na něm král," odpovídal Odolen; „vyprosil si toliko odpuštění na něm za viny spáchané — ve chvíli poslední — skonávaje!"

„Bože věčný," děsil se Konrád, „co praviš, k úrazu nějakému přišel snad král?"

„Více než k úrazu," pokračoval Odolen; „král odešel na věčnost k otcům, snad brzy jeho ostatky přivezou na Zbraslav."

Konrád zalomil rukama, zaštkal. „Odešel k otcům," opakoval si; „který zlý to neduh podryl kořen jeho života?"

„Neduh nikoli," odpovídal Odolen; a zase otevíral tlumok, hledal v něm cos. „Zde vezmi," pravil k opatovi, podávaje mu krátkou dýku; „uchovej dobře smrtonosný nástroj ten, jímž prokláno srdce krále Václava. Vezmi to a ulož na památku černého činu, jehož neodpouští Hospodin."

„Král — zavražděn," sténal Konrád! „Kým? Mluv, kým, čí hříšnou rukou?"

„Rukou cizáka, vetřelce, zrádce, křivopřísežníka, jinak nevím ničeho o jeho původu. Říkali mu Botnštejn. Na pomezí českém vetřel se do našeho vojska. Nabízel králi své služby, přísahal mu věrnost. Za málo dní potom dýkou proklál jeho srdce v Olomouci. Vzal za to ovšem hned odměnu: lid ho rozsápal na místě, ale což to bylo platno! Celý

jeho zjev i počínání bylo tajemné, nevysvětlitelné. Vloudil se mezi nás jako hádanka, jíž nikdo nerozluštil.“

„Nebyl snad ten tajemný cizinec jenom nástrojem velmožného některého králova nepřítele?“ vyptával se hluboce dojatý opat.

„Tak se soudí,“ přisvědčoval Odolen, „dojde-li však záhadná ta domněnka kdy rozluštění, kdož to ví?“

Po té rozmluvě nastalo malé pomlčení. Konrád štkal, a ze přítomných bratří nikdo nemohl ho potěšiti.

Teprve po chvíli vzal z rukou Odolenových smrtonosný nástroj, aby choval ho nadále na Zbraslavi na památku. Pojav s sebou Odolena a několik bratří, šel kříže památného do komory pokladní při chrámě uschovat. Ještě tu ležel přesmutné události olomoucké věštící meč, té chvíle však, co vysvětlení došly ty podivné úkazy na něm, přestal se potiti. Osechl a nebylo více rozdílu mezi nynější a někdejší jeho podobou. Jen rouška, jíž byl obalen, zůstala potřísněna. K meči přiložena jest i dýka, již přinesl Odolen. Byl to smutný, podivný stkvost, jímž rozhojněny jsou památnosti zbraslavské.

Za nedlouho po návratu Odolenově na Zbraslav opětně se dal bratr Řehoř na cestu. Jel do Břevnova — k Bavorovi — tlumočit přežalostného Odolenova poselství.

Odolen byl zase u otce a u matičky. Pracovával ve hvozdě nebo pomáhal otci na Berounce prostírati sítě.

Pověst o smutném skonu Václavově ovšem záhy se roznesla po vší zemi; všichni krále hořce plakali.

VII.

Tělo nešťastného krále Václava III. pochováno s pláčem a kvílením v olomouckém chrámě biskupském u sv. Václava. Pohřbu účastnila se i královna Viola — hořem zničená — všecka neduživá — jakož i všechen pražský královský dvůr.

I královská dceř Alžběta neméně než Viola plakala svého bratra: „Dobrý bratře,“ hořekovala nad mrtvolou; „brzy odešel jsi za tatíčkem naším na věčnost. Zda to slyšíš, kterak hořce tebe pláčeme! Bratře, bratře! Hrobový příkrov nebude tebe tak tížiti, jako tíží nás vzpomínka, že jsme tebe ztratili!“

V den pohřbu olomouckého modlil se Konrád se řeholními bratřími na Zbraslavi a Bavor ve Břevnově za mír a pokoj duše zemřelého krále. „Ne podle hříchu jeho, ale podle milosrdenství svého sudiž ho, o Pane!“ byly prosby, jež zbraslavští i břevnovští vysýlali před trůn Nejvyššího.

I pan Rosenberk a všichni bojovníci, kteří se sešli v Olomouci, vyčkali pohřbu Václavova. Když pak tělo jeho uloženo k věčnému odpočinku, navrátil se pan Rosenberk do svého domova. I všecky voje se rozešly.

Nešťastná byla to výprava. Té doby, kdy konány smuteční slavnosti v Olomouci, držel už Lokýtek všecky hrady a města, v nichž druhdy byly české posádky, zabíral už celé Polské království. Což zbývalo tedy vojům olomouckým, nežli se rozejíti?

Okolo domu děkanského, v němž úkladnou rukou zhynul Václav III., s hrůzou jen chodívali olomoučtí. Místa ta byla jako kletá, po nichž každý kráčeti se bál. Tráva i mech tam od těch časův uvadaly. Bylo

to v pravdě místo hrůzy. Hlava vyschlá, od trupu oddělená a na žerdi vztýčená, hnát tu a tam se povalující byly ostatky toho, jenž hříchem vraždy místo to poskvrnil. Byly to ostatky Botnštejnovy. Nikdo jich nepochovával, každý se jich bál.

Tělo nešťastného Václava odpočívalo v Olomouci po celých 20 let. Těžce to však nesla pozdější královna Alžběta.*) Místo v Olomouci nebylo jí dosti vhodné, tuze odlehlé. Mívala jen řídkou příležitosť nad ostatky bratrovými si poplakati. Kázala tedy r. 1326., aby tělo Václava III. bylo v Olomouci vyzdviženo a podle otce krále Václava II. na Zbraslavi pochováno. Stalo se to dne 3. října řečeného roku. Nyní mohlo častěji slzeti oko Alžbětino nad hrobem dvou Václavův, otce a bratra.

Dobře se to Václavovi III. na Zbraslavi podřimovalo. Přání jeho, jež umíraje pověděl Odolenovi, aby pochován byl podle otce svého, došlo konečně splnění.

Věrný Odolen, jenž zatím pochoval otce i matičku, jako usedlý muž často přicházíval do chrámu, aby plakal svého královského pána.

O počátcích a vývoji umění knihtiskařského.

Napsal **Václav Špaček.**

(Dokončení.)

II. O počátcích knihtiskařství a jeho rozšíření v XV. století.

Praví-li se, že Guttenberk tiskl nejprve bibli, třeba k tomu doložiti, že bible byla první velká kniha, kterou G. tiskl, neboť jak již praveno, tiskl nejprve knihy menší; byly to t. ř. donaty, t. j. malé latinské mluvnice, kterých se tehda užívalo ve školách.

Bible 36řádková připisuje se Guttenberkovi a Pfistrovi, bible 42řádková Schöffrovi.

Bible 36řádková je tištěna ještě na dřevorytinách. Poněvadž má již signatury, totiž označení na první straně každého archu dole, pochybovali někteří o jejím stáří; avšak bylo shledáno, že signatury užívali již také písaři, a nelze tudíž o stáří bible té pochybovati.

Tvrdilo se, že Guttenberk, pojav myšlénku o skládání slov, řádků a stran z jednotlivých liter, celé desky dřevěné, na nichž byla písmena vyryta, na jednotlivé litery rozřezával, ale to není možno. Písmena na deskách byla dosti blízko sebe, tak že by se byla při řezání zajisté porouchala a pokazila; dále nelze se domnívati, že by se bylo mohlo řezati tak rovně a pravidelně, aby se byla písmena dala pak k sobě seřaďovati a k sobě přiléhala — a bez úplného přesného přiléhání nelze si mysliti ani sazbu, ani tisk. Je zapotřebí sazbu pevně sevříti, uklínovati, a to by nebylo možno, kdyby jednotlivé litery k sobě nepřiléhaly a se viklaly.

Litery tyto byly podobně zhotovovány jako nyní; byly to sloupky, na jejichž horním konci vyřezán byl negativ litery, (negativy liter spatříme, když na př. potištěný papír obrátíme nepotištěnou stranou

*) Eliška Přemyslovna, choť Jana z Lucemburka.

k sobě a pohlížíme naň proti světlu, tak že písmena vidíme, abychom tak řekli, po rubu) — a to tak, že když byl sloupek postaven, litera byla v poloze vodorovné.

Spíše uvěříme, že byla vyřezávána písmena jednotlivě. Tisk na písmenech dřevěných lze rozeznati od tisku pomocí písma litého tím, že litery dřevěné nejsou stejné, kdežto při písmu litém jsou všecka písmena téže hlásky stejná; jsou stejná n. p. všecka *a*, všecka *b*, *c* atd. — poněvadž jsou ulita pomocí jedné a téže matrice, kdežto písmena dřevěná, jsouce vyřezávána beze všech mechanických pomůcek, každé o sobě, nebyla tak docela stejná, aby se aspoň poněkud nelišila — byť bylo i ku kreslení jejich na dřevo užito patron. Knihy, jež byly tištěny pomocí celých desk, vynikají úhledností písma nad knihy, při jichž tisku užito sazby, poněvadž vyřezávané litery byly zpočátku málo úhledné; přechod k sazbě dál se znenáhla; některé knihy jsou tištěny z části na deskách, z části na sazbě. Takto řezaná písmena nalézáme ve knihách tištěných v prvních 10 letech vynalezení tisku.

V latinské knize Leprae morales, která byla tištěna r. 1476., jest vytištěn jeden sloupek litery, která se bezpochyby při tisku ze řádku vytáhla a zůstala ležeti na povrchu; v tomto otisku jest viděti v dolejší polovici sloupku okrouhlou skvrnu, patrno, že byla ve sloupku okrouhlá dírka. Má se za to, že takové dírky byly ve všech literách, a když byl vysázen celý řádek, přiléhaly dírky tak k sobě, že se mohl celým řádkem protáhnouti tenký provázek nebo drát, čímž byla sazba upevňována, aby se písmena nevytahovala. Později se bezpochyby místo dírky dělal na kraji sloupku polokruhový zářez, a tak povstala nynější signatura na litých literách.

Poněvadž písmena dřevěná snadno se pokazila, pomýšlel Guttenberk záhy na lití písmen z kovu. Bezpochyby aby zajistil si k tomu účelu hmotnou pomoc, spolčil se asi r. 1450. s Fustem. Počátky byly i zde nákladné a velice obtížné; matrice byly olověné, a aby písmovina se s matricí neslila, musily býti matrice vymazávány a vysypávány uhelným prachem. Nicméně i při takové opatrnosti se matrice záhy opotřebovaly a stačily sotva na ulití asi 60 liter.

Tiskárna v Ripoli koupila r. 1478. od zlatníka Benvenuta razítka na hotovení trojího písma za 110 lir a od Jana Petrsa v Mohuči r. 1475. matice římského písma za 10 zl. ve zlatě. Uvěříme tedy, že byly knihy i po vynalezení tisku dosti drahé, nicméně přece značně lacinější, než byly knihy psané. Ludvík XI. na př. zastavil stříbrné stolní náčiní a dal jistého šlechtice za rukojmí r. 1471., aby si mohl vypůjčiti od lékařské fakulty v Paříži vzácný rukopis jistého arabského lékaře. Filip Statečný, vévoda burgundský, zaplatil r. 1373. 600 korun zlata za francouzskou bibli, bohatě zdobenou; za jinou dal ovšem toliko 45 franků, ale i to bylo na tehdejší poměry peněz dosti. Dle školního řádu v jistém německém městě z r. 1418. stálo opsání abecedy a Otčenáše 1 groš, donatu 10 grošů, doktrinalu $^1/_2$ marky. Že to bylo dosti, seznáme z drahotních poměrů té doby: stálať na počátku XVI. století slepice 1 pfenig, husa 1 krejcar, libra hovězího masa 2 pfenigy, libra sýra 3 pfenigy, chléb pro tři osoby 1 pfenig, míra dobrého vína taktéž 1 krejcar.

První knihy tištěny byly písmem velkým, jímž bylo napodobováno písmo psané. Z úpravy knih nelze souditi na jejich stáří, nýbrž pouze na zručnosť sazeče a tiskaře. Právě nejstarší knihy jsou díla

mistrovská. Avšak možno odhadovati stáří knih dle velikosti písma, ježto čím starší knihy, tím větší jest v nich písmo. Proto také jest pokládána bible 36řádková za starší než bible 42řádková.

Že knihy Pfistrovy mají totéž písmo jako bible 36řádková, z toho netřeba souditi hned, že byl vynálezcem knihotisku; spíše však svědčí mnohé okolnosti, že byl Guttenberkovým pomocníkem a že dokončil sám bibli, kterou Guttenberk tisknouti počal. Tento zajisté sám nestačil na řezání liter, sazbu a tisk, a potřeboval pomocníků; Pfistr hodil se mu velmi dobře, poněvadž byl dřevorytec. Rodina Pfistrova byla zámožná, mohl tedy převzíti do svého nákladu dílo, jehož Guttenberk pro nedostatek jmění dokončiti nemohl. Tomu také nasvědčuje, že jest bible 36řádková tištěna na počátku písmem jiným než v arších dalších.

Kdo měl tiskárnu, tomu bylo starati se o písmo. Teprve ku konci XV. století se počala písma prodávati. Rovněž i barvu musili si knihtiskaři sami připravovati. Dle účtu dominikánského kláštera v Ripoli z konce XV. století připravovala se čerň ze lněného oleje, terpentýnu, pryskyřice, černé smůly, železného kyzu, rumělky, fermeže, dubének, kyseliny sírové a šelaku. Při tisku se barva třela na stole nebo mezi dvěma dřevy. Teprve v 19. století počalo se užívati válců.

Přese všecky tyto potíže, jež byly s tiskem spojeny, bylo vytištěno až do konce XV. století asi 16.000 knih. Patrno z toho, že knihtiskařství rychle se šířilo.

Po roce 1460. připomínají se v Mohuči již tři tiskárny, totiž Guttenberkova, Schöffrova, a kdo měl třetí, není známo; bezpochyby byl to některý z pomocníků Guttenberkových, který po zrušení smlouvy vlastní závod si zařídil.

V té době vypukl spor mezi Dětřichem Isenburským a Adolfem Nasavským, který se skončil tím, že dal Adolf Nasavský v noci ze dne 27. na 28. měs. října r. 1462. pleniti Mohuč. Požárem při tom vzniklým zničena byla tiskárna Guttenberkova i dům Fustův s tiskárnou; zdá se však, že mnoho výtisků bible bylo zachráněno, neboť nové vydání tisklo se až r. 1472.

Tato smutná událost měla však blahodárný účinek na šíření knihtiskařství. Pomocníci Schöffrovi, jsouce nuceni se rozejíti, domnívali se, že nejsou na dále vázáni přísahou, a s uměním se netajili. V letech následujících zřizovány byly tiskárny nejen ve městech německých, ale i v jiných zemích. V Kolíně n. R. zřízena tiskárna již r. 1462., v klášteře Subiaco u Říma r. 1465., v Římě r. 1467., v Augšburce a v Basileji r. 1468., v Miláně a Benátkách r. 1469. Schöffer počal opět tisknouti r. 1464. Celkem vytiskl v l. 1459.—1479. 29 knih, z nichž bylo 6 tištěno dvakrát, 2 třikrát a 2 čtyřikrát, ostatní jednou.

Domnívali bychom se, že umění knihtiskařské také se zdokonalovalo tou měrou, jak se šířilo, a jak toho prospěch vzdělanosti vyžadoval. Ale nebylo tomu tak. Umění to bylo majetkem několika mužů, z nichž ve práci nejzkušenější byli Fust a Schöffer. Ti však nemajíce jiné touhy, nežli z tisku těžiti, o zdokonalení jeho pramálo dbali, či spíše nedbali pranic. V jedné knize zmiňuje se Schöffer, že užil při tisku s v ý c h velkých písmen; o malých se nezmiňuje, ježto pocházely bezpochyby od Guttenberka.

Jediný pokrok záležel v tom, že Schöffer lil menší písmo, když tiskl nová vydání svých knih — a to činil pro úsporu papíru a času

při tisku. První vydání žaltáře mělo stránky o 20 řádcích, druhé o 23; druhé vydání bible mělo strany o 48 řádcích. Tisk daleko se nevyrovná tisku Guttenberkovu, který byl ve svém oboru mistrem. V některých knihách Schöffrových jsou sice pěkné barvotisky, ale ty nebyly tištěny lisem, nýbrž byly po tisku jednotlivě přitiskovány rukou. Kdežto Mentel nelitoval nákladu a tiskl již r. 1473. knihu Speculum historiae latinkou, Schöffer až do r. 1480. tiskl svým starým trojím písmem.

Teprve po r. 1490., kdy knihotisk valně již byl rozšířen, přinucen byl Schöffer, aby věnoval tisku větší péči, neboť mu hrozila konkurence.

Koncem XV. století bylo v Německu a v nynějším Rakousko-Uhersku tiskáren 43, v Italii 72, ve Švýcarech 6, ve Francii 28, v Nizozemí 21, ve Španělích a Portugalsku 26, v Anglii 4, ve Švédsku 2, v Dánsku taktéž 2. V Cařihradě byla zřízena první tiskárna r. 1490., na Rusi v Černigově r. 1493.

Již v XV. století vymýšleny byly nové tvary písem, ale Německo právě v této příčině nevyniklo. První kniha latinkou byla tištěna již r. 1465. v Subiacu; vůbec v Italii se latinka brzy a velice rozšířila. Jinde bylo jí dlouho zápasiti s písmem gothickým. První kniha řecká tištěna byla v Miláně r. 1476., ovšem neměla písmena tvar nynějšího písma řeckého; akcenty byly přitiskovány jednotlivě po vytištění. První kniha hebrejská objevila se již o rok dříve. Titule tehdejší knihy neměly; latinské počínaly obyčejně slovy „incipit liber“. Řádky na poslední straně bývaly, počínajíc od shora, kratší a kratší, až vybíhaly do špičky.

Novým písmům dávána obyčejně jména dle knih, jež byly jimi poprvé tištěny, na př. Missal, Canon, Cicero. Některé z názvů těch udržely se až dosud. Švabach vyvinul se z písem nejstarších.

Obchod knihami šířil se zároveň s tiskem, neboť tiskaři byli zároveň knihkupci, a knihkupci zařizovali tiskárny. První kniha, na níž jest poznamenán „náklad vlastní“ vyšla v Norimberce u Ant. Koberera r. 1481.

Třeba též podotknouti, že v dobách těch byli i knihtiskaři kočující, putující od místa k místu, kde byly kláštery a školy. Mívali ve tlumoku něco liter a na oslu naložený dřevěný lis. Bezpochyby mívali na prodej i menší výrobky, zvané „akcidence“, (jméno to dosud se udrželo) totiž: kalendáře, písně, proroctví a pod., jež prodávali na trzích. Zámožnější vozili svou dílnu i zboží na vozíku. Byli však také kočující pomocníci, kteří neměli vlastních pomůcek a ku práci se nabízeli. Má se za to, že ku sazbě dávali se najímati i potulní žáci, kteří se zaměstnávali opisováním.

V zemích našeho mocnářství zakládány byly tiskárny v těchto letech: v Pešti r. 1473., v Tridentě r. 1475., ve Vídni r. 1482., v Brně r. 1486., v Gradišce r. 1488., v Krakově r. 1481., v Olomouci r. 1500.

O naší vlasti je známo, že první knihtiskárna byla zařízena v Plzni, a možná že to byla první v naší říši vůbec. Prof. Faulmann klade sice zřízení její do r. 1475., a mnozí také praví, že první kniha v Plzni tištěná je Statuta provincialia Ernesti, která vyšla r. 1476.[1]) Jiní však tvrdí, že první knihou byla Historie Trojánská, a ta že vyšla již r. 1468., tedy o celých 8 let dříve.

[1]) J. V. Jahn: Knihtlačitelství, umění pomocná i příbuzná. V Praze 1868.

Celkem je známo 27 knih Plzeňských. V. Hanka[2]) uvádí je dle stáří takto: 1. Historie Trojánská, 2. Nový zákon, 3. Passional, 4. jiný Nový zákon, 5. Statuta Ernesti. První byla prý tištěna r. 1468., ostatní r. 1475.

Dále byly zařízeny tiskárny: v Praze r. 1478., ve Vimperce v l. 1482.—1484., v Kutné Hoře též asi v té době; někteří uvádějí rok 1480.

Máme-li věřiti tomu, že čím starší kniha, tím větší má písmo, nebyla by Historie Trojánská knihou nejstarší, neboť jest v ní písmo menší než ve knize „Statuta provincialia Ernesti". Nejmenší písmo má Passional.

První kniha v Praze tištěná byla tak řeč. Pražská bible r. 1488.

Přirovnáme-li písma v těchto knihách k písmům německým, shledáme, že písma ta značně se liší, že tedy písma česká lita byla v Čechách, a že tudíž umění knihtiskařské u nás bylo samostatné, na cizině nezávislé. Snad i to svedlo některé k domněnce, že knihotisk byl vynalezen u nás.

III. Šíření a vývoj knihtiskařství až po naše doby.

Ve století 16. šířilo se knihtiskařství utěšeně. Německý odborný historik uvádí v Německu a nynějším Rakousku 115 míst, v nichž byly tiskárny nově zřízeny. V tomto počtu je zajisté čestně zastoupena země Česká. V první polovici tohoto století byla sice většina českých knih tištěna v cizině, hlavně v Norimberce, v Lipsku, ve Vitemberce a v Benátkách, — avšak již po r. 1540. jeví se v té příčině u nás značný pokrok. Uvádějíť se tito knihtiskaři: V Praze: Jan Kantor r. 1542., Severin mladší a Bartoš Netolický téhož roku; r. 1546. Jan Had a Jan Kosořský; r. 1558. opět J. Kantor; r. 1559. Jan Kozel; r. 1563. Šeb. Oks; r. 1565. Jan Jičínský; r. 1570. Jiří Černý a Jiří Jakobides Dačický; r. 1572. Jan Taubmann a Jan Had Kantor; r. 1575. Tomáš Taubmann; r. 1576. Michal Petrle; r. 1579. Samuel, impressor židovský; r. 1580. Burian Valda. — V Litomyšli: Alexandr Olivetský r. 1542. a Ondř. Graudenc r. 1573.

Německý historik praví, že první tiskárna v Litomyšli byla založena již r. 1518. a ve Mladé Boleslavi také toho roku.

Avšak není pochybnosti, že ve Ml. Boleslavi byla tiskárna již dříve, neboť byl tam již r. 1500. tištěn bratrský spis „Počet víry"; taktéž v Litomyšli připomíná se Pavel z Meziříčí, který tiskl na „Hoře Olivetské" již r. 1507., a ve Bělé spisovatel a knihtiskař Oldřich Velenský r. 1519.

Byť nebylo lze uvésti žádné znamenité dílo z této doby, přece seznati lze, že knihtiskařství bylo u nás zdokonalováno, již z toho, že ve knihách Plzeňských nalézáme písmo sedmeré.

Nejslavnější dobou českého knihtiskařství byla doba Jiřího Melantricha z Aventina a jeho zetě Daniele Adama z Veleslavína, těchto patriarchův českého knihtiskařství. Jiří Melantrich narodil se r. 1511. v Rožďalovicích; r. 1535. dosáhl hodnosti bakaláře a cestoval pak v Hollandsku, ve Švýcarech a v Německu; tam seznal důležitosť knihotisku, a vida, že mnohé knihy české tisknou se v cizině, umínil si

[2]) V. Hanka: Prvotisk český a prvotisk polský. Musejník r. 1840. — České prvotisky. Musejník 1852.

přičiniti se o zdokonalení umění toho ve vlasti. Vrátiv se tedy, spojil se s Malostranským impressorem Bart. Netolickým. Po jeho smrti r. 1552. řídil závod sám a přesídlil se na Staré Město. Knihtiskárna jeho byla největší v Čechách, a vyšla z ní mnohá veliká a nákladná díla, z nichž sluší zvláště uvésti patero vydání Bible, trojí vydání Nového zákona a Mathiolův Herbář. Melantrich nelitoval nákladu a objednával nová písma a rytiny, nemohl-li jich dostati v Čechách, v cizině. Zemřel r. 1580.

Čtyři roky před tím pojal jeho dceru za manželku Daniel Adam z Veleslavína, který se stal jeho společníkem; po jeho smrti řídil závod se synem Melantrichovým a později sám byl majetníkem knihtiskárny. Daniel Adam z Veleslavína narodil se r. 1546. v Praze, stal se ve svém 22. roce bakalářem a později mistrem při universitě Pražské. Opustil však universitu a stal se impressorem, jsa vedle toho velečinným spisovatelem. Doba jeho známa jest pod jménem Zlatého věku v literatuře české[3]). Bohužel zemřel Daniel A. z Veleslavína záhy, již r. 1599. Syn jeho Samuel Adam řídil po 20 let závod otcovský. Po bitvě Bělohorské uprchl s družinou krále Bedřicha Falckého a usadil se v Norimberce, kamž ho později následovala jeho manželka. Poněvadž jmění jejich bylo zabaveno, žili v úplné chudobě. Zdá se, že Samuel Adam v Norimberce zemřel, neboť jeho manželka vrátila se později sama do Prahy.

Na venkově zakládali knihtiskárny Bratří čeští; od nich byla založena tiskárna ve Mladé Boleslavi a v Litomyšli. Předním jejich knihtiskařem byl Alexandr Oujezdský, jinak též Plzeňský neb Olivetský zvaný. Pod jménem Olivetský znám byl již před ním jeden tiskař. V Litomyšli stávala totiž knihtiskárna bratrská na hoře Olivetské, kdež později vystavěna byla kolej Piaristů a gymnasium. Odtud vzalo bezpochyby původ jméno Olivetský.

Alexandr Oujezdský vyučil se knihtiskařství v Plzni a cestoval pak po Německu, kde seznal velké závody a v knihtiskařství se zdokonalil. Vrátiv se do Čech byl pomocníkem v tiskárně Litomyšlské, kterou tehda řídil Pavel Meziříčský neb Olivetský. Po smrti jeho r. 1534. svěřili Bratří správu tiskárny Alexandrovi, který závod značně rozšířil a zvelebil. Vydal ve čtrnácti letech čtrnáct objemných spisů, většinou náboženských, vyznání bratrského, z nichž některé svědčí o veliké umělosti. Když byli Bratři r. 1547. vypovězeni z Čech, vystěhoval se Alexander s jinými do Polska, kdež byl vlídně přijat i se svými pomocníky od hraběte Lukáše z Górky. V jeho zámku Šamotulech vytiskl Alexander bratrský kancionál „Piesně chval Božiech“ o 418 listech se dřevorytinami a umělými iniciálkami. Později vrátil se do Litomyšle; zemřel r. 1577. Spisy jím vydané vynikají přesným pravopisem.

V XVI. věku objevuje se poprvé s a z b a n o t, místo dřívějších dřevorytin. Vymyslil sice již ku konci XV. století sazbu tu Ital Ottaviano Petrucci, který obdržel r. 1498. od senátu privilej na dobu 20 let pro svůj vynález, který prý ho stál mnoho nákladu i probdělých nocí, avšak tisk ten byl velice obtížný, poněvadž dříve byly tištěny jen čáry notové a pak teprve do nich noty. Nemaje již jmění spojil

[3]) Poněvadž i o Melantrichovi z Aventina i o Danieli A. z Veleslavína již mnoho bylo psáno, zmiňujeme se o nich jen krátce.

se Petrucci se dvěma knihkupci a vydal během dvaceti let mnohé hudebniny, jichž provedení dosud vzbuzuje div. Zdá se však, že tisk not brzy vešel ve známost, poněvadž i jinde byly hudebniny tištěny. Značné potíže při tomto tisku pohnuly Pařížana Pierra Hautina, že přemýšlel o způsobu jiném; on vymyslil typy pro noty, v nichž byla znaménka notová již s liniemi pohromadě. Znaménka byla zprvu čtyřhranná, kosmo položená, ve druhé polovici XVI. věku však již kulatá.

V té době objevují se také poprvé ve knihách titule, a to obyčejně dvojím tiskem; některé řádky bývaly totiž tištěny červeně. Mimo to užíváno ozdobných iniciálek a hojně dřevorytin.

Dřevěný šroub u lisu tiskařského byl nahrazen v tomto století mosazným; vzniklo několik nových druhů písem, zvláště ve Francii.

V tomto století zakládali tiskárny i Jihoslované, kteří před tím tiskli své knihy nejvíce v Benátkách, a také na Slovensku objevují se první knihtiskárny. Rovněž i za oceán dostalo se již umění knihtiskařské, jenom v Turecku bylo mu stále zápasiti s mnohými předsudky až do počátku století XVIII. Koran byl tištěn poprvé v Benátkách r. 1518. Zprávy o Turecku jsou velmi chudé; dočítáme se jen, že v Cařihradě byla r. 1580. tištěna první kniha perská. Řecké knihy tištěny byly ve Francii, v Německu, hebrejské v Italii. V Benátkách prý měl křesťan Bomberg z Antverpy hebrejskou tiskárnu, v níž bylo přes 200 židovských pomocníků. První kniha syrská byla tištěna r. 1555. ve Vídni. V době té sluší také hledati počátky knihkupectví jakožto živností samostatných. Ve Frankfurté n. M. konaly se knihkupecké trhy.

V XVII. století zřízeny byly v Německu a Rakousku 143 nové tiskárny. V Čechách byla prý zřízena tiskárna, jak uvádí prof. Faulmann, r. 1612. ve Staré Boleslavi, r. 1618. v Král. Hradci, r. 1628. v Litoměřicích, r. 1635. v Lysé, r. 1696. v Tachově. O tiskárně ve Staré Boleslavi a o tiskárně v Lysé n. L. se v českých spisech nikde nečiní zmínky. V Lysé byla sice tiskárna, ale až ve století XVIII. založená kolem r. 1720. od hraběte Fr. Šporka.

Roku 1610. zařídil knihtiskárnu v Dobrovici u Ml. Boleslavi pan Hynek z Waldštýna, který dal r. 1616. tajně tisknouti spis historický, v němž bylo hanlivě psáno o císaři Rudolfovi a Matyáši. Původcové spisu toho, Hynek z Waldštejna a prokurator Václav Magrle vyvlékli se chytře z obžaloby a svedli vše na správce tiskárny Ondřeje Mizeru, který byl uvězněn na Pražském hradě, ale brzy na přímluvu samého Hynka z Waldštejna propuštěn. Tento musil přislíbiti, že Mizeru po dvounedělním vyzvání do Prahy odevzdá. Avšak nedostál slovu; dav Mizeru stíti, rozhlásil, že Mizera z vězení mu uprchl. Brzy však zločin Waldštejnův vyšel na jevo, když mrtvola Mizerova byla nalezena na popravním místě u Dobrovice. Hynek z Waldštejna, maje se dostaviti k soudu, složil 50.000 kop míšenských do královské komory a uprchl potom do Drážďan, vzav s sebou i náčiní knihtiskařské, kdež zemřel ještě r. 1627. otrávením. Mizerův společník M. Kleinwächter přinesl již r. 1613. část tiskařského náčiní z Dobrovic do Král. Hradce, kde zařídil vlastní závod, a to asi ta tiskárna, jejíž založení klade prof. Faulmann do r. 1618., o Dobrovické tiskárně ani se nezmiňuje. Jak viděti, nedávají si němečtí historikové s bádáním o věcech českých příliš mnoho práce.[4])

[4]) Obšírně jest vypsán proces Hynka z Waldštejna ve „Světozoru“ z r. 1867. a v „Osvětě“ z r. 1878.

Celkem bylo XVII. století knihtiskařství nepříznivo, což platí hlavně o době války třicítileté. Ruch válečný odvracel všecku pozornost od literatury; v Německu zrušeny mnohé tiskárny, a z liter byly lity — náboje. V Jeně prý zůstal jediný pomocník tiskařský Jan Blümler, když město bylo drancováno. Vojáci vtrhnuvše do dílny nutili jej, aby jim ukázal způsob tisku, což on se strachem učinil. R. 1635. vydáno bylo jen 307 knih, kdežto r. 1618. 1757! U nás vzaly v době emigrace za své tiskárny bratrské; některé přeneseny byly do ciziny.

Jakýsi pokrok shledáváme pouze v některých zemích, hlavně v Nizozemí. Také v Rusku přibylo 7 nových tiskáren, ve Švýcařích 5, ve Švédsku 4. V Dánsku bylo všech tiskáren 23. Ve Francii, kdež byl počet tiskáren dřívějším nařízením královským omezen na 24, povoleno rozmnožiti je o 10. Velice získala Francie r. 1681. připojením Strassburku, kde bylo několik tiskáren. Bezpochyby byl brzy uznán všeobecný prospěch, z knihtiskařství plynoucí, a snad proto povolil král Ludvík XIV. r. 1686., aby v Paříži bylo tiskáren 36. Ale když odvolán byl r. 1688. Nantský edikt, vystěhovali se protestanté většinou do Anglie, a s nimi přešel tam téměř úplně průmysl papírnický. Marnými zůstaly pokusy Ludvíka XIV., aby přiměl papírníky k návratu do Francie. V Anglii zase bránilo šíření se knihotisku ustanovení, že nesmí býti více sléváren písem nežli čtyři, kteréž pro množství zakázek nemohly ani pomýšleti na zdokonalování svých výrobků.

R. 1686. zřízena byla první tiskárna ve Skalholtě na Islandě.

Zaznamenati sluší zlepšení lisu tiskařského Jansonem Bleauem, který však nebyl tiskařem. Hotovil globy a různé hvězdářské přístroje pro Tychona de Brahe, s nímž žil v důvěrných stycích. Na cestách po Hollandsku seznámil se však důkladně s knihotiskem a shledav nedostatečnost lisu, brzy jej opravil.

Největší pokrok jeví se té doby v písmech; přibylo totiž mnoho nových a ozdobných druhů, v čemž vynikala zvláště Francie. Dle německého účtu z té doby stál v Německu cent fraktury 34 zl., garmondu[5]) 44 zl. Písma cizí a drobnější byla dražší, až i za 60 zl.

Ku konci XVII. století objevují se první pravidelně vycházející noviny, nejvíce týdenníky, ač nelze tu mluviti o prvních novinách vůbec, ježto příležitostné listy s časovými zprávami vycházely již ku konci století XV.

Výrobky věku XVIII. neliší se valně od dřívějších. I tu kvetlo knihtiskařství nejvíce v Hollandsku, a Francie opět proslula novými druhy písem. Slévárna r. 1736. v Paříži zřízená byla té doby největší na světě. V Rusku šířil se tisk zvláště za pokrokumilovného cara Petra Velikého; první ruské noviny počaly vycházeti v Moskvě r. 1703. I v Turecku zřízena roku 1720. první státní tiskárna za sultána Ahmeda II., hlavně přičiněním efendiho Ibrahima, po jehož smrti však na dlouhou dobu opět zanikla.

V Americe proslul jako knihtiskař Benjamin Franklin, vynálezce hromosvodu, jehož stoletá památka úmrtí právě letos připadá.

Nemalé důležitosti ve knihotisku jest jednotná míra a stupňovitá tloušťka písem, jež velice usnadňuje sazeči sestavování celých stran. Tato přesná míra byla zavedena v XVIII. století.

[5]) Garmond sluje písmo, jímž je tištěn tento článek.

Za jednotku míry přijata výška položené litery písma „cicero“ zvaného, o málo většího garmondu. Sazeč i délku řádků i stran měří na „cicera“. Tato výška „cicera“ dělí se na šest stejných dílů, čtvrtpetity zvaných. Výška „cicera“ měří tedy čtvrtpetitů 6, garmondu 5, petitu 4, nonpareillu 3, a podobně přibývá výšky o čtvrtpetity při písmech větších.

Nonpareille Petit Garmond Cicero Střední

Aby tento řádek celý měl výšku stejnou, totiž výšku písma „Střední“, položí sazeč na písmena „Cicero“ jednu tak zv. „proložku“ čtvrtpetitovou, totiž olověný plíšek, který je ztloušťí jedné šestiny cicera“. Na slovo „Garmond“ musí položiti dvě takové proložky, na „Petit“ tři, na „Nonpareille“ čtyři, ježto „Střední“ má výšku sedmi čtvrtpetitů.

Dva důležité vynálezy, spadající v obor tisku, učiněny v tomto století. R. 1710. vynalezl Leydenský kazatel Müller stereotypii, kterouž rozumíme odlitky celých vysázených stran. Užívá se jí při tisku takových článků, kterých bývá často beze změny upotřebeno, jako na př. seznamy výročních trhů a jmen Svatých v kalendářích a pod. — Ku konci XVIII věku vynalezl Pražský rodák Jakub Senefelder lithografii, která nijak neublížila knihotisku, jak bylo se obáváno; naopak přispěla spíše k jeho zvelebení, ano bylo nuceno závoditi s ní co do vkusu písem, sazby i tisku.

IV. Co podporovalo a co překáželo vývoji knihtiskařství. Působení církve. Censura.

Známá pravda, že každá věc má své dobré i zlé stránky, platí též o umění knihtiskařském a objevila se při něm již záhy po jeho vynalezení. Přihlédněme jenom k činnosti prvních tiskařů, Fusta a Schöffra a shledáme hned konkurrenci a reklamu, která vlastní zboží vynáší a cizí umlčuje, ne-li docela odsuzuje a tupí. Psalť Schöffer o jedné své knize: „Věř, milý čtenáři, ani žádnou psanou ani tištěnou sbírku dekretalií nelze přirovnati k naší. Ona má tři přednosti: okraje stejné šířky, krásu, která v oči bije, a výklad slov nemusíš až vzadu hledati, máš jej na každé straně.“ — Na konci knihy „Ars versificatoria“, v Paříži v téže době vydané, vytištěna byla poznámka: „Kdykoli čísti budeš tuto knihu, milý čtenáři, vždy více budeš milovati talent našich tiskařů. Místo celého roku nebo více let, jež rychlý písař potřeboval, stačí jediný měsíc novému umění, aby byla čtenářům vydána celá kniha bez chyb. Šťastné Německo! Tobě je svět díkem zavázán za tento vynález!“ —

Vedle nesvědomité reklamy bylo to nedovolené otiskování cizích prací, tedy literární krádeže, jež upozornily záhy úřady na to, že nemůže býti dopřáno tisku úplné svobody, ale že bude třeba vésti nad ním dozor — jinými slovy: nutnou se stala censura.

Luther psal na př. 1525. ve předmluvě k opravenému vydání svých výkladův epištol a evangelií: „Co to má býti, milí páni tiskaři, že jeden druhého tak veřejně okrádáte, olupujete a sebe ničíte? Stali jste se zloději a lupiči! A myslíte, že vám bude Bůh žehnati za takové jednání?“ — A radě města Norimberku psal téhož roku: „Oznamuji Vašim Slovutnostem, že byly našim tiskařům některé modlitby

z Postily, přes polovici knihy, tajně ukradeny, do Vašeho města přineseny a rychle tištěny, tak že byly dříve prodávány, než vyšly naše."

Již v prvních dobách tisku patisklo se pod záminkou „opravených vydání." Jako tedy slýcháme často stížnosti, že censurou jest omezena svoboda tisku, tak zase s druhé strany třeba uznati, že censura je tisku též ochranou.

Již r. 1498. byl v Německu ustanoven císařský úředník, aby poskytoval ochrany knihám proti patisku. Za každou knihu zaplatila se taxa, a za to požívala kniha ochrany po několik let.

Kdo stopuje dějiny knihtiskařství, brzy pozná, jak nedůvodnou jest výtka církvi tak často činěná, jakoby byla překážela „všemu pokroku a vzdělanosti". Naopak, právě církev to byla, jež podporovala knihtiskařství ať přímo, ať nepřímo.

Vraťme se jen k počátkům knihotisku. O kočujících knihtiskařích stala se již zmínka; a tito knihtiskaři nalézali útulku a zaměstnání téměř pouze ve klášteřích, kde byly také školy. Také první tiskárny zřizovány byly tam, kde byly kláštery. A jaké knihy to byly, jež poprve byly tištěny? Již Guttenberk tiskl bibli; a vůbec byla v XV. stol. tištěna výhradně díla obsahu náboženského, missály, brevíře a j.

Knihtiskaři požívali zvláštní ochrany universit a biskupův, kteří jim dopomáhali k rozličným privilejím a je vůbec podporovali. Nebude od místa položiti tu list Würzburského biskupa, kterýmž ustanovoval Jindřicha z Achu za svého tiskaře.[6])

„My Julius s Boží milosti biskup Würzburský a vévoda z Franken vyznáváme a vědomo činíme tímto listem, že jsme pro rozmnožení slávy Boží naším ustanovením, církvi a všemu kněžstvu k dobru a prospěchu, přijali našeho milého a věrného Jindřicha z Achu ode dnešního dne, kdy tento list vydán, až do odvolání a výpovědi našich nástupců, kterou jim vyhražujeme, za svého knihtiskaře. Týž má bydleti v našem městě Würzburce, nám vždy tiskem ke službám pohotově býti, šesti druhy latinkového písma a třemi lisy se zásobiti, všecky výnosy naše a jakékoli rozkazy, jež duchovním i světským vydáme, se vší péčí tisknouti, začež mu zaplatíme potřebný papír a za potištění každého balíku (o 10 rysech, rys o 20 knihách) 5 zl., ale tak, že každého tisku 12—1500 výtisků odevzdá; nebudeme-li tolik výtisků potřebovati, chceme se s ním taktéž vyrovnati. I když mu něco jiného tisknouti dáme, byť to bylo i jeho nákladem a k jeho užitku, chceme mu umluvenou mzdu zaplatiti, a budou-li písmena černá a červená, noty nebo pod., mzdu dvojnásobnou, totiž 10 zl. za balík. Má však ve všem poslušen býti císařského nařízení z r. 1548. a všech pozdějších císařských mandátů a zákonů, a ze všeho, co tisknouti bude, vždy našim kancelářům a duchovním radům jeden výtisk ku prohlédnutí předložiti. Také čeho potřebujeme pro náš ústav a kancelář, na našem papíře pěkně a zdarma tisknouti. Naproti tomu zavazujeme se my a naši nástupcové dávati jemu o sv. Michale 25 zl. ve zlatě, 10 měřic žita, 1 fuder[7]) vína a jeden letní dvorní oblek. Tyto dávky počnou r. 1579."

Zajisté nemůže býti církvi ve zlé vykládáno, že v dobách, kdy se šířila bludná učení, dbala toho, aby šíření tomu nepropůjčoval se

---

[6]) Faulmann: Gesch. der Buchdruckerkunst.

[7]) Míra, jež obsahovala 6 věder, v některých krajích i více.

i tisk, a tudíž na knihy dohlížela. První papežské nařízení v té příčině vydáno r. 1479. Mohučský arcibiskup Berchtold ustanovil r. 1486. za censory čtyři universitní professory. Arcibiskup hessenský Heřman zakázal r. 1499. tisknouti, cokoli by dříve prohlédnuto nebylo, z toho důvodu, že by „veliké dobrodiní knihotisku zneužíváním v úpadek bylo přivedeno". Krátce před tím obnovil a zostřil papež Alexandr VI. nařízení proti čtení a rozšiřování bludařských knih. R. 1515. zavázal papež Lev X. biskupy a inkvisitory k pilnému čtení knih před tiskem, aby bludařství bylo potlačeno.

Patrno tedy, že církvi záleželo pouze na vyhubení bludů a nikoli na potlačování tisku. Že pak byla mnohdy od panovníků svěřována censura duchovním hodnostářům i z jiných příčin, svědčí o tom, že uznávali jejich kompetenci a způsobilosť k takovému úřadu.

Ostatně třeba podotknouti, že ještě před vydáním říšských a panovnických nařízení vykonávala censuru města sama z vlastního popudu.[8]) Tak na př. Strassburský senát r. 1504. zakázal tisknouti vše, „co by bylo psáno proti papeži, císaři a knížatům i dobrým mravům," a ustanovil z té příčiny tři censory. R. 1515. vykonána prohlídka tiskáren, a hanlivé tiskopisy byly zabaveny a spáleny.

První říšské ustanovení o ničení špatných knih vydáno bylo r. 1524., a tu mnohá města nařízení to přísně prováděla, ba, větší přísnosti užívala, nežli snad bylo potřebí. Tak byli v Norimberce pomocníci tiskaře Jana Hergotta trestáni vězením za vytištění spisu Tomáše Münzera, a Hergott sám sťat. Rovněž v Augšburce ustanoven trest na těle a majetku za tištění knih špatných r. 1530. a nařízeno, by na každé knize vytištěno bylo jméno tiskaře a místo tisku. Podobně přísné ustanovení platilo ve Štýru.

Karel V. nařídil r. 1541., že každá kniha má býti prohlédnuta a jménem spisovatele i knihtiskaře označena. Ano i kupující byli trestáni za koupi knih špatných.

Veliká přísnosť zavedena byla v Sasku a v Bavořích. Vévoda Jiří dal každých 8 dní konati v Lipsku prohlídky tiskáren, „aby se nic netisklo proti evangeliu". Vévoda August zakázal všecky tiskárny (1571.) kromě v Lipsku, Wittemberce a Drážďanech. — Ve Špýru již o rok dříve nařízeno, že bez úředního povolení nikdo tiskárnu míti nesmí.

V Bavořích vydán r. 1548. přísný rozkaz na ničení knih proticírkevních. Když pak r. 1564. vydán péčí sněmu Tridentského Index librorum prohibitorum, dal ihned vévoda Albrecht V. vypsané knihy hledati a ustanovil přísné tresty. Že však každý vymlouval se neznalostí obsahu jejich, bylo nařízeno pozdějším výnosem, že knihy obsahu náboženského smějí se tisknouti jenom v jistých městech. Vilém V. ustanovil přísné tresty pro ty, u koho bude nalezena kacířská kniha, aby tisícové si vzali výstrahu. I závěti měly býti prohlíženy.

Ve Francii část duchovenstva obávala se nepříznivých následků, bude-li tisk povolen, i žádala Františka I., by tiskáren nepovoloval.

---

[8]) Jak přesné a spolehlivé bývají mnohdy výklady o věcech důležitých, toho dokladem jest na př. i Slovník náučný, kde čteme o censuře: „Z počátku vykonávána jest c. pouze jakožto ústav církevní a hlavně na náboženství se vztahující, od papežských inkvisitorů, později ujal se jí stát, učiniv ji zařízením politickým". Kdy pak bylo to „později"? A vykonávali censuru jenom inkvisitoři papežští a stát?

Ale byl to právě arcibiskup Pařížský Bellay, který vymohl svým vlivem u krále, aby knihotisku překážek činěno nebylo. Ale když r. 1534. byly v Paříži nalepeny plakáty, jimiž tupena vláda, zrušil král všecky tiskárny a hrozil trestem smrti každému, kdo by tiskárnu zařídil. Přičiněním parlamentu zákaz ten sice odvolán, ale parlament musil navrhnouti králi 24 osob, z nichž král jmenoval 12 censorů. Ve Francii nařízeny také poprvé povinné výtisky r. 1538., od kterézto doby musil býti výtisk každé knihy odevzdán královské knihovně. Později nařízeno, že má býti každý výtisk pěkně tištěn a svázán. R. 1542. konány v knihtiskárnách prohlídky.

Zvláště přísným byl Jindřich II. Týž vydal r. 1457. rozkaz, aby knihtiskaři bydleli v domě universitním, aby se žádná kniha netiskla beze svolení theologické fakulty, a jméno spisovatele a tiskaře aby bylo na každé knize udáno. Mnozí tiskaři pro přestoupení zákonů byli trestáni a mnozí prchli do ciziny. Karel IX. ustanovil za tištění hanopisů na vládu trest bičování, a opakovalo-li se, trest smrti.

V Anglii zavedl censuru Jindřich VIII. r. 1533. Napřed konal ji sbor duchovních, později tajná rada králova. Proti pobuřujícím knihám vydány zákony i za Eduarda III. a za královen Marie (1555.) a Alžběty (1559.) R. 1585. nařízeno, že mimo Londýn nesmí býti nikde tiskařský lis, než 1 v Oxfordě a 1 v Cambridge. — Rovněž i v Nizozemí a ve Španělích censura zavedena. Ve Švýcařích tisk katolický za doby Zwingliho a Calvina téměř úplně byl potlačen.

Umění knihtiskařské nalezlo však záhy také obětovné příznivce — a ku podivu: právě ti, kdo snažili se o vyhubení knih špatných, ukázali se býti štědrými jeho podporovateli; zajisté je vedla ku přísnosti té jen péče o jeho dobrou pověst.

Papež Lev X., týž, který vydal rozkaz na hubení knih kacířských, zařídil velikým nákladem 40.000 zl. rozsáhlou tiskárnu ve Vatikáně, která trvala i za jeho nástupů Pia IV., Sixta V. a Klimenta VIII. — Papež Julius II. zařídil arabskou tiskárnu ve Fano.

Jako nový doklad, že kněžstvo „udržovalo lid ve tmách," můžeme uvésti, že Jesuité přenesli knihtiskařství po r. 1560. do Vých. Indie, kde byla v Goa tištěna první kniha, a ku konci téhož století do Japanska. I do Číny dostal se tisk přičiněním Jesuitů.

Jak veliká byla přísnost ve Francii, taková byla i přízeň. Počet tiskáren omezen na 24 z toho důvodu, by knihtiskaři měli dostatek práce a nebyli sváděni k tištění knih špatných. Ludvík XII. osvobodil tiskaře od zaplacení 30.000 livrů daně a povolil bezplatné zasýlání knih. František I. potvrdil privilegia knihtiskařům a osvobodil je r. 1538. branné povinnosti. O rok později dal zabaviti v tiskárnách neúhledná písma a špatný papír a nařídil, aby každá kniha tištěna byla pěknými literami a na pěkném papíře. Na korrektury byl tak přísný, že dal listy s chybami z knih vyřezávati a opravené znovu tisknouti. (Co by tomu říkaly naše noviny!)

Korrektoři musili označiti na korrekturách své „imprimatur," a nedbalí byli pokutováni. Přišed prý kdysi do tiskárny Rob. Ettienne, který právě byl zaměstnán, rozkázal jej nevyrušovati. — Jindřich III. poslal Jind. Ettienne do Švýcar, by tam nakoupil vzácných knih. Za jisté dílo odměnil jej 3000 livrů a vykázal mu 300 livrů pense. — Karel IX. nařídil, aby cena knih byla upravena dle množství listů, a aby umožnil jejich láci, osvobodil knihtiskaře od daně r. 1583.

V Anglii královna Marie potvrdila družstvo knihtiskařův, a kdo k němu nenáležel, nesměl tiskařství provozovati. Starší spolku směli konati prohlídku v tiskárnách. Z veškerých pokut připadla polovice koruně, polovice družstvu.

A tak i v dobách pozdějších mělo knihtiskařské umění své příznivce a podporovatele, ač dozor byl v rozličných zemích více méně přísný.

Císař Rudolf II. nařídil r. 1608. odevzdávati povinné výtisky úřadům, jež měly prohlédnouti i staré katalogy knih, jež prohlédnuty nebyly. Jakkoli knihkupci z Jeny, Lipska a Wittenberku z nařízení toho skrze kurfirsta saského Christiana II. se odvolali, docílili tím pouze odročení tohoto rozkazu na několik let. Téhož roku bylo i v Bavořích vydáno přísné nařízení o předložení dvou výtisků úřadům. Každá knihtiskárna měla býti dvakrát v roce prohlédnuta od faráře a dvou katolických měšťanů. — Ve Francii nařízením z r. 1624. zakázáno tisknouti vše, co by se týkalo státních záležitostí, nedal-li k tomu král zvláštního svolení. Ludvík XIII. odůvodňoval r. 1629. svůj rozkaz tím, že „snadnosť a svoboda knihy tiskem rozmnožování působí nepořádek, znepokojuje zemi a stát a působí zkázu mravů, že je tady nucen dáti zabaviti každou knihu, jež není opatřena jménem autora a státní pečetí na znamení, že smí býti kniha prodávána, kteroužto pečeti označovaly se knihy po úředním prohlédnutí. — A týž Ludvík XIII. zařídil r. 1640. tiskárnu a slévárnu písem v Louvru. Též kardinál Richelieu zařídil vlastním nákladem tiskárnu ve svém zámku r. 1646.

V Římě zařídil znamenitou tiskárnu papež Urban VIII. kongregaci de propaganda fide a dal přenésti do ní písma z knihovny Vatikánské r. 1622.

V Anglii zakázáno za Karla I. prodávati knihy v cizině tištěné; každá kniha musila býti označena jménem knihtiskaře a spisovatele, bez jehož svolení se práce jeho tisknouti nesměla. Kromě knihtiskáren universitních a státní směl o býti tiskáren pouze 20, každá se dvěma lisy, a slévárny čtyři, které směly míti jen po dvou učenících. Každý knihtiskař musil zařízení tiskárny oznámiti družstvu a položiti 300 korun kauce pro jistotu, že nebude tisknouti knih nedovolených. Povolení udíleno před tiskem. Tím bylo doplněno nařízení královny Alžběty z r. 1585. R. 1643. vykonána prohlídka tiskáren, a ustanoveno 12 censorů pro spisy theologické, 4 pro právnické, 5 pro lékařské, 1 pro heraldické a 1 pro časové.

Po třicítileté válce zavedena téměř všude přísnější ustanovení. R. 1662. vyhlášen ve Frankfurtě n. M. císařský edikt, jímž uložena na knihy daň, a židům obchod knihami zakázán. Dva výtisky každé knihy měly býti předloženy ku prohlédnutí nejdéle v týdnu po vytištění; omeškání bylo pokutováno, a knihy před povolením prodané konfiskovány. Následkem této přísnosti zřizovány knihkupecké trhy v Lipsku, zvláště od tiskařů knih protestantských.

V Anglii nařízeno za Karla II. odevzdávati tři povinné výtisky každé knihy, totiž jeden pro královskou knihovnu a dvě pro university. Nařízení to zůstalo v platnosti i v dobách pozdějších.

Zvláště krutě trestány přečiny tiskové za Karla II. Skotský duchovní Leigthon byl z úřadu propuštěn, bičován a jinak trýzněn. — Tiskaři Twyn a Dover, knihkupec Brevster a knihař Brooks byli

krutě trestáni za urážku magistrátu tiskem. Twyn pověšen, a tělo jeho zohaveno. Ostatním bylo státi na pranýři a zaplatiti značnou pokutu.

R. 1694 byla censura zrušena, ale byla vydána přísná pravidla o tisku, a přečiny stíhány trestem. Zakázáno tisknouti klamné a pobuřující zprávy a protináboženské spisy. R. 1711. nařízeno pod pokutou, že spisovatel musí býti na knize jmenován, a zaveden novinářský kolek.

Za Jiřího II. r. 1734. zaručeno auktorům právo na 14 let; patisky měly býti konfiskovány. O dvě léta později vydán přísný zákaz na prodej knih v Anglii vydaných a jinde patištěných, a zákaz ten obnoven třikrát, vždy po 6 letech. Jiří III. potvrdil r. 1798. zákony dřívější, za Jiřího IV. byly však opět zostřeny, a následkem toho bylo hojně tiskových procesů, jež měly v zápětí přísné tresty. Teprve r. 1837 zmírněna poněkud ustanovení o tisku, a r. 1869. zákony Jiřího IV. odvolány.

V Dánsku byla za Kristiana VII. r. 1771. povolena úplná svoboda tisku, ale poněvadž jí bylo brzy zneužíváno, nařízeno r. 1790., že má býti předložen policii výtisk každé knihy, na níž není spisovatel podepsán, a přečiny tiskem spáchané že mají býti přísně trestány.

Taktéž ve Španělích a v Italii střídaly se často zákony přísné s mírnějšími — dle smýšlení panovníkův a vlády o důležitosti tisku. Jenom v Nizozemí, kde již na počátku 17. století bylo pět universit a mnoho jiných škol, zavedena svoboda tisku úplná, a lid ku podivu dovede si jí vážiti a nezneužívá jí.

I ve svobodné Americe, kdež byla zřízena první tiskárna v Cambridge r. 1631., starší státu pilně k tisku dohlíželi a ustanovili censuru. R. 1664. vydán zákon, že kromě v Cambridge žádné tiskárny býti nesmí. V době té psal Willian Berkley, guvernér z Virginie, výborům kolonií: „Děkuji Bohu, že nemáme svobodných škol ani tiskáren, a doufám, že ani za sto let jich míti nebudeme. Neboť vzdělání způsobilo jenom neposlušnost, bludy a sektářství, a tisk je rozšiřuje jakož i hanlivé spisy proti vládě. Bůh nás chraň obého!“ — James Franklin byl trestán čtyřmi nedělmi vězení a nařízeno mu, předkládati noviny sekretáři provincie, bez jehož svolení nesměly býti prodávány.

Veliká přísnosť panovala zvláště ve Francii; v l. 1660.—1756. bylo asi 870 tiskových procesů, jež měly za následek odsouzení spisovatelů, knihtiskařův a šiřitelů knih do Bastily, — kromě četných procesů, při nichž uznáni byli obžalovaní nevinnými.

R. 1694. oběšeni byli knihtiskařský pomocník Rambault z Lyonů a knihařský tovaryš Larcher pro brožuru, v níž bylo psáno o tajném sňatku králově.

Mnohé vznešené osoby, ba sami panovníci, takovou náklonnosť měli k umění knihtiskařskému, že se mu učili a pro zábavu se jím zaměstnávali. Takoví pak o rozkvět jeho ve svých zemích velice dbali. Tak v Sasku dědičný princ Kristián II. r. 1683. sám si zařídil tiskárnu se 20 centy písma a dvěma lisy ve svém zámku v Merseburce; i v jiné tiskárně soukromé, již často navštěvoval, nejednou sám sázel a tiskl. Nařízeno tehda také knihtiskařům, že mají míti úhledná písma, pěkný papír a dbáti správné korrektury.

Ve státní knihtiskárně ve Vídni dosud lze viděti ve výstavním korridoru lis, na němž pracoval za svého mládí císař Josef II.

Nejvíce příznivců mělo knihtiskařství v panovnické rodině francouzské. Dvorní tiskárna v Paříži proslula na dlouhou dobu v XVII. st. Tiskem zanášel se smutné paměti král Ludvík XV., po němž zachovala se kniha z r. 1718., a pověstná jeho milostnice markýza z Pompadour. Nařízení z r. 1715., by každá knihtiskárna měla aspoň čtyři lisy, osm druhů antiquy (písma latinského) a příslušné množství cursivy, (ležaté latinky) spíše knihotisku uškodilo nežli prospělo. Zahálelo tehdáž asi 200 lisů, a knihtiskaři žádali, by nařízení to bylo odvoláno. R. 1739. rozkázáno papírníkům, aby vyráběli dobře klížený papír, nepřiměsovali vápna a jiných podobných látek, za to byli sproštěni daní, povinnosti vojenské i ubytování vojska. — Tiskem zanášeli se také: matka Ludvíka XVI. ve Versaillu, po níž zachovala se kniha z r. 1758., jakož i synové její, vévoda Burgundský a nešťastný král Ludvík XVI., od nichž pocházejí knihy z l. 1760. a 1766. Podobně vévodkyně z Bourbonu, dcera Ludvíka XV.

Značné přízně požíval knihotisk v zemích porýnských, kde vzal svůj původ. V Bavorsku byli knihtiskaři také na počátku XVIII. stol. sproštěni daní a povinnosti vojenské. Würzburský biskup r. 1447. udělil jim mnohé výsady. Knihtiskaři byli pod svrchovaností university, a magistrát jich nesměl nijak obtěžovati. Dle nařízení z r. 1724. nesměl ve Strassburku nikdo provozovati knihtiskařství, kdo neměl průkaz zachovalosti a o navštěvování služeb Božích od faráře. R. 1740. nařízeno tiskařům míti pěkná písma a papír a dbáti pečlivě korektury. Od r. 1770. rovnal syndikát rozepře mezi pomocníky a zaměstnavateli a doporučoval těmto nezaměstnané, chovaje stále jejich seznam.

Za Maximiliana Josefa III. byla r. 1769. v Bavořích zavedena přísná censura. Většina členů censorního kollegia byla z duchovenstva. Knihkupci, kteří chtěli trhy obeslati, musili aspoň o tři měsíce dříve své katalogy předložiti censorům. Téhož roku vydán seznam knih zakázaných, (mezi nimi byl i Rousseauv Emil). Pozdější ustanovení byla ještě přísnější. R. 1794. zakázáno knihkupcům v Mnichově prodávati i „zamilované“ romány, poněvadž prý „čtení takové neprospívá, ale mládež kazí.“ Noviny nesměly býti vydávány beze svolení vlády. R. 1803. zrušena tato přísná censura, a knihkupci měli pouze odevzdávati seznamy knih policii, a dozor vykonáván zvláště nad podomním obchodem s knihami.

Jak prospěla knihotisku úplná svoboda, toho nejlepší důkaz podává doba revoluce francouzské. Veškerá privilegia byla zrušena, knihtiskárnu mohl si zříditi, kdo chtěl, odborník i neodborník, vzdělanec i nevzdělanec. Koncessiovaní knihtiskaři závody své většinou zrušili — a knihotisk ocitl se v úpadku. Jediným výrobkem knihtiskařským byly časové brožury, jichž se prodalo týdně až 20.000. Zajisté podivná to hra osudu, že literami ze soukromé tiskárny krále Ludvíka XV. tištěny byly protimonarchické brošury. Marat totiž jménem kommuny vzal čtyři lisy i písma, a když bývalý správce královské tiskárny Amisson Duperon činil námitky, byl odpraven. Podobný osud stihl mnohé jiné.

Nařízení o tisku bylo za doby republiky přísnější nežli za doby monarchie. Všecky časopisy a periodické spisy byly pod policejním

dozorem, jakož i tiskárny jejich; mnohé časopisy byly zastaveny, a zaveden novinářský kolek. Censura byla přísná.

R. 1806. byli zatčeni v Němcích od Francouzů dva tiskaři, že vydali brožury proti nadvládě francouzské, a jeden z nich zastřelen.

Napoleon I. nazval tiskárnu „arsenálem, jejž nemožno komukoli svěřiti.“ R. 1810. zmenšen počet 400 tiskařů — na 60, a v ministerstvu vnitra zřízeno ředitelství tiskáren, jež vykonávalo i censuru. Té podléhaly dle ustanovení z r. 1814. veškeré knihy, mající méně než 20 listů, a od r. 1817. všecky časopisy. O dvě léta později uvalena na denní listy kauce 10.000 franků, na ostatní polovice.

Přísná ustanovení o tisku takořka se rojila. Deputovaný Ch. M. Salaberry řekl docela, když hájil přísný zákon tiskový, že tisk jest jedinou ranou, jíž Bůh na Egypt neposlal. — Takto odsuzováno veleužitečné umění, poněvadž krátce před tím přičiněním padouchů sloužilo záměrům zločinným.

Vévoda Orleanský r. 1830. udělil tisku svobodu, ale poněvadž jí bylo zneužíváno, zavedeny tresty opět. Znovu zrušeny veškeré tresty za prozatímné vlády r. 1848. (mnoho knih však bylo zakázáno), zrušeny kauce a kolek, ale svoboda dlouho netrvala. Po červnovém povstání zakázáno 11 časopisů. Veliká přísnosť nastala opět za presidenta a později císaře Napoleona III.[9]) R. 1852. odevzdána censura policii, kauce a kolek opět zavedeny. R. 1881. dána opět tisku svoboda, jíž se těší i Švýcary a Norsko.

V Rakousku nařídila Marie Terezie r. 1752., aby každá kniha předložena byla censorům z osob duchovních ustanoveným; u koho byla nalezena kniha zakázaná, zaplatil pokutu 3 zl. Císař Josef II. již v prvním roce své vlády zrušil přísnou censuru a ustanovil kommissi, jíž dán tento návod:[10]) Kommisse bdiž přísně nade vším, v čem oplzlosti nepříslušné se nalézají, ale shovívavě buďte posuzovány spisy, v nichž učenosť, vědomosti a rozumné rozpravy se rozšiřují, neboť ony čte lid a osoby nedospělé, ale tyto ocitnou se vždy již v rukou osob vyspělých a v zásadách svých stálých (?) Jestliže spisy jednaly pohoršlivě o náboženství, dobrých mravech, státu a panovníku, nemělo se vydání jejich sice připustiti, ale vysloveno zároveň, že se nemají zapovídati posouzení, týkající se panovníka i poddaných — což bylo hlavně proto vysloveno, aby nesvědomití úředníci byli jaksi pod dozorem veřejného tisku.

A jaké následky mělo toto nařízení, jež dovolovalo knihkupcům i patisknouti knihy v cizině vydané, jenž když byly censurou propuštěny? Slyšme, co praví o tom historik, jenž reformy císaře Josefa II. namnoze velice chválí: „V ediktě nebylo dostatečných pravidel pro censory, kteří nevěděli, jak si vlastně mají počínati, a aby neutržili důtky, propouštěli všecko do veřejnosti. Následek toho byl, že brzy množství spisů potupných se vyrojilo, a tato druhdy neznámá literatura najednou se rozmohla. Dotýkáno se osob bez počtu, zejména prélátů a vyšších úředníků, a to zhusta způsobem věru ničemným“. —

---

[9]) Zajímavo jest, že přívlastek **III.** tohoto císaře způsoben byl tiskovou chybou. Když byl totiž Napoleon vyhlášen za císaře příjmím II., považoval sazeč, který sázel provolání, číslici **II** se znaménkem ! za ní stojícím za III., vysadil tuto číslici, provolání tištěno a rozšířeno, a číslice ta již jménu Napoleonovu zůstala.

[10]) A. Hellmuth: Císař Josef II.

Nešetřeno ani osoby císařovy, a Josef, chtěl-li býti spravedliv, „nemohl toto neustále se zmáhající těžení právem zameziti, a tak se stalo, že ten, jenž byl prohlásil svobodu tisku, sám nejvíce jí utrpěl. — Ano, knihtiskař Vídeňský jménem Wucherer takořka špekuloval ve brošurkách proti císaři; čím byly nesmyslnější, tím líp, neboť měly náramný odbyt, a poctivec, když to už bylo nesnesitelné, byl od císaře vyhnán ze země; avšak byl již takovými potupnými spisy. na něž byl pravou fabriku si zařídil, nashromáždil si značné jmění. [11])

A jak se dařilo za této svobody literatuře krásné a vědecké? „Jinak neměl zákon tento nijakého vlivu na literaturu v Rakousku; naopak, pravá věda, básnictví a umění právě za doby Josefovy nad míru nízkého stupně dosáhly.“ Tak praví historik. Není tedy divu, že za nástupců Josefových zavedena opět censura přísnější.

Mírná byla také censura v Prusku za Bedřicha II., vrstevníka Marie Terezie, jenž byl příznivcem umění knihtiskařského.

R. 1819. ustanoveno pro všecky země německé, že veškeré spisy menší než o 20 arších podléhají censuře. Nařízení to bylo po pěti letech prodlouženo. V té době přestěhovali se někteří knihtiskaři do Francie. R. 1848. zůstaveno jednotlivým státům, by si zákony tiskové samy upravily. Toho roku povolena na krátkou dobu svoboda tisku, po níž následovaly opět zákony přísné.

Z novější doby lze uvésti jako příznivce knihotisku r. 1888. zemřelého německého císaře Bedřicha III. Navštíviv r. 1845. knihtiskárnu Hänelovu v Berlíně, nalezl v knihtiskařství takové zalíbení, že se mu učil za pomoci jistého Hänelova učně. Královna anglická pořídila mu jako vánoční dárek malou tiskárnu. —

Nemalou zásluhu, že se knihtiskařství udrželo vždy na jisté výši a nekleslo ve všednost, mají sami jeho pracovníci. Jejich družstva vždy dbala toho, aby neměli k němu přístupu lidé nepovolaní, a vlády jejich žádostem v této příčině také ochotně vyhovovaly. Tak bylo ve Francii již ediktem z r. 1571. ustanoveno, že kdo chce býti přijat do družstva, musí býti zachovalý, cvičený, latiny znalý jakož i řeckého čtení; musil po čtyři roky se učiti a pracovati po tři léta jako pomocník. Pak vykonal zkoušku mistrovskou, při níž bylo mu prokázati znalost sazby, tisku i obchodu knihami.

V Německu nebylo té doby ustanovení tak přísných, a majetníci přijímali učně dle libosti za jistý poplatek. Následek toho brzy se objevil. Poněvadž vzdělání sazečů bylo skrovné, byly chyby tiskové ve knihách za to hojné. Tak na př. v jisté knize r. 1507. ve Strassburce tištěné obsahoval seznam tiskových chyb na konci knihy plných 15 stran, a tiskař poznamenal k tomu, že chyby ty zavinil ne spisovatel, ale sazeč.

R. 1539. setkáváme se již s první stávkou sazečů v Paříži, kteří žádali lepší stravy (té jim poskytovali obyčejně majetníci tiskáren, u nichž také bydleli,) větší mzdy, a aby bylo přijímáno méně učeníků. (Otázka učenická byla téměř ve všech dobách „palčivou“.)

Záhy dočítáme se také o cennících a domácích řádech.

[11]) Ve spise Hellmuthově čteme, že duchovenstvo najímalo pisálky ku psaní hanlivých brošurek. Wucherer, maje býti vyhnán, dojista by však byl jmenoval ony duchovní, jichž návodem brošurky vyšly, a osob těch nebylo by bývalo za tehdejších poměrů zajisté šetřeno.

Za domácí řád žádalo ve Frankfurtě n. M. již r. 1563. pět majetníků knihtiskáren, a žádosti jejich bylo vyhověno po několika letech. V řádě tom ustanoveno bylo také, kolik se má platiti sazeči na sazbu toho kterého písma.

V XVII. věku téměř všude zřizována družstva. Dle řádu v Německu platného z r. 1650. nesměl nikdo míti tiskárnu, kdo nebyl vyučen, a měl-li, však dlouho neobstála. Knihtiskárny nesolidní byly vyhlášeny jaksi za pokoutní, a žádný počestný pomocník nepřijal v ní práce, nechtěl-li býti ze spolku vyloučen a za pomocníka neuznáván. Pomocnictvo samo způsobilo zrušení takových závodů spíše než nejpřísnější zákon, a páni solidních závodů byli v té věci s nimi za jedno. Cestující pomocníci byli živými novinami a sdělovali takořka seznamy tiskáren za hudlařské uznaných, jimž pak ani úřední ochrana nepomohla.

Tak ochránili pomocníci pány své od nesolidní konkurence, a tito navzájem svolili, že nebudou přijímati mnoho učnů. Za přijetí do učení žádán poplatek, a doba učení trvala 4—6 let. Ustanovení ta přísně zachovávána. Tak r. 1686. chtěl jistý bohatý měšťan zaplatiti 200 dolarů, aby syn jeho dostal za vyučenou po dvou letech, ale nestalo se tak. V téže době chtěl jistý majetník tiskárny dostati list za vyučenou, nabízeje značný poplatek, aby mohl závod vésti, ale nevyhověno mu, a byl nucen jej prodati. Tehdáž i celé město, t. Lipsko, dáno do „klatby“; všichni knihtiskaři opustili město, poněvadž byl do spolku přijat pomocník, který se byl dopustil zpronevěření. Když doba učení byla skončena, nebyl vyučenec ještě pomocníkem; pracoval nějaký čas bezplatně, a mzda jeho připadla družstvu; bývalo to 12—20 dolarů, tak zv. „postulát“. Při povýšení za pomocníka konány slavnostní obřady, vážné i žertovné, jež udržely se až do století XVIII.

Dle lipského pořádku ze XVII. století měli pomocníci dle čtvrtého přikázaní Božího pánům svým úctu a poslušnosť prokazovati, jsou-li káráni nebo trestáni, jim se neprotiviti nebo docela ruku na ně nevztáhnouti, (jak prý někteří opovážlivci již učinili). Zakázáno při práci mluviti, zvláště pak klíti, lháti a se rouhati. Za hádky určeny pokuty. Pomocníci měli býti v létě o 10., v zimě o 9. hodině večerní doma, bydleli u pána, a ten nebyl povinen později dům jim otevříti. Dobýval-li se pomocník, podléhal pokutě. Ustanoveno také, že pomocník na přání pána má se k jiné kase nebo k jinému lisu postaviti, z čehož patrno, že to bylo výjimkou. Zřídka se stalo, aby byl sazeč nedokončil dílo, jež byl počal sázeti.

Synek nemanželský nebyl přijat do učení, a rovněž byl by pomocník jednal nečestně, kdyby byl uzavřel sňatek s dívkou nemanželskou. Pohřbu soudruha musil každý pod trestem pokuty se súčastniti. Záhy zavedena úplná svépomoc, péče o nezaměstnané, neštěstím a nemocí stížené, o sirotky a vdovy, a vzájemné působení spolků ve všech zemích. Družstva trestala přestupky svých členů různým způsobem; největším trestem bylo vyloučení; pomocník přestal býti uznávaným jako pomocník.

V Anglii byla dílna docela nazývána „kaplí“, v níž „otec“, t. nejstarší pomocník, vykonával dozor. Pozdní přijití do práce trestáno pokutou. [12])

[12]) Dle Faulmannovy „Hist. der Buchdr.“.

Vzdělání, vzájemná svépomoc a solidarita, mající na zřeteli čest a dobrou pověst stavu, byly to, jež činily po všecky doby knihtiskaře intelligencí dělnictva.

V. Knihtiskařství ve století XIX. Nejnovější vynálezy.

Až do počátku tohoto věku tisklo se vše, knihy malého i velkého formátu, na lise téhož druhu, jako byl lis Guttenberkův. Byl sice během doby zdokonalen, ale systém zůstal týž, a nemalou vadou jeho byla zdlouhavá práce. Tiskař položiv do lisu formu (sazbu), natře ji pomocí ručního válce barvou, položí na ni arch, jenž se přiklopuje deskou k lisu připojenou, deska se přitlačí pomocí šroubu, pak se opět uvolní, potištěný arch se odloží, a práce ta se opakuje. Když jest na válci již málo barvy, musí se znova natříti, což se děje na velkém kameně lithografickém, na němž jest barva rozdělána. Je to dosti práce při vytištění jediného archu, která jest mimo to spojena se značným namáháním tělesným a vyžaduje také značné obratnosti a opatrnosti, aby tisk byl pěkný.

Učiněn tedy znamenitý pokrok vynalezením rychlolisu knihtiskařského, a velikou tuto zásluhu získal si Jan Bedřich König.

König narodil se r. 1774. (o tři roky později než vynálezce lithografie) v Eislebenu z rodičů měšťanských. Záhy již projevoval vlohy počtářské a touhu vyučiti se knihtiskařství. Vstoupil tedy ve svém 16. roce do tiskárny Breitkopfa a Härtela. Již r. 1803. zanášel se zlepšením lisu a stereotypie. Brzy potom seznámil se s jistým strojníkem, v jehož závodě také pracoval a jal se sestavovati svůj stroj, který však nedokončil. R. 1806. přišel do Londýna, kde učinil o svém vynálezu smlouvu se zámožným knihtiskařem Bensleyem, který se spolčil ještě s několika jinými, aby vynález Königův, který vyžadoval značného nákladu, uvedl ve skutek. R. 1810. obdržel König na svůj vynález patent.

Na prvních strojích tiskl se časopis „Times“. Dne 29. m. listopadu 1814. psal zmíněný list: „Čtenář drží v rukou jeden z tisíců výtisků, způsobených za jedinou noc mechanickým aparátem. Jest nalezena téměř organická soustava stroje, největší obtíže tisku jsou překonány, ba i všecka lidská rychlosť jest překonána. Sotva lze pochopiti, že, jakmile je sazba dokončena, člověk nemusí ničeho dělati, nežli ku stroji přihlížeti. I barvu stroj sám roztírá, jenom papír je třeba vkládati. Není to dílo náhody, ale výsledek pilného přemýšlení mechanického složení, jemuž bylo zápasiti s mnohými překážkami a potížemi“.

Rychlolisem Königovým nejen že docíleno tisku mnohem pěknějšího, ale uspořeno i velmi mnoho času proti tisku na lise ručním. Při každém otočení kolem natře se forma, která podjíždí pod válce, barvou, a zároveň vyklopí se na druhé straně lisu potištěný již arch, jenž před okamžením čistý byl vložen do lisu. Tisk archů děje se asi v takových lhůtách, v jakých ozývá se tikot obyčejných kyvadlových hodin.

König jal se již r. 1814. přemýšleti o takovém lise, jenž by tiskl archy po obou stranách, — ale jako se stalo mnohým dobrodincům lidstva, tak i on setkal se s překážkami a — nevděkem. Bensley při prvním stroji ho podporoval, poněvadž z vynálezu Königova kynul mu zisk — ale rozmnožování strojů se mu nelíbilo; spolčiv se s několika

jinými, zrušil smlouvu, již byl s Königem učinil, a stal se ze společníka odpůrcem. Odešel tedy roztrpčený König r. 1817. z Anglie, nechtě se soudem domáhati svého práva, ač dle smlouvy byl by mu musil vyplatiti Bensley, porušiv ji, 6000 liber šterlingů.

Po jeho odchodu popíral docela Bensley, že byl König vynálezcem lisu; avšak bylo dokázáno svědky, že zásluha ta náleží Königovi právem.

R. 1818. zařídil König se svým přítelem Bauerem v Oberzellu u Würzburka továrnu, koupiv bývalý Praemonstrátský klášter. Bauer najal dělníky z Anglie, ale ti žádali takové mzdy, že si společníci vycvičili dělníky sami. R. 1819. dodali „Timesu“ nový stroj. Rychlolisy byly stále jak od vynálezce, tak později i od jiných zdokonalovány. König zemřel mrtvicí následkem přílišného namáhání duševního r. 1833., Bauer 1860.

Nyní jsou i rychlolisy několikanásobné, na nichž více archů současně se tiskne, a mimo to jiné stroje v tiskařství potřebné, na př. na řezání papíru, na sešívání drátem a j.

Jak velice se rozšířilo knihtiskařství v posledních letech, toho obraz podávají statistická data. R. 1855. bylo v Německu a Rakousku 1643 tiskáren v 818 místech. R. 1880. bylo pouze v Německu 2386 tiskáren v 1300 místech. Nejvíce jich bylo v Berlíně, totiž 215, v Hamburce 89, v Lipsku 78, ve Frankfurtě n. M. 53. V Rakousko-Uhersku bylo r. 1881. 998 tiskáren ve 368 místech, v Čechách 175 (nyní asi ke 200). Ve Vídni a předměstích bylo jich toho roku 196 (r. 1856. jen 28), v Pešti 62 (r. 1856. jen 9), v Praze 46 (r. 1856. taktéž jen 9). — Ve Švýcarech bylo r. 1881. tiskáren 310; z těch nejvíce v Bernu 18, v Ženevě a Basileji po 17. — V Italii bylo r. 1859. ne zcela 600 tiskáren asi se 2000 ručními lisy a málo rychlolisy; po dvacíti letech r. 1879. bylo jich 1300 s 800 rychlolisy. — V Holandsku bylo r. 1880. 425 tiskáren ve 128 místech; nejvíce jest jich v Amsterodamě, 59. Ve Francii bylo již r. 1854. 1024 tiskáren, v Paříži 88. Největší knihtiskárna jest v Toursu; zaměstnává přes 1000 lidí. Veliké závody jsou v Anglii. Knihtiskárna Watterlowa a Sonsa má 73 rychlolisy a zaměstnává 2500 lidí. Veliký pokrok učiněn též v Americe. Nejméně pokročilo knihtiskařství ve Španělích.

V Rakousku jest největší státní tiskárna ve Vídni; založená r. 1804. Má asi 50 rychlolisů, 55.000 ctů. písma a zaměstnává 900 lidí. Po ní jest největší tiskárna Zamarského se 40 rychlolisy. V Praze jest největší tiskárna „Bohemia“ (Haasova).

Posléze nutno zmíniti se o sázecích strojích. Sázení, po němž následuje po tisku rozmetání sazby, jest práce zdlouhavá, an sazeč literku po literce jednotlivě béře a k sobě řadí a dosadiv řádek sazbu ještě „roztahovati“ nebo „stahovati“ musí, t. j. výplňků mezi slova buď přidávati, buď jich ubírati. Veškerá práce při tisku koná se mnohem rychleji nežli sazba. Ona také vyžaduje obyčejně největší náklad při tisku knih. Časopis „Times“ platí prý denně za sazbu přes 1800 marek.

Není tedy divu, že v naší „době strojův a páry“ přemýšleno o tom, nedala-li by se sazba konati strojem. Již r. 1822. učinil takový pokus jistý Vilém Church, který si také vymohl patent na svůj vynález, ale o jeho stroji není ničeho známo. O jiném stroji dlouho přemítal Petr Kriegl kolem r. 1840., kterýž obdržel značné podpory

od Uhrův a od císaře Ferdinanda — ale o praktickém výsledku jeho snah není také známo ničeho. Po nich vyskytly se mnohé nové vynálezy, ale se stejným výsledkem.

Většina těchto strojů zařízena bylo na způsob klavíru; při dotknutí se klávesy padla totiž litera do strojového sázítka. Tím způsobem „sázel“ stroj ovšem dosti rychle — ale sázel řádek nekonečný, a tím právě, že nedovedl rozdělovati sazbu v řádky, zmařena byla tato výhoda. Nelze ovšem žádati od stroje, aby nám rozdělil na konci řádku slovo „p ř e d-l o ž k a“ a ubírající mezery mezi slovy aby vyplnil. Tedy kromě osoby, která byla při stroji zaměstnána, aby jej uváděla v činnosť, musila býti ještě osoba druhá, která upravovala krátké řádky. Ale tu se shledalo, že náklad s tím spojený není menší než při sazbě rukou.

Nejlepší jest prý stroj vynalezený Em. Čulíkem v letech čtyřicátých ve Vídni, ale ani toho se neužívá. Při žádném dosud vynalezeném stroji neuspořila se ani polovice času proti sazbě obyčejné, a tu ovšem stroj — se nevyplácí.

Naši sazeči se sázecích strojů nebojí a (alespoň na dlouhou dobu) báti nemusí. Ostatně, za čtyrák dostaneme u nás dosti velký sešitek obrázkového časopisu pro mládež. Větší láce dojista nemůžeme žádati. Při tom zůstávají ovšem naše velké časopisy drahým zbožím, což nepůsobí však drahota sazby, nýbrž, můžeme říci, již přecpávání listů obrázky obyčejně velice nákladnými i při nynější zinkografii. [13]) A při všech nářcích na špatný odbyt knih a na malé podporování literatury a na veliké daně je dobře známo, že naši pp. nakladatelé nechudnou. Můžeme tedy býti s nynějším způsobem tisku spokojeni a můžeme si pouze přáti — aby ho nebylo zneužíváno.

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Dokončení.)

Umění knihtiskařského, jež samo o sobě slavné jest a užitečné, zneužívá se hanebně k rychlému a všeobecnému rozšiřování různých paškvilův a otravných statí.“ Tak napsal před lety Bedřich ze Schleglů, maje na mysli paškvily a pamflety, v jakých si libovali v Německu hlavně stoupenci Luthrovi; že pak jeho slova ani za dnů našich nepozbyla pravdivosti své i pokud se týče literatury tak zvané krásné — bohužel i naší — toho podali jsme za těch šest roků, co „Vlasť“ vychází, důkazy víc než postačitelné, čerpané z děl básnických, k nimž jsme podle svého úkolu hlavně přihlíželi. Kdo statě naše četl, poznal z ukázek tam uvedených, že v převalné části i naší krásné literatury, kteráž se opičí po vzorech cizích — hlavně francouzských a italských —, popírá se Bůh, a to buď p ř í m o tím, že se tam hlásají v nové formě básnické staré i nové bludy nevěreckého materialismu různých odrud

[13]) Při zinkografii platí se za čtvereční centimetr 4 kr., a to je způsob nejlacinější; při lepších způsobech 6 i 9 kr.

a odstínů, anebo — což bývá ještě častější — n e p ř í m o tím že se Bůh a svět spojují v jedno, „bohem“ že se tu zove celá příroda (pantheismus, monismus), což není v podstatě pranic jiného nežli jménem Božím maskovaný čirý atheismus, nebo kde jest jako v pantheismu „bohem všecko, jenom ne Bůh sám,“ jak dí básník španělský Ramón de Campoamor [1]) podle Bossueta, tam není vlastně „bohem“ nic, tam není Boha, tam jest atheismus.

Na základě tomto nemůže ovšem býti ani řeči o nějakém stvoření světa a člověka, o prvotném hříchu, o vykoupení, o nějakém rozdílu mezi zlem a dobrem; zde jest krátce řečeno svrchovaným pánem, „bohem“ svým a soudcem svým člověk sám, jehož přirozenosť, tak jak nyní jest, dobrá prý jest a neporušená, tak že prý člověku dovoleno jest říditi se ve všem dle její žádostí a její pudů; a kde i tito zbožňovatelé člověka a jeho porušených náklonností na sobě neb na jiných spatřují jednání a skutky takové, jakýchž ani oni schvalovati nemohou, svalují vinu na všecko všudy — na okolnosti, na svět, na společnosť —, jenom ne na toho, na koho vina skutečně spadá, jenom ne na toho, kdo činil zlé.

Že jest lidem druhu tohoto křesťanství celé, hlavně pak jeho jedině pravá, neporušená forma — katolicismus — a vůbec všecko, co s křesťanstvím souvisí, solí v očích a že proti němu a jeho institucím všelijak štvou a brojí, je všemožně snižují, překrucují, zlehčují a v posměch uvádějí, tomu se za těchto okolností není co diviti, neboť křesťanství je stále pamatuje na jejich povinnosti a na dně srdce jejich ozývá se hlas, že v křesťanství jest pravda a pravdy že má člověk býti poslušen; toho však oni učiniti nechtějí a proto hledí stálým brojením svým proti křesťanství nemilý ten hlas v sobě přehlušiti.

V tomto boji, kterýž se vede proti křesťanství stále a úsilovně nejen v belletrii, nýbrž ještě více v žurnalistice, vynikají vedle pohlavárů zednářských zvláštní směloství a řekněme přímo drzostí zvláště synové onoho národa, jehož náboženství bylo přípravou na náboženství křesťanské. [2]) Na úkor křesťanství vychvaluje se chválami lživými staré

---

[1]) „De idolos falsos insondable abismo.
Que todo sea dios, menos Dios mismo!“
(Colon; canto IV. 14.)

[2]) Tak tomu není teprve dnes, tak bývalo vždy, jenom že se dříve se svým záštím více tajili, čehož nyní ovšem nečiní. Nyní si vedou jako rozmazlené, vyhýčkané děti; čím nedůtklivější jsou takové děti, tím drzeji, směleji a necitelněji chovají se k jiným. Dokladem toho jsou mimo jiné velmi četné listy denní jimi vydávané, zvláště vídeňské! Ze starší doby uvedeme zde pouze toto. R. 1825. psal Jindřich Heine Mojžíšovi Moserovi, že prý slyšel, že jakýsi žid jménem Gans dal se pokřtíti a hlásá křesťanství synům israelským a ku zprávě této přidal poznámku: „Thut er dieses aus Überzeugung, so ist er ein Narr, thut er es aus Gleissnerei, so ist er ein Lump .... i c h g e s t e h e, w e i t l i e b e r w ä r ' s m i r g e w e s e n, w e n n i c h s t a t t o b i g e r N a c h r i c h t e r f a h r e n h ä t t e, G a n s h a b e s i l b e r n e L ö f f e l g e s t o h l e n“ (Heines sämmtl. Werke 1863. sv. 19. str. 241.). Baruch Börne dal se pokřtíti a přijal jméno Ludvík, zůstal však úplně tím, čím byl dřív, nepřítelem křesťanství a nevěrcem. R. 1830. psal, že prý svět není ničím a člověk že bývá po celý život zbytečně trápen různého druhu zlem. Po slovech těchto ptá se, co prý může v této příčině učiniti náboženství pro člověka chudého, a odpovídá, že prý jej těší nadějí na život budoucí; „und ist er endlich alt und hinfällig geworden und will er etwa jetzt das Leben geniessen, so ruft ihm die Religion zu: „Nicht so, die Schule ist noch nicht aus, das Leben kommt erst nach dem Tode“. Nyní ptá se, je-li to n á b o ž e n s t v í, jež takto mluví, a odpovídá: „Nein, wir wollen nicht lügen und nicht heucheln. Die K i r c h e sagt's

pohanství, kteréž prý člověku více přálo volnosti, lichotí se nezřízeným vášním, zvlášť pýše a vilnosti, shledávají se ze všech koutů světa a ze všech starých škvárů lži a pomluvy na ostouzení církve, biskupů a kněží, k pomluvám starým vymýšlejí se chytře i hloupě den co den nové a co se našlo a vymyslilo, podává se v dávkách větších i menších ve verších i prose zvědavým čtenářům za tím účelem, aby se „povznesli“ z klerikální tmy“ k jasnému „světlu“ — nevěry!

Jaký to musí míti účinek? Čtení jest pokrm duše; co kdo čítá, tím i nasákne a jestliže starý filosof pravil: pověz mi, s kým zacházíš a já ti povím, kdo jsi, můžeme tímtéž právem říci; pověz mi, jaké knihy čítáš a já ti povím, jaký jsi. Čítáš-li knížky a časopisy nemravné, nevěrecké, a nečítáš-li ničeho na obranu a ochranu mravnosti a víry, tu buď jsi již nemravným a nevěreckým, aneb brzy budeš. „I mužům vzdělaným a vyspělým, ať o nedospělých, nedozralých a polovzdělaných zcela pomlčíme, jest to nemožno, aby dlouhý čas vnímali do sebe slova a rčení víře nepřátelská a žádných slov na obranu víry, aby se zabývali stále literaturou protikřesťanskou a dýchali takřka otrávený vzduch, a přece aby aspoň zponenáhla neutrpělo hlubokého poškození náboženské jejich přesvědčení, jejich víra. Nikdo nesmí domnívati se, on že škody nevezme. To byla by důvěra opovážlivá. Bůh nabízí ovšem jednomu každému milosť víry v míře dostatečné, tím však není řečeno, že míra milosti pro všechny jest stejná a nemůže býti vyčerpána“ (Lit. pastor. ep. Eberhardi; spisů jeho sv. V. str. 336) Čtenář knih a časopisů takových stává se konečně jejich otrokem, podle nich smýšlí, podle nich mluví, podle nich jedná a moderní toto otroctví horší jest a zároveň nebezpečnější než otroctví staré, nebo staré otrocví bylo pouze tělesné, toto jest však mravní a intellektuelní; tam otročilo toliko tělo, zde otročí duše a její mohutnosti. [3]) A tento otrok, jenž si rád hraje na úplně nezávislého, jest jako Göthův Faust tělem i duší zapsán modernímu Mefistofelu, jenž jej navštěvuje v po-

---

diese Abenteuerin, die unter Hundert Namen und Gestalten durch die Welt zieht und den Leichtgläubigen vorlügt, sie habe zwei Königreiche, eines da oben, die Freunde zu bezahlen, die ihr Geld geborgt, und eines da unten, die zu züchtigen, die ihr hart und mistrauisch kein (!) Kredit geben“ (Börne, sämmtl. Werke, Hamburg 1863., sv. 3. str. 299—300.). Börne † r. 1837. v Paříži; tři roky po jeho smrti vydal o něm Heine celou knihu, kdež vypravuje, jak si tropil Börne posměch z oněch židů, kteří se dali pokřtíti a jak se tázal jeho samého: „Glauben sie, dass man Läuse in Flöhe verwandeln kann, wenn man sie mit Wasser begiesst?“ Heine prý odpověděl: „Ich glaube nicht,“ a Börne dodal: „Ich glaub's auch nicht“ (Heines Werke, sv. 12. str. 43.) Börne se musil znáti a znal i své soukmenovce, proto nemůžeme proti slovům jeho ničeho namítati.

[3]) Frase čerpané z novin a románů ovládají mysle tak, že se velmi mnozí ani neodváží jinak mysliti a jinak mluviti, než jak se tomu naučili z novin a časopisů a mnohdy lpějí nejvíce na tom, čemu nejmíň rozumějí, proto že v tom hledají zvlášť hlubokou moudrosť. Za heslem vydaným novinami jdou tací lidé jak ovce za beranem a ještě si na tom při své pýše a při svém nerozumu velice zakládají, jakoby jednali kdo ví jak moudře! V této příčině praví Proudhon: „Národ francouzský stlačen jest na tři neb čtyři stáda, přijímá hesla od svých vůdců, odpovídá k hlasu koryfeů svých a myslí, že co tito pravili, dobré jest a správné. Jistý žurnál má na př. 50.000 předplatitelů; počítáme-li na jeden výtisk předplacený šest čtenářů, obdržíme 300.000 ovec, jež stejně bečí a z jedněch jeslí jedí. Obrátíme-li výpočet tento na veškerý novinářský tisk, shledáme, že v naší rozumem a svobodou zářící době dva milliony tvorů čerpá duševní stravu svou každého rána z listů denních. Dva milliony! Ale toť jest skoro celý národ, jenž se nechá ochotně voditi za nos asi od dvaceti dobrých lidiček!“

době knížek nemravných a nevěreckých anebo v podobě některého žurnálu stejného zrna. „Na listu papíru", píše Louis Veuillot, „zapsal se tento ubohý Faust svému modernímu Mefistofelu a tento list papíru ukazuje mu nyní Mefistofel každého dne ráno v podobě novin. Ubohý „Faust", jenž jiného nečte a čísti nechce, čte denně svůj list,[4]) jímž mu rve ze srdce chytrý Mefisto den co den, kousek po kousku a nemilosrdně i poslední zbytky víry, náboženství a zbožnosti."

Pozbyl-li však člověk víry v Boha a v pravdy Bohem zjevené, pozbyl i centra, k němuž ustavičně směřovati má všemi svými silami, všemi schopnostmi a celou svou bytostí a chce býti centrem sám nejenom oproti Bohu, stvořiteli, nýbrž i oproti celému světu. Místo aby se považoval za část velikého celku, chce býti středem pro všecko všudy, co jest mimo něj, chce všecko všudy obětovati a podříditi svému egoismu. Co nelichotí jeho ctižádosti anebo jeho rozmanitým choutkám, nemá v očích jeho pražádné ceny. Tento egoismus, tato pýcha vedou jej konečně ku zbožňování sebe samého. Pyšný, nadutý člověk volá k Pánu Bohu aneb když i nevolá, alespoň tak jedná, jako by volal slovy rouhavými: Ty jsi Pán, ale i já chci pánem býti; ty jsi Bůh, ale i já jsem alespoň malý bůh; ty pravíš, není žádného boha mimo mne a já k tomu dodávám: *mimo mne* není žádného Boha. Moji jsou rtové a já jimi zlořečím dle své libosti; mně patří mé srdce a já je poskvrňuji dle své libosti; těla svého pánem jsem jedině já a proto mohu užívati ho a s ním nakládati, jak se mi líbí. Tato pýcha zmocnila se nyní velké části lidstva; proto spatřujeme tolik lidí nespokojených a tolik lidí mimo postavení, jaké jim vlastně přisluší, proto tolik dcer a synů, kteří stav svých rodičů považují za nízký a zaň se stydí. Každý chce býti hlavou a nikdo údem podřízeným, každý „králem", nikdo poddaným; každý chce nejlépe všechno věděti, všemu rozuměti a sám býti normou mravnosti a pravdy. Neupomíná tato ješitnost, tako domýšlivost neznající mezí na slova svůdcova: budete jako bohové? Sokrates, důmyslný filosof a šlechetný muž, říkával o sobě, že prý nic neví, a onen nad jiné vznešený duch, jakým byl bez odporu apoštol národů, sv. Pavel, vyznal opět o sobě, že sám ze sebe „nic není"; k tomu by se nyní z těžka odhodlali kmotr Cihlička, Šídlo, Hoblík, Rašple atd., jelikož jest jim jako majitelům hesla „věda" všecko všudy „jasné a srozumitelné" (Srov. Warner, Die Krankheit der Zeit. S. 4.). „Mysl lidská pne se až nad moc božskou, srdce jsou plna odvážné zpozdilosti a člověk smrtelný považuje se za moudřejšího, nežli jsou sami nesmrtelní bohové," napsal už před věky Euripides. Tato domýšlivost, tento nezměrný subjektivismus a egoismus jest jednou z hlavních vad naší doby a má následky velice smutné, jelikož ruší úctu a vážnost k autoritě každé, božské i lidské; každý chce poroučeti, nikdo poslouchati a následek toho jest nepoddajnost, vzdorovitost, vzpoura proti autoritě rodinné,, církevní i státní se strany jedné, a se strany druhé sympatisování a se milkování s ideami revolučními, jakéž se jeví v žurnalistice, filosofii i belletrii. Jakmile se však počne kde jeviti smutné ovoce revolučních těchto ideí hlásaných s katheder profesorských, hlásaných básníky a filosofy, tu bývá ovšem hned zcela jinak, tu naskakuje husí kůže nejdřív liberálním měšťákům, továrníkům, žurnalistům a všem, kdož si v těchto revolučních ideách, pokud zůstávaly pouhou

[4]) „svoje" noviny, oblíbené básně, oblíbené romány.

theorií, nejvíc libovali (viz 1. květen 1890.!), a podivuhodnou nedůsledností dovolávají se pak tyto lidičky v úzkostném svém strachu co možná nejpřísnějších opatření vojenských!

Druhý přirozený následek nevěry jest nezkrocená, nezřízena touha po statcích a rozkoších tohoto světa, hovění chtíčům a žádostem tělesným. Jestiť již člověk tak od Boha stvořen, že nutně touží po blaženosti; pozbyl-li tudíž s věrou v Boha spravedlivého i také naděje na život věčný a na věčnou blaženosť v říši nadhvězdné, chce míti nebe na zemi a hledá je ve všem, co jakkoli lichotí jeho smyslnosti, hledá je ve statcích tohoto světa, v rozkošech a chlípnosti; nebo kde jest nevěra a pýcha, tam jest z pravidla i také vilnosť, tam i klanění se zlatému teleti. Tent jest úkaz starý a obecně známý, úkaz, který se mezi nevěrci stále opakuje.

Již kniha Moudrosti uvádí nám je takto mluvící: „Krátký a teskný jest čas našeho života a proti smrti není léku a není znám, kdo by se byl po smrti vrátil. Nebo náhodou narodili jsme se a potom zas budeme, jako bychom byli nikdy nebyli; nebo jako dým jest dýchání v chřípích našich a řeč jest jiskra z pohnutí srdce našeho, kteráž když zhasne, popel bude tělo naše a duch náš se rozplyne jako lehký větýrek a život náš pomine jako stopa oblaku a zmizí jako mlha, kteráž jest rozehnána od paprslků slunce a potlačena od horkosti jeho: i jméno naše přijde časem v zapomenutí, a nikdo nevzpomene na skutky naše. Nebo stín pomíjející jest čas náš a není navrácení po skonání našem.“

K nihilistickému tomuto „credo“, kteréž vypadá, jako by je byl od *a* až do *ž* sestavil berlínský prorok nirvany Eduard Hartmann, nehodí se jiná morálka, jiná praktická filosofie nežli ta, k jakéž se navzájem vybízejí takto mluvíce: „Pojďtež tedy a požívejme dobrých věcí, kteréž tu jsou, a užívejme stvořených věcí, dokud mladí jsme. Drahým vínem a drahými mastmi naplňme se, prve než mine jaro věku našeho. Ověnčme se růžemi, prve nežli svadnou, nižádná nebuď rozkoš, kteréž bychom neokusili. Žádný z nás nebuď prázden rozpustilosti naší; všudy pozůstavme znamení veselosti“ (Moudr. 2., 1—9.).

Tak smýšleli bezbožci ve věku dávném. Slyšíme-li tudíž toho neb onoho moderního pěvce aneb filosofa nadšeně volati: „jez, pij, líbej, v tom rozkoš všeliká!“ aneb: „milujte se! všecko k *lásce* volá; to jediný váš cíl a vaše věno!“ není to pranic nového. Takovou vedli nevěrci vždycky.

K provádění této epikurejské filosofie jest však třeba peněz. Odtud ten úkaz, že v době naší všecko jen za ziskem pachtí se a žene a nejen „tele zlaté“, nýbrž i stříbrné a papírové, že jest v době naší víc ještě nežli v době staré bůžkem jednotlivcův, bůžkem národů, jemuž obětují nejen kadidlo, nýbrž i duši, srdce i svědomí a často i rozum. Peníze a zase jenom peníze jest heslem doby naší. Zbohatnouti, zbohatnouti za každou cenu, ať poctivou prací, nebo úskoky, klamem, lichvou, podvody, nepoctivostí a pak užívati slastí a rozkoší tohoto světa, jest idealem, jest bůžkem lidí moderních, jemuž obětují všecky ohledy, všecky lepší zásady a zhusta i čest, rodinu a — vlasť!

Že v očích lidí takových není svatým a nedotknutelným ani cizí majetek, jest na bíle dni. Proto se není čemu diviti, že v době naší v tak úžasné míře vzmáhají se různé podvody, zaviněné úpadky a druhdy nikdy v té míře neslýchaná zpronevěřování majetku cizího,

zpronevěřování dosahující obyčejně sumy nejen několika desítek, set neb tisíc, nýbrž i statisícův a millionův, jak o tom den co den přinášejí zprávy listy denní.

Těchto podvodů a chytře provedených smělých krádeží, jimž se mírně říká úpadek neb zpronevěření, dopouštějí se skoro pravidelně ne lidé prostí a neučení, nýbrž lidé vzdělaní, mnohdy docela graduovaní, ale vždycky skoro lidé nevěrci, což dokazuje, že ani sebe větší vědění a vzdělání bez upřímné víry není tak pevnou oporou věrnosti, poctivosti a spravedlnosti, jakou jest víra třebas bez vyššího vědění a vzdělání. — Čím víc jest v které zemi nevěrců, tím jsou tam častější zločiny páchané na majetku cizím, soukromém, obecním, spolkovém i státním, tím častější též zločiny a přečiny proti mravnosti ve smyslu užším.

K jakým to může a musí vésti koncům? Jenom ke smutným a to jak u lidí jednotlivých tak u národů. Že jest tomu tak, dosvědčují dějiny, dosvědčuje zkušenosť. Národ nevěrecký stává se nemravným a rozkošnickým a národ nemravný a rozkošnický musí zahynouti. Ještě patrněji jeví se následky nevěry a rozkošnictví u jednotlivců. Rozervané srdce, bídné a rozervané poměry rodinné, zaviněná bída, často i choroba a předčasná smrť anebo docela i smrť násilná smutnými jsou následky nevěry a života rozmařilého. A kolik jest asi takových lidí, kteří by si mohli alespoň jenom po několik málo desítiletí popříti všecko, po čem touží jejich nenasytné srdce? Těch zajisté málo jest. Dejme však tomu, že by každý z těch, kdož pozbyli víry a s věrou i naděje na blaženosť po smrti a kdož si tudíž, jak nejlépe mohou, udělati chtějí alespoň na čas nebe na zemi, tak byl šťastným, že by se těšil pevnému zdraví a že by mohl užívati všeho, po čem by jenom zatoužilo jeho po slasti a rozkoši žíznící srdce. Byl by v skutku šťasten, byl by spokojen? Nikoli. Kdybychom ani nehleděli k tomu, že každá rozkoš a každá radosť, již člověk vyhledává stranou od cesty přikázaní Božích, zanechává po sobě v srdci člověka trpkosť a hořkosť, přec by se podobal člověk takový vodnatelnému, kterýž, čím víc pije, tím více žízní, a v srdci jeho zahnízdila by se jákási chorobná neuspokojenosť, již básník trefně vylíčil slovy:

„So taumle ich von Begierde zum Genuss,
Und im Genusse schmacht ich nach Begierde."

„A konečně se vyčerpá i moře a vyschne schopnosť užívati světa und erlahmt der Reiz a člověku, jenž hledal své nebe v požitcích a rozkoších, zůstanou pouze stísněné vzdechy oněch starých epikurských hýřilů, kteří si ničeho neodepřeli: zbloudili jsme z cesty pravdy, světlo spravedlnosti nesvítilo nám a slunce rozumnosti nevzešlo nám. Ustali jsme na cestě nepravosti. Všecko pominulo rychle jako stín a ze všeho nám zůstalo jenom nepokojné rozervané srdce! (Srov. Apol. II. 513—514.) A co pak se teprv děje v srdci oněch nevěrců, kteří by také rádi všeho užili měrou vrchovatou a nemají prostředků!? — Tak bývalo vždycky a tak i na dál bude: Nevěra plodí pýchu a egoismus, nezřízenou touhu po zisku a majetku, jakožto prostředku k užívání rozkoší a nezřízený, rozkošnický život plodí omrzelosť, světobol, pessimismus, kterýž nejednou hledá úlevu v prachu a olově, anebo jedu!

Každý člověk tudíž, buď si kdokoli, kterýž podrývá a zlehčuje

víru v Boha spravedlivého, víru v nesmrtelnosť lidské duše a odplatu po smrti, každý kdož jakkoli lichotí chtíčům a nezřízeným žádostem lidským, podněcuje smyslnosť, zlehčuje mravnosť a, aby míra dovršena byla, omrzelcům na konec líčí samovraždu jako skutek hrdinský, každý takový páše zločin na svých spolubližních, stává se vrahem jejich štěstí a jejich blaha na léta často dlouhá, ba stává se mnohdy příčinou jejich věčného hoře!

V této příčině hodna jest zajisté všeho uvážení bajka Krylovova, jejíž nápis jest: „Auktor a lupič."

„V mrákotné říši stínů předstoupili před soudce dva hříšníci najednou. Jeden byl lupič, jenž na silnicích přepadal lidi, je týral a obíral o peníze a konečně zemřel na šibenici; druhý byl spisovatel obsypaný slávou, jenž napustiv spisy své subtilným jedem šířil bezbožectví, hlásal nemravnosť, mluvil sladce jako Sirena a jako Sirena nebezpečným byl. V Hádu se soudy neprotahují, s provinilci se tam, nechť jsou kdokoli, nedělají dlouhé okolky, proto byl též rozsudek nad zmíněnými dvěma hříšníky vynesen brzy. Na dlouhých řetězích zavěšeny byly ve vzduchu dva veliké kotle a do každého dán byl jeden z nich.

Pod kotlem, do něhož uzavřena byla duše lupičova, narovnána jest ohromná hranice dříví, jedna z četných Furií pekelných ji podpálila a hranice vzplanula tak hrozným plamenem a takový silný šířila žár, že až tabule na stropě říše podzemní počaly pukati.

Soud vynesený nad spisovatelem nezdál se býti tak tuze přísným; hořel pod ním z počátku malý jen ohýnek, ale čím dál, tím více se vzmáhal. Minula už staletí a ještě neuhasnul. Pod lupičem oheň vyhasnul už dávno, pod auktorem však hoří stále prudčeji.

Když viděl spisovatel, že ve svých útrapách žádné nemá úlevy, počal křičeti, že u bohů není spravedlnosti, on že svět naplnil slávou svého jména a že, psal-li trochu volněji, přísně jest už za to potrestán, a vůbec že myslí, že nehřešil více nežli onen lupič.

Sotva domluvil, již stála před ním jedna z Furií v celé své hrůze a ohyzdnosti se syčícími hady ve vlasech a v ruce s bičem upleteným z hadů. „Bídníku!" volala, „ty činíš výčitky Prozřetelnosti? Ty se porovnáváš s lupičem? Zločin jeho mizí u porovnání se zločinem tvým. On svou ukrutností škodil jen tak dlouho, dokud byl na světě. Ale ty? Tvoje kosti již dávno spráchnivěly, ale dosud nevyjde slunce ani jednou, aby nemusilo hleděti vždy na nové běd y a nepravosti, jichž ty jsi příčinou. Jed, jímž jsi napustil svoje spisy, nejen neslábne, nýbrž sílí se v zhoubném účinku čím dál tím více. Tam viz," vykřikla, a ukázala bídnému hříšníku na okamžik svět, „tam viz ty běd y, zločiny a hříchy, k nimž jsi dal podnět! Viz tam ty děti, jež své rodiny uvedly v hanbu a své rodiče uvrhly v zoufalosť. Kdo že to zkazil hlavy i srdce jejich? Tys to učinil! Nebo kdo že snažil se zpřetrhati všecky společenské svazky, nazývaje dětskou pošetilostí posvátnosť manželství a manželskou věrnosť, úctu k Bohu, k zákonům a řádným vrchnostem? Ty's to byl! Ty's šířil nevěru a nazýval to osvíceností, ty jsi odíval nepravosť a chlípnosť svůdným, lesklým rouchem a nyní,... pohlédni! Země jest pomatena bídným tvým učením, jest plna vražd a lupičství, půtek a vzpoury, neposlušnosti a nemravnosti a klesá v záhubu. Za každou tu

nepravosť, za každou slzu, za každou krůpěj krve jsi zodpovědným ty. A ty se ještě opovažuješ stěžovati si na spravedlnosť? Co ještě zlého způsobí tvé knihy! Trp tedy dále, anebo míra trestu jest ti vyměřena podle zásluhy!“ — Tak promluvila rozlícená Furie a přirazila veškerou svou silou víko ku kotli.“

Alchymista.

Napsal **Jan Franceschini.**

Vodní hodiny, stojící na těžkém dubovém stole, upozornily starého alchymistu, že již několik hodin nočních uplynulo v marném hledání. Slabý plamének olejové lampy byl na shasnutí. Živořil mezi hromadou knih a dvěma bílýma lebkama; chvílemi trochu ozářil začazené stěny rozsáhlé a smutné síně, nechávaje je ihned zase v temnotách.

Hoření v krbu, vření v křivulích a vaření v tyglících vydávalo v tajemném nočním tichu zvuky podobající se vzdálenému volání neznámých hlasů. Modravé plaménky, vyskakující a shasínající, chvěly se jako duchové; ohnivé tyto jazýčky, šlehající z různých přístrojů, dávaly síni ráz fantastický a příšerný. Na kovovém krbu stály dvě ohromné sochy z lesklé mědi; byliť to netvorové s roztaženými drápy, polorozpjatými křídly a bodavých zraků; ve své nehybnosti smály se ďábelsky marnému namáhání a nočním studiím starého alchymisty. Oděn jsa dlouhým, černým rouchem stál tu muž ten. Byl vysoký, dlouhovousý, ze širokých rukávů vyzíraly vyzáblé, kostnaté ruce; zdálo se, že jest pohroužen v tajuplnou rozmluvu s bytostmi neznámými, neviditelnými.

Otevřeným okénkem vcházel sem z černé noci čerstvý větérek, obraceje sežloutlé listy pergamenu na stolečku a ovívaje vráskovaté čelo alchymisty v zimničné práci se chvějícího. Byl skloněn nad planoucím krbem a okem horečně rozčileným upřeně pozoroval své přístroje. Úzkostně naříkal, rozpřahuje vyzáblé ruce k oběma bronzovým netvorům: „Ó milosrdní, všemocní bohové, vyslyšte mě na konci mého života! Cítím, jak mé síly mizí, cítím, jak slábnu, a jak se mysl má ve mrákoty halí; ó bohové, učiňte, ať objevím životodárný mok dříve, nežli mne smrť v lůno země srazí! Zasvětil jsem celý život studiím, zeměmi i mořem jsem se ubíral, tázal jsem se matky přírody, ale vytoužený kámen mudrců neoslnil dosud umdlené zraky mé, ani nesevřel jsem dosud ve chvějících se rukou blahodárný mok Mikuláše Flamela, o němž jsem celý život snil, po němž jsem prahnul...

Z vedlejšího krbu vyšlehl pojednou malý plamének, kmital se chvíli v polotemnu laboratoře a osvítil zamyšlené čelo starého učence. Jako kouzlem vzpřímila se dlouhá postava alchymistova, hubené ruce jeho vztýčily se, jakoby je hnala nadlidská síla a naděje; oči jeho vášnivě zaplály, úzkostlivě čekajíce nějaký zázrak nevídaný. Ale plamének znenáhla uhasnul; v krbech, křivulích a tyglících vřelo a bublalo to zase dále, aniž by v rozežhaveném nitru jejich byla se udála nejmenší změna.

Rozpřažené ruce starcovy klesly s hlubokým vzdechem, a dvě slzy tekly po rozbrázděných jeho tvářích. „Nic, stále nic,“ štkal v pláči,

přiblíživ se ke stolku a ponořiv se ve bludiště sežloutlých papírů a starodávných pergamenů.

„Mistře“, zvolalo rusé pachole, přerývajíc noční ticho. Byl‘ to chlapec, jenž chtěl býti zasvěcen do tajností alchymie a jenž až dosud, třesa se, v koutku byl pozoroval výbuch vášně zklamaného alchymisty. „Mistře, naučíte mne dnes v noci křísiti k životu mrtvé, uvadlé květiny?“

Stařec odvrátil oči od knih a usmál se smutně na rusovlasého učně. Pak se k němu přiblížil dlouhým krokem, laskal jeho dlouhé kadeře, a položiv s oteckou něžností bledou ruku svou na jeho hlavu, odvětil: „Ó dítě, kdybych ti této noci odhalil tajemství palingenese, popudil bych proti sobě všemocného Herma! Děti tvého věku nesmějí ničeho věděti o hlubokých tajnostech vzkříšení. Chceš-li však, mohu ti okázati zvláštní div.“ A vyňav ze skříně s přihrádkami skleněnou lahvičku, obsahující uschlý prach, pokračoval: „Vidíš, dítě, tento prach?“ Jest to prach růže, již jsem spálil před mnoha lety. V tomto prachu skryta jest duše zemřelé květiny — poněvadž duše věcí neopouští nikdy jejich hmotu. Růže skrývá se v tomto prachu, tak jako duše se skrývá v tobě, a mohu vyvolati, budu-li chtíti, duši zemřelé této květiny. Dej pozor!“

A starý alchymista přiblížil malou lahvičku ku plamenu lampy. Rusé dítě dívalo se s úžasem, upírajíc krásné blankytné oči na tajuplný prach. Strach jím prochvíval i zvědavosť zároveň, spatřiti ducha dávno zhynulé květiny. Starý vědec pozoroval ho s trudným úsměvem.

Jakmile se malá lahvička na plamenu lampy zahřála, vystupovaly z prachu malinké obláčky běiavého kouře a kroužily zvolna sem a tam v malé prostoře svého skleněného vězení. Na skle vznikaly kroužením obláčků těch jemné bílé čáry, splývaly vzájemně a braly na se patrnou podobu malé větvičky, na niž po chvíli nakupily se dýmové chmury v podobě poupátka. Starý alchymista zvolal uspokojen: „Hleď, mé dítě, kterak vzniká vzkříšená duše mé ubohé zvadlé květiny. Darovala mně ji kdys dívka, již jsem miloval. Pohleď, jaký to byl krásný kvítek! S Bohem, ubohá růže má, vrať se ke svým zašlým snům, obrať se zase v prach, stíne drahocenný!“ A stařec vzdálil lahvičku od ohně. Čáry kouřem vzniklé znenáhla mizely, splývajíce v neurčitou směsici, a zašly docela. Alchymista a dítě stáli tu v tichém zamyšlení, dívajíce se bázlivě jeden na druhého.

Pak se obrátil stařec pojednou k mladému žákovi a jakoby se probouzel z těžkého sna, pravil naříkavě: „Hleď, dítě; život svůj strávil jsem mezi těmito krby, chovaje v duši myšlénku, najíti a získati svou vědou mok životodárný. Tato začazená jizba viděla mé mládí, viděla můj rusý vlas, jako jej nyní máš ty; tyto přístroje a knihy, tyto pergameny viděly jej znenáhla běleti, zřely vadnouti celou mou bytosť. Ale život člověka jest příliš krátký, aby mohl nesmrtelným bytostem urvati jejich ducha. To vyžaduje dlouhých let, let nekonečných, a nyní jsem umdlen, stár, jsem blízek smrti. Snad v onu chvíli, až vytoužený mok se usadí na dně mých nádob, zavru oči ku spánku, jenž se nikdy neskončí! Poslyš! Jedenkráte v noci — jest tomu již dávno, pradávno — byl jsem v této jizbě, seděl jsem u stolku před těmito knihami a hřížil jsem se do tajuplných znamení a nesmrtelných děl Mikuláše Flamela. Spánek již přemáhal mladé síly mé, čelo mé klonilo se již pomalu na starobylý pergamen, ana tu,

třepetajíc křídly, zavěsila se na okno ostrými drápy zasmušilá sova. Skuhrala příšerně, tak že jsem se probudil z usínání. V pusté noci viděl jsem s hrůzou dlouhou, bílou příšeru před oknem, jež dlouhé ruce ke mně rozpřahujíc, volala: „In mercurio est, quid quaerunt sapientes“ — ve rtuti jest, co hledají mudrcové! Pak činíc podivná znamení ve vzduchu a sršíc jiskrami z očí a mumlajíc nesrozumitelně, pojednou zvolala s přízvukem zcela určitým: „Máš-li najíti mok životodárný, opatři si nejdříve spiritus juventutis — ducha mladosti.“ Od oné noci nevyšel jsem z této jizby, mísil jsem rtuť se všemi známými látkami ve všech podobách a ve všech teplotách. Tázal jsem se starých knih o komposici ducha mládí, studoval jsem díla arabská, radil jsem se s východními mágy — ale vše nadarmo. Také já nerozluštil tuto neznámou záhadu! Mé přístroje planou ještě nadarmo, a život svůj jsem strávil bez užitku mezi těmi zsinalými stěnami. Pro naděje alchymistické odřekl jsem se radostí života, odřekl jsem se světla, lásky. Sladký obraz rusé dívky objevil se mi kdys v poušti mého života, aby mě vyprostil, mladého a silného, z tohoto místa tajností a smrti, aby mne vyprostil blažeností lásky z těchto křivulí, jež svými výpary mi otravují krev, aby mne odnesl daleko od těchto kotlíků a tyglíků, jež mně zkazily život. Vše nadarmo! Bůh Hermes mě povolal k sobě, cítil jsem, že neviditelný, mocný však řetěz mne poutá k těmto stěnám, k těmto nástrojům, k tomuto popsanému papíru a sežloutlým pergamenům; cítil jsem, že tyto křivule, tyto kbelíky, tito bronzoví démoni mně věžní duši a mysl mou, že vysušují zvolna mízu života mého, cítil jsem, že žízním po nápoji, jehož nikdy nedosáhnu, a že žízeň ta stravuje celou bytost mou! Jdi, chlapče můj, vyjdi z tohoto místa, rusovlasý andílku, jdi a žij lásce, světlu, květinám ... a nechtěj ztráviti krásné mládí své v suchopárných, bídných těchto studiích. My alchymisté chceme býti katy přírody, chceme ji uvázati ku svému anatomickému stolku, chceme rozdrápati útroby její, rozpustiti ji ve svých křivulích — ale to je vše marné, marné. Je to boj nadlidský, a my v něm podléháme. Příroda je mocnější nás, vymyká se nám z rukou, tropí si z nás posměch, klame a trestá nás; ale my, věční otroci neuprosných zákonů hmoty, den ode dne stárneme, den ke dni jsme slabší, až klesáme smrti v kostnatou náruč.“

Zatím sen přemohl rusovlasého pacholíčka. Oči jeho, umdlené dlouhým bděním, se nejprve zlehka zavíraly, pak zamkl je pevně v sladký spánek. Kadeřavá hlava, spočívajíc na stolku, vyjímala se mezi dvěma lebkama jako libý květ. V krbech ozývalo se dosud jednotvárné hučení, jazýčkové modravých plaménků stále chvílemi vyšlehovali pod sestárlými nádobkami, ozařujíce fantasticky usmívající se tvář spícího chlapce a duté důlky oční vyschlých lebek.

Starý vědec mlčky pozoroval lebky a krásné kadeře pacholíčkovy, i jeho líce svěží a zardělé, pod nímž plynul zdravý zdroj života. Přirovnával bezzubé čelisti lebek, vyhaslé oční důlky ku hlavě chlapcově, a viděl jasně smrť a život vedle sebe. V němém tomto pozorování a přirovnávání plály oči alchymistovy nevylíčitelným ohněm, ústa jeho se skřivila v úsměv, a pojednou vykřikl, jakoby náhle velikolepá myšlénka byla šlehla jeho mozkem, přemítáním a sněním unaveným. Obrátil se ulekán k bronzovým sochám, jakoby se jich tázati chtěl, a zdálo se mu, že souhlasí s jeho myšlénkami, že se na něho usmívají

že z jejich kovových zraků srší paprsky světla neznámého a tajemného. Stařec udeřil se několikráte do čela schváceného neočekávanou radostí, rozpřáhl šíleně dlouhá, vyzáblá ramena, opět a opět stále hlasitě volaje: Děkuji ti, Herme, děkuji ti! Chtěl jsem se poraditi s knihami Mikuláše Flamela, hledal jsem zimničně v onom oceánu písma a pergamenů, a stránky hledané otevřely se jako kouzlem, tam, kde je psáno mezi hady a draky, kde mezi nesrozumitelnými skvrnami krvavými planou tajemná slova: „Juventutem ceteris misce! Mládí k ostatnímu přidej!“

„Nalezl jsem to, nalezl!“ volal starý alchymista raduje se. „Nalezl jsem to, všemocný Herme! Také já nakapu moku mladosti do svých křivulí, do svých tyglíků a nádobek! Také já chci obětovati kvetoucí mládí, abych ve svých přístrojích, věčně šumících a hučících, vytvořil dávno žádaný a tisíckráte toužený elixír života. Zde je má oběť, věčný Herme! Spí klidně spánek nevinnosti, dříme mezi lebkami, jakoby sama mě napomenouti chtěla, že mám i z ní učiniti lebku podobnou, abych obdržel mok, jenž život prodlužuje a smrť zahání. Tvé růžové líce, o dítě, dá mi mládí, jež musím přimísiti k mým starodávným přípravkám. Slyšel jsi, šeptal stařec, skláněje se jako šelma nad hlavou spícího dítěte. Slyšel jsi? Řekl mi to onen bílý přízrak, řekly mně to starodávné listiny, řekli mně to bronzoví bohové! Juventutem ceteris misce! Mládí k ostatnímu přidej! A toto mládí mi dáš ty, ó dítě, tvá krev, tvé nitro... Hlava tvá bude tak bílá, holá a lysá, jako lebky tyto, vedle nichž dřímáš. Nakapu tvé krve do svých křivulí, a na dně jejich bude se usazovati dávno žádaný mok životodárný! Spi, spi jen, dítě, spi v pokoji, spi na vždy!

Tvář starcova skřivena byla burácející vášní, svaly jeho škubaly se zuřivě, rty stahovaly se k úsměchu pekelnému, z očí světélkujících zeleným svitem, jako oči tygří, šlehaly blesky divoké radosti.

Zatím první ranní zoře zvolna se šířila jako bílý přízrak. Bylo klidné, slavné jitro. Čerstvý vzduch táhl okénkem do začazených síní a zmítal slabým plaménkem lampy. Vzdálený jakýsi hlomoz rušil poněkud hluboké ticho ranní této hodiny.

Starý alchymista líbal šíleně bronzové sochy, rozdmychoval oheň v krbech, mluvil ke křivulím, usmíval se na dřímajícího pacholíka, usmíval se na zlatou zoři ranní, smál se sám s sebou, smál se a smál... Juventutem misce! opakoval stále a se zimničnými posuňky vyňal z přihrádky lesklou, dlouhou a ostrou dýku. Juventutem misce, zvolal usmívaje se a hladě lesknoucí se čepel třesoucími se prsty. Juventutem misce, zvolal přibližuje se k rusovlasému mládenečkovi, jenž klidně dřímal s hlavou skloněnou. Rty jeho oblétal libý úsměv, jakoby o ráji se mu zdálo, neb jakoby snil o drahém srdci vzdáleném. Juventutem misce, opakoval stařec chechtaje se a divoce napřáhl rámě s dýkou na tento květ nevinnosti, šklebě se jako krvelačná šelma...

Dýka zableskla se ve vzduchu, rázem sletěla a hluboce ponořila se do dřímajícího pacholíčka. Chroptění zaznělo tichem, na bílé šiji dítěte objevila se zející ráňa, z níž proudila řinoucí se krev. Blankytné zraky umírajícího potkaly se s hroznými zraky starce, jakoby se ho chtěly tázati, a stařec odpovídal, skřípaje zuby. „Nalezl jsem, potřeboval jsem tvé krve, tvé svěžesti, tvého mládí,“ a tak usmívaje se hovořil s umírajícím, chytaje do křišťálové lahvičky řinoucí krev, jež stříkala jako malý vodotrysk z hluboké rány.

A když byla lahvička plna teplé, kouřící se krve, vzpřímil se stařec, usmál se ještě na obě bronzové sochy a kráčel k planoucím krbům, nechávaje zvolna, s patrnou nábožností kapati krev z lahvičky do křivulí, v nichž nahnědlá tekutina se vařila.

První sluneční paprsek vnikl právě v té chvíli do učerněné jizby a ozářiv ji, zlomil se na dně křišťálové nádobky v tisíce démantově planoucích jiskérek, tak že křivule jako zlatem zahořela. Alchymista, chvěje se rozkoší, přiblížil se k zářící křivuli, pozoroval u vytržení tyto záchvěvy zlata, tento oslňující třpyt planoucího křišťálového přístroje. V tomto zářivém úkazu světelném viděla chorá mysl starcova jemňounký zlatý déšť, jenž pršel do křivulí a na dně se usazoval. Domníval se, že nevinná krev je příčinou tohoto úkazu, a že jest na cestě, najíti zlato, kámen mudrců a elixír života.... V tomto okamžiku horečného návalu alchymista na to vše myslil, tomu všemu věřil, viděl před sebou třpytící se zlato, oslňující déšť zlatého prachu, viděl řinouti krev a měniti se v mok životodárný; pozdvihl oči, rozpřáhl ramena a přemožen vášnivou radostí, zvolal: „Děkuji ti, Herme! ale rozpřažená ramena alchymistova klesla bez vlády zpět, ústa ztuhla ve příšerný úsměv, oči jeho pokryla mlha, údy jeho zkameněly v nehybné hmoty, svalil se zčernalý, vyschlý, znetvořený, upadl jako těžká kláda mezi své knihy, pergameny a přístroje...

Umřel sám, umřel ve chvíli, kdy se první paprsky sluneční počínaly usmívati na probouzející se krajinu, na křišťálové jeho křivule a přístroje, umřel sám... a rusovlasé dítě zápasilo ještě se smrtí, ležíc v louži krve.

Z vlašského přeložil **Josef Flekáček.**

O tvaru hor.

Pojednává

Bedřich Katzer.

(Dokončení.)

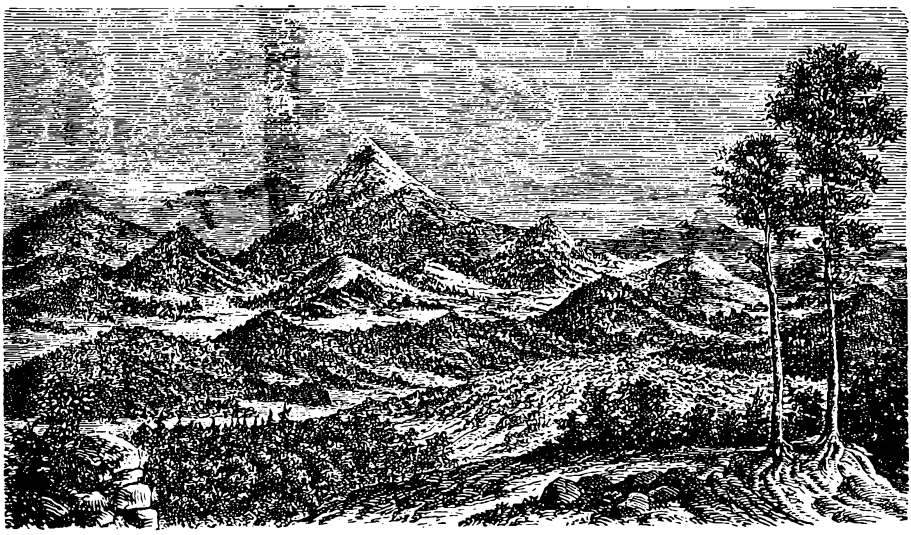
Je-li již povrchová utvářenosť usazenin křídových rovinná, tím více platí to o útvarech mladších, t ř e t i h o r n í c h, ovšem však jen povšechně, protože horniny útvarů těch většinou jsou měkké a klidně usazeny. Než některé náležejí k nejtvrdším horninám mezi sedimenty vůbec, a třetihorní krajiny z těchto pevných, vlivům vyrovnávacím dobře odolajících hornin se skládající mají arci ráz skalnatý.

Starší usazeniny třetihorní (eocénové) jsou většinou povahy snadno zvětrávané; proto také krajiny, kde na povrchu vládnou, mají tvárnosť klidnou, rovinnou, s nízkými, oblými pahorky a mělkými svahy. Jen tam, kde rozšířen jest vápenec numulitový a jisté pískovce, jako v Alpách, vyvstávají strmá úskalí a ostré hřbety často v tarasovitém sledu.

Mladší útvar třetihorní (Oligocén) povšechně skládá se z hornin ještě měkčích a rozsypavějších než Eocén a zvláště ubývá v něm nápadně vápenců; avšak jisté horniny, jmenovitě t. zv. Flyš a Nagelfluhe (srov. „Vlasť“ III. str. 334. a 336.) skládají nápadné útvary povrchové, protože pro svou tvrdosť a pevnosť rušivým vlivům nesnadno

podléhají. Kde tedy panují sedimenty oligocénové měkčího druhu, bývají končiny ploché, mírně vlnité, jen místy na srázích holé, ale jinak z pravidla zarostlé pastvinami a lesy. Týž ráz vegetační, jen že i značnou vyvýšenosť v zakulacených vrších a táhlých hřbetech projevuje Flyš, který hlavně skládá předhoří, přikládající se k vysokému pásmu vápencovému v Alpách, ale také, jako v Karpatech, samostatná pohoří tvoří. V krajištích molassových vyvstávají skály křemenné nagelflue často velmi příkře, hlavně na straně, kde zlom vrstev nastal a sešinutím jedno křídlo vlny se smeklo. Na straně protilehlé, ve směru vrstev, bývá naopak svah ponenáhlý, kterýž poměr dobře lze pozorovati na Rigi.

Ještě mladší útvary třetihorní: Miocén a Pliocén, povšechně připojují se formacím starším, jen že v nich měkké, rozsypavé horniny více převládají, a tudy i povrchový ráz krajin z nich složených jest rovinnější a jednotvárnější.

Část českého Středohoří kolem Milešovky.

V Čechách zaujímají třetihorní usazeniny všude nižší rovinné polohy, přes něž starší útvary velmi nápadně vyvstávají. Na př. na českém jihu tvoří třetihorní pánve Třeboňská a Budějovická roviny bohaté na rybníky a borky (rašeliny), které vroubí na obzoru povýšené kraje prahorní a přes něž jednotlivé, jinak nevysoké vrchy hlavy své velmi nápadně zvedají. Připomínáme pouze památný Choustník (Fousník) na Soběslavsku, jenž při mírné absolutní výšce všemu okolí daleko široko králuje. Podobně třetihorní pánve Chebská, Falknovsko-Loketská, Duchcovsko-Teplická jsou krajinami rovinnými a nízkými, tvořícími téměř dno mezi čedičovým Středohořím a pohraničným Rudohořím, které úvalní krajinu jako vroubení obklopují.

Velmi význačný však jest krajinářský ráz, způsobený vyvřelými horninami doby třetihorní. Provalilyť se té doby z hlubin na povrch zemský hlavně čediče (basalty) a znělce (phonolithy), které všude téměř, kde se vyskytují, skládají kůželovité nebo zvonovité vrchy a

hory obrysů namnoze obdivuhodně ostrých a pravidelných. Hory ty udělují severozápadním a severním Čechám zcela zvláštní ráz krajinářský.

Nejdále na západě rozkládá se Doupovské pohoří, které v podstatě tvoří mocný pokrok čedičový orografické podoby takové, jakoby proudy čediče od středu paprskovitě na všechny strany byly se rozlily. Kolkolem obklíčeno jest osamocenými kupami, tvořic takto jednu skupinu kůželového pohoří českého, jak by bylo lze souhrn veškerých bání čedičových a znělcových doby třetihorní v Čechách nazvati. Druhou skupinu tvoří Středohoří neboli pohoří Litoměřické, které mezi Bělou a Ohří se rozkládajíc v krajině Litoměřické Labe překročuje a dále na severovýchod se rozprostírá. Do třetí skupiny konečně lze shrnouti všechny horské kůžely kolem Semil, Lomnice, Pecky a Jičína, jakož i vzdálenější osamocené vrchy jako na př. Kunětickou Horu u Pardubic.

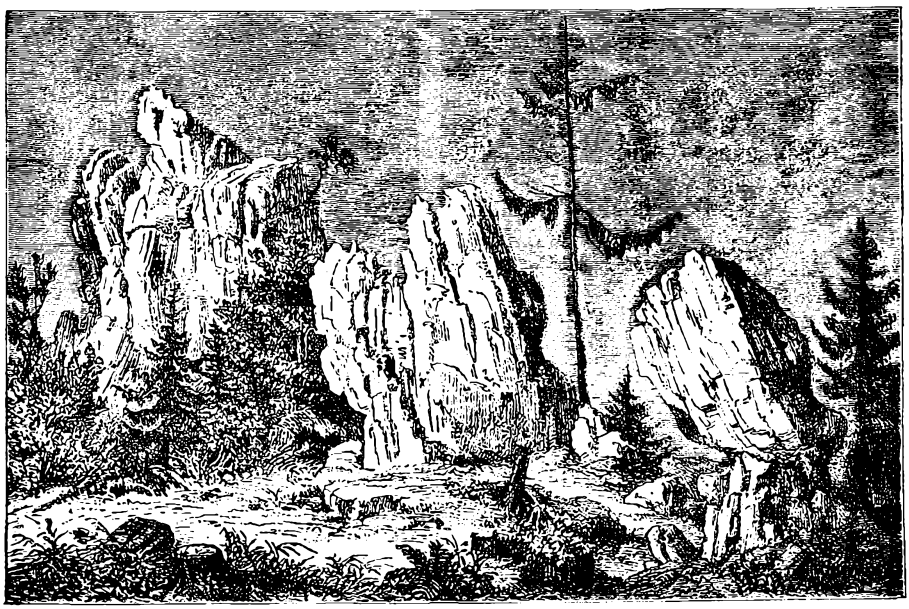
V Doupovském pohoří jest čedič téměř samovládný a také v okolních ojedinělých horách převládá. Ve vlastním Středohoří tvoří čedič v podstatě ploské shluky a tarasy, nad než vynikají jednotlivé kůžely čedičové, ale hlavně znělcové. Rozdíl mezi čedičem a znělcem v této příčině jeví se nápadně na př. v okolí Milešovky. Krásnou tuto krajinu představuje obraz (str. 943.). Milešovka trčí jako ostrý kůžel k nebi (skoro ve středu obrazu) jsouc vrcholem znělcovým, kdežto v pravo před ní nízká homole jest čedičový Lovoš. Podobně všude jinde králují kupy znělcové oblejším báním čedičovým. Zvláštního vzhledu a rázu dodávají severním Čechám ne tak souvislé řady hor a vyvřelé hřbety, jako hlavně ojedinělé kupy roztroušené po málo členité a jednotvárné krajině křídové. Vzhled jejich jest tak význačný, že kdo jednou vrch takový viděl, obdobný ráz v každém jiném případě pozná. I laik vystihne, že Kunětická hora u Pardubic a Říp u Roudnice jsou vrchy ve skladbě a podstatě podobné.

Končina třetihorní v Čechách náleží ku krajinám nejkrásnějším, nejplodnějším a nejbohatším v celé zemi. Zvláště s některých vyšších míst otevírá se po jistých partiích Středohoří rozhled rozkošný. Ale i v podrobnostech jeví se všímavému poutníku ve kraji tom mnoho pozoruhodného. Jmenovitě vtírá se oku sloupovitý sloh, jenž při čedičích a znělcích často se vyskytuje. Sloupy buď pěti- buď vícehranné bývají někdy zdánlivě nepravidelně nakupeny, jindy čelí jaksi ze středu hory k obrysům, zase jindy stojí svisle a podobně. Nejblíže u Prahy vyvinut jest sloupovitý čedič na Slánské hoře, kde sloupy v různých polohách podle cesty vzhůru ku Kalvarii vedoucí dobře možno pozorovati. Ve Středohoří vlastním vyvinut jest sloupovitý čedič zvláště pěkný na Klapém (Hasenburk) u Libochovic, podle Labe mezi Žernoseky a Ústím, na mnohých místech v Žatecku, na Herrnhausberku u Č. Kamenice, na Čertově Zdi u Č. Dubu atd. Sloupy znělcové bývají pravidlem hrubší a méně úhledny nežli sloupy čedičové. Viděti je lze na př. na Dubí Hoře u Konojed, na Bořenu, na Malém Bezdězi a j.

Nejmladší útvary: náplavy starší a mladší (Diluvium a Alluvium) již povahou svou nemohou vytvořovati hory zvláštní podoby, ale mají ovšem do jisté míry vliv na tvary nerovností povrchu zemského, tím totiž, že vyrovnávají jejich ostré rysy. Tak bývají stráně hor o sobě příkré zmírněny splavkami na jejich spodině, hluboká údolí a rokle bývají naplněna nánosy, vlnité nerovnosti skal vyplněny a vy-

rovnány náplavy atd. Kde tedy vládnou nejmladší útvary, bývá krajina plochá, až rovinná, kteráž povaha sděluje se i končinám zbudovaným v podstatě ze skal útvarů starých, ale krytých naplaveným pokrovem. Tak ku př. má středočeská vysočina vápencová mezi Prahou a Zdicemi na povrchu vzhled mírně zvlněné pláně hlavně proto, že kryta jest pískem, hlínou a štěrkem pocházejícím z rozrušených vrstev křídových, které druhdy po ní se rozkládaly. Tyto podlehše zvětrání byly částečně odplaveny a rozneseny po kraji, jejž původně nestejnoměrně kryly, tak že vyhlazeny nápadné nerovnosti a docílen jednotvárný vzhled, jakýž dotčená vápencová vysočina na povrchu dnes vykazuje.

Z dosavadních výkladů vyplývá, jak doufáme, zcela zřejmě, že mezi tvarem hor a mezi povahou skalného kamení je skládajících pa-

Křemenné útesy Pfahlu v Šumavě.

nuje těsný vztah takový, že zkušenému takřka již ze vzhledu krajiny poznati lze její skladbu. A protože kamení jistého rázu vázána jsou na jisté geologické útvary, možno vzájemnost tu vyznačiti i tak, že *každá formace má své určité povrchové tvary*.

Avšak podoba hor, jakkoli v podstatě řízena jest rázem skalného kamení, přece od něho nezávisí jedině a výlučně, nýbrž na ni mají vliv také veliké *sběhy geotektonické*, t. j. ony události, kterými moře jsou svedena do nynějších svých pánví, souše odloučena od vod a zvlněna i rozčleněna. Tyto vlivy geotektonické vedly k výsledkům velikým a osvědčují se tudy hlavně ve vzhledu a utvářenosti *celých horstev*, ba, co více, celých částí pevniny a dílů světa. Jimi lze vysvětliti klínovitou podobu Ameriky, Afriky a velikých poloostrovů jihoasijských, ale také vytýčení a směr jednotlivých horstev i podobu jejich jako celku. Geotektonické vlivy na utvářenosť povrchu

zemského jsou jaksi vnitřní, na rozdíl od dříve vyložených činitelů vnějších a látečné podstaty skal. Hlavně záležejí v sešinutí, zlomech a vrženích vrstevních soustav, kterýmiž ráz horstev se řídí. Do zevrubných výkladů o těchto věcech pouštěti se zatím nehodláme, nýbrž omezíme se na některé příklady z Čech, které vzájemnost geotektonických sběhů a vzhledu horstev, jak myslíme, dostatečně objasní.

Nejvyšší horstvo středních Čech, jak známo, jest pohoří Třemešenské mezi Příbramí a Rokycany se rozkládající, jehož jednotlivé vrchy skoro 900 metrů výšky dosahují. Rozhlížíme-li se s vrcholu některého po krajině, činí pohoří na nás dojem labyrintu hřbetů a kup horských, dolin a úvalů. Procházíme-li je však několikrát na příč, shledáme, že se rozčleňuje ve pět souběžných hřbetů, odloučených od sebe podélnými údolními brázdami, přerušenými jen porůznu příčnými hřbety. Stopujeme-li pak i blíže skladbu hor těch, shledáme, že podélná údolí odpovídají puklinám, podle kterých nastalo vržení vrstev takovým způsobem, že vždy východní kraj každého dílu se sešinul tak, že západní nyní jakožto hřbet horský trčí do výše. Rozpukání celé kry, kterou pohoří Třemošenské představuje, i sešinutí podle puklin jsou sběhy geotektonické, kterými tudy nynější podoba horstva jest způsobena.

Nebo jiný příklad. Pomezné pohoří česko-bavorské, jak známo, záleží ze dvou dílů: jižního, Šumavy, a severního, Českého Lesa. Při obou jest nápadno, že Šumava obrací do Čech mírný svah, ale do Bavor příkře zapadá, kdežto u Českého Lesa má se věc naopak: příkrý svah obrácen jest do Čech, mírný do Bavor. Původně zajisté měla obě pohoří podobu stejnoměrné vlny. Tato však dalším svraštěním na vrcholu pukla, a podle pukliny nastalo sešinutí jednoho křídla vlny, a to u Českého Lesa křídla východního (českého), u Šumavy západního (bavorského). Ostrý zlom pak odpovídá příkrému svahu. Že tu puklina skutečně nastala, toho velevýmluvným dokladem jest křemenná žíla, vzniklá vyplněním rozsedliny, kteráž jako velkolepý doklad událostí horotvárné sleduje Český Les na české a Šumavu na bavorské straně. Žíla ta pro tvrdosť a nezvětrávavosť křemene vyvstává částečně nad okolí v podobě ostrého hřbetu nebo rozervaných skalních útesů (str. 945.), které lze sledovati na české straně od Klenče až k Chodovu, pak od Kramolína (Neu Gramatin) až západně od Ronšperka, kde křemenné skály nejmocněji jsou vyvinuty a pak dále v jednotlivých skaliskách až k Halsu u Tachova. Podobně na bavorské straně táhne se mocná žíla křemenná t. zv. Pfahl (Vallum) od Klafferstrassu na úpatí Třístoličné hory k severozápadu až k Bodenwöhru v Hornofalckých hvozdech v délce asi 36 hodin.

Podobně jest i v Rudohoří podoba celého řetězu horského mezi Čechy a Sasy řízena sběhy geotektonickými. Horstvo to v severní své části velmi příkře zapadá do Čech, kdežto do Sas mírně se sklání. I ono tvořilo původně patrně vlnu stejnoměrnou, která na vrcholu pukla, a pak dle pukliny jižní křídlo svezlo se do hloubi, tak že jen severní křídlo s ostrým zlomem, do Čech obráceným, zůstalo státi. V jihozápadní části udrželo se i jižní křídlo ve výši — jest to Karlovarské pohoří, které tudy tvoří podstatný díl Krušných hor, údolím Oharky jen povrchně od něho odloučený. Po sesuté severní části jižního křídla někdejší stejnoměrné vlny Rudohorské však rozkládají se

ploské pánve třetihorní, a mohutnosť pochodů horotvorných naznačena jest pásem čedičových a znělcových hřbetův a hor, jichžto hmota právě vyvřela z puklin vytvořených v době mocného děje geotektonického, jemuž Rudohoří svou nynější podobu děkuje.

Tak a podobně při všech jiných horstvech a nejen horstvech, nýbrž vůbec větších částech povrchu zemského dá se ráz a vzhled jejich vysvětliti událostmi, jichžto svědkem člověk sice nebyl přímo, ale které s jistou bezpečností a spolehlivostí dovede zjistiti. Ze všeho pak jest vidno — a k tomu právě čelil celý náš výklad — že tvar hor nikterak není nahodilý, nýbrž jako vše ve přírodě určitými příčinami jest podmíněn a řízen.

Historický kroužek ve družstvu Vlasť.

Použili jsme několikráte na neustálé útoky, jež dějepis činí na Církev katolickou, jelikož neustává tupiti předky naše katolické a velebiti takové, kteří od téže Církve svaté odpadli; i uznali jsme pilnou potřebu nějaké organisace, ve které by se katoličtí historikové vespolek poznali, své náhledy si sdělili, se poradili a na čem se uradili, za svorné pomoci provedli.

Podobné rozhovory konaly se i ve výboru Vlasti, kterýžto uzavřel, přikročiti k dílu.

Nechtějíce na jiné půdě státi, leč na půdě pevné, katolické, nechtějíce v jiném duchu pracovati, leč v duchu rozhodně katolickém: došli jsme především ku svému vrchnímu Pastýři, nejd. p. kardinálu-arcibiskupu Františkovi hr. ze Schönbornů, upřímně Jemu se svěřili s úmyslem svým, ujišťujíce, že ochotně odstoupíme, kdyby Jeho Em. naše počínání za věc dobrou a příhodnou uznati neráčila. Nejd. pan kardinál nás s potěšením vyslechl a odpověděl, že nejenom ničeho nemá proti takovému podniku, nýbrž že si ho přeje a jemu, když v duchu katolickém pracovati hodlá, z plna srdce žehná.

Jsouce takovou přízní povzbuzeni, obrátili jsme se prosebně k jiným nejd. pp. biskupům a řeholním představeným, kde jsme doufali, že z diecése neb z řehole pilných spolupracovníků shledáme, a Bohu díky, byli jsme všudy bez výminky rádi slyšeni a předsevzetí naše schváleno.

Začátek náš byl skromný, beze všelikého ohlášení a vyzvání v novinách; stačiloť nám, soukromě ty které katolické spisovatele k poradě pozvati, i sešlo se nás dvanácté, tak nejd. probošt Dr. Lenz, předseda Vlasti Dr. Horský, naši historikové dpp. Eckert, Vacek, Pohunek, P. Filip Konečný a jiní pánové.

V důvěrné poradě jsme výslovně obnovili předsevzetí, bráti se směrem rozhodně katolickým a pak jsme rozebrali účel historického kroužku, překážky a pomůcky jeho.

Vlastním účelem nebude, psáti o Husovi, Lutherovi a p., nýbrž studovati životy a činnosť výtečných mužů a paní katolických, statečných to obhajců sv. Církve katolické, zejména takových, kteří mezi liberály bývají velice hyzděni aneb umlčováni, ač se při studiu

takovém nelze vyhnouti mužům proticírkevním, má-li zápas katolíků jasně býti vypsán. V té příčině se ponechá spisovatelům volná ruka.

Trojí dobu uznáváme za důležitou v našem dějepise. Dobu zápasů husitských, dobu katolické protireformace a dobu tak zvanou josefinskou. V krátké době se přihlásili spisovatelé, kteří o té neb oné době pracovati hodlají.

V první poradní schůzi netajili jsme si překážky, jež se asi naskytnou. První bude jakási ostýchavost, bojácná mysl. Tu však s pomocí Boží zmůžeme; napřed ať jdou ti, kteří jsou smělejší, za nimi se osmělí jiní, čeho nedovede jeden o sobě, dovedou dva, tři a jiní, mnozí společně. Druhá překážka bude citlivost. My Češi bývame nedůtklivi. Ale mějme srdce apoštolské, srdce veliké! Když nám jde o zájmy Boží, o zájmy Církve, tu bychom se pro slovíčko uráželi? Při tom hodláme vyloučiti otázky, mezi námi katolíky sporné; velikát to neshoda, kdy se pouštíme do boje s nepřítelem, a sami mezi sebou se potíráme, nejlepší síly maříme! — Protivníků liberalních se bohda báti nebudeme.

Co do pomůcek a prostředkův nežádáme přímých příspěvků peněžitých; potřebné výdaje nám kryje družstvo Vlast, i nebude snad ani jediného zakladatele Vlasti neb fondu katolických spisovatelů, jenž by takovému účelu nepřál. — Za hlavní prostředek uznali jsme občasné schůze, přednášky a spolu rozhovory o téže přednášce neb o jiných předmětech příhodných. Vyzveme soukromě neb i veřejně ty které spisovatelé katolické, by jistou otázku prostudovali a o ní ústní přednášku učinili neb sepsali a tiskem vydali. V takové schůzi si naznačíme knihy k našemu studiu příhodné, povíme místa a knihovny, kde jich lze najíti, a nezamlčíme též, čeho by se autor — zejména mladší — měl stříci. Jde tu hlavně o spisy k a t o l i c k ý c h autorů. Probírameť autory liberální a proticírkevní, a při tom autorů katolických ani neznáme! Že jest modlitba za Boží požehnání na prvním místě, jest samo sebou jasno, což jsme výslovně v poradách vytkli a také tu snažnou prosbu vznášíme, by se věrní katolíci za tento dobrý a těžký podnik k Bohu modlili a sv. Patrony české vzývali.

O těchto předmětech jsme na první poradě jednali, a pan předseda Dr. Horský ihned skutečný začátek učinil svou důkladnou přednáškou o dru. Döllingerovi.

Ke druhé schůzi přišlo asi 20 pozvaných hostí, i měl nám tu mladý a nadaný člen rytířského řádu křížovníků, p. Dvořák, přednášku s velikou pilností připravenou, o Hilariovi z Litoměřic, o tomto znamenitém vůdci duchovenstva k a t o l i c k é h o proti králi Jiřímu z Poděbrad a Rokycanovi, kteryžto Hilarius jest velice málo znám u nás katolíků. Když se po přednášce jednalo o volných návrzích, pronesl prof. Dr. Doubrava přání, aby se zařídila organisace v ten způsob, že by někteří spisovatelé starší se postavili v čelo a mladší aby se k nim obraceli o radu, sic jinak že při nejlepší vůli mladší badatel ku předu nemůže, tak jak by sobě přál. Návrh ten vděčně přijat a bez meškání se starší přítomní páni k takovému dílu propůjčili. — Jiný návrh učiněn, bychom sestavili rukověť takových knih a článků v časopisech, které se k našemu dějepisnému studiu — zejména v trojí nadzmíněné době — hodí. I ten návrh schválen, jistý starší p. professor požádán, aby osnovu sepsal a tak veřejnosti podal. Konečně podotknuto, že některé knihy dějepisné jsou velmi vzácné a drahé a přece k důklad-

němu studiu takřka nezbytné, a mnohý z nás si jich koupiti nemůže, i žádáno, by družstvo Vlasť je zakoupilo. Návrh byl odkázán výboru Vlasti a ten jej jednohlasně schválil. Starší jeden historik náš navrhl pak dvě taková díla: Khevenhilleri Annales Ferdinandei — velice důležité, dvanácté dílů in folio, a Hurterovu: Geschichte Ferdinand II. (11. dílů); což výbor opět jednohlasně schválil a koupil, tak že knihy již k potřebě slouží; jednomu pak mladšímu pánovi nabídnut a poskytnut příspěvek na penězích, aby do archivu zajel a tam pracoval.

Třetí schůzi jsme konali za silného lijáku a počasí nepříznivého; nicméně sešli se hosté četněji než minule, a to v zasedací síni, kterou nám Křesťanská akademie ochotně propůjčila. V zajímavé přednášce vykládal pan prof. J. Vávra z české realky o městu Berouně a dokazoval na základě archivalních studií, jak se tu víc a více usazovali němečtí protestanté a — germanizovali. Všickni jsme velmi pozorně poslouchali, a když pak za všeobecné pochvaly p. professor dokončil, vystoupil dp. Eckert na řečiště a z hojné zásoby svých vědomostí vykládal, kterak v Praze samé lutheráni v XVI. a XVII. věku se zmáhali a — germanizovali. Bylť to večer jak poučný tak zajímavý. Mezi duchovními hosty byli přítomni: ndp. velmistr rytíř. řádu křížovníků, jeho vdp. sekretář prof. Dr. Horák a novicmistr P. Marat, z arcib. semináře vdp. ředitel Brusák, prof. Dr. Doubrava a vdp. adjunkt Soldát, důst. pp. Pohunek, Mlčoch, Žák, Škrdle, Červinka, Podlaha a mnozí jiní dpp. z duchovenstva světského a z řeholníků: křížovníci, premonstráté, benediktiné; ndp. převor rytířů maltézských s mnohými členy řehole se těšili na schůzi, ale v poslední chvíli se nahodila překážka, že přijíti nemohli. Z hostů laiků tu byli professoři dějepisu pp. Dr. Kovář a Vávra, někteří pp. úředníci a jiní pp. professoři zkouškami. tou dobou konanými, zadrženi byli, že přijíti nemohli. — Budoucí schůze bude někdy po prázdninách, i chystají se přednášky: o kancionálech „bratří českých“, o Joštovi z Rožmberka, o zednářích a P. Koniášovi.

Jelikož o nastávajících prázdninách budou míti pp. bohoslovci a jiní pánové času a příležitosti, ohlédnouti se doma v městských neb zámeckých archivech, požádán byl prof. Vávra, by k tomu sepsal příhodný návod, což i učinil a návod ten ve Vlasti (stránka 850—854.) vytiskl.

Ti jsou skromní začátkové našeho historického kroužku. Tu se vespolek poznáváme, a po takovém poznání hodláme zvoliti užší výbor, který by pak trvalou, přiměřenou organisaci zařídil, ničeho nehledaje, než obhájení a oslavení naší svaté Církve a spolu obhájení a oslavení našich statečných katolických otcův! P. Jos. Svoboda, Tov. Jež.

O Němcích v Berouně do r. 1615.

Královské město Beroun založeno bylo asi v polovici XIII. století buď za krále Václava I. nebo za Přemysla Otakara II. a osazeno německými přistěhovalci. Nejstarší pečeť města, r. 1529. zrušená, měla nápis „sigillum civitatis de Bern“, z čehož jest zřejmo, že město se prvotně jmenovalo B e r n; jinak v listinách všude se jmenuje V e-

rona, poprvé r. 1265., kdežto lid český to jméno si přizpůsobil formou Berún. I podobá se, že první měšťané Berounští přišli od švýcarského města Bernu.

Po krátkém čase prvního rozvoje město valně sešlo v neřestech zemských za zlovlády Otíka Braniborského a dalšího bezvládí (1278 až 1283.), kdež velký díl měšťanstva se vytratil a rozptýlil na jiná místa. Z té sešlosti vytrhl město Beroun král Václav II., když v letech 1290—1302. na novo je stavěl a osazoval; ke zbytku německých měšťanů tam umístil mnoho osadníků českých. Odtud shledáváme v Berouně dvojí měšťanstvo, české v severní polovici, německé v jižní půli města. Tomu nasvědčuje též bývalé rozdělení města na čtvrti českou na severu, klášterskou (dle kláštera Dominikánů) na východě, německou na jihu a zákostelskou na západě, z nichž klášterská a zákostelská měly obyvatelstvo smíšené. Odtud vyplývala potřeba, aby farář Berounský choval si na pomoc vždy jednoho kazatele či farního vikaře českého a druhého německého, tak jak se shledává ještě při kostelní visitaci r. 1379.

Kronikář Hájek vypravuje k r. 1359. podivnou historku, jak Berounští Němci, chtějíce své spolusousedy Čechy vytisknouti z města, popudili je k brannému povstání proti sobě. Přinesli totiž českému kazateli ke křtu psa na způsob zavinutého děcka a pak jej hodili do křtitelnice, začež prý byli od Čechů z města vyhnáni, a císař Karel IV. prý nařídil, aby nižádný Němec nebyl budoucně připuštěn k sousedství v Berouně. Byť i tato historka nebyla na všem pravdivá, jest přece jisto, že za Karla IV. český živel v městě Berouně se zmáhal. Měšťané, při církevní visitaci r. 1379. buď obžalovaní, buď za svědky povolaní, jmenovali se Mařík, Pavlík, Vít, Jindřich zvaný Tribadlo, Heinlin, Josef syn Vaňkův, městský rychtář Marek, předešlý rychtář Franca, konšelé Jan, Mikeš a Hereš. Slyšíme tu na větším díle jména česká. Ano i jméno německého kazatele Kunráta z Chúby Bavorské v protokole visitačním psáno jest formou Kuneš.

Jestli pravda, že za prvního hnutí husitského český lid z pravidla přilnul k novotám Husovým, kdežto lid německý nepřál těmto novotám, pak měli Čechové v Berouně r. 1416. již velkou převahu nad Němci a vládli již městem. Vysvítá to z dopisu krále Václava ze dne 2. prosince 1416., v němž král napomíná konšelů Berounských, aby navrátili kněžím zabavené platy, poslušnost k církvi aby zachovávali, a ve městě aby nikdo nekázal bez dovolení faráře. Z toho lze dobře srozuměti, co se před tím dělo ve městě, jež chytalo se zásad Husových. Ale potom provedl král v Berouně reakci ve smyslu katolickém, a místa konšelská osazena byla zbytkem německých měšťanů; sic jinak by nešlo na rozum, že po událostech roku 1416. Berounští drželi se strany katolické, po smrti krále Václava r. 1419. přijali bratra jeho Sigmunda za krále a při něm setrvali až do krvavého dobytí města od Žižky a Pražanů dne 1. dubna roku 1421. Msta vítězů zasáhla tehdáž konšely a měšťany německé, kdy se zajatou posádkou a vojenskými hejtmany upáleni byli v jedné stodole na předměstí, kdežto kněží a řeholníci domácí i přespolní, v počtu 37—50, upáleni byli v chalupě obecní lázně za dolejší branou.

Po této katastrofě zbývali v Berouně toliko měšťané národnosti české, kteří odtud se drželi strany utrakvistické; v letech 1425—1434. měli branný spolek s Tábory, podle nichž bojovali a klesli v bitvě

u Lipan. Ve městských knihách, jichž nepřetržitá řada se počíná rokem 1483., shledáváme slabé stopy někdejších Němců Berounských. Ze starých rodů patricijských pamatovali se za časů Jagellonských toliko Bussgangové (Pušpánkové); k německému původu ukazují jména Jana Vakrle. řezníka, a chudých sousedů Kuncla a Holcafa (Holzapfel). V letech 1508—1518. snížený pohodník nazýván byl jménem šindrfár, městské jatky šlachtata (schlachtstätte), hrnčířské krámy lampánky (lehmbänke).

Jakož utrakvismus byl specialitou výhradně českou, a každý Čech u cizozemců jmín byl za kacíře, jehož se třeba štítiti: tak za časů Jagellonských Němci neměli spádu do Berouna. Toliko čteme v registrech purkmistrovských k r. 1517., že konšelé zaměstnávali německé dělníky od Chomútova výrobou kbelíků, úsní a jiného hasičského náčiní.

V tom však se stala změna, když v Německu se ujalo a šířilo učení Lutherovo. Tehdáž novotáři němečtí sami vyhledávali styků s Čechy strany podobojí, chtějíce je získati pro své učení, a že snahy jejich nebyly marné, o tom svědčí události Pražské v letech 1523—25. Berounští sice dosti dlouho odolávali pokušení a ještě r. 1526. drželi se strany konservativních utrakvistů, spravujíce se svým právním rádcem, mistrem Janem Paškem ze Vratu. Ale později, když i sama konsistoř podobojí hověla učení Lutherovu, také Berounští poddali se tomu obecnému proudu a r. 1547. účastnili se vzpoury stavů lutheránských a českobratrských proti králi Ferdinandovi.

Než porážka německých protestantů u Mühlberka a potrestání odbojných stavů českých způsobily značné schlazení myslí. Páni Berounští, pýkajíce za účasť při oné bouři ztrátou dílu obecních statkův a zmenšením městského šosu, tlumili v sobě smýšlení protestantské a vyhledávali na oko dobrých styků s konsistoří podobojí, která z přičinění krále Ferdinanda nabyla zase rázu čistě konservativního, opírajíc se vždy těsněji o stranu katolickou. Ale po smrti Ferdinanda I., kdy panoval nábožensky vlažný císař Maximilian II., konšelé Berounští, mezi nimiž bylo něco bakalářů pražského učení, zjevněji a zjevněji se vraceli do starých kolejí. Do r. 1569. předcházeli konsistoř uctivým chováním; kdykoli žádali za konfirmaci svého nového děkana, posýlali panu administratoru konsistoře několik zajíců, koroptví, jeřábků a někdy i srnce ze své honitby, k installaci děkana pozvali všecky pány konsistoriany, nazývajíce je „preláty“, přiváželi je z Prahy na své útraty a na faře vystrojili jim vždy řádný kvas při hojném pití vína. Na posvícení o sv. Jakubě přijelo z Prahy vždy několik pánů prelátů, rovněž i kdy kaplan neomysta sloužil novou mši (prvotiny), a konšelé posýlali na faru vždy značnou pomoc na jejich uctění. Ale od r. 1569. ta úcta ke konsistoři chladla, a r. 1572. uvádějí se preláti při installaci děkanské naposledy. Posléze octla se městská rada Berounská r. 1589. ve zjevné válce s dolejší konsistoří, když konšelé ohlásili, že od konsistoře nepřijmou více nižádných kněží.

Není sice účelem těchto řádek, vylíčiti vývoj protestantství v Berouně, ale zajímavo jest pozorovati v knihách pozemkových, kterak s vývojem oné německé reformace ve přímém poměru jest vnikání německého živlů do českého města Berouna. Od roku 1543. byli v Berouně usedlí bratři Josef a Matěj Greynarové při slušné zámožnosti, od roku 1546. tam byl Jindřich Hiltner,

krejčí, od roku 1552. Lukáš kramář, zvaný Klí z města Mostu, který tam do své smrti r. 1577. provozoval obchod s kořením, žlutým zbožím Normberským a krmnými voly. Týž měl obchodní spojení s Pražskými kupci Kašparem Vinterem, Erhartem Seydelhubrem, Valentinem Kirmayrem, Eliášem Pfortnerem, Leonhartem Payerem, i s Normberčanem Jiříkem Seklarem, maje u nich veliký úvěr. Uměl však česky, neboť býval členem městské rady. Od r. 1553. měl v Berouně sousedství Martin Němec s přezdívkou Tatar (snad pro chatrnou svou češtinu), od r. 1556. Pavel Němec, kamenník a Jan Němec, bečvář, od r. 1558. Václav Redlich, kožišník, od r. 1557. Gregor koželuh, od r. 1568. Havel Taušar, jirchář od r. 1571. Bartoloměj uzdař, zvaný rejmar (reimer), v letech 1572—1580. Volf Perger, obchodník ve víně.

V letech 1561—1577. znamenáme z register purkmistrských časté chodce z Němec, kteří zacházeli do města ve příčině almužny neboli fedrunku, kdežto v registrech z let 1508—1518. není o nich zmínky. R. 1563. pohořalí z míšenského města Švamberka sbírali v Berouně pomoc na stavbu svých domů, a kromě příspěvků sousedských obdrželi z obecního měšce 33 krejcarů, a přišedše r. 1566. zase, dostali jeden zlatý. Podobně sbírali v letech 1561—77. pohořalí ze Žitavy, Lubethu v Lužici i z Nového Města Durinského. R. 1573. obcházel po Čechách jeden kněz prý pro evangelium z Bavor vyhnaný, žádaje fedrunku, a na Berounské radnici dali mu 24 krejcarů. Tytýž fedrování byli studenti mendikové z Němec příchozí, jeden až od Štrassburka, kromě těch co sbírali na vykoupení z Tureckého zajetí.

Na náklonku XVI. století byl styk německého živlu s městem Berounem tak častý, že konšelé vyžadovali znalosti němčiny netoliko při radním písaři, ale také na servusovi jakožto zapisovateli do radního protokolu. Od r. 1588. byl servusem Martin Bogknar, sice rodák Příbramský, ale zajisté pošlý z otce německého. Týž servus umřel v moru r. 1599. a zůstavil kromě várečného domu (č. 27) a svršků též 18 knih, z nichž polovice byla německá (biblí, žaltář, cythara Lutheri, polemographia Belgica, Dittrichovy summarie, Vita Lutheri, Lutherův Beychtkinderbuch, kázaní Lutherova a Rumpoltův Kochbuch). Syn jeho Johannes potom rovněž držel úřad servusa.

Tehdáž znamenáme též hojné usazování řemeslníků německých v Berouně, ježto tam kupovali várečné domy velké i malé, i chalupy na předměstích. A v tom jejich usazování nelze nepozorovati promyšlený systém. Němec usadilý vida, že sousední dům jest na prodej, již se staral, aby ten dům zase koupil Němec, až za málo let bylo několik německých domů v jedné řadě. Měli v tom Němci velké usnadnění, když v srpnu r. 1599. všecky domy ve městě byly zkaženy velkým požárem, založeným prý od dvou lotrů paličů. Měšťané starousedlí, kteří buď neměli zač stavěti anebo stavbou se zadlužili, nabízeli svá místa na prodej a kdo od nich kupovali, to byli Němci.

R. 1572. usadil se tam Jiřík Zumr (Sommer), německý puškař, oženiv se s vdovou Mandalenou Střelcovou, s níž pak držel dům asi uprostřed půlnoční strany náměstí (č. 38). Když umřel r. 1599., zůstavil dům synu svému Danieli, kdežto druhý syn Jiřík držel vedlejší dům číslo 39. Daniel Zumr zemřel roku 1606., a dům jeho hned koupil německý bradýř a felčar Matouš Pichler se svou ženou Valburgou (Volperou). A hned r. 1607. koupil Fridrich

Šmelcer, německý truhlář, vedlejší dům č. 37., a jiný dům č. 36. koupil téhož roku Jan Puchner č. Püchner, jehož otec Jan držel mlýn za českou fortnou. Blízko nich držel od r. 1596. Krištof Singer, uzdař, dům č. 43., a nedaleko nich v Bířické ulici seděl od r. 1601. Honz kovář. Na polední straně náměstí r. 1588. koupil Václav Redder, Pražský Němec, hostinský dům „u černého orla“ za 1000 kop, a roku 1594. jej prodal Janu Czyrnerovi z Lebendorfu († 1602.), po němž tam seděl syn Jindřich. Vedlé sídlil od r. 1588. Michal Drešer, řezník, a opodál Pavel Vinklheyder z Vinklheydu, zeman německý. V ulici za kostelem sv. Jakuba usadil se r. 1600. v domě č. 8. Honz Špindler, zámečník, vedlé něho po jedné straně r. 1608. Gregor Prukner, bečvář, po druhé straně Mathes Rudolf, kožišník, a vedlé téhož Jindřich Rudolf, krejčí, od r. 1606. blízko nich v téže ulici Jan Gemminger, jinak Sohrer zvaný, malíř, rodilý z Falcka. V ulici české usadili se blízko sebe tři Němci, totiž r. 1590. Honz Payer, zámečník (č. 59.), 1600. Jan Geissler (Khayzler) mydlář (č. 57.) a Ondřej Němec, hrnčíř (č. 62.). V ulici na klášteře zakoupil se r. 1601. Honz krejčí (č. 110.), r. 1606. Mathes Kinstler (č. 111.), od nich dále r. 1601. Matouš Kaufman, kramář (č. 116.) a vedlé něho Jiřík Dillinger (Dillingen, město ve Švábích).

Také na předměstích se usazovali Němci. Hned za českou fortnou při Mži zakoupil se r. 1588. Mikuláš Rasp, koželuh, po němž r. 1610. dědil syn jeho Andres Rasp. Hned vedlé něho koupil r. 1590. Jan Puchner mlýn někdy Hylantovský, po němž dědil r. 1611. syn jeho Nikodem s bratrem svým Janem, a blíže nich držel od r. 1592. chalupu Jan Burghart, kožišník. Jinde usadilí byli r. 1602. Pavel Trýber, 1605. Jan Klammer, tesař, 1607. Albrecht Grohmann, 1608. Erhart Vrchlabský, 1614. Tobiáš Herbich mandléř a Honz lazebník.

Takový byl stav věcí v Berouně do r. 1615., a tuším, že za krátkou poměrně dobu asi 25—30 let vykonán byl značný kus práce germanisační, kdy ze 230 usedlých sousedů bylo nejméně 29 Němců či 12½%. A zajisté to nebyli Němci takoví, kteří by z lásky ke svým českým lutheránským souvěrcům byli bývali ochotni se počeštiti. Naopak snaha, aby měli po skupinách svá bydla hustě pohromadě, dává na jevo, že hleděli si německé konversace mezi sebou a při tom že pamatovali na své dítky, aby nezapomněly jazyk svých otců. Byliť zajisté uvědomělými Němci. Václav Redder, r. 1596. zemřelý, zůstavil mezi svými svršky také německou biblí a německou postillu Spangenbergovu. Fridrich Šmelcer truhlář († 1613., a jeho vdova Eva se vdala za Eliáše Khayzlera, truhláře) zůstavil německou historii Hohendorfovu, a odtud soudíme, že mnozí z ostatních Němců nebyli bez německé četby. Že těm Němcům v Berouně dobře svědčilo, vyplývá již z toho, že se jich tolik táhlo do města. Však zůstavil Fridrich Šmelcer, truhlář, r. 1613. kromě domu a hojných svršků též 58 kop míš. v hotovosti, a 549 kop 16 gr. na dluzích a dloužkách, za práci truhlářskou, za dodané pivo a víno, ba i za herinky, kromě 200 kop, které vdova jeho teprve po dvou letech deklarovala.

Z toho všeho jde na rozum, že, jakmile Čechové Berounští přilnuli k reformaci německé, již otevřeli germanisaci jakoby vrata do

kořan, a dal by se vystihnouti čas, kdy by v ní dokonce byli utonuli, kdyby události po r. 1620. tomu nebyly učinily přítrž.

Co tu řečeno bylo o městě Berouně, to platí též o městě Kolíně, kdež od r. 1585—1618. se nasadilo 23 německých sousedů, tedy ze 213 osedlých sousedů skoro 11 proc. A jakého vlivu tehdáž dosáhli Němci v Praze, každý může dostatečně vyrozuměti z české historie Pavla Skály ze Zhoře. Stalo se sice usnešení sněmu r. 1615., že jen těm cizozemcům lze propůjčiti inkolat v Čechách, kteří se zaváží, že dají své dítky vychovati po česku. Leč ostří toho zákona nebylo nabroušeno na německé lutheránу, ale na dvořany Vlachy a na německé katolíky dle rázu pana Petra z Liebenthalu, na nějž letopisec Dačický nasazuje hady, a to jen z té příčiny, že pojav za choť paní Dorotu ze Lstiboře, nabyl s ní statku Kbelského, který kdysi náležel Dačickému; tu že získal svou paní pro náboženství katolické a pak zamýšlel, odevzdati kostel Kbelský řádu Jesuitů.

Mohlo by se namítati, že německá příjmení nejsou neklamným důkazem německé národnosti. Ale tu třeba uvážiti, že měřítko nynějších věcí nehodí se k časům předbělohorským, kdy města v Čechách nebyla ještě, abych vyjádřil se moderním způsobem, přelejvárnami z jedné národnosti na druhou, a kdy protestantští Němci jevili národní hrdosť a uvědomění, tak že v pozemkových knihách našich měst se uvádějí netoliko německým příjmením, ale i německým názvem svého řemesla a zaměstnání, jako na př. rejmar, šlossar, kaufmon, kinstler a orgelmacher. Jinak bylo po válce třicetileté, kdy národní duch německý poklesl pod převahou francouzskou. Vysloužilí vojáci němečtí a později chasníci řemeslničtí z Rakous, Bavor, Slez a jiných zemí se usazovali v našich českých městech a vesnicích, pojímali české manželky, chodili na české pobožnosti kostelní, přizpůsobili se živlu českému a zůstavili potomstvo české. Tak vznikla německá příjmení rodin dobře českých vedle toho, že často na vojně a od časů Terezianských i na kancelářích bývala česká jména libovolně poněmčována.

Jos. Vávra.

LITERATURA.

Postila Goffinova.

Ku 200letému jubileu jejímu

podává **A. Žák.**

(Dokončení.)

Především obraťme se ku nejslavnějšímu dílu Goffinovu, známému dnes po celém katolickém světě, ku jeho „Postile“, o níž dobře podotýkají würzburské „Kanzelstimmen“, že jest knihou v katolických rodinách nevyhnutelnou, jež by tam měla býti doma jako kříž. Jak již na počátku řečeno, slaví „Postila“ letos své 200leté jubileum, neboť právě před 200 lety podařilo se Goffinovi, tehdy vicekurátu koesfeldskému, jak se zdá, ne bez velikých nesnází nalézti po dlouhém hledání nakladatele v Mohuči pro svůj spis, jejž byl již před 3 lety dokončil (1687.). Původní titul knihy zněl: „Příruční Postila č. křesť.-katol. naučení o všech nedělích a svátcích celého roku“ (Hand. Postill oder Christ. Catholische Unterrichtungen von allen Sonn- und Feyr- Tagen des gantzen Jahrs, v Mohuči 1690.) Tenkráte asi netušil kurát koesfeldský, hledající marně pro prvý plod své práce a zkušenosti pastýřské nakladatele, jakého rozšíření dosáhne jeho postila, jakého

nabude významu, a jak populárním stane se takto jméno „Goffine“. Postile dostalo se totiž u katolického lidu přijetí až úžasně vroucího, vydání za vydáním počala vycházeti takměř o překot v rozmanité podobě a úpravě, ba i s různými názvy, na př. Křesť.-katol. náučná kniha, Modlicí a vzdělávací kniha pro katol. křesťany, Katol. náučná kniha, a p. Brzy ujali se postily různí spisovatelé, kteří ji přepracovali, upravili a rozmnožili; záhy byla též přeložena z němčiny, v níž byla původně sepsána, téměř do všech jazyků evropských a dočkala se i v tomto novém rouše až do dnešního dne nesčetných téměř vydání; jediné na př. vydání Ottovo vyšlo ve 40 letech 49krát, Florentiniho ve 46 letech 46krát atd.

Stůj zde nejprve krátký přehled všech německých vydání. K nejstarším náležejí vydání kolínské z r. 1692. a j., koesfeldské 1712. a j., münsterské 1716. a j., mnichovské 1716. a j. vídeňské 1746 a j. Zvláštní, upravené vydání pořídili: J. Bauer ve Würzburku 1780. a j., v Augsburku 1784. a j.; J. A. Fuetscher v Bregenzu 1793.; J. M. Gehrig v Bamberce 1823. a Frankfurtě 1828.; F. W. Darup („Neue ganz umgearbeitete Handpostill“) v Münsteru 1825., 1828; J. A. Diez po 17krát ve Würzburku 1832.—1870.; J. Annegarn v Münsteru 1841. (dle vydání z r. 1780.); F. X. Steck 8 vydání v Tubinkách 1842.—1860., 9 illustr. vydání v Ulmu 1871.; slavný švýcarský kapucín a gen. vikář churský P. Theodosius Florentini 46 vydání, illustrovaných a bez illustrací, nádherných i obyčejných, u známé firmy Benziger & Co v Einsiedelu ve Švýcařích (poslední dvě vydání s názvem: „R. P. Leonhard Goffine, Ord. Praem. Unterrichts- und Erbauungsbuch oder Katholische Handpostille“ vyšla s úvodem biskupa basilejského dra. Bedř. Fialy); A. v. Hoxar v Münsteru (dle spracování Darupova) 8 vydání až do r. 1863.; G. Ott 1—49. vyd. illustr, v Řezně 1846.—1886. u Pusteta; L. Donin ve Vídni 1851. a 1860., třetí zcela přepracované vyd. v Řezně r. 1871.; Chr. Kleyboldt 1—5. vyd. v Mohuči u Kirchheima 1857.—1875.; M. Jocham v Mnichově 1858., Dr. Jos. Frant. v. Allioli v Augsburce u Riegra r. 1860. a j., též 1877. (dle vydání z r. 1784.). Dr. F. J. Holzwarth 5. opr. a rozmn. vyd. v Cáchách u Jakobiho 1873 (dle jiného cašského vydání z r. 1846.; M. J. Scheeben, vlastně pokračoval Holzwartův, vydal 6. vyd. 1882. a 7. r. 1887. tamže, opatřiv je životy porýnských Svatých; J. E. Zollner vydání illust. v Řezně (Verlagsanstalt) 1879.; J. F. Battaglia v Ingenbohlu ve Švýcarsku 1879. (dle vídeňského z r. 1746.) a poznovu 1886. Mimo to sluší ještě uvésti vydání münsterské (23krát od 1784.—1883.), heidelberské 1812., altdorfské 1827., blaubeurenské 1843., reutlingské (10kráte 1843.—1857.), deggendorfské („von einem kath. Priester“) 1845., würzburské (několikráte 1847.—1852.), amberské 1875. a j. v. — Jelikož rozmanití vydavatelé a pořadatelé Goffinovi počali často pozměňovati postilu jeho, chtějíce ji přizpůsobiti „duchu a potřebám času“, obdržel starý P. Goffine záhy novou podobu, v níž nebyl hnedle ani k poznání, což bylo někdy postile na škodu nemalou, jak naříká si již Kl. Brentano ve svých listech (v „Stimmen aus Maria Laach“ XV. sv. 1878. str. 201. a 203.). Proto postaral se † Benj. Herder, známý katol. knihkupec ve Freiburce breisgavském, o nové velice pěkné a poměrně velmi laciné vydání postily Goffinovy, jež vyšlo od 1875.—1888. 11kráte a r. 1889. opětně ve 3 úpravách s názvem: „Des ehw. P. Leonhard Goffine, Prämonstratenser-Ordens, Christkatholische Handpostille oder Unterrichts- und Erbauungsbuch“ (vel. 8°, str. XVI. a 660.) s dodatkem od Albana Stolze. Zde máme opět starého, původního Goffina v prostinkém jeho rouše, a jak dobře podotýká ve předmluvě své vydavatel, „nikdo, kdokoli si ještě zachoval smysl pro prostonárodní t. j. jednoduchou, srdečnou a vroucí líceň náboženských pravd, nenalezne našeho Goffina staromodním anebo nechutným“. Vydání toto, doporučené od 11 bisk. Ordinariátů, jest vedle Benzigrových nejlepším a nejúplnějším.

Samo sebou se rozumí, že kniha, u katol. lidu německého ode dávna tak oblíbená, byla záhy překládána i do jiných jazyků. Především zajímati nás bude ovšem jazyk náš mateřský, kdež nalezneme čtyři překlady postily Goffinovy z různých dob 1. Poprve přeložil ji do češtiny horlivý kněz P. Jan Zlat. (Frant. X.) Táborský, prémonstrát někdejšího kláštera hradištského u Olomouce a farář v Knihnicích, svého času jeden z nejvzácnějších a nejvýmluvnějších kazatelů v celé diecési olomoucké a spisovatel rozličných náboženských knih. (zem. r. 1748. u věku 52 let). Překlad tento obdržel název: „Poruční Postilla t. j. weyklady na nedělní a sváteční ewangelia“ a vyšel teprve rok po smrti Táborského (v Král. Hradci tiskem Jana Klim. Tybellyho v 8° r. 1749.). — 2. R. 1786. vyšel druhý překlad, a to v Praze, pořízený od prof. Jana Chmela, exjesuity a později (1797.) faráře na Sázavě, maje název: „Postilla křesť.-katol. wyučování, aneb krátký weyklad všech nedělních a svátečních epištol

a ewangelií, na česko přeložené od J. Ch.“ (v Praze, 1786. 8°). — 3. Po třetí vydal česky postilu Jos. Vác. Zimmermann, r. 1838. lokalista ve Stodůlkách u Prahy a nábož. spisovatel, vydav ji upravenu a rozmnoženu v Praze 1843. u J. Spurného (I. a II. díl vel. 8°, str. XVI. a 454; připojeny jsou též životopisy sv. patronů českých) s názvem: „Česká Postylla, kniha k poučení a vzdělání katolických křesťanův od Leonarda Goffina“. Co do těchto 3 vydání viz též Jungmannovu Historii lit. čes. (2. vyd. v Praze 1849.) V. 848., VI. 1897. a 1917. — 4. Čtvrtý posléze překlad, jenž jest dnes u českého lidu všeobecně známým, jest pěkné vydání pořízené nákladem „Dědictví sv. Jana Nep.“ ve 20.000 exemplářích pod názvem: „Ctihodného otce Leonarda Goffinea, kněze řádu Premonstrátského, Postilla, to jest: Výklady na všecky nedělní a sváteční i svatopostní epištoly a evangelia celého roku církevního spolu s naučeními víry i mravů, z nich vyplývajícími, s vysvětlením důležitějších obřadův a obyčejů církevních, s připojenými výroky svatých otců, krátkými úvahami o mukách a smrti Páně, životy znamenitějších svatých a blahoslavenců, rozličnými příklady atd.“ Znovu na jazyk český vyložil a k nábožnému i poučení i vzdělání lidu katolického upravil Jan Nep František Desolda, kapitulár a kněz téhož řádu Premonstrátského v klášteře Teplé, kníž. arcib pražský notář a profesor na c. kr. gymnasiu plzeňském († v Teplé 8. února 1885.; viz o něm nekrolog ve „Vlasti“ 1885.) Vydání toto skládá se ze dvou dílů. První díl (podíl údů na rok 1875., č. 61., cena 2. 40 zl.) obsahuje neděle a svátky Páně, jakož i dobu svatopostní, čítaje stran XVI a 530 vel. 8°; ve předmluvě podán stručný přehled o vzniku a osudech postily, a rozluštěny některé otázky, na př. Co jest postila, zda jest prospěšná, jak se má čísti, účel při spracování tohoto znamenitého díla atd. Díl druhý (podíl údů na rok 1876., č. 62., cena 1. 60 zl., stran IV a 274) pojednává o úctě Svatých, obsahuje výklady epištol a evangelií, připadajících na jejich dny, krátké jejich životopisy, zvláště patronů a světců českých, přehled katechismu, výklad mše sv. a j. modlitby. Základem tohoto vydání byla německá postila, již uspořádal zmíněný již kapucín P. Th. Florentini, a jež vyšla u Benzigra v Einsiedeln r. 1872.

Mimo do jazyka českého byla postila Goffinova přeložena téměř již do všech evropských jazyků a dosáhla po celém katolickém světě znamenité obliby. Do polštiny přeložena byla v Poznani 1846. (2, vyd. 1860.), do slovenštiny v Celovci r. 1858., do maďarštiny v Budapešti 1852.; po švédsku vydal ji apošt. vikář J. L. Studach ve Štokholmě 1841., po dánsku Karel Höffding Muus, konvertita, též ve Štokholmě 1851. (toliko I. díl), po anglicku Th. Noethen v Newyorku 1866.; holandsky vyšla postila v Roermondě 1865. a. j., flámsky v Bruselu 1866., italsky v Brixenu 1863. a j., francouzsky v Besanconu 1850., v Tournai u Castermana r. 1860. a j. (12. vyd. r. 1887. s názvem „Manuel Complet pour sanctifier les Dimanches et les Fêtes par le R. P. Goffiné“) v Paříži u Lethielleuxe 1876. a j. (upravila Mlle Alph. Karr a delším pochvalným listem doprovodil ji sám biskup poitierský Pie) s názvem „Le Trèsor du pieux fidèle“ atd.

O obsahu postily samé netřeba mnoho podotýkati, neboť vyplývá již z názvu českého vydání svatojanského, o němž jsme se výše zmínili. Jest postila Goffinova krátký výklad evangelií a epištol celého církevního roku a snadno pochopitelné vysvětlení všech církevních obřadů, jež v různých dobách jsou v obyčeji; mimo to připojeny jsou všude krátké úvahy, modlitby a j. Původní postila, od Goffina samého spracovaná, obsahovala 3 díly: v prvním byly úvody (introity) a církevní modlitby mešní s výkladem epištol a evangelií nedělních, druhý obsahoval totéž pro dny sváteční, třetí pak knihu modlitební. Třetí tento díl schází však ve mnohých novějších vydáních a teprve do nejnovějších na př. Herdrova a j. opět byl přijat; obsahuje mimo známý krásný výklad mše sv. a domácí mši též poučení o různých zbožných výkonech křesťanských, pobožnosti na př. ranní, večerní, zpovědní a j., litanie, modlitby pro nemocné atd. Mnohá vydání postily přinášejí ještě různé jiné dodatky, na př popis sv. země, Katechismus a j., jež však nepocházejí od Goffina. Tak skýtá postila na každý den v roce hojnost nábožného čtení a pomáhá lidu ve všech jeho duchovních potřebách; ona jest lidu takměř domácím missálem, z něhož opakuje si, ano lépe chápe slovo Boží, jež byl v nedělní a sváteční dopoledne v kostele slyšel. Uvážíme-li dále, že jest mnoho lidí, zvláště na venkově, jinak velice zbožných, jimž však mnohdy nelze se súčastniti služeb Božích a ostatních pobožností, buď pro nepohodu času, buď pro nemoc anebo stáří, kteří tudíž čerpají jedinou útěchu a poučení z postily Goffinovy, rádi připustíme, že má kniha tato právo na neobmezenou úctu a lásku katolického lidu, jíž těšila se již před 200 lety, kdy nemálo přispěla k zachování pravé víry v lidu, dlouholetými válkami velmi zanedbaném a spustlém, a jíž se těší neustále až do dnes. Mnoho požehnání vzešlo již za minulých dvé století z této prosté, však velebné knihy, dejž Bůh,

aby i ve příštích stoletích byla stále požehnaným pramenem poučení a vzdělání v lidu! Na oslavu 200letého jubilea jejího připravuje nákladem Bedř. Pusteta v Řezně nové německé vydání (jubilejní) zasloužilý P. Frant. Hattler T. J.

Končíce tuto skizzu o osudech postily a jejího spisovatele, podáváme ještě seznam ostatních spisů Goffinových, kterých se čítá devět: 1. Auslegung der Regel des hl. Augustinus (v Kolíně, 1692. 8°); 2 Trostbuch in Trübsalen (tamže u Petra Th. Hildena 12°); 3. Cibus animae seu preces in usum Dominicarum ac Festorum per annum (modl. kniha; též po německu v Augsburce 1814.); 4. Seelenheil d. i. Sonn- und Feiertagspredigten (2 díly v 4°. Norimberk 1705.); 5. Der Katechismus des P. Petrus Canisius erklärt (v Kolíně 1712.); 6. Die Lehre Christi (v Kolíně r. 1715. 8°); 7. Kleiner Katechismus für die Jugend (v Kolíně, 1717. 12°); 8. Der Wächter des göttlichen Wortes (tamže 1718.) 9 Praxes sacrae, seu modus explicandi ceremonias per annum atd. (ve Frankfurtě 1719. 8°).

Veškeré dosud uvedené zprávy čerpány jsou z různých spisovatelů, zejména pak bylo užito: Annales Praemonstratenses (Nancy, 1734, ; Bärsch, das Prämonstratenses Mönchskloster Steinfeld (Schleiden 1857.); Hartzheim, Bibliotheca Coloniensis (Kolín. 1747.), a Georgius (Lienhart), Spiritus literarius Norbertinus (Augsb. 1771.), kteří zovou Goffina „pastor apostolicus, zelosissimus, indefessus animarum zelotes"; Ersch. und Gruber Alg. Encyklopädie des Wiss. und Künste (I. 73. str. 48.—49. od Ph. H. Külba); Dr. Ph. de Lorenzi, Beiträge zur Gesch. sämmtl. Pfarreien der Diös. Trier (2 d. Trier 1887.) a j. v. Především však použito bylo důkladných zpráv prof. dra. L. J. Hundhausena, jenž si dobyl o životopis Goffinův dosud největších zásluh (v. Wetzer und Welte, Kirchenlexikon, Herder, Freiburg 1888. 2. vyd., V. díl str. 832—834., nejnověji pak „Deutscher Hausschatz" 16. roč., 6. seš. 1890. str. 253.—254.).

Růže a ostny.

Básně Vojtěcha Pakosty. V Praze 1890. Nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Cena 80 kr.

Vojtěchu Pakostovi náleží jedno z předních míst mezi spisovately-básníky. „Růže a ostny" je druhá samostatná sbírka; „Listy a květy" předcházely; jméno Pakostovo známo jest nejen z těchto obou sbírek a čtenářům „Vlasti", ale i čtenářům „Zlaté Prahy", „Večerních zábav" a z četných různých, jednak samostatně vydaných, jednak po časopisech roztroušených, většinou výborných prací.

Sbírku „Růže a ostny" rozdělil básník v patero oddělení: „Na lesních procházkách", „Z katakomb", „Z cest a pěšin", „Legendy", „Příležitostné". Kdo zná básnickou individualitu Pakostovu, již z pouhého rozdělení toho uvidí ihned, že básník pohybuje se tu ve svém živlu, v oboru, v němž právě znamenitě vyniká.

V cyklu „Na lesních procházkách" líčí básník dojmy a city, jež vířily srdcem jeho, když v lesích prodléval. V nich jeví se Pakosta pravým dědicem velikého talentu Hálkova, ba mnohá básnička zde obsažená co do myšlénky i tendence nad Hálka vyniká. Hned ta úvodní: „Dar skrovňoučký a maličký" jest prostá, hezoučká předmluva, tak milá, jako to lesní kvítečko líbezné. „Košatých stinnou šel jsem cestou klenů" jsou krásné a významem hluboké verše; básní „Můj vonný lese! tvojí vábné šeří" vyznává spisovatel pěkně, proč jej les tak vábí:

„U tebe není řeči lícoměrné,
zde klam ni šalba světa nehněte,
zde vše tak prosté, nelíčené, věrné,
jak křišťálová duše dítěte,
— — — — — — — —
„V náruči tvojí, ve tvém vonném dechu
co štěstí pravé, znova pocítím..."

Podobně vyznal i Hálek: „Vždy cos mne táhne, modré hory, k vám":

„Jak byste měly světa pravou líc:
zvuk, píseň, vůni, milé přístřeší...
— — — — — — — — — —
„Jak byste měly ještě v zásobě
co ostatní svět nuzně promrhal:
květ, mladosť, krásu v krásy podobě,
i radosť, důvěru, i pravý žal."

Pravé polední teplo a lesní klid s opojnou vůni sálá z písně: „Znáš-li ten poklid, jaký vládne v lese.“ Kdo to pocítil kdy, cítí to znovu, když tyto řádky čte. Jaká to moc slova, seřaděného do šestnácti kratičkých řádek! Jaká to barvitosť mluvy, kouzlící před duši obraz do detajlů propracovaný! Jiný obraz vymaloval básník písní desátou: „V les nejhlubší si také jednou zajdu“ — obraz nizozemské školy, Rembrandtovského temna, pochmurný, ale s koncem šlehajícím přesvědčivým světlem didaktickým. „Dnes k Tobě, k Tobě Bože můj!“ uchvacuje silou hymny; „Lesní květy! lesní květy!“ vyniká svěžím tempem a rhytmem. V pravdě poetickou a pěkná je: Šla krása lesem, a hned v počesť její“; rozmarným, téměř epigrammatickým zakončením vedle půvabné lícně vyniká „Též k břízám, kráskám druhdy na procházce.“ Živě a pěkně líčen jest pohřeb leta na str. 27. Čtouce kratičkou tu báseň vidíme před sebou podzimní mlhy, kalné vlny rybníka, zasmušilé nebe, slyšíme lkání sýčka, hvizdot větrů a šelest padajících listů, jimž podzim u mar stojící zpívá žalostné „de profundis“. Oddíl II. „Z katakomb“ opěvá dokonalou formou znělek nejvíce doby prvního křesťanství. Pěkné jsou všechny; nejhezčí: „Svatá Anežka“, „Mladý hrdina,“ „Ne strachem, ale blahem,“ „Mučednictví,“ „Z lásky“.

Oddíl „Z cest a pěšin“ obsahuje buď kresby z přírody, neb lyrické básně, neb genry z cest, jimž spisovatel přimísením lyrického živlu dodal znamenité živosti. V prvých překrásné pastely jsou: „V poledne“, „Na kola voda smutně žlabem šumí“, „V tichu svátečním“, že čtouce nevíme, zda básník maluje štětcem na plátně před námi, zda či lahoda slova poesie v sluch nám šumí; v lyrických „Jarní“, „Já zapomenu“, „Na Wolfsberku“ dýší vroucím citem; genry z cest zamlouvají se všechny a vyznáváme, že jsme v rozpacích, kterému podati palmu. Doporučujeme je ku vlastnímu čtení cteným čt. „Vlasti“, at soudí též, a jsme jisti, že úsudek jejich nebude se lišiti od našeho. Čtvrtý oddíl, „Legendy“ obsahuje básní pět: Svatý Method u Borisa, Ryby sv. Antonína, Svatý Jiří, Svatá Dorothea, Růměn růží. Čtou se vesměs pěkně; krásná je „Svatá Dorothea“. Sbírku uzavírají básně příležitostné: Lvu XIII. ku slavnosti druhotin kněžských, Proslov k slavnostnímu večeru Václava Štulce, Františku Pravdovi k sedmdesátým narozeninám, B. Balbínovi k 200leté památce jeho úmrtí.

O příležitostných básních bývají tytýž různé náhledy mezi spisovately a kritiky: náležejí-li do sbírek básnických čili nikoli. Tvrdit někteří, že mimo slavnostní chvíli, k níž vlastně byly napsány, nemají dalšího významu. Souhlasíme s tím názorem jen potud, pokud by běželo o práce, jimž teprve ta slavnostní, příležitostná chvíle ceny dodává, a jíž by snad svou vnitřní jakostí neměly. Pokud však je v nich skutečná poesie, jako zde ve sbírce Pakostově, pak mají cenu trvalejší, nežli právě jen onu chvíli. Příležitostné verše Pakostovy jsou skutečným drahokaménkem, jenž světlem svým jiskří stále, a ne pouhým chvilkovým bengálem divadelního effektu, jak tomu velmi často u básní příležitostných bývá. Proto vítáme i ty upřímně: holdují památce mužů ctihodných, zasloužilých, jsouce tak tlumočníky trvalého vděku, jejž jim dluhujeme.

Jednoho oboru, v němž jest Pakosta mistrem, ve sbírce postrádáme: je to povídka veršem. Zajisté však že dobře předvídáme úmysly básníkovy, vydati tyto perličky své ve sbírce samostatné, na niž předem již upřímně se těšíme. Čtenáři „Vlasti“ pokochali se nejednou prací básníkovou tohoto druhu: souborné vydání veršovaných povídek Pakostových doplní, dovrší obě sbírky předešlé, a zároveň podá úplný obraz charakteristiky básnické individuality Pakostovy, obraz tak znamenitě kolorovaný, že to bude sloužiti ku cti jak osobě básníkově, tak i literatuře české vůbec.

„Růže a ostny“ doporučujeme co nejrozhodněji. **Josef Flekáček.**

Přítel domoviny.

Pořádá Eduard Beaufort. Ročník V.

Tento sborník přinesl ve svých 6 číslech práce nestejné co do hodnoty jak literární, tak i se stanoviska od mnohých pánů literátů sice nepřipuštěného, ale pro ty, kdo knihy odebírají, nikoli aby je pak za sklo dávali nebo pálili, ale také jiným půjčovali, velmi důležitého, které krátce, ač nikoli zcela přečisně, nazveme morálným.

Jsou to následující práce:

1. Hrabě Špork. Historický román. Napsal Josef Svátek. Díly tři. 2. Škapulíř. Vzpomínka od Karoliny Světlé. 3. Všecko nebo nic.

Román od Václava Beneše Šumavského. 4. Kandidát šílenství. Román od Oldř. S. Kosteleckého.

Nejlepší cenu literární má „Škapulíř“, morální „Všecko nebo nic“. „Kandidát šílenství“ jest též docela nezávadný a pobaví příjemné každého, „Hrabě Špork“ v ohledu literárním je slabý a se stanoviska, které jsme nazvali „morálným“ — plný vad, pro které se naprosto nehodí mezi knihy pro náš lid.

Krátký rozbor tento úsudek odůvodní.

1. Co je obsah románu „Hrabě Špork“?

Obsah — totiž látka, která se zde v děj románový spřádá, toť boj tichý, ale bezohledný, jaký zednářstvo vedlo proti církvi za času císaře Karla VI. Z těch mnohých prostředků, kterými „osvícené“ století chtělo zvrátiti, co přečkalo bouře víc nežli 16 věků — totiž církev — nejraffinovanější zbraní bojovalo zednářstvo proti řádu Jezovitů, kterýž se jim povedlo na čas přivésti k pádu. Zednářstvo rozšířeno bylo po celé Evropě — a v Praze zřídil hrabě Špork taktéž jeho lóži, aby země Česká přidružila se k tomu „velikému boji za svobodu svědomí“ — jak frase děla, který jinde „ctihodní bratří“ proti „katanům svobody“ a „ničitelům osvěty“ podnikají.

Špork tedy a jeho boj proti Jezovitům a jejich přátelům — toť látka. Jistě látka obsažná, zajímavá, pikantní. Jen třeba dobře ji střihnouti a sešíti — a je z toho dílo, za jaké se ani nejlepší umělec-krejčí styděti nemusí. A Svátek si ji střihl dobře! Špork je podivín — ale ať! On a jeho přátelé jsou světlo — ti se dají na vrch. Jezovité a jejich přátelé jsou tma — ti budou na podšívku dobří, aby tím více světlo zednářů vyniklo.

Děj, kolem kterého jest obsah dosti organicky seřaděn, jest: Hrabě Špork dal studovati svého poddaného Neumanna. Ten však stal se přítelem Jezovitů a bojuje s nimi proti Šporkovi. Sekretář hraběte Gottwald miluje jeho dceru Eleonoru — ale ta zamiluje si hraběte Filipa Kinského, na ten čas beznadějně, protože Špork se starým Kinským jsou pohněváni. Doktor Neumann má u Šporka svého tajného jednatele, barona Hammersteina. Ten stane se členem lóže a vyzrazuje doktorovi a skrze něho Jezovitům, co se děje a obmýšlí. Zatím také císař Karel VI. přijíždí na sněm do Prahy, kde Špork chystá oposici. Plán prozradí Hammerstein, ale Gottwald ho vystopuje a zavraždí. Špork pomocí Neumannovou je zapleten do vyšetřování a uvězněn v Daliborce, brzy však propuštěn jest na svobodu. Ale Filip Kinský opustí svého domnělého budoucího tchána při této ráně, jeho nešlechetnosť a zištnosť se tak objeví — a Eleonora stává se z nešťastné lásky klášternicí, abatyší v klášteře, který hr. Špork na místě své lóže založil, Gottwald pak, jenž Kinského za jeho nešlechetnosť v souboji zabil, prchl do Nizozemí, aby tam v zednářství dále pracoval.

Toť několika črtami děj. Děj tento rozvláčně je vypravován skoro na 600 stranách, a přece nejsou ani hlavní postavy tak kresleny, aby jasně a určitě se odlišovaly. Sám Špork, osoba hlavní, líčen sice mnohými — také i frasovitými — výklady za osobu co možno dokonalou, která nebojuje proti víře — ale proti pověře, ne proti církvi, ale proti Jezovitům, ne proti císaři, ale proti kamarille, ale skutečný Špork by byl přece snad hoden lepšího, prohloubenějšího Šporka literárního. Nejvíce místa zaujímají popisy zámeckých slavností na Lysé, honů, plesů a jiné.

Místa, na kterých nejen „hrdinové“, ale spisovatel sám přímo „bojuje“ proti Jezovitům, jsou tato: V I. díle str. 10. a 11. „zhoubné cíle řádu Jezovitského“ — „pikle protivníků v černé kutně“, 31. „stohlavá hydra řádu“, 33. „tyranové světští a duchovenští“, „duch tmy, okovy středověké“, 35. „pouta, v něž černá říza je uvrhla“, „moderní inkvisice“, 36. „černí pp. kommissaři“, „černí ptáci“, 70. „Jezovité pasou po dědictví Šporkovském“, 78. „černá moc, která temnou noc středověku chtěla učiniti vítězkou“ atd. Celý slovník podobných frasí pro radikály by se tu dal sestaviti.

Za to povídky o původu zednářů hned z dob starozákonných, jejich snahy atd., toť samé světlo, samá osvěta, samá láska k národu!

Kdo chceš, aby lid náš byl popleten a nevěděl ve svých bědách nynějších, kam se obrátiti, aby nejen od Jezovitů — ale vůbec od církve a víry byl odveden — piš a posílej mu takovéto knihy! Ale piš je populárněji! Zde se hemží cizí slova, germanismy, abstraktní věty a obraty, frase novinářské a jiného druhu chamradě plno.

2. Po tomto nepěkném díle vyšla Karoliny Světlé „Vzpomínka“ na války Napoleonské.

Děj týká se domu Hrazanského (pseudonym) v Praze. Pan Hrazan starší byl obchodník vzorný, kterýž nashromáždil veliké jmění a nyní vede obchod spo-

lečně se svým synem, Hrazanem ml. Je to rodina hrdá, s pohrdou hledící na tehdejší volnější ruch duchů, který nastával po francouzské revoluci.

Necitelné, hrdé, vypočítavé povahy Hrazanů jsou stín. Světlo sestředěno jest na mladou paní Hrazanovou. Paní tato má v bohatém domě očistec. Muž její chce, aby jako jiné bohaté paní nestarala se o nic jiného, nežli o zevnější lesk svého domu a zapovídá jí všelikou duševní zábavu a práci. Ruský důstojník, jenž v domě Hrazanském jest ubytován, zamiloval si tuto paní a odevzdal jí škapulíř po matce, aby v čas potřeby skrze toto znamení mohla požádati tohoto nového ochrance o pomoc. Paní Selena ošetří svého manžela do smrti a teprve potom svoluje státi se manželkou ruského důstojníka. On však je členem tajného spolku a proto — když se prozradil — vypověděn jest na Sibiř, kam ho paní Selena provází. Škapulíř poslali přátelům do Prahy po čase na památku.

Ačkoli poměr Selenin k důstojníkovi za jeho pobytu v Praze je velmi choulostivý, přece dovedla spisovatelka podati také tyto výjevy beze všelikého stínu manželské nevěry. Postavy jsou určité, zajímavé, i ti Kozáci a vojáci ruští, ač jen vedlejší postavy, pěkně jsou kresleny, ba zdá se nám, že příliš příznivě, aspoň příznivěji, nežli ve mnohých ruských pracích bývají líčeni.

Skromný název „Vzpomínka“ až skoro podivným se zdá, když člověk čte a vidí nad pracemi slabšími a méně propracovanými název „román“.

Tak také nadepsány další dva svazky „Přítele domoviny“.

Svazek 5. obsahuje popis jednoho z fikanějších sluhů Mamonů.

Pan Štika shání peníze falešnou hrou, balamucením babiček, že hledá poklad, podvodným pojišťováním churavcův u různých společností, a jinými machinacemi. Pase po jediné dceři bohatého pana Marka, a když jinak ji dostati nemůže, pokusí se násilím o Helenku. Ale — násilí se nepovede, Štika je prozrazen ve své pravé podobě — a Helenka dostává svého architekta Ohniče. Také druzí lidé, které svými plány na lep chytil, poznají, komu sloužili — a Štika prchá, by jinde znova se pokusil o nějaké kapry se zlatými šupinami.

Spisovatel jeví se jako dobrý znalec bohatších domů pražských. Kreslí dobře a určitě chyby a slabosti lidí různého druhu, a jeho reflexe o socialních nepoměrech svědčí, že nehledí na život jako na pouhé divadlo pro zábavu. Na konec činí se úsudek z celku: „Je přece vyšší moc, která řídí osudy lidské.“ Jen pro ten výjev, kdy Štika chystá násilí Helence, nehodí se kniha ta pro každého, ačkoli také to místo psáno pérem nikoli frivolním.

4. Práce čtvrtá od Kosteleckého, „Kandidát šílenství“ dokazuje, že spisovatel snaží se nejen drobné povídky a humoresky psáti pro radost čtenářů, ale také i práci hlubších tahů a vážnějšího obsahu, nežli jsou pouhé příhody a nehody různých drobných i hrmotných postav pražských. Jeho Vladimír v této knize sice není nejlepší figura jeho prací, ale za to dobrosrdečný, ač taškařivý knihař, Maruška a jiné drobnější postavy dobře se povedly.

Při dobré vůli také „Přítel domoviny“ by nalezl práce pro lid příhodné, literárně cenné a jinak bezúhonné — i nepotřeboval by sáhati k prácem, které vidí v církvi tmu a v Jezovitech ďábly. **F. Subrt.**

Matica Hrvatská.

a) Členské podíly za rok 1888.

„Matice chrvatská“ přinesla v roce 1889. členům svým darů velice mnoho a velice pěkných. Jakožto podíl za rok 1888. dáno jim neméně nežli d e v ě t knih, ba připočteme-li k tomu ještě druhý díl Herodota, nákladem družstva vydaný, a Lorkovićovu knihu v „Knihovně pro chrvatské obchodníky“, jest jich dohromady jedenáct. A všech těch prvních devět knih, jichž krámská cena činí 10 zl. 60 kr., dostaně člen jenom za t ř i zlaté. — Jsou pak to knihy následující: H o i č o v y „Slike iz obćega zemljopisa“ („Obrazy ze všeobecného zeměpisu, „Poučné knihovny“ svazek 13.); R a b a r o v a „Poviest rimskih careva“, díl první, („Všeobecných dějin“ svazek 4.), pokračování to dvojdílného spisu historického P. Tomiće „Poviest rimska do careva“; překrásně a velice poučné, theologovi i laikovi prospěšné B r o z o v y „Crtice iz hrvatske književnosti“ (svazek druhý), jakož i neméně poučné, slohem jasným, napínavým psané historické obrazy a monografie L o p a š i č o v y, nesoucí název: „Dva hrvatska junaka, Marko Mesić i Luka Imbrišimović“; k těmto pak druží se pět knih zábavných, totiž: historické drama B a n o v o „Knez Nikola Zrinjski“, N o v a k o v a povídka „Pavao Šegota“ „Emin-agina ljuba“ od J. E. T o m i č e, povídky Š a n d o r a G j o l s k é h o nazvané „Biedne priče“,

a konečně překrásné Tommaseovy „Iskrice“ s důkladným úvodem a rozborem Ivana Milčetiče. — A měli-li bychom podati úsudek, které ze knih těchto nám nejvíce se líbí, pravíme, že je to dílo Lopašičovo, Brozovo a Tommaseovy „Jiskry“, a to proto, že z těchto prací čerpati možno nejen zábavu, ale hlavně velmi mnoho poučení. Vezměte jen ku př. Tommaseovy „Jiskry“ do ruky a uvidíte, že jich neodložíte dříve, až je přečtete do konce. Ba, co více, vy se k nim znovu a zase vrátíte. Jsou sice „Jiskry“ ty jenom třicet tři, ale každá „jiskra“ ta je dražší nežli tak mnohý svazek o několika stech stránkách. Přáním naším bylo by věru, aby „Jiskry“ ty také u nás v srdce zalétly, neboť na mnohých místech zaměňte jen slovo „chrvatský“ za slovo „český“, jméno „Dalmacie“ za jméno „Čechy“, a ostatní bude míti platnost pro severní Slovany právě tak jako pro jižní. „Matice chrvatská“ způsobila touto publikací členům svým jistě veliké potěšení, kéž jim podává každého roku podobné „Jiskry“! Potom věru zvolá každý z té duše „Da „Mat. Hrvat.“ Bog čuva!“ — A jak krásno, zajímavo a historicky věrno jest líčení obou junáků Lopašičova díla! Tak se má psáti! Nejprve historický rozvoj, jak se věci tenkráte měly, a potom dívá se na nás hrdina v plné síle a v plném významu! Jen více takových monografií! Takových je vždy třeba, a Chrvatům hlavně v našich dobách. — Také Dr. Broz dostál stkvěle svému úkolu. Jeho črty jsou nanejvýš zajímavy pro theologa i filologa. Život sv. bratří Soluňských psán je slohem vábným a lehkým. Historické poznámky o původu a rozvoji glagolice a cyrilliky jsou dobré. Přehled glagolské jakož i bogomilské literatury je velepoučný. — O zábavných knihách jenom toto: Tomiče poznáte na první stránce. Píše rozkošně jako vždy. Jeho „Emin-agova milenka“ je povídka zajímavá, myslíme, hlavně pro bosenské Chrvaty určená. Než, čtete-li ji, poznáte, že jste již četli od téhož autora něco podobného. Děj aspoň uhodnete hnedle. — Povídky Novakovy jakoby však Novak ani nepsal. Není zde jaksi doma. Možná však, že se jiným, třeba Chrvatům, povídka ta bude líbiti; my však jsme jiné, drobnější práce Novakovy četli s větším zalíbením. Za to rádi budete čísti Šandora-Gjalského „Biedne priče“. Pěkné jsou zvláště črty první a poslední: „Svíce na hrobě“ a „Perpetuus“, Gjalski zná život a umí psychologicky líčiti své hrdiny. Jistě, že každý s črtami těmi projeví svůj souhlas! I drama Banovo je pěkné. Obsah vzat z domácích dějin, z junácké doby hrdiny Zrinského, — a kus takový musí se líbiti. Podobně i o Hoičových „Obrazech ze všeob. zeměpisu“ platí všechna chvála, jakož i o Rabanových „Dějinách římských císařův“. Těšíme se věru, až bude historieta celá. Jest psána pěkně, zajímavě. — Ku konci pak podotýkáme ještě, že bychom rádi viděli aspoň nějakou ukázku z těchto prací v rouše českém. Platí to hlavně o Gjalském a Tommaseovi. Stane se tak? —

b) Členské podíly za rok 1889.

Za rok 1889. dostalo se členům Matice za 3 zl. devět knih krámské ceny 11 zl. 05 kr., a kromě toho překlad Tacitových spisů z péra Milivoje Srepela za 50 kr. Šest je zábavných, tři poučné. Setkáme se tu se starými známými a osvědčenými silami. Všímněme si jich tedy blíže, a začněme třeba s poesií. — Jsou tu ohlasy básnické lyry uloženy ve dvou sbírkách. Autory jejich jsou Sundečić a Horambašić, onen starý, tento mladý pěvec.

Jovan Sundečić: Izabrane pjesme. Uvodom i bilješkama (poznámkami) popratio Hugo Badalić. Sa slikom (obrazem) pjesnikovom.

Jovan Sundečić je pravým apoštolem „sloge srpske i hrvatske“, a proto také nemohla Matice učiniti lépe, nežli že otevřela řadu srbských pěvců právě Sundečićovými „Vybranými písněmi“ ve vydání opravdu nádherném a bezvadném. — Sundečić narodil se r. 1825. v Golinjevu v Bosně. Vystudovav bohosloví v pravosl. semináři Zaderském, kaplanoval na různých místech, až se stal r. 1854. professorem bohosloví v témž semináři Zaderském. Již jako bohoslovec psal do „Zory Dalmatské“; r. 1850. vydal pak první sbírku svých písní, cyrillikou tištěných, pod názvem „Srdce“, r. 1856. sbírku druhou, totiž „Niz dragocjenoga bisera“ (= Šňůra drahocenných perel) a r. 1858. třetí: „Cvijeće (= Kvítí). Jako professor redigoval až do r. 1860. vládní list „Glasnik Dalmatinckі“, avšak nechtěje býti tehdejší vládě v některých věcech po vůli, vzdal se redaktorství toho, což ho však též r. 1863. stálo professuru; té doby, stav se farářem v malé dědině Baljke, žil dlouho v poměrech velice stísněných, maje sotva 200 zl. příjmů. Přece však stále pracoval; neboť vydav ještě za svého pobytu v Zadru překlad Alfieriho „Saula“, sbírku svých povstaleckých písní pod názvem „Vjenčić domoljubnih pjesama“ a uveřejniv mnohé příspěvky v literárním listě „Hvězda“ a „Národním Kalendáři“, jež redigoval, psal nyní jako chudý farář svoji překrásnou báseň „Krvavá košile,“ sbíraje

napřed předplatitele na ni, a když se jich sešlo přes 5000, vydal ji latinkou i cyrillikou. A dobrý honorář za báseň tuto umožnil mu též cestování jeho po Jihoslovansku. Staviv se a radostně byv přijat na cestě té od Strossmayera, přišel do Bělehradu, kdež mu tehdejší předseda ministerstva Garašanin a sám kníže Michal nabízeli professorskou stolici; než Sundečić nepřijal stolice té, uposlechnuv raději vyzvání knížete černohorského Mikuláše, jenž ho učinil svým sekretářem. V Cetyni pracoval neúmorně. Chtěje tam r. 1865. založiti list „Orlič“, musil nejprve postarati se o tiskárnu. I odebral se za příčinou tou do Prahy a nakoupil za 700 zl. tiskařských potřeb; kromě toho dostal od Strossmayera na další zařízení knihtiskárny 3000 zl. Vrátiv se, byl vyznamenán za to a jiné své práce Danilovým řádem III. třídy „za nezávisnosť“ a r. 1866. stříbrnou medaillí „Za junašstvo“. I pracoval nyní hlavně o zdokonalení bohosl. studií na Černé Hoře jako i o tom, aby mezi Černou Horou a mezi Srbskem, Ruskem a Rakouskem docíleno bylo stálé shody. A vše se mu podařilo, tak že kníže Nikola pozval srbského knížete Michala za kmotra své prvorozené dcery Zorky, roku 1869. a 1871., pak cára za totéž požádal. Tenkráte také byl vyznamenán od cara řádem sv. Vladimíra a brillantovým prstenem, od knížete řádem Danilovým II. třídy, jmenován byl čestným členem „Učeného družstva Bělohradského“ a slov. spolku sv. Cyrilla a Methoděje v Oděse. Téhož r. 1871. založil též na Černé Hoře politický list „Černohorec“ s literární přílohou „Černohorkou“. Avšak již r. 1873. těžce se roznemohl, tak že r. 1874. na vlastní žádosť zbaven byl úřadu, byv jmenován u příležitosti té „čestným sekretářem“ knížecím s doživotní roční pensí 400 franků ve zlatě, k níž car přidal mu doživotní roční pense 600 stříb. rublův. Od doby té pak prodlévaje většinou v Kotoru a Cetyni, stále zase píše cyrillikou i latinkou do „Hlasu Černohorce“, „Nár. Listu“, „Vience“ atd., vydav kromě toho r. 1882. novou sbírku „Láska a kvítí“, Idilične elegie“, r. 1888. „Sjetvu“ atd. A z r. 1886. známo všem, jakého dostalo se mu vyznamenání od sv. Otce Lva XIII. Byltě jako plnomocník černohorského knížete při projednávání concordatu o znovuzřízení Barského biskupství římsko-katolického v plném ornátě uveden k němu a vyznamenán velkokřížem sv. Řehoře Vel. Kníže Černohorský pak z téže příčiny ozdobil ho černohorskou „Hvězdou“ knížete Danila I. —

Professor Badalić vybral pro sbírku tuto opravdu pravé perly poesie Sundečičovy. Jsou to písně lyrické a epické. Epické však mají přednosť. Ve všech jeví se síla slova a mohutný cit, jenž plným proudem z duše tryská a v duši zapadá. Jsou to pravé granáty láskou planoucího srdce. Černohorské junáctví nemá po Petrovi vladykovi nadšenějšího pěvce, jenž by tak dovedl sáhnouti do strun chrabrých srdcí černohorských. Z lyrických písní ukazujeme jenom k písním „Crna goro“ (str. 14.) „Pjesnik“ (str. 35.), „Tražio sam“ (str. 38.), „Crnagorac“ (str. 41.) „Lovćen“ (str. 45.), „Kali-megdan“ (str. 49.) a „Kosovo“. Mezi epickými nesnadno však říci, která jest nejlepší. Nám zdá se to býti „Petrov-dan na Cetinji“, „Majka Crnogorka“ a „Krvava košulja“. Toť opravdu jsou písně nesmrtelné ceny. Čtete je jen a prsa se vám budou šířiti. „Petrov-dan“ líčí oslavu dne sv. Petrského r. 1865. Líčení života tak tu podáno věrně, že ty statné Černohorce a Černohorky vidíte a slyšíte, jak hromem odpovídají „Amin, Bože!“ na nadšené zdravice (str. 93—95). A „Matka Černohorka“ toť pravá perla básnická, neméně i „Krvavá košile“, z nichž první líčí junáckou smrť tří synů junácké matky jejich, druhá pak synovu mstu na vrahu — Turčínovi. — Avšak pravým stkvostem celé této sbírky a korunou všech písní jest poslední delší báseň (str. 215—260.) „Sjetva i vršidba (= Setba a sklizeň), založena na národním přísloví „Ko dobro posije, bolje (lépe) požanje“, a vytvořená po způsobě Schillerova „Zvonu“ za drobnějších popěvků přerůzného rythmu, obsahu vzácného a cenného. Celá práce polní, od prvního tažení brázdy až do žatvy a sklizně, podána tu v ozdobném rouše básnickém, a mezi to jako perly mezi drahokami přimíseny jsou přečetné sentence obsahu vlasteneckého a mravního, tak plného a mohutného, že by z nich každá jako devise mohla býti vepsána na štít slovanský. Celou básní jako zlatá nit táhne se výzev, prosba a rada: „Svorně, bratří, na roli práce! Ve svornosti jen je síla! Práci neunavené Bůh požehnává. Budeme-li svorni a Bůh bude s námi, kdo nám odolá?“ Čteme jenom ku př. na str. 217. píseň „Što se trudom ovládat ne da?“ (= Co se prací zmoci nedá?), na str. 221. písně „Sraki (= každý) narod sveto právo ima“, na str. 223. „Krvne braće imade nas dosta“ (= krevních bratří je nás dosti), na str. 229. „Svud, kdje ljudi u zadruzi žive“, na str. 235. píseň matkám věnovanou. „Tako majke! Taš jo poziv velik“, popěvek na str. 245. „Amo, braćo“ atd. Něco takového může vybásniti jenom srdce vroucí lásky. Je to věru báseň hodná apoštola jihoslávské shody! —

„Pjesničke pripoviesti“. Spjevao August Harambašić. Zabav. knjižnice Mat. Hrvat. svezak 122—123.

O Harambašičovi tu již jednou učiněna zmínka. Básně jeho jsou co do formy velice pěkné. Verš plyne hladce, rým jest nehledaný, zcela přirozený, sloh je průhledný, tak že není třeba, abyste, najdouce podmět, hledali k němu výrok někde až v pátém verši. Tak tomu ve všech jeho písních, kratších i delších. Než, také to je pravda, že skorem ve všech jeho pracích — mluvíme povšechně — ať jsou již veršovány či ne, musí buď olovo nebo vlny říční nebo cosi podobného přijíti ve styk se životem lidským. O lásce a revolveru vypráví již Harambašič i své milé tak, jakoby to ode dávna zcela přirozeně k sobě patřilo, a hrdinové a hrdinky jeho umírají skoro vesměs smrtí nepřirozenou, tak že se zdá, jakoby dle něho lidé, kteří lásku poznají, již hnedle ani jinak zemříti nesměli. Opravdu, kdyby žil Harambašič někde ve přesládlém Švábsku, řeklo by se, že tím „načichl“, ale v tom veselém Chrvatsku žíť a takhle své hrdiny nechati mříť! Vždyť kdyby to mělo také ve skutečnosti jíti dle jeho receptu, musili by býti v Chrvatsku již jen samí stáří lidé a nemanželské děti! A jak to ještě pěkně dovede líčiti! Hrdinové jeho bývají totiž skorem vždycky (jako právě i v těchto „Básn. povídkách“) jinoši nebo dívky z chudší třídy. Z počátku slyšíte od nich a o nich jen samé krásné sentence o lásce Boží, o dobrotivosti, milosrdenství, o pevné víře, vroucí modlitbě, tak že byste chtěli na junákovi tom hrady stavěti; než, pojednou mu sedne do srdce ta prožluklá láska, a jak se to stane, už se mu hlava motá, zásady jsou ty tam, a vy můžete za chvili již na druhé, třetí stránce se dočísti o něm, jak buď skočí do vody, nebo se zastřelí, nebo se oběsí, nebo je odpraven atd. A když to neučiní hrdina sám, někdo to přece učiniti musí — chtěj nechtěj! Jak se to rýmuje, pane Harambašiči! Býti napřed vždy člověkem tak řádným, ctnostným, poctivým, — a ku konci se státi vrahem nebo sebevrahem?! Toť by podle toho nebylo pro člověka poctivce ani tolik štěstí na světě, co pro darebu! A potom by to vskutku prapodivně na tom světě vyhlíželo, kdyby měla láska ze všech mladých lidí nadělati jen samých bab, vrahův a sebevrahů! Jsou to tedy prazvláštní názory! — Jinak však najdete i v těchto veršovaných povídkách mnohou pravdu ze života denního, mnohou krásu, mnohý pěkný obrázek, umělou rukou nakreslený. Bídu umí Harambašič líčiti dojemně, několika slovy zjedná již zájem a soucit pro svého hrdinu, líčení jeho jsou podána živými barvami a povídky jeho čtete až do konce bez únavy. Ve sbírce této následují po úvodní písni, kdež vypráví o původu svých povídek, řka, že mrtví sami k němu přicházejí a ve snách vše mu vyprávějí, Sanjarije, Nevjernik, Mrtva noć, atd. Nejlepšími ve sbírce té jest povídka Sirota a Guslar. Kromě těch jsou tu ještě: Vilenjak, Ivica, Sljepčeva ljubav a Braća. —

Psyche. Komedija u tri čina. Napisao Ivo Vojnović. Nagradila „Matica Hrvat.“ iz zaklade Dušana Kotura za god. 1888.

Vojnović jest nadaný, mladý muž, syn Záhřebského universitního professora. Čtenářům Matice jest velmi dobře znám svými dvěma pracemi „Pérem a olůvkem“ a „Ksantou“, jež vydal pod pseudonym Sergij P. Tato veselohra jest velice pěkná. Listy chrvatské byly o ní plny chvály. Hlavně první jednání jest pilně pracováno. Jednotlivé povahy jsou pečlivě kresleny, humor na mnohých místech až překypuje, některé figurky, jako markýz della Torre, dráždí ku smíchu, a pro živou, čilou souhru vše jest jako uchystáno. Obsahu podávati nebudeme. Možnoť, že bude lze zříti ji na českém jevišti. Zasloužila by toho mnohem více, než tak mnohé nechutné francouzské frašky, o nichž nám p. učitel Flekáček časem referuje.

Teodora Pripovieda Eugenij Kumičić (Jenio Sisolski). Zabav. knjiž. M. Hrv. svezak 115—117.

Kumičić-Sisolski je také u nás znám svojí „Jelenčinou bazalkou“ a „Paní Sabinou.“ Roku 1885. napsal pro Matici „Sirotu“ a letos „Theodoru.“ Povídka tato zakládá se na pravdě. První její díl mnohem lépe je zpracován nežli druhý, jenž ovšem také proto již odvrací, že je v něm mnoho krve, nevěra, samovražda atd. Celkem však je kniha ta pěkně psána, až na něco tu a tam, což mohlo býti povídce jen ku prospěchu vypuštěno. Nejlépe je ovšem nakreslena osoba hrdinky, Theodory, a to od počátku až do konce, od té doby, kdy ji otec její, kapitán Dakić, vdovec, přivede spolu se sestrou Lucií do pensionatu slečny Berty z Kornerův až do posledního okamžení, kdy ubohá Lucie jako nešťastná choť vraha svého otce vedle ní omdlelé umírá. Velice pěkně líčen i vychovávací ústav sl. Berty, přemrštěné staré panny a německé blouznilky, převrácený způsob vychování a vyučování atd. V prvním díle čtenář na mnohých místech rád se zasměje, ve druhém ze rmutu nevychází, a to od té doby, kdy Bertina mladší sestra Malvína

do domu Dakićova přijde jako gouvernantka jeho dcerušek, jejichž brzo matkou se stane, aby za nedlouho spolu s mužem jedné z nich, Lucie, dům ten učinila sídlem neštěstí. I některé jiné figurky šťastně jsou zachyceny.

K Sisolskému řadí se i z „Vience“ dobře známý Vjenceslav Novak, jenž napsal letos „Podgorske pripovijetke.“ Zabavne knjiž. Mat. Hrvat. svezak 120—121. — Sedm to malých, drobných povídek ze žebráckého kraje podgorského. Všecky líčí bídu, prostodušnosť, poctivosť a jiné vlastnosti lidu toho. Některé až dojímají. Líčení jest prosté a přece vábné. „Šalamoun“ je čtenářům „Vlasti“ znám, a z ostatních buďte jmenovány zvláště „Vasilova láska“, „Lutrijašica“ a „Otec a syn.“ Povídky tyto jsou jenom novým dokladem dřívějšího našeho tvrzení, že autorovi svědčí nejlépe obor drobných povídek.

Kromě těchto zábavných spisů přináší pak Matice r. 1889 ještě druhý díl „Sebraných povídek“ zesnulého, výtečného Šenoy. Je to všem asi dobře známá historická povídka ze druhé polovice bouřlivého století šestnáctého: „Zlatarovo zlato“ (Zlatníkův zlatoušek). Máme ji v českém překladě.

Tři následující spisy jsou obsahu poučného. Jsou to: Rabar: Poviest rimskih careva. Dio drugi. (Svjetske poviesti knjiga IV.) Také tento druhý díl historie císařů římských, obsahující dobu od Pertinaxa až do smrti Theodosiovy, čili od r. 193. až do rozdělení římského císařství ve dvě polovice r. 395., psán je velice poutavě, a historik světský i církevní najde tam mnoho zajímavého. Autor uvádí plno citátů z různých spisů starověkých, udává i obsahy spisů sv. Otcův a spisovatelů křesťanských, vyličuje muka mnohých mučenníků, první zařízení a vývoj církve, bohoslužby atd.

Zvláště doba Severova, Diokletianova, Konstantinova a Julianova pěkné jsou líčeny. Vložená schemata a ku konci připojený, pečlivě sestavený index jsou knize s velikým prospěchem. Ovšem tu a tam nějaká sentence, nějaké rčení, nějaký obrat nejsou zrovna vhodné a dobré, jako ku př. na str. 42., 43., 225. a j., kdež se zdá, jakoby autor tak trochu byl býval posedlý duchem našeho století, ale to nebývá často, a proto může býti historie ta zcela dobře doporučena. (Snad by bylo dobře psáti jméno „Bůh“ vždy a nejenom někdy velkým písmenem?) Kdo tedy dovede opatrně některé ty ostence zlomiti, může si ve knize té nasbírati hezkou kytici vědomostí.

Iz bilinskoga svieta Prirodopisne i kulturne crtice. Napisao Dr. Mišo Kišpatić. Knjiga treća. Sa 28 slika. — První díl těchto črt vyšel roku 1884., druhý r. 1885., roku 1889 pak třetí. Kniha Dra. Kišpatiće (— o němž jen tak mimochodem podotýkáme, že je přívržencem descendenční theorie, o čemž však ve přítomné knize není řeči —) je velice zajímavá. Psánať slohem jasným, skorem románovým. Zprávy v ní snesené jsou jak poučné, tak zábavné. Črty kulturní a historické jsou velice poutavé a proto pravím, že bude každý se zálibou čísti knihu tu. Zvláště pěkně psány jsou články: Duhan (Tabák), Opium, Uljika (Oliva), Ružmarin a Korun (Zemák). Připojená vyobrazení jsou pěkně provedena.

A konečně ještě jedna kniha „Slaveni u davnini“ (Slované ve starověku). Napisao Dr. T. Maretić. Je to kniha nanejvýš zajímavá. Stará doba historická všech větví slovanských psána tu ne snad slohem suchopárným a ztrnulým, ale procítěným, ač ne zase tak, aby to bylo na škodu historicky věrné líčení. Psánať s láskou i ku Slovanstvu i ku pravdě, nejšířeji arci o Rusku, což tím se vysvětluje, jelikož je stará historie ruská nejjasnější, a tak možno tu více pověděti věcného a není třeba vypočítávati jenom jména knížat a jejich boje; kromě toho chtěl i spisovatel seznámiti čtenářstvo poněkud podrobněji s Nestorovou kronikou. Upozorňujeme na knihu tu. Každý najde v ní něco nového. Index jmen usnadní hledání. **Jindř. Mutov.**

Zábavy večerní.

Sbírka čtení pro lid. Rediguje: Vojtěch Pakosta. Nákladem Cyrillo-Method. knihtiskárny. Ročník 2 zl.

Časopis Vlasť chvále a doporučuje, co chvály zasluhuje, haně a varuje před tím, co sice krásně se třpytí, ale kryje v sobě jed, nemůže bez povšimnutí nechati podniku literárního, který několik již let zdárně působí k témuž cíli, jaký sobě družstvo „Vlasť“ vytklo, totiž: rozšiřovati čtení dobré a nezávadné, a brániti čtení v příčině víry nebo mravnosti křesťanské škodlivému.

Podnik tento jsou „Zábavy večerní“. Kdekoli je nějaká knihovna pro lid, a mají sbírku tuto buď celou, buď z části, dají nám za pravdu, tvrdíme-li, že není tak

hned jiné podobné sbírky, která by tolik ochotných čtenářů měla. Sotva přijde některé číslo, již obchází mezi čtenáři, a pořáde se po něm některý pídí, až je všickni přeříkali. Svědectví to, kterak zná pan pořadatel, co lidu se zamlouvá a co mu svědčí. Podává v této sbírce práce většinou zábavné, ale v každé kryje se jádro ethické, skoro každá umí dotknouti se člověka v jeho nitru a buditi v něm nejen chuť ke čtení, ale i zálibu ve ctnostech. K tomu není tu nic víře a mravu závadného, ačkoli všecky ty spisy nesmějí se ovšem i dětem půjčovati. Na důkaz toho, co jsme pověděli, podáváme krátké zprávy o posledních dílech této sbírky.

Po velmi krásném, poučném i zábavném „Popisu cesty do svaté země, kterou podnikl a líčil Václav Macek", podaly „Zábavy" spis: Jindřicha Conscience: Blouznění matčino, přeložil Gustav Láska. Matka běhy válečnými ztratila dítko, pak nalezla kdesi v loutkové panoráme voskovou pannu, dítku jejímu nápadně podobnou, a dlouho — dlouho, až do konečného nalezení pravé Růženky, kterou zatím odchovali kejklíři, tato panna živou Růženku šílené matce nahrazovala. Matka se uzdravila. Je zde — jako i v jiných pracech Consciencových plno temných mraků, nehod a neštěstí, ale všude svítí těmi temnotami hvězdy útěchy, kterou víra podává. Čtenář poněkud jen citlivý si častěji zapláče a učí se hleděti útrpně na cizí neštěstí.

Redaktor sám podal v této sbírce několik povídek různého rozsahu. Nevelká, ale cenou vnitřní ne poslední je: „Kovář Šimon". Máme zde spíše povahopisnou kresbu dobrého „staročecha", nežli povídku ve vlastním smyslu. Kováře Šimona pronásleduje pyšný starosta Rabous, který obcuje „s pány", to jest s poněmčilci z blízké fabriky, a marně usiluje zalíbiti se Šimonově Verunce. Šimon nechce Rabousovi uškoditi, ačkoli by mohl, ano brání pyšného starostu proti pobouřenému lidu, ustupuje do jiné obce a vysvobodí starostu, jemuž se koně splašili, z nebezpečí. Tímto posledním důkazem šlechetnosti jest pyšný starosta přemožen, odprosí kováře a slavně ho vede zpět do rodné obce. Verunka dostala „svého" — mladého Viturku, a všecko je v pořádku. Abychom vyslovili úplně svoje mínění o této práci, díme: „Krása jeví se nejen díly velikými, jaké přečkají věky, ale i kvítky prostými dobře seřaděnými a v ladný věnec svitými. Povídky Pakostovy, prosou nebo veršem, jsou pěknými věnečky, které nejen oko baví, ale i vůní dobrého příkladu vábí k následování. Tato přítomná povídka nabádá: „Odpuštění a smír!"

Nový ročník — letošní — zahájen jest prací: Alojsa Dostála: „Z vděčnosti." Mladý kněz Jan Pošvár je poslán na hory na výpomoc starému faráři. „Derektor" ho vybízí, aby kázal lidu o poslušnosti. Ale on káže o křesťanské lásce, zařizuje školu, a vyžádá si pro tu školu od knížete dříví. Direktor zuří, že kaplan bez jeho intervence od knížete podporu dostal Kaplan se nebojí, ale novou žádostí vyličuje knížeti bídu pohorského lidu, jeho minulosť, dávná práva a svobody a prosí za slevy z robot a p. Mezitím bouří se lid, nedbaje rad kněze, a Pošvár ve chvíli, kdy jde zachránit správce a jeho rodinu, jest od vzbouřených horálů těžce postřelen. Odebral se k matce, jsa v podezření u všeho lidu, že byl zrádcem, a u matky zemře. Horáci jsou pro vzpouru potrestáni, ale žádané slevy se jim dostalo. Teprve nyní poznávají horalé, že kaplan nebyl zrádným, jdou ho odprosit, ale přijdou právě na pohřeb. Dcera správcova Milada milovala velebníčka potajmu a při pohřbu omdlévá. Fundace pro kaplana „na vytápění školy" zůstala — a dnes se mu čítá do kongruy. Z obsahu znáti, že Dostál již dobře dovede spracovati také choulostivější látky. Děj se dobře stupňuje, i povahy jasně se kreslí řečmi a jednáním osob podaných.

Dále podaly letos „Zábavy večerní" Julie Vernea spis: „Škola Robinsonů" Přeložil Unzeitig. Práce Verneovy jsou známy svým společným rázem, „napínavostí" a rozuzlením tolik pravdě nepodobným a podivínským, až hrůza. Zde na př. p. Godfrey si umíní před svatbou cestovati. Jeho budoucí tchán koupil pustý ostrůvek a zařídí všecko tak, že milý zeť s komickým soudruhem, „professorem tance," delší dobu je uvězněn na tomto ostrůvku, domnívaje se, že loď je ztroskotána, a oni dva že jsou kdo ví jak daleko od světa. Zřídí si všecko po Robinsonovsku, přičiněním tchánovým mají občas co dělati s tajemnými nálezy, ba i nového „Pátka" dostanou, ale proti nadání tchánovu přičiněním jeho soupeře, který týž ostrov chtěl koupiti, dostanou i návštěvu pravých dravcův, a z boje zoufalého s těmi dravci právě v čas vysvobodí je tchán, všecko se vysvětlí a je svatba. Obšírnější díla tohoto rázu psal Verne tak, jako zábavné přednášky z přírodopisu, zeměpisu, fysiky, mechaniky. V tomto kratším díle je tento živel také cítiti — ale děj má přece více práva i místa, než výklady poučné. Čtenář se tím pobaví, bázlivému p. professorovi se zasměje, bude bažiti, „co z toho bude" — ale mimo zábavu z toho mnoho nepochytí. Dobře, že podobných podivných prací

„Zábavy“ mnoho nepodávají. Dětem se ovšem líbí takovéto práce, ale ani pro ně nemají mnoho užitku — právě pro to stále napínání zvědavosti, „jak to dopadne.“

Nejnovější práce jest Štinglův překlad J. Jurčičova spisu: „Sousedův syn“. Nazval bych ji illustrací ke 4. přikázaní Božímu. Bohatý sedlák má hezkou dceru. Marnotratný jeho soused, trhař a pokoutní písař, má zdárného syna. Ten ji miluje a ve chvíli nepředložené přizná se k tomu samému otci Smrekarovi. Smrekar přísně zapoví dceři tuto známosť a nutí, aby si vzala Pogreznika Petra. Dcera neodpírá, jde již i do kostela, ale v poslední chvíli od samého kostela hrůzou a strachem uteče, upadne v nebezpečnou nemoc a je na smrť. Nyní se obměkčí tvrdé srdce boháčovo — a když dcera šťastně nemoc přestála, nebránil otec jejímu štěstí a brzy se stal dědečkem.

Děj průhledný, dialogy živé a pravdivé, ač místy se zdají až příliš realně podány. Postavy hlavní — dvou milenců — jsou příliš měkky. Milenec Štěpán napřed tolik důvěřivý potom jen hořekuje a nepodniká ničeho rozhodného, ba v den domnělé svatby nemužsky se podává jen žalu. Staří jsou rázovitě a určitě kresleni. Z celku vyznívá k čtenáři: „Rodiče nebuďte k dětem dospělým urputni, abyste jich nehnali do neštěstí. Bůh ochrání děti také proti vám. Děti, nebuďte nepřátely rodičův ani tehdy, zdají-li se vám zlými — a Bůh vám odmění.“

Takových a podobných prací podaly „Zábavy večerní“ dlouhou řadu. Jistě zasluhují, aby zařaděny byly do všech knihoven pro lid a podaří-li se těmto řádkům k tomu poněkud pomoci, bude nám velice milo, že jsme aspoň tímto způsobem prozatím ukázali, kterak si vážíme osvědčeného, pilného pracovníka, který ne theoretickými úvahami, ale skutečným podnikem již dlouhou dobu upřímně se snaží, aby byla odházena veteš „krvavých spisů“ a odložen mnohý jedovatý „výkvět“ literní, a za to rozšířeno čtení, které by opravdu se četlo a ne pouze kriticky pytvalo, které by prospívalo také čtoucím, a nejen píšícím a do nebe chválou vynášejícím

F. Šubrt.

Meč.

Obranný kalendář katolický na obyčejný rok 1891. Nakladatelové a vydavatelé Edvard Brynych, kanovník na Vyšehradě, a Václav Kotrba, majetník Cyrillo-Methodějské tiskárny v Praze. Cena 50 kr.

Každou knihu Brynychovu, každý článek jeho beru s dychtivostí do ruky a vždy se nimi potěším a povznesu. Řízný vtip, obratnosť v polemice a lehké, názorné a každému i neučenému docela srozumitelné vysvětlování pravd náboženských a jejich jasná, přesvědčivá obrana — to jsou znaky všech prací Brynychových, to jsou jejich přednosti a dokonalosti.

K pěti apologetickým spisům, které kanovník Brynych v poslední době vydal, druží se letos kalendář Meč, v němž redaktor jeho „baví a spolu poučuje, vypravuje a spolu mečem pravdy, mečem slova bojuje proti bludům a nevěře.“

Obsah Meče jest tento: K čemu zase ještě nový kalendář? Svatyně Karlovská v Praze. (K titulnímu, velice krásnému obrazu.) U Doušů. Obrázek z novějšího života na vesnici. Vánoce v katolické české vesnici — báseň. Jak si vedli Kalvinci ve chrámě sv. Víta v Praze. Ze života obrácenky. Věrní synové katolické církve — obranná povídka z poslední vřavy novohusitské. Jak pan Kopýtko šířil osvětu, až byl celý mokrý. Nenáviděný muž. (Obrana.) Něco o volbách. Jiskry, čili odpovědi k rýpavým námitkám proti víře.

Všecky tyto články v Meči vyhovují svému účelu: pobaví neb poučí. Letošní hnutí husitské jest v něm vylíčeno obsírně a drasticky — to by měli všude čísti. Mezi nejlepší články patří povídka „U Doušů“. Je to v rouše povídkovém samá apologie víry katolické. Tam se ku př. vysvětluje účel missií, tam se dokazuje, že se staly zázraky v Lourdech, tam se potírají bludy, že není rozdílu mezi zvířetem a člověkem, že svět bez Boha povstal atd. atd. — to jest vůbec mistrná, právě Brynychovská práce, prosycena příjemným humorem a vtipem dědouška Doušy —

Illustrace jsou dosti zdařilé, zevní úprava velice pěkná.

Kanovník Brynych se pro naši věc, jak se říká, literárně exponuje; on vydává svoji osobu a své jméno v šanc útokům listů evangelických, jsa, jak sám v Meči uvádí, „nenáviděným u nich mužem“. Takováto odvaha v národě protestantismu tak nakloněném, jak se to u nás jeví, již něco znamená. Kanovník Brynych, jak dosud znáti, se boje neleká, jsa k němu vyzbrojen vše možnými vědomostmi a vší možnou odvahou. Kdyby však někdy duch jeho pod tíží útoků počal klesati — a nebylo by to věru divu při sektě tak vyhejčkalé a tudíž tak výbojné,

nechť se rozpomene, že ho ctí veškeré duchovenstvo a nechť okřeje láskou veškerých českých ne „taky“ nýbrž pravých katolíků. Rok co rok sjedu kus země České a všude slyším velebiti dva literární statečné bojovníky, našeho Frt. Pohunka a kanovníka Brynycha, což jim budiž ve práci posilou.

Pro každou knihovnu, kterou družstvo naše zakládá a pro niž knihy kupuje, zakupují se vždy vedle Kosmákových a Pravdových i spisy Brynychovy, a tak se bude díti i budoucně A vůbec, pokud jest podepsaný v čele tohoto listu, bude ve Vlasti literární činnosť kanovníka Brynycha co nejúsilovněji fedrována. Národu se musí otevříti oči a šalbě, jakou čeští literáti s protestantismem tropí, se musí strhnouti škraboška, a to po Brynychovsku! **Tom. Škrdle.**

Matice lidu 1867—1889.

(Pokračování.)

O vzájemnosti Čech a Italie v době Karla IV. bylo by lze ovšem napsati pozoruhodnou studii historickou, ale měla-li by se hoditi pro lid, musil by si autor její zcela jinak vésti nežli spisovatel knížky „Čechy a Italie v století XIV.“, Karel Adámek. Knížka tato obsahuje veliké mnoství dat a udajů, které k vzájemnosti oné buď zcela nenáleží, anebo měrou docela malou, tak že, nežli se ku skutečným vzájemným stykům přijde, třeba probřísti se látkou širokou a dalekou, tytýž i velice nechutnou, která nikterak s naším národem ani jeho dějinami nesouvisí — a probředneme-li daleko široko látku onu, přicházíme na mnoze k zrnéčku oné „vzájemnosti“ tak maličkému a nezáživnému, že skoro ani za čtení nestojí. Spoustou cizích jmen a pro národ náš událostmi až i lhostejnými přeplněný spisek lidu málo se zamlouvá a pro lid ani se nehodí. Že však píše se tu o Italii, netřeba ani podotýkati, že lví podíl odnáší tu zase papež a papežství, jakž ani věru jinak býti nemůže. Každá hlava horkokrevná, každý republikán, každý odpůrce papeže neb církve a pořádku jejího jest chlapík, nadaný člověk, výtečník, znamenitý muž, každý papež neb přívrženec jeho — věrně dle starého receptu — je ukrutník, zpátečník, mstivec, surový popírač vědy, atd. atd.

Hned na první stránce čteme proloženým písmem, že „Karel Veliký, *římské církve svatý*, nejspíše bratra svého Karlomana otrávil“. Jak jest tomu se svatostí Karla Velikého, měli jsme již příležitosť ukázati v těchto posudcích. Velmi pěkně vyjímá se tu ono „*nejspíše*“, jež samo sebou ukazuje, že to není žádnou historicky zjištěnou událostí, že tu běží o pouhé domnění, jež třeba přijati s největší opatrností. Co však záleží na opatrnosti, jde-li o „římské církve svatého! Když manželka Karlomanova s dětmi ke dvoru lombardského krále Desideria se odebrala, povstalo podezření proti Karlu Velikému, že bratra vládychtivosti své obětoval. Jisto ovšem jest, že bratr jeho Karlomann r. 771. náhle zemřel. Podezření neb domnění nelze však vyhlásiti za jistotu, a vzpomeňme si, kterak náhlá úmrtí až podnes bývají příčinou šíření rozličných pověstí a podezření a bývají tytýž stále příčinou i soudních trestních zakročování. A jako těmito objeví se často podezření býti neoprávněným a neodůvodněným, tak bylo tomu snad i u „římské církve svatého“ Karla Vel. Že manželka zemřelého Karlomanna odebrala se k otci svému, Desideriovi, není pranic divného, vždyť byla dcerou jeho, taktéž není nic zvláštního, že jí bylo nevolno na dvoře císařském švakra svého, který sestru její pro neplodnosť od sebe byl již dříve zapudil. „Papežové“, píše se, „podporovali a ochraňovali vždy pověstné tyrany, uchvatitely moci vladařské, a byli vždy úhlavními a nebezpečnými nepřátely blahobytem slynoucích, utěšeně rozkvétajících republik i mocných měst vlašských.“ Čteme-li historii slavných republik italských, ku př. Janova, Pisy, Benátek atd., vidíme, kterak všechny společně většinou jednak bránily se císařům německým, sem výbojně postupujícím a území dobývajícím, jednak krutě válčily mezi sebou z různých příčin, namnoze ze žárlivosti a soupeřství obchodního. Války tyto trvaly i celá století; mnohdy způsobily je i místní strany politické, mnohdy roztržky mezi patricii a plebeji či aristokraty a demokraty; nikde však nečteme, že by blahobyt těchto republik ať již válkou neb čímkoli jiným byl ohrožován býval papežem. Jakých svobod oproti papeži požívaly Benátky, zná každý, kdo dějiny Venecie četl; vždyť ku př. v boji proti Barbarossovi byly Benátky při straně Alexandra III. a dostaly za to od něho prsten jako symbol vlády nad Adrií, z čehož pak povstaly známé slavnosti sňatku benátského dože s mořem. Patrně tedy papež vždy „pověstné tyrany a uchvatitely moci vladařské“ nepodporoval ani neochraňoval. Jest to jedna ze starých známých frází, jež zcela drze dlouho a dlouho na nás se dívaly, a teprve nyní — dík katolickému tisku — počíná se proti nim s úspě-

chem bojovati. Třístaletý boj Guelfů a Ghibelinů v Italii taktéž dokazuje, že papežové nepodporovali ani neochraňovali vždy „pověstné tyrany“, vždyť strana Guelfů, jíž přidržovali se papežové, byla strana vlastenecká, odporující hrabivé chtivosti císařů německých, při nichž stáli Ghibelinové. Že kruté boje mezi Guelfy a Ghibeliny Italii rozervaly, jest ovšem pravda, ale v bojích těch byli papežové ochranci své vlasti, Italie, proti cizáčtví stále se roztahujícímu. O tom však ve výkladu o těchto stranách na str. 12. ničeho se nedočítáme. A nám Slovanům přece měl by býti každý sympatickým, kdo potíral onu známou expansi, jež tolikráte již i nás hrozila pohltiti! Ač ve svém časopisectvu, spolcích, literatuře a celém svém životě veřejném bojujeme proti germánství a germanisaci, ač slavíme každou upomínku českého vítězství nad Němci — podivná věc! liberalismus náš nemůže papežům římským zapomenouti, pokořil-li kdo některého císaře německého! Naši liberální historikové rádi zapomínají a lidu zatajují, že na papeže římského sluší pohlížeti se stanoviska dvojího. Jednak zajisté byl papež světským panovníkem, a jako takový byl právě tak dobře obklopen politickými poměry států sousedních, diplomatickými záležitostmi, politickou prací vnitřní i vnější jako kterýkoliv jiný světský panovník evropský. Odtud lze vysvětliti, že zasahoval tytýž i mocně do politických poměrů jednak evropských vůbec, jednak Italie, své širší vlasti. To činil však ve vlastnosti své jako panovník světský, a nikoliv jako hlava církve a nástupce Kristův. Tyto okolnosti rády se zamlčují neb dokonce zaměňují, a přece nesmírně jsou důležity. Co činili sv Otcové jako suveréni své říše, to nemívalo ovšem na učení a vývoj církve nižádného vlivu. O jiných světských panovnících píší liberální spisovatelé mnohdy velice shovívavě, hodí-li se jim to jinak do krámu, rozličné jejich poklesky neb chyby buď ignorujíce, buď omlouvajíce a vymlouvajíce. (Viz níže ji o Filippu IV. Krásném a poměru jeho k papeži Bonifácovi VIII.) Jinak je ovšem s papežem jako světským panovníkem. Tu bývají ouřad kněžský a náčelnictví církve i osoba panovníka ihned v jedno klubko spleteny, a s neobyčejným gustem vyličuje se tu, s mnohým zatajováním vedlejších důležitých okolností, příčin a pohnutek, i nejmenší chybičky neb poklesky, často jen domnělé, jichž každý panovník spíše se dopustiti může než kterýkoliv jiný obyčejný smrtelník. Že by koruna římská dávala „moc i právo“ k ovládání „celého světa“, tomu zajisté nikdo nevěří. Moc, celým světem ovládati, má jediný Bůh. Korunování na císaře římského bylo „utvrzením spolku neobmezeného vladaře duchovního, papeže, s neobmezeným vladařem světským, císařem římským.“ Byl-li to skutečně spolek, pak mu nemůže nikdo zazlívati, neboť jako světský vladař měl zajisté papež jako každý jiný panovník právo, uzavírati spolky s kterýmkoliv knížetem světským, pokud to prospěchu církve nebo politice státu jeho nebylo na újmu. Že spolek onen nebyl definitivní, a že při tom náměstek Kristův bedlivě střehl práv a důstojnosti církve, netřeba teprve dokazovati; v historii jest o tom příkladů dosti. Onu „neomezenost“ pak sluší bráti ve smyslu onom, v jakém bychom ji každému panovníkovi oné doby bez výjimky přisouditi musili; vždyť až do nedávna byli absolutní panovníci a absolutistické státy, a někde jsou až dosud.

Zcela obecným úsudkem dávno za nemravný vyhlášený Boccacciův „Dekamerone“ nazývá se „rozkošným“ (str. 103.) Nikdo nebude upírati „Dekameronu“ vysokou cenu po stránce jazykové, ovšem jen pro Vlacha, ale cenu literární a věcnou, neb dokonce snad i estétickou (!) zajisté mu ani arciliberál nepřisoudí. Myslíme, že by jej ani největší arciliberál nedal čísti svým dospívajícím dětem, přes celou jeho „rozkošnosť“. Zajímavá jest věta: „Petrarka jest rozhodným odpůrcem zahnízděným zlořádů a bludů v různých vědách a naukách. Se zdrcující výmluvností ničí bídáctví právníkův, blbou pověrčivosť lékařův a řádění šibalských astrologův.“ Dle toho tedy nebyla to církev, jež šířila pověrčivosť, zlořády a bludy, a byla „nepřítelkyní věd odvěkou“, a i neduchovní „učenci“ byli hodni ostrého pokárání, právníci, lékaři a jiní. Inu ovšem! vždy svedlo se vše na hlavy duchovenstva a církve.

Stať o Bonifáci VIII. psána jest zřejmě nepřátelsky proti tomuto papeži, jehož osudy a život byly tak truchlivé. Nemaje štěstí v politice, znepřátelil si Filippa Sličného, poněvadž se mu nepodařilo urovnati spor mezi Francií a Anglií, a nikoliv „pro stálé ukládání nových berní k uhražení výprav křižáckých, jimiž veškeré státy katolické mrzce vydíral.“ Že papež Bonifác VIII. byl znepřátelil se s rodem mocných Colonnů, lze snadně tím vysvětliti, že tito byli Ghibelinové a odpůrcové jeho, neuznávajíce právoplatné zvolení jeho. Ve sporu s Filipem IV. Krásným líčen jest tento jako pravý beránek, ač u něho právě nejvíce platila tak často tepaná zásada, že „účel světí prostředek“. On sám nikdy se neštítil prostředků nejhorších, jen když svých cílů dosáhl. Právě on byl příčinou neblahého rozštěpení církve ve věku XIV., když, udolav Bonifáce VIII., Klimenta V. přinutil,

aby se do Aviňonu přesídlil, čímž církev dostala se do poroby francouzské. Z lakoty přičinil se o zrušení řádu Templářů, v čemž mu Kliment V., jsa v jeho područí, povolil. Přece však kruté nakládání královo s Templáři nikterak nedává se za vinu jemu, nýbrž papeži (na str. 109.): „Kliment V. zákeřnickým vyhlazením Templářů a otrockou oddaností francouzským despotům“... (aj! pojednou berou se tu despotové! Známo je však z každého, i školského dějepisu, kdo byl pravou příčinou zrušení řádu Templářů! Vyšetřování proti nim Filip IV. osobně řídil: lákalo jej nejen bohatství jejich, ale mstil se na nich i proto, že byli věrni Bonifácovi VIII. Tak ku př. v prof. Dra. Ant. Gindelyho „Dějepise všeobecném“, pro střední školy české, vzdělaném prof. Jos. Erbenem, čteme ve II dílu: „...Filip IV. Sličný (1285—1314) rozšířil povinnosť“ placení daně i na duchovenstvo. Tím však dostal se v krutý spor s papežem Bonifácem VIII., v němž pokračuje s tuhostí neobyčejnou, posléze papeže i jíti kázal. Když stařičký Bonifác z žalosti nad takovou nešetrností po několika dnech zemřel, dovedl toho Filip, že jeden z oddaných jemu Francouzů (Kliment V.) na papežský stolec dosazen jest a k jeho přímluvě do Aviňonu se přestěhoval. Vlivu svého při Klimentu V. užil Filip k zrušení bohatého řádu Templářů. Obviniltě řád z kacířství a nemravnosti; podobá se však, že nikoli tyto zločiny, jako spíše touha po rozsáhlých statcích rytířů učinily ho největším jejich nepřítelem a žalobníkem“. To zní ovšem jinak a určitěji! Co však na tom; toť již jednáno dle zásady, vinou stížiti papeže a krále Filipa IV. omluviti; jen že je škoda, dá-li se pak kniha taková do ruky lidu! Obyčejně spisovatelé rádi ignorují, že Řím pod vládou papežů kvetl a rozmahal se! Však hle! tu čteme pojednou na str. 109.: „Nástupcem Benediktovým byl umění milovný Kliment VI., kterýž Aviňon k velikému přivedl rozkvětu. Co Aviňon dospíval k největší slávě, stával se Řím vesnicí!“ Jen že lze bez velké chyby konstatovati, že umění milovný byl skoro každý papež, vždyť jsou toho přečetné památky v Římě samém po dnešní den, a to z nejrůznějších dob papežství, ať již bylo na vrcholu slávy či ponížení. Že byl papež Bonifác VIII. obětí surovosti královy a Colonnů, o tom není ani nejmenší pochybnosti, ač se to v knize zamlčuje. Že jej Jakub (Sciarra) Colonna sedícího na trůně papežském, s pláštěm a tiarou, s klíči a křížem v ruce, surově bil pěstmi, o tom v knize není zmínky. To snad bylo rytířské, když jej (str. 107.) „na bídném koni, obličejem na zad, přivázaného“ dopravili do vězení“ — tehdy byl již kmetem věku velmi pokročilého.

Co pak se týče processu o pravověrnosti Bonifácově, kde dokazováno mu „kacířství“, když již byl plných sedm roků v hrobě, svědčí to o zuřivé surovosti Filipově, jemuž ani nedostačilo, že papeže tak brzy do hrobu přivedl. Jak ta celá věc ostatně souvisí s Čechami, nesnadno se dopíditi, jakož i mnohé věci předcházející i následující. V jakém stavu byl Řím bez papeže, dočítáme se na str. 110.: „Věčný Řím byl v té době jevištěm přehmatův a výstředností nejhnusnějších a nejhanebnějších, práva vůbec nikdo nešetřil, nebylo soudců, nebylo zákonodárců, zákona nikdo nešetřil a běd obecného lidu byly v zmatcích těch hrozné a nesnesitelné... A přece prý, tvrdí liberální románopisci a historikové, „Řím nikdy tak nebyl klesl, jako pod vládou papežů...“ Odsuzoval-li papež protivníky a odpůrce (jako světskou mocí nadaný suverén) tuť byl „mstivý, ukrutný, krvelačný,“ jestli že však tak činil tribun Rienzi, bylo to zcela v pořádku. O papeži Bonifácovi mnoho se v knize píše, ale jaký byl učenec, nejdůkladnější právník svého věku, spisovatel, o tom se čtenář praničeho nedoví. Mnoho mluví se též v knize o Petrarcovi: že byl muž velice zbožný, znamenitý znalec písma sv., ctitel svatých, Madonny a sv. ostatků, že odkázal značnou část svého jmění kostelům, že vedle výtečné znalosti klassických literatur čerpal své vzdělání ze sv. Augustina, jenž mu byl drahým, toho nikde se nedočítáme, bylo by to snad lidu katolickému závadné. Za to však uveřejňuje se na stránkách 140—143. list jeho proti zkaženosti Říma, tak že, kdo jej čte a ze života Petrarkova by mu jinak nebylo ničeho známo, ani z historie o papežství, považoval by Řím za vyvrhel světa a Petrarku, zbožného kněze, nejméně za — arcikacíře. Na str. 147. jmenuje se též „prorokem“ Savonarola. Nechceme se dotýkati života pobloudilého tohoto muže, — ale zajímavo jest, že se tak často a tak rádi vynášejí mužové odboje a neposlušnosti proti svým zákonitým představeným. Když byl Savonarola z církve vyobcován, neposlechl, nýbrž kázal i konal funkce církevní dále, až ku pohoršení všeho lidu. Jediná ta okolnosť ze života jeho nechť dostačí, jak snadno státi se v „M. l.“, prorokem, jen když duch odporu a neposlušnosti proti církvi vzepře se tak, jako u Savonaroly. Celý spis pro lid se nehodí. —

Podobného rázu jest i spis „Čtrnáctý věk“, z dějin kulturních stykův Čech a Italie“ od téhož spisovatele. Pro lid katolický se nehodí. Jednou se praví, že „velice důležitým zřídlem světové moci papežův i hierarchie byla „poměrně

„*větší vzdělanosť kněžstva*“ a hned doleji, na téže stránce, že „důsledně veškeré vědecké bádání vyhlášeno za zbytečné a za kacířské“ a mluví se o „boji proti vědě.“ Bylo by přímou zaslepeností, neuznávati nejen „poměrně větší“ nýbrž v pravdě *největší* vzdělanosť kněžstva v oněch dobách, jemuž právě o vývoj vědy i vědecké bádání ve všech oborech veliká zásluha náleží! Budeme míti bohdá příležitosť zvláštním článkem tvrzení toto dokázati. Bylo-li vědecké bádání vyhlášeno za „zbytečné a kacířské,“ jak mohli kněží sami býti „poměrně více vzdělanými?“ Jaká to logika ubohá? Že církev ve století XIV. a XV. mnohých oprav potřebovala, tím se nikdo netají, zkaženosť a porušenosť *mnohých* tehdejších duchovních uznává se obecně, u nás však stalo se zcela pravidlem, prohlašovati šmahem *všechny* tehdejší kněze za špatné a *všechna* zřízení církevní za chybná a církev samu za semeniště neřestí. Každému snad zařízení stalo se, že se během času vloudily do něho nesprávnosti, z toho však nenásleduje, aby se hned zařízení samo za špatné prohlašovalo! Toho nejlepším důkazem je církev sama: přečkala sta a sta jiných zařízení, říší, království, spolků a společností, vykonala opravy v nitru svém, trvá po devatenácte století a trvati bude do světa skonání. Co se o „popuzení proti kněžství“ na str. 22. a 23. mluví, jest ovšem snadněji prováděti nežli dalekosáhlé následky podobného počínání potom odčiniti. „Za očistu mravů a kázně kněžské“ horlili mnozí šlechetní mužové, nejméně ovšem hodily se k tomu pouliční demonstrace, jež nikdy schváliti nelze. Klesnutím autority jedné mívá v zápětí klesání autorit všech a rozervanosť politickou i národní Znamenitě hodí se pro lid vyňatek z „Defensora“ odpadlého kněze Marsilia z Padny. Uveřejněním jeho thesí velice jasně svítí tendence podobných spisů: naprosté volteriánství. Každý, kdo se papeži a církvi protivil, je veliký a znamenitý muž a národní svatý; zvláště byl-li to kněz, jest pravou perlou a ozdobou stavu svého. Nechceme se rozepisovati o thésích Marsiliových, ale jako ukázku přece některé uvedeme na příklad, co se lidu podává: „stát ustanovuje počet kněží, lid je volí,“ „národ neb císař může papeže i ostatní hodnosty církevní sesazovati,“ „primát papežů nezakládá se ani v písmě ani v právu církevním“, „biskupové nemají jiných kněží moc větší,“ „koncil svolává buď lid neb císař“, „jen za porušení světského zákona lze kacíře na zemi trestati“, „světská moc papeže římského budiž odklizena“, a tak to jde dále, prosím, pro *český lid katolický*, neboť u žida jsem „Matici lidu“ dosud neviděl, ač by ji, jako odpůrcové kněží a posměvači papeže (alespoň většina jich) odebírati měli! Podobně i rozebírá se ve knize Ockamův „Dialogus“ obsahující (uvádím ukázkou) tyto krásné věty: „kněží jsou si rovni vespolek“, „křesťan není otrokem papeže“, „nemusí býti toliko jeden papež, kdy toho potřebí, může i více papežů v různých státech býti“ atd. — a dílo toto, hlásající podobné *nesmysly*, nazývá kniha *epochálným*. Na str. 32. putuje opět stará známá frase, že římské kněžstvo šířilo po drahné doby bláhové klamy v lidu, který neměl prohlédnouti osvětou pletivo pavučin, jimiž úmyslně byl duch jeho zastírán a otročen“, načež následují výklady o scholastické filosofii, nominalistech, realistech, atd. Všecko pro lid tak vhodné, že ani líp býti nemůže. Pravda! Skoro devatenácte set let musil ubohý lid čekati na „Matici lidu“, až mu ty „bláhové“ klamy římských kněží a to pletivo pavučin“ odstraní a nádhernou září pravdy a osvěty rozjasní! Ubohý lid! Jednou rukou berou mu mnozí slavní osvětáři, pokrokáři a demokraté víru, a druhou rukou podávají mu za ni pár nepravdivých, nabubřelých frází. Na str. 48. čteme, že „upálením Giordana Bruna spáchán byl hanebný zločin.“ Lidu opět ostává nevysvětleno, že Bruno byl odsouzen jako učitel pantheismu, rušitel slibu řeholního, odpůrce církve a mnišství, jakož i teprve potom, když učení své odvolati nechtěl. Chtěje zmíniti se spisovatel o opisování knih a překládání Aristotela a Platona atd., nemusil zacházeti až do Bagdadu: mohl hned ostati při četných klášteřích katolických.

Vedlo by nás příliš daleko, kdybychom se chtěli zastavovati nad každým místem, kde nájezd proti církvi. Jest jich příliš mnoho. Budeme míti, dá Bůh, hned v příštím ročníku „Vlasti“ příležitosť s prací svou opět počíti a k jiným a jiným dílům „Matice lidu“ okazovati. Posudky naše prodloužily se sice a vzrostly mimo naše očekávání, ale pokládáme za povinnosť katolického tisku, aby si konečně již jednou těch věcí povšiml. Vždyť celou řadu let k tomu nikým ukázáno nebylo, tak jako by se dávalo všemu za pravdu, co se tuto proti církvi, kněžstvu a papeži píše a mluví. Byli-li jsme při některém posudku poněkud obšírnějšími, vedla nás k tomu dobrá snaha, vyvrátiti různá tvrzení, lidu záhubné neb pravdě odporující, neboť jedná se tu o věci veliké — aby lid nebyl sveden a nepobloudil.

Pavel Skřivan.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva Vlasť

konal schůzi ve čtvrtek, dne 17. července, v Žižkově, v místnostech spolkových. Přítomni byli: předseda Dr. Horský Rudolf, a členové výboru: Červinka Václav, P. Konečný Filip, Mejsnar Josef, P. Svoboda Jos., Škrdle Tom. a Špaček Václav. Protokol předešlé schůze čten a schválen. Člen výboru, jenž si vzal na starosť stopovati činnosť časopisu „Září", referoval o jejím obsahu a poukázal hlavně k tomu, kterak se v ní tupí katolická víra a kterak se v ní skandalisuje stav duchovní. Usneseno, aby zpravodaj na útraty družstva zasýlal všem duchovním, kteří tam budou napadeni, dotýčná čísla „Záře", by proti ní soudně mohli zakročiti. Duchovenstvu se doporučuje, aby rázně proti „Září" vystupovalo, z obcí ji vymyťovalo, a každý napadený aby ihned soudně proti ní zakročil. — Jistý duchovní se dotazoval, mnoho-li by musil složiti základního kapitálu, aby mohl dostávati „Vlasť" do své smrti zdarma, a po jeho smrti aby ji podobně dále dostávali všickni majetníci jeho rodného domku. Redaktor mu jmenem výboru věc tu vysvětlí a pak, bude-li žadatel s podmínkami srozuměn, výbor o tom definitivně rozhodne. — Spisovatel Mattuška Alois sdělil, že již životopis † biskupa Jirsíka na jisto dopíše a rukopis v září redakci odevzdá. — Bohoslovec z Celovce Štingl Frant. píše, že jest „Vlasť" na Slovinsku co nejvíce známa, a že „Dom in Svet", „Rimski katolik" a jiné časopisy vybírají citáty z výborných článků Pohunkových ve „Vlasti" otisknutých nebo z recensí Flekáčkových o Národ. divadle, a ještě jiných. Redaktor k tomu dodal, že článek o Döllingrovi, od předsedy dra. Horského ve „Vlasti" podaný, přeložen a otisknut byl v charvátském časopise „Katoličký list". — Ndp. arcibiskup ze Sarajeva dr. Štadler a tamní katecheta, Venhuda Frant., děkují družstvu za dar chrámu ve Stupě poskytnutý. Bylo s vděkem toho vzpomenuto, že časopisy: „Čech", „Obzor", „Pražské Večerní Noviny" a „Hlas" otiskly list sv. Otce družstvu zaslaný, a že časopis „Mír" se rovněž o této události zmínil. Družstvo zašle státnímu sekretáři v Římě, ndp. kardinálu Rampollovi, letošní roč. „Vlasti" s prosbou, aby jej sv. Otci předložil a přiloží k tomu dopis, v němž se vylíčí radosť duchovenstva nad tím, že sv. Otec ráčil ve Své milosti družstvu apoštolské požehnání uděliti. Vše bude do Říma zasláno prostřednictvím Jeho Eminencí ndp. kardinála hrab. Schönborna. — Jistému alumnovi povolena remunerace 15 zl., aby opsal důležitou listinu z archivu Jindřicho-Hradeckého. Kroužku historickému dáno 100 zl. na koupi důležitých a vzácných historických spisů. — Jak jsme již oznámili, vydá výbor za dva roky almanach na oslavu jubilea sv. Otce. Za redaktory díla tohoto zvoleni: předseda dr. Horský Rudolf, P. Konečný Fil., P. Svoboda Jos. a Škrdle Tom. Výbor udělil redakci plnou moc, jak co do látky, tak i objemu a úpravy almanachu. — Po výborové schůzi konala zmíněná redakce ihned poradu a načrtla si v hlavním program tohoto slavnostního díla a v budoucí schůzi program určitě si zrediguje.

Další schůzi konal výbor družstva „Vlasť" ve čtvrtek dne 28. srpna t. r. v Žižkově, v místnostech spolkových, za předsednictví dra. Horského Rud. Redaktor podával podrobnou správu o svých agitačních cestách a o jejich výsledcích a při tom sdělil, že jistý velice horlivý kaplan vložil do svého testamentu pojistku na život na 1500 zl. pro družstvo Vlasť a jiný příznivec spolku, dosud žijící děkan, že ve své poslední vůli činí odkaz fondu pro katolické spisovatele. Výbor očekává, že tyto případy nezůstanou osamoceny. — Předseda četl přípisy vikářů Vacka Frant. z Horního Jelení, Pecha Frant. z Písku, Micky Fr z Vyšehradu, Vlasáka M. z Dráchova a P. Cyrilla Kozáka z Našice ve Slavonii, Frá Olivy M. z Gross Harrasu, a „faráře z hor", který zaslal družstvu celých 50 zl členského v kladu a jenž píše: „Nepovažujte to, prosím Vás, zrovna za známku zvláštního blahobytu, z něhož se „farář z hor" těší; jest to obnos za kilometry do přespolní školy, který mu byl právě dnes c. k. okresní školní radou za minulý školní rok k výplatě poukázán a kterýž si umínil k dobrému tomu účelu věnovati. Jest poctivě zasloužený a lpí na něm mnohá krůpěj potu, a proto doufám a z toho srdce přeji, aby našemu statečnému družstvu přinesl hojnosť požehnání Božího" — Všecky přípisy, dýšící upřímnou láskou ke družstvu, byly vyslechnuty s velikou radostí. Při tom bylo sděleno, že i jiní vikáři dali na program vikariátních porad rozhovor o fondu pro katolické spisovatele, i naděje se výbor, že všecky české vikariáty něco pro

tento účel vykonají, aby se tak ukázalo, že jsme již přece jednou v něčem aspoň acies ordinata. — I. ročník „Vlasti“ bude znovu vydán, a to nejméně ve 500 ex. Až vyjde — asi okolo Nového roku — zvláště se to ještě oznámí. — Na pomník † dru. M. Procházkovi, čest. kanovníku a em. gymn. prof. v Brně, věnoval výbor z fondu katolických spisovatelů 50 zl. r. č. Výbor chce tím uctíti památku tohoto vynikajícího mor. literáta a zároveň dává tím na jevo svoji bratrskou lásku k sesterské Moravě. Žádosti o knihovny vyřídí se až v budouci schůzi. ant jest konkurs vypsán až do 31. srpna. Po vyřízení několika vnitřních záležitostí uzavřel předseda schůzi. Všecky návrhy a odstavce programu byly projednány jednohlasným usnesením výboru.

Knihovní kommisse družstva Vlasť

konala dne 7. srpna t. r. v místnostech spolkových občasnou schůzi, jíž přítomni byli: dr. Horský Rud., předseda, Mlčoch Al., jednatel, a členové: Škrdle Tom., Šprongl Josef, Vaněček Fr., Špaček Václav, Podlaha Antonín, Žák Fr., a jako host Čamra Josef. Kommissi posud zaslány byly posudky těchto spisů: „Kletba nevěry“ od Ferd. Bečiče, přel. Fr. Fahoun, „Na statku a v chaloupce“ od Vítěz. Hálka, „Povídky“ Fr. Heritesa, „Z mojí galerie obrázkův“ od Václava Beneše Šumavského, „Hercegovské obrázky“ od Jana Třeštíka, „Dvě povídky“ od Boh. Brodského, „Parnasie“, „Starý varhaník“, „Krupař Kleofáš“, „Za ranních červánků“, „Starohorský filosof“, „Martin Oliva“ a Kmotr Rozumec“ od Šmilovského, „Babička“ od Bož. Němcové, „Chrt“ od Kosmáka, „Ze statků a z chaloupek“ od Pakosty, „Rozbouřená hladina“ a „Panská stolice“ od Dostála, „Číslo 1452.“ od Brodského, „Pryč s kořalkou“ od Koněrzy, „Pozor na lesy“ od dra. Jos Durdíka, „Cesta ke klidu“ od Kosmáka, „Z klidu a víru“ od Třebízského, „Bludné duše“ od téhož, „Na vlnách“ báseň Ad. Heyduka, „Jak byl Rapouch junior vyléčen“ od Kosmáka, „Pamlsky z jalovcového kraje“ od Lhotského, „Z našich hor“ od Košťála, „Na vsi“ od Bystřiny, „Obrázky“ od Hrdiny a „Starý Měchura“ od Šmilovského. Kommisse jednala mimo jiné věci také o tom, jak by možná bylo co nejvíce censorův získati. Mezi jiným uznáno vhodným, požádati všech dosavádních pánů censorův o to, aby při poradách vikariátních, poutích a jiných příležitostech, kde se s jinými kněžími scházejí, hleděli dotčenému účelu nových pracovníků získati. Aby předešlo se všelikým průtahům a možným zmatkům, stanovila kommisse, aby censor dříve ohlásil knihy, která za účelem kritiky pročítati chce, jednateli Mlčochovi Al., kooperátoru u Nejsv. Trojice na Spálené ulici v Praze, jenž mu oznámí, zda kniha, kterou by chtěl posouditi, již snad posouzena aneb ku posouzení zadána není. Také ostatní veškery dopisy knihovní kommisse se týkající a hlavně referáty buďtež laskavě jmenovanému jednateli zasílány. Aby se v kommissi jakási část práce ukončiti mohla, žádají se páni censorové, by své posudky, které buď mají, buď do té doby míti budou, do konce září t. r. poslati ráčili.

Dopis předsedy družstva Vlasť zaslaný, pokladníkovi pro postavení pomníku † Dru. Procházkovi, Adamci Ant., spirit. bisk. alumnatu v Brně.

Veledůstojný pane!

K návrhu redaktora Tom. Škrdle usnesl se výbor družstva Vlasť jednohlasně, věnovati padesát zlatých na pomník † Msgr. Dr. M. Procházky. Přijměte od nás tento příspěvek, který s upřímným srdcem podáváme, za skromný důkaz hluboké úcty a ryzí lásky naší k zvěčnělému, nad jehož hrobem přední básník Váš, prof. Vl. Šťastný, dle pravdy a nám ze srdce pověděl: On že byl „vzorem krásné jednoty, vědy hluboké a víry prosté!“ Ano, tichý ten genius byl, jest a zůstane naším vzorem, dle něhož chceme v krásné jednotě a zlaté svornosti s Vámi, milí bratří naši Moravští, neúmorně pracovati ve prospěch církve a národa.

Za výbor družstva Vlasť. V Žižkově u Prahy, dne 1. září 1890.

Dr. **Rud. Horský**, t. č. předseda.

Státní knihovna ČSR